

פארברייטער

אדמונטער-באך-דראקערע-און-באך-האנדל-גזעלשאפט

מאנאטשפרייט

אדמונטער-באך-דראקערע-און-באך-האנדל-גזעלשאפט

אדמונטער-באך-דראקערע-און-באך-האנדל-גזעלשאפט

אדמונטער-באך-דראקערע-און-באך-האנדל-גזעלשאפט

אדמונטער-באך-דראקערע-און-באך-האנדל-גזעלשאפט

סאציאל-לייזונג

וויסנשאפט

ליטעראטור

און

פאעזיע

1902

געגרינדעט

1749



3 9097 00958795 8

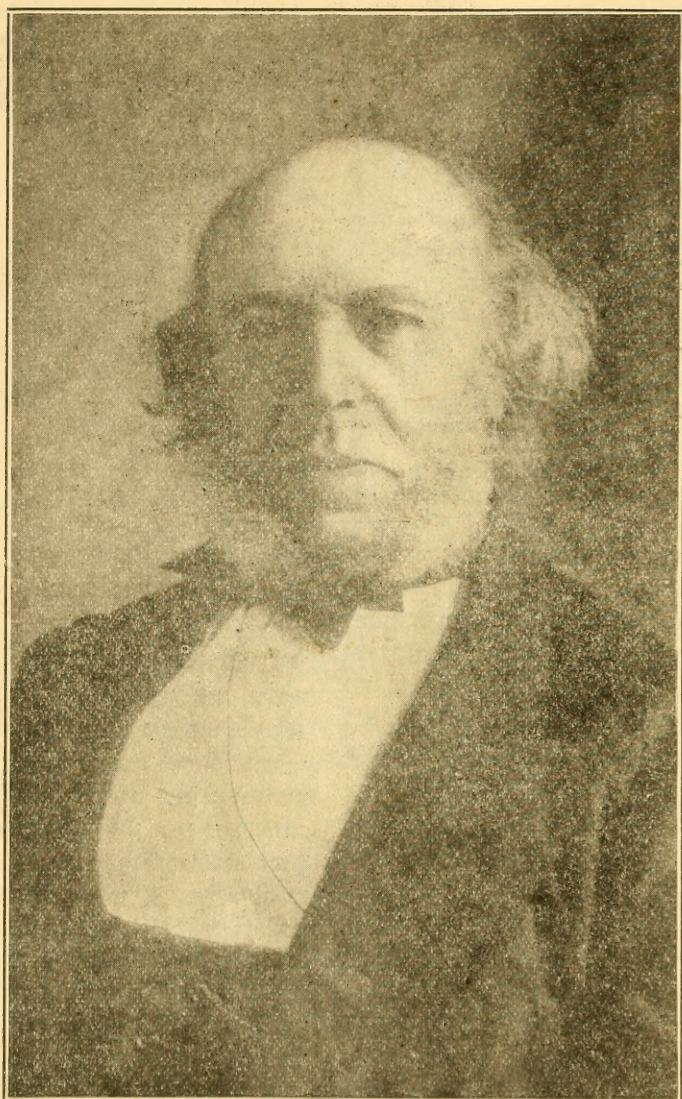
Brandeis University
Library



The Gift of
Workmen's Circle
Brockton
Mass.

1871

1



הערבערט ספענסער.

Di Tsukunft

PJ5111
T7
1904

דיא צוקונפט

No. 1 (25)

JANUARY 1904.

Volume 3



דיא נייע וועלט אין דער אלטער.

וואקסענדען און זיענעספעוואוסטען יורש, דעם סאציאליזמוס; דיעזער קאמפף האט ניט נאכנע-קאזען, ניט גערוהט אין ערגעץ. איבעראל האט דער סאציאלער קאמפף זיך געפיהרט, איבעראל זיך געפיהלט, איבעראל, קען מען זאגען, האט דיא סאציאליסטישע בעוועגונג עפעס וואס אויפגעטהאן, עפעס וואס ערריכט.

ניט איבעראל אָבער זיינען דיא קעמפפע געווען גלייך; ניט איבעראל דיא ערפאלגען גלייך גרויס.

I.

דיא גרעסטע און שווערסטע קעמפפע האט יורכצומאכען דיא רעוואָלוציאָנערע סאציאליסטישע בעוועגונג אין רוסלאַנד, ווייל געגען איהר שטעהט דער גרויזאמסטער און שרעקליכסטער פיינד פון פרייהייט, זיא האט אָבער אויך דעם גרעסטען העלדענמוטה בעוויזען, דיא גרעסטע קרבנות געפראכט, דיא גרעסטע מאַראלישע ער-פאלגען ערריכט און דיא בעסטע האָפנונגען און אויסזיכטען אויף א בעסערער נאָהענטער צוקונפט בעשאפען.

דער פאקט, אז רוסלאַנד, זייענדיג און פליי-גענדיג פאָליטיש א ריינע דעספאטישע, אן אַ-יאטישע מלוכה, האט דאָך עקאָנאמיש זיך שוין ענטוויקעלט צום קאפיטאליזמוס, האט אויך

אָך א יאָהר איז אוועק. עס איז געווען א יאָהר פון אָפיציעלען „שלום.“ קיין מלחמות צווישען פארשיע-דענע פעלקער און נאציאָ-נען זיינען ניט פאָרגעקומען. פארקעהרט, דיא „וועלט“



דערשער“ האָבען געהאלטען אין איין ווייזען מאכען איינע דיא אנדערע, אין איין קושען זיך, האלזען זיך, אין איין אויסדריקען זיסע, „ברידערליכע“ געפיהלען. דיא פערשיעדענע לענדער און מלוכות האָבען שליעסליך דורכגע-מאכט א יאָהר אָהן מלחמות, האָט זיי זיינען געשטאנען שטענדיג מיט אויסגעשטעלטע פויר-סטען, בעוואפענט פון קאפ ביז דיא פיס. אָבער אין יעדען לאַנד, אין יעדער מלוכה האט דער גרויסער וועלטקאמפף ניט גערוהט.

דער קאמפף צווישען קאפיטאליסטען און ארבייטער; צווישען עקספלאאטירענדע און עקספלאאטירטע; צווישען דיא אלטע וועלט פון וויב און אונטערדריקונג פון מענשען דורך מענ-שען און דיא נייע וועלט פון פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט; מיט איין וואָרט, דער קאמפף צווישען דער פוילענדער און אבשטא-ר-בענדער קאפיטאליסטישער אָרדנונג און איהר

פראקלאמאציעס און בראשורען, וואס דיזע צוויי ארגאניזאציען לאזען ארויס, עפענען טראג פענסיוויז, ביסלעכווייז אויף דיא אויגען פון „פויער“.

אין דער ארבייט צווישען פויערים לענט דיא וויכטיגסטע בעריטונג פון דער טהעטיג קייט פון סאציאליסטען-רעוואלוציאנערען, ניט אבער אין טעראר, אין שיסערייען פון רעוואלוציאנערען און דיא באמבעס, וואס דיא „באעוואיא (קריגערישע) ארגאניזאציע“ האט זיך געשטעלט פאר אן אויפגאבע. באמבעס ווארפען, ד. ה., טעראר אין גרויסען מאסשטאב, האט דיזע ארגאניזאציען פאר דיא צוויי יאהר פון איהר עקזיסטענץ זאגאר ניט געפרובירט. „איינצעל-קאמפף, אטענטאטען אויף פארשטייער פון דער רעגירונג, איז פערעהלעטניסמעסיג קליין געווען. פאר דעם לעצטען יאהר האט נור איין אטענטאט נעהמליך דיא הינריכטונג פון אופימער גופער נאטאָר באַנדאָנאוויטש, זיך איינגעגעבען. דיא בעוועגונג דורך אזעלכע איינצעל-בעפאלען צו טעראריזירען (איינשרעקען) דיא רעגירונג איז, קען מען, זאגען, דורכגעפאלען.

אבער דיא רעגירונג איז דאך טעראריזירט, זיא איז ניט נור פול מיט שרעק; זאנדערן זיא האט דעם קאפ פערלאָרען; און טעראריזירט איז זיא דורך קיין אנדער זאך ניט, וויא דורך דעם וואקסען פון דער רעוואלוציאנערער ארבייטער בעוועגונג. פאראויס אין קאמפף געהט דיא אידישע ארבייטער-מאסע אונטער דער פיהרונג פון דער שטארקסטער רעוואלוציאנערער ארגאניזאציען, פון דעם „בונד“.

אויס שרעק פאר דיא וואקסענדע ארבייטער בעוועגונג האט דיא רעגירונג פון ניקאלאי דעם צווייטען, ריכטיגער געזאגט פון דעם טיראן פ. עהווע, לעצטען יאהר פרובירט אלע מיטלען, זיך געוואָרפען אין אלע זייטען, אום צו פערניכטען איהר ביטערסטען שונא.

זיא האט ערשטענס פרובירט דעמאָראליזירען און פארדארבען דיא מאסען און אונטערקויפען זייערע פיהרער. דאס איז געווען דיא פאליטיק פון זובאטאָוו. אָנגעפאנגען האט זיא זיך נאך מיט א יאהר פריהער אין מאסקווע און האט געהאט אן ערפאלג. דעם יאהר אבער איז געקומען איהר סוף. פון מינסק האט דיא זובאטאָוויש צינע געמוזט זיך צוריקקעהרען. אין אנדערע אידישע שטעט האט זיא פון אנפאנג אן ניט געקונען קיין אנהיינגער. אין פעטערסבורג האט

נייסטיג פיעל איבערגענומען פון מעריב-אייזאק פא, דער פאקט האט געבראכט דערצו, אז אין רוסלאנד עקזיסטירט א מאָדערנער פראָלעטאָר-יאט און א סאציאליסטיש-פראָלעטאָרישער בעוועגונג. דאס האט אבער געפיהרט אויך דערצו, אז אין רוסלאנד האט דאס פראָלעטאָריאט אויסצופיהרען א דאָפעלטע שווערע וועלט אויפן נאבע.

ניט נור דארף דיא רוסישע ארבייטערמאסע דורכגעמפפן דיא גרויסע סאציאלע רעוואלוציען, אזוי וויא דיא ארבייטער אין אנדערע לענדער, זאנדערן אויך ארויסרופען א ריין פאליטישע רעוואלוציען, דיא בעפרייאונג פון רוסישען פאלק פון אונטער דעם שרעקליכען צאר רען יאָך.

דיא רעוואלוציאנערע סאציאליסטישע ארבייטער בעוועגונג האט אויפגענומען און אויך געמוזט אויפנעהמען דעם פאליטישען קאמפף, און פיהרט איהם מיט מוטה, מיט העלדישקייט און מיט דיא גרעסטע ערפאלגען. זיא מוז איהם פיהרען אליין, ווייל אין דער רוסישער מלוכה זיינען אויסער דעם פראָלעטאָריאט און א טהייל פון דער אינטעלעגענץ ניטא קיין אנדער קלאס, קיין אנדער טהייל פון פאלק, וואס זאל קענען די אויפגאבע דורכפיהרען אָדער האַטש דעם קאמפף קרעפטיג שטיצען.

אמת, אויך צווישען דיא פריצים און פורזשאזיע באמערקט זיך א גרויסע אונצופרידענע הייט. זייט אנדערטהאלבען יאהר גיבען זיי ארויס זייער צייטונג „אסוואָבאָזשדעניע“ אין אויסלאנד. אבער זייער אונצופרידענהייט, זיי ער אָפּאָזיציען געגען דיא טיראנישע רעגירונג איז מעהר א ווערטערליכע. ארויסצוטרעטען מיט טהאטען, אָפּפער צו ברענגען — דאצו זיינען זיי ניט פעהיג.

פיעל מעהר וויא פאר דיא פריצים שרעקט זיך דיא רעגירונג פאר דיא אָפּאָזיציען און רעוואלוציאנערע שטרעבונג אין דער ארמעע. אבער אויך דא האט זי מעהר מורא פאר דיא קאָלאטען, וויא פאר דיא אָפיצירען.

מיט גרויס אונרוהע קוקט זיא אויך אויפן „פויער“, וואס נעהמט ערטערווייז זיך ריהרען. טראץ זיין אונטערטהעניגקייט, דערשלאגענהייט אין אונטערטהעניגקייט, קומט דער „פויער“ דאך ביסלאכווייז צום שכל. דיא ארבייט פון דיא סאציאליסטען-רעוואלוציאנערען און פון „פויערים“ בונד, דיא צעהנדליגע טויזענד קאפיעס פון

אין דיא אידישע געגענדען, אין דער „טשערטא“ — דאָרט ברענט איבעראל דער האס געגען דיא צארען טיראניי. דאָס יאָהר האָט זיך דאָרט אָב-געשלאָסען מיט דעם גענעראל־סטריק און מיט דעם גרויסען נצחון אין ביאליסטאָק.

אונטערדעסען האָט דיא רעגירונג פרובירט אויך נאָכגעבען. דעם צאר'ס מאניפעסט, די געזעצען וועגען ענטשעדיגען דיא ארבייטער ביי אונגליקספאלע און וועגען ערלויבען דיא ארבייטער אויסצולייבען זייערע פאָרשטייער און גרינדען אונטערשטיצונגס־קאסען; דאָס זיינען געווען פראָפּעס איינצושטילען דיא אונצופרייע יענע מאסען מיט נאָכגעבונגען. אָבער קען מען דען אזא שינדער באַנדע גלויבען? אפילו דיא ליבעראלען האָבען נור א פאָר וואָכען געהאָפּט; דיא רעוואָלוציאָנערע ארבייטער בעוועגונג האָט קיין מינוט זיך ניט געלאָזט פערפיהרען פון דעם צאר'ס וועלכע אונטער דער מאסע פון שעפסען. מערקענדיג, אז דאָס העלפט ניט, האָט פאָן פלעהווע אלץ שארפער און שארפער זיך גענוי מען צו פערפאלגונגען, פערשיקונגען, געפענגי ניסע, פערמעהונג פון שפּיאָנען און זשאַנדאר'ס. מען. אויך האָט ער אָפּגעפרישט פאָליטישע פראָצעסען: אין סאראטאָוו, אין טאָאָנאָגא, א. ו. ו. אָבער דיא פראָצעסען זיינען געווארען דעם כאַנסטראַציאָנען געגען דיא רעגירונג, דיא „פארברעכער“ האָבען גערעדט, געפרעדיגט דעם האַציאליזמוס.

אָט אזוי איז דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאַנד אָנגעגאנגען און געוואקסען אין דעם קאמפף מיט דער רעגירונג. אָבער אינערליך, אין דיא רייזען פון דיא רעוואָלוציאָנערע קרעפטע איז דיא טהעטיגקייט געווען שטארק, דער ערפאלג גרויס.

דער „בונד“, וואָס איז שוין געווען פריהער דיא גרעסטע אָרגאניזאציע, האָט דעם עהרעני פלאץ בעהאַלטען אויך דעם יאָהר פאר זיך, ער האָט זיין טהעטיגקייט פערגרעסערט, אויסגעברייט אין א רייזע שטעדט און שטעדלעך אין ליטע, אין פוילען און אויך אין זיד־רוסלאַנד; גלייך נאָך קישנעוו האָט ער אין רוסלאַנד אָפּגע־האַלטען זיין 5טען צוזאמענפאָהר אָדער אסיפה און האָט דורכגעפיהרט וויכטיגע בעשליסע. דער „בונד“ צעהלט איצט וועניגסטענס 30,000 נאציאָנערע ארבייטער און הונדערטע טויזענד סימפאטיזערס.

אויך דיא רוסישע סאציאל־דעמאָקראטיע

זיא קיין ערפאלג ניט געהאט. אין אָדעס האָט זיא געגען איהר דירעקטע אויפגאבע און ווילען, ארויסגערופען פאָליטישע אונרוהען. זיא האָט געפלאַצט נאָך איידער עס איז געקומען א ביטערער סוף אויף זובאטאָוו'ן אליין, וועלכען מען האָט פאר מעשים וואָס ביז איצט זיינען זיי ניט אין גאנצען אויפגעקלעהרט, פארשיקט אין הררי הושך.

אָבער דיא גרעסטע דעמאָרליזאציע און פארברעכער, וואָס האָבען מרעיש עולם געווען, זיינען בעשטאנען אין ארויסרופען פאָגראַמען געגען אידען אין קישנעוו און האַמעל.

פאָן פלעהווע'ס פלאַן איז געווען א טייוועל־שער, א מעררערישער, ער האָט געמיינט צו ענט־מוטהיגען דעם „בונד“ און דיא אידישע מאַסען; אויפצוהעצען א שנאה פון איין קלאַס איר דען געגען דעם אנדערן; צו ערוועקען האס צווישן יעדן אידישען און ניט אידישען פראָלעטאריאט און צו צווינגען דיא פיהרער פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג מעהר ניט צו אָרגאניזירען דעם מאַנסטראַציאָנען, ווייל דיא פאָליציי וואָט געסטראשעט מיט נייע פאָגראַמען.

ערוויכט האָט ער פלוזי, אז דיא פייגע און אַפט געמיינע האַלטונג פון דער אידישער בור־זשואזיע און פון דיא רבנים האָט ערוועקט נור פעראכטונג, נור עקעל און האס ביי דיא אידישע ארבייטער מאסען און אין זיי ערסט רעכט איינ־געפלאַנצט דעם קלאַסען בעוואוסטזיין. ערוויכט האָט ער פלוזי, אז צוליעב דיא סאָלידאריטעט מיט אידען זיינען דיא דעמאָנסטראַציאָנען פון 1טען מאי כמעט איבעראל ניט אָבעהאַלטען גע־וואָרען; דאמיט האָט אָבער דער רוסישער אָר־גאנזירטער פראָלעטאריאט געוויזען זיינע סימפאטיען צו אידען. ערוויכט האָט ער אז דער „בונד“ האָט גענומען אָרגאניזירען דא זעלבסט־פערטיידיגונג פון אידען און איז געוואָרען דאָ דורך נאָך פאָפולערער, בעליעבטער. ערוויכט האָט ער, אז אין א קורצע צייט ארום האָבען זיך אָנגעהויבען מאסען סטריקס, אלגעמיינע דע־מאָנסטראַציאָנען אין קאווקאז. — אין באקו און טיפליס האָט דער גענעראל סטריק געהאַלטען עטליכע טעג, נאָך גרעסער זיינען געווען דיא בעוועגונגען אין אָדעס, יעקאטערינאסלאוו, קיעוו, וואו אויך טויזענדע ניט אָרגאניזירטע ארבייטער זיינען פאָליטיש ארויסגעטראָטען. נאָך־הער האָט זיך אין קאווקאז אָנגעצונדען א רע־וואָלוציאָנערער פלאַקער ביי דיא ארמעניער.

אויפקלעהרונג דורך שריפט און וואָרט, רעזאָלוציאָנען אויף מאַסענפערזאמלונגען—דאָס זיינען דיא צוויי בעסטע וואָפּען פון דער דייַטשער סאָציאַלדעמאָקראַטיע. גלייך אין אָנפאַנג פון לעצטען יאָהר האָט זיא געמוזט ביידע וואָפּען זעהר שטאַרק געברויכען.

עס האָט זיך דאן אָנגעהויבן אַ שטאַרקע אַגיאַטאַציאָן געגען דיא סאָציאַלדעמאָקראַטיען. קייזער ווילהעלם האָט געהאַלטען צוויי פון זיינע הימציגסטע פרעכסטע רעדעס געגען דיא „רוהע־שטערער“. ער האָט אויפגערופּען דיא ארבייטער און דאָס פּאָלק זיך אָפּצוטרייסלען פון דער „עלענדער באַנדע“. דאָס „פּאָלק“, דיא ארבייטער־מאַסען האָבען אָבער ערשט רעכט גענומען גיין דוקא צוזאַמען מיט דיא „עלענדע“ סאָציאַל־דעמאָקראַטיען.

א רייַהע פון מאַסענפערזאמלונגען, פון פּראָטעסטען האָבען זיך גענומען שיטען געגען ווילהעלם'ס בעליידיגונגען ביז עס איז געקומען דער גרויסער טאָג פון אַברעכונג, דער טאָג פון בעבעל'ס פייערדיגע רעדע — איינע פון דיא בעסטע, וואָס דער געניאלער רעדנער האָט ווען עס איז געהאַלטען. ער האָט געגעבען ווילהעלם'ן אַ קלאַרע תשובה; מען קען זאָגען אז ער האָט אַ געוואלדיגע אַנקלאַגע געהאַלטען געגען דעם קייזער און זיין אויפֿהערונג. האָטש דיא רעדע איז געווען איבערגעדרוקט אין אַלע צייטונגען, איז זיא דאָך אַלס פּראָשורע פאַרקויפט געוואָרען אין אייניגע טעג אין 30,000 עקזעמפלאַרען.

פאַלד האָט זיך אָבער אָנגעפאַנגען אויך דער גרויסער מאַסענקאַמפּ. דורך אונרעכט און דורך ברעכען דיא קאָנסטיטוציאָן האָט דיא מאַיאָריטעט פון רייכסטאָג זיך איינגעגעבען גובר צו זיין דיא אָפּאָזיציאָן, דעם ווידערשטאַנד פון דער סאָציאַלדעמאָקראַטיע געגען דעם פּאָלקס פיינד־ליכען און פּאָלקסשענליכען נייען צאָלטאַריע. דער קאַמפּ און דיא אָברעכונג האָבען נאָכדעם געמוזט ארויסנעטראָגען ווערען אין לאַנד, צו דיא וועהלער, וועלכע האָבען אין מאַנאַט יוני געדאַרפט וועהלען אַ נייעם רייכסטאָג.

עס איז געווען איינער פון דיא הייסעסטע און שווערסטע קעמפּע האָטש דיא הויפטפּראָג גע ביי דער וואהל איז געווען אַזעלכע (דיא נייע האַנדעלס־פּאָליטיק מיט איהר טאַריף און פער־טייערונג פון אַלע לעבענסמיטלען), אז דיא לוי־בעראַלען האָבען געדאַרפט ארויסטרעטען צוזאַם מיט דיא סאָציאַלדעמאָקראַטיען, דאָך האָבען

האָט זיך שטאַרק פּערגרעסערט. די צאָהל קאָ־מיטעטען איז געוואָרען פיעל גרעסער, דיא אָריגאַניזאַציאָן — פּלאַנמעסיגער, איינהייטליכער; דיא פערשיעדענע גרופּען האָבען זיך פערשמאַל־צען; דער אזוי לאַנג ערווארטעטער צווייטער צור־זאַמענפּוהר פון דיא פיהרערס האָט שטאַטגע־פונדען. עס זיינען זיך צוזאַמענגעקומען 42 דע־לעגאַטען פון 25 אָרגאַניזאַציאָנען. מען האָט בער־שלאָסען אַ צענטראַל קאָמיטע. ליידער זיינען דיא רוסישע גענאָסען געווען זעהר ניט פריינד־ליך און זעהר אינגערעכט צום „בונד“. זיי האָבען געוואָלט איהם אין אַלץ בעשרענקען, מאכען זיין ענטוויקלונג, זאָגאר זיין עקזיסטענץ אונטערגליך, זיא דאָס דער „בונד“ האָט געמוזט ארויס פון דער פארטיע.

אָבער עס איז צו האָבען, אז דיא רוסישע גענאָסען וועלען אין קורצען זיך ארום זעהען, וויא פאַלש, וויא אונגערעכט זיי האָבען געהאַט דעלט געגען „בונד“. יעדענפאַלס פראייניגט אָדער אפגעזונדערט שטרעבען אַלע רעוואָלוציאָנערע קרעפטע צו איין ציעל: צו דער עקאָנאָמישער און פּאָליטישער בעפרייאונג פון רוסישען פּאָלק, און האָבען לעצטען יאָהר זעהער פיעל אויפגע־טהאָן אין דעם ביטערען קאַמפּ מיט דער צאָ־רעו־טיראַניי.

2.

דאָס צווייטע לאַנד, וואו דער סאָציאַליזמוס איז דעם גאַנצען יאָהר געשטאַנען זאָ צו זאָגען אויף דער טאַגעסאָרדנונג; וואו עס האָט גע־קאָכט און געלעבט מיט דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג; און וואו דיא סאָציאַלדעמאָקראַטיע האָט געהאַט דיא גרעסטע ערפּאָלגען, געמאַכט דיא וואונדערבאַרסטע פּאַרטשיטע, איז דייטש־לאַנד.

דיא דייטשע סאָציאַלדעמאָקראַטיע רעכענט זיך — און מיט רעכט — פאר דיא גרעסטע און מוסטערהאַפסטע פארטיי פון דער גאַנצער אינ־טערנאַציאָנאַלער סאָציאַליסטישער וועלט. איהר גרויסקייט בעשטעהט אין דער אויפקלערונג פון דיא מאַסען, אין איהר אָרגאַניזאַציאָן און אין איהר פּאָליטישע טעטיגקייט. איהר פּאָליטישע טעטיגקייט דריקט זיך געוועהנליך אויס פאר דיא מאַסען אין אונגעהויער פיעל ליטעראַטור און מאַסענפערזאמלונגען. אויפ'ן גאס, אויף דע־מאָכטראַציאָנען קען מען דעם רוהיגען דייטש־שווער ארויסציהען; פון גענעראל סטרייק און נאָך אזוינע מיטלען וויל ער דערווייל ניט וויסען.

זיך אלע פארטייען פערלייגט געגען די סאציאל-דעמאקראטען מיט דער קליינער אויסנאָהמע פון איין ליבעראלע פראקציע אונטער בארט'ס פיהרונג. די פערלייגטע „רעאקציאָנערע באַנדע“ האָט אַרויסגעלאָזט אין בראַשורע געגען דיא סאציאלדעמאקראטיע אין אַכט מיליאָן עק זעמפלאַרען, (דער דרוק האָט געקאָסט דריי הונדערט טויזענד מאַרק).

דאָרויף האָט קאָוסקיי געענטפערט מיט אַ פערניכטענדער קריטיק. אין דער פארטיע זיינען אלע קרעפטע אָנגעווענדעט געוואָרען, אלע דיפערענצען אָבערשטעלט געוואָרען ביז דער שאַרפער קאמפף איז געקרוינט געוואָרען מיט אַ גלענצענדען זיגע. אַנשטאָט צוויי מיליאָן שטימען, וויא פאר פינף יאָהרען האָט דיא סאציאלדעמאקראטיע בעקומען 8 מיליאָן, און אַנשטאָט 58 דעפוטאטען זיינען 86 געשיקט געוואָרען אין פארלאמענט, אָבער באַלד נאָך דער ערשטער פריידע מיט דעם גרויסען זיגע זיינען דיא דיפערענצען אין דער פארטיי אַרויס מיט נייע קראפט און שאַרפֿקייט.

בערגשטיין איז ווידער אַ מאָל געווען דער ערשטער און נאָך איהם זיינען אַרויס אלע רעוויזיאָניסטען און אָפּאָרטוניסטען מיט פּאָלמאר אלס אנפיהרער. עס האָט זיך געהאַנדעלט וועגען אַ קליינע — דאָכט זיך — פראַגע. צו זאָל דיא סאציאלדעמאקראטיע אַרויסשטעלען אַ קאָנדיטאָן פאר אַ וויצע פרעזידענט פון רייכסטאָג, אונטער דער בעדינגונג, אז ער וועט גיין זיך פאַרשטעלען פארן קייזער מיט אלע הויפּצערעמאָניען. אָדער זיא זאָל בלייבען ביי דער אַלטען טאַקטיק, פאָדערן איהר רעכט ניט אַכטענדיג אויף ווילהעלמען, זיין הויף און זיינע צערעמאָניען.

נאָך דעם, וויא דער קאמפף האָט געברענגט אין דער פרעסע, איז ער אַריבערגעטראָגען געוואָרען אויפ'ן פארטייטאָג אין דרעזדען, דאָרט איז מיט אַ געוואלדיגע מעהרהייט — 288 געגען 11 שטימען — אָנגענומען געוואָרען דיא רעזאָלוציאָן געגען דעם פאַרשאַג און געגען דיא נייע רעוויזיאָניסטישע שטרעבונגען און טאַקטיק.

עס האָט זיך ערוויזען אז אין דיא מאַסען האָט דער רעוויזיאָניזמוס קיין פונדאמענט און סימפאטיען ניט. האָטשער איז שטארק פאַרברייט ביי דער סאציאלדעמאקראטישער אינטעליגענציע, אָדער „אקאדעמיקער“, וויא מען רופט זיי.

אויך אַ ליטעראַרישער קאמפף איז דורכגע-

פיהרט געוואָרען צווישען ביידע ריכטונגען. עס האָט זיך געהאַנדעלט וועגען אַ ריין טעהעאָרעטישע פראַגע. זיא איז אַרויסגערופען געוואָרען דורך דאָוויד'ס בוך „סאציאליזמוס און לאַנדווירטשאַפט“, אין וועלכען ער האָט געוואָלט איבערקעהרען דיא גאַנצע מאַרקסישע לעהרע אין דער פראַגע וועגען לאַנדווירטשאַפט. אָבער קוויטסקיי האָט איהם מיט שטארקע בעווייזע צושלאָגען.

אויסער דעם גרויסען ערפאָלג ביי דיא רייכסטאָג וואַהלען האָט דיא דייטשע סאציאלדעמאקראטיע געהאט גרויסע ערפאָלגען אין דיא געמיינדע און מוניציפאַל (שטאָדט) וואַהלען.

זיא האָט אָבער געענדיגט דעם יאָהר מיט אַ דורכפאַל ביי דיא וואַהלען אין פרייסישע פארלאמענט.

מען האָט געקענט פאראויס זעהען, אז ביי דער עקזיסטענץ פון דער „לעגנדיסטען פון אלע וואַהלסיסטעמען“, וויא ביסמארק האָט גערופען דאָס פרייסישע דרייקלאַסען וואַהל סיסטעם קען מען קיין גרויסען ערפאָלג ניט האָבען. עס האָט זיך אָבער ערוויזען ערגער, וויא מען האָט גערעכענט, האָטש מיט 4 מאָנאטען צוריק האָט זיך אַרויסגעצייגט, אז דיא סאציאלדעמאקראטיע האָט אין פרייסען אַליין אַנדערטהאלב מיליאָן שטימען, האָבען זיי דאָך ניט געקענט דורכפירן גען קיין איינציגען דעפוטאטען. און ווידער אַ מאָל האָבען דאָביי דיא ליבעראלען פערראטהען דיא זאך פון פרייהייט און פאַרשטריט.

אָבער דיא סאציאלדעמאקראטיע אין דייטשלאַנד האָט ניט וואָס צו פירכטען דערפאַר. זיא געהט מיט ריעזען טריט אַלץ ווייטער אויף דעם וועג פון ערלייזען דיא מענשהייט פון דעם יאָך און שקלאפעריי פון דער קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפט.

3.

אין דיא איבעריגע לענדער איז דער קאמפף אויך לעבעדיג געפיהרט געוואָרען. דאָך גרויסע וועלט נייעס איז דאָרט וועניג וואָס פאַרגעקומען. אין פראַנקרייך איז געווען פערעהעלטניסמעסיג רוהיג. אַל אָנפאַנג יאָהר האָט מילעראַן ווען ער איז געוואָרען אויס מיניסטער, אַביסעל געלאָזט פון זיך הערען, איהם האָט זיך געוואָלט איינפיהרען אַ נייעם „רעפאָרם סאציאליזמוס“, ביי וועלכע דיא „רעפאָרם“ איז געגאנגען אזוי ווייט, אז פון „סאציאליזמוס“ איז קיין זכר ניט געבליבען. ער האָט אַליין גענומען האַנדלען נאָך זיין פראַגראַם; ער האָט געשטימט צוגונסטען פון מי-

בלייבט אויך אין עסטרייך דיא וויכטיגסטע נאָהענטעסטע אויפגאבע פון דער סאָציאל־דעמאָקראטי. אויך דאָרט מוז די סאָציאל־דעמאָקראטיע ערקעמפפּען פאָרשטעלונגן ערקעמפּען פאַר דאָס גאנצע פאָלק. אויף דעם לעצטען פארטייטאָג אין וויען איז בעשלאָסען געוואָרען צו קעמפּען מיט דער גרעסטער ענערגיע און מיט דיא שאַרפּסטע מיטלען ווייטער, ביז מען וועט אויספיהרען דינעזע פאָרדערונג.

א ניעדערלאַגע נאָך אַ שווערען קאמפּף און גענעראל סטרייק האָט אָנפאַנג יאָהר ערליטען דיא האַלענדישע פארטיי. דאָרט האָבען דיא סאָציאל־דעמאָקראטען געוואָלט ניט דערלאָזען אין פארלאמענט דורכפיהרען אַ פינסטערען רעאָקציאָנערען געזעץ געגען דיא ארבייטער־אינטערעסען און געגען פרייהייט. נאָר דאָס האָט זיי זיך ניט איינגעגעבען.

אַ גרויסען מאָדאלישען ערפאָלג האָבען געהאָט דיא איטאליענישע גענאָסען. זיי האָבען בעשלאָקט כען דעם רוסישען דעספאָט און טיראן ניט אריין צו לאָזען אין זייער לאַנד אָהן גרויסע פראָטעסטן. און דער „וועלטהערשער“ האָט זיך טאקע דערשראָקען און זיין געפלאַנטע רייזע קיין רוים איז אָנפאַנגס אָפגעלעגט, נאָכהער אין גאנצען אויפגעגעבען געוואָרען.

אין אלע ציוויליזירטע לענדער, אפילו אין יאפאן, שטייגט דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג, איז פול מיט לעבען און האָט דיא בעסטע און גלענצענדסטע אויסזיכטען און האָפנונגען. מען קען רוהיג און פעסט זאָגען: דער יאָהר 1903 איז געווען אַ געראָטענער פאר דיא נייע סאָציאליסטישע וועלט, וועלכע וואקסט און ענטוויקעלט זיך אין שוים פון דער אלטער קאפיטאליסטישער וועלט.

י. ערנסט.

ליטאָוויזמוס און געגען דיא אָפשאפונג פון דיא שטאַטס־אויסגאבען אויף דער קירכע.

דיא אונזער־דענהייט מיט איהם איז געווען אלגעמיין, פילע פון דער זשאָרעסיסטישער פארטיי—אָפיציעל הייסט זי „פראנצויזישע סאָציאליסטישע פארטיי“—האָבען געפאָדערט אויף זייער ער קאָנגרעס אין באָרדאָ, מען זאָל מילעראנען אויסשליסען פון דער פארטיי. דאָך זשאָרעס האָט איהם גענומען אונטער זיינע שטארקע פליגלען און אַ האַלב אַן אָפגעשאַסענעם דאָך דורך געטראָגען.

אַ וויכטיגען טריט האָט געמאכט דער ראדיקאַל־דעוואָלוציאָנערער טהייל פון דער פראנצויזישער סאָציאל־דעמאָקראטיע דורך דעם, וואָס אויף דעם קאָנגרעס אין רעימס איז דורכגעפיהרט געוואָרען דיא ענגע פערשמעלצונג און פעראייניגונג פון דיא פערשידענע סאָציאליסטישע פראקציאָנען צו איין פארטיי.

מען קען האָפען אז יעצט וועט דיא טהעטיגקייט פון דער פראנצויזישער סאָציאליסטישער פארטיי האָבען גרעסערע ערפאָלגען.

אין בעלגיע האָט דיא פארטיי זיך שנעל און לייכט ערהאָלט פון פארצווייאָהריגען דורכפאל. מיט גרויסע ענערגיע נעהמט זיא וויעדער אויף דעם קאמפּף געגען דעם קלעריקאליזמוס (דיא גלחים הערשאפט) און פאר דאָס אלגעמיינע גלייכע וואהלרעכט.

זיא טראכט שוין ווידער וועגען אַ גענעראל סטרייק און גרייט זיך סיסטעמאטיש פאַר דאצו דורך דעם, וואָס זיא פערשטארקט, פערפעסטיגט און פערמעהרט דיא אָרגאניזירונג אין יוניאָנס. דיא קאָאפּעראטיווע אונטערנעהמונגען פון בעלגיען בליהען און וואקסען אליז מעהר און מעהר, אליז שעהנער און שעהנער.

דיא פראנע וועגען אלגעמיינעם וואהל רעכט



הערבערט ספענסער.

וועלכער געפילדעטער מענש האָט ניט גע-
לעזען ספענסער'ס ווערק? ווער האָט עפעס ניט
גהערט פון זיינע וויסענשאפטליך-פילאָזאָפישע
אויספיהרונגען און ערקלערונגען אין אלע צוויי-
גען פון מענשליכען וויסען? זיין פילאָזאָפישע
סיסטעם, וועלכע איז שטרענג בעגרינדעט אויף
פאָזיטיווע וויסענשאפטען און אויף דעם ריינעם
מענשליכען פערשטאנד, אָהן אירגענד וועלכע
רעליגיעזע פערדרייהונגען און פערפלענדעסען,
איז אזוי טיפּע איינגעדונגען אין דיא מאסען,
וועלכע קענען נאָר לעזען, דאָס מיר וואונדערן
זיך יעצט, וויא אזוי האָבען מענשען פריהער
ניט פערשטאנען אזעלכע איינפאכע וואהרהיי-
טען און ווארום געניאלע פילאָזאָפיען האָבען זיך
געבראָכען דיא קעפ איבער פוסטע חקירות און
מאטיפזישע (איבערנאטירליכע) סיסטעמען.

אלעס קומט דורך עוואָלוציאָן, דורך ענטוויק-
לונג פון פאָרמען — דיא אונפאלעכטע אזוי וויא
דיא בעלעכטע נאטור, דיא ערד זעלבסט אזוי ווי
דער מענש, דער מענשליכער „גייסט" אזוי וויא
דער קערפער, די „נשמה" אזוי ווי דער גוף, דער
איינצעלנער מענש אזוי ווי דער שטאאַט, די מאָר-
ראַל אזוי ווי דער געפיהל, דיא קונסט אזוי וויא
דיא וויסענשאפט, דיא געדאנקען וועגען גאָט אזוי
וויא דיא געדאנקען וועגען דער מענשליכער גע-
זעלשאפט, דיא רעליגיאָן ווי דיא פילאָזאָפיע א. ז.
וו. — דאָס שיינט דאָך אזוי איינפאך, נאָר פון
דעסטוועגען האָט עס גענומען דריי טויזענד
יאָהר, זייט דיא ענטשטעהונג פון דער גריכישער
וועלטליכער פילאָזאָפיע, ביז מען איז אוועק אויף
זייען גלייכען און ריכטיגען וועג.

און אויך יעצט בלייבט נאָך לאנג און ביטער
צו קעמפפן ביז מען וועט אָפראַמען פון דיזען
וועג אלע דערנער און שטערונגען, וועלכע זיינען
געבליבען פון די פריהערע רעליגיעזע לעהרען און
מעטאפיזישע פילאָזאָפיען. מען דארף נאָך דער-
צו האָבען א סך אנדערע אזעלכע גרויסע גע-
לעהרטע און טיפּע דענקערס, וויא הערבערט
ספענסער. מען דארף נאָך אויך האָבען פיעלע
קלאַרע שרייבערס, וואָס זאָלען אָפן ארויסטער-

יא אמת'ע וויסענשאפט-
ליכע פילאָזאָפיע וועט
אימער בלייבען ענג
פערבונדען מיט דעם
נאָמען פון דעם גרוי-
סען און געלעהרטען
ענגלישען דענקער,
וועלכער איז געשטאָר-



בען לעצטען 8 דעצעמבער אין אלטער פון 83
יאָהר.

דיזע פילאָזאָפיע דריקט זיך אויס מיט איין
וואָרט: עוואָלוציאָן (ענטוויקלונג). אָבער
דיזער וואָרט בעצייכענט דיא גאנצע וועלט, דיא
פיזישע אזוי גוט וויא דיא גייסטיגע און געזעל-
שאַפטליכע. הערבערט ספענסער איז ניט געווען
איהר גרינדער, נאָר ער האָט איהר מיט זיין
מערקווירדיגען קריטישען גייסט און ניט וועניגער
מערקווירדיגער געלערנטקייט אזוי גרינדליך און
איברציגענד בעוויזען אין דער גאנצער נאטור,
אין אלע צווייגען פון וויסענשאפט און קונסט,
דאָס איהרע ביטערסטע געגנער — ניט רעכענענ-
דיג נאטירליך דיא גייסטליכע פאר וועלכע דיא
ביבעל איז דיא געטליכע חכמה — האָבען געמוזט
בויגען זייערע קעפ און זיך ערקלערען פאר בע-
זעגטע. מיט זיין גרויסען טאלענט צו פאָפולאַר-
ריזירען דיא שווערסטע פונקטען פון וויסענשאפט-
טען און פון פילאָזאָפיע האָט ער ווייט און טיפּע
פערשפרייטעט דיא עוואָלוציאָנס-לעהרע אין דער
גאנצער ציוויליזירטער וועלט.

אין דעם בעשטעהט זיין גרעסטער פער-
דענסט פאר דעם גייסטיגען פראָגרעס פון דער
מענשהייט און דערפאר וועלען איהם דיא אויפ-
געקלעהרטע מענשען אין אלע לענדער אייביג
דאנקבאר זיין. עס זיינען געווען גרעסערע פילאָ-
זאָפן פאר איהם אין דיא אלטע און נייע ציי-
טען, אָבער עס איז שווער צו געפינען נאָך איי-
נעם, וואָס זאָל זיך קענען גלייכען מיט איהם
אין דעם איינפלוס אויף אלע קולטור-פעלקער און
אויף אלע קלאסען פון דער געזעלשאפט.

דאן געפונען אין זעהר פערענגטע אומשטענדען. נאך ווען ער איז אלט געווען א יאָהר 22, איז ער שוין ארויסגעטראָטען אלס אנהענגער פון דער עוואָלוציאָנס־לעהרע, וועלכע האָט דאָן אָנגעפאנגען זיך דורכצוברעכען מיט גרויסע שוויריגקייטען א וועג אין וויסענשאַפֿטליכע און פילאָזאָפֿישע קרייזען. דיא גרינדליכע וויסענ־שאַפֿטליכע ערציהונג, וועלכע ער האָט געקראָך גען, האָט זעהר פיעל מיטגעהאָלפֿען איהם ארויס־צוטרעטען אויף דיווען נייען וועג. זיין פאָטער איז געווען א בעוואוסטער מאטעמאטיקער און א גוטער לעהרער. מיט זיין זוהן, וועלכער האָט נאָך אלס אינגעל ארויסגעצויגט גלענצענדע פעהיגקייטען, האָט ער אליין געלערנט און האָט איהם אזוי גוט פאָרבערייטעט, דאָס צו 17 יאָהר איז ער אָנגעקומען אין דער בירמינגהעם אייזענ־באהן־קאָמפאניע אלס אינזשענער. זיעבען יאָהר האָט הערבערט ספענסער געארבייט מיט ער־פאָלג אין זיין פראַפעסיאָן און האָט אין דער צייט פיעל שטודירט און אויך געשריבען פיעלע ארטיקלען אין פאָדזשורנאלען.

אין 1842 איז ער צום ערשטען מאל ארויס־געטראָטען אלס פאָליטישער שרייבער. ער האָט נעמליך אָנגישריבען א רייע ארטיקלען אין א צײַט טונג וועגען דעם „ריכטיגען קרייז פון רעגירונג.“ אין דיעזע ארטיקלען האָט ער אויך ציערשט אויסגעדריקט דיא געדאנקען, וועלכע ער האָט שפעטער ענטוויקעלט אין זיינע פילאָזאָפֿישע ווערק, בעזאָנדערס נאָכדעם וויא טשאַרלז דאָרווין האָט ארויסגעלאָזען זיין בעריהמטען בוך אין 1857. די וויסענשאַפֿטליכע אויספיהרונג גען אין דיווען בוך האָבען געהאט א ריזיגע וויר־קונג אויף דעם פילאָזאָף, וועלכער איז פון אָנפאנג אָן געגאנגען אויף דיווען וועג. דאָרווין האָט איהם געגעבען נאטור־וויסענשאַפֿטליכע געוועהר אין דיא הענד, און ער האָט זיך דערמיט קרעפטיג בענוצט. וויא שנעל ער איז געוואָרען א דאָרווין־ניסט צייגט דיא צווייטע אויפלאגע פון זיינע „פרינציפען פון פסיכאָלאָגיע.“ דיא ערשטע אויפלאגע איז ארויס אין 1855, ווען ער איז נאָך ניט בעקאנט געווען מיט דאָרווין'ס ווערק. אָב וואָהל ער האָט שוין דאן ערקלעהרט, וויא גע־דאנקען ענטשטעהען אין אונזער מאַרק, וויא דיא חושים ווירקען, וויא זיי רופען ארויס געפיהלען, וויא אונבעוואוסטע איינדריקע קומען צו אונזער בעוואוסטזיין — אלץ אין איינקלאנג מיט דער עוואָלוציאָנס־לעהרע און ענטשיידען געגען דיא

טען געגען דיא באַנדעם גייסטליכע און פאָלקס־פערדומער, געגען דיא זאָגענאנטע „געטליכע לעהרען“, געגען דיא ביבלישע „וועלט־אנשויד־אונג“, געגען דיא לעבערליכע מעשה בראשית, געגען דיא איינבילדונגען וועגען נשמה, גן־עדן, גיהנום, געטליכע השגחה א. ו. וו. און וואָס זאָל לען איבערהויפט צייגען, אז רעליגיאָן שטימט אויף קיין פאל ניט מיט ריינע וויסענשאַפֿט.

נאָר מיר מעגען צופריעדען זיין דערמיט, וואָס עס איז שוין אויפגעטהאָן געוואָרען צו עפענען דיא מוחות, צו ערקלערען דיא געהיימני־כע פון דער נאטור, צו ווייזען דעם ריכטיגען וועג פאר ווייטערע ענטוויקלונגען. הערבערט ספענסער פארנעהמט זיכער דעם ערשטען פלאץ אין דיווער מוחות־עפענונג, אָבוואָהל לאַמארק און דאָרווין זיינען געווען דיא גרינדערס פון דער עוואָלוציאָנס־לעהרע. דער נאָמען פון דעם פראַנץ ציוויזשען גלעעהרטען לאַמארק, וועלכער האָט נאָך צו ענדע פון 18טען יאָרהונדערט אָנגעצויגט אויף דיא וויכטיגע ראָלע פון עוואָלוציאָן אין דער נאטור, איז לאנג געבליבען פערגעסען. זיין לעהרע איז אָפגעלעבט געוואָרען פון דעם געניאלען ענגלישען נאטוראליסט דאָרווין; אָבער אויך דער דאָרוויניזמוס וואָלט ניט אזוי בעקאנט גע־וואָרען אין דער וועלט, אויסער דיא ענגע וויסענ־שאַפֿטליכע קרייזען, ווען הערבערט ספענסער וואָלט ניט 50 יאָהר נאָכאנאנד געארבייט מיט זיין גרויסען קאָפ און גלענצענדע פערדער אזוי איבערצייגעבען דיא גאנצע עוואָלוציאָנס־לעהרע און איהר אזוי לייכט צו ערקלעהרען מיט מאסען פאסטען, וועלכע ער האָט צוזאמענגעקליבען און מייסטערהאפט צוזאמענגעשטעלט, אז דער גע־וועהנליכער לעזער זאָל עס קענען בענעהמען און פערדייען.

ער האָט געמוזט לאנג קעמפפֿען מיט זיין פערדער און אויך ליידען ביז ער האָט געפונען לעזער פיר זיינע ווערק אין זיין פאטערלאַנד, וואו דיא גייסטליכע האָבען אזא גרויסען איינ־פלוס און וואו דער קאנסערוואטיווער גייסט איז פעכט איינגעוואָרצעלט. זיינע „ערשטע פרינצי־פען“, וועלכע זיינען ערשינען אין 1862, האָט ער געמוזט דרוקען אויף זיין אייגענע רעכנונג. נאָר אין דער צייט האָט ער שוין געהאט פער־עהרערס אין ענגלאַנד און אמעריקא, וועלכע האָבען צוזאמענגעקליבען א פאָנר צו דעקען דיא אויסגאבען אויף דרוקען זיינע ווערק, דען ער האָט נאָר געלעבט פון זיין פערדער און האָט זיך

טערט געוואָרען אין זיינע ווערק. מיר קענען זיך דאָ נאָטירליך ניט אַרײַנלאָזען אין אײַנצעלעײַ טען וועגען אפילו דיא וויכטיגסטע פון זיינע אויספיהרונגען, דען יעדער פונקט פאָדערט א בעזונדערן ארטיקל. מיר וועלען עס האָפּענט־ליך טאָן אין דער „צוקונפט“. יעדענפאלס וועט קירצליך אין דער „צוקונפט“ איבערגעגעבען ווערען דער טהייל פון זיינע „פרינציפּען פון סאָציאַלאָגיע“, וואו עס ווערט ערקלעהרט דיא ענטשטעהונג פון רעליגיאָנען.

דערוויילע וועלען מיר זיך בענגונגען מיט דעם געזאָגטען און מיט אײַניגע פאקטען פון זיין לעבען.

עס פארשטעהט זיך, אז וויא נאָר זיינע פילאָזאָפישע ווערק האָבען געקראָגען א נאָמען אין דער וועלט און מען האָט אָנגעפאנגען אלץ מעהר זיי צו לעזען, האָבען דיא גייסטליכע און אלע פיינדע פון אויפקלערונג איהם אלץ שאַר־פער אָנגעפאנגען צו אטאָקירען. זיי האָבען איהם ערקלערט פאר א גאָטלאָזען מענטש און האָבען פערדאמט זיינע ביכער אלס גאָטעסלעסטערונג, אלס דיא פרוכטען פון טיוועל. אײַניגע גייסט־ליכע האָבען אויפגעפאָדערט זייערע גלויביגע שעפּסעלעך צו בעטען גאָט, אז ספּענסער'ס ווערק זאָלען קיין אײַנפלוס האָבען אויף מענטשען און ניט פערפיהרען זיי אין גיהנום, רחמנא לאלף.

לאנגע יאָהרען האָבען דיזע ערהאבענע ווערק טאקע כמעט קיין אײַנפלוס געהאט אויסערהאלב וויסענשאפטליכע קרייזען. פערצעהן יאָהר האָט עס גענומען ביז עס זיינען פערקויפט געוואָרען דיא 750 עקזאמפלאַרען פון זיין ווערק „סאָציאַלע סטאַטיקע“ וועלכע איז ערשינען אין 1851. ביז דיא ערשטע אויסגאבע פון דיא „פרינציפּען פון פסיכאָלאָגיע“ איז אויספער־קויפט געוואָרען זיינען פאָראַיבער 12 יאָהר. א טהייל פון זיינע ווערק האָט ער געמוזט צושעגן מען צווישען בעקאנטע, אום פון זיי פטור צו ווערען. ער האָט אויסגעגעבען איבער זעקס טויז זענד דאָלאַר, אום זיי זאָלען זעהען דיא ליכ־טיגע וועלט, דען ער האָט ניט געקענט געפינען א פובלישער, וואָס זאָל ריזיקירען ארויסגעבען זיינע ערשטע פילאָזאָפישע ווערק. ער האָט אָבער קיין מאָל ניט פערלאָרען דיא האָפּנונג, דאָס ער וועט זיך דורכברעכען א וועג און דאָס זיינע ווערק וועלען איבערזעצט ווערן אין אלע שפראַך־כען און וועלען געלעזען ווערען פון אלע מענ־

אלטע און רעליגיעזע בעגריפע וועגען א „נשמה“ — דאָך האָט ער געפונען פאר נייטיג פיעלעס צו ענדערן אונטער דעם אײַנפלוס פון דארוויי־ניזמוס.

ער האָט זיך דאן גענומען צו א פילאָזאָפישע בעטראכטונג פון אלע וויסענשאפטען, אום נאָכ־צופאָרשען וויא ווייט זיי שטימען מיט דער עוואָ־לוציאָנס־טהעאָריע. נאָך דיא „ערשטע פרינצי־פען“ זיינען ערשינען דיא אנדערע ווערק פון זיין סיסטעם: „דיא פרינציפּען פון ביאָלאָגיע (לעבענסלעהרע)“, „דיא פרינציפּען פון פסיכאָ־לאָגיע“, „די פרינציפּען פון סאָציאַלאָגיע“, „צע־רעמאניעלע, פאָליטישע און גייסטליכע אײַנריכ־טונגען“, „דיא פרינציפּען פון עטהיקע (לעהרע איבער מאָראַל)“, „ערציהונג — פאָליטישע, מאָ־ראַלע און פיזישע“, א. ז. וו.

צוזאמען מיט עטליכע העלפערס האָט ער פערעפּענטליכט אזא ריזע־ווערק וויא „דיא בע־שרייבענדע סאָציאַלאָגיע“, אין וועלכער עס זיי־נען צוזאמענגעקליבען מאסען פאקטען וועגען דיא מנהגים און גלויבענס פון ווילדע און פער־צייטיגע פעלקער. דיזע ווערק איז אן אוצר פאר קולטור־געשיכטליכע נאָכפארשונגען, דען דאָרט געפינט מען צוזאמענגעשטעלט אין א בעשטימטע אָרדנונג דיא רעזולטאטען פון דיא בעשרייבונג־גען פון אלע ריזענדע און פון אלטע היסטאָרי־קער, וויא אויך פון ארכעאָלאָגיע (וויסענשאפט איבער אלטערטום אָדער פערצייטיגע זאכען). ספּענסער זעלבסט האָט זיך בענוצט מיט דיזע פאקטען פיר זיינע אויספיהרונגען אין דיא „פרינציפּען פון סאָציאַלאָגיע“.

אין אלע זיינע ווערק פיהרט ער דורך, וויא שוין געזאָגט, דיא עוואָלוציאָנס־לעהרע. ער ברענגט אייזערנע בעווייזע, אז ניט נאָר דער מענטש האָט זיך ענטוויקעלט פון א נידעריגערע שטופע צו א העכערע, זאָנדערן אויך דיא גע־זעלשאפט. אללע ערשיינונגען אין דער וועלט זיינען אונטערוואָרפּען אונטער אייביגע געזעצע, און זייער רעזולטאט איז אלץ ווייטערע ענטוויק־לונג פון פאָרמען.

דער גלויבען אין א שעפּפער פון דער נא־טור, וויא זיא איז יעצט, דער גלויבען, אז יעדע מין חיות איז ענטשטאנען פון אן אורשפרונגליכע פאָאָר, וועלכע איז געשאפּען געוואָרען פון גאָט; דער גלויבען, אז דיא ביבעל איז א געטליכער בוך, דער גלויבען, אז רעליגיאָנען זיינען אראָפּ פון הימעל א. ז. וו. — דאָס אלעס איז צושמע־

זאמענגעוואקסען געוואָרען מיט דיא קאפיטאלי-
סטיש-ליבעראלע אידעען אין זיינע יונגע יאָה-
רען, ער איז צופיעל געווען איינגעבאקען אין דיא
סאָציאליסטישע מיינונגען פון זיין לאַנד (ער
איז איבערהויפט געווען א פערביסענער ענגלענ-
דער און האָט אפילו נישט געוואָלט לערנען
פרעמדע שפראכען), ער איז אויך צו שטארק גע-
ווען פערטיעפט אין פילאָזאפישע און קולטור-
געשיכטליכע נאָכפאָרשונגען, אום צו קענען זיך
אָפּזאָגען פון דיא אָנגענומענע געזעלשאפטליכע
אנזיכטען און זעהען וואָס עס טהוט זיך אונטער
זיינע אויגען. ער האָט זיך איבערהויפט ווייניג
אינטערעסירט און בעשעפטיגט מיט פאָליטישע
עקאָנאָמיע און מיט דער סאָציאלער פראגע פון
אונזער צייט.

זיין ארויסטרעטען געגען סאָציאליזמוס
צייגט נאָך א מאָל, אז אפילו דיא גרעסטע פיר-
לאָזאָפּען קענען זיך נישט אין גאנצען אָבטרייסלען
פון דיא אנזיכטען פון זייער צייט אָדער יע-
דענפאלס פון דעם קלאַס, צו וועלכען זיי גע-
הערען. ספענסער'ס פערטהיידונג פון דער
קאפיטאליסטישער סיסטעם מיט איהר לויף-
שקלאוועריי דערמאָנט נישט ווילענדיג אָן דעם
געניאלען גריכישען פילאָזאָף אריסטאָטעל, וועל-
כער האָט פערטהיידעט דיא שקלאוועריי פון זיין
צייט און מלחמות אַלס נויטווענדיגע געזעל-
שאפטליכע איינריכטונגען.

פ. ק. ר. א. נ. י.

שען, וואָס ווילען נאָך עפעס לערנען און זיך
אויסבילדען; און אין דיזער האָפנונג האָט ער
זיך גלייכער-ווייזע נישט גענאָרט. נאָך מיט 25
יאָהר פאר זיין טויט האָט ער געהאָט דיא בע-
פרידיגונג צו זעהען, וויא זיינע ווערק ווערן אַלץ
מער צוכאפט און וויא זיין פילאָזאָפיע מאכט
א רעוואָלוציאָן אין דיא קעפ און וואָרצלעט זיך
אין אין דער גאנצער, ציוויליזירטער וועלט.

טראָץ זיין לעהרע וועגען דיא שטופענווייזע
ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט, איז ער דאָך
ארויס געגען סאָציאליזמוס. אין זיין בראַשורע
„דיא קומענדע שקלאוועריי“ (ערשינען אין
1874) און „מאן געגענאיבער דעם שטאַט“ (ער-
שינען אין 1884) טרעט ער ארויס אַלס פינדר
פון דער סאָציאליסטישער לעהרע. ער ווידער-
האָלט דיא ארגומענטען פון אַלע קאפיטאלי-
סטישע שרייבערס און זוכט צו בעווייזען, אז
סאָציאליזמוס וועט פיהרען צו א בעשרענקונג
פון פערזענליכע פרייהייט און פאָלגליך צו
שקלאוועריי. פיעלע סאָציאליסטען האָבען איהם
געענטפערט, דארונטער ספעציעל דער בע-
וואוסטער ענגלישער סאָציאלידעמאָקראט היינריך
מאן, און האָבען צוקלאפט אַלע זיינע ארגומענ-
טען. אָבער דיא גרינדליכע אויספיהרונגען פון
דיא סאָציאליסטען האָבען דאָך נישט געענדערט
זיינע מיינונגען. אין בעצוג אויף דיא יעצטיגע
געזעלשאפטליכע פיהרונגען איז ער פערבליבען א
פערביסענער קאפיטאליסט. ער איז צופיעל צו-



א תפילה.

גוטע זאכען האָסטו פאָטער —
כ'פעט דיר; זאָלסט זיי מיר נישט געבען!
אין זאך בעט איך דיר נור, שטארקער —
נעהם נישט צו ביי מיר דעם לעבען!

און דיא אַלע גוטע זאכען. —
א, איך קען דיר, פאָטער, שווערען —
וועל איך דאן ביי דיר שוין נעהמען
און דער גאָט וועל איך זעלבסט ווערען...
סעם קאטלער.

חנוכה.

דיא ווירקליכע געשיכטע, וועלכע האָט געפיהרט צו דיזען אידישען יום־טוב.
בעארבייטעט נאָך טריויע היסטאָרישע קוועלען

— פון —

אלכסנדר האַרקאָווי.



יא מעשה פון חנוכה איז
איינער פון דיא וויכטיג
סטע קאפיטלען פון דער
אידישער געשיכטע; דאָך
גייט ניט א קאפיטלעל איי
דישע היסטאָריע, וואָס
זאָל אונטער אידישע מא-
סען זיין אזוי וועניג בע-

קאנט וויא דיזער. ווען איהר פרעגט א דורכשניט
ליכען אידען, פאר וואָס מען פייערט חנוכה, גיט
ער אייך פלויז דיזע שטיקעל ערקלערונג: „עס
איז געווען א מלך אנטיוכוס הרשע, וואָס האָט גע-
וואָלט אידען מעביר זיין פון תורה און האָט
פעראונרדייניגט דעם בית־המקדש; עס זיינען דאָן
אויפגעשטאנען אידישע העלדען מיט'ן נאָמען
חשמונאים, וועלכע האָבען גערעטעט דאָס אידי-
שע פאָלק און בענייט דעם בית־המקדש.“ צו דעם
ווערט צוגעזעצט דיזע לעגענדע: „ווען דיא
חשמונאים האָבען זיך גענומען בענייען דעם בית-
המקדש, האָט זיך דאָרטען געפונען א קריגעלע
אויף, וואָס איז קוים געווען גענוג פיר איין טאָג,
און גאָט האָט געמאכט א נס, עס זאָל ברענען
גאנצע אכט טעג.“ דאָס איז אונגעפעהר אלעס,
וואָס א געוועהנליכער איד ווייס פון דער געשיכ-
טע פון חנוכה.

דער צוועק פון דיזען ארטיקעל איז דעם אי-
דישען עולם בעקאנט צו מאכען מיט דער ווירק-
ליכער געשיכטע פון חנוכה — נאָטירליך, קורצ-
וועפאָסט, ווייל דער רוים פאר אן ארטיקעל אין
דער צוקונפט ערלויבט ניט זיך צו פרברייטען
איבער איינצעלהייטען און אריינצוגעהן אין
לאנגע קאמענטארען (פרושים).

דיא געשיכטע פון חנוכה הייבט זיך ניט אָן
מיט דער רעגירונגס־ציטיט פון אנטיוכוס הרשע

(164-175 פאר קריסטוס), נאָך מיט דער צייט
פון אנטיוכוס דעם דריטען (187), ווען אונטער
אידען האָבען זיך אָנגעפאנגען שפאלטונגען און
שטרייטיגקייטען, וועלכע האָבען געפיהרט צו
זייערע צרות אונטער דיא ווייטערדיגע גריכ-
שע קעניגע פון סיריען.

אונטער דער רעגירונגס צייט פון אנטיו-
כוס דעם דריטען האָבען אידען קיין רדיפות ניט
געהאָט; אדרבא, דיזער קעניג האָט זיי אליין
געהאָלפען זיי זאָלען קענען אויפהאלטען זייער
אמונה און האָט זיי געשיצט געגען דיא סירישע
קריעגס־פעלקער. אָבער דיא אידען האָבען צוויי
שען זיך אליין ניט געהאָט קיין פריעדען. זיי זיי-
נען דאָן געווען צוטהיילט אין צוויי געגענעזעצ-
טע פארטייען: איינע, וועלכע האָט געשטרעבט
זיך צו אסימילירען מיט דיא גריעכען — דיא „הע-
לעניסטען“, און דיא אנדערע, וועלכע האָט גע-
וואָלט אויפהאלטען דיא אלטע אידישע פיהרונג
גען. אן דער שפיצע פון דער ערשטער פארטיי
זיינען געווען רייכע צאָל־פעכטער; דער פיהרער
פון דער צווייטער פארטיי איז געווען חוניו דער
דריטער, דער כהן גדול פון יענער צייט. דיזער
חוניו, וועלכער האָט אין זיין האנד געהאָט דיא
גרעסטע אָפיציעלע אידישע מאכט פון יענער
ציט — דיא כהונה — האָט דיא אסימילאָטארען
פיעל געשטערט אין זייערע שטרעבונגען איינצו-
פיהרען גריכישע קולטור און דערפון זיינען צוויי
שען ביידע פארטייען ענטשטאנען אינערליכע
שטרייטיגקייטען, וועלכע האָבען שפעטער גע-
פיהרט צו רדיפות פון אויסען.

דיא ערסטע ביטערע פרוכט פון זייער אונ-
אייניגקייט האָבען דיא אידען גענאָסען אונטער
דער הערשאפט פון סעליוקוס פילאָפאטאָר, אנט-
יוכוס דעם דריטענ'ס זוהן. דער בעאמטער איי-

גען דיא אינטערעסען פון דער אידישער געמיינע-
דע. דערוויילע איז ארויס זיין ברודער יאזאן
(יהושע), וועלכער איז געווען אן אנהענגער פון
דיא העלעניסטען, און האט אָנגעבאָטען דעם
נייעם קעניג א גרויסע סומע געלט, ער זאל איהם
איבערגעבען דיא גרעסטע אידישע מאכט — דיא
כהונה. דאָס האט אַנטויכום געטהאָן און יאזאן
איז געוואָרען ביי אידען א מעכטיגער הערשער.
זיין גרויסע מאכט האט ער אָנגעווענדעט צו בע-
קעהרען דאָס אידישע פאָלק צום העלעניזמוס.
חוניו איז געווען מאכטלאָז עפעס צו טהאָן גע-
גען דעם און ער האט זיך צוריקגעצויגען אין א
שטאָרט מיט דעם נאָמען דאפנע.

יאזאן האט געשטרעבט דאָס אידישע לע-
בען אין גאנצען צו רעפארמירען נאָך דעם גריע-
כישען. א טהייל אידען האָבען שוין פון לאנג
אָן אליין פערלאנגט אָנצונעהמען גריעכישע זי-
טען און פיהרונגען; נאָר אוועקווארפען דיא רע-
ליגיאָן פון זייערע עלטערן אין גאנצען האָבען
זיי ניט געוואָלט; נאָך וועניגער האָבען זיי גע-
וואָלט דיענען דיא גריכישע עבודה-זרה. זיי הא-
בען נאָר פערלאנגט ארויסצומרעטען פון דער אל-
טער אידישער אָבערזונדערטקייט און צו פער-
קעהרען מיט דער געבילדעטער געזעלשאפט פון
דיא גריכען.

יאזאן האט גוט פערשטאנען, אז אזא ראדי-
קאלע רעפארם איז נאָר מעגליך, ווען מען זאל
אָנפאנגען מיט דער יוגענד, און ער האט זיך דא-
ריבער גענומען צו דער ערציהונג פון קינדער.
ער האט בעקומען פון אַנטויכום — פיר א
שעהנע סומע געלט — ערלויבניס אויסצובויען אין
ירושלים „גימנאזיען“, דאָס הייסט צירקען פיר
קערפערליכע איבונגען. וויא נאָר דיא צירקען
זיינען פערטיג געוואָרען, האט זיך דער אידישער
עולם אזוי שטארק צוגעכאפט צו זיי, דאָס דיא
עבודה אין בית המקדש איז פערנאכלעסיגט
געוואָרען. אין דיא צירקען, וואו מען האט גע-
דארפט ארויסטרעטען מוטער-נאקעט נאָך דעם
גריכישען מנהג, האָבען זיי פערדעקט זייערע
לענדען, מען זאל ניט זעהען דעם צייכען פון אי-
דישקייט... אזוי וויא דיא גריכען פלעגען צולייב
דעם אפלאכען פון דיא אידישע יוגענד לייט אין
דיא צירקען, האָבען פיעלע אידישע פאמיליעס
נאָר אויפגעהערט מילה אָנצוהיטען. דער הע-
לעניזמוס האט יאזאנען געבראכט אזוי ווייט,
דאָס ער האט געשיקט אידישע יוגענד לייט נאָך
מירוס (צור) צו בריינגען קרבנות צו העראקלעס.

בער דיא קליינאָדען פון בית המקדש, א מאָן
מיט'ן נאָמען שמעון, וועלכער האט געהערט צו
דיא העלעניסטען, האט זיך געוואָלט איינשמיכ-
לען ביי דעם קעניגליכען שטאטהאלטער אפאָ-
לאָניוס און האט איהם אָנגעבאָטען דאָס גאָלד
און זילבער, וואָס האט זיך געפונען אין בית
המקדש. אפאָלאָניוס האט געשיקט זיין שאַצ-
מייסטער העליאָדאָרוס צוצונעהמען דיא טהייל
ערע זאכען, אָבער אן אויפגערעגטע מענגע האט
איהם ניט צוגעלאָזען. שמעון האט דאן געשיקט
א מסירה, אז העליאָדאָרוס האט ניט ערפילט זיין
פליכט, ווייל חוניו, דער כהן גדול, האט איהם
אונטערגעקויפט. חוניו איז געווען געצוואונגען
צו געהן נאָך אַנטיאכיא, דיא הויפטשטאָרט פון
סיריע, זיך צו פערענטפערן פאר דעם קעניג
סעליוקוס. אפאָלאָניוס, וועלכער איז געווען אויפ-
געהעצט פון שמעון'ען, איז זייט דאן געווען
זעהר פיינדליך צו חוניו'ן און אלע קאָנסערווא-
טיווע אידען.

סעליוקוס איז באלד נאָך דיווער געשיכטע
געשטאָרבן (175 פ. קר.) און אויף דעם סירי-
שען טהראָן איז ארויף זיין ברודער, אַנטויכום
הרשע, וויא אידען רופען איהם, אָדער אַנטויכום
עפיפאנעס, וויא ער איז בעקאנט אין דער הי-
סטאָריע.

פיר דיווען קעניג, זאָגען היסטאָריקער, האט
א סך מעהר געפאסט דער נאָמען „עפיפאנאָס“,
וואָס בעדייטעט אין גריכיש מיטגעהער, אלס
„עפיפאנעס“, וואָס מיינט לויכטיגער. ער איז
געווען א גרויסער שכור און פלעגט זיך אָנגעבען
מיט געזעלשאפטען פון פערדאָרבענע יוגענד לייט.
ער פלעגט אָפט ארויסגעהן אין גאס פערשטעלט
פיר א קליינעם בעאמטען; ער פלעגט זיך אָב-
שטעלען אין מיטען גאס און געבען פארבייגעהער
שלוס-עליכס. דיא, וואָס האָבען זיך ביי איהם
ווערטה געמאכט פיר א קלייניגקייט, האט ער
געקענט געבען דיא גרעסטע בעלויבונג; זיינע
מרייע דיענער פלעגט ער בעלוינען מיט א זע-
מעל אָדער מיט א ציבעלע. ער איז געווען א
גאנץ פעהיגער מענטש און א פריינד פון וויסענ-
שאפטען און קונסט, וועלכע ער האט אָפטמאָל
אונטערשטיצט. צייטענווייז איז ער אויך געווען
גוט געשטימט. אָבער טראָץ דיווע גוטע אייגענ-
שאפטען איז ער געווען א ווילדער טיראן.

אייניגע צייט נאָך דעם, וויא אַנטויכום עפיר
פאנעט איז ארויף אויפ'ן טהראָן, איז חוניו דער
כהן גדול נאָך אלץ געזעסען אין אַנטיאכיא ווע-

שטאָרט האָט אנדראָניקאס פיר דיווען מאָרד-טהאט בעצאָהלט מיט זיין לעבען. מענעלאָאָס אָבער האָט געוואוסט ביים קעניג זיך גוט איינ-צושטייכלען און ער האָט ביי איהם זיין חן ניט פערלאָרען.

דיא שנאה פון דעם פאָלק צו מענעלאָאָס'ן האָט דערגרייכט דעם העכסטען גראד. עס איז ארויסגעקומען א שרעקליכער אידישער בירגער-פרייג אין ירושלים. דיא העלעניסטען און זייערע געגנער האָבען זיך געגענויטיגט אויסגע-שלאכטעט. אנטיוכוס איז אליין געקומען אונ-דערדריקען דעם אויפשטאנד, און ער האָט גע-לאָזען שלאכטען אירען אָהן רחמנות. אין פער-לויה פון דריי טעג זיינען אין דיווער אויסשלאכ-טונג אומגעקומען 40,000 פערזאָן. אנטיוכוס האָט אין איין גאנג אויסגעפלינדערט דיא אוצרות פון ביתהמקדש.

יאזאן איז ביטער פערפאלגט געוואָרען פון אנטיוכוס'ן. ער איז געלאָפֿען נאָך אראביען, געפֿיטען און אנדערע ערטער, ביז ער איז ענדליך געקומען נאָך ספּארטא, וואו ער איז געשטאָר-בען. מענעלאָאָס איז נאָך אלץ געבליבען אויף זיין שטעלע; אָבער דער טעמפל האָט שוין זיינע אוצרות פערלאָרען און דאָס פאָלק, פון וועלכען פיעלע זיינען אומגעקומען אין דער שלאכט און פיעלע זיינען אוועקגעפיהרט גע-וואָרען פון אנטיוכוס'ן אלס שקלאפֿען, איז פער-אָרעמט און צוועט געוואָרען.

דער משוגענער סירישער קעניג אנטיוכוס עפֿיפאנעס האָט נאָך דעם גאָר אונגעריכטערהייד געלאָזען בעפאלען ירושלים צו אונטערדריקען דיא קאנסערוואטיווע אידען און זיי צו צווינגען אנצווערקענען דיא גריכישע מנהגים און דעם גריכישען געצענדענסט. דעם כהן גדול, דעם הע-לעניסט מענעלאָס, וועלכער איז געווען אזא ווילדער טיראן ווי אנטיוכוס, האָט די אונטער-דריקונג פון זיינע אַרטאָדאָקסישע ברידער גאָר ניט געקומערט. פערקעהרט, דאָס האָט איהם שטארק הנאה געטהאָן און ער האָט נאָך אנט-יוכוס'ן געזוכט צו איבערצייגען, אז נאָר מיט גוואָלד וועט מען קענען אויספיהרען דעם פלאן אידען צו אסימילירען מיט דיא גריכען. באלד נאכדעם איז ארויס א שטרענגער קעניגליכער בעפעהל, דאָס דער גריכישער גאָטעסדיענסט זאָל איינגעפיהרט ווערען אומעטום, וואו אידען געפינען זיך. אין ביתהמקדש האָט מען דיא איר דען בעפֿוילען צו דינען צום גריכישען גאָט

דעם גריכישען גאָט פון קערפערליכע איבונגען, ווען דיא גריכען האָבען געפֿייערט זייערע קאמפֿע-ציעלען.

דורך דיווע שטרעבונגען און איינפיהרונגען פון יאזאן איז דיא שטאָרט ירושלים גאָר אין א קורצען משך איבערגעקעהרט געוואָרען קאפויר. דיא פורכט פאר דעם טיראן אנטיוכוס, וויא אויף דיא אונטערגעבונג צום צייט-גייסט, זיינען געוואָרען אזוי גרויס, דאָס דיא קאנסערוואט-טיווע אידען זיינען געווען וויא געלעהמטע און האָבען גאָר נישט געקענט טהאָן גע-גען דיא מעשים, וואָס זייערע רעפארמירטע ברידער האָבען איינגעפיהרט.

דריי יאָהר האָט יאזאן געוועלטיגט. נאָך דעם איז דיא כהונה פון איהם צוגענומען גע-וואָרען. נאָר מיט דעם איז נאָך דיא לאגע פון דיא קאנסערוואטיווע אידען ניט פערבע-סערט געוואָרען. שמעון דעם מוסר'ס א ברודער מיט'ן נאָמען חוניה, אין גריכיש מענעלאָאָס, איז אמאָל געשיקט געוואָרען פון יאזאנען מיט א שליחות צום קעניג. דער שליח האָט בענוצט דיא שליחות פיר זיך אליין. ער האָט אנטיוכוס'ן גע-בעטען איהם אליין איבערצוגעבען דיא כהונה, פיר וועלכע ער וועט איהם צושטעלען מיט 300 שטיקער זילבער שטייער מעהר אלס יאזאן. אנט-יוכוס האָט איינגעוויילגט און מענעלאָאָס האָט אריינגעקריגען דיא כהונה.

דער אבשייטליכער האנדעל מיט דער כהונה האָט שטארק געקערנקט דיא העלעניסטען, און עס האָט נאָך א האָר געהאָלטען ביי אן אויפ-שטאנד געגען מענעלאָאָס'ן. ער האָט אָבער ניט געלאָזען עס זאָל קומען דערצו. ער האָט זיך איינגעשאפט א גאנצע קריגעס-מאכט און האָט דיא כהונה געהאָלטען מיט גוואָלד. יאזאן, דער פריהערדיגער כהן גדול, איז ענטלאָפֿען.

מענעלאָאָס איז געווען אן אונמענש. איין מאָל, אין אנטיוכוס'עס אבוועזענהייט, איז ער גערופֿען געוואָרען נאָך אנטיאכיע וועגען דיא פערציהונג פון זיין שטייער פיר דיא כהונה. ער האָט בערויבט דעם בית המקדש פון אלע טהייע-רע זאכען און מיט דיווער גולד האָט ער זיך איינגעשטייבעלט ביי אנדראָניקאס'ן, וועלכער האָט רעגירט אין דער אבוועזענהייט פון דעם קעניג. מיט דיווען אנדראָניקאס האָט ער אָפּגע-מאכט, ער זאָל לאָזען טיידטען דעם עהרליכען חוניה, דעם פריהערדיגען כהן גדול. ווען אנטיו-כוס איז געקומען צוריק אין זיין רעזידענץ

איינוואַינער אוועקצורואַרפֿען זייער רעליגיאָן און האָט געפֿאָדערט פֿון מתתיהו, אז ער, אלס פֿאָר שטעהער פֿון דער געמיינדע, זאָל דער ערסטער אָננעהמען דיא עבודה זרה, האָט מתתיהו געענט־ פערט: „ווען אפילו אלע פעלקער, וואָס געפינען זיך אונטער דיא הערשאפט פֿון דעם קייזער, וועלען אויפגעבען זייערע אמונה, וועל איך, מייע זיהן, ברידער און שוועסטער דאָך בלייבען פעסט ביי אונזערער.“ איין איד איז צוגעגאנגען צו דעם מזבח, וועלכען מען האָט דאָרט אויפֿ געשטעלט, און האָט געוואָלט מקריב זיין א קרבן צום אָבנאָט צעאום, האָט איהם מתתיהו געטויד־ טעט. אין דער זעלבער צייט האָבען זיינע זיהן גע'הרג'עט אפּעללעס'ן מיט זיינע אַדיוטאנטען האָבען צובראָכען דעם מזבח.

דאָס איז געווען א סיגנאַל צו אן אויפֿ־ שטאַנד געגען דעם טיראן. מתתיהו האָט גע־ שווינד אָנגעהויבען אַרומצולויפֿען איבער דער שטאָט צוזאמענצורופֿען העלדישע יונגע לייט, און עס האָט ניט לאנג געדויערט, וויא עס האָט זיך צונויפגעקליבען א מחנה העלדישע אידען. מתתיהו איז מיט זיי אוועק אין דיא בערג, אום דאָרט אין פערבאָרגענע העלען זיך צוצוגרייטען צו דער מלחמה. ווען זיי זיינען געווען פערטיג, האָבען זיי זיך אריינגעריסען אין דיא שטערט, האָבען צושטערט דיא טעמפלען פֿון דיא גריכישע אבגעטער, האָבען בעשטראָפֿט דיא אידען, וואָס זיינען אָנגעפאלען פֿון זייער רעליגיאָן און האָט בען אויפגעמונטערט דיא, וועלכע זיינען איהר געבליבען טריי.

עטליכע חדשים נאָך דעם, וויא דער אויפֿ־ שטאַנד איז אויסגעבראָכען, איז מתתיהו גע־ שטאַרבען (166 פֿ.קר.). פֿאר זיין טויט האָט ער זיינע זיהן אויפגעמונטערט צום קאמפֿ געגען שונא און האָט זיי געבעטען צו זיין אייניג צווי־ שען זיך. ער האָט בעשטימט דעם העלדישען יהודה אלס קריעגסמאן און זיין עלטערן זוהן שמעון אלס ראט־העבער. יהודה מכבי האָט זעהר גוט געטויגט צו דער מלחמה. מוטהיג וויא א לייב איז ער ארויס געגען דער סירישער ארמעע, וועלכע איז געווען אונטער דער קאמאנדע פֿון

צעאוס און אין פיעלע ערטער האָט מען געל־אָר זען אויפשטעלען מובהות צו דיא פערשיעדענע אנדערע גריכישע געטער. מילה, שבת און יום־טוב היטען, ליינענען דיא תורה אין דער הויף און מאכען פערזאמלונגען צו דינענען דעם אי־דישען גאָט זיינען געווען פערבאָטען אונטער טויד־שטראָף. פיר דאָס אָב־היטען פֿון דעם מינד־סטען אידישען געזעץ האָט מען בעצאָהלט מיט'ן לעבען. דיא קעניגליכע הענקערס זיינען אומגע־גאנגען איבער שטערט און דערפער און האָבען גענויט דיא אונגלייכע אידען מקריב צו זיין קרבנות צו דיא אָבגעטער.

צוליב דיזע גוואלדיגע אכזריות זיינען, אמת, פיעלע אידען אָנגעפאלען פֿון זייער רע־ליגיאָן, אָבער ביי פיעלע אנדערע האָט זיא זיך דאגעגען פערשטאָרט. מאַנכע האָבען זיך בע־סער געלאָזען אומברענגען מיט דעם שרעקליכ־סטען טוידט איידער צו שיידען זיך מיט דער רעליגיאָן פֿון זייערע עלטערן. אזוי, למשל, האָט בען זיך בעגאנגען א נינציג יעהריגער אלטער מאַן מיט'ן נאָמען אלעזר און א אידישע פרוי מיט'ן נאָמען חנה, וועלכע האָט געלאָזען אומ־ברענגען אלע איהרע זיבען קינדער אינציגווייז פֿאר איהרע אויגען און נאָכדעם אויף זיך אליין. אין דיזער שרעקענס־ציט האָט אויף מע־נעלאָאס געפונען זיין אנקלעגער און ער איז פער'מישפט געוואָרען צו א שרעקליכען טוידט.

אין מיטען פֿון דיזע שרעקליכע פערפֿאלגונג־גען זיינען אויפגעשטאנען זעקס העלדישע רע־טער. זיי האָבען געהערט צו א משפחה פֿון כהנים אין מודעית (מאָדין), א שטערטעל נעבען ירושלים. זיי האָבען ערמונטערט דאָס אידישע פֿאָלק און האָבען אָרגאניזירט אן אויפשטאַנד געגען דיא טיראנישע הערשאפט פֿון אַנטיוכוס עפיפאנעס. דיזע משפחה איז בעשטאנען פֿון א מאָטער און פינף זיהן. דער פאָטער האָט גע־הייסען מתתיהו און דיא גאנצע משפחה האָט געטראָגען דעם נאָמען „האַסמאָנער“ (חשמונאים) און אויך „מאַקאַבער“ (מכבים). *

אלס דער סירישער גענעראל אפּעללעס איז געקומען קיין מודעית צו נויטען דיא אידישע

רעאיש „מכבי“, איז דיא ראשי־תבות פֿון מתתיהו כהן בן יוחנן. אן אנדער דעה איז, אז „מכבי“ איז דיא ראשי תבות פֿון מוי כמוד באַלום יהוה, וועלכע ווערטער, וויא מען גלויבט, זיינען געווען אויפגע־שריבען אויף דיא מאַקאַבער פֿאָהן.

*) דער נאָמען האַסמאָנער (חשמונאים) קומט נאָך יאָזעפֿוס פֿלאַוויוס'ן (מאַקאַבער, בוך 12. 6) פֿון זייערן אָן עלטער־זיידען, וועלכער האָט גע־הייסען „האַסמאָן“ (חשמן), וועגען דעם נאָמען „מאַקאַבער“, וואָס מע שרייבט געווענהליך אין העב־

ויוכס האָט דאָן געשיקט זיין גרעסטען גענעראל ליוויאס מיט אַן אויסגעקליבענער ארמעע פון 65,000 מאַן, אָבער יהודה מיט זיינע העלדישע סאַלדאטען האָבען אויף בעזיגט דיווען גרויסען קריעגער. נאָך דיווער שלאכט, וועלכער איז פאַר געקומען אין דעם אָרט בית צור, האָט זיך גע ענדיגט דער קאמפף.

ווען דאָס לאַנד איז געוואָרען פריי פון דעם שונא, האָט יהודה געהאַלטען פיר א פּלוצט צו רייניגען דעם פּעראַנרייניגטען בית דמקדש. אלס ער מיט זיינע אנהענגער זיינען געקומען קיין ירושלים און האָבען זיך געפונען לעער און פּער וואקסען מיט גראָן, האָבען זיי זיך ניט געקענט איינהאַלטען פון וויינען. מיט דער הילף פון דיא כהנים האָט ער ריין געמאַכט דעם טעמפּעל, האָט געלאָזען מאַכען נייע כלים, און דעם 25טען טאָג פון כסלו אין דעם יאָהר פון דער בעפרייאונג (164 פ. קר) האָט ער לכבוד דעם גרויסען זיעג געפייערט דיא בענייאונג פון דעם בית דמקדש, וואָס הויסט אין העברעאיש הנוכה גאנצע אַבט מעג.

גענעראל אפּאָלאָניאָס. ער האָט דיווע ארמעע בע זינעט, און אפּאָלאָניאָס האָט זיין לעבען פּערלאָרען. א קורצע צייט נאָך דעם האָט יהודה בעזיגעט דעם גענעראל סעראַנאָס אין בית חרן. סעראַנאָס און אכט הונדערט סיריער זיינען גע[הרג]עט גע וואָרען און דיא איבריגע זיינען ענטלאָפּען.

אַנטיוכוס עפיפּאנעס, וועלכער האָט פריהער אלץ געמיינט, אז דיא אידישע רעוואָלוציאָן איז א קינדער שפּיעל, איז יעצט אריינגעקומען אין גרויס צאָרן און האָט בעשלאָסען איינפאַך אויס צוראָטען אלע אידען. ער האָט ארויסגעשיקט אַן ארמעע פון א פּערציג טויזענד סאַלדאטען אונטער גענעראל גארגיאָס. יהודה מכבי האָט געגען דיווער ארמעע געהאַט כליוז אייניגע הונדערט מאַן. איידער ער איז ארויס אין שלאכט האָט ער דאָס קליינע הייפּעלע קריגעסלייט צוזאַמענגעדריפּען אין מצפה און זיי אויפגעמונטערט. זיי זיינען געווען זעהר מוטהיג און האָבען זיך העלדיש אַ לאָז געטהאָן געגען דעם שינא. דורך קלוגע טאַקטיק האָט יהודה ענדליך געזעגט. איבער געארגיאָס'ן מיט זיין גרויסער ארמעע. אנט

ניקאָלאַי'ס חסדים.

(צוגעשיקט פון רוסלאַנד)

צום סוף ניט לאנג האָב איך ערשפּיערט, אז דו ביזט גאָר — א פרויהויט מאכט!

דיון לעצטען „מאגיסעט“ האָב איך געלעזען: כ'האָב פלוצלונג גאָר דיון גרויסקייט קלאָר ערפליקט! כ'האָב דורכגעדרונגען שנעל דיון גאַנצעס וועזען, דען זינן, וועלכער אין איהם פּערפאַרגען ליגט:

דו שרייבסט דאָרט ליעפליך, פרויהויט מלאך, אז דאוונען יעדעס פאַלק מעג פריי, אז פאַר אַ פיהרער ווילסט דען גלח, ביז אונז איצט מאכען אויף דאָס ניו!

איך דאַנק דיר זעהר, מוין פרומער קעניג, פאר דיון פּעל הערצענגאָדען — צוואר איך בין מיט דיר ניט גאָר איינזיניג מכוח פרויהויט, פרויער צאָר! מערוועזשי גלאָז.

פאר דיון הויכקייטערליכע מאגיסטעט בויג איך מיין קאפּ, „ניקאָדור אַבמאַנאָו“! פּערציוו מיר — אה, גרויסמוטהיגער — מיין טאט, שיינק גאָד מיר, ניקאָלאַי ראָמאַנאָו!

כ'בין זינדיג זעהר, — איך מוז דאָס מודה'ן, — נאָר דו ביזט דאָר כּוֹס חסד דורכגענומען: די מעלה פון דיון עלטער-וויידען, „צאָר ניקאָלאַי“ האָסט פירושע בעקומען.

איך בין ביז איצט געווען פּעראירט: כ'האָב דיר פאר אַ טראָן בעטראכט.

(*) אונטער'ן ציטאַמען „ניקאָדור אַבמאַנאָו“ איז צאָר ניקאָלאַי געווען הימאַרוסטויש געשילדערט אין א רומישער צייטונג.

פיוזשאן און ארבייטער פאליטיק.



יר האלטען האיאָהר ביי אַ פרעזידענשאַל קאָמיטע פון די רעכטע צייט צו בע-טראכטען וואָס איז די ריכטיגע פאליטיק פאר די ארבייטער-קלאַססע בכלל און פאר די סאָציאליסטען בפרט אין אמעריקא.

פאר א יאהרען האָב איך געמאכט דעם חשבון פון די סאָציאליסטישע שטימען ביי דער לעצטער עלעקשאַן פאר'ן קאָנגרעס. די אונטער-סטע שורה פון דעם חשבון איז אויסגעקומען געגען די היינטיגע טאקטיקע פון די אמעריקא-נער סאָציאליסטישע פארטייען, און פייגענבוים און סלאָבאָדין האָבען געפונען פאר נויטיג מיר צו ענטפערן. די פראגען וועלכע זיי האָבען בע-ריהרט זיינען זעהר וויכטיג און איך וויל דאָ דייטליך ערקלערען מיין מיינונג.

איך האָב אויסגערעכענט אין מיין יענעם ארטיקעל, אז מיט דעם וואוט פון 1902 וואָלטען די סאָציאליסטען געקענט האָבען א דעה, ווער עס זאָל עלעקטעט ווערען פרעזידענט אין 1904, ווען זיי וואָלטען ניט געווען אזוינע „כשר'ע נשמות“, דאָס זיי ווילען בשום אופן פון קיין פיוזשאַן ניט הערען. פייגענבוים מיינט אז איך פארשטעה ניט ריכטיג פאר וואָס דיא סאָציאליסטי-שען זיינען געגען יעדען קאָמפראָמיס מיט אַנ-דערע פארטייען. עס איז ניט צוליב אַ מיין פא-נאטישע בטל'ישע אָפגעהיטקייט. ווי די אי-בערטיפענע חסדות פון דעם בטל'ן דעם פרוי-מאָס, נאָר אויס פראקטישע גרינדע, זאָגט ער. לאַמיר הערען וואָס איז דער „פראקטישער“ גרונד, וועלכען ער גיט אָן:

„דיא וואוטערס וואָס ווענדען זיך ענדליך צו אונז, טהוען דאָס אויס פערזאכונג צו די קאפיטאליסטישע פארטייען, און ווען מיר אליין וועלען מיט דייעזע פארטייען קאָמפראָמיסעווען אויף אזא אופן, וועלען אונזערע וואוטערס אונז גראדע אזוי פערזאכען.“ וואָסוועס הייסט דאָס?

אז ביי „אונז“ וואָלט מען שוין אפשר געפועלט א קאָמפראָמיס מיט אנדערע פארטייען, ווען עס וואָלט זיך געלוינט, אָבער „די סאָציאליסטישע וואוטערס“ פערזאכען אזוי יענע פארטייען, אַז לאַמיר נאָר פרוואווען אַ קאָמפראָמיס, וועלען „זיי“ אונז אויך פערזאכען. מיט אנדערע ווער-טער, „מיר“ אליין זיינען פריי פון דער „בטל'ן-ישער אָפגעהיטקייט“, „דיא בטלנים דיא פרוי-מאָסעס“, זיינען „זיי“, די סאָציאליסטישע וואי-טערס. וואָס מאכט דאָס אָבער אויס? איך האָב דאָך פון קיינעם פערזענליך ניט גערעדט. ווען דיא פראגע איז א ריין פראקטישע, טאָ וואָס האָט מען דאָ צו „פערזאכען“ יענעם וואָס האַט דעלט אונפראקטיש? פערזאכונג קומט אימער פון מאָראלישע גרינדע.

מיסטער סלאָבאָדין רעדט גאָר אנדערע רייד. דיא פיוזשאַניסטען אין דער סאָציאליסטישער פארטיי, דערציילט ער, זיינען אָפגע-שראָקען און האָבען מורא אויסצוריידען אָפּען וואָס זיי דיינקען. ער מיינט אז איך בין אויך אַ מעמבער פון דער פארטיי און דעריבער קומט עס ביי איהם אויס גאנץ נאטירליך אז איך האָב אויך „מורא אז וועלכע עס איז צו שטרענגע כעקצאָן וועט פאָרשלאָגען מען זאָל איהם (דאָס מיינט ער מיך) אויסשליסען.“

איך בעלאַנג אָבער ניט צו קיין פארטיי וואוּ מי דאָרף מורא האָבען אויסצוריידען אָפּען וואָס מיי דיינקט. אָבער די בעמערקונג איז ווערט גוט צו בעטראכטען.

„אויסשליסען“ איז אזוי ווי אין חרם אריינ-לייגען. דאָס איז דיא העכסטע שטראפע וואָס א פערבאנד אָדער א געזעלשאפט קען ארויפלאַגען אויף איהרען אַ מיטגליעד. דער אויסגעשלאָסע-נער ווערט פערזאכטעט אַלס אַן עהרלאָזער מענטש. אזא שטראפע ווערט נאָר ארויפגעלאַגט פאר אַ שווערען פערברעכען. ווען אַ מעמבער האָט נאָר געהאנדעלט אונפראקטיש, דערפאר-לעבט מען אין קיין געזעלשאפט, אין קיין פער-באנד אין דער וועלט אַ מעמבער אזוי ניט שענ-דען. אַלזא, ווען סלאָבאָדין האָט ריכטיג פאָרגע-

קאמיטע האָט אָנגענומען אַ רעזאָלוציאָן געגען פּיוזשאָן, די סעקציאָן מאָלדען וועלכע האָט גע- מאכט דעם פּאַרשלאָג האָט בעשיימפערלאָך בע- טראכטעט הערימאָן'ס האַנדלונג פאר אונעהר- לייך. אַ מאָן וועלכער פארנעהמט אַזאָ וויכטיגע שטעלונג אין אַ פארטיי שלאָגט מען ניט פאַר אַרזיסוטרייבען מיט שאַנדע פאר דעם נאָר וואָס ער האָט געהאנדעלט אונפראקטיש. ווער רעדט שוין וועגען דער ס. ל. פ. 1

דאָס וואָס דער פּאַרשלאָג אויסצושליסען הערימאָנען איז דורכגעפאלען, איז יעדענפאלס אַ פאַרטשריט. עס איז אַ גוטער סימן וואָס פיר גענפּוים שטעלט די פראגע אויף אַ פראקטישען פּאַרדען: ווען עס האַנדעלט זיך נאָר דעריבער צו פּיוזשאָן איז פראקטיש, צו ניט, טו קען מען האָפען אז מיר וועלען נאָך אפשר קומען צו אַ פערשטענדריגונג.

צווערסט, לאָמיר פּרעגען: וואָס הייסט פיר זשאָן? עס איז אַ מיטעל מיט וועלכע אַ מינאָ- ריטעט צווינגט די הערשענדע פארטייען איהר אויך צו געבען אַ שטימע אין קהל'שע זאכען, איז דאָס אַן ערלויב? ווען אין אַ סטייט ווי קענשאס באשטעהט די מאַיאָריטעט פון פּאַלק פון פאר- מערס און אפילו ניט אַ גאנצע פערטעל פון דיא איינוואוינער זיינען שטאַדטישע, און פון די זיי נען אויך ניט אלע ארבייטער, זאָלען זיי דען וואר- טען ביז וואנען די ארבייטער קלאסע וועט ווערן אַ מאַיאָריטעט אין יענעם סטייט? עס קען גע- מען פופציג יאָהר, און דערווילע זאָלען זיי דען אויסקומען אָהן אירגענד וועלכע געזעצע וואָס זאָלען בעשיצען זייער געזונד און לעבען פיר דער ארבייט, וואָס זאָלען באשרענקען די קינד דער ארבייט? איז דאָס קלאסענבעוואוסטע אר- ביטערפּאַליטיק?

פּיוזשאָן הייסט ניט אז די מינאָריטעט שענקט אוועק איהרע שטימען צו די הערשענדע פארטייען. דורך פּיוזשאָן בעקומט די מינאָריטעט אַ געוויסע צאָהל פון איהרע אייגענע פארטרע- טערס. עס זיינען פאראן לענדער וואו דער פרינ- ציפ פון מינאָריטעטס־פערטרעטונג איז שוין אַני ערקענט פון דעם געזעץ. ווען, צום ביישפּיעל, עס קומט פאַר אַ וואהל פון דרייסיג אַלדערמען אין אַ שטאַט, טו האָט איין דרייסיגסטער חלק 'פּוין אלע וואוטערס דאָס רעכט צו בעקומען אַן אייגענעם אַלדערמען. אין אַ שטאַט ווי מיל- וואקי, וואו אַ זעקסטעל פון אלע וואוטערס זיי נען סאָציאליסטען, וואָלטען זיי געהאט דאָס

שטעלט זיין פארטיי, טאָ בערייטעט דאָס, אז ריידען וועגען פּיוזשאָן ווערט בעטראכטעט ניט בלויז אלס נארישע רייד, נאָר אלס פערראט.

פיעלייכט האָט סלאָבאָדין איבערטריבען? אפשר איז דאָס נאָר אַן המצאה? נאָר ווער איז גערעכט? דארויף האָבען מיר פאקטען. מיט אַ פאר יאָהר צוריק איז אין האָבאָקען איינשטי- מיג ווידערערוועהלט געוואָרען אַ סאָציאליסטי- שער זשאַסטס אַזו דהי פיס (אַ מיראָוואַי סור דיא). דעם ערסטען מאָל איז ער, דאכט זיך, אפּווינטעט געוואָרען פון גובערנאטאָר אויף אַ וואַקאַנטען פּלאַץ. נאָכדעם וויא ער איז אָפּגעווען זיין טערמין איז ער אַזוי פאליעכט געוואָרען פון אלע איינוואוינער, דאָס ווען די סאָציאלדעמאָ- קראטישע פארטיי האָט איהם אויפגעשטעלט אלס קאָנדידאט, האָבען אי די דעמאָקראטען, אי די רעפּובליקאנער איהם אויך אויפגעשטעלט. אויף דעם פערלאנג פון דער סאָציאלדעמאָקרא- טישער פארטיי האָט ער ערקלערט אין די ציי- טונגען, אז ער בעטראכטעט זיך נאָך אלס קאָנ- דידאט פון דער סאָציאלדעמאָקראטישער פאר- טיי. פון קיין קאָמפּראָמיס, פון קיין פּיוזשאָן אין דעם געוואוינליכען זין פון וואָרט איז אַלדאָ קיין רעדע ניט געווען, נאָך דער עלעקשאָן אָפּער האָט דיא פארטיי איהם אויפגעפאָדערט ער זאָל רעזיגנירען זיין אַמט. ער האָט זיך ענטזאגט דאָס צו טהאָן, ווייל ער האָט זיך בעטראכטעט אלס אַ פערטרויענסמאן פון דעם גאנצען פּאַלק פון זיין דיסטריקט. דערפאר האָט איהם די פארטיי אויסגעשלאָסען, דאָס הייסט: „אַ חשד טאָר ניט פאלען אויף דעם קייערס ווייב“.

איך וויל דאָ ניט פיהרען אַ ויכוח צו מי האָט געדארפט אַזוי טהאָן, צו ניט: „דו ביזט גערעכט און דיין משפט איז גערעכט“, יעדענ- פאלס פון דעם שטאַנדפונקט פון דער פארטיי. איך זיך נאָר צו דערגעהען וואָס איז דער שטאַנדפונקט פון דער פארטיי.

אנאָדער ביישפּיעל איז דער פּאַרשלאָג אויסצושליסען פון דער פארטיי דזשאב הארי- מאן, דעם קאָנדידאט פאר ווייס־פּרעזידענט און דעלעגאט צום אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעסס אין פאריז, זיין שולד איז בעשטאנען אין דעם, וואָס ער איז געווען דער הויפט אנפיהרער אין דער פּיוזשאָן מיט דער ארבייטער פארטיי אין קאליפּאָרניא. דער פּאַרשלאָג איז געמאַכט גע- וואָרען שוין אַ צייט נאָך דעם ווי די פּיוזשאָן האָט שטאַטגעפונען, נאָך דעם ווי די נאָציאָנאַלע

סאציאליסטען זיי זאלען ארויסשטעלען א פולען סאציאלדעמאָקראטישען טיקעט מיט פרעזידענט שאלעלעקטאָרס. א סטייט־אָרגאניזאציע וואָס וועט אפגען געוואָרען, מי האָט נאָמינירט קאנדידאטן טען, דעם איז געלאָפֿען פאר פרעזידענט, און די רעפובליקאנער פארטיי האָט בעזאָהלט די עקספענסעס. נאטירליך, האָט דעם פון דעם נאָרנישט ניט געוואוסט, דאָס איז אָבער א זייער טיגע זאך. דער עיקר פון דער מעשה איז, אז א קלוגער יונג א סאציאליסט, וואָס פארשטעהט א שטיקעל ביזנעס קען א מאָל מאכען א היבשע פאר דאָלאַר דורך „אונקאמפראַמיסליכער“ סאציאליסטישעפּאָליטיק. ווען די סאציאליסטען טוען די טובה אומזיסט, איז פאר די פאליטי־שענס אורזאך רעכט.

מיינע אנארכיסטישע פריינד וועלען דערפון אפשר שליסען אז עס איז גלייכער גאָר ניט צו וואַלטען, בלייבט מען ווייניגסטענס ריין. נא, איז דאָס אויך גאָר קיין בעווייז ניט. אין דעלאַ ווער האָבען די הילערס פון דעם רעפובליקאנער בודלער אַריקס געזאָהלט געלד דעמאָקראטישע פארמערס, ניט זיי זאָלען שטימען פאר די רעפובליקאנער קאנדידאטען, אָ ניי, נאָר זיי זאָלען ביי דער עלעקשאַן בלייבען זיצען אין דער היים.

אלאָ, שטימט יא, שטימט ניט, שטימט פאר א קאפיטאליסטישען קאנדידאט, אָדער פאר אייער אייגענעם קאנדידאט, — איז דאָס האָט נאָר א ברירה צווישען א דעמאָקראט און א רעפובליקאנער און איינער פון זיי מוז עלעקטעט ווערען. פערקערט, דורך פיוזשאן האָט איזער יא וואָס צו זאָגען אין דער עלעקשאַן. ערסטענס, קריגענט איזער א געוויסע צאָהל פון אייערע אייגענע קאנדידאטען, וואָס ווערען עלעקטעט. און צווייטענס, האָט איזער א דעה וועמען די אנדערע פארטיי זאָל אויפשטעלען פון איזער זייט אויף איזער אייגענעם טיקעט.

ווען דיא סטיזענס יוניאן האָט פאר צוויי יאָהרען געמאכט פיוזשאן אין ניו־אָרק מיט די רעפובליקאנער, האָט די סטיזענס יוניאן ארויפגעשטעלט איזער אייגענעם קאנדידאט פאר מייאָר, וועלכען די רעפובליקאנער האָבען מיט 4 יאָהר פרייהער אויסגעבראקירט; און אפילו דיא סינגל־מעקסערס פון דער „רושעפערסאָניאן דע מאַקראַס“ (אָדער ווי זיי האָבען זיך גערופֿען) האָבען אויך בעקומען א רושארזש פון סיטי

רעכט צו ערוועהלען איינעם פון יעדע זעקס אָלדערמענס. אונטער דער אמעריקאנער סיסטעם פון עלעקשאַנס אָבער קריגען זיי קיין איינציגען ניט. דורך פיוזשאן וואָלטען דיא סאציאליסטען געקענט צווינגען איינע אָדער די אנדערע פון די קאפיטאליסטישע פארטייען אויפצושטעלען א געוויסע צאָהל סאציאליסטישע קאנדידאטען, וועלכע וואָלטען דאן ערוועהלט געוואָרען. אלאָ, דער ווייז איז דורך פיוזשאן האָט דער ארבייטער נאָר די ברירה צו ווערען געשאַסען פון א רעפובליקאנער שעריר, אָדער געקוילעט צו ווערען פון א דעמאָקראטישען. — איז ניט געלאנגען. אָט האָבען מיר שוין געזעהען אין ניו יאָרק אז דורך פיוזשאן מיט דער סטיזענס יוניאן איז א פערטרעטער פון יוניאנס אין 1901 עלעקטעט געוואָרען פאר שעריר.

זאָלאנג א פארטיי איז אין דער מינאָריטעט, קען זי מיט איזערע שטימען אימער נאָר העלפֿען איינער אָדער דער אנדערער פון די צוויי גרויסע פארטייען: ווען זי שטעלט ארויס אייגענע קאנדידאטען, זעהן זיי אוועק שטימען פון איינער אָדער פון דער אנדערער פארטיי, און דאָדורך ווערט ענטשידען די וואהל. ווען זי שטעלט נאָר קיין קאנדידאטען ניט ארויס און איזער וואר טערס בלייבען אין דער היים, איז עס פונקט אזוי ווי ווען זי גיט אוועק אָפֿען איזערע שטימען פאר דעם אָדער פאר יענעם קאנדידאט. די פאליטישענס ווייסען עס גאנץ גענוי. זעהר אָפט נאָמינירען זיי בכיוון „אונאָפֿהייגניגע“ קאנדידאטען, כדי אָפֿוציזשען וואוסט פון דער געגנערשער פארטיי. מיינט ניט אז מיט אן „אונקאמפראַמיסליכער פארטיי“ קען מען קיין ביזנעס ניט מאכען:

א ביישפּיעל איז די געשיכטע ווי אזוי עס איז אָרגאניזירט געוואָרען די סאציאלדעמאָקראטישע פארטיי אין דעם סטייט נעבראסקא אין 1900. וועגען דעם האָט די סטייטקאמיטע פון דער סאציאליסטישער פארטיי פון נעבראסקא פארעפֿענטליכט אינטערעסאנטע פאקטען. ביי דעם לעצטען פרעזידענטשאַל קאמפיין איז די פאָפּוליסטישע פארטיי נאָך געווען דיא צווייטע פארטיי אין נעבראסקא. זיא האָט איינפֿירט ברייענען פאר פרעזידענט און ער האָט געהאט גוטע טשאַנסען צו געווינען דעם סטייט. אום איהם צו שלאָגען אין זיין אייגענעם סטייט, האָבען דיא רעפובליקאנער געדונגען עטליכע

ניט וועניגער, אז ווען עס ווערט א רעפארם-בע-וועגונג, פאלען אפ וואוסט פון דער סאציאליסטישער פארטיי. ווען דזשאנז איז געלאפען פאר גאָווערנאָר פון אַהייאָ, האָט דער קאנדידאט פאר גאָווערנאָר פון דער ס. ל. פ. בעקומען פונקט די העלפט פון די וואוסט וואס די איבעריגע קאנדידאטען אויף דעם סאציאליסטישען טיקעט האָבען געצויגען, הייסט דאס דאָך אז א העלפט פון די סאציאליסטישע וואוטערס וואָלטען גאָר נישט ניט געהאט דאָגעגען ווען די ס. ל. פ. וואָלט געמאכט פיושן מיט מר. דזשאנז.

עס קלינגט גאנץ פיון ווען מי רעדט פון „פערשאכערען וואוטערס“, „קוהאנדעל“ און זאָ ווייטער. ווען אָבער א פארטיי געפינט עס פאר ניצליך צו אונטערשטיצען די קאנדידאטען פון אנאנדער פארטיי און ערקלערט די אורזאכע פאר איהרע גענאסען און סימפאטיזערס, פאר וואס זאָל עס הייסען „פארשאכערען“? ביי דער לעצטער פרעזידענטשאל קאמפיון איז קלאָר גע-ווען פאר אלעמען אז ענטוועדער מאקסימאלי אָדער ברייאן מוז עלעקטעט ווערען. עס האָט זיך געהאנדעלט דעמאָלט אום אימפעריאליזמוס און מיליטאריזמוס. איצטער הויפט מען שוין אָן צו פארשטעהען אין דער אמעריקאנער סאציאליסטישער פרעסע אז דער מיליטאריזמוס איז א געפאָהר פאר די ארבייטער קלאסע. ווען אלזאָ די סאציאליסטישע פארטיי וואָלט פאר דריי יאָהרען ערקלערט דעם פאָלק אז די פאָלקס-אינטערעסען פערלאנגען ברייאן זאָל עלעקטעט ווערען, וואָלט דאָס געהייסען „פארשאכערען“ די וואוטס?

ענהליכעס איז פאָרגעקומען אין פראנק-רייך ביי דער לעצטער פרעזידענט-וואהל. די וואהל איז געווען צווישען לובע, קליינבירגערלי-כען קאנדידאט, און מעלינען, דעם קאנדידאט פון דער מיליטעריסטישער פאָנדע. די סאציאליסטען האָבען געהאט א פאָר צענדליג שטימען אין דער וואהלהפערזאמלונג*). זיי וואָלטען גע-קענט אויפשטעלען אן אייגענעם קאנדידאט; דאָדורף וואָלט די אַנטי-דרייפוסטישע קליקע עלעקטעט זייער פרעזידענט. אָבער די סאציאליסטען פון אלע פראציאָנען, די אַרטאָדאָקסי-שע מארקסיסטען (דיא געדיסטען) אויך, האָבען

קאָרט סאמיועל סיבערי, וועלכער איז עלעקטעט געוואָרען.

מיט דעם ביישפיעל וויל איך בעווייזען אז דורך פיוזשאָן בעקומט א קליינע אָרגאניזאציע און איהרע רעפערענטאנטען. דורך „אונקאמ-פראַמיסליכע“ פאָליטיק דאָגעגען העלפט מען נאָר איינער פון די קאפיטאליסטישע פארטייען. מי וואָלט געקענט מיינען ווען מי לעזט נאָר די אמעריקאנער סאציאליסטישע פרעסע, אז וואהל קאמפראַמיסען זיינען נאָר אונבעקאנט אין דער געשיכטע פון די סאציאליסטישע פאר-טייען. דאָס איז אָבער א נעכטיגער טאָג. אין ענג-לאַנד, אין פראנקרייך, אין דער שווייץ, אין בעל-גיע, אין שוועדען, זיינען סאציאליסטישע קאנ-דידאטען עלעקטעט געוואָרען דורך פיוזשאָן מיט אנדערע פארטייען. קענט איהר גענער פון פיר-זשאָן, עס לייקענען.

יאלמאד פראנטינג, ביז דער לעצטער עלעק-שאן דער איינציגער סאציאליסטישער דעפוטאט אין שוועדישען פארלאמענט, איז עלעקטעט גע-וואָרען אויף א פיוזשאָן טיקעט, פונקט אזוי ווי די פאָפּוליסטען האָבען געמאכט פיוזשאָן מיט די דעמאָקראטען דאָ אין אמעריקא. און מיר זע-הען פון פראקטיקע אז אין אייראָפּא, וואו פיר-זשאָן איז נאָר ניט אזא אידיאליאטי, וואקסט די צאָהל פון סאציאליסטישע פארטייען, וועה-רענד דאָ הי, וואו דער קאפיטאליזמוס איז שטארקער ענטוויקעלט וויא אין אייראָפּא, האָ-בען די סאציאליסטישע דערוויילע סך הכל צוויי פראצענט פון די וואוטס און קיין איינציגען פארטרעטער אין קאנגרעס, הגם אפילו מיט דעם וואוט וואָלטען זיי אונטער דעם פראָפּאָריאָנאל וואהל סיסטעם געזאָלט קריגען זיבען קאנגרעס-לייט.

מען דערציילט אונז מעשיות כלומרשט די וואוטערס „ווילען ניט ווערען פארשאכערט“. מי וואָלט געקענט מיינען אז אלע וואוטערס שטי-מען שוין אימער סטרייט פאר דעם סאציאליסטישען טיקעט. אָבער סלאָפאָדין אליין דערציילט אונז אז „דערווייל הערען מיר נאָר די גענאָסען פון אַהייאָ זיך בעקלאָנגען, אז די רעפארם בע-וועגונגען זיינען א צרה און א שטערונג צום וואקסען פון סאציאליזמוס.“ ער מיינט נאטיר-ליך א שטערונג צום וואקסען פון דעם וואוט פאר דיא סאציאליסטישע פארטיי, פאר דיא גע-נאָסען פון אַהייאָ איז דאָס אלץ איינס. וואָסזשע בעדייטעט דאָס? ניט מעהר און.

(*) אין פראנקרייך ווערט דער פרעזידענט עלעקטעט אין א פערזאנליכער פערזאמלונג פון ביידע הייזער פון פארלאמענט.

סטישע וואוטערס וואָלט עס ניט געגאנגען, — פארוואָס? ווייל זיי ווענדען זיך צו דער סאָציאַל־ליסטישער פארטיי „אויס פּעראכטונג צו די קאָפיטאליסטישע פארטייען“, און זיי פּעראכטען אזוי יעדען קאָפיטאליסט „מיט דינע פארטייען“, און „מיר וועלען גאָר ניט ניט קענען ליפּערן דיא סחורה, וואָס מיר וועלען ביי דעם קאָפיטאליסט פארשאכערן, און מיר וועלען אלעס פארלירען“.

אָבער לאָמיר לאָזען נביאות אָן א זייט. לאָמיר בעסער ריידען פון דעם וואָס איז שוין געווען. דיא סאָציאַליסטישע פארטיי האָט ביז איצט טער ווייניג געלעגנהייט געהאט צו מאכען פיוזשאן; אָבער עס זיינען פאראן אנדערע בעי וועגונגען, וועלכע זיינען ענטשטאנען גאָר אויס פּעראכטונג צו דער רעפּובליקאנער און דער דע־מאָקראטישער פארטיי און וועלכע אגאנצירען אויסשליסליך פאר אן „ערהלכע רעגירונג“. און דאָך זעהען מיר, אז ווען די רעפּאָרטערס מאכען פיוזשאן מיט איינער פון יענע פארטייען, פארלירען זיי ניט די וואוטערס. די סיטיזענס יוניאן אין ניו יאָרק איז געווען אינדעפּענדענט אין 1897 און האָט געמאכט פיוזשאן מיט די רעפּובליקאנער אין 1901. אין 1897 איז לאָו, דער סיטי־זענס קאנדידאט, געשלאָגען געוואָרען; אין 1901 איז ער ערוועהלט געוואָרען. איז די סיטיזענס יוניאן געווען אים שטאַנדע צו „ליפּערן דיא סחורה“? אָם איז דער רעכענונג. אין 1897 האָט בען דיא דעמאָקראטען בעקומען 234,000 וואוטס פאר מייאָר, די סיטיזענס יוניאן 151,500, און די רעפּובליקאנער 102,000, אלזאָ האָבען דיא סיטי־זענס מיט דיא רעפּובליקאנער צוזאמען געהאט כמעט מיט 20,000 וואוטס מעהרער פאר דיא דע־מאָקראטען. אין 1901, ווען זיי האָבען זיך פאר־אייניגט, האָבען זיי געקראָגען 297,000 וואוטס, דאָס הייסט מיט 43,000 וואוטס מעהר, וויא מיט 4 יאָהר צוריק, וועהרענד טעמעני האָל האָט גע־קראָגען גאָר מיט 31,000 וואוטס מעהר. דיא דע־פּובליקאנער האָבען ניט וואָס צו מאַהנען פון דיא סיטיזענס אז זיי האָבען ניט אָפּגעליפּערט דעם וואוט.

בעזאָנדערס אינטערעסאנט איז צו בעטראכטן טען דעם וואוט פאר מייאָר אין ברוקלין. אין 1895 האָט דער דעמאָקראטישער קאנדידאט גראַט בעקומען 75,000 וואוטס, דער רעפּובליקאנער 77,000, און דער דעמאָקראטישער רעפּאָרטער מער שפּאַרד 9,500. אין 1897 האָט טאמאני האָל געקראָגען גאָר מיט עטליכע הונדערט שטימען

געשטימט פאר לובע. וועט מען זאָגען, אז ווען די דעפּוטאטען וואָס דיא סאָציאַליסטישע וואוטערס האָבען ערוועהלט, שטימען פאר א קאפיטאליסט־טישען קאנדידאט, איז עס אַל־רײט; ווען אָבער זיי לאָזען די וואוטערס אַלײן שטימען פאר דעם זעלביגען קאנדידאט, וועלען די וואוטערס דער־פאר זיי פּעראכטען? עפעס מאָדנע מענשען מוֹר־זען זיין די וואוטערס. נאטירליך, ווען פיוזשאן ווערט ערקלערט פאר א „פּעראכטונג“ גענען דעם סאָציאַליזמוס, וועלען א טייל פון די וואוטערס פּעראכטען די פארטיי וועלכע וועט מאַכען אַזא שריט. אָבער ווען די פארטיי זאָל ענדערען איהרע טאַקטיק אין דעם פונקט, וועלען די סאָציאַליסטישע שטימעגעבער אָננעמען די נייע וואָהל טאַקטיק, ווי זיי האָבען אָנגענומען די נייע האַלטונג צו די יוניאָנס. גאָר ניט לאַנג צוריק האָבען די מעמבערס פון דער ס. ל. פ. ניט געטאַרט זיין קיין בעאַמטע פון זייערע יוניאָנס און היינט איז טהאָמאס היקי, א געוועזענער טהעטיגער מיטגליד פון דער סאָציאַליסט טרייד ענד ליבאָר אַלײנעם, א סטייט אָרגאניזער פאר די סאָציאַלדעמאָקראטישע פארטיי, וועלכע שטעלט ארויס אויף איהרע טיקעטס יוניאָן בע־אַמטע. דיא פארטיי האָט געביטען איהר טאַקטיק אין איין פונקט, גראַדע אזוי גוט מעג זי בייטען אַנאָדער פונקט. פאר וואָס זאָלען די וואוטערס איהר ניט פאַלגען?

אין 1896, ווען די פּאָפּוליסטישע פארטיי האָט געמאכט פיוזשאן מיט די דעמאָקראטען, זיינען געווען אונקאָפיטאליסטישע פּאָפּוליסטען וואָס האָבען פּעראכט דעם שריט. וואָס האָבען די וואוטערס געזאָגט? אין 1894 האָבען די פּאָפּוליסטען געהאט 1,300,000 שטימען, אין 1896 האָבען געשטימט פאר דעם פּאָפּוליסטישען קאנדידאט פאר ווייט־פּרעזידענט אן ערך פון 130,000, דאָס הייסט 90 פּראָצענט פון די וואוטערס האָבען גוטגעהייסען די פיוזשאן, און עס האָבען זיך גאָר געפונען 10 פּראָצענט, וואָס זיינען געווען דאגעגען.

דאָס ווייזט, אז די פּאָפּוליסטישע וואוטערס זיינען געווען איינפערשטאַנדען מיט דער פּאָפּוליסטישער פארטיי אָרגאניזאצאָן, אז א וואהל־קאָפיטאליסט מיט דער דעמאָקראטישער פארטיי וועט זיין ניצליך פאר די צוועקען פון פּאָפּוליו־מוס, און זיי זיינען געווען צופרידען צו „בלייבן בען פארשאכערט“.

פייגענבאווים מיינט, אז מיט די סאָציאַלי־

געליבטען פאפוליסטישען פאליטישען אויפ'ן דע-מאקראטישען טיקעט. דיא פאפוליסטישע ארגאניזאציען איז פארשוואנדען, אבער אויף וואס דארף מען זי היינט, ווען א שטארקער פארטיי, די דעמאקראטישע, האט זיך אונטערגענומען אויסצופיהרען דעמעלביגען צוועק?

נאטירליך, דיא סאציאליסטישע געזאנענע פאפוליסטען, וועלכע האבען בעלאנגט צו דער פאפוליסטישער פארטיי ניט צוליב פרייזליכע, נאר טראץ פרייזליכע, וועלכע האבען בענוצט דיא פאפוליסטישע פארטיי אלס פערד פאר סאציאליסטישע פראפאגאנדא — זיי האבען דיא פאפוליסטישע פארטיי פארלארען זינד דער פיוזשאן. אבער דיא פאפוליסטישע פארטיי איז דאך ניט געווען ארגאניזירט פאר דעם צוועק פון סאציאליסטישע פראפאגאנדא.

ווען מי נעהמט דיא זאך וויא דיא זילבער-לייט בעטראכטען זיא, האט זייער פאדערונג אין 1894 געהאט נאָהענט פון אַנדערהאלבען מיליאָן וואוטס און אין 1896 האט זיא געקראָגען זי-בעטהאלבען מיליאָן. דיא מאַגערע בהמה האט פארשלונגען דיא פעטע.

ווייטער דארפט איהר וויסען, אז א גרויסער טייל פון דיא פאפוליסטישע וואוטס איז געקומען פון דיא סויט און האט געשטאמט פון פריהערע רעפובליקאנער. אין ווירדזשיניא, דזשארדזשיא, אלבאמא און טעקסאס האט דיא העכסטע צאָהל פאפוליסטישע שטימען אויסגע-מאַכט צוזאמען 440,000, דאָס הייסט אונגעפער א דריטעל פון דעם פאפוליסטישען וואוט פון גאנצען לאנד. דיא רעפובליקאנער אין יענע סטייטס זיינען גרעסטענטיילס נוגערס און פון זיי זיינען אויך געקומען דיא פאפוליסטישע וואוטס. ווען אבער דיא פאפוליסטישע פארטיי האט זיך פערמיינגט מיט זייערע דע-שונאים, די דעמאקראטען, זיינען זיי געגאנגען צוריק צו דער רעפובליקאנער פארטיי, אָדער האבען גאָר ניט געשטימט. א נוגער זאָל וואוטען פאר א דעמא-קראט, איז פונקט דיעלכע זאך ווי א איד זאָל שטימען צו מאכען קרושעוואנען פאר א גאָר ראַדסקאי נאָלאווא אין קישינעוו, און דערפאר זיינען דיא דעלעגאטען פון דיא סויט אין דער פאפוליסטישער קאָנוענשאַן פון 1896 שטארק געווען געגען פיוזשאן. דיא דעלעגאטען פון טעקסאס האבען אפילו פארלאָזען דיא קאָנוענשאַן. אין דיעלביגע סטייטס אבער האט דיא פאפוליסטישע פארטיי געמאכט פיוזשאן מיט דיא

מעהר, דער רעפובליקאנער האט אָנגעוואָרען 40,000 שטימען, סעט לאָו האט בעקומען 66,000 שטימען און הענרי דזשארדזש, פון דער דזשע-פערסאניאן דעמאקראסי, 7,000. עס איז קלאָר, אז לאָו'ס וואוט איז געקומען פון רעפובליקאנער וואָס האבען זיך אָפגעקערט פון דער רעפובליקא-נער פארטיי און פון אזעלכע וואוטערס וואָס זיי-גען געזעסען אין דערהיים מיט צוויי יאָהר פריהער. אין 1901, ווען דיא סיטיזענס יוניאָן האט געמאכט פיוזשאן מיט דיא רעפובליקאנער, האבען דיא וואוטערס זיך פון זיי ניט אָפגעקערט, אין געגענטייל, סעט לאָו האט געקראָגען דעם גאנצען סיטיזענס יוניאָן וואוט, דעם גאנצען רע-פובליקאנער וואוט, דיא 7,000 וואוטס פון דער דזשעפערסאניאן דעמאקראסי, וועלכע האט יעצט אינדאסירט לאָו, און נאָך 4,000 נייע וואוטס. און שעפארד האט געקראָגען דעם דעמאקראטישען וואוט פון פאר צוויי יאָהרען מיט נאָך 12,000 שטימען. פון דיא וואוטערס, וואָס האבען גע-שטימט פאר סעט לאָו אין 1897, זיינען געווען מעהר וויא 20,000 אזעלכע וואָס האבען פריהער ניט געשטימט ניט פאר דיא דעמאקראטען, ניט פאר דיא רעפובליקאנער. דינע אונאבהענגיגע וואוטערס זיינען אלע „געבליבען פארשאכערט“ פון דער סיטיזענס יוניאָן צו דיא רעפובליקאנער אין 1901. פארוואָס? מן הסתם איז ביי זיי אויס-געקומען, אז עס איז גלייכער צו עלעקטען עט-ליכע רעפובליקאנער פאליטישענס צוזאמען מיט סעט לאָו, איידער אלע טאמאנייהאָלניקעס אָהן סעט לאָו.

עס זיינען פאראן היינט אין דער סאציאלי-סטישער פארטיי א סך אונקאמפראמיסליכע מעמבערס וואָס זיינען א מאָל געווען אונקאמ-פראמיסליכע פאפוליסטען. זייער ליבלינגס-דאר-גומענט געגען פיוזשאן איז די ביטערע מפלה פון דער פאפוליסטישער פארטיי, וועלכע איז צו גרונדע געגאנגען דורך פיוזשאן. דאָס איז אָבער זעהר אן אָבערפערלעכיקער ארגומענט. זיי פאר-געסען ערסטענס, אז אלע וויכטיגע פראקטישע פאָדערונגען פון דער אָמאהא פלאטפאָרם פון דיא פאפוליסטען געפינט איהר היינט אין דער פלאטפאָרם פון דער דעמאקראטישער פארטיי. דער פאפוליסטישער וואוטער, וועלכער איז אַליין קיין פאליטישען ניט, קערט ניט ווער וועט עלעקטעט ווערען אויף יענער פלאטפאָרם, א דע-מאקראטישער צו א פאפוליסטישער פאליטישען, און אַנב האט ער א טשאַנס צו וואוטען פאר זיין

אויס אז דיא קאפיטאליסטען קלאסע האָט אליין אן אינטערעס איינצופיהרען דעם שטאַטס־קאפיטאליזמוס (אָדער שטאַטס־סאָציאַליזמוס, וואָס איז אליין איינס), אלס דעם איינציגען מיטל צו פראַקטעקטען דיא מאַיאָריטעט פון דיא קאפיטאליסטען געגען אויסבוטונג דורך טראַסט־מאָנאָפּעלן. פון דער אנדערער זייט טוט דיא ארבייטער קלאסע איהרע אייגענע ארבייט פאמעלאך בויען זיא אויף א קלאסען־ארגאניזאציע, וועלכע האָט צום צוועק צו פארגרעסערען דעם ארבייטערס חלק אין דעם פראָדוקט פון זיין ארבייט, צו פארקירצען דיא ארבייט־צייט, צו צווינגען דיא קאפיטאליסטישע קלאסע, אָדער דעם שטאַט אלס באַס, אַנצווערקענען דיא ארבייטער־ארגאניזאציע, און צו פערזייערען דעם ארבייטער פערזענליכע אונאבהענגיקייט פון דעם ארבייטגעבער. אזוי וועט זיך שריט ביי שריט ענטוויקלען א געזעלשאפט, אין וועלכער אלע וויכטיגע געשעפטען וועלען זיך עפויגען אין דיא הענד פון דעם דעמאָקראטישען שטאַט. דער ארבייטער וועט בעקומען אלעס וואָס ער האָט פראָדוצירט, אחוץ דעם וואָס איז נויטיג פאר עפענטליכע צוועקען און א חוץ א בעשיימיטען פראָצענט אויף אויסצוגעהלען דער קאפיטאליסטען־קלאסע; און דיא ארבייטער אין שאפ, וועלען ניט האָבען איבער זיך קיין אנדערן באַס א חוץ זייערע אייגענע יוניאָן בע־אָמיטע, וועלכע וועלען דירעקט פעהאנדלען מיט דעם מענעדזשמענט פון דעם שאפ. אויב דער סאָציאַליזמוס וועט ניט קומען מיט איין קלאפ, נאָר ביסלאַכווייז, האָט דאָך קיין זין ניט אָפצו־לייגען דיא נויטיגע רעפארמעס ביז משיח'ס צייטען; מי מוז נעהמען היינט וואָס מי קען קריעגען היינט.

דיא אמעריקאנער סאָציאַליסטישע פארטיי ערקלערט זיך אין איהר נאציאָנאלער פלאַט פאָרם דאָפיר, אז דער כלל זאָל נעהמען אין זיינע הענד אזעלכע געשעפטען ווי איינעפאהענע, סילענד־גרובען, טעלעגראפן און זאָ ווייטער. אָבער צו דערזעלבער צייט ווארנט זי געגען אלע בעוועגונגען פון יענע פאָדערונג, ווען זיי ווערן ניט אָנגעפיהרט פון דער סאָציאַליסטישער פארטיי, וואָס טוט מען אָבער ווען דיא קאפיטאליסטישע רעפארמערס שטעלען אויף דיא פאָדערונג אז דער שטאַט זאָל איבערנעהמען דיא קוילען־גרובען? בלייבען נייטראל קען מען ניט, ווארים יעדער וואוט וואָס איז ניט

רעפובליקאנער, און דיא וואוטערס האָבען מיט איהר יע מיטגעפיווט.

דיא אונקאָמפראָמיסליכע סאָציאַליסטען האָבען א טעות וועגען דעם אמעריקאנער אונאב־הענגיגען וואוטער; קוקט זיך איין גוט אין דיא צאָהל שטימען וואָס איז אָפגעגעבען געוואָרען אין די עלעקשאַנס אין פארשיעדענע סטייטס, וועט איהר זעהען, אז עס געפינען זיך א גרויסע צאָהל וואוטערס, וואָס שטימען איין יאָהר פאר א דעמאָקראט, אונאנדער יאָהר פאר א רעפובליקאנער, דאן פאר א פאָפּוליסטען, אָדער אן אונאפהענגיגען קאנדידאט, א מאָל אפילו פאר א סאָציאַליסט; יענע וואוטערס וואָס שטימען שטענדיג סטרייט פאר דיזעלביגע פארטיי, זיי גען שטימפיה פון דער דעמאָקראטישער און דער רעפובליקאנער פארטיי.

דער איינציגער ערנסטער ארגומענט געגען פיוזשען, וועלכען איך האָב געלעזען, איז געווען מיט א צייט צוריק אין אן ארטיקל פון מיסטער פייגענבוים אין דעם „פאָרווערטס“ קורץ גערעדט, מיינט ער אזוי, דער קאמפף פאר דעם סאָציאַליזמוס איז א רעוואָלוציאָנערער קאמפף פון דער ארבייטער קלאסע געגען דיא קאפיטאליסטישע קלאסע. עס איז דיא אויפגאבע פון דיא סאָציאַליסטען צו וועקען דעם קלאַסען בעוואוסטזיין פון דער ארבייטער קלאסע, צו געבען איהר צו פערשטעהן, אז א שלום צווישן שטען דיא קאפיטאליסטען־קלאסע און דיא ארבייטער קלאסע איז אונמעגליך. יעדער קאמפף פראָמיט מיט קאפיטאליסטישע פארטייען דאָ געגען שוואכט אָפּ ביי דיא ארבייטער דעם בעוואוסטזיין פון דעם געגענזאָצן צווישען דער קאפיטאליסטען־קלאסע און דער ארבייטער קלאסע.

דאָס איז דער עיקר פון דער פראגע. אויב דער סאָציאַליזמוס קען ניט אנדערס קומען ווי דורך א רעוואָלוציאָן, וועלכע וועט שטירצען דיא קאפיטאליסטישע רעגירונגען און איבערגעבען דיא פאָליטישע מאכט אין דיא הענד פון דער סאָציאַליסטישער פארטיי, און דיא סאָציאַליסטישע פארטיי וועט זיך דעמאָלט נעהמען איינפיהרען דעם סאָציאַליזמוס, דאן איז פייגענבוים גערעכט. איך גלויב אָבער ניט אז דער סאָציאַליזמוס וועט אויף אזא אופן איינגעפיהרט ווערען. איך קען דאָ נאָר קורץ דערמאָנען וואָס איך דאָב שוין וועגען דעם געשטריעבען אין „דער צוקונפט“ און אין „פאָרווערטס“. ביי מיר קומט

קראטישער אָדער דער רעפּובליקאנער פארטיי.
דיא אָפּשאַפונג פון „רעגירונג דורך איין
דוּשאַנקשאַן“, איז א וויכטיגער שריט אין דער
בעפרייאונג פון דער ארבייטערקלאַסע, אפילו
ווען דיא דעמאָקראטישע פארטיי זאָל עס דורכ-
זייערען.

מי זאָגט אז דאָדורך ווערט אָפּגעשוואַכט
דיא סאָציאַליסטישע פארטיי. נו, איז וואָס?
ווען מי ריכט זיך ניט אויף א „רעוואָלוציאָן“,
דאָרף מען ניט קיין „דיסציפלינירטע רעוואָל-
ציאָנערע אָרגאַניזאַציאָן.“ יעדע פארטיי-אָרגאַ-
ניזאַציאָן, וועלכע דערלאָזט ניט דיא ארבייטער
צו פארבינדען זיך מיט אירגענד א פארטיי
אדער א געזעלשאַפטססקלאַסע, ווען דאָדורך קען
אויסגעפיהרט ווערען אן ארבייטערפאָדערונג, —
איז א שטערעניס אין דער ארבייטער-רייכע
וועגונג.

(שלום פאָלגט.)

יצחק אייזיק בן אריה צבי.

אָפּגעגעבען דאָפיר, העלפט דיא געגנער פון דער
פאָדערונג. אַלזאָ, זאָל מען שטימען דאָפיר אָדער
דאָגעגען?

מיט א פאר יאָהר צוריק איז געגאנגען א
דעבאַטע אין דייטשלאַנד פונקט איבער דיע-
זעלבע פראגע. בעבעל איז געווען דאָפיר, קאזי
סקי געגען. ווען דער היינטיגער שטאַט זאָל
איבערנעמען דיא קוילען-גרופען, איז דאָס א
וויכטיגער שריט אין דעם אויפבויע פון דער סאָ-
ציאַליסטישער געזעלשאַפט, און פאר דיא מיי-
נערס איז אויך בעסער צו האָבען דעם שטאַט
אַלס באָס, איידער דעם פריוואַטקאָפיטאַליסט,
ווען דיא מיינערס שטעהען געגענאיבער דעם
שטאַט אַלס זייער באָס, ווערט דיא פראגע פון
יידיזשעס, שטונדען, אנערקענונג דער יוניאָן,
א פאָליטישע פראגע, און אַלס וואַומערס האָבען
אויך עפעס וואָס צו זאָגען אין דעם. דורכצופיה-
רען אזא רעפאָרם איז א וויכטיגער שריט אין
דער ענטוויקלונג פון סאָציאַליזמוס, אפילו ווען
דער שריט זאָל געמאכט ווערען פון דער דעמאָ-



דער קרבן.

(א סקיצע)

זעריג. אז ער פלעגט ריידען פלעגט ער מאכען
אויפ'ן צוהערער א קרענקליכען איינדרוק. איהר
שטימע האָט געקלונגען וויא א זילבערנער גלע-
סעלע. איהרע טיעפע אַטאַמטענער האָבען גע-
גלעט אזוי וויא זיידענער סאַמעט. איהרע אויגען
האָבען נאָר אָפּגעשפיגעלעט דיא אויסערע
וועלט, פון זיינע צוויי גרויסע סאַרע אויגען האָט
ארויסגעקוקט א אינגערע וועלט. זיינע גוטע פער-
טראכטע אויגען האָבען געצויגען צו זיך, געבע-
טען און עטוואָס זעהר טרויריגעס ערציילט. זיי-
נע אויגען האָבען געוועקט איהרע געפיהלע פון
מימפאַטהיע. דערצו איז ער געווען א שטילער
עהרליכער מענש מיט איין אָרענטליכען כאָ-
ראַקטער. ער האָט געהאַט א שטענדיגע שטעלע

יהר איז דער שירדך ניט
געווען געפעלען.

ער איז געווען א
מאן פון א עטליכע און
דרייסיג יאָהר, א בלאַנ-
דער יוד מיט א בלאַסען
פנים, מיט אן איינגעפאַ-



לענע ברוסט, א הויכער, א דאָרער, מיט שמאַלע
איינגעבויגענע פלייצעס. זיא איז געווען אַלט א
יאָהר אכצעהן, א ברונעטקע מיט געזונטע רויטע
באקען, א שלאַנקע פיגור מיט שענהע ענטווי-
קעלטע פאַרמען. ער איז געווען שטענדיג שטיל,
מעלאַנכאָליש. זיא איז געווען לוסטיג, פריילאך,
מונטער. זיין שטימע איז געווען טרוקען און היי-

צו פערציניגען מיט איהם אזא יונגע, פליהענדע, געזונטע מיידעל...

ער האָט געהאַט שווינדזוכט. איהר מוטער און איהרע קרובים, וועלכע האָבען פריהער אזוי געוואָלט דעם שידך, האָבען לאַנג ניט געוואָלט גלויבען אז דיעזע קרענק איז אנשטעקיק, ווען אָבער דער דאָקטאָר, דיא שכןס און פיעלע בער קאנטע האָבען זיי זעהער אָנגעשראָקען, האָט מען בעשלאָסען אָפּלאָזען דעם שידך און מע האָט איהר געראטעוהן, זיא זאָל מיט איהם דערפון רע-דען. עטליכע מאָל האָט זיא געוואָלט מיט איהם וועגען זיין קראנקהייט רעדען אָבער זיינע לייע-פענדע פליקען און ליידענדעס געזוכט פלעגט איהר פערשליסען דיא ליפען. ער האָט זיך גע-קליבען פאָהרען קיין דענווער, אָבער ניט אליין, מיט איהר... וויא אזוי וועט ער זיא קענען פערלאָ-זען? וויא וועט איהם מעגליך זיין צו לעבען דאָרט אהן איהר? זיי וועלען דאָ פריהער חתונה האָבען און פאָהרען צוזאמען. דאָרט וועט ער גיך געזונט ווערען און מאכען זיך עפעס א געשעפט און זיי וועלען לעבען וויא ציווי גליקליכע טייבעלאך.

מיט א ביטער האַרץ איז זיא געגאנגען צום דאָקטאָר פרעגען אן עצה. דער דאָקטאָר האָט איהר געזאָגט, אז דעם קראנקען איז ניט פיעל געבליעבען צו לעבען, דאָס זיין קראנקהייט געהט זעהר ראש... און דאָס זיא טאָר ניט דענקען פון איהם, ווארום דאָס וועט זיין מאָרד און זעלבסט-מאָרד. מאָרד, ווארום אזעלכע קראנקע זיינען צו ליידענשאפטליך און פערקירצען זיך אליין דיא איבעריגע טעג פון זייער לעבען, זעלבסט מאָרד, ווארום זיא וועט געוויס קריעגען דעם זעלבן חולאת און וועט שטארבען אין איהרע יונגע יאָה-רען. זיא איז געקומען פון דאָקטאָר זעהר צוטראָ-גען... דיעזע נאכט האָט זיא ניט געשלאָפען. פון א זאָרגלאָזע פרייליכע יונגע מיידעל איז זיא פלייצלינג געוואָרען א ליידענדע פרוי. איהר פרייד און רוהע זיינען אומזיסט פערלאָרען געגאנגען און אנשטאט זיי זיינען געקומען צרות און טרערען. זאָגען איהם, אז זיא לאָזט אָב דעם שידך, האָט זיא ניט געקענט—זיא האָט אויף איהם צו-פיעל רחמנות געהאַט. זיא האָט איהם קוים אייני-גערעדט, ער זאָל דערוויילע, נאָר דערוויילע פאָה-רען אליין און זיא וועט קומען, וויא פאלד ער וועט זיך נאָר בעסער פיהלען. מיט גליהענדע קו-שען האָט ער געבריהט איהרע באקען פארן פאָה-רען און פון זיינע גרויסע מעלאנכאלישע אויגען זיינען געפאלען צוויי טרערען אויף איהרע קאלטע

אלס א דעזיינער, האָט זעהר שעהן פערדיענט און איז געווען פון זיין באָס געאכטעט און גע-ליעבט. דער עיקר ער איז געווען געפילען איהר מוטער, ווייל ער האָט געהאַט אין באנק איבער צוועלף הונדערט דאָלאַר. דיא מוטער און אלע איהרע קרובים האָבען לאַנג מיט איהר גע-טענה'ט און ווייל זיא אליין איז ניט זעהר שטארק געווען דאגעגען, האָט מען ענדליך אין א גוטע מזל'דיגע שעה געמאכט תנאים.

ביז דער חתונה האָט ער זיך בעזעצט ביי זיי אלס א באַזאָרדער.

דאָס יונגע אונערפאהרענע מעדכען איז גע-ווען ערשטוינט, ווען זיא האָט ערפאהרען, דאָס אין דער איינגעפאלענער ברוסט פון דיעזען שטיר-לען מענטשען שטורמט א ווילדע ליידענשאפט. זיינע הענד האָבען געבריהט מיט א פיבערישען פייער, זיינע אויגען האָבען אין איהר געגענווארט געברענט און געגליהט. זיין אַטהעם איז געווען וויא א הייסער שטראָם. זיא פלעגט שטענדיג זעהען פערמיידען, ער זאָל זיא ניט קושען. ער פלעגט איהר דאן אויסווייזען וויא א וואהנזיני-גער. ווען ער פלעגט זיך פעררוסטען מיט א טרוי-קענעם הייזעריגען הוסט, פלעגט זיך איהר אויס-ווייזען. אז פון זיין מויל געהט א גערוד און אזוי וויא פון עטוואָס פערפויילטעם.

דער חודש נאָוועמבער איז געקומען מיט דיני-קעלע טעג, רעגענס און טומאנען. יעדע נאכט פלעגט זיא פון איהר מוטערס בעדרום הערען זיין הוסטען. דיא מוטער פלעגט שלאָפען און זיא פלעגט זיך אויפמערקזאם צוהערען און דענקען. זיין לאנגער הוסטען פלעגט וועקען אין איהר צוויי פערשידענע געפיהלע: א געפיהל פון מיט-לייד, פון אמת'ן רחמנות, און א געפיהל פון עקעל. א שוידער פלעגט אריבערגעהן איבער אלע איהרע גלידער, ווען זיא פלעגט דענקען, אז זיא וועט אמאָל דארפען בלייבען מיט דעם מענ-שען... אליין.

ער האָט געפיהלט שלעכט און מע האָט געשיקט נאָך א דאָקטאָר... דער דאָקטאָר האָט געצוקט מיט דיא פלייצעס, האָט זיך נאָכגע-פרעגט, ווער ער איז, און פאר'ן אוועקגעהן האָט זיא געהערט, וויא ער האָט געזאָגט צו איהר מוטער: איך צווייפעל ניט, נאָר מיר וועלען זעהען, וואָס דיא מיקראסקאפישע אונטערזוכונג וועט זאָגען, אין יעדען פאל, זאָג איך אייך, עס וועט זיין דער גרעסטער אויגזין, איין פערברעכען

איהם, צום אונגליקליכען און ליידענדען. א פרוי האָט ערוואַכט אין איהר! א פרוי וועלכע האָט געהאַט נאָר איין געדאַנק, איין פערלאַנג, איין שטרעבונג — אָפּפערן זיך, איהר לעבען, איהר געד זונד א י ה ם... דיא טרין, וויא זיא האָט געד מיינט, לויפט צו לאַנגזאַם, זי האָט מורא געהאַט זיא וועט פערשפעטיגען... זיא וועט ניט קומען פריה גענוג צו קענען שטארבען פאר איהם און צוליעב איהם...

מיט א פייערדיגע ליידענשאפט האָט זיא זיך אריינגעזויגען אין זיינע ליפען, ווען זיי האָבען זיך ענדליך צוואמענגעטראָפּען. אזוי ווי א דורסטיגע האָט זיא געטרונקען דעם הויך פון זיין אַטעם און ער האָט וויא א וואהניניגער שכור געטרונקען פון דעם בעכער פון לייעבע. מיט א געפיהל פון פערדרוס האָט געקוקט אויף דעם פאָרעל דער רבי, וועלכער האָט זיי געגעבען חופה וקדוּשין... מיט א געפיהל פון מיטלייד האָבען אויף איהר געקוקט אלע זיינע נייע בעקאנטע. זיי האָבען גאָר נישט געזעהען — זיי זיינען ביידע געווען בעזויפּען פון זייער קרענקליכען אונגאַטירליכען גליק. מיט יעדען טאָג איז געוואקסען איהר שקלאפישע איבערגעבענהייט, און איהר פערלאַנג צו ברענגען נייע אָפּפערן, צו ליידען פאר איהם און צו ערפילען זיין ווילען.

ער איז געשטאַנען אויפ'ן שוועל פון קבר... און דאָך ניט ער, זיא, דיא יונגע, געזונטע, פליהענדע פרוי... זיא האָט פריהער פון איהם אריבערגעטראָטען איבער דיעזען שרעקליכען שוועל... זיין שרעקליכער חולאת האָט זיא גיכער געטויטעט וויא איהם אליין. דיא יונגע פרוי ליעגט שוין אויף'ן יודישען בית עולם און ער לעבט נאָך... זיינע פאקען זיינען נאָך מעהר אייני געצויגען געוואָרען, זיין פרוסט נאָך מעהר אייני געפאלען, זיין פנים איז א טויטע מאסקע, נאָך זיינע אויגען לעבען נאָך, זיי זיינען נאָך גרעסער געוואָרען און נאָך מעלאַנכאלישער געוואָרען. זיי זעהען דיא קלאָרע בלאַע הימלען, זעהען דאָס לעבן ארום זיך און ווענדען זיך אהין אויפ'ן יודישען בית עולם וואו זיא, דער יונגער קרבן, ליעגט אונטער א בערגעלע מיט פרישע ערד. פון דיעזע מעלאַנכאלישע פערטראכטע אויגען פליסען אָפּט גרויסע ריינע טרערען און זיינע בלאַסע פערפאקטע ליפען רופען זיא אומזיסט — זיא וועט שוין קיין מאָל ניט קומען...

יעקב גאָרדין.

הענד. זיא האָט שטארק פערדריקט איהרע ליפען, האָט איינגעהאַלטען איהר אַטעם און האָט איהם געגעבען איהר אָבשיידס קוש.

— זיי געזונד, טייערע, האָט ער געשריען מיט זיין הייזעריגע שטימע שטעהענדיג שוין אויף דער פלאטפארם פון'ם וואגאן, — זיי געזונד! איך האָב מיר וועלען זעהער גיך זיין צוזאמען...

דיא מוטער און אלע פריינדע האָבען געד טראכט: דו פאָהר נאָר אוועק און דאָרטען וועסט דו שוין מעגען ווארטען. זי איז געשטאַנען איהר קאָפּ אראָפּגעלאָזען און איהרע אויגען פערוויינט... דיא גלאַק פון לאַקאמאטיוו האָט אָנגעהויבען קלינגען, דיא רעדער פון דיא וואגאָנען האָבען זיך אָנגעהויבען בעוועגען. זיין בלאסעס געזיכט האָט זיך בעוויזען אין פענסטער — זיא האָט איהם ניט געזעהען, איהרע אויגען זיינען געווען פולל מיט טרערען. א ביטערער שמערצליכער געדאַנק האָט פערקלעמט איהר יונגעס הארץ: קען דאָס זיין, אז מיר זעהען זיך צום לעצטען מאָל? צום לעצטען מאָל?

זיין אוועגפאָהרען האָט איהר ניט געבראכט קיין רוהע. דיא ערשטע טעג האָט זיא געדענקט דערפון, וויא אזוי דיעזער עלענדער מעניש פאָהרט יעצט איינער אליין איבער דיא ווייטע וועגען פון אמעריקא, אליין, א קראנקער, א שוואכער, א היילפלאָזער. נאָכדעם האָט זיא מיט אונגעדרולד אָנגעהויבען צו ערווארטען פון איהם א בריעף. איז ער געקומען בשלום אהין? פיהלט ער יעצט בעסער? ענדליך איז געקומען דאָס לאַנג ערווארטעטע בריעף. ווען זיא האָט עס געעפענט, האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז זיא הערט זיין הויך, זיין אַטעם און דעם ריח פון עטוואַס פערפויילטעס... אויף איין אויגענבליק האָט עס ערוועקט אין איהר א געפיהל פון עקעל און דאן האָט זיא אָנגעהויבען מיט פרייד לעזען, וואָס ער שרייבט איהר, זיין בריעף איז געווען א ליידענשאפטלייכער געשריי, וואָס האָט זיך אויסגעריסען פון א גליהענדעם הארץ. ער האָט גערופען זיין געליעבטע צו זיך.

ניט דיא טרערען פון איהר מוטער, ניט דיא ארגומענטען פון איהרע פריינדע, ניט דיא זיפצען פון איהר קאָזען מאַס, צו וועלכען זיא אליין איז א מאָל געווען ניט אין גאַנצען גלייכגילטיג, ניט דיא טענות פון בעקאנטע, ניט דער שטרענגער פערבאָט פון'ם דאָקטאָר האָבען זיא געקענט צוריק האַלטען. זיא האָט בעשלאָסען פאָהרען צו

ווערטה טהעאָריען.

גרונדשטיין פון דער עקאָנאָמישער וויסענשאפט. עס איז געווען א צייט, ווען מען האָט זיך איבער אזעלכע פראגען ניט געדערהט דעם מוח. אמאָליגע צייטען, ווען יעדער האָט געלעבט הויפטזעכליך פון דעם, וואָס ער האָט אליין געשאפען ביי זיך אין הויז, אָדער ביי זיך אויפ'ן הויז, מיט זיינע אייגענע הענט אָדער מיט דיא הענט פון דיא, וואָס זיינען געווען זיינע אייגענע, ווען מען האָט איבערהויפט זעהר ווייניג גע- האנדעלט, האָט מען זיך איבער אזעלכע זאכען ניט בעדארפט ברעכען דיא קעפ. ווען מענטשען פראָדוצירען הויפטזעכליך פאר דעם אייגענעם געברויך און פארקויפן בלויז דאָס, וואָס עס בלייבט ביי זיי איבער, איז דער ווערטה פון א זאך, דאָס הייסט דאָס, וואָס מען קען פאר איהר קריגען אויפ'ן מארק, בלויז א צופאל-זאך. עס ווערט ניט רעגולירט דורך קיינע נאטירליכע געזעצע, און קען דארום נאטירליך וויסענשאפט-ליך ניט אונטערזוכט ווערען.

דער רוימישער געלעהרטער סענעקא זאָגט דארום מיט רעכט: „דער פריז פון אירגענד וועלכע זאך איז א צייטווייזער צופאל; וויפיעל דו זאָלסט דיינע וואארען ניט לויבען, זיינען זיי בלויז ווערט דאָס, וואָס מען קען פאר זיי קריגען.“ עס איז דארום גאנץ נאטירליך, דאָס אזוי לאנג, וויא עס האָבען געהערשט אזעלכע עקאָנאָמישע צייטענדע, האָבען זיך די געלעהרטע זעהר וויי- ניג בעשעפטיגט מיט דער פראגע וועגען דעם אין וואָס בעשטעהט דער ווערטה פון זאכען און וויא אזוי מען מעכט איהם. ווען דיא געזעל- שאפטליכע פראָדוקציע איז אָבער געוואָרען קאפיטאליסטיש, דאָס הייסט, ווען מענטשען האָ- בען אָנגעהויבען צו פראָדוצירען הויפטזעכליך פאר'ן מארק, ווען זיי זיינען געוואָרען פראָדו- צענטען פון וואארען, איז דיא פראגע פון דער נאטור, אורזאכען און געזעצע, פון דעם ווערטה פון סחורות געוואָרען זעהר וויכטיג. מיר זעהען דארום, דאָס שוין ארום זעכצעהנטען יארהונד- דערט הויבען זיך דיא געלעהרטע אָן צו בע- שעפטיגען מיט דיזער פראגע און זיי אינטערעסיר-

אָס איז דער ווערטה פון א זאך? ווארום איז איין זאך ווערטה מעהר פון אנאנדערער און וויא אזוי ווייסט מען וויפיעל מעהר



איינע איז ווערט פון דער אנדערער? איהר געהט ארויס אין מארק און קויפט א פאָר שיד פאר 2 דאָלאר און א ראָק פאר צעהן דאָלאר. דער ראָק איז אַלזאָ אין אייערע אויגען ווערטה פינף מאָל אזויפיעל וויא דיא פאָר שיד. פרעגט זיך, פאר וואָס? ווארום דענקט איהר אז דער ראָק איז ווערטה מער ווי די שיד, און מיט וואָס פאר א מאָס געברויכט איהר צו וויסען, אז ער איז ווערט פונקט פינף מאָל אזוי פיעל? ווארום וואָלט איהר אויסצייטען פינף פאָר שיד אויף דעם איין ראָק? אָדער, איהר קויפט א פאָר שיד פאר צוויי דאָלאר און א העט פאר צוויי דאָלאר. פרעגט זיך: וויא אזוי ווייסט איהר אז דיא שיד און דיא העט האָבען דעמזעלבען ווערטה? זיי זיי- נען געמאכט פון פערשיעדענע שטאָפען, און ווערען געברויכט אויף בעזונדערע אופנים, טאָ וואָס איז דער צד השוה שבהם וואָס מאכט זיי פיידע ווערט זיין צו צוויי דאָלאר? וואָס און מיט וואָס האָט איהר אין זיי געמאָסטען איידער איהר זיינט געקומען צום שלום, אז זיי זיינען ווערטה צו צוויי דאָלאר, און וואָס האָט אויך געפיהרט צו דיזען שלום?

איהר וועט אורזאכען ענטפערן דאָס איהר האָט גאר ניט געמאָסטען און ניט געשאצט. איהר האָט בעצאָהלט פאר דיא שיד צוויי דאָלאר, פאר דער העט צוויי דאָלאר און פארן ראָק צעהן דאָלאר, ווייל אלע צאָהלען דיזע פרייזען. ווארום אָבער צאָלען אלע דיזע פרייזען? ווארום דענקען אלע, אז דיא שיד זיינען ווערט צוויי דאָלאר, דיא העט צוויי דאָלאר, און דער ראָק צעהן דאָלאר? דיא בעאנטוואָרטונג פון דיזע פראגען וועגען דעם ווערטה פון סחורה איז דער

וועלכער וואארע ווערט אויסגעביטען אויף אן אנדערע איז בלויז א צופאל, וועלכער הענגט אָפּ פון דעם וויפיעל מענשען עס ווילען פארקויפן און וויא שטארק זיי ווילען פערקויפן דיזע וואארע, און וויפיעל מענשען עס ווילען קויפן, און וויא שטארק זיי ווילען קויפן דיא זעלבע וואארע.

דער שוואכסטער פונקט פון דיזער טהעאריע איז וואָס זי פאסט זיך ניט אויף אונזער קאפיטאליסטישען וואארען געזעלשאפט. ווען מענשען האָבען פראָדוצירט הויפטזעכליך פאר זייער אייגענעם געברויך, האָבען פראָדוקטען בעדארפט האָבען בלויז א געברויכס-ווערט. דאָס איז דאָס איינציגע, וואָס זייערע פראָדוצענטען האָבען בעדארפט. דיא גרויסע מאַיאָריטעט פון פראָדוקטען האָבען זיך אויסגעלעבט זייערע יאָהרען אָהנע צו קומען אויפ'ן מאַרק אַלס וואארען. און דיא קליינע צאָהל פון פראָדוקטען, וועלכע איז צופערייגער-ווייזע געקומען אויפ'ן מאַרק אַלס וואארען, האָבען דורך דעם זעלבען צופאל דורך וועלכען זיי זיינען געוואָרען וואארען אויך געקראָגען זייער ווערט. דיא טויש-ווערט פראָפאָרציע, אין וועלכער זיי האָבען געמוזט אויסגעטוישט ווערען איינע אויף דיא אנדערע.

גאנץ אנדערש אָבער אין א וואארען-געזעלשאפט. אין אונזער געזעלשאפט פראָדוצירט מען ניט פאר'ן געברויך, זאָגנערן פאר'ן מאַרק. מיט אנדערע ווערטער, מען פראָדוצירט ניט קיין פראָדוקטען צוליב זייערע אייגענשאפטען פאר'ן מענשליכען געברויך — זייער געברויכס-ווערט — זאָגנערן צוליב זייער פעהיגקייט פערקויפט צו ווערען, צו אויסגעטוישט ווערען אויף אנדערע וואארען — צוליב זייער טויש-ווערט.

דיזע אייגענשאפט פון דיא פראָדוקטען אויסגעטוישט צו ווערען אויף אנדערע וואארען, און אויסגעטוישט צו ווערען אין א געוויסער פראָפאָרציע, — זייער טויש-ווערט — איז אַלץ דיא הויפטזאך, וועלכע דיא פראָדוצענטען ציאָן, דיא הויפטזאך, וועלכע דיא פראָדוצענטען זוכען און ערווארטען אין זייערע פראָדוקטען. עס וואָלט דאָרום געווען לעכערליך צו זאָגען, אז דער ווערט פון זאכען איז בלויז א צופאל, וועלכער ווערט ניט רעגולירט פון קיין געזעץ, ווייל דאָס וואָלט געהייסען ערקלערען דעם הויפט-מאָמענט אין דער געזעלשאפטליכער פראָדוקציע פאר א צופאל און דיא געזעלשאפט פאר א כאאָס. דיזע עקאָנאָמען זיינען דאָרום ניט

רען זיך מיט דער פראגע אַלץ מעהר און מעהר, ביז ענדליך צום ענדע פון'ס ניינצעהנטען יאָהר הונדערט איז דיא פראגע פון דער נאטור פון וואארענווערט מעהר און הייסער דיסקוטירט געוואָרען, וויא דיא פראגע צו דיא וועלט איז א קדמון, השארת הנפש, סחינה און ברירה און אַלע אנדערע פילאָזאָפישע פראגען צוזאמענגענומען. דיא ערקלערונגען, וועלכע דיא עקאָנאָמישע געלעהרטע גיבען איבער דער נאטור פון דעם ווערט פון סחורות, דיא אורזאכען וואָרום זיי האָבען ווערט און וויא אזוי דיזער ווערט קען און דאָרף געמאָסטען ווערען, קענען איינגע-טהיילט ווערען אין דריי גרופען: דיא טהעאריע פון אָנגעבאָט און נאכפראגע (Theory of supply and demand) די פראָדוקציע-קאָסטען-טהעאָריע (Theory of cost of production) און די אַר-בייטס-ווערט-טהעאָריע (labor theory of value).

מיר וועלען בעהאנדלען דיזע טהעאריען כסדר.

1. דיא טהעאָריע פון אָנגעבאָט און נאכפראגע.

נאָך דיזער טהעאָריע הענגט דער ווערט פון וואארען ניט אָפּ פון אירגענד וועלכער אייגענשאפט, וואָס זיי בעזיצען אָדער פון אירגענד וועלכען עלעמענט פון זייער פראָדוקציע, זאָגנערן פון דעם צושטאנד פון דער אָנגעבאָט פון א געוויסע וואארע אויף א געוויסען מאַרק און דער נאכפראגע נאָך דיזער וואארע אויף דיזען מאַרק. ווען עס איז דאָ א סך פון דער וואארע אויפ'ן מאַרק און ווייניג קויפער, דאן איז יעדער שטיק פון דער וואארע ווערט ווייניג, און ווען עס איז דאָ ווייניג פון דער וואארע און א סך בעלנים, איז יעדער שטיק וואארע ווערט מעהר. וואָס מעהר וואארע עס איז דאָ פאר דיא זעלבע קויפער, דעסטאָ ווייניגער איז יעדער בעזונדער דער שטיק וואארע ווערט; און וואָס מעהר קויפער עס זיינען פאראן פאר דיא זעלבע וואארען, דעסטאָ מעהר איז יעדער שטיק וואארע ווערט. דאָס איז אייגענטליך דיא אַלטע טהעאָריע פון סענעקא, דאָס א וואארע איז ווערט אזוי פיעל, וויפיעל מען קריגט פאר איהר. ניט מעהר דיזע טהעאָריע געהט א ביסעל ווייטער אין דיא איינ-צעלטיטען און ערקלעהרט מעהר און ווען ווייניגער פאר א וואארען קריגען מעהר און ווען ווייניגער פונקט וויא סענעקא אנערקענט דיזע טהעאָריע, דאָס וואארען האָבען אייגענטליך ניט קיין ווערט, נאָך וועלכען איינע בייט זיך אויף דער אנדערע, און דאָס דיא מאָס אָדער פראָפאָרציע, אין

דער ווערטא פון וואארען, ווען אָנגעבאָט און נאכפראגע דעקען זיך?

ווייטער. לאָמיר זיך פאַרשטעלען דאָס זעלבע פערזענלעכעסעסעסעס פערזענלעכעסעס פון אָנגעבאָט און נאכפראגע ביי רעק, אָנשטאָט שיד, אָדער העטס. וואָס וועט זיין דער רעזולטאט? ווען עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק 200 רעק און קונים פאר בלויז 100 רעק, וועט דער פרייז פון א ראָק זיין א דאָלאַר. ווען עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק 100 רעק און קונים פאר 200 רעק, וועט דער פרייז פון א ראָק זיין 3 דאָלאַר. ווען עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק 150 רעק און קונים פאר פונקט 150 רעק, וועט דער פרייז פון א ראָק זיין 2 דאָלאַר. אזוי הייסט עס, וואָלט עס בעי-דארפט זיין, ווען עס וואָלט געווען וואהר, דאָס וואארען האָבען ניט קיין אינערליכעס ווערטא און קריגען אימער זייער ווערטא דורך'ן צופאל פון אָנגעבאָט און נאכפראגע. דאן וואָלט דער ווערטא פון א פאָר שיד און א ראָק און אירגענד וועלכע אנדערע וואארע געווען דער זעלבער אונ-טער דיא זעלבע אומשטענדען פון נאכפראגע און אָנגעבאָט. מיר ווייסען, אז דעק זיינען כמעט אימער אזוי. מיר ווייסען, אז דעק זיינען כמעט אימער טהייערער פון שיד, דאָס א געווענליכער ראָק קאסט געווענליך 4 אָדער 5 מאָל אזוי פיעל וויא א געווענליכע פאָר שיד. מיט אונ-דערע ווערטער, דער ווערטא פון פערשידענע וואארען איז פערשידענע אפילו ווען זיי ווערען פערקויפט אונטער דיא זעלבע אומשטענדען פון אָנגעבאָט און נאכפראגע. ווארום איז דאָס אזוי? ווארום זיינען רעק רעגלמעסיג ווערטא מעהר פון שיד, און פיעלע אנדערע זאכען זיינען רע-געלמעסיג טהייערער פון רעק? עס מוז דאָך זיין אירגענד וועלכע אורזאכע דאפיר. צופאל קען ניט ערקלערען א רעגלמעסיגע ערשיינונג...

אן אנהענגער פון דיזע טהעאָריע וועט פיעל-לייכט זאָגען: רעק זיינען רעגלמעסיג טהייערער פון שיד, ווייל רעק ווערען רעגלמעסיג פראָדיר-צירט אין אזעלכע קליינע קוואנטיטעטען אין פערגלייך מיט שיד, דאָס דער אָנגעבאָט איז גע-וועהנליך ניט אזוי גרויס, דאָס דער ווערטא פון רעק זאָל אראָבגעדריקט ווערען צום געוועהנליכען פרייז פון שיד. פרעגט זיך, ווארום ניט? ווארום זאָל מען ניט פראָדוצירען אזוי פיעל רעק, אז זיי זאָלען זיין אזוי ביליג וויא שיד? דארויף האָט דיא אָנגעבאָט און נאכפראגע טהעאָריע קיין אנטוואָרט ניט.

אזוי אָפּענהערציג וויא דער אלטער מענעקא, וועלכער האָט ערקלערט, דאָס טוישווערטא פון וואארען פאר א צופאל. פארקעהרט, זיי טענה'ן אליין, אז עס איז דאָ א ריכטיגער טוישווערטא, וועלכער הענגט אָפּ פון דעם אָנגעבאָט און נאכ-פראגע.

לאָמיר אָבער א ביסעל ווייטער אנאלאזירען דיזע זאָגענאנטע ווערטא טהעאָריע, און מיר ווע-לען געפינען, אז עס איז דערזעלבער אלטער צו-פאל, וויא ביי סענעקא, און אז פון קיין טויש-ווערטא איז אפילו קיין סימן ניטא. נאָר דאָס דיזער צופאל ערקלערט שוין מעהר ניט וויא אין סענעקא'ס צייטען.

דער טוישווערטא פון וואארען, זאָגען אונז דיזע טהעאָרעטיקער, הענגט אָפּ פון דעם אָנגע-באָט און דער נאכפראגע. דער טוישווערטא פון א פאָר שיד, צום ביישפיעל, ווענדעט זיך אָן דעם וויפיעל שיד עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק צום פערקויפען, און וויפיעל מענשען עס זיינען פאראן וואָס ווילען קויפען. מיט העטס און אונ-דערע ארטיקלען איז פונקט דאָס זעלבע. ווען עס זיינען דאָ אויפ'ן מארק 200 פאָר שיד צום פער-קויפען, און קונים פאר 100 פאָר שיד, דאן וועט דער פרייז פון א פאָר שיד זיין, לאָמיר זאָגען, 1 דאָלאַר. ווען עס זיינען אויפ'ן מארק פאראן בלויז 100 פאָר שיד צום פערקויפען און קונים אויף 200 פאָר שיד, דאן וועט דער פרייז פון א פאָר שיד זיין, לאָמיר זאָגען, 3 דאָלאַר. ווען עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק 150 פאָר שיד צום פערקויפען און קונים געפינען זיך אויך גראדע פאר 150 פאָר שיד, דאן וועט יעדע פאָר שיד ווערט זיין, לאָמיר זאָגען, 2 דאָלאַר. יעדער איי-נער קען זעהען, אז דאָס איז גאנץ ריכטיג. מיר ווייסען אלע, אז דאָס איז אונגעפעהר וואָס עס קומט פאָר אין דער ווירקליכקייט אויפ'ן מארק מיט שיד. עס איז גאנץ נאטירליך, דאָס ווען עס איז פאראן אויפ'ן מארק מעהר שיד אָדער העטס וויא קונים, זאָלען שיד און העטס זיין ביליגער, און ווען עס זיינען פאראן מעהר קונים וויא שיד און העטס זאָלען דיזע ארטיקלען זיין טהייערער. אָבער איין פראגע בלייבט אליין, און דאָס איז, נעמליך: וויא קומט עס, דאָס ווען אויפ'ן מארק זיינען פאראן פונקט גענוג קונים פאר דיא שיד און פונקט גענוג שיד פאר דיא קונים, זאָל דער פרייז פון א פאָר שיד זיין גע-ראדע 2 דאָלאַר? ווארום ניט 3, 4, אָדער 5 דאָ-לאַר? מיט אנדערע ווערטער, פון וואָס הענגט אָפּ

פראגע, ווייל דאס ברענגט שוין אריין א גאנץ אנדערען עלעמענט אלס אורזאכע און מאַס פון דעם ווערט פון וואָרען, און מיר האָבען אזוי עררײַכט צו א גאנצן אנדער ווערט-טהעאָריע. דאָס פּראָדוקצאַנס-קאָסטען-טהעאָריע. ל. בודיאָוואָ.

דער תירוץ איז נאטירליך גאנץ איינפאך: עס לױנט זיך נישט צו פּראָדוצירען אזוי פיעל רעק, אז זיי זאָלען פערקויפט ווערען אזוי ביליג וויא שיד, דאָס הייסט עס קאָסט מעהר צו פּראָדוצירען רעק וויא שיד. אָבער דאָס פאסט נישט אין דער טהעאָריע פון אָנגעכאַט און נאכ-



אָנקעל סעס'ס אינדיק.

בערקעהרעניסען אין דיזע לענדער, אז מען אינד-טעריסירט זיך גאנץ ווייניג מיט זייערע איינצעלהייטען און רעזולטאטען. איין דיקטאטאָר אראָפּ פון בענקעל, אן אנדערער — ארויף, א דריטער וויל דעם נייעם ארונטערשליידערען — דאָס זיינען אלץ היימישע אנגעלעגנהייטען, וועלכע האָבען געווענהליך קיין שום שייכות נישט מיט דער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק.

אָבער דיא נייגעכאָרענע רעפּובליק, וויא קליין און שוואַך זיא איז נישט, האָט גראדע אן אונגעהייער וויכטיגע וועלט-בעדייטונג. דאָס קומט נאָר דורך איהר געאָגראפישע לאַגע. ווען דיא זעלבע שטיק לאַנד וואָלט געלעגען ערגעץ אין אן אנדער אָרט פון אמעריקא, וואָלט מען זיך גאנץ ווייניג געקומערט וועגען איהר פּאָליטישען שיקזאל, אויב זיא וועט זיין אונאבהענגיג אָדער פערבונדען מיט קאָלאָמביא אָדער מיט אן אנדער רעפּובליק. אָבער זיא פערנעהמט דעם שמאַלסטען פאס יבשה, וואָס טהיילט אָפּ דיא צוויי גרעסטע אָקעאנען: דעם פאסיפיק און דעם אטלאַנטיק. דער וועג צווישען דעם פאָרט קאָלאָן ביין אטלאַנטישען ברעג און דעם פאָרט פאנאמא ביין פאסיפישען ברעג, דאָס וואָס מען רופט א ים ט ה דורכגאנג) פון פאנאמא, איז דער קירצעסטער און בעסטער צו פערבינדען ביידע אָקעאנען דורך א קאנאַל און פאָגליך אויך דער וויכטיגסטער פאר דעם וועלט-האנדעל.

יש צוויי מאָנאַט צוריק איז א נייע רעפּובליק געשאַפן געוואָרען אויף דער זינדיגער וועלט. צו דער גרויסער משפחה פון קליינע רעפּובליקען אין צענטראל-אמעריקא איז צוגעקומען נאָך איינע,



און דיא פּאָליטישע קארטע פון דער נייער וועלט האָט זיך וויעדער געענדערט.

דער לעזער פערשטעהט געוויס, אז מיר מיינען דאָ דיא זאָגענאנטע פאנאמע רעפּובליק, וועלכע איז געבאָרען געוואָרען אין דער נאכט פון לעצטען 3טען נאָוועמבער אין א דאָלאַרהעמדעלע אונטער דעם שוין פון אמעריקאנער קאנאָנען. אן און פיר זיך, וויא דער דייטש זאָגט, וואָלט אזא במחילה רעוואָלוציאָן און פּאָליטישע ענדערונג קיין וועלט-בעדייטונג נישט געהאט. מאַלע וויפיעל „רעוואָלוציאָנען“ עס קומען פאָר אין דער שפּאַ נישט-פערענדער אמעריקא, בפרט נאָך אין אעלכע פיעל-געפרופטע רעפּובליקען וויא קאָלאָמביא און ווענעזועלא. א פּראָווינץ האָט זיך אָפּגעטהיילט פון קאָלאָמביא און געמאכט שבת פאר זיך — אויך אן עסק! מאָרגען וועט אין אן אנדער פּראָווינץ אויסברעכען אן אויפשטאנד און איבערמאָרגען קען נאָר קאָלאָמביא צוקריגען א טהייל פון אן אנדער רעפּובליק. מען איז שוין אזוי צוגעוואָהנט צו דיא בירגער-מלחמות און אי-

איז דער 35טער, וועלכער לויטעט, אז דיא רע-
גירונג פון נייגראנאדא (קאלאמביא) גיט אי-
בער דער רעגירונג פון דיא פעראייניגטע
שטאטען דאס רעכט צו בעשיצען דעם האר-
דעלס-וועג דורך דעם פאנאמא-איסטמהוס. אין
דעם זעלבען פונקט איז אבער אויסדריקליך ער-
קלערט, אז דיא פעראייניגטע שטאטען נאראנ-
טירען דאס רעכט פון נייגראנאדא צו בעזיצען
און צו פערואלטען דיא גאנצע פאנאמא-פרא-
ווינץ. דער גייסט פון דעם אפמאך איז געווען צו
פערזיכערען זיך געגען מעגליכע אטאקעס פון
איראפעאישע מעכטע. אויף קיין פאל האט מען
דאן און זאגאר ביז דיא לעצטע פאר יאהר גיט
פערשטאנען, אז דער אפמאך פון 1846 גיט דער
רעגירונג פון דיא פעראייניגטע שטאטען איר-
גענד וועלכען רעכט אריינצומישען זיך אין דיא
אינערליכע אנגעלעגענהייטען פון קאלאמביא.
ביא. זא לאנג דער וועג דורך דעם איסטמהוס,
ספעציעל דיא פאנאמא אייזענבאהן-ליניע, איז
געבליבען אונגעשטערט. האבען דארטען געמעגט
פארקומען וויפיעל גיט איז „רעוואלוציאנען“
און שלאכטען — דאס איז גיט געווען קיינעמס
עסק אויסער דיא איינוואהנער פון קאלאמביא.
בליז ווען דער אייזענבאהן-וועג פלעגט א מאל
אונטערבראכען ווערן דורך דעם שטענדיגען
קאמפף צווישען דיא פארטייען אין קאלאמביא,
דיא קאנסערוואטיווע (ריכטיגער די קאטאלישע
אדער קלעריקאלע) און דיא ליבעראלע, האט דיא
אמעריקאנער רעגירונג געמעגט, שטיצענדיג זיך
אויף דעם טראקטאט פון 1846, לאנדען סאלדא-
טען אין דיא אינטערעסען פון אינטערנאציא-
נאלען האנדעל.

אזוי האט דיא אמעריקאנער רעגירונג גע-
האנדעלט ביז דעם יאהר 1885. זיא פלעגט אויס-
מיידען זיך אריינצומישען אין דעם פייערדיגען
פארטייקאמפף, וועלכער איז דארט אנגעגאנגען
דיא גאנצע צייט אויף דעם שטייגער פון דיא
שפאניש-שפרעכענדע פלקער אין צענטראל
און זיד-אמעריקא, און האט זיך עהרליך גע-
האלטען אן דעם גייסט פון דעם טראקטאט. אין
1862, ווען דיא קאנסערוואטיווע רעגירונג האט
געהאלטען שמאל אין דעם קאמפף מיט דיא לי-
בעראלען אין דער פאנאמא-פראווינץ, האט זי זיך
געווענדעט צו דער רעגירונג אין וואשינגטאן
איהר צו שטיצען אויף דעם גרונד פון דעם אפ-
מאך פון 1846; אבער דיא אמעריקאנער רעגיר-
ונג האט זיך ענטזאגט דאס צו טאן. זיא האט

שוין לאנג האבען דיא פעראייניגטע שטאט-
טען געווארפען אן אויג אויף דיזען צענטראל-
פונקט פון דער נייער וועלט; שוין לאנג האבען
דיא אמעריקאנער שטאטס-מענער געווכט צו
פערזיכערען, אז דער פאנאמא-איסטמהוס זאל
בלייבען אין שוואכע הענד, אום מען זאל קענען
ביי א געלעגענהייט איהם פערכאפען און יעדער
פאלס קאנטראלירען. נאך מיט 25 יאהר פאר דיא
אויסגראבונג פון דעם זועיקאנאל האט דיא
אמעריקאנער רעגירונג זיך פערזאגט מיט אזא
טראקטאט, וואס האט איהר יעצט געגעבען דיא
אויסרייך צו פערכאפען דעם איסטמהוס אונ-
טער דיא מאסקע פון אן אפמאך מיט דער פא-
נאמא רעפובליק, וועלכע זיא האט אליין געשא-
פען און וועלכע זיא האלט יעצט אויף מיט מיר
ליטערישע מיטעל געגען דיא אָנגענומענע אינ-
טערנאציאנאלע געזעצע.

דאס איז נעמליך דער טראקטאט, וואס דיא
גרויסע נאָרד-אמעריקאנער רעפובליק האט גע-
שלאסען אין 1846 מיט דער שוואכער רעפובליק
קאלאמביא, וועלכע האט דאן געהייסען ניי-
גראנאדא.

ארום יענער צייט האט מען אין נייגראנא-
דא, וועלכע האט זיך ערשט אין 1881 אָבגע-
טהיילט פון ווענעצועלא און עקוואדאר (נאך דעם
אויפשמאנד געגען שפאניען אין 1820 זיינען דיזע
דריי שפאנישע פראווינצען געווען פערבונדען
אין איין רעפובליק), מורא געהאט, אז ענגלאנד
וועט אריינשטעקען א פיסעל אין דעם בעסטען
און וויכטיגסטען טהייל: אין דעם פאנאמא-
איסטמהוס. דיא רעגירונג פון נייגראנאדא האט
זיך דארום געווענדעט צו דיא פעראייניגטע
שטאטען, אום צו זיין געזיכערט געגען ענגלאנד
אדער אירענד וועלכע אנדערע איראפעאישע
מאכט. דיא אמעריקאנער רעגירונג, וועלכע האט
אין 1823 ערקלערט דיא זאגענאנטע מאָנאָ-
דאָקטריין, אום דיא איראפעאישע מעכטע זאלען
זיך צוריקהאלטען פון פערכאפען לענדער אין
דער נייערוועלט, האט זיך נאטירליך אָנגעכאפט
מיט ביידע הענד אן אזא געלעגענהייט צו שלי-
סען א בונד מיט א רעפובליק, וועלכע האט בע-
זעסען אזא טהייערן לעקערביסען וויא דער פא-
נאמא-איסטמהוס. אזוי וויא ביידע צדדים הא-
בען דאן געהאט געמיינשאפטליכע אינטערעסען
געגען דיא איראפעאישע מעכטע, איז דער אפ-
מאך שנעל געשלאסען געווארען.

דער וויכטיגסטער פונקט פון דיזען אפמאך

דערונג אין דיא בעציהונגען פון דיא פעראייניגטע שטאטען צו קאלאמביא. דאן (ארום 1885) האָבען די קאָנסערוואטיווען פערבאפט די רעגירונגס־לייזעס אין זייערע הענד, און אין וואשינגטאָן האָט דיא רעדעל געפיהרט דער סטייט־סעקרעטער (מיניסטער פון אויסלענדישע אנגעלעגענהייטען) בלעין, וועלכער קען גערעכענט ווערען פאר דעם פאָטער פון דער אמעריקאנער אימפעריאליסטישער פאָליטיק.

אזוי וויא דיא ליבעראלען זיינען געווען בעזונדערשט שטארק אין דער פאנאמא־פראָווינץ, האָט דיא קאָנסערוואטיווע רעגירונג זיך געווענדיגט צו דער הילפּע פון דער אמעריקאנער רעגירונג זיי צו פערזאָגען אויף דעם גרונד פון דעם אָפּמאָך פון 1846. דיא אמעריקאנער רעגירונג האָט געשיקט קריעגשיפּען צו בעשיצען דעם פאנאמא־איסטחמוס. דער תירוץ איז געווען, וויא געוועהנליך, צו בעשיצען דיא אייזענבאהן־לייניע, אָבּוואָהל דיא ליבעראלען האָבען איהר ניט געריהרט און זיך גוט געהיט ניט צו שטערען דעם גרויסען האנדעלס־זוועג. ווען דיא אמעריקאנער נער־יסטאָלאַטען האָבען געלאנדעט, איז גראדע פאָרגעקומען אַ שלאַכט צווישען דיא ליבעראלען און קאָנסערוואטיווע, אָבער אַנשטאָט צו בלייבן בען אָן אַ זייט, וויא אין פריהערע אזעלכע פעלע, האָבען דיא אמעריקאנער אונטערשטיצט דיא קאָנסערוואטיווע רעגירונג.

דאָס איז געווען דיא ערשטע דירעקטע ארייניג־מישונג פון דיא פעראייניגטע שטאטען אין אַ קאלאָמביאנער־רעוואָלוציאָן. ווען די אמעריקאנער רעפּובליק וואָלט איבערהויפּט געמעגט אזוי האַנדלען נאָך דעם אָפּמאָך פון 1846, האָט זי איינגענטליך בעדארפט שטיצען אין דיא אינטערעסען פון פראָגרעס דיא ליבעראלען געגען דיא קאָנסערוואטיווע, ווייל דיא לעצטע האָבען נאָך געשטרעבט צו פערשטארקען דיא מאַכט פון דיא קאָנזערוואטיווע גלחים. אָבער זיא האָט גראדע גע־האָלפּען דיא פיינדע פון פראָגרעס און בילדונג. וואָרום? וואָרום האָט זיא איבערהויפּט געענדיגט דערט איהר פריהערע פאָליטיק, וועלכע האָט ווייניגסטענס צום שיין געשטימט מיט דער בעריהמטער מאָנראַד־דאָקטרינ? וואָס האָט פּעוואָגען דעם מיניסטער בלעין צו בענוצען זיך מיט דעם אָפּמאָך פון 1846, אום אַרױפּצושטעלען אַנקעל סעם'ס פּוס אויף דעם האַלץ פון קאלאָמביא?

אום צו געבען אַ קלאָרע אַנטוואָרט אויף דיזע פראגע, איז נייטיג צו נעמען אין אַנכער

דאן אויסדריקליך ערקלערט, אז זיא איז נאָך פערפליכטעט צו שטיצען קאלאמביא געגען אויסלענדישע שונאים, אָבער דארף בלייבען פון ווייטענס אין דעם אינערליכען פארטייקאמפּ. דיא ליבעראלען האָבען דאן געזיגט אין איינגעפיהרט זעהר וויכטיגע רעפארמען אין לאַנד. דיא קאָנסערוואטיווע פארטיי, הינטער וועלכע עס שטעהען דיא פינסטערע מחנות פון דיא קאָנזערוואטיווע גלחים, האָט זיך נאָך ניט געקיימערט וועגען פאָלקסבילדונג און האָט געשטערט דעם פראָגרעס אויף יעדען שריט. דיא גלחים זיינען געווען דיא ערשטע און האָבען געהאַלטען דיא מאַכט פון פאָלק אין אונזענדיג. וויא גרויס זייער מאַכט איז געווען, קען מען אַ בעריה האָבען, ווען מען בערעכענט, דאָס פאר דער ליבעראלער רעוואָלוציאָן פון 1863, האָבען דיא קאָנזערוואטיווע אָרדענס געהאַט פערבאפט פירער־פּינפּטעל פון נאַציאָנאַלען רייכטום. דיא ליבעראלען האָבען קיין אנדער ברירה ניט געדיהאט ווא צו קאָנפּיסירען דיא לענדער פון דיא גלחים. (דאָס זעלבע איז אויך געשעהן אין אלע זיידאמעריקאנער רעפּובליקען אַ קורצע צייט נאכדעם וויא זיי האָבען אַראָפּגעשליידערט פון זיך דעם שפּאַנישען יאָך.)

צוואנציג יאָהר האָבען דיא ליבעראלען געפיהרט דיא רעדעל און האָבען זעהר פיעל אויפגעטאָן פיר'ן פאָלק: איינגעפיהרט רעליגיעזע פרייהייט, צוגעלאָזען עמיגראַנטען, אָביגעשאפט נעגער־שקלאַפּעריי, פערקלענערט דעם נאַציאָנאַלען חוב א. ז. וו. די גלחים האָבען נאָר טירליך דיא גאנצע צייט אינטריגירט און גע־העצט געגען דיא „גאָטלאָזע" און האָבען שליס־ליך אַדוויסערופען אַן אויפּשטאַנד. דאָ איז ניט דער אָרט איבערצוגעבען דיא איינצעלהייטען פון דיזען אינטערעסאַנטען קאמפּ, וועלכער געהט נאָך אָן עד היום, דען מיר שרייבען ניט די געשיכטע פון קאלאמביא. מיר בעריהרען עס נאָך, אום אויסצוגעפינען, וויא דיא אמעריקאנער רעגירונג האָט דערביי געהאַנדעלט. מיר האָבען שוין געזעהען, אז נאָך אין דיא זעכציגער יאָהר רען האָט זיך דיא רעגירונג פון וואשינגטאָן ענטזאגט צו נעמען אירגענד וועלכען אַנטהייל אין דעם ביטערען פארטייקאמפּ פון קאלאמביא. אויך אין 1876 האָט דיא אמעריקאנער רעגירונג זיך געהאַלטען אָן דעם רייכטיגען זינען און צוועק פון דעם אָפּמאָך פון 1846. אָבער צעהן יאָהר שפעטער איז פאָרגעקומען אַ גרויסע ענ־

גראָבען דעם לאנגעפלאנעוועטען פאנאמא-קאנאל.

א קאנאל! א קאנאל! האָט מען נאָר גע-הערט שרייען אין דיא קאפיטאליסטישע קרייזען, אין זייערע צייטונגען און געזעצגעבונגען. נאָר דעם פאנאמא-וועג האָבען דיא פראנצויזען פערכאפט פריהער. יעדער ווייס, אז לעספעס, דער גראָבער פון זועץ-קאנאל, האָט אויך געקראָ-גען ביי דער קאלאָמביאנער רעגירונג א קאנצע-סיאָן צו גראָבען דעם פאנאמא-קאנאל. דער פאקט, אז קאלאָמביא האָט געקענט שליסען אַ קאנטראקט מיט א פראנצויזישער קאמפאניע נאָר ניט אכטענדיג אויף דעם אָפּמאך פון 1846 מיט דיא פעראייניגטע שטאַטען, צייגט אַם בעסטען, אז דיזע רעפובליק איז אין דער גאנצער וועלט אנערקענט געוואָרען פאר דעם בעל הבית איבער דעם פאנאמא-איסטהמוס. עס איז אמת, אז דער אמעריקאנער רעגירונג איז נאָר ניט גע-פעלען געוואָרען, וואָס א פראנצויזישע קאמפאניע האָט אויסגעכאפט אזא פעטען ביסען, און אז זיא האָט געשטערט דיזער קאמפאניע וויא ווייט זיא האָט עס געקענט, ספעציעל אין פיר נאציאנעלע אנגעלעגענהייטען. (דיא פראנצויזישע קאמפאניע. האָט געמוזט אונטער-קויפּען א רעכטע ביסעל מיטגלידער פון אמערי-קאנער קאנגרעס, אז זיי זאָלען קוקען און שוויי-גען). נאָר געגען דעם פרינציפ, נעמליך: דאָס רעכט פון קאלאָמביא צו געבען א קאנצעסיאָן אויף דעם קאנאל אירגענד וועלכער קאמפאניע, האָבען דיא פעראייניגטע שטאַטען נאָר ניט גע-קענט אָנווענדען, ווייניגסטענס אָפּען. שטיללעך הייט אָבער האָבען דיא אמעריקאנער דיפלאָמא-טען און קאפיטאליסטען ניט אויפגעהערט צו אינטריגירען געגען לעספעס'עם קאמפאניע און געזוכט א געלעגענהייט אריינצושטעקען א פעסטע פוס אויף דעם איסטהמוס.

דיזע געלעגענהייט איז געקומען אין 1885 דורך די ביטע פון דער קאנסערוואטיווער קאלאָמ-ביאנער רעגירונג צו בעשיצען די פאנאמא-פראָ-וויניז געגען דיא ליבעראלען. בלעין, וועלכער איז געווען זעהר א געשיקטער דיפלאָמאט און האָט מיט אלע כוחות געהאָלפּען דיא פאבריקאנט-טען און קאפיטאליסטען צו פערכאפּען אויסלענ-דישע מארקעטס, האָט זיך ניט געלאָזט לאנג בעטען. דער רעזולטאַט איז געווען אז דערמיט איז אויסגעלייגט געוואָרען א וועג צו ווייטערע אריינמישונגען אין דיא אינערליכע אנגעלעגענ-

טראכט: ערשטענס, דיא ריזיגע ענטוויקלונג פון אמעריקאנער אינדוסטריע, און צווייטענס, דיא פראנצויזישע פאנאמא-קאנאל קאמפאניע.

נאָך דעם בירגערקריגע וועגען דיא בע-פרייאונג פון דיא נעגערן האָט דאָס אמעריקא-נער פאָלק געמאכט ריזיגע שריט פאָרווערטס אויף דעם עקאָנאָמישען פעלד. דיא אינדוסטריע און האנדעל זיינען מיט יעדען יאָהר אזוי הויך און ברייט געשטיגען, אז באלד האָבען דיא פאב-ריקאנטען גענומען זוכען אַ אָפּאָז פאר דיא פראָדוקטען אין אויסלאַנד. דער היימישער מאַר-קעט איז געוואָרן איבערפילט, אָבּוואָהל מען האָט איהם פערטהיירדיגט מיט זעהר הויכע טאַריפען. מען האָט דאָרום אָנגעפאנגען אלץ מעהר ארויס-צוטריטען אין פרעמדע מארקעטס. נאָר אין איי-ראָפּא איז שווער צו קאָנקורירען און אין אונז-זערע וועלט-טהיילען זיינען דיא אייראָפּעער גע-ווען פריהער און האָבען פערכאפט דיא בעסטע קאלאָניעס. אין דער נייער וועלט האָבען דיא אמעריקאנער קאפיטאליסטען גענומען געברויכען זייערע פרייע קאפיטאלען וואו נור עס האָט זיך געלאָזען. מיט זייער הילף איז מעקסיקא, דיא נעכסטע שכנה אין דער שפאניש-פרעכענדער אמעריקא, זעהר שנעל ענטוויקעלט געוואָרן אינ-דוסטריעל. עס איז אַ אָפּענער סעקרעט, אז דיא מייסטע אייזענבאהנען, מינען און פאבריקען לי-גען אין אמעריקאנער הענד.

דאָס איז נאָך אָפּער ניט גענוג געווען פאר דעם אמעריקאנער קאפיטאל, וועלכער איז מערק-ווירדיג שנעל געוואקסען און וועלכער האָט זיך אלץ ענערגישער געיאָגט נאָך פראָפיטען אין פרעמדע מארקעטס. מען האָט זיך אלץ האס-טיגער גערוקט צום זידען, נאָך קובא, ניקאראגוא, קאלאָמביא, ווענעצועלא א. ז. וו. נאָר דאָ האָט מען זיך אָנגעשטויסען אַן דעם פאנאמא-איסטה-מוס אלס א שטערונג. דיא אמעריקאנער אינ-דוסטריען זיינען גראדע ענטוויקעלט אין דיא מזרח-שטאַטען. אום צו קענען ברענגען אמערי-קאנער פראָדוקטען אין דיא רעפובליקען לעבען דיא ברעגעס פון פאסיפישען אָקעאַן, מוז מען געברויכען אייזענבאהנען, וואָס עס קאסט טהייער, אָדער ארומפאָהרען אויף שיפּען ארום גאנץ זיד-אמעריקא, וואָס עס נעהמט צו לאנג און קאסט אויך ניט ביליג. דער פאנאמא-איסטה-מוס שטעהט אין וועג, דאָרום האָט מען אלץ הע-כער גענומען פאָרדערן, אז מען זאָל ענדליך דורכ-

דער היימישער מארקעט איז געווען גענוג פאר דעם אמעריקאנער קאפיטאל, האָט זיך דיא אמעריקאנער רעגירונג ניט געמישט אין דער קאָלאָניאלער פּאָליטיק פֿון דיא אוייראָפּעאישע כאָפּערס און האָט זיך שטרענג געהאלטען אָן דיא מאָנאָפּאָליזאציע. מען האָט אויך ניט געבויט א סך קריעג־שיפּען און ניט פּערגרעסערט דיא אר־מע. נאָר וויא דער היימישער מארקעט איז ענג געוואָרען פאר דעם אַלץ שטייגענדען קאפיטאל, זאָ דאָס מען האָט שוין געקענט געברויכען דעם איבערשוס אַנדערסוואו מיט פּראָפּיט, צום ביי־שפּיעל, בויען אייזענבאָהנען אין מעקסיקא, קובא אָדער כינא, דאן האָט זיך אָנגעפאנגען דיא זאָגענאנטע אימפּעריאַליסטישע פּאָליטיק, וועלכע האָט געפיהרט צו דער מלחמה מיט שפּאַניען, צו דער פּערכאפּונג פון האוואַאי, פּיליפּינען און פּאָרטאָ ריקא, צו דער אויפבויוונג פון מיליטערישע סטאַציאָנען אין קובא און יעצט צו דער פאקטישער בעזעצונג פון פאנאמא־איסטעמוס.

דאָס איז אַלץ אויסגעפיהרט געוואָרען אין דיא לעצטע פינף יאָהר — א ריזיגע כאַפּעריי פאר אזא קורצע צייט. אָבער דאָס איז אלעס פּאָר־בערייטעט געוואָרען אין דיא לעצטע צוואנציג יאָהר, און דער סוף איז נאָך זעהר ווייט. דער אפּעטיט פון דיא אמעריקאנער קאפיטאַליסטען ווערט אַלץ גרעסער, שאַרפּער, אונערזעטליכער. זיי שטרעבען ניט מעהר און ניט ווייניגער צו בעהערשען גאנץ אמעריקא און דעם פּאַסיפּיק אָקעאַן און דורך דעם דיא גאנצע וועלט. דאָס האָט אויך פּרעזידענט רוזוועלט, דיא רעכטע האַנד פון דיא אמעריקאנער אימפּעריאַליסטען, אויסדריקליך אָנגעצייגט אין רעדען איבער זיין בעליעבטע טעמאַ וועגען דיא פּערמעהרונג פון קריעג־שיפּען. ווער עס וועט בעהערשען דעם פּאַסיפּיק אָקעאַן, דער וועט בעהערשען דיא וועלט, האָט ער ווידערהאָלט און דערבוי ערקלערט, אז דיא פּעראייניגטע שטאַטען מוזען אָנווענדען אלע קרעפטען צו בויען וואָס מעהר קריעג־שיפּען, אום צו קענען שטרעבען צו אזא הערשאַפט.

יעדענפאלס, וואָס דיא צוקונפט וועט ניט בעווייזען — אלע קאפיטאַליסטישע הערשער און פּאָליטיקער פארגעסען נאָר אין זייערע רעכנונגען אָן דיא נייַע וועלט מאַכט, וועלכע הייבט זיך אויף געגען זיי, אָן דעם וואַס פֿון אַ ציאַליזם — נאָר דערווילע האַלטען דיא אמעריקאנער קאפיטאַליסטען ביי

הייטען פון קאָלאָמביא, אריינמישונגען, וועלכע האָבען זיך געענדיגט מיט דער טראַגאָקאָמישער געבורט פון דער יעצטיגער פאפירלענער פאנאמא־רעפּובליק.

דאָס איז צוגעגאנגען זעהר שנעל, אָבער גאנץ נאטירליך נאָך דער קאפיטאַליסטישער פּאָליטיק, וועלכע אנערקענט דאָס רעכט פון פּראָפּיט אלס דעם העכסטען אין דער מענשליכער געזעלשאַפט. האַנדעלס־אינטערעסען זיינען דער אָנפאנג און דער סוף פון קאפיטאַליסטישע שטאַטען. צולעב דיזע אינטערעסען פיהרט מען מלחמות, מען בעפאלט שוואכע פעלקער, מען שלאכטעט אויס ווילדע און האלב־ווילדע, מען כאפט קאָלאָניעס, מען בויט וואָס מעהר קריעג־שיפּען, מען האַלט אָן אַלץ גרעסערע שטענדיגע ארמעען מיט דיא בעסטע און טהייערסטע מאָדראַניסטערומענ־טען. דער ענדזיעל איז פּראָפּיט, וואָס מעהר פּראָפּיט, מעג דיא גאנצע וועלט אונטערגעהן, און ווער עס איז שטאַרקער, דער איז אויפ'ן פּערד אין דער האַלדז־ברעכענדער קאָנקורענץ. אין דיא קאפיטאַליסטישע צייטונגען, ביכער און פּאַרלאָמענטען הייסט עס, אז מען וויל בעגליקען דאָס גאנצע פּאָלק מיט קאָלאָניעס און מארקעטס, אז דיא ארבייטער דארפען זיצען און בענטשען פרי־הער דיא פאבריקאנטען און נאכהער דיא פּאָליטיקער, דאָס מען פּערגרעסערט אַלץ דיא פּאָליטיקער, און דיא ארמעען, אום צו קענען כאפּען קאָלאָניעס, אָדער ניט דערלאָזען אנדערע צו כאפּען צו פיעל. דאָרטען רעדט מען אַלץ וועגען „נאַציאָנאַלען רייכטום“, וועגען „נאַציאָנאַלע פּראָספּעריטי“ (הצלחה), וועגען „מאַרקעטס פאר נאַציאָנאַלע פּראָדוקטען“ א. ז. וו. אום צו פּער־בלענדען דיא אויגען פון דיא ארבייטער, אז זיי זאָלען זיך ניט ארומזעהען, דאָס אָנשטאט דעם וואָרט „נאַציאָנאַלע“ דארף מען אין דער ווירק־ליכקייט געברויכען „קאפיטאַליסטישע“.

דאָס וואָס עס איז פאָרגעקומען אין אייראָפּא, ווידערהאָלט זיך אין דיא פּעראייניגטע שטאַטען. מאָנאָרכיע אָדער רעפּובליק — דאָס מאכט קיין אונטערשיעד אין דיא עקאָנאָמישע געזעצע, וועלכע בעהערשען דיא איצטיגע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציאָנען. דיא געזעצע פאָרדערן אַן אויסוועג פאר דיא קאפיטאַלען, וועלכע קענען ניט געברויכט ווערן אין דער היי־מישער פּראָדוקציאָן. דיזער אויסוועג זיינען קאָלאָניעס און מארקעטס אין לענדער, וואו אינ־דוסטריע איז נאָך שוואַך ענטוויקעלט. זאָ לאנג

בערהמטער פאנאמא-קאנאל שווינדעל אין פראנקרייך. דיא אמעריקאנער קאפיטאליסטען, וועלכע האָבען פיעל מיטגעהאָלפּען צו דיזען קראך, האָבען זיך געקליבען צו ירש'ענען דיא קאָנצעסיאָן פון דער באנקראַטירטער פראנצויזישער קאָמפאניע; אָבער זיא האָט זיך רעאַרגאניזירט אום פאַרטצוועצען דיא אונטערבראָכענע ארבייט און ענדיגען דעם קאנאל. דאָס איז זיא ניט געווען אין שטאנד דורכצופיהרען אויס מאַני געל אין קאפיטאַל. (דיא אונטערנעהמונג איז איר בערהויפט א צו גרויסע פאר א פרוואַט-קאָמפאניע); אָבער דיא קאָנצעסיאָן, וואָס זיא האָט ארויסגעקוועטשט ביי דער קאָלאַמביא רעגירונג, האָט זיא פעסט געהאַלטען, אום ארויסצורקריגען וואָס מעהר געלד ביי דיא אמעריקאנער רעגירונג, וועלכע איז אונטערגעצויגן געוואָרן פון איהרע אמת'ע בעפעהלסגעבער — דיא קאפיטאַליסטען — אַליין זיך א נעהם צו טהאָן צו דער לאָפעטע און צו גראָבען דעם קאנאל אויף דער רעכנונג פון גאנצען פאָלק.

אום פון איין זייט צו צוויינגען דיא פראנצויזישע קאָמפאניע צו פערקויפּען ביליגער איהר קאָנצעסיאָן און פון דער אנדער זייט צו מאכען געלט אויף דער רעכנונג פון פאָלק, האָט זיך א קאָמפאניע אמעריקאנער קאפיטאליסטען א נעהם געטאָן צו דער רעפּובליק ניקאַראגוא, ביי וועלכער זיא האָט ארויסגעקראָגען א קאָנצעסיאָן צו גראָבען דאָרטען א קאנאל. דאָס איז געווען א צווייטער גרויסער סורפרייז. יאָהרענלאנג האָבען זיך דיא קאפיטאליסטען פון דער ניקאַראגוא קאנאל קאָמפאניע ארומגעריסען מיט דיא אַני הענגער פון דעם פאנאמא-זענען. עס האָבען זיך געקעהרט וועלטען אין קאָנגרעס, און דיא צייר טונגען זיינען געווען פול מיט דיא איינצעלהייט מען פון דיזען קאמפּע צווישען פערשידענע פיר נאַצייעלע קאָמפאניעס. איין מאָל האָט דיא ניקאַראגוא חברה בעזענעט דיא פאנאמיסטען אין קאָנגרעס, און דיא אמעריקאנער רעגירונג וואָלט פיללייכט אָנגעפאנגען צו גראָבען א קאנאל אין ניקאַראגוא, ווען דיא פראנצויזישע קאָמפאניע וואָלט שליסליך ניט נאָכגעגעבען צו פערקויפּען אלע איהרע רעכטע מיט דיא מאשינען א. ז. וו. פאר 40 מיליאָן דאָלאַר.

ווען מען האָט נאָך לאנגע אונטערהאנדלונגן גען אָפּגעראמט פון וועג דיא פראנצויזישע קאָמפאניע, האָט מען זיך גענומען צו קאָלאַמביא. וואָלט דיא אמעריקאנער רעגירונג בלויז געהאט

דער סדרה פאנאמא-קאנאל. אָהן דיזען קאנאל קען מען ניט שפיעלען א גרויסע ראָלע אויף דעם פאסיפיק אָקעאַן און ניט בעהערשען דיא שפאָניש-שפּרעכענדע רעפּובליקען. ווען מען וועט דורכגראָבען דעם קאנאל און איהם בעפעסטענען, וועט מען זיך א נעהם טהאָן צו זיי. דאָס וועט מען דאן קענען טהאָן אָהן שום צערעמאָניעס, אָהן היפּאָקריטישע דריידלאך, ווייל דיא מאָנגראַ-דאָקטריין איז שוין פאקטיש געבראָכען געוואָרען פון דיא אמעריקאנער אימפעריאליסטען מיט פרעזידענט רוזוועלט אן דער שפיצע.

אין דעם שטעקט דיא טראַגאָקאָמעדיע פון דער יעצטיגער אמעריקאנער פּאָליטיק. ווי פיעל דיא רעגירונג פון וואשינגטאָן האָט ניט געדעהט, אז דער פאנאמא-קאנאל זאָל בלייבען פאָלשטענדיג אין איהרע הענד און אז קאָלאַמביא זאָל דאָס מקבל באהבה זיין, האָט זיא עס דאָך ניט געקענט אויספיהרען אָהן א גוואלדיגע אָפּעראציע, אָהן א שניט אין דעם פּאָליטישען קערפּער פון קאָלאַמביא און אָהן אן אָפענעם ווידערשפּרוך מיט איהר פריהערער פאָליטיק אויף דעם גרונד פון דער מאָנגראַ-דאָקטריין. נאָך דיזער דאָקטריין, וועלכע אנערקענט דאָס רעכט פון יעדער נאַציאָן אין דער נייער וועלט אויף איהר חלק לאַנד, האָט דיא אמעריקאנער רעגירונג אויף קיין פאל ניט געטאָרט אָפּרייסען די פאנאמא פראַוויניז פון קאָלאַמביא. אָפען האָט זיא עס אויך יעצט ניט געטאָן, מען האָט געזוכט צו בעהאַלטען דיא וועלפישע צעהנער אונטער א מאסקע פון אַן אונשולדיגען נעבעכל. מען האָט ייטליערהייט געפלאַנעוועט א רעוואָלוציע אין פאנאמא, אום מען זאָל ניט זעהען, אז דיא אמעריקאנער פינאַנסיסטען אין וואָלל סטריט פון ניו יאָרק ציהען דיא דראָטען, און מען האָט עס מיט דעם כוח פון דעם אלמעכטיגען קאפיטאַליסטישען גאָט — דעם דאָלאַר — אויסגעפיהרט דעם 8טען נאָוועמבער; אָבער דערביי האָט מען זיך אזוי צוגעאיילט, אז מען האָט פערגעסען צו בעהאַלטען אלע דראָטען.

דיא לאנגע דראַמע מיט דעם פאנאמא-קאנאל האָט זיך פארלוויפּן אָפּגעקנידעלט מיט א וואַדעווייל, אין וועלכען אַנקעל סע'ס האָט געשפיעלט דיא ראָלע פון א העבאמע הינטער דיא פוליסען. דיזע דראַמע איז איבערהויפט רייך געווען מיט סורפריזען און טעהאטער-עפעקטען. דער ערשטער און גרעסטער סורפריז איז געווען דער קראך פון דער לעסעפס קאָמפאניע — דער

נונג — היינט ווארום וויל דיא אמעריקאנער רע-גירונג איינפאך צונעהמען דעם פאנאמא-איסטחמוס?

זיי האָבען געשטעלט א סך אנדערע אזעלכע קשיות און האָבען געבעטען, אז דיא אמעריקא-נער רעגירונג זאָל ניט מאכען אזעלכע פאָרדערונג-גען, וועלכע זיינען איינפאך א בעליידיגונג פאר זייער לאנד. אָבער דיא אמעריקאנער אימפעריא-ליסטען האָבען ניט געוואָלט הערען פון אירגענדר וועלכע ענדערונג אין זייערע פאָרדערונגען, ווייל זיי זיינען געווען זיכער, אז זיי וועלען אלעס אויספיהרען. דיזע זיכערהייט האָבען זיי געקראָ-גען, ווען דיא מאכערס פון דער פראנצויזישער קאמפאניע האָבען פערשפראכען מיטזעהלפֿען אין א „רעוואָלוציאָן“ און שאפען א רעפובליק אין פאנאמא, ווען דער קאלאמביאנער קאנגרעס וועט זיך ענטזאגען אפצונעמען דעם איסטחמוס אויף אייביגע ארענדע צו דיא פראנצויזישער שטאטעטען. דיא מאכערס פון דער פראנצויזישער קאנאליקאמפאניע האָבען געוואָלט ארויסקריגען דיא 40 מיליאָן דאללאר און האָבען טאקע געהאָל-פען דיא אמעריקאנער מאכערס אין דער קאָנ-ספיראציאָן געגען דיא אָרימע קאָלאמביא. איי-נער פון דיזע פראנצויזען איז יעצט דער „אמבא-סאָדאָר“ פון דער פאנאמא-רעפובליק אין ווא-שינגטאָן.

מען האָט נור געווארט, אז דער קאָלאמביא-נער קאנגרעס זאָל פערווארפען דיא אמעריקאנער פאָרדערונגען, אום צו פאבריצירען א נייע רע-פובליק, מיט וועלכע מען וועט קענען מאכען, וואָס מען וויל. אזוי וויא מען איז געווען זיכער, אז דער קאָלאמביאנער קאנגרעס וועט פרייוויליג ניט אוועקשענקען צו אָנקעל סעם דעם איסטח-מוס פאר 10 מיליאָן דאללאר בעלוינונג (דער אמע-ריקאנער קאנגרעס האָט זיך ענטזאגט מעהר צו געבען), האָבען דיא פאראינטערעסירטע אמערי-קאנער און פראנצויזישע פאנאמיסטען אלעס פאָרברעייטעט צו דער „רעוואָלוציאָן“ אין פא-נאמא, און ווי נאָר די ענטזאגונג פון קאָלאמביא-נער קאנגרעס איז בעקאנט געוואָרען, האָט מען דיא קאנספיראציאָן געגען קאָלאמביא אויסגע-פיהרט מיט דער הילפע פון אמעריקאנער קריעני-שיפען.

דיא אמעריקאנער רעגירונג האָט גאנץ גוט געוואוסט פון דיזער קאנספיראציאָן. זיא איז געווען צוגעגרייט צו העלפֿען דיא פאנאמער הברה, וועלכע דיא אמעריקאנער פינאנסיסטען

אין אויג ריינע קאָמערציעלע פאָרדערונגען, וואָלט מען גלייך דורכגעקומען מיט קאָלאמביא, וועלכע איז צופרידען געווען צו געבען דער אמעריקאנער רעגירונג נאָך בעסערע בעדינגונגען וויא דער פראנצויזישע קאמפאניע. אָבער דיא אימפער-יאליסטען האָבען ניט אנדערס פערלאנגט, אז קא-לאמביא זאָל ניט נאָר אָפגעבען דעם קאנאל אויף א י י ב י ג ע ארענדע, זאָנדערן אויך מ י ל ע י ב ר י ט ע פ א ס ע י ל א נ ד ביי ביידע זייטען פון קאנאל. דאָס האָט איינפאך געהייסען, אז קאָלאמביא זאָל אָפגעבען א טהייל פון איהר לאנד, גראדע דעם וויכטיגסטען און טהייערסטען פונקט, צו א פרעמדע מדינה; דאָס האָט גע-הייסען זעלבסט-פערניכטונג פאר דיזע אזוי אויך קליינע און שוואכע רעפובליק, שוין ניט ריי-דענדיג פון א בעליידיגונג פאר איהר נאציאָנאלע עהרע. ווען דיא רעגירונג פון קאָלאמביא וואָלט בעווייליגט דעם אונטערהערטען פערלאנג פון דער אמעריקאנער רעגירונג, וואָלט דאָס פאָלק אזוי הויך און פייערדיג פראָטעסטירט, אז עס וואָלט געקומען צו א נייע רעוואָלוציאָן. יעדענפאלס, וואָלט דיא קאָלאמביאנער רעגירונג געמוזט ברע-כען דיא קאנסטיטוציאָן פון לאנד, אום צו קע-נען אויף א מעהר אָדער ווייניגער געזעצליכען וועג אָפגעבען דעם איסטחמוס צו דיא פעראיי-ניגטע שטאטעטען, דען דיא קאנסטיטוציאָן פער-ביטעט אזעלכע זאכען.

דיא קאָלאמביאנער האָבען מיט רעכט גע-פרעגט: צו וואָס דארף דיא אמעריקאנער רעג-ירונג ניט אנדערס נייע פרייווילעגיען? קען זיא דען ניט גראָבען דעם קאנאל אויף דיא זעלכע בעדינגונגען וויא דיא פראנצויזישע קאמפאניע? איז זיא דען ניט גענוג שטארק צו בעשיצען דעם קאנאל, ווען עס וועלען נאָר פאָרקומען שטערונג-גען? ווארום פערלאנגט זיא דוקא צו בויען פעס-טונגען אויף דעם וועג פון קאנאל און נאָך דערצו גרויסע שטיקער לאנד ביי ביידע זייטען פון דעם וואסער-וועג? האָבען דען ניט אלע נאצאָנען אן אינטערעס, אז דער פאנאמא-קאנאל זאָל זיין אזוי אינטערנאציאָנאל וויא דער זועיק-קאנאל? גא-ראנטירט דען ניט דיא אמעריקאנער רעגירונג זעלבסט גלייכע רעכטע פאר דיא שיפען פון אלע לענדער? ווען מען זאָל אין דער צייט פון א רע-וואָלוציאָן אונטערברעכען דעם האנדעל אויף די-זען אינטערנאציאָנאלען וואסער-וועג, וועלען דאָך אלע לענדער אָהן אויסנאמהען שטיצען דיא פער-אייניגטע שטאטעטען אָנצוהאלטען דאָרטען אָרד-

האָבען אויסגעקליבען פאר דיא פערטרעטער פון דער נייער רעפובליק. קריענשיפען זיינען געשטאָרען אין פאָרטען, און ים-סאָלאַטען זיינען געווען פערטיג צו לאַנדען נאָך א סיגנאַל פון דיא פער-שווערער. אלעס איז צוגעאנגען וויא געשמירט, דען דיא 10 מיליאָן דאָלאַר, וואָס דיא פער-איי-ניגטע שטאַטען האָבען פערשפראַכען צו בע-צאָהלען פאר דעם קאנאַל, זיינען געווען דער שטאַרקסטער מאַגעט פאר דיא פאנאמער „רע-וואָלוציאָנערען.“ וויא בעוואוסט, צעהלט דיא גאנצע פאנאמער רעפובליק 300 טויזענד נפשות. דיא מייסטע פון זיי זיינען אינדיאנער, וועלכע ווילען אפילו ניט צולאָזען צו זיך ווייסע מענ-שען. דאָס לאַנד איז בעוואקסען מיט טראַפישע וועלדער, וועלכע מאכען נאָך שווערער דיא ווע-גען דורך דיא הויכע בערג און טיעפע טהאַלען. דיא ווייסע בעפעלקערונג געפינט זיך הויפטזעכ-ליך אין קאָלאָן און פאנאמא. מייסטענס זיינען זיי פרעמדע, וועלכע זיינען געקומען זוכען גלויק: אמעריקאנער, פראנצויזען, איטאַליענער, דיי-טשען און ענגלענדער. זיי זיינען נאטירליך פאר-אינטערעסירט, אז דער קאנאַל זאָל וואָס גיכער פערטיג ווערען, און זיי האָבען עס געהאָלפּען דיא אמעריקאנער אימפעריאליסטען און פאנא-מיסטען צו פערמאכען דעם איסטחאמוס; זיי זיי-נען עס יעצט דיא „הערשער“ פון דער רעפובליק, וועלכע אָנקעל סעם האַלט אין זיין ברייטע קע-שענע; זיי ווילען עס אָפלעקען דעם פעסטסטען ביינדרעל פון דיא פערשפראַכענע 10 מיליאָן דאָלאַר.

אין וואשינגטאָן האָט מען נאָר געווארט אויף דיא ערשטע נאכריכט, דאָס דיא קאָנספיר-ראציאָן איז געלונגען, דאָס דיא געפלאנעוועטע „רעוואָלוציאָן“ האָט אויסגעבראָכען און דיא פאר-פירענע פאנאמער רעפובליק איז מיט מוזל גע-באָרען געוואָרען. וויא נאָר מען האָט ערהאַלטען דיזע זיסע בשורה, האָט דיא אמעריקאנער רעגיר-ונג גלייך א גע-ר-ק-ע-ט דיא נייע רעפוב-ליק, אַבוואָהל דאָס איז געגען דיא אינטערנאַ-ציאנאלע מנהגים אין דער דיפלאַמאַטיע. מען האָט קיינע צערעמאָניעס ניט געמאכט, דען קאָ-לאַמביא איז א שוואכע רעפובליק, און שטאַרקע קאפיטאַליסטישע רעגירונגען האָבען שוואכע פעלקער אין דער ערד. מען האָט זיך זעהר גע-איילט צו בעשיצען דיא נייע רעפובליק, טאָמער וועלען קאָלאַמביאנער סאָלאַטען אונטערקומען און מאכען א קורצען סוף פון דער גאנצער „רע-

וואָלוציאָן.“ ווען דיא קאָלומביא וואָלט נאָך יעצט געקענט צושיקען סאָלאַטען נאָך פאנאמא, וואָלט פון דער גאנצער רעפובליק געבליבען נאָר א געדעכענים אין דער געשיכטע. אין א פאָר שטונדען וואָלט מען געקענט פערפאקען דיא גאנצע „רעגירונג“ פון דער נייער רעפובליק אויף איין קליינע שיף און אוועקפיהרען אָפגעבען א רעכנונג פאר דעם נידערטרעכטיגען פערראטה. דאָס וואָלט געווען א שרעקליכער פאטש אין פנים דער אמעריקאנער רעגירונג און בעזאָנדערס פרעזידענט רוזוועלט, וועלכער האָט געשטעקט אין דיזער טראגיקאמעדיע מיט דיא הענד און פיס. אום דאָס ניט צו דערלאָזען, האָט מען פון וואשינגטאָן גלייך ארויסגעשיקט א בעפעהל, אז אמעריקאנער קריענשיפען זאָלען בעוואכען דיא ברעגעס, אום קיין איינציגער קאָלאַמביאנער סאָלאַט זאָל ניט קענען זיך ארוינכאפּען אין פאר-נאמא. שטיצענדיג זיך אויף דער מאכט פון איהר רע קאנאָנען, האָט זיך דיא אמעריקאנער רעגיר-ונג אויך גענומען דאָס רעכט (מאכט איז רעכט אין דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט) צו פעריאָגען דיא יעניגע, וואָס האָבען נאָך דיא אינטערנאַציאָנאַלע געזעצע דאָס פולע רעכט צו אונטערדריקען דיא „רעוואָלוציאָן“, וועלכע זיא אַליין האָט ארויסגערופען. ווען אן אויראַפּעאישע מאכט וואָלט בעגאנגען אועלכע געמיינהייטען, וואָס פאר גוואלדען מען וואָלט עס געמאכט אין אַלע ווינקעלאך פון דיא פעראייניגטע שטאַטען, וויא פיעל מאָל וואָלט מען עס דערמאָנט דיא מאָנאָרדאָקטורין, אויב מען וואָלט ניט געקראַכען אין א מלחמה צו בעשיצען דעם שוואכען שכן גע-נען דיא ברוטאַלע אנגרייפער! אָבער דער רבי מעג — אָנקעל סעם האָט איין מאָראל פאר זיך און אן אנדערע פאר אנדערע, וויא אַלע שטאַרקע מלכות, און זיין צבעז'סטווע איז אזוי גרויס און ברייט וויא זיין קעשענע. און ווייטער — געזונד זאָל זיין דער תירוץ: דיא פאנאמער האָבען דאָך „אַליין“ געמאכט א רעוואָלוציאָן געגען קאָלאַמ-ביא און געגרינדעט אן „אונאבהענגיגע“ רעפוב-ליק. אי דיזע גרויסע רעפובליק וועט מען נאָך ווער ווייסט וויא לאַנג מוזען בעשיצען מיט אמע-ריקאנער קריענשיפען, וועלכע שווימען ארום ביי דיא ברעגעס און לאַנדען סאָלאַטען, אום ניט צוצולאָזען קאָלאַמביאנער סאָלאַטען — בלייבט א קשיא.

אָט אויף אזא ארט האָט עס דער דאָלאַר-גאָט צוגעשיקט דעם גאָטספאָרכטיגען אָנקעל

אמעריקא ליגט צו זיינע פיס, וויא א געבונדענער אינדיק — וועט ער קענען אויפפרעסען איהר אין גאנצען, ווען ער וועט שוין אָפּשניידען איהר דיא האלז דורך דעם פאנאמא-קאנאל? ווער ווייסט — פיליכט וועט ער זיך נאך דערשטיקען מיט דעם צו גרויסען ביסען, וועלכען ער וויל צו האסטן ארונטערשלינגען.

כעם, אזא אינדיק אויף טהענקסגיווינג דעי, וויא אויף דער בילייגענדער פארטרעפליכער קארי-קאטור פון א קאנאדער צייטונג.



מיט'ן שווערד פון דער פאבריצירטער פאנא-מער רעוואלוציאן האט ער שוין דערלאנגט א שניט אין דער האלז פון דער נייער וועלט. גאנץ

דיא פאנאמא-קאנאל-פראגע איז נאך יעדענ-פאלס ניט צו ענדע, אָבוואָהל דיא „רעוואלוציאן-נערען“ פון דער נייער רעפובליק האָבען נאטיר-ליך גלייך בעוויליגט אלע פארדערונגען פון דיא אמעריקאנער אימפעריאליסטען. עס זיינען נאך פערבליכען גענוג שוויריגקייטען אין וועג, און דיא אַרימע קאָלאָמביא, וועלכע סטראַישט צו בעפאלען פאנאמא, ניט אכטענדיג אויף דיא אמעריקאנער קריענשיפען, האָט נאך דאָס לעצ-טע וואָרט ניט געזאָגט. מיר וועלען נאך אויך האָבען צו ריידען וועגען דעם אין דיא נעכסטע נימערן „צוקונפט“.

פאליטיקוס.



פון מיין טאגע בוך.

1.

כ'האב רוסלאַנד פערלאָזען: דיא טויענדע קייטען אָ, האָבען מיין גייסט און מיין קערפער געדריקט; דער אויר פון גהעמאָ, וואָס איך האָב געאטהעמט, האָט מיך שיער דערשטיקט. ...

כ'האב רוסלאַנד פערלאָזען: פון צרות, פון ליידען בין איך דאָרט געוואָרען פער'חושד'ט און מיד; וואו איך בין געגאנגען, האָט שטענדיג געקלונגען: „דוא ביזט נאָר א איד!“ ...

„דוא ביזט נאָר א אידליאק! ס'הייסט: פשוט א גארנישט, און יעדערער קען מיט דיר טהאָן וואָס ער וויל; און וויאָסט דוא ניט ליידען? — געה שריי הי וקים און וויין אין דער שטיבל...“

כ'האָב רוסלאַנד פּערלאָזען, נאָר, גלויבט מיר, — מיין נשמה,
אָ, ברירערלאָך מיינע, איז יעצט אויך ביי אייך;
מיין „איך“, מיינע קינות, מיין טרויסט, מיינע ליכערער
נעהערען נאָר אייך...

און גאָט איז מיין עדות, אז אויך אין דעם פרייען
און דופטענדען פּעלד און אין פארק, וואו ס'איז גוט,
דערמאָהן איך מיט טהערערען דיא ביטערע לאַגע,
דיא נויטה און דעם קנוט...

אין וואַלד, אין דעם גרינעם, בין איך אָפט מתפלל:
אָ, רעט, גאָט, דיין פאָלק פון ראָמאַנאָוו'ס געוואַלט!
מיר דאכט דאן — פון אויפּען דערהער איך אן עכאָ,
שטארק קלינגענד: „זיא פאַלט!“...

2.

אין רוסלאַנד דער קאַלטער, וואָס איז דורכגעקאָטען
אין בלוט און טרעהערען,
אין מדינת ניקאָלאַי, וואו טורמעס פּערשטעלען
דיא זון מיט דיא שטערען;

אין רוסלאַנד דער קאַלטער, וואו פרייהייט'ס אַלטערען
דאָרט זיינען פּערהאנגען
מיט גאָלדענע צלמים, מיט בלישטשענדע שווערדען,
וואמפירען און שלאַנגען;

וואו ס'זענען גענומען פון ריעזיגע וועלדער
דיא בוימער אויף תליות,
און פריידענקער הענגט מען אויף זיי אָהן רחמנות —
און רוסלאַנד קלייבט חיות...

אין מדינת ראָמאַנאָוו, מיין טהייערער חבר,
האָב איך, אָ, פּערבראכט מיינע יאָהרען;
דעם מאי פון מיין לעבען, דיא זיסע חלומות
האָב איך דאָרט אויף עוויג פּערלאָרען!...

נאָר יעצט האָב איך רוסלאַנד פּערלאָזען אויף אימער,
איך האָב איהר געזאָגט שוין מיין לעצטען „גוד באי“...
זעה שרייב מיר איך בעט דיר, וויא לעבט מען יעצט דאָרטען?
איז מעגליך צו האָפען — דאָרט אַטהעמען פריי? ...

יחזקאל לעוויט.



דיא צוקונפט פון בעמיע.



יך האָב דאָ, פערשטעהט זיך, ניט ברעה צו זאָר גען נ ב י א ו ת, וואָס מיט דער בעמיע וועט זיין אין דער ווייטער צוקונפט. דיא נאטור - ווי סענשאפט, וועלכע

ווייסט נור פון אייביגע, פעסטע נאטורגעזעטצען, וועלכע איז אין איהר עצם געגען נסים און געגען נביאות בכלל (אין דעם זין וויא מען געברויכט געוועהנליך דאָס וואָרט „נביאות“) קען, פערשטעהט זיך, „דיא קונסט פון נביאות“ גאָר ניט האָבען, און דער שרייבער פון דיזע ציילען, אלס א נאטורוויסענשאפטלער, איז דער ריבער ווייט פון א נביא, וויא דער הימעל פון דער ערד.

אין דעם פאָלגענדען ארטיקעל וויל איך בלויז בעטראכטען אייניגע מערקווירדיגע נייעסען, וואָס דיא בעמיע האָט דיא לעצטע צייט בעוויזען און מיט דעם צייגען דעם וועג מיט וועלכען דיא בעמיע געהט פאָרווערטס, בייקור מענדיג אויף יעדען טריט און שריט פיעלע שווערע מניעות און נאָכמאכענדיג דער גרויסער קינסטלעריי, דער „נאטור, וואָס ווייטער, אלץ מעהר און מעהר.

דיא כמיע איז איצט שוין ניט מעהר „די דונקעלע, שווארצע וויסענשאפט“ (דאָס וואָרט „בעמיע“ שטאמט פון מצרים לשון און עס בעד דייטעט „שווארץ“), וואָס זיא איז געווען אמאָל, ווען גאָר יחידי סגולה האָבען געוואוסט פון איהר און ווען אויך פאר זיי איז זיא געווען הויפטזעכליך פארהאנגען מיט א דונקעלען, שווארצען שלײער. אונז מענשען פון צוואנציגסטען יארהונדערט, איז אין דער בעמיע גאָר דאָס „שווארצע“ וואָרט (בעמיע) פערבליבען בירושה פון אונזערע אבות אבותנו, דיא וויסענשאפט זעלבסט אָבער איז היינט קלאָר און דייטליך, וויא דיא העלע זון, און פאר דיא ספעציאליסטען אין דער בעמיע זיינען פיעלע בעצם

מיפעפ דונקעלע סודות פון דער נאטור איצט, מיט דער הילף פון דער „דונקעלער“ וויסענשאפט, ענטפלעקט און קלאָר געוואָרען. וועגען אייניגע אזוינע נאטור־סודות, וואָס דיא בעמיע האָט אין דער לעצטער צייט ענטפלעקט, וויל איך אין מיינע ווייטערע אויספיהרונגען רעדען.

* * *

ניט לאנג האָבען אלע גרויסע צייטונגען פאנאנדערגעטראָגען איבער דער גאנצער וועלט דעם גרויסען סוד, וואָס דער גרויסער בעמיקער עמיל פישער האָט נאָך א לאנגיגעהיגער ארבייט ארויסגעריסען ביי דער הארטענקיגער נאטור. ער, עמיל פישער, האָט אין זיין וועלט־בעריהמטען לאבאָראַטאָריע אין בערלין, געמאכט אזוינע פראָדוקטען, וואָס ביז איצט האָט עס געקענט מאכען נור דיא וואונדערבארע נאטור אין איהר וואונדערבארען לאבאָראַטאָריע: „וועלט“. דיא פראָדוקטען הייסען „קאָפּפעין“ און „טהעד אַבראָמין“. דיא הויפט־שטאָפּען, וועלכע עס געפינען זיך אין דער קאפּפע (קאָפּפעין) און אין דעם קאקאָא (טהעדאָרמין), און וועלכע עס גיבען זיי צו זייער אייגענטימליכען טעם, זייער גוטען ריח און זייער עררעגענדע ווירקונג אויף דיא מענשליכע נערווען. (וויא יעדער ווייס פון געוועהנליכען לעבען — נאָך א שטארקער טאסע קאפּפע שלאָפט זיך ניט, נאָך א פאָר טאסען גוטען קאקאָא פיהלט מען זיך מונטערער און פרישער א. ד. ג.). זיין גרויסע ענטדעקונג, אָדער ריכטיגער געזאָגט, דעם פאטענט אויף זיין ענטדעקונג האָבען ביי איהם די גרויסקאפיטאליסטישען פון דייטשלאַנד אָבענקוויפט, און מיר וועלען אלע באלד האָבען דיא מעגליכקייט צו ברויכען קינסטליכע קאפּפע און קאקאָא, וויא מיר קענען איצט ברויכען קינסטליכע צוקער, אָנשטאָט דאָס „זיסע זאליץ“ וואָס אונזערע אור־עלטערן פלעגען בעקומען פון דיא זיסע פירות.

עמיל פישער האָט דיא צוויי דערמאָנטע טהיערסטע פראָדוקטען ארויסגעצויגען פון א זעהר ביליגען פראָדוקט, וואָס מען קען זעהר

מאכען קיין אָרגאנישע זאכען? פון וואָס פיעלע אָרגאנישע זאכען זיינען צוזאמענגעזעצט האָבען דיא כעמיקער געוואוסט דורך אנאליזע (פונאנא-דערנעהמען שטאָפּען — וואָס איז, וויא געזאָגט, א סך לייכטער וויא צוזאמענשטעלען). טאָ פאר וואָס זאָל מען בשום אופן ניט קענען צוזאמענ-זעצען אזא שטאָפּ? אויף דעם האָבען דיא כע-מיקער פון יענע נאָך נאָך ניט אלטע צייט גע-מאכט אזא סברה: אמת, דורך אנאליזע געפינען מיר אויס פון וועלכע שטאָפּען עס זיינען צווא-מענגעזעצט אויף אָרגאנישע קערפערס (זאכען). אָבער דאָס זיינען נאָר זייערע „גשמיותדיגע“ שטאָפּען; דיזע שטאָפּען אליין וואָלטען אָבער ניט געקענט מאכען דיא זאך לעבען און וואקסען. דיא „לעבענסקראפט“ איז דעריבער עפעס א בעזונדערער סקערעטנער רוחניות'דיגער עלע-מענט, וואָס שטעקט אין אָרגאנישע זאכען, און דאָס קען דיא מענשליכע וויסענשאפט, דיא כעמיע, ניט נאָכמאכען. דעריבער קען קיין סיג-טעזע פון אן אָרגאנישען שטאָפּ ניט געמאכט ווערען.

זיי האָבען דעריבער איינגעטהיילט אללע שטאָפּען אין „אָרגאנישע“, דאָס הייסט אזעלכע וואָס קומען נאָר פון זאכען וואָס האָבען (אָדער האָבען געהאט) אין זיך דיא געהיימיניספאָלע „לעבענסקראפט“, — און „אנאָרגאנישע“, דיא וואָס האָבען קיין מאָל מיט אזא קראפט קיין שייכות ניט געהאט. און מיט דיזע איינטהייל-לונג האָט זיך דיא וויסענשאפט בערוהיגט אויף א צייט מיט נאָהרען.

דיזע סברה רופט מען דיא „לעבענס-קראפט־טהעאָריע“, אָדער „וויטאליסטישע טהע-אָריע“.

דיזע זאָגענאנטע לעבענסקראפט טהע-אָריע אָדער „דיא וויטאליסטישע טהעאָריע“ האָט אָבער קיין זעהר לאנגען לעבען ניט געהאט. (הגם מאנכע נאטורפאָרשער סטארען זיך אין דער לעצטער צייט זיין ווידער אָפצולעבען, אונז טער דעם נאָמען „נעא־וויטאליזמוס“ אָדער נעא־וויטאליסטישע טהעאָריע, נייע לעבענס-קראפט־טהעאָריע. אָבער דער ווייט גרעסטער רוב פון דיא בעדייטענדסטע נאטורפאָרשער פון אונזער צייט ווילען פון איהר ניט וויסען, און מיר קענען זיין גיכער האלטען פאר געשטאָרבען). דעם ערסטען טויט־קלאפ האָט איהר געגעבען פריערדיק וועהלער, א דייטשער פראָפּעסאָר, וועלכער עס האָט אין 1828 יאָהר קינסטליך אין

לייכט מאכען אין גרויסע מענגען, דער פראָדוקט הייסט „האָרן־ווערע“, (ווייל ער געפינט זיך אויך אין האָרן, ד. ה. השתנה), און הגם אלע כעמיקער ווייסען שוין גאנץ לאנג, אז קאפפעיין און טהע-אבראמין זיינען זעהר נאָהענטע קרובים („פער-וואנדט“, וויא דיא כעמיקער זאָגען) צו דער אל-טער בעקאנטער האָרן־ווערע, פון דעסטוועגען האָט עס ביי אים נאָך קיינער ניט געקענט קינסטליך פון דער האָרן־ווערע ארויסקריגען.

אזא מין קינסטליכע דארשטעלונג פון א כעמישען פראָדוקט אויס איינפאכע בעקאנטערע פראָדוקטען, וועלכע עס קענען לייכט געמאכט ווערען פון דיא עלעמענטען, וויא אין אונזער פאל דער קאפפעיין פון דער האָרן־ווערע און דיא האָרן־ווערע פון דיא עלעמענטען, רופט זיך אין דער כעמיע „סינטעזע“ און דיא ענטדעקונג פון עמיל פישער רופט זיך דעריבער „דיא סינטעזע פון קאפפעיין און טהעאבראמין“. סינטעזען מאכען איז דער שווערער איי-טהייל אין דער כעמיע, ניט בערך שווערער איי-דער דיא אנאליזען (דיא צוגלידערונג פון א קערפער אין זיינע עלעמענטען); פונקט וויא אין דעם אלטעגלייכען לעבען איז דאָס אויפבויען ניט בערך שווערער איידער דאָס פאנאנדער-ווארפען.

דורך סינטעזען פלעגט דיא כעמיע פרי-הער נאָר קענען צוזאמענזעצען קינסטליך אזעל-כע שטאָפּען וואָס קומען אין דער נאטור פאָר אין זאכען וואָס האָבען קיין מאָל ניט קיין שום לע-בען אין זיך („דוממים“) — אזעלכע זאכען וואָס ווערען אָנגערופען „אנאָרגאנישע“ (ניט אָרגא-נישע). אָבער דיא שטאָפּען וואָס דיא נאטור ברענגט נאָר ארויס אין זאכען וואָס לעבען און וואקסען — וואָס מען רופט „אָרגאנישע זאכען“ — וויא לעבעדיגע בעשעפעניסען און געוויקסען (בעלי חיים וצמחים) — אזעלכע שטאָפּען האָט מען פריהער כעמיש ניט געקענט נאָכמאכען דורך סינטעזען. נאָר סך הכל מיט 75 יאָהר צוריק האָט מען ניט אָנגעהויבען וויסען פון נאָכמאכען כעמיש האָניג, צוקער, וואקס, גליצע-דין, שפיריט, עסיג, פעט און כדומה, כאָטש מען האָט שוין זעהר לייכט געקענט מאכען דורך כע-מישע סינטעזען זאלי, גיפס, וואסער, שוועבעל-זויערע, קרייז, קאלף און אנדערע זאכען וואָס אין דער נאטור קומען זיי פאָר ניט ביי זאכען וואָס לעבען און וואקסען.

פארוואָס אָבער זאָל מען ניט קענען נאָכ-

עסיג איז שוין דער וועלט זעהר לאנג בע- קאנט. „חומי'יבן יין“ אָדער אויף פשוט איריש „וויין-עסיג“ געפינען מיר נאך אין תלמוד און אויך אין דיא אלטע רוימישע און גריכישע ביי- כער, פון וועלכע עלעמענטען דער עסיג, אָדער וויא מען רופט עס וויסנשאפטליך, דיא עסיג- זויערע, בעשטעהט, האָט מען שוין אייגענטליך זעהר גוט געוואוסט נאך גאָר אין אָנהויב פון דעם ניינצעהנטען יאהרהונדערט. דורך דער אנאליזע פון עסיג, וועלכע בערצעליוס האָט גע- מאכט. אָבער, וויא איך האָב שוין פריהער דער- מאַנט, איז פון אַן אנאליזע ביי א סינטעזע זעהר א גרויסער אונטערשיעד; און עס געהט געוועהנליך דורך היבשע עטליכע יאָהרען ביי עס ווערט געמאכט דיא סינטעזע פון דעם קער- פער, וועלכער איז שוין גוט און ריכטיג אנא- ליזירט געוואָרען.

און אָט אזוי האָט שוין געדויערט עטליכע צעהנדליג יאָהרען פון בערצעליוס אנאליזע ביי קאָלבעס סינטעזע פון דעם זעהר אלטען פראָ- דוקט: עסיג.

קאָלבע האָט דיא עסיג-זויערע, אָדער דעם עסיג געמאכט פון דריי פשוט'ע עלעמענטען: פון קוילען-שטאָף, וואסער-שטאָף און זויער- שטאָף. (אייגענטליך האָט ער צו זיין סינטעזע אלס הילפסמיטעל בענוצט נאך אנדערע שטאָפּען, אָבער זיי האָבען געשפיעלט נור א הילפס-ראָלע, וויא למשל, א צוואנג ביים שמידען. אין דעם עצם עסיג זיינען זיי ניט אריין.) דאָס איז געווען נאך א גרעסער קלאפ פאר דיא „לעבענס- קראפט-טהעאָריע“, ווייל דער עסיג איז א סך בעקאנטער דעם פובליקום איידער דער הארץ- שטאָף און דיא וועלט האָט זיך דערמיט פיעל מעהר אינטערעסירט. דערצו איז דער עסיג א פראָדוקט וואָס מען ברויכט אלס א שפייז, א נאהרונגס-מיטעל, אָדער גענויער, א גענוסס- מיטעל (דיא טרינקען-און עססען-זאכען ווערען איינגעטהיילט אין צוויי קלאסען: נאהרונגס- מיטעל: אזוינע מאכלים און משקאות, אָהן וועלכע א מענש קען ניט אויסקומען, וויא למשל ברויט, פלייש, וואסער — און גענוסס-מיטעל, אזוינע, וועלכע עס ווירקען נור אויף זיינע נער- ווען, אויף זיין אפּעטיט, וויא למשל: אלקאהאָל, זאלי, פעפּער א. ד. ג. עס איז אָבער נאך ניט דורכגעפיהרט געוואָרען קיין גענויע גרענצע צווישען דיא ביידע קלאסען מאכלים און גע- טרענקע און איך וועל דאָ דעריבער ברויכען

זיין לאבאָראַטאָריום אין געטטינגען דארגע- שטעלט אזא פראָדוקט, וואָס ביי איהם האָבען איהם פראָדוצירט בלויז לעבעדיגע ברואים. דער פראָדוקט הייסט הארץ-שטאָף, א שטאָף, וואָס געפינט זיך אין דער השתנה פון מענשען (ערך 30 גראם א טאָג), פון וועלכען דיא כעמיע האָט געוואוסט נאך מיט פופציג יאָהר פריהער איי- דער וועהלער האָט אויסגעפיהרט זיין בעריהמטע הארץ-שטאָף-סינטעזע.

דיא דאָזיגע סינטעזע פון וועהלער האָט אין דער זאגענאנטער אָרגאנישער כעמיע. ד. ה. אין דער כעמיע, וועלכע עס בעשעפטיגט זיך מיט אָרגאנישע פערבינדונגען, געמאכט א פאָלל- שטנדיגע רעוואָלוציאָן. סטייטש, א קערפּער, וואָס דער מענשליכער אָרגאניזמוס פראָדוצירט אין זיין קינסטליכען בעהאלטענעם לאבאָראַטאָ- ריום, — אין דיא נירען, האָט מען גענומען און נאכגעמאכט אין א פשוט'ן לאבאָראַטאָריום אין גלעזערנע רעטארטען, אין פאָרצעליענע שיס- לען! וואו איז דען דיא לעבענס-קראפט? די על- טערע נאטור-פאָרשער איז דיא מעשה שטארק ניט אָנגעשטאנען און זיי האָבען זיך נאך יאָהר רען לאנג געהאמפערט געגען דיא נייע, געגען די געגנער פון דער וויטאליטישער טהעאָריע. זיי האָבען זיך געסטארעט מיט פשוט'לאך און מיט דריידלאך צו שטיצען וויא עס איז דיא אלטע, אייגענטליך שוין אָבערגעכטע, לעבענס- קראפט-טהעאָריע. אָבער פון טויט ווערט מען ניט לעבעדיג.

נאך וועהלער'ס האָרץ-שטאָף סינטעזע, איז שוין דאָס לעבען פון דיא „לעבענס-קראפטס- סברה“ קיין לעבען ניט געווען. פון קוילען- שטאָף, זויער-שטאָף, וואסער-שטאָף און שטיק- שטאָף, אלעס פשוט'ע עלעמענטען פון דער „דומם“ וועלט אָהן א שום לעבענס-קראפט, האָט יעדער כעמיקער געקענט ביי זיך אין לאבארא- טאָריום אין פשוט'ע גלעזלאך און פלעשלעך מא- כען פונקט דעם זעלביגען „אָרגאנישען“ שטאָף, וואָס דיא וואונדערבארע „לעבענס-קראפט“ האָט ביי איצט נאך געקענט מאכען אין דיא מענשלי- כע נירען. וועהלער'ס הארץ-שטאָף סינטעזע איז אָבער געווען דער ערשטער שוואכער שריט אויף דעם גרויסען טריאומפּה-וועג פון דיא וויי- טערע אָרגאנישע סינטעזען.

מיט אייניגע יאָהר שפעטער האָט קאָלבע בעקאנט געמאכט דיא וועלט מיט זיין „עססיג- סינטעזע“.

אינפאכע עלעמענטען — קוילען־שטאָף, זויער־שטאָף און וואסער־שטאָף — אין גאָר פשוט'ע גלעזלעך און פלעשעלעך סינטעטיש געמאכט געוואָרען!

נאָך דער סינטעזע פון דיא פעטען איז דיא אלטע „לעבנס־קראפט־טהעאָריע“ אין גאנצען אָבערשטאַרבען, און פאר דיא כעמיע איז דאָס געווען א סטאַצאָן פון גרויסע האַפנונגען.

וויא באַלד, אז עס איז געלונגען פון אזוינע שטאָפּען, וואָס געפינען זיך אויף אונזער ערד אומערדום, און וועלכע עס קאָסטען גאָר ניט (וויא דער זויער־שטאָף, וואָס געפינט זיך אין דער לופט און אין וואסער, דער וואסער־שטאָף אין וואסער) אָדער ניט טהייער (וויא דער קוילען־שטאָף, דער הויפט־כעמיקאַל טייל פון קוילען און האַלץ) צו מאַכען אזוינע וויכטיגע פראָדוקטען וויא עסיג, אַלקאָהאָל, פיטער, שמאַלץ, סטעאַרין, וואַקס, בויס־אוייל א. ז. וו. ווער ווייס וואָס מיט דער צייט וועט זיין? אפשר וועט מען אין א צייט ארום אויך קענען מאַכען פון דיא פשוט'ע עלעמענטען נאָך אנדערע נאָך וויכטיגערע שפּיזען. ווער ווייס?.... און דיא האַפנונג האָט דיא כעמיקער טאקי ניט גענאָרט.

באַלד נאָך דיא פעטען האָט מען ענטדעקט דיא סינטעזע פון דיא שטאָפּען, וועלכע עס געפינען זיך אין פיעלע פירות, וויא למשל אין עפּעל, באָרנעס, אַנאַסען, וועלכע עס גיבען זיי צו זייער גוטען ריח און דעם זויערליכען טעם; און נאָך שפּעטער האָט שוין דער אויבענדערמאָנטער עמיל פיישער געפונען דיא סינטעזע פון דיא פערשידענע ארטען צוקער, וויא למשל: דער פרוכט־צוקער (דער צוקער, וואָס געפינט זיך אין פיעלע זיכע פרוכטען), דער טרויבען־צוקער, (דער צוקער, וואָס געפינט זיך אין וויינ־טרויבען, דער מילך־צוקער, (דער צוקער, וואָס געפינט זיך אין דער מילך און הויפט־זעכליך אין דער פרויען־מילך) און נאָך אנדערע, דעם גרויסען פובליקום וועניגער בעקאַנטע סאַרטען צוקער.

און אויך דער צוקער איז וויא דיא פריהער דערמאָנטע וויכטיגע נאָהרונגס־מיטלען ווי דער טאקי סינטעטיש געמאכט געוואָרען פון דיא דריי עלעמענטען: קוילען־שטאָף, זויער־שטאָף און וואסער־שטאָף.

צו זיין נייעסטער סינטעזע פון קאפּעין און טהעאָבראמין, וועגען וועלכער מיר האָבען גערעדט אין אָנפאַנג פון אונזער ארטיקל, האָט ער אויך געברויכט דיא זעלביגע דריי עלע-

דאָס וואָרט „נאָהרונגס־מיטל“ פיר אלע פראָדוקטען, וועלכע דער מענטש ברויכט צום עסען אָדער צום טרינקען).

דיא סינטעזע פון עסיג איז דיא ערשטע קינסטליכע כעמישע בעשאַפּונג פון א נאָהרונגס־מיטל.

באַלד נאָך דעם עסיג האָט דער געניאלער פראַנצויזישער כעמיקער בערטלעך געמאכט דיא סינטעזע פון אַלקאָהאָל.

אַלקאָהאָל, דער שטאָף וואָס געפינט זיך אין וויין, ביער, שנאַפּס און נאָך אנדערע משקאות, פון וועלכע מען ווערט שוין אין דער מענשליכער געזעלשאַפט שוין זעהר און זעהר איין אלטער און א בעליעבטער בירגער. נאָך אין חומש געפינען מיר איהם. שוין לוט'ס טעכטער האָבען איהם געקענט און געוואוסט זיין ווירקונג.... און נאָך פריהער פאר זיי האָט שוין איהם אונזער עלטער־עלטער זיידע נח געברויכט. פון דאמאָלס אָן ביז לאַוואַזיע'ס צייט טען האָט דער עולם געטרונקען דאָס „לעבענס־וואסער“ (אזוי האָט מען גערופען דעם אַלקאָהאָל אין דער צייט פון דער אַללעמעיע) ניט ווי סענדיג פון וועלכע פשוט'ע עלעמענטען דיא דאָזיגע „טהייערע משקה“ בעשטעהט, און זינט לאַוואַזיע'ס אַלקאָהאָל־אַנאַליזע ביז בערטלעך'ס סינטעזע איז ווידער דורכגעגאנגען איבער א האלבע מאָה יאָהרען!

בערטלעך האָט דעם דאָזיגען באמת זעהר וויכטיגען שטאָף (א הויז ווין אלעמען בעקאַנטע ווירקונג האָט ער נאָך ספּעציעל א גרויסע בעדייטונג אין דער וויסענשאַפּטליכער כעמיע און מעדיצין) געמאכט ווידער טאקי פון אינזערע אלטע בעקאַנטע דריי פשוט'ע עלעמענטען קוילען־שטאָף, זויער־שטאָף און וואסער־שטאָף.

נאָך מעהר רעש האָט אין דער כעמישער וועלט געמאכט דיא סינטעזע פון דיא פעטען וויא דיא טהיירישע, למשל: פיטער, שמאַלץ, סטעאַרין, פיש־טראָן און אנדערע. אזוי אויך דיא פּפלאַנצען־פעטען, וויא למשל, בויס־אוייל, אַליווען־אוייל, קאָקוס־ניס אַוייל און אויך דיא פשוט'ע שמיר־אויילען א. ז. ג.

דיא פעטען זיינען לכול הדעות זעהר א נויטיגע נאָהרונגס־מיטלען. דערצו געפינען זיי זיך אין דער נאטור אין אלע פּפלאַנצען און אין אלע לעבעדיגע ברואים, פון דעם קלענסטען ביז דעם גרעסטען. און דיא דאָזיגע קערפער זייען ווידער טאקי פון דיא דריי אויבענדערמאָנטע

און ד. נור פון יעדען אות צו עטליכע, למשל 10 אלפ'ס, 10 בית'ן א. ז. וו. דאמאָלסט וועט די צאָהל פון פערשיעדענע ווערטער זיין כמעט אַהן א סוף. דאָס זעלבע איז אויך מיט דיא פיער עלעמענטען, א מאָל געפינט זיך איין עלע- מענט, מעהר און דער צווייטער וועניגער (וויא אין דעם ביישפּיעל פון דיא אותיות, למשל, א וואָרט פון 5 אלפ'ים, 3 בית'ן, 2 גימלען און איין ד) און אמאָל אומגעקעהרט. אויך דער סדר פון דיא עלעמענטען שפּילען אין דער אָרגאנישער כעמיע א גוואלדיגע ראָללע, וויא דער סדר פון דיא אותיות אין דעם ביישפּיל פון דיא ווערטער.

* * *

דער אויפמערקזאמער לעזער וועט מיך זי- כער פרענען: וויא באלד, אז דיא אָרגאנישע קערפער קאָן מען איצט מאכען אין יעדעם לאבאָ- ראטאָריום, פונקט וויא דיא ניט אָרגאנישע, פאר וואָס'ישע רופט מען זיי מיט איין אנדער נאָמען? וואָס זיינען זיי פאר א מיוחסים? און וואָס איז דער חילוק צווישען זיי און דיא ניט אָרגאנישער קערפער?

אויף דיא אלע שאלות וועט דער לעזער גע- פינען תשובות אין ווייטערע נומערן „צוקונפט“. דערווייל אָבער וועלען מיר דאָ אָנדייטען וואָס דיא צוקונפט פון כעמיע צייגט זיך צו זיין. לויט דעם פאָרשריט איהרען אויף דעם וועג, וואָס מיר האָבען דאָ בעטראכט:

דער מענש, וויא אלץ וואָס לעבט, ווייסט מען, קען נאָר לעבען פון אויפנעהמען אין זיין קערפער אָרגאנישע שטאָפען, ד. ה. פון זאכען וואָס לעבען און וואקסען — פלאנצען און לעבע- דיגע זאכען. ווען מען האָט געמיינט אז אזעלכע שטאָפען קען נאָר בעשאפען דיא געהיימניש- פאָלע „לעבענס-קראפט“ פון דער נאטור, אָבער דער מענש מיט זיין כעמישע וויסענשאפט קען זיי בשום אופן ניט נאָכמאכען, האָט מען געמוזט אָננעהמען, אז דער מענש קען נאָר לעבען פון דעם, וואָס דיא נאטור קען איהם געבען דורך זיין שווערע ארבייט ביי איהר. יעצט אָבער, אז דיא כעמיע איז אויף דעם וועג נאָכצומאכען „אָרגאנישע שטאָפען“, גיט זיא אונז א האָפנונג, אז עס וועט קענען קומען א צייט, ווען מען וועט קענען דורך כעמישע סינטעזען לייכט צוזאמענ- שטעלען שפּייז פיר דעם מענשען אָהן א ברעג. אָט דאָס איז פאָרלויפּיג גאנץ בקיצור אָנגע- דייטעט דיא צוקונפט פון כעמיע.

דר. י. בלומשטיין.

מענטען און צו זיי נאָך א פיערטען — דעם שטיק-שטאָף.

דיא דאָזיגע פיער עלעמענטען (קוילען- שטאָף, זויער-שטאָף, וואסער-שטאָף און שטיק-שטאָף) זיינען דיא הויפט-עלעמענטען אין דער אָרגאנישער וועלט. פון זיי בעשטעהען הויפטזעכליך דאָס רוב אָרגאנישע קערפער. (עס גיבען אָבער אויך זעהר פיעלע אָרגאנישע קער- פער, וועלכע עס בעשטעהען פון קוילען-שטאָף מיט נאָך אנדערע עלעמענטען, וויא שוועפעל, כלאָר, בראָם א. ז. וו.)

עס איז מיר אונטערגלייך דאָס אויסצורעכע- כענען גיט נור אלע, זאָנדרען אפילו בלויז וויכ- טיגסטע אָרגאנישער קערפער, ערשטענס וואָלט פאר מיר זאָגאר א גאנצע העפט „צוקונפט“ ווע- ניג געווען בלויז פאר דיא נעמען אליין, און צווייטענס וואָלט דער פשוט'ער לעזער זיכער קיין געדולד ניט געהאט דורכצולעזען דיא דרייגאָ- רענדיגע משונה'דיגע נעמען פון דיא אָרגאנישע קערפער.

איך האָב בלויז דערמאָנט דיא וויכטיגסטע נאהרוינגס-מיטעל, וועלכע דיא כעמיקער קענען היינטיגען טאָג פון דיא פיער דערמאָנטע פשוט'ע עלעמענטען מאכען.

פון דיא אנדערע וויכטיגע פראָדוקטען, וועלכע עס בעשטעהען אויך פון דיא פיער אוי- בענדערמאָנטע עלעמענטען, און וועלכע עס זיי- נען שוין ביז היינטיגען טאָג סינטעטיש געמאכט געוואָרען, וויל איך בלויז דערמאָנען זעהר א קליינעם טהייל, וויא למשל: קעראָסין, גלי- צערין, וואזעלין, קארבאָל-זויער; זעהר פיעלע פארשיעדענע פארפיומען און זייען, דיא טייער- סטע רפואות וויא אויך פערשיעדענע מינים סם, דיא בעסטע פארבען, וויא אינדיגא, אלעצארין א. נ. א. אויך דיא עקספּלאָזיווע קערפער, וואָס ברענגען טויזענדער מענשען טויט און אומגליק, וויא פּוילווער, ניטראָגליצערין און דינאמיט זיי- נען „אָרגאנישע קערפער“, און נאָך, און נאָך זעהר און זעהר פיעלע אנדערע.

וויא אזוי פאָרט קענען סך הכל פון פיער עלעמענטען ענטשטעהען אזוי פיעל פערשיע- דענע קערפער? דאָס ווייזט אויס אין פלוג זעהר מוקשה'דיג. אָבער בעצם איז דאָס זעהר איינפאך. פון דיא פיער אותיות א, ב, ג, ד, קענט איהר צוזאמענשטעלען 24 פערשיעדענע ווער- טער, וויא למשל, אבגד, אגבד, גבאד א. ז. וו. א. ז. וו. נעהמט אָבער ניט איין א, איין ב, איין ג.

יתמו חטאים.

א.

רויס איז דעם אלטען דור'ס גרימצאָרן אויף דיא „אפיר קורסים“ אויף דיא „מומרים להכעים“!

„לא די, וואָס איהר אליין

היט ניט אָפּ גאָטס געפאָט, לעסטערט איהר נאָך דיא גאנצע אידישקייט, שטאַל-

צירט איהר נאָך מיט אייערע טריפה'נע תענוגים, אקוראט, וויא אין זיי וואָלט געלעגען א טיעפער שכל, איין עדעלער געפיהל! שטעהט ניט דער גראַפער „שטיאָפּקע“ העכער פאר אייך, וואָס עסט אויך דעם זעלביגען חזיר, נאָר בתמימות, און האָלט זיך ניט פאר אַ משיכיל, פאר אַ העכערע בריאה? ... קורצע פאות און גיר גאָלטע בערד, וואָס האָט דאָס צו טהאָן מיט השכלה? לאַנגע פאות, גאנצע בערד, — וואָס איז דאָ „נגד השכל“?

ב.

גערעכט איז דעם אלטען דור'ס טענה, אָבער נאָר האַלב! דער „נגד השכל“ ליעגט ניט אין דער ליינג און אין דער פאָרם. ער ליעגט אין דעם געפאָט, ער ליעגט אין דעם, וואָס מע נעהמט אַ זאָך, וואָס האָט אין זיך גאָר קיין שום ווערדע ניט: אַ פאה, אַ שטיקעל פלייש, אַ פגד און מע מאכט דערפון אַ דיך, אַ מצוה, אַ הייליגעס!

לאָזט ארויס אַ דין אז שנייעצן דיא נאָז מוז מען דוקא מיט דעם „גורל“ און דעם „ימין“ ניט וויא אלע מענשען — מיט דעם „גורל“ און דעם „אצבע“. מאַכט דאָס פאר א „דבר שבקדושה“. פארפינדט דאָס דורך סודות און רמזים מיט דעם פסוק: „ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל“, זייט רודה יעדען איינציגען וואָס געהט ארויס פון גדר, וואָס איז „פרץ עול“



און שנייעצט ניט דיא נאָז, וויא גאָט האָט געבאָט טען, — און איהר וועט זעהען, אז וויא נאָר דער אפיקורס וועט דערזעהען, אז איהר קענט איהם מעהר נאָר נישט ניט טהאָן, וועט ער מיט אַ כיון, אויף צו להכעים „מחלל שנייץ זיון“ בפרהסיא און וועט זיך האַלטען דערפיי פאר אַ בריה...

ג.

דער פראַדעם־שער רעליגיעזער פאנאטיזם מוס האָט ארויסגערופען דעם פראַדעם־שען אנטוידעליגיעזען אפיקורסישען פאנאטיזמוס. ביז וואנען דאָס פאָלק וועט זיך ניט געוועהנען צום געדאנקען, אז הלכות באָרד, הלכות פאה און הלכות וואָנטש זיינען דברים המסורים אל הפאריקמאכער, אז הלכות בשר בחלב, הלכות כשר און טריפה איז אַ געשמאקזאָך; ביז וואנען מע וועט קוקען אויף דיא וויסטע נאָרישע זאכען, וויא אויף אַ געטליכען געפאָט, וואָס יעדער איד איז מחויב צו האַלטען, וועט יעדער איד וואָס וויל ניט געהן „נגד השכל“ מאכען פון זיינע עבירות אַ גאנצען וועזען און גרויס האַל־טען זיך מיט דער העלדישקייט, וואָס ער האָט דאָ באוויזען, — געגעסען חזיר אם יום־כפור!... „מחלל שנייץ געווען בפרהסיא!“

און דערפאר איז דער גרעכסטער אפיקורס, דער ערנסטער שאַרלאַטאָן, אויב ער איז נאָר אין האַרצען אויף איין אמת פטור געוואָרען פון דער הייליגקייט, אויב ער האָט מיט איין אמת פון זיך אראָפּגעוואָרפען דיא קדושה, קעמפּט ער טאקיי מיט דעם „נגד השכל“ מיט דער „עבודה זרה“...

יתמו חטאים! לאָזען אויפהערען דיא זינד, וועט אויפהערען דאָס זינדיגען!

לאָז מען אויפהערען צו דאנהענען פאר דעם אידענס נשמה אויף יענער וועלט, וועט מעהר אהרען פאר דאָס אידישע פאָלק אויף דער וועלט! דר. ח. שיטלאָווסקי.



דיא גייסטיגע וועלט.

וויסע ענדערונגען וועלכע זיינען נאך אונפער-
שטענדליך.

דאס הייסט אלץ, אז איין עלעמענט ווערט
אומגעוואנדעלט אין אן אנדערע, און דאס איז
אין ווידערשפרוך מיט דער אטאמישער טהע-
אריע, וועלכע איז דער פונדאמענט פון
כעמיע. ביז יעצט האט מען גערעכענט, אז
יעדער עלעמענט איז אונפערענדערליך, אז
ער בלייבט אימער דער זעלבער מיט זיי-
נע מעלות און אז ער קען זיך אויף קיין פאל ניט
ענדערן אין אן אנדערן. מען האט זיך אויסגע-
לאכט פון דיא אמאליגע אלכימיקער, וועלכע הא-
בען געזוכט דעם זאגנענאנטען „פילאזאפישען
שטיין“, אום צו קענען אומוואנדלען פלייז אין
גאלד. יעצט פרעגט ראמסעי, זעלבסט: פילייכט
האבען זיי גאר רעכט געהאט? ווי פאלר ראדיום
קען זיך אומענדערן אין א גאנץ אנדערן יסוד,
ווארום זאל עס ניט זיין דער פאל מיט אנדערע
מעטאלען?

יעדענפאלס, אלע גרויסע פיזיקער און כע-
מיקער פון דער וועלט פרעכען זיך יעצט דיא קעפ-
צו ערקלערען דיזע וואונדערבארע ערשיינונגען.
אלע גיבען צו, אז דאס וועט פיהרען צו ראדי-
קאלע ענדערונגען אין אונזערע יעצטיגע לעהרען
וועגען דיא נאטור און איבערהויפט וועגען אטא-

ראדיום און העליום.

ראפעסאך ראמסעי'ס ענט-
דעקונג, אז דער וואונ-
דערבארער מעטאל רא-
דיום האט נאך די מעלה
אומגעוואנדעלט צו ווע-
רען דורך ראדיאציאן
(ארויסלאזען פון זיך



שטראהלען) אין דעם גאנצעלעמענט (יסוד)
העליום, איז א נייע רעטעניס פאר דיא וויסענ-
שאפטליכע וועלט. וועגען ראדיום האבען מיר
זשון א פאך מאָל געשריעבען אין דער „צוקונפט“
און מיר וועלען עס יעצט ניט ווידערהאלען, מיר
האבען דאן איבערגעגעבען, אז אין דער זעלבער
צייט, ווען ער שטראהלט און לאזט פון זיך ארויס
זוארעמקייט, ענטישטעהט א שווערער גאז. דיזער
גאז איז עס העליום, וועלכען מען דערקענט לייכט
דורך דיא געלע ליניע אין ספעקטאָרסקאָפּ און
וועלכער געפינט זיך אין דער לופט אין זעהר
א קלייניקע מאָס. נאך לאנגע און גענויע עקספּע-
מענטען (פראָבעס) האָט פראָפעסאָר ראמסעי, א
בעריהמטער ענגלישער געלעהרטער, בעוויזען,
אז העליום קומט דירעקט פון ראדיום דורך גע-

מען מען זיך אלזאָ זעהר גוט בענוצען פיר בע-
לייכטונג.

קינסטליכער קאמפער.

אין פאָרט טשעסטער, א מייל 25 פון ניו-
יאָרק, האָט מען געעפּענט א גרויסע כעמישע
פאבריק צו פראָדוצירען קאמפער, וועלכער אונז
טערשיידעט זיך מיט גאָר נישט פון דעם נאטור-
ליכען קאמפער וואָס מען בעקומט מיסטענס פון
געוויסע בוימער אויף דעם כינעזישען אינזל
פאָרמאָזא.

יעדערער ווייס, אז קאמפער ווערט זעהר
פיעל געברויכט אין מעדיצין, אָפּער נאָר פאכ-
לייטע ווייסען, אז כמעט דרייפערטיל פון
דעם גאנצען קאמפער, וואָס מען בעקומט פון
פאָרמאָזא, ווערט פערברויכט אין אינדוסטריען,
ספעציעל אין דער פראָדוקצאָן פון קינסטליכע
לעדער, פון סעלולאָיד, עקספלאָדירענדע וואַטע
גאָן-קאטן אין ענגליש) א. ז. ו. אזוי וויא דער
געברויך פון קאמפער ווערט אלץ גרעסער, און
דער זאפאס איז א בעשרענקטער, ווייל נאָר פון
געוויסע בוימער אין פאָרמאָזא קען מען בעקו-
מען דעם ריכטיגען מאטעריאל, זאָ שטייגט
נאטירליך זיין פרייז זעהר שנעל. דערצו נאָך
האָט דיא יאפאנעזער רעגירונג, וועלכע האָט
פערכאפט דיווען וויכטיגען אינזל ביי כינא, איינ-
געפיהרט א מאָנאָפאָל אויף קאמפער. דארום האָט
דער מארקעט-פרייז פון קאמפער זיך געהויבען
זייט 1900 ביז יעצט פון 43 ביז 60 סענט א פונט.
אום צו קענען בעקומען גענוג קאמפער און
אויך פטור צו ווערן פון דעם יאפאנעזער מאָנאָ-
פאָל, האָבען כעמיקער גענומען זוכען מיטעל צו
פראָדוצירען דיווען ארטיקעל קינסטליך. פון ער-
שטען בליק שיינט עס א לייכטע זאך, דען קאמ-
פער געהערט צו דיא טערפענטין-עלען. דער אונז-
טעריטיער צווישען געוועהנליכע טערפענטין,
וועלכע מען בעקומט פון סאָסנע-בוימער, און
קאמפער איז נאָר אין איין אטאָם זויערשטאָף.
ווען מען זאָל אלזאָ דורך געוויסע כעמישע מי-
טעל אריינברענגען אין טערפענטין, וועלכע בע-
שטעהט פון א בעהעפטונג פון 16 טהיילען ווא-
סערשטאָף מיט 10 טהיילען קוילענשטאָף נאָר
1 טהייל זויערשטאָף, וועט מען האָבען ריכטיגע
קאמפער גראדע וויא פון פאָרמאָזא.

אָבער אין דער פראקטיק איז עס געווען א
זעהר שווערע אויפגאבע. כעמיקער האָבען יאָהר

מען. אייניגע בעהויפטען אָפּער, אז ראדיום, קען
זיין, איז גאָר ניט א יסוד, זאָנדרען איז צוואמענ-
געשטעלט פון א פאָאָר יסודות, וואָס איינער פון
זיי אין העליום. אנדערע ערקלערען, דאָס נאָך
אלעמען איז גאָר מעגליך, אז אלע זאכען אויף
דער וועלט קומען פון איין אורשפרינגליכען
שטאָף, וועלכער נעהמט אָן געוויסע פאָרמען אונז-
טער געוויסע אויסשטענדען.

דאָס זיינען אלץ פראגען, וועלכע וועלען
אויפגעקלערט ווערן אין דער צוקונפט. מען דארף
ניט זיין א געלעהרטער צו-פערשטיין דיא אונגע-
הייערע וויכטיגקייט פון אזעלכע פראגען פאר די
גאנצע מענשהייט. דיא נאטור האָט נאָך א סך
פערפאָרגענע סודות, אָפּער מען קען האָפּען, אז
דער מענש וועט זיי ביסלעכווייז אויסגעפינען
מיט דעם העלען ליכט פון דער וויסענשאפט.

דערוויילע האָט מען אין דייטשלאַנד און
פראנקרייך געגרינדעט פאבריקען צו פראָדוציר-
ען ראדיום, וועלכער ווערט געפאָרדערט פון
געלעהרטע אין אלע לענדער, אום צו מאכען עקס-
פעריומענטען און גרינדליכער נאָכצופאָרשען
זיינע וואונדערבארע מעלות. ווי בעוואוסט קאסט
ער זעהר טהייער. מען פערקויפט יעצט איין גראם
פאר 2000 דאָלאַר, נאָר וואהרשיינליך וועט מען
געפינען מיטעל צו פראָדוצירען איהם פיליגער.

אויסער געלעהרטע פיזיקער און כעמיקער,
וועלכע דארפען איהם פאר וויסענשאפטליכע
נאָכפאָרשונגען, ווערט ער אויך אלץ מעהר פער-
לאנגט פון דאָקטוירים, ווייל מען האָט אויסגע-
פונען, אז זיינע שטראהלען האָבען דיא מעלות
פון דיא רענטגען-שטראהלען. מען האָט פשויווען
אז א טויענטעל פון א גראם ראדיום אין א
פיצינקע גלעזערנע דעהרעל האָט דיא זעלבע
ווירקונג וואָס דיא רענטגען-שטראהלען ווען מען
געברויכט א זעהר טהייערען עלעקטרישען אפא-
ראט זיי צו בעקומען. ראדיום האָט דיא אונשעצ-
בארע מעלה, דאָס זיינען שטראהלען קען מען גע-
ברויכען צו יעדער צייט אָהן שום אפאראטען.

עס קען קיין צווייפּעל ניט זיין, אז ער וועט
אויך מיט דער צייט זעהר פיעל געברויכט ווערן
פיר אינדוסטריעלע צוועקען. זאָ, צום ביישפיעל,
האָט מען אויסגעפונען, אז ער האָט א זאָנדרעכע-
רען איינפלוס אויף שטאָפּען, וואָס קענען ארויס-
לאָזען פון זיך א שיין. א פיצעלע ראדיום קען
ארויסרופען א שטארקען שיין פון א געוויסען
מאטעריאל וואָס הייסט צינקיפיריט, און דיווער
שיין איז נאָך דערצו אָהן ווארעמקייט. דערמיט

נאסע זאכען. דאן פליהען דיא עלעקטערישע פונ-
קען מיט א געוואלדיגע קנאקעריי. מען מוז פער-
שטאפען דיא אויערן, אום ניט פערטויבט צו
ווערן ביי אזעלכע פראבעס. דיא קראפט פון דר-
נער הענגט אָפּ פון דער קראפט פון דיא בליצען
און פון דער פייכטקייט אין דער לופט.

ארסעניק אין אַרגאניזמען.

דער פראנצויזישער געלעהרטער ארמאן
גאטהיע האָט בעווויזען, אז דער יסוד ארסעניק
(א בעהעפטונג פון דיזען יסוד מיט זויערשטאף
איז דער ווייסער גיפּט, וואָס אידען רופען מייז-
ס) געפינט זיך אין לעבעדיגע אַרגאניזמען, אזוי
וויא קוילען, שוועבל און פאָספאָר. ער שפיעלט
דארום אַן אונגעהויערע וויכטיגע ראָלע אין דער
אַרגאנישער וועלט. אָהן א געוויסע צומישונג פון
ארסעניק קען קיין חיה ניט עקזיסטירען. נאטיר-
ליך, דיא מאָס פון דיזען יסוד איז זעהר א קליינע
אין יעדען אַרגאניזמוס, דען זאָנסט וואָלט מען
פערגיפטעט געוואָרען.

אַן אנדער פראנצויזישער געלעהרטער, פראַ-
פעסאָר בערטראַן, האָט ניט לאנג צוריק געמאכט
ספעציעלע נאָכפארשונגען וועגען אייער, אום
אויסצוגעפינען וויפיעל ארסעניק זיי ענטהאל-
טען. זיינע עקספערימענטען צייגען, אז דיזער
יסוד געפינט זיך אין אלע טהיילען פון אַן איי,
אין דער שאַלעכקייט, אין ווייסעל און אין געלעכעל.
אין יעדער איי פון א הוהן געפינט זיך דורכשניט-
ליך א צוויייהונדערטעל פון א מיליגראם ארסע-
ניק. צווייידריטעל דערפון ענטהאלט דיא געל-
כעל. וויא אזוי ארסעניק קומט אריין אין אַרגא-
ניזמען, פלאנצען אזוי גוט וויא חיות, דאָס
בלייבט נאָך צו ענטדעקען. דיא אייער, וועלכע
פראָפעסאָר בערטראַן האָט געברויכט פאר זיינע
עקספערימענטען, זיינען געקומען פון היהנער,
וועלכע זיינען געשפיזט געוואָרען מיט ווייץ און
אַבפאל פון פערשיעדענע פלאנצען. אויך האָט
ער ענטדעקט ארסעניק אין אייער פון פערשיע-
דענע סאַרטען פויגלען.

פאָטאָגראַפישער דרוק אָהן ליכט.

צוויי דייטשע ערפינדער, אָסטוואַלד און
גראַם פון ליפציג, האָבען אויסגעפונען א מי-
טעל צו דרוקען פאָטאָגראַפישע קארטען אָהן דיא
הילפע פון ליכט. זיי געברויכען דערצו אזא פלי-

דענלאנג געארבייט ביז עס איז זיי געלונגען נאָכ-
צומאכען דיא נאטור. מיר קענען זיך דאָ ניט
אריינלאָזען אין איינצעלהייטען וועגען דיזער
נייער אינדוסטריע. אום ריכטיג צו פערשטיין,
וויא אזוי מען קריגט קאמפער פון טערפענטין,
דאָרף מען קענען כעמיע. מיר וועלען נאָר בעמער-
קען, אז דער ערשטער שריט איז צוזאמענצומי-
שען טערפענטין מיט א געוויסע זויערע, וואָס
הייסט אָקזאַליק (שטשאַוועל-זויערקייט) און
וואָס ווערט אויך זעהר פיעל געברויכט אין פער-
שיעדענע אינדוסטריען. נאָכהער קריענט מען
קאמפער דורך א דיסטילאַציע פון דיזער מישונג.
דערביי בעקומט מען נאָך אייניגע ניצליכע עילען
און עטהערס. דער גאנצער פראָצעס דויערט נאָר
1½ שטונדען, און דער פראָדוקט איז אין אלע
הינזיכטען אזוי גוט וויא דער נאטירליכער קאמ-
פער פון פאָרמאָזא.

דיא קנאקעריי פון בלימצען.

יעדערער ווייס ביי היינטיגע צייטען, אז
בליצען קומען פון עלעקטערישע מעט אין דער
לופט און אין דיא וואָלקענס און אז עס דונערט
אין דערזעלבער סעקונדע ווען עס בליצט (דאָס
וואָס מען הערט דעם דונער שפעטער וויא מען
זעהט דעם בליץ, קומט פון דעם וואָס ליכט
לויפט פיעל שנעלער וויא דער קלאנג). נאָר ווא-
רום קנאקט עס ביים בליצען? אום דאָס אויסצו-
געפינען, האָבען געלעהרטע געמאכט א סך עקס-
פרימענטען מיט גרויסע עלעקטרישע מאשינען,
פון וועלכע מען קען ארויסקריגען זעהר שטארקע
און לאנגע עלעקטערישע פונקען, דאָס הייסט
קליינע בליצען. דיזע פראָבען האָבען בעווויזען,
אז דיא קנאקעריי קומט דורך דעם וואסערדאמף,
וואָס געפינט זיך אין לופט. דיא עלעקטערישע
פונקען ווירקען אזוי אויף דעם וואסערדאמף,
אז זיי שיידען פאנאנדער דיא צוויי יסודות, פון
וועלכע ער איז צוזאמענגעשטעלט דורך כעמישע
בעהעפטונג, נעמליך: פון דיא גאזען וואסער-
שטאָף און זויערשטאָף. ווען דיזע גאזען
בעהעפטען זיך אונטער דעם איינפלוס פון
עלעקטערישע מעט, קומט פאָר א זעהר שטאר-
קע עקספלאָזיע. דאָס זעלבע איז אויך,
ווען וואסערדאמף ווערט דורכגעשניטען פון
שטארקע עלעקטערישע פונקען. ווען מען גע-
ברויכט שטארקע עלעקטערישע מאשינען און
מען פערבינדעט דיא עקען פון דיא דראָטען מיט

בען זיי א גרויסע בעדייטונג און ווערן אויך בע-
נוצט אין דער אינדוסטריע. דיא ערפינדונגען צו
דרוקען פאטאגראפיען אָהן דיא הילפע פון שיין
איז א זעהר ניצליכע.

פרעזעווירטע אייער.

זעהר אינטערעסאנטע פראָבעס האָט מען
ניט לאנג צוריק געמאכט מיט אייער, וועלכע
זיינען פריהער געהאלטען געוואָרען א יאָהר
צייט אין א לייוונג פון א געוויסע סאָדיום-זאליץ.
(דאָס איז סאָדיום-סיליקאט אָדער אויפגעלייזטע
גלאָז). אין אזא לייוונג ווערן אייער גאָט ניט
פערדאָרבען. זיי בלייבען אזוי פריש, וויא ווען
זיי זיינען ערשט ארויס פון דער הוהן. פון דעס-
וועגען קען מען פון זיי ניט אויסבריהען הינהער.
אייניגע געלעהרטע האָבען פרוּבירט אזעלכע
פרעזעווירטע אייער און האָבען אויסגעפונען, אז
זיי זיינען פאלשטענדיג גוט צום בריהען, נאָך
זייער אינערליכען אינהאלט און פרישקייט; אָבער
דאָך האָט מען פון דיזע אייער אויף קיין פאל
ניט געקענט בעקומען הינדעלעך. דאָס ערקלערט
מען דערמיט, דאָס ווען אייער ליגען א געוויסע
צייט אין א לייוונג פון סאָדיום-סיליקאט, ווערט
דיא שאַלעכין פעהרארטעוועט אזוי וויא זיא
וואָלט בעשטאנען פון גלאָז און לאָזט דאָרום ניט
דורך דיא לופט. צוליב דעם ווערן אזעלכע
אייער ניט פערדאָרבען, אָבער צוליב דעם טו-
גען זיי ניט צום בריהען. אָהן לופט, וועלכע דיא
אייער-שאַלעכין לאָזט דורך, קען קיינע ענדערונג
ניט פאָקומען אין דיא ווייסעל און געלעלע.

פ. ק. ר. א. נ. י.

סיגקייט, וואָס הייסט פעראַקסיר פון וואַסער-
שטאָף און וואָס ווערט בענוצט פיר פערשיעדע-
נע צוועקען, דארנטער אויך פון פרויען צו געבען
דיא האָאַר א „גאָלדענע פארב“. דיזער שטאָף
לייגט זיך שנעל פאנאנדער אויף געוועהנליכע
וואסער און זייער-שטאָף און דאָרום ווערט ער
בענוצט אין פעלע, ווען מען דארף האָבען זייער-
שטאָף.

אין דער פאטאגראפיע קען מען איהם אויך
געברויכען אָנשטאָט ליכט, ווייל ער האָט דיא
מעלה פאנאנדערגעלייגט צו ווערן אין וואסער
און זייערשטאָף, וויא נאָר ער קומט אין בעריה-
רונג מיט דיא זילבער-זאלצען פון דיא פאטא-
גראפישע פאפירלעך. דער זייער-שטאָף מאכט
דאן שווארץ דיא זילבער, און מען בעקומט
שליסליך א פאטאגראפיע אזוי וויא מען וואָלט
געמאָלען מיט טינט.

אזעלכע פאטאגראפיען האָבען דיא ערפי-
נערס א נאָמען געגעבען „קאטאטיפען“, ווייל זיי
רעכענען, אז דיא אורזאכע פון דעם דרוקען אָהן
שיין ליגעט אין דעם, וואָס מען רופט אין דער
כעמיע „קאטאליזם“. אונטער דיזען וואָרט פער-
שטעהט מען דיא זאָנדערבארע מעלה פון גע-
וויסע שטאָפען ארויסצורופען כעמישע ענדערונג
גען אין אנדערע שטאָפען, וועהרענד אליין בליי-
בען זיי אונפערענדערט. צום ביישפיעל, ווען מען
בעהאנדעלט קראַכמעל מיט זייערקייטען (שווע-
בעל-זייערע, סאָפעטער-זייערע א. ז. וו.) בעקומט
מען צוקער; אָבער דיא זייער-פליסיגקייטען ענ-
דערן זיך דערביי נאָר ניט. וואָרום דאָס איז אזוי,
ווייס מען נאָך ניט. דיא ערשיינונגען פון קא-
טאליזם בלייבען א רעטעניס. יעדענפאלס האָך



נייע ביכער.

באָווייטער'ס פאָעזיען.

דער גרופע „פרייהייט“ פון לאַנדאָן קומט א דאנק, וואָס זיא האָט צוזאמענגעקליבען און ארויסגעגעבען דיא ליעדער פון דעם יונגען און טאלאנטפאלען פאָעט, י. באָווייטער, וועלכער האָט אזוי פיעל געליטען פיזיש און מאַראליש, דאָס ער איז אראָפּ פון זינען און שטאַכטעט יעצט אין א דוליהויז. ליידער האָבען דיא ארויס-געבער פערפעקט צו געבען האָטש א קורצע לע-בענסבעשרייבונג פון דעם פאָעט, וועמעס לי-עדער זיינען פול מיט ליידען פאר דיא אונטער-דריקטע, מיט א ברענענדען האס צו דיא אונ-טערדריקער און מיט א טיעפע מעלאנכאליע. ווען עס וועט קומען צו א צווייטע אויפלאגע, וועלען דיא ארויסגעבער האָפּענטליך ניט פערגעסען באָווייטער'ס ביאָגראפיע.

אין פיעלע פון זיינע ליעדער שפיגעלט זיך אַפּ זיין קרענקליכע און צוועהטאָגטע נשמה. ווער זייט איהר, אַה זאָגט, איהר געהיימע גע-שפּענסטער?

ענטפלעקט אייך פאר מיר, אין מיין הויז, געבען פענסטער.

„מיר וועלען דעם נאָמען דיר אונזערען זאָגען : מיר זיינען דיא צרות, מיר זיינען דיא פלאָגען!“

אייך האָב קיין פרויגד, קיין גרעסערע,

וויא דו אין גויט און פיין,

קיין טרויסטערין, קיין בעסערע,

אַה, מעלאנכאליע מיין!

צרות, פלאָגען, מעלאנכאליע — זיי האָבען איהם קיין מאָל ניט פערלאָזען און זיי האָבען עס איהם געמאכט קראנק, נערוועז, פערריקט. א טרויסט האָט ער נאָר געפונען אין טרוי-מען וועגען דעם קאמפף פאר דיא בעפרייאונג פון אלע אונטערדריקטע און ליידענדע. מיר דרו-קען דאָ איבער זיין ליידער „איינזאם“ אלס א ביי-שפיעל.

ביטער איז צו זיין פערוואַרפען

אין אַן אינזאם שטילען אַרט,

ווייט פון פרויגד און ווייט פון ברידער, וואו מען הערט קיין פרויעס וואָרט.

אַך, וויא זיס עס איז צו קעמפּען

אויפ'ן פעלד מיט אלען גלויך!

שעהן פערלויפען טעג און וואָכען,

וויא דיא שטראָמען פון א טייך.

שווערער קאמפף פיר רעכט און פרייהייט!

מעגסט נאָך טויזענד מאָל זיין שווער,

פיזיש דאָך זאָ מיר טהייער,

און אייך לייעב דייך אימער מעהר!

וואָס איז דען אָהן דיר דער לעבען?

גאָר נישט, גאָר נישט, ווינט און שטויב!

דען וואָס טויגען אונז'רע מענשען

צו א וועלט פון מאָרד און רויב?

נאָכלער קאמפף, דו גיבסט מיר האָפּנונג,

מאכסט דיא שווערע צייטען גרינג:

אָהן שטרעבען איז קיין לעבען,

און דו גיבסט עס מיר אלסדינג.

און אַביוואַהל אייך לייעג געבונדען,

אויפ'ן בעט צובראָכען, קראנק,

ביזטו דאָך, אַ קאמפף פאר פרייהייט,

נאָר מיין איינציגער געדאנק!

זיין לייעבע צו זיינע אַרימע ברידער דריקט ער אים בעסטען און שעהנסטען אויס אין פאַל-גענדען געריכט:

דיא פידעל בין אייך,

דיא סטרוגעס זייט איהר,

נור איהר קענט דעם קלאנג

ערוועקען אין מיר.

דאָס לייד וואָס אייך זינג,

פערדאנק אייך נאָר אייך,

אליין בין אייך שטום,

וויא מאַרמאָר-שטיין גלויך.

און ליעב איך אויך נישט
און ווער פלוצלונג מועד,
דאן זינגט זיך נישט מעהר
קיון אינצוגעס ליעד.....

אייניגע פון זיינע פאָעזיען ענטהאלטען אויך
טיעפע פֿילאָזאָפֿישע געדאנקען, וויא, צום ביי-
שפּיעל, „דיא אונרוה“, „נייע און אלטע ליעדער“,
„דאָס לעבען“.

דיא אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטעק.

דיא אַרױסגעבער פון דיעזער ביבליאָטעק
הייבן אָן אַלץ מעהר און מעהר צו פערשטעהען
דיא גייסטיגע פּערזאָנלעכע פון אונזער פּאָלק, פון
אונזערע שוועסטער און ברודער, וועלכע לעזען
מייסטענטהיילס זשאַרגאָן, און זי האָט די לעצטע
צייט זיי מוכה געווען מיט אַ גאַנצע רייהע זעהר
ניצליכע וויכער, וואָס פּערדיענען אַ הויכען
פּלאַץ אין דיא אידישע ביבליאָטעקען.

איינע פון דיעזע אויסגאבען איז פֿיליפ
קראַניץ'ס ביכעל „וואָס איז נאַציאָן? זיינען איר
דען אַ נאַציאָן?“, וועגען דיעזען ביכעל וויל איך
דאָ דערוויילע זאָגען אַ פּאָר ווערטער. אין ער-
שטען קאפיטעל ערקלערט דער פּערפאַסער דיא
„אַלגעמיינע שטרעבונגען און נאַציאָנאַלע גע-
פיהלען“, און מאכט אַ סך הכל, אז טראץ דעם,
וואָס „וויכטיגע וויסענשאפטליכע ענטדעקונגען
און טעכנישע ערפינדונגען האָבען פיעל צוגע-
האַלפּען צו דער פּערשפּרייטונג פון קאָממאַפּאָ-
ליטישע געדאַנקען“, און „דיא ערפינדונג פון טע-
לעגראַף און אייזענבאָהנען האָט מעכטיג געהאַל-
פּען צו פּרעכען דיא פּריהעריגע אפגעזונדערט-
קייט. — טראץ דעם אַלעם, זיינען אַלע פּריהערע
נאַציאָנען פּערפליכען און עס זיינען נאָך אויפ-
געקומען פילע נייע.“ מר. קראַניץ, זייענדיג אַ
סאָציאַליסטיש-קאָממאַפּאָליטי, בעטראכטעט דיא
נאַציאָנאַלע אפגעזונדערטקייט פיר ישעדיק,
אַבער איך, זייענדיג אַ נאַציאָנאַליסט, קען מיט
איהם אין דיעזען פונקט נישט איינשטימען. ביי אַ
צווייטע געלעגענהייט וועל איך איבער דער
פּראַגע שרייבען אויספיהרליכער.*

אין צווייטען און אין דריטען קאפיטעל

אנאַליזירט ה' קראַניץ מיט זעהר שאַרפע לאָגיק
און מיט וויסענשאפטליכע ארגומענטען, דיא
סמנים פון אַ נאַציאָן און ערקלערט, אז „דיא
לעהרע פון יוגענד און אַלטער פון נאַציאָנען אין
דעם זינען, וויא דיא יוגענד און אַלטער פון
איינצעלנע פּערזאָנען, מוזען מיר אין גאַנצען
פּערוואַרפּען.“

אין פיערטען קאפיטעל רעדט ה' קראַניץ
זעהר וואַרם וועגען דיא אידישע צרות און פער-
פּאָלונגען, וועגען דעם אַנטיסעמיטיזמוס, וואָס
איז דער גרעסטער פלעק אויף דער זון פון אונז
זער יאָהרהונדערט, און זאָגט, אז „דיא ציוניס-
טען האָבען אויף רעכט, ווען זיי ערקלעהרען, אז
דערמיט אַליין (וואָס דיא אידען וועלען זיך
אויסגלייכען מיט דיא אומות העולם און איבער-
נעהמען דיא אייראָפּיאישע ציוויליזאַציאָן)
וועלען דיא אידען נאָך נישט געהאַלפּען ווערען.“
ווייטער זאָגט דאָרט ה' קראַניץ: „דער איד, ביי
וועמען דער אידישער געפיהל איז אָפּגעשטאַר-
בען, קען נישט ווערען אַ ציוניסט.“ גאַנץ ריכ-
טיג! נו, איז דאָך טאַקא אַ קשיא: פארוואָס
געפינען זיך מאַנכע לייטע, וועלכע ווילען זיך
נישט רעכענען מיט דיעזען נאַציאָנאַלען געפיהל
און מאכען חוזק פון דיא ציוניסטען?... זאָלען
זיי זאָגען, אז דער ציוניזמוס איז אַ טרוים, אַ
פּראָדוקט פון סענטימענט, אָבער וויא פאַלד ער
קומט אַלס רעזולטאַט פון אַ געפיהל, מוז ער
יעדענפאַלס רעספּעקטירט ווערען, ווייל אַ גע-
פיהל, אויב נאָר ער איז נישט פּערבונדען מיט
שלעכטע אַפּזיכטען, איז דער אַלטער פון דער
מענשהייט, איהר הייליגהייט. קען מען דען בע-
טראכטען פיר שלעכט דעם געפיהל פון דער אונז-
גלייכער נאַציאָן, וועלכע רייסט זיך צו איהר
אַלטע היימלאַנד?...

אין לעצטען קאפיטעל רעדט ה' קראַניץ
זעהר לאָגיש וועגען פּאַטריאָטיזמוס, נאַציאָנאַל-
האַס און קאָממאַפּאָליטיזמוס און ערקלערט נאָנץ
ריכטיג, אז „יעדער פירגער קען גאַנץ היים ליעב
האַבען דאָס וואָס ער בעטראכטעט אַלס זיין
נאַציאָנאַלע אייגענטהומליכקייט, קען שטאַל-
צירען מיט דיא פיהרונגען און אופטאונגען פון
זיין נאַציאָן, אָבער דערפֿיי קען ער אויך זיין

העברעאישע און רוסישע שריפטען. נאָר אין נעכ-
סטען נומער וועלען מיר דרוקען דר. קאַרל פאַרנ-
בערג'ס ארטיקל „דיא נאַציאָנאַלע פּראַגע.“
דיא רעדאַקציאָן.

(*) דיא „צוקונפֿט“ איז אָפּען פאר יעדע ערנסטע
דיסקוסיאָן איבער סאָציאַלע-פּאָליטישע פּראַגען און
וועט איבערהויפט מיט פּערגענוגען דרוקען דעם
פּערשפּאַכענעם ארטיקל פון ה' יוזקאל לעוויט,
וועלכער האָט זיך פּערשאַפט אַ נאָמען מיט זיינע

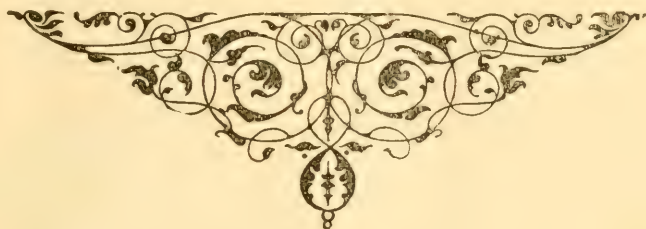
ליטערארישע טהעטיגקייט, פון ח. אלעקסאנדער ראָו. דיעזע אלע ביכלאך גיבען א קלאָרען פע- גריף וועגען דיא פערזאָנען, וועלכע זיי פע- שרייבען.

איך וויל נאך בעמערקען (1) אז ניט „טאַל- סטאַי'ס פרוי איז איהם בעהילפיג אין דער ארבייט דערמיט, וואָס זיא שרייבט איבער זיי- נע כתבים, וויא עס שרייבט הערר אלעקסאנ- דערזאָו אויף דעם סמך פון אנדערע טאַלסטאַי'ס ביאָגראפיען, נאָר זיין טאָכטער טאַטיאַנאַ; און (2) דער ביאָגראף האָט פערפעהלט צו דערמאָה- נען טאַלסטאַי'ס א וויכטיגען בוך „דיא שקלא" פערזיי פון אונזער צייט, געדרוקט אין בערלין אין 1901.

יחזקאל לעוויט.

פריינדליך צו דיא בירגער פון אן אנדער נא- ציאָן. מיט פרגעניגען. רעקאָמענדיר. איך קראני'ס ביכעל צו אלע מענשען, וועלכע אינ- טערעסירען זיך מיט דער נאציאָנאלער פראגע און ווילען האָבען געזונטע גייסטיגע שפייז.

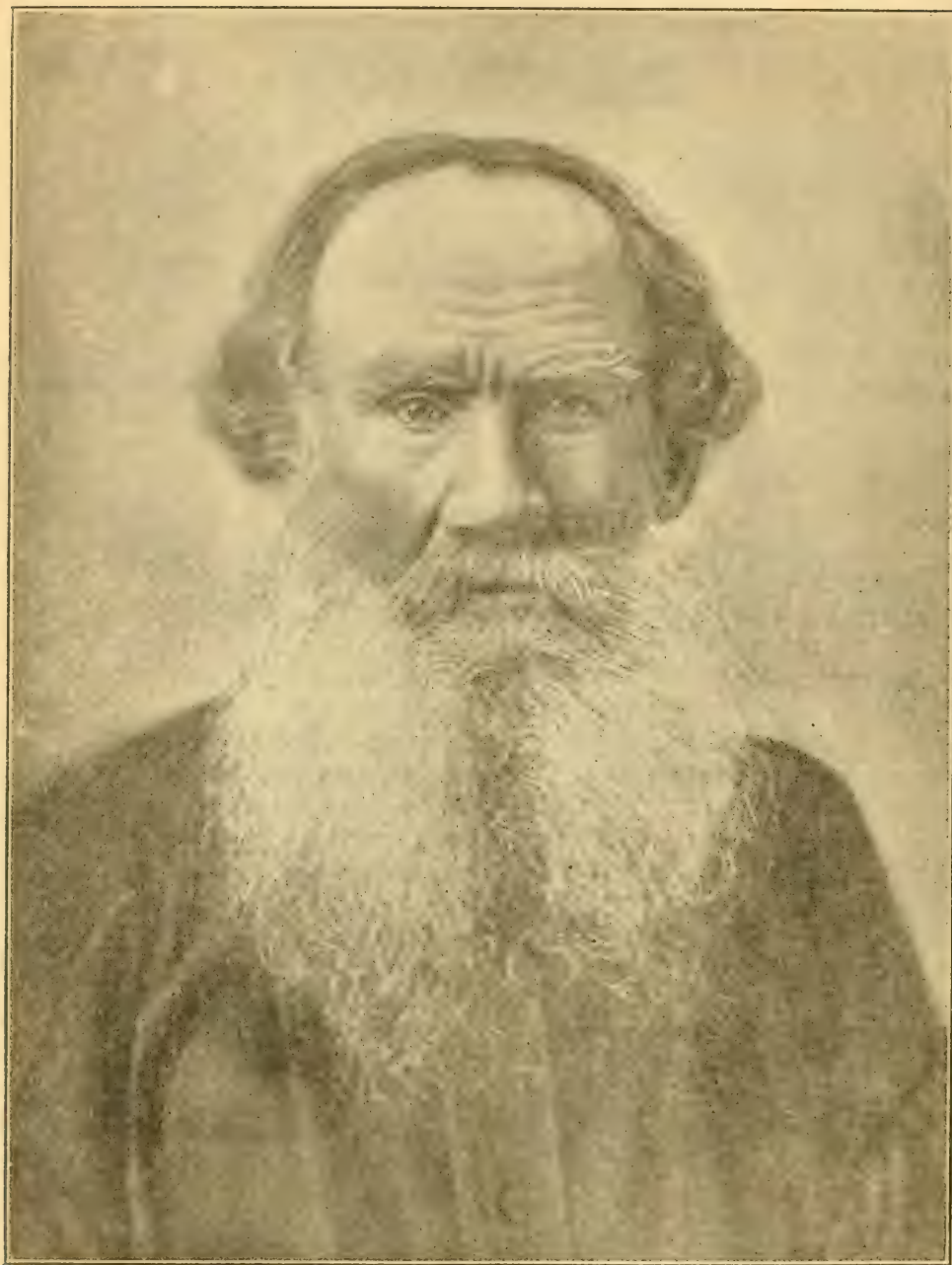
אויסער דעם אויבענדערמאָהנטען ביכעל, האָט דיא „אינטערנאציאָנאלע ביבליאָטעהעק" ארויסגעגעבען: אריסטאטעל, זיין לעבען און זיין פילאָזאָפיע, פון פיליפ קראני; וואָל- טער אלס מענש און דענקער, פון י. גאָרדין; דער רמב"ם, זיין לעבען און זיינע לעהרען, פון ב. פייגענבוים; רב סעדיה גאון, זיין לעבען, ווערקען און שריפטען פון מ. ווערניק; ר' ישראל בעל שם טוב, פון א. פרום- קין און ליעווטאָלסטאַי, זיין לעבען און



א פאָר ווערטער צו דיא לעזער.

דיא „צוקונפט פרעסס פערערייטשען" וויל זיך ניט בעריהמען מיט איהר ארבייט פאר דיא אויפקלעהרונג פון דיא אידישע לעזער. דיא 24 געדרוקטע נומערן רעדען פאר זיך אליין. זיא וויל זיך בעסער אנשטרענגען צו פערגרעסערן און צו פערבעסערן דעם איינציגען וויסענשאפטליך-סאָ- ציאליסטישען זשורנאל אין מאמעילשון, וויא ווייט דיא מאטעריעלע מיטעל וועלען עס ערלוי- בען. זיא האָפט אויף דיא סימפאטעיע פון אלע דיא יעניגע, וואָס אינטערעסירען זיך מיט דער אידישער ליטעראטור און וואָס שטרעבען אויפצו- קלעהרען דיא אידישע מאסע, און זיא רעכענט, אז זיא האָט א רעכט אזוי צו האָפען, ווען זיא גיט אזעלכע ארטיקלען וויא אין דיעזען נומער. דיא צוקונפט פון דער „צוקונפט" ליגט אין אייערע הענד, קלאסענעוואוסטע ארבייטער. מיט סאציאליסטישען גרוס, דיא צוקונפט פרעסס פערערייטשען.

א פאָר ווערטער צו דיא לעזער
מיט דיעזען נומער פאנגט זיך אן דער דריי- טער יאהר פון דער „צוקונפט". אין פערלויף פון דער צייט האָט דער איינציגער סאציאליסטישער זשורנאל אין זשארגאן געהאט דורכצומאכען א זעהר שווערען און ביטערען קאמפף פיר זיין עקזיסטענץ. ניט איין מאָל איז זיין לעבען גע- האנגען אויף א האָק, נאָר דער קאנסיליום פון דיא קליינע צאָהל גענאָסען, וועלכע האָבען טיכ- טיג געארבייט איהם אָפצומינטערען, האָט איהם מיט גרויסע אָפּפער גערעטעט.
דער פאקט, אז דיא „צוקונפט" איז איבער- געקומען דיא שווערע געבורטסצייט און דיא שוואכע קינדערייאהרען, איז א בעווייז, אז זיא וועט ווייטער שנעל וואקסען און זיך שטארקען. דאָס איז אויך א בעווייז, אז זיא בעפרידיגט א געוויסע גייסטיגע בעדירפנים פון דיא אויפגע- קלערטע ארבייטער.



רבי יצחק שניידר

דיא צוקונפט

No. 2 (26)

FEBRUARY 1904.

Volume 3

קייניגעו, פאָרגאָמען און דער „פונד“.



רע רוסישער ניטל איז פאָראַיבער אָהן א פאָגראַם. אויב דיא סענ-סאציאָנעלע דעפּעשען וועגען פאָרברייטונגען צו א נייע בלוט-באָד אין קייניגעו זיינען אי-בערהויפט ניט אויסגע-

טראכט געוואָרען פון קאָרעספּאָנדענטען, זיינען אונזערע אונגליקליכע ברידער אין בעסעראביען ריזעס מאָל נאָך אָפּגעקומען מיט זייער שרעק. עס איז העכסט וואַהרשיינליך, דאָס קומענדיגען פרייהלינג וועלען אונז דיא סענסאציאָנעללע אמעריקאנער צייטונגען וועגען פאָרברייטונגען צו שרעקענסטערליכטען וועגען פאָרברייטונגען צו א ווידערהאָלונג פון דער שוידערליכער הריגה אין דער צייט פון דעם רוסישען פסח לעצטען יאָהר אין קייניגעו. מען וועט אונז דערצעהלען, אז מען האָט אַרויסגעלאָזען פּראָקלאמאציאָנען צו שלאָגען אידען, אז באַנדעס אָרגאַניזירען זיך צו בעפאלען אידישע הייזער און דאָרטען רויבען און מאָרדען; אז פיעלע אידען וואַנדערן אויס, ווייל זיי ערוואַרטען א פאָגראַם, א. ז. וו. עס איז אויך מעגליך, אז אזעלכע נאכריכטען וועלען רעגעל-מעסיג ערשיינען אין צייטונגען עטליכע יאָהר נאָכאנאנד פאר יעדען רוסישען רעליגיעזען יום טוב ביז מען וועט שליסליך פערנעסען אָן דיא קייניגעווער בלוט-באָד אזוי וויא אָן דיא נאָך גרעסערע און שוידערליכערע אויסשלאכטונגען פון אידען אין פּינסטערען מיטעלאַטער. עס איז אָבער אויך מעגליך, אז ריזע טרויעריגע נביאות זאָלען מקוים ווערען, אויב ניט דוקא אין קייניגעו, איז ערגעץ אין אן אנדער שטאָט פון פּינסטערן צארענלאַנד.

פאָגראַמען איז איבערהויפט גיכער צו ער-וואַרטען אין פּסח-צייט וויא אין קריסטמאס-צייט. דיא ווינטער-נאכט, ווען יעזוס, דער קריסטליכער בורדא, איז כלומרשט געבאָרען געוואָרען (אין דער ווירקליכקייט איז ניטל גע-ווען א געצענדינערשער יום טוב ביי אלע אלטע קולטור-פעלקער לכבוד דיא נאטאליס אָדער דיא געבורט פון דער זון) איז ניט געווען דיא צייט, ווען מען פלעגט בעפאלען און שעכטען אידען. דאָס פלעגט געוועהנליך טרעפּען אין דעם טאָג, ווען יעזוס איז כלומרשט אויפגעשטאנען תחית המתים נאָך דער אייגענבילדעטער קרייצונג, דאָס הייסט אין דער ווירקליכקייט, ווען דיא זון הויבט זיך אויף נאָך איהר טויט אין ווינטער און שיקט אראָפּ אויף דער ערד איהרע פרייהלינגס-שטראַל-לען, וועלכע ערוועקען דיא נאנצע נאטור צום לע-בען. דמע בעסטע צייט פון יאָהר, וועלכע איז געפּייערט געוואָרען פון אלע פעלקער אלס דער גרעסטער יום טוב אין דיא גרויע אלטע צייטען, איז אין קריסטליכע לענדער ניט איין מאָל רויט געוואָרען פון פּערגאָסענע אידישע בלוט, און נאָך ביז היינט צו טאָג, טראָץ אלע וויסענשאפטען, טראָץ אונזער מאטעריעלען און גייסטיגען פּראָ-גרעס, געפינען זיך נאָך ערטער, וואו דיא גרוי-ליכע רציחות פון מיטעלאַטער ווערען פאָרמגע-זעצט.

אייע פון אזעלכע לענדער איז רוסלאַנד, ווייל אין פיעלע הינזיכטען איז זיא נאָך ניט אַרויס פון דער מיטעלאַטערליכע פּינסטערקייט. דאָרטען איז דיא לאַגע פון אידען א ביטערע און שרעקליכע אפילו אָהן פאָגראַמען, דאָרטען זיינען קירכע און שטאאט פערבונדען צו פערפּינסטערן דיא מוחות פון פאָלק און צו העצען אויף אידען אזוי וויא מיט איבער 400 יאָהר צוריק אין שפא-

אין אן אנדערע, אין איין שטאָט אָדער אין אן אנדערע.

וואָס אנבעלאנגט צו קישניעו, זאָ דענקען מיר גראדע, אז דאָרט וועט שוין נאָך אַ מאָל נישט ויין אַ פאָגראָם. אויב פאָן פלעהווע אָדער אן אַנדער דער בלוטהונד פון צאר וועט געפינען, אז מען דארף ווידער לאָזען פליסען אירישע בלוט, אום אָפצוציהען דיא אויפמערקזאמקייט פון פאָלקס אויף דיא ריכטיגע אורזאכען פון זיינע צרות, דאן וועט ער אויסקלייבען נישט קישניעו, נאָר אן אַנדער דער שטאָט, וואהרישינליך אַ פיעל גרעסערן און וויכטיגערן צענטער פון אידען. עס וועט שוין נישט פאסען אין אלגעמיין דער רוסישער רעגירונג צו לאָזען מאכען איין פאָגראָם נאָך דעם אנדערן אין דעם זעלבען אָרט. זיא דארף דאָך צייגען פאר דער וועלט, אז זיא קען אָנהאלטען אָרדנונג און נישט דערלאָזען צו אויסשלאכטונגען אפילו פון אידען אין אזעלכע ערטער, וואו דיא איינוואָהר נער האָבען שוין איין מאָל געליטען דערפון און וואו מען ערווארטעט פון איהר שטרענגע פאָר זיכט־מיטעל.

דארום קענען זיך דיא אידען פון קישניעו בערוהיגען, ווייניגסטענס דעם קומענדען פסח, אָבוואָהל מען וועט געוויס זוכען זיי צו שרעקען מיט אזעלכע פאלשע קלאנגען ווענען אַ נייעם פאָגראָם, אזוי וויא לעצטען דעצעמבער מיט אַ פאָר וואָכען פאר דעם רוסישען נישט. אָבער אין אלגעמיינעם קען מען זיך ריכטען אויף פאָגראָמען אין רוסלאנד. קיין רוסישע שטאָט, וואו עס גע- פינען זיך נור אַ כּף אידען, קען נישט ויין זיכער, אז דאָרט וועט נישט אויסברעכען אַ פאָגראָם. זיי געפינען זיך אין שטענדיגער געפאהר בערויכט און ערמאָרדעט צו ווערען פון באנדעם פאָגראָם ציסקעס אויף דעם געהיימען בעפעהל פון דער פאָליציי, און דיא פראגע איז יעצט: וואָס זאָל מען טאָן געגען אזא שרעקליכען צושטאנד און בעזאָנדערס ווי זאָלען האַנדלען דיא איי- דען אין צייט פון אַ פאָגראָם?

לאָמיר עס דאָ קרימיש בעטראכטען. צוערסט איז עס קלאָר, אז מיט פראָטעסטען אַ ווייניג העלפען דיא אידען, מען מעג זאָגען: איינפאך גאָר נישט. דיא רוסישע רעגירונג פייפט אויף אזעלכע פראָטעסטען, און דאָס רוסישע פאָלק ווייסן פון זיי גאָר נישט. עס איז דום און לע- כערליך צו גלויבען, אז דערמיט וואָס מען וועט איינרופען פראָטעסט־מיטינגען אין וועסט־איראָ-

ניען. דיא רוסישע רעגירונג איז יעצט דער גרע- סטער פיינד פון פאָגראָם און דער גרעסטער שונא ישראל אזוי וויא אַ מאָל דיא אינקוויזיציאָן. דיא באַסיאקעס, דער ווילדער און פערפינסטער טער המון, וואָס בעפאלען דיא אידען און מאכען דיא פאָגראָמען, זיינען אזוי שולדיג, וויא דיא פאנאטישע מענער און פרויען, וועלכע פלעגען אונטערווארפען האָלץ צו דיא שייטערהויפענס פון דער אינקוויזיציאָן. זיי ווערען נישט נאָר אויפ- געהעצט, זאָנדערן ווערן איינפאך אָרגאניזירט און געשיקט צו בעפאלען אידען, ווען נאָר דיא רעגירונג געפינט עס פאר נויטיג.

דער קישניעווער פאָגראָם האָט עס קלאָר בע- וויזען. פאָן פלעהווע האָט נישט געקענט בעהאלטען ויין בלוטיגע האנד, וועלכע האָט געשטעקט אין ריזער שרעקליכער שחיטה. נאָר, אויב נאָך דיא פאקטען, וועלכע האָבען בעוויזען דיא שולד פון דער רעגירונג אין דעם פאָגראָם, האָט אימיצער נאָך געקענט צווייפלען אין דעם, האָט ער זיך געמוזט איבערצייגען נאָך דעם זאָגענאנטען פראָ- צעס פון דיא קישניעווער פאָגראָמסציקעס. מען האָט זיי גע'משפט' נאָר אום צו שיטען זאמד אין דיא אויגען, אום יוצא צו זיין פאר דער וועלט. דיא ריכטיגע שולדיגע האָט מען אפילו נישט ארע- סטירט. האָט דען פאָן פלעהווע געקענט ארעסטיר- רען זיך זעלבסט און זיינע העלפערס אין דער בלוט־באָד? דער פראָצעס איז פון אָנפאנג ביז סוף געווען אַ טראניקאָמעדיע. דיא אָרימע אר- וואָקאטען, וועלכע האָבען פראָטעסטירט געגען שענדליכען געריכט, וועלען נאָך ליידען פאר דיא „פרייהייטען“, וועלכע זיי האָבען זיך ערלויבט.

אָבער נישט ווענען דיא אלגעמיינע און ספע- ציעלע אורזאכען פון אנטיסעמיטיזמוס אין רוס- לאנד, נישט ווענען דער ראָלע פון דער צארערנע- נירונג אין דיא פערפאָלגונגען געגען אידען, נישט ווענען דיא צייט און דעם אָרט פון מעגליכע נייע פאָגראָמען און נישט ווענען דעם נידערטרעכטיגען פראָצעס פון עטליכע קישניעווער פאָגראָמסציי- קעס ווילען מיר דאָ ריידען, ניר ווענען דעם, וואָס דיא אידען קענען טאָן, אום זיך צו בעשיצען געגען נייע אטאקעס און פאָגראָמען. דיא אונגליקליכע לאגע פון אונזערע ברידער אין רוס- לאנד וועט זיך נישט ענדערן, אויב מיר וועלען ריכטיג אָדער אונריכטיג אָנצייגען דיא אורזאכען פון דיא פערפאָלגונגען און אונטערדריקונגען; זיא וועט אויף אַ האָר נישט בעסער ווערן, אויב אַ פאָגראָם וועט אויסברעכען אין איין צייט אָדער

דעם רעכנונג פון דיא קישינעווער קרבנות. מיר מיינען דאָ נאטירליך ניט דיא אידישע ארבייטער-מאסען — זיי האָבען טאקי אויפריכטיג גע-קלאָגט אויף חורבן קישינעוון און געטראָגען זיי-ערע שווער-פערהאַרעוועטע סענטען פאר זייערע פּעראַונגליקטע ברידער—נאָר דיא שרייערס, דיא מהל'שע קליאמקעס, דיא פושקע-קלאפערס, דיא פוסטע מגידים, דיא שייסטער-לאַינערס (ווינקעל-אדוואָקאטען) א. א. ו. וועלכע האָבען זיך אליין ערקלערט פאר פערטרעטער פון אמעריקאנער אי-דען און וועלכע האָבען אין דער ווירקליכקייט נאָר געזוכט, אז זייערע נעמען זאָלען וואָס עפ-טער ערשיינען אין צייטונגען, אז דער עולם זאָל הערען פון זיי.

עס איז אזוי געוואָרן א גוואלדיגער טומעל, אז דער עולם איז גאָר צודולט געוואָרן און האָט געמיינט, אז אַט-טאָט וועט אָנקעל סעם אָנגורטען זיינע לענדען און געהן לערנען בלק מיט פאָניעץ. דיא אידישע צייטונגען, וועלכע האָבען נאָר גע-זוכט צו כאפּען וואָס מעהר סענטען מיט וואָס מעהר סענסאציאָנעלע און אונגעלומפערטע בע-ריכטען, וועלכע האָבען צושמירט א וואָרט וואהר-הייט אין א קוואַרט דומען שוואץ, אונטערגעפּע-פערט מיט בלאָפּס און סתם ליגענט, וויא עס איז ליידער זייער געוואוינהייט, האָבען אזוי געפיל-דערט וועגען פעטיציאָנען צוב פּרעזידענט, אז עס האָבען זיך געפונען אזעלכע אונשולדיגע אידען, וועלכע האָבען געגלויבט, דאָס אין דעם בע-שטעהט דיא גאולה פאר זייערע רוסישע ברידער. ווען איינער וואָלט דאן ארויס מיט אָפּענע דבורים און ערקלערט, אז דיזע אלע פעטיציאָנען זיינען ניט ווערטא דאָס פאפיר אויף וועלכע זיי זיינען געשריבען, וואָלט מען איהם, דאכט זיך, איינפאך פערשטיינערט.

יעצט אָבער, ווען יעדערער ווייס, וואָס פאר א מיאוס'ע קאמעדיע עס האָט זיך אויסגעלאָזען פון אמעריקא'ס „אריינמישען זיך“ און פון דיא בעריהמטע פעטיציאָן צום צאר, וועט יעדערער האָפענטליך אליין איינזעהען, אז דער בלאָף איז געווען אזוי גרויס, דאָס אלע האָבען זיך זעלבסט פערבלאָפּט, אפילו פּרעזידענט רוזוועלט אויך. מען האָט דעם פּרעזידענט געבלאָפּט מיט דעם אידישען וואוט און ער האָט זיי אָבגעבלאָפּט מיט א פערשפרעך צו שיקען דיא קלעגליכע פעטיציאָן פון אָרדען בני ברית צום צאר, אָבוואַהל ער האָט ניט נאָר גאנץ גוט געוואוסט, אז דיא רוסישע רע-גירונג וועט איהר גראָב צוריקשיקען, זאָנדרען אז

פא און אמעריקא וועט מען עפעס ווירקען אויף דער רוסישער רעגירונג. אפילו מיט פּראָטעסטען אין א פארלאמענט וועט מען איהר ניט פערשעה-מען און נאָך ווייניגער איינשרעקען. מיר זעהען דאָך, אז טראָץ אלע פּראָטעסטען אין דער גאנ-צער וועלט נאָך יער קישינעווער בלוט-באָד האָט מען אפילו ניט געקענט אויספיהרען, אז זיא זאָל זיך ווייניגסטענס שעהמען און משפּט'ן דיא פאָ-גראַמסציקעס נאָך איהרע אייגענע געזעצע. זיא האָט זיך איינפאך אויסגעלאכט פון אלעמען.

דיא אידען אין אמעריקא דארפען עס בעזאָג-דערס ניט פערגעסען דען עס זיינען דאָ פאָליטי-שענס און סתם בלאָפּערס. וועלכע זוכען איינצוריי-דען דעם עולם, אז מען קען עפעס אויפטהאָן דורך דעם קאָנגרעס אָדער פּרעזידענט פון דיא פראי-ניטע שטאמען. רויזערט אויף דאָס אמעריקאנער פאָלק, אָרגאניזירט פּראָטעסט-מיטינגען אין אלע שטעט און דערפער פון אונזער גרויסער רעפוב-ליק, פערשיט דעם קאָנגרעס און דעם פּרעזידענט מיט פעטיציאָנען! האָט מען פון אלע זייטען גע-שריען נאָך דעם קישינעווער פאָגראָם, און מען הויבט אויף דיא זעלבע קולות, וויא נאָר עס קומט א נאכריכט, דאָס מען קלייבט זיך אין רוסלאנד צו א נייעם פאָגראָם. אָבער וואָס איז געוואָרן פון דיזע אלע היסטערישע געשרייען, פּראָטעסטען און פעטיציאָנען? ניט מעהר און ניט ווייניגער, דאָס אייניגע פאָליטישענס און סתם-שע קליאמקעס האָבען, אמעריקאניש גערעדט, זיך אדווערטייזט און דעם עולם געבלאָפּט.

אונזער רעפובליק איז געוויס א זעהר מעכ-טיגע, רייכע און פאָרטגעשריטענע, אָבער דער וואָרט „בלאָף“ איז ניט אומזיסט א טיפיש אמע-ריקאנער. אין וואָס-איין-וואָס, נאָר אין בעריה-מעריי און בלאָפּס קען קיין פאָלק אויף אונזער זינדיגער ערד ניט איבערשטייגען דיא אמעריקא-נער. דיא אידישע עמיגראנטען און בעזאָנדרעס זייערע צייטונגען האָבען גלייך איבערגענומען דעם שניט מיט פילע מיילער. אין דיזער בעציהונג האָ-בען זיי זיך צו-שנעל אסימילירט... גלייך נאָך דעם שוידערליכען פאָגראָם אין קישינעוון האָט מען זיך א נעהם געטהאָן צו בלאָפען. איינער האָט געזוכט צו איבערשטייגען דעם אנדערן מיט זיין כלומרשט הייסע ליעבע צום אידישען פאָלק אין אלגעמיינעם און צו דיא קישינעווער אָפּפער בע-זאָנדרעם. אלע פאָליטישענס און אלע, וואָס שטרעבען א מאָל צו ווערען קנאקערס, זיינען גע-קראָכען פון הויט זיך צו שאפען א נאָמען אויף

איהרע דיפלאָמאטישע פערבינדונגען און פער-
פיהרען א מלחמה מיט רוסלאנד. קענט איהר זיך
פארשטעלען, אז אירגענד וועלכע רעגירונג זאל
פערקריכען אין א מלחמה מיט דעם צאר'ס מיל-
יאנען סאלדאטען צוליב דעם, וואָס מען וועט
מאכען נאָך אזעלכע פאָרגאָמען וויא אין קישי-
נעוו? אויב איהר זייט אזא געשיקטער דיפלאָ-
מאט, דאן מעגט איהר אויך פרוברענען נאָך א מאָל
דיא קאָמעדיע מיט אן אמעריקאנער פעטיציאָן
צום צאר.

לאָמיר זיך ניט נארען. רוסלאנד איז ליידער
אזוי שטארק מיליטעריש, דאָס זיז פיהרט דיא
רעגירע אין דער וועלט־פאָליטיק און דאָס יעדע
מאכט זוכט איהר לאסקע און בויגט זיך פאר
איהר. אָנקעל סעם, וויא שטארק ער זאָל ניט
פעררייסען זיין נאָז געגען שוואכערע פאר איהם,
איז ניט אן אויסנאָמע. אָט זיצט פאָניע אין
מאנדזשוריא, טראָטז אלע פראָטעסטען פון אמע-
ריקא, ענגלאנד און יאפאן. צוזאמען און ער וועט
דאָרטען פערבלייבען, וויא פיעל דיא אמעריקא-
נער רעגירונג זאָל ניט פערלאנגען דיא זאָרגע-
נאנטע „אָפּען־דאָר“ (אָפּענע טהיר), דאָס הייסט
פרייען האַנדעל. אין דער כינעזישער אימפעריע.
אויך קען גאָר ניט און וועט גאָר ניט אויספיה-
רען אמעריקא מיט איהרע פראָטעסטען געגען
דעם, וואָס רוסלאנד לאָזט ניט אריין אמעריקא-
נער אידען. וויא פיעל מאָל האָט מען שוין אין
קאָנגרעס געפאָרדערט, דאָס אין רוסלאנד זאָל
מען ניט מאכען קיין אונטערשייד צווישען
אמעריקאנער בירגער צוליבע זייער רעליגיאָן, און
דיא רוסישע רעגירונג האָט עס געהערט וויא דיא
קאז. נאָך מעהר, דיא אמעריקאנער רעגירונג איז
ניט געווען דיא איינציגע צו פראָטעסטירען, וואָס
איהרע אירישע בירגער ליידען דורך דיא רוסישע
אנטיסעמיטישע געזעצע — דיא ענגלישע, פראנ-
צוישע, איטאליענישע און בעלגישע רעגירונגען
האָבען דאָס זעלבע געטאן; אָבער רוסלאנד קי-
מערט זיך גאָר ניט וועגען דעם.

אנב אורחא וועלען מיר בעמערקען, אז עס
זיינען דא אייניגע פאָליטישענס אין אמעריקא,
וואָס זוכען צו מאכען זיך א נאָמען און צו פאנ-
גען אירישע שטימען דורך דעם, וואָס זיי ברענ-
גען אריין אין קאָנגרעס רעזאָלוציאָנען וועגען
דיזע פאספאָרט־פראגע. זיי ווייסען נאנץ גוט, אז
אלע זייערע רעזאָלוציאָנען וועלען פערבלייבען
אויפ'ן פאפיר, דען דיא רוסישע רעגירונג וועט
צוליבע דעם ניט ענדערן איהרע אנטיסעמיטישע

דיא אמעריקאנער רעגירונג וועט איהר גאָר ניט
שיקען אָפיציעל.

זאָל עס האָטש דיענען אלס לעהרע אויף
ווייטער, זאָל מען אין דער צוקונפט אויסמיידען
דיא פעהלערען און דומהייטען פון דער פערגאנ-
גענהייט, זאָל מען עהרליך טאן וויא ווייניג מען
קען, אָנשטאָט צו פערנעהמען זיך מיט בלאָפּס.
רער גרויסער עולם האָט אָבער ליידער א קורצען
זכרון, בעזאָנדערס דיא צוזאמענגעלאָפענע מאסע
אירישע עמיגראנטען אין אונזער עיר המקלט.
יא דאָס, וויא גאָר מען האָט לעצטען דעצעמבער
צושמירט אין דיא געלע אמעריקאנער צייטונגען
א פאָר פאלישע קלאנגען וועגען פאָרבירייטונגען
צו א נייעם פאָרגאָס אין קיינעווע, און דיא
אירישע בלעטער האָבען עס נאָך, וויא זייער
שטייגער איז, צוגעפארבט מיט זייערע אייגענע
גוזמאות און אונטערוואַפערטע ליגענס — האָט
מען ווידער אָנגעפאנגען צו פילדערן וועגען פער-
טיציאָנען און שיקען קאָמיטעס צום פרעזידענט,
וועמען דיא רוסישע אידען ליגען אייגענטליך
אין דער פיאטע גראדע וויא אלע אנדערע אמע-
ריקאנער פאָליטישענס.

הלאוי זאָל שוין מעהר ניט געהערט ווערן
פון פאָרגאָמען, הלאוי זאָלען זיי פערשווינדען אין
דער פערגאנגענהייט צוזאמען מיט אלע נאָכווע-
הענס פון פינסטערן אבערגלויבען און פון רע-
ליגיעזען און נאציאָנאלען האס, גאָר ווען עס וועט
טרעפען אן אָנפאל אויף אידען ערגעץ אין רוס-
לאנד, זאָל מען זיך דא אין אמעריקא ווייניג-
סטענס ניט לאָזען מעהר פערדולען א קאָפּ מיט
פעטיציאָנען צום קאָנגרעס און צום פרעזידענט
און איבערהויפט מיט הלומוט אויף אירגענד
וועלכע אריינמישונג פון אמעריקא אָדער פון אן
אנדער לאנד אין רוסלאנד וועגען אידען. גאָר
מענשען, וואָס האָבען קיין ברעקעל פערשטאנד
אין דיפלאָמאטיע און אינטערנאציאָנאלע פאָלי-
טיק, קענען זיך איינבילדען, דאָס אירגענד וועל-
כע רעגירונג וועט וואגען אפילו צו געבען אָנ-
צוהערענעם אָפיציעל דער רוסישער רעגירונג,
אז זיז זאָל בעסער בעהאנדלען איהרע אירישע
אינטערסאנען. וויא פיעל מען זאָל ניט פערפאל-
גען, אונטערדריקען, רויבען און מאָרדען אידען
אין דער רוסישער אימפעריע, וועט עס הייסען,
נאָך דיא יעצטיגע אינטערנאציאָנאלע פיהרונגען
און געזעצע, אן אינערליכע פראגע, אין
וועלכער קיין אויסלענדישע מאכט טאָר זיך ניט
אריינמישען, אויב זיז וויל ניט אונטערברעכען

שפאניען האָט פערלאָרען דורך דיא אויסוואַנדער־
רונג פון אידען, און זיא וועט אזא דומען פעהר
לער ניט מאכען. א רוסישער מיניסטער אָדער אן
אנדער גרויסער בלוט־הונד פון צאר קען זיך א
מאָל זאָגען, אז „דער גרענעץ איז אָפּען פאר איר
דען“, אָבער דאָס איז נאָר סתם גערערט, אום צו
בעליידיגען די אידען. אין דער ווירקליכקייט מוז
א איד קריגען א גובערנאטאָר־פאספּאָרט, אום
געזעצליך אריבערצוגעהן דעם גרענעץ, וועלכער
ווערט שטארק בעוואכט פון סאָלאַטען. זאָל זיך
נאָר אָנהויבען א ווירקליכע מאסען־אויסוואַנדער־
רונג פון אידען, וועט מען אויפהערען ארויסצו־
געבען פאספּאָרטען און דיא גרענעץ נאָך מעהר
בעוואכט ווערען.

דיא מיליאָנען רוסישע אידען מוזען אלזאָ
בלייבען אונטער דער זיסער השגחה פון דעם
צאר מיט זיינע בלוט־הינד און זיך פערלאָזען אויף
זייערע אייגענע קרעפטע, וויא ווייט זיי וועלען
קענען אויסהאלטען דיא אונטערדרוקונגען. פון
אויסלאַנד קענען מיר זיי נאָר העלפען מיט א
קרעכץ. נאָר וואָס זאָלען זיי טאָן? וואָס קענען
זיי טאָן אונטער דיא שרעקליכע אומשטענדען,
אין וועלכע זיי געפינען זיך? שיקען דעפוטאציאָן־
נען צום צאר און צו זיינע מיניסטערס? דאָס
וועט אזוי פיעל העלפען, וויא פאסטען און זאָר
גען תפילות אין דיא שולען. זיך אונטערשמיכלען
צו דער פאָליציי, זינגען מה יפית פאר אוריאר־
ניקעס און פריסטאוועס? דאָס הייסט נאָך מעהר
ערנידעריגען זיך, נאָך מעהר לאָזען רייטען אויף
זיך.

ניין, מען מוז גראדע האַנדלען פערקעהרט.
מען מוז גראדע זוכען צו פערטהיידענען זיך אזוי,
אז דיא פערפאָלגעריס זאָלען האָבען פיעל־ווייניג
אָבשיי אָדער אז מען זאָל דיא אונטערדרוקטע
וואָס ווייניגער פערזאכטען. דערצו איז נאָר דאָ
אין מיטעל און דאָס איז דיא זעלבסטפערטהיי־
דיגונג, וועלכע דער „בונד“, דיא סאָציאליסטיש־
רעוואָלוציאָנערע אָרגאניזאציאָן פון אידישע אר־
בייטער אין רוסלאַנד, האָט פאָרגעשלאָגען און
טיכטיג אָנגעפאנגען אויסצופיהרען, נעמליך:
געוואַלט געגעבן געוואַלט, געוועהר
געגעבן פאָרגעמסציקעס.

וואָס ווייניגער די בעפאלענע אידען וועלען
זיך זוכען צו בעהאלטען אין קעלערס, אונטער דיא
דעכער אָדער אפילו ביי פריינדליכע קריסטען;
וואָס ווייניגער זיי וועלען אויסשטעלען קרייצען
און איקאָנעס (היינטיגע קריסטליכע ביכדער) אין

געזעצע און וועט איבערהויפט ניט מאכען אן
אויסנאָהמע פאר אמעריקאנער אידען; אָבער
זיי ווייסען ניט ווייניגער, אז דערמיט קען מען
פערבלאָפען דיא אונוויסענדע אידישע עמיגראַנט־
טען און זיי שיטען זאמר אין דיא אויגען.

קורץ, אמעריקא וועט אונטער קיינע אומ־
שטענדען ניט ארויסטרעטען אָפּציעל מיט א
וואָרט געגען רוסלאַנד צוליב דיא אידען. דאָס
זעלבע איז נאטירליך מיט ענגלאַנד און אנדערע
אויראָפּעאישע מעכטע. פון אירגענד וועלכע
אריינמישונג פון אנדערע מעכטע אין אירגענד
וועלכע אנגעלעגענהייט, וועלכע דיא רוסישע רע־
גירונג בעטראכטעט אלס אן אינערליכע, איז נאָר
לעכערליך צו דענקען.

אלעס וואָס אידען אין דער וועלט קענען טאָן
צו העלפען זייערע אונגליקליכע ברידער אין
רוסלאַנד איז, אלזאָ, נאָר צו זאמלען געלט, ער־
שטענס, פאר דיא אָפּפער פון דיא פאָגראַמען,
און, צווייטענס, פאר דיא יעניגע, וואָס וואַנדערן
אויס. אָנשטאָט צו פערנעהמען זיך מיט פוסטע
חלומות אויף דיא אריינמישונגען פון אירגענד
וועלכע רעגירונג צו גונסטען פון דיא רוסישע איר־
דען, אָנשטאָט א פערדרעהעניס און פערבלענדע־
נעם מיט פעטיציאָנען און רעזאָלוציאָנען, דארף
מען זעהען צו שאפען וואָס א גרעסערן פאָנד צו
שטיצען עמיגראַנטען אין אזעלכע לענדער, וואו
זיי קענען האָבען דיא מעגליכקייט צו מאכען א
לעבען. דאָס איז דיא איינציגע פראַקטישע
הילפע, וואָס מען קען אויסערהאלב רוסלאַנד ליי־
סטען דיא רוסישע אידען. אלעס אנדערעס איז
נאָר פוסטע רייד.

אָבער וויא פיעל אידען עס זאָלען ניט אויס־
וואַנדערן פון רוסלאַנד, דיא גרויסע מאסע וועט
דאָרטען דאָך פערבלייבען. עס איז לייכט צו זאָל־
נען: עמיגרירען, אָבער, צום אונגליק, געפינען
זיך אין דער רוסישער אימפעריע איבער 5 מילי־
יאָן אידען, איבער א העלפט פון דעם גאנצען איר־
דישען פאָלק. עס איז אונמעגליך, דאָס אזוי פיעל
מענשען זאָלען קענען אויסוואַנדערן אפילו ווען
זיי זאָלען האָבען מיט וואָס צו דעקען דיא ריזיגע
קאָסטען. דאָס קען נאָר אפשר אויסגעפיהרט
ווערען, ווען דיא רוסישע רעגירונג זאָל זיי היי־
סען אויסוואַנדערן, דאן וועט מען קיין אנדער
ברירה ניט האָבען, וויא צו פערלאָזען רוסלאַנד
אָדער זיך צו טויפען אזוי וויא אין שפאניען צו
ענדע פון 15טען יאהרהונדערט. אָבער דיא רוסי־
שע רעגירונג ווייס פון דער געשיכטע, וויא פיעל

גאָר דיא קישינעווער אידען האָבען נאָך אן
ענטשולדיגונג, אז זיי האָבען זיך ניט געריכט
אויף אזא שרעקליכען פאָגראַם און זיי זיינען ניט
געווען פאַרברעייטער. יעצט אָבער וועט מען שוין
ניט האָבען אזא ענטשולדיגונג, ווען א פאָגראַם
וועט אויסברעכען ערגעץ אין רוסלאַנד, און דיא
שאַנדע וועט זיין גרעסער, ווען דיא אידען ווע-
לען זיך צולויפּען ווי מייז און זיך גאָר ניט וועה-
רען צו פערטהיידען זיך זייערע פרויען און
מינדער.

איבערלייגט עס אליין, בעטראכט דיא גאנצע לאגע מיט אָפּענע אויגען, עהרליך און אויפֿ־ריכטיג, און איהר וועט זיך איבערצייגען, אז גען פאָגראַמען איז ניטאָ קיין בעסערער שוין־מיטעל, וויא אז זעלבסטפּערטיידיגונג ביד חזקה, און אז דער „בונד“ איז גערעכט, ווען ער האָט זיך גלייך נאָך דעם קוישינעווער פאָגראַם גענומען צו פרעדיגען, דאָס אירען זאָלען זיך אין געהיים בעוואַפּען, וויא ווייט דאָס איז נאָר מעגליך, און זאָלען אין יעדער שטאָט אָרגאניזירען שוין־קאָ־מיטעטען.

מיר ווידערהאלען, אין צייט פון פאָרגאָמען
זעהען מיר ניט קיין אנדער היילע וויאזוי געוואלט
געגען געוואלט, ווי געוועהר נעמען פאָרגאָמען
קעס, וויאזוי אויסצופיהרען דיא פאָרשעלעג און
פלענער פון "בונד". אויב דער לעזער מיינט, אז
מיר זאגען עס נאָר דערפאר, ווייל מיר זיינען
פאָציאליסטען און האלטען נאטירליך מיט אונז-
זעלע חברים פון "בונד", האָט ער א טעות; מיר
זאגען עס, ווייל דער "בונד" האָט רעכט, ווייל
דאָס איז דער בעסטער אויסוועג אונטער דיא
אומשטענדען אין רוסלאנד.

פ. קראניץ.

דיא פעסטער פון זייערע הייזער; וואָס מעהר זיי וועלען זיך בעשיצען ביר זחקה; וואָס מעהר זיי וועלען זיך וועהרען מיט רעוואָלוציעס אין דיא הענד — אלץ ווייניגער חשק וועלען דיא פאָ-גראַמסציקעס האָבען זיי אָנצוגרייפּען און אלץ מעהר אכטונג וועלען זיי געווינען אין אלע קלאָ-סען פון רוסישען פאָלק. דיא רוסען שצען זעהר טאפּפערקייט און מוטהיגע זעלבסט־פערטהייד-י-נונג און די אידען וועלען דארום געווינען א סך אין דיא אויגען פון דער רוסישער מאסע. ווען זיי זאָלען אויספיהרען דיא פערטהייד־ינונגס-פראָגראַם פון „בונד“, דיא פאָגראַמסציקעס ווע-לען דאן וויסען, אז זיי ריזיקירען מיט זייער לע-בען און וועלען יעדענפאלס ניט בלייבען אינבע-שטראָפּט, ווען זיי וועלען זיך אַ לאָז טהאָן צו רויבען און צו מאַרדען דיא „זשידעס“, וועלכע זיי האָבען ביז יעצט אויך פּעראכט וואָס פייני-לינגע.

דיא צאָהל פון אמת'ע פאָגראַמסציקעס איז אין ערנעץ ניט געווען גרויס. אלע בעריכטען פון קיינעווע שטימען איין, אז סך הכל 400 פאָגראַמסציקעס האָבען דאָרטען אָנגעמאַכט דעם שוידערליכען חורבן. ווען דיא אידען וואָלטען זיך געהאַלטען מוטסיג און זיך געוועהרט אפילו אין א צעהנדליג הייזער, וואָלט עס ניט געקומען צו אזא חורבן. ווייניגסטענס, עטליכע פאָגראַמסציקעס וואָלטען שוין ניט געקענט געהן ראבעווען און מאָרדען ווייטער. עס איז אמת, אז דיא פאָליציי האָט ניט דערלאָזען א קליינעם טהייל אידען ארויסצטרעטען געגען דיא פאָגראַמסציקעס, אָבער ווען זייער צאָהל וואָלט געווען גרעסער און ענערגישער, וואָלטען זיי זיך געקענט דורכ-רייסען און בעשיצען האַמטש עטליכע הייזער.

טאָלסטאָי און זיינע ווערקע.

(א קורצער איבערזעצונג איבער דער ליטעראַרישער און פראַקטישער טהעטיגקייט פון טאָלסטאָי)
סטאָי פון 1855 ביז 1893 יאָהר).
פון דר. ל. אַקסעלאַראַד.



ס ענדע פון 1855 יאָהר, נאָך דער קרימער מלחמה, האָט טאָלסטאָי זיך איבערגע-צויגען נאָך פעטערס-בורג. דיא גרעסטע ליטעראַטען פון יענער צייט האָבען מיט גרויס פרייד אויפגענומען דעם יונגען, בעוואוסט-טען און געשעצטען דיכטער, דערצו נאָך א סע-וואסטאפּלער העלד. (טאָלסטאָי האָט גענומען א'ן אנטהייל אין קרימער קריעג). אויף א פאטאָ-גראפישע בילד פון יענער צייט איז טאָלסטאָי פאָרגעשטעלט צוזאמען מיט אלע דאמאלסדיגע בעוואוסטע רוססישע שרייבער (גרינאָוויטש, טורגעניעוו, אַסטראָווקי, דרוזשינין, נעקראסאָוו, סאָלאָגוב און פאנאייעוו).

דיא בעסטע דאמאלסדיגע רוססישע ליטע-רארישע קרעפטען האָבען זיך פּערזאָנליכט צו א פראַגרעסיווער טהעטיגקייט און האָבען ארויס-געגעבען דעם זשורנאַל „סאָוורעמעניק“ (צייט-גענאָססע). מיט גרויס ערפאָלג האָבען זיי אויס-גענוצט דיא קורצע בליה-צייט פון פּרעספּריי-הייט, וועלכע איז געווען אין רוססלאַנד אין אַנ-פאנג פון אלכסנדר דעם צווייטענס רעגירונג. דער ליטעראַרישער קרייז האָט טאָלסטאָיען פאָר-געלייגט מיטצוארבייטען. דער דיכטער איז אָבער געווען מרד שחורה'דיג. אלע האָבען געגלויבט אין ענטוויקלונג, פראַגרעס, אין א בעסערע צוקונפט און אז עס איז אָנגעקומען דער ריכטיגער מאָ-מענט דאפיר צו ארבייטען. טאָלסטאָי וויל עס ניט הערען און זעהען. אין דיא דעבאטען איז ער געווען זעהר איינגעשפּאַרט; אנשטאט מיטגע-פיהל צו דיא שטרעבונגען פון זיין צייט איז ער געווען פארנומען מיט דער פילאָזאָפישער פראגע: וואָס איז אזוינס אבסאָלוטע וואהרהייט? ווען

מען פלעגט רעדען פון פראַגרעס, פלעגט ער פרע-גען, וואָס בעדייטעט אייגענטליך פראַגרעס. קורץ, אלע ליטעראַטען, וועלכע זיינען געווען בע-גייסטערט מיט דיא אידעען פון זייער צייט, האָבען מיט דעם סקעפטישען דיכטער נאָר נישט געקענט אָנהויבען צו טהאָן. פראַפעסאָר גאלגוי, אין זיין בוך „לעא טאָלסטאָי אלס א רוסישער רעפאָרמאטאָר“ (קיטל 1893 יאָהר), בריינגט זיין האַלטונג אלס א בעווייז פון זיין פילאָזאָפישער טיעפיקייט און זיין גרויסער ערנסטקייט. מיר זיינען ניט מיט דיווער מיינונג, דער גרויסער דיכטער פילאָזאָף קאנט האָט זיך זעהר געפרייט, ווען עס האָט אויסגעבראָכען דיא פראנצויזישע רעוואָלוציאָן נאָר אָהן חקרנות/שאפט וואָס איז אזוינס רעוואָלוציאָן אן און פיר זיך. ניט טאָל-סטאָי'ס פילאָזאָפישע טיעפיקייט האָט אָבערהאל-טען איהם צו נעהמען א'ן אנטהייל אין דעם „סאָ-וורעמעניק“, זאָגנדיג דער מאנגעל פון לוסט צום לעבען און דער קליינער צוזאמענהאנג מיט דיא דאיעלע לעבענסקרעפטע.

אין פעטערסבורג האָט טאָלסטאָי געוואָהנט איאָהר צייט. אויסגעמאטערט פון דעם גרויס-שטאדטיגען לעבען, האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק אין זיין גוטסבעזיץ „יאסנאיא פאָליאנא“. דאָס איינפאכע דאָרף-לעבען, דיא נאטור און לאנדווירטשאפט, מיט וועלכע ער האָט זיך בע-שעפטיגט, האָבען בערהויגט דעם געמיט פון דעם דיכטער.

אָבער באלד האָט ער זיך ווידער אָנגעהויבען שלעכט צו פיהלען, ער האָט בעשלאָסען מאכען א רייזע אין אויסלאַנד; ער האָט בעזוכט דייטש-לאַנד און פאריז, וואו ער האָט געזעהען מיט זיינע אייגען ווי מען האָט הינגעריכטעט א מענ-שען און דאָס האָט אויף איהם געמאכט איין גרויסען איינדרוק. אין דערזעלבער צייט איז גע-שטאָרבען זיין היים געליעכטער ברודער און

צויגען צו זיך דיא אויפמערקזאמקייט ניט נור אין רוסלאנד, זאָנדרען אויך אין מערב אייראָ-פא. דיא שולע איז געווען מיט'ן פולען זינן פון וואָרט א „פרייע שולע“. דיא קינדער פלעגען קומען און אוועקגעהען, ווען זיי האָט זיך פער-גלוסט, געטהאָן וואָס זיי האָט זיך געוואָלט, געלערנט וואָס זיי איז געפעלען געווען אָהן קיין שום דיסציפלין און צוואנג. עס האָבען עקסיס-טירט נור דיא רעגלען, וועלכע דיא תלמידים אליין האָבען געהאלטען פיר נויטיג איינצופיה-רען. דיא אויפגאבע פון דיא לעהרער איז בע-שטאנען אין דעם, צו ערוועקען אין דיא קינדער דעם לויסט צו וויסענשאפט און פאראינטערע-סירען זיי מיט דעם בעטרעפענדען געגענשאטאנד. דער פעדאגאגישער גרונדזאץ פון טאָלסטאָי איז געווען: „דער לעהרער דארף קיינמאָל האלטען אין געדאנק, אז אין מיסערפאָלג זיינען שולדיג דיא תלמידים. ער מוז זיין איבערצייגט, אז ער זעלבסט קען זיין דערין שולדיג; דען וואָס ווע-ניגער ער איז בעקאנט מיט זיין אונטערריכטס-שטאָף, אלץ מעהר מוז ער ברויכען שטרענגיג קייט און צוואנג, און וואָס מעהר ער ווייס זיין געגענשאטאנד, אלס נאטירליכער און פרייער מוז זיין זיין אונטערריכט.“ אין דיעזע ווערטער זעהט מען דעם איינפלוס פון דעם פראנצויז-ישען שרייבער רוססאָ.

דיא שיללער פון דיעזער פרייער שולע האָ-בען געמאכט גוטע פאָרשטרימע, האָבען געליעבט דיא לעהרער מיט דעם לערנען. דיעזע טהעטיגקייט, וועלכע האָט געדויערט 3 יאָהר, האָט זעהר אייגענמאטערט טאָלסטאָיען. דיא פראגען „צוליעב וואָס“ און „צו וועלכען צוועק“ האָבען איהם פון דאָס נייע פערנומען. איבער דיעזען פעריאָד פון זיין לעבען דריקט ער זיך אזוי אויס אין זיין „ורוי“: „דיא סכסוכים און פשרות פון דיא צדדים אין משפט זיינען מיר געווען אזוי שווער, מיין טהעטיגקייט אין דיא שולען האָט זיך בעוויזען אזוי אונקלאָר, מיין געמאכטער טאָן אין זשורנאל, וועלכער איז אי-מער געווען אין איין בעשטאנד — אלעמען צו בעלעהרען און פון אלעמען צו פארדעקען דאָס וואָס איך האָב אליין ניט געוואוסט — איז מיר געווען אזוי ווידערליך, אז איך בין קראנק גע-וואָרען מעהר גייסטיג אלס פיזיש. איך האָב אלעס געוואָרפען און בין אוועק געפאָהרען אין דיא באשקירענ-סטעפען, כדי צו אָטהמען פרי-שע לופט, טרינקען קומיס און צו פיהרען א

פריינד ניקאָלאָי. דיעזער פאל האָט איהם אויף א געוויסער צייט צערבראָכען. זיין געדריקטע שטימונג פון יענער צייט איז גוט אויסגעדריקט געוואָרען אין זיינע צוויי ערצהעלונגען „לוצערן“ און „אלבערט“. ווי מען קען זעהען פון זיין „ורוי“ פון יענער צייט, איז ער זעהר פערנומען מיט דער פראגע: „וואָס איז דער טוידט?“ דיא פרא-גע איז ביי איהם איינע פון דיא וויכטיגסטע. אין זיין ראָמאן „קריעג און פריעדען“ איז דער טוידט אזוי קינסטלעריש בעשריבען, אז מען פיהלט גלייך, דאָס דער פערפאסער האָט דעם טוידט מעהר אלס איינמאָל אין זיין פאנטאזיע איבערגעלעבט.

טאָלסטאָי רעכענט דעם טוידט פון זיין ברודער אלס א ווענדעפונקט, זייט וועלכען זיין לעבען און וועלטאנשויואנג האָבען אָנגענומען איין אנדער פאָרם. נור ער האָט א טעות, ניט-ער טוידט פון זיין ברודער איז דיא אורזאכע פון זיין פעסימיזמוס, זאָנדרען אומגעקעהרט. ער האָט דיעזען טוידט צוגעגעבען אזא בעדייטונג וואָס דער פונקט, וועלכער פאלט אריין אין א פאס פון פולווער, איז דיא סבה פון עקספלאָ-זיאָן, יאָנדרען דיא שפרענגיקראפט פון דעם פולווער גופא.

נאָך דעם ברודער'ס טוידט איז טאָלסטאָי אוועק צוריק נאָך רוסלאנד און האָט פארבראכט א יאָהר לאנג אין „יאסנאאי פאָ-ליאנא“. ער האָט בעשלאָסען וויעדער פאָהרען קיין אויסלאנד, אָבער דיעזען מאָל שוין מיט א בעשטימטען צוועק. דערוויילע האָט ער זיך בעשעפטיגט מיט געבען אונטערריכט בויערישע קינדער און האָט געהאט א כונה איינצורייכטען א פאָלקס שולע. דער הויפטצוועק פון זיין ריזע איז געווען דאָס שטודיום פון שולען און אונטער-ריכטס מעטהאָדען.

אלס ער האָט זיך אין 1861 יאָהר צוריקגע-קעהרט נאָך „יאסנאאי פאָליאנא“ האָט ער אויף זיך גענומען דעם אמט פון א „מיראָוואָי פאָס-רעדניק“ (פריעדענס פערמיטלער), צוגלייך האָט ער געגרינדעט א שולע און האָט אָנגעהויבען ארויסצוגעבען איין צייטשריפט אונטער דעם טיטעל: „יאסנאאי פאָליאנא“.

מיט גרויס געדולד און מוטה האָט טאָל-סטאָי געארבייט אויף אלע דיעזע געביטען. אין דעם פעדאגאגישען שוורנאל האָט ער בעשריבען זיין אונטערריכטס מעטהאָדע, וועלכע האָט צוגע-

דען גלח", האָט דעם הייליגען אבענדמאָהל גע-
געסען און האָט זיך גענויט "שרעקליכע ענוים"
צו גלויבען, אז דער ברויט און וויין, וואָס ער
האָט געגעסען, איז פֿלייש און בלוט פון כריס-
טוס (טראַנסכובסטאנציאציאָן). גראַף טאָלסטאָי
מאכט דיא פּראָבע פריהער מיט זיינע העלדען.
אין דעם פערפאסער קעמפפּען דער סקעפֿ-
טיציזמוס מיט דער אמונה, ווען ער האָט נאָך
געשריעבען זיין ראָמאַן "קריעג און פריעדען",
אין וועלכען, ווי ער דריקט זיך זעלבסט אויס,
האָפט ער צו געפינען דעם לויסט צום לעבען.

אזוי ווי דער אויטאָר זעלבסט האָט דערנאָך
געפונען דעם מקור פון לעבען אין דער פאָלקס-
מאסע, אזוי האָט גראַף בעזוחי ענדעקט אין דעם
רעליגיעזען קאראטאיעו דעם וואהרען זיגן פון
לעבען. קאראטאיעו, וועלכער שטעלט פאַר דיא
פאָלקסמאסע, איז א מיסטישער וועזען. פון זיין
מויל פליסען וואהרהייטען, וועלכע דיא געטליכע
פערזאנפֿט האָט איהם ענטדעקט. ער ווייס אונז
מיטעלבאר דעם צוועק פון לעבען, ער פיהלט
זיין אייניגונג מיט גאָט, גלויבט, לעבט, אר-
בייט און איז פאָלקאם גליקליך. קאראטאיעו
עראינערט אונז גרישען, דעם וואנדערער צו היי-
לעגער ערטער, וועלכער איז בעשריעבען אין טאָל-
סטאָי'ס ערשטע נאָוועלען "קינדהייט", "קנאבענ-
הייט" און "יוגענד".

איך וועל מיך ערלויבען אויסוועהלען נאָך
א כאראקטעריסטישען צוג פון זיין "פריעדען
און קריעג": דיא מאסענפסיכאָלאָגיע. ווען טאָל-
סטאָי האָט צו טהאָן מיט דער מאסע, סיי אין
דער צייט פון קריעג, סיי אין דער צייט פון
פריעדען, ערשיינט זיא פיר אונז ניט ווי עטוואָס
א מעכאנישע צונויפֿעטצונג, זאָנדרען וויא א
כעמישע. דער מענש דענקט און פיהלט גאנץ
אנדערש ווען ער איז אליין, אלס ווען ער געפינט
זיך צווישען א מענגע מענשען. ארויסגעהענדיג
פון דיעזען געזוכטספונקט, דאָס דיא מענגע בע-
זיגט אן אייגענטימליכע פסיכאָלאָגיע, קומט
ארויס, אז ניט דער העלד בעהערשט דיא מענגע,
זאָנדרען אומגעקעהרט, דיא מענגע בעהערשט
דעם העלד.

א העלד איז נור דער, ווער עס פיהלט די-
רעקט דיא שטימונג פון דער מענגע און דריקט
אויס ריכטיג איהר מיינונג. קוטוואָו איז דערפאר
אן אויסגעצייכענטער פערלמארשאַל, ווייל ער
פיהלט מיט דעם חיל, ווייל ער איז פעסט אי-
בערציגט, אז ניט זיין פערזענליכע טאפּפערקייט

טהירישען לעבען." דיא אינערע רעוואָלוציאָן,
וועלכע ער האָט דורכגעמאכט איז ביי יענער
צייט אין זיין גייסט פאָלשטענדיג צייטיג גע-
וואָרען. נאָך זיין איבערצייגונג, וואָלט זיא איהם
שוין דאמאלס דורכגעדורנגען, אויב איהם וואָלט
ניט אויסקומען דורכצומאכען א נייע לעבענס-
אויפגאבע. ער האָט נעמליך חתונה געהאט 84
יאָהר אלט מיט א 18 יעהריגער מיידעל.

צוויי וואָכען נאָך דער חתונה האָלט זיך
שוין טאָלסטאָי פאר א פאָלקאם נייען מענשען.
דיא בעדינגונגען פון זיין גליקליכען פאמיליען-
לעבען, דיא זאָרג איבער זיין פרוי, שפעטער אי-
בער דיא קינדער, האָבען ביז א געוויסען גראד
אָבערבאָכען זיין זוכען פון דעם אלגעמיינעם
לעבענסצוועק. טאָלסטאָי האָט געארבייט אונז
ערמידליך אלס גוטסבעזיטצער, פאמיליענפאטער,
יענער און דיכטער. אין דיעזען פעהרעלטניס-
מעסיג רוהיגען פעריאָד פון זיין לעבען זיינען
לאנגזאם צייטיג געוואָרען זיינע ביידע גרויסע
ראָמאַנען, וועלכע האָבען איהם געזוכערט איין
עוויגען פלאטץ אין דער וועלטליטעראטור, נעמ-
ליך "קריעג און פריעדען" און "אננא קארע-
נינא".

דאָס דער אינערער פעססימיסטישער און
מיסטישער געדאנק האָט זיך אין איהם ווייטער
ענטוויקעלט אפילו אין יענער צייט אויך, קען
מען לייכט זעהען פון דיעזע זיינע ראָמאַנען.
צוויי העלדען פון דעם ראָמאַן "קריעג און פריע-
דען", גראַף בעזוחי און פירסט באלקאנסקי, כא-
ראקטעריזירען דעם אינערען קאמפּף פון דעם
דיכטער. ביידע זיינען טיעף פעססימיסטיש גע-
שטימט. ביידע חקר'ען זיך איבער דעם אלגע-
מיינעם צוועק פון לעבען. גראַף בעזוחי און
פירסט באלקאנסקי זיינען אין זייער גרונדשטי-
מונג גאנץ ערליך. דאָך זיינען זיי אין זייער גייסט
ריכטונג אין גאנצען פערשיעדען. באלקאנסקי איז
א פעססימיסט און א סקעפטיקער. ער איז ניט
אימשטאנדע צו געפינען אין דער אמונה אָדער
אין איין אנדערער מיסטישער לעהרע א נייעם
קוואל פיר דאָס לעבען, וועהרענד גראַף בעזוחי
בעזיצט דיעזע פעהיגקייט. אזוי לאָזט טאָלסטאָי
דעם גראַף בעזוחי אריינטרעטען אין דער פראנ-
מאססאָנער "פריי מוליאַרעס לאָזשע", וואו דער
העלד ערפילט מיט הייסע חפלות און מיט גרויס
הכנעה אלע צערמאָניעס. דיעזע סצענע עראי-
נערט אונז דירעקט דאָס, וואָס טאָלסטאָי האָט
זיך שפעטער מכניע געווען פאר איין "אנוויסענ"

זאָגנדרן דיא פֿעלקער בעוועגונג איז איבער הויפט א פראָדוקט פון דער טהעטיגקייט פון אלע מענשען, אָהן קיין שום אויסנאהם, פון דיא אלע, וועלכע נעהמען א'ן אנטהייל אין דיא בעטרעפענדע פאסירונגען. ("קריעג און פריעדען זייטע 452"). "מיר גלויבען, אז נאפאלעאָן'ס ווילען איז געווען דיא אורזאכע פון דער מלחמה פון 1812 יאָהר, ווייל מיר בעטראכטען א גרוי סע צאָהל פאסירונגען, וועלכע האָבען פאָרבערייט די ענע מלחמה, אלס איין איינציגע פאסירונג. דיעזער היסטאָרישער פאקט ווערט ערקלערט אלס א רעזולטאט פון דער ענערגיע און אויס-שליסליך פון נעפאלעאָן'ס ווילען, באמת איז אָבער דיא מלחמה אבהענגיג ניט פון נאפאלעאָן'ס ווילען זאָגנדרן אומגעקעהרט, זיין ווילען איז געווען אבהענגיג פון דער מלחמה. נא פאלעאָן האָט געוואלט דאָס, וואָס זיין צייט האָט פון איהם געפאָרדערט." ("קריעג און פריעדען זייטע 448").

פון דיעזען שטאנדפונקט בעטראכט טאָלסטאָי דעם איינפלוס פון דער גענאליער פער-זענליכקייט: "לויטער איז דעריבער געוואָרען א פיהרער פון זיין יאָהר הונדערט, ווייל ער זעלבסט איז געווען א פראָדוקט פון זיין צייט. ער האָט געדענקט און געוויקט גלייך ווי זיין צייט האָט פון איהם געפאָרדערט. ווען עס וואָלט איר דערש געוועזען, דאמאלסט וואלט זיין ווירקונג געווען אָדער אונמעגליך אָדער אוננאטירליך. ווען לויטער וואָלט געווען ניט עהנליך זיינע צייטגענאָסען, דאן וואָלט ער פערשוואונדען ווי אן אונגערייפליכע ערשיינונג, דאָס אייגענע איז מיט רוססאָ און מיט אנדערע גרויסע מענשען." דיא ארבייט פון דיא גרויסע פערזענליכקייטען בעשטעהט אין דעם, וואָס זיי דריקען אויס דיא פאָרדערונגען און דיא טענדענצען פון זייערע צייטגענאָסען. דערמיט ווערט בעשטימט דער איינפלוס פון דעם זשעניע און זיין אינדיווידו-עלער ווילען.

ווען טאָלסטאָי האָט געענדיגט דעם ראָמאן "קריעג און פריעדען", האָט ער זיך ווייטער גע-נומען פיר פּעדאגאָגיק. אין יאָהר 1870 האָט ער ארויסגעגעבען פיעלע קליינע יוגענדשריפטען. אין יאָהר 1875 האָט זיין ארטיקל איבער פאָלקסערציעהונג און בילדונג געמאכט א גרוי מען טומעל און האָט ארויסגערופען א לעבהאפ-טע פאלעמיק, בעזאָגנדרס פון דער זייט פון דער דייטשער פּעדאגאָגיק, וועלכע טאָלסטאָי

וועט איהם בריינגען דעם נצחון, זאָגנדרן דיא שטימונג פון דעם חיל. ער שלאָפט ביי יעדען קריעגסראט, ווייל ער ווייס, אז פון אלע געניאלע סטראטעגישע פלענער וועט גאָר נישט ווערען, ווען דיא סאָלדאטען וועלען ניט גוט געשטימט זיין. דער זעלבער שלאָפּעדיגער אלטער, וועלכער איז דורכגעדרונגען מיט געדולד, איז גרייט מיט גרויס בעגייסטערונג אָנצופאלען אויף דעם פיינד ווען ער זעהט, אז דיא סאָלדאטען זיינען געווא-שענע און אויסגעפוצטע און ווארטען אויף דער שלאכט ווי אויף א יום טוב, ווי עס איז געשעהען פאר דעם שלאכט ביי באָראָדינאָ. נאָך דיעזער שלאכט פערליערט נאפאלעאָן זיין שטראהלעך קרוין. פון א גרויסען און געניאלען העער-פיה-רער, ווערט ער איין איינפאכער און זאָגאר איין אונגלייכער הערשער. דאָס קומט דערפון, ווייל דיא פראנצויזישע ארמעע האָט זיך נאָך דער שלאכט צוגליעדערט ווי א כעמישע פערבינדונג אויף איהרע עלעמענטען. אין דיעזען מאָמענט שטעהט שוין ניט פאר אונזערע אויגען א קאמ-פאקטע מאסע פון א מחנה חיל, זאָגנדרן צווייטע און צושפרייטע איינציגע סאָלדאטען, וועלכע זיי נען פארנומען יעדער מיט זיינע אייגענע איי-טערעסען. קיינערליי בעפעהלען, קיינערליי פער-שפּרעכונגען זיינען געווען אים שטאנד דיא צו-שפרייטע און צושפרייטע ארמעע צונויפצונעה-מען צוזאמען אין איין קאָלעקטיווער איינהייט. ווערט פון דער מאסע גאר נישט, פערשווינדעט אויך דער העלר. דער אינהאלט פון דער מאסע איז דאָס אונבעוואוסטע, וועלכעס ווירקט אין איהר און דורך איהר אויף דעם העלר. דאָס אונבעוואוסטע ווירקען. איז דיא סבה פון דיא היסטאָרישע פאסירונגען. "נור דיא אונ-בעוואוסטע טהעטיגקייט בריינגט פרוכטען, און דער מענש וואָס שפיעלט א ראָלע אין וועלכער עס איז היסטאָרישער פאסירונג, פארשטעהט ניט קיינמאָל איהר בעדייטונג. ווי נור ער הויבט אָן וועלען זי צו פערשטעהען, הערט ער אויף צו בריינגען פרוכטען ("קריעג און פריעדען" באנד 4, זייטע 19, מאָסקוי, 1889 יאָהר)."

דיא ראָלע פון א פערזענליכקייט אין דער געשיכטע איז לייכט צו בעגריפען, ווען עס איז אונז גוט בעקאנט דיא מאסענפסיכאָלאָגיע. "ניט קיין מאכט, ניט קיין זשעניע, ניט יעדערער בע-זונדער, אויך ניט ביידע צוזאמען, זיינען אים שטאנד ארויסצורופען א פֿעלקער בעוועגונג, ווי דיא עלטערע היסטאָריקער האָבען געגלויבט,

בילדעט כמעט א רעליגיעזע סעקטע. פון דער אנדער זייט האָבען דיעזע ווערק ארויסגערופען א שארפע קריטיק געגען איהם. דיא רעוואָלוציאָנערע שריפטשטעלער זיינען אָנגעפאלען אויף איהם וועגען זיין טהעאָריע ניט צו ברויכען גוואלט געגען שלעכטס, דיא קאָנסערוואטיווען — וועגן זיינע ביסערנדע קריטיק פון איצטיגער אָר-דנונג, דיא גלחים — וועגען זיין אפּקורסות, דיא פרייזיניגע — וועגען זיינע רעליגיעזע שטרעבונגן. דיא פערטרעטער פון שעהנע ליטעראטור און קונסט האָבען געקוקט אויף איהם מיט פער-וואונדערונג און בעדיערען. זיי האָבען געזעהען, ווי אין דיא אלע מיסטישע גלויבענס און חסירות ווערט פערלָאָרען דער געניאלער בעלעטעריסט פון רוסלאַנד.

פון 1861 יאָהר בעשרענקט טאָלסטאָי זיך ניט נור מיט טעאָלאָגישע טראקטאטען, וועלכע האָבען פאָרגעלייגט זיין נייע וועלטאנשיאונג אין א לעהרהאפטען טאָן. נור ער האָט אויך גע-שריעבען פיעלע קליינע פאָלקסערצעלהונגען, וועלכע זיינען זעהר פערשפרייט פון זיינע אי-הענגער אין דיא פאָלקסמאסען.

דיעזע ערצעלהונגען, וועלכע זיינען פול מיט נסים ונפלאות, טראָטץ זייער איינפאכהייט און רייכער שפראכע מאכען זעהר א'ן אונאנגענעמען איינדרוק, דען ער פערדיגט גלייכצייטיג מיט דער לייעבע צום חכר אויך אבערגלויבעריי.

ווי עס שיינט, איז דעם דיכטער ניט אזוי לייכט אָבצורייסען זיך פון דער מוזע. אין 1880 יאָהר איז ערשינען א פרעכטיגע טיעפ פסיכאָ-לאָגישע ווערק „דער טויט פון איליא איליטש“, אין יאָהר 1887 — „דיא מאכט פון פינסטערנים“, אין 1890 — „קרייצערס סאנאטא“.

אין דיעזע ווערקע זעהען מיר דיא מענשען אין זייערע ליידען און שמערצען, לעבען און ווירקען, טראָטץ דעם פערפאסער'ס טענדענץ צו בעלויכטען דיא ווירקליכקייט אים זיין פון זיין לעהרע. טאָלסטאָי ערשיינט אלס מייסטער אזוי גרויס און מעכטיג ווי פריהער.

איך וויל שליסען מיין קורצען ליטערארישען איבערבליק איבער טאָלסטאָי'ס טהעטיגקייט מיט דיא ווערטער פון דעם גרויסען רוסישען שרייבער טורגעניעו אין זיין בריעף צו טאָלסטאָי'ען גופא: „וועה און לייד איז אונז, דאָס איהר, דער גרעס-טער קינסטלער פון רוסלאַנד, האָט אוועקגעלייגט אייער פענזעל אָן א זייט.“

האָט בעקעמפפּט. וועהרענד דיעזער צייט האָט דער דיכטער אָנגעהויבען צו שרייבען זיין צוויי-טען בעריהמטען ראָמאַן „אנא קארענינא“, וועלכען ער האָט פערעפענטליכט אין „רוססי וועסטניק“ אין 1874-1876.

אין דיעזען ראָמאַן איז שוין אין גאנצען ארויסגעטראָטען זיין מיסטיש - טעאָלאָגישע שטרעבונג. שוין אויף דער ערשטער זייטע פון דעם ראָמאַן האָט ער אויפגעשטעלט דעם פסוק: „לי נקם ושלם“ (מיון איז דיא נקמה און דער שכר). דערמיט האָט ער געוואָלט אָנדייטען, דאָס דיא תאוה'דיגע, ליידענשאפטליכע לייעבע פון דער העלדין אנא קארענינא צו דעם העלד ווראָנסקי מוז בעקומען איהר שטראָף. טאָלסטאָי איז אָבער א קינסטלער, און זיין געבאָרענער טאלענט בעזיעגט דעם תוכן פון דעם פסוק. דער לעזער ווערט דורכגעדרונגען פון טיעפען מיט געפיהל צו דער אונגליקליכער העלדין פון דעם ראָמאַן אזוי, אז ער פרעגט מיט פערוואונדערונג: צו וואָס איז נויטיג דאָ נאָך א שטראָף צו צו-לעפען?

דער קינסטלער האָט מנצה געווען דעם נביא פון עוואנגעליום.

ניט אומוואָנסט האָט טאָלסטאָי שפעטער זיין פינסטלערישע פענזעל אָן א זייט געלעגט; ער האָט זעהר גוט געפיהלט, אז דער קינסטלער איז אין איהם שטארקער אלס דער נביא.

נאָך דעם ראָמאַן „אנא קארענינא“ האָט טאָלסטאָי פערזוכט פאָרטצוזעצען זיין קינסט-לערישע טהעטיגקייט. ער האָט אָנגעהויבען צו שרייבען א ראָמאַן אונטער דעם נאָמען „דעקא-בריסטען“, וועלכער איז ליידער ביז איצט געבלי-בען ניט געענדיגט.

דיא מיסטישע געדאנקען, וועלכע האָבען גע-שוועבט אין זיין מוח, האָבען איהם געפיהרט אויף א נייעם וועג. ער האָט אָנגעהויבען א קרי-טיק פון טעאָלאָגיע (חכמת האלהות) און אויך גע-מאכט אן איבערזעצונג און א פירוש אויף דעם עוואנגעליום. נאָך דעם האָט ער ארויסגעגעבען פאָלגענדע ביכער: „וודי“, „אין וואָס בעשטעהט מיון גלויבען“, „וואָס זאָלען מיר טהאָן?“, „אין וואָס בעשטעהט דאָס גליק?“, „איבער דיא בע-שטימונג פון וויסענשאפט און קונסט“, „איבער דאָס לעבען“, „גאָטס מלוכה אין אונז וועלכסט“, „וואָס איז קונסט?“

אלע דיעזע ווערק האָבען איהם געשאפען פיעלע אנהענגער און שילער, וועלכע האָבען גע-

אידען אין רוסלאנד.

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאג.

—פון—

אלכסנדר הארקאוו.

אונטער דען פיאכטען אונד יאניעללאנען
(לייפציג 1878).

רוסלאנד ענטהאלט מעהרערע לענדער און
געגענדען, וועלכע האבען אין פריהערדיגע ציי-
טען געהערט צו אנדערע פעלקער, וויא דיא
זידרוסישע פראווינצען, דיא האלבאינזעל
קרים, דיא קאווקאזישע לענדער, דאס קעניג-
רייך פוילען א. ז. וו. פיר דיזע געשיכטע גע-
ברויך איך דעם נאמען רוסלאנד אין זיין יעצ-
טיגען זין, וועלכער שליעסט איין אלע דיזע
ערטער.

ערשטעס קאפיטעל.

עלטעסטע היסטאריע פון אידען אין רוס-
לאנד.

וואנדערונג נאך קאווקאז און קרים. — אי-
בערגאנג אין דעם לאנד פון דיא באזארגען.
בעזעצונג אין קיעוו. — סוויאטאפאלאו און
וולאדימיר דער הייליגער. — אידען אין
פוילען. — דיא זאגע וועגען אברהם פרא-
כאווינק. — דעלעגאציען פון דייטשע אידען
צו לעשעק'ן. — דיא שפראך פון דיא אידען
אין רוסלאנד.

נאך דיא געזעצע פון רוסלאנד ווערען דיא
רוסישע אידען בעטראכטעט פיר אויסלענדער,
פיר פרעמדע. דאס איז איינע פון דיא ביטער-
סטע איראניען, וואס מען בענגענט אין דער
געשיכטע פון דער מענשהייט. אויב דאס רעכט
פון א פאטערלאנד איז לאנגזיגהריגע חזקה,
זיינען שוין אידען אין רוסלאנד לאנג גענוג דיא
רוסען זעלבסט צו בעטראכטען אלס פרעמדע.
אין קאווקאז, אויף דעם האלבאינזעל קרים און
אין דיא וואלאגאגענדען זיינען אידען געווען
אנזעסיג נאך איידער רוסלאנד האט זיך גע-
רינדעט, און אין דעם פוילישען רייך זיינען

פארווארט.



יא געשיכטע פון דיא אי-
דען אין רוסלאנד דארף
אונז צו יעדער צייט
פיעל אינטערעסירען,
ווייל אין דיזען לאנד
געפינט זיך דער גרע-
סטער טהייל פון אונ-
זער פאלק. בעזאנדערס
אינטערעסאנט מוז זיא אָבער זיין פיר אונז צו
דיזער צייט, ווען דיא רוסישע אידען, וועגען דיא
נייעסטע פערפאלגונגען, זיינען אזוי פראמינענט
אויף דיא טאגעס־אָרדנונג. איך דענק דעריבער,
דאס דיא פארליעגענדע געשיכטע וועט ביי דעם
אידיש־לעזענדען פובליקום יעצט זיין זעהר וויל-
קאמען.

רוסיש־אידישע היסטאריע איז נאך וועניג
אויסגעפארשט און איז נאך פערצייכענט אין
ברוכשטיקער. דיא עקסיסטירענדע פארפאסונג
גען איבער דיזען געגענשטאנד זיינען ענטוועדער
מאָנאָגראפיען — אָבאהאנדלונגען איבער איינ-
צעלנע פאקטען — אָדער אונפאלקאממענע הי-
סטאריען פון שטעט און פראווינצען. א פאל-
שטענדיגע געשיכטע פון אידען אין רוסלאנד איז
א זאך פון דער צוקונפט; דערוויילע מוזען מיר
זיך בענוגענען מיט דעם קארגען מאטעריאל,
וואס איז ביז יעצט געליפערט. געוואָרען.

אין דיא בעארכייטונג פון דיזער קורצער גע-
שיכטע האב איך זיך בענוצט מיט מעהר אלס א
האלב דוצענד קוועלען, פון וועלכע די וויכטיגסטע
זיינען: גרעטז'ס „געשיכטע דער יודען“ (בענ-
דער (V—XI); דר. הארקאוויס „היהודים
ושפת הסלאוונים“ (ווילנא 1867); דר. מאנדעל-
קערנ'ס „דברי ימי רוסיא“ (ווארשא 1875);
שטערנבערג'ס „געשיכטע דער יודען אין פאלען

טהום. דיועם פאָלק זיינען געווען דיא כּאָזארען וועלכע האָבען דאן געשפּיעלט א גרויסע ראָלע. זיי האָבען געהערשט איבער קאווקאז און קרים און האָבען געהאט זייער הויפט־זיץ צווישען דער וואָלגא און דעם דאָן, אין דעם זידליכען טהייל פון רוסלאַנד.

דיא כּאָזארען זיינען געווען א טערקישע אָדער טאטארישע ראסע. ווען זיי האָבען גע־גרינדעט זייער קעניגרייך, ווייס מען ניט בע־שטימט, אָבער זיי ווערען דערמאָהנט ביי אַר־מענישע היסטאָריקער אין דעם דריטען יאָהר הונדערט פון דער קריסטליכער צייטרעכנונג. צוערסט זיינען זיי געווען אונטער דעם נאָך פון דיא הונגען (אונגארען) און דיא בולגארען, שפעטער האָבען זיי זיך בעפרייט און געגרינדעט א בעזונדערע מלוכה. זיי זיינען געווען אזוי מעכטיג, דאָס פיעלע קעניגרייכען, וויא אראב־יען, פערסיען, רוסלאַנד, פוילען, האָבען פאר זיי מורא געהאט.

דיא כּאָזארען זיינען געווען געצענדירענער, אָבער זיי זיינען געווען אן אויפגעקלערטעם פאָלק. אין 781, אונטער זייער קעניג בולאן, האָבען זיי בעשלאָסען אָנצונעהמען איינע פון זיין הערשענדע רעליגיאָנען און זייער גורל איז געפאלען אויף דיא אידישע. קעניג בולאן האָט צוזאמענגערופען פון דער אידישער, מאָהא־מעדאנישער און קריסטליכער רעליגיאָנען און האָט זיי געלאָזען פאר איהם האָבען א דיספוט. בעמערקענדיג אין דעם וויכוח, דאָס דיא פאָר־שטעהער פון דער מאָהאמעדאנישער און קריסטליכער רעליגיאָנען שטיצען זיך ביידע אויף דער ביבעל, האָט ער בעשלאָסען אָנצונעהמען דיא אידישע רעליגיאָן. בולאן האָט דאן איינגע־לאדען דעם אידישען געלעהרטען ר' יצחק סנגרי (געשטאָרבן אין קרים 767) איהם און זיינע בעאמטע צו אונטערזוכען אין יודענטהום. פון יענער צייט אָן זיינען דיא כּאָזארען געבליע־בען א אידישעם פאָלק ביז זיי זיינען אונטערגע־גאנגען. דיא כּאָזארישע קעניגע האָבען געמראָ־גען דעם טיטעל „כאהאן“ (כהן). דורך דעם אידישען ריזענדען אַלדד הדני האָבען אירען פון אנדערע לענדער ערפאהרען פון דעם אי־דישען כּאָזארען קעניגרייך און זיי האָבען זיך מיט איהם זעהר שטארק אינטערעסירט. חסדאי אבן שפרוט, א אידישער געלעהרטער און שטא־אטסמאן פון שפאניען (915-970), האָט דעם כּאָזארישען קעניג יוסף געשיקט א בריווע מיט

זיי געזעסען פאר רוריק', רוסלאַנד'ס ערסטען קעניג (862-879).

אירען זיינען געווען צושפרייט אין פרעמדע לענדער פיעל פריהער וויא ארץ יהודה איז אונטערגעגאנגען. אין 320 פאר קר. האָט פטאָ־לעמעאוס לאגי, קעניג פון עגיפטען, געבראכט הונדערט טויזענד אירען אין מצרים. אין מאלא־באר, ביי דעם אראבישען מעער, זיינען אירען געבראכט געוואָרען א בעדייטענדע צייט פרי־הער פאר חרבן ירושלים. אזוי זיינען אויך גע־בראכט געוואָרען פיעלע אירען אין רוים, פון וואנען זיי האָבען זיך צושפרייט אין גאָלליען (היינטיגעם פראנקרייך). פיעלע אירען האָבען פאר דער קריסטליכער צייטרעכנונג געוואנדערט אין מזרח און מערב און האָבען זיך בעזעצט ביי דעם שווארצען און קאספישען מעער, אין דיא קאווקאזישע בערג און אויף דער האלב־אינזל קרים.

דאָס אירען זיינען אין גאנץ אלטע צייטען געווען אנוועסיג אין קאווקאז און קרים, איז דייטליך בעוויזען פון אידישע מאָנומענטען, וועלכע מען האָט אין דיוע ערטער געפונען. אין פאָניקאָפּעא (היינטיגע קערמטש), אָלויאָפּאָ־ליס און אנאפא (קובאנסקאיא אָבלאסט, קאווקאז) — ערטער, וואו פארצייטען זיינען געווען גריעכישע קאָלאָניען — האָט מען געפונען מאַר־מאָרענע טאפּעלן מיט גריעכישע שריפטען און אידישען אינהאלט. פון וועלכע מען זעהט, דאָס אירען זיינען דאָרטען געווען נאָך פאר דער קריסטליכער צייטרעכנונג. דיא עלטעסטע פון דיוע טאפּעלן איז פון דיא צייטען פון מיטהרי־דאטעס, קעניג פון באָספאָר, וועלכער האָט רעגירט אין דעם יאָהר 41 פ. קר. אין טשור־פוט־קאלע („דער אידישער פעלז“), א פאר־צייטיגער אידישער אָרט ניט ווייט פון באב־מישיאראי (אין טאוורישעסקער גובערניע), האָט מען געפונען פיעלע אלטע אידישע מצבות, פון וועלכע דיא עלטעסטע איז פון דעם יאָהר „תש״ב לנלות שומרון“, זעקס יאָהר פאר קריסטוס.

פון קאווקאז און קרים זיינען דיא אירען שפעטער געקומען אין דיא געגענד, וואָס ליגעט צווישען דעם טייך וואָלגא און דעם דאָן. דיוע געגענד איז פיר זיי געווען זעהר גינסטיג, ווייל דאָרטען איז אין דיא ערסטע יאָהרהונדערטע פון דער קריסטליכער צייטרעכנונג געוועסען א פאָלק, וועלכעס האָט זיך בעקעהרט צום יודעני־

טהראן וואלדימיר דער ערסטער, וועלכער ווערט גערופען „דער הייליגער“, ווייל אונטער זיין רעגירונג האָבען דיא רוסען אוועקגעוואָרפען דעם געצענדיענסט און אָנגענומען דיא קריסט־ליכע רעליגיע. עס ווערט דערצעהלט, דאָס וואלדימיר האָט פאר זיין אוועקווארפען דעם געצענדיענסט נאָכגעדענקט, וועלכע רעליגיע ער זאָל אָננעהמען. צו דיווען צוועק האָט ער איינגעלאדען פאָרשטעהער פון דער קריסט־ליכער, מאָהאמעדאנישער און אידישער רעליגיע. דיא לעצטערע זיינען געווען פון כאָזאָרען.

אויך אין פוילען, זיצען שוין אידען פון נאנץ לאנגע צייטען. ווען זיי האָבען זיך דאָרטען בע־זעצט איז ניט בעשטימט. נאָך דעם פוילישען היסטאָריקער נארושעוויטש זיינען שוין צו ענדיג פון אכטען יארהונדערט, בינאהע 50 יאָהר פאר דיא גרינדונג פון דעם פוילישען רייך, דאָרטען געוועזען אנזעסיגע אידען. אן אנדער היסטאָריקער דענקט, דאָס מיעטשיסלאָוס (מסטיסלאוו) דער ערסטער, וועלכער האָט אָנגעפאנגען צו רעגירען אין 964, האָט אויפגענומען דיא ערסטע אידען אין זיין לאנד. דער היסטאָריקער וואצלאוו גראבאווסקי בעריכטעט, דאָס דיא ערסטע אידען אין פוילען זיינען געקומען צו ענדע פון דעם עלפטען יארהונדערט: דיא שרעקליכע פערפאָלגונגען פון דיא אידען אין בעהמען אין דעם יאָהר 1096 זאָלען האָבען געבראכט פיעלע אידען נאָך פוילען. לויט דעם בעריהמעטען פוילישען היסטאָריקער לעלעוועל זיינען שוין דיא אידען געווען אין פוילען אין דעם ניינטען יארהונדערט און זיי זיינען דאָרט טען געקומען פון בעהמען און אונגארן.

ביי דעם פוילישען פאָלק איז דאָ א זאגע, לויט וועלכע אידען זיינען געווען אין פוילען אין דיא צייטען פון פאָפיעל דעם צווייטען (830). דיא זאגע איז וויא פאָלגט:

ווען פאָפיעל דער צווייטער איז געשטאָרבען, איז ניט געווען ווער עס זאָל איבערנעהמען דעם קעניגליכען טהראן. אויף דער פערזאנלונג פון דיא פאָלקספערטרעטער אין קרושוויצא האָט בען דיא צוזאמענגעקומענע זיך ניט געקענט אייניגען איבער דיא וואהל פון א נייעם הערשער, און אויף דעם פאָרשלאג פון דעם עלטסטען פון זיי, איז בעשלאָסען געוואָרען צו מאַכען פיר א קעניג דעם יעניגען, וואָס וועט דעם נעכסטען מאָרגען בעניגען אריינקומען דער

קאמפלימענטען און ביטען. דיווען בריעף האָט חסדאי צוגעשיקט צו אידישע סוחרים אין רוס (רוסלאנד) און דיווע האָבען איהם איבערגעגעבען צום כאָזארישען קעניג.

פאָריגען יארהונדערט איז ארויסגעגעבען געוואָרען אן אראבישע געאגראפיע פון אבו האקול, וועלכער האָט געלעבט אין דעם אָנפאנג פון דעם צעהנטען יארהונדערט. אין דיווען ווערק ווערט בעוויזען, דאָס ביי דעם קאסי פישען מעער און דעם טייך אטעל (וואָלא) איז געווען א בליהענדעם קעניגרייך, אין וועלכען דער קעניג איז געווען א איד. דיא הויפטשטאָרט האָט געהייסען באט און דיא איינוואוינער זיינען געווען פון פערשיעדענע רעליגיעס. נאָך אן אראבישער שריפטשטעלער פון דער זעלביגער צייט, מיט'ן נאָמען מעססודי, זאָגט, דאָס אין דער הויפטשטאָרט פון דיא כאָזאָרען זיינען געווען פיעלע אידען, קריסטען און געצענדיענער. דער קעניג און דיא הויפט־בעאמטע פון דער רעגירונג זיינען אלע געווען אידען. אָבער ניט קיין געבאָרענע. זיי האָבען אָנגענומען דיא אידישע אמונה אין דיא צייטען פון דעם אראבישען כאליף (קעניג) הארון אל ראשיד, אין דעם צווייטען יארהונדערט פון דער מאָהאמעדאנישער צייטרעכנונג, אָדער דעם אכטען יארהונדערט נאָך קריסטוס. מעססודי רופט אָן דיווע הויפטשטאָרט אמאָס. דער הייליגער קיריל, דער אפאָסטעל פון דיא סלאווישע פעלקער (געשטאָרבן 868), בעריכטעט, דאָס ער האָט ביי דיא כאָזאָרען אין קרים געלערנט דיא העברעאישע שפראך און דיא ביבעל.

דורך דאָס לאנד פון דיא כאָזאָרען זיינען אידען געקומען אין רוסלאנד צווערשט ווען טהיירלען פון רוסלאנד זיינען געווען אונטערטהעניג צו דיא כאָזאָרען און דורך אנדערע צופעלע.

קיעוו איז אין דיא ערסטע צייטען פון דעם היינטיגען קעניגרייך געווען אונטערטהעניג צו דיא כאָזאָרען און דאָרטען האָבען זיך אידען נאנץ פריה בעזעצט. זיי זיינען דאָרטען געווען היימיש, האָבען געפיהרט האנדעל און זיינען געוואָרען רייך. אין דעם יאָהר 965, ווען דער רוסישער קעניג סיוואטאָסלאוו האָט איינגענומען דיא שטאָרט סארקעל פון כאָזאָריען, האָט ער מיט זיך אוועקגעפיהרט פיעלע געפאנגענע אידען און האָט זיי בעזעצט ביי דעם טייך ראָס, לעבען קיעוו. נאָך דעם טוירט פון סוואטאָסלאוו, אין 980, איז ארויף אויף דעם רוסישען

שריפט האָט זיך בעצויגען אויף אברהם פראָז
באָוונק.

וועהרענד דיא היסטאָריקער זיינען ניט איי-
ניג איבער דעם, פון וואנען דיא ערסטע אידען
אין פוילען זיינען געקומען, שטימען זיי אָבער
אין, דאָס אין דעם ניינטען יארהונדערט האָ-
בען דאָרטען איינגעוואנדערט אידען פון דיא
גערמאנישע לענדער, וואו זיי האָבען דאן געליי-
טען שרעקליכע רדיפות. אין דעם יאָהר 898
האָבען דיא אידען פון דייטשלאנד געשיקט א
דעלעגאציע צו לעשעק דעם פיערטען (צוויי-
טער קעניג פון דיא פיאסטען) צו בעטען ער
זאָל זייערע ברידער ערלויבען זיך צו בעזעצען
אין זיין לאנד. דיא מיטגלידער פון דער דעלע-
גאציע זיינען געווען: ר' יחזקיהו הספרדי, דער
מאטהעמאטיקער ר' עקיבא עסטערעמאדורא, ר'
עמנואל אשקלונא, ר' לוי באקארי און ר' נתנאל
הברצלונא. דיוע געזאנדטע זיינען געאנגען נאָך
געזען, דיא הויפטשטאָרט פון פוילען צו יענער
צייט. אלס זיי זיינען ערשינען פאר ליעשעק,
און ר' לוי באקארי האָט איהם אין דער לא-
טיינישער שפראכע ערקלערט דעם צוועק פון
דער געזאנדטשאפט, האָט ליעשעק זיי געשטעלט
פערשיעדענע פראגען און זיי האָבען איהם גע-
געבען אנטוואָרטען וויא פאָלגט:

„אין וואָס בעשטעהט דיא אידישע
אמונה?“

— דיא אידען גלויבען אין אן איינציגען
גאָט, וועלכער איז אלמעכטיג, אייביג און בע-
לעבט אלעס.

„וואָס גלויבען אידען איבער דיא נשמה?“
— דאָס זיא אין אונטערבליך.

„האלטען אידען פיר א זינד איינער דעם
אנדערן שלעכטס צו טהאָן?“

— געוויס! אפילו ווען איינער בעגעהט דעם
קלענסטען פערברעכען געגען זיין חבר דארף
ער בעשטראפט ווערען.

„ווערט אויך איינער, וועלכער אונטערשיי-
דעט זיך אין זיינע מיינונגען פון אידען, גע-
רעכענט פיר א מענשען?“

— יעדער מענש, וואָס דענקט און רעדט איז
א מענש.

„און ווען אזא מענש לייקענט אין דיא
פרינציפען פון אייער רעליגיע?“

— דער מענש האָט נאָר צו אורטהיילען דיא
האנדלונגען פון מענש צו מענש; ווען איינער

ערסטער אין שטאָרט. פיער שומרים זיינען
אונגעקענטעלט געוואָרען ביי דיא עקען פון דער
בריק, וועלכע האָט געפיהרט צו דער שטאָרט
אום צו בעריכטען, ווער עס ווערט דער ערסטער
אריינקומען. דאָ האָט עס גראדע פאסירט, דאָס
א איד מיט'ן נאָמען אברהם, וועלכער איז גע-
ווען א פולווער-הענדלער. און האָט דאריבער גע-
הייסען „פראָבאָוויק“ (פולווער-מייסטער), איז
דער ערסטער פרייה אריינגעקומען אין שטאָרט.
דיא וואכלייט האָבען איהם בעגלייט אין שטאָרט
אריין, וואו ער איז ערקלערט געוואָרען פיר קע-
ניג. אברהם איז געוואָרען א דערשראָקענער און
האָט זיך דערפון ענטזאגט. אלס ער האָט אבער
געזעהען, דאָס דיא פערזאמעלטע וועהלער זיי-
נען געבליבען ביי זייער בעשלוס, האָט ער ביי
זיי געבעטען א טאָג צייט צו בעדענקען זיך און
צו פערבריינגען איינער אליין אין געבעט צו גאָט.
זיין ביטע איז ערפילט געוואָרען. צוויי טעג און
צוויי נעכט זיינען פערגאנגען און אברהם האָט
זיך נאָך אלץ ניט געוויזען. ווען עס איז געקומען
דער דריטער טאָג און ער איז נאָך אלץ ניט
ערשינען האָט צווישען דעם אונגעדולדיגען
עולם א פויער מיט'ן נאָמען פיאסט אויסגעשרי-
ען: „ברידער! אזוי קען עס ניט בלייבען; דאָס
לאנד קען אָהן א קעניג ניט זיין, און אזוי וויא
אברהם קומט ניט ארויס, וועל איך איהם ארויס-
פיהרען.“ און מיט א האק האָט ער אויפגעבראָ-
כען דיא טהיר פון דעם הויז, וואו אברהם איז
געווען פערשלאָסען. ארויסקומענדיג פון זיין
צימער האָט אברהם דאן אויסגעשריען: „פאָ-
ליאקען, זעהט איהר דעם פויער פיאסט? איהם
זאָלט איהר וועהלען פיר א קעניג. ער בעזיצט
פערשטאנד, ווייל ער האָט איינגעזעהען, דאָס
א לאנד קען לאנג אָהן א קעניג ניט בלייבען;
ער בעזיצט אויך מוט, דען אום דאָס פאטער-
לאנד צו רעטען, האָט ער זיך געשטעלט געגען
מיר (אברהם האָט זיך אין דער מינוט בעטראכט
אלס קעניג). איהם זאָלט איהר אָנטהאָן דיא
טרוין און איהר וועט גאָט און אברהם פראָבאָו-
ויק דאפיר דאנקען“ און פיאסט איז געוואָרען
ערקלערט אלס קעניג.

אין דיא צייטען פון מעטשיסלאס דעם
דריטען (1178) זיינען געפרעגט געוואָרען פויר
לישע מינצען מיט אידישע אינשריפטען. איינע
פון דיוע ארט מינצען האָט געטראָגען דיא
העברעאישע אויפשריפט „אברהם דוכס“
(אברהם דער פירסט). עס איז מעגליך, אז דיוע

זיי; 5) ניט צו זיין אונטערוואָרפֿען אונטער דיא מאגנאטען (פריצים); 6) דאָס דיא רעגירונג דארף זיי שיצען געגען פיינדע און פערברעכער. דיא שריפט פון דיווע פרווילעגיען איז פערלאָרען געגאנגען אין דעם יאָהר 1019.

אידען האָבען אימער גערעדט דיא שפראַכע פון דיא לענדער, אין וועלכע זיי האָבען זיך בעזעצט. דיא אידען, וואָס זיינען געזעסען אין קרים און קאווקאז האָבען גערעדט דיא טערקישע אָדער טאטארישע דיאלעקטען, וועלכע זיי נען דאָרטען אומגעגאנגען. ווען דיא אידען פון דיווע ערטער האָבען זיך בעזעצט אין רוסלאנד האָבען זיי אָנגענומען דיא רוסישע שפראַך. אַלס עס האָבען נאָך רוסלאנד אָנגעהויבען צו קומען פיעלע אידען פון גערמאנישע לענדער און האָבען מיט זייער צאָהל איבערשטיגען זייערע פריערדיגע אנועסיגע ברידער, האָט דיא דייטשע שפראַך ארויסגעשטויסען דיא היימישע. פאר וואָס דיא שפעטערדיגע איינגעוואנדערטע האָבען ניט אָנגענומען די רוסישע שפראַך, ערקלערט זיך דערמיט, דאָס רוסיש איז צו יענער צייט געווען אויף א נידעריגער שטופע, וועהרענדר דיא דייטשע איז געווען אויסגעבילדעטער און רייכער. דאָך זיינען נאָך אין דעם זעכצעהנטען יאָרהונדערט געווען פיעלע אידען אין רוסלאנד, וואָס האָבען גערעדט רוסיש אַלס מוטערשפראַך.

וועגען דעם איינפלוס פון דיא דייטשע איז דען אויף דיא פוילישע וועט געשפראַכען ווערן אין אן אנדער קאפיטעל.

פערברעכט געגען גאָט זאָל איהם גאָט אַליין משפּט'ן.

„וויא האָט איהר זיך בעגאנגען מיט דיא פרעמדע, וועלכע זיינען פארצייעטע געקומען אין אייער אייגענעם לאַנד?“

— לויט דעם וויא גאט האָט געבאָטען און לויט דעם געפיהל פון מענשענליכעכע, וועלכעס מיר בעזיצען.

„וואָס זאָגט איהר עפעס „וויא גאָט האָט געבאָטען? איז דען דאָ אין אייער תורה עטוואָס וועגען טאָלעראַנץ און פרעמדליכעכע?“

— יע, געוויס! עס שטעהט צום ביישפיעל אין אונזער תורה: „וגר לא תונה ולא תלחצנו“ (שמות כ"ב, כ'), „כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם (ויקרא י"ט, ל"ד) א. ז. וו.“

דיא ווערטער פון דיא אידישע שלוחים זיינען לעישעק'ן זעהר געפעלען געוואָרען און ער האָט זיי געאנטוואָרטעט, דאָס ער איז בערייט מיט'ן גאנצען הארצען אויפצונעהמען זייערע ברידער אין זיין לאַנד. מיט צוויי יאָהר שפעטער נאָך דיווער בעוויליגונג, אין 895, האָבען אידען אין גרויסע מאסען אָנגעהויבען אויסצורוואנדערן פון דייטשלאנד אין פוילען, און אין 905 האָבען זיי דאָרטען געקראָגען שריפטליך פאָלגענדע פרווילעגיען: 1) זיך צו בעזעצען וואו זיי ווילען; 2) צו האלטען זייער רעליגיעזן נאָך זייער וואונש; 3) צו וועהלען זייערע אייגענע ריכטער; 4) זיך צו בעשעפטיגען מיט יעדער מלאכה און יעדען האנדעל, וואָס געפעלט



דיא נאציאנאלע פראגע.

1



יא נאציאנאלע פראגע
געהערט צו דיא וויכ-
טיגסטע, אָבער אויך צו
דיא שווערסטע פראגען
פון געזעלשאפטליכען
לעבען.

ניט דיא וויסענ-
שאפט, ניט פאָל-
טישע פארטייען, ניט דיא ליטעראטור האָ-
בען ביז איצט געגעבען א בעשטימ-
טע, פעסטע, אָנגענומענע און אנערקענטע
תשובה אויף דיא גרויסע וועלט־פראגע, וואָס
ווערט אזוי אָפט דעבאטירט און רעגט אויף
פיעל מיליאנען מענישען. זאָגאר אין דער סאָציא-
ליסטישער וועלט עקזיסטירען איבער דיא נא-
ציאנאלע פראגע דיא פערשיעדענסטע מיינונגען
און דיפערענצען; זאָגאר אין דער סאָציאליסטי-
שער ליטעראטור ווערט דיא נאציאנאלע פראגע
אָפט פארדרעהט רעכטס און לינקס.

נעהמט, צום ביישפיעל, דיא פאָרשטעהער
פון דער רוסישער סאָציאלי־דעמאָקראטיע.

„ווען מיר, סאָציאלי־דעמאָקראטען, וואָל-
טען פארגעסען צו פאָדערן, אז יעדע נאציאָן,
וואָס וואָהנט אין רוסלאַנד, זאָל האָבען „זעלבסט-
בעשטימונג“, דאָס הייסט דאָס רעכט איבער זיך
אליין צו זאָגען א דעה; ווען מיר וואָלטען דיא
פאָרדערונג ניט ארויסגעשטעלט, מורא האָבענ-
דיג אָנצוריהרען דיא פאראורטיילע פון אונז-
רע רוסישע בירגער, דאן וואָלט אין אונזער מויל
געקלונגען וויא א מאוס'ער ליגען דער רוף פון
דער אינטערנאציאנאלער סאָציאלי־דעמאָקרא-
טיע: „פראָלעטאריער פון אלע לענדער, פּעראיי-
ניגט אייך!“

אזוי שרייבט דער אנפיהרער פון דער רוסי-
שער סאָציאלי־דעמאָקראטיע, געאָרג פֿלעחאנאָוו,
אין „זאריא“ פון אויגוסט, 1902.

דאכט זיך, קלאָרע, שעהנע, ליכטיגע ווער-
טער, דיא רעכטע, דיא גלייכע רעכטע און פאָר-
דערונגען פון אלע נאציאנען ווערען אָפּען און

ערקענט. דאכט זיך, א קלאָרע תשובה אויף דיא
נאציאנאלע פראגע; און דאָך האָט דיא נאציאָ-
נאלע פראָגראמע פון „איסקרא“ ארויסגערופען
דיא גרעסטע אונצופרידענהייט ביי אלע פעלקער
פון רוסלאַנד, וואָס געהערן ניט צו דער הערשענ-
דער רוסישער נאציאָן. און דאָך וויל דיא
„איסקרא“ מיט דער נאציאנאלער פראָגראמע אין
דער האַנד בעקעמפּפּען יעדע נאציאנאלע
זעלבסטשטענדיגקייט, יעדע נאציאנאלע בעווע-
גונג, אין נומ. 44 פון „איסקרא“ אָבער לייגען
מיר: „נ. ו. ר. א. ו. נ. ט. ע. ר. ד. י. א. ב. ע. ד. י. נ.
ג. ו. ג. ע. נ.“ (דאָרט זיינען אויסגערעכענט גע-
וויסע בעדינגונגען) אנערקענען מיר דאָס
זעלבסטבעשטימונגס־רעכט....

נאָך א ביישפיעל, דיא פאָלינישע סאָציאלי-
סטישע פארטיי שרייט געוואלט געגען דיא נא-
ציאנאלע פראָגראמע פון „איסקרא“; זיא
שרייט, אז עס איז אן אונגעהערטע עולה ניט און
צו ערקענען, אז דיא פאלינישע נאציאָן דארף פרי-
הער וויא אלץ טראכטען וועגען איהר נאציאנאלע
בעפרייאונג. דיא נאציאנאלע אינטערעסען זיינען
פאר איהר הייליג. דאָך, ניט קוקענדיג אויף דעם,
טרעט דיא זעלבע פארטיי ארויס שוין עטליכע
יאָהר מיט בעשולדיגונגען און בלבלולים און בע-
קעמפּפּט מיט אלץ, וואָס זי קען, יעדע נאציאָ-
נאלע זעלבסטשטענדיגקייט און שטרעבונג פון
אידישען פראָלעטאריאט. זיא פאָרדערט, אז אלע
מענישען און נאציאנען, וואָס וואָהנען אין „זייער-
לאַנד, מוזען זיין און מוזען זיך פיהלען ניט און
דערס וויא פאָלאקען.

דיא נאציאנאלע פראגע איבערהויפּט איז
נאָך ניט ערקלעהרט געוואָרען גענוג און נאָך ניט
פארענטפערט געוואָרען וויא געהעריג אפילו אין
דער סאָציאליסטישער וועלט. נאָך מעהר מיי-
נונגס־פערשיעדענהייטען עקזיסטירען איבער
דער אידישער נאציאנאלער פראגע.

אפילו דיא, וואָס האלטען פאר „נאציאנאלע
רעכטע“, וואָס שטעהען אויף דעם „נאציאנאלען“
שטאנדפונקט, אפילו זיי מאכען אָפּט גאָר אן
אנדער מינע, ווען מען הויבט אָן צו ריידען פון

טיטעל: רוסישע, פאלינישע א. ז. וו. סאציאליז-
סטען?

2

אבער צוליבע דעם, וואס דיא פראגען וועגען
נאציאנאליזמוס בכלל און וועגען אידישען נא-
ציאנאליזמוס בפרט זיינען נאך ניט קלאר און
אלגעמיין פערענטפערט; צוליבע דעם, וואס עס
עקזיסטירען ביי אונז נאך פארשידענע מיינונג-
ן אין דער טהעאריע און אין דער פראקטיק אי-
בער דער נאציאנאלע פראגע, האבען מיר זיך גאר
ניט וואס צו שעהמען פאר דיא בורזשואזע טהע-
אָרעטיקער און פראקטיקער, דען ביי אונז זיינען
ווייניגסטענס דא געוויסע אלגעמיין אנערקענטע
גרענעצען און פרינציפען אויף אין דער נאציא-
נאלער פראגע.

מיר האבען יעזעהען, וויא דיא סאציאלי-
דעמאקראטישע אָרגאניזאציען, וואס איז אין דער
סאציאליסטישער וועלט ווייניגער פריינדליך ווי
יעדע אנדערע צום נאציאנאלען פרינציפ און צו
נאציאנאלער זעלבסטשטענדיגקייט, וויא דיא
„איסקרא“, גיבען צו, אז מען מוז פרינציפיעל
ארויסשטעלען דיא פאָרדערונג פון „זעלבסטע-
שטימונג“ פאר אלע נאציאנען. גאנץ אנדערס איז
עס אין דער בורזשואזער וועלט, אין דער קאפי-
טאליסטישער טהעאריע און פראקטיק.

דאָרט איז ניטאָ קיין פעסטער פונדאמענט,
קייע פרינציפען אפילו וויא צו בעהאנדלען דיא
נאציאנאלע פראגע. דאָרטען זיינען ניטאָ קיינע
גרענעצען פאר די אכזריות, רשעות און רציחות,
צו וועלכע עס פיהרט דיא „נאציאנאלע“ פאָלי-
טיק פון דיא מלוכות און פון דיא קאפיטאלי-
סטישע ערשענדע קלאסען געגען נאציאנאלע
און פערזענליכע רעכטע פון אונטערדריקטע,
שוואכע נאציאנען. עס איז שווער צו זאָגען, וואס
פאר א פערברעכען איז ניט כשר גענוג פאר גע-
וויסע „נאציאנאליסטען“ פון שטארקע און ריי-
כע לענדער, ווען זיי האבען נאָר דיא מאכט
אזעקציאנעלע דיא רעכטע און אונטערדריקען
שוואכערע נאציאנען.

ניט אומזיסט זיינען דאָך דיא „נאציאנא-
ליסטען“ אין פראנקרייך; די „פאנאסלאוויסטען“
פון „נאָוואַע וורעמיה“, „סוועט“, און „בעסארא-
בעז“ אין רוסלאנד; דיא „אָלרייטשען“, דיא
היטער פון נאציאנאלען געדאנקען, ניט אומ-
זיסט זיינען זיי דיא פיהרער פון דער „נאציאנא-
לער“ פאָליטיק. זיי בעשאפען זאָגאר „טהעאָריען“

דער אידישער נאציאן. זיי טענה'ן, אז אידען זיי-
נען איבערהויפט קיין נאציאן.

מיר ווייסען שוין, אז אזוי קוקען אויף דיא
אידישע נאציאן דיא רוסישע און פאלינישע סא-
ציאלידעמאקראטישע פארטייען. צו אונזער בע-
דויערן זיינען זיי ניט דיא איינציגע אין דויער
הינוכט. אונזער געניאלער לעהרער קארל מארקס
האָט אויף געהאלטען, אז אידען זיינען ניט א
נאציאן. ער האָט אלס יונגער מאן (נאָך אידער
ער האָט אָנגעשריבען זיין וועלט־בעריהמטען
„קאמוניסטישען מאניפעסט“) בעהאנדעלט דיא
„יודענפראגע“, נור אלס „יודענטהום־פראגע“.
אין זיין ארטיקעל „צור יודענפראגע“ דריקט ער
זיך אויס אזוי: „דיא הימערשע (איינגעבילדע-
טע) נאציאנאליטעט פון דיא אידען איז דיא נא-
ציאנאליטעט פון א סוחר, איבערהויפט פון א
געלדמענטשען“.

דיא זעלבע מיינונג איבער אידען און יודענ-
טהום, וואס מארקס האָט ארויסגעזאָגט מיט זעכ-
ציג יאָהר צוריק, הור'ט איצט איבער דער בע-
וואַסער סאציאלידעמאקראטישער שרייבער
און היסטאָריקער פראנץ מעהרינג. ער שרייבט
אזוי: „אינצווישען געווינט דאָס יודענטהום אלס
מלאס (??!) דורך דיא עקאָנאמישע ענטוויקלונג
צו פיעל מאכט“.

אבער ניט נור מעהרינג, וועלכער סימפאטי-
זירט ניט גאנץ שטארק נאָך פון אמאָליגע יאָה-
רען מיט אידען און יודענטהום, אפילו קאוססקי,
דער בעסטער איצטיגער סאציאליסטישער טהע-
אָרעטיקער, געפינט קיין בעסערען מיטעל ניט
פאר אידען, וויא זיי צו געבען אן עצה זיך צו
אסימילירען (זעה „דאָס מאסאָקער פון קיינעווע“,
„נייע צייט“, 1902, נומער 36).

דאָס ווייזט אונז, אז דיא אידען־פראגע איז
אין דער סאציאליסטישער וועלט נאָך ווייניגער
קלאָר, ווייניגער פעסט בעהאנדעלט און פאר-
ענטפערט געוואָרען ווי די נאציאנאלע פראגע אין
אלגעמיין. דאריבער מוז דיא א י ד י ש ע נא-
ציאנאלע פראגע בעזאָנדערס אונטערזוכט ווערן;
עס מוז נאָך בעזונדער און אויספיהרליכער
אומגעזעט ווערן וועגען אזעלכע פונקטען:
צו זיינען אידען א נאציאן? צו קענען זיי פאָר-
דערן נאציאנאלע רעכטע, וויא אלע אנדערע
נ א צ י א נ ע ן ? צו דארפן און מעגען מיר,
אידישע סאציאליסטען, טראָגען דויען נאָמען
אליין, אָדער מיר מוזען נאָך זיך צוגעבען נאָך א

הערשען איבער דיא אנדערע, אז קיינע זאָל ניט אונטערדריקט ווערן פון דיא אנדערע? נאָר צו-ערסט לאָמיר זעהען: וואָס איז דאָס אזוינס דיא נאציאָנאלע פראגע און פון וואנעט קומט זיא?

3

דיא „נאציאָנאלע פראגע“ איז ניט אזוי אלט, וויא דיא נאציאָנען אליין. זיא עקזיסטירט ניט איבעראל, וואו נאציאָנען לעבען אין שטאטען (מלוכות). דיא נאציאָנאלע פראגע עקזיסטירט ניט, ווען אלע נאציאָנען לעבען אין זייערע איי-גענע לענדער אין זעלבסטשטענדיגע מלוכות, וואו עס וואָהנען ניט קיין מיטגלידער פון אנדערע נאציאָנען. ווען אין דיא נאציאָנאלע מלוכות לע-בען נור מיטגלידער פון איין נאציאָן, טראָגט אפילו דיא אונטערדריקונג פון דיא רעכטע פון דיא בירגער ניט קיין נאציאָנאלען כאראקטער.

דיא נאציאָנאלע פראגע טרעט אָבער אויף באלד, וויא אין איין לאנד, אין איין שטאט לע-בען צוזאמען מעהר וויא איין נאציאָן. וויא נאָר אויסער דער נאציאָן, וואָס געפינט זיך אין מעהרצאָהל, בעזעצען זיך אין א געוויסען לאנד גרופען מענשען פון אנדערע נאציאָנען, דאן פאנגט זיך גלייך אן דיא פראגע: וואָס זאָל דיא רעגירונג, דער שטאט, טהאָן, אז אויך דיא קלע-נערע טהיילען פון דער בעפעלקערונג זאָלען ניט דארפען ליידען אין זייערע נאציאָנאלע געפיהלען? וויא זאָל דער שטאט בעשיצען די נאציאָנאלע אינטערעסען אויך פון דיא ניט „הערשענדיג“ נאציאָן?

דאָס איז דיא נאציאָנאלע פראגע פון דיא מיי-נאָריטעטען (פון דיא קלענערע טהיילען). אין דער פאָרמע געפינען מיר דיא נאציאָנאלע פרא-גע איצט כמעט אין אלע געבילדעטע לענדער און מלוכות.

צוליבע דעם, וואָס נאציאָנען און לענדער קומען איינע מיט דיא אנדערע אין פערבינדונגען; צוליבע דעם, וואָס זיי האנדלען איינע מיט דיא אנדערע און צוליבע דעם, וואָס אין דער איצטי-גער געזעלשאפט קענען א סך מענשען אין דער „היים“ ניט מאכען קיין לעבען, ניט געפינען קיין ארבייט, אָדער קיין פאסענדע בעשעפטיגונג, צו-לייב דאָס קומט אלץ כמעט איבעראל פאָר, אז גרויסע מאסען מענשען מוזען אויסוואנדערן און זיך בעזעצען אין פרעמדע לענדער. דאריבער איז כמעט אין יעדער געבילדעטען שטאט פאראן א געוויסער טהייל בעפעלקערונג, וואָס געהערט צו „פרעמדע“ נאציאָנען.

פאר זייערע פארברעכענס; טהעאָריען פון מענ-שען האט, פון רויב און רציחה.

אזעלכע טהעאָריען, אז ניט אלע נאציאָנען זיינען גלייך; אז ניט אלע נאציאָנען דארפען און קענען האָבען גלייכע רעכטע; אז עס זיינען דאָ העכערע און נידעריגערע ראסען; אז „אידעלע-רע“ נאציאָנען דארפען בעהערשען דיא „פראָ-סטערע“ א. ז. ו. געפינען זעהר פיעל אָפענע אויערן אין דער קאפיטאליסטישער וועלט. זיי קענען אָבער קיין צוטריט ניט האָבען צו אונז. וויא כלומרשט „וויסענשאפטליך“ דיוע „טהע-אָריען“ זאָלען ניט זיין, קענען זיי דאָך ביי אונז האָציאליסטען, קיין אָבקלאנג ניט געפינען, ווייל מיר האָבען אונזערע אלגעמיינע פרינציפען און לעהרען, וואָס האָבען פיר אונז דיא בעדייטונג פון „קאמענגאָרישע אימפעראטיווע“ (אויס-נאחמסלאָזע בעפעולען). דיא אלגעמיינע סאָ-ציאליסטישע תורות זאָגען דוקא פארקעהרט; זיי זאָגען אונז, אז עס מוז אָכנעשאפט ווערן יעדע ארט הערשאפט פון מענשען איבער מענשען; יעדע אונגלייכהייט, יעדע אונגערעכ-טיגקייט און אונטערדריקונג מוז אויסגעראַטעט ווערען. דאריבער קענען מיר אויך דיא נאציאָ-נאלע פראגע פארענטפערן נור אזוי, אז דיא תשובה זאָל שטימען מיט אונזערע גרונדלע-רען און אז זיא זאָל ערפיללען דעם אידעאל פון גלייכהייט, ברידערליכקייט און פרייהייט פון אלע מענשען.

צוליבע דעם ווערט פאר אונז דיא פארענט-פערונג פון דער נאציאָנאלער פראגע פאָראויס פיל איינפאכער און לייכטער. אין דער צייט, ווען ביי דיא בורזשואנע טהעאָרעטיקער און פראק-טיקער ווערט געשטרימען און דעבאטירט: „צו-הייסט פארענטפערן דיא נאציאָנאלע פראגע, ווען מען בעהערשט געוויסע נאציאָנען, ווען מען נעהמט ביי זיי אוועק זייער זעלבסטשטענדיג-קייט און רעכטע?“ ווען זיי פיהרען גרויסע דע-באטען איבער דעם, „וואָס הייסט א נאציאָן מיט פולע רעכטע“ וועלכע נאציאָן איז א „העכערע?“ און וועלכע א „נידעריגערע?“ ווער דארף זיין דיא „הערשענדיג“ און ווער דיא „בעהערשטע?“ פאלען ביי אונז דיוע און עהנליכע פראגען אראָפּ.

ביי אונז מוז דיא נאציאָנאלע פראגע אזוי געשטעלט ווערן: וויא קען מען פערענטפערן דיא נאציאָנאלע פראגע אויף אזא אופן, אז אלע נאציאָנען זאָלען זיין גלייך, אז קיינע זאָל ניט

פינען זיך אין קיין טהויל פון לאנד נישט אין רוב, און דיא פראגען וועגען דיא טהיילען פון א גרעסערע נאציאן, וואָס וואָהנען אין קליינע גרופען אויסער דיא גרענעצען פון דער פראווינץ וואו זיי זיינען אין רוב.

וויא איהר זעהט, איז דיא „נאציאנאלע פראגע“ א הארבע קשיא. מיט עטליכע פראגען און מיט אלגעמיינע ווערטער קען מען אזא פראגע נישט פארענטפערן. מיט פוסטע חלומות אָדער משוגענע פאנטאסטישע פלענער, אז יע- דע נאציאן זאָל געהן צו זיך „אהיים“, האַמטש אין דיא ווייטע ווילדערניס; אָדער אז זיא זאָל זיך בויען אן „אייגענעם“ זעלבסטשטענדיגען שטאט, האַמטש אין דיא הרייחושף, הינטערן סמבטיון, קען מען נישט מאכען, אז דיא נאציא- נען, וואָס לעבען צוזאמען, צימישט אין איין לאַנד און אין איין שטאט און וואָס מווען — וויללענדיג אָדער נישט וויללענדיג — זיין שבנים, זאָלען נעהמען לעבען בישלום ושלום, זאָלען איינע דיא אנדערע נישט אונטערדריקען.

אויף דעם וועג טאָר מען נישט געהן, ווען מען וויל ריכטיג פערענטפערן דיא גרויסע, שווערע נאציאנאלע פראגע. מען מוז זיך אריינ- לאָזען טיעפער, רוהיג איבערלייגען און גרינד- ליך נאָכפאָרשען. מען מוז, מיט איין וואָרט, בע- האַנדלען דיא פראגע וויסענשאפטליך. מען מוז הערען, וואָס זאָגט דיא וויסענשאפט דערצו און וויא ווייט גערעכט און אמת זיינען איהרע מיי- נונגען.

דאמיט אָבער זיינען דיא שוועריגקייטען נישט לייכטער געוואָרען, ווייל נישט איין וויסענ- שאפט, נאר גאנצע דריי וויסענשאפטען בע- האַנדלען דיא פראגען וועגען נאציאן. יעדע פון זיי בעהאנדעלט עס נאָך א בעזונדערע מעטאָדע, קומט צו בעזונדערע מיינונגען, וועלכע שטימען נישט אין גאנצען מיט דיא מיינונגען פון דיא אנ- דערע וויסענשאפטען און יעדע מאכט פרע- טענזיעס, אז וואָס זיא זאָגט, איז אמת, איז קדש. מען דארף דאריבער קורס כל נאָכזעהען, וועלכע וויסענשאפט איז בכח אין אמת'ן צו פרע- ענטפערן דיא נאציאנאלע פראגע און ערשט דאן הערען און נאָכפאָרשען, וואָס זיא זאָגט און וואָס זיא לעגט פאָר. נאָר דאריבער א צווייטען מאָל. דר. קארל פארנבערג.

איבערהויפט קומט גאָר נישט אזוי אַפט פאָר, וויא עס דוכט זיך, אז דער שטאט זאָל בע- שטעהן פון פראווינצען און לענדער, וואָס זיינען בעזעצט נאָר פון איין נאציאן. דיא גרענעצען פון א געוויסע מלוכה באלען גאָר נישט אזוי צוזאמען מיט דיא גרענעצען פון דעם לאַנד, אין וועלכען דיא נאציאן וואָהנט. דיא מייסטע גרויסע שטאט- טען, וויא רוסלאַנד, עסטרייך, טירקיי א. ז. וו. האָבען זיך געבילדעט דורך א פערבינדונג פון פערשידענע נאציאנען צו איין שטאט. זיי זיי- נען נישט מלוכות פון געוויסע אייגענלעכע נאציא- נען, נאר פון מעהרערע נאציאנען, אונטער וועלכע איינע רעכענט זיך פאר דיא הערשענדע. דורך פערשידענע עקאָנאָמישע, געזעלשאפטליכע און היסטאָרישע אורזאכען, דורך רויב, דורך גע- וואלט און פארברעכען איז עס געקומען דאצו, אז א סך אונאבהענגיגע נאציאנאלע שטאטען האָבען פערלאָרען זייערע זעלבסטשטענדיגקייט און געוואָרען טהיילען, אבהענגיגע גליעדער פון גרעסערע שטאטען.

אין אזעלכע מלוכות איז דיא נאציאנאלע פראגע פיעל שארפער, פיעל שניידגער, פיעל מעכטיגער. אין אזעלכע מלוכות פיהרט זיך גע- וויינליך, אז איין נאציאן, דיא „בעזיגערין“, רעכענט זיך פאר דיא בעליהבית'טע פון דער גאנצער מלוכה, פאר דיא הערשערין איבער אלע איבעריגע נאציאנען; האַמטש עס זיינען דאָ גאנצע פראווינצען און לענדער, וואו דאָס רוב פון דער בעפעלקערונג געהערט צו „פרעמדע“ נאציאנען, דאָס הייסט צו דיא פריהערדיגע און אמת'ע בעליביתים פון יענע פראווינצען.

אין אזעלכע שטאטען נעהמט דיא נאציא- נאלע פראגע אן א דאָפעלטען האראקטער און איהר פארענטפערונג בעגעגענט דאָפעלטע שווע- ריגקייטען.

ערשטענס, קומט דיא פראגע וועגען מאיא- ריטעטען. עס פרעגט זיך: וויא זאָל אין יענע טהיילען פון דער מלוכה, וואו דאָס רוב בעפעל- קערונג געהערט נישט צו דער הערשענדער נא- ציאן, וויא זאָל דאָרטען פאר דיא מאיאָריטעט בעפרידיגט און געזיכערט ווערן זייערע נאציא- נאלע אינטערעסען, געפיהלען און פאָרדערונגען? צווייטענס, קומט אויך דיא פראגע וועגען מינאָריטעטען, וועגען דיא נאציאנען, וואָס גע-



אין ווייטען מזרח.

היינט, ווען מיר שרייבען דיעזע ציילען, ווערן בעשעטיגט דיא פעסימיסטישע בעריכטען פון דיא לעצטע פאָר טעג, אז א מלחמה איז אונפער-מיידליך, אויב רוסלאנד וועט ניט נאָכגעבען דיא יאפאנעזער פאָדערונגען וועגען קאָרעא, דעם עפעל פון זייער זייערדיגען שטרייט. א דעפער-שע פון לאַנדאָן מעלדעט, אז רוסלאנד מוז אָפ-טרעטען פון קאָרעא אָדער זיך נעהמען צו געדוועהר, אום צו ברעכען דעם ווידערשטאנד פון יאפאן. וואָס פאר א נייעס דער טעלעגראף וועט ברענגען מאָרגען, דאָס קענען אפילו דיפלאָ-מאטען ניט פאָראויסזאָגען.

אָבער ניט דיא פערשיעדענע נאכריכטען זייער נען מיר דאָ אויסען, זאָגנדרן דעם פאקט, אז רוסלאנד און יאפאן האָבען זיך צוזאמענגעד-שטויסען אין ווייטען מזרח און אז זייער מחלוקה וועט זיי אזוי ווייט פערפיהרען, דאָס פריהער אָדער שפעטער וועלען זיי זיך מווען נעהמען צו געוועהר. דיעזער קאמפף האָט יעדענפאלס א פיעל גרעסערע אלוועלטליכע בעדייטונג, וויא עס שיינט פון ערשטען בליק. עס איז ניט בלויז א רייסעריי וועגען דיא מארקעטס פון מאנדזשוריא און פון קאָרעא; עס איז אויך ניט בלויז א שטרייט וועגען דעם, ווער עס זאָל בעהערשען דעם האלבאינזעל קאָרעא, זאָגנדרן א קאמפף וועגען

וין צוויי מאָנאט וויא דיא טעגליכע ציי-טונגען זיינען פול מיט דעפישען, קאָרעספאָנדענצען און סברות וועגען דעם גרויסען קאמפף, וועלכער פלא-



קערט זיך פארנאנדער אין ווייטען מזרח צווישען רוסלאנד און יאפאן און וועלכער סטראשעט צו צייטערן דעם יעצטיגען פרידען אין דער וועלט, א פרידען, וואָס האלט זיך שטענדיג אויף א האָר אין דער קאפיטאליסטשער אָרגאניזאציען פון דער געזעלשאפט. דיא נאכריכטען, וועלכע קומען אָן פון פערשיעדענע ערטער, שפעציעל פון לאַנדאָן, דעם צענטראל-מארקעט פון אלוועלטליכע נייעס, זיינען זעהר פערפלאַנטערט און אָפט גאנץ ווידערשפרעכענד. איין טאָג הייסט עס, אז אַטאָמ ברעכט אויס א מלחמה צווישען רוסלאנד און יאפאן; אויף מאָרגען אָבער לייקענט מען עס און מען בעהויפטעט גאָר, אז דער טייוועל איז ניט אזוי שוואַרץ, וויא מען מאַלט איהם, אז עס האלט נאָך ווייט פון א מלחמה און אז דער גאנצער שטרייט וועט שליסליך געשליכטעט ווערן פריעדליך.

שטאמונג מיט דיא יאפאנעזער און וועלכע זיי נען שטענדיג געווען אין פערקעהר איינע מיט דיא אנדערע, איז דער האלבראינזעל דאך א זעהר וויכטיגער סטראטעגישער פונקט. ווען יאפאן זאל בעהערשען קארעא, הייסט עס, אז זיא בעי הערשט דעם וואסערוועג פון דעם יאפאנעזער ים אין געלען ים און אז זיא האט ווירקליך דיא אויבערמאכט אין דיזע וואסערען געגען רוס' לאנד (בעטראכט דיא קארטע). פערקעהרט, ווען רוסלאנד זאל פערבאפען קארעא, קען זיא אויס געצייכענט בענוצען דיא פארטען פון דעם האלבר אינזעל צו אטאקירען יאפאן. דארום וועט יאפאן זיך ניט אפשטעלען פאר א מלחמה מיט אזא ריזיגע אימפעריע וויא רוסלאנד. דיא יאפאנעזער רעגירונג וויל זיך יעצט פערזיכערן, אז רוסלאנד זאל ניט קענען אריינשטעקען א לאפע אין קא' רעא און איהר סטראשען פון דארטען. און אויב זיא וועט ניט קריגען א געניגענדע בעפרידיגונג, וועט זיא בעסער יעצט אנפאנגען א קריגע איי' דער צו ווארטען ביז רוסלאנד וועט זיך פער' שטארקערן אין סיביר און מאנדזשוריא און א לאז טהאן איהרע מחנות אויף קארעא.

פון דעם ערשטען בליק רוכט זיך, אז יאפאן האט גאר קיין אויסזיכט ניט עפעס אויסצופיה' רען אין א מלחמה מיט רוסלאנד. וויא אזוי קען יאפאן, וועלכע צעהלט נאך 40 מיליאן נפשות, זיך מעסטען מיט דער רוסישער אימפעריע, וועל' כע צעהלט כמעט מיט א 100 מיליאן נפשות מעהר? אבער ווען מען בעטראכט גרינדליך אלע אויפשטענדען, זעהט מען, אז יאפאן קען גאנץ גוט אויסהאלטען אזא קאמפף. ערשטענס, ליגט קארעא, וואו דיא שלאכטען וועלען פארקומען, זעהר ווייט פון דיא צענטערס פון דער רוסישער בעפעלקערונג; צווייטענס, איז איבערהויפט שווער צוצוקומען אחין דורך דער יבשה; דריי' טענס, איז דיא סיבירישע אייזענבאהן ניט גע' ניגענד' צום אריבערפיהרען גרויסע ארמעען מיט אלע נויטיגע קריעגס-מאטעריאלען; פיערטענס, וועט עס נעהמען לאנג ביז דיא רוסישע ארמעע אין קארעא וועט קריגען פערשטערקערונג; פינף' טענס, איז דיא רוסישע פלאטע ניט שטארקער פאר דיא יאפאנעזער' אין יענע וואסערן. דאגעגען אבער קען יאפאן זעהר שנעל קאנצענטרירען איהר גאנצע קראפט אין קארעא און אויך שנעל צושיקען פערשטערקערונגען, ווען נור זי וועט עס דארפען, דען פון נאנאסאקי און אנדערע פארטען אין פעסטונגען קען זיא אין איין טאג צוקומען

דיא ריעזיגע כינעזישע אימפעריע און זאגאר וועגען דעם, ווער עס זאל הערשען אין מזרח-אזיען: דיא געלע ראסע, אנגעפיהרט פון יאפאן, אדער דיא ווייסע ראסע אין דער געשטאלט פון דיא רוסען.

דער אונערזעמליכער אפעטיט פון דער רו' סישער רעגירונג צו נייע לענדער טרייבט איהר אלץ ווייטער אין צענטראל און מזרח-אזיען. זיא כאפט רעכטס און לינקס, ניט אכטענדיג אויף די פרעטענזיעס פון אנדערע מעכטע אויך דארטען אפצולעקען א בינדעל. איהר לעצטער ביסען איז געווען מאנדזשוריא, א זעהר גרויסער און גוט בעפעלקערטער טהייל פון דער כינעזי' שער אימפעריע. דיזען ביסען האט זיא אריינגע' כאפט אין איהרע בערען-לאפעס און גענומען גריזשען מיט דיא צעהנער אין דער צייט, ווען אלע קאפיטאליסטישע מעכטע האבען זיך א לאז געטהאן אויף כינא, אום צו דערשטיקען דיא דארטיגע פאלקס-בעוועגונג געגען דיא וויי' כע כאפערס, דיא זאגענאנטע באקסער-בעוועגונג; אבער זיא האט איהם נאך ניט ארונטערגעשלאג' גען אין גאנצען, דען ענגלאנד, אמעריקא און יא' פאן פראטעסטירען און פערלאנגען ווייניג' סטענס פרייען אבואז פאר זייערע סחורות. דיא מארקעט-פראגע איז, וויא בעוואוסט, דיא וויכ' טיגסטע אין דער אינערליכער און אויסלענדי' שער פאליטיק פון יעדע קאפיטאליסטישע רעגיר' רונג. צוליבע דעם יאגט מען עס זיך אזוי נאך קאלאניעס און קאנצעסיענען, צוליבע דעם טרעט מען אונטער דיא פיס דיא שוואכע און צוליבע דעם פיהרט מען מלחמות.

דורך דיא פערבאפונג פון מאנדזשוריא איז רוסלאנד צוגעקומען צו דעם נאך-גרענעז פון קארעא און האט אויך געווארפען א זשעדע אויג אויף דיזען וויכטיגען האלבראינזעל. נאך דא האט זיא זיך אנגעשטויסען אויף יאפאן, וועלכע בעי טראכטעט זייט לאנג קארעא אלס איהר ירושה. עס איז גענוג צו ווארפען א בליק אויף דער ביי' ליגענדער קארטע פון דעם נעכסטען קריעגס-טהעאטער אין ווייטען מזרח, אום צו פערשטעהן, אז דער בעזיז פון קארעא איז פון דער גרע' כטער וויכטיגקייט ניט נאך פאר דיא ווייטערע ענטוויקלונג פון דעם וואונדערבאר-פראגענערס' ווען יאפאנעזער פאלק, זאנדערן איינפאך פאר די עקסיסטענץ פון דער יאפאנעזער אימפעריע. אבנעזעהען דערפון, וואס קארעא איז בעי זעצט פון פעלקער, וועלכע זיינען פון איין אפ-

ווערען. דאן, ביי דער ערשטער בעסטער געלעגנהייט, קען זיך אריינשיקען איהרע מחנות אין קארעא, און יאפאן וועט שוין נישט זיין אין שטאנד זיי ארויסצויאגן. וועהרענד יעצט קען יאפאן פערכאפן זעהר לייכט די זידליכע פאָר-טען פון קארעא און מארשירען ווייטער צו פער-נעהמען דיא בעסטע פאָזיציאָנען, פון וועלכע דיא רוסישע סאָלאַטען וועלען איהר פיללייכט נאָר נישט קענען פערטרייבען.

דיא רוסישע רעגירונג איז דאָרום צוגע-שפארט צו דער וואנט דורך דיא ענערגישע פאָר-דערונגען פון יאפאן. זיך מוז יעצט נאָכגעבען און איבערלאָזען קארעא, ווייניגסטענס דעם זיך-ליכען טהייל, צו יאפאן, אָדער זיך בעשליסען אויף א מלחמה. דיא נאָהענטע צוקונפט וועט בער-ווייזען, וואָס דיא רוסישע רעגירונג וועט אויס-קלייבען. יאפאן קען יעצט העכסטענס נאָכגעבען, אז מאַנדזשוריא זאָל ווערען א רוסישע פראָ-ווייז — וועגען קארעא וועט זיך און מוז בליי-בען פעסט ביי איהר פערלאנג, דאָס רוסלאַנד זאָל נישט אריינשטעקען אהין א לאפע.

אין דיזען קאמפף זיינען דיא סימפאטיען פון אלע ציוויליזירטע פעלקער אויף דער זייט פון דעם מוסהיגען און פעהיגען פאָלק, וועלכע האָט אזוי שנעל און פלין איבערגענומען דיא אוראָפּעאישע ציוויליזאציע. מען פיהלט, אז נישט נאָר האָט יאפאן רעכט, זאָנדרען אז עס וואָלט זעהר גוט געווען פאר דיא גאנצע וועלט, ווען רוסלאַנד זאָל געשלאָגען ווערן אָדער ווייניג-סטענס קריגען א דיפלאָמאטישע נידערלאגע. וויא פיעל איינער זאָל נישט זיין געגען מלחמה אי-בערהויפט, געגען דיזע שוידערליכע ירושה פון באַרבארישע צייטען, דאָך וועט ער צופריעדען זיין, ווען דיא רוסישע רעגירונג וועט כאפּען א מופלע, דען דאָס וועט מוזען פיהרען צו אן אָב-שוואַכונג פון דער צאָרענטיראניי און צו א פערשטארקונג פון דיא רעוואָלוציאָנערע קרעפ-טע. א זיענע איבער דיא בלינדע מחנות פון צאָר בעדייטעט איינפאך פרייהייט און קאָנסטיטוציאָן אין דער רוסישער אימפעריע. וויא אונזער הייער וויכטיג דאָס איז פאר די גאנצע מענש-הייט, פערשטעהט יעדערער.

נאָר פון דעסטוועגען קען יאפאן נישט האָפּען אויף דער אקטיווער שטיצע פון אירגענד וועלכער מאכט, אפילו נישט פון ענגלאַנד, ווייל דיא קאפי-טאליסטישע רעגירונגען האָבען נישט אזעלכע אינ-טערעסען אין קארעא, אז זיי זאָלען ארויסטרע-

צו דיא זידליכע פאָרטען פון קארעא. מיט איהר מעכטיגער פלאָטע וועט זיך אין שטאנד זיין צו בעשיצען דיא טראַנספאָרטען און צו פערשטער-קערן איהר ארמעע אויף דער יבשה.

אויסער דעם, וועלען דיא יאפאנעזער, וועל-כע האָבען בעוויזען זייער גרויסע מיליטערישע קונסט אין דער מלחמה מיט כינא, קעמפפן מיט פאטריאטישע בעגייסטערונג, דען דאָס גאנצע פאָלק פיהלט, אז עס האַנדעלט זיך וועגען זיין עקזיסטענץ, וועהרענד אין רוסלאַנד איז דאָס פאָלק גאנץ גלייכגילטיג און פערשטעהט איבער-הויפט נישט, צו וואָס מען דארף געהן זיך שלאָגען מיט דיא יאפאנעזער. דיא רוסישע סאָלאַטען וועלען דאָרום געהן אין שלאכט וויא מיליטערי-שע מאשינען, וועהרענד דיא יאפאנעזער וועלען קעמפפן וויא פאטריאטען. מען דארף נישט זיין א קריגעספיהרער צו וויסען, אז דיא פאטריאטי-שע געפיהלען שפיעלען א זעהר גרויסע און וויכ-טיגע ראָלע אין שלאכטען, אז בעגייסטערטע סאָל-דאטען קענען בעזייעגען א פיעל גרעסערע ארמעע, וועלכע קעמפפט נאָר אויף דעם בעפעהל פון איהר רע קאמאנדירען.

וויא ווייניג דאָס פאָלק אין רוסלאַנד איז פאראינטערעסירט אין א מלחמה מיט יאפאן, קען מען שליסען פון דעם, דאָס דיא רוסישע רע-גירונג האָט געהייכען איהרע צייטונגען העצען אויף דיא יאפאנעזער אלס אנטי-קריסטען (וויא בעוואוסט, זיינען דיא יאפאנעזער בודהיסטען, וואָס עס שטערט זיי נאָר נישט צו שטייגען שנעל אויף דעם לייטער פון פראָגרעס) און שרעקען דעם עולם מיט דער „געלער געפאהר“. איינער פון דיזע שטיצער פון צאָרענטיראניי און פינ-סטערנים זיינען פארקראַכען אין זייערע העצונ-גען אזוי ווייט, דאָס זיי רופען דיא יאפאנעזער „זשידעס פון ווייטען מזרח“.....

ווען יאפאן זאָל זיך נישט בענוצען גלייך דער-מיט, וואָס רוסלאַנד איז נישט גענוג פאָרבעריי-טעט צו א מלחמה אין ווייטען מזרח און האָט נאָך נישט דיא נויטיגע אייזענבאהנען פאר איהר רע ארמעע, וועט זיך זיכער פערלירען. יעדע פערציהונג פון דעם שטרייט איבער קארעא דורך דיפלאָמאטישע דרידלאַך איז אזוי ניצליך פאר רוסלאַנד, וויא שערליך פאר יאפאן. רוסלאַנד האָט צייט צו ווארטען ביז זיך וועט זיך מעהר בעפעסטיגען אין מאַנדזשוריא, בעזאָנדרעס לע-בען דעם גרענעץ פון קארעא, און ביז דיא גע-פלאַנטע אייזענבאהנען וועלען אויסגעבויט

שטימט. אז ענגלאנד מוז העלפען יאפאן אין פאל
דיא לעצטע וועט אטאקירט ווערען פון מעהר וויא
איין מאכט. ניט ענגלאנד און ניט פראנקרייך,
וועלכע האבען גראדע ניט לאנג צוריק געשלאסען
א פריינדליכען אפמאך, אום צו שליסטען זיי-
ערע שטרייטען דורך א שיעדס-געריכט, וועלען
נאטירליך ניט אָפּפאנגען צווישען זיך א קריעג
צוליעב יאפאן אָדער רוסלאנד.

וואָס אנבעלאנגט צו דייטשלאנד, זאָ זיצט
זיא פעסט אין קיאָרשטאן, וואָס זי האָט פער-
כאפט ביי כינא (זעהע קארטע), און ווארט נור
אויף א געלעגנהייט צו פערקריכען ווייטער אויף
דעם האלב אינזעל שאן-טונג. ווען רוסלאנד זאָל
איהר נאָר פערשפרעכען דיפלאמאטישע שטיצע
אין דיזער כאפעריי, וועט זיא אפילו דערלאזען,
אז יאפאן זאָל אונטערגעהן.

רוסלאנד און יאפאן וועלען, אלזאָ, האָבען
אליין צו פיהרען מלחמה אין ווייטען מורח, אויב
עטוואָס אונגעוועהנליכעס וועט ניט טרעפען,
וועט זיך קיינער ניט אריינמישען דירעקט אין די-
זען העכסט וויכטיגען קאמפף.

פאליטיקוס.

טען מיליטעריש. ענגלאנד, וועלכע האָט געשלאָ-
מען א בונד מיט יאפאן און וועלכע האָט א סך
שווערע רעכענונגען מיט רוסלאנד, וועט דאָך
שטעהן פון ווייטענס. העכסטענס וועט זיא העל-
פען יאפאן פינאנציעל, און דאָס אויך אין דער
שטיל, דען זיא האָט מורא פאר רוסלאנד. דאָס
זעלבע קען מען אויך זאָגען וועגען אמעריקא
וויא פיעל דאָס אמעריקאנער פאָלק זאָל ניט סימ-
פאטיוירען מיט יאפאן, נאָר מען וועט דאָך א
פינגער אין קאלטע וואסער ניט אריינלייגען, אום
איהר צו העלפען געגען רוסלאנד. דיא אמערי-
קאנער רעגירונג איז נאָך דערצו אזוי ווייט
פערקראכען אין דער נידערטרעכטיגער אטאקע
אויף קאָלאמביא און אין דעם נייעם פאנאמא-
שווינדעל, אז זיא מוז גוט זיך אין אכט נעהמען
געגען אינטריגען פון אויראפּעאישע מעכטע און
זוכען ניט איינצורייסען מיט זיי.

וועגען פראנקרייך איז אָבערערט, דען זיא
איז דאָך אונגליקליכערווייזע פערבונדען מיט
רוסלאנד. זיא וועט אָבער ניט שטיצען רוסלאנד,
דען זאָנסט וועט ענגלאנד מוזען זיך אָנגעהמען
פאר יאפאן לויט א געוויסען פונקט פון ענגליש-
יאפאנעזער טראקטאט. (דיזער פונקט בע-



פראָסט=בלומען

און מיר דאכט, איך הער דעם בייזען-
וויילדען שטורעם שפּאַטיש ברומען:
"קלאָג ניט אויף דיין וועלקען, פריהלינג,
"זעה דעם ווינטער'ס וואונדער בלומען..."

"דא וואו קיין מאָג שטראלט דיא זונן ניט,
"אויף דיא קאלטע דונקלע שויפען-
"פלייב איך הימען דיר דיא בלומען,
"אז קיין זעלעל זאָל זיי רויפען..."
ה. רויזענבלאט.

ביי דעם פענסטער וואו'ך פלעג שטעהען,
צוגעדריקט מיין הייסען שטערען
צו דיא קיהלע פייכטע שויפען
און פעגאָסען זיי מיט טרערען —

אויף דיא זעלבע קאלטע שויפען
זעצט דער פראָסט איצט זיינע צוועטען.
און דיא שטורעם נאכט צופינדט זיי
אויף דיא זעלטזאמסטע פוקעטען.

א גאנצע וועלט אין א טראָפּען וואַסער.



גאנצע וועלט אין א טראָפּען

פען וואסער— דאָס איז פון די א זאכען שלא היה ולא נברא, אָדער פראָסט גערעדט, ניט געשטויגען און ניט געפלוֹיגען, טראכטען זיך געוויס אייניגע לעזער

לעזערדיג דיעזע ווערטער. נאָר איהר האָט א גרויסען טעות, ווען איהר מיינט, אז איך זאָג עס ניט ערנסט. אי, וועט איהר דאָך געוויס פרעגען מיט הארץ, שטיין, וואו? וואָס? אָט האָט איהר ניט א טראָפּען, נאָר א גאנצע גלאָז וואסער און אדרכא בעווויזט, לאַמיר טאקי זעהען.

זעהט איהר, אָט דאָס וויל איך טאקי ער-לעזערן מיט מיינ ארטיקעל און איך האָב, ווען איהר וועט איהם דורכלעזען, וועט איהר זיך אליין איבערצייגען, אז איך בין אויף א האָר ניט מגזם. דאָס איז אן אנערקענטע זאך אַבוואָהל פאר דעם לעזער איז דאָס אפשר נאָך א נייעס, פאר דעם לעזער, וועלכער איז זעהר פערטראָגען מיט דעם ביטערען קאמפף פון דער אלטעגליכער הונגה און האָט דעריבער וועניג רוחיגע צייט צו געניסען דיא פרוכטען פון'ם עץ הדעת — פון דער וויי-כענשאפט.

ערסט אין דער צווייטער העלפט פון 18טען יאָרהונדערט האָט זיך וועגען דעם דערוואוסט דיא לאַנדאָנער „קעניגליכע וויסענשאפטליכע געזעלשאפט“, וועלכע איז צו יענער צייט געווען דער מיטעלפונקט פון דער וויסענשאפט, און מערקווירדיג איז דערביי וואָס דעם וועג צו דער „נייער וועלט“ אים טראָפּען וואסער האָט דורכגע-בראָכען א מענש אָהן וויסענשאפטליכע קענטניס-סע, וועלכער איז אין זיין יוגענד געווען א געוויינ-ליכער משרת אין א קלייט.

א קליינעם בעגריפע וואָלט דער מענש גע-האט פון אונזער וועלט, ווען ער וואָלט געקוקט אויף איהר נור מיט זיין געוועהנליכעם אויג, ווען ער וואָלט ניט געהאט קיינע אינסטרומענט-טען, קיינע טעלעסקאפּען, וועלכע עפענען איהם

טהיר און טויער פון אונזער ווייטען הימעל; ער וואָלט ניט געהאט דיא מעגליכקייט צו זעהען דיא אונגעהויערע גרויסע צאָהל נייע, מורא'דיגע גרויסע הימעלסקערפער, נייע זונען-סיסטעמען, מיט איין וואָרט, ער וואָלט ניט געווען אים שטאנד צו וויסען און צו ערפארשען נייע וועל-טען, וועלכע זיינען כחול הים, צווישען וועלכע אונזער ערדקוגעל פערנעהמט זעהר א קליינעם אָרט און איז גאָר א קליינער מיוחס. מיט דעם געוועהנליכען אויג זעהט דער מענש ניט, וואָס עס טהוט זיך אין דעם ווייטען, אין טיפּען דוג-קעלען הימעל. און מיט דעם געוועהנליכען אויג, אָהן אינסטרומענטען, זעהט ער אפילו ניט דאָס וואָס עס טהוט זיך פאר'ן נאָז און שטעלט זיך נאָר ניט פאַר, אז אין דער ערד, אין דער לופט און בעאָנדערס אין וואסער געפינט זיך גאָר א נייע וועלט.

ערסט אין 1675 יאָהר האָט זיך א געוויסען אנטאָן פאָן לעווענגוק איינגעגעבען דורך א פער-גרעסער-גלאָז אריינצודרינגען אין דער שטומער נאטור און ארויסצורייסען פון איהר נייע וויכ-טיגע סודות.

לעווענגוק, וויא מיר האָבען שוין געזאָגט, האָט ניט געהאט קיין וויסענשאפטליכע קענט-ניסע, און איז אין זיין יוגענד געווען א משרת אין א קלייט, נאָר ער האָט דיא פראָפעסאָן פון מסחר געוואָרפען און איז בעסער געוואָרען א שומר אין געריכט פון זיין אייגענער שטאָדט, אין דעלפט. דאָרט, ווען ער פלעגט נאָר האָבען ליידגע צייט, פלעגט ער זיינע גרויסע פעהיג-קייטען צו מעכאניק אָבגעבען אויף שלייפען פערגרעסערונגס-גלעזער. מיט גרויס חשק פלעגט ער ארבייטען איבער זיינע פערגרעסערונגס-גלעזער, דורך וועלכע ער פלעגט בעטראכטען און ערפארשען פערשידענע קליינציגע בשעפעניסען, פליגלעך, פפלאנצונגען. ער איז געוואָרען מיט דער צייט א קינסטלער אין זיין ארבייט און האָט געמאכט אזעלכע אויסגעצייכענטע גוטע מיקרא-סקאָפּען, דורך וועלכע ער האָט ענדליך ענטדעקט דיא „סודות פון דער נאטור“. מיט בענייסטערונג

האָט צוליב דעם צוועק בעגאַסען פּעפּער מיט אַ ביסעל וואַסער און האָט עס אזוי געלאָזען שטעהן אַ פּאַר טעג. וויא גרויס איז געווען זיין וואונדער, ווען זיין מיקראַסקאָפּ האָט איהם ענט־דעקט אויך דאָרט אַן אונגעהויערע צאָהל זעהר קליינע ברואים'לאַך, עהנליך צו יענע, וועלכע ער האָט געזעהען אין רעגן־וואַסער, נאָר וועל־כע כע ס'האָבען געהערט צו אַן אנדער מין בריה, אין יעדען טראַפּען פון דעם פּעפּער־וואַסער האָט זיך געפונען אוראי א טויענד שטיק נידריגע איינפאַכע ברואים'לאַך, פּראָטאָזאָא, וויא דיא געלעהרטע רופען עס.

דורך דעם האָט זיך, פּערשטעהט זיך, פאר'ן מענטשען געפּענט גאָר אַ נייע אונטערקאנטע וועלט. דיא ענטדעקונג פון לעווענ־גוק האָט בעקומען אין דער נאטור־וויסענשאפט אזא גרויסע בעדייטונג, וויא דיא ענטדעקונג פון אמעריקא פאר דיא עקאנאמישע ענטוויקלונג פון דיא אייראָפּעאישע פעלקער.

עס איז אויך נאנץ לייכט צו פערשטעהן, דאָס צו יענער צייט האָט מען אויף דעם געקוקט טאקי וויא אויף אַ באַב־מעשה. זעהען מיט דיא אייגענע אויגען האָט עס קיינער ניט געקענט און גלויבען אזא וואונדערליכע זאך אויף נאמנות האָבען זיך אויך ניט געפונען קיין בעלגים. וואָס דארפט איהר מעהר, אפילו דיא לאַנדאָנער קע־ניגליכע געזעלשאפט האָט אין אָנהויב אויך גע־האט ווייניג אמונה אין אונזער „דעלטער פילאָ־זאָף“. דיעזע געזעלשאפט האָט נאָך ניט געהאט אזא פאָלקאָמענעם מיקראַסקאָפּ, דורך וועלכען זיא זאָל קענען זעהען אַליין מיט איהרע אויגען דיא משונה'דיגע כעשעפּעניסען, וועלכע לעווענ־גוק האָט בעשריבען. אזוי האָט עס געדויערט כמעט אַ יאָהר צייט, ביז סוף 1677טען יאָהר, ביז דער פרעזידענט פון דיזער געזעלשאפט, ראָבערט גוק, האָט מודיע געווען דער געזעלשאפט, דאָס נאָך פיעל מיהע און מאטערנעם האָט זיך איהם איינגעגעבען צו מאכען אזא גוטען מיקראַסקאָפּ, דורך וועלכען ער האָט געזעהען אַן אונגעהויערע צאָהל קליינציגע ברואים'לאַך אין פּעפּער־וואַסער. איהר קענט זיך פאָרשטעלען, וואָס פאר אַ רעש דאָס האָט אָנגעמאכט. פון דאן אָן איז שוין מעהר ניט געווען קיין ספק, אז אין אַ טראַפּען וואַסער געפינט זיך אַ גאנצע אונזעהבארע וועלט פון ברואים'לאַך.

ערשט אין אַ הונדערט יאָהר ארום האָט אַטמאָ מיללער אין דענעמארק, וועלכער האָט

פלעגט ער שרייבען וועגען זיינע וואונדערליכע ערפאָרשונגען אין לאַנדאָן צו דער קעניגליכער וויסענשאפטליכער געזעלשאפט.

אין מאָל איז איהם איינגעפאלען אַ גלייך־ליכער געדאנק צו בעטראכטען מיט'ן מיקראַ־סקאָפּ פשוט'ע רעגן־וואַסער. דערצו האָט ער גע־נימען אין אַ גלעזערנע טרייבעל אַ ביסעל רעגן־וואַסער פון אַ פאס וואַסער, וועלכע איז שוין גע־שטאנען עטליכע טעג צייט, און האָט עס ארוי־טערגעלייגט אונטער זיין מיקראַסקאָפּ. איהר קענט זיך פאָרשטעלען זיין גרויס וואונדער, ווען ער האָט מיט אַ מאָל דערזעהען פאר זיך אַ נייע וועלט פון אַן אונגעהויערע צאָהל לעבעדיגע ברואים'לאַך, וועלכע זיינען געווען אָהן אַ גוזמא טויענדער מאָל קלענער, איידער דער דינסטער שטויב. דיא ברואים'לאַך זיינען געווען פון פער־שידענע מינים. איין מין פון זיי האָבען געהאט פון פאָרענט עפעס אזעלכע מאָדענע הערנער עהנ־ליך צו אַ פאָר פערדישע אויערען, וועלכע האָבען זיך שטענדיג בעוועגט אַהין און אהער, און פון הינטען — אַ לאנגען עק. אנדערע חי'לאַך פלע־גען שטענדיג לעבען, ווי עס ווייזט אויס, נאָך דער מאָדע און פלעגען ענדערן זייער אויסערן אויסזעהען. אַ דריטער מין פון זיי איז געווען אזוי קליין, דאָס ער האָט זיי קוים וואָס געקענט בעטראכטען, און דיזע פלעגען נאָך גיכער, אייר־דער אלע, שטענדיג אומדערהען זיך און בעווע־גען זיך.

אין פרישע וואַסער אָדער אין פריש צוגאנג־גענעם שניע האָבען זיך אזעלכע ברואים'לאַך ניט געפונען. אָבער וויבאלד דאָס וואַסער איז געשטאנען אַ פאָר טעג, האָבען זיך באלד אָנגע־הויבען בעווייזען פערשיעדענע אורחים, פערשיע־דענע ברואים'לאַך, וועלכע פלעגען זיך מעהרען גאָר אָהן אַ צאָהל און אָהן אַן אויפהער. דיא ערשטע צייט האָט לעווענגוק געמיינט, אז ער האָט דאָ צו טהאָן מיט יענע קליינציגע בעוועג־ליכע אַטאָמען, פון וועלכע עס בעשטעהט אונז־זער וועלט, וויא דאָס האָט געלערנט דער אל־טער גריכישער פילאָזאָף דעמאָקריט. נאָר באלד האָט ער זיך אַליין איבערצייגט, אז דאָס זיינען טאקי אמת'ע, לעבעדיגע ברואים'לאַך, וועלכע פֿיר־רען אַ זעלבסטשטענדיגען לעבען אין אַ טראַפּען וואַסער.

שפעטער, אין אַ האַלב יאָהר ארום, האָט זיך איהם געוואָלט וויסען פון וואנעט עס נעהמט זיך אזא ביטערער טעם אין געוויזן פון פּעפּער. ער

ווערט אין דיא אויגען פון דעם אנוויסענרען מענשען און דורך זיינע פאראורטהיילע א פשוט'ער פליי צו א שרעקליכען שד.

דיזע „נייע וועלט" איז איצט אפען ניט נאָר פאר דיא געלערנטע און געבילדעטע, ווייל א מיקראסקאפ קען מען שוין איצט בעקומען פאר 20—30 דאלאר. יעדער פון אונז קען איצט האָר בען דעם גרויסען פערגינגען אריינצוריינגען טיעף אין דיא סודות פון דער נאטור. ווער עס האָט נאָר דיא מעגליכקייט צו בענוצען זיך מיט דעם מיקראסקאפ, קען גאנץ לייכט זעהען דיא נייע וואונדערליכע וועלט. ער נעהמט דער צו א גרויסען טראָפען וואסער צווישען 2 דינע שטיקלאך גלאַז (כדי דער טראָפען וואסער זאָל זיך ניט גיך אויסטריקענען) און לעגט עס ארויף טער אונטער זיין מיקראסקאפ, וואו ער זעהט פשוט נסים ונפלאות.

צו בעשרייבען אייך דיזע וואונדערליכע אינטערעסאנטע וועלט מיט איהרע פערשיע דענסטע פיעלע פפלאנצונגען און בעשעפעניסען אין א קורצען ארטיקעל, איז איינע פון דיא זאכען וואָס קענען ניט זיין, און איך טראכט נאָר וועגען דעם ניט. נאָר דאָך קען איך זיך ניט אָבזאָגען צו געבען דעם לעזער האַטש א בע־גריף, ריכטיגער געזאגט, נאָר אַנדייטען איהם וועגען דעם, וואָס דער מענש זעהט אין א טראָפּען וואסער.

נאָר אפריהער וויל איך נאָך מודיע זיין דעם לעזער, וויא איך האָב שוין אויבען וועגען דעם דערמאָנט, אז ניט יעדער טראָפען וואסער טויג פאר אונזערע ערפארשונגען. עס איז פאראן וואסער, וואו מיר וועלען אומזיסט זוכען אזעלכע לעבעדיגע בעשעפעניסען. א פרומער איד אָדער א וועגעטעריאנער האָבען זיך ניט שטארק וואָס צו שרעקען און מעגען זיין רוהיג, דאָס זיי האָר בען נאָך ניט עובר געווען זייער פרינציפ מיט דעם, וואָס זיי האָבען אויסגעטרונקען א גלאַז פרישע וואסער.

אין קוואליאסער אָדער אין פרישע ברונען־וואסער געפינען זיך ניט קיין לעבעדיגע בראים־לאך, קיין לעבעדיגע אָרגאניזמען און, ווען עס געפינען זיך שוין יא אזעלכע, זיינען זיי אויך זעהר ווייניג. וויא אונזער טהירישע וועלט קען ניט אויסקומען אָהן נאהרונג, אזוי מוזען אויך דיא קליינציגע בראים־לאך האָבען פון וואנעט צו לעבען. זיי לעבען ניט פון נסים, נאָר זיי שפייזען זיך מיט מיקראסקאפיש קליינע פפלאנצ־

זיך בעשעפטונג מיט דיזע קליינציגע בעשעפעניסען א 12 יאָהר צייט, בעשריבען 880 פערשיעדע־גע מינים בראים־לאך, וועלכע לעבען אין טייך און אין ים וואסער פון קאפּענהאגען. אין 19טען יאהרהונדערט האָבען זיך דיא נאטור־פארשער גענומען שטארק מיט זייערע פערפאָלקאמטע אינסטרומענטען צו דער אונטערזוכונג און ער־פארשונג פון דיזער נייער וועלט. זייער ארכייט איז ניט געגאנגען אומזיסט פערלאָרען. זיי האָר בען טאקע ענטדעקט זעהר אסך נייע מינים בראים־לאך און דערצו אויך א בעזונדערן מין מיקראסקאפישע קליינע פּלאַנאַ (פּפלאנצונג), וואָס ווייטער און ווייטער האָט זיך דער מענש אלץ מעהר און מעהר דורכגעשלאָגען א וועג צו דיזער „נייער וועלט", וואו דיא קלענסטע בע־שעפעניסען קענען זיך ניט בעהאלטען מעהר פון דעם מענשענס אויג, וואו דער מענש דרינגט אריין מיט זיין שארפען בליק אין זייער געהייר מען לעבען. דער מענש ערפארשט און בעשרייבט זיי, און דיא וויסענשאפט ווערט וואָס ווייטער אלץ רייכער און רייכער.

און דער שליסעל צו דער נייער אונזעהבארער וועלט איז דאָך ניט מעהר וויא א פערגרעסער־גלאַז! אזוי איינפאך!

יא, איצט איז עס שוין אין אונזערע אויגען גאנץ איינפאך. אָבער מיט א הונדערט יאָהר צוריק האָט מען דורך אזא איינפאכע זאך וויא א מיקראסקאפ געקענט האָבען א גאנץ אנדער פסק אפילו אין דער ציוויליזירטער אייראָפּא. למשל, אין באיערן איז געשטארבען איינער א דאָקטאָר אין א קליינע שטעטלע. ער האָט נאָך'ן טוירט געדארפט מעשה'ישטן איבערלאָזען א מיקראסקאפ, און דער עולם האָט איהם געהאלטען דערפאר פאר א כּכּשה. פאָרקענדיג זיך צוויי־שען זיינע זאכען, וועלכע ער האָט איבערגעלאָזען, האָבען דיא בויערן געפונען דאָרט א טריי־בעל, וועלכע איז געווען פערשטעקט פון ביידע זייטען מיט גלאַז. איהר קענט זיך פארשטעלען וואָס פאר א שרעק זיי האָט אָנגעכאפט, ווען זיי האָבען, א קוק טהוענדיג אין טרייבעל, דאָרט מיט א מאָל דערזעהען א שווארצע משונה'דיגע בריאה. דאָס איז געווען א שד, האָבען זיי זיך געטראכט. נאָך גוט וואָס צווישען זיי האָט זיך געפונען א דרייסיגער מאן, וועלכער האָט גע־וואנט צו צוברעכען דאָס טרייבעל און פאקען דעם שד. נאָר אוי וועה! אַנשטאָט א שד האָט ער דערטאפט פשוט א פליי. וויא איהר זעהט,

זיינען זיי איין אין זיך קוילענזויערע (*). וועלכע געפינט זיך אין וואסער.

דיזע מיקראסקאפישע פפלאנצונגען האָבען, וויא אלע פפלאנצונגען, זייער אייגענעם לאבאָ-ראטאָריום: איינזויגענדיג אין זיך דיא קוילענזויערע, שפאלטען זיי אָפּ פון איהר דעם קוילענזשטאָף, וועלכען זיי פעראייניגען אין זיך מיט וואסער צו כעמישע פערבינדונגען און ארבייטען אויס דערפון קראַכמעל, וועלכער געהט איבער אין צוקער. ווייטער פערבינדען זיך דיזער קראַכמעל און צוקער אין דיא וואסער-גרעזער מיט נאָך אנדערע קערפער, וועלכע געפינען זיך גראד אין וואסער, למשל, מיט אמאָניא (זיין שטעכענדען גערוך ווייס יעדער איד, וועלכער איז נאָר געווען יום כפור אין שוהל, וואו מען פערטרייבט מיט זיין גערוך דעם ביטערען הונד-גער), וועלכער האָט אין זיך דעם עלעמענט שטיקשטאָף. און אָט פון דעם בילדעט זיך דאָס בוימאטעריאל פאר דיא לעבעדיגע אָרגאניזמען: אייווייסקערפער, פראָטאָפלאַזמען, וויא דיא געלעהרטע רופען עס.

ווען מיר קוקען אריין אין אונזער טראָפּען וואסער, זעהען מיר ביי דער בעלייכטונג פון דער זון זעהר א סך קליינע בעלזוכען, גלייך וויא אין קאכענדעם וואסער, אָדער ווען מען עפענט א סיפאָן סעלצער-וואסער, פון וואנעט דיא קוילענזויערע ענטלויפט. זעהט איהר, אָט דאָס זיינען

צונגען. דיזע פפלאנצונגען, כרי זיי זאָלען קענען וואסען און ענטוויקלען זיך, קענען ניט אויסקומען אָהן דער ווירקונג פון דער זון, וויא אָהן איהר קענען ניט אויסקומען בכלל קיין בלוט און קיין גראַז. דאריבער איז ניטאָ קיין לעבט אין טיעפע ברונען וואסער, וואו דיא זון קומט ניט צו און וואו עס געפינט זיך נאָך דיא שעדליכע קוילענזויערע (זעה אונטען). נאָר ווען דאָס וואסער אין ברונען ווערט קויטג און פעראונרייניגט, דאן ווערט אויך א לעבען פאר פערשיעדענע פפלאנצונגען און ברואים'לאך. ווער רעדט אין גרויסע טייכען און אין פילטירטע (דורכגעזיטע) וואסער, וועלכע פליסען צו אונז דורך דיא וואסער-לייט טוינגען, זיינען זיי כמעט גאָר ניטאָ, אָדער זעהר זעלטענע געסט.

דער לעזער האָט געוויס בעמערקט, דאָס ווען מען נעהמט א גלאָז געוועהנליכע וואסער און מען האלט עס געגען דיא שטראהלען פון דער זון, קען מען זעהען מיט א געוועהנליכער אויג זעהר א סך שווארצע ברוינע פינטעלאך, דינע פערדער-לאך. נאָר דאָס זיינען געוועהנליך נאָר ברעקלאך ליים.

א סך פון דיזע ברואים'לאך טרעפען מיר אָבער אין שטעהענדיגע וואסער פון טייכלאך, שאזעלקעס, זומפען. דאָ לעבען און ארבייטען קליינציגע קרעכעסן, וואסער-שנעקעס, פיאוקע-לאך און ד. ג. וויא אונזערע מיקראסקאפישע איינוואוהנער דערפיהלען נאָר דיא ליכטיגע זון, באלד קלייבען זיי זיך צוזאמען מחנות-וויין אין דער הויך אויפ'ן וואסער. דיא אויבערסטע וואסער פלעכע זעהט דאן אויס, וויא דער לעזער האָט געוויס פיעל מאָל בעמערקט, דאָ בלאָהי רויט, דאָ געל, ברוין אָדער גריין, פונקט וויא עס וואָלט געווען ערטערוויין געפארבט מיט פער-שיעדענע פארבען.

לאָמיר נעהמען אזא טראָפּען וואסער און זעהען וואָס טהוט זיך דאָרט. קורץ גערעדט, זע-הען מיר פאר אונזערע אויגען פשוט א גאנצעם פעלד מיט פערשיעדענע גרעזער, א וואלד מיט צווייגען, וועלכע זיינען מורא'דיג פערפלאַנצט טערט איינער מיט'ן צווייטען צו זעהר א געדיכטען נעץ. יא, פערשידענע בוימער און פפלאנצונגען פון דעם מיקראסקאפישען וואלד זיינען געוועהנליך גריין. און וויא קליין זיי זיינען ניט, דאָך וואסען זיי גלייך וויא אונזערע געוועהנליכע וועלדער און פעלדער; ווען דיא זון שיינט,

(*) קוילענזויערע איז א כעמישע פערבינדונג פון קוילענשטאָף און זויערשטאָף. דער מענש אָט העמט אויין שטענדיג דען זויערשטאָף, וועלכער גער-פינט זיך אין דער לופט און אטהעמט אויס דערפאר קוילענזויערע. אן ערוואקסענער מענש, וויא דיא געלעהרנטע האָבען אויסגערעכענט, אטהעמט אויס מעגליך אן ערך 900 גראם קוילענזויערע, ד. ה. כמעט א פערטעל קילאָ קוילענשטאָף (פשוט קוילען).

דיא גרינע פפלאנצונגען אָבער טהוען פונקט דעם היפוך, וואָס דאָס ברענגט זעהר א גרויסען נוצען. ערשטענס, צערשפאלטען זיי אונטער דער ווירקונג פון דער זון דיא שעדליכע קוילענזויערע צוריק אין קוילענשטאָף און זויערשטאָף. דעם זויער-שטאָף גיבען זיי אָפּ צוריק דער לופט, וואָס דאָס איז אזוי נוצליך פאר דעם מענשען'ס לעבען. צווייטענס, דעם אָפגעשפאלטענעם קוילענשטאָף נעהמען דיא פפלאנצונגען אויף אין זיך, וואָס איז זעהר נויטיג אלס א נאחרונגס-מיטל פאר זויערער ווייטערע ענט-וויקלונג.

אבער נאך ווארפען א בליק אויף דיא לעבעדיגע איינוואוהנער פון אונזער וואלד.

אין פיעלע ערטער פון אונזער טראפערן וואלד כער געפינען זיך פערשידענע לעבעדיגע וועזען און דערצו אזוי פיעל און אזוי געדיכט, וויא אויף א גרויסען יריד אדער אויף א היימליכע חתונה. איך וועל נאך ארויסכאפן א פאך פון זיי, כדי דער לעזער זאל האבען א ברעקעל בעגרייף, וואס פאר פערשידענע מינים חיה'לעך עס געפינען זיך דאָרט.

אָט, למשל, שווימט מיט גאזא און שטאלץ א חיה'לע, וועלכע זעהט אויס וויא א שוואן (לעבעד) און דערפאר האָט זיא טאקי געכאפט אזא נאָמען. זיא רוקט זיך אין אלע זייטען מיט איהר בויגזאמען לאנגען האַלז וויא מיט א בייטש. מיט א מאָל ווערט דיא קליינציגע חיה'לע עפעס אונרוהיג און כאפט דיא הענד מיט דיא פיס און ענטלויפט. און טאקי ניט אומזיסט: נאך איהר יאָגט זיך א ווילדע בריה, איהר שונא ראטיפער. דויער שונא האָט ניט אומזיסט בער קומען זיין נאָמען, ד. ה., רעדער־טהיער, וויא מיר וועלען עס באלד זעהן. דויער שונא איז א לאנגע חיה מיט א געשפאלטענעם עק, אין מיטען פון איהר דורכזיכטיגען קערפער האָט זיא עפעס א מין שרעקליכען מויל. און אזוי וויא זיא איז, צווישען אונז גערעדט, א גרויסע פרעסעריין, ארר בייט זיא שטענדיג מיט'ן מויל. דאָ עפענט עס זיך און דאָ מאכט עס זיך ווידער צו. מיט צוויי פייער־רויטע אויגען לויערט זיא אויף איהר קרבן. פון ביידע זייטען קאָפּ זיינען פאראן עפעס 2 מאָדנע אָרגאנען עהנליך צו צוויי רעד־לאך, וועלכע דרעהען זיך שטענדיג וויא א מאשין, וועלכע דינען איהר גאנץ גוט פאר איהר רויב: חיה'לאך און פפלאנצונגען, וועלכע געפינען זיך ניט ווייט פון איהר, ווערען צוגעצויגען און אריינגעשלונגען אין דיזע רויבערישע מויל מיט א מורא'דיגער קראפט.

עס זיינען דאָרט פאראן אויך אזעלכע חיה'לעך, וועלכע לאָזען פון זיך ארויס אזא שווייס, וואָס דינט זיי אלס מאטעריאל צו מאַכען זיך א ליכטיגע שטייבעלע. דיזע שטייבעלעך זיינען פון אונטען צוגעבונדען צו א דינעם צוויי־גלע אז פון אויבען אָפען. פון דער אויבערסטער לעבעלע שטעקט דיזע חיה'לע ארויס איהר קע־פעלע צו זוכען זיך חיונה. וויא זיא דערשמעקט, אז עס איז עפעס ניט גלאט, אז א שונא קומט אָן, רוקט זיא באלד אריין צוריק איהר קעפעל

אונזערע וויער־שטאָף בלעזכען, וועלכע דיא וואלד־פפלאנצונגען לאָזען ארויס פון זייער לאבאָֿראַטאָריום, אָפּשפאלטענדיג עס פון דער קוילעך־זויערע. און אזוי וויא וויער־שטאָף איז א גאז, פערשטעהט זיך, ענטלויפט עס צו פערמישען זיך מיט דער לופט.

א סך פערדעמלעך פון אונזער מיקראָסקאָפֿישען וואלד בייטען זיך און ענדערן זיך פאר אונזערע אויגען, וואָס מען קען גאנץ גוט בעמערקען.

לאָמיר זיך צוקוקען צו דעם מין עדאָגאָניום (Oedogonium) צו איינע פון זיינע צווייגלאך. זיינע שטענלאך, צווייגלאך, זעהען מיר, אלס א געפלאַכטענעם נעץ פון דינע, גרינע זיידענע פערדימלאך; יעדער צווייגלע פון זיי, וויא אונז איז בכלל בקאנט, בעשטעהט פון צעללען, וועלכע ליגען איינער אויפ'ן צווייטען. וויא א שנור פערל, זעהען אויס וויא קריסטאָל־גלעזער, גע־פילט מיט גרינעם זאפט. אין מיטען פון יעדער צעללע געפינט זיך א צעללע־קערנדעל. און ווי גרויס איז אונזער וואונדער, ווען מיר זעהען, דאָס דאָרט קומען עפעס פאך גרויסע חכנות, וויא פאר אן איבערקעהרעניס. כדי ניט לאנג מאַריר צו זיין, וועל איך זאָגען, דאָס פון זיי ענטוויקלען זיך קליינציגע גרינע קוגעלעך, וועלכע בעוועגען זיך, טאנצען ארום אהין און אהער, וויא לעבעדיגע חיה'לאך. כמעט אלע פפלאנצונגען פון אונזער מיקראָסקאָפֿישען וואלד האָבען אין זיך דיא טבע צו בילדען אזעלכע מיקראָסקאָפֿישע לעבעדיגע אָרגאניזמען. זיי בעוועגען זיך אליין גאנץ פריי און מיט רעכט האָט מען זיי טאקי א נאָמען געגעבען, פראָסט גערעדט, נעזונד'ניקעס.

דאָ אין טראָפערן וואסער זעהען מיר איינע פון דיא וואונדערליכסטע ערשיינונגען. וויא עס איז בכלל ביי אלעמען אָנגענומען דיא מיינונג, בעשטעהט דער אונטערשייד צווישען פפלאנצונג־גען און לעבעדיגע וועזען אין דעם, וואָס דיא צאָטערע בעוועגען זיך אליין גאנץ פריי. נאָר, וויא דער לעזער זעהט, איז גאנץ פאלש צו מאַכען אזא אונטערשייד אין אונזער מיקראָסקאָפֿישער וועלט. פון אונבעוועגליכע פפלאנצונגען ענטשטעהען אזעלכע קערפער, וועלכע בעוועגען זיך אויך וויא לעבעדיגע וועזען.

ליידער קענען מיר זיך לענגער ניט אָבשטעלען ביי דיא וואונדער. וועלכע שפיעלען זיך אָב ביי דיזע צעללען פון דיא פפלאנצונגען. איך וויל

אז עס קומט אָן א הונגער־צייט, האָבען זיי זיך באלד גענומען ראטעווען: זיי האָבען זיך צוזאם מענגעדערעכט וויא א קניילכעל, אין גלאטע קור געלכען, און דערצו האָבען זיי זיך ארומגעשלאָגן בען אין א מין פעסטונג, אין א קאפּסול, וועלכער בילדעט זיך דורך דיא פייכטקייט, וואָס זיי לאָזען ארויס פון זייער קערפּער און וואָס טריי קענט ארום זיי וויא א הארטער שאַלעכין. דאָרט ליגט אזא חיה'לע אין א לעטארגישען שלאָף, פונקט וויא א טוידטע. אין דיזען צושטאנד קען זיא אָהן סכנות אריבערטראָגען זעהר פיעל, הייז און קעלט, ניט פערלירענדיג דערביי יאָהרען־לאנג איחר לעבענס־פונקט ביז עס קומט דיא ישועה.

דיא ישועה הויבט זיך אָן דאן, ווען עס לויפט דורך א ווינטעל איבער אונזער איינגע־טריקענטער וועלטעל, פערכאפט אונזערע איינ־געשלאָפענע חיה'לאך מיט דיא אלע איבריגע קערפּער און פארשפרייט זיי אין דער לופט. דאָרט שוועבען זיי וויא דינע שטויב מיט דיא אלע איבריגע אונרייניגקייטען פון דער לופט: פערשיעדענע קליינציגע פפלאנצינגען, פיצלאך קוילען און רויך פון דיא קוימענס, אָבעריבענע אלטע שמאטעס א. ד. ג. וואָס מיט דער צייט זעצט עס זיך אלס שטויב אויף אונזערע מעבעל, דעכער א. ד. ג. מאנכע פון דיא שטויב האָבען אָבער דעם גליק צו פאלען איבער וואסער און צווישען זיי אויף אונזערע איינגעשלאָפענע חיה'לאך. דאָ הויבט זיך דאן אָן אן אמת'ער „תחית המתים“.

דיא חיה'לאך אין דיא קאפּסולען, געפינענ־דיג זיך אין וואסער אונטער דיא ליכטיגע שטראהלען פון דער זון, לעבען זיך פשוט אָב. וויא זיי ציהען אריין אין זיך וואסער, קומען זיי ווידער צו זיך. זיי הויבען זיך אָן צו ריהרען, בעוועגען אין זייער פינסטערע קברים'לאך, אין דיא קאפּסולען, און וואָס ווייטער אלץ ריהרעו־ריגער און לעבעדיגער ביז דער קאפּסול צער־שפאלט זיך און דיא חיה'לע ווערט פריי און טרעט אריין אין איחר פריהערדיגען לעבען.

וויא מיר ווייסען שוין, פערמעהרען זיי זיך זעהר גיך. פון איין זייה'לע קענען אויפשטעהן גאנצע דורות, און אין גיכען פערפיהרט זיך א גאנצע וועלט. עררענבערג האָט אויסגערכענט, אז אין 24 שעה קען פון איין חיה'לע בעשאפען ווערען נייע 16 מיליאָן, היינט קענט איחר זיך

אין שטיבעלע, פונקט וויא א שנעקע (אוליסקע) אזא חיה'לע איז, צום ביישפיעל, סטענאָר (Stenor) און נאָך אנדערע.

מיט איין וואָרט, אונזער גרינעס וואלד אין טראָפּען וואסער בעוואָהנען זעהר פערשיעדענע מינים לעבעדיגע וועזען. אונזער טהירישער גארטען איז צו גרויס, און דער לעזער איז שוין אזוי אויך געוויס מיט צו שפאצירען מיט מיר. נאָר נאָך אפאָר ווערטער מוז איך דאָך זאָגען ווע־גען זיי.

מיט אונזער מיקראסקאָפּ קען מען זיך גאנץ גוט איבערצייגען, דאָס צווישען דיא חיה'לאך פיהרען אנדערע פון זיי דוויכאויס א וועגעטאָר־יאנישען לעבען וויא אמת'ע גראַד־פרעסער; געהרען זיך נור מיט פפלאנצונגען; אנדערע פון זיי פיהרען אָבער א רויבערישען לעבען און געה־רען זיך מיט לעבעדיגע ברואים'לאך.

ווייטער מוז איך אייך דערצעהלען, אז דאָרט איז דעם שלאָפען אויך ניט בעזאָנערס זיס צו לעבען. וויא דער לעזער האָט שוין גע־מערקט, שפילען זיך דאָרט אָפּ בלוטיגע סצע־נעס און ביטערע טראגעדיעס. דאָרט פיהרט זיך א ביטערער קאמפּף פאר'ן לעבען — דיא גרויסע טרייב־קראפט פון אונזער פראָגרעס. אויך דאָרט פאלט דער שלאָפער און מנצח איז דער שטארקער.

* * *

איך מוז דערווייל אָנזאָגען דעם לעזער א שלעכטע בשורה, דאָס, רעדענדיג מיט איהם אזוי אין איילענים וועגען אונזער טראָפּען ווא־סער, אין וועלכען עס ליגען פערבראָגען אזעלכע וואונדערליכע כודות, איז געשעהן א גאנצער אונגליק. אונזער טראָפּען וואסער האָט דערווייל אויסגעטריקענט און עס איז חרוב געוואָרען א גאנצע וועלט.

דערלאנגט נאָר א קוק, וואָס פאר א חורבן דער וואלד האָט איינגעדארט. דיא וואונדער־שעהנע צעללען האָבען זיך צוזאמענגעקאָר־טשעט און האָבען זיך צוגעקלעפט צום גלאָז און דיא אונגעהייערע צאָהל ברואים'לאך האָבען דורך אזא איינטריקענעם בעקומען א שרעקליכע הונ־גער־צייט, וואָס זיי דאָבען ניט געקענט אויס־האלטען. פון זיי איז געוואָרען פשוט א תל עיִלם.

אמת, אנדערע פון זיי האָבען געהאט דעם גליק צו ראטעווען זיך צו דער רעכטער צייט. פיהלענדיג, אז דאָס וואסער טריקענט אויס און

„פפלאנצונגען, ווייל דאָרט האָבען זיי א סך מעהר נאהרונגס־מיטעל“.

מיט צוויי טויזענד יאָהר צוריק האָבען מיר שוין געהערט אזא מיינונג פון דעם גריכישען פיר לאַזאַף אַנאַקסאַגאָר, דאָס אין דער לופט געפינען זיך „דיא זריעות פון אלעם לעבעדיגע“ און, ווען דיזע זריעות פאלען אין וואסער, ענטוויקלען זיך פון זיי דיא פפלאנצונגען.

אָבער צו האָט טאקי לעווענגוק דערוויזען, דאָס דיא חיה'לאך געהמען זיך פון דער לופט? איך מוז זאָגען דעם אמת, דאָס אויף דיזע פראגע האָט נאָך דיא וויסענשאפט ביז היינט ניט געגעבען קיין בעשטימטען ענטפער.

איך גלויב, דאָס האָטש איך האָב נאָר קורץ אָנגעדייט דעם לעזער, וואָס עס טהוט זיך אין א טראָפען וואסער, וועט ער דאָך זיך קענען פאָר־שטלען, דאָס מיר האָבען טאקי דאָ געהאט צו טהאָן מיט „א גאנצער וועלט אין א טראָפען וואסער“.

דר. י"א.

נאָר פאָרשטעלען, וואָס עס געשעהט, ווען אזעלכע חיה'לאך מעהרען זיך א וואָך צייט!

לעזענדיג דעם אוטיקעל איז אונזער לעזער געוויס איינגעפאלען א פיינע שאלה, וועלכע עס האָט זיך אויך געפרעגט לעווענגוק. דיא שאלה איז: פון וואנעט געהמען זיך בכלל דיזע אלע בעשעפעניסען? וויא דער לעזער האָט שוין גע־זעהען, פאלען מאנכע ברואים'לאך אריין אין וואסער פון דער לופט, וואו זיי פערפיהרען זיך באלד אויף א גאנצען לעבען. לעווענגוק איז טאקי געקומען צו דעם שלום, דאָס „אליין פון זיך זיינען זיי ניט געוואָרען, וויא עס עקזיסטירט „בכלל ניט קיין פפלאנצונג, קיין לעבעדיגע „בריאה, וועלכע זאָל בעשאפען ווערען פון זיך „אליין אָדער וועלכע זאָל ענטשטעהען פון דיא „קעיטען (זריעות), וועלכע זיינען אריינגעפאלען „אין וואסער פון דער לופט. דיא חיה'לאך ענט־וויקלען און מעהרען זיך בעזאָנדערס שטארק „און גוט אין וואסערען, וואו עס געפינען זיך

דער טייכעל.

עס גליווערט דער טייכעל אין פראַסטיגען אַבענד וואָס איז דורכען טאָג אין דער זונן זיך צוגאנגען; נאָר פריהרענדיג ראַנגעלט זיך מוטהיג דער טייכעל און וויל אלץ ניט לאָזען פון פרעסטעל זיך פאַנגען.

פון מעריב־זייט ווארפט שוין דיא זונן איהרע לעצטע פערטויערט' בליקען מיט מאַכטלאָזער טרייהייט. איהר ווילט זיך כאַטש זעהען דעם מוטהיגען טייכעל. וויא וועט ער דאָס פאלען אין קאמפף פאר זיין פרייהייט...

* * * *

דער טייך איז געפרוירען, און ס'פליהען דיא גליטשער מיט יופלענדע קולות, מיט פרייען געלעכטער. ווער טראכט פון'עם טייכעל אין אייז־קאַלטער תפיסה? פון קעמפער וואָס ליגט ביי דעם פראַסט אַ פאַרקעכטער?...

ה. רויזענבלאַט.

גאסען שטויב.

(ערצעהלונג פון אוידא, איבערזעצט פון א. אָרטמאן).



ייער מוטער איז געשטאָרבן. זיא האָט געלעבט א יאָהר 30. זיא איז געשטאָרבן פאר דער צייט, וויא דאָס איז דער פאל מיט טויזענדע איהרער גלייכען; זיא איז געשטאָרבען פון צו פיעל פראצע, צרות, פון הונגער און נויט.

דיא נויטה איז געווען אזוי גרויס, אז זעהר אָפט האָט זיא זיך געמוזט ערנעהרען מיט גראָז און מיט בלעטלאך פון דיא בוימער.

זיא איז געשטאָרבן. דער מת, בריוו און אויסגעטריקענט וויא א מומיע, איז געלעגען אויף א בעטעל מיט שטרוי, פול מיט פאראזיטען.

צוויי מיידלעך, וועלכע האָבן צוגעזעהן וויא זייער מוטער איז געשטאָרבן, האָבן אזוי פיעל געיאָמערט און געקלאָגט ביז זיי זיינען געבליבען אָהנע כוחות. זיי זיינען יעצט פון דאָס ניי צוגעגאנגען צום מת, אָנגעהויבען צו גלעטען און קוסען דעם טוירטען קערפער און צוריקען זייערע קעפעלעך צו איהם, און געקוקט מיט צושראָקענע אויגען.

— זיא איז מין הסתם געשטאָרבן, האָט געזאָגט דיא עלטערע און זיי האָבן ווידער אָנגעהויבען צו קלאָגען און וויינען. זיי האָבן געוויינט און געכליפּעט לאַנג, לאַנג, און עס איז ניט געווען קיינער ווער עס זאָל זיי בערוהיגען. דען זיי זיינען געווען דיא איינציגע לעבעדיגע נפשות אין דעם פּוּסֶטען, פון אלעמען פערלאָזענעם דאָרט.

דיא פרוי האָט זיך דאָרט בעזעצט מיט א יאָהר דרייסיג צוריק. זיא איז געווען דיא ווייב, אָדער בעסער געזאָגט דיא געליעבטע פון א פאסטוך, וועלכער האָט מיטגעהאָלפּען אויסצו געפינען אן ענטלאָפענעם בעוואוסטען באַנדיט. דערפאר האָבן איהם דעם באַנדיט'ס חברה מכבד געווען מיט א לאַנגען מעסער אין זייט.

וואָס האָט איהם שטום געמאכט אויף אייביג. פערבלייבען אין דעם אָרט פון דיווער טראַגעדיע איז פיר דיא פרוי מיט דיא קינדער ניט נאָר געווען אונגעגלייך, זאָנדרען אפילו געפעהרליך. זיא האָט ביינאכט צוזאמענגעבונדען אלע איהרע שמאטעס אין א פעקל, גענומען איהר אַרבעטענעם קינד אויף'ן האַנד, דיא צוויי אַרבעטערע עופה'לעך ביי דער זייט און זיך געלאָזען אין וועג אריין. וואוהיין? וואו דיא אויגען וועלען איהר טראָגען! מיט שרעקליכע וואונדערן אין הארצען האָט זיא זיך געשלעפט ביז זיא פלעגט פאלען פון מידיקייט. נאָר זיא פלעגט זיך א ביסעל אויסרוהען און זיך שלעפען ווייטער. ענדליך האָט זיא זיך בעזעצט מיט איהרע צוויי מיידלאך אין א פּוּסֶטע, פערלאָזענע חורבה. דאָס נייגעבאָרענע קינד איז אויסגעגאנגען אונטער. וועגס פון הונגער. אין דיא חורבה האָט זיא פערבראכט גאנצע דריי יאָהר, ערנעהרענדיג זיך פון דיא עטליכע סענטיס, וועלכע זיא פלעגט קריגען פיר דיא בלומען, וואָס זיא פלעגט זאמלען אויף דיא פעלדער און פערקויפּען אין רוים, א מייל דריי פון איהר רעזידענץ.

איהר אַרימען פערדיענסט פלעגט דיא אונטערגליקליכע פרוי אויסגעבען צו ערנעהרען איהרע קינדער, זאָ דאָס זיי האָבן ניט בעזאָנדערס געליטען. דיא איינציגע, ווער עס האָט יא געליטען, איז געווען זיא. פון א שעהנע, געזונדע פרוי האָט זיא זיך פערוואנדעלט אין א סקעלעט מיט רעוומאטיזם אין דיא גליעדער און מיט שווינדל זוכט אין ברוסט. זיא האָט זיך אזוי געמאטערט ביז דער טוירט האָט איהר בעפרייט פון דיא צרות, איבערלאָזענדיג איהרע צוויי קליינע מיידלעך אויף גאָט'ס בעראַטע.

דיא עלטסטע, פריסקא, איז אלט געווען צוועלף יאָהר; דיא צווייטע, פעטראַנילאַ, צעהן יאָהר. ווען זיי וואָלטען געווען א ביסעל בעסער אָנגעהאָן און ריין אָפגעוואשען, וואָלטען זיי געווען בילדשעהנע קינדער. וויינענדיג זיינען

זוכט צוערשט איהר אָנקאַרמענען, אפילו ווען זיי אליין איז אויסגעקומען צו הונגערן.

— עס איז ווייט צו געהן, האָט פריסקאָ צו זיך אליין גערעדט — עס העלפט אָבער ניט.

דאָס הויפט האָט איהר געקלעמט דאָס הארץ, וויאָל אַזוי מען אליין דיא מאמען, זיאָ קען זיך דאָך נעבען אליין איצט ניט וועהרען, טאָמער וועט אין הייזקע קומען א פוקס, אָדער גאָר א וואָלף, וועלען זיי דאָך חלילה איהר אויפֿ-עסען....

דער הונגער האָט איהר אָבער געקוועלט און געיאָגט. זיאָ האָט אָנגענומען איהר שוועסטערל פאר'ן האַנד און זיי האָבען אָנגעפאנגען צו שפּרייזען נאָך רוים איבער דיא נאסע, פייכטע גראָז, זייערע פיסלאָך זיינען בלוי געוואָרען פון קעלט. זיי זיינען אָבער פון קינדזוייז אָן געווען ניט פערצויגען און זיינען געוויינט, געוואָרען צו היטן און קעלט. זיי זיינען פערבייגעגאנגען לע־בען א פאסטוך. זעהענדיג אזעלכע קליינע און אַרימע קינדער אליין, האָט ער זיי צוגערופען, גע־געבען זיי ברויט מיט מילך און געלאָזט זיי זיך אָנוואַרעמען אן דעם פֿעלד־פּייער.

— איהר טראָגט דיא בלומען נאָך רוים? האָט ער געפרעגט. — איהר קענט נאָך אריינ־פאלען, קינדערלאָך. פריהער האָט מען געמעגט אלעס פערקויפֿען און איצט, ווען מיינער א אינ־געל האָט געבראכט צו פערקויפֿען א פאָר הער־נער, האָט מען איהם ארעסטירט, ווייל מען מוז האָבען אן ערלויבניס פון דער פּאָליציי. פאסט אויף, קינדערלאָך, איהר זאָלט אויך ניט אריינ־פאלען.

פריסקאָ האָט איהם ניט פערשטאנען.

— דיא מאמע האָט אימער פערקויפט בלוי־מען, האָט זיאָ געענטפערט.

— וואו איז דען איצט אייער מאמע?

— זיאָ איז געשטאַרבען אין שטיבעל, האָט פריסקאָ געענטפערט.

— אונגליקליכע! האָט דער פאסטוך אויס־גערופען.

דיא קינדער האָבען זיך מעהר ניט פערגור־נען זיך צו וואַרעמען ביים פייער; זיי האָבען זיך געלאָזען מיט פריישע קרעפטען אין וועג אריין. אין אייניגע שטונדען ארום האָבען זיי דערגרייכט דיא וועלט־שטאָדט. דיא וועכטער, זייענדיג בעשעפטיגט מיט דיא הענדלער, האָבען גאָר ניט בעמערקט וויאָ דיא קינדער האָבען זיך דורכגעגאנגען דורך'ן טויער. זיי זיינען זעהר

זיי אָפגעשטאנען לעבען דעם טוידטען קערפער א טאָג און א נאכט. אויף'ן צווייטען טאָג האָט דיא עלטערע געזאָגט: מיר האָבען ניט וואָס צו עסען.

אלעס וואָס עס איז געווען אין שטוב, האָבען זיי שוין פערצעהרט. פערטאָגלילא האָט נאָר א בליפע געטהאָן.

— עס איז שלעכט, ווען מען האָט ניט וואָס צו עסען, האָט פריסקאָ געזאָגט.

— יא, שלעכט, האָט פערטאָגלילא ווירער־האַלט, זיצענדיג אויף דער ערר.

— מען מוז געהן קלייבען בלומען, האָט פריסקאָ ערקלעהרט.

זיאָ האָט אָבער ניט געקענט אָפרייסען איהרע אויגען פון טייטען קערפער. וויאָל אַזוי מען איהם אליין אין דיא חורבה? עסען האָט זיך אָבער שטארק געוואָלט.

— מען מוז געהן, האָט פריסקאָ ענדליך אויסגערופען.

זיאָ האָט גענומען א מעסער מיט א קערבעל, געגעבען דאָס זעלבע צו איהר שוועסטערל, און וואַרפֿענדיג א טרויעריגען בליק אויף דעם מות, זיינען זיי ארויס פון דער חורבה.

— לאָמיר זיך אונטעראיילען, ווען ניט, ווע־לען נאָך דיא בלומען פערוועלקט ווערען פון דער זון.

עס איז געווען א קאלטער פרימאָרגען. דיא שטראהלען האָבען ווייניג געוואַרעמט. דיא גראָז איז נאָך געווען פייכט, בעדעקט מיט טהוי. פון ווייטען האָט זיך געהערט דער אָפּקלאַנג פון א קירבען־גלאָק.

דיא קינדער האָבען גוט געקענט אלע ערטער, וואו דיא בלומען זיינען געוואַקסען. זיי האָבען זיך ענערגיש גענומען צו דער ארבייט און אין א קורצע צייט האָבען זיי שוין געהאט א סך אָפֿ־געריסענע בלומען. זיי האָבען געמאכט קליינע בוקעטלעך, ארומגעבונדען מיט טרוקענע גרעז־לאָך, און האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן נאָך רוים.

— עס איז זעהר ווייט, האָט פריסקאָ אָנגעווייזען.

— עס איז זעהר ווייט, האָט איבערגע־הזר'ט פערטאָגלילא.

דיא ליפֿען האָבען ביי איהר געציטערט און טרערען האָבען זיך געגאָסען איבער איהרע דארע בעקלעך; זיאָ איז געווען דיא אינסטע און דיא מייטער און דיא שוועסטער האָבען אלע מאָל גע־

א קלערק האָט איהר א שטויס געגעבען, אז זיא איז ארויסגעפאלען אויף'ן גאס.

— וואו קריכט איהר צו אלדע שווארץ יאָהר מיט אייערע פערועלסטע גראָז? האָט ער אויס- געשריען. זיי מאכען נאָך אָן שמוץ, דיא בעט- לערס.

פריסקאָ האָט מיט שרעק א קוק געטהאָן אויף איהרע בלומען. יא, זיי זיינען טאקי פער- וועלסט געוואָרען. דען דעם גאנצען וועג זיינען זיי געווען אונטער דער זון. ווען פריסקאָ האָט עס בע- מערקט, איז זיא אזוי פערצווייפלט געוואָרען, אויף איהר געזיכט האָט זיך אויסגעדרוקט אזוי פיעל טרויער, אז א שעה'ן-געקליידעטע דאמע, וועלכע איז ארויסגעטראָטען פון א קארעטע און האָט איהר בעמערקט, האָט איהר דערלאנגט א פראנק. דיא קינדער זיינען אזוי איבערראשט גע- וואָרען מיט דער אונערווארטעטער מטבעה, אז זיי-האָבען כמעט געטאנצט פון שמחה.

— איהר בעטעלט? האָט זיך דערהערט א גראָבער קול און א שווערע האנד האָט זיך אראָפגעלאָזען אויף פריסקאָ'ס שולטער און מיט דיא אנדערע האָט ער ארויסגעריסען דעם פראנק. דאָס זיינען געווען דיא הענד פון צוויי פאָליס- לייט.

— איך האָב איהר ניט געבעטען, דיא דאמע האָט מיר אליין געגעבען, האָט פריסקאָ אויסגע- שריען, מעכאניש צודריקענדיג צו זיך איהר קליינע שוועסטעריל. פון שרעק איז דיא קערביל ארויסגעפאלען פון איהרע הענד און דיא בלומען האָבען זיך צווייט איבער דער גאס.

— איהר האָט ניט קיין ערלויבניס! האָט דער פאָליסמאן אויסגעשריען.

דיא קינדער האָבען איהם ווילד אָנגעקוקט. — פיהר זיי אוועק אין פאָליציי, האָט דער עלטערער געזאָגט — פערדאָרבענע שרצים! אויך האָב זיי נאָך נעכטען געזעהען, וויא זיי האָבען בעלעסטיגט פארבייגעהער.

— אונזער מאמע איז נעכטען געשטאָרבען! האָט וויא ניט מיט איהר קול אויסגעשריען פריסקאָ. מיר זיינען געווען מיט איהר. גיט מיר דאָס געלד און מיר וועלען געהן.

נאָך דער פאָליסמאן האָט אפילו ניט גע- הערט, וואָס זיא האָט איהם געזאָגט. ער האָט זיי צונויפגעבונדען דיא הענד און געשטויסען צו דער נעכסטער פאָליציי-סטאציאָן.

— מאמע! מאמע! האָבען מיט א ביטערען קול געיאַמערט דיא אונגליקליכע יתומים'לאַך.

וועלטען געגאנגען מיט דער מוטער אין רוים, דאָס איז זיי דאָרט אלעס געווען פרעמד — דער גערויש פון דיא קארעטען, אנטאָמאָבילען און קארס, דיא געשרייען פון דיא צייטונגס-פערקוי- פער, דער געלאַף פון מענגעס, דער גאנצער גע- רודער — דאָס האָט זיי צומישט און צוטומעלט. אינסטינקטיוו האָבען זיי זיך געשלעפט צום צענטער פון שטאָרט. דער הימעל איז בעדעקט געווען מיט שווארצע וואָלקען. מיט א שעה צוריק האָט עס גערעגענט און דיא גאסען זיינען נאָך געווען בלאַטיג.

אָפגעריסען, שמוציג, מיט קורצע קליידער, וועלכע האָבען קוים געגרייכט ביז דיא קניע, מיט לאנגע צופורעלטע האָר, מיט דיא באָרוועסע פיס, האָבען זיי זיך געשלעפט איבער דיא נאסע פלאסטער פון דער אלטער וועלט-שטאָרט, וועל- כע האָט געזעהען אזוי פיעל טריאומפען פון צעזאָרב.

פערטאָגנלאַ האָט שטארק חשק געהאט זיך אָפצושטעלען ביי יעדען מאגאזין און צו בעוואונ- דערן דיא שעהנע זאכען, וועלכע זיא האָט צום ערשטען מאל אין איהר לעבען געזעהען. זיא איז געווען אזוי פעראינטערעסירט מיט זיי, אז זיא האָט אפילו פערגעסען ווענען הונגער און מירדיג- קייט. זיא האָט געהאלטען אין איין שרייען: אָה, וויא שעהן, וויא שעהן!

פריסקאָ האָט מיט כעס איהר געשלעפט און זיך געבייזערט, אז אזוי וועלען זיי היינט צוריק אין דער היים ניט קומען, און לאָזען אלליין נעכ- טיגען דיא מאמען איז איהר געווען שרעקליכער פאר אללעס.

דערוויילע האָבען זיי נאָך גאָר נישט פער- מויפט; זיי האָבען אפילו קיינעם ניט אָנגעבאָ- טען דיא בלומען, זיי האָבען פשוט מורא געהאט דאָס צו טהאָן.

וואָס וועט דאָ זיין? האָט זיך פריסקאָ גע- מראכט. ווען איך וועל גאָר נישט פערקויפען, וועל איך דאָך ניט האָבען קיין געלד, און אָהן געלד האָב איך דאָך ניט מיט וואָס ברויט צו קויפען, קומט דאָך אויס, אי מיר וועלען מווען שטארבען פון הונגער.

זיא האָט א כאפ געטהאָן דיא שוועסטעריל פאר'ן האנד און איז ענערגיש צוגעגאנגען צו א בלומען-מאגאזין.

— וועט איהר ניט קויפען בלומען? האָט זיא א פרעג געטהאָן עפענענדיג דיא טהיר.

ניט אָנגעצונדען, בלוז א שוואכער שיין פון א קערפּסין לעמפּעל האָט זיך דורכגעשלאָגען דורך דיא קליינע פענסטערל, וועלכע עס איז געמאכט געוואָרען אין טיר, כדי דיא וועכטער זאָלען קענען אריינקוקען וואָס עס טהוט זיך אינעווייניג. אויסער דיא קינדער זיינען דאָ נאָך געבליבען איין אלטע פרוי, וועלכע מען האָט ארעטירט פאר'ן בעטלען, א יונגער אינגעל, פאר'ן פערלען אָהן ערלויבנים, און א קעשענע גנב. דיא פרוי האָט שטילערהייט עפעס געבורכעלט, דער אינגעל האָט ביטערליך געקלאָגט און געשאַלטען דיא עלטערן, וועלכע האָבען איהם געהייסען געהן פערלען, דער קעשענעגנב איז זיך רוהיג געשלאָפּט פּען, ער איז שוין הפנים געוויינט געווען צו אזא נאכטלעגער.

דער אינגעל האָט אויפגעוועקט דעם קעשענעגנב און האָט דערפאר געקראָגען פון איהם א גוטע פאַרציע זידלעריי.

— וואָס טהוט זיך דאָ? מיר וועלען דאָ אָפּ זיצען דיא גאנצע נאכט? האָט דער אינגעל געפרעגט.

— געוויס! האָט איהם דער גנב געענטפערט.

— אָהן עסען?

דער גנב האָט איהם ניט געענטפערט און האָט זיך ביזן אימגעקעהרט אויף דער אנדער זייט.

דערהערנדיג דעם וואָרט „עסען“, האָט זיך פריסקאָ אָנגעהויבען צוצוהערען. נאָר ווען זיא האָט ניט געהערט אן ענטפער, האָט זיא פערשטאנען, אז עס איז גאָר קיין האָפנונג ניטאָ עפעס וואָס צו קריגען.

— מא, טהייערע מאמע! האָט זיא אויפ'ן קול אָנגעהויבען צו וויינען. זיא האָט זיך ניט געקענט פאַרשטעלען, אז דיא מוטער זאָל ניט קענען הערען איהר געיאָמער.

דער אינגעל, מיד ווערענדיג פון וויינען, איז איינגעשלאָפּען. דער גנב האָט געבראָפּעט. דיא אלטע פרוי איז אויך איינגעשלאָפּען; נאָר דיא אונגליקליכע קינדער האָבען אן אויג ניט געקענט צומאכען. עס האָט זיי געוואָרפּען פון קעלט און היט, בעגלייטעט פון שרעקליכע קאָפּשמערצען. זיי זיינען געווען ערנסט קראנק. עס האָבען זיך אָנגעהויבען גאלוצינאציאָנען. פון וועלכע זיי פלעגען אויפ'ן קול אויסשרייען. דיא געשרייען האָבען אויפגעוועקט דעם גנב. ער האָט ארויפ טערגעצויגען א שטיוועל און איהם א וואָרף גע-

אן אלטער מאן איז צוגעגאנגען און געפרעגט, וואָס דיא קינדער האָבען געטהאָן.

— זיי האָבען געבעטעלט און דערגעסען דיא פאראיבערגעהנדע, האָט קורץ און ביזן געענטפערט דער פאָליסמאן.

— זיי זיינען דאָך אזעלכע קליינינקע און אונגליקליכע, האָט דער אלטער בעמערקט.

— קימערט זיך ניט, האָט דער שיצער פון דער געזעלשאפט גראָב געענטפערט, א שטופ טהוענדיג דיא קינדער. מען מוז דיא גאסען רייניגען פון דיא פערשלאָטענע נפשות, פון בעטלערס. אזוי האָט מען אונז געהייסען.

פריסקאָ און פערטראַנילאָל האָבען זיך ציטערנדיג געשלאָפּט נאָך'ן פאָליסמאן, מורא האָט בענדיג אפילו צו וויינען, אום ער זאָל זיי ניט שלאָגען. וואוהין מען האָט זיי געשלאָפּט, האָבען זיי אזוי פיעל געוואוסט, וויא דיא קעלבעל, וועלכע מען פיהרט צו דער שחיטה.

עס האָט אָנגעהויבען צו רעגענען. דיא אלטע טראנטעס, וועלכע האָבען קנאפ בעדעקט וויערע אויסגעמאטערטע קערפערלעך, זיינען דורכגעוויקט געוואָרען און האָבען זיך אָנגעקלעפט אָן לייב. דער פאָליסמאן, וועלכער איז אלליין אויך נאס געוואָרען, וואָס עס האָט איהם נאטירליך שטארק געערגערט, האָט אָהן ערבארמונג געשטויסען דיא הונגריגע, אויסגעמאטערטע קינדער זיי זאָלען שנעלער געהן. אין דער פאָליציי-סטאציע האָט מען זיי אריינגעשטופט אין דיא אלגעמיינע קאמער, אין וועלכער עס האָבען זיך געפונען בראַדיאָגעס, פראַסטיטוטקעס, גנבים, פערשיעדענע אנדערע פערברעכער. דיא אונגליקליכע קינדער האָבען געציטערט מיט אלע אברים. וויינען האָבען זיי דאָך מורא געהאט. קינדער האָט אויף זיי ניט געקוקט. זיי זיינען געבליבען זיצען אויפ'ן שטיינערנעם דיל, ארומגערינגעלט פון אונבעקאנטע אבישטויסענדע געזיכטער. פערטראַנילאָל האָט זיך צוגעקוועטשט צו איהר שוועסטער און ביידע זיינען וויא פערשטיינערט געוואָרען, אנגסט האָבענדיג אפילו א וואָרט אויסצורידען.

קינדער האָט זיי און ווינקעל, וואו זיי זיינען געזעסען, ניט געריהרט. קינדער איז אָבער אויך ניט געקומען זיי צו הילפע. צייטענווייז זיינען דיא וועכטער אריין, ארויסגעלאָזען איין ארעסטאנט און די טהיר ווידער צוגעשלאָסן. אזוי איז פערגאנגען דער גאנצער טאָג. עס איז געוואָרען נאכט. קיין ליכט האָט מען אין דער קאמערע

טהאן; דער שטיוועל האָט געטראָפּען פריסקא'ן אין קאַפּ.

— איך וועל אייך ממית'ן, אויב איהר וועט ניט פערשטומט ווערען, האָט דער גנב א געשריי געטהאָן.

וויא עס האָט איהר ניט וועה געטהאָן, האָט פריסקא זיך ציריגעהאַלטען פון וויינען. זיא האָט ניר פּעסט צוגעדריקט איהר שוועסטעריל צו זיך און מיט דיא צערטליכקייט פון א מוטער האָט זיא איהר בערוהיגט. אזוי איז פּערגאנגען דיא גאנצע נאכט.

ווען עס איז ליכטיג געוואָרען, האָט מען איינציגווייז ארויסגעפיהרט אלעמען אויסער דיא קינדער.

— מען האָט וועגען אונז גאָר פּערגעסען, האָט פריסקא זיך געטראכט, נאָר דאָס וואָלט איהר שוין ניט געארט, ווען מען זאָל איהר און איהר שוועסטעריל געבען וואָס צו עסען.

פּעטראָנילא האָט ניט אויפגעהערט צו ריידען פון היטץ.

„מאמא, מאמא, וואו איז ברויט?“ זיא איז געוויינט געווען, אז זיא פלעגט זיך אויפכאַפּען, פלעגט דיא מוטער איהר דערלאנגען א שטיקעל ברויט. עס איז שוין געווען שפעט, ווען מען איז נאָך זיי געקומען.

— שטעהט אויף, איהר ווערים! האָט דער דינער אויסגעשריען א בריק טהענדיג פריסקא'ן אין זייט.

פריסקא האָט פרובירט זיך אויפהויבען, זיא איז אָבער געווען וויא געלעהמט. פּעטראָנילא האָט ניט אויפגעהערט צו ריי-דען פון היטץ: „מאמע, גיב מיר ברויט“.

דער דינער האָט זיי גראָב אויפגעהויבען. — מארש! זאָג איך אייך, אָדער איהר וועט שלעכט אָפּשניידען, האָט ער געדונערט.

וויא א קאליקע האָט זיך פריסקא געשלעפט אינטערהאַלטענדיג איהר שוועסטעריל.

מען האָט זיי געבראכט פאר'ן קאמיסאר. מיט בעדויערן האָט ער א קוק געטהאן אויף דיא עיפּה'לאך, וועלכע מען האָט דאָ בעשולדיגט, אז זיי זיינען אלטע פערביסענע בעטלער און אז דיא פאליציי האָט שוין לאנג אויף זיי איהר אויג.

— וואו וואָהנט איהר? האָט דער קאמיסאר ווייך געפרעגט.

— אין א הייזעל, האָט פריסקא קוים אויס-געערעדט.

— וואו איז אייער מוטער?

— אין הייזעל.

— וואו איז אייער הייזעל?

פריסקא האָט ניט געענטפערט. זיא האָט פשוט ניט געוואוסט.

— וויא הייסט איהר און וויא אלט זייט איהר?

פריסקא האָט ווידער געשוויגען. — געפינט דיא מוטער, האָט דער קאמיסאר געזאָגט צום דינער. זיא פערדיענט א גרעסערע שטראף, וויא זיי.

— וואו איז דיין מוטער? האָט א פאָליסמאן א טרייכעל געטהאן פריסקא'ן.

— זיא איז געשטאַרבען, האָט פריסקא גע-ענטפערט.

— היינט וויא אזוי איז זיא אין הייזעל?

— אין הייזעל, האָט זיא נאָך א מאָל גע-זאָגט.

— וואו איז דיא הייזעל?

פריסקא האָט א מאָך געטהאן מיט דער האנד, וואָס האָט געדארפט בעדייטען, אז עס איז גאנץ ווייט.

— זיי זיינען דאָך איריאַטקעס, אָדער זיי מאכען זיך פאר איריאַטקעס. שיקט זיי ארויס פון שטאָדט. זיי קומען מן הסתם פון א דאָרף הינטער דער שטאָדט, האָט דער קאמיסאר גע-זאָגט.

— געהט, האָט ער זיי געזאָגט, מען לאָזט אייך דעם מאָל פריי, ווען מען וועט אייך אָבער נאָך איין מאָל זעהען, וועט איהר ניט גוט אָפּ-שניידען. לאָזט זיי ארויס, האָט דער קאמיסאר מיט אונגעדולט אויסגעשריען. דער אנבליק פון דיא אונגליקליכע קינדער האָט אויך אויף איהם געמאכט א שרעקליכען איינדרוק.

א וועכטער האָט זיי צוגעפיהרט צום טויער פון דער וועלט-שטאָדט, האָט זיי א שטויס גע-טהאן און געזאָגט: „ארויס פון שטאָדט, שרצים, אייער דוך זאָל דאָ ניט געדאכט ווערען!“

פריסקא האָט פערשטאנען, אז זיי זיינען פריי. פּעטראָנילא האָט גאָרנישט פערשטאנען וואָס דאָ טהוט זיך; זיא האָט נאָר געוואוסט, אז זיא איז אין גאנצען וויא צובראָכען און אז דער הונגער פייניגט איהר. עס איז שוין געווען באלד צוויי טעג וויא זיי האָבען ניט געגעסען.

פריסקא האָט ניט געוואוסט, וואו זיי זיינען און אין וועלכע ריכטונג זיי דארפען געהן. זיא האָט זיך אליין קיים געהאַלטען אויף דיא פיס,

האָט זי אױך געפיהלט, אז דיא לעצטע כוחות פערלאָזען איהר. זי האָט צוזאמענגעזאמעלט איהרע לעצטע קרעפטע אין צוגעשלעפט איהר שוועסטערל צו דער קירכע, וואו זיי זיינען א ביסעל געשיצט געווען פון ווינד.

קיין לעבעדיגער נפש האָט זיך נישט געוויזען. א שרעקליכער שלאָף, אָדער ריכטיגער א מין ליימונג, איז בעפאלען פריסקא. זי האָט גע' מיינט, אז איהר שוועסטער שלאָפט. איהר קע' פעל איז געוואָרען שווערער און שווערער. זי איז געווען וויא און א הימל'קרענק. עס האָט זיך איהר געדוכט, אז זי זעהט, וויא איהר מור' טער און דיא מאדאנא געהען געארעמט ארום ייִער הייזעל און ערגערן זיך אויף איהר: „דוא האָסט געלאָזט שמארבען דיין שוועסטערל!“

דאָס קינד האָט א געשריי געטהאָן און גע' פרופט אויפהויבען פעטראנילא'ס קעפעל. זי האָט עס נישט געקענט. עס איז געווען שווער וויא א באַלען.

זי האָט ביסלעכווייז אויפגעהערט צו ריי' דען פון הימל און זאָגאר צו פיהלען; איהרע ברעמען האָבען זיך צוגעמאכט, דער אַטהעם איז געוואָרען שוואכער, דער גאנצער קערפער האָט קאָנוואלסיוו געציטערט וויא ביי א האלב פער' פראָרענע פויגעלע. איהר לעצטע בעוועגונג איז געווען, וואָס זי האָט אראָפגעשלעפט איהר שוועסטערל'ס האָר פון איהר האַלז.

* * *

דעם נעכסטען פריהמאָרגען האָבען גאסען' קעהרער זיי געפונען טויט. מען האָט זיי גע' בראכט אין מאָרג, און אזוי וויא קיינער האָט זיך נישט געמערדעט צו וועמען זיי געהערען, האָט מען זיי בערגאָבען אויף דעם בית עולם פאר אַרימע, היימאטהעסלאָזע אין אלע שטיףקינדער פון דער דיינטיגער געזעלשאפט.

וואָס זיינען זיי געווען, ווען נישט א גאסען' שטויב, וואָס דער ווינד טראָגט א וויילע ארויף און צווייהט נאכהער ווידער אין וועלטריום?...

דערצו האָט זי נאָך געמוזט כמעט טראָגען איהר שוועסטערל.

ציטערנדיג אפילו א קוק צו טהאָן אויף אי' מיצען, מען זאָל זיי ווידער נישט ארעסטירען, זיי' נען זיי געגאנגען גלאט אין דער וועלט אריין. ענדליך האָט זי זיך אָפגעשטעלט און געפרעגט איין אלטען מאן, וועלכער האָט פערקויפט קאש' טאן'נים:

— דער טויער, וואו איז דער טויער?

— וועלכער טויער?

— דער טויער, האָט זי נאָך א מאָל גע' זאָגט.

— לינקס איז פאָרטאָ דעל פאָפאָלאָ, דארפט

איהר דעם אָדער דעם טויער סאלארא?

— ניין, האָט פריסקא געענטפערט. אונזערער

איז פאָרטאָ פיא.

— אַה, דען מייזט איהר גאָר געהן אין א גאנץ אנדער זייט, האָט דער אלטער גוטמוטהיג זיי געענטפערט. ער האָט גענומען א הויפּען קאשטאן' נים: „נאט, דאָס גיב איך אייך אומזיסט, נעהמט, עס איז אומזיסט.“

זי האָט אָבער מורא געהאט צו נעהמען, כדי מען זאָל איהר ווידער נישט ארעסטירען. זיי האָ' בען זיך אָנגעהויבען צו שלעפּען אין דער זייט, וואו דער אלטער האָט זיי געוויזען. עס איז אָבער נישט געווען אזוי לייכט פאר זיי, פרעמדע עופה' לעך, עס אויסצוגעפינען. זיי האָבען זיך גע' דרעהט אהין און אהער. זעהר אָפט זיינען זיי צוריקגעקומען צו דעם זעלבען פלאץ, וועלכען זיי האָבען נאָר וואָס פערלאָזען. ענדליך זיינען זיי ארויס אויף א פוסטע גאס, וועלכע איז פערלאָזען געווען פון אללע איינוואָהנער, ווייל מען האָט געדארפט דאָ אלע הייזער ארונטעררייסען. דיא הייזער זיינען געווען פעהראקט, אפילו דיא קיר' כע איז געווען פערשלאָסען.

פריסקא האָט בעמערקט דיא ברייטע טרעפ, וועלכע האָבען געפיהרט צו דער קירכע, גראדע אין דער צייט, ווען פעטראנילאָ איז געפאלען אן אויסגעמאטערטע און אויסגעהונגערטע. אלליין



ווערטא-טהעאָריען.

2. דיא פראָדוקצאַנס-טהעאָריע.

דיא אנהענגער פון דיזער טהעאָריע מוזען אוינגעטהיילט ווערען אויף צוויי טהיילען. איין טהייל האלט, דאָס וואארע איז ווערט אזוי פיעל, וויפיעל קאפיטאל דער פראָדוצענט האָט געמוזט אויסגעבען אום דיא וואארע צו פראָדוצירען; דער אנדערער טהייל האלט, דאָס א וואארע איז ווערטא אזוי פיעל וויפיעל קאפיטאל עס איז אויסגעגעבען געוואָרען אויף איהר פראָדוקצאַן און דאָס וואָס דער פראָדוצענט דארף פער די נען ביים פראָדוקצאַנס-פראָצעס. דיזער פער-דינסט דארף געמאָסטען ווערען נאָך דעם דורכ-שניטליכען פערדינסט פון פראָדוצענטען און סוחרים, אָדער דאָס, וואָס מען רופט: דיא דורכשניטליכע פראָפיטראטע.

ביידע פאסונגען פון דיזער טהעאָריע צווא-מען, און יעדע פון זיי בעזונדער, האָבען אזעל-כע חסרונות וואָס קיינער פון דיא אנהענגער פון דיזער טהעאָריע האָט נאָך ביז יעצט ניט גע-קענט אָבשאפען, און דיזע טהעאָריע הינקט דא-רום אויף ביידע פיס. מיר וועלען פריהער בע-טראכטען דיא צוויי פאסונגען בעזונדער.

דיא ערשטע פאסונג פון דיזער טהעאָריע ערקלערט, דאָס א וואארע איז ווערט אזוי פיעל, וויפיעל קאפיטאל עס ווערט אויסגעגעבען, אום זיא צו פראָדוצירען. טאָ פּרעגט זיך: פון ווא-נען נעהמט זיך דער פראָפיט פון'ם פראָדוציר-רענדען קאפיטאליסט? וויא באלד, אז א וואארע איז ווערטא בלוזי דאָס, וואָס מען האָט אין איהר אריינגעלייגט, קען דאָך דער קאפיטאליסט ניט האָבען קיין פראָפיט פון דער פראָדוקצאַן, ווייל ער קריגט דאָך נאָך דער פראָדוקצאַן צוריק בלוזי דעם קאפיטאל וואָס ער האָט אריינגע-לייגט. אזוי וויא אָבער מיר ווייסען, דאָס דער קאפיטאליסט קריגט ארויס א פראָפיט פון דער פראָדוקצאַן, מוז דאָך הפנים דיא פראָדוצירטע וואארע ווערט זיין מעהר פון דעם, וואָס עס קאָסט זיא צו פראָדוצירען, דער קאפיטאליסט מוז נאָך'ן פראָדוקצאַנס-פראָצעס האָבען מעהר ווערטא אלס ער האָט געהאט פאר'ן פראָדוק-

ציאָנס-פראָצעס. דיא פראָדוקצאַנס-טהעאָריע, אין איהר ערשטער פאססונג דאָס וואארען זיין נען ווערטא בלוזי דאָס וואָס עס קאָסט זיי צו פראָדוצירען, מוז אלזאָ זיין פאלש. דיזע בע-טראכטונגען האָבען עס געבראכט דעם אנדערן טהייל פון דיא אנהענגער פון דער פראָדוקצאַנס-קאָסטען-טהעאָריע צו ערקלערען, דאָס דיזע טהעאָריע מיינט ניט, אז א וואארע איז ווערטא בלוזי דאָס וואָס עס קאָסט אין אמת'ן זיא צו פראָדוצירען, דאָס הייסט: דאָס וואָס מען לעגט אריין אין'ם פראָדוקצאַנס-פראָצעס, זאָג-דערן, דאָס אונטער פראָדוקצאַנס-קאָסטען מוז מען פערשטעהן דאָס וואָס עס קאָסט צו פראָ-דוצירען דיא וואארע און אויך דאָס, וואָס דער קאפיטאליסט דארף אָן איהר פערדינען. אונטער דעם וואָרט פראָדוקצאַנס-קאָסטען מוז מען אזוי אויך פערשטעהן דעם פראָפיט, וועלכען דער קא-פיטאליסט מאכט אן דעם פראָדוקצאַנס-פראָ-צעס. אין פלוג קען אפילו קשה וועהען, וויא אזוי קען מען אין פראָדוקצאַנס-קאָסטען אריינרעכע-נען דעם פראָפיט, וועלכער ווערט ניט אריינגע-לייגט אין'ם פראָדוקצאַנס-פראָצעס און וועל-כער קומט פון דעם, וואָס דער קאפיטאליסט פער-קויפט דיא וואארע א יבער דיא פראָדוקצאַנס-קאָסטען? אָבער אזוי ווי עס זיינען פאראן נאָך הארבערע קישות אויף דיזער ווערטא-טהעאָריע, וועלען מיר זיך אויף אזא קלייניגקייט וויא א ווידערווייניגקייט אינ'ם נאָמען ניט אָפּשטעלען.

לאָמיר אָננעהמען, דאָס דיזע טהעאָריע איז ריכטיג: דאָס וואארען זיינען ווערט דאָס, וואָס מען האָט אויסגעגעבען אויף זייער פראָדוקצאַן צו-זאמען מיט דעם פראָפיט, וואָס דער קאפיטא-ליסט מוז פערדינען אין'ם פראָדוקצאַנס-פראָ-צעס נאָך דעם דורכשניט פון דער פראָפיט-ראטע. טאָ פּרעגט זיך: פון וואנען נעהמט זיך אָט דיזער פראָפיט? אויב עס איז אמת, אז א וואארע איז ווערט דאָס וואָס עס האָט געקאָסט זיא צו פראָדוצירען און דערצו נאָך דעם קאפי-טאליסט'ם פראָפיט, טאָ פון וואנען האָט זיך גענומען, אז דיא וואארע איז יעצט ווערטא

אבער נאך ערגער פאר אלעם איז דאס וואס
ביידע פאסונגען פון דיזער טהעאריע, פונקט וויא
דיא טהעאריע פון אָנגעבאָט און נאכפראגע,
הויבען אייגענטליך גאָר ניט אָן צו ערקלערען!
לאָמיר דיזע טהעאָרעטיקער הערען נאָך אַ מאָל:
א וואָרע איז ווערטה אזוי פיעל וויא פיעל עס
האָט געקאָסט זי פראָדוצירען (צו מען לייגט
צו דעם פראָפּיט צו ניט, מאכט דאָ ניט
אויס). מיט אנדערע ווערטער הייסט דאָס,
אז א וואָרע איז ווערטה אזוי פיעל וויפיעל דיא
וואָרען, וועלכע זיינען פערברויכט געוואָרען
אין'ס פראָדוצירען פון דיזער וואָרע זיינען
ווערטה געווען. און וויפיעל זיינען יענע וואָרען
ווערטה געווען? נאטירליך, דאָס וואָס די וואָר-
ען, וועלכע זיינען פערברויכט געוואָרען אויף
זייער פראָדוקציע זיינען ווערטה געווען..... און
זאָ ווייטער, און זאָ ווייטער. מיר קענען אזוי זיך
לען צוריק ביז ששט ימי בראשית און מיר ווע-
לען אלץ גאָר ניט אויסגעפינען. דאָס איז דאָס
זעלבע וואָס מיט דער ערקלערונג, אז גאָט האָט
בעשאפען דיא וועלט, אלס אורזאכע פון דער
וועלט'ס עקזיסטענץ. עס איז זעלבסטפערשטענד-
ליך, דאָס דערמיט וואָס מען פערלעגט דיא פרא-
גע: „וואָס בעשטימט דעם ווערטה פון וואָר-
ען?“ אויפ'ן ווערטה פון דיא פראָדוקציענס-
מיטלען, איז דיא פראגע ניט פעראנטוואָרטעט
געוואָרען. דיזע פראגע קען בלויז בעאנטוואָר-
טעט ווערען דורך אן ערקלערונג פון דער אורזא-
כע און כאראקטער פון ווערטה אין אלגעמיין.
אזא ערקלערונג, אן ערקלערונג, וועלכע ער-
קלערט ווירקליך און פערלעגט ניט דיא פראגע,
איז דיא ארבייטסיווערט הערען.
נאָר ווענען דעם אין נעכסטען ארטיקעל.
5. בודיאנאוו.

מעהר וויא דאָס, וואָס עס האָט געקאָסט זיא צו
פראָדוצירען? מיר זעהען דאָ א מערקווירדיגע
ערשיינונג: איידער דער פראָדוקציענס-פראָ-
צעס האָט זיך אָנגעפאנגען האָבען מיר געהאט
געוויסע ווערטהזאכען. מיר האָבען דיזע ווערטה-
זאכען דורכגעפיהרט דורך'ן פראָדוקציענס-פראָ-
צעס, און זיי זיינען יעצט ווערטה מעהר וויא
פריהער, און אזוי פיעל מעהר אויף וויפיעל דעם
קאפיטאליסט'ס פראָפּיט דארף זיין נאָך דער
דורכשניטליכער פראָפּיטראטע. פון וואנען
אלזא, האָט זיך דיזער מעהר-ווערטה גע-
נומען? וויא אזוי און ווארום איז דער ווערטה
פון דיא זאכען א ו י ס ג ע ו ו א ק ס ע ?
וויא אזוי וואקסט ווערטה? און אויף וויפיעל
וואקסט ער? פון וואנען געהמט זיך פראָפּיט און
פון וואָס הענגט אָפּ דיא פראָפּיטראטע? א
וויסענשאפטליכע ווערטההעראַיע מוז זיין אים
שטאנדע צו ערקלערען דאָס ענטשטעהען און
וואקסען, אורזאכע און מאָס פון ווערטה.
דיא צווייטע פאססונג פון דער פראָדוק-
ציענסקאָסטען טהעאריע, אָבזאָהל פיעל ריכטי-
גער פון דער ערשטער, איז דאָך ניט וויסענ-
שאפטליך. דיא ערשטע פאססונג פארגעסט גאָר
אין גאנצען אָן דעם פראָפּיט. דיא צווייטע רע-
כענט אריין דעם פראָפּיט. זיא קען אָבער ניט
ערקלערען פון וואנען דיזער טהייל געהמט זיך,
וויא אזוי דער אָריגינעלער ווערט פון דיא פראָ-
דוקציענס-מיטלען, וועלכע געהען אריין אין'ס
פראָדוקציענס-פראָצעס וואקסט אויס אזוי, אז
עכ זאָל זיין א פראָפּיט, און ווארום דיזער
ווערטה וואקסט אויס ביז א געוויסער מאָס און
ניט מעהר, דאָס הייסט, ווארום דער דורכ-
שניטס-פראָפּיט איז געראדע אזוי פיעל און ניט
מעהר אָדער ווייניגער.





דיא גייסטיגע וועלט.

טיוויטעט (שטראהלעך־טעטיגקייט), א גאז, וואָס איז דערוועלבער וויא העליום אין דער לופט. ער איז דאָרום געקומען צום שלום, אז העליום איז א פראָדוקט פון ראדיום, אָדער, ריכטיגער, אז דער מעטאל ראדיום ווערט פון זיך זעלבסט אומגעוואנדעלט אין דעם גאז העליום.

נאָר וויא אזוי קען עס פאָרקומען? וויא אזוי און וואָרום קען איין יסוד אומגעוואנדעלט ווערן אין אן אנדערן? אויף דיזע פראגען, וועלכע ריהרען אָן דעם פונדאמענט פון דער נאטור־וויסענשאפט, ענטפערט דער פראָפּעסאָר אזוי אין דער צייטונג „לאַנדאָן מעיל“:

„מיר קענען זיך דאָ העלפֿען דורך א פער־גלייך. מיר קענען בעקומען זעהר קאָמפּליצירטע פערבינדונגען פון קוילענשטאָף מיט וואסער־שטאָף, אזעלכע וואָס ענטהאלטען 30 אטאָמען קוילענשטאָף מיט 62 אטאָמען וואסער־שטאָף. אָבער אזא בעהעפטונג, וואָס זאָל בעשטיין, לאָז מיר זאָגען, פון 200 אטאָמען קוילענשטאָף מיט 402 אטאָמען וואסער־שטאָף, וועט זיכער צופאָלען ווערן אויף קלענערע פערבינדונגען פון אטאָמען. ביי דיזער צושטיילונג וועט ארויסגע־לאָזען ווערען היטן. מען קען דאָרום רעכענען, דאָס אזוי וויא דיא צאָהל פון אטאָמען אין אזעלכע פערבינדונגען האָט א גרענעץ (דען דיא מאָלעקולען אָדער גרופען פון אטאָמען ווערן פאנאנדערגעפאלען דורך זייער אייגענע גע־

ראדיום און סודות פון דער נאטור.

יר מוזען ווידער ריידען ווענען דעם וואונדער־בארען יסוד ראדיום, דען ניט נאָר זיינען אלע געלעהרטע נאָכפאָר־שערס — דיא אָנ־טרייבערס פון גייסטי־



גען פראָגרעס — העכסט פעראינטערעסירט אין זיינע מעלות, זאָנדערן דיזע מעלות זיינען פער־בונדען מיט דיא טיעפסטע געהיימניסע פון דער נאטור, געהיימניסע, וועלכע וועלען ערשט אין דיא צוקינפטיגע דורות קלאָר ווערען.

אום דער לעזער, וועלכער האָט ניט שטרירט פיזיק און כעמיע, זאָל א בעגריף האָבען, וויא ווייט מיר קענען ארוינדרניגען מיט אונזער גייסטיגע אויג אין דיא פערבאָרגענסטע סודות פון דער נאטור, וועלען מיר דאָ איבער־געבען דיא מיינונג פון פראָפּעסאָר רעמסעי, וועלכער האָט ענטדעקט אין 1895 דעם גאז־יסוד העליום אין אונזער לופט און וועלכער איז איר בערהויפט איינער פון דיא גרעסטע פיזיקער אין דער וועלט.

אין איינעם פון דיא פאָריגע ארטיקלען איז שוין בעריכטעט געווען, אז דיזער פראָפּעסאָר האָט אונבעשטרייטבאר בעוויזען, דאָס ראדיום לאָזט פון זיך ארויס, דורך זיין מעלה וואָס ווערט בעצייכענט מיט דעם וואָרט ראדיו־אקטיוויטעט.

העכער וויא דיא געוועהנליכע פון דער לופט און דאָס ער פערלירט דערביי, קען מען זאָגען, נאָר ניט אין געוויכט. דאָס איז אזוי וויא א שטיקעל קאָהל זאָל ברענגען אויביג. קענט איהר זיך פאָרשטעלען, דאָס איהר צינדט אָן, לאָמיר זאָגען, א שוועבעלע און זיא זאָל זיך קיין מאָל ניט פערלעשען, אימער גליהען און ארויסלאָזען דיין און שייין, בלייבען א נר תמיד ניט בלויז 8 טעג נאָך א געטליכען נס, וויא אבערגלויביגע מענשען דערצעהלען וועגען חנוכה, זאָנדרען מאקי אויביג, ניט ווייניגער יעדענפאלס וויא טויזענדער מיליאָנען יאָהרען? א פיצעלע ראד-יום צייגט אייך דיווען „נס“ נאָר ניט נאָך דיא נסים אין דעם רעליגיעזען זינען פון דיווען וואָרט. דער בעריהמטער געלעהרטער הענרי בעד-קערעל האָט אויסגערעכענט, אז עס וועט דויר-ערן טויזענדער מיליאָנען יאָהרען ביז א שטיי-קעל ראדיום וועט פערצעהרט ווערען דורך דיא הייז אין שייין, וואָס ער לאָזט שטענדיג פון זיך ארויס.

דיווע, קען מען זאָגען, אונענדליכע ענערגיע פון ראדיום ערקלעהרען יעצט אייניגע געלעהר-טע דערמיט, דאָס דיווער יסוד האָט דיא מעלה אויפצונעהמען אועלכע שטראהלען פון דער זון, וועלכע מען האָט ביז יעצט אנדערס ניט גע-קענט זעהען. דיא וואונדערבארע מעלות פון ראדיום זאָלען אלזאָ קומען פון דער זון. דיווע מיינונג שטיצט זיך אויף דעם פאקט, דאָס העליום געפינט זיך זיכער אויף דער זון, וויא עס צייגט דער ספעקטראַסקאָפּ, מיט וועלכען מען האָט געמאכט פיעלע אנדערע וואונדערבארע ענטדעקונגען און וועלכער גיט אונז דיא מעג-ליכקייט צו וויסען וועגען דיא צוואמענשטעלונג פון הימלישע קערפערס (דער ספעקטראַסקאָפּ איז ערפונדען געוואָרען פון דיא צוויי גרויסע דייטשע געלעהרטע קירכהאָפּ און בונזען אין 1858 יאָהר, דאָס איז געווען איינע פון דיא גרעסטע, וויכטיגסטע אין וואונדערבארסטע ער-פינדונגען פון 19טען יאָהרהונדערט). אָבער מען קען אויך אָננעהמען, אז דיא זון ענטהאלט ריי-זיגע מאסען ראדיום און אנדערע אועלכע ראד-יאָאקטיווע עלעמענטען און צוליבע דעם לייכ-טעט דיא זון און ווארעמט אונזער וועלט. ווער ווייסט וואָס פאר געהיימניסע מען וועט נאָך ארויסרייסען ביי דער נאטור מיט דיא גייס-טיגע צוואנגען פון דער וויסענשאפט? יעצט איז פאר אונז נאָר זיכער, אז מיר זיינען אויף א

וויכט), אזוי קען אויך זיין א גרענעץ צום אטאָ-מישען געוויכט פון אן עלעמענט.

„אזעלכע עלעמענטען מיט גרויסע אטאָמי-שע געוויכטען, וויא טהאָריום, אוראניום און ראדיום, ווערן הפנים צופאלען אין עלעמענטען מיט קליינע אטאָמישע געוויכטען. דערביי לאָ-זען זיי פון זיך ארויס הייז און קריגען אויך דיא זאָנדערבארע מעלה פון ראדאָאקטיוויטעט. וואָס פאר עלעמענטען דאָס זיינען, איז אונבעקאנט מיט איין אויסנאהמע. דערוויילע ווייסען מיר נאָר, אז איינער פון דיא פראָדוקטען פון דער פארנאנדערלייגונג פון ראדיום איז העליום.

„קען עס זיין פערקעהרט (דאָס הייסט: קען מען, צום ביישפיעל, פון העליום קריגען ראד-יום)? קיינער ווייס עס ניט. אָבער אזוי וויא גאָלד איז אן עלעמענט מיט א גרויסען אטאָמי-שען געוויכט, זאָ מעג מען בעהויפטען, דאָס אויב עס בייט זיך, איז עס גיכער אָנצונעהמען. אז ער ווערט אומגעוואנדעלט אין זילבער און קופער איידער ער ווערט געבילדעט פון זיי, וויא ווייט מיר האלטען יעצט, איז עס נאָר א שפילכעל צו פילאָזאָפירען וועגען דעם. עס איז זיכער, אז ווייטערע עקספערעמענטען וועלען פיהרען צו א פאָזיטיווע קענטנים פון דער נא-טור פון עלעמענטען און פון דיא ענדערונגען, וועלכע ווייניגסטענס אייניגע פון זיי מאכען דורך“.

דיא העכסטע אויפגאבע פון דער וויסענ-שאפט איז יעצט צו בעשטימען, אויב אלע זא-כען אויף דער ערד, דיא יעניגע, וואָס ענט-שטעהען דורך בעהעפטונגען פון עלעמענטען אזוי גוט וויא ריינע עלעמענטען זעלבסט, קי-מען ארויס פון איין אורשפרינגליכען יסוד, פון איין אייביגע מאטעריע, דורך פארשיעדענע צו-זאמענבינדונגען און קאָמבינאציאָנען פון איהר-ע אונענדליך קליינע טהיילכעלעך, וויא מען זאָל זיי ניט רופען: אטאָמען אָדער יאָנען. דיא וואונדערבארע מעלות פון ראדיום און אויך פון עטליכע אנדערע מעטאלען, וויא טהאָריום און אוראניום, צייגען אָן, אז אזוי איז עס, אז דיא טהעאָריע וועגען איין מאטעריע מיט איין קראפט איז א ריכטיגע און וועט מיט דער צייט וויסענשאפטליך בעוויזען ווערן.

מיר מוזען קריגען א גאנץ אנדערן בע-גריף וועגען דיא נאטור, ווען מיר נעהמען אין אנבעטראכט בלויז דיא וואונדערבארע מעלה פון ראדיום, דאָס זיין טעמפעראטור איז אימער

גוף. דאָס הייסט, אז מען קען אזוי צוקומען צום ריכטיגען פלאץ פון קראנקהייטען. נאָך מין מיינונג, איז גאָר קיין גרענעץ ניטאָ צו דיא אויסהיילונגען דורך ראדיאָ-אקטיוויטעט. מיט פליסיגקייטען, וועלכע מען מאכט ראדיאָ-אקטיוו, דארף מען זיין זעהר פאָרויכטיג, ווען מען גיט זיי צו קראנקע. מיט דער הילפע פון מין „פליסיגע זונענשיין“ וועט מעגליך זיין אויך צו באַדען קראנקע אין וויאָלעט-שטראַהלען. מיר ווייסען, וויא דיא זונען-שטראַהלען ווירקען אויף הויט-קראנקהייטען, און מיר רעכענען, אז דיא זעלבע גוטע רעזולטאטען וועט מען בעקומען אין קערפער דורך טרינקען ראדיאָ-אקטיווע פליסיג-קייטען“.

דיא וואַנדערונגען פון פויגלעך.

עקספערטען פון וואשינגטאָנער אקערבוי-דעפארטמענט האָבען געמאכט זעהר אינטערע-טאנטע בעאָבאכטונגען וועגען די יעהרליכע וואַנ-דערונגען פון פויגלעך. דיא אלגעמיינע מיינונג איז, אז דיזע וואַנדערונגען קומען דורך דיא ענדערונגען פון קלימאט, ווייל פויגלעך קענען ניט פערטראָגען דיא ווינטער-קעלטען. עס צייגט זיך אָבער ארויס נאָך גענויע בעטראכטונגען, אז דיא פויגלעך יאָגען זיך גאָר ניט אזוי נאָך וואַ-רעמקייט וויא איינפאך נאָך שפייז.

דיא וואַנדערנדע פויגלעך שפייזען זיך גע-וועהנליך מיט דיא קערנדלעך פון געוויסע שלעכ-טע גראַזען, אונקרויטען. וויא נאָך דיזע גראַזען ווערן צייטיג, און דאָס איז אין הערבסט, לאָ-זען זיי זיך אראָפּ ברעסען אזוי פיעל, וויא פיעל זיי קענען נאָך אריינשפארען אין זייערע מאַ-גענס. דיזע גראַזען, וועלכע זיינען זעהר שער-ליך פאר אנגריקולטור, ווייל זיי וואקסען שנעל און פערמעהרען זיך אונגעהייער, זיינען דיא געליעבטעסטע שפייז פון דיא מייסטע וואַנ-דערנדע פויגלעך. אייניגע סאָרטען פון דיזע אונקרויטען גיבען צו 100 טויזענד קערנדלעך יע-דען זומער. ווען ניט דיא פויגלעך, וואָלט מען פון זיי פערפלייצט געוואָרען, און דיא תבואות וואָלטען גאָר ניט געקענט וואקסען. אָבער דיא זינג-פויגלעך מאכען זיך גרויסארטיגע סעודות פון דיזע קערנדלעך און דערמיט בריינגען זיי דעם גרעסטען נוצען דיא אקערבויער.

זייער געניג אויף דיא וריעות פון דיא אונ-קרויטען פאנגען דיא פויגלעך אָן יערען אנוסט אין דיא נאָרדיגענערען און וואַנדערען אלץ וויי-

וועג צו דער אויפדעקונג פון גרויסע נאטורגע-היימניסע דורך דיא מעלות פון ראדיום.

פראקטישע אנווענדונגען פון ראדיום.

לעצטען 18טען יאנואר זיינען אייניגע בע-וואוסטע אמעריקאנער געלעהרטע זיך צוזאמען-געקומען אין טעכנאָלאָגישען קלוב פון ניו יאָרק, אום צו בעשפּרעכען וועגען דיא פראקטישע אַנ-ווענדונגען פון ראדיום, ספעציעל אין מעדיצין. דר. קוני, וועלכער האָט געבראכט פון פא-ריז א פיצעלע ראדיום (גרויס וויא דיא קעפעלע פון א שפילקע) אין א גלעזערנע רעהרע-לע און האָט איבערגעגעבען דיא רעזולטאטען פון אלע עקספערעמענטען אין אויראָפּא, האָט געצייגט, וויא מען קען אונטערשיידען אמת'ע דימענטען פון פאלשע דורך דעם ראדיום-שיין. דיא רעהרעלע מיט ראדיום האָט ער ארומגערינגעלט מיט רעהרען פון קופער, אייזען, רעזינע און בליי און עס אוועקגעלייגט צוויי צאָהל ווייט פון דעם בעריהמטען „טיפא-נידימענט“, וועלכער וועגט מעהר וויא 15 קארא-טען און וועלכער האָט גלייך אָנגעפאנגען צו גלאנצען, נאטירליך אין דער פינסטער. דער שיין איז געווען אזוי וויא פון פאָספאָר. ווען דיא רעהרען וואָלטען געווען אפילו אַ פוס דיק, וואָלט דער שיין פון ראדיום דורכגעדרונגען און בעלויכטען דעם דימענט. (פאלשע דימענטען ווערען ניט בעלויכטען). מיט דער הילפע פון א געוויסען אינסטרומענט, גענאנט ספינטהא-רעסקאָפּ, האָט א פיצעלע ראדיום געמאכט פיר-ער-ווערק.

דר. מאָרטאָן האָט ערקלערט, וויא מען קען בענוצען ראדיום צו קורירען געוויסע קראנקהיי-טען, בעזאָנדעם קאנסער (ראק), און האָט אויס-גערעכענט עמליכע פעלע פון אויסקורירונג. דאן האָט ער געצייגט א פליסיגקייט, וועלכע ער האָט ערפונדען און אָנגערופען „פליסיגע זונענשיין“. ער דענקט, אז דיזע פליסיגקייט וועט אויפטאָן וואונדער אין דער מעדיצין.

„איך גלויב“, האָט ער געזאָגט, „אז דיא הייל-קראפט פון פיעלע וואסער-קוואלען ליגט אין דער ווירקליכקייט נאָר אין ראדיום. דיא מעלה פון ראדיום איבער דיא רענטגען-שטראהל-לען איז אין דעם, דאָס מען קען איהם אָנווענד-דען דירעקט צו דעם קראנקען אָרט. צום ביי-שפיעל, מען קען אריינלייגען א רעהרעלע מיט ראדיום אין האלז און אין פיעלע טהיילען פון



פישען אין דער טיפענעם פון ים.

דיא איילאסטראציאָן, וואָס מיר ברענגען דאָ, שטעלט פֿאַר איינעם פון דיא גרעסטע פֿישען, וועלכע זיינען ביז איצט געפאנגען געוואָרן. און וועלכער טראָגט אין ענגליש דעם נאָמען „סאָן-פֿיש“. ער איז צעהן פוס לאנג, צעהן פוס הויך און וועגט אכטצעהן הונדערט פונט. ער געהערט צו איינעם פון דיא מערקווירדיגסטע סאָרטען פֿיש, וועלכע שוויימען טיף אין ים און וועלכע מען האָט ערשט אין דער לעצטער צייט גענומען נאָכפֿאַרשען. אין דיא טיפעסטע ערטער פון ים געפינען זיך שרעקליך-אויסזעהענדע בראַיאַם, ריזיגע שלאַנגען-פֿיש; נאָר עס איז זעהר שווער זיי צו פאנגען דאָרטען. זעלטען-ווען זיי שווימען ארויף פון זייערע ערטער, וואו עס הערשט אייביגע פינסטערניס און וואו דער דרוק פון וואסער איז אויך זעהר גרויס.

עס איז שווער צו געפינען אזא ריזיגע בעשעפעניש, וויא דער זון-פֿיש אויף דער פאָטאָ-גראַפֿיע, וואָס זאָל אויסזעהען כמעט גאָר אַהן פֿאַרמען. זיין מויל איז מערקווירדיג קליין אין פֿערגלייך מיט זיין קערפער, אָבער ער איז דערפֿאַר בעוואַפֿענט מיט שטארקע און שאַרפע ציין-נער, ווייס וויא פֿאַרצעליי. זיי שפּייזען זיך הפנים מיט געוויסע ווייכע סאָרטען ים חיות. אין זייערע מאָגענס האָט מען קיינע שפּורען פון האַרטע שפּייז נישט געפונען. מען ווייס נאָך נישט וויא אזא משונה'דיגע בעשעפענעס לעבט. אלע סאָרטען „סאָן-פֿיש“ ברענגען נאָך קיין נוצען נישט דעם מענשען. עס איז אָבער מעגליך, אז מען וועט זיך קענען בענוצען מיט זייער האַר-טע הויט.

טער צום זידען נאָך דיזע שפּייז. ווען עס טרעפט, אז דיא אונקרויטען ווערען נישט צייר טיג פֿריה, דאן פֿערבלייבען דיא פויגלעך שפעט אין הערבסט, און מענשען וואונדערן זיך, וואָס רום זיי וואונדערן נישט אויס. פֿארקעהרט, ווען דיא אונקרויטען ווערען פֿריהער וויא געוועהנליך צייטיג, דאן-הויבט זיך אויך אָן דיא וואונדערונג פֿריהער.

אין דיא ערטער, וואו זיי קריגען מעהר קערנדלעך, פֿערבלייבען זיי לענגער אויפ'ן וועג. דאָרט, וואו זיי זיינען געוויכערט מיט שפּייז דעם גאנצען יאָהר, פֿערבלייבען זיי אויך אויף ווינטער. איבער זאמדיגע און אונפֿרוכטבארע געגענדען פֿליהען זיי זעהר שנעל; אָבער איינער בער פֿעלדער מיט אונקרויטען פֿערווילען זיי אזוי לאנג, ביז דער זאפאס פון קערנדלעך געהט אויס.

זייער וואונדערונג אין פֿריהלינג צוריק צו זייער היים אין דיא נאָרד-געגענדען מאכען זיי פיעל שנעלער וויא אין הערבסט, ווייל זיי געפינען ווייניגער שפּייז אויפ'ן וועג און היילען זיך צו בויען זייערע נעסטען. דיא וואונדערונגען אין הערבסט איז דיא בעסטע און לוסטיגסטע צייט פון דיא פויגלעך. דאָס איז זייער יום טוב, דען זיי האָבען מעהר שפּייז וויא זיי קענען אויפ'ן פרעסען, און פרעסערס זיינען זיי אזעלכע גרויסע, וויא איבערהויפט אלע פֿליהענדע בעשעפענישן.

מען קען אלזאָ זאָגען, אז דיא פויגלעך-וואונדערונגען, וועלכע זיינען בעזונגען געוואָרן פון פאָעטען און האָבען שטענדיג געוואונדערט דיא מענשען, זיינען איינפֿאך עקאָנאָמישע. דאָס איז זעהר וויכטיג פֿיר דעם אקערבוי, דען ווען מען זאָל פֿערוואַרגען אזעלכע פויגלעך מיט שפּייז אין ווינטער, וועלען זיי גאָר נישט אויסוואונדערן און וועלען פֿריהער זיין אויף זייער ניצליכען געיעג נאָך דיא קערנדלעך פון דיא אונקרויטען. דיזע בעאָבאכטונגען פון דיא עקספערטען צייגען, וויא ניצליך עס איז גרינדליך נאָכצו-פֿאַרשען דיא נאטור און דיא פֿיהרונגען פון יעדען סאָרט חיה.

רישע מאשינען, וועלכע טהוען אויף דיא בע-
שטימטע ארבייט. דיא ווינדמילען זיינען אזוי
געמאכט, אז זיי דרעהען זיך שטענדיג נאך דעם
ווינד. אויף דיווער ווייזע שפאנט מען איין
לייכט און מיט קליינע קאסטען דיא ווינטען צו
שאפען עלעקטריציטעט און אויפטאן מעכאנישע
ארבייט.

פ. קראנץ.

ווינטמילען פיר עלעקטערישע פאבריקען.
שוין איבער צוויי יאָהר, וויא לעבען לייפ-
ציג ווערן צוויי קליינע פאבריקען געטריבען פון
ווינטמילען, וועלכע ווערן אויך בענוצט צו בעקן
מען דיא עלעקטרישע קראפט. דיווע ווינטמילען
זיינען נאטירליך גרויסע און קונציגגעבויטע. זיי
ווערן אויפגעשטעלט אויף דיא דעכער פון דיא
פאבריקען און ברענגען אין בעוועגונג עלעקט-



נאציאנאל אדער נאציאנאליסטיש?

(אן ענטפער אויף גענאָסע פייגענבוים'ס ארטיקל אין צוקונפט העפט נאָו.)
פון ק. פרומין.

פייגענבוים'ס „ציטאטעס“ פון מיין ארטיקל
„דער בונד און זיינע געגענער“, וויל איך ריכטיג
ערקלערען, וואָס איז אזוינס „נאציאנאליזמוס“
און „נאציאנאליסטיש“ דער צענטער ארום וועל-
כען גען. פייגענבוים'ס פאָלעמיק דרעהט זיך. נאָך
שפינגזא האָט א מאָל בעמערקט, אז אָפט מאל
שטרייטען זיך צוויי „געגנער“ נור דערפאר ווייל
זיי פערשטעהען פערשידענע דיא בעגריפע איבער
וועלכע דער שטרייט פיהרט זיך, צום גליק אָבער,
האָט גענאָסע פייגענבוים אין זיין ארטיקל גע-
געבען אזא קלאָרען און דייטליכען פירוש אויף
דיא בעגריפע: „נאציאנאליזמוס“ און „נאציאנא-
ליסטיש“, אז שטרייטען זיך מיט איהם איבער
דיא אינקלאָרהייט פון זייער זין איז איין אונ-
געגליכע זאך. עס איז גאָר קיין שטרייט ניטאָ.

„נאציאנאליזמוס“—שרייבט גען. פיי-
גענבוים—איז דער גלויבען, אז דיא נאציאנאלע
געמיינשאפטען און געגענעזעע זיינען טעפער,
מעכטיגער, דוירענדער, איבערוועגענדער וויא די
קלאסעניגעמיינשאפטען אין געגענעזעע (זייטע
19). נאציאנאליסטיש — שרייבט גען.
פייגענבוים אין נאָך א שטעלע — איז דער, וואָס
מאָלט דעם נאציאנאלען אנטאגאניזמוס פיר אן
איינגעבאָרענע נאטור און שרייט, אז ער קען
אפילו דורך דעם סאָלידארישען אינטערנאציא-
נאלען קלאסען־קאמפא און דורך דעם זיעג פון

ס איז דאָ איין אלטער
ניט קיין שלעכטער מיר-
טעל, וויא בייצוקומען
דעם זאָ גענאנטען „געג-
נער“ אויף דעם שלאכט-
פעלד פון פאָלעמיק —
דאָס איז אָנצובינדען
איהם אזוינע געדאני-
טען.



קען, וועלכע געפינען זיך ניט אין זיינע ווער-
טער.

עס איז אָבער דאָ נאָך א סך א בעסערער גאָר
אז נייער פאָלעמישער מיטעל (פון וועלכען איך
האָב ביז איצט גאָר ניט געוואוסט), דאָס איז
אָנצובינדען דעם „געגנער“ ניט נאר ניט זיינע
געדאנקען, נור אויך ניט זיינע ווערטער;
און כדי דאָס זאָל ארויסקומען נאָך בולט'ער און
שרעקליכער שלעססט מען איין דיא דאָזיגע ווער-
טער אין קאוויצקעס (דער צייכען: „—“), כדי
צו בעווייזען, אז טאקי פונקט ווי איהר זעהט
וואָרט אין וואָרט אָט אזוי ווי דער פאָלעמיסט
וויל, האָט געשריעבען דער געגנער אליין.....
אָט דעם דאָזיגען נייען „פאָלעמישען מיטעל“
האָט גענאָסע פייגענבוים געברויכט געגען מיר
אין זיין ארטיקל „נאציאנאליזמוס אָדער סאָצי-
אליזמוס“ (צוקונפט, נאָוועמבער העפט).
נור איידער איך וועל ברענגען גענאָסע

אָבער, אז אייער מיה וועט זיין אומזיסט. איהר וועט אין מיינע ארטיקלען ניט דיא ווערטער אויך ניט דיא געדאנקען געפינען, וועלכע איהר „בעמיהט זיך צו בעווייזען“, אז זיי געפירן זיך אין מיין ארטיקלעך. איך האב זיך „בעמיהט צו בעווייזען“ נור דאס, אז דער „נאציאָנאַלער כאראקטער“, דיא „נאציאָנאַלע פאָרם“ און דער „נאציאָנאַלער פונקט“ פון בונד האָבען זיך „נאטירליך ענטוויקעלט“ לויט דיא „אימאָנענטע געזעצען“ פון דער יודישער מאסענבע-וועגונג, פון „נאציאָנאַלען“ כאראקטער ביו „נאציאָנאַליסטישען“ איז אָבער זעהר א גרויסער אונטערשייד. גענ. פייגענבוים! „נאציאָנאַליס-טיש“ זיין, הייסט גלויבען אין דער אייביגקייט פון נאציאָנאַלאַהאט, ווי איהר אליין האָט קלאָר און דייטליך מפרש געווען. „נאציאָנאַליסטיש“ זיין, הייסט ווייטער איינשמעסען זיך אז איין נאציאָן איז די בעסטע, איין „אתה-בחרת-נרנא-ציאָן“ און דיא אנדערע זיינען שלעכטערע. ער גערע, ווי אלע נאציאָנאַליסטישע שוואַרצן שטעלען בעהיפּטען. און דעריבער זיינען דיא בעגריפּע „נאציאָנאַליסטיש“ און „אינטערנאציאָנאַל“ טאקי צוויי הפכים, וואָרים א נאציאָנאַליסט אין דעם אייבענדערמאָנטען זין — קען בשום אופן ניט זיין אינטערנאציאָנאַל.

נאציאָנאַל זיין — הייסט אָבער צו האָבען אין זיך דעם נאציאָנאַלען זעלבסט-בעוואוסזיין, ד. ה. אנצווערקענען, אז איך פלוגי בן פלוגי גע-הער צו מיין נאציאָן, און אז מיין נאציאָן איז ניט ערגער און ניט בעסער (און א מאָל אויך, אין דעם אָדער יענעם פרט, זאָגאר ערגער אָדער בעסער) ווי אלע אנדערע נאציאָנען, און האָט דאָס זעלבע רעכט אויף איהר עקזיסטענץ (קיום) ווי אלע אנדערע נאציאָנען. „נאציאָנאַל“ און „אינטערנאציאָנאַל“ זיינען ניט קיין צוויי היפּוכים, נור צוויי בעגריפּע וואָס ערגענצען, וואָס זענען ממלא איינער דעם אנדערען, ווי ווילעלם ליעבקעכט האָט זיך אין איינער פון זיינע גלעני-צענדע רעדען אויסגעשפּראַכען. און דעריבער האָט טאקי גענאָסע דאָויד מיט רעכט געזאָגט אויף איינעם פון דיא פאָריגע פארטייטאגען אין דייטשלאַנד: „מיה, סאָציאַלדעמאָקראַטען, זיינען נאציאָנאַל און אינטערנאציאָנאַל“. און אויף דיזעם שטאנדפונקט שטעהען אלע אָדער ריכטיגער, כמעט אלע אינטערנאציאָנאַלע סאָציאַליסטען פון אלע לענדער און נאציאָנען. „נאציאָנאַל“ איז נור א היפּוך פון „אנטי-נאציאָ-

נאציאָליזמוס אויך ניט אויסגעראַטעט ווערען“ (זייטע 18).

און איצט צו גענ. פייגענבוים'ס „ציטאטען“ גענאָסע פרומין — שרייבט ער — בעמיהט זיך צו בעווייזען, אז אין דעם זין פון קולטורעלע נאציאָנאַלע פראגען איז דער אירישער ארביי-טער בונד „נאציאָנאַליסטיש“ און אז דאָס ליגט אין דיא „אימאָנענטע נאטור“ פון דיא מאסענ-בעוועגונג פון אירישען פראָלעטאריאט. (זייטע 16). אין נאָך א שטעלע שרייבט גענאָסע פייגענ-בוים אז גענאָסע פרומין האָט אויפגעצייגט ווי ער גלויבט, דיא „נאטירליכע ענטוויקלונג פון נאציאָנאַליזמוס אין דעם בונד ביו זיין פיערטען צוזאמענפאָהר“ (אויך דאָרט).

דיא ווערטער: „נאציאָנאַליסטיש“, „אימאָנענטע געזעצען“ אין „נאטירליכע ענטוויקלונג פון נאציאָנאַליזמוס“ שלעסעט גענ. פייגענ-בוים איין אין קאוויצקעס, אזוי, ווי ער וואָלט זיי ארויסגענומען אונט פון מיין ארטי-קלעך. ער טהוט דעריבער, אלס א רעדאקטאָר פון א סאָציאַליסטישער צייט-שריפט זעהר גוט, וואָס ער איז מזהיר זיינע לעזער. ערשטענס, אז דער „בונד“ איז ניט נאציאָנאַליסטיש ד. ה. אז דער „בונד“ איז איבערצייגט (ווי אלע סאָציאַליסטען אין דער גאנצער וועלט—ק. פ.) אז דער נאציאָנאַל נאָהאט וועט דורך דעם קאמפּף פון פראָלעטאריאט געוויס פערשווינדען און צווייטענס אז „אלע גענאָסען זאָלען זיך נעהמען אין זינען אריין“ זיין, פייגענבוים'ס ערקלערונג (מיט וועלכער איך, אפיקורס, בין דורכאויס איינפערשטאנדען — ק. פ.) און „ניט בערופען זיך אויף גענאָסע פרו-מינ'ס ארטיקלע(?)“ און זאָגען, אז דער סאָציאַ-ליסטישער בונד איז דאָך אליין „אויך נאציאָנאַליסטיש“ (זייטע 18). אָבער גענאָסע פייגענ-בוים! צו קענט איהר זיך ניט „בעמיהען צו בע-ווייזען“ — אָבער טאקי בעווייזען שוואַרץ אויף ווייס וואו אין מיינע ארטיקלען געפינען זיך דיא ווערטער „נאציאָנאַליסטיש“, „נאציאָנאַליזמוס“ אין בעצוג אויפ'ן בונד? און נאכהער, צו קענט איהר זיך ניט „בעמיהען צו בעווייזען“, וואו אין מיינע ארטיקלען בעהיפּטע איך, אז דער בונד גלויבט אין דער אייביגקייט פון נאציאָנאַל-האט? (און דאמאלסט וואָלט איהר רעכט געהאט צו שרייבען, אז איך „בעמיה זיך צו בעווייזען אז דער בונד איז נאציאָנאַליסטיש“ — הגם אויך דאמאלסט ניט אין קאוויצקעס.) איך גלויב

פהניציפיעלען אונטערשיעד צווישען דעם וואָס ער (פרומין) רופט אָן נאציאנאלער פונקט פון „בונד“ און צווישען דעם, וואָס דער בונד אליין אָדער ער (גענ.) פייגענכויס) רופט „נאציאנאלער פונקט פון בונד.“ עס וואָלט געווען זעהר איינערטעם צו הערען וואָס איז פאָרט דער אונטערשיעד צווישען דעם?

מיט דעם נאָמען „נאציאנאלען פונקט אין פראַגראַם פון בונד“ רופט איהן אַן דיא רעאָלוציאַרען פון דעם בונדישען פיערטען צוואַמנפאָהר אין וועלכע עס איז אויסגעדריקט, אז יודען זיין נען א נאציאָן (ניט ווי דיא אַנטי־נאציאנאלע יודען פון פ. פ. ס. און איסקרא בעהויפטען, אז יודען זיינען קיין נאציאָן) און אז אין צוקונפט וועט רוסלאַנד מוזען זיין איין פערדראציאָן פון אויטאָנאָמע נאציאָנען (ווידער ניט) ווי די צענטראַליסטען פון איסקרא און דיא טעריטאָריאַליסטען פון פ. פ. ס. בעהויפטען). דיא זעלביגע רעאָלוציאָנען רופט אָבער דער בונד אליין מיט דעם נאָמען „נאציאנאלער פונקט אין אונזער פראַגראַם.“ זעה בראַשורע „דער 4טער צוואַמענפאָהר“ און אויך יודישער ארבייטער) און ביים בונד האָב איהן עס דיעזען אויסדרוק גענומען.

ווי איהר זעהט האָט זיך גענאָסע פייגענדיג בייס אויף אין דעם פרט „בעמיהט צו בעווייזען“ דאָס וואָס איז מיין ארטיקעל געפינט זיך ניט.

וואָלט גענ. פייגענכויס אָבער ווארט נאָך א חודש צוויי ביז מיין ארטיקעל וואָלט זיך ענדיגען וואָלט ער זיך און אלע לעזער פון דער „צוקונפט“ פארשפאָרט צו שרייבען און צו לעזען אומזינד טע פאָלעמישע ארטיקלען. יודען זיינען אָבער פון לאַנג אָן בעקאנט פאר איין „עמא פזיוא“ א היילענדיגעס פאָלק, און גענ. פייגענכויס איז אין דעם פרט א ביסעל צו נאציאנאל..... (אָבער ניט נאציאנאליסטיש, חלילה).

נאָל**), פון דיא יעניגע, וואָס לייקענען אָב זייערע אייגענע נאציאָן, בעת זיין אנערקענען אלע אנדערע נאציאָנען, ווי דיא יודען פון פ. פ. ס. און פון איסקרא, און מיט דיעזע „אַנטי־נאציאנאלער“ ריכטונג צווישען דיא יודישע קאָיאָליסטען קעמפסט אויף דער בונד אליין זעהר ענערגיש, ניט אָבער מיט דער נאציאנאלער — „נאציאנאלער“, גענ. פייגענכויס, אָבער מיט „נאציאנאליסטישער“ — און דעריבער שעמט זיך ניט און שרעקט זיך ניט דער בונד אָנצורופען דעם כאַראַקטער פון דער יודישער ארבייטער בעוועגונג מיט דעם נאָמען „נאציאנאלען כאַראַקטער“ און דעם פונקט וועגען אויטאָנאָמיע, „נאציאנאלען פונקט“, אלע דיא שרעקליכע ווערער, וועלכע עס געפינען זיך באמת אין מיין ארטיקעל און וועלכע איהן האָב גענוי ציטירט פון דער בונדישער ליטעראַטור.

אגב, וועגען דעם „נאציאנאלען פונקט“ אין דעם פראַגראַם פון „בונד“, אויף דיא, דאכט זיך, לכל הדעות כשר'ע ווערטער. דערוועקען ביי גענ. פייגענכויס א חשד געגען מיר. „גענ. ק. פרומין — שרייבט ער — האָט דערוויילע ביז אהער אין זיינע ארטיקלען זיך אַלץ נור בעמיהט צו בעווייזען, ווי דאָס וואָס ער (פרומין) רופט דעם „נאציאנאלען פונקט פון דעם בונד“ איז ניט ארויסגעשפרונגען פון העלער הויט“ (זייטע 16). ווי עס ווייזט אויס, געפינט גענאָסע פייגענכויס א

(*) וועגען דעם אונטערשיעד פון „נאציאנאל“ און „נאציאנאליסטיש“ זעה באַריכות בראַשורע „וואָס הויבט נאציאנאליזם?“ פראַג. לאַנצאָוס, היסטאָרישע בריעף פון פ. לאַווראָוו בריעף 11, דוב נאָו, בריעף וועגען דעם אַלטען און נייַעס יודענדיג, בראַשורע: „אויטאָנאָמיע אָדער פערדראציאָן“, צו דיא יודישע יוגענד“ אויסגאבע פון בונד.





דיא נייע וועלט אין דער אלטער.

ניט נור טרויעריג און א חרפה פאר איהם, דאן איז נאך טרויעריגער און מעהר חרפה פאר דיא אמעריקאנער ארבייטער-מאסען.

גענ. היינס ווערטער זיינען געוויס ריכטיג. זיי דריקען אָבער נאָך ניט אויס דעם גאנצען אמת. דער איינציגער אמת איז, אז דער קאמפף פאר דיא פֿולע בעפרייאונג פון דער ארבייטער-קלאס, דער קאמפף פאר דיא נייע סאָציאליסטישע וועלט מוז געפיהרט ווערן און ווערט געפיהרט אויף פערשידענע שלאכטפֿעלדער. אויסער דעם פאליטישען און עקאָנאָמישען קאמפף, פון וועלכע ער רעדט, מוז נאך געפיהרט ווערן א גייסטיגער קאמפף, דער קאמפף פאר אויפקלעהרונג. עס מוז אויך געפיהרט ווערן א קאמפף פון קאָנסומענטען, וואָס דריקט זיך אויס אין דער קאָאָפּעראטיווער און קאָנסום בעוועגונג.

צום אומגליק זיינען ביי אונז נאך כמעט אלע זייטען פון דער סאָציאליסטישער פראָלע-טארישער בעפרייאונגס-בעוועגונג זעהר שוואַך. דער עקאָנאָמישער קאמפף איז ביי אונז פיל-לייכט שארפער, שווערער וויא ערגעץ אנדערס-וואו. ער פיהרט זיך אָבער נאך ניט גענוג פּעסעט, ניט גענוג אָרגאניזירט. און דיא עקאָנאָמישע אָרגאניזאציען אליין, דיא יוניאָן בעווע-גינג, שטעקט נאך גייסטיג טיעף, טיעף אין קא-פיטאליסטישען זומפ.

פאר דעם לעצטען מאָנאט איז דער עקאָנאָמישער קלאסענקאמפף געוואָרן פיעל שווערער.

אמעריקא.

ין אן „אָפּענעם בריף צו נאָמפּערס'ן“, וואָס איז געדרוקט געוואָרען אין לעצטען נומער „וואָר-קער“ — א בריעף, אויף וועלכען מיר מאכען אויפמערקזאם אונזערע לעזער — זאָגט גענ.



היין, דער רעדאקטאָר פון „לייבאָר“, פאָלגט דעם: „דער קלאסענקאמפף איז ניט קיין חלום. ער איז א מלחמה, א מלחמה פאר דיא בעפריי-אונג פון דער ארבייט, א מלחמה אויף'ן עקאָנאָמישען און פאליטישען שלאכט פֿעלד.“ דאָס איז געוויס אמת. דיא גאנצע ריידעניס וועגען דעם, אז דיא יונג-יאָנס דארפֿען זיך ניט פערנעהמען מיט פאָלי-טיק, דיא אלע פראָבעס, וואָס ווערען פון צייט צו צייט געמאכט שלום צו שליסען צווישען „קא-פיטאל און ארבייט“; דיא גרויסע פאנטאזיען, אז מען קען בשלום, אָהן קאמפף און שטרייט, העלפֿען דעם ארבייטער-קלאס און פארבעסערן זיין לאגע — דאָס אלץ זיינען ניט נור פוסטע חלומות, וואָס האָבען קיין שום ממשות ניט; דאָס אלץ זיינען נאך שלעכטע און לעכערליכע חלומות, וואָס קענען דעם ארבייטער-קלאס נאך שארען. ווען אין אמעריקא דארף מען דאריבער נאך קנעלען מיט'ן פרעוידענט פון אמעריקאן פערדערייטשאַן אָו לייבאָר, דאן איז

און רייכסאנצאלער פון דער דייטשער אימ-
פערע.

זיי האבען געקעמפט נישט מיט דיא זעלבע
געוועהר. ביולאז האט געמינט, אז דורך פרא-
סטע, פלאכע וויצען, דורך דעם, וואס מען פער-
מסר'ט דיא סאציאליסטען פאר דער וועלט,
וואס מען מאכט גראבע בעשולדיגונגען, בעלוי-
דיגונגען און רכילות, קען מען בעקעמפען, שא-
דען ברענגען דער סאציאל-דעמאקראטיע. ער
האט פארגעסען, אז „דיא סאציאל-דעמאקראטיע
קען מען נישט טויטריידען, נישט טויטלאכען, נישט
טויט-פער'מסר'ן“.. דיא טענות, וואס ער האט
פארגעבראכט געגען דיא סאציאל-דעמאקראטיען,
געגען סאציאליזמוס און געגען דיא צוקינפטגע
סאציאליסטישע געזעלשאפט, זיינען שוין נישט
אין מאל פארגעבראכט און ביז צו נישט-גוטקייט
איבערגע'חזר'ט געווארען; און נישט איין מאל
זיינען זיי אויך צושלאגען, צוקלאפט, אויסגע-
לאכט געווארען פון דער סאציאליסטישער
זייט. ביולאז האט פארגעסען, אז אין פארלא-
מענט זיצען 88 סאציאליסטישע דעפוטאטען,
פון וועלכע יעדער וואלט געקענט צוקלאפען
איהם, בעווייזען זיין אונזיסענהייט אין סא-
ציאליזמוס.

דער גלענצענדסטער פון דיא 88, בעבעל,
איז אבער שוין אזוי גוט פארטיג געווארען מיט
דעם „גרויסען“ רייכסאנצאלער, איהם געגעבען
איזא תשובה און אזא לעקציע, אז מען האט שוין
מעהר קיינעם נישט געדארפט.

אויף דער טענה, אז דיא סאציאל-דעמא-
קראטען טהוען גאר נישט אויף פאר דיא מאסען;
אז זיי העלפען נישט דורך בעשטימטע מיטלען
און געזעצען צו פארבעסערען דיא לאגע פון דיא
ארבייטער, האט דיא סאציאל-דעמאקראטישע
פארלאמענטס-פראקציע גלייך אריינגעטראגען
אייניגע וויכטיגע געזעץ-פראיעקטען. זיי זיינען
אזוי פערפאסט, אז זיי ערפילען דיא פארדערונג-
גען, וואס זיינען שוין לאנג פון פערשיע-
דענע זייטען הערויסגעשטעלט געווארען. זיי
זיינען אומישנע געשריבען געווארען אזוי, אז
יעדער פרייהייטליכער מענטש וואלט מוזען צו-
שטימען צו זיי. זיי פארדערן: עס זאל געזיכערט
ווערען דיא פרייהייט זיך צו ארגאניזירען און
פערבינדען אין יוניאנס און פעראיינען; זיי
לייגען פאר פארשיעדענע פראקטישע מיטלען,
וויא ביי געפעהרליכע טריידס צו פארהיטען
דיא אונגליקען, וואס קומען אזוי אפט פאר.

אין שטאל-טרייד זיינען דיא לוינען פערקלע-
נערט געווארען. אויף דיא רייז-ראודס האבען
טויזענדער ארבייטער געקראגען דיא סעק. עס
ווערט סלעק אין פערשיעדענע טריידס אין פער-
שיעדענע ערטער, און דער ארבייטער-קלאס
לאזט אדער מוז זיך עס לאזען געפאלען. און דאך
דערט גראדע אין אזא צייט גאמפערס פריער-
ליכע רייד אויף א „פריינדליכען“ דינער צווא-
מען מיט'ן קאפיטאליסטישען פיהער, דעם רע-
פובליקאטישען באכ, סענאטאר האנאט....

אויב דיא ארבייטער וואלטען דאך גע-
וואלט זיך לאזען פארנארען און איינריידען, אז
דער עקאנאמישער קאמפף האט גאר נישט צו טאן
מיט'ן פאליטישען, דאן וואלטען די גרויסהא-
טען און שרייענדע אונגערעכטיגקייטען אין
קאלאראדא געקענט עפענען ביי דיא פארבלענ-
דעטסטע „ריינע יוניאניסטען“ דיא אויגען. אין
פערלוף פון וואכען האט דער גאנצערנאר און
דיא אנדערע „נאטשאלסטווע“ דארט געטראטען
מיט דיא פיס דיא הייליגסטע רעכטע און פריי-
הייטען פון דיא ארבייטערמאסען. זיי האבען זיך
געפיהרט, וויא אמת'ע קאפיטאליסטישע דע-
ספאטען. זיי האבען נישט נור בענוצט, זאגדערן
אויך שענדליך מיסברויכט זייער פאליטישע
געוואלד געגען דעם עקאנאמישען קאמפף פון
דיא דארטיגע ארבייטער. דאריבער איז נישט
פריה גענוג אנטצופאנגען דעם פאליטישען
קאמפף, נישט ווארטענדיג אויף דיא נאציאנאל-
קאנווענשען וואס וועט זיין דעם 1טען מאי, נישט
ווארטענדיג אויף דיא אפיציעלע קאמפיין-צייט.

דייטשלאנד.

פון דיא דייטשע גענאסען איז מען געווינט
צו הערען שטענדיג וועגען זייער פאליטישען
קאמפף. נישט אומזיסט איז דיא דייטשע סאציא-
דעמאקראטיע דיא גרעסטע פארטיי אין דער
וועלט; נישט אומזיסט האט זי איצט 88 דע-
פוטאטען אין פארלאמענט. אבער אזא קאמפף,
וויא עס איז פארגעקומען פאר אייניגע צייט
אין דייטשען פארלאמענט, טרעפט אויך דארטען
נישט אפט.

עס איז געווען א גרויסער, גלענצענדער
דעל, א צווייקאמפף, אבער נישט אויף רעוואל-
ווערען אדער שפיען, נור אויף ארגומענטען און
געדאנקען. דער דעל האט זיך געפיהרט צווישען
בעבעל, דעם גרויסען סאציאליסטישען אניטא-
טאר, און פאן ביולאז, דעם ערשטען מיניסטער

פראנקרייך.

פון פראנקרייך לאָזען זיך אין אן נאָווענע וויעדער הערען רייד וועגען שפאלטונגען און קריגע אין דיא סאָציאליסטישע רייהען. דיא שפאלטונגען און קריגע קומען פאָר אין זשאָרעס פארטיי.

דער ערשטער סכסוך איז ארויס אין דער רעדאקציע פון דער צייטונג „פעטיט רעפובליק“. זשאָרעס און מיט איהם דיא בעסטע שריי-כער פון זיין פארטיי זיינען ארויס פון דער ציי-טונג און נעהמען ארויסגעבען א נייע טעגליכע צייטונג, דער צוואנציגסטער יאהרהונדערט. דיא אורזאכען זיינען, וואָס דער העראויסגעבער פון „פעטיט רעפובליק“, א געוויסער דעזלאן, האָט אין דיא לעצטע צייט גענומען נאָך מעהר, וויא געוויינליך געברויכען דעם איינפלוס פון זיין צייטונג פאר דונקעלע געשעפטען, פאר ספּעקולאציענען אויף דער בערזע.

דער סכסוך איז ארויס וויעדער אמאָל מיט מילעראנען, דעם געוועזענעם „סאָציאליסטישען“ מיינסטער. ער האָט דעם מאָל ווייטער „רעפאָר-מירט“ דעם סאָציאליזמוס און געשטימט אין פארלאמענט געגען דעם פאָרשלאג צו פערקלע-נערען דיא הוצאות אויף דיא ארמעע.

עס איז אָבער אן אלטע, קלאַרע אלגעמיינע פאָרדערונג ביי דיא סאָציאלדעמאָקראטישע פארטייען פון אלע לענדער צו שטימען געגען אלע הוצאות אויף דער ארמעע, דערפאר האָט דיא סאָציאליסטישע אָרגאניזאציען פון „סעין דעפארטאמענט“, וואָס איז א טהייל פון זשאָ-רעס'עם פארטיי, אויסגעשלאָסען מילעראנען פון איהר אָרגאניזאציען.

איטאליען.

אויך אין איטאליען קומען פאָר אין דיא סאָציאליסטישע רייהען גרוסע צווייטיגקייטען. דורך א רעפערענדום-וואוט איז בעשלאָסען אָב-צוהאלטען דעם 1. אפריל אין באָלאַניא דעם פאר-טייטאָג, וועלכער איז פון זומער 1901 אָן שוין ניט צוזאמענגעקומען.

דיעזער פארטייטאָג דארף שפיעלען א גרוי-סע ראָלע אין דער געשיכטע פון דער פארטיי. פאר דיא לעצטע אנדערהאלבען יאָהר האָבען זיך אָנגעקליבען אין דער פארטיי וויכטיגע פאקטען; עס זיינען ארויסגעטראָטען נאָך מעהר ווי פרי-הער גרויסע דיפערענצען, רייסערייען און סכסוכים צווישען דיא ביידע ריכטונגען, צווי-שען דער רעוואָלוציאָנערער ריכטונג מיט ענ-

אין פראַיעקט פאָדערט, אז דיא טעגליכע אר-בייטס-צייט פיר אלע פערזאָנען, וואָס ארביי-טען אין אינדוסטריע, האנדעל און פערקעהר, און אויך אין שטוב-דינסט זאָל בעשטימט ווערן פון יאנואר, 1906, העכסטענס אויף 10 שטונ-דען; פון יאנואר, 1907, העכסטענס אויף 9 שטונדען, און פון יאנואר, 1908, העכסטענס אויף 8 שטונדען.

אָט אויף אזא אופן וויל דיא דייטשע סאָ-ציאלדעמאָקראטיע פערזייניגען דיא פרינצי-פיעלע 8 שטונדען פאָרדערונג פון דער אינ-טערנאציאָנאלער סאָציאלדעמאָקראטיע מיט די פראקטישע אומשטענדע. מען דארף אָבער ניט זיין קיין גרויסער נביא צו פארשטיין, אז ניט דיא רעגירונג, ניט ביא אנדערע פארטייען ווע-לען צושטימען דאצו. פאר זיי אלעמען הייסט דאָס צורפיעל נאָכגעבען דיא ארבייטער. און זיי האָבען דיא הוצפה צו ריידען וועגען דעם, אז דיא סאָציאלדעמאָקראטיע טהוט ווייניג פאר דיא מאסען!

אין דייטשלאנד ווערט אויך שוין דעם 5טען מאָנאט געפיהרט א גרויסער, שווערער עקאָנאָ-מישער קאמפף, אין וועלכען דיא גאנצע ארביי-טער-בעפעלקערונג איז העכסט פערזייניגט. ס'רט, דיא פארטיי ארבייט אין גאנצען לאנד פאר דיא סטריקענדע. אין פארלאמענט, אין די צייטונגען, אויף מאסענפערזאמלונגען ווערט וועגען דעם גערעדט, דעבאטירט, פראָטעסטירט. געלד ווערט געזאמעלט צעהנדליגע טויזנער מארק. איצט קומט שוין געלד אפילו פון אויס-לאנד.

דער קאמפף פיהרט זיך אין דער קליינער שטעטלע קרימיטשאו אין זאקסען: פון 7000—8000 פארהונגערטע, אונטערדריקטע וועבער, מענער, פרויען און קינדער, וואָס פאָרדערן דעם 10 שטונדיגען ארבייטס-טאָג, געגען א באנדע פאבריקאנטען, וואָס זיינען ענג פארבונדען מיט דער רעגירונג, מיט דער פאָליציי, מיט'ן גע-ריכט און מיט דיא שטאָדט-פיהרער.

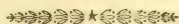
דער סטריק האָט אָנגענומען אן אלגעמיי-נעם כאראקטער. דערווייל זיינען מיטלען פאר דיא סטריקענדע דאָ גענוג. אָבער אויך דיא פאבריקאנטען קריגען שטיצע. זיי ווילען פון שיערס-גערעכט ניט וויסען, האָטש פון דער אר-בייטער זייט האָט מען אייניגע מאָל געפרו-כירט פיהרען פעהראנדלונגען וועגען דעם.

האנד אין האנד מיט דיא ליבעראלערע עלע-
מענטען, אבי נור צו עררייכען וואָס שנעלער
וועלכע עס איז ערפאלגען, אבי נור וואָס עס איז
און וואָס שנעלער אויפטהון פאר דיא אינטע-
רעסען פון דיא ארבייטער — דאָס איז דיא טאק-
טיק פון דיא אָפּאַרטוניסטען, וועלכע פאַררעדן
א געמעסינטע, רוהיגע אָפּאַזיציאָן געגען דיא
רעגירונג, ווייכע שטרעפּרייד, א פריעדליכען
טאָן.

דיא רעדאקציע פון צענטראל אָרגאן
„אוואנטי“ ליעגט אין דיא הענד פון דיא רעוואָ-
לוציאָנערען. אין דער פארטיילייטונג אָבער האָ-
בען דיא רעוויזיאָניסטען דאָס רוב מיטגלידער.
דער רעפערענדום, דיא פאָלקסאכטימונג, האָט
געוויזען, אז דיא גרויסע מאסע פארטייגנאָסען
וויילען וואָס שנעלער אויפקלערען דיא לאַגע,
מאכען א סוף צו דיא סכסוכים און צו דיא
רייבערייען און זיך נעהמען פאר דיא ארבייט
פון אַניטאַציע און פראפאגאנדא. דאריבער איז
דער פארטייטאָג באשטימט געוואָרען אזוי פריה
אין פריהלינג.

ז. ערנסט.

נויארק 15טען יאנואר 1904.



נייע ביכער.

5. קאַברין'ס ערצעהלונג.

„דיא פאָלקס-ביבליאָטעק“, וועלכע האָט
אַנגעפאנגען איהר טהעטיגקייט מיט דער אויס-
גאבע פון קאַברין'ס צעהן אויסגעקליבענע ער-
צעהלונגען. איז א נייע ערפרעהליכע ערשיינונג
אויף דעם אַרימען פֿעלד פון דער זשארנאַלישער
ליטעראטור. אין דער הקדמה צו דיווען בוך ער-
קלערט דער ארויסגעבער, גענ. היילמאן, אז ער
שטרעבט צו פערשפרייטען נאָר גוטע ליטערא-
טור צווישען דיא אידיש-שפרעכענדע לעזער, און
וויא ווייט מען קען שליסען פון זיינע פערשפראַ-
כענע אויסגאבען אין דער נעכסטער צוקונפט,
וועט ער עהרליך האלטען וואָרט.

זיין ערקלערונג שליסט גענ. היילמאן מיט
דיא ווערטער:

„דער ארויסגעבער צווייפלט ניט, אז דיא אי-
דישע פרעסע, אָהן אן אויסנאָם, וועט זעהען צו
ערמוטהיגען וויא ווייט מעגליך דיא שווערע אר-
בייט פון ארויסגעבען גוטע, ניצליכע ביכער. דיא

פרעסע וועט דערביי בלויז ערפילען אַ פּפּליכט, וואָס
איז ענג פערבונדען מיט איהרע ריכטיגע צוועקען
אין אויפגאבען — פערשפרייטען ליכט אין דער
אידישער מאסע, אויפהויבען איהר מאַראַלישען און
קולטורעלען צושטאנד און ענטוויקלען ביי איהר א
פיינערן ליטערארישען געשמאק.“

דאָס קלינגט וויא א טיעפע איראָניע, ווען
מען נעהמט אין אנבעטראכט דיא זשארנאַלישע
פרעסע אין אמעריקא. דיא נויארקער טעגליכע
אידישע צייטונגען זאָלען „פערשפרייטען ליכט
אין דער אידישער מאסע“ און דערצו נאָך „ענט-
וויקלען ביי איהר א פיינערע ליטערארישען גע-
שמאק“.... האָט איהר ניט געלאכט בשעת איהר
האָט עס געשריבען, ח' ארויסגעבער פון דער
„פאָלקס-ביבליאָטעק“? מיר ווילען אייך ניט
ענטמוטהיגען, מיר וועלען אייך זיכער שטיצען,
ווען איהר וועט ערפילען אייער פערשפרעכען,
אָבער מיר מוזען אייך אָפּען זאָגען, אז מיר צוויי
פלען גראדע ניט, דאָס אייער צורוף צו דיא טעג-

מיר אָבער ניט זאָגען וועגען זיינע בע-
שרייבונגען, בעזאָנדערס פון דער נאטור.
דאָ צייגט ער דיא שוואכע זייט פון כמעט
אלע זשארגאנישע שרייבער, וועלכע האָ-
בען פערבראכט זייערע יונגע יאָהרען אין חדר
און אין שטעט. ווען זיי שרייבען פון וועלדער,
גרינע פעלדער, פויגלאך א. ז. וו. קלינגט עס
פרעמד, נאָכגעמאכט, אָהן ווירקליכע לייעבע
צו דער מיטער נאטור.

אויך פעהלט א שטרענגע בעארבייטונג פון
איינצעלהייטען אין קאָברין'ס ערצעהלונגען. ער
מאָלט צו גיך און נאכלעסיג, און דיא שטריכען
קומען דארום ארויס אין מאנכע ערטער גראָב
און יעדענפאלס ניט גענוג קינסטלעריש. ווען ער
וואָלט געשריעבען זאָרגפֿעלטניגער און מעהר נאָכ-
געדענקט וועגען דיא ווערטער, וואָלט ער זיכער
ניט אָנגעשריעבען אזא בילד, וויא, צום ביי-
שפּיעל, אויף דער צווייטער זייט פון „דעם פער-
שטערטען שבת“:

„א רויטער שיין פון דער פערגעהענדער זון
שלאָגט אָפּ פון דיא פענסטער און דורך (?) דיא פענ-
סטער אויפ'ן צוגעקלובענעם טיש, אויף דער פלאש
וויין, אויף דיא זילבערנע לייכטער און אויפ'ן
גאלדענעם פעכער, וואָס פלישעט און פונקעלט אין
דיא רויטע שטראהלען פון דער פערגעהענדער זון....“

דאָס איז ניט נאטורטריי און יעדענפאלס
קלינגט עס ניט שעהן צו ווידערהאָלען אין איין
זאץ דיא זעלבע ווערטער וועגען דער פערגע-
הענדער זון.

— י. ב. ר.

ליכע צייטונגען פון נויאָרק וועט בלייבען וויא
א קול אין דער מדבר.

אָט האָט דיא „אינטערנאציאָנאלע ביבליאָ-
טעק“ שוין ארויסגעגעבען א גאנצע רייע נוצ-
ליכע און בעלעהרענדע ביכער — וועלכע פון דיא
אידישע צייטונגען אין נויאָרק האָט עס געהאל-
טען פאר איהר פפליכט צו שטיצען אזא גוטע
אונטערנעהמונג און צו זאָגען עפעס פרייוויליג
— מיר מיינען דאָ איינפאך אָהן געלד — ווע-
גען דיעזע ווערק?

וואָס אנבעלאנגט צו קאָברין'ס ערצעהלונגען,
זאָ קענען מיר נאָך אין אלגעמיינען זאָגען, אז
זיי געהערען צו דיא בעסטע אין דער זשארגאני-
שער ליטעראטור פון אמעריקא. דער פלאץ אין
דער „צוקונפט“ איז לידער צו בעשרענקט צו
געבען אויספיהרליכע קריטיקען איבער ביכער.
אוב צו געבען דעם לעזער א בעגריף וועגען
קאָברין'ס ערצעהלונגען, וועלען מיר זאָגען א
פאָך ווערטער וועגען דיא ערשטע אונטער דעם
נאָמען „דער פערשטערטער שבת“. דאָס איז א
ריהרענדע שילדערונג, וויא פרומע עלטערען ליי-
דען דורך דעם שמד פון זייער איינציגער טאָכ-
טער. דיא פסיכאָלאָגישע מאָמענטען זיינען פאָר-
געשטעלט מיט א מייסטערהאנד. מאנכע שטרי-
כען דערמאָנען אָן גיידע-מאָפּאסאן. דער קאמפּ-
צווישען בלינדען רעליגיעזען גלויבען און דיא
נאטירליכע לייעבע פון דיא עלטערן איז מערק-
ווירדיג ריכטיג און קרעפטיג איבערגעגעבען.

קאָברין צייגט איבערהויפט ארויס זיין בע-
דייטענדען בעלעטערויסטישען טאלענט אין פסי-
כאָלאָגישען אנאליז. דאָס זעלבע קענען





אן דיא ווערטהע סובסקרייבער און לעזער פון "דיא צוקונפט."

וועלכע עסדאיז פריינד וואָס זאָלען פושען און
בומען, איז דאָך געשטיגענען און שטייגט אין
צירקולאציאָן, נור דורך ריינע אידעאלע מיטלען.
פיערטענס: דאָרף זיין דיא צירקולאציאָן-פער
גרעסערונג פון „דיא צוקונפט“ דיא גרעסטע
שמחה דערמיט, ווייל דאָס פערזיכערט אונז,
אויב עס זאָל ווייטער שטייגען וויא מיר האָבען,
וועלען מיר אין אַ גאנץ קורצע צייט, „דיא
צוקונפט“ פערגרעסערן און ממילא וועט זיא
אויף פיעל פערבעסערט ווערען, וואָס דאָס איז
אונזער און אייער בעסטער וואונש, פריינדע פון
בילדונג און אויפקלעהרונג.

פאָרלויפֿיג האָבען מיר שוין געמאַכט
אררענדזשעמענטס מיט אונזער רעדאַקטאָר פיר
דעם מאַי-נומער „צוקונפט“ צו פערגרעסערען
און צו פערבעסערן, מיר האָבען און ווינשען דאָס
זאָל פערבלייבען אויף ווייטער אויף, דאָס
ווענדט זיך אָבער פיעל מעהר אָן אייך, פריינדע,
וויא אָן אונז. ווען איהר וועט נור ניט שמעהן
פון ווייטען און אונז העלפען אויספיהרען אונז
זערע אידעאלע פלענער, וועט געוויס אונזער
אלעמענס וואונש מקוים ווערען.

אונזער ערשטער אידעאלער פלאן

איז פאָלגענדער: מיר האָבען זיך געווענדעט צו
אלע פאָרטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען מיט אַ
פאָרשאַג אַז זיי זאָלען אָננעהמען בעשליסע
דאָס יערע אָרגאניזאציאָן זאָל נעהמען קאָפּיעס
„צוקונפט“ נאָך דעם צאָהל פון איהר מיטגליי
דערשאַפט, אום צו פערשפרייטען וואָס מעהר
ליכט און בילדונג צווישען אונזערע בירדער
אונזער שטימע איז געהערט געוואָרען, ברענ
טשעס פון דער גרעסטער פאָרטגעשריטענער

פריינדע פון בילדונג און אויפקלעהרונג!

מיט גרויס פריינד און פערגניגענען בעגריסען
מיר אייך פריינדליך און שיקען אייך אַ פרעה
ליכע בשורה פון אייער איינציגען סאָציאַליס-
טיש-וויסענשאַפטליכען זשורנאַל „די צוקונפט“,
דאָס מיט דעם אָנפאַנג יאהר 1904 האָט דיא
צירקולאציאָן פון „דיא צוקונפט שוין זיך פער-
גרעסערט מיט 1000 קאָפּיעס מעהר וויא דיא
פערגאנגענע צוויי יאהר, און מיר האָבען אַ
שטאַרק האָפנונג, אַז אין אַ גאנץ קורצע צייט,
וועט עס זיך פערגרעסערען אין דאָבעלט און
פיעלייכט מעהר.

נון, מיר דענקען אַז דיזע בשורה, איז פאַר
אייך אזוי גוט און פרעהליך וויא פיר אונז,
ערשטענס: ווייל „דיא צוקונפט“ איז ניט אונז
זער אייגענטהום, זיא איז אייערע אזוי גוט וויא
אונזערע, מיר זיינען נור אייערע פערטרעטער,
וועגען דיזע ווירקליך אמת'ע בעהויפטונג קען
זיך יעדער לעזער פון „דיא צוקונפט“ איבער-
צייגען; צווייטענס: דאָרפען מיר זיך אלע
פרעהען דערמיט, דאָס „דיא צוקונפט“ איז,
אונטער דיא ערנסטע אומשטענדען, געפליעבען
ביז היינטיגען טאָג אונבעפלעקט פון ביזנעס-
מאַכעריי, ריין פון קאָרופּציאָן, פעסט און טריי
ביי איהרע הייליגע פרינציפען און אידעאלען
אויף וועלכע זיא איז געגרינדעט געוואָרען, און
מיר האָבען אַז זיא וועט ווייטער אזוי שמעהן
און עקזיסטירען; דריטענס: דאָרפען מיר זיך
פרעהען, אַז טראָטץ דעם וואָס „דיא צוקונפט“
איז געפליעבען טריי און ריין ביי איהרע פרינ-
ציפען, איז געשטאַנען אליין אָהן הילפע פון

מיר דאנקען אויך אונזערע סובסקרייבער, וועלכע האבען בענייט זייער סובסקריפציע פיר דעם קומענדיגן יאהר און בעסטען זיי אויך, אונז מיטצוהעלפען פערשפרייטען „דיא צוקונפט“ וואָס מעהר, אום עס זאָל פּרענגען מעהר ליכט, מעהר בילדונג און מעהר אויפקלעהרונג. מיט אַכטונג,

צוקונפט פרעס־פּעדעריישען.

אויף פּאָלגענדע נעמען און אַדרעסען, צו וועלכע מיר האָבען געשיקט דיא „צוקונפט“, האט אונז דיא פאָסט אנגעצייגט, דאס זיי האָבען דיווען מאָנאט ניט ערהאַלטען זייערע קאָפּיעס דורך פערשידענע אורזאַכען:

S. Leader 97 Gerry St., Brooklyn, N.Y.

אורזאַכע געמופט.

W. Panslivansky, 53 Kelly St.

Rochester, N. Y.

אורזאַכע ניט צו געפינען.

Ch. Kaminsky, 4 Hamburg St.,

Rochester, N. Y.

פערלאָזען דיא סיטי.

B. Jacobstein, 255 Joseph St.,

Rochester, N. Y.

פערלאָזען דיא סיטי.

J. Blair, 149 Broad St., Providence, R.I.

ניטאָ אזא נומער.

A. Haar, 235 Market St., Paterson N.J.

ניט אויסצוגעפינען.

מיר בעסטען געפּעליגסט אונזערע ווערטמע לעזער פון דיא „צוקונפט“ אז ווער נור עס וויל פון דיווע פערזאָנען, זאָל אונז לאָזען וויסען זייערע ריכטיגע אַדרעסען, אדער זיי אליין לאָזען ווילען, אום זיי זאָלען זיך אס וועניגסטענס איבער צייגען, אז ווען זיי האָבען ניט ערהאַלטען זייערע קאָפּיעס איז דאָס ניט אונזער שולד.

מענעדזשמענט.

מיר מאַכען אויפּמערקזאַם אונזערע לעזער, אז אין דעם אַפריל נומער וועלען ערשיינען פּאָלגענדע ספּעציעלע אַרטיקלען: „איבער רעאליזמוס און ראַ מאַניזמוס“ פון יעקב גאַרדין; „וועגען אונזער נערווען־סיסטעם“, פון דר. א. גינצבורג; „א בליק אין דער צוקונפט“, פון דר. א. אַרמאן; „ניקאלאי קאנסטאַנטינאָוויטש מובאַליאָוסיקי“, פון פ. קראָני.

אידישער אָרגאַניזאַציע אין אמעריקא „ארבייטער רינג“ זיינען געווען דיא ערשטע וואָס האָבען מיט שמחה אָנגענומען אונזער פאַרשלאָג, און דורכגעפיהרט דיא געווינשטע בעשליסע, פּרענטש 2 אַרבייטער רינג ניו יאָרק, איז געווען דיא ערשטע וואָס האָט אונזער פאַרשלאָג אָנגענומען, און איהר קומט דער ערשטער גרעסער טער דאָנק.

מיט דיא גרעסטע דאַנקבאַרקייט פערעפּענטליכען מיר דיא נעמען פון דיא אָרגאַניזאַציע אונזערע וועלכע האָבען אָנגענומען אונזער פאַרשלאָג און געהעמען יעדען מאָנאט קאָפּיעס נאָך דער צאָהל פון זייערע מיטגליעדער, אום צו העלפען פערגרעסערען דיא צירקולאַציע פון „דיא צוקונפט“. מיר האָבען דאָס נעכסטען מאָנאט וועלען מיר האָבען צו בעריכטען נאָך אַמאָל אזוי פיעל.

פּרענטשעס פון אַרבייטער רינג.

פּרענטש 1 ניו יאָרק.

2 ניו יאָרק.

7 וועסט האָבאָקען.

9 באַלטימאָרע.

13 פעטערסאָן.

19 סיראַקוז.

22 ניו בריטיין.

27 ראָטשעסטער.

28 ניו יאָרק.

30 פעטערסאָן.

37 ניו יאָרק.

38 ניו יאָרק.

40 ניו יאָרק.

43 ניו יאָרק.

פּרענטש פון בונד, באַלטימאָרע.

פּראָגרעסיוו וואָרקינגמען, ניו יאָרק.

פּריסקער ראַדיקאַלער פּעראַייז, ניו יאָרק.

איוויער פּראָגרעסיווער פּעראַייז, ניו יאָרק.

ווילקאַמירער פּראָגרעסיוו פּעראַייז.

באַריטאָווער פּראָגרעסיווער פּעראַייז.

קאָוונער רעוואָלוציאָנערען אונט. פּעראַייז.

אינט. אַרבייטער קראַנקען אונט. פּעראַייז.

יאָנג מענס עדיוקאַטיאָנאַל ליגע.

דערמאָהנענדיג דיא ווערטמע אָרגאַניזאַציע

ציאָנען וועלכע האָבען אָנגענומען צו העלפען

פערפרייטען „דיא צוקונפט“ דורך אונזער נייעם

פלאַן, פערגעסען מיר אויך ניט צו בעדאַנקען

בר. 12 אַרבייטער רינג פילאַדעלפּיא און

לאַסאַל פּאָליטיקאַל קלאָב בר. 32 אַרבייטער

רינג שיאָנגאַ. דיעזע צוויי ווערטמע פּרענטשעס

האָבען זיך גענומען דיא מיה צו פערשפרייטען

„דיא צוקונפט“ מיט פיעלע מאָנאטען פריהער

אידער אונזער פלאַן איז אויסגעאַרבייט

געוואָרען.



קארל עמיל פראנצאס.

קארל עמיל פראנצאז.



ערעם לאַנד האט דיא אירענדיא
עם פערדיענט—דאס האט קארל
עמיל פראנצאז, דער ערשטער
ערקלערט און יעדענפאלס אזוי
אויסדריקליך געצייגט אין זיינע
ערצהאלונגען אויס דעם אידישען
אידישען לעבען אין די פער-
וואַרפענסטע ערטער פון אייראָ-

פא, אז אלע האָבען עם געמוזט אַנ-
ערקענען. דערמיט אליין האָט ער געבראַכט
פיעל נוצען דעם אידישען פּאָלק, דען דיא פער-
קער, צווישען וועלכע אידען לעבען, האָבען זיך
גענומען ארומקוקען, פילייכט זיינען זיי אליין
שולדיג אין דיא חטאים, וועלכע זיי האָבען צוגע-
שריעבען דיא אידען. אייניגע בעהויפטען, אז
ער איז ניט געווען דער ערשטער, וועלכער האָט
אויסגעדריקט דיא פיעל-זאָגענדע וואַהרהייט, אז
דער צושטאַנד פון אידען איז אַ שפּיגעל פאַר דעם
לאַנד, וואו זיי וואַהנען. דאָס איז מעגליך;
אבער דאָס מאַכט נאָר ניט קלענער דעם גרויסען
פערדינסט פון דעם פערפאַסער פון „אויס האַלב-
אזיען“. דענעם איז זיכער, אז מיט זיינע שריפטען
האָט ער ווייט און ברייט פערברייטעט דינע היר-
סטאָרישע וואַהרהייט איבער דער וועלט, אַ
וואַהרהייט, וועלכע האָט שוין געבראַכט גוטע
פריכטע און וועט נאָך פרענגען מיט דער צייט
בעסערע.

ער איז געווען ניט בלויז אַ טיעפער בער-
אַפאַכטער פון לעבען, אַ הויך-געבילדעטער
שריפטשטעלער מיט אַ קינסטלערישען גייסט,
זאָנדרען אויך אַ מוטהיגער און עדעלער קעמפפער
פאַר זיין פּאָלק, פאַר רעכט און וואַהרהייט. ער
האט זיך ניט בענגונגענט, וואס אין זיינע ערצעה-
לונגען און רייע-פילדער האָט ער ריכטיג גע-
שילדערט דעם פערבינסטערטען לעבען פון זיינע
הינטערשטעליגע ברידער, נאָר ער האָט אויך גע-
זוכט צו ערוועקען דיא סימפאַטחיע פון זיינע
לעזער צו זיי און צו כליישראל. ניט איינמאל איז
ער אויך ארויסגעטראָטען מיט זיין ברייאַנטענע
פערדער און מיט דעם פייער פון זיין עדעלער
נשמה געגען דיא אַנטיסעמיטען.

איהם איז אויסגעקומען צו פערבריינגען זיין

יוגענד אין דיא פינסטערע געסטען פון חסידות
מוס אין גאליציען. ער איז געפאָרען געוואָרען
אין פאָדאָליער גובערניע דעם 25טען אָקטאָבער
1848, אבער זיין פאטער, אַ פרייגעזאָנער און
פרייגעזאָנער דאָקטאָר, האָט אַרויסגעצויגען נאָך
טשאַרטקאָוו אין גאליציען, וואו ער האָט פראַק-
טיצירט. דיא אידען ווייט אַרום האָבען זעהר
לייב געהאַט דינען דאָקטאָר, ווייל ער איז געווען
אַ גוטטהערציגער און ליבעראַלער מענטש, אבער
זיי האָבען איהם ניט געקענט פערנעבען, וואָס
ער איז געווען, נאָך זייער מיינונג, אַן אפיקורס.
זיין זוהן האָט ער געגעבען אַ גוטע און געזונטע
ערציהונג, נאָך דעם גייסט פון דער נייער צייט.
אין דינער אַרימער שטעטל — דער „באַרנאָוו“
פון זיינע ערצהאלונגען — האָט פראַנצאָז גע-
לעבט ביז זיין פאטער האָט איהם געשיקט אין
דעם גימנאַזיום פון טשערנאָוויץ, וואו דיא אידען
האָבען אויך געלעבט אין אזעלכע געהאָקטע צרות
וויא אין טשאַרטקאָוו און איבערהויפט אין גאנץ
גאליציען. דאָס איז אלץ געווען איין „באַרנאָוו“
וועלכען ער האָט נאכהער אזוי קינסטלעריש און
לעבעדיג בעשריעבען.

ווען ער האָט געענדיגט דאָס גימנאַזיום,
האָט ער שטודירט אין דיא אוניווערזיטעטען פון
גראץ און וויען און אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען
אויף אַן אַדוואָקאַט. אבער איהם האָט געצויגען
צו דער פערדער, צו ליטעראַטור, און ער האָט אַנ-
געפאַנגען צו שרייבען אין צייטונגען. ער איז
דאָן אַלט געווען 24 יאהר, נאָר ער האָט שוין
אויסגעאַרבייט דעם פלאַן פון זיינע ערשטע
ווערק. פריהער אבער האָט ער געוואָלט ארומ-
רייען, אום צו זעהען וויא זיינע ברידער לעבען
אין פערשידענע לענדער. איהם האָבען ספּעציעל
אינטערעסירט דיא הינטערשטעליגע לענדער,
וואו עס געפינען זיך ליידער דיא מייסטע אידען.
אונגעפעהר פיער יאהר האָט ער ארומגעוואָנ-
דעלט איבער זיידרוסלאַנד, בוקאווינאַ, רומעניען,
טירקיי, קליין-אַזיען און מצרים. דאָרטען האָט
ער זיך גוט צוגעקוקט צו דיא פיהרונגען פון דיא
אידען, שטודירט זייער לאַנג און אויך דיא לאַנגע
פון זייערע בעהעררשער, און דעם רעזולטאַט פון
זיינע טיעפע בעאַפאַכטונגען האָט ער נאכהער

אין זיינע ערצעהלונגען ווערט אויך פאר-
טרעפליך געשילדערט דער קאמפף צווישן דעם
אלטען און יונגען דור. דערמיט אונטערשיידעט
ער זיך פון אויערבאך, קאמפערט און אנדערע
אידיש-דייטשע שריפטשטעלער, וועלכע האבען
פארגעשטעלט דעם אידישען לעבען. דיזען
קאמפף האט ער אליין ניט געהאט דורכצומאכען,
דען זיין פאטער האט אויך געהערט צום יונגען
דור; אבער ער האט גענוג געלעגענהייטען גע-
האט איהם צו בעטראכטען אין „בארנאוו“ און
אויף זיינע ריזען. וויא ווייט ער האט נור גע-
קענט, האט ער מיטגעהאלפן דעם יונגען דור,
מיט וועלכען ער האט נאטירליך סימפאטיזירט
פון קינדערהייט אן. דיא פעהלערן און שלעכטע
זייטען פון דיא אידען האט ער גאר ניט געזוכט
צו בעהאלטען. ער איז געווען צו פיעל קינסט-
לער, אום ניט צו מאלען ריכטיג און מיט לעבע-
דיגע פארבען זייני טיפען. ער האט זאגאר אפי-
געלאכט פון זיי ניט איין מאל, אבער מיט א וועה-
טאג אין הארצען. דערביי אבער האט ער קיין
מאל ניט דורכגעלאזט דיא געלעגענהייט אנצו-
גרייפן זייערע אונטערדריקער. ער האט מוטהיג
געקעמפט געגען דיא אונטערדריקער פון אידען
אין רומעניען און גאליציען. דער לעצטער אייני-
דרוק פון אלע זיינע ערצעהלונגען איז יעדענפאלס
געווען א העכסט סימפאטישער צו אידען. אייני-
גע פון זיינע ערצעהלונגען, וויא צום ביישפיעל,
„דיא צוויי רעטער“, ריהערן ביז צו טרעהערען,
ווען ער שילדערט דיא אידישע צרות.
מען האט איהם צוגערעכענט צו דיא אסי-
מילאטארען אום יעדען פרייז; אבער דאס איז
נעקומען דורך זיין הויכען וואונש צו ערהויבען
דיא אידען פון „האלב-אזיען“, ביז צו דער
עכט-אייראפעאישער קולטור. נאך ער איז קיין
מאל ניט געגאנגען אזוי ווייט, אז אידען זאלען
זיך אין גאנצען אויפלייזען און פערשווינדען אלס
פאלק. אין איין ארט טרעט ער ארויס געגען דיא
גערמאניזירער מיט דיזען ווערטער: „גערמאני-
זירען איז אן אונדייטשער ווארט פיר איין איי-
דייטשע אויפטוהאנג. ווער עס לייעבט זיין איי-
גענעם פאלקסהום, דער וועט אויך ניט וועלען
רויבען ביי אן אנדערן דיזע העכסטע גוט!“
יעדענפאלס האט ער זיך שטענדיג אינטערע-
סירט מיט קהל'שע אידישע אנגעלעגענהייטען
און האט אויך פערטראטען אטמען אין דיא גע-
מיינדען פון וויען און בערלין.
זיין ליטערארישע טהעטיגקייט איז ניט פער-
שרענקט געווען מיט שילדערונגען פון אידישען

פערפענטליכט אונטער דעם אלגעמיינעם נאמען
„אויס האלב-אזיען“, מיט דעם אויבער-געבראכטען
טיעפזינגען מאטאף.

אין דער זעלבער צייט האט ער אויך אפי-
געפאנגען זיינע בעשרייבונגען פון „בארנאוו“.
פיער יאהר האט ער געזוכט אין ארוניםגעבער
פאר זיינע ערשטע ערצעהלונגען אויס דעם אידי-
שען לעבען אין גאליציען. ווער האט זיך אינטער-
רעסירט מיט דיזען ארימע און פערפינסטערטע
אידען, וועלכע זיינען אפילו אפגעלאכט און פער-
אכטעט געווען פון זייערע דייטשע ברידער.
„דיא פאלאקען זיינען אויך מענטשען!“ האבען
דיא דייטשע אידען געזאגט. אבער ווען זיינע
ערצעהלונגען האבען ענדליך דערלעבט צו זעהען
דיא ליכטיגע וועלט, האבען זיי גלייך צוגעצויגען
דיא אויפמערקזאמקייט און זיינען אין א קורצער
צייט איבערזעצט געווארען אין פערשידענע
שפראכען. יעצט עקזיסטירען ניט וועניגער וויא
20 איבערזעצונגען פון זיינע ערצעהלונגען (דארום-
טער אויך אין אידיש-דייטש), וועלכע זיינען
מעהר געלעזען געווארען פון קריסטען וויא פון
אידען.

זיין ערפאלג איז געווען אזוי גרויס וויא פער-
דיענט. אפילו קריטיקער, וואס זיינען גאר ניט
פריינדליך געווען צו אידען אין אלגעמיין, האבען
געמוזט צוגעבען, אז פראנצאז איז ניט נאר א גר-
טער שריפטשטעלער און שילדערט ריכטיג דעם
לעבען פון דיא אידען אין הינטערשטעליגע לענ-
דער, זאגנדרען אז זיי פערדיענען אויך סימפאטיע
און זיינען גאר ניט אזוי שלעכט, וויא מען האט
זיך עס פארגעשטעמט. אונטער דעם איינפלוס
פון דיא דייטשע קריטיקער האבען דיא דייטשע
אידען אויך אנגעפאנגען צו לעזען, „וואס מען
שרייבט עפעס וועגען דיא פאלאקען“. ניט ווילענ-
דיג האבען זיי דאן ביסלעכווייז געביטען זייערע
מיינונגען וועגען זייערע אונגליקליכע ברידער,
דען אין „דיא יודען פאן בארנאוו אונד פאן
האלב-אזיען“, האבען זיי געמוזט אנערקענען מענ-
שען, וועלכע מען דארף ניט אפלאכען, נאך בע-
רויערן, וועלכע זיינען פערפינסטערט, ווייל זיי
זיינען פערבליעבען אין האלב-אזיאטישע לענדער.
דעם זעלבען איינדרוק האבען פראנצאז'ס ער-
צעהלונגען געמאכט אויף דיא לעזער אין אלע
לענדער, אויף קריסטען אזוי גוט וויא אויף אי-
דען. דער ערשטער רעזולטאט דערפון איז געווען
אז דיא דייטשע אידען האבען אנגעפאנגען צו
קוקען אויף דיא „פאלאקען“ מיט פריינדליכערע
אויגען.

הייט אויף דער זינדיגער ערד. זיין אַפטימיזמוס האָט איהם קיין מאָל נישט פערלאָזען און שטענדיג געוואַרמט און געטרעפּען אַרויסצוטרעטען געגען אַללע פּינדע פון פּראָגרעס, ספּעציעל געגען דיא אַנטיסעמיטען. אין איינעם פון זיינע אַרטיקלען געגען אַנטיסעמיטזמוס ערקלערט ער :

„עס גיבען צייטען, ווען עס שיינט, אַז דיא מענשהייט שטעהט אויפ'ן קאָפּ; אָבער ענדליך שטעלט זי אַ זיך דאָך אויף דיא פיס און מאַר שירט מונטער פאַראויס. איך פון מיין זייט גלויב פּעסט אין פּראָגרעס, אין אַ פערפעסערונג און פערעדלונג פון דער מענשהייט און דאַרום אויך פון דיא פּעלקער אין מזרח. דיא וואַהרהייט זיענט !“

יא, דיא וואַהרהייט זיענט, אָבער לידער דויערט עס צו לאַנג ביז זי זיענט. זיא ווערט נאָך, צום אונגליק, בעהערשט פון צו פיעל פאַלש קייט, און מען מוז לאַנג און ביטער קעמפּען גע- גען איהם, אום דורכצוברעכען אַ שפּעלטעל פאַר אפילו אַ שטראַהל וואַהרהייט אין דער געזעל-שאַפט.

קארל עמיל פּראַנצאָז האָט געקעמפּט פאַר וואַהרהייט אויף זיין וועג, אַלס אַ בורזשואַזער אידעאָלאָג, מיר סאַציאַליסטען קעמפּען פאַר איהר אויף אַן אַנדער וועג. אָבער מיר עהרען און אַכטען יעדען וואָס מיינט עהרליך און אויפריכט טיג, וואָס שטרעבט צו העלפּען דעם פּאָלק, צו פערשפּרייטען ליכט וואו עס הערשט פינסטער ניש, צו טרייבען שנעלער דיא ראָד פון פּראָגרעס און דאַרום בעדויערן מיר פון גאַנצען האַרצען זיין פריהצייטיגען טויט און רופען אויס :—

עהרע זיינעם אַנדענקען !

פ. קראַנץ.

לעבען און אויך נישט מיט בעלעטריסטיק איבער-הויפט. ער איז אויך געווען אַ רעדאקטאָר און אַ קריטיקער.

אין 1877, פאַלד נאָך זיינע ריזען, האָט ער זיך בעזעצט אין וויען, וואו ער האָט אויך רעדאקטירט „דיא נייע אילוסטרויטע דיכטונג.“ נאָכ דער האָט ער אריבערגעצויגען נאָך בערלין, וואו ער האָט אָנגעשריבען און פערעפּענטליכט זיין גרויסען ראָמאַן „א קאַמפּף אומס רעכט“, ענט-נומען פון דעם לעבען פון בויערן אין בוקאָווינאַ. דיעזער ראָמאַן איז פאַלד איבערוועצט געוואָרען אין פיעלע שפּראַכען און האָט געהאַט אַ גרויסען ערפּאָלג. מען קען זאָגען, אַז דאָס איז זיין בעסטע ווערק. דער קאַמפּף פון אַ בוקאָווינער אַקער-בויער פאַר זיין רעכט איז געשילדערט מיט אַ מייסטערהאַנד און אויך מיט גרויס סימפּאַ-טהיע צום פּאָלק. פון זיינע קריטישע ווערק איז דאָס בעסטע זיין אַבאָגאַנדלונג איבער דיא שרייב-טען פון דעם דייטשען ראָמאַניסט קאַנראַד מעי-ער.

ער האָט אָנגעשריבען אַ סך ערצהלונגען און אַרטיקלען איבער פערשיעדענע פראגען אין צייטונגען, ער איז איבערהויפט געווען אַ פרוכט באַרער שרייבער און וואָלט נאָך געקענט פיעל שאַפּען, ווען דער טויט וואָלט איהם נישט פריה צייטיג אוועקגערויבט פון אונז. ער איז געשטאָר-בען לעצטען מאָנאַט אין אַלטער פון 55 יאהר. זיינע ווערק וועלען אָבער בלייבען אַן אייביגער אַנדענקען אַז דיא ערעלע געפיהלען, וועלכע האָב בען איהם בעזעעלט, און אַז דיא נומצען, וועלכע ער האָט געפראכט זיין פאַלק מיט זיין גייסטריי-כע און גלענצענדע פערדער.

ער האָט געגלויבט אין אַ בעסערע וועלט, אין אַ גליקליכע צוקונפט, אין דעם זיעג פון וואַהר-



פּוּרִים.

נאכפארשונג איבער דיזען יום טוב.



ארשער פון אידישער געשיכטע און ביבעל־קריטיקער זיינען דער מיינונג, אז פורים איז ניט קיין אידישער יום טוב. זיי האלטען, אז דאס איז א פייערמאג, וועלכען דיא אידען

האבען איבערגענומען פון דיא פערסיער און אין לויף פון דער צייט איהם ערקלערט פיר אן אייר גענעם. דיזע מיינונג איז ניט געגריפען פון דער לופט; עס זיינען דא בעווייזע, וועלכע בעשטעטיגן זיא.

דיא הויפט־בעווייזע, וועלכע אונטערשטייט צען דיא מיינונג, אז פורים איז אורשפרינגליך ניט געווען קיין אידישער יום טוב, זיינען דיזע פיער: (1) דער וואָכעדיגער כאַראַקטער פון פורים; (2) דער מנהג צו טרינקען דיזען טאָג; (3) דיא אָנוואַהרשיינליכקייט פון דער געשיכטע פון מגילת אסתר; (4) דער פאקט, דאס דיא אידישע חכמים האבען מגילת אסתר ניט גע־וואָלט אָנערקענען אַלס הייליגעם בוך. איך וועל דיזע פונקטען צוגליעדערען און זיי דייטליך ערקלערען אין דער אָרדנונג, אין וועלכער איך האב זיי דאָ געגעבען.

פון אַלע אידישע ביבלישע ימים טובים צייכענט זיך פורים אויס מיט זיין ניט־הייליגען כאַראַקטער. וועהרענד פסח, שבועות, ככות האַ־בען ארום זיך א קדושה און ווערען געפייערט מיט גרויס ערנסט, האט פורים א וואָכעדיגען כאַראַקטער און ווערט געפייערט בלויז וויא א וועלטליכער לוסטיגער טאָג. דיא פרימסטע אידען בעטראכטען דיזען יום טוב מיט וועניג ערנסט. אין רוסלאַנד און פוילען איז ביי אידען זאגאָר דאָ א ווערטעל: „פורים ניט סוויאַטא, טראַסצא ניט כוואַראָפּא“, וועלכעס מיינט: „פורים איז ניט קיין יום טוב, קדחת איז ניט קיין קריינק“. ווען מען זאָל אַננעהמען, אז דיא געשיכטע פון פורים איז וויא עס ווערט ערצהעלט אין מגילת

אסתר, איז דיזער יום טוב אין ווידערשפרוד מיט דעם אידישען גייסט. וויא קומט עס, דאס אידען, וועלכע זיינען געווען געוואָהנט אפילו קליינע פאסירונגען אין זייער געשיכטע צו פייערן מיט ערנסטע צערעמאָניען, האבען פיר זאָל וויכטיגע בעגעפענהייט, וויא דיא רעמונג פון א פאָלשעמדיגער פערניכטונג, איינגעפיהרט זאָל פאָיאַצען־יום־טוב וויא פורים? דער בע־ריהמטער אידישער קריטיקער יצחק שמואל ריי־ניו פרעגט מיט דעכט: „צו דען דערמיט בעצאָה־לען אידען זייער שולדיגקייט צו זייער ערלעזער, וואס זיי שטאַפען אָן זייערע מאָגענס מיט פלייש און וויין, זיין מרדכי האט פיר זיי פעסטגע־שטעלט און וויא דער מנהג איז נאָך היינט צו טאָג? (* אַלס יום טוב צום אנדענקען פון זאָל וויכטיגער בעגעפענהייט האט פורים ביי אידען געדאַרפט האבען זאָל הייליגקייט וויא פסח, לכל הפחות וויא שבועות אדער ככות. מען מוז אַלזאָ אַננעהמען, אז מגילת אסתר איז ניט דיא גע־שיכטע פון פורים, און ווען דיזער יום טוב בלייבט אָהן א אידישער היסטאָריע געהערט ער ניט צו אידען, דאס הייסט, קומט ער ניט פון א אידי־שען מקור.

פייערן א יום טוב דורך טרינקען איז אן און פיר זיך ניט קיין ווידערשפרוד מיט דעם אידי־שען כאַראַקטער. ביי אידען זיינען שטאַרק גע־טרענקע קיין מאָל ניט געווען פערבאָטען. אידען האבען אויף שמחות געטרונקען משקאות, ווען זיי זיינען נאָך געווען אין זייער אייגענעם לאַנד און זיי האבען זיך ניט ענטזאָגט פון טרינקען אויך נאָך דעם וויא זיי זיינען געוואָרען פער־שפרייט צווישען דיא פעלקער, אָבנאָהאל זיי צייכ־נען זיך אין דעם אויס מיט זייער מעסיגקייט. מען קען אידען זעהען טריינעקנדיג לכבוד יעדען יום טוב, אפער דאס איז ניט מעהר וויא פון צערעמאָניע, וויא פיר דעם צוועק פון קידוש און ארבע כוסות אום פסח, און דאס גאַנץ וועניג.

(* מפתח אל מגילת אסתר, וויען, תר"א.

וועלכער רעגירט איבער הונדערט און זיעצן און צוואנציג מדינות, גיט א מאהלצייט פיר הונדערט און אכטציג טעג (1) און ביי דיזען מאהלצייט זיינען אַנוועזענד צו איין צייט אַלע בעאמטע פון דיא 127 מדינות! מרדכי, א איד, וועלכער איז פריהער אונבעקאנט דעם קעניג אחשורוש, דרעהט זיך ארום אין דעם קעניגליכען הויף וויא א בודית און ער ענטזאגט זיך צו געבען רעספעקט צו המל'ע, וועלכער איז דער צווייטער אין ראנג נאך דעם קעניג. דער ווילדעסער טער שונדיראמאן איז נאטירליכער וויא דיא געשיכטע פון מגילת אסתר. אין דער גאנצער ביבעל, וואו עס ווערען דערצעהלט וואונדער געניג, איז ניטא קיין גלייכען צו דיזער היסטאריע. פסח, צום ביישפיעל, איז איינגעוויקעלט אין נסים — דיא צעהן מכות און דיא שפאלטונג פון ים — אבער דער עיקר פון דער געשיכטע איז א וואהרשיינליכער: א פאלק איז געווען פער קנעכטעס און איז ענדליך, אונטער א מוטהיגען פיהרער, אויפגעשטאנען און זיך בעפרייעט. דיא געשיכטע פון פורים האט דוקא ארום זיך נישט קיין צוויכער-וואונדער, אַלע איינצעלעייטען זייען נען פון דער פיזישער וועלט, אבער זיי הויבען נישט אן צו קלעפען. א חוץ דעם דארף מען וויסען דאס עס זיינען ניטא קיין שום אויסווערטונגען קוועלען, וואס זאָלען אין אירגענד וועלכער ווייזע אונטערשייטען דיא געשיכטע פון מגילת אסתר. אין דער היסטאריע פון פערסיען ביי העראָדאָטוס טוט איז גאר קיין זכר ניטא פון אן אנגריף אויף אירען אין פערסיען. דיזער געשיכטע-שרייבער, וועלכער איז בעריהמט אַלס „דער פאטער פון היסטאריקער“, האט געלעבט אין דעם פינפטען יאהרהונדערט פאר קר, קורץ נאך דער צייט, ווען דיא געשיכטע פון המל'ס רדיפות האט גע- דארפט פארקומען (****). און דאך ווערט ביי איהם דערפון גאר נישט דערצעהלט. העראָדאָטוס

ניט ביז שכרות יעדענפאלס. שמחת תורה, אמת, קען מען אידען מאַנכעמאל זעהען טרינקענדיג ביז שכרות, אבער עס איז פיר זיי נישט קיין חיוב אזוי פיעל צו טרינקען דיזען יום טוב. דאס טרינקען אין פורים איז גאנץ אנדערס. אויסער דעם, וואס עס ליגעט דערין צולאזענקייט און עס גרייכט ביז שכרות, איז עס לויט דעם תלמוד אויך א פליכט. רבא זאגט (מגילה ז' ע"ב): „מיהיב איניש לבסומי בפוראי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי“, דאס מיינט: „מען איז פער פליכט עס צו טרינקען און פורים אזוי פיעל, דאס מען זאל נישט קענען אונ- טערשיידען צווישען די פראזען און די פורים און פיר די מברכים. און נישט צופריעדען מיט דיזע ווערטער אליין בריינגט דיא גמרא גלייך נאך זיי א ביישפיעל, וואס איללוסטירט וויא ווייט דאס טרינקען און פורים דארף געהן. זיא דערצעהלט נעמליך, דאס אויף א סעודת פורים, וואס רבא און רבי זירא האבען געמאכט, איז דער ערסטער געוואָרען אזוי בעטרונקען, דאס ער האט דעם צווייטען געקוילעט. (**) א חוב צו טרינקען ביז שכרות, און אויף אזא ווילדע ארט, שטימט נישט מיט דעם אידישען גייסט און דאס לאָזט זיך נישט ערקלערען, סיידען מען זאל אננעה- מען, אז פורים איז אורשפרינגליך געווען א פערסיער שער יום טוב. דער בעריהמטער ענגלישער היסטארישער פארשער, דזשאָרדזש דאָלינגטאן, זאָגט איבער פערסיען אונטער אנדער- רע זאכען אזוי: „שכרות איז דארטען געווען אן ארט אינסטימוציאן. איינמאל אין יאהר, אין דעם יום טוב פון מיטהראס (דער גאט פון ליכט אדער זונען-גאט) איז דער קעניג פון פערסיען גע- ווען פער פליכט עס צו זיין שוין. עס איז געווען אן אלגעמיינער מנהג צו בעשפרע- כען אַלע וויכטיגע זאכען אונטער דעם איינפלוס פון וויין. (****).

מגילת אסתר ווערט אנגענומען אַלס דיא געשיכטע פון פורים. דיא מעשה, וועלכע ווערט אבער אין דיזען ביבלישען בוך דערצעהלט, האט נישט דעם שיין פון וואהרהייט. דיא גאנצע געשיכ- טע קלינגט עפעס וויא א בנא מעשה. אחשורוש,

(**) דיא גמרא בריינגט ווייטער, אז רבא האט אויף מאַרגען תפילה געטאן צו גאט און רבי זירא איז לעבעדיג געוואָרען. אבער דאס האט מיט אונז נישט צו טאן!

(****) „דחי סעווען גרעיס מאַנאָקיס“, ניו יאָרק, באַנד 2, ז. 357.

(****) אחשורוש איז אין דער ביבעל דער נאמען פון מעהערער פערזישע קעניגע (ז. דינאליס, א; עזרא ד, י). דער אחשורוש פון דער מגילה איז לויט דיא בעסטע בערעכענונגען געווען דער פערסישער קעניג קסערקסעס, וועלכער האט רעגירט פון 486 ביז 465 פאר קר. דער אנהאלטס-פונקט, וועלכען מען האט זיינען דיא ווערטער „אשר הגלה“ (אסתר ב, ו), וואס בעציהט זיך לויט מאַנכע אויף מרדכי'ס עלטער-זיידען קיש, וועלכער זאל געווען זיין פון דיא ערסטע פער- טריבענע אין בבל, דיא פערשיקונג פון אידען נאך בבל האט שטאטגעפונען אין 586 פאר קר.

ערהיבען צו דער שטופע פון הייליגקייט, וויא דיא אנדערע ביכער פון דער ביבעל, ווייל אין איהר ווערט ניט דערמאָהנט קיין איינער פון די הייליגע נעמען (פון גאט)."

צו דיזע ווערטער מוז נאָך צוגעזעצט ווערן דיא מיינונג פון דר. צונז, וועלכער זאגט: דער נאָמען פון גאט קומט ניט אין דער מגילה מהמת דאָס וואָלט געווען אַ הילוף השם. ער מיינט דערמיט איינפאָד, דאָס דער שרייבער פון דער מגילה האָט זיך ניט געקענט בענוצען מיט דעם נאָמען פון גאט אין אַ געשיכטע, וועלכע איז ניט אמת, אין אַ געשיכטע, אין וועלכער גאט האָט ניט געשפּילט קיין ראָלע אַלס רעטער א. ז. וו. ווען דיא געשיכטע פון פורים וואָלט געווען וויא זיא ווערט ערצעהלט אין מגילת אסתר, וואָלט ווירקליך געוועזן אַ וואונדער, ווארום מרדכי און אסתר האָבען דיא אידען אָנגעזאגט דיזען טאָג פלויז צו עסען, טרינקען, שיקען געשענקע און מיט קיין איין וואָרט ניט דערמאָהנט, אַז זיי זאָלען דאָנקען און לויבען דעם גאָט פון ישראל פיר דיא ישועה, וועלכע ער האָט זיי געשיקט.

דער גרויסער פאַרשער, דר. צונז, ערקלערט פורים אויף פאַלגענדען אַרט: אין דער צייט און נאָך דער צייט פון גלות בבל זיינען אידען אין רעליגיעזער הינוכט בעאיינפלוסט געוואָרען פון דיא נאציאָנען, צווישען וועלכע זיי האָבען געלעבט. עס איז געוועזן דיא טאקטיק פון דיא אידישע חכמים אָנצונעהמען דיא נייע מנהגים פון פאַלק אַזוי ווייט, וויא זיי האָבען עס געקענט אַהן שאַדען פון זייער רעליגיאָן. דער פרעהליכער און וועלטליכער יום טוב פורים איז ביי אידען געווען זעהר בעליעבט. דיא אידישע רעליגיאָנסגעלעהרטע האָבען בעשלאָסען איהם צו געבען עטוואס אַ געהייליגטען אָנזעהען און האָבען איהם דעריבער פערבונדען מיט דער געשיכטע פון דער אידישער נאציאָן. זיי האָבען אָפער אויסגעלאָזען דעם נאָמען פון גאט פון דיזער אויסגעטראַכטע געשיכטע, ווייל דאָס וואָלט געהייסען הילוף השם. (6)

נאָך אַ פאַרשער פון אידישער היסטאָריע, דר. קינען, זאָגט: פורים איז אורשפרינגליך געווען אַ פערסישער יום טוב, וועלכען אידען האָבן אָנגענומען אין פערסיען און שפעטער אין

פערסישע דיא מינדעסטע קלייניגקייטען פון דיא פערסיער און זייערע בעציעהונגען צו אנדערע פערסיער, און וועגען דיזער בעגעבענהייט איז ביי איהם נישטאָ אפילו אַ וואונק. אַזא וויכטיגער פאַל, וויא דער פלאַן צו פערניכטען אַ ראסע, וואָלט געוויס ביי איהם ניט געפליעבען אונבערמערקט, ווען דאס וואָלט געווען אַ טהאטזאכע. ווען, אַלוא, אַזא זאך האט ניט פאַסירט, איז דאָ פורים ניט קיין יום טוב צום אנדענקען פון אַ אידישער געשיכטליכער בעגעבענהייט.

נאר וואס האָבען מיר דאָ פיעל צו טענה'ען, אונזערע אַלטע חכמים, וועלכע האָבען יעדען אות פון דער ביבעל געהאַלטען פאר הייליג, האָבן אַלע געצווייפלט אין דיא וואַהרהייט פון מגילת אסתר. דיא גמרא זאָגט (מגילה ז' ע"א): „אמר רב יהודה אמר שמואל אסתר אינה מטמאה את הדים למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקדש נאמרה“, ד. ה.: „רב יהודה זאָגט אין דעם נאָמען פון שמואל, דאס מגילת אסתר פער אונזער יום טוב ניט דיא הענד, צו זאָגן, דאס שמואל האָלט, אַז אסתר (מגילת אסתר) איז ניט געזאָגט געוואָרען מיט'ן רוח הקדש.... עס געפינען זיך מעהרערע אַזעלכע שטעלען אין דער ראבינישער ליטעראַטור. נור איך האב ניט אונטער דער האַנד דיא ביכער, אום אנצוצייגען פינקטליך דיזע שטעלען. איך קען דאָ אבער פריינען וואס דער געלעהרטער שמואל יוסף פין זאָגט אין דיזען ענין אין זיין „דברי הימים לבני ישראל“. ער זאָגט נעמליך: „ומכמה וכמה מאמרים להכמינו באגדה בתלמוד בבלי וירושלמי נראה שהיתה קבלת מגילת אסתר בין הכתובים קשה לחכמי ישראל. והרב הרנ"ק (הר' נחמן קראכמאל) האריך בזה הרבה. והעלה מדרביו שלפי שלא נזכר במגלה זו שם משמות הקדושים לא היו רוצים להעלותה במעלות קדושת כתבי הקדש“. (5) דיא איבערזעצונג פון דיזע ווערט טער איז: „פון מעהרערע און מעהרערע אויסגעשפראכענע מיינונגען פון אונזערע חכמים אין אגדה, איז תלמוד בבלי און ירושלמי זעהן מען, דאס עס איז פיר דיא אידישע חכמים געווען שווער אויפצונעהמען מגילת אסתר צווישען דיא אנדערע ביכער פון דער הייליגער שריפט. הרב נחמן קראכמאל האָט זיך וועגען דעם שטארק פערברייטערט און דער שלום פון זיינע ווערטער איז, דאָס מען האָט דיזען מגילה ניט געוואָלט

(6) צוטיט און ארטיקעל „אסתר“ אין „ענציקלאָפּעדיא בריטאַניקאַ“.

(5) דברי הימים לבני ישראל, ווילנא תרנ"ד,

איך וועל דא נאך בריינגען די פורים-טהעא-
 ריע פון יצחק שמואל ריגיו אין זיין, "מפתח אל
 מגילת אסתר". ער איז אויך פון דער אנזיכט,
 אז פורים איז נישט קיין אידישער יום טוב, אבער
 ער גיט א גאנץ אנדערע ערקלערונג דאפיר. זיין
 ערקלערונג איז געשטיצט אויף דיא אפאקריפ-
 שע צוועצונגען צו אסתר, (9) וועלכע ווייזען אפ פון
 דער ערצעהלונג אין דער מגילת. לויט דער ער-
 צעהלונג אין דיזע צוועצונגען, איז המן געווען א
 מאצעדאניער, וואס האט געמאכט א פערשווע-
 רונג נעגען אחשוורוש'ן און נעגען פערסיען.
 מרדכי האט אויפגעדעקט דעם פלאן און המן איז
 געווארען זיין שונא. צוליבע דיזע רעטונג פון
 זיין פערזאן און פון זיין גאנצען לאנד האט
 אחשוורוש ארויסגעגעבען א בעפעהל מיט דיזע
 ווערטער: „עס געפינט זיך צווישען אונז א
 פרעמדער, זיין נאמען איז המן בן המרתא פון
 מאצעדאניע... ער האט זיך ערלויבט מיך צו
 וועלען אראפזעצען פון מיין טהראן, צו נעהמען
 מיין לעבען... און איבערצוגעבען פערסיען צו
 דיא מאצעדאניער... אלזא, זאלט איהר אויסער
 דיא אנדערע ימים טובים פון יאהר אויך פייערן
 דיזען טאג". דיזען בעפעהל האט אחשוורוש
 געגעבען צו אלע פעלקער פון זיינע מדינות, נישט
 נאר צו אידען אליין.

נאר דיא אפאקריפישע צוועצונגען זיינען
 געשריעבען געווארען פון שפעטערדיגע אונז-
 בעקאנטע פערפאסער און ווערען געהאלטען פיר
 אונגלויבבוירדיג. אויסער דיזען טהייל איבער
 המן'ס פערשווערונג זיינען דיא צוועצונגען נאך
 מעהר איבערטריעבען וויא מגילת אסתר.

אנדערע לענדער, און דער צוועק פון דעם פער-
 פאסער פון מגילת אסתר איז געווען צו מאכען
 דיזען יום טוב מעהר אלגעמיין. (7)
 דער בעריהמטער העברעאישער לעקסיקא-
 גראף, יוליוס פירסט, איז משער, אז פורים איז
 געווען א פערסישער פריהלינגסיום טוב; ער
 געפינט א קליינע בעשטעטיגונג דאפיר אין דעם
 נאמען זעלבסט, דען „פור" איז אין דער אויס-
 שפראכע פיעל עהנליך צו דעם פערסישען ווארט
 „בהאר", וועלכעס בעדייטעט פריהלינג. (8)
 דיזע השערה איז זעהר א'ן אינטערעסאנטע און
 האט אין זיך עטוואס וואהרשיינליכעס. דער
 פריהלינגס-מאנאט אפריל, אין וועלכען אונזער
 פעהר פורים ווערט געפייערט איז ביי פיעלע
 פארצייטיגע פעלקער געווען א מאנאט פון פרייד
 און פערגניגען. דיא רוימער האבען דעם ערסטען
 טאג פון דיזען מאנאט געפייערט לכבוד ווענוס
 (דיא געטין פון ליעבע), און וועלכער דער רייץ
 פון דער וויעדעראויפלעבענדער נאטור האט זיי
 עראינערט. פון דיא רוימער, דענקט מען, איז
 דיזער מנהג איבערגעגאנגען צו נאך אנדערע
 אייראפעאישע פעלקער. עס איז א סברא, אז
 דער היינטיגער לוסטיגער 1טער אפריל איז א'ן
 איבעררעסט פון א פארצייטיגען פריהלינגס-
 יום טוב, דיזער לוסטיגער טאג האט זיך אין
 פריהערדיגע צייטען אויסגעצייכענט מיט בע-
 זאנדערע לוסטיגקייט. איינער פון דיא שפא-
 סען, וואס מען פלעגט דיזען טאג אויפטראגן,
 איז געווען אויסצופוצען אימיצען וויא א פאייז
 און איהם שיקען אויף פוסטע גענג. דאס ער-
 אינערט פיעל און דעם אידישען פורים-שפיע-
 לער!

(7) אין זעלבען ארטיקל.

(8) העברעאישער און באלדעאישער לעקסיקאן, אונז-

טער דעם ווארט „פור".

(9) זיי זיינען דא אין העברעאישע איבערזעצונג
 אינטער'ן טיטעל „חלוק מרדכי ואסתר".

Hippens.

הארץ און סוה.

אויף דעם שלויפשמיינ פון ערפאחרונג
 ווערט דאס ארעם הערץ צושייערט
 פונעם שלויפען ווערט ער שמומפער,
 מעהר פערביטערט און פארזייערט...

י ה ו א ש.

אויף דעם שלויפשמיינ פון ערפאחרונג
 ווערען ש א ר פ ע ר דיא געדאנקען
 פונעם שלויפען שפריצען פונקען
 און רעיונות נייע בלאנקען...

דענווער, קאפא.

נאציאנאליטעט און וויסענשאפט.

1.



ענקער, דיכטער פאָר
ליטיקער און פראָפּ-
כאַרען בעשעפטיגען
זיך איצט אָפּט אין
ערנסט מיט דער נאָ-
ציאָנאַלער פראָגע.
פערשידענע קוקט מען
אויף'ן נאציאָנאַליזם

מוס. נעבען דיא מאַסען מענשען, וואָס
בעזינגען אויף אלע אופנים און אלע
טענער דעם נאציאָנאַליזם, דיא נאָ-
ציאָנאַלע געפיהלען און שטרעבונגען, געפינען
זיך ניט ווייניגער, וואָס זיינען פערברענטע געג-
נער פון דיא זעלבע. דער בעוואוסטער דימטשער
פילאָזאָף פריעדריך ניטשע, בעקלאַגט זיך, „אי-
בער דיא קרענקליכע ערווייטערונג, וועלכע דיא
נאציאָנאַלע משוגעת האָט שוין אַריינגעבראכט
צווישען דיא פעלקער פון איראָפּאָ און ברייטנט
נאָך אלץ מעהר אַריין.“ דער בעוואוסטער
דימטשער געשיכטשרייבער און אַנטיסעמיט,
טריטשקע, רעכענט אויף דעם נאציאָנאַלען גע-
זאַנק, „צו דיא פוסטע, אויסגעטראכטע מעשיות,
וואָס פערדרעהען אלעמען דעם קאָפּ.“

איין זאך זיינען אבער אלע מודה.. מען אַנט-
ערקענט, אַז „דער נאציאָנאַלער געפיהל, וואָס
הערשט איצט אין פאָליטישען לעבען, אין פאָר-
עמישען געפיהל און אין דער קולטורעלער ענט-
וויקלונג פון דיא אייראָפּעאישע פעלקער אין
עפּעס נייעס, איבעראַישענדעס.“ (ריכטער).
אַז דיא נאציאָנאַלע פראָגע אין 19טען יאהר-
הונדערט איז עפּעס אַ נייעס, זעהט מען פון דעם,
וואָס קיינער פון דיא גרויסע פילאָזאָפּען פון
קאַנט אָן, האָט ניט געהאַלטען פאַר וויכטיג דאָ-
מיט זיך צו בעשעפטיגען. אַ' אויסנאָמע מאַכט
נור איין גרויסער פילאָזאָף פון 19טען יאהר-
הונדערט, פּיכטער. ראדיגער, דער בעוואוסטער גע-
לעהרטער, זאָגט קורץ און קלאָר : „דיא נאציאָ-
נאַליטעט געהערט צו אונזער יאהרהונדערט.“
אויף דיא וויסענשאפטען וואָס בעשעפטיגען
זיך מיט דיעזער פראָגע, געהערען דעם ניינצעהנ-
טען יאהרהונדערט. דריי וויסענשאפטען מאַכען
פּרעטענזיעס, וויא צו פערענטפערן דיא נאציאָ-

נאַלע שוועריגקייטען. יעדע פון זיי בעהאַנט-
דעלט דיא פראָגע פון אַ פעהשידענע זייט, אונט-
טערזוכט איהר נאָך אַ בעזונדערע מעטהאָדע, און
קומט צו איהרע אייגענע — אָפּט גאַנץ פערשי-
דענע רעזולטאַטען.

דיא ערשטע איז דיא עטנאָלאָגישע גרופע
פון וויסענשאפטען. (דיא לעהרע פון פעלקער בער-
יגרייפונג, פון פעלקער-קענטנים.) זיא פעטראכט
דעם מענשען, וויא אַ בעזונדערע מין נאַטור
בעשעפענים און בעהאַנדעלט איהם נאָך דער מער-
טהאָדע פון אלע איבריגע נאַטורוויסענשאפטען.
דער בעשעפענים „מענש“ ענטוויקעלט זיך. זיא
אונטערזוכט דיא נאַטורגעזעטצען פון ירושה,
פון דעם צופאַסען זיך צו דעם קלימאַט, לאַנד,
א. א. וו., זיא האָט צו טהאָן מיט דיא קערפער
ליכע אונטערשיידע, וויא דיא פאַרש פון הויט,
האַר און אויגען, דיא פעהשידענע פאַרמען
פון מוח, דעם אונטערשייד אין דיא מוסקלען.
א. א. וו. דער צוועק פון איהרע אונטערזוכונגען
איז צו בעשטימען, וועלכע ראסען עס עקזיסטיר-
ען, ווער זיינען ריינע ראסען, ווער געמישטע?
איהרע נאכפאַרשונגען זיינען געוויס וויכ-
טיג, אינטערעסאַנט, אַ גוטער מאטעריאַל צו
אורטהיילען איבער פעהשידענע ראסען, זייער
כאַראַקטער און פעהיגקייטען. אבער צו קען
זיא פערענטפערן דיא נאציאָנאַלע פראָגע?

גאַנץ געוויס ניט. ערשטענס, איז ראסע נאָר
ניט דאָסזעלבע וואָס נאציאָן. דיא עטנאָלאָגישע
האַט נאָר קיין רעכט ניט צו רעדען וועגען נאָר-
ציאָנען. אמת, דיא ראסענפאַנאטיקער מיינען
אַנדערש, זיי ווילען דיא רעזולטאַטען פון זייער
וויסענשאפט מאַכען פאַר דעם פונדאמענט אויף
בון פאָליטיק. אויף דעם פונדאמענט האָט נאָך
פאַר 50 יאהר דער פראַנצויזישער געלעהרטער
גאַפּינאָ אויפגעשטעלט זיין טעהאָרע, נאָך וועל-
כער דיא גאַנצע היסטאָריע איז ניט מעהר וויא
דיא היסטאָריע פון קעמפּפּע צווישען פערשיד-
ענע ראסען. דיא ראסען זיינען אייביג, זיי קע-
נען זיך פערענדערען נור דורך בלוט-מישונג. נור
דיא ווייסע ראסע איז פעהיג צו שאַפּען אַ קול-
טור, אבער זיא אַליין ווערט וואָס ווייטער אַלץ
מעהר פערדאַרבען דורך צומישונג פון פּרעמדע
בלוט.

דערען, איז איהם גוט, איז אויך גוט פאר דיא גאנצע וועלט. אבער מיר קענען קיין מאָל ניט האַלטען און צולאָזען, אַז דער וועניגער פּעהי גער, דער ווייניגער קלוגער און שטאַרקער זאָל זיין דערפאַר אונטערדרוקט פון דיא אנדערע. דערצו שטרעבן אבער די מיסטע ראסען-טהעאָד-רעטיקער.

2.

דיא עטנאָלאָגיע און דיא ראסען-טהעאָריען קענען ניט ערקלערען און פערענטפערן דיא נאָר ציאָנאלע פראגע. דאָס פרובירט אבער טהון דיא סאָציאלאָגישע גרופע פון וויסענשאַפטען, דיא לעהרע פון דער מענשליכער געזעלשאַפט. דיא סאָציאלאָגיע האָט שוין צו טהון מיט דעם מענשען אַלס פּעשעפּעניס, וואָס דענקט, פיהלט און האָט פערלאַנגען; זיא אונטערזוכט די פאַר מען, אונטער וועלכע מענשען לעבען צוזאַמען. דיא סאָציאלאָגיע ערקלערט, וויא אזוי נאָציאָלען ענטשטעהען, וויא אזוי זיי ווערען פּעראַוירט נישט דורך דיא פּענדער פון געמיינזאַמע עקאָנאָמישע אינטערעסען, דורך דיא געמיינזאַמע מלחמה פיר דיא עקזיסטענץ, וואָס ווערט געפיהרט מיט דער קאָרגער נאטור און מיט אנדערע גרופען. דיא סאָציאלאָגיע פאַרשט, וויא עס ענטוויקלען זיך גלייכע שפראכען, גלייכעס רעכט, גלייכע זיטען, א. ד. גל. פאַר דיא סאָציאָלאָגיע האַבען אַזעלכע סמנים, וויא דיא זעלבע שפראך, זיטען און מנהגים, אפילו אַזעלכע קלייט ניקויטען, וויא אַ גלייכער אַלף-בית, מעהר פּערייטונג פאר דיא פּעשטימונג פון אַ נאָציאָל. איידער דיא קערפערליכע סמנים און אונטערשיידע.

דיא סאָציאלאָגיע לערנט אונז, אַז אויך דיא נאָציאָנאלע אַהדות און פּערבינדונג ווערען ארויסגערופען — וויא יעדע אנדערע פּערבינדונג פון גאנצע גרופען מענשען — דורך דעם, וואָס זיי עקזיסטירען אונטער גלייכע, געמיינזאַמע אינטערעסען, קודם כל, גלייכע עקאָנאָמישע זונגען פון יעדער צייט און יעדען אָרט ווערען פּעשטימט דיא אופנים פון פּערקעהר, וויא אָפט און וויא אזוי מענשען פּעגענגען זיך איינע מיט דיא אנדערע, וויא זיי טוישען אויס דיא פּראָדוקט טען פון דער ארבייט, אויך פון דער ארבייט אַליין. דער קאמפּ פאַר דיא עקזיסטענץ און פאַר אייגענטהום רופט ארויס פון איין זייט דיא טהיילונג פון מענשען, דיא שפּאַלטונג אין קלאסען, א. א. ו. פון דער אנדערער זייט

פון גאָבינאַ אָן איז דיזעלבע טהעאָריע אויף פּערשידענע אופנים געפערדיגט און געדרעהט געוואָרען אויף אַלע זייטען. אייגען דירינג מיט זיין ראסענאָטיסעמיטיזמוס פאַר 20 יאָהרען; אַמאָן דרייזמאָנס און סטוארט טשעמבערליין מיט זייערע ערקלערונגען פון ראסען-אינסטינקטען פון דיא אייראָפּעאישע פּעלקער אין דער נייטעמער צייט און צו זיי נאָך אַ גאנצע מחנה אנדערע. אבער ווער עס קען דיא ראסען-ליטעראטור, דער ווייס, וויא ווייניג קערענדלאך פון געדאַנקען מען קען דאָרט געפינען אין דיא גאנצע קופּעס אונז גלויבליכע פאַנטאַזיען, פּוסטע געדאַנקען און פראַזען געגען אַלץ וואָס עס איז מענשענפריינד-ליך און פראַגרעסייוו. (הערץ).

צווייטענס, זעהט מען אויף יעדען טריט, אַז דיא טהעאָריען, וואָס קוקען אויף דיא נאָציאָנאלע פראגע, וויא אויף אַ ראסען-פראגע זיינען פאַלש, שטימען ניט מיט דיא פאַקטען פון דער היסטאָריע. קיינע פון דיא אייראָפּעאישע נאָציאָנעלע שטאַמט ניט פון ריינע, פּעזונדערע ראסען; קיין ראסע פּעשטעהט ניט פון איין נאָציאָל. צו וועט ווער דען לייקענען, אַז דיא ענגלענדער זיינען איין נאָציאָל, כאָטש זיי שטאַמען אָפּ פון אַ צומישונג פון ראסען: זאַקסען, קעל-טען און ראַמאַניזירטע נאָרמאַנען? דאָסזעלבע איז מיט דיא פראַנצויזען, דייטשען און דער גלייכען.

דריטענס, זיינען דיא רעזולטאַטען פון עטנאָלאָגיע אַליין ניט פּעסט, ניט זיכער, ניט איינפּערציגער. חלוקי דעות עקזיסטירען אין דיא הויפטפונקטען פון דיזענער וויסענשאַפט. ניט די צאָהל, ניט דער אָרט פון דיא ראסען זיינען פּעסט פּעשטימט.

דערצו נאָך שטימען גאָר ניט מיט'ן סאָציאָליזמוס אַלע אויספיהרונגען פון דיא ראסען-טהעאָרעטיקער אין דער נאָציאָנאלער פראגע. זייער גאנצע שטרעבונג איז צו ווייזען, אַז ניט אַלע מענשען זיינען גלייך, ניט אַלע קענען זיך גלייך ענטוויקלען. דעריבער, זאָגען זיי, מוזען זיין העכערע, הערשענדע „פיהרענדע“ ראסען און ניעדריגערע, אונטערדרוקטע, „געפיהרטע“ ראסען. אבער פאַר אזוינע שטרעבונגען קענען מיר סאָציאָליסטען געפינען נור ווערטער פון פראַטעסט און פּעראַכטונג. פאַר אונז זיינען אַלע מענשען גלייך, אַלע ראסען אַדער נאָציאָלען האַבען דאָס רעכט אויף גלייכע פרייהייטען. אויב איין פאַלק איז מעהר פּעהיג פאַר דעם אַנ-

זיין בעהאנדעלט פון דער מלוכה ערגער, ווייל נאך דער וויסענשאפט קומט אויס, אז איהר דאט גאר ניט געדארפט האבען אועלכע נאציאנאלע געפיהלען. אבער אויסער דא אונגערעכט טיגקייטען, וואס וואלטען ארויסגעקומען דערפון, שטעהט דא זאך אזוי, אז פאקטיש קוקט דא נאציאנאלישע וויסענשאפט אויף דעם וואס עס איז אזוינס א נאציאן גאנץ אנדערס, וויא דא פאליטיק.

דיא פאליטיק האט צו טהון מיט דעם ווייל לען, מיט דיא האנדלונגען פון דיא מאסען. פאר דעם פאליטיקער איז דאס נאציאנאלע בע-וואוסטזיין און נאציאנאלע געפיהל פון דיא מאסען צוליבע דעם אזוי וויכטיג, ווייל דאס רופט ארויס פון דיא מאסען געוויסע האנדלונגען, גע-וויסע ווינשע און פערלאנגען.

יעדער שטאט, וואס וויל זיין א פרייער, גערעכטער שטאט, מוז זעהן וויא ווייט מעגליך צו גארנטירען דיא פרייהייטען פון דיא מענ-שען, צו געבען זיי דיא רעכטע און צו ערפילען דיא ווינשע, וועלכע שטערען ניט דיא פרייהייטען פון און רעכטע פון אנדערע מענשען. אזוי מוז דער שטאט האנדלען וועגען איינצעלנע, אזוי וועגען גאנצע גרופען.

אויב א געוויסע גרופע מענשען פיהלט זיך אלס נאציאן, אויב זיא האט געוויסע נאציאנאלע פארדערונגען, דאן מוז דער שטאט זעהען זיך אזוי איינצורייכטען, אז איהרע נאציאנאלע גע-פיהלען זאלען בעפריעדיגט אבער ניט אונטער-ריקט און בעקעמפט ווערען.

קען דיא סאציאנאליגע מיט אלע דיא וויסענ-שאפטען, מיט וועלכע זיא איז פערבונדען, ער קלערען, פאר וואס א געוויסע גרופע מענשען פיהלען זיך אלס א געוויסע נאציאן? אויב זיא קען ניט, דאס איז גאנץ גלייך פאר פאליטיקער. וויא פאלד אז דער פאקט עקזיסטירט, וויא פאלד אז געוויסע מענשען פיהלען זיך אלס א בעזונדערע נאציאן, דאן איז שוין פאר דיא פאליטיק גענוג, דאן מוז דיא פאליטיק זיך דא-מיט רעכענען.

דיא נאציאנאלע אחדות איז א ריין גייסטיגע אחדות. איהרע ווארצלען ליגען אין געפיהל, אין בעוואוסטזיין, אין דעם וואס מענשען פיהלען זיך אלס נאציאן, ווילען פערפלייבען א נא-ציאן און שטרעבען צו נאציאנאלע איינהייט און פרייהייט. פאליטיש פארדערן זיי, אז מען זאל זיא שטרעבונגען זייערע ערפילען. זיי פארדערן פון שטאט געוויסע נאציאנאלע רעכטע.

אבער פיהרט ער צו פערזייניגונג פון מענשען, צו פילדונג פון חברות און אחדות.

אויף דיעזען וועג זיינען ענטשטאנען פער-שיעדענע נאציאנען אזוי וויא פערשיעדענע מלוכות. עס איז זעלבסטפערשטענדליך העכסט וויכטיג און אינטערעסאנט נאכצופארשען, וויא אזוי דיא נאציאנען זיינען ענטשטאנען, צו ווי-כען וועלכע נאציאנען עס האבען עקזיסטירט, וועלכע עס עקזיסטירען, וויא אזוי עס ענטווי-קעלט זיך דאס נאציאנאלע געפיהל, אבער דאס אלעס, וואס דיא סאציאנאליגע ניט אונז, קען דאך ניט פערענטפערן דיא הארבע שאלה, וואס אינטערעסירט אונז, וואס אינטערעסיט אלע פאליטישע פארטייען און וואס ווערט איצט אזוי לעבעדיג דעבאטירט אין דער סאציאליס-טישער וועלט.

מיר האבען געזעהן אין לעצטען ארטיקעל, אז דיא נאציאנאלע פראגע איז א פאליטישע פראגע. מיר האבען שוין ערקלערט, אז דיא נא-ציאנאלע פראגע בעשטעהט אין דעם: וויא קען מען מאכען און וואס זאל מען טהון, אז א מלוכה וואו עס וואהנען פערשיעדענע נאציאנען זאל איינע ניט העררשען, ניט אונטערדריקען דיא אנדערע? וואס דארף מען טהון, אז אלע נא-ציאנען פון אזא שטאט, דיא גרויסע וויא דיא קליינע, דיא פעהיגע און דיא רייכע וויא דיא ארימע און ניעדערגעשלאגענע זאלען זיין גלייך אין זייערע פרייהייטען און אין זייערע נאציא-נאלע רעכטע?

דיא פראגע איז אלץ א ריין פאליטישע פראגע, ווייל עס האנדעלט זיך דערפון וועגען דיא בעזיהונגען פון מענשען צום שטאט און ווייל פון איהר פערענטפערונג הענגען אפ דיא רעכטע און פרייהייטען פון מענשען. אבער וויא פאלד אזוי, צו קען דיא סאציאנאליגע אונז געבען א תשובה אויף דיא נאציאנאלע פראגע? צו קע-נען מיר האלטען דיא רעזולטאטען פון איהרע פארשונגען פאר אזוי וויכטיג אין דער הינזיכט, אז מיר זאלען זאגען: דיא נאציאן, וועלכע דיא סאציאנאליגע האלט פאר א פאלשטענדיגע נא-ציאן מיט אלע סמנים — דיא דארף האבען פולע רעכטע, דיא אנדערע ניט?

דיא אנטווארט אויף דיעזע פראגע איז קלאר און קורץ: ניין. מיר רעדען שוין ניט דערפון, וואס פאר א' אונרעכט עס וואלט געווען צו זאגען צו מענשען: איהר טארט זיך ניט פיהלען פאר א נאציאן, ווייל אייד פעהלען, דיא און דיא כמנים. אייערע נאציאנאלע געפיהלען מוזען

ריע און טראַדיציאָנען, צוגעהעריגקייט צום זעל-
בען שטאַט, צו דערזעלבער רעליגיאָן.

דאָס אלץ ווירקט אויף דיא פּעראַייניגונג
פון מענשען צו איין נאַציאָן, אין דעם קען זיך
דיא נאַציאָנאַליטעט אויסדריקען. דאָס נאַציאָ-
נאַלע געפיהל האָט אבער געבען דיא אויסערליכע
עלעמענטען און סמנים נאָך איין א י נ ע ר-
ל י כ ע ן וויכטיגען סמן און עלעמענט: דאָס
איז דאָס געפיהל פון איינהייט, פון דעם
אז געוויסע מענשען געהערען איינע צו דיא אַנ-
דערע, אז איין נאַציאָן אונטערשיידעט זיך און
איהר פּוסיכאלאָגיע, אין איהרע געפיהלען
און דענקען פון אנדערע. מיט איין וואָרט, אין
דעם וואָס איין נאַציאָן איז אַ גייסטיגע און קול-
טירעלע אינדיווידואַליטעט (בעזאָנדרערהייט).

דיא אויסערליכע סימנים קענען פאַרקומען
ניט אלע מיט אַמאָל. אייניגע קענען פעהלען ביי
פערשידענע נאַציאָנען. „דיא אידען, זאגט
דער בעוואוסטער דייטשער געלעהרטער רימ-
ליין, זיינען אַ פאַלק, כאָטש זיי האָבען ניט קיין
געמיינזאמען שטאַט, קיין אלגעמיינע שפּראַך,
כאָטש זיי זיינען צוואַנציגן איבער דער גאַנצער
וועלט... דיא שווייצער זיינען אַ פאַלק, כאָטש זיי
שטאַמען פון פערשידענע נאַציאָנען און ריידען
פערשידענע שפּראַכען. און וויעדער דיא פאַלאַ-
קען זיינען אַ פאַלק, כאָטש ביי זיי איז דוקא
פערקעהרט. וואָסזשע בלייבט דער הויפט-
פרינציפ פון אַ נאַציאָן?“ (רעדען און אויפ-
זעצטע, טיפּינגען, 1875).

דיא תשובה איז נור איינע. מיר האָבען
איהר שוין געגעבען: „דיא נאַציאָן איז אַ קול-
טירעלע גייסטיגע אחדות פון מענשען, וועלכע
פיהלען און האָבען דאָס בעוואוסטזיין, אז צו
לייב פערשידענע אורזאָכען זיינען זיי אַ' איינ-
הייט פון מענשען וועלכע שטרעבען צו ערהאַל-
טען און צו ענטוויקלען דיא זעלבע איינהייט.“
און וויא באַלד דאָס איז אזוי, דעריבער איז די
נאַציאָנאַלע פראגע אַ פאַליטישע פראגע און דיא
אנטוואָרט אויף איהר מוז געבען אַ גאַנץ אנדערע
וויסענשאַפט, נעמליך: דיא פאַליטישע וויסענ-
שאַפט.

וויא דיא פאַליטישע וויסענשאַפט בעהאַנד-
לעט דיא נאַציאָנאַלע פראגע; וועלכע טהעאָ-
רען עס עקזיסטירען און וועלכע פון זיי איז
דיא ריכטיגערע און פערענטפערט בעסער דיא
פראגע — ווענען דעם אַז אנדער מאָל.

דר. ק. פארנבערג.

נעהמט דאָס שווייצער פאַלק. ווען מען זאָל
איהם בעטראַכטען סאַציאָלאָגיש, בעשטעהט ער
פון דריי נאַציאָנען: אַ טהייל זיינען דייטשען
נאָך דער אבשטאַמונג, ריידען דייטש און אויך
אין זייער קולטור זיינען זיי אין גאַנצען אפהענגיג
פון דער דייטשער קולטור (אין קולטור זיינען
זיא שווייצער אַ דייטשע פראַווינץ), האָט זיך
אויסגעדריקט אַ שווייצער פראַפּעסאָר, אַ גאַנץ
עכטער שווייצער פאַטריאַט). דער אנדערער
טהייל איז ניט ווייניגער ענג פערבונדען מיט די
פראַנצויזען, דער דריטער מיט דיא איטאַליענער.
און דאָך איז דאָס גאַנצע שווייצער פאַלק
פאַליטיש איין נאַציאָן, פיהלען זיך וויא איין
נאַציאָן, לעבען אין איין רעפּובליק, האָבען זיך
אזוי איינגעאָרדענט, אז קיין „שפּראַכענפראַגע“
עקזיסטירט ניט ביי זיי. פרובירט אַקאַרשט
פאַרדערן, זיי זאָלען זיך צוטהיילען אויף דיא נאַ-
ציאָנאַלע טהיילען, פון וועלכע זיי האָבען זיך
צוזאַמענגעשטעלט און צוזאַמענגעשטאַלצט!

קענען מיר זאגען, אז דאָס איז ניט רעכט?
אז דאָס דאַרף אזוי ניט זיין און טאָר אזוי ניט
זיין? עס פאַלט גאָר קיינעם ניט איין צו טהון
גענען דאָס שווייצער פאַלק. דאָס וואַלט אויך
געווען אי אונגערעכט אי פאַלש. אבער דאָסזעלבע
מוז מען האַלטען פאר ריכטיג אויך ווענען אַנ-
דערע נאַציאָנען. אויך ביי אלע אנדערע נאַציאָ-
נען דאַרף מען ניט נעהמען דיא סאַציאָלאָגישע
סמנים און פאַרדערונגען פאַר דעם פונדאַמענט
בון דער פאַליטישער אַנטוואָרט אויף דער נאַ-
ציאָנאַלער פראגע. אמת, א סך מענשען האַל-
טען דיא שפּראַך פאַר אַ הויפטפאַרדערונג פון
„נאַציאָנאַליטעט“. אבער אַ בליק אויף דיא פער-
שפּרייטונג פון דיא הויפט-שפּראַכען ווייזט,
וויא פאַלש עס איז זאָגאָר די שפּראַך צוצוגעבען
אַזא גרויסע בעדייטונג. וויא פיעל פערשידענע
נאַציאָנען רעדען ענגליש, פראַנצויזיש, שפּאַניש,
אַראַביש! און אז איין נאַציאָן קען ריידען אויף
פערשידענע שפּראַכען, האָבען מיר שוין געזעהן
ביי דיא שווייצער. מיר זעהען עס אויך אין
דעם: בעת דיא פערשידענע סלאַווישע
נאַציאָנען פון עסטרייך האָבען אלגעמיינע קאַנ-
גרעסען, דאָן רעדט מען דאָרטען דייטש.
איבערהויפט איז עס גאַנץ פאַלש דיא סמנים,
דורך וועלכע דיא נאַציאָנאַליטעט דריקט זיך
אויסערליך אויס, צו האַלטען פאַר דעם תוד פון
דער זאך אַליין. דיא סמנים און עלעמענטען
פון נאַציאָנאַלען געפיהל זיינען: שפּראַך, אב-
שטאַמונג, גלייכע אינטערעסען, גלייכע היסטאָ-



אידען זאל בעטראכטעט ווערען אלס פערברעכער.
דיא אידען פון רוסלאנד אין יענער צייט האבען
זיך אויך אפגעגעבען מיט לערנען. אין דעם וואך
טיקאן פון רוים געפינען זיך מאנוסקריפטען פון
רוסישע אידען פון דעם יאהר 1094.

ס ווי א ט א פ א ל ק ד ע ר צ ו ו י י ר
ט ע ר (1112—1093) האט דיא אידען אין זיין
לאנד געדולדעט און געשיצט געגען אונרעכט.
דיווער פירסט האט זיך זעלבסט אפגעגעבען מיט
מסחור, הויפטזעכליך מיט דעם האנדעל פון
זאלץ, וואס ער האט געלאזט ברענגען פון פוילען
נאך רוסלאנד. וועגען דיווען מסחור זיינען פיעלע
אידען געקומען נאך קיעו, וואו זיי האבען געקראָ
גען פיעלע פרייהייטען. דאס פאלק האט זיי אבער
ניט געדולדעט און האט געזוכט זיי צו רודף'ן.
נאך דעם טוידט פון סוויאטאפאלק איז עס גע
קומען צו אן אויסברוך; מען איז דיא אידען בער
פאלען, מען האט זיי פערויבט און געשלאגען מיט
גרויס אכזריות.

ווען סוויאטאפאלק איז געשטארבען (1112)
האבען דיא קיעווער אנגעבאטען דיא רעגירונג
צו וואלדימיר דעם צווייטען, וועלכער איז בעקאנט אונטער דעם נאמען מא
נאמאד. מורא האבענדיג, דאס אלעג און
דא ווי ד, דיא זיהן פון סוויאטאסלאוו, דעם
פירסט פון טשערניגאוו, און פרעטענדירטען פון
דעם טראהן, וועלען מיט איהם מלחמה האלטען.
האט ער זיך ענטזאגט פון דער קרוין. דאס האט
געבראכט צו אונרוהען אין קיעו. מאנאמאד'ס
אנהענגער האבען געטוידטעט סוויאטאסלאוו'ס
זיהן, האבען צערשטערט דאס הויז פון דעם „טיר
סיאטשניק" פוטיאטא און האבען פאר איין נאנג
פערויבט און ערמארדעט פיעלע אידען.

אום דיוועלבע גרוילטהאטען זאלען ווייטער
ניט פארקומען, האט דער אדעל נאך צאמאל גע
שיקט צו וואלדימיר'ן און איהם געבעטען איבער
נעהמען דיא רעגירונג. וואלדימיר האט זיך ענד
ליך געלאזען איינרעדען און איז ארויף אויפ'ן
טראהן. דער אויפשטאנד האט זיך איינגעשטילט,
אבער דיא בעפעלקערונג האט איהם איינשטימיג
געבעטען צו בעשטראפען דיא אידען, ווייל זיי
נעהמען אַוועק פון דיא קריסטען אלע געשעפטען
דורך דיא פרייהייטען, וועלכע סוויאטאפאלק
האט זיי געגעבען, ווייטער פערפיהרען זיי פיעלע
צו זייער גלויבען און בויען הייזער צווישען דיא
קריסטען, וואס פריהער האט עס ניט געטארט
זיין. אויף דיווע קלאגען האט וואלדימיר געענט
פערט: „ווייל פיעלע פון זיי האבען אונטער פער

און ער האט אויך אויפגעפאדערט אידישע רעלי
גיאנסגעלעהרטע צו קומען.

דאן זיינען צו וואלדימיר'ן געקומען, שרייבט
נעסטאר, אידען פון כאזאריען און האבען פאר
איהם אנגעפאנגען צו ריהמען זייער אמונה; מיט
דיווע ווערטער: „מיר האבען געהערט, דאס צו
דיר זיינען געקומען מאהאמעדאנער און קריסטען
און יעדערער האט דיר ערקלערט זיין אמונה.
דיא קריסטען גלויבען אין דעם, וועמען מיר הא
בען געקרייצט, און מיר גלויבען אין אן איינ
ציגען גאט, דעם בעשעפער און ערהאלטער פון
אלע בעשעפעניסען."

וואלדימיר האט דיא אידען געפרעגט: „אין
וואס בעשטעהט אייער געזעץ?" און זיי האבען
געענטפערט: „זיך בעשניידען (מילה), קיין חזיר
עסען, און היטען שבת". ער האט זיי אבער וויי
טער געפרעגט: „וואו איז אייער לאנד?" „אין
ירושלים", האבען זיי געענטפערט. וואלדימיר:
„וואהנט איהר דען דארטען?" דיא אידען: „גאט
איז געווארען אין כעס אויף אונזערע עלטערן
און ער האט אונז צושפרייט אין אלע געגענדען
וועגען אונזערע זינד; אונזער לאנד איז איבער
געגעבען: עווארען צו דיא קריסטען". וואלדי
מיר האט דיא אידען דאן געענטפערט מיט צאָרן:
„וויא? איהר ווילט אנדערע לערנען אייער גע
זעץ, ווען איהר אליין ווילט עס ניט היטען?
איהר זייט פערשטויסען פון גאט און צושפרייט?
ווען גאט וואלט אייך און אייער תורה ליעב גע
האט, וואלט ער אייך ניט צושפרייט אין פרעמדע
לענדער. ווילט איהר, אז מיר זאלען אויך טהיילען
אייער אונגליק?" וואלדימיר האט דיא אידישע
שלוחים אוועקגעשיקט מיט כעס.

טראץ דיווער געשיכטע האט וואלדימיר דיא
אידען, וועלכע זיינען געזעסען אין קיעו, ערלויבט
צו בלייבען און צו האנדלען. עס האט זיי דארטען
געגליקט אין דיא עסקים, זיי זיינען געווארען רייך
און געהאלטען קריסטליכע קנעכט און דיענסטען.
עס ווערט דערצעהלט, דאס דער קריסטליכער
מאנאד פאדאָסי פעטשערסקי האט ליעב געהאט
צו פערקעהרען מיט דיא אידען; ער פלעגט זיך
בוי נאכט ארויס'גנב'ענען פון מאנאסטיר און
קומען צו אידען מיט זיי צו דעבאטירען איבער
רעליגיאן. דער מיטראפאליט יאָהאן דער צוויי
טער האט דיא אידען אבער ניט פערנוגען זייער
גליק און ער האט צו וואלדימיר'ן געשריעבען,
דאס מען זאל ניט ערלויבען צו פערקויפן קריסט
ליכע קנעכט צו דיא אונגלויביגע אידען און דאס
ווער עס פערקויפט א קריסטליכען קנעכט צו א

פון דעם 12טען ביז דעם 14טען יאהרהונדערט זיינען ענטשטאנען שפאלטונגען אין דער רוס' סישער קירכע. דורך דעם זיינען ארויסגעקומען דיא סעקטען, וועלכע האבען זיך אנגערופען „באגאמילי“ און „סטריגאלינקי“. (דיא ערסטע פון דיזע איז ענטשטאנען אין בולגאריע). דער צוועק זייערער איז געווען צו רייניגען דיא רוס' סישע קירכע פון פערפליעפענעם געצענדיענסט און צו פיהרען איהר צוריק צו דעם גלויבען, פון וועלכען דאס קריסטענטהום איז ארויסגעקומען. דורך דיא אגיטאציען פון דיזע סעקטען איז פיס' לעכווייז אויסגעארפייט געווארען א באדען פיר דעם גלויבען אין איין איינציגען גאט, פיר דעם מאָזאאיזמוס (תורת משה). עס האָט נאָר גע' פעהלט א רעליגיאָנסגעלעהרטער מיט א צונג דיא קריסטליכע רוסען צו געווינען פיר דאס יודענטהום. און אזא מאן האָט זיך פערוויזען אין דיא פערזאן פון א אידען מיט'ן נאָמען זכריה, פון קיעוו. ער האָט זיך אריינגעלאָזען אין א פראָפאגאנדא פיר דאס יודענטהום און, וויא א מאַנגעט, האָט ער צו זיך צוגעצויגען פיעלע רוסען און זיי בעקעהרט צו תורת משה. זכריה איז געוואָרען זעהר בעריהמט און ער האָט גע' מאכט א'ן אויפזעהען ביי דיא העכסטע פערזאנען פון לאַנד. עס ווערט ערצעהלט, דאָס ער האָט געהערט צו דער סוויטע פון דעם פירסט מיכא' איל אַלעלעקאוויטש, וועלכער איז געקומען נאָך נאָוואַגאָראָד אין 1471 אלס שטאַטהאלטער פון דעם פוילישען קעניג קאזימיר דעם פערטען.

דער ערסטער קריסט, וועלכען זכריה האָט בעקעהרט צו יודענטהום אין נאָוואַגאָראָד, איז געווען דער גייסטליכער דיאָניס, וועלכער האָט איהם אויך צוגעפיהרט זיין קאַלעגע דעם פראָטא' פאָפ (אַבער-גייסטליכער) אַלעקסיי. די איבער' געגאנגענע צום יודענטהום האָבען זיך אויך גע' וואָלט לאָזען מל זיין, אבער זכריה און די אידען, מיט וועלכע ער איז געשטאנען אין פערבינדונג, האָבען זיי צוריקגעהאלטען און זיי געראטעהן פאָר'ן שיינ צו האַלטען זיך וויא קריסטען, ווייל עס זיינען געווען פיעלע געגנער פון דער „אידי' ישר אפיקורסות“. דער דעמאָנהאטער גייסטלי' כער אַלעקסיי האָט זיך אויסגעצייכענט מיט א פּעזאָנדערען אייפער פיר דאָס יודענטהום, און דיא ידישע געמיינדע האָט דעריבער איהם א נאָ' מען געגעבען א ברך און זיין פרוי זכר'ה. אַלעקסיי האָט אַגיסטירט אונטער אַלע קלאָ' סען מענשען. ער האָט געהאט א בעזונדערען גרויסען ערפאלג צווישען דיא גייסטליכע. צוויי

שיעדענע רעגירונגען איינגעוואַנדערט און זיך בעזעצט, פאסט מיר ניט אָהן דעם ראטה פון דיא פירסטען אזוינס צו טהאָן. עס איז אבער אויך געגען גערעכטיגקייט דיא מענשען, וועלכע זיי' נען פון דיא פריהערדיגע פירסטען געדולדעט געוואָרען, צו לאָזען יעצט פערויבען און מאָרדען, ווייל עס קענען דאָך אויך אונשולדיגע אומקומען. איך וועל מיר דעריבעראונגעזאמט בעראטעהן מיט דיא אנדערע פירסטען.

אויף ווילאדימיר מאָנאָמאָ'ס איינלאָדונג זאָלען זיך האָבען פערזאמעלט דיא פירסטען אין קיעוו און אין ווידאָביטש, אום ארויסצוגעבען געזעצע וואס זאָלען בעשרענקען דיא רעכטע פון אידען. אייניגע רוסישע היסטא' ריקר בעריכטען, דאָס אויף דיא פערזאמלונג פון דיא פירסטען אין ווידאָביטש איז בעשלאָסען געוואָרען, דיא אידען מיט זייער גאָנצען פער' מעגען ארויסצושיקען פון רוסלאַנד און אין דער צוקונפט זיי מעהר ניט אריינצולאָזען; ווען זיי זאָלען אריינקומען אין געהיים, זאָל עס זיין ער' לויבט זיי צו פערויבען און צו מאָרדען. (*)

פון דעם צווייטען פערטיל פון צוועלפטען יאהרהונדערט ביז ענדע פופצעהנטען איז ווייניג וואָס בעקאנט פון אידען אין רוסלאַנד, וואָס זאָל זיין ווערטה מיטצוטהיילען. פיר דיא נעכסטע וויכטיגע עראייגנים, וועלכע איז פערבונדען מיט אידען אין דיזען לאַנד, מוזען מיר מאַכען א שפרונג פון ווילאדימיר מאָנאָמאָ'ס ביז דעם וועליקי קניאז (גרויספירסט) יאָהאן וואַסילעוויטש דער דריטער (1462—1505). דיזע עראייגנים איז דיא מערק' ווירדיגסטע פון אַלע אין דער רוסיש-אידישער געשיכטע און זיא ווערט בעצייכענט אין דער רוסישער היסטאָריע מיט דעם נאָמען „זשידאָור סקאָיא יערעס“, וועלכעס מיינט: „אידישע אפיקורסות“! דיא געשיכטע דערפון איז פאָל' גענדע.

(*) אין שטערנבערג'ס „געשיכטע דער יודען אין פאָלען“, פון וואָנען איך קאָפיר מעהרערע טהיילען פון דיזענען קאפיטעל, קומט נאָך דיזער שטעלע דיא בעמערקונג: „דיא נייע פאָרשונגען צויגען, דאסס פאָן דיזענעם, ווילאדימיר צוגעשריבענען, גרויזאמען עדיקטע, אין קיינער דער גלויבווירדיגען רוסישען כראָניקען אוינע עראיננערונג געמאכט ווירד, אונד דאָס דיזענע ערצעהלונג אויף אוינער ערדיכטונג דעס דען יודען געהעסטיגען (פוינדליכען) היסטאָריקער בערוהט“.

פער, אדער דיא אפאסטעל און זאנסט הייליגע און זעליגע דארפן פערעהרט ווערען.
 דיוע נייע סעקטע האט זיך אימער געהאלטן
 מען איז פערמעהרען און דורך דיא ווירקונג פון
 דיא אידען וסא, שמואל, סקארנא,
 משה, חנוט, וועלכע זיינען אנגעקומען פון
 ליטא, איז דיא צאהל פון דיא גרים געווארען
 בעדייטענדר גרויס.

אין דעם יאהר 1480 איז דער גראספירסט
 יאָהאַן וואַסילעוויטש געקומען נאָך נאָוואַגאָראָד.
 אלעקסיי און דיאָניסי זיינען איהם אזוי שטארק
 געפֿעלען געוואָרען, דאָס ער האָט זיי מיטגענומען
 אלס גייסטליכע נאָך מאַסקוואַ. דער ערסטער
 איז געוואָרען אָבער־פריעסטער אין דער קירכע
 „אוספעניע באַזשיעי מאַטערי“ און דער צווייט
 טער איז דער קירכע „אַרכאַנגעל מיכאַאיל“.
 אלעקסיי איז געווען בעזאָנדערס אנגעזעהען ביי
 דעם גראַכפירסט, ער האָט צו איהם געהאט
 פרייען צוטריט און אויף אזא אַרט איז איהם
 געווען אַ לייכטע זאָך צוזאמען מיט דיאָניסי צו
 ווירקען פיר דיא נייע לעהרע, און זייער טהעטיג
 קייט איז געקרוינט געוואָרען מיט גרויס ער
 פאַלג. צווישען זיינע אנהענגער זיינען געווען
 דער ארכימאָנדרייט פון סימאָנאָו מאַנאַסטיר
 זאַסימאָ, דער מאַנאַך זאַבאָרי, דעם
 גראַכפירסט'ס סעקרעטער פֿעדאָר קורי
 ציזאָן און זיין ברודער איוואָן, דיא פירסטין
 העלענאַ (שוועגערטאכטער פון דעם גראַכ־
 פירסט), דער קויפמאַן קלענאָו און אַנ
 דערע בעדייטענדע פערזאָנען. אויך פון דעם
 איינפאַכען פאַלק איז דיא צאַהל פון אנהענגער
 געווען ניט קליין.

אונטער אַזעלכע גינסטיגע אומשטענדע,
 אונטער דעם שוטץ פון מענער, וועלכע האָבען
 פערנומען דיא העכסטע עמטער אין דער קירכע
 און אין דעם שטאַט, און כמעט אונטער דעם
 שוטץ פון דעם קעניג זעלבסט, איז דיוע סעקטע
 שטאַרק געוואַקסען. נאָך דיא געגנער האָבען
 אויך ניט גערוהט. מיט גרויס צאָרן האָט דער
 אַרכיעפֿיסקאָפּ גענאָדי פערפאַלגט דיא בעקעהר
 טע אין נאָוואַגאָראָד. דורך אינטריגען האָט ער
 געוואונען דיא אויפמערקזאַמקייט פון דעם גראַכ־
 פירסט יאָהאַן וואַסילעוויטש, אבער ניט אויף
 אזוי פיעל, וויא פיעל ער האָט געברויכט.

אין מאַסקוואַ האָבען דיא „זשיראַווסטוואָר
 יושטשע“ (דיא געאידעלטע גוים) — וויא זיי
 האָבען געהייסען — געפונען אין זייער אנהענגער
 קוריציז, דער סעקרעטער פון דעם גראַכ־

שען דיא בעקעהרטע זיינען געווען גבריאַל, דער
 פראַטאָפאַפּ פון דער קירכע „סאַפֿיא“, דער
 גאַרדיאַן גרעגאָרי און דער זוהן פון א'ו אנגעזע
 הענעם באַיאָרען טושיי.

דיא עיקרים פון דיוער ניוער אידישער סעק
 טע זיינען געווען וויא פאַלגט :

(1) גאט, דער פאטער און דער ערהאלטער
 פון אלעס, האט ניט קיין זוהן און קיין הייליגען
 גייסט.

(2) יעזוס קריסטוס איז ניט דער ווירקלי
 כער זוהן פון גאט. דער זוהן פון גאט,
 איבער וועלכען דיא הייליגע שריפט
 האט פראפעציהעט, איז נאך ניט געפא
 רען, און ווען ער וועט געפארען זיין, וועט ער ניט
 נאך זיין וועזען, נאך לויט זיין ליכטיגען פער
 שטאנד אנגערופען ווערען דער זוהן פון גאט,
 וויא משה, דוד און אנדערע פראפעטען און היי
 ליגע מענער. דער קריסטוס, וואס ווערט פער
 עהרט פון דיא קריסטען, איז א געווענהליכער
 מענש, קיין גאט. ער איז געקרייצט געווארען,
 געשטארבען און צופולט געווארען אין קבר, און
 דעריבער —

(3) מען מוז האלטען תורת משה.

(4) דיא ערלעזונג פון דער מענשהייט דורך
 גאט'ס זוהן איז ניט נויטהיג, אויך שטימט דאס
 ניט איבעראין מיט גאט'ס ווירדע.
 אזוי וויא דער זיעפענטער יאהרהונדערט
 פערגעהט און דיא וועלט איז נאך ניט אונטער
 געגאנגען, זיינען

(5) דיא שריפטען פון דעם הייליגען אפרים,
 וועלכער האט געזאגט : „דאס אונזער הער
 יעזוס קריסטוס ערשיינט אום דיא טויבע און לע
 בעדיגע צו משפט'ן, ווייל עס איז דער איינציג
 סטערטאג“, וויא איבערהויפט דיא שריפטען
 פון אלע קירכענפאטערס, פול שקר, זא וויא אויך
 דאס נייע טעסטאמענט, ווייל דיא אפאסטעל
 האבען געשריעבען, דאס קריסטוס וועט וויעדער
 קומען און יעצט זיינען שוין אוועק 1500 יאהר
 נאך קריסטוס און ער איז נאך צום צווייטען
 מאל ניט געקומען.

(6) דיא פערעהרונג פון הייליגע בילדער
 און פון דעם קרייץ איז געצענדיענסט.

(7) דאס מאנאכען־לעבען איז א מענשליכע,
 קיין געטליכע איינריכטונג, און דיא קללה פון
 דער הייליגער שריפט, וועלכע ליענט אויף יעדען,
 וועלכער שטעלט ניט אויף קיין קינדער אין
 ישראל, פאלט אויף דיא מאנאכען.

(8) ניט גאט'ס מוטער, ניט יאָהאַן דער טוי

געלעגנהייט צו שטיילען זיין געפיהל פון ראבע און ער האט דיא צוריקגעשיקטע בעהאנדעלט אויף א גרויזאמע ארט. אלס זיי זיינען נאך געווען אויסער דער שטאדט, האט ער זיי געלאזען אויפגעצען אויף פערד, מיט דעם געזוכט צום עק, אין קליידער אויסגעקעהרט אויף דער לינקער זייט, אין שפיציגע פערעזעווע מיטצען, מיט דער אויפשריפט: „סע יעסט סאטאנינא וואאינסט ווא“ (דאס איז דעם שטוב'ס חיל). און אזוי האט מען דיוע אונגליקליכע געפיהרט פון איין גאס אין דיא אנדערע, דאס פאלק האט זיי געשפיגען אין געזוכט מיט דעם אויסרוף: „דאס זיינען קריסטוס'ס שונאים“, און מען האט צולעצט פערברענט דיא מיטצען אויף זייערע קעפ.

מיט דיוען אורטהיל איז אבער נאך ניט גע- ווארן קיין ענדע פון דער „אידישער אפיקורסות“. איהר מעכטיגער בעשיצער פעדאד קוריצין איז געוועזען איהר מיטעלפונקט, ארום וועלכען אלע אנהענגער האבען זיך געזאמלט. דורך דעם גרויסען איינפלוס, וועלכען ער האט געהאט אין דער רעגירונג, איז איהם זאגאר געלונגען צו קריגען דיא שמעלע פון ארכימאנדרייט אין דעם יורימאנאסטיר אין נאוווגאראד פיר דעם גייסט ליכען קאסיאן, איינעם פון דיא שטארקסטע אנהענגער פון יודענטהום. פערטרויענדיג אויף זיין מעכטיגען בעשיטצער זיינען דיא געווארענע אידען אויפגעטרעטען פריי, האבען עפענטליך אפגעלאכט פון קריסטענטהום, האבען געפיערט פסח און אנדערע ימים טובים נאך תורת משה און האבען זאגאר אנגענומען דעם אידישען לוח. אבער זייערע געגנער האבען דעם קאמפף געגען זיי ניט אויפגעגעבען, זיי האבען אין דעם יאהר 1503 אויסגעוויקט ביי דעם גראספירסט א צווייטע קירכענפערזאמלונג, אויף וועלכע אסייפ וואלאקאלאמסקי, גענאדי'ס חבר, האט געהאט א שטימע. ער האט שטארק געפאדערט מען זאל דיא אפגעפאלענע פון קריסטענטהום בעשטראפען.

דיא אנגעקלאגטע זיינען פארגערופען גע- ווארען; זיי האבען זיך אפען בעקענט צום נייעם גלויבען און האבען איהם פערטהידיגט. דיא גרויסע מאיאריטעט פון דיוער קירכענפערזאמלונג איז געווען געגען דיא „אידישע אפיקורסים“, שליסליך זיינען דיא הויפטפיהרערס: דער שטאטס-סעקרעטער קוריצין, די מיט-ריקאנאלעו, אינוואן מאסקי, מאוואן און קאסיאן (ארכימאנדרייט פון יורימאנאסטיר אין נאוווגאראד) פעראור-

פירסט, א שטארקען בעשיצער. דיא פערפאלג- טע מיטגלידער פון נאוווגאראד און פסקאוו הא- בען דאדורך וויעדער געקראגען מיט; זיי הא- בען אויסגעוואנדערט נאך מאסקווא, אום דארט מיט זייערע גלויבענסגעזאסען צו קענען לעבען אונגעשטערט אין זייער נייער רעליגיאן.

אבער גענאדי, אין פער אייניגונג מיט אסייפ וואלאקאלאמסקי, האבען געזוכט מיט אלע מיט- לען צו ווירקען אויף דעם גראספירסט. עס זיי- נען אבער פערנאנגען צוויי יאהר אהן ערפאלג, ווייל דער מעטראפאליט פון מאסקווא גער-א-ט-י האט זייערע בריווע, ביטען און קלאגען קיין אויפמערקזאמקייט ניט געשענקט. דיוער מי- טראפאליט האט נאר ניט געוואלט אונטערנעה- מען געגען קוריצין, דעם לעבעלינג פון יאהאן וואסיליעוויטש.

ענדליך איז דעם ארכיפיעסקאפ גענאדי גע- לונגען צו געווינען אויף זיין זייט דעם עפיקאפ פון סודאל, ניקאנט, און דעם דוכאוויק (בייכט- פאטער) פון יאהאן וואסיליעוויטש, ארכימאנ- דריט מיטראפאן. דורך דעם צווייטען האט ער שוין געקענט ווירקען אויף דעם גראספירסט. עס האט זיך גראדע געמאכט א גינסטיג געלעגענ- הייט דערצו. דער מיטראפאליט געראנטי איז געשטארבען דעם 28טען מאי 1489, א פערזאמל- לונג, אויף וועלכע עס האט געדארפט פארקומען דיא וואהל פון א נייעם מיטראפאליט, האט שטאטגעפונען דעם 17טען אקטאבער 1490 אונ- טער דעם פארווייז פון דעם גראספירסט'ס זון, וואסילי יאנאנאוויטש. אויף דיוער פערזאמלונג זיינען פארגעלעזען געווארען דיא פריהערדיגע קלאגען פון גענאדי און מען האט דאן פארגע- רופען דיא נאוווגאראדער ענטלאפענע, וועלכע האבען זיך אויפגעהאלטען אין מאסקווא, נעמ- ליך: דעם נאוווגאראדער פראטאפאפ גבריאל, דעם גייסטליכען דיאניסי, דעם מאנאך זאכאריא, און אנדערע.

איין טהייל פון דיא הויכע גייסטליכע, וועל- כע זיינען געווען איינפערשטאנען מיט גענאדי, האבען פארגעשלאגען, אז דיא בעקעהרטע צום יודענטהום זאלען בעשטראפט ווערען מיט פיי- ניגונגען אדער מיט'ן טויט. דער גראספירסט איז אבער געווען געגען דעם און דיא קירכע- פערזאמלונג האט זיך פענוגענט מיט דער פער- פלונג פון דער נייער לעהרע.

דיא אנגעקלאגטע זיינען אבער צוריקגעשיקט געווארען נאך נאוווגאראד, זיי זאלען דארטען חזר בתשובה זיין. גענאדי האט פענוצט דיא

טען „מאלאקאנע“, „שמשעלניק“ און אנדערע, וועלכע זיינען אונטער אנדערע נעמען און פאר מען פערבליעבען ביז היינטיגען טאג וויא, צום ביישפיעל, דיא סובאטניקעס.

נאך פון דיא ווייטערע ענטוויקלונג פון דיא „אידישע אפיקורסות“ וועלען מיר נאך האבען צו רעדען, ווען מיר וועלען צוקומען צו דער גע- שיכטע פון אידען אין פוילען ארום דער צייט, ווען גראף פאטאצקי (דער גר צדק) האט זיך בע- קעהרט צום יודענטהום.

אבער אונגעפער 50 יאהר נאך דיא אויבער- געגעבענע פאקטען, האבען זיך בעזאנדערס אויס- געצייכענט פאָלגענדע צוויי רוסען: מאַטוויי באַקשיץ און פּעאַדאַסי קאַסאַי, דער ערסטער האט זיך בעוועזען אין דעם יאהר 1554 און האט געמאכט פראַזעליטען (גרים) אין פערשידענע מאָנאסטירען. פּעאַדאַסי קאַסאַי איז געווען אַ געבירטיגער פון מאַסקוואַ, ער איז ערצויגען געוואָרען אין דעם הויז פון אַ באַיאַרין, וועלכער האט געהערט צום קעניגליכען הויף. קאַסאַי איז אין 1552 געגאנגען נאָך ליטאָ, וואו ער האט געהייראַט אַ אידישע טאכטער נאָכ- דעם וויא ער איז איבערגעגאנגען צום יודענ- טהום. ער איז אין 1555 ערשינענען מיט צוויי תלמידים אין ווייסרוסלאַנד, וואו זיי האָבען אַ- פונען פיעלע אנהענגער.

טהיילט געוואָרען צום טויט, און דעם 27טען דעצעמבער, 1503, זיינען זיי עפענטליך אין מאַסקוואַ פערברענט געוואָרען אין שטייגען.

דיווער נצחון פון דיא געגנער פון דיא „אידישע אפיקורסות“ האט אָבער ניט לאַנג גע- דויערט. דיא פערעהרער פון קוריצין און אלע בעקעהרטע צום יודענטהום האָבען אָנגעשטרענגט זייערע קרעפטען און האָבען אויסגעפיהרט אין 1505 ביי דעם גראַספירסט יאָהאַן וואַסיליעוויטש אַז מען זאָל איינשפאַרען דעם נאָווגאַראַדנער אַרכיעפּיסקאָפּ גענאַדי אין אַ קלויסטער אין מאַ- סקוואַ. דיא „אפיקורסים“ האָבען דאָן אויפגע- הויבען דעם קאַפּ, און פיעלע פון זיי, וועלכע האָבען פריהער צום שיין זיך צוריקגעקעהרט צום קריסטענטהום, אויס פורכט פאר פערפאָלגונגען, האָבען יעצט אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דיא מאַסקעס. עס זיינען ביסלעכווייז אויך צוגעקו- מען נייע אנהענגער, און דיא סעקטע איז גע- וואַסענען.

דער שיקזאַל פון דער סעקטע האט זיך אַלץ געוואָרפען אין דעם וואָגשאַל. זיא האט געהאַט זיענען און נידערלאַגען, נור אין דיווען קאַמפּף האט זיא ביסלעכווייז פערלאָרען איהר פריהער- דיגען כאַראַקטער און האט זיך צושפאַלטען אין טהיילען מיט אַזעלכע לעהרען, וועלכע זיינען גע- ווען אַ געמישעכץ פון יודענטהום און קריסטענ- טהום. עס זיינען ענטשטאנדען אזוי דיא סעק-

שליטענ-גלעקלעך.

שליטענ-גלעקלעך פון דער ווייט, לאַנגזאַם קומען אָן, דורך דיא קלאַרע רוהיגקייט זיך פערשפרייט דער טאָן...

העללער קלינגט עס, נעהנטער קוממט אין דעם קאלטען רוים, דאַנן ווערט שוואַכער און פערשטוממט וויא אַ בילד פון טרוים...

אפער וויא פאַר'כשוף'ט לאַנג, נאכדעם פלייבט מיין זינג, נאָך דעם זיססען גלאַקענקלאַנג ציהט עס מיך אַ היין...

יהושע.

ווייס באַצויגען איז דיא וועלט טיילען-ווייז אַרום, וויא פאַרפאַרען אין דער קעלט ליגט דיא לאַנדשאַפט שטום...

דיא לבנה רוהיג ציהט אויף דעם הימעל'ים, און אַ מחנה שטערען גליחת מיט אַ זיסער פלאם...

איינגעדעקט אין פלאַען ליכט, גלאַנצט דער האַרטער שניי און עס גלימצערען געדיכט פונקען אלערליי... רענווער, קאָאָ.

פיוזשען און ארבייטער פאליטיק.

ווייס, אז די נייע געזעצע וועלען נעהענטער פיוזשען דעם פאלל פון דער קאפיטאליסטישער כיכטעם".

דיוע רעדע איז געדרוקט געווען אין דעם „קאנגרעסיאנעל רעקארד“, וועלכער ווערט ארויסגעשיקט פריי אין צעהנדליגע טויזענדער קאפיעס צו די וואוטערס. (יעדער קאנגרעסמאן שיקט זיין רעדע צו די וואוטערס פון זיין דיסטריקט).

יעצט וועל איך אייך געבען אן אויסצוג פון א רעדע, וועלכע פראנסעס ווילארד, די בעריהמטע פרעזידענטין פון דעם קריסטליכען טעמפלע ראנס פעראייניג פון פרויען, האט געהאלטען אויף זייער קאנווענשאן אין באפאלא אין 1897:

„איך וואלט צוגעהערט—ניט נאר איך וואלט אפקויפען דורך בעסערע געזעצעבונג, אלס רעד זולטאט פון א קליגערען פאלאט אין די הענט פון מענער און פרויען, — איך וואלט נעהמען די גאנצע איינריכטונג, וואס מיר רופען ציוויליזאציע און אלצדינג וואס איז אויפגעטאן געווארען אין דיא פיער הונדערט יאהר זינט קאלומבוס האט געפונען דעם וועג אהער, און איך וואלט מאכען עס זאל זיין דאס אייגענטהום פון דעם גאנצען פאלק צוזאמען. איך וואלט פערלאנגט אללע זאלען ארבייטען מיט זייערע הענד אזוי פיעל ווי מען בעדארף פאר געזונטע קערפערליכע ענטוויקלונג, אבער אויף קיין פאל ניט אזוי פיעל פיוזשען מען ווערט פארמאטערט, און איך וואלט אלעמען געגעבען די מעגליכקייט צו נעהמען א גלייכען אנטהייל אין בילדונג און גוטע ערציעהונג. איך גלויב, אז עס איז פאלקאמען פראקטיש. אין דער אמת' איז די היינטיגע פיהרונג איינפאך איבערגעבליעבען פון דער באר באריי. איך גלויב אז קאמפעיטישען (קאנקורענץ) איז פערדאורטהיילט צום טוידט. דער טראסט, וואס זיין צוועק איז צו פערניכטען קאמפעיטישען, האט בעוויזען אז מען קען גאנץ גוט אויסקומען אהן איהר. וואס דער סאציאליסט ווייזט, איז אז די מענשהייט זאל בעהעררשען די גאנצע פראדוקצאן“.

מיסים פראנסעס ווילארד האט געשפילט א גרויסע ראליע אין דער טעמפלעראנס בעוועגונג. איהרע רעדען פלעגען געדרוקט ווערען אין אללע

2.

זונדער פארטיי—כא' ציאיאליסטען מיינען אין דער אמת', אז זיי האבען א פאטענט אויף דעם סאציאליזם מוס. עס הויבט זיך אבער גאר ניט אן! זינט פלאמי האט



געשריעבען זיין פאריהמעטען בוך „לוקינג בעק ווארד“, נעהט אן אין אמעריקא א סאציאליסטישע פראפאגאנדא גאנץ אונאפהענגיג פון די סאציאליסטישע פארטייען.

איך וויל אייך דא בעקאנט מאכען נאר מיט עטליכע ביישופעלען. איך וואלט געקענט א גאנצען ביכעל פון דער „צוקונפט“ אנפילען מיט ציטאטען.

מיט פינף יאהר צוריק איז אין קענסאס עלעקטעד געווארען דער קאנגרעסמאן רידזשלי. אט איז אן אויסצוג פון א רעדע, וועלכע ער האט געהאלטען אין קאנגרעס מיט דריי יאהר צוריק:

„די סאציאליסטען פערמעהרען זיך הונדערט מער, טויזענדער ווייס אין לאנד. זייער מאכט וועט אין קורצען זיך לאזען פיהלען אין קאנגרעס און אין יעדען ברענטש פון דער רעגירונג. זיי האבען דיא ריכטיגע רפואה פאר דיא וואקסענדע טראסט-פראגע, זייער גרונדשטיין איז דער ברייטער פרינציפ, דאס דער גאנצער קאפיטאל וואס מען בעדארף פאר דיא פראדוקצאן און פערטהיילונג (פראדאקשען ענד דיסטריביושען) פון אלע זאכען וואס זיינען נויטיג פאר דעם מענשליכען קאמפארט, פאר דיא גייסטיגע און געזעלשאפטליכע ענטוויקלונג, און וועלכע קענען ניט אנדערס געניצט ווערן וויא אויף א קהל'שען אופן, מוזען געהערען צום כלל. דורך דיוען איינפאכען פרינציפ וועלען זיי אויף אימער אפשאפען די אונטערטעהניגקייט צום קאפיטאל און וועלען מאכען, אז דער קאפיטאל זאל דיענען דעם מענשען, אנשטאט ווי היינט דער מענש דיענט דעם קאפיטאל. אלס איינער, וועלכער גלויבט אין די גרונד-פרינציפען פון סאציאליזמוס, האב איך פערגניגען פון דיוען ביל (עס האט זיך געהאנדעלט וועגען דעם גאלד-סטענדארד, זייל איך

קאפיטאל און די אנדערע וועט זיין די פארטיי פון ארבייט.

ווייסט איהר ווער האט עס געזאגט? וויין מאקוויי, דער געוועזענער אטויריטירטער פארלאמאנט פון דער פארטיי פאר דעם קאליגאטאריסט אין דער ארבייט טריישען-קאמישען וועגען דעם מיינערס-סטרייק. דינע רעדע האט ער געהאלטען פאר די סטודענטען פון הארווארד יוניווערזיט מיט א יאהר דריי צוריק. די רעדע איז נאטירליך פערזענליך געווארען אין פיעלע צייטונגען.

אין די לעצטע עטליכע יאהר זינט די טראסטס זיינען געווארען א ברענענדע פראגע, האט די פרעסע אנגעהויבען צו ריידען וועגען סאציאליזם. אין 1899 איז דעם „דענווער רעפובליקאן“ ערשינען א' עדיטאריעל, אין וועלכען עס איז געשטאנען אזוי:

„דער שטארקער פונקט פון דעם טראסט איז וואס ער קען פראדוצירען זעהר ביליג יעדע ווארע. ער שפארט איין, וואס אונטער קאמפעיטישען געהט אונזע אין ניוועז, דערמיט וואס ער יאפאט אב קאמפעיטישען. דאס איז גראדע וואס די סאציאליסטען פערלאנגען פאר די גאנצע פראדוקצאן. דער אונטערשייד צווישען סאציאליזם און א טראסט איז, דאס ווען קאמפעיטישען ווערט אפגעשאפט דורך א טראסט, ברענגט דאס נאר א פראפיט געוויסע פריוואט אייגענטימער, ווערענד די אפשאפונג פון קאמפעיטישען דורך דעם סאציאליזם גיט איבער דעם פראפיט פון דער פראדוקצאן צו דעם פאלק. אויב דער ערפאלג פון די טראסטס וועט בעווייזען, אז קאמפעיטישען איז גאר ניט, „דער לעבען פון טרייד“, ווי מען האט אונז איינגעוואהנט צו דענקען, נאר א שעדליכע פערשווערונג, דאן וועלען די טראסטס פארבערייטען אונזערע געדאנקען צו דער איינפיהרונג פון שטאטס-סאציאליזם.“

לעצטען זומער פלעגט אלע וואך ערשיינען א גאנץ טיכטיגער סאציאליסטישער ארטיקל פון פרעדעריק אדאמס אין דער „וואשינגטאן פאסט“, א העכסט רעאקציאנערע צייטונג. די זעלבע ארטיקלען פלעגען צו דערזעלבער צייט ערשיינען אין נאך אנדערע צייטונגען. ווער רעדט שוין פון הויסט'ס צייטונגען. צו דער צייט פון דעם קאליגאטאריסט האב איך געזעהען אן ארטיקל, וואו דער סאציאליזם איז פערטוהידענע געווארען — אין א קאמאלישען פלאט.

טעמפארענס בלעטער; עס זיינען פאראן אין אמעריקא מעהר ווי הונדערט זעלכע צייטונגען; אלע צוזאמען האבען זיי א צירקולאצאן פון אונגעפער 400,000 קאפיעס.

מיט צוויי יאהר צוריק איז דער קאמאלישער ארכיפייסקאפ קאריגאן ארויס מיט א דרשה געגען סאציאליזם. מיט א פאאר וואכען שפעטער איז ערשינען אין דער ניו יארקער „טיימס“ א לעטער, דאטירט דעם 14טען דעצעמבער 1901, פון דעם בעריהמטען פראטעסטאנטישען פאסטאר ניוטאן, וועלכער האט פארטהיידענע דעם סאציאליזם געגען דעם ארכיפייסקאפ, ער גיט איהם גאנץ פיינ די גאב. דער בריעה איז אבער צו לאנג איהם דא אין גאנצען צו איבערזעצן. ער שלעסט אזוי:

„וואס איז שייך צו מיר, בין איך זיכער מיט דעם זינג פון דעם סאציאליסטישען אידעאל, ווייל איך גלויב דאס דער מאדאלישער געזעץ איז די הארץ פון דער וועלט.“

די „טיימס“ האט אפיסעל מעהר לעזער ווי די סאציאליסטישע בלעטער אין אמעריקא... די דעראקציע האט געשטעלט דעם בריעה אונטער א פעטען קעפעל: „רעווענד ניוטאן איבער דעם סאציאליזם.“

היינט, ווען איהר ווילט עפעס הערען וועגען דעם קלאסען-קאמפא, קען איך אייך אויך געבען א ביישפיעל:

„אונזערע וואטערס הויבען שוין אן איינצו-טהיילען זיך. אין איינקלאג מיט דעם געזעץ פון דער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט, מוזען זיי וואס ווייטער נאך שארפער צוטהיילען זיך אויף אזוינע וואס זיינען צופרידען מיט זייער לאנגע און אזוינע וואס זיינען אונצופרידען מיט זייער לאנגע. פריהער אדער שפעטער מוז דאדורך ווערען בעשטימט די איינטהיילונג פון די אמעריקאנער וואטערס אין צוויי גרויסע פאליטישע פארטייען. די פארטיי פון די צופרידענע וועט זיך צונויפשארען אונטער איין פאנהע און די פארטיי פון די אונצופרידענע אונטער א' אנאנצ דערע. דינע אפזונדערונג וועט זיך שטענדיג ענטוויקלען אלץ שארפער, ביז וואנען די פארטיי פון די אונצופרידענע, וועלכע איז אין דער מאיאריטעט, וועט אריינקריגען אין איהרע הענד די רעגירונג, און דאמאלס וועלען זיי זיכער איבערמאכען די היינטיגע סיסטעם פון פערטהיילונג פון רייכטהום נאך א קליגערען און א גערעכטערן פלאן. איין פארטיי וועט זיין די פארטיי פון

„גענאסע בראג, אונזער קאנדידאט פאר מעיאר, האט 541 וואוטס. אין דער עלעקשאן לעצטען נאָוועמבער האט טאָלידא אפגעגעבן 1571 וואוטס פאר אונזער סטייט מיקעט. אלזא, עס איז קענטיג, אז דער גרעסטער טהייל פון זיי זיינען דזשאנ'עס אנהענגער מיט דעם סאציאל-ליזמוס אויף'ן צווייטען פלאן". מילא, וועגען זייער סאציאליזמוס מעג מען האבען אנאנדער מינונג ווי דער קארעספאנדענט פון טאָלידא. מען קען איהם אבער אננעהמען פאר אז ערות, אז דער גרעסטער טהייל פון די סאציאליסטישע וואוטערס פון טאָלידא זיינען צו דערוועלדיגער צייט דזשאנ'עלייט.

סלאבאדין איז איבערהויפט א גרויסער אויסקלייבער: ער וויל ניט אבי וועלכע וואוטס, זיי מעגען אפילו זיין סאציאליסטישע; ער וויל נאך ארבייטער-וואוטס. זעהר שעהן. נא, האט דזשאנ'ס געהאט די מאיאריטעט אין די גרעסטע פינף שטעדט פון דעם סטייט אהייא, נעמליך אין קלווילענד, סינסינעטי, קאלאמבוס, טאָלי-דא און דייטאן. געגען איהם האבען געשטימט די פארמערס און די קליינשטעדטעלדיגע ביר-גער. נאך ווער ווייט? אפשר איז נאך א סברה, אז די מאיאריטעט פון די וואוטערס אין די גרויסע שטעדט זיינען קאפיטאליסטען און זיי האבען דאס געשטימט פאר דזשאנ'ס? די אמת'ע פראָטעסטאריער האבען פיליכט נאך גע-שטימט פאר מאַרק האַנאַ'ס קאנדידאט, וועל-כער איז עלעקטעט געווארען! וואס מיינט איהר?

איך האב בעוויזען מיט ציפערן, אז די מייס-טע סאציאליסטישע וואוטס זיינען צוגעקומען אין יענע סטייטס, וואו די פאפוליסטישע בעווע-גונג איז אמאל געווען שטארק; וואו זי האט קיינמאל ניט געשפיעלט קיין ראַליע, דאָרטען איז דער צוואוואקס פון סאציאליסטישע שטימען גע-ווען קלענער. פון דעם ציה איך דעם שלום, אז די סאציאליסטישע פארטיי האט גע'יחש'ענט פאפוליסטישע וואוטס. סלאבאדין ציטירט אין זיין ארטיקל די ווערטער פון א סאציאליסטי-שען רעדנער פון די וועסט (ער מיינט וואַלטער טאָמאַס מילז), וועלכער האט ערקלערט, אז עס זיינען דאָרטען פאראן א האלבער מיליאן וואו-טערס וואס זיינען גענייגט צום סאציאליזמוס, ווער זיינען זיי? געוועזענע פאפוליסטען, וואס זיינען אין 1896 צוגעשטאנען צו בריינענע, ער-קלער איד. דער אלטער פארטיי-פאראורטהייל געגען די פאפוליסטען איז ביי די סאציאליסטען

(„דהי ניו סענטשורי", דעם 18טען אָקטאָבער, 1902).

* * *

יעצט פעהשטעהט איהר שוין פון וואנען נעה-מען זיך סאציאליסטישע שטימען אין די ער-טער, וואו מען האט קיין סאציאליסטישען אג-יטאטאָר, קיין סאציאליסטישען פארטיי-בלאט אין די אויגען ניט געזעהען? די צאָהל פון יענע וואס שטימען פאר קאנדידאטען פון סאציאליסטישע פארטייען איז נאך א קליינער טהייל פון דער גרויסער מאסעס, וואס סימפאטהיזירען מיט דעם סאציאליזמוס. ביי דער לעצטער עלעקשאן האבען די סאציאליסטישע קאנדידאטען אין דעם סטייט אהייא געצויגען, ווי מען מעלדעט, אז ערד פון 20,000 וואוטס, אבער דזשאנ'ס האט נאך מיט פיער יאהר צוריק געקראגען 106,000 וואוטס. סלאבאדין זאגט, אז איך האב ניט בעוויזען דאס די וואוטס פון זיין פארטיי שטאמען פון יענע הונדערט און זעקס טויזענד וואוטס. איך האב עס טאקע ניט געזוכט צו בעווייזען, ווייל איך האב געדאכט, אז עס איז קלאר פאר יעדען איינעם וואס וויל זעהען. איך קען עס אבער פיליכט בע-ווייזען.

פאלד נאך יענער עלעקשאן האט די „ניו יארקער פאָלקסצייטונג" געזאגט, „דאס די 106,000 פיר דען זאגענאנטען מוניציפאליסטישען ליסטען דזשאנ'ס אים שטאטעט אהייא אפגעגעבער נען שטימען אימערדיין איינע שטרעמונג צו גונס-טען סאציאליסטישער טענדענצען בעווייזען". ווייטער דערצעהלט דיזע צייטונג אין דעמזעלבען עדיטאריעל, דאס איהרער א גענאסע האט ביי א גרויסען קאמפיוזיטינג אין קלווילענד גע-שטעלט דזשאנ'סען, „די פראנץ אויב ער פיר בע-זייטיגונג דעם לאַהדן-סיסטעמס און עטאפלירונג איינעם גענאסע-שאפטליכען געמיינוועזענס זיי", און דזשאנ'ס האט אויף דער פראגע, „עמפאטיש געאנטווארטעט: גאנץ געוויס, עס גיבט יא קיין נען אנדערן אויסוועג". („ניו יארקער פאָלקס-צייטונג", 28 נאָוועמבער, 1899).

אויב פראסט איריש הייבט דאס, אז דזשאנ'ס איז א שטיקעל סאציאליסט און זיין וואוט שטאמט פון מענשען וואס סימפאטהיזירען מיט דעם סאציאליזמוס, ווען די „פאָלקסצייטונג" זאגט אזוי, דארף מען נאך א בעסערן בעווייז? אויב דאס איז נאך ניט גענוג, האט איהר דא א רעפארט פון טאָלידא, דאטירט דעם 6טען אפריל 1902, וואס איז ערשינען אין דעם „וואַיר-קער":

אויסגעזעהן אין דער ווירקליכקייט. איינער פון די וויכטיגסטע פאפוליסטישע סטייטס איז געדווען קאלאראדא. דארטען האבען די פאפוליסטען געהאט אמאל זייערן א גאווערנאָר; דאָרטען האבען זיי צעהן יאהר געהאלטען דיא רעגירונג אין זייערע הענט. אין קאלאראדא האבען דיא פארמערס אויסגעמאכט אין 1890 סך הכל 21.8 פראצענט און אין 1900 נאָר 23 פראצענט פון אלע מענער וואָס זיינען פערדינענער, שוין איינגעדעכענט אלע פארס-ארבייטער. איהר מענט אָננעהמען, אַז דער פראצענט פון די ווארמערס איז אויך אונגעפעהר דערזעלבער. ווען אפילו אלע פארמערס וואלטען געשטימט פאר די פאפוליסטען, וואלטען זיי אויך נישט געהאט די מאיאריטעט אין סטייט. עס איז אלץ קלאר, אַז דיא וואוטס האבען געמוזט קומען פון ארבייטער. קאלאראדא, מוזט איהר וויסען, איז אַ סטייט פון מיינערס, און די מיינערס פון קאלאראדא זיינען געווען אַ מאכט אין דער פאפוליסטישער פארטיי. סלאבאָדין מיינט אַז, זיי האבען זיך צושיידט וועגען איינע פון די פאפוליסטישע רעאקציאָנערע פארדערונגען—די זיל-פער געלד פארדערונג. עס איז ווירקליך צום לאכען! די מיינערס פון קאלאראדא זיינען אין דער פארדערונג געווען מעהר פאראינטערעסירט ווי די פארמערס. כל זמן עס איז געווען א געזעץ אַז די אמעריקאנער רעגירונג מוז אלע יאהר איינקויפֿען אויף פופציג מיליאָן דאָלאַר זילבער, איז דער פרייז פון זילבער געווען הויך. די אויף פופציג פראצענט, און א סך מינען האט זילבער-מיינס אין קאלאראדא. זיינען געווען שטענדיג ביזי און די מיינערס האבען געהאט שטענדיגע ארבייט און גוטען לוי. ווען דער קאנגרעס האט אין 1893 אפגעשאפט דיזען געזעץ, איז דער פרייז פון זילבער פאלד געזונקען מען געמוזט צומאכען, און די מיינערס זיינען געדליעבען אַהן ברויט. פארשטעהט איהר שוין וואָס פאַר אַ בעדייטונג די „רעאקציאָנערע פאַרדערונג“ האָט געהאט פאַר די גרופע-ארבייטער אין קאלאראדא? זיי האבען געהאפט, אַז ווען די פאפוליסטישע פארטיי זאל אויספיהרען, וועלען זיי ווייטער קריגען שטענדיגע ארבייט און גוטע לוינען.

אויך וויל דאָ נישט ארוינגעהן אין די זילבער-פראגע. אויך וואלט געקענט בעווייזען אַז דער געשרי, דאָס די פאָדערונג איז אַזוי שערליך פאַר די אינטערעסען פון דער אַרבייטער-קלאַסע, איז נישט ווערט קיין אויסגעפלאַזענע איי.

פון דער איסט אַזוי שטאַרק, אַז זיי ווילען דערפון גאר נישט וויסען. סלאבאָדין איז נישט דער איינציג געד אין דיזער הינזיכט. הילקאָוויץ האט אנגערעכענען אַ בוך איבער די געשיכטע פון סאַציאַליזמוס אין אמעריקא; ער דערצעהלט דארטען פון אלערליי קאמוניסטישע קאָלאָניעס, פון פיטישניקע פראפאגאנדא פעראיינען, וואס האבן עקסטרירט מיט א יאהר דרייסיג—פיערציג צוריק, פון די גרינבעקער, פון דער הענרי דזשאָרדזש בעוועגונג, אבער פון דער פאפוליסטישער בעוועגונג, וואס א סך סאַציאַליסטען האבען אין איהר אַנטהייל גענומען און וואס איהר פלאטפאָרם איז געווען א סך נעהענטער צום סאַציאַליזמוס ווי די פלאטפאָרם פון די גרינבעקער, — פון דער פאפוליסטישער בעוועגונג האט ער גאר נישט וואס צו זאָגען. דאס זיינען נישט מיינע רייד, דאס זאָגט וועגען זיין בוך סיימאָנס, דער רעדאקטאָר פון „אינטערנאַציאָנאַל סאַשעליסט רעוויז“, — אליין אן אונקאָמד פראַמיסליכער אַז עס ברענט גאר; אבער סיי מאָנס שטאַמט פון די וועסט און ווייס וואס עס טהוט זיך דארטען. די סאַציאַליסטען פון די איסט זיינען פשוט נישט בעקאנט מיט די פארטייען אין די וועסט. פון וואָנען זאָלען זיי זיין בעקאנט? די קאפיטאַליסטישע פרעסע פערשווייגט יעדע פראַטעסט בעוועגונג, די סאַציאַליסטישע פרעסע האט צוליב פארטיי-אינטערעסען אויך אימערצו פארשוויגען יעדע ראדיקאַלע בעוועגונג אויסערהאלב דער סאַציאַליסטישער פארטיי, ביז ענדליך אפילו די פיהרער פון דער פארטיי אין די איסט וויסען אויך נישט פון די פאַלקס-בעוועגונגען אין די וועסט. סלאבאָדין'ס אַרטיקל בעווייזט עס גאָנץ דייטליך. איהם ווילט זיך נישט גלויבען, אַז דיא היינטיגע סאַציאַליסטישע בעוועגונג אין די וועסט איז די יורשטע פון דער פאפוליסטישער בעוועגונג. אין דער אמת'ן, ווי קען דאָס זיין? די פאפוליסטישע פארטיי איז דאָך געווען א „פארטיי פון פארמערס, דורף פארמערס און פאַר פארמערס“, און עס דאכט זיך איהם, אַז די סאַציאַליסטישע פארטיי איז א פארטיי וואָס בעשטעהט פון ארבייטער, פון פראַלעטאַריע. ער וויל צוגעבען אַז עס זיינען געווען פראַלעטאַריע וואָס זיינען מיטגערעסען געוואָרען אין די פאפוליסטישע בעוועגונג, אבער, מאכט ער, „זיי זיינען נישט געווען די וואָס האָבען געהאט דעם איינפלוס אין דער פאפוליסטישער פארטיי.“

נ, לאַמיר'ישע אַ קוק טאָן ווי די זאך האָט

זייט דעם לעצטען פרעזידענטשאל קאמפין, ווען עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז די דעמאָ קראַטישע פאַרטיי האָט קיין אויסזיכטען נישט צו ערוועהלען אַ פרעזידענט, האָבען זיך פּיעלע פאַ פּאָליטישע פיהרער אָנגעשלאָסען אָן דער סאַ ציאַליסטישער פאַרטיי. אין דעמועלפּיגען קאַ לאַראַדאָ, איז דער ווייס־גאַווערנאָר קאוטס, וואָס איז ערוועהלט געוואָרען אין 1900 אויפ'ן פיוזשאן טיקעט פון די פּאָפּוליסטען און דעמאָקראַטען, געוואָרען אַ מעמבער פון דער סאַציאַליסטישער פאַרטיי. קאוטס איז אַ בעקאַנטער טרייד־יוניאָניסט און וואָלט אַ געוויסען איינפלוס. ווייטער, ווען אַ ווייס־גאַווערנאָר פערלאָזט די פאַרטיי, וואָס האָט איהם עלעקטער, און שליסט זיך אָן צו אַנאַנדערער, מאַכט דאָס א'ן איינדרוס אויף די וואַטערס. נאַטירליך. ביי אַ געהיימען באַלאַט קען מען נישט דערווייזען מיט די נעמען, וועלכע פּאָפּוליסטישע וואַטערס האָבען זינט דעם געשטימט פאַר די סאַציאַליסטישע פאַרטיי, עס איז אבער פאַראַן אַריפּעטיקע אויף דער וועלט: אויב די סאַציאַליסטישע שטימען זיינען נישט געקומען פון די פּאָפּוליסטען און דעמאָקראַטען, שטאַמען זיי נישט אַנדערס פון די רעפּובליקאנער; דאָן האָבען דאָך די רעפּובליקאנער גע'מוזט אָנווערען וואַטס, וויאזוי אבער האָבען זיי געזענט איבער די פּאָפּוליסטען און די דעמאָקראַטען?

ווי געזאגט, האָבען אין דער פּאָפּוליסטישער בעוועגונג אַ שטאַרקען אַנטהייל גענומען די טרייד־יוניאָניסטען; אבער דאָ מוז איך אייך מעלדען, אז די סאַציאַליסטישע פאַרטיי איז גאָר נישט קיין רייז־פּראָבלעמאַרישע פאַרטיי. אין די וועסט זיינען צו איהר צוגעשטאַנען אַ סך פון די פּאָפּוליסטישע פאַרמערס גופא, און זיי זיינען די סאַמע רעוואָלוציאָנערע, אונקאַמפּראַמיסליכע; פאַרקעהרט, די קאַמפּראַמיסלעך זיינען גראַדע די טרייד־יוניאָניסטישע מיטגלידער פון דער פאַרטיי. ווי געפּעלט אייך גאָר אזא סורפּריז? נור לאָמיק אייך דאָס בעווייזען. מיט אַ קורצע צייט צוריק האָט דער סאַציאַליסטישער סטייט קאָמיטע פון נעבראַסקאַ אפּגעוויזען א'ן אפּליקיישאַן פאַר אַ טשאַרטער פון אַ לאָקאַל, ווייל די מאַיאָריטעט פון די מעמבערס בעלאַנגען צו דער מיטעל־קלאַסע. מיט אַזעלכע מיטעל זוכט מען צו מאַכען די סאַציאַליסטישע פאַרטיי פאַר אַ פּראָבלעמאַרישע פאַרטיי. ווען זי וואָלט ווירקליך זיין אַ פאַרטיי פון פּראָבלעמאַריער, וואָלט מען אַזעלכע מיטעל גאָר נישט געדאַרפט.

סאַציאַליסטען האָבען דאָ גאָר נאָכגעזאגט, וואָס די פאַנקירען האָבען גערעדט, אבער פאַר אונזער צוועק איז די פּראָגע גאָר נישט וויכטיג: זאָל זיין, אז דינע פּאָדערונג איז געווען רעאַקציאָנער, זאָל זיין, אז זי איז געווען געגען די איינער מערעסען פון דער ארבייטער־קלאַסע בכלל, די מיינערס פון קאַלאָראַדאָ אבער וואָלטען ופּן איהר געהאַט נוצען; און נישט גאָר די מיינערס, וואָרום די מיינס פערברויכען אַלערליי מאַטעריאַלען, מאַשינען, געצייג, און אזוי ווייטער; ווען די מיינס זיינען בעשעפטיגט איז דער גאנצער סטייט קאַלאָראַדאָ בעשעפטיגט. דערפאַר זיינען די ארבייטער פון קאַלאָראַדאָ געווען די הויפּט־שטיצע פון דער פּאָפּוליסטישער פאַרטיי.

* * *

פון וואָנען האָט זיך גענומען דער סאַציאַליסטישער וואַטס אין קאַלאָראַדאָ? פון דער וועסטערן פערדערישאַן אָו מיינערס, וועלכע האָט זיך ערקלערט צו גונסטען פון דער סאַציאַליסטישער פאַרטיי און האָט שטאַרק אַגיטירט פאַר די פאַרטיי ביי די עלעקשאַנעס. ווער זיינען אבער די וועסטערן פערדערישאַן אָו מיינערס? דאָס זיינען דינעלביגע ארבייטער וואָס סטריקען איצטער געגען דעם זילבער־טראַסט. איז שוין קלאָר, אז ווייניגסטענס אין קאַלאָראַדאָ זיינען די סאַציאַליסטישע וואַטס געקומען פון די פאַרפּאָליטיש־דעמאָקראַטישע פיוזשאַניסטען?

דאָס זיינען אַזעלכע פאַקטען, וואָס סלאָבאָר דיין האָט זיי געדאַרפט וויסען און נישט ריידען אין דער וועלט אַרײַן, אז אפּשר זיינען די סאַציאַליסטישע שטימען פון קאַלאָראַדאָ גאָר געקומען פון די רעפּובליקאנער, וואָרום, „א מינאָריטעט פאַרטיי — פערשטעהט איהר — איז אַ מעהר פרוכטבאַרער פּעלד פאַר סאַציאַליסטישע זריעה ווי די פאַרטיי וואָס האָט די רעגירונג אין האַנד!“ ווייל אין דעם סטייט קאַלאָראַדאָ איז די רעפּובליקאנער פאַרטיי געווען אין דער מינאָריטעט, איז זי שוין גאָר געוואָרען אַ „מינאָריטעט־פאַרטיי“, — די רעפּובליקאנער פאַרטיי, וועלכע האָלט די גאַנצע רעגירונג פון די פערדייניגטע שטאַטען אין איהרע הענד! ווער רעדט שוין פון דעם אז אַלע טראַסטס, אַלע פאַנקען האָבען ביז יעצט געהאַלטען די רעפּובליקאנער פאַרטיי אין זייערע הענד? דאָס איז „א פרוכטבאַרער פּעלד פאַר סאַציאַליסטישע זריעה!“ אזוי ווייט קען מען פערקריכען ווען מען וויל אויס פאַרטיי־פלינדערייט אפּליי־קענען פאַקטען, וואָס יעדער איינער קען זעהען.

איד וואלט געקענט בריינגען א סך אנדערע ארטיקלען, וועלכע זיינען אין דעמועלעכע זין געשריבען געווארען צו דער צייט פון דער דע-באטע איבער פיוזשאן אין קאליפארניא; אבער עס וועט גענוג זיין איין ארטיקלעך פון דעם אר-גאניזער פון דער סעקציאן אזאזא, איינע פון די שטארקסטע לאקאלס אין קאליפארניא, וועל-כע בעשטעהט, ווי ער זאגט, הויפטזעכליך פון פארמערס. „פון די רעפארטס פון אונזער סטייט קאנווענשאן ווייזט זיך אויס, דערזעהלעט ער, אז די פארמערס פערמייניגן זיך אויף די פרינציפען פון סאציאליזמוס גיכער, איידער זייערע ברידער, די לאהן-ארבייטער, און דעם פארמערס מלאכה איז זעהר קענטיג אין דער סטייט-פלאטפארם. דאס געפאלט גאר ניט דיא יעניגע, וואס ערקלערען, אז די גאנצע סאציא-ליסטישע בעוועגונג איז ארגאניזירט נאך פאר דעם לאהן-ארבייטער. די ברייטע פרינציפען פון אלגעמיינע ברידער-שאפט און די גרויסע אל-געמיינע בעפרייאונגס-בעוועגונג ווערט אין גאנצען פערנעסען אין דיווער ערקלערונג פון דער לאהן-ארבייטער קלאסע. האבט זיך, א'ן אטאקע אויף די גרויסע טראסט מאנאפאלען, וועלכע דערשטיקען אלע אינדוסטריעלע שקלא-פען צוגלייך, האט געזאלט זיין גענוג צו פער-אייניגען אונזערע קרעפטע און בענעפיטען אלע-מען, ניט נאר די ארבייטער-קלאסע“.

עס איז גאנץ קלאר, אז דער פארמער האט נאר א קנאפען אינטערעס אין דעם טרייד-יוניאניסטישען קאמפא, און ער איז נאטירליך געגען א פערמייניגונג מיט א יוניאן-פארטיי. דאס איז בפירוש געזאגט געווארען פון דער קאמ-פראמיסליכער זייט, וועלכע האט בעהויפטעט אז געגען „פערמייניגונג אויסשליסליך מיט דער לאהן-ארבייטער-קלאסע“ זיינען „יענע פארטיי-מעמבערס, וועמעס בעשעפטיגונג און אונמיטעל-בארע אינטערעסען ליגען אין ערגעץ אנאנדער קלאס“. (בריעה פון וו. ג. ראנדאל פון האלי-וואד, קאליפארניא, דעצעמבער 1, 1902, אין דערזעלבער צייטונג.)

דערפון קענט איהר זעהען, ווי ווייניג סלא-באדין איז בעקאנט מיט דער לאגע אין די וועסט. און סלאבאדין איז ניט אבי ווער, ער איז געווען דער נאציאנאל-סקערעטער פון דער סא-ציאליסטישער פארטיי אין א העכסט-קריטישען מאמענט. ווען די איבריגע מיטגלידער פון דער פארטיי אין די איסט וויסען ניט מעהר וויא

קענט איהר זיך פארשטעלען, אז די חברה אגדות אחים אנשי בערדיטשעוו זאל פאסען א בעשלוס אז א מאיאריטעט פון איהרע גבאים מוזען זיין געמל'טע? ווען מען איז געצוואונגען אנצונעה-מען א „פראצענט נארמע“ פאר נישט-פראלעטא-ריער, בעווייזט עס נאך, אז היינצוטאג זיינען די מיטעל-קלאס-עלעמענטען זעהר שטארק פער-טראטען אין דער פארטיי.

יעצט ספעציעל וועגען פארמערס.

מיט אנדערטהאלבען יאהר צוריק, צו דער צייט פון דער פיוזשאן פון די סאציאליסטען מיט דער יוניאן-ארבייטער-פארטיי אין קאלי-פארניע, זיינען פערעפענטליכט געווען אין דעם „לאס אנדזשעלעס סאשעליסט“ א רייע בריעה פון פארטיי-מעמבערס איבער פארטיי-טאקטיק. איך האב דא קיין פלאטץ ניט אלע איבערצו-געבען. איך וועל געבען א פאָר ביישפיעלען. דער שטאנדפונקט פון די געגנער פון פיר-זשאן מיט דער ארבייטער-פארטיי אין קאלי-פארניא איז אזוי אויסגעדריקט געווארען דורך איינעם פון די פיהרער פון יענער ריכטונג, ערגאר אלדערמאן פון סאקראמענטא, אין א'ן ארטיקלעך אין דעם „לאס אנדזשעלעס סאשע-ליסט“ פון דעם 22טען נאוועמבער 1902.

„ווען עפעס א מין קאמפראמיס-פארשלאג וואלט געקומען צו אונז פון קאפיטאליסטען אדער זייערע פערטרעטער, וואלטען מיר גע-וואוסט וואס צו זאגען. אבער א'ן ארבייטער-פארטיי! א'ן אמת'ע פראלעטארישע ארגאניז-זאציאן! א יוניאן-ארבייטער-פארטיי! וואס נאך קען א סאציאליסט זאגען וועלכער האט די גאנ-צע צייט געדענקט אז די סאציאליסטישע פאר-טיי איז איינפאך א פראלעטארישע ארגאניזא-ציאן פון די ארבייטער צום צוועק צו נעהמען בעזומץ פון דער רעגירונגס-מאשין? און דא ווערט פלוצלונג געפארען א יונגער ריעז, א פאר-טיי, וועלכער ערפילט אלע פאדערונגען פון דער סאציאליסטישער פארטיי, קלאסען-בעוואוסט ווי די הארץ קען נאך ווינשען... איך בין שוין זעהר אפט געצוואונגען געווען צו פייטען אין דער פארטיי פאר דעם פרינציפ, דאס אונזער פארטיי איז ערסטענס א סאציאליסטישע און נאך צווייטענס א'ן ארבייטער-פארטיי... דאס וויכטיגסטע בעוואוסטזיין פאר סאציאליסטען און די סאציאליסטישע פארטיי איז דאס בע-וואוסטזיין פון סאציאליזמוס און ניט בלויז קלאסען-בעוואוסטזיין, וועלכע די נייע פארטיי האט גענוג“.

רעוואלוציאנערע וואוטס, און עס איז א צייכען, אז די וואוטערס זיינען איינפערשטאנען מיט דער טאקטיק פון דער סאציאליסטישער פארטיי. ווען אבער עס זיינען זייטיגע סימפאטיי-זערס, וועלכע האבען אפגעגעבען זייערע וואוטס פאר די סאציאליסטישע פארטיי, ווייל זיי זיינען אלליין דערגאנגען צום סאציאליזמוס, סיי דורך דעם איינפלוס פון די פערשידענע רעפארם-פעוועגונגען, סיי דורך די אלגעמיינע פרעסע, — פארטיי זיי אנהאלטען מיט איהר היינטיגער טאקטיק?

(שלום פאלנט.)

סלאבאדאן וואס עס טהוט זיך אין די וועסט, וואס פאר א פעווייז דארף מען נאך מעהר אז די סאציאליסטען פון די איסט פערשטעהען ניט די סאציאליסטען פון די וועסט? מען האט שוין מיר געשטעלט די פראגע, וואס וויל איך פעווייזען דערמיט, אז די סאציאליסטישע שטימען זיינען געקומען פון דער פאליסטישער פעוועגונג, — וואס מאכט דאס אויס פון וואנען זיי זיינען געקומען? פרעגט מען. עס האט א גאנץ וויכטיגע, פראקטישע בעדייטונג, ענטפער איך. ווען די סאציאליסטישע פארטיי האט געקראנגען די 280,000 וואוטס דורך איהר אייגענע אגיטאציע, קען מען זיך איינריידען, אז דאס זיינען אונקאמפראמיסליכע,



ווערטה-טהעאריען.

מעהר וויא א זאך איז ווערטה. דאך איז גוט ווער גען דעם צו דערמאנען, ווייל פיעלע פון דיא טהעאריעסיקער האבען וועגען דיזער איינפאכער ערשיינונג פערנעכען. דער גאנצער טראבעל פון דער טהעאריע פון אָנגעבאט-און-נאכפראגע בע-שטעהט אייגענטליך אין דעם וואס מען מישט צוזאמען ווערטה מיט פרייז. מען מוז אויך ניט צוזאמענמישען דעם ווערטה פון א זאך אלס ווארע און דעם ווערטה פון דערזעלבער זאך אלס געברויכס-מיטעל. דאס וואס א זאך איז ווערטה פאר דער פערזאן וואס געברויכט זיא, נאכדעם וויא זיא איז צוריק געצויגען געווארען פון'ס געזעלשאפטליכען מארק און ווערט פער-צעהרט אינ'ם פריוואט געברויך, איז זא צו זאך גען פריוואט-זאכע. דיא זעלבע זאך קען האבען פיעלע פערשידענע ווערטה פאר פערשידענע פערזאנען. דיזער ווערטה האט גאר ניט צו טהון מיט'ן ווערטה וואס דיזעלבע זאך האט, ווען זיא איז נאך א ווארע אויפ'ן געזעלשאפטליכען מארק איידער זיא ווערט צוריק געצויגען פאר'ן פריוואט געברויך. דער ווערטה וואס א זאך האט אלס ווארע שטעהט אין קיין בעציהונג מיט דעם ווערטה פון א זאך אלס געברויכס-מיטעל,

8.

די ארבייטס-ווערטה-טהעאריע.

יא ארבייטס-ווערטה טהעאריע, אין איהר פאלענדעטער פארם וויא מיר געפינען זיא ביי קארל מארקס, ער-קלערט דיא אורזאכע און די מאס פון דעם ווערטה פון ווארען



אין א ווארענגעזעלשאפט אויף אזא אופן, דאס מען קען פערשטעהען אללע ערשיינונגען אינ'ם עקאנאמישען לעבען פון דער געזעלשאפט. אבער אום מיר זאלען קענען פערשטעהען דיזעז טהע-אריע מוזען מיר האלטען אין זינען דעם אונטער-שיער צווישען ווערטה און פרייז.

אין פלוג דוכט זיך, אז דאס איז אזא פראם-טע זאך דאס מען דארף וועגען דעם אפילו ניט ריידען: אלע ווייסען דאס אמאל קויפט מען זאכען אונטער'ן ווערטה, דאס הייסט, דער פרייז וועלכען מע בעצאהלט איז קלענער פון'ס ווערטה, און אמאל מוז מען בעצאהלען

טאג קאמפליצירטע ארבייט קען פעררעכענט ווערען פאר צוויי, דריי אדער מעהרערע טעג פון איינפאכער ארבייט, נאך דעם גראד פון דער קאמפליצירטהייט אבער עס בלייבט שליסליך אלץ א געוויסע צאהל טעג איינפאכער מענשליכער ארבייט. דער ווערט פון א ווארע הענגט דארום אפ פון דער צאהל שטונדען אדער טעג איינפאכער ארבייט, וואס איז אוועקגעגאנגען אויף איהר פראדוקצאן. ווען צוויי ווארען ענט האלטען אין זיך דיעזעלבע מאס מענשליכער ארבייט, האבען זיי דעמאלטען ווערט און ווערען אויפ'ן מארק אויסגעטוישט גלייך אויף גלייך, אדער, אין אונזער געזעלשאפט, וואו אלע ווערט אדער, אין אונזער געזעלשאפט, וואו אלע ווערט טהע דריקען זיך אויס אין דער פארמע פון געלט, זיי ווערען ביידע אויסגעטוישט פאר דער זעלבער סוממע געלט.

מען מוז אבער אימער געדענקען, אז דא האנדעלט זיך וועגען א געזעלשאפטליכע ערשיי-נונג. דער ווערט פון א ווארע הענגט דארום נישט אפ פון דעם, וויפיל ארבייט פון אירגענדר וועלכען פרוואט-פראדוצענט אדער פראדוצענער טען זי א ענטהאלט אין זיך, זאגנערן וויפיל מענשליכע ארבייט פון דורכשניטליכער ארבייטס-קראפט ביי דער אנווענדונג פון דיא געוועהנליכע פראדוקצאנס-מיטעל, וועלכע ווערן געברויכט אין דער געזעלשאפט, עס מוז פערברויכט ווערען אויף דער פראדוקצאן פון דיזער ווארע. מיט אנדערע ווערטער: א ווארע איז נישט ווערט אזוי פיל, וויפיל ארבייט עס איז צופעליגער ווייזע פערברויכט געווארען אויף איהר פראדוקצאן, אונטער בעזאנדערע אומשטענדען, זאגנערן וויפיל ארבייט עס דארף פערברויכט ווערען אויף דער פראדוקצאן פון דיזער ווארע אונטער דיא פראדוקצאנס-אומשטענדען און מיט דיא פראדוקצאנס-מיטעלען, וועלכע זיינען איינגעפיהרט אין דער געזעלשאפט.

דיעזעס איז ריכטיג וועגען אלע ווארען, וועלכע ווערען פערקויפט אויפ'ן מארק. אין א ווארענגעזעלשאפט, וואו דיא מעהרצאהל מענשען לעבען פון דעם, וואס זיי פערקויפען זייער ארבייטס-קראפט צו אנדערע, איז דיא מענשליכע ארבייטס-קראפט פונקט אזא ווארע אויפ'ן מארק וויא יעדע אנדערע און איהר ווערט אלס ווארע ווערט בעשטימט פון דיזעלבע געזעצען וואס בעשטימען דעם ווערט פון אנדערע ווארען. דיא מענשליכע ארבייטס-קראפט איז דא

אבוואהל יעדע ווארע מוז נאטירליך אויף האנדעל געברויכט-ווערט ווייל מענשען פראדוצירען נישט און האנדלען נישט מיט זאכען, וועלכע זיי ווילען נישט געברויכען. מיט אנדערע ווערטער: איידער א זאך קען האבען ווערט אלס א ווארע, רע מוז זי האבען געברויכט-ווערט, אבער דער פאקט אליין דאס זיאל האט געברויכט-ווערט, מאכט זיאל נאך נישט פאר קיין ווארע.

אום א זאך זאל זיין א ווארע, אום זיאל האבען ווערט א אויפ'ן געזעלשאפטליכען מארק, מוז זיאל זיין דער פראדוקט פון געזעלשאפטליכער ארבייט, פון ארבייט וועלכע א מענש האט געספענט צום נוצען פון דער געזעלשאפט. דיא מענשליכע ארבייט איז דיא און דיא זאך און דיא מאס פון'ס ווערט וועלכען דיא ווארע האט. דיא ווארע האט ווערט, ווייל עס האט געקאסט מענשליכע ארבייט זיאל צו פראדוצירען, און זיאל האט און זיאל פיל ווערט וויפיל עס מענשליכע ארבייט עס איז אין איהר אריינגעלעגט געווארען. אויפ'ן מארק, וואו ווארען ווערן אויסגעטוישט נאך זייער ווערט, ווערט זייער ווערט געמאסטען נאך דער מענשליכער ארבייט, וועלכע איז אין זי, זאך צו זאגען, איינגעקערפערט, נאך דער גרויס פון דער מענשליכער ארבייט וואס עס האט גענומען זיאל צו פראדוצירען.

עס מאכט נישט אויס וואס פאר ארבייט וועהרענדר דער רעזולטאט פון מענשליכער ארבייט איז פערשידענע, די פראדוקטען פון מענשליכער ארבייט זיינען פון פערשידענער קוואליטעט, האבען פערשידענע מעלות, איז דיא ארבייט אליין גאנץ גלייך אין דיזער הינזיכט, זיאל האט דיעזעלבע איינציגע קוואליטעט צו פראדוצירען זאכען וועלכע זיינען נישטליך פאר דער מענשליכער געזעלשאפט. עס איז דארום נישטא קיין אונטערשייד אין דער קוואליטעט פון דער ארבייט וועלכע איז איינגעקערפערט אין פערשידענע ווארען. דער אונטערשייד קען בלויז זיין אין דער קוואנטיטעט. דיא קוואנטיטעט פון מענשליכער ארבייט ווערט געמאסטען דורך דיא לענג פון דער צייט, וועלכע דיא מענשליכע ארבייט האט פערברויכט אין דער פראדוקצאן פון א ווארע. נאטירליך, עס איז פאראן קאמפליצירטע אדער געלערנטע ארבייט, וועלכע פראדוצירט מעהר ווערט וויא געוועהנליכע ארבייט, אבער דיזע ארבייט, זייענדיג נישט מעהר וויא געוועהנליכע ארבייט אין א העכערער מדרגה קען רעדוצירט ווערען אויף איינפאכע ארבייט. א

נאך א צוגעזעצטע ווערטטה, א מעהר-
ווערטטה, וויא קארל מארקס רופט עס.
דיעזער פונקט, דער אונטערשייד אין דיא
אייגענשאפטען פון דער וואסערעארבייטס-קראפט
און אנדערע וואסערען, איז דער וויכטיגסטער
פונקט אין דער ארבייטס-ווערטטהעארע, און
מען דארף איהם גענויער בעטראכטען. ווען
א קאפיטאליסט קויפט א רויהע וואסערע, לאמיר
זאגען, וואלל, און פערקויפט זי איז דער פרא-
דוקציע פון א געוויסען פערטיגען פראדוקט,
פלייבט די רויהע וואסערע נאך דער פראדוקציע
אין דערזעלבער קוואנטיטעט וויא פריהער; דורך
דער פראדוקציע איז קיין וואלל ניט צוגעקומען.
נאטירליך, איז דער ווערטטה פון וואלל געבליע-
נען דערזעלבער. ווען דער פראדוקט, וועלכע מען
האט געמאכט פון וואלל, איז ווערטטה מעהר וויא
דיא רויהע וואלל, איז ווערטטה געווען, איז עס
ניט דער רעזולטאט פון דער וואלל וואס מען
האט געברויכט אין פראדוקציע פראצעס. אין
דעמזעלבען פראדוקציע-פראצעס איז וועלכען
דיא וואלל איז געברויכט געווארען, האט דער
קאפיטאליסט אויף געמוזט געברויכען מענשליכע
ארבייט, אום פון דער וואלל צו קריגען דעם גע-
ווינשטען פראדוקט. וואלל, וויא אללע ווייסען,
קען זיך אליין ניט בעארבייטען, מען מוז דערצו
האבען מענשליכע ארבייט, לאמיר זאגען, מען
דארף האבען צוואנציג ארבייטס-טעג. דער קא-
פיטאליסט איז ארויסגעגאנגען אויפ'ן ארבייטס-
מארק קויפען ארבייט. אויפ'ן מארק פארקויפט
מען אבער קיין ארבייט ניט. עס איז איבערהויפט
אין ערגעץ ניט צו קריגען קיין גרייטע ארבייט
אלס אזעלכע, דיא ארבייט וועלכע איז דא איז
איינגעקערפערט אין פראדוקטען. דאס איז אר-
בייט, וועלכע איז שוין פערברויכט געווארען אייף
דער פראדוקציע פון זאכען און וועלכע מען קען
דארום שוין מעהר ניט געברויכען פאר פראדוק-
ציע-צוועקען. אום צו קריגען דיא ארבייט,
וועלכע ער דארף האבען פאר זיינע פראדוקציע-
צוועקען, מוז דער קאפיטאליסט קויפען א ר-
פייטס-רעסורס, דאס הייסט, ער מוז
דינגען מענשען, וועלכע זאלען איהם ספעציעל
אָנבענען אויף א צייט זייער ארבייטס-קראפט
און שאפען ארבייט. פאר דיזע ארבייטס-קראפט
וועלכע דער קאפיטאליסט קויפט אויפ'ן מארק
וויא יעדער אנדער וואסערע. מוז ער בעצאלען
דאס וואס זי איז ווערטטה, וויא ער בעצאלט
פאר דעם ווערטטה פון וואלל.

רום ווערטטה אזוי פיעל, וויפיעל מענשליכע אר-
בייט עס קאסט זי צו פראדוצירען, דאס הייסט,
אזוי פיעל, וויפיעל לעבענס-מיטעל עס געהט
אזעק ביי דער פערזאן אויסצוהאלטען דיא אר-
בייטס-קראפט, וואס ווערט געקויפט אונטער די
געזעלשאפטליכע אומשטענדען, אונטער וועלכע
ער לעבט, ווייל דיא לעבענס-מיטעל וועלכע ער
פערזעהרט מיט זיין פאמיליע זיינען דיא איינ-
ציגע קאסטען, וועלכע עס זיינען געטהיג דיזע
ארבייטס-קראפט צו פראדוצירען און רעפראד-
צירען.

פונקט וויא ביי אירגענד וועלכער אנדערער
וואסערע, זא אויך ביי דער וואסערע ארבייטס-
קראפט איז דער ווערטטה פון דער איינצלענער
וואסערע אויפ'ן מארק ניט דער רעזולטאט פון
איהרע אייגענע בעזאנדערע פראדוקציע-אומ-
שטענדען, זאנדרען פון דיא געזעלשאפטליכע
פראדוקציע-אומשטענדען. דאס הייסט, דער
ווערטטה פון א געוויסער פערזאן'ס ארבייטס-
קראפט הענגט ניט אָב פון דער ארט, אין וועל-
כער דיזע פערזאן לעבט און פראדוצירט דיא אר-
בייטס-קראפט, זאנדרען פון דיא לעבענס-אומ-
שטענדען וועלכע איז פארהערשענד אין דער
ארבייטער קלאסע פון דער געזעלשאפט וואו
דיא ארבייטס-קראפט ווערט פערקויפט.

דיעזע וואסערע ארבייטס-קראפט האט אבער
אין מערקווירדיגע אייגענשאפט, וועלכע קיין
אנדערע האט ניט, און דאס איז נעמליך: אז
וועהרענד ביי אנדערע וואסערען פערשווינדט דער
וואסערע-ווערטטה דאָרט, וואו דער געברויכט-
ווערטטה ווערט בענוצט, בעשטעהט דער
געברויכט-ווערטטה פון דער ארבייטס-
קראפט אין דעם, וואס זיא שאפט
וואסערע-ווערטטה, אויך וועהרענד א'ן אר-
דער וואסערע, ווען זי ווערט געברויכט אלס פרא-
דוקציע-אומשטעל צו שאפען אנדערע וואסערע-
ווערטטה, קען זיא בלויז צוריק געבען אין פרא-
דוקציע-אומשטעל פראצעס ווערטטה, זא
דאס מען קריגט ארויס נאך'ן פראדוקציע-אומ-
שטעס דעמזעלבען ווערטטה, וואס מען האט גע-
האט פאר'ן פראדוקציע-אומשטעס נייט
האט פאר'ן פראדוקציע-אומשטעס בלויז אין
א'ן אנדער פארמע; שאפט דיא ארבייטס-קראפט
אין פראדוקציע-אומשטעס נייט ווערטטה,
זא דאס נאך דעם פראדוקציע-אומשטעס, אין
וועלכען דיא ארבייטס-קראפט איז געברויכט גע-
ווארען, האבען מיר ניט בלויז דעם ווערטטה פון
דיא פערטהאנגענע ארבייטס-קראפט, זאנדרען

ווערטה אויסרעכנען און אבשאצן. זי ערקלערט די הויפט־ערשיינונג פון אונזער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט—דעם פראָפּיט, וועלכען קיין אנדערע טהעאָריע קען ניט ערקלערען. אבער דאס איז ניט אלעס. זי ערקלערט א גאנצע רייהע עקאָנאָמישע ערשיינונגען אין אונזער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, וועלכע קיין אנדערע טהעאָריע קען ניט ערקלערען, און גיבט די מעגליכקייט אויפצובויען א גאנצע עקאָנאָמישע וויסנשאפט. דיע ערשיינונגען און עקאָנאָמישע טהעאָריען וועלכע פעהאנדעלט ווערען אין אונזערע שפעטערע ארטיקלען. מיר וועלען אויך בעהאנדלען די חסרונות, וועלכע אנדערע טהעאָריע־טיקער האבען געפונען אין דיווערסע טהעאָריע. דאס וועט אונז אויך געבען א געלעגענהייט צו בעהאנדלען די זאגענאנטע „עסטרייכער שולע“, וועלכע איז די לעצטע צייט אזוי שטארק אריין אין מאַדע. *

5. בודיאָנאָוו.

3. — נאכדעם וויא דיווערסע אבשאנדלונג איבער ווערטה־טהעאָריען איז געווען אנגעשריבען, איז אין „פאָרווערטס“ ערשינען א רעצענזיע איבער דעם אנפאנג וואס איז געדרוקט געווען אין יאָנאר נומער „צוקונפט“. דער רעצענזענט, דר. פאָרנבערג, ערקלערט, דאס דער ארטיקל איז ניט בעפרידיגענד דערפאר, ווייל איך שמעל זיך אָפּ אויף אַזא „אבגעלעבטע“, „אבערפלעכליכע“ טהעאָריע, ווי די פון אונז געפאָט און נאכפראגע, און דערמאן ניט מיט קיין וואָרט „אללע סוביעקטיוויסטישע טהעאָריען“. ווען דער רעצענזענט וואָלט געהאט אביסעל געדולד און אבגעוואָרט מיט זיין „קריטיק“ ביז די ארטיקלען וועלען זיך ענדיגען, וואָלט ער געוואָהר געוואָרען. דאס די „נייעסמע“, סאמע מאַדנע“ טהעאָריע פון גרענצ־נומען איז אַ נייע אויפלאַגע פון דער „אבגעלעבטער“ טהעאָריע פון אנגעפאט און נאכפראגע. „דאס לעצטע וואָרט“ וואס די סוביעקטיווע ריכטונג האט ארויסגעזאגט, איז דיוועלבע אלטע יענטע פון אנגעפאט און נאכפראגע, ניר אנדערש פערשלייערט, אבער דאך דיוועלבע יענטע! ער וואָלט דאן נאך געוואָהר געוואָרען פיעלע אנדערע זאכען, וועלכע רעצענזענטען וואָלטען געמעגט וויסען און וועלכע ער וועט, האפֿענטליך, געוואָהר ווערען, ווען ער וועט לעזען די ארטיקלען מיט מעהר אויפֿמערקזאמקייט און וועט זיך ניט איילען צו כאַפֿען די פיש פאר דער נעמץ.....

5. ב.

ציג אַרבייטס־טעג ווערטה? מיר האָבען שוין פריהער געזעהען, דאָס דיא וואָרע אַרבייטס־קראַפט איז ווערטה אזוי פיעל וויפיעל מענשליכע אַרבייט עס קאָסט זיא צו פראָדוצירען, דאָס הייסט, וויפיעל עס איז נעטהיג פאר איין אַרבייטער צו לעבען צוואַנציג אַרבייטס־טעג אונטער דיא בעשטעהענדע אומשטענדען פון דער אַרבייטער־קלאַסע אין דער געזעלשאַפט. דער קאָפיטאליסט מוז דאָרום בעזאָהלען פאר דער אַרבייטס־קראַפט דאָס, וואָס דער אַרבייטער מוז פארלעבען אין צוואַנציג אַרבייטס־טעג, אַלץ אַרבייטער קען אָבער פראָדוצירען מעהר ווי ער פערלעבט. דער בעווייז איז, דאָס אזוי פיעל מעגלעך לעבען אָנהע צו אַרבייטען, און דאָס אַ חוץ דעם שפאָרט מען נאָך, זאָ דאָס דיא געזעלשאַפט ווערט אַלץ רייכער און רייכער. דער קאָפיטאליסט בעזאָהלט דאָרום דעם אַרבייטער וועגן נייגערי, וויא דאָס וואָס דער אַרבייטער פראָדוצירט אין דיא צוואַנציג טעג, אָדער דער אַרבייטער פראָדוצירט אין דיא צוואַנציג טעג מעהר ווערטה וויא זיין אַרבייטס־קראַפט איז ווערטה געווען און וויא דער קאָפיטאליסט האָט בעזאָהלט פאר איהר.

מיר זעהען אַלץ, דאס איידער דער קאָפיטאליסט האט אנגעפאנגען דעם פראָדוקציאָנס־פראָצעס האט ער געהאט אַ געוויסען ווערטה אין וואָל און אַ געוויסען ווערטה אין אַרבייטס־קראַפט. ביידע האט ער געקויפט אויף וואָרען־מאַרק און בעזאָהלט דאס וואס זיי זיינען ווערטה געווען. נאָדף פראָדוקציאָנס־פראָצעס האט ער צוריקגעקראָגען אין'ם וואָללענעם פראָדוקט דעם זעלבען וואָללענעם וואס ער האט געהאט פאר דער פראָדוקציאָן, און די אַרבייטס־קראַפט, וואס ער האט געקראָגען פאר'ן פראָדוקציאָנס־פראָצעס צוזאמען מיט איהר מעהר־ווערטה, וועלכען זי האט בעקומען אין'ם פראָדוקציאָנס־פראָצעס, וועהרענד זי האט זיך פערוואַנדעלט פון אַרבייטס־קראַפט אין אַרבייט. אַט דיווערסע מעהר־ווערטה וואס די אַרבייטס־קראַפט איז עס דער פראָדוקט וואס דער פראָדוקציאָנס־פראָצעס בריינגט דעם קאָפיטאליסט.

די אַרבייטס־ווערטה־טהעאָריע איז דאָרום די איינציגע טהעאָריע, וועלכע ערקלערט די אורזאכע פון'ם ווערטה פון וואָרען און שאַפט אַ מאַס, מיט וועלכער מען קען דיווערסע

מאנא וואנא

„וואו א חכם קומט, הערען
אויף פיעלע דראמען“.

צארט גענוג, ניט הויך און טיעף גענוג, ניט
טריי און וואהרהאפטיג גענוג, אום ארויסצוגע-
בען דיא אלע געפיהלען און געדאנקען, וועלכע
ווערען ארויסגערופען אין זיי. דאן איז נעטהיג
דערצו א קאמפאני פון עקטארס אין וועלכער
יעדער איינצעלנער מוז זיין א מייסטער אין
ארויסגעבען מענשליכע געפיהלען, א קינסטלער
וועלכער זאל האבען גרויסקייט גענוג אהן שרייען
און שמערץ גענוג אהן זיפעצן. דאס לעצטע און
וויכטיגסטע פון אלעס איז, צו האבען א פובלי-
קום פון גוטער בילדונג און נאך מעהר פער-
שטאנד פאר דיא דראמאטישע קונסט; א פובלי-
קום, וואס זאל וויא א גוטער מוזיק-אינסטר-
מענט קלינגען אונטער דער האנד פון
דעם מייסטער; א פובליקום פון מענשען, פאר
וועלכע עס ישיינט דיא זונן און וואקסט דיא
בלום, וועלכע הערען דיא מוזיק פון ווינד און
פיהלען דעם פולס פון דעם מענשליכען גענוס.
א קאנזעקוענטע סימבאליסטישע דראמא
אונטער דיא פעהרעלטניסע פון אונזער צייט איז
אלזא א מעגליכקייט נאך פאר אייניגע אויסגער-
קליבענע; אבער פאר דעם גרעסערען טהייל פון
דיא טהעאטער-געהער, שוין ניט דערענדיג פון
דער גרויסער מאסעס, איז אזא דראמא ארויס-
געווארפען. עס זיינען דא פיעלע גרינדע צו
זאגען אז דער גרויסער מייסטער פון דער סימ-
באלישער דראמא, מאריס מעטערלינג, האט
איינגעזעהען שוין לאנג דיא שוועריגקייטען, פון
וועלכע מיר האבען אויבען גערעדט, יעדענפאלס
ענטהאלט זיין לעצטע דראמא, „מאנא וואנא“
זעהר ווייניג סימבאל זומס פון דעם סארט, וועל-
כען מיר געפינען אין אלע זיינע פריהעריגע דרא-
מען. „מאנא וואנא“ איז א דראמא, וועלכע איז
אזוי רעאליסטיש וויא ווייט דער אינהאלט פון
זיא פאסירונגען ערלויבט עס; זיא איז אזוי בער-
לויכטען, אז ניט נאך איז יעדע ערשיינונג קלאר
פאר זיך, נור עס ליכט זיך אונז, אז מען קען
אריינזעהן אין דיא נשמות פון דיא פערזאנען
אין דער דראמא וויא דורך א קריסטאלענעם
פענסטער.

ייט א יאהר צעהן איז
דער נאמען פון דעם יונג-
גען בעלגישען שרייבער,
מאריס מעטערלינג, בער-
קאנט געווארען אין דער
ליטערארישער וועלט. ער
האט געפונען פיעלע
פריינדע צווישען די וועל-



כע נעהמען אנטהייל אין די לעצטע און נייעסטע
ערשיינונגען אין דער מאדערנער וועלט-ליטערא-
טור. ער איז מייסטענס בעקאנט אלס סימבא-
ליסט, וועלכער פעהאלט דיא בעסטע אויספיה-
רונגען פון זיינע דראמען הינטער האלבע ווער-
טער און אונבעשטימטע מענשען און וויל ניט
זאגען און ניט צייגען דיא טיעפסטע שטעלען אין
זיי, נור ער וויל אונז מאכען פיהלען און עמפפי-
דען אזוי, אז דיא געדאנקען זאלען צו אונז אליין
קומען, אזוי וויא א'ן ענטפאלעקונג; פון דיא
דונקלע כמארע זאל זיך אונז צייגען דער
שטראהל פון ליכט און אלעס וועט העלל ווערען;
פון דיא אונבעשטימטע פיגורען פון שאטענ-
בילד זאל ווערען א פעסט-בעשטימטער בילד אין
דעם צושויערס בעגריף און דער בילד וועט דאן
אנהייבען צו לייכטען אין אלע פארבען פון דעם
רעגענבויגען און דיא מענשען וועלען פיהלען און
פערשטעהן מעהר וויא אלע ווערטער פון דעם
שרייבער וואלטען זיי געקענט זאגען.

דאס איז ניט דיא גאנצע טהעאריע פון דער
סימבאלישער קונסט, אדער איהר גרונדגעדאנק.
מען קען זעהן דיא שוועריגקייט דיעזען פרינציפ
אין דער דראמא דורכצופיהרען אין ווירקליכען
טהעאטער מיט דעם דורכשניטס-פובליקום אפילו
פון דיא בעסטע שטעדט. עס פאדערט זיך דער-
צו, פריהער פאר אלעס, א קינסטלער מיט א
גרויסען פסיכאלאגישען וויסען און קענען, וועל-
כער זאל שאפען א דראמא פון פאסירונגען צו
בעוועגען דיא מענשען אין דיא חרדי חדרים פון
זייער נשמה און אזוי צוטרייסלען זייערע נער-
ווען, אז דיא געוועהנליכע מיטלען פון דער
מענשליכער שפראכע זאלען זיין ניט ערעל און

אונטער חכמה פערשטעהט מעטערלינג ניט ווייטן און ניט דיא געוועהנליכע קלוגהייט פון דעם פראקטישען לעבען, ער פערשטעהט אונטער איהר א ריכטיגע וועלט־אנשוואונג—אזא קוק אויף דער וויסער וועלט מיט אלע בעשעפעניסען אין איהר, דיא זונן און דיא פלאנעטען, וועלכער זאל זיין א ריכטיגער און טרעפערדער, וועג־ניגסטענס אזוי ריכטיג וויא מיר קענען עס צו רעד בעטרעפערדער צייט עררייכען; א וועלט־אנשוואונג וואס זאל האבען אזא ריכטיגען פערשטעהען פון דעם מענשען און זיין נשמה, איהרע געזעצע און איהרע מאטיווען, אז אלע קליינליכ־קייטען און פארהארהיילע פערשווינדען אונטער דיא שטראהלען פון דיעזער גרויסער חכמה, צו שמעלצען וויא וואס, און בלייבען זאל נור דיא אינסטינקטיווע לעבע צום מענשליכען געשלעכט און צום וועלטאל. און ער זאגט: „איהר זייט א ווירקליכער חכם נור דאן ווען אייער חכמה ענדערט זיך אהן א' אויפהער פון אייערע קינדערייאהרען ביז צו אייער טויט. וואס מעהר זיא בעדייטונג וואס איהר גיט צו דעם ווארט חכמה ווערט שעהנער און טיעפער, אלץ מעהר חכם ווערט איהר, און וואס א טריט זעכער איהר קומט צו דער חכמה, אלץ מעהר זעהט איהר“.

אויף אזא חכמה, זאגט מעטערלינק, וועט דאס, וואס דיא מענשען רופען געוועהנליך אן מיט דעם נאמען שיקזאל, האבען א קליינע בעדייטונג. נאטירליך איז דא ניט דיא רעדע פון א הויז וואס פאלט איין אויף'ן קאפ אדער א קראנקהייט, אדער עהנליכעס. א געוויסע צאהל פון אויסערליכע ערשיינונגען וועט אימער האבען זייער נאטירליכען איינפלוס, דיא פראגע איז וועגען דיא ווירקונג אויף דעם אינערליכען לעבען פון מענשען, און דא איז דער פלאץ פאר דער גרויסער בעדייטונג פון לעבענס־חכמה. „דער טויט אליין, זאגט מעטערלינק, וועלכען מיר האלטען פאר אונפערענדערליך, האט אגערע געוואוינהייטען, אנדערע מאניערען, אגערע טרעהערען אין דעם הויז פון גוטען מענשען וויא אין דעם הויז פון שלעכטען. מען קען זאגן, אז דאס גליק אדער אונגליק רייניגט זיך איידער עס געהט אריין אין טיהר פון דעם חכם; און אז עס בייגט איין דעם קאפ אריינגעהענדיג אין א קליינליכע נשמה“.

איז זיינע בעטראכטונגען איבער דיעזע אינערעסאנטע און וויכטיגע ערשיינונגען קומט מעטערלינק אויף דער ווייטערער פראגע פון דער

קלארקייט, זיינען מענשען מיט דער גרויסקייט פון חכמה און מיט דער רהיגקייט פון דער גרויסער מענשענליכע, וועלכע הייבט זיך איר בער אלע פערזענליכע און נאציאנאלע פאראורטהיילע; גלייכט אויס אלע גריבער און געהט מיט א רהיגען שוועפענדען טריט איבער דעם גלייכען וועג דע „מאנא וואנא“ איז א דראמא פון חכמים; חכמה איז דער ברייטעסטער פונדאָייטונג פון ווארט איז דער שטארקסטער פונדאָמענט פון איהר דראמאטישען אינהאלט.

* * *



מאָרדעאי מעטערלינג.

מיר דארפען וויסען, אז אויסער דעם וואס מאָרדעאי מעטערלינג האט געשאפען א גאנצע רייע פון דראמען, האט ער זיך אויך בעשעפֿטיגט מיט אלגעמיין פילאזאפישע פראגען. מעטערלינק איז ניט קיין פארשער אין דעם סטריקט וויסענשאפטליכען זינן, אבער ער איז א דענקער און א חקרן, וויא יענע אלטע פילאזאפיען פון גריכענלאנד, וועלכע פלעגען זוכען דיא געהיימניסע פון דער וועלט־נשמה. מעטערלינק האט געשרייען און געדרוקט עטליכע ביכער אלס א רעזולטאט פון זיינע פילאזאפישע געדאנקען און איינעם פון זיי האט ער געגעבען דעם טיטעל: „חכמה און שיקזאל“. אין „חכמה און שיקזאל“ בעשעפטיגט זיך מעטערלינג מיט דער פראגע וואס אמת'ע חכמה איז און וועלכען איינפלוס דיא פערזענליכע חכמה האט אויף דעם מענשליכען שיקזאל.

נייט פון דעם אלטערטום מיט זיין פילאזאפיע און זיין קונסט איז אויפגעוועקט געווארען און האט אויף דאס מענשען פון דעם מיטעלאלטער געהאט אזא בעצויבערנדע ווירקונג, אז דאס קרעפטען פון דאס מענשען און זייערע פעהיג קייטען האבען זיך פערצעהנפאכט. דער מענש האט אנגעהויבען צו וואקסען, איז אנטלאפען פון זיין בלינדער נאנקע, דאס קאטאלישע קירכע, און מיט ריעזען שריטע איז ער פארגעשריטען אין גוטס און שלעכטס. צום ערשטען מאל זייט דער צייט פון דער גריכישער קולטור האט דער מענש זיך דערקענט אין זיינע טהאטען, און דאס ריעזענער וויסע ארבייט, וועלכע דאס געדולד פון דאס הונדערטער יארהערן פון דעם מיטעלאלטער האט אנגעקליבען, האט אנגעהויבען צו בליהען און צו וואקסען. מיט זיין ארבייט און בעוואוסט זיין איז געוואקסען דער מענש און זיין בעגריף יענען זיך. דאס רעליגיעזע, מאראלישע לעהרען און זיטען האבען פערלארען זייער פאכטונג, הארטען פנים, און דאס איינערנע לעבען זיינען צושטאנען געווארען אין דעם גלייכערען פיער פון דאס איינערנע לעבען פונעם גלייכערען יענער.

אין ריעזער צייט פיהרט אונז מעטערלינק אין דאס אלטע רעפובליק פיוז. זייט יארהערן האט דאס רייכע שטאדט פיוז געפיהרט קריען מיט איהר מעכטיגער שטח, דאס רעפובליק פלארענץ. אין שטאדט האט געזוכט דעם אונטערנאנג פון דער אנדערער. דאס שטאדט פיוז איז בעלאגערט און אויסגעהונגערט. געווארען פון דער ארמקע פון פלארענץ, ניטא קיין שפיין און קיין פולווער — עס איז נאך א פראגע פון א מאג אדער צוויי, און דאס שטאדט וועט גענומען ווערען אין שטורם, דאס איינוואהנער געטויטעט, בערויבט און פערואגט און דאס שטאדט צערשטערט. דער גענעראל פון דאס פיוזאנער איז דאס קאלאנעל, פון דער בעדיהמער אריסטא קראטישער פאמיליע קאלאנעל, וועלכע מען גער פונט דערמאנט אויף יעדען בלאט פון דער איי טאליענישער געשיכטע פון יענער צייט. ער איז א פראווער סאלדאט און א מענש מיט א' איינערנעם ווילען, אבער געוועהנליכע בעגריפע. ער קען ניט ארויס פון דאס מאראלישע ווינדען לאזן, אין וועלכע מען האט איהם איינגעוויקעלט. מיט איהם איז זיין פרוי מאדאנא דזשיאואנא, אדער פערקירצט מאנא וואנא, דאס הויפט-פער יאן פון דער דראמא, און גידאס פאטער, דער אלטער מארקא. מארקא קאלאנעל איז דער ערשט-

טראגעדיע. וואו, פרגעט זיך, בלייבט דאס טראג געדויער ביים מענשען ווען ער איז ניט, וויא אין דער אלטגריכישער און שעקספירישער דראמא, א ווילענליכער אפפער פון דעם בלינדען שיק זאל, וויא אין דער ערשטער, אדער פון זיינע יעדריגע ליידענשאפטען, וויא אין דער צווייטער? „פיהרט אריין דעם גריכישען פילאזאפ סאקראטעס אדער יעזוס קריסטוס אין דעם הויז פון דאס גריכישע אטרידען, און די אלע מארדען פון „ארעסט“ וואלטען ניט געגאנגען געווארען אזוי לאנג וויא זיי וואלטען געפליעבען אין הויז. עדיפום וואלט זיך ניט אויסגעשטאכען זיינע אויגען אין זייער געגענווארט. עס זיינען פאר אונז אויפגעקומען, וועלכע דאס שיקזאל וואגט ניט צו אונטערנעמען אין דער געגענווארט פון א נייט וועלכער האט עס בעזעגט מעהר וויא איין מאל, און וואו א חכם קומט, הערען פיעלע דראמען אויף.“

וואו געפינט מען דאס נויטהווענדיגקייט און דעם שיקזאל אין „האמלעט“, אין „קינג ליער“ און מאקבעט“? ווען האמלעט וואלט ניט געווען אזוי סענטימענטאל און וועניגער גערעדט מיט גייסטער, ווען ליער וואלט ניט געווען אזא איינגעשפארטער און קורצזיכטיגער נאך, און מאקבעט ניט אזוי אפגעלייבט, וואלטען אלע ריעזע טראגעדיען ניט געשענען מעגליך זיין. צום פון דעם „שאנדפונקט געהט מעטערלינק ארויס אין זיין דראמא „מאנא וואנא“. ער וויל שאפען אין איהר א נייע דראמא, א דראמא געבויט אויף א פרייטער וועלטאנשוואונג, וועלכע הייבט זיך איבער דאס אנגענומענע טראדיציע נען און בעגריפע פון רעכט און אונרעכט אין דער מאראל, וועלכע צופרעכט דאס אלטע לוחות אין האנט אים איהרע אייגענע, ניט אין שטיון, נור אין דאס הערצען פון דאס מענשען.

* * *

פון דעם אויסזוכען פון דעם שטאף, פון דער צייט און דעם ארט אין „מאנא וואנא“ ערקענען מיר גלייך דעם קינסטלער מעטערלינק, וועלכער קומט אין פאדערגרונד און פערדעקט דעם פילאזאפ. דאס פאסירונג פון דער דראמא קומט פאר אין דער איטאליענישער שטאדט פיוז ביים ענדע פון פופצעהנטען יארהונדערט. מיר זיינען אין דער רענעסאנס-צייט אין איהר פול-סטער אויפבליהונג פון דער פילאזאפיע און פרייען געדאנק. עס איז יענע וואונדערבארע עפאכע אין דער מענשליכער געשיכטע, ווען דער

וואָלט דיא מלחמה פערנעסען, ווען איהר וואָלט איהר געזעהען.

דער אלטער פילאָזאָף איז בעגייסטערט, אבער זיין זוהן דערמאָהנט איהם אַן דעם שיק-זאָל פון דער שטאדט, ער וויל וויסען דיא פאָדער-רונגען פון דעם פינדר. און מאַרקאָ ערצעהלט געלאָסען דעם וואונש פון פינדרליכען גענעראַל. מיט שרעק איז ער געגאנגען אין געצעלט פון פרינטשיוואַלע, מיט מורא און פחד; ער האָט נערווארטעט צו טרעפן דאָרט אַן אונגוויסענדען און נאָרישען באַרפאַר, בלוט-דורשטיג און שחור, אַ מיין משונענעם, וועלכער ווערט אַ העלד אויף דעם שלאַכטפֿעלד. ער האָט אבער געפונען אַ בענשען, העפליך און געבילדעט, וועלכער בייגט זיך פאַר דער ווייזהייט און איז זשעדע נאָך וויסען; אַ מענשען, וועלכער איז מענשליך און פרינדליך און ליבעט ניט דעם קריגע און זוכט דעם גרונד פון דיא ליידענשאַפטען און ערשיי-נונגען. נאָך דיעזער מענש האָט אַ ווילדען וואונש, וויא עס האָבען איהם נור געוויסע מענ-שען, וועלכע ווערען געבאָרען, שיינט עס, אונ-טער דעם געפעהרליכען שטערן פון אַן איינציגע גרויסע און אונערריכטע פֿעלד.

פרינטשיוואַלע האָט איהם, מאַרקאָ, דער-צעהלט, אַן פלאָרענץ האָט בעשלאָסען צו פער-ניכטען פיזא ביז אין גרונד, אָהן רחמנות. ער אַליין, פרינטשיוואַלע, ווייס, אַז דיא פלאָרענטי-נער רעניערונג האָט אַ פערדאכט אויף איהם, ער איז פאַר איהר צו שטארק און פאָפולער; ער ווייס אויף, אַז נאָך דער צערשטערונג פון פיזא דורך דיא ווילדע סאָלדאטען, וועט מען פאָרערן ביי איהם רעכנונג פאַר דיא טהאַטען פון דיעזע אויפגערייצטע סאָלדאטען. ער וויל דערפאַר רעטען דיא שטאדט פיזא פון צערשטערונג און אַריבערגעהן צו איהר מיט זיינע טרייע סאָלדא-טען און מיט פראַוויאנט און פולווער. נור ער פאָדערט איין זאך: מען זאָל איהם אויסליפערן אויף איין נאכט מאָנא וואַנא. ברוטאַל וויא זייער פאָדערונג איז, איז עס אינטערעסאַנט צו זעהן וויא אַ חכם הערצעהלט עס.

„איך האָב אייך שוין געזאגט: פרינטשיוואַ-לע שיינט צו זיין קלוג; ער איז מענשליך און פערנינפטיג. אבער וואו איז דער חכם וועלכער האָט ניט זיין משונעת? און וואו איז דער גוטער מענש, וועלכער האָט קיינמאָל ניט געהאַט אין זיך אַ שרעקליכע אידעע? רעכטס איז דער פערשטאַנד, ערבאַרמונג, גערעכטיגקייט; לינקס איז עס גאָר אַן אנדער זאך; דער וואונש, דיא

כטער טיפ פון אַ הומאַניסט, פון יענע געלערנטע מענשען, וועלכע פלעגען זיך אָבגעבען צו פאָר-שען דעם אלטערטום און וועלכע זיינען געווען דיא גייסטיגע טרעגער פון דער קולטור פון דער רענעסאַנס-צייט. אין איהם האָט מעטערלינק פערוויקליכט זיין בעגריף פון אַ חכם, וועלכער האָט דערגרייכט זיין ווייזהייט דורך לערנען און דענקען, און אין מאָנא וואַנא האָט ער געוואָלט פאָרשטעלען דיא חכמה דורך אינסטינקט און אונשוילד און דורך דיא אַללגעמליכע ליבע.

* * *

אין ערסטען אַקט פון דער דראַמאַ טרעפן מיר דעם פיזא'נער גענעראַל, גידאָ קאָלאָנא, ביי זיך אין פאָלאַז, אין אַ געשפרעדע מיט זיינע קא-פיטאנען וועגען דיא שלעכטע לאַגע פון דער שטאדט. ניטאָ קיין הילפע פון דרויסען און קיין מאַכט אין אינערען; נאָך דריי מאָנאט פון הונ-גער און ליידען, נאָך דריי מאָנאט פון איבער-מענשליכע טאָפּפערקייט און אויסדויער האַלט זיא אַלטע רעפובליק ביי פאלען אין דיא הענד פון איהר גרעסטען פינדר. ניטאָ קיין פולווער, ניטאָ קיין קוילען, און דיא סאָלדאטען ווילען זיך אונטערגעבען דעם פינדר. דער גענעראַל וואָרט אויף זיין פאטער מאַרקאָ, וועלכען ער האָט גע-שיקט אין פינדרליכען לאַגער דורכצורעדען זיך מיט דעם פלאָרענטינער פיהרער, פרינטשיוואַלע. אין זייערע אויגען איז דער אונגעקאנטער גע-נעראַל אַ ווילדער מענש, אַ באַרפאַר, וועלכער וועט נאָך גאָר אַלעמען הייסען ערמאָרדען. דאָן ערשיינט מאַרקאָ, דער פאטער; ער קומט פון דעם פינדרליכען לאַגער און ער ברענגט מיט זיך יענע אַטמאָספערע פון גרויסקייט וועלכע דער-מאָנט אונז אַן דיא ווערטער „וואו אַ חכם קומט, הערען פיעלע דראַמען אויף“. ניין, אין פינדר ליכען לאַגער זיינען זיי ניט באַרפאַרען; וויא אַ גאסט האָבען זיי איהם אָנגענומען. פרינטשיר-וואַלע אַליין האָט געלעזען מאַרקאָ'ס שריפטען און האָט זיך מיט איהם אונטערהאלטען וועגען „דיא דריי געשפרעכען פון דעם גריכישען פילא-זאָפּ פלאַטאָ“, וועלכע מאַרקאָ האָט ענטדעקט און זיבערזעצט. מאַרקאָ איז בעגייסטערט פון דער קאמפאניע, וועלכע ער האָט געטראָפּען אין פינדרליכען לאַגער: „מיר האָבען גערעדט וועגען דעזיאַד, אַריסטאָטעל און האָמער“, און איינער פון זיי האָט ענטדעקט אין אַן אַליווירעלדעל פּעגאַזען אין זאָמד אַ טהייל פון אַ סטאַטוע פון אַ געטיין, „אזוי וואונדערשעהן, אַז איהר

פּיזאַ וויל ער זיך בעגראַפֿען מיט זיין וואַנאַ און רעטען זיין עהרע. אבער זאָל זיא זאָגען, וואָס רעכט איז, זיא, דיא ריינע און עהרענהאַפֿטע פֿרוי, אויף וועלכער דאָס פּאָלק קוקט וויא אויף אַ הייליגער, זאָל זיא ענטשיידען. און וואַנאַ ערשיינט מיט אַ מאַסע מענשען, וועלכע פּאָלען נאָך איהר. זיא ווייס שוין פֿון דער פּאָדערונג, דען דער אַלטער מאַרקאָ האָט פֿריהער וויא צו זיין זוהן גערעדט צו איהר, און צו דעם ראטה פֿון שטאדט, וועלכער האָט בעשלאָסען דעם שיק זאָל פֿון דער שטאדט צו לאָזען אין דיא הענד פֿון מאַנאַ וואַנאַ. איהר מאַן האָלט צו איהר אַ הייסע לעבעס־דעדע; זיא אבער געהט צום אַלטען און זאגט: „איך וועל געהן דיווען אבענד, מיין פאטער“, און ער ענטפערט: „איך האָב עס געוואוסט, מיין טאכטער“...

אין זיין געצעלט פֿון זייד און טהייערע פֿעל־גען, צווישען קאסטענס פֿון גאָלד און זילבער. געהט אַרום דער סאָלדאטענפֿיהרער, פֿרינטשי־וואַלע, און ווארט אויף דעם קומען פֿון וואַנאַ. זיא געהט צו איהם אין לאַגער פֿון דער אויס־געהונגערטער שטאדט, ניט וויסענדיג פֿון דעם פֿינדליכען גענעראַל וויא זיין נאָמען. זיא געהט ניט מיט מאָרדגעדאַנקען, וויא איהר מאַן וויל זיך טרייסטען, נור צו רעטען דיא לעבענס פֿון דיא דרייסיג טויזענד נפשות פֿון פיזאַ. דען זיא פֿיהלט אין זיך דיא וואַהרהייט פֿון דיא ווערטער פֿון דעם אַלטען הומאַניסט מאַרקאָ: „טהו וואָס איין משוגענער פערלאַנגט, און דאָס וואס דוכט זיך דיר שרעקליך, וועט זיין העלדיש, פֿאַר דיא וואָס וועלען לעבען נאָך דיר און וועלכע וועלען קוקען אויף דיין טהאַט מיט אַ רוהיגער אויג און מיט אַ גערעכטערן און מענשליכערן קוק... גלויב מיר, קיין זאך איז ניט מעהר ווערטה וויא אַ גערעכטעס מענשענלעכען, און אַלע סוגער־דען, אַלע אידעאלען פֿון דיא מענשען, אַלעס דאָס וואָס זיי רופען אָן עהרע, טרייע און וואָס ניט, איז נור אַ קינדערשפּיל אין פערגלייך צו אַ מענשענלעכען“.

און זיא געהט, ניט וויסענדיג וואָס איהר ערווארטעט אין דעם געצעלט פֿון פֿינד, פֿיל־לייכט דיא גרעסטע שאַנדע און טויט; אבער זי דענקט אָן דיא פערשמאַכטע מענשען אין דער שטאדט, זיא הערט דעם געוויין פֿון דיא קינדער און דעם געשריי פֿון זייערע מוטערס, און פעסט געהט זיא זיך אויפצואַפֿפערן, ווען מען וועט עס מוזען, שוועבענדיג איבער דעם שמוץ פֿון דער ערד, זיך ערהייבענדיג איבער דיא פּאַראָר־

ליידענשאַפט, וואס ניט? דיא שוואַכקייט אין וועלכער מיר פּאָלען שטענדיג... איך בין אריינ־געפאלען, איהר וועט פֿעלייכט אויך אריינפאַל־לען און איך וועל נאָך וויעדער אריינפאַלען... דען דער מענש איז שוין אזוי געשאפֿען... אַ האַרצווייטאָג, וואָס האָט ניט בעדאַרפט זיין אַ מענשליכער האַרצווייטאָג, וועט אייך טרעפֿען... און איך, וועלכער זעהט אזוי קלאַר אַז דער ווייטאָג וועט ניט זיין פּראָפּאַריאָנעל צו דיא צרות, וועלכע ער שטעלט פֿאַר, איך האָב גע־מאַכט פֿון מיין זייט נאָך אַ משוגענעם פער־שפּרעך וויא דער ווייטאָג וועט זיין משוגען... און דיווער משוגענער פערשפּרעך וועט געהאַל־טען ווערען גאַנץ משוגע פֿון דעם חכם וואָס איך וואָלט וועלען זיין און וואָס קומט צו אייך רעדען אין נאמען פֿון פערנוכט. יא, איך האָב פער־שפּראַכען צוריקצוקעהרען זיך אין דעם פֿינדלי־כען לאַגער. וואָס וועט דאָרט זיין מיט מיר? עס איז מעגליך, אַז פֿיניגונג און טויט וועט זיין זיא פֿעלייכונג פֿון אַ נאָרישע טרייהייט. דאָך וועל איך געהן... איך האָב מיר פֿעלע מאָל גע־זאגט, אַז דאָס איז אַ רעשטעל פֿון משוגען און אַז איך טהו זיך אָן אין פֿורפור, אום צו שאַפֿען זיך אַ'ן איינפֿילדונג; איך וועל פֿעגין דעם משוגען וואָס איך פערדאָס, דען איך האָב אויך ניט דעם נייטיגען כח צו פּאָלען מיין פער־שטאַנד... אבער איך דערזאָג ניט... אַה, איך פערלייער זיך, איך דרעה אַרום דיא פּראָזען, איך זוד ווערטער, אום אַבצוציהען אַביסעל דעם ענט־שיידענען מאַמענט... אבער פֿילייכט האָב איך אונרעכט אזוי צו צווייפלען אין אייך!... נו, אַט דיעזער גרויסער טראַנספּאָרט, דיעזע שפּיר־זען, וואָס איך האָב געזעהען: וועגען פֿול מיט תבואות, מיט וויין, מיט פֿרוכטען, סטאָדעס אָק־כען און שפּעסען, מיט וועלכע מען קען ערנעהר דען דיא שטאדט מאַנאַטען לאַנג, אַלע דיעזע פּעסער מיט פֿולווער און בליי, מיט וועלכע צו בעזיעגען פּלאָרענץ און פערשטאַרקען פיזאַ — אַט דאָס אַלעס וועט אריינקומען היינט אבענד אין דער שטאדט, אויב איהר ווילט אנשטאט דעם שיקען איהר בלויז אויף איין נאַכט צו פֿרינטציר־וואַלע... ער וועט איהר צוריקשיקען מאַרגען מיט דיא ערשטע שטראַהלען פֿון דער מאָרגענרעטהע. אבער ער פּאָדערט ניט אַנדערס, אַלס אַ צייכען פֿון זיעג און אונטערגעפונג, אַז זיא זאָל קומען אַליין און נאָקעט אונטער איהר מאַנטעל...“

גידאָ וויל ניט הערען און ניט וויסען פֿון אַזעלכע פּאַרשלענע; אונטער דיא מויערן פֿון

גלויבט, זיך ניט צו שעמען און צו ערקלערען, אז פרינטשיוואלע האט איהר פערנוואלטונג. זי האט איהם דארום אריינגענארט אין פיזא איהם איבערצוגעבען צו איהר נקמה. זיא ערקלערט אז עס איז ניט וואהר, אז פרינטשיוואלע איז אונשולדיג, דאן הייסט גידא טייטען פרינטשיר וואלע, און פלוצלינג ערקענט וואנא איהר ליעבע צו איהם, זיא רייסט איהם ארויס און ערקלערט זיך פיר שולדיג : זיא אליין וויל אבער מאטערן און פייניגען פרינטשיוואלען, זיא אליין וויל דערפאר האבען דיא שליסלען פון זיין געפענג-ניס. קיינער פערשטעהט זיא ניט, נור דער אל-טער מארקא זאגט צו איהר שטילערהייט : „יא, וואנא, איך האב פערשטאנען... איך האב פערשטאנען דיין ליגען... עס איז גערעכט, און זעהר אינגערעכט, ווי אלעס וואס מען טוהט... דאס לעבען האט רעכט...“

דאס איז דיא ענדע פון דער דראמא. וואס ווייטער עס וועט ווערען פון וואנא אין איהר געפאנגענעם זאגט אונז מעטערלינק ניט, און עס איז אויך ניט נייטיג, מיר ווייסען אז דאס „לעבען האט רעכט.“

מיר איז אין דער מאדערנער דראמאטישער ליטעראטור ניט בעקאנט קיין שטיק, וואו דער בעגריף לעבען זאל זיין אויפגעפאסט אין אזא הרייטען און טיעפען זינן וויא אין מעטערלינקס „מאנא וואנא“. אין דיעזער דראמא פון ווייז הייט האט ער ווירקליך בעשאפען אומשטענדע, וועלכע וואלטען ביי אנדערע וועלט-אנשוואונג-גען זיך געמוזט ענדיגען מיט וועניגסטענס איי-נעם אדער צוויי מאדרען אדער וואהנזיניגע. דא אבער קלינגט אלעס אין דעם טיעפען גרונד טאן פון דער אלעס בעגרייפערדער און אלעס פערציהענדער חכמה. ווייל דיא שטראהלען פון דער ווייזהייט בעלויכטען דיא שמערצען פון דיא מענשען, זיי היילענדיג און טרייסטענדיג, פער-שמעלצען זיך דיא דיסאנאנצען פון דיא מענש-ליכע ליידענשאפטען און איין הארמאני, וועלכע איז דיא הארמאני פון לעבען. גרעסער פון דעם גרומאלען העלדענמוטה פון סאלדאט איז דיא איינפאכע, נאטירליכע מענשענליכע פון דער פרוי, און גרעסער פון זיי ביידע איז דיא קלארע וועלטאנשוואונג פון דער ווייזהייט, וועלכע זעהט און פערשטעהט דעם גאנג פון דער וועלט און וועלכע ווייס, אז דאס לעבען האט רעכט...

דער טריאומף פון גייסט איבער דיא פרוי טאלע קראפט ביי'ם מענשען, דאס איז דער טריאומף פון „מאנא וואנא“. מ. לעאנטיעף.

טהיילע ניט נור פון דענקען, נור אויך פון פיה-לען. פון דער איינפאכער פרוי דזשיאוואני קאלאנא איז דאן געווארען דיא איבערמענשליכע הייליגע פיגור פון מאנא וואנא.

וואס עס ענטוויקעלט זיך ווייטער, איז נור בעלייכטונג פון דעם ערשטען אקט. זיא קומט אין צעלט פון פרינטשיוואלע, „נאקעט אין איין מאנטעל געוויקעלט“. ווען פרינטשיוואלע איז געווען אלט צוועלף יאהר, האט ער זיך געשפילט אין גארטען פון וואנא'ס עלטערן. זייט יענער צייט האט ער איהר געליעבט, שטענדיג זיא גע-זוכט און ניט געוואגט צו איהר נאעהנט צו קור מען. יעצט, אין זיין פערצווייפלונג, האט ער איהר געפארט, און ווען ער דערזעהט איהר בעלויכטען מיט דער שכינה פון איהר גרויסער טהאט, בעמירכט ער איהר גייכטיגע שעהנהייט, און דיא ווירקליכע איז מענשען פיינט זיך פאר דער גרויסער נשמה פון דער נאקעטער פרוי. אין דער געגענווארט פון מאנא וואנא פערלירען זיך זיינע טהיערישע ליידענשאפטען און ער גיט איהר נור איין קוס אויף דעם שטערן. ער ער-צעהלט איהר זיין לעבען און שטרעבען, ווער-רענד דיא טראנספארטען מיט פראוויאנט ווע-רען געפיהרט נאך פיזא.

פיזא איז גערעכטעט, יובעל-פיערעס לייכטען אויף איהרע טורעמס און מעלדען דעם פיינד-רויסען דיא פריידע פון דער בעלאגערטער שטאדט. אין לאגער אבער האט מען זיך גע-כאפט און מאנא וואנא מיט פרינטשיוואלע מיר-זען פליהען נאך פיזא. זיא נעהמט איהם מיט, זיכער אין איהר ריינקייט.

אין דריטען אקט קומט וואנא מיט פריינטשיוואלע, וועלכען קיינער קען ניט, בעגלייטעט פון דעם פריידיגען פאלק. „עס שיינט, אז זיא בעשטראהלט דיא מאסע ארום איהר“, זאגט איי-נער. אין זיין פאלאסט ערווארטעט איהר גידא. ער גלויבט אין זיין עגאליזמוס, אז וואנא האט וואהרשיינליך ערמארדעט פרינטשיוואלע און גערעכטעט איהר עהרע. ווען זיא ערקלערט פאר דעם-גאנצען פאלק, אז פרינטשיוואלי האט איהר און דיא שטאדט גערעכטעט, האט איהר בעהאנ-דעלט וויא א פרוידער, און אט איז ער, זייער וואהרער רעטער, גלויבט איהר גידא ניט. ער-דער מוטהיגער סאלדאט, וועלכער איז געוועהנט-זיך האקען מיט דעם שווערד, קען קיין אנדער-מוטה-ניט פערשטעהן, ער קען דאס וואס זיין פרוי זאגט איהם ניט גלויבען. ער פאדערט אויף זיין פרוי צו זאגען דיא וואהרהייט, וויא ער

מארק האננא'ס סאציאל-פאליטיק.



יו דעם מאנאטליכען ושרנאל „נאשיאנאל מאנאזין“ פון לעצטען פעברואר איז ערשינען א'ן ארטיקל אונטער דעם נאמען „סאציאל ליזמוס און טריידירינג ניאנס“, וועלכער האט גלייך צוגעצויגען די אויפמערקזאמקייט פון פובליקום, ווייל ער איז געשריבען געווארען פון קיין אנדערען, וויא מארק האננא, וועלכער איז געווען דער אונגעקרוינטער קעניג פון יונייטעד סטייטס, ווען מעקדינלי איז אפיציעל געווען פרעזידענט, און וועלכער איז נאך יעצט אויך דער הויפט-באס פון דער הערשענדער רעפובליקאנער פארטיי. צוליב דעם בין איך נייגיריג געווען דורכצולעזען דיזען ארטיקל און צוליב דעם, רעכען איך, וועט דעם לעזער פון דער „צוקונפט“ אויך אינטערעסאנט זיין צו וויסען זיין אינהאלט.

שוין דער פאקט אליין, אז אזא דורכגעטריבענער גער פאליטישען און פערביסענער קאפיטאליסטישער פיהרער, וויא מארק האננא איז, האט געפונען פאר נויטהיג צו שרייבען אן ארטיקל איבער דער גרעסטער סאציאלער פראגע גראדע אין דעם יאהר פון דיא פרעזידענט-וואהלען, — איז פיעל-פערדייטענר. מען קען זאגען, אז דאס איז א צייכען פון צייט. עס איז יעדענפאלס קלאר, אז דער סאציאליזמוס איז שוין צוגעקראכען צום פארדער-גרונד פון אמעריקאנער פאליטיקס און אז דיא פיהרערס פון דיא קאפיטאליסטישע פארטייען הויבען אן ערנסט צו רעכענען זיך מיט דער סאציאליסטישער פארטיי. עס איז אויך ניט א צופאל, וואס מארק האננא האט גראדע געלאזען פערעפנטליכען זיין ארטיקל אין א ושרנאל, וועלכער ערשיינט אין באסטאן, דיא הויפט-שטאט פון דעם העכסטענטוויקעלטען אינדוסטריעלען שטאט, וואו דער סאציאליסטישער וואוט איז פעזאנדערס גרויס און יויכטיג.

נאך לאמיר בעטראכטען וואס דיזער טראסט-מאנאט און אבעריקאמאנדיר פון דער רעפובליקאנער פארטיי זאגט אין זיין ארטיקל.

„עס איז ניטא א וויכטיגערע פראגע, ער קלערט ער, וויא דיא פראגע וועגען דיא בעזיהונג צען צווישען ארבייט און קאפיטאל. אין אנפאנג פון א נייעם יאהר-הונדערט, ווען מיר ווארפען א בליק אין אונזער געשיכטע, ווערען מיר כמעט צוטומעלט דורך דעם גרויסען וואונדערבארען פארטשריט פון אונזער לאנד; אבער וויא מיר זאלען ניט צוריקהאלטען דיא ענדערונגען, וועלכע רייסען זיך דורך, מוזען מיר פריער אדער שפעטער זיך א נעהם טהאן צו דער פראגע — דיא ערנסטע אויפגאבע — וועגען אויסגלייכען דיזע אנגעלעגענהייטען אנשטאט צו פרובירען געהן צוריק צו אומשטענדען, וועלכע זיינען שוין פאראיבער.“

דערמיט צייגט מארק האננא, אז ער פערשטעהט וואו, פראסט גערעדט, דער הונד ליגעט בעגראבען. אבער צו דיזען פערשטאנד איז ער געקומען ניט דורך שטודירען דיא סאציאלע פראגע, ניט דורך לעזען ביכער איבער סאציאל ליזמוס, זאנדערן איינפאל דורך דיא ערפארהונג וועלכע ער האט געהאט ביי פערשידענע סטרייקס, ווען עס איז איהם אויך אויסגעקומען צו בעשיצען זיינע פרייוואט-קאפיטאליסטישע אינטערעסען און צו האנדלען אלס פערמיטלער אין דיא אינטערעסען פון זיין קלאס. ער ניט עס אליין צו איז זיין ארטיקל, נור דאס ווארפט זיך אין דיא אויגען כמעט ביי זיין יעדער פראגע. **אין עטליכע ערטער רעדט ער מיט דער זיכער-הייט פון א'ן ערפאלגרייכען געשעפטס-מאן, וועלכער בילדעט זיך איין, דאס ווייל איהם איז געלונגען צו מאכען געלד דורך פאבריצירען, לא-מיר זאגען, שטיוועל, דארום קען ער שוין פער-וואלטען א שטאדט, ווערן א מיניסטער און זא-גאר ענטשיידען דיא שווערסטע סאציאל-פאליטישע פראגען. ניט נאר פון סאציאליזמוס, זאג-דערן אפילו וועגען טריידירינג-ניזמוס דריקט ער זיך אויס אזוי, אז מען קען נאר דערפון שליר, סען, דאס ער האט קיין מאל ניט איבערגעלעזען א'ן ערנסטען בוך איבער דיזע פראגען.**

פעזאנדערס ווען ער רעדט וועגען אמעריקא און דעם זאגענאנטען „אמעריקאניזמוס“, בע-ווייזט ער, אז ער שטעהט ניט אפילו מיט א האר העכער איבער דעם קלענסטען אמעריקאנישען

פונקט איז גיכער אָנצונעהמען דאָס ער בלאָפּט איינפאַך—אָז דיווער וואונדערבאַרער בריק וועט אויפגעבויט ווערען פון דער „סיווייל פערדעריי“ שאָן, וועלכע האָט שוין אזוי פיעל גוטעס אויפֿ געטהאָן אין דיא פּינא יאהר פון איהר עקזיסטענץ“. אין וואָס בעשטעהט דאָס „גוטעס“ פון דייַער קאפיטאַליסטישער אָרגאַניזאַציע, וועלכע זוכט נאָר צו פערבלענדען דיא אויגען פון דיא ארבייטער מיט היפּאָקריטישע פריינדשאַפּט, מיט האַניג אויפֿ'ן צונג און גאָל אין האַרצען — דאָס ערקלערט אונז גיט מאַרט האַנאַ. ער מאַכט בעהויפטונגען מיט א טאָן פון א'ן אַראַקעל, אזוי וויא מען מוז איהם גלויבען אויפֿ'ן וואָרט. וויא ווייט זיי שטימען מיט דער וואַהרהייט, קען מען שליעסן פון פאַלגענדעס :

„דיא אומשטענדען, זאָגט ער אין איין אַרט האָבען זיך געענדערט, און פאַר יעדען אַרבייטער איז דאָ דורכשניטליך צוויי דזשאַפּס יעצט אין דער גאָלדענער צייט פון אונזער פּראָספעריטי (הצלחה)“... וויא געפעלט אייך אזא הצלחה? —האָט איהר דען גיט געפונען ווייניגסטענס צוויי פלעצער אויף איין קלאַפּ, ווען איהר זייט געגאנגען זוכען אַרבייט?

„דיא אַרבייטער יוניאָנס האָבען געקענט זיין אַ קללח פאַר ענגלאַנד, בעהויפטעט ער ווייטער, אבער איך גלויב, אז אין אונזער לאַנד וועלען זיי פריינגען גליק, ווען אַ ריכטיגער גרונד פון צוטרויען און רעספעקט וועט עטאַפּלירט ווערען.“ אויב מען קען געפינען אזא גרונד וויא מאַרק האַנאַ מיינט עס, וואָרום האָט מען איהם גיט געפונען אין ענגלאַנד? זיינען דיא ענגלענדער אזעלכע נאָרדען און בלינדע, אז זיי קענען שוין גאר קיין מיטעל גיט אויסגען פּינען געגען דיא קללח דורך דיא טרייד־יוניאָנס און וואָרום האָבען עפעס דיא טרייד־יוניאָנס געקענט זיין אַ קללח פאַר ענגלאַנד? וואו זיינען דיא פאקטען דערצו? זיינען דיא יוניאָנס ווירקליך אַ שטערונג פיר דיא ענגלישע אינדוסטריע? מאַרק האַנאַ און אנדערע קאפיטאַליסטען וויר דערהאַלען נאָר דיא קלאַגען פון זייערע ענגלישע חברים, וועלכע ווילען אויפהעצען דיא אַרימע מאַסען פון ענגלאַנד געגען דיא טרייד־יוניאָנס. דיא לעצטע סטאַטיסטישע רעכנונגען צייגען קלאָר, אז דיא ענגלישע אינדוסטריע און האַנט דעל שטייגען נאָך.

אין אַלגעמיין איז זיין אַרטיקעל פול מיט ווידערשפּריכע. אין איין אַרט בעמערקט ער גאַנץ ריכטיג, אז „עס איז גיטאָ קיין אַנדער גרופע

פאָליטישען, וועלכער שרייט וויא אַ פאַפּוגאָל, וועגען די „הערליכע קאנסטיטוציען“, „די פרייע אינסטיטוציאָנען“ א. ז. ו. אזוי וויא אין קיין אנדער לאַנד וואָלט עס גאר אויף אַ רפואה גיט געווען. דיא אַמעריקאַנער זיינען אזוי אַנטגעבליצען מיט זייערע אייגענע שבחים, וועלכע ווערען ווידערהאַלט אַהן שום קריטיקען, און זיינען אזוי אנוויסענד וועגען אפילו דיא פאַרט געשריטענסטע לענדער אין אייראָפּא, דאָס עס איז זעלטען צו געפינען איינעם צווישען זיי, וואָס האָלט זיך גיט פאַר אַן אַתהאפּהרטנ'ליק און וואָס איז גיט איינגעבילדעט, אז אין אַמעריקאַ קען מען אויפטהאָן זאכען, וואָס זיינען נאָך אונט מעגליך אין דער אַלטער וועלט, אז מען קען אפילו געהן מיט'ן קאַפּ אַראַפּ, ווען מען זאָל עס נאָר וועלען מיט עכט־אַמעריקאַנער ענערגיע. מאַלע וואָס מען זוכט און מען טהוט אין אייראָפּא — מיר, אַמעריקאַנער, פייפען דערויף און קענען אויפטהאָן גראַדע פערקעהרט. ספּעציעל דענקען אזוי דיא אַמעריקאַנער וועגען דיא סאָר ציאלע פּראָגע. וויא לאַנג צוריק האָבען זיי אין גאַנצען געלייקענט, אז אין אַמעריקאַ קען פאַר קומען אזא קאמפּף צווישען קאפיטאַל און אַרבייט וויא אין אייראָפּא, אז אין אַמעריקאַ הערשט דיא פּורזשוזאָיע גראַדע וויא אין אייראָפּא? און היינט צו טאָג, וויא פיעל אַמעריקאַנער וועט איהר געפינען, וואָס וועלען אייך צוגעבען, אז דיא סאָציאַלע פּראָגע וואָרצעלט זיך אין אַמעריקאַ גראַדע ווי אין אַלע לענדער, ווי אין ענגלאַנד און רוסלאַנד, דורך דיא זעלבע אור־זאכען; וואָס וועלען אנערקענען, אז דער סאָר ציאלזימוס האָט אין דיא פּעראַייניגטע שטאַטן טען אזא באַדען וויא אין אייראָפּא, ווייל דיא געזעצע פון דער קאפיטאַליסטישער ענטוויקלונג זיינען איבעראַל גלייך און פיהרען צו דיא זעלבע רעזולטאַטען?

מאָרק האַנאַ איז קיין אויסנאַהמע, אַפּ וואָהל ער פיהלט גיט ווילענדיג, אז דיא סאָציאַלע פּראָגע האָט שוין אין אַמעריקאַ אָנגענומען דיא זעלבע „רויטע“ געשטאַלט וויא אין דער אַלטער וועלט. ער בילדעט זיך נאָך איין אַדער ווייל איינפלידען אנדערע — עס איז גיכער אַנטצונעהמען אז אין דיעזען פונקט זאגט ער גראַדע אויפריכטיג וואָס ער דענקט — אז אין אַמעריקאַ קען מען נאָך אריבערוואַרפען אַ בריק איבער דעם אַבגורנד וואָס טהיילט אָפּ אַלץ ווייטער און טיעפער קאפיטאַל און אַרבייט. ער מיינט אַדער וויל מאַכען מיינען אנדערע — אין דיעזען

דיא מיטוויקונג פון דיא ארבייטער. „עס איז ניטאָ קיין בעסערע אינוועסטמענט פאר אַ פאפּל ריקאנט אָדער א'ן אינדוסטריעלע קאמפאניע, זאָגט ער, וויא א הערצליכע מיטוויקונג און גוטע געפיהלען פון דיא אנגעשטעלטע. ווען מיר זאָלען נאָר זיך האלטען אן דיזע השערה, גלויב איך אז עס איז גאנץ מעגליך, דאָס אלע אונז טערשיעדע קענען אין דער צוקונפט בעזייטיגט ווערען דורך א האנדלונג נאך דעם אלטען ווער-טעל: „א'ן אונז פערהיטונג איז ווערטה א פונט רפואה“. זיין שליסליכער פארשלאג איז צו האלטען קאנפערענצען מיט ארבייטער-פער-טרעטער אין פאל פון סטריקס אָדער איידער געסטראשעטע סטריקס ברעכען אויס. דאָס איז דער לעצטער וואָרט פון זיין סאציאל-פאליטיק.

דיא אמת'ע געפאָהר פאר דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט זעהט ער אין סאציאליזמוס. „וויא איך בעטראכט עס, שרייבט ער גאנץ אפּען, בעשטעהט יעצט דיא געפאָהר אין דער פערשפרייטונג פון דעם גייסט פון סאציאליז-מוס“. אין דיזען פונקט זיינען מיר פאלשטענדיג איינגעשטאנדען מיט איהם. אבער ער האָט א גרויסען טעות, ווען ער מיינט, אז ער וועט קענען האלטען אין צוים, דורך דיא סיוויק פערדריישען און קאנפערענצען, דיא טרייד-יוניאנס אפילו וויא זיי זיינען יעצט ארגאניזירט, דען דיא אונפערמיידליכע געזעצע פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט צווינגען זיי צום קלאסענקאמפף. שלום צווישען קאפיטאל און ארבייט, הארטאניע צווישען האפיטאליסטען און פראלעטאריער איז אזוי מעגליך וויא האר מאניע צווישען פיער און וואסער, צווישען וועלף און שעפען. וויא פיעל קאפיטאליסטישע שרייבערס, רעדנערס און פאליטיקער זאָלען ניט פערדולען דיא ארבייטער א קאפּ מיט זייערע גיבטיגע שלום-טרייד, וועט עס לאנג ניט אָנהאל-טען דעם אינערליכען קלאסענקאמפף, וועלכער איז אזוי איינגעבאָרען אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, וויא דער אינסטיגנט פון זעלבסטבעשיטצונג ביי יעדער איינצעלנער פערזאן. יעדער סטריק איז א קלארער בעווייז פון דיזען איינגעבאָרענען קלאסענקאמפף און א'ן אפליקענינג פון אלע טענות פון דיא קאפי-טאליסטישע היפאקריטען מכה שלום צווישען קאפיטאל און ארבייט.

אבער דיא מארק האננאס ווילען עס זיין

(ער מיינט אויס צו געברויכען דעם וואָרט: קלאס) אויסער ארבייט אָדער קאפיטאל; יעדער מענטש געהערט צו איינער אָדער צו דער אנ-דערער גרופע. אבער אנשטאט צו קומען צו דעם לאגישען שלום פון דיזען פאקט, נעמליך: צום קלאסענקאמפף, זאָגט ער נאָר: „מיין פלאן איז צו אמעריקאניזירען (!?) דיא ארגאניזיר-טע יוניאן-ארבייט אין דעם בעסטען זינען און גוט ערצויגען צו א פערשטענדליכע פון איהר פערזאנלעכקייט, און אויף דיזען וועג איינער צו מאַכען פאר א חבר פון קאפיטאליסט אנשטאט א פיינד, מיט וועלכען מען האָט צו קעמפּען... אויב יעדער מאן, זאָגט ער ווייטער, וועט בעהאנדעלט ווערען וויא א מאן, אויב א צורוף צו זיין הארץ אזוי וויא צו זיין פער-שטאנד וועט געמאכט ווערען, וועט עס ברענ-גען צו אזא צוטרויען, אז עס וועט דינען אלס פונדאמענט צו בויען ווייטער. אָט צו דיזען צושטאנד שטרעבט עס דיא סיוויק פערדריישען — אבזאָלוטעס פערטרויען פון ביידע זייטען.“

קורץ, שלום צווישען קאפיטאל און ארבייט, דאָס איז דיא סאציאל-פאליטיק פון מארק האננא מיט זיין סיוויק פערדריישען. האָעפנדיג, אז איהם וועט געלינגען אויסצופיהרען דיזע אונטערגליבקיט אָדער, ריכטיגער, אז ער וועט קענען אראפפיהרען דיא ארגאניזירטע ארביי-טער פון זייער ריכטיגען וועג, דעם וועג פון קלאס-ענקאמפף, ערקלערט ער זיך פאר א פריינד פון ארבייטער-יוניאנס. אבער נאָר מיט דער בעדינגונג, אז זיי זאָלען זיך לאזען ערציעהען פון אזעלכע „ארבייטער-פריינד“, וויא דיא מיט-גליעדער פון דער סיוויק פערדריישען, און זאָ-לען ווערן קאנסערוואטיוו אויף א'ן עכטען „ביז-נעס-וועג“ (מאָרק האננא שעהמט זיך גאָר ניט אפּען צו זאָגען אין זיין ארטיקל, אז „דער גייסט פון אונזער צייט איז ביזנעס“) — וועט ער, זיין דאָל-א-ר-מאיעסטעט, זיי שטיצען און גלעטען איר בער'ן בעקעלע.

יעדענפאלס האָט ער גאָר קיין מורא ניט פאר דיא טרייד-יוניאנס, וויא זיי ווינען יעצט ארגאניזירט, און ער זוכט אויך צו פערזוהיען אנדערע „קאפיטאנען פון אינדוסטריע“, אז זיי זאָלען זיך ניט שרעקען. ער טרייבט זיי דערמיט אז דיא „אמעריקאנער יוניאנס ווערען אלץ קאנ-סערוואטיווער און וועלען ניט דערלאזען, אז היטצקעפּ זאָלען זיי אראפפיהרען פון גלייכען וועג“. ער ניט זיי נאָך דעם ראטה צו זיכען

אין זייערע פאקעטס — אלץ אזעלכע מענשען וואס האבען „קיינ סטאווקע ניט אין לאַנד“, וואס מען זאגט. (מאָרק האָט האט א סך „סטאווקעס“, אבער געשטעלט מיט פרעמדע הענד...) מיין אייז גענער איינדרוק ווערט בעשטעטיגט דורך בערייכטע פון ארבייטער, אז סאציאליזמוס, אין דעם אייראפעאישען זינען פון דיווען וואָרט, וועט קיין מאָל ניט געפינען א פעסטען באדען אין אמעריקא... ווען דאס פאָלק וועט פערשטעהן דיזע זאך אין איהר פולען זינען, ווען מאַנכע פון דיא סודות (!?) און דיא בעצויבערונג וואס איז פער-פונדען מיט דאס געהיימיניספאָלע, וואס רינגעלט יעצט ארום דיזע זאך, וועלען צושטערט ווערען און מען וועט אללעס זעהן אָפּען, וועט מען אויס-געפינען, אז עס וועט זיין ווידערווערטניג צו אמע-ריקאנער אידעען פון תמימות און עהרליכקייט... יושר און גערעכטיגקייט וועלען קיינמאָל ניט מרוצה ווערען צו קאנפּיסצירען דיא פראָדוקטען פון איין מאַן'ס ארבייט, אום צו פערזיכערען קאָמפאָרט דעם פּוילער און טויגעניכטס. דאס אמעריקאנער פאָלק וויל ניט האבען קיין „איז-מוס“ וואס זאָל אַוועקנעהמען ביי אירגענער וועל-כען בירגער דיא ריכטיגע און גערעכטע בעלוי-נונג פון זיין ארבייט...”

וויא געפֿעלען אייך אזעלכע ארגומענטען פון א מאַן, וועלכער ווערט גערעכענט אין אמעריקא פאר איינעם פון דיא געשייטעסטע פאָליטיקער, זאָגאר פאר א גרויסען שטאַטס-מאַן? וויא מיינט איהר, האט ער דען ניט פערניכטעט דעם סאציאליזמוס? אין דעם אייראפעאישען זינען פון דיווען וואָרט, זאָגט ער, וועט סאציאליזמוס ניעמאלס געפינען א פעסטען באדען אין אמע-ריקא. אבער וואס איז און וואו איז דער אמערי-קאנער זינען פון דיווען וואָרט? גיבט עס דען איין סאציאליזמוס אין אייראָפּא און אן אנדערער אין אמעריקא? אויב אזוי, ווארום? מאָרק האָט וויל זיך גאר ניט ברעכען דעם קאָפּ מיט אזעל-כע פראַגען—איז עס דען ניט גענוג, אז ער, דער באַס פון דער רעפּובליקאנער פּאַרטיי, בער הויפטעט עס? ווען אין אמעריקא וואָלט געווען אן אנדער קאָפיטאָליזמוס וויא אין אייראָפּא, דאָן וואָלט זיך געשיקט צו מאַכען אן אונטער-שיער צווישען דעם סאציאליזמוס אין דיזע ביי-דע וועלטען. אין קולטורעלער הינזיכט זיינען זיי איבערהויפט ניט אפגעטהיילט פון אטלאַנטישען אָקעאַן, בפרט נאָך אין דער עקאָנאָמישער ענט-וויקלונג; פאָליטיש אונטערשיידעט זיך אמעריקא פון, צום ביישפּיעל, ענגלאַנד נאר אין דער רע-

וויסען. זיי רענקען, אז זיי וועלען האַלטען דיא יוניאָנס אין זייערע קעשענעס, ווען נאר עס זאָל זיי געלינגען אָפּצוהאַלטען דיא פערשפּרייטונג פון סאציאליזמוס. דעם סאציאליזמוס האַלטען זיי פאַר א געפאָהר, ניט וויל ער פאַדערט עקאָנאָמישע גלייכהייט — דיא קאָפיטאָליסטען רע-דען זיך איין, אז דאָס איז איבערהויפט א'ן אונ-מעגליכע זאך — און פּרעדיגט סאָלדאַריטעט, אמת'ע מענשענליכע, זאָנדרען וויל ער בעפּעס-טיגט זיך אויף דעם גרונד פון קלאַסענקאָמפּה און צייגט קלאָר און דייטליך, אז אַרמאָניע צווישען קאָפיטאַל און ארבייט איז אונמעגליך. ווען ניט דער סאציאליזמוס וואָלטען זיי זיך אין אַלגעמיין גאַנץ ווייניג געקומערט וועגען דיא טריידיוניאָן בעוועגונג, וויל זיי רענקען, אז זיי זיינען גענוג שטאַרק צו אונטערדריקען יעדען סטרייק.

וואס סאציאליזמוס לערנט, וויס מאָרק האָט אַזוי וועניג ווי יעדער אמעריקאנער פאָ-ליטישען. ער פֿי ה ל ט נאר, אז עס איז עפּעס א פיינדליכע און געפּעהרליכע זאך פאר זיין קלאַס, וועמעס הערשאַפט ער זוכט נאָר טירליך וואס לענגער און שטאַרקער אַנצוהאַלטען. ווען מען לעזט זיינע טענות געגען סאציאליזמוס, קען מען פון ערשטען בליק מיינען, אז ער וויל נאר אפּנאָרען און פּערפּיהרען דעם דורכשניט-ליכען אמעריקאנער, וועלכער גלויבט נאָך באמונה שלמה אין דיא אויסגעוועפּטע רפואות פון אמעריקאנער פרייהייטען; אבער ווען מען בער טראכט נעהענטער וואס ער זאָגט, פלייבט נאר צוצוגעבען, אז ער אליין פערשטעהט ניט מעהר און וויס ניט מעהר פון סאציאליזמוס, וויא דער דורכשניטליכער אמעריקאנער.

אַט זיינען מאָרק האָטנאָ'ס „באָמבעס“ געגען סאציאליזמוס:

„סאציאליזמוס ווערט מעהר אדער וועניגער געברויכט אויפצופאַמען דעם פאָלק געגען יעדע אינדיווידועלע איניציאַטיווע און פערזענליכע ענערגיע, וועלכע זיינען געווען דיא ריכטיגע עסענציע פון אמעריקאנער פראַגרעס. וועהרענד דער גייסט פון סאציאליזמוס האט פעראורזאכט פורכט אין אייניגע קרייזען, איז ער מיט פריידע אויפגענומען געוואָרען ביי א געוויסען קלאַס פון פאָלק, וואס ווינשט ניט צו טהאָן עפּעס וויא געהעריג אויף א געוועהנליכע און עהרליכע וועג און כאַפּט זיך מיט פערגניגען אן אירגענער וועלכע אויסריידע צו רודערן דיא עפּענטליכע מיינונג, זוכענדיג א טשאַנס אריינצוקריגען געלד

אפזיכטליך אדער איינפאך אויס גראַבע אונז וויסענהייט ווידערהאַלט דאָ מאַרק האַננאָ דעם אַלטען אונזין, אַז דער סאָציאַליזמוס וויל פֿער-ניכטען פֿערזענליכע איניציאַטיווע און פֿרייהייט און זוכט נור צו „צומהילען“ צווישען דיאָ אַרײַ-מע דעם פֿערמעגען פֿון דיאָ רייכע. איין קאפּי-טאַליסט שרייט נאָך דעם אַנדערען, אַז דיאָ סאָ-ציאַליסטען ווילען נאָר א „חלוקה“, נאָר ניט קײ-מערנדיג זיך וועגען דעם וואָס די סאָציאַליסטען האבען שוין לאַנג געענטפֿערט דאָרויף. מאַרק האָ-נאָ האָט הפנים אויך געהערט דיאָ טענות פֿון קאָ-פיטאַליסטישע פֿערטהיידיקער, דאָס אין אַ סאָ-ציאַליסטישע געזעלשאַפֿט וועט פֿערזענליכע פֿרייהייט אָפֿגעשאַפֿט ווערען און עס וועט הער-שען שקלאַוועריי.

יעדענפֿאַלס זיינען דאָס זיינע לעצטע און שטאַרקע באַמבעס געגען סאָציאַליזמוס. אַלואָ, מאַרק האַננאָ, וועלכער האָט געמאַכט מיליאָנען פֿון פֿרעמדע אַרבייט, טרעט אַרויס אַלס פֿערטהיידיקער פֿון „ריכטיגע און גערעכטע פֿעליוונג פֿון אַרבייט“ — איז עס ניט קאָמיש? וואָס וועט ווערען פֿון דיאָ טראַסט-מאַגנאַטען און איבערהויפּט פֿון אַלע קאָפיטאַליסטען, ווען מען זאָל דאָס טאָקי דורכפֿיהרען אין דער ווירק-ליכקייט? „ריכטיגע און גערעכטע פֿעליוונג פֿון אַרבייט“ — אַט דאָס פֿערלאַנגט דאָך נאָר דער סאָציאַליזמוס און צוליעב דעם קעמפֿט ער דאָך געגען דיאָ קאָפיטאַליסטישע סיסטעם און וועט אזוי לאַנג קעמפֿען ביז ער וועט איהר אונטערגראַבען און וועט אויפֿבויען אַ נייע, אין וועלכער קיינער וועט ניט קענען רייך ווערען פֿון פֿרעמדע אַרבייט.

פאליטיקוס.

אין דער צייט, ווען דיזער אַרטיקל איז שוין געווען אויסגעזעצט, האָט דער טעלעגראַף געבראַכט דיאָ נאָכריכט פֿון וואַשינגטאָן, אַז מאַרק האַננאָ איז געשטאַרבֿען פֿון טיפּוס-פּיעפֿער. דיאָ סאָציאַל-פּאָליטיק וועלכע ער האָט געזוכט דורכצופֿיהרען, וועט אַבער דורך זיין טויט ניט געענדערט ווערען, ווייל דיאָ סיוויק-פֿערעריישען איז פֿערבליבען און וועט זיך האַלטען איהר פֿראַגראַם. — רעד.

גערונגס-פאַרמע אדער אייגענטליך אין נאמען. אפילו ניט-סאציאליסטען האבען ערקלערט, אַז דער אַמעריקאַנער פֿרעזידענט האָט מעהר מאַכט וויאָ דער ענגלישער קעניג. נאָר לאָמיר נעהמען אַזעלכע אייראָפּעאישע רעפּובליקען וויאָ דיאָ שווייץ און פֿראַנקרייך — וואָרום זאָל דער סאָציאַל-ליזמוס דאָרטען געפינען אַ באַדען און אין דער אַמעריקאַנער רעפּובליק ניט?

עס איז אייגענטליך לעכערליך צו שטעלען אַזעלכע פֿראַגען, נאָר וואָס זאָל מען טהאָן, אַז דיאָ מייסטע אַמעריקאַנער בירגער דענקען גראַד-דע וויאָ מאַרק האַננאָ און אַז מען מוז דאָרום אויך ענטפֿערען אויף אַזאַ אָפֿגעבאַרען אונזין? ווייטער לערנט אונז דער גרויסער אַמערי-קאַנער פּילאָזאָף מאַרק האַננאָ, אַז דיאָ שטרעבונג-גען פֿון סאָציאַליזמוס זיינען „ווידערווערטטיג די אַמעריקאַנער אידעען פֿון תּמימות און עהרליכ-קייט!“ ווייסט איהר אפֿשר, וואָ זיינען דיזעע ספּעציעלע אַמעריקאַנער אידעען? זאָ ווייט מיר ווייסען, זיינען דיאָ אַמעריקאַנער ניט אַראַבג-פּאַלען פֿון הימעל און זיינען גראַדע אַזעלכע זינ-דיגע מענשען וויאָ דיאָ אייראָפּעער, פֿון וועלכע זיי שטאַמען מיט האָק און פּאַק. יעדענפֿאַלס ערקלערט אונז מאַרק האַננאָ גאָר ניט, אין וואָס בעשטעהן דיזעע געהיימניספּאַלע אַמעריקאַנער אידעען, אָפּוואָהל ער ווייס זאָגאַר פֿון „סודות פֿון סאָציאַליזמוס“.

אַבער דאָס זיינען נאָך ניט אַלע וואָונדער-באַרע מעלות פֿון אַמעריקאַנער פּאַלק: זיי האָב-ען נאָך, זעהט איהר, דיאָ מערקווירדיגע מעלה „ניט צו דערלאָזען קיין „איזמוס“ וואָס זאָל אַוועקנעהמען ביי אירגענד וועלכען בירגער דיאָ ריכטיגע און גערעכטע פֿעליוונג פֿון זיין אַר-בייט!“ הוראָה פֿיר דיאָ אַמעריקאַנער! עס לע-בע דער אַמעריקאַניזמוס! אַבער מיר וואַלטען וועלען זעהען אַזאַ פּאַלק, וואָס זאָל עס ערלוי-בען; מיר וואַלטען גערן געווען צו הערען פֿון אַזאַ ציוויליזירטעם פּאַלק און אפילו ניט ציווילי-זירטעם פּאַלק, וואָס זאָל לאָזען אַוועקרויבען ביי זיינע מיטגלידער דיאָ עהרליכע און כשר-פֿערדיענטע פֿריכטע פֿון זייער אַרבייט. ווייטער וואַלטען מיר וועלען הערען פֿון אַזאַ סאָציאַליז-מוס וואָס פֿערלאַנגט אַזאַ זאָך.



דער פערקויף פון א; אפעטיט.

פון פאול לאפארנ; איבערזעצט פון א. דאָ ב' י.

טעט געוואָרען פון שאַמיסאָ, האָפּמאַן, פאַלזאָס און דאָ נישט לאַנג פון בעזאָנט און רייס. דאָקטוירים האָבען געדאַרפט נאָכזעהען און פּערגלייכען דיזע אויסערגעווענהליכע פאַקטען, וועלכע זיינען בעשטעטיגט געוואָרען פון אַזעלכע פּערטרויענס-ווערטהע פּערזאָנען, שטודירען דיא פאַקטען און ענטדעקען זייער שייכות מיט דיא מופתים פון דער רעליגיאָן, ביי וועלכע זיי רויבען אַוועק זייער גאַנצען איבערנאַטירליכען כאַראַקטער.

איד בין געווען געצוואונגען צו פאַנאָדער פלאַנטערן און צו ערקלערען דעם מאַנסקריפט; אבער דאָך האָב איך, אַזוי ווייט וויא מעגליך, רעספּעקטירט דיא שרייבאַרט פון דעם געפאַנגענעם. זאָל דער לעזער אַליין אורטיילען, איבער לעזענדיג דיא ערצהעלונג, צי זאָל איך איהם רר פּען: משוגענער פון שאַרענטאָן. איד גיב איך פּער זיין ערצהעלונג אין דער דריטער פּערזאָן און האָב אויסגעלאָזען געוויסע פאַטהאָלאָגישע (קראַנקהייטס) בעשרייבונגען וועלכע קענען פיעללייכט זיך אויסווייזען צו רעאָליסטיש פאַר דיא לעזער אויסערהאַלב דער מעדיצינישער פּראַפּעסיאָן.

P. L.

ערשטער טהייל.

דאָס איז געווען אין מאַנאָט דעצעמבער. דרויסען איז געווען קאַלט, און עמיל דעטוש איז געווען שרעקליך הונגעריג. דער שנעע האט וויא מיט אַ ווייסע ליילאָך בעצויגען דיא גאַסען, אַ פּראַקטיגער ווינד האָט דורכגענומען דעם דיקסטען מאַנטעל און האָט געטריעבען דיא זעל-טענע פּוסגעהער שנעל צו שפּרייזען.

מיט אַ פּלויע געזיכט, קלאַפּענדיג אַ צאָהן אָן אַ צאָהן, ציטערנדיג מיט יעדען אַכר, איז עמיל געשטאַנען וויא אַ צוגעשמידטער לעבען אַ פענסטער פון אַ גלענצענד פּעליכטעמען רעס-טאָראָן. פון דער אַנדערער זייט פענסטער האָט ער געזעהן איז זיך געלעגען גאַנץ בעליהבית'יש אויסגעצויגען אַ פינף פּוסיגע פיש אין אַ פעט פון גרינס; ווייסע הינדלאָך, מיט דיא פאַלקעס

יט אייניגע יאהר צוריק האָט מיר אַ בעאַמטער פון שאַרענטאָן איבער-געגעבען אַ מאַנסקריפט וואָס איינער פון דיא איינגעשפּאַרטע, וועלכע איז דאָרט געשטאַרבען



איז אַ צוואַנגיאַק, האָט איהם אַפּערטרויט. וויא דיעזער בעאַמטער האָט בעהויפטעט, איז דער פּערפּאַסער; עמיל דעטוש, גאָר נישט משוגע געווען; מען האָט איהם אָהנע צווייפּעל איינגעשפּאַרט אויף דעם-בעפּעהל פון אַ הויכען בעאַמטען, דען איז דער צייט פון זיין געפאַנגענע שאַפט האָט מען איהם געהאַלטען אָנגעזונדערט אונטער דער אויפזיכט פון אַ ספּעציעלען וועכ-טער, וועלכער איז נישט אָנגעשטעלט געוואָרען פון דער אַנשטאַלט.

דיא דריי הונדערט בויגלאָך פאַפּיער, וואָס דער בעאַמטער האָט מיר געגעבען און וואָס איך האָלט נאָך ביי זיך, זיינען געשריעבען מיט אַ בלייטפּיט, פון אַ פיעבערהאַפטע האַנד, אין גרויס איילענים, אין אַ דונקלע צעללע.

דיזער מאַנסקריפט ענטהאַלט אין זיך דיא ערצהעלונג, וועלכע מיר גיבען דאָ איבער. ביז יעצט האָט זיך מיר דיזע שילדערונג אויסגעוויזען אַזוי זאָנדערבאַר, דאָס איך האָב זיך נישט גע-קענט בעשליסען איהר צו פּערעפּענטליכען. אבער פאַר דער לעצטער צייט האָבען דיא נאכ-פאַרשונגען פון דיא גרעסטע ספּעציאַליסטען אין היפּנאָטיזמוס און אין מאַרד ארויסגעפּראַכט אַזעלכע מערקווירדיגע ערשיינונגען, דאָס אַלע אונזערע געווענהליכע ערשיינונגען וועגען זעלבסט-בעוואוסטזיין, פרייען ווילען און זאָגאַר מענשליכע אינדיווידואַליטעט זיינען געפּראַכט געוואָרען אין אַ צומישענעם. דעריבער דענק איך, אַז איך וועל לייסטען גוטעס דער פּהיזיאָלאָגאַ-נישער וויסענשאַפט, ווען איך וועל דיא ערצהע-לונג פון עמיל דעטוש דרוקען. עס איז גענוג צו ערמאָהנען, אַז עהנליכע פעללע זיינען פּעריכ-

אויסגעגאנגען פון הונגער, און צו ענדיגען זיינע יסורים האט ער געדענקט צו פענעהן זעלבסט מארד.

„צו וואס ניצט מיר דער לעבען! איך קען פילייכט נאך קריגען וואס צו עסען דיזען אפער, אפער מיט וואס זעל איך פערטרייבען דעם הונגער מארגען, איפער-מארגען, דיא ווייטערע טעג? צו וואס ניצט דער קאמפף פיר עקזיסטענץ אז יעדער מיטעל צום לעבען איז ניט מעהר ווי א קוואל פון עלענד און יסורים. גענוג זאל עס זיין! אונגלייכער, הונגערלייך דענדער, זעטיג און דינע אויגען אויף דעם לעצטען באנקעט“.

אין זיין פיבערהאפטער ליידענשאפט האט ער אונבעמערקט אָנגעהויבען ריידען אויף'ן קול. א פיין געקליידעטער מאן פון א יאהר פופציג, הויך און זעלטען דיק, מיט א שווארצע בארד, א'ן אָנגעפלאזענע געזיכט, מיט א גרויסען רונדען בוי, אז דער ברייטער אויבער-מאנטעל האט זיך קוים געקענט צונויפשפילען, האט זעהר אויפמערקזאם פעטראכט דעם אונגלייכער. ארויפלעגענדיג זיין האנד אויף עמיל'ס שולטער, האט ער געזאגט:

— איהר ווילט אלזאָ פענעהן זעלבסטמאָרד?

— יא, האט ער געענטפערט מעכאניש.

— איהר ווילט ענדיגען אייער לעבען, ווייל איהר זיט הונגערדיג?

— יא.

— איהר זיט נאך יונג, גוט געבויט; איהר זיט גראדע דער מאן, וועמען איך זוך; קומט נאך מיר.

פעטראכטענדיג איהם פאר אַ מלאך הגואל, האט עמיל פיעפערהאפט געשפאנט נאך דעם אונבעקאנטען. דיעזער איז אריין איז וועפאָר'ס רעסטאָראַן, איז דורכגעגאנגען דעם גרויסען עסס-זאָל און האט זיך געזעצט אין איינעם פון דיא פעזונדערע עסס-צימערן. מיט א פריינדליכער מיענע האט ער איינגעלאדען דעם הונגערדיגען זיך צו זעצען. אויף'ן טיש איז געלעגען עטוואס ברויט, און דער הונגערדיגער האט זיך וויא א וואָלף צוגעכאפט דערצו.

— האט דאך אביסעל געדולד, מיין פריינד, זיט פארויכטיג מיט אייער אפעטיט, מיט דאס טהיערסטע פון אַלע ברכות. ווארט ביז מען וועט דערלאנגען דעם תיהנער-סוף.

אין איין אויגענבליק האט עמיל אויסגע-לעדיגט דעם טעלער סוף. מען האט דערלאנגט געבראטענע אַיסטערס.

פערריסען, האבען אונשוילדיג ארויסגעשטעלט זייערע פעטע הינטער חלקים; קוראפאטקעס, טויבען און אנדערע מינים פויגלאך זיינען געווען פערגאסען אין סאוסען; שעהנע עפעל און הערליכע בערנעס, איינגעוויקעלט אין זייד-פאפיער, זיינען זיך געלעגען צווייגט מיט גדלות אין ווייטע קערבלעך. אַ ריעזיגער פלאָדען, בעלאגערט מיט זילבער-ווייסע צאצקעס, האט צוגעצויגען זיין גאנצע אויפמערקזאמקייט. דער פלאָדען איז געווען אויפגעשניטען אזוי פיעל, אז עס האט זיך ארויסגעזעהן זיין ראַיגע פלייש, דורכגעאדערט מיט פעטע לעבערליך און טרופלען.

עמיל'ס אויגען האבען זיך זשערנע אויפגעעפענט און זיינע צוויי און דרייסיג לאנגע און שאַרפע צייהנער האבען זיך צונויפגעצויגען. שוין דריי טעג אז דער אונגלייכער האט גאר ניט געעסען; דער שטארקער הונגער האט איהם צוזאמענגעדריעהט, געשניטען דיא געדע-רים, צוזאמענגעצויגען דיא מוסקלען פון דיא פאק-צייהנער און אָנגעפילט זיין מויל מיטסלונע. אזוי איז ער געשטאנען אונגעווענליך, ניט פיהלענדיג קיין קעלט, פערשטיינערט ביי דעם אנבליק פון דעם געטליכען שטאף, וועלכער וואָלט געקענט שטילען זיין הונגער, מאכען א סוף צו זיינע יסורים און אָנפילען איהם מיט פערגניגען פון דער וועלט. בלויז א שוואכע שויב האט איהם אָנגעהיילט פון דעם, וואס ער האט אזוי שטארק געוואָלט. איין קלאפ מיט'ן פויסט וואָלט צובראכען דיא שויב, און דער געווינשטער פלאָדען וואָלט אריינגעפלויען אין זיינע הענד. ער האט אייגענטליך געקענט א'ן עפען טהאָן דיא טהיר, א ציה טאָן זיין האנד צום פלאָדען און נאכהער צום מויל אום צו דער-פרעהען זיין מאָגען. דאָ איז ער געשטאנען אויף איין פלאץ אזוי וויא א צוגעשמידטער, זעטיגענדיג זיינע דורשטיגע אויגען און אויפרייצענדיג נאך שטארקער דעם הונגער אין בויך.

דער פייגלינג! דער נאטור-מענש, דער ווילדער, וואָלט געכאפט און געעסען, זאגענדיג איינפאך: „איך בין הונגערדיג!“ אפער דיא מורא פאר א פאליסמאן, דער פחד פאר דעם מאַראלען צאָרן פון אונזערע ציוויליזירטע מענ-געס געגען א'ן אָפּענע גנבה, האט געבראכען זיינע הענד און פיס, פאראליזירט און דער-שטיקט דעם געוואלדיגען פערלאנג פון דער נאטור.

און וואס האט דער אונגלייכער געהאט וואס מורא צו האבען? ער איז דאך סיי וויא סיי

חזיר, האָב איך אייד שטאַרק מקנא געווען. איך האָב זיך געוואונשען צו פערמאָגען אזא אַפעטיט. גאָלד, וועלכע איך פערמאָג מעהר פון אַ אייד, פערשאַפט מיר פערגניגען פיר'ן גייסט און געד פיהל, אבער איך פעראַכטע זיי. אַפעטיט איז העכער פאַר קענטנים, העכער פאַר ליבער. דעם לעב נאָר דורך מיין מאָגען און פאַר מאָגען. ווען אמת'ען פערגניגען פיהל איך נאָר דאָס, ווען איך עסס און טרינק. ווייטער איז אַלץ הבל הבלים. איך בין דער בעוואוסטער ש.... דערהפון קענט איהר שוין וויסען, אז מיין פערמעגען איז אונגעהויער. איך ווייס אַליין ניט דיא צאָהל פון מיינע מיליאָנען. צו צוויי און דרייסיג יאהר בין איך שוין געווען אַ קאָהלען און אייזענפאהר מאָגנאט. איך בין אים שטאַנד אָנצו'שכור'ן זיך מיט דיא קושען פון ליבער און מיט דיא בשמים פון עהר'גייז. איך קען זיך פערגניגען אַלע פערגניגענס פון דער גאַנצער וועלט. אבער, פער שטעהט מיר, איך פעראַכטע דאָס אַלעס, איך וואָלט אוועקגעגעבען אַלע פערגניגענס, וואָס מענשען קענען זיך נאר ווינשען, פאַר איין מאָהל צייט פון מיין הויפט'קעכער, דיעזען טאַלענט פאָלען און וויסענשאַפטליכען כעמיקער, דעם איינציגען מענש וועמען איך ליבער און שעטץ. ווען שלמה המלך, וועמען גאָט אַליין האָט בעי שאָנקען מיט חכמה, איז געוואָרען אייפערעטיגט פון אַלע פערגניגענס וואָס מען קען זיך נאָר פאָרשטעלען און האָט אויסגעשריען אין פער צווייפֿלונג, „הבל הבלים הכל הבל“ — איז דאָס נאָר דערפאַר, ווייל ער האָט אויסגענוצט אַלע פערגניגענס פון ליבער, דיא פריידען פון געדאָנק, און דיא צופרידענהייט פון אַפסאָלוטע רעגירונג; אין דער צייט ווען ער איז געבליבען גאַנץ אונוויסענד אין דיא העכסטע הנאות פון הלכות אכילה. וואָס איז ליבער? איין עלענדער, פערגעהערדער פערגניגען. עס האָט קוים אָנ געפאַנגען, וויא — טראַד! עס איז צוואַנגט, פער שוואונדען. אין פערגלייך מיט דעם זיינען דיא פריידען פון מאָגען אַז' עוויגקייט. דער אייני פאכער פאסטק איז געווען קליגער פון שלמה דעם חכם; אַלע נאַציאָנען, פון דעם אַפריקאַ גער נעגער ביז דעם געלען כינעזער, אַלע האָבען אָנגענומען אַלס דעם בעסטען צייכען פון סאָציאַל לער ערהאָבענהייט אַז' אויסגעשפרייטען בויך, קיילעכדיג וויא דיא ערר. דיא קאפיטאַליסט'ישע בורזשואַזיע, דער קלאַס וועלכער רעגירט יעצט דיא וועלט, דער קלאַס צו וועלכען איך בעלאַנג און פון וועלכען איך בין איינער פון

— אום גאָטעס ווילען, איהר הרגעט זיך אוועק. עס איז דאָך אַ שאַנדע צו עסען איסטערס מיט ברויט.

דער פעטער מאַן האָט גאָר ניט געגעסען, נאָר מיט גרויס בעוואונדערונג האָט ער אויפגעפאַסט וויא זיין גאָסט שלינגט.

— האַלט זיך אָב אביסעל און כאַפט זיך ניט צו אין גאַנצען צו דיא ערשטע געריכטען, פערנעסט ניט, אז עס איז נאָך דאָ געבראַטענע גאַנז און נאכדעם אַ לאַכסטער סאַלאַד.

גראַדע אזוי וויא אַ געניטער רייטער האַלט איין אַ צוהיצטען פערד, אזוי האָט ער איינגעד האַלטען דעם וועלפישען אַפעטיט פון דעם יונגען מאַן. מיט קלוגע און זאָגאר וויסענשאַפטליכע ערקלערונגען האָט ער געוואָלט פערלענגערן דעם פערגניגען פון דעם הונגער־גען, אום ער זאָל פיהלען וואָס מעהר דעם תענוג.

עמיל האָט עטליכע מאָל פרובירט אַבדאָנ' קען זיין זאָנדרבארען וואַהלטהעטער, נאָר יעדער האָט איהם גלייך אונטערבראַכען :

— מאַכט ניט קאָלע אייער אַפעטיט מיט'ן רעדען, ניט אָפט וועט איהר האָבען אזא זעל טענעם אַפעטיט. איך וואָלט אוועקגעגעבען טויזענד פראַנק, צעהן טויזענד פראַנק, פאַר אזא אַפעטיט וויא אייערן. עסען איז דיא העכסטע פפליכט פון דער מענשהייט. אַלע רעליגיאָנען האָבען דאָס געמאַכט פאַר אַ הייליגע צערעמאָניע. דיא גרעסטע צערעמאָניע פון קאטאָליציזם נייע. דיא גרעסטע צערעמאָניע פון קאטאָליציזם מוס איז יעזוס'עס אַבענדמאַל, דיא הייליגע און געהיימניספאָלע יוקאַריסטיע, ווען מען עססט כלומר'שט גאָט'ס פלייש און בלוט. עסען דאָרף מען אימער אין אַ רעליגיעזע שטילקייט, כדי דער געדאַנק זאָל זיין אין גאַנצען פערטהאָן אין דעם. דיא מאָנאָכען, וועלכע זיינען דיא גרעסטע קינסטלער אין הלכות אכילה, האָבען ניט אומדזיסט איינגעפיהרט שטילקייט אין זייער קירכ ליכען עסס'צימער.

— אראַו! איך קען שוין מעהר ניט עסען,

איך דאַנק אייך זעהר.

— האַלט בעסער אייערע דאַנקען פיר אַ בע'סערע געלעגענהייט, ווייל איך בין ניט אַ פילאַנטיק פאָפישער פריידענקער און ניט אַ בעל־רחמים דיגער קריסט, מיר קומט קיינע דאַנקען. איהר האָט בערהעדיגט אייער קישקע, און יעצט האָף איך וועלען אייערע אויערן מיר קענען הערען. ווען איהר זייט געשטאַנען און געקוקט אין פענ'סטער פון רעסטאָראַן, מיט אזא בליק, וועלכער וואָלט געקענט צושמעלצען דיא פעטס פון אַ

דיא העכסטע און שטארקסטע פערטרעטער —
 דיוער קלאס האט פון זיך אראפגעווארפען יעדען
 יאך, סיי פון אינטעלעקטועלע סיי פון פהיזישע
 ארבייט, און האט זיך איבערגעגעבען אין גאנץ
 צען צו פאשען דעם בויך און צו בעשאפען א
 ראסע פון בויך־מעכטיגע. ווייסט איהר, וואס
 עס איז דער זעלענסטער פאקט אין אונזער
 צייט, דער פאקט, וועלכער כאראקטעריזירט אים
 בעסטען אונזער יאהר־הונדערט? דאס איז ניט
 דיא ערפינדונג פון טעלעפאן, ניט דיא ענט־
 דעקונג פון דינאמיט, אויף ניט דער אויפשטאנד
 פון דער קאמונע און ניט דיא ניעדערלאגע ביי
 סעראן. דאס איז דער קליינער מעדאל וועלכער
 איז געמאכט געווארען אויף דעם בעפעהל פון
 דיא קינסטלער, שריפטשטעלער, זשורנאליסטען,
 פילאזאפען, וויסענשאפטס־מענער און פון דעם
 צייטס פון דער געפילדעטער און גאלאנטער בור־
 זשיאזיע, צו לאזען וויסען דיא קומענדע דורות
 דאס אין 1870, איז דער צייט ווען פאריז איז
 געווען בעלאגערט, פאמפארדירט און פערפלייצט
 מיט פליז, ווארפענדיג זיך אין מלחמה־פיעפער
 און סטעטצערדיג פון הנגלה, האפען זיי, דיעזע
 גרויסע בירגער, געזעסען און געטרונקען ביהמני
 דיג, וויא געוועהנליך. וואס פאר ערלאפענע און
 גרויסמיטיהגע נשמות דאס זיינען געווען, אום
 צו ערוויבען זיך אזוי איבער דיא אלע אונגליקען
 און יסורים, וועלכע האפען זיי ארומגערינגעלט,
 און צו ערפילען מיט אזא רוהיגקייט און פרייד
 הייט פון געמיטה דיא ערשטע און וויכטיגסטע
 פונקציען פון דער מענשהייט!*)

*) דער מעדאל וועגען וועלכען ש. רעדט דא, איז
 געווען אויסגעפרעגט אין פאריזער מיניק־הויף צור
 עהרע פון דעם רעסטאראן־אויגענטהימער פאול ברע־
 פאן. אויף איין זייט איז געווען פאלגענדע אויפ־
 שריפט: „אין דער צייט ווען פאריז איז געווען בער
 לאגערט, האפען געוויסע פערזאנען, וועלכע זיינען
 געוואהנט געווען צו טרעפען זיך יעדע צוויי וואכען
 ביי ברעפאן, קיין מאל ניט בעמערקט דאס זיי עסען
 מיטאג אין א בעלאגערטער שטאדט פון 2 מיליאן
 נפשות. 1870-1871.“

אויף צווייטען זייט איז געווען:

A Monsieur Erebant:
 Ernest Renan, Paul de St. Victor, M. Eer-
 thelot, Ch. Blanc, Scherer, Dumesnil, A.
 Nefftzer, Ch. Edmond, Thurot, Marey, E. de
 Goncourt, J. Bertrand Theophile Gauthier,
 A. Hebrard.

„דיא אינדוסען, וואס זיינען אזוי פער־
 טיעפט אין עולם העליון, פאלען אריין אין דיא
 געהיימיניספאלע התלחות, בעטראכטענדיג
 דעם פופיק, דעם מיטעלפונקט פון דעם מענשלי־
 כען בויך! דער בויך איז דער אמת'ער גאט פון
 דער מענשהייט. עס איז נאך פון זיין בעפרי־
 דיגונגס וועגען, דאס דיא מענשען אקערן דיא
 ערד און לאזען זיך אוועק איבער ווייטע און
 ברייטע ים'ען. דער בויך איז דיא ספרונשיגע
 פון דער מענשליכער טהעטיגקייט, אימער אויס־
 געצויגען, אבער קיין מאל ניט צופלאצט. אום
 איהם אָנצושטאפען בריינגען דאס מענשען צו
 נויף אין גרויסע שטעדט דיא פראדוקטען פון
 אלע לענדער. זיינע בעדירפניסע און פערלאנגען
 זיינען אזוי גרויס, זושענדע און ווערען אימער
 בענייט, דאס אלע פעלקער פון'ם ערד־קוגעל
 ווערען פעראייניגט. נאך, צום טיילוועל! איז
 האב זיך פעררעדט, אזוי ווייזט זיך אלץ געד
 האלטען א דרשה, אבער דאס איז דערפאר, ווייל
 ווען איז רייד פון דעם געגענשטאנד, ווער איז
 אזוי בעגייסטערט, אז דאס פערטראגט מיד צו
 מיין אידעאל. אבער לאמיר זיך אומקעהרען צו
 אונזער ענין. אה! וואס פאר א בעדויערנס־
 ריטהע בעשעפעניס איז דער מענש! וויא
 אונפאלקאמען, וויא ניעדריג ער שטעהט געגען
 אנדערע חיות פון דער ערד. דיא נאטור האט
 זיך מיט איהם בעגאנגען וויא א שטייגער־מאטער,
 ניט זיא האט איהם בעשאנקען מיט דעם אונ־
 ענדליכען קארגעל פון דער זשיראפפע, צו קווי־
 קען זיך לאנג און לאנגזאם מיט דעם געשמאק
 פון טהייערען וויין, ניט מיט דעם היטציגען און
 אונערזעטליכען מאגען פון דער ענטע, צו פער־
 דיען אלעס אָהן שווידיגקייט. זיא האט זיך
 מיט איהם בעגאנגען, מיט דיעזען זאגענאנטען
 קעניג פון אלע בעשעפעניסען, פיעל גרויזאמער
 איידער מיט דיא פאראזמישע ווערעם, וועלכע
 זיינען דיא איבערגליקליכסטע בעשעפעניסען אין
 דער וועלט, האבענדיג דיא מעגליכקייט צו פא־
 דען זיך אין זייער אייגענעם נאהרונגס־זאפט
 און אימער אַנטרינקענדיג זיך דורך זייערע
 צעללען מיט דעם! דער מענשליכער מאגען
 אבער איז זעהר בעגרענצט, צוה'דיג בעגרענצט.
 און א צוגאב צו דיא צרות איז, וואס דעם מענ־
 שענס אויגען זיינען גרעסער וויא זיין מאגען,
 אלעס זעהט ער און וואלט אלעס איינגעשלאנגען,
 אבער ער קען עס ניט פערדייהען. איך האב
 אבער איין טרויסט אלס א בעלאהונג פאר דעם
 וואס מיין מאגען ליידעט דורך דיא שוואכקייט

יאהר! איך בין א געוועהנליכער בשר ודם אזוי וויא איהר. אבער קיין לעבעדיגע פעשעפעניס פערמאגט נישט דיא קראפט וואס איך. מיין וויס-סענשאפט איבערשטייגט דיא וויסענשאפטען פון אנדערע מענשען. דיא גאנצע קראפט פון נאפאלעאן דעם גרויסען און דיא גאנצע וויסענשאפט פון דארווין האט זיי נישט געגעבען דיא מעגליכקייט צו עסען צוויי מיטאגס א טאג. איך אבער בעזיץ דיעזע וואונדערבארע און טהייערע מעלה!

„דער ניינצעהנטער יאהרהונדערט, וויא דער גרויסער בורזשואזנער פילאזאף, אגוסט קאנט, האט עס ערקלערט, איז דער יאהרהונדערט פון אלטראויזמוס (לעבע צום 2טען). דער פאר באמת האט מען נאך קיין מאל נישט פערשטאנען אזוי גוט אויסצוניצען דעם צווייטען וויא יעצט... דיא קאפיטאליסטישע עקספלאטאציע ציאן איז אזוי אויסגעצייכענט, דאס יעדע פערזענליכע אייגענשאפט, דיא אייגענפארענסטע אין דעם אינדיווידואם, ווערט אויסגענוצט צום בענעפיט פון א'ן אנדערן. אום צו פעהיטען זיין אייגענטום דארף דער קאפיטאל ליסט זיך שוין מעהר נישט פערלאזען אויף זיין אייגענעם מוטה; ער האט יעצט געדונגענע פראעטאריער, וועמען ער פערקליידעט אלס סאלדאטען און זיי פערטהידיגען איהם שוין. דער באנקיר פערזעהרט דיא ארענטליכקייט פון זיין קאסירער, דער פאבריקאנט דיא לעבע קראפט פון זיינע ארבייטער, אזוי וויא דער פערדארבעטער יונג נוצט אויס דעם געשלעכט פון דיא גאסען-פרויען. נאר פון דעסטוועגען זיינען נאך פערבליעבען צוויי אייגענשאפטען, וועלכע האבען זיך ארויסגעדערהט פון דעם קאפיטאל ליסטישען אלטראויזמוס. דאס זיינען נעמליך דיא קינדערטראגען-פעהיגקייט פון דער פרוי און דיא פערדייאונגס-פעהיגקייט פון מאגען... ביז יעצט איז נאך קיינעם נישט געלונגען צו פערוואנדלען דיעזע צוויי פעהיגקייטען אין א סחורה, וועלכע מען קען קויפען און פערקויפען, אזוי וויא מען קויפט און פערקויפט דיא אונשולד פון דער בתולה, דיא קדושה פון דיא גייסטליכע, דעם געוויסען פון געזעגעבער און ריכטער, דיא קונסט פון שרייבער און דעם שכל פון דעם כעמיקער. דער מאן, וועלכער וועט בעווייזען דיעזע וואונדער, וועט זיין פיעל גרעסער פון קארל דעם גרויסען און קליגער פון ניוטאן, ער וועט זיין דער גרעסטער וואהלטהעמער פאר דיא בעצנים. דאן וואלט דיא רייכע פרוי נישט דארף

פון דעם מענשענס נאטור. איך בין אים שטאנד כאטש אביסעל צו פערגרעסערן און פערשטארקען זיין קראפט מיט דעם, וואס איך קען קויפען דעם מאגען פון א צווייטען, אזוי וויא מיינע ברידער קאפיטאליסטען קויפען דיא טאלענטען און דעם געוויסען פון זייערע מיט-מענשען. דער ריכער שלאג איך פאר, אז איהר זאלט מיר פערקויפען אייער פערדייאונגס-קראפט, אזוי וויא מיינע ארבייטער פערקויפען מיר זייער ארבייטס-קראפט, דיא אינזשינירען זייער אינטעלעקטועלע קראפט, דיא קאסירער זייער ארענטליכקייט, די אס'ען זייער מילך און מוטערליעבע פאר מיינע קינדער.

— איז דאס אבער מעגליך?

— גאנץ געוויס. איהר פערשאפט און שטעלט צו אייער אפעטיט, און איך וועל שוין עסען און טרינקען פאר אייד, און איהר וועט שוין זיין בעפרידיגט. דיא מאראליסטען, וועלכע זיינען אזעלכע אומגעלומפערטע און פערארערטע צווייפטיגע חיות, פערדיגען אימער צו פעהאסען דאס וואס זיי רופען דיא מיאוס'ע פערגניגענס פון גוף. איהר זיט אבער צו יונג און פראסט צו דרעהען זיך א קאפ מיט אזעלכע חקירות. דיא בעסטע זאך פאר אייד איז, מיר צו פערקויפען אייער אפעטיט, וועלכער פערארערט טהיילט אייד צו ארבייט און נויטה. דאן וועט איהר האבען געלד צו פערשאפען זיך דיא פער גניגענס פון וועלכע איהר זיט ביז יעצט געווען בערויבט. איך גיב אייד דערפאר 1500 פראנק מאנאטליכען געהאלט.

— אבער...

— קיינע אבערס! איהר דענקט עס איז נישט צענוג? זאל זיין צווייטווענד פראנק. בעטראכט נאר, ווען איהר זאגט זיך אב פון מיין פארשלאג, וועט איהר דאך נישט האבען וואו איבערצושלאפען דיא נאכט און וואו צו קריגען וואס איבערצובייסען מארגען אין דער פריה. ווען איהר נעהמט אבער אן דעם פארשלאג, וועלען אייד דיא שעהנסטע מיידלעך פון דיא בולווארען איינלאדען צו זיך. עמיל'ס אויגען האבען אנגעהויבען צו פונקלען.

— צוויי טויזענד פראנק! צוויי טויזענד פראנק א מאנאט, דאס וועט מיר טאקי צירנוטץ קומען. אבער וואס האב איך צו טהאן דערפאר? — שרייבט נאך אונטער א קאנטראקט ביי א נאטאריוס. וואס קוקט איהר מיד אן אזוי! איך בין נישט דער טייוועל, צו אלל-דיא שווארצע

אז איך טרייב קיין קאמאווועס — אט זיינען דיא ערשטע צווייטווענד פראנק פאר דיזען מאנאט. ש. און דעטוש זיינע גלייך אוועק צום אפיס פון נאטאריוס מ. גאפאריט, וועלכער האט פאר זיי אויסגעמאכט דעם קאנטראקט, גאנץ פארויכטיג אויסארבייטענדיג דיא קאנדיציאנען, וועלכע ביידע האבען אונטערגעשריעבען. עמיל דעטוש האט פערקויפט אויף פינף יאהר זיין אפעטיט, מיט דער בעדינגונג צו קריגען צוויי טויזענד פראנק א מאנאט, וועלכע דארפן איהם אויסגעצאהלט ווערען יעדען מאנאט פאראויס. אז דער קאנטראקט איז שוין געווען אונטערגעשריעבען, האט עמיל געמאכט א פינע כוסה, נאך וועלכער ער האט געכאפט א שטארקען דרעמיל.

ווען ער האט זיך אויפגעכאפט, האט ער זיך דערזעהן לעבען א טיש אין א רעסטאראן, אויף וועלכען עס איז געשטאנען א פאר גאנץ היבשע גלעזער ביער און ביי דער זייט א יונגע מיידעל, וועלכע האט געהאלטען אין איין לאכען, אום צו צייגען איהרע שעהע צייהנער. ער האט געמיינט, אז עס איז א חלום און האט זיך אָנגעפאנגען ארומטאפען, קנייפענדיג זיך אום צו איבערצייגען זיך צו ער שלאפט נישט. אין דיא קעשענעס זיינען געווען דיא גאלדענע מסבעות וואס ער האט געקראגען. הפנים אז עס איז דיא ווירקליכקייט. נאך דער טיוועל ווייס, וויא ער האט פערבראכט דעם אפער, וועלכער האט זיך אזוי זאנדערבאר אָנגעפאנגען.

(שלום אין נעכסטען נומער).

פון מעהר פערדארפען איהר רייצענדע פיגור, טראגענדיג לאנגע אוי שמערצפאלע מאנאטען דיא פרוכט פון איהר מוטערלייב. זיא וואלט דאן געקויפט דיא מוטערלייב פון א קבצן'טע, וועלכע וואלט פאר דער בעלאהנונג געטראגען און געזעטיגט מיט איהר בלוט דיא קאפיטאל'ס טישע ליעבע-פרוכט. דיא קבצן'ישע פרוי וואלט דאן געהאט אברהם פון איהרע דחקות און וואלט געקענט עסען און טרינקען וויא פיעל איהר הארץ געלויבט. דער קבצן ווידער וואלט נישט געדארפט ציטערן מעהר פאר זיין ערגסטען שונא, דעם הונגער. ער וואלט נאר דארפן ענטוויקלען זיין אפעטיט, וועלכער וואלט געווען א גאנצבארע סחורה פאר דעם מיליאנער, וואס זוכט אימער דאס בעסטע — אזא סחורה, וועלכע דיא גריכישע פילאזאפיע האט ניעמאלס געקענט ענטדעקען. שטעלט זיך נאך פאר וואס פאר א שמאל'יגערב עס וואלט זיך געעפענט פאר דיא קבצנים! איך אליין פערשטעה יעצט דיא קונסט, אז איך זאל עסען און אנאנדערער זאל עס פערדייהען; אפער ביז מוין טויט וועל איך נישט אויסזאגען דעם גרויסען סוד. — איהר מאכט שפאס.

— ניו, מוין פריינד, ווען מען בעטראכט דיא זאך גרינדליך, איז עס גאר נישט מעהר וואונדערליך און שווער, אז אנאנדערער זאל פערדייהען דיא פלייש וואס איך לעג אריין אין מוין מאגען, וויא אויסצופיהרען אין דעם זעלבען אויגענבליק דורף'ן טעלעגראף אין לאנדאן אדער ניו יארק א פלאן, וויא נאך ער קומט מיר אויף דיא געדאנקען אין פארוי. א סימן האט איהר.



פאר דיא געלד וואס האט געפעהלט דעם גענויס ביי זיין לעבען צום עסען, מאכט מען איהם א מאנומענט נאך זיין טוידט.

ווער עס וויל איבער א דיכטער זיין א דיכטער, דער מוז פריהער פון אלעם אליין זיין א דיכטער.

עלילות דם.

(דיא ענטשטעהונג און ענטוויקלונג.)



מענשען! דאן ווענדעט מען שוין אן מיטעל צו צוגעבען דעם מנהג אזא מין זין, אזא בעדייטונג וועלכען ער האט גאָר קיין מאָל נישט געהאט און נישט געקענט האָבען.

אויף אזא אופן איז אויף ענטוויקלונג דאָס לעגענדע איבער עלילת דם.

וויפיעל צרות, וויפיעל יסורים האט אַט דער אַבערגלויבען געבראַכט! וויפיעל אונשולדיגע קרבנות זיינען געפאלען, וויפיעל טייכען אונטער שולדיגעס פֿלומ זיינען פֿערגאַסען געוואָרען צו לייעב דעם! און דער אַבערגלויבען האט זיך אזוי איין געשטעלט אין דיא מוחות, אז נאָך ער הויבט קומען פֿאַר—אפילו אין ציוויליזירטע לענדער — פֿראַגען וועגען עלילת דם! עס פֿערשטעהט זיך, אז דיא אונזשיסענדיק פֿון דער מאַסע פֿון איין זייט און דיא פֿערדאָרפֿענדיק פֿון דיא כלי הקודש, וועלכע זוכט צו האַלטען דאָס פֿאַלק אין פינסטערניס, בריי פֿעכער איהם צו קענען שערען, פֿון דער אנדער זייט, זיינען די הויפט אורזאכען פֿון אזא טרויעריגע, קיים גלויבליכע ערשיינונג!

פֿעלע פֿון דיא לעזער וועלען עס קיים גלויבן לען גלויבען, זיי ווילן פֿשוט געפֿעל ווערען, ווען זיי וועלען פֿאַרשטען אזא פֿיר איין אופן אַמאָל געלויבער פֿאַפּול, וועלכער האט געבראַכט און פֿרענגט נאָך ער הויבט אזוי פֿיעל צרות, אזוי פֿיעל קרבנות, איז ענטשטאַנדען.

פֿשעת דיא אידען זיינען געווען אין גלות בבֿל, האָבען זיי איבערגענומען ביי דיא באַבילאָנער אַ נער אַ מנהג צו מאַכען פֿורים אַ גולם, איהם אַנערשלאָגן אַן אַ צלם און איהם פֿערברענען. דאָס פֿאַלשע בעגלייטעט ווערען מיט פֿערשיעדענע אַנערדער צערעמאָניעס. כמעט דאָסוועלכע פֿלעגען יעדען יאהר ביין איינטרעטען פֿון פֿריהלינג אויף טהאָן דיא באַבילאָנער, ביי וועלכע עס פֿלעגען שפּילען די הויפטראָלע די געטער המן, מרדכי, אַכּתּר און נאָך אַנדערע. דערפֿון קען דער לעזער זעהן, אז עס איז אַ גרויסע סכּרה, אז דיא גאַנצע מעשה מכּות המן און פֿורים איז נישט מעהר וויא אַ לעגענדע, וועלכע דיא אידען האָבען איבערגע-

ין דער געשיכטע פֿון דער מענשהייט זעהען מיר אַפֿטערשיינונגען, וועלכע האָבען ביי'ם אָנהייב, דוכט זיך, גאָר קיין שום ווערדע נישט, קיין שום שייכות נישט מיט'ן לעבען. ווען

מען גיט זיי אַבער איבער פֿון דור צום דור, פֿון איין יאָרהינדערט צום אַנדערן, ווערען זיי אזוי שטאַרק פֿערגעסערט, אזוי פֿיעל פֿערענדערט, אז זיי פֿיימען אין גאַנצען זייער כאַראַקטער, נעהמען אַן אַ גאַנץ אַנדערע פֿאַרם און קריגען אַ גאַנץ אַנדערע בעדייטונג. דאָס, וואָס עס איז פֿון אָנהייב אזוי איינפֿאַך און אַפֿט אפילו לע־כערליך, ווייל עס איז אויסגעטראַכט פֿון דיא אַדער פֿון יענע פֿערזאָן, נעהמט מיט דער צייט אַן מעהר און מעהר אַ מיסטרעיעזען (געהיימ) נישטפֿאַלען) כאַראַקטער; מען הויבט עס אַן צו פֿעטראַכטען אַלס עטוואָס אונגעווענהליכעס, אונגאַטירליכעס, „געמטליכעס“. דאָס ווערט אזוי איינגעפֿאַסען אין דיא מוחות פֿון פֿאַלק, אז נאָך הער איז שוין כמעט אונמעגליך זיי צו ערקלערן אין צו בעווייזען וויא אונזשיסטיג און אונפֿעדייט מער דיא זעלבע ערשיינונג, וועלכע זיי בע־טראַכטען פֿיר „געמטליכעס“, איז געווען אין איהר אַפֿפּאַט.

אויף זיינען ענטשטאַנדען אַפֿערגלויבען, אַלע ייִדישע מיטגלידער, אַלע רעליגיעזע.

היינט ווער שמועסט שוין, ווען אַ געוויסער מנהג קען אויסגענוצט ווערען, אום אַנצופֿילען דיא פֿאַקעטס פֿון אַ בעשטימטע קלאַסעס מען שען און ווען דיא זעלבע מענשען האָבען איין איינפֿלוס אויף דעם המון און דער מנהג איז נאָך דערצו געריכטעט געגען שוואַכע, שוואַכע

(*) דיא פֿאַקעט פֿיר דעם אַרטיקל האָב איך ענטנומען פֿון מ. קולישער'ס אַרטיקל אין „רוסקאָיאַ מיסל" פֿון יוני, 1901.

אידען אין 1475 ניט געקענט דעם ערשטען טאָג פסח אוועק הרג'ענען אַ קריסטליכען קינד, אום זיין פֿלוט צוצומישען צו דיא טייג פון מצות, וועלכע איז שוין געווען לאַנג אויסגעפֿאָקען ?

אָט דיא לעגענדע איז הפנים אַם בעסטען געפֿעלען געוואָרען, דען זיא האַלט זיך ביז ער היום, פֿלויז מיט דעם אונטערשייד, אַז אַנשטאָט קליינע אונשולדיגע קינדער האָבען דיא אידען אָנגעהויבען צו הוילענען זייערע קריסטליכע דיענסטמיידלאַך און אָפט פענוגענט מען זיך אפילו מיט דעם, וואָס מען צאָפט אַפֿ פֿלויז אַפֿי סעל פֿלוט...

דיא פֿערשיעדענע ענדערונגען, וועלכע דיא לעגענדע האָט אין לויף פון דיא יאהרהונדערטע אָנגענומען איז לייכט צו ערקלערען :

עס איז איין אַלטער כֿלל, אַז מיר האָבען דיא טבע דעם אַנדערען צו צוגעבען דיא מעלות און חסרונות, וועלכע מיר אליין בעווענען. אין פינסטערען מיטעל־אַלטער, ווען קאטוילישע וואַלקענס האָבען פֿערדעקט דעם הימעל און געשטיקט דעם פֿרייען גייסט, איז אויך דער הונגער געווען אַ שטענדיגער גאָסט אין אייראָפּאָ. ער, דער הונגער, פֿלעגט אָננעהמען אַזא שרעקליכע פֿאָרם, אַז גאנצע געגענדען פֿלעגען אויסשטארבען. דאָ רום פֿלעגט מענשענפֿרעסעריי ניט זיין קיין זעל־טענהייט. היינט וויא פֿאַלד אידען הרג'ענען קריסטליכע קינדער, טאָ וואָס דען קען זיין זייער צוועק, אַז ניט זיי אויפֿצוועסען ?

אין גאנצען מיטעל־אַלטער און שפעטער, כמעט ביז אין אָפּפֿאַנג פון 19טען יאהרהונדערט האָט ניט נאָר דער חמוץ, זאָנדערן אפילו דיא געלעהרטע האָבען געגלויבט, אַז מענשליכע פֿלוט איז דיא בעסטע רפואה געגען פֿערשיעדענע קראַנקהייטען. דאָרום, וואָס האָבען אידען דען געקענט קוילענען קריסטליכע קינדער, וויא ניט צו געברויכען זייער פֿלוט אַלס היילמיטעל ? און וואָס דאָרף מען נאָך מעהר, אַז דיא אידען אליין, וועלכע מען האָט בעשולדיגט, זיינען זיך אליין מודה געווען, אַז דאָ האָבען זיי געקוילעט דיא קריסטליכע קינדער, אום זיי אויפֿצוועסען, דאָ אום זייער פֿלוט צו בענוצען אַלס רפואה, דאָ וויעדער דאָס פֿלוט צוצומישען צו דיא טייג פון דיא מצות ! עס איז אפילו אמת, אַז דער וידוי, אָדער ריכטיגער גערעדט, דאָס נאָכזאָגען פון די אונגליקליכע קרבנות, דאָס וואָס די אינקוויזיטאָרען האָבען פון זיי פֿערלאַנגט, פֿלעגט געשעהן אונטער די שרעקליכסטע מאַטערנים, אונטער די שוידערליכסטע פייניגונגען. ביי'ן עולם אָבער

נומען פון דיא באַפֿאַלאַנדער. און אָט דער אונשולדיגער שפיעלכעל האָט געלעגט דעם גרונד פֿיר דעם אַבערגלויבען, אַז אידען געברויכען קריסט־ליכעם פֿלוט פֿיר רעליגיעזע צוועקען ! ! !

עס פֿערשטעהט זיך, אַז פון אָנהייב האָט מען דעם אונשולדיגען שפיעלכעל ניט געגעבען קיין שום בעדייטונג, דיא אידען פֿלעגען יעדען פֿורים קרייצציגען אַ גולם, וועלכער האָטכלומ'רשט פֿאַרגעשמעלט חמוץ. זיי האָבען עס געטהאָן אפילו נאָך קריסטוס געבורט ביז אין 15טען יאהרהונדערט, ווען צום ערשטען מאל איז פון רוימישען קיסר פֿעאָדאָס זי פֿערבאָטען געוואָרען צו געברויכען אַ צל־ב, ווייל דיא קריסטען האָבען דאָרין געזעהען איין אָפֿפֿאַכונג פון זייער אמונה. אין פֿערלויף פון יאהרהונדערטע האָט מען דעם שפיעלכעל צוגעגעבען פֿערשיעדענע בעדייטונג, גען, פֿערשיעדענע פֿשט'לעך : דאָ האָט מען די אידען בעשולדיגט, אַז זיי הרג'ענען קריסטליכע קינדער פשוט צו ברענגען אַ קרבן פֿיר זייער גאָסט, דאָ אַז זיי האָבען געקוילעט אַ קריסטלי־כען קינד איינפֿאָך דערפֿאר, ווייל זיי זיינען מענשענפֿרעסער; דאָ וויעדער אַז מען האָט גע־הרג'עט קינדער און פון זייערע הערצער, מאָרד און אינגעווייט האָט מען פֿאַרבערויטעט פֿערשיעדענע מאַכלים, מיט וועלכע דיא אידען האָבן פֿען זיך געלאָבט; דאָ וויעדער אַז קריסטליכע קינדער זיינען געשלאַכטעט געוואָרען און מיט זייערע פֿלוט האָט מען געהיילט אַלערהאַנד קראַנקהייטען, וויא צום ביישפּיעל : צו פֿערטרייבען דעם „בעזונדערען געשטאַנק“, פון וועלכען דיא אידען האָבען געליטען. מען האָט געגלויבט, אַז דאָס פֿלוט פון קריסטליכע קינדער איז איין אויסגעצייכענטע רפואה פֿיר מענסטראַציע (דיא מאָנאַטליכע) ביי מענער, דען ביי אידען, מוזט איהר וויסען, האָבען אויך דיא מענער רעגולען...

ערשט אין 1475 האָט מען צום ערשטען מאל בעשולדיגט דיא אידען, אַז זיי האָבען געקוילעט דעם 3/4 יאהר אַלטען סעמעאָן, און געברויכט זיין פֿלוט פֿיר מצה; עס האָט נאָטירליך ניט אויסגעמאַכט, וואָס דאָס קינד איז פֿערפֿאַלען געוואָרען גראדע דעם ערשטען טאָג פסח, ווען דיא מצות זיינען שוין פֿערטיג געווען. דאָס דאָרף אייך ניט וואונדערען, ליבער לעזער, דען אַז אין 1894 האָט דער מאָנאַט אַפֿריל געקענט מעוברת ווערען מיט איין 81טען טאָג כרי צו בער ווייזען, אַז דער איד דרייפּוס איז בעגאנגען אַ שטאַט'ס פֿערראַטה, טאָ פֿאַר וואָס האָבען דיא

הויבען צו זעהען, טויבע צו הערען א. ז. וו. אין דיא ערמער, וואו מען האט געפונען אזעלכע טויטע קינדער. דאס האט אָנגעהויבען צו ציהען דעם המון און עס האט איינגעבראכט אוצרות דיא קלויסטערס און אדעליגע. אין דיא דיסטריקט טען, וואו אזא מין גאלד-גורב האט נים פאסירט, האבען דיא הייליגע פּרעדיגער פון גאטטעס לעי פּע נאטירליך נים געוואלט פלייבען הינטער-שטעליג; זיי האבען אויך נים געוואלט, אז דער המון זאל דאס געלד אוועקפיהרען אין אנדערע דיסטריקטען, דארום האט מען זיך אויך נים אָפּ געשראקען אַליין אוועקצוהרג'ענען א קינד, עס אונטערצוואווארפען דיא אידען. אום נאכהער צו מאכען א'ן עליגל'דעם געשיכטע מיט אלע איהר רע שרעקליכע פאָלגען פיר דיא אידען און מיט דיא אוצרות פיר דיא גלחים.

יעדער, ווער עס איז בעקאנט מיט דיא געשיכטע פון דיא קאטוילישע מלאכי חבלה, וועט פערשטעהען, אז דארט וואו עס האט זיך גע-האנדעלט וועגען געלד, מאכט אָדער פשוט כבוד, האבען די שווארצע נשמות זיך נים אָפּגעשטעלט פאר קיין פערברעכען. וואָס האט ביי זיי געזאגט טשעט אויסקוילענען אָדער אָפּבראָטען לעפּעד-געהייט עטליכע מויענד נפשות ? און וואָס זעהען מיר עד היום ? זיינע דען נים דיא גלחים דיא אורזאכע פון גייסטיגע פינסטער-נים ? ווענדען זיי נים אָן אלע כוחות צו האלטען דאס פאָלק אין אָבערגלויבען, איהם צו פערפלענ-דען דיא אויגען מיט אָן עולם הבא ? זיינען זיי נים דיא בלוטיגע משרתים פון קאפיטאל, דיא תליונים פון דיא דעספאטען ? ... יא, לעבער לעי זער, כל זמן אָט דיזע גייסטליכע באַנדע וועט האבען איין איינפלוס אויף דער מאַסע, איז זעהר שווער צו ברענגען ליכט אין דיא מוחות פון די פעלקער.

איזאק אַרמאז.

האט עס געהייסען, אז דיא שרעקליכע פערברעכער זיינען זיך אַליין מודה געווען, דאָרף מען נאָך בעסערע בעווייזע ? צוויי פאקטאָרס האבען דא געוויקט אום דעם אָבערגלויבען אויפצוהאַלטען.

וויא בעקאנט, פלענען אין מיטעל-אַלטער גאנצע פולקען פון אַרימע קינדער, מייסטענס פון יתומים און פון אונגעזעצליכע פרוכטען פון קאטוילישע גלחים, זיך אַרומטרייבען פון שטאט צו שטאט, פון דאָרף צום דאָרף, וואו זיי פלענען בעטלען און ראַבעווען, וואָס מען האט געקענט. עס פערשטעהט זיך, אז פיעלע פלענען דאביי אומקומען פון הונגער אָדער דער'הרג'עט ווערען. דיא גאנצע געגענד, אין וועלכען מען האט געפירט נען אזא טוידטען קינד, פלעגט בעלעגט ווערען מיט גרויסע געלד-שטראפען. אום זיך דערפון צו בעפרייען. האט מען געפונען א גאנץ גוטען מיי טעל : מען פלעגט נעהמען דעם טוידטען קינד עס אונטערווארפען אין אירישען געסטאָ און נאכהער מסר'ן דיא אידען. יעצט וועט איהר שוין פערשטעהען, וויא עס קומט, אז אידען האבען אין מיטעל-אַלטער אזוי פיעל קריסטליכע קינדער דער'הרג'עט...

דער צווייטער פאקטאָר איז געווען א ריין געשעפט-זאך : קידם כל האט מען פון דיא גע-מיינדע, וואו מען האט געפונען דעם טוידטען קינד, קאנפּיסצירט אַללעס, וואָס זיי האבען גע-האט. ווייטער האט געוועהנליך אזא טויטער-קינד אָנגעהויבען צו ווייזען אַלערהאנד וואונדער. דער אָבערגלויבען אין מיטעל-אַלטער איז געווען אזוי ווילד, אזוי משונה'דיג אז עס איז נים געווען אזא אונזין, וואָס מען האט נים אָנגענור מען פאר א געטליכע זאך. מען האט דארום אויך געגלויבט, און גלחים פלענען פערשפרייטען אזעלכע געשיכטען, אז אונגעהיילפארע קראנקע זיינען געוונד געוואָרען, בלינדע, האבען אָנגע-



נייע ביכער.

גען יענער וועלט ניט צו קימערן זיך וועגען פריי-וואטראייגענטהום און איינצופיהרען געמיינ-שאפטליכע סעודות. דאָס איז זעהר ווייט פון ריינע קאָמוניסטישע שטרעבונגען.

דאָרום דענקען מיר, אז גענאָסע הילקוויט'ס געשיכטע פון סאָציאליזמוס וואָלט א האָאָר ניט פערלאָרען אין איהר ווערטה, ווען ער וואָלט אין גאנצען געלאָזען אָן א זייט דיא געמיינדעס פון דיא שייקערס און אנדערע אועלכע זאָגנערבא-רע סעקטאנטען. ווען דיזע סעקטאנטען וואָלטען האָטשע געהאט דעם מינדעסטען איינפלוס אויף דיא ארומיגע וועלט, דאן וואָלט זיך נאָך גע-שיקט צו דערמאָנען זיי. גענאָסע הילקוויט בע-מערקט אליין (זייטע 24), אז „רעליגיעזע קאָמו-ניסטישע געמיינדען האָבען נאָך געשפיעלט א צווייטע ראָלע אין דער געשיכטע פון דער סאָ-ציאליסטישער בעוועגונג“; אָבער מיר דענקען, אז זיי האָבען נאָך קיין ראָלע ניט געשפיעלט אין דיזער בעוועגונג. יעדענפאלס האָט גענאָסע היל-קוויט ניט אָנגעצייגט אין וואָס דיזע ראָלע זיי-ערע איז, נאָך זיין מיינונג, בעשטאנען.

וואָס אנבעלאַנגט צו דיא קאָמוניסטישע גע-מיינדען, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרען נאָך דיא פאָרשריפטען און אויפקלעהרונגען פון גרויסע דענקערס און נאָך גרעסערע מענשענ-פריינד אין זייערע ווערס, וועלכע טראָגען דעם אלגעמיינעם נאָמען „אוטאָפיען“, זאָ האָט מען זיך צו בעשעפטיגען מיט זיי אין א געשיכטע פון סאָציאליזמוס נאָך אזוי פיעל, וויא פיעל זיי האָבען ווירקליך אויסגעפיהרט דיא געדאנקען, פלענער און גוטע צוועקען פון זייערע לעהרערס און גרינדערס און בעזאָנדערס וויא ווייט זיי האָבען געהאט אָדער געקענט האָבען אן איינ-פלוס אויף דער פערשפרייטונג פון סאָציאלי-סטישע געדאנקען אין דיא מאסען אָדער ווייניג-סטענס אין דער ליטעראטור. אויב אועלכע גע-מיינדען האָבען נאָך קיין איינפלוס ניט געהאט אויף דיא ארומיגע וועלט, דאן קען מען זיי אין גאנצען לאָזען אָן א זייט. וועגען דיא אוטאָפיען, וועגען דיא לעהרען פון אועלכע גרויסע און אַרי-גינעלע דענקערס וויא סענסימאן, פוריע, אַווען, כאבע, ווילהעלם ווייטלינג א. ז. ו. דאָרף מען ריידען א סך אין א געשיכטע פון סאָציאליזמוס, ווייל זיי האָבען געהאט א זעהר גרויסען איינ-פלוס.

History of Socialism in the United States.

By Morris Hilquit.

א זעהר ניצליכען און אינטערעסאנטען בוך האָט גענאָסע מאָרריס הילקוויט אָנגעשריעבען, און יעדער איינער, וואָס וויל עפעס וויסען וועגען דיא ענטשטעהונג און ענטוויקלונג פון דער סאָ-ציאליסטישער בעוועגונג אין אמעריקא, דאָרף איהם לעזען.

דער בוך בעשטעהט פון צוויי טהיילען. אין דעם ערשטען טהייל זיינען אין קורצען בעשרי-בען דיא פערשיעדענע רעליגיעזע-קאָמוניסטישע און אוטאָפישע-קאָמוניסטישע געמיינדען, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרן אין דיא פעראייניגטע שטאאטען אין פערלויף פון לעצטען יאהרהונ-דערט. דער צווייטער טהייל שילדערט דיא גע-שיכטע פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג אין אמעריקא.

אייגענטליך פערדיענט נאָך דער צווייטער טהייל דעם נאָמען „געשיכטע פון סאָציאליז-מוס“. רעליגיעזע-קאָמוניסטישע געמיינדען פער-דיענען איבערהויפט ניט א פלאץ אין א געשיכ-טע פון סאָציאליזמוס. מיט געוויסע אנשטרענגונ-גען קען מען זיי אריינשמולען אין א געשיכטע פון קאָמוניזמוס. סאָציאליזמוס איז א גאנץ ניער וואָרט. אויב מיר האָבען קיין גרויסען טעות ניט, איז ער צוערשט געברויכט געוואָרען פון דעם פראנצויזישען שרייבער פיער לערו אין דיא פיער-ציגער יאהרען פון לעצטען יאהרהונדערט. מען דאָרף זעהען אויסמיידען א צוזאמענפלאַנטערונג פון דעם נייעם וואָרט סאָציאליזמוס מיט דעם אל-טען וואָרט קאָמוניזמוס. בעזאָנדערס דאָרף מען אויסמיידען אפילו א קורצע שילדערונג פון קאָ-מוניסטישע געמיינדען אין אלטע און נייע ציי-טען, בפרט נאָך רעליגיעזע, ווען מען וויל שריי-בען א ריכטיגע געשיכטע פון אמח'ן סאָציא-ליזמוס.

רעליגיאָן האָט איבערהויפט קיין שום שייכות ניט מיט סאָציאליזמוס, און אין דיא רעליגיעזע קאָמוניסטישע געמיינדען איזאפילו דער קאָמוניזמוס א געבענ-זאכע. דיא מיטגלידער פון אועלכע געמיינדען זיינען געוועהנליך גע-צוואונגען דורך זייער צוזאמענלעבען, אַפּוּנדרע-דונג פון דער אויסערער וועלט און זאָרגען ווע-

מעהר געלעזען און פערשפרייט געוואָרען. מיר ראטהען איהם דאָס צו טהאָן ביי דער צווייטער אויפלאַגע, וועלכע דער בוך וועט אין א קורצע צייט האָבען, וויא מיר האָפען און ווינשען עס.

אין דעם צווייטען טהייל איז בעזאנדערס אינטערעסאנט דער אָנפאנג פון דער יעצטיגער סאָציאליסטישער בעוועגונג. גענאָסע הילקוויט צייגט, אז ער האָט געלעזען דיא גאנצע ליטעראַטור וועגען דיזער בעוועגונג זעלבסט. אָבער ליידער האָט ער צווייניג בעשפּראַכען דיא געשיכטע פון דער טרייד-יוניאָן-בעוועגונג און בעזאנדערס דיא אמעריקאנער ליטעראטור און די פאָפּולערע אמעריקאנער בעוועגונגען, וויא ווייט זיי זיינען בעאיינפלוסט געוואָרן פון דיא סאָציאליסטען אָדער וואָס פאר אן איינפלוס זיי האָבען געהאט אָדער געקענט האָבען אויף דיא סאָציאליסטישע גרופּען און ריכטונגען. צום ביישפּיעל, אויף דער זייטע 160 בעמערקט ער, אז די ערשטע אינטעליגענטע דייטשע עמיגראַנט מען האָבען אין דיא פערציגער יאָהרען געהאָלפּען דיא אמעריקאנער „פרי סאָל (פרייע לאַנד) פארטיי“; אָבער ער ערקלערט גאָר ניט, וואָס פאר א פארטיי דאָס איז געווען, ווארום זיא האָט זיך געגרינדעט און וואָס פאר א ווירקונג זי האָט געהאט אין אמעריקאנער פאָליטיקס אָדער לעבען.

מיר ווייסען גאנץ גוט, אז דער סאָציאליזם מוס איז פערזעהט געוואָרען פון דייטשען אין אמעריקא און אז ער האָט נאָך פאָרלויפּיג ווייניג פריכטע געבראכט; אָבער עס איז אונזעגליך, אז ער האָט גאָר קיין ווירקונג ניט געהאט נאָך אין ווילהעלם ווייטלינג'ס צייט אויף א געוויסען טהייל פון געבילדעטע אמעריקאנער און האָט גאָר קיין אָפּקלאַנג ניט געהאט אין דער אמעריקאנער ליטעראטור. דיווער אָפּקלאַנג הערט זיך זעלסטען אין גענ. הילקוויט'ס בוך.

וועגען דיא לעצטע 10 יאָהר פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג שרייבט ער זעהר אויס-פיהרליך און גיט א זעהר קלאָרען בעגריף, אפער דאָס איז גענוג בעקאנט דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ און דארום וועלען מיר זיך דארויף ניט אָפּשטעלען.

אין אלגעמיין האָט גענאָסע הילקוויט צוזאמענגעקליבען און גוט איבערגעגעבען א סך פאקטן טען אויס דער געשיכטע פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג אין אמעריקא. זיין געשיכטע איז דארום אן אויסגעצייכענטער רעפערענס-בוך. ק. ר.

פלוס אין דער גאנצער וועלט און האָבען דירעקט געפיהרט צו דער פערשפרייטונג פון סאָציאליזם מוס; אָבער דיא געמיינדען, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרען פון זייערע שילער און אנהענגער, מעג מען כאַראַקטעריזירען נאָר מיט עטליכע ווערטער, ווען מען שרייבט א געשיכטע פון דער ריכטיגער סאָציאליסטישער בעוועגונג.

כמעט אלע פון אזעלכע געמיינדען זיינען געגרינדעט געוואָרען אין דיא פעראייניגטע שטאאטען ספעציעל צוליב דעם, ווייל עס איז לייכטער געווען צו קריגען לאַנד, און געגרינדעט מיינסטענס פון ענטהוואַסטישע עמיגראנטען. זיי האָבען אלע זיך געענדיגט מיט א זעהר טרויער-נען דורכפאל, וואָס עס האָט נאָר געדיענט און עס דינעט נאָך ביז היינטיגען טאָג אלע געגנער פון סאָציאליזמוס צו צייגען, אז מענשען קענען ניט לעבען נאָך דעם סאָציאליסטישען אידעאל. אין דיווער בעציהונג האָבען דיא אויטאָפּישקאָ-מוניסטישע קאָלאָניעס נאָר געבראכט שאדען דעם סאָציאליזמוס; אַבּוואָהל עס איז גאָר ניט שווער צו צייגען, ווארום זיי האָבען קיין ערפאָלג ניט געהאט און אויף קיין ערפאָלג ניט געקענט האָבן. גענאָסע הילקוויט ערקלערט גאנץ ריכטיג די אורזאכען פון דיווער דורכפאלען אין דעם שלום פון דעם ערשטען טהייל (זעה זייט 138—145). אָבער ער וואָלט פערשפּאַרט צו פערנעהמען א העלפט פון זיין בוך מיט א בעשרייבונג פון דיא געמיינדען, ווען ער וואָלט גענומען אין אַנרעכט דאָס, וואָס ער שרייבט אליין אין דער הקדמה צום צווייטען טהייל, נעמליך, „אז דיא אוטאָפּישטישע טעהעאָריען אין דיא קאָמוניסטישע קאָלאָניעס האָבען געהאט א קליינעם איינפלוס אויף דיא פאָרמירונג פון דער מאָדערנער סאָציאליסטישער בעוועגונג אין דיא פעראייניגטע שטאאטען“ (זייטע 149). פון זיין בוך איז גאָר ניט צו זעהען, אויב זיי האָבען געהאט אפילו א גאנץ קליינעם איינפלוס.

וואָס פאר א צוועק ער האָט געהאט צו פערבינדען אין איין בוך א בעשרייבונג פון צוויי בעוועגונגען, וועלכע זיינען, וויא ער גיט אליין צו און וויא מיר דענקען עס אויף, „גאנץ פערשיעדען אין זייער נאטור און ארשפּרונג“ (זייטע 149), ווייסען מיר ניט; נור מיר רעכענען, אז ער וואָלט פיעל גלייכער געטהאָן, ווייניגסטענס אין דיא אינטערעכען פון סאָציאליסטישע פראַפאגאנדא. ווען ער וואָלט דעם צווייטען טהייל ארויסגעלאָזען געאנץ בעזונדער, דער בוך וואָלט דאן געקאסט פיעל ביליגער און וואָלט פאָלגליך



צו די ווערטחה לעזער און סימפאטיזער פון „די צוקונפט“

אין מערין נומער שוין געדרוקט מיט 1000 קאָפּיעס מעהר, דארפן מיר איצט ווידער דרוקן מיט נאָך 1000 מעהר און מיר האָפּען אז יעדע מאָנאַט וועלען מיר האָפּען אייך מיטצו-טהיילען גוטע, פּריליכע בשורות, און וואָס האָט עס אייגענטליך געבראַכט דעם גרויסען סוכקעס פיר די צוקונפט? וועמען האָפּען מיר צו פער-דאנקען פיר דיעזען סוכקעס? דאָס האָפּען מיר קיינע זייטיגע פערזאָנען, קיינע סקימס, קיינע טריקס צו פערדאנקען, זאָגערען אונזערע איי-גענע פּאַרטנערס וועלען אירישע אָרגאַניזאַציע-נען, דורך וועלכע די צוקונפט האָט געקראָנען אזא גרויסע צירקולאַציע, וואָס קיין אידישער זשורנאַל האָט עס נאָך נישט געווען צו האָבן.

און דאָרום דריקען מיר אויס אונזער איי-נערליכע דאַנק עפענטליך פיר די גאנצע וועלט, צו אלע אידישע פראַגרעסיווע אָרגאַניזאַציען וועלכע העלפּען צו פערשפּרייטען לויבט און אויפ-קלערונג צווישען. דער אידישער מאַסע דורך די צוקונפט.

צו ערשט קומט אונזער דאַנק צו די פּרעס-מיטל פון דעם אייגענערליכען פראַגרעסיווען אָרדען „אַרבייטער רינג“, דיעזע האָפּען זיך אָפּ-גערופּען די ערשטע און האָפּען אָנגענומען פער-שליסע: דאָס יעדע פּרעסטיזש זאָל נעהמען קאָפּיעס צוקונפט יעדען מאָנאַט נאָך דעם צאָהל פון זייערע מיטגלידער. נאָך דעם קומט דער זעל-פער דאַנק צו די פראַגרעסיווע אונטערהענגיגע פערזאָנען און פּרעסטיזש פון פונד זאָס האָפּען פערשלאָסען און טהוען דאָס זעלבע.

מיט דעם גרעסטען פערנעמיגען און הערצלי-

גענאָסען און פריינדען איהר וועט געוויס פּרענען מה נשתנה השנה הזאת משנים העבר? מיט וואָס איז דאָס עפעס אנדערש געוואָרען די-זער יאָהר פון פּאַריגע צוויי יאָהר זייט דעם דיא צוקונפט איז ערשינענען? פּאַריגע צוויי יאָהר האָ-בען דיא ארויסגעפער פון דיא צוקונפט זעלטען ווען צו אונז גערעדט, דיעזען יאָהר אָבער ריידען זיי צו אונז יעדען מאָנאַט, וואָס פערדייטעט דאָס? דער תירוץ איז נעהמליך „עבדים היינו“ ד. ה. ווייל פּאַריגע צוויי יאָהר זיינען מיר געווען שקלאַווען, מיר האָפּען געארבייט מיט דער גאָל פיר דיא צוקונפט אן ערפאָלג, קיין סימן ברכה האָפּען מיר נישט געזעהען, זיינען מיר געווען ניער דערשלאָגען, אלע זיינען געשטאַנען פון ווייטען, קיינער האָט אונז נישט געהאַלפּען צו פערשפּריי-טען און פערפרייטען דיא צירקולאַציע פון „דיא צוקונפט“, דאָרום האָפּען מיר קיין מוטה נישט געהאַט צו אייך צו ריידען און ווען מיר פלעגען שוין אַ מאָל ריידען צו אייך, איז אונז אליין געווען איבערדריסן דיא זאך, ווייל מיר האָפּען אייך קיין מאָל נישט געהאַט מיט וואָס צו דער-פרייען, מיט וואָס אייך אריין צו געבען מוטה, אימער האָפּען מיר זיך געהאַט צו פערקלאָגען, אז עס געהט נישט גוט און עס איז טאָק געווען אַ טרויעריגער אמת. וועהרענד היינטיגען יאָהר האָפּען מיר מוטה, ווייל מיר האָפּען אייך יעדען מאָנאַט צו פערנעמען. מיט אַ פּריליכע בשורה, אז דיא צירקולאַציע שטייגט מיט יעדען מאָנאַט, אז דיא צוקונפט ווערט יעדען מאָנאַט לעפּעדיגער און אינטערעסאַנטער, פון דיא ער-שטע 3 מאָנאַטען יאָנואר, פעברואַר, מערץ פעהלט אונז אויס קאָפּיעס אַפּוואָהל מיר האָפּען

(2) מאי נומער צוקונפט וועט זיין א ספע-שעל נומער מיט 16 פיידזשעס מעהר, מיט אינערטעכאנטע און בעלערעדע ארטיקלען פון דיא גרעסטע שרייבער אין אמעריקא און אייראפא, אין דיזען נומער וועט אויך זיין א ספעציעלע ארטיקלע, „דיא געשיכטע און ענטוויקלונג פון דעם ארבייטער רינג.“

(3) דיא צוקונפט וויל אפערעפּענטליכען א קאלענדער פון אלע פראגרעסיווע ארגאניזאציע-נען וואו און ווען זיי מיטען און דיא אדרעסע פון זייערע סעקרעטערע, אלע סעקרעטערע זיי-נען העפליך געבעטען: אריינצושיקען דיא אינערטעכאנטע אין אפּים פון דיא צוקונפט 26 קאנאל סטריט.

(4) דער רייזענדר אגענט פיר דיא צוקונפט געט. סטאן איז ווידער ארויסגעפאָהרען צו זאמערלען סובסקרייבער און פערקויפּען שערס, דיא געט. פון איבעראל זיינען געבעטען צו העלפּען און צו שטיצען אונזער רייזענדרען אגענט געט. סטאן.

(5) א סובסקרייבער וואָס ערהאלט ניט דיא צוקונפט אין דער צייט, זאָל צושיקען אין אפּים א פאָסטעל קארד געשריבען אין ענגליש, און דער אפּים שיקט עס אריין אין דזשענעראל פאָסט אפּים צו אונטערזוכען.

(6) מאַני אַרדערס זאָל אויסגעשטעלט ווערען נור אויף דעם נאָמען **J. Netter & Z'atunif** אדער **J. Netter**. אום צו פערמיידען פיעל טראַפּעל.

(7) דיא סעטס גוט און פיין געפונדען פון 1902 און 1903 איז שוין צו בעקומען אין אפּים פון צוקונפט פרייז \$1.50 פער באַנד, דער וואָס בריינגט זיינע אלטע קאפּיעס דאָרט צו צאָהלען נור 50 סענט פיר אַ באַנד, עס איז אַ ציהרונג אין הויז.

(8) אין קורצען וועלען אונזערע סובסקרייבער ערהאלטען זייערע פרעמיום און מיר בעטען אונזערע ווערטעהע סובסקרייבער זיי זאָלען אונז ניט דרינגען מיט פאָסטעל קארדס און לעטערס וועגען דיא פרעמיום, יעדער וועט זיינס ער האלטען.

(9) אלע מעמבערס און שער האַלדערס פון צוקונפט פרעס פּעדעריישען זיינען העפליך גע-בעטען אריין צו שיקען זייערע אדרעסען אין אפּים פון דיא צוקונפט 26 קאנאל סטריט, קאר. ראַטנערס סטריט.

מיט פריינדליכען גרוס,

מענדזשמענט צוקונפט.

נען דאנק פערעפּענטליכען מיר דיא נאמען פון דיא ארגאניזאציענען וועלכע נעהמען קאפּיעס נאָך דעם צאָהל פון זייערע מיטגלידער. ארבייטער רינג:

ברענטש 1 נויאָרק, ברענטש 2 נויאָרק, ברענטש 3 ברוקלין, ברענטש 6 ברוקלין, ברענטש 7 וו. האַפּאָקען, ברענטש 9 באַלטימאָרע, ברענטש 11 ברוקלין, ברענטש 12 פילאדעלפּיא, ברענטש 13 פעטערסאָן נ. דזש., ברענטש 16 סאמיט נ. דזש., ברענטש 17 ניו הייווען, ברענטש 19 סיראקיוז נ. י., ברענטש 20 נויאָרק, ברענטש 21 ניובורג נ. י., ברענטש 22 ניו בריטאָן קאָנ., ברענטש 24 נויאָרק, ברענטש 26 וואַטערבורי, ברענטש 27 ראַטשעסטער נ. י., ברענטש 28 נויאָרק, ברענטש 30 פעטערסאָן נ. דזש., ברענטש 31 לאָרענס מאַס., ברענטש 32 שיקאָגא, ברענטש 34 ספּרינג פיעלד, ברענטש 37 נויאָרק, ברענטש 38 נויאָרק, ברענטש 40 נויאָרק, ברענטש 41 אַנסאָניע, ברענטש 43 נויאָרק, ברענטש 44 נויאָרק, ברענטש 46 לינן מאַסס., ברענטש 47 עליוואַבעט נ. דזש., ברענטש 52 נויאָרק, ברענטש 55 נויאָרק.

פ ו נ ד:

בונד נואָרק, בונד באַלטימאָרע, בונד פערטערסאָן, פראַג. וואַרקינגמען נויאָרק, וואוּס אָף לייבאָר נויאָרק, אינט. אר. קר. אונט. פּעראַיין נויאָרק, יונג מענס עדיק. קלאָב נויאָרק, אַפּאָראַ טען קלאָב נויאָרק, וויקאָמירער פראַג. נויאָרק, באַריסאָווער רעוו. נויאָרק, סעלף קולטשור קלאָב נויאָרק, בריסקער רעוו. נויאָרק, אייווער פראַג. נויאָרק, קאָוונער רעוו. נויאָרק, פראַג. סלוצקער י. מ. נויאָרק, דאלהיאָווער פראַג. י. מ. נויאָרק, פינסקער רעוו. נויאָרק, דווינסקער רעוו. נויאָרק, סאָצ. פראַג. קלוב באַלטימאָרע, בעקערס יוניאָן נויאָרק, פראַג. לייבערי ברוקלין, יונייטעד ניו טטערס ברוקלין.

מיר האָפּען און ערוואַרטען ביי דעם נעכטען נומער צו פערעפּענטליכען פיעל מעהר פראַגרעסיווע ארגאניזאציענען, וואָס וועלען אַנ-נעהמען דיעזע בעשליעסע. מיט אַ דאָנק אין פאָר אַוויס בעגריסען מיר אויך פריינדליך, דיא צוקונפט פרעס פּעדעריישען.

פּערשיעדענע בעקאנטמאַכונג פון דעם מענדזשמענט.

(1) דיא אפּים פון דיא צוקונפט האָט געמופּט פון 50 סאָפּאָלאַ סט., אין 26 קאנאל סט. קאר. ראַטנערס סטריט.



נ. ק. מיכאלי אָווסקי,

נ. ק. מיכאילאָווסקי



דער שטארקסטער פאליטישער קאמפאָרגאָן.

אין א קאנסטיטוציאָנעלען לאַנד האבען דיא
פירער, אויסער צייטונגען, זשורנאלען און פיר
כער, אויך פערזאָנלעכע, דעמאָנסטראַציען,
פאליטישע פּעראַיינען און קלובען; זיי דריקען
אויס זייערע מיינונגען מינדליך, זיי פיהרען זייער
פאליטישען קאמפאָ אויף אַללע וועגען, וואו נאר
עס איז מעגליך צו געפינען אנהענגער, צו לאָזען
הערען זייערע שטימען און צו געבען צו פיהלען
זייער איינפלוס. אין רוסלאַנד אבער איז דאס
אַללעס שטערענדיג פערבאָטען, דער מינדעסטער
צייכען פון א פאליטישע פערזאָנלעכע ווערט גרוי-
זאם אונטערדריקט, און דאס געשרייענע וואָרט
זוכט דארום צו פערנעהמען דעם פאליטישען
פעלד, וויא ווייט דאָס לאָזט זיך, וויא ווייט דאָס
איז נאר מעגליך אונטער דער קנטע פון דער
צארען־רעגירונג. יעדער ערנסטער זשורנאַל
ווערט אויף דיעזער ווייזע. א פאליטישער
שער קלוג, א צענטראַל־פונקט פאר אַלע
אונצופריעדענע מיט דער עקסיסטירענדער סאָ-
ציאַל־פאליטישער אָרדנונג. דיא שרייבערס ווע-
רען פאליטישע קעמפּפּערס מיט זייערע פעדערס.
זיי זוכען ניט נאר צו שרייבען גוט און שעה, צו
זיין עהרליכע ליטעראַטור, צו געבען קונסט־ווערק,
זאָנערען אויך צו לאָזען פיהלען, מייסטענס
צווישען דיא שוואַרצן, זייער אייגענע
נע אונצופריעדענהייט מיט דער טיראנישער רע-
גירונג און ארויסצורופען אזא אונצופריעדענע
הייט ביי זייערע לעזער, צו ערוועקען אין זיי א
שטערבונג צו ענדערען דיא בעשטעהענדע רעגיר-
ונגס־פאָרם, צו רעפאָרמירען דיא געזעלשאַפט,
צו פערבעסערען דיא לאַגע פון פאָלקס. דיא לעזער,
פון זייער זייט, זוכען אין דיא זשורנאלען ניט
בלויז גוטע ליטעראַטור, ביזן־שרייבעריי, קונסט
בעל־הרונג, זאָנערען אויך אנווייזונגען, וויא צו
פיהרען זיך, וויא צו בעקעמפּפּען דעם אַלגעמיי-
נעם שונא, וויא אפצושוואַכען דיא מאַכט פון
דער טיראנישער רעגירונג, וויא צו האַנדלען
אין דער צוקונפט און צו פערבעסערען דיא לאַגע
פון רוסישען פאָלקס. קורץ, דיא גוטע און עהרליכע
ליטעראַטור ווערען אין רוסלאַנד דיא גייסטיגע
פיהרער פון א פאליטישע פארטיי, און דיא לע-

רויס איז דער פערלסט פון דער
רוסישער ליטעראַטור און איינ-
טעליגענץ דורך דעם טיידט פון
ניקאָלאַי קאנסטאַנטינאוויטש
מיכאילאָווסקי. פארלויפן איז
נאך ניטאָ אזעלכער וואס זאָל
קענען פערנעהמען זיין קאמאנ-
דירענדען פלאַן אין דיא פאָר-
דערסטע רייען פון דיא קעמפּפּערס פאר אויפ-
קלערונג אין רוסלאַנד. ער איז געווען ניט נאר
א גלענצענדער פובליציסט, א גייסטרייכער קריי-
טיקער און טיעפער דענקער, זאָנערען אויך א
פערעהרטער לעהרער פון דער געפילדעמער יו-
גענד אין רוסלאַנד, א צענטער פון דעם גייסטיגען
קאמפּפּע געגען דיא צארען־העררשאַפט, געגען דיא
טיראנישע רעגירונג, פון א קאמפּפּע וואס ווערט
שטענדיג געפיהרט פון דיא בעסטע קרעפטע אין
דער רוסישער ליטעראַטור און וואס זיינע גרעס-
טע און וויכטיגסטע אנפיהרער זיינען געווען
אזעלכע גייסטיגע ריעזען און הייליגע מענער וויא
דאָבראָליובאָו און טשערנישעווסקי.

אין דיא לעצטע דרייסיג יאהר האט, קען
מען זאָגען, קיין רוסישער שרייבער, אפילו ניט
לעוו טאַלסטאָי, געהאט אזא טיעפען און בעדיי-
טענדען איינפלוס אויף דעם יונגען דור אין רוס-
לאַנד, וויא מיכאילאָווסקי. דיא רוסישע יוגענד
האט זיך ערצויגען אויף זיינע סאָציאַלאָגישע און
קריטישע שריפטען, אין וועלכע ער האט בעזאָג-
דערס געזוכט צו ערוועקען ניט נאר דעם פרייען
גייסט, זאָנערען אויך דעם מוט צו קעמפּפּע
פער געגען אונרעכט, געגען פינסטערניכ, גע-
גען טיראניי. יעדער זשורנאַל, אין וועלכען עס איז
איהם אויסגעקומען צו שרייבען, איז געווען זיין
שלאַכטפֿעלד געגען דעם ווילדען שונא — דיא
רוסישע רעגירונג, און זיינע לעזער, בעזאָגדערס
דער יונגער דור, זיינען געווען זיינע שילער און
אויך סאָלדאטען אין דיעזען קאמפּפּע.

דיא ראַלע פון ליטעראַטור איז אין רוסלאַנד
א פיעל גרעסערע און וויכטיגערע, וויא אין איר-
גענד וועלכען זאָנערען לאַנד. דיא ליטעראַטור
איז דאָרט ניט בלויז דער געשריעפּענער אָרגאָן
פון אונזער גייסטיגער ענטוויקלונג, זאָנערען אויך

זער ווערען זייערע פערעהערר און סאָלדאטען.
 פאר דיא יעניגע, וואס זיינען ניט בעקאנט
 מיט דער מערקווירדיגער פאליטישער זייט פון
 דער רוסישער ליטעראטור, וועלן מיר דא ברענגען
 א ביישפיעל. לאמיר זאגען, אז מיר ווילען איינ-
 פיהרען, וואס מען רופט, מוניציפאליסאציאליז-
 מוס, דאס הייסט, אז גאנצעליכטונג, עלעקטרי-
 שע פעליכטונג, וואסער-לייטונג, קארס, אייז-
 פאבריקען א. ז. ו. זאָלען געהערען צום קהל און
 פערוואלטעט ווערען פון דיא שטעדט ועלכסט.
 וואס וועלען מיר טהאן, אום צו דערגרייכען
 אונזער צוועק?

אין אמעריקא וועלען מיר צוערשט גרינדען
 א פערבאנד, א „מוניסיפאל סאשעליזם ליגע“
 און אנפאנגען א פראפאגאנדא מינדליך און
 שריפטליך. וואס מעהר אנהענגער מיר וועלען
 צוקריגען, אלץ מעהר אבסטיינאנגען פון אונזער
 פערבאנד, אלץ מעהר קלובען וועלען מיר גרינדען.
 דיעזע קלובען וועלען זיין דיא צענטערס פון אינ-
 זער פאליטישער טהעטיגקייט. דיא מיטגליעדער
 פון דיעזע קלובען וועלען צוזאמענרופען מיט-
 גען, וועלען ארויסשיקען רעדנער און אגיסטאטארס
 איבערן לאנד, וועלען דרוקען און פערשפרייטען
 צירקולארען און פלוג-שריפטען, אין וועלכע עס
 וועט ערקלערט ווערען דאס זעלבע, וואס דיא
 רעדנערס וועלען אויסדריקען אויף עפענטליכע
 פערזאמלונגען. איינער פון אונזערע פראפאגא-
 דע-מיטעל וועט אויך זיין א ספעציעלער זשור-
 נאל פיר דיעזע גרויסע פראגע. וואס פאר גוטע
 ליטעראטען עס זאָלען ניט מיטארבייטען, וואס
 פאר אן איינפלוס זיי זאָלען ניט האבען אלס
 שריפטשטעלער און מענשען, וועלען זיי דאך ניט
 שפיעלען דיא הויפט-ראַלע בלויז מיט זייערע פ-
 דערס אין דיעזער פעועגונג. דיא רעדנערס, דיא
 מינדליכע אגיסטאטארס וועלען געוועהנליך פער-
 נעהמען דעם ערסטען פלאץ, יעדענפאלס ניט קיין
 קלענערען פלאץ וויא דיא שרייבערס. דער זשור-
 נאל וועט ניט האבען דיא הויפט-בעדייטונג, ער
 וועט שטענדיג בלייבען בלויז א ייגער פון
 דיא קאמפא-מיטעל.

אין רוסלאנד אבער זיינען אונזערע הענד
 און פיס געפונדען. פון גרינדען אירגענד וועלכען
 פאליטישען פערבאנד איז שוין אָפגערעדט —
 דאס איז שטרענג פערבאטען. אלזא קיינע קלובס
 קיינע רעדנערס, קיינע אגיסטאטארס, קיין מינד-
 ליכע פראפאגאנדע. בלייבט נאר איין אויסוועג
 — צו גרינדען א זשורנאל. אבער אפילו דאס קע-
 נען מיר ניט טהאן דירעקט און אָפּען. עס קומט

אן מיט גרינע ווערס איידער מען קריעגט ארויס
 ביי דער רוסישער רעגירונג אן ערלויבניס
 ארויסצוגעבען אירגענד וועלכע צייט-שריפט. מען
 וועט אלזא מווען בעהאלטען דעם ריכטיגען צוועק
 און אנגעבען צום שיין אן אלגעמיינע גאנץ-אונ-
 שולדיגע פראגראם. ווען מיר וועלען בעקומען
 דיא ערלויבניס פון דער רעגירונג, וועלען מיר
 אויך ניט קענען דירעקט אָגיסטירען פאר דעם
 מוניציפאלען סאציאליזמוס, אָבואוהל דיא ר-
 טישע רעגירונג ועלכסט פראקטיצירט עס פיעל
 מעהר וויא דיא אמעריקאנער רעגירונג (וויא
 בעוואוסט, האט דיא רוסישע רעגירונג מאָנאָפּא-
 ליזירט דיא אייזענבאהנען, פיעלע מינען, דיא
 שנאפס-אינדוסטריע א. ז. ו.) אונזער זשורנאל
 וועט דאן זיין אן אלגעמיינער ליטערארישער און
 אויפקלערענדער אָרגאן. מיר וועלען דארטען דר-
 קען פערשיידענע אַרטיקלען, מיר וועלען געבען
 ערצהעלונגען, פאָעזיע, קריטיק, פילאָזאָפיע, פ-
 לעהרענדעס, איבערויכטען איבער אללע וויכ-
 טיגע ערשיינונגען אין דער וועלט. אום צו פער-
 פאָלגען אונזער כפּעציעלען צוועק, וועלען מיר
 אנפאנגען צו שרייבען. טהעאָרעטישע אַרטיקלען
 איבער דער פראגע פון מוניציפאלען סאציאליז-
 מוס און איבער דעם, וואס עס איז שוין אויפגע-
 טהאן געוואָרען און וואס מען קען נאך אויפטהאן
 אין דיעזער בעציהונג אין אייראָפּעאישע און
 אמעריקאנער שטעדט. מיר וועלען אפילו ניט
 קענען אָפּען זאָגען, אז אזוי און אזוי דארף מען
 זיך פיהרען. אין רוסישע שטעדט, אז דאס און
 דאס דארף מען דורכפיהרען; אבער אונזערע אַר-
 טיקלען וועלען מיר אזוי שרייבען, אז דיא לעזער
 זאָלען זיך אליין אנשטויסען וואס מיר ווילען
 און פערלאנגען, זאָלען קענען אויסגעפינען
 צווישען דיא שורות וואס מען דארף
 טהאן. דיא שרייבערס פון דיעזע זשורנאל וועלען
 אויף אזא אַרט פערנעהמען דעם ערשטען און
 העכסטען פלאץ אין דער פעועגונג, וועלען זיין
 דיא קאמאנדירענדע גענעראלען פון זייערע אַר-
 הענגער. וואס געשייטער זיי וועלען פיהדען זייער
 שטילע שריפטליכע פראפאגאנדע, וואס מעהר
 זיי וועלען ארויסזאָגען טראץ דיא צענזור, וואס
 מוטהיגער און אָפּפערווייליגער זיי וועלען זיך
 ארויסצייגען אין זייער קאמפא מיט דער פערדער,
 אלץ מעהר איינפלוס וועלען זיי האבען, אלץ
 מעהר וועלען זיי זיין געאכטעט און בעליכעט.

דיזע ספעציעלע ראַלע פון דער ליטעראטור
 אין רוסלאנד מוז מען צוערשט נעהמען אין אַר-
 בעטראכט, ווען מען וויל ריכטיג בערשטענען

דיווען נאמען האט ער זיך געגעבען אלס א פראַ-טעסט געגען דיא אפיציעלע פראָפּעסאָרען, געגען דיא אנגעבליכע געלעהרטע, וועלכע פערטיר פֿען זיך אין זייערע ספעציעלע וויסענשאַפטען און קימערען זיך גאַנץ וועניג, וואס עס טהוט זיך ארום זיי אין ווירקליכע לעבען, וואו דיא געזעלשאַפטליכע אָרדנונג דאַרף רעפּאַרמירט ווערען. ער האט שאַרף און ביטער זיך אויסגעלאַכט פון אַזעלכע געלעהרטע און האט געפאָדערט פון זיי און פון אלעמען צו זיין מענשען מיט לעבע צו זייערע מיטמעטשען, צו האבען אידעאלען און צו לעבען און מוסהיג צו קעמפּען פאר זיי, צו זוכען זיי צו פערווירקליכען.

אין 1869 איז ער געוואָרען איינער פון דיא שטענדיגע און וויכטיגסטע מיטארבייטער אין דעם בעוואוסטען מאָנאטליכען זשורנאַל „אָטע-טשעסטוועניא זאפּיסקי“, וועלכער איז דאן גע-ווען אונטער דער רעדאַקציע פון דעם בעריהמטען פאָטע נעקראסאָוו. נאָך נעקראסאָוו'ס טויט אין 1877 איז מיכאַילאָוסקי געוואָרען איינער פון דיא דריי רעדאַקטאָרען פון דיווען זשורנאַל, וועלכער האט דאן פערנומען דעם גרעסטען און העכסטען פּלאַץ אין דער רוסישער ליטעראַרישער וועלט. ער האט רעדאַקטירט דיא סאַציאַלאָגישע און קריטישע אבטהיילונגען און צוזאמען מיט דעם גרויסען סאַטיריקער שטשעדרין (סאַטיר קאָוו) האט ער געגעבען דעם טאָן דער רוסישער אינטעליגענץ און פערשאַפט ניט וועניג ערגער-ניס דער רוסישער רעגירונג און איהרע פער-טהיידירגער אונטער דער לייטונג פון דעם ניהי-ליסטען-פרעסער קאטקאָוו, דעם רעדאַקטאָר פון „מאָסקוואסקיא וועדאָמאָסט“.

זיינע בעסטע אַרטיקלען זיינען ערשינען אין דיווען זשורנאַל פון 1864 ביז 1885, ווען דיא רעגירונג האט ענדליך אין גאַנצען אונטערדריקט דיווען נאכפאלגער פון טשערנישעווסקי'ס זשור-נאַל „סאָורעמעניק“. דיא וויכטיגסטע פון דיווע אַרטיקלען זיינען „וואס הייסט פראָגרעס“, „דאַר-ווינ'ס טהעאָריע און דיא געזעלשאַפטליכע ווי-סענשאַפט“, „אָרגאַן, דאס אונזעהיילבאַרע און דאס גאַנצע“, „העלדען און דיא מענגע“, „דער קאמפּה פיר אינדיווידואַליטעט“, „וואַלטער אלס מענש און דענקער“, „וואס הייסט גליק“, און דיא קריטישע אבטהיילונגען איבער לעוו טאָל-סטאָי און דאָסטאָיעווסקי.

אין דיווע אַרטיקלען האט ער ניט נאר איר בערגעבען דיא לעהרען פון אָגוסט קאָנט (גרינדער פון דער פאָזיטיוויסטישער פילאָזאָפיע),

וואס פאר א גרויסע בעדייטונג מיכאַילאָוסקי האט געהאַט אלס פראָגרעסיווער שרייבער און מענש. מעהר ווי 80 יאהר איז ער פּעסט און מוסהיג געשטאַנען אויף זיין פאָסט אלס גייס-טיגער פאָרקעמפּער. ניט איין מאָל האט מען איהם געסטראַשעט מיט געפּענגניס, ניט איין מאָל איז ער פערצייכענט געווען אויף דער „שוואַרצער ליסטע“ פון דער רוסישער רעגירונג, ניט איין מאָל האט מען זיך געקליבען איהם משלח צו זיין אין „וויטע מקומות“, אין סיביר, אבער ער האט אָפּפערויליג פאָרטגעזעצט זיין פרוכטבאַרע גייסטיגע ארבייט, זיין אויפאלד-רענדע ליטעראַרישע טהעטיגקייט. זיין פּעדער האט געקלאַפט וויא מיט האַמערס און געוועקט דעם עולם, אויפגעמונטערט דיא ניעדעגעשלאָגענע און שוואַכע, געלערנט דיא יונגע און געטרעבען דיא אונזעפריעדענע צום קאמפּה פיר פרייהייט. צו אַכטצען יאהר איז מיכאַילאָוסקי-שוין ארויסגעטראָטען אלס פובליציסט און קריטיקער. ער איז געפאָרען געוואָרען אין מעשטשעוואָקא, קאַלוגער גובערניע, אין 1842. זיינע עלטערן זיי-נען געווען דוואַריאַנעס (אַדעליגע), אבער זעהר ארימע. זיין ערשטע ערציעהונג איז געווען א גאַנץ געוועהנליכע. נאכהער האט ער שטודירט אין א בערגישלע, אום צו קענען ווערען א מי-נען אינזשעניער; אָבער איהם האָט געצויגען צו דער ופּעדער, ער האט געטרוימט צו ווערען א שרייבער. דארום האט ער פערלאָזען דיא שולע און זיך אפגעגעבען צו ליטעראַטור. ארום 1860 איז ער צום ערשטען מאָל ארויסגעטראָטען אלס מיטאַרבייטער פון דער צייטונג „ראַסוועט“. ער האט זיך גלייך גענומען צו דער אבטהיילונג אין וועלכער ער האט זיך פּעזאָנדערס אויסגעציי-כענט, נעמליך: צו דער קריטישער. זיין אנפאַנג אלס זשורנאַליסט, וויא ער האט געלעבט און צו וואס ער האט געשטרעבט, בעשרייבט ער אליין אין זיין בוך „ליטעראַטור און לעבען“.

ער האט זעהר פיעל געלעזען. אלס קריטיקער האט ער בעדאַרפט זיין בעקאַנט מיט דיא נייעס-טע ווערק פון דער וועלט-ליטעראַטור. ספעציעל האבען איהם אינטערעסירט וויסענשאַפטליך-פילאָזאָפישע און סאַציאַלאָגישע ווערק. אין 1867 האט ער איבערגעזעט פרודאָן'ס בוך „דיא פראַנץ צוויזשע דעמאָקראַטיע“. ער האט אנגעשריעבען א סך אַרטיקלען אונטער דעם אָלגעמיינעם נאָ-מען „זאפּיסקי פראָפּאָנאַ“ (טאָג-בוך פון אַן אונוויסענדען), אבער ער האט ארויסגעצייגט פיעל מעהר קענטניסע, וויא מאַנכער געלערנטער.

קורן, ער האט געוואלט, אז מענשען זאלען נישט נאר זיין גייסטיג הויך ענטוויקעלט, זאגנערן זאגן לען אויך שטרעבען צו פערזענליכען אין לעבען זייערע געדאנקען, זייערע אידעאלען. עס איז נישט גענוג, האט ער געלערנט, אז א מענטש זאל נישט און ריכטיג דענקען, ער מוז נאך עפעס טהאן, אפילו אפפער ברענגען פיר דעם וואהל און בעסטען פון דער מענשהייט.

זיין אייגענע פילאזאפיע איז דורכגעדרונגען מיט אלטראויזמוס (ליעבע צום צווייטען) און האט געהאט א פרוכטבארע מאדעלישע ווירקונג אויף דיא רוישישע אינטעליגענץ, אויף דעם יונגען דור, אויף דיא זאגענאנטע ניהיליסמען. עס וועט נישט זיין איבערטריבען צו זאגען, אז מיט זיינע אלטראויסטישע סאציאלאגישע בעטראכטונגען האט ער ערוועקט אין דיא רוישישע רעוואלוציאנערערען דיא הויכע אידעאלען, דיא ערעלמוטיגע זעלבסטאויפאפפערונגען אין זייער קאמפאגענען דיא טיראנישע רעגירונג, וועלכע האבען ער שטוינט דיא גאנצע וועלט. אין דיא הערצער פון דיא רעוואלוציאנערען, וועלכע האבען געליטען א מערטירער-טויט, האט געשלאגען דער אל-טראויזמוס, וואס דאבראליבאוו, טשערנישעוויסקי און מיכאליאָווסקי האבען אין זיי איינגע-פלאנצט.

דארום איז מיכאליאָווסקי אויך ארויסגע-טראטען געגען הערבערט ספענסער'ס לעהרע איר בער דעם געזעלשאפטליכען ארגאניזמוס. ער האט געציגט, אז מען קען נישט פערגלייכען א געזעל-שאפט מיט אן איינצעלנעם ארגאניזמוס און אז פאלקער מאכען נישט דורך דיא פערקאדען פון יוגענד און אלטער, ווי איינצעלנע מענשען. דיעזע לעהרע פון ספענסער איז געגען פראגרעס, ווייל וויא באלד געזעלשאפטען מוזען סיי וויא סיי אלט ווערען און אבשטארבען, טאג צו וואס נאך קעמפפער? מיכאליאָווסקי האט איהר זעהר שארף און לאגיש בעקעמפפט, אום צו בעוועגען זיינע לעזער, דיא אינטעליגענץ, צו א קאמפא פיר א בעסערע צוקונפט, פיר פראגרעסיווע אידעאלען. דערפיי האט ער ארויסגעוויזען, אז ער אליין איז נישט נאר א דענקער, זאגנערן אויך א קעמפ-פער, אז ער זעלבסט טהוט וואס ער רעדט, קעמפפט פאר זיינע אידעאלען. זיינע צורופען האבען דארום געהאט א טיעפע ווירקונג אויף דעם יונגען דור, וועלכער האט געשלאנגען זיינע ווערטער. זיי זיינען געקומען פון זיין הארצען און האבען געפונען א סימפאטישען אפבלאנג אין דער רוישישער אינטעליגענץ.

דארוויין, ספענסער און קארל מארקס, זאגנערן האט זיי אויך קריטיקירט און בעלויכטען מיט זיין אייגענע פילאזאפישע אנשוואונג, וועלכע איז געווען אין איינקלאנג מיט דיא שטרעבונגען פון דער רוישישער אינטעליגענץ און מיט דיא בעסטע טראדיציאנען פון דער רוישישער ליטערא-טור. מיט זיין גלענצענדער פערדער האט ער ווייט און טיעף פערשפרייט דיא עוואלוציאנס-טהעא-ריע און בעקאנט געמאכט דאס לעזע-פובליקום מיט דיא ווערק פון דיא גרעסטע און טיעפסטע דענקער פון 19טען יארהונדערט. ער האט פא-פלאדיזירט דיא ווערק פון אגיוסט קאנט, דאר-וויין און ספענסער. פון אייניגע פון דיעזע ווערק וואלט דאס פובליקום גאר נישט געוואוסט, ווייל זיי זיינען נאך דאן נישט איבערגעזעצט געווען אין רוישיש.

שוין דערמיט אליין וואלט ער זעהר פיעל אויפגעטהאן פאר דיא אויפקלערונג פון דעם יונ-גען דור און פערנומען א הויכען פלאץ אין דער רוישישער ליטעראטור. אבער ער האט דערפיי ארויסגעוויזען זעלבסטשטענדיגקייט און האט געזוכט צו ערקלערען זיין אייגענע פילאזאפיע, וועלכע האט געקראגען א סך אנהענגער. ער איז געווארען דער גרינדער פון א בעזונדערע סאציא-לאגיש-פילאזאפישע לעהרע, וועלכע ווערט בע-צייכענט מיט דיא ווערטער, „רוישישער פאזיטי-וויזמוס“ אדער, „סוביעקטיווער מעטהאד“. מיר קענען זיך דא נישט אריינלאזען אין איינצעל-היי-טען וועגען דיעזע לעהרע (דאס וועט איבערגעגע-פען ווערען אין א בעזונדערען ארטיקל אין דיא נעכסטע נומערן, „צוקונפט“); נאר אין קורצען וועלען מיר בעמערקען, אז אונטער דיא ווערטער „סוביעקטיווער מעטהאד“, וואס מיכאליאָווסקי האט פאגאנדערט ערקלערט אין זיין ארטיקל „וואס הייסט פראגרעס“, דארף מען פערשטעהען איינפאך דיא שטרעבונג צו אן אידעאל און לע-בען און צו א האנדלונג נאך דעם אידעאל. ער האט געפאדערט א געזעלשאפטליכע טהעטיגקייט פון יעדער איינצעלנער פערזאן צו העלפען דיע-זען דיא ראד פון פראגרעס. אנערקענענדיג פאר ריכטיג דיא עוואלוציאנס-טהעאריע, איז ער אין דערזעלבער צייט ארויסגעטראטען געגען דיא יעניגע, וואס דענקען, אז דיא צייט וועט מיט זיך זעלבסט ברענגען א פערפעסערונג אין מענשליכען לעבען, אז דער פראגרעס וועט פון זיך אליין קו-מען. ער האט גאנץ ריכטיג ערקלערט, אז יעדער איז מאדעליש פערפליכטעט צו קעמפפער פאר דעם פראגרעס, פאר א בעסערע צוקונפט.

מיט זייער „עקאנאמישען מאטעריאליזמוס“. זיין פאלעמיק מיט דיא שטרענגע מארקסיסטען איז זעהר וויכטיג און בעלעהרענד. מיר וועלען דאָרם געבען מיט דער צייט א ספעציעלען אַרטיקל איבער דעם אין דער „צוקונפט“.

אַלס קריטיקער איבער דיא שעהנע ליטעראַטור, בעלעטריסטיק און פאָעזיע פערדיענט ער אויך א הויכען פלאץ. בעזאנדערס וויכטיג איז זיין קאמפף געגען דעם קריטיקער פיסאָרעו אין בעזוג אויף קונסט. וויא בעוואוסט האט פיסאָרעו געמאַכט אש און פלאַטע פון אזא גרויסען פאָעט, וויא פושקין איז געווען, אויף דעם גרונד פון זיין לעהרע איבער נוצליכקייט און צוועקמעסיגקייט אין קונסט; אבער מיכאילאָווסקי האט היים און גאנץ ריכטיג פערטהיידניגט פושקין'ס פאָעזיע און געגעבען א גאנץ אנדערע ריכטונג דער קונסט־קריטיק.

עס איז שווער צו זאָגען, אויב מיכאילאָווסקי איז געווען גרעסער אַלס סאַציאַלאָג אדער ליטעראַרישער קריטיקער, נאר זיכער איז עס, אז ער איז אין אַלע זיינע שריפטען געווען א ברייאַנט טענער שרייבער, גייסטרייכער פובליציסט און אן ערלמוטהיגער קעמפפער פיר דעם פראַג־רעם.

פ. קראַניץ.

דיא בעציהונגען פון דעם יחיד צום כלל, דיא האַלע פון איינצעלנע פערזאָנען אין דער געדעלשאַפט האט מיכאילאָווסקי זעהר גרינדליך נאכגעפאָרשט אין עטליכע אַרטיקלען, בעזאנדערס אין „העלדען און דיא מענגע“. זיינע אויספיהרונגן גען זיינען וויעדער געווען, אז דער יחיד דאַרף קעמפפען פאר דיא אינטערעסען פון כלל, וויעדער פאר דעם אַלטראַויזמוס. דעם זעלבען גרונד־געדאַנקען האט ער אויך אויסגעדריקט אין זיינע קריטישע אַרטיקלען איבער ליטעראַטור. פון דעם שטאַנדפונקט האט ער, צום ביישפּיעל, פאָרטרעפליך קריטיקירט טאַלסטאָי'ס אַנטי־סאַציאַלע לעהרע וועגען אונטערגעבען זיך, וועגען צאהלען מיט גוטעס פאר שלעכטעס. ער האט גאנץ גוט געזעהען, אז אזא לעהרע קען נאר פיהרען צום נצחון פון דער רעאַקציאָן, פון דאס שלעכטע, און ער האט מוטאָי געפאָדערט א קאמפף פיר דאָס גוטע, דיא פערניכטונג פון דאָס שלעכטע. אונטער דער קנוטע פון דער רוסישער רעגירונג האט ער נאָטירליך ניט געקענט אפען זאָגען, אז זיא שטעלט פאָר דאס שלעכטע און אז מען דאַרף איהר פערניכטען, נאר פון זיינע שריפטען איז דאס לייכט געווען צו שליסען.

אין דער לעצטער צייט איז ער ארויסגעטראָטען געגען דיא אנהענגער פון קארל מאַרקס, וועלכע זיינען ווירקליך צו ווייט פערקראַכען



אונזער מאַי־נומער

דער נעכסטער נומער וועט ערשיינען אין 80 זייטען מיט פילע בעלעהרענדע און העכסט אינטערעסאַנטע אַרטיקלען לכבוד דעם אינטערנאַציאָנאַלען ארבייטער יום טוב. פארלויפֿנדיק קענען מיר בעקאָנט מאַכען פאָלגענדע ספעציעלע אַרטיקלען: „הירש לעקערט“, זיין לעבען און מערטיער־טויט און פערבינדונג מיט דעם ערשטען מאַי אין רוסלאַנד, פון א. ליעסין; „דיא פראַגע וועגען אַלגעמיינעם סטרייק“, פון דר. ק. פאַרנבערג; „דיא בעציהונג פון מאַראַל צ. סאַציאַליזמוס“, פון י. פעדער (אויס דער שווייץ); „א מלחמה פאר קוילענשטאַף“, פון דר. בלומשטיין; „דוא קאַראַאימער“, (אין פערבינדונג מיט דער געשיכטע פון אידישע סעק־טען), פון א. ליטוויץ; „דער מילכיגער בית המדרש און דער בלינדער מגיד“, (ערצעחלונג אויס דעם אידישען לעבען אין ליטע), פון ל. קאַברין.

רעאליזמוס און ראמאנטיזמוס

מיר וועלען שפעטער דייטליכער ערקלערען דעם אנטערשייד פון דיזע צוויי הויפטפארמען פון דער ליטעראטור. מיר ווילען דא נאר בער מערקען, דאס מיר ווילען בלייבען גאנץ אונפאר



יעקב גאָרדין

טייאיש צו דיזעזע ביידע אבטהיילונגען פון דעם מענשען'ס שאַפּען און דיכטען. אין ביידע אב־טהיילונגען זיינען דא גרויסע און ווערטהפאָלע מייסטער־ווערקע. דער ראמאנטיזמוס, וויא דער רעאליזמוס, זיינען נאטירליכע ערשיינונגען אין דעם מענשען'ס גייסטיגען לעבען. זיי ווערען געבוירען דורך געוויסע אומשטענדען און אור־זאכען, וועלכע זיינען פערבונדען מיט דעם היסטארישען גאנג פון דער געזעלשאַפט און מיט דער ענטוויקלונג פון אונזער סאציאלען לעבען. ראמאנטיזמוס און רעאליזמוס שטאמען פון איין עלטער־פאטער, פון דעם מענשענעם גייסט. זיי האָבען ביידע איין זיידען, אָבער ניט איין מאַמע. דיא מוטער פון ראמאנטיזם איז דיא פאָעזיע, דיא מוטער פון רעאליזמוס איז דיא וויסענשאַפט. דיא לייבליכע שוועסטער פון ראמאנטיזם זיינען רעליגיאָן און מעטאָפיק, דיא לייבליכע פרידער

1.

עדע קונסט קען זיין אדער רעאליסטיש אדער ראמאנטיש. מיר ווילען דא רעדען נאר פון דער גרויסער און רייכער קונסט, וועלכע רופט זיך ליטעראטור. דיא ליטעראטור פון דער גאנצער מענשהייט קען געטהיילט ווערען אויף צוויי הויפט־אבטהיילונגען, צוויי אפער־דע־פארטאמענטען, אין וועלכע עס געפינען זיך פערשידענע קלענערע אבטהיילונגען, פערשידענע ריכטונגען און שאַטירונגען. דיא הויפט־אבטהיילונגען קענען בעצייכענט ווערען מיט'ן נאמען רעאליזמוס און ראמאנטיזמוס.

ראמאנטיזמוס נעהמט זיך פון'ם וואָרט ראָם. דיא ערשטע ליטערארישע ווערקע פון קריסטליכער ערא (דיא ציוויליזירטע וועלט צעהלט יעצט דיא יאהרען פון יעזוס קריסטוס געבורט־טאג.) זיינען געווען געשריבען אין דער ראמאנישער (לאטיינישער) שפראכע. ראמאנטיש האט אבער יעצט נאך אן אנדער זינן. דיא שטאָרט ראָם האָט זיך גערופען אזוי, ווייל זיא איז געווען געדויט אויף הויכע בערגלאך. ראָם נעהמט זיך פון דעם זעלבען מקור, וויא דאס אידישעס וואָרט רמא (הויף, אויפגעהויבען). דיא דאָזיגע ליטערארישע־ווערקע, וועלכע בעהאנדלען ניט דאס וואס איז אויף דער ערד, נאר וואס איז איבער דער ערד; ניט דאס וואס איז אין'ם מענשען'ס נאטור, נאר דאס וואס איז העכער פון דעם מענשען'ס נאטור, ניט דאס אליין וואס מען רעדט, נאר אויך דאס וואס מען קען זיך פארשטעלען—דיא דאָזיגע ווערקע געהערען צו דער ראמאנטישער אבטהיילונג. רעאליזם מיינט א זאך וואס עקסיסטרירט. עס נעהמט זיך פון'ם לעטיינישען וואָרט „רע“—א זאך, א געגענשטאנד. אוועלכע ווערקע, וועלכע בעהאנדלען נאר דאס, וואס איז אויף דער ערד, וואס איז אין'ם מענשען'ס נאטור אין זיין לעבען און אין זיינע פעהעלטניסע צו דער געזעלשאַפט,—אזעלכע ווערקע, וואס שילדערן נאר דאס, וואס מען קען זעהען, בעאבאכטען, איבערצייגען—דיא דאָזיגע ווערקע געהערען צו דער אבטהיילונג פון רעאליזמוס.

וואוסט לאנג בעפאר ער האט ערפאהרען וויא זיין אייגענעם בלוט צירקולירט אין זיינע אדערן. יעדע ליטעראטור פאנגט זיך אן מיט פאָעזיע. אלעס, וואָס אונז איז פערבליעבען פון דיא קינד הער-יאָהרען פון אלטע פעלקער, איז געשריעבען אין אַ פאָעטישער פאָרם. ניט נאָר דיא ביאָגראַפיע פון זייערע געטער און דיא מצות פון זייער רעליגיאָן, נאָר זאָגאר זייערע געזעצע האָבען זיי געשריעבען אין שירים. שרייבען אין פראָזע און [פון געווענהליכע רעאַלע זאכען האָט זיך גע- רעכענט ניעדעריג. דער מענש אינטערעסירט זיך פריהער מיט דעם. וואָס איז איבער דער נאטור (מעטאפיזיק) און ניט מיט דער נאטור אַליין (פיזיק). דאָס וואָס ער האָט געזעהן און בעאַ- באַכטעט, האָט איהם ניט אינטערעסירט אזוי, וויא דיא מיסטעריען, געהיימיסע, וועלכע ער האָט זיך פאָרגעשטעלט. ער האָט מעהר פאָנטאַ- זירט, וויא געדענקט; מעהר געפיהלט, וויא גע- טהאָן. אין אונזער צייט קענען מיר בעצייכענען אזא צושטאנד פון דעם מענשענס גייסט מיט'ן וואָרט ראָמאַנטיש...

אין דער צייט, ווען דיא ליטעראטור פון אַ פאָלק איז ראָמאַנטיש הייסט עס, אז אלעס וואָס ער שאַפט דאן, אלעס וואָס ער רופט דאן מיט'ן נאָמען וויסענשאַפט, טראָגט אויך אַ ראָמאַנטי- שען כאַראַקטער. דער ראָמאַנטיזם פאָעטיזירט דיא היסטאָריע און דיא וועלט'בעשרייבונג. דיא היסטאָרישע ווערקע פון אזא פעריאָדע זיינען מעהר פאָעזיע, וויא ווירקליכקייט, מעהר פאָנ- טאזיע, וויא פאָקטען. דיא זאָגענאָנטע וויסענ- שאַפט בעשעפטיגט זיך דאן מעהר מיט דעם, וויא אזוי מען זאָל וויסען דאָס וואָס עס איז אונמעגליך צו וויסען... דאָס וואָס דער מענש דיכטעט, ווערט אָנגענומען אַלס פאָקטען און טהאָט'זאכען. ווירקליכע טהאָט'זאכען און פאָק- טען ווערען איינגאָרירט. אזוי איז געווען ביי דיא אַלטע פעלקער, אזוי אויך ביי דיא יונגע אייראָ- פעאישע פעלקער. דאָס קריסטענטום האָט זיי געבראכט אַ נייעם שטאַרקען שטראָם פון ראָ- מאַנטישע געפיהלע און האָט זיי אויף אַ לאַנגע צייט אוועק געשטויסען פון דער רעאַלער וועלט. דיא קריסטליכע רעליגיאָן האָט פיעלע יאהר הונדערטע אָפגעהאַלטען דיא ענטוויקלונג פון דעם מענשענס גייסט. דיא מענשען האָבען מעהר געדיכטעט, וויא געפאָרשט. מעהר פאָנטאזירט וועגען דאָס פערזאָנלעכע, וויא געלערנט צו פער- שטיין דאָס געגענווערטיגע. וואונדער, נסים, מופתים זיינען גערעכענט געווען פאר פאָקטען.

פון רעאַליזם זיינען דער עקספערמענטאַלער (פרובירענדער) אַנאַליז און פיזיק.

עס איז שוין איין אלטער כלל, אז דיא ענט- וויקלונג פון דער גאנצער מענשהייט געהט מיט דעם זעלבען וועג, וויא דיא ענטוויקלונג פון יעדען איינצעלנעם מענשען. אין דעם לעבען פון דעם איינצעלנעם מענשען גיעבט עס צייטען, ווען ער איז אַ פערטרוימטער ראָמאַנטיקער, און צייטען ווען ער איז אַ פראַקטישער רעאַליסט. אזעלכע פעריאָדען גיעבט עס אויך אין דעם לעבען פון אַ גאנצער געזעלשאַפט. אין דער יור- גענד איז דער מענש גענייגט צו זיין אַ האָמאַנ- טיקער, ער שוועבט איבער דיא ווירקליכע וועלט מיט ערפינדונגען פון זיין פאָנטאזיע. רעאַלע גע- געשטענדען ווערען דורך זיין פאָעטישע איי- בילדונגס-קראַפט פערוואַנדעלט אין שענהע גע- שטאַלטען און בילדער. ווען ער ווערט איין ענט- וויקעלטער שטאַרקער מענש, איז ער גענייגט צו דענקען פון דער ווירקליכער וועלט, צו שאַפען פראַקטישע זאכען און צו בעטראַכטען די ערשיי- נונגען פון'ם לעבען נאָך זייער רעאַלער, ווירק- ליכער בעדייטונג. ווען ער קומט אין דיא על- טערע יאָהרען, הויבט ער אָן אַם מיינסטען ווידער צו קריגען אַ נייגונג צום ראָמאַנטיזם. דיא פאָק- טען, דיא ווירקליכקייט, דיא מאַטריעלע אינטער- עסען הערען אויף איהם צו בעפריידיגען. ער ביינקט נאָך דער פערזאָנלעכקייט, וועלכע ווייזט זיך איהם אויס וואונדערליך שען אין איהר פאָ- עטישען נעבעל.

מיט דעם זעלבען וועג געהט אויך דיא ענט- וויקלונג פון גאנצע נאַציאָנען.

2.

פריהער פון אלעס פאנגען אָן פעלקער צו פאָ- עטיזירען און פילאָזאפירען. שרייבען אין איין איינפאכע שפראכע פון רעאַליסטישע זאכען, טהוען זיי דאן, ווען זיי שטעהען שוין אויף אַ געוויסער שטופע פון גייסטיגען און עקאָנאָמישען לעבען. דעם מענש אינטערעסירט פריהער דיא אורזאכע פון אַן ערשיינונג, און גאנץ שפעטער פאנגט איהם ערשט אָן צו אינטערעסירען דיא בעדייטונג פון דער ערשיינונג אַליין. דאָס וואָס איז ווייט, וויל ער בעגרייפען פריהער פון דעם וואָס איז נאָהענט. וואָס איז ניט מעגליך פריהער פון דעם וואָס איז דער מענש אַליין. דער מענש האָט „פילאָזאפירט“ און פאָעטיזירט בעפאָר ער האָט זיך אויסגעלערנט צו מאכען אַ הילצערנעם פאָנטאָפּעל און צו שמיעדען אַ האַק; ווי אזוי די שטערן צירקולירען אין די הימלען האָט ער גע-

ליטערארישע קאריערע מיט פאָעזיע און שירים. אזא גרויסער רעאליסט וויא טאלסטאָי איז געוואָרען אויף דער עלטער אַ ראמאנטיקער. ער האָט אנגעהויבען בענקען נאָך דער אלטער קריסטליכער פּערגאנגענהייט... דער זשעניאלער קאמפאזיטאָר וואָגנער האָט אנגעפאנגען אין דער יוגענד מיט'ן קריסטליכען ראמאנטיזמוס, איז איבערגעגאנגען צו רעוואלוציאָנערען רעאליזמוס און האָט אויף דער עלטער געענדיגט מיט זיין קריסטליך-לירישען-ראמאנטישען „פאַרסיר וואָל“. עמיל זאָלאָ האָט אנגעפאנגען מיט פאַרענע, אין דיא רייפּע יאָהרען איז ער געווען דער שטאַרקסטער מאטעריאליסט און רעאליסט, אין זיינע לעצטע יאָהרען האָט ער זיך אנגעהויבען צו רוק ווענדען צום ראמאנטיזם און אומאָפּיע. ראָמאנטיזם, וויא רעאליזם, זיינען אַזעלכע אייגענע שאַפטען, וואָס ליגען אין דער נאטור פון'ם מענטש. אין דער נאטור פון דעם היינטיגען מענטשען, וועלכער איז מעהר אַ פראָדוקט פון דער קריסטליך-יודישער ציוויליזאַציע וויא פון דער גריכישער ציוויליזאַציע, ליגען דינעז פּיידע אייגענשאַפטען געוויס.

3.

מען זאָגט, אז דער רעאליזמוס, מיט דעם וואָס ער ווייזט דיא נאָקעטע ווירקליכקייט און ערקלערט דיא פאָקטישע זייט פון אונזער לעבען, רויבט ער אַזעלכע ביי אונז אידעאלען... עס איז פונקט פאַרקעהרט: רעאליזמוס איז דיא איינציגע מאַכט, וואָס צווינגט אונז צו דענקען פון אַ בעסערע צוקונפט, ווייל ער ווייזט אונז אַזעלכע רעאַליטעט דיא אַלע שלעכטע זייטען פון דער געגענוואָרט. דער ראמאנטיזמוס טרוימט אַם מיינסטען פון דער פּערגאנגענהייט... ער זוכט אויך טרוימען פון דער צוקונפט, אָבער ניט צו טהאָן וואָס. ער קען ניט געבען קיין אַי ד ע אַ ל פון אַ בעסערע צוקינפטיגען לעבען, ווייל ער האָט ניט דיא אידעע פון'ם איצטיגען לעבען. אן אידעאל איז רעאליסטיש, ווייל ער פערשפרייט מיט גלייכעס. אַ שוסטער איז אַ רעאליסט, ווען ער האָט לעדער און אַלע מאַטעריאלען און שטעלט זיך פאַר אין געדאַנק דיא שעהע שטיוועל, וועלכע ער וועט מאַכען שפּעטער. אַ שוסטער אָבער, וועלכער דענקט דערפון, אז דיא מענטשען זיינען נידעריג, וואָס זיי דענקען גאָר פון אַזאָ קלייניגקייט, וויא שטיוועל; דאָס אַ קינד איז גליקליך, ווייל עס לויפט אום פאַרוועס אין אַ טייכעלע פון רעגענוואסער — אזא שוסטער איז אַ ראמאנטיקער. און ווען ער

בבא מעשות וועגען דעם הייליגען גראַל, וועגען פאַרסיוואַל, וועגען קאַרל דעם גרויסען און זיינע צוועלף פאַלאַדינען האַבען זיך גערעכענט פיר היסטאָרישע טהאַטזאַכען. איין אלטער קריסטליכער „וויסענשאַפטליכער“ בוך, וועלכער רופט זיך „היזיאָלאָגוס“, גיט אונז אַ בעגריף פון דער ראמאנטישער „נאַטור וויסענשאַפט“. אין דעם בוך ווערען בעשריעבען דיא אייגענשאַפטען און דיא נאַטור פון חיות. עס איז די ערשטע קריסטליכע „זאָאָלאָגיע“, בעגרינדעט אויף דער ביבעל און בבא מעשות. דאָרט ווערט בעשריבען אַ חיה, וועלכע איז האַלב לייב ופון פראָנט און האַלב מוראַשקע פון הינטען, ווייל איהר טאַטע איז געווען אַ לייב און איהר מאַמע אַ מוראַשקע. דאָרט געפינט איהר אַ חיה סאַלאַמאַנדרע, וועלכע ברענט ניט אין פייער, אַ פויגלע פּעליקאַן, וועלכער גיט לעבען צו זיינע קינדער מיט דעם וואָס ער אָפּפערט זיי זיין בלוט און שטאַרבט, אַ פויגלע פּעניקס, וועלכער שטאַרבט דורך פייער און ווערט אויפגעלעבט פון זיין אייגענעם אַש; און נאָך ופיעלע אַזעלכע „וויסענשאַפטליכע“ פאָקטען. דאָס זעלבע געפינען מיר אין דער אַסיר טראָלאָגיע, אין דער אַלחעמיע און אין אַלע ראָמאנטישע וויסענשאַפטען. פאָליטישע עקאָנאָמיע איז איהר יוגענד איז אויך ראמאנטיש, איין אומאָפּיע.

נאַטירליך, דיא קריסטליכע קונסטווערקע און דיא ליטעראטור זיינען געווען דיא ראמאנטיש. וויא דער געדאַנק פון מענטשען פאָנגט אָן צו ווערען רייף, וויא אַ פאָלק פאָנגט אָן ארויסצו וואַקסען פון דיא קינדישע יאָהרען, פאָנגט עס אָן צו דענקען פון פראקטישע זאַכען, ער הויבט אָן צו רעאליזירען דיא ווירקליכקייט. אין דער פּעריאָדע ווערען געבוירען מאַטעריאליסטישע געדאַנקען, אין סאָציאַלען לעבען ווערען געשאַפּען פראקטישע פערענדערונגען, אין דער ליטעראַטור ערשיינען ווערקע, וועלכע בעהאַנדלען דעם מענטשען, זיין לעבען, זיינע פערעהעלטניסע צו אַנדערע. עס קומען דיכטער מיט רעאליסטישע וועלט-אַנשוואַונגען און שרייבען רעאליסטישע ווערק. מערקווירדיג איז דאָס, וואָס זאָגאָר יעדער רעאליסטישער דיכטער אַליין לעבט איבער אין זיין פערזענליכען שאַפּען דיא אַלע דריי פערזאָנען פון ענטוויקלונג: אין דער יוגענד איז ער ראמאנטיש, אין דיא געוונדע רייפּע יאָהרען איז ער רעאליסטיש, אויף דער עלטער וויעדער ראָמאנטיש.

כמעט יעדער פראָזע-שרייבער פאָנגט אָן זיין

טאָרישער וויסענשאפט. וויקטאָר הוגאָ פּערגער טערט דעם מענש אָדער פּערטייפּעלט איהם, לעוו טאָלסטאָי צייגט, אז די עווער גרויסער גאָט און דעמאָן איז אפילו קיין מענש נישט, ער איז נאָך מעהר חיה, וויא מענש.

דער ראָמאַנטיקער שרייבט רייזן, צוראפּען, מאָראַליש; ער וועט אָבער נישט מאכען דערמיט דעם פּערדאָרבענעם מענשען ציכטיגער און מאַראַלישער. ער וועט נאָר אין איהם וועקען דעם פאָעט. דיא רעאליסטען שרייבען אמאָל צו אָפּען, זיי האפּען אָפּט מאַל אַריבער דיא מאַס, אָבער דאָס קען נישט מאכען. דעם מענש אונמאָראַלישער, וויא באַלד דער רעאליסטישער שרייבער איז ווירקליך א קינסטלער, האָט ער שטענדיג איין ערהאפּענעם, ציכטיגען מאַטיוו ביי זיין שרייבען, א פראקטישען מאָראַלישען צוועק. ער וועקט אין דעם מענשען דעם מענש. אז איהר זעהט א רעאליסטישע בילד, וויא א מוטער גיט דיא ברוסט איהר קינד און שוילט קארטאפּליעס צו קאכען פיר דעם מאַן א ווארעמעס, וועט דאָס אייך נישט געבען קיין אַנשטויס צו שלעכטע געדאַנקען. צום קען אייך צווינגען צו דענקען וועגען דיא הייליג געגעהלע פון א מוטער, וועגען דיא שווערע פליכטע פון אן אַרימע פרוי, אויב אייער פאנטיטאָיע איז נאָר נישט פּערדאָרבען. פאדקערט, א ראָמאַנטישע בילד מיט א געטליך אונשוולדיגע פרוי, וועלכע צעהלט דיא שטערען אין הימעל און ביי וועלכער אויף דעם ראָמאַנטישען ביזסט איז נאָר איין רעאליסטישער קנעפּל אָפּגעשפּיעט לייעט, קען האָבען פונקט אַ פּערקערטע ווירקונג. דער מאַטיוו פון ווערק, דער מאַטיוו פון בילד איז דער עיקר, און וואָס רעאליסטישער איהר וועט שילדערען און וואָס קלאָרער איהר וועט שרייבען, דעסטאָ שטאַרקער וועט זיין אויסגעדריקט דער ריינער מאַטיוו, דעסטאָ גרעסער וועט זיין דער איינפלוס, דעסטאָ מעהר סימפּאטיען וועט דער פּערפאסער ארויסרופען צו זיין אידעע, צו זיין אידעאַל. דיא דאָזיגע שרייבער, וועלכע בענוצען זיך מיט'ן נאָמען רעאליסטען און מאַל לען אויסגעלאסענע פאָרנאָגראפישע בילדער נאָר מיט איין צוועק — צו וועקען דיא נידעריגע בעס-טיאלישע אינסטינקטען און נאָר מיט איין מאַטיוו — צו מאכען ביזנעס, דיא דאָזיגע שרייבער זיינען שאַרלאטאַנעס. מיר רעדען פון אמת'ע קינסטלער. פונקט אזוי קען מען רעכענען פיר ראָמאַנטיקער דיא דאָזיגע שמירער, וואָס פאבליצירען ראָמאַנטיש-פאנטאַסטישע שונדע בלאט

טרוימט, אז אין דער צוקונפט וועט קומען א גליקליכע צייט, ווען דער מענש וועט נאָר א פייה טהאָן, וועט איהם שוין אַראָפּפאַלען פון הימעל א פאָאָר ברויאַנטענע שיד מיט דיאמענער ענע קנעפּלאך, הייבט עס נישט, אז ער האָט איין אידעאַל אין דער צוקונפט, ווארום דאָס וואָס קען זיך נישט פּערווירקליכען איז נישט קיין אידעאַל, עס איז א פאנטאַסטישער הלום.

דער רעאליזמוס גיט א מאַטעריעלע וואר-הייט, דער ראָמאַנטיזמוס גיט א רעליגיעזע וואר-הייט. א רעליגיעזע ווארהייט איז געבויט אויף גלויבען, א רעאליע ווארהייט איז געבויט נאָר אויף דעם וואָס מיר ווייסען. וויא באַלד נאָר איז דער וועלט פון וויסענשאפט קומט דיא צייט פיר אזעלכע מאַטעריאליסטען וויא בעקאן, וויא קאָפּערניק, ערשיינען אין דער ליטעראַטור אזעלכע רעאליסטען וויא שעקספיר, וויא סערוואַנטעס (פּערפאסער פון דאָן קיכאט).

פאר דער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן זיינען געקומען דיא פראנצויזישע פריידענקער. דידראָ האָט געשריעבען דראמען פון דעם רע-אליען קליין-פירגערליכען לעבען. פאָמאָרשע האָט געפאלמעכט דעם שטערבענדען קערפער פון דעם פּעאַדאָליזמוס. דאָרוויין שפאצירט אריין צוואַ מען מיט זאָלא, קארל מארקס רעדט פון דער גע-גענווארט צוואמען מיט איבסענען און דענקט פון דער צוקונפט צוואמען מיט טאָלסטאָי, דעם רעא-ליסט. ווען דעם מענשענס געדאַנקען איז רייט, ווען זיינע שטערבענען זיינען פראקטיש, ווען זיין קערפער איז מונטער און טהעטיג, דאן איז זיין ליטעראַטור רעאליסטיש. דער רעאליזמוס האָט שטענדיג סאָציאַלע, מאַטעריעלע אויפגאבן; בען; דער ראָמאַנטיזמוס האָט אויפגאבען אינדר-ווידעלע און מאָראַלע — ער איז א גרויסער קרוב צום קריסטענטום. נישט אומזיסט זיינען דיא אמת'ע פרומאקעס און דיא היפאָקריטען אזוי געגען רעאליזם. דער רעאליזם טוימעט אלעס, וואָס איז פערבונדען מיט גלויבען. ער גלויבט נישט אָדער אינטערעסירט זיך נישט אין דאָס גייכ-טיגע, זאָלאנג ער קען עס נישט אנדערלעגען אויפן אנאטאמישען טיש און צוגליעדערען מיט'ן מע-סער פון אנאליז. וויא דיא פילאָזאפיע ווערט נאָר מאַטעריאליסטיש, קעמפּפט זיא באַלד גע-גען רעליגיאָן....

וויקטאָר הוגאָ און לעוו טאָלסטאָי זיינען ביידע גרויסע זשעניען. דער ראָמאַנטיקער הוגאָ פאָעטיזירט דיא וועלט געשיכטע, דער רעאליסט טאָלסטאָי רעאליזירט דיא פאָעזיע פון דער היס-

אז דער ערלעזער פון מענשען איז דער מענש אליין; אז דיא גאולה קומט ניט פון הימל, נאר פון דער מאטעריעלער, רעאליסטישער ערד. א שעהנע אוניוורקליכקייט האט ביי זיי קיין ווערטה ניט, וויא פערזענלעכע זיא זאל ניט זיין. זיי נעמען דיא ווירקליכקייט אזוי וויא זיא איז. א געוויסער ענגלישער דענקער האט געזאגט: "דער נצחון פון רעאליזמוס איבער ראמאנטיזם מוס איז דער נצחון פון וויסענשאפט איבער איינפילדונג און געפיהל."

דיעזער נצחון איז אָבער ניט קיין שטענדיג גער. עס זאמלען זיך אָן פיעלע פאקטער, דיא וויסענשאפט ווערט ברייטער און גרעסער, און רייכער. אָבער דיא מיסטעריען פון'ם מענשענעם "דאזיין" פלייבען נאָך אלעס אונטערקלערט, דיא פערפאָרגענע געהיימניסע זון דער נאטור נאָך אלעס ניט ענטדעקט. דער פעריאָד פון מונטערע טהעטיגקייט געהט פאָראיבער, דיא מידיקייט פון דער עלטער קומט. דער מענש הויבט אָן ווענדיגער און וועניגער צופריעדען צו זיין פון דאָס מאטעריאליסטישע... עס הויבט איהם אָן ציהען "רמה", העכער פון דעם ווירקליכען, אירדישען לעבען. ער פיינקט צוריק נאָך זיין יוגענד און וויל זיך בויען לופט, שלעסער אין דער צוקונפט — דערצו דארף ער קיין מאטעריאל פון זיין ווירקליכען לעבען. ער הויבט אָן ראמאנטיצירען.. איהר קענט עס ניט העלפען. ביידע נייגונגן גען זיינע איינגעוואָרצעלט אין דער נאטור פון דעם היינטיגען מענשען...

יעקב גאָרדיין.

מעשיות. מיר רעדען פון דער רעאליסטישער ליטעראטור, וועלכע איז דיא ערציהערין פון דיא נייטעפאָרענע געפיהלען פון דער וויסענשאפט און פון דער פאָזיטיווער פילאָזאָפיע.

4.

אלאָ וואָס איז דער אונטערשייד צווישען רעאליזמוס און ראמאנטיזמוס?

דער ראמאנטיזמוס, ווען ער איז זאָגאר פרייט דענקענדיג, שטרעבט דאָך גראדע וויא דיא קריסט ליכע מאָדאל צו טויטען אין דעם מענש דיא מאַטעריע, דיא נאטור, דער רעאליזמוס פארקעהרט וויא אויפגעבען אין דער מאטעריע דעם מענשען. ראמאנטיקער בעמיהען זיך שטענדיג צו שילדערען דאָס ערהאָבענע, דאָס איבער מענשליכזייטליכע, אום אויסצוראָטען דיא אונזיטליכקייט. דיא רעאליסטען פערקעהרט נעמען דאָס נידריגע, דאָס געווענהליכע, דאָס אלטעגליכע, אום איינצורוואַרצלען דיא זיטליכקייט. א ראַד מאַנטיקער נעמט איין אימפרעסיאָן, איין איינדרוק און וויל פון דעם מאכען א רעאַלע זאך. א רעאליסט נעמט א רעאַלע זאך און זוכט דערמיט מאכען איין אימפרעסיאָן, איין איינדרוק.

דיא ראמאנטיקער ווילען געבען צו פערשטיין, אז דיא גאולה פון דער מענשהייט קען קומען דורך אירגענד וועלכען משיח פון הימל. דיא ווירקליכקייט איז געמיין און שמוציג—דיכ טען זיי א שעהנע, פאָעטישע און זיסע אונזוירקליכקייט. דיא רעאליסטען ווילען אָבער ערקלערען, אז דער קריסטליכ-ראמאנטישער מעסיאניזם שער געדאנק איז א פאָעטישע פאנטאזיע און



דיא נאציאנאלע פראגע און פאליטישע וויסענשאפט

זאמענגעבונדען, וועלכע ריידען אויף דער זעלבער שפראך. נאציאָן איז א סך הכל פון איינצעלנע פערזאנען. דאריבער הייסט אויך דיזע טהעאריע: דיא אטאָמישע (אטאָם איז אזא קליינער קערפערליך, וואס קען זיך מעהר ניט טהיילען), ווייל ווא מיינט, אז אין דער מלוכה און פאר דיא מלוכה עקזיסטירען נור איינצעלנע מענשען און זייערע רעכטע.

איצט האלט מען אָבער ניט פיעל פון דיזעע טהעאָריע, זיא איז אויך צו אויבערפֿעלכליך. ווען דיא פערטרעטער פון דער טהעאָריע וואָלטען טיעפער בעטראכט דיא פראגע אין איהר צוואר מענהאנג מיט אנדערע ערשיינונגען פון געזעל־שאפטליכען לעבען, וואָלטען זיי זיך געדארפט שטעלען דיא פראגע: ווא אזוי זיינען ארויס־גערופען געווארען דיא נאציאָנאלע געפיהלען פון דיא איינצעלנע מענשען? פון וואנען האָבען זיי זיך גענומען?

דיא איינציגע ריכטיגע תשובה וואָלט גע־ווען: דיא נאציאָנאלע געפיהלען, ווא אזלע אנדערע געפיהלען און פערבינדונגען פון מענשען זיינען ארויסגערופען געווארען דורך גלייכע אל־געמיינע אינטערעסען, דורך דעם לעבען אונ־טער גלייכע אומשטענדען.

דאס נאציאָנאלע געפיהל איז דאריבער א געזעלשאפטליכער געפיהל. דיא נאציאָנאליטעט אליין דריקט זיך אויס אין א שפראך, ליטעראַטור, קולטור, רעכט, זיטען א. ד. ג. דער נאציאָנאַלער אינטערעס פאָדערט דאָס אלעס צו בע־שיצען און צו ענטוויקלען.

דאס זיינען דאָך געזעלשאפטליכע ערשיי־נונגען. ווא קען מען נאָר וועלען פערענטפערען דיא נאציאָנאלע פראגע דורך דעם וואס מען זאָל מאכען דעם יחיד פאר דעם גאנצען טרענער פון דיא נאציאָנאלע אינטערעסען?

דיא פעראייניגונג פון קרעפטען רופט איר בעראַל ארויס עפעס א נייעס. אויך דיא נאציאָנאַלע נשמה ווערט ערשט בעשאפען דורך דעם, וואס א געוויסע גרופע מענשען פיהלען, דיינקען און האנדלען אויפֿ'ן זעלבען ארט. דער איינצעל־נער מענש, דער איינצעלנער גלייכער קען איבער־הויפט ניט זיין פערעכענט פארדעם אמת'ן פאר שטעהער פון דער גאנצער נאציאָן, ווייל ניט ביי יעדען מענשען איז דאָס נאציאָנאלע געפיהל גלייך.

1.

דיא נאציאָנאלע פראגע איז א פאָליטישע פראגע, און דיא וויסענ־שאפט וואס איז בכח צו געבען א קלאָרער און דיטליכע תשובה אויף איהר, איז דיא פאָליטישע וויססענ־שאפט. נור דיא וויס־סענשאפט, וואס האָט צו טהון מיט דיא אדרונג־גען און געזעצען פון שטאאט און מיט דעם לע־בען פון מענשען אין שטאאט, נור זיא קען ער־קלערען אויך דיא שוועריגקייטען, וואס קומען ארויס צוליבע דעם, וואס מענשען פון פערשיע־דענע נאציאָנען וואהנען צומישט אין איין שטאאט. וואס זשע ענטפערט דיא פאָליטישע וויסענשאפט אויף דעם?

עס זיינען געווען צייטען, ווען עס האָט גע־הערשט דיא מיינונג, אז דיא „נאציאָן“ עקזיס־טירט גאָר ניט פאר דיא מלוכה, אז דער שטאאט האָט גאָר ניט צו טהון מיט דער נאציאָנאלער פראגע.

דיא מלוכה, דער שטאאט, האָט מען ער־קלערט, האָט נור צו טהון מיט איינצעלנע מענ־שען און זייערע פריוואטע רעכטע. יעדער איינ־וואָהנער פון שטאאט איז א בירגער און יעדער בירגער האָט דאס רעכט צו פאדערען, אז דיא רעגירונג זאָל בעשיטצען זיין פערזאָן, זיין איי־גענטהום, און אז זיא זאָל ניט אונטערדריקען קיינע געפיהלען, וואס שארען ניט אנדערע בירגער. פארקעהרט, דער שטאאט דארף זעהען צו שטיצען און צו זיכערען אלע מעגליכע אינטער־עסען פון זיינע בירגער; ער דארף זעהען צו מאכען פאר זיי דעם לעבען וואס בעקוועמער, וואס אנגענעהמער.

צו דיא רעכטע פון דיא איינצעלנע פערזאָנען געהערט, נאָך יענע טהעאָריע, אויך דאס רעכט צו ריידען אויף דיא מוטער־שפראך, דיא פריי־הייט זיך צו פיהלען און צו רופען א מיטגלייך פון זיין נאציאָן.

דיא נאציאָן אליין עקזיסטירט אפער גאָר ניט אלס זעלבסטשטענדיגע ערשיינונג. זיא האָט גאָר קיין אייגענע אלגעמיינע אינטערעסע ניט. נאציאָן איז נור א נאָמען, וואס מיר גיבען א גרויסע מאסע מענשען, וועלכע פיהלען זיך צו־



א געוויסע שטיק לאנד איז אזוי וויכטיג פאר דיא עקוויסטענץ פון א נאציאן, אז אהן דעם קען קיין נאציאן זיך ניט האלטען.

עס פרעגט זיך נור, וואס הייסט אן אייגענע נע לאנד? א טהייל זאגען: נור דיא נאציאנען זיינען אמת'ע, קענען פארדערן נאציאנאלע רעכטע, קענען האפען צו זיין זעלבסטשטענדיג, וועלכע זיינען שוין אמאל געווען זעלבסטשטענדיג, וואס האפען „געהאט א אייגענע מלוכה“ אין א אייגענער לאנד. דיא נאציאן, וואס האט „היסטארישע“ רעכטע אויף א געוויסע לאנד, דיא וואס האט אמאל „געהערשט“, געפיהרט דיא גרענעצן, דיא האט דאס רעכט צו פארדערן אויך ווייטער נאציאנאלע זעלבסטשטענדיגקייט; נור זיא מעג מאכען פרעטענזיאנען אויף „איהר“ לאנד, אויף איהר „הייליגע“ לאנד.

אז איז קוקען ביי אונז דיא ציוניסטען אויף דיא נאציאנאלע פראגע און פארדערן פון סולטאן „זייער“ לאנד. דאס איז דיא „היסטארישע“ טהעאריע.

גערעכטער וויל זיין צו דיא פערשידענע נאציאנען דיא עטהישע טהעאריע. זיא זאגט: יעדע נאציאן האט דאס רעכט אויף דאס לאנד, וואו זיא וואנהנט. עס איז גאנץ גלייך, צו האט דיא נאציאן „געהערשט אמאל אדער ניט, צו האט זיא „היסטארישע“ רעכטע אויף א לאנד צו ניט; וויא פאלד אז אין א געוויסען לאנד געהערט דאס רוב פון דער בעפעלקערונג צו א נאציאן, האט דיא נאציאן שוין דאס רעכט צו „הערשען“ איבער דעם לאנד. „היסטארישע רעכטע קענען קיין פערדיטונג ניט וואפען, ווייל דיא בעפעלקערונג ביים זיך, דיא גרענעצען פון דיא נאציאנאלע מלוכות ענדערען זיך.“

גערעכטער פאר דיא היסטארישע טהעאריע איז טאקע דיא עטהישע טהעאריע; אבער ריכטיג און גערעכט פערענטפערען דיא נאציאן נאלע פראגע קען זיא ניט. אט פאר וואס:

דאס רוב פון דער בעפעלקערונג פון א לאנד קען זיך בייטען, קען זיין פערשידענע אין פארשידענע צייטען, אין פארשידענע פלעצער. דיא ערטער, אין וועלכע א געוויסע נאציאן געפינט זיך אין מעהרצאהל קענען זיין אפגעזונדערט איינע פון דיא אנדערע. דיא גרענעצען קענען זיין צופעליגע און שווער אפצוטהיילען איינע פון דיא אנדערע. אין דיא שטערט קען אויך נאציאן פילדען דאס רוב פון דער בעפעלקערונג, אויפ'ן לאנד אבער אנאנדערע.

נעהמט, צום ביישפיעל, א גופערניע פון דער אידישער שטערטא. אידען זיינען א גרויסע טהייל פון דער שטאדטישער בעפעלקערונג, און כמעט גאר ניטא אויפ'ן לאנד. נעהמט פארשידענע רוסישע גופערניעס און איהר וועט געפינען

2.

דיא נאציאנאליטעט איז א געזעלשאפטליכע היסטארישע ערשיינונג, וואס איז נוגע גאנצע גרופען פון מענשען. דיא נאציאן האט איהרע שטרעבונגען, איהרע אינטערעסען. נור אין וואס בעשטעהען זיי?

צוויי הויפט אינטערעסען עקזיסטירען פאר יעדע נאציאן: ערשטענס, דיא איינהייט. יעדע נאציאן וואלט וועלען, אז אלע איהרע גליעדער זאלען זיין פעראייניגט, כדי צו העלפען מאטעריעל, גייסטיג און מאראליש צו עטוויקלען און צו פערשפרייטען דיא נאציאנאלע קולטור.

דערצו ווילט זיך ארויס דער פאקט, אז וואס קלענער א נאציאן איז, אלץ גרעסער און שטארקער ווערט ביי איהר דיא שטרעבונג צו פעראייניגען אלע מיטגליעדער פון פאלק. קיין גליעד זאל ניט פעהלען, קיינער זאל ניט פערלאזן רען געהען פאר דיא נאציאן. ביי דיא קליינע נאציאנען ערוועקט זיך זאגאר א מין פאנאטיזם, א האס געגען יעדען מיטגליעד, וואס איז ניט מיט לייב און לעבען איבערגעגעבען דער נאציאן, ווייל פאר אזא נאציאן איז יעדע פערזאן טהייער.

דער צווייטער נאציאנאלער אינטערעס איז דיא איינהייט.

יעדע נאציאן וויל זיין פריי, וויל ניט זיין אפהענגיג פון קיינעם ניט פאליטיש, ניט גייסטיג. יעדע וויל זיין א בעל הבית אויף זיך אליין. ביי דיא גרויסע און שטארקע הערשענדע נאציאנען עקזיסטירט נאך אן אינטערעס: דער פערלאנג און דיא שטרעבונג צו הערשען איבער אנדערע, צו אונטערדריקען דיא שוואכערע, קלענערע נאציאנען.

כדי דיא אינטערעסען צו בעשיצען און דיא שטרעבונגען צו ערפילען, מוז דיא נאציאן האבן בען געוויסע העכטע און פרווילעגיען פון שטאאט.

עס פרעגט זיך נור, וויא זאל דער שטאאט עס דורכפיהרען, וויא זאל ער מאכען, אז ער זאל זיין גערעכט צו אלע נאציאנען, וואס וואהלען אין איהם?

עס זיינען דא טהעאריען וואס זאגען: דער שטאאט האט צו טהון מיט דער בעפעלקערונג פון לאנד, מיט דיא איינוואהנע פון געוויסע טעריטאריען (גענענדען) פון לאנד. דאריבער מוזען אויך דיא נאציאנאלע רעכטע זיין ענג פערבונדען מיט'ן לאנד, מוזען זיין צוגעפאסט צו דער טעריטאריע אויף וועלכע דיא נאציאן וואהנט.

נור דיא נאציאנען קענען פארדערען פון דער מלוכה געוויסע נאציאנאלע רעכטע, וועלכע האבן פון א „אייגענע“ לאנד, א אייגענע טעריטאריע.

נאציאנאלען לאנד, איבער דעם פראָלעטאריע, וואס מוז ארומפאהרען איבער דער גרויסער וועלט זוכען צו מאכען א לעבען; דאס בעדייט דיא הערשאפט פון דיא גרעסערע טהיילען פון דער בעפעלקערונג איבער דיא קלענערע.

4.

עס איז אבער גאָר ניט נויטיג אזוי צו פערענטפערען דיא נאציאנאלע פראגע. עס איז פאלש צו מיינען, אז דער תוך פון דער נאציאן הענגט אזוי שטארק אפ פון לאנד, איז אזוי ענג פערבונדען מיט דער טעריטאריע. מיר האבען געזעהען אין וואס עס בעשטעהען דיא אלגעמיינע נע נאציאנאלע אינטערעסען. דאס זיינען ריין גייסטיגע, קולטורעלע אינטערעסען. דאריבער הענגט דיא פראגע פון נאציאנאליטעט ניט אפ פון טעריטאריען. מיר זעהען אויף יעדען טריט, אז ווען מען פערלאזט דיא נאציאנאלע טעריטאריען, הערט מען דאך ניט אויף צו זיין א מיטגליעד פון דער נאציאן, און ווען מען קויפט א שטיק לאנד ערגיז, ווערט מען דורך דעם נאך ניט קיין מיטגליעד פון דער נאציאן פון יענעם לאנד.

דיא נאציאן איז א פערבאנד פון מענשען, אן אָרגאניזאציע פון פערזאנען, וואס זיינען פערבונדען דורך גלויבע שפראך, געשיכטע, אבי שטאמונג, זיטען א. ד. ג. דיא נאציאן איז, מיט איין וואָרט, א קולטור געמיינשאפט פון געוויסע פערזאנען. דאריבער מוז אויך דיא פערענטפערונג פון דער נאציאנאלער פראגע בעשטעהן אין דעם, צו זיכערן יעדער נאציאן און יעדען גליעד פון איין נאציאן אין יעדען טהייל פון דער מלוכה זייערע נאציאנאלע רעכטע, צו בע-שיצען זייערע נאציאנאלע אינטערעסען, און דאס איז מעגליך נור אויף איין אופן: יעדע נאציאן איז א חברה פון פערזאנען, וואס פערענטפערען אליין זייערע נאציאנאלע פראגען, וואס זוכען אליין צו בעשיצען זייערע נאציאנאלע אינטערעסען, צו ערפילען זייערע נאציאנאלע לע בעדירפניסע. אָט איז דיא ריין נאציאנאלע פראגע איז יעדע נאציאן גאנץ זעלבסטשטענדיג, זיא איז פון קיינעם ניט אפהענגיג, זיא איז א בעל הבית אויף זיך אליין. דיא טהעאריע רופט מען דאריבער: דיא סיכטעם פון נאציאנאלע אימאנאכטע.

אבער דיא נאציאנאלע אינטערעסען זיין נען נור איין סאָרט אינטערעסען פון דיא מענ-שען. זיי זיינען אפילו ניט דיא וויכטיגסטע אינ-טערעסען, אויסער זיי זיינען נאך פערהאנדען עקאָנאָמישע, פאָליטישע, סאָציאלע און אנדערע אינטערעסען.

אָט פאר דיא איבריגע אינטערעסען פון לעבען עקזיסטירט דיא צענטראלע רעגירונג,

גאנצע דיסטריקטען, וואו דייטשען לעבען ענג נעבען דיא אנדערע, זיי זיינען דאס רוב פון דער באפעלקערונג פון יענע דיסטריקטען. היינט אין דיא שטעט, וואס פאר א ערובער פון נאציאנען הערשט אין זיי!

3.

דיא טהעאריע, וועלכע מאכט דיא נאציא-נאלע פראגע אפהענגיג פון דיא טעריטאריען, אויף וועלכע דיא נאציאנען וואהנען, האָט אבער אויסער דעם א געוויסען פעהלער. זיא וויל נור בעפרידיגען דאס רוב פון דער בעפעלקערונג, אויך נור דיא נאציאנען, וואס זיינען דער רוב פון דער בעפעלקערונג פון וועלכע עס איז א געגענד אדער לאנד. זיא וויל גאָר ניט וויסען פון דיא קלע-נערע טהיילען פון דער בעפעלקערונג, וועלכע וואהנען ניט אין דיא גרענעצען פון „נאציאנאל לען“ לאנד. זיא וויל אויך ניט וויסען פון דיא נאציאנען, וועלכע זיינען אין ערגיז ניט, אין קיין געגענד ניט דאס רוב פון דער בעפעלקערונג; אבער פאר זיי דארף מען אויך זאָרגען.

דורך דיא עקאָנאָמישע אומשטענדע מוזען געוויסע טהיילען פון דער נאציאן פערלאזען דיא ערטער און געגענדען, וואו זיי זיינען געפארען געוואָרען, און זוכען זייער חיונה אין אנדערע טהיילען פון דער זעלבער מלוכה, אין אנדערע מלוכות און זאָגאר אין אנדערע וועלט-טהיילען. אָט דיא טהיילען פון דער נאציאן וועלען דורך דיא פילונג פון קליינע נאציאנאלע טעריטאריען גאָר ניט געווינען; פארקעהרט, זיי וועלען נאך פערלירען, ווייל זיי ווערען אבגעריכען פון דער נאציאן, זיי ווערען בעטראכט וויא ניט קיין גלויבע קינדער פון פאָלק, וויא שטייער-קינדער אדער גאר אבגעשניטענע גליעדער.

און דיא נאציאנען, וואס זיינען אין ערגיז ניט דאס רוב פון דער בעפעלקערונג, ווערען אזוי געצוואנגען צו אונטערהייען זייערע נא-ציאנאלע געפיהלען, שפראך און קולטור, קען מען דאס דען האלטען פאר א אידאלע פארענטפערונג פון דער נאציאנאלער פראגע?

איבערזיכט זיינען דיא טעריטאריאלע טהעאריען געבויט אויף א פונדאמענט, וואס מיר, סאָציאליסטען, קענען ניט אנערקענען. זיי שטיצען זיך אויף דעם פונדאמענט פון פרוואט אייגענטום. זיי זאָגען: וויא פאלד אז דיא וואָהנעט אויף מיין טעריטאריען, מוזטו פאָלגען מיין בעפעלען און געזעצען, מוזטו ריידען מיין שפראך, ביסטו מיין אונטערטאן.

דאס בעדייט אבער הערשאפט פון מענ-שען, ניט גלייכהייט פאר אלעמען. דאס בעדייט דיא הערשאפט פון תושב איבער'ן גר, דיא הער-שאפט פון דעם רייכען, פון אייגענטומער, וואס איז צוגעבונדען דורך זיין אייגענטום צום

טעריטאריאלע. דער מענש איז געהענטער צום מענשען וויא צום פלאטץ אדער לאנד, אין וועל- כען ער וואהנט. דיא היסטאריע פון דיא לעצטע עטליכע הונדערט יאָהר ווייזט, אז דיא שטאַט- טען, דאס רעכט, דיא געזעטצעפונג געהן אלץ ווייטער און ווייטער אויף דעם וועג, וואס פיהרט צו דער אפשוואכונג פון דעם איינפלוס פון דער טעריטאריע. זיי ווערען אלץ מעהר אפהענגיג און בעשטימט דורך אנדערע כחות.

דער פרינציפ פון פערזאן און פון פערביי- דונג פון פערזאנען זוערט אלץ שטארקער אין לעפען פון מענשען און פון דער מלוכה.

און דער זעלבער פרינציפ מוז ווערען דער פונדאמענט צום פארענטפערען דיא נאציאנאלע פראגע, ווייל דאס נאציאנאלע קולטור-לעפען הענגט פיעל וועניגער אפ פון טעריטאריע וויא פון אנדערע זייטען פון געזעלשאפטליכע לעפען.

ד.ר. ק. פארנבערג.

דיא טהיילונג אין פראווינצען, אין סטייטס, דיא אלגעמיינע געזעטצען פון לאנד, דיא צענ- טראלע פארלאמענטען א. ז. ו. דיא נאציאנאלע אינטערעסען קענען אבער אפגעטהיילט ווערען פון אלע איבריגע אינטערעסען, אין זיי איז יעדע נאציאן אָטאָנאָם, און דיא גאנצע מלוכה איז א פערבאנד פון אזעלכע אָטאָנאָמע נאציאנאלע גרופען, ניט אבער פון לענדער. דורך דעם ווערט פאר יעדען מיטגלידער פון יעדער נאציאן מעגליך צו זיין פריי, ניט אפהענגיג פון אנדערע נא- ציאנען און צו זיין פעראייניגט, פערבונדען מיט אלע איבריגע מיטגלידער פון זיין נאציאן. דער מענש ווערט בעפרייט פון דעם צופאל, דעם צופעליגען רוב.

איבערהויפט שפיעלט פאר דעם איצטיגען מענשען דיא פעראייניגונג מיט אנדערע מענ- שען, וואס דיינקען וויא ער, וואס פיהלען וויא ער, א פיעל וויכטיגערע קאלע וויא דיא שכנות. דיא געזעלשאפטליכע אחדות פערשטופט דיא



פיוזשען און ארבייטער פאליטיק

(ישראל)

מען זאגט היינט, אז יענע וואוטערס זיינען ניט געווען אמת סאציאליסטישע; דערפאר אבער זיינען יענע, וואס זיינען היינאָהר געבליבען, שוין עכטע סאציאליסטישע וואוטס! דאס איז די אלטע טענה פון דער ס. ל. פ. ווען נאָר מען פערליערט מעכטפערס אָדער וואוטערס, הייסט דאס אז „די פארטיי האָט אויסגע'כשר'ט די הייז" ... די צרה איז דאָ, ווי מיט די פּינסקער בלאָטעס: מען ליגט שוין דאָכט זיך צעהן קלאַפּטער איבערן קאָפּ אין בלאָטע, מען איז נאָך אבער אלץ ניט זיכער, אז מען האָלט שוין ביין גרונט.

אין 1898 האָט די ס. ל. פ. געצויגען אין כאַנ-פּראַנציקא 4000 וואוטס; אין 1900 האָט די סאציאליסטישע פארטיי געקראָגען נאָר 2035 וואוטס; אין 1901, ווען שמיץ איז געלאָפּען פאר מייאָר אויף דעם טיקעט פון דער „יוניאן לייבאָר“, האָט דער סאציאליסטישער

מייזן פאָריגער אַרטיקל איז געשריעבען גע- וואָרען נאָך פאר דער לעצטער עלעקשיאן. דער רעזולטאַט פון עלעקשיאן האָט א'ז איבריגען מאָל פּעוועזען, ווי ווייניג די סאציאליסטישע פאָר- טיילייט פערשטעהן דעם סאציאליסטישען וואו- טער. כמעט אומעטום האָט די סאציאליסטישע פארטיי פערלאָרען וואוטס. איך האָב דאָס פאָר- אויסגעזאגט נאָך מיט אַ יאהר צוריק, ווען דער עולם איז געווען פול מיט שמחה איבער די גרוי- סע צאהל סאציאליסטישע וואוטס. ווען איך האָב דאמאלס געזאגט, אז א סך פון די סאציאליסטי- שע שטימען זיינען צוגעקומען צוליעב דעם קווי- לענסטרייק און די פארטיי קען זיי אזוי לייכט פערליערען, ווי לייכט זי האָט זיי געוואו- נען, איז מען אויף מיר געווען אין כעס. היינט איז דאָס די אָפּיציעלע ערקלערונג פון דער סא- ציאליסטישער פארטיי, ווי אזוי זי האָט פער- לאָרען די וואוטס פון פאראיאָהרען! נאטירליך,

ארויסשיקען פון קאלאראדא. אויף אלע צייטונגן גען איז ארויפגעלעגט געווארען א צענזור, און דער גענעראל פון דער מיליז האט ערקלערט אז קיין ארטיקל וואס וועט קריטיקירען די האנדלונג פון דער רעגירונג טאר נישט דורכגעלאזען ווערען פון דעם צענזור. קורץ, עס איז פאראוסגעזען, אויף פאניע'ס שטייגער. וועהרענד די צעהן יאהר וואס די פאפוליסטישדעמאקראטישע פיוזשאן האט רעגירט, האט מען פון אזעלכע זאכען נישט געהערט. מיט א יאהר אונדערט האלבען צוריק איז טאקי אין דעמאלטען די סטריקט פארגעקומען א סטרייק פון מיינערס. וועהרענד דעם סטרייק איז דערשאסען געווארען א סופעראינטענדענט פון א מינע; קאפיטאליסטישען האבען אויפגעפארדערט דעם פיוזשאן-גאנצן ווערנאך ער זאל שיקען סאפלאטען צו בעשיצען די מיינס, ער האט אבער ערקלערט, אז ער געדענקט עס נישט פאר נויטהייט. (*) ביי מיר קומט אויס, אז די סאציאליסטישע וואוטס זיינען דירעקט פעראנטווארטליך פאר די איצטיגע קריזישע לאגע אין קאלאראדא. ווי עס זעהט אויס, וועט עס נישט לאנג נעהמען, ביז די סאציאליסטישע וואוטערס פון קאלאראדא וועלען איינזעהען אז זיי האבען געמאכט א פעהלער און וועלען מאכען פיוזשאן מיט די פאפוליסטען און די דעמאקראטען, פיעלייכט נאך ביי דעם נעקסטען קאמפיין. א סימן האט איהר, אז דער געוועזענער ווייסגאווערנאך קאוטס און זיינע אנהייבנער שטעהען שוין, ברוך השם, אונטער א'ן אנדערע וועגען דעם, וואס זיי האבען נישט געדאכט קיין נאמיניישענס פאר דזשאדזשעס ביי דער לעצטער עלעקשאן, כדי צו העלפען ארבייטערקאנדידאטען, אדער אפשר, קאפיטאליסטישע קאנדידאטען.

כל זמן די פאפוליסטען זיינען געווען אין אכט, זיינען די ארגאניזירטע ארבייטער צוגעוואוינט געווארען, אז די רעגירונג זאל זיך צוריקערען צו זייערע פאדערונגען. די סאציאליסטישע וואוטערס פון קאלאראדא ווייסען, אז ווען זיי זאלען זיך פערזאנליכען מיט די דעמאקראטען און די פאפוליסטען, האבען זיי גענוג וואוטס ארויסצושלידערען די מינע-אייגענטומער פון דער סטייט-רעגירונג. ווען די סאציאליסטישע פארטיי וועט דאס נישט טאן אלס פארטיי, וועלען עס די סאציאליסטישע וואוטערס טאן איינציג וויין, און די סאציאליסטישע פארטיי וועט אנהערן איהרע וואוטס און א סך פון איהרע סימפאטיזער.

קאנדידאט פאר מיינאר נישט געצויגען קיינע טויזענד וואוטס; מעהר ווי העלפט פון די סאציאליסטישע וואוטערס האבען אלץ „געפיוזט“ אליין מיט דער יוניאן-לייבאך פארטיי. דאס זעלבע איז געווען אין טאלידא, ווען דזשאנס איז דעם לעצטען מאל געלאפען פאר מיינאר: צוויי דריטעל פון די סאציאליסטישע וואוטערס האבען, ווי געזאגט, מיט זייערע וואוטס בעוויזען, אז זיי זיינען געווען פאר פיוזשאן מיט דזשאנס סען. עס ווייזט אויס, אז נישט נאך די נייע וואוטערס, וואס זיינען צוגעקומען אין 1902, נאך אפילו די וואוטערס פון פאר דריי יאהרען זיינען אויך, „אונזיכערע קאנטאניסטען“ בלשון „פאליסטישונג“.

דער פארזאמלונגס-וואוט האט בעוויזען אז עס זיינען פאראן א סך וואוטערס וואס סימפאטיזירען מיט דער סאציאליסטישער פארטיי אזוי ווייט דאס זיי זיינען בערייט צו שטימען פאר איהר טיקעט אלס פראטעסט, ווען עס קומען פאר געוויסע טאגעספארגען פון וועלכע זיי ווערען אויפגענומען; דער לעצטער וואוט אבער צייגט, אז דיזעלביגע וואוטערס פערזאכטען גאר נישט אזוי שטארק די אנדערע פארטייען ווי מיינע אינקאמפראמיסליכע גוטע פריינד האבען זיך איינגעדערט. זיי וואוטען פאר ארבייטער-קאנדידאטען, פאר רעפארמערס, אדער גאר פאר די אלטע פארטייען, וויא עס קומט ביי זיי אויס גלייכער, אהן שום לייכענס פון דער סאציאליסטישער פארטיי.

* * *

ביי דער נעקסטער עלעקשאן וועלען מיר גאנץ וואהרשיינליך האבען אזא פראגע אין קאלאראדא. אין 1902 איז דורך די סאציאליסטישע וואוטס עלעקטעד געווארען א רעפובליקאנער גאווערנאך. מיטער סלאבאדין מאכט זיך לוסטיג, דאס איז האב דערפון, „שברת הלב“. פארוואס טאקי נישט? וואס טהוט זיך איצטער אפ אין קאלאראדא? די קאנסטיטוציאן איז אפגעשאפט, א גאנצער מיינער-דיסטריקט איז בעלאגערונגס-צושטאנד; יוניאן-ארבייטער זיינען אין געפערנדיג, טראקטעדעס וואס דער געריכט האט ארויסגעגעבען א בעפעהל מען זאל זיי ארויסלאזען; דער גאווערנאך אבער האט געהייסען דער מיליז, זי זאל נישט אכטען אויף דעם בעפעהל פון געריכט. אפילו א קאפיטאליסט, א דירעקטאר פון א קארפאראציע, האט מען אריינגעזעצט דערפאר, וואס ער האט בעשעפטיגט יוניאן-ארבייטער. מען וויל איהם נאך

ליסטן-דעמאָקראַטישע פיוזשאַניסטען אָנגע-
וואָרען דעם סטייט מאַי דורך יענע 7000
וואוטס. מיט וואָס זיינען זיי זיכער, אַז זיי
וועלען די 30,000 צוריקקריגען? פאַר די פּאָלי-
טישענס איז פּאָליטיקס אזוי ווי קאַרטען-שפּיעל,
אַ הויכע קאַרט, אפילו גיט טרומפּ, קען צווייג
קומען.

אין 1896 האָט די דעמאָקראַטישע פּאַרטיי
אָנגענומען אין איהר נאַציאָנאַלער פּלאַטפּאָרם
אַ פונקט געגען אינדזשאַנסשאַנס, דעם זאָ-
גענאַמען „דעפּס פּלענ“. מיט דעם פּלענ
האָבען די דעמאָקראַטען געוואלט פאַנגען אַרביי-
טער-וואוטס... אַז איינע פון די צוויי פּאַרטייען
וואָלט היינט נאָך גיכער גערן זיין נאָכצוגעבען
עטוואָס דער סאַציאַליסטישער פּאַרטיי, כדי
צו קריגען די 280,000 סאַציאַליסטישע וואוטס
פאַר איהר פרעזידענט-קאַנדידאַט, איז קלאָר
פאַר יעדען איינעם, וואָס איז עפעס בעקאַנט
מיט דעם כאַראַקטער פון די אַמעריקאַנישע פּאַר-
טייטישע פּאַרטייען.

מיר זיינען אזוי צוגעוואוינט צו דעם נאָ-
מען „קאפיטאַליסטישע פּאַרטייען“ דאָס עס
דוכט זיך אונז, דאָס די ביידע אַלטע פּאַרטייען
זיינען ווירקליך פּרינציפּיעלע פערטרעטער פון
דעם קאפיטאַליזמוס. אויב אזוי, ווי קען די
אַרבייטער-קלאַסע פון זיי עפעס ערוואַרטען?
אבער, ערשטענס, איז גאָר נישט געזאָגט, אַז
די אַרבייטער-קלאַסע קען גיט צווינגען אפילו
אַ קלאַסענפּעוואוסטע קאפיטאַליסטישע פּאַרטיי
נאָכצוגעבען געוויסע פאָדערונגען. מיר האָבען
האָ אין אַמעריקאַ דעם געהיימען באַללאָט. ווער
האָט איהם געגעבען, ווען נישט די אַלטע פּאַר-
טייען? דאָס האָבען ביי זיי אויסגעדרונגען די
נייטס און ליובאַר, ווען זיי זיינען נאָך געווען
שטאַרק. דאָס דער געהיימער באַללאָט איז אַ
גאַנץ וויכטיגע וואַפע אין דעם פּאָליטישען
קאַמפּף, בעזאָנדערס פאַר סאַציאַליסטישע פּאַר-
טייען — דאָס וועלען, גלויב איך, אפילו מיינע
אונקאַמפּראַמיסליכע געגנער אויך נישט לייקע-
נען. אַנאָדער ביישפּיעל איז דאָס געזעץ געגען
די איינוואַנדערונג פון די כינעזער. דאָס די בער-
שרענקונג פון איינוואַנדערונג איז נאָך מיינער
מיינונג נאָך רעאַקציאָנער און געגען די פּרינציפּ-
פען פון דער אינטערנאַציאָנאַלער סאָלידאַריי-
טעט פון דער אַרבייטער-קלאַסע, איז נישט שייך
צו דער זאך. די אַרגאָניזירטע אַרבייטער האָ-
בען געפאָדערט, מען זאָל נישט אַריינלאָזען קיין
פיליגע אַרבייטער פון כינאַ, ווייל זיי האָבען

* * *

איצטער לאָמיר בעטראַכטען די אויסזיכטען
פון דער קומענדער עלעקשאַן פאַר פרעזידענט.
איך האָב אויסגערעכענט, דאָס מיט די וואוטס
וואָס די סאַציאַליסטישע פּאַרטיי האָט בעקומען
ביי דער לעצטער עלעקשאַן פאַר'ן קאַנגרעס קען
זיי האָבען אַ דעה, ווער זאָל זיין דער נעקסטער
פרעזידענט: אַ רעפּובליקאַנער אָדער אַ דעמאָ-
קראַט. סלאָבאָדין זאָגט, אַז מיינ רעכנונג איז
פאַלש, ווייל איך האָב נישט גענומען אין אַנבע-
טראַכט דאָס ביי אַ פרעזידענטשאַל עלעקשאַן ווע-
רען אָפּגעגעבען מעהרער וואוטס, אַלזאָ וועלען
די סאַציאַליסטישע נאָך נישט האָבען די „באַלאַנס
און פאָוער“. ניו יאָרק, זאָגט ער, איז אין 1900
געגעאָנגען רעפּובליקאַניש מיט איבער 143,000
וואוטס, וואָס בעדייטען די 33000 וואוטס פון
דער סאַציאַליסטישער פּאַרטיי! ביי סלאָבאָדין,
ווי איהר זעהט, איז שוין רוזוועלט פער-
זאָרגט מיט אַלע וואוטס, וואָס זיינען אָפּגעגעבען
געוואָרען פאַר מעקסיקאַניש מיט פיער יאהר צוריק.
איך קען אייך אבער פערזיכערען, אַז רוזוועלט
אַליין איז ביי זיך גאָר נישט אזוי זיכער, אַז ער
קען ציהען ניו יאָרק. וועהרענד די לעצטע דריי
יאהר איז די רעפּובליקאַנער מאַיאָריטעט גע-
זינקען; די פּאָליטישענס פון ביידע פּאַרטייען
בעטראַכטען איצטער ניו יאָרק פאַר אַ צווייפּעל-
האַפטען סטייט. 33,000 וואוטס וואָלגערן זיך
ניט אויף'ן גאַס; עס איז אַ פּאָליטישע מאַכט,
מיט וועלכע אי די רעפּובליקאַנער אי די דע-
מאָקראַטען מוזען זיך רעכנען. דאָס די רעפּוב-
ליקאַנער האָבען שטאַרק מורא פאַר דעם סאַציאַ-
ליסטישען וואוט פון מאַסאַטשוזעטס, בעווייזט
דער לעצטער קאַמפּיון, וואו מאַרק האַנאַ אַליין
האָט גענומען אַז אינטערעסע אין די עלעקשאַנס
און די ניישאַנאַל קאָמיטע פון דער רעפּובליקאַ-
נער פּאַרטיי האָט אויסגעגעבען אַ סך געלד צו
שלאָגען די סאַציאַליסטישע. די ניישאַנאַל קאָמי-
טע מיטט זיך נישט אין לאַקאַלע עלעקשאַנס, ווען
עס האָט קיין שייכות נישט מיט דעם פרעזידענט-
שאַל קאַמפּיון; דאָס איז דער בעסטער בעווייז
אַז די 25,000 סאַציאַליסטישע שטימען פון מאַ-
סאַטשוזעטס האָבען אַ בעדייטונג אין די אויגען
פון די פּאָליטישענס. אין קאַלאַראַדאָ האָבען די
סאַציאַליסטישע אין 1902 געקראָגען אַרימע 7000
וואוטס, וועהרענד פרייען האָט אין 1900 געהאַט
30,000 מאַיאָריטעט. פיר דאָס געוועזענע גיבט
דער יודע ניקס, זאָגט דער טייטש, מאַלע וואָס
איז געווען! זינט יענער צייט האָבען די פּאַפּר

שטעלען פיקעטס, די געזעצליכקייט פון יוניאן-ארגימענטס, די אפשטאפונג פון אינדושאנקשאנס, די איניציאטיווע און דער רעפערענדום, מינאריטעטס-רעטרעטונג, אדער פראפארציאנאל וואהלען. (*)

* * *

די ארגאניזירטע ארבייטער הייבען אן צו פערשטעהן, אז זיי מוזען זיך אויף ארגאניזירען פאליטיש. אין סאד-פראנצישקא, אין אנטאניא און ברידזשפארט (קאנעטיקוט), זיינען ער וועלט געווארען ארבייטער-מייארס. אין קאנאדעס זיינען צום ערשטען מאל פאראן צוויי יוניאן-ארבייטער פערטרעטער; אין מאנטאנא האט א יוניאן-ארבייטער פארטיי עלעקטער עטליכע אסעמבלי-לייט; אין נאדא א פאר פלעצער האבען די יוניאנס ארויסגעשטעלט זייערע קאנדידאטען. אין קאליפארניע האבען די סאציאל-ליסטען פאראיינארען אונטערשיצט דינע פארליטישע בעוועגונג פון די ארגאניזירטע ארבייטער; אבער די פארטיי האט פערדאמט דינע האנדלונג, עס האט גאר נישט געהאלפען וואס אין לאס-אנדזשעלעס האט די יוניאן-ארבייטער פארטיי אפילו אנגענומען א'ן אויסגעשפראכענע סאציאליסטישע פלאטפארם, ווי מיר וועלען עס באדן זעהען.

וואס איז דער שכל דערפון? פארוואס זאל זיך די סאציאליסטישע פארטיי נישט פראיינירען מיט א פארטיי פון ארגאניזירטע ארבייטער אויף א סאציאליסטישער פלאטפארם? די סאציאליסטישע פארטיי זאגט צו זיי: „מיר האבען יענע א פארטייגע פארטיי, שטימט פאר אונזערע קאנדידאטען, ענד ווי וויל דו דאס רעכט.“ די ארגאניזירטע ארבייטער ווילען אבער אליין האבען א דעה, ווער עס זאלען זיין זייערע קאנדידאטען און וואס זאל זיין זייער פלאטפארם. זיי ענטפערן געוועהנליך, אז זיי וועלען איינבערופען א קאנפערענץ פון די יוניאנס און אנדערע קערפערשאפטען וואס וועלען מיטקעמפפן מיט די ארגאניזירטע ארבייטער,

(*) דאס הייסט, אז יעדע פאליטישע פארטיי זאל בערעכטיגט זיין צו עלעקטען איהר טהייל קאנדידאטען. ווען, צום ביישפיל, מאסאטשועטס שיקט 14 קאנגרעסלייט, זאל איין 14טער חלק פון די וואוטערס בערעכטיגט זיין צו איין קאנגרעסמען. מיט אזא סיסטעם וואלטען די סאציאליסטישע פון מאסאטשועטס זעט שוין ביי דער לעצטער עלעקשאן געקראגען איין קאנגרעסמען.

מורא געהאט דאס די כינעזישע קאנקורענציע וועט ארגומענטירען די ווייזשעס; פונקט אויס דעם גרונד זיינען די קאפיטאליסטען געווען זעהר שטארק געגען די בעשרענקונג פון איינ-וואנדערונג. אלע אייגענשאפטן-לאזערס וואס זיינען אין סענאט אין וואשינגטאן זיינען געווען געגען דעם געזעץ. די רעפובליקאנער פארטיי, וועלכע איז איצטער אלטמעיג און איז די פערטרעטער פון די אינטערעסען פון דעם גרויסען קאפיטאל, האט אבער פארט נישט געוואגט צו שטימען אין קאנגרעס געגען דעם געזעץ. די קאפיטאליסטישע פארטייען זיינען געוואונגען געווען נאכצוגעבען די ארבייטער. דערויף איז דא א פאלקס-דערגענוג: ווען א גרויסער טהייל פון די וואוטערס פערלאנגט עפעס, מוזען די פארליטישע פארטייען נאכגעבען. א פאליטישע פארטיי איז אמעריקא איז פונקט ווי א לאזער: דיננט איהם א קאפיטאליסט געגען א יוניאן, וועט ער פייטען די יוניאן; דיננט א יוניאן געגען א קאפיטאליסט, וועט ער פייטען דעם קאפיטאל-ליסט; ווער עס בעזאגאלט איהם, יענעם דיענט ער. דערפאר קען מען אפטמאל נישט זיכער זיין פאראויס, אויף וועלכען זייט די אדער די אנדערע פארטיי וועט זיין אין א פרעזידענטשאפ-עלעקשאן. היינט שטעהט די רעפובליקאנער פארטיי פאר די טראסטס, און די דעמאקראטען זיינען געגען די טראסטס. אבער עס איז גאנץ מעגליך, אז ביי דער קומענדער קאנווענשאן אין שיקאגא זאלען זיך די רעפובליקאנער ערקלערען געגען די טראסטס, און די דעמאקראטישע קאנדידאטען זאל אריינפאלען אין די הענט פון וואלסטריט. טאמאני סטארעט זיך זעהר שטארק דערהאר, און ווען זי זאל אויספיהרען, פערליערט די רעפובליקאנער פארטיי דעם גאנצען חן ביי די טראסט-מאגאטען און קארפאראציעס, און די דעמאקראטישע פארטיי קען גאר ווערען די פארטיי פון די טראסט. ענטוועדער איינע אדער די אנדערע פון די פארטייען וועט מוזען אנקומען צו די וואוטס פון די ארבייטער. געוועהנליך, כל זמן די ארבייטער זיינען נישט ארגאניזירט פאליטיש, קומט מען זיי אפ מיט א קלייניגקייט. א'ן ארגאניזירטע ארבייטער-פארטיי קען שטעלען איהרע אייגענע פאדערונגען. נאטירליך, ווען מען זאל פערלאנגען די „אפשטאפונג פון לאזן-שקלאפעריי“ וועלען די פאליטישע שטוב ווערען. עס זיינען אבער פאראן זעהר וויכטיגע פאדערונגען וואס זיי קענען נאכגעבען: דאס רעכט צו סטריקען, צו באקאטירען, צו

ליסטען באמינירען גענען קאנדידאטען. אויב די טרייד-יוניאניסטען האבען א טשאנס אימיצען צו עלעקטען, מוז עס מאכען א שנאה צווישען די ארגאניזירטע ארבייטער און דער סאציאליסטישער פארטיי.

פון וואנען-זשע וועלען זיך נעהמען די סאציאליסטישע וואוטס? איהר קענט געפינען א סך אידעאלאגישע געזאגטע מענשען וואס זאגן זיין אזוי פארטאן אין סאציאליסטישען עולם הבא, דאס זיי זאלען גאר פערגעסען אן דער קאפיטאליסטישער עולם הזה. די מאסע וואו טערס מענען סימפאטיזירען מיט דעם סאציאליזמוס, זיי נעהמען אבער א' אינטערעס אין די טאגספראגען אויך. שטימען פאר די סאציאליסטישע פארטיי קומט ביי זיי אויס אזוי ווי „ארויסווארפען זייער וואוט“.

זיינען זיי אין גאנצען אונגערעכט? האט דען די ארבייטער-קלאסע גאר קיין אינטערעסע ניט אין דעם וואס עס טהוט זיך אין דער פאליטיק פון לאנד? מיט פיער יאהר צוריק האט דעם געשרייען, אז דער אימפעריאליזמוס איז א פראגע וואס געהט גאר די ארבייטער ניט אן. איצטער הייבט מען שוין אן צו פערשטעהן צוויי זען די סאציאליסמען, אז אימפעריאליזמוס געהט האנד אין האנד מיט מיליטאריזמוס און דאס דער מיליטאריזמוס שמירט צוזאמען גאר שטארקער די קייטען פון דער ארבייטער-קלאסע. אונטער דעם נייעם מיליטערישען געזעץ האט דער פרעזידענט אונטער זיין קאמאנדא די מיליטן פון גאנץ יונייטעד סטייטס, דאס הייסט א' ערד פון א האלבען מיליאן סאָלדאטען, און ער קען זיי שיקען פון איין סטייט אין דעם אנדערען. מען מאכט גאר קיין סוד ניט דערפון אז דאס איז געזעלעט געגען די ארגאניזירטע ארבייטער.

עס געפינען זיך א סך וואוטערס וואס סימפאטיזירען טאקע מיט דעם סאציאליזמוס, אבער עס איז זיי גאר ניט אלץ איינס צי די שטאדט ניו יארק זאל ליגען אין די הענט פון א באנדע גנבים און קארטעווינקעס, אדער זי זאל האבען א' עהרליכע שטאדט-פערוואלטונג. זייערע וואוטס קען די סאציאליסטישע פארטיי נור דאן בעקומען, ווען זיי וועלען דאדורך ניט אנווערען זייער שטימע אין די טאגספראגען און ווען זיי וועלען זעהן, אז די סאציאליסטישע פארטיי האט איין אויסזיכט עפעס אויסצופיהרען אויף דער וועלט, ניט אויף יענער וועלט. פיוזשאן איז דער איינציגער וועג, אויף

צו בעראטהען זיך, צו זאגען וואס מען האט צו טאן; די סאציאליסמען זיינען אויך איינגעדארען צו קומען און זאגען זייער מיינונג. ווי קען דאס אנדערס זיין? האט דען די סאציאליסטישע פארטיי אליין ניט געהאנדעלט פונקט אזוי פאר דער קאנווענשאן אין אינדיאנאפאליס? די עקזעקוטיווע פון דער סאציאל דעמאקראטישער פארטיי האט ערקלערט אז זיי זיינען וויל-קאמען אריינצוגעהן אין די סאציאלדעמאקראטישע פארטיי אלס קאָאָרדעטן. זיי האבען עס אבער ניט געוואלט און זיי זיינען געווען גאנץ גערעכט. און די סאציאלדעמאקראטישע פארטיי איז דאך שוין געוויס געווען א סאציאליסטישע פארטיי! אבער די זאגענאנטע „פאלקסצייטונגס-פראקציאן“ פון דער ס. ל. פ. איז בעשטאנען דערויף אז איידער זי וועט זיך אָנשליסען צו דער סאציאלדעמאקראטישער פארטיי, וויל זי האבען א דעה, ווי די פערזאנליכע פארטיי זאל זיין ארגאניזירט און ווי עס זאל לויטען איהר פלאטפארם. ווען די יוניאנס בעשליסען צו געהען אין פאליטיקס, קענען זיי אויך ניט אנדערס האנדלען. דאס די סאציאליסטישע פארטיי זאל ניט פערשטעהן אזא איינפאכע זאך, וויל איהר ניט גלויבען. וואס-זשע האלט איהר אפ? פארטיי-פאטריאטיזמוס שפילט דא א געוויסע ראליע; די קשיא איז אבער, אויף וואס איז געבויט דער פארטיי-פאטריאטיזמוס ביי דער סאציאליסטישער פארטיי? די אמת'ע צרה איז די אונקאמפארמאליכע טאקטיק, זי דערלאזט ניט די סאציאליסמען צו פערזאנליכען זיך מיט טרייד יוניאניסטישע פארטייען, מעג עס אפילו זיין א סאציאליסטישע פלאטפארם ווי אין לאס אנדזשעלעס. די טרייד-יוניאניסטען געהען אין פאליטיקס, וויל זיי ווילען פערבעסערן זייער לאגע היינט, ניט פשעט דער סאציאליסטישער משיח וועט קומען. ווי באלד עס ארגאניזירט זיך א טרייד-יוניאניסטישע פארטיי, הייבט אן ביי די פאליטישעס צו ציטערן די הויט, און ענטוועדער איין פארטיי אדער די אנדערע קומט אָנשלאגען זיך מיט א' אינדאדאס-מענט פון דעם ארבייטער-קאנדידאט. א טרייד יוניאניסטישע פארטיי זאגט געווענהליך: „איהר ווילט אונטערשטיצען אונזער קאנדידאט? גאנץ גוט.“ די סאציאליסטישע פארטיי מיט איהר טאקטיק מוז אונטער אועלכע אומשטענדען באלד ווערען אויס חבר מיט דער טרייד-יוניאניסטישער פארטיי. טרייד-יוניאניסטען געהען ארויסשטעלען זייערע קאנדידאטען, די סאציא-

פאלמאר האט עס גאנץ קלאר בעוויווען אויף דעם דרעזדנער פארטייטאג. די רעוויזיאניסטען וויל לען נאך אז די סאציאלדעמאקראטיע זאל ענדל'יך האַפּען דעם מוטא צו בעקענען זיך צו דעם וואָס זי איז. די אמעריקאנער סאציאליסטישע פארטיי איז היינט די איינציגע (?) וואָס גלייבט נאָך אין אַ „סאציאלע רעוואָלוציאָן“...

אין מיינע אַרטיקלען אין דער „צוקונפט“ וועגען טראַססס און אין אַ סעריע אַרטיקלען אין „פאָרווערטס“ האָב איך בעוויווען אז די „סאציאלע רעוואָלוציאָן“ וועט אויסגעפיהרט ווערן אויף'ן „אינסטאַלמענט פלאַן“, און ניט אַליין דורך די אַרבייטער-קלאַסע. די אייזענבאהנען, די קאָהר לענגרובען, די געזיכטפאָניעס, די סטריט קארס, דער פליישטראַסס, די טעלעפאָנס, דער טעלעגראַף און אזוי ווייטער וועלען איינע נאָך די אַנדערע איבערגענומען ווערען פון דער רעגירונג. אין דעם וועט די מיטעל-קלאַסע געהערן מען די איניציאטיווע. די יוניאָן וועלען אויספיהרען, אז זיי זאלען אַנערקענט ווערען פון דעם געזעץ; די אַרבייטס-ציט וועט פערקירצט ווערען; ווייזשעס וועלען רעגולירט ווערען דורך אַ רעגירונגס-קאמישען, וואו די יוניאָנס וועלען זיין דירעקט פערטראַטען פון זייערע דעלעגאטן; דער שטאַט וועט זאָרגען פאַר אַרבייטער וואָס געהערן אַרום ליידיג; די איניציאטיווע און דער רעפערענדום און מינאריטעטס-פערטרעטונג וועלען געבען דער אַרבייטער-קלאַסע אַ דעה אין דער געזעצגעבונג. די אַלע זאַכען וועלען ניט אַראָפּפאלען פון הימעל. מען וועט מוזען קעמפּען יאהרען-לאַנג פאַר יעדער פון זיי בעזונדער. יעדע געוואונענע אַרבייטער-פאָדערונג איז אַ שטיקעל סאציאליזמוס.

יצחק אייזיק בן אריה צבי.

וועלכען די סאציאליסטישע פארטיי קען געוויינלעך זייערע שטימען.

* * *

אַ קריטיקער פון „פאָרווערטס“ מיינט אז איך טשעפע זיך אומזיסט צו דער סאציאליסטישער פארטיי. איך האָב דאָך אַליין צוגעגעבען, אז אויב מען ריכט זיך אויף אַ סאציאלע רעוואָלוציאָן איז די אונקאמפראַמיסליכע טאקטיק גאנץ ריכטיג; טו וואָס-זשע וויל איך כל זמן די סאציאלדעמאקראטיע פון אַלע לענדער שטעהט אויף דעם רעוואָלוציאָנערען באַדען פון מאַרקס און ענגעלס? עס איז פונקט אזוי ריכטיג ווי ווען מען זאל זאָגען, אז די אידען קלויבען זיך איז 1905 נאָך אַרץ ישראל, ווייל זיי זאָגען ביי'ן דאוונען: לשנה הבאה בירושלים. מאַרקס און ענגעלס האָבען געשריבען דעם „קאמוניסטישען מאַניפעסט“ אַ פאַר מאַנאטען פאַר דער רעוואָלוציאָן פון 1848. דעמאָלט האָט די אַרבייטער-קלאַסע אין ערגעץ ניט געהאַט פאָליטישע רעכטע. דעמאָלט זיינען ניט נאָך די סאציאל-ליסטען, נור די בורזשואַנע דעמאקראטען אויך געוועען רעוואָלוציאָנער. אַ ברירה האָבען זיי גע-האַט! זינט יענער צייט אבער איז אוועק מעהר ווי אַ האַלבער יאהרהונדערט. די אַרבייטער-קלאַסע האָט אין אַלע וויכטיגע לענדער בעקומען שטימערעכט, און היינט-צוטאָג ליגט קיין סאציאליסטען אין זינען צו קאנספירירען און פלאַנעווען אַ „סאציאלע רעוואָלוציאָן“. די קאטאָסטראָפּען טהעאָריע שטימט שוין ניט מיט דער פראַקטישער אַרבייט פון דער אויראָפּעאישער סאציאלדעמאקראטיע. דאָס איז ניט היינט גע-וואָרען, עס געהט שוין אזוי זינט די דייטשע סאציאליסטישע פארטיי האָט צום ערסטען מאל ערוועהלט איהר פערטרעטער צום רייכסטאג.



דער סך-הכל

(דער מאטיוו איז טהיללווייז: נאך שיללער'ס „רעזיגנאציען“.)

עשלאסען דאס בוך, דער סך הכל געמאכט,
דיא אונטערשטע שורה צוזאמענגעבראכט,
מיין בוך איז מיט חובות פארשיבען,
דער שיקזאל מיין שולדנער ערקלערט זיך פאנקראט,
פון אלס וואס מיין יוגענד פארשפראכען מיר האט,
איז הארץ ווייטאג בלויז מיר געבליבען...

מיין גורל — איך אהב איהם געצויגען שוין לאנג
און האב אויף מיין הוב א צעטטעל א בלאנק
געכאפט אין דער ציהונג פון לעבען;
דאך האב איך געטרייסט זיך, געהאפט און געווארט
זיך שטאלן מיט מיין שווארצער מערכה געשפארט
זיך קיינמאל ניט אונטערגעגעבען...

איצט גיב איך זיך איבער מיין שיקזאל אין פלען,
צייט פיל צייט גאט לאז זיין ווילען געשעהען,
איך בייג זיך פאר איהם מיט א ציטמער,
און שמייסט מיך זיין בייטש מיט אכזריות, איך האף
אז גיכער צו שפעטער וועט קוממען דער סוף,
וועגן כ'וועל ניט מעהר פיהלען דיא ריטמער...

געשלאסען דער פנקס, סך הכל געמאכט,
דאס הארץ איז געבראכען, דער מח פארשוואכט,
דאס בלוט נעהמט פאמעליך פארפריהרען...
דאך לעבט נאך דער דמיון און וועפט אין דער שטילל
און האב איך אין לעבען עררייכט ניט דעם ציעל,
ער עפענט מיר יענע וועלט מיהרען...

דארט — זאגט ער — פאצאהלט מען איין אימליכע שולד
און גיט נאך פראצענט דעם וואס ווארט מיט געדולד
עס געהט ניט קיין פרוטה פערפאלען;
דער פריהלינג פון לעבען וואס לאנג איז פארביי,
דארט בליהט ער און דופטעט ארויס פון דאסניי
נאך רייכער אין בלומען און שטראהלען...

„א כח הדמיון, דיין טרייסט וואס דו גיסט
דיא זיסע נחמות, זיי זיינען אומזיסט!
דו קענסט מיר קיין גליקען ניט מאלען;
עס האט מיך דער שיקזאל אלס קרבן געוועהלט,
און דעם וועמען ער האט אויף דער וועלט פערטיילט,
ניט וועט ער דעם חוב מעהר פאצאהלען...“

יחואש.

דענווער, קאלא.





א בליק אין דיא צוקונפט *)

„דעם סאציאליזמוס געהערט דיא צוקונפט, דאס הייסט און ערשטער ליניע דעם ארבייטער און דער פרוי.“ אויגוסט בעבעל.

מען וועט געהען געקליידעט, וויא און וואס יעדער וועט עסען, ווען ער וועט זיך לייגען און ווען ער וועט אויפשטייהען, ווער עס וועט מוזען פוצען דיא שטיוועל און ווער וועט פיגורירען אלס פרעזידענט; ביקצור ער וועט ערווארטען צו געפינען א גענויע ישרדערונג פון לעבען אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט, וויא דאס איז שוין אפט געהאָן געוואָרען פון אומאָפּיסטישע שרייבער. ער וועט זיך אָבער שטאַרק טועה זיין, ווען ער וועט זוכען זאָ וואס איז מיין ארטיקעל. ניט נאָר איך — א פראַסטער בשר ודם'ניק

— נאָר אפילו אונזערע גרויסע לעהרערס האָבען קיין מאָל ניט גענומען אויף זיך דיא ראָלע פון א נביא; דען צו בעשרייבען דיא איינצעלהייטען און אפילו אין אלגעמיינעם, וויא דיא מענשען וועלען לעבען אין דער צוקינפטיגער געזעלשאפט. הייסט פשוט זאָגען נביאות. דער סאציאליזמוס איז אָבער א וויסענשאפט אזוי וויא א נאטור-וויסענשאפט, וויא ביאָלאָגיע, וויא כעמיע, וועלכע בוינען זייערע טעאָריען אויף עקספערעמענטען, אויף פאקטען און ניט אויף איינפילדונגען. דאָס איינציגע וואָס מיר קענען און דארפען טהאָן איז: גוט נאכצופאַרשען און שטודירען דיא עקאָנאָמישע און סאציאלע צושטענדע פון דער פער-גאנגענהייט און געגענווארט און פון זיי נאָר ציהען שליסע, וואָס פיר אַ ריכטיגן גאנג ענטוויקלונג וועט אנעהמען אין דער צוקונפט. זאָגען מעהר איז נאנץ דאָסזעלבע, וויא צום ביי-שפיעל, ווען איך וואָלט איך וועלען בעשרייבען, וויא דאָס קינד, וועלכעס איז נאָך ניט געבאָרען געוואָרען, וועט אויסזעהען: צו וועט עס זיין

קוק געבענדיג אויף דער איבערשריפט, וועט דער לעזער אוראיי מיינען, אז איך וועל איהם דאָ מאַהלען ניט נאָר דיא פאָליטישע און עקאָנאָמישע צושטענדע אין דער צוקינפטיגער סא-



ציאליסטישע געזעלשאפט, נאָר אפילו וויא און וועפיעל יעדער פערזאָן וועט ארבייטען, וויא

*) דיא הויפט קוועלע פיר דיזען ארטיקעל זיינען: קאַרל קאָטסקי: "דיא סאציאלע רעוואָלוציאָן," "א טאָג נאָך דער סאציאלען רעוואָלוציאָן," "די קלאַ-סענגעגענזעצע פון 1789," "דער ערפורטער פראַ-גראם."

אויגוסט בעבעל: "דיא פרוי און דער סאציאליז-מוס," „אונזערע ציעלע."

ווילהעלם ליעבקעכט: „וואָס דיא סאציאל דע-מאָקראטען זיינען און וואָס זיי ווילען." פויל קאמפפמייער: „איז דער סאציאליזמוס מיט דער מענשליכען נאטור פערצינבאר?" „וואוהין שטויערט דיא עקאָנאָמישע און שטאַטליכע ענטוויקלונג?"

זשאן זשאָרעס: „אויס טהעאָריע און פראַקסיס." וואנדערוועלדע: „דיא ענטוויקלונג צום סאציאליזמוס."

ענריקאָ פעררי: „סאציאליזמוס און דיא מאָדערנע וויסענשאפט."

הערבערט ספענסער: „דאטא אָפּ עטהיקס." „דיא קינפטיגע שקלאוועריי."

טאליסטישע שרייבער־קנעכט זוכען אויף אונז ארויפצירוארפען און צו פערשפרייטען אונטער דיא מאסען, כדי זיי אפצושרעקען און צוריק צו האלטען פון סאציאליזמוס. וויא ווייט דאס וועט מיר געלינגען, זאלען דיא לעזער אורטהיי־לען, נאך איין זאך וואלט איך וועלען בעטען: פאלס מיינע פעווייזע וועלען זיין צו שוואך אדער זאגאר פאלש, איז אין דעם שולדיג ניט דער סא־ציאליזמוס, נאך מיין פערזאן.

* * *

איך נעהם אן, אז דער לעזער פון „צוקונפט“ איז אזוי פיעל ענטוויקעלט און בעקאנט מיט דיא סאציאליסטישע ליטעראטור, אז ער פערשטעהט, דאס דער סאציאליזמוס איז ניט אויסגעקלערט פון דיא אדער יענע קלוגע קאפ, אז ניט לאסאל, ניט ענגעלס און ניט אפילו קארל מארקס האבען געזאגט: **ב ע ש א פ ע** דעם סאציאליזמוס, נאך זיי האבען אונז בלויז ערקלערט און פעווייזען דאס, וואס עס עקזיסטירט שוין אין דער ווירקליכ־קייט; זיי האבען פעווייזען, אז פאר אונזערע אויגען געהט פאר א געשיכטליכע פעועגענונג, וועלכע פיהרט נאָט וועגן דעם געוואלדיגן צום סאציאליזמוס. דער לעזער פערשטעהט אויך אז עפענזא ווייניג וויא א ווילהעלם, א ניקאלאי דער צווייטער, א פאן פלעווע קענען ניט צו ריק האלטען דיא עוואלוציאן, וועלכע פיהרט צו דער סאציאלע רעוואלוציאן, גראדע אזוי ווייניג קען מען אויף א קינסטליכען אופן פאר דיא צייט ניט ארויסרופען א רעוואלוציאן, וועלכע זאל האָפּען איין ערפאלג. דען „איינע רעוואלוציאן צו וועלען מאכען, בעמערקט גאנץ ריכטיג לאסאל, איז דומהייט פון אנרייפּע מענשען, וועלכע האָפּען קיין אהנונג ניט פון דיא געזעצען פון דער געשיכטע“ (*).

דארום קענען מיר רעכענען, אז נאָך ניט היינט און ניט מארגען וועט דיא סאציאלע רעוואלוציאן איינטרעטען. אמת, עס ווערט איצט געארבייט וויא אויף עלעקטערי, אום דיא רעוואלוציאן וואס גיכער ארויסצורופען: פון איין זייט דיא קאנצענטראציאן פון קאפיטאל אין וואס ווייניגער הענד, פון דער אנדער זייט דיא ענטוויקלונג פון דיא ארבייטער, זייער פעראייניגען זיך אין גוט דיסציפלינירטע ארגאניזאציען, זייער קומען צום פעוואוסטזיין, אז עס עקזיסטירט א קלאסע פון קאפיטאל, בריינגען אונז אלץ געהנטער און געהנטער צו דעם טאג,

שטארק אדער שוואך, שעהן אדער מיאום, קלוג אדער דום.

שטעלט זיך פאר, ווען דיא גייסטליכע און דיא אדעליגע בעפאר דיא גרויסע פראנצויזישע רעוואלוציאן וואלטען א פרעג געטהאן דיא האַמאליסדיגע רעוואלוציאנערען פון דער „דריטער קלאסע“ (דיא איצטיגע בורזשואזיע): „זאגט אונז אקארשט, וויא וועט אויסזעהן אייער צו קינסטיגע געזעלשאפט?“ ווי מיינט איהר, וואלט א מענש אפילו מיט דיא גרעסטע פאנטאזיע געקענט אויסמאָהלען דאס, וואס אין דעם יאָהר הונדערט זיינען — אין אלע צווייגען פון מענשליכען לעבען — אויפגעטהאן געווארען און טאקי דורך דיא בורזשואזיע? היינט וויא פאלד זאָפיעל איז אויפגעטהאן געווארען אין פאריגען יאָהר־הונדערט, קענען מיר מיט בעשטימטהייט זאָגען, אז אין דער צוקונפט וועלען דיא עקאנאָמישע צושטענדע צווייגען צו מאכען נאָך פיעל מעהר ערפינדונגען און ענטוויקלונגען. מיר ווייזען, אז יעדע נייע ערפינדונג, יעדע ענטדעקונג זייענדיג א רעזולטאט פון עקאנאָמישע צושטענדע, ווירקען ווייטער: זיי ענדערען דיא עקאנאָמיע שטענדיג פון דער געזעלשאפט און דורך דעם ווערען אויך געענדערט דיא בעציהונגען פון דיא מענשען איינע צו דיא אנדערע. מיט איין וואָרט, עס ענדערט זיך דיא סאציאלע סטרוקטור (געבויר) פון געזעלשאפט. היינט, אום אייך צו בעשרייבען, וויא דיא מענשען וועלען לעבען אין דער צוקונפטיגער געזעלשאפט, וואלט איך צו ערשט געמוזט אויך אויסרעכענען, וועלכע ענטדעקונגען און ערפינדונגען עס וועלען אין דער צוקונפט געמאכט ווערען.

איין זאך קענען מיר אָבער מיט **ב ע ש ט י מ ט ה י י ט** זאָגען, און דאס איז אז דיא צוקינסטיגע געזעלשאפט וועט געוויס **ב ע ש ט י מ ט ה י י ט** איינריכטען איהר לעבען, וויא דיא איצטיגע, אז פרוואט־אייגענטהום אויף לאנד, מאט שניצען און אויף אלע מיטלען, פון פראדוקציע וועלען פערואנדערלט ווערען אין קהל'שע אייגענטהום. דיא איצטיגע סאציאלע צושטענדע פיהרען דערצו מיט דיא נאטווענדיגקייט פון נאטורגעזעץ. אין דעם צווייפּעלט קיינער ניט מעהר, ווער עס האט נאך אונפארטייאיש שטורירט דיא היינטיגע עקאנאָמישע צושטענדע.

אלזא, דער הויפט ציעל פון דעם ארטיקעל וועט זיין, ניט אזוי צו בעשרייבען וויא מענשען וועלען לעבען אין דער צוקונפט, נאך וויא צו ריקצורווייזען דיא פּבליק, וועלכע דיא קאפיטאליסטישע

ארבייטען? איהר זאגט, אז ביי אייך וועט מען ארבייטען נאך א 3—4 שעה אין טאג, היינט פון וואנען וועט איהר נעהמען אלעמען צו ערנעהרען און צו בעקליידען, אז יעצט, ווען מען ארבייט 10—12 און אפילו 14 שעה, קלעקט אויך ניט פיר אלעמען, א פשיטה שוין, מען וועט ארבייטען א דריטעל אדער זאגאר א פערטעל דערפון? אום ביי אייך זאל הערשען ארדנונג וועט איהר מוזען אנווענדען ענטוועדער נאך פיעל גרעסערע מחנות פון פאליציי, זשאנדארמען און שפיאנען, וויא אין רוסלאנד, אדער אייערע מענשען וועלען זיך מוזען האפען פערוואנדעלט אין מלאכים. בקיצור אז עס זאל אייך שוין יא געלינגען ווען ניט איז איינצורייכטען א סאציאליסטישע געזעלשאפטס ארדנונג, וועט דאס צוגלייכער צייט זיין אייער טאדעסאורטהייל, דען איהר וועט זיך אויפגעסען איינע דיא אנדערע וויא שפינען, וועלכע זיינען צוזאמען געבראכט אין איין גלעזעל.

דיא און הונדערטע עהנליכע בעשולדיגונגען ווערען געגען אונז ערהויבען. ניט נאך דיא מאסע, נאך אפילו אונטער דיא גענאסען זיינען פערהאנדען אדער אדער, וועלכע מיינען, אז ווייניגסטענס א טהייל פון דיא בעשולדיגונגען זיינען ריכטיג. מיינ אויפגאבע וועט דארום זיין צו ווייזען, אז אלע בעהויפטונגען פון קאפיטאליסטען געגען סאציאליזמוס זיינען גרונד פאלש.

ערשטער קאפיטעל.

„אללעס, וואס דער פראלעטאריע קען פערלירען — איז זיינע קייטען; ער האט אבער צו געווינען א גאנצע וועלט.“ (*)

איידער איך וועל איבערגעהען צו בעווייזען, וויא פאלש עס זיינען דיא בעהויפטונגען, אז דער סאציאליזמוס וועט פיהרען צו שקלאוועריי, וויא איך אויפמערקזאם מאכען דעם לעזער אויף צוויי געזעצע, וועלכע זיינען אנערקענט פון דיא ווירעסענשאפט.

דער ערשטער פון זיי איז א געזעץ, וועלכער הערשט אין דער נאטור וויסענשאפט, און ביא-לאגיע וויא אויך אין סאציאלאגיע. דער געזעץ בעשטעהט אין דעם, אז יעדע נייע שטופע אין דער עוואלוציאן פון נאטור, וויא אויך אין סאציאלען לעבען פערדארבט ניט, שאפט ניט אפ, פערניכטעט ניט, נאך בעהאלט אלעס דאס,

(*) דער קאמוניסטישער מאניפעסט.

ווען דער איימיגער געזעצליך-אנערקענטער רויב-סיסטעם וועט אפגעשאפט ווערען און עס וועט אנהייבען צו הערשען אן ארדנונג, וואו דער גרעסטער טהייל פון דער געזעלשאפט וועט ניט לעבען בלויז, אום צו ארבייטען, נאך מען ווערט ארבייטען אום צו לעבען; און ארדנונג וואו דער הונגער וועט ניט זיין דער לויף פאר ארבייט, וויא דאס איז איצט, נאך ער וועט זיין א שטראף פאר ניט ארבייטען...

דאס אלעס, רעכען איך, איז דעם לעזער גראדע אזוי גוט בעקאנט וויא מיר, און דארום וויא איך, ווייניגסטענס אין דעם ארטיקעל, מעהר ניט מאריד זיין וועגען דעם; איך נעהם אלץ אן, אז דיא סאציאלע רעוואלוציאן איז איינגעטרעטען און דיא פראלעטאריע האבען געקראגען דיא פאליטישע און עקאנאמישע מאכט מיטעל אין זייערע הענד.

* * *

„איהר מיינט אפשר, זאגט מען אונז, אז ווען דיא ארבייטער וועלען ווערען דיא „פיהרער“, וועט מען אנהויבען בעסער צו לעבען? עס הייבט זיך נאך ניט אן, עס וועט נאך זיין פיעל-פיעל ערגער. מיר ריידען שוין ניט וועגען דעם, אז דאס וועט זיין א לעבען פון א קאזארמע, פון א תפיסה, א לעבען, וואו יעדער וועט מוזען אזוי פיעל און אזוי לאנג ארבייטען, וויפיעל און וויא לאנג מען וועט איהם הייסען; מיר ריי-דען אויך ניט מכה דעם, אז דאס וועט זיין א לעבען פון מאגען, אבער ניט פון קאפ, דען ווע-מען וועט דאס איינפאלען צו זארגען וועגען ווי-סענשאפט, קונסט, ליטעראטור וועגען ערפינדונגען אדער ענטדעקונגען? אפילו דאס וואס עס איז מיט אזוי פיעל אפפער אויפגעטהאן גע-ווארען וועט אויך פערניכטעט ווערען און דיא מענשען וועלען זיך צוריקעהרען צו א צושטאנד פון בארבעריי. אבער דיא פרייהייט, דיא הייליגע פרייהייט, — דיא פרייהייט, וועלכע האט גע-קאסט אזוי ופיעל קרבנות, דיא בעסטע מענשען האבען איהר מיט זייער לעבען געקויפט! ווען עס וועט זיך אנהייבען דיא הערשאפט פון דיא אבאלקאראטיע (דיא הערשאפט פון המון), וועט פון איהר ווערען א תל עולם! עס וועט הערשען א פיעל ערגערער דעספאטיזמוס, וויא אין רוס-לאנד אדער טירקיי! ווייטער: איהר ווילט דאך מאכען אלע מענשען גלייך, היינט, זאגט אונז, ווער וועט טהאן דיא אלע שווערע, שמוציגע און געפעהרליכע ארבייט? ווער וועט אהנע צוזאנג איבערהויפט וועלען

וואס אין דיא פריהערדיגע שטופע פון עוואליר ציאן איז געווען גוט, ניצליך, לעבענספענהיג. בלויז דאס, וואס עס איז קראנק, פערפולט, שעדליך, לעבענס-אונפעהיג, בעזיצט קיין לע בענסקראפט זיך ווייטער צו ענטוויקלען — בלויז דאס ווערט אָפגעשטאפט און פערניכטעט. יעדער, ווער עס איז בעקאנט מיט דער געשיכטע פון דיא מענשהייט ווייסט, אז דיא ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט איז געגאנגען אויף דיעזען וועג. דיא מענשען האָבען איבערגענומען אלע ניצליכע איינריכטונגען פון דיא פריהערדיגע ציי וויליאַציאָן און געזוכט זיך ווייטער צו ענטוויקלען.

אלאז, דעחפון אליין איז שוין געדרונגען, אז אלעס ניצליכעס וואס דיא בורזשואזיע האט אויפגעהאן, דארנטער נאטירליך אויך דיא פאָרמיטשע פרייהייט, וועלכע עקזיסטירט איצט, וועט א ו ד א י נט אָפגעשטאפט ווערען, נאָר וויא מיר וועלען עס ווייטער זעהען, וועט זיא זיך פערוואַנדלען אין איין א מ ת'ע פרייהייט פיר א ל ע מ ע ו און נט בלויז פיר דיא הערשענדע קלאסע.

דער צווייטער געזעץ בעשטעהט אין דעם, אז דער מענש איז א פראָדוקט פון דער אומגעבונג, פון דיא אומשטענדען און פון דער צייט, אין וועלכער ער לעבט. נט נאָר זיין בענעהמען זיך, זיינע אנויכטען, זיין מאָראַל, אפילו זיינע אי דען היינגען אין גאנצען דערפון אָפ. דען אי דען שפרינגען נט אריין אין קאפ פון דער לופט, נאָר זיי זיינען, א פראָדוקט פון געזעלשאפטליכען לעבען, פון געזעלשאפטליכען צוזאמען וויר קען*). א מאָרקס, א ספענסער, א דארווין האָבען גע מ ו ז ט דיינקען גאנץ אנדערס, וויא א סאָקראטעס, א פלאטא, איין אריסטאטעל. דער לעזער וועט איצט לייכט פערשטעהען, ווארום אזעלכע געניאלע דיינקער וויא דיא דריי לעצטע, האָבען פערטידיגט און געפונען נט נאָר פאָלשטענדיג אין אָרדנונג, נאָר האָבען גע מיינט, אז אנדערס קען גאָר נט זיין, אז עס

אלאז, ווען דיא עקאָנאָמישע צושטענדע ענדערען זיך, ענדערען זיך צוזאמען מיט זיי אויך דיא בעציהונגען פון דיא מענשען איינע צו דיא אנדערע, עס ענדערען זיך זייערע אנויכטען, זייער מאָראַל, זייערע אידעען. (פאָרשעצונג פאָלגט). דר. איזאַאק אַרטמאן.

דער מענש איז א פראָדוקט פון דער אומגעבונג, פון דיא אומשטענדען און פון דער צייט, אין וועלכער ער לעבט. נט נאָר זיין בענעהמען זיך, זיינע אנויכטען, זיין מאָראַל, אפילו זיינע אי דען היינגען אין גאנצען דערפון אָפ. דען אי דען שפרינגען נט אריין אין קאפ פון דער לופט, נאָר זיי זיינען, א פראָדוקט פון געזעלשאפטליכען לעבען, פון געזעלשאפטליכען צוזאמען וויר קען*). א מאָרקס, א ספענסער, א דארווין האָבען גע מ ו ז ט דיינקען גאנץ אנדערס, וויא א סאָקראטעס, א פלאטא, איין אריסטאטעל. דער לעזער וועט איצט לייכט פערשטעהען, ווארום אזעלכע געניאלע דיינקער וויא דיא דריי לעצטע, האָבען פערטידיגט און געפונען נט נאָר פאָלשטענדיג אין אָרדנונג, נאָר האָבען גע מיינט, אז אנדערס קען גאָר נט זיין, אז עס

אלאז, ווען דיא עקאָנאָמישע צושטענדע ענדערען זיך, ענדערען זיך צוזאמען מיט זיי אויך דיא בעציהונגען פון דיא מענשען איינע צו דיא אנדערע, עס ענדערען זיך זייערע אנויכטען, זייער מאָראַל, זייערע אידעען. (פאָרשעצונג פאָלגט). דר. איזאַאק אַרטמאן.

דער מענש איז א פראָדוקט פון דער אומגעבונג, פון דיא אומשטענדען און פון דער צייט, אין וועלכער ער לעבט. נט נאָר זיין בענעהמען זיך, זיינע אנויכטען, זיין מאָראַל, אפילו זיינע אי דען היינגען אין גאנצען דערפון אָפ. דען אי דען שפרינגען נט אריין אין קאפ פון דער לופט, נאָר זיי זיינען, א פראָדוקט פון געזעלשאפטליכען לעבען, פון געזעלשאפטליכען צוזאמען וויר קען*). א מאָרקס, א ספענסער, א דארווין האָבען גע מ ו ז ט דיינקען גאנץ אנדערס, וויא א סאָקראטעס, א פלאטא, איין אריסטאטעל. דער לעזער וועט איצט לייכט פערשטעהען, ווארום אזעלכע געניאלע דיינקער וויא דיא דריי לעצטע, האָבען פערטידיגט און געפונען נט נאָר פאָלשטענדיג אין אָרדנונג, נאָר האָבען גע מיינט, אז אנדערס קען גאָר נט זיין, אז עס

(*) אויגוסט בעבעל, „דיא פרוי און דער סאָצ-יאַליזמוס“.



מאקס נאָרדוי איבער סאציאליזמוס

קייט און צו זוכען רפואות געגען דיעזע צרה. דאָס איז אָבער סתם פילאָזאָפֿירט, יעדענפאלס צו אלגעמיין גערעדט. ווען מיר זאלען שוין זאָגן נאָר צוגעבען, אז דער קאמפּף פֿיר גלייכהייט איז אזוי אלט וויא דיא מענשליכע געשיכטע — דאָס דאָרף מען פֿריהער גרינדליך בעווייזען — איז עס נאָך גאנץ ווייט נים נאָר פֿון דעם, צו וואָס דער מאָדערנער סאציאליזמוס שטרעבט, זאָגן דערן אפילו פֿון דעם אומאָפֿישען סאציאליזמוס. מאַקס נאָרדוי מישט איבערהויפּט צוזאָגן מען דיא אַמאָליגע אומאָפֿישטען מיט דיא איינטיגע סאציאליסטען. מאַכע זיינע פֿראַגען דיין מען וואָן, אז ער פֿיהלט דעם אונטערשייד, נאָר ער איז אזוי צוגעוואָהנט צו אלגעמינע בעהויפטונגן גען, דאָס דאָ רעדט ער פֿון סאציאליזמוס וויא פֿון אַ מיין רעליגיעזען טרוים און אין אַן אנדער אָרט צייגט ער אָן אויף דיא פֿראַקטישע ווייז טיגקייט פֿון סאציאליזמוס. ווען ער וואָלט געזוכט צו געבען אַ געשיכטליכען איבערבליק אויף דיא ענטוויקלונג פֿון סאציאליסטישע געדאַנקען זייט דיא גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן, וואָלט זיך נאָך געשיקט צו בעריהרען דיא אומאָפֿישען, אום אויסצופֿיהרען, וויא ווייט דער מאָדערנער סאציאליזמוס איז אַוועק אויף דעם ריינעם וויסענשאַפֿטליכען וועג און וויא ווייט ער שטיצט זיך אויף דעם היסטאָרישען פאַקט פֿון קלאַסענקאַמפּף; אָבער אָפּגעזעהען דערהיין, וואָס ער האָט אייגענטליך געמיינט איבערצוגעבען, וויא עס האלט מיט דעם סאציאליזמוס יעצט אין אייראָפּא, האָט ער צוזאַמענגעפלאַנטערט דיא רעליגיעזע קאמוניסטישע ענטהוויאָסטען וויא למשל יאָהאַן פֿון ליידען (דעם פֿראַפּעט פֿון דער סעקטע אַנאַבאַפּטיסטען אין דייטשלאַנד אין 16 יאָרהונדערט), מיט דיא פֿראַנצויזישע קאמוניסטען אין דער ערשטער העלפט פֿון 19טען יאָרהונדערט, וועלכע האבען פֿערלאָנגט, אז „יעדער זאָל לייסטען נאָך זיינע קרעפטע און בער קומען נאָך זיינע בעדירפֿניסע“, און אויך מיט דיא פֿאריזער קאמונאַרען פֿון 1871. דיא לעצטע בעשימפּט ער פֿאַר איין גאנג אזוי וויא דיא ערנסטע רעאַקציאָנערען, דען ער זאָגט, אז דיא צייט פֿון דער פֿאריזער קאמונע איז געווען אַ

רנסטע געדאַנקען, אָבער פֿלעכליכע בעמערקונגען שאַרפֿזיניגע אייסערונגן גען און ווידערשפּריכע, וועלכע זיינען מייסטישע פֿערדעקט מיט אַ גלענצענדע פֿעדער — דאָס אלעס צייגט זיך



ארויס אין מאַקס נאָרדוי'ס קורצען אַרטיקל איינער, „סאציאליזמוס אין אייראָפּא“ אין דעם לעצטען מערד־נומער פֿון דעם אַמעריקאַנער מאָנאַטליכען זשורנאַל „קאממאנאָליסט“, אזוי וויא אפילו אין דיא בעסטע פֿון זיינע קריטישע ווערק, וועלכע האָבען איהם פֿערשאַפּט אַזאַ גרויסען נאָמען אין דער וועלט. אין דיעזען אַרטיקל בערווייזט ער אָבער אויך, אז ער איז שטענדיג געווען און בלייבט אַ פֿורשוואַרער אידעאָלאָג, וועלכער קען נים בעגרייפֿען דעם וויסענשאַפֿטליכען סאציאליזמוס, אָפּוואָהל ער איז נאָר נים צופֿרידען מיט דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט און איז נים געגען דיא שטרעבונגען פֿון אַרבייטער צו פֿערבעסערען זייער לאַגע.

נאָר מיין צוועק איז נים צו כאַראַקטעריזירען דיא זעהר אינטערעסאַנטע און טאַלענטפֿאַלע פֿערזאָן פֿון דעם פֿערפאַסער פֿון „קאנווענציאָנעלע“ (אָנגענומענע) אָדער דורך מנהגים איינגעפֿיהרטע) ליגענס, זאָגנערן צו קריטיקירען וואָס ער זאָגט וועגען סאציאליזמוס און דיא סאציאליסטישע פֿאַרטייען אין דעם בעטרעפֿענען אַרטיקל.

אין אנפאַנג פֿערקריכט ער זעהר ווייט צו ריק, נאָך פֿריהער פֿאַר דיא גרויסע דענקער און מענשענפֿריינד, וועלכע האָבען „געוואַנדערט אין דיא וועגלעזע געגענדען פֿון אומאָפֿישע“, ער בער מערקט, אז „א געשיכטע פֿון סאציאליזמוס איז כמעט גלייכצייטיג מיט דער געשיכטע פֿון דער מענשהייט“, דען אונגלייכהייט און רייכטום, דיא גדלות פֿון דיא רייכע און דער עלענד פֿון דיא אַרימע האָבען אימער עקזיסטירט, און זייער ערע ליידען און קנאה האָבען אימער אויפֿגערירט דערט דיא אַרימע נאָכצוטראַכטען וועגען דיא אַרזאכען פֿון זייער עקאָנאָמישער אונטערטעניג

אונפֿערגרונדעטע בעהופטונג מיט מאַקס נאָרדוי'ס ווייטערע אויספֿיהרונגען וועגען דיא גרוי-סע נוצען וואָס דער סאציאליזמוס האָט שוין גע-בראכט, זאָגנדרן ווען מען וואָלט איהם אַ פרעג געטהאָן, וואָיב ער דיינקט, אַז דיא דייטשען זיי נען דארום שוואכער און ווייניגער פראַגרעסיוו וויא, צום ביישפּיעל, דיא איטאַליענער און שפּאַניער, ווייל צווישען זיי געפינען זיך מעהר סאציאליסטען, וואָלט ער זיך געוויס אויסגעלאכט דערפֿון. נאָר ווען ער צושרייבט זיך, שפּרינגט ער פֿון איין געדאַנקען צום אנדערען און פֿער-קריכט אָפּט אין בויבעריק.

קוריעז איז אויך זיין בעמערקונג אז „סאציאליזמוס איז אַ פראַדוקט פֿון מיסטישען דענקען אפילו ווען ער וויקעלט זיך איין אין אַ מאַנטעל פֿון כלומרעט וויכענשאפט...“ און דאָס זאָגט אַ מאַן, וועלכער איז אויף דער עלטער פֿער-קראַכען אין אַ פאַנטאַזיע וועלט, אין דעם פאַ-ליטישען ציוניזמוס נאָך הערצעל'ס רעצעפטען!... אין צוויי פונקטען אבער צייגט ער ארויס אַ שאַרפע בליק אויף'ן מאַדערנעם סאציאליזמוס. צוליעב דעם איז ווירקליך ווערטט צו לעזען זיין אַרטיקעל און צוליעב דעם קען מען איהם אויך פֿערגעבען זיינע פלאַנטערס און ווידערשפּריכע.

פֿעזאָנדרעם גוט און שאַרף שטעלט ער ארויס דעם פונקט, אַז דיא סאציאליסטישע אַנטיסאציא-האט זעהר פיעל געהאַלפֿען צו פֿערבעסערען דיא לאַגע פֿון אַרבייטער קלאַס. דיא קאפיטאַליסטישע רעגירונגען, ערקלערט ער, זיינען גע-צוואונגען געווען איינצופֿיהרען אַרבייטער שוין געזען, צו ערלויבען אַרבייטער זיך צו אָרגאַני-זירען אין יוניאָנס, צו דולדען סטריקס א. ז. וו. — אלץ אונטער דעם דרוק פֿון סאציאליסטישע פֿאָרדערונגען. גראַדע אין דייטשלאַנד, וואו דער סאציאליזמוס האָט זיך פֿעזאָנדרעם פֿעפֿט איינ-געוואָרצעלט, איז דיא רעגירונג געווען דיא ער-שטע צו פרובירען דעם זאָגענאנטען שטאַט-סאציאליזמוס. אום אָפּצושטאָלען דיא וואַקסענ-דע קראַפט פֿון דיא סאציאליסטישע מאַרקטען, האָט זיך ביסמאַרק אַ נעהם געטהאָן צו סאציאלע רע-פֿארמען, וועלכע ער וואָלט זאָכט געוויס נאָר ניט אין זינען געהאַט. מאַקס נאָרדוי בריינגט ציפֿערען צו צייגען, וויא ווייט וויכטיג עס זיך נען דיא אַנטיסאציאליסטישע פֿיר אַרבייטער-סטרא-כירונגען און אַרבייטער-פֿענסיאָנען און דייטש-לאַנד. ער גיט איבער אייניגע איינצעלהייטען וועגען דיא דייטשע אַרבייטער שוין געזעצט, וויא פיעל מיליאָנען עס ווערען יעהרליך אויסגע-

„אַרגיע פֿון פֿלוט און וויין.“ דאָ זינדיגט ער איינפֿאך געגען דיא פאַקטען פֿון דער געשיכטע פֿון דיעזען מערסווירדיגען קאמפֿה פֿון פֿאַרזער פֿראַלעטאַריאַט.

אַפּוואַהל מאַקס נאָרדוי האָט זיכער גע-לעזען סאציאליסטישע ווערק, דאָך הערשט אין זיין קאפֿ אַ גרויסע צומישענעם וועגען דעם מאַד-ערנעם סאציאליזמוס, וועגען דיא ריכטיגע שטרעבונגען פֿון דער סאציאליסטישער בעווע-גונג. קאָמיניזמוס, קאָלעקטיוויזמוס, אוטאָפּישער סאציאליזמוס און איינפֿאך טרוימעררי וועגען אַ בעסערע צוקונפט — דאָס פֿליהט ביי איהם צו-זאמען אונטער דעם נאָמען סאציאליזמוס. דער פֿלאַץ פֿיר אַן אַרטיקעל אין דער „צוקונפט“ איז צו בעשרענקט פֿיר אַ קריטישע בעטראכטונג פֿון יעדער בעהופטונג און פֿון יעדען ווידערשפּרוך פֿון מאַקס נאָרדוי. מיר וועלען זיך דאָרום בע-נגוגענען מיט אַ פּאָר ביישפּיעלען.

„דיא קריטיקער פֿון סאציאליזמוס, שרייבט ער, זיינען וואַהרשיינליך גערעכט, ווען זיי ערקלערען, אַז ער איז אַבסורד (אונזיר נניג).“ מיט עטליכע שורות ווייטער ערקלערט ער שוין, דאָס „טראַגיק זיין טהעאָרע-טישען אונזיג, האָט דער סאציאליז-מוס געבראכט אין דרייסיג יאָהר צייט גרעסערע פֿערבעסערונגען אין לעבען, וויא דיא גאנצע חכמה פֿון שטאַטסמענער און פילאָזאָפֿען אין פֿערלויף פֿון טויזענדער יאָהרען.“ נאָר אין דעם גאנצען אַרטיקעל זוכט ער אפילו ניט צו בריינגען איין אַרגומענט מכה דעם „אונזיג פֿון סאציאליזמוס“, וואָס שיינט איהם פֿריהער וואָהר-שיינליך און נאכהער בעשטימט.

„ביי שטאַרקע פֿעלדער, צווישען ענערגישע מענער, איז צייטען פֿון אַלגעמיינעם פֿראַגרעס, בעהויפטעט ער, געפינט דער סאציאליזמוס קיין גרונד; אָבער ביי שוואכע פֿעלקער און ביי שווא-כע און פֿילע מענשען, איז צייטען פֿון נאַציאָנאַל-לען אונטערנאנג, ווערט דער סאציאליזמוס זשערנע אויפֿגעכאַפט און ווייט פֿערשפּרייטעט.“ נאָך דיעזען שכל קומט אויס, אַז דיא לענדער וואו דער סאציאליזמוס איז יעצט אַם מייסטען פֿער-שפּרייטעט, וואו עס עקזיסטירען דיא שטאַרק-סטע סאציאליסטישע פּאַרטייען האַלטען ביי'ן אונטערנאנגאדער וועניגסטענס זיינען בעזעצט פֿון שוואכע און פֿילע מענשען. דייטשלאַנד, וואו דיא סאציאליסטישע האַבען מיליאָנען שטימען, איז שוין אַלץ נאָר קאפּוט... אָבער ניט נאָר שטימט ניט דיעזע זאָגערבאַרע און גענעליך

וועלען זיי אויספיהרען דירעקט דורך זייער וויר-
קונג אויף דיא פראָלעטאָריע און אינדירעקט
דורך צווינגען דיא רעגירונגען און דיא הער-
שענדע קלאַסען אלץ מעהר נאָכצוגעבען. זאלען
דיא רעגירונגען, זאלען אועלכע קאנסערוואַט-
ווע שטאַטסמענער, וויא ביסמארק אין געווען,
זאלען אלע פערטרעטער פון דער קאפיטאַליסטי-
שער אָרדנונג ארויסבלאָזען דעם ווינד פון דיא
סאָציאַליסטישע זעגלען, וויא מאַקס נאָרדוי
דריקט זיך אויס — דאָס דארף אויף אַ האַר
ניט בעוועגען דיא סאָציאַליסמען אָפּצוטערעטען
פון זייער רעוואָלוציאָנערען פראָגראַם, פון זייער
ענדציעל.

מאַקס נאָרדוי דענקט אָבער אנדערס. דאָ
קומען מיר צום צווייטען וויכטיגען פונקט פון
זיין ארטיקעל. ער צייגט נעמליך אָן, אז אייניגע
סאָציאַליסמען האַלטען שוין ניט פון דער סאָ-
ציאַלער רעוואָלוציאָן און דיינקען, אז מען קען
אומוואַנדלען דיא קאפיטאַליסטישע געזעלשאַפֿט
ליכע אָרגאַניזאַציאָן אין אַ סאָציאַליסטישע דורך
עוואָלוציאָן, דורך פריעדליכע רעפארמען. אזעל-
כע סאָציאַליסמען, שרייבט ער, זיינען עדוואַרד
בערנשטיין און פאָלמאַר אין דייטשלאַנד; זשאַ-
רעס און מילערעאן אין פראַנקרייך; טראַטסי און
איטאַליען. זייערע געגנער, דיא פּעסעטע אַרטהאָ-
דאָקסישע גלויבערס אין דער קאטאסטראָפֿע-
טעאָריע (ער מיינט דערמיט דעם גלויבען אין
דער נייטווענדדיגקייט און אונפערמיידליכקייט
פון דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן) זיינען בעבעל,
זינגער און קאומסקי אין דייטשלאַנד, זשול געד
און וואַיאַן אין פראַנקרייך, ענריקאָ פעררי אין
איטאַליען. דער קרויס איז ערעפּענט איבעראַל.
דער רעזולטאַט איז אָבער ניט צווייפּעלשאַפט.
דיא פראַקטישע מענשען וועלען בעזעגען דיא
מיסטישע טרוימעס. דיא צוקונפט געהערט צו
עוואָלוציאָן און ניט צו רעוואָלוציאָן. דער אומאָ-
פישער סאָציאַליזמוס איז געקומען צו אַן ענד
און דער וויסענשאַפֿטליכער סאָציאַליזמוס האָט
זיך אָנגעפאַנגען ניט מיט קאַרל מאַרקס'עס
„קאפיטאַל“, זאָנדערן מיט דער דייטשער אַר-
בייטער געזעצענפונג....

אַזאָ, נאָך מאַקס נאָרדוי'ס שכל, קומט אויס
אַז בעבעל, זשול געד, קויטסקי, ענריקאָ פעררי
א. ז. וו. זיינען גאָר טרוימעס, מיסטיקער, אָהן
פראַקטישען פערשטאַנד, און אַז ניט קאַרל מאַרקס
איז געווען דער פאָטער פון וויסענשאַפֿטליכען
סאָציאַליזמוס, זאָנדערען פירסט ביסמארק מיט
זיינע איינפיהרונגען פון ארבייטער־סטראַכירונג

צאָהלט אין פענסיאָנען פיר אלטע ארבייטער, אין
הילפֿע צו פערוואַנדעטע אין איסקאַליטשעמע
ארבייטער, און ער שליעסט מיט דיא ווערטער:
„דיזע בריליאַנטענע רעזולטאַטען האט מען
בעקומען ניט מיט דער הילפֿע פון סאָציאַליסמען,
נאָר אין געגענטהייל, זיי אויף צו להכעיס. דיא
סאָציאַליסמען האָבען גאָר נישט געוואָלט אָנ-
נעהמען פון דעם עקזיסטירענדען שטאַט. זיי
האָבען ניט געוואָלט האַלבע מיטעל. טריי צו
זייער לעהרע, האָבען זיי געשטרעבט צו דער
שמירצונג פון דער בעשטעהענדער אָרגאַניזאַ-
ציאָן, אום איינצופיהרען דעם צוקונפטיגען
שטאַט און צו רעאָליזירען אלע זייערע אידע-
אלען. און דאָך, דיא רעפארמען, וועלכע דיא סאָ-
ציאַליסמען האָבען ניט געוואונשען, וועלכע זיי
האָבען ניט געהאַלפֿען דורכצופיהרען און וועלכע
זיי האָבען זאָגאַר טהיילווייז ביטער בעקעמפּפט,
מוז מען צורעכנען צום קרעדיט פון
סאָציאַליזמוס. דיא רעגירונגען און
דיא הערשענדע קלאַסען זיינען געצוואונגן
געווען נאָכצודענקען וועגען דעם. דיא
פּורכט פאר דעם סאָציאַליזמוס
איז געווען דער אָנפאַנג פון
הער ווייזהייט פון דיא רעגיר-
רונגען. דיא רעגירונגען האָבען זיך ארומ-
געזעהען, אז עס איז זייער פפליכט ארויסצובלאָ-
זען דעם ווינד פון דיא זעגלען פון דיא פראָפא-
גאנדיסמען פון קאמוניסטישע טעהאָריען און צו
פערקלענערען דיא גערעכטע אונצופריעדענהייט
פון ארבייטער פאָלק. משיח'ס צייטען זיינען נאָך
ניט געקומען; אָבער דיא לאַגע פון פראָלעטאַר-
יאַט איז יעצט בעסער, וויא מיט אַ דור צוריק,
און אויב עס וועט ווייטער אזוי אנגעהן וויא ביז
יעצט, וועט זייער לאַגע אין אַ דור ארום זיין
נאָך בעסער וויא היינט צו טאָג.“

דאָס איז אלץ גאַנץ ריכטיג; אָבער דאָס בע-
ווייזט נאָך, אז דיא סאָציאַליסמען מוזען פאָרט-
זעצען זייער קאמפּף וויא ביז יעצט, ניט אַכטענ-
דיג, אויב זיי אליין קענען אויספיהרען זייערע
פארשלעגע, דיא פונקטען פון פראַגראַם־מינום,
אָדער דיא קאפיטאַליסטישע רעגירונגען ווע-
לען עס טאָן, אום זיי אונטערצושטעלען אַ פיסעל.
דאָס הייסט אויך, אז זיי מוזען בלייבען אויף
דעם באַדען פון קלאַסענקאמפּף אין סאָציאַלער
רעוואָלוציאָן. וואָס קאָנעקווענטער און רעוואָ-
לוציאָנערער דיא סאָציאַליסמען וועלען זיין, וואָס
ענעהגישער און מוטהיגער זיי וועלען קעמפּפען
געגען דיא קאפיטאַליסטישע אָרדנונג, אלץ מעהר

ריכטיג און ווערען ניט אנערקענט פון אלע „פראקטישע“ סאַציאַליסטען, אפילו פון ער- אַרד פערנשטיין זעלבסט, ביי וועמען מאַקס נאָר- דוי האָט געפישט ארגומענטען פיר זיינע צו אלגעמיינע בעהויפטונגען.

מען קען ניט לייקענען, אז דיא צאָהל פון עוואָלוציאָנערע סאַציאַליסטען וואַקסט, אז דיא פראגע וועגן פריעדליכע רעפארמען ווערט אלץ שאַרפער ארויסגעשטעלט געגען דיא „אַרטהא- דאָקטישע טרוימערס“, דיא רעוואָלוציאָנערע סאַציאַליסטען; אָבער שליעסליך זיינען דאס מעהר טאַקטישע אונטערשיעדען וויא פרינציפיעלע. פיעלע סאַציאַליסטען ריידענעצט ביט פון דער סאַציאַלער רעוואָלוציאָן אזוי וויא אַ מאָל, ניט דעריבער, ווייל זיי גלויב- בען, אז מען וועט קענען איינפיהרען דיא סא- ציאליסטישע געזעלשאַפט אויף אַ פריעדליכען וועג, דורך רעפארמען און אַ ווערטערקאמפף אין פאַרלאַמענטען, זאָגנדרען ווייל זיי דינקען, אז מען קען זיך בעגין אין דער אַנטיסאציאָן פיר דעם סאַציאַליזמוס אַהן צורופען צו גיין אויף דיא באַריקאָדען און אז דיא סאַציאַלע רעוואָל- ציאָן וועט ממילא קומען, ווען נאָר עס וועט האַלטען ביי דער דורכפיהרונג פון דעם גרונד- פונקט פון סאַציאַליזמוס — דיא אַבשאַפונג פון פּריוואַט־אייגענטום אויף דיא פּראָדוקצאָנס- מיטעל.

דיא סאַציאַלע רעוואָלוציאָן איז אַ היסטאָרי- שע נויטווענדיגקייט, סיינען דיא קאָפיטאַליס- טען וועלען ווערען מלאכים און וועלען אליין אָפגעבען דיא לענדער, מינען, פאַבריקען א. ז. ו. צום כלל, צו דער נאַציאָן. מען דארף טאַקע זיין אַ טרוימער, אום צו גלויבען אין דעם. אזעל- כע טרוימערס געפינען זיך יעדענפאַלס ניט צווישען ערנסטע סאַציאַליסטען, אפילו ניט צווישען דיא יעניגע, וועלכע זיינען שוין ווירק- ליך פערקראַכטען צו ווייט מיט זייער „עוואָל- ציאָן.“ קיין פערנינפטיגער מענטש וועט ניט זאָ- גען, אז בעפעל איז ניט אזוי פראַקטיש וויא פערנשטיין, אדער זינל געד וויא זשאַרעס, ענריקאָ פעררי וויא טוראַטי. בעפעל, דער אַר- גאַניזאַטאָר, דער גרעסטער און פעהיגסטער פיהרער פון דער דייטשער סאַציאַל־דעמאָקראַ- טיע זייט איהר אויפקומען — ער איז גאָר אַ „מיסטישער טרוימער“, און עדוואַרד בערנשטיין וועלכער איז אייגענטליך שטענדיג געווען אַ בוך־מענטש און האט זיך קיינמאַל ניט אויסגע- צייכענט אפילו אין דיא פעהאָנדלונגען פון דיא

גען!.. דאָ האָט מאַקס נאָרדוי ווידער איבערגע- טראָפּען דיא מאַס מיט זיינע צו אלגעמיינע פראָזען. ווען מען זאָל איהם אַ פרעג טהאָן, אויב ער האָלט, אז ביסמארק איז געווען דער פאַסטער פון וויסענשאַפטליכען סאַציאַליזמוס, וועט ער העכסט וואַהרשיינליך ענטפערען, אז גיין.

פון קארל מאַרקס'עס לעהרע האַלט ער איר בערהויפט ווייניג. מיט אַ לייכטע האַרץ און נאָך לייכטערען געדאַנקען ערקלערט ער: „מען גלויבט שוין מעהר ניט אין דער תורה פון קארל מאַרקס. קיינע פון זיינע נביאות זיינען ניט מקוים געוואָרען. דיא אַרימע זיינען ניט געוואָ- רען אַרימער, נאָר פארקעהרט זייער לאַנגע האָט זיך פערבעסערט. דיא שרעקליכע עקאָנאָמישע קריזיסען זיינען ניט עפּטער, זאָגנדרען זעלטענער וויא פריהער. זייערע פערוויסטונגען ווערען אלץ מעהר און מעהר בעשרענקט.“

אָבער אָפגעזעהען דערפון, וואָס דינעזע נביאות זיינען נאָר ניט דער עיקר פון קארל מאַרקס'עס „קאָפיטאַל“, פערנעסט מאַקס נאָרדוי אזא וויכטיגען פונקט, דאָס וויא פיעל דיא לאַנג פון דיא אַרבייטער האָט זיך ניט פערבעסערט — און אלץ, וויא ער גיט עס אַליין צו, דורך דעם קאמפף פון דיא „טרוימערס“, דיא רעוואָלוציאָ- נערע אָדער מאַרקסיסטישע סאַציאַליסטען — איז דיא פערבעסערונג דאָך ניט פראָפאַרציאָנעל צו דעם ריעזיגען פאַרטשריט אין אינדוסטריע און לעבענס־עקוועמליכקייט. דיא אַרבייטער האָבען געוויס פראַפּיטירט דורך דעם אלגעמיי- נעם פראַגרעס און וועלען זיכער ווייטער אויך פראַפּיטירען מיט יעדען ווייטערען פאַרטשריט פון וויסענשאַפטען און טעכניק; אָבער זייער לאַ- גע בלייבט דאָך אַ טרויעריגע און אונטערטעניגע, זייער עקזיסטענץ בלייבט דאָך אַ קלעגליכע און אונזיכערע, און זיא וועט שטענדיג אזוי בליי- בען זאָ לאַנג דיא מיטעל פון פראָדוקצאָן וועלען לייענען אין דיא הענד פון פּריוואַט־פּערזאָנען, זאָ לאַנג דיא קאָפיטאַליסטישע אָרדנונג וועט אַר- האַלטען.

ווען מיר זאָלען אָננעהמען, אז קארל מאַרקס האָט אַ טעות געמאַכט אין זיינע אויסרעכנונגען וועגען פעריאָדישע קריזיסען אין אינדוסטריע, ווייל ער האָט ניט פאַראַויסגעזעהען דיא ענט- שטעהונג און ענטוויקלונג פון גרויסע טראַסטס, וועלכע בעשרענקען דיא שלעכטע רעזולטאַטען פון דער פרייער קאָנקורענץ — הייסט עס נאָך אויף קיין פאַל ניט, אז זיינע לעהרען וועגען מעהרוערטא אין קלאַסענקאמפף זיינען ניט

שאפען דיא קאפיטאליסטישע סיסטעם, און טאקע ביר חזקה, דאס הייסט דורך א רעוואלוציאן, נאכדעם מען וועט איהר אונטערגראבען, אונטערמינירען מיט אזעלכע סאציאלע רעפארמען, וועלכע עס וועט מעגליך זיין ארויסצורייסען ביי חיה הערשער, דיא קאפיטאליסטען, אויף א זארגענאנטען פריעדליכען וועג, דורך סאציאליסטישע פראפאגאנדע און אגיטאציען. פאליטיקוס.

קאנגרעסען פון דער סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי — ער זאל זיין דער פראקטישער פיהרער!...

דער אמת איז — אן אמת וואס מאקס נאָר דוי זעהט ניט אָדער האָט איינפאך פערשוויגען — אז ביידע פליגלען פון דער סאציאל-דעמאָקראטיע שטעלען פאָר געוויסע טאקטישע ריכטונגען אין דער גרויסער סאציאליסטישער ארבעט, וועלכע וועט פריהער אָדער שפעטער אָב

דער פערקויף פון אן אפעטיט

פון פאול לאפראג; איבערגעזעט פון א. דאָ ב. י.

צווייטער טהייל

וואָלף. ארום דריי אזויגער ביי טאָג פלעגט ער מאכען א גאנץ לאנגען שפאציר, אום אויפצורלעבען אביסעל זיין איבערגעשטאפטען בויך. אגב איז דאָס געווען איינער פון דיא פונקטען פון זיין קאנטראקט. צום אבענד צו פלעגט זיין מאָנען ווידער אָנגעפילט ווערען אזוי, אז ער פלעגט אריינפאלען וויא איין א הינהער-פלעט.

דאָר, ניט אכטענדיג אויף דעם אלעם, האָט דער שטארקער געבוי פון זיין בויערשען קערפער איבערוועלטטיגט דיזען אָנשטאָפונגען; און ציירטענווייז, אוועקטראָגענדיג זיך אויף דיא פליגלען פון פערענדיגען, פון וועלכע דיא ארימקייט האָט איהם פריהער פערזויבט, פלעגט ער זיך אויספורצען מעשה פראנט און ארומשפאצירען מיט מידלעך.

— נאָך אלעמען ביז איך הפנים ניט מעהר, וויא א ווערדע-זעקעלע אָדער וויא א גאנץ, וועלכע מען שטאָפט צוליעב איהרע פעטע לעבער-ליך און גריבענס, האָט ער צו זיך געזאָגט, איך ווייס ניט דעם טעם פון פליישען און און דיא וויינען, וועלכע איך מוז פערדייען פאר מיין ארבייט — געבער נאָך מיט וואָס איז מיין לאַגע ערגער וויא פון יענע לייט, וועלכע האָבען פערלאָרען דעם געפיהל פון גערוד? ביי מיר וועט דאָס נאָר געדויערן א פינף יאָהר, דערפאר וועל איך אין דער צייט פון דער געזאָאונגענער ארבייט מיט מיין מאָנען ניט נאָר זיין בעפרייט פון דער ארבייט פון קיינען און

יא וועלט זאָגט א ווערדע טיף: אלעס איז ישעהן וואָס איז ניי. אין אגב פאנג פון זיין נייעם סאָרט לעבען האָט זיך עמיל דעטויש געפיהלט גאנץ צופריעדען. יעדען פריהמאָרגען, ארום 10



אזער, אזוי וויא א גלויביגער וואָס ווערט בע-זוכט פון אן איבערנאטירליכע קראפט, אזוי פלעגט ער שפירען וויא עס רוקען זיך אריין אין זיין מאָנען פערשידענע פליישען און געטרענקע, וועלכע ער האָט גאָר ניט געגעסען און ניט גע-טרונקען און וואָס זייער טעם און ריח ער האָט גאָר ניט געפיהלט, הגם ער איז געווען געזאָאונ-גען זיי צו פערדייהען. זיין מאָנען פלעגט אָנגעד-פילט ווערען דורך אזא מין געהיימיניספאלע אָפּעראציען וויא דיא, דורך וועלכער דיא היילי-גע בתולה מאריע איז בעפרוכטעט געוואָרען און האָט געשאַנקען דער וועלט א קלייניקעם יעזוס. דיא מאָהלציימען, וועלכע ער פלעגט אין זיך אריין נעמען דורך זיין בעליהבית'ס מויל אין גאָרגעל, פלעגען געדויערען א צוויי שטונדען. נאכהער פלעגט ער אָפּשלאָפען עטליכע שטונדען מיט א שווערען קאָפּ און מאטע גליעדער, פער-דייענדיג לאַנגזאָם און מ.ט. גרויס מאטערנים דיא פליישען און דיא וויינען, וועלכע דער הערר זייער האָט געשלאָנגען אזוי וויא א

— איך וועל גיין אויף געיעג, באהערען ריי מענדיג, אקערען מיין פעלד; דאן וועט מיין מאַר גען צוריק געווינען זיין אמאליגע קראפט און איך וועל שוין וויא עס איז אריבער שלעפען דיא שווערע משא, וואָס מיין ארבייט־געבער האָט אויף מיר ארויפגעלייגט.

דעמאָש האָט דאָרום איינגעהאלטען דעם יצר הרע און האָט פערגרעסערט דיא קערפערליכע איפונגען און גימנאסטיק. אָבער וואָס מעהר ער האָט בעפעסטיגט זיין מאָגען און פערשטאַרקט זיין פערדייאונגס־קראַפט, אַלץ מעהר האָט זיין פעל הבית פערגרעסערט דיא מאָס פון שפיין, וועלכע ער פלעגט אריינשלינגען.

דער נאטאָריש האָט אויסגע'שרכט'ן פאר דעמאָש'ן א יונגע פרוי, ניט קיין מיאוסע, פון א גאנץ בעל־הבית'ישע פאמיליע, און מיט א גאנץ היבשען נדן. ווען דיא פונקטען פון דעם הייראטס־אָפּמאַך זיינען געווען צוגעגרייט, האָט מען דיא פערקנאָסטע פאַר באַרגעשטעלט איינער דעם צווייטען.

עמיל איז ערשינען א פערקאָמטער, א פער פוצטער, שיינענדיג מיט גרויסע האָפּנונגען. אין דער צוקונפֿט האָט זיך איהם געמאָהלט, אַז ער איז א פערמעגליכער לאַנד אייגענטימער, גיט אכטונג אויף זיינע אייגענע פעלדער און אויף זיינע אייגענע סטאָדעס.

נאָר גראדע איז דאָס געווען אין דער צייט, אַז זיינער דריי ביי טאָג, ווען זיין בעל־הבית האָט אריין געהאקט אין זיין מאָגען דעם לעצטען ביר סען פון זיין רעזיזגע שערה. געוועהנליך פלעגט ער לאָזען צייט זיין לויז־שקלאָוו דאָס צו פערדייען. אָבער דעם מאָל האָט עמיל נאָך ניט צייט געהאט אריינצוגיין צו זיין צוקינפטיגער שוויי גער אינזאָלל, וויא ער האָט דערפיהלט, אַז זיין מאָגען ווערט ווידער בעלעסטיגט, אָנגעשטאַפט איבער אַ ניעס. דיא אורזאכע איז געווען, וואָס זיין בעל־הבית האָט עפּים געהאט א גרויסע־ער גערניס דעם טאָג, און זייענדיג אין א ווילדען צושטאַנד, האָט ער מיט א שרעקליכע רציחה זיך אוועק געזעצט פרעסען און זויפען, אום צו פערטרייבען זיין כעס. דיא ביסען און דיא פולע גלעזער וויין, וועלכע ער האָט געשלונגען, זיינען געפליוגען איינע נאָך דיא אנדערע מיט אַזא אונגעהויערע שנעלקייט, אזוי וויא זיי וואָלטען זיך געשפּיגלט אין צוהל־כעיס ווער וועמען עס וועט אריבער יאָגען.

דער אַרימער עמיל האָט דאָס שוין מעהר

פון דער ערנידעריגענדער דאנה, וואו נעהמט מען יעדען טאָג ברויט צו שטילען דעם הונגע, זאָנדערן וועל נאָך קענען אָפּשפּאַרען יעדען יאָהר צעהן אָדער אפילו צוואנציג טויזענד פראנק. הלעפען, אַז דיא ארבייטער, וועלכע זיינען אַפּער אורטהיילט זייער לעבען לאַנג צו געצוואונגענע ארבייט אין דיא מינען און פאבריקען, וואָלטען מיר מקנא געווען מיין גורל.

אַט אויף אזא מין ארט האָט ער פרובירט צו פערוהיגען זיך, פערגלייכענדיג זיין ארבייט מיט דער ארבייט פון דיא לויז־שקלאָווען. ער פלעגט זיך טרויסטען מיט דעם געדאנק, אַז זיין שקלאָ ווערדיי איז ניט אויף אימער און אַז ווען זיא וועט זיך ענדיגען, וועט ער האָבען אָנגעקליעבען א היבשע סומע, וועלכע וועט איהם געבען דיא מעגליכקייט צו לעבען וויא אַ בורזשא, גאָר גיט אַרבייטענדיג.

אָבער ניט דיא קערפערליכע איפונגען אויף דער פרייער לופט, אויף ניט דיא געשלעכטליכע תאוה, צו וועלכע ער האָט זיך איבערגעגעבען, האָט ער ניט אָפּגעהאלטען, אַז דיא סיסטעמאטישע אָנשטאַפונג פון זיין מאָגען זאָל ניט ווירקען שלעכט אויף זיין אייזערנעם געזונד.

ער האָט אָנגעפאַנגען צו ליידען פון פערשטאַפונג, זיין מאָגען איז געוואָרען וואָס ווייטער פוילער און שוואכער און זיין געמיטה מעלאַנכאָלישער.

דער נאטאָריש, אין וועמענס אָפּים דער קאָנטראַקט איז געמאכט געוואָרען און פון וועמען ער פלעגט בעקומען זיין מאָנאטליכע גע־האַלט, האָט איהם זעהער שטאַרק אויסגערעדט און אפילו אָנגעזידעלט פאר זיינע צו אָפטע הירליאנקעס גאנצע נעכט אין א געזעלשאפט פון נאסען־פרויען. דיא צו אָפטע געשלעכטליכע פערבינדונגען, האָט דער נאטאָריש גע'טענה'עט, מאכען טעמפ זיין מאָגען און שוואכען אָפּ דיא פערדייאונגס־קראַפט, וועלכע ער האָט פערקויפט און דאריבער בעלאנגט דאָס שוין מעהר ניט צו איהם. ער דארף איין מאָל פאר אלע מאָל פערשטיין, האָט דער נאטאָריש פילאָזאָפירט, אַז ער איז ניט מעהר וויא אַ באַטראַק, אַ דאָרפֿס־ארבייטער, וועלכען מען דינגט אָפּ אויפ'ן יאָהר און וועמען עס איז ניט ערלויבט צו געפרויכען זיין צייט אָדער זיין קראַפט וויא עס פערגלויסט זיך איהם.

אויב אזוי, האָט זיך עמיל בעטראכט, וועט ער גאָר חתונה האָבען און אָנהייבען צו פיהרען אַ דאַרפֿישען לעבען.

אלמעכטיגען בעל־הבית, האָט מען איהם ארויס־געלאָזען פריי.

עמיל'ס מאַגען־ארבייט איז אזוי געוואָרען וואָס א טאָג אלץ שווערער און שמערצפאָלער. דער פרעסער פלעגט מאַכען סעודות פיער, פינף מאָל אין מעת לעת און פיעלע מאָל אין טאָג פלעגט ער זיך אַנזויפען וויא א חזיר. עמיל האָט אָנגעפאנגען צו בעראטחען זיך מיט דאָקטוירים, נעהמען פערשיעדענע ברעך מיטעל, וויא דיא אלטע רוימער; אָבער אומזיסט! יעדעס מאָל וואָס ער האָט אויסגעליידיגט דעם מאַגען, האָט דער פייניגער זיינער איהם אָנגעשטאָפט איבער אַ נייעס. זיין לעבען איז געוואָרען אונערטרעגליך. ער פלעגט איהם כאַפען צום ברעכען, ווען ער בלעגט זעהען שפיין, זאָגאר ברויט.

דער עקעל וואָס דיא איבערזעטיגטע און קריינקליכע פיהלען צו דער גאנצער וועלט, צו אלעם וואָס לעבט, רוישט, בע־וועגט זיך, איז אריין אין עמיל'ס נשמה. ער האָט געוויכט דיא געזעלשאַפט פון מענשען אין זייערע וואָהנונגען. ער האָט געוואָהנט איינ־זאם, ארומגערינגעלט מיט וויסטע פערלער, שפּאָר צירענדיג נאָר ביי נאכט, אום ניט צו פענגענען וועלכע ניט איז לעבעדיגע בעשעפעניס. טאָג און נאכט האָט ער געהאלטען אין איין פערדייען דיא געוואלדיגע סעודות פון זיין ארבייטס־געבער.

דיא מורא פאר'ן הונגער, דעם געטרייען חבר פון זיין יוגענד, האָט איהם אָפגעהאלטען פון ברעכען דעם קאנטראַקט. אָבער ער האָט זיך געהאלטען פאר פערלאָרען און וואָלט גערן אַ פאר טעג זיין אַהן ברויט אַנשטאט דיא שרעק־ליכע ארבייט אימער צו פערדייען פערעמדע שפיין.

איין מאָל האָט ער זיך אוועקגעלאָזען צום נאָטאָריוס מיט דעם בעשלוס צו מאַכען אַן ענדע פון דעם קאנטראַקט; אָבער דער נאָטאָריוס האָט איהם אויפ'ן שטעל ערקלעהרט, אז דאָס איז אַן אונמעגליכע זאך. ער איז מחויב צו ליידען נאָך דריי יאָהר, אפילו ווען דאָס זאָל איהם טוידטען מוז ער דאָס אריבערטראָגען ביז'ן ענדע אום איהם אַ ביסעל צו טרייסטען, האָט דער נאָטאָר ריוס צוגעזעצט:

— איהר בעקלאַגט זיך, וואָרום איהר זייט ארונטער צו אַזא שטופע, צו זיין ניט מעהר וויא א פערדייאונגס־אפאָראַט; אָבער וואָס זיינען דיא אלע וועלכע ארבייטען אום צו פערדייען זייער לעבענס מיטעל, אויב ניט דאָס זעלבע וואָס איהר? זיי אויך, אזוי וויא איהר, אום צו

ניט געקענט אריבערטראָגען. עס האָט איהם אָנגעהויבען צו שפּארען אין דיא זייטען און אונטער'ן הארצען, ער האָט געפיהלט, אז אָט פלאצט זיין בויך. ער האָט זיך אראָפגעלאָזען אין אַן ארם־שטוב, פון זיין גאנצען קערפער איז ארויס אַן איין קאלטער און שטינקענדער שווייס. אַ חלשות־דיגע ניט־גוטקייט האָט איהם איבער־וועלט־יגט, אז ער האָט שוין מעהר ניט געקענט אויסהאלטען. אָננעהמענדיג זיך מיט דיא לעצטע כוחות, האָט ער זיך אַ לאָז געטהאָן פון זאָל, נאָר אויף דיא טרעפּ האָט ער אויסגעבראָכען אלעם וואָס זיין ארבייט־געבער האָט געשלאָגען.

אָבער וואָס מעהר ער האָט אויסגעליידיגט זיין מאַגען אַלץ מעהר האָט דער ווילדער פרע־סער, זיין בעל־הבית, געהאלטען אין איין שטאָד פען דעם מאַגען פון זיין לויז־שקלאָוו.

דער אונגליקליכער עמיל האָט פערשפּרייט איבער'ן גאנצען הויז אזא שמייז און אַ שלעכטען גערוד — אז ער האָט געמוזט, צו זיין גרויסער שאַנדע, ארויסשלעפען זיך אין גאס און אויפגע־בען אלע זיינע פלענער וועגען הייראטהע.

אן אנדערס מאָל איז זיך זיין בעל־הבית גע־זעסען, זיך געשטאָפט מיט מינדלען און פערטרוני־קען מיט אַ טייערן און שווערען שפּאנישען וויין. בעת מעשה איז עמיל געווען אין אַ צירק און האָט זיך פערטיעפט אין קוקען אויף פערד. מיט אַמאָל איז איהם געוואָרען ניט גוט, אז ער האָט געפיהלט אז ער גייט אראָפּפון־זינען. איין־זיין פערצווייפונג האָט ער אָנגעהויבען שטויסען דיא דערבייאַגע מענער, רייסען דיא קליידער פון דיא פרויען, און ווען אַ פאָליסמאן איז צו איהם צוגעלאָפען, האָט ער איהם דערלאַנגט אַ פאָטש. מען האָט איהם דאָן אוועקגעשלעפט אין דער פאָליציי, וואו ער האָט זיך אַביסעל אויסגעניכ־טערט פון דיא וויין, וואָס זיין בעל־הבית האָט געטרונקען.

אויף מאָרגען, ווען מען האָט איהם געבראכט פאר'ן ריכטער, האָט ער צו זיך געזאָגט: "וואָלט האָטש מיין בעל־הבית ניט אָנהויבען איבער אַ נייעס צו שיכור'ען." אָבער דאָס האָט גראדע געטראָפען. דער גערוד פון דיא וויינען, וועלכער האָט ארויפגעשלאָגען פון זיין מאַגען, האָט איהם ווידער איינגע־שיכור'ט און ער האָט אָנגעהויבען צו זידלען דעם ריכטער פאר אלע אַנוועזענדע אין געריכט. דערפאר האָט מען איהם פעראור־טהיילט אויף צוויי יאָהר געפּענגניס. אָבער אין אַ פאָר טעג ארום, דורך דיא ווירקונג פון זיין

מיט פערצווייפֿלונג האָט ער בעמערקט, וויא זיין לעבענסקראפט זינקט מיט אן אונגעהויערער שנעלקייט; ער איז אזוי אויסגעדראָרט געוואָרען, אז דיא הויט איז געהאַנגען אויף זיינע ביינער. דיא שפיין, וועלכע ער פלעגט פערדייען, האָט איהם ניט גענעהרט; אין געגענטהיל, עס האָט בלויז צושטערט זיין קערפער, איבערלאָזענדיג נאָך זיך א טעמפּען געפיהל פון הונגער און קאַפּצווייטאַגען וועלכע פלעגען איהם שיעור ניט צושטעלן מאכען.

אין דער צייט, ווען ער האָט אזוי צוועקלאָז ארום געוואנדערט איבער דיא גאַסען, איז זיך זיין בעל־הבית, דער פריידענס־לומטיגער פרע־כער, געזעסען און האָט געגעסען און געטרונקען, אריינשטאַפּענדיג אין עמיל'ס מאָגען מאַר סען שפיין, שווער וויא בליי.

— אַה! וואָס פאַר אונגליק! האָט עמיל צו זיך געזאָגט, וואָלט האָטש מיין קערפער, וואָס ווערט געפייניגט פון אזעלכע יסורים און וואָס אלץ איז איהם אזוי עקעלהאפט, וואָלט ער האָטש אויפגעהערט צו ליידען; אָבער דער תליון וועמען איך האָב פערקויפט מעהר וויא מיין נשמה, לייגט אויף מיר ארויף ארבייט גאר אָהן רחמנות. מעהר וויא דער טוירט וועט מיך ניט בעפרייען פון מיינע יסורים!...

ווייל דער פון דיא שמערצען און אויסגעמאַ־טערט פון לעבען האָט ער זיך אַלץ געטהאָן צום טייך. דאָס וואסער האָט איהם צוגעצויגען און ער איז אַהין אריינגעשפּרונגען. מען האָט איהם אָבער גלייך ארויסגעשלעפט און געבראכט צו זיין וואָהנונג וואו ער האָט זיך אַביסעל בע־רוהיגט פון דער קאַלטער וואנע וואָס ער האָט געהאַט.

אויף מאָרגען איז צו איהם געקומען א געזונטער קערל מיט אַ בריעה פון זיין בעל־הבית, אין דיעזען האָט מען איהם אָנגעזאָגט דיא בשורה, אז פון היינט אָן ביז צום ענדע פון זייער קאַנטראַקט, וועט ער זיין אונטער דער אויפזיכט פון דיעזען קערל.

— יאָרל! האָט זיך צו איהם גראָב געווענ־דעט דער געזונטער חבר־מאן, זייט וויסען, אז איך בין אייער אויפזעהער, מעהר זאָלט איהר מיר ניט מאכען אזוינע קונצען! איהר פלעגנט שוין ניט מעהר צו זיך אליין, איהר האָט פער־קויפט אייער אַפעטיט, פאַר וועלכען איהר האָט שוין אָפּגענומען אַכט און פערציג טויזענדער, דאָרום מוזט איהר לעבען און האָט קיין רעכט ניט זיך צו טויטען. ווען אַ שטייגער איהר נעהמט

בעקומען דיא נויטיגע לעבענסמיטעל, זיינען ארונטער צו דער שטופע, צו זיין נישט מעהר וויא אַ מאַשין צו שאַפען פראָפּיטען פאַר אנדער רע. דער ארבייטער איז דיא האנד וואָס שמידט, קלאַפט, האמערט, זעגט, מעכט, גראַבט, וועבט; דער זינגער איז דיא האלז וואָס קלינגט, סווי־טשעט, גיט ארויס טרעלען, לאָזט אַרויס נאָטען; א. ז. ו. א. ז. ו. דיינקט איהר, אז דיא אָנגער־שטעלטע אין מיין אָפּפּיס געברויכען זייער איי־גענעם שכל אָדער טראכטען איבער דיא פאַפּיר דען, וועלכע זיי האָבען צו איבערשרייבען? גאָר ניט! דענקען דאָס איז ניט זייער געשעפט, ניט אויף דעם זיינען זיי דאָ אָנגעשטעלט. זיי זיינען דאָ נישט מעהר, וויא פינגער צו שמירען אויפ'ן פאַפּיער. זיי האָבען צו טאָן אין מיין קאַנטאָר צעהן אָדער צוועלף שטונדען אן ארבייט, וועלכע פערשאפט זיי גאנץ וועניג פערגעניגען, פער־קעהרט, זיי קריענען פון דעם קאַפּ־שמערצען, שלעכטע מאָגענס און מערידען. אויף דער נאכט נעהמען זיי נאָך מיט זיך ארבייט צו ענדיגען, אום צו פערדיענען מעהר מיט עטליכע גראשען, מיט וואָס צו בעצאָהלען פאַר זייער וואָהנונג. היינט בעטראכט נאָר אליין, יונגער־מאן, דיעזע יונגע לייט ליידען אזוי גוט וויא איהר, פון דעםטוועגען קען זיך איינער פון זיי ניט בעריהר מען, אז ער קריענט אין אַ יאָהר דאָס וואָס איהר קריענט אין איין מאָנאַט פאַר אייער פערדיי־אונגס־ארבייט.

— עס איז זעהר טרויעריג, שרעקליך טרוי־עריג! איך האָב אפילו ניט דיא טרויסט צו גלוי־בען אז איך בין דער אונגליקליכסטער פון אלע שטערפליכע.

— נעהמט זיך אריין גוט אין אייער קאַפּ פאַלגענדע ווארהייט: דער ארעכער מענטש עקזיס־טירט נישט מעהר פאַר זיך אליין אין אונזער ציוויליזירטער געזעלשאפט, נאָר פאַר דעם קאַ־פיטאַליסט וועלכער שטעלט איהם צו ארבייטען, ווען עס פערגלויכט זיך איהם אָדער וואו ער דאַרף אויסנוצען יענעם'ס גליעדער.

עמיל איז ארויס פון נאָטאַריוס'עס קאַנטאָר אַ נידערגעשלאָגענער. ער האָט גענומען אַרומ־וואַנדערען איבער דיא גאַסען וויא אין דער צייט, ווען דער שרעקליכער הונגער האָט געשניטען זיינע גידערס. אָבער קיין מאָל האָט ער זיך נישט געפיהלט אזוי אונגליקליך וויא אצינד. אין דער געגענווארט האָט ער ניט געהאַט קיין שום פריידע, און אין דער צוקונפט האָט ער פאַר זיך ניט געזעהען קיין ישום האָפּנונג. פול

איהם צווינגען צו מאכען א לאנגען שפאציר איבער דיא פֿעלדער אום צו צוגרייטען א פריה מארגענדיגען אפעטיט פאר זיין בעל־הבית. ביז טאג, זייענדיג אנגעשטאפט ביז'ן האלץ, פלעגט עמיל וועלען אויסציהען זיך אויפ'ן רוקען און ליגען אזוי אונטעוועגליך א פאָאר שעה, אָבער דער אויפזעהער פלעגט איהם מיט געוואלד טרייבן בען אין וועג אריין, אום בעסער צו פערדייען דיא שפיז און צו גרייטען ווייטער א פרישען און שטארקען אפעטיט פאר'ן ארבייטס־געבער. צייטענווייז פלעגט דאָך עמיל אנהויבען צו מאַכען ספאנדאלען.

— בריקע זיך נאָר ניט, מיין תכשית! פלעגט דער אויפזעהער שטרענג אויסרופען ביי דעם ער שטען צייכען פון אונגעהאָרצאמקייט. זיי ווירטען מיט וועמען דוא האָסט צו טהאָן, איך בין פיעל געזינטער פון דיר, טאָ היט זיך, אז דוא זאָלסט נישט קריגען גע'מזיק'ט! דוא זעהסט דאָ האב איך ביי זיך א צייגנים פון א דאָקטאָר, א בעפעהל פון דער פאָליציי, און דעם ריכטערס ערלויבנים, אַלע מאַכערייען וועלכע מען דארף, אום אריין צו וואַפענן דיר אין דולחויז פון שאַר רענטאָן!

אין א שעהנעם פריה מארגען האָט זיין בעל הבית אויפגעפרעסען אן אנבייסען וואס איז גע'ווען משונה'דיגער וויא געוועהנליך. ער האָט גע'חליאָפּעט שיסלען מיט פיש'דיק, האָט געשפארט פערשיעדענע געריכטען פון פיש, פלייש און פערנ מיט מאקאָראָנעס. עמיל האָט דערהיילט אז ער ווערט א צושטעטערטער. ער האָט אפגעשלאָפּען א פאָאר שעה אזוי וויא א גע'הרג'עטער, ביז דער וועכטער האָט איהם מיט געוואלד אראפ' געשלעפּט פון בעט, אוועק געשטעלט אויף דיא פיס און אוועק געטריבען צו מאכען דעם פאר געשריעבענעם שפאציר גאנג אום זיך צו ערלייכטערען פון דיא געוואלטיגע פערנ פון אונז פערדייעטע שפיז, וואס זיינען געלעגען אין זיין מאָגען וויא א שווערער שטיין. ער האָט זיך גע'שלעפּט ביי דער זייט פון דעם אויפזעהער מיט גרויס מארטערנים. ווען זיי האָבען זיך פערקיר רעוועט אויף א געוויסען וועג, האָבען זיי זיך אַנגעשטויסען אן א חברה מענער און פרויען, וועלכע האָבען געהאלטען אין איין ריידען און לאַכען. ש... איז געשטאנען אין מיטען, פרעהליכער פון אַלעמען. זיין גראָבער געלעכטער האָט גע'קלונגען וויא א טרובע.

— וואס פאר א האמסקע פרעהליכקייט! — האָט בעמערקט איינער פון דער חברה. — וואלט ווער געגלויבט אז אָט ריעזע חיה האָט זיך שיער ניט אויפגעבראכט מיט אזוי פיעל שפיז,

זיך דעם לעבען, וואָס וואָלט געוואָרען פון אונז זער בעל הבית? דיזער טהייעהער מאן, ברויכט ער דען ניט פערדייען וואָס ער עסט? עס איז ניטאָ קיין אנדער אויסגאנג: זיין בויך מוז רוהען, דערפאר מוז אייערער ארבייטען. איך ווארן אייך, אז וויא נאָר איהר וועט פרובירען צו טוידטען זיך, וועל איך אייך איינשפארען אין א שטייג אזוי וויא א משוגענעם. אזא בעפעהל האָב איך געקראָ גען. נאָר נאָך אַלעמען דארפט איהר זיך ניט אזוי אפּעסען דיא האַרץ. איהר וועט ניט אַלט ווערען פון אייער ארבייט. איך האָב שוין אויפגעפאָסט אויף צוויי חברה לייט פאר אייך, און זיי האָבען זיך שנעל אָפּגעטראָגען אויף יענער וועלט, וואו מען ברויכט נאָר ניט עסען. נאָר בעטראַכט, וואָס פאר אַ מיין געפעהרליכער פרעסער אונזער בעל הבית'ל איז, צו אַלדע שוואַרץ יאהר! וואָס מעהר ער פרעסט, אַלץ אַ גרעסערן אפּעטיט קרינט ער. און וואָס קימערט דאָס איהם? ער פיהלט זיך גאנץ גוט, ער האָט דאָך פון דעם ניט קיין בויך ווייטאָג. ער שפארט אזוי לאַנג, ביז דיא פערדייהונגס־מאָשין וועלכע ער קויפט, פלאַטצט!

— הייבט דאָס, אזמיראז בעשערט צושטאָר פון אַנשטאָפּונג! אָט דאָס איז מיין צור קונפּט! האָט עמיל אויסגעשריען מיט שרעק. יעצט האָט זיך פאר דעם אונגליקליכען אַנגעפאנגען אַ נייער אַרט לעבען. ביי יעצט איז ער געווען אזוי וויא אַ בעל מלאכה, וואָס אַרבייט ביי זיך אין דער היים פאר דעם פאָבריק קאנט, האָבענדיג אַ שאָטען פון פרייהייט, אָבער פון דעם טאָג אָן איז ער געוואָרען אזוי וויא דער פראָלעטאָריער, וועלכער איז פערשפארט אין זיין ארבייט געבער'ס פאָבריק אונטער דער אויפזיכט פון אַ פאָרמאָן.

זייענדיג איבערוועלטטיגט פון זיין בעל־הבית'ס געוואלדיג גרויסע סעודות, האָט ער אויפגעגעבען דיא שפאצירען, וועלכע לויט דעם קאנטראַקט, ער האָט געדארפט מאכען יעדען טאָג, און פלעגט פערברענגען טעג און נעכט ליגענדיג אויסגעצויגען, אַראָפּ קריכענדיג נאָר אום צו ערפיללען דיא נויטווענדיגע פהיזיאָלאָגישע בע'דירפניסע.

דער אויפזעהער אָבער, וועמען מען האָט געשיקט אַכטונג צו געבען, אז עמיל זאָל אָפּהירטען שטרענג אַללע פונקטען פון דעם קאנטראַקט האָט אָנגעהויבען צו זאָרגען, אז אפילו ניט אַ רגע פון דער טהייערער צייט, וואָס עמיל האָט פערקויפט, זאָל געהן אין ניוועז. וויא נאָר טאָג פלעגט ער אַראָפּ שלעפען עמיל'ן פון בעט און

יונג! דו חזיר! דו פרעסער! דו האָסט מיך גע-
פייניגט, האָסט שוין פיעלע אומגעפראכט מיט
א שמערצפאלען טויט און דו זוכסט נאָך מער
אָפּפער! גענוג! דיין לעצטער מאָהלצייט איז
געקומען.....

איידער ש... האָט זיך ארומגעקוקט, האָט
איהם עמיל אריינגעשאַכען א קויל אין בויך. דער
פרעסער איז אנידער געפאלען וויא א שטיין.

דענקענדיג אז ער איז טויט, איז עמיל אוועק
אין דער פּאָליציי און האָט דארט דערזעהלט
דיא גאנצע געשיכטע. דער קאָמיסאר האָט גע-
מיינט אז ער האָט צו טהון מיט א מושגענעם,
אפער באלד איז געקומען צו לויפן דער אויפ-
זעהער און האָט בעשטעטיגט עמיל'ס רייד.

אין עטליכע וואָכען ארום האָט זיך ש...
אויסגעהיילט פון זיין וואונד און האָט זיך גענו-
מען איבער א נייעם צו זיינע גוואלטיגע סעודות.

עמיל דעטוש איז איינגעשפארט געווארען
אין שארענטאן, וואו מען האָט איהם מכבד גע-
ווען מיט א שפּרייטבאד און א צוואנגסדיק דער-
פאר וואס ער האָט פערקויפט זיין אפעטיט.

ע נ ד ע

א גרום צו דער „ארבייטער וועלט“

מיט א הערצליכע פריידע בעגריפעס, „דיא
צוקונפט פרעסס פערעריישען“ דעם נייען קעמ-
פפער אין דיא רייזען פון אידישען פראָלע
טאָריאַט, דעם עהרליכען און מוטהיגען אָרגאַן
פון דיא פּעראייניגטע אידישע געווערקשאפטען
— „דיא ארבייטער וועלט“, וועלכע דערמאנט
וויסליך אָן דיא געוועזענע „ארבייטער צייטונג“
מיר ווינשען דעם בעסטען ערפאלג דיא פּעראיי-
ניגטע אידישע געווערקשאפטען אין זייער נאָכ-
לער אונטערנעמונג. אזא צייטונג וויא דיא
„ארבייטער וועלט“ איז אן ערפּדעהליכע ער-
שיינונג און פּערדיענט דיא מאָראַלע און פינאַנ-
ציעלע שטיצע פון אלע סאָציאַליסטען און אויפ-
געהערטע ארבייטער. מיר זיינען זיכער, אז
דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ וועלען אויך
אויפנעמען מיט פריידע דיעזען אָרגאַן, וואָס
שטרעבט צו אָרגאַניזירען און אויפצוקלערען
דיא אידישע ארבייטער. לאָמיר האָפען, אז דיע-
זע צייטונג וועט אויפלעבען דיא אידישע אר-
בייטער בעוועגונג און פריינגען האַרמאָניע צווי-
שען דיא קרעפטע, וועלכע זיינען צוטהיילט און
פיינדליך געוואָרען. דורך פּרשיעדענע צווייט-
טיגקייטען אין דער פּערגאַנגענהייט.

וואָס וואָלט געווען צופיעל פאר צעהן פויערער,
וואָס האָבען דריי טעג נאָך אנאנד געהונגערט?
דער אנפליק פון זיין לוסטיגען און איבער-
גליקליכען בעל הבית האָט שרעקליך אויפגע-
בראכט עמיל'ן. דורכשטופענדיג זיך דורך דיא
מענגע, האָט ער זיך א וואָרג געטון צו זיין
הערר'ס פיס. מיט א ביטערען געוויין האָט ער
אויסדערזעהלט פון דיא צרות, וואָס ער שטעהט
אויס, און האָט געבעטען רחמים צו בעפרייען
איהם פון זיין אבשוייליכער שקלאפּעריי. ער האָט
פּערשפראכען אומצוקעהרען דאס גאנצע געלד
צוריק וואָס ער האָט געקראגען פיר דער גאנצער
צייט, נור ער זאָל איהם טהון דיא טובה, בע-
פרייען איהם פון פּערדייען דיא שפייז פון אן
אנדערען.

— וואָס וויל דער משוגענער? — האָט
ש... א געשריי געטון, אבשטויסענדיג איהם
מיט'ן פוס.

דער אויפזעהער האָט גלייך א האפ געטון
דעם אינגליקליכען פאר'ן קאלנער, האָט איהם א
הויב געטון פון דער ערד און אוועק געשלעפט
איבער פיעלע פּעלדער, קומענדיג אין זייער
וואָהנונג האָט ער איהם מכבד געווען מיט א
היבישע פארציע קלעפ.

— דאס, גלויב איך, וועט דיר אויסלערנען
וויא אזוי צו בעאנרוהיגען אונזער ברויט גע-
בער!

עמיל איז געבליעבען ליגען שטיל וויא א
געבונדענע קעלפּל.

* * *

אפער צייטענווייז טרעפט אויך אז א בהמה
ווערט אויפגערייצט.

— איך האָב געהאַרעוועט, — האָט ער צו
זיך געזאגט, — איך האָב געליטען, אום אנאנד
דערער זאָל קענען געניסען, האָב אלעס אריבער
געטראָגען. ענדליך אז איך האָב שוין דערפיהלט
דאס מיינע כחות געהן אויס, האָב איך געווינט,
זיך געבעטען! דערפאר האָב איך נאָך געקראָגען
קלעפ... איך פיהל, אז דער טויט איז שוין
נאָהענט. שטעה אויף! זיי מוטהיג. עס איז שוין
סיי וויא ניטאָ וואָס אנצירועהרען.

אנשכור'ענדיג דעם אויפזעהער איז ער
ארויס געלאָפּען און זיך א לאָז געטון צו זיין
פייניגער אין הויז.

לוסטיג, צופריעדען און לעבעדיג האָט זיך
ש... געקליעבען צו זעטען זיך צום טיש. א
שרעק האָט איהם אנגעכאפט, וויא ער האָט דער-
זעהען עמיל'ן מיט דיא צופאטעלטע האָר, מיט
וויילדע בליקען, מיט א פיסטאָל צונויפגעדריקט
אין האַנד.

— ראטעוועט! טויט מיך ניט!

— די פייגלינג! די נידערטרעכטיגער

אידען אין רוססלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאג

פון אלכסנדר הארקאווי

ד ר י ט ע ס ק א פ י ט ע 5.

דיא בענעהמונג פון רוססישע העררשער געגען אידען פון 16טען יאָהר — הונדערט ביז ענדע 18טען.

איוואן גראַזני (דער שרעקליכער). — דמיטרי דער ערסטער. — מיכאאיל פיאָדאָראָוויטש. — אלעקסעי מיכאילאָוויטש. — פיאָדאָר אלעקסיעוויטש. — פעטער דער גרויסער. — עקאָטערינאַ דיא ערסטע. — פעטער דער צווייטער. — אַננאַ יאַכאָנאָוונאַ. — עליזאַבעטאַ פעטראָוונאַ. — עקאָטערינאַ דיא צווייטע.

אויפ'ן טהראָן האָט ער ערלויבט אידען צו קומען און האַנדלען, אָבנאָהאַל דאָס איז געווען געגען דעם ווילען פון דיא באַיאַרען, וועלכע האָבען גע- האָט אַ גרויסע דעה אין לאַנד.

דיא צייט פון דיא דמיטריס (עס זיינען גע- ווען צוויי רוססישע העררשער מיט'ן נאָמען דמיט- רי) איז מערקווירדיג פערבונדען מיט אידען. דיעזע העררשער זיינען ניט געווען קיין אמת'ע נאכפאלגער פון רוסישען טהראָן, זיי האָבען ניט געשטאַמט פון דער צאָרסקער פאַמיליע און יע- דער פון זיי ווערט דעריבער אין דער רוסישער געשיכטע אָנגערופען „זושעדמיטרי“, דאָס הייסט: „פאלשער דמיטרי.“ נאָך דעם טויט פון איוואן גראַזני זיינען פון איהם געבליעבען צוויי זיהן, איינער מיט'ן נאָמען פיאָדאָר און איינער דמיטרי. דיזער דמיטרי איז אומגעבראַכט גע- וואָרען; מען דענקט, אז באָריס גאָדונאָוו, אי- וואַן'ס פערטרויסטער און מעכטיגסטער האַפמאַן, האָט איהם געלאָזען טויטען. אייניגע יאָהר נאָך פיאָדאָר'ס טויט האָט זיך בעוועיזען אַ פערזאָן מיט'ן נאָמען אַטערפיעווען, וועלכער האָט זיך אויס- געגעבען פיר דמיטרי, דעם ריכטיגען נאכפאלגער פון טהראָן, און ער האָט אזוי שטאַרק געוויקט אויף דאָס פאָלק, דאָס מען האָט איהם געקרוינט אלס צאַר. ער האָט אָבער ניט לאַנג געהערשט, דען אין אַ יאָהר נאָך זיין בעשטייגען דעם טהראָן האָט מען איהם ערמאָרדעט. נאָך אַטערפיעווען'ס ערמאָרדונג האָט זיך וויעדער בעוועיזען אַ מאַן, וועלכער האָט זיך אויסגעגעבען פיר דעם אמת'ן

יעזער קאפיטעל פאַנגט אָן מיט דער צייט פון דעם צאַר איוואן גראַז- ני, וועלכער האָט רע- גירט פון 1534 ביז 1581. ווען מען בערע- כענט וואָס פיר אַ טייל וועל דיזער גרויזאמער



הערשער פון דיא רוסען איז געווען, קען מען זיך פאַרשטעלען, וואָס פיר אַ שטעלונג ער האָט גע- קענט געהען געגען אידען. אלס סיגזומנד, דער קעניג פון פוילען, האָט אין 1549 פערלאנגט פון איהם ער זאָל דיא אידען פון ליטא ערלויבען צו האַנדלען אין זיין לאַנד לויט דעם אָפמאַך, וועל- כער האָט עקזיסטירט פון ופריהער, האָט ער דע- רויף געענטפערט: „דאָס? חלילה! דיזעזע מענ- שען, וועלכע האָבען געלעסטערט אונזער משיח און האָבען אין מיין לאַנד פערקויפט דיא סם- המות בלעטער (טאַפאָק) — זאָלען האַנדלען ביי מיר אין לאַנד? דאָס וועט ניט געשעהען! איך קען דיזעזעס פאָלק ניט ליידען!“ ווען ער האָט איינ- גענומען דיא שטאָרט פאָלאָצק (אין יאָהר 1563), האָט מען אויף זיין בעפעהל אלע אידען, וועלכע האָבען זיך דארטען געפונען, מענער, פרויען און קינדער, אריינגעוואָרפען אין טייל דווינאַ...

פון איוואַן'ס צייטען ביז דער הערשאפט פון דמיטרי דעם ערסטען (1606 — 1605) האָבען אי- דען ניט געמאָרט ארויפשטעלען אַ פוס אויף דעם באַדען פון רוסלאַנד. ווען דמיטרי איז ארויף

מיכאילאָוויטש, האָט אין זיינעם אַ בעריכט איז
בער רוסלאַנד געשריעבן: „קיינ איד, אויך קיין
רוימישער קאטחאליק ווערט אונטער זיי (דיא
רוסען) גערולדעט. זיי שיינען פיר דיעזע ביידע
צו האָבען אַ בעזאָנדערען האָס.“ (**)

אָלס דער אַטאַמאַ (קאָזאַקען גענעראַל) כמעטליצקי, וועל-
כער האָט רעפּעלירט געגען פּוילען, האָט אין
1554 זיך און זיינע אנהענגער געוואָלט שטעלען
אונטער דעם שוין פון רוסלאַנד, האָט זיי צאָר
אַלעקסי מיכאילאָוויץ ניט געוואָלט אָננעמען
סיידען זיי זאָלען געבען אַ שבועה אויף אייניגע
פונקטען, פון וועלכע דער דריטער האָט געלוי-
טעט: „קיינע אידען אונטער זיך צו דולדען און
ניט אָנצוועהען; ווען זיי דערוועהן אַ אידען,
זאָלען זיי איהם נאָכשפּאַנירען; אויך דאָס ווער
עס קויפט עטוואָס פון אַ אידען, זאָל פיר צוויי
מאַנאַט זיין צוריקגעהאַלטען פון דיא רוישישע
קירכען.“

פּיאָדאָר אַנעקסיעוויטש, וועלכער האָט רע-
גירט פון 1676 ביז 1682, האָט אַרויסגעגעבן אַ
געזעץ, לויט וועלכען אידען האָבען ניט געמאָרט
קומען פון סמאָלענסק אין מאָסקוואַ.

פּעטער דער גרויסער (1725 — 1682) האָט
אויך געהאט אַ פּאַראָרטהייל געגען אידען און
ער האָט זיי ניט גערולדעט. „איד“ און „גנב“
האָבען ביי איהם געהאט דיא זעלביגע בעדיי-
טונג. דער דייטשער שריפטשטעלער קארל יוליוס
וועבער זאָגט אין זיין „דעמאָקריטאָס“ אין דעם
ארטיקל איבער רוסלאַנד: „נאָך יעצט גילט
דעם רוישישען ערצפּאָטערס פּעטערס וואָרט:
„איד ברויכע קיינע יודען אין מיינעם שטאַטע,
יעדער מיינער רוסען איזט יודע גענוג.“

אין פערבינדונג מיט אידען ווערט פון פער-
טער'ן ערצעהלט פאָלגענדע געשיכטע. איינמאָל,
אַלס ער איז געווען אין אַמסטערדאַם, האָט דער
בירגערמייסטער פון דיעזער שטאָט אויף דעם
פערלאַנג פון דיא אידען איהם געבעטען ער זאָל
זיי ערלויבען צו האַנדלען אין רוסלאַנד. אויף
דיעזע ביטע האָט איהם פּעטער געענטפערט:
„מיין הערר וויסטען,“ (אזוי האָט געהייסען דער
בירגערמייסטער) „איד קען דיא איהען און איד
קען מיינע רוסען: נאָך איז ניט געקומען דיא
צייט דיא אידען צו ערלויבען זיך צו בעזעצען
אין מיין לאַנד. זאָגט זיי אין מיין נאָמען, דאָס

פריני, איוואן גראַזני'ס זון, און האָט רוסלאַנד
אויפגערוערט נאָך מעהר וויא דער ערסטער
פאָלשער דמיטרי. לויט דעם בעריהמטען פּוילי-
שען היסטאָריקער ניעמעצוויטש איז דער צוויי-
טער פאָלשער דמיטרי געווען אַ איד!*)

נאָך דער צייט פון דיא דמיטרים און אידען
וועדער פערפאָמען געוואָרען צו זיין אין רוס-
לאַנד, און דיעזער פערפאָט האָט אָנגעהאַלטען
ביז דער רעגירונגס-צייט פון עקאטערינאַ דער
צווייטער. אין דעם יאָהר 1610, נאָך דעם טויט
פון דעם צווייטען דמיטרי, האָבען דיא זיעבען
רוסישע באַיאָרען, וואָס האָבען געפיהרט דאָס
לאַנד, אין אַן אַבמאָד מיט פּוילען אריינגעשריע-
בען אַ פונקט, „דאָס דיא פאָליאקען זאָלען מיט
זיך ניט בריינגען קיין איין אידען, סיי א סוחר,
סיי ניט קיין סוחר.“ ווען מיכאיל פּיאָדאָר-
אָוויטש, דער ערסטער צאָר פון דער פאָמיליע ראָ-
מאַנאָו, איז אַרויף אויפ'ן טהראָן (ער האָט רע-
גירט פון 1613 ביז 1645) האָבען איהם דיא פאָ-
יאָרען דערמאָהנט אַלע צרות, וואָס דער ערסטער
דמיטרי האָט זיי אָנגעטהאָן און זיי האָבען אויך
אריינגערעכענט פיר אַן אונפערציייהליכעם פער-
רעכען, „וואָס ער האָט מיט זיך געבראכט דיא
אידען דיא גאָטעס-מערדער (פּאָגאָאָבייצי“ און
האָט דאָדורף מחלל געווען דיא קדושה.“

צאָר אַלעקסי מיכאילאָוויטש (1645 —
1676) האָט פעשטימט אַ טויט-שטראָף פיר יעדע-
דען, וואָס פערפיהרט אַ קריסטען צום יודענטהום.
אין דעם יאָהר 1650 האָט ער ענטזאָגט דיא ביטע
פון דעם קעניג פון פּוילען, וועלכער האָט פער-
לאַנגט פיר זיינע אידישע אונטערטהאָנען דאָס
רעכט אריינצוקומען און האַנדלען אין רוסלאַנד.
ווען דיעזער צאָר האָט איינגענומען דיא שטאָט
מאָהילעוו און האָט דיא בירגער פון דער שטאָט
געגעבען אַ שריפט פון פּרווילעגיען (אין 1564),
האָט ער אין דיעזער שריפט אריינגעשטעלט אַ
פונקט, „אז אין מאָהילעוו זאָלען אידען ניט טאָ-
רען וואוינען און ניט פערוויילען; פון דיא איד-
שע הייזער און הויפּען זאָל אַ העלפט, אַוועקגע-
געבען ווערען צום שטאָטראטה און אַ העלפט
זאָל זיין פיר אַלע בעאַמטער, וועלכע מיר וועלען
אַהער שיקען אונז צו דיענען און צו ערפילען אונ-
זער בעפעהל.“

גראַף קאַרלייל, דער געזאַנדטער פון דעם ענג-
לישען קעניג טשאַרלז דעם צווייטען צו אַלעקסי

(**) באַדענשאַטין, „טייטשרעדענדער העברעיס“,
פראנקפורט אונד לייפציג 1756, טהייל 1, זייט
148.

(*) יצחק בער לעווינזאָהן, אַפס דמום, וואראשא,
1884, ז. 20, אַנמערקונג.

ווייטער זאל מען זיי מעהר ניט אריינלאזען; מען זאל זיי גוט ווארענען וועגען דיעזען בעפעהל און מען זאל אנטאגען, אז זיי זאלען זיך דערפון ניט מאכען. ניטוויסענדיג, און ווען מען שיקט זיי ארויס, זאל מען גוט אכטונג געבען זיי זאלען מיט זיך ניט מיטנעהמען פון רוסלאנד קיין גאל-דענע און זילבערנע מטבעות; און ווען עס געפירט נען זיך ביי אידען אזעלכע מטבעות זאלען דיא רעגירונגס-דעאמטע אויסבייטען זיי אויף קור פער מינצען."

פעטער דער צווייטער (1730 — 1727) האט זיך געציגט מילדער צו אידען, אָבער דאָס איז ניט געווען אזוי פיעל אויס גוטסקייט וויא אויס אינטערעס. אלס דיא אידען זיינען אונטער דער הערשאפט פון עקאטערינא די 1-ע ארויסקעטריבען געווארען פון אוקריינא איז דער האנדעל שטארק געפאלען. אום דיעזע געגענד ניט צו פריינגען צו א קריזיס, האט פעטער אין 1728 אידען געגעבען דיא ערלויבניס צו קומען אין קליין רוסלאנד צו דיא מארקטעג און ירדען צו האנדלען. דיעזע ערלויבניס איז אָבער געווען א פערשענקטע; זיי האָבען נאָר געמעגט האנדלען אן גראָ (האַלסיל), אָבער ניט קליין (ריטיל).

קייזערין אננא יאָגאָנאוונא (1740 — 1730) האט גענומען וועגען אידען דיא זעלבע שטעלונג ווי פעטער דער 2-טע זי האט זיי ערלויבט צו פער-זוכען רוסלאנד מיט דעם צוועק פון האנדלען; אָבער קורץ פאר איהר טויט האט זי א חרטה געהאט אויף דעם און האט געזעצט אין קראפט דאָס אלטע געזעץ אידען אין גאנצען אויסצור-שליסען פון איהר לאנד.

עליזאבעט פּעטראָווא (1761 — 1741) איז געגען אידען געווען הארטער וויא איהרע פאָר-געגנער. אין איינעם פון איהרע שריפטען איבער דיא אידען האט זי געזאגט: „איך וויל ניט קיין גוטס און קיין נוצ פון דיא פיינדע פון קריסטוס" און אין 1742 האט זי ארויסגעגעבען א שטרענגע געס געזעץ געגען אידען בעגלייטעט מיט דיעזע ווערטער: „אזוי פאלד וויא דיעזער בעפעהל קומט אן צו דיא בעאמטע און צום פאלק, זאלען אלע זאפארט זיך נעהמען ארויסצוטרייבען דיא אידען פון אלע שטעט פון קליין-רוסלאנד און גרויס-רוסלאנד, וויא אויף ופון אלע דערפער און בעזעצונגען, ביז איבער'ן גרענעץ פון לאנד; ארויסגעטרייבען זאלען זיי ווערען אלע — סיי מענער סיי פרויען, סיי אַרים סיי רייך; און פון יעצט אן און ווייטער זאלען זיי מעהר אהער ניט

איך דאנק זיי פיר זייער אנפאטען זיך און דאס איך האב מיט זיי מיטלייד, ווען זיי ווילען זיך בעזעצען אין רוסלאנד; דען אָבוואהל זיי זיינען בעוואוסט אלס אזעלכע, וועלכע פעטריגען דיא גאנצע וועלט, האב איך דאך מורא, דאָס ביי מיינע רוסען וועט עס זיי ניט געלינגען."*

עפעס אזוי וויא אלס שטראף פיר דיעזע מיינונג וועגען אידען האט פעטער אליין זוכה געווען געשימפט צו ווערען מיט דעם נאָמען „איד". אלס ער האט זיך גענומען איינצופיהרען רעפארמען אין רוסלאנד — צוויינגען דיא רוסען צו גאלען דיא בערד, אַנטהאן אנדערע קליידער און ז. ו. ז. זיינען פיעלע פון זיינע אונטערטאנען אויף איהם געווארען אויפגעבראכט און האָבען איהם געזוכט מיואס צו מאכען ביי'ן פאלק. זיי האָבען אונטער'ן עולם פערברייטעט א קלאנג, דאָס ער איז ניט דער ריכטיגער פעטער; דאָס דער צאָר פעטער אלעקסיעוויטש איז געשטאָר-בען ערגעץ אויף זיינע רייזען און אנשטאָט איהם איז געקומען אין מאַסקווא א פערשטעל-טער מענש, א איד פון שבת דן (זשידאוויין) אַט קאַליענא דאָנאווא!"

דאך האט זיך אין פעטער'ס צייט געפונען אין מאַסקווא א געלעהרטער אידישער ארצט מיט'ן נאָמען דניאל וואן האדען, וועלכער איז דאָרטען געווען זעהר געאכטעט. רוסישע שריפט-שטעלער ערצעהלען, דאָס דיזער אידישער דאָקט-טאָר האט איינגעפיהרט אין רוסלאנד צו טרינג קען טהעע.**

עקאטערינא דיא ערסטע (1727 — 1725) איז עבענפאלס געווען פיינליך צו אידען. אין דעם יאָהר 1654 האט כמעלניצקי צוריקגע-קעהרט צו רוסלאנד דיא אוקריינא אָדער קליין רוסלאנד (דיא גובערניעס קיעוו, טשערניגאוו, פּאָלטאווא און כאַרקאוו) און דאָדורף זיינען ווי דער פיעלע אידען געקומען אונטער דעם שוין פון רוסלאנד. דעם 14טען מערץ 1727 האט עקאטע-רינא די ערשטע ארויסגעגעבען א בעפעהל, וועלכע האט פערפאטען צו פערפאטען דיא שטייער פון גרענעץ און צאל פון שנאפס צו אידען, און אין צוויי וואָכען ארום האט זי ארויסגעגעבען נאָך א בעפעהל מיט דיעזע ווערטער: „מען זאל אונ-געזאמט ארויסטרייבען פון רוסלאנד אלע אידען, מענער און פרויען, און פון דיעזען טאָג אן און

(* דיעזע געשיכטע האב איך געפונען אין א דויטשער זאמלונג פון געשיכטליכע אַנקעקאטען.

(**) אפס דמיס, ז"ו 21 — 20.

מאָהליעו און פּאָלאַצק און האָט בעשטימט, דאָס אין האַנדעל, פאָד און קונסט זאָלען אידען האָבען גלייכע רעכטע מיט דיא רוסען. אין 1785 איז דיעזע פּרווילעגיע אויך געגעבען געוואָרען צו דיא אידען פון שלאָס און ליפלאַנד.

נאָך גרעסערע רעכטע פון דיעזע האָט דיא קייזערין געגעבען דיא אידען אין דעם יאָהר 1786, ווען זיא האָט בעפאָהלען, דאָס מען זאָל אידען געבען פירגערליכע עמטער און אידישע און קריסטליכע איינוואוינער זאָלען אין אלע שטעט פילדען מאַגיסטראַטען, געריכטסידיינער און ראטסידיינער (דומעס) נאָך דעם פּראָצענט פון דיעזע ביידע בעפעלקערונגען. אין יעדער צייט האָט דיא רוסישע רעגירונג דיא אידען אויך ערלויבט צו וועהלען רבנים, וועלכע זאָלען האָבען דאָס רעכט צו משפּט'ן און זייער אורטטייל זאָל זיין גלייכע אין געוויסע פּראָגען. נאָך דער טהיילונג פון פוילען אין 1793 איז צו רוסלאַנד צוגעגעבען געוואָרען פאָדאליען און א טהייל פון ליטא. דאמאָלס איז ארויס א געזעץ (אין דעם יאָהר 1794) צו נעמען פון אידען די שטעט פיר דאָס רעכטע און פאָדאליען וויא ביי דיא קריסטליכע. אין 1795, ווען פוילען איז צוטיילט געוואָרען צום דריטען מאָהל, איז דאן צו רוסלאַנד אויך איבערגעגאנגען גאנץ ליטא און קורלאַנד. אין דיעזער צווייטער געגענד (קורלאַנד) זיינען שוין אידען געווען פירגער פיר מעהר אלס 200 יאָהר, איבערהויפט אין דער שטאָדט האָזעפאָט. דיא רוסישע רעגירונג האָט דאן ענטשיידען, אז מען זאָל דיא אידען פון דיעזע נייע צוגעקומענע ערטער מאַכען פיר שטעטלישע איינוואוינער (גאָרדאָקיע אָפּיר וואטעלי) און זיא האָט דעם גובערנאָטאר פון פּינסק געגעבען א בעפעהל: „איבערצוועצען דיא אידען פון דיא דערפער אין דיא שטעט, אום זיי זאָלען זיך ניט ארומטרייבען אהין און אהער און בריינגען שאַדען דעם פאָלק; זיי זאָלען זיך נאָר בעשעפטיגען מיט האַנדעל און מלאכות און דאָרף בריינגען נוצען פיר זיך און פיר דיא קריסטליכע איינוואוינער.“ דיעזעס און נאָך ווייטערע געזעצע, וועלכע זיינען געגען אידען ארויס געגעבען געוואָרען אונטער דער רעגירונג צייט פון עקאטערינא די 2טע האָבען געלעגנט דעם פונדאמענט צו דער „זאָגענאָמער“ שטערטאָקסיעד „לאָבטי“ צו דעם בעשרענקטען טעריטאָריום, אין וועלכען אידען איז אין רוסלאַנד ערלויבט צו וואוינען.

דיא ווייטערע געשיכטע אין געכסטע קאפיטלאַנד.

קומען אונטער קיין ענטשולדיגונג און קיין אויסרייד. „עלזאָבעטאָלס האָט צו אידען איז געגאנגען אזוי ווייט, דאָס אין 1749 האָט זיא אויסגעוויזען איהר ליבארעט סאָנטשעו, וועלכער האָט זיא שוין געהאט בעהאַנדעלט זייט 18 יאָהר, ווייל זיא האָט ערפאהרען, דאָס ער איז געווען א איד.“

עקאטערינא דיא צווייטע (1762 — 1796) איז אין דער ערסטער צייט פון איהר רעגירונג אויך ניט געווען בעסער צו דיא אידען, אָפּוואָהל זיא איז געווען א פרוי פון הויכער פילדונג. אין דעם יאָהר 1762, ווען זיא איז ארויף אויף דעם רוסישען טהראָן, האָט זיא געשריעבען: „אלע נאציאָנען זיינען אין מיין לאַנד ווילקאָמען, אויך סער דיא אידען.“ מען דענקט, דאָס עקאטערינא וואָלט אויך דיא אידען געדולדעט, אָבער, דער אלטער רוסישער גייסט, וועלכען זיא האָט רעכט פּעקטירט, איז איהר געשטאנען אין וועג.

דאָך אָבער, אלס אין דעם יאָהר 1769 איז צו רוסלאַנד צוגעגעבען געוואָרען דיא געגענד, וועלכע איז בעקאנט אונטער דעם נאָמען ווייס־רוסלאַנד, וואו אידען האָבען זיך געפונען אין גרויסע מאַסען און וואו זיי האָבען ביז דאן געדאָלט געוויסע רעכטע און פרייהייטען, האָט דיא קייזערין ניט געקענט איינגעהען אויף דעם, אז זיי זאָלען פון דאָרטען אויסגעוויזען ווערען. איהר רעגירונג איז געווען געצוואונגען זיי דאָרט טען צו לאָזען, ווייל זאָנסט וואָלט דער האַנדעל אין יענער געגענד פוילעגלייטען. עס ווערט בעריכט טעט, דאָס עקאטערינא די 2טע האָט געוואָלט די אידען געבען גלייכע רעכטע מיט אלע אנדערע רוסישע אונטערטאָנען, אָבער דער קייזערליכער סענאט האָט איהר אין דעם געשטערט. זיא האָט דעריבער אויפגעהאלטען דאָס אלטע געזעץ, דאָס דיא ווייס־רוסישע אידען זאָלען ניט אריינקומען אין גרויס־רוסלאַנד, און אויף דעם ראַטה פון טישעריינא, דעם גענעראַל גובערנאָטאר נאָט פון ווייס־רוסלאַנד, האָט זיא בעפאָהלען, דאסאנע אידען, וועלכע וואוינען דאָרטען, זאָלען צאָהלען יעדערער א רובעל קאפּפּטייער, און פיר דיעזעס געלד זאָלען זיי איינגעשריעבען ווערען אין דיא געמיינדען.

אין דעם יאָהר 1780 האָט עקאטערינא געגעבען דיא אידען ערלויבנים צו געהערען צו דיא גילדעס פון סוחרים אין דיא צוויי גובערניעס

(*) ערערא, „דיא רוסישע יודען“, ליפציג: 1903, זייטע 12.

וועגען נערווען סיסטעם



רייבען מכה דער
נערווען - סיסטעם
פיר לעזער, וועל-
כע זיינען וועניג
פעקאנט מיט פיר
זאָלאָגיע אין אל-
געמיינעם, איז א
זעהר שווערע און
אונדא נפאָרע

ארפייט. מיט אייער פעסטען ווילען קענט איהר
ניט פעהאנדלען דעם ענין ווי געהעריג איז, וויל
אייך קומט אויס צו קומען אין צוואמענשטויס
מיט אנדערע אָרגאנען און פונקציאָנען פון מענ-
שליכען קערפער, וועלכע זיינען אין גאנצען
פרעמד דעם דורכשניטליכען לעזער. דיא אָרגא-
נען און פונקציאָנען פון דעם מענשליכען קער-
פער זיינען אזוי ענג פערבונדען איינע מיט דיא
אנדערע, אז עס איז כמעט אונמעגליך צו ריידען
וועגען איינע גאנץ בעזונדער און פאָלשטענדיג
אונאפהיינגיג. דער געגענשטאנד איז אָפער
אזוי אינטערעסאנט, אז איך גלויב דאָס עס
לוינט זיך כאַטשע צו מאכען א גאנץ אויבער-
פלעכליכע פעקאנטישאַפט מיט דיעזע העכסטע
וואונדערפאָלע אָרגאנען פון מענשליכען קער-
פער. מענשען ריידען איצטער אזוי אָפט און אזוי
פיעל וועגען „נערווען“ און „נערוועיטעט“,
אָפט מיינענדיג, אז דאָס איז נור א פאנטאָזיע,
אז נערווען זיינען „לאַ היז ולא נברא“ און ס'איז
נור א מין קראנקהייט, רחמנא לצלן, וואָס מען
טרעפט נור ביי ווייבער און משוגעים.

1.

דיא נערווען און דיא נשמה.

דיא נערווען סיסטעם איז דער רוח החיים,
דער בעלעבונגסגייסט, דיא נשמה פון קערפער.
ווען מען זאָל זיך קענען פאָרשטעלען דעם מענש-
ליכען קערפער אָהן נערווען, וואָלט עס מיט זיך
פאָרגעשטעלט א בעזעננגס-לאָזע, פיהלונגס-
לאָזע מאססע פון פלייש און ביינער, וועלכע
וואָלט גאנץ גיך אָנגעפאנגען צו פוילען. אָהן
נערווען וואָלט דאָס הארץ אויפגעהערט זיין אר-
פייט; דיא לונגען — זייערע; דיא נירען —
זייערע; דער לעפער, דער מאָגען, דיא מוסקעלען
— אלע אָרגאנען וואָלטען אויפגעהערט זייערע
פונקציאָנען און פון לעבען וואָלט, נאָטירליך,
גאָר קיין רייד ניט געקענט זיין.

דאָס זיינען דיא נערווען, וועלכע רייצען

אויף, סטימולירען און בעוועגען אלע אנדערע
אָרגאנען פון מענשליכען קערפער צו טהאָן זיין
ערע פונקציאָנען אין א בעשטימטען סדר און
אין א בעשטימטער צייט צו פילדען דערפון
עטוואס הארמאָנישעס, גאנצעס — דעם לעבען.
דיא נערווען סיסטעם — דאס איז די נשמה;
אָפער ניט דיא נשמה, וועגען וועלכע מיר האָפען
אלץ געהערט אין חדר; ס'איז ניט דיא נשמה
וואס איז לויטער רוחניות, א „חלק אלה ממעלה“
— א טהייל פון דעם רבנו של עולם, וועלכע איז
פונקט ווי ער כביכול אונשטערפליך. דיא נער-
ווען-סיסטעם איז ניט קיין רוחניות; עס איז
עטוואָס וואָס האָט א ממשות, וואָס איהר קענט
זעהען מיט אייערע אויגען און טאפען מיט איי-
ערע הענד; עס איז א פשוטער חומר, וויא דיא
אלטע אידישע פילאָזאָפּען וואָלטען זיך אויסגע-
דריקט. מיט דעם טויט פון מענשען שטארבען
דיא נערווען אויך. שטעלט זיך פאָר, אז פון
מענשליכען קערפער האָט מען צוגענומען דיא
פלייש און ביינער, דיא אינגעווייד — אלעס
אויסער דיא נערווען, דאן וואָלט נאָך אלץ גע-
פליבען דיא פאָרמע פון א מענשען; עס וואָלט
געפליעבען א מענש אזוי וויא אויסגעשטריקט
פון באוועל, למשל, דען ס'איז ניטאָ קיין אָרגאן
אין מענשליכען קערפער, וועלכער זאָל ניט זיין
פול מיט נערווען.

2.

גרויע און ווייסע נערווען-שטאָף.

דיא נערווען-סיסטעם איז געמאכט פון
צווייערליי מאטעריאלען: (1) דיא גרויע; (2) דיא
ווייסע. זיי אונטערשיידען זיך איינע פון דיא
אנדערע אין אַנאַטאָמיש אי פיזיאלאָגיש, ד. ה.
סאי אין זייער געבוי און סאי אין זייער ארפייט,
אין זייער פונקציאָן. דער גרויער מאטעריאל בע-
שטעהט פון צעלען, פון ספעציעלע נערוועלען,
וואו דיא נערווען קראפט ווערט ענטוויקעלט.
דער ווייסער מאטעריאל איז אזא מין פערדי-
ארטיגער געוועב. אין דיעזע נערוועפערס ווערט
ניט ענטוויקעלט קיין נערווען-קראפט; זייער
עובדא איז צוואמען צופינדען איין אָרגאן מיט
דעם אנדערען, איין טהייל פון קערפער מיט
דעם צווייטען; אריפער צו פיהרען דיא ענט-
וויקעלטע נערווען-קראפט פון דעם גרויען מא-
טעריאל אין אלע טהיילען פון קערפער, וואו דיי-
זע קראפט איז נויטהייג.

דער גרויער מאטעריאל פון דיא נערווען

און דערפאר ווערען זיי טאקע אָנגערופען (1) צום צענטער-פיהרענדע נערווען און (2) פון צענטער-פיהרענדע נערווען.

דיא ערסטע ווערען אויך אָנגערופען "פיהר-לונגס-נערווען", ווייל זיי פיהלען דיא איינ-דריקע פון דער אויסערער וועלט און פריינגען דיעזען פיהלען צום צענטער; דיא צווייטע ווע-

רען אויך געריר-פען „פעווע-גונגס נערווען" ווייל דורך זיי ווערען געשיקט דיא בעפעהלע פון דעם צענטער צו פעווע-גען, צו טהאן וואס עס איז מיט א געווי-סען אָרגאן.

לאָמיר עס קלערען מיט א ביישפיל: יעד מאנד גיט אייך א שטאָך מיט א נאָדעל און אייך א פא-אויסען דיא האנד. וואס האָט דאָ פאר-סירט? אָט וואָס האָט פאר-סירט: דיא נערווען-פערזאנלעך, וועלכע געפינען זיך איבער'ן גאנצן קערפער, האבען בעקור מען איין איינ-דרוק אויף דעם פלאץ וואו דיא נאָדעל האָט א שטאָך געטאָן. זיי האָבען דעם איינדרוק ארי-פער גע-

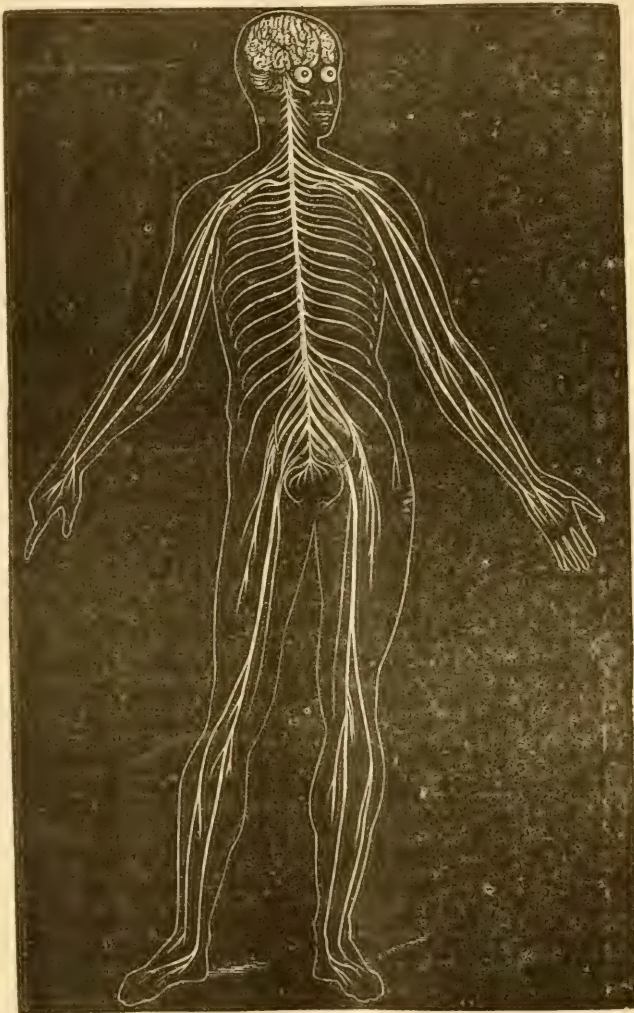
סיסטעם קען דארום גאנץ גוט פערגליכען ווער-רען צו א "פאוער-האוז", וואו דיא עלעקטרי-ציסטע ווערט ענטוויקעלט; דער ווייסער מא-טעריאל — צו דיא דראַפט, וועלכע פיהרען דיא עלעקטערישע קראפט פון דיא "פאוער-האוז" צו דיא מאשין. דיעזער פערגלייך איז אויך פאר-סענד דערפאר, וואָס דער ווייסער מאטעריאל

ציהט זיך ווירק-ליך וויא פערזאנלעך ליך אדער דראַ-טען איבער'ן גאנצען מענש-ליכען קערפער. דיא נערוועלע-לען פיהרען נערו-צענטערען אזעל-כע פלעמער אדער סטאנציעס וואו נערווען קראפט ווערט פראדוצירט; דיא ווייסע נערווע-פערזאנלעך דיע-נען, לאמיר זא-גען, אלס טעלע-גראפישע דרא-טען וועלכע פיה-רען איינדרוקע פון דער אויסע-רער וועלט צו דיא נערוועלע-טערען און אויך צו פיהרען בע-פעהלע, אויב מען קען זיך אזוי אויסדרוקען פון דיא נערו-צענטערען צו אלע אָרגאנען פון קערפער.

3.

צום צענטער-פיהרענדע און פון צענטער-פיהרענדע פיהרענדע

פיג. נומ. 1 — דיא נערווען פון מענשליכען קערפער.



וויא מיר האָבען געזעהען, האָבען דיא נערו-פערזאנלעך דיא דאָפעלטע עוכדא — צו פיהרען איינדרוקע, וואָס זיי בעקומען פון דער אויסע-רער וועלט צו דיא נערוצענטערען און צוריק צו פיהרען בעפעהלע פון דיא צענטערען צו דיא פערשיידענע טהיילען פון מענשליכען קערפער,

שיקט צום צענטער, וואו ער האָט ערוועקט שמערצען; אייך האָט דערפיהלט דעם וועהמא-גלייך נאָכדעם איז ארויסגעשיקט געוואָרען א בעפעהל פון צענטער, אז אייך זאָלט צונאָכען איינער האנד פון יענעם פלאטץ, וואו אייך קענט נאך קריענען אזעלכע שמערצליכע אָנאנע-

קומען דיא איינדריקע פון דער אויסערער וועלט און פיהרען עס צו דעם גרויען שטאף, וואס גע- פינט זיך אין דעם רוקען-מארך. דער גרויער שטאף אין דעם רוקען איז אלזא, אויב מען קען זיך אזוי אויסדרוקען, דיא ערסטע סטאנציע. פון דאָרטען ווערען דיא איינדריקע געשיקט צו דיא הויפט סטאנציע, צו דעם פיהלונגס צענטער אין דיא געהירען.

דיא פון צענטער-פיהרענדע נערווען קריגען וויערע בעפעהלע פון דעם בעוועגונגס-צענטער אין דיא געהירען; ווערען פון דאָרטען געשיקט צום רוקען-מארך; פון רוקען-מארך דורך דיא בעוועגונגס-פעדימלעך אין דיא געמישטע נער- ווען צו דיא מוסקעלען. ווען איינער פון דיא גע- מיישטע נערווען זאך איבערגעשיקטען ווערען, וועט איהר אין יענעם טהייל פערלירען אי דיא קראפט פון בעוועגונג אי דאָס פיהלען. איהר וועט ניט פיהלען דעם שמערץ פון א שטאף, ווייל דיא נערווען-פעדימלעך וואס פיהרען דיעזען איינדרוק צום צענטער זיינען איבערגעריסען גע- וואָרען; צוליבע דיעזעלבע אורזאכע וועט איהר אויך ניט צוכאפען אייער האנד, ווייל דיא נערו- פעדימלעך וואס פיהרען דיא בעפעהלען פון צענטער זיינען איבערגעריסען. עס איז אקוראט וויא מען קען ניט שיקען א טעלעגראמע, ווען דיא טעלעגראפע דאָטען זיינען איבערגעשני- טען.

דיא נערווען ווערען געמישט נאָכדעם וויא זיי קומען ארויס פון דעם רוקען-מארך. דאָרטען זיינען דיא פיהלונגס-נערווען און דיא בעווע- גונגס-נערווען אָפגעזונדערט איינע פון דיא אנ- דערע, און געהען זיך אין פערשיעדענע טראק- טען. דיא בעוועגונגס-נערווען געהען פון אויפן אראָפ, פון דעם בעוועגונגס-צענטער אין דיא געהירען צו דעם רוקען-מארך און פון דאָרטען צו דיא אָרגאנען; זיי געפינען זיך אין דיא פראָנט-טהיילען פון דעם רוקען-מארך. דיא פיה- לונגס-נערווען געהען פון אונטען ארויף; זיי פאנגען זיך אָן אין דיא פערשיעדענע אָרגאנען, גרייפן דעם רוקען-מארך און דורך איהם צום צענטער פון פיהלען אין דיא געהירען; זיי געהען דורך דיא הינטערסטע טהיילען פון דעם רוקען- מארך.

5.

דער רוקען-מארך.

דער רוקען-מארך איז א לאנגער ציילנדער- שער אָרגאן, וועלכער איז אויפן פערבונדען מיט דיא געהירען און ענדיגט זיך אונטען אין אזא מין דינע עקעלע, וועלכע בעשטעהט פון גרויען מאטעריאל. ער בעשטעהט אייגענטליך פון איין און דרייסיג שטיקלעך, וועלכע זיינען אָפגע אזוי ענג געפלאַכטען און געמישט איינע

נעהמע איינדריקע. דיא מוסקעלען זיינען גע- פראכט געוואָרען אין בעוועגונג — איהר האָט אייער האנד צוגענומען.

דאָך זיינען דיא נעמען "בעוועגונגס-נער- ווען" און "פיהלונגס-נערווען" ניט גענוי ווי- סענשאַטליך, ווייל דיעזע נערווען האָבען אויך אנדערע פונקציאָנען אויסער בעוועגונג און אוי- סער פיהלען. מיר וועלען זיי דאָרום בעסער אָנ- רופען צום צענטער-פיהרענדע נערווען און פון צענטער-פיהרענדע נערווען.

דיא צום צענטער-פיהרענדע נערווען בעק- מען (1) דיא איינדריקע פון אַלגעמיינען פיה- לען, ווי שמערצען, היטץ, קעלט א. ז. ו. (2) דיא איינדריקע פון ספעציעלען פיהלען, ווי טאָפען, דרוק אין דיא חושים; זעהען, הערען א. ז. ו. (3) זיי סטימולירען דיא נערווען וואס האָבען צו טהאָן מיט רעפּלעקסיווע טהעטיגקייט — דאָס הייסט: טהעטיגקייט אָהן דעם פעיאָוסטיוון, אונאָפּהענגיג פון דעם שכל.

דיא צענטער-פיהרענדע נערווען האָבען דיא עובדא: (1) צו פריינגען מוסקלען אין בעוועגונג — בעוועגונגס-נערווען; (2) צו סטימולירען דיא אָרגאנען, וואס האָבען דיא ארבייט צו פראָדוציר- רען געוויסע פליסיגקייטען אין קערפער;* (3) האָבען צו טהון מיט דער נאהרונג; (4) האָבען א צוריק האַלטערע ווירקונג אויף דיא אָרגאנען, ווען אזא ווירקונג איז נויטיג.

4.

דיא צווייערליי נערווען זיינען געמישט איי- נע מיט דיא אַנדערע.

מיר האָבען דאָ גערעדט וועגען דיא צום צענטער פיהרענדע און פון צענטער פיה- רענדע נערווען. מען דארף אָבער ניט זיין אוי- טער דעם פאלשען איינדרוק, אז עס זיינען דאָ צוויי רייען אדער סעקטס פון נערווען. אנאמאָר מיש איי דאָ נור איין נערו אויף דיעזע פיידע פונקציאָנען. יעדער נעץ פיהרט איינדריקע צום צענטער און בעפעהלע פון צענטער. יעדערער פון דיעזע נערווען איז געמישט. ער בעשטעהט פון פעדימלעך וועלכע פיהרען צום צענטער און פער דימלעך וואס פיהרען פון צענטער. דיא נערווען זיינען אזוי ווי שטריקלעך, וועלכע זיינען גע- פלאַכטען פון צווייערליי פעדימלעך.

דיא צום-צענטער-פיהרענדע נערווען בע-

(* איהר זעהט צ. ב. ש. ווי איינער עסט א גע- זאָלענע אדער זייערע זאך. דער איינדרוק ווערט גלייך געשיקט צום צענטער. פון צענטער ווערט גלייך געשיקט א בעפעהל צו די אָרגאנען, וועלכע פראָדוציר- רען די שפייטען און זיי פאנגען אָן צו פראָדוצירען דיעזע פליסיגקייט—בוי אויך לויפט שפייטען פון מויל.

בריינגען דיא אימפולסען פון דיא געהירען צו יענע אָרגאנען אין קיין פעוועגונג וועט מעהר ניט זיין. ווען איינער צ. ב. ווערט פאראללירט אזוי, אז ער קען ניט פיהלען און פעוועגען מיט דעם אונטערסטען טהייל פון קערפער, איז עס א פעווייז, אז דער רוקען-מארך איז אין א געדוויסען פלאטץ, אויף זיין גאנצע גרעס און פרויקטיוו, ענטוועדער פערזאנלעך געווארען. אָדער פערניכטעט געווארען דורך א קראנקהייט. אויב נור דער פיהלען פון א בעשטימטען טהייל פון קערפער איז פערשוואנדען אָדער געענדערט געווארען, וועהרענד דיא פעוועגונגען זיינען נאָרמאל, וועט עס הייסען אז דיא פערזאנלעך דונג אָדער דיא קראנקהייט ליגעט אין דיא היינטערשטע טהיילען פון א בעשטימטען פלאטץ אין רוקען-מארך; פערקעהרט, אויב נור די בעשטימטע זיינען געווען, וועט עס נאָרמאל — וועט עס הייסען, אז דיא קראנקהייט ליגעט אין דעם פראָנט טהייל פון דעם רוקען-מארך.

6.

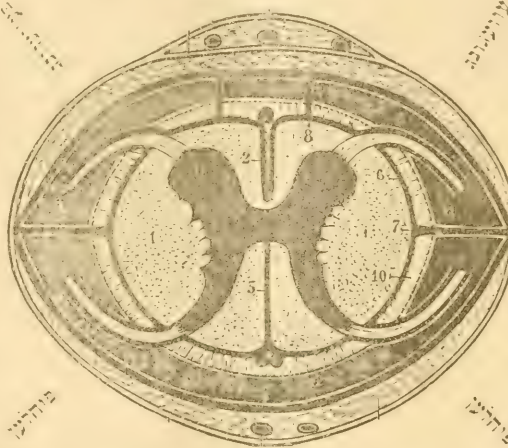
דיא רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייט פון דעם רוקען-מארך.

אונטער א רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייט ווערט פערשטאָ גען אזא טהעטיגקייט, וועלכע ווערט געטראָגן אונטערגעניג פון ווייזלעך, אונטערגעניג פון שכל, דיא געהירען האָבן מיט זיי ניט צו טהאָן. עס איז דער רוקען-מארך, וואו דיעזע טהעטיגקייטען ווערען ענטוויקעלט. ביי אנדערע חיות זיינען דיא רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייטען פיעל מעהר וויא ביי מענשען, ווייל ביי מענשען איז דער רוקען-מארך מעהר אונטערגע-וואָרפען. אונטער דיא אָפֿעהרעשאפט פון דיא געהירען.

לאָמיר עס אילוסטרירען מיט א ביישפּיעל: איחר שלאָפֿט. יעמאנד קיצעלט אייך אין פּיאָטע און איחר רוקט אָפֿ, נאָך אלץ שלאָפֿענדיג, דיא פוס. דאָס איז א רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייט; דאָס ווערט געטראָגן אָהנע איחר זאָלט דערפון וויסען אָדער דאָס וועלען. אויפ'ן סטריט איז גליטציג, איחר געהט און איחר האַלט ביין פאלען; איחר בייגט זיך אָפֿ און זיט, שטעלט אויס אייערע הענד, געווינט אייער גלייכגע-וויכט און פאלט ניט — דאָס איז אויך א רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייט.

מיט דיא אנדערע, אז זיי פילדען איין גאנצעס. דער רוקען-מארך ליגעט אין דעם קאנאל פון דיא רוקען-פּיינער, וועלכע פילדען צוואמען דעם רוקען-פּיינער. דער רוקען-מארך איז פון זיבצעהן ביז אכטצעהן צאָל לאנג; דיא ברייט און דיא גרעס זיינען ניט איבעראל גלייך.

פון דעם רוקען-מארך געהען ארויס איין און דרייסיג פאָאָר נערווען, וועלכע ווערען פער-צווייגט און פערנאנדער געשפרייט איבער'ן גאנצען קערפער. דיעזע נערווען זיינען געמיינט מיט נאָכדעם ווי זיי געהען ארויס פון רוקען-מארך, אָפֿער אין דעם רוקען-מארך גופא, ווי עס איז שוין געווען געזאָגט אויפֿען, געהען זיי אין פעזונדערע טראקטען: דיא נערווען פון פעוועגונג אין פאָרענט; דיא נערווען פון פיהלען היינטער.



דער מאטעריאל פון דעם רוקען מארד בע-שטעהט פון פינטלאך פון ווייכע נערווע-דימלאך און פון גרויע נערוועלעך. דער רוקען מארד איז אלץ דאָרם ניט נור, אום אריבערצופיהרען נערווען קראפט, זאנדערן אויך געוויסערמאסען א נערוועלעך, וואו נערווען-קראפט ווערט פראָדוצירט.

דיא הויפט פונקציאָן פון דעם רוקען-מארך איז אלס פערמיטלעך צווישען דיא נערווען און

דיא געהירען. אָהן דעם רוקען-מארך וואָלט געדען אונמעגליך פיר דיא צום צענטער-פיהרענדיקע נערווען צו בריינגען דיא איינדריקע וואָס זיי פערקומען צו דיא געהירען; אָהן איחר וואָלט אויך געווען אונמעגליך פיר דיא פון צענטער-פיהרענדיקע נערווען צו פיהרען דיא נערוואימפולסען פון צענטער צו דיא פערשיידענע אָרגאנען פון קערפער. אום דיעזע פערמיטלעך אָפֿען קענען שטאטפונדען איז נויטהיג, אז דער רוקען-מארך זאָל זיך געפינען אין א פאָל-שטענדיג געזונדען צושטאנד. אויב דער רוקען-מארך איז אין א געוויסען פלאטץ פערניכטעט, דאן וועלען דיא צום-צענטער-פיהרענדיקע נערווען, וועלכע געפינען זיך נידעריגער פון יענעם פלאץ ניט קענען פיהרען דיא איינדריקע צו דיא געהירען און איחר וועט ניט מעהר פיהלען; דיא פון צענטער פיהרענדיקע נערווען וועלען ניט קענען

קייטען, וועלכע איהר קענט בשום אופן ניט קאנטראלירען. דארוויין דערצהעלט פון זיך, אז ער האט אמאל פרובירט אָנשפארען זיין שטערן אן דיא גלעזערנע וואנט פון א שטייג, וואו אַ שלאנג איז געלעגען. ער האט געוואוסט, אז ער איז פאָלשטענדיג זיכער אז דיא שלאנג קען איהם גאָר נישט טהון. אבער אזוי שנעל וויא דיא שלאנג האט זיך געטהון אַ וואָרף אין זיין ריכטונג, איז ער אָפגעשפרונגען צוריק און קיין אנשטערנענונג פון זיין ווילען האט איהם ניט גע- קענט העלפֿען.

אויסער דיעזע צענטערן פיר רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייט געפינען זיך אויך אין דעם רוקען- מאַרד אַנדערע ספּעציעלע צענטערן, וויא צום ביישפּיל דער צענטער פון וואסער-שלאָגען, פון שטול-גאנג, פון ערעקציאָן, א. ז. וו. אין דער נערווען-סיסטעם האָט אַ גאנצעס פערנעחמט דער רוקען-מאָרד א זעהר וויכטיגען פֿלאַטין, דער צווייטער אין וויכטיגקייט נאָך דיא געהירען, וועגען וועלכע מיר וועלען שרייבען ביי א געהענענהייט.

ד.ר. א. גינזבורג.

פֿלעקסיווע טהעטיגקייט. איהר האָט ניט אויס- געלערנט אייער פֿלאַט גמרא און דער רבי וויל אייך דערפֿאר אָנפֿאטשען; איהר שטעלט אונטער אייער האַנד — דאָס זיינען אלץ ביישפּיעלע פון רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייטען. דיא געהירען האָ- בען דערמיט ניט צו טהאָן.

אום אַ רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייט זאָל קענען שטאַטפּינדען, מוזען זיין דריי עלעמענטען: (1) א צום צענטער פיהרענדער נערו; (2) א פון צענ- טער-פיהרענדער נערו און (3) א נערו-צענטער. דער צום צענטער-פיהרענדער נערו האָט בע- קומען איין איינדרוק, וועלכען ער בריינגט צום צענטער אין רוקען-מאָרד און פון דאָרטען ווערט ארויסגעשיקט אן אימפּולס דורך דיא פון צענ- טער-פיהרענדע נערווען צו דיא אָרגאנען.

פיעלע, כמעט דיא גרעסטע טהייל פון דיא רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייטען, הענען קאָנטראָל- לירט ווערען דורך דעם ווילען. ווען איהר האָט שמערצען, שרייט איהר אויס; דער אויכענ- שריי איז אַ רעפֿלעקסיווע טהעטיגקייט; איהר קענט אָבער פערקוועטשען מיט דיא ציין אָדער דיא הענד און ניט אויסשרייען. עס זיינען אָבער אויך פאראנען אזעלכע רעפֿלעקסיווע טהעטיג-



פרייהייט

(בן יעללי, איבערזעצט פון ח. רויזענבלאט).

דאָ ו' שאַרפֿער דיין בליק ווי דער בליק מיט זיין פּויער פיל שנעלער דיין גאנג פון דיא ווילדעסטע אָקעאנען איין וואָרט דינס פערטויבט דיא צוביזערטע ים'ען, א וואונק פון דיין אויג ניר פערבלענט די וואָלקאנען צומישט נאָטור'ס רעגלען, צושטערט איהרע פֿלאַנען..

* * *

פון טייכען צו ים'ען פון בערג צו וואָלקאנען, דורך וואָלקען און שאַטען און געפֿעל געדוכט; פון פֿעלקער צו ראַטען, פון לענדער צו לענדער, אויף שטעט און דערפֿער פערשפּרייט איז דיין ליכט טיראנען און שקלאפֿען וויא שאַטענס פון נאָכט פערשווינדען וויא נאר דיין מאָרגען ערוואַכט...

דיא פּויער-בערג ענטפערן אינער דעם צווייטען, דער דונערענדער עכאָ ערוועדערט און שאלט, איין ברויזענדע כוואָלע וועקט אויפֿעט א צווייטע דער מעכטיגסטער אייז-בארג פון פחד צופאַלט, וויא באַלד נאר דער האָרן פון שטורם ערשאַלט.

* * *

איין אינציגער בליק פון דעם פינסטערען וואָלקען בעלויכעט א טויזענדע אינזלען ארום, איין ערדשיטויס, אין שטעט ווערען הריב ונחרב און תונדערטע שוידערן אויף נאר פון ברום, עס פֿלאַטערט פאר מורא דיא ערד אומעדום.

* * *

קריטיק

איידר אויפגאבע אין וויא זיא איז אין דער אידישער פרעסע אין אמעריקא.



צו פון ערצעהלונגען, וויא ניט יעדער איז בער רובען צו זיין א מאלער, א מוזיק קאמפאזיטאר, אן ערפינדער... דערצו מוז מען טאלענט האבען. דער אמת בעגאפטער קריטיקער פרעגט מיט זיך דאס, וואס מען רופט „טאלענט“, ווען ער ווערט געפארען אלס מתנה פון דער מוטער-נא-טור גראדע וויא אלע בעגאפטע מענשען. דער אמת'ער ליטעראטור קריטיקער מוז, נאטירליך, זיין פיעל בעלזען, ווייל נור אין דיא ווערקע פון דיא דיכטער שעפט ער זיין בענייטערונג און געפינט מאטעריאל פיר זיין קריטיק; אבער ניט יעדער מענש, וואס האט פיעל געלעזען, קען זיין א ליטעראטור קריטיקער, אזוי וויא ניט יעדער, וואס האט זיך אנגעהערט פיעל מוזיק, קען אליין ווערען א מוזיקער. דיא הויפט אויפגאבע פון דעם אמת'ן קריטיקער איז צו אנאליזירען אונז פארטייאיש ליטערארישע ווערקע. אין זיין מוח און אין זיין נשמה דארפן זיך אפשפיעגלען דיא איינדריקע פון דעם ווערק, וואס ער לעזט, און ניט פון דער פערזאן, וואס האט געשאפען דאס ווערק. זיין פערדער, וואס געהט שרייבען איבער'ן ווערק, מוז, זא צו זאגען, געטונקט ווערען אין דיא איינדריקע, וואס זיין נשמה קריענט פון דעם ווערק און ניט אין דיא פערזענליכע געד פיהלען פון פ ר י י נ ד ש א פ ט צו פון פ ר י י נ ד ש א פ ט צו דעם פערפאסער.

ערפילט דער ליטעראטור קריטיקער דיזעס, דאן לערנט ער דעם עולם, וויא אזוי צו פער-שטעהען און צו פיהלען א ווערק, בעלייכטענדיג פיר איהם מיט דעם העלען שיין פון קריטיק דיא שטארקע און שוואכע זייטען, דיא אמת'ע און פאלשע פסיכאלאגישע שמריכען פון דעם ווערק; ערקלערנדיג דאס אלעס מיט קלארע בעווייזע און ביישיפעלע פון ליטעראטור און פון לעבען. פון אזא קריטיקער פראפיטירט ניט נור דער לעזער, נור אויך דער שרייבער. דער קריטיקער ווייזט אן דעם שרייבער אויף פעהלערען אין זיין ווערק, וועלכע ער, דער שרייבער, זעהט אויסצומיידען אין זיינע ווייטערע ווערקע. דער קריטיקער ווייזט אן אויף דיא גוטע זייטען אין

מאדנעם מזל האט דער אידישער עולם צו קרי-טיק אין דער אידישער ליטעראטור, דעם זעל-זעלבען מזל וואס א פלוטיגער אביון, נע-פאך, האט צו געלד, איך מיינ צו דיא ריכטיגע מוזומנים אין בייטעל. דער ארעמער אידישער עולם, וואס מיינט, אז אין זיין יעצטיגער פרעסע האט ער קריטיק, אמת'ע קריטיק, „ריכטיגע מוזומנים“ איז וויא דער פלוטיגער אביון, וואס האט דיא מוזומנים אנשטאדט אין בייטעל אין זיין פאנטאזיע!...

דען וואס איז קריטיק? וואס איז דיא אויב-גאבע פון דעם וואהרען, עהרליכען קריטיקער? קריטיק הייסט ניט, וויא מאנכע מיינען ביי אונז, צו זידלען זיך, „צו רייבען א מארדע“, נור קרי-טיק הייסט: אנאליזירען, צוגליעדערען, אונטער-זוכען, פרובירען, אויב דאס וואס מע גיט אן פיר דיא וועלט אלס ליטעראטור — א דראמע צו א נאוועלע, צו אן ערצעהלונג און אז. וו. — האלט אויס טאקי ריכטיג דיא פראבע פון ליטע-ראטור. א גאלדשמידע, וואס זוכט אונטער, אויב אן אנגעגעבענער גאלדענער חפץ איז ווירקליך גאלד, קען מען מיט רעכט אָנרופען „גאלדקרי-טיקער“, און א גוטער שוסטער, וואס זוכט אונז טער א פאָר ווייך, אויב זיי זיינען ריכטיג גע-מאכט נאך דיא אלע רעגעלען פון שוסטעריי, קען מען מיט רעכט אָנרופען „שיד קריטיקער“. אין אונזער טרויעריגער וועלטעל אבער פער-בייטען זיך אָפט, צום אונגליק, דיא קריטיקער אין זייערע יוצרות... דער שויד-קריטיקער ווערט א ליטעראטור קריטיקער און דער ליטעראטור קריטיקער ווערט א שויד-קריטיקער און דאמאלסט איז וועה צו דער ליטעראטור און וועה צו דער שוסטעריי!...

ניט יעדער איז פערופען צו זיין א ליטערא-טור-קריטיקער, וויא ניט יעדער צו זיין א פאָעט, צו איין א פאָרמע פון געדיכטע, צו פון דראמען,

דראמע פון אן אונבעקאנטען שרייבער. דיא דראַ
מע האָט געהויסען „פאר זאָנענאויפגאנג.“ ווען
ער האָט איבערגעלעזען דיא דראמע איז ער אזוי
בעגייסטערט געוואָרען, אז ער האָט איינגעלאָדען
דעם אונבעקאנטען שרייבער צו זיך אהיים און
האָט איהם ערמונטערט צו שאַפן נייע ווערקע.
יענער אונבעקאנטער שרייבער האָט זייט דעם
געשאַפן אנדערע ווערקע. זיין נאָמען איז גער
הארד הויפטמאן, דער אונשטערפליכער דיכטער
פון „דיא וועבער“, „פערזונקענע גלאַקע“,
„האנעלעס הימעלסארהט“ און פון נאָך אנדערע
זשעניאלע ווערקע...

ווען דער גרויסער רוסישער קריטיקער בייער
לינסקי האָט איבערגעלעזען דעם מאַנסקריפט
פון דעם ערשטען ווערק פון דעם שפּעטער וועלט
בעריהמטען פּסיכאָלאָג ראַמאָניסט פיאָדער דאָ
סטאיעווסקי: „ביעדניע ליודי“, איז ער גלייך
אוועקגעלאָפּען צו איהם איז איהם ארויפגעפאלען
אויפ'ן האַלז און האָט זיך צוויינט אַויס בער
גייסטערונג פון דעם ווערק!

אַט אַזוי ווערט בעגייסטערט דער אמת'ער
קריטיקער פון דעם גוטען ווערק און אויף אַזאַ
אופן ווירקט ער אויף דעם שרייבער, וועקט אין
איהם אויף דאָס גלויבען אין זיך אליין, אַהן
וועלכען אַ שרייבער קען ניט שאַפן, און אַט אזוי
ליעבט דער אמת'ער קריטיקער זיין זאָל!...

נאטירליך, עס זיינען דאָ פערשיעדענע קרי
טיקער, וואָס שטעלען גאנץ אנדערע פאַרדערונג
גען אַ שרייבער. איינער פאַרדערט אַ געוויסען
מוסר השכל פון אַ ווערק, אַ געוויסע טענדענץ
זאָל דאָס ווערק אין זיך ענטהאַלטען, דער צוויי
טער, פארקעהרט, פאַרדערט, אז דאָס ווערק זאָל
אין זיך ניט ענטהאַלטען קיין שום טענדענץ;
איינער פערלאנגט, אז אַ ווערק זאָל אין זיך אַפּ
שפיעגלען נור דיא שעהנע, דיא ליכטיגע זייט
פון לעבען, אַ צווייטער פערלאנגט, אז דאָס ווערק
זאָל אין זיך אַפּשפיעגלען דיא שעהנע אזוי אויך
דיא מיאוסע, דיא עקעלהאפטע און דיא טרויר
עריגע זייט פון'ם לעבען און אז. וו. אָבער קיינער
פון דיא קריטיקער, אויב ער איז נור אן אמת'ער
קריטיקער, וועט ניט אַפלייקענען דעם טאַלענט
פון דעם שרייבער, אויב יענער האָט נור טאַלענט,
מעג ער זיין טענדענציען צו ניין, מעג ער מאַהד
לען דאָס שעהנע פון לעבען, צו דאָס מיאוסע,
דאָס עקעלהאפטע. צום ביישפּיל, אַ קריטיקער
פון דער רעאליסטישער דיכטונג וועט ניט צור
פריעדען זיין מיט דעם ראַמאָניזמוס פון אַ
וויקטאָר הוגאָ, אָבער קיין אמת'ער קריטיקער פון

דעם שרייבער'ס ווערק און דאָס ערמונטערט
דעם שרייבער צו שאַפן נאָך בעסערע ווערקע...

אַלזאָ, דער איז נור אן אמת'ער קריטי
קער, וועלכער לערנט מיט זיינע קריטיקען דאָס
פאַלק דענקען און פיהלען און וועלכער איז פער
היג צו ערוועקען אין בעגאבטע שרייבער לוסט
צו שאַפן און אויסצוצייכענען זיך אין זייערע
ווערקע. און דאָס קען נור אויספיהרען אַזאַ קרי
טיקער, מיט טאַלענט, מיט ליעבע צו זיין זאָל;
וועלכער קען בעגייסטערט ווערען פון אַ גוטען
ווערק, וויא דער אמת'ער מוזיקער פון אַ גוטע
שטיק מוזיק. נור אזא קריטיקער אַנאליזירט אונ
פארטייאיש אַ ווערק, אַזאַ קריטיקער מוז זי
ארויסגעבען זיינע געפיהלען און איינדריקע,
וואָס דאָס ווערק פון'ם שרייבער האָט ערוועקט
אין זיין נשמה, גראדע וויא דיא בלוס מוז ארויס
געבען איהר דופט נאָכדעם, וויא זיא האָט זיך
אָנגעזויגט פול מיט טהוין. דען דער גייסט פון
דעם אמת'ען קריטיקער ווערט אָנגעצונדען פון
דעם גייסט פון דעם דיכטער, וואָס ליעגט אין
אַ ווערק, אזוי וויא אַ ליכט, אז עס קומט אין
בעריהונג מיט פייער...

אין דער געשיכטע פון דער וועלט ליטערא
טור זיינען דאָ ופיעלע און פיעלע ביישפּילע
וועגען אמת'ע קריטיקער, וואָס האָבען ערמונט
טערט שרייבער צו שאַפן, ערמונטערט אַזעל
כע שרייבער, וואָס זיינען אין דיא שפּעטערע
יאָהרען געוואָרען וועלט־בעריהמטע זשעניעס.

דער זשעניאלער פראנצויזישער שרייבער גיר
דע־מאָפּאַסאַן האָט 12 יאָהר נאָכאנאנד געשריע
בען סקיצען און האָט זיי מורא געהאט אריינ
צושיקען אין אַ רעדאקציע צום דרוקען, אזוי
וועניג האָט ער דאן געגלויבט אין זיין טאַלענט!..
ביז איינמאָל האָט ער איבערגעלעזען זיינע אַ
סקיצע פיר דעם בעריהמטען רוסישען שרייבער
טורגענעו און זיין פריינד דעם ניט וועניגער בער
ריהמטען עמיל זאָלא. זיי האָבען אויסגעהערט
דיא סקיצע מיט בעגייסטערונג, און דיוע בער
גייסטערונג פון דיא צוויי גרויסע אויטאָריטעטען
קינסטלער האָט איהם ערמונטערט, האָט אריינ
געפלאָסען אין איהם אַ גלויבען אין זיין טאַלענט
און ער האָט דאן געשאַפן זיינע וואונדערבאר
רע סקיצען!...

דער רעדאקטאָר פון דעם דייטשען זשורנאַל:
„פרייע פאָלקס־ביהנע“, הערר שמיטה, וועלכער
איז אויך אַ בעריהמטער טהעאָטער קריטיקער,
האָט מיט יאָהרען צוריק געקראָגען צוגעשיקט אַ

דעם „אז ער וויל“, פון דעם קריטיקערס פער-
זעהנליכע געפיהלען צום שרייבער...

דערפאר טאקי קומט אונז אויס אפט צו
לעזען אין אידישע צייטונגען מיינונגען וועגען
איינעם און דעם זעלבען ווערק, וואס אונטער-
שיידען זיך איינע פון דער אנדערע וויא ווייס
פון שווארץ. למשל: אט האט מען אויפגעפיהרט
א נייע פיעסע אין א טהעאטער. איין צייטונג
לויפט דיא פיעסע אין טאג אריין, דיא צווייטע
— לאכט זיא אויס און שרייבט בפרוש, אז זיא
איז א שמאטע... דיא דריטע צייטונג שרייבט
בפרוש, אז זיא איז שטארק אמוזירענד און האט
ביים פובליקום זעהר אויסגענומען און דיא פער-
טע צייטונג שרייבט בפרוש, אז דיא פיעסע איז
לאנגווייליג ביז חלשות און דאס פובליקום מיט
דיא אקטיארען גענעצען פון לאנגווייליגקייט...
אז איהר האט איבערגעלעזען דיא אללע
„קריטיקען“, פיהלט איהר זיך צומישט שטייטש,
וויא איז דאס מעגליך — פרעגט איהר ביי זיך —
אז דיא פיעסע זאל זיין אזוי שלעכט, ווען יענער
שרייבט בפרוש, אז זיא איז אזוי גוט?

דער תירוץ איז: „אז ער וויל...“

דאס גרעסטע מייסטערעווערק איז ניט אהן
פעהלערן; די זון אפילו האט אויך איהרע פעהלערן
שעקספיר אליין האט זיך אויך זיינע פעהלערען,
און, פערקעהרט, דאס שוואכסטע ווערק, געשא-
פער פון א מענשען מיט טאלענט, האט זיך זיינע
גוטע זייטען. פון אונזערע קריטיקער אבער קענט
איהר דאס ניט וויסען: זיי אנאליזירען ניט, זיי
צוגליעדערען ניט קיין ווערק. דאס ווערק איז
טערעסירט זיי ניט, ליטעראטור איז פאר זיי נאך
א מיטעל, ניט קיין צוועק. עס אינטערעסירט
זיי נור דיא פערזאן פון שרייבער; זייער מיינונג
וועגען זיין ווערק הענגט אימער אפ פון זייערע
פערזענליכע בעציהונגען צו איהם, איז
ער גוט מיט זיי, דאן וועלען זיי איהם אנטאן א
קרוין אויפ'ן קאפ, נאטירליך, פון צייטונגס-
פאפיער; איז ער אבער, חס וחלילה, מיט זיי
צוקריעגט, דאן... דאן וועלען זיי שוין איהם זי-
כען צו בערגאפען אין א קבר אהן א סענט כבורה
געלד!...

איך קען אונזערען א קריטיקער, וואס האט
איינמאל געלויבט אין טאג אריין א ווערק פון
א געוויסען שרייבער און אויף מארגען האט ער
דאס זעלבע ווערק אין א פרוואט געשפרעך גע-
לייגט אין דר'ער. פרעגט מען ביי איהם:
„שטייטש, ר' קרוב, דוא האכט דאך ערשט
נעכטען אזוי געלויבט דאס זעלבע ווערק?“ ענט-

דער רעאליסטישער ריכטונג וועט דערפאר, ווייל
וויקטאר הוגא איז ניט קיין רעאליסטישער שריי-
בער, ניט וואגען אפצולייקענען דעם זשעניאלען
טאלענט פון דעם גרויסען פראנצויזישען דיכ-
טער... נ. מיכאילאוסקי איז געווען א פערבי-
סענער געגנער פון זאלא'ס „עקספערמענטאלע“
ראמאנען, דאך האט ער אין זיין בייסענדעסטער
קריטיק צוגעגעבען, אז זאלא האט א אונגער-
וואוינליך גרויסען טאלענט. מיט אנטאן טשעכאוו
איז דער זעלבער קריטיקער אויך א לאנגע צייט
געווען אונצופרידען, ספעציעל פיר דאס „קאלמע
בלוט“, וואס טשעכאוו ווייזט ארויס צו זיינע
העלדען, פון דעסטוועגען האט מיכאילאוסקי
ניט אפגעלייקענט טשעכאוו'ס גרויסען טאלענט.
און דאך איז מיכאילאוסקי געווען פון דיא
שמרענגסטע ריכטער אין דער רוסישער ליטערא-
טור, מיט קיין זיידענע הענדשיקעס האט ער
ניט בעהאנדעלט ווערקע און שרייבער, וואס זיי
נען איהם ניט געפעלען געווען. אין רוסלאנד איז
דא א געוויסער ראמאנען-שרייבער ארלאו-
סקי. דיעזער ארלאוסקי איז זעהר א קאנסערווא-
טיווער שרייבער, א מיטארבייטער פון דעם קאנ-
סערוואטיווסטען רוסישען זשורנאל „רוסקי
ויעסטניק“. פון דעסטוועגען האט אזא פראגרע-
סיווער קריטיקער וויא סקאביטשעווסקי ניט
אפגעלייקענט דעם שרייבער'ס בעדייטענדען
טאלענט.

* * *

זיינען אזוי אויך אונזערע אידישע קריטי-
קער אין אמעריקא? קענען זיי זיך אמאל אויף
אן אמת הינרייסען מיט א גוטען ווערק פון א
היגען שרייבער? פערטראגען זיי זיך אונפארטיי-
איש צו דיא ווערקע פון שרייבער? ליידער,
ליידער!...

איך האב אמאל געהערט, וויא אונזערער א
קריטיקער האט מיט בענייסטערונג גערעדט ווע-
גען א געוויסען אייראפייאישען קריטיקער: „יע-
נער איז טאקי א ריכטיגער קריטיקער. אז ער וויל,
טהוט ער אן איינעם א קרוין אויפ'ן קאפ און
אז ער וויל, בערגאפט ער איינעם ניין איילען
אין דער אדמה!“

פערשטעהט איהר, וואס קריטיק הייסט ביי
אונזערען א קריטיקער? „אז ער וויל...“ עס איז
ניט קיין פראגע פון טאלענט, פון ווערק; עס איז
ניט קיין פראגע, צו יענער פערדיענט דיא קרוין,
צו דער אנדערער פערדיענט דיא ניין איילען אין
דער אדמה, — ניין, עס איז נור א פראגע פון

גענער קלייניצקער פערזעהנליכקייט!... עם הערשט אין אונזער ליטעראטור דער גייסט פון יענעם ווילדען, וועלכער אויף דיא פראגע: „וואס איז עהרליך און וואס איז ניט עהרליך“, האָט גע- ענטפערט: „עהרליך איז, ווען איך נעהם צו יע- נעם'ס ווייב, און אונעהרליך איז, ווען יענער נעהמט צו מיין ווייב“. דיווער ווילדער גייסט דריקט זיך אויס ביי אונזערע קריטיקער אין א מעהר ציוויליזירטער פאָרמלע: „וועד עם איז ניט מיט מיר, יענער איז געגען מיר און יענעם דארף מען רייבען א מאָרדע!“

עם מוז געשאפען ווערען אין אונזער ליטע- ראטור אן אונפארטייאישע קריטיק, וואס זאָל קריטיקירען דאָס ווערס אָפגעזעהען פון דער פער- זענליכקייט פון דעם שרייבער, וואס זאָל ניט בעטראכטען ליטעראטור אלס א פלאַטץ, וואו צו רעכענען זיך מיט געוויסע פערזאָנען, נור אלס א קדשי קדשים, וואו עם רוחט, וויא א פערל אין דעם טאַלענט; וואו עם רוחט, וויא א פערל אין דעם טיעפען שוים פון'ם ים, נאטור'ס שעהנסטע און ערלכטע מתנה!

אזא אונפארטייאישע קריטיק קען נור און מוז שאפען דיא „צוקונפט!“
ברוך לערנער.

פערט ער: „היינט וואָלט איך שוין דאָס ווערס געלייגט טיעף אין דער ערד. נעכטען האָב איך עם געלויבט, ווייל נעכטען האָב איך ניט גע- וואוסט, וואָס איך ווייס היינט!“
„וואָס אזוינס האָסטו היינט זיך דערוואוסט, ר' קרוב? עפעס אַ נייע טהעאָריע וועגען ליטע- ראטור?“

„מע האָט מיר איבערגעגעבען, אז ער זאָגט, אז איך בין ניט קיין קריטיקער.“

מיט איין וואָרט, אין אונזער פרעסע פעהלע עהרל'כע, געוויסענהאפטע און אונפארטייא- שע קריטיק — דאָס וואָס עם איז דיא נשמה פון אלע אנדערע ליטעראטורען. אַ שווארצער טייפּעל הערשט אין איהר, אַ שרעקליכער טייפּעל, וועל- כער זייהט קנאה און שנאה צווישען אונזערע שרייבער אליין... ניט דיא שעהנע גאטהייט, דיא קונסט, זינגט איהרע זיסע טענער אין דער נשמה פון אונזערע שרייבער, וועקענדיג אין איהר לי- בע און פעגייסטערונג צו שאפען א ליטעראטור, נור אַ שווארצער, אַ שרעקליכער טייפּעל זיצט אין איהר און וועקט געפיהלען פון פיינדשאפט און ניט פערגינען דעם צווייטען!... ניט דיא לי- בע צו ליטעראטור פיהרט דאָ אונז דיא פערדער פון דעם קריטיקער, נור דיא ליבע צו זיין איי-



ערהאלטען פאָלגענדע נייע ביכער.

„דער עקאנאמישער ליגע“ פון מאַקס נאָרדוי, איבערזעצט פון ר. ראקער, ארויסגעגעבען פון דער גרופע „ארבייטער פריינד“ אין לאַנדאָן.
„ליעבע און פאמיליען לעפען לויט אידיש- קייט“, פון ב. פייגענבוים, ארויסגעגעבען פון א. הילמאן, 50 סאָפאָלק סט.

נייע ביכער

געזאמעלטע ליעדער פון מאַררים ראָזענפעלד.

ארויסגעגעבן פון דער

אינטערנאַציאָנאַלער ליברערי פובלישינג קאָם.

און שווארץ, איינזאם און פערלאָזן זיינען דיא שטימונגען און מאָמענטען אין דעם דיכטער'ס בעסטע ליעדער, אין זיין ליריק.

עס איז פערשטענדליך פיר דעם קענער פון פאָעזיע, אז אַ דיכטער וויאָ ראָזענפעלד, דורך זיין געבורט און זיינע אומשטענדען אין לעבען, זאָל זיין אַם בעסטען אין זיינע לירישע דיכטונגן גען, דען וואו דער שמערץ שפיעלט מיט זיינע האַרטע פינגער איבער דעם דיכטער'ס קלינגענער נשמה, וועלען אימער זיינע ליעדער ענטהאַלטען אין זיך זיינע אינטערסטע געפיהר לען. און וואו דעם דיכטער האָט געפעהלט דיא גרויסע בערוהיגענדע הילפע פון אַ מאָדערנער פילדונג, וואו ער מוז אין שפעטערע יאָהרען קעמפפֿען פאר יעדער ביסעל וויסען, דאָרט וועט דער קינסטלער זוכען זיך צו געפינען, צו דערגעהען זיין שטעלונג צו דער וועלט און צום לעבען. און טרויעריג קלינגט דערפאר דעם דיכטער'ס ליעד, האָפנונגסלאָז. אין זיינע „הערבסט פלעטלאַך“ הויבט ער אָן:

איינזאם זיך איך, וויאָ געפאָנגען

פון אַ זעלטזאַמען געפיהל:

עפעס האָב איך איין פערלאָנגען,

דאָך איך ווייס נישט, וואָס איך וויל.

זיינען פרוידען, זיינען לידען

ערגעץ וואו פיר מיר בעשטעלט?

קראַנק איז איינער פון אונז ביידען! —

זאָגט: בין איך עס, צו דיא וועלט?

דיא וועלט איז ליידער קיינמאָל נישט קראַנק, אונז אָבער מאכט זיאַ יא קראַנק. נאָר דאָך קען אַ קינסטלער זיך אַ הויב טהאָן איבער דער קראַנקהייט און גענעזען צו ווערען אין דעם לאַנד פון דער שעהנהייט, זיך איינצוהערען אין דיא טיעפע טענער פון לעבען, און פון דיא בערג פון גליק ארונטערצוקומען צו דיא מענשען אין

ראָזענפעלד'ס דיכטונגען פערנעהמען אַ בוך פון 350 זייטען און ענטהאַלטען אַ זאַמלונג פון די ליעדער, וועלכע דער פאָעט האַלט פאַר זיינע בעסטע און געראַטענסטע. זיי זיינען צוטהיילט אין אַרבייטער און פרייהייטס ליעדער, נאַציאָנאַלע און פאָלקס ליעדער, לירישע ליעדער, סאַטירי־שע ליעדער און פערשיעדענע ליעדער. דער בוך גיט גענוג מאטעריאַל אָפצושאַצען דעם דיכטער'ס טהעטיגקייט און פיהרט אונז אריין אין דעם געפיהלס און געדאַנקען לעבען פון איינעם פון דיא בעסטע בעקאַנטע לעבענדע דיכטער פון דעם אידישען פאָלק. דען פריהער פאר אלעס, און כמעט אין גאַנצען, איז ראָזענפעלד אַ קינד פון דער אַרבייט און אַ דיכטער פון פאָלק. זיינע בעסטע ליעדער זיינען ארויסגעשפראָצט פון פאָלקס־לעבען און פון זיינע לידען, און איבער זייקען ער זיך אויך נישט ארויפֿהויבען. עס ווייהעט דורך דעם בוך אַ טיעפֿע שמערצליכער קלאַנג פון ליידען און פיין, עס הערט זיך דורך איהם אַ טרויער־געזאַנג. וויאָ דער אַלטער איכה־מאָ־טיוו פון דעם מאטיריער־פאָלק.

אַלס אַן אַרים קינד פון אונזער ליידענריי־כען פאָלק האָט דער דיכטער זיין לעבען פער־בראַכט אין האַרטען קאַמפֿע פאר דיא מאַטער־יעלע עקזיסטענץ. צו דיא לידען, וועלכע אלע אידישע קינדער אין פוילען קריגענען מיט אַ פולע האַנד און האָבען גע'ירש'עט פון פריהערע דורות, האָט דאָס לעבען צוגעלייגט דעם שווערען קאַמפֿע פון איינעם וואָס איז פערוואָגעלט אין אַ פרעמדע לאַנד און מוז דורך ושווערע און אויסצעהרענדע אַרבייט פערדיענען זיין ברויט. דאָס איז געווען אין דער טרויעריגסטער צייט פון דער אידישער עמיגראַציע אין אַמעריקאַ. וואָס איז דער וואונדער, אז טרויעריג קלינגט דאָס ליעד פון זינגער און אז אַהן האָפנונג און אַהן לעבענספרייד הערט זיך זיין שטימע? גרוי

דער, וועלכע טראָגען א לידישען פערזענליכען
כארעקטער דיא בעסטע, מען ופיהלט דאָ דעם
שמערץ, ביטער און עלענד, און דאָר בלייבט
דער דיכטער אזוי איינפאָך און שטיל, אז דיא
וואַהרע גרויסקייט פון דעם פאָלקסליעד ווערט
דערגרייכט. מיר זיינען בעקאנט וועניג פאָלקס-
ליעדער, וועלכע זיינען בעסער וויא דאָס ליעד
„מיין אינגעלע“. אין זיין מערקווירדיגער איינ-
פאכקייט. א טיעפער אינערליכער שמערץ, א
שטילע ביטערקייט, און אלעס געהט זיך רוהיג
זיין וועג. די סאָציאַלע אונשולד פון דעם ליעד איז
א טהייל פון זיין ווערט. עס פעהלט אין דעם
ליעד דער טראַטץ פון דעם קעמפפער, אָבער
דיא שיינחייט פון דעם געדיכט ווערט ניט גע-
שטערט. און דאָס זעלבע קען מען אויך זאָגען
וועגען דעם אָנפאנג פערז „אין שאַפ און דער
היים“:

איך זיטן און איך טרויב דיא מאַשינע,
און פיהל וויא מוין כח געהט אויס;
איך טראָג ניט אויף קיינעם קיין שנאה,
און פרעמד איז מיר ראַכע און קנאה,
דער וועהטאָג אין הערץ נאָר איז גרויס.

נאַציאָנאַלע ליעדער אָבער זינגט זיך דעם
דיכטער גאָר ניט, עס שיינט, אז עס פעהלט
איהם, וויא איך האָב אויבען געזאָגט, דער
גלויבען. איך האָב ניט געקענט געפינען אין זיין
בוך איין נאַציאָנאַלע ליעד, וועלכע זאָל זיך קע-
נען גלייכען צו זיינע לידישע ווערק. פון קליינעם
ווערט זיינען אויך זיינע סאַטירישע געדיכטע.
איך מוז אָבער דאָ זאָגען אז ראָזענפעלד צייגט
א גאנץ גוטע טאָן פון אַן ערצהלער, פיעלייכט
וועט ער אין זיינע ווייטערע ווערקע אונז שיינ-
קען באַלאַדען. מיר האָבען זיי ווירקליך נויטיג.

דער בוך איז זעהר שעהן ארויסגעגעבען,
אויף גוטען פאפיער, גוט געבונדען, זאָגאר מיט
צופיעל גאָלד. אייניגע פון דיא אילוסטראַציע-
נען זיינען גרויסאַרטטיג, איבערהויפט דאָס
ירושלים בילד. עס איז איבעריג דעם אידישען
פאָלק צו ראַטהען צו קויפּען דיא ליעדער פון
זיין דיכטער אין אַמעריקא.

מ. לעאָנטיעף.

טהאַל פון עלענד און מיט דעם באַזאָם פון
טרייכט צו לינדערען זייערע וואונדען. אָבער
דאָס האָט ראָזענפעלד ניט געקענט. עס שיינט,
אז עס פעהלט איהם גלויבען גענוג זיך צו הויר
בען אין דער הויך מיט דיא אַלטע אידעאַלען,
און עס פעהלט איהם אַ ברייטע וועלטאַנשויר
אונג און פערשטענדנים פון דער נאַטור, אום
ארויפצופליהען מיט דיא בליעגלען פון נייע
אידעאַלען. דאָרום ווערט זיין דיכטער הערץ
צוריסען, און אַ שוואַרצער וואַלקען היינגט איר
בער איהם. אַ קינד פון ליידען, קען ער ניט
קעמפפּען, און אין דיא אַלול „מעלאָדיען“ זינגט
ער הילפלאָז:

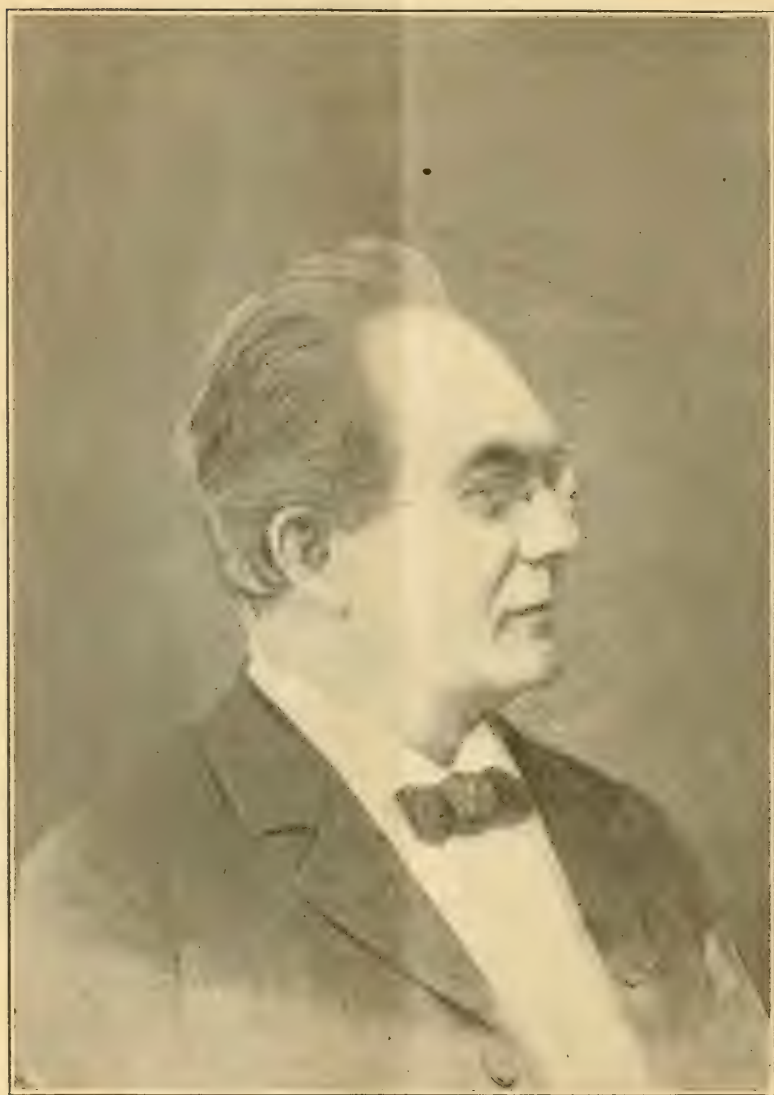
אַ. וואָס'זשע'ווין איך, ווען איך זעה
דעם אפשויד פון דעם זומער?
פאר וואָס ערגרייפּט אַ טיעפער וועה
מיר אַן, אַ טיעפער קומער?

פאר וואָס ערשרעק איך וויא אַ קינד
ביי'ם וועלקען פון דיא בלומען,
ביים ערשטען פיף פון רויהען ווינד
וואָס זאָגט אַן ווינטערס קומען?

איך ווייס נישט, וואָס מוין שרעק בעדייט,
איך ווייס נאָר, אז דיא טרעהרען
אין יעדען יאָהר צו דיעזער צייט
ערשיינען גרינג און גערען;

איך ווייס נאָר, אז אין בוזים נאָגט
און גרויזשעט וויא אַ וואָרם,
און טיעף אין האַרץ אַ שטימע זאָגט:
זעה! קברים, קברים, קברים!...

דאָ צייגט דער דיכטער זיין בעסטען קענען.
אַהן אַנשטרענגונג זינגט ער זיין שטילעס ליעד.
ער זינגט ווירקליך, דען ער האָט אַן אויסגעציי-
כענטען קלאַנג, וועלכער קליינגט אזוי נאַטירליך
וויא דאָס מורמעלן פון שפּרינגענדען קוואַל.
עס הערט זיך מוזיק און געפיהל אין זיין פערז,
נאָר ליידער פעהלט טיעפּקייט אין דעם גרעסטען
טהייל פון זיינע ליעדער. מען זעהט אויך, אז
דער שמערץ פון דיכטער איז, צום גרעסטען
טהייל, ארויסגערופען דורך מאַטעריעלע ליי-
דען און אומשטענדען. צופיעל ארבייטער ליי-
דען, און דאָס אויך מייסטענס פערזענליכע.
דערפאַר זיינען דיא פון זיינע ארבייטער לייע-



אלעקסאנדער יאָנאָס.

לעבע וואהל, ארטער פרייהייטס-קעמפער!

צום 70 יערהיגען געבורטס-טאג פון גענאסע אלעקסאנדער יאנאס.

דיא אידעאלען פון זיינע יונגע יאָהרען. נאָך אלס שול-אינגעל איז ער שוין געווען פול מיט רע-וואָלוציאָנערע געדאַנקען. דאָס דערצעהלט ער אין אַ העכסט אינטערעסאַנטען און בעלעהרענ-דען ארטיקל, וועלכער איז אפגעדרוקט געווען אין דער „צוקונפט“ פון אָקטאָבער 1894 אונטער דעם נאָמען „מיין ערשטער שריט צום סאָציאַל-ליזמוס.“ ער שילדערט דאָרט זעהר לעבעהאַפּט, וויא ער האָט צוגעזעהן דיא רעוואָלוציאָן פון 18 מערץ 1848 אין בערלין, און ער ערקלערט, ווי דיזער גרויסער קאמפף פיר פאָליטישע פרייהייט האט איהם ארויפגעבראַכט אויף דעם געדאַנקען וועגען עקאָנאָמישע גלייכהייט.

ווען ער האָט געזעהן וויא דיא בורזשוא האָבען געשאַסען אויף ארבייטער, וועלכע האָבן בען פערלאנגט עקאָנאָמישע רעפארמען אין 1848, האָט ער זיך געשטעלט דיא פראגע „וואָס רוב?“ און דאָס, ערקלערט ער, האָט איהם „גע-פיהרט צו בעגרייפן, דאָס אומעטום זיינען דא צוויי קלאַסען, וועלכע זיינען אין זייערע איינ-טערעסען צוטהיילט אויף צוויי פיינדליכע לאַ-גען — דער לאַגער פון דיא אויסבויטער און דער לאַגער פון דיא אויסגעבויטעטע.“

אונזער בעגרייפונג קענען מיר ניט בעסער שליעסען וויא מיט זיינע אייגענע ווערטער אין יענעם ארטיקל:

„דאָס (דער קאמפף פון דיא בערלינער ארביי-טער אין 1848) איז געווען דער ערשטער שריט פון דעם קנאַבע (ער מיינט, ווען ער איז נאָך געווען אַ 14 יערהויבער אינגעל) צום סאָציאַליזמוס. עס איז אפילו געווען אן אונזיכערער שריט — דער קנאַבע האט מעהר געשפּיערט וויא פערשטאַנען — אָבער דיזער שריט האָט איהם געפיהרט ווייטער, ביז ער האָט פאָלשטענדיג בעגרייפן דיא גאַנצע בעדייטונג פון דיא לעצטע שירות פון הערעוועג'ס ארבייטער ליעד:

„ברעך דאָס דאָפּעל-יאָך אין צוויי:

ברעך דיא נויט דער יקלאָווערן,

ברעך דיא יקלאָווערן דער נויט —

ברויט איז פרייהייט, פרייהייט איז ברויט!“

מיט רעכט האָט דיא „ארבייטער וועלט“, דער אָרגאַן פון דיא פּעראַייניגטע אידישע גע-ווערסאַפּטען, בעגרייכט געב. אלעקסאנדער יאָנאס צו זיין 70 יערהיגען געבורטס-טאָג מיט דעם נאָמען „אונזער אמעריקאַנער רבי.“ דיזענען נאָמען האָט ער כשר פערדיענט ניט נאָר אלס איינער פון די פיאָניערען פון סאָציאַליזמוס אין אמעריקא, אַלס אַ פיהרער פון דייטשע ארביי-טער, זאָנדערען אויף אַלס אן אונטערשטיצער פון אידישע יוניאָנס, אַלס אן אויפמונטערער און וועגווייזער אין דיא שטרעבונגען און קעמפּע פון אידישע ארבייטער צו פערבעסערען זייער לאַגע.

וועלכע אידישע יוניאָן, פּרעגט דיא „ארביי-טער וועלט“, האָט זיך ניט געווענדעט אין דער הייסעסטער מינוט, אין רעכטען פלאַקער פון סטרייקס, צו דיזענען אַלטען קעמפּפער, ער זאָל זיי ערמונטערען מיט זיין הייסען פריינדליכען וואָרט און זיי צייגען אַ וועג צו געווינען זייער קאמפּף? נאָך מעהר קענען עס זאָגען אַלע אידי-שע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציאָנען. ער איז געווען אין פולען זינען זייער לעהרער און ער-ציהער אי מיט זיין גלענצענדער פערדער אי מיט זיינע ריהערענדע און בעלעהרענדע רעדעס. עס איז זיכער, אז קיינער פון דיא דייטש אָדער ענגליש-שפּרעכענדע סאָציאַליסטען אין אמעריקא האָט ניט געהאט אזא טיעפען און פרוכטבארען איינפלוס אויף דיא אויפגעקלערטע אידישע אר-בייטער וויא געב. יאָנאס, וועלכער איז גאַנצע 86 יאָהר געשטאַנען אין דיא פאָדערסטע רייהען פון דיא קעמפּפער פאר סאָציאַליזמוס אין דער נייער וועלט.

דיא „צוקונפט“, אַלס קינד פון זיינע אידי-שע שילער, בעגרייכט איהם דאָרום אויף מיט דיא ווערטער „אונזער אמעריקאַנער רבי“ און ווינשט איהם אַ לאַנגען לעבען אין זיין אונערמידליכען קאמפּף פיר דיא בעפרייאונג פון פראַלע-טאַריאַט.

עהרליך און טריי איז ער פערבליעבען צו

הירש לעקערט

און דיא ווילנער מא' דעמאנסטראציען אין 1902.

געווען הירש לעקערט, פון וועלכען מיר דערצעהן לען איצט אונזערע לעזער. א קינד פון אידישען דלות איז ער געווען, א אידישער שוסטער, וועלכער האט קוים געקענט זיין נאמען אונטער שרייבען. קיינע געפיהלען פון עהרע און זעלבסט-ווירדע האט מען אין איהם ניט ערצויגען, קיינע העלדען-ליעדער האט מען ביי זיין וויענעלע ניט

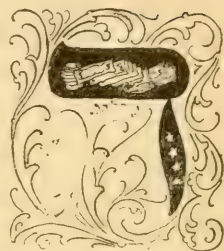


הירש לעקערט.

געזונגען, קיינע ריטער-גייסטיכטען האבען זיין יוגענדס פאנטאזיע ניט אויפגעפלאמט. א פינד סטערע ביטערע שוהלע איז ער דורכגעגאנגען, דיא שוהלע פון א לעהרען-אינגעל ביי א בעל-מלאכה, דיא שוהלע פון נויט, ערנידערונגען, קלעפ. און דאך האט ער ביי דיא ערשטע גע-לעגענהייט ארויסגעוויצען אזא הויך ענטווי-קעלטען געפיהל פון עהרע און זעלבסטווירדע, אזוי פיעל עכט ריטערישע איידעלקייט אזא בעגייסטערענדען ביישפיעל פון העראאזמוס!

דאס איז געשעהען אין ווילנא, וואו דיא

יא אידישע פרעכע האט ליעב צו שטאלצירען מיט'ן אידישען פאלק. ווער איז אבער ביי איהר דאס פאלק? דאס זיינען געווענהליך אידישע גדולים, וועלכע האבען מייסטענס ווייניג-וואס



שייכות מיט'ן פאלק, וועלכע שטעהען ווייט און אפגעזונדערט פון דיא גרויסע מאסען פון פאלק. דיעזע פרעכע דערצעהלט אונז, אז דיא אידען האפנונג איז נאך ניט פערלארען, אז דיא אידען מעגען קוקען זיכער אין דיא צוקונפט אריין, כל זמן זיי שטעלען ארויס אזעלכע פערזאנען. אפילו אידען וועלכע קענען קריעגען ביי רעגירונגען טשיינען און מעדאילען, געהערען אויך אין איהרע אויגען צו דיא גדולים; זיי ווערען אויך גערעכענט פאר א שטאלץ און א האפנונג.

מיר אבער האבען וועגען דעם א גאנץ אנדער מיינונג. מיר דיינקען גראדע פארקעהרט, אז וועה וואלט געווען דעם פאלק, ווען ער וואלט געבויט אלע זיינע האפנונגען אויף איינצעלנע פערזאנען פון דיא פריוויליגירטע מינאריטעט, אז מען וואלט זיך בשום אופן. ניט געקענט איבער-נעהמען מיט אזא פאלק, אזוי וויא מען קען זיך ניט איבערנעהמען מיט א מדבר צוליעב איינ-צעלנע פאלקען ביימער, וועלכע וואקסען דארט.

אויב מיר גלויבען אין אונזער פאלק, אויב מיר שטאלצירען מיט איהם, דאן איז עס ניט צוליעב דיא טשינאוויניקעס און מעדאליסטען. מיר גלויבען אין איהם, מיר שטאלצירען מיט איהם צוליעב איהם זעלבסט, צוליעב דיא גרויסע פאלקסמאסען, וועלכע האבען דיא לעצטע צייט ערוואכט צום לעבען, וועלכע האבען זיך אויס-געלערנט אזוי געשווינד און ענטשלאסען צו פערטהיידגען זייערע אינטערעסען, וועלכע זיין זען ארויס אין קאמפף פאר זייערע רעכטע אזוי פיעל ענערגיע, אזוי פיעל זעלבסט אויפאפפערונג, אזוי פיעל ענטשלאסענהייט.

א קינד פון דיעזע פאלקסמאסען איז אויך

שונג. דיעזע וואונד האט מעהר וועה געטהאן, וויא דיא וואונד פון פאן וואל. דיא רעניערונג האט דערוועהן, מיט א שמערצליכע קלאהרהייט אז דיא טהאט פון הירש לעקערט, דיא טהאט פון זעלבסט אויפאפערונג און העל-דעמוטה. איז דער אויסדרוק פון גאנצען קעמפפערנדען אידישען פראלעטאריאט, אז נאך פיעלע און פיעלע אונגעוואוסטע לעקערטס אר-בייטען אין דער שטיל, פאר בעפרייאונג און סאציאליזמוס.

* * *

הירש לעקערט איז געפארען און ערצויגען געווארען אין זעהר אן ארימע פאמיליע. זיין קינדהייט איז פארביפער אין צרות און נויט, אזוי וויא דיא קינדהייט פון יעדען ארימען געהעמ-קינד. זיין יוגענד האט אויך ווייניג פרייליכעס און אנגענעהמעס געזעהען. ער איז געווען פון נאטור א לעבעדיגער יונג, א כוואט. אונזערע אידישע קווארטאלען זיינען פול מיט אזעלכע קינדער, וועלכע פערפליהען איידער זיי פליהען אויף. וואס וואלט פון איהם געווארען, ווען דיא ארבייטער בעוועגונג וואלט איהם ניט צוגעצוי-גען? מעגליך, אז זיינע מעלות וואלטען געווארען חסרונות; ער וואלט אוועקגעגאנגען אויף א שלעכטען וועג. אדער ער וואלט געווארען איי-נער פון דיא פיעלע מיליאנען אידען, וועלכע עקזיסטירען נור, כדי דער אדער יענער גדול, דער אדער יענער געלדזאק, דער אדער יענער בעל טובה, זאלען זיין זייערע פארשטייער.

דיא ארבייטער בעוועגונג האט איהם אפער ארומגענומען, און זיין שיקזאל איז גאנץ אנדערש געמישערען געווארען. ער האט איהר געדיענט וויא ווייט ער האט געקענט און מיט וואס ער האט געקענט. ער האט געהאט מוטה, ענערגיע, און ער האט עס אפגעגעבען דיא אינטערעסען פון זיינע ברידער ארבייטער. וואו נור מען האט געדארפט בעשטראפען א שלעכטען מייסטער, א סקעב, א פאס, איז ער געווען פון דיא ערשטע אויפן פלאץ.

ער האט אנטהייל גענומען אין דעם בע-וואוסטען איבערפאל אויף דער פאליציי אין נאָוואראד, א פארשטערמיל אין ווילנא. צווא-מען מיט עטליכע חברים האט ער געוואלט בע-פרייען א פאר פאליטישע ארעסטירטע; זיי הא-בען געשטורמט דאס הויז, וואו דיא ארעסטירטע זיינען פערשפארט געווען. נאכדעם האט ער ארויסגעריסען איינעם פון דיא ארעסטירטע פון

מורא פאר דיא נאטשאלטווא איז געווען אזוי גרויס, וויא דיא מורא פאר דעם רבונג של עולם, וואו דער יאך פון דעם גלות איז אזוי שווער, וויא דער יאך פון דיא תרי"ג מצות. הונדערטער יאהרען לאנג, האבען זיך דיא אידישע רוקענס געבויגען אין דרייען פאר יעדען פאן, פאר יעדען פריסטאנד. הונדערטער יאהרען לאנג זיינען דארט געווען דיא אידישע בעלי מלאכות דיא ערנידעריגסטע פון דיא ערנידעריגסטע, דיא פעראכטעסטע פון דיא פעראכטעטע.

און דיעזע שטארט איז געווארען, אויף א וואונדערבארען אופן דיא ערשטע שטארט אין רוסלאנד, וואו מען האט אויפגעהויבען דיא רויטע פאך פון דער סאציאלדעמאקראטיע! און דיא אידישע רוקענס האבען זיך דארט אנגעפאנגען און אויסצוגלייכען; און דיא אידישע בעלי מלאכות זיינען געווארען דיא שטארקע אנפיה-רער פון דעם גרויסען קאמפף פון דיא איציטיגע צייטען; און ווען דער ווילנער גובערנאטאר האט ווילד און ברוטאל געשענדעט דיא אידישע אר-בייטער, דאן האט דער אידישער שוסטער אומ-געביטען דעם קאפול אויף א רעוואלוציע! מיט זעלטענער ענטשלאכענהייט האט ער געווארפען דער זעלבסטהערשונג זיין יונגען לעבען און האט ראכע גענומען פאר זיינע ברידער ארביי-טער.

אין יענעם טאג האט זיך לעקערט ערהויבען הויך איבער דיא הונדערט און דרייסיג מיליאנען אונטערטהאנען פון צאר, דיא וויסטע שלאפער, יעליכע טראגען געדולדיג זייערע שקלאפען-קיי-טען. און צוזאמען מיט איהם איז אויך ערהויבען געווארען, אין דיא אויגען פון גאנצען לאנד, דער גאנצער אידישער פראלעטאריאט, דאס גאנצע אידישע פאלק.

אין יענעם טאג האט לעקערט אויפגעטהאן פאר אידען פיעל מעהר, וויא פיעלע און פיעלע אידישע גדולים אין פערלויף פון פיעלע און פיעלע יאהרען. דיא שווערסטע בעשולדיגונג, וואס האט געדריקט דיא אידען, איז געווען דיא בעשולדיגונג אין פייגהייט, אין טרוסקאט; דיא שווערסטע שטראף, וואס אידען זיינען דערפאר אויסגעשטאנען, איז געווען דיא שטראף פון פער-אכטונג. און לעקערט האט דיעזע בעשולדיגונג און דיעזע שטראף אפגעמעקט — מיט זיין יונ-גען בלוט האט ער עס אפגעמעקט.

דיא קויל פון לעקערט האט געטראפען ניט נור דעם ווילנער גובערנאטאר; זיא האט געטרא-פען אין רעכטען הארצען פון דער זעלבסטהער-

דער היגער ארבייטער קען עס זיך ניט פאר-
שטעלען דיא ראָלע פון ארבייטער פערזאנלעך
גען אין רוסלאנד — וויא וויכטיג זיי זיינען,
וויא גרויס עס איז זייער ווירקונג. ביי אונז אין
אמעריקא זיינען זיי וואכניג טעג, טעגליכע
ענינים. אזוי אויך קען זיך ניט פארשטעלען דער
פרומער איד פון היינטיגע צייטען, וואָס עס
האט געהייסען ביי דיא מאַראַנען, (דיא געהיימע
אידען אין שפּאַניען און פאַרטוגאַל), דאווענען
מיט אַ מנין.

ווייט הינטערן שטאַדט, ערגיץ אין אַ פער-
וואָרפענע קרעמשימע, אומער פערריגעלטע טהיר
און טויער, פערזאמלען זיך דיא ארבייטער אין
רוסלאַנד, אזוי וויא דיא מאַראַנען אין אונטער-
אירדישע היילען אין שפּאַניע. פון דרויסען לוי-
ערט אויף זיי אַ שרעקליכע פינדליכע מאַכט,
וועלכע קען קומען יעדע מינוט נאָך זייערע
נשמות. דער קלענסטער גערויש דערמאָנט זיי
אַן דיא מלאכי חבלה פון דעם צאָרומוס, אזוי
וויא ער פלעגט דערמאָנען אַ מאָל דיא מאַראַנען
אן דיא מלאכי חבלה פון דיא אינקוויזיציאָן.
און דיא נערווען זיינען אויפגעשפּאַנט, און דיא
הערצער שלאָגען האַסטיג, און דיא גייסטער
ערהויבען זיך העכער און העכער. אַ זעלטענער
צויבער שוועבט אויף אַזעלכע פערזאמלונגען,
וואו געוויינליכע מענשען ווערען אומגעוואנדעלט
אין העלדען. אַ זעלטענע אַטמאָספּהערע רינגעלט
זיי ארום, וואו מענשען געוויינען זיך איין צו
קוקען ענטשלאָסען אין געזיכט פון אלערליי אפ-
קומענישען, פון אלערליי יסורים, פון דעם טויט
אַליין.

נאָך ווייניגער וועט דער היגער ארבייטער
פערריפען דיא בעדייטונג פון דיא גאסען-דע-
מאָנסטראַציאָנען אין רוסלאַנד. ווען דיא רוסישע
רעוואָלוציאָנערע פעוועגונג איז געוואָרען אַ
מאַכט, האָט מען זיך שוין מיט געהיימע פער-
זאַמלונגען אליין ניט געקענט בענוגענען. אין
פיעלע שטעט האָבען זיך אָנגעפאנגען גאָסען-
דעמאָנסטראַציאָנען, איבער דיא רוסישע גאָסען
האָבען הערליך געפלאָטערט דיא רויטע פאַהנען,
און אין דיא רוסישע לופט האָבען מעכטיג גע-
קלונגען אויסגעשרייען געגען דעם צאָרומוס.
זאָל אָבער דער לעזער ניט מיינען, אז דאָס איז
אַ מיין פאַראַד, וויא אין אונזערע מקומות. דיא
זעלבע לופט, וואו עס האָבען געקלונגען פראַמעס-
טען געגען דיא זעלבסטהערשונג, ווערט אַ וויילע
שפעטער איבערפילט מיט הערצדיקענער קרעכ-
צען פון פערוואונדעטע, צוקיילטע און צובייל-

האַספּיטאַל. דאָן האָט מען איהם ארעסטירט.
אַנדערהאַלבען יאָהר. איז ער אָפגעזעכען אין
טורמע. נאָכהער האָט מען איהם פערשיקט אין
יעקאטערינאַסלאָוו אונטערן אויפזיכט פון דיא
פאָליציי. וואָס ער האָט געפיהלט און געטראכט
אין געפענגניס — דאָס קען מען ניט וויסען.
לעקערטס זיינען מענשען פון טהאַט; ניט פון
ווערטער. וויא עס שיינט, האָט אָבער דיא טורמע
געהאַט אויף איהם אַ גרויסע ווירקונג. ער האָט
ארויסגעטראָגען פון איהר אַ פערשטאַרקטען
האַס צו דיא רוסישע רעגירונג, אַ גרעסערע איר-
בערגעבענהייט צו דיא רעוואָלוציאָנערע בע-
וועגונג.

דיא רוסישע טורמע האָט שוין אזא גליק.
מען זאָגט, אז דער פאַנאָטיזמוס איז אזוי וויא
אַ שטייף; וואָס שטאַרקער מען קלאַפט איבער
איהם, אלץ גרעסערע פונקען לאָזט ער ארויס.
אזוי, קען מען זאָגען, ווירקט דיא רוסישע טורמע,
אויף דעם פרייהייטסקאַמפּף. עס טרעפט, דאָס
מען ארעסטירט איינעם צוליבע אַ מיספער-
שטענדניס; ער זיצט אָפּ אַ געוויכע צייט און
נייט נאָכהער ארויס אַ היים איבערצייגטער רע-
וואָלוציאָנער.

דאָס איז געשעהן מיט פיעלע פעריהמטע רע-
וואָלוציאָנערען; דאָס איז אויך געשעהן מיט
לעקערט'ן. דער פרייהעריגער אונבעדייטענדער
שלעגער פון שלעכטע מייסטערס און סקעבס איז
געוואָרען, נאָך אַנדערהאַלבען יאָהר געפענגניס,
דער העלד, דער שטאַלץ, דיא עהרע פון דער גאנצ-
צער אידישער פעוועגונג.

לעקערט איז אין יעקאטערינאַסלאָוו לאַנג
ניט פערבליבען. איהם האָט געצויגען אַ היים,
צו דער אידישער פעוועגונג, צו פעקאטע, צו
טהעטיקייט, און ער איז אַנטלאָפּען נאָך וויל-
נא. דאָס איז געשעהן אין 1902 יאָהר, אַ פאַר
וואַכען פּעפאַר דעם ערשטען מאי.

אַ שטורמדיגע צייט איז דאָן געווען אין
ווילנאַ. דער קאַמפּף צווישען דעם „בונד“ און
דיא רעגירונג האָט אויפגעפלאַקערט אלץ
שטאַרקער און שטאַרקער. עס זיינען פאַרגעקומען
מאסען הויזוכונגען, מאסען ארעסטען. דער
„בונד“ אָבער אזוי וויא דיא לעגענדאַרישע היד-
רא, פלעגט ארויסשטעלען אויף יעדע אָפּגעהאַק-
טע קאָפּ צעהן אַנדערע. עס האָט זיך געדוכט,
אז דיא קרעפטען פון „בונד“ קענען זיך קיין מאָל
ניט אויסנעהמען. זעלטען ווען עס זיינען אָפּגע-
האַלטען געוואָרען אזוי פיעל רעוואָלוציאָנערע
ארבייטער פערזאמלונגען.

האָט פערצאמט מאנכע אַרױסגענגע פון די זײַט
נע גאסען צום צענטער פון שטאָדט—צו די דײַט
שע גאס און די ברייטע גאס. אַרױס 4 א זײַגער
האָט מען פערמאכט אַלע הױפּען און די דוואַרן
קעס, פון פאַליצײס גאָדען דיא אונפערשענקטע
העררשער פון דיא בעפעלקערונג, האָבען
זיך געשטעלט בײ דיא טױערען מיט זײַערע דױ-
בינעס אין דיא הענד. קײנעם, אױסער גוט בע-
קאנטע פערזאָנען, האָבען זײ נײט אַרױסגעלאָזען
און אַרױנגעלאָזען. א בהלָה האָט זיך געטראָגען
אין לופטען; זײַה האָט זיך אױסגעדריקט אין דיא
אונרוהיגע בליקען, אין דיא צושראָקענע פּהױז-
נאָמיס פון אַלע פּרױערליכע אונטערטהאָנען.
בלױז דיא זעלבסטבעוואוסטע ארבייטער זײנען
געפליעבען פעסט און מונטער, פּערייט צו בע-
געגענען יעדע מעגליכע געפאָהר.

אַבענדס האָט דיא שטאָדט אױסגעזעהען,
וויא אַ מיליטערישער לאָגער. דיא גאסען זײנען
פול געווען מיט סאָלדאטען, קאָזאָקען און זשאַנ-
דאַרמען. עס האָבען נאָכאנאנד געקלונגען שווער-
דען און שפּאַרען; עס האָט געהילכט דיא קלאַ-
פּעריי פון דיא קאָזאָקע פערד איבער דיא ברוך
שטײנער. אין דיא זײטיגע גאסען האָבען זיך
אַנגעקליבען גרויסע מענגען ארבייטער; זײ האָ-
בען אָבער נײט געהאט קײן מעגליכקײט אַרױס-
צורױסען זיך פון דאָרטען. דיא פאַליצײ און דיא
מיליטער האָבען עס נײט דערלאָזען. שטײן אױף
אײן אָרט האָט מען אױך נײט געלאָזען.

עס איז שוין געווען 8 א זײגער אין אָבענד,
און דיא דעמאָנסטראַציען האָט זיך אַלץ נײט אָנג-
געפאַנגען. מען האָט געווארט אױף דיא קריכט-
ליכע ארבייטער; זײ זײנען אָבער צו קער בע-
שטימטער צײט נײט געקומען. און אזױ וויא עס
איז נײט געווען קײן שום מעגליכקײט צו קאָ-
צענטרירען דיא קרעפטען, האָבען דיא אָנפיהער
פּעשלאַסען דיא דעמאָנסטראַציען אָפּצולײגען.

אָבער אײן גרופּע פון 30 אירישע ארביי-
טער האָט פון דעזען פּעשלום נײט געוואוסט.
דיא בעגייסטערטע יונגע לײט האָבען אונגעדול-
דיג געווארט אױף דעם אָנפאַנג פון דיא דעמאָנ-
סטראַציען. און ווען זײ האָבען זיך נײט געקענט
דערווארטען האָבען זײ פּעשלאַסען אַלײן דיא
דעמאָנסטראַציען אָנצופאַנגען. מיט הילכענדע
אױסגעשרײען: „דאָלאַי סאמאָדערזשאוויע!“
(זײערע מיט דיא זעלבסט הערשונג), האָבען זײ
א וואָרד געטהאָן זיך אין מיטען גאָס פאַנאָדער-
געוויקעלט דיא פּאָהנען און אָנגעפאַנגען צו מאַר-
שירען. גלייך אָבער זײנען זײ אַרומגערינגעלט

טע. דיא זעלבע גאסען, וואו עס האָבען געפלאָ-
טערס דיא רויטע פּאָהנען, ווערען אַ ווײלע
שפּעטער רױט געפאַרבעט מיט דיא בלוט פון דיא
דעמאָנסטראַנטען. דאָס שרעקט אָבער קײנעם
נײט אָפּ. אָפּען טרעטען זײ אַרױס, דיא מחנות
פון קעמפּפּענדען פּראָלעטאַריאַט.

מיט אַ גרויסער גאסען-דעמאָנסטראַציען
האָבען זיך פערברייטעט דיא ווילנער ארבייטער
צו פּייערען דעם ערשטען מאי פון 1902 יאָהר,
דעם 18טען אפריל נאָך דיא רוסישע צײט רעכ-
נונג האָט שוין ווילנא געזעהען הערליכע גאסען-
דעמאָנסטראַציען; דיעזע האָט אָבער געזאָלט
זײן אַ גרעסערע און וויכטיגערע.

עס האָט זיך פארברייטעט אױך דיא פאַלי-
צײ. דער גובערנאַטאָר פאַן וואָל, אײנער פון דיא
ערנסטע בלוטהינד פון צאַר, האָט זיך געקליבען
צו מאַכען אַ בלוטבאַד. אזױ וויא דיא ווילנער
ארבייטער בעשטייען פון אירען, פאַליאָקען און
לײטווינען — נאַציאָנאַליטעטען פּערהאַסטע בײ-
דיא זעלבסטעהערשונג — האָט ער געפיהלט זײ-
נע הענד בריי. אין דיא קאָזאַרמעס זײנען דיא
סאָלדאטען געשטאַנען פּערייט יעדע מינוט צו
אַ מלחמה; מען האָט זײ דערצעהלט, אַז דיא
אירען און דיא פאַליאָקען גרייטען זיך צו צו אַן
אויפּשטאַנד. דיא קאראָלען אַרױס דיא מילי-
טערישע מאָגאַזינען זײנען פּערהאַפּעלט געוואָ-
רען. סלובען, אײנער שרעקליכער פון צווייטען,
האָבען צירקולירט אין שטאָדט. אַ בלוט-באַד איז
אַ געוויינליכע ערשײנונג אין רוסלאַנד. פאַן
וואָלס שוואַרצע נשמה האָט בעגעהרט מעהר;
און אין זײן קאָפּ איז געבאָרען געוואָרען אַ הע-
רלישער פלאַן, אױף וועלכען עס איז נור פּעהיג
פּלעווע'ס אן אַדוואַנט. ער האָט בעשלאָסען צו
שמייסען דיא דעמאָנסטראַנטען. ער האָט גע-
וואוסט, אַז דאָס וועט זײן פאַר זײ שרעקליכער
פון אַלעם — שרעקליכער אפילו פון טויט. קײנער
האָט אָבער דעזען סלוד אין ערנסט נײט גענומען.
מען האָט זיך נײט געקענט פאַרשטעלען, אַז אפילו
אַ פאַן וואָל זאָל זיך אזעלכע געוואלדטהאטען
ערלױבען.

עס איז אָנגעקומען דער טאָג פון ערשטען
מאי. סאָלדאטען, קאָזאָקען און פּעריטענע זשאַנ-
דאַרמען האָבען זיך געלאָזען פון אַלע זײטען.
מען האָט זײ אױסגעשטעלט אין פּערשיעדענע
פּלעצער, בעהאַלטען אין געוויסע הױפּען. דיא גאָר
מען האָבען געשוויבעלט און געגריבעלט פון שפּיר-
אָנען, וועלכע פלעגען זיך אײנפּרעסען אין יעדען
פארבייגעהער מיט זײערע שפּיאָנסקע אױגען. מען

טירען, געמיינ'ט אויפן וועג, געמיינ'ט פון דאס נייע אין פאליציי הויז. דיא פלוטדורשטיגע אינסטיטוטען פון דיא פאליציי, פון דיא קאזא-קען האבען זיך צושפיעלט; זיי זיינען וויא שייכר געווארען פון זייער אייגענע רציחה. א זייגער צעהן ביי נאכט האט פאן וואל אפגעשטאטעט דיא דעמאנסטראטען א וויזט. ער האט זיי געזידעלט מיט דיא שמוציגסטע ווערטער. ער האט אויסגעדריקט זיין בעדויערען, וואס צו לייעב דיא „זשידי“ זיינען אריינגעפאלען אויך עטליכע כריסטען. ער האט אויך אָנגעזאגט, אז מאָרגען וועט ער זיי שטייטען. „איך וואלט איך צושאסען אויפן פלאץ, אזוי וויא מיטגעגעבן, הינד, ווען איך וואלט פריהער ניט געוואלט זעהען אייער פלוט אויפן שטייט-פיינעקעל.“

געשמיסען האבען פייערלייט, געהאלטען האבען קאזאקען, קאמענדעוועט האט פאן וואל. דער פלוטהינד פלעגט אויסרופען דעם נאמען פון דעם אונגליקליכען און געגעבען דעם צייכען אונצופאנגען. ער האט געהויבען, שטייטען לאנג זאס, ער אליין האט דיא שטייטן געצילט. א שוואכערען שטייטן פלעגט ער אין השבון ניט אריינגעבענען. נאך צעהן שטייטן פלעגט ער רוט צופאלען וועלען — אזוי שטארק האט מען געשמיסען. אויב איינער פלעגט זיך נאך'ן שטייטען קענען אויפהויבען, דאן פלעגט מען איהם ווידער אוועקלייגען און שטייטען.

פאן וואל האט געטראפען אין סאמע הארץ פון דער אידישער פעוועגונג. מיט דיעזע שטער-ליכסטע געוואלטטהאטען האט ער געפייניגט און פערפייניגט ניט נור דיא קערפערס, זאגנדרען דיא נשמות. דאס שוידערליכע בילד פון שאנדע האט זיך געטראגען שטענדיג פאר דיא אויגען און געטריעבען אין א פינסטערע פערצווייפלונג. דער געפיהל פון זעלבסט ווירדע, וועלכען דער „בונד“ האט אזוי וואונדערבאר אויפגעלעבט אין דיא אידישע ארבייטער מאסען, איז דאך אזוי ציניש און ברוטאל פערשפאטעט און געשענדעט געווארען.

איינער פון דיא הויפט אנפיהרער פון „בונד“ האט זיך אויסגעדריקט, אז פאן וואל'ס עקזעקוציע האט אויף איהם געמאכט א שוידער-ליכען איינדרוק, וויא אפילו דער קישינאווער פאגראם. און דאס איז פערשטענדליך. דער זעל-פער רעוואלוציאנער וואלט מרוצה געווען צו שטארבען אויף דיא תליה, צוריסען צו ווערען פון א מאסע פאגראמישציקעס, איידער געשמו-סען צו ווערען. און דיעזער געפיהל איז געווען

געווארען פון דיא פאליציי און דיא דווארניקעס; קאזאקען און בערטיגענע ושאנדארמען זיינען צו געקומען, און מען האט זיי גענומען שלאגען און ממות'ן מיט פויסטען, מיט פיסען, מיט דוביר נעס און נאהאיקעס.

דער פאנהען טרעגער, א אידישער יונגער-מאן האט דיא פאנהע דאך פון האנד ניט ארויס-געלאזען. דיא אייניגע מינוט איז ער אזוי צושלאג גען געווארען, דאס זיינע קליידער האבען גע-האנגען שטיקערווייז און פון זיין שוידערליך צו פאסעוועטען קערפער האט פלוט געפלאסען שטראמענווייז ביז וואנען ער איז געפאלען אין אונמאכט, האט ער אליין ניט אויפגעהערט צו שרייען: „דאסאי כאמאדע-רשאוועל!“

דאס איז א שוידערליכעס בילד. פון איין זייט זיינען געשטאנען טויזענדער מלאכי חבלה פון דעם צארזימוס — פעוואפענטע, מעכטיגע, פלוטדורשטיגע; פון דער צווייטער זייט 30 אונג-פעוואפענטע אידישע פעלי מלאכות. נאך דיעזע פעלי מלאכות, מיט דעם גרויסען כוח פון זייער הייליגען גלויבען, נעהמען אויף געגען דיא גאנ-צע פינסטערע מאכט דעם קאמפף, און זיי גע-בען איהם ניט אויף זאלאנג זיי קענען זיך נור האלטען אויף דיא פיס, ביז וואנען זיי פאלען ניט, צוקלאפטע און צו'הרג'טע, פעוואוסטלאז אויף דער ערד.

וויפיעל מאל זיינען בעשריעבען און בע-זונגען, געלויבט און ערהויבען געווארען דיא 800 ספארטאנער וועלכע האבען זיך געשטעלט גע-גען דיא ריעזיגע ארמען פון פערזישען דעספאט; וויפיעל מאל זיינען בעשריעבען און פעזונגען געלויבט און ערהויבען געווארען דיא טויזענד העלדען פון גארופאלדי, מיט וועלכע ער האט אויפגענומען אין איטאליען דעם קאמפף פאר בע-פריאוונג זיינען דען דיעזע 80 אידישע פעלי-מלאכות פון ווילנא ווייניגער ווערטה פעוואונדער-דונג און פערעהרונג?

* * *

אויף מארגען האט מען א טהייל פון דיא ארעסטירטע דעמאנסטראנטען געשמיסען; מען האט געשמיסען אויך זייטיגע מענשען, וועלכע דיא פאליציי האט אָנגענומען פאר דעמאנס-טראנטען.

א שרעקליכע נאכט האבען איבערגעלעבט דיא דעמאנסטראנטען אין פאליציי הויז — א נאכט פון געוואלטיגע יסורים, קערפערליכע און גייסטיגע. מען האט זיי געמיינ'ט ביים ארעס-

אָפּ, אז מיר קענען דאָס אלעס פערטראָגען. אָבער איז מיר און אויבערזאָל, אין דיא גרעסטע מינוטען פון לעבען, האָבען מיר, רעוואָלוציאָנערען, געהיט איז אוינגעשטעלט זיך פאר אונזער פערזאָן, פאר אונזער מענשען-ווירדע. מיר האָבען געענטפערט מיט בעד-ליידיגונגען אויף בעליידיגונגען. מיט געוואלד-טהאָטען אויף געוואלד-טהאָטען.

„מיר קענען נישט טראַכטען און ריידען רוהיג וועגען דעם, וואָס איז פארגעקומען אין ווילנא. פון טויזענדער עהרליכע הערצער טראַגט זיך איין אַלגעמיינער געשריט: ראַכע!“

„אידישע ארבייטער! וויאזוי וועט איהר ענטפערן אויף דיעזער שענדליכער בעליידיגונג? איהר האָט שוין לאַנג געווינען, אז איהר האָט אויפגעהערט צו זיין דיא פרייהעריגע אונטערטעניגע קנעכט; מיט אייער מומטעניג קאמפף פאר פרויהייט האָט איהר געווינען דער גאנצער וועלט, אז איהר האָט ער-וואַכט צו אַ נױעם לעבען, צו אַ לעבען פון פרויע בירגער.“

„ווייזט איצט נאָך אַ מאָל דיא תלנים פון צאר, אז איהר וועט נישט אריבערטראָגען גלויבליכטיג זיין ער שיענדלעך האַנדלונג געגען אויך; ווייזט זיך, אז איהר זינט מענשען מיט מענשליכע געפיהלען; ווייזט זיך, אז איהר זינט בערייט צו פערטהיידען אייער מענשען-ווירדע, אז אויף דיא געוואלד-טהאָטען פון דיא צארענדיינער זינט איהר בערייט צו ענטפערען מיט געוואלד-טהאָטען.“

„אונזער פארטיי איז פון איצט געווען געגען פארטייטען טעראָר; מיר ענטזאָגען זיך אויך איצט פון טעראָר, אלס אַ קאמפפסטימל געגען דיא זעלבסט-הערשינג. אָבער דיא ווילדע טהאָט פון פאָן וואָל רופט ארויס פון אלע אונזערע חברים דיא שרעקליכסטע ענטרוסטונג. דאָס איז אַזאָ פערברעכען, וועלכען מען קען פשוט אופן מיט פערשווייגען. און מיר זיינען אויבערצייגט, דאָס אין דיא ריזען פון אידישען פראָ-לעטאַראַט וועט זיך אויפהייבען אַ האַנד וועלכע וועט ראַכע נעמען פאר דיא געוואלטיגע בעליידיגונג געגען זיינע פריידער, און אויב עס וועט פערגאַסען ייערען מענשליכע פלוט, דאָן וועט פאלען דיא גאַנצע פערזאָנליכקייט אויפן קאָפּ פון צאר און זיינע ווילדע משרתים.“

אויף מאַרגען נאָך דעם, וויאזוי דיעזער הייס-טאָרישער אויפברוּך איז פערשפרייט געוואָרען, איז ערשינען דער ראַכענהמער. דאָס איז גע-ווען הירש לעקערט.

א. וואַלט.

(שליס פאַלגט.)

אַלגעמיינ. אזוי וויאזוי אַ זורדיגע ביוואַליע וואַלט זיך פונאַנדער געגאַסען איבער דיא נשמות, בריי-הענדיג דיא מוחות און דיא הערצער. מענשען וועלכע וואַלטען בעגעגענט קאַלטבלוטיג טורמע, קאָטאָרגע, דעם עשאַפאַט זעלבסט, האָבען ביי-טער געוויינט—אזוי וויאזוי קליינע קינדער האָ-בען זיי געוויינט.

דער איינדרוק פון פאָן וואַל'ס עקזעקוציע איז געווען אַ שמערצליכער אין אלע קרייזען פון דער אידישער בעפעלקערונג — אפילו צוויי-שען דיא דערשלאָגענסטע און פערפוינסטערטע אידען. סטאַמקעוויטש, אַ בעוואוסטער רוסישער שריפטשטעלער, שילדערט אין איינע פון זיינע ערצילונגען אַ אידישען שניידער, וואָס דאָס שירזאָל האָט פערוואָרפען אויף אַ רוסישע קריעגס שיה. דער איד האָט געשיינט צו זיין אַ גרויסער פיגורלינג. מעהר פון אלעס האָט ער גע-ציטערט פאר שמיטץ. דיא מאַטראָזען ארום פלעגט מען נאָכאנאנד שמייסען. בשעת מעשה פלעגען זיי דאָס נישט וועלען ליידען. נאכדער אָבער פלעגען זיי זיך אָפּטרייסקען און אויסלאָ-כען זיך. און ווען עס האָט איין מאָל געטראָפען, דאָס מען האָט אויך דעם אידען געשמיסען, האָט ער זיך גלייך אריינגעוואָרפען אין ים.

דיזעע שילדערונג איז יאָהר און נאטורליי. דער איד איז פון אימער אָן אַ געפרופטער צו צרות. וואָס פאר ערנידערונגען, וואָס פאר יסורים, וואָס פאר מיתות משונות איז ער פון זיינע פייניגער נישט אויסגעשטאַנען? דיא עקזע-קוציע פון שמייסען איז אָבער ביי איהם געווען ערגער פון אלעס. זיינע געפיהלען האָבען געגען דעם געבונטעוועט מיט אלע כוחות, זיין טיער פערבראָגענער אתה פחרתנו געפיהל האָט געגען דעם אויפגעשטורמט. דער איד איז ווירקליך, אפילו אין דיא ווילדעסטע צייטען, זעלטען ווען געשמיסען געוואָרען.

גלייך נאָך דיעזער עקזעקוציע האָט דער צענ-טראַלער קאָמיטע פון „בונד“ ארויסגעלאָזען אַ פראַקלאַמאַציאָן, וועלכע ענדיגט זיך מיט דיא פאַלגנדע יערטער:

ווען מיר זיינען ארויסגעטראָטען אין קאמפף געגען צאריזמוס, האָבען מיר געוואוסט, וואָס מיר האָבען צו ערוואַרטען; מיר האָבען געוואוסט, אַז אינזער וועג וועט פערזעהט זיין מיט יטענדיגע דער-נער, אז לאַנגע יאָהרען טורמע און סוּביר, הונגער און קעלט, ערווארטען אונז אויף דיעזען וועג. מיר האָ-בען שוין געווינען, אז דאָס איז שרעקט אינז נישט

מאי אין גלות

שוין פערגאנגען טוידט און ווינטער
און דיא וועלט איז ווידער ניי,
שוין געענדיגט דיא אבילות,
ס'קומט דער זינגער קעניג-מאי...

בשמים ווארפט ער וואו ער קעהרט זיך
פילט דיא פעלדער מיט געזאנג;
בלאט און בלומען, פון זיין בעכער
שכור'ט אן דער זיסער טראנק...

דער הימעל פון אויבען
וועבט לוסטיגעס גלויבען,
וועבט האפען און שטרעבען...
דיא גרינע ערד אונטען,
זיא רופט צום געזונטען
און מונטערען לעבען...

פרייליך קומט דער גאט פון פריהלינג,
פילט דיא הערצער מיט געזאנג —
פון מיין צרה'דיגער ברוסט נאר
ענטפערט איהם קיין וויעדערקלאנג.

דארטען תמיד ליגט פערמויערט,
יענער גייסט וואס אויפען טרויערט
יענער גלות-שמערץ, וואס פריהלינג
ברענגט קיין באזאם און קיין שטילונג
און פון בלומען דער גערוך —
דארט בעגעגענט נאר א פלוך...

פלוך אויף דיא פון וועמעס פינגער
דאס בלוט פון מינע פרידער טריפט;
פלוך אויף יענע, וועלכע האבען
זיי דיא פריהלינגס-פרייד פערגיפט...

— עניינער, ראָאָ.

זיי דעם תענוג פון דעם לעבען
אויף דער שעהנער ערד פערגאלט
און אין הימעל גליקען זוכען,
זיי געצוואונגען מיט געוואלט...

פלוך אויף יענע, וועלכע האבען
זיי פאר קלאג-מוטערס געמאכט;
וואס פון לאנגען וויינען האבען
שוין פערגעסען, וויא מען לאכט...

ניין, כ'קען ניט „פריהלינג“ שרייבען
ס'נעהמען זיך ארום מיר קלייבען
דיא קרבנות פון'ם גלות.
און מיך סטראשעט, וויא א כאָרום
פון א גאנצען בית הקברות:
„זינג ניט, שילט מיט טויטע קללות!“

ליכטיג איז דיא וועלט ארום;
יעדע ברוסט איז פול געזאנג,
איך נאָר, גלות-קינד, טראג אום
שווארצע קללות אין געדאנק...

זיס דער ווינה פון פריהלינג בלאזט
גריין בעפוצט איז יעדער צווייג,
אין מיין ברוסט פוילט און ראָסט,
יענער פלוך, וואס איך פערשווייג...

יהואש.

הלאססען קאמפף



דער גענעראל-סטרייק

רויהען פון סטריקטע סאציאל־דעמאקראטען האט ער געפונען א סך אנהענגער. דא „נייע צייט“, דא בעריהמטע וואָכענשריפט פון דער דייטשער סאציאל־דעמאקראטיע, האָט געעפענט איהרע זייטען פאר אַ דיסקוסיאָן איבער דיעזער פראגע, און אין דער סאציאליסטישער פרעסע איבער־הויפט, וויא אויך אויף סאציאליסטישע פערזאנלעכע, לונגען, בעזאנדערס אין ראמאנישע לענדער, וועלט דיעזע פראגע אלץ העפטיגער בעשפראכען און דעבאטירט.

עס איז זעהר מעגליך, אז דער קומענדער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער קאנגרעס אין אמסטערדאם וועט פערווארפען דעם גענעראל־סטרייק אלס א זעהר געפעהרליכען און בעזאנדערס אלס אן אונדורכפיהרארען קאמפף מיטעל; אָבער דאָס וועט וויעדער ניט אָפּהאַלטען דאָ שטיינענדע פראָפאגאנדא און אַגיטאציאָן איהם וואָס מעהר און צוועקמעסיגער אָנצו־ווענדן דעם. אויב מען וועט איהם דערטרינקען אויף די זען קאנגרעס, וועט ער אויפשווימען פריש און לעבעדיג אויף דעם נעכסטען קאנגרעס און וועט נאך שאַרפער פערלאנגען אַן ענטפער, וואָס מען זאָל טאָן מיט איהם.

און אז ענטפער מוז פריהער אָדער שפעטער געגעבען ווערען, דען דער גענעראל־סטרייק איז ניט אַרויסגעקומען פון דעם קאפּ פון אַ גרויסען סאציאליסטישען הענקער, זאָנדערען פון דאָ פאָרדערונגען פון אַלע ערשטע פּאַרטיי. ניט אַנאָרכיסטען האָבען פערשפרייטעט דעם געדאַנקען וועגען אַ גענעראל־סטרייק אין דאָ אַרבייטער־מאַסען, וויא מאַכט דענקען עס, זאָנדערען דער פערשאַרפטער קלאַסעסען פּאַרטיי. קאָמפּף זעלענע פּאַרטיי.

ווישען דאָ מאַקטישע פראַגען, וועלכע זיי־נען אין דאָ לעצטע יאָהרען אויפגעשוואַרען מען אויף דעם שטייגענדע דען און פרויענדעס ים פון קלאַסענאָמפּף אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאַפט, איז דאָ פראַגע וועגען דעם זאָ־



גענאָמען „גענעראל־סטרייק“ דאָ וויכטיגסטע און אויך אינטערעסאַנטעסטע. ביז יעצט האָט מען איהר בעהאַנדעלט אין דאָ סאציאל־דעמאקראטישע רייהען, וויא אַ שטייע־קינד; מען האָט געקוקט אויף איהר וויא אויף עפעס אויף אן אנשדעקענעס, אַ נייעם געשוויר אויף דעם געזונדען קערפער פון דער סאציאליסטישער בעזונגונג, אין בעסטען פאל וויא אויף אן אַנאָרכיסטישע פערדרייהענעס צו פערדולען דאָ מוחות פון דאָ אַרבייטער מיט הויך־קלינגענדע פראַגען. אָבער דערמיט האָט מען איהר אפילו אויף אַ האָר ניט אָפּגעשוואַכט, פערקעהרט, מען האָט איהר נאך פערשטאַרקט.

וואָס דאָ פערביסענסטע מאַרקסיסטען און דאָ אַרטהאָדאָקסישטע סאציאל־דעמאקראטען זאָלען ניט דענקען וועגען אַ גענעראל־סטרייק, נאָר דאָס מווען זיי אלע צוגעבען, אז ער שטופט זיך אַלץ מעהר צום פראַנט און ווערט אַ ברעגענדע צייטפראַגע. דער נעכסטער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער קאנגרעס וועט זיך גאנץ ערנסט מווען בעשעפטיגען מיט איהם. ניט ווי־לענדיג האָט מען איהם געמוזט אַרויפשמעלען אויף דער טאַגס־אָרדנונג, ווייל אויך אין דאָ

זאל פון קאנגרעס און וואס פאר גרויסע דע- וואלוציאנערע האפנונגען מען האט געהאט, ווען מען האט געשטימט פאר דיעזען איין-טעגליכען גענעראל-סטרייק.

אבער וויא מען זאל נישט קוקען אויף דיא ער- שטע מאדערעמאנסטראציאנען, ווערט דיא פראגע וועגען גענעראל-סטרייק דורך דעם נישט געענ- דערט. דיעזע פראגע מוז גרינדליך נאכגעפארשט ווערען. נאך איהר אייגענעם ווערט א דאס א דאס א קאמפא-מיטעל, זאגאר אפגעזעהען פון דיא אנדערע מיטעל, וועלכע ווערען געברויכט אין דעם קלאסען-קאמפא און אין דער אגיטאציאן פיר דעם סאציאליזמוס. אזא נאכפארשונג איז גאר נישט א גרינגע זאך, וויא עס קען שיינען פון ערשטען בליק, דען אויסער דעם, וואס דיא פרא- גע וועגען גענעראל-סטרייק איז א זעהר קאמפלי- צירטע, וויא איבערהויפט יעדע סאציאליסטיש- שע פראגע, איז זיא נאך א גאנץ נייע און ווייניג אויספרובירטע אונטער גינסטיגע אומשטענדען. מען קען זאגען, אז זיא איז סך הכל צעהן יאָהר אלט, דען זיא איז צוערשט געשטעלט געווארען צו פראפע אין בעלגיען אין 1903, ווען עס האט זיך געהאנדעלט ארויסצורייסען ביי דער ברוזשיר- אזיע דאס אלגעמיינע שטימערעכט.

זייט דאן האט מען געמאכט נאך עטליכע פראפעס, וועלכע זיינען ליידער גאר נישט געלונגען. אבער דער עיקר פון דער פראגע איז נישט דאס, וואס מען האט ביי זייערע אויפגעטאהן מיט דעם גענעראל-סטרייק, זאגנדרען וואס מען קען איבערהויפט אויספירען דורך איהם אין דער נאָהענטער צור- קונפט פאר דיא בעפרייאונג פון פראלעטאט- יאט. וועגען דעם ווערט עס דעפאטירט און וועגען דעם וועלען מיר אויך ריידען אין דיעזען אר- טיקעל.

* * *

גאר איידער מיר געהען איבער צו א בע- טראכטונג וועגען דיא צוועקמעסיגקייט און פראקטישע וויכטיגקייט פון א גענעראל-סטרייק, איז נויטיג פעסט צו שטעלען, וואס מען דארף פארשטיין אדער יעדענפאלס וואס מיר אליין פערשטעהען אונטער דיעזען ווארט.

וואס איז א גענעראל-סטרייק? קורץ און איינפאך גערעדט: אן אפשטעלונג אדער אונטער- ברעכונג פון דער געזעלשאפטליכער פראדוק- ציאן; מיט אנדערע ווערטער: א סטרייק איז א זעהר גרויסער מאס, אזוי גרויס וויא דאס לאזט זיך נאר אונטער אומשטענדען. דאס הייסט

עס איז אמת, אז דיא אנארכיסטען זיינען געווען דיא ערשטע אויפצוכאפען דיעזען געדאנ- קען, וועלכער איז אייגענטליך א לאגישער שלום פון דער נויטווענדיגקייט צו פיהרען אלץ גרע- סערע סטרייקס מיט דיא קאפיטאליסטען; עס איז אמת, אז זיי זיינען נאך יעצט דיא הייסעסטע און ווייטגעהענדסטע אנהענגער פון א גענעראל- סטרייק, ווייל זיי זעהען אין דעם א מין פראפא- גאנדע דער טהאט, זאגאר א באריקאדען-רעווא- לוציאן צו שטירצען מיט פיזישע געוואלט דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג; אבער פון דער אנ- דער זייט איז עס נישט ווייניגער אמת, אז פיעלע סאציאליסטען אין בעלגיען, פראנקרייך, איטאלי- יע און שפאניען זיינען אזעלכע הייסע אנהענגער פון א גענעראל-סטרייק וויא דיא אנארכיסטען, אז דיא ערשטע אָנווענדונגען פון א גענעראל-סטרייק פיר פראק- טישע צוועקען זיינען געמאכט געווארען פון סאציאליסטישע און טרייד-יוניאָנאים טען, און אז איבערהויפט קיין סאציאליסט וואלט נישט געווען געגען דיעזען קאמפא-מיטעל, ווען ער וואלט נאר איהם געהאלטען פאר א פראקטישען, פאר א דורכפיהרערען.

אייגענטליך האט נאך דער אינטערנאציאנאל- לער סאציאליסטישער קאנגרעס אין פאריז אין 1889 געגעבען זיין הסכמה אין פרינציפ אויף א גענעראל-סטרייק, בשעת ער האט בעשטימט, אז דער ערשטער מאץ זאל אין אלע לענדער געפיר- ערט ווערען דורך אן אפשטעלונג פון ארבייט. דען וואס האט דען בעצוועקט דער בעשלוס פון דיעזען קאנגרעס, ווען נישט א גענעראל- סטרייק אויף איין טאג? האט מען דען נישט געהאפט, אז דורך דיעזען אינטערנאציאנאל- נאלען ארבייטער יום-טוב וועט מען מיט דער צייט קענען פיהרען דעם ארגאניזירטען פראלע- טאטריאט צו אן אפגענעם קאמפא געגען דיא גאנצע יעצטיגע אָרדנונג? נאטורליך, דיא ערפאחרונג האט פאלד אויסגעניכטערט דיא ענטהוואיאסטען און האט בעוויזען, דאס דיא ערשטע-מאדע- מאנסטראציאנען קענען נאר העכסטענס דיענען אלס אויסדרוק פון פראלעטארישע סאלידאריטעט. אבער האפען כמעט קיין בעדייטונג נישט אלס א דעוואלוציאנערע קאמפא-מיטעל (האָרום איז טאקע דיעזער אינטערנאציאנאלער ארבייטער יום טוב מיט יעדען יאָהר אלץ שוואכער געוואר- דען); נאר אלס איינער פון דיא דעלעגאטען צו דיעזען קאנגרעס געדיינט איך גאנץ גוט, וואס פאר א פעגייסטערונג עס האט געהערשט אין

לונג, דען דער צוועק איז אויסצופיהרען געוויסע עקאנאמישע פאררערונגען.

ווען אבער דיא שניידערס זאלען סטרייקען אין דער זעלבער צייט אי פאר א העכערען לוינ אי פאר דיא דורכפיהרונג פון א בעשטימטען געזעץ צו גונסטען פון גאנצען פאלק, דאן וועט שוין זייער גענעראל-סטרייק זיין פערבונדען מיט פאליטישע פאקטאָרן. דיא סימפאטיע-סטרייקס וועלען דאן אויך נאטירליך כערווייזען האבען א פאליטישע פארב. אזא סארט גענעראל-סטרייק איז געווען אין האלאנד אין 1902, ווען מען האט אנגעפאנגען א קאמפף געגן א געזעץ, וואס האט בעזונדער צו בעשרעקען דיא ארגאניזאציע אונטערעכטע פון די אייגענע באהאנדלונגס-ארבייטער.

נאך א גענעראל-סטרייק קען אויך ארויסגען רופען ווערען צו שטיצען א פאליטישען קאמפף. אין אזא פאל האט א גענעראל-סטרייק דיא פאקטאָרן און אויך דעם צוועק פון א דעמאנסטראציע. דיא ארבייטער זיינען דאן פער אינטערעסירט נישט אלס טרייד-יוניאניסטען, זאגן דערן אלס מיטגלידער פון דער סאציאל דעמאקראטישער פארטיי. אזעלכע פאליטישע גענעראל-סטרייקס זיינען פארגעקומען אין בעלגיע אין 1903 און אין שוועדען אין 1902. אין ביידיע פעלע האט מען זיך גענומען צו ריעזען קאמפף מיטעל, אום צו צווינגען דיא קאפיטאליסטישע רעגירונגען איינצופיהרען דאס אלגעמיינע שטימערעכט. דיא אנפיהרערס פון ריעזען קאמפף זיינען נאטירליך געווען סאציאליסטען.

איבערהויפט, ווען נאך עס האנדעלט זיך ארויסצורופען א גענעראל-סטרייק אין פערבינדונג מיט פאליטישע פאררערונגען, דאן איז עס זיכער, אז דיא סאציאליסטען זיינען ספעציעל פער אינטערעסירט אין דעם אלס אנהענגער אדער אלס געגנער. עס איז איבעריג צו זאגען, אז זיי סימפאטיזירען מיט אן עקאנאמישען גענעראל-סטרייק און שטרענגען אן זייערע קרעפטע מיט צוהעלפען דיא בעטהיליגטע ארבייטער אין זייערע קאמפף אבער געווענהליך הענגט עס נישט אפ פון זיי. נישט זיי האבען די איניציאטיווע אין אזא סטרייק און נישט זיי טראגען דיא פערזאנלעכע ווארטליכקייט פאר דיא דעזולטאטען. ווען אבער אויך א פאליטישע פראגע איז ארוינגעמישט אין אן עקאנאמישען גענעראל-סטרייק, דאן מווען דיא סאציאליסטען זיין אויפ'ן קאמפף-פלאץ. מענען זיי זיין דאפיר אדער דאגענען, נאך זיי קענען נישט און טאקען נישט בלייבען פון דער זייט

אזא, אז אן אלגעמיינער אדער גענעראל-סטרייק האט און מוז אויך נאטירליכערווייזען האבען אלע מעלות און חסרונות פון א געווענהליכען סטרייק אויך אין א גרעסערע מאס.

נאך זיינע צוועקען און שטרעבונגען קען א גענעראל-סטרייק זיין א רייע-עקאנאמישער, אן עקאנאמישער אין פערבינדונג מיט פאליטישע פאררערונגען און א ספעציעל פאליטישער.

צום ביישפיעל, ווען א פערבאנד פון ארבייטער פאנגט אן א קאמפף פיר א קאהנהעכערונג אדער פערקירצונג פון ארבייטס-צייט, רופט מען עס און מען מעג עס אויך רופען גענעראל-סטרייק. אזא סטרייק איז אן עקאנאמישער, אבער ער קען ארומנעהמען איין טרייד, איין אינדוסטריע, אדער עטליכע מיט א מאל. לאמיר אננעהמען, אז דיא שניידערס פון אמעריקא לייגען אוועק דיא ארבייט צוליב אירגענד וועלכע טרייד-יוניאן פאררערונג. דאס וועט זיין א גענעראל-סטרייק (דזשענעראל-סטרייק אויף ענגליש) אין דעם געווענהליכסטען און איינפאכסטען זינען פון ריעזען ווארט אלס אן אונטערשייד פון א סטרייק אין איין שניידער-פעקטארי. ווען אויך דיא קאמערס (צושניידערס) וועלען מיטקעמפ-פען, אבזאגאל זיי אליין האבען אין דעם מאמענט קיין טרייד-יוניאניסטישען גרונד צו סטרייקען, וועט עס פון זייער זייט זיין, וואס מען רופט, א סימפאטיע-סטרייק. אונטער געוויסע אומשטענדען קען עס טרעפען, אז אויך ארבייטער פון אנדערע פאכען, לאמיר זאגען דיא ווע-בערס, זאלען ארויסטרעטען אין א סימפאטיע-סטרייק צו העלפען דיא שניידערס געווינען זייערע פאררערונגען. דאן ווערט אזא גענעראל-סטרייק אלץ גרעסער און פרייטער, אבער ער טראגט דאך אן עקאנאמישען אדער, ריכטיגער געזאגט, א טרייד-יוניאניסטישען כאראקטער. נאטירליך, יעדער עקאנאמישער קאמפף האט אויך א געוויסע פאליטישע בעדייטונג, אבער מיר האבען זיך אין אזא פאל ספעציעל צו רעכענען מיט עקאנאמישע אדער טרייד-יוניאניסטישע פאררערונגען און שטרעבונגען. אפילו אין אזעלכע פעלע, ווען דיא ארבייטער פון איין לאנד ווערען געשטיצט דורך סטרייקס אין אנדערע לענדער, וויא דאס האט שוין נישט איין מאל גע-טראפען אין דער לעצטער צייט, איז דאס נאך א זעהר וויכטיגער אויסדרוק פון ארבייטערס-אידאריטעט, אבער נישט א פאליטישע האנדל

איז נישט שווער אָנצופילען דיא פאבריקען מיט „פרייע“ ארבייטער, איינפאך גערעדט, מיט סקעפס, מיט פעררעטהער געגען דיא סטריקערס. דאָס הייסט אַלזאָ, אַז אפילו אין בעסטען פאַל ווען אַ יונגאַן צעהלט דיא מיסטע ארבייטער פון פאַך, קען מען נאָר אָנמאַכען אַ שטערונג אין דער פערטערענדרער אינדוסטריע דורך אַ סטרייק, אָבער אין גאַנצען אָפּשטעלען דיא פראָדוקט ציאָן, בעזאָנדערס נאָך אויף אַ לענגערע צייט — דאָס איז אַן אונמעגליכע זאַך.

אין דעם פאַל מיט דיא פראנצויזישע קויר לענגערעפערס איז עס אויך אזוי געווען. נאָר, נאָר טירליד, דיא נישטיונגאַן ארבייט איז נישט גענוג געווען פאר דיא פראנצויזישע אינדוסטריען. אָבער דיא קוירלענגערעפערס וואָלטען דאָך נישט געקענט אויספיהרען אַהן דיא הילפע פון דיא פּעלגישע קוירלענגערעפערס, וועלכע האָבען זיך ענטזאגט צו ארבייטען עקסטרע-שטונדען, און פון דיא ארבייטער אין דיא פראנצויזישע פאַרטען, וועלכע האָבען זיך ענטזאגט אויסצולאָזען דען שיפען מיט קוירלען, וואָס מען האָט געבראַכט פון ענגלאַנד און אַנדערע לענדער. דורך דיעזע ארבייטערס-אלידאריטעט זיינען דיא פראנצויזישע אינדוסטריען אזוי פאַרלאזירט געוואָרען, אַז דיא רעגירונג האָט זיך געמוזט אריינמישען און צווינגען דיא אייגענטהימער פון דיא קוירלענדיגן מיניען צו שליסטען מיט דיא קוירלענגערעפער.

דיעזער עקאָנאָמישער גענעראליסטריק איז אַלזא געווען געוויסערמאַסען ערפאָלגרייך; אָבער עס איז נישט שווער זיך פאַרצושטעלען, אַז ווען דיא קוירלענגערעפערס וואָלטען געשטעלט צו שאַרפּע און גרויסע פאַרדערונגען און וואָלטען זיך ענטזאגט פון אַ פשרה, וואָלטען די קאָמפאָניסט געקענט ברעכען דעם גאנצען סטרייק מיט דער הילפע פון דער רעגירונג אויף אַזא איינפאַכען וועג, וויא פריינגען קוירלען אויף קריגעריי פון מיליטערישע מאַטראָזען און פון סאָלאַטען. עס קען גאָר קיין צווייפל נישט זיין, אַז דער צו וואָלט עס זיכער געקומען, ווען דיא קוירלענדיגערעפערס וואָלטען, צום ביישפּיעל, געשטערט דיא פאַרדערונג, אַז דיא מינען זאָלען געהערען צו דער נאַציאָן און ווערען אַ קהל'שע אייגענטימ, וויא דאָס האָט געדאַרפט צו זיין. מען וואָלט דאָן נישט געמאַכט קיין שאַלעס און מעלעס מיט זיי, און דיא גאנצע פלאַטע פון דער רעגירונג וואָלט אומגעוואָנדעלט געוואָרען אין טראַכט פאַרט-שיפען צו פריינגען קוירלען. מען וואָלט

אַלס אַנקוקערס, זיי מוזען ארויסטרעטען אין דיא איינטערעסען פון פראַלעטאַריאַט.

דאָרום האָט דיא פראגע וועגען אַ גענעראַל סטרייק מיט פאַליטישע צוועקען אַ זעהר וויכטיגע בעדייטונג פאר זיי. יעדענפאַלס, ווען סאָציאַליסטען ריידען און דעבאַטירען וועגען אַ גענעראַל-סטרייק מיניען זיי אַזעלכען, וואָס איז מעהר אַדער ווייניגער פערבונדען מיט דעם פאַליטישען קאָמפּאָניסט פון פראַלעטאַריאַט. אין דיעזען זינען געברויכען מיר אויך דיעזען וואָרט און אין דיעזען זינען וועלען מיר דאָ בעטראַכטען דיא פראגע.

* * *

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז איידער מען הויפט נאָר אַז צו דענקען וועגען אַ גענעראַל-סטרייק, מוז מען האָבען אַ שטאַרקע עקאָנאָמישע און פאַליטישע אָרגאַניזאַציאָן פון ארבייטער-קלאַס — אַהן סאָלאַטען קען מען קיין מלחמה נישט פיהרען. נאָר וויא גרויס קען דיא ארמעע פון פראַלעטאַריאַט זיין אונטער דיא יעצטיגע אומ-שטענדען געגען דיא קאָפיטאַליסטישע העררשער? מיט אַנדערע ווערטער, וויא פיעל קעמפּערס קען דיא סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פארטיי ארויס-שטעלען, ווען זיא זאָל אויף זיך נעהמען דיא שווערע פערזאָנטוואָרטליכקייט און ארויסרופען אַ גענעראַל-סטרייק?

אום צו קענען ענטפערן פיעל-וויניג צו אויף דיעזער פראגע — נאָטירליך מיר מיניען נישט צו געבען רעכנונגען און ציפער, דען דאָס וואָלט געווען איינפאַך לעכערליך ביי דעם היינטיגען צור-שטאַנד פון פראַלעטאַריאַט — וועלען מיר וואָרענען אַ בליק אויף אַ טריידינג-אָניסטישען גענעראַליסטרייק. מיר וועלען אויסקלייבען ופאר אַ ביישפּיעל דעם גענעראַליסטרייק פון דיא פראנצויזישע קוירלענגערעפער אין 1902.

עכשטענס, זיינען נישט אַלע קוירלענגערעפער אָרגאַניזירט געווען. יעדערער ווייס, אַז עס איז נאָך פאַרלויפּיג נישטאָ אַזא צווייג פון אינדוסטריע, אין וועלכען עס זאָלען אויך נישט זיין פּעשעפּטיגט און גאָר אַזוי רעטע ארבייטער. יעדער ווייס אויך, אַז דיא בעסטע און שטאַרקסטע יוניאָנס צעהלען נאָר אַ טהייל פון אַלע ארבייטער אין זייער פאַך. אין פאַל פון אַ סטרייק מוזען דאָרום פערבלייבען פלעצער, וואו מען וועט פאַרט-זעצען די ארבייט. אזוי ווי דיא קאָפיטאַליסטישע רעגירונגען זיינען שטענדיג גרייט צו העלפען דיא פאַבריקאַנטען און קאָמפאָניסט אין נאָמען פון געזען אין פון זאָגענאָמען „פרייען קאָנטראַקט“

מעהר צו ארבייטען, ווייל פאר זייערע פראדוקטן טוען וועלען זיי נאטירליך קריגענען העכערע פרייזען.

עס פערשטעהט זיך, אז וויא נאך א גענעראל־סטרייק זאל אויסברעכען, וועלען גלייך שטייגען דיא פרייזען אויף אלע סחורות; עס פערשטעהט זיך ניט ווייניגער, אז דיא יעניגע וואס וועלען האפען אָנעקליפען פראדוקטען, וועלען זוכען צו פראָפּיטירען דערפון. נאך ווער קען האָפען ביי היינטיגע צייטען זאפאסען און ווער איז אין שטאנד צו צאָהלען העכערע פרייזען פאר סחורות? נאטירליך, דיא קאפיטאליסטען און ניט דיא ארבייטער.

דאס הייסט אלזא, אז ביי דעם אויסברוך פון א גענעראל־סטרייק וועלען דיא ארבייטער אליין מער ליידען וויא דיא קאפיטאליסטען, און אויב עס איז איבערהויפט מעגליך אויסצוהונגערן דיא קאפיטאליסטען דורך א גענעראל־סטרייק, וויא מאַכע ענטהוואַסטען פילדען עס זיך איין, דאן איז זיכער, אז דיא פראָלעטאריער וועלען מוזען פרייהער געזעגענען זיך מיט דער וועלט.

אָבער אזוי ווייט קען עס נאך ניט קומען, דען וועגען א גענעראל־סטרייק איז עס נאך ריכטיגער וויא וועגען א געוועהנליכען סטרייק, דאס ער מוז געוואונען ווערען אין א קורצע צייט, זאכט איז ער אין גאנצען געפראכען אין פערלארען. א גענעראל־סטרייק איז אויך דער ריבער אונטערגלייך צו שלעפען לאנג, ווייל דיא דעגערונג וועט זיך דאן זיכער אריינמישען מיט דער גאנצער מיליטערישער מאכט, אפילו ווען דיא סטרייקערס זאלען זיך גאר ניט צייגען אויפ'ן גאס און זאלען שטילערהייט הונגערן אין זייערע וואָהנונגען.

נאך איבער דעם וויא אויך וועגען אנדערע פונקטען אין דער פראגע וועגען גענעראל־סטרייק וועלען מיר ריידען אין א צווייטען ארטיקעל. פֿ-קראַנץ.

אויך געשיקט סאָלדאטען צו האקען קוילען אזוי וויא מען האט ניט איין מאָל געשיקט סאָלדאטען צו באקען ברויט אין דער צייט פון בעקער סטרייקס. וויא געוואוסט, זיינען פיעלע בעקער סטרייקס אויף אזא שטייגער געפראכען געווארען. יענען דיא דאלע פון דער דעגערונג וועלען מיר נאך האבען צו ריידען, ווען מיר וועלען בעטראכטען אזא גענעראל־סטרייק, וויא דיא אנארכיסטען שטעלען זיך איהם פאר. דערוויילע איז פאר אונז וויכטיג צו נעהמען אין אנדער טראכט דעם אונגעשטרייטבארען פאקט, דאס מיט קיין סטרייק קען מען אין גאנצען ניט אָפֿ שטעלען דיא פראדוקציע אין א צווייט פון איינ־דריטע. דיא יעניגע, וואס זיינען בענייטערט פאר א גענעראל־סטרייק אלס דעם בעסטען און ווירקזאמסטען מיטעל צו פריינגען דיא סאציאלע רעוואלוציע, פערנעסען געוועהנליך אן דעם אין זייער חיון. ווען מען קוקט זיך אָבער צו מיט קלארע אויגען און מען בעטראכט דיא זאך קאלט־בלוטיג, זעהט מען, אז וואס מעהר עס זאל געדלינגען צו פערשפרייטען א גענעראל־סטרייק איז פער א בעשטימטע לאנד, אלץ שווערער וועט עס זיין ווירקליך אָפצושיטעלען דיא פראדוקציע. אויסער דעם, וואס אין יעדען פאך זיין נען דאָ ניט־ארגאניזירטע ארבייטער אין סקעפס, אויסער דעם וואס אין יעדען לאנד זיינען דא גאנצע געגענדען, וואו דיא גרויסע פראדוקציע איז נאך ניט ענטוויקעלט און וואו פאָגלייך דיא מייסטע איינוואהנער ארבייטען פאר זיך און פאר זייערע נאָהענטע שכנים — וויא אזוי וועט מען אריינציהען דיא בויערן אין דיעזער בעוועגונג, וויא אזוי וועט מען אויספיהרען, אז פארמערס זאלען לאזען פוסטעווען דיא פעלדער אָדער ווייניגסטענס ניט פארקויפען זייערע פראדוקטען? פארקעהרט, זיי וויא אויך אלע, וואס זיינען בעשעפטיגט אין דער קליין־אינדוסטריע, אלע זאגענאנטע זעלבסטשטענדיגע האנדווערקער, וועלען נאך האבען אן איינטערעס



וויסענשאפט און לעבען

פון דר. ה. זאלטמארגאן.

1.



ענשען פארגעטערען דיא נאטור. ניט נור דיא גלויבונג בוקען זיך פאר איהרע וואונדער, ווייל זיי רעכענען אז זיא איז דער פראדוקט פון א פאלקאמענער געטליכער קראפט, זאגנדרן אויך

דיא פריידיינקער זעהען אין איהר א וואונדער פארע הארמאניע פון קרעפטען, א זעלטענע שטיימונג פון פארבען און טענער, אן ערהאפענעם צוזאמענהאנג פון אורזאכען און ערשיינונגען.

פאעמען האבען אימער געהאלפן איינצורפלאנצען אין דעם מענישען א בעצויבערענדע בערגריף איבער דער נאטור. זיי דיכטען און זינגען אימער פון דער וואונדערבארער שטימונג, וואס עקסיסטירט צווישען דיא אונזעהלכארע וועלטען אין דעם אונגעדליכען רוים; זיי צוויסען זיך אין זיסע ליעדער און לויבעזאנגען איבער דער רייצענדער שעהנהייט פון אונזער אייגענער וועלט — פון אונזער ערד, וועלכע דרעהט זיך אזוי קונציג צווישען אלע שטערן און פלאנעטען. פיר זיי קריעגען איהרע בערג און טהאלען, איהרע וועלדער און פעלדער, איהרע ימים און וואסער פאלען עפעס א בעזונדערען מאיעסטעטישען חן. און אלעס וואס לעבט, מעהרט זיך און פרוכפערט זיך אונטער דער אונגעדליכער בלויער דעקע פון דיא הימלען, גיעסט זיך צונויף פיר זיי אין איין גרויסער הארמאנישער גאנצקייט, בעגלייטעט פון אהקארדען פון הארמאנישע טענער, בעלויכטען דורך דיא שטראהלען פון הארמאנישע פארבען. און זיי בענייסטערן דעם מענישען מיט דעם מאגישען גלויבען אין אייביגער אלוועלטליכער הארמאניע, און עס איז א שעהנער, א וואונדער יעהרער גלויבען!

אבער נאך פאר דעם גלויבען אז אלעס איז דער נאטור איז הארמאניש, ווארעזעלט זיך איין אין דער מעגליכער זעלע דער געדאנק, אז

אלעס אין דער נאטור איז פאלקאמען. ביידע — פאלקאמענהייט און הארמאנישע שטימונג אין דער נאטור — שפראצען ארויס פון דער פער-געטערונג פון דיא נאטירליכע קרעפטען און דיא נאטירליכע ערשיינונגען, און ביסלעכווייז ענט-וויקעלט זיך אין דעם בעוואוסטזיין פון מענישען דער גלויבען וועלכען מיר געפינען אויסגעדרייט אס שעהנסטען ביי דיא אלטע גריכען, אז אלעס וואס עס איז געטליך, איז פאלקאמען, און וואס עס איז פאלקאמען איז הארמאניש.

* * *

פערנינפטיגער און טיעפער האט א בליק געהאן אויף דער געטליכקייט, פאלקאמענהייט און הארמאניע פון דער נאטור — דיא נאטור-וויסענשאפט.

זיא האט געמאכט אן אונטערשייד צווישען דיא פערנעטערונג פון דער נאטור אין דיא בערגריפע פון פאלקאמענהייט און הארמאניע ביי מענישען. זיא האט געלערנט אז דיא פערנעטערונג פון דער נאטור איז בעגרינדעט אויף פשוט'ער אנוויסענהייט וועגען דיא קרעפטען און ערשיי-נונגען פון דער נאטור און זיא האט בעוועזען, אז דער בערגריפע פון פאלקאמענהייט איז בעגרינדעט אויף דעם שטרעבען פון יעדער בעשעפעניש צו מאכען אלעס בעסער און פאלקאמענער פאר זיך אליין, פאר איהר אייגענעם לעבען דורך א בעסערע צופאסונג צו דיא ארומיגע אומשטענ-דען. ענדליך האט זיא בעוועזען, אז דער בערגריפע פון הארמאניע שטאמט פון דער רעגל-מעסיגקייט פון נאטירליכע ערשיינונגען און פון דער וואונדערבארער שטימונג, וועלכע דיעזע רעגלמעסיגקייט רופט ארויס אין דער מענשלי-כער זעלע. וואס מעהר דיא וויסענשאפט האט נאכגעפארשט דיא סודות פון דער נאטור, וואס מעהר זיא האט ענטדעקט איהרע פערבארגענע געזעצען, אלץ קלארער און קלארער איז געווארען דאס בעוואוסטזיין ביי מענישען, אז דיא רעגל-מעסיגקייט פון נאטירליכע ערשיינונגען, דיא גרויסע הארמאנישע שטימונג אין דער נאטור

וויא אזוי אויסצומידען דיא צושטערענדע וויר קונג פון דיא דיסחארמאנישע קרעפטע אין דעם מענשליכען לעבען — דאס האט זיך געשטעלט צום ציעל דער גרויסער געלערנטער עלי מעטשניקאוו אין זיין בוך „דיא נאטור פון דעם מענשען“.

דיעזער גרויסער געלערנטער אנערקענט דיא הארמאנישע שטימונג אין דער נאטור. ער געפינט אָפּער אפילו אין דעם לעבען פון נידעריגערע בעשעפענישען, וויא דער מענש, קרעפטען און ערשיינונגען, וועלכע זיינען ניט צו זיין איינשטימיג מיט דיא נעטהיגע פראצעסען פון זייער לעבען, דאס הייסט קרעפטען און ערשיינונגען, וועלכע שטערען זייער עקזיסטענץ. נאך איהם איז נאטירליך ניט אזוי נוגע דיא וועלט פון דיא נידעריגערע בעשעפענישען, וויא דער מענש אליין. דאס לעבען פון דעם מענשען איז טערעסירט איהם אס שטארקסטען, דיא ליידען פון דעם מענשען בעוועגען איהם צו פארשען דיא קרעפטען, וועלכע שטערען זיין לעבען, און זיין שטרעבונג איז אנצוצייגען, אז דיא לעבענס וויסענשאפט (ביאלאגיע) קען געפינען דעם וועג און דיא מיטלען אויסצומידען דיא צושטערענדע קרעפטען, דיא דיסחארמאנישע ערשיינונגען אין דעם לעבען פון דעם מענשען.

ער ווייזט, דאס פלינדערהייט האבען שוין דיא רעליגיאנען געפיהלט, אז עס זיינען פאראן נאטירליכע צושטערענדע קרעפטען אין דעם מענשענס לעבען פון וועלכע ער ליידעט און א שיעור, און זיי האבען טאקי דערפאר געשאפען פיר דעם מענשען מאָראַלע געפאָלטען און א „יגע וועלט“; ער ווייזט אויך, אז דיא פילאָזאָפיע האט אין דער פינסטער אָנגעטאָפט דיא דיסחארמאנישע ערשיינונגען אין דעם מענשענ'ס לעבען און האט איהם געוואָרפען אויף דיא כוואליעס פון דעם מענשליכען געדאנק — דא אין דעם פעסימיסטישען אָפּגורנד פון פערצווייפונג, דא אין דער ליכטיגער הימלישער הויכקייט פון פארטשריט און האָפּנונג. ער ווייזט אָפּער אויך, אז ניט דיא רעליגיאן און ניט דיא פילאָזאָפיע האָבען גע'הילט וואונדען און ליידען ופון דער מענשהייט — דיא וואונדען און ליידען, וועלכע שפראַצען פון דער נאטירליכער ניט־שטימונג, פון דער נאטירליכער דיסחארמאניע אין דעם מענשענ'ס לעבען. דיא וויסענשאפט, ערקלערט ער, דיא פאזיטיווע לעבענס וויסענשאפט וועלכע שטודירט דיא דיסחארמאנישע קרעפטען און ערשיינונגען פון דעם

וואָס ווערט אזוי געלויבט פון דיא גלויביגע און בעזונגען פון דיא דיכטער, בעצורעקט גאָר נייט קיין פאָלקאמענהייט, זוכט ניט צו צופאסען אלעס וואָס לעבט אין איהר צו דיא גינסטיגסטע אומשטענדען פון לעבען, נאָר פארקעהרט, אין דעם גרויסען, לאַנגען לויף פון דער נאטירליכער ענטוויקלונג ענטשטעהען זיך אויך אומשטענדען און ערשיינונגען, וועלכע זיינען פונקט דער היפוך פון הארמאנישער שטימונג, וועלכע זיינען צו זיין דיא צערשטערענדע קרעפטען פון לעבען, וועלכע זיינען צו בעשאַפען א וואונדערבארע דיסחארמאניע אין דער נאטורליכער הארמאניע.

אין דעם וועלט־רוים מיט זיינע אונזעהל־פאדע שטערען קען דיא וויסענשאפט ניט אָנווייזען אויף דיא צושטערענדע קרעפטען, אויף דיא דיסחארמאנישע ערשיינונגען פשוט דערפאר, ווייל דער מענשליכער פערשטאנד קען אין דער גרויסער אויסערער נאטור ניט ענטדעקען ניט דיא צוועקמעסיגקייט און ניט דיא נעהטיגע בעדינגונגען פון איהר עקזיסטענץ, ווייל דיא וויסענשאפט ווייסט ניט און האט נאָך דערוויילע ניט דיא מיטלען אויסצוגעפינען פאר וואָס דיא וועלט און אלע וועלטען עקזיסטירען.

אָפּער אין דער ענטוויקלונג פון לעבעדיגע בעשעפעניסען אויף אונזער פיצעלע פון וועלט־רוים, אויף אונזער ערד, זיינען דיא צוועקמעסיגקייט און דיא נעהטיגע בעדינגונגען פון עקזיסטענץ גאנץ קלאָהר. דאָ האט דיא לעבענס־וויסענשאפט זיי פעסט געשטעלט. דיזעזע בעדינגונגען זיינען: דיא ערהאלטונג פון דעם לעבען פון דער איינצעלנער בעשעפעניש און דיא ערהאלטונג פון איהר אייגענעם מין. דיא ערשטע בעדינגונג ווערט ערריכט דורך נאָהרונג, דיא צווייטע דורך פרוכפערונג, און אלע קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאטור, וועלכע שטימען מיט דיא נעטהיגע בעדינגונגען פון דעם לעבענדיגן מענשען, זיינען געוויס הארמאנישע קרעפטען און ערשיינונגען און, וועניגסטענס טהיאלאָוויז, אויך פאָלקאָמען; פארקערט אָפּער, אלע קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאטור וועלכע הינדערן אָדער וועלכע זיינען נייטאָיאָגיק און לאַנג מיט דיא נעטהיגע בעדינגונגען פון דעם לעבענסציעל, זיינען צושטענדע און ניט־פאָלקאָמענע קרעפטען; זיי זיינען דיא דיסחארמאנישע קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאטור.

צו לערנען און צו ענטדעקען דיא מיטלען,

און צופען מיט איהרע שטארקע פארערשטע ציין און קייען מיט איהרע נאך שטארקערע באקציי- נער, אָבער וועלכע זיינען שוין פיר דיא יעצטיגע ווייכע, פליסיגע און גוט געקאכטע עסענס פון ציוויליזירטע מענשען כמעט אונגעטהיג און וועל- כע זיינען פון דעסטוועגען אפט דיא אורזאכען פון טוימליכע געוואוקסען אויף דיא יאסלעס, געפעהרליכע אונדירליכקייט און שמערצהאפטע ענטצינדונגען און פעראייטערונגען, וואָס געבען דעם מענשען א ים פון ליידען און צעהנווייטאג; שוין ניט ריידענדיג פון אנדערע אזעלכע ווילדע ירושות, איז דער נאהרונגסקאנאל ביי מענשען, גאָר אַהן נומצען, לאַנג וויא דער יודישער גלות און איז אין זיין גאנצער לענג דאָס גרויסע פעלד פון מיקרסקאפישע חי'ל'אך, וועלכע זיינען דיא אמת'ע מלאכי חבלים אין דעם מענשענ'כ לעבען. דיא מיקראָפֿען זיינען דיא געפעהרליכ- סטע פיינד פון דעם מענשען, אָפט זיינען זיי דיא אורזאכע פון דעם טויט און נאָך עפטער זיי- נען זיי דיא אורזאכען פון לאַנגע, שמערצהאפטע קראַנקהייטען. אויך אין דעם געבוי פון דעם נאָהר- רונגסקאנאל ביי מענשען זיינען פאראנען טהיי- לען, וועלכע זיינען א ירושה פון ניעדעריגערע חיות און פרייזנען דעם מענשען נור שאָדען. אזוי למשל איז דאָס קלייניקע פלינדע קישקעלע וואָס האָט זיך ערוואָרפען אזא טרויעריגע רעפוטאָציע אין אונזער צייט, ווייל דיא מעדיצין האָט פעסט געשטעלט, אז עס איז דער פלאץ פון א טויטליי- כער ענטצינדונג — פון אפּענדיסיטיס.

פראָפּעסאָר מעטשניקאָו האָט דאָרום דעכט, ווען ער שרײַבט זיין נאכפארשונג וועגען דיא מענשליכע אָרגאנען מיט דיא פאָלגערע ווער- טער: „דער נאהרונג און פערדייהונגס אפּפאָראַט שיינט צו געבען אונז געניג פעווייזע איבער דער אונפאָלקאָמענהייט און דער ניט שטימונג אין אונזער נאָטור.“

* * *

אָבער וויא אונפאָלקאָמען עס זאלען ניט זיין דיא אָרגאנען און דיא טהעטיגקייט פון דעם נאהרונגסקאנאל ביי מענשען, זיינען דיא אָר- גאנען פון אויפהאלטען דעם מענשליכען מין נאָך מעהר אונפאָלקאָמען. זייער אונפאָלקאָמענער גע- בוי, פונקט וויא זייער אונפאָלקאָמענע טהעטיג- קייט פעראורזאכען ביידע געשלעכטער און ספּע- ציעל דער פרוי אונגעהייערע ליידען און שמער- צען. אויך דאָ זיינען איבערגעבליבען אונזעליי- כע אָרגאנען פון אונזערע טהעירישע אבות. עס איז פעווייזען אז עס איז געווען א צייט, ווען

לעבען — זיא אליין קען נור אויסגעפינען דיא מיטלען, וויא דיא ליידען פון מענשען אָפּצושא- פען און ווייניגסטענס צו פערקלענערען.

זיין ארבייט צוטיילט זיך דאָרום אויף דריי בעשטימטע טהיילען: ערשטענס, לערנען און פארשען דיא צושטענדע, ערשיינונגען פון דעם מענשענ'ס לעבען; צווייטענס, אויפווייזען, אז דיא רעליגיאָנען און פילאָזאָפישע סיסטעמען האָבען ניט אָנגעשאפט דיא ליידען וואָס שפּראַ- צען ארויס פון דער דיסהארמאָניע פון קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאָטור פון דעם מענשען, און דריטענס, אויפווייזען אויף יענע וויסענ- שאפטליכע מיטלען, וועלכע קענען פיהרען צו דער ערלעזונג פון מענשען. אָט דיא ארבייט טוט ער טאקי. וויא אזוי? דאָס וועלען מיר פאלד זעהען.

* * *

אין דעם לעבען פון מענשען, פונקט וויא אין דעם לעבען פון אנדערע חיות, זיינען דיא ער- נעהרונג און דיא פרוכפערונג דיא הויפטגרינדע פון עקזיסטענץ. דאָס לעבען פון דעם מענשען קען נור דאן בעשטעהען און האָבען אַ ממשות ווען דיא דאָזיגע צוויי הויפטגרינדעס זיינען פאָלשטענדיג ערפילט. ווען דיא נאָטור פון דעם מענשען וואָלט געווען באמת האַרמאָניש און פאָלקאָמען, וואָלטען, דוכט זיך, אלע קרעפטען פון זיין קערפער, אלע גלידער פון זיין געבוי, יעדער אָרגאן וואָס נעהמט אנטהייל אין דער ער- נעהרונג און אין דער פרוכפערונג פון דעם מענש- ליכען מין געדארפט נאטירליכערהייט זיין אזוי קונציג צוגעפאסט צו דער פאָלשטענדיגער ער- פילונג פון דיעזע הויפטפראָצעסען פון לעבען, אז זיי זאלען ערפילט ווערען אויף'ן גינסטיגסטען און בעסטען אופן. אָבער אין דער ווירקליכקייט איז דיא מעשה גאָר ניט אזוי, וויא יעדערער ווייס עס אַהן שום חקירות און וויסענשאפטען.

שוין ניט רעדענדיג פון דעם, וואָס דער מענשליכער קערפער איז בעדעקט מיט האָר — א ירושה פון אונזערע האָריגע אבות, פאר וועלכער דאָס איז טאקי זעהר ניצל'יך געווען, אָבער אונז בריינגט עס נור שאָדען מיט דעם, וואָס דיא בעסערע ערנעהרונג און דיא גרעסערע ריינקייט פון דער הויט ווערט געשטערט; שוין ניט רעדענדיג פון דעם, וואָס דאָס גאנצע מויל מיט ציין ביי דעם מענשען איז א ירושה פון יע- נעם ווילדען צושטאנד פון דער חי'ה, ווען זיא האָט זיך גענעהרט מיט רוייהע און הארטע נאָהר- רונגס-מיטלען, וועלכע זיא האָט געמוזט רייסען

נען ווערען א מוטער, און דער אינגעל הייבט אן צו פיהלען געוויסע פיזאָלאָגישע בעדירפניסע פיעל פריהער, איידער ער האָט זיך ענטוויקעלט צו דעם ערוואקסענעם מענשען. וויא פיעל אונז גליקען, וויא פיעל ישעליכע געוואנההייטען, וויא פיעל שמערצען ליידען און אָפּפער דיעזע ערשיי- נונגען טראָגען אריין מיט זיך אין דעם מענשלי- כען לעבען!

פון דעסטוועגען, וויא אונזערמאָניש עס זאָלען ניט זיין דיא אלע לעבענס קרעפטען, לע- בען דאָך מענשען; זיי לעבען און האלטען זיך אָן דעם לעבען מיט אלע כוחות. עס ווילט זיך עפעס אזוי שטארק לעבען און לעבען און לעבען. מיר ערקלערען זיך דעם שטארקען וואונש צו לעבען דורך דעם, וואָס מיר לערנען, אז דער לעבענס-טריעב, דאָס הייסט דיא ערהאלטונג פון דעם לעבען און דיא ערהאלטונג פון דעם מין, זיינען דיא שטארקסטע נאטורליכע קרעפטען פון לע- בען. וואָלט שוין, דוכט זיך, דאָ געדארפט אלעס שטימען און הארמאָנירען; וואָלטען שוין, דורכט זיך, אָט דיא צוויי גרויסע לעבענס-טריעבען געדארפט זיין פאַלקאָמען. אָבער ניין! אויך דאָ, וויא אומעדום, געפינען מיר דיא שרעקליכסטע פאַלגען פון ניט שטימונג. מיר וועלען זיך אָב- שטעלען נור אויף אייניגע.

אלע גיידעריגערע חיות קענען אויסוויילען זייערע נאָהרונג, זיי האָבען אַ בעזונדערען אינ- סטינקט דערצו. זיי שמעקען ארום זייער עסען. זיי לעקען עס און קלייבען אויס דאָס, וואָס איז גוט און ניט ישעליך פיר זייער ערהאלטונג אין לעבען. דער מענש שיינט צו האָבען פארלוירען דיעזע פעהיגקייט צו וועהלען זיינע נאָהרונגס- שטאָפען. ער קען אויך לעקען און קען אויך שמע- קען — ער פיהלט אַ טעם, אַ ריח, ער ווייסט אָבער ניט וואָס איז גוט און וואָס איז שלעכט פיר דער ערהאלטונג פון זיין לעבען, סײַדען ער האָט געמאכט דעם אויסוואהל פון נאָהרונג דורך ערפאָהרונג, פאר וועלכער ער האָט טהייער בע- צאָהלט, אָפט מאל מיט הונדערטע און טויזענ- דע לעבענס. און אז ער האָט שוין דיא ערפאָה- רונג? פערגיפטעט ער זיך ניט מיט אַלקאָהל, מיט אָפיום, מיט אַנדערע מאַכליכס. וואָס וויי- זען זיך איהם אויס אזוי גוט און קאָסטען איהם פון דעסטוועגען אזוי טהייער! און דאָס איז אליין דערפאר, ווייל עס שטײט מיט זיין אויסוואהלס-קראַפט פון נאָהרונג, מיט דיא נע- טהיגע בעדינגונגען פון זיין לעבענס-ערהאלטונג. וואוּישען איז דיא הארמאָניע אין זיין נאטור.

דיא צוויי געשלעכטער זיינען געווען אין איין פערזאן, אין איין לעבעדיגען וועזען. זייט דאָן זיינען פערפלאַסען ווער ווייסט וויא פיעל מיל- יאָנען יאהרען. זייט דאָן האָבען זיך דיא געשלעכט- טער אין גאנצען פאנאנדער געטהיילט. דער זכר האָט זיין אייגענעם געבוי און זיין אייגענע טהער טיגקייט און דיא נקבה איהר אייגענעם געבוי און איהר אייגענע טהעטיגקייט. פון דעסטוועגען פערפלייבען נאָך ביז היינטיגען טאָג אין דעם געבוי פון יעדען פון זיי געשלעכטליכע אָרגאנען פון דעם געזונטעזעמען געשלעכט. נאטירליך, פריינגען אזעלכע אָרגאנען קיין נומצען ניט, זיי זיינען נאָר אַן אורזאכע פון קראנקהייטען און ליידען.

און דאָך איז דאָס ניט אלעס. אפילו אין דעם רענעלמעסיגען לעבען פון אַ געזונטער פרוי זיינען פאראנען ערשיינונגען, וועלכע קענען ניט בעטראכטעט ווערען פאר נאָרמאלע און הארמאָ- נישע מיט דיא ציעלען פון דעם לעבען; מיט דער ערהאלטונג פון דעם לעבען פון דער בעשעפעניש נופא. וויא דיא לעבענס-וויסענשאַפט זאָל זיך ניט בעמיהען, קען זיא דאָך ניט ערקלעהרען דעם רענעלמעסיגען פערלוסט פון פלוט ביי פרויען אלס אַ נאָרמאלע און הארמאָנישע ערשיינונג מיט דיא בעדירפניסען פון איהר געזונטען לע- בענס-צושטאנד. וויא דיא וויסענשאַפט זאָל זיך ניט בעמיהען, קען זיא פון דעסטוועגען ניט ער- קלעהרען דיא אונגעהייערע שמערצען און ליידען, וועלכע בעגלייטען דיא געבורטען, אלס אַ נאָר- מאלע און הארמאָנישע ערשיינונג אין דעם לע- בען פון דער פרוי.

ווען מען פערגלייכט דיא דאָזיגע פראָצעסען מיט עהנליכע ערשיינונגען ביי גיידעריגערע חיות, צייגט זיך ארויס, אז ביי מענשען זיינען דיא אינערליכע נאטירליכע קרעפטען פון עס- ייסטענין גראדע פיעל וועניגער הארמאָניש, פיעל וועניגער אין אנקלאנג מיט דיא בעדירפניסע פון דעם לעבען וויא ביי זיי — ביי דיא גיידעריגערע חיות. אפילו אין דעם קערפערליכען געבוי פון מענשען זיינען פאראנען אזעלכע משונה'דיגע ערשיינונגען, אז עס איז פשוט צום שטוינען אי- בער דעם אונגעהייערען שאַדען וואָס זיי פריינט נען; ווער רעדט שוין נאָר וועגען זייער הארמאָ- נישער שטימונג מיט דיא נויטיגע און נאָרמאלע פראצעסען פון דעם לעבען. אזוי ערדריכט דאָס קינד — דאָס מוידעל — נאטירליכערהייט דיא שטופע פון אַ פרוי נאָך איידער איהר קערפער- ליכער געבוי האָט זיך גענוג ענטוויקעלט צו קע-

פערניכטונג, און מעטשניקאוו מעג זיך ערלויבן
פען צו שליסענען דעם טהייל פון זיין פארשונג
מיט דיא ווערטער: „ווען מיר זאלען אורטהיילען
פון דיא פאקטען, איז קיין צווייפל ניט, אז
טראץ דעם וואס דיא מענשליכע נאטור (קאנ-
סטרוקציע) איז אין פיעלע הינזיכטען פאלקא-
מען און ערהאפען, געפינען מיר אָפּער אין איהר
אזוי פיעל ליידען און שמערצען, אז מען קען
דיא מענשהייט צוגלייכען צו יענער פליענעל.
וואס ווערט דורך איהרע אינערליכע אינסטינס
מען געצויגען צום פלאס, בריהעט זיך נעבער
דארטען אָפּ און פאלט אַנידער מאַכטלאז.“

* * *

אזוי האָט דער גרויסער רוסישער געלערנ-
טער אַ שאַקעל געטהאָן דעם אלטען גלויבען
אין דער פאַלקאָמענהייט און אין דער האַרמאָ-
נישער שטימונג פון דער נאטור, אזוי האָט ער
ארויסגעבראכט פאקטען, יועלכע עפענען אונ-
זערע אויגען צו טהאטזאכען און ערשיינונגען
וואס מוזען געענדערט ווערען אין אַ פּעשטימטען
און זיכערען וועג.

דיא רעליגיאָנען האָבען עס פרובירט צו
טהאָן — מיר וועלען זעהען, וויא ווייט עס האָט
זיך זיי איינגעגעבען. דיא פילאָזאָפיע האט עס
אויך פרובירט, און איצט, אין דיא הענד פון על-
מעטשניקאוו, פרובירט עס דיא וויסענשאַפט —
מיר וועלען זעהען, אין אַן אנדער ארטיקעל, וויא
זיא קען לייענען דיעזע שווערע אַלמענשליכע
פראגע.

אין דער ערהאַלטונג פון זיין פערזענליכען לע-
בען און אין דער ערהאַלטונג פון דעם מין?
דאָכט זיך, מענשען לינגען זיך אזוי אוועק
צוליפּ קינדער, עס שיינט, אז קיין פּעשעפּעניש
זאָגט ניט אזוי וועגען דעם יונגען דור, וויא
דער מענש, און דאָך אזוי ווייט צוריק וויא מיר
קענען אריין דרינגען אין דיא אלטע צייטען,
געפינען מיר, אז מענשען האָבען אונערפארמ
ליך געטויט עט זייערע קינדער, אז
פרויען פלעגען פערניכטען און פערניכטען
נאָך ביז היינטיגען טאָג דיא פרוכט אין זייערע
לייפער, טראץ דעם וואס עס קאסט דער מענש-
הייט אונזעהליגע לעבענס און אונפערנעצטע
ליידען און קראַנקהייטען. פארקערט, עס שיינט,
אז וואס מעהר דיא מענשען ענטוויקלען זיך,
וואס מעהר זיי ערריכען אַ העכערע יטופּע
פון לעבען אלץ ווייניגער ווילען זיי ערהאַלטען
זייער אייגענעם מין, אלץ שוואכער ווערט ביי
זיי דער וואונש צו האָבען קינדער, צו זאָרגען
פאר דעם יונגען דור.

דערצו פיהרט טהיילווייז דיא בעפרייאונג
און ענטוויקלונג פון דער פרוי אין אונזער לעבען.
אָפּער אין דעם שרעקליכען ווידערשפּרוך פון
פארשריט און ענטוויקלונג מיט דיא בעדינגונג
נען פון דעם טריעב צו ערהאַלטען דעם מענשלי-
כען מין, זעהען אייניגע נאטור־פאָחשער פשוט
דיא קערענדליך פון דער מענשליכער פערניכ-
טונג. דאָ איז שוין ניט דיא רעדע מעהר פון
אַן איינפאכער ניט־שטימונג, נאָר פון פשוט'ער



נאָך צוויי נייע יסודות.

געבען קאראליניום און פערצעליום. זיי שיינען
אויך אין דער פינסטער אזוי וויא ראדיום. דער
ווילע איז עס אלעס וואס מען ווייס פון דיעזע
יסודות. אויב עס וועט זיך ארויסצייגען, אז פאָר-
פּעסאָר פאסקערוויל האָט קיין טעות געמאכט.
וועט ער זיין דער ערשטער און איינציגער אַמע-
ריקאנער וואס האָט ענטדעקט אַן עלעמענט.

טשאַרלז פאסקערוויל, פראָפּעסאָר פון אוני-
ווערזיטעט פון סטייט נאָרטהאָראָליינא, האָט
לעצטען 8 אַפּריל בעקאנט געמאכט אויף אַ מיר-
טינג פון דער אַמעריקאנער כעמישער געזעל-
שאַפט, אז איהם איז נאָך צעהן יאָהר אונטערזוך
כונגען און פראָפּעס געלונגען צו ענטדעקען צוויי
נייע עלעמענטען, וועלכע ער האָט אַ נאָמען גע-

מאראל און פאציאליזמוס

מענשען אין א נויט און דעם זעלבען מענשען פערשטיינען פאר נויט אָפּהיטען שבת — ביידע טהאטען זיינען גלייך מאַראַליש, ווייל אזוי האָט נאָט געבאָטען. אזוי דענקען און זאָגען דיא גלויביגע.

שקלאַפּעריי איז אנערקענט געוואָרען פון דיא נרעסטע גריכישע פילאָזאָפּען פיר מאַראַליש; דיעזעלעכע שקלאַפּעריי איז פון פילאָזאָפּען אין שפעטערע צייטען אנערקענט געוואָרען פיר א שטענדיכען פאקט אין דער געשיכטע.

דיא ווירקונג פון דער רוימישער קירכע אין מיטעלאַטער, מיט דער אינקוויזיציאָן און דער שפיצע, איז געוון אונטער א מאַטעל פון מאַראַל. לומהער און אנדערע האָבען פראָטעסטירט גע- גען דיעזע מאַראַל אויך ארויסגעהענדיג פון א מאַראַלען שטאַנדפונקט.

פרייהייט, גלייכהייט און פרידערליכקייט איז געפאָדערט געוואָרען אין דער ערשטער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן אויפ'ן באַדען פון מאַראַל, און אויף דעם זעלבען באַדען האָט דיא גלאַטיגע געהאָט די קעפּ נויט נאָר פון די גע- נער פון דער רעוואָלוציאָן, זאָנדערען פון איהרע פאָרקעמפּער און פריינד.

מאַראַל איז דער באַדען, אויף וועלכען אלע פארטייען פון 19טען יאָרהונדערט האָבען ענט- וויקעלט זייערע טהעאָריען, מאַראַל איז אויך דער באַדען און שטאַנדפונקט, אונטער וועלכען יעדער פון אונז פארמאָסירט זיין עגאָאיסטישען ארט לעבען, און אין דער זעלבער צייט דער מאַסשטאַב, מיט וועלכען מיר מעסטען דיא וויר- דיגקייט און עהרליכקייט פון אונזערע מיט- מענשען.

יעדע פילאָזאָפּישע סיסטעם, וויא זיא זאָל נויט זיין פערשיעדען פון אנדערע, פערנעסט זיא נויט ארויסצוזאָגען איהר מיינונג וועגען מאַראַל. עס איז זעלטען צו קריגען א ליטעראַריש ווערק וואו עס זאָל נויט זיין פעריהרט ווייניגער אָדער מעהר דיא מאַראַלישע זייט פון לעבען.

מיט דעם ווילען מיר נויט זאָגען אז מאַראַל איז דער איינציגער פאקטאָר אין מענשליכען לעבען. אויך ווילען מיר נויט זאָגען, אז מאַראַל איז אן אבסאָלוטער געפיהל אין מענשליכען כא-

ווישען דיא פיעלע זאכען וואָס שפיעלען א ראלע אין מענשליכען לעבען פארנעהמט דיא מאַראַל א וויכטיגען פלאץ. וויא דער בעגריף פון מאַ- ראל זאָל נויט זיין פער- שיעדען, פון דעסטווע-

גען סטאַדען מיר זיך אלע אונזערע טהעטיגקייטען צו שטעלען אונטער איין גרויסען מאַראַלקרייטע- ריום. ווען מען זאָל צונעהמען ביי אונז דיא מאַראַלישע הסכמה, דאָן שטעלט זיך אונז אָפּ פון אלעס, וואָס איז געווען פיר אונז הייליג און טהייער, נויט מעהר וויא א טויטער קערפער, וויא א גוף אָהן א נשמה.

אונטער דעם נאָמען פון מאַראַל זיינען גע- טהאָן געוואָרען און עס ווערען געטהאָן דיא שענדליכסטע זאכען אין דער געשיכטע. אונטער דעמזעלבען נאָמען ווערן אויך אויפגעבויט נייע פראָגרעסיווע אידעען פון מענשען-ליעבע, פריי- הייט און גלייכהייט. מען פערדאָרף נאָר א קוק טהאָן ערנסט וואָס ארום אונז טהוט זיך, אום צו ווערען איבערצייגט, אז אלעס וואָס מיר טהוען, סטאַדען מיר זיך צו פערעקען מעהר אָדער ווייניגער מיט געוויסע מאַראַלישע מאַ- טלען. אלע געזעצען פון אלע רעגירונגען, וויא פערשיעדען זיי זאָלען נויט זיין און וויא זיי זאָלען נויט דיענען דיא אינטערעסען פון א געוויסען קלאַס אָדער קלאַסען, פון דעסטוועגען זוכט מען צו פערטהידיגען זייער עקזיסטענץ און נויטווענדיגקייט מיט געוויסע מאַראַלע שטרעבונגען. דאָס גלייכען אלע אָפּאָזיציאָנעלע פארטייען, וועלכע קעמפּען געגען דיא רעגיר- רונגען און ווילען איינפיהרען אין לעבען דע- פאָרמען, געהען אויך ארום פון א מאַראַלישען שטאַנדפונקט.

ביי גלויביגע מענשען איז דעליגיאָן פעסט פערבונדען מיט מאַראַל. צו ערפילען דיא רעלי- גיעזע פאָהרשיפטען איז ביי זיי אלץ איינס וויא צו ערפילען דיא מאַראַלישע. גאָט ווערט ביי זיי גערעכענט פאר דעם מקור פון מאַראַל, וואָס ער הייסט מוז זיין מאַראַליש. צו העלפּען איין



איינפאך דעריבער, וויל לעבענדיג אין א'ן אָר-
דנונג פון עקספּלאַטאַציע, מוז דיא שטרעבונג
צו גלייכהייט אויך זיין א מאָראַלישע.

ווען פיר אונז ווערט דייטליך, אז סאָציאַליז-
מוס איז און מוז זיין פערבונדען מיט מאָראַל,
ווערט נויטהייג צו שטעלען דיא פראגע: וואָס פיר
א ווירקונג קען האָבען דיא לעהרע פון דיא יע-
ניגע וועלכע לייקענען אָב דיא עקזיסטענץ פון
מאָראַל? דיעזע פראגע דארף מען שטעלען, וויל
אין דער לעצטער צייט האָט דיעזע לעהרע מיט
איהר קלינגענדען אויסרוף: „נידער מיט דער
מאָראַל!“ זיך אנגעפאנגען צו פערשפרייטען. עס
פרעגט זיך: וואָס פאר א ווירקונג קען דיעזע
לעהרע האָבען אויפ'ן סאָציאַליזמוס און אויפ'ן
קאמפף געגען דיא קאפיטאַליסטישע אָרדנונג?

אום צו ענטפערען אויף דיעזער פראגע,
מוזען מיר פרייהער ערקלערען באַמט אין אלגע-
מיינע זשורניקען דיא טהעאָריע פון דיא אַנטי-
מאָראַליסטען. זייט דיא פילאָזאָפיע עקזיסטירט,
איז זי שטענדיג געווען פערנומען מיט דער פראגע
וועגען מאָראַל: אויב זיא איז אַבסאָלוט אין
מענשליכען באַראַקטער אָדער א פראָדוקט פון
דער מענשליכער קולטור. ביז דער לעצטער צייט
איז די פראגע געווען א פילאָזאָפיש-מעטאָפיזיש,
יעצט האָט זיא אויך אַנגענומען א סאָציאַלען
באַראַקטער. עס קען זיין, אז אין דעם איז שול-
דיג דער צושטאַנד פון דער יעצטיגער געזעל-
שאַפט, וואָס רופט ארויס ביי פיעלע דענקענדע
מענשען א פאָדערונג צו ענטשיידען דיא סא-
ציאַלע פראגע.

דער דייטשער פילאָזאָף פֿרידריך
ניטשע זעהט דאס שלעכטע פון דער
יעצטיגער געזעלשאַפט אין דער עקזיסטירענדער
מאָראַל, פון וועלכע ער וויל פטור ווערען, כדי
פטור צו ווערען פון דאָס שלעכטע וואָס זיא
פריינגט מיט זיך. פיר אונז איז ניט וויכטיג
וואָס ניטשע איז ניט איינשטימיג מיט דעם
סאָציאַליזמוס, פאָרלויפֿיג איז וויכטיג צו ריי-
זען וועגען דיא ארגומענטען, מיט וועלכע מען
לייקענט אָב דיא אַבסאָלוטע מאָראַל.

ווען אונזער וועלט־אנשוואונג וואָלט גע-
ווען אַזא, וואי עס שרייבען דיא אַלטע תורות,
דאן וואָלטען מיר ניט געדאַרפט צווייפלען אין
דער אַבסאָלוטער מאָראַל, דען נאָך זייער שול-
דערונג האָט גאָט בעשאַפען דעם מענשען פון
אַנפאַנג אָן העכער פון אַלע איבעריגע בעשעפֿע-
נישען; אז אין יעדען פון אונז לעבט א טהייל
פון דער גאָטהייט — א נשמה; אז מיר זיינען

ראַקטער. אונז איז וויכטיג דערווייל צו קאנסטאַ-
טירען דעם פאַקט, אז אלעס וואָס מיר טוען,
וואָס עס טראַגט נאָר אַנעזעלשאַפטליכען באַ-
ראַקטער, קריגעט באַלד פיר מענשען א געוויסע
מאָראַלישע ווירקע, וועלכע שפיעלט
זעהר א גרויסע ראָלע אין אונזער אייגענעם
לעבען און אין דעם לעבען פון דער גאנצער גע-
זעלשאַפט.

* * *

יעצט קענען מיר נעהענטער ציטרעמען צו
דער פראגע וועגען דיא בעציהונג פון מאָראַל
צו סאָציאַליזמוס.

אלס א געזעלשאַפטליכע פעוועגונג מיידעט
דער סאָציאַליזמוס ניט אויס דעם געוועהנליכען
גאנג פון אלע געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען.
אַבער נאָך מעהר וויא אַלע איבעריגע פעוועגונג-
ען נוצט ער דיא מאָראַל אלס א מיטעל צו פער-
שפרייטען זיינע אידעען און פרינציפען, ווי פיעל
מיר זאָלען ניט זיין איבערצייגט, אז דער איינ-
ציגער וועג וואָס פיהרט צום סאָציאַליזמוס, איז
דער געשיכטליכער קלאַסען־קאמפף, פון דעס-
וועגען אהן מאָראַלישע גרינדע וואָלט אַבגע-
שוואַכט געוואָרען זיין איינפלוס אפילו אויף
דעם ארבייטער קלאַס, וועלכער בעדאָרף זיין
פעראינטערעסירט אין זיין פערשפרייטונג צו-
ליעב אייגענע קלאַסען־אינטערעסען.

אין אַנפאַנג פון פערגאַנגענעם יאָהרהונד-
דערט איז דער סאָציאַליזמוס כמעט אין גאַנצ-
צען געווען א מאָראַלישע שטרעבונג. דיא סאָציאַ-
ליסטען־אומטאָפֿיסטען האָבען ניט בעגרינדעט
זייער טהעאָריע אויפ'ן קלאַסענקאמפף. מען
דערזעהלט, אז דער פראנצויזישער סאָציאַליסט
אומטאָפֿיסט פוריע האָט א געוויסע צייט טעגליך
אַפגעוואָרט אז דיא רייכע וועלען קומען צו איהם
אַפגעבען זייער רייכטום פיר דיא געזעלשאַפט,
וועלכע ער האָט געפלאַנעוועט.

אז אַזא אַרט סאָציאַליזמוס איז בעגרינדעט
נאָר אויף מאָראַל, דאָס זעהט יעדער דייטליך.
נאָר ווען מיר זאָלען זיך גוט צו קוקען און בע-
טראַכטען דעם מאָדערנעם סאָציאַליזמוס, וויא
ער איז אויסגעדריקט געוואָרען אין דעם מאַני-
פעסט פון דער קאמוניסטישער פארטיי דורך
מאַרקסען מיט ענגעלסען, אלס א נויטווענדיגע
געזעלשאַפטליכע ערשיינונג אין דער געשיכטע
פון דער מענשהייט, פון דעסטוועגען, ניט קר-
ענדיג אויף דעם וואָס אַזא אַרט סאָציאַליזמוס
האָט געקענט זיין פריי פון מאָראַל, זעהען מיר,
אז זיא שפיעלט אין איהם זעהר א גרויסע ראָלע,

זיינען אויסגעארבייט געווארען פון מענשען
זעלבסט אונטער געוויסע סאציאלפאליטישע
אומשטענדען, אז מענשען אונטערשיידען זיך
ניט אין זייער אפשטאמונג פון אלע איבעריגע
בעשעפענישען, פערשטייט זיך, אז דערמיט
נעמט מען צו פון דער מאראל דיא אבסאלוטע
און דאס הייסט אויך איהר אויטאריטעט. דען ווי
באלד מאראל איז ניט אבסאלוט, מוז זיא זיין
סוביעקטיוו, דאס הייסט אבהענגיג פון אונזערע
נייגונגען, מיינונגען, אומשטענדען א. ז. ו. דאן
קען זיא שוין ניט זיין דער מאסשטאב פון אלע
געמיינעם יושר און אמת; זיא קען זיין דער
מאסשטאב פון יושר און אמת אין א גרופע
מענשען, א קלאס אדער רעליגיאן, אבער ניט
פון דער גאנצער מענשהייט, פון אלע קלאסען
און אלע רעליגיאנען.

מיט וואס, פרעגט זיך, קענען מיר מעסטען
דיא ווירדיגקייט פון איין מאראל און דיא אנד-
ווירדיגקייט פון א צווייטער? סאציאליסטען
קענען זאגען און זאגען טאקע אז עקספּלואטאט-
ציאן איז געגען מאראל, אבער איז אמת'ן איז
עס נאך געגען דיא מאראל, פון פראקטאריאט,
אבער ניט פון דער פורזשאזיע; און ווער קען
אונז זאגען בעשטימט, וועמעס מאראל איז בע-
סער, צו דיא וועלכע קאמט צו עקספּלואטאציאן
צו פערקערט, וועלכע וויל גלייכהייט? א טהייל
פון דער פורזשאזיע פערטהיידנט דיא מאראל
פון עקספּלואטאציאן אויף דעם גרונד דאס איז
דער גאנצער נאטור און דארום אויך ביי מענשען
עקזיסטירט דער קאמפאראס דאז זיי זיין,
איז וועלכען דיא שטארקערע און קליגערע זיינען
גובר דיא שוואכע און נארישע. זיי טענה'ען, אז
נאך צוליעב דעם וויל זיי האבען דיא מע-
ליכקייט צו עקספּלואטירען, איז דיא עקס-
פּלואטאציאן זעלבסט רעכט, גלייכהייט איז
שלעכט, זאגען זיי, וויל זיא איז אונזאטירליך,
דען דיא נאטור זעלבסט בעשאפט שטארקערע,
שוואכערע, פעהיגערע, פוילערע א. ז. ו. א.

ז. ו.

ווען מיר זאלען ניט נאך צווייפלען אין דער
אבסאלוטער מאראל, נאך אויך איהר
אבלייקענען אין גאנצען, דאך מוזען מיר זאגען,
אז אויב אפילו זיא קען שוין ניט האבען איהר
אויטאריטעט פיר איינציגע סקעפטיקער, נאך איז
אלגעמיינעם מענשליכען לעבען שפיעלט זיא ווי
פריהער א גרויסע דאלע און דיא מענשליכע
טהעטיגקייטען וואלט אהן מאראלישע שטרע-
בונגען פערלארען זייער צוציהונגס-קראפט.

ניט מעהר וויא געוויסע טהיילכלאך פון א געווי-
סע גאנצע, וועלכע איז אבסאלוט אין אלעס,
דארום אויך אין מאראל. דאן פערשטייט זיך
גרינג, אז מאראל האט בעדארפט עקזיסטירען
פיר אונז אבסאלוט און האט בעדארפט זיין דער
מיטעלפונקט, דער צענטער פון אונזער לעבען.
נאך אזוי וויא אונזער מיינונג וועגען דיא וועלט
בעשאפונג איז יעצט אן אנדערע, און עס איז
זעלטען צו טרעפען צווישען דיינקענדע מענשען
זעלבסט וואס זאלען ניט איינשטימען מיט דאס
ווינ'ס לעהרע וועגען דיא אבשטאמונג פון מענ-
שען — דיא לעהרע וועלכע צייגט אז דער מענש
איז ניט מעהר וויא א ווייטערע העכערע ענט-
וויקלונג פון ניעדעריגע חיות, אז אונזערע על-
טער זיידעס דארפען מיר זוכען צווישען גע-
וויסע מנים-אפען, א. ז. ו. — ביי אזא מיינונג
איז שוין ניט אזוי לייכט צו בעשטימען, אז מא-
ראל איז אבסאלוט, דען דאן וואלטען מיר בע-
דארפט צולאזען ביי דיא קלענסטע בעשעפעני-
שען וויא ווערים, אפילו ביי אינפואריען, מא-
ראלישע אייגענשאפטען.

אויסער דיא נאטור וויסענשאפטליכע אר-
גומענטען געגען אבסאלוטע מאראל ליפערט
נאך דיא געשיכטע פון דער מענשליכער-קולטור
אנדערע ארגומענטען. ניט קוקענדיג וואס יעצט
האבען מיר אזוי פיעל מאראלישע פרינציפען
און געזעצען, דאך איז דער ערישטער פאקטאר
אין מענשליכען לעבען געווען דער עגאאיזם.
דיא קולטור-געשיכטע בעווייזט, אז מענשענפער-
סעריי האט אויפגעהערט ניט צוליעב מאראלישע
בעגריפע, נאך צוליעב עגאאיסטישע אינטערע-
סען, וויל איז יענע צייטען איז מענשען אויסגעד-
קומען צו לעבען אין אזוינע געזעלשאפטליכע
בעדינגונגען, ביי וועלכע דיא ארבייט פון גע-
פאנגענע האט אנגעהויבען צו ווערען ניטצליכער
אלס זיי צו טויטען און אויפצופרעסען מיט א
מאל. ווען דיא ארבייט פון קריענסגעפאנגענע
איז געווארען אלץ ניטצליכער פיר יענער גע-
זעלשאפט, האט דארום ביסלאכוויי, אהן מא-
ראלישע אינסטינקטען, מענשענפערסעריי ניט
נאך אויפגעהערט, נאך איז אויך פערוועהרט
געווארען געזעצליך. מיט דיעזען גאנג, ערקלערט
דיא קולטור-געשיכטע, זיינען אויך געשאפען
געווארען אלע הויפטגעזעצען און פרינציפען פון
מאראל.

ארויסגייענדיג פון דעם שטאנדפונקט, אז
מאראל איז א פראדוקט פון דער מענשליכער
קולטור, אז אלע אונזערע מאראלישע פרינציפען

זיך בעסער, וועמעס פראדוקציע אונס פארשטעלונג
איז שטארקער.

אין רעליגיעזען קאמפף האט דער נאטיר-
ליכער געזעץ געפיטען נאך מעהר זיין פארמע.
ווען א געוויסעס פאלק האט געהאט אזא רעלי-
גיעז, וועלכע איז געווען צוגעפאסט מעהר צו
דער בעטרעפערדער צייט ווי א ציוויטע רעלי-
גיעז, האט זיך אויך אנגעפאנגען צו ווירקען בע-
סער אין מענטשליכען קאמפף פיר זיין עקזיסטענץ,
דאן האט שוין גובר געווען ניט דער אינדיווידו-
וועלכער איז שטארקער געווען קערפערליך, נאר
דער וועלכער האט געהערט צו דעם פאלק, ווע-
מעס קולטורעלע ענטוויקלונג איז געווען שטאר-
קער און וועמעס רעליגיעזען האט געהאט מעהר
איינפלוס אויף דער געזעלשאפט.

עס פערשטעהט זיך, אז דער קולטור-גאנג
איז ניט פארגעקומען אזוי גלאט אין רעגולער-
סיג וויא מען זעהט צייכענט איהם אויף פאפיער.
עס איז שווער צו בעשטימען, אין וועלכער צייט
דער אדער יענער פאקטאר האט אויסגעהערט
צו שפיעלען זיין הויפטראלע, דען אויך יעצט,
ניט קוקענדיג אויף אונזער הויכער קולטור-
ענטוויקלונג, טרעפט עס אז נאך מיט קערפערליכע
קראפט איז מען גובר אין קאמפף פיר עקזיסטענץ.
מיר קענען ניט מעהר וויא בעשטימען, אז ביי
א געוויסע קולטור-ענטוויקלונג, אין געוויסע גע-
שיכטליכע עפאכען האט דער קאמפף אים
דאזיין געפיטען זיין טהירישע פארמע, אז
אין איהם האבען אנגעפאנגען אנטהייל צו נעהן
מען אנדערע פאקטארען, ע קאנאמישע,
רעליגיעזע, פאליטישע, א.א.וו.

ווען מען רעדט וועגען דיא קאמפף-פארמען
פון דער יעצטיגער געזעלשאפט, דארף מען ניט
פערנעסען, אז אין יעדער געזעלשאפט, וועלכע איז
בעגרונדעט אויף דעם פרינציפ פון פרוואט-איין-
גענטהום, היינט אפ דער לעבען פון יעדען מיט-
גליעד פון ציווי אומשטענדען: ערשטענס, פון
דעם קאמפף פון פאלק אדער גרופע פיר זייער
עקזיסטענץ, און צווייטענס, פון זיינע אייגענע
פעהיגקייטען אין דעם אינערליכען קאמפף יאב
איהם קומט אויס צו פיהרען מיט אנדערע מיט-
גליעדער. ווען דיא געזעלשאפט איז קאמוניסטיש,
פערשטייט זיך, אז דאן עקזיסטירט ניט דיא
צווייטע פארמע פון קאמפף: דיא אינטערעסען
פון דער גרופע און יעדענ'ס פערזענליכע אינטער-
עסען שיינען זיך ניט פערנאנדער וויא פיינער
ליכע. אנדערש איז עס ווען דיא געזעלשאפט איז

פיר מענשען מיט א געוויסע קולטור-ענט-
וויקלונג, מיט א געוויסע פאנטאזיע אין שווער
צו בעפריידיגען זיך מיט דיא מאטעריאליסטישע
פאקטען, וועלכע דער לעבען גיט איהם. אזא
מענש האט אויך גייסטיגע און מאדאלישע בע-
דירפניסען, און כדי צו בעפריידיגען זיי שוועבט
ער אין אידעאלע וועלטען, וועלכע זיינען פון
איהם זעלבסט בעשאפען געווארען.

דער אללגעמליכער געזעץ וועגען קאמפף
אויס דאזיין קריגעס א צווייטען, א פריי-
טערען זינען ביי קולטור מענשען. אין דיעזען
קאמפף הויבען אן אנטהייל צו נעהמען פיעל
מעהר פאקטארען פון וועלכע דער לעבען פון
חיות ווייס נאך ניט. נאך אויף דער ערשטער
שטופע פון דער מענטשליכער קולטור האט שוין
דער אללגעמליכער געזעץ וועגען קאמפף
אויס דאזיין געביטען זיין טהירישע פאר-
מע. ווען ביי אלע בעשעפענישען עקזיסטירט
ער אין דער פארמע, אז יעדעס איז קערפערליך
שטארקער אדער ווער עס קען זיך גיכער צופא-
סען צו דיא נאטירליכע בעדינגונגען, דער איז
גובר אין קאמפף, האבען אין דער מענטשליכער
געזעלשאפט אנגעפאנגען צו ווירקען נייע פאק-
טארען: אויף דעם ארט פון רויחה קערפער-
ליכע קראפט, וועלכע שפיעלט ביי אלע טהיע-
רען דיא הויפט ראלע, האט ביי מענשען אנגע-
פאנגען צו שפיעלען דיא הויפט ראלע דער
שיכל. א מענש האט שוין דאן געקענט מלחמה
האלטען מיט שטארקערע בעשעפעניסען פאר
איהם און זיי פייקומען נאך צוליעב דעם, ווייל
זיין יטל האט איהם אויסגעלערנט צו בעשאפען
געצייג, מיט וועלכע זיך צו פערטהייריגען אדער
צו בעפאלען דעם שונא. קורץ, אין דעם קאמפף
פיר עקזיסטענץ בעשטעהט ניט דיא קראפט פון
קולטור-מענשען אין א פיזישער אדער קערפער-
ליכער פארמע, וויא אין ווילדען צושטאנד, נאך
און א צווייטער פארמע, וועלכע מען מוז אנר-
פען אינטעלעקטועל צו וועלכע.

מיט דער ענטוויקלונג פון געזעלשאפטליכער
פראדוקציע, פון דער קולטור-ארבייט, האט דער
עקאנאמישער פאקטאר אנגעפאנגען צו שפיעלען
זיין גרויסע ראלע אין מענטשליכען קאמפף אומ-
דאזיין. אויף אונזער היינטיגער שטופע פון ענט-
וויקלונג שפיעלען שוין דיא נאטירליכע
קרעפטען אן אונבעדייטענדע ראלע אין דיעזען
קאמפף. דער קאמפף ווערט געפיהרט אויף א
קולטור וועג מיט פראדוקציע און, דאס פאלק
אדער געזעלשאפט איז גובר און ענטוויקעלט

ענגלענדער מיט זייערע סחורות ווערען וואס וויי-
טער געפענט נייע לענדער און שטערט, ווערען
אין דער זעלבער צייט פערשלאסען פיר
כינעזער דיא טויערען פון דיא פערזאנלעכע
שטאטען אין אמעריקא. אז דאס האט א גרוי-
סען איינדרוק ניט נאר אויף דעם גאנצען פאלק,
נאר אויף אויף יעדען איינציגען מיטליינע פון
דיא אויפן דערמאנטע פעלקער, איז זעלבסט-
פערשיטענדליך.

זייט עס עקזיסטירט דיא ארדנונג וועלכע
איז פערנידעט אויף פריוואט אייגענטהום, איז
אין איהר שטענדיג פארגעקומען א קאמפף צוויי-
שען קלאסען. נאר קיין מאל אין דער גאנצער
מעגליכער געשיכטע האט דער קלאסען-קאמפף
ניט געטראגען אזא שארפען כאראקטער אין דיא
געזעלשאפטליכע בעציהונגען, וויא דער קאמפף
וועלכער קומט פאר אין דער קאפיטאליסטישער
ארדנונג צווישען פראלעטאריאט און בורזש-
אזיע.

י. פעדער.

(שליס פאלגט).

ניט קאמוניסטיש, דאן קומט יעדען אינדיווידיום
אויס צו פיהרען דעם הויפטקאמפף דירעקט אין
זיין גרופע, אין וועלכער ער רעכענט זיך א מיט-
גליעד, הגם אינדיקעט קען זיין, אז זיין עקזיס-
טענץ הענגט אָפּ ניט ווייניגער פון דיא אלגעמיי-
נע קרעפטען פון דער גאנצער גרופע.

אן ענגלענדער אדער דייטש וועט גובר זיין
א כינעזער אדער אינדיאנער אין קאמפף פיר
זייער עקזיסטענץ, הגם אין דעם פאלק קומט
אויס דיא ערשטע ניט ווייניגער צו קעמפפען
וויא דיא צווייטע. דאס איז צוליב דעם, ווייל
ענגלאנד און דייטשלאנד זיינען שטארקער אין
דער יעצטיגער קאפיטאליסטישער ארדנונג צו
קעמפפען פיר זייער נאציאנאלע עקזיסטענץ וויא
כינעזער. וועהרענד די פראדוקצאן און טעריטאריע
פון ענגלאנד ווערן פיעל פערגרעסערט, וואס עס
איז איינע פון די הויפט אורזאכען גובר צו זיין
אין פראדוקצאנס קאמפף, אין דערוועלכער צייט
ווערט דיא פראדוקצאן פון דיא כינעזער לאנג-
זאם ענטוויקעלט און אויף זייער טעריטאריע
ווערט פערבאפט פון אייראפעער. וועהרענד פיר

דיא נאציאנאלע פראגראם פון „בונד“

רונג, אלץ שטארקער ווערט אונזער פעגייסטע-
רונג, אלץ האסטיגער קלאפט אונזער הארץ, אלץ
מעהר וואלט זיך וועלען דאָרט זיין און מיט דיא
אייגענע אויגען אנזעהן דעם נייען אידישען דור,
דיא נייע אידען.

אבער ניט וועגען דיא העלדישע טהעטיג-
קייט פון „בונד“ וויל אויך דאָ רעדען, זאגערען
וועגען זיין זאגענאנטע „נאציאנאלע פראגראם“.
אין דער לעצטער צייט זיינען דיא טהעאָרעטי-
קער און פיהרערס פון „בונד“ ארויס מיט א
טהעאָריע, וועלכע האט אנגעמאכט א רושם ניט
נור צווישען דיא סאציאליסטען, נור אויך
צווישען אידען. וויא שווער עס קומט מיר ניט
צו קריטיקירען דיעזע גלענצענדע אָרנאמ-
טן זאציאן טחו איך עס דאָך. דיא גלענצענדע
טהעטיגקייט און גרויסארטיגע ערפאלגע פון דעם
„בונד“ מוזען אנערקענט און פראקלאמירט ווע-
רען; אָבער דאָס דארף נאטירליך ניט אָנהאלטען
א פריינד פון עהרליכע און ערנסטע קריטיק.

דיא פראגע, וועגען וועלכע עס האנדעלט
זיך, איז א ביסעל א פערפלאגטערטע און כרי-
דער לעזער זאל האָבען א גענויען בעגריף וועגען

ער „אלגעמיינער איד-
שער ארבייטער בונד
פון ליטא, פוילען און
רוסלאנד“ איז א גאנץ
נייע ערשיינונג אין די
אידישע וועלט. אין דער
קורצער צייט פון זיין
עקזיסטענץ האט ער
אבער אויפגעטון זא-



כען, וועלכע ערשטוינען דיא, וואס האָבען אפילו
מיט א יאָהר צעהן צוריק פערקלאָנען דאס צא-
רען-לאנד. מיט אָפּענע מיילער לעזען מיר דיא
בעריכטען פון דעם „בונד'ס“ טהעטיגקייט און
מיט בעוואונדערונג פרעגען מיר: איז דאס אלעס
אמת? זיינען דיעזע אלע טהאטען מעגליך אין
פינסטערן רוסלאנד? איז אזא אפפערזויליגקייט,
און אזא העלדענמוטה מעגליך ביי דיא אונטער-
דריקטע, פעהראסטע, בעשימפפטע און מוטה-
לאזע אידען אין רוסלאנד? מיר גלויבען ניט
אונזערע אויגען און מיר לעזען נאָך א מאָל, און
מיר פרעגען נאָך אמאָל, און וואס מעהר מיר
פרעגען, אלץ מעהר וואכסט אונזער בעוואונדער-

גונג בעריהרט שטארק דיא אידישע מאססע און דער „בונד“ האָט ניט וואָס צו טאָן אין פּוילען... דער ראיאָן פון „בונד“ איז, אלזאָ, לאַמיר זאָגען, ליטאָ... אָבער מאָרגען וועלען קומען דיא ליט ווער און וועלען זאגען: ליטאָ — דאס איז אונדזער ראיאָן, און דער „בונד“ דארף שמעקן אונטער אונזער השגחה. און ווען דער „בונד“ וואָלט זיך ביז יענער צייט גענוג דורכגעדרונגען מיט דער „ראיאָנער“ פהילאָזאָפיע, וואָלט איהם אנדערס ניט אויסגעקומען, וויא אוועקצושיקען זיין „ארגאניזאציאָנס - זעלבסטשטענדיגקייט“ לעזאזל, ווייל קיין ספעציעלער אידישער ראיאָן איז דאָך ליטאָ — אידען וואָהנען איבעראל. אָבער אונטער דעם פלאַן פון א פערעראציאָן ווערט דער „בונד“ אנערקענט אלס דער איינציגער פערטרעטער פון דעם אידישען פראָלעטאריאט. דאָן האָט ער א גרויסען פעלד פאר זיך, דאָן איז פּוילען, ליטאָ, זיד רוסלאַנד, מיט איין וואָרט: יעדע אַרטשאפט וואו אידען געפינען זיך, זיין ראיאָן.

האס איז ניט דער איינציגער ארגומענט פון דעם „בונד“, אָבער יעדענפאלס דער שטארקסטער און וויכטיגסטער.

אין דער אמעריקאנער געשיכטע געפינען מיר א מערקווירדיגען ביישפּיעל צו דיעזען פאל: דער פירגער-קריגע וועגען דיא בעפרייאונג פון דיא געגערס האָט זיך אנגעפאנגען און איז גע-געוואָרען אויסגעקעמפט גראדע אויף אזא אופן. דאָן האָט זיך דיא פראַגע אויך געדרייט ארום דעם פונקט: „אומאָנאָמיע אָדער פערעראציע.“ דיא „נאָרטה“ (נאָרד־שטאטען) האָט בעהויפֿט טעט, אז דיא פּעראייניגטע שטאַטען זיינען און מוזען בלייבען איין לאַנד, אז יעדער שטאַט קען נור האָבען אומאָנאָמיע אין זיינע אינערליכע אנגעלעגענהייטען ער מוז אָבער בלייבען א טהייל פון דער גאנצער נאציאָן און מוז זיך אונטער-ווארפען איהרע געזעצ, וועהרענד דיא „סאָוט“ (זיד־שטאַטען) האָט פערלאנגט, וואס מען האָט דאָן גערופען „סטייט סאָווערעניטי“, ד.ה. יעדער שטאַט זאָל זיין פאָלשטענדיג בעל הבית איבער זיך זעלבסט, און דיא פערשיעדענע שטאַטען זאָלען זיין פערבונדען צווישען זיך דורך א פערעראציע.

דיא „סאָוט“ האָט זיך טאָקע אָפגעטהיילט פון דער „נאָרטה“ און האָט געגרינדעט א פערד-ראטיווע רעפּובליק, אבער מען דארף ניט זיין פיעל בעקאנט מיט דער געשיכטע פון דיא פער-אייניגטע שטאַטען, אום צו וויסען, אז אונטער דעם שטרייט וועגען א בעשטימטע רעגירונגס-פאָרמע איז געלעגען דיא וויכטיגע עסקאָנאָמישע פראגע וועגען דיא בעפרייאונג פון דיא יווארצע שקלאוען.

דעם, וועל איך מוזען ווארפען א קורצען פליק אין דער געשיכטע.

* * *

אין דער סאציאליסטישער וועלט אין רוסלאַנד איז פאָרענקומען א זעהר ערנסטער פאל. אויף דעם צווייטען קאָנגרעס פון דיא רוסישע סאציאל-דעמאָקראטען, אויף דעם קאָנגרעס, וועלכער האָט געזאָלט פּעראייניגען אלע רוסישע סאציאל-דעמאָקראטען אין איין פארטיי, איז ארויסגעקער מען א שפאלטונג. דיא דעלעגאטען פון „בונד“ האָבען זיך צוריקגעצויגען פון קאָנגרעס און האָ-בען דאָמיט ערקלערט דעם „בונד“'ס ארויסטריט פון דער אלגעמיינער רוסישער רעוואָלוציאָנערער פארטיי.

דער שטרייט איז פאָרגעקומען, דאכט זיך, איבער גאָר א קלייניגקייט; איבער דיא פאָרמע פון אַרגאניזאציאָן. „אומאָנאָמיע אָדער פערד-ראציע“ — איז דיא פראַגע.

דיא פאָרשטעהר פון דער פארטיי, אָדער בעסער, פון דער צייטונג „איסקרא“, ווילען, אז דיא סאציאל-דעמאָקראטען פון גאנץ רוסלאַנד, (ד.ה. פון אלע נאציאנאליטעטען אין דער רוסי-שער אימפעריע) זאָלען זיין אַרגאניזירט אין איין אלגעמיינע פארטיי; נור פאר פראָפאגאנדע צוועקען זאָל דיא פארטיי ווערען איינגעטהיילט אין פערשיעדענע „ראיאָנען“ אָדער קרייזען. יעדער ראיאָן זאָל בעטרייבען דיא אָגיאציע אויף זיין אייגענעם שטייגער, ד.ה. זאָל האָבען אומאָנאָמיע, זעלבסטהערשפאט. אלע ראיאָנען צוזאמען אבער זאָלען זיין פערבונדען און זאָלען פערוואלטעט ווערען פון איין צענטראל קאָ-מיטעט. דער „בונד“ אָבער פערלאנגט, דיא פאר-טיי זאָל זיין אַרגאניזירט נאָך נ א צ י א נ א ל י ט ע ט ע נ, ד.ה. אין רוסלאַנד זאָל זיין אזוי פיעל סאציאליסטישע פארטייען וויא פיעל פערשיעדענע נאציאנאליטעטען עס לעבען אין רוסלאַנד, און יעדע נאציאנאלע אַרגאניזאציאָן זאָל בלייבען פאָלשטענדיג פריי און ניט זיין פערשענקט אין א געוויסען ראיאָן; נור דיא פער-שיעדענע נאציאנאלע אַרגאניזאציאָנען זאָלען זיין צווישען זיך פערבונדען דורך א פערדערא-ציאָן.

דאָס איז נור אין קורצען דער שטרייט-פונקט. פערשיעדענע ארגומענטען ווערען אָנגע-געבען פון ביידע זייטען, און, מען קען ניט זאָגען, דער „בונד“ פערטהיידעט זיין שטאנדפונקט זעהר געשיקט. ווען דיא רוסישע אימפעריע, פרגעט דער „בונד“, זאָל ווערען פערטהיילט אין ראיאָנען, טאָ וואו וועט זיין דעם „בונד“'ס ראיאָן?

דיא פּוילישע סאציאליסטישע פארטיי טענה'ט נאר, אז דיא פּוילישע ארבייטער בעווע-

אויך ניט איבערשרעקען פון פאָהערען נאציאָנאַלע רעכטע פאר אידען.

און דיא פיהרערס פון „בונד“ פעווייזען, אז אין עסטרייך, וואו דיא נאציאנאליטעטען-פראגע איז אימער אויף דיא טאנעס-אָרדננג, וואו עס געהט אָן א פעטענדיגער קאמפף צווייטען דיא פערשיעדענע נאציאנאליטעטען, איז דיא סאָ ציאליסטישע פארטיי אָרגאניזירט גראדע אויף א פערדראטיווען פונדאמענט. נאך מעהר: דער „בונד“ בעהויפטעט, אז אידען קענען קריגען רעכטע אין ספעציעל נאציאנאלע רעכטע נור דאן, ווען זיי וועלען זיין אָרגאניזירט און קעמפפן אלס א זעלבסט שטענדיגע פארטיי.

דאס איז אין קורצען איבער וואס דער שטרייט קומט אין אמת'ן פאָר, און דאָס איז וואס מען רופט: דיא נאציאנאליע פראָגראַמע פון דעם „בונד“.

דער „בונד“ איז זעיער יטאָרן אייף זינע פראָגראַמע. ער בעהויפטעט זאָגאר, אז ער האָט געפונען דיא ריכטיגע קעזונג פון דער „יררען פראגע“. דעם ציון-איזמים בעהעמפט דער „בונד“, און זעהער ריכטיג, אלס א רעאקציאנע-רע און שטעליכע פעוועגונג; ער לאַזט אָבער אויך פון דיא זאָגענאנטע אסימילאטאָרען. דיא אסימילאטאָרס, זאגט דער „בונד“, שלאָגען אייגענטליך פאָר, אז אידען זאָלען ווערען אויס אידען. דאָס וועט נור העלפען דיא וואס וועלען ווערען אויס אידען, דיא יודען-פראגע אָבער וועט דורך דעם ניט פערשווינדען. דיא איינציגע און אמת'ע הילפע איז אַלזאָ, דאָס אידען זאָלען בלייבן בען אידען און זאָלען אויך קעמפפן אויף דעם סאציאליסטישען באַדען, נאטירליך, כאר זייערע נאציאנאלע רעכטע. און ווען דער גרויסער טאָג וועט קומען, דאן וועלען אידען בעקומען דער פערדיענטען חלק.

דיא אנדערע זייט, דיא פאָרשטעהער פון „אויסקרא“, שטימען אייגענטליך איין מיט דעם „בונד“ וועגען דיא נאציאנאליטעט-פראגע. ווי בעהויפטען אָבער, אז דיעזע נאנצע טעהאָריע פאסט זיך ניט פאר אידען, ווייל אידען זיינען קיין נאציאָן. ווילענדיג, ניט ווילענדיג, דרעהט זיך אַלזאָ דער פונקט איבער דיא פראגע: צו זיינען אידען א נאציאָן, צו ניט? ווען עס איז אמת, וויא דער „בונד“ בעהויפטעט, אז אידען זיינען א נאציאָן, האן האָבען זיי פאָלשטענדיג רעכט צו פערלאנגען נאציאנאלע רעכטע, אויב אָבער ניט, אויב אידען זיינען ניט קיין נאציאָן, קענען זיי קיין נאציאנאלע רעכטע ניט פערלאנגען.

איידער מען קען ענטפערען אויף דיעזע פראגע, מוז מען אָבער פריהער פעסטשטעלען: וואס הייסט א נאציאָן?

איך מיינ נאטירליך, ניט צו פערגלייכען דעם „בונד“ מיט דער „אומטה“, אָבער ווען מען בער טראכט נעהענטער, דעם שטרייט-פונקט צווישען דעם „בונד“ און דיא „אויסקרא“, זעהט מען אויך, אז אין דער ווירקליכקייט האנדעלט עס זיך וועגען א פיעל וויכטיגערן פונקט ווי וועגען דיא אָרגאניזאציאנס-פאָרמע פון א רעוואָלוציאָר נערען צענטראַליזאציאָנען אין רוסלאַנד. לאַמיר בעטראכטען, וואס פאר א פונקט האט איז.

אייגענטליך וואס געהט עס דעם „בונד“ אזוי אין לעבען, וויא אזוי דיא פארטיי וועט זיין אָרגאניזירט? וועט ער דען ניט קענען אָגטירען, ווען דיא פאָליאקען אָדער דיא ליטווער וועלען טענה'ן, אז דער „ראַיאָן“ בעלאנגט צו זיי? אין דיא פרייע לענדער, אפילו אין אזא לאַנד וויא אַמעריקא, נויטיגען זיך דיא סאציאליסטישע פארטייען אין אלע קרעמפּען, וואָס זיי קענען נור קריגען, בפרט נאך אין רוסלאַנד. עס איז איינפאך אונמעגליך זיך פאָרצושטעלען, אז דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערע פארטיי וויל זיך בעגעהן אָהן דעם „בונד'ס“ הילפע. נאָר ווארום איז דאָך די שפאלטונג? דער גרונד ליגט א סך טיפער, און דער „בונד“ זאגט עס אַליין אויך. דיא אמת'ע פראגע איז ניט: וויא זאָל דיא רעוואָלוציאָנערע פארטיי זיין אָרגאניזירט, נור וויא זאָל גאנצירוסלאַנד זיין אָרגאניזירט. וויא דער „בונד“ זאָל ניט שרייען, אז ניט דאָס מיינט ער יעצט, אז דיעזעס איז ביי איהם א שפעטערע פראגע, קען מען פאָרט דיא טהאטזאכע ניט אַוועקלייטענען.

דער „בונד“ געהט ארויס פון דעם שטאנד-פונקט, דאס אידען זיינען א זעלבסט שטענדיגע נאציאָן, און ער טענה'ט דארום אזוי: אלע סאציאליסטען זיינען איינער שטימיג, אז יעדע נאציאָן האָט דאָס רעכט צו פערוואלטען איהרע אייגענע געשעפטען, אידען זיינען א נאציאָן גלייך מיט אלע אנדערע נאציאָנען, האָבען דיא אידען אַלזאָ, דאָס זעלבע רעכט וויא אלע אנדערע, און דיא סאציאליסטען דארפן זיין דיא ערשטע דאס אַנצווערקענען און נאך דיעזען צו האנדלען. דיא אָרגאניזאציאָן פון דער רעוואָלוציאָנערע פארטיי דארף דארום זיין דער וועגווייזער, וויא אזוי דיא פעלקער אין רוסלאַנד זאָלען צוזאמען לעבען. עס איז אמת, זאגט דער „בונד“, דאָס איז נאך דערווייל נור אין טעהאָריע, עס וועט נאָך לאַנג דויערען ביז רוסלאַנד וועט קומען צו דיעזע שטופע, אָבער צום סאציאליזמוס, ערקלערט דער „בונד“, איז אויך נאך ווייט מיר ווערען פון דעסמוועגען ניט אויס סאציאליסטען. מיר דארפן זיך דארום

איך גלויב אין דעם, איך פרעג אָבער: ווארום שטרייט איהר נור וועגען דיא אידען אין פוילען, ליטא און רוסלאנד? און וואס איז מכות דיא אידען אין רומעניען, אונגארן, גאליציען, דייטש-לאנד, ענגלאנד און פראנקרייך? יא, וואס איז עפעס מכות אונז אַריבער אידען דא אין אַמעריקא? ווארום רעכענט איהר דיעזע אלע אידען ניט אריין? בעלאנגען זיי דען ניט צו דערזעלבער אידישער נאציאן?

און דאס איז ניט קיין פוסטע פראגע, זיא מוז פערענטפערט ווערען:

דיא אידען אונטער דער רוסישער רעגירונג לעבען אין פערשיעדענע געגענדען, צווישען פער-שיעדענע פעלקער מיט פערשיעדענע שפראכען, רעליגיעזע און מנהגים. דער „בונד“ רעכענט זיך מיט דיעזען ניט. ער זאגט, אז אידען אלס נאציאן זיינען ניט אבהענגיג פון צייט און פלאץ, זיי זיינען איין נאציאן, א נאציאנאלע איינהייט — היינט פאר וואס זשע עפעס נור דיא אידען וואס לעבען אין פוילען, ליטא, פינלאנד, קאור קא א. ז. וו., ווארום ניט דיא איבריגע אידען? איהר וועט ענטפערען, אז אלע אידען אונ-טער דער רוסישער רעגירונג ווערען גלייך אונ-טערדריקט. דאס איז אמת. רוסלאנד איז אָבער ניט דאָס איינציגע לאנד, וואו אידען ווערען אונטערדריקט. רומעניען האָט זיך אויך גאר ניט וואָס צו שעמען, אפילו דאָס געפֿענטשע דייטשלאַנד לאָזט נאָך איבער וואָס צו ווינשען— ווארום זשע געהט דער „בונד“ ניט ווייטער אין זיין טהעטיגקייט? עס האנדעלט זיך דאָך אויס דריקליך איבער דער אנערקענונג פון דיא אידען אלס א נאציאנאלע איינהייט — ווארום זאָל דיעזע פאָדערונג ניט געשמעלט ווערען אין אלע לענדער וואו אידען געפינען זיך נאָך?

דער „בונד“ זאגט, אז דיעזער פונקט איז ביי איהם א שפעטערע פאָדערונג, דערווייל בערלאַנגט ער נור גלייכע רעכטע פאר אידען. דאָ קומט וויעדער ארויס, אז דער „בונד“ האלט נור דיא אידען פון פוילען, ליטא און רוסלאַנד פאר איין „נאציאן“. וואָס איז צום ביישפּיעל, מכות אַמעריקא?

אויב אידען זיינען א נאציאן, האן זיינען דיא אַמעריקאנער אידען געוויס א טהייל פון דיעזער נאציאן. און קיין לאנד, וואו אידען געפינען זיך, איז דיא אידישע שפראך, דיא אידישע ליטעראטור, דיא אידישע „פסיכאָלאָ-גיע“, דאָס געטאָ-ציוואַמענלעכען ניט אַזוי שטארק ענטוויקעלט וויא איין אַמעריקא. אין אַמעריקא האָבען אידען שוין דערלעכט גלייכע רעכטע, און גראדע אָהן א זעלבסטשטענדיגע אידיש-נאציאנאלע-קאמפּרעפּאַרטיי. דאָ קען מען שוין אַלץ י ע צ ט ארויסשטעלען דיא פא-

צו פערענטפערען דיעזע פראגע איז זעהער א שווערע זאך. וויא דר. פאָרנבערג האָט עס ערקלערט אין א רייע אַרטיקלען אין דער „צוקונפט“, בעשעפטיגען זיך מיט דיעזער פראגע עטליכע וויסענשאפטען — היינט געהייב זיך אן מיט אַזוי פיעל וויסענשאפטען. נאָר וויא פיעל מען טאָלקעוועט ניט, און וויא פיעל ציטאטען מען ברענגט ניט בון גרויסע אויטאָריטעטען, קען מען אַלץ ניט קלאָר ווערען, וואָס איז אין אמת'ן א נאציאן, און צו זיינען אידען א נאציאן. איך וועל זיך דאָרום נאָך ניט לאָזען אויף דיעזען גלייכטיגען און פערפלאַנטערטען וועג. איך וויל דיעזע פראגע בעטראכטען פון א גאנצן נייעם שטאַנדפונקט. און ווען איך וועל פארטיג ווערען, וועט דער לעזער, האָר איך, איינזעהען, אז דיעזע פראגע האָט א וויכטיגקייט פאר אונז דא אין אַמעריקא אויך.

* * *

זיכענדיג צו בעווייזען דעם „בונד'ס“ בע-הייפטונג, אז אידען זיינען נור דאן זיכער צו בעקומען רעכטע, ווען זיי וועלען זיין אָרגאניזירט און קעמפפֿען אלס אידען, האָט אן אפיציעל לער פערטרעטער פון דעם „בונד“, גענאָסע בערג, אויף א פערזאנליכע און ניו יאָרק אויסגעדריקט דעם געדאנק, דאס אַזוי גוט וויא דיא ארבייטער קענען נור האָפען אויף זיך אַליין פאר זייער בע-פרייאונג, אַזוי קענען אידען נור בעפרייט ווערען דורך זיך אַליין, אין קורצען: „דיא בעפרייאונג פון דיא אידען איז דיא זאכע דער אידען זעלבסט.“ דער געדאנק איז גאנץ פֿיין און גוט אויסגעדריקט, איבערגעמאַכט פון בעריהמטען זאצן אין קאמוניסטישען מאניפעסט: „דיא בע-פרייאונג דער ארבייטער איז דיא זאכע דער ארבייטער זעלבסט.“

ווען איך האָב דיעזעס געהערט, האָב איך זיך געשמעלט דיא פראגע: ווארום געהט ניט דער „בונד“ איין טריט ווייטער, ווארום מאכט ער ניט דעם קאָגישען שלום, ווארום זאגט ער ניט: „אידען אלע לענדער פערזאנליכע אידען?“ און נאָך ווייטער: ווארום רופט ער ניט צוואַל-טען, אינטערנאציאנאל-נאציאנאלע“ קאָנגרעס-טען פון אידישע קאציאליסטען?

דאס וואלט געהויסען קאָנגרעסוענט, דאס וואלט אָבער מיט איין קלאפ בעווייזען דיא אונ-לאָגיק פון דער גאנצער פראגראמע.

צו וואס דארף מען שטרייטען איבער דיא סימנים פון א נאציאן, און צו האָבען אידען דיעזע סימנים? צו וואס דארף מען שטרייטען, צו איז זשאַראָן א שפראך צו ניט? זאָל זיין אז דער „בונד“ האָט רעכט, זאָל זיין אז אידען זיינען א נאציאן מיט אלע פייטשעווקעס, און אונד פערזענליך צווייפֿעל אין דעם ניט, אדרבה

וועלט האלטען עס, דאן פאלט דיא גאנצע חקירה איבער אסימיל ציאן אוועק. דיא דייטשען אין אמעריקא, ווען זיי ווערען אויס דייטשען, ווערען זיי ניט אויס פראטעסטאנטען אָדער אויס קאטאליקען, און דיא אידען אין אמעריקא ווערען נאָר ניט אויס אידען. פארקעהרט, אידישקייט אין אמעריקא איז פיעל שטארקער וויא אין רוסלאנד, ווייל עס איז פיעל פרייער, און דאָך זיינען דיא אמעריקאנער אידען אמעריקאנער לכל העדות.

דער איד וואס האָט ערקלערט, אז אין פוילען זיינען אידען פוילישע אידען, אין דייטשלאַנד — דייטשע אידען א. ו. ו. איז קיין קלענערער וויא משה מענדעלסאָן, און א צווייטער, „איד“ וואס האָט דאס בעשטעטיגט, איז קיין גרינגערער וויא קארל מאַרקס. דאָס האָט פון דעסטוועגען ניט געשטערט קארל מאַרקסעס טאָכטער עלעאָנאָרע צו ערקלערען עפענטליך, אז זי איז שטאַלץ וואס זיא „מומט ארויס פון אידען. מען קען אַלזאָ זיין א פאָליקא און א איד, א דייטש און א איד, א'ן אמעריקאנער און א איד.

לאָמיר געהן ווייטער:

אַלס א גוטע סאָציאליסטישע אָרגאניזאציע ציאן, בעקעמפט דער „בונד“ דעם ציון'איזמוס. מען מוז אָבער צו געבען, אז דיא ציון'איסטען וויינען אין דיעזען ספעציעלען פונקט פיעל לאָגישער וויא דער „בונד“. דער „בונד“ האָלט, אז אידען זיינען א נאציאָן, נאר ווען ער פאָדערט נאציאָנאַלע רעכטע פאר אידען, מיינט ער אין אמת'ן נור א טהייל פון דיא אידען, דיא אידען וואס וואָהנען אין פוילען, ליטאָ און רוסלאַנד — פאר דיא איבריגע אידען, פאר כל ישראל האָט דער „בונד“ קיין תרופה, יענע מוזען זיך אַליין אויסקעמפפן זייערע נאציאָנאַלע רעכטע. פון איין זייט האָלט ער אַלזאָ, אז אידען זיינען א נאציאָן און פון דער צווייטער זייט צוטהיילט ער זיי אויף פערשידענע נאציאָנאַליטעטען. דיא ציון'איסטען געהן אויף אויס פון דעם שטאַנד פונקט, אז אידען זיינען א נאציאָן, נאָר זיי געהען ווייטער און זאגען, אז אַלס נאציאָן, זיינען זיי ניט אַבעהיינגיג פון צייט און אָרט. צו זיי זיינען אין רוסלאַנד, צו אין פוילען, צו אין פראַנקרייך, צו אין אמעריקא — איבעראַל זיינען זיי אידען איבעראַל זיינען זיי פרעמדע, און אַלס אידען קענען זיי ניט זיין עטוואָס אנדערס וויא פרעמדע און זיי קומען צו דעם לאָגישען שלום: ווען מען ווילל לעזען דיא „יודען-פראגע“, מוז מען זעהן צו פערמייניגען אַלע אידען פון דער גאנצער וועלט אויף אַזא אופן, אז זיי זאָלען קענען בלייבן בען'א אידען אינאיינעם פון דעם נאציאָנאַלען אויסגעהענדיג אַלזאָ פון דעם נאציאָנאַלען

דערונג פון נאציאָנאַלע רעכטע פאר אידען. ווארום שווייגט דער „בונד“?

זיינען אידען א נאציאָן, אָדער זיינען זיי קיין נאציאָן? ווען זיי זיינען קיין נאציאָן, פאלט דיא פראַגראַמע פון „בונד“ ממילא אוועק, זיינען זיי אָבער יא א נאציאָן, ווארום לאָזט מען אונז ארויס פון דעם כלל?

דאָס איז דיא לאָגישע קאָמועקווענץ פון א נאציאָנאַלע פראַגראַמע. ווען איהר געהט אָבער אזוי ווייט, דאָן מוזט איהר זיך פאָרברייטען צו א בירגערקריגע...

טאָמער פערשטעהט איהר נאָך ניט קלאָר צו וואס מיר וואָלטען דערקראַכען, ווען מיר זאָלען זאגען, אז אידען אַלס נאציאָן האָבען א רעכט צו פאָדערען נאציאָנאַלע רעכטע פאר זיך, וועלען מיר געהמען אַלס ביישפיעל דיא דייטשען:

קייער צווייפּעלט ניט, אז דייטשען זיינען א נאציאָן, אַלע וויסענשאפטען זיינען אין דעם איינשטימיג. אין אמעריקא לעבען שעהנע עטליכע מיליאָן דייטשען, ווארום זאָלען זיי דאָ ניט קענען שטעלען דיזעלבע פאָדערונג, גראַדע וויא דיא אידען אין רוסלאַנד? אָבער עס איז גענוג צו שטעלען דיזען פראַגע צו בעווייזען דיא אפסאָרטיטעט פון דער גאנצער נאציאָנאַלער פראַגראַמע. דער הייסעסטער פונדיסט וועט זיך דערפון אויסלאַכען, און מיט רעכט.

ווען א דייטש קומט אין אמעריקא, קען ער קריעגען רעכטע אויף איינעם פון דיא צוויי וועגען: אָדער ער בלייבט א דייטש, און דאן קען ער קריעגען אזוי פיעל רעכטע וויא פיעל יעדער פרעמדער אין א ציוויליזירטע לאַנד, אָדער ער ווערט א בירגער; נאָר דאן מוז ער שוין ווערען אויס דייטש, ער מוז ווערען א'ן אמעריקאנער. עס מאַכט נאָר ניט אויס צו דיא דייטשען לעבען איין יאָהר צו הונדערט, צו טויזענד יאָהר אין לאַנד, וויא פאַלד זיי בלייבען דייטשען, קענען זיי ניט זיין עטוואָס אנדערס וויא פרעמדע, און אזוי שנעל וויא זיי ווילען ווערען אויס פרעמדע, מוזען זיי ווערען אויס דייטשען.

אידען זיינען נאטירליכער ווייזע אין דער זעלבער לאַגע אין יעדען לאַנד. קוים וואָהנען זיי אַלס אידען, קענען זיי נור קריעגען רעכטע אַלס פרעמדע, ווילען זיי אויפהערען צו זיין פרעמדע, מוזען זיי אויפהערען צו זיין אידען, זיי מוזען זיך אסימילירען, דאָס הייסט נאטירליך ניט, אז אידען מוזען זיך שמד'ן, דאָס מיינט ניט, אז זיי מוזען אויפהערען צו געהן אין שול אריין, אז זיי מוזען אויפהערען צו ריידען אידיש א. ו. ו. אמעריקא גיט אויף דיזען אויך דעם ריכטיגען ענטפער. ווען מען שטעלט זיך נור אינמאל אויף דעם שטאַנדפונקט, אז „רעליגיאָן איז פריוואַט זאכע“, וויא דיא סאָציאליסטען אין דער גאנצער

„פסיכאלאגיע?“ און וואָס קענען זיי נאָך מער פּערלאַנגען אלס אידען? וועלכע טראַדיציאָנען, וועלכע ספּעציעלע קולטור, אויסער דיא תּלמודישע „קולטור“? וועלכע ספּעציעלע נאָציאָנאלע אינטערעסען האָבען זיי אָנצוהאַלטען? אָט דערויף מוז דער „בונד“ ענטפּערען. און האָט האָט גאָר ניט צו טאָן מיט דיא פּראַגע: צו זיינען אידען אַ נאָציאָן, אדרבה, וויא לעואַנט, דיעזע פּראַגען מוזען פּערענטפּערט ווערען, גראַדע ווען מען גיט צו, אז אידען זיינען אַ נאָציאָן.

דיא אַנווייזונג פון „בונד“ אויף דיא נאָציאָליסטישע פּראַגראַמע אין עסטרייך האָט קיין ווערט נישט. דיא אומשטענדען זיינען ניט דיא זעלבע, וויא ביי אידען אין רוסלאַנד. דאָרט זיי נען בעשטימטע נאציאנאליסטישען אויף זייער טעריטאָריע און דיעזע פעלקער קעמפּען סיי וויאסיי פאר זייער זעלפסטשטענדיגקייט. צו זיי האָבען רעכט צו ניט, איז דאָ גאָר ניט דיא פּראַגע. דער קאמפּאָ מעג זיין בערגינדערט אויף פאָראַורטהיילע, אויף פאלישע אידעלען; דער פאקט איז אָבער, אז דיעזע פאָראַורטהיילע עקס זיסטירען און דיא סאָציאליסטישען האָבען איינע פאָר אויסגעקליבען דאָס קלענערע איבעל. ביי אידען מוזען אָבער זעלכע נאציאנאלע פאָראַורטהיילע ערשט קינסטליך ארויסגערופען ווערען, אום נאכדער צו קענען שטעלען ספּעציעלע נאציאנאלע פאָדערונגען, אויסער דער ליגנעזע. דיא אידען האָבען יעדענפאלס קיין בעשטימטע טעריטאָריע, אפילו אין דער ליטאָ זיינען זיי אַ מאַיאָריטעט נור אין אייניגע שטעט. זיי זיינען „אַ פּאָלק צווישען פעלקער“, פערשפרייט און צווייט אויף דער גאנצער וועלט.

* * *

פון דעם אַלעס קען מען שליסען, אז ריזער נאנצער שטרייט איז ניט ווערט דיא פער שווענדונג פון ענערגיע און טהעטיגקייט. וואס אידען פעהלט אין רוסלאַנד איז רעכטע, גלייכע פירגער רעכטע, וויסער גאָר ניט.

אָבער, טענהט דער „בונד“, אידען קענען נור קריגען רעכטע, ווען זיי וועלען האָבען אַ פעזונדערע מאַכט; וויא לאַנג אידען זיינען ניט אַהאַנגזיירט, וועלען אפילו דיא רעכטע, וואס זיי וועלען פעקומען זיין אויפ'ן פאפיר.

זעהט איהר, דאס שמעקט שוין גאָר מיט עטוואָס אַנדערס. דאָס שמעקט שוין ניט מיט אַנטיסעמיטיזמוס, דאָס שמעקט שוין מיט „בונד“ האָט ניט קיין צוטרױען צו דיא רעוואָלוציאָנערע פעזענגונג אין רוסלאַנד, דיא אפילו נאָך דיא סאציאלע רעוואָלוציאָן וועלען דיא אידען ניט קריגען קיין רעכטע, ווען זיי ווער

שטאַנדהפּונקט, מוז מען נעצוואנגענער ווינע אַרומנעהמען אלע אידען דער „בונד“ טהוט דאָס ניט און וויל דאס ניט טהון. ער לאַכט פון דיא ציון'איסטען וואס זיי זאגען, אז אידען זיינען פערמער. ער שטיצט זיך גראַדע וואָס אידען אין רוסלאַנד, למשל, זיינען ניט קיין פערמער. מיר קומען דורך דעם צו אזא ווידערשפרעך: אידען אין רוסלאַנד זיינען אייגענע, אידען אין אַמעריקא זיינען אייגענע, אידען אין דייטשלאַנד, אין פראַנקרייך, מיט איין וואָרט, איבעראַל וואו זיי וואָהנען, זיינען זיי אייגענע, דאָך דיעזע פערשידענע אייגענע זיינען צו דער זעלבער צייט איין נאציאָן, אַ גאנצע איינהייט! און דיעזע אלע „אייגענע“ דארפן אין יעדען לאַנד אויסקעמפּען זעלפסטשטענדיגע נאציאנאלע רעכטע!

ווען דיא ציון'איסטען האַלטען, אז אידען זיינען איין נאציאָן, האָבען זיי צו דערוועלכער צייט אַ נאציאָנאלען באַנד, ווי האַלטען זיך אָן דיא אידישע רעליגיאָן און דיא אידישע טראַדיציאָנען. אונטער דיעזע פאָהן שטרעבען זיי צו פער איינעם אלע אידען פון דער גאנצער וועלט. דער „בונד“ פערוואַרפט דיא רעליגיאָן און האַלט ניט פון דיא אידישע טראַדיציאָנען — וואָס בלייבט איהם פאר זיין נאציאנאלע איינהייט? וועלכע ספּעציעלע פאָדערונג קען ער שטעלען דיא אידען אלס נאציאָן? איך מיינ דיא אידען פון דער גאנצער וועלט. וואָס האָבען אידען געמיינט שאַפּטליכעס אויסער אַ שול, אַ מקוה, אַ חזן, אַ שוחט און אַ מסדר קידושין? גיט איר דען פירגערדערעכטע, און וואָס בלייבט פון דיא נאציאנאלע פאָדערונג? דיא שפראך, דיא ליטעראַטור? ווער שטערט אָבער דיא אידען צו בער נוצען זייער שפראך און צו ענטוויקלען זייער ליטעראַטור אפילו היינט און אפילו אין רוסלאַנד, וואו זיי האָבען גאָר קיין רעכטע? ווער שטערט דיא אידען אין ניריאָק צו האָבען 6 טעגליכע צייטונגען און 4 אידישע טהעאטערע מיט קאפּע שאַנטאנען, סינגעל־טאַנגעלס, מיט „שולען מיט ביש כשר און מיט אַללע זיעפען זאכען? ווער שטערט זיי דאָ צו האָבען אַ אידישע „טעטע טעל וויא וואודביין מיט אַ אידישען סיסטעמאָיאָר (גאָלאָווא), מיט אידישע שטאַט־פּעאַמטע, מיט אידישע פּאָליציי? ווער שטערט זיי צו וועהלען אידישע פערטרעטער אין קאנגרעס? אדרבא, דיא פאָליטישענס פערשפרעכען נאָך דיא אידען אלע גליקען, זיי שטעלען ארויס ספּעציעלע אידירשע פערטרעטער, זיי פערשפרעכען זאָגאָר זיך אָנצונעמען פאר דיא אידען אין רוסלאַנד, אַפי אידען זאָלען נור שטימען פאר זיי. ומיט וואס ווערט דאָ אַזאָ געשטערט דער אידישע „נאָציאָנאַל־באַראַקטער, אָדער דיא אידישע

דאס דיא אידען ווירקליך אזוי מעכטיג דאס אלעס אליין אויסצוקעמפפן? איך ערלויב זיך צו צווייפלען.

אָט האָט איהר דעם „בונד'ס נאציאנאלע פראָגראַמע“ געפיהרט צו איהר לאַגישער קאָנ-סעקוענץ.

פון וועלכע זייטע איהר זאָלט אַלזאָ ניט נעמען דיעזע פראַגע, וועט איהר אַלץ זיך אָנ-שטויסען אויף ווידערשפרעכע; פון וועלכע זייטע איהר זאָלט דאָס ניט בעטראַכטען, וועט איהר אַלץ זעהן וויא אונלאַגיש, וויא אונ-האַלטבאַר, מען קען זאָגען, וויא אַפסורד דער נאנצער פונקט איז. ניט נאציאנאלע רעכטע פעהלט אידען, נור מענשען-רעכטע.

ווען זיי פאָדערען נאציאנאלע רעכטע, מוזען זיי זיך פארברייטען אויף אַ קאמפּה מיט אַלע נא-ציאָנען פון דער גאנצער וועלט, אין אַלע לענדער, אין אַלע שטעט אין אַלע גאסען פון דער גאנ-צער וועלט. מענשען רעכטע קענען זיי קריגען, ווען זיי וועלען צוזאַמען מיט אנדערע נאציאָנען קעמפפן פאר דיא רעכטע פון אַלע מענשען, און דאָן און נור דאָן, ווען זיי קעמפפן צוזאַמען מיט אַלע, זיינען אידען אַ מאַכט.

יעקב מירל.

לען ניט קעמפפן פאר זיך. דער „בונד“ זאָגט דאָס ניט אַרויס, ער שטיקט זיך דערמיט, דאָס רייסט זיך אָבער אַרויס פון יעדע שורה זיינע.

און ווען דאָס איז אזוי, מעג ער איבער-הויפט איינפאַקען זיין געצויג, ווייל עס איז פאַלש צו זאָגען: „דיא בעפרייאונג דער אידען איז דיא זאכע דער אידען זעלבסט“. דיא גרויסע וואהרהייט, אז „דיא בעפרייאונג דער אַרביי-טער איז דיא זאכע דער אַרבייטער“ ווערט דאָ איינפאַך מיסברויכט. דיא אַרבייטער קענען טאַקע זיך אליין בעפרייען, ווייל אין זיי ליגט מאַכט און קראַפט, דיא אידען אליין אָבער קענען זיך ניט בעפרייען, ווייל אליין זיינען זיי שוואַך און מאַכטלאָז.

דיא אידען, זאָגט אויך דער „בונד“, ווע-לען נור דאָן קריגען רעכטע, ווען זיי וועלען האָ-בען אַין אייגענע קאמפּה-פאַרטיי; טאַמער ווע-לען זיי ניט האָבען אזא פאַרטיי, וועלען זייערע רעכטע בלייבען אויפ'ן פאַפּיער. וואס מיינט דאָס? דאָס מיינט, אז נאָך דעם וויא דיא אַר-בייטער וועלען אויסקעמפפן וועלכע עס איז רעכטע וועלען דיא אידען ערשט אויפ'ס ניי מוזען אנהויבען צו קעמפפן מיט דיא קריסטען פון אנדערע נאציאנאליטעטען. אָבער זיינען



א בליק אין דיא צוקונפט

וואו זיי ווערען פאבריק-פראלעטאריע. איך דיינק עס איז איבעריג צו בעווייזען, וויא זיי ענדערען זיך אונטער דיא נייע בעדינגונגען פון לעבען, איבערהויפט, ווען אַ מענש געהט איר פער פון איין געזעלשאפטליכען קרייז, פון איין קלאס צו אַן אנדערן, ווען זיין לעבענסווויזע ווערט געפיטען ביים זיך נייט ווייל ער נישט איין זיין כאראקטער.

נין, וויא פאָלד די פראָדוקציאָנס-מיטלען, וועלכע וועלען זיך זיכער ענטוויקלען און ענדער-ען אין דער צוקונפט — דאָס גיבען אויך צו דיא געגנערפון סאָציאַליזמוס — וועלען שאַפען נייע לעבענסבעדינגונגען פיר דיא געזעלשאַפט, דורך וואָס עס ווערט פעהאוראכט דיא ענדערונג פון כאראקטער, טאָ וואָס בלייבט דען פון דער

יידענדיג אין פאָריגען אַר-טיקעל וועגען דעם, אז דער מענש איז אַ פראָ-דוקט פון דער אומגע-בונג, פון דער צייט, אין וועלכע ער לעבט, האָב איך אָנגעוויזען, אז ווען דיא געזעל-



שאַפטליכע אומשטענדען ענדערען זיך, ווערען אויך געענדערט דיא אַנזיכטען, מאָראַל און איר דעען, פון מענשען.

אזא ענדערונג געהט אָן פאר אונזערע אוי-גען. געהמט, צום ביישפּיעל, דיא בויערן, וועלכע ווערען אַלץ מעהר און מעהר אָפּגעריכען פון זייער לאַנד און ווערען געטריבען אין שטאָט,

ניין, מען ווארענט דיא ארבייטער, דיא אונז גליקליכסטע פון אללע לעבעדיגע נפשות, וועלכע זיינען הערגעשטעלט נאך פיעל ערגער וויא דיא הויזטהירען, זיי וועלכע... נאך לאמיר בעסער רעדען וועגען זייער לאגע, א מאן וועלכען קיין נער וועט אוראי ניט חושד זיין, אז ער איבער-טרייבט, לאמיר הערען דעם יועלטבעריהמטען נאטור-פארשער האקסלי:

„איך האב געהאט דיא געלעגענהייט צו זעהען אלערהאנד ווילדע ברואים און אויף אלע שטופען פון פערדארבענהייט, האט פראפעסאד האקסלי געזאגט אויף א פערזאמלונג; איך האב אבער קיין מאל און נירגענדס ניט געזעהען מעהר נידערשלאגענע, מעהר האפנונגסלאזע, מעהר עלענדע און פערזאונליכטע וויא אין איסט-ענד פון לאנדאן. דען אפגוהאל דער ווילדער, נאכ-דעם וויא עס געלינגט איהם זיך אנצושטעלן, מוז ווידער הונגערען, און כאטש זיין גאנצען לעבען איז ער קיין מאל ניט זיכער מיט דעם מארגענ-דיגען טאג, בעזיצט ער דאך ווייניגסטענס זיין „איך“, פיהרט א זעלפסטשטענדיגען לעבען. ער איז ווייניגסטענס ניט קיין מאיטין, פון וועלכע עס ווערט ארויסגעפרעסט אזוי פיעל קראפט, וויפיעל דיא שלעכטע נאהרונג ניט איהם. און איך זאג איך דעם אמת, ווען מיר וואלט אויס-געקומען צו וועהלען דעם לעבען פון א ווילדען אדער פון איין ארבייטער אין איסט-ענד, וואלט איך געוויס בעסער וועהלען דעם לעבען פון א ווילדען.“ (*) נאך דיא ווערטער זיינען געזאגט גע-ווארען מיט יאהרען צוריק, מען קען מיינען, אז אונטערדעסען האט זיך דיא לאגע פון דיא אר-בייטער פערבעסערט. איך וועל דארום בריינגען א פאל, וועלכער האט פאסירט מיט עטליכע מא-נאט צוריק און וועלכער איילוסטרירט אס בעס-טען די היינטיגע צושטענדע. דער לאנדאנער „באאדער אף העלטה“ (געזונדהייטס ביורא) האט בעשלאסען אויסצוגעפינען, וויפיעל מענ-שען זיינען אזוי אָרעם, אז זיי פעזיצען אפילו ניט א פאך פענים צו בעצאהלען פיר נאכטלע-גער און זיינען געצוואונגען דיא גאנצע נאכט זיך ארומצושלעפען איבער דיא גאסען אדער שלאפען אונטער דיא טרעפ, ביי דיא טויערען א. ז. ו. מען האט ארויסגעשיקט 20 אינספעק-טאָרס אין א י י י דיסטריקט און זיי האבען צווישען 1 און 5 אהר מארגענס אויסגעפונען.

בעהויפטונג, אז דעם מענשענ'ס כאראקטער ענ-דערט זיך נ י ט? וואס בלייבט פון דיא בעהויפ-טונגען, אז אין דער סאציאליסטישער געזעל-שאפט וועט הערשען שקלאועריי, בעהויפטונ-גען, ווייל אין דיא אמאליגע רעליגיעזע-קאמו-ניסטישע קאלאניעס, האבען דיא מיטגלידער ניט געהאט אינדיווידועלע פרייהייט, וויא מיר פערשטעהען עס יעצט?

אינזערע געגנער טענה'ען אליין, אז דער מענש בלייבט מענש, דאס הייסט זיין כאראקטער ענ-דערט זיך ניט, און דערפון שלעסען זיי, איז צו ערווארטען, אז אין דער סאציאליסטישער גע-זעלשאפט וועט הערשען א פיעל גרעסערער דעס-פאטיזמוס וויא איצט. זיי פערנעסען אדער מא-כען זיך פערגעסענדיג, אז א י צ ט האבען זיי צו טהאן מיט מענשען, וועלכע זיינען א פראדוקט פון דער ה י י ט י ג ע ר קאפיטאליסטישער אדרונג מיט איהרע אנויכטען איבער פער-זענליכע פרייהייט און מאַראַל, מיט איהרע בע-ציהונגען פון מענש צו מענש, ווען יעדערער בעטראכטעט דעם אנדערען אלס שונא און יע-דענפאלס אלס קאנקורענט, אלס איינעם, וואס ווארט נאך אויף א געלעגענהייט ארויסצוריי-סען דעם לעצטען ביסען פרויט פון מויל ביי זיין „חבר“, ווען אין דער געזעלשאפט הערשט ניט אמת'ע אחרות, ווען דיא מאַראַל איז: „יע-דער פאר זיך, און דער טייוועל מעג נעהמען דיא אנדערע“... וויא קענט איהר איבערהויפט ער-יארטען איין אומאפהענגיגען, שטאָלצען, פרייהייטליכעפונדען כאראקטער, אז פון קינד-הייט אָן ווערט אין אונז איינגעווארצעלט א מענ-שענפערסער עגאאיזמוס: אין דער היים, אין דער שולע, אין דער קירכע, אין דער פאבריק פלאנצט מען איין אין אונז אפשייליכע אונטערטהעניג-קייט צו דיא רייכע און מעכטיגע, מען לערנט אונז צו זיין געהארכזאם, צו פערטראָגען געדול-דיג צרות און ליידען, מען פערדיגט אונז, אז פון אייביג אָן האבען געהערשט רייכע און אַרימע, הערשער און בעהערשטע.

ביי אזא פערקריפונג פון קינדהייט אָן איז א וואונדער, אז מען לאזט זיך טרעטען מיט דיא שמוציגע פיס, מען לאזט זיך פיהרען פאר'ן נאָז? נאך מעהר: שטעלט זיך פאָר: מען קומט ניט צו דיא גליקליכע, צו דיא וועלכע לעבען אין וויילטאָג, און לוקסוס און פאָגליד זיינען אויך פריי און מען זאגט זיי: „היט זיך פיר דעם סא-ציאליזמוס, דען זיין הערשאפט איז גלייכבעדיג-טענה מיט דעם בערויבען פון אויער פרייהייט.“

(*) שיפפּעל „דאס מאָדערנע עלענד“ זייטע 78

דער בורזשואזיע, ענדערען ניט זיין אונטערטען
ניגע לאגע אין דיא פאבריקען. זיי פערבעסערען
ניט אויף א האר זיין עקאנאמישע לאגע. דיעזע
פרייהייטען האבען נאטירליך אן אונגעהויער
גרויסען ווערט פאר דעם פראלעטאריע—און
קינער שעצט ניט אזוי הויך דיא פרייהייט וויא
מיר סאציאליסטען—זיא, דיא פרייהייט, איז
ביי אונז בלויז א מיטעל צום ציעל אבער ניט
אלס ציעל-גופא. זיא איז דיא ערשטע בעדינגונג
צו ערווערבען ע ק א נ א מ י ש ע ג ל י כ
ה י י ט, זיא איז דיא ערשטע בעדינגונג,
אונטער וועלכע מיר קענען ארבייטען און
פערשפרייטען אונזערע אידעען; זיא איז אויך
דיא ערשטע בעדינגונג, וועלכע מאכט מען
לייך דיא ארבייטער זיך צו ארגאניזירען און צו
האבען א געוועהר געגען זייערע אונטערדריקער
און אויספייטער. דאך אונטער דער קאפיטאליסטישער
מישער הערשאפט קען מען שליעסליך גאנץ ווייז
ניג פערבעסערען דיא מאטעריעלע לאגע פון אר-
בייטער, וויא גרויס דיא פאליטישע פרייהייט
זאל ניט זיין. בלויז דער ווער עס איז געזיכערט מיט
זיין עקזיסטענץ, איז אונאפהענגיג און פריי,
און דעריבער ווער עס איז פריי לאזט זיך ניט
מיראניזירען, לאזט זיך ניט אונטערדריקען.

* * *

נאך לאמיר דערוויילע לאזען אן א זייט דיא
קאפיטאליסטישע געזעלשאפט מיט איהרע „גליי-
קען“ און לאמיר פטראכטען, וויא דיא מענשען
וועלען זיין „פערשקלאווט“ אין דער צוקונפט-
זער סאציאליסטישער געזעלשאפט.

דיא איינציגע פרייהייט, וועלכע וועט אין
דער סאציאליסטישער געזעלשאפט צוגענומען
ווערען ביי דעם ארבייטער, וועט זיין דיא פריי-
הייט צו ארבייטען, וואו, ווען און וויא ער וויל.
וועהרענד איצט קען ער בייטען איין קויפער פון
זיינע מוסקעלען אויף איין אנדערען, וועט ער עס
אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט ניט קע-
נען טאן אויס דעם איינפאכען גרונד, דאס עס
וועט נאך בלייבען איין ארבייטסגעבער — נעמ-
ליך: דיא געזעלשאפט, פון וועלכע ער אליין וועט
זיין א מיטגליעד און אויך א שותף. ער וועט
אויך ניט קענען ארבייטען, ווען און וויא ער
וועט וועלען, נאך ער וועט זיך מוזען „אונטער-
יאכען“ א געוויסע דיסציפלין.

אט דיא „אונטעריאכונג“, טענה'ן דיא קא-
פיטאליסטען, איז ניט ווערט דיא נוצען, וועלכע
דיא ארבייטער קענען דאביי געווינען.

דיעזע בעהויפטונג איז אפסאלוט פאלש; נאך

אז 1563 מענער, 184 פרויען, 46 אינגלעך און 4
מיידלעך האבען ניט געהאט מיט וואס צו בער-
צאהלען פיר נאכטלעגער און האבען זיך ארומגע-
טריעבען אין דיא גאסען אין דער קאלטער וויי-
טער נאכט. נאך דעם צאהל האט די באאָרד אָף
העלט, אויסגערעכענט, אז אויף יעדע 2 טויזענד
פערזאן, קומט איינער וואס פערמאגט ניט אפילו
עטליכע פעניס. מיינט ניט, אז דאס איז בלויז
לאנדאן, איהר קענט זיכער זיין, אז פאריז, בער-
לין, פעטערסבורג און אפילו אונזער רייכער ניר-
יאַרק וועט צושטעלען פראפארצ אנעל אזוינע
נגידים. ניט אמת, ליעבער לעזער, אז אט דיא
לעבעדיגע נפשות דארפען זיין געגען סאציאליז-
מוס, ווייל זיי קענען פערלירען זייער פריי-
הייט?...

אבער ניט אלע ארבייטער געפינען זיך דאך,
וועט מען אונז זאגען, אין אזא שרעקליכע צו-
שטאנד; עס זיינען דאך פעהאנדען אזעלכע
ארבייטער, וועלכע ניט נאך וואס זיי ליבען גאנץ
נוט, זאגנדיק זיי האבען נאך אפגעשפארט געלד,
אנגענומען דאס איז ווירקליך אזוי—וואס איז
דערפון געדרונגען? קען מען דען בעהויפטען, אז
אפילו דער פעסטיהערנגעשטעלטער ארבייטער
איז א פרייער מענש אונטער דיא הערשאפט פון
קאפיטאל? נאך לאמיר אקארשט פטראכטען,
וואס עס הייסט: זיין פריי.

אלס א צושטאנד פון אמת'ע פרייהייט קען
מען נאך פטראכטען אזעלכען, וואו יעדער
מענש קען א ר ג ע ש ט ע ר ט ענטוויקלען
זיינע גייסטיגע און פיזישע קרעפטען, וואו ער
קען האבען דיא מעגליכקייט צו דערגרייכען דעם
ציעל, וואס ער האט זיך געשטעלט אין לעבען,
זא ווייט דאס איז ניט א שטערנדער אדער שער-
ליך פיר זיינע מיטמענשען. עקזיסטירט דען אזא
פרייהייט פאר דיא גרויסע מאיאָריטעט אין דער
קאפיטאליסטישער געזעלשאפט? ניין, טויזענד
מאל ניין! וויא קען מען דען איבערהויפט רעכ-
נען פאר פריי-א מענשען, וועמעס גאנצע עקזיס-
טענץ הענגט אָפּ פון דעם ווילען פון איין אנדערען,
וועלכער מוז פערקויפען זיין ארבייטס-קראפט,
אום צו דערהאלטען דיא נשמה אין גוף? ער
ליעגט אין דיא הענד פון דעם יעניגען, וועלכער
ווערט אנערקענט, נאך דיא קאפיטאליסטישע
געזעצע, פאר דעם אייגענטימער פון דיא פרא-
דוקציאָנסמיטעל. ער איז, קורץ גערעדט, א לויז-
שקלאוו.

דיא פאליטישע פרייהייט, וועלכע דער אר-
בייטער קלאס האט זיך ערווארבען צוזאמען מיט

שע הערשאפט, ווען דער ארבייטער איז שוין אזוי גליקליך, אז ער קריענט פיר וועמען זיך צי פערקויפען, מוז ער אימער ציטערען, אז אטאט ווערט ער ארויסגעווארפען אויפ'ן גאס און בלייבט אהן ברויט. ער מוז ערטראגען ערנידע-רונגען פון זיינע ארבייטגעבער און זייערע אויפ-פאסערס אדער טרייביקנעכט. ער מוז ארבייטען אונטער דיא עריכטע היגענישע פעדינגונגען; ער מוז ארבייטען איבער זיינע כוחות; און פיר דאס אלעס קריענט ער נאך אזוי פיעל, אז ער מיט זיין פאמיליע זאלען ניט אויסשטארפען פון הונגער. דאס לעפען הייבט זיך ביי איהם אן, ווען ער איז פארטיג מיט דער ארבייט אזוי אבער וויא א מאסע ארבייטער זיינען געצוואונגן גען צו ארבייטען 12, 14 און אפילו 16 שעה אין טאג, בלייבט זיי טאקי ניט איבעריג קיין צייט צו לעפען. „ניט דיא בעפרייט פון דער ארבייט, נאך דיא בעפרייט פון דער ארבייט וועט פריי מאכען דיא מענשען“, בע-מערקט דארום גאנץ ריכטיג קאומסקי אין זיין „ערפורטער פראגראם“. עס איז נאטירליך אז פעדיג צו זיינען, וועגען גייסטיגע פערנעניגען, צו וועלכע דער ארבייטער איז אונטער היינטיגע אומשטענדען ניט פארפערטיגט און האט קיינע מיטעל עס צו געניסען.

גאנץ אנדערס וועט דיא זאך זיין אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט. דאס רעכט פון יעדען ניט נאך צו לעפען, נאך צו געניסען פון לעפען וועט פאקטיש געזיכערט זיין. דיא גע-זעלשאפט וועט פערפליכטעט זיין צו זארגען פיר דיא עקזיסטענץ פון אלע איהרע מיט-גליעדער, דער ישרעק צו בלייבען אהן ארבייט, דאס הייסט אהן בייט, פאלט נאטירליך אוועק; צוזאמען מיט דעם פאלט אויך אוועק דיא ער-ניידערונג, מיט וועלכע עס איז אפט פערבונדען צו קריעגען א שטעלע, אין א פאבריק, אין וועל-כער יעדער איז ניט נאך איין ארבייטער, נאך צו גלייכער צייט אויך א חבר, א שותף, וואו יעדער וועט אנטהיל געהמען אין אויסארבייטען דיא רעגעלען פון דער ארבייט, וואו עס וועט פראדוצירט ווערען ניט קיין ווארע, אום וואס מעהר פראפיט ארויסצושלאגען, נאך גע-ברויכט צו זיין — אין אזא פאבריק וועט מען אוראי זארגען, אז אלע היגענישע פארדע-רונגען זאלען ערפילט זיין, ד.ה. עס זאל זיין ליכטיג, ריינ, גוט ווענטילירט געדרימיג. דיא אר-בייטעצייט וועט אויך אזוי פיל פערקירצט ווערן, אז עס וועט איבערבלייבען גענוג און איבערגענוג

ווען זיא זאל זיין אמת, פרענט זיך: וואס האט דער ארבייטער דערפיי צו פערלירען? עס איז אמת, אז היינט קען דער ארבייטער אומבייטען איין ארבייטסגעבער אויף אן אנדערען, אבער צו איינעם פון זיי מוז ער דאך אנקומען. אויסער דעם וויסען מיר, אז דורך די ענטוויק-לונג פון טראנס ווערן אפגעשאפט דיא קליינע אונטערנעהמונגען, און גאנצע אינדוסטריען ווערן קאנצענטרירט אין עטליכע הענד, זא דאס דער ארבייטער האט דא אויך קיין אויסוואהל ניט, ער האט אייגענטליך איין באס, ווייטער, דער גרויספעטריע, וואו יעדער אייגענעלנער ארבייטער איז בלויז א שרייפעלע אין א גרויסער קאמפליצירטער מאשין, פאדערט, אז יעדערער מוז ארבייטען אזוי פיעל, און אין אזא צייט וויא דיא פראדוקצאן פאדערט עס. אין דער פאבריק ווערט יעדער ארבייטער א טהייל פון א לעבעדיגער מאשין אין דיעזער הינזיכט איז ער אויך א האר ניט פעסער געשטעלט, וויא ער וועט זיין אפילו אין א „טיראנישער“ סאציאליס-טישער געזעלשאפט.

ווען מען זאל א געוויסע דיסציפלין ביי דער ארבייט פערטראכטען אלס א שקלאווערי, דאן ניט עס איבערהויפט קיינע בריהייט פיר מענשען. צום ביישפיעל דער דאקטאר, וועלכער האט נאך לוכט צו געהען צו איין אפערא, אדער זיך צו אמוזירען אין דער היים, מוז געהען היילען קראנקע; דער פראפעסאר איז געצוואונגען צו האלטען צו א בעשיט מיט ע צייט זיינע פארטעגע, דער ויטורנאליסט מוז צושטעלען צו א געוויסע צייט זיינע ארטיקלען, א.ז.ו. א בוסאליסטע בריהייט עקזיסטירט אי-בערהויפט ניט, ווען מיר זאלען זיך אפילו פאר-שטעלען א מענשען, וועלכער לעבט גאנץ אליין, אפגעזונדערט פון דער געזעלשאפט, איין ארט ראפינאזן קרווע. זיין בריהייט איז געוויסער-מאסען פערשענקט פון דיא נאטור גופא. היינט ווער הערט שוין, ווען מיר זיינען א גליעד פון א געזעלשאפט, דאן מוז אונבעדינגטערווייזע אונזער בריהייט זיין מעהר אדער ווייניגער פערשענקט. איך מיי, ווען דיא וואהל זאל פאר-שטעהען: צו דיא זארגענאנטע בריהייט פון דער ארבייט אין דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט, אדער דיא „אונטעריאכונג“ אין דער סאציאליס-טישער געזעלשאפט, וועט קיין פערניגטיגער מענש זיך אויף א מינוט ניט פערטראכטען, וועלכע צו וועהלען. אונטער דיא קאפיטאליסטי-

זיי אויפפאסען. ווערענדיג יעצט איז יעדע נייע מאשין דעם ארבייטערס ערגסטער שונא, א קללה פיר איהם, וועט זיא אין דיא סאציאליסטישע געזעלשאפט ווערען זיין ערלייזער, זיא וועט זיין א ברכה פיר איהם.

אויך דיא פערטהילונג פון דער ארבייט וועט ניט זיין א צרה פאר דיא ארבייטער וויא אין דער קאפיטאליסטישער סיסטעם. יעצט ווערט יעדער ארבייטער פשוט פערקריי פערלט, ווייל ער איז געצוואונגען זיין גאנצען לעבען צו טאן א בעשטימטע ארבייט, ביי וועלכער ער ווענדעט אן ניט אלע אברים, נאר איינער אדער צוויי פון זיי. אלע איבעריגע, ווערען אָבערשטוואכט, פערשטומפט, פערקריפעלט, אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט וועט דאס פערמיידען ווערען דורך דעם, וואס יעדער וועט לייכט קענען איבערגעהען פון איין סארט ארבייט צו אן אנדערן, אזוי אז אלע אברים זאלען זיין בעשעפטיגט. אויך דיא לאנגוויילע און איבערדרייסיגקייט פון דער ארבייט וועט דאדורך אויפהערען.

א חוץ דעם וועט אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט יעדער ארבייטער צו גלייכער צייט זיין דער אונטערנעמער, זא דאס וואס מעהר ער וועט אויסארבייטען דא מעהר נוצען וועט ער א לי ין האבען וויא אויך זיינע גענאסען מיטארבייטער און ניט וויא איצט וואו זיינע אינטערעסען זיינען ענטגעגענעזעצט צו דיא אינטערעסען פון זיין „ברויטגעבער“.

* * *

פון דיעזע אלגעמיינע בעטראכטונגען קען דער לעזער זעהען, אז גראדע דאס וואס עס איז איצט איין אָנשיקענעס, און איין אונט גליק פאר'ן ארבייטער, וועט זיך אומוואנדלען אין א קוואל פון גליק, פון פערנעניגען אין דער צוקונפטיגער געזעלשאפט. איך האב דא ניט געמאלען א צושטאנד, וואו דיא מענשען וועלען זיך זיצען דיא הענד פערלייגט און ווארטען, אז געבראטענע טויבען זאלען זיי אריינפליהען אין מויל. בלויז א לי ין ענדערונג אין נויטיג — דאס איז אז פרוואט-אייגענטום פון ער, מאַ ישינען, פאבריקען, הייזער און איבערהויפט פון פראדוקציע און סמיטעל זאל פערוואנדלען ווערען אין קהל'שע אייגענע. טהו וס. אלעס איבעריגע וועט זיך שוין עני דערען פון זיך אליין, גראדע אזוי וויא ביים איינטרעטען פון פריהלינג ענדערט זיך אלעס אין דער נאטור.

צייט צו לעבען און צו האפען גויסטע פערנעניגען. וואס ישוערער און אונאנגענעמער די ארבייט איז, אלץ ווייניגער שטונדען וועט מען דערביי ארבייט טען. עס איז איבריג צו זאגען, אז ביי יעדע ארבייט וועלכע איז פערפונדען מיט אירגענד וועלכע געדאך, צום ביישפיל ביי עקספלאדיר-שטאפען און דיא מינען, וועלען איינגעפיהרט ווערען אלע מעגליכע מיטעל צו פעהיטען פון אונגליקס פעהלע. אועלכע מיטעל פעזיצט מען שוין יעצט, וויא אויך פעהלע מאשינען צו טאן דיא שמיר ציגסטע ארבייטען; נאך מען געברויכט זיי ניט, ווייל דיא קאפיטאליסטישע הערשער לי ין ניט זיך בעסער ניט איינצופיהרען ענדערונגען. עס איז א פאקט, אז וואו נאך עס פריינגט מעהר פראפיט איינצופיהרען נייע מאשינען, ווערען אועלכע מאשינען גלייך ערפונדען און געברויכט. אין דיא עפענטליכע שולען וועט מען גוט אויפפאסען צו ענטוויקלען פיזיש און גויסטע דעם יונגען דור, אויסצוגעבינען דיא אנלאגען, דיא נייגונגען פון יעדען קינד, זא דאס יעדער איינציגער וועט אימערצו קענען זיין א ניטצליך כער מיטגליד פון דער געזעלשאפט, יעדער ווייס אויס ערפאהרונג, אז ווען ער טהוט איין ארבייט, צו וועלכע ער פיהלט זיך פעהיג, וועלכע ער לעבעט — און יעדער האט א נייגונג צו א געוויסע בעשעפטיגונג — דאן איז ער אימער שטאנדע דאס דאפעלטע צו לייסטען, דיא צרה פון דער היינטיגער געזעלשאפט איז, אז זעל טען ווער עס איז אויף זיין ריכטיגען פלאץ, ד. ה. אז דיא מייסטען זיינען געצוואונגען צו זיך צו נעהמען צו אזא מין בעשעפטיגונג, צו וועלכע זיי האבען קיין שום טאלענט, קיין שום לעבע. זעהען מיר דען ניט, וויא טויר זענדע מענשען קלייבען זיך אויס פראפעסאנען איינפאך ווייל זיי ווערען געצוואונגען דערצו דורך דיא אומשטענדען, דורך דיא נויטה?

אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט, ווען יעדערער וועט טהאן דיא ארבייט, צו וועלכע ער האט טאלענט און חשק, וועט ער שוין ניט בעטראכטען דיא ארבייט אלס שטראף, אלס אפי קומענעס, נאך ער וועט שאפען מיט פערנעניג געדען אהן ארבייט, אהן בעשעפטיגונג קען א געזונטער מענש ניט לעבען.

אויסער דעם, דיא טעכניק האט נאך לאנג ניט געזאגט איהר לעצטעס ווארט. דיא ערפינדונגען פון נייע מאשינעריען וועלען זיכער געהן אזוי ווייט, אז דיא גאנצע ארבייט וועט פערריכט ווערען פון זיי, און דער מענש וועט בלויז אויף

דיא קאראאימער

(אין פערבינדונג מיט דער געשיכטע פון סעקטען ביי אידען).

פון א. ל. ווייז.



דיא געשיכטע פון א סעקטען-קאמפף ביי א גע-
וויסען פאלק, דארף מען אימער זוכען דעם אוי-
טערשלאג פון דיעזער געשיכטע. מען דארף זיך
זען: וואסערע פאליטישע, סאציאלע און עקא-
נאמישע אורזאכען האבען איהם ארויסגערופען
און צו וואסערע פאליטישע, סאציאלע און עקא-
נאמישע ענדערונגען ער האט געפיהרט.

אויס דיעזען שטאנדפונקט וועלען מיר בע-
טראכטען דיא גרעסטע פון אלע שפאלטונגען
וואס האבען ווען עס איז פאסירט אין'ם לעבען
פון'ם אידישען פאלק, נעמליך: דיא סעקטען-
שפאלטונג פון דיא קאראאימער.

1.

סעקטאנטען ביי אידען און אנדערע פערקער.

אום צו פערשטעהען טיעפער א געוויסען
היסטארישען פאקט, דארף מען איהם פערגליי-
כען מיט אנדערע עהנליכע פאקטען. דיא קארא-
אימער-שפאלטונג איז דיא וויכטיגסטע אין דער
אידישער געשיכטע, זיא איז אפער נישט דיא ער-
שטע. דיא ערשטע שפאלטונג אין דעם אידישען
פאלק האט פאסירט נאך אויף דעם באדען פון
פאלעסטינא, אין א קאמפף פיר פאליטישע-
פרייהייט. דאס איז געווען דיא רעוואלוציאן פון
ירבעם בן נבט.

אנגעהויבען האט זיך מיט א פאליטישען
קאמפף, געענדיגט האט זיך מיט א רעליגיעזער
שפאלטונג.

דאס פאלק האט פערלאנגט פון שלמח'ס
תכטיט, פון רחבעם'ען א שטייער-ערלייבטערונג
און א מילדערע בעהאנדלונג, און דיעזער האט
זיי געגעבען דיא בעריהמטע אנטווארט: „מיון
פאטער האט אייך געשלאגען מיט ריטער און
איך וועל אייך ישמייסען מיט שטעכעדיגע דער-
נער.“ אז דיא רעוואלוציאן איז נישט געווען
לכתחילה א רעליגיעזע, ווייזט דער פאקט,
וואס דער נביא אחיה השילני, דער באדריטער
פון רעליגיאן, האט געהאלפען און אויפגעטוי-
טערט ירבעם בן נבט צו אן אויפשטאנד. דער-

יא געשיכטע פון סעקטען
איז איינע פון דיא
וויכטיגסטע טהיילען
פון דער אלגעמיינער
געשיכטע, דען דורך איהר קען מען
פערקומען א ריכטיגען
פערקער וועגען דיא

שטרעבונגען פון דעם מענישען'ס גייסט אין פער-
שיידענע צייטען פון זיין ענטוויקלונג, וויא אזוי
דיעזע ענטוויקלונג איז צוגעגאנגען, וועפעל
פעהלער דער מעניש האט געמאכט אין זיין גיי-
סטיגער ענטוויקלונג, וועפעל אפפער מען האט
געבראכט פיר יעדען פארשריט און ז. וו.

ביז דיא לעצטע יאהרהונדערטע שפיעגעלט
זיך אפ אין רעליגיאן אלעס וואס דער מעניש האט
ערווארפעניט נאך אין אידען, אין פארשטעלונג-
גען, נאך אויף אין זיין געזעלשאפטליכע און
אפילו אין זיין עקאנאמישען לעבען. ווייל אלעס,
וואס איז נאך געווען עטוואס העכער פאר'ן איינ-
פאכען פיזישען לעבען, איז געווען רעליגיאן.
וויסענשאפט, קונסט, צייטפערטרייב איז גע-
ווען רעליגיאן. רעליגיאן האט ארומגענומען
אלעס וואס אונטערשיידעט דעם מענישען פון
חיות און פחמות. און דעריבער האט יעדע בע-
וועגונג פון דעם מענישען'ס גייסט, פון זיין גע-
זעלשאפטליכע לעבען, יעדער קאמפף, יעדער
זיעג און יעדע נידערלאגע אין זיין ענטוויקלונג,
זיך אויסגעדריקט אין רעליגיעזע שטריימיגקיי-
טען, אין סעקטען-צוטיילונגען, אין פערפאל-
ונגען.

ווען מען קוקט אריין טיעפער אין אזעלכע
געשיכטען זעהט מען, אז אונטער דעם קאמפף
פיר דעם אדער יענעם רעליגיעזען מנהג אדער
צערעמאניע, לעגט דער זעלביגער פשוט'ער,
אייביגער קאמפף פאר'ן לעבען, קאמפף פאר
מאכט, פאר רעכטע און גערעכטיגקייט. אפט
פיהרט א רעליגיעזער שטרייט צו א רעוואלוציאן
אין געזעלשאפטליכע לעבען, אדער איז אליין א
שטיק רעוואלוציאן. דעריבער, ווען מען לעזט

טירט געגען דיא טויזענדהפאכע ראמקעס און פלאנמערס, וואס האבען ארומגעפלאכטען, גע- דריקט און געשטערט דעם פרייען מענשענכ נייסט. זיי האבען זיך געוואלט האלטען אן דער פשוט'ערער, ריינערער רעליגיאן פון דער ביבעל. ווערענד אבער דיא פוריטאנער האבען געבילדעט דעם פונדאמענט פון דער אמעריקאנער נאציאן, און דיא פראטעסטאנטען האבען געשאפען דיא גרעסטע דענקער און פרייהייטס קעמפער פון אייראפא, זיינען דא גרעסטע דענקער און פרייהייטסקעמפער פון אידישען פאלק ארויס נישט פון דיא פראטעסטאנטען, נאך דוקא פון דיא, געגען וועלכע דיא פראטעסטאנטען האב- בען געקעמפט.

דיא גרעסטע רעוואלוציאנערען פון דער אל- טער וועלט — דיא נביאים, זיינען געווען אין'ס לאנד יהודה און נישט אין אפרים. דיא ערשטע אידישע פראטעסטאנטען, די בני אפרים, וועלכע האבען צובראכען דעם דעספאטישען יאך פון רחבעם און געבילדעט א זעלבסטשטענדיגען פרייען שטאט, זיינען אריינגעפאלען אין מארא- לישע פערדאָרפֿענהייט, זיינען נישט געווען אים שטאנדע צו פערטהידיגען זייער לאנד געגען דעם ערשטען דרוק פון שלמנאסר מלך אשור און זיינען אונטערגעגאנגען; וועהרענד דאס לאנד יהודה האט אַ לאנגע צייט געקעמפט פיר איר נערליכע און אויסערליכע פרייהייט, און נאך דיא אייזערנע מאכט פון רוים האט עס געקענט אין גאנצען צוברעכען. דיא חשמונאים, דיעזע העלדען וואס האבען בעפרייט דאס אידישע פאלק פון'ס גריכישען יאך, זיינען געווען אנהענגער פון דיא פרושים און נישט פון דיא צדוקים. דיא איי- טיגע אידישע רעוואלוציאנערען אין רוסלאנד, וועלכע איבערראשען דיא וועלט מיט זייער העל- דענמוטה, זיינען קינדער פון דיא תלמודיסטען, און נישט פון דיא קאראימען. דיא קאראימער זיינען אין איצטיגען רעוואלוציאנערען קאמפא, וואס גייט אן אין רוסלאנד, אזוי וויא אויסגעלאז- שען.

דיא הויפט אורזאכע פון דיא פערשיעדענע רעזולטאטען אין דער סעקטענ-פֿעוועגונג ביי איר דען און אנדער פֿעלקער דארף מען זוכען אין דעם פאקט, וואס יענע פֿעלקער האבען געלעבט און לעבען נאך יעצט א נאָרמאלען פאליטישען און נאציאנאלען לעבען, זיינען קיין מאָל נישט געווען אָבערדיסען פון זייער טעריטאָריע, פון זייער ערד, וועהרענד דאס אידישע פאלק האט דעם גרעסטען טייל פון זיין עקזיסטענץ אלס א פאלק

פאר האט ירבעם פון נבט, בשעת ער איז שוין געווען אויפ'ן פערד, אוועקגעשטעלט צוויי קעל- פער און געזאגט צום פאלק: „אלה אלוהיך ישראל אשר העלוד מארץ מצרים.“ — דאס זיינען דיינע געטער ישראל, וואס האבען דיך ארויסגעפיהרט פון'ס לאנד מצרים.

דיא צווייטע שפאלטונג איז געווען אין דער צייט פון דיא חשמונאים, ווען דאס אידישע פאלק איז געווען אונטער דער הערשאפט פון דיא גריכען. דאס איז געווען דיא שפאלטונג פון דיא צדוקים און דיא פרושים. פיעלע מיינען, אז דיא סעקטע צדוקים איז געווען א פראטעסט געגען דעם רעליגיעזען דרוק פון דיא פרושים. דאס איז אָבער נישט גאנץ ריכטיג. אזוי וויא אין דעם ערשטען קאמפא צווישען אפרים און יהודה נאך שלמה'ס טויט, אזוי איז דער באַדען יעצט אויך געווען א ריינער פאליטישער, אָדער ריכ- טיגער געזאגט, א סאציאלער. דיא פראטעסטיר- רענדע פארטיי זיינען געווען דיא פרושים, נישט דיא צדוקים. דיא צדוקים זיינען געווען דיא אריסטקראטען, דיא הערשענדע פארטיי.

דאס זעלבע איז אויך מיט דער קאראימע- שער שפאלטונג. לכתחילה איז דאס געווען א פאליטישער קאמפא. א רעליגיעזע פארב האט דער קאמפא בעקומען צופעליג און נאך שפעטער האט זיך דער ייטרייט אומגעוואנדעלט אין א ריין רעליגיעזע שפאלטונג.

איינער מיר גייען איבער צו שילדערען דיא איינצעלהייטען פון דער קאראימעשער שפאל- טונג. מוזען מיר נאך אויפמערקזאם מאכען אויף איין אומשטאנד פון דיא סעקטענ-פֿעוועגונג- גען אין דעם אידישען פאלק. דיעזען אומשטאנד איז נויטיג צו נעהמען אין בעטראכט, אום צו פֿעחשטעהען ריכטיג דיא בעדייטונג פון דער קאראימען שפאלטונג. דאס איז נעמליך: דיא פאלגען, וואס יעדע פון דיא שפאלטונגען אין אידישען פאלק האט געהאט בכלל און אין דער קאראימעשער סעקטע בפרט. די פאלגען זיינען פונקט דער הופד פון דעם, וואס מיר בעמערקען אין גרויסע סעקטאנטענ-פֿעוועגונגען ביי איר דערע קולטור-נאציאנען, וויא צום ביישפיעל: ענגלאנד, פראנקרייך און דייטשלאנד.

דיא פוריטאנער, דיא בעדייטענדסטע רע- ליגיעזע סעקטע פון ענגלאנד, און דיא פראטעס- טאנטען — דיא דייטשע און פראנצויזישע מתנגדים — זיינען ביים ערשטען פליק שטארק עהנליך צו דיא אידישע צדוקים און קאראימען. וויא יענע, אזוי אויך דיעזע האבען פראטעס-

געלעגנע פֿעלקער און לענדער דורך דיא זייער גען פון דיא אראבער, וועלכע האָבען געקעמפט מיט אַ מוראדיגע פעגייסטערונג אין דעם נאָמען פון זייער נייער רעליגיאָן.

אין דעם לעבען פון דיא אידען וואָס האָבען געוואָהנט אין אַראַביען איז פאָלד פאָר געקומען אַ שטאַרקע ענדערונג. פון איין זייט האָבען אַ סך אידישע געמיינדען, וועלכע האָבען געלעבט כמעט אין פאָליטישער אונאַפֿהיינגיקייט אין זייערע פֿערוואָרפענע ווייט קעלאָד פון אַראַביען*), פֿערלאָרען זייער פֿריי־הייט און געמוזט — נאָך ביטערע קעמפֿע — אונטערוואַרפֿען זיך אונטער דעם יאָך פון דיא נייגעריגערע אַראַבישע מלוכות. פיעלע אידען האָבען געמוזט אויסוואַנדערען און פֿעזעצן זיך אין אַנדערע לענדער.

פון דער אַנדער זייט האָבען זיך אומד געפֿיטען דיא עקאָנאָמישע פֿערהעלטניסע. פֿריהער האָבען זיך כמעט אלע אידען בעשעפֿטיגט מיט ערד אַרבייט און געפֿיהרט אַ פשוט'ען לעבען נאָהענט צו דער נאַטור, אזוי וויא אַ סך פון זייערע וואָס, דיא אַראַבער. יעצט האָבען זיי זיך אָנגעפּאָנגען צו בעשעפֿטיגען מיט האַנדעל, מיט וויסענשאַפֿט. זיי זיינען געוואָרען דיא פֿערמיטלער צווישען דיא ניי פֿערבונדענע פֿעלקער און האָבען פיעל מיטגעוויקט אין דעם קאָמערציעלען און גייסטיגען פֿערקעהר פון פֿערשיערענע נאַציאָנען און לענדער.

דיא קאליפען, דיא נייע אַראַבישע הערר־שער, האָבען לכתחילה דיא אידען בעקעמפט ניט נאָר דערפֿאר וואָס זיי דיא אידען, זיינען געווען געגנער פון דער מאַהאָמעדאָני־שער רעליגיאָן, נאָר דיא הויפּטזאכע דערפֿאר, וואָס זיי האָבען אזוי מוטהיג געקעמפט פֿיר זייער פֿרייהייט. שפעטער אָבער, ווען דיא קאליפען אַליין זיינען געוואָרען מעהר ציוויליזירט, האָבען זיי פֿערשטאַנען צו שעצען דיא פֿעהיגקייטען פון דיא אידען און האָבען געגעבען זיי דיא רעכטע צו וואָהנען אומעטום. אָפט האָבען זיי אידען פֿערטרוים הויכע פּאָליטישע שטעלען.

אין זייער אינערליכען געזעלשאַפֿטליכען

געלעבט אַהן אַ באַדען, וויא אַן אייביגער נעגאָנדיק. זיין לעבען, זיין נאַציאָנאַלער כאַראַקטער האָט זיך מעהר אויסגעאַרבייט פון אַ ויטעריאָליכע אומשטענדען, וויא פון געזונדע נאַטירליכע קרעפטען. שוין דיא מלכות אפרים, זאָגאַר אין דער צייט פון דער פאָליטישער פֿריי־הייט, האָט זיך ניט געקענט זעלבסטשטענדיג ענטוויקלען, ווייל דער שערליכער איינפֿלוס פון דרויסען, פון דיא פֿינדליכע שכנים האָבען איהר צו אָפט און צו שטאַרק געשטערט אין איהר אינערליכע לעבען און ענדליך, נאָך אַ קורצען קאמפֿ, געמאַכט צו איהר אַ סוף.

עס זיינען געווען נאָך אורזאכען, וועלכע האָבען געמאַכט דיא אידישע סעקטען, אַנשטאַט אַ קראַפט וואָס שטויסט ווייטער דעם לעבען און שאַפט נייע פאָרמען און אַ נייעם אינהאַלט — הינטערשטעליג, רעאַקציאָנער און מעהר פֿעראַלטעט, וויא דיא אַלטע פאָרמען געגען וועלכע זיי האָבען געקעמפט. און דיעזע אורזאכען וועלכע מיר ווייטער ערקלערען.

2.

דיא לאַגע פון אידען אונטער דיא ערשטע קאליפען און ענא'ס קאמפֿ פֿאַר ראש גלותא.

אין דעם 8טען יאָרהונדערט פון דער קריסטליכער צייטערעכנונג איז אין דעם לעבען פון דיא מורח־פֿעלקער געוואָרען אַ גרויסע פֿערענדערונג. דיא נייגעריגערע מאַהאָמעדאָני־שע רעליגיאָן האָט אויפגעוועקט פיעלע אַראַבי־שע און אַנדערע אזיאַטישע און אַפֿריקאַנישע שטאַמען, וועלכע האָבען דאָן געדרימלט אין אַ האַלב ווילדען וואַנדערלעכען; זיא האָט זיי צוגעצויגען צו דער קולטור פון דיא גרעסערע און געפֿירטערע נאַציאָנען און צו דערזעלבער צייט אויפגעוועקט אין זיי געפֿיהלען און שטערבונגען צו הערשאַפט און מאַכט, פון וועלכער דיא אַראַבישע שטאַמען האָבען פֿריהער גאָר ניט געטרוימט.

אויף דיא אידען, וועלכע האָבען געהאַט אַ שטאַרקען חלק אין דער נייער מאַהאָמעדאָנישער אמונה אזוי וויא מיט 7 הונדערט יאָהר פֿריהער אין דער קריסטליכען רעליגיאָן, האָט דיעזע איבערקעהרעניס אין דעם לעבען פון דיא מורח־פֿעלקער אויך געהאַט, פֿאַר שטויט זיך, אַ גרויסען איינפֿלוס. זיי האָבען דיא ערשטע אויסגענוצט דיא נייע וועגען, דיא לעבעדיגערע פֿערבינדונגען צווישען אפֿ־

*) דיעזע אונטערהענגיגע אידישע מדינת־לאַד

און געמיינדען אין אַראַביען האָבען געגעבען דעם גרונד צו דיא פֿעריהמטע לעגענדען וועגען דיא עשרת השבטים, בני משה און דעם טיף סמבטיון.

דיא אנפיהרער פון פאלק אין גייסטיגען אדער גיכער העליגזענען לעבען זיינען געווען געוועהנליך דיא „ראשי המתיבתות“ אדער דיא עלטעסטע פראפעסארען פון דיא צוויי גרעסע תלמודישע אקאדעמיען אין סורא און אין פומבדיתא צוזאמען מיט דיא אנדערע לעהרערס. דער „ראש“ פון דיעזע תלמודיסטען וואס האט זיך גערופען „ישיבת הגאונים“, מיט דיא צוויי „ראשי המתיבתות“ אן דער שפיצע, האבען געהאט א גרויסע רעה אין אויסקלייבען דעם ראש גלותא. זיי זיינען יעצט געווען גענען ענן, אויסער דריי.

דער קאמפף איז געווען א הייסער. דער סוף איז געווען, אז ענ'ס געגנער האבען גע'זעגט': ערוועהלט איז געווארען ענ'ס ברודער און דער קאליר האט איהם בעשטעטיגט. דיא קאראאימער בעהויפטען, אז ענ'ס געגנער הא'ט פון איהם פארמסר'ט פאר'ן קאליר, אז ער איז א מורד במלכות און מען האט דאריבער איהם אריינגעווארפען אין געפענגניס. אפ'ר נאכאך אלמאנאז, דער קאליר פון יענער צייט, האט אין אנהאנג פון זיין רעגירונג געהאט אויסצושטעהען א ביטערען קאמפף מיט איר'דישע רעוואלוציאנערען אונטער דער אנפיהר'רונג פון א געוויסען עיסו. דער קאליר האט דארום געגלויבט דיא מסירה און ענן איז פערמישט געווארען צום טויט.

אין געפענגניס איז ענן צופעליג בעקאנט געווארען מיט א געוויסען אבן האניפא, א מאהאמעדאנישען געלעהרטען און פילאזאף. דיעזער אבן האניפא האט איהם געגעבען א ראטה, ער זאל זיך ערקלעהרען אלס געגנער פון דער אידישער תלמודישער רעליגיאן, און אן אנהענגער פון א רעליגיעזער סעקטע וואס אנערקענט ניט דעם תלמוד און שעצט מאהא'ט מער פיר א נביא. וויא עס שיינט האט דיעזער פלאן געווינקט. דער קאליר האט דאן גאר אנדערס אנגעהויבען צו קוקען אויף ענן און זיין פארטיי און האט איהם אויך בעפרייט פון געפענגניס.

8.

ענן און די פריהערע אידישע סעקטען.

ווען ענן האט פריהער געהאט נאך איין געדאנק: צו בעקומען דאס אמט פון'ס „ראש גלותא“, האבען יעצט אלע אומשטענדען און זיין אייגענער עהרגייץ איהם געטריבען צו ווערען דאס, פאר וואס ער האט זיך אויסגע'געבען. ווען איהם איז ניט געלונגען צו שטעהן

לעבען זיינען אידען געווען כמעט אונאפהענג'יג. אין אלע שטערט זיינען זיי געווען ארגא'ניזירט אין געמיינדען, האבען געהאט זייערע אייגענע פיהרער און ריכטער און האבען גע'לעבט כמעט אין גאנצען נאך זייערע אייגענע דינים, מנהגים און זיטען. נאך א געוויסע אפצאהלונג האבען זיי געדארפט צושטעלען דער רעגירונג. אום צו זאמלען דיעזע אפצאה'לונג, וויא אויך צו האבען א פערמיטלער אין אלגעמיין צווישען דעם אידישען פאלק און דער רעגירונג, האבען דיא אידען אליין ער'וועהלט און דער קאליר האט בעשטעטיגט א „ראש גלותא“, דאס הייסט: „דער עלטעסטער פון דיא פארטריעבענע“.

דאס איז געווען א מין וויצעקעניג מיט א גרויסער פאליטישער מאכט. ניט אלע מאל האט דער ראש גלותא בענוצט זיין מאכט צו פארטהיידענען זיין פאלק. ניט זעלטען פלעגט טרעפען, אז ער פלעגט בעקומען זיין אמט דורך כאפאר און פערראטה צו זיין פאלק און אויסניצען דערנאך זיין מאכט אויסצופרעסען ביי דיא געמיינדען דאס לעצטע פערמעגען. קיין מאל איז דער אמט פון'ס ראש גלותא אפער ניט געפאלען אזוי נידעריג וויא אין דעם אנהאנג פון'ס אשען יאהר הונדערט, צו דער צייט, ווען עס איז ענטשטאנען דיא סעקטע פון דיא קאראאימען.

דאס אמט פון'ס ראש גלותא פלעגט איר'בערגיין בירושה פון'ס טאטען צום זון. דער ראש גלותא פון יענער צייט איז געווען אן אונבעדייטענדע פערזאן. ער האט ניט געהאט קיין זיהן, און נאך זיין טויט זיינען, וויא איר'מער אין אזא פאל, געווארען שטרייטגיטיטען צווישען פערשיעדענע פארטייען. דיא וויכ'טיגסטע קאנדידאטען אויף דעם אידישען „וויצעקעניגס טראהן“ זיינען געווען צוויי ברו'דער, נאָהענטע פערוואנדטע צו דעם פערשטארי בענעם ראש גלותא. איינער פון זיי איז געווען וועניג געלערנט און האט איבערהויפט ניט בעזע'סען דיא אייגענשאפטען פון א פאלקספאר'שטעהער. דערפאר איז ער געווען א פרומער מענטש. זיין ברודער ענן איז געווען, פאר'קעהרט, א געלערנטער מאן, מיט גרויסע פער'היגקייט פון אן אנפיהרער און מיט א שטאר'קען עהרגייץ. אין זיין פרומקייט האט מען אפער שטארק ניט געגלויבט. מען האט גע'רעדט אויף איהם, אז ער גלויבט ניט אין א סך זאכען פון תלמוד.

גייסטונגן לעבען, האָט עס זיך אַרומגעוויקעלט מיט זיינע אַלטע, פאַרטריקענטע בלעטער, אזוי ווי אַן אינסעקטען-פּופּע מיט איהרע געוועזענע פּעכטס און אינעוועניג האָט עס קוים קוים דערהאַלטען זיין אַטעם און זיין לעבען.

אין אזא צושטאַנד איז יעדער פינטלע פון דיא אַלטע בלעטער געווען טהויער און הייליג, ווייל נאָר אין זיי אינעוועניג איז געווען מעגליך כאָטש וויא עס איז צו לעבען. אין אזא צושטאַנד שיינט יעדע אינערליכע רעפּאַראַר אונגאַטירליך און אונזיג, וואָרעם צו וואָס נוצען דיא אינערליכע רעפּאַראַרען, אז פון אַזוי סען איז דער לעבען סיי ווי סיי קיין לעבען נישט? און דעריבער איז יעדער רעפּאַראַר-מאַכער, וואָס האָט געוואָלט צורייסען דיא אַלטע בלעטער, געווען פאַררעכענט ביי דעם פּאַלק פיר אַ פיינד, פיר אַ פעררעטהער. אויס לעבע צו זייער אונגליקליכען פּאַלק האָט נישט איין רעפּאַראַר אין אזעלכע פּעלע אויפגעגעבען זיין נע פלענער און געשמאַכטעט צוזאַמען מיט זיין פרידער אין פינסטערניס און עלענדר. דיא יעניגע אָבער, וואָס ביי זיי זיינען דיא רעפּאַראַר אידעען געווען בלויז אַ מיטעל צו עהרגייענע שטרעבונגען, האָבען זיך אין אזעלכע פּעלע אָפּגערעיסען, געמאַכט אַ בעזונדער קלייזעל מיט אַ בעזונדער שולחן ערוך און זיינען מיט זיין ער הייפּיל אוועק נישט פאַרווערטס, נאָר צוריק צו דיא אָפּגעלעבעטע זיטען און זיינען אין אזא צושטאַנד פערהאַרטעוועט און פערשטיינערט געוואָרען נאָך מעהר וויא דיא, געגען וועלכע זיי האָבען זיך אַרויסגעשטעלט אַלס פּראָטעסט-טאַטען.

אַ הייפּעלע פון אַמאָליגע סעקטען האָבען זיך נאָך וואו נישט וואו געוואָלגערט אין דיא אָפּגעלעגענע ווינקלאך פון ארץ ישראל, בכל און פרס. דאָס זיינען מייסטענס געווען דיא איבערפלייבעכטסטע פון דיא אַמאָליגע צדוקים און איסער. דיא לעצטע זיינען געווען אַ מין סאָרט אירדישע מאָנאַכען. זיי האָבען גערענט ענען אַלס אַ מוסטער פיר זיין נייע לעהרע. זיינע נאָכפאלגער האָבען זיך גערופען מיט זיין נאָמען „עננים“ אָדער „בני מקרא“, אַ נאָמען פון אַן אַלטער אירדישער סעקטעלע, וואָס האָט זיך אזוי גערופען, ווייל זיי האָבען נאָר געהאַלטען פון „מקרא“, דאָס הייסט פון תנ"ך. „מקראים“ אָדער קאראאימען האָט זיך דיעזע סעקטע אָנגעפאַנגען צו רופען ערשט שפּעטער. (ישרוב פּאַלגט.)

אן דער שפיצע פון גאַנצען אירדישען פּאַלק, האָט ער זענענסטענס געוואָלט זיין דער אַז פיהרער פון אַ טייל פּאַלק, דערצו האָט ער דאָך געדאַרפט וווינען פּראַקטיש דעם קאליף, אז ער געהערט נישט צו דערזעלבער רעליגיע, וויא דיא תלמודישע אידען.

ענן האָט דאָרום גענומען גרינדען פון זיין פּאַליטישע פארטיי אַ רעליגיעזע סעקטע. שאַר פען עטוואָס נייעס האָט ער איינגעטליך נישט געהאַט נויטיג. צו יעדער צייט זיינען ביי אים דען, וויא אין יעדען אַנדער פּאַלק, געווען פּראָטעסטאַנטען געגען דיא אַלגעמיין אנערקענטע רעליגיע. עס איז אָבער אַ טעות, ווען מען זאָל רעכנען, אז דיעזע פּראָטעסטאַנטען זיינען אימער בעשטאַנען פון זעלבסטפּעיאַטישע דענקער, וואָס האָבען געוואָלט צופרעכען דעם פּאַלקס גייסטיגע קייטען און בעפרייען זיין געדאַנק; וויא עס איז אויף אַ טעות צו רעכנען, אז דער תלמוד פּעשטעהט נאָר פון אַ גאַנצען פארג פלאַנטערס און הריידלאך, וואָס געוויסע פאנאטיקער האָבען מיט אַ כיון אָנגעפלאַנט טערט, כדי צו פארשטומפּפּען און פערקלאַר מערן דעם אידענס גייסט.

דער תלמוד, אזוי וויא דיא ביבעל, איז נישט מעהר, וויא אַ קולטור היסטאָרישער מאָד נומענט פון'ס אירדישען פּאַלק אין אַ געוויסער צייט פון זיין עקזיסטענץ. דאָ האָט איהר אי לעגענדע, אי היסטאָרישע פאַקטען, אי דינים, זיטען, מנהגים — אייגענע און פּרעמדע — וויא אויף פארצייטיגע וויסענשאפטען: פילאָזאָפיע, מאטעמאַטיק, אסטראָנאָמיע, פּאָעזיע, משלים, וויצען, גלייכווערטלאך און ז. ו. קורץ דאָס איז אַ שפּיעגעל פון דעם אירדישען נאַציאָנאַלען, סאָציאַלען און פאמיליען לעבען. אזוי האָבען געקוקט אויפ'ן תלמוד דיא גייסטיגע פיהרער פון'ס אירדישען פּאַלק אין דיא ליכטיגערע מאַמענטען, ווען אידען איז געווען מעגליך צו געהען אַן אַנטהייל אין דעם קולטורעלען לעבען פון דיא אַרומיגע פּעל-קער. אין דיא פינסטערע צייטען אָבער, ווען מען האָט זיי געיאָגט און געהעצט און געפירט נישט, און אויב מען האָט זיי ערלויבט צו לעבען און צו אַטעמען, איז דאָס געווען אין אַ ענגען, שמוציגען געטאָ, אונטער אונאויפֿ-הערליכע פעלידיגונג און שאַנדע — האָט זיך דאָס אירדישע פּאַלק צוריקגעצויגען אין זיך, און אזוי וויא שטאַרבען האָט עס נישט געוואָלט און נישט געקענט, ווייל עס האָט פּעזעסען צו פיעל

אידען אין רוססלאנד

פיערטעס קאפיטעל.

אידען אין פוילען אונטער דער הערשאפט פון דער פאמיליע פיאסט*.)

מיעטשיסלאוו דער ערסטער. — אידען און דער שקלאפעניהאנדעל. — מיעטשיסלאוו דער „אלטער.“ — פוילישע מסבקות מיט העברעאישע אויפשריפטען. — קאזימיר דער גערעכטער. — הויגריך דער בערגיגער. — פאלעסלאוו דער פרומער. — דיא דויטשען און דיא אידען. — בעפאלען פון דיא שאטארען. — דיא קרויצציגע און בעטלדיגונגען געגען אידען. — פאלעסלאוו דער פיערטער, הערצאג פון קאליש. — קאזימיר דער דריטער (גענאנט: דער גרויסער). — קאזימיר'ס אידישע פרוי אסתר'קע. — אידישע פרויוולעגיעס.

אין דעם יאהר 964, אונטער מיעטשיסלאוו (מסטיסלאוו) דעם ערסטען פון דער פאמיליע פיאסט, האבען דיא פוילען אנגענומען דיא קריסטליכע רעליגיאן. צו יענער צייט איז געווען איינגעפיהרט אין אייראפא, דאס קריעגס-געפאנל גענע זאלען געמאכט ווערען פיר שקלאפען. אזוי וויא דיא אייראפעאישע פעלקער האבען דאן געפיהרט איינע מיט דיא אנדערע אפטע מלחמות, איז דיא צאהל פון קריעגס-שקלאפען געוועזען זעהער גרויס און עס איז דערפון ענטשטאנען א שקלאפעניהאנדעל. אין דיעזען מסחר האבען זיך זעהר פלייסנדיג בעטהייליגט דיא אידען אין פוילען. דורך זייער געשעפטס-פעהיגקייט איז זייערע פערבינדונגען מיט אידען אין אנדערע לענדער האט זיך דיזער האנדעל זעהער שטארק פערברייטעט. צווישען דיא פערקויפטע שקלאפן פון זיינען אויף געוועזען פיעלע קריסטען. דיא האט פון דיעזע שקלאפען האט ערוועקט מיט זיך דיא קריסטליכע פוילען און דאס האט ארויסגערופען א האט צו דיא אידען. דיעזער שקלאפעניהאנדעל איז געווען אין אידישע הענד ביז דער צייט פון קעניג סיגזמונד אויגוסט. ער האט אין 1529 אידען פערבאטען זיך צו בעשעפטיגען מיט דיעזען מסחר.

נאך איין זאך האט מיטגעוויקט צו ער-וועקען האט געגען אידען אין פוילען. דיא רויר מישע פעפסטע האבען אויס רעליגיעזען גרונד פערבאטען דיא קריסטען זיך צו בעשעפטיגען מיט הלואות אויף פראצענט. פיר אידען איז דיעזער פערבאט ניט געווען גילטיג און זיי האבען דורך דיעזעס געשעפט ערווארפען גרויסע פערמעגעניס. אונטער דער רעגירונג פון מיעטשיסלאוו דעם אלטען (רעגירט פון 1173

גענען דער בעזעצונג פון אידען אין פוילען האב איך שוין געשריעבען אין דעם ערסטען קאפיטעל; דא גיב איך אן איבערבליק איבער זייער לאנגע אין דיעזען לאנד.



אין מיטעל-אלטער, ווען אידען האבען אין גאנץ אייראפא געליטען שרעקליכע רדיפות, איז פוילען געווען דאס איינציגע לאנד, וואו זיי האב פון געפונען רוהע און מעגשנערעכט. איבער הויפט איז זייער לאנגע אין דיעזען לאנד געווען זען גוט אונטער דער הערשאפט פון דיא קעניגע פון דער פאמיליע פיאסט, פון 860 ביז 1370. פלויז אונטער איינעם פון דיעזע קעניגע איז מען געגען אידען אויפגעשטאנען; דאס איז געווען אונטער פאלעסלאוו דעם פינפטען, גענאנט דער פרומער, וועלכער איז געוועזען א דומער הער שער, וואס האט מיט זיין שוואכען כאראקטער אפגעשוואכט דיא מאכט פון פוילען און געבראכט אונגליק אויף זיין לאנד און אויף דיא אידען. דיא פיאסטען זיינען געווען גוט צו דיא אידען, זייל דיעזע קעניגע האבען גוט געדענקט, דאס זיי האבען געהאט צו פערדראנקען זייער טהראן דעם אידען אברהם פראכאיוניק.**)

*) אין דער בעארייטונג פון דיעזען קאפיטעל האב איך בעניצט נ. באגראוויץ, „עווריוסקי מאנא-סקריפט“ (קאפ. 1) און שטערנבערג'ס „געשיכטע דער יידען אין פאלען.“

**) זייענען דיעזען אברהם זעה ערשטעס קאפיטעל.

זיי האָבען שפּעטער געקראָגען פון דעם הערצאָג פון קאַליזש, באַלעסלאָוו, אין 1264.

אונטער דער רעגירונג פון היינריך דעם בערדיגען האָבען דיא אידען עבענפאַלס געלעבט גליקליך; זיי זיינען געווען אייגענטימער פון לאַנד און הייזער און האָבען געהאַט דיא פריי־הייט צו פיהרען געשעפטען וואו זיי האָבען נאָר געוואָלט. זיי האָבען געפיהרט דעם האַנדעל אויף דיא מערק און ירדען. נאָר פון דעם יאָהר 1289, ווען היינריך דער בערדיגער איז געשטאַרבען און עס איז ארויף אויפ'ן פוילישען טהראָן באַלעסלאָוו דער פינפטער, גענאנט דער פרומער, האָט דיא אידישע לאַגע אָנגעהויבען געהן צום שלעכטען.

באַלעסלאָוו דער פינפטער איז געווען אַ מענש מיט אַ שוואַכען כאַראַקטער און זיין לאַנד איז דורך זיין שוואַכקייט געזונקען צו אַ נייע דריגער מדרגה. פוילען האָט אין זיין צייט פער־לאָרען פיעל פון איהר מאַכט, דאָס פאַלק איז געוואָרען פויל און אונטהעטיג. אום דאָס לאַנד צו בעלעבען, האָט ער אנגעפילט דאס לאַנד מיט דייטשען, וועלכע זיינען געוואָרען דיא בעל־בתיים פון פוילען, און דיעזע איינגעוואַנדערטע דייטשען האָבען פון זייער לאַנד מיטגעבראַכט דיא שנאה צו אידען. אַלס צוגאב צו דיעזער צרה האָבען זיך אויף פוילען ארויפגעלאָזען דיא טאַטאַרען אין 1240. דיא טאַטאַרען זיינען אונ־טער זייער פיהרער באַטריכאן בעפאַלען דאָס לאַנד און האָבען בערויבט און אויסגע'הרג'עט טויזענדער מענשען. דיא רייכע אידען, נאָטיר־ליד, האָבען פון דיא מאָנגאָלען געליטען מעהר וויא אַלע. נאָר דיעזעס אונגליק איז נאָך ניט גע־ווען דאָס לעצטע. איידער דיעזע צרה איז פער־שוואונדען, האָט זיך בעוויזען אַ נייע: טויזענד־דער קאַטהאָליקען מיט זייערע גייסטליכע און דער שפיצע האָבען זיך צוזאַמענגענומען צו אַ קרייצ־צוג געגען דיא פעהאַסטע אידען, און אַלע פאַלשע בעשולדיגונגען, וואָס זיינען געגען אידען געווען פערברייטעט אין דיא קאַטהאָלישע לענדער, האָבען דיא פוילישע גייסטליכע אָנגעהויבען צו פערשפרייטען צווישען דעם פויר־לישען פאַלק. דומהייט, אונטערנעם און אַפער־גלויבען האָבען אזוי שטאַרק געהערשט צווישען דעם פאַלק און דיא גייסטליכע, דאָס דיא גייסט־ליכע זעלבסט האָבען דיא ליגענעס, וועלכע זיי האָבען פערשפרייט וועגען אידען, אָנגעהויבען צו האַלטען פיר ריכטיג.

באַלענדרער פייזשפיעל גיט אַ פעהרעף פון

ביז 1179) האָבען דיא קאַטהאָלישע גייסטליכע און אדעללייט אין פוילען געוואָלט, נאָך דעם בייזשפיעל פון דיא נאכבאַרשטאפליכע קאַטהאָלישע לענדער, קאַנפּיסקירען דיא פערמעגענס פון דיא אידען און זיי ארויסטרייבען פון לאַנד, אָפער דער גוטער קעניג האָט זיי געשיצט געגען דיעזען פלאַן פון זייערע שונאים.

מיעטשיסלאָוו דער אַלטער איז צו דיא אידען געוועזען אזוי גוט, דאָס ער האָט זיי אָפ־געגעבען אין ארענדע דעם מיני־האַף (דער הויף, וואו עס ווערען געמאַכט מטבעות) און האָט זיי זאָגאָר ערלייבט צו פערענען (שטעמפּלען) מטבעות מיט העברעאישע אויפשריפטען. צוויי־שען דיא פוילישע מינצען־זאַמלונגען פון מיעטשיסלאָוו דעם דריטענ'ס (דעם אַלטענ'ס) צייט געפינען זיך פאַלגענדע פינף מטבעות מיט הע־ברעאישע אויפשריפטען:

(1) אַ מטבע מיט דער פיגור פון אַ פירסט אין זיצענדרער פּאָזע, ביידע הענד אויפגעוויבען, מיט דער אומשריפט: א ב ר ה ס ד ו כ ס (אברהם דער הערצאָג). דיעזע אומשריפט בע־ציהט זיך אויף אברהם פראָכאָוויניק.

(2) אַ מטבע מיט דער פיגור פון אַ לייב מיט דער אומשריפט: מ ש ק ה מ ל ד פ ו ל ס ק י (משקה קעניג פון פוילען). מ ש ק ה איז דיא אַפּקיצונג פון מיעטשיסלאָוו.

(3) אַ מטבע מיט דער פיגור פון אַ פירסט אין זיצענדרער פּאָזע, אין דער רעכטער האַנד אַ פונעל. מיט דער אייפ־שריפט: מ י ש ק ה.

(4) אַ מטבע מיט דער פיגור פון אַ זיצענדרען פירסט, וועלכער האַלט אין דער רעכטער האַנד אַ צווייג, מיט אויפ־שריפט צו לינקס: מ י ש ה א.

(5) אַ מטבע מיט אַ זיצענדרען פירסט, אין דער לינקער האַנד אַ סעפטער און אויף דיא קניע אַ שווערד; אומשריפט: מ י ש ה א.

אַלס מיעטשיסלאָוו דער אַלטער איז אראָפ־פון טהראָן און אויף זיין אָרט איז ארויף זיין ברודער, הערצאָג קאָזימיר דער גערעכטער, אין דעם יאָהר 1179, איז דיא לאַגע פון דיא אידען אין פוילען געוואָרען נאָך בעסער. אין 1180 האָט קאָזימיר דער גערעכטער געלעגט דעם פונדאָ־מענט צו דיא אידישע פריווילעגיעס, וועלכע

(2) שטערנבערג, געש. דער יוד. אין פּאָלען,

זייטע 5.

(3) דארטען, זעה זייטען 19—20.

אידען אין פוילען געווארען רייך און מעכטיג. פיעלע פון זיי זיינען געווען צווישען דיא איינ- פלוסרייכסטע לייטע פון לאנד און האבען געהאט א הויכעם אָנזעהען ביי דער רעגירונג, וועלכע האָט זיי געאַכטעט פיר זייער פעהיגקייט.

אין 1834 האָט קאזימיר דער דריטער (קאזימיר דער גרויסער) בעשטעטיגט דיא אידישע פרווילעגאציעס פון באַלעסלאָו דעם פיערטען. דיעזער פוילישער קעניג האָט זיך אויסגעציי- כענט מיט בעזאנדערע פריינדשאפט צו איהן. קאזימיר איז מיט אידען געשטאַנען אין מחותן- עשאפט; ער האָט זיך פערלייבט אין א שעהנע אידישע מיידל און האָט זיא געמאַכט פיר זיין פרוי. דער נאָמען פון דיעזער פויליש-אידישער קעניג איז געווען אסתר'קא. זיא איז געווען א שניידער'ס א טאַכטער. פיעלע פוילישע אַהעל- לייט רעכענען זייער יחוס פון דיא קינדער, וואס קאזימיר האָט געהאַט מיט דיעזער אסתר'קא. מאַנכע פוילישע היסטאָריקער בעהויפטען, דאס קאזימיר איז געווען גוט צו דיא אידען צוליב זיין אידישער געלייבטער; עס ווערט אָפער נאכגעוויזען, דאָס ער האָט דיא אידישע פרוי ווילעניגס בעשטעטיגט נאָך אידער ער האָט זיך פערלייבט אין דער אידישער טאַכטער.

קאזימיר דער דריטער איז געשטאַרבן אין 1870 און צוזאַמען מיט איהם זיינען אונטעג- גאַנגען דיא אידישע גליקליכע צייטען אין פויל- לען. ער איז געווען דער לעצטער קעניג פון דער פאמיליע פיאסט.

היער זיינען דיא הויפט-אַרטיקלען פון דיא אידישע פרווילעגאציעס, וועלכע באַלעסלאָו האָט געגעבען און קאזימיר דער דריטער האָט בע- שטעטיגט:

אַרמ. 1. צו געפינען א אידען שולדיג אין א פערברעכען דארפן זיין דריי עדות — צוויי קאטהאליקען און איין איד — וועלכע זיינען בעקאַנט מיט אידישע געזעצע.

דיעזעס געזעץ איז געווען געציעלט גענען דיא יעזואיטען, וועלכע האָבען אויף אידען אַפט ארויפגעוואָרפן בלבלולים.

אַרמ. 2 און 3. אידען האָבען דאס רעכט צו לייזען געלד אויף משכנות.

אַרמ. 4. ווען עס קומען פאַר שטריי- טיגקייטען צווישען אידען, זאָלען דיא שטראַף-געלדער געהערען צו דער קעניגלי- כע קאַסע.

אַרמ. 5. ווען א קריסט בעשעדיגט א

דער דומהייט פון דיא פוילישע קאַטהאלישע גייסטליכע פון יענער צייט.

מען האָט בעשולדיגט א אידען, דאָס ער האָט גע'הרג'עט א קריסטליכעס קינד, און מען האָט איהם אָנגעטאהן יסורים ביז ער האָט זיך מודה געווען אין דעם פערברעכען, וואָס ער האָט ניט בעגאַנגען. דיעזען „מערדער" האָט מען דאָן פערברענט אויפ'ן שייטער-הויפּען. אָפער דיא גייסטליכע, וועלכע האָבען מיט פערגעניגען צו געזעהען, וויא מען פערברענט דעם אידען האָר בען געפאַרדערט, דאָס מען זאָל מיט איהם אויף פערברענען זיין שאַטען! זיי האָבען מורא געהאַט טאַמער וועט פערברענט ווערען ניט דער איד, נאָר דער טייוועל, וועלכער האָט זיך פערשטעלט פיר דעם אידען, און דער איד וועט זיך בעדעקען מיט זיין שאַטען און וועט בלייבען לעבען!

באַלעסלאָו דער פיערטער, דער הערצאָג פון קאַליש, איז געווען זעהר גוט צו דיא אידען, און עס זיינען דעריבער אין זיין צייט געקומען אין פוילען פיעלע אידען פון פעהשייטענדע לענד- דער. ווען דיא צאָהל פון אידען אין זיין לאַנד איז געוואָרען זעהר גרויס, האָט באַלעסלאָו גע- האַלטען פיר נויטיג צו בעשטימען זייערע רעכטע דורך געשרייענע געזעצע. און ער האָט אין 1264 ארויסגעגעבען א שריפט פון פרוויר- לעגיס פיר אידען.

באַלעסלאָו'ס פרווילעגאציעס האָבען אידען געגעבען גרויסע פרויהייטען — אין מאַנכע הינד- זיכטען גרעסערע וויא דיא קריסטליכע פוילען האָבען גענאָסען; מען האָט זיי געגעבען גרויסע רעכטע צו האַנדלען אין לאַנד; דאָס רעכט צו לייזען געלד אויף פראַצענט און צו נעהמען משכנות; מען האָט שטרענג פערבאָטען צו בעי שולדיגען אידען, דאָס זיי דארפען האָבען קריס- טליכעס בלוט צו רעליגיעזע צוועקען, און מען האָט אויך קריסטען פערבאָטען מיט געוואָלד צו בעקעהרען אידישע קינדער צום קריסטענ- טהום. באַלעסלאָו האָט דיא אידען ערלויבט צו האָבען אייגענע געריכטס-הייזער פיר ציוויל- פראַצעסען און רעליגיאָנס-אָנגעלעגענהייטען.

דיעזע מענשליכע שטעלונג צו אידען האָבען אויך גענומען באַלעסלאָו'ס נאכפאלגער. אין 1819 ווען וואַלאַדיסלאָו לאָקיעטעק האָט דעם פוילישען פאַלק געגעבען א קאנסטיטוציאָן, האָט ער אויך דיא אידען געהאַט אין זיינען און האָט זיי גע- געבען אַלע רעכטע, וועלכע ער האָט געגעבען דיא אנדערע פירנער פון זיין לאַנד.

אין דיעזע גליקליכע צייטען זיינען דיא

ארט. 9. ווען א איד ווערט בעשולדיגט, דאס ער האט געטוימעט א קריסטליכעם קינד, דארפן דיא עדות זיין דריי קאטהאז' ליקען און דריי אידען. ווען עס שטעלט זיך ארויס, אז דיא בעשולדיגונג איז פאלש, דארפן דיא אנקלעגער ערהאלטען דיא זעלבנע שטראף וואס דער אנגעקלאגטער ווען ער וואלט געפונען געווארען שולדיג.

דיזעס געזעץ איז געווען געזעצט גענוץ עילית דם, וועלכע מען האט אין מיטעלאסטער זעהר אפט ארויפגעווארפן אויף אידען.

ארט. 10. עס איז נישט ערלויבט צו גנב'ענען אידישע קינדער, און דער וואס איז שולדיג אין דיעזען פערברעכען זאל בע- שטראפט ווערען וויא א גנב.

אין יענע צייטען פלעגן קאטהאליקען אין פוילען גנב'ענען אידישע קינדער און זיי בע- קעהרען צום קריסטענטום. זיי האבען עס גע- האלטען פיר א גרויסע מצוה.

ארט. 11. אידען זיינען פריי צו קויפן אירגענד וועלכע ווארע און אַנצוריהרען פרייט און אַנדערע עסענווארג.

עס איז געווען א צייט אין קאטהאלישע לענדער, ווען אידען איז געווען פערבאטען אַנצוריהרען עסענווארג, וואס א קריסט קויפט. ווען א איד האט אויפ'ן מארק אן עסענווארג אַנגע-

אידישען בית עולם זאל אלס שטראף דא- פיר קאנפוסקירט ווערען זיין פערמעגען.

ארט. 6. דער וואס ווארפט אריין א שטיין אין א אידישע שול דארף צעהלען שטראף אין דער קעניגליכער קאסע צוויי פונט פעפער אדער זייער ווערטה אין געלט.

ארט. 7 און 8. מען קען א אידען נישט צווינגען צו שווערען ביי דיא צעהן געבאט, סיידען וואו עס האנדעלט זיך אום א סומע, וועלכע איז נישט קלענער פון 50 זילבער מארקען. אין קליינע זאכען זאל ער שווערען ביי דער טהיר פון שול. (*)

(*) זעהער אינטערעסאנט זיינען דיא צערעמא- ניס ביינ'ן שווערען און דיא פארם פון דיא שבועה, וועלכע זיינען אין יענער צייט אין פוילען געווען איינגעפיהרט פיר אידען אין פראצעסען מיט קריסטען. דאס געזעץ האט געלויטעט: „ביינ'ן געבען דיא שבועה זאל דער איד שטעהן אויף א שטוחל צו מזרח זייט, אַנגעהאנגן אין טלית און קומעל און דיא פלעצענע היטער (שטיומעל) אויפ'ן קאפ.“ אום דיא שבועה זאל געזאגט ווערען דויטליך, האט דאס געזעץ וויי- טער בעשטומט: „ווען ער (דער שווערענדער) פער- הוקעט זיך דרוי מאָל, בעזעהלט ער דרוי פערשעל מארק; ווען ער שטאטערט אפער פיער מאָל, פער- לוערט ער דעם פראצעס.“ דער וואס האט געדארפט פארזאגען דיא שבועה האט אנגעפאנגען מיט דיע- זע ייערטיגן:

אלה — איד, איך דערמאנן דיר אן דיעזע דריי בוכשטאבען (א — 5 — ה) און דיא תורה, וואס גאט האט משה'ן געגעבען אויף דיא שטיינערנע לוחות אויפ'ן בארג סיני, דאס דיעזער ספר, אויף וועלכען דיא דארפט שווערען צו דיע- זען קריסט, איז וואהר און הייליג.

דער אינהאט פון דער שבועה איז געווען וויא פאלגט: „אוי זאל מיר גאט העלפען — דער גאט, וואס האט בעשאפען הימעל און ערד, לופט און טהוי, בארג און טהאל, פלומען און גראז — דאס איך בין דעם קריסט נישט שולדיג וואס ער מאכט פון מיר, און ווען איך בין שולדיג, זאלען מיר בעפאלען דיא קרעץ, פון וועלכע אלישע האט געמ'ען אויסגעהוילט אוי ייערעם גהוי האט געקריגען: ווען איך בין שול- דיג, זאל מיר פערברעכען א הימלישער פויער און בעפאלען דיא בייזע קראנקהייט און פלוצשליס; ווען איך בין שולדיג, זאלען מיין נשמה, מיין גוף, מייןע נפשות ווערען פערדארפען און איך זאל ווערען פער-

וואנדעלט אין א זייל פון זאלן וויא לומ'ס ווייב, ווען ס'דום און עמורה זיינען איבערגעקעהרט גע- ווארען; ווען איך בין שולדיג, זאל איך קיינמאל נישט זיין אין דעם שוים פון אברהם'ען, וואו קריסטען, אידען און היידען וועלען אויפשטעהען תחיית-המתים פאר דעם בעשעפער פון אלעס; ווען איך בין שולדיג, זאל דיא תורה, וואס גאט האט משה'ן געגעבען אויפ'ן בארג סיני און וועלכע גאט האט מיט זיינע פינגער געשרייען אויף דיא שטיינערנע לוחות, מיר פער- שטויסען; און ווען מיין שבועה איז נישט עהרליך, ריין אדער נישטריכטיג, זאל מיר פערשטויסען דער אלמעכטיגער אדוני און מיר פאקען דער טויטעל און פיהרען אין פערדערפען אויף אויב'ג, אמן.“

דיזעז שבועה איז נישט דיא ערפינדונג פון פויל- לען; זיא איז איבערגענומען געווארען פון דיא אונ- גארישע געזעצע פון 12טען יארהונדערט, פון וועל- כע דיא פוילישע געזעצעבער האבען פועלעס קא- פירט. אויב איך האב נישט קיין טעות, געפינט זיך אן עהנליכע פארם פון א שבועה פיר אידען אויף דיא שטאטמען פון רומעניען.

ארט. 18. ווען אידען רופען אין מיטען נאכט אום זיי צו העלפען געגען גנבים און קריסטען ענטזאגען זיך זיי צו געפען הילף, זאלען דיא קריסטען דאפיר בעשטראפט ווערען.

עס זיינען דא נאך ארטיקלען אין פאלע סלאוים און קאזימיר'ס שוידגעזעצע פיר אידען, אבער דיא, וועלכע זיינען דא געבראכט געווארען, זיינען גענוג צו געבען א בעגריף פון דער שטעלונג פון דעזע פוילישע קעניגע צו דיא אידען. אל הארקאווי.

ריהרט מיט דיא הענד האָט ער עס געמוזט אָפּ קויפען, אפילו ווען ער האָט עס ניט נויטהיג געהאט. דיעזעס ווילדע געזעץ האָט אין דעם צעהנטען יארהונדערט איינגעפיהרט דער ערצבישאָף אַגאָסאָרד פון ליאָן, פראַנקרייך.

ארט. 13. דער פריעדענס-ריכטער (קריסטליכער) קען משפט'ן א אידען, ווען דער איד האָט ניט דאָגעגען; זאָנסט זאָל א אידען משפט'ן א אידישע ריכטער. ארט. 17. אין אידישע שבתים און ימים טובים קען מען א אידען ניט צווינגען אומצוקעהרען א משכון.



א גרוס צו דער „נייער צייט“ אין לאַנדאָן.

ארבייטער. אבער דיא גוטע כונה אליין איז נאך ניט גענוג, מען דארף אויך פערשטעהען און זיך א נ ש ט ר ע נ ג ע ן אויסצוריקען דיא געדאנע קען און צו ערקלערען דיא פראגען וואס איינפאכער און דיטליכער. אויך דארף מען זוכען צו בעריהרען אזעלכע פראגען, וועלכע זיינען נעהנטער צו דיא אלגעמיינע און לאקאלע אינטערעסען פון דיא אידישע ארבייטער. זאנסט איז דיא גאנצע ארבייט ארויסגעווארפען. דער פעסטער ארטיקל פערליערט אפט זיין ווירקונג צוליב א פאר דיטשיקלינגענדע פראזען, זאגאר צוליב עטליכע דיטשישע ווערטער, וועלכע מען קען גאנץ לייכט אויסמירדען, ווען מען סטארעט זיך נאר צו שרייבען א ריינעם זשארגאן. מיר וויסען עס דא צו גוט פון ערפארהונג און מיר שמרעבען הארם, וויא ווייט דאס איז נור מעגליך, צו שרייבען וואס פערשטענדליכער, פראסטער און אנציהענדער.

דיעזע שטרעבונג האט געפיהרט צו דעם זאג געזאנטען אַמעריקאנער זשורנאליזמוס. מיר ווייזען איהם ניט רעקאמענדירען אין גאנצען אונזערע לאַנדאָנער געזאכטען, דען ער איז ליידער פערקראכען צו ווייט אין סענסאציאנאליזמוס; אבער ער האט אונצווייפלעך אפט גוטע זייטען, מיט וועלכע דיא ארויסגעבער פון דער „נייער צייט“ דארפען זיך בענוצען, אום צו האבען א פעסערען ערפאלג אין אלע בעציהעגען.

מיר שיקען אונזער הערצליכען גרוס צו דיא לאַנדאָנער געזאכטען, וועלכע האבען ענדליך ערפילט זייער אלטען וואונשי ארויסצוגעבען א סאציאל-דעמאקראטישע צייטונג. מיט הערצליכע פריידע נעהמען מיר אויף אונזער נייעם קאמפאגארגאן דיא „נייע צייט“. מיר האפען, אז דיא „נייע צייט“ וועט האבען א לאנגען לעבען און וועט ווערען אזע ערנסטע און לעבעדיגע צייטונג פאר דיא ארבייטער אין לאַנדאָן, וויא דיא „ארבייטער צייטונג“ איז געווען פאר דיא ארבייטער אין ניו יארק.

דערצו מוז זיא האבען מעהר שרייבערס, בעזאנדערס אזעלכע וואס פערשטעהען צו שרייבען פאפולער און צוציהען דיא מאסע. וויא ווייט מיר קענען אורטהיילען פון דיא ערשטע 5 נומערן פון דער „נייער צייט“, וועלכע מיר האבען ערפאלטען, נויטהיגען זיך אונזערע געזאכטען אין עכטע זשארגאנישע שרייבערס און אויך אין אביסעלע, זא צו זאגען, „אמעריקאניזמוס“. מיר מיינען דערמיט דיא ארט און ווייזע פון שרייבען, וויא דיא ערפארהונג און דיא נויטהווענדיגקייט אריינצודרינגען אין דיא איינפאכסטע קרייזען פון דיא אידישע ארבייטער האבען עס אונז געלערנט. נאטירליך, אונזערע לאַנדאָנער קאלעגען פערשטעהען דעם סאציאליזמוס אזוי גוט וויא מיר און ווילען געוויס ניט וועניגער פאר אונז בעלעהרען און אויפקלערען דיא אידישע



דיא גייסטיגע וועלט

דער שיין פון חיות און פלאנצען.

אָבוואָהל מיר קענען ניט זעהען דיעזען שיין מיט אונזערע אויגען אונטער געוועהנליכע אומשטענדיגען! דאס האָט צוערשט בעווייזען דער פראנצויזישער געלעהרטער אויבסט שאַרפּאַנטיע אין דער צייט, ווען ער האָט נאָכגעמאכט אייניגע פון בלאַנדלעך'ס עקספּערמענטען.

מיר קענען זיך דאָ ניט אריינלאָזען אין איינצעלהייטען, שוין איינפאך דאריבער, ווייל אין אונזער מאמעלשון האָבען מיר ליידער קיין נעטעכנישע ווערטער. מיר וועלען דאריבער אין קורצען איבערגעבען, וויא אזוי מען קען דער-זעהען דיא ענשטראהלען.

דער בעסטער און איינפאכסטער מיטעל דערצו איז צו געברויכען אזא שטאף, וואס האָט דיא מעלה צו שיינען אין דער פינסטער, וויא פאָספאָר אדער וויא מען דערלאנגט א רייב א שוועפעלע איבער א וואנד. דיעזער שיין הייסט פאָספאָרעסענץ. ביי זיינע פראָבעס האָט בלאַנדלעך געברויכט אזא שטאף, וואס טראגט אין דער כעמיע דעם נאָמען קאלסיום סולפיד (דאס איז א בעהעפטונג פון שוועפעל מיט דעם מעטאל קאלסיום, וועלכער געפינט זיך אין געוועהנליכע קאלף) און וואס האָט דיא מעלה צו קריגען דעם פאָספאָרעסענציישיין נאכדעם וויא מען האַלט איהם א קורצע וויילע אונטער דיא זונען-שטראלען. ווען מען בעדעקט א שווארצע שטיקעל פא-פיער מיט א פיזעלע קאלסיום סולפיד, האָט מען אן אינסטרומענט אויסצוגעפינען ענשטראהלען. מען קען זאָגען, אז דאָס איז א קינסטליכע אויג צו בעמערקען דיעזע שטראהלען, וועלכע מיר קענען זאָנסט גאר ניט זעהען מיט אונזער נאטיר-ליכען אויג; דען וויא נור דיא ענשטראהלען

יין דער „צוקונפט“ לעצטען אָקטאָבער איז שוין איבערגעגעבן געווארן, אז דער פראנצויזישער געלעהרטער בלאַנדלעך האָט ענטדעקט א גאנץ נייעם סאָרט

שטראהלען, וועלכע ער האָט א נאָמען געגעבען **N** שטראהלען, ווייל ער האָט זיינע מערקווירדיגע עקספּערמענטען געמאכט אין דעם אוניווערסיטעט פון דער שטאָרט נאנסי. „וואס פאר א ראָלע זיי שפיעלען אין דער נאטור, האָב איך דאן געשריבען, בעזאנדערס אין דער עקזיסטענץ פון חיות און פלאנצען, דאס בלייבט נאך צו זוכען. פיעלע געלעהרטע פיזיקער מאכען יעצט פרא-בעס מיט בלאַנדלעך'ס שטראהלען, וועלכע עפע-נען א נייעם פעלד אין דער נאטור-וויסענשאפט.“ ווען איך האָב דאָס געשריבען, שטיצענדיג זיך איינפאך אויף דעם אלגעמיינעם פאקט, אז יעדע ערשיינונג אין דער נאטור בלייבט ניט אָהן א געוויסער ווירקונג אויף דער ארגאנישער וועלט און אז אין אלע ציוויליזירטע לענדער גע-פינען וויך פיעלע געלעהרטע נאכפארשער, וועל-כע ארבייטען וויא פיענען צו טרייבען וואס שנעלער דיא ראָד פון גייסטיגען פראָגרעס, האָט זיך מיר, דיא וואהעהייט צו זאָגען, אפילו ניט געחלום'ט, דאס מען וועט אויסגעפינען, אז אונ-זער גור, אזוי וויא אויך דיא קערפערס פון פער-שיעדענע חיות און פלאנצען, לאָזען פון זיך ארויס אועלכע שטראהלען.

אזוי איז עס אָבער; יא, מיר שיינען גאר,

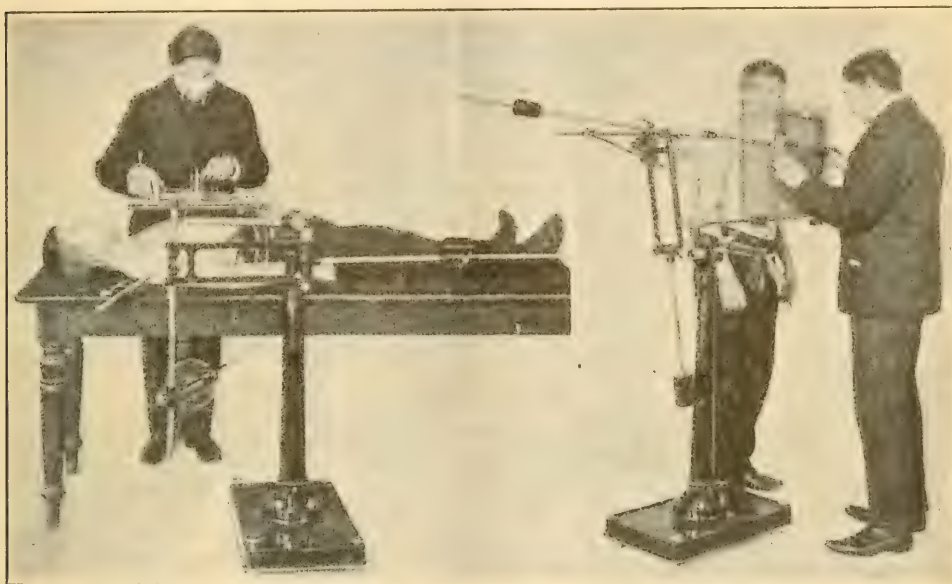


צו דער ענטדעקונג, אז אָרגאניזמען לאָזען אַרויס געוויסע שטראַהלען. דיעזער שיין קומט אָבער ניט פון דיא מוסקעלן, זאָגנדיגן פון דיא נערווען. אין דעם קען מען זיך גלייך איבערצייגען, ניט נור ווען מען דריקט צו א נערוו (דאן ווערט דער שיין גרעסער), זאָגנדיגן ווען מען וואַנדערט אַרום איבער א גוף מיט דעם אויפגען פּעשיווענעם קינסטליכען אויג. דאן זעהט מען, אז דיא ערמער פון אונזער גוף, וועלכע האָבען מעהר נערוועזענ-טערס, שיינען העלער. אונזער האַרץ און אונזער קאָפּ שיינען אים מייסטען. מען קען אויך דיעזער ווייזע פּעשטימען, וואו עס געפינען זיך מעהר נערווען פון יעדען מענטשען.

אנדערע געלעהרטע האָבען פאָלד נאָכגע-

פאלען אויף דעם קאָנסיסולפיד, הויבט אן דיעזער שטאָף צו שיינען העללער. וואס שטאָד קער דיא ענטישטראהלען, אלץ ליכטיגער ווערט קאָנסיסולפיד, נאטירליך אין א דונקעלען צימער.

נון, איצטער שטעלט זיך פאָר, אז איהר שטערט איינע דיעזען קינסטליכען אויג לעבען דיא הויט פון איינער קערפער און אז איהר בער מעקט דאן, וויא דער קאָנסיסולפיד שיינט העלער — וואָס וועט איהר שליסען דערפון ? וועט אייך ניט אריינפאלען אין קאָפּ דער גע-האנקען, טאָמער לאָזט גאָר איינער קערפער אַרויס געוויסע שטראַהלען ? אום זיך צו איבער-צייגען אין דעם, וועט איהר אויספרובירען קער-



דער אַרטהאָדאָגראַף.

פערב פון אנדערע מענטשען, וויא אויך פון היות און פלאנצען, און ווען איהר וועט בעמערקען דיא זעלבע ערשיינונגען ערשיינונג, וועט איהר שיין האָבען א רעכט אָפּען צו ערקלערען פאָר דיא גאנצע וועלט, אז איהר האָט בעווייזען דאס אָרגאנישע קערפערס לאָזען פון זיך אַרויס א געוויסען שיין.

דאס האָט נעמליך שאַפאָנטיע געטהאָן. אָבער ניט א צופאל האָט איהם געבראכט דערצו, זאָגנדיגן נאָך פראָבעס מיט האַרטע זאכען אונ-טער א געוויסען דרוק. אזעלכע זאכען לאָזען גע-וועהנליך אַרויס ענטישטראהלען. ער האָט דא-רום גענומען נאכזוכען דיא ווירקונג פון מוס-קעלן, ווען מען דריקט זיי אדער מען בעוועגט זיי, און דיעזע פראָבעס האָבען עס איהם געפיהרט

מיאכט שאַפאָנטיע'ס פראָבעס און האָבען אויס-געפונען זעהר אינטערעסאנטע איינצעהייטען. דער געלעהרטער עדוואַרד מעיער האָט כפּעציעל נאכגעפאָרשט, וויא ווייט היליגניקע פּעשעפערט כען און אויך פלאנצען לאָזען אַרויס ענטישטראהל-לען. ניט אלע טהוילען פון א פלאנץ שיינען גלייך. צום ביישפּיעל: פלעמער לאָזען פון זיך אַרויס מעהר שטראַהלען וויא פלומען. א גרויסע וויסענשאַפטליכע פּערייטונג האָט דער פאקט, דאס אין דער צייט, ווען א זריעה הויבט אן צו וואקסען, ווערען דיא ענטישטראהלען שטארקער.

זיי זיינען אַלזאָ פּערבונדען ניט נאָר מיט דער טרעטיגקייט פון נערווען, זאָגנדיגן אויך מיט דעם געוואוקס פון אָרגאניזמען, דאס הייסט מיט דעם גאנצען פראָצעס פון לעבען.

פערשטעהן, ווי אזוי מען איז דערגאנגען צו ענט-
דעקען אזא וויכטיגען און ערשטויגענדען סוד
פון דער נאטור, דאס מיר און אלע חיות און
פלאנצען לאזען פון זיך ארויס שטראהלען.

אונגעהויער וויכטיג און אינטערעסאנט
זיינען אויך דיא פראפעס וואס דער געלעהרטער
דעלעפיניע האט געמאכט מיט דיא ערשטראה-
לען. דער פאקט, דאס ווען מען דריקט אדער
מען בויגט א זאך, לאזט זיך פון זיך ארויס ער-
שטראהלען, האט איהם ארויפגעבראכט אויף
דעם געדאנקען צו פרובירען, אויב דאס זעלבע
איז ניט דער פאל, ווען מען לאזט ארויס קלאנגען.
פאר זיינע פראפעס האט ער געפרויבט א האמער-
טאן, א גלעקעל אין א מעטאלענעם צילינדער,
וואס איז געהאנגען אויף צוויי שניטלאך. ביי
יעדען קלאפ מיט א האמערלע האט ער בעמערקט,
וויא דער קאלסיום סולפיד פאנגט אן צו שיינען
העלער, וואס עס איז א קלארער בעווייז, אז דיא
ערשטראהלען ווערען ארויסגערופען דורך דעם
קלאנג אין בעוועגונג. אפילו ווען מיר דרייען
מיט א הויכע שטימע, ווערען דיא ערשטראהלען
שטארקער. דאס האט אויך שאפאנטיע אויס-
געפונען. יעצט אונטערזוכט ער, וויא ווייט אונ-
זער דענקען פערשטארקט דיא ערשטראה-
לען.

אויך וויל קיין נביא ניט זיין, נאך איך וועל
זיך גאָר ניט וואונדערען, ווען מען וועט מיט דער
צייט אויסגעפינען מיט דער הילפע פון ער-
שטראהלען אן אינסטרומענט צו מעסטען אויב
זער דענקערע קראפט, צו פערצייכענען שווארץ
אויף ווייס, ווער עס איז א חכם און ווער א נאך...

דער אַרטהאָדיאָגראַף

דערוויילע וועל איך דאָ ברענגען א צייכ-
נונג פון א נייעם אינסטרומענט, וואס דיא
דייטשע „אלגעמיינע עלעקטריציטעטסגעזעל-
שאפט" האט אויסגעשטעלט אין בערלין און
וואס דינעט אפצומעסטען דיא פארמע און דיא
גרויס פון אונזערע אינערליכע אָרגאנען. ער
הייסט אַרטהאָדיאָגראַף און בעשטעהט פון אן
אפאראט, וואס וואָרפט רענטגען-שטראהלען
אויף דעם קערפער. דיעזע שטראהלען פאטאגראַ-
פירען נאכהער דיא טהיילען פון דעם גוף, וועל-
כע מען אונטערזוכט. מיט דער הילפע פון דעם
זעלבען אפאראט קען מען ניט נור דערזעהען
פרעמדע זאכען אין גוף, צום ביישפיעל, שטיי-
לאך פון א קויל, וואָנדערן אויך אָפּמעסטען, וויא
גרויס זיי זיינען. מיט איין וואָרט, מען קען
יעצט קוקען דורך א מענשען, אזוי וויא ער וואָלט
בעשטאנען פון גלאָז.

(פערטאכט דיא פיליגענדע צייכונגען.)

ווייטער האָבען פלאַנדלאָ און שאפאנטיע
בעוויזען, אז דיא ערשטראהלען שפינגלען זיך
אפ און ברעכען זיך עהנליך צו זונען שטראהלען,
פלאַנדלאָ האָט זאָגאר בעשטימט דעם ווינקעל
פון זייער ברעכונג. דערצו האָט ער זיך בענוצט
מיט א פריזמע, אבער ניט פון גלאָז וויא פאר זי-
נען שטראהלען, זאָנדערן פון אלומיניום, ווייל
דיעזער מעטאל איז פאָלשטענדיג דורכזיכטיג
פאר דיא ערשטראהלען. ווען דיא ערשטראהלען
פאלען אויף אן אלומיניום פריזמע, ברעכען זיי
זיך דאָרט איבער (דאס הייסט זיי נעהמען אן
אנדער ווענדונג, וואס צום ביישפיעל, א שטעקע-
לע אין וואסער, וואס ווערט בעלזיכטען פון גע-
וועהליכע זונען שטראהלען). ווען מען שטעלט
אזעק היינטער אזא פריזמע א שטאָלען פאסיק
פון קאלסיום סולפיד, צייגט ער אן דורך א פער-
גרעסערונג פון זיין שייין דעם וועג פון דיא ער-
שטראהלען, ווען זיי מאַרשירען ארויס פון דער
פריזמע, מיט דער הילפע פון געוויסע אינסטר-
מענטען האט פלאַנדלאָ אויסגעברעכענט, ווי פיעל
זיינע שטראהלען ברעכען זיך און וויא ווייט זיי
אונטערשיידען זיך פון דיא זונען-שטראהלען.

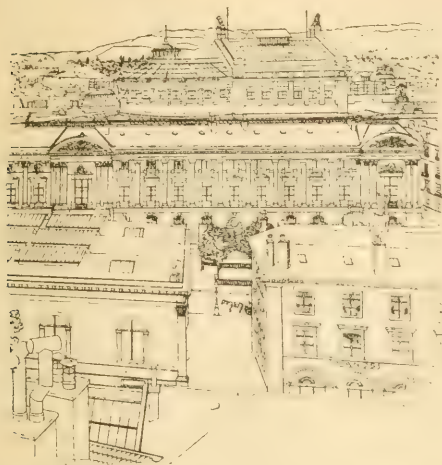
נאָך א סך פערשידענע פראפעס האָט
שאפאנטיע אויך ענטדעקט, אז דיא שטראהלען,
וואס מענשען, חיות און פלאנצען לאזען פון זיך
ארויס אונטערשיידען זיך אין געוויסע פונקטען
פון דיא ערשטראהלען. דער וויכטיגסטער אונ-
טערשייד איז פארלויבט דיעזער, דאס וועהרענד
אלומיניום איז פאלשטענדיג דורכזיכטיג פאר
ערשטראהלען, פעהאלט ער געוויסע שטראהלען
וואס אָרגאניזמען לאזען פון זיך ארויס. אפילו
א פלעטעל אלומיניום, וואס איז א 50טעל צאָלל
דין, לאזט שוין ניט דורך א טהייל פון דיא
שטראהלען, וואס אונזער קאפ לאזט פון זיך
ארויס. דיא שטראהלען, וואס מאַרשירען דורך
דיזע דינע אלומיניום ווענטעל, ווערען שוין וויי-
טער ניט פעהאלטען, ווען מען שטעלט זיי אנט-
קעגען א נייע אלומיניום ווענטעל, וואס זיך איז
זאָגאר א צאָלל דיק. דיעזע שטראהלען זיינען עס
דיא ריכטיגע ערשטראהלען. אבער דיא שטראה-
לען פון האַרץ ווערען כמעט גאָר ניט פעהאלטען
פון אלומיניום ווענטלאך. דערפון מוז מען דריי-
נען, אז דיא שטראהלען, וואס ווערען ארויסגע-
לאזען פון אונזער מאַרד און פון אונזער האַרץ
זיינען פערשיידען.

דיא מעלות פון דיא ערשטראהלען און פון
דיא שטראהלען וואס אונזערע נערווען לאזען
ארויס פון זיך, זיינען נאָך פערשיידען אין איר
דערע הייזיכטען, וויא דיא לעצטע פראפעס פון
געלעהרטע צייגען עס. אבער מיר קענען זיך
ניט אפגעבען מיט אזעלכע ספעציעלע איינצעל-
הייטען. פאר אונז איז אייגענטליך נעגט צו

טעלעסקאפ, אום צו זעהען יעדען פונקט פון, לאך מיר זאגען, א געביידע, פערענעט זיך אויך דער בלוישטיפט, וועלכער פערצייענעט יעדע בעוועגונג אין ליניעס. עס קומט אזוי אויס, אז דער טעלעסקאפ צייכענט פערספעקטיווען. אום צו קענען בענוצען דיעזען אינסטרומענט, ברויכט

דער פערספעקטארטיגראף.

דער שוויצער אטא עיכענבערג איז דער ערפינדער פון אן אינסטרומענט, וועלכער דענט צו צייכען פון דער ווייטענס פערשיעדענע זאכען. וויא דיא צייכונג צייגט, איז דער אינסטרומענט א גאנץ איינפאכער. ער בעשטעהט



מען ניט א סך צייט צו פערליערען. נאך עטליכע אייבונגען קען יעדער ערפינדער זעלכע לאנדשאפטען, וויא דער ערפינדער זעלבסט האט עס געטראפן, ווען ער האט אראפגענומען א פערספעקטיווע פון א געוויסען ארט אין דער שטאט זעה, וויא אויף בילדענדער צייכונג.

א פאאר ווערטער וועגען ערפינדונגען.

יעדען יאהר ווערען אין אלע ציוויליזירטע לענדער ארויסגענומען פאטענטען אויף צעהנדליך נע טויזענד ערפינדונגען. ניט אלע פון זיי האבען אבער א פראקטישען ווערט, און ניט אלע, וואס קענען האבען א פראקטישען ווערט, ווערען געברויכט אין דער היינטיגער געזעלשאפט. יעדע ענטדעקונג אין דער וויסענשאפט רופט גלייך ארויס א ריזיגע ערפינדונגען, און יעדע נייע ערפינדונג פיהרט צו אויספערסערונגען. עס איז אן אונענדליכע קייט, וועלכע פיהרט צו א שנעלען פראגראם אין אלע ציוויגען פון פראדוקצאן און צו בעקומעמליכקייטען אין לעבען.

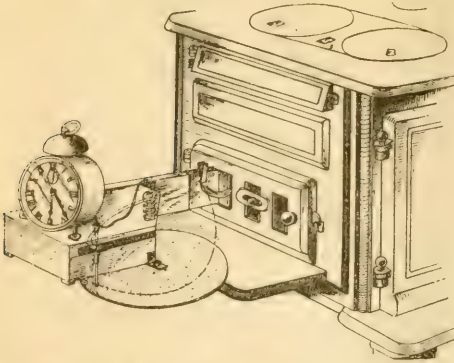
נאטירליך, אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט זיינען פיעלע ערפינדונגען, וועלכע ערלייכערען דעם מענשענס ארבייט, א פלוק פאר דעם ארבייטער קלאס. א נייע, לאמיר זאגען, יעבֿרֿמאשינע אדער גלאזֿבלאזענדע מאשינע פערנעהמט דעם פלאטץ פון פיעלע פראלעטאריער, וועלכע בלייבען דורך דעם אהן בעשעפֿטיגונג און אהן ברויט. דאס ווייס יעדער, אבער ניט אלע ווייסען, אז מען האט שוין ערפונדען א



דער פערספעקטארטיגראף.

פון א דעכטערע, וואס מען קען ציילען לעגען און פאנאנדער נעהמען. ווען מען נעהמט פאנאנדער דער דיא קעסטעלע, בלייבט פלאטץ צו לעגען א שטיקעל פאפיר, אויף וועלכער מען פיהרט מיט א בלוישטיפט אדער א שפיין, וואס איז פערבונדען מיט א מעכאניזם אויבען לעבען דעם פונקט, וואו עס איז אריינגעשטעלט א טעלעסקאפ, דורך וועלכען מען קוקט אויף דיא זאכען אין דער ווייטענס. דער טעלעסקאפ פערגרעסערט 10 מאל א זאך און ערלויבט צו זעהען נאך הענט לאנדשאפטען, געביידעס, בערג, א. ז. וו., וואס ליגען גאנץ ווייט. ווען מען פערענעט דעם

הויפט אן צו קלאפען, קענט איינער זיך שוין פער-
נוצען מיט אזא ערפינדונג פון אן אמעריקאנער
אינזשיניער, וויא אויף פאָלגענדער צייכנינג:



דאס איז איינפאך א זיגער מיט א וועקער,
וועלכער איז דורך א געוועהנליכען מעכאניזם
פערבונדען מיט א קעסטלעל שוועפעל לעבען
אויס. אין דער צייט, ווען דיא רעדעלע פון ווע-
קער דרעהט זיך, ציהט זיך ארויס א הענטעל
אויף א ספראנדזשינע און רייסט אן א שוועפעלע
גראדע, ווען אן אנדער הענטעל עפענט דעם גאז,
וועלכער ווערט אנגעצונדען פון פלאם.

ווען איינער האָט ניט פערגעסען אלעס און
צוגרייטען פאר אייער פריהשטיק איידער איינער
האָט זיך געלעגט שלאָפען, קענט איינער זיך גאנץ
רוהיג פעסצען אין בעט ביז דער פייער, וואס
אייער וועקער האָט אנגעצונדען, וועט אויסטאן
זיין ארבייט.

פ. קראנץ.

סך אזעלכע ארבייטערשפארענדע מאשינען,
וועלכע ווערען ניט געברויכט איינפאך ארבייטער,
ווייל עס לוינט זיך ניט דיא קאפיטאליסטען,
ווייל עס קאסט פיליגער צו בעשעפטיגען אר-
בייטער. זאל, צום ביישפיעל, היינט ווערען פיר-
ליגער צו פוצען שטייפעל מיט מאשינען, וועט
מען מארגען אנפאנגען צו פראדוצירען אזעלכע
מאשינען

איך ברענג דעם ביישפיעל מיט פוצען שטיי-
פעל און רייד דא אין אלגעמינען וועגען דיא
ערפינדונגס פעקאנקייט פון מענשען, ווייל דיא
קאפיטאליסטען געברויכען אויך געגען דעם סאך
ציאלזום אזא ארגומענט: ווער וועט טהאן
דיא פראסטע ארבייט, ווער וועט, צום ביישפיעל,
פוצען דיא שטייפעל אין דער סאציאליסטישער
געזעלשאפט?

שרעקט זיך נאָר ניט דערפאר; זאל נאָר
דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט אָפגעשאפט
ווערען, וועט איינער זעהען, וויא מיר וועלען איינ-
פאך פערפלייצט ווערען פון מאשינען צו פער-
שפארען אונז אָט דיא אלע פראָסטע, אונאנגע-
נעהמע און שעדליכע ארבייט, וואס פראלעטא-
רייער זיינען געצוואונגען צו טאן, אום צו דער-
האלטען דיא נשמה אין גוף, וואו מען וועט זיך
נאָר א קעהר טהון, וועט מען געפינען מאשינען
צו ארבייטען פאר אונז און צו ערלייכטערען אונז
זיך לעבען.

עס זיינען אויך דא זאָנדרעבארע ערפינ-
דונגען. צום ביישפיעל, טאָמער זייט איינער פויל
זיך אויפצוהויבען און אנצינדען דעם אויווען,
אום איינצוקאמען קאפע, וויא נאָר דער וועקער

שווינדזוכט, איינער אורזאכע און פערהיטונג

דיא שווינדזוכט אום לייערסטען דיא ארבייטער-
קלאסע, ניט ווייל זיא האט א בעזאנדערע לייערע
צו דעם ארבייטער, אויך ניט ווייל דער ארבייטער
האט איינפאך דארום, ווייל דער
ושערם (שרש) וואס פערזאנלעכט די קראנקהייט
און וואס טראַגט דעם נאָמען „טופערקעליכא-
ציללום“, קען נור געדיינען און זיך פערמעהרען
אונטער געוויסע בעדינגונגען, און גראדע דיעזע
פערדינגונגען געפינט ער אום מייסטען אונטער
דער ארבייטער קלאסע.

מען האָט, צום ביישפיעל, דורך עקספער-
מענטען (פראָבעס) אויסגעפונען, אז קעלט קען
דעם טופערקעליכצילום ניט צושטערען. מען
האָט איהם געהאלטען 42 טעג אין א קעלט פון



זינדזוכט איז איינע
פון דיא פערבריי-
טעסטע קראנקהיי-
טען. אום צו האבען
א איידע פון איינער
פערברייטונג, איז
גענוג צו וויסען, אז
א זעפענטעל פון

אלע טיידט-פעלע ווערט פערזאנלעכט פון איינער.
ניט אומזיכט האט מען דיעזער קראנקהייט
א צונאמען געגעבען: „דיא ווייסע פלאגע“. זיא
האט זיכערליך צושטערט מעהר מענשליכע לע-
בענס, וויא אלע עפידעמיען צוזאמען. נאָך
מעהר זייא אלע אנדערע קראנקהייטען, בעפארט

ארגאניזמים בעזיצט געגען פערשיעדענע קראנק-
הייטען. ווען דער פאצילוס גרייפט אן דעם מענ-
שען, איז א פראגע, ווער וועט זיין דער זיעגער;
דער פאצילוס אדער דער מענש. אום צו האַפּען
א גוטע ווידערשטאנדס-קראפט, מוז דער מענש
צושרשט זיין אין א גוטען, געזונדען צושטאַנד;
ער דארף ניט זיין אויסגעמאטערט, אויסגעשוּנד-
גערט, אויסגעדאָרט. דער צענווס פון 1900 אין
דיא פּעראייניגטע שטאַטען גיט זעהר אינטער-
רעסאנטע ציפער, וועלכע איילוסטרירען די צווען
פונקט:

פון יעדע 100,000 בעפעלקערונג שטאַרבען
פון שווינדזוכט:

געפאָרענע אַמעריקאַנער — — — — — 181
פרעמדע — — — — — 244

פון וואנען קומט די צווער גרויסער אונטער-
שיעד? פון דעם וואָס דיא היער-געפאָרענע לע-
פען דורכשניטליך בעסער וועהרענד פרעמדע
נעבעך דארפן זיך מייסטענס פלאַגען, אום צו
מאַכען אַ לעבען. — : — :

מיר ווייסען יעצט דיא בעדינגונגען, אונטער
וועלכע דער טופערקע-פאצילוס קען זיך אָם
בעסטען ענטוויקלען. לאָמיר יעצט זעהען, אויף
וועלכען וועג דייסט ער זיך אריין אין דעם מענ-
שליכען קערפער.

דיא וועגן זיינען זעהר פערשיעדען. ער-
שטענס, קענען מיר איהם אריינקריגען מיט
דער לופט, וואָס מיר אטהמען, ווען די צווע לופט
ענטהאַלט אין זיך דיא פאצילען. צווייטענס,
קענען מיר איהם ארונטערשלינגען מיט דער
שפיין, ווען דיא שפיין איז דורכגעמישט מיט
דיא פאצילען.

ביז ניט לאַנג האָט מען געמיינט, אז עס
איז א גרויסע געפאָהר צו קריגען דיא שווינד-
זוכט פון שווינדזוכטיגע פיה, ווען מען געברויכט
זייער מילך און זייער פלייש. אָבער מיט צוויי
יאָהר צוריק איז דער בעריהמטער פראַפעסאר
קאָך, דער ענטדעקער פון טופערקעל פאצילוס,
ארויסגעטראָטען געגען די צווע מיינונג, און דיא
פראגע איז נאָך דערווילע ניט פערענטפערט.
יעדענפאלס איז דיא שטערבליכקייט דורך
שווינדזוכט פון קינדער, וואָס ווערען אויפגע-
האַדעוועט אויף קוה-מילך, אונגעהייער גרייב.
אין פארוואָס אלליין שטאַרבען פון די צווער אירזאכע
איבער 2000 קינדער יעהרליך. נאָטירליך, דענקט
מען אז דיא מילך מוז קומען פון שווינדזוכטיגע
קיה.

איבער 180 גראַד און דאָך האָט עס איהם גאָר
ניט געשטאָרט. אין גענעטהייל, דיא שטראַהלען
פון דער זונן זיינען טיידטליך פאר איהם. עט-
ליכע שטונדען זונען-ליכט מאַכען פון איהם אַ
סוף. ווען איהר ווייסט דאָס, וועט איהר שוין
פערשטעהען, ווארום דער פאצילוס זוכט זיך
אויס ארבייטער וואָהנונגען. דאָרט האָט ער גע-
נוג קעלט אין ווינטער און דארף אויך ניט מורא
האַבען פאר צופיעל זונען-ליכט.

אויף דער ענטוויקלונג פון דעם פאצילוס
האָט אויך א גרויסען איינפלוס דיא לופט: וואָס
פערשטימטער זיז איז, אַליין מעהר טשאַנסען
האָט דער פאצילוס; וואָס ריינער זיז איז, אַליין
מעהר שאַנסען האָבען מיר. אַ געלעהרטער האָט
אויסגערעכענט, וויא פיעל פאַמיליעס אין לאַנד-
דאָן האָבען איין צימער פאר זייער וואָהנונג,
וויא פיעל האָבען צו צוויי, צו דריי, צו פיער
און אזוי ווייטער, און וועפיעל שווינדזוכטיגע
ער האָט געפונען צווישען די צווע פאַמיליעס. דער
רעזולטאַט פון זיינע אונטערזוכונגען איז, אז
דיא צאָהל פון שווינדזוכטיגע פערמעהרט זיך אין
פערקעהרטער פראָפאָרציאָן צו דיא צאָהל פון
צימער, אין וועלכע אַ פאַמיליע וואָהנט. מיט
אנדערע ווערטער: וואָס וועניגער צימער אַ פאַ-
מיליע האָט פאר איהר וואָהנונג, אַליין מעהר
שאַנסען האָט זיז צו בעקומען שווינדזוכט. אין
שטעט, וואו מען וואָהנט געדיכטער, וואו דיא
לופט איז ניט אזוי ריין, וואו דיא זונן קוקט ניט
אריין אין יעדען ווינקעלע פון דער וואָהנונג,
פאַבריק, קראָם א. ז. וו. איז דיא שטערבליכ-
קייט דורך שווינדזוכט גרעסער וויא אין קליין
נע שטעטלעך און דערפער.

פון יעדע 100,000 בעפעלקערונג זיינען גע-
שטאַרבען פון שווינדזוכט אים יאָהר 1900:

אין דיא שטעט — — — — — 204
אין לאַנד (דערפער) — — — — — 134
דאָס ערקלערט אויך, ווארום מאַכע בע-
שעפטיגונגען שטעלען צו וועניגער אָפּפער פאר
שווינדזוכט, וויא אַנדערע. דיא ציענעל מאַכער,
צ. ב., וואָס זייער ארבייט איז מייסטענס אין
דער פרישער לופט, ליפערען דריי מאָל וועניגער
קאנדידאטען פאר שווינדזוכט, וויא דיא שריפט-
זעצער, בוכבינדער, הוטמאַכערס, א. ז. וו., וואָס
פערפריינגען גאנצע טעג אין פערשטימטע
שעפער.

אין דער בעטראכטונג פון דיא אורזאכען פון
שווינדזוכט מוזען מיר בעריהרען דעם פונקט
וועגען דיא ווידערשטאנדס-קראפט, וואָס יעדער

מוזען אויף אזא ווייזע געבויעט ווערען, אז דיא זונן און פרישע לופט זאלען דורכדרינגען יעדען ווינקעל. דיא ארבייטס צייט מוז פערקירצט ווערען, אום דיא ווידערשטאנדס קראפט פון דעם ארבייטער צו פערגרעסערען. צו דעמאלטען צוועק מוז קינדער ארבייט אָפגעשאפט ווערען, ווייל דאס פריהצייטיגע אריינטרעטען פון קינדער אין דיא פאבריקען פיהרט זיי מייסטענס צו א זיכערען טויט דורך שווינדזוכט.

דאס זעלבע איז אויך וועגען פרויען ארבייט. דיא שמערפליכקייט דורך שווינדזוכט אונטער פרויען, וואס זיינען בעשעפטיגט אין שעפער און פאבריקען איז פיעל גרעסער וויא אונטער מענער. פאלגענדע רעכנונג גיט אונז וועגען דעם דער יונייטעד סטייטס צענזוס פון 1900:

פון 1138 פערשטארבענע פרויען, וואס זיינען געווען בעשעפטיגט אין וועבערייען, זיינען 356 געשטארבען פון שווינדזוכט, דאס הייסט א ד ר י ט ע ל. דאס זעלבע געפינען מיר אויך טער דיא סטענאגראפיען: פון 248 פערשטארבענע זיינען 84 געווען אָפפער פון שווינדזוכט; אונטער סיגארמאכערייען (55 פון 163), אונטער בוכהאלטערייען (265 פון 788), אונטער דרעס-מייקערס (787 פון 2965), אונטער מעדען וואס זיינען בעשעפטיגט אין טעלעגראף און טעלע-פאן קאנטארען (31 פון 81).

אויב איך זאל אָנרופען אזא צושטאנד מיט דעם נאָמען שלאכטעריי, בין איך איבערצייגט, אז איך האָב געברויכט זעהר אַ מילדען אויס-דרוק.

קען דיא יעצטיגע געזעלשאפט, דיא קאפיר טאליסטישע, אָבשאפען אלע דיעזע צרות, וועלכע פיהרען צו שווינדזוכט? און ווען זיא זאל שוין קענען, בלייבט דיא פראגע, וועט זיא עס טהאן? ניין, זיא קען עס נישט און וועט עס נישט טהאן — אזוי מוז זיין דיא אנטווארט.

וואס טרייבט פרויען און קינדער אין דיא שלאכטחייזער, איך מוין אין דיא פאבריקען? פון פערגעניגען געהען זיי אהין געוויס נישט. דיא פיטערע נויט צווינגט זיי דערצו. געוועהנליך קריענט דער זאָרגענאנטער „פאמיליען-ערנעהרער“ נישט גענוג צו ערנעהרען זיין פאמיליע. וואס עס איז נישט געווען מעגליך מיט אַ וואָהר 50 צוריק, ווען דיא ארבייטסמיטעל זיינען נישט גערוען ענטוויקעלט וויא יעצט דורך מאשינען, ווען דיא מייסטע מלאכות האָבען געפאדערט פיעל איינפאכע מוסקעל־קראפט, וואס עס האָט אויסגעשלאָסען קינדער און פרויען ארבייט, איז יעצט

דרינגען אין דעם קערפער איז דורך דיא הויט, ווען זיא איז פערוואונדעט. עס זיינען בעקאנט מאַכע פֿעלע, ווען מען האָט אָנגעשטעקט קינדער מיט שווינדזוכט ביי א ברית מילה דורך דיא מציצה.

— : —

קען שווינדזוכט איבערגעגעבען ווערען ביריש? קענען שווינדזוכטיגע עלטערען איבערגעבען דיא מנהג צו זייערע קינדער, איידער דיא לעצטערע ווערען נאָך געבאָרען? דאס איז א פראגע, וועגען וועלכע דיא געלעהרטע האָבען פערשיעדענע מיינונגען. דיא מייסטע פון זיי קומען מעהר און מעהר צום שלום, אַז שווינדזוכט איז נישט אַ קראַנקהייט בירושה, זאָנדערען איין ערוואָרבענע. איי אָפער מיר זעהען דאָך, אז קינדער פון שווינדזוכטיגע עלטערען ווערען מייסטענס אליין קאנדידאטען פאר שווינדזוכט? ערקלערט זיך דאס דורך דעם, וואס זיי ווערען אויפגעפראכט אונטער דיעזעלבע פערדינגונגען, וויא זייערע עלטערען און האָבען דיא בעסטע געלעגענהייט זיך אָנצושטעקען מיט דער קראַנק-הייט פון דיא עלטערען. וואָלט מען אָפער דיא קינדער אוועקגענומען פון דיא קראַנקע עלטערען און זיי אויפגעהאָדעוועט אין געזונטערע פער-העלטניסע, איז קיין צווייפֿעל נישט, אז זיי וואָלטען עפענזאָ וועניג שאַנסען געהאט צו פֿער-קומען דיא שווינדזוכט, וויא קינדער פון פאָל-קאמיען געזונדע עלטערען.

— : —

מיר קענען יעצט דיא אורזאכען, מיר קענען דיא וועגען, אויף וועלכע דיא שווינדזוכט ווערט פערברייטעט. לאָמיר יעצט בעטראכטען דיא מיטעל, וויא אזוי דיא קראַנקהייט צו פערמיידען אָדער אין גאנצען אויסצוראטען.

דיעזע מיטעל זיינען פון צווייערליי נאטור: אָלגעמיינע און ספעציעלע.

דיא אָלגעמיינע מיטעל דארפען שטרעבען אָבצושאפען אלע אומשטענדען, וואס זיינען גינגסט פאר דיא פערברייטונג פון שווינדזוכט. אום דאס אויסצופיהרען, מוז דיא לאַגע פון דער ארבייטער קלאַסע פער-בעסערט ווערען. דער ארבייטער מוז פערדיענען גענוג צו זיין אין שטאנדע צו לעבען אין געזונדערע פערהעלטניסע. דיא פערפעסטע טעטענעמענטס, דיא הינטערגעסלאָך, וואו דיא זוננען־טראַהלען שעהמען זיך אפילו אַ בליק צו געבען, מוזען אונבעדינגט אָפגעשאפט ווערען. דיא וואַהנונגען, דיא שעפער און דיא פאבריקען

שפעטער, אין 1900, זיינען נור 204 געשטארבען פון דערזעלבער צאָהל.

דאָס ברעקעל געזעצעבונג, גינסטיג פאַר דיא ארבייטער, האָט אַלזאָ פון יעדע 100,000 פערזאָן פעהריט 61 פון שווינדזוכט. דאָס איז אַ קלאָרער פענווייז וואָס דיא ארבייטער וואָלטען געקענט אויפטהאָן, ווען זיי וואָלטען געהאָט דיא פאָליטישע מאַכט אין זייערע אייגענע הענד, אנשטאָט אויף דעם דומסטען אופן איי פערזענלעכען דיעזע מאַכט אין דיא הענד פון זייערע ביטערסטע שונאים — דיא קאפיטאַליסטען.

דאָס אַלעס איז גוט אין דער צוקונפט, וועט דער לעזער בעמערקען, וואָס טהוט מען אָבער יעצט, אום זיך און אונזערע נעהנטעסטע צו פעהריטען פון שווינדזוכט?

אן אַנטוואָרט אויף דיעזע פראגע וועלען מיר געפינען אין די ספּעציעלע מיטעל, וועלכע מען קען און מען מוז פראקטיצירען יעצט. וויא איך האָב שוין פריער בעמערקט, איז שווינדזוכט אַן אנשטעקענדע קראנקהייט, וואָס ווערט פערדוראכט פון אַ פאצילוס. דיעזער פאצילוס איז אזוי קליין, אז אין יעדען ברעקעל פון דיא שפייטעכץ, וואָס דער שווינדזוכטיגער הוסט אַרויס, געפינען זיך מיליאָנען פון דיעזער בעשעפעניש. זאָלאָנג דיא שפייטעכץ איז פייכט, איז נאָך קיין געפאָהר פעהאנדען אז דיא באַציילען זאָלען אריינקומען אין דער לופט. ווערט אָבער דיא שפייטעכץ אויסגעטריקענט און מען הייבט אָן צו קעהרען דעם 'צימער', ווערען דיא באציילען צוזאמען מיט דעם שטויב אריינגעשלעפט אין דער לופט, און דיא וואָס וואָהנען אין דיעזען צימער האָבען אַ גוטען שאַנס איינצוצוטהעמען זיי מיט דער לופט.

איהר האָט וואַהרשיינליך בעמערקט, אז מחנות פליענען זאָמלען זיך ארום שפייטעכץ און מאַכען פון דעם אַ גאנצען מאַכל. אויב זיי קרייט גען פון דעם דיא שווינדזוכט, ווייס איך נישט, און דאָס איז נישט וויכטיג. וויכטיג אָבער איז, אז מיט זייערע פיס פערשלעפען זיי אַ טהייל פון דיא שפייטעכץ און פערטראָגען עס אין אַנערע פלעצער. אויף אזא אַרט פערשפרייטען זיי דיא שווינדזוכט. דאָס איז ווידער נישט קיין טהעאָריע, זאָנדרען אַ טהאטזאכע. מען האָט אונטערזוכט פליענען פון אַ צימער, וואו אַ שווינדזוכטיגער פלעגט שפייטען גאנץ פריי ארום זיך, און אויך האָט מען אונטערזוכט פליענען

פארקעהרט: דיא מאַשין האָט אויף אזוי פיעל פערלייכטערט און פערלייכטערט דיא ארבייט, אז עס לוינט זיך נישט דעם קאפיטאַליסט, דעם אייגענטהומער פון דיא מאַשינען, צו בעשעפטיגן גענוי ערוואַקסענע מענער און צאָהלען זיי מעהר פאַר דיא ארבייט, וואָס אַ קינד אָדער מעדען קען מאַכען פאַר אַ העלפט אָדער אַ דריטעל פרייז. קען מען ערוואַרטען עטוואָס אַנדערעס, זאָלאָנג דיא יעצטיגע סיסטעם פון פרייוואַט אייגענטהום אויף מאַשינען מיט איהר שטענדיגער יאָגענעם נאָך פראַקטישען וועט נישט אָפגעשטאַפט ווערען?

אום צו לעבען אַ ווירדליכע געזונט דען לעבען, מוז דער ארבייטער בעקומען דען צולען פראָדוקט פון זיינע ארבייט, נישט אַ קליינעם טהייל דאָפון, וויא עס איז יעצט דער פאַל. דאָס איז אָבער מעגליך דאן, ווען אַלע אינדוסטריען, אנשטאָט צו געהערען אייגענעלעך פערזאָנען, וועלען זיין דאָס אייגענטהום פון דעם גאנצען פאָלק. דאן וועט אַ מענש בעטראכטעט ווערען אַלס אַ מענש, נישט אַלס אַ טהייל פון אַ מאַשין וויא יעצט. נור דאן וועט אַ מענשליכעם לעבען האָבען זיין פולען ווערט און וועט נישט זיין אזוי פיליג וויא יעצט.

אז נור אויף דיעזען וועג און נישט קיין אַנערע קען מען אויסראַטען דען גרעסטען פיינד פון מענשליכען געשלעכט — דיא שווינדזוכט; אז דאָס איז נישט פלוז אַ טהעאָריע, זאָנדרען אַ טהאטזאכע, פעוויזען דיא פאָלגענדע צייערען פון יוניטעד סטייטס צענזוכען פון 1890.

אין דיעזע צעהן יאָהר האָבען דיא ארבייטער, דורך דיא מאַכט פון זייערע אָרגאניזאציאָנען און אייניגקייט, געצוואונגען דיא סטייט־רעגיע דונגען צו לעבען זיי געוויסע פאָרשוידיגעזעצען מען האָט אויך אָנגעפאנגען אויפצופאסען אויף דיא סאַניטערע (געזונדהייטס) צושטענדע פון דיא שעפער און פאבריקען. דיא שטאַט־פערוואַל טונגען האָבען אָנגעפאנגען צו זאָגען אַלץ אַ רעסערע דעה, וויא צו בויען דיא טענעמענט־הייזער. אויך איז עס געלונגען דיא ארבייטער אין דיעזע צעהן יאָהר צו פערקירצען דיא אַרבייטס־צייט אין פיעלע בעשעפטיגונגען. און וואָס איז דער רעזולטאַט פון דאָס ביסעל געזעצגעבונג צו גינסטען פון דיא ארבייטער? דאָס ציירען אונז פאָלגענדע צייערען:

אין 1890 זיינען פון יעדע 100,000 מענשען 265 געשטארבען פון שווינדזוכט; צעהן יאָהר

גאנצען ריכטיג. א פערלאזענע שווינדזוכט איז טאקע אונקורירבאר, אבער שווינדזוכט איז אים פאנג איז פאלשטענדיג היילבאר. מער צווייגן שפיעלען דאביי דיא קלענסטע ראָלע. דיא הויפט ראָלע שפיעלען היינטיגע מיטעל. פרישע לופט טאג און נאכט, וואס מעהר זונען ליכט, גוטע, פרישע נאָהרונגס־מיטעל איז געניגענדיג קוואַליטעט און גאנץ אַפט — דאָס איז דיא בעסטע מעטהאָדע צו בעקעמפּפּען דיִע זע מגפה...

גוטע לופט דאָהפּט איהר גראדע ניט זוכען ערגעץ ווייט פון אייך און אייערע פריינדע, איהר קענט איהר האָבען נאָהענט צו אייך אין א פאסענדען דאָרה. דער קלימאט איז נאָטירליך זעהער וויכטיג, אָבער ער איז נאָך ניט אַלעס. מען מוז דערצו נאָך האָבען גוטע נאָהרונגס־מיטעל. מאַנכע פאַציענטען געבען אויס דאָס גאנצע געלד, וואָס זיי האָבען, אויף צו פאָהרען נאָך קאַלאָראַדאָ, וואו זיי קומען אום ניט זעל־טען איינפאַך פון הונגער... פיעל ראטהוואַמער איז צו געברויכען דאָס געלד אין א קאָנטריי ניט ווייט פון דער היים, פערוואַנדטע און פריינד און אויף גוטע נאָהרונגס־מיטעל.

—:—:—

צום שלום א פאָר ווערטער וועגען דיא סימ־פּטאַמען, וואָס ווייזען אָן אויף שווינדזוכט. לאַנג איידער דיא קראַנקהייט איז אין פֿיר־לער ענטוויקלונג, פערלירט מען דעם אַפּפּעטיט. דער מאָגען איז ניט אין אָרדנונג, דאָס עסען געהט ניט איין, קיין זאך שמעקט ניט — עס האָט קיין טעם ניט. דער פאַציענט ווערט אַפֿ־מאָגערט, ער פערלירט אין געוויכט. דער שלאָף ווערט אונרוהיג און אַפט אין גאנצען פערלאָרען. געהט אַוועק נאָך אַביסעל צייט, הייבט אָן דאָס האַרץ צו קלאַפּען עפּטערס, אייך דער פולס. אין דער ווייטערער ענטוויקלונג קומען פאָר עפּטערע ענדערונגען אין דער טעמפּעראַטור פון קערפּער: דאָס ווערט זיג העכער, וויא געוועהנט ליך, דאָס פאַלט זיג ניעדעריגער וויא דיא נאָר־מאַלע. דאָס בריינגט ארויס אין דעם קראַנקען א געפיהל פון פריערען. ענג מיט דעם איז צו־זאַמענגעפונדען דאָס אַפּטע שוויטצען, בעזאָג־דערס דיא נאכט־שוויטצען. צו דערזעלבער צייט קען שוין דער פאַציענט האָבען אן אַטאַקע פון פֿלעצליכען פלוטשטורץ, און דער כאַראַקטעריסטישער חוסטען פון שווינדזוכט ענטוויקעלט זיך. דר. מ. י. קאָניקאָווי.

באַסטאָן, מאַס.

פון א צימער פון געזונדע מענשען. אין דיא ערסטע האָט מען געפונען טובערקעל־באַצילען ניט נור אויף זייערע פיס, זאָנדערען אויך אין זייערע מאָנעכס, געדערם און עקסערעמענטען: אין דיא לעצטערע אָבער האָט מען קיין איינצעל־נען באַצילוס ניט געפונען.

דערפון וועט דער לעזער פערשטעהען, וויא וויכטיג עס איז צו צערשטערען דיא שפיעלעך פון א שווינדזוכטיגען. דאָס קען מען דערגרייכען אויף פערשיידענע וועגען. דער שווינדזוכטיגע מוז זיין שפיעלעך זאַמלען אין א ספעציעלע כלי, יעלכע זאָל זיין האַלב אַנגעפילט מיט וואַסער. אדער נאָך בעסער מיט קאַרבאָלאַט־אָסער. עטליכע מאָל אין טאָג מוז דיא כלי אויסגעלעערט יערען אין וואַסער־קלאָזעט און יעדעס מאָל אויסגעשווענקט ווערען מיט זוריעג וואַסער. אן אַנדער מיטעל בעשטעהט אין דעם, דאָס דער קראַנקער שפייט אין קליינע טיכלעך אָדער אין יאַפּאַנעזישע פאַפיער וואָס ווערט גלייך פער־ברענט. שווינדזוכטיגע מוזען אויך אין אכט נעהמען, דאָס ווען זיי חוסטען זאָלען זיי פער־שטעלען מיט עטוואָס זייער מויל, ווייל זייב־זוכטען פליהען ארויס קליינע שטיקלעך פון שפיעלעך אַנגעלאָדען מיט באַצילען. דער קראַנקער מוז האָבען און געברויכען זיין אייגענע עס־געצייג: טעלער, לעפּעל, גאפּעל, מעסער. ער זאָל אויך האָבען זיין אייגענעס בעט און וואו מעגליך א בעזונדערען צימער. ווען מען היט זיך אפֿ אויף אזא ווייזע, איז דיא געפאָהר זיך אַפֿ־צושטעקען פון שווינדזוכט זעהער קליין.

יעצט וועט דער לעזער פערשטעהען, ווארום מאַנכע פאָארד אָוו העלטס (סאַניטאַרע ביוראָס) רעכענען עס פאר א פערברעכען און לייגען ארויף א שטראָף פאר שפייט אין דיא קאָרס און אין עפּענטליכע פלעצער. צוליבע דיא זעלבע אור־זאכע פערלאַנגט מען אויך פון דאָקטורים צו לאָזען וויסען פון יעדען שווינדזוכטיגען, אום דיא מעגליכקייט צו האָבען אויסצרויכערען דיא יאָהונג, ווען דער שווינדזוכטיגער פערלאָזט איהר, און צו צערשטערען אויף אזא ווייזע דיא איבערגעפליעבענע באַצילען.

—:—:—

דאָס איז אַלעס צום נוצען פון אַנדערע. וואס זאָל אָבער דער קראַנקער אליין טהאָן, ווען ער קריעגט דיא שווינדזוכט? פריהער פאל אלץ זאָל ער ארויסשלאָגען פון קאָפּ דעם געדאַנק, אז שווינדזוכט איז אונגעהיילבאר. דיעזע מיינונג, וועלכע איז זעהער פערברייטעט, איז ניט אין

דער מילכיגער בית המדרש און דער בלינדער מגיד

1.

דער מילכיגער בית המדרש און זיינע פעלי הפתים.

צעהלט מען, האָט דעמאלט פיר אזא עקשנות געקראָגען אזוי „ארויסגעפיהרט“ פון א פאָר געזונדע „אונטערפיהרער“, אז ער איז טאָקי פאלד געלאָפֿען אין אַ צווייטען בית המדרש און האָט געבענטשט גומל מיט אמת'ער כונה...

פאר וואָס מע רופט דעם בית המדרש „מילכיגער“ איז דאָ חלוקי דעות: אייניגע זאָגען, אז פשוט דערפאר, ווייל זיינע פעלי הפתים טרייבן קען אומזיסט מילך פון גע'גנב'עטע בהמות, און אנדערע זאָגען, אז דיעזען נאָמען האָט ער גע-קראָגען דורך אַ צופאַל.

לכתחילה האָט ער זיך נאָר גערופֿען „דיא נייע שוהל“, נור פאלד וויא מען האָט איהם אויפגע-בויט, האָט זיך מעשה שטן געטראָפֿען אזא מין געשיכטע: אַ ישובניק איז פערפייגעפאָרען דיא נייע שוהל מיט אַ וואָגען מילך. עס איז געווען פארטאָג זומער-צייט. דער ישובניק האָט געכאָפט אַ געשמאָקען דרעמעל, און דער פערד איז זיך אליין געגאָנגען פאָוואַליע איבערן בעקאָנטען „סלאַד“ צום מאַרק. אז דער ישובניק האָט זיך אויפגעכאָפט, איז געווען גרויסער טאָג, און פאר דיא שוין פון דער העלער זון, האָט ער ניט געזעהען ארום זיך קיין כלים און קיין מילך... ער רייבט זיך דיא אויגען, קוקט דאָ דאָרט אין וואָגען — ליידיג, ניטאָ קיין כלים און ניטאָ קיין מילך!.. ווייל ער אָפּשטעלען דעם פערד, כאָפט ער זיך, אז קיין פערד איז אויך ניטאָ. מאַכט ער מסתמא אַ גע-וואַלד, לויפֿען זיך צונויף מענשען. דערצעהלט ער זיין אונגליק, לאָכען זיי. זיי לאָכען און ער וויינט. קריגען אויף איהם דיא מענשען רחמנות



העאָן קאַפּרין.

ער מילכיגער בית המדרש? האָט אַ גרויסען שם אין וויטעבסק. ער געפינט זיך אין דעם טהייל פון שטאָרט, וואו עס וואוי-נען אלע בעוואוסטע און אונבעוואוסטע אידישע גנבים. דיא פעלי הפתים

פון דעם מילכיגען בית המדרש זיינען אלע פון אזא סארט אידען. אויף זייער געלד איז ער אויפגעבויעט געוואָרען, אויף זייערע נדבות און תפילות האָלט ער זיך אויף... דאָרט קלייבען זיי זיך צונויף, דאָרט ריינען זיי ארום זייערע „גע-שעפטען“, פערקויפֿען און קויפֿען זייער געלאָטכענ-טע סחורה און ריינען אָפּ וועגען פרישע „ארפייט“. דאָרט טראכטען זיי ארום נייע גנבות און דאָרט בעטען זיי ביי גאָט מחילה פיר דיא אלטע גנבות...

אזוי אַ איד, אַ יאָלדאָ-ווער, ניט קיין „פאָד-מאן“, געהערט ניט צו דעם בית המדרש... מע דערצעהלט, אז דיא ערשטע צייט, פאלד וויא ער איז אויפגעבויעט געוואָרען, האָבען אייניגע יאָלדאָוע אידען פרובירט קומען אהין דאווענען, אָבער זיי האָבען דאָרט געכאָפט אַ מיאוס'ן פסק; איידער זיי האָבען זיך נאָך געשטעלט דאווענען, איז שוין זייער טלית ותפילין געוואָרען העט — העט! און איינער פון דיא יאָלדאָוע אידען וואָס האָט זיך דעמאלט איינגע'קעשנט, אז דער טלית ותפילין זאָל דוקא ווערען, אז ניט וועט ער ממש „אויסקראָניען“ דיא פעלי-הפתים פון דעם מילכיגען בית המדרש, דער-



מען נאכדעם איהם אומקערען; דען דיא פעלי-
הבתים פון מילכיגען בית המדרש האלטען תמיד
ווארט, זיי זיינען אויך מענשען מיט מאראל און
יושר, און מיט זיי אפגעמאכט הייסט אפגע-
מאכט!....

מיט זיי קען מען מאכען פערשידענע
מסחרים. למשל: עס טרעפט זיך אמאל, אז אין
אנאנדער בית המדרש ברעכט אויס צווישען
שעהנע פעלי הבתים א מחלוקה, ביי וועלכער
מען מוז איינשמעלען דיא זייטען און דיא באקען.
פערשטעט זיך, אז א שעהנער פעלי הבית
וועט זיך, חלילה, ניט קריכען שלאגען, איבער-
הויפט, ווען ער ווייס זיכער, אז יענער צד איז
שטארקער און אז ער וועט קריענען צובראכען
דיא ביינער. היינט וואו קריענט מען דיא ריכ-
טיגע ידים צו רעכענען זיך מיט יענעם צד?...
פערשטעט זיך, אז אין מילכיגען בית המדרש.
פאר עטליכע רובעל וועלען דיא „מילכיגע“ זיך
מיט יעדען רעכנען, און רעכנען זיך אויפ'ן ריכ-
טיגען אופן!.. עס זיינען דא שעהנע פעלי הבתים
אין וויטעבסק, וואס האבען, מחילה, פערזוכט
א ריכטיגען טרעמפענץ פון א מילכיגען און זיי
זאגען אלע בפירוש, אז אזעלכע ידים וויא דיא
מילכיגע האבען, האט אפילו עשיר, להבדיל,
אויך ניט!..

אויף אלע עסקים זיינען זיי פעהיג, דיא
מילכיגע, קיין זאך שרעקט זיי ניט אפ. אין
טורמע פיהלען זיי זיך אזוי בעקוועם, וויא אין
בית המדרש און אין בית המדרש, וויא אין דער
היים!....

פיר דיא פאליציי איז דער מילכיגער בית
המדרש א מין באנק, להבדיל: ווען זיא איז זיך
נור מיישב, קומט זיא אהין און „ציחת“ געלד!..
אין אנדערע ענינים פיהרט זיך אויף דער
מילכיגער בית המדרש גאנץ שעהנדיגעשלאך,
גראד וויא אין דיא בתי מדרשים פון דיא אמת
שעהנע פעלי הבתים. זיי „קעמפען“ דארט
אויך פיר פעטע עליות, אין שמחת תורה טאג
צען דארט אויך שיכורים און שלאגען זיך אויך
פיר הקפות, פונקט וויא אין דיא בתי מדרשים
פון דיא שעהנע פעלי הבתים!..

א חזן האבען זיי לייעב צו הערען א גוטע.
אבער זיי האבען זעהר פיינט צו הערען דיא
דרשות פון א מגיד. „זאלען דיא מגידים“ זאגען
דיא „מילכיגע“, „קראצען דיא פיאטעס אנדערע
מיט זייערע יוצרות, אבער ניט אונז!...“

מע דערזעהלט, אז איינמאל נור, פאלד וויא
דער מילכיגער בית המדרש איז אויפגעבויט

און זאגען איהם, אז ער וועט מנדב זיין עטליכע
ר"ט אויף דיא נייע שוהל, וועט ער חוץ א מצוה
קריענען זיין מילך און זיין פערד צוריק. כך הוה:
ער האט אפגעשטעקט עטליכע ר"ט און דיא
מענשען האבען איהם געפראכט אויפ'ן שוהל-
הויף און פון דארטען גלייך אין שוהל. דארטען
הינטער'ן עמוד, זיינען געשטאנען זיינע כלים
מיט מילך... אז ער איז ארויס צוריק פון שוהל
אויפ'ן הויף האט ער דערהערט הינטער זיך א
הירושען פון א פערד, ער האט זיך אומגעקוקט:
ערישט, טאטעלעך, זיין פערד!..

וויא קומט דער פערד דא? איז ער אויך
געווען בעהאלטען אין שוהל? — האט זיך דער
ישוב'ניק גע'הירושט.

דיא מענשען האבען איהם געראטהען, ער
זאל בעסער ניט פרעגען קיין איבריגע קשיות,
אז ניט וועלען זיי איהם געבען אזא ענטפער,
פון וועלכען עס וועט איהם ניט גוט ווערען...
אויפ'ן מארק אבער האט דער ישוב'ניק דער-
זעהט זיין הירוש צו אנדערע אידען און דיעזע
נאך צו אנדעהן, און פון דיעזער צייט אן האט
דיא נייע שוהל געקראנען דעם נאמען „דער
מילכיגער בית המדרש“...
אז א פענגב'טער פעלי הבית וויל האבען

צוריק זיין אוועקגעגנב'טע גוטס, מוז ער. קומען
אין מילכיגען בית המדרש און דוקא ניט מיט
פאליציי און ניט מיט רונזה. ער מוז זיך זעהען
מיט איינעם פון דיא פני פון מילכיגען בית
המדרש, צו מיט דעם גבאי, צו מיט דעם מורה
דרך, צו מיט דעם קאזנאטשיי. ביי א קלענערע
גנבה מעג ער אפילו אונטערהאנדלען מיט דעם
שמיט אויך, ער מוז אבער ניט ריידען, וויא אן
עזרת פנים, אדער וויא אן עהרליכער מענש רעדט
צו א גנב, נור וויא א סוחר מוז ער ריידען, וויא
א סוחר, וואס קומט צו א צווייטען געשעפטסמאן
ווענען א געוויסען מסחר, צו גאר וויא איינער,
וואס קומט בעטען ביי א גוטען מענשען א טובה...
ווארים דיא פעלי הבתים פון מילכיגען בית המדרש
האבען אויך זייערע „זאקאנעס“, זייערע דינים
און אויך זייער האנער, זייער „איך“. און אל פי
זייערע דינים קומט אויס, אז דאס איז דיינע, אזוי
לאנג וויא איך האב דאס ניט פארזאפעט; האב
איך דאס אבער פארזאפעט, איז דאס מיינע...
דערפער, אז איינער וויל האבען צוריק, וואס איז
פריהער געווען זיינע און איצטער מיינע מוז ער
מיר בעזאהלען פיר מיינע... פערשטעט זיך,
אז בעזאהלט מוז ווערען אפריהער, דערפאר
אבער קען יענער זיין זיכער, אז דיא גנבה וועט

א זון, א שוואכניקען, בלאסיקען יונגערמאן טשיק, מיט א שווארצע שיטערע בערדעל, יעל-כע ער פלעגט שטענדיג טשיפלען מיט דיא לאנגע דארע פינגער. „פכע“ ופלעגען איהם דיא מיל-כיגע רופען, ווייל זיינענדיג דער בעל שחרית און דער בעל קריאה אין מילכיגען בית המדרש, פלעגט ער יעדעס מאָל, איידער ער האָט גע-דארפט אָנהויבען צו „ליינענען“, זיך גוט אויב-כראקען און הערביי פלעגט ער ארויסלאָזען צווישען דיא ליפּען אועלכע טענען, וואָס האָ-בען געקלונגען, וויא „פכע, פכע...“ ער איז גע-ווען דער איינציגער „וואָלד“ אין מילכיגען בית המדרש, און שלמה בוטין האָט זיך שטארק גע'יחוס'ט מיט איהם. דיא דריטע טאָכטער איז געשטאנען נאָך אין שידוכים און ער האָט פיר איהר געזוכט נאָך אַן עדעלערען יונגען מאַן. וויא פענצע פכע איז געווען...

דער מורה דרך אין מילכיגען בית המדרש איז געווען אַרע טשיכיקער, א איד, א פערד-הענדלער, וועלכער איז אין פערלויף פון צוואנציג יאָהר צעהן יאָהר אָפּגעווען אַ סטאַראַסטע ביי דיא אַרעסטאַנטען אין טורקע אזוי היימיש איז ער דאָרט געווען... ער איז געווען אַ הויכער, לאַנגער איד מיט שמאַלע פלייצעס, מיט אַ לאַנג-גען בלייבען געשטופעלטען פנים, מיט אַ גרוי-ער שפיטציגער פערדעל און מיט קליינע שטעכער-דיגע אויגלאד. גאנץ אָפט פלעגט ער קומען שבת אין בית המדרש זשיכור וויא לומ. דאָן פלעגט ער ארומגעהען איבער'ן בית המדרש מיט'ן טלית איבער'ן קאָפּ, פלעגט מאַכען מיט זיינע לאַנגע הענד צום עולם און פלעגט שרייען: „דאווענט, גנבים, דאווענט, א ריח אין אייער האַרצען אריין...“ ווען ער איז געווען גוט שיכור, פלעגט ער קריכען זיך קושען צו שלמה בוטין און פלעגט איהם רופען צו זיך אויף ברכה. אדער ער פלעגט זיך צווייגען אויפ'ן קול, פלעגט זיך קלאפען מיט אַלע כוחות אין ברוסט און פלעגט שרייען: „ווער זאָגט דאָס, אז איך בין ניט קיין פינגער מענש, האָ? איך בין אַרע טשיכיקער, א איד, אַ איד, ניט קיין גויל... אליין גנב'ע איך קיין מאָל ניט, נור איך האַנדעל ביליגע פערד... קומט מיר עפעס דערפאר?... פאר וואָס בין איך ניט קיין פינגער מאַן, האָ?...“

דער עולם ארום איהם פלעגט נעהמען לאַכען, דאָן פלעגט ער זיך צוקאַלען: „וואָס לאַכט איהר? — פלעגט ער נעהמען שרייען — „איהר זייט שעהנערע מענשען פון מיר?... דאווענט, גנבים, דאווענט, א ריח אין אייער האַרץ אריין...“

געוואָרען, האָט אַ מגיד אַהין פערפלאַנדזשעט. ער איז ארויף אויף דער בימה האָט אנגע-טהאָן זיין טלית, אויסגעטהאָן זיין היטעל און איז געבליבען אין יארמולקע, דאָן האָט ער גענומען זאָגען. זיין ענן איז געווען דיא עשרת הדברות. נור וויא ער איז געקומען צום „לא תגנוב“, האָט ער זיך געכאַפט, אַז דער טלית איז אויף איהם ניטאָ. ער האָט געוואָלט אַנטהאָן דיא היר טעל און מאַכען אַ ויכרח, איז דיא היטעל ניטאָ; האָט ער געוואָלט אַנטלויפּען אין יארמאלקע, כאַפט ער זיך, אַז דיא יארמאלקע איז אויף ניטאָ. איז דער מגיד געפאַלען אויף אַן איינפאַל, ער האָט גענומען שרייען: „תגנוב, תגנוב... דו זאָלסט יע גנב'ענען!“ מיינענדיג דערמיט צו געפעלען דיא בעלי הפתים פון מילכיגען בית המדרש און ארויסראַטעווען זיין טלית, היטעל און יארמול-קע. וויא נור ער האָט עס ארויסגעשריען, איז געוואָרען גלייך ארום איהם אַ ליאָרם און איי-נער פון דיא מילכיגע האָט אַ געשריי געטהאָן: „גייעט איהם מלכות, דעם מגיד!“ און טאַקי תוך כדי דיבור האָבען איהם אָנגעכאַפט אַ צעהנדליג הענד און מען האָט איהם אַרונטערגעשלעפט פון ביחמע. „שטייטש, אידען פארוואָס?“ האָט אויס-געשריען דער צוטומעלטער מגיד. און אַרע טשיר-ביקער, דער מורה דרך פון מילכיגען בית המדרש, האָט איהם אזוי געענטפערט: „מילא, אז איהר זאָגט „לא תגנוב“ האָט איהר גלאַט ניט געטראָ-פען דעם אָרם... אָפּער אז איהר זאָגט „תגנוב“, פרעג איך אייך: זיינען מיר נאָך קליינע גנבים? איהר ווילט, אז מיר זאָלען נאָך ווערען גרעסערע גנבים?... ניט איהם דערפאר מלכות, אזא מגיד!“ און פון יענע מלכות אָן היטען זיך דיא מגידים פון מילכיגען בית המדרש...

2.

דיא טשינאָוויקעס פון מילכיגען בית המדרש.

דער גפאי פון דעם מילכיגען בית המדרש איז שלמה בוטין, אַ דיקער שטאַרקער איד מיט אַ רויטען פנים, מיט אַ ברויטער רויטער באָרד, אַ יאָהר פונפציג אַלט. דיעזער שלמה האָט שוין אַ יאָהר צעהן אויפגעגעבען אליין דיא „מלאכה“, איצטער קויפט ער נור אויף ביי אַנדערע „סחורה“. ער איז אַ רייכער איד, האָט עטליכע הייזער און דריי טעכטער. איין טאָכטער, דיא עלטסטע, האָט זיך גע'שמד'ט און האָט חתונה געהאַט מיט אַ גויעשען טבח. דיא צווייטע האָט ער אויסגעגעבען פיר פענצע פכע, אַ מלמד'ס

דיגען אויזען און פלעגט נעהמען דערצעהן
„אקציעס“ פון זיין לעבען.

„אט איהר מיינט דאך, אז איהר זינט
בריה'קעס — פלעגט ער אנהויבען צו דערצעהלען
מיט א שטילען געהיימען קול — און איך זאג
אויך, אז איהר, אייער גאנצע קאפערע, זינט
שנעקעס: איהר טויגט אלע אויף צעהן טיכאטיש
כפרות — יע!... (דערביי פלעגט ער ביטער א
ווייניג טאקען מיט זיין איינציגער אויגעל און
פלעגט צוקנאקען מיט'ן צונג מעשה וואוילער
יונג) אהא, לאידאקעס, איך, נאפרימער, בין
שיון צו אכצעהן יאהר געקראכען אין אזא פייער,
אהא! אט איהר אלע — פלעגט ער זיך פליצם
ייענדען מיט היטץ צו דיא ארומיגע וונגוואר —
אט דוא דאקט, מיט דעם אפגעריסענעם אייער,
צו דוא דאקט, מיט דיא „פאגאדען“ אונטער דיא
אויגען! אט איהר האלט זיך דאך פיר גאנצע
קנאקערס, פיר גאנצע יא טעפיע דאמניסעס:
וואלט איהר אויך געקראכען צום איספראווינק,
צו איהם אליין אין שטאָל? עהע, א מכה!... און
איך בין טאקע געקראכען און א ווראנעס זשע
רעבען, אן אדלער, פיער יאהר אלט געווען,
איינציגטאכטע פון זיין שטאָל און דוא, וואס
קא פלאגאדאדע, גאספאדן איספראווינק, איך
פייע אויף דיין טאטען... אנו כאפ דארטען גע-
צעלען... האידא, כאפ דעם יוניד אין פעלד,
כע, כע, כע!...“

ביי דיא לעצטע ווערטער איז ער שוין געווען
בענייסטערט. חברה פלעגט זיך צוהערען צו
איהם מיט גרויס התפעלות, געשמאקעט מיט
דיא ליפען, געקראצט דיא פאטילניצעס און צו
געשאקעלט מיט דיא קעפ. דער יונגערמאן מיט
דעם אפגעריסענעם אויער, פרוך'קע ממזר, א
געזונטער יונג מיט ברייטע פיינער, מיט א
ראפען פנים און מיט רויטע האר, פלעגט אויפ-
שפרינגען מיט התלהבות און א קלאפ טהאן
געטצעלען איבער'ן פלייצע אזוי, אז יענער פלעגט
זיך צאנויפדייען ווי א פייגעל, פלעגט ער ארויס-
שרייען מיט א הייזעריגען קול: — שטאפאש, א
מאל זיינען געווען מענטשען, ער!

און אום שטארקער ארויסצוצייגען זיין טיער
פען רעספעקט צו דיא אמאליגע מענטשען, פלעגט
ער דערביי מאכען פוקל רם א כפול שמונה'דיגען
רוסישען מי שפרך...

דער קאונאטישוי אין מילכיגען בית המדרש
איז געווען ישראל'קע קאטור, א שווארצער איד
מיט א לאנגער ברייטער שווארצער באָרד, מיט
גרויסע שווארצע איינגעקאממעטע אייגען, מיט
א רונדען בייכעל און מיט קורצע דיקע פיסלאך.
אין גאנצן האָט ער זיך געוויגעט אויף דיא פיס,
וויא א פעטע גאנז. ער האָט זעלמען ווען גערעדט,
און זיך תמיד געזעסען אויף זיין אָרט, אין מזרח,
אויף דעם צווייטען פלאטץ פון ארון קדוש, אין
מיטען צווישען שלמה בומן און אַרע טשייכער,
און האָט זיך געלעט דיא באָרד מיט א וואַזשנער
מינע. ער איז געווען דער טאָן-געבער אין מיל-
כיגען בית המדרש. א חזן צו ימים נוראים האָט
איהם געדארפט געפעלען ווערען, דאן איז ער
געפעלען געווען אלע מילכיגע. דיא שיישית, דיא
שלישית און דיא מפתרים פלעגט ער אויך איי-
טהיילען צווישען דיא מילכיגע, און וואָס ער
האָט געזאגט, איז געווען הייליג ביי דער
חברה.

איבערהויפט האָבען איהם דיא מילכיגע פער-
וואונדערט און פערנעטערט דאָרום, ווייל, האָט
דלענדיג זיין גאנץ לעבען מיט גע'גנב'טע פערד,
האָט ער זיך נור דריי מאל פארצאפעט אין
טורמע...

דער שמש אין מילכיגען בית המדרש איז
געווען געטצעלע קראליק, א האָרער, פלינקער
אידעל, א יאהר זעכציג אַלט, א פלינדער אויף
אייין אויג, מיט א צייכען פון א לאנגען שניט
אויף דער רעכטער פאק, מיט א קליינער שפיר
טציגער גרויער פערדעל און מיט א רויטען
שמאָלען פיינדעל מיט צוויי לעכער פון פיינע
זייטען אויף דעם פלאטץ, וואו א מאל איז ביי
איהם געזעסען א נאָז...

סיי ווינטער און סיי זומער איז געטצעלע קראד-
ליק ארומגעגאנגען אין א קורצען, דיקען וואטאד
ווען קאפּטאן, פון אונטער וועלכען עס האָבען
ארויסגעקוקט דיא געלע פרעגעס פון אן ארבע
כנפות מיט דיקע געלע ציצית, און אין ווייסע
הייזענדיגע הדימונים.

דיזער געטצעלע איז געווען א „מיוחב“
אין מילכיגען בית המדרש, קיינער פון זיינע בעלי
פתים האָט אזוי פיעל ניט דורכגעמאכט אין לע-
בען, וויעפיעל ער, געטצעלע... א מאל, אז ער
איז געווען גוט אויפגעלייגט, איבערהויפט וויי-
טער צייט, ווען מען פלעגט א מאל אריינגעהמען
נאך מעריב א „האָלפּען שטאָף“ מיט א געזעלע
צו פערביסען אין בית המדרש, פלעגט ער זיך
אוועקזעצן צווישען חברה ארום דעם פרענענ-

זאג אליין, הא? אן אויג, א נאז, א האלבע פאק האב איך אָנגעוואָרען ביי דער ארבייט, און אויפ'ן סוף — ווער איז גבאי? א תלמיד מיינער, א בורדיוק, שלמה בוטין און וואָס בין איך? א שמיש, צו אַלדע שווארץ יאָהר, א שמש!..

אז ער איז אָבער ניט געווען וויכור, האָט ער זיך פאר דיא הויפטפיהרער אין מילכיגען בית המדרש געבויגען און דרייען, האָט זיך צו זיי אונטערגע'הנפ'עט און איז פֿערייט געווען צו קריכען פאר זיי אין פייער און אין וואסער.

אָט אונטער דיא פיהערשאפט פון שלמה בוטין, אַרע טשיכיקער, ישראל'ע קאטאָד און דעם שמש געטצעלע קראָליק האָט זיך יאָהרען און יאָהרען לאנג געפיהרט דער מילכיגער בית המדרש אויף דעם שעהנסטען אופן, און קיין אונגעוואוינליכע זאך האָט דאָרט ניט געטראָפֿען, ביז יענעם שבת...

3.

דיא מהומה אין מילכיגען בית המדרש.

אין יענעם שבת האָט אין מילכיגען בית המדרש געטראָפֿען ווירקליך עטוואָס אזוינס, וואָס ווען דיא גאנצע פאָליציי פון דער שטאָדט וויטעפסק וואָלט איהם פלוצים בעפאלען, וואָלט זיא אזוי ניט צוטומעלט, אזוי ניט איבערגעשראָ קען דיא מילכיגע וויא דאָס, וואָס האָט דאָרט געטראָפֿען.

און געטראָפֿען האָט אַ קלייניגקייט: אַ מגיד האָט גע'דרשנט אין מילכיגען בית המדרש! פֿער שטעהט זיך, אז ער איז געווען ניט קיין יאָט אַ מגיד, ווען דיא מילכיגע האָבען איהם געקענט איינלאָדען צו זיך דרשה'נען. דער בערוהמטער בלינדער מגיד איז עס געווען, דער זעלבער וואונדערפארער רעדנער, מיט וועמענס פייערדיג געדרשות עס האָט געקאכט גאנץ וויטעפסק. פון דיעזען מגיד זיינען דיא וויטעפסקער אידען נתפעול געוואָרען נאָך מעהר וויא פון דעם בעס'טען, האַרציגסטען בעל תפילה. פון אַלע עקען שטאָדט איז מען געלאָפֿען הערען זיינע ברענענדיגע דרשות: מענער, ווייבער און קינדער, אַלע און יונגע, אפילו היינטוועלטליגע. דיא פיהרער פון מילכיגען בית המדרש האָבען מקנא געווען די אנדערע בתי מדרשים און האָבען בעשלאָסען, אז אזא צאצאָע אַ מגיד ווילען זיי ביי זיך אויף האָבען. „וויא פאלד אז עס קאכט אזוי מיט איהם, מוז ער דאָך עפעס טאָקי זיין אַ שעהנע כלי“ — האָבען זיי צווישען זיך גערעדט — „און וויא-

נאָך מעהר פייער דערזעהלען וועגען זיינע אַמאָליגע „אַקציעס“. חברה איז איבערהויפט נתפעל געוואָרען פון איינע פון דיעזע „אַקציעס“: וויא אזוי געטצעלע האָט אַ מאָל בע'גנב'עט אַ ציגור נער, אַ ציגינער בע'גנב'ענען אַהאַל! — דערצו מוז מען סידען אליין זיין אַ מכשע, צו אַ „ניט גוטער“!...

ענדיגען פלעגט געטצעלע זיינע „אַקציעס“ ביי דעם פערטען „האַלבען שטאָף“. דאָן פלעגט ער שוין ניט זיצען, נור שטעהען און שאַקלען זיך אויף דיא פיס און מאַכען מיט דיא ליפֿען און ריידען ניט צו דיא חברה, נור צו זיך אליין. ער האָט דאָן געשאַלטען דעם גבאי, דעם מורה דרך, דעם קאָנאָטשוי און אַלע זיינע בעלי בתים. און אויפ'ן סוף פלעגט ער אריינכאַפֿען ביידע הענד אין מויל, פלעגט זיי בייסען מיט אַ יאָמער, פלעגט טאַפֿשען מיט דיא פיס און שרייען:

— וואו איז דער יושר?.. איך בין געווען אזא יונג מיט ביינער, האָב פערלאָרען אַן אויג ביי דער „ארבייט“, אַ נאָז פערלאָרען, אַ פאָק פערצרה'ט — איך, וואָס איך האָב גאָר געדארפט זיין גבאי אין דעם בית המדרש, בין איך גאָר אַ שמש! און ווער איז גבאי? שלמה בוטין! און ווער איז מורה דרך? אַרע טשיכיקער! און ווער איז שלישי? ווידער שלמה בוטין! און ווער קריעגט דיא תוכחה? איך — געטצעלע קראָליק!.. וואו איז דער יושר? שלמה בוטין האָט הייזער, האָט כבוד. פארוואָס? ער איז עפעס אַ רב? ער איז דאָך מיינ תלמיד, אַ ריח און זיין נשמה אריין! האָט ער דאָך געדארפט זיין דער שמש און איך דער גבאי. האָב איך דאָך געדארפט האָר בען דיא הייזער און ער זאָל וואוינען דאָ אין בית המדרש? וואו איז דער יושר? אַ כאָלעריע אויף אייך!.. דער יושר איז וואו?.. הא? — פלעגט ער זיך אַ קעהר טהאָן צו דער חברה..

אין אזא צייט וואָלט ער זיך אָדער געשלאָגען אָדער געקושט. ווען חברה פלעגט פון איהם אַ לאָך טהאָן, פלעגט ער כאָפֿען אַ שטיק האָלי, וואָס נור עס פלעגט זיך איהם מאַכען אונטער'ן האַנד, און פלעגט זיך ווארפען אויף איהר מיט אַ געשריי: „ארויס, ארויס, גנבים, דאָ איז ניטאָ וואָס צו גנב'נען, ארויס!“.. אָבער, ווען דיא חברה פלעגט איהם געבען גערעכט, אז טאָקי נור ער האָט געדארפט זיין גבאי אין מילכיגען בית המדרש, פלעגט ער ווערען ווייך, וויא אַ קינד, פלעגט קריכען צו אַלעמען זיך קושען און פלעגט טענה'ן כליפֿענדיג: „אָט דוא ביזט דאָך עפעס אויף ניט אַבי אַ יאָט. בין איך ניט גערעכט,

געטצעלען, וועלכער האָט געשריען: „וואו איז דער תלית?“ דאָן האָט ער גלאָט גענומען שטויב סען איינעם אויפ'ן אנדערען און עס איז געוואָרן דען פריילאך, ליחודים'דיג...

אומזיסט האָט שלמה בוטץ געקלאַפט אין עמוד און געשריען: „שא, וואָס איז דאָ? אַ יאָרד, האָ?״ אומזיסט האָט זיין איידים פענצע פכע, שציפּלענדיג זיין בערדעל און כאַרקענדיג, געשריען אויף דער העכסטער קאָטאָווע פון זיין אָרט לעבען ארון קודש: „פכע, מוכח! פכע, אַ שאַנדעל!״ אפילו אז דער לאַנגער אָרע טשיכוקער איז אַרויף אויף דער ביהמע און גענומען מאַכען מיט זיינע לאַנגע הענד צום עולם און זייערע: „וואָס האָט איהר זיך היינט צווישעט וויא דיא חזרים, אַ ריח אין אייער האַרצען אַריין! וואָס איז היינט תשעה באב, וואָס איהר האָט זיך אזוי צווישעט? שטילער, גנבים, אַ רוח אין אייער האַרצען אַריין! —״ איז אויך ניט שטילער געוואָרען. דער עולם האָט זיך ערשט פּערוהיגט, ווען דער לעפלינג פון דיא מילכיגע ישראל'יק קאָטוד האָט זיך בעוועזען אויף דער ביהמע. ער האָט וואַזשנע אַ גלעט געטהאָן דיא ברייטע שוואַרצע פאַרד און קוקענדיג פאַר זיך מיט זיינע גרויסע אויסגעקאָממעטע אַקסענע-אויגען, האָט ער געזאָגט מיט זיין גראָפען הייערדיגען קול: — „חברה, היינט דאַרפט איהר זיין מענשען... מיר האָפען היינט אַ מגיד, אזא מגיד, פּערישטעהט איהר מיד, וואָס מען רופט אַ מגיד, ניט אַפי אַ יאָט!... עס וועלען אודאי קומען איהם הערען מענשען פון אנדערע שוהלען, איז מיין עצה, אז איהר זאָלט זיך האַלטען, וויא מענשען. זאָלען לייט זעהען, אז אונזער בית המדרש דאַרף ביי זיך ניט אַראָפּפאלען געגען אנדערע.“

נאָך זיינע ווערטער איז ביים גאנצען עולם געבליעבען, אז היינט זאָל מען קומען הערען דעם מגיד און מען זאָל זיך האַלטען, „וויא מען שען“...

און דאָן האָט דאָס געטראָפען, וואָס האָט אזוי צוטומעלט און צומישט דיא מילכיגע...

לעאָן קאַפּרין.

ישיבוס פּאַלמט.

פאַלד אז ער איז אַ שעהנע כלי, איז דאָך אודאי זיין פלאַטין אין מילכיגען בית המדרש.

געזאָגט און געטהאָן. שלמה בוטץ און ישראל'קע קאָטוד האָבען איהם איינגעלאָרען אין נאמען פון אלע מילכיגע, דאָס איז געווען אַ פאַר שבתים פאַר ימים נוראים.

נאָך „לייענען“ האָט דער שמש געטצעלע קראָליק אָנגעקלאַפט אין טיש אויף דער ביהמע און האָט אנגעהויבען בזה הלשון: „שא, שטילער... דער גפאי האָט מיר געהייסען אויסרופען, אז היינט נאָך וואַרעמעס, דריי דעם זייגער, וועט דאָ זאָגען אַ מגיד, און דער עולם איז געבעטען צו זיין מענשען און ניט צו מאַכען קיינע הינד טישע שטוקעס, וואָרום דער גפאי זאָגט, אז עס איז ניט שעהן. מען זאָל פון איהם ניט אַראָפּ שילעפען דעם תלית און קיין אנדערע זאָכען, וואָרום קיין הינטישע שטוקעס זאָל מען ניט מאַכען.“.....

פון אונטען איז געפליגען אַ צונויפגעדרעהטער האַנדטוד און האָט געטצעלען געטראָפען אין פנים. דאָס האָט אָפּגעהאַקט זיין דרישה. ער איז אָפּגעשפרונגען אַן אַ זייט און האָט צומישט גענומען קוקען אַרום זיך אויף דעם עולם, וואָס איז געשטאַנען אַרום ביהמע.

און דער עולם האָט געלאַכט און געפילדערט. געטצעלע איז געקומען צו זיך און גענומען שרייבן ען: „וואַרפען זאָל אייך דיא קדחת, ממורים, גנבים, וואָס וואַרפט איהר מיר? וואָס בין איך שולדיג?“

אַ האַנד האָט זיך אויסגעצויגען פון אונטען צווישען דיא געטאָקטע פלעקלאַך פון דער ביהמ, האָט אָנגעכאַפט זיין תלית פון היינטען און איידער געטצעלע האָט נאָך צייט געהאַט אַ קעהר צו טהאָן זיך, איז דיא האַנד מיט'ן תלית פּעריטוואונדען צווישען דיא פלעקלאַך...

„מיין תלית, גנבים!“—האָט געטצעלע אַ געשריי געטהאָן און איז אַראָפּגעקלאַפען פון דער ביהמע זוכען זיין תלית. דער געלעכטער און דער ליאָרם איז געוואָרען נאָך שטאַרקער. דער עולם האָט זיך צושטיעפט און האָט גענומען שטופען אַפריהער איינער דעם אנדערען אויף



דיא געשיכטע פון „ארבייטער רינג“

דאס מען האט געהאלטען פאר איבעריג צו בע-
קעכטען איהם.

מען מוז אָפער מודה זיין, אז דיא גענאָסען
האָבען אויף דעם געהאט אויף זייערע פראַקטי-
שע גרינדע. זיי האָבען זיך דאן געקליעבען דעם
גאנצען קווארטאל, דיא גאנצע אידישע מאַסע
שוין און אויף דער הייסער מינוט פאר'ן סאַציאַל-
ליזמוס צו געווינען, און זיי האָבען געדיינקט,
אז עס לוינט זיך איינפאך ניט דעם „ארבייטער
רינג“ מקרב צו זיין. זיי האָבען ניט געוואָלט איינ-
רייסען מיט דיא אנדערע אונטערשטיצונגספער-
איינען, מיט דיא חברות און לאַדזשען.

און אזוי איז מען צו איהם געפליעבען גלייכ-
גילטיג: — מערדעריש גלייכגילטיג. דאָס איז ניט
געווען קיין שנאה, וועלכע מוז זיך אויסדריקען
אין טהאטען, אין געוואָלדטהאטען; דאָס איז
געווען אַ פעראכטונג, אַ שטילע פעראכטונג,
וועלכע איז פאר איהם געפעהרליכער געווען פאר
אלעס. מען האָט איהם פערשוויגען און מען האָט
איהם אזוי געהענט פערשוויגען ביז פערניכטונג,
ווען ניט זיינע ערשטע מיטגלידערע, זיינע טרייע
איבערגעבענע מיטגלידערע, וועלכע האָבען פאר
איהם אונטערמיטגלידע געארבייט און אונאויפהער-
ליך געאָפערט זיך.

מיט ליכטיגע שמחה קוקען זיך איצט אום
דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“ אויף דיא
פערגאנגענהייט פון זייער פיעלגעפלאַנטען פער-
אין. זייער „רינג“ ווערט איצט דיא בעניטונג
פון אונזערע אידישע בעוועגונג, אַ מאַכט אין
אונזערע אמעריקאנישע געטהאָס — אַ גוטע
און ליכטיגע מאַכט, וועלכע וועט זיך שטעלען
געגען דיא ניט גוטע און דיא ניט ליכטיגע מאַכט
פון דיא קאנסערוואטיווע אָרדענס. און דאָס
איז פאר דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“
דיא שעהכטע און ערעלכטע בעלוינונג פאר
זייער גאנצע מיה, פאר אלע זייערע אינטערעס-
נונגען, פאר אלע זייערע אָפערע.

אליי, וואָס איז בערעכטיגט צו עקזיסטירען,
זעט און מוז עקזיסטירען, טראַמפּט אַלערליי
שטערונגען און מניעות. דאָס איז אַ כּלל, וועלכער
ווערט בעשטעטיגט אין דער געשיכטע פון „אר-
בייטער רינג“, אזוי וויא אין דיא געשיכטען פון

ין אַ טראַפּען, זאָגט מען,
שפּיעגעלט זיך אַפּ אַ
יועלט. קליין איז דיא
דיא געשיכטע פון „אר-
בייטער רינג“; אָפער
אין איהר שפּיגלען זיך
אָפּ גאנצע און גרויסע
געשיכטען פון פראַגרע-



סיווע בעוועגונגען, וועלכע האָבען אויך אנגער-
פאנגען אזוי קליין און זיינען אויסגעשטאנען אן
עהליכען שיקוואל.

דער קערנדעל, פון וואָנען דער אָרדען איז
ארויסגעוואקסען, איז דיא איצטיגע ברענטש 1,
דער ערשטער פעהראין פון „ארבייטער רינג“
אַ געזונדער קערנדעל איז ער געווען און אויף אַ
פרוכטפארען באַדען איז ער געפאַלען. עס זיינען
אָפער געווען געוויסע אומשטענדען, וועלכע האָ-
בען איהם אין פערלויף פון יאהרען ניט געלאָזען
אייסשפראַצען, יערשע האָבען איהם געדארטען
אין טיעפען שטאטען, פערנאכלעסיגט און פער-
אכטעט, און ווען ער וואָלט אין זיך ניט געהאט
אזוי פיעל לעבענסקראַפט, דאן וואָלט שוין לאַנג
פון איהם קיין גערעכנים געבליעבען.

דער „ארבייטער רינג“ איז אַ קינד פון דער
סאַציאַליסטישער בעוועגונג; מען האָט איהם
אָפער פון אָנפאַנג פעהאנדעלט, וויא אַ שטייער-
קינד. דיא גענאָסען האָבען אויף איהם געקוקט
קרום. דער פונקט וועגען געגענזייטיגע אונטער-
שטיצונג האָט איהם אין זייערע אויגען און גאנץ
צען דיסקרעדיטירט. זיי האָבען געטרוימט פון
דיא סאַציאלע רעוואָלוציאָן. פערשטייט זיך, אז
אזא ענין, וויא אַ אונטערשטיצונגספעהראין,
איז ביי זיי געווען זעהר אַ אונבעדייטענדער ענין.
און ווען אזא פעהראין איז צו זיי געקומען אויך
מיט אנדערע, מיט אידעאלע אויפגאבען, און
ווען ער האָט פון זיי געפאָדערט אויפמערקזאָמ-
קייט און סימפאטיע, האָט ער ביי זיי געהאט אַ
פנים פון הויז.

מען האָט איהם ניט פּעקעמפּט, וויא צום
פּוישפּיעל, מאַכע ווידערשפּעניגע טריידיונג
יאַנכ. ער האָט אויסגעזעהען אזוי אונזוכטיג,

און אזא פערציגן איז געווארען דער ארבייטער רינג. דיא לופט איז דרויסען איז פול געווארען מיט מלחמה, מיט פארטיי-דריסערייען, נאר דער „ארבייטער רינג“ האט געהאט דעם מוטא אין דעם הימציגסטען פארטיי-קאמפארצו ערקלעהרען זיך אונפארטייאיש. דיא בערלינער רינג, מיט איהר גאנצען שטורם און דראנג, איז אנגעגאנגען אזוי וויא איז לופטען. מיט דער זינדגער ערד האט זי געהאט א קנאפע שייכות. מען האט זיך מייסטענס בעשעפטיגט און געאנצט פערט און געקריגעט וועגען במהרה בימינו, דעם צוקונפטיגען שטאט. נאר דער „ארבייטער רינג“ האט זיך ערלויבט אונטערצולאזען זיך פון דער לופטען אויף דער זינדגער ערד, צו אינטערעסירען זיך מיט אזעלכע וואכניגע ענינים, וויא געגענזייטיגע אונטערשטיצונג.

דעם אמת ריידענדיג, איז אבער דער פונקט וועגען געגענזייטיגע אונטערשטיצונג ניט געווען דער הויפט צוועק ביי דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“. הינטער דיעזען פונקט איז געשטאנען דער אידעאל צו פערשפרייטען ליכט און אויף קלעהרונג צווישען דיא אידישע מאסען. דיא געגענזייטיגע אונטערשטיצונג האט גיכער געדיענט אלס א מיטל צו פערזיכערען דיא עקסיסטענץ פון פערציגן, אפצורייסען דיא אידישע ארבייטער פון דיא קאנסערוואטיווע חברות, צו געווינען זיי פאר דער אידעע פון פארטשריט און סאציאליזמוס. דיא מיטגלידער פון „ארבייטער רינג“ האבען זיך אבער דערמיט אליין נאך ניט צופרידען געשמעלט. דאס איז פאר זיי אויסגעקומען צו וועניג אידעאליסטיש און צו פיעל פראקטיש; און זיי האבען דארום אריינגענומען אין זייער פראגראם אויך א פונקט וועגען קאאפערירישען. דער „ארבייטער רינג“ האט זיך געשטעלט זיין אויפגאבע צו עפענען און צו פיהרען קאאפערעאטיווע געשעפטען—דאס איז געווען א ציגל צו דעם גייסט פון יענער צייט און דאס איז געטהאן געווארען פאלקסאם אין גייסט פון יענער צייט. מען האט פערשלאסען, אז דיא דיווידענדען פון דיא קאאפערעאטיווע אונטערנעמונגען זאלען ניט געהען פאר דיא מיטגלידער, נאר אויסשליסליך פאר דיא צוועקען פון פראפאגאנדא. און אזוי זיינען דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“ געווארען דא דיא ערשטע קאאפערירטער פאר זייער פארשלאגן-געדאנק און וועכענטליכע ביטערע האבען זיי בעקומען אלערליי בענעפיטס. יעדער מיטגלידער האט אבער אויסער דעם געמוזט איינצאלען אין דיא ערשטע דריי יאהר

פיעלע יאנדערע, קלענערע אדער גרעסערע, פראגראם-בעיזענונגען.

מיט 12 יאהר צוריק, דעם פיערטען אפריל 1892טען יאהר, איז אפיציעל ארגאניזירט געווארען דער ערשטער פערציגן פון „ארבייטער רינג“. אין א קליינעם האלל אין 26 דעלענס סט. האבען זיך פערזאמעלט געזעהלעטע געמאסען און געלייגט דעם פינדאמעינט פאר דעם איצטיגען ארדען—דעם ארדען פון דיא פארטגעשריטענע אידישע ארבייטער.

א הייסע צייט איז דאן געווען אין דער איד-דישער בעוועגונג — א צייט פון בעגייסטערטע האפנונגען און הייסע מחלוקת. דיא אידען פערפאלגונגען, וועלכע זיינען אליין פערשטארקערט געווארען אין רוסלאנד, האבען אפגעשלאגען אין אמעריקא מיט גרויסע כוואליעס אידישע אימירגראנטען. און דיא געמאסען האבען פאר זיך געזעהן א גרויסע און פרייע פעלד פאר טעהטיגקייט. זיי האבען זיך פארבערייטעט צו נעהמען דיא געמאסע מיט שטורם, אויפצוטהאן וואונדער, איבערצוקעהרען יעדעם.

עס זיינען אבער אנגעגאנגען צווישען זיי בינו בינו אונגענדליכע קריגערייען. דאס איז געווען דער קאמפארצו צווישען דיא סאציאל-דעמאקראטען און דיא אנארכיסטען. דיא בעוועגונג האט גערוישט און געברויזט מיט יוגענדליכע רעפערענצן, וועלכע זיינען אהן רחמנות געקלאפט געווארען אין דיעזען קאמפארצו. נאטירליך, עס האט פער זיך געפונען ביי ביידע צדדים פערזאנען. וועלכע האבען עס ניט געקענט איבערטראגען, וועלכע דאס האט געעקעלט. אזעלכע פערזאנען זיינען געווען דיא גרינדער פון ארבייטער רינג. זיי האבען געזוכט א שטילען ווינקעל, וואו-היין עס זאל ניט דערגרייכען דער רעש פון דיא צאנקערייען, וואו זיי זאלען קענען לעבען צווישען זיך אין פריידען און הארמאניע, וואו זיי זאלען קענען אברוהען מיט זייערע גיטות. אין יענע שטורמדיגע צייטען פלענען אבער פערציגן ניט זיכער זיין מיט זייער עקסיסטענץ; עס פלענען יעדע ווילע אויפגעבויעט ווערען פערציגן און יעדע ווילע פאנאנדערפאלען; דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“. האבען דארום געזוכט א פערציגן, וואו דיא מיטגלידער זאלען בלייבען צוזאמענגעבונדען דורך געגענזייטיגע אינטערעסען—ניט נור מיט רחמנות, זאנדערן אויך מיט גיטות.

דער „ארבייטער רינג“ האט אבער נישט אויסגעדעקט דיא געלעגנהייט, אום איינצוקויפן זיך חן ביי דיא „ארבייטער צייטונג“. ער איז געבליבן בען טריו צו זיין פראגראם אויף אזוי פיעל, דאס ער האט אויך ווייטער קיין אנטהייל נישט גענומען אין דעם פארטייקאמפף. אזוי איז ער אויסגעקומען, דאס ער האט דיא לעיפשאפט פון דיא סאציאליסטען נישט געוואונען און דעם בעס פון דיא אנארכיסטען נישט איינגעשטילט.

ער האט דא געהאט דעם פסק פון אלעלע אויך פארטייאישע אין צייט פון א היציגען פארטייקאמפף, ער איז אריינגעפאלען אין אומ'הן ביי ביידע פארטייען. דאס איז אבער געווען א פסק אן אונגערעכטער. דער „ארבייטער רינג“ איז נישט אויסען געווען צו זיטצען אויף צוויי שטחלען ער איז נישט אויסען געווען יוצא צו זיין פאר אלעלע צדדים; זיין כונה איז דא געווען פון אנפאנג ביז'ן סוף גוט, עהרליך און אויפריכטיג.

דיא גלייכגילטיגקייט פון דיא גענאסען האט זיך יעדענפאלס זעהר שווער אפגערופען אויף דעם קאאפעראטיווען בארבער שאפ, וועלכער איז געעפענט געווארען אין אפריל 1895 יאהר. דער שאפ איז פין אויסגעפיקט געווארען; דיא בער האנדלונג איז געווען אס שעהנסטען און אס בעסער טען. יעדער מאנאטליכער קאסטימער פלעגט בער קומען, אלס פרעמיע, דיא „צוקונפט“ אדער אים דערע וויסענשאפטליכע פראשורען אין אידיש, דייטש און ענגליש. אין גרויסען קלאקמאכער סטריק האט מען געגאלט דיא סטריקער אומ'זיסט. דיא סאציאליסטען, אזוי ווי דיא אנארכיסטען, האבען אבער מיט דיווער אונטערנעהן מונג נישט סימפאטהיזירט, און זיא האט דארום קיין ערפאלג געהאט. נישט נור דיא „פרייע ארבייטער שטימע“, זאגנדרען אויך דיא „ארבייטער צייטונג“ האט זיך פעהאלטען צום „ארבייטער רינג“ גאנץ קאלט. קיין אגיטאציע וועגען איהם און זיינע אונטערנעהמונגען האט מען דאָרט נישט צוגעלאָזען; מען האט אפילו שטימען פון פאלק נישט געוואלט דרוקען וועגען דעם „ארבייטער רינג“. דער בארבער שאפ איז דארום געגאנגען זעהר שלעכט, און מען האט איהם געמייט אויפגעבען.

דיעזע פראפע מיט קאאפעריישען האט אים געקאסט דעם „ארבייטער רינג“ פיעל מיה און געלד. עס איז אויסגעקומען אזוי נאמאל, דאס דיא סאמע עקסיסטענץ פון פעדאין איז געווען אין געפאהר. און נור דיא הארמאניע, דיא טרייהייט

30 האלאר. דאס איז געווען דער פאָנד פאר קאָ אַפּעראַטיווע אונטערנעהמונג. דייעזע 30 דאלאר פלעגט דער מיטגליעד קענען צוריקציעהען, ווען ער פלעגט ארויסטרעטען פון פעדאין.

אזא מין קאאפעריישען, וויא אידיאליסטיש דער צוועק איז נישט געווען, האט דאך דיא הארטע גייסטער פון דער סאציאליסטישער פארטיי נישט ווייכער געמאכט. עס איז האָן געווען א צייט, ווען מען האט אין דיא רויטע קארטען פון דיא דיסטריקטען געזעהען דיא איינציגע גאלד פון דער ארבייטער קלאסע. אפילו אויף'ן עקאנאמישען קאמפף פון דיא טריידיוניאָנס האט מען שוין גרויס געוויכט נישט געלעגט. צו דיא טריידיוניאָנס האט מען אנגעפאנגען אונטערצוגעהען מיט'ן סאציאליזמוס, אזוי וויא משה רבנו צו דיא אידען מיט דיא תורה. מען האט אנגעבויען אויף דיא קעפ א בארג סיני און געזאגט: אויב איהר וועט אננעהמען דיא תורה, איז גוט, אויב נישט מאך איהר דא אייערע קברים. פערשטעהט זיך, דאס אזא פריעדליכע אונטערנעהמונג, וויא קאָ אַפּערַיישען, האט אין אזא קריגערישע צייט קיין קראפט געהאט. און זיא האט טאקע נישט ארויסגעקראגען דיא סאציאליסטישע לייכענס.

גראדע צו יענער צייט האט דער „ארבייטער רינג“ איינגעריסען אויך מיט דיא אנארכיסטען. וויא אויבען געזאגט, האט דער „ארבייטער רינג“ זיך ערקלערט נייטראל צום סאציאל-דעמאקראטיש-אנארכיסטישען קאמפף. דאס איז אבער גרינג געווען צו ערקלערען, נור זעהר שווער דורכצופיהרען. דער קאמפף האט געפלאקערט איבער דער גאנצער ליניע פון דער אידישער ארבייטער בעוועגונג; דער „ארבייטער רינג“, וועלכער איז געשטאנען אין מיטען, האט געמוזט נעהמען פריהער אדער שפעטער, א בעשטימטע שטעלונג. דאס האט פאסירט אין דער צייט פון שריפט זעצער סטריק געגען דיא „ארבייטער צייטונג“. איין טהייל פון דיא שריפטזעצער איז געשטאנען מיט דיא „ארבייטער צייטונג“, אן אנדער טהייל מיט דיא „פרייע ארבייטער שטימע“. ביידע טהיילען יוניאן האבען ערקלערט איינע דיא אים דערע פאר סקעפס; דיא ביידע צייטונגען האבען איינע דיא אנדערע געלעגט אין חרם. דער „ארבייטער רינג“ האט שוין מעהר נישט געקענט דורכפירן זיינע בעריכטען אין ביידע צייטונגען. דיא מאיאָריטעט מיטגליעדער זיינען געווען סאציאליסטען און דער פעדאין האט בעשלאָסען צוריקציהען דיא בעריכטען פון דיא „פרייע ארבייטער שטימע“.

דאס ליעגט שוין אין דער מעגליכער נאך טור: וואס מעהר דיא גענאסען פון דרויסען האבן בען דעם „ארבייטער רינג“ אינגאנצערט, אלץ ענגער און אלץ פעסטער האבען זיך צוגעבונדען איינע צו דיא אנדערע זיינע מיטגלידער פון אינעוועניג. ווען מען האט נישט געקענט קריגען לעקטשורערס פון דיא גענאסען פון דרויסען, דאן האט גענוי שווארץ, איינער פון דיא עלטסטע מיטגלידער, אונערמיידליך געלעקטשורט אין פערלויף פון יאהרען. דער פערליין האט פארטגעזעצט זיין טהעטיגקייט, פערלייניגט דיא פראקטישע הילפע מיט אידעאלע שטרעבונגען, און פלייבענדיג נייטראל צו דיא אללע קעמפע אין דער בעוועגונג. דיא מיטגלידער האבען געקענט זיין פון פערשידענע ריכטונגען—סאציאליסטישע רעכטגלייביגע, סאציאליסטישע אפיקורסים, אדער אנארכיסטען; אבער נאר אויסערהאלב דעם פערליין, אינעוועניג זיינען זיי אימער פערפלייט פון פריינדליכע און פריינדליכע מיטגלידער; דער שטן פון צאנקערייען האט דעם שוועל פון פערליין נישט איבערגעשפרינגען.

מיט דער ערשיינונג פון דעם „פארווערטס“ פאנגט זיך אן דער ריכטיגער וואקס פון דעם „ארבייטער רינג“. דיא אפאזיציאן, וועלכע האט שליסליך געפיהרט צו דער גרינדונג פון דעזער צייטונג, האט אריינגעפלאזען א נייעם גייסט אין דער בעוועגונג; דיא אלטע גענאסענשאפטליכע בעגריפע זיינען דורכגעלופטערט געווארען, עס איז אנגעשטאנען א צייט פון פרייע נאכרייטונג, פון פרייע קריטיק, און דער „ארבייטער רינג“ איז געווארען מעהר פערשיטענדיק; מען האט זיך צו איהם נעמענערט צוגעקוקט; ער האט שוין נישט אויסגעוויזען אזוי האמאטע פאר דיא גענאסענשאפטליכע אויגען, דער „פארווערטס“ ווידער, האט זיך גענויטיגט אין סימפאטחיע, ער האט געזוכט סימפאטייער. און ער האט זיך גערן געפענט פאר יעדע סאציאליסטישע געזונגען ארגאניזאציאן, דערמיט פאנגט זיך אן א נייע פלעטעל אין דער געשיכטע פון „ארב. רינג“. דער „פארווערטס“ האט זיך געפענט פאר דעם „ארבייטער רינג“ און דער „ארבייטער רינג“ האט זיך געפענט פאר'ן גרויסען פובליקום. אין פערלויף פון א פאאר יאהר איז דיא צאהל פון דיא מיטגלידער געווארען אזוי גרויס, דאס דער פערליין האט ערלויבט דיא אפמאנער און דיא ברוקלינער צו פערזאמלען זיך אין בעזונדערע לאקאלען. דאן האט זיך דער פערליין צוטהיילט אויף דריי

אין איבערגעבענהייט פון זיינע מיטגלידער האבען איהם גערעמט פון אונטערגעהען. האבן מאלס האט זיך ארויסגעוויזען, וואס דער „ארב. רינג“ איז פאר זיינע מיטגלידער; אז דער צעמענט, וואס פערלייניגט זיי, אונטערשיידעט זיך דורכאויס פון דעם צעמענט, וואס פערלייניגט דיא מיטגלידער פון יעדען אנדערען אונטערשיטצונגספערליין. דאס איז דער צעמענט פון דיא נשמות, וועלכען מען געפינט נישט און מען קען נישט געפינען אין קיין אנדער אונטערשיטצונגספערליין.

דער „ארבייטער רינג“ איז געווארען פאר זיינע מיטגלידער א פראקטישע שוהלע אין דער געגענווארט, וואו עס ווערט אויסגעארבייט דער אידעאלער מענטש פון דיא צוקונפט. און דיא תלמידים האבען זיך מיט טיעפער ליעבע צוגעבונדען צו זייער שוהלע. זיי האבען דארט געפירט נען א שטימונג פון פריינדליכקייט, פון בריינדליכקייט, וועלכע זיי האבען ערגעץ אין דעם ארומיגען לעבען נישט געפונען. דיא גאנצע וואך פלעגן זיי ארבייטען שווער און ביטער, זיי פלעגן אויסשטעלען אלערליי אונגאנצעמליכקייטן טען און צרות און פלעגן ווארטען און קוים דער ווארטען זיך אויף א מיטונג, וואו זיי פלעגן יעפען מיט א קראפט צו בעגעגען דיא פראצע, דיא אונגאנצעמליכקייט און דיא צרות פון דיא קומענדע וואך.

דיא פרייזונגען ארבייטער, וועלכע האבען שוין לאנג נישט געוואוסט דעם טעם פון א יום טוב, האבען עס ווידער דערשפירט אויף זייערע פאנקטען און יאהרעספעסטען, פון וועלכע זיי פלעגן אימער ארויסטראגען נייע האפנונגען. נייעם שטרעבען. איינער פון די עלטסטע מיטגלידער האט כאראקטעריזירט דעם „ארב. רינג“ מיט פאלגענדען אויסדרוק: „ווען א מיטגליד פלעגט קראנק ווערען, דאן פלעגט עס וועה טהאן דעם גאנצען פערליין“. מיט טרעהרען פון ענטציקונג האט ער עראינערט געוויסע פעלע, ווען דיא מיטגלידער האבען ערפילט איינע צו דיא אנדערע דיא פפליכטע פון א ברודער, פון א גוים, פון א מיטער. זייער איבערגעבענהייט איינע צו דיא אנדערע פלעגט זיך בעזונדערס אויסדרוקען ביי א קראנקהייט, ביי אן אונגליקספאל, ביי יעדען סטרויק. אס שעהנסטען און אס שטארקסטען האט זיך דאס אויסגעדריקט אין דיא צייטען פון גרויסען קריזיס, אין 1893, ווען דיא מיטגלידער דער האבען זיך בוכשטעפליך געטהיילט מיט דיא לעצטע ביכענס.

דער דריטער קאָנווענשאָן אין 1903. צו דיעזער קאָנווענשאָן איז מען שוין געקומען מיט פערטער-טער פון 24 ברענטשעס און אַנדערטשטאלבען טויז זענד מיטגלידער.

דיא גרעסטע בעגייסטערונג האט געהערשט צווישען דיא מיטגלידער; יעדער איינציגער האט געזעהען, וויא דיא גרעסטע ערוואַרטונגען זיינע ווערען פערווינקליכט, וויא דער „ארבייטער רינג“ פערנעהמט זיין פאסענדען עהרען פלאץ אין דער בעוועגונג, וויא דיא צייט איז ניט ווייט, ווען ער וועט ווערען דער אָרדען פון אַלע אויפ-געקלעהרטע אידישע פראָלעטאָריע אין לאַנד. מיט 10 יאהר צוריק פלעגט אנקומען מיט צרות איידער דער ארבייטער רינג פלעגט אויס-בעטען אין דער סאָציאליסטישער פרעסע פלאץ אויף א בעריכט; נאָך מיט קנאפּע 2 יאהר צוריק האט ער ארויסגעלאָזען, וויא דיא רעוואָלוציאָנע רען אין רוסלאַנד, א העקטאָגראַפירטע קליינע פלעטעל, ווייל עס איז ניט געווען וואו און מיט וואס צו דרוקען. איצט האט דיא קאָנווענשאָן פערשלאָסען, אַז דער „ארבייטער רינג“ זאָל האבען 2 קאָלומס יעדע וואָך פאר אַניטאָציאָן אין „פאר-ווערט“ און אין דער „פרייער ארבייטער שטיי-מע“.

יעדער מיטגלידער האט זיך געקענט איבער-צייגען וויא גרויס עס איז דער אונטערשייד צווישען אָרדענס, וועלכע ווערען אנגעפיהרט פון פראָפּסיאָנעלע כאַפּלאַפּער, פון מענישען וואס זיינען פאר געלד און נור פאר געלד, און צווישען אָרדענס, וועלכע ווערען אנגעפיהרט פון פאָרטיגער שריטענע פראָלעטאָריע, פון מענישען וואס זיינען געוואָהנט צו אָפּפערן און זיינען בערייט צו אָפּפערן פאר זייערע אידעען. דער אָרדען „אר-בייטער רינג“ איז אויסגעוואקסען זעהר גרויס, וועהרענד דיא הוצאות זיינען כמעט ניט גרעסער געוואָרען—א זאך וואס איז ניט געהערט געוואָרען אין אַנדערע אָרדענס.

אויף דער דריטער קאָנווענשאָן האט גע-פייגענפויט רעזאָלוציעס און האט רעקאָמענדירט אויף זיין פלאץ גענ. ראָזענצווייג. דיא קאָנווענ-שאָן האט דיא רעקאָמענדירטע אנגענומען. אויף דיעזע קאָנווענשאָן זיינען געמאכט געוואָרען קליינע ענדערונגען אין דיא קאָנסטיטוציע.

דער אָרדען גיט איצט 6 דאלאר א וואָך קראַנט קעגנפענפיט און 400 דאלאר טיירטען-פענפיט פון א מאָן און 200 דאלאר פון א פרוי.

דאס איז אבער ניט אַלעס. דער „ארביי-טער רינג“ גיט זיינע מיטגלידער פיעל מעהר;

ברענטשעס. דאס זיינען דיא איצטיגע ברענטשעס 1, 2 און 3. זיי זיינען אבער געפליעבען טהיילען פון איין גאנצעס. דער אונטערשייד איז דאָ נור געווען אין דיא מיטגלידערשאַלטען.

ארום 1900 טען יאהר האט זיך אנגעפאנגען צווישען דיא מיטגלידער א בעוועגונג צו גרינדען אן אָרדען; דיא איינציגטיגע איז געקומען פון דער איצטיגער ברענטש 1. עס האבען זיך געפונען גענער מיט טענות, אַז אין אן אָרדען וועלען פערקלענערט און פערשוואַנדען ווערען דיא געפיהלען פון פרייערליכע איבערגעבענהייט, וועלכע קענען עקסיסטירען נור אין אן ענגען קרייז פון אַלטע און גוטע פּעקאָנטע. דיא מאַיאָריטעט איז אבער געווען פאר אן אָרדען אי אויס אידעאָ-לע, אי אויס פראָקטישע גרינדען; זייענדיג אן אָר-דען וועלען דיא ווירקונג, דער וואקסען, די בעדיי-טונג פון „ארבייטער רינג“ ווערען אזוי גרויס, דאס עס איז כדאי צו אָפּפערן פאר דעם מיט דיא בעסטע געפיהלען; זייענדיג אן אָרדען, וועלען אויף דיא הוצאות ווערען קלענער, און דיא עק-סיסטענץ פעסטער.

אין 1901 יאהר איז געגרינדעט געוואָרען דער אָרדען פון „ארבייטער רינג“. מיט גרויס מיה האט מען ארויסגעקראָגען א סטייט-טשאַרטער; דער „ארבייטער רינג“ האט בעקומען דאס רעכט אַלס אָרדען צו אָרגאַניזירען ברענטשעס. גענ. פייגענפויט איז אנגעשטעלט געוואָרען אַלס סע-קרעטער.

אין מאי 1901 איז אפגעהאלטען געוואָרען די ערשטע קאָנווענשאָן פון אָרדען „ארבייטער רינג“. זיא האט אבער פראָקטישעס וועניג אויפ-געטאָן. דיא ארבייט פון ערשטען יאהר איז אויף געווען מיט וועניג ערפאָלג. עס האבען גע-פעהלט דיא נויטהייגע פינאנציעלע מיטלען, אום א ריכטיגע אַניטאָציאָן אנצופיהרען. דאס גאנצע געלד פון דיא ערשטע דריי ברענטשעס אין אוועק-געגאנגען. אויף אָרגאַניזירען זיך. א גאנץ אַנדער שטימונג האט אבער געהערשט אויף דער צוויי-טער קאָנווענשאָן אין 1902. דיעזע קאָנווענשאָן איז געפיערט געוואָרען מיט א פאראד, מיט א מאַסענפערזאמלונג, מיט בעגייסטערונג. דער אָרדען האט שוין געהאט ביי א טויזענד מיטגליד-ער מיט אייניגע ברענטשעס איבער'ן לאַנד.

עס איז דאן קלאָר געוואָרען, אַז דער „אר-בייטער רינג“ האט א גרויסע און ברייטע פּעלד פאר זיין טהעטיגקייט, אַז ער האט פאר זיך א גלענצענדע און הערליכע צוקונפט. דאס האט זיך גאנץ אונפערשטרייטפאר ארויסגעוויזען אויף

ניט גענאָרט; דער ערפאלג פון „ארבייטער רינג“ האט אלע זייערע בעסטע האפנונגען איבער טראָפּען, דער מורדהוואַנד אין דער בעיזעגונג האט זיך געהאַלטען ווייט פון איהם, דאָרום האט ער אזא סימפאטישען, הערליכען כאַראַקטער.

דאס איז אין קורצען דיא געשיכטע פון „ארבייטער רינג“, וועלכע איז בעלעהרענד אין פיעלע פרטים. קיינע קינסטליכע מיטלען האבען איהם צום לעבען ניט ארויסגערופען און ביים לעבען ניט אינגעהאַלטען, דאָרום איז ער ארויסגעקומען אזוי געזונד און פּעסט און לעבענס־פּעחה. קיינע מאַסענפּערזאמלונגען האבען איהם ניט אויפגע־בלאָזען, קיינע רעדען ניט אויפגעקאָסט. קיינע ארטיקלען ניט אויפגעפלאַמט, דאָרום איז זיין ענטהוואַזמוס ניט אויפגעפלאָזען. דאָרום איז ער נאָך ביז איצט ניט אויסגעלאָשען געוואָרען.

אין אייניגע טעג ארום וועט דער „ארבייטער רינג“ אפהאַלטען דיא פיערע קאָנווענשאַן. מען ערוואַרטעט, דאס זיא וועט זיין דיא מעהר בעגייסטערטע פון אלע פריהערדיגע קאָנווענשאַנס. אויף דיעזער קאָנווענשאַן וועט דער אָרדען פיר מען מיט פערטרעטער פון ביינאָהע 70 פרעזי־טשעס, צווישען זיי אויף אייניגע פרויען פרעזי־טשעס, וועלכע צעהלען צוזאַמען העכער אלס 8 טויזענד מיטגלידער, מעהר אלס נאָך אַמאָל אזוי פיעל וויא פאר א יאהרען. ער וועט אויף קומען מיט א קאפיטאַל פון 15 טויזענד דאָלאַר, וועהרענד מיט א פאָאר יאהר צוריק איז זיין קאַסע אין גאַנצען פוסט געווען.

ער קומט אויף מיט א גוטען נאמען, וועלכען זעלסטען וואסערע היגע אידישע ארבייטער־אָרגאַניזאַציאָנען האבען זיך ווען עס איז ערוואָרפּען. דער אָרדען איז ביי אַללע מיטגלידער אזוי טהייער און חשוב, ווייל ער זאָרגט וועגען דיא געזונדע ניט וועניגער וויא וועגען דיא קראַנקע, וועגען דיא נשמות ניט וועניגער וויא וועגען דיא קער־פער, וועגען פאַלקאָמענע בעפרייאַונג פון נויטה און פון צרות ניט וועניגער וויא וועגען פּעדגאָגיק גערונג אויף א וויילע און מיט קלייניגקייטען.

לעצטען יאהר האבען פיעלע פרענטשעכ סיסטעמאַטיש געהאַלטען פּעלעהרענדע „ער־טוטורס. דיא „צוקונפֿט“, וועלכע דיא בעגייסטעכ האבען מיט א פאָאר יאהר צוריק אויפגעלעבט, איז דיעזען יאהר מעהר וויא אימער פון זיי איי־טערשטיצט געוואָרען. דיא פרענטש 5 (וואָס אָפּ

ער גיט זיי דיא לעקציאָן פון סאָלידאַריטעט, וויא גרויס עס איז דיא מאַכט פון אייניגקייט, וויא שעה, וויא ערהאַפּען זיאַ איז; ער ווייזט זיי אָן וויא פיעל דיא ארבייטער האבען צו עררייכען, וויא פיעל זיי קענען עררייכען, אויב זיי וועלען נאר וויסען אויסצונוצען זייערע אייגענע קרעפֿט־טען. דיעזער אָרדען מאַכט זיי ענטוויקעלטער, מונטערער, פעהיגער צו זעהען עס און צו בעגריי־פען עס. ווען דער מענש איז עלענד, צוגעשטיקט פון נויטה און ארומגערינגעלט מיט מורא פארן מאָרגענדיגען טאָג, דאָן קען ער זיך ניט ערהויבען מאָראַליש און אינטעלעקטועל; דאָן קען ער זיך ניט דורכדרינגען מיט דיא שטאַלצע און מוטהיגע אידעען פון פראַקטאָריאַט—מיט דיא סאָציאַ־ליסטישע אידעען.

דאס איז דיא צוציהונגס־קראַפט פון „ארבייטער רינג“, וועלכע ווערט גרויס און גרעסער אין די קרויזען פון דיא אויפגעקלעהרטע ארבייטער. 12 יאהר זיינען שוין פאראיבער, זייט דער קאמפּה צווישען דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטען און דיא אַנאַרכיסטען האט געהאַלפּען צו פּעשאַפּען דעם „ארבייטער רינג“. יענע אַללע קרויזערייען זיינען שוין אוועקגעשוואומען אין טייך פון פערנסענדי־הייט. עס איז פון זיי געפליעבען דער „ארבייטער רינג“, וואוהין פיעלע האבען זיך פון דיעזע מלחמות גערעטעט. ווען עס האבען דיא לעצטע יאהרען אויסגעבראָכען מהלוקות נאָך מיט מעהר פרישקייט און וועניגער טעם, צווישען דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטען זעלבסט, און ווען דער שלאַכט־פּעלד איז פול געוואָרען מיט דערשלאָגענע נע נשמות, דאָן איז דער „ארבייטער רינג“ וויע־דער געוואָרען א רעטונגס־פלאַן, וואוהין עס זיך נען אנטרונען געוואָרען דיא מיעדע און פער־צווייפּעלטע.

אזא מזל האט ער שוין, דער „ארבייטער רינג“. זיינע גרינדער, נאטירליך, האבען ניט גערקענט אויפהויבען דעם שלײַער פון דער צוקונפֿט און אריינקוקען דאָרט; זיי האבען ניט געקענט פאראויסזעהען דיא פולע בעדייטונג פון זייער פּעראַיוו, דיא ריכטיגע ראַלע, וואס ער וועט שפיעלען אין דער אידישער בעוועגונג. זיי האבען נור געזעהען ארום און ארום, וויא מען קוקט אויף זיי קרום, שטעהט זיי ניט, וויא מען קוקט אויף זיי קרום, וויא מען אינגאָרירט זיי. זיי האבען אבער זייער מוטה גיט פערלאָרען—דעם מוטה, וואס קומט פון ערנסטע איבערגעבענהייט; זיי האבען ניט פער־לאָרען דעם גלויבען, וואס קען ריהרען פּערג. און זיי האבען זיך אין זייערע בעסטע האפנונגען

דער ארדען איז אלץ מעהר בכוח צו טהאן און אלץ מעהר טהוט ער, און דיא האפנונגען פון זיי נע מיטגליעדער פליהען אלץ העכער. ער פערל שפרייט זיך אלץ מעהר איבער'ן לאנד, און וואו נור ער פערשפרייט זיך, דארט ווערען אויך פערל שפרייט צווישען דיא אידישע ארבייטער איי דעאלע שטרעפונגען, ישעהנע געפיהלען און ליכטיגע געדאנקען.

זיין וואוקס געהט אן מעכטיג, געזונד און אונאויפהערליך, אזוי וויא א נאטור־פראצעס, אזוי וויא דער גאנג פון דיא מענשהייט פאר ווערטס. לאמיר האפען, אז דיעזער וואוקס וועט ניט אבגעשטעלט ווערען, ביז וואנען ער וועט זיך פאנאדערצווייגען איבער אללע אונזערע קווארטאלען און הייזער און וואהנונגען, וואו נור עס געפינען זיך אידישע פראלעטאריער.

א. ליעסין.

לייבאר) האט געמאכט צום ערשטען דעם פארשלאג ארויסצוגעבען פון דאס ניי דיא „צוקונפט“ און דיא איבעריגע פרענטשעס האבען זיך אויף דעם אפגערופען זיי האבען פייגעשטייערט א גרייסען טהייל פון דעם טויזענד דאלאר פאנג. זייט דאן ווערט דיא „צוקונפט“ אויפגעהאלטען דורכאויס כמעט פון דיא פרענטשעס. אין דיא פרענטשעס אגיסירט מען אויך פאר'ן „פאר ווערטס“ און מען פערשפרייט איהם אין פערלטייענע שטעט.

דער „בונד“ פון רוסלאנד איז אונטערשטיצט געווארען פון דיא פרענטשעס אויף דעם ישעהנסטען אופן. דיא אפפערוויליגקייט וואס זיי האבען דא ארויסגעוויזען, איז איבערראשענד. זיי ענטזאגען אויך ניט אין זייער שטיצע דיא סאציאליסטישע פארטיי, יעדע יוניאן, יעדען פראדעסינען פערטיי.

אונזער פארטיי־טאג

וועגען דיא קאנווענשען פון דער סאציאליסטישער פארטיי.

וואס דיא פעסטימיסטען האבען אויסגעשפראכען, דענקענדיג, אז דיא פיעל יארהיגע שווערע ארבייט איז פערלארען געווארען אומזיסט, — דאס אלעס האט אפגעטראטען דעם וועג צו א געפיהל פון האפנונג און צוטרויען.

דיא פארטיי איז געוואקסען וויא אויף הייז ווען. דאס לעצטע יאָהר איז דיא צאָהל פון מיטגליעדער געשטייגען אויף 50 פראצענט, ענדע דעצעמבער 1903 זיינען 20,669 סאציאליסטישע געווען גומטשעהענדע מיטגליעדער. דיא צאָהל פון דיא ארגאניזירטע שטאמען איז אויסגעוואקסען ביז 33. א גרויסע צאָהל נאציאנאל ארגאניזאטארס רייזען ארום איבער'ן לאנד און פרעדיגען דאס עוואנגעליום פון סאלידאריטעט פון דער ארבייטער קלאסע און ווערען בעגריסט מיט פריינד און ענטהוואזאמוס, זאגאר אין דיא ערטער, וואו פריהער מיט אייניגע יאָהרען האָט מען זיי בעגעגענט מיט שפאָט און געלעכטער. איבערהאל הערשט דער גייסט פון טהעטיגקייט. דיא ארגאניזאציען ווערט שטארקער, דיא פרייערע צומישונג פערשווינדעט. פיעלע שטערט און זאגאר שטאמען, וואו דיא ארגאניזאציען און ערשט ניט לאנג געווען שוואך, וואו דאס קלאסע־געוואוסטזיין איז געווען בעגרענעצט מיט עקשנות און איינזייטיגקייט, געפינען זיך יעצט אין דיא ערשטע דריהען פון דיא ציעליכע וואוקסע און ארגאניזירטע קאמערעדען, וועלכע

עס ערשטען מאי, אין דעם אינטעראניצאנאל לען ארבייטער יום טוב וועט דיא אמעריקאנער סאציאליסטישע פארטיי אפהאלטען א קאנפערענצע אין שיקאגא צו נאמינירען קאנדידאטען פיר פרעזידענט



און ווייס פרעזידענט און צו רעגולירען איהרע אנגעלעגענהייטען.

דיא קאנווענשען וועט האָבען צו בעטראכטען פיעלע ערנסטע פראגען. די אויגען פון אלע סאציאליסטישע און פערטייניגע שטאמען, וויא אין אייראָפּא, וועלען זיין געווענדעט צו שיקאגא. זייט דיא סאציאליסטישע פארטיי האָט זיך געפילדעט דורך דער צוזאמענשמעלצונג פון דער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי און פון דעם גרעסטען טהייל פון דער סאציאליסטישער ארבייטער פארטיי, האָט שוין פיעלעס פאסירט אויפצולעבען דיא האפנונגען פון דיא גענאָסען אויף דער צוקונפט פון אונזער בעוועגונג. דיא שפאלטונג אין דער ס. ל. פ. וועלכע האָט פער־איראכט גרויסע פערצווייפלונג דער פערלוסט פון גלויבען, וועלכער האָט זיך געפיהלט אין דיא דריהען פון סאציאליסטישען, דער צווייפּעל אין דיא פערטייניגונגס קרעפטע פון דער בעוועגונג,

און ד. ג., וועט זיין א גרויסע הילפע פאר דיא גענאסען.

צווישען דיא אנדערע וויכטיגע אנגעלעגנהייטן וועלכע וועלען צוזייערן דיא אויפמערקזאמקייט פון דער קאנווענציע, וועט זיין דער פארשלאג, אז דיא אויסגאבע פון דיא דעקלארעטען צו דער נאציאנאל קאנווענציען זאלען גען דעקט ווערען פון דער פארטיי, אנשטאט צו זאגן לען זיי אין דיא שטעדט אדער שטאטען; אויך וועט מען פערהאנדלען וועגען דיא נוצען און מיספרויכען פון רעפערענדום, וועגען דיא רעוויזיאן פון דיא מינימאל פארערוונגען אין אונזער פלאטפארם און וועגען אונזער האלטונג צו דיא טרייד יוניאנס.

פיעל גענאסען פארדערן, אז די פארטיי זאל דעקען דיא אויסגאבע פון דיא דעקלארעטען, אום צו געבען דיא שוואכערע שטאטען א מעגליכקייט צו זיין גוט רעפרעזענטירט. עס איז אבער א גרויסע פראגע אויב דאס איז צוועקמעסיג און פערנינפטליג. ווען מען זאל אזא פארשלאג אים נעמען, וואלט מען נאטירליך געשיקט מער דעקלארעטען. מיר קענען נאטירליך ניט אננעמען מען קיין נדבות פון קאפיטאליסטען פאר אונזער קאמפיון-פאנד, זיי וועלען אונז איבריגענס גאר ניט געבען, ווייל זיי ווייסען, אז זיי וועלען פון אונז קיין האנגי ניט לעקען. דיא פארטיי וועט זיין געצוואונגען ארויפצולעגען א שטייער צו דעקען דיא עקספענסעס, זא דאס יעדער שטאט וועט מוזען צאהלען זיין חלק לויט נאך דער פראג פארציאנעלער רעכנונג. די שוואכערע שטאטען וועלען אליין מוזען טראגען א שטייער לאסט, וועלכע זיי קענען יעצט לייכט אויסמיידען, ווען זיי וועלען שיקען וועניגער דעקלארעטען. אויכער דעם איז דיא זאמלונג פון דיזע ספעציעלע צאהל לונגען א גאר ניט לייכטע זאך און מען וועט נאך פערדערען אייניגע מיטגלידער, וועלכע וועלען ניט זיין אימפשאנדע צו בעצאהלען דיא נייע בייטרעגע. ווען מען וועט ניט קאָלעקטען דיא גאנצע סומע פון דיא אבצאהלונגען, וועט עס פערזוואכען א פערשווערונג פון דער פארטיי'ס פאנד און דערמיט שטערען דיא אגראציע און ארבייט. דיא לאסט וועט דארום ווירדען פאלען אויף דיא יעניגע, וועלכע גיבען איבער זייער חלק צו פערגרעסערען דיא פאנד, וואס זיינען נויטיג פיר דיא אויפהאלטונג פון ארגאניזאטאָרס און אגראציע.

דיא פראגע וועגען רעפערענדום איז פיעל וויכטיגער. דיא לעצטע 8 מאָנאטען האבען מיר צוגעזעהן, וויא א פארשלאג איז אנגענומען געווארען דורך רעפערענדום, אום עס בלייבן צו וויעדערהאלען פאלד דורך אן אנדער רעפערענדום.

פערשטעהען גוט זייער פפליכט און דיא מיסיאן פון דער פארטיי.

צווישען און אנדערע פערדערהעניסען געפינען מער קיין אנהענגערס. מען האט שוין אויפגעהערט אפילו צו דיסקוטירען וועגען דעם. דאס זיינען שוין אבגעשלאגנע ווישענות. גאר מיט דעם וואקסען פון דער פארטיי פיהלט מען דיא נויטונדריגקייט אין אן ענגערע ארגאניזאציע, אין צענטראליזירטע אנטשטעלונגען ווען דיא פארטיי האט זיך נאך דער שפאל-טונג אין דער ס. ל. פ. ארגאניזירט, האבען דיא גענאסען, וועלכע זיינען שוין געווען גענוג אים געלערענט פון ביטערער ערפאהרונג, וויא גערפערליך עס איז איבערצוגעבען צו פיעל מאכט צו איינצעלנע פערזאנען, איבערשפאנט דיא גרענעצן. זיי האבען געשטרעבט צו פאלשטעמדיגע דעצענטראליזאציע. דיא פראבלימע האט אבער איבערצייגט, אז ביי דעם איז ניט גוט פאר דער פארטיי און אז דער ערפאלג פון דער בעוועגונג און איהר זיכערהייט ליעגען אין "גאלדענעם מיטען".

דיא קאנווענציען וועט האבען צו פערבעסערען דיא קאנסטיטוציע פון דער פארטיי מיט פונקטען וועגען א פערגרעסערונג פון דער פאל-מאכט פון נאציאנאלען קאמיטעט, אום ער זאל ווירקליך זיין פעהיג צו פיהרען בעסער דיא אגראציע און דיא ארגאניזאציע ארבייט. וויא צו עררייכען דיעזען צוועק, אום עס זאל ניט שאדען דער אוטאנאמיע פון די שטאט ארגאניזאציען, וועט זיין דיא הויפט אויפגאבע פון דער קאנווענציע. מען האט אויך פאר געשלאגען אז דיא פארטיי זאל גרינדען א צענטראלע ליטערארישע אגענטור פיר דיא אויסגאבע און דעם פערקויף פון נוצליכע און געזונדע ליטעראטור פיר דיא אגראציע און דיא ער-ציהונג פון דיא מאסען.

געוויס, קיינער וויל ניט איינפיהרען איר גענד וועלכע ארט צענזור, און עס איז נויטיג אז דיא סאציאליסטען זאלען האבען דיא מעגליכקייט צו לעזען און אויסהערען אלע זייטען, נור פיעלע גענאסען פעהופטען מיט רעכט, אז דיא נייע קאמערעדען און סימפאטחזירער זאלען קריגען אזא ליטעראטור וואס איז איינשטימיקענדיג מיט דער לעהרע פון סאציאליזמוס. פיעלע קאמערעדען זיינען אין א פערלענענהייט, ווען עס קומט זיי אויס צו רעקאמענדירען ביכער זייערע פריינד, וועלכע זיינען נאך ניט פקאנט מיט דער פהילאזאפיע פון סאציאליזמוס; עס קומט זיי אויס צו פערשפרייטען אזא ליטעראטור, וועלכע איז פערפיהרענד און שערליך. דיא רעדאקטאנראציע פון דער פארטיי, וועלכע וועט אנצייגען אויף געוויסע גוטע ביכער, פראשורען

זאנדערס פון דער מינימום-פראגראמע וועט ארויסרופען אן אלגעמיינע דיסקוסיאן. דיא מיר נימוס-פאדערונגען, וועלכע בעריהרען אייגענטליך פראגען פון טאקטיק מעהר ווי פון פרינציפען און וועלכע טראגען א לאקאלען כאראקטער, דארף מען אין גאנצען אויסלאזען. זיי געהערען מעהר צו פלאטפארמען אין שטעדט און סטייטס וויא צו א נאציאנאלע פלאטפארם. אויסערדעם איז עס שטענדיג מעגליך, אז זיי זאלען אין גאנצן אדער אין א צוקאליעטשעמער פארמע אנגענומען ווערען פון קאפיטאליסטישע פארטייען.

דיא טרייד-יוניאנס פראגע וועט, אהן צוויי פעל, זיין דיא ערנסטעסטע פראגע אויף דער קאנווענשאן. דער שטרייט צווישען דער „אמעריקאן ליבבאר יוניאן“ און „אמעריקאן פערערוי“ שטען אויף ליבבאר וואקסט און דורך דעם ענטשטעהט א געפיהל פון ביטערע פינדשאפט, וואס וועט קיין גוטעם ניט ברענגען דיא אמעריקאנער ארבייטער.

לאזענדיג אן א זייט דיא פראגע: „וועלכע ארגאניזאציע איז מעהר ראדיקאל“, מוזען דיא סאציאליסטען געדענקען, אז דער גרונד פון דער סאציאלער בעוועגונג איז „דיא סאלידאריטעט פון ארבייטער-קלאס“. דיא סאציאליסטען מוזען דארום ארויסטרעטען געגען יעדען פערזאן אריין צושלעפען צוויי ארבייטער ארגאניזאציען אין א ברודער-רייע, נאך מעהר דארפען זיי זיך היטען אריינגעשלעפט צו ווערען אין אזא קאמפף. דער ארבייטער, וועלכער מונטערט אויף א ברודער-רייע צווישען זיינע חברים, איז שולדיג אין פערראטה צו זיין קלאס. דער קאמפף געשריי פון אלע ארבייטער דארף שטענדיג זיין מיט דיא ווערטער פון קארל מארקס:

„ארבייטער אללער לענדער פעראייניגט איך!“

דיא קאנווענשאן וועט טהאן זעהר גוט, ווען זיא וועט בעשטעטיגען איהר פעשלוס און זיך ענטזאגען אריינצושלעפען דיא פארטיי אין טרייד-יוניאן קאמפף. אזוינע שטרייטען ברענגען אונפערמיטליך דערצו, אז איין יוניאן הויבט אן צו סקעפען געגען דיא צווייטע. מיר, סאציאל-ליסטען, טארען אויף קיין פאל ניט צולאזען דערצו. געדענקט דיא ערפארהונג פון „סאשע-ליסט טרייד און ליבבאר אלליענס“....

מיר האבען פולען צוטרייען אין אונזערע גענאסען. וויקט אונזערע בעסטע קרעפטע צו דער קאנווענשאן און זאל זייער ארבייט געקרוינט ווערען מיט אמת'ען ערפאלג פיר דיא בעפרייאונג פון ארבייטער קלאס. 5. מאלקיעל.

דום. עטוואס איז דא זיכער ניט ריכטיג געווען. עס שיינט, אז דיא מיטגלידער האבען ניט פאל-קאמען פערשטאנען דיא פארשלאגע. דאס רעכט פון רעפערענדום איז נאטירליך זעהר א טהייערער, און מען דארף דארום אויסמיידען, אז מען זאל איהם קענען מיספרייכען און לעבערליך מאכען.

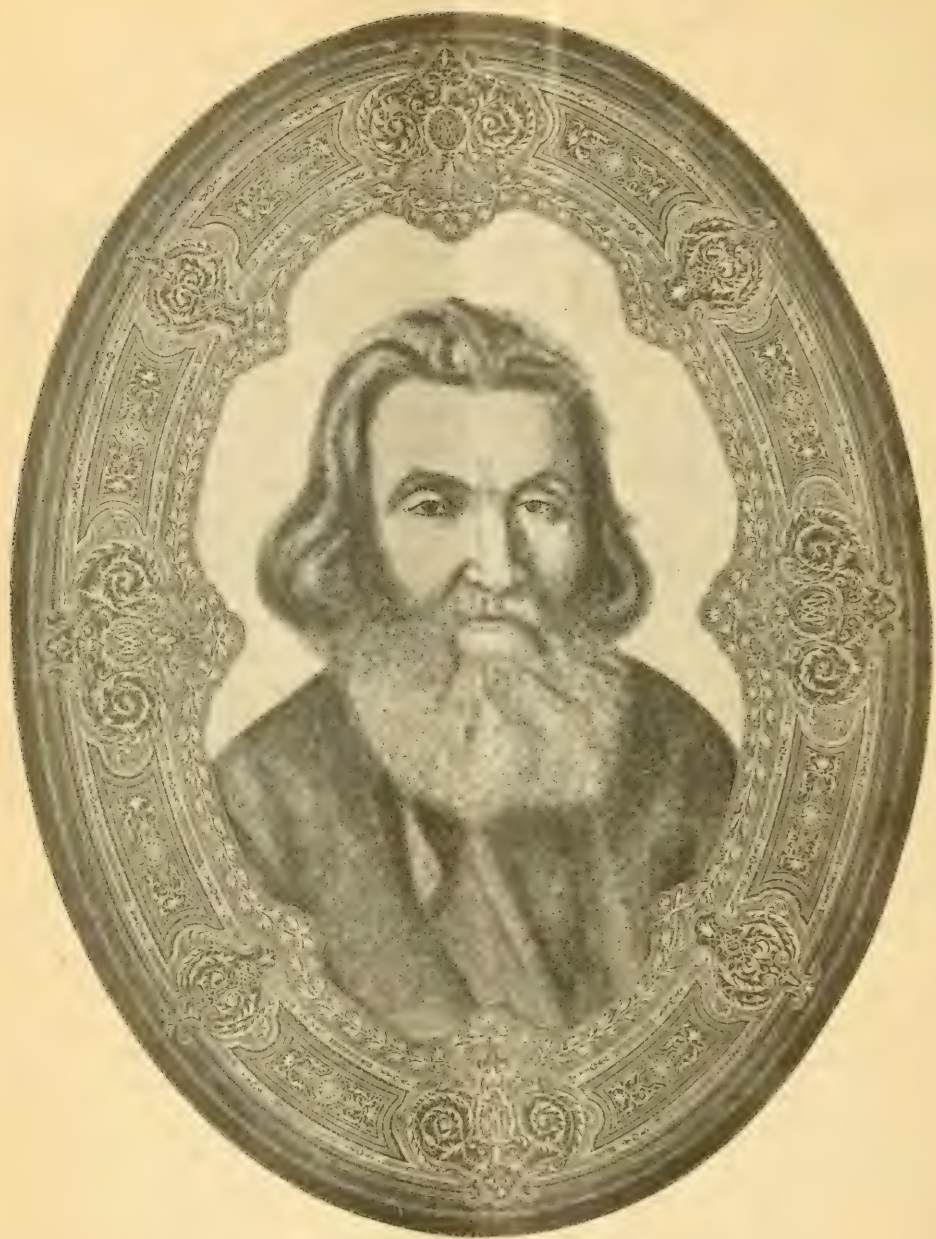
מען האט דארום פארגעשלאגען, אז איין פראגע זאל ניט פארגעלייגט ווערען צו א רעפערענדום א צווייטען מאל ביז א געוויסע צייט וועט פאר-איבערגעהען. אזוי וויא פארשלאגע ווערען קיינמאל ניט פארגעלייגט פינקטליך אין דערוועלפער שפראך, וועט אזא בעשטימונג געבען דעם נאציאנאל סעקרעטער אדער דעם נאציאנאל קאמירטעט דיא מאכט צו פערטייטשען און ערקלערען דעם פארשלאג.

איבער נאך דער ערפארהונג מיט דער סאציאליסטישער ארבייטער פארטיי וועלען דיא מיטגלידער וואהרשיינליך ניט דערלאזען דערצו. דער בעסטער אויסוועג שיינט צו זיין: ערשטענס, צו פערגרעסערען דיא צאהל פון לאקאלען אדער דיסטריקטען, אום צו קענען פערלאנגען א רעפערענדום, און, צווייטענס, ריכטיג און גענוי צו קענען דיסקוטירען דיא פראגען איידער מען געהט איבער צו אן אלגעמיינעם וואוט.

יעדער פארשלאג, איידער ער געהט איבער צו א דזשענעראל וואוט, נאכדעם ווי א בעשטימטע צאהל לאקאלען פערלאנגען עס, מוז 30 טעג זיין אפען פאר דיסקוסיאן און אמענדמענטס. אזוינע אמענדמענטס מוזען זיין בעשטעטיגט פון א געוויסע צאהל לאקאלען, לאמיר זאגען דריי. ווען דיא צייט פאר אמענדמענטס און אויס-בעסערונגען איז פאראיבער, זאל מען דעם פארשלאג און דיא אמענדמענטס פערעפערענטליכען און 30 טעג צייט געבען פאר דיסקוסיאן, איידער מען געהט איבער צו אן אלגעמיינעם וואוט.

אויף אזא אופן וועלען דיא גענאסען, וועלכע זיינען איינשטימיג מיט א געוויסען פארשלאג נאר זיינען ניט צופרידען מיט דיעזע אדער יענע פראצעדער און ווארט אדער וועלען עפעס אויס-בעסערען, האבען דיא מעגליכקייט אויסצופיהרען זייער וואונש. אין פערלויף פון דיעזער צייט וועלען דיא גענאסען קענען גרינדליך דיסקוטירען יעדען פארשלאג, און מען וועט אזוי קענען אויס-מידען אזעלכע מיספערשטענדניסע וויא ווען מען האט געשטימט וועגען דעם פלאץ פון נאציאנאלען קאמיטעט.

דיא רעוויזיאן פון דער פלאטפארם און בע-



Baati Deger Alunson

יצחק פער לעווינזאָהן (ריפ"ל)

און זיין צייט.

דיא הקדמה, צו לעזען דאס ווירקען און דיא ליידען פון יענע ערשטע שוואלבען, וואָס האָבען געקעמפט און געליטען, געאָפּפערט זייער לע- בען אין'ס מורא'דיגען קאמפּף און האָבען אונז דאָך געבראכט דיא ערשטע כאָמטש שוואכינקע שטראהלען פון א נייעם גייסטיגען פריהלינג... יא, דאָס איז געווען א גייסטיגער פריהלינג. א צייט, ווען דעם אידען'ס גייסט האָט פלוצלונג אראַנגעריסען פון זיך דיא קייטען פון פינסטער- ניס און שיממעל און האָט אָנגעהויבען מעכטיג צו שטרעבען צו ליכט און צו לעבען. קיין עכטער פריהלינג איז דאָס נאָך ניט געווען, קיין עכטער פריהלינג איז נאָך יעצט ניטאָ... דאָס איז גע- ווען נאָר א'ן אויפּוואכונג פון'ס טויזענדיגאָהריי- גען הינהער פלעט, א מעכטיגער דראנג און דורשט נאָך לעבען, נאָך א געזונדען, מענשליכען לעבען, מיט אלע זיינע מענשליכע ליידען און פריידען.

שעהן איז געווען דאס ערוואכען פון דעם אידענס גייסט, אָבער מורא'דיגע יסורים האָט דאָס געקאָסט. אונז איז יעצט כמעט שווער זיך פאַרצושטעלען, וויא שרעקליך עס איז געווען דער קאמפּף, איבערהויפט דער אינערליכער קאמפּף פון דער נשמה. יעדעס פאָלק, יעדע נאציאָן האָט איבערגעלעבט דיא דאָזיגע עפאָכע פון'ס גייסטיגען ערוואכען, פון ברעכען דיא אלטע געטער און שאפען זיך אויף זייער אָרט נייע, נייע שטרעבונגען און אידעאלען; אָבער ביי יעדען פאָלק איז דאָס צוגעגאנגען נאטירליך. דיא גייסטיגע רעוואָלוציאָן איז געווען א פאָלגע פון א רעוואָלוציאָן אין עקאָנאָמישען, פאָליטי- שען און סאָציאלען לעבען. ווען א פאָלק האָט בעקומען נייע אידעען, האָט עס שוין געהאט דיא מאטעריעלע מיטלען מיט וואָס זיי צו פערטהייר דיגען און דורכצופיהרען אין לעבען. דער לע- בען איז שוין אין א סך פרטים געווען צוגעפאסט צו דיא נייע בעגריפע און שטרעבונגען.

אזוי איז עס געווען ניט נאָר ביי יעדער נא- ציאָן, וואָס לעבט א נאטירליכע, נאָרמאלען לעבען, אזוי איז אויך געווען ביי אלע אייראָפּע- אישע אידען אויסער רוסלאַנד. דיא דייטשע

פי יצחק פער לעווינ- זאָהן איז איינע פון דיא מערקווירדיגסטע פערזאָנען פון יענער "שטורם און דראנג"- פעריאָדע אין דער גע- שיכטע פון די רוסישע



אידען, וואָס ווערט געוועהנליך גערופען „השכלה פעריאָדע“. דיזע „שטורם און דראנג“-פעריאָדע איז אייגענטליך נאָך ניט אריבער. דיא רוסישע אידען לעבען איצט איבער א צייט, וואָס קען נאָך מיט מעהר רעכט טראָגען דעם נאָמען: „שטורם און דראנגפעריאָדע“. דאָס איז פיעל- ליכט דיא מערקווירדיגסטע עפאָכע אין דער אידישער געשיכטע זינט דאָס אידישע פאָלק עקזיסטירט; און אז מיר וועלען זיך איינקיר קען גוט, וועלען מיר איינזעהען, דאָס יענע עפאָכע, דיא השכלה-עפאָכע, מיט 60—70 יאָהר צוריק, איז אייגענטליך ניט געווען קיין בעזונ- דערער, זעלבסטשטענדיגער קאפיטעל אין דער נייעסטער אידישער געשיכטע, נאָר א מין איינ- לייטונג, א מין הקדמה צו א נייעם בלאט, דעם וואונדערבארסטען בלאט אין דער געשיכטע פון דער אידישער נאציאָן.

א הקדמה איז זעהר וויכטיג פיר א'ן ער- ניטען בוך. עס איז פיעל ליכטער צו פערשטעהן דעם בוך, מען קען אין איהם פיעל טיעפער אריי- נקוקען, פיעל מעהר פון איהם לערנען, ווען מען לעזט איבער זיין הקדמה, און אונזער עפאָכע, וועלכע מיר לעבען יעצט איבער, וועלכע איז אזוי רייך אין פאסירונגען, אין ליידען, אין קעמפּפע, אין האָפּנונגען איז דער ערנסטער בוך, אין וועלכען מיר זיינען דיא ווירקענדע פער- זאָנען. צו מיר ווילען, צו מיר ווילען ניט, צו מיר פערשטיינען, צו מיר פערשטעהן ניט — מיר מוזען געהען א'ן אנטהייל אין דיזע גרויס- היסטאָרישע פאסירונגען, וועלכע געשעהען פאר אונזערע אויגען, מיר מוזען זיין אי דיא לעזער, אי דיא העלדען פון דעם בוך. דעסטאָ וויכטיגער איז פיר אונז צו וויסען

מען פיר. דיא העררליכע אללמענשליכע אירענע פון סאָציאליזמוס.

אזוינע מעכטיגע גייסטער שפרינגען ניט אראָב פון הימעל און ווערען ניט געשאפען פון גאָר ניט. אין דעם פינסטערן געהעטאָ פון אוראָפּא איז שוין דורכגעדרונגען א סך ליכטיג קייט און פרייהייט אין פּערגלייך מיט פריהער דיגע צייטען. אירענע האָבען שוין געהאט דיא פולע מעגליכקייט צו נעהמען א'ן אנטהייל אין דער אויראָפּעאישער קולטור. זיי האָבען נאָך ניט געהאט קיין גלייכע רעכטע מיט דיא איבע ריגע פעלקער, אָבער א סך רעכטע האָבען זיי שוין בעזעסען אין פּערגלייך מיט פריהערדיגע צייטען. זיי האָבען געהאט דיא פרייהייט צו בילדען זיך, האָבען צו ביסלאך בעקומען מעהר פרייהייט צו בעוועגען זיך אויסערהאלב דעם ענגען געהעטאָ און, דיא הויפטזאכע, דיא אי רישע אינטעלליגענץ האָט אָנגעהויבען אנער קענט און געשעצט צו ווערען פון דיא בעסערע, געבילדעטערע טהיילען פון דער קריסטליכער געזעלשאפט.

ניט אזוי איז אָבער געווען דיא לאַגע פון דיא רוסישע אירענע אין יענער צייט. זייער גייסטיגע ערוואכונג איז ניט געווען א דירעקטע פאָלגע פון זייער פאָליטישען און סאָציאלען לעבען. דיא לאַגע פון זייער פאָליטישען און סאָציאלען לעבען איז, פערקעהרט, אלץ שלים מער, אלץ דריקענדער געוואָרען. זיי זיינען גע'ווען עהנליך צו א געזונדען מענשען, וועלכער איז פּערגראָבען אין דער ערד ביז'ן האַלץ; מיט דיא אויגען קען ער זעהן, מיט דיא אויערן קען ער הערען אלעס וואָס לעבט און שוועבט ארום איהם, אָבער ער קען זיך ניט ריהרען, ער קען ניט נעהמען קיין אנטהייל אין דעם ארומיגען לעבען.

דער צושטאנד פון אזא מענשען איז א שוידערליכע טראַגעדיע. אזא טראַגעדיע איז געווען דאָס ערוואכען פון דער אידישער אינ'טעלליגענץ מיט 60—70 יאָהר צוריק אין דער השכלה־פּעריאָדע. דיא אירענע זיינען דאמאלס געווען צווישען צוויי פייערן: וויא דער פער שטאַרבענער לעוואנדא דריקט זיך אויס, איז דער איד געווען צווישען פוילען און רוסלאַנד וויא א יתום, וואָס איז נאָר וואָס איבערגעגאנגען פון א שטייפמוטער צו א שטייפפאָטער. דיא לאַגע פון אירענע אין פוילען איז געווען עקאָ נאָמיש און מאָראַליש זעהר שלעכט. דיא רעכ-

פראנצויזישע און ענגלישע אירענע האָבען גע'לעבט אונטער דעם דירעקטען איינפלוס פון דיא נייע אומשטענדען, אונטער וועלכע אויראָפּא האָט זיך געפונען א צייט פאַר און בעזאָנדערס נאָך דער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט איבערגעקעהרט קאפּיר דאס גאנצע געבוי און פאַרם פון דיא אויראָפּעאישע מלוכות. דיא אויראָפּעאישע אירענע האָבען אין לעוויןזאָהן'ס צייט נאָך ניט בעקומען אומעטום קיין גלייכע בירגערליכע און פאָליטישע רעכטע. אָבער דאָך איז זייער פאָליטישע און סאָציאלע לאַגע געוואָר רען פיעל בעסער.

דיא רעוואָלוציאָן פון 1789 און איבערהויפט דיא רעוואָלוציאָן פון יאָהר 1848 האָט געהאט א וואָהלטהעטיגען איינפלוס אויף זייער לאַגע. דיא נייע אירענע, וועלכע האָבען ערוואכט אין זייערע מוחות, די נייע געפיהלען און שטרעבונג'ען, וואָס האָבען זיי בעגייסטערט, זיינען געווען א דירעקטע פאָלגע פון דיא נייע בעסערע אומ'שטענדען, אין וועלכע זיי האָבען אָנגעפאנגען צו לעבען, און דיוע אומשטענדען, דיא מענש'ליכערע בעהאנדלונג, וואָס זיי האָבען צום ערשט טען מאָל פאַר דעם גאנצען צווייטווענדריעהריי נען לעבען אין גלות אָנגעהויבען צו געניסען פון דיא קריסטליכע פעלקער, האָבען אין זיי איינגע'פלאַנצט נאָך שעהנערע האָפנונגען אויף דער צוקונפט. דיוע בעסערע בעדינגונגען פון לעבען האָבען געמאכט מעגליך דיא ערשיינונג פון גרויסע אידישע רעפאָרמער, וועלכע האָבען גע'בראָכען און געריסען דעם אלטען שימעל רעכטס און לינקס און געמאכט א פרייען וועג צו דעם פרישען שטראָם פון נייע געדאנקען וואָס האָט זיך אריינגעריסען מיט אזא מאכט אין דעם אידישען קווארטאל. דיא ערוואכטע אידישע אינטעלליגענץ האָט זיך ניט בעגנוגענט מיט רעפאָרמען בלויז אין דעם לעבען פון אידישען פאָלק. און דער פערזאָן פון די גרויסע פרייהייטס קעמפּפער בערנע, היינע, לאַסאל און מאַרקס האָט זיך געשטעלט אן דער שפיצע פון דעם מענשליכען פראָגרעס און האָט איבערגעטראָגען דעם קאמפּף פון א'ן ענגירעליגיעזען באָדען אויף א ברייטערן און ווייטערן פעלד, זיי זיינען שוין ניט געווען קיין שוואכניקע שוואלבעלאך, וואָס זאָגען אָן פון א קומענדען פריהלינג. דאָס זיינען געווען ריזיגע קעמפּפער, וואָס האָבען גע'שאפען אַיא פלאַן פון מלחמה א' א מעכטיגע אר-

רונג, וויא אויך דיא רוסישע רעגירונג האָבען זיך פאַרגעשטעלט דעם אידען אלס א פערשאל-טענעם מענישען, אלס א שרעקליכע בעשעפעניס. וועגען האס איז דאמאלס קיין רעדע ניט געווען. דאָס געפיהל, וואָס דיא רוסישע רעגירונג און דיא רוסישע געזעלשאפט האָבען געהאט צו אידען, איז געווען עקעל, פעראכטונג.

פון דעסטוועגען האָט מען דאָך געמוזט עפעס בעשליסען, וואָס צו טהאָן מיט דער דאָזיגער „מתנה“, מיט וועלכע דער זיגע איבער פוילען האָט זיי מיכד געווען. א בעפעלקערונג פון עטליכע מיליאָן האָט דאָך עפעס צו זאָגען. דערצו האָבען אידען געקענט ווערען געפעהרליך ווען זיי זאָלען מאכען ידאחת מיט דיא פאָליא-קען. זיי זיינען געווען דער גרעסטער טהייל פון דער שטאָדטישער בעפעלקערונג אין פוילען און ליטא. אין צייט פון א אויפשטאנד קענען זיי אָנמאכען דער רוסישער רעגירונג גרויסע צרות.

דער בעסטער מיטעל אין דיעזער הינזיכט איז געווען דיא אידען צו רוסיפיצירען, דאָס הייסט: צו פערשפרייטען צווישען זיי רוסישע שפראכע, רוסישע קולטור. ניט א מענישען, א מענישען מיט רעכט אויף לעבען גלייך וויא אלע מענישען, האָט דיא רוסישע רעגירונג געזעהן אין דעם אידען, נאָר א דאָרן אין דיא אויגען פון דיא פוילישע מיאטעזשיניקעס, א פעראכטעטען אָבער דאָך א נויטיגען מיטעל, מיט וועלכע מען קען שטיקען דיא פוילישע פאטריאָטען.

אין אזא צושטאנד זיינען דאמאלס געווען דיא אידען אין רוסלאַנד. זיי האָבען געשוועבט צווישען היממעל און ערד: פון איין זייט גע-האסט און פון דער אנדערער זייט פעראכטעט; פון איין זייט געדריקט, פון דער אנדערער זייט געשטיקט. דיא נייע צוקונפט אונטער א נייע הערשאפט האָט געמאכט ציטערן דיא הארץ. עס האָט געשמעקט מיט נייע גזרות. מען האָט געשפירט, אז דיא רוסישע רעגירונג האָט פיעל געקלערט וועגען אידען, און דאָס ווייסען שוין אידען אויס פראקטיקע: אז דיא מלוכה קלערט וועגען זיי, וועט שוין קיין גוט'ס ניט ארויס-קומען. מען איז געווען אין איינע ציטערניס און שרעק פאר'ן מאָרגענדיגען טאָג.

דער שרייבער פון דיעזע ציילען געדענקט אזא בעשרייבונג פון יענער לאַגע, לויט זיין מוטער האָט איהם געשילדערט פון איהרע קינד-דעריאָהרען. איהרע עלטערן האָבען געהאלטען

טע און פרווילעגיען, וואָס זיי האָבען בעזעסען א האנגע צייט פון די פוילישע קעניגע און מא-גנאטען האָבען זיי אָנגעפאנגען צו פערלירען. אין דער איינציגער בעשעפטיגונג, וואָס איז זיי גע-ווען ערלויבט און מעגליך געווען אין פוילען—אין האַנדעל, האָבען זיי אָנגעהויבען צו בעקומען שטארקע קאָנקורענטען. דיא פעראַרימטע פויר-לישע פריצים, אזוי וויא יעצט דיא רוסישע פריצים, האָבען, אונטער דעם איינפלוס פון דער וואקסענדער אויראָפּעאישער בורזשואזיע, זיך אליין גענומען צו מסחר. דאן איז שוין דיא אידישע בעפעלקערונג, פון א'ן עלעמענט, וואָס איז פריהער געווען נויטיג פיר דעם פוילישען אדעל, פיר וועלכען מסחר און, איבערהויפט, יעדע קערפערליכע בעשעפטיגונג איז געווען א חרפה, געוואָרען א שרעקליכער קאָנקורענט. וועלכען מען האָט געהאסט און געזוכט פון איהם פטור צו ווערען. דער האס צום אידען איז געוואָרען נאָך שטארקער דערפאר, וואס דיא אידען זיינען שוין ניט געווען אזוי וויא פריהער, א פאָלק פון מהיפות'ניקעס, איבער וועלכע מען האָט זיך געקענט מאכען לוסטיג און דורך וועלכע מען האָט געקענט אויסזויגען פון'ם פויער דיא לעצטע קאפ בלוט. פיעלע פון דער אידישער יוגענד האָבען גענומען א'ן אכ-טהייל אין דער פוילישער קולטור, האָבען געלע-זען, אין געלעבט, אזוי וויא עכטע פאָליאקען, און געזוכט בעקאנטשאפט מיט דער העכערער פוילישער געזעלשאפט. דאָס האָט זעהר אויפ-געבראכט, וויא עס האָט אימער אין אלע לענדער פאסירט, דיא פוילישע נאציאָנאליסטען.

דעם טיעפען האס האָט מען ניט בעהאלטען. מען האָט איהם ארויסגעוויזען אוימעטום: אין לעבען וויא אין דער פרעסע. דער צאָרן פון דיעזע פאטריאָטען איז געוואָרען נאָך שטארקער דערפאר, וואָס פיעלע אידען, פיהלענדיג דיא טיעפע פעראכטונג פון דעם פוילישען אדעל און פון דער פוילישער אינטעלליגענץ, האָבען זיך א בויג געטהאן צו רוסלאַנד, און געהאפט צו בעקומען פון דער רוסישער רעגירונג א פער-בעכערונג פון זייער לאַגע.

דיא רוסישע רעגירונג, וועלכע האָט נאָך'ן פוילישען מיאטעזש פון יאָהר 1831, איינגענו-מען פוילען און צוזאמען מיט פוילען בעקומען דיא אידישע בעפעלקערונג אלס א צוגאב צו דער יידישע, האָט נאָר ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן מיט דיא אידען. דיא רוסישע בעפעלקע-

געוואָהנט נאָהענט פון גרענעץ, זיינען „פער-
כאפט“ געוואָרען פון'ם נייעם גייסט דא איז
גערע אירישע סוחרים פון'ם מיטעלפונקט פון
ליטא און זידרוסלאנד, וועלכע עס איז פאָרגע-
קומען, צוליב מסחר, מאכען אָפטע רייזען נאָך
אויסלאנד. דא ערשטע קולטור-טרענער פון
דיא רוישישע אידען, וויא דיא ערשטע קולטור-
טרענער פון'ם רוישישען פאָלק גופא זיינען געווען
יונגע לייט פון דער העכערער און דייכערער
קלאסע. דיא אירישע מאסע איז געווען צו
אונזויכענר און דערשלאָגען, אום צו נעהמען
אין אנטהייל אין דער השכלה-רעוועגונג.

איבערהויפט איז אין דער ערוואכונג פון
דער אירישער און רוישישער אינטעליגענץ דא
פיעל עהנליכעס. דיא עהנליכקייט אָבער איז
מער אין דער ארט און ווייזע, וויא אזוי ריזע
ערוואכונג האָט פאסירט. דיא קוועלע, פון ווא-
נען דיא רוישישע געבילדעטע לייט האָבען גע-
שעפט זייערע נייע אידען, האָט אויך געדינעט
פאר דיא אירישע מיטגלידן. ריזע קוועלע איז
געווען אייראָפּא; פיר דיא רוסען: דייטשלאנד
און פראנקרייך, פיר דיא אידען: דייטשלאנד
און עסטרייך. דער אונטערשייד צווישען דער
ערוואכונג פון דער רוישישער און אירישער איז
טעלליגענץ בעשטעהט אין דעם, וואָס א טהייל
פון דער רוישישער אינטעליגענץ האָט צוזאמען
מיט דיא נייע גייסטיגע אידען בעקומען אויך
נייע פאָליטישע און טיילווייז סאָציאלע אידעא-
לען, וועהרענר ביי אידען האָט זיך דיא נייע
געדאנקען-וועלט געדרייט כמעט בלויז ארום
רעליגיעזע פראגען, אזוי וויא דיא רעלי-
גיעזע רעפארמען וואָלטען געווען דיא איינציגע
זאך, וואָס אידען האָט געפאלט. ריזער אונטער-
שייד ערקלערט זיך דערמיט וואָס ערשטענס איז
דיא רוישישע אינטעליגענץ בעשטאנען פון
פריזישע קינדער, וועלכע זיינען געווען נעהנטער
צו דער נאטור, צום נאטירליכען פראקטישען לע-
בען, וועהרענר דיא אירישע יונגע איז געווען
פון טויזענדער יאָהרען אָבעריסען מיט געוואלד
פון דער ערד, מיט איהרע איינפאכע ערדישע
אינטערעסען, און האָט גייסטיג געלעבט, טהיילס
אין א פערטריקענטער לאנגפערשוואנדענער
פערנאנגענהייט, טהיילס אין א פאנטאסטישער
דונקעלער צוקונפט. זייענדיג צו ווייט פון'ם
איינפאכען לעבען, האָבען זיי ניט געקענט פער-
שטעהן דעם פאָליטישען, סאָציאלען און עקאָנאָ-
מישען אונטערשלאג פון דיא נייע רעליגיעזע און

א ווינהווי, וואוהין עס פלעגען אריינגעהן
טרינקען שלאכטעס. פלוצלינג איז געוואָרען
אין שטאדט א טומעל. צווישען אידען איז גע-
וואָרען א מורא-דיגער גערודער. מען האָט זיך
דערוואוסט, אז ביים גובערנאטאָר ליגעט א
געהוימער פאפיער וועגען אידען. דיא שליכט-
טעם, וואָס פלעגען אריין טרינקען, זיינען געווען
מאָדע אויפגעראמט, זיי האָבען געזאָגט אלעמען
אז דיא פאפיער איז א' בעפעהל אויסצו'הרג'ע-
נען אלע אידען. „פערש נא פערש יאנקעליא
פאָזאביעס!“... האָבען זיי זיך געווענדעט צום
שענקער, טראָץ דעם וואָס ריזער יאנקעל איז
געווען פיר יענער צייט א געבילדעטער מענטש.
האָט געשפיעלט זעהר גוט פידעל און איז געווען
מיט דיא „שררות“ פאניבראט.

דער אינהאלט פון'ם פאפיער איז ענדליך
בעקאנט געוואָרען: דאָס איז געווען א בעפעהל
אז אירישע פרויען זאָלען אויסטהאָן דעם „קניף“
דאָס הייסט, דיא „בינדעס“ וואָס מען פלעגט
טראָגען אויף'ן קאפ און אַנטהאָן פשוט'ע פא-
ציילקעס. דאָס איז געווען פאר יענער צייט א
מורא-דיגע גזרה, אָבער דאָך האָט מען זיך
פריי אָנגעזיפט און געדאנקט גאָט, וואָס מי
האָט דערמיט גע'פטר'ט....

ריזע ערצעהלונג איז זעהר כאראקטערנע
פיר יענער צייט.

* * *

אָט אין ריזער צייט פון פינסטערנים און
עקאָנאָמישער דריקונג, פון שרעק און ציטערנים
פאר דער אונבעקאנטער צוקונפט, האָט זיך א
גאָס געטהאָן אויף דיא אידען פון ליטא און
וואָהלין א שטראָם פון נייע געדאנקען, וועלכען
עס האָט נאָר געקענט שאפען דער נייער לעבען
און אייראָפּא מיט זיינע פרישע מונטערע האָפ-
נונגען און שטרעבונגען! פון צוויי זייטען איז
געגאנגען ריזער „שטראָם“: פון בערלין דורכ'ן
פרייסישען גרענעץ אין ליטא, און פון גאליציען.
פון לעמבערג און בראָד דורך וואהלין אין זיד-
רוסלאנד. דער שטראָם האָט בעריהרט לכתחילה
דיא יעניגע ליטווישע און זידרוסישע שטעט
און שטעטלאך, וואָס ליגענען לעבען גרענעץ.
ריזע האָבען געטראָגען דיא נייע אידען וויי-
טער, צום מיטעלפונקט. דאָס איז ניט קיין צו-
פאל, וואָס דיא ערשטע מיטגלידן, דיא העברע-
אישע שרייבער און אויפגעהערער פון'ם פאָלק
זיינען פון קאָוונא, שאווייל, ושיטאָמיר, קרעמע-
ניץ, אָדעס. אויסער דיא אידען וואָס האָבען

שער, האָט מיט'ן פשוט'ן לעבען געהאט וועניג שייכות. דיא משכילים האָבען אָנגענומען דעם שטאנדפונקט פון דער רוסישער רעגירונג אויף זייערע אָרטאָדאָקסישע ברידער. זיי האָבען ניט פערשטאנען, אז דיא רוסישע רעגירונג האָט געשטרעבט נאָר צו רוסיפֿיצירען דאָס אידישע פאָלק און צו געברויכען זיי אלס א רוסיפֿיצירענדיג דעם געצייג אין פּוילען; זיי האָבען געמיינט אין זייער קינדערשער נאאיוויטעט, אז דיא רוסישע רעגירונג מיינט ערנסט צו בילדען דעם אידישן שולן גייסט און מאכען זיי פיר פרייע רוסישע בירגער.

דערמיט ערקלערט זיך דער ביטערער, אָפט העסליכער קאמפף, וואָס האָט געהערשט צווישען דיא פאָטערס מיט דיא קינדער, צווישען דיא עלטערע און אינגערע ברידער און שוועסטער. ניט וויא ווירקליך גוטע און פערשטענדיגע לעהרער האָבען זיך דיא משכילים געוויזען צו זייערע דונקלע ברידער, וועלכע האָבען צוזאמען מיט זיי געשמאכטעט און געליטען, נאָר וויא קאפּריז נע, פערביטערטע קינדער האָבען זיי געוואָרפֿען, געשמורמט און געבראָכען; ניט גענען דיא אמת'ע קוועלע פון זייערע יסורים, גענען דיא רעגירונג און דיא פריצים, האָבען זיי געצאָרנט, נאָר גענען זייערע אייגענע אנוויסענדע ברידער, וועלכע זיינען גאנץ אָפט געווען פראקטישער פון זיי און האָבען אינסטינקטיוו געפיהלט דיא „פריינדשאפט“ וויא פון דער רוסישער רעגירונג אזוי אויך פון דיא רוסישע טשינאוויקס און פּוילישע פריצים.

אין אזא הייסען און צו דערזעלבער צייט שרעקליכען מאָמענט, וואָס אידען האָבען דאָ מאלס דורכגעלעבט אין רוסלאנד, איז געווען זעהר שווער צו בעטראכטען ברייטער און טיפער דעם אויסערליכען און אינערליכען לעבען. ווען מיר לעזען דיא העברעאישע ליטעראטור פון יענער צייט, זעהען מיר וויא כמעט קיינער פון דיא השכלה'קעמפפער אין רוסלאנד איז ניט געווען פעהיג אויפצוהייבען זיך העכער אביסעל און בעטראכטען דיא פאסירונגען מיט א ברייטערע וועלט'אנשיאונג.

נאָר איין מענש איז דאן געווען א'ן אויסנאָמע. ער איז געווען דער איינציגער משכיל, וואָס האָט בעזעסען דיא פעהיגקייטען פון א קעמפפער און פון א רעפארמאטאָר. זיין ווייטער און טיפער בליק האָט דורכגענומען אלע זייטען פון לעבען: זיין וואָרט איז געווען א

פילאָזאָפישע אידעע. ביי זיי איז געווען דיא רעפארם אין רעליגיע און אין דער פילאָזאָפיע א וויכטיגע זאך זעלבסט פיר זיך, אָהן א שום שייכות צום עקאָנאָמישען, סאָציאלען און פאָליטישען לעבען.

איבריגענס זיינען דיא אידישע משכילים געווען אונטער דעם שטארקען איינפלוס פון דיא בערלינער און עסטרייכער משכילים, וועלכע זיי נען אויך געווען ניט ווייטזיכטיגער פאר זייערע ברידער פון רוסלאנד. דיא גאנצע ליטעראטור פון יענער צייט האָט זיך בעשעפטיגט כמעט בלויז מיט רעליגיעזע, פילאָזאָפישע און פילאָלאָגישע פראגען. נור איינצעלנע פון דער אויסלענדישער אידישער אינטעליגענץ, וויא א בערנע, היינע, משה העס און איבערהויפט לאַ סאָל האָבען זיך געקענט אויפהייבען צו אזא שטופע, אז זיי זאָלען אוועקווארפען דיא מעטאפיזיק, דאָס הייסט, דיא טרוקענע רוחניות פלפולים, און שטעלען זיך אן דער שפיצע פון דיא פאָליטישע און סאָציאלע בעוועגונגען פון זייער צייט. דער נאטירליכער געזונטער אינסטינקט האָט זיי אונטערגעזאָגט, וואו מען דארף זוכען דיא אורזאכען פון דעם טויזענדיג יעהריגען פינסטערען גלות און וואָס עס קען מאכען ווירקליך צו איהם א'ן עק. דיא איבריגע אידישע משכילים אין אוייראָפּאָ, איבערהויפט אין דייטשלאנד און עסטרייך, זיינען געווען צו קורצזיכטיג צו פערשטעהן דאָס וואָס דיזע עטליכע געניאלע גייסטער האָבען פערשטאנען. אנשטאט צו פיהרען א קאמפף צוזאמען מיט דיא איבעריגע פארטגעשריטענע קרעפטען געגען דיא אוייראָפּעאישע רעגירונגען און הערשענדע קלאסען איבערהויפט, האָבען דיא אידישע משכילים געפיהרט א קאמפף בלויז געגען זייערע אייגענע דונקלע אָרטאָדאָקסישע ברידער, אזוי וויא דיזע וואָלטען ווירקליך געווען שולדיג אין דעם, וואָס דיא אוייראָפּעאישע גייסטליכע און וועלטליכע דעספאָטען האָבען זיי טויזענדער יאָהרען געהאלטען פערשטיקט אין דעם ענגען, שמוציגען גהעטטאָ, אָבעריסען פון לופט, פון ליכט און פון לעבען!...

עס דארף אלזאָ קיין וואונדער ניט זיין, וואָס דיא אידישע משכילים, וועלכע האָבען בעקומען זייער השכלה פון זייערע דייטשע און עסטרייכישע ברידער, זיינען געווען, נאָך ענגער, נאָך קורצזיכטיגער פאר זיי. דער גאנצער השכלה קאמפף איז געווען כמעט בלויז א מעטאפיזיק

נאָך אין זיין פריהעסטער יוגענד און וועלכע ער האָט געפרעדיגט דעם גאנצען לעבען. האָבען איהם געקאָסט פיעל ווייניגער קאמפא און גייסטיגע יסורים, וויא מאנכע פריידענקער זאָגאר אין אונזערע טעג.

זיין פאָטער, יהודה לעווין, איז געווען א מערקווירדיגע ליכטיגע פערזאָן. ער איז געווען א גרויסער תלמודיסט און צו דערזעלבער צייט האָט ער געשרייעבן שעהן העכרעאיש און האָט געקענט גוט דיא פוילישע שפראך. ער איז גע-ווען בעליעבט ביי אידען און ביי קריסטען פיר זיין גוטען ערלען כאראקטער. ער האָט בעהאנד-לעט מיט דערזעלבער פריינדליכקייט חסידים, מתנגדים און משכילים, ווען זיי זיינען נאָך געווען עהרליכע לייט. צו געלעהרטע מענשען האָט ער געהאט דעם גרעסטען רעספעקט, נאָך מעהר נאָך האָט ער געשעצט א מענשען מיט א'ן ערלען, כאראקטער און גוטע זיטען. ער האָט געהאט אהן א צווייפּעל א גרויסען איינפלוס אויף זיין זוהן, און דויער האָט, וויא מיר געפיר-נען אין זיינע שריפטען, אימער דערמאָהנט זיין פאָטערס נאָמען מיט גרויס לעבעע און אכטונג.

אָנגעהויבען לערנען האָט לעווינזאָהן פריה, וויא דער מנהג איז געווען אין יענער צייט. צו דריי יאָהר האָט מען איהם אָבעגעבען אין חדר. ער האָט ארויסגעוויזען אונגעוועהנליכע פעהיגקייטען. ביז ניין יאָהר האָט ער איבער-געלעזען אלע ספרים פון זיין פאָטער'ס ביבליאָ-טעק און האָט זאָגאר אנגעשריבען א חבור אויף קבלה. דער חבור האָט געפונען חן ביי רבנים, מקובלים, דאָס הייסט, מענשען וואָס זיי-נען בעקאנט מיט דער געהיימער לעהרע פון קבלה. צו צעהן יאָהר איז ער געווען קלאָר אין א סך מסיכנות אין תלמוד און האָט געקענט אויסוועניג כמעט גאנץ תנ"ך.

תנ"ך האָט איהם געלערנט זיין פאָטער אליין און ער האָט איהם איינגעפלאַנצט נאָך פון דיא פריהעסטע קינדער-יאָהרען אָן א שטארקע לעבעע צו דער שפראך פון דיא נביאים. צו דער-זעלבער צייט האָט לעווינזאָהן אויך געלערנט דיא רוסישע שפראך און האָט זיא געקענט גרינדליך, וואָס דאָס איז געווען א זעלטענע זאך ביי רוסישע אידען אין יענער צייט. לעווינזאָהן איז געווען א גרויסער מתמיד און האָט דערצו געהאט א'ן אונגעוועהנליכען זכרון. אז ער האָט געלעזען, א בוך, איז דער בוך געבליעבען ביי

פלאַם, וואָס האָט ניט געברענט, נאָך געווארימט און געלייכט, אזוי וויא דער נביא פון דיא אלטע צייטען האָט ער אי געצאָרנט אי געטרייסט. ער האָט זיך ניט געדעהט, וויא דיא איבריגע הישכלהדעפארמער אין דעם ענגען קרייז פון מעטאפיזיק. יעדער וואָרט זיינער איז געווען א פראָדוקט פון לעבען און געציעלט אין לעבען. אין דעם פשוט'ען ערדישען לעבען. ער האָט געוועקט דעם אידענ'ס גייסט, דעם אידענ'ס הארץ צו א העכערן, שעהנערן לעבען און צו דער-זעלבער צייט האָט ער פערשטאנען, אז ניט אָן זיי אליין הענגט אָב אָנצוגעהמען דאָס, וואָס ער האָט זיי געפרעדיגט. און ער איז דעריבער גע-ווען א פרעדיגער אי א טאָלמעטשער פיר זיינע ברידער, וועלכע ער האָט געליעבט מיט דער צארטעסטער, הייסעסטער לעבעע. ער האָט גע-קעמפט מיט וואָרט און מיט טהאט.

דיזע מערקווירדיגע פערזאָן, וואָס האָט גע-האט א'ן אונגעהויערען איינפלוס אויף דיא גאנצע אידישע דענקענדע יוגענד פון זיין צייט. וואָס האָט געשפּיעלט דיא גרעסטע ראָלע אין דער גייסטיגער ערוואַכונג פון'ס אידישען פאָלק אין רוסלאַנד, וואָס האָט געגעבען דער אידישער אינטעליגענץ א ברייטערע וועלט-אנשיאונג, א באָדען פיר זייערע נייע אידעאלען. — איז געווען רבי יצחק בער לעווינזאָהן.

* * *

ער איז געבאָרען געוואָרען אין דעם יאָהר 1788, מיט א יאָהר פאר דער פראנצויזישער דעוואָלוציאָן, אין דער קליין - שטעטעל קרעכעניץ, וואָהלינער גובערניע, לעבען דעם עסטרייכישען גרענעץ. דיא אומשטענדען זיינען געווען גינסטיג צו איהם אין זיין קינדהייט און יוגענד פיעל מעהר, ווי צו א סך אנדערע אידישע שרייבער און קולטור-טרעגער פון זיין צייט און אפילו נאָך אין אונזערע טעג. אויסערדעם וואָס ער איז געבאָרען געוואָרען אין א רייכע פאמיליע און האָט אין דיא יונגע יאָהרען ניט געוואוכט פון א קאמפא פאר'ן ברויט, האָט ער נאָך געהאט דעם גליק צו האָבען אזא פאָטער, וועלכער איז מיט זיין בילדונג, טאָלעראנץ און ברויטע אנזיכטען אויף'ן לעבען און אויף'ן מענ-שען געווען א זעלטענהייט פיר יענער צייט.

לעווינזאָהן האָט אַלזאָ געהאט די מעגליכקייט צו בעקומען א פרייערע און בעסערע ערציהונג ווי פילע פון זיינע מיטסקעמפער און תלמידים. און די נייע אידען, וועלכע ער האָט ערוואָרבן

אנטקעגען איז אָנגעפֿאָהרען א פֿרייז אין זיין קארעטע גלייך אויף זיי. דער בעל עגלה, וועלכער האָט בעצייטענס ניט אוספֿיעט, צו ער האָט פֿערגעסען צו לאָזען דעם פֿרייז דיא וועג און האָט הפֿנים גוט געקענט דעם פֿרייז און געוואוסט וואָס אזא „העזה“ קען איהם קאָסטען. האָט באלד געמאכט פֿליטה און געלאָזען לעווינז זאָהן'ס פֿאָטער אליין מיט'ן פֿערד און וואָגען און האק און פֿאק. דעם פֿרייז'ס קארעטע איז אריינגעקראָכען אין בלאָטע, און, וועהרענד זיין קוטשער איז אראָפּ און האָט גענומען ארויס־שלעפען דיא קארעטע, איז דער פֿרייז אליין אראָפּגעשפרונגען מיט א רציחה און האָט מיט זיין שטעקען מורא'דיג געשלאָגען דעם פֿאָטער לעווינזאָהן'ס אין קאָפּ דיא גאנצע צייט, וויא לאנג עס האָט גענומען ביין קוטשער ארויס־שלעפען דיא קארעטע. נאכדעם איז לעווינזאָהן דער פֿאָטער געווען א לאנגע צייט אזוי קראנק, אז ער איז ניט געווען פֿעהיג צו קיין שום גייסטיגע בעשעפטיגונג, זאָר גאר דאוונען האָט ער געמוזט אויסווייניג, ווייל ער האָט אין סדר ניט געקענט אריינקוקען. און אפילו ווען ער איז בעסער געוואָרען, האָט ער שוין אויפ'ן גאנצען לעבען ניט געקענט האלטען אין האנד א בוך, צו וועלכען ער האָט געדארפט צוילייגען קאָפּ.

דיווער געוועהנליכער פֿאקט פיר יענער צייט איז כאראקטערנע און ווייזט דעם שרעק־ליכען צושטאנד פון אידען צווישען דיא פויר ליטשע פֿריצים, פֿאר וועמעס ווילדע קאפֿריווען און רציחות קיינער איז ניט געווען זיכער. די זער פֿאקט ערקלערט אויף, פֿאר וואָס מען האָט דעם יונגען לעווינזאָהן געלערנט רוקיש און פֿאר וואָס דיווער איז זיין גאנצען לעבען געווען א רוקישער פֿאטריאָט און האָט ערווארט דיא ישועה פיר זיין פֿאָלק פון דער רוקישער רע־גירונג. דיא דאמאָלסדיגע אידישע אינטעלי־גענז איז מייסטענס געווען אויף דער זייט פון דער רוקישער רעגירונג אויף דעם גרונד פון דעם שפֿריכוואָרט, אז „פון צוויי צרות קלייבט מען אויס דיא קלענערע“. אויב עס שטעהט פֿאָר אויסצוקלייבען, זאָגט לעוואַנדא מיט דעם מויל פון דעם אינטעליגענט סארין — דעם העלד פון זיין ראָמאן „דיא הייסע צייט“ — צווישען א קאפֿריווע, האלבי־משוגענע שטיפֿמוטער און א שלעכטען שטיפֿפֿאָטער, דארף מען בעסער געהן צום שטיפֿפֿאָטער, וואָרים ער איז א מאן, און

איהם אין געדעכטנים. דאָס איז פיר איהם געווען העכסט ניצליך שפעטער, ווען ער האָט געשריעבען זיינע בעריהמטע ווערקע און האָט געמוזט מאכען פון קאָפּ אויסציגע פון דיא ביכער, וואָס ער האָט יאָהרענלאנג צוריק געלעזען.

לעווינזאָהן'ס ביאָגראפיע אין אלגעמיין קען איינגעטהילט ווערען אין דריי טיילען: זיין לעבן ביז ער איז געפֿאָהרען אין בראָד, אין גאר ליטען; זיין אויפֿהאלטען זיך אין בראָד און די ערשטע יאָהרען נאָך זיין קומען צוריק אין רוסי־לאנד, און זיין בעזעצען זיך איבער א נייעם אין קרעמערניי שוין אויפ'ן גאנצען לעבען, ביזן טויט.

פון זיין קינדהייט און ערשטע יוגענד ווייזט סען מיר זעהר ווייניג. דיא אומשטענדען, אין וועלכע ער האָט געלעבט, זיינען געווען אזעלכע, וואָס האָבען געשאפֿען ווייניג פֿערענדערונגען אין זיין לעבען. ער האָט געהאט דיא בעסטע מלמדים און לעהרער, און זיין שטודיום אין אידישע, וויא און אלגעמיינע וויסענשאפטען, איז געגאנגען אונטער דער אויפֿזיכט פון זיין גער בילדעטען און רייכען פֿאָטער. אזוי וויא זיין פֿאמיליע איז איבערהויפט געווען כמעט דיא רייכסטע אין שטעדטלי, האָט קיינער ניט נאָכ־געקוקט וואָס און וויא דער יונגער לעווינזאָהן לערנט, און וויא מען פיהרט זיך ביי זיי אין הויז. איבעריגענס איז דיא פיהרונג און הויז געווען א ריין אידישע, ווייל זיין פֿאָטער, אי בערהויפט זיין מוטער, זיינען געווען פרומע לייט. דאָך איז דיא פיהרונג געווען ניט אזוי פֿאנאטיש, וויא אין אנדערע הייזער פון קרעמעניי, וואָס איז בעשטאנען דאָס רוב פון פֿאר־קאָכטע, ברענענדיגע חסידים.

נאָר איין זאך האָט פֿאסירט אין לעווינז זאָהן'ס יונגע יאָהרען, וואָס האָט געמאכט א גאנצע פֿערענדערונג אין דעם עקאָנאָמישען צושטאנד פון זיינע עלטערן און געהאט, וויא עס שיינט, א שטארקען איינפֿלוס אויף דער וועלט־אנשיאונג פון זייער זוהן. דאָס איז געווען אן אונגליקליכער, אָבער פיר יענער צייט ניט קיין אונגעוועהנליכער צופֿאלל, וואָס האָט געטראָפֿען זיין פֿאָטער.

ער איז געמליך געפֿאָהרען אין וועג מיט א בעל עגלה און האָט געפיהרט סחורה און געלד. דער וועג איז געווען א שמאָלער און א בלאָטי־גער. דער פוהרמאן האָט ניט בעמערקט וויא

לאָז, אזוי מאָדאָליש ערנידעריגט, וויא אונטער
דעם מאַכט פון דער פּוילישער „שליאכטע“.
דיזען אימיטאנד דארף דער לעזער געדענק
קען, אום צו ערקלערען זיך פיעלע זאכען אין
דער ווייטערער ביאגראפיע פון יצחק בער לע-
ווניזאָהן.

(שלום פאַלגט.)

ש. ל. הורוויץ.

אויב ער וועט שלאָגען, וועט עס דאָך ניט זיין
אזוי ווילד, אזוי אונגעלומפערט וויא דיא שטיפ-
מיטער.

דער לעבען האָט געוווּנען, אז זיי דיא אינ-
טעליגענטען פון יענער צייט, האָבען געהאט
רעכט. וויא געדריקט דיא אידען זיינען שפּע-
טער ניט געווען אונטער דער רוסישער רעגירונג,
זיינען זיי דאָך קיין מאָל ניט געווען אזוי שו-
צ-



א פריהלינג טרונים

ין וועלדעל איז דופטענד, אין וועלדעל איז גריין,
און צווישען דיא צווייגעלעך זשומעט א ביעץ,
און לעשצעט, און וויעגט מיר און שלעפערט מיך איין...
און אונטער דיא צווייגען, אין שאטען פון בוים,
פארוועבט מיך דער שלאָף אין א זאנפטליכען טרונים,
געשפונען אויס שטראהלען פון גאלדיגען שיין.

און ס'פלאטערט מיין זעלע געפאנגען אין וועב,
און פיהל, וויא איך היינג שוין אין לופטען און שוועב,
און אונטען דיא בלויקייט — ווערט מורא'דיג טיעף;
איך זעה קוים נאָך בלאַנקען אין בלומען געהילט
דארט אונטען מיין ליעבסטע, און הער וויא זיא שפיעלט
ביין הארפע דאָס היימישע ליעבעס־מאַטיוו.....

און יעטווידער מורמעל, און יעטווידער קלאנג
פערזינקט אין מיין הערצען און ס'טוט אזוי באנג...
צו לאָזען דארט אונטען מיין ענגעל, מיין קרוין,
וואָס האָט דען דער הימעל אהן איהר פאר א ווערד,
מיט איהר איז מיין הימעל, מיט איהר אויף דער ערד.
דארט איז מיין גן־עדן, מיין שכר און מיין לויין...
ה. רויזענבלאַט.

יאַנקערס, נ. י.



הירש לעקערט

און דיא ווילנער מאי דעמאנסטראציען אין 1902

2.



דעם אידישען שוסטער איז געווען דער אויס-
דרוק פון אויפגערענטען געזעלשאפטליכען גע-
וויסען. און אלע עהרליכע מענשען, סיי אידען,
סיי כריסטען, האָבען דערפיהלט א געוויסע
פערגרונגערונג אויף זייערע נשמות. איינער
פון דיא גרעסטע אויסווירפע, איינער פון דיא
גרעסטע אפילו צווישען דיא משרתים פון צאה,
האָט זיין ריכטיגען פסק געקראָגען. מען האָט
נור בעדויערט, וואָס לעקערט האָט איהם גלייך
אויפ'ן אָרט נישט אוועקגעלייגט, וואָס ער האָט
איהם בלויז פערוואונדעט און נישט געטוימטעט.

אם שטארקסטען איז געווען דער איינדרוק
פון לעקערט'ס טהאט צווישען דיא אידישע אר-
בייטער מאסען. מיט טרעהרען פון ענטציקונג
האָבען זיי בעגריסט דעם העלד, וועלכער איז
ארויסגעקומען פון זייערע רייהען. לעקערט
האָט בעוויזען, אז ביי דעם אידישען ארבייטער
איז דער געפיהל פון מענשען-ווירדע הויך ענט-
וויקעלט. ער האָט נקמה גענומען פאר דעם גע-
שענעטען אידישען פראָלעטאריאט. ער האָט
גערעטעט דיא עהרע פון „בונד“. און דיא אי-
דישע ארבייטער האָבען זיך געבויגט מיט עה-
רעפארט פאר דעם מאן, וועלכער האָט זיך פאר-
זיי אויפגעאָפערט.

לעקערט'ן האָט מען איבערגעפיהרט אין
„14טען נאָמער“. אזוי רופט זיך דיא ווילנער
פאָליטישע טיורמע. מען האָט איהם פריהער
אריינגעזעצט אין אן אנדער טיורמע. מען האָט
אָבער מורא געהאט צו האלטען איהם דאָרט.
עס האָט דייטליך אויסגעזעהען, אז דיא דאָר-
טיגע אדמיניסטראציע, וועלכע איז כמעט בע-
שטאנען פון פאָליאקען, האָבען מיט איהם סימ-
פאטיזירט. אין שטאָרט האָט מען ערווארטעט,
אז מען וועט איהם צום טיירט נישט פעראור-
טהיילען. נאָך אלעמען האָט ער דאָך דעם גור-
בערנאטאָר נישט געטוימטעט; ער האָט איהם נור
פערוואונדעט. מען האָט זיך אָבער שנעל ארומ-
געזעהען, אז דיא צארע-רעגירונג וועט איהר
אָפפער פון איהרע נעגעל נישט ארויסלאָזען, אז

אָך דער שענדליכער עקזעקוציע. איז פאָן וואָל געווען זעהר פאָר-
זיכטיג. ער פלעגט זיין אונ-
רוהיג, אין איינע שרעקעניש.
יערען איינציגען, וועלכער פלעגט
זיך צו איהם מעלדען מיט א
ביטשירפט פלעגט מען פריהער
איבערזוכען. ער פלעגט נישט
ארויספאָהרען אָהן א שטארקער וואָך. דאָס
האָט איהם אָבער נישט געהאָלפען.

שפעט אין אבענד האָט איהם לעקערט
אָפגעווארט ביין טהעאטער. מיט מערעווירד-
גער פלינקייט האָט ער זיך דורכגעריסען דורך
דיא וואָך און האָט אין איהם צוויי מאָל אויס-
געשאָסען. ער האָט איהם פערוואונדעט אין
האנד און אין פוס.

רוהיג איז דער העלד געבליעבען שטעהן אי-
בער דעם פערוואונדעטען קערפער פון גובערנא-
טאָר. ער האָט אפילו נישט געמאכט קיין פער-
זיך צו אנטלויפען. מיט פעסטע טריט איז ער
געגאנגען אין פאָליציי-הויז. ארומגערינגעלט
פון 5 פאָליציסטען מיט בלאנקע שווערטען.
אונערשיטאָקען האָט ער צוגעזעהען, וויא מען
האָט איהם פערשטימט דיא הענד און דיא פיס
אין קייטען. מיט א רוהיגע, כמעט מיט א
שמייכלענדע מינע האָט ער געענטפערט אויפ'ן
פערעהר. און נור ווען מען האָט איהם גע-
פרעגט, ווער זיינען זיינע מיטעלעלפער, האָט
ער מיט פעראכטיגונג זיך אָפגעקעהרט און קיין
וואָרט נישט געענטפערט.

אויף מאָרגען איז דיא נאכריכט דורכגע-
פלוניגען אזוי וויא א בליין איבער דיא גאנצע
שטאָרט, און אין שטאָרט איז געוואָרען שמחה
וששון. דער נאָמען פון הירש לעקערט איז גע-
ווען ביי אלעמען אויף דיא ליפּען. יעדער איינ-
ציגער, וואָס טראָגט אין זיך א מענשליכע
הארץ, האָט מיט דיא ווארימסטע סימפאטיע
אפלאָדירט דיא העלדען-טהאט. דער שאָס פון

דעם טאָדעם אורטהייל. ער וואָלט נור געזאָגט, דאָס ער האָט געוואָלט בלוז אָפּשרעקען פאָן וואַל'ן, דאן וואָלט ער זיין לעבען גערעטעט. ער האָט אָבער דיזע עצה מיט פּעראַכטונג צו ריקגעווינען. דער צוועק פון דיא מיליטערישע ריכטער איז געווען ניט צו משפּט'ן לע' קערט'ן, וועלכער איז שוין לאַנג געווען פּער-משפּט אין פּלעוועס קאבינעט. זייער צוועק איז געווען א גאנץ אנדערער: זיי האָבען געזוכט אויסצופאַרשען ביי איהם זיינע מיטהעלפּער. לעקערט האָט געענטפּערט, אז ער איז קלוג גע-נוג אום אליין צו פּערשטיין, אז מען דארף פאָן וואַל'ן טויטען. ווען מען האָט איהם דיזע פּרא-נען ווידערהאַלט, האָט ער געענטפּערט נור מיט א פּערעכטליכע מינע.

מען האָט איהם פּעראורטהיילט צום היינגען. דעם 28טען מאי, נאָך דיא רוישישע צייט-רעכענונג, צוויי אזויגער ביינאכט, האָט מען לעקערט'ן אוועקגעפיהרט צום פלאץ פון זיין הינריכטונג. אזוי וויא נאכט'נבים האָבען דיא משרתים פון צאר איהם ארויסגענומען פון טיורמע. אין טיעפער שטילקייט, אין פינ-סטערניש פון נאכט, זיינען זיי געגאנגען טוי-טען דעם מאן, וואָס האָט זיך אויפגעאַפּפּערט פאַר דיא צוטראַטענע עהרע פון זיינע ברידער ארבייטער. דיא תליה איז געווען ניט געענ-דיגט, ווען לעקערט איז אָנגעקומען. ער האָט דארט געטראָפּען דיא מיליטער, אייניגע טשי-נאָוניקעס און דעם קאזיאָנעם ראבינער. מיט א וואונדערבארער רוהיגקייט איז דער העלד גע-שטאנען און געווארט אויפ'ן טויט. ווען אלעס איז פארטיג געוואָרען, איז ער ארויפגעגאנגען שטאַלץ און רוהיג אויפ'ן עשאפאָט. עס איז צו-געגאנגען צו איהם דער ראבינער און האָט איהם אויפּמערקזאם געמאכט אויף ודוי זאָגען, אויף דעם געבאָט „לא תרצח“, וועלכען ער האָט אי-בערטראָטען. לעקערט האָט איהם געענטפּערט, אז צולייב דיזען געבאָט היינגען איהם טאקע דיא גוטע און פרומע לייטע. ער האָט ער-קלערט, דאָס ער נויטיגט זיך ניט אין ודוי און האָט געבעטען דעם ראבינער, אז ער זאָל איהם לאָזען צוריה.

דער תליון איז געווען א קאטאָרושניק. ווען אלעס איז פארטיג געוואָרען, איז ער אוי-טערגעקומען צו איהם און האָט פּערבונדען איהם אויף הינטער די הענד. ער האָט איהם פּער-בונדען זעהר שטארק. אויף לעקערט'ס געזיכט

פּלעווע פּעראַנגט ניט אנדערש א תליה. א טעלעגראמע פון פּלעווע האָט געלויטעט, דאָס לעקערט זאָל „גע'משפּט“ ווערען אין א מיליטער-געריכט נאָך דיא געזעצע פון קריעגסצייט, און מען האָט זיין פּראָצעס ארויסגענומען פון דעם ציוויל-געריכט. מען האָט אזא געריכט מורא געהאט צו פּערטרויען דעם פאַראויסבעשטימט-טען אורטהייל.

דיא אונטערוזונג האָט מען געפיהרט אין טיעפער געהיימנים. רויבער פיהלען זיך אימער בעסער אין דער פינסטער. אין אזא טיעפער געהיימנים האָט זיך אויך אָפּגעשפּיעלט דיא קאָמעדיע פון משפּט. דעם 15טען מאי, נאָך דיא רוישישע צייט-רעכענונג, האָט מען לעקערט'ן געבראכט פאר'ן מיליטער-געריכט. מען האָט איהם געפיהרט אין א פּערמאכטע קארעטע. דער גאנצער וועג איז בעוואכט געווען פון פאַ-ליציי און דוואַניקעס מיט דובינעס אין ריא הענד. דאָס האָט זיך געוואָרפּען אין דיא אויגען, און אזוי האָט זיך דיא גאנצע שטאַדט דערוואכט, אז דער „משפּט“ אויף לעקערט'ן האָט זיך אָנגעפאנגען.

אין זאל פון געריכט האָט מען קיינעם ניט אריינגעלאָזען—אפילו ניט דעם קאַרפּוסנאָי גענע-ראל. מען האָט זיך אויך בעוואָרענט, אז לע-קערט זאָל ניט געהמען איינעם פון דיא פעהיגע אדוואָקאטען. מען האָט מורא געהאט, טאָמער וועט א עהרליכער און הייסער וואָרט האָבען א שטיקעל איינפלוס אויף דיא ריכטער. דארום האָט מען אויך לעקערט'ן ניט אויפּמערקזאם געמאכט אויף זיין רעכט צו פאָדערן פאַר זיך א פּערטהיידניגער. א געוויסער קאפיטאן פּע-טראָו איז בעשטימט געוואָרען אלס פּערטהייד-גער. דיזער אומגליקליכער קאפיטאן האָט דיא גאנצע צייט געפלאטערט, וויא א בלאט. ער האָט מורא געהאט טאָמער וועט ער זיך אויס-ריידען א גוט וואָרט פאַר לעקערט'ן. איהם האָט זיך געדוכט, אז מען וועט איהם זעלבסט אויפ-היינגען, ווען ער וועט ריידען פאַר בעגאנדי-גונג.

לעקערט האָט זיך געהאַלטען מיט גרויס מוט און נאָבעלען שטאַלץ אויפ'ן „משפּט“. ער האָט צוגעגעבען, אז ער האָט געשאַסען אויף דעם גובערנאטאָר; ער האָט זיך אָבער ניט ער-קלערט שולדיג. ער האָט אויך צוגעגעבען, אז זיין כונה איז געווען צו טויטען דעם טיראן. פאַר דיזען ערקלעהרונג האָט ער בעצאָהלט מיט

האָט זיך בעוויזען אן אויסדרוק פון גרויסע לייַדען, ער האָט אָבער געפאסט מוטה, און אין א וויילע ארום האָט זיין געזיכט ווידער אויס- געדריקט רוהע, שטאַלץ, פּעראכטונג. זיין העל- דיגע האלטונג האָט ערשטוינט דיא סאָלאַדאטען, אפילו דיא טשינגאוניקעס און דיא פאָליציי.

אייניגע מינוטען שפעטער האָט דער תליון ארויפגעוואָרפען אויף איהם דיא פיעטלע, זיא איז אָבער געבליבען ביי איהם אויפ'ן נאָז, און לעקערט האָט א שאַקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ

עהרע זיינעם אנדענקען!



דער גענעראל סטרייק

פון ארבייטער אין זייער עקאָנאָמישען קאמפּה.

אָבער אונגעוועהנליך, אָבוואָהל גאנץ נאָ טירליך פאר א קאפיטאליסטישע רעגירונג, איז געווען דער מיטעל, וואָס דיא אונגארישע רעגירונג האָט אָנגעווענדעט, אום צו ברעכען דעם גענעראלסטרייק פון איהרע אייזענבאהן-ארבייטער. דויער מיטעל איז בעשטאנען אין דעם, אז דיא יעניגע פון דיא סטרייקערס, וועלכע זיינען געווען איינגערעכענט אין לאַנד-וועהר, אין דער רעזערוואַרמע, האָבען געקראָן גען א בעפעהל צו גיין דיענען, און אַלס סאָל-דאָטען האָט מען זיי דאן געהייסען טאָן זייער ארבייט אויף דיא אייזענבאהנען. דיא סטרייקערס האָבען געמוזט פאָלגען דעם מיליטערישען בעפעהל, דען זאָנסט וואָלט מען זיי נאטירליך ארעסטירט און גע'משפט פאר אונגעהאָרזאמ-קייט און זאָנאר האָכפערראטה.

עס איז אַלזאָ אויסגעקומען, אז פיעלע סטרייקערס האָבען געמוזט סקעכען, ווייל דיא רעגירונג האָט זיי מיט אַמאָל אומגעוואנדעלט אין סאָלאַדאטען. דער סוף איז דויעס מאָל גע-ווען, אז דיא אייזענבאהן-ארבייטער האָבען כאַלד געמוזט אויפגעבען דעם קאמפּה און צו-ריק גיין צו דער ארבייט. עס איז איבעריג צו זאָגען, אז אַלע קאפיטאליסטישע רעגירונגען

ען איך האָב אָנגעצייגט

אין מיין פאָריגען אר-טיקעל, אז מען וועט ניט קענען לאנג צי-הען א גענעראל-סטרייק, ווייל דיא רעגירונג וועט זיך דאן ארוינמישען מיט



איהר מיליטערישער מאכט, נאטירליך גענען דיא ארבייטער, האָב איך, דיא וואהרהייט צו זאָגען, ניט געהאט אין זינען אזא פאל, וויא עס איז ענדע לעצטען אפדיל פאָרגעקומען אין אונגארן. דאָרטען האָט אויסגעבראָכען א גענעראל-סטרייק פון דיא ארבייטער, וועלכע זיינען אָנגעשטעלט אויף דיא שטאאט-אייזענבאהנען. דיא רעגירונג זעלבסט איז געווען דער קאפי-טאליסט, גענען וועלכען דיא אָרגאניזירטע אר-בייטער זיינען ארויסגעטראָטען, אום צו פער-בעסערן זייער לאַגע. דאָס איז א געוועהנ-ליכע ערשיינונג אין דער היינטיגער געאָג-שאפטליכער אָרדנונג: דער בורזשואזער שטאאט איז, אַלס ארבייטסגעבער, ניט בעסער פאר פרי-וואט-קאפיטאליסטען, און ניט זעלטען זיינען זיינע ארבייטער געצוואונגען צו סטרייקען ווע-גען קירצערע שטונדען, העכערן לוי און בעסערע כעאנדלונג — דיא געוועהנליכע פאָרדערונגען

ווען אין צוזאמענשטויס ביי דעם גענעראל-סטריק פון דיא אונגארישע אייזענבאהן-אר-בייטער און אז געזענט האָט דיאָ געזעצליכ-קייט, וועלכע איז געווען אין דיא אינטערעסען פון דיא קאפיטאליסטישע רעגירונג געגען דיא אינטערעסען פון דיא ארבייטער.

נור מען מוז פון דעסוועגען צוגעבען, אז דיא אנהענגער פון גענעראל-סטריק האָבען אין אלגעמיין רעכט, ווען זיי ערקלערן, אז דיא ארבייטער בענוצען זיך מיט א געזעצליכען רעכט, ווען זיי פאנגען אָן א גענעראל סטריק. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז ווען עס זאָל נאָר מעגליך זיין ארויסצורופען מאסען ארביי-טער אויף א גענעראל-סטריק, וויא דיא אנא-ריסטען שטעלען זיך פאַר, קען דיא קאפיטאלי-סטישע רעגירונג זיי נישט צווינגען אויף א גע-זעצליכען וועג צו גיין צו דער ארבייט מיט אויסנאמע פון דעם טהייל, וועלכער קען גע-שיקט ווערן דיענען אין דער ארמע.

נאטירליך, דיא רעגירונג קען צו יעדער צייט געברויכען געוואלטימטעל, ווען זיא האלט עס פיר נויטיג; אָבער דאן שטעלט זיא זיך ארויס געגען איהרע אייגענע געזעצליכ-קייט, דאן איז זיא דיא רוחע-שטערען, דאן רופט זיא ארויס א בירגערקריג.

יעדענפאלס, וויא דיא קאפיטאליסטישע רעגירונגען זאָלען נישט האנדלען אין פאל פון א גענעראל-סטריק, נאָר זיכער איז עס, אז אין דיווער פראגע שפיעלט דיא געזעצליכקייט א גרויסע ראָלע. איך וועל דאָ ברענגען אויסצו-גע פון א רעדע, וועלכע דער בעוואוסטער פראנ-צויזישער קאָציאליסט אריסטיד בריאן, וועל-כען זיינע געגנער האָבען צום שפאס א נאָמען געגעבען „סטריק-גענעראל“, האָט געהאלטען צו גונסטען פון גענעראל-סטריק אויף דעם קאנגרעס פון דער פראנצויזישער סאָציאלי-סטישער פארטיי אין 1899:

„סיטואיען (בירגער) I אויב דיא ארביי-טער זיינען פערטיג פיר א גענעראל-סטריק, פרגעט מען אונז, ווארום זאָלען זיי נישט זיין פערטיג איינפאך פאר דיא סאָציאלע רעוואָלוציאן ציאָן? אנדערע ערקלערען: „א רעוואָלוציאָן קען מען נישט אָרגאניזירען און נישט בעפעהלען; זיא הענגט נישט אָפּ פון דעם ווילען פון איינ-צעלנע פערזאָנען; זיא איז דער רעוואָלטאט פון אומשטענדען, דער לעצטער פונקט פון דער רעוואָלוציאָן.“ איך גיב צו, אז דעם אלגעמיין-

וועלען פאָלגען דיווען ביישפיעל אין פאל פון א גענעראל-סטריק.

אין אזעלכע לענדער, וויא ענגלאנד און דיא פעראייניגטע שטאטען, וואו עס עקזיסטירען נאָך נישט שטענדיגע ארמען נאָך דעם פרייסי-שען מוסטער, וועט מען רופען אין מילי-דיענסט דיא ארבייטער, וועלכע זיינען נאָך אזוי דום זיך צו פערשריבען אין דיווע זאָגענאנטע „נאציאנאל-גווארדיע“, וועלכע איז אין דער ווירקליכקייט אָרגאניזירט צו אונטערדריקען דיא ארבייטער, ווען זיי קעמפפען פאר זייער רעכט און ברויט, וויא דאָס האָט זיך נישט איין מאל שוין ארויסגעצייגט ביי גרויסע סטריקס אין אונזער „גאָלדערנער רעפובליק“, דעם מוסטער-לאנד פון קאפיטאליסטישע פרייהייטען. אין אונזער דאָלאר-געבענשטען לאנד האָט עס שוין אויך געטראָפען, אז מיטגליעדער פון יוניאָנס האָבען אלס מיטגליעדער פון דער מי-ליין געהאָלפען צו אונטערדריקען סטריקס מיט פולווער און בלייז....

דאָס איז אן ארגומענט געגען דיא יעניגע, וועלכע בעהויפטען, אז דער ארבייטער בלייבט אויף דעם באַדען פון געזעצליכקייט, ווען ער נעהמט אנטהייל אין א גענעראל-סטריק. ווען דיא רעגירונג הייסט א סטריקער דיענען אלס סאָלאט געגען זיך זעלבסט און זיינע קאמער-אד-דען, איז דאָס דאָך אויך געזעצליכקייט. אמת, אויפ'ן פאפיער הייסט עס טאקע, אז דיא אר-בייטער האָבען רעכט צו סטריקען — דיווען רעכט האָבען דיא ארבייטער ערוואָרבען נאָך א לאנגיעהריגען קאמפף, וויא בעוואוסט — אָבער עס פערשטעהט זיך, אז דיא קאפיטאליסטישע רעגירונג וועט פריהער דורכפיהרען איהר גע-זעצליכקייט צו רופען סטריקערס צום מילי-טערידיענסט און זיי דאן צווינגען אלס סאָלאט טען צו סקעבען.

אָבער, וועט מען ענטפערן, נישט אללע אר-בייטער זיינען אין לאנדוועהר, און פיעלע פון אזעלכע, וואָס דיא רעגירונג מעג רופען צום מיליטערידיענסט, קענען זיך ענטזאגען צו פאָלגען, נישט אכטענדיג אויף דיא שווערע שטראָף, וועלכע זיי וועלען זיכער קריגען דער-פאר פון דיא קאפיטאליסטישע הערשער. דאָס איז ריכטיג, אָבוואָהל דיא צאָהל פון אזעלכע אָפּפערווייליגע סטריקערס מוז על פי טבע זיין קליין; אָבער דאָס ענדערט דאָך נישט דעם פאקט, אז צוויי געזעצליכקייטען זיינען גע-

אז דיא קומענדע רעוואָלוציאָן, דיא רעוואָלוציאָן, וואָס וועט בעפרייען דעם פּראָלעטאריאט, קען ניט אָנגעפאנגען ווערן מיט דיא אלטע רע-וואָלוציאָנערע מיטעל. איך מוין ניט דערמיט צו בלאַמירען דיזע קאמערעדען. איך געהער צו דיא יעניגע, וועלכע האלטען זיך צוריק פון ענטמוטהיגען אירגענד וועלכען גוטען ווילען, אונטער וואָס פאר א פאָרמע ער זאָל ניט קומען צום שיין (אפלאָדיסמענטען). געהט צו דער שלאכט מיט א שטימצעטעל, אויב איהר דענקט, אז דאָס איז גוט און ריכטיג. איך האָב גאָר ניט דאָגעגען. איך בין אליין געגאנגען אלס וואר טער, איך בין אויך געגאנגען אלס קאנדידאט, און איך וועל דאָס זעלבע ווייטער טאָן אָהנע צווייפעל. געהט מיט פיקעס, שווערדען, פיי סטאַלעטען און ביסען — אָנשטאָט אייך צו בלאַמירען, וועל איך עס האלטען פאר מוין פפליכט צו פערנעהמען א פלאץ אין אייערע רייען. אָבער, קאמערעדען, נעהמט ניט אוועק דעם מוסה ביי ארבייטער, ווען זיי פרוברען זיך צו פעראייניגען פיר א האנדלונג, וועלכע פאסט פאר זיי, אין וועלכער זיי האָבען ערנסטע גרינדע צו גלויבען!...

„אויב א רעוואָלוציאָן וועט אויסברעכען היינט אויף דעם אלטען שטייגער, צוערשט אין פאריז, נאכהער אין אנדערע שטעט, וואו אויך זערע אידעען זיינען פערשפרייטעט, וועט דער קאפיטאליסטישער קלאס האָבען, דורך דיא יעצטיגע טראנספארטימיטעל און דורך דיא ארמעע, וועלכע מען קען לייכט מאָביליזירען גענוג שאנסען צו דערשטיקען דיא אויפ-שטאנדען אזוי שנעל, וויא זיי וועלען אויסברע-כען. אָבער ביי א גענעראל־סטרייק דארף מען דערפאר ניט מורא האָבען. דער קאמפף וועט זיך דאן אָנפאנגען כמעט גלייכצייטיג אויף פערשיעדענע פונקטען פון לאנד. דיא מאָבי-ליזאציאָן פון ארבייטער וועט זיין אזוי שנעל וויא פון סאָלדאטען, און דיא בורזשואזיע וועט דארום זיין אין גרויס געפאהר איבעראל.

„דער גענעראל־סטרייק האָט אן אנדערע אונבעשטרייטבארע מעלה איבער אנדערע רע-וואָלוציאָנערע מיטעל. ער גיט נעמליך דיא ארבייטער מעהר צוטרייען און מעהר קוראזש. מען מוז זיך רעכענען מיט דער מענשליכער שוואכקייט. קיין מאָל ווארפט זיך ניט א מענש אריין מיט א לייכטע הארץ אין אן אויפשטאנד. אין דער מינוט, ווען ער קלייבט זיך צו פערלאַ-

נעם סטרייק קען מען ניט בעשטימען פאָראוים אין א געוויסען טאָג, אזוי וויא מען קען ניט פלאנעווען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן; איך גיב צו, אז דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן איז אונ-גלייכער־ווייזע ניט אָפהענגיג פון אונזער ווילען, דען זאָנסט וואָלט איהר דאָך שוין לאַנג איהר געמאכט... איך לייקען אויך ניט דיא הויפט־ראַלע פון עוואָלוציאָן און פון אומשטענ-דען (אפלאָדיסמענטען אין זאל פון קאָנגרעס). אָבער איך גלויב, אז דער מענשליכער ווילען קען אונטערייאָגען דעם מאַרש פון דער עוואָלוציאָן און מעכטיג צו העלפען, דאָס דיא גע-ווינשטע אומשטענדען זאָלען פאָרקומען... איך צווייפעל ניט, אז אין דער פערגאנגענהייט האָ-בען געטראָפּען רעוואָלוציאָנערע אומשטענדען, מיט וועלכע סאָציאליסטען האָבען זיך ניט גע-קענט בענוצען איינפאך דערפאר, ווייל זיי זיי-נען גאָר ניט פאָרברייטעט געווען. דער פראַ-לעטאריאט איז אָפט געווען גענייגט צו א ביי-טערען קאמפף, אָבער ער איז ניט ווייטער גע-גאנגען, ווייל ער האָט קיין מיטעל ניט געהאט... דער גענעראל־סטרייק איז גראדע אזא מיטעל, ער גיט דיא מעגליכקייט ארויסצורופען דיא רע-וואָלוציאָנערע שטרעבונגען, וועלכע דרעמלען אין ארבייטער־קלאס...

„אמאָל האָט מען געקענט אויפפאָרדערן דעם פאָלק צו א רעוואָלוציאָן. דיא צירופען האָבען ניט ארויסגערופען צווייפעל, זיי האָבען ערוועקט דעם אנדענקען אָן באריקאדען, אָן פיקעס, אָן ביסען, וועלכע מען האָט געקענט קריגען ערגעצוואו אין צייט פון אן אויפ-שטאנד, מיט איין וואָרט, דיא אלטע רעוואָלוציאָנערע מיטעל. היינט אָבער, ווען מען זאָגט צום אונטערדריקטען: רעוואָלטיר! צייגט ער אייך מיט אן ענטמוטהיגעטען זעשסט אויף דיא ברייטע בולווארען, וועלכע זיינען גאָר ניט גע-שאפען פאר באריקאדען; ער פרעגט אייך, אויב איהר האָט ביסען. פאר אייחם, אום ארויסצוטרעטען געגען דיא מחנות פון דער בורזשואזיע (אפלאָדיסמענטען).

„קענען מיר דען ראטהען אונזערע קאמע-ראדען צו מאכען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן? אה, ברידער, זיי ווילען עס גערן; ווען דיא רע-וואָלוציאָן וואָלט נאָר געווען אָפהענגיג פון זיי, וואָלטען זיי שנעל ארויס אין גאס. זיי געהען ניט ארויס, ווייל זיי ווייסען, דאָס זיי וועלען דערטרונקען ווערן אין בלוט... זיי פערשטעהען,

גענעראל־סטרייק מיט ראדיקאלע פאליטישע פארדערונגען, וועלען זיכער פארקומען צייטשען דיא פערשיעדענע פראקציען פון דיזער פאר־טיי אדעלכע הייכע און ביטערע שטרייט־קייטען, וויא ווען מען וואלט גאר ניט אָנגענומען א רעזאָלוציאָן צו גונסטען פון גענעראל־סטרייק.

דיא אמת'ע שווידיגקייטען טרעטען ארויס, וויא נאָר עס קומט צו א גענעראל־סטרייק. ווען מיר זאָלען אנערקענען אלע ארגומענטען פון דיא אנהענגער פון גענעראל־סטרייק, ווען מיר זאָלען צוגעבען צוזאמען מיט אריסטיד בריאן, אז אונטער דיא היינטיגע אומשטענדען, ווען דיא קאפיטאליסטישע רעגירונגען האָבען אזא געוואלדיגע מאכט אין דיא הענד, איז דער בע־סטער און לייכטעסטער מיטעל צו בעוועגען דיא ארבייטער צו א רעזאָלוציאָנערען קאמפּה נאָר דורך דעם גענעראל־סטרייק, בלייבט דאָך אָפּען דיא פראגע: וואָס וועט זיין נאכדער, ווען אזא סטרייק וועט זיך ווירקליך אָנפאנגען? וועלכע מיטעל וועלען דיא ארבייטער האָבען, אום אויסצוהאלטען א לענגערע צייט, אום צו צווינגען דיא קאפיטאליסטען נאָכצוגעבען זאָל זיין, אז עס וועט געלינגען ארויסצורופען סטרייקס מיט איין מאָל אין פערשיעדענע פונקטען פון לאנד — וויא וועט מען אָבער דאָך קענען אויסהאלטען אן אטאקע פון דער ארמעע, וועלכע דיא רעגירונג קען שנעל מאָביליזירען און קאָנצענטרירען אזוי, אז דער אויפשטאנד פון דיא ארבייטער זאָל דערשטיקט ווערן אין טייכען בלוט, וויא דיא פאריזער קאָמונע פון 1871? נאָר ווען מיר זאָלען זאָגאר אָננעהמען, אז קאפיטאליסטען וועלען ווארטען מיט צוואַ מענגעלייגטע הענד און ניט געברויכען זייערע ארמעען, זאָלאנג דיא סטרייקערס וועלען זיך האלטען אין דיא גרענעצען פון דער קאפיטאלי־סטישער געזעצליכקייט, וויא אזוי וועלען זיי קע־נען אויסהאלטען אָהן ארבייט, דאָס הייסט, אָהן לעבענסמיטעל?

א בעטראכטונג וועגען דיזע פראגען מוז איה אָבער ווייטער אָפלייגען איים מאנעל אין פאָליץ.

פ. קראַניץ

זען זיין הויז, אום אנטהייל צו נעהמען אין דעם קאמפּה און פיליכט דערביי צו פערלירען זיין לעבען, דארה ער בייקומען געפיהלען, וועל־כע האלטען איהם צוריק און טרייבען איהם צו פערבלייבען צו הויז. ער מוז אויסהאלטען דיא ביטעס פון זיין פרוי, פון זיינע קינדער, א שווערע פעראנטוואָרטליכקייט שפרינגט ארויס צווישען איהם און דיא גאס, וואו דער אויפ־שטאנד פאנגט זיך אָן. טראָץ זיין גוטען ווילען, טרעפט עס אָפּט, אז ער שלאָגט זיך אזוי לאנג מיט דער דעה, דאָס שליסליך בלייבט ער מיט זיין פאמיליע (לעבהאפטע אפלאָדיסמענטען).

„דער גענעראל־סטרייק האָט אָבער פאר דעם קעמפּפער דיזע גרויסע מעלה, דיזע אנציע הונג, דאָס ער איז שליסליך דיא אָנווענדונג פון אן אונבעשטרייטבארען רעכט (גרויסע אפלאָ־דיסמענטען). דאָס איז א רעוואָלוציאָן, וועלכע פאנגט זיך אָן מיט געזעצליכקייט אויף א געזעצליכען וועג. ווען דער ארבייטער ענט־זאגט זיך צו טראָגען זיין שקלאווען־יאָך, רע־וואָלטירט ער דאן אין נאָמען פון זיין בירגער־רעכט. דיא אונגעזעצליכקייט וועט קומען פון דער בורזשוואזיע, ווען זיא וועט ארויסרופען א בירגער־קריעג, ווען זיא וועט אונטערדריקען א רעכט, וואָס זיא האָט אליין געגעבען און אַנ־ערקענט פאר גערעכט“ (לעבהאפטע אפלאָ־דיסמענטען).

אלאָ, דער לעצטער און וויכטיגסטער אר־גומענט פון דיזען הייסען און פעהיגען אגיטא־טאָר פאר א גענעראל־סטרייק איז דיא געזעצ־ליכקייט פון דיזען גרויסען קאמפּה־מיטעל פון אָרגאניזירען דעם ציעל־בעוואויסטען פראָל־טאריאט, אגב אורחא וועל איך בעמערקען, אז דער קאָנגרעס, אויף וועלכען אריסטיד בריאן האָט געהאלטען דיזע רעדע, וואָס איז נאכדער אָבערדרוקט געוואָרן אין א בעזונדערע בראַשורע פיר פראָפאגאנדא, האָט איינשטימיג אָנגענו־מען דיא רעזאָלוציאָן צו גונסטען פון גענעראל־סטרייק.

אָבער דיא פראנצויזישע סאָציאליסטישע פארטיי איז פאָרלויפּיג נאָר געבליבען ביין פרינציפ פון גענעראל־סטרייק. ווען עס זאָל קומען צו דער דורכפיהרונג פון דיזען פרינציפ, בעזאָנדערס ווען עס זאָל האלטען ביי א גרויסען

א בליק אין דיא צוקונפט

צווייטער קאפיטעל.



ער, פרעגט מען אונז, וועט ביי אייך טהאן דיא אללע שווערע, אונאנגענעמע, מיט געפאהר פערבונדענע ארבייט? אין פאריגען נור מער האב איך שוין

אנגעצייגט, אז ערשטענס וועלען מאשינען אויפֿ- טהאן דעם גרעסטען חלק פון דער ארבייט און דער מענטש וועט נאָר זיין דער אויפֿזעהער, דער אויפֿפאסער; צווייטענס, וועלען דיא איינריכ- טונגען פון אללע ארבייטספֿלעצער זיין אזוי, אז דיא געפאהר און אונאנגענעםחמליכקייט וועלען כמעט אין גאנצען פערשווינדען. דיא ארבייטס- צייט וועט פערקירצט ווערען פראָפֿארציאָנעל נאָך דיא שוויריגקייט פון דיא ארבייט, ד. ה. וואָס שווערער דיא ארבייט, אלץ ווייניגער צייט וועט מען ארבייטען. דיא ערציהונג און דיא שולע וועלען דאביי שפּיעלען זעהר א גרויסע ראָלע.

ביז יעצט, אויסער אלע צרות, וועלכע דער ארבייטער האָט געהאט אויסצושטעהען, איז ער דערצו נאָך בעטראכטעט געוואָרען אלס א ניע- דעריגע בעשעפעניש, דען דער טאָן, דיא הער- שענדע אנויכטען פון דער געזעלשאפט ווערען געשאפען פון דיא הערשענדע קלאסע. אזוי אָבער וויא דיא הערשענדע קלאסע לעבט גע- וועהנליך פון דעם, וואָס אנדערע שאפען, און אלץ טהוט זיא גאָרניט, בעטראכטעט זיא יע- דען, ווער עס איז געצוואונגען צו ארבייטען און איהר צו ערנעהרען אלס א שקלאוו, אלס איין ארבייטס־מאשין. דיזע אנויכטען ווערן אזוי איינגעוואָרצעלט, אז אפילו דער ארבייטער גופא קוקט אויך אויף זיך וויא אויף עטוואָס ניעדריגעס. עס פערשטעהט זיך, אז ווער עס האָט נאָר דיא מעגליכקייט זיך צו בעפרייען פון פיזישע ארבייט, ווענדעט אָן אלע מיטעל עס אויסצופיהרען. דאָס וועט זיך אָבער אין גאנצען ענדערן אין דיא צוקינפֿטיגע געזעל-

שאפט; דאָרט וועלען ניט זיין קיין הערשענדע און קיין בעהערשטע קלאסען. דעם טאָן וועט געבען דיא גאנצע געזעלשאפט אין וועלכע יעדער יחיד וועט ארבייטען. היינט וויבאלד אללע וועלען ארבייטען, וועט שוין דיא אר- בייט ניט בעטראכט ווערען אלס א שאנדע, נאָר פערקערט, אויף נישט־ארבייטען וועט מען קוקען וויא אויף א שאנדע און זאָגאר וויא אויף א פערברעכען. עס וועלען אויפהערען צו עקזיסטיר- רען אזעלכע בעשעפטיגונגען, וועלכע "שאפען" איינעם א'ן עהרענטיטעל, כאָטש ער אליין איז א "שופט"; וויא אויך אזעלכע בעשעפטיגונגען, וועלכע ערנידעריגען דעם מענטשען ניט אכטענדיג, וואָס ער מעג זיין א מלאך.

דיא שולע וועט דערביי זעהר פיעל מיט- העלפען; האנד און האנד מיט גייסטיגע ער- ציהונג וועט מען אויך לערנען דיא קינדער פיר זישע ארבייט, און דערביי וועט מען אים בעסטען אויסגעפינען, צו וואָס יעדע פערזאָן איז פער- היג, און דיא פעהיגקייט וועט מען זוכען צו ענטוויקלען. אזוי וויא עס וועט ניט געבען קיינע שעהען, עהרענפֿאלע בעשעפטיגונג און קיינע מיאוס'ע אָדער ערנידעריגענדע, וועט זיך יעדער געהמען צו דאָס, צו וואָס ער פיהלט זיך אים בעסטען פעהיג. צום ביישפּיעל, איינער, וועמעס אינערלעכען זיינען "שין" געווען לאנד־ארבייטער, און ער בעזיצט דערצו נאָך שטארקע מוסקעלן, וועט געוויס מיט מועהר חשק בעארבייטען פֿעל- דער איידער צו מאכען אסטראָנאָמישע אויסרעכ- נונגען, כעמישע אבאליווען אָדער מיקראסקאפישע אונטערזוכונגען. און אימגעקעהרט: דעם יעניגען וועלכער וועט זיך פיהלען פעהיג פיר דיא לעצ- טע בעשעפטיגונגען, אָדער צו שרייבען דראמען, צו מאַלען בילדער, צו קאמפאנירען אָפּעראס, וועט מען אודאי ניט צווייגען צו געהן ברוקירען נאמען, אָדער באקען בייגעל.

עס איז אָבער זעהר מעגליך, אז דער זעלבער מענטש, וועלכער וועט עטליכע שטונדען זיין פער- נומען מיט פערפאסען א דראמע, וועט נאכהער מיט פערנגיגען שטעהן און שניידען היי, אָדער פארבען א הויז, אָדער טאקי באקען בייגעל. ביי דיא היינטיגע צושטענדע וואָלט ער זיך פשוט

וועט נאטירליך אויפהערען צו עקזיסטירען דער געוואלדיגער אונטערשיעד צווישען מענש און מענש, וויא דאס איז היינט, ווען איינער שטעהט אויף דער שפיצע פון וויסענשאפט און דער אנדערער קען אפילו נישט דעם אהר'יבית, ווען איינער האט יעדע מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיינע פערזענליכע קייט, דער אנדערער האט קיין מעגליכקייט. דער אנגענומענער אונטערשייד, וואס ווערט מייסטענס פערזאנליכע פון דיא געזעלשאפט, וועט גופא, וועט נאטירליך אויפהערען צו עקזיסטירען; עס וועלען אבער אימער זיין שטארקע און שוואכע, פעהיגע און אונפעהיגע, גוטמיטטיגע און ביזע, סאנאוויניקער און פלעג מאטיקער א. ז. ו. בקיצור, יעדער מענש ווערט געבארען מיט געוויסע ספעציעלע מעלות און חסרונות, א ספעציעלע ארט פון דענקען און פיהלען, פון געשמאק און ליעבע צו געוויסע זאכן. דיא ערציהונג אין דער היים, אין דער שולע, דיא אומגעבונג וועלען נאטירליך ווירקען, אז דיא איינגעבארענע מעלות זאלען זיך פער גרעסערען און דיא איינגעבארענע חסרונות זאלען אָנגעשטראכט, אָדער אין גאנצען אויסגעווארצלט ווערען, אָדער זאגאר זאלען פערוואנדלעט ווערען אין נוצען-בריינגענדע אייגענשאפטן. זא, צום ביישפיל, דער בעריהמטער קרוי מינאלאג, צעזאר לאמבראזא, דערזעהלט אונז, אז ער האט אליין געזעהן א בעריהמטען כירורג, וועמעס געבוי פון קאפ און דיא געזיכטס-ציעג ווייזען דייטליך, אז ער וואלט געווען א שרעקליכער מערדער. דורך א צופאל איז ער אָבער געוואָרען א כירורג. דיא בלוט-דורסט, נאך וועלכע זיין נשמה בענעהרט, שטילט ער דאמיט, וואס ער פערניסט מענשליכע בלוט דורך מאכען אָפּעראציען. דיעזער בעריהמטער געלעהרטער האט געבראכט א סך אנדערע ביי-שפיעלע. וועגען דער אנגעלעגענהייט, דענק איך, איז עס איבעריג צו זאגען, אז אין סאציאליסטישער געזעלשאפט וועט מען אָנווענדען אלע מיטלע דיא שלעכטע אייגענשאפטען ניצליך צו מאכען.

אלא, יעדער מענש קומט אויף דער וועלט מיט א פערשידענעם טעמפערמענט, מיט פערשידענע פעהיגקייטען, מיט א פערשידענע נעם געשמאק, מיט א פערשידענע פארליעבע פיר געוויסע זאכען, בקיצור, יעדער ווערט געבארען מיט בעשטימטע אינדיווידועלע אייגענשאפטן. נאך דיזע אינדיווידועלע אייגענשאפטן

שעהמען עס צו טהאן, שוין נישט ריידענדיג, אז ער איז נישט פארבערייטעט דערצו. אויסער דעם, צו דיא גאנצן שווערע און אונאנגענעמע ארבייט וועט מען קענען צוציהען מיט דעם, וואס אזא ארבייט וועט ווערען פיעל מעהר בעלוינט. ווען אלזא, נאך אללעם דעם, וועט זיך דאך קיין נער נישט געפינען, וועלכער זאל וועלען טהאן א בעשטימטע זאך ארבייט — וואס עס איז קוים מעגליך — דאן קען דיא ארבייט אויסגעפיהרט ווערען אויפ'ן זעלבען שטייגער, וויא עס ווערט היינט ערפילט דיא פליכט פון א דזשורי, אָדער איינפאך, יעדער וועט מווען ארבייטען נאך דער רייע.

מיט איין ווארט, דיא אלע שווידיגקייטען, אויף וועלכע דיא געגנער פון סאציאליזמוס האבן בען אזוי ליעב אָנצוצייען, קענען גאנץ לייכט בעזייטיגט ווערן.

דריטער קאפיטל

מען ווארפט אונז פאר, אז מיר ווילען אין דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט מאַכען אלעמען גלייך. ווען מען פערשטעהט אונטער "גלייך" פאליטישע און עקאנאמישע רעכטע, האט עס א זינען. דיא סאציאליסטישע געזעלשאפט וועט אודאי פאָדערן, אז יעדער מיטגליד זאל ארבייטען און דאפיר וועט ער זיין געזיכערט מיט א מענטשן-ווירדיגען לעבען. עס וועלען נאטירליך אויפהערען צו עקזיסטירען יחסנים און מיוחסים סיי דורך געבורט, סיי דורך בעשעפטיגונג, וואס דאס אליין זאל שוין געבען אירגענד וועלכע פריווילעגיע. אין דעם זינען וועלען אלע מענטשען זיין גלייך. אין יעדען אנדערען זינען אָבער איז דיא בעהויפטונג פון דיא געגנער פון סאציאליזמוס אן אונזין.

עס איז טאקע גאנץ שעהן, אז דער מענש איז דאס, וואס דיא געזעלשאפט מאכט פון איהם; עס ווערט אויך נישט אָפּגעלייקענט, אז ווייניגסטענס 90—95 פראצענט פון בעגאנגענע פערברעכען געגען אייגענטהום און פערזאנען זיינען א רעזולטאט פון דיא היינטיגע גנבה-און גלח-סיסטעם; עס קען אָבער נישט אָפּגעלייקענט ווערען, אז יעדע פערזאן ווערט געבארען מיט בעזונדערע אייגענשאפטען, דען אקוראט וויא איהר קענט נישט געפינען צוויי מענטשען, וועלכע זאלען אויסערליך אויסזעהן גלייך אין יעדער הינזיכט, אזוי — אָדער בעסער געזאגט, נאך ווייניגער — קענט איהר געפינען צוויי פערזאנען, וועמעס איננערליך לעבען זאל זיין גלייך. עס

מאָרגאן פאר ארויסלאָזען און פארשפרייטען דיא אקציען אויף דער בערזע — א סוממע, וועלכע דיא סאָציאליסטישע געזעלשאפט וועט קיין מאָל ניט צאָהלען צו איין פערזאָן. אין 1902 האָט דער שטאַלטראַסט בע-שעפטיגט 168,127 ארבייטער, צו וועלכע מען האָט אויסגעצאָהלט 120,528,343 דאָל. וואָס עס מאכט דורכשניטליך 717 דאָל. פיר יעדען. ווען מיר זאָלען פערטהיילען דעם פראָפּיט, וואָס איז אויסגעצאָהלט געוואָרען צו דיא אקציענערען, נעמליך: 90,316,523 דאָל. צווישען דיא ארביי-טער, וועט יעדער פון זיי קריגען 537 דאָל. 19 סענט, דאָס הייסט כמעט פערדאָפעלט זייער לויין.

נאָר דאָס איז פערהעלטניסמעסיג א קליין נייקייט. דיא הויפטזאך איז דיא פערגרעסער-רונג פון דער פראָדוקציען גופא, וועלכע קען ליכט אויסגעפיהרט ווערען אפילו ביי דער היינטיגער טעכנישער ענטוויקלונג. קודם כל וועלען אלע קליינע פאבריקלעך, ווערקשטעטע, וועררייזער אָבערשאפט ווערען, און דיא פראָדוקציען וועט קאָנצענטרירט ווערען אין גרויסע פאבריקען מיט דיא בעסטע און נייעסטע מא-שינעריען. אז דאָס איז ליכט אויסצופיהרען צייגען אונז אס בעסטען דיא אמעריקאנער טראַסטס. זאָ, צום ביישפּיל, האָט דער ווהיסקיי-טראַסט אויסגעקויפט 80 גרויסע ברויערייען און האָט 68 פון זיי גלייך געשלאָסען, נאָר אין דיא 12 פערבליבענע ברענערייען פראָדוצירט מען מעהר שנאָפּס, וויא פריהער אין דיא 80. דאָס זעלכע איז אויך געווען מיט דעם צוקער-טראַסט. דריי פערטעל פון דיא פריהערע צו-קער-פאבריקען האָט דער טראַסט געשלאָסען, און בלויז אין איין פערטעל פון זיי פראָדוצירט מען מעהר צוקער וויא פריהער אין אלע. דאָס וואָס דער טראַסט טהוט אין איינצעלנע צווייגען פון אינדוסטריע, וועט דיא סאָציאליסטישע געזעלשאפט קענען טהאָן אין דער גאנצער פראָדוקציען. אויסער דעם, זעהט דעם געוואלדיגען אונטערשייד: דורך דיא אָבשאפונג פון דיא קליינע אונטערנעמונגען און דורך דיא קאָנ-צענטרירונג אין גרויסע, פערשטעהט זיך, אז א גרויסער טהייל ארבייטער בלייבען אָהן בע-שעפטיגונג. דאָס פערגרעסערט נאטירליך דעם אָנגעבאָט פון ארבייטער, און בענוצענדיג זיך מיט דעם, פערקלענערט דער טראַסט דעם לויין און האלט דעם ארבייטער מעהר אין צוואנג.

טען וועט דער סאָציאליזמוס בשום אופן גאָר ניט זוכען אָפצושאפען; פערקערט, אָט דיא פערשידענהייט וועט זיין דער הויפט-פאקטאָר אויסצופיהרען דיא פערשיעדענע זאָרטען אר-בייט; יעדער וועט זיך נעהמען צו דאָס, צו וואָס זיין טעמפערמענט, זיין טאלענט, זיין נייגונג ציהט איהם, און דאָס הייסט, וואו ער קען זיין אס מייסטען ניצליך. אויסער דעם, ווען מען וואָלט שוין יא געקענט דורך צוואנג ענדערן דיא אינדיווידואליטעט פון מענשען און מאכען אלעמען גלייך, דאן וואָלט דאָס לעבען געווען צו מאָנאָטאָן. יעדער ווייס אויס ערפאהרונג, ווען מען קומט זיך צוזאמען מיט מענשען, וועלכע שטימען צווישען זיך אין יעדער הינזיכט, דאן פיהלט מען זיך לאנגווייליג.

דערפון קען דער לעזער שליסען, אז פון מא-כען אין דער סאָציאליסטישער געזעלשאפט אלעמען גלייך קען גאָר קיין ריידע ניט זיין; גראדע פערקעהרט, מען וועט גאָר זוכען וואָס מעהר צו ענטוויקלען דיא אינדיווידועלע איי-געשאפטע פון מענשען.

פיערטער קאפיטעל.

א פיעל ערנסטערע קשיא איז: פון וואנען וועט מען נעהמען אלעמען צו ערנעהרען און צו בעקליידען, ווען מען וויל נאָך דערצו פערקיר-צען דיא ארבייטסצייט? אום אויף דעם צו ענטפערן, וועל איך מוזען אָנקומען צו ציפער. איך ווייס אפילו, אז דער אידישער לעזער האָט פיינט סטאטיסטישע רעכנונגען, אָבער איך קען מיר נישט העלפען. איך וועל זוכען צו זיין זאָ קורץ וויא נאָר מעגליך.

איך נעהם אָן, אז אלעס אין דער פראָדוק-ציען בלייבט אונגענדערט, נאָר דעם פראָפּיט וואָס דיא קאפיטאליסטען שטעקען אריין אין זייערע קעישענעס, ווערט פערטהיילט אונטער דיא ארבייטער. לאָמיר זעהען, וואָס וועט דאן זיין: איך נעהם דעם יעהרליכען בעריכט פון דעם שטאַל-טראַסט פאר 1902 אין אמעריקא:

סך הכל האָט דיעזער טראַסט אין דעם יאָהר אויסגעצאָהלט: פראָצענט פיר דיא פיראָרי-טעמס-אקציען 35,720,177 דאָל.; פראָצענט פיר דיא שטאמס-אקציען 20,332,690. דיא אונגער-טהיילטע פראָפּיטען האָבען בעטראָפּען \$34,263,656. צוזאמען \$90,316,528.

איך רעכען דאָ ניט אריין דיא \$20,000,000 מיט וועלכע מען האָט בעלוינט דעם באנקיר

וואָס מען וועט פּערגרעסערען דיא פּראָדוקצאַן. א חוץ דעם, וועלען צוקומען דיא הונדערטע טויז זענדע יונגע און דיא שטארקסטע מענשען, וועלכע פּערבריינגען היינט זייערע בעסטע יאָהרען אין לערנען וויא צו טויטען זייערע מיטמענשען; איך מיינ דאָס מיליטער, וואָס וועט אין דיא צור-קינפטאָגע געזעלשאפט ניט עקזיסטירען, יעדענ-פאלס ניט אין אזא צאָהל און פאָרם וויא היינט.

אלוואָ, דער לעזער קען זעהען, אז קיין מאַן געל אין ארבייט־קערפטע וועט אין דער סאָ-ציאליסטישער געזעלשאפט ניט זיין.

„גוט“, וועט מען אונז זאָגען, „מיר גיבען צו, אז פּראָדוצירען קען מען אזוי פיעל, אז עס זאָל קלעקען פאר אלעמען, איהר מוזט אָבער ניט פּערגעסען, אז אום צו פּראָדוצירען, דארף מען האָבען רוי־מאטעריאל, און דאָס איז גראדע בע-שרענקט, דאָס גראדע פערמעהרט זיך ניט אין אזא פּראָפּאָרצאָן וויא דיא מענשען פערמעה-רען זיך“.

אום דארויף צו ענטפערען, וועל איך גע-צוואונגען זיין דעם לעזער ווידער מכבד צו זיין מיט א פאָרציע ציפער; איך וועל אָבער אויף דאָ בלויז געבען דעם רעזולטאט, צו וועלכען גרויסע פאכמענער זיינען געקומען.

עס איז אויסגערעכענט און בעוויזען אויף דעם גרונד פון עקספּערעמענטען, אז ווען דיא לאנדווירטשאפט זאָל בעטריבען ווערען אין גרויסען, ווען מען זאָל אָנווענדען אלע נייע ערפינדונגען, וועלכע עקזיסטירען שוין, אום דיא ערד צו בעארבייטען, ווען מען זאָל דיא ערד צוריקגעבען דיא שטאָפען, וועלכע זיא פערלירט דורך דעם וואקסען פון פרוכטען; ווען מען זאָל געברויכען זאט־סאָרטירונג, ווען מען זאָל גע-ברויכען דרענאזש, ד. ה. אָבעצוגס־קאנאלען, דורך וועלכע עס ווערען אויסגעטריקענט דיא בלאָ-טיגע און זומפֿיגע ערטער, און ווען מען זאָל מעהר פערשפרייטען קאנאליזאצאָן, ד. ה. בע-וואסערונג פון טרוקענע ערטער — ווען מען זאָל דאָס אלעס אויספיהרען, דאן קען דייטשלאנד אליין, וועלכע אימפּאָרטירט היינט א גרויסען טהייל תבואה פון אויסלאנד, פּראָדוצירען 251,92 מיליאָן דאָפּפּעלצענטער תבואה. עס איז אויסגערעכענט, אז דורכשניטליך געברויכט יעדער מענש 175 קילאָגראם ברויט א יאָהר; אלוואָ דיא תבואה, וואָס קען פּראָדוצירט ווערען אין דייטשלאנד, וואָלט קלעקען פיר 144 מיליאָנען

ווייטער: עס לוינט דעם טראָסט ניט צו פּראָ-דוצירען א סך וואארע, כדי דיא נאכפראגע זאָל זיין גרעסער פאר דעם אָנגעבאָט און ער זאָל קע-נען רעכענען העכערע פרייזען פיר דיא סחורה. גראדע דאָס געגענטהייל וועט זיין אין דער סאָ-ציאליסטישער געזעלשאפט. וואָס מעהר ארביי-טער עס וועלען שאפען, אלץ מעהר וועט מען פּראָדוצירען, און וואָס מעהר עס וועט פּראָדו-צירט ווערען, אלץ גרעסער וועט זיין דער לויז. איך וועל דאָ דעם לעזער ניט לאנגוויילען מיט פערשיעדענע חשבונות און ציפערען; איך וועל איהם דאָ בלויז געבען דיא אונטערסטע שורה, ד. ה. דעם רעזולטאט פון פערשיעדענע אויסרעכענונגען, וועלכע זיינען דאָס רוב גע-גרינדעט אויף אָפיציעלע סטאטיסטיקס און אויף דיא אונטערזוכונגען פון גרויסע פאכמע-נער. יעדער ווער עס אינטערעסירט זיך מיט דער פראגע, קען געפינען מכח דעם א גענויע רעכענונג אין אטלאַנטיקוס'ס בוך: „פּראָדוק-צאָן און קאָנסום אין סאָציאלישטאטא“.

עס איז אלוואָ אויסגערעכענט, אז ביי דעם היינטיגען צושטאנד פון טעכניק, ווען מען זאָל פּראָדוצירען בלויז אין גרויסען, וועט ביי א 5 שטונדיגען ארבייטס־טאָג ווערען פּראָ-דוצירט דאָס דאָפּפּעלטע, וויא היינט. דאָס מיינט, אז אין דעם סאָציאליסטישען שטאטא וועט מען קענען ארבייטען א העלפט צייט און קריגען א דאָפּפּעלטען לויז. נאָר דערמיט ענדיגען זיך נאָך ניט דיא נוצען פון גרויס־אינדוסטריע. מען קען נאָך פיעל מעהר איינשפאָרען. צום ביי-שפיעל, ווען אַנשטאָט 300 פאבריקען וועט מען איינריכטען בלויז 35 אָדער 40, וועט מען דער-ביי איינשפאָרען אין מאשינעריען, גלביידען, צופיהרען פון דיא רויגע מאטעריאל און טראַן-ספּאָרטירען דיא פארטיגע סחורה; מען וועט איינשפאָרען אין הייצונג און בעלייכטונג, מען וועט ברויכען פיעל־פיעל ווייניגער מענשען, וועלכע זאָלען אויפפאכען און לויטען דיא ארבייט. עס וועט אָבערשאפט ווערען א גאנצע קלאסע פון רייזענדע אגענטען, וויא אויף אי-אונגעהויערע מאסע פון צווישענהענדלעך, דיא קאסטען פון אדווערטייזמענטס (אנאָנסען), וועלכע זיינען א גרויסע אויסגאבע אין דער קא-פיטאליסטישער פּראָדוקצאָן, וועלען נאטירליך ערשפארט ווערען. דיא רייזענדע אגענטען צו-זאמען מיט צווישענהענדלער וועלען פערגרעסער-רען דיא צאָהל פון ניצליכע ארבייטער, דורך

דאָס הייסט: אז דיא בעפעלקערונג קען זיך 15 ביז 20 מאל פערגרעסערען און עס וועט זיין גענוג נאהרונג פאר אלעמען. קאנאדא, וועלכע האָט א בעפעלקערונג פון 6 מיליאָן, קען שאפען שפיז פיר מעהרערע הונדערט מיליאָן. דאן קומען אויסטראליען און מאסען פרוכטבארע אינזלען.

אויסער אלעם דעם האָט דיא כעמיע נאָך לאנג ניט געזאָגט איהר לעצטעס וואָרט. דיזע וויסענשאפט וועט זיכער שאפען וואונדער מיט דער צייט.

בקיזור, דער לעזער זעהט פון דיא אויבען געבראכטע פאקטען, אז מיר דארפען קיין מורא ניט האָבען צו פערהונגערן, ער זעהט, אז מיר מענען מיט פולער רעכט צוואאמען מיט הענריך היינע זאָגען:

„עס וועקסט אויף ערדען בראָט גענוג פיר אללע מענשענקינדער.

אויך ראָזען אונד מירטען, שעהנהייט אונד לופט, אונד צוקערערעכטען ניכט מינדער.

יא, צוקערערעכטען פיר יעדענמאָן, זאָבאלד דיא שאַטטען פלאַצען!
דען היממעל איבערלאַסען וויר
דען ענגעלן אונד דען שפּאַצען“.

אויך דיא בעהויפטונג, אז דיא בעפעלקערונג פערגרעסערט זיך אין א געאָמעטרישער פראָפארציאָן איז פאלש. עס איז א פעסטגעשטעלטער פאקט, אז וואָס אַרימער דער מענש איז, וואָס ווייניגער ער האָט דיא מעגליכקייט צו האָבען פעררגינגען, אלץ מעהר קינדער האָט ער, דען דער געשלעכטסגענוס איז דאָס איינציגע ביליגע און איהם צוגענגליכע פעררגינגען, וועלכע עס בלייבט איהם אין לעבען. „דעם ענגלישען ארבייטער, זאָגט ווירכאָוו, אין זיין טיעפער פערזונקענהייט און אין זיין פערקריי פערלטען גייסט איז איבערגעבליבען בלויז צוויי קוועלען פון פעררגינגען: דער רויש (שכור'ן) און די בעפריידיגונג פון געשלעכטסבעטריעב.“ קארל מאַרקס זאָגט אויך, אז דיא צאָהל פון דיא געבורטען איז אין אומגעקעהרטער פערהעלטניס נים צו דעם וואָהלשטאנד. ד. ה. וואָס אַרימער דיא פאמיליען, אלץ מעהר קינדער האָבען זיי. דיזעלכע מיינונג איז אויך אויסגעדריקט פון הערבערט ספענסער. „דיא ווייטערע ענטוויקלונג, וועלכע ערווארטעט דיא מענשהייט,

מענשען צו ערנעהרען. נאָך דער פאָלקסצעהלונג פון 1900 האָט דייטשלאַנד געהאט 56,845,000 איינוואָהנער, אלזאָ דיא פראָדוקציאָן פון תבואה וועט זיין גענוג, ווען דייטשלאַנד'ס בעפעלקערונג זאָל זיך פערדרייפאכען. דיא זעלבע שטייגערונג פון פראָדוקציאָן קען עררייכט ווערען אויך אין אלע אנדערע אקערבוי-פראָדוקטען, ווי קארטאָפּעל, ארבעס, באָב, אלערהאנד געמיזע, פרוכטען א. [ו. ה. הי און פערשיעדענע אנדערע פיטער פיר בהמות קען אין דער זעלבער פראָדוקציאָן געשטייגערט ווערען, און דאָס וועט געבען דיא מעגליכקייט צו בעטרייבען א גרויסע פיהצוכט, דורך וואָס עס וועט נאטירליך פערמעהרט ווערען פלייש, מילך, קעז, פוטער א. ז. ו. א חוץ דעם ווייסען מיר, אז דער פלאץ פון פערד ווערט אלץ מעהר און מעהר פערנומען פון דאמפּף און עלעקטריציטעט, זאָ דאָס דיא שפיז, וועלכע מען געברויכט היינט פיר פערד, וועט קענען בענוצט ווערען פיר אנדערע הויזטהיערע.

דאָס אלעס איז גערעדט מכות דייטשלאַנד, וואו דאָס לאַנד איז ניט פרוכטבאר און דיא בעפעלקערונג איז זעהר געדיכט. עס זיינען אָבער פאראן לענדער, וויא רוסלאַנד, צענטראַל-אמעריקא, ארגענטינען, דיא פעראייניגטע שטאאַטען, קאנאדא, וואו דאָס לאַנד איז זעהר פרוכטבאר און דיא בעפעלקערונג פערהעלטניסמעסיג גאנץ קליין.

זאָ, צום ביישפּיעל, האָט ארגענטינען בלויז 5 מיליאָן העקטאָר לאַנד קולטיווירט, וועהרענד זיא בעזיצט נאָך 96 מיליאָן העקטאָר ניט קולטיווירטעס לאַנד. עס ווערט געשעצט, אז דיא פעראייניגטע שטאאַטען פון אמעריקא בעזיצט 200 מיליאָן העקטאָר לאַנד, וועלכע ליגען נאָך אָהן געברויך. איהר מוזט וויסען, אז דייטשלאַנד, עסטרייך - אונגארן, ענגלאַנד, פראנקרייך און דיא פעראייניגטע שטאאַטען צוואמען האָבען בלויז 105 מיליאָן העקטאָר לאַנד, אויף וועלכע מען האָט פערזייהט תבואות. בראזיליען, איינע פון דיא פרוכטבארסטע לענדער פון דער וועלט, בעזיצט 152 טויזענד קוואדראטמיליען, אויף וועלכע עס וואָהנען בלויז 18 מיליאָן איינוואָהנער, וועהרענד אויפראפא האָט 178 קוואדראטמיליען מיט א בעפעלקערונג פון 360 מיליאָן מענשען. דיא פעראייניגטע שטאאַטען פון אמעריקא קענען ליכט ערנעהרען 1200—1500 מיליאָן מענשען.

טהייל פון דער מענשהייט, ווען עס וועלען פיר אלעמען געעפענט ווערען אויך אנדערע פער-גניגען. אויסער געשלעכטס-בעטריעב, וועט דיא צאָהל פון געבורטען זיך שטארק, שטארק פערקלענערן. יעדענפאלס, ווען אפילו דיא פערגרעסערונג פון דער בעפעלקערונג זאָל אָנ-גען אין דער זעלבער פראָפארציאָן, וויא איצט, זיינען דיא מענשען אויך געזיכערט מיט אַ לעבענסבעדירפניכע — אפילו מיט גרעסטע לוקסוסזאכען — פיר הונדערטע און זאָגאר פיר טויזענדע יאָהרען.

(ש'לום פאָלגט.)

דר. איזאק אַרמאָן.

שרייבט ער, וועט וואהרשיינליך פערקלענערען זייער פאָרטפאלאצונג.

איהר זעהט, אז דריי גרעסטע מענער פון 19טען יאָרהונדערט האָבען דיא זעלבע מיינונג איבער דיא פערגרעסערונג פון דער בעפעלקער-רונג. איבערהויפט יעדער קען לייכט זעהען, אז דיא רייכע האָבען ענטוועדער 1, 2 און העכ-סטענס 3 קינדער; זעהר אָפט האָבען זיי גאָר קיינע, וועהרענדר דיא אַרימע זיינען דורכשניט-ליך געבענשט מיט אַ האלבען און אָפט אפילו מיט אַ גאנצען מנין קינדערלאך. אלזא, ווען הונגער און נויט וועלען אויפהערען צו זיין דער שטענדיגער בעגלייטער פון דעם גרעסטען



סאציאליזמוס און מאָראל

טאריאט, און אויך צוליעב דעם, ווייל דיא בורזשואזיע האָט זיך קיין מאָל נישט געשטעלט אזוינע ציעלען וויא דער ארכייטעריקלאס צו קעמפפן געגען פרוואט-אייגענטהום. אין דער הינזיכט זיינען דיא אידעאלען פון דער בורזשואזיע נישט געאנגען ווייטער וויא דיא אידעאלען פון איהרע פאָליטישע געגנער: דיא גלחים און אדעליגע. אָבער גאָר אנדערש זיי-נען דיא ציעלען פון פראָלעטאריאט. דער אר-בייטעריקלאס וויל איבערנעדערען דיא עקזי-סטירענדע אָרדנונג פון פרוואט-אייגענטהום אויף אַ סאציאליסטישע, אַ געזעלשאפטליכע.

דער קאמפף פון דיא געגנערישע קלאסען איז צוליעב דינע פאָדערונג געוואָרען אַ קאמפף אויף לעבען און טויט. דער ארכייטעריקלאס ווייס, אז זיין איינציגע רעטונג היינגט אָפּ פון דער מפלה פון דער בורזשואזיע. דיא בורזש-אזיע, פערקערט, ווייס, אז מיט דעם זיעג פון פראָלעטאריאט ענדיגט זיך איהר עקזיסטענץ. צוליעב דינע ראדיקאלע פאָדערונג, וועלכע ריקט זיך אויס אין סאציאליזם, האָט דער פראָלעטאריאט ארויסגערופען געגען זיך אלע איבעריגע קלאסען: דיא אדעליגע און גייסט-ליכע, וועלכע רופען צום קאמפף געגען סאציא-ליזם נישט ווייניגער וויא דיא בורזשואזיע זעלבסט.

II

ער רעזולטאט פון דער גרויסער פראנצויז-שער רעוואָלוציאָן צו ענדע פון 18טען יאָרהונדערט איז געווען אַ זיעג פון דער בורזשואזיע (מי-טעלעקלאס) איבער



דעם אדעליגען קלאס. נאָר עס וועט זיין לע-כערליך צו זאָגען, אז נאָר צוליעב דיא געגענ-זעצליכקייט פון דינע צוויי קלאסען האָט דיא רעוואָלוציאָן געטראָגען אזא מורא'דיגען כא-ראקטער.

ווען מאראט האָט געפאָדערט נאָך 300,000 קעפּ אין דיא אינטערעסען פון דער רעוואָלוציאָן, האָט ער דאן געוויס ווייניג געקלערט וועגען בורזשואזיע אינטערעסען. אָהן צווייפעל האָט דיא בורזשואזיע, וויא אַ קלאס, גענומען אַ טהעטיגען אנטהייל אין דער פערטהיידונג פון איהרע קלאסען-אינטערעסען. אָבער קיין מאָל האָט דער קאמפף געגען דעם פעאָדאליזם נישט ערגרייכט דיא שטופע, וויא דער קאמפף פון פראָלעטאריאט געגען דיא בורזשואזיע, צוליעב דעם אליין, ווייל דיא בורזשואזיע איז אלס אַ קלאס פיעל קלענער אין צאָהל, וויא דער פראָלע-

אויף דער פראגע: וואָס הייסט נאטירליך?
 מוז מען ענטפערן: אלעס וואָס עקזיסטירט
 מוז זיין נאטירליך. ווען אין געוויסע צייטען
 איז געווען נאטירליך, אז איין מענטש האט

נאָך דעם, וויא פיר אונז זיינען דייטליך געוואָרען דיא דריי פונקטען, וועלכע זיינען בעריהרט געוואָרען ביז יעצט אין דיווען ארטיקלע, ד. ה., וועגען דיא האַליע פון מאָראַל אין אלגעמיינען מענשליכען לעבען, וועגען דיא צווייפלינג אין דער אבסאָלוצער מאָראַל און וועגען דיא נאכגעבונג, אז אויך דיא בורזשואזיע קען האָבען וויכטיגע ארגומענטען צו פערטהויר דיגען איהר מאָראַל פון עקספּלאַטאציאָן — און נאָך דעם וויא פיר אונז איז דייטליכער געוואָרען דיא מיינונג וועגען נאטירליכקייט, קען מיר צוטרעטען צו ענטשיידען אינזער פראַגע וועגען דיא בעציהונג פון מאָראַל צום סאָציאליזם.

וויא באלד אלעס עקזיסטירענדעס מוז זיין נאטירליך, פערשטעהט זיך, אז מיר מוזען אויך אנערקענען דיא נאטירליכקייט פון דער בורזשואזיע־אָרדנונג. וויא טראגיש און קאמישט עס זאָלען ניט זיין דיא פאקטען, וועגען וועלכע מיר וועלען ריידען, דאָך וויא באלד נאָך זיי עקזיסטירען, מוזען מיר מיט זיי זיך רעכענען וויא מיט נאטירליכע ערשיינונגען. דיא הערשאפט פון ניקאָלאי דעם צווייטען איבער 130 מיליאָן מענשען, וויא דיא "הער" שטאפט פון דעם געוועזענעם סערבישען קעניג אלעקסאנדער, וועמעס אידיאָטיזם איז אנערקענט געוואָרען פאקטיש ביי פאלמעסען איהם, ווי אינזיניג דאָס זאָל ניט זיין, דאָך מוזען מיר זאָגען, אז זיי זיינען ניט ווייניגער נאטירליך, וויא אלעס וואָס עקזיסטירט. ניט קוקענדיג, וואָס דער רוסישער צאר צייכענט זיך ניט אויס מיט אינטעלעקטועלע, מאָראַלישע און פיזישע קרעפטען, פון דעסטוועגען, וויא באלד דיא רויסישע געזעלשאפטליכע בעציהונגען עקזיסטירען אין דיא טראדיציעס און אבערגלויבענס פון דער מאסע, וויא באלד דיא ארמע, וועלכע בעשטעהט פון פאלק זעלבסט, איז גרייט צו פערניסען איהר בלוט פיר דיא הערשאפט פון צאר, מוז מען שוין שליסען, אז דיווע אָרדנונג איז א נאטירליכע, דיא אויבענדערמאָנטע פאקטען אילוסטרירען דעם קאמיזם פון יעצטיגע רעגירונגען. נאָך מיר בעדארפען ניט פערנעסען, אז דיא בורזשואזיע־אָרדנונג ענטהאלט אין זיך ניט ווייניג אזוינע פאקטען.

וויא מיר האָבען געזעהען, זיינען אפילו דיא אבערגלויבענס און טראדיציעס, וועלכע דינען יעצט פיר דיא נוצען פון דער בורזשואזיע, אויך

נאטירליך. מיר קענען זאָגען נאָך מעהר, אז דער שטאנדפונקט, פון וועלכען דיא בורזשואזיע פערטהייריגט דיא יעצטיגע אָרדנונג, איז א ריכטיגער. אָבער מיר מוזען אויך זאָגען, אז ווי באלד עס האָט זיך ענטוויקעלט א קלאס פראַגמאנטאריאט, וועמעס מאָראַל איז געגען דיא עקזיסטירענדע בורזשואזיע, האָט אויך זיין מאָראַל א פאלקאמעס רעכט אויף עקזיסטענץ און געהט ניט געגען דעם נאטירליכען גאנג פון דער מענשליכער געזעלשאפט, וויא דיא בורזשואזיע בעהויפטעט עס. אמת, דיא נאטור בערשאפט שטארקערע און שוואכערע, נאָך ווען אפילו זיא זאָל בעשאפען פארטיגע רייכע און ארימע, קען מען דאָך ניט צונעהמען פון סאָציאליזם זיין נאטירליכע רעכט, ווייל וויא באלד עס עקזיסטירט א מאָראַל, וועלכע פאָרדערט גלייכהייט, מוזען מיר זעהען אין איהר עקזיסטענץ א נאטירליכע ערשיינונג. פיר אונז איז יעצט אלץ איינס אויב דיא מאָראַל פון סאציאליזם וועט זיין א סוביעקטיווע, אייך זיינען פיר אונז ניט וויכטיג די אייגענשאפטען פון דער פראַלעטארישער מאָראַל — זאָל זיין, אז זיא איז בעשאפען געוואָרען נאָך צוליעב דיא אינטערעסען פון פראַלעטאריאט. פיר אונז איז וויכטיג דער פאקט, אז א מאָראַל, וועלכע פאָרדערט גלייכהייט, עקזיסטירט, און ווען מיר וואַלטען זיך געקענט פאָרשטעלען, אז דיא ווירד קונג פון דיווער מאָראַל וואַלט געווען אזוי שטארק, אז זיא וואַלט געקענט קעמפפען געגען רייכטום און ארמוט, ווען מענשען וואַלטען אפילו אזעלכע בעשאפען געוואָרען, אויך דאן וואַלטען מיר ניט געקענט זאָגען, אז דיא סאָציאליסטישע מאָראַל איז געגען דיא נאטור. פיר אונז וואַלטען עקזיסטירט צוויי קעמפפענדע קרעפטען: פון איין זייט געבאָרענע אונגלייכייט, פון דער צווייטער זייט דיא מאָראַלישע פאָרדרונג צו גלייכהייט. און אויב דיא לעצטע וואַלט געזענעט אין קאמפף און עס וואַלט געוואָרען אזא אָרדנונג, ביי וועלכען מען וואַלט שוין ניט בעדארפט קעמפפען פיר גלייכהייט; ווען גלייכהייט וואַלט צוליעב דעם מאָראַלישען פאקטאָר בעקומען בירגעררעכט אין מענשליכע הערצער, דאן ווען עס וואַלט געטראָפען, אז איינציגע וואַלטען ניט וועלען אָננעמען אין דעם געזעלשאפטליכער קאסע זייער מיטגעבאָרענע רייכטום, וואַלטען מיר אין דיווען פאקט געזעהען א נאטירליכע ערשיינונג.

וויא באלד אלעס עקזיסטירענדעס מוז זיין נאטירליך, פערשטעהט זיך, אז מיר מוזען אויך אנערקענען דיא נאטירליכקייט פון דער בורזשואזיע־אָרדנונג. וויא טראגיש און קאמישט עס זאָלען ניט זיין דיא פאקטען, וועגען וועלכע מיר וועלען ריידען, דאָך וויא באלד נאָך זיי עקזיסטירען, מוזען מיר מיט זיי זיך רעכענען וויא מיט נאטירליכע ערשיינונגען. דיא הערשאפט פון ניקאָלאי דעם צווייטען איבער 130 מיליאָן מענשען, וויא דיא "הער" שטאפט פון דעם געוועזענעם סערבישען קעניג אלעקסאנדער, וועמעס אידיאָטיזם איז אנערקענט געוואָרען פאקטיש ביי פאלמעסען איהם, ווי אינזיניג דאָס זאָל ניט זיין, דאָך מוזען מיר זאָגען, אז זיי זיינען ניט ווייניגער נאטירליך, וויא אלעס וואָס עקזיסטירט. ניט קוקענדיג, וואָס דער רוסישער צאר צייכענט זיך ניט אויס מיט אינטעלעקטועלע, מאָראַלישע און פיזישע קרעפטען, פון דעסטוועגען, וויא באלד דיא רויסישע געזעלשאפטליכע בעציהונגען עקזיסטירען אין דיא טראדיציעס און אבערגלויבענס פון דער מאסע, וויא באלד דיא ארמע, וועלכע בעשטעהט פון פאלק זעלבסט, איז גרייט צו פערניסען איהר בלוט פיר דיא הערשאפט פון צאר, מוז מען שוין שליסען, אז דיווע אָרדנונג איז א נאטירליכע, דיא אויבענדערמאָנטע פאקטען אילוסטרירען דעם קאמיזם פון יעצטיגע רעגירונגען. נאָך מיר בעדארפען ניט פערנעסען, אז דיא בורזשואזיע־אָרדנונג ענטהאלט אין זיך ניט ווייניג אזוינע פאקטען.

וויא מיר האָבען געזעהען, זיינען אפילו דיא אבערגלויבענס און טראדיציעס, וועלכע דינען יעצט פיר דיא נוצען פון דער בורזשואזיע, אויך

לעטאריאט אן אונגעהויער גרויסע ווערדע פאר אונז.

ניט גערעכט זיינען דיא יעניגע, וועלכע בער הויפטען, אז דער פראלעטאריאט נייטיגט זיך ניט אין קיינע מאראלען אין זיין קאמפף. מען ברויכט נאָר זיך נעהנטער צו בעקענען מיט דער פסיכאלאגיע פון ארבייטער צו זעהען דיא ניט־ריכטיגקייט פון אזא מיינונג.

געגען דיא לעצטע קענען מיר זאָגען דאָס זעלבע וואָס מיר האָבען געזאָגט. געגען דער בורזשואזיע, אז וויא באַלד דער ארבייטער, אלס א קולטור־מענש, ענטהאלט אין זיך מאָראַלישע אייגענשאפטען, איז שוין צוליעב דעם אליין אונטערגלייך, אז ער זאָל פיהרען זיין קאמפף אָהן א בעשטימטען מאָראַלישען פרינציפ. מען מוז צוגעבען, אז ווען מען וואַלט טאָקע קענען צור נעהמען פון סאָציאליזם זיין מאָראַלישען בער שטאנדר, וואָלט זיך אָנגעשטעלט פון איהם ניט מעהר וויא א שטן פון לעבען, וויא א גוף אָהן א נשמה.

דיא בעציהונג פון מאָראַל צו סאָציאליזם איז וויא דיא בעציהונג פון גייסטיגען צום קער־פערליכען לעבען. נאָר דער קערפער קען ער־פילען אלע זיינע לעבען־פונקציאָנען, וועמעס גייסט איז ניט קראנק; און, פערקערט, נאָר דער גייסט איז געזונד, וועמעס קערפער האָט נאָך ניט פערלאָרען לעבענס־קראפט.

קלאסען־קאמפף, סאָציאליזם און מאָראַל זיינען דריי פערשידענע נעמען. נאָר אָב־טהיילען איינס פון דאָס צווייטע איז אונטערגלייך צוליעב זייער נאטירליכען צוזאמענוואקס. דיא אוטאָפֿיסטען האָבען זיך געמוזט ענטזאגען פון זייער פלאן, ווייל זיי האָבען אָבעטהיילט קלאסען־קאמפף פון סאָציאליזם. דאָס גלייכען וועלען מוזען טהאָן דיא, וועלכע טהיילען אָב מאָראַל פון קלאסען־קאמפף.

י. פערדער.

דער פאקט, אז מענשען ווערען געבאָרען ניט קיין גלייכע: מיט פערשידענע גרעסערע און קלענערע פעהיגקייטען, זאָגט אונז גאָר ניט וועגען דעם, וויא מענשען בעדארפען לערנען אין א געזעלשאפט. דיא געזעלשאפט איז א נאטירליכע ענטוויקלונג פון מענשליכען לערנען, און אויב א געזעלשאפט האָט אויסגעאר־בייט קלאסען: ארבייטער און בורזשואזיע, איז עס אזוי נאטירליך, וויא דיא נאטור בעשאפט פאראזיטען און געוועהנליכע בעשעפניסען. דאָס גלייכע, ווען מיר זעהען א שטרעבונג פון פראלעטאריאט צו ענדערען דיוע קלאסען־אָרד־נונג, מוזען מיר זאָגען, אז דיא שטרעבונג איז נאטירליך. און אויב דיא מאָראַלישע שטרעבונג, וועלכע דער קלאסען־קאמפף האָט אויס־געארבייט, וועט ערגרייכען איהרע ציעלען פון גלייכהייט, וועלען מיר מוזען ערקלערען, אז דיא סאָציאליסטישע אָרדנונג, וויא געגענ־געזעצט זיא זאָל ניט זיין צו דער בורזשואזיע אָזער נאטירליכער אָרדנונג, איז אליין ניט ווייניגער נאטירליך.

דער קלאסען־קאמפף פון פראלעטאריאט אונטערשיידעט זיך מיט דעם, וואָס ער קעמפט ניט וויא אלע איבעריגע קלאסען בלויז פיר זיין עקזיסטענץ. ער קעמפט געגען יעדע קלאסען־אָרדנונג, אלזאָ אויך געגען זיין אייגענע קלאסען־עקזיסטענץ. וויא אלע איבעריגע קלאסען, האָט אויך דער פראלעטאריאט זיין קלאסען־מאָראַל. זענען וועט דער קלאס, ניט נאָר ווער מעס קרעפטען וועלען זיין גרעסער, נאָר אויך וועמעס מאָראַל וועט זיין שטארקער. זאָל זיין, אז דיא פראלעטארישע מאָראַל, וויא אלע איבעריגע מאָראַלען, האָבען קיין ווערדע אין אָב־סאָלומען זינען; אָבער כל זמן עס עקזיסטירט א קלאס, ביי וועמען עס לעבט א מאָראַל פון גלייכהייט, וועלכע איז גרייט צו קעמפפֿען געגען עקספּלאַטאציע פון ארבייטער־קלאס, דאן האָט דיא סוביעקטיווע קלאסען־מאָראַל פון פראַ-



וויסענשאפט און לעבען.

פון דר. ה. זאלאטארעוו.



בערען רעליגיעזען גלויבען, קען מען דערפאר אין דער מענשליכער זעלע און אויף דעם מענשליכען קערפער געפינען וואונדען איבער וואונדען, פארקלוטטיגטע און פארגיפטעטע, וועלכע זיינען פעראורזאכט געווארען פון רעליגיעזער פאלשקייט און רעליגיעזען פאנאטיזמוס. לאַמיר אַ בליק ווארפען, וויא רעליגיאָנען האָבען פֿרובירט פֿערבעסערען דעם מענשען'ס לעבען און וויא דאָס איז זיי געלונגען.

* * *

דער אמאָליגער מענש קען זיך ניט פֿאַרשטעלען דיא בעדייטונג פון דעם טויט. ער קען ניט פֿערשטעהן, וואָס הייסט שטארבען, אויפֿהערען צו זיין, צו עקזיסטירען. אין זיין איינפֿאכען שכל לייגט זיך ניט אויס קיין אַנדערע געדאנקען, וויא דיא, וואָס לערנען איהם, אז דער געשטאַרבֿענער, אָדער ווייניגסטענס דער גייסט, וואָס האָט אין דעם לעבעדיגען מענשען געלעבט, איז נור אוועקגעגאנגען ערגעץ אהין, ווייט, ווייט אונטער דיא בערג, אָדער אהין, וואו דיא זון פֿערגעהט. דאָרט וועט דער מענש לעבען פֿונקט אזוי וויא דאָ. דערפֿאר טאקע לאָזען איבער דיא אוראלטע מענשען פֿאר זייערע טויטע נאָהרונג און קליידער, אָפטמאָל אפֿילו קנעכט און ווייבער.

אזוי האָט פֿערשטאנען דער אוראלטער מענש דיא ערשיינונג, וועלכע מיר רופֿען אָן טויט. אָבער מיר ווייסען, אז דער דאָזיגער בערגריף איז בעגרנדעט אויף פֿשוט'ער אונזענער הייט; אונזענענדיג וועגען דיא איינפֿאכסטע ערשיינונגען פון דער נאטור און לעבען. מיר ווייסען עס, ווייל אזוי לערנען אונז אונזערהיינע פֿאקטען, אז דער טויט איז דיא ענדע, דער סוף פון דער לעבעדיגער בעשעפעניש און אז זיא וועט שוין קיינמאָל ניט לעבען און זיין טהעטיג אזוי וויא זיא איז געווען פֿאר דעם טויט. מיר ווייסען, אז טויטע עסען ניט און טרינקען ניט — בעגעהרען גאָר ניט און דארפֿען גאָר ניט. אָבער מיר ווייסען נאָך מעהר. מיר ווייסען, אז

לע רעליגיאָנען, דאכט זיך, זוכען צו פֿערבעסערען דעם מענשען'ס לעבען. זיי זוכען צו פֿארגלעטען יענע לייט דען און שמערצען, וועלכע שפֿראַצען ארויס פון דיא

דיס האַרמאָנישע ערשיינונגען אין דער מענשליכער נאטור. זיי זוכען עס אָבער בלינד און אונגעוואוסטערהייט. דיא וועגען און שטעגען, וועלכע זיי פֿרעדיגען און לערנען, אום צו עררייכען דעם דאָזיגען ציעל, זיינען אזוי משונה וויילד, זיי זיינען בעגרנדעט אויף אזא מורא'דיגער אונזענענדיג און פֿאלשקייט, אז עס איז גאָר קיין חידוש ניט, וואָס זיי האָבען אפֿילו אויף, דעם מינדעסטען ניט פֿערגרינגערט דיא מענשליכע צרות.

אמת, מענשען און פֿעלקער האָבען זיך אפֿילו אַ מאָל אויפֿגעהויבען צו יענער שטופֿע פון רעליגיעזער בעגייסטערונג, פון רעליגיעזען התלהבות, אין וועלכע דער מענש פֿארטויבט אין זיך אלעס, וואָס איז מענשליכעס און גיסט זיך צונויף מיט זיין אייגענעם וואונדערבארען בעגריף פון דעם איבערנאטירליכען, און ווערט פֿערשוואונדען אין אונבעקאנטע וועלטען. אָבער דאָס הייסט ניט בעסער מאכען דאָס לעבען, עס הייסט פֿשוט. טויטען דאָס לעבען אין דעם מענשען.

אמת, קיינער קען ניט אָבלייקענען דיא גרויסע ווירקונג פון רעליגיעזע בעגריפען און אידעען. פון רעליגיאָנען איבערהויפט, אויף דעם מענשליכען פֿערשטאנד און מענשליכע טהעטיגקייט, אָבער דאָס הייסט נאָך אלץ ניט פֿערבעסערען דעם מענשען'ס רעלעזען לעבען. עס הייסט נאָך ניט מינדערען זיינע ליידען און שמערצען. און אויב ערגעצירואו טיעף אין דער מענשליכער זעלע קען מען געפינען א ווינקעלע, וואָס איז גאנץ געוואָרען דורך אַ הער

דער וועלט, בכדי זיא, דיא נשמה, זאל קענען קומען אהין — אין דעם גייערן פון אלידאס גוטס א געלייטערטע, א ריינע.

עס פערשטעהט זיך, אז דערפאר האבען זיך דיא רעליגיאנען געמוזט אריינמישען אין אלע ווינקעלאך פון דעם מענשען'ס לעבען. דא האבען זיי פארגעשריבען נאחרונג פאר דעם מענשען — דאס מעג מען און דאס טאר מען ניט; דארט האבען זיי זיך אריינגעמישט אין דיא פערזענליכע צווישען מאן און פרוי — אזוי און אזוי מעג מען לעבען, און אזוי און אזוי טאר מען ניט; דאס און דאס מעג מען טאן, יענעס און יענעס טאר מען ניט. איבעראל האבען דיא רעליגיאנען געשמידט אין איינערנע קייטען דעם מענשליכען קערפער און האבען פערשקלאפט זיין גייסט.

אבער דיא נאטירליכע פאדערונגען פון דעם מענשען'ס לעבען האבען ביסלעכווייז געריסען דיא קייטען פון רעליגיעזער פערשקלאפונג. אין אלץ וואס איז נוגע דעם מענשען'ס לעבען, וואס איז נוגע זיין וואהלזיין, האט דער מענש, אין אלע צייטען און אונטער אלע פעלקער, איי בערגעטראטען דיא דינים און דיא פארשריפטען פון רעליגיעזע לעהרע. דיא רעליגיאנען זיינען ניט געווען אימישטאנד צו פערריכטען און פער בעסערען זיין לעבען, אבער אין גאנצען פערניכט טען דאס האבען זיי אוראי ניט געקענט, האט געמעגט דער חלום פון א יענע וועלט מיט א גייערן זיין נאך פיעל מאל שעהנער, ערהאבענער און צוציהענדער, וויא זיי האבען איהם געפרופט צו מאכען.

אלע רעליגיאנען — פון דיא ווילדע בערגי פון אונזערע אמאליגע אבות, פון דיא שעהנע בילדער און מעשיות פון די פיעלגעדטערן, פון דיא לעהרען פון קאנפוציוס, בראהמא און בודדא ביז דיא הערשענדע רעליגיאנען צווישען דיא ציוויליזירטע מענשען, וויא דער יודענטהום, קריסטענטהום און מאהאמעדאניזם מוס — אלע רעליגיאנען זיינען ניט געווען אימער שטאנד צו עררייכען זייער ציעל: צו פערבעסערען דאס לעבען פון מענשען. און אויב זיי זיינען נאך אזוי מעכטיג און פארשפרייט איי בער דער גאנצער וועלט, איז עס נאך דערפאר, ווייל זיי קענען נאך פארבלענדען דיא אויגען פון דיא אוננוויסענדע פאלקסמאסען און פון גלאט אזוי נאראנים; קלוגע אבער און וויסענדיגע מענשען, וואס האבען שוין געטרונקען פון

פון דעם טויטען האט זיך קיין גייסט ניט אָבגעטהיילט, דערפאר ווייל דער גייסט פון דער לעבעדיגער בעשעפעניש און פאלגליך אויף פון דעם מענשען עקזיסטירט נאך ניט בעזונדער, נאך ער קומט ארויס פון דער טהעטיגקייט פון דיא נערווען, געפיהלען און פערשטאנד פון דיא לעבעדיגע. הערט אויף דער קערפער זיין טהעטיגקייט, הערט אויף אויף דער גייסט זיין, נע, און אויב דער גייסט פון גרויסע מענשען לעבט נאך און ווירקט נאך זייער טויט, לעבט ער ניט דארט ערגעץ ווייט, ווייט אונטער דיא בערג, נאך טאקי דא צווישען דיא לעבעדיגע מענשען, און ער לעבט ניט דורך דיא טהעטיגקייט און ווירקונג, וועלכע ער וועט ערשט אויס איבען אין דער צוקונפט, אין א וועלט וואס מיר קענען ניט און ווייסען ניט, נור ער לעבט דורך דיא טהעטיגקייט און ווירקונג פון דער פערזאנלעכקייט, ווען דער מענש האט געלעבט און געוירקט אויף אונזער אייגענער וועלט.

וויא קלאר דיזע געדאנקען זאלען ניט זיין און וויא שטארק זיי זאלען אונז ניט בעווייזען דיא אוננוויסענהייט פון אונזערע אוראוראלטע אבות, בעווייזען זיי אבער אויף אין איינזענע, און נאך מיט מעהר מאכט און וויסענשאפטליכער זיכערהייט, דיא אונגעווענע פונסטערניש, דיא אונגעווענע פערבלענדונג, וועלכע אלע רעליגיאנען ווארצלען איין און פערשפרייט טען דורך דעם קעגריעה און דעם גלויבען פון א יענער וועלט.

אלע רעליגיאנען האלטען זיך פעסט אין דעם דאזיגען פוסטען גלויבען פון אמאליגער אוננוויסענהייט און שטעלען איהם ארויס פאר דעם אידעאל פון דעם ציעל, צו וועלכען אלע מענשען דארפען שטרעבען. נאך מעהר, דיא רעליגיאנען פערעדיגער פון אלע צייטען האבען, דוכט זיך, געפיהלט און געזעהען, אז דער מענש ליידעט זעהר פיעל דורך דעם, וואס זיינע נאטירליכע בעדירפניסע צו לעבען שטימען ניט מיט דיא מעגליכקייטען דיא בעדירפניסע צו ערפיללען אויף דער וועלט — טא וואס זינע האבען זיי געטהאן? זיי האבען געפערדיגט, אז דאס לעבען אויף דער וועלט איז גאר ניט — דער עיקר איז יענע וועלט. דיא וועלט איז נור א פארשפיעל צו אן אייביגען לעבען אויף יעדער וועלט, און דער וועג צו יענעם אייביגען לעבען איז בעשאטען מיט דערנער און שטעטלעכעס וואס פערדארבען דעם גייסט דא אויף

מען דיא רענעסאנס, ווען דער מענשליכער פער-
שטאנד האָט זיך אויפגעכאפט פון א טויזענד-
יעהריגען שטאַף האָבען מענישען באמת גע-
גלויבט אין דעם. אויב אָבער דיא מענשליכע
נשמה איז אונשטערבליך, אויב זיא לעבט אויך
ביי, האָבען זיי געלערנט, טאָ וואָס'ער א פלאץ
קען מען פאר איהר געפינען וואָס זאָל איהר
אם בעסטען פאסען נאָך דעם טויט, וויא דיא
„יענע וועלט“ פון דיא רעליגיאָנען? און אין
וואָס'ער בעסערען צושטאנד קען זיא קומען
אחין, אויף יענער וועלט, וויא אין דעם „געריי-
ניגטען“ און „געלייטערטען“ צושטאנד, צוליב
וועלכען דער מענש דארף אויף אָפּפערן אלע
בעדירפניסע פון זיין לעבען דאָ אויף דער
וועלט?

פערשטעהט זיך, אז אויף אזא אויפן האָבען
דיא אלטע פילאָזאָפישע סיסטעמען גאָר ניט
געקענט העלפען דעם מענישען צו פערבעסערען
זיין לעבען אויף דער וועלט. עס איז פשוט
געווען דער אלטער רעליגיעזער פזמון פילאָזאָף
בייט איבערגעניצעוועט.

נאָך דער רענעסאנס, ווען דער מענשליכער
פערשטאנד האָט זיך א וואָרף געטאָן אין דעם
שטראָם פון צווייפּעל און אונגלויבען, האָט זיך
בעדייטענדיג געענדערט אויך דיא פילאָזאָפיע.
דער דונקעלער געגענשטאנד, וואָס קיינער האָט
ניט פערשטאנען און האָט ניט געקענט ערקלער-
ען — דער רוח אלהים — און מיט איהם דיא
מענשליכע זעלע, האָט אויפגעהערט צו זיין
דער מיטעלפונקט פון מענשליכע פאָרשונג
און הענקען. ביסלעכווייז האָט זיך דער מענש-
ליכער געדאנק אויסגעגאָסען אין צוויי גרויסע
שטראָמען פון פאָרשונג, וועלכע האָבען, יעדער
אויף זיין אייגענעם שטייגער, שטודירט דיא
נאטור, דאָס לעבען און דעם מענישען אין אלע
זייערע פאָרמען און אנגעלעגענהייטען. דיוע צוויי
שטראָמען זיינען דיא וויסענשאפט און דיא
פאָדערנע פילאָזאָפיע. ביידע האָבען געזוכט צו
ערקלערען יענע אינגעהייערע נייטיטימונג, יענע
שוידערליכע דיסהארמאָניע אין דעם
מענישען'ס לעבען, פון וועלכער מיר האָבען גע-
רעדט אין פאָריגען ארטיקעל. ביידע האָבען גע-
זוכט צו העלפען דעם מענישען, אז מינדערען
זיינע ליידען, און אין דער מיינונג זון פראָפ.
מעטשניקאָו האָט דיא פאָדערנע „פילאָזאָפיע
פונקט אזוי געפעהלט אין איהר ציעל, דיא
פילאָזאָפישע סיסטעמען.

דעם קריסטאָלענעם קוואַל פון קענטניסע — דיא
קען זיא מעהר ניט פערשקלאפען, דיא קען זיא
מעהר ניט פערבלענדען.

האָבען דיא פילאָזאָפישע סיסטעמען, דיא
פלפולים און הקירות פון דעם מענשליכען פער-
שטאנד מעהר אויפגעטאָן וויא דיא רעליגיאָנען
צו פערבעסערען דיא אומשטענדען פון דעם
מענישען'ס לעבען, צו שטילען דיא ליידען, וועל-
כע שפראַצען ארויס פון דער ניט שיטמונג, פון
דער דיסהארמאָניע צווישען דיא פאָדערונגען
בון דעם מענישען'ס לעבען און דיא מעגליכקיי-
טען זיי צו בעפרידיגען? דאָס איז דאָך אויך
געטליך דיא הויפט-אויפגאבע פון אלץ, וואָס
דער מענש דענקט און טהוט, פון אלץ צו
וואָס ער שטרעבט און בעוועגט זיך, נח אויף ווי-
פיעל האָט דער מענשליכער געדאנק — די פילאָ-
זאָפיע געלינדערט דיוע ליידען און געבראכט
דיא מענשהייט נעהנטער צו דעם גרויסען אל-
מענשליכען ציעל?

דער מענשליכער געדאנק, פונקט וויא דיא
רעליגיעזע בעגריפען, האָט זיך אין אָנפאנג אין
גאנצען פערנומען מיט הקירות און פלפולים
איבער דער מענשליכער זעלע. אין דער צייט,
ווען דיא רעליגיאָנען האָבען אויסגעארבייט
פאר דעם מענישען א יענע וועלט, מיט א גי-
עדן און א גיהנם, האָט דער מענשליכער גע-
דאנק אזוי וויא געשפיעלט דיא צווייטע פידעל
אין דעם אלוועלטליכען קאנצערט פון אונזוי-
סענהייט. דער מענשליכער געדאנק האָט זיך
דאמאלס קונציג גע'חקירה'ט איבער דעם, וואָס
איז דיא מענשליכע זעלע, וואָס זיינען איהרע
אייגענשאפטען, איהר טהעטיגקייט און איהר
דיוער. דיא אלטע פילאָזאָפיען האָבען געענט-
פערט אויף דיא פראגען מיט קעלכערנער
התלהבות, אז דיא מענשליכע זעלע איז א
טהיילעל פון דעם אלהים; אז איהרע אייגענ-
שאפטען זיינען געטליך און אז זיא געדויערט
אויבג און אויבג (*). דיא מענשליכע זעלע
איז אונשטערבליך, האָבען געלערנט דיא פיר
פאָדערנען פון אלטע צייטען, און ביז דער
עפאָכע, וועלכע איז בעקאנט אונטער דעם נאָר

(*) אהער געהערט דער פילאָזאָפישער געדאנק פון
דיא אלטע עגיפטישער און פון דיא אינדישע בראהמא-
מיטען וועגען זעיען וואָס געזאגטענע (מעטעמפוסקא-
זיס).

געפיהרט פון וועג מענשען, וועלכע האָבען ניט געקענט קומען צו א פּעסימיסטישען שלום ווער גען דינע וועלט, דאָס לעבען און דעם מענשען. אזעלכע האָבען זיך אומגעקעהרט צו א מין מיט טישען גלויבען, וויא דער גרויסער קינסטלער טאַלסטאָי האָט דאָס געטהאָן. אזוי וויא זיי האָבען ניט קלאָר פּערשטאנען דעם וויסענשאפטליכען גייסט פון אונזער צייט און האָבען ניט געקענט זיך האלטען אָן דעם גאָר אלטען רעליגיעזען גלויבען, איז זייער יעצטיגער גלויבן בען נור א געמישעכץ פון ביידע, וואָס ערקלערט ניט און פּערענטפערט ניט דיא ברענענדע פראַגען וועגען דעם מענשענ'ס ליידען פונקט אזוי וויא דיא אלטע רעליגיעזען, דיא אלטע פילאָזאָפיע פיע אָדער אפילו דיא נייצייטיגע פילאָזאָפיע. עס שיינט, אז ניט דער רעליגיעזן און ניט דער פילאָזאָפיע, און אפילו ניט דער מיסטישער געמישעכץ פון ביידע איז באשערט צו מיין דערן דיא ליידען און דיא שמערצען וואָס קומען ארויס פון דער נאטירליכער ניטשטימונג פון אלע קרעפטען אין דער מענשליכער נאטור. ניט זיי איז באשערט צו פערקלענערען דיא פלאַנען פון דעם מענשליכען לעבען, איבערהויפט דיא וואָס קומען ארויס פון קראנקהייטען, אלטקייט און טויט. נאָך דער מיינונג פון מעטשניקאָוו קען דאָס נור טהאָן דיא וויסענשאפט, ווייל נור זיא אליין פארנעמט זיך מיט דיא רעעלע ערשיינונגען פון דער נאטור און לעבען. זיא אליין ערקלערט דיא דאָזיגע ליידען גרינדליך און זוכט זיי צו העלפען, צו העלפען דעם מענשען ניט מיט קיין איבערנאטירליכע מיטלען און ניט געשטויב גענע צוואַנגעכץ, נור מיט דיא מיטלען, וועלכע קענען העלפען און ברענגען נוצען נאָך פעסט געשטעלטע פאקטען. דאָס פרופט מעטשניקאָוו צו בעווייזען.

* * *

וויא לאנג און וויא פיעל ליידעט דיא מענש' הייט פון קראנקהייטען! אמאָל, ביי דיא אור-אלטע מענשען האָט דער „געטליכער מענש“, דער מעדיצין-מאן, געהילט דיא וואונדען און קראנקהייטען פון דיא ליידענדע מיט קונצען, קרייטעכער און כישור, שפּעטער האָבען מענשען געזוכט צו העלפען זייערע קראנקהייטען מיט קרבנות אויף די מזבחות צו דיא געטער און פרוינות אין די קאסעס פון די כהנים, און נאָך שפּעטער, ווען מענשען האָבען געגלויבט, אז קראנקהייטען זיינען דיא ארכיט פון שדים,

צו וואָס אייגענטליך האָט זיך דיא מאַך דערנע ניטרוויסענשאפטליכע פילאָזאָפיע (דיא מעטאפיזיק) ענטוויקעלט? איהר שטארקסטער אויסדרוק איז דער פּעסימיזמוס. דיא מאַדערנע פילאָזאָפיע האָט פּערשטאנען די אונגעהויערע ליידען פון דעם מענשען אין דער צייט פון זיין לעבען און האָט געזעהן, אז דיא ענדע איז סוף כל סוף דער טויט. גלויבען אין דער אונד שטערבליכקייט פון דער זעעלע און אין יענע וועלט האָט זיא ניט געקענט דערפאר, ווייל אונד צעהליגע וויסענשאפטליכע פאקטען בעווייזען, אז דיא גאנצע מעשה איז א פאנטאזיע. נאָך זיא האָט זיך דערשראָקען פאר'ן טויט — שטארק דערשראָקען. ליידען, לעבען און ליידען און דאן שטארבען! האָס איז שרעקליך. נאָך מעהר וועלען לעבען, וועלען לעבען מיט דער גאנצער מענשליכער קראפט, וועלען געניסען, לעבען און געניסען, אָהן א'ן עק, און פון דעסטוועגען ליידען, ליידען און ליידען! געניסען פערנניגען נאָך א מאַמענט, א רגע און דאן וויעדער ליידען... קראנקהייטען, אלטקייט און טויט — דאָס איז שוידערהאפט! וויא קען דאָס געמאָלט זיין? און מיט דעם שטראהל פון דעם טרויעריגען שוין וואָס בעליכטעט דיא דאָזיגע ערשיינונגען פון לעבען, הויבט זיך אויף אין דעם געדאנק פון דעם פּעסימיסטישען פילאָזאָפ דער שרעקליכער שטן פון דעם מעכטיגען פראגע-צייכען — צו לייעב וואָס? נאָך וואָס? צו לייעב וואָס דאָס גאנצע ליידען? נאָך וואָס דאָס גאנצע לעבען? צו לייעב וואָס דער ווילען צו לעבען? אויף דינע פראגען קען ער ניט ענטפערן, נאָך ער קומט צום שלום, אז דער ציעל פון לעבען איז, אז עס זאָל אויפ'הערען.

נאטירליך, ניט דער איינצעלנער מענש דארף אויפהערען צו לעבען, ווייל וואָס וועט פון דעם ארויסקומען ווען אליין לעבט און פרוכט פערט זיך? דער איינצעלנער מענש דארף דולדען, ליידען זינע יסורים און שמערצען ביז ער שטארבט, אָבער אין יעדען מאַמענט פון זיין לעבען דארף ער שטרעבען מיט אלע מעגליכע מיטלען צו פערניכטען דעם שטרעבען צום לעבען.

אזוי לערנט דער מאַדערנער פּעסימיזמוס. דאָס וואונדערבארסטע אין דער מאַדערנער פילאָזאָפיע איז דאָס, וואָס דיא גרויסע מורא פאר קראנקהייטען, עלטער און טויט האָבען אראָפּ

בען, נאָר אז דאָס האָט געהאָן דיא וויסענשאפט.

מיט וועניגער גוטע רעזולטאטען, אָבער מיט פולער האָפנונג גוטע רעזולטאטען צו עררייכען, קען מען זאָגען, דאָס אייגענע וועגען דער עלטער. דיא עלטער! אונטער דיא בעסטע אומשטענדיגען שטעלט זיך באמת פאַר א טרויעריג בילד אויף דער עלטער ווערט דער מענש שוואַך. זיין געביינער קענען זיך שנעלער צוברעכען, זיין קערפער ווערט שוואַך, זיינע מוסקלען ווירן און קענען זיך ניט אזוי גרינג בעוועגען וויא אין דער יוגענד. זיין הויט ווערט איינגעשרומפן, דיא האָר ווירן, דאָס בלוט דינער און דיא אָדערען, וואו דאָס בלוט פליסט, קענען שנעל דורכגעלעכערט ווערען פון דער קראפט פון דעם בלוט־שטראם. דיא אינערליכע אָרגאנען פער ענדערען זיך דורך דער פערענדערונג אָדער פער ניכטונג פון זייער געוועב און הייבען אן צו פערשען אין דער ערפילונג פון זייער לעבענס־טהעטיגקייט. אין אזא צושטאנד איז דער אלטער מענש אונטערווארפן דער געפאחר פון פערשידענע קראנקהייטען, וועלכע מאכען דיא עלטער נאָך שרעקליכער און אונערטרעגליכער. אמת, פאר דיא וואונדען און דיא וועהען פון דער עלטער דארפן זיך מענישען שרעקען. נאָר וואָס־זשע האָבען דיא רעליגיאָנען און פיר לאַזאָפיען אויפגעטאָן צו העלפן דער עלטער, צו מינדערן איהרע שמערצען און ליכטיגער מאַכען דעם פאָרנאכט פון דעם מענישענ'ס לעבען? נאָר ניט, כלל נאָר ניט! א מאָל האָבען מענשען גערעכענט, אז דיא עלטער איז א לאסט פאר אלעמען און, אויסרעכענט אפנים, פלעגען דיא יונגע איינפאך טויטען דיא אלטע! שפעטער האָט מען גערעכענט, אז דער בעסטער וועג וויא צו בעלעבען דיא עלטער איז צו דערוואַרעמען זיך מיט דער ווארעמקייט פון דעם קערפער פון יונגע מיידלעך. דיא סגולה האָט זיך געקענט פרגינגען דוד המלך, אָבער באמת העלפן דער עלטער האָט אפילו זיך אויך ניט געקענט.

נור דיא וויסענשאפט, דיא לעבענס־ווויסענשאפט, האָט געקענט עפעס אויפטאָן צו העלפן דער עלטער. אָבער זיך האָט זיך אויך ביז דיא לעצטע איינגע יאָהר נאָר ניט אָנגעגעבען מיט דעם סטודיום פון דער עלטער. דערפאר אָבער מאכט זיך איצט שנעלע פאָרט־שריטע, און עס איז צו האָפען אויף גלענצענדע

האָבען זיי געפרווט צו היילען זיך דורך נסים. און מענישען האָבען געליטען פון אלערליי קראנקהייטען, געליטען אָהן א שיעור. דיא וויסענשאפט האָט פערוואַרפן אזעלכע הייל־מיטלען. די מאַדערנע וויסענשאפטליכע מעדיצינע לערענט יעדע קראנקהייט בעזונדער, שטויבירט איהר געשיכטע און אורזאכען, דיא פערענדערונגען, וועלכע זיך מאכט אין דעם מענישליכען קערפער און גייסט, דיא סימפטאָמען, דורך וועלכע מען קען זיך דערקענען, און דיא מיטלען, מיט וועלכע מען קען זיך היילען. אמת דיא וויסענשאפטליכע מעדיצינע מעג האָבען פילע אָפפער אויף איהר געוויסען, מעגען נאָך הונדערט טע קראנקהייטען זיין בעהאלטען פון איהר שאַרפֿען אויג און מעגען מענישען נאָך ליידען אונטערגעווערע שמערצען פון קראנקהייטען; אָבער דאָס וואָס דיא מאַדערנע מעדיצינע און דיא מאַדערנע כירורגיע האָבען שוין אויפגעטהאָן צו לינדערען דיא שמערצען פון קראנקע, איז פשוט צו בעוואונדערען. זיך קען א מאסע קראנקהייטען טען פאָלשטענדיג קורירען און נאָך א גרעסערע מאסע פאָלשטענדיג פערהיטען. אייניגע עפירדעמישע קראנקהייטען, פון וועלכע דיא מענישליכע האָט אמאָל געליטען און ליידעט נאָך יעצט אין אונזערע לענדער, האָט זיך פון דיא ציוויליזירטע לענדער כמעט אין גאנצען פערטריעבען. מערסטענטיילס אָפעראציע־נען, פון וועלכע מען האָט פריהער ניט געקענט אפילו קלערען, זיינען געוואָרן מעגליך זיט דער ענטדעקונג פון שפאָפגעטראנק. דיא נייע מיטלען, וועלכע דיא וויסענשאפטליכע מעדיצינע ערוערט צו קורירען קראנקהייטען, בעווייזען וואונדער איבער וואונדער. פאר איהר עפענען זיך טאָגטעגליך נייע פערלדער פון טהעטיגקייט, נייע פערלדער פון הילף פאר דער מענשהייט. נייע האָפנונגען צו מאכען וועניגער און וועניגער דיא ליידען פון דעם מענישען, צו מאכען זיין לעבען בעסער און גליקליכער. ווער קען דאָס אַבלייקענען, אָדער ווער פערשטעהט דאָס ניט?

וויא בלינד מען זאָל ניט זיין, וויא פארקאכט מען זאָל ניט זיין אין דעם גלויבען פון געטער, וויא יטאדק מען זאָל ניט לייע האָבען צו חקר'ען זיך, מוז מען אָבער אָפנעהערציג צו געבען, אז ניט דיא רעליגיאָנען און ניט דיא פֿיִלאָזאָפיען האָבען גרינגער געמאכט די שיעור־צען פון קראנקהייטען אין דעם מענישענ'ס לעבן.

ליכע לעבען פיעל לענגער און אנגענעהמער. וועניגסטענס, דאָס איז דער ריכטיגער וועג, אויף וועלכען מען דארף געהן מיט דער האַפנונג צו העלפֿען דער מענטליכער עלטער.

פונקט אזוי בעטראכט דיא וויסענשאפט דיא פראגע וועגן טויט. יא, דער טויט איז דער סוף פון אלעס. דאָס איז א טהאטזאכע, וועלכע, מען קען ניט איבערמאכען. גלויבען אנדערש און האַפֿען נאָרש אויף א יענער וועלט, וואָס איז ניט געשטויגען און ניט גע־פֿלויגען, הייסט זיך אָבנארען. איבערהויפּט שטארבען מענטשן און חיות ניט קיין נאטירליכען טויט. א מאָל שטארבען זיי דורך צופאַל און א מאָל דורך קראַנקהייטען, דעם טעם פון א נאטירליכען טויט האָבען מענשען, וויא עס שיינט, אין גאנצען פערלאָרען. עס זיינען אָבער פאראן אין דער נאטור פּעללע פון נאטירליכען טויט, און יענע בעשעפענישען, וואָס שטארבען מיט אזא טויט, שיינען צו זיין צור געגרייט צו איהם. אלע פאָרשונגען איבער דער פראגע דייטען אָן אויף דעם, אז ווען דער מענטש זאָל לעבען א לאַנגע און געזונטע עלטער, ווען ער זאָל אַלט ווערען נאטירליך און דיא פיעלע יאָהרען פון לעבען, זאָל ער זיין ניצליך און טהעטיג; ווען, לאַמיר זאָגען, דער מענטש זאָל לעבען 120-140 יאָהר, פול מיט טהעטיגקייט, פול מיט לעבען און ער וואָלט זיך נאטירליך בערהייז צוגענעהערט צו דער צייט פון טויט, וואָלט דער אינסטינקט פון וועלען לעבען זיך ביכעכווייז אומגעביטען אין אַן אינסטינקט פון א פֿולער מאַס פון לעבען, און א נאטירליכער יואיש צו שטארבען וואָלט געפאָלגט דעם לאַנג גען און נוצליכען לעבען. דאן וואָלט דער מענטש ניט מורא געהאט פאר'ן טויט און עס וואָלט זיך איהם ניט אויסגעוויזען אזוי שרעקליך צו שטארבען און פערלאָזען אזא שעהע וועלט; ער וואָלט, וויא זאָגט מען עס, געווען זאט מיט'ן לעבען.

אָט דאָס איז אין דער מיינונג פון דעם גרויסען רוסישען נאטוראליסט דיא אויפגאבע פון דער וויסענשאפט וועגען דער נאטירליכער ניט־שטימונג, דיסחארמאניע אין דעם לעבען־דיגען מענטשען: צו מינדרען דיא מענטשליכע ליידען און שמערצען דורך דער פערניכטונג און היילונג פון קראַנקהייטען, צו ענטוויקלען דורך וויסענשאפטליכע מיטלען א נאָרמאלע און גע־זונדע, לאַנגע און נוצליכע עלטער, און ארויס־

רעזולטאטען. מערקווירדיג איז דאָס, אז דיא עלטער אין אונזער לעבען — דאָס הייסט דיא עלטער, וועלכע מענטשען עררייכען אונטער דיא יעצטיגע אומישטענדען פון לעבען, איז ניט קיין נאָרמאלע, ניט קיין געזונדע, נור א קראַנקהאפּטע, און אזוי גיך וויא מיר וועלען קענען פערניכטען דיא אורזאכען, וועלכע מאכען דיא עלטער קראַנקהאפּט, וועלען מיר ניט נור פערלענגערן דאָס לעבען פון מענשען, זאָנדרען מיר וועלען נאָך מאכען דיא עלטער באמת אנגענעהם.

אלע ביז איצטיגע פאָרשונגען פיהרען צו פאָלגענדער ערקלערונג וועגען דיא קראַנק־האפּטע עלטער פון אונזער צייט. דיא פער־ענדערונגען פון דיא פארשידענע געוועבען אין דעם עלטערליכען קערפער היינגען אָב פון דעם, וואָס דיא נידעריגערע עלעמענטען אָדער צעלען פון דיא געוועבען פארצערען דיא העכערע עלע־מענטען אָדער צעלען און ווערן דיא בעלי בתים אין דיא געוועבען פון דיא פערשידענע אָרגאנען. דאָס פאסיקט דערפאר, ווייל דיא העכערע צעלען ווערען אָבעשוואכט. זיי צו פערשטארקען איז דיא וויכטיגסטע פראָבלעמע פון דער מאַד דערנער לעבענס־וויסענשאפט, און אויף איהר ארבייטען פיעל טיכטיגע געלערנטע מענטער. עס זיינען פאָרלויפֿיג בעקאנט דריי כאַרטען אורזאכען, וועלכע העלפֿען אָבעשוואכען דיא העכערע צעלען. זיי זיינען: אַלקאהאָל, ווענערי־שע בלוט — קראַנקהייט און דיא מיר־קראַכען, וועלכע געפינען זיך אין דער נוצלאָזער גרויסער קישקע און וועלכע בעשאפען אין דעם קערפער פערשידענע גיפּטען.

מעטשניקאָוו איז דער מיינונג, אז פון דיזע דריי אורזאכען וואָלט מען געקענט גרינג פטור ווערן. ער רעדט אָבער מעהרסטען טהיילס וויא אזוי מען קען פטור ווערען פון דיא מיקראַבען אין דער גרויסער קישקע. ער גלויבט, אז זיא טוט אָן פיעל, זעהר פיעל שאדען. דער וועג, וויא אזוי צו עררייכען דיזען ציעל, איז א גאנץ לייכטער. מען דארף עסען גוט געקאכטעס און סטעראליזירטע עסענס און מען דארף בענוצען וואָס מעהר אזעלכע שטאָפען — וויא למשל זויער־מילך, וועלכע ענטהאַלט אזא מין עסיג, וואָס הייסט לאַקטיק־ווערע. דיא אנדערע צוויי אורזאכען קענען אויך לייכט אָבענשאפט ווערען. אויף אזא אופן וואָלט מען געקענט מאכען דיא עלטער געזינטער און דאָס מענש־

מענשהייט שיינט איהם צו שטראהלען דיא זון פון יענער גאלדענער צייט, ווען דיא מענ-שען וועלען לעבען א געזונטען און צופרידענעם לעבען. און ווייל דיא יוגענד וועט היטצען און ענטהוואסטיש בעשטרעבען דיא אידעאלען פון דער צוקונפט, וועלען דיא געזונדע און צופרי-דענע אלטע רעגולירען דאס געגענווערטיגע פאליטישע לעבען. דיא יוגע וועלען געבען דער געזעלשאפט דאס פייער און אייפער פון זייער יוגענד — דיא אלטע וועלען געבען דיא חכמה און ערפאהרונג פון זייער גאנצען לעבען. און אלע מענשען וועלען לעבען גליקליך. אזוי שליסט פראפ. מעטשניקאוו. מיר וועלען נאך א מאל זיך אומקעהרען און קריטיש בעטראכטען דיא גרויסע ארבייט פון דעם געלערנטען נא-טורפארשער.

ברענגען אין דעם מענשען דעם נאטירליכען אינסטינקט פון פולער זאטקייט מיט א לאנגען און טהעטיגען לעבען און פאליגליך אויך דעם נאטירליכען אינסטינקט צו שטארבען א נאך-מאלען טויט.

ווער קען זיך שטעלען העכערע ציעלען און מעהר אויפטאן זיי צו פערוויירקליכען? ווער קען בריינגען גרעסערע נוצען דער מענשהייט אין איהר לעבען און שטרעבען וויא דיא. וועל-כע דיא וויסענשאפט האט איהר שוין גע-בראכט? און דער געלערנטער מעטשניקאוו זעהט אין זיין אידעאל דיא איינציגע מאס פון אמית' פראגרעס אין דעם מענשליכען און גע-זעלעשאפטליכען לעבען. זיין זעלע דערווארמט זיך פון דעם דאזיגען שעהנען אידעאל פון גע-זונטהייט, עלטער און צופרידענהייט, און מיט עכטער ליבע פון א גרויסער זעלע צו דער

דיא קאראאימער

(אין פערבינדונג מיט דער געשיכטע פון סעקטען ביי אידען).

פון א. ליטוויץ.

שאפען נייע בעדינגונגען אין דעם פאלק'ס לע-בען, און געגען דיזע צו קעמפפען איז געווען אונזיצליך, ווייל זיי זיינען צו טיעף איינגעוואר-צעלט געווארען אין לעבען. אזעלכע אָרדנונגען און זיטען האָט מען געמוזט לאָזען, האָטש זיי זיינען גאָר ניט געווען אין גייסט פון חומש. דאָן זיינען דאָ א סך געזעצע אין חומש, וועלכע זיינען ניט דייטליך, וועלכע מען מוז ערקלערען. אנדערע האָבען איבערהויפט קיין זינען ניט, ווען מען זאָל זיי אָנגעהמען בוכ-שטעבליך. מען מוז זיי אויף אירגענד וועלכע ארט אויסטייטשען. ענן האָט אַלזאָ א סך פון דיא דינים און מנהגים פון אידישען פאָלק גע-מוזט לאָזען אונבעריהרט. אנדערע, וואָס ער האָט געשאפען לויט דעם חומש, האָט ער געמוזט ערקלערען כמעט אויף דעמוזעלכען שטייגער, וויא דאָס האָבען געטהאָן דיא תלמודיסטען. אויף דיזער ווייזע איז דיא קאראאימישע לעהרע געגרינדעט געוואָרען אויף דריי פרינציפ-

IV.

דיא קאראאימישע לעהרע און דינים.

ער הויפט־פונקט פון דער קאראאימער לעהרע איז געווען ניט אנצווער-קעגען דיא אויטאריי-טעט פון תלמוד און צו בעגרינדען דעם גייס-טיגען אידישען לעבען



אויף'ן תנ"ך, הויפטזעבליך אויף'ן חומש.

אין דער פראקטיק איז דאָס אָבער געווען ניט אזוי לייכט. אין חומש זיינען דאָ אזעלכע געזעצע און אָרדנונגען וואָס האָבען זיך געפאסט צום פאלק'ס לעבען מיט טויענד יאָהר צוריק, אָבער ניט יעצט. דער תלמוד האָט מיט פער-שירענע איינפעלע א טהייל פון דיזע געזעצע און אָרדנונגען אָנגעשאפט, א טהייל רעפאָר-מירט. נייע דינים און נייע זיטען האָבען גע-

גאנצען פערבאָטען עסען פֿלויש, אויסער פֿלויש פון הירשען. דיא קאראאימישע געזעצע ווענען שידוכים זיינען נאָך מעהר משונה'דיג. משרד זיין זיך איז פערבאָטען ניט נאָר צו דיא קרובים וואָס ווערען דערמאָהנט אין חומש, נאָר אפילו אויך צו דיא קינדער פון דעם ערשטען מאן און דער ערשטער ווייב, דאָס הייסט: צו שטיף-שוועסטער מיט שטיף-ביידער. און ניט נאָר זיי אפילו זייערע קינדער און קינדס-קינדער כּא צור פערטען דור טאָרען זיך ניט מתחתן זיין. און ניט נאָר שטיף-קינדער פון מאן און ווייב וואָס לעבען צווישען זיך, אפילו ווען זיי האָבען זיך גע'גט, אָדער זיינען צושטאָרבען—זיינען אויך זייערע קינדער פון דער פריהערדיגע הייראטא איינע צו דיא אנדערע פערבאָטען. דערפון איז ארויס אזא פאָגאטער, אז נאָך א צייט פון אייניגע דורות איז כמעט ניט געבליבען א פאָגאט קאראאימישע פאמיליען, וואָס זיינען ניט געווען איינער מיט דעם אנדערן אין אזא סאָרט קרובה'שאפט אָדער מחותן'שאפט. דאז איז מען געווען געצוואונגען אביסעל צו פער-גרינגערען. צו אועלכע פלאָגאטערס האָבען גע-פיהרט דיא קאראאימישע געזעצע, ווייל דיא געזעצעבער זייערע האָבען ניט פערשטאנען דעם גייסט פון פאָלק, ניט דיא אומשטענדען פון'ם לעבען. זיי האָבען דעם לעבען צוגעשני-טען נאָך'ן פסוק און ניט צוגעפאסט דעם פסוק צום לעבען. דאָס קען מען זעהן בעזאָגנערס דייטליך דערפון, וואָס זיי האָבען אָבעששאפט אלע תפילות, וועלכע האָבען געהאט א פאָעטי-שען זינגען אָדער א היסטאָרישע בעדייטונג, און האָבען איינגעפיהרט אנדערע טרוקענע, שמאק-לאָזע תפלות און פסוקים. זיי האָבען אויך אָב-געשאפט דעם חנוכה-פייער — דיא טעג, וואָס עראינערען אָן דיא שעחנסטע מאָמענטען אין דער אידישער היסטאָריע.

מיר וואָלטען, פערשטעהט זיך, בעגאנגען א'ן אונזעכט געגען דיא קאראאימען, ווען מיר וואָלען ניט אָנווייזען דיא אייניגע נומער זייטען פון זייערע פיהרונגען. דיא הויפט-נומען וואָס זיי האָבען געבראכט זיך און דיא תלמודישע אידען בעשטעהט אין דעם, וואָס זיי האָבען געהייסען שטודירען דעם פשוט'ן זינגען פון תנ"ך: דורך דעם האָבען זיי ענטוויקעלט דיא גראמאטיק פון דער העברעאישער שפראכע. אין דעם זיינען זיי אָבער שליעסליך אויך געבליבען הינטער דיא תלמודיסטען מיט צוויי

פען: (1) "כתב", שריפט, דאָס הייסט: חומש, תנ"ך; (2) "היקש"—פערגלייכונג, דאָס הייסט ארויסנעהמען לאָגיש איין זאך פון דער אנדער-רער דורך אירגענד וועלכע פערגלייכונג; (3) "מוסכם" — טראדיציאָן, דאָס הייסט: אועל-כע אָרדנונגען און זיטען, וואָס עקזיסטירען אין פאָלק'ס לעבען פון דור דורות און זיינען איבער-געגעבען געוואָרען דורך לעהרע און ערציהונג פון אוראור-זידעס צו אוראור-אייניקלאך.

מיר זעהען אלזאָ אז אין צוויי-דריטעל האָט דיא קאראאימישע לעהרע געמוזט אָננעהמען דעמזעלכען כאראקטער, וואָס דער תלמודישער יודענטהום האָט געהאט. אום ער זאָל אָבער דאָך ניט זיין דאָס זעלכע, האָט מען זיך געמיהט פיעלע זאכען בלוז אומקעהרען אויף דער אנ-דערער זייט, איבערניצעווען, עס זאָל כלומרשט האָבען א'ן אויסזעהען פון עפעס נייעס.

דיזע ענדערונגען האָבען אָבער אין אלגעמיין וועניג בעריהרט דעם פראקטישען לעבען. דיא הויפט-ענדערונגען זיינען געמאכט געוואָרען אין דיא דינים פון שבת, יום טוב, אין דיא פער-העלטניסע פון מאן און ווייב און אין די הלכות כשר און טרפה. אין דיזע אלע זאכען זיינען דיא קאראאימישע דינים גראדע פיעל שטרענג-גער וויא דיא תלמודישע. בעזאָגנערס דורך זייערע דינים פון שבת האָבען דיא קאראאימער אומגעוואנדעלט א יום טוב, פון א טאָג פון פער-גניעגען, אין א טאָג פון ליידען און מארטערניס. שבת טאָרען דיא קאראאימער ניט ארויס פון הויז, ווען אין דער שטאָרט וואָהנען ניט-אידען; שבת טאָר מען ניט מל זיין א זון; מען טאָר ניט היילען א קראנקען, אפילו ווען ער איז געפעהרליך; מען טאָר ניט אָנווארימען קיין שפיין, וואָס איז זאָגאר געקאכט געוואָרען פאר שבת. פרייטאג ביי נאכט טאָר מען ניט אָב-צינדען א ליכט, אפילו דורך א גוי. אפילו ווען דאָס ליכט האָט מען אָנגעצונדען פרייטאג ביי טאָג, טאָר עס שבת ניט ברענען. פרייטאָג ביי נאכט מוזען דיא קאראאימער זיצען אין דער פינסטער, ווייל עס שטעהט אין פסוק: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם". (איהר זאָלט ניט אָנצינדען קיין פייער אין אלע אייערע וואָהנונג-גען). דיזע אלע שוועריגקייטען האָט ענן איי-געפיהרט דערפאר, ווייל ער האָט אָנגענומען דיא פסוקים אין זייער בוכשטעבליכען זינגען. אין כשר און טרפה האָט ער אָנגעמאכט חומרות נאָר אָהן א גרענעץ. ער האָט כמעט גאָר אין

טען אויף זייער שוועל. איבערהויפט דיא אלע דינים פון „טומאה“ און „טהרה“ וואָס ווערען דערמאָנט אין חומש, היטען אָב דיא קאראי אימער ביז'ן היינטיגען טאָג.

דיא פערביסענקייט און האסס צווישען דיא קאראאימער מיט דיא תלמודיסטען זיינען פער- בליבען אויף דור דורות, הונדערטער יאָהרען נאָך דעם, וויא דער קאמפף צווישען זיי איז שוין איינגעשטילט געוואָרען. און אין דעם געגענזייטיגען האסס זיינען דיא קאראאימער אימער געווען פאנאטישער און העסליכער, וויא דיא תלמודיסטען. זיי האָבען פערגעסען, אז ווען זייערע רעליגיעזע מיינונגען זיינען אנדערע, זיינען זיי דאָך מיט דיא תלמודיסטען ברידער פון איין פאָלק, פון איין שטאם. אין דיא דוני קעלע צייטען, ווען דיא תלמודישע אידען האָבען געליטען שרעקליכע פערפאָלגונגען און פיניגונג גען פיר זייער גלויבען, פלעגען דיא קאראאימער ארויסטרעטען און מעלדען עפענטליך, אז זיי זיינען ניט דיזעלבע אידען, אז זיי שעצען קריס- טום און זיינען פינדליך צו דיא תלמודיסטען.

מיט אזא גאנג האָבען זיי אויסגעקליאנ- טשעט ביי יעקאטערינא דער צווייטער אין רוסלאנד בירגערליכע רעכטע פיר זיך. איבער- הויפט איז נאָך דאָס געווען דיא אורזאכע, פאר וואָס דיא קאראאימען האָבען זיך אימער ער- ווייטערט פון זייערע תלמודישע פאָלקסברידער. זיי האָבען מורא געהאט צו ליידען דורך דיא צרות און פערפאָלגונגען פון דיא תלמודישע אידען. קיין מיטלייד האָבען זיי געפיהלט צי דיא געהעצטע און פערפאָלגטע ברידער. נאָך איין געדאנק האָבען זיי געהאט: זיי אליין זאָלען לעבען רוהיג, זיי זאָל מען ניט אָנ- נעהמען על פי טעות פיר אידען!

VI.

דער קורצער אויפלעבען פון דער קאראי- אימער סעקטע.

דיא ערשטע קאראימער מיט זייער אַנ- פיהרער ענן אן דער שפיצע האָבען געקראָגען דיא ערלויבנים פון קאלירא אבוגאפאר אלמאנאָר צו בעזעצען זיך אין ירושלים. דאָרטען האָבען זיי געגרינדעט א קליינע געמיינדע, געבויט פיר זיך א שוהל און האָבען געלעבט אויף זייער שטייגער, א צוריקגעצויגענעם, כמעט א מאָנאכ- שען לעבען. א געוויסע צייט האָט געדויערט דיא צאנקעריי צווישען דיא „ענניטען“ און „רבני-

הונדערט יאָהר שפעטער. אין דער שפאניש- אראבישער פעריאָדע פון דער אידישער געשיכ- טע, ווען דיא העברעאישע פאָעזיע האָט דער- גרייכט צו אזא גלענצענדער ענטוויקלונג, זיינען דאָס געווען דיא תלמודישע אידען, וואָס האָבען ארויסגעבראכט דיא גרעסטע דיכטער און דענ- קער פון יענער צייט, און ניט דיא קאראאימען. וויכטיגע סאָציאלע רעפארמען האָבען זיי איינ- געפיהרט דערמיט, וואָס זיי האָבען גלייך גע- שמעלט דיא זיהן מיט דיא טעכטער אין ירושה, און האָבען בעשלאָסען, אז דער מאן טאָר ניט ירש'ענען דיא פרוי. זיי האָבען אָבגעשאפט לעגען תפילין צום דאוונען. דינע ערלייכטערונג אין גען האָבען אָבער א גאנץ קליינע בעדייטונג אין פערגלייך מיט דיא אונגעהויערע חומרות און גייסטיגע קייטען, וואָס זיי האָבען איינגעפיהרט אין דיא געזעצע פון שבת און יום טוב, פון כשר און טרפה, פון מתחת זיין זיך א. ז. וו.

V.

דיא האלטונג פון קאראאימער צו אידען, קריסטען און מאָהאמעדאנער.

אויף להכעיס דיא תלמודיסטען האָבען דיא קאראאימער זיך גאנץ אנדערע רעליגיאָנען. דיא צו דיא צוויי אנדערע רעליגיאָנען, דיא תלמודישע אידען האָבען געקוקט אויף'ן קריס- טענטהום און מאָהאמעדאנערטהום קרום, זאָ- גאר פינדליך. דינע פינדליכע האלטונג האָט אָבער ניט אזוי געשטאמט פון פאנאטיזמוס און אינטאָלעראנץ, וויא זיא איז געווען דיא פאָלגע פון דיא פינדליכע בעהאנדלונג, פון דיא אונ- טערדריקונג, וואָס אידען האָבען געליטען פון דיא קריסטליכע און מאָהאמעדאנישע פעלקער. דיא קאראאימער האָבען עפענטליך געמעלדעט, אז זיי אנערקענען קריסטום און מאָהאמעד אויך פאר נביאים און דעם קאראן און דעם עוואנג- געליום פיר ביכער וואָס פרעדיגען, אזוי וויא תורת משה, הויכע רעליגיעזע אידעאלען. דאָס איז אָבער געווען פיעל מעהר א דיפלאָמאטישע רעכנונג און חניפה, וויא א'ן אמת'ער, איבער- צייגטער רעספעקט צו פרעמדע מיינונגען, ווייל אין פראקטישען לעבען זיינען דיא קאראאימער געווען א סך וועניגער טאָלעראנט צו דיא קריס- טען און מאָהאמעדאנער, וויא דיא תלמודיסטען. זיי האָבען ניט געגעסען קיין שפיין ווען א'ן „ערל“ האָט זיך אָן דעם אָנגעריהרט. קריסטען האָט מען געהאלטען פיר אונריין. מען האָט געווייכט פון זיי און קיין מאָל ניט ארויפגעטראָ-

דעם קאמפף מיט דיא קאראאימער און דורך דעם קאמפף איז ענטשטאנען א שטארקע גייס־טיגע בעוועגונג אין ביידע לאגערן, וואָס איז געווען ניצליך פיר ביידע צדדים, ווייל עס האָט ביי דיא און ביי יענע געוועקט דיא שטרעבונג צו פאָרשען און דענקען. ביי א הונדערט יאָהר האָט געדויערט דער קאמפף. וועהרענר דאָס האָט אָבער געבראכט צום פאָרטשריט דיא תלמודישע דענקער און עס איז ענטשטאנען א גאנצע רייהע פילאָזאָפֿען און דיכטער, וועלכע האָבען געהאט א שטארקען איינפלוס ניט אויף אידען אליין, נאָר אויף אויף דער גאנצער מענש־ליכער קולטור, זיינען דיא קאראאימער ביסלעכ־ווייז אראָב פון דער סצענע און זיך וויעדער צור זאמענגעצויגען און איינגעשלאָסען אין א שפּאַץ־לער, פערטריקענטער, לעבלאָזער סעקטע, וויא מיר זעהען איהר ביי היינטיגען טאָג.

צום שלום ווילען מיר דאָ וויעדערהאַלען אין קורצען דיא אורזאכע: פאר וואָס די קארא־אימער האָבען ניט געהאט דעם ערפּאָלג, וויא אנדערע סעקטען ביי אנדערע נאציאָנען; פאר וואָס זיי האָבען איבערהויפט ניט געהאט קיין פראַגרעסיווע בעדייטונג וויא, צום ביישפּיעל, דיא העלעניסטען (*). אין דער צייט, ווען דיא אידען זיינען געווען אונטער דער מאכט פון גרי־כענלאַנד, און נעהנטער צו אונזער צייט, דיא חסידים, וועלכע האָבען דאָך אריינגעטראָגען אביסעל פרישקייט, לעבעדיגקייט און פאָעזיע אין דעם ענגען צירקעל פון'ם פינסטערן גהעטטאָ.

אין דער צייט פון דיא העלעניסטען זיינען דיא אידען געווען אויף זייער באָדען, וויא אלע אנדערע לעבעדיגע פעלקער. דער העלעניזמוס האָט אריינגעטראָגען אין דיא אידישען גייסטי־גען לעבען א נייעם שטראָם, א נייע וועלט פון אידען, וועלכע זיינען געווען ניצליך זאָלאַנג זייער וועקסעל איז געגאנגען פריי, ניט געצוואונג־גען. דיא העלעניסטען און חסידים האָבען ביידע ניט געמאכט קיין שפּאַלטונג ביי אידען, זיי האָבען זיך פאקטיש ניט אָבעטהיילט פון'ם פאָלק. אי דער העלעניזמוס, אי דער חסידות־

טען, א צאנקעריי וועלכע איז אייגענטליך מעהר געווען א קאמפף פאר'ן טיטול און אמט פון'ם „ראש גלותא“, וויא א שטרייט פיר רעלי־גיעזע איבערצייגונגען. דערנאָך האָט דיא קליי־נע, צוריקגעצויגענע געמיינדע זיך צווייעט און צושפּרייט אין די ארומיגע שטעט פון ארץ ישראל און אויף אין בבל און מצרים און איז זאָגאר פערקראַכען אין קרים. זייערע קליינע געמיינדען וואָלטען איינגעשלאָפען און פרגעסען געוואָרען מיט דער צייט, אזוי וויא דיא עלטערע אידישע סעקטען — דיא צאדוקער און איסע־ער, אָדער דיא שבתי־צב'ניקעס און פראנ־קיסטען, וואָס האָבען הונדערטער יאָהרען שפּע־טער אויף אָנגעמאכט א רעש אויף א געוויסע צייט; נאָר דיא שטארקע בעוועגונג און קאמפף וואָס האָבען זיך אָנגעהויבען מיט א הונדערט יאָהר שפּעטער צווישען דיא פערשידענע מאָהא־מעדאנישע סעקטען, איבערהויפט צווישען דיא צוויי סעקטען — דיא „שייאטען“ און „סוני־טען“ האָבען געהאט א גרויסען איינפלוס אויף דיא אידישע סעקטען. האָבען זיי אויפגעמונ־טערט און אריינגעגעבען אין זיי אויף א געוויסע צייט נייעס לעבען און לוסט צום קאמפף. דיא שייאטען זיינען געווען א סאָרט מאהאָמעדא־נישע קאראאימער, וועלכע האָבען זיך געהאלטען פעסט אָן דעם קאָראַן (דיא תורה פון מאָהאמע־דאנער), און ניט אנערקענט דיא ערקלעהרונגען, וואָס דיא שפּעטערדיגע מפרשים פון'ם קאָראַן האָבען געמאכט. די סוניטען האָבען אנערקענט דיא מאָהאמעדאנישע טראדיציאָנען.

דיא קאראאימען האָבען דאן אויך אָנגעהויי־בען צו ווייזען שפורען פון לעבען, האָבען ארויס־געגעבען פון זיך עטליכע געלעהרטע און אגיסא־טאָרען. דיא מערקווירדיגערע פון דיוע זיינען: סאלמאָן בן ירוחם, סאהאל און בעזאָנדערס בנימין נאהאואַנדי. ביז יענער צייט האָבען דיא רבנים זיך ווייניג געקיימערט וועגען זייערע געגנער. נאָר צו יענער צייט איז ביי דיא תלמודישע אידען ערשינענע א פערזאָן, וואָס האָט געשפּיעלט א גרויסע ראָלע אין דער גאנ־צער ווייטערדיגער אידישער קולטור און איז בכלל געווען איינער פון דיא גרעסטע גייסטער פון יענער צייט. דאָס איז געווען דער בעריה־מער רבי סעדיה גאון(*) ער האָט אויפגענומען

פריין וויערניק און איז ארויסגעגעפֿען געוואָרען פון דער אינטערנאַציאָנאַלער ליובאַרערי פאָבלישונג קאָ. (* אזוי האָבען זיך גערופֿען דיא פרוינדע פון דער גריכישער קולטור.

(*) דיא פּראָגראַפֿע פון דיוען מערקווירדיגען גאון איז אָנגעשריפֿען געוואָרען אין זשאַרגאָן פון

אויף אין איהר העכסטער ענטוויקלונג. אין דער לעהרע פון ספינקא. אייניגע תלמידים זענען געוואלט איינפיהרען ביי אירען „אני מאמין'ס“, אבער דאס האט זיך נישט צוגענומען. דיא אידישע „אני מאמין'ס“, כאטש מי זאגט זיי אין דאווענען, האבען דאך נישט דיא געזעצליכע הייליגקייט, וויא דיא „אני מאמין'ס“ פון'ס קריסטענטום. דיא אידישע רעליגיאן פארדערט זאגאר נישט, אז מען מוז גלויבען אין גאט. וואס זיא פארדערט, איז נאך מען זאל לערנען און פאלגען דיא תורה וויפיעל דאס בער לאנגט צום לעבען און דעם גליק פון'ס פאלק. און ווייל דער עיקר איז דער לעבען און נישט דער גלויבען, דעריבער האבען דיא גרויסע דענקער און קענער פון'ס פאלק'ס גייסט אימער געקענט איינפיהרען אין פאלק'ס לעבען רעפארמען, נישט ברעכענדיג מיט אמאל זיין גאנצע וועלט אנשוואונג. רבי סעדיה גאון, דער רמב"ם, דער אבן עזרא, משה מענדעלסאן האבען צייטערט דיא אלטע אָבעלעכטע אידעען און אריינגעבראכט פרישע שטרעמען אין דעם אידענס געדאנקען-וועלט פיעל מעהר, וויא דיא קאראאימען, און דאך האבען זיי צו קיין שפאלטונג נישט געבראכט, ווייל זיי זיינען געווען גרויסע מענשען-קענער און האבען פערשטאנען צו בויען אויף אזא ארט, אז קיין צורייסונג זאל נישט פאסירען. דאס אידישע פאלק, פון זיין זייט, איז אימער געווען פעהיג אָנצונעהמען נייע פאר-מען פון לעבען און פון דענקען, ווען דיזע פאר-מען זיינען אין זיין לעבען אריינגעטראָגען גע-וואָרען נישט אומגעלופערט, נאך געלאסען און נאטירליך, אָהן צוואנג, אָהן גייסטיגע שמערצען, און איבערהויפט ווען דיזע נייע פארמען האבען געשטימט מיט דיא ווירקליכע נייע בעדירפניס פון לעבען און זיינען געפרעדיגט געוואָרען פון מענשען, וואָס האבען פערשטאנען דיזע בעדירפ-ניסע און דעם פאלק'ס גייסט, און האבען זייערע רעפארם צוגעפאסט צום ווירקליכען לעבען.

מיס האָבען געהאט זייערע אורזאכען אין דעם אינערליכען לעבען און אין דיא אינערליכע בעדינגונגען. ביידע האָבען אריינגעטראָגען גאנץ פערשיעדענע, אָבער דאך נייע שטרעמען אין פאלקס לעבען. דער קאראאימענטום אָבער איז נישט געווען קיין געזונדע, נאטירליכע ערשיי-נונג. דאָס איז געווען לכתחילה א צאנקעריי פאר גבאות. דערצו איז ער לויט זיין כאראקטער געווען רעאקציאָנער: ער האט זיך אומגעקעהרט צו דער אלטער קולטור, וועלכע איז שוין געווען אין פיעלע הינזיכטען אָבעלעכט און האט מעהר נישט געהאט קיין וואָרצלען אין דיא נייע בעדינג-ונגען פון'ס לעבען. מיר האָבען געזעהן, אז פיר דיא איינצעלנע גוטע זאכען, וואָס ער האט איינגעפיהרט, האט ער דערפאר איינגעשמיערט דעם פאלק'ס גייסט אין קייטען, וועלכע זיינען געווען פיעל שווערער און דריקענדר וויא דיא אלטע, גענען וועלכע ער האט געקעמפט.

אין דער צייט ווען דער קאראאימענטום האט זיך ענטוויקעלט, איז דיא עקאָנאָמיע שוין לאנגע פון אירען דיא מורחלענדער עפעס בעסער געווען וויא פריהער. דערפאר אָבער איז זייער פאָליטישע און מאַראַלישע לאנגע געוואָרען פיעל שלימער. אזא צושטאנד שאפט נישט קיין באָדען פיר פראָגרעסיווע רעפארמען. און דעריבער איז דיא קאראאימער-רעפארם, ווייל זיא האט נישט געהאט קיין וואָרצלען אין לעבען, געווען א רעאקציאָן, א שריט צוריק.

איינע פון דיא הויפט-אורזאכען אָבער וואָס זיינען נאך נישט אָנגעגעבען געוואָרען, לייענט אין דעם כאראקטער פון יודאאיזמוס, גענומען, פערשטעהט זיך, אין זיין ריינערע, ליכטיגע-רע פארם. דיא אידישע רעליגיאן ווייס נישט פון „עיקרים“, פון דאָס וואס אין אנדערע רע-ליגיאָנען הייסט „דאָגמען“. אויף דער ערשטער פריהעסטער שטופע איז זיא כמעט א נאטור-רעליגיאָן, און א נאטור-רעליגיאָן בלייבט זיא



א מלחמה פאר קוילענשטאָף

פון דר. י. בלומשטיין.



יא מלחמה, וועגען וועלכע

כע איך וויל דאָ דער-
צעהלען, איז ניט א
מלחמה מיט ביקסען
און הארמאטען, מיט
מינעס און טאָרפע-
דאָס און וויא עס
הייסען דאָרט דיא

אלע אנדערע נייעסטע
קליגע מלחמה־פיהרער. האָבען אויסגעקלערט.
אום וואָס מעהר און וואָס שנעללער אויסצו-
הרג'ענען זייערע אייגענע ברידער אין דעם
„מיטגעסידהוין פון דער וועלט“, וויא היינע
רופט מיט רעכט אָן אונזער מוטער ערד. דיא
מלחמה, מיט וועלכער איך וויל דאָ דיא לעזער
פון דיא „צוקונפט“ בעקאנט מאכען, „דיא
מלחמה פאר'ן קוילענשטאָף“, שפיעלט זיך אָפּ
אָהן א טראָפען בלוט פון דעם „שונא“ — וויא
דיא רעדעלפיהרער פון דער איצטיגער געזעל-
שאפט רופען אָן דיא מיטמענשען, וועמעס בלוט
זיי פערגיסען מיט פרעמדע הענד — אָהן רויך
פון פולווער און דינאמיט, אָהן קלאַנגען און
יללות פון אלמנות און יתומים, הגם דיא
מלחמה איז א מורא'דיגע און דיא צאָהל פון דעם
חיל דערגרייכט ביז פילע מיליאָרדען.

דיא מלחמה פאר'ן קוילענשטאָף איז א
מלחמה בשלום; וויא יעדער מלחמה אין דער נא-
טור. איהר מלחמה־פעלד איז ניט דער אָדער יע-
נער בעשטימטער אָרט, נור דיא גאנצע וועלט
בבלל: דער ים וויא דיא יבשה, דיא אטמאָספער-
רישע לופט וויא דער תהום, טיעף אונטערן ווא-
סער, און ווער ווייס? אפשר גאָר ניט נור אין
אונזער ערד־קונעל אליין, נור אויך אויף אנדערע
שוואַרצע שטערען (פלאַנעטען), וועלכע עס
שוועבען זיך ארום אין היממעל אין דער הויך....
ווער ווייס?

איך האָב אָבער ניט בדעה צו מאכען מיט
אייך, לעבע לעזער, אזא סכנות'דיגע נסיעה איי-

בער גאָט'ס קעניגרייך. דיא נאטורוויסענשאפט,
הגם זיא איז בלי ספק דיא זיכערסטע און דיא
רעעלסטע פון אללע אנדערע וויסענשאפטען, איז
דאָך נאָך לעת עתה ניט אזוי ווייט געקומען, אום
פעסט און רוחיג ארומצופליהען אויף איהרע
פליגלען פון איין שטערען אויף דעם אנדערן
זאָללען זיך נאָך דאָרטען דערווילע רוחיג אויפ-
האלטען „דיא הייליגע גייסטער“: גאָט מיט
זיינע מלאכים און שרפים, ביז די אונ'רחמנות
דיגע נאטורוויסענשאפט וועט זיך אהין אויך
אריינקלייבען, וויא אין יעדען פערבאָרגענעם
ווינקעלע פון אונזער ערד־קוגעל, און פערטרייבען
דיא פערצייטיגע „הייליגע“ אויך פון דאָרטען.
וויא זיא האָט זיי פערטריבען פון אונזער זיך
דיגער ערד. ביז אָבער יענע גליקליכע צייט וועט
קומען, וועלען מיר מיט איך, לעבער לעזער,
דערווילע בעטראכטען דיא מלחמה אויף אונ-
זער גוט־בעקאנטען מלחמה־פעלד, אויף דער
ערד־קוגעל.

ווער זיינען אָבער דיא קעמפפער? ווער
מיט וועמען האלט מלחמה?
דיא בעלי מלחמות זיינען פון איין צד דיא
מענשען—אלע מענשען פון דער גאנצער וועלט,
וויא דיא יאפאנעזער אזוי דיא רוסען, וויא דיא
אידען אזוי דיא קריסטען, מאחמעדאנער, בודי-
סטען, געצענדריענער א. ז. וו.; פון דעם אנדער
צד זיינען דיא בהמות, חיות, עופות, פיש,
ווערים און אללע אנדערע לעבדיגע כרואים, פון
דעם גרעסטען עלעפאנט ביז דער קלענסטער
חי'ה'לע, וועלכע מען קען אָהן א מיקראסקאָפּ
זאָגאר ניט זעהען; פון דריטען צד זיינען דיא
בויםער, זאנגען, בלומען, גראַזען, וויא דיא
עפפּעל־אָראַנזשען, פייגען, טייטלען און אללע
אנדערע פירות און פפלאַנצען, פון דיא העכסטע
טענענבויםער ביז דעם קלענסטען קערנדעל,
וועלכער עס שוועכט ארום אין דעם שטויב
איבער דער ערד.

דיא דאָזיגע דריי מחנות חיל שטעהען איי-

פאר אלעמען; זיי קעמפפֿען פאר דיא עסכען-זאכען, וועלכע דיא נאטור האָט ליידער ניט צור-געגרייט אין פארטיגען צושטאנד, פיר וועלכע דיא נאטור האָט נור דאָס ריהע מאטעריאל, און וועלכע מען מוז נאָך איבערארבייטען אין דיא קונציגסטע לאבאָראַטאָרען, אין דיא אינגעוויי-דען פון דיא פפלאנצען און צום טהייל אייך פון דיא טהיערע.

דאָס מאטעריאל, פון וועלכע אלע שפייזען, פאר דיא פפלאנצען אזוי אייך פאר דיא טהיערע און מענשען, ווערען צוגעריכט, איז הויפטזעכליך דיא אטמאָספֿערישע לופט, דער גרויסער לופט־מאנטעל, וועלכען אונזער מוטער-ערד טראָגט ארום זיך זינט זיא האָט זיך אָנגע-ריסען פון דיא הימלישע נעבעלן און געוואָרען פאר זיך א פלאנעטע.

דער דאָזיגער לופט־מאנטעל גיט אונז מענ-שען, וויא דיא טהיערע און פפלאנצען, ניט נאָר זויער־שטאָף צום אָטעהמען (דיא לופט איז א געמיש פון פערשידענע גאזען: ערד א פונפטעל פון דער לופט איז דער גאז זויערשטאָף, וואָס האלט אונטער דיא אטטהמונג פון אלע ברואים), נור אייך, סוף כל סוף, אלע מאכלים צום עסען, כאַטש דיא וועלט זאָגט, אז מיט לופט קען מען ניט זיין זאט.

אמת, דער כעמישער פראָצעס, וויא אזוי פון דער פשוט'ער לופט, אין וועלכער מיר גע-פינען זיך שטענדיג און וועלכע מיר שעצען דעריבער כמעט גאָר ניט, ווערט מיט דער צייט דיא שעהנסטע און דיא בעסטע פרוכט, דיא טהיערסטע גלאָז וויין און נאָך אזוינע מאכלים, איז א גאנץ לאנגער און זעהר, זעהר א קונציגער; אבער, וויא געזאָגט, סוף כל סוף, ווערען אלע מיני מאכלים אויסגעארבייט נור פון דער לופט, וויא דער לעזער וועט זיך תיכף איבער-צייגען.

אין דער לופט געפינט זיך פון אייביג אָן א גאז מיט דעם נאָמען קוילען-זויער (א גאז וואָס בעשטעהט פון זויערשטאָף און פון קוילען-שטאָף) און אָט פון דעם דאָזיגען גאז ווערען דאָס אויסגעארבייט אלע שפייזען.

דיא ארבייטער, וועלכע בעארבייטען טאָג טעגליך דעם דאָזיגען פשוט'ען מאטעריאל זיינען דיא פפלאנצען. דיא זונן ליפערט זיי דיא ענערגיע, דיא קראפט, מיט וועלכער זיי האַבען ביכולת צו שפאלטען דעם צוזאמענגעזעטען גאז אין דער וועלט. בעקומענדיג פון דער לופט דיא

נע געגען דיא אנדערע אויף דעם גרויסען קרייג-פלאץ שוין מיליאָנען מיט יאָהרען; זיי קעמ-פפֿען צווישען זיך אויף לעבען און אויף טויט, הגם, וויא געזאָגט, זיי פערגיסען קיין איינציגען טראָפֿען בלוט און געברויכען אין זויער שווער-רעד מלחמה קיינע פויער־געוועהר. לאָמיר אָבער בעטראכטען פאר וואָס קעמפפֿען זיי, וואָס קע-נען זיי צווישען זיך ניט צוטהיילען? ווילען זיי דען פערבאפען איינער ביי דעם אנדערען א שטיק מדינה, אָדער א האנדעלס־פאַרט?

ניין! זיי קעמפפֿען צווישען זיך פשוט פאר'ן יסטיקעל ברויט, פאר דיא טאָגטעגליכע שפייז, וועלכע יעדער פון זיי ברויכט, פאר דעם עלעמענט קוילענשטאָף, מיט וועלכען זיי אלע ערגעהרען זיך. זיי געברויכען אָבער דעם קוילענשטאָף אלס שפייז ניט אין דעם פאָרם פון איינפאכע קוילען, נור אין דער פאָרם פון דער אָדער יענער כעמישער פערבינדונג, וועלכע מען רופט וויסענשאפטליך מיט דעם נאָמען: „קוילענאָסערשטאָף“.

דיא מלחמה פאר'ן קוילענשטאָף איז א מלחמה פאר'ן לעבען צווישען דיא דריי גרעסטע און שטארקסטע קעניגרייכע פון אונזער וועלט: דיא קעניגרייך פון מענשען, דיא קעניגרייך פון טהיערע און דיא קעניגרייך פון פפלאנצען. דיא בירגער פון דיא אויבענדערמאָנטע דריי קעניג-רייכען געהערען אלע צו דער „לעבעדיגער נא-טור“, ניט צו דעם „דומם“, וויא מען זאָגט אין העברעאיש, אָדער צו דער מינעראלען-וועלט, צו דער טויטער, אָדער, ריפטיגער געזאָגט, האַלב־טויט־ערקעניגרייך.

אלס לעבעדיגע ברואים מווען אונזערע בירגער, פערשטעהט זיך, טאָגטעגליך האַבען וואָס צו עסען, וואָס צו טרינקען און וואָס צו אָטעהמען. אָהן שפייז, וואסער און לופט קאן ניט נור קיין מענש און קיין טהיער, נור אייך קיין פפלאנצע לעבען. אלע פפלאנצען שפייזען זייערע אָרגאניזמען פונקט וויא דיא לעבעדיגע ברואים, הגם דיא שפייזען זיינען עטוואס אנ-דערע וויא דיא שפייזען פון דיא טהיערע און מענשען אין ווערען. אייך אנדערס צוגעריכ-טעט אין דער פפלאנצע גופא, וויא מיר וועלען ווייטער זעהען.

און אָט איבער דיא שפייזען יסטרייטען דאָס אונזערע „גענער“; ניט איבער דאָס וואסער און לופט, וועלכע דיא נאטור האָט לרוב, פון אייביג אָן פארטיג צוגעגרייט, אז עס קלעקט

פאפיער, אויף וועלכע איך שרייב דעם דאָזיגען ארטיקעל.

מיט איין וואָרט, דער קוילענשטאָף — דאָס איז דער פונדאמענט פון דעם גאנצען לעבען אויף דער וועלט.

און אָט דעם דאָזיגען „פונדאמענט“ האָבען פון אויביג אָן געלעגט נור דיא פפלאנצען; נור זיי, אין זייערע קונציגע לאבאראטאָריען, האָר בען אויסגעארבייט פון דעם רויען מאטעריאל קוילענזויערע, וועלכע דיא נאטור גיט, אזוי צו זאָגען, אומזיסט, דיא גרויסע מענגע „קוילענ-וואסערשטאָפּען“, וויא פאר זיך אזוי אויך פאר דיא טהירען און מענשען.

אלע פפלאנצען פון דער גאנצער וועלט אר-בייטען אויס א יאָהר לערך צוועלף מיליאָר טאָן אָרגאנישע קערפער. דאָס איז א רעכטע ביסעל; מען דארף אָבער גיט פארנעמען, אז אויף דעם חשבון פון דיא דאָזיגע צוועלף מיל-יאָר טאָן לעבען גיט נור דיא „ארבייטער“ גופא, ד. ה. גיט נור דיא פפלאנצען, נור אויך דיא טויענדע מיליאָרדען לעבעדיגע ברואים און מענשען, וועלכע עס קענען גיט אין זייערע אָר-גאניזמען אויסארבייטען פון דער קוילענזויערע דיא אָרגאנישע קוילענ-וואסערשטאָפּען, אָהן וועלכע זיי קענען גיט אויסקומען.

און אָט דיא דאָזיגע לעבעדיגע ברואים זיי-נען זיך נאָך שטארק פרה ורבה און רק אויף דעם חשבון פון דיא 12 מיליאָר טאָן, וועלכע דיא „ארבייטער קלאסע“ שאפט פאר זיי... (1) עס פערשטעהט זיך, אז דעריבער קומט פאָר אין דער נאטור א שרעקליכע מלחמה, „א מלחמה פאר קוילענשטאָף“ — וויא שאַרף רישע

קוילענזויערע און צושפאלטענדיג זיא מיט דער הילף פון דיא זונען-שטראהלען אין זויער-שטאָף און וואסער-שטאָף, ארבייטעט יעדע פפלאנצע אין איהרע געהיימע און זעהר קונציגע לאבאראט-טאָריען דעם דאָזיגען רויען מאטעריאל (קוילענ-שטאָף) איבער אין מיליאָנען פערשידענע כעמיע-שע פערבינדונגען: דער אויבענדערמאָנטער „קוילענ-וואסער-שטאָף“, אָרגאנישע קערפער, וואָס בעשטעהען הויפטזעכליך פון דריי עלעמענטן: קוילענשטאָף (דער הויפט-עלעמענט), וואסער-שטאָף און זויער-שטאָף (דעם וואסער-שטאָף און דעם זויער-שטאָף בעקומט דיא פפלאנצע הויפטזעכליך פון וואסער, וועלכע זיא ציהט אין זיך אריין דורך איהרע וואָרצלען פון דער ערד).

מיט דעם דאָזיגען „קוילענ-וואסער-שטאָף“, וואָס דיא פפלאנצען ארבייטען אליין אויס, שפייזען זיי זיך אויף, ד. ה. פון רויען שטאָף זיינען בעשאפען זייערע אברים און דער ריבער וואקסען זיי אויך אויף דעם חשבון פון דעם ניי-אויסגעארבייטעטען קוילענ-וואסער-שטאָף, פונקט וויא דער מענטש וואקסט פון דיא ייפיווען, וועלכע ער בעקומט, אָדער האלט אונטער זיין לעבען, בעת ער איז שוין אויסגעוואקסען.

עס איז א טעות, וואָס דיא כלומר'שט גע-בילדעטע זאָגען, אז דיא פפלאנצען זיינען דער היפף פון דיא לעבעדיגע ברואים, אז דיא פפלאנצען ייפיווען זיך מיט מינעראלען, ד. ה. מיט נייט-אָרגאנישע קערפער (וועגען דעם אונטערשייד פון אָרגאנישע און נייט-אָרגאנישע קערפער מיינ ארטיקעל „דיא צוקינפט'גע כעמיע“, יאנואר העפט) און נור דיא מענשען און טהיערע ברויכען אָרגאנישע קערפער. אמת, דיא פפלאנצען בעקומען פון דער נאטור דיא נייט-אָרגאנישע קוילענזויערע, אָבער אום צו שפייזען זיך מיט איהר, מוזען זיי איהר איבער-ארבייטען און זייערע אינגעוויידען אין אָר-גאנישע, קוילענ-וואסער-שטאָפּען. פון דיא זעלביגע קוילענ-וואסער-שטאָפּען זיינען אָבער בעשאפען גיט נור דיא גרינע גראַזען, בלע-טער און צווייגען, נור אויך דיא אברים פון דיא טהירען און מענשען, און גיט נור זייערע אברים, זאָגנערן אויך אלע זייערע שפייזען און זאָגנאר דאָס רוב פון אונזערע געברויכט-מיטלען, וויא דיא הייזער, קליידער, זאָגנאר דאָס

(1) דער לעזער וועט געוויס פרעגען וואו נעמט מען זיך דאָס אָן אזוי פיעל „מאטעריאל“, אזוי פיעל קוילענזויערע? נור דער תירוץ איז, אז קוילענ-זויערע קומט כסדר צו און דער נאטור פועללויכט נאָך מעהר אויפדער דיא פפלאנצען פערברויכען אין זייערע לאַבאראטאָריען. ערשטענס, אָטעמען דיא טהיערע און מענשען אויס זעהר פיעל קוילענזויערע טאָג וויא נאָכט (זיי אָטעמען איין דעם זויער-שטאָף פון דער לופט, דער זויער-שטאָף פערבינדט זיך אין דיא לונגען מיט דעם קוילענ-שטאָף פון דעם בלוט, וועלכער ווערט אויסגעאטעהעמט אלס קוילענזויערע), צווייטענס, אָטעמען די פפלאנצען גופא צום טהייל וויא דיא טהיערע און מענשען; דריטענס, שטראָמט פיעל קוילענזויערע

בלאָנדזשענעם איז ער דאָך לסוף ארויף אויף דעם ריכטיגען וועג; אויף וועלכען ער געהט פאָרווערטס מיט רויזע־טריט.

עס איז נאָך ניטאָ קיין פוללע הונדערט יאָהר וויא דיא כעמיקער און פיזיקער האָבען זיך אליין ארויסגעגעבען אן „ארמו־צייגניסס“, א צייגניסס, אז זיי וועלען קיינמאל נישט קענען נאָכמאכען דיא פפלאנצען אין זייער ארבייט. עס איז נאָך ניטאָ קיין הונדערט יאָהר וויא דיא וועלט האָט געגלויבט, אז אין דעם דאָזיגען „קוילענוואסערשטאָף“ שטעקט א „לעבענס־קראפט“, א מין נשמה, וואָס דער מענש וועט קיין מאָל און אויף קיין וועג נישט קענען נאָכ־מאכען, און דאָך האָבען מיר איצט שוין קינסט־ליך נאָכגעמאכט וויין, ביער, צוקער, פוטער, פעט, אייל און אין דער לעצטער צייט זאָגאר קאפּפּע און קאָקאָ (זעה וועגען דעם דעם דער־מאָנטען ארטיקל „דיא צוקונפט פון דער כעמיע“). עס איז סך הכל גאר ערשט ביי א האלבע מאה יאָהרען, וויא דער וועלט־כעריהמ־טער כעמיקער ליעביג האָט געשריעבען מיט א לשון פון נבואה פאָלגענדע ווערטער: „עס וועט זיין אזא צייט, אז דער וויכטיגער פארב־שטאָף אליצאָרין, וועלכען מען בעקומט איצטער נור פון דיא פפלאנצען, וועט מען קענען מאכען קינסטליך פון שטיין־קוילען“. און אָט דיא צייט, וועלכע דער גרויסער כעמיקער האָט גע־זעהען נור אין זיין וויסענשאפטליכען חזיון — דיא צייט איז שוין געקומען. דער פארבשטאָף ווערט איצט געמאכט נור פון דעם שטיין־קוילענ־טעער און ווערט איצט פערברויכט אין מיליאָנען פודען אין דער וועלט, אזוי פיעל, ווי פיעל דיא וואָרצלען פון דער פפלאנצע קראפּ, פון וועלכע מען האָט עס פריהער בעקומען, וואָלטען גאָר נישט געקענט אויסארבייטען!

דאָס זעלבע האָט אויך פאסירט מיט דעם טייערען בלויען פארבשטאָף אינדיגאָ. דעם דאָך זיגען פארבשטאָף האָבען אויך נור פערשיעדע־נע פפלאנצען געקענט אויסארבייטען; איצט מאכען איהם הויפטזעכליך דייטשע פאבריקען. ווידער אלזא האָט דער מענש געלערנט דיא ארבייט פון דיא פפלאנצען: דעם רויזע־מא־טעריאל פון דער נאטור צו בעארבייטען אליין.

מען קען זאָגאר זאָגען מיט זיכערהייט, אז מיט דער צייט וועט דער מענש אויסלערנען דיא גאנצע ארבייט פון דיא פפלאנצען, און בעת דער מענש וועט אליין ווערען אין ארבייטער

האָט איהר אָנגערופען — א מלחמה צווישען דיא גרעסטע קעניגרייכען פון אונזער וועלט, צווישן שטען דיא פפלאנצען, טהירען און מענשען.

אָט דיא דאָזיגע „ניט בלוטיגע מלחמה“ פיהרט זיך שוין אויף דער וועלט פון מיליאָנען יאָהרען. און ווער ווייזט, וואָס פאר א סוף פון איהר וואָלט ווערען נאָך אין מיליאָנען יאָהרען ארום, אויב דיא געגנער וואָלטען באמת געווען „שונאים“ איינע דיא אנדערע און סטארען זיך בייצוקומען איינער דעם צווייטען וויא דיא בעלי־מלחמה מיט מינעס און טאָרפעדאָס... ווער ווייזט, אויב פון זיי אלעמען וואָלט מיט דער צייט נישט געוואָרען א תל אין דער אויביגער מלחמה פאר'ן קוילענשטאָף, ווער ווייזט...?

צום גליק אָבער זיינען אונזערע „קעמ־פער“ קיינע „שונאים“ איינע דיא אנדערע, זאָגאר דער „ניט ארבייטענדער קלאס“, דער אדעל, דער מענטש, וואָס לעבט דערווייל מעהר נישט וויא אויף דעם חשבון פון דיא „פראָלע־טאָריער“, פון דעם „ארבייטענדען קלאסס“, פון דיא פפלאנצען, און צום טהייל אויך אויף דעם חשבון פון „דיא קליינכירגער“, פון די טהיערע, זאָגאר דער אדעל איז נישט פעראינטערעסירט אין זיין דערווייליגער „עקספּלואטאציען“. אדרכא, דוקא ער, דער עקספּלואטירענדער קלאס, זוכט וועגען און מיטלען, וויא אויסצוקור מען אָהן עקספּלואטאציע, אָהן דער אומזיס־טער ארבייט פון דער נידעריגערער קלאססע, פון דיא פפלאנצען. ער זוכט מיט אלע זיינע מעגליכקייטען און פעהיגקייטען אללערליי ווע־גען און מיטלען וויא אליין צו ווערען אין ארבייטער, וויא אליין, מיט אייגענע קענטניס און אייגענער ארבייט, אָנצוארבייטען דעם רויזען מאטעריאל קוילענוזערע, וואָס דיא נא־טור גיט שטענדיג לרוב און אומזיסט, אין דיא נוציגע אָרגאנישע שטאָפען, אין „קוילענוואסער־שטאָף“.

מיט דיזען „אומשטורן פון דער איצטיגער אָרדנונג“ אין דער וועלט איז זיך דער מענש עוסק שוין באלד א יאהרהונדערט, און נאָך א לאנגען, לאנגען וועג פון פאלישע שריט און

אויס פון פערשיידענע וואולקאנען און שפאלטען אין פערשיידענע ערדהויזלען; פיערשענס, ליפערען זעהר פיעל קוילענזוירע דיא פאבריקען און לאָקאָ־מאָטווען, וועלכע פערברענען גרויסע מענגען קוילען צו קוילענזוירע.

לוי ניעליכע שפיוזען און געברויכט-מיטעל. דיא פפלאנצען וועלען דאן ארבייטען אויף זיך אליין און דיא מלחמה פון קוילענשטאף וועט זיך ענדיגען מיט א ריזיגען טריאומף פאר אלע געגנער און קעמפער צוזאמען.

דיא מלחמה בשלום וועט זיך אלזא ענדיגען מיט איין אלגעמיינעם שלום.

פאר זיך און ניט דארפען אָנקומען צו דיא פפלאנצען, דאן וועלען ווערען פון דיא איצטיגע בערג מיט קרייד — צוקער-בערג; פון דיא טייך כען וואסער און קוילען-פלאסטען — קוואלען פון וויין און מילך, פלאסטען פון האָניג און פוטער; דער אונגענדליך גרויסער-לופט-מאנטעל פון אונזער ערד וועט זיין איין אוצר פון אלער-

דער מילכיגער בית המדרש און דער פלינדער מגיד.

א האלב-אָפּענעם מויל און האָט גערדעמילט... דער שטילער רוישען פון דיא ביימער אהינ-טער איהם אין סאָד, דער קיהלער ווינטעלע, וואָס האָט מחיה'דיג געבלאָזען דורך דיא אָפּענע פענסטער אויף זיין שטארקען נאָקען, דער שעפ-צען פון דיא מענשען ארום איהם אין בית המדרש און דערצו נאָך דער אָנגעטיטאָפּטער מאָ-נען מיט דעם "שבת'דיגען טשאַלענט האָבען אויף איהם ארויפגעטריבען א פוילקייט און ער האָט שטארק געבענקט נאָך זיין כעט אין דערהיים.... אין האַרצען האָט איהם איצטער פערדראָסען אויף דעם גאנצען עסק, פאר וואָס מע האָט בעשטעלט דעם מגיד... וואָס, ווען? א מגיד?... אויף וואָס? צו וואָס פיר א שוואַרץ יאָהר?... צדיקים וועלען זיי ווערען נאָך זיין דרשה, וואָס?!... ער וואָלט איצטער געקענט שלאָפען אין זיין בעט.... „בענאָוישט זיך“ — טראכט ער האלב דרעמלענדיג, און אין דער זעלבער צייט סטארעט ער זיך ניט אנשלאָפען צו ווערען שטארקער, וואָרים עס איז ניט שעהן פאר'ן עולם. ער טהוט אָן אויף זיך א כוח, עפענט זיינע גרויסע אויסגעקאטשטע אויגען, קוקט פאר זיך א וויילע, וויא אן אָקס, דאן טהוט ער זיך א קראַץ אונטער דער שוואַרצער באָרד און גענעצט אויפ'ן קול. ער דערפיהלט אין מויל דעם טעם פון א פאסקודנער פעט-קייט, וואָס בלייבט פון טשאַלענט עכען, מאכט ער מיט דיא ליפען און גענעצט אָפּ אויף זיין גראַבער, באַסאָווער שטימע. „עך, א גלעזעלע טהעע, אין דרערד מיט דעם מגיד!“ טראכט ער שוין מיט פערדרום. ער וועט רופען זיין ווייב אהיים... ער וועט קומען שפעטער צוריק נאָך'ן טהעע הערען דעם מגיד... דער גאנצער עסק

IV.

ישראל'קע קאטוך, אַרע טשיכיקער און דיא פוטער-פלעצלאך.

ון דער בית המדרש איז געווען גער-פראַכט מיט מענ-שען, א קאָפּ אויף א קאָפּ. אויף טיש און כענק איז מען געשטאנען. פון דער אויבערשטער שייל-



קע, פון דער ווייבערשער יוהל, האָבען דיא פרויען, אנדערע אין צעפצעס און אנדערע אין פארוקען, מיט טיכלאך פון אויבען — ארויס-געשטעקט זייערע קעפּ דורך דיא אָפּענע פענסטערלאך און האָבען ארונטערגעקוקט אין בית המדרש. דער טאָג איז געווען זעהר א יעדענע. דיא גרויסע, ברייטע פענסטער פון בית המדרש זיינען געווען אָפּען און אין זיי האָבען אריינגעקוקט ביימער פון א היבשען סאָד, וועלכע האָבען זיך לייכט געווייגט מיט זייערע גרינע צווייגען און גע'סוד'עט, וואר-פענדיג ארום זיך א דונקעלען שאַטען....

דער מגיד איז נאָך ניט געקומען אין בית המדרש און דער עולם האָט דערוויילע זיך גע-סטארעט צו פערקאפּען פלעצער נעהנטער צום ביהמע.

פון דיא „פני“ פון מילכיגען בית המדרש איז דערוויילע דאָ געווען איין ישראל'קע קאטוך. ער איז זיך געזעסען אויף זיין אָרט, אין מזרח, אָנגעשפארט מיט'ן רוקען אָן וואַנד, מיט אַ פערריסען קאָפּ, מיט פערגלאַצטע אויגען, מיט

וועט חתונה האָבען מיט בייִלקען, זיין דינסט.
אויך א מויד א צימעס... זיא וויל זיך אָבער
ניט אָפּטראָגען, דיא נבלה... און בייִלקע איז א
מויד, אז א ריה זאָל אריין אין איהר נשמה...
האָט האָלד אפילו צי טהאָן א שטיף, אָבער ניט
מעהר!... און, טראכטענדיג אזוי פון בייִלקען,
פאלט איהם אין מיטען דערינען אריין א נייע
מחשבה אין קאָפּ: ער וועט גאָר געהן אליין
אהיים און... טרינקען טהעע. דיא ווייב וועט
זיין דאָ, דיא קינדער זיינען אוועק שפאצירען
און בייִלקע איז דאָרט אליין... וועט זיא איהם
דערלאנגען טהעע, וועט ער קענען מיט איהר
דאָרטען א שטיעף טאָן און אפשר?...

ער וויל שוין זיך לאָזען געהן אהיים.
ערשט אין דער זעלבער צייט בעווייזט זיך,
מעשה שטן, צווישען עולם דיא לאנגע גע-
טאלט פון אָרע טשייכיקער, וועלכער ארבייט
מיט ביידע לאנגע הענד און שלאָגט זיך דורך
א וועג צו מזרח. אָרע איז יעצט שיכור'לאָך
און, דורכשלאָגענדיג זיך א וועג, לויפט ער צו צו
ישראל'קע קאטוד און כאפט איהם אן פאר'ן
לאטין און שרייט אויס: — ער געהט... מע-
פיהרט איהם... שלמה בוטין און זיין איידים
בענצע פכע און דער שמש... האלט זיך וויא
מענשען — טהוט ער זיך פלוצים א קעהר צום
עולם ארום איהם מיט א געשריי און שטעלט
אויס א פאָר שטעכעדיגע אויגלאָך: — איך בין
דאָ!...

און ער זעצט זיך אויף זיין אָרט, מיט
שלעפענדיג מיט זיך ישראל'קען פאר'ן לאטין...
ישראל'קע קאטוד בעפרייט רוחני דיא
לאטין פון זיינע הענד און מאכט איהם א בע-
מערקונג מיט א וואוינער מינע, אז עס איז ניט
שעהן צו כאפען פאר א לאטין, אז היינט זיינען
דאָ פרעמדע מענשען פון אנדערע בתי מדרשים
און מע מוז זיך האלטען לייטשיש.

— איך לאָך פון זייער אלעמענס היטעלע
— ענטפערט אָרע — איך בין דאָ בעל הבית.
אז איך וויל קען איך זיי אלעמען שיקען אין
לֶךְ לָךְ, אלעמען, ביז איין יאט!... זאָהען זיי
נור זאָגען איין וואָרט, אהאָ, איך בין אָרע,
אָרע בין איך, און טהו מיר עפעס!...

— שריי ניט אזוי — ברעכט איהם אונ-
טער ישראל'קע און טראכט וועגען בייִלקען —
ווייסטו וואָס? איך שעהם זיך לעבען דיר צו
זיצען, איך וועל גאָר געהן אהיים!...

און ער שטעהט אויף פון אָרט.
אָבער אָרע כאפט איהם אן פאר'ן ארעם.

איז ווערטה א שפוי!... איז זיין ווייב אין דער
ווייבערשער שוהל?...

פול הייבט ער זיך אויף אויף זיינע דיקע
קורצע פיסלאָך, פעררייסט דעם קאָפּ איבער דיא
רוקענס, דיא פלייצעס און דיא קעפ פון דיא
אנדערע, וואָס שטעהען פאר איהם, און זוכט
מיט זיינע אָקסענע אויגען אין דיא פענסטער-
לאָך פון דער ווייבערשער שוהל זיין אידענע.
ער דערזעהט זיא. זיא האָט אויך ארויסגע-
שטעקט איהר קאָפּ מיט'ן בלייכען צוקארטשער
טען פנים דורך א פענסטעריל און רעדט מיט
א צווייטער פרוי, וואָס האלט דעם קאָפּ ארויס-
גערוקט דורך דיא פענסטערל, וועלכע איז דיא
צווייטע פון זיין פרוי'ס... זיינע אויגען בליי-
בען הענגען אויף דיא פרעמדע פרוי. זיא איז
א געזונדע, יונגע ווייבעלע, מיט א פולען,
רונדען, ווייסען פנים און מיט גרויסע שווארצע
בליישצענדיגע אויגען. אויף'ן קאָפּ טראָגט זיא
א ווייסע זיידענע טיכעל, וואָס איז פערלייגט
הינטער איהרע אויערען, אין וועלכע עס בליי-
ציען בייִליאנטענע אויערינגלאָך... ישראל'קע
קאטוד קען דיא ווייבעלע, זיא איז זיין שכן
מאָטעלע כוואט'ס דיא צווייטע ווייב... מאָטעלע
איז עלטער פון איהם מיט א צעהן יאָהר, איז
אויך א הענדלער פון ניט כשר'ע פערד און איז
זיינער א גאָהענטער קרוב פון דעם טאמענס צד.
מיט דער ווייבעלע איז כוואט פערהייראטהעט
זייט א יאָהר. נאָך זיין ערשטער ווייב'ס טויט,
האָט ער זיא אראָפּגעבראכט פון דינאבורג.
מע זאָגט, יאק בי, אז ער האָט זיא פאָדאפעט
דאָרטען אין א פרעהליכע הייזעל, אָבער א
שעהנע ווייבעל איז זיא דאָך, און דאָס איז דער
הויפט עיקר, וואָס ישראל'קע קאטוד פערגינט
איהם ניט... ער קען ניט אָפּרייסען זיינע
גרויסע אויסגעקאטשעטע אויגען פון איהר.
„א ווייבעלע, א ריה אין איהר הארין אריין —
טראכט ער — „א געראָטענער הייליטיטעל, א
ווייכיקע שפעצקע, פארוואָס קומט איהם
אזא? דערוואָגען זאָל ער ווערען!“ און דאָ
וואָרפט זיך איהם אין דיא אויגען דער בליי-
כער, צוקרימטער פנים פון זיין קראנקער אל-
טער פרוי, וואָס בויגט זיך ארויס געהנטער צו
דער יונגער ווייבעלע, און ער פערקרימט
דעם פנים. „קרענקט און קרענקט און דער
שווארץ יאָהר געהט זיא ניט, דיא אלטע
פאָדלע!“ טראכט ער מיט האם. מיט א פאָר
חדשים צוריק האָט ער שוין געמיינט, אז זיא
טראָגט זיך אָפּ, דאן האָט ער געטראכט, אז ער

אראפגעלאָזען פון איהם דיא צושראָקענע אויגען. ביז זיי שטויסען זיך אָן מיט זייערע רוקענס אָן א קופּקע יונגע לייט. קענטיג ריכטיגע בעלי בתים פון מילכיגען בית המדרש, וואוילע יונגען, מיט דיא היטעלאך אויף א זייט, מיט דיא רעקלאך אויף דיא פלייצעס און אין לאנגע כאַליוועס. דיא חברת-לייט האָבען בעמערקט אלעס, וואָס איז פאָרגעקומען צוויי שעה זייער מורה דרך און. דיא „יאטעס“, און אז דיא לעצטע האָבען זיך אָנגעשטויסען אָן זיי הינטערוויילעכץ, האָבען זיי גענומען קלאַפּען פון אלע זייטען דיא יאטעס אין דיא היט-לען... דיא אידען ווערען צומישט, קוקען זיך אום אין מעריב, פליהט א פאטש פון מזרח-זייט, קוקען זיך אום אין מזרח פליהט א כמאליע איבערן היטעל פון דרום און פון צפון זייט... זיי כאפּען זיך אָן פיר דיא היטלען און נעהמען זיך רוקען צוריק, צוריק, אין אנאנדער מאַרשרוט, אויף אנאנדער וועג, פאזע וואנד, נור דאָרטען כאפּען זייערע היטלען טאקי ערשט דיא ריכטיגע כמאליעס!... וואָס זאָלען זיי טאָן? אויסטאָן דיא היטלען?... טאָר מען דאָך ניט, ראשית, אין א מקום קדוש, און שנית, שטעלען זיי דאָך גלאט איין דע-מאָלט זייערע קעפּ אין סכנות נפשות — א היטעל איז דאָך פאָרט א שטיקעל פאנציר פיר א קאָפּ!... אָבער א איד געפינט זיך שוין אויס א מיטעל אין אן עת צרה: זיי פערקאטשען דיא פאָלעס פון זייערע קאפּטעס איבער'ן קאָפּ און נעהמען זיך ראפּטאָם שטופען צום טיר, צום ארויסגאנג. כאַטש לעבעדיגע ארויסראטווען זיך פון דאנען!... ערשט, אז זיי פערקאטשען דיא קאפּטעס איבער'ן קאָפּ, הייבט זיך ארום זיי אויף א שטורמדיגער געלעכטער און חברה נעהמט זיך ערשט איצטער צו דער ריכטיגער ארבייט: מע פערקאטשערט דיא ארבעל און מע כמאליעט דיא אידען איבער דיא תחתונים, מיט „פוטערפלעצלאך“, הייסט עס, איז חברה מכבד דיא יאטעס... דיא אידען קוקען זיך ניט אום, נעהמען צו געדולדיג דיא פרישע, שווערע „פוטערפלעצלאך“ און אָט, א דאנק דעם אוי-בערשטען, זיינען זיי שוין ביים טיר, זיי ווילען שוין ארויסלויפּען, ערשט געטצעלע קראָליק לויפט זיי אָן אנטקענען פון גאס מיט א גע-שריי: „שא, ער קומט, מאכט א וועג!“... און זיי בלייבען שטעהן ביים טיר, ווארפען ארום-טער דיא פאָלעס פון דיא קעפּ און דריקען זיך אין וואנד.

— זיט'ן — שרייט ער און שלעפט איהם צו זיך — זיט'ן, וואָס? די שעהמסט זיך? נישקשה, מע קען דיך; מע ווייס, אז די ביזט ישראל'קע קאטור, אן אלטער פערד-גנב, א ריה אין דין הארצען!...

און ער האלט איהם בשעת מעשה פאר'ן ארעם און לאָזט איהם ניט איין.

ישראל'קע ווערט צומישט, קוקט זיך אום, אויב אימיצער האָט דאָס ניט געהערט. דאן שטעלט ער אָן אויף אָרען א פאָר ביזע אויגען און שופעט ארום צווישען דיא ציינער: — טיורעמניק דו, צו וועמען רעדסטו דאָס אזוי? ווילסטו זיך געזעגענען מיט דין לעבען, האָ לאָז איין מיין ארבעל!...

אָרע לאָזט איהם איין, צולאכט זיך שיכור, שפארט זיך אָן מיט ביידע הענד אָן זיינע לאנגע דארע קניע, זיצט אויף אָרט און וויגט זיך מיט זיין גאנצען לאנגען קערפער הין און צוריק און לאכט.

— אוי, פערשטעהט ניט קיין שפאס, א רוח אין זיין הארצען אריין — רעדט ער און לאכט — און מע האלט איהם נאָך פאר א חכם, אזא פערד!... ישראל'קע טאטינקע, א ריח אין דין באטינקע — טהוט ער פלוצים איהם א כאפּ פאר'ן ארעם — ביזט טאקע ברוגז?... כא, כא, כא!...

ישראל'קע וויל איהם עפעס ענטפערן, נור דאָ קומען צו זיי אונבעקאנטע אידען, צו געצויגען פון אָרעס געלעכטער, און קוקען אויף זיי מיט נייגערדיגקייט. ישראל'קע קאטור קעהרט זיך אום צו זיי מיט'ן רוקען, שטעלט זיך אוועק מיט'ן פנים צום אָפענעם פענסטער, גלעט זיך וואזשנע דיא באָרד און הויבט אָן צו זאָגען אויף א קול, אז דיא אידען זאָלען הערען, מיט א ניגון תהילים... און אָרע, אז ער דערזעהט זיי, הערט ער אויף צו לאכען, קוקט זיי אָן מיט זיינע שטעכעדיגע אויגען, מאכט צו זיי מיט זיינע לאנגע הענד און שרייט: — „וואָס דרעהט איחר זיך דאָ ארום? וואָס מיינט איחר, אז איחר זייט ביי יאטעס אין שוהל?... בא אונז זאָגט מען תהילים, אָדער מע שטעהט אויף אן אָרט, א ריח אין איינער הארצען אריין!“...

און דערביי קוקט ער אָן דיא אידען-יאטעס מיט אזוינע אויגען, אז זיי קארטשען זיך צו-נויף פון שרעק און זיי מאכען טאקי ניט קיין לאנגע שהיות און הייבען זיך אָן גלייך צו ריר קען ווייטער פון איהם הינטערוויילעכץ, ניט

V.

דער בלינדער מגיד און דיא מהומה ביי
דיא מילכיגע.

דער בלינדער מגיד קומט אריין, געפיהרט
פון שלמה בוסין און זיין איידים בענצע פכע.
איבער'ן בית מדרש לויפט איבער א געמורמעל,
וועלכער ווערט איבערגעהאקט אין מזרח פון א
פאטשעריי מיט א האנד און עמוד און פון אַרע
טשייכער'ס קול: „שא, יאטעס!“ און עס
ווערט שטיל וויא אויף א בית עולם... דער מגיד
איז א הויכער ברייטער איד, מיט א ברייטער
לאנגער ווייסער באָרד, וויא שנעל, וואָס גרייכט
ביי איהם ביז'ן ברייטען, שווארצען, זיידענעם
גארטעל פון זיין לאנגער אטלאסענער קאפאטע.
ער געהט אין שיד מיט ווייסע זאקען און, טרע-
טענדיג, האלט ער דעם קאפ מיט'ן שטרוימל
אין דער הויף און דיא בלינדע, פערגליווערטע,
רויטע אויגען זיינען געריכטעט אין איין פונקט
אין דער לופטען, העט איבער דיא קעפ פון דעם
עולם. שלמה בוסין, א'ן אָפגעגאָסענער מיט
שווייס, מיט א'ן ערנסטען פנים ראמט אָפ א
וועג פיר איהם צום ביהמע, בענצע פכע לויפט
אין פאָראוים מיט א'ן אויסגעצויגענעם האָל.
שציפלעט דיא שיטערע בערדעל מיט דיא דארע
לאנגע פינגער און קוקט אויס שטארק פער-
האוועט... דער עולם טרעט אָפ מיט דרך ארץ
פיר דעם בלינדען אלטען מגיד, מאנכע ציהען
אוינער דעם אנדער'ן פאר דעם ארבעל, שמאָק-
צען מיט דיא ליפען, וואונדערן זיך וויא ער
זעהט אויס... און אז דער מגיד איז ארויף
אויף דער ביהמע, ווערט דאָרט ארום דער גע-
דרענג שטארקער, מע פעררייסט די קעפ אוינער
איבער'ן אנדער'ן און מע ציהט אויס דיא העל-
זער. דיא ניעדריגע ציהען זיך אויס אויף דיא
שפיין פינגער און דיא הויכע פיהלען זיך ניט
הויך גענוג... ישראל'קע קאטופ און אַרע טשיי-
כקער שטעלען זיך אויף אוועק אויף זייערע
ערטער אין מזרח, פערשטעלען מיט זייערע
רוקענב דיא ליכט פון פענסטער און קוקען
אויף'ן ביהמע, וואו דער אלטער מגיד זיצט
שוין דאָרט אויף א שטוחל, רוהט זיך אָפ, דעם
קאָפ ארונטערגעלאָזען אויף'ן ברוסט, וועלכע
איז בעדעקט מיט דער ברייטער שנעל-ווייסער
באָרד, און דרעמילט, דאכט זיך... הויז איהם
זיצען אויף דער ביהמע שלמה בוסין און זיין
איידים, ביידע מיט זעהר פרומע, ערנסטע
פנים'ער און ביידע פערשוויצטע, און דער שמש

געצעלע קראָליק שטעהט אויך דאָרט ביי א
זייט, קוקט אויף'ן עולם מיט זיין איינציגען
אויג, קראצט זיך אונטער'ן פאכווע פון זיין
וואטאָוען קאפטען, ווייזט דאן לאהר יד אויף'ן
מגיד, בייגט זיך ארונטער פון ביהמע און שעפ-
צעט ארויס מיט התפעלות: „א טהייערע כלל,
מע צוגיסט זיך פון איהם, וויא א ביבער“...
אין בית מדרש איז אצינד האלב דונקעל, וויא
א כמארע וואָלט זיך פערצויגען איבער דעם
עולם'ס קעפ, ווייל דיא שיין פון דעם שענהעם
זומערדיגען טאָג איז דאָרט פערשטעלט פון גע-
דיכטע שווארצע קופעס מענשען, וואָס שטעהען
אין דער הויף אויף דיא טישען און בענק הארט
ארום דיא פענסטער און זאָגאר אינווייניג אין
דיא פענסטער... עס ווערט הייס אין בית מדרש,
וויא אין א באָד. דער עולם שוויצט, ווישט זיך
דעם שווייס אויף פערשידענע אופנים: מיט'ן
ארבעל, מיט דיא פאָלעס פון דיא קאפאטעס
און מאנכע פשוט מיט דיא אלע פינגע פינגער
פון דער הוילער האנד. מי תוסט זיך אָפ, מע
ניסט און מע מארטערט זיך אָפצוציהען דעם
אָטהעם אין דער ארומיגער געפרעסטער, ווארי-
מער לופט...

דער מגיד הויבט זיך אויף פון אָרט, שלמה
און זיין איידעם לויפען צו צו איהם... „א טלית“
— זאָגט ער שטיל און האלט דעם קאָפ מיט דיא
בלינדע אויגען פערריסען אין דער הויף. דאָס
דערהערט הינטער זיי געצעלע קראָליק און ער
שפרינגט צו פלינק, וויא א קאטי, צום טישעל
אויף דער ביהמע, שלעפט פון דאָרט ארויס א
נייעם טלית און לייגט איהם אוועק אויף'ן טיש
מיט דיא ווערטער: „רבי, אָט דאָ האָט איהר
א טלית, נאָך כמעט גאָר ניט געניצט“... דער
אלטער מגיד טהוט א קעהר דעם קאָפ מיט דיא
בלינדע אויגען צו געטצעלען און אויף זיין
מאָגערען, צוקנייטשטען פנים, וואָס קוקט אויס
וויא צוקאָרטשטער פארמעט, בעווייזט זיך א
שמייכלע, וואָס פערשווינדט באלד צווישען דיא
שיטערע ווייסע וואָנצעס פון זיין לאנגער וויי-
סער באָרד... ער טהוט א שאָקעל, מיט'ן קאָפ,
קרבצט: „אוי, אוי, נו, מיאָל!“ און ציהט
אויס דיא האנד. שלמה און בענצע פיהרען
איהם צו צום טיש. ער טאפט אָן דעם טלית,
טהוט איהם אָן, טהוט אויס דיא שטריימעל,
בלייבט שטעהן אין א יארמולקע. א וויילע
שטעהט ער אזוי מיט'ן טלית איבער'ן קאָפ אין
קוקט מיט זיינע בלינדע אויגען ארויף אין איין
פונקט, אקוראט וויא ער זאָל זיך ציהערען צו

הויף און זיין פארמעט פנים בעלעכט זיך, א רויטקייט צוגיסט זיך איבער איהם און א קלער געטאן דעם קאפ מיט דיא בלינדע אויגען אין איין זייט, אין דיא אנדערע הויבט ער אן פריי הער צו ריידען מיט א הארציגען ניגון און מיט א ווייכער שטימע, וויא א פאטער, וואס קלייבט זיך צו דערצעהלען זיינע קינדער, וועלכע ער האט זעהר ליעב, פון א זאך, פון וועלכע זיי זאלען זיך אפאלערנען א מוסר...

— קינדערלאך — הויבט ער אן — מע האט מיר געזאגט, אז דער טלית, וואס איך טראג, איז כמעט נאך ניט געניצט געווארען... אוי, וועה איז מיר, נאראנים! דאס דערמאנט מיך אויף א מעשה. הערט אויס, הינדערלאך, און נעהמט זיך דאס גוט אריין אין מוח! — שרייט ער פלוצים אויס מיט פייער, ביזערנדיג זיך, און דאן נאך א קורצע פויער, הויבט ער ווידער אן מיט זיין פריהערדיגען ווייכען, פאך מערליכען קול : — איך קום אמאל אין א'ן אכסניה, זעה איך, עס ליעגט אויף'ן טיש א טלית'ל און לאכט. פרעג איך : "טלית'ל, וואס לאכסטו?" ענטפערט ער ניט און לאכט. פרעג איך א צווייטען מאל : "טלית'ל, טהיעריקער, וואס לאכסטו?" ענטפערט ער ניט און לאכט. פרעג איך א דריטען מאל : "טלית'ל, טהיעריקער, ענטפער מיר, וואס לאכסטו?" ענטפערט ער מיר : "דער בעל הבית איז אוועקגעגאנגען און האט גענומען מיט זיך די תפילין און האט מיך איבערגעלאזען; עס וועט אבער קומען א צייט, אז ער וועט מיך מוזען נעהמען און דיא תפילין וועט ער דא איבערלאזען..." אוי, קינד דערלאך, אט אזוי האט געענטפערט יענער קליר גער טלית'ל און דער, וואס איך טראג אצינד, זאגט אויך, צו מע האט איהם געניצט פיעל צו וועניג — אוי, וועה געשריען, אין קבר וועט איהם אבער זיין בעל הבית מוזען נעהמען!... עס הויבט זיך אויף א יללה פון דער ווייז בערשער שוהל, דיא אידען-יאטעס אונטען פאנר גען אן צו זיפצען און צו אכצען, היסטען, שנייד צען דיא נעז, סאפען, קעהרען אפ דיא קעפ און ווישען פער'גנב'עט דיא אויגען מיט דיא אר-בעל... דיא : "מילכיגע" זיינען אויך דורכגענור מען פון דעם מגיד'ס ווערטער. פיעלע פון דיא יונגווארג, מיט דיא היטעלעך אויף דיא זייטען, מיט דיא רעקלאך אויף דיא פלייצעס און אין דיא שטיוועלימיט דיא לאנגע באלייוועס, שטעהן מיט אפענע מיילער און מיט פערוואנדערטע, אויסגעגלאצטע אויגען אויף'ן מגיד און קראצען

דעם איינגעהאלטענעם אטהעם פון דיא הונד דערטע און הונדערטע מענשען, וואס זיינען גער קומען הערען זיין הייליגען ווארט... דיא, וואס זעהן זיין פנים, קענען ניט פערשטיקען אין זיך א געהיימע אנדוהיגקייט, א מורא... וויא א מת קוקט ער אויס מיט'ן טלית איבער'ן קאפ, מיט דיא בלינדע אויגען, מיט דעם פנים פון פארמעט און מיט דער ווייסער בארד, — וויא א מת, וואס איז געקומען פון יענער וועלט... שלמה און בענצע זעצען זיך אוועק געגען איהם, קוקען איהם אין פראפיל, און גרייטען זיך צו איהם הערען. געטצעלע שטעהט דא אויך ביי א זייט און אום ארויסצוצייגען, וואס דער עולם האט צו ערווארטען פון דעם מגיד, ווישט ער שוין דיא אויגען מיט דער פאלע פון זיין ווא-טאווען קאפטען, פערקרימט דעם פנים מיט א ווייגענדיגע מיענע, שוויצט שטארק, שאקעלט צום עולם מיט'ן קאפ און זיפצעט... זיין זיפצען ווערט אונטערגעכאפט פון הינטער'ן ביהמע פון א פאך אידען — יאטעס, וואס ענטפערען אפ מיט א פערשטיקטען אכצען, און אויף דיווען אכצען רופט זיך אפ א'ן איינגעהאלטענער קרעכצען פון אלע זייטען... דער שיכור'ער ארע טשייכיקער שטעהט אויך אויף זיין ארט, דרעהט מיט זיין לאנגע האלז, שאקעלט מיט'ן קאפ און אכצעט. דאס קען ניט פערטראגען ישרא'ל'קע קאטופ נעבען איהם, וואס שוויצט זעהר שטארק און וואס מעהר ער שוויצט, איז ער אלץ מעהר אונצופרידען פון דעם, "פאדריאד" מיט'ן מגיד : — שאקעל זיך ניט, ארע, אכצע ניט... עס איז אזוי אויך דא א'ן אמת'ער גהינם... שפעצט ער, ווישט זיך מיט א טיכעל דעם נאקען און טראכט בעת דעם ווי גוט ער וואלט איצטער געקענט דארט פערבריינגען נעבען ביילקען...

— א גהינם, הא? — ענטפערט איהם אפ ארע און שאקעלט צו מיט'ן קאפ — היינט מאל זיך אויס, וויא איז טאקי דארט אין דעם אמת'ן גהינם? אוי וועט מען, ברודערקע, אונז האקען דארטען... אזוי פיעל האבען מיר גע'גנב'עט! סמאליען וועט מען אונז, בארטען, אין פעסער פעך וועלען מיר זיך פרעגלען... יע!

ישרא'ל'קע קוקט איהם אן ביז מיט זיינע גרויסע, אויכעקאטשעטע אויגען, וויל'ן איהם עפעס זאגען, נאך דא טהוט דער אלטער בלינד דער מגיד א פאטש אין טיש און מיט אזא אימפעט און אזוי אונערווארטעט, אז פיעלע טהוען זיך א טרייסעל. און א פאטש געטהאן אין טיש, הויבט ער אויף דיא האנד אין דער

וועג מיט שפייוז... מיט שפייוז ניט פיר דעם
הומר, ניט פיר דעם גור, וואָס איז עפר וסופו
לעפר, נאָר פיר דער נשמה, וואָס לעבט אייביג...
„אוי, שוטים — טהוט ער פלוצים א גע-
שריי מיט אזא קול, וואָס טרייבט ארויף א
שרעק, א'ן אימה אויף דיא צוהערער — שוטים,
נאראנים, איהר יאָגט זיך, איהר רויבט, איהר
רייסט איינער ביים אנדערן דעם ביסען ברויט
פון'ס מויל, איהר בע'גנב'עט אַרומע לייט,
איהר בע'גול'ט אלמנות, איהר בעראבעוועט
יתומים'לאך, — צוליעב וואָס? הא? צוליעב
וואָס, שוטים, הא? שרייט ער מיט
פיער און זיינע בלינדע רויטע אויגען
בעוועגען זיך איצט, דאכט זיך, אויך
און ציטערען — וועט איהר דאָס געהמען
מיט זיך אויף דעם עולם האמת? „אוי, קינדער-
לאך, ניין! א טלית נור קענט איהר מיט זיך
געהמען פון דאנען און א פאָר תכריכים. דאָס
איבריגע: געלד, ציערונג, בנינים — דאָס איז
אלעס שקר, שקר וכזב, הכל הבלים — שקר איז
דאָס, שקר! — טהוט ער קלאפ מיט'ן האנד
אין טיש און גיט זיך א בייזער מיט, פיער:
— „שקר! קינדערלאך, — בייט ער אום אין
מיטען-דערינען דעם טאָן אויף א ווייכען, בע-
טענדיגען — „אוי, קינדערלאך, נארישע פייגע-
לאך! אז איהר דארפט ארויספאָהרען אויף עט-
ליכע וויאָרסט, אויף איין טאָג, גרייט איהר זיך
צו זעהט איהר, אז קיין זאך זאָל אייך ניט
פעהלען אויף'ן וועג און אז איהר קלייבט זיך
ארויס אויף אזא ווייטע נסיעה און ניט אויף
איין טאָג און ניט אויף איין יאָהר, פערגעסט
איהר מיט זיך מיטצונעהמען דאָס נויטהיגע,
אָהן וואָס אייך וועט דאָרט זיין זעהר שלעכט,
געבאך — דיא מצוות, קינדערלאך, „אוי וועה
איז מיר! דיא מצוות פערגעסט איהר אָנצו-
גרייטען אויף דיא ווייטע נסיעה!...“

ער ווערט שטיל, לאָזט אראָפּ זיין קאָפּ אויף
זיין ווייסע באָרד, אָטהעמט שווער און זיין גאנץ
צער קערפער מיט דער ברוסט און ברייטע פליי-
צעס בעוועגען זיך ארויף און אראָפּ... דער
יאָמער פון דער ווייבערשער שוהל הערט זיך
אצינץ שטארקער, איין פרוי קלאָגט דאָרט
היכטעריש... דיא מענער אונטען זיינען איצט
נאָך מעהר צונומען... מאנכער האלט דעם קאָפּ
ארונטערגעלאָזען הינטער דעם צווייטענס רוקען
און בליפעט פערשטיקט; דער האלט דעם פנים
אויף א זייט מיט'ן ארבעל אנטקעגען, שליינגט
דיא טרעהרען און רייבט דיא נאָז; אנאנדערער

זיך דיא פאָטילניצעס; אנדערע פון זיי קוקען
איינער אויף'ן אנדערן מיט בלישצענדע אויגען,
מיט התפעלות און שאַקלען צו מיט דיא קעפּ
און האלטען דיא ליפען צונויפגעלייגט, וויא
צו שמאקצען: פייש-פייש... און נאָך אנדערע,
עלטערע, וואָס זיינען מעהר דורכגענומען פון
דעם מגיד, בעוועגען מיט דיא פלייצעס, שצע-
מען מיט דיא ציינער, סאָפען מיט דיא נעזער,
קעהרען אָפּ דיא אויגען, וואָס זיינען פערצויגען
מיט טרעהרען, און שעהמען זיך צו וויינען, און
שטיקען אין זיך דיא טרעהרען... אָרע איז גאָר
ציקראַכען, שטעהט אין דער הויף אויף זיין
אָרט, שאַקעלט זיך מיט זיין לאַנגען קערפער
היין און צוריק, פייבט מיט'ן נאָז, וויינט און
טענה'ט פיר זיך: „אמת, אמת, סוף כל סוף
וועלען מיר ליגען אין דר'ערד! און ישראל'ס
קאטוף? ער הערט דעם מגיד און טראכט:
„אז איך וואָלט געהאט זיין לשון, עהע, וואָס
פיר א געשעפטען איך וואָלט געמאכט!“ דאן
פעררייסט ער דעם קאָפּ צו דיא ווייבערשע שול,
צו זעהן, וואָס טהוט כוואט'ס שעהנע ווייבעלע.
ער זעהט, אז זיא האלט א ווייסען טיכעל צו דיא
אויגען, טראכט ער: „וואָס וויינסטו, קוילי-
טשעל?... ווייל דער מגיד איז א'ן אלטער מאן?
קום צו מיר, איך בין יונגער... אָ, אזא פרישינ-
קע פרעפעצקע, א רוח אין איהר נשמה!“

שלמה בוטין זיצט אויף'ן ביהמע געגען
מגיד מיט א בענייטערטען פנים, מיט א צו-
שפרייטער טיכעל אויף דיא קניע, ווייזט ארויס
זיין התלהבות מיט צווישקלען מיט'ן קאָפּ און
מיט שנייצען דיא נאָז אין טיכעל און מיט
אוישרייען יעדע כעקונדע מיט געפיהל: „אָה,
יע, טאטעלע-פאָטערל!“... בענצע העלפט איהם
אונטער מיט זיין כראקען און מיט זיין ערני-
סטען זיפצען, און געטצעלע קראָליק אליין האלט
שוין דעם קאָפּ איינגעגראָבען אין זיין ארבעל
פון קאפטען, בליפעט און קוקט זיך יעדע מינוט
ארום מיט זיין איינציגער אויגעל פון אונטער'ן
ארבעל, אויב דער עולם בעמערקט, וויא ער איז
„צוניהמען!“

און דער בלינדער מגיד רעדט און זיין קול
הילכט אָט מיט רוגזה און בעפעהלענדיג און
אָט ווייך און בעטענדיג און טרעהרען קלינגען
אין זיין קול. ער רעדט פון דעם, וויא
דאָס לעבען אויף דער וועלט איז הכל הבלים,
אז דאָס אמת'ע לעבען, דאָס אייביגע, איז גאָר
דאָרט, הינטער'ן קבר... און יעדער מענטש איז
מחויב זיך פאָרצובערייטען פיר יענעם ווייטען

נאָז, כראקעט אויפ'ן קול און טראכט : „מע דארף דעם מגיד רופען אויף שלוש סעודות צום שווער, דאָרטען וועל איך קענען איהם ווייזען, וואָס איך בין... אז ניט מיינט ער אודאי, אז איך בין אויך א פשע ישראל, א'ן עם הארץ און אויך א פערדגנב... פכע !...“

געטצעלע קראָליק איז פון גרויס התלהבות גאָר אנשלאָפען געוואָרען מיט'ן פנים אויפ'ן ארבעל, אָנגעשפארט אויף דעם ווענטעל פון דער בימה... עס איז אזוי היים אין בית מדרש און איהם איז אזוי שווער געווען צו בער קעמפפּען דעם זיסען שלאָף נאָך'ן טישלענט... אָרע טשיכיקער איז אצינד גאָר ארויס פון דיא כלים... דער מגיד האָט איהם אזוי צור ווארעמט, אז ער האלט שוין דעם שטערן אָנ געשפארט אָן פויסט פון דער רעכטער האנד ביים ווענטעל פון'ם פענסטער, דרעהט מיט'ן האלז, צימערט אויף מיט דיא פלייצעס, שלאָנג זיך מיט דער לינקער האנד אין ברוכט און טענה'ט : „איך בין א גנב, א רוח אין מיין הארד צען... נאָך היינט האָב איך בעשטעלט א נייע גנבה'לע !...“

גאָר ישראל'קע קאמוך איז ניט געריהרט. ער קוקט מיט זיינע אָקסענע אויגען ארום זיך, בעמערקט דיא בעקאנטע גנבים, זעהט וויא זיי זיינען צונומען און טראכט שמיכלענדיג אין זיין ברייטער, שווארצער באָרד : „א קריינק אויף אייך, איהר צוקראַכענע נפשות וואָס איהר זייט. איהר האָט אלע מורא פאר'ן טויט !... און איך שפיי אויף דעם טויט און אויף דיא אנדערע מאכאראיאקעס אין גהינם !... אז איך וועל שטארבען, וועל איך ניט לעבען און כל זמן איך לעב, כל זמן הנשמה... הנשמה... (ער זוכט אין געדאנקען דאָס אנדערע וואָרט און געפינט ניט, טהוט ער א גלעט דיא באָרד און טראכט) : „נ, איז ניט געפידעלט, האָב איך פּערגעסען, וויא ווייטער שטעהט דאָרטען !...“ און א קוק געטאָן אויבען, צו דיא ווייבער, און דערזעהן כוואט'ס ווייבעלע, מיט דער טיכעל ביי דיא אויגען, טהוט ער א מורמעל אין באָרד : „אָט אז דער מגיד וואָלט מיר געקענט זאָגען, וויא אזוי איך פאָדצאפע אָט דיא פרעצעפקע, א חלאת אין איהר הערצעלע אריין !...“

דער מגיד הויבט אויף וויעדער דעם קאפ מיט זיינע רויטע, בלינדע אויגען און פאנגט אָן וויעדער מיט א ווייכען, בעטענדיגען קול : „קינדערלאך, דיא ימים נוראים קומען באלד אָן, זינגט ער ארויס מיט הארץ און פער-

קוט מיט דיא אויגען אויפ'ן מגיד און איי בער דיא באקען קייקלען זיך ביי איהם בעת דעם טרערען... און דאָס אלעס אין איינעם : דער אלטער בלינדער מגיד מיט זיין מורא'דיגען אויסזעהן, מיט זיינע פייערדיגע, הינרויסענדיגע ווערטער, דיא יללות פון דיא ווייבער פון אויבען, וויא פון הימעל, דאָס קרעכצען, זיפצען און כליפען פון דיא מענער, וואָס טראָגט זיך פון אלע זייטען אונטען אין בית מדרש, ווירקט אויף דיא „מילכיגע“, וועלכע זיינען ניט גע- געוואוינט צו אזעלכע סצענעס, ווירקט זעהר שווער און עס דערמאָנט זיי אויפ'ן טויט און אויף דיא ריטער פון יענער וועלט, און זיי פיהר לען זיך ביי זיך אזוי קליין, אזוי שוואך, אזוי הילפלאָז געגען דעם אונפערמיידליכען, שרעק- ליכען טויט... יעדער פון זיי פיהלט זיך אצינד אין דיא אייזערנע נעגעל פון דעם שווארצען טויט... פאר פיעלע פון זיי שוועבט דער גהינם מיט אלע זיינע יסורים, מיט זיינע פייערדיגע סקאוואראָדעס און מיט זיין קאָכענדיגען פעך און שוועבעל... אָך, וואָס פאר גרויסע זינדער זיי פיהלען זיך יעצט !... איינער א יונגערמאן, פון דיא „מילכיגע“, מיט דיא היטעלע אויף א זייט און מיט דעם רעקעל אויף דיא פלייצעס, האָט פערשטעלט זיין פנים מיט דער פאָלע פון זיין רעקעל און צימערט אויף מיט דיא אקסלען ; אנאנדערער נעבען איהם, אויך מיט'ן רעקעל אויף דיא פלייצעס, האלט זיך איין מיט אלע קרעפטען פון וויינען. קרימט מיט דער נאָז, פינטעלט מיט דיא אויגען, בייסט דיא ליפען, דרעהט מיט דיא פלייצעס אונטער'ן רעקעל, שטיקט אין זיך דיא טרערען, אָבער דאָס שרעק- ליכע ארומיגע ווירקט דאָך אויף זיינע שטארקע נערווען און, דערפיהלענדיג אז טרערן הייבען אָן צו נעצען זיינע באקען, קעהרט ער שנעל אָפּ דעם קאָפּ, שטעלט זיך הינטער א צווייטענס רוקען און ווישט פער'גנב'עט דיא טרערען... שלמה בוטץ אויפ'ן בימהע האלט דאָס טיכעל פאר דיא אויגען, וויינט אויך, זיינע אלע מעשים טובים לעבען פאר איהם איצטער אָפּ... נאָך נעכטען האָט ער צוגענומען „סחורה“, וואָס מע האָט ארויסגע'גנב'עט ביי א'ן אַרימען איי- דען... און ער טראכט, אז פון אצינד אָן וועט ער אָנהייבען צו נעבען פיעל צדקה און אז גאָט וועט צושיקען זיין מייזניקע א לייטישען חתן און ער וועט איהר חתונה מאכען, וועט ער אפשר נאָכ- דעם גאָר אוועקפאָהרען אין ארץ ישראל... בענצע פכע נעבען איהם פייפט אויך מיט דער

איך וויל תשובה טהאן! לאז מיך איין, גנב! און אראפגעשפרונגען פון זיין אָרט, לויפט ער מיט א יאָמער צום ביהמע, דער עולם טרעט אָפּ פיר איהם א וועג, צושראָקען, צומישט און א פערשטיקטער טומעל לויפט דורך דעם בית המדרש, א טומעל, וואָס פערדאייניגט זיך מיט דעם געפילדער אויבען, צווישען דיא ווייבער... ארויפגלאָפּען אויף דער ביהמע, שטויסט ער זיך אָן אויף געטצעלען, וואָס שלאָפט נאָך גע-שמאק, אָנגעשפארט זיך אויף דעם ארבעל פון זיין קאפטען, פאלט צו צו דעם בלינדען מגיד'ס פלייצע, קוישט איהר, און וויינט פערשטיקט וויא א קינד: „איך בין א גנב, רבי, און דער פאר איז מיין בערעלע געשטארבען... מיר זיינען אלע גנבים, וועה איז מיר!“

א געוואלדיגער טומעל הייבט זיך, אויף ארום. פון דיא הינטערסטע רייהען הייבט מען זיך אָן צו שטופען נעהנטער צום ביהמע... פון אלע זייטען ווערט א געשרוי: „שא! שא!“ געטצעלע קראָליק כאפט זיך אויף און קוקט זיך אום צושראָקען און, געכאפט זיך אויף וואָס'ער וועלט ער איז, איבערהויפט דערוועהן, אז אָרע וויינט, ליגט ער אויף צו דעם ארבעל צום אויג און קרימט דיא ליפען מיט א וויינעדיגע מינע... ישראל'יק קאטוך קוקט שטארק אויפגערעגט אויף'ן ביהמע און אויף'ן סוף דונערט ער ארויס: — אָרע געה אראָפּ פון ביהמע, דו ביזט שכור, דו ווייסט ניט, וואָס דו רעדסט... גלויבט איהם ניט קיין וואָרט, רבי, ער האָט צופיעל אויסגע-טרונקען!

אָבער אָרע דריקט זיך מיט דיא ליפען צום מגיד'ס פלייצע און יאָמערט אויף'ן קול: „אזא גוט קעפעלע האָט מיין בערעלע געהאט, א רב וואָלט ער אורדאי געווען און ער איז געשטאָר-בען, ווייל איך בין א גנב, ווייל מיר אלע זיינען גנבים, וועה איז מיר!“

געטצעלע קראָליק שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ און ווישט דיא אויגעל מיט'ן ארבעל. — אמת, אמת, בורטשעט ער אונטער נאָז — איך ווייס האָך!

ישראל'קע קאטוך שפרינגט אראָפּ פון אָרט, טהוט א שפיי מיט כעס און פערלאָזט דעם בית המדרש אויפ-גערעגט... שלמה, בוטיז און בענצע פכע שטעהן צומישטע אויף דער ביהמע און שעהמען זיך ארומצוקוקען זיך אויפ'ן עולם ארום...

דער מגיד בערוהיגט מיט ווייכע ווערטער אָרען, וואָס געהט אראָפּ פון ביהמע א צובראָך

שטיקטע טרערען קלינגען אין זיין קול — פאס-פאָרטען וועט מען אונז אלעמען ארויסגעבען, וועמען אויף א יאָהר לעבען און וועמען נור אויף עטליכע טעג... אוי, אוי, טהוט ער פלוצים א שרעקליכען קרעכץ און שאָקעלט מיט'ן האנד אין לופטען, וויא א שרעקליכער געשפענסט: — וויפיעל אלמנות זיינען דא אין בית המדרש און וויפיעל יתומים'לאך!...

דער געוויין ווערט יעצט העכער, שרעקליך כער, דיא מענער אפילו צוקלאָגען זיך אויף'ן קול, דיא פרויען קוויטשען היסטעריש, און ער רעדט אלץ ווארדמער, אלץ הייסער, פונקען פייער שפריצט זיין מויל, ברענענדיגע פונקען, וואָס פאלען אויף דיא הערצער, אין די מוחות פון דיא צוהערער...

„תשב'ר! — שרייט ער מיט אמאָל אויס מיט אזא בענומענעם, אימה'דיגען קול, אז אפילו ישראל'קע קאטוך טהוט אויף א מאָמענט א ציטער — תשב'ר! תנוקת של בית רבן — דיא קליינע הדרקינדער, וועלכע לערנען דיא תורה כטהרה, וואָס אויף זייער זכות שטעהט דיא וועלט, אָט וויפיעל פון דיא קינדערלאָך, פון דיא ריינע נשמה'לאך וועלען פאספאָרטען קריגען פון מתים'לאך, נעכאך! און פיר וועמעם טהאים, ברוך השם? פיר אייערע טהאים, פיר אייערע גרויסע עברות... תשובה טהוט, טאטעס פון קליינע קינדער, טהוט תשובה! — סטרא-שעט ער מיט א'ן אימה'דיגער שטימע און שאָ-קעלט מיט'ן האנד אין לופטען, שטעהענדיג אויף דער ביהמע, וויא א שרעקליכער געשפענסט פון יענער וועלט...

אין דיזער צייט קלינגט אָב פלוצים אָרע'ס הייזעריגע, שכור'ע שטימע איבער'ן בית מדרש: — אוי, איך ווייס איצטער, פארוואָס מיין בערעלע איז געשטארבען, ווייל איך, זיין טאטע, בין א גנב! שרייט ער מיט א פערקרימטען פנים, שלאָגט זיך מיט ביידע לאנגע הענד אין ברוסט און רייסט זיך פון זיין אָרט... אלע טהוען זיך א קעהר צו איהם פערוואונדערט, מיט דיא פער'צרה'טע, פערווייניגטע, פנים'ער, בענצע און שלמה בוטיז שפרינגען אויף פון זייערע ערטער און קוקען צומישטע אויף איהם פון דער ביהמע, אפילו דער מגיד האָט א קעהר געטאן דיא בליינ-דע אויגען אין זיין זייט. ישראל'קע קאטוך כאפט איהם אָן פאר'ן אָרעם און רעדט צווישען דיא ציינער: „דו ביסט שכור, רעד ניט... א מיאוס'ע זאך“. נור אָרע רייסט זיך ארויס פון זיינע הענד אין שרייט: — איך וועל ריידען!

און ביין, אז ער האָט געוויינט. ער איז אויך
ניט קיין יאט און פון מגיד'שע יוצרות חלש'ען
ביי איהם אויך ניט אָפּ דיא פיאטעם, זאָגט ער.
אויף'ן סוף געפינט אויס ישראל'קע קאטוף, אז
די אפילו, וואָס ער האָט געזעהן וויינענדיג,
זאָגן גאָר, אז זיי האָבען געלאכט בשעת דער
מגיד האָט גערעדט...

ישראל'קע קאטוף געהט צו צו אָרע'ן
וועקט איהם אויף.

— שטעה אויף — וועקט ער איהם — א
זשערעכציק געבראכט... דריי יאָהר א'ן אָדלער...
געה בעשטעל איהם א קווארטיר!

אָרע שפדינגט אויף, רייבט זיך דיא אויגען.
— פרישע סהורה?... א זשערעכציק?...
וואו?... פרעגט ער מיט אימפעט.

— אין דר'ערד געה, גרויסער יאט דו!
ענטפערט איהם ישראל'קע קאטוף, קלאפט
איהם איבער'ן אקסעל: — נייער בעל תשובה,
א רוח אין דיין נשמה! — לייגט ער צו און
שמייעלט אין באָרד...

אָרע קוקט אויף איהם מיט אויסגעלאָצ-
טע, תם'עוואטע אויגען, פערשטעהט ניט, פון
וואָס קאטוף רעדט און דער עולם ארום אָרע'ן
לאכט פריילאך און רייצט זיך מיט איהם,
לאכט פון זיין תשובה טהאָן אויף וואָס ער, אָרע,
דערמאָנט זיך יעצט וויא דורך א חלום, און אָרע
פערטעהמט זיך אויך...

לעצן קאַברין.

8 מערץ, 1904, ניו יאָרק.

כענער, מיט א'ן ארָפּגעלאָזענעם קאָפּ און
שטעלט זיך צוריק אויף זיין אָרט, און דאן ער
דינט דער מגיד זיין דרשה...

VI.

דיא מילכיגע שעהמען זיך.

אין א פאָר שעה ארום זיינען אין בית המדרש
פערבליבען נאָר אייגענע מענשען... אין דיא
פענסטער קוקען ווידער אריין דיא בוימער פון'ם
סאָד... עס איז ווידער ליכטיג ארום און א קיח
לער ווינטעלע בלאָזט פון דרויסען... אָרע זיצט
אויף זיין אָרט, אָנגעשפארט דעם קאָפּ אָן וואַנד,
מיט א'ן האַלב אָפענעם מויל, מיט צוגעמאכטע
אויגען, כראָפעט שטארק מיט דער נאָז און
פייפט און פאָרשקעט מיט דיא ליפען...
עס קומט אריין ישראל'קע קאטוף מיט א
שמייעל אין באָרד...

— נו, עס שטעהט נאָך אונזער בית המדרש?
— פרעגט ער מיט איראָניע — און דו? — וועג-
דעט ער זיך צו א יונגענמאן, וועלכען ער האָט
פריהער בעמערקט שטארק וויינענדיג:

— דו האָסט אויך געוויינט פון'ם מגיד?
דער יונגענמאן טהוט זיך א קראַץ אין
פאָטילניצע און ענטפערט פערשעהמט:

— אויך האָב ניט געוויינט, א יאט געטראָ-
פען!... אָט ער האָט געוויינט — אברהם'עלע
צאפ! — ווייזט ער אויף אנאנדערן, וואָס איז אָנ-
געטהאָן מיט א רעקעל מיט א רויטען גארטעל.

דער לעצטער אָבער לייקענט אויך שטיין

נייע ביכער.

אן אַריגינעלער בוך*

פען איז דעריבער פון דעם ריינעם גרונד אויפ-
געכאפט געוואָרען און אויפגעוואהרט אויף דור
דורות, וויא דער מן אין דער צנצנת.

אָבער דער טינט'דעגען האָט וואָס ווייטער
גענומען גיסען אלץ געדיכטער, ביז עס איז היינט
שוין אזוי ווייט געקומען, אז עס מבול'ט גאָר
שרעקליך. און כמעט יעדער נייער טראָפען
טינט, וואָס רינט היינט צו, איז געגליכען צום
זינדיגע מענשען: „עפר אתה ואל עפר תשוב“ —
ער איז אש און בלאָטע און ער געהט צוריק צו
אש און בלאָטע... וויא אזוי זאָלען זיך דיא אלע
נייע טראָפעס טינט אָנזעהען אויף דעם אָנ-
געשוואַרצטען גרונד?...

פארציטענס האָט כמעט יעדער טינט-
טראָפען געלאָזט א צייכען אויף אייביג. היינט
מוז עס שוין זיין זעהר א זעלמענער, אַריגינעל-
לער טראָפען טינט אום צו לאָזען א שפור נאָך
זיך. דען פארציטענס האָט דער טינט גע-
טריפט קלייניקע טראָפענס-ווייז. יעדער טראָ-

(*) „חמישה ואלף מכתמים מקוריים, מאת
גרשון ראָזענצווייג, בשני חלקים. חלק ראשון.
מחציתו עם מבוא. תרס"ד. בדפוס א. ראָזענבערג,
ניו יאָרק.

וואָס אונזער סאָציאלע קריטיק געפינט.
איך וועל פרובירען אויסקלייבען אייניגע
שטעכעדיגע שפיצלעך אועלכע, וועלכע מען וועט
קענען וויא עס איז עטוואָס ערקלערען אין
אידיש:

פה על פת לחם ופסע גבר

ושם על פת לחם ופסע גבר.

(אונזער טרעט אויף ברויט מיט דיא פיס,

דער צווייטער ווערט א פערברעכער צוליב ברויט
א בויס).

יבזנו לגנב פושע על ככר (*) לחם.

ויכבדו מרצה על ככר לחם.

(פערמאכטט איז דער וואָס גנב'עט צו מחויה זיין
דיא נשמה,

פערמאכטט איז דער וואָס מערדערט אויפ'ן פעלד פון
מלחמה).

גם כסא גם כוס לאלוהו יכינו

שמעו כי כסף רב עד שיבוא המינוח. 2

(א שטחל און א כוס ווערט פאר אלוהו געשטעלט,
ווייל בויז זיין קימען אין בעהאלטען פיעל געלד.)

אשרי האיש לו בית ואחוזתו

על כן נהגו לנשק את המזוזה.

(וואָהל דעם וואָס האָט זיין אויגעגעט וואָהנזאג

צו קושען דיא מזוזה, דאָס איז דיא מיינונג).

חשם "שדו" נשקף להוברי השמים

מעל הכובב מאדום, כוכב המלחמה.

וליושבי המאדום שם בשמים

חשם "כסף" נשקף מן האדומה.

(אויפ'ן מארש דער שטערן פון בלייט

זעהן דעם וואָרט "שדו" דיא אכטראַנאָמען.

דאָרט ווידער זעהט מען גאנץ גוט

"געלד" — אונזער הייליגען גאָטעס נאָמען.)

כי תראה איש גדול, חכם בען גבר,

כי יכנע על פת לחם, ישפל על יסד;

וזכרת דרך הנשר, זה מנקיון שנים,

על נבלה וטרפה ופול ממרומי שמים.

(ווען דו זעהסט א חכם, א גרויסען געלעהרעטען,

צוליעב ברויט נידריג, כמעט א פערקעהרטען.

דערמאָהן זיך פון א אַדלער דעם שטייגער,

ער פאלט ארונטער פון הימל אויף א פגל.)

עס מוז שוין דעריבער זיין עפעס גאָר א זעל-
טענער טראָפּען טינט, אז ער זאָל האָבען דעם
זעהר זעלטענעם מזל היינטיגע צייטען צו בליי-
בען זיך אָנזעהען אויף לאנגע יאָהרען.

אָט צו אזוינע זעלטען מזל'דיגע טינט-טראָ-
פענס געהערען דיא "טויזענדר און פינף עפיר-
גראמען", וואָס הערר גרשון ראָזענצווייג האָט
אָנגעהויבען ארויסצוגעבען אין לשון קודש. איך
ער פילל דאָ א'ן אנגענעהמע פפליכט צו שריי-
בען אין דיא "צוקונפט" א קורצע בעטראכטונג
איבער דעם ווערק, וויא איך האָב דעם פערפאס-
סער פערשפראכען ווען איך בין נאָך געווען דער
רעדאקטאָר פון דער "צוקונפט".

* * *

ווען מען וואָלט געפונען אַזעלכע עפיגראמען,
וויא הערר גרשון ראָזענצווייג'ס צווישען אלטע
פארצייטיגע שריפטען, וואָלט מען זיי געוויס
אָבערגליטען און מען וואָלט זיי הויך אויפגעהוי-
בען אלס א מערקווירדיגען בעווייז פון דיא
גרויסע חכמה פון דיא "ראשונים". און דער
וואָלט גאָר ניט געווען בעטראכט פאר קיין גע-
בילדעטען מענטש, ווער עס וואָלט ניט געקענט
דינע עפיגראמען פון אויסענווייניג און וואָלט
זיי ניט בענוצט ביי יעדע פאסענדע געלעגענהייט,
אזוי וויא מען בענוצט צווישען לומדים פסוקים
פון תנ"ך און מאמרים פון פרק אבות און גמרא,
אָדער וויא מען בענוצט צווישען געבילדעטע
לייט שפריכע פון לאטייניש און גריכיש.

דאָס זיינען מערקווירדיגע עפיגראמען,
הערר ראָזענצווייג'ס זיי בלישעצן אי מיט
גייסטריכען ווייז, אי מיט קלוגען זין, אי מיט
בייסענדען סארקאזמוס, אי בעזאָנדערס מיט
וואונדערליכען וואָרט-שיפעל.

ליידער לאָזען זיך דאָס רוב פון דיא עפיר-
גראמען ניט איבערזעצען, ווייל זייער ווייז
שטעקט אין העברעאישען וואָרט-שיפעל. דורך
דעם איז ליידער ניט מעגליך, אז דיא גרויסע
וועלט זאָל ריכטיג דערגיין, וואָס פאר א רייכער
גייסט עס בלייבט דאָ ארויס פון דיא גהעטאָ-
כמארעס.

פיר אונז, סאָציאליסטען, איז דאָס ווערק
נאָך בעזאָנדערס וויכטיג צוליעב דעם, וואָס
דער שארפער גייסטריכער סארקאזמוס, מיט
וועלכען דער פערפאסער רייכט זיך דרייט אריין
אין אלע פערבראָגענע פערקרימטע ווינקעלעך
פון דיא מענטשענס נשמה און שטעכט גיפטיג
אלע פעהלערן, פערקריכט אויף א'ן סאָציאלע
ווינקלען און צייגט אָן אויף דיא העהליכע זייטען.

(1) "כבר" איז א לעבעל און "לחם" ברויט,

"כבר" איז אָבער אויך א פלאץ אין "לחם" -
מלחמה.

(2) ביי געוויסע דין תורות איבער געזונט

בען איז דער דין, דאָס געלד ניט צו געבען קינדעם,
גאָר עס צו בעהאלטען "בזו אלוהי הכבוד וועט
זיינען".

ווגד לה: „אם תנשאי לאיש
תרפאי מחליך מהר חיש“.
„אם כן, עתה, בדברייך
פרוש נא אתה עלי כנפך“
ווען: „הרופאים כותבים מרורים
לא בעדס, אך בעד אחרים“.
(א) וונגע מוידעל, ניט צורשעהן פון געשטאלט,
האָט בעזוכט א דאָקטאָר וואָס אין נאָך ניט אלט.
דער דאָקטאָר האָט געזאָגט: „מיון טהויערע קינדל
געה האָב תחונה, וועסטו ווערען געזונד“.
„אויב נור אן דעם היינגט אָב מיון רפואה,
האָב דו מיט מיר תחונה, ברוינג מיון ישועה“,
„ניין!“ ענטפערט דער דאָקטאָר, „עס איז קיין
קאטאָועס,
דאָקטאָרען שרייבען נור פיר אנדערע סם המות“).
„האמת השלכת ארצה ערומה,
ויכסוהו בבגדים כל אומה ואומה.
הבגדים כבר היו לבלויי סחבות,
וכל אחת תקדישם כנחת אבות“.
(דער „אמת“ איז ארונטערגעפאלען נאקעט, אָהן
קלוידער,
און מען האָט איהם בעדעקט מיט בגדים יעדע
אומה כסדר.
דיא קלוידער זיינען פון לאנג שוין גע-
וואָרען סמאטעס,
און יעדעס פֿאַלק פּערהייליגט עס וואו ירושה פון
דיא טאטעס).
הערר גרשון ראָזענצווייג דארף אויך האָבען
א פינאנציעלען ערפֿאַלג מיט זיינע מכתמים, דען
אזא בוך האָט אין זיך דיא זעלטענע מעלה, דאָס
ווען נאָר א פערטאָנענער מענש האָט אפילו איין
מינוט צייט, קען ער דאָס א קוק טהאָן און
אריינשלינגען א פאָר פיינע ליטערארישע ראָד-
זינקעלעך.
איך בין זיכער, אז ווען הערר ראָזענצווייג
וואָלט ארויסגעגעבען אזא גייסטרייכע שטיקעל
ארכיט אין א לעבעדיגע שפראך פון דיא אומות
העולם, וואָלט ער ניט געהאט צו קלאנגען:
„לרעי בתים בעיר,
ולו בתים בשיר.
להם לרכבה מרכבה,
ולו כרוב המחשבה,
להם חרוזי פנינים,
ולו חרוזים למבינים!“....
דיא „חמישה ואלף מכתמים“ זיינען אָריגינעל
ניט נאָר דערמיט, וואָס דיא עפיגראמען און
אפאָריזמען זיינען ניט קיין „געבאָרגטע“, נאָר
אויך מיט דער מייסטענס פאָרמע. עס איז

מלפנים עבדו את הבעל (3)
מתי מעט אנשו בלועל,
ועתה המון רבה אמללים
בעד פת לחם ושתהו לבעלים.
(א) מאל האָבען געדיינט דעם „בעל“
ווייניגע פערפיהרטע פערזאָנען;
היינט קיינען זיך צו איהם איבעראל
אונגליקליכע ארבייטער אין מיליאָנען).
קננים מלאים ישן
בחורי מרתפים נמנו,
וארובות העשן
על פנות גגות נתנו.
(קריג מיט וויין, פולע,
שטעקען אין קערער, אין לעכער,
און פוסטע קוימענס האָבען גדולה,
זיי שטעהען אויף דיא דעכער).
כסף מטחר ממזרים
ומטמא את הכשרים.
(געלד מאכט ממזרים כשר און ריין,
און כשר'ע מענשען טמא און געמיון).
חכמות בחון תרונה,
כו לא תוכלנה שלם שכר מעונה.
(„חכמות זינגען אין דרויסען שירה“,
ווייל זיי האָבען ניט צו בעצאָהלען פיר א דירה).
מעטים עשו עשר
מעטים עוד בכשר;
ומעט עוד ביושר
והמעט מכלם באשר.
(ווייניגע האָבען רייכטום אין האַנד,
נאָר ווייניגער דורך חכמה און פערשטאנד,
נאָר ווייניגער מיט עהרליכע וועגען;
אם וועגיסטען מיט גליק און זעגען).
מה רבו בתבל תרגולים אמללים
אשר בשרו אור. יום טרם נסו הצללים,
ויהיו לכפרה, חובאו שערי מות,
בידי בני אדם יושבי חשך וצלמות.
(אָה, וויפיעל וויינען דיא אונגליקליכע הענער,
וואָס האָבען געקעהט אויף טאָג אָהן קאטאָועס,
און זיינען געוואָרען א כפרה דורך מענער,
בני אדם יושבי חשך וצלמות).
פאר א ביישפיעל פון אן אנדער סאָרט
גייסטרייכען וויין און סאָרקאזמוס וועלען מיר
נאָר ברענגען א פאָר שטיקלעך. איך כאַפּ עס
ארויס וואו עס מאכט זיך, גאָר ניט זוכענדיג:
נערה בתולה רעת תואר
דרשה כרופא עודנו כנוער
(3) „בעל“ הייסט אויך א בעליחבית.

פון זיינע פעכטע. איזער הויפט חסרון איז, וואס דער שרייבער ווידערהאלט צופילע מאל איינע און דיעזעלעכע שטריכען פון שלמה'ס כאהאקטער. זיין ווייב בילקע, פון וועלכע דער שרייבער רערט פיעל וועניגער, שטעהט פאר אונזערע אויגען פיעל לעבעדיגער פון איהם... שמואלזאָהן איז איינער פון דיא וועניגע נייע שרייבער, וואס זיין נען ביי אונז איז דיא לעצטע עטליכע יאָהר צוגע-קומען; צווישען זיי איז ער דער בעדייטענדסטער טאלענט... קארנפליטה'ס, „פרייוועס חתונה“ איז א גאנץ נשקשה'דיגע בורלעסקע. צימליך שלעכט איז אדלער'ס, „שטורם“. דויער שרייבער האָט א פאָעטישען פונק, ער האָט אבער געדארפט אביסעלע צוימען וויין פאנטאזיע, אז ניט קען זיא איהם, גאָט ווייס, וואס פאר א בילדער מאַלען... אָט, למשל, מאַלט זיא איהם שוין אזא משונה'דיג בילד: „דיא מוטערס (?) פון דעם וואלד'ס בע-פעלקערונג, דיא בוימער, נעהמען צערטליך ארום זייערע קינדער — דיא בלומען, גלעמען דיא רוי-זען, לאסצען און האלבען דיא גראָזען...“ בוימער זאָלען צערטליך קענען ארומנעהמען דיא בלומען און גלעמען דיא רויזען, און לאסצען, און האלד-בען דיא גראָזען — צו שטורמדיג איז אייער פאנטאזיע, מר. אדלער! ... און דאך, דורך מאנכע שטעלען איז דיעזער סקיצע פלישעט ארויס א פאָעטישער פונק...

דער דריטער נומער ענטהאלט 3 אריגינעלע סקיצען. דיא ערשטע, מר. ה. אלעקסאנדראוו'ס, בעהאנדעלט א פראכטפאלען סיוזשעט און איז אויך זעהר שעהן אנגעשריבען, ליידער אבער זיינען דיא האנדלענדע פעוואָנען אין דער סקיצע ניט גענוג קלאָר געשיידערט פון דעם שריי-בער. דיא אנדערע צוויי אריגינעלע סקיצען זיינען פון צוויי נאָך גאנץ יונגע שרייבער אין אונזער ליטעראטור: ציפין און דאָלינסקי. דער ערשטער בעהאנדעלט זעהר אן אינטערעסאנטען סיוזשעט פון א אידישען קולאק, ליידער אבער גאנץ פלאס. דיא גאנצע סקיצע איז געשריבען מיט א נוסחא פון א רוסישפאליצייסקען פרא-טאָקאָל, קיין איין לעבעדיגע סצענע, קיין איין כאראקטעריסטישעם בילד... און דאך האָט אין רעכטע הענד געקענט דיא סקיצע זיין אן איי-טערעסאנטע, זעהר א גוטע. צום ביישפיעל, ווען אין דעם קולאק ערוועקט זיך דער „מענש“, ווען ער פערטראכט זיך וועגען זיין לעבען, — וואס פאר א מערקווירדיג רייכען מאָמענט דאָ איז דאָ צומאָלען פיר א שרייבער, וואס קען אריינקוקען אין א נשמה! וואו עס איז קענ-טיג, האָט מר. ציפין פערזענליך געקענט אזא מענשען, ער האָט אבער ניט דיא קראפט פאר-צושטעלען איהם אין לעבעדיגע בילדער. ש. דאָל-לינסקי'ס סקיצע, „אין האָספיטאל“ איז פיעל בעסער. דיעזער יונגער שרייבער בעוויזט א בע-

וורקליך איין אריגינעלעם בוך אין פולען זינען פון דעם וואָרט.

ב. פייגע נבוים.

„דיא פרייע שמונדע“

א מאָנאטליכער זשורנאל פיר ערצעהלונגען און געדיכטע.

ווען מען בעדענקט, וואס פיר א מיואס-געלען פנים דיא שעהנע ליטעראטור האָט פיר דיא לעצטע פאָאר יאָהר געקראָנען אין אונזערע טעג ליכע צייטונגען, ווען מען זעהט, וואס פיר א „העכסט אינטערעסאנטען“ שטאָף אונזערע טעג ליכע צייטונגען גיבען זייערע לעזער אנשטאט ליטעראטור, מוזען מיר בעגריסען דיעזען זשור-נאל אלס א פרעהליכע ערשיינונג אין אונזער ארומער ליטעראטור אין אַמעריקא. דיעזער זשורנאל האָט זיך געשטעלט אלס אויפגאבע, „צו פערשפרייטען אין דער אידישער מאַסע א בעסערן בעגריפע פון קונסט, ענטוויק-לען אין איהר א פיינערן געשמאק“ דורך געבען עכט ליטערארישע ערצעהלונגען און געדיכטע, אי אריגינעלע, אי איבערגעזעטע. פאר אזא אויפ-גאבע אליין פערדיענט שוין דער זשורנאל, אז ער זאָל אונטערשטיצט ווערען פון יעדען איינעם, וועמען דיא אידישע ליטעראטור אין אַמעריקא איז טהויער.

ביז אנפאנג אפריל זיינען ארויס 3 נומערן פון דיעזען זשורנאל, פון וועלכען מען קען זעהען, אז דער ארויסגעבער שטרעבט טאקע צו ערפילען זיין אויפגאבע, נאטירליך, וואו ווייט עס לאָזט זיך

פון דיא איבערגעזענען וועלען מיר פאר-לויפן ניט ריידען. מיר וועלען נור בעמערקען, אז ביז יעצט וויינען שוין אין איהם ערשינען גאנץ גוטע איבערגעזענען פון טשעכאוו, גיידע-מאָפאכאָו, קאָרדאָלענאָו און נאָך אזעלכע בע-ריהמטע שריפטשטעלער. מיר וועלען ווארפען א פליק אויף דיא אריגינעלע ערצעהלונגען און געדיכטע אין דער „פרייער שמונדע“.

דיא ערשטע צוויי נומערען ענטהאלטען אריגינעלע ערצעהלונגען פון קאָפּרין, פינסקי, שלום איש, שמואלזאָהן, אדלער און קארנפליטה. קאָפּרין'ס, „האס לעבען“ געהערט צו דיא בעסטע ערצעהלונגען, וועלכע דיעזער טאלענט-פאלער שרייבער האָט אין דער לעצטער צייט גע-שרייענען. פינסקי'ס בילד: „דאס מיידעל ביים ארון קודש“ איז ניט זעהר געלונגען. דיא אידעע איז א גאנץ אינטערעסאנטע, אבער דאס בילד איז ניט געראָטען. שלום איש'ס „ביידער פון מיי-שטערטיל“ זיינען א גאנץ שלעכטע נאכמאכונג פון פרז.... שמואלזאָהן'ס סקיצע, „מאכט א לע-בען“ איז א גאנץ גוטע, אבוואהל זיא איה ניט

נאך מיין מיינונג א פעהלער פון א פראפאגאנדא-
שריפט צו וועלען מאכען פון זיך א פאפולערע
וויסענשאפטליכע "שריפט".

"דער עקאנאמישער ליגען" פון נאָרדוי אין
א קאפיטעל פון איין בוך איבער "דיא קאנווענ-
ציענעלע ליגען פון דיא קולטור-מענשען, א בוך,
וואָס האָט אין זיין צייט געמאכט א גרויסען
רושם אין דער וועלט. עס איז זאין עסטרייך
פערבאָטען געוואָרען און מיט דעם צעטעל "פער-
באָטען אין עסטרייך" האָט מען עס געכאפט וויא
מעהוואסער. דער אינהאלט איז ווירקליך געווען
זעהר שארף און גלענצענד, ווי ווייט ער איז גע-
ווען קריטיש. נאָרדוי האָט א גלאטע און שפיר-
ביגע פערדער, גלענצענד עאיינפעלע און איז אוי-
בערפֿעלליך גענוג אין זיין שרייבען אום צו גע-
בען לייכטען לעזעשטאָף. ער האָט געשריבען
וויא ניט א סאָציאליסט צו ניט סאָציאליסטען,
און ווען ער האָט צוזאמענגעקליבען דיא רעזול-
טאטען פון דיא קריטישע פאָרשונגען פון דיא
גרויסע ערוואָלוציאנערען און זיי איבערגעגעבען
אין א פליסענדע שפראך, איז דאָס בוך שטארק
געלעזען געוואָרען, און נאָרדוי איז בערוהמט גע-
וואָרען. דאָס איז געווען דאָס בעסטע ווערק, וואָס
ער האָט געשאפֿען. זייט יענער צייט צייגט זיך
מיט יעדער ווייטערער ארבייט פון נאָרדוי א
ווייטערער נידערגאנג, ווען ניט אין דער קונסט
פון שרייבען, נאָר אין וויסענשאפטליכען קענען,
אין קריטישער פעהיגקייט און אין ברייטקייט פון
אנזיכטען.

"דער עקאנאמישער ליגען" ענטהאלט אין
זיך א פערשטענדליכע קריטיק פון דער עקאנא-
מישער זייט פון אונזער געזעלשאפט, א קריטיק,
וועלכע רעדט צום געזונדען מענשען-פערשטאנד.
דער איבערזעצער האָט צו זיינע פיעלע פער-
דינסטליכע ארבייטען פאר דאָס אידישע פאָלק
נאָך איינע צוגעלייגט, איבערזעצנדיג דאָס ביי-
כעלע. אין דער צייט פון פאָרגאמען אין רוסי-
לאנד און נאציאנאלע בעגייסטערונג צווישען
אייניגע פאָרטגעטריטענע און עהרליכע סאָציא-
ליסטען, איז עס בעזונדערס אנגענעם בעקאנט
צו מאכען דעם לעזער מיט דעם פאקט, אז ר.
ראָקער, דער איבערזעצער און רעדאקטאָר פון
"ארבייטער פריינד" איז א געבאָרענער
קריטיק, וועלכער האָט זיך אויסגעלערנט
אידיש. דאָס געהערט אָבער גאָר אייגענטליך
צום נאציאנאלען ליגען... דיא ארויסגאבע פון
דעם ביכעל רעט פיעל פיר זיך. זיא איז גוט גע-

פאכטונגס-פעהיגקייט און קען אריינקוקען אין
דיא נשמה פון דיא מענשען, וואס ער נעהמט
זיך שילדערען.

פון דיא אָריגינעלע געדיכטע וועלען מיר
דאָ דערמאָהנען לעסן'ס איז אין דעם ערשטען
איז אין דעם דריטען נומער פון "פרייע שטונדע"
— ביידע געדיכטע צייגען ארויס פאָעטישע
קראפט. מיט איין ווארט, דער זשורנאל "פרייע
שטונדע", וויא אזוי ער ווערט ארויסגעגעבען און
רעדאקטירט, איז, אין גאנצען גענומען, א פליי-
ליכע ערשיינונג אין אונזער ליטעראטור.

קריטיקום.

"דער עקאנאמישער ליגען" פון מ. נאָרדוי

דאָס איז דער נאָמען פון א בראַשורע פון
50 זייטען, וועלכע איז איבערזעצט פון דייטש
פון ר. ראָקער און איז ארויסגעגעבען פון די
אנארכיסטישע גרופע "ארבייטער פריינד" פון
לאַנדאָן.

דיא קריטיק פון דיא עקאנאמישע צושטענ-
דען און פיהרונגען פון אונזער געזעלשאפט איז
דער גרויסער און פרוכטבארער באָדען, אויף
וועלכען אלע סאָציאליסטישע און אנארכיסטישע
סיסטעמען וואסען אזוי רייך און שטארק. דיא
גרויסע און אלגעמיינע פערנייגונג פון דעם
פרינציפ פון קאפיטאליסטישען פרויוואַט-איי-
גענטהום שטעלט מיט זיך פאָר דעם כרייטען און
שטארקען האנד, וואָס האלט צוזאמען דיא ריכ-
טונגען און מיינונגען, וועלכע זיינען אזוי גרונד-
פערשידענע אין פיעלע אנדערע פראגען. אויפ-
צוקלערען יעדען מענשען איבער די עקאנאמישע
ערשיינונגען אין דער געזעלשאפט, אין וועלכער
ער לעבט, איז נאטירליך די פליכט פון יעדער
פארטיי. און ווירקליך, יעדע פארטיי און אי-
בערהויפט דיא מוטער-פארטיי, דיא סאָציאלי-
דעמאָקראטישע, האָט אין דער גאנצער וועלט
ניט געלאָזט דעם לעזער אָהן א סך עקאנאמישע
שריפטען. ליידער אָבער זיינען דיא ארויסגע-
בער געווען אזוי איינגעגלויבט אין דיא מאגישע
ווערטער פון "מעהרוערט", "טויש" און "וואא-
רענקאפיטאל", אז זיי האָבען מייסטענס פערגע-
סען דעם איינפאכען פערשטאנד פון דעם אונ-
געבילדעטען לעזער. איך וויל דאָ נור עראינערען
אָן דיא אלט-בעקאנטע בראַשורע פון דיקשטיין
"פון וואָס איינער לעבט". איבערהויפט איז עס

זיין איינע פון דיא בעסטגעלעזענע פראפאגאנדא-דאזשיפטען פאר בעסערע פארמען פון עקאנאָ-מישען לעבען.

מ. ל. ע. א. נ. י. ע. פ.

דרוקט און מאכט אן אנגענעהמען איינדרוק. דיא גרופע „ארבייטער פריינד“ האָט יעצט געגעבען דעם אידישען פאָלק א שריפט. מיט וועלכע יעדע פארטיי קען זיך בענוצען אין וועלכע וועט

דיא צוקונפט צו איהרע ארויסגעבער

דיא געצוואונגענע, פערקויפטע ארבייט האָט פערטעמפט, ווילען מיר אין זיי אויפדעקען... זייער אָפגעשוואכטע, פערשלאָפנע דענקונגס-קראפט ווילען מיר אין זיי אויפמינטערען... דערצו מוזען מיר האָבען די בעסטע ליטעראטען, וואָס זאָלען טהאָן דיזע שעהנע ארבייט. נון, די בעסטע שרייבער פון אמעריקא האָט דיא „צוקונפט“. מיר ווילען אָבער אויך האָבען דיא בעסטע שרייבער פון רוסלאַנד אין אונזער זשורנאל.

מיר האָבען ארויסגעשיקט איינלאדונגען צו אלע בעסטע שרייבער פון רוסלאַנד און מיר האָפען צו קריגען פון זיי אין קורצען ליטעראטור.

דערצו אָבער מוז מען האָבען מיטלען, נייע מיטלען, מעהר געלד...

דאָס צו שאַפען האָט אייער זשורנאל א'ן עקסקורישאָן אויף'ן שעהנעם האָדסאָן ריווער, שבת, דעם 25טען יוני.

פריינד פון דער „צוקונפט“ אין אייערע הענד ליגעט יעצט דיא מעגליכקייט, אז איהר זאָלט ווירקליך קענען שפעטער שטאַלצירען מיט אייער זשורנאל! לעזער פון דער „צוקונפט“. איהר פאָהרט דאָך אמאָל אויף א פרעמדען עקסקורישאָן, פרגעסט'זשע נישט אייער אייגענעם עקסקורישאָן! ארויסגעבער פון דער „צוקונפט“, זאָלען מיר זיך אלע זעהן דעם 25טען יוני אויף דעם עקסקורישאָן פון אונזער זשורנאל און אויף דיא בלויע כוואליעס פון דעם שעהנעם האָדסאָן, דורכפאָהרענדיג דיא שעהנע הויכע גרינע בערג, אונטער דיא אקאמפאנימענט פון מוזיק, זאָלען מיר ריידען פון אונזער שעהנער „צוקונפט“.

מיט גרוס,

„צוקונפט-פרעסס-פּעדערייזשאָן“.

אין דאָס זייט איהר לעזער פון דער „צוקונפט“.

פיר זיך גיט איהר זיא ארויס, פיר אייער גייסט, מוח און נשמה; איהר האָט זיא אויפגעבויט און אויף אייער גוטען רצון האלט זיא זיך אויף — —

„צוקונפט“ ארויסגעבער, „צוקונפט'ס“ איינע טעליגענטע פריינד, אייער זשורנאל האָט פיר די לעצטע צייט געמאכט זעהר א שעהנעם פאָרט-שריט. צווישען דיא אידישע לעזער, אין אלע שטעט און שטעטלאך פון אמעריקא, וואו עס געפינט זיך נאָר א פריינד פון פרייען געדאנק וויסען און אמת'ע ליטעראטור, איז ער, אייער זשורנאל, א גוטער, שעהנער, ליכער גאסט... איינער פיער טויזענד נייע פריינדע איז ביי אייער זשורנאל „דיא צוקונפט“ צוגעקומען פיר פינף הדישים! איינער אלעמענס שעהנער טרוים, אז „דיא צוקונפט“ אונזערע זאָל אמאָל האָבען א צוקונפט, איז יעצט פערוויירקליכט געוואָרען!

אָט דיזער מאָראלישער ערפאָלג פון אייער זשורנאל דארף ערוועקען אן אויך, זיינע פריינדע, זיינע לעזער, זיינע ארויסגעבער פרישען מוח און פרישען ענטהוואזאָם צו ארבייטען פיר זיין ווייטערע פערבעסערונג אין אלע הינזיכטען, וויא דאָס האָט ערוועקט אין אונז, מיטגליעדער פון צוקונפט-פרעסס-פּעדערייזשאָן...

מיר ווילען, אז אונזער „צוקונפט“ זאָל זיין דער עמוד האש, דער ליכטיגער זייל, וואָס זאָל שיינען און ליכטען אין דער ארומיגער פינ-סטערער הוש'דיגער נאכט פון אנוויסענהייט, וואָס דינגעלט ארום אונזערע פערשקלאפטע אר-בייטער. דיא אויגען עפענען ווילען מיר זיי, דאָס ליכט, דאָס אמת'ע ליכט פון דער שעהנער צוקונפט ווילען מיר זיי ווייזען. דעם מענשי-געפיהל, וואָס דיא שווערע שקלאפען-פראצע,

מיט דאנק פערעפענטליכען מיר דיא נעמען
פון אָרגאניזאציען און פריוואט־פערזאָנען
וואָס האָבען איינגעצאָהלט אויף שערס און עס
איז נאָך ביו איצט ניט פערעפענטליכט געוואָרען.
מיר בעטען : ווער עס וועט ניט געפינען זיין
נאָמען אין פאָריגע און אויף ניט אין דיזע ליסטע
פערעפענטליכט, זאָל אָנצייגען אין אָפּים פון
„צוקונפט“.

שערס	קעש איינ' געקויפט	קעש איינ' געצאָהלט
ב. סקליאר, ברוקלין	1	5.00
ס. סווינטאָן, ברוקלין	1	5.00
אב. בערמאן, ברוקלין	1	5.00
ס. פייערשטיין, ברוקלין	1	5.00
ס. קויפמאן, ברוקלין	1	5.00
דר. מ. א. קאָהן, ברוקלין	1	5.00
י. גינזבורג, ברוקלין	1	5.00
א. מ. ליפאָווסקי, ברוקלין	1	5.00
אב. האַרקאווי, ברוקלין	1	5.00
א. שלוקערמאן, ברוקלין	1	5.00
י. סיימאן, סיטי	1	5.00
נ. ה. זיידמאן, ברוקלין	1	5.00
דר. נ. קאין, ברוקלין	1	5.00
דר. י. קויפמאן, ברוקלין	1	5.00
מ. ראבינאוויטש, ברוקלין	1	5.00
ס. באַזאס, סיטי	1	5.00
ל. שלאקמאן, מאָנטרעאַל, קענעדע	1	5.00
י. לעבעליך, הארטפאָרד, קאנא.	1	5.00
י. בראנאוויץ, הארטפאָרד	1	5.00
דר. בוטה, סיטי	1	5.00
דר. י. הייל, ניו יאָרק	1	5.00
וו. ראָזען, איסט ארענדזש, נ. דזש.	1	5.00
וו. ליטמאן, פעטערסאָן	1	2.50
י. טיינמאן, באָסטאָן	1	2.00
מ. שערמאן, פראָוידענס	1	2.00
ל. פאז, סיטי	1	1.00
אבעל, סיטי	1	1.00
מיס מארקס, סיטי	1	1.00
וו. עדלין, סיטי	1	1.00
ל. סמייטה, סיטי	1	2.00
מ. זיסקינד, סיטי	1	1.00
ל. שווארץ, סיטי	1	1.50
א. גליק, סיטי	1	1.00
י. דיימענדסטאן, סיטי	1	1.00
א. לעווין, וואָטערבורי	1	1.00
מיס ראָזען, ברוקלין	1	1.00
ל. קורלאנדטשיק, ברוקלין	1	1.00
י. ה. גאָלדשטיין, ברוקלין	1	1.00
י. טאפּפ, ברוקלין	1	1.00
י. וואָלטער, מאָנטרעאַל	1	1.00
ל. אשינאווסקי, נוארק	1	1.00
מ. ליבאוויטש, נוארק	1	1.00
גרינפעלד, סיטי	1	1.00
מ. ראָבין, באָקסטאָן	1	2.00

שערס	קעש איינ' געקויפט	קעש איינ' געצאָהלט
ארב. רינג בר. 11, ברוקלין	1	\$5.00
ארב. רינג בר. 26, וואָטערבורי	1	1.00
ארב. רינג בר. 20 ניו יאָרק	1	5.00
אר. רינג בר. 28 ניו יאָרק	1	5.00
א. ר. בר. 34 ספרינגפילד, מאסס.	1	1.00
א. ר. בר. 36 טשעלסיע, מאסס.	1	5.00
אר. רינג בר. 37 ניו יאָרק	2	2.00
אר. רינג בר. 45 פיטסבורג	1	5.00
ארב. אונ. פעראייג, פראָוידענס	5	25.00
פיינטער דעקארייטאָרס נוארק	1	5.00
בעקער יוניאָן, נוארק	1	5.00
בעקער יוניאָן לאָקאל 334 פיטסבורג		
	1	5.00
„בונד“ ברענטש באָסטאָן	2	10.00
קארפענטער לאָקאל 954 באָסטאָן	1	5.00
פענטס מייקער לאָק. 173	1	5.00
וועסט מייקער לאָק. 23	1	5.00
בעקער יוניאָן לאָק. 45	1	5.00
יונ. ג. וו. קאָסטום טיילאָרס לאָק. 223		
	1	2.00
עד. אליאנס, לינג, מאסס.	1	5.00
אָוועראָל מייק. יוניאָן לאָק. 144 פילאד.		
	1	5.00
וועסט מייק. לאָק. 70 פילאד.	1	5.00
סיגאר מייקער יוניאָן, מיוטשעל אייר, ניו יאָרק	1	5.00
ארבייטערניען בר. 21 ס. ד. פ.	2	2.00
„בונד“ ברענטש שיקאגא	1	1.00
סאָ. פראָפאגאנדא קלאָב, באַלטימאָרע		
	1	1.00
פראָג. וואָרקינגמען ניו יאָרק	2	10.00
סאָשאַליסט ליטערארי סאָסייעטי, פיטסבורג,		
	1	2.00
ס. שוואַרץ, „ברוקלין	5	25.00
ל. בלוס, ברוקלין	1	5.00



פראניסלאוו סלאווינסקי

און יאפאן, ביז עס איז זיי ענדליך געלונגען צו קומען צו א זיכערען פלאץ.

* * *

בראָניסלאָוו סלאָווינסקי איז געווען א סטודענט פון נאטור-וויסנשאפט ליכען פאקולטעט אין דעם ווארשעווער אוני-ווערזיטעט. זייענדיג נאך א סטודענט איז סלאווינסקי געווארען א מיטגליד פון דער דא-מאלסדיגער פאליטישער רעוואלוציאנערער ארגאניזאציע, „פראלעטאריאט“. עס האט נישט לאנג געדויערט, און ער איז געווארען איינער פון איהרע לייטענדע גייסטער. דיא ארגאניזאציע, „פראלעטאריאט“ איז בעריכט געווארען מיט גרויס ענטהוואמוס פון דיא ווארשעווער ארבייטער, וויא אויך פון דיא ארבייטער פון פיעלע אנדערע שטערט אין רוסיש פוילען. זיא האט אויך געהאלפען דער פארטיי „נאראדנאא וואליא“ אין איהר העלדישען קאמפף געגען דער רוסישער רעגירונג. עס איז ארגאניזירט געווארען א געהימע פרעססע אין ווארשא. מען האט אנגעפיהרט א גרויסע פאליטישע און עקאנאמישע אגיאציע און פראפאגאנדא צווישען דיא מאסען, — אן ארבייט, וועלכע פערדיענט מיט דעכט אָנגעזיפּען צו ווערען דער גרונדשטיין, אויף וועלכען עס איז אויסגעוואקסען דיא היינטיגע מעכטיגע סאציאליסטישע בעוועגונג אין פוילען.

דיא רעגירונג האט געמאכט דיא גרעסטע אנשטרענגונגען, אום ארוינצוקריגען אין איהרע בערישע לאפעס דיא הויפט-מיטגלידער פון

ין דעם 50טען נומער פון דעם רוסיש-סאציאל-דעמאקראטישען ארגאן „איסקרא“ און פריהער נאך אין דעם בערלינער „פאקער“ ווערטס „איז געווען איבערגעדרוקט



א געהימער בעפעהל פון דעם פעטערבורגער פאליציי-דעפארטמענט, דאטירט דעם 22טען מאי, 1903, און בעצייכענט מיט'ן נאמער 4896. דיווער בעפעהל איז געווען אדרעסירט צו אלע גענעראל-גובערנאטארען, אָב-פּאָליציי-מייסטער און פאליציי-מייסטער, זשאנארמ-סקי פאלקאווינקעס און פאליציי-קאמיסארען מיט דער פאלגענדער אויפפארדערונג: „בראָניסלאָוו סלאָווינסקי און ניקאלאי קאטשורין, דיא צוויי פאליטישע פערברעכער, וועלכע זיינען אנטלאפן פון דער קאטארגע אין דיא לארטשינסקי זיל-בערמינען, זאלען אויסגעזוכט און ארעסטירט ווערען, און אונטער א שטרענגער קאנטראל זאלען זיי צוריק אָבענפיהרט ווערען צו דעם דערמאנטען פלאץ אין קאטארגע.“

וועהרענד דיווער בעפעהל איז געפליגען איבער דיא טעלעגראפישע דראטען פון גאנץ רוסלאנד און אזיען, וויא אויך אין אייראפא, האבען דיעזע צוויי גענאסען, וויא א מאל יעקב אבינו, געהאט קפיצט הדרך... און געמאכט שנעל זייער ריזע איבער מאנטשוריא, כינא

צוריק דערשאסען אין סיביר, און אלעקסאנדער דעמבסקי (געפינט זיך יעצט אין ניו יארק). ווערענדר זיי זיינען אלע דריי געזעסען אין א קאפע אויף דיא הראביע (גראף) בערג נאם, זיינען זיי דערקענט געווארען פון א שפיאן מיט'ן נאמען הווארסקי, וועלכער האט גלייך געבראכט פאליציי מיט זשאנדארען. דערנאך הענדיג דיא זשאנדארען, האבען אלע דריי אויך גענצליך ביישלאסען טהייער צו פערקויפען זייער פרייהייט און זיי האבען אנגעפאנגען צו

דיווער פארטיי, וואס עס איז איהר אויך ענד' ליך געלונגען אין יאָהר 1884, ווען זיא האָט פּערהאַפּטעט ניין און צוואנציג מיטגלידער, פון וועלכע פיער, נעמליך: קיניצקי (א טעכנאלאג), בארדאווסקי (א ריכטער), אַססאָווסקי (א שוכטער) און פעטרושינסקי (א וועבער) זיי נען געהאנגען געוואָרען אין ווארשעווער ציטא דעל דעם 28טען יאנואר, 1896. דיא איבריגע זיינען פּעראורטיילט געוואָרען אויף קאמאָרגע אין סיביר אויף פּערישעדענע יאָהרען.



בראניסלאוו סלאוויןסקי.

שיסען פון זייערע רעוואָלוציערס. דער שפיאן איז געפאלען א צובלוטיגטער אויף דער ערד און אויך איינער פון דיא פאליציי איז פּערוואונדעט געוואָרען. אין דער מהומה איז סלאווין סקי'ן און דעמבסקי'ן געלונגען צו אנטלויפען. גענ. יאנאוויטש איז פּערהאלטען געוואָרען. מען האָט איהם אוועקגעפיהרט אין ציטאדעל און אריינגעצויגען אין דעם פּראָצעס פון דיא „29" ארעסטירטע. נאָך לאנגע יאָהרען פון מאטער ניכען אין שליסעלבורגער פּעכטינג האָט מען

סלאוויןסקי'ן איז דאן געלונגען צו אנטלויפען. אין א קורצער צייט ארום איז ער צוריק געקומען קיין ווארשא מיט דעם צוועק זיך צו זעהען מיט דיא איבערגעבליבענע גענאסען און צו בעראטהען זיך, וויא אס בעסטען פאָרט צוזעטצען ווייטער דיא אָנגעפאנגענע ארבייט. דיא צוויי גענאסען, מיט וועלכע ער האָט זיך בעדארפט זעהען, זיינען געווען: דער גוטבע קאנטער רעוואָלוציאָנער לודוויג יאנאוויטש. וועלכער האָט זיך ערשט מיט קנאפע צוויי יאָהר

פראצעס, האָט מען איהם ענדליך פּעראור-טהיילט אויף צוויי יאָהר און ניין מאָנאטען שווערע ארבייט אין א געפּענגנים און דערנאָך צו פּערלאָזען דייטשלאַנד. דיא גאנצע צייט, וואָס ער איז געזעסען אין געפּענגנים, פאר דעם „משפט“, האָט מען איהם געהאלטען געשמידט אין קייטען, אונגעאכטעט אויף זיין אונאויפֿ-הערליכען און מוטהיגען פּראָטעסט געגען דיזער כאַרבאריי. יעדעס מאָל אָבער, ווען מען האָט איהם געפיהרט צו דעם אונטערזוכונגס-רייכטער, האָט מען איהם אויפֿ'ן וועג בעפרייט פון דיא קייטען, און ווען ער פלעגט זיך פאר דעם ריכטער בעקלאָגען, ווארום מען האלט איהם גע-שמידט אין קייטען אין געפּענגנים, פלעגען דיא בעאמטע פון געפּענגנים אָבלייקענען זיין קלאָ-גע, אָנצייגענדיג אויף דעם פאקט, אז ער קומט אימער אין געריכטס-הויז אָהן א סימן פון קיי-טען.

„מיין געפאנגשאפט אין דייטשלאַנד, אין „פלאטצענזע“, האָט סלאווינסקי ערקלערט. „איז געווען דאָס שרעקליכסטע, וואָס איך האָב דורכגעמאכט אין מיין לעבען, און דורכגעמאכט האָב איך, ברוד השם, א רעכט ביסעל“.

אלס ביטערער צוגאב צו דיזע ליידען אין „פלאטצענזע“ (דער נאָמען פון דער תּפּיסה) איז נאָך געווען דיא אונזיכערהייט וועגען זיין צוקונפט, דיא מעגליכקייט, אז מען וועט איהם דאָך איבערגעבען אין דיא בלוטיגע לאפּעס פון דער רוסישער רעגירונג. ער האָט גוט גע-וואוסט, אויף וואָס דיא דייטשע פּאָליציי איז פּעהיג, און ער האָט קיין טעות געהאט אין זיינע טרויעריגע רעכנונגען.

נאכדעם וויא ער איז אויסגעזעסען דיא בעשטימטע צייט אין „פלאטצענזע“, האָט דיא דייטשע רעגירונג אָהן צערעמאָניעס און שאַנ-דע איהם אוועקגעפיהרט צום רוסישען גרענעץ און אויסגעליפּערט צו דיא רוסישע בלוטהינד. דאָס אלעס איז געווען אָבערמאכט נאָך פון פריהער. אויף דער גרענעץ האָט שוין געווארט א מחנה זשאנדארמען, וועלכע האָבען איהם גלייך אָבערפיהרט אין בעריהמטען ווארשעווער ציטאדעל.

פינף לאנגע און שרעקליכע יאָהרען האָט סלאווינסקי אָבער'חשד'ט אין דיזער רוסישער באסטילע. דער צעטעל פון זיינע חטאים גע-גען דיא רוסישע טיראניי איז געווען א גאנץ לאנגער: זיין טהעטיגקייט איז „פּראלעטאר-

איהם פּערשיקט נאָך סאכאלין, וואו ער האָט ענדליך געמאכט א סוף צו זיין לעבען מיט א קויל אין קאפּ.

סלאווינסקי איז נאָכדעם אוועק נאָך אויס-לאַנד, וואו ער איז געוואָרען א מיטגליעד פון דער אויסלענדישער סעקציאָן פון דער פארטיי „נאַרדנאיה וואָליא“, וועלכע האָט דאן ארויס-געגעבען אין פאריז דעם אָרגאן „דער טעלעגראף פון דער נאַרדנאיה וואָליא“. אָבער דער לע-בען אין דער פרעמד, ווייט פון דעם קאמפּפּס-פלאץ, האָט נישט געקענט צופרידען שטעלען סלאווינסקי'ן, און ער האָט בעשלאָסען זיך אָפ-צוגעבען צו דער סאָציאליסטישער פּראָפאגאנדא אין דיא פּוילישע טהיילען פון עסטרייך און פרייסען. צוזאמען מיט גענ. יאנישעווסקי, דעם סאָציאליסטישען דעפוטאט אין רייכסטאג, און אנדערע גענאָסען האָט ער אָר-גאניזירט סאָציאליסטישע קלובען, גענומען א טהעטיגען אנטהייל אין דער וואהל-אגיטא-ציאָן, האָט ארומגערייזט אין דיא פּערשיעדענע שטערט און פּראָווינצען און אָבערהאלטען עפענטליכע פּערוואמלונגען. דיזע ארבייט האָט אזוי כסדר אָנגעהאלטען ביז דיא ענדע פון דיא 80-ער יאָהרען; דאָס איז געווען אין דער צייט פון דיא בעריהמטע ביסמארקישע אַנטי-סאָציאליסטישע געזעצע אין דייטשלאַנד, ווען אזא פּראָפאגאנדא איז געווען פּעררעכענט פאר א פּאָליטישען פּערברעכען. אויף דעם גרונד פון דיזע געזעצע האָט מען אין יאָהר 1888 ארעסטירט סלאווינסקי'ן מיט נאָך 16 גענאָסען.

דיזער ארעסט איז אויך געפלאנט געוואָרען מיט דעם געהוימען צוועק סלאווינסקי'ן איבער-צוגעבען אין דיא הענד פון דער רוסישער רע-גירונג. דיא דייטשע פּאָליציי, האָט זיך שוין געקליבען איבערצוגעבען סלאווינסקי'ן צו רוי-סישע זשאנדארמען, ווען דיא סאָציאליסטישע קראטען האָבען זיך דערפון דערוואוסט און האָ-בען גענומען אזוי שטארק צו פּראָטעסטירען אין גאנצען לאַנד, אין דער פרעסע, אויף פּערוואמ-לונגען און אין פארלאמענט, דאָס דיא פרייסישע רעגירונג האָט געמייזט ערקלערען עפענטליך, אז זיא וועט איהר ניעדערטרעכטיגען פלאן ניט אויספיהרען. דאָך, אום צו טאָן א געפּעליג-קייט דער רוסישער רעגירונג, האָט דיא פּאָ-ליציי עקסטרא פאבריצירט אן אנקלאגע געגען סלאווינסקי'ן און נאָך לאנגע מאטערניסען אין דיא שרעקליכע דייטשע געפּענגניסען פאר דעם

אורטהייל, ווען זיין לעבען איז געהאנגען אויף א האָקל. אזוי וויא אן אמת'ער מארטירער, רעדט ער זעהר אונגערן יעצט וועגען זיינע לייז דען און שמערצען. ער איז אין אלגעמיין דיא ריינע פערקערפערונג פון בעשיידענהייט. ווען מען האָט איהם אָבער זעהר דרינגענדי געבעטן מען ער זאָל עטוואָס דערפון דערזעהלען, האָט ער נאָר אזוי פיעל געענטפערט: „ווען מען האָט מיר ענדליך ערקלערט דעם טאָדעס־אור־טהייל, האָב איך געפיהלט, אז איך בין ענדליך דאָך גערעטעט. דיא קאָמערדיע פון פראָצעס, האָב איך זיך געטראכט, האָט דאָך ענדליך אויפֿגעהערט און דער יוסטיץ־פארס איז פאָר־איבער.“

דער יעניגער, וועלכער איז בעקאנט מיט דעם אמת'ען כאראקטער פון א פאָליטישען פראָצעס אין רוסלאַנד, קען אויך בעגרייפֿען דעם פאקט, אז דער טאָדעס־אורטהייל איז ניט זעל־טען ווירקליך א'ן אמת'ען ערלייזונג פאר דעם פיזיש און גייסטיג געפלאגטען פאָליטישען פערברעכער.

אונגעאכטעט אָבער אויף אלעם דעם, האָר בען דיא אכצעהן יאָהר פון געפענגניסע און קאטאָרגע אויף א האָקל ניט געבראכען דעם ריעזען־גייסט פון בראניסלאָוו סלאָווינסקי. ער האָט נאָך אין זאפאס געהאט גענוג ענערגיע און גייסטיגע קראפט צו מאכען זיין לעצטען און ערפאָלגרייכען פערזוך צו אנטלויפֿען פון קאטאָרגע, אום זיך ענדליך נאָך א מאָל צו גע־פינען צווישען זיינע אינטימע קאָמערעדען און פריינדע.

„איך בין ערשט קוים פיער און צוואנציג יאָהר אלט“, האָט ער ניט לאנג צוריק געענטפערט, ווען מען האָט איהם געפרעגט, וויא אלט ער איז יעצט.

אויף דער פראגע, וואָס מיינט ער אייז־געטליך דערמיט, האָט ער ערווידערט מיט א שמיכעל:

„איך האָב לגמרי נישט געלעבט דורך דיא גאנצע אכצעהן יאָהר, אזוי, אז איך מוז ערשט ווידער אָנהויבען צו רעכענען פון פיער און צוואנציג יאָהר אָן.“

ווען ער איז אָנגעקומען אין ניו־יאָרק, האָט ער געלעבט אונטער א פרעמדען נאָמען. נאָר עטליכע אינטימע פריינד האָבען געוואוסט, ווער ער איז. נאכהער, ווען מען האָט איהם אויף א פערזאמלונג פון פּוילישע סאָציאליסטען אין ניו־

יאט, זיין ענטלויפֿען, זיין ווידערשטעלען זיך מיט געוועהר אין דער האַנד געגען דער פאָלי־ציי אין קאפּע־הויז, אפילו זיין אניטאציאָן אין דייטשלאַנד האָט מען אויך אריינגענומען אין חשבון. צווישען אנדערעס האָט מען איהם אויך בעשולדיגט אין פערשפּרייטען פאָליטישע איבערצייגונגען, וועלכע זיינען פערבאָטען פון דער רוסישער רעגירונג, און אין אָרגאניזירען א פערשווערונג געגען דעם רוסישען צאר.

נאָך א קורצער געריכטליכער טראגיקאָ־מעדיע האָט מען איהם פעראורטהיילט צום טויט דורך הענגען.

סטערעליקאָה, דער פאָרויסציענדער פון דייזען געריכט, פאָלגענדיג דעם ביישפּיעל פון זיין ניט ווייניגער גרויזאמען ברודער, וועלכער האָט אין זיין צייט א מאסע מענשען געשיקט צו דער תליה, האָט געשטימט פאר דיווען אורטהייל. נאָר צוויי ריכטער, בעטראכטענדיג דיווען אור־טהייל פאר ציגרויזאם, האָבען געשטימט מען זאָל איהם געבען א לייכטערע שטראָף. סטרעל־ניקאָה און דער אָבער־פראָקוראָר האָבען זיך דאן געווענדעט אין פעטערסבורג צו דער העכ־סטער אינסטאנץ פון רוסישער גערעכטיגקייט מיט אן ערקלערונג, אז דיא צוויי דערמאָנטע ריכטער האָבען קיין געזעצליכע בערעכטיגונג נישט געהאט צו שטימען פאר אן ערלייכטערונג פון דעם אורטהייל, ווייל דיווער פרווילעגירט געהערט נור דעם צאר אליין. דער ענטפער, וואָס איז אָנגעקומען פון פעטערסבורג, האָט געלויטעט, אז דיא צוויי ריכטער זאָל מען ענט־לאסען פון זייער אמת און אז מען זאָל נאָך א מאָל אָנפיהרען דעם פראָצעס געגען כלאָ ווינסקי'ן און פעראורטהיילען איהם לויט דעם געזעץ, דאָס הייסט מיט אנדערע ווערטער: צום טויט.

נאָך א קורצער געריכטליכער טראגיקאָ־מעדיע ווידערהאָלט און דער טאָדעס־אורטהייל איז שליסליך געוואָרען אפיציעל ערקלעהרט פאר גענ. סלאָווינסקי'ן. אום אָבער צו בעווייזען דעם גרויסמוטה פון אלעקסאנדער דעם דריטען, האָט מען דעם אורטהייל געענדערט אויף לע־בענסלענגליכע פעהאפטונג אין קאטאָרגע.

סלאָווינסקי האָט נישט געבעטען קיין בע־גנאדיגונג. עס איז שווער צו בעגרייפֿען דיא ליידען, וואָס סלאָווינסקי האָט געפיהלט דורך דער צייט פון דעם ערשטען ביז דעם צווייטען פראָצעס און שליסליך ביז דער ענדערונג פון

א קאמפף, דאָרטען מווען אויך זיין אָפּפער."

* * *

לאָמיר האָפען, אז אונזער העלדישער קא-
מערדער סלאווינסקי וועט געפינען זיין ריכטיגען
פלאץ אין אונזער בעוועגונג דאָ אין דער נייער
וועלט און אז ער וועט נאָך לאנג לעבען און
זעהען דעם טאָג, ווען דער אידעאל, פאר וועלכען
ער האָט מקריב געווען דיאָ עעהנסטע צייט פון
זיין לעבען, וועט פערווינקליכט ווערן.

סלאווינסקי געפינט זיך יעצט אין שיקאגא.
ער איז א מיטארבייטער אין "ראבאָטניק", דער
אָרגאן פון דיאָ פוילישע סאָציאליסטען אין
נאָרד אמעריקא. סלאווינסקי איז אויך א
פאָעט. ער האָט געשריעבען אייניגע זעהר גר-
טע געדיכטע, וועלכע ווערן היינט דעקלאמירט
פון זיינע גייסטיגע קינדער, דיאָ יונגע פוילישע
סאָציאליסטען.

ס. פאללאַק.

יאָרק פאָרגעשטעלט מיט זיין ריכטיגען נאָמען,
איז ער אויפגענומען געוואָרען מיט א ריהערנדע
בעגייסטערונג. עס איז שווער איבערצוגעבען
מיט ווערטער דיאָ שמחה און דעם ענטהוואַז-
מוס פון דיאָ גענאָסען, ווען זיי האָבען דערזעהען
דיזען העלד און קרבן פון רוסיש-פריישישע טי-
ראניי לעבען זיך.

דיאָ פערזאמלונג האָט זיך זאָפאָרט אומ-
געוואנדעלט אין א יובעלנדען באנקעט. בע-
גריסונגען, גראטולאציאָנען און טאָסטען האָ-
בען זיך אָנגעהויבען צו הערען פון אלע זייטען.
ווען אָבער א יונגער גענאָסע האָט אָנגעפאנגען
אין פלאס-פייערדיגע ווערטער צו שילדערן און
לויבען דיאָ ארבייט פון גענאָסע סלאווינסקי,
האָט דער לעצטער איהם אונטערבראָכען מיט
דער ערקלערונג: "קאמערעדען, איהר דארפט
נאָך נישט ריידען וועגען דעם — וואו עס איז



יצחק פער לעווינזאָהן (ריב"ל)

אין זיין צייט.

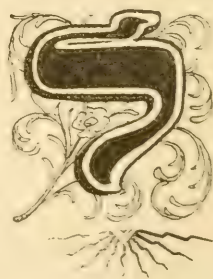
II

און איהר האס צו איהם איז דערנאָך געוואָרען
אזוי שטארק, אז זיאָ האָט איהם געוואָלט פער-
גיפטען. צום גליק האָט מען לעווינזאָהנען אָב-
געראטעוועט. ער האָט זיך דאן מיט איהר גע-
ט און האָט שוין מעהר קיין מאָל ניט חתונה
געהאט.

א קורצע צייט נאָך'ן גט איז ער געבליבען
לעבען אין דער שטערטעל, וואו זיין פרוי איז
געווען. ראדזיוויל האָט געהייסען דיאָ שטער-
טעל. ער האָט געמאכט זיין לעבענסמיטעל פון
געבען שטונדען. דיאָ גאנצע שטערטעל האָט
איהם זעהר געשעצט און געאכטעט. אָבער איהם
איז באלד ענג געוואָרען דיאָ קליין שטערטעל.
איהם האָט געצויגען אין דער גרויסער, ווייפער
וועלט. צו ברייטערע שטעיטקייט. צי העכערע
בילדונג.

לעווינזאָהן האָט חתונה גע-
האט פריה און גענען זיין
ווילען. עס איז א וואונ-
דער, וואָס אזא אייפער-
הערטער, לויט יענער
צייט, און גוטער מענטש,
וואו זיין פאָטער איז גע-
ווען, האָט איהם גע-
צווינגען צו א יסודף מיט גוואלד. יעדענ-
פאלס איז דיזער צוואנג געווען אן אומ-
גליק סיר לעווינזאָהנען. זיין פערזענליכער לע-
בען איז געווען א וואינרטער און אן אויפהער-
ליכע פראגעדיע פון אָנהויב ביז צום סוף.

זיין פרוי האָט איהם זעהר הייס געליעבט
נאָך זיאָ האָט איהם ניט געקענט פערשטעהן.
צווישען זיי איז געוואָרען באלד א ביוז לעבען,
וואס האָט איהם געפירט צו אן אומגלעכ-
ליכע פראגעדיע פון אָנהויב ביז צום סוף.



ריק. דער צוועק פון דעם בוך איז געווען צו געבען דער אידישער יוגענד א פילאָזאָפֿישען בוך אויף דעם „יודאיזמוס“, דאָס הייסט, דיא לעהרע פון דער אידישער רעליגיע און קולטור. פונקט וויא דער רמב"ם האָט זיך צוילעב דעמאלטעכען צוועק בענוצט מיט דער לעהרע פון דעם גרייכישען פילאָזאָף אריסטאָטלעס, אזוי האָט קראכמאל ערקלערט דעם יודאיזמוס, לויט דיא לעהרען פון דיא בעריהמטע צוויי פילאָזאָפֿען, קאנט און העגעל.

זיין ווערק לעזט זיך ניט אזוי לייכט, וויא דיא ווערקע פון מענדעלסאָהן, אָבער עס איז טיעפער און פיעל זייטיגער, בעריהרט דיא וויכטיגסטע פראגען פון דער אידישער רעליגיע, מיט זיך צו געבען אויף זיי אן ענטיפער לויט דער היסטאָריע און דעם געזונדען שכל. יעצט ווערט דיא ביבעל און דער תלמוד, וויא אויף רעליגיע אין אלגעמיין, ערקלערט נאָר אַנדערס: דאָס אלעס ווערט קריטיקירט און דעם קולטור־היסטאָרישען שטאַנדפונקט, און דיא בעלויכטונג איז גאָר אַן אַנדערע; נאָר צו יענער צייט איז דער מעטאָד, וועלכען קראכמאל האָט אָנגענומען, אויף געווען אן אונגעווענער שריט פאָרווערטס. דער בוך „מורה נבוכי הזמן“ האָט געמאכט א גאנצע איבערקעהרענעם אין דיא מוחות פון דער אידישער יוגענד.

קראכמאל האָט געהאט אויף דעם יונגען לעי־ווינזאָהנען אן אונגעווענהליכען איינפלוס. לעי־ווינזאָהן האָט פערבראכט אייניגע יאָהר אין בראָד און האָט פיר דער צייט זעהר פיעל עררייכט. ער איז געווען דער לעבלינג פון דיא אלע געאנטע גאליציאנער משכילים און גערלער.

אינדעסען האָט ער זיך ניט אָבעגעבען מיט ביכער אליין. אין בראָד איז דאן געווען א שטארקע בעוועגונג צו גרינדען שוהלען פיר אידישע קינדער, וואו זיי זאָלען קריגען א ריכטיגע ערציהונג אין קענטנים אין ניצליכע וויסענשאפטען און לעבעדיגע שפראכען. לעווינזאָהן האָט זיך ערוואָרבען זיינע לעבענסמיטעל אלס בוכפיהרער ביי איינעם פון דיא בראָדער גבירים. ער האָט בעשלאָסען צו פערלאָזען זיין קאמערציעלע בעשעפטיגונג, וועלכע האָט ניט געקענט צופריעדענשמעלען א מענשען מיט אזוינע הויכע גייסטיגע שטרעבונגען, וויא ער, און אָבצוגעבען עקזאמען אויף לעהרער, און

אינדעסען איז אונטערגעקומען דער יאָהר 1812 פון דעם רוסיש־פראנצויזישען קריגע. אין ראדזיוויל איז דאן געשטאנען א רוסישער פאָלק. לעווינזאָהן, וועלכער האָט געקענט גוט רוסיש און דייטש, האָט ערוויזען זעהר וויכטיגע דיענסטע דעם מיליטער־פאָליצמייסטער הירס אין איבערזעצונגען פון שריפטען.

ארבייטענדיג אלס איבערזעצער האָט ער אזוי שטארק אָנגעשטרענגט זיינע קרעפטען, אז ער איז אריינגעפאלען אין א נערווען־פיבער, פון וועלכען ער האָט זיך ניט געקענט ערהאלען זיין גאנצען לעבען. ער האָט געמוזט פערלאָזען ראדזיוויל און פאָהרען נאָך בראָד, 8 וואָרסט פון ראדזיוויל, און דארטען זיך צו קורירען. אָבער ניט דיזער וואונש אליין, דער וואונש צו היילען זיך, האָט געצויגען לעווינזאָהנען נאָך בראָד.

* * *

מיט לעווינזאָהן'ס קומען אין בראָד פאנגט זיך אן א נייער קאפיטעל אין זיין לעבען. בראָד איז דאמאלס געווען דער מיטעל־פונקט פון השכלה אין עסטרייך. דארטען זיינען גערוען דיא גרעסטע אידישע משכילים און גערלער, וויא: קראכמאל, דער פערפאסער פון דעם בעריהמטע „מורי נבוכי הזמן“, דער ניט וועניגער בעריהמטער סאטיריקער און קעמפפער געגען הסידרימוס יצחק ערטער, דער השכלה קעמפפער יוסף פערל, אייניגע פון דיא וויכטיגסטע פערזאָנען ביי אידען אין יענער צייט, ראפאפארט, מיזעס, לאנדאו און אנדערע.

לעווינזאָהנען האָט שוין לאנג געצויגען אהין, פונקט וויא א צייט פריהער האָט אלע דענקענדע אידישע יונגע לייט געצויגען נאָך בערלין. קיים האָט ער זיך א ביסעל ערהאלט אין געזונד, האָט ער זיך אָבעגעבען מיט לייב און מיט לעבען צו פערפאלקאמענען זיך אין בילדונג. דיא בעקאנטשאפט מיט דיזע גערלער בילדעטע מענער האָט אויף איהם געהאט אן אונגעווענערען איינפלוס. איבערהויפט דיא בעקאנטשאפט מיט קראכמאל. דאָס איז געווען דער גרעסטער דענקער און פילאָזאָף ביי אידען אין יענער צייט. מען האָט איהם גערופען דער גאליציאנער מענדעלסאָהן. אלס דענקער איז ער אָבער געווען פיעל טיעפער און פיעלזייטיגער פון מענדעלסאָהנען. זיין בוך „מורה נבוכי הזמן“ האָט געמאכט אזא רושם, וויא דעם רמב"ם'ס „מורה נבוכים“ מיט 800 יאָהר צו

און זיידרוסלאַנד אין אלגעמיין איז שוין געווען א גאנץ היבשע.

לעוויןזאָהן האָט זיך גענומען מיט דעם גאנצען פייער פון זיין יונגער נשמה צו דער ארבייט. זיין פלאן איז געווען א ברייטער פון איין זייט האָט ער געשניטען מיט זיין שארפער סאטירע דעם פאנאטיזמוס פון דיא חסידים, וואָס זייער מאכט אין זיידרוסלאַנד איז געווען אזוי שטארק, וויא אויף יענער זייט גרענעץ אין גאליציען. פון דער אנדער זייט האָט ער גע'וועקט דיא אידישע יוגענד צו בילדונג, צו ניצ'ליכע וויסענשאפט און צו ניצליכע ארבייט אין פשוט'ע זין. צו דערזעלבער צייט האָט לעווין זאָהן פערשטאנען, אז דער וועלען אליין, פון איי דעם צד, צו רעפארמירען זייער לעבען איז נאך וועניג. מען מוז האָבען דיא איינשטימונג און דיא הילפע פון דער רעגירונג. און ער האָט זיך געשטעלט דיא אויפגאבע צו זיין א מליך, א שתדלן פיר זיין פאָלק ביי דער רוסישער רעגירונג.

דיא פרוכט פון אלע דיזע שטרעבונגען און אידעען איז געווען לעוויןזאָהן'ס ערשטע און גרעסטע ווערק — דער „תעודה“ (דאָס הייסט „דיא בעשטימונג“). דאָס איז געווען א הייסע פראָפאגאנדא פיר רעפארמען אין אלע זייטען פון אידישען לעבען. לעוויןזאָהן איז געווען ניט וויא קראַכמאָל אָדער מענדעלסאָהן, בלויז א פילאָזאָף, וואָס האָט זיך פערנומען נאָר מיט רעליגיעזע און פילאָזאָפישע פראגען. ער איז געווען א מענטש פון פראקטישען לעבען, א מאן פון קאמפף. און קאמפף האָט מען געדארפט פיהרען געגען דעם אבערגלויבען און פאנאטיזם מיט, געגען דיא ענגע טרוקענע סיסטעם פון לערנען אין דיא חדרים און אין דיא ישיבות, גע'גען דיא איינזייטיגע בעשעפטיגונג בלויז מיט האנדעל און שענקעריי, איבערהויפט געגען דעם איינגעווארצעלטען האס צו יעדע פיזישע אר'בייט.

ארויסטרעטען מיט דעם אייגענעם אַטאָרי טעט, אָדער אין דעם נאָמען פון גוי'אישע גע'לעהרטע, מיט בעווייזע פון דעם געזונטען פער'שטאנד, איז געווען ווייניג. ביי דעם לעזער, פיר וועלכען לעוויןזאָהן האָט געשריבען, האט געקענט גילטען נאָר דער אַטאָריסטע פון דיא אמאָליגע אידישע חכמים און פון זייערע היי'ליגע ספרים. און לעוויןזאָהן בריינגט פאקטען און בעווייזע פון דער גאנצער אידישער ליטערא'טור.

צו קענען זיין ניצליך פיר דיא אויפקלעהרונג פון זיין פאָלק.

צו דערזעלבער צייט האָט ער פלייסיג גע'שריבען. ער האָט פערפאסט אייניגע זאכען, וועלכע זיינען אריין אין זיינע שפעטערדיגע ווערקע. אויסער ערקלערונגען פון רעליגיעזע פראגען און פאקטען פון דער אידישער היסטא'ריע, האָט ער אויך געשריבען סאטירע געגען דיא חסידים און „גוטע אידען“. צו דערזעלבער צייט אָבער האָט ער פערפאסט א רוסישע גרא'מאטיק פיר אידישע קינדער. דאָס ווייזט, אז צווישען דיא טעאָרעטישע געדאנקען אין ביי איהם אויך געווען שטארק דיא שטרעבונג צו בריינגען פראקטישע נוצען דיא אידישע יונגע לייט אין דערהיים, אין רוסלאַנד.

און ווירקליך זעהען מיר, אז לעוויןזאָהן ויצט זיך ניט אין גאליציען — כאַטש ער האָט דאָרטען געהאט א קרויז פון דיא געבילדעטסטע אידישע מענער און א ברייטען פערל פיר טהע'טיגקייט; אויך איז ער געווען געשעצט און גע'אכטעט איבעראל. ער האָט געפיהלט, אז אין דער היים איז ער פיעל נויטיגער. פיעלע בע'קאנטע יונגע לייט פון קרעמעניץ און ארומיגע שטעטלאך, וועלכע ער האָט זייענדיג אין דער היים געהאָלפֿען צו בילדען זיך, געוועקט צי אויפקלעהרונג, האָבען איהם געבעטען ער זאָל קומען צוריק אהיים, וואו דיא צאָהל פון זיינע פריינדע און פערעהרער איז אימער געוואקסען. און לעוויןזאָהן האָט זיך אויפגעקעהרט צו'ריק אין קרעמעניץ.

* * *

מיט זיין קומען צוריק אין קרעמעניץ פאנגט זיך אָן דער דריטער און וויכטיגסטער קאפיטעל אין לעוויןזאָהן'ס טהעטיגקייט. אין גאליציען, אין דעם קרויז פון דיא אייראָפּעאישע געבילדעטע אידישע משכילים, וואו דער לעבען האָט געקאכט אין פערגלייך מיט דעם ענגען שטיקענדען לעבען אין רוסלאַנד, האָט לעווין זאָהן ערוואָרבען פיעל זייטיגע בילדונג. האָט א'סך געלעזען און איבערהויפט אָנגענומען זיך מיט פרישע הרעפטען, מיט קלאָרע, מעכטיגע שטרעבונגען. ער איז געקומען אהיים פול מיט ענערגיע, מיט מוט און דיא שעהנסטע האָפ'נינגען, וועלכע האָבען פאָלקס הארציגקייט מיט דיא שטרעבונגען און האָפנונגען פון דיא יונגע משכילים, וואָס זייער צאָהל אין וואָהלין

ריבער האָט זיך דאָס ניט געלוינט פאר דיא קריסטליכע רעגירונגען, וועלכע האָבען פון דיא ערשטע צייטען ביז יעצט זיך געשטיצט אויף שקלאפעריי און דונקעלהייט פון דיא מאסען. אויך פיר זייערע העלפער און געצייג — דיא גייסטליכע, — איז געווען געפעהרליך, אז דער פשוט'ער המון זאָל אָנהויבען צו קריטיקירען. דיא ווירקליכקייט האָט געוויזען ניט איין מאָל, אז זייער מורא איז ניט געווען אוימויסט. ניט נאָר דיא פריטאנער, לוטעראנער און קאלוויניר סטען, כמעט אלע סעקטען, וואָס האָבען געהאט וועלכע ס'איז פראַגרעסיווע "שטרעבונג, שטאָף פיר זייער „אפּקורסות" אין תנ"ך און ניט נאָר גייסטיגע, זאָגאר פאָליטישע רעוואַ-לוציאָנען האָבען אָפט געהאט צו פערדאנקען דער ביבעל.

וואָס אנבעלאנגט דער ערוואכונג פון דעם אידישען גייסט, האָט דיווע ערוואכונג אין גאנ-צען צו פערדאנקען דעם תנ"ך און דער העברע-אישער שפראכע. דער תנ"ך און דיא העברע-אישע שפראכע אין אלגעמיין זיינען אין יענער השכלה־פּעריאָדע געווען דיא ערשטע פערמיט-לעך צווישען דער אידישער יוגענד און דער אייראָפּעאישער ציוויליזאציאָן. ווען אין העב-רעאיש האָט מען נאָך ניט געקענט בעקאנט ווערען מיט דיא גרויסע דענקער פון דער ניט-אידישער וועלט, האָט מען דאָך אין דיווער שפראך, וועניגסטענס, געקענט לעזען און שטר-דירען דיא אידישע דענקער און געלעהרטע. וועלכע האָבען געוועקט דעם גייסט און געריסען איהם צו ליכט.

דעריבער איז מענדעלסאָהן'ס גרויסע רע-פאָרמאטאָרישע בעדייטונג בעשטאנען אין דעם, וואָס ער און זיינע תלמידים האָבען געגעבען פיר אידען אן איינפאכע און קלאָרע איבערזעצונג פון תנ"ך און דייטש און א פירוש, וואָס האָט געגעבען צו ערקלערען דעם פשוט'ען זין פון'ס פסוק. דערמיט האָט ער איין מאָל פיר אלע מאָל אראָבעגעצויגען דעם אידענס גייסט פון דיא דונקעלע וואָלקענס אויף דער פשוט'ער ערד. און אין דעם איז בעשטאנען אויך דער גרויסער פערדיענסט פון לעווינזאָהנען, וועלכער איז געאנגען, וויא ס'יר וועלען ווייטער זעהען, פיעל ווייטער פון פערנדעלסאָהנען.

דער צווייטער וויכטיגער פונקט פון דעם „תעודה" איז דער הייסער אויפרוה צו אידען, זיי זאָלען זיך בעשעפטיגען מיט ערד־ארבייט.

טור, פון תנ"ך ביז דעם ווילנער גאון, אז דיא גרעסטע מענער אין דער אידישער געשיכטע און ליטעראטור זיינען געווען פריינד פון בילדונג און פון עהרליכע ארבייט און פיינד פון אבער-גלויבען און פאנאטיזמוס. יעדער נייער גע-דאנק, וואָס ער פרעדיגט, יעדע רעפאָרם, וואָס ער שלאָגט פאָר אין לעבען, בעשעפטיגט ער מיט ציטאטען פון תלמוד, מדרשים און דיא גאונים, בעפעכטיגט מיט דעם אָטאָריטעט פון דיא נביאים, תלמודיסטען און גאונים. איבערהויפט קעמפט ער פיר לערנען העברעאיש און פיר בעשעפטיגען זיך מיט ערד־ארבייט, וואָס מאכט געזונד און קרעפטיג.

אונז קען יעצט פאָרקומען אונבעגרייפליך: ווארום האָט לעווינזאָהן געפיהרט אזא שטאר-קע אגיטאציאָן פאר דיא העברעאישע שפראכע און ערד־ארבייט? אָבער ווער עס ווייס דיא אומשטענדען פון יענער צייט, דעם וועט דאָס פאָרקומען גאנץ נאטירליך. דיא העברעאישע שפראכע, וויא איבערהויפט תנ"ך, איז ביי דיא פאנאטישע אידען געווען אזא מין „טרפה", וויא יעצט א פערבאָטענער ביבעל, וואָס רעדט אויפ'ן קשר. דאָס איז איבערגעגאנגען צו אידען פון דיא קאטאָליקען, ביי וועלכע, ביז דיא לעצטע יאהרהונדערטע, איז געווען פערבאָטען צו האל-טען דעם תנ"ך אין הויז, אלס א בוך, וואָס פיהרט אראָפּ פון וועג און מאכט פיר אן אפיקורס. אין ענגלאנד האָט מען ערשט אין דער צייט פון שעקספיר ערלויבט צו איבערזע-צען דיא ביבעל אין ענגליש און לעזען זיא פריי. אין דייטשלאנד איז געווען דיא ביבעל אין „חרם" ביז לוטהער; אין רוסלאנד האָט מען ביז מיט פופציג, זעכציג יאָהר צוריק ניט ער-לויבט איבערזעצען דעם תנ"ך אין רוסיש און האלטען איהם אין הויז. דיא אורזאכע דערפון איז, וואָס דער גייסט, מיט וועלכען דער תנ"ך איז דורכגענומען, איז געווען צו שארף פיר דיא פערטויבטע, פעהרארטעוועטע מוחות פון דיא קריסטליכע גייסטליכע און צו פריי, צו רע-וואָלוציאָנער פיר דיא קריסטליכע רעגירונגען. „איוב" און „קהל" זיינען פול מיט פעסימי-סטישע געדאנקען און מיט סקעפטיציזמוס (ספקות). פיעלע קאפיטאלעך פון דיא נביאים זיי-נען פול מיט פרייע געדאנקען, מיט האס געגען אונטערדריקער און ליכענע צו דיא אונטערדריק-טע. דאָס אלעס איז אים שטאנדע צו וועקען דעם גייסט און מאכען איהם קריטיקירען. דע-

אויסער דער אניטאציאָן פיר דיא העברע- אישע שפראך און ערד-ארבייט האָט לעווינזאָהן געפרעדיגט דיא נויטווענדיגקייט פון בילדונג אין אלגעמיין, פון רעספעקט און ברידערליכ- קייט צו אנדערע פעלקער. זיין שפראכע איז געווען היים, פון הארצען און צו דערזעלבער צייט איינפאך, קלאר און רוהיג. דאָס איז גע- ווען ממש דיא שפראך פון א נביא.

מיר האָבען זיך אָנגעשטעלט לענגער אויף לעווינזאָהן'ס ערשטע ווערק דעם „תעודה“, ווייל דאָס איז זיין גרעסטע ווערק, מיט וועלכען ער האָט געהאט אזא אונגעהויערען איינפלוס אויף דער אידישער יוגענד פון זיין צייט. מען דארף וויסען דיא בעדינגונגען פון דעם אידי- שן לעבען אין יענער צייט, אום צו פער- שטעהען דיא טיפע בעדייטונג פון דיווען בוך. דער ווערט פון דעם בוך בעשטעהט הויפטזעכ- ליך אין דעם, וואָס ער ענטהאלט ניט פראזען, שעהנע געדאנקען גלאט אין דער וועלט אריין, נאָר ערקלערונגען, וואָס זיינען בעשטעטיגט מיט פאקטען פון דער אידישער געשיכטע און פון אידישען לעבען, געשריבען פון א מענשען, וואָס האָט גוט געוואוסט דיווע געשיכטע און דיווען לעבען.

קוים איז דער אינהאלט פון דעם בוך בע- קאנט געוואָרען אין קרעמעניין, האָט דער פער- פאסער אָנגעפאנגען צו ליידען שרעקליכע רדיפות פון דיא שטערטעלדיגע פאנאטיקער. לעווינזאָהן האָט געמוזט אוועק פון דאָרטען. ער האָט געקראָגען א שטעלע פון א לעהרער אין בערדיטשעוו ביי א גביר אין הויז. ער איז גע- ווען צופרידען פון דער געלעגנהייט, ווייל בערדיטשעוו איז געווען דער מיטעלפונקט פון דער אידישער בעפעלקערונג אין זיידרוסלאַנד, אזוי וויא ווילנא איז דער מיטעלפונקט פון ליטא. דאָ האָט ער פיר זיך געהאט א גרעסערען פעלד צו ארבייטען, וויא ביי זיך אין שטערטעל, וואָרים לעווינזאָהן איז געווען ניט בלויז א קעמפער מיט הער פען. ער האָט צו דער זעל- בער צייט געארבייט פראקטיש. ער האָט אָר- גאניזירט חברות פון יונגע לייט, וועלכע ער האָט געלערנט און געגעבען עצות, וויא אזוי זיך צו בילדען. דיווע חברות, וואָס האָבען זיך גע- רופען „פריינד פון דער השפלה“, האָבען זיך ביסלעכאויף פערשפרייט איבער גאנץ וואָהלין און לאַטא. דאָס זיינען געווען בעהאלטענע, „אונטער-אירדישע“ אָרגאניזאציאָנען, אזוי וויא

אונז שיינט איצטער נאאיוו אזא אויפרופ צו אי- דען, ווען מיר זעהען, אז דיא רוסישע רעגירונג מיהט זיך מיט אלע קרעפטען צו האלטען דאָס אידישע פאָלק ווייט פון דאָרט און פון דער פרייער נאטור. אָבער אין יענער צייט איז דאָס געווען גאנץ נאטירליך. אידען, און אי- בערהויפט דיא אידישע יוגענד, האָבען, וויא מיר האָבען שוין פריהער ערקלערט, פיעל געהאָפט פון דער רוסישער רעגירונג. דיא האָפנונגען זיי- נען געווען ניט אָהן א גרונד. אלעקסאנדער דער ערשטער האָט אידען בעהאנדעלט מילדער פון אלע רוסישע קיסרים פאר איהם און נאָך איהם. דיא רוסישע אידען האָבען דאן אויף איהם געקוקט, וויא א מאָל אין דער צייט פון שיבת בבל האָבען דיא אידען געקוקט אויף כורש מלך פרס. לעווינזאָהן, וועלכער איז גע- ווען א טיפער קענער פון זיין פאָלק'ס פערגאנ- גענהייט און האָט גוט געוואוסט דיא אומישטענ- דען פון זייער געגענווערטיגען לעבען, האָט פער- שטאנען, אז אָהן א רעפארם אין זייער עקאָ- נאָמישען און פיזישען לעבען קען ניט האָבען א בעדייטונג קיין רעפארם אין זייער גייסטיגען לעבען. אום אידען זאָלען ווערען וויעדער א געוונדע, א קרעפטיגע פאָלק און זיין רעספעק- טירט פון אנדערע נאציאָנען, דארפן זיי זיך אומקעהרען צו א געוונדען לעבען גאָהענט צו דער נאטור. אזוי האָט לעווינזאָהן געדענקט. דיא בעסטע, דיא גילקליכסטע מאָמענטען אין דער אידישער געשיכטע זיינען געווען יענע, ווען דאָס אידישע פאָלק האָט געלעבט ביי דער ערד און פון דער ערד. דיא גרעסטע אידישע מענער אין אמאָליגע צייטען זיינען געווען פאסטוכער, ערד-ארבייטער און בעלי מלאכות. אידען זיינען געוואָרען א האנדעלס-פאָלק דורך צוואנג. נאָר דיא אונטערדריקונג און פעראכ- טונג האָט זיי געמאכט פיר פראָצענטניקעס און שענקער.

לעווינזאָהן האָט אויפגעוויזען פון תנ"ך און פון דער גמרא און דיא שפעטערדיגע ספרים, אז דיא אידישע רעליגיאָן איז געגען האנדעל און ווייזט דעם גרעסטען רעספעקט צו קערפער- ליכע ארבייט און איבערהויפט צו ערד-אר- בייט. אזעלכע בעווייזע, אזא ארט אניטאציאָן זיינען דאמאָלס געווען נויטיג, ווייל אידען האָ- בען דאן ווירקליך געהאט א שטארקע אבערגלוי- בישע אבנאָיאַנען געגען יעדע קערפערליכע ארבייט.

איט, לאטיין, און איז געווען אים שטאנדע צו לעזען פריי דיא אלטע גריכישע שרייבער אין אָריגינאל.

אין מיטען פון דיזע ליידען האָט לעווינזאָהן מיט דער הילף פון זיינע פריינד געדרוקט דעם „תעודה“ און אָנגעהויבען זיין צווייטע גרויסע ווערק „בית יהודה“. מיט דיזען ווערק האָט לעווינזאָהן געגעבען אן ענטפער דער רוסישער רעגירונג אויף א גאנצע רייהע פראגען, וואָס דער מיניסטער פון פאָלקס־בילדונג, לייווען, האָט איהם געשטעלט. לעווינזאָהן איז שוין לאנג געווען בעוואוסט דער רעגירונג. נאָך בעקאנט ווערענדיג מיט דעם אינהאלט פון דעם „תעודה“, וואָס ער האָט צוגעשיקט דער רעגירונג אין מאנוסקריפט, האָט דיזע בעקומען נאָך מער אכטונג צו דעם געלעהרטען אידען. לעווינזאָהן האָט בעקומען א מתנה פון טייווענד רובעל און אין קורצע צייט ארום האָט ער ער־האלטען א צעטל מיט שאלות, אויף וועלכע דער מיניסטער האָט איהם געבעטען געבען אן אנטוואָרט.

דיזע שאלות זיינען זעהר אינטערעסאנט, ווייל זיי ווייזען, וויא אזוי דיא רוסישע רעגירונג האָט דאן געקוקט אויף אידען און אויף דיא אידישע רעליגיאָן. מיר וועלען בריינגען דיא וויכטיגסטע פון זיי:

וואָס איז אזוינס דער תלמוד? ווער האָט איהם פערפאסט? ווען, וואו און אויף וועלכער שפראכע איז ער פערפאסט? צו האָבען אידען אנדערע ביכער, וועלכע זיינען ביי זיי אזוי הויך ליג וויא דער תלמוד? צו איז דאָ אין תלמוד עפעס א זאך, וואָס שטימט מיט'ן געזונדען פערשטאנד? מען זאָגט, אז ער איז פול מיט נאָרישע, אבערגלויבישע באַבע־מעשיות און משלים. וויא אזוי האָבען זיך ערלויבט דיא תלמודיסטען אראָפּנעהמען און צוגעבען אין דער תורה? — עס שטעהט דאָך בפרוש: „איהר זאָלט ניט אראָפּנעהמען און זאָלט ניט צילירן גען?“ צו וועלכען צוועק דינען דיא מאסען דינים און מנהגים, וואָס פערנעהמען נאָך דיא נויטיגע צייט צום ארבייטען? איז דאָס אמת, אז דיא אידען קומען ארויס פון יענע „פרושים“, וואָס קריסטוס'ן האָט זיי געזידעלט פאר זייער פאלש־קייט און אבערגלויבען? איז דאָס אמת, אז דער תלמוד פערבאָט אידען צו לערנען פרעמדע שפראכען, שטודירען וויסענשאפטען, בעשעפ־טיגען זיך מיט ער־ארבייט? וואָס איז דאָר

יעצט דיא רעוואָלוציאָנערע פעראיינען. דער אונטערשייד פון יענע און דיא איז דער, וואָס דיזע בעהאלטען זיך פון דער רעגירונג, ווער־רענד יענע האָבען זיך בעהאלטען פון דיא פאר־נאטיקער; גאנץ אָפט פון אייגענע עלטערן, ברידער און שוועסטער.

כאלד אָבער איז לעווינזאָהנען געוואָרען אויך אין בערדיטשעוו צו ענג. ער האָט געוואָלט האָבען א ברייטערן קרייז, אימער א ווייטערען באָדען. און ער האָט אָנגעהויבען אומצופאָהרען איבער זידרוסלאַנד פון איין שטעדטל אין דער אנדערער. אומעטום האָט איהם דיא יוגענד בעגעגענט מיט גרויס בע־גייסטערונג און פריידע; אומעטום האָט ער גע־לָזען א שטארקען שפור.

דאן האָט ער שוין געהאט א שם זאָגאר אין דער קריסטליכער וועלט. וואנדערענדיג איבער זידרוסלאַנד האָט ער זיך בעגעגענט מיט דעם פעלדכאריטאָל, קניאז וויטהענסטיין, וועלכער האָט פיעל געהערט פון איהם. ער האָט איינגעלאָרען לעווינזאָהנען צו זיך אין הויף לעבען קאמענקא, א שטעדטל אין זידרוסלאַנד, און האָט איהם אָפּגעהאלטען ביי זיך א גאנצען זומער. ער האָט זעהר ליעב געהאט צו פער־ברענגען מיט לעווינזאָהנען און פרעגען איהם עצות.

נאָך דיזער וואנדער־לעבען האָט ניט פיעל געדויערט. דיא גייסטיגע און קערפערליכע אנ־שטרענגונג און דער ארומפאָהרען האָבען געוויקט יעלעכט אויף לעווינזאָהן'ס שוואכען גע־זונד און ער האָט זיך אומגעקעהרט איבער א נייעס אין קרעמעניץ און איז שוין דאָרטען פער־בליבען ביז צום ענדע פון זיין לעבען.

* * *

אין דער היים איז לעווינזאָהן קראנק געוואָרען. צוועלף יאָהר האָט איהם זיין קראנק־הייט געהאלטען צוגעשמידט צום בעט. נאָך דיא קערפערליכע ליידען האָבען ניט אָפּגעשוואכט זיין גייסט. ליגענדיג אָדער זיצענדיג אין בעט, האָט ער ניט אויפגעהערט צו לעזען און צו לערן. לעווינזאָהן אליין זאָגט, אז ער האָט אין זיין גאנצען לעבען אזוי שטארק ניט געארבייט, וויא אין דיא צוועלף יאָהר פון זיין קראנק־הייט. עס האָט געשיינט, אז נאָך דער גייסט אליין האָט אין איהם געלעבט. פאר דיזע 12 יאָהר האָט לעווינזאָהן פאָלקאם ערלערנט אלטע שפראכען: אראביש, סיריש, כאלדע־

וואָס פאר אַ מוראדיגע איבערראשונג אויף איהם האָט געמאכט דער ספר „בית יהודה“ דער מיט, וואָס ער האָט אין דיווען בוך צום ערשטען מאל דערוואוסט זיך, אז דער תלמוד איז ניט „הימליש“, אז ער איז פשוט געשאפען געוואָרען פון מענטשען און פון פערשיעדענע מענער שטען אין פערשיעדענע צייטען. דער „בית יהודה“ האָט אלזאָ, וויא דער „תעודה“ געמאכט א גרויסען רושם אויף דער אידישער יור גענדר און שטארק מיטגעקאלפֿען דער רעוואָלוציאָן אין זייערע מוחות.

לעוויןזאָהן האָט זיך אָבער אויך דאָ ניט בענוגענט בלויז מיט טעאָרעטישע פראגען. אזוי וויא דער „תעודה“, אזוי האָט אויך דיווער בוך געציעלט דער עיקר צו וועקען דעם אידישן שטען גייסט צו בילדונג. און אס ענדע פון בוך האָט ער אָנגעגעבען א פראָעקט, וויא אזוי צו בויען אין ווארשא, ווילנא, אדעס און בערדיטשעוו — דיא מיטעלפונקטען פון דער אידישער בעפעלקערונג — ראבינער־שוהלען, אזוי וויא אין אויסלאנד, און אין אלע אידישע שטעט און שטעטלאך צו עפענען מיטעלע און נידריגערע שוהלען, פערניכטען דיא חדרים און אויך גרינדען שוהלען פיר פערשיעדענע מלאכות און ספעציעל פיר ערד־ארבייט.

אויסער דיעזע צוויי ווערקע, דורך וועלכע לעוויןזאָהן האָט זיך בעריהמט געמאכט אלס רעפארמאטאָר, האָט לעוויןזאָהן אָנגעשרייעבען צוויי אנדערע וויכטיגע ביכער, וועלכע האָבען אויך געהאט א גרויסע בעדייטונג, אָבער פון אן אנדער זייט. דיווע ביכער הייכען „זרובבל“ און „אפס דמים“. אין דיווע ביידע ווערקע טרעט ארויס לעוויןזאָהן ניט אלס רעפארמאטאָר, נאָר אלס פערטהיידגער פון אידישען פאָלק און פון תלמוד. דער „זרובבל“ איז א'ן ענטפער א געוויסען מיסיאָנער, וואָס האָט אָנגעמאכט א גרויסען רעש איבער גאנץ אייראָפּא מיט זיין בוך „נתיבות עולם“. דער בוך איז געווען א פאסקוויל אויף'ן תלמוד און אויף'ן גאנצען אידישען פאָלק. און ווייל דער פערפאסער סער האָט ווירקליך געקענט לעזען דעם תלמוד און האָט געבראכט פון איהם און פון אנדערע אידישע ספרים ארויסגעריסענע פראזען און שורות, וועלכע האָבען פיר דעם אויבערפלעכליך כען לעזער בעשטעטיגט זיינע בעשטעטיגונגען, האָט דער בוך געקענט זיין געפעהרליך. דער בוך האָט דערגרייכט צו דער רוסישער רעגירונג

אזוינס הסידזימוכ, און ווער איז דער גרינדער פון דיווער לעהרע? צו איז דאָ ביי אידען שוהלען און וויסענשאפטליכע ביכער? וויא פעהראלט זיך צו זיי דער המון? צו איז דאָ א האָפנונג אויסצובעסערען אין וואָס עס איז דיא אידען און מיט וואָס פיר א מיטלען? וואָס פיר א משיח ערווארטען דיא אידען? איז דאָס אמת, אז דיא אידען האָפען, אז ווען משיח וועט קומען, וועלען זיי הערשען איבער דער גאנצער וועלט און אנדערע גלויביגע וועלען ניט האָבען קיין עולם הבא? וויא קען מען צונעמען א אידען אין א קריסטליכע געזעלשאפט און געבען איהם גלייכע בירגער־רעכטע. ווען ער ווייכט אימער פון קריסטען און קימערט זיך ניט וועגען דעם לאנד, וואו ער וואָהנט?

וויא נאדיש, וויא זאָנערבאר אונז קלינגען ניט יעצט אזעלכע שאלות, דאָס זיינען אָבער געווען שאלות פון דער רוסישער רעגירונג. אין זיי האָט זיך אויסגעדריקט דיא מיינונג, וואָס דיא רוסישע רעגירונג האָט געהאט וועגען איר דען, און אָן דיווער מיינונג הענגט אָב איהר פאָליטיק צום אידישען פאָלק. א'פטר'ן דיא שאלות מיט קורצע תשובות איז אלזאָ געווען אונטעגליך פיר לעוויןזאָהנען. ער האָט געענטפערט דעם מיניסטער אויף געוויסע פראגען, וואָס אנבעלאנגט אנדערע פראגען, האָט ער איהם אָנגעוויזען אויף זיין בוך דעם „תעודה“. אין אלגעמיין אָבער און גרינדליך האָט ער פערשפראכען צו ענטפערן אויף אלע דיווע פראגען מיט א ספעציעלע ווערק.

דער בוך, אין וועלכען לעוויןזאָהן האָט געענטפערט אויף דער רעגירונגס פראגען, איז געווען דער „בית יהודה“. דאָס איז א פילאָזאָפֿישע ערקלערונג פון דער אידישער רעליגיאָן צוזאמען מיט א קורצען איבערבליק אויף דער אידישער געשיכטע. דער בוך האָט ניט נאָר געהאט א גרויסע בעדייטונג מיט דעם, וואָס ער האָט געגעבען דער רעגירונג א ריכטיגען בליק אויף דעם אידישען פאָלק, ער האָט אויך געהאט אן אונגעהויערען ווערט פיר דיא אירדישע יונגע לייט. מען דארף ניט פערגעסען, אז דאָס רוב פון דיא מיטבילים אין יענער צייט זיינען געווען ישיבה־לייט, קלויזניקעס און איבער־הויפט לערנער, וועלכע האָבען געלויבט, אז אי דיא תורה אי דיא גמרא איז ארונטערגעלאָזען געוואָרען פון הימעל אויפ'ן בארג סיני. אין ליאיענבליטס „חטאות נעורים“ זעהען מיר

צו דרוקען עס. מיט אייניגע יאָהר שפעטער ווען עס איז אויסגעבראָכען דער בעריהמטער בלוט־בלבול אין דמישק (אין דעם יאָהר 1840) האָט זיך מיינענדיק אַרע געהייסען איבערזעצן דעם „אפס דמים“ אין ענגליש און דער בוך האָט מיטגעהאלפֿען צו איבערצייגען דעם עולם אין וועס־איייראָפּא אין דער פּאַלשקייט און נידער־טערעכטיגקייט פון דעם עלילת דם.

שפעטער איז דער „אפס דמים“ איבערזעצט געוואָרען אויך אין רוסיש.

אויסער דיוע פיער ווערקע : „תעודה“, „בית יהודה“, „זרובבל“ און „אפס דמים“, אויף וועל־כע לעווינזאָהן האָט געארבייט צעהנדליגע יאָהר ווען, האָט ער פערפאַסט קלענערע ביכער. ער האָט אויך אָנגעשריבען אין זשאַרגאָן „דיא הפּרזוועלט“ — א שאַרפע סאַטירע געגען דיא חסידים און אלע קהל'שע בעלי טובות און כלי קודש.

* * *

מען רופט אָפּט לעווינזאָהן'ען „דער מער־דעלסזאָהן פון דיא רוסישע אידען“, נאָר דאָס איז נישט גאנץ ריכטיג. לעווינזאָהן איז געווען פיעלזייטיגער און ברייטער פאר מענדעלסאָהנען און קראַכמאַל'ן. אלעס וואָס ער האָט געשריע־בען איז געווען, וויא מיר האָבען שוין אויבען דערמאָהנט און בעוויזען, אין פעסטער פּערבינדונג מיט'ן לעבען, מיט'ן ווירקליכען לעבען פון'ם אידישען פאָלק. דיא גייסטיגע רעפארמען האָר בען איהם נישט אינטערעסירט זעלבסט פיר זיך, נאָר אלס א מיטעל צו רעפארמירען דעם געזעל־שאַפֿטיכען, דעם עקאָנאָמישען לעבען. ער האָט געוואָלט זעהען דאָס אידישע פאָלק שטרע־בענדיג פריי צו ליכטיגקייט, צו בילדונג, ער האָט אָבער אויך געוואָלט זעהען דאָס אידישע פאָלק פריי איבערהויפט אין פיהרענדיג א גע־זונדען לעבען נאָהענט צו דער נאַטור, אָדער בע־שעפטיגענדיג זיך מיט אנדערע געזונדע ניצ־ליכע ארבייט. ער האָט אין זיך פּערזאָנליכע פערשידענע טאלענטע : פון איין זייט האָט ער מיט הייסע, פיערדיגע ווערטער גערופען דיא יוגענד צו א נייעם לעבען, צו נייע פרישע געדאַנקען, פון דער אנדערער זייט וואָס ער געשימפֿען דיא פינסטערע פאנאטיקער מיט זיין שנייד־דענדער סאַטירע. און וויא אין. דער ליטע־ראטור אזוי איז ער אויך געווען אין זיין פראקטישער טהעטיגקייט : פון איין זייט האָט ער אָרגאַניזירט דיא אידישע יוגענע לייט אין

און אין די רעגירונגס־קרייזען האָט מען געקוקט אויף איהם, וויא אויף א'ן אויטאָריטעט. איינער פון דיא הויכע פענסטער האָט צוגעשיקט לעווינ־זאָהנען דעם בוך און געבעטען איהם ער זאָל אויף איהם ענטפערן. דער ענטפער איז געווען דער „זרובבל“, אויף וועלכען לעווינזאָהן האָט געארבייט יאָהרענלאַנג.

אין דעם „זרובבל“ האָט לעווינזאָהן אויפ־געוויזען, אז דער פערפאַסער פון'ם „נתיבות עולם“ איז נישט פעהיג אריינצוקוקען אין דיא היסטאָרישע און אנדערע אורזאכען וואָס האָבען געשאפֿען דעם תלמוד און קוקט אויף איהם בלויז, וויא א מיסיאָנער. לעווינזאָהן האָט אויפ־געוויזען דיא פאַלשקייט פון יענעם'ס בעהויפֿטונגען און ערקלערט דעם ריכטיגען זינן פון דיא פלעצער, וואָס דער מיסיאָנער ברענגט צו בעשולדיגען דעם תלמוד און דאָס אידישע פאָלק. ליהער איז ער „זרובבל“ געדריקט געוואָרען ערשט א צייט נאָך לעווינזאָהן'ס טויט.

דעם בוך „אפס דמים“ (ניטאָ קיין בלוט!) האָט ארויסגערופען א פאסירונג, וועלכע איז נישט קיין זעלטענהייט אין דער געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק און וועלכע האָט ארויפגעוואָרפען א שרעק אויף אלע רוסישע אידען. דאָס איז געווען א בלוט־בלבול אין זאסלאוו א שטעטל אין וואָהלינער גובערניע. פיעלע אידען זיינען ארעסטירט געוואָרען. דיא רוסישע מאכען זיין נען געווען אויפגערייצט, און אין פיעל שטעטט און שטעטלאך זיינען דיא אידען געווען אין געפאָהר. דאן האָט מען זיך געווענדעט פון אלע זייטען צו לעווענזאָהנען און געבעטען, ער זאָל אָנשרייבען א בוך, מיט וועלכען ער זאָל אויפווייזען דער רעגירונג דיא אונזינדיגקייט פון דיא בלוט־בלבולים.

לעווינזאָהן האָט זיך גערן אָנגערופען און האָט זיך גלייך גענומען צו דער ארבייט, אום צו העלפֿען זיינע ברידער. דיא רבנים און גבירים האָבען צוגעזאָגט שטיצע אום ארויסצו־געבען דעם בוך, אויך העלפֿען איהם בשעת ער וועט איהם שרייבען. אָבער קוים איז דער ער־שטער שאַדען פון דער סכנה אריבער, האָבען דיא גבירים און דיא רבנים פערגעסען אָן דעם אָרימען פּערפאַסער, וועלכער האָט געהאָרעוועט טאָג און נאכט איבער דאָס ווערק. ער האָט געליטען הונגער און נויט, נאָר געארבייט מיט אלע זיינע קרעפטען. ער האָט זיין ווערק דאָך געענדיגט און מיט פיעל מארטערנים איז איהם געלונגען

דעם קיכר דיא עלענדע לאגע פון דעם גרויסען אידישען געלעהרטען. ניקאלאי האָט איהם גע- שיקט דריי טויזענד רובעל פיר א געוויסע צאָהל עקזעמפלארען פון „בית יהודה“. דער אָרימער שרייבער און קעמפפער האָט געקענט ענדיגען רוהיג זיינע עלטערע יאָהרען. דער סלוד וועגען דיווער מתנה האָט נאטירליך געמאכט א רעש אין שטערטיל אין ווייט ארום, און איין מאָל, אין א מיטען נאכט, האָבען זיך אריינגעריסען צו איהם אין שטיבעל א באנדע פערמאסקירטע חברה-לייט, האָבען אלץ אין שטוב איבערגע- קעהרט קאפיר און צואוואָרפען, האָבען צוגע- נומען זיינע אייניגע שריפטען און ניקאלאי'ס בריעה און זיינען פערשוואונדען. דער בעפאל און דיא רויבעריי האָבען אזוי איבערגעשראָ- דעם אלטען און קראנקען מאן, אז ער האָט זיך שוין ניט געקענט ערהאלען. זיינע טעג זיינען אזוי אויך געווען געצעהלטע. וואָס דאָס איז געווען פאר א חברה-לייט און וואָס איז געווען זייער צוועק, איז געבליעבען א געהיימניש בין היינטיגען טאג. א טהייל מיינען, אז דאָס זיי- נען געווען דיא פאנאטיקער פון שטערטיל וועל- כע האָבען געוואָלט פערניכטען זיינע אפיקורסי- שע כתבים. אנדערע דענקען, אז דאָס זיינען געווען פשוט'ע גנבים, וועלכע האָבען געמיינט צו דערטאפען ביי לעווינזאָהנען דיא עטליכע טויזענד רובעל.

דאָס געלד איז אָבער אָנגעקומען צו שפעט. לעווינזאָהן האָט עס שוין מעהר ניט געדארפט. מיט א קורצע צייט פריהער איז ער געשטארבען, געשטארבען א'ן אָרימאן, אזוי וויא ער האָט געלעבט.

ש. ל. הורוויץ.

געהיימע חברות פון „השכלה-פריינד“, פון דער אנדערער זייט האָט ער ניט אויפגעהערט פאָר- צולעגען פאר דער רעגירונג פראיעקטען צו פערבעסערען דיא גייסטיגע און עקאנאמישע לאגע פון אידען. זיינע פאָרשלעגע האָבען גע- האט ביי דער רעגירונג א גרויסען געוויכט. דיא גרינדונג פון דיא אידישע קאָלאָניען אין זידיטסלאנד האָט מען געהאט צו פערדאנקען לעווינזאָהנען. אָפט פלעגען איהם בעזוכען אין קרעמניץ, אין זיין אָרימער, האַלב-איינגעפאלע- נער האלופקע, דיא העכסטע רוישישע רעגירונגס- בעאמטע און האלטען זיך מיט איהם עצות. ניקאלאי אליין האָט איהם זעהר געאכטעט און האָט געשריעבען צו איהם א'ן איינגענהענדיגען בריעה.

אז מען זאָל געהמען אין אנבעטראכט ביי זיין פיעלזייטיגער, אונערמיעדליכער טהעטיג- קייט דיא אומישטענדען, אין וועלכע ער האָט גע- לעבט, זיין דחקות און נויט, מיט וועלכע ער האָט ניט אויפגעהערט צו קעמפפען זיין גאנצען לע- בען, און דערצו זיין שטענדיגע קראנקהייט, וועלכע האָט איהם צעהנדליגע יאָהרען געהאלטען איינגעשמידט אין זיין קעמעריל און יאָהרענ- לאנג זאָגאר צוגעשמידט צו זיין בעט, דאן ווע- לען מיר בעקומען א בילד פון א העלד, פון א מארטירער, וואָס זיין גלייכען געפינען מיר וועניג ניט נאָר אין דער אידישער, זאָנדערן אויך אין דער אלגעמיינער מענשליכער גע- שיכטע.

דער צופאל האָט געמאכט מיט לעווינ- זאָהנען א ביטערען שפאס. זיינע פערעהער- צו אין דיא הויכע פענסטער האָבען פאָרגעשטעלט



The Cloud

—BY—

PERCEY B. SHELLEY



דער וואלקען

איבערזעצט פון

ה. רויזענבלאט.

איך בריינג פרישע שטראמען פיר דורשטיגע בלומען,
פון טייכען און אַצעאן'ס שוים.
איך ווארף שאטענס קיהלע אויף בלעטעלעך שטילע,
וואָס רוהען אין מיטאָגען־טרוים.
איך בריינג פרישע ראָסע פארליליען, פאר בלאסע,
פער'הלש'ט פון גליהענדער היץ;
איך מונטער און וועק אויף, איך רייס זיי מיט שרעק אויף
אין ווילדען אין פלאמענדען בליץ....
איך קום דאָס מיט זיסען דיא ערד צו בעגיסען,
איך בריינג מיט אַ טרונק פאר דעם טהאַל,
איך וואש איין דיא גראַזען, דיא בלעטער און ראַזען,
און לאך מיט מיין דונר'רנדען קול....

איך קום צו פערטיכען דיא דורשטיגע טייכען,
מיט זאנפטיגען, פרישען געטראַנק;
איך בריינג פאר דיא ים'ען אין רעגענדע שטראַמען
דעם חוב זיי צוריק מיט אַ דאנק.
אין שלאגענדען רעגען און לופטס פרייע וועגען,
פארשווינד איך גאנץ טיעף אין'עם תהום,
און שלינג פון דיא וואַלען, דארט ווער איך צופאלען,
אויף ווייסען, אויף זילבערנעם שוים.
איך קום צו דיא היצען מיט ריטער פון בליצען
און יאג זיי אַרויס מיט אַ מאַל,
איך וואש פון דיא וועגען אראַפ זיי מיט רעגען,
און לאך מיט מיין דונר'רנדען קול....

אין שאטען אין קיהלען, מיט שטומע געפיהלען
אין קינדערש פערבאַרגענעם גליק,
נעהמט טריפענדיג קלאפען, מיט דראַפנינקע טראַפען
מיין רעגען זיין פריידענס מוזיק.

עס וואשען דיא רויזען, דיא קעפ זיך און קרויזען
 דעם יונגען און בליהענדען צוועט.
 עס שטינגען דיא ליליען מיין אטהעם מיין קיהלען
 און קענען ניט כאפען דעם זעט ...
 עס שטאקען דיא קוועלען פון פייגעלשען טרעלען
 עס ווערט וויא פערשטומט איבעראל.
 א הויך נאָר דיא בלעטער, וואָס שושקען אין וועטער.
 און שטייכלען אין בליצענדען שטראהל.

און שטאַלץ היינגט געצויגען מיין פארביגער בויגען,
 אין הימעל אזוי וויא א בריק.
 און יופעלנד און שאלענד, און ברויזענד און קנאלענד,
 מאַרשיר איך טריאומפירענד צוריק.
 אריבער דיא פעלדער, אריבער דיא וועלדער,
 בעגלייטעט פון פייגעל געזאנג;
 פערוישט פון ענטציקונג, בעלעפט פון ערקוויקונג,
 צוגעה איך אין עכא פון קלאנג.
 און וואַרעם און ליכטיג, און זויפער און ציכטיג,
 בעווייזט זיך פון הימעלס געצעלט
 דיא זונן פון דאָס נייע, אין שטראַהלען, אין פרייע
 פֿעגריסענד דיא מונטערע וועלט ...

איך קום אויך צוגעהען, אין בורעם פון שנעען,
 אין ווינטער פון טויט און פון קעלט,
 איך קום איך פֿערוויגען אין ווינדיגען ניגון,
 דיא אַרעמע גוסס'ענדע וועלט.
 מיך טראָגען דיא אַרעמס פון וויטענדע שטורעמס
 מיט ווילדער פֿערניכטענדע מאַכט; —
 איהר הערט מיך בעגלייטען, דיא שטורעם טראַמפֿייטען?
 אין שווערען אין בלוטיגען שלאַכט.
 איך בריינג פולע לאַגלען, געשליפענע האַגלען —
 מיין קאלטען פֿערגליווער טען שרויט.
 איך קום מיט האַרמאָטען, מיט פייער גראַנאַטען
 איך בריינג איך פֿערוויסטונג און טויט ...

איך בין אייער קאסיר פון ברויט און פון וואסער,
 איך גיב אייך אין רעגען מיין קראַפט.
 איך טהייל אייך אין גלייכען, סיי אַרעם, סיי רייכען,
 מיין אינערליכסטען הערצליכסטען זאָפט.
 איך דעק צו אין הימעל דיא זונן אין איהר דרימעל,
 איך לאז זיא זיך אַנציהען נאָפט ...
 איך שנייץ אָפּ דיא שטראַהלען און לאז זיי דאָן פאלען
 מיט דאָפעלטער בלענדענדער קראַפט.
 איך גיס אויף דיא בלומען פון זעפיר פֿערפיומען,
 איך אַטהעם מיט דופט אומעטום.
 איך שאַף אַ גיגלען פון הימלישע פריידען,
 איך לעב אויף אַרום און אַרום ...

דער גענעראל סטרייק

דיא פראגע וועגן גענעראל־סטרייק איז, וויא עס איז שוין אין א פאריגען ארטיקל בער מערקט געווען, זעהר א קאמפליצירטע. וואס מעהר מען דענקט נאך, אלץ מעהר זעהט מען זיך ארום, וויא שווער עס איז איהר צו ענטשיידען אויף א טהעאָרעטישען וועג, און מען מוז קומען צום שלום, אז זיא מוז איבערגעלאזען ווערען. צו דיא געווערשאפטען, וועלכע האָבען, אונטער דעם צוואנג פון דיא אומשטענדען, אָנגעפאנגען אַרױסצורופען גענעראל־סטרייקס און וועלכע וועלען ווייטער מוזען געצוואונגענערהייט געברויכען דיזען מיטעל אין אלץ א גרעסערער מאָס און ברייטערער פאָרמע לױט נאכדעם, וויא זיי וועלען בעלויכטען ווערען אין זייער עקאָנאָמישען קאמפף מיט די פאָליטישע און מאָראַלע אידעאָלען פון וויסענשאפטליכען סאָציאליזמוס.

עס איז איבעריג צו זאָגען, אז דער שיסזאל פון א גענעראל־סטרייק מיט רעוואָלוציאָנערע פאָליטישע שטרעבונגען אָדער, וויא דיא אויבענגענאמטע בראָשורע רעפט עס: „דער סאָציאלער גענעראל־סטרייק“, הענגט פריהער פאר אלץ אָפּ פון דעם, וויא ווייט דיא מאסען פון פאָלק זיינען דורכגעדרונגען מיט סאָציאליסטישע געדאנקען און וויא ווייט זיי זיינען ענטשלאָסען צו שטירצען מיט געוואלט דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג. דיא אנארכיסטען פערנעסען גאָר אָן דיזער ערשטער בעדינגונג פון יעדען רעוואָלוציאָנערען שריט פון פראָלעטאריאט, ווען זיי רעדען וועגען דיא שנעלע און לייכטע מעגליכקייט פון א סאָציאלע רעוואָלוציאָן דורך א גענעראל־סטרייק. זיי דוכט זיך, אז וויא באלד א גענעראל־סטרייק ברעכט אויס איז שוין לייכט איהם צו פיהרען צו א רעוואָלוציאָנערען קאמפף מיט דעם קאפיטאליסטישען שטאט. אין זייער הייסען וואונש צו פערניכטען דיא קאפיטאליסטישע סיסטעמע פערזעהען זיי, אז דיא אמת'ע שוועריגקייטען פון א גענעראל־סטרייק הייבען זיך אָן גראדע אויף מאָרגען נאכדעם, וויא ער ברעכט אויס, און אז גראדע וואס לענגער אזא סטרייק דויערט, אלץ מעהר שאנסען האָט דער קאפיטאליסטישער שטאט איהם צו ברעכען.



אר מיינע אויגען ליעגט יעצט דיא בראָשורע „דער גענעראל־סטרייק און דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן“, וואס דיא „אידיש - שפּרעכענדע אנארכיסטישע פערדעראציאָן“ פון לאַנדאָן

האָט אַרױסגעגעבען. ווען איך וואָלט געהאט דיזע בראָשורע בשעת איך האָב אָנגעפאנגען צו שרייבן בען מיינ אבהאנדלונג איבער דיא זעהר וויכטיגע פראגע וועגען גענעראל־סטרייק, וואָלט איך וואהרשיינליך גאָר נאָכגעפאָלגט דיא בעהויפט טונגען און פונקטען פון דעם פערפאסער זיעגפריעד נאכט, אום צו צייגען, וויא ווייט זיי זיינען ריכטיג אָדער פאלש און וויא ווייט סאָציאליסטישע מאָקאראטען קענען זיין איינפערשטאנדען מיט אנארכיסטען אין דיזער פראגע. יעצט אבער מוז איך פאָרטזעצען מיינ פלאן, אום אויסצומיידען ווידערהאָלונגען. איך וועל גאָר אנב אורחא אָנריהרען א פאָר פונקטען פון דער בראָשורע, וועלכע איז א נייער גוטער קרעדיט אויף דער רעכנונג פון דיא אידישע אנארכיסטען אין ענגלאַנד. (*)

(*) דיזע אנארכיסטען קומט א הערצליכער דאנק פאר זייער ניצליכער טהעטיגקייט אלס אַרױסגעבער פון גוטע בראָשורען. דיא אידישע סאָציאליסטישע מאָקאראטען און דיא אידישע אנארכיסטען אין אמעריקא דארפען זיך ווירקליך שעהמען, וואס זיי גיבען גאָר נישט אַרױס, וואס זיי קימערן זיך אזוי ווייניג וועגען שריפטליכע פראָפאגאנדא, וועגען דיא גייסטיגע ענטוויקלונג פון דיא אידישעלעזענדע מאסען און אין אלגעמינען וועגען דיא פערמעהרונג און פערבעסערונג פון דער זשארגאנישער לייטערטור. עס איז אמת, מיר האָבען אין אמעריקא צייטונגען, אָבער אויסער דעם, וואס זיי זיינען מעהר א מיטעל פיר אגיסאציאָן אלס פיר פראָפאגאנדע, קענען זיי אויף קיין פאל נישט פערנעמען דעם פלאן פון בראָשורען און ביכער. אונזער ערפאָהרונג מיט אונזערע צייטונגען האָט עס קלאָר און דייטליך בעוויזען.

אין דיא הענד פון פראלעטאריאט, אז ער איז זאגאר א נייע פארמע פון א רעוואלוציאן. זיי געהען נאך ווייטער און גיבען צו, אז דיא סאציאלע רעוואלוציאן קען נאך אמאל קומען דורך א גענעראל־סטריק. ווען זיי וואלטען אנדערס געדענקט, וואלטען זיי ניט דיסקוטירט צווישען זיך דיזע פראגע און וואלטען איהר יעדענפאלס ניט געשטעלט אויף דער טאגס־אָרדנונג פון דעם קומענדען אינטערנאציאנאלען קאנגרעס אין אמסטערדאם.

דער אונטערשייד צווישען דיא סאציאל־דעמאקראטען און אנארכיסטען איז אלזא דאָ ניט אין פרינציפ, נאָר אין דעם, וויא ווייט עס איז מעגליך דורך א גענעראל־סטריק אונטער דיא יעצטיגע אומשטענדען צו שטירצען דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג. דיא סאציאל־דעמאקראטען ווילען ניט קריכען בלינד אין פייער, זיי ווילען זיך ניט נאררען מיט ווערטער און איינבילדונגען, זיי ווילען גרינדליך בעטראכטען דיא פראגע פון אלע זייטען, אויס־רעכענען דיא שאנסען פיר און געגען אין פאל פון א צוזאמענשטויס פון פראלעטאריאט מיט דער אָרגאניזירטער מאכט פון דיא קאפיטאליס־טישע רעגירונגען.

און בעטראכטען איז דאָ זעהר פיעל, ווען מען וויל זיך נאָר ארומקוקען מיט קלאַרע אויגען אין א קאלטבלוטיגען קאפּ.

לאָמיר נעמען דעם לייכטעסטען ביישפּיעל. לאָמיר זיך פאַרשטעלען, אז אין אזא לאַנד וויא בעלגיע, ברעכט אויס א גענעראל־סטריק. דאָרט איז ניט נאָר דיא קאפיטאליסטישע פראָדוקציען ענטוויקעלט אויף דעם העכסטען גראַד, דאָרטען איז ניט נאָר דיא בעפעלקערונג דיא געדיכטעסטע, דאָרטען זיינען ניט נאָר דיא אר־בייטער גוט אָרגאניזירט, האָבען שטארקע יוניאָנס, דיא בעסטע קאָאָפּעראַציען און א מוסטערהאפטע סאציאליסטישע פארטיי מיט זעהר פעהיגע און בעריהמטע פיהרערס, זאָנדערן דאָרטען איז אויך דער מיליטאריזם פעהרעלט־ניסמעסיג שוואַך. דיא פאָליטישע לאַגע פון בעלגיע איז אזעלכע, אז מען דארף דאָרטען ניט אָנהאלטען א גרויסע שטענדיגע ארמעע און א גרויסע קריענס־פלאַטע. אין בעלגיע זיינען דאָ דיא גינסטיגסטע בעדינגונגען פיר דעם ערפאָלג פון א גענעראל־סטריק. דאָס, גלויב איך, וועט קיינער ניט אָבלייקענען.

אלזא, לאָמיר זיך פאַרשטעלען, אז אין

דיא אנארכיסטען האָבען אויך א ביטערען טעות, ווען זיי מיינען, אז דיא סאציאל־דעמאָקראטען אַניטירען ניט פאר א גענעראל־סטריק, אָדער טרעטען זאָגאר ארויס געגען נור דערפאר, ווייל זיי האָבען מורא, אז דורך דעם קען עס קורצען צו דער סאציאלער רעוואלוציאן. וואָס אַז בעלאַנגט צו דער סאציאלער רעוואלוציאן, דעם קען דיא סאציאל־דעמאָקראטען, מיט אויס־נאָהמע פון עטליכע געזעהלטע זאָגענאנטע „רעוואלוציאָניסטען“, גראַדע אזוי וויא דיא אנארכיסטען, אז אָהן א געוואלטיגען צוזאמען־שטויס, אָהן א בלוטיגען קאמפּף וועט מען שליס־ליך ניט קענען ברעכען דיא מאכט פון דער בור־זשאַזיע און איינפיהרען דיא סאציאליסטישע אָרדנונג. אמאל האָבען דיא אנארכיסטען אמאָ קירט דיא סאציאל־דעמאָקראטען דערפאר, וואָס זיי, דיא סאציאל־דעמאָקראטען, האָבען געברויכט אייגענטליך דיזעלבע ארגומענטען געגען דיא סאציאלע רעוואלוציאן, וואָס יעצט געגען דעם גענעראל־סטריק. דיא סאציאל־דעמאָקראטען האָבען שטענדיג אָנגעוויזען, אז עס איז אונמעגליך צו אָרגאניזירען א רעוואלוציאן בכלל און דיא סאציאלע רעוואלוציאן בפרט; אז דיא מאססען זיינען נאָך ניט גענוג ענטוויקעלט און פאַרבערייטעט צו לעבען אין א סאציאליסטישער געזעלשאַפט, א. ז. וו. — און וואָס זעהען מיר יעצט? דיא אנארכיסטען אַז ערקענען יעצט, אין פרינציפ וועניגסטענס, דיא פראקטישע סאציאל־דעמאָקראטישע אָנווענדונגען געגען דיא סאציאלע רעוואלוציאן; זיי גיבען אליין צו, אז א סאציאלע רעוואלוציאן קען מען ניט מאכען צו אָדער אָדער דורך פער־שווערונגען. זיי האָבען זיך דאָרום אזוי הייס אָנגעכאפט אָן דער אידעע וועגען א גענעראל־סטריק, ווייל זיי גלויבען, אז אזא סטריק קען מען שוין אָרגאניזירען פאַראויס און פיהרען צו דער סאציאלער רעוואלוציאן. זיי ערקלערען דאָס איצט אויסדריקליך אין זייערע שריפטען, אויך אין דער אויבערדערמאָהנטער באַאָשרע (זעה זייטען 12 און 13). קורץ, דער גענעראל־סטריק איז אין זייערע אויגען ניט נאָר א נייע פאַרמע פון א רעוואלוציאָנערען קאמפּף, זאָגן דערן אויך א וועג צו דער סאציאלער רעוואלוציאן.

נון, דיא סאציאל־דעמאָקראטען לייקענען ניט, אז דער גענעראל סטריק איז א'ן אונ־געהייער וויכטיגער רעוואלוציאָנערער מיטעל

סען ארויסצוטרעטען געגען דעם קאפיטאליסטי-
שען שטאאט אין נאָמען פון זייערע סאָציאליס-
טישע אידעאלען, דאן קענען זיי זיך בענגען אָהן
א גענעראל-סטריק, דאן קענען זיי זיך בענוצען
אויף מיט א פאָליטישע דעמאָנסטראציען אָדער
איבערהויפט מיט א גינסטיגער געלעגענהייט
אָנצופאנגען א'ן אטאקע אויף דער קאפיטאליס-
טישער געזעלשאפט.

איבערהויפט, ווען דיא ארבייטער-מאסען
וואָלטען אין אירגענד וועלכען לאַנד געהאָלטען
אזוי ווייט, אז זיי זאָלען זיך פֿירן גע-
נוג קרעפטיג צו מאכען א פראָבע צו שטירענען
דיא קאפיטאליסטישע סיסטעם, וואָלטען זיי שוין
אליין געפונען וועגען און מיטעל צו א רע-
וואָלוציאָנערען קאמפף. זיי וואָלטען, זעלבסט
פערשטענדליך, ניט נור געהאט מעכטיגע טרייד-
יוניאָנסטישע פערבאנדען, זאָנדערן זעהר
שטארקע מינאָריטעטען אין פארלאמענטען און
שטאַט־פערוואלטונגען, איידער זיי וואָלטען גע-
מאכט א געוואלט־פראָבע אָפצושאפען דעם קא-
פיטאליסטישען שטאאט. פאָרלויפֿיג אָבער האל-
טען נאָך דיא ארבייטער ווייט דערפון אפילו
אין דייטשלאַנד און בעלגיע, וואו דיא סאָציא-
ליסטישע פארטייען זיינען דיא שטארקסטע.

נאָר אונטער געוויסע אומשטענדען, וועלכע
מען קען ניט פאָראויס בעשטימען אין וועלכע
דאָס לעבען זעלבסט וועט ארויסרופען, קען עס
קומען דערצו, אז א גענעראל-סטריק זאָל זיך
אָנפאנגען צוליעב נאנץ געוועהנליכע אורזאכען,
לאָמיר זאָגען, צוליעב א סטריק פון אייזשט-
באהן־ארבייטער פאר א לויז־העכערונג, און זאָל
אָננעהמען א סאָציאל־רעוואָלוציאָנערען כאראק-
טער. דיא פראָדוקציע וועט פאראלזירט ווערן,
דער גאנצער מעכאניזמוס פון קאפיטאליסטישען
שטאאט וועט בלייבען אָהן שריפען אין אָהן
רעדער.

אָבער וויא לאנג וועט אזא צושטאנד דויערן
און וואָס קען דערפון ארויסקומען? אָט דאָס
איז דער עיקר פון דער גאנצער פראגע. דיא
הייסע אנהענגער פון א גענעראל-סטריק דיינ-
קען, אז עס וועט ניט נאָר לייכט זיין צו דעזאָר-
גאניזירען דעם קאפיטאליסטישען שטאאט און
„אויסהונגען“ דיא הערשענדע קלאסע, זאָג
דערן אויף, מיט דיא ווערטער פון דער אייבער-
דערמאָנטער בראָשורע, „צונעהמען אלע פראָ-
דוקציע־אָנס־מיטעל, דיא מינען, דיא פאבריקען,

בעלגיען האָבען וויעדער אויסגעבראָכען אונגע-
פעהר אזעלכע גענעראל-סטריקס, ווי עס האָבען
שוין דאָרטען פאסירט. נאָר וואָס בעזוועקען
דערביי דיא ארבייטער? ווילען זיי נאָר צוויי-
גען דיא בורזשואזיע צו געבען אלגעמיינעם
שטימערעכט, אָדער דורכפיהרען, לאָמיר זאָגען,
א'ן אכט־שטונדען ארבייט־טאָג, אָדער נאָר אָב-
שאפען דיא לוי־סיסטעם מיט דער גאנצער קא-
פיטאליסטישער אָרדנונג? אפילו דיא הייסעס-
טע אנהענגער פון א גענעראל-סטריק מוזען אַנ-
ערקענען, אז דיא שטימונגען און שטרעבונגען
פון דיא ארבייטער־מאסען, וועלכע וועלען זיך
פרייוויליג בעטהייליגען אין א גענעראל-סטריק
אָדער וועלען אין איהם אינדירעקט אריינגע-
שלעפט ווערען, שפיעלען דיא וויכטיגסטע ראָלע,
אויב מען וועט זענען אָדער דורכפאלען. עס איז
זעלבסטפערשטענדליך, אז ווען דיא אורזאכע
פון א גענעראל-סטריק זאָל זיין דיא פאָרדערונג
פון אלגעמיינעם שטימערעכט, פון א'ן 8-שטונדען
ארבייט־טאָג, פון א מינימום־לויז, א. ז. וו.
זאָ וועט דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג ניט
אונטערגעהן, ווען אפילו דיא סטריקערס זאָלען
אויספיהרען זייערע פאָרדערונגען. נאטירליך
דאָס וועט זיין א גרויסער זיענ, דאָס וועט צייגען
דיא מאכט פון אָרגאניזירטען פראָלעטאריאט,
דאָס וועט געבען דיא ארבייטער מוטה ווייטער
צו קעמפפֿען אויף דעם זעלבען וועג, דאָס וועט
זיין נאָך א שריט פאָראויס אין דעם אלגעמיינעם
קאמפף פון ארבייטער קלאס פאר דיא איינפיה-
רונג פון דער סאָציאליסטישער געזעלשאפט;
אָבער דאָס אלעס וועט נאָך זיין גאנץ ווייט פון
דער סאָציאלער רעוואָלוציען.

גאנץ אנדערס וועט עס נאטירליך זיין, ייזען
וועניגסטענס א טהייל פון דיא ארבייטער-
מאסען וועלען פון אָנפאנג אָן האָבען אין אויג
דיא אלגעמיינע סאָציאלע שטרעבונגען פון פראָ-
לעטאריאט און וועלכע וועלען זיך אָנשטרענגען
אומצוואונדלען דעם גענעראל-סטריק אין א'ן
אָפענעם רעוואָלוציאָנערען קאמפף געגען דיא
הערשאפט פון דער בורזשואזיע. דאָס וועט זיין
א סאָציאלער גענעראל-סטריק אין ריכטיגען
זינען פון דינע ווערטער, דאָס וועט זיין א פאָר-
שפיעל צו דער סאָציאלער רעוואָלוציען. אבער
אזא סטריק קען מען אזוי ווייניג פאָראויס אָרגא-
ניזירען, ווי די סאָציאלע רעוואָלוציען זעלבסט.
ווען דיא ארבייטער זאָלען זיין אזוי פאָרטגע-
שריטען, אזוי קלאסענבעוואוסט, אזוי ענטשלאָ-

ארבייט און זיך האלטען אין דיא גרענעצען פון געזעצליכקייט. דאָס איז ועלכסטפערשטענדליך, ווייל דער סטרייק ווערט ארויסגערופען צוליב געוועהנליכע פאָדערונגען פון אַרגאניזירטע ארבייטער. לאָמיר זאָגען, אז זיי וועלען ניט גען בען קיין געלעגנהייט דער רעגירונג צו געברוייכען דיא מיליטערישע מאכט א וואָך אָדער צוויי. זיי וועלען א ביסעל צוהונגען אין דער צייט און דערוויילע זעהן אריינצוקריגען אין זייערע רייהען וואָס מעהר ארבייטער און פאָלגלייך אלץ מעהר צו דעסאָרגאניזירען די קאפיטאל ליסטישע פראָדוקצאָן. אָבער אָבענזעהן דערפון, וואָס דיא רעגירונג וועט אין דער צייט ניט דערמלען, וואָס איהר גאנצע מאשין וועט אָנגעשרויפט ווערן מיט דיא לעצטע כוחות צו בריינגען אָרדנונג אין דער אונאָרדנונג, אָבצישוואכען וויא ווייט נאָר מעגלייך דיא פאָלגען פון אזא גענעראל־סטרייק, וואָס זיא וועט, צום ביישפּיל, אָנשיטעלען זשאַנדארמען און סאָלדאטען אויף דיא אייזענבאהנען און אין דיא פאָרטען אלס אַרבייטער (סקעבס און פעררעטהער וועלען נאָר טירלייך אויף ניט פעהלען) דערצו קענען נאָך דיא זיהן פון דיא קאפיטאליסטען און איבער הויפט דיא אנהענגער פון דער יעצטיגער אָרדנונג פארקאשערן דיא ארבעט און זיך נעהמען צו דער ארבייט, אום צו רעמען זייער געזעלשאפט (פון געפאהר) — אָבענזעהן פון דאָס אלעס, וועלען דיא ארבייטער ניט קענען פערבלייבען אין דער אָנגענומענער געזעצליכקייט אין וואַרטען מיט פערלייגטע הענד און מיט ליידדיגע מאָגענס ביז דיא קאפיטאליסטישע סיסטעם וועט פלאַצען דורך דעם, וואָס זיי ארבייטען ניט. אויב זיי וועלען עס ווינשען אָדער ניט, נאָר דער הונגער וועט זיי צווינגען צו נעהמען מיט געוואלט פון דיא זאפאסען, וואָס דיא קאפיטאליסטען וועלען האַלטען פערבאָרגען, פערשלאָסען אָדער בעוואכט. דאָס וועט נאָך אלץ ניט הייסען: עקספּראָפּיאירען אָדער פערבאָפּען דיא פראָדוקצאָנס־מיטעל, אום צו אַרגאניזירען דיא פראָדוקצאָן אויף א סאָציאליסטישען וועג, נאָר איינפאך צונעהמען לעבענס־מיטעל, אים צו קענען דערהאלטען דיא נשמה אין גוף און ווייטער אָנהאלטען דעם סטרייק. דער פונדאמענט פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט — פריי וואַר־אייגענטהום — וועט אלץ ניט צוטרעיסעלט ווערן, וויא פיעל לעבענס־מיטעל דיא גענעראל־סטרייקערס זאָלען ניט פערבאָפּען.

דיא הייזער, מיט איין וואָרט, דיא גאנצע עקאָנאָמישע מאכט. "צונעהמען", "עקספּראָפּיאירען", ארויסרייסען דיא עקאָנאָמישע מאכט ביי דער בורזשואזיע. נאָר וויא אזוי? נאטירלייך, ווען מען בילדעט זיך איין, אז "ווען אלע קוילענדיגערע זאָלען אוועקלייגען זייער ארבייט, ענדירט זיך דער קוילענזאפאס אין אייניגע טעג און דער פערקעהר פון פאָסט און אייזענבאהן איז אָבענשטעלט" (זעה זייטע 9 פון דער בראַשורע), קען מען ווירקלייך אויפמאָן וואונדער מיט א גענעראל־סטרייק. ליידער אָבער איז עס ווייט ניט אזוי. דער גרויסער און לאנגער סטרייק פון דיא קוילענדיגערע אין דיא פעראייניגטע שטאאטען האָט בעווייזען, אז דיא זאפאסען פון קוילען זיינען גענוג פיר עטליכע מאָנאט. דאָס זעלבע איז אויך ריכטיג ווען מען אלע פראָדוקטען, מעהר ניט זיי ווערען אלץ טהייערער, וואָס לענגער א סטרייק דויערט, דאָס הייסט וואָס לענגער מען פראָדוצירט ניט גענוג צו בעפרידיגען דיא געוועהנליכע נאכפראגע. נאָר ווער ליידעט מעהר אין דער צייט, ווען פראָדוקטען ווערען טהייערער — דיא רייכע אָדער דיא אַרימע, דיא קאפיטאליסטען אָדער דיא אַרבייטער? עס איז גענוג צו שטעלען דיא פראגע, אום צו ענטפערן, אז דיא גרעסטע ליידען און אָפּפער וועלען האָבען דיא ארבייטער, דיא סטרייקערס זעלבסט, ווען דיא פראָדוקטען וועלען טהייערער ווערן דורך אן אלגעמיינען סטרייק; און טהייערער וועלען זיי נאטירלייך מוזען ווערן. לאָמיר זיך ניט נארען מיט פראזען, לאָמיר נאָר ניט דענקען, אז מען קען "אויסהונגערן" דיא קאפיטאליסטען מיט א גענעראל־סטרייק. דער אמת איז, אז "אויסהונגערן" וועלען דיא סטרייקערס זעלבסט, ווען דיא פראָדוקצאָן זאָל ווירקלייך אין גאנצען אָפּגעשטעלט ווערן עטליכע וואָך. עס זיינען דאָ גענוג זאפאסען, מיר פיהלען עס גאנץ גוט אין דיא צייטען פון איבערפראָדוקצאָן. אָבער ביי וועמען געפינען זיך דיא זאפאסען? ביי דיא גרויסע און קליינע קאפיטאליסטען, ביי דיא קרעמערס, אָבער ניט ביי דיא ארבייטער. ווען דער אייזענבאהן־פערקעהר איז בעלגיען זאָל אָבענשטעלט ווערן איין וואָך, וועלען דיא ארבייטערנע קלאסען, דאָס אַרימע פאָלק, זעהר שטארק ליידען. אָנפאנגס וועלען דיא סטרייקערס ניט געברויכען געוואלט. זיי וועלען אוועקלייגען דיא

ניט גענוג צו בעזיצען א ביקס, מען דארף נאך קענען שיסען; עס איז נאך ניט גענוג זיך צו בעפעסטיגען אין א געוויסען סטראטעגישען פונקט, מען דארף נאך וויסען, וויא דאס צו טאן אים בעסטען און וויא צו פערטהייריגען דיא פאך זיצאנען געגען אן אטאקע פון א רעגעלמעסיגע ארמעע. מען ווערט נאך ניט סאָלדאט דערמיט, וואָס מען האלט א ביקס אין דיא הענד. אפילו מיט גלייכע וואפען אין דיא הענד איז א מחנה ארבייטער ניט גלייך צו א רעגלימענט דיסציפלין נירטע און געניטע כאָלדאטען.

געוויס, עס וועט א מאָל קומען דיא צייט, ווען דיא אָרגאניזירטע מחנות ארבייטער וועלען זיין אין שטאנד צו פיהרען שלאכטען מיט דער ארמעע און איהר בעזיגען — זאָנסט קען מען איבערהויפט ניט האָפען אָפצושאפען ווען עס איז דיא קאפיטאליסטישע סיסטעם — אָבער דער ווילע איז נאך דער קלאסען־בעוואוסטער פראָלעטאריאט ניט אזוי צאָהלרייך אין פאָלגלייך ניט אזוי שטארק. דיא סאָציאל־דעמאָקראטען האָרען יעדענפאלס מורא צו שטעלען אין קאָן זייערע אָרגאניזאציאָנען, אלעס וואָס זיי האָבען געוואונען און וואָס זיי קענען נאך געווינען אויף א פארלאמענטארישען וועג; זיי שרעקען זיך פאר דיא געוואלדיגע פעראנטוואָרטליכקייט צו ריזיקירען מיט דיא לעבענס פון מאסען ארבייטער, זיי שוידערן פאר א בלוט־באָד, פאר נאך א פירכטערליכער „בלוטיגער וואָך“, וויא נאך דער אונטערדריקונג פון דער פאריזער קאָמונע, נאכדעם וויא דער סאָציאלער גענעראל־סטרייק וועט, נאך אלע אָפפער, געבראָכען ווערן.

דיזע פעראנטוואָרטליכקייט איז אן אונגעײערע, אפילו ווען מען זאָל האָבען אויסזיכטען, אז דאָס בלוט פון ארבייטער וועט ניט פערגאסען ווערן אומזיכט אין דעם קאמפף געגען דיא בורזשואזיע.

דיא אנארכיסטען, וואָס ריידען מיט אזא לייכטע הארץ, וועגען א סאָציאלען גענעראל־סטרייק, אזוי וויא פריהער וועגען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן, צייגען נאָר, אז זיי פיהלען ניט דיזע פעראנטוואָרטליכקייט און אז זיי ווילען זיך ניט רעכענען מיט פאקטען, מיט דער טרויער־גער ווירקליכקייט.

דיא קאפיטאליסטען וועלען עס נאטירליך אָנרופען: רויב און וועלען אויסשטעלען זייער גאנצע מאכט דאָס ניט צו דערלאָזען און איבער־הויפט צו בעשיצען „זייער“ אייגענטהום. ביי דעם ערשטען פערזוך פון דיא סטרייקערס צו בעפאלען, לאָמיר זאָגען, א מאגאזין מיט מעהל, וועלען זיי זיך צוואמענשטויסען מיט פאָליציי, זשאנדארמען און סאָלדאטען, און עס וועט זיך כער קומען צו א בלוט־פערניסונג, אויב דיא סטרייקערס וועלען ניט אָפטרעטען בעזייטענס. ווען אזעלכע אטאקעס זאָלען זיך פערמעהרען, דאן וועט דיא קאפיטאליסטישע רעגירונג האָרען א געזעצליכען תירוץ צו ערקלעהרען קריעגס־צושטאנד.

דאן וועט דיא געזעצליכקייט אין גאנצען אויפהערען פון ביידע זייטען. אויב דיא סטרייקערס וועלען איבערהויפט אין שטאנד זיין זיך צו האלטען האַטשע אין א פאָר פונקטען געגען דיא מיליטערישע מאכט, וואָס דיא רעגירונג וועט נאטירליך אויסשטעלען נאך א בעשטימטען סטראטעגישען פלאן פיעל בעסער און שנעלער וויא דיא סטרייקערס וועלען עס קענען טהאָן, ווען זיי זאָלען אפילו זיין גוט אָרגאניזירט אונטער פעהיגע קאמאנדירען און ענטשלאָסען צו אָפפערן זייער לעבען פאר זייער בעפרייאונג, פאר זייערע אידעאלען פון א בעסערע צוקונפמ — דאן וועט עס קומען צו גרויסע שלאכטען, וועלכע וועלען ענטשיידען דעם רעזולטאט פון דעם גענעראל־סטרייק.

דיא פראגע איז אליין, אויב דיא ארבייטער זיינען אין שטאנד צו קעמפפען מיט אירגענד וועלכען ערפאָלג געגען רעגלימענטען סאָלדאטען, וואָס זיינען בעוואפענט מיט דיא מאָדערנע געוועהר. וואו וועלען דיא ארבייטער איבערהויפט נעהמען געוועהר? דיא אנארכיסטען אליין גיבען צו, אז דיא באדיקאדען און אנדערע אלטע רעוואָלוציאָנערע מיטעל טויגען שוין ניט אין אונטער צייטען, וואו וועלען דיא ארבייטער קענען קריגען אזעלכע געוועהר, אז זיי זאָלען זיך קענען וועהרען געגען דיא דיסציפלינירטע סאָלדאטען מיט דיא נייעסטע שרעקליכע מאָדערווא־פער? לאָמיר זאָגען, אז זיי וועט געלינגען צו בעפאלען מיליטערישע מאגאזינען און אוועק־שלעפען פון דאָרטען אויך גוטע ביקסען; לאָמיר זאָגען, אז זיי וועט זאָגאר געלינגען צו פערבא־פען ערנעץ עטליכע קאנאָנען. אָבער עס איז נאך

מיכאילאָווסקי'ס פילאָזאָפיע

יא, ער וואָר איין מענטש, ער וואָר
אין קעמפּפער. (הוינט.)

מוס" און מעטאפיזיק, און פון דער אנדער זייט מיט דער שטארקער בעגייסטערונג פאר אלעס, וואָס האָט געטראָגען דעם נאָמען וויסענשאפט, מאטעריאליזמוס און פאָזיטיוויזמוס.

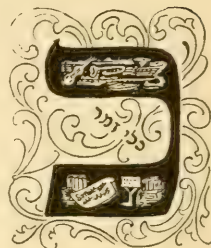
מאטעריאליזמוס איז אייגענטליך גאָר ניט קיין יונגע פילאָזאָפישע סיסטעם; זיא איז אלט אזוי פיעל, אז עס איז שווער אָנצוצייגען איהר געבורטס־טאָג און איהר טאטען. דאָס איז פשוט אזא סיסטעם, וועלכע לייקענט אָפּ דאָס איבערנאטירליכע, דאָס געטליכע. דיא מאַטעריע, ד. ה. אלעס וואָס איז ארום אונז אין דער נאטור, ווערט בעטראכטעט אלס דער גרונד ניט נאָר פון דער אונגאַרנישער וועלט, ניט נאָר פון פלאנצען און חיות, זאנדרען אויך פון דעם מענשען'ס נשמה, פון זיינע געדאַנקען, שטרעבונגען און רצון.

אויף דעם באַדען פון מאטעריאליזמוס איז אויסגעוואקסען דיא היסטאָריש־פאָזיטאָליזם גישע סיסטעם, וועלכע איז בעוואוסט אונטער דעם נאָמען „עקאָנאָמישער מאטעריאליזמוס“. זיא לערענט אונז, אז דיא עקאָנאָמישע פער־העלטניסע און ערשיינונגען זיינען דער הויפט פאקטאָר אין מענשליכע געזעלשאפטען, דער פונדאמענט און אורזאכע פון אלע פאסירונגען אין געזעלשאפטליכען לעבען.

פאָזיטיוויזמוס, דאָס גייסטיגע קינד פון דעם בעריהמטען פראנצויזישען פילאָזאָף אַגיוסט קאָנט, ערקלערט אונז, אז נאָר דאָס איז אמת און ריכטיג, וואָס מען קען בעווייזען מיט פאקטען און עקספערימענטען, אז מיר קענען דענקען נאָר וועגען אזוינע זאכען, וועלכע מיר קענען עררייכען מיט אונזערע חושים.

ארום יענער צייט איז אויך בעקאנט גע־וואָרען דארוויין'ס טהעאָריע. דיא געבילדעטע וועלט האָט זיך אויך דערוואוסט פון ספעני־סער'ס עוואָלוציאָנס־לעזערע (וועגען דעם לעצ־טען איז אין „צוקונפט“ ערשינען אן ארטיקעל פון פ. קראניי, צו וועלכען מיר שיקען אָפּ דיא לעזער). דאָס אלעס צוזאמען גענומען האָט אָנגעמאכט אן אמת'ע רעוואָלוציאָן אין דיא

מעטא האַלבען יאהר־הונדערט איז נ. ק. מיכאילאָווסקי גע־שטאנען וויא א בראַווער און מוטהיגער סאָלאַט אויף דעם פעלד פון דער רוסי־שער ליטעראטור. קיין



שרייבער אין רוסלאנד האָט ניט געהאט צו פיהרען אזוי פיעל מלחמה, וויא מיכאילאָווסקי. ער האָט געקעמפּפט פון דעם ערשטען טאָג, זייט דיא וועלט האָט דערזעהען זיין נאָר מען שווארצן אויף ווייס; ער האָט אויפֿ־געוויבען זיין פאָהן נאָך אלס גאָר יונגער בחור (ער האָט אָנגעהויבען צו שרייבען צו 18 יאהר) און האָט איהר הויך געהאלטען ביז דעם לעצטען טאָג פון זיין לעבען.

און געקעמפּפט האָט ער ניט אומזיסט, זיין שווערע ארבייט איז ניט פערלאָרען געגאנגען. עס איז שווער צו געפינען נאָך איין שרייבער אין רוסלאנד, וועלכער האָט געהאט אזא גוטען איינפלוס און ערהאבענע ווירקונג אויף דעם בעסטען טהייל פון דעם יונגען דור, וויא מיר־כאילאָווסקי.

ער איז געווען א קריטיקער, א פובליציסט, סאָציאַלאָג און פילאָזאָף; נאָר וועגען וואָס ער האָט ניט געשריבען, איז אימער געשטאנען פאר זיינע אויגען דער אידעאַל — דער קאָמפּאס, וועלכער האָט איהם געפיהרט און געצייגט דעם וועג צום אמת, וויא ער האָט עס פערשטאנען. נאָר איידער מיר געהן איבערגעבען, וואָס ער האָט פערשטאנען און געלערנט אונטער דעם וואָרט „אמת“, איז נויטיג צו געבען פאָלגענדע ערקלערונג:

דיא 50טע און 60טע יאהרען פון לעצטען יאהרהונדערט זיינען מערקווירדיג פון איין זייט דערמיט, וואָס דאן האָבען דיא דענקענדע מענשען פון אייראָפּא זיך בעפרייט פון דיא קייטען פון דיא פילאָזאָפישע סיסטעמען, וועלכע ווערן גערופען „רייטישער אידעאליזם“

גערעכטיגקייט. דיא וואהרהייט איז וויא זיא איז, וויא זיא מוז זיין, וויא דיא היסטאָריע פאָדערט. פון קיין גערעכטיגקייט וויל דיא וויסענשאפט ניט וויסען. דיא וויסענשאפט האָבען זיי פאָרגעשטעלט פאר א מאדאם אָהן א הארץ, אָהן געפיהלען, עפעס פאר א מין עקזעקוציע. עס איז נוצלאָז און איינפאך לע-כערליך צו פראָטעסטירען געגען דיא וואהרהייט, וויא שלעכט און גרויזאם זיא זאָל ניט זיין.

נאָך דיזע טהעאָריע האָט דער איינצעלנער מענש קיין ווערטה ניט, דער עיקר איז דער פראָגרעס פון דער גאנצער מענשהייט. אלעס, וואָס ער טהוט, אלעס וואָס ער דענקט, איז דער רעזולטאט פון פריהעריגע אורזאכען און דיא אורזאכע פון שפעטערע רעזולטאטען. ניט דער מענש שאפט דיא היסטאָריע, נאָר, פער-קעהרט, דיא היסטאָריע שאפט דעם מענשען, וועלכער איז פון זיין זייט ניט מעהר וויא א בלינדער מעכאניק פון דער שפעטערדיגער צייט. עס פאלען וויא פליגען טויזענדער מענשען, זיי פאלען פון הונגער, פון גויט, פון פערפעס-טעטע לופט, פון שמוץ, אויסגעלאסענהייט — קיינעם דארף דאָס ניט קימערן; דאָס איז דיא וואהרהייט, דער אָביעקטיווער אמת. פערקיר-רעווען דעם וועג פון היסטאָריע נאָך אונזער פערשטאנד און וואונש, נאָך אונזער סוביעקטיווען אמת — דאָס איז געגען דעם געזעץ פון דער קאלטער מאדאם וויסענשאפט.

אָט אין אזא צייט איז מיכאִילאָווסקי ארויסגעטראָטען אין דער רוסישער ליטעראטור.

* * *

מיכאִילאָווסקי לייקענט ניט אָפּ דיא גרויסע בעדייטונג, וואָס דיא וויסענשאפט האָט אין דעם מענשליכען פראָגרעס; ער שעצט הויף דיא נאטורפאָרשער און פילאָזאָפּען; ער ליי-קענט ניט אָפּ קיין טהעאָריע, וועלכע איז גע-גרינדעט אויף וויסענשאפט, אָבער ער פאָר-דערט נאָר ריינע, וואהרע וויסענשאפט, און אזא וויסענשאפט הייסט, נאָך מיכאִילאָווסקי'ס מיינונג, אזעלכע, וועלכע געהט האנד איז האנד מיט דיא פאָדערונגען פון מענשען'ס מאַ-ראַל, עהרליכקייט און גערעכטיגקייט. ער איז איינשטימיג מיט אָגיוסט קאָנט, דארווין און ספענסער, נאָר ער בויגט זיך ניט פאר זיי, וויא פאר געטשקעס. ער וויל ניט גלויבען בלינד, ער וויל אליין איבערעכענען דעם גאנ-צען חשבון און אליין מאכען דעם סך-הכל. ער גלויבט אין עוואָלוציאָן, אין דיא אייבי-

קעפ פון דיא דענקענדע מענשען אין גאנץ אייראָפּא.

נאָר פיעלע אנהענגער פון דיזע טהעאָריע האָבען צופיעל איבערטריבען. נאָך זייערע טענות איז אויסגעקומען, אז דעם מענשען'ס ווילען שפיעלט קיין ראָליע אין לעבען: אי-דעאלען, שטרעבונגען, מאַראַל — דאָס איז ניט ווערטה קיין אויכגעבלאָזענע איי; דער מענש איז א פשעקע אין דיא הענד פון דער אונבארמהערציגער נאטור, וועלכע פיהרט און קאמאנדעוועט נאָך אייביגע געזעצע. עס איז נאטירליך, אז אלע דענקענדע מענשען, וואָס האָבען געשטרעכט צו א בעסערע געזעלשאפט-ליכע אָרדנונג, האָבען ניט געקענט זיין צופרי-דען מיט דיזע טהעאָריען. דעם מענשען'ס גויסט, זיינע אידעאלען, זיין הייליגער „איך“ און ד. ג. — דאָס איז אינגאָריט געוואָרען ביי יענע „וויסענשאפטליכע“ טהעאָריען. מען האָט געפיהלט א טיפען וועהטאָג און פערדרוס גע-גען דעם שטוימען, נאָר אלמעכטיגען און דע-ספאָטישען זעלבסטהערשער — דיא נאטור. פיעלע פאלישע מענשען האָבען זיך בענוצט מיט דיזע טהעאָריען צוליבע זייערע שמוציגע צוועקען. דיזע „לעהרעס“ האָבען זיי געהאל-טען וויא א פאנצער געגען דיא פיילען פון מאַראַל, אמת און גערעכטיגקייט. „וואָס טויג אונז אייערע אידעאלען, צו וואָס פערעדיגט איחר מאַראַל? דאָס זיינען בלוז ווערטער אָהן א שים בעדייטונג. מיט אייער רחמנות און פיר לאנטראָפיע ברענגט איחר קיינע נוצען, נאָר שאדען, איחר שטערט דעם גאנג פון נאטירלי-כען פראָגרעס“ — אזוי פלעגען טענה'ן פיעלע קורצזיכטיגע קאנטיסטען, דארווייניסטען און ספעכעריסטען.

דער אמת איז פון זיי צוטהיילט געוואָרען אויף צווייען: אמת—וואהרהייט, און אמת — גערעכטיגקייט. אלעס וואָס איז געשעהן, אלעס וואָס עקזיסטירט, סיי גוטעס, סיי שלעכ-טעס, אלעס וואָס איז א היסטאָרישער פאקט — דאָס איז דיא וואהרהייט. פערקעהרט, אלעס וואָס מיר ווילען אויסמיידען, ענדערן נאָך אונזער פערשטאנד, נאָך אונזערע מאַראַלישע פאָדערונגען און אידעאלען, מיט איינעם וואָרט, אלעס וואָס מיר ווילען שאפען — דאָס איז גערעכטיגקייט.

נאָר דיא וואהרהייט, האָבען גע'טענה'ט דיא קורצזיכטיגע פאָזיטיוויסטען, פרגעט ניט קיין דעות ביי איחר צווייטע העלפט —

אינטערעסען און מיינונגען פון'ס פאָלק, וועגען פילאָזאָפיע, היסטאָריע, עטיקע, עכטעטיק, עקאָנאָמיע, פאָליטיק, ליטעראַטור — האָבען מיך אין אלע צייטען אינטערעסירט נאָר פון דעם שטאנדפונקט פון דיזען גרויסען „צוויי אייניגען“ אמת....

ער איז איבערצייגט, אז עס מוז זיין א געוויסער שייכות צווישען דעם אמת און דעם מענש, וואָס זוכט און פאָרשט נאָך דעם אמת. א מענש, וועלכער האלט ניט טהייער דיא אידעע פון פרייהייט, וועלכער איז פאָליטיש אינדיפערענט, איז ניט פעהיג צו אירגענד וועלכע אָפּפער און קען אפילו ניט פארשטעהען דעם פרייהייטס־קעמפער.

באָקל, דער גרעסטער ענגלישער היסטאָריקער, ערקלערט ער, לייקענט אָפּ דיא בעדייטונג פון מאָדאלישע עלעמענטען אין דער היסטאָריע דערפאר, ווייל, טראָץ דעם, וואָס ער איז געווען זעהר עהרליך איבערגעגעבען צו זיין אר־בייט און וויסענשאפט, איז ער דאָך געווען אן אמת'ער ברוזשוא.

„דער מענש, וועלכער האָט ניט ענטוויקעלט אין זיך א פאָליטישען אידעאל, א העכערען פון דעם, מיט וועלכען עס שטעלט זיך צופריעדען יעדער קרעמער, איז ניט אים שטאנד אפצושאצן דעם גרויסען ווערט פון'ס מאָדאלישען עלעמענט אין דער היסטאָריע“, זאָגט ער וועגען באָקל'ען.

דער צוועק פון דעם „נייעם גלויבען“, — דענקט מיכאילאָווסקי, — בעשטעהט ניט אין דעם אז מען זאָל אויסמעקען דעם אידעאל פון'ס חשבון, נאָר אין דעם, אז מען זאָל איהם גוט אויספארשען, קלאַר מאכען און ברענגען אין הארמאָניע מיט דעם לעבען. דיא הויפט־אויפגאבע פון סאָציאָלאָגיע איז, אז דיא גע־לעהרענטע מוזען זוכען און געפינען מיטלען, וואו אויסצומיידען דאָס שלעכטע אין לעבען און אנשטאט דעם שאפען גוטעס, גוטעס פאר יעדע איינצעלענע פערזאָן. דער מענש איז א צוועק פאר זיך זעלבסט, ער לעבט פון זיינע וועגען, דיא געזעלשאפט טאָר איהם ניט איינשלינגען. ער איז אויך איינפערשטאנען מיט גראַף טאָלסטאָי, אז יעדער וואָס שטרעבט צו פער־ניכטען יעלעכטע זיטען, פאָליטיק און פער־דאָרבענהייט אין דיא מענשען, איז א נויטיגער פראָדוקט פון דער היסטאָריע. אועלכער פאלט ניט אראָפּ פּורפלאט פון הימעל. ווען דער מענש איז נאָר א בלינדער ווערקצייג פון דער

געזעלצייכקייט פון דער נאטור, נאָר ער גלויבט אויך אין מענשען'ס ווילען, אין מענשען'ס קראפט. ער איז איבערצייגט אין דאָר־וויין'ס טעהאָריע, אז אלעס אין דער נאטור קעמפט פאר עקזיסטענץ, נאָר טאקע דערפאר וויל ער ניט דערלאָזען, אז דער איינצעלנער מענש זאָל בטל ווערען אין דער געזעלשאפט, אז דעם מענשען'ס „איד“ זאָל זיין אזוי געפאָלען. „עס איז ניט מיין עסק וואָס זיא, דיא געזעלשאפט, שטרעבט צו פאָלקאמענהייט, איך וויל אליין זיין פאָלקאמען. דערמיט לייקען איך ניט אָפּ דיא וואהרהייט, פערקעהרט, איך פאָלג דעם „טעלמה'געזיץ“, ווען איך זאָג, אז דיא געזעלשאפט מוז דינען פאר מיר“, שרייבט ער. ער וויל דעם אמת ניט צושפאלטען. דיא וואהרהייט, דיא וויסענשאפט מוז, נאָך זיין פילאָזאָפיע, שטרעבען צו גערעכטיגקייט; און דערס איז דאָס א פאלשע וויסענשאפט. ווען דער פאָרשטעהער פון וויסענשאפט, דער געלעהרטער מאַן, איז ניט גענוג מאָדאליש, ניט עהרליך, דאן קען ער ניט עררייכען זיין ספעציעלען צוועק — פערשפרייטען דיא וואהרהייט. פון דער צווייטער זייט פערזאכטעט ער אויך אזוינע „אידעאלען“, וועלכע זיינען געגען דיא פראקטיק, געגען דיא וויסענשאפט; ער פערזאכטעט דיא מעטאפיזיק, וועלכע זוכט נאָר קיריה צוליבע קיריה און קימערט זיך נאָר ניט וועגען פראקטישען לעבען.

„אויך האָב קיינמאָל ניט געקענט גלויבען און גלויב יעצט אויך ניט“ — שרייבט מיר כאַיאָווכי אין איינעם פון זיינע פאָלעמישע ארטיקלען. „אז עס זאָל זיין אונמעגליך צו גע־פינען אזא שטאנדפונקט, וואו אמת־גערעכ־טיגקייט און אמת־וואהרהייט זאָלען געהן האנד אין האנד. אויסארבייטען אזא שטאנד־פונקט איז יעדענפאלס דיא העכסטע פון דיא אויפגאבען, וועלכע קענען זיך פאָרשטעלען דעם מענשען'ס געדאנק. און עס איז ניטאָ קיינע קרעפטען און אנשטרענגונגען עס זאָל זיין א'ן עבירה צו פערלירען אויף דעם צוועק. אָהן שרעק קוקען אין דיא אויגען דעם אמת, דעם אָביעקטיווען אמת און אין דער זעלבער צייט אָפּהייטען דעם אמת־גערעכטיגקייט, דעם טוב־יעקטיווען אמת — דאָס איז דיא אויפגאבע פון מיין נאנצען לעבען. ניט קיין גרינגע אויפ־גאבע איז דאָס.... פראגען וועגען דיא פרייהייט פון מענשען'ס ווילען, וועגען דיא גרענעצען פון אונזער וויסען, דאָרויף'ס טעהאָריע, וועגען דיא

דייטליך דיא פערהעלטניסע אין דער געזעל-שאפט, ביי וועלכע דיזע אָדער יענע נויטהווענד-דינקייט פון מענשענ'ס נאטור זאָל קענען בע-פריעדיגט ווערען. דער עיקר איז דער מענש, יעדער איינצעלנער מענטש.

„מען דארף אימער געדענקען, אז אלערליי פסיכישע פראָצעסען קומען פאַר אין דעם מענ-שענ'ס נשמה, אז נאָר זיא בעקומט איינדריקע, געפיהלען, אז נאָר זיא דענקט, פיהלט, ליידעט, האָט פערגניגענע און אזוי ווייטער.“

מיכאילאָווסקי האָט געוואָלט זעהן דיא מענשהייט גליקליך; נאָר דיא מענשהייט האָט ער פערשטאנען ניט וויא א'ן אויסגעמישטע קאשע. יעדער מענש, יעדער סוביעקט איז א גלייך פון דער מענשהייט און מוז זיך בע-דינענען מיט דיא פאַרטשריטע פון דער קולטור און הנאָה האָבען פון לעבען. דיא גאנצע מענש-הייט דארף קעמפפן פאר יעדע זאך, וואָס קען ברענגען נוטצען און גוטעס צו יעדען איינצעל-נעם מיטגלייך און מוז זוכען מיטלען וויא אויס-צומיידען און אויסוואַרצלען אלעס, וואָס שאַ-דעט איינצעלנע מענשען.

דער מענטש אין זיין גליק האָט און מיכאילאָווסקי'ס אידעאל.

פ. ראָזענבלאט.

נאטור, ווארום פאָרדערט מען צו בעשטראָפֿען גנבים, גזלנים, רויבער? פאַר וואָס האַלט מען אויף ריכטערס? אויף וואָס נוצען שולען, גימ-נאזיעס, אוניווערזיטעטען? פאַר וואָס זאָל מען בילדען דיא ניערדיגערע קלאַסען, דיא מאַסע, און פערטרייבען דיא פינסטערנים? אויב דיא היסטאָריע פאָרדערט אז דיא מאַסע מוז לעבען אין פינסטערניש, אין אונזויסענהייט, פאַר וואָס עס זוכען צו ענדערן? עס איז דאָרום זעלבסט-פערשטענדליך, נאָך מיכאילאָווסקי'ס פילאָזאָ-פיע, אז עס גיעבען אזעלכע קריזיען, וואו דיא לעהרע, דאָס אלעס וואָס עקזיסטירט מוז בלייבען, דאָס מיר קענען זיך ניט שטעלען אין וועג דער היסטאָריע, איז ריכטיג; אבער עס גיעבען אויך אזעלכע קריזיען, אזעלכע פעלע וואו דיזע לעהרע קען ניט בעפריעדיגען דיא געלעהרנטע און ניט דיא אונגעלערנטע מענשען, וואו זיא שלאָגט זיך אָן אויף יעדען טריט און שריט אויף ווידערשפרעכונגען און אונזין.

ספענסער דענקט, אז דיא סאָציאַלאָגיע דארף צייגען, וועלכע אומענדערונגען מוזען פאָרקומען אין דיא מענשען, אום דיא געזעל-שאפט זאָל קענען פראָגרעסירען; מיכאילאָו-סקי אבער איז איבערצייגט, אז דיא הויפטזאך, דער העכסטער פונקט אין סאָציאַלאָגיע בע-שטעהט אין דעם, אז עס זאָלען זיין קלאָר און

א בליק אין דיא צוקונפט

פאמיליען-לעבען געהט אָן אין דער היינטיגער געזעלשאפטליכער אָרדנונג.

דיא פיזיאלאָגיע בעווייזט, אז דיא בעפרי-דיגונג פון געשלעכטסבעטריעב איז גראדע אזוי נויטווענדיג פאַר דעם קערפער וויא עסען, טרינקען און שלאָפֿען. חיות, נאָכדעם וויא זיי בע-פריעדיגען זייער געשלעכטסבעטריעב, געהען זיך פאנאָדער; ביי מענשען אָבער — איבער-הויפט ביי ציוויליזירטע מענשען — האָט דיא געשלעכטליכע פערבינדונג אויך אנדערע צווע-קען. אויסער טהערישע, אויסער פיזישע ליבע, איז נאָך נויטיג געגענוויטיגע סימפאטחיע, געגענוויטיגע אכטונג, געגענוויטיגע נייגונג. עס איז נייטיג, אום האַרמאָניש און גליקליך צו לעבען, אז ביידע זאָלען זיין גלייך ענטוויקעלט.

פינפטער קאפיטעל.

יא פאמיליע, דיא היילי-

גע פאמיליע! דיא פא-מיליע, אויף וועלכער דער גאנצער צוזאמען-האנג, דער גאנצער פונדאמענט פון געזעל-שאפטליכען לעבען איז בעגרינדעט, וועט דער סאָציאַליזמוס אָבשאפען! שרייען דיא קא-פיטאליסטען און זייערע בעצאָהלטע שרייב-קנעכט.

דאָס איז פאליש, וויא אלע אנדערע קאפי-טאליסטישע טענות גענען סאָציאַליזמוס. נאָר לאָמיר פריהער אביסעל בעטראכטען, וויא דער



וויפיעל זיינען ניט אָבגעגעבען געוואָרען, וויפיעל האָט מען בשתיקה געטויטעט בעפאָר און נאָך דער געבורט? ... איך מיינ, עס איז איבעריג צו זאָגען, אז דיא היינטיגע סיסטעם איז דיא הויפט־אורזאכע פון אזעלכע טרויעריגע ערשיינונגען. זאָ, צום ביישפּיעל, האָט דער געלעהרטער פאָר־רענט־דוּשאַטעל אויסגעפונען, אז אונטער פינף טויזענד גאסען־פּרויען האָבען זיך 1440 אָבער געבען מיט פּראָסטיטוציאָן, ווייל נויטה און עלענד האָט זיי דערצו געטריעבען; 1250 זיינען געווען יתומים און מיטעללאַז; 80 אום אַלטע עלטערן ערנעהרען צו קענען; 1400 זיינען פּער־לאַזען געוואָרען פון זייערע לייעבהאבער, וועלכע האָבען צוגעזאָגט מיט זיי חתונה צו האָבען און האָבען ניט געהאלטען זייער פּערשפרעכען. דאָס אליין צייגט די „הייליגקייט“ פון דעם איצטיגען פאמיליע־נלעבען. נאָר דאָס איז נאָך ווייט ניט אלעס.

דער קלעגליכער לויז פון ארבייטער איז ניט גענוג אפילו צו דערהאלטען דיא נשמה. דארום מוזען אויף דיא פרוי און דיא קינדער מיטהעל־פּען „צו שלעפּען דעם יאָך“, דאָס הייבט, זיך פּערקויפּען אין פאבריק. דורך אָברויסען דיא פרוי פון דער היים און אריינברייבען איהר אין פאבריק ווערט דער גאנצער בונד פון פאמיל־ליענלעבען, וועלכער איז שוין אזוי אויף שוואַך, אין גאנצען צוריסען. דיא קליינע קינדער, בלייבענדיג אָהן אויפזיכט, ווערען פיזיש און מאָראַליש קאליקעט. זעהר אָפט שכוּר'ן אָן דיא אונגליקליכע מוטערס זייערע עופּה'לעך איידער זיי געהען אוועק אין פאבריק, כדי דאָס קינד זאָל שלאָפּען און ניט „אזוי פיעל“ שרייען. מען קען זיך פאָרשטעלען, וואָס פון אזעלכע קינדער קען אויפּוואַקסען. דער מאן, קומענדיג נאָך א שווערען טאָג ארבייט אהיים, געפינט דאָס הויז קאלט, שמוציג, פינסטער, דאָס עכען ניט פארטיג; ער און די ווייב זיינען אויפגערגעט, עס הייבט זיך אָן קריגערייען, מחלוקות, דער מאן לויפט פון דעם גהינם, וועלכען מען רופט היים, ער זוכט צערשטרייאונג אין שטעק, וואו ער געוועהנט זיך ביסלעכווייז צו שכוּר'ן און צו פערשפיעלען דיא לעצטע פאָר גראַשען, וועלכע ער מאכט אין פאבריק, דורך וואָס דער עלענד און דיא צרות אין דער היים פערגרעסערען זיך נאָך.

וואָס זאָגט איהר, לייעבער לעזער, וועגען אזא הייליגקייט פון דער פאמיליע, וועגען אזא פאמיליע־נלעבן? I און ביי דיא יעליגע, וועלכע

ביידע זאָלען טהיילען דיזעלכע אנויכטען איבער מאָראַל, איבער דעם ציעל פון לעבען. עס איז אויף וויכטיג, אום גליקליך צו לעבען, אז דיא פיזישע לייעכע זאָל קענען פון ביידע צדדים בערפיעדיגט ווערען. ד. ה. אז דער מאן און ווייב זאָלען זיך ניט שטארק אונטערשיידען אין יאָהרען און אין פיזישע קרעפטען, אויסער־דעם מוזען זיי אויף זיין מאטעריעל פערזאָרגט. עס זיינען נאָך דאָ פיעלע אנדערע זאכען, וועלכע בעדינגען דאָס גליק פון פאמיליע־נלעבען; דיא אויבענדערמאָנטע אָבער זיינען דיא וויכטיגסטע, אָהן זיי איז קיין פאמיליע־גליק ניט מעגליך.

וואָס זעהען מיר אָבער יעצט אין דער ווירקליכקייט? גראדע דאָס געגענטהייל! אבי שטאט לייעכע און געגענזייטיגע סימפאטחיע, וועלכע זאָלען צוזאמענבינדען צוויי הערצער, האָט זיך דער הייליגער בונד פערוואנדעלט אין א פראָסטען, געמיינעם געשעפט, אין א בעטרי־גערישען האנדעל! ... עס פערבינדען זיך צוויי פערזאָנען צו פערבריינגען דאָס גאנצע לעבען צו־זאמען, צו האָבען און צו ערציהען קינדער — פערזאָנען, וועלכע האָבען נישט אַלגעמיינע נעם צווישען, וועלכע האָבען אפילו ניט דיא קלענסטע אכטונג איינע צו דיא אנדערע. דאָס איינציגע, וואָס פערבינדט זיי איז געשעפט, געלד! זעהען מיר דען ניט, וויא א יונגע, בליהענדע מיידעל פערקויפט זיך צו איין אלטען, אָבערלעבטען מאן, אָדער אומגעקעהרט? אמת, זיי האָבען דארויף דיא הסכמה פון א רב אָדער א גלח, וועט אָבער אירגענד וועלכער פערניפטיגער מענטש עס ניט בעטראכטען אלס דיא ערגסטע פאָרם פון פראָסטיטוציאָן? קען דאָ זיין דיא רייד וועגען פאמיליע־נלעבן?

ווייטער, דער וואונט זיך פוין צו קליידען און צו לעבען וויא א מענטש פון איין זייט, דער קלעגליכער לויז פון דער אנדערער זייט, צווייגט אלץ מעהר און מעהר דיא פרויען צו זוכען „זייטיגע“ איינקיפּטע, צווייגט זיי זיך צו ווארן פּען אין דיא אַרעמס פון פראָסטיטוציאָן, וועלכע האָט זיך אין דער לעצטער צייט געוואלדיג פער־גרעסערט. עס איז אויסגערעכענט, אז אין האמבורג קומט אויס אויף יעדע 9 פרויען איין פראָסטיטואירטע. אונטער 2,060,654 געבאָרענע קינדער אין דייטשלאנד אין יאָהר 1900 זיינען געווען 179,644 אזעלכע אונגעזעליכע, וועלכע מען האָט אָבגעגעבען אין פינדעלהייזער. היינט

דער סאציאליזמוס וועט וואס מעהר פערברייטען וויסענשאפט, און דאס וועט שוין זיין דער בעסטער אנטווארט (געגענגיפט) געגען רעליגיאן. דען וויסען און רעליגיאן פערטראגען זיך אזוי וויא פיער מיט וואסער, וויא ליכט מיט פינסטערניס. וואס שטארקער דאס איינע ווערט אלץ שוואכער דאס אנדערע, און אזוי וויא דער סאציאליזמוס וועט אלעס אנווענדען, אום וויסענשאפט זאל ניט זיין בלויז א פרווילעגיע פון איינזעלנע פערזאנען, נאר זיא זאל ארוינדרינגען אין אלע מענס קעפ, קען מען זיכער זיין, אז דיא רעליגיאן וועט פון זיך אליין אבשטארבען מיט דער צייט.

זעקסטער קאפיטעל.

נאך א זאך, איבער וואס דיא בורזשואזיע הערט ניט אויף צו פערגיכען ביטערע טרעהרען, איז: „וואס וועט ווערען מיט דיא קונסט, מיט דיא וויסענשאפט, ווען דער סאציאליזמוס זאל מקוים ווערען? ווער, טענה'ן זיי, וועט זיך דאס אינטערעסירען מיט אזעלכע זאכען, אז דיא הויפט-בראגע וועט זיין דער מאגען? ווער וועט דאס בעלויגען דיא קינסטלער, אז קיין רייכע וועלען איבערהויפט ניט עקזיסטירען. אויכער דעם, וואס פיר א קונסט אדער וויסענשאפט וועט דאס קענען זיין, אז דער קינסטלער אדער דער געלעהרטער וועט מוזען אזוי פיעל און, אזוי פיעל שעה ארבייטען וויא א פראקטער האנד-ווערקער?“

הונדערטע אנדערע אזעלכע כלומרשט'דיגע „ארגומענטען“ ווערען אנגעגעבען געגען סאציאליזמוס. דער לעזער וועט זעהען, אז אויך דא וועט אויסקומען דוקא קאפויר. דאס הייסט, אז ערשט אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט וועלען קונסט און וויסענשאפט זיך ענטוויקלען און אנטענהמען דעם אמת'ן כאראקטער, וועלכער עס פאסט פיר זיי. עס איז אמת, אז דיא ערשטע און דיא הויפט-אויפגאבע וועט זיין דיא מאגען-פראגע, דען „אם אין קמח אין תורה“, דיא ערשטע בעדינגונג, אז קונסט און וויסענשאפט זאלען זיך ענטוויקלען, איז דאס לעבענסמיטעל זאלען אזוי פיעל פראדוצירט ווערען, אז א גע-וויסע קלאסע מענשען זאלען קענען זיין פריי פון דאגות חיונה און זיך קענען אבגעבען מיט קונסט אדער וויסענשאפט. דאס ערשטע — קמח — וועט אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט ניט פעהלען. א חוץ דעם, אזוי וויא דיא שולען און אפילו דיא אוניווערזיטעטען וועלען זיין

האבען צו אזא שרעקליכען, צו אזא שוידערליכען צושטאנד געבראכט, בעוועגט זיך נאך דער צונג אונז צו בעשולדיגען, אז דיא סאציאליסטען וועלען אבשלאפען דיא פאמיליע! 11 ניין, ניט מיר וועלען אבשלאפען דיא פאמיליע, נאר אויכער האט שוין אבגעשלאפט, צוריסען, פער-ניכטעט דיא פאמיליע! נאר דער סאציאליזמוס וועט ווידער הערשטעלען דיא פאמיליע.

דאס וואס עס ווערט איצט פארגעשטעלט אלס אידעאל פון פאעטען און ראמאניסטען, וועט פון דיא סאציאליסטען פערוויקליכט ווערען. אזוי וויא יעדער, ווער עס וועט נאך וועלען אר-בייטען, וועט זיין געזיכערט מיט זיין עקזיסטענץ, אזוי וויא אלע וועלען קריגען גלייכע ערציהונג, אזוי וויא דיא פריי וועט זיין גלייך בערעכטיגט מיט'ן מאן, דאן וועלען געגענווייטיגע ליבערע און נייגונג זיין דיא הויפט-גרינדע, וועלכע וועלען פערבינדען דעם מאן מיט דער פרוי. און טאמער וועלען זיי שפעטער אויסגעפינען, אז זיי האבען זיך איינע אין דעם אנדערען גענארט, אז זיי פאסען ניט און קענען ניט הארמאניזירען, דאן וועלען זיי אויך אהנע גרויסע שוועריגקייטען זיך קענען שיידען, און ניט וויא איצט זיין גע-צוואונגען צו לעבען צוזאמען כאטש מען האסט זיך נאך ערגער וויא דעם טויט. קיינער, ווער עס איז נאך בעקאנט מיט דעם וויסענשאפטליכען סאציאליזמוס האט קיינמאל ניט בעהויפטעט, אז אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט וועט מען איינפיהרען קהל'שע ווייבער זיך אדער מען וועט אבשלאפען דיא פאמיליע. דער סאציאליז-מוס וועט נאך אבשלאפען דיא ציבוע'לעסטווע, דיא נארעריי, דיא ליגען, וועלכע זיינען איצט פער-דעקט מיט דיא פאסען פון רעליגיאן. וואס אנבעלאנגט צו רעליגיאן, זא איז עס ניט דיא דירעקטע אויפגאבע פון סאציאליזמוס מיט אויכער מלחמה צו פיהרען. אלע אינ-טערנאציאנאלע סאציאליסטישע קאנגרעסען האבען אנערקענט, אז רעליגיאן איז א פרוואט-זאך, און אין פרוואט-אנגעלעגענהייטען וועט מען אין א סאציאליסטישען שטאט זיך ניט ארוינמישען. גלחים און להבדיל רבנים וועלען נאטירליך ניט אנגעשטעלט ווערען פון שטאט; קיינער וועט אבער ניט שטערען, ווען א געוויסע גרופע פון מענשען וועלען זיך צוזאמענענהמען און וועלען אויף זייער אייגענעם חשבון א-שטעלען א רב אדער א גלח, אדער זיי וועלען בויען א בית המדרש אדער א קירכע.

זוכט פון ארבייטער, וואָס עס ווויזט זייער ליעבע צו קונסט פיעל מעהר וויא ביי דיא רייכע. דען דער ארבייטער מוז זיך זעהר אָפּט אָבזאָגען פון א נעטהיגע זאך, אום צו קויפּען א טיקעט פיר א טהעאטער אָדער קאָנצערט. היינט ווער רעדט שוין, ווען אלע וועלען זיין פערזאָנלעך מיט לעבענסמיטעל, מיט קליידונג און וואָהנונג, און עס וועט נאָך דערצו איבערבלייבען א סך פרייע צייט. דאן וועט יעדער ניט נאָר קענען זיך אָב געבען מיט גייסטיגע פערזאָנלעכע, זאָגערן ווער עס וועט זיך נאָר פיהלען פעהיג, וועט אליין זוכען זיך צו בעשעפטיגען מיט קונסט און וויס-סענשאפט. מען וועט עס טהאָן ניט אים אזוי פיעל און אזוי פיעל געלד דערפאר צו קריגען, נאָר צוליעב דיא קונסט און דיא וויסענשאפט גופא.

דאן וועט דיא מענשהייט זיך צוריקקעהרען צו דעם צושטאנד, וועלכער האָט בלויז איין מאָל עקזיסטירט אין דער געשיכטע, נעמליך: אין גרי-כענלאַנד אין דער צייט פון פערקל. דיא פרייע גריכישע בירגער האָבען זיך אָבגעגעבען מיט קונסט און וויסענשאפט ניט צוליעב געלד, נאָר צוליעב דיא קונסט און וויסענשאפט גופא. דער אונטערשייד צווישען דאן און דעם סאָציאַל-שטאט וועט זיין דער, אז אין גריכענלאַנד אונ-טער „פרייע בירגער“ האָט מען געמיינט א קליינע הייפעלע פון דיא העררשענדע אריסטאָ-קראטען, וועהרענד אין א סאָציאַלישטאט וועט מען אונטער „פרייע בירגער“ פערשטעהען אלע מען. אין גריכענלאַנד האָט דיא קליינע צאָהל אריסטאָקראטען עס געקענט אויספיהרען, ווייל טויזענדע און צעהנדליגע טויזענדע שקלא-פען האָבען פיר זיי געארבייט; אין סאָציאַל-שטאט וועט דעם פלאַטין פון שקלאה פער-נעהמען דיא מאַשיין.

דיא בעהויפטונג, אז דיא קינסטלער און דיא געלעהרטע וועט מען אונטערווארפען א געוויסע דיסציפלין, איז צו לעבערליך און צו נארריש, אז מען זאָל עס דארפּען ווידערהענגען. קענט איהר זיך פאָרשטעללען, אז עס וועלען זיך גע-פינען אזעלכע משוגעים, וועלכע זאָלען זאָגען צו א טאָלסטאָי, צו א בעטהאָווען, צו אַן אַנטאָקאַל-סקי: „ר', קרוב, זייט אזוי גוט און שטעהט אויף אום 8 א זיגער אין דער פריה, ארבייט ביז 12, דאן עסט מיטאָג און געהט ווידער צו דער ארבייט.“ יעדער פערשטעהט, אז א קינסטלער אָדער א געלעהרטען מוז מען אין דיעזער הינזיכט

פלעטצער און פערשידענע אנדערע קהל'שע ערטער, וואו דיא מענשען וועלען געמיינשאפט-ליך פערבריינגען. אזעלכע פלעטצער וועט מען אוראי זוכען צו מאכען וואָס שעהנער און אנ-גענעהמער. מען וועט זיי פערציערען מיט דיא שעהנסטע געמלדען, מיט דיא בעסטע סטא-טוען, מיט דיא קינסטליכסטע ארכיטעקטור, זאָ, דאָס דיא קינסטלער וועלען האָבען, וואו צו פערברויכען זייערע קונסטחערקע און וועלען ניט דארפּען אָנקומען צו איינצעלנע גבירים און צו זייער לאסקע. אויסער דעם, ווער האָט דער-פון, ווען, צום ביישפיעל, וואנדערבילט אָדער ראָטשילד קויפּען בעריהמטע בילדער און סטאטוען און שטעלען זיי אוועק ביי זיך אין פאלאץ? זיי און זייערע געסט האָבען נור דיא מעגליכקייט צו געניסען דאָס פערזאָנלעכע עס צו זעהען. ווען אָבער קונסטווערק ווערען אויס-געשטעלט אין איין עפענטליכען פלאַטין, דאן האָבען אלע דיא געלעגענהייט צו געניסען דערפון.

ווייטער דארף מען ניט פערגעסען, אז ווען אלע וועלען קריגען גוטע ערציהונג און בילדונג, ווען אלע וועלען זיין פערזאָנלעך מיט לעבענס-מיטעל, ווען אלע וועלען האָבען גענוג פרייע צייט, דאן וועט יעדער קענען שעצען און קענען געניסען דאָס פערזאָנלעכע פון קונסט און וויסענשאפט, דאָס וואָס ביי איצטיגע צייט איז נאָר דער פאל מיט איינצעלנע גליקליכע. דאָס ווידער וועט שטארק פערגרעכערען דיא נאכ-פראגע פיר אזעלכע זאכען. עס איז א גרויסער טעות אָדער, בעסער געזאָגט, א געמיינע פער-לוימדונג, אז דער ארבייטער שעצט ניט דיא קונסט אָדער וויסענשאפט. ווער עס איז בע-קאנט מיט דעם ארבייטער ווייס, מיט וואָס פיר א הונגער ער שליינגט איין ביכלעך, וועלכע ער איז נאָר אים שטאנדע צו קויפּען און צו פער-שטעהען. ארבייטער קויפּען ניט ביכער פיר בעפוזונג, אום אוועקצושטעלען אויף פאָליצעס אונבעריהרט, וויא דאָס טהוען דאָס רוב פון דיא רייכע, נאָר זיי לעזען טאקי מיט קאפּ, וואָס זיי זיינען אים שטאנד צו קריגען. ליידער זיינען נאָך דערוויילע פאָרהאנדען גאנץ וועניג ביכער פיר דעם ארבייטער, פון וועלכע ער זאָל קענען ציהען נוצען פיר זיך. דאָס רוב פון זיי בע-שטעהט פון שונדליטעראטור, וועלכע פערפינ-סטערט נאָר דעם ארבייטערס מוח. אויך טהעאטערס און קאָנצערטען ווערען שטארק בע-

פלייצעם, ווייל ער וועט פון קיינעם ניט דארפן זיין אבהענגיג; דאָס וועט זיין א געזעלשאפט-ליכע אָרדנונג, וואו יעדער וועט ניט נאָר בעפריי-דיגען דיא פיזישע בעדירפניסע, נאָר ער וועט געניסען דיא העכסטע גייסטיגע פערזענלעכע; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו יעדער וועט זיין גליקליך, זיין גליק וועט אָבער ניט, זיין געבויט אויף דעם צושטערטען גליק, אויף דעם רואינירטען לעבען פון הונדערטע און טויזענדע אנדערע, נאָר ער וועט זיין א גליק-ליכער צווישען גליקליכע.

דארום שטרעבט צו עררייכען, שטרעבט צו דערנענטערן דיא גליקליכע, הייליגע צוקונפט! זייט וויסען, אז זיא איז ניט שטארק ווייט פון אונז! דער האַרצאָנט פארבט זיך פורפֿור-רויט — א צייכען, אז דיא העררליכע זונן האלט ביים אויפגעהן. און קיינע וואָלקענס, קיין געוויטער, קיינע כמארעס זיינען ניט אים שטאנד צוריק צוהאלטען דעם אויפגאנג פון דיא מאיעסטעטי-שע זונן, וועלכע וועט איבער דער גאנצער ערד פערשפרייטען ליכט, ווארימקייט, לעבען, פריידע און גליק פיר אלע מען...

דר. איזאק אַרטמאן.

איבער-האַזען פֿולע פֿרייהייט צו שאַפֿען האָן און אזוי, ווען און וויפֿעל ער האָט דערצו חשק.
* * *

פון מיינע ארטיקלען האָט דער לעזער גע-קענט זעהען, אז פון דיא אלע בעשולדיגונגען, וועלכע מען ברענגט געגען סאָציאליזמוס און מיט וועלכע מען וויל אַבשרעקען דיא אנוויסענ-דע מענטשהייט, לאָזט זיך אויס דוקא קאפּויר. ער האָט געזענט זעהען, אז דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו הונגער, נויט און עלענד וועלען אויפהערען צו זיין דיא שטענ-דיגע בעגלייטער פון דיא, וועלכע שאַפֿען אלעס; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו אלע וועלען זיין גלייך צווישען גלייכע און קיינער וועט ניט זיין אונטערטעניג צום אנדערען; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו די מענטשען וועלען זיין גרויס ניט דערפאר, ווייל אלע איבעריגע וועלען זיין פֿערי-קריפעלעטע קאליקעס, נאָר גרויס צווישען גרויס, גרויס אין פֿערגלייך מיט מיטעלמעסיגע געביל-דעטע מענטשען; דאָס וועט זיין א געזעלשאפט-ליכע אָרדנונג, וואו יעדער וועט שטאַלץ, ניט-געבייגען לעבען טראָגען זיין קאָפּ אויף זיינע

דיא גרויסע וועלט-דראמא *

איינלייטונג.

שפיעל? פריהער קומט דיא טראגעדיע, (גרי-כענלאנד), נאכהער קאמעדיע (רוים) און דראמא (דיא מאָדערנע וועלט). טראגעדי — דאָס איז דער בלינדער גלויבען, דער פאטאליזם; דער שיקזאל פון מענטשען איז אין דיא הענד פון דיא געטער. קאמעדי — דאָס איז דיא ערוואכונג פון דעם קרימישען געדאנק: דער מענש הויבט

רעדאקטאָר פון דער „צוקונפט“ האָבען מיך געפֿע-טען צו ענדיגען דיא גאנצע סעריע און דארום ווערען איצט דיוע ארטיקלען איבערגעדרוקט. — איך האָב זיי איצט א ביסעל פֿערגרעסערט און אויס-געבעסערט. נו, עס איז א בעשערטע זאך און איך קען זיך ניט העלפען — איך וועל מוזען ענדיגען. נאָך „פֿראַמעטעאוס“ און „איוב“ וועלען קומען „האמלעט“, „פאוסט“ און דיא מאָדערנע סאָציאלע דראמא. — זעקב גאָרדין.

יא וועלט-געשיכטע איז א דראמא. דיא ענט-וויקלונג פון'ס מענ-שען'ס גייסט, זיינע מאטעריעלע ערווער-בונגען, זיינע אידע-אליסטישע שטרעבונ-גען, זיין שווערער



קאמפּה און זיינע ליידען, זיין פראָגרעס און שווערע ארבייט, זיינע בלוטיגע מלחמות און צו-זאמענשטויסונגען. — דאָס אלעס איז א גרויסע שווישפיעל. א וועלט-דראמא.

וויא אזוי געהט דיא ענטוויקלונג פון שווי-

(*) דרוי פון דיוע ארטיקלען אונטערן זעלבען נאָמען זיינען געווען געדרוקט אין דער „פרייע געזעלשאפט“. איינציגע מיינע פריינדע און דעה

וואָס פיהלט און דענקט צוזאמען, איז דיא וועלט א דראמא. אום איהר זאלט קענען בע- סער פערשטעהן אונזער געדאנק, מוזען מיר גע- בען אס ווייניגסטען א קורצע ערקלעהרונג וועגען דינע דריי פארמען פון דער דראמאטורגיע. עס איז נויטווענדיג צו וויסען, וואָס איז דער אונ- טערשיד צווישען קאמעדי, טראגעדי און דראמא?

אין א טראגעדי שפיעלט דיא פערזענליכע אינציאטיווע פון א מענטשען און זיין אייגענע ווילען זעהר א קליינע ראָלע. דיא טרויעריגע ענדע פון דיא געשילדערטע עראייגניסע הייבט גען נישט אָב פון דיא פערזאָנען און נישט פון דיא אומשטענדען, וועלכע דער מענטש בעשאפט. א מאכט, וועלכע מען קען נישט בעגרייפן; ערשיי- נונגען, וועלכע קומען, דוכט זיך, גאר אָהן אור- זאכען; א צופעליגער אונגליק, א שליס-שלי- מזל ברענגט דיא טראגישע אויפֿלעזונג. דער שוואכער מענטש דענקט נישט; ער פיהלט נור זיין שוואכהייט און הילפֿלאָזיגקייט. ער איז צו דריקט און צושמעטערט פון א דעספאטישער קראפט, וועלכע ער קען נישט קאנטראָלירען און מיט זיין ווילען פערענדערען.... אין א טראגעדי בענוצט זיך דער דיכטער מיט דיא פאטאלע עלעמענטען פון אונזער לעבען; דאָס הייסט, אזעלכע ערשיינונגען, וועלכע דער מענטש קען נישט ערקלערען און גלויבט, אז זיי קומען פון מזל, אָדער פון א קאפֿירונגעס מעכטיגען גאָט. דער מענטש, וואָס פיהלט נאָר און דיינקט נישט, דע- כענט דאָס לעבען פיר א טראגעדי.

דאָס לעבען פון מענטשען איז, פונקט וויא א „געטע“ אידישע היסטאָרישע אָפּערא, פול מיט אונלֿאָגישע איבערראשונגען, לעבערליכע ווי- דערשפריכע, אונערקלערליכע צוזאמענשטויסני- גען, „אָהן פארוואָס-דינע“ קאמישע ערגעבני- סע, נארישע מנהגים און זיסטען, וועלכע מאכען דעם מענטשען פאר א לעבערליכען און שוואכען שקלאף. דער געניאלער מענטש אָדער טויגע- נישט, דער דיינקער אָדער דער גראַבער נאָר, — אלע שפיעלען אין לעבען, מעהר אָדער ווייני- גער, א קאמישע ראָלע און זיינען, ווילענדיג אָדער אונווילענדיג, פערסאָנאזשען אין דינער אונגעשיקליכער און אונגעלומפערטער וועלט- קאמעדי.

אויב א דיכטער קען זיך, אויף דיא פליגלען פון זיינע געדאנקען, אויפהויבען העכער פון די- זער קאמישער זיסטע פון אונזער מארקלעכען,

אָן צו לאכען פון דעם, וואָס איז פערגעטערט, און שפאָטעט פון דעם, וואָס האָט איהם גע- שראָקען. דראמא — דאָס איז טהעטיגקייט און זעלבסט־בעוואוסטהייט: דער מענטש נעהמט זיין שיקזאל אין זיינע אייגענע הענד.

אין אָנפאנג איז דאָס לעבען פון דער מענשהייט א טראגעדי. דער מענטש איז הילפֿ- לאָז, אונטערוואָרפען, אונטערדריקט פון דיא געהיימע קרעפטע דער נאטור, וועלכע ער פער- נעטערט. ער איז אבהענגיג פון א מאכט, וועל- כע איז אויסער איהם. ער איז אזוי שוואך און ערשראָקען, דאָס ער האָט מורא צו שפיעלען א ראָלע אין זיין אייגענע שוישפיעל. איהם שרעקט דאָס, וואָס ער קען נישט בעגרייפן. אלעס וואָס עס איז אונלֿאָגיש אין זיין לעבען, ערקלערט ער און פערענטפערט מיט'ן וואָרט שיקזאל, מזל. ער איז פאססיוו. אין דעם ליגט דיא טראגעדי.

אָבער דער מענטש וואקסט, זיין בליק ווערט קלאָרער. ער הויבט אָן צו פערשטיין זיינע איי- גענע שוואכהייטען און דיא שוואכהייטען פון זיינע אָטאָריטעטען. אלעס וואָס איז אונלֿאָגיש און קאדריקאטוריש, צווינגט איהם צו לאכען, געגען דעם בלינדען מזל טרעט ער ארויס מיט איראָני און געגען דאָס קאמישע פון מענשענס לעבען מיט שפאָט. דער קאָמיזמוס שוואכט אָב דאָס טראגישעס. דיא קאמעדי פיהרט צום סקעפטיציזמוס.

דאן קומט דיא העכסטע שטופע פון מענ- שע'ס ענטוויקלונג — דיא דראמא. דער מענטש שאפט אליין זיין היסטאָרישען לעבען, קאָנ- טראָלירט דיא אומשטענדע, פארשט און בע- הערשט דיא אויסערע וועלט, דיא נאטור, האנ- דעלט, טהוט, שפיעלט אליין זיין ראָלע אין זיין שוישפיעל און ליידעט אליין פון דיא דראמא- טישע קאָליזיאָנען, צוזאמענשטויסונגען. ער ווערט אקטיוו. אקטיוויטעט און זעלבסט־בע- וואוסטהייט — דאָס איז דראמא.

דאָס אלגעמיינע היסטאָרישע לעבען פון דער גאנצער מענשהייט איז טראגעדי, קאמעדי, דראמא!

I

א. קלוגער מענטש האָט אמאָל געזאָגט: „דיא וועלט איז א קאמעדי פיר דעם וואָס דענקט און א טראגעדי פיר דעם וואָס פיהלט“. עס קען זיין, עס איז אזוי: אָבער מען מוז דערצו נאָך צוגע- בען דינע בעמערקונג: פיר דעם מענטשען אָבער,

וואָס שרייבען דראמען, זאָגט אונז: מען דארף נישט נור דיינקען, אָדער נור פיהלען — ווילסטו פערשטעהן דעם מענשען'ס לעבען־וועלט? פיהל און דיינק צוזאמען.

אונזער מענשליכעם לעבען איז א גרויסע דראמאטישע ווערק, וואָס ווערט פיר אונז יעדען טאָג געשפילט אויף דער גרויסער וועלט־ביהע. אין דיווערסאָנאָליטעט דראמא זיינען דאָ דאָלען פיר א פאָטער־דאָליסט און א „ווילען“, פיר א לעבעהאָבער און אן אינטריגאנט, פיר א כאראקטער קאָמיקער און פיר א סוברעטיין, פיר א קיזערליכען האָפּס־נאר און פיר א גאסען־רע־זאָנער, פיר דעם קליגסטען חכם און פיר דעם גרעסטען שוטה, פיר דעם ערעלסטען אידע־אליסט און פיר דעם מגויש־דיגען מאטעריאַליסט, פיר דעם העלד און פיר דעם מאדערער. עס איז, וויא מען שרייבט אין דיא אפישען, א ריעזע־פערזאָנאַל... דיעזע גרויסע דראמא האָט זעהר פיעל סצענען, ערשיינונגען, עפעקטען און זיא גיט עננוג מאטעריאַל פיר יעדען. עס איז דאָ וועגען וואָס צו דיינקען און וואָס מיט'ן הערץ צו פיהלען; עס איז דאָ פון וואָס צו לאַזן כען און וועגען וואָס צו וויינען.

ביי דיא אלטע גריכען זיינען געווען בע־דיהמטע צוויי פילאָזאָפּען: איינער האָט זיך גערופען דעמאָקריט דער לאַזער, דער דייגע, ווייל ער האָט געלאכט פון דער וועלט; דער אנדערער האָט זיך גערופען היראָקליט דער דער וויינער, ווייל ער האָט דאָ וועלט בעוויינט, מען זאָגט, אז דער ערשטער האָט געלאכט פון נאָראָנים, דער צווייטער האָט בעוויינט שופטען!... אָבער דאָס לעבען בעשטעהט נישט נאָר פון בעוויינען (טראגעדי) און אויסלאכען (קאָמעדי) — דאָס לע־בען בעשטעהט הויפטזעכליך פון טהאָן, פון טהעטיגקייט (דראמא). דיא מענשען־וועלט בע־שטעהט נישט נור פון נאָראָנים און שופטען, קלוגהייט און דומיהיט, גוטעס און שלעכטעס, נידריגעס און ערהאבענעס זיינען צוזאמענגע־פלאַכטען אין דער מאטעריע, וואָס דאָס לעבען וועבט, און דאָס אלעס צוזאמען בעשאפט דיא וואונדערבארע דראמא פון לעבען.

„גאָה, ליבער פריינד, איזט אלע טהעאָרי.“

און גרין — דעם לעבענס גאלדענער בוים...“ דער קאלטער דיינקער און בעאָבאכטער קלעטערט ארויף אויף דיא הויכע שטופען פון אנאליז און קריטיק און קוקט פון דאָרט אראָפּ

אויב ער קען מיט זיין קאלטען, קריטישען געדאנק, אָהן דיא מיטוויקונג פון זיינע געפיהלע, אויפפאכען און ריכטיג אָבשעצען דיא קליינ־ליכקייט און ביליגקייט פון דיווע קאָמישע ער־שיינונגען, — איז פיר איהם דאָס לעבען פון א מענשען א לעבערליכע קאָמעדי, א קאָמעדי פון טעות'ן און אונקלאָרישע צופעלע. ער זעהט דעם גרויסען חכם, וואָס רופט זיך מענש אין מאנטעל פון א פאיאן; ער זעהט דעם קעניג פון אלע בעשעפענישע אין א מיצעל פון א נאָרד, און פיהרט איהם אין אזא צושטאנד ארויס פיר'ן פובליקום.

אין א קאָמעדי ווערען ריכטיג אילוסטרירט דיא קליינליכע שטרעבונגען פון דעם מענשען, זיין שוואכהייט, זיין קורצזיכטיגקייט אין זיינע וועלט־אנשיאונגען, דיא אייטעלקייט פון זיינע פערלאנגען, די אָבגעשמאקטקייט פון זיינע טראַדיציאָנען. אין א קאָמעדי ווערן געשילדערט דיא ליידענשאפטען פון'ם מענשען, דער קאמפף פון זיינע אינטערעסען נור פון זייער קאמישען כאַראַקטעראויכדריק. דער סאטירישער ריכטער זאָגט אונז מיט זיין קאָמעדי: זעהסט, דאָס אלעס וואָלט געקענט זיין זעהר טרויעריג, ווען עס זאָל נישט זיין אזוי לעכערליך. דער גרויסער פראנצויזישער ריכטער מאָליע, וועלכער האָט געשריע־בען נור קאָמעדיען, רופט זיך נישט אומזיסט דער נאָט פון לאכען. דער גרויסער דענקער און אמת'ער קינסטלער, וואָס בעאָבאכטעט דאָס לע־בען נור מיט זיין קאלטען זינן, בעטראכטעט די וועלט אלס א קאָמעדי, פיר וועלכע דער מענש פערדיענט צו ווערען אָבגעשפאָטעט און אָבגע־לאַכט.

אין א דראמא, פערקעהרט, איז נישטאָ קיינע צופעליגע און פאטאלע ערשיינונגען. יעדע ער־געבנים האָט איהרע געזעצליכע, נאטירליכע אורזאכען. יעדע ערהייגנים קומט נור הערויס פון געוויכע אומשטענדע, וועלכע מוזען עקזיסטירען. אין א דראמא שטארבט מען נישט און מען ווערט נישט אונגליקליך אָהן א פאר וואָס, אָדער דורך א נאָרלישען צופאל; דיא דראמא־טישע אויפ־לעזונג וואַקסט נאטירליכע־ווייזע ביז זיא ווערט ריף און יעדע ערשיינונג קען מען גרינדליך ערקלעהרען. דיא סיטואציאָן און דיא אומשטענדען זיינען פראָדוקטען פון דער האנדלונג, פון דער אקטיוויטעט פון דיא, וואָס נעהמען אנטהייל אין דער דראמא. קיין זאך קומט נישט אָהן א פאר וואָס.. דער ריכטער,

באלד פערשוואונדען ווערען און אָנשטאָט זיי פלעגט קומען דער קאלטער טויט און פערניכט טונג.... דיא פרוי האָט דער מענש באלד צוגע- גליכען צו דער ערד. זיא האָט ביי דער ערד גע- נומען דיא פונקציאָנען פון לעבען און טויט, פון פראָדוקצאָן און פערניכטונג. אלע מאָראַ- ליסטען און רעליגיאָנס-לעהרער פון דיא אלטע צייטען האָבען גערעכענט דיא ערד פיר א מהאָל פון געוויזן און טרויער, פיר א בית עולם פון פערניכטונג און טויט. דיא פרוי האָט מען אויך געגעבען דעם זעלבען כיבוד. מען האָט זי גערעכענט פיר אן אנוויירדיגע כלי, וועלכע איז פול מיט אונבעשטענדליכקייט.... אלע שלעכטע מעלות האָט מען איהר געגעבען, זיא איז געווען גיפטיג וויא א שלאנג און זינדיג וויא א טיי- וועל. ווען מען איז ניט געבוירען געוואָרען איז ניט געווען קיין טויט!... דער מענש האָט געזעהן, דאָס מיט ווייטאָנען ווערט מען געבוירען און מיט א פירכטערליכע אנאָניע געהט מען אוועק פון דער וועלט. און דיוע שרעקליכע אויפלעזונג פון דער לעבענסדראַמא האָט איהם געשראָקען, געמאכט אונצופריעדען און אונרוהיג.

דער רעליגיעזער געזעצגעבער ב ו ד א האָט געלעבט גליקליך אויף דער וועלט. ער האָט געהאט פיעל פערנגיגען און האָט זיך אמר- זירט. ער האָט זיך ניט געפלאַגט מיט קיין וועלט-שמערין און האָט זיך ניט געגריבעלט. ער האָט שוין געהאט 84 טויזענד ווייבער און האָט פיעללייכט געקליבען זיך נאָך א פאָאָר טויזענד מאָל חתונה צו האָבען.... איינמאָל אָבער האָט ער אונערוואַרטעט בעגעגענט דיוע פיער פיגורען: ע ל ט ע ר, ק ר א נ ק ה י י ט, א ר י מ ק י י ט און ט ו י ט. ער האָט באלד פערלאָרען זיין רוחיגקייט און צופרידענהייט. ווארום דארף מען דיוע צרות און יסורים? שווינדעלט דער מענש אליין זיך ניט אָב מיט זיינע פערנגיגענס? נאָך וואָס זאָל מען ווייבער נעהמען, אום צו פערמעהרען דיא, וועלכע ווערן געבוירען צו שטארבען? דאָס לעבען איז א טראגעדי און דאָס שטארבען איז א שרעקליכע אונגעזעכטע ערשיינונג.... דיוע בעטראכטונגען האָבען איהם געפיהרט צו דער איבערצייגונג, אז „דאָס זיין אין דאָס ניט-זיין איז דאָס זעלבע“.... כוּדרא האָט אויסגעפונען א מיטעל צו פערזיסען דיא ביטערע טראגעדי פון לעבען. ער האָט אויסגעטראכט אזא ליידדיגע עוויגקייט, וועלכע ער האָט אָנגערופען „נירוואנע“, וואהין אלעס

אויף דער וועלט און דעם מענשענ'ס לעבען, ווי אויף א קאָמעדי. ער פערזאכטעט א ביסעל דעם מענשענ'ס קלייניגקייט און צווייפעלט, אויב דערפון, וואָס עס עקזיסטירט אין זיין לעבען, קען עטוואָס בעסערעס ארויס. דאָס איז סקעפטיציזם.

דער פיהלענדער מענש שרעקט זיך פיר דיא ערשיינונגען, וועלכע פיהרען צו א טראגישע ענדע.... ער קען זיך ניט ערקלעהרען, ווארום דארף מען ליידען און קעמפפען, ווארום ענדיגט זיך דער ספעקטאקל פון לעבען מיט טויט און פערניכטונג, און ער ווערט פערצווייפעלט. דאָס איז פּעסימיזם.

דער וואָס דיינקט און פיהלט, קען ניט צווייפעלען, פערזאכטען און פערצווייפעלט זיין. איהם שרעקען ניט דיא ערשיינונגען, ער זוכט צו קעמפפען געגען דיא אורזאכען, וועלכע בע- שאפען זיי, און שטרעבט צו פערענדערען דיא אומשטענדען. וועלכע רופען זיי הערויס. ער ווייס, דאָס אין דיוער וועלט-דראַמא קומט קיין זאך ניט דורך א צופאל, און דאָס דער צופאל אליין קומט דורך געוויסע געזעצליכע אורזאכען. א דראַמא איז דאָס! דער קאָסמאָס, דיא אלל- וועלט ניט איהר זיינע דעקאָראַציאָנען און אויסשטעלונג, דיא אלגעמיינע געשיכטע ניט איהר סיוזשעטען, סאָציאָלאָגיע ניט איהר טיפען און כאַראַקטערע!...

מערקווירדיג, דיא פרוי, וועלכע שפיעלט אזא אונבעדייטענדע ראָלע אין אונזערע עקאָנאָ- מישע און פאָליטישע פערהעלטניסען, פערנעהמט אין דעם דראַמאטישען עלעמענט פון אונזער הויסטאָרישען לעבען א אויסעראָרדענטליכען פלאץ. אין דער טהעאטער-קאָמפאני, וואס שפיעלט דיא וועלט-דראַמא, איז זיא דיא „לי- דינג-ליידי“. ווען דער מענש וויינט און בע- קלאַגט זיין לעבען, בעשולדיגט ער אין א גליי- כער מאָס דיא מוטער-ערד און דיא מוטער- פרוי. ביידע זיינען שטענדיג געווען דיא פאָר- שטייערינס פון דעם שרעקליכען טראגישען עלעמענט פון לעבען — אונבעשטענדליכקייט און שטערבליכקייט.

דיא ערד איז געווען דער מקור פון אלע קראנקהייטען און ליידען. איהר פריהלינג האָט נור געוויזען איהר אונבעשטענדליכקייט. דיא שעהנע בליהענדע טעג פלעגען זיך באלד פער- בייטען אין דיא טרויעריגע קאלטע טעג פון ווינ- טער. איהר לעבען און פרוכטבארקייט פלעגען

עס איז א דראמא, פול מיט טהעטיגקייט און האנדלונג.

„דער טויט איז דיא קיהלע נאכט,
דאס לעבען איז דער שוויילע טאג....
עס דונקעלט שוין, מיך שלעפערט —
דער טאג האט מיך מיעד געמאכט.
איבער מוין בעט ערהויבט זיך איין בוים,
דרין זינגט דיא יונגע נאכטיגאל;
זי זינגט פון לויטער ליעבע,
איך הער עס זאגאר אין טרוים....“

יעקב גארדין.

קעהרט זיך אום נאָך'ן טויט, וואו קיין „זיין“
קען ניט שטארבען, ווייל עס ווערט ניט גע-
בוירען, וואו קיין זאך ווערט ניט פערניכטעט,
ווייל עס עקזיסטירט עוויג, ווייל דאָרט איז ניטאָ
אלעס עקזיסטירט עוויג, נאָך דיזע אידעע
איז דאָס לעבען גאָרניט, און דאָס וואָס קומט
נאָך'ן טויט — אלעס.... דער מענש, וועלכער
האָט זיך געשראָקען פאר'ן לעבען וויא פאר א
שרעקליכע טראגעדי, האָט געוואָלט אַבנאָררען
דעם טויט מיט דעם וואָס ער האָט פערניינט
דאָס לעבען.... דאָס לעבען אָבער איז אונאָב-
הענגיג פון'ם מענשען'ס פעסימיסטישען נייט.



רעאליזמוס און זיינע נוצען

אזא מין „הפקר פעטרישקע“, וויא רעאליזמוס
אין אונזער ליטעראטור.

איז עס אָבער ווירקליך אזוי, אז נור דאָס
ווערן איז א רעאליסטישעס, וואָס בעשעפ-
טיגט זיך מיט דיא געשלעכטליכע פעהרעלטניסע
צווישען מאן און פרוי? און בעשעפטיגען זיך
דען איבערהויפט נור רעאליסטישע שרייבער
מיט דיזע טהעמאס?

איינס פון דיא גרעסטע רעאליסטישע
ווערק פון אונזער יאהרהונדערט איז הויפט
מאנ'ס „דיא וועבער“, און דיזעס ווערק, וויא
מיר ווייסען, האָט אבסאָלוט ניט וואָס צו טהאָן
מיט דער געשלעכטליכער פראגע; נאָך מעהר,
אין „דיא וועבער“ איז אפילו ניטאָ קיין גע-
וואוינליכער ראָמאן, אפילו קיין „מאָראלישער“
ראָמאן. דאָס גאנצע ווערק שילדערט נור אן
עקאָנאָמישען קאמפף צווישען ארכיטעקט און
זייער באָס. אין דעם „פאָלקס־פיינד“ פון
איבסען ווערט אויך ניט בעהאנדעלט דיא
טהעמא וועגען דיא געשלעכטליכע פעהרעלטניס-
ע צווישען מאן און פרוי און דאָ איז אויך
ניטאָ קיין ראָמאן.

קורץ, מיר קענען אָנווייזען נאָך אויף

I.

אָס איז א רעאליסטי-
שעס ווערק? פיעלע
מיינען, אז יעדעס
ווערק, וואו עס ווערן
נור געשילדערט דיא
געשלעכטליכע פער-
העלטניסע צווישען אן



אדם און א חיה, איז א רעאליסטישעס ווערק.
ניט נור דיא מייסטע אידישע לעזער פער-
שטעהען אזוי רעאליזמוס, זאָנדרען אפילו אויך
דיא מייסטע פון דיא „געעהרטע“ קריטיקער אין
אונזערע אידישע צייטונגען.

„דער רעאליזמוס מוז בעקעמפט ווערען
אים נאָמען פון „טהרת המשפחה“ — שרייען
מאנכע צייטונגען, וויזענדיג דערמיט, אז אונ-
טער „רעאליזמוס“ פערשטעהען זיי דיא „אונ-
מאָראלישע“ פעהרעלטניסע צווישען מאן און
פרוי און פערשטעהט זיך, אז יענע צייטונגס-
הערויסגעבער און שרייבער, וואָס ביי זיי איז א
פרוי א מין מוזוה, רחמנא לצלן, נור מיט דער
האנד אָנצוריהרען, — קענען דאָס ניט ערלויבען

ווען רחל האָט דערזעהען, אז זיא האָט קיין קינדער נישט, האָט זיא זיך געווענדעט צו יעקב'ן בזה הלשון: „דאָ איז מיין דיענסט־מויד בלחה, קום צו איהר און לאָז זיא האָבען קינדער אויף מיניע קניע“... און יעקב האָט איהר געפאָלגט...

דיא מעשה וויא פיר א ביסעל דוראים, וואָס רחל קריגט פון לאה'ן, לאָזט זיא אָפּ לאה'ן איהר מאן יעקב'ן פיר א גאנצע נאכט... דיא מעשה, וויא אזוי יהודה לעבט א גוטען טאָג מיט זיין שנור תמר און וויא אזוי ראובן פאסט נישט קיין תעניתים מיט זיין טאטענס קעפּס־ווייב; דיא מעשה וועגען פטער'ס ווייב, וואָס וויל פערזאנלעכעווען יוסף'ן; דיא געשיכטע פון רות און בועז, וועלכע ליגט זיך שלאָפען דוקא צווישען זיינע פיס... דיא שטורמדיגע לייעבע פון דעם גוואלדיגען ראָמאנטישען „שיר השירים“ דיא אָפענע שפראכע, פול מיט קאָכענדע לייך־דענשאפט: „ישקני מנשקות פיהו, כי טובים דודיך מין“, — קוש מיך מיט דיא קושען פון דיין מויל, דיין לייעבע איז זיסער פון וויין“. אָדער: „שני יסדיך כשני עפרים תאומי צביה, הרועים בשושנים — דיינע צוויי בריסט זעהען אויס, וויא צוויי יונגיקע הירשעלאָך, א הירשנס א צוויילינג, וואָס פאשען זיך אונטער ליליען“. אָדער: „וויא שעהן און וויא לייעב־ליך ביזטה, לייעבע, אין דיינע רייצען... דיין וואוקס איז וויא א פאלמע, דיינע בריסט, וויא טרויבען. האָב איך מיר געזאָגט: איך וועל ארויפקריכען אויף דער פאלמע, וועל זיך אָנכאַפּען פיר איהרע צווייגען און דיינע בריסט וועל לען דאן מיר זיין וויא דיא טרויבען פון א ווייב־נאָרטען און דיין אַטעם וועט אויף מיר אַט־העמען מיט דעם דופט פון עפעל“... (שיר השירים).

דיא מעשה פון מגלת אסתר, וויא אזוי דער שכור'ער אחשוורוש וויל, אז זיין ווייב ושתי זאָל ערשיינען פיר איהם אין זיינע מינסטאָרען דוקא אין איהר נאקעטער ישענה־קייט; דיא פיעל און פיעל אזעלכע מעשיות און מעשה־לאָך, וויא אין חומש, אזוי אין תנ"ך, אזוי אין דער גמרא און אזוי אין אנדערע הייליגע ספרים (*), געשילדערט אין אזא אָפענער־טאָן...

(*) מעהר אזעלכע פאקטען קענט איהר לעזען אין ב. פייגענבוים'ס לעצטע זעהר אינטערעסאנטע בראשורע: „לייעבע און פאמיליע־לעבען לויט איר דעשקייט“. — ל. ק.

צעהנדליגע און צעהנדליגע ווערק פון גרעסערע און קלענערע שרייבער אין דער וועלט־ליטעראטור, זאָגאר אין אונזער אייגענער אָרעמער איר־דעשער ליטעראטור, וואָס ענטהאלטען אין זיך נישט אפילו קיין געוואוינליכען ראָמאן, און דאָך זיינען זיי רעאליסטיש. אין אונזער אידעש־אמעריקאנער ליטעראטור איז גאָרדין'ס בעסטע ווערק „מירעלע אפרת" אויף אָהן א ראָמאן.

דיא צוויי גרעסטע רעאליסטישע ווערק אין רוסלאַנד אין דיא 40־ער יאָהרען, ד. ה. פיעל־פריהער, איידער דער רעאליזמוס אין מעריב־אייראָפּא האָט זיך פאָרמולירט, וויא מיר וועלען שפעטער זעהן, זיינען געווען גאָנאָל'ס „טויטע זעלען" (מאָרטוויא דושי), און „רעוויזאָר", און דיזע בייזע רעאליסטישע ווערק זיינען אויך אָהן א ראָמאן.

און פערקעהרט, דיא פערהעלטניסע צוויי־שען מאן און פרוי זיינען פון אויביג אָן געשיל־דערט געוואָרען נישט נור פון וועלטליכע שרייבער, וואָס זיינען נישט געווען קיין רעאליסטען, נור אפילו פון דיא, וואָס האָבען צונויפגעשטעלט דיא הייליגע ספרים... און געשילדערט טאקי נישט אויף'ן וואונק, נישט פערדעקט מיט שליי־ערס און פייגענבלעטער און אפילו נישט מיט פיעל פינטעלאָך יוצא געווען, נור טאקי געשיל־דערט מיט אָפענע דבורים, וואָס אויף'ן לונג, דאָס אויף'ן צונג...

נעהמען מיר דיא אָפענע מעשה, וויא אזוי אונזער טאטע אברהם האָט געמאכט ביזנעס מיט זיין ווייב שרה'ן אפריהער ביי דעם מלך מצרים און שפעטער ביי אבימלך מלך גר...

שרה האָט קיין קינדער נישט געהאט. האָט שרה געזאָגט צו אברהם'ען: „גאָט האָט מיך אָפּגעהאלטען פון צו האָבען קינדער, בעהעפט זיך, איך בעט דיך, צו מיין דינסט־מויד הגר, טאָמער וועט זיא פון דיר שוואנגער ווערען און וועט האָבען קינדער, וועל איך זיי האלטען פיר מיינע. און אברהם האָט איהר צוליעב גע־טאָן“...

יעקב אבינו פערליעבט זיך אין דער שעה־נער רחל און דיענט אָב לבן'ען פיר איהר 7 יאָהר. און אז לבן דער בלאָפּער שפארט איהם אריין דיא פער'צרה'טע לאה'ן מיט דיא רויטע, פערוויינטע אויגען, פיר א ווייב אַנשטאָט דער שעהנער־רחל'ען, דיענט יעקב לבן'ען נאָך 7 יאָהר, אום נור צו קריגען רחל'ען און שטילען זיין פערליעבטע הארץ...

גוואלטיגונג, איז זיא אין גאנצען נאקעט. דא
אויגען פערגלאַצט, מיט דעם מויל האַלב
אַפּען, דורך וועלכען עס שלאָגט אַ בלוטיגע
פיענע, ליעגט זיא אזוי אויפ'ן רוקען און אין
איהרע צונופגעדריקטע קאלטע הענד זיינען
פערגליווערט הויפענס האָר. און דאָרט, אין
פאַראַוים, מאַרשירט אַן אבטהיילונג פון סאָל-
דאטען, און, מאַרשירענדיג, קוקען זיי זיך אום
מיט ווילדע וועלפישע אויגען אַהינטער, אין
דער ריכטונג, וואו זיא ליגט, קוקען זיך אום, צו
זעהן, אויב זיא, זייער אונגלייכער קרבן, איז
שוין געקומען צו זיך...

אַ שרעקליך-עקעלהאפטעם בילד! דער
מענטש איז דאָ בעוויזען געוואָרען אין אזא גע-
שטאַלט, אז דאָ היות אין וואַלד-מענען שטאַל-
צירען, וואָס זיי זיינען ניט קיין מענשען....

היפּאָקריטען, אידישע אזוי וויא קריסט-
ליכע צבועקעס, וועלען שרייען, דא מאַראַל איז
אין סכנות, אז דאָס בילד ווירקט דעמאָראַליזירעד
אויף דעם צושייער, קען אין איהם אייפועקען
אַ מחשבה זרה, רחמנא לעלן. אין דער אמת'ן
אַבער קען אזא בילד ווירקען דעמאָראַליזירענד
סיידען אויף אזא מענשען, וואָס איז אין גאנץ
צען צופוילט גייסטיג און מאַראַליש, אויף א'ן
אבנאָרמאַלען, געשלעכטליך-קראַנקען מענשען.
אַבער אויף אזא מענשען וועט יעדעס בילד,
וואָס שטעלט פאַר אַ פרוי שלעכט-ווירקען, אפילו
דאָ הייליגע מאַדאָנא פון ראפּאעל וועט אין
איהם אויך אַרויסרופען אַ בעסטאליש געפיהל!

גאנץ אנדערש אַבער ווירקט אַט דיזעם
שרעקליכעס בילד אויף דעם געזונדען מענשען.
פאַר איהם ליעגט אַ פערגוואַלטיגטע מיידעל,
מיט דאָ אַלע צייכענס פון איהרע ליידען, מיט
דאָ אַלע שפורען פון איהר פערצווייפלטען
קעמפּפּען געגען דאָ אונמענשען. אין איהרע
הענד זיינען פערגליווערט הויפענס האָר, וואָס
זיא האָט אַרויסגעריסען ביי איהרע פייניגער,
פערטהיידענדיג איהר עהרע און איהר "איך"...
פון איהר אָפּענעם מויל שלאָגט אַ בלוטיגע
פיענע, פון דעם מויל, וואָס וואָלט אַרויסגערעדט
דאָ צערטליכסטע, דאָ וואַרימסטע ווערטער
פון גליק און ליעבע צו אַ מאַן, וואָס זיא וואָלט
געליעבט — אַט פון דעם זעלביגען מויל שלאָגט
אַצינד אַרויס אַ בלוטיגע פיענע, וויא אַ שטור-
מער, בלוטיגער פלוך אויף יענע אונמענשען,
וואָס זיינען איהר בעפאלען ערגער וויא ווילדע
חיות...

שפּראַך, בעוויזען, אז צו שילדערן דאָ גע-
שלעכטליכע פערהעלטניסע צווישען מאַן און
פּרוי איז ניט דאָ ערפינדונג פון דאָ מאַדערנע
רעאליסטען. אדרבה, עס זיינען דאָ רעאליסטישע
ווערק, וויא איך האָב פריהער אָנגעוויזען, וואָס
בעהאַנדלען גאָר ניט דאָ טהעמא פון געשלעכט-
ליכע פערהעלטניסע.

נור אויב יענע קריטיקער אין צייטונגס-
ארויסגעבער ווילען דוקא האָבען, אז רעאליזמוס
איז נור דאָ שילדערונג פון געשלעכטליכען
פערקעהר און דערפאַר מוז ער בעקעמפּט
ווערען אים נאָמען פון "טהרת המשפּחה", דאן
על פי שכל האָבען זיי זיך פריהער פון אלץ גע-
דארפט אַ נעהם טאָן אָפּצוראמען פון דער וועלט
דעם אַלטען חומש, דאָ גמרא און דאָ אנדערע
הייליגע ספרים...

דער פראַציזישער שרייבער פאַל דעקאַק
וואָלט געווען דער גרעסטער רעאליסט, ווען מען
וואָלט גערעכענט, אז רעאליזמוס מיינט דאָ
אַפּענע שילדערונג פון געשלעכטליכע פערהעלט-
ניסע, דאָך איז פאַל דעקאַק ניט מעהר וויא אַ
פאַרנאָמאַריסט, אַ צינישער מעשה-דערצעהלער.
פאַר וואָס? ווייל ציניזמוס אָהן רע-
אליזמוס איז בלויז ציניזמוס, ווען
ער איז רעאליסטיש, וויא מיר וועלען
שפּעטער זעהען. מיט אנדערע ווערטער: ניט
יעדער, וואָס שרייבט צינישע בילדער, איז אַ
רעאליסט און ניט יעדער רעאליסט שרייבט צי-
נישע בילדער און פערקעהרט: דאָ עקעלהאפט-
סטע בילדער אין דעם זין פון ציניזמוס אין אַ
רעאליסטישען ווערק זיינען ניט ציניש.
וויא אזוי איז דאָס? פון דעם וועלען מיר
איצטער ריידען.

II.

מיט אַ פאַר יאָהר צוריק איז אין אַ דייטשען
זשורנאַל געווען אָפּגעדרוקט אַ קאָפּיע פון אַ
בילד, געמאַלען פון אַ גרויסען מאַלער, וואָס
כאראַקטעריזירט אים בעסטען דעם "רעאליז-
מוס". דאָס בילד האָט געהייסען: "אויף'ן וועג
צום שלאַכטפּעלד".

אויף אַ פעלד, הינטער אַ דאָרף, ליגט אַ
יונגע בויערן-מיידעל מיט'ן פנים אַרויף. דאָ
קליידער זיינען אויף איהר צוריסען און ביי דאָ
פיס און ביים ברוסט, אויף וועלכע עס ליגט נאָך
דאָ כּמנים פון ברוטאָלער, בעסטאלישער פער-

עררייכט זיין העכסטע שטופע : האָט אָנגעוויזן אויף אַ שרעקליכע וואונד אין אונזער געזעל-שאפטליכע לעבען, אויף דער מלחמה-מכה, וואָס פערוואנדעלט מענשען אין אזעלכע ברואים וועלכע שטעהן נידעריגער פון חיות!

פארקעהרט אָבער, אזעלכע בילדער, וויא פאר דע-קאק'ס, צום ביישפיעל, וואָס ווייזן, וויא פערשיעדענארטיג פראָסטיטוטירטע מענער לעבען מיט פראָסטיטוטקעס, אָדער נאָך אזעלכע עהנליכע סצענעס, זיינען ניט רעאליסטיש, נור ציניש, עקעלהאפטציניש, פארוואָס? ווייל זיי זיינען בעשאפן געוואָרן פון דעם שריי-בער מיט דעם צוועק נור צו שפיעלען אויף דיא נידעריגסטע געפיהלען פון דעם לעזער; ווייל דער שרייבער ווייזט אונז נור דעם קערפער פון זיינע העלדען און ניט זייער נשמה; ווייל ער ווייזט אונז נור דעם טיעפען שמוץ און ניט דעם מענשען, וואָס איז פערזאנלעך אין דעם שמוץ...

דער רוסישער שרייבער גארשין האָט, צום ביישפיעל, אויך געמאָלען אַ פראָסטיטוטקע, און אז איהר בעקענט זיך מיט איהר, פערגיסט איהר אויף איהר אונגלייכלעך לעבען ביטערע טרערען. פארוואָס? ווייל דער שרייבער ווייזט אונז אין איהר דעם מענשען, ווייל ער עפענט אונז איהר נשמה, איהר הארץ, מיט אלע איהרע פערבארגענע ליידען, אַז דאס זיא ווערט אונז נאָהענט, וויא א'ן אייגענער מענש. אָדער לעזט, וויא אזוי גאָרקי מאָלט אַ פראָסטיטוטקע. דאָס זעלבע איז, ווען איהר לעזט דאָרע'ס, "סאפהאָ", פערשיעדענע פראָמינענטע מענער ווערען געשילדערט אין "סאפהאָ", דיא סאמע אויבער-שטע סמעטענע פון דער געזעלשאפט : ליטערא-טען, קינסטלער, געלדטווען און נאָך אזעלכע גרויסע מיוחסים, און אין פערגלייך מיט דער פראָסטיטוטקע סאפהאָ, וועמעס נשמה דאָרע עפענט פאר אונז אויף, וויא קליינליך און עקעל-האפט זיי קומען אונז פאַר, יענע מיוחסים פון אונזער געזעלשאפט!... מיר זעהען דיא אמת'ע פראָסטיטוציע, אָבער ניט אין סאפהאָ, נור אין אונזער שעהנער געזעלשאפט.

מיט איין וואָרט, וויא מיר האָבען פריהער געזאָגט, ניט אלעס, וואָס איז ציניש, איז רעא-ליסטיש און, פערקעהרט, דאָס עקעלהאפטעסטע אין דעם זיין פון ציניזמוס אין א'ן אמת'ן רעא-ליסטישען ווערק איז ניט ציניש.

לעצן קאָברין. (שלום פאָלגט.)

ווער זיינען יענע אונמענשען? סאָלדא-טען! זיינען דיא סאָלדאטען מענשען? גע-ווייב! צווישען זיי זיינען דאָ זאָגאר זעהר גוטע מענשען, אזעלכע, וואָס ווען מיט זייער אן אייגענער שוועסטער זאָל מען טהאָן דאָס, וואָס זיי האָבען געטהאָן מיט יענער אונגלייכליכער, קען זיין, זיי וואָלטען משוגע געוואָרען פון פער-צווייפלונג. היינט וויא אזוי האָבען זיי עס גע-קענט טהאָן? דער תירוץ איז : סאָלדאטען זיינען זיי, אויף מלחמה געהן זיי הרג'ענען, קוילען, שטעלען מענשען, זיי אליין זיינען שוין יעצט ניט קיין מענשען, נור חיות, וואָס ווערען אָנגערייצט אויף אנדערע, מיט זייער לעבען זיינען זיי ניט זיכער, היינט וואָס זאָלען זיי קוקען אויף'ן צווייטענס לעבען? זיי אליין האָט מען אָפגעריסען פון זייערע מוטערס, שוועסטערס און כלות — היינט וואָס זאָלען זיי עפעס שאַנעווען דיא מאמעס, שוועסטערס און כלות פון אנדערע? און ווער איז אין דעם יטלידיג? דיא מלחמה — איז דער איינציגער ענטפער!

אַט דאָס אלעס דערזעהלט אונז אַט דיוועס קליינע רעאליסטישעס בילד אונטער דעם נאָ-מען : "אויף'ן וועג צום שלאַכטפֿעלד".... דיא אלע מאָראַלישע דרשות פון טויזענ-דער און טויזענדער גלחים און רבנים; דיא אלע צייטונגען מיט אלע זייערע זאָגענאנטע דרשות ווענען, "טהרת המשפחה" ענטהאלטען אין זיך ניט קיין טויזענדען טהייל פון דעם מאָראַל, וואָס עס לערנט אינו אַט דיוועס צינישעס בילד!...

פארוואָס? ווייל דיוועס בילד רעדט צו אונז ניט מיט א פערקויפטען צונג פון א רעו-רענדר, פון א צייטונגס-ארויסגעבער, וואָס דיא מייסטע פון זיי גלויבען אליין ניט אין דעם, וואָס זיי ריידען; ווייל דיוועס בילד סטארט זיך אויך ניט צו ווירקען אויף אונז מיט שעהנע קליינענדיגע פראזען און ניט מיט דעם שטראָף פון א יענער וועלט, נור עס קאָנסטאטירט פאק-טען, לעבעדיגע פאקטען, ארויסגעכאפט פון סאמע הארצען פון לעבען.... דאָס לעבען, דאס טראַיעריגנאקטעס לעבען אליין רעדט דורך דיווען בילד און אין אזא שפראכע, וואָס איז פיעל שארפער פון דיא שארפטע מעסערס!...

III.

אַט האָט איהר א ביישפיעל, וויא דורך א זאָגענאנטען צינישען בילד האָט דער רעאליזמוס



דיא גייסטיגע וועלט

„פילאָסאָפּיע“ האָט מיט א יאָהר 20 צוריק אָנגעמאכט אין דער וויינ־אינדוסטריע פון פראנק־רייך.

אין דעם אונאויפהערליכען קאמפף פון מענשען מיט דער נאטור, אום צו פערזיכערען און צו פערבעסערען זייער לעבען, האָבען זיי בעזונדער אַלע גרויסע חיות און אפילו אינגעשפאנט דיא צייטערענדע נאטור־קרעפטע פאר זייער נוצען. דער מענטש איז געוואָרען דער קעניג פון דער טהיער־וועלט. דיא רויבטהיערען האָט ער אויסגעקאָממען און פעריאָגט אין דיא ווילדערנייטען און בערג; דיא ניצליכע פאר איהם חיות האָט ער געצוימט און פערמעהרט דורך זיין אויפ־פאסונג; אבער ער איז געבליבען הילפלאז געדען דיא קלייניקע בעשעפעניסען: דיא וועלט פון אינזעקטען און מיקראָבען. וואָס קלענער דיא בעשעפעניס, אַלץ שווערער איז דעם מענשען איהר בייצוקומען און צו פערניכטען, דען זיא פערמעהרט זיך אַלץ שנעלער.

דיא וועלט פון אינזעקטען איז אונגעהויער פערשיעדען און צאהל־רייך. אויף אַלע שטופען פון זיין קולטור האָט דער מענטש איבער זעהר פיעל געליטען פון זיי, ניט וויסענדיג איינפאך וויא פטור צו ווערען פון זיי. מיר רעדען שוין ניט פון דיא מיקראָבען־וועלט — פון דיזע אונז־זעהבארע משהיתים האָבען דיא מענשען קיין אהנונג ניט געהאט ביז אונזער צייט. ערשט יעצט, א דאנק דער גרויסער ענטוויקלונג און פערשפרייטונג פון וויסענשאפטען, איז מען אויף דעם וועג צו בעקעמפּען און צו בעהערשען דיא וועלט פון אַלע קליינע בעשעפעניסען און דאָרדך

דער פוימוואָל פאַראַזיט און דער קאמפף מיט אינזעקטען.

ייט יאָהרען קעמפּט מען אין אמעריקא מיט א מין פליגער־לע, וואָס טראָגט דעם נאָמען „קאמטן־באַלל ווייוול“ און וואָס מאכט אן דעם גרעסטען שאָדען אויף דיא פֿעלדער, וואו עס וואקסט ביימוואָק. וויא ווייט מען איז דערנאָנט



גען, איז דיזער העכסט־שעלדיכער פאַראַזיט אַין אויסלענדער אין דיא פער־איניגטע שטאאטען. ער האָט אונגעבעטענערהייט אריינגעוואנדערט פון מעקסיקא, נאָך האָט זיך זעהר שנעל נאטוראליזירט, אָבוואָהל מען האָט אָנגעווענדעט זעהר ענערגישע מיטעל איהם גלייך צו פעריאָגען און אויסצוראָטען. יעצט איז ער, קען מען זאָגען, דער בעל הבית, דער אונגעשרענקטער הערשער איבער דיא ביימוואָל־פלאַנטאציעס אין דיא זיעדליכע שטאאטען און בעזאָנדערס אין טעקסעס. ער אטאקירט ספעציעל דעם נויטיגסטען טהייל פון דער ביימוואָל־פלאַנצע, נעמליך: דיא קייקעלעך מיט דיא קערענדלעך, פון וועלכע מען קועטשט אויס אויל, און מיט דעם ווייסען ווייסען שטאף, פון וועלכע מען קרעגט וואטע. ער האָט שוין דערמיט געבראכט שאָדען אויף צעהנדליגע מיליאָנען דאָלאַר, און אויב מען זאָגט געפֿינען א ריכטיגען מיטעל איהם צו פערניכטען, וועט ער אָנמאכען אזא חורבן אין דער ביימוואָל־אינדוסטריע, וויא דער פאַראַזיט

פובליק גוואטעמאלא געפינט זיך אזא פליגעלע, וואס מאכט א לעבען פון דיווען העכסט שערליכען בוימוואלפאראזיט. דארטען איז דער קאסטן-באלל ווייל אויך דא, אבער ער ברענגט וועניג שאדען, ווייל זיין שונא מאכט פון איהם א קורצען סוף. מען וועט דארום אימפארטירען דיווען אינזעקט און איהם שטעלען אויף פראָבע ערגעץ אין טעקסעס, וואו דער קאסטן-באלל ווייל מאכט יעצט אָן דיא גרעסטע צרות. אויב עס וועט זיך ארויסווייזען, אז דער „עמיגראנט“ וועט אזוי גוט ארבייטען אין זיין נייעם פאטער-לאנד וויא אין זיין געבורטס-לאנד, וועט מען איהם נאטירליך אויפנעמען וויא א טהיערען גאסט.

אין אזעלכע פעללע מוז מען אָבער זעהר פאָר-זיכטיג זיין, דען עס האָט שוין געטראָפּען, דאָס אינזעקטען, וואָס מען האָט אימפארטירט און פערשפרייטעט, אום צו פערניכטען א געוויסען פאראזיט, זיינען נאכהער געוואָרן נאָך א ערגערע פעסט וויא דער פאראזיט זעלבסט. עס קען דא-רום טרעפּען, אז דער גאסט פון גוואטעמאלא, וואָס וועט פערניכטען דעם קאסטן-באלל ווייל, וועט ערגעץ אנדערסוואו אָנמאכען אזעלכע צרות, דאָס מען וועט מוזען זוכען מיטעל, ווי פון איהם פטור צו ווערען.

דער אנריקולטשוראל דעפארטמענט (מיני-סטעריום פון אקערבו) האָט זיך יעדענפאלס זעהר ענערגיש א געהם געטהאָן צו רעטען דיא בוימוואלפלאנטאציעס פון דער גרויסער געדפאהר. מען האָט ארויסגעשיקט ספעציאליסטען וועלכע פאָרשען נאָך פערשידענע מיטעל און מאכען וויסענשאפטליכע אונטערזוכונגען און פראָבעס, און מען מעג האָפּען, אז זייער ארבייט וועט ניט זיין אומזיסט.

מאָגעטישע הויפּט-אַשינען.

מיט מאָגעטיזמוס אלס א קראפט, וואָס קען אויפּטאָן מעכאנישע ארבייט, האָט מען זיך ביז דיא לעצטע צייט זעהר וועניג בענוצט. נאָר עס איז זיכער, אז אין דער נאָהענטער צוקונפט וועט דיא מאָגעטישע קראפט זעהר פיעל געברויכט ווערען צו הויבען שווערע שטיקער אייזען און שטאַל. אין ליוטיד (בעלגיע) און אין קליווד לאַנד (פּעדאייניגטע שטאַטען) ארבייטען שוין מיט גרויס נוצען מאָגעטען צו הויבען שווערע אייזערנע זאכען. מיט דער הילפע פון עלעקטרי-

צו פערניכטען דיא אלע פלאַגען, אויף וועלכע די מענשען האָבען אין אלע צייטען געקוקט וויא אייף א גאָט'ס אָנשיקענעס, א גאָט'ס שטראָף.

דיא ענטאָמאָלאָגיע, דיא וויסענשאפט איבער אינזעקטען, האָט געמאכט אזעלכע ריעזיגע פאָרטשריטע אין פאָריגען יאהרהונדערט, וויא אלע אנדערע נאטורוויסענשאפטען. מען האָט גרינדליך נאכגעפאָרשט דיא נאטור און דיא ארט און ווייזע וויא יעדער אינזעקט לעבט און פער-מעהרט זיך, וויא ער קעמפט פאר זיין עקזיסטענץ, וויא ער וועהרט זיך געגען זיינע שונאים. דען וויא קליין א בעשעפעניס זאָל ניט זיין, האָט זיא אלץ טויטפיינדע. אין דער מיקראָבען-וועלט ווערט אָנגעפיהרט נאָך א פירכטערליכער קאמפּף אום דאזיין, וויא צווישען דיא גרעסטע בעשעפעניכען אויף דער יבשה, אין ים און אין לופטען. איינע פון דיא גרויסע אויפגאבען פון דער ענטאָמאָלאָגיע איז דארום אויסצוגעפינען, וויא מען קען פערניכטען דיא שערליכע אינזעקטען דורך דיא פערמעהרונג פון זייערע שונאים, וועלכע זיינען אונשערליך אָדער וועניגער יאָדער ליך. אויף דיווען וועג ארבייטען יעצט פיעלע געלעהרטע און זיי האָבען שוין ענטדעקט אין אייניגע פעלע גאנץ זיכערע מיטעל געגען געווי-סע פאראזיטען, אָבער דאָס איז וויא א טראָפּען אין ים און פערגלייך מיט דעם, וואָס עס בלייבט נאָך צו טהאָן אין, קען מען זאָגען, דעם לעצטען קאמפּף פון מענשען צו בעהערשען דיא טהיערען וועלט.

מען געברויכט יעצט פערשיעדענע מיטעל צו בעשיצען פלאַנצען פון אינזעקטען, ספעציעל געוויסע שטאָפּען, וועלכע טויטען דיא אייעלעך אָדער דיא יונגע אינזעקטען, אָבער דאָס קאָסט צו פיעל מיה און ארבייט, וועהרענד, אָבער אז מען געפינט אויס איין אינזעקט, וואָס זאָל פער-ניכטען א'ן אנדערען, און מען פערמעהרט איהם קינסטליך, דאן טהוט ער אויף זיין פערניכטענדע ארבייט פיעל יאָהרען, בעסער און עקאָנאָמישער, וויא מענשען קענען עס טהאָן מיט דיא בעסטע כעמישע מיטעלען און מיט דיא זאָרגפולסטע אויפפאסונג.

וואָס אנבעלאנגט צום קאסטן-באלל ווייל, וועלכער סטראשעט צו פערניכטען דיא בוימוואל-פלאנטאציעס אין דיא פּעדאייניגטע שטאַטען, דאָס הייכט איינפאך צו רואינירען דיא זידליכע שטאַטען, האָט מען שוין פאָרלויפּיג אויס-געפונען, אז אין דער צענטראל-אמעריקאנער רע-

אזעלכע ערפינדונגען און מאשינען, זאגנערן דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג.

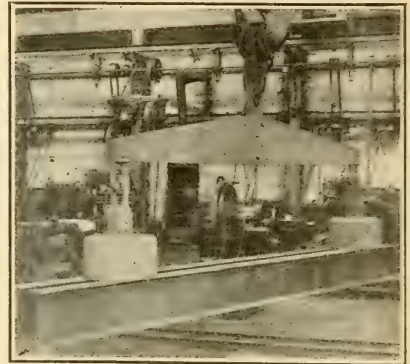
דער געברויך פון קאלסיום.

קאלסיום איז איינער פון דיא מעטאלען, וועלכע זיינען ווייט פערשפרייטעט אויף דער ערד, נאָר וועלכע מען האָט ערשט ניט לאנג צוריק ארויסגעקראָגען דורך כעמישע מיטעל אין א ריינעם צושטאנד. מען האָט איהם איבעראל געהאט אין מאסען אונטער דער האנד אין קאלף (דערפון קומט זיין נאָמען קאלסיום) און אין אלע סאָרטען שטיינער און ערד אין פערבינדונגן גען מיט אנדערע עלעמענטען; אָבער איהם אליין איז אזוי שווער געווען ארויסצוקריגען וויא, צום ביישפּיעל, אלומיניום, וועלכער איז א טהייל פון געוועהנליכע לייט. זייט מען האָט אָבער אויס געפונען, וויא צו בעקומען איהם איז ריינעם צושטאנד, קריעגט ער אלץ מעהר אָנווענדונגען. מען קען איהם ניט געברויכען דירעקט אלס א מעטאל פיר פערשידענע זאכען אזוי וויא אלומיניום, ניום, ווייל ער ווערט זעהר שנעל פערווערט און פערקאָסטעט; אָבער דערפאר דיענט ער אין פערשידענע נייע אינדוסטריען, בעזאָנדערס אין דער פראָדוקציע פון דעם לייכטגאָז א סיסטעם. פראָפעסאָר באָרכערס פון אאכען האָט ערשט מיט א מאָנאט צוריק אויסגעפונען א נייעם מיטעל צו בעקומען קאלסיום גאנץ ביליג. דאָס וועט געבען די מעגליכקייט מעהר צו געברויכען דיזען מעטאל אין אייזענרודס פאבריקען, ווייל ער בעפרייט געשמאלצענע אייזען פון דיא שטעלליכע מייסונגען אין די ערצען, ספעציעל פון פאָספאָר און סולפּור (סערקע). מען האָט אויס געפונען, אז ביי דער צוזאמענשמעלצונג פון אבייט מעלע קאלסיום מיט אייזען קריעגט מען דעם אייזען כמעט אין א כעמיש ריינעם צושטאנד, וואָס עס איז פון גרויס וויכטיגקייט אין דער אייזען-דוסטריע. וויא בעוואוסט, ווערט אייזען ברעכדיג וויא טשיגון דורך דיא פערבינדונג מיט פאָספאָר און סולפּור, אָבער עס איז כמעט ניטאָ אזא אייזען-עירן, וואָס זאָל אין גאנצען פריי זיין פון דיזע עלעמענטען.

נאָר אים מייסטען ווערט יעצט קאלסיום געברויכט פיר בעלייכטונג. ווען מען פערבינדעט איהם דורך עלעקטריציטעט מיט קוילענשטאף בעקומט מען א זעהר מערקווירדיגען און וויכטיגן פראָדוקט, וואָס מען רופט „קאלסיום“

ציטעט דיענען גרויסע מאגנעטען צו הייבען אויף הייסע שטיקער אייזען.

אויף דער בילדענערדער צייכנונג איז פאר געשטעלט וויא מען הייבט אויף מיט צוויי עלעקטרישע מאגנעטען צוויי אייזערנע באַלעקעס, וועלכע זיינען נאָך גאנץ הייס. דיא מאגנעטען הענגען אויף קרוקעס און האַלטען מיט זייער קראפט דיא אייזערנע באַלעקעס. אלעס צוזאמען ווערט



געהויבען אזוי וויא אין א געוועהנליכע מאשינע, וועלכע הייבט שווערע זאכען. דער אונטערשייד איז נאָר, וואָס מען פערשפאָרט צוצובינדען דיא שטיקער אייזען, וועלכע מען דארף שלעפען אין דער הויף. עס איז גענוג ארוינטערצולאָזען דיא מאגנעטען צו א שטיק אייזען, אום זיא זאָל צוגעצויגען ווערען און געבראכט ווערען אויף דעם געוויינטלעכן אָרט. דיא גאנצע ארבייט פון ארומבינדען און אָפּבינדען ווערט אזוי איבריג. אויבערדעם קען מען נאָך אויף מיט אַזעלכע מאגנעטען אריבערשלעפען פון איין אָרט אייף אַנדערן אפילו גלייכער שטיקער אייזען און שטאָל, וואָס עס איז נאטירליך פון גרעסטען נוצען אין גיסערייען.

עס וועט געוויס ניט לאנג נעהמען, אז אין יעדער אייזען-פאבריק, וואו מען געברויכט עלעקטריציטעט, וועלען זיין עלעקטראַמאגנעטען צו הייבען און שלעפען אייזערנע זאכען. דאָס וועט פערשפאָרען א סך ארבייט, דאָס הייסט מיט אנדערע ווערטער: א געוויסע באַהל ארבייטער וועלען וועדער בלייבען אָהן בעשעפטיגונג. נאָר דאָס איז דער רעזולטאט פון אלע ארבייט-ערשפארענדע ערפינדונגען אין מאשינען. ניט דיא וויסענשאפט און דיא טעכניק זיינען אָבער שולדיג אין דעם, וואָס ארבייטער ליידען דורך

טערע אונטערזוכונגען וועגען זיינע מעלות און וועגען זיין ראָלע אין דער וועלט, בעזאָנדערס אין דעם לעבען פון חיות און פלאנצען.

דיא ווירקונג פון ליכט און פינסטערנים אויף חיות

זעהר אינטערעסאנטע פראָבעס האָט מען געמאכט אין דער לאבאָראַטאָריע, וואָס מען האָט אין 1896 געגרינדעט אין דיא קאטאקאמבען אויף טער פאריו מיט דעם צוועק צו אונטערזוכען דיא ווירקונג פון ליכט און פינסטערנים אויף פער-שיידענע חיות. אין איין אָרט האלט מען חיות שטענדיג אין דער פינסטער; אין אַן אנדער אָרט האלט מען אין זונען-שיין חיות, וואָס קענען געוועהנליך אונטער דער ערד. דיא מייסטע פראָבעס האָט מען ביז יעצט געמאכט אויף אייניגע סאָרטען פיש און ראקעס. נאָך א געוויי-סער צייט קומען פאָר זעהר אינטערעסאנטע ענדערונגען אין זייערע אָרגאניזמען.

בעזאָנדערס ענדערן זיך נאטירליך דיא אוי-גען, וועלכע ווערען נוצלאָז אין דער פינסטער. דיא קאָלירען בייטען זיך אויף. ביי ראקעס, וואָס ווערען געהאלטען איבער א יאָהר אין דער פינסטער, ווערען דיא אויגען אָבעשוואכט. דער פאר ווערען פערגרעסערט דיא אָרגאנען, וואָס דיענען זיי צום טאפען, שמעקען און הערען. דאָס איז פערשטענדליך, ווייל דיא אָרגאנען, וואָס ווערען מעהר געברויכט, ענטוויקלען זיך אויף דער רעכנונג פון דיא אָרגאנען, וואָס ווערען וועניגער געברויכט און וואָס ווערען שליסליך אטראָפירט (אָבעשטאָרבן).

נאָר דיא ווירקונג פון פינסטערנים אויף אייניגע סאָרטען פיש איז זעהר זאָנדערבאר. ווען זיי שווימען ארום פינף יאָהר אין דער פינ-סטער, ווערען זייערע אויגען גאָר צוויי מאָל גרעסער. דאָס קומט הפנים פון אנשטרענגונג, אָבער דער אָפטישער נערוו איז דאָך אָב-געשוואכט, וואָס עס צייגט, אז ער וועט דאָך אטראָפירט ווערען. אויף אנדערע פישען ווירקט נאָך די פינסטערנים אזוי, אז זיי ווערען קירצער. מען האָט גענומען 12 פישען פון דעם סאָרט וואָס הייסט אויף לאטייניש *Carassius Auratus* און 6 פון זיי געהאלטען אין דער פינסטער און 6 אין ליכט. שפיז האָט מען זיי אלעמען גע-געבען דיא זעלבע. צוויי יאָהר שפעטער האָט מען אויסגעפונען, אז דיא פישען אין דער פינ-

קארביד און וואָס ווערט אליין מעהר געברויכט אין דער אסימילעצן אינדוסטריע. דער קאלסיום-קארביד האָט דיא מעלה, דאָס וויא נאָר ער קומט אין בעריהרונג מיט וואסער, ווערט ער צושפאלטען אָדער צוטהיילט, און זיין קוילענ-שטאָף פערבינדעט זיך מיט דעם וואסערשטאָף פון וואסער אזוי, אז מען בעקומט דעם שווערען ברענעדען גאז אסימילעצן. אין געוועהנליכען בעלייכטונגס-גאז געפינט זיך אויף אסימילעצן (דערפון קומט אס מייסטען דער שלעכטער גע-רוך פון בעלייכטונגס-גאז). וואָס מעהר עס געפינט זיך אסימילעצן אין דעם געוועהנליכען בעלייכטונגס-גאז, אליין העלער ברענט ער. אסימילעצן זעלבסט ברענט זעהר העל און לאָזט דערביי ארום א שטארקע היץ. מען פיהרט איהם דארום איין אליין מעהר פיר בעלייכ-טונג. אויף געברויכט מען איהם שוין אין גאז-מאשינען. אום צו קריגען איין פערד-קראפט, איז גענוג קנאפע 6 קוביק פוס אסימילעצן, וועה-רענד פיר דיא זעלבע קראפט דאָרף מען געברוי-כען איבער 21 פוס געוועהנליכען גאז פון שטיינ-קוילען.

דיא אסימילעצן אינדוסטריע ענטוויקעלט זיך זעהר שנעל בעזאָנדערס אין דייטשלאנד און פראנקרייך. אין דייטשלאנד זיינען יעצט דאָ אכט טויזענד איינריכטונגען פיר דיא פראָדוק-ציאָן פון אסימילעצן.

דער בעריהמטער פראנצויזישער כעמיקער מואסאן, וועלכער האָט זעהר פיעל אויפגעטאָן אין דער צופערטיגונג פון קאלסיום-קארביד, האָט זיך אויף בענוצט מיט קאלסיום צו בעקומען אין א ריינעם צושטאנד דעם גאז ארגאן, וואָס געפינט זיך אין דער לופט אין א זעהר קליינער מאָס און וואָס איז ענטדעקט געוואָרען פון דעם גרויסען ענגלישען געלעהרטען סער וויליאם ראמסעי. אין זיינע נאכפארשונגען מיט קאלסיום האָט מואסאן ענטדעקט, אז דיווער מע-טאל פערבינדעט זיך, ווען ער ווערט דערהיצט ביז א געוויסע טעמפעראטור, מיט ניטראָגען (שטיקשטאָף) און וואסערשטאָף. מיט דיווער מעלה פון קאלסיום האָט ער זיך נאכהער בענוצט, אום ארויסצוקריגען ארגאן פון דער לופט. דער פראָצעס איז זעהר א לאנגער, און עס וואָלט גענומען צו פיעל פלאץ איהם צו בעשרייבען; נאָר דער רעזולטאט איז יעדענפאלס, אז מען קען שוין יעצט ארויסקריגען פון דער לופט אזוי פיעל ארגאן, דאָס מען זאָל קענען מאכען וויי-

מען רעכענט דארום, אז מען וועט יעצט נאך שטרענגער אויפפאכען אויף דעם פערקויף פון פלייש אין מילך.

א מאשינקע צו פעטויפען איינפרעכערס.

אין אמעריקאנער ערפינדער האט ארויס גענומען א פאטענט אויף א מאשינקע, וועלכע וועט ניט נאך געבען צו וויסען וועגען א ווייט פון גנבים און רויבער, זאגנערן וועט זיי איינפאך פערטויבען אין לאזען בעוואוסטלאז אויף אן ארט. דיוע מאשינקע זעהט אויס וויא אויף דער בילדגענער צייכונג. דאס איז אייגענטליך א



„בוירגלאראלארם“ (א ווארנונגס-גלאז געגען גנבים), נאך אויף דעם ארט פון דעם קלינגענדען אפאראט שטעהט א פלעשעלע מיט א געוויסען גיפטיגען כעמישען שטאף וואס הייסט „פאר-מאלדעמיד“. דיוער אפאראט איז פערבונדען מיט אן עלעקטרישע באטעריע. אלעס איז אזוי ארגאניזירט, אז וויא נאך א גנב וועט אריינגעקומען, וועט דיא עלעקטרישע באטעריע ווירקען אויף דעם אפאראט אזוי דאס דיא פלעשעלע מיט דעם פארמאלדעמיד זאל זיך עפענען און דער ארט זאל שנעל אָנגעפילט ווערען מיט א גיפטיגן גען גאז. דיא געפלאכטענע גראסקע וואס שטעהט געבען אפאראט לינקס דיענט דערציילן אז דער פארמאלדעמיד זאל זיך א גאס טאן דארויף און דורך דעם זאל ער שנעלער אומגעוואנדעלט ווערען אין א גאז, זא דאס דער גנב זאל נאך קיין צייט ניט האבען כאפען עפעס און מאכען פליטה.

דיוער אפאראט קען נאטירליך בענוצט ווערען נאך אין מאנאזינען און געביידעס, וועלכע זיינען ניט בעוואהנט.

פ. קראניץ.

כטערניכ האבען געקראגען א ווייכליכע פארבאן זיינען געווארען א העלפט קירצער, וויא דיא פישען אין ליכט, וועלכע האבען אויף אָנגעהאלטען מען זייער דייטען קאליר.

פערקעהרט דיא ראקעס, וואס לעבען אין פינסטערע הייזלען און וואס האבען קיינע אפטישע נערווען, ווערען זעהר אונרוהיג אינטער דעם זונען-שיין. מען זעהט, אז דער שיין איז גאר ניט אנגענעהם פאר זיי. נאטירליך, זיי קענען גאר ניט זעהען, אבער דער שיין האט אויף זיי א געוויסע כעמישע ווירקונג, וואס עס צייגט זיך ארויס דורך ענדערונגען פון דיא קאליר-וועג אויף זייער הויט.

מען וועט ווייטער מאכען אזעלכע פראבעס מיט מילך-דיויגענדע חיות. יעדענפאלס בעווייזען דיוע פראבעס דיא ריכטיגקייט פון דארווייזע-לעהרע.

פראפעסאר קאך און שווינדזיכטיגע קיה.

יעדער האט וואהרשיינליך געהערט פון דער מחלוקה, וואס האט אויסגעבראכען אין דער מעדיצינישער וועלט נאכדעם, וויא דער בעריהמר טער פראפעסאר קאך האט ערקלערט, אז דיא באציללען וואס, רופען ארויס שווינדזוכט ביי קיה, האבען קיין ווירקונג ניט אויף מענשען. ווען דאס וואלט געווען ריכטיג, וואלט מען אויפגעהערט צו זארגען וועגען דעם, אויב פלייש און מילך פון בהמות איז אנגעשטעקט מיט שווינד-זוכט אדער ניט. דיא ענגלישע רעגירונג האט אין 1901 בעשטימט א ספעציעלע קאמיסיע אוןטערזוכען גרינדליך דיוע וויכטיגע פראגע. דער רעזולטאט פון דיא נאכפארשונגען און פראבעס פון דיא געלעהרטע איז, אז דיא טובערקולאזיס-באציללען ביי מענשען און בהמות זיינען פראקטיש דיא זעלבע. דיא קאמיסיע האט געמאכט פראבעס אויף 200 קיה און האט ערקלערט, אז מען דארף אויף קיין פאל ניט אכטזאמען דיא רעגלען וועגען בעשיצען מענשען געגען מילך פון שווינדזיכטיגע קיה.



אידען אין רוסלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטסטע צייטען ביז היינטיגען טאג

פון אלכסנדר הארקאווי.

פינפטעס קאפיטעל.

דיא לאגע פון דיא אידען אין פוילען אונטער דיא מאגעללאנער.*

גרויזאמע פערפאלגונגען אונטער קעניג לודוויג. — אסתר'קע א'ן אפפער פון א פאגראם. — דיא גזרות פון וולאדיסלאוו יאגעללא. — קאזימיר יאגעללא'ס בעשטעטיגונג פון דיא אידישע פרויוולעגיעס. — יאחאן קאפיסטראנא'ס אגיטאציען. — ענדערונג צום גוטען אין 1467. — יאחאן אלבערט. — אלעקסאנדער דער יאגעללאנער. — סיגיסמונד דער ערסטער. — בעשולדיגונגען געגען אידען און זייער פערטהידיגונג. — סיגיסמונד אגוסט. — דיא יעזואיטען.

פיעלע אידישע נפשות. אין איינעם פאן דיזע ווילדע פאגראמען אויף אידען איז אויך אומגעקומען דיא בעריהמטע אסתר'קע. קאזימיר דעם גרויסע'ס אידישע געליעכטע.

אין יאָהר 1382, נאָך א 12-יעהריגע הערשאפט, איז לודוויג געשטאָרבן, און זיין טאָכטער איז געוואָרען דיא פרוי פון וולאדיסלאוו יאגעללא. דעם פירסט פון ליטא, וועלכער איז דורך דיעזע הייראטא געוואָרען דער קעניג פון פוילען. מיט דיעזען הערשער הייבט זיך אן דיא פוילישע קעניגליכע דינאסטיע, וועלכע איז בעקאנט מיט דעם נאָמען „יאגעללאנער“. אונטער זיין רעגירונג זיינען דיא אידען אין פוילען אזוי בארבאריש בעהאנדעלט געוואָרען, וויא זייערע ברידער אין אלע אנדערע קריסטליכע לענדער אין יענער צייט. וולאדיסלאוו יאגעללא האָט דער ערסטער דיא אידען אָבעזונדערט פון זיינע אלע אנדערע אונטערטאנען; ער האָט געגען זיי געמאכט אויסנאָהמעזעצע און האָט בעפאלען זיי זאָלען טראָגען רויטשע לאטעס אויף זייערע קליידער אלס צייכען פון שאַנדע.

דיעזע טרויעריגע לאגען פון דיא אידען אין פוילען האָט גענומען א ווענדונג צום בעסערן אונטער וולאדיסלאוו דעם דריטען (דעם זון פון וולאדיסלאוו יאגעללא), וועלכער איז ארויף אויף'ן טהראן אין 1434, און אין דער רעגירונגס-צייט פון קאזימיר'ן, זיין אינגערען ברודער. וולאדיסלאוו דער דריטער האָט זיי אָנגעפאנגען

יט דעם טוידט פון האזיר מיר דעם גרויסען, וועלכער האָט דיא אידען פון זיין לאַנד געשעצט און געשיצט, איז געקומען א'ן ענדע צו די אידישע רעכטע און פרייהייטען אין



פוילען. נאָך איהם איז ארויף אויף'ן פוילישען טהראן לודוויג ד'אנזשי, דער זון פון דעם אונגארישען קעניג ראָבערט, וועלכער איז געווען פערהייראטעט מיט עליזאבעטא, דיא טאכטער פון וולאדיסלאוו לאָקיעטעס. אין דער צייט פון דיעזען קעניג האָבען אידען אָנגעפאנגען אויסצושטען גרויסע פערפאלגונגען; מען האָט זיי אָנגעהויבען צו נויטשען איבערצוגען צום קריסטענטום, און דיא קריסטליכע גייסטליכע האָבען זיך שטארק גענומען אויפצוהעצען דאָס אונזיכענע פאָלק געגען זיי. דיא פיינדליכע האַנדלונגען פון דיא קריסטליכע גייסטליכע האָבען ארויסגערופען גרויזאמע אויפשטענדע געגען דיא אידען. אין פאָזען האָט דער פוילישער המון אויף דיא העצער רייען פון דיא קאטהוילישע גייסטליכע אין 1399 צערשטערט דיא סינאגאגען און אויסגעהרג'עט

(* צוזאמענגעשטעלט נאָך דיא זעלביגע קוועללעך וויא דאָס פאָריגע קאפיטעל אין נומ. 5 „צוקונפט“.)

מען אויף אידען אין פוילען.

דיא הערשענדע קלאסע אין פוילען איז נישט געווען בעשטענדיג אין איהר נאטור. איהר שטיי מונג האט זיך זעהר אפט געביטען; סיי גוטעס סיי שלעכטעס איז ביי איהר נישט געווען דויער. האפט. און גראדע אזוי אונבעשטענדיג איז אויך געווען דיא אידישע לאגע אין פוילען. אין 1467 האט אין פוילען געשוועבט א ליבעראלער גייסט, און דיא הערשענדע קלאסען האבען אבי געשאפט דיא בעשרענקונגען געגען דיא אידען. דיא מחיצה צווישען אידען און קריסטען האט כמעט אין גאנצען אויפגעהערט; עס איז געווען אזא פערמאנינגע צווישען זיי, דאס עס זיינען זאגאר פארגעקומען געמישטע הייראטען. עס ווערט, צום ביישפיל, ערצעהלט, דאס א'ן ערעל מאן מיט'ן נאמען מארשיטין האט געהייראטעט א אידיש קינד און האט געלאזען דיא טאכטער ערציהען אין דעם גלויבען פון דער מוטער.

קאזימיר'יאנעלאך איז געשטארבען אין דעם יאָהר 1492 און הערשער פון פוילען איז געוואָרען זיין זון יאָהאן אלבערט. דויער קעניג האט גע' קראָגען זיין ערציהונג פון אזעלכע לעהרער, וועלכע האבען אין איהם איינגעאטהעמט א האס צו אידען. ער האט אין 1496 דיא אידישע פרי' ווילעגען בעשטעטיגט; אָבער ער האט צוגלייך בעפאָהען, דאס דיא אידען, וועלכע זיינען גע' זעסען אין דיא שטערט צושפרייט, זאָלען זיך אין יעדער שטאָרט בעזעצען אין א בעזונדערען טהייל צוזאמען, אום דיא בירגערמייסטערס זאָלען אויף זיי קענען בעסער אויפפאסען. דיא אידען, וועלכע זיינען געזעסען אין קראקאוו זיינען איבערגעזעצט געוואָרען אין דער פאָר שטאָרט קאזימיר, וואו דיא קרייצפאהרער זיינען זיי בעפאלען אין דעם יאָהר 1500. אין 1496 איז אויף דעם פוילישען רייכסטאג אין פיאָטער קאוו דיא אידען פערבאָטען געוואָרען צו קויפען גיטער. יאָהאן אלבערט איז געשטארבען אין 1501 און זיין נאכפאלגער איז געווען אלעקסאנדר דער יאָהר 1501.

אלעקסאנדר האט איבערטראָפען זיינע פאָרגענגער אין גרויזאמקייט געגען דיא אידען. ער האט זיינע אידישע אונטערטאנען גאָר גע' וואָלט פערטרייבען פון פוילען. מעהרערע געגענ' דען און שטערט האבען אויסגעפיהרט זיין וואונש. דער בעצירק גראָדנאָ האט געמאכט דעם אָנפאנג. אונטער אלעקסאנדר'ס הער' שאפט זיינען צוריקגערופען געוואָרען דיא פרי'

צו בעהאנדלען מענשליכער און קאזימיר האט אָבערפרישט דיא אלטע אידישע פרויוילעניעס פון באַלעסלאוו דעם הערצאָג פון קאליש.

דיא בענייאונג פון דיא אידישע פרויוילע' גיעס דורך קאזימיר יאנעלאך איז נישט געוועזען דווקא אויס א געפיהל פון מענשליכקייט; זיא האט נישט געשטאמט פון אייגעננוט'ן אלס פון מענשענליכע. דויער קאזימיר, וועלכער איז געוואָרען הערשער פון פוילען אין 1444, איז געוועזען א ליכטיזיגער און כאראקטערלאָזער מענש. ער איז געווען אריינגעטהאן אין תאוה און האט זיך וועניג געקומערט וועגען דיא אינ' טערעכען פון זיין לאנד. ער האט פערשווענדעט זעהר פיעל געלד און האט פערנאכלעסיגט זיינע פליכטען צום לאנד. דיא אדעללייט האט זעהר געקערנקט זיין פערנאכלעסיגונג פון פוילען און זיי האבען אויס פערדרוס זיך ענטזאגט איהם צו בעווייליגען דיא געלדער, וועלכע זיי פלעגטן איהם צאָהלען פון דיא איינקינסטע פון זייערע זאליימינען. אָהן דויען "מעשר פון זאלי" איז קאזימיר געוואָרען אזוי אויף צרות, דאס ער האט נישט געהאט גענוג אויף זיינע געווענהליכע הוצאות, און ער איז אָפט געווען געצוואונגען צו פערזעצען זיינע ווערטפהאָלע חיוזדאכען. מיט דויער געדריקטער לאגע פון קאזימיר'ן האבען זיך דיא אידען בענוצט. זיי האבען איהם אונטערשטיצט מיט געלד און האבען ביי איהם געבעטען, ער זאָל זיי געבען שומץ און רעכטע. קאזימיר האט זייער ביטע ערפילט, און אין דעם יאָהר 1447 האט ער בעשטעטיגט באַלעסלאוו'ס פרויוילעניעס.

נישט לאנג אָבער האבען דיא אידען גענאָסען דויע בענייטע פרויוילעניעס. אין דעם יאָהר 1451 האט זיך אין פוילען בעוויזען א דייטשער גייסטליכער מיט'ן נאָמען יאָהאן קאפיסטראן, א ווילדער פאנאטיקער, וועלכער האט אויפגעבאָר' זען דעם פערשיטקטען פייער פון האס צו דיא אידען. דורך דיא אגיסאציאן פון דויען גייסט' ליכען זיינען אין 1454 צוריקגערופען געוואָרען דיא אידישע פרויוילעניעס, וועלכע קאזימיר האט בעשטעטיגט. צוריקציהענדיג דויע פרויוו' לעניעס האבען דיא פוילישע געזעצגעבער זיך ענטשולדיגט מיט דויע ווערטער: "דיא פרויוו' לעניעס שטימען נישט איין מיט דיא געזעץ פון גאָט און דיא געזעץ פון לאנד". דיא פאָלגען פון קאפיסטראן'ס אגיסאציאן זיינען געווען, דאס עס זיינען ווידער פאָרגעקומען ווילדע פאָגראָ'

וויילענישעס, וועלכע קאזימיר יאגעללאך האָט בע-
שטעטיגט. אידען האָבען פון דיווען גרויזאמען
קעניג ניט לאנג געליטען, דען ער איז געשטאָר-
בען פינף יאָהר נאָך דעם, וויא ער האָט בעשטיגען
דעם טהראָן.
נאָך אלעקסאנדער'ס טויט האָט רעגירט
סיגזימונד דער ערסטער, דער דריטער זון פון
קאזימיר יאגעללאך. ער איז בעקאנט אין דער
פּוילישער געשיכטע מיט דעם צונאָמען „דער
אלטער“, ווייל ער איז געשטאָרבן 82 יאָהר
אלט. ער איז געווען א ליבעראלער ערשער און
האָט דיא אידען בעהאנדעלט מיט גערעכטיג-
קייט. ער האָט צוריק געזעצט אין קראפט דיא
פריהערדיגע אידישע פּרווילעגיעס און האָט
צוריקגערופען דעם בעפעהל פון קעניג אלעקסאנ-
דער, לויט וועלכען דיא אידען זיינען פערטריעבען
געוואָרען פון גראַדנער בעצירק. אין פּוילען האָ-
בען אין זיין צייט געפונען רוהע ניט נאָר דיא
געבירטיגע אידען, נאָר אויך פערפאלגטע אידען
פון אנדערע לענדער. ווען, עס האָבען אויס-
געבראָכען רדיפות געגען אידען אין בעהמען,
פיעלע פון זיי זיינען געקומען אין פּוילען און
האָבען אנטהייל גענומען אין דיא פּרווילעגיעס
פון זייערע דאָרטיגע ברודער.

דיא אידישע שונאים צווישען דיא גייסט-
ליכע זיינען פון דעסטוועגען ניט געבליבען
שטיל. זיי האָבען געזוכט צו בעאיינפלוסען
סיגזימונד'ן געגען דיא אידען און האָבען אויף זיי
געגראָבען בלבולים פון אונטער דער ערד. מען
האָט דיא אידען בעשולדיגט, צום ביישפּיל, דאָס
זיי האָבען געהאט א'ן אונטערהאנדלונג מיט
טירקיי צו אונטעריאָכען פּוילען; דאָס זיי קויפען
אַקסען אין לאַנד און פערקויפען אין אויסלאַנד
מיט דעם צוועק צו פעראַרימען פּוילען א. ז. וו.
דיא קויפמענישע קלאַסע איז געגען דיא אידען
אויפגעטרעטען מיט א געשריי, דאָס זיי נעהמען
צו ביי דיא קריסטליכע קויפלייט דיא פרנסה,
דיא אידישע שונאים אין סיגזימונד'ס צייטען
האָבען געוואָלט מען זאָל ביי אידען צונעהמען
אלע זייערע פּרווילעגיעס; דאָס האָבען זיי אין
גאנצען ניט אויסגעהערט; אָבער זיי איז גע-
לונגען דורכצופיהרען אייניגע בעשרענקענדע
געזעצע געגען זיי. אידען איז לויט דיעזע
געזעצע פערבאָטען געוואָרען צו האלטען אין
ארענדע דיא צאָללעמטער (קאָסטאַם-הייזער)
אָדער אלע אנדערע עפענטליכע עמטער. און צו
האנדלען אין דערפער. דיא אידען, וואָס האָבען

געגען דיא אנגריפע פון זייערע שונאים אונ-
טער סיגזימונד דעם ערסטען האָבען דיא אידען
זיך פערטהידיגט אזוי ווייט וויא זיי האָבען
געקענט. עס איז אין יענער צייט פון אידען
ערשינען א'ן אנאָנימעס ווערק (א ווערק אָהן
דעם נאָמען פון פערפאסער), וועלכעס האָט מיט
פיעל קראפט צוריקגעוועזען דיא קריסטליכע
בעשולדיגונגען געגען זיי. אין דיווען ווערק,
וועלכעס איז פערפאסט געוואָרען אין לאטייניש,
האָט דער פערפאסער אָנגעוועזען אויף דעם.
דאָס רעליגיאָנען בייטען זיך לויט דיא צייט און
ציוויליזאציאָן, געבענדיג אלס בעווייז לוסהער'ס
רעפאָרם, און דאָס עס איז געגען דעם ווילען פון
גאָט, אז מענשען פון פערשידענע רעליגיאָנען
זאָלען איינע דיא אנדערע פערפאלגען; דאָס מיט
זייער מסחר פערגרעסערן דיא אידען דעם רייכ-
טום פון לאַנד אָנשטאט דאָס לאַנד צו מאַכען
אַרים; און דאָס עס וואָלט זיין פיעל קליינער
זיי צו דולדען מיט זייער עהרליכען גלויבען און
זייער אייגענער רעליגיאָן אלס צו פאַרדערן פון
זיי, זיי זאָלען זיך בעקעהרען צום קריסטענ-
טום און זיין היפאָקריטען. „זאָלען דיא קא-
טהוילישע סוחרים“, זאָגט דאָס בוך, „זיין איינ-
געהאלטענער און ניט פערשווענדען זייער געלד
אויף טאנצען און אויסגעלאסענהייט א. ז. וו.“
זאָלען זיי פערקויפען זייערע וואארע ביליגע
וויא דיא אידען, וועלען אלע ביי זיי קויפען און
זיי וועלען קענען ווערען רייך.“ „מיר נעהמען
דיא פרייהייט צו ערקלעהרען“, שטעהט דאָרט,
„דאָס מיר וועלען זיך ניט אונטערווארפען אונ-
טער דער אויפזיכט פון דער קירכע; מיר זיינען
נור פערפליכטעט צו זיין געהאָרזאם צו אונזער
קעניג, וועלכער האָט אונז פערזיכערט צו געבען
שטוי“.

פערקויפט ססיחמות בלעטער (טאבאק) און געלעסטערט אונזער ערלעזער (יעזוס'ן).
אין סיגיומונד אגוסט'ס צייטען זיינען דיא יעזואיטען אין פוילען געוואָרען מעכטיג און זיי האָבען זייער מאכט אויך אָנגעווענדעט צו פער-פאלגען דיא אונגליקליכע אידען אויף דעם וואונש פון דיא יעזואיטען זיינען געגען אידען דורכגעפיהרט געוואָרען פערשיעדענע בעשרענ-קענדע געזעצע. אויף דער געזעצנעכער-פערזאמל-לונג אין ווארשא אין 1557 איז אידען פערבאָטען געוואָרען דער האנדעל מיט פערד. אויף א שפעי-טערע פערזאמלונג אין פיעטרקאוו איז אידען פערבאָטען געוואָרען צו האלטען אין ארענדע צאללעמטער און איינפאָהררהייזער. דאָס געזעץ וועגען דעם פערד-האנדעל איז געווען זעהר ווילד: עס האָט געלויטעט אזוי: „דיא אידען זאָלען ניט טרייבען קיין האנדעל מיט פערד. ווען א איד וואגט עס צו טהאָן זאָלען דיא פערד קאָנפסקירט ווערען און ער אליין זאָל אויפגעהאנגען ווערען.“ סיגיומונד אגוסט איז געשטאָרבען אין 1572. ער איז געווען דער לעצטער קעניג פון דער יאגעלאָנער פאמיליע.

סיגיומונד דער ערסטער האָט רעגירעט 42 יאָהר און ער איז געשטאָרבען אין 1548. דעם פוילישען טהראָן האָט דאָן איבערגענומען זיין זון סיגיומונד אגוסט. דיווער קעניג איז צו דיא אידען געווען גוט געניגט. אויף דער געזעצ-געבער-פערזאמלונג אין פיאָטרקאוו אין 1548 האָט ער בעשטעטיגט דיא פרווילעגיעס, וועלכע דיא אידען האָבען געקראָגען פון קאזימיר'ן. אין דעם יאָהר 1551 האָט ער דיא אידען אין ווילנא געגעבען א פרווילעגיע, לויט וועלכער זיי האָבען געקענט אונגעשטערט בעזוכען יעדע שטאדט, דאָרטען האנדלען און זיך אויפהאלטען. ער האָט אויך מיט צאר אייוואן דעם פערטען („אייוואן גראָזני“) אונטערהאנדעלט, דאָס דיא אידען פון ליטאָ זאָלען מעגען טרייבען געשעפטען אין רוס-לאנד, אָבער אייוואן איז אויף דעם ניט איינגע-גאנגען. דיווער תכשיט פון דער רוסישער געי-שיכטע האָט סיגיומונד אגוסט'ן אויף זיין פאָר-שלאָג וועגען דיא אידען געגעבען פאלגענדע תשובה: „מיר ווילען ניט האָבען דיווע מענשען וועלכע האָבען צו אונז געבראכט גיפט פאר דעם גוף און פאר דער נשמה; זיי האָבען ביי אונז

מירקע און איהר טאטע

(א סקיצע.)

שוואַרצע סאמעטענע אָקאלעסקעס מיט דיא קאָ-קארדעס פון דיא לעהרער, זאָגאר דער אלטער אייוואן, דער גימנאזיום וועכטער מיט זיין הכנע'דיגען „זדראוסטוואויטע בארישנע“ מיט זיינע פערלאָפענע, אָבערלאַנקטע אויגען, און זיינע בלויע, ניט געגאָלטע באקען.
— גוואלד, רבונז של עולם, ווען וועל איך שוין אויסגעלייזט ווערען פון דער קאזארמע! — פלעגט מירקע כמעט יעדען טאָג אויסרופען אויף'ן קול, צוקלויבענדיג זיך אין גימנאזיום.
און וואָס א טאָג מעהר איז איהר דאָס קאָ-זארמעלעבען און דיא קאזארמע-דיסציפלין אלץ מיאוס'ער געוואָרען. איהר פרייער נפש האָט זיך געריסען, וויא מיט צוואנגען צום פרייהייטס-קאמפף אהינצו אין דיא פרייע וועלט העריין... און איצט איז איהר אידעאל ערפילט גע-וואָרען. אָט איז שוין באלד א יאָהר וויא זיא

ירקע לייבע יאכנע'ס האָט שוין באלד א יאָהר געענדיגט דאָס גימנאזיום און תיכף גענומען זיך מיט פייערדיגען חשק און מיט גרויס התמדה לעזען „סעריאָזנע ביי-כער“.

כדי צוצוגרייטען זיך טהעאָרעטיש צו דער פראקטישער ארכיט אין דער בעוועגונג, צו וועלכער זיא האָט זיך שוין א צייט לאנג געריסען מיט איהר גאנצער יוגענדקראפט, נאָך פון פינרטען קלאס אָן.

דיא לעצטע פאָר יאָהר האָט איהר שוין דערעסען וויא א ביטערע ציבעלע די „קאזארמע“ (דאָס גימנאזיום), איהר פאָרמע, איהר „ראניין“ (דאָס כומקעלע מיט איהרע לעהרריכער), דיא



פלעגט מען איהר נאך אמאל געבען דורכלעזען א פערבאטענע בראשורע, בעטען צונויפקלייבען א ביסעל געלד אויף א סטריק, פיר ארעסטירטע, און ביסלעכווייז האָט זי זיך אריינגעצויגען אין דער עצם ארבייט, און אין עטליכע חדשים ארום האָט זי שוין געארבייט אין דער בעוועגונג אלס א מיטגליעד פון דער דאָרטיגער קאָנגרעגאציע.

איהר צימער, אין א רייכע הויז, מיט א דורכיגען הויף אין איינע פון די קאָבינגסטע גאסען פון שטאָרט, איז געוואָרען איינע פון די בעסטע „קווארטירען“. זיין „געאָגראפישע לאַגע“ איז געווען אויסגעצייכענט, אום אויסצורעדען זיך א מאָל פון א שפּאַץ, און מיט איהר צימער פלעגט מען זיך בענוצען דעריבער אין פערשיידענע פאלען.

איהר טאטע, ליובע יאכנין, א רייכער איד, א בעל־הבית פון א באנקגעשעפט, א געמיש פון א פשוט'ען יודישען פראָצענטניק און א מאָדערנעם באנקיר, א מענטש, וואָס האָט זיך אין שול געקאכט אין שלישו און אין מפטיר, און אין קלוב—אין א גוטער קערטיל; מיט'ן רב פון שטאָרט געווען כל וכל און צום פאָליצייסטער, צום גאָלאָווא און אנדערע גרויסע לייט אויפגעפאָרען מיט ווייזטען, מיט איין וואָרט: א מין טליח קטן אויף אן אונטערשלאק פון שעטנ. זוא פייגעל האָט, פערשטעהט זיך, בעלד בעמערקט, אז זיין מירקע פיהרט זיך עפעס אויף ניט גאָר וויא עס דארף צו זיין. איהרע געסט, דיא בחורים אין דיא בלויע העמדלאך מיט דיא שווארצע „שטעלעך“, זיינען איהם „שטארק ניט געפאלען געווען: איהרע „סעריאזע ביכער“ זיינען איהם געווען גאָר ניט צום הארצען, און איהר גאנצער גאנג איז איהם געווען א גרויל וויא ניט לרצון. ער האָט שוין מיט איהר עטליכע מאָל גערעדט וועגען דעם אי מיט גוטען, געפרופט זיך אויף א ביסעל מיט בייזען, נור צו ווייט איז ער ניט געגאנגען. ער האָט געקענט זיין טאָכטער און האָט פאר איהר א ביסעל פחד געהאט: זי זאָל איהם חלילה ניט אָנטהאָן קיין לייטשישע געלעכטער, און זיין שטאט, זיין שטאט, — דאָס איז ביי איהם געווען טהייערער פאר אלץ!

איהר מאמע, לאה פעישי, א פשוט'ע יודענע, וואָס האָט אראָנגעוואָרפען דעם פאריק, בעהאלטען דעם קרבן־מנחה און געוואָרען א „מאדאם באנקירשע“, איז מיט איהר מאשען נאָך מעהר

איז אויסגעלייזט געוואָרען פון דער „פערפלוכטער קאזארמע“, וויא זי האָט אויסגעטהאָן דיא פאָרמע, אראָנגעוואָרפען פון זיך דעם ראניץ, צושענקט און צוליהען דיא טרוקענע לעהר־ביכלעך, און אנשטאט זיי גענומען זיך פאר אנדערע ביכער, בעקאנט געוואָרען מיט אנדערע מענשען און געלעבט מיט אנדערע געדאנקען.

מירקע, אָדער מאריע לוואָונע אויף רוסיש, איז נאָך אלס גימנאזיסטקע בעקאנט געוואָרען מיט א פאָר „אינטעלליגענטען“ אין איהר געבורט־שטאָרט.

זי איז מיט זיי בעקאנט געוואָרען דורך איהרען א קרוב א סטודענט, וואָס איז געווען ביי זיי צו גאסט עטליכע וואָכען; צו דעם סטודענט פלעגט זיי אָפט אריינגעהן, סוד'ען זיך מיט איהם, אוועקגעהן מיט איהם צוזאמען אויף גאנצע נעכט, לעזען וואָס צוזאמען, שרייבען, און אלץ פערשפארטערדייט, בסוד...

זי האָט גוט פערשטאנען וואָס דאָס זיינען פאר סודות, און איהר האָט געצויגען צו דיא דאָזיגע מענשען און צו זייער געהיימער ארבייט, וויא מיט טויזענדער מאנגעמען. איהר האָט זיך מורא'דיג געוואָלט אריבערטערטען דעם שוועל פון דער פאר איהר נאָך פארמאכטער טהיר. ניט כבוד, ניט נייגערדע האָט זי געצויגען אהין, אריבער'ן שוועל, נור הייליגער דורשט צו דער הייליגער ארבייט. אָבעכען איהר יונגעס לעבען פאר דעם אלגעמיינעם גליק — אָט דאָס האָט זיך איהר געוואָלט.

וואָס וואָלט זי אָבעגעגעבען אום אריין אין פערבאנד מיט דיא דאָזיגע מענשען, ארבייטען מיט זיי צוזאמען אלס א גלייכער חבר!

נור וויא שטארק איהר האָט ניט געצויגען צו זייער געהיימער ארבייט, האָט זי דערפון ניט געלאָזט מערקען, ניט אויף א האָר; איהר פיינע דעליקאטע נאטור האָט ניט געקענט גראָב אָנהירען דעם צווייטענס נפש. זי האָט זיי דאריבער קיין שום שאלות ניט געפרעגט, קיינע אָנצוהערעניס מיט האַלבע ווערטער, מיט וויינקען ניט געגעבען, פונקט וויא זי וואָלט פון גאָר ניט געוואוסט, גאָר ניט פערשטאנען.

— מוין צייט וועט נאָך אויך קומען — לאָס איד נור פטור ווערען פון דער פערפלוכטער קאזארמע.

און איהר צייט איז טאקי געקומען. פאמעלאך, טריט ביי טריט איז זי אריבער דעם פערבאטענעם שוועל. אין אָנהויב

פלעגט איהם הייסען. און אזוינע סצענען פלעגט זי איהם מאכען, וויא זיא פלעגט נאָר דערזעהען „א בלויע העמדעל“ פערבייגעהענדיג פארביי איהר פענסטער, פארביי „איהר הויז“.

— געה ליובויע זיך אויף דיין טאָכטער'ס קאוואלערען. און אָנהויבענדיג גאָר געלאסען, פלעגט שוין דאָס אוועקגעהן אלץ העכער און הערער ביז דער העכסטער אָקטאווע.

* * *

א מאָל נאָך איינער פון אזוינע סצענען איז ליובע אריינגעגאנגען צו מירקען אין צימער.

מירקע איז געזעסען מיט איהר רוקען צום טהיר נעבען טיש און געלעזען א יודישע פראָ-קלאמאציקאָן פון דאָרטיגען בונדישען קאָמיטעט, וועלכע עס האָט געזאָלט דיא קומענדיגע נאכט פערשפרייט ווערען איבער דער שטאָדט; ענטקעגען איהר איז געזעסען משה, א שלעסער, איינער פון דיא אגיטאטאָרען, און גערויכערט א פאפיראָס, קוקענדיג אויף אן אינבעשטימטען פונקט גלאט אין דער וועלט אריין.

אין צימער איז געווען שטיל און רוהיג, און ליובע'ס פלוצלונגער אריינגאנג, זיין קלאפ מיט'ן טהיר איז געווען אזוי אונגערעכט, אז ביידע האָבען זיך אינסטינקטיוו א טרייסעל גע-טהאָן. דער ערשטער האָט ליובע'ן דערזעהען משה, און וויא א בלייז איז דורך זיין מוח דער געדאנק: „וואָס טהוט מען דאָ?“... ארויסכאפּען דיא פראָקלאמאציקאָן, צורייסען זי, אָדער א ווינק טהאָן מירקען זיא ערגעץ צו פארשטעקען?... „ניין, דאָס טויג גאָר ניט! ליובע יאכנין איז ניט א הינטער-איווען-אידעל, ערשט דאן וועט ער מערקען, אז דאָ איז עפעס א טריפה זאך, און דערפון וועט קענען ארויסקומען מי יודע וואָס...“ ער איז דעריבער געבליבען זיצען אויף זיין אָרט און געפיפקעט זיין פאפיראָס, פונקט וויא עס וואָלט גאָר ניט געשעהען. ער האָט נאָר בנגבּה א וואָרע געטהאָן א בליק אויף מירקען און גע-זעהען, אז זיא לייענט ווייטער דיא פראָקלאמאציקאָן: „זיא איז אויך געקומען צום זעלביגען בער שלום אין איהרע געדאנקען וויא משה, אז דיא בעסטע עצה איז בלייבען רוהיג אויף דיא ער-טער, יעדערער ביי זיין פּאָזע.

ליובע אָבער, איין אונטערגעפייערטער פון זיין לאה פּעשען און א בייזער אויף דער גאנצער וועלט אי פאר דיא סצענעס פון דער ווייב, אי פאר דיא אורחים פון זיין טאָכטער, וועלכע פארשווארצען איהם דיא אויגען, איז נערוועז

ניט צופריעדען געווען איידער איהר ליובע. סטייטש איהר מאשענקע! זיא האָט דאָך געקענט זיין דיא ערשטע בארישנע אין שטאָדט, דיא ערשטע פרייליין אין יעדען קאָנצערט, אין טהער אמער, אויף דיא באללען, מיט איהר דייטש, מיט איהר פראנצויז, מיט איהרע ברייליאנטענע אוי-גען, און מיט א מאָל נא דיר! ווייל זיא ניט הער-רען, ניט זעהען ניט פון קליידער, ניט פון מאָר-דעס, ווייכט פון לייסען, געהט אום אָנגעהאָן וויא ב'ווייס ווער און פיהרט זיך ארום מיט מי יודע וועמען. איז דאָס ניט א שטראָף פון גאָט? נאָר אזוינע געדאנקען פלעגט לאה פּעשע פערטרויען נאָר זיך אליין אָדער איהר ליובען. פאר לייסען איז איהר מאשענקע געווען „דאָס בעסטע קינד אין שטאָדט“, „געבילדעט אויפ'ן העכסטען גראד און בעשיידען וויא א טיובעלע“, און דעס נחת וואָס זיא האָט פון איהר מאשענ-קען, פלעגט זיא וויינשען אלע איהרע בעסטע פריינד. מיט מאשען גופא פלעגט זיא כמעט וויא ניט ריידען. איהר יענטישער אריסטאָקראטיוו-מוס, איהר געקוינסעלטע שפראך, מיט די אַרייני-געשטעלטע דייטשע ווערטער, וואו עס פאסט און וואו עס פאסט ניט, איהר גאנצער בענעהמען פלעגט מאשען שטעכען וויא מיט שפיווען, און זיא פלעגט פון איהר אלע מאָל זעהען אָבצושיניי-דען קורץ און שארף, און אזוי זיינען זיי מיט דער צייט געוואָרען האלב פון ווייטען, און דיא מאמע האָט מאשען געלאָזען צורוח.

דערפאר אָבער פלעגט זיא אויסלאָזען איהר גאנצעס האַרץ צו ליובע'ס קאָפּ.

— וואָס קלערסטו זיך, ליובע, וואָס קלערסטו זיך? — פלעגט זיא אויף איהם אָנפאלען שוין גאָר וויא א פשוט'ע אידענע — דו ליגסט אלץ אָפּ אויף שפּעטער, נאָך'ן טויט וועט אָבער קיין תשובה ניט העלפּען! זעה נאָר וואָס פון אונזער מירקען איז געוואָרען, זיא פערשווארצט דאָך מיר דיא אויגען! וואו נאָר א שלעפּער, וואו נאָר א מי יודע וואָס, דער איז מיט איהר חבר-לאָפּ! און ער, א טאטע, און נאָך א גאנצער יא טעביע האם, דאכט זיך, כאי וואָלט דאָס איהם גאָר א טשעפ טהאָן, אָט וויא דיא וואנד אקוראט!

ליובע פלעגט זיך פרופען אָפ'טענה'ן פון זיין „מאדאם“, א מאָל פלעגט עס זיך איינגעבען און א מאָל פלעגט ער איהר נאָך שטארקער צורייצען. אזוי אז ער פלעגט מוזען ענטלויפּען פון שטוב, אָדער אריינגעהן צו מירקען אין צימער „נעהמען זיך פאר איהרע יאָהרען“, וויא לאה פּעשע

ערשטע הייסע וויילע... און אליין בערוהיגט זיך.
עס האָט בעצם גאָר ניט פאסירט, גאָר ניט מיט
גאָר ניט.

מיט דיא ווערטער איז משה ארויס דורך דער
הינטער טהיר און באלד פערשוואנדען גע-
וואָרען.

מירקע איז אריין צום טאטען אין קאנטאָר,
נאָר דעם טאטען האָט זיא ניט געפונען. ער
האָט גענומען אן איזוואָשציק און איז אוועק-
געפאָהרען ערגעץ — האָט איהר געזאָגט איינער
פון דיא בוכהאלטער.

מירקע איז אוועק צוריק צו זיך אין צימער,
נאָר זיא האָט זיך דאָרט קיין אָרט ניט געקענט
געפינען און איז אויף באלד אוועק, אזוי גלאט,
אָהן א ציעל, א ביסעל בערוהיגען זיך.

* * *

אין עטליכע טעג ארום האָט מען משה'ן
ארעסטירט, און הגם מען האָט ביי איהר גאר
ניט געפונען, האָט מען איהם דאָך בעשולדיגט
אין פערשפרייטען א רעוואָלוציאָנערע פראָקלא-
מאציען און מען האָט איהם געגעבען אַנזעהערע-
ניס, אז גענען איהם איז דאָ א רעלעזער עדות.
נאָך יאכני'ס הויז האָט מען פון דאמאָלס אָן
אָנגעהויבען נאָכצוקוקען. דאָס האָבען עטליכע
חברים באלד בעמערקט, און מען האָט אָנגעזאָגט
מירקע'ן, אז זיא זאָל ביי זיך גאָר ניט האלטען
און קיינעם ביי זיך ניט צונעהמען.

דאָס אלעס איז געווען א בעווייז פאר מיר-
קען, אז אין משה'ס ארעסט איז שולדיג איהר
טאטע, איהר אייגענער טאטע, און זיא האָט דאָס
ניט געקענט אריבערטראָגען. זיא האָט זיך אומ-
געטראָגען מיט משונה ווילדע געדאנקען, דאָס
פלעגט איהר ארויף אויף'ן זינען, אז זיא אליין
איז שולדיג אין משה'ס ארעסט און זיא מוז דע-
ריבער לויפען צום זשאנדארמסקען נעהמען אויף
זיך אלעס, דאָס פלעגט איהר אריינפליהען זאָר
גאר א געדאנק פון זעלבסטמאָרד, דאָס א געדאנק
פון נקמה געגען איהר פאָטער דעם... דעם...
זיא פלעגט זאָגאר שרעקען זיך צו טראכטען ווע-
גען דעם, וואָס איהר פאָטער איז און וואָס ער
האָט דאָ געשיפעלט פאר א ראָלע אין משה'ס
ארעסט.

זיא איז געוואָרען מרה-שחורה'דיג, אָבער-
צערט, בלאַס, איהר טאטען און מאמען פלעגט זי
זעהען אויסצומיידען, ניט צו טרעפען זיך מיט
זיי, עסען שפעטער פאר אלעמען, ליגען אין בעט
ביז 11, 12 אזויגער, כדי ניט צו טרעפען זיך מיט

צוגעגאנגען צו מירקעס שטוהל און אריינגעקוקט
גלייך אין דאָס געדרוקטע פאפירעל. משה האָט
דאָס אלץ געזעהען, איהם איז דיא בלוט פון דיא
פיאטעס אין קאָפ אריין, ער האָט געפיהלט, אז
דאָ וועט באלד אויסברעכען עפעס זעהר א
מורא'דיגע סצענע, פיעללייכט א טיעפע דראמא.
ער האָט געוואוסט, אז לייבע יאכנין איז א איד
מיט ביינער, מיט א ברייטער הארץ און וועט
דאָס געוויס אזוי גלאט ניט דורכלאָזען, נאָר וויא
צו פערמיידען דאָס, האָט ער ניט געוואוסט און
דערצו האָט זיך ביי איהם אריינגע'נב'עט דער
געדאנק: טאָמער... טאָמער וועט עס דורכגעהן
אזוי, טאָמער וועט ער אפשר ניט פערשטעהען,
וואָס דאָס איז פאר א פאפירעל, און ער איז דע-
ריבער געבליבען אין זיין פאָזע, פיפקענדיג זיין
פאפיראָס, וויא פריהער.

מירקע האָט זיך אויך געסטארעט צו זיין
קאמבלוטיוג און כלומרישט געלעזען ווייטער.
לייבע האָט איבערגעלייענט דיא אויבערשטע
גרויסע ווערטער: „צו אלע אידישע ארבייטער
און ארבייטערקעס פון ...“ א בליק געטהאָן דיא
אונטערשריפט: „...ער קאָמיטעט פון בונד“, א
וואָרף געטהאָן נאָך א בליק אויף דער איבער-
שריפט און גלייך אויפגעהויבען א פאָר פייער-
דיגע אייגען אויף משה'ן.

— דאָס האָט איהר, יונגער מאן, געבראכט
אהערצו דיא פאפירעל? !.... (דערביי האָט ער
בייז געטייט מיט זיין גרויסען פינגער אויף דער
פראָקלאמאציען). — שוין טעלעפאָניר איך דעם
פאָליצייסטער ! — האָט ער אויפגעהויבען זיין
קול אויף א פאָר טאָנען העכער.

— און דו, מירקע, זאָלסט זעהען, אז פון דיא
לייט זאָל ביי מיר אין שטוב קיין זכר ניט זיין
מעהר...

מירקען האָט זיך פערטרויסעלט הענד און
פיס. אזא גראַבקיט האָט זיא פון איהר טאטען,
א דזשענטלמען בכלל, גאָר ניט ערווארטעט; זיא
איז אויפגעשפרונגען פון שטוהל, געוואָלט וואָס
טהאָן, זאָגען, שרייען, נאָר לייבע איז שוין
ארויס געשווינד וויא א פייל פון בויגען, א קלאַפ
טהענדיג בייז מיט'ן טהיר הינטער זיך.

משה האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין
שטוהל, ארויסגענומען דיא פראָקלאמאציען פון
מירקע'ס הענד, אריינגעשטעקט זיא אין קעשענע
און גענומען זיך געהן.

— מען מוז זיך אָבטראָגען, דאָס איז קודם
כל, און איהר געהט האלט אָפ דעם טאטען דיא

אנדערע בורזשויען, מיט וועלכע זיי קעמפפֿען אין דעם גרויסען אלגעמיינען קלאסענקאמפֿף.... אָבער איינע... איך...." קיין קלאָרע געדאנקען, וועלכע עס זאָלען גענוי אויסדריקען דעם אונזערשייד צווישען איהר און דיא גענאָססען, האָט זיא ניט געפונען, נאָר דאָך האָט זיא געפיהלט, אז דערינען איז דאָ זעהר א גרויסער אונטערשייד, וואָלט איך ניט געווען זיינע א טאָכטער.... וואָלט דאָך משה ניט ארעסטירט געוואָרען....

— איך בין שולדיג! און איך מוז עפעס טהאָן דערצו... אזוי בלייבען קען דאָס ניט, דארף דאָס ניט, טאָר דאָס ניט!!!

* * *

און זיא האָט טאקע געפונען, וואָס צו טהאָן דערצו. און זינט זיא האָט עס געפונען, איז זיא נאָר איין אנדער מענש געוואָרען, אין גאנצען אָב־געלעכט; ווידער גענומען זיך צו דער ארבייט, ווידער געוואָרען פריש און פרעהליך, ווידער כמעט דיא אלטע מירקע געוואָרען. און איהר גליקליכען געדאנק האָט זיא אויך באלד פראקטיש דורכגעפיהרט.

א מאָל, א פריהמאָרגען, איז מירקע אריין צו איהר פאָטער אין קאבינעט, אָנגעטהאָן אין הוט און מאנטעל מיט א רייזע־סומקעלע איבער'ן פלייצע, אזוי וויא אויף דער רייזע. איהר געזיכט איז געווען בלאס, אָבער ערנסט, אזוי וויא זיא האָט זיך אויף עפעס פעסט בעשלאָסען.

— טאטע! — האָט זיא א זאָג געטהאָן הארט — איך פאָהר באלד קיין ווילנא, ארבייט טען דאָרטען אין „בונד“. קענסט טעלעפאָנירען דעם פאָליצמייסטער, אויב דו ווילסט.....

א איך.

זיי ביים קאפּע. איהרע ביכער ווינען דיא צייט רוהיג געשטאנען אין איהר־ביכער־געשטעל; דיא חברים פלעגט זיא אויך טרעפֿען זעלטענער, מיט איין וואָרט, זיא איז געווען א צובראָכענער מענש....

און דיא צייט איז זיך געגאנגען וויא אימער, ניט קימערענדיג זיך, וואָס עס קומט פאָר אין דעם מענשע'ס לעבען, ניט מיט זיינע ליידיגען, ניט מיט זיינע פריידען.

משה איז נאָך אלץ געזעסען אין טורמע, וויא פריהער און וויא נאָך אנדערע חברים אין אלע עקען און ווינקעלאך פון דעם צארענלאַנד. לייבע יאכנין האָט געפיהרט זיינע דיסקאניטעס, צאָהלונגען און אלע אנדערע באנק־געשעפטען, געפראוועט וויזיטען צו דיא „הויכע פערזאָנען“, געזוכט כבוד אין שול און אויפגעפאסט פון דער זייט אויף מירקען, זייענדיג אי צופריעדען אי אונצופריעדען מיט דער פערענדיגערונג, וואָס אין איהר איז פאָרגעקומען פון יענער „פאפיערעל“ אָן.

לאה פּעשע האָט זיך גענייט נייע קליידער נאָך דיא נייעסטע מאָדעס און געהאָפט אויף זומער צוזאמען מיט איהר מאשען פאָהרען קיין אויסלאַנד, קיין קארלסבאד, וואו זיי וועלען ווערן גוטע פריינד, וויא א מאמע מיט א טאָכטער דארפֿען זיין.

נאָר מירקע האָט זיך נאָך אלץ ארומגעטראָגן גען מיט משונה'דיגע געדאנקען וועגען משה'ס ארעסט, וועגען זיך און הויפטזעכליך וועגען איהר טאטען.

מיט דיא גענאָססען האָט זיא וועגען דעם ניט גערעדט. „זיי קענען מיך ניט פערשטעהען. פאר זיי איז ער א באנקיר, א בורזשוי, וויא אלע



נייע ביבער.

קייט. ארויפוארפען אויף דיא אידען פון איין עפאפע דיא אידישקייט (אָדער דיא אנויכ' טען פון דיא אידען) פון א צווייטער עפאפע איז, נאָך מיין מיינונג, ניט אונפארטהיאיט און זיכער ניט ערנסט גענוג. (אָט דאָס טאקע טהוען דאָך דיא טהרת המשפחה/ניקעס און דיא רעויר רענדס, וועלכע ווילען האָבען אז אברהם אבינו האָט געמאכט א'ן עירוב תבשילין און יעקב אבינו פלעגט דאוונען מעריב. מיר ווייסען דאָך אָבער אז אברהם אבינו איז נאָר א מיטטישע פער- זענליכקייט און עירוב תבשילין איז, פערעהעלט- ניסמעסיג, א גאנץ שפעטערדיגע אידישקייט.) דיעזע טהעמא האָט, נאָך מיין מיינונג, געקענט ווערן בעהאנדעלט אונפארטהיאיט און ערנסט נור פון א קולטור'היסטאָרישען שטאנדפונקט, און דער נאָמען האָט געדארפט זיין „ליעבע און פא- מיליען'לעבען ביי אידען". ה' פייגענבוים ווייס גאנץ גוט, אז עס זיינען געווען פערשיעדענע אידישקייטען, מען זעהט עס ארויס טאקי פון דעם ביכעל גופא, אָבער פון דעסטוועגען מישט ער זיי צוזאמען אין איינעם און ברענגט אין איין אַטהעם ראיות פון אברהם אבינו, וועלכער איז העכסט וואהרשיינליך א לא היה ולא נברא, פון דוד המלך און מיט אמאָל שפרינגט ער גאָר אריבער צו דער גמרא, און ער פערגעכט אין נאנצען, אז דאָס זיינען רק פערשיעדענע אידיש- קייטען פון פערשיעדענע עפאכען. איך ווייס פונקט אזוי גוט וויא דער ווערטהער פערפאסער, אז דיעזע אלע פערשיעדענע אידישקייטען און אפילו „מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש" ווערען בעטראכט פון דיא רעווערענדס און טהרת המשפחה/ניקעס פאר איין אידישקייט, וואָס איז געגעבען געוואָרען מסיני, אָבער וואָס געהען אונז אָן דיא רעווערענדס, ווען מיר ווילען בעהאנדלען א געגענשטאנד אונפארטהיאיט און ערנסט — צום טיפּעל מיט דיא טהרת המשפחה/ניקעס!

בראשית, אין אָנפאנג, ווען אידען זיינען געווען אין א האלב'בארבארישען צושטאנד, איז דיא פרוי געווען בעטראכט נור אלס א חפץ, אלס א געגענשטאנד : דאָס אייגענטהום פון טאטען פאר איהר חתונה און דעם מאן'ס אייגענ-

„ליעבע און פאמיליען'לעבען לויט אידיש- קיט", פון ב. פייגענבוים.

די טהעמא, וועלכע ווערט בעהאנדעלט אין די- זען ווערקעל, איז א העכסט אינטערעסאנטע און בעלעהרענדע, און איז, אויף אזוי ווייט וויא איך ווייס, נאָך ניט בעהאנדעלט געוואָרען אין זשארגאן אויף אן אונפארטהיאיטען וועג. ה' פייגענבוים איז דער ערסטער, וועלכער האָט זיך גענומען די לויבענסווערטע ארבייט בעקאנט צו מאכען דעם זשארגאן'לעזער מיט דיעזען געגענשטאנד „ערנסט, אונפארטהיאיט, אָהן פאָרארט'הייל" — און שוין דערפאר אליין קומט איהם א יישריכות.

איז עס אָבער ה' פייגענבוים'ען געלונגען צו האלטען זיין פערשפרעכען? ווערט די טהעמא ווירקליך בעהאנדעלט „ערנסט, אונפארטהיאיט, אָהן פאָרארט'הייל"? מיר שיינט, אז דאָס האָט זיך איהם ניט אין גאנצען איינגעגעבען, און שולדיג דערין איז דאָס, וואָס דעם ווערטהען פערפאסער ווילט זיך ויכוח'ענען מיט די „טהרת המשפחה/ניקעס", און דורך דעם פערליערט דאָס ווערקעל זיין אונפארטהייליכקייט און פיעלעס פון זיין ערנסטקייט.

שוין דער נאָמען אליין פון ווערקעל איז ניט זעהר קיין געראָטענער, ווייל ער איז ניט קלאָר גענוג. עס שטעלט זיך דיא פראגע, לויט וועלכע „אידישקייט"? פאר דעם וויסענשאפטליכען פאָרשער — ניט פאר דיא רעווערענדס און טהרת המשפחה/ניקעס — איז ניטאָ אזא מין אידיש- קייט, וואָס איז איין מאָל פאר אלע מאָל געגעבען געוואָרען פון בארג סיני און איז, און וועט אלע מאָל בלייבען אונפערענדערט; עס איז אויך ניטאָ קיין בעשטימטע „יהדות" ווי די משכילים אָדער „יודענטהום" וויא דיא טייטשען, להבדיל, רופען עס. עס זיינען געווען און עס זיינען נאָך דאָ אידען, וועלכע לעבען און ענטוויקלען זיך, און צוזאמען מיט זיי ענטוויקלען זיך און בייטען זיך אויך זייערע בעגריפע און אנויכטען, פונקט ווי ביי גוים להבדיל. געוויס, עס איז דאָ א אידישקייט, ווייל עס זיינען דאָ אידען, אָבער וואָס פאר א אידען אזא אידיש-

געשלעכטס־פערקעהר ניט קיין שענדליכע זאך, אָבער דאָס איז ניט נאָר ביי אידען, זאָגנדרן ביי אלע פעלקער אין יענעם קולטורעלען צושטאנד. ביי מאנכע איז עס זאָגאר געווען בעטראכט פאר א הייליגקייט, און דיא אידישע נביאים האָבען געארבייט מעשים געגען עובדי הבעל און געגען דיא פרויען וואָס זיינען „מבכות את התמוז“.

עס איז אויך אמת, אז דיא פרוי ווערט אין דיא קריסטליכע לעהרע בעטראכט אלס א'ן אונ־ריינע זאך און דער געשלעכטס־פערקעהר אלס עטוואס שענדליכעס, סיידען עס ווערט געהיי־ליגט דורך דיא רעליגיעזע צערעמאָניע, אָבער דאָס האָט דער קריסטענטהום ניט ערפונדען אלס עטוואָס אָריגינעלעס. דיזע אנזיכטען זיינען שוין פריהער געווען ביי אידען, אמת אין א מיל־דערע פאָרם, אין דאָס קריסטענטהום איז בע־אינפלוסט געוואָרען פון דיא אידישע אנזיכטען פון יענער צייט, ווען עס איז ענטשטאנדען. דיא לעגענדע וועגען חוה'ן און דעם שלאָנג איז גע־ווען ביי אידען איידער דאָס קריסטענטהום איז ענטשטאנדען; „מר כמות את האשה, ואשה בכל, אלה לא מצאתי“, זיינען אויך געזאָגט געוואָרען פריהער; דיא דינים פון „נדה“ זיינען אויך געווען פריהער, אמת ניט מיט אלע פינעוועקס; דיא אידישע סעקסע איסוסים (עכסאָנע) האָ־בען געלעבט אָנגעזונדערט פון פרויען און דער תלמוד רופט זיי „חסידים הראשונים“. יאָהאן דער טויפער, אויב אזא פערזענליכקייט האָט ווירקליך עקזיסטירט, איז וואהרשיינליך געווען א מיטגליד פון דיזער סעקסע, און דיא אנזיכ־טען פון דיזער סעקסע זיינען עס אריינגעגאנגען אין דעם קריסטענטהום. פון דעם געזונדען, נאָרמאלען געשלעכטס־פערקעהר איז געוואָ־רען א מצוה, פון וואָס מען דארף קיין פערניגען ניט האָבען און איילען זיך „כאלו כפאו שד“...

געוויס, עס זיינען געווען פאָליטישע און עקאָנאָמישע אורזאכען, וואָס האָבען ארויס־געבראכט דיזע ראדיקאלע ענדערונגען אין דיא אנזיכטען, אָבער דיזע ענדערונגען זיינען שוין געווען ביי אידען נאָך איידער קריסטוס איז גע־באָרען געוואָרען, אויב ער איז ווען עס איז געבאָרען געוואָרען, און עס איז ווירקליך א וואונדער פאר וואָס ה' פייגענכיים רופט עס דער „קריסטליכער פרינציפ“.

דיא אידען האָבען געהאט א תורה שבכתב, געשריעבענע געזעצע, וועלכע זיינען נאָך דערצו

טהום נאָך איהר התונה, פונקט וויא עס איז געווען ביי אלע פעלקער אין דעם זעלבען קולטור־רעלען צושטאנד. דער טאטע האָט געקענט פערקויפֿען זיין טאָכטער צו א מאן — דאָס געלד וואָס ער האָט געקראָגען פון מאן האָט געהייסען א „קידושין“ און בעלאנגט צום טאטען. דאָס איז שוין אייגענטליך געווען א שריט פאָרווערטס, ווייל בעפאָר האָט מען וואהר־שיינליך דיא ווייבער גערויבט, אזוי וויא ביי אנדערע ווילדע פעלקער. אין תנ"ך קען מען געפינען א'ן אָנדייטונג אויף אזא עפאָכע מיט דעם שבת בנימין, דיא מענער פון וועלכען האָ־בען געכאפט ווייבער אין דיא גערטנער אלס דיזעזע האָבען געטאנצט.

ווען דיזעזעלכע אידען האָבען עררייכט א העכערע שטופע פון קולטור, האָט שוין דער טאטע ניט געקענט מעהר פעהראנדלען זיין טאָכ־טער, צו וועמען ער האָט געוואָלט, און דיא „קידושין“ האָט שוין אויך דנים בעלאנגט צו איהם — עס האָט בעלאנגט צו איהר. די גאנצע „קידושין“ האָט שוין אויך ניט בעלאנגט צו רען דעם אָריגינעלען כאראקטער; עס איז שוין מעהר ניט געווען קיין קויף־געלד, מיט וועלכע איינער האָט זיך געקויפט א ווייב, עס איז נור געבליבען א צערעמאָניע, וועלכע האָט שפעטער געקראָגען א רעליגיעזע פארב, א רעליגיעזע בע־דייטונג. אין דער קולטור־געשיכטע פון אלע פעלקער זעהען מיר דאָסזעלבע, וויא פון א געוויסע איינריכטונג, וועלכע איז געווען א נויט־ווענדיגקייט אין א פריהעריגען דור, ווערם שפעטער א רעליגיעזע טראדיציע, און דיא אָרי־גינעלע בעדייטונג ווערט אין גאנצען פערשוואונ־דען. זאָגען דארום, אז לויט אידיש־קייט מעג א טאטע פערקויפֿען זיין טאָכטער, און אז א פרוי קען מען קויפֿען פאר א פרוטה אָדער שוה פרוטה איז ניט אמת; זאָגען, אז ביי אידען איז א מאָל געווען אזא צייט, איז שוין נאָר א גאנץ אנדער זאך און וועט טאקי זיין א'ן אמת.

ווען ה' פייגענכיים וואָלט בעהאנדעלט דיזע טהעמא פון א קולטור־היסטאָרישען שטאנד־פונקט וואָלט ער נאטירליך ניט געקענט רעדען וועגען א „אידישען פרינציפ“, וועלכער איז שפֿע־טער בעאינפלוסט געוואָרען פון „קריסטליכען פרינציפ“, ווען אידען זיינען געווען אין גלות און האָבען געלעבט צווישען קריסטען. עס איז טאקי אמת, אז ביי דיא אלטע אידען איז דער

פערשיעדענע דינים, רעדט ער וועגען „אומי שטענדען וואָס ווירקען אויף בעגריפע“ א. ז. וו. און טענה'ט, אז דיא אידישע מנהגים וועגען הייראטה בייטען זיך מיט דיא אומשטענדען, און דאָך רעדט ער וועגען א'ן איין-איינציגע אידישקייט. וועגען וועלכע אידישקייט ה' פייגענבוים רעדט איז אויך נישט קלאָר: אין פֿלעטצער איז צו זע- הען, אז ער מיינט דאָס וואָס ער רופט אָן „דיא אלטע, עכטע אידישקייט“; אין אנדערע פֿלע- צער דאגעגען רעדט ער שוין וועגען דיא אידיש- קייט פון תלמוד, ווי. צ. ב., אין דעם קאפיטעל „דיא ווירדע פון דער פֿרוי לויט אידישקייט“. ה' פייגענבוים שפּרינגט, פון איין עפאָכע צו דער צווייטער, מיט צוזאמען דיא פערשידענע דינים און בעגריפע פון פערשידענע צייטען אין איין קאשע, כדי מסתמא ער זאָל זיך קענען ויכוח'ן מיט דיא טהרתימשפחה/ניקעס.

אויסער דיעזען הויפט־פעהלער, וועלכער ציהט זיך וויא א רויטער שנירעל דורך דעם גאנצען ביכעל, געפינען זיך מאכע קלענערע פעהלערען, צווישען וועלכע מען דארף רעכענען, וואָס ה' פייגענבוים ערלויבט זיך צו מאכען כלומרשט וויציגע בעמערקונגען, וועלכע פאסען פיעללייכט פאר'ן אידישען טהעאטער, אָבער נישט אין אן ערנסטע אָבהאנדלונג איבער א גאנץ ערנסטען געגענשאַנד. איך וועל בריינגען ביישפיעלע: וועגען דיא מעשה מיט שרה', אברהם'ען און הגר (זייטע 21) מאכט ער: „א צדיק איז טאקי א צדיק“; דיא אנמערקונג ווע- גען ר' מאיר'ן, וועלכער האָט זיך אָבגעקיהלט אין טייך (זייטע 29) א. ז. וו.

אָבער טראָט דיעזע פעהלערען איז דאָס ביכעל אין גאנצען גענומען ווערט געלעזען צו ווערען. ה' פייגענבוים האָט אָנגעקליבען גענוג אינטערעסאנטען מאטעריאל, און אויב זיין הויפט־כוונה איז געווען צו האָבען א ויכוח מיט די טהרתימשפחה/ניקעס פון זייער שטאנד פון נקט אָדער וויא דיא נמרא רופט עס אָן לרידך — איז עס איהם אויך גע- לונגען.

דר. א. גינזבורג.

געווען בעטראכט אלס הייליגע און האָבען נישט געקענט ווערען געענדערט לויט דיא בעדירפֿ- ניכע און בעגריפע פון דער צייט. דאָס לעבען איז אָבער שטארקער פאר אלע געזעטצע, אפילו פאר הייליגע, און עס האָט זיך אויסגעארבייט א תורה שבעל פה, דורך וועלכע אלע אבסורדע און אונמעגליכע געזעטצע זיינען געענדערט געוואָרען אויף'ן גרונד פון פשט'לעך און דרייד- לעך, כדי זיי זאָלען זיך פאסען צום לעבען אָהנע דערביי אָפיציעל אָנצוריהרען די הייליגקייט פון דער „תורה שבכתב“. און אזוי איז עס גע- קומען, וואָס פאר דעם דורכשניטליכען עולם איז אלעס בעטראכט געוואָרען אלס איין איינציגע אידישקייט, וואָס איז אָבער לגמרי נישט אמת.

דיא געזעטצע פון דער תורה יבכתב וועגען פאמיליען־לעבען האָבען נישט מעהר געשטימט מיט דיא בעגריפע פון לעבען, און עס האָבען זיך אויסגעארבייט נייע תקנות און נייע מנהגים, ווי ה' פייגענבוים האָט עס גאנץ ריכטיג בעוויזען. פאָליגאמיע איז געווען ערלויבט, אָבער גאנץ ווייניג פראקטיצירט שוין ביי'ן צווייטען בית המקדש; עס זיינען געלעגט געוואָרען שוועריג- קייטען ביי'ן גט'ן זיך, „כדי דיא אידישע טעם- טער זאָלען נישט זיין הפקר“; „קדושין“ פון א קטנה (מינדערערהרגע) זיינען נישט תיפס. אויב מען פעהיראטעט א מינדערערהרגע קען זיא אוועקגעהן, ווען זיא ווערט עלטער (יצאת במיאן); אויב דיא פרוי האָט פיינט דעם מאן, ווייל ער איז קרעציג אָדער אזוי א מנוול, מעג זיא איהם גט'ן. דיא אידישע פרוי האָט פעהעלט נישט מעסיג, געקראַגען פיעלע פרייהיי- טען, יעדענפאלס פיעל מעהר וויא דיא פרויען פון דיא בענאכבארטע פעלקער, וועלכע זיינען געשטאנען אויף א ניעדריגערע מדרגה פון קיילטור.

אייגענטליך געפינט מען דיא אלע בעהויפֿ- טונגען, וואָס איך האָב דאָ געמאכט אויך אין ה' פייגענבוים'ס ביכעל און נאָך פיעל ברייטער וויא עס איז מיר מעגליך דאָס צו זאָגען אין אזא קורצע רעצענזיע, אָבער ביי ה' פייגענבוים איז עס צוואוואָרפען אבער'ן גאנצען ביכעל, און גאנץ אָפט קומט אויס, אז ער איז זיך אליין סותר. אין דעם קאפיטעל „פערשיעדענע צייטען,

וויכטיגע בעקאנטמאכונג.

דער עקסקורירשאַן פון דיא „צוקונפט“ וועלכער האָט געזאָלט זיין דעם 25טען יוני איז אויפגעגעבען געוואָרען, דיעזער שריטט וועט אונז קאָסטען איבער 200 דאָלאַר און דאָך האָבען מיר עס אויפגעגעבען, ווייל דיא מאָדאלישע פפליכטע ערלויבען אונז ניט צו מאַכען א'ן עקסקורירשאַן, נאָך דעם וויא עס האָט פאסירט אזא געוואלדיגער אונגליק מיט א'ן עקסקורירשאַן, קענען מיר ניט און טאָרען ניט שטערען קיין מענשען־לעבען אין געפאהר. אום צו דעזען דעם פערלוסט פון דעם עקסקורירשאַן, האָבען מיר אראנזשירט א גרויסארטיגען פיקי ניק אין ליבערטי פארק אויף דעם 27טען אויגוסט.

מיר האָפען אז אלע פריינדליכע אָרגאניזאציאָנען סימפאטיזירן פון דיא „צוקונפט“ וועלען העכסט צופריעדען זיין מיט אונזער האנדלונג. מיר פערזיכערען אלע פריינד פון דיא „צוקונפט“ אז אויף אונזער פיקטיק וועט מען זיך אמוזירען פיעל בעסער און שענהער, אָהן טייטש־דעק ווי אויף דעם עקסקורירשאַן.

צו אלע פארטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען.

נון אָבער ווילען מיר בעטען דיא ווערטעה פאָרגאניזאציאָנען זיי זאָלען זעהען, אז פון דיא גוטעס וואָס זיי טהוען זאָל ניט ארויסקומען קיין שלעכטעס פיר דיא „צוקונפט“, ווייל אין אייר ניגע פעלע ליידעט שוין דיא „צוקונפט“ זעהר פיעל דערמיט, דאָס פיעלע אָרגאניזאציאָנען צאָהלען ניט דעגעלמעסיג זייערע ביללס מאָנאט־לייף פיר דיא „צוקונפט“ און אזוי וויא דיא „צוקונפט“ מוז צעטלען איהרע ביללס מאָנאט־לייף, קומט מען אָפט אין דער גרעסטער פער־לעגענהייט. און וויא מיר האָבען זיך ערקונדיגט, זיינען אנדערע אָרגאניזאציאָנען דעריין נאָך ניט שולדיג, זיי גיבען איבער דיא געלד פיר דיא „צוקונפט“ צו זייערען א פערטרויטען אָבצורשיקען עס און יענער פערגעסט. ווען מען דערמאָהנט איין מאָל און צוויי מאָל מיט א ביל — געוועהנליך שיקט מען דאָך דיא בילל אויף צו דעם אנגעשטעלטען פערטרויטען און אזוי וויא ער האָט שוין לאנג אָן דיא געלד פערגעסען, פערגעסט ער שוין ממילא צו ענט־פערן אויף דעם ביל, אזוי געהט עס אריבער אייניגע מאָנאטען און אין אָפּים פון „צוקונפט“ ווערט עס ענגער און ענגער.

אָזאָ גענאָסען און פריינדע פון דיא „צוקונפט“, מיר אפּעללירען צו אויף, נעהמט אויף אין אכט, זעהט וואָס שנעלער סעטלען אייערע ביללס, אום דיא גאנץ גרויסע צירקולאציאָן פון דיא „צוקונפט“ וואָס איז עקומען דורך אויף,

פאָרגענדע פאָרטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען נען האָבען געפאָלגט דעם ביישיפעל פון דיא פריהערדיגע ברענטשעס „ארבייטער רינג“ און נעהמען אויף דיא „צוקונפט“ פיר זייערע מיט־גליעדער.

- ברענטש 23 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
- ברענטש 35 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
- ברענטש 49 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
- ברענטש 54 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
- ברענטש 70 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
- ברענטש 72 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
- ברענטש 4 ארבייטער רינג, ברוקלין.
- ברענטש 25 ארבייטער רינג, ברוקלין.
- ברענטש 10 ארבייטער רינג, בעיאָן, נ. י.
- ברענטש 36 ארב. רינג, טשעלסי מאסס.
- ברענטש 48 ארב. רינג, ברידזשפארט, קאָנ.
- ברענטש 58 ארב. רינג, בראַקטאָן, מאסס.
- ברענטש 60 ארב. רינג, סט. לאַואיס, מאָ.
- ברענטש 65 ארב. רינג, שיקאגא, אילל.
- בוקארעסטער אונטערשטעפעראיי, נ. י.

מיט דעם גרעסטען פערגניגענען דריקען מיר אויס אונזער הערצליכען דאנק עפענטליך צו די אלע פארטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען, וועלכע העלפען פערשפרייטען ליכט און בילדונג צווישען זייער גרויסע מאסע מיטגליעדער דורך „דיא צוקונפט“. דיא גוטעס וואָס זיי טהוען אויף דערמיט איז ניט אָבצושאצען.

לייד דאָס צו שרייבען, מיר קענען זיך אָבער אנדערש ניט העלפֿען, און מיר בעטען ענטשול-דיגונג.

מיט פריינדליכען גרום,

מענעדזשמענט צוקונפט.

זאָל ניט רואינירען אין גאנצען דיא „צוקונפט“, אויב איהר וועט זיך באלד ניט א נעהם טהאָן צו פערריכטען דיא פעהלערן. לאנג קען עס געוויס ניט אָנהאלטען אויב עס וועט אזוי וויי-טער געהאנדעלט ווערען. עס טהוט אונז זעהר

צו דיא לעזער און פריינדע פון „דיא צוקונפט“

נעם וועלכע זיינען אדווערטייזט אין דיא „צוקונפט“ און אויך איהם געבען אָנצוהערען אז איהר קויפט ביי איהם נור דערפאר ווייל ער אדווערטייזט אין דיא „צוקונפט“. טהוט דאָס, פריינדע! איהר וועט זיך ניט שאדען און דער „צוקונפט“ וועט איהר דערמיט זעהר פיעל העל-פען. אויך קאנטריבלעזער ווען זיי שרייבען זיך איבער מיט אונזערע אדווערטייזער, זאָלען ניט פערפעהלען צו דערמאָהנען אז זיי האָבען געלעזען דיא אדווערטייזמענטס אין דיא „צוקונפט“. אויף אזא וועג וועט דיא „צוקונפט“ קריגען גענוג אדווערטייזמענטס און דאָס וועט אונז געבען א מעגליכקייט דיא „צוקונפט“ צו פערגרעסערן און צו פערבעסערן. טהוט אייער פפליכט גענאָסען און פריינדע און פאטראָניזירט דעם ביזנעס-מאן וועלכער פאטראָניזירט אייער זשורנאל דיא „צוקונפט“. מיר ווענדען זיך צו אייך לעזער און פריינדע פון דיא „צוקונפט“. מיר פאָרדערען ניט פון אייך קיין אָפּפער, דאָס איז פאר אייך זעהר לייכט צו טהאָן. עס איז אייער „זשורנאל“, עס איז אייער „צוקונפט“. איהר קענט דיא „צוקונפט“ דערמיט זעהר פיעל העלפֿען. טהוט אייער פפליכט!

מיט סאָציאליסטישען גרום,

דיא צוקונפט פרעסידענטישאַן.

פריינדע! מיט אייער הילפֿע האָבען מיר ארויסגעגעבען דיא „צוקונפט“ צוויי און א האלב יאָהר, מיט אייער הילפֿע האָבען מיר פערגרע-סערט דיא צירקולאציע, און מיט אייער הילפֿע האָבען מיר זיא ווייטער ארויסצוגעבען. נון איז אָבער דאָ איין זאך אָן וועלכע קיין זשורנאל קען זיך ניט בעגעהן און דאָס איז „אדווערטייז-מענטס“. אום איין זשורנאל זאָל זיך בעצאָהלען מוז מען האָבען גענוג אדווערטייזמענטס, און דאָס האָט דיא „צוקונפט“ ליידער ניט גענוג. דיא אורזאכע איז גאנץ איינפאך. דיא „צוקונפט“ קען ניט און וועט ניט אָננעהמען „אלע“ אדווערטייזמענטס וואָס עס מאכט זיך. דיא „צוקונפט“ נעהמט נור אריין רעלע ביזנעס צו אדווערטייזען, און דאָס איז דאָ בלויז א בע-שרענקטע צאָהל, און יעצט קומען מיר צום פינפט. יעדער רעגולאר ביזנעס-מאן אדווער-טייזט ניט גלאט אין דער וועלט אריין. ווען א ביזנעס-מאן ספענט געלד פיר אדווערטייזמענטס ערווארטעט ער דאפון צו קריגען גוטע רעזולטאט-טען. מיר זיינען איבערצייגט, אז דיא „צוקונפט“ מיט אזוי פיעל טויזענדער לעזער ברענגט דעם ביזנעס-מאן גוטע רעזולטאטען, נור דער ביזנעס-מאן ווייסט ניט דערפון. דארום בעטען מיר אייך אלע פריינדע און לעזער פון דיא „צוקונפט“ צו פאטראָניזירען נור דיא ביז-





דר. מהעאדאר הערצעל

גרויסען מאן וויא ער!... דעם נעכסטען יאָהר, ווען ער איז געקומען נאָך לאַנדאָן זוכען אַנ- הענגער פאר זיין טרויערישען פֿלאַן, האָט ער אויך זיכער נישט געהאַפּט, דאָס זיין שטערן וועט אויפגלאַנצען אזוי וואונדערבאר שנעל, וויא ער וואָלט זיין אין דער ווירקליכקייט א משיח בן דוד....

אין 1897, נאָך דעם ערשטען קאָנגרעס פון דיא ציוניסטען אין באָזעל, האָט זיין נאָמען אָפגעקלונגען אין אלע ווינקעלעך פון דער ערד, וואו עס געפינען זיך נאָר אידען. דיא וועלט, דיא גרויסע נישט-אידישע וועלט, איז אויך דאן געוואָהר געוואָרען, אז עס איז עפעס דאָ א דר. הערצל, וואָס וויל פיהרען דיא אידען אין ארץ ישראל, וואָס וויל, אז דער „לשנה הבאה בירושלים“ זאָל נישט נאָר בלייבען אויף פא- פיער אין דיא אלטע תפילות, נאָר זאָל טאקי אויסגעפיהרט ווערען אין דער ווירקליכקייט. און זייט דיעזען יאָהר איז זיין שם אין דער וועלט אלץ גרעסער געוואָרען, זיין שטערן האָט אלץ העלער געגלאַנצט, זיין פאנטאסטישער פֿלאַן האָט געקראָגען אלץ מעהר אנהענגער אפילו אין אזעלכע לענדער, וואו דיא אידען האָ- בען פאָלשטענדיגע פאָליטישע גלייכהייט און האָבען זיך אזוי ווייניג געקומערט וועגען זייער ביבלישע היימאט, וויא וועגען דיא רויטע איד- לעך הינטער דעם סמבטיון. מיט יעדען וויי- טערן יאָהר, טראָט דעם וואָס די גרויזאמע ווירקליכקייט האָט בעוועזען דיא לעכערליכ- קייט פון זיינע האָפנונגען אויף דעם איינגע- בילדעטען „משארמער“ פון טערקישען סולטאן

לענצענד און שנעל וויא א בליץ האָט דר. הערצעל דורכגעשני- טען דעם פינסטערן און טרויעריגען הימעל איבער דעם פערוואַגעלטען א י ד י ש ע פֿאַלק; אָבער עס איז געווען פון יענע בליצען, וואָס ווערן נישט בעגלייטעט פון א שטורם,

וואָס רייכען זיך ערגעץ ווייט-ווייט אין דיא הייכע זימער-אבענדען און פערשווינדען אזוי, אז מען הערט נישט דעם מינדעסטען קלאנג פון א דונער....

נאָך מיט אכט יאָהר צוריק האָט דיא וועלט נאָר נישט געוואוסט פון דיעזען פעליטאָניסם פון א וויענער צייטונג — איינער פון פיעלע, וועל- כע פערלאָזען געוועהנליך דיא וועלט אָהן א נאָמען אפילו אין דער ליטעראטור — און יעצט טרויערט א וועלט נאָך זיין פריהצייטיגען טויט, יעצט ווערט ער בעקלאָגט אלס א שטערן פון האָפנונג, וואָס איז פלוצלונג פערלאָשען געוואָ- דען פאר דעם עם ישראל, אלס אן אונגעקרוינטער קעניג, זאָגאר אלס א „משיח“, וואָס א גרויזא- מער שיקזאָל האָט אזוי אונבארמהערציג אונ- טערנעשטימען, וויא א הערליכע בלום, וועלכע דאָרף בריינגען ערקוויקענדע פרוכטען.

אין 1895, ווען ער האָט פערעפנטליכט זיין ביכעל אונטער דעם הויכקלינגענדען נאָמען „יודענשטאט“, האָט זיך איהם אליין נישט גע- הלומ'ט, אז נאָך זיין טויט וועלען זיך געפינען מענישען, וואָס וועלען ערקלערען, דאָס „זייט משה רבינו האָבען דיא אידען נישט געהאט אזא



נאך, אז דעם גאנצען מאָנאט אָב זאָל מען טרויערן וועגען דעם טויט פון זייער פיהרער. ווען ער וואָלט געשטאָרבען מיט 17 טעג שפעטער, וואָלט עס גראדע געווען תשעה באב, און דיא ציוניסטען וואָלטען דאן נאָך ערקלערט, אז דאָס איז דער דריטער חורבן....

קורץ, וואו עס האָט נאָך געשלאָגען א אידיש הארץ, האָט זיך דאָרט דערלאנגט א שטאָך ביי דער טרויעריגער בשורה, דאָס דר. הערצעל איז געשטאָרבען פון א הארץ־קראנקהייט דעם 8טען יולי צו 44 יאָהר.

* * *

אבער מיט וואָס זאָל מען ערקלעהרען דיא

בלייז־שטראהלענדע האריערע פון דיזען מאן? ווארום האָט ער געפאנגען די הערצער פון כל ישראל, קען מען זאָגען, מיט איין קלאפ? ווארום איז ער איינפאך פערגעטערט געוואָרען פון אלע ציוניסטן? אין וואָס איז בעשטאנען זיין קראפט? מיט וואָס האָט ער זיך אויסגעצייכענט? וואָס האָט ער אויפגעטהאן?

לאָמיר פערווארפען אלע ברילען און ווארפען א בליק אויף זיין לעבען מיט קריטישע אויגען.

אין זיין יוגענד האָט מיט איהם גאָר ניט בעזאָגט דערס פאסירט. ער האָט

געלעבט און שטודירט, וויא טייערנדיג אנדערע אידישע אינגלאך פון זיין שטאנד אין זיין געבורטס־שטאדט בודאפעסט. זיין פאטער איז געווען א רייכער קויפמאן און האָט געוואָלט איהם ערציהען אלס קויפמאן. נאָך הערצל האָט געהאט נייגונגען צו וואָס מען רופט א ליבעראלע קאריערע און בעזאָגערט צו ווערען א שרייבער. דאָס איז א געוועהנליכע זאך, אזעלכע נייגונגען האָבען דיא מייסטע אידישע קינדער, וואָס קריגען א'ן אייראָפּעאישע בילדונג. ווען ער האָט געענדיגט דאס גימנאזיום, איז ער געוואָרען א סטודענט אין דעם יוריסטישען פאקולטעט פון וויענער אוניווערזיטעט. ער האָט דורכגעמאכט דעם אוניווערזיטעט און געקראָגען דעם טיטול דאָקט



דר. טהעאָדאָר הערצעל

— שוין ניט רעדענדיג דערפון, דאָס פון אזא בלוטיגען טיראן צו ערווארטען דיא גאולה איז איבערהויפט א שאנדע און א'ן אוניון—טראָץ דעם, וואָס ביי יעדען נייען קאנגרעס האָט מען איבערגעניצט דעם אלטע פראצען און בעפוצט דיא אלטע יענטע מיט א נייעם שליויער, אפילו טראָץ דעם, וואָס מען האָט זיך שליסליך געמוזט אָנבאפען אָן אוגאנדא, דיא „אפריקא נער פאלעסטינא“, אום צו רעטען אויף א וויילע די גאנצע ציוניסטישע בעוועגונג פון א זיכערען אוינטערגאנג — ניט אכטענדיג אויף דאָס אלעס, איז הערצל אלץ מעהר פערעהרט געוואָרען, אלץ מעהר בעטראכטעט געוואָרען אלס דער צוקונפט־

טיגער רעטער פון אידישען פאָלק, מיט איין וואָרט, ער איז געוואָרען אזוי וויא דאָס „הארץ“ פון דעם אידישען גוף.

יעצט ווערט זיין פריה צייטיגער טויט בעוויינט ניט בלויז פון דיא ציוניסטישען אלטן, וועלכע טרויערן אזוי וויא זיי וואָלטען ווירקליך פערלאָרען זייער משיח און אזוי וויא מיט איהם צו זאמען וואָלט דער ציוניזם מוס בעגראָבען געוואָרען אין קבר. אמת, דיא ציוניסטישען שרייען: „אונזער פיהרער, אונזער רעטער איז טויט, אָבער אונזער בעוועגונג וועט לעבען און

נאָך בליהען“, — נאָך מען פיהלט דערביי, אז דאָס איז נאָך געזאָגט, אום זיך צו טרויסטען און אז ביי זיך אין הארצען זיינען זיי נאָר ניט אזוי זיכער אין דער בליהענדער צוקונפט פון זייער פאנטאסטישען אידעאל אָהן זייער פערנעמערטען פיהרער.

אין דיא אַרטהאָדאָקסישע סינאגאגען האָט מען אויסגעדרויקט דעם טרויער וועגען הערצל'ס טויט מיט אל מלא רחמים און הספדים, אזוי וויא ער וואָלט געווען א גרויסער צדיק, א גאון־ישע רב. ציוניסטען, ניט־ציוניסטען — אלע טרויערן ווירקליך מיט'ן גאנצען הארצען, אלע מיינען עס טאקע אויפפריכטיג. דער היינטיגער שבת חזון וועט פאר א סך אידען זיין א דאָפּעלטער טרויער. דיא ציוניסטען פערלאנגען

ליעטאָן איבער דער קעניגסווער רחוקה אין זיין לעצטען קאָמאן „אלט-נילאַנד“, וואָס דיא ציוניסטען האָבען פאנאנדערגעפויקט אלס א מייסטערווערק, אלס א'ן ענטפּלעקונג. נון, דער פעליעטאָן איז ווירקליך א גוטער, זעהר שעהן און עלעגאנט געשריבען; אָבער גאָר ניט בעסער וויא הונדערטע אנדערע האָבען געשריבען; און וואָס אַנבעלאנגט צו זיין זיין „אלט-נילאַנד“, זאָ מוז יעדער אונפארטייאשער לעזער צוגעבן, אז דאָס איז א זעהר שוואכע ווערק אין אלע הינזיכט טען.

בשעת איך האָב עס געלעזען, האָב איך זיך איינפאך געוואונדערט וויא אזוי א מאן מיט אזא גרויסע רעפּוטאציע און האָט זיך ניט געשעהמט אָנצושרייבען אזא קינדערשע אומאָפּיע. אלס א בעלעטריסטישעס ווערק איז עס אבסאָלוט ווערט-לאָז און, מיט אויסנאחמע פון דעם ערשטען פעליעטאָנמעסיגען קאפיטעל, אָהן א ברעקעל טא-לענט; אלס פאנטאזיע איז עס פלאך און שוואך; אלס אומאָפּישער פלאן גרונדפאלש און לעכערליך, ציגענדיג דערביי דיא קנאפע סאָ-ציאלפאָליטישע קענטניסע פון דעם פערפאסער. קיין ברעקעל אָריגינאליטעט אין דעם גאנצען בוך, וועלכער איז טויט-לאנגווייליג.

איבריגענס, דיא פערשטענדיגע ציוניסטען זעלבסט גיבען צו אין געשפרעכען וועגען „אלט-נילאַנד“, וואָס האָט געזאָלט זיין א'ן ענטפּלע-קונג וויא צו אָרגאניזירען דיא נייע אידישע מלוכה אין פאלעסטינע, א מין ציוניסטישע ביר-בעל, אז דאָס איז עפעס א קינדערשע זאך, אז עס פעהלט זאָל און עפּער אין דיזען „ווערק“. ווען מיר זאָלען צורעכענען זיין בעריהמט-געוואָרענעם ביכעל „דער יודענשטאט“, וועלען מיר האָבען דעם קורצען סך הכל פון זיינע אויפ-טהאוונגען אלס ליטעראט, דאָס הייסט אלזא, אין זיין געליעבטען פאך, אין זיין פראָפעסאָן, וואָס פאר א הויכע מיינונג מען זאָל ניט האָבען פון זיין פערזענליכקייט, נאָר דאָס מוז מען צור-געבן, אז אזא סך הכל קענען בעווייזען טוי-זענדע שרייבערס, וואָס אפילו זייערע נעמען בלייבען פערנעסען.

וויסענשאפטליכע אָדער פילאָזאָפישע ווערק האָט ער קיין מאָל נאָר ניט פרעטענדירט צו שרייבען, זאָ דאָס צו זיין קרעדיט אלס „דער גרעסטער איד זייט אידען זיינען אין גלות“, וויא פערבלענדעטע ציוניסטען אָהן קעפּ האָבען זיך אויסגעדריקט, בלייבט טאקע קיין אנדער זאך אויסער זיין טהעטיגקייט אויף דעם פאנטאסטי-

טאָר פילאָזאָפיע אָהן אויסצייכנונגען; נאָר מיט אדוואָקאטור האָט ער זיך גאנץ וועניג בע-שעפטיגט, דען איהם האָט געצויגען צו דער פער-דער, צו ווערען א זשורנאליסט. דאָס איז איהם ניט שווער אָנגעקומען אויסצופיהרען, דען וועגען מאכען א לעבען האָט ער ניט געהאט פיעל צו זאָרגען אלס א זעהן פון א רייכען פאטער. ער האָט אלזא גענאָסען א'ן אוניווערזיטעטס-בילדונג אין איינע פון דיא גרעסטע הויפטשטערט אין אויטראָפּא און האָט געהאט דיא מעגליכקייט פריי צו שטודירען און פיעל צו לעזען; אבער ער האָט קיינע בעזאָנדערע קענטניסע און פער-היגקייטען אלץ ניט ארויסגעוויזען.

א קורצע צייט איז ער געווען דער פארזינער קאָררעספּאָנדענט פון דער ווינער „נייע פרייע פרעסע“ און נאכהער איז ער געוואָרען איינער פון איהרע שטענדיגע מיטארבייטער. צו דער צייט האָט ער געשריבען פעליטאָנען, ניט ערגער און אויך ניט בעסער פאר אנדערע אין זיין פאך, און האָט אויך אָנגעשריבען נאָוועלען און קאָמעדיען, פון וועלכע גאנץ ווע-ניג מענשען וואָלטען עפעס געוואוסט, ווען ער וואָלט זיך ניט א לאָז געטהאָן אויף א גאנץ אנדערן וועג. דיא ציוניסטען דערזעהלען, אז ער האָט זיך פערשאפט א נאָמען מיט זיינע קאָמעדיעס, דען איינע אָדער צוויי האָבען דער-לעבט צו זעהען דיא ביחנע; אָבער אז זיינע ווערק האָבען קיין בעזאָנדערען ליטערארישען ווערט ניט געהאט, צייגט דער פאקט, דאָס דער עולם, אפילו דיא מייסטע ציוניסטען זעלבסט, ווייסען זאָגאר יעצט ניט פון דיא נעמען פון דיזע ווערק...

עס איז יעדענפאלס זיכער, אז מיט דיזע ווערק האָט ער זיך אין דער ליטערארישער וועלט אפילו א הונדערטען טהייל ניט אויסגעצייכענט, וויא זיין ציוניסטישער פּלעגאלידוטאנט ד" מאַקס נאָרדוי מיט זיינע „קאָנווענציענעלע ליי-גען“. ווען מען זאָל שרייבען אפילו א קורצע ביאָגראַפיע פון דר. מאַקס נאָרדוי, מוז מען דער-מאָנען זיינע הויפטווערק מיט זייערע נעמען—דאָס נעמליכע איז אויך וועגען זאנג-ווייל'ן, וועהרענד וועגען דר. הערצל זאָגען אלץ דיא ציוניסטען סתם, אז „ער האָט געשריבען ביכער און קאָמעדיעס“.

איך בין זיך מודה ומתודה, אז פון דר. הערצל'ס פריהערע ווערק האָב איך אפילו גאָר ניט געהערט און אז פון אלעס, וואָס איז ארויס פון זיין פערדער, האָב איך נאָר געלעזען א פער-

געווען א מיטגליד, האָט בעשלאָסען מעהר ניט אויפצונעהמען נייע אידישע סטודענטען. נאָר דיא אלטע זאָלען בלייבען, און ער האָט דאן דאָרטען איין מינוט ניט געוואָלט פערבלייבען. דאָס אַליין איז א געניגענדער בעווויז, אז ער איז שטענדיג געווען א איד מיט'ן הארצען און האָט זיך דארום אויך געמוזט אינטערעסירען מיט דער אידישער פראגע פון איין זייט און מיט דער אנטיסעמיטישער בעוועגונג פון דער אנדערער זייט. דאָס הייסט אויך, אז ער האָט געוואוסט פון דיא חובבי ציון, פון דיא אידישע קאָלאָניעס אין פאלעסטינא, פון דר. פינסק'ס „אָטאָעמאנספאציאן“, א. ז. וו. און אז ער איז נאָר ניט געוואָרען פורפלאט א פאָרקעמפפער פאר ציון. דארום קען מען אויך גלויבען, אז ער איז ווירקליך געווען אויפריכטיג, וועניג סטענס אין אָנפאנג, ווען ער איז ארויסגעטראָטען אין דער שווערער ראָלע, וועלכע ער האָט, מען מוז עס צוגעבען, מיטטערהאפט דורכגעפיהרט. קוקענדיג אויף זיין געזונטע און אימפאָר זאנטע פיגור מיט א קאלטען געזיכט, מיט א געזיכט פון א'ן אסירישען קעניג, וויא זאננוויל האָט זיך אויסגעדריקט (דערמאָנענדיג זיך אָן דיא סטאטוען פון אשור אין בריטישען מוזעאום) און בעטראכטענדיג דעם פראקטיש-גרונדלאָזען און איינפאך פאנטאסטישען כאראקטער פון דער ציוניסטישער בעוועגונג, וועלכע ער האָט אָנגעפיהרט מיט א'ן אייזערנע האנד, האָבען פילע געדענקט — איך מוז געשטעהען, אז איך בין געווען איינער פון דיזע פיעלע — אז ער מיינט עס נאָר ניט אזוי ערנסט וויא ער שטעלט זיך ארויס, אז ער וויל שפיעלען דיא ראָלע פון א פאָלקס-פיהרער און בעפריעדיגען זיין אמביציאָן, וועלכע האָט ניט געפונען קיין בעפריעדיגענדען אויסוועג אנדערסוואו, אפילו ניט אין דער ליטע-ראטור, וועלכע ער האָט זיך אויסגעקליבען אלס זיין קארעער, ווען ער איז נאָך געווען א סטודענט, וויא מיר האָבען דאָס געזעהן. אָבער יעצט, וואָס מעהר איך דענק נאָך וועגען זיין פערזאָן און טהעטיגקייט אין דיא לעצטע יאָהרען, שיינט עס מיר אלץ דייטליכער, אז ער איז געווען א'ן אויפריכטיגער מאן, טראָטץ זיינע דיפלאָמאטישע ריידלעך און פיהרונגען. ניט אלע די פלאָמאטען זיינען איבערהויפט אזעלכע מענשען וואָס „דער צונג איז זיי געגעבען געוואָרען צו בעהאלטען דיא געדאנקען“, וויא דער שלויער טאלעיראן, דער געניאלער פראנצויזישער דיפלאָמאט, האָט זיך אויסגעדריקט; עס זיינען דא

ישען פילד פון זאָגענאנטען „פאָליטישען ציוניזמוס“.

אָבער אויך דאָ דארף מען זוכען מיט ליכט עפעס אָריגינעלעס אין דיזער זיינער געוואלדיג פערשידענער טהעטיגקייט.

ערשטענס, האָט עקזיסטירט א פילפראקטישערע ציוניסטישע בעוועגונג, וויא יעצט, איידער דר. הערצל איז ארויס מיט זיין „יודענ-שטאט“ און „טשארטער“. איך מיינ דאָ דיא פאלעסטינא-פילסטוואָ פון דיא אכציגער יאָהרען, דיא חובבי ציון און איבערהויפט דיא שטרעבונג גען און פערזוכען ווירקליך צו קאָלאָניזירען ארץ ישראל מיט אידישע ארבייטער, ניט צו בויען לופטשלעכער מיט פענסטער פון דיפלאָמאטישע שפינגעוועבס אזוי ביז אונגאנדא... צווייטענס, איז נאָך מיט א יאָהר צוואנציג צוריק ערשינען דר. פינסק'ס „אָטאָעמאנספאציאן (זעלבסט-בעפרייאונג)“, מיט וועלכער דר. הערצל האָט זיך בענוצט אין זיין „יודענשטאט“. דריטענס, איז דער גאנצער פלאן וועגען אָבזויפן אָדער אָבדינגען ארץ ישראל ביי דעם טערקישען סולטאן א גאנץ אלטער, און ניט וועניג אידען האָבען וועגען דעם געטרוימט לאנג, לאנג פאר דר. הערצעל'ס „טשארטער“.

ווען מען רעדט מיט דיא „פאָליטישע“ ציוניסטען, קען מען הערען, אז דר. הערצל איז געקומען צו „זיין פלאן“ עפעס אזוי וויא דורך א'ן ענטפאלקונג. ביז מיט א צעהן יאָהר צוריק האָט ער זיך געלעבט גאנץ רוהיג און געמיטהליך וויא א ברוזשואזער זשורנאליסט, נאָר מיט א מאָל, הייסט עס, האָט ער זיך ארומגעזעהען, אז ער האָט אויך א אידישען נאָז און אז דיא אנטיסעמיטען מאכען אָן גרויסענע צרות פיעלע אידען, זיינע אָרימע ברודער, און דאן איז עס אויף איהם ארויף דיא שכינה, און ער איז געוואָרען א נייער נביא בישראל, דער פראָפּעט פון „יודענשטאט“ מיט א טערקישע הסכמה. אָבער אין דער ווירקליכקייט האָט ער גאנץ גוט „געוואוסט פון וואנען ער שטאמט“ און האָט עס זעהר עמפּינדליך געפיהלט, ווען ער איז געווען א אינגעל. איינמאָל, ווען ער איז נאָך געזעסען אויף דער שולבאנק, האָט א לעהרער אריינגערעדט כענט מאָהאמעדאנער און אידען צווישען געצענע דיענערס. דאָס האָט דעם יונגען הערצל אזוי פערדראָסען, אז ער האָט פערלאָזען דיזע שולע. א'ן אנדערס מאָל האָט עס געטראָפּען, אז דיא סטודענטען-קאָרפּאָראַציאָן, פון וועלכער ער איז

געוועהנליכע אומישטענדען. דער שטראם פון דער בעוועגונג הייבט זיי ארויף און שלעפט זיי אלץ פאראויס אזוי שטארק, אז זיי קענען זיך ניט אפשטעלען, ווען זיי זאָלען עס וועלען. זע- הענדיג זיי אלץ אין דיא ערשטע רייהען, מיינט מען, אז זיי זיינען ניט נאָר דיא אָנפיהרער, זאָג- דערן אויך דיא ארויסרופערס, דיא שעפערס פון דער בעוועגונג, וועהרענד אין דער ווירקליכ- קייט זיינען זיי נאָר איהרע אינסטרומענטען, אָפט איינפאך איהרע שפיעלצייג. וואָס וואָלט, צום ביישפיעל, געוואָרען פון א מאראט א דאָר בעספיער אָהן דיא פראנצויזישע רעוואָלוציאָן? איינער וואָלט געוויס געענדיגט זיינע יאָהרען אלס אַרימער דאָקטאָר, דער אנדערער — אלס געוועהנליכער אדוואָקאט. אָהן דיא אמעריקא- נער רעוואָלוציאָן וואָלט אזא מיטעלמעס-גער מענטש, וויא דזשאָרדזש וואשינגטאָן איז געווען, וואהרשיינליך געבליעבען א פלאנטאטאָר און פעלדמעסטער.

אזוי איז עס אויך געווען מיט דר. הערצל. ער האָט ניט געשאפען דיא ציוניסטישע בעווע- גונג — זיא האָט עקזיסטירט פאר איהם. ער איז צוגעטראָטען צו איהר אין דעם מאָמענט, ווען זיא האָט געזוכט א נייע ווענדונג, א ברייטען וועג, ווען דיא חובבי ציון האָבען פערלאָרען דעם מוט דורך דיא קלענליכע רעוואָלטאטען פון דער קאָלאָניאַליזאַצאָן אין ארץ ישראל, ווען דער וועג דורך קאָלאָניעס האָט זיך ארויסגעוויזען אלס זעהר א שווערער און לאַנגזאָמער, אפילו אונטער דיא בעסטע אומישטענדען, ווען דיא מערקישע רעגירונג האָט אפילו ניט געוואָלט אריינלאָזען אידישע קאָלאָניסטען און, שלעסליך, ווען דער געדאנק וועגען א נאַציאָנאַל-פּאָליטי- שע אידישע בעוועגונג האָט זיך אָנגעפאנגען צו פערשפרייטען, ספעציעל נאָך דר. פינסקי'ס „אָטאָמאניפּיאַציאָן“. שארפער, אָפּענער און ענערגישער פון אלע אנדערע דאמאָלסדיגע ציוניסטען האָט דר. הערצל אויסגעדריקט דיזע נייע שטרעבונגען, דיזע נייע ווענדונג, און דארום האָט ער אזוי שנעל געפונען הייסע אנהענגער און איז אויך באַלד געוואָרען דער ריכטיגער מאַן אויף דעם ריכטיגען פּלאַץ.

ווען ער איז אין 1895 געקומען נאָך לאַנדאָן וועגען זיין „יודענשטאט“, האָט ער זיך צו- ערשט געווענדעט צו דיא רייכע ענגלישע אידען, צו וועלכע ער האָט געקענט צוקומען דורך זיינע פערבינדונגען מיט דער וויענער „נייע פרייע פרעסע“.

אזעלכע, וואָס האָבען זייערע פעסטע איבערציי- גונגען און יעדענפאלס א ציעל אין זייער טהעטיגקייט, א ציעל, וועלכער איז זייער וועג- ווייזער, פון וועלכען זיי טרעטען ניט אָפּ אין לעבען און וועלכען זיי זוכען דורכצופיהרען, ניט אָבשטעלענדיג זיך פאר קיינע פאלשקייטען, געמיינהייטען און פערברעכען. רישעליע, לאָרד פיטס, קאוואר, ביסמארק האָבען געהערט צו אזעלכע דיפלאָמאטען.

יעדענפאלס, וואָס מען זאָל ניט דענקען וועגען דיא אויפריכטיגקייט פון דר. הערצל, נור זיכער איז עס, אז דיא גרויסע מאַיאָריטעט פון דיא ציוניסטען האָבען אין דעם ניט געצווייפעלט און האָבען איהם דארום בלינד געגלויבט, גע- גלויבט אפילו דאן, ווען עס איז קלאָר געווען, דאָס ער זוכט זיך נור ארויסצוהרעהען מיט די פלאָמאטישע פראזען און מיט דונקלע פער- שפּרעכונגען אין זיינע בעריכטען אויף דיא קאָנ- גרעסען. נאָר מיט אויפריכטיגקייט אַליין ווערט מען נאָך ניט א פיהרער, — אין דער ציוניסטי- שער בעוועגונג זיינען נאָך דאָ גענוג אנדערע אויפריכטיגע פאָרשטעהער, צום ביישפיעל, אזא ווירקליך געלערנטער מאַן און אנערקענטער ספּע- ציאליסט אין זיין פאך, וויא פראָפּעסאָר מאַנ- דעלשטאם.

וואָסזשע האָט דאָך געמאכט דעם געוועהנ- ליכען דייטשען זשורנאליסט פאר א'ן אויסער- געוועהנליכען אָנפיהרער, פאר א זעלטענע פיגור אין דער אידישער געשיכטע?

עס איז זעהר שווער צו געבען א דירעקטע אנטוואָרט אויף דיזע פראגע, דען דיא אורזאכען פון זיין מערקווירדיגען איינפלוס, פון דער בע- נייסטערונג, וועלכע ער האָט ארויסגערופען אין דיא ציוניסטישע קרייזען, זיינען פּסיכאָ- לאָגישע. עס קען קיין צווייפל ניט זיין, אז ער האָט בעזעסען דיא אייגענשאפטען, וועל- כע מאכען איינעם פאר א'ן אָנפיהרער, פאר א האַמאנדיי אונטער געוויסע אומישטענדען. ער איז געווען, וויא מען זאָגט, א געבאָרענער פיהר- רער און דערצו נאָך האָט ער אויך געטראָפען אין ריכטיגען פונקט און אין דער געאייגענטער צייט. דיא געשיכטע צייגט אונז, דאָס ביי יעד- דען אויפשטאנד, ביי יעדער רעוואָלוציאָן און איבערהויפט ביי יעדער פאָהרטיבעוועגונג טרע- טען ארויס צום פראָנט און פערנעהמען דעם ער- שטען פּלאַץ אזעלכע פּערזאָנען, וואָס זיינען פרייהער געווען גאנץ אונבעקאנט און וואָס וואָל- טען זיך מיט נאָר ניט אויסגעצייכענט אונטער

לאַנדאָן, אין 1900, אין דער צייט, ווען זיין שטערן האָט געלאַנגט אים שטארקסטען און ווען דיא ציוניסטישע פערבלענדעניס איז אויך געווען אים שטארקסטען. דיא בעגייסטערונג, וועלכע ער האָט ארויסגערוּפֿען אויף דער אונטערהאלטונג אין ריזישענס פארק, וואָס סער פראַנסיס מאָנ־טעפּיאַרע האָט געגעבען לכבוד דיא דעלעגאטען צו דיזען קאָנגרעס, איז געווען אונבעשרייבליך. מיר שיינט, אז ווען דער לעגענדארישער משיח וואָלט זיך בעוויזען צו פיהרען דיא אידען נאָך ארץ ישראל, וואָלט ער ניט אויפגענומען געוואָרען מיט גרעסערע התלהבות און יובעלגעשרייען וויא דר. הערצל אויף דיזער ענגלישער טהי־פארטי. אלע האָבען זיך געשטופט ארום איהם מיט צופלאַמטע פנים/ער, מיט טרערען פון בע־גייסטערונג אין. דיא אויגען, און דיא לופט איז פערהילכט געוואָרען פון ציוניסטישע ליעדער. עס האָט אויסגעוויזען, אזוי וויא מען קלייבט זיך אין וועג נאָך ירושלים... אַרימע ציוניסטען! און אויך אויף דיא זיצונגען פון לאַנדאָנער קאָנגרעס איז גענוג געווען זיינער א מאַך מיט דער האַנד, אז אלע זאָלען איינהאלטען דעם אטהעם. זיין בליק איז געווען א בעפעהל, זיין וואָרט — געזען. מען האָט איהם געקוקט אין דיא אויגען, מען האָט אונטערגעכאפט זיין מינ־דעסטע בעוועגונג, טאָמער וועט מען עפעס דער־גען פון דיא „סודות“ וועגען דעם „טשארטער“, וועלכע ער האָט אזוי קונציג געהאלטען מיט די פלאַמאטישע האַלבע ווערטער ביז דעם לעצטען באַזעלער קאָנגרעס, ווען דער ציוניסטישער באַרג האָט געבוירען א'ן אונגאנדאָמיז, — אַבער אומזאָנסט! זיין געזיכט איז געווען אזוי קאלט און שטרענג, טאקע אזוי וויא א סטאטוע פון א'ן אסירישען קעניג.

יא, ער האָט פערשטאנען וויא זיך צו האַל־טען, אז מען זאָל איהם פערעהרען און אין דער זעלבער צייט מורא האָבען פאר איהם, ער האָט געוואוסט, וויא צו פיהרען, צו בעהערשען און צו האַלטען דיא לייצעס אין זיינע הענד. דיא ציוניסטען האָבען זיך וועניג געקימערט וועגען זיינע שריפטען; זיי האָבען ניט געפרעגט, וואָס ער קען און וואָס ער קען ניט, צו וואָס ער טויג און צו וואָס ער טויג ניט, זיי האָבען נאָר בלינד געהאָפֿט, אז דורך איהם, בלויז דורך איהם וועט ערפילט ווערען זייער טרוים, אז ער, נאָר ער און קיין אנדערער, וועט ברענגען דיא ערוואַר־טעטע נאָלילע דורך דעם סולטאַן'ס טשארטער. דאָס איז געווען דער מאַגישער לאַמפֿ פון זיין

קאנטששאפט אלס זשורנאליסט מיט דער הויכער פאָליטיק און מיט פאָליטיקער האָבען איהם איבערהויפט זעהר פיעל מיטגעהאָלפֿען אין זיין אויגענער דיפלאַמאטישער ראָלע אלס, זאָ צו זאגען, ציוניסטישער אמבאסאדאָר ביים סולטאַן. נאָר ביי דיא רייכע ענגלישע יהודים האָט ער נאטירליך קיין ברעקעל סימפאטיע ניט געפונען. דער פאקט, אז ער האָט געדענקט, דאָס זיי וועלען איהם העלפֿען אויסצופיהרען זיין טרוים, צייגט נאָר, אז ער איז געווען א'ן אומפאָיסט, אזוי וויא, צום ביישפּיעל, דאָ ב ע ר ט אָ ו ע ן, וועלכער האָט זיך געווענדעט צוערשט צו דיא רייכע, אז זיי זאָלען איהם העלפֿען אויספיהרען זיינע פלע־נער צו פערבעסערען דיא לאַגע פון דיא אר־בייטער.

א סימפאטישען אַבקלאַנג האָט ער נור געפֿיר־נען ביי דיא לאַנדאָנער בני ציון און ביי דיא אַרימע אידען אין ווהייטשעפֿעל, און דאָס זעלבע איז געווען אין אנדערע שטעט, זאָ דאָס דעם נעכסטען יאָהר האָט שוין געקענט שטאמטפּינדען א ציוניסטישער קאָנגרעס, דער ערשטער קאָנ־גרעס אין באַזעל.

דאָרט איז פאַרמולירט געוואָרען דער פאָלי־טישער ציוניזמוס, וויא דר. הערצל האָט עס גע־וואונשען, און דאָרטען האָט דער פערפאסער פון „יודענשטאאט“ געצייגט, אז ער איז א בעסערער רעדנער וויא א שרייבער און א בעסערער אָרגאַניזאטאר וויא א רעדנער. דאָרטען האָבען זיך אויך ארויסגעוויזען אין פולער קראפט דיא פער־היגהייטען זיינע צו בעהעררשען מענישען, פעהיג־קייטען, וועלכע ער האָט מעהר וויא אלעס אנדער־דעם צו פערדאנקען זיין ראָלע אלס מאָדערנער מייסח.

ווייטער איז שוין געגאנגען אלץ לייכטער, — יעדער קאָפּאנג איז שווער — און דיא ציוניסטען, וועלכע האָבען געזעהען, אז זייער צאָהל פער־מעהרט זיך זעהר שנעל אונטער דעם פערבלענ־דענדען איינדרוק פון דיא ערשטע קאָנגרעסען און פון דיא קינדערשע האָפּנונגען אויף א געהיימ־ניספאָלען „טשארטער“, האָבען אלעס איהם צו געשריעבען און האָבען אויף איהם גענומען קוקען עפעס וויא אויף א געטליכען מאן, א בעשערטען ערלייזער.

מיר איז אויסגעקומען צו זעהען סצענען פון, קען איך זאגען, אמת'ן געצענדירענסט צו דיזען נייגעבאקענעם משיח. דאָס איז געווען אין דער צייט פון דעם ציוניסטישען קאָנגרעס אין

נימען דיא דעמאָקראטישע קאָנווענצאָן מיט איין שטורמדיגע רעדע.

זייט דאן שפּיעלט ער דיא גרעסטע ראָלע אין דער דעמאָקראטישער פארטיי און האָט נאָך מאַסען בעגייסטערטע אנהענגער, טראָטז דעם וואָס ער איז ניט נאָך דורכגעפאלען צוויי מאל ביי דער פרעזידענט־וואהל, זאָגנערן האָט זיך גע־מוזט אָבטרייטלען פון זיין זילבערנאוהל, פון דעם וואָס עס האָט איהם אזוי גרויס געמאכט. וועגען איהם קען מען יעצט זאָגען, אז ער האָט זיך זעלבסט איבערגעלעבט; אָבער וויא לאנג צוריק האָט מען זיך געבוקט פאר איהם, וויא לאנג צוריק האָבען גרויסע מאסען פון אמעריקא נער פאָלק איהם איינפאך פערנטערט, און וויא פיעל האָט עס געפעהלט, אז ער זאָל ווערען פרע־זידענט און פאקטיש דער דיקטאטאָר פון דער גרויסער אמעריקאנער רעפובליק?

ברייען'ס טריאומף־מארש איבער דיא פער־אייניגטע שטאטען און זיין שנעלער דורכפאל דערמאָנען אָן דיא וועללען פון א שטורמדיגען ים. פלוצלונג איז ער ארויפגעשוואמען פון אויבען און באלד איז ער ארונטערגעשלעפט גע־וואָרען אונטען און צוגעשלעגנען געוואָרען צו א וויסטען ברעג מיט הויכע בערג, אויף וועלכע ער האָט שוין נישט געקענט ארויפקלעטערן.

דאָס זעלבע, נאָך אין א קלענערער מאָס נא־טירליך, קען מען אויך זאָגען וועגען דר. הערצל'ס קאריערע אין דיא לעצטע אכט יאָהר. ער האָט אויך אָנגעפאנגען זיך זעלבסט איבערצולעבען אויף דעם לעצטען ציוניסטישען קאָנגרעס, וועל־כער האָט זיך אָבערקנינדעלט מיט אונגאנדא... ווען ער וואָלט געלעבט, וואָלט ער זיכער דער־לעבט צו זעהען דעם פאָלשטענדיגען דורכפאל פון דעם פאָליטישען ציוניזמוס, וועלכען ער האָט פאָרגעשטעלט. ער וואָלט דאן געבליבען פאָלי־טיש טויט, מען וואָלט איהם נאָך אויסגעלאכט וויא א פערבלענדעטען טרוימער, און יעדענפאלס וואָלט מען זיין נאטירליכען טויט נישט בעקלאָגט אזוי וויא יעצט, ווען דיא ציוניסטישע פערבלענ־דענים האלט נאָך אָן.

אין עטליכע יאָהר ארום וואָלט זיין „משיח־שטערן“ סיי וויא סיי געווען א פערלאָשענער. פיעלע דענקען יעצט, אז דיא ציוניסטישע בעווע־גונג האָט געקראָגען א טויט־קלאפ דורך דר. הערצל'ס טויט. איך דענק עס נישט. אויב א בע־וועגונג הענגט נאָך אָב פון דעם לעבען פון איין אנפיהרער, וויא גרויס ער זאָל נישט זיין, הייסט עס נאָר, אז דיוע בעוועגונג איז א שיינבארע.

גרויסקייט, דער כעקערט פון זיין קורצער משיח־ראָלע.

אייגענטליך קען מען איהם פערגלייכען מיט א מערקווירדיגער פערזאָן אין דער אמעריקאני־שער פאָליטישער וועלט, מיט דעם געוועזענעם פרעזידענט־קאנדידאט פון דער דעמאָקראטישער פארטיי — בריייען. אין דער זעלבער צייט זיינען ביידע פלוצלונג בעריהמט געוואָרען. ביז 1896 האָט קיינער נישט געוואוסט פון דעם נע־בראכקאָר קעמפפער געגען „גאָלדענעם קרייז“ אויסער דיא פאָליטיקער פון זיין שטאט; אבער ער איז דאן געווען דער ריכטיגער מאן אויף דעם ריכטיגען פלאטין און האט אים בעסטען פאָרגע־שטעלט דיא דאמינאנדיגע פאָרערדונגען פון א גרויסען טהייל פון אמעריקאנער פאָלק וועגען טראַכטס און ספעציעל וועגען בימעטאליזמוס. דער פערלאָנג, אז דער ווערט פון זילבער זאָל בעשטימט ווערען דורך א כעשלוס פון קאָנגרעס העכער וויא דער ווירקליכער פרייז און אז יעדער זאָל קענען אומוואנדלען זיין זילבער אין זיל־בערגע דאָלאַרס, וואָס זיינען אין דער ווירקליכ־קייט נישט ווערט אפילו 50 סענט — דיא זאָל גענאנטע „פרייע זילבער געלד מאכעריי“ — איז געווען געגען אלע עקאָנאָמישע געזעצע פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט. האָס איז גע־ווען א פערבלענדעניס, וועלכע איז אזוי פער־שוואונדען אונטער דעם העלען שיין פון פראק־טישען לעבען, דאָס קיינער וויל שוין יעצט דער־פון נישט הערען. נאָך מיט 8 יאָהר צוריק האָט הען מען זאָגען, דיא מאיאָריטעט פון אמעריקא נער פאָלק בעטראכט דיוען אונזין אלס א מין־גאולה, אלס א מיטעל צו ברעכען דיא מאכט פון דיא טראַסטס און גרויסע פינאנסיסטען און צו פערבעסערען דיא לאגע פון דיא פארמערס און קליינע הענדלער; און בריייען איז דארום געווען דער העלד פון דעם זילבער־שווערד געגען דעם „גאָלדענעם קרייז“, א מין משיח אויף א זיל־בערגעם פערדיל.

דיא גאנצע וועלט האָט געקלונגען מיט איהם, און אין אלע לענדער האָט מען מיט גרויס אינטערעס נאָכגעפאָלגט דעם מערקווירדיגען פארטייקאמפער, וועלכער איז דאמאלס געפיהרט געוואָרען אין אמעריקא. קיינעם האָט זיך נישט גע'הלוס'ט, אז אזא יונגער און אונבעקאנטער דעלעגאט פון א' אונבעדייטענדען וועסטליכען שטאט זאָל נאָמינירט ווערען אלס קאנדידאט פיר פרעזידענט; אבער דאָס איז געשעהן אין איין הייסער מינוט, נאָכדעם וויא ער האָט גע־

אריז ישראל, דאָס הייסט, מען וועט זיך מוזען אומקעהרען צום אלטען, צו דעם פראָגראַם פון דיא חובבי ציון.

אונטער דעם איינפלוס פון דר. הערצל'ס חלומות וועגען „יודענשטאט“ האָט מען אין גאנצען געלאָזען אָן א זייט די אַרײַמע „היימאט“ זעלבסט, ישראל'ס „ירושׁה“; מען האָט אפילו פערנאכלעסיגט דיא עטליכע קאָלאָניעס, וועלכע צאפֿלען זיך נאָך אין גרויסע מאַרטערניסען, און מען האָט אַרונטערגעמאַכט דיא חובבי ציון — מען האָט דאָך אלץ געוואַרט אויף דעם „טשאַר טער“ און אָנגעגורט דיא לענדען צו גרינדען דעם „יודענשטאט“... צו וואָס האָט מען אַלזאָ בעי דארפֿט זיך בעישעפטיגען מיט אַזעלכע „קלייניג קייטען“, וויא א אירישע קאָלאָניע אין פאַלעסטינע? — אבער יעצט, ווען דער זייענבאָלץ האָט געפֿאַצט, וועלען זיך דיא ציוניסטען אַרומזעהען, אז אלעס וואָס זיי קענען אויפֿטהאָן אין דער ווירקליכקייט איז נאָר צו גרינדען קאָלאָניעס אין אַרײַז ישראל. דאָס קליינט נאטירליך ניט אזוי הויך וויא דיא פֿראַזען וועגען א „יודענשטאט“, אָבער דאָס הייסט כאָטש עפעס טהאָן.

דער רעזולטאט פון דר. הערצל'ס טהעטיג קייט איז אַלזאָ נאָך אַלע „גליקען“ א גל. דיא סאָציאַליסטען זעהען עס יעצט, דיא ציוניסטען וועלען עס דערזעהען אין קורצען.

פ. קראַניץ.

איך דענק, אז דיא ציוניסטישע בעוועגונג וועט זיך ציהען א געוויסע צייט, ווער עס זאָל ניט זיין דער אָפיציעל־אנערקענטער פיהרער, גראדע אזוי וויא ווען דר. הערצל וואָלט געלעבט.

וואָס האָבען דען דיא ציוניסטען אַזעלכעס אויפֿגעטהאָן אונטער דער לייטונג פון דר. הערצל, אז זיי זאָלען דאָס זעלבע ניט קענען אויפֿטהאָן אונטער דער לייטונג פון איינעם פון זיינע אַד־יוטאנטען? מיט וואָס האָט זיך געענדיגט דער גאנצער פייער־ווערק פון דעם פּאָליטישען ציוניזם מיט? מיט אַגאנאדא... וואָס איז געוואָרען פון דר. הערצל'ס פערשירענער דיפֿאָמאַטישער טהעטיגקייט, פון זיין טראַגיקאָמישען „טשאַר טער“? א בעל־זיכטענער קליינער לופֿט־באַלאָן, וואָס זעהט אויס וויא א שטערן און טראַגט זיך מיט דעם ווינד...

דיא לעכערליכע זייט פון דעם פּאָליטישען ציוניזם זעהט זיך בעזאָנדערס שאַרף אַרויס, ווען מען בעטראכט, צו וואָס ער האָט געפיהרט. דיזער ציוניזם־טאָרנט אָב און מוז אבי־שטארבען, דען ער עקזיסטירט אין לופֿטען און ווערט געבויט פון איינבילדונגען. דר. הערצל'ס טויט קען נאָר א ביסעל שטעלער ברענגען דעם נאטירליכען סוף פון דיזער בעוועגונג, וועלכע מאכט דורך א קריזיס נאָך דעם לעצטען קאנגרעס אין באזעל און וועלכע וועט מוזען אַבטרעטען פֿלאַטיץ צו דיא יעניגע, וואָס ווילען זיך בלויז אָבגעבען צו דער קאָלאָניאַציאָנס־אַרבייט אין

פערלען פון אידישקייט

זיך, אז איהר פעטער איז א מיליאָנער. זאָגט דער מאַן: „עס איז דאָך א ליגען!“ שרייט זיא: „וואָס דען, מיט א טאָרבע געהט ער איבער דיא הייזער?“

אז ניט קיין גוזמא פון איין זייט, קומט ביי איהר אויס א גוזמא פון דער אנדערער זייט. אַט אלס אזא כאַראַקטער קומען מיר פֿאַר דיא זאָגענאנטע אידישע „פאַטריאָטען“, דיא אַת־הַחֲרָתָנוּת'קעס, וואָס מיינען, אז ווען מען וויל אָבשלאָגען דיא בלבלולים פון דיא צורדי ישראל, וואָס זאָגען, אז אין אידישקייט שטעקט כל מום רע, אַלדאָס ביי, מוז מען דוקא א שפּרונג טהאָן צום אנדערן עקסטערע און זאָגען, אז אידיש

שאַרלז דיקענס, דער גרויסער ענגלישער הוי מאָריסט, שטעלט פֿאַר אין איינעם פון זיינע דאָמאנען אזא מין כאַראַקטער פון א פֿרוי: זיא רייזט זיך, לַמשַׁל, מיט איהר מאַן, אז זיין



טאָכטער האָט גענומען א בעטלער. זאָגט דער מאַן: דו ביזט דאָך א ליגענערין!“ ענטפערט זיא: „וואָס דען, א מיליאָנער איז ער, דער איי־דעם דינער? א מיליאָנער, הא? ווייז מיר וואו ליגען זיינע מיליאָנען?“ אָדער זיא בעריהמט

כליביען יטערענג אָבערזעהערט. כדי זיא זאָר קענען אייבערזעהערן אועלכע יואינערליכע פערלי, גייסטיגע, וואָס קיין אנדער פאָלק האָט ניט געקענט ארויסגעבען....

אָבער דאָס איז פונקט אזוי אמת, וויא עס איז אמת, וואָס דיא שונאי ישראל זאָגען, אז איי דיישקייט פאָדערט נאָר מאַשענסטוע. גיי'אישע כלוט און אלע חרבונוט אויף אונזערע שונאים'ס קעפּ!

איך ווייס זעהר וואויל, אז פון דעם גע' וואלדיגען ים פון אידישע ספרים קען מען ארויס' קלייבען אועלכע פערלי, וואָס מיט זיי קען מען כלומרשט „בעווייזען“, אז אידישקייט איז דאָס, וואָס עס איז געזאָגט אין דיא אויבערזעהבראכטע עטליכע שורות. אָבער וויפיעל מאָל האָב איך שוין אויף דעם אויפמערקזאם געמאכט, אז אין אידישקייט קען יעדער איינער געפינען — דאָס הייסט זאָג'ען, אז ער גע'נט — וואָס איי' נער וויל נאָר אליין?!

וואָס נאָר ביי יעדען בעזונדערן שינא פון אידישקייט קומט אויס, אז עס איז שלעכט, דאָס וועט ער אייך „בעווייזען“, אז עס איז דאָ אין אידישקייט. אָפט קומט ביי איין שונא ישראל אויס, אז עפעס איז מי יודע וויא שלעכט, און ער בעווייזט אייך, אז דאָס יטעקט אין איי דיישקייט; קומט אָבער נאָר א'ן אנדער שונא ישראל, וואָס נאָך זיין מיינונג איז דיא אייגענע זאך דוקא נאָר א גרויסע מעלה, און ער ווערט אייך נאָר בעווייזען מיט אותות ומופתים, אז פון אזוינס איז אין אידישקייט קיין זכר ניטא — אדרבה!

דאָס אייגענע איז וויעדער אויך פערקעהרט: יעדער אידישער „פאטריאָט“ וועט אייך בעוויי' זען אין אידישקייט גראדע דאָס, וואָס נאָך זיין ספעציעלע מיינונג קומט אויס פיר גיט, און אָפט וועט איהר געפינען פערטייעדענע אועלכע „פאטריאָטען“ קריגען זיך ארום, איינער האלט א געוויסע זאך פאר א גרויסע מעלה, און ער בעווייזט אייך מיט אותות ומופתים, אז דאָס מיינט אידישקייט; דער אנדערער אָבער האלט דיא זאך נאָר פיר א גרויסען חסרון, וועט ער אייך שוין בעווייזען, אז אידישקייט איז נאָר ענטשיידען געגען דעם.

עס זיינען דא א סך ביישפיעלע'ועגען אועל' כע זאכען. איך וועל זיי אן אנדערס מאָל צו' זאמענשטעלען. דאָ בין איך ניט דאָס אויסען. איך וועל דאָ נאָר דערמאָנען דעם פאקט, אז וואָס איינער וויל, געפינט ער אין אידישקייט

קייט איז אזא מין וואונדערליכע צאצאע, אז אזוינס קען נאָר אויף דער וועלט ניט זיין.

פונקט אזוי וויא עס איז ישר וכוז, וואָס דיא שונאי ישראל זאָגען, אז עס איז נאָר ניטאָ אויף דער וועלט אזא יטטיק שלאק וויא אידיש' קייט, אזוי איז אייך ישר וכוז, וואָס דיא אתה' בחרתנו'ניקעס ישרייען האנגען, אז עס איז נאָר ניטאָ אין דער וועלט אזא צאצאעדיגער בריליאנט וויא אידישקייט.

איך האָב שוין הונדערט מאָל גערעדט ווע' גען דעם. עס איז מיר אָבער יעצט געקומען אויף דיא געדאנקען וועגען דעם וויעדער צו דערען און צו ברענגען פיעלליכט עפעס נייעס. פון וואנען איז מיר דאָס געקומען אויף דיא געדאנ' קען? פון פאָלגענדע פאָר שורות אין דעם איי' טיקעל „דיא קאראאיימען“, אין דיא „צוקונפט“ פון יוני:

„דיא אידישע רעליגיאָן פאָדערט זאָר נאָר ניט, אז מען מוז גלויבען אין גאט (1?) וואָס זיא פאָדערט איז נאָר, מען זאָל לערנען אין פאָלגען דיא תורה, וויפיעל דאָס בעלאנגט צום לעבען און דעם גליק פון'ס פאָלק.“

נאטירליך איז נאָך איינע אזא וואונדער' בארע „רעליגיאָן“ שוין אויף דיא וועלט ניטאָ! טאקי נאָר דיא רעליגיאָן פון דעם עס סגולה, פון דעם אויסגעקליבענעם פאָלק, קען זיין אזא וואונדערבארע צאצאע, וואָס פאָדערט נאָר מען זאָל לערנען און פאָלגען א תורה, וואָס וויל נאָר ניט מעהר וויא דאָס לעבען און גליק פון פאָלק! איז דאָס אמת?

אויב יא, מענען מיר אידען זיך ווירקליך האלטען זעהר גרויס און קוקען אויף אלע אנ' דערע פעלקער עפעס וויא אויף „אויך מיר בעשע' פענישען!“ און דער געדאנק פון גלייכהייט און אייניגקייט פון דיא ארבייטער פון אלע פעל' קער, ניט קוקענדיג אויף קיין נאציאנאלע גאווה, איז דאן ווייניגסטענס פיר דעם „איינציגען גע' קליבענעם פאָלק“ אן אונמעגליכע זאך. קען א זיידענער יונגער מאנטישיק מאכען ברידער' שאפט מיט א כאכאָל?

און אויסערדעם, אויב נאָר אידען זיינען אזא אויבערקליבענעם פאָלק, דאָס איינציגע אין דער וועלט, וואָס האָט געקענט ארויסגעבען אועלכע וואונדערליכע צאצאעס, איז דאָך ווירק' ליך כדאי אזא פאָלק אָבערזיידען פון דיא גאנצע וועלט מענישען אפילו מיט פלאמבעס און בערד און פאות און מיט דעם גאנצען שולחן ערוך און חיי אדם, אבי אזא וואונדערליכע אומה זאָל

ספרים, וואָס גילטען אלס אידישקייט, אלס דיא אידישע רעליגיאָן, שטעקט דיא גאנצע ליטעראַטור פון א פאָלק אין א צייט פון דריי טויזענד יאָהר! איז עפעס א וואונדער וואָס דאָס איז א געמיש, אין וועלכען איהר קענט געפינען פון כל המינים זאכען?

דאָך, אמת, דורך דיא אלע גאנצן פערשידענע זאכען ציהט, זיך דורך איין געוויסער גייסט, און כאַטש ער האָט בשום אופן ניט אויבגעפיהרט וואָס ער האָט זעהר חשק געהאט, נעמליך צו שוועבען איבער אלע צייטען און אומשטענדען און זיי צו קאָנטראָלירען און צו פיהרען אין איין דרך; כאַטש אויך דיעזער גייסט אליין איז געוואָרען מיטגעריסען מיט דעם שטראָם פון דער צייט און האָט זיך געענדערט נאָך דיא אומשטענדען, דאָך האָט ער גע- שטריבט — דיעזער אידישער גייסט — זיך דורכצוברעכען דורך דיא אלע צייטען און אומ- שטענדען.

וואָס־זשע איז דווער „אידישער גייסט“? אָט וועגען דיעזע פראגע קלויבט זיך דאָס יעדער אויס פון דעם ים הגדול פון אידישקייט וואָס ער האָט געראדע חשק און ער זאָגט, אז דאָס איז דער עכטער גייסט פון אידישקייט, און פון וואָס צו קלייבען איז דאָך דאָ גענוג; מיר האָבען דאָך שוין גערעדט, אז עס פעהלט ברוך השם ניט אין אידישקייט פון „כל מאמינים שהוא“.

דער ריינער אמת איז אָבער, אז דער גייסט, וואָס האָט אין אמת'ן יא געזוכט (און ניט אויבגעפיהרט) זיך דורכצוברעכען אין אידיש- קייט איבער אלע צייטען און אומשטענדען און זיך צו לאָזען פיהלען אין אלע גייסטיגע פראָ- דוקטען פון אידישען פאָלק, איז ווייטער גאָר ניט, וויא דער קאָנזערוואַטיווער גייסט פון דעם כפצייאלי־אידישען גלויבט, פון בלינדען פעכטיהאלטען אָן דיא פינסטערע טהע- אָקראַטיע (ממשלה פון גייסטליכע), און נאָר אין דעם אליין איז אידישקייט עפעס אַז דערעם אין סאָרט (ניט אין וועזען) פון אלע אנדערע פעלקער און רעליגיאָנען — אין מאַנכע פונקטען בעסער, אין מאַנכע ערגער.

דאָס איז דער ריינער ניכטערנער אמת, גלויבט ניט אלע אנדערע מעשיות, וואָס מען וועט אויך אָנקלאַפען א קאָפּ וועגען דיא וואונדערליכע אויסנאָהמע, וואָס אידישקייט איז אין מענשליכע זאכען — סיי צום שלעכ- טען, סיי צום גוטען!

און פאר וואָס קען מען בווייזען פון איר ישישקייט אלץ וואָס איינער וויל נאָר אליין? א סך ווערט „בעוויזען“ בלוז מיט פאלשע דריידלאך און פלפולים, מיט פאלשע אויסליי- גונג פון ווערטער, מיט אריינקוועטשען גראדע אזא פשט, וואָס מען האָט חשק, ניט קוקענדיג אויף קיין לאַגיק. אָפט טשעפעט מען זיך צו א וואָרט און מען מאכט דערפון א קוואָרט, א ביר סעל אָבער געפינט מען טאקי גאנצן דייטליך אין אידישקייט מערקווירדיג פערשיידענע געדאנקען און בעגריפע, איינע פונקט פארקעהרט וויא דיא אנדערע.

און פאר וואָס איז דאָס?

ווייל (אויף האַב שוין אָפט בעמערקט אין אנדערע אַרטיקלען) אידישקייט איז ניט קיין איינהייטליכעס געדאנקען־סיסטעם, וואָס איז ארוםגעקומען פון איין קאָפּ, נאָר עס איז א געמיש פון געדאנקען פון טייזענדער קעפּ, אין פערשיידענע צייטען און פערשיידענע אומשטענדען אין פערלויף פון 2—3 טויזענד יאָהר.

טהוט א קוק וואָס פיר אן אינגעהייערע מאכט גאנצן פערשיידענע געדאנקען גייסט- געאון ליטעראַרישע פראָדוקטען עס קומען היינט ארויס ביי א פאָלק; טהוט א קוק וואָס פיר א געוואלדיגע פערשיידענזייט אפילו אין איין קורצע צייט! היינט ווער שמועסט נאָך אין פערלויף פון הונדערטער יאָהרען! נאָר היינט טיגע צייטען איז רעליגיאָן א בעזונדערע זאך, א „פריוואַט־זאך“, און אלע אנדערע צווייגען פון גייסטיגע טהעטיגקייט זיינען זיך פערשיידענע זאכען פאר זיך, פאָליטיק איז איין זאך, מאָר- ראל א צווייטע, פאָעזיע א דריטע און אזוי ווירט טער, אָבער אין דיא צייטען, ווען אלץ איז גע- ווען בעהערשט פון רעליגיאָן, איז דיא רעליגיאָן געווען איין גרויסער טאָפּ און אהין האָט מען אריינגעוואָרפען אלע פרוכטען פון דעם מענש- ליכען גייסט און געמאכט דערפון איין רעליגיע- זען צימעכ. אלץ וואָס עס איז ביי דעם אידישען פאָלק געוואָרען געזאָגט און געזונגען, צי אין גלייכע ווערטלעך, צי אין מאָראַל, צי אין פאָק- טיק, צי אין יורי, צי אין פאָעזיע, צי אין וואָס איהר ווילט נאָר אליין, אלץ איז אריינגע- פאסט געוואָרען אין דיא רעליגיאָן אריין, טאָ שטעלט זיך פאָר, אז אין דיא אידישע הייליגע

איז נאך א פירוש אויף דעם. אידען שטאל צירען מיט דעם, אלס דעם אייגענטימליכען בריילאנט פון אידישקייט. קריסטען ווידער שטאלצירען מיט דעם עהנליכען וואָרט פון קריסטוס. זיי רופען עס „קריסטליכער גאלדענער כלל“, און זיי מיינען אָדער נאררען אָב, אז מיט דעם טייערען כלל האָט נאָך דאָס קריסטענ־טהום דיא וועלט בעשענקט. איז אבער דער אמת, אז פונקט אזא אויסדרוק איז שוין געזאָגט געוואָרען מיט 5 הונדערט יאָהר פריהער ביי דיא געצען־דיענער ¹ פֿיטאקאס, איינער פון דיא זיעכען חכמי יון, האָט געזאָגט: „טהו ניט יענעם דאָס, וואָס דו וואָלט פון איהם פאר־איבעל גענומען“.

און נאָך פריהער האָט דער כינעזישער רע־ליגיאָנס־גרינדער קאָן־פורטסע (קאָנפוציוס) געזאָגט:

„טהו יעדען וואָס דו ווילסט ער זאָל דיר טהון; טהו ניט קיינעם וואָס דו ווילסט ניט מען זאָל דיר טהאָן. דו ברויכסט ניט מעהר וויא דיעזען געבאָט אליין, עס איז דער פונדאמענט פון אלע אנדערע געבאָטע“.

אויף אריסטאטעלעס האָט געזאָגט: „מיר מוזען זיך געגען אנדערע אזוי בענעהמען, וויא מיר ווינשען אז אנדערע זאָלען זיך געגען אונז בענעהמען“. האָט איהר ווידער דאָס אייגענע, וואָס פיר א געוואלט איז דאָס אזוינס, וואָס פיר אייאיריאיי, ווען אין דיא גאנצע ליטעראַטור פון אידישען פאָלק פון 3 טויזענד לאנגע יאָהרען געפינען זיך עטליכע הונדערטע אָדער טויזענד גוטע געדאנקען? זעהט, למשל, נאָך דיעזע ווערטער פון דעם נביא פון דיא „ווילדע“ כינעזער געצען־דיענער, קאָן־פורטסע, וועלכער האָט געלעבט איידער תורת משה איז צוזאמענגעשטעלט געוואָרען:

„א גרויסער מענש זוכט חסרונות אין זיך, א קליין מענשעלע — אין יענעם“.

„א פערשטענדיגער מענש האלט ניט קיין מענשען גרויס צוליבע זיינע הויכע ווערטער און האלט ניט קיין וואָרט פאר קליין, ווייל א קליין נער מענש האָט עס געזאָגט“.

(מיר קענען דערצו צולעגען: א פערשטענ־דיגער מענש האלט אויך קיין רעליגיאָן ניט גרויס צוליבע אייניגע גוטע ווערטער, וואָס געפינען זיך אין איהר...)

„לערננג, אונפערדיהעט דורך נאכטראכט מען, איז פערלויבענע מיה; טראכטען, ניט גע־שטיצט אויף לערנען, איז שעדליך“.

געווייב, עס איז אמת, מיר ווייסען דאָס זעהר גוט, אז אין אידישקייט געפינט זיך א מאכע זעהר טהייערע פעריל פון חכמה און גוטסקייט. ווען מען זאָל זיי אויסקלייבען, קען מען צוזאמענשטעלען א וואונדערבארען שנירעל. אבער ווען מען וועט אזא שנירעל אונשעצבארע אָבעקליבענע פעריל אויסגעבען פאר א מוסטער פון דיא גאנצע פארטי סחורה וועט מען דעם ריזיג געוואלדיג אָבנארען!

עס איז נאָך א בעליידונג פיר דעם אידישען פאָלק, וואָס מען ריהמט איהם דערמיט, אז צווישען אלץ וואָס איז אָנגעשריבען געוואָרען ביי איהם אין אזא לאנגע צייט, וויא 3 טויזענד יאָהר, געפינען זיך א סך גאלדענע ווערטער! פאר וואָס זאָלען זיך ניט געפינען? וואָס זיינען אידען אזוי ניעדריג, אז עס זאָל זיין א וואונדער וואָס אין אזא אונגעהויער לאנגע צייט האָבען זיך ביי זיי אָנגעקליבען גוטע ווערטער? און ביי וועלכען פאָלק און אין וועלכע רעליגיאָן פון דער וועלט האָבען זיך דען ניט אין אזעלכע לאנגע צייטען אָנגעקליבען א מאסע בריילאנג־טענע זאכען?

אפילו ביי דיא ווילדע אינדיאנער אין אמעריקא האָט מען אויך ענדליך היינט אויפגעקלייבט א מאסע וואונדערבארע בריילאנטענע געדאנקען און מעשה־לעך און פאנטאזיעס און ווערטער. ייעלכע זיינען זאָגאר שוין טיילווייז צו זאמענגעקליבען געוואָרען אין שולליכער, און מען גיט זיי צו לעזען דיא שול־קינדער פון דיא הויף־ציוויליזירטע אמעריקאנער שולען. היינט פאר וואָס זאָלען זיך עפעס אזעלכע זאכען ניט געפינען אין אידישקייט?

אבער ניט זיי, דיא האָזיגע זאכען, מאכען אויס דעם אלגעמיינעם כאראקטער פון אידישקייט אַלס א בעזונדערע רעליגיאָן. אפילו דיא בעסטע זאָגעכטסען, וואָס מען געפינט אין אידישקייט, זיינען ניט געזאָגט געוואָרען צו פערדאנקען גראדע אידישקייט, נאָך צו פערדאנקען דעם אלגעמיינעם טייל פון דער פעריליכען פערשיטא נדא אין געהילדען דיא בעסטע געדאנקען (לויט דעם וועלטליכען פערשטאנד), וואָס מען געפינט אין אידישקייט, געפינט מען אויך ביי אנדערע, פיעל עלטערע פֿעלקער און רעליגיאָנען.

צום ביישפּיעל, וויפיעל שטאלצירט מען ניט מיט דעם טהייערען וואָרט פון הלל: „וואָס דיר איז פעהראכט, דאָס טהו ניט יענעם — דאָס איז דיא גאנצע תורה, און דאָס איבריגע

צו טראכטען און צו בענוצען דעם פערשטאנדר. ניין, ניט קיין אנציגע פון דיא פעריל, וואָס געפינען זיך אין דעם ים פון אירישקייט וועט פערלויצען ווערען, ווען דיזער ים וועט צו-נויפטרקאמען מיט דיא גייסטיגע ימים פון אלע פעלקער. דער ענגער „אירישער גייסט“ האָט ניט אַ האָר ארויסגעבראכט אזא גיטעס וואָס דער ברייטער אלגעמיינ-מענשליכער גייסט וועט עס ניט גראדע אזוי, און בעסער ארויסברענגען. מיר האָבען געזעהען, אז אזעלכע צאצקעס וויאָ מען געפינט אין דיא אירישע לעהרען, גע-פינט מען אויך אין דיא לעהרען פון אלע פעל-קער. אָבער לאָמיר זיך ניט נארען, — עס טרעפט אָפט נאָך מעהר — עס טרעפט, אז דיא גוטע מענשען-פריינדליכע לעהרען ביי אנדערע פעלקער געהען אויף אלע מענשען, ווען אזעלכע לעהרען ביי אידען געהען נאָר אויף אידען, און דוקא נאָר אויף פרומע אידען.

אָט וועלען מיר דאָ אנטקעגען-שטעלען וואָס עס האָט געזאָגט אַ מענשליכער קריעגס-פיהרער פון דיא כלומרשט „ווילדער“, געצען-דיענער, דיא כינעזען צו זיינע סאָלדאטען, אנטקעגען דעם וואָס עס האָט געזאָגט דער הימלישער קריעגס-פיהרער, דער דערבארמדיגער גאָט פון דיא איר-דען בני רחמנים, צו זיינע סאָלדאטען :

וואָס דער „ווילדער“ געצען-דיענער הייסט.

„אַ מתנה סאָלדאטען, וואָס געהט אין מלחמה, טאָר זיך אויף קיין אופן ניט פער-פלעקען מיט גרויזאמקייט. אונטער דעם לויבט פון הימעל לעבט ניט קיין זאך וואָס האָט אזא גרויסע ווערדע, וויאָ דער מענש. זייט שטארק, אָבער קיין מאָל ניט גרויזאם, שאַר נעוועט דיא פערלער און אלע ניצליכע זאכען. היט אויך איהר זאָלט ניט דערוועגען אַנצופאללען אויף אזעלכע מענשען פון דעם שונא, וואָס קענען זיך ניט וועהרען. פער-וואונדעטע שונאים זאָלט איהר היילען, און ווען זיי זיינען געהוילט, זאָלט איהר זיי צוריקשקען אין זייער היים און זיי מוטגעבען גענוג געלד צום לעבען, כדי זיי זאָלען דאָרטען עדות זאָגען אז איהר זייט מענשען.“

וואָס דער גאָט פון אירען בני רחמנים הייסט.

„פון דיא שטערט פון דיא פעלקער, וואָס יהוה דיין גאָט שענקט דיר, זאָלסטו ניט לאָזען לעבען קיין איין לעבעדיגענפש... פערוויכטען זאָלסטו זיי, דעם חיות, אמורי, כנעני, חיוי

„אַ פאָרויטיגער מאן מאכט זעלטען אַ טעות.“

אָדער זעהט ווערטער וואָס האָבען זיך פער-וואלגערט פון דיא גרוי-אלטע צייטען ביי דיא „ווילדע“ געצען-דיענער, דיא יאפאנעזער :

„דיא אוצרות, וואָס מען קלייבט אָן אין שפייכלערס, ווערען צו נאָר ניט ; דיא אוצרות, וואָס מען קלייבט אָן אין קאָפּ, בלייבען אייביג.“

„דו קענסט דיר אָנקלייבען טויזענד גאָל-דענע מטבעות, און זיי וועלען ניט ווערטה זיין וואָס איין איינציגער טאָג ערנסטעס שטודירען איז ווערטה.“

נו, וויאָ געפעלען אייך אזוינע „משלי מוסר“ און „פרקי אבות“ פון דיא נביאים פון דיא כי-נעזער און יאפאנעזער עבודה-זרה/ניקעס? אזוינע פעריל הייבען קריסטען ארויס פון זייער קריס-טענטהום און אידען פון זייער אירישקייט און שטאַלצירען דערמיט נאָר פחדים/דיג, און מיר נען, אז נאָר זייער גאָט האָט דאָס געקענט „ענט-פלעקען“ צו זיינע הייליגע.

און אזעלכע ברייאנטענע ווערטער געפינען זיך אין אלע רעליגיאנען פון דער וועלט — אין דיא רעליגיאנען פון דעם פערזישען צאָראָאס-טער, פון דעם אינדישען בראהמא, פון דעם אָריענטאלישען בודדהא, און אזעלכע ווערטער שטאמען ניט פון דיא געטער פון דיא רעליגיא-נען, נאָר פון מענשליכען פער-שטאנד.

ווען אלזאָ מיר ווילען עקזאמינירען איריש-קייט אלס רעליגיאָן, אלס „געטליכען“ גלויבען, אום צו זעהען, אויב זיא איז נאָך היינט ניצליך אלס בעזונדערע לעהרערין און וועג-ווייזערין פיר היינטיגע מענשען, קענען וועגען דעם דיזע אבסטראקטע גוטע געדאנקען, וואָס זיינען אמאָל אויסגעדריקט געוואָרען אין דיא אירישע ספרים, נאָר ניט בעווייזען, דען ווען מען זאָל ניט מעהר בענוצען אירישקייט אלס בעזונדערע „געטליכע“ לעהרערין, מיט אלע איהרע פעסטע „געטליכע“ אבזאנדערונגען פון אלע איבריגע פעלקער און מיט איהר גאנצען אלגעמיינעם בעזונדערען כאראקטער, וועט מען נאָר ניט פערלירען פון דיא פעריל פון אלגע-מיינעם מענשליכען פערשטאנדר וואָס געפינען זיך אין איהר. אדרבה, דער אלגעמיינער מענש-ליכער פערשטאנדר וועט נאָר ארויסברענגען מיליאנען מאָל בעסערע געדאנקען, ווען ער וועט זיך בעפרייען פון דיא פענטעס, וואָס דער גלוי-בען האָט אויף איהם ארויפגעלעגט, פערביטענדיג

זעהר ריכטיג האָט גע'טענה'ט דער הייליגער צדיק ר' שלמה מונטיפיילר. „וואָס?“ האָט ער געשריען, „וואָס? מענשליכע חכמות און מענשליכע מאָראַל, זאָגט איהר, איז אידישקייט? צו לייער דעם האָט גאָט געדארפט מאַכען אזא רעש אויף'ן בארג סיני, ווען ער האָט געגעבען דיא תורה? אזעלכע מענשליכע לעהרען האָבען דאָך דיא חכמים פון דיא אומות העולם אליין אויף געקענט אויסטראכטען!“ — ער טענה'ט דאָס געגען דעם רמב"ם און אנדערע מחקרים, וואָס ווילען אלץ איינערדען, אז אידישקייט מיינט פילאָזאָפישע וואהרהייט און מענשליך-קלוגע מאָראַל-לעהרען און אז אין דעם ליגט איהר גאנצע ווערדע. ניין, שרייט ר' שלמה זעהר ריכטיג, ניין, ניט מענשליכע חכמות איז אידישקייט! אידישקייט איז וואָס גאָט האָט געבאָטען און וואָס דער מענש פערשטעהט גאָר ניט וואָס פיר אַ מעם דאָס האָט און וואָס עס וואָלט דעם מענשליכען שכל גאָר ניט איינגעפאלען.

אזוי האָט געזאָגט אַ גאון מיט אַרומ 900 יאָהר צוריק. און דאָס איז ריכטיג! אידישקייט, דאָס וואָס עס איז טאָקס נאָר ספּעציעל אידיש-קייט און ניט אזוינס וואָס איז יעדען בעסערן מענשליכען שכל איינגעפאלען, איז דיא אידישע רעליגיע און מיט איהרע ספּעציעלע איבער-נאטירליכע פינסטערע חלומות, וועלכע האָבען זיך ביי אידען, גראדע אזוי וויא ביי אנדערע פעלקער, נאָר געזוכט דורכצוברעכען דורך אלע אומשטענדען אלס מאכט פון פינ-סטערניש, אלס שטערנונג פון פאָרטשריט און פון אלץ וואָס קומט פון דעם נישטערנעם, וועלטליכען געזונדען מענישען-לפּערשטאנד. פאר וואָס זאָלען דענקענדע מענשען ניט האָבען דעם מוטא ארויסצוזאָגען דעם ריינעם נישטערנעם אמת?

ב. פייגענבוים.

און יבוס, אזוי וויא יהודה דיון גאָט האָט זיך געבאָטען. (דברים ב')

„אזוי האָט געזאָגט יהודה, דער קרוינגס-פיהרער... געה און שלאָג עמלק'ן, און דו זאָלסט פערוויסטען אלץ וואָס זיין איז, און דו זאָלסט קיין רחמנות ניט האָבען אויף איהם. דו זאָלסט טויטען פון מאן ביז פרוי, פון יונגע מענשען ביז זייגענדיגע קינדער, פון אַלס ביז שפּעטער, פון קעמיל ביז אינדעל.“ (שמואל א' ט"ו.)

און ווען שאול-האָט רחמנות געהאָט אויף נוצליכע זאכען און האָט זיי ניט פערוויסטעט און אַג'ן ניט ערמאָרדעט, איז גאָט געוואָרען אויף איהם שרעקליך אין גרויס-צאָרן.

דיא ווערטער פון דעם „ווילדען“ בינעזער געצען-דינער האָט געשריעבען דער קרוינגס-גענעראל סעימאָ מיט לערך צוויי טויזענד יאָהר צוריק. אין דער זעלבער צייט האָט נאָך ביי אידען יעדער שטארק געקאָלטען דער אויבער-געבראכטער געבאָט פון זייער קרוינגס-גענעראל, יהודה צבאות.

און דיא היפאָקריטישע העררשער פון דיא קריסטליכע וועלט, וואָס גלויבען אין דיא געט-ליכקייט פון דיעזען אינדערבארמדיגען געבאָט פון יהודה, האָבען נאָך דיא הוצפה צו שרייען, אז דיא בינעזען זיינען א „געלע געפאהר“ פיר דיא „קריסטליכע ציוויליזאציע“!

דיא אנטקעגען-שטעלונג בעווייזט ניט, אז אידען זיינען געווען ווילדער וויא דיא בינעזען. דען וואָס איינער זאָגט, בעווייזט עבען נאָך לאנג ניט, אז דאָס איז דער ווירקליכער כאראקטער פון זיין פאָלק און זיין רעליגיע. אבער אזוי בעווייזט וויעדער אויף ניט וואָס איינער יאָגט אמאָל עטוואָס פאָרטשריטליכעס אין דיא אידישע הייליגע ספרים — אז דאָס איז דער איינציגער כאראקטער פון אידישקייט אלס רעליגיע.

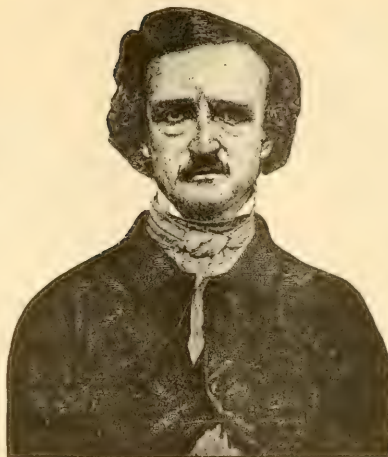
* * *



The Raven

BY

Edgar A. Poe



דיא ראב⁽¹⁾

איבערזעצט פון

ה. רייזענבראט

אין א קאלטער נאכט א גרויער, שווער בעטריבט פון טיפען טרויער
בין איך מיר פערזארגט געזעסען, גריבלענדיג זיך אין א בוך;
פלוצים האט דערהערט זיך קלאפען, וויא פון זאנפטע רעגענטראפען;
וויא ק'וואלט איילענדיג ווער טאפען — טאפען, זוכענדיג מיין טיהר.
„ס'איז געווען א נאכט־בעזוכער, קומט פערשפעטיגט איצט אהער
בלויז נאר דאס און קיינ זאך מעהר.“

איך געדיינק דאס נאך אצינדער; עס איז געווען א נאכט אס ווינטער.
יעדער נאכט־שאטען בעזונדער האט אַשרעק ערוועקט אין מיר;
כ'האב מיט וועה ערווארט דעם מאַרגען, כ'האב געזוכט פון ביכער באַרגען
טרויסטונג פאר דיא ליידענס־זארגען — זארגען אונערטרעגליך שווער;
פאר דער שעהנהייט, וועמען ס'רופען דיא מלאכים אָן לענער (*).
וועלכע לעבט שוין דא ניט מעהר.

און דאס שאטענדיגע מינען אויף דיא פורפורנע גארדינען,
איבערפילט האט מיין נשמה מיט א שוידערליכען גרויל.
אום דיא שרעק'נים צו פערלאַגען, האב איך זעלבסט גענומען זאגען:
„ס'קומט ווער איילענדיג צו יאָגען אין דער שפעטער נאכט אהער;
„ס'איז געווען א נאכט־בעזוכער קומט פערשפעטיגט איצט אהער —
בלויז נאר דאס און קיינ זאך מעהר.“

פאלד איז דאך מיין הערין געווארען שטארקער, און איך האב פול צאָרן
אויסגעשריען: „הער צו, דאמע, בלייב א ווייל' נאר שטום און הער;
כ'האב געדרימלט, און דיין קלאפען קומט וויא שווערע רעגענטראפען;
גלייך וויא איילענד וואַלט ווער טאפען — טאפען, זוכענדיג מיין טיהר.
זעה איך עפען ברייט דיא טיהר אויף און איך לאד דיר איין אהער“ —
— פינסטערניס און קיינ זאך מעהר.

איבערפילט מיט ווילדע שרעקען, האט דיא נאכט גענומען וועקען
אין מיין דמיון שווארצע טרוימען, שוידערליכע פאנטאזיען.

(1) אזא שווארעצר פויגעל בעלאגענדיג צו דער קראָען־פאמיליע.

אז מיין הארץ, וואס איז געלעגען שטום, האט שמערצליך אויסגעשריען —
און פול שוידער האט געשטיגען דורך דער נאכט דאס ווארט „לענער“!
אפגענטפערט נאך דער עכא האט פון צימער דומפ און לעער:

„בלויז נאך דאס און קיינ זאך מעהר.“

מיט דעם פייער פון דער העללע, אויפגעפלאמט ביי מיר אין זעלע,
האב איך זיך צוריק אין קאלטע, פייכטען צימער אומגעקערט.
נאך דערהערט האט כאלד זיך קלעהערט אין מיין טוהר דאס קלאפען שווערער.
„איצט איז שוין קיין צווייפל מעהרער: יעמאנד קומט געוויס אהער“
און איך עפען ברייט דיא טוהר אויף, האלט דעם אטחעם איין און הער
„בלויז דער ווינד און קיינ זאך מעהר.“

אום מיין כעס דאן אויסצוגיסען, האב איך וויטהענד אויפגעריסען
טיהר און לאדען און פון דרויסען איז אריין א שווארצע ראב.
לאנג האט זיך אומגעטריבען — ענדליך האט זיך פערקליבען
אויף מיין ביוסט, און איז געבליבען קראקענדיג דארט זיצען שווער.

קראקענדיג מיט ווילדע קולות, כראפענדיגערשטיקט און שווער —
„בלויז נאך דאס און קיינ זאך מעהר.“

לאנג האט דאן זי שטרענג בעטראכט מיך, ביז כ'האב נערווען אזוי צולאכט זיך
פון דעם שוידערהאפטען אנבליק, פון דער טייפליש ווילדער ראב.
„שד!“ האב איך גענומען ברומען „שד, ווען וועט דיין קול פערשטומען?
זאג: פון וואו ביזט דו געקומען, ווער האט דיך פערלאזט אהער?
זאג, דערצייל מיר, וויא מען רופט דיך, וויא דיין נאמען איז ערקלעהר!“
און זיז ענטפערט: „קיינ מאל מעהר!“

לאנג האב איך דאן א פערקלעהרטער, נאכגעדענקט דיא מאדנע ווערטער,
ווערטער, וועלכע האבען ווייניג וואס בעדייטונג געהאט פאר מיר.
ניט געקענט האב איך ערקלערען זיך דעם רעטועל, אט דעם שווערען:
האט געקענט פארבלאנזשעט ווערען אזא פויגעל גאר אהער?
איז נאך ווען אמאל געקומען אזא ווילדע ראב אהער.
מיט דעם נאמען: „קיינ מאל מעהר“?

דאך דיא ראב, זיז זיצט נאך אימער אויף מיין ביוסט ביי מיר אין צימער,
קראקענדיג דיא זעלבע ווערטער — איהר פערלאזט'נע זעלען-שפראך —
היין איהר קראקען דא כסדר, ריהרט זיך ניט אויף איהר קיין פעדער.
פיעלע פריינדע האבען, ליידער, מיך פערלאזט שוין און איך קלעהר:
„אויך וועסטו מיך כאלד דא לאזען צו מיין שיקזאל גרויזאם שווער?
נאך דיא ראב שרייט: „קיינ מאל מעהר!“

איבערראשט בין איך געווארען פון דעם ענטפער, פון דעם קלארען.
„זיכער איז דיא ראב אנטרונען פון א שיקזאל פונקט וויא מיין;
פונקט וויא מיין קען זיין דאס צימער, וואו עס האט איהר אייגענטימער.
טרויעריג געזונגען אימער פון א מזל וויסט און שווער —
נאך פון אלע זיינע ליידער, שיינט, געבראכט האט זי אהער
בלויז דעם איינעם: „קיינ מאל מעהר.“

ענדליך בין איך ווילד געווארען, אויסער זיך צוקאכט פון צארן,
האב איך שנעל גענומען פעכטען מיט דיא פויסטען ארום זיך.
ביז ערשעפט פון קאמפף פון שווערען, האב איך זיך געזעצט מיט טרערען
און גענומען טראכטען, קלעהרען, טרעפען חידות טיעף און שווער.

וואס דיא ווילדע ראב, דיא שווארצע, וועלכע קומט דורך נאכט אהער
מינט דאס מיט דעם "קייין מאל מעהר".

לאנג בין איך אזוי געזעסען, שארף דיא אויגען איינגעגעסען
אין דעם ווילדען, שווארצען דעמאן, אין דעם העסליך בייזען שד.
פון דעם באלקען, פון דעם נאסען, האט דער לעמפעלע צוגאסען
טרויעריג זיין שוין, זיין בלאסען, איבערן צימער, קאלט און לעער,
און פון ביזסט האט אלץ געהערט זיך נאך איהר קראקען דומפפ און שווער
רק דער זעלבער: "קייין מאל מעהר".

ענדליך האב איך דאך פערלארען דעם געדולד, און האב פול צארן
אויסגעשריען: "גאט, צו טייפעל, הער שוין פייניגען מיך אויף!
נעם דיין פרופ צו פון דאנען, געה, איך וויל דיר מעהר ניט קאנען;
קעהר זיך אום אהין, פון וואנען ביזט פערבלאנדזשעט דא אהער,
לאז מיר איינזאם דא זיך בלייבען, עלענד, פונקט וויא ביז אהער".
נאך דיאראפ שרייט: "קייין מאל מעהר".

"זאג ערקלער מיר, גאט, צו טייפעל, מאך מיך פריי פון ווילדען צווייפעל!
האבען ביזע ווירבעליונדען דיר אהער אין נאכט פארפיהרט?
זאנסט, וואס האט געקענט דיר טרייבען דא דיין נעסט זיך אויסצוקלייבען?
זאג: וויא לאנג וועסטו נאך בלייבען אין מיין צימער, וויסט און לעער?
ווען וועסטו מיך ענדליך לאזען מיט מיין שיקזאל, גרויזאם, שווער?"
און דיא ראב שרייט: "קייין מאל מעהר".

"נביא, מאך מיך פריי פון צווייפעל; נביא, מלאך, שד, צו טייפעל,
איך בעשווער דיר ביי דיא הימלען, ביי דעם גאט, וואס איבער אונז;
זאג מיר: וועט מיין גייסט, פול ליידען, ווען בעגעגענען אין גןעדן
יענע הייליג שעהנע מיידעל, יענע הימלישע לענער?
וועל איך זעהן נאך מיין געליעבטע, זאג מיר, נביא, זאג, ערקלעהר?"
און דיא ראב שרייט: "קייין מאל מעהר".

"זאל דאס זיין דער לעצטער ליגען!" האב איך וויטהענד אויסגעשריגען,
"קעהר צוריק זיך אין דעם חושך, אין דעם נאכטליך-שווארצען תהום!
לאז קיין פעדער דא, קיין שווארצען, צייכענס פון דיין פאלשען הארצען —
רייס ניט אויף דאס אלטע שווארצען, אלטע וואונדען, אלטע וועהן;
ציה ארויס דיין שארפען שנאפעל פון מיין בוזעס ליידענד שווער!"
נאך דיא ראב שרייט: "קייין מאל מעהר".

און דיא ראב, זיא זיצט נאך אימער אין מיין דונק'לען, פוסטען צימער,
אויבען אויף א ביזסט פון פאלל אס (*), אויף דעם געזימס איבער מין טיהר,
און דיא אויגען איהרע ווינקען ביסטרע, שפריצענדיג מיט פונקען,
וועלכע ווערען גלייך דערטרונקען אין דעם שאטענדיגען מעער.
און מיין שאטען, וועלכער פלאטערט אין דעם חושך, טיעף און שווער —
שטייגען זאל שוין קייין מאל מעהר!.....

(*) דיא גריכישע געטין פון ווייזהייט.

דער וועלט=רעמעניש

(פריי נאך ער-סט העקעל).



ס קומט אונז אויס אָפּט זיך צו טרעפּען מיט מענשען, וועלכע זיין נען סאָציאליסטיש גע- זאָנען און צו גלייכער צייט קענט איהר זעהען וויא זיי וועלען געהען צו סליחות, וועלען פא-

שטען יום כיפור און דערגלייכען. אין ערשטען אויגענבליק, דאכט זיך, וויא ערקלערט מען אזא ווידערשפרוך? אין איין פאל האנדעלט ער און דענקט לאָגיש, זעלבסטשטענדיג, און אין אן אנדערן פאל האנדעלט ער קינדיש, ער דענקט נישט. ער גלויבט, דיא ערשיינונג ערקלערט זיך גאנץ פראסט: וועהרענד אונזערע פראגרעסיווע און סאָציאליסטישע צייטונגען און זשורנאלען זוכען בעקאנט צו מאכען און צו ערקלערען דעם ארבייטער פאָליטישע און סאָציאלע פראגען, בע- דיהרט מען זעהר זעלטען פראגען איבער נאטור- וויסענשאפט. דארום קומט אויך אויס, אז א מענש, וועלכער איז גוט בעקאנט מיט דיא סאָ- ציאלע פראגען, האָט נישט דיא קלענסטע אידעע וועגען דיא איינפאכסטע נאטור־ערשיינונג. עס איז דארום קיין וואונדער נישט, ווען איינער, וואָס זאָגט אפילו מיט'ן גאנצען מויל, אז ער „האָט גאָט אין דער ערד“, אין הארצען אָבער ציטערט ער שטארק פיר דעם זעלבען גאָט, דען איין אמת'ער אונגלויביגער, א וואהרער אטעאיסט קען נור דער זיין, ווער עס איז בעקאנט מיט דער נאטור און מיט איהרע געזעצען. צו ער- קלערען דעם לעזער עטליכע סודות פון דער נאטור וועט זיין דיא אויפגאבע פון דיא אר- טיהלען.

יאהרהונדערט, האָט געמאכט אזעלכע געוואל- דיגע פארטשריטע אין אלע צווייגען פון ווי- סענשאפט, טעכניק, אינדוסטריע, האנדעל און ז. וו., אז ווען א מענש פון 18טען יאהרהונדערט וואָלט דאָס געקענט זעהען, וואָלט ער אדאי בע- הויפטעט, אז דאָס איז דיא ארבייט פון א צויבערער, פון א גאָט, דען אין דעם האלבען יאהרהונדערט איז מעהר אויפגעטאָן געוואָרען, וויא אין דער גאנצער צייט פון דער מענשליכער עקזיסטענץ. עס איז אמת, אז אין לויף פון עט- ליכע טויזענד יאָהר האָט מען צוזאמענגע- שלעפט ציגלע, צעמענט, ברעטער, מען האָט אויסגעטריקענט דיא זומפיגע, פערפעקטעטע ערטער, מען האָט פערשאַטען דיא טיפע אָב- גרונדען, בקיצור מען האָט פאָרברייטעט א גרויסען טהייל פון דעם מאטעריאל און א פונ- דאמענט פיר דיא געביידע. דער מאטעריאל איז אָבער געווען פונאנדערגעוואָרפען, צומישט, נישט געהובעלט, נישט געפאָלירט. און אָט אין דער צווייטער העלפט פון 19טען יאהרהונדערט זיינען ערשינען געניאלע ארכיטעקטאָרס, וועל- כע האָבען אויפגעבויט, בענוצענדיג זיך מיט דיזען מאטעריאל, אזא קאָלאָסאלע, אזא גראנד- יעזע, אזא צויבערישע געביידע, דאָס עס ווילט זיך פשוט נישט גלויבען, אז דאָס איז דיא אר- בייט פון מענשליכע הענד.... פראגען, וועלכע מען האָט גערעכענט, אז מען וועט זיי קיין מאָל נישט קענען ערקלערען, זיינען פערענטפערט גע- וואָרען; מען איז איינגעדורנגען אין דיא חדר חדרים פון הימעל און ערד און אויסגעפארשט זייערע סודות. מען האָט נישט געשיינט דעם „אויבערשטען“ אליין און איהם ארונטערגעשליי- דערט פון זיין טהראָן, וואָס איז געבויט געווען אויף אונזיקענהייט.

דורך דיא פערבעסערונג פון טעלעסקאפ האָט מען ענטדעקט מיליאָנען פון וועלטען, וועלכע זיינען אזוי געוואלדיג גרויס, אז אונזער ערקוגעל איז אין פערגלייך מיט זיי נישט מעהר וויא א שטיוב. דער מיקראסקאפ דאגעגען האָט אונז געעפענט א גאנץ נייע וועלט מיט לעבען, וואו דיא בעשעפענישען זיינען אזוי

ערשטער קאפיטעל.

ארגעמיינער קולטור־בייד פון 19טען יאהרהונדערט.

דער 19טער יאהרהונדערט אָדער, ריכטיג גער געזאָגט, דיא צווייטע העלפט פון 19טען

גערקאגען דיא גרעסטע בעדייטונג אין פראקטישען לעבען. דיא כעמיע האט אונז אויך גע-וויזען, אז איינער פון דיא עלעמענטען, דער קוילענשטאף, איז דער דאזיגער וואונדערבארער קערפער, וועלכער ווירקט אין דער אויסבילדונג פון א מאסע ארגאנישע פערבינדונגען און שטעלט פאר, זאצאגען, "דעם כעמישען באזיס" (גרונד) פון לעבען.

נאך דיא אלע גרויסע ערפארשונגען פון כעמיע און פיזיק זיינען פערהעלטניסמעסיג קלייניגקייטען אין פערגלייך מיט דיא געוואלדיגע ענטדעקונג פון סובסטאנץ (מאטעריע) געזעץ. דויער געזעץ, וואס מען רופט אויך דער "קאסמאָלאָגישער גרונדגעזעץ", בעווייזט דיא אויבגיגע עקזיסטענץ פון שטארק און קראפט, דיא אלגעמיינע ערהאלטונג פון ענערגיע און מאטעריע אין גאנצען יונדער זום און איז געווארען דער וועג ווייזער פון דער וויסענשאפטליכער פילאָזאָפיע, וואס גיט אונז א שליסעל צו דעם וועלטערעטענעם.

ניט ווייניגער וויכטיג איז איין אנדער געזעץ, וועלכער איז אויך א קינד פון 19טען יאהר-הונדערט, געמליך דיא ענטוויקלונגס-טעאריע. דיא לעהרע וועגען ענטוויקלונג איז אפילו שוין לאנג בעפאר אויסגעשפראכען געווארען; אבער אז דער געזעץ בעהערשט דעם גאנצען יוניווערזום און אז דיא וועלט גופא איז נישט אנדערס אלס איין אויביגע ענטוויקלונג פון דער סובסטאנץ, דעם ריזיגען אונשטערבליכען פערדינסט האט אונז ערוויזען דער בעריהמטער טשארלז דארוויין אין 1859 יאהר. אט דיא לעהרע האט אונז פערענטפערט דיא "פראגע פון אלע פראגען", זיא האט אונז געצייגט דיא שטעלע, וועלכע דער מענש פערנעמט אין דער נאטור, זיא האט אונז בעוויזען זיין יחוס און אויף וואס פיר איין אופן ער איז ענטשטאנען.

איך וועל דאָ ניט געהן אויסרעכענען אלע ענטדעקונגען און ערפינדונגען, וועלכע זיינען געמאכט געווארען אין דעם 19טען יאהר-הונדערט, איך וויל נאך בעמערקען, אז דער כעמיע האָבען מיר צו פערדאנקען, וואָס מעדיצין האָט אזוי פראָגרעסירט. דורך דיא אָנווענדונג פון כלאָראָפארם, עטהער, אַנטיסעפטיקס, סערום האָבען דיא ליידען פון דיא מענשהייט זיך אונגע-הויער פערקלענערט; קראנקהייטען, וועלכע זיי-

קליין, אז אויף א שפיין פון א נאָדעל געפינען זיך טויזענדע פון זיי. דער מיקראסקאָפ האָט אונז אויך געהאָלפֿען אויסצוגעפינען, אז אָנהויבענדיג פון דיא קלענסטע כעשעפענים ארויף ביז צום מענשען גופא, זיינען אלע געבויט פון דעם זעלבען מאטעריאל, דאָס הייסט, זיי זיינען אלע צוזאמענגעזעצט פון דיא זעלבע צעללען. דורך דיא הילפע פון מיקראסקאָפ האָט מען אויסגע-פונען, אז אלע העכערע פיעלצעלליגע אָרגאניזמען האָבען זיך ענטוויקעלט פון איין איינפאכע איינציגע צעללע, פון דיא "בעפרובטעטע איינצעללע". דאָס האָט געגעבען דיא מעגליכקייט צו גרינדען דיא צעללענטעאָריע און אויפ-צוקלערען דיא פיזיקאלישע, כעמישע און פסיד-קאָלאָגישע פראָצעסען פון לעבען, דיא דאָזיגע געדיימינאָפֿאלע ערשיינונגען, וועלכע מען פלעגט פיהער אָנרופֿען "לעבענסקראַפט". אָדער דיא "אונשטערבליכקייט פון דער זעללע". דיא צעללענטעאָריע האָט אויך דיא דאָקטוירים געעפענט דיא אויגען איבער דיא אורזאכען פון קראנקהייטען.

ניט ווייניגער געוואלדיג זיינען דיא פאָרט-שריטע, זעלכע דער 19טער יאהר-הונדערט האָט געמאכט אין דער ערפארשונג פון דיא אונגאָר-גאנישע נאטור. דיא פיזיק, אין אלע איהרע אבטהיילונגען, אין אָפטיק און אקוסטיק, אין מאגנעטיזם און עלעקטריציטעט, אין מעכאניק און ווארמקייט, האָט געמאכט ערשטויליכע פאָרטשריטע, און דאָס וויכטיגסטע, וואָס דיא פיזיק האָט אויפגעטאָן איז, וואָס זיא האָט בע-וויזען דיא איינהייט פון דיא נאטורליכע פראָצעסען.

דיא מעכאנישע ווערמעטעאָריע האָט בע-וויזען וויא ענג איין קראפט איז פערבונדען מיט דיא אנדערע און וויא איינע קען אונטער געוויסע איממשטענדען פערוואנדעלט ווערען אין דיא אנדערע. דער ספעקטראליאליז האָט אונז איבערצייגט, אז דיא זעלבע שטאָפען אָדער מאטעריע, פון וועלכע אונזער ערד מיט אלעס וואָס אויף איהר לעבט, זיינען צוזאמענגע-שטעלט, געפינען זיך אויף אלע פלאנעטען, זי-נען און דיא ווייטעסטע פיקסע-שטערן. דיא כעמיע האט אונז בעקאנט געמאכט מיט א גאנצע מאסע שטאָפען, מכה וועלכע מען האָט פרי-ער נאך ניט געוואוסט, שטאָפען, וועלכע בע-שטעהען פון פערבינדונגען פון ווייניגע אונזער-לייגבארע עלעמענטען (איין ערך 70) און האָבען

גור נאָר פיר א קורצע צייט און פערלאָזט איהם נאכהער. ער, און נאָר ער, בעזיצט איין „אויג־שטערבליכע זעלע“.. דער גאָט ווידער איז פאָרגעשטעלט „בצלם האדם“.

דער מאָניזמוס בעטראכט דיא וועלט ידעם יוניווערזום אָדער דעם קאָסמאָס) פיר אויביג, אָהן א ברעג און אָהן א גרענעץ. דיא סובסטאנץ מיט איהרע ביידע מעלות (מאטעריע און ענערגיע) פילט אויס דעם אונעדליכען רוים און בע־פינדעט זיך אין איין אויביגער בעוועגונג. דיא בעוועגונג איז פון אויביג אָן אלס איין איינ־הייטליכע ענטוויקלונג. דיא אונזעהליגע וועלט־קערפער, וועלכע פילען אָן דעם אונענדליכען רוים, זיינען אונטערדוואָרפן דעם סובסטאנץ־געזעץ. וועהרענד אין איין טהייל פון יוניווערזום געהען לאנגזאם אונטער דיא ראַטירענדע (זיך דרייענדע) וועלט־קערפער, ווערען אין איין אנדערן טהייל נייע וועלט־קערפער געבילדעט. אונזער זון איז איינע פון די אונזעהליגע אונטער־געהענדע וועלט־קערפער. גראדע אזוי וויא אויג־זער ערד איז איינער פון דיא אונזעהליגע אויג־טערגעהענדע פלאנעטען. אונזער ערד האָט דורכגעמאכט א גאנץ לאנגען פראָצעס פון אָפ־קיהלונג ביז וואנען וואסער, וועלכע איז פריהער דורך דיא געוואלדיגע היטץ געווען פערוואנדעלט אין דאמפ, האָט געקענט ערשיינען אין דיא פאָרם פון פליסיגקייט. דאָס איז געווען דיא ערשטע בעדינגונג, אז אָרגאנישע לעבען זאָל קע־נען זיך ענטוויקלען. איבער הונדערט מיליאָ־נען פון יאָהרען איז נייטיג געווען, אום דאָס אָר־גאנישע לעבען, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבען. זאָל זיך ענטוויקלען, ענדערען איהרע פאָרמען און אָנגעהמען דיא געשטאללט און פערשידענ־הייטען, וועלכע מיר זעהען איצט. נאכדעם וויא פערשידענע ענדערונגען זיינען אָנגעגאנגען, האָט זיך ענטוויקעלט דער מענש פון איין מענשען־ארטיגע אפּפּע.

דערפון איז צו זעהען, אז דיא זאָגענאנטע „וועלט־געשיכטע“, ד. ה., דיא קורצע צייט פון עטליכע טויזענד יאָהר, אין וועלכע דיא קולטור־געשיכטע פון מענשען האָט זיך אָפּגעשפּיעלט, איז איין אַוויגענבליק אין דער גע־שיכטע פון דער פלאנעטען־סיסטעם.

נען ביי־דער געווען אינהיילכאר, ווערען יעצט מיט ערפאלג געהיילט. בייציר, א ל ע כ האָט ערריכט אזא שטופע, אז א ל ע מענשען וואָלטען געקענט זיין גליקליך; לידער אָבער געניסען דיא פריי־טע פון דעם געוואלדיגען פראָגרעס בלויז א גאנץ קליינע צאָהל אויסערוועהלטע; דער גרעסטער טהייל פון דער מענשהייט ליידעט נאָך איצט גראדע אזוי וויא בעפאָר, און אפשר נאָך מעהר, עס איז אָבער דאָ א טרייסט: דיא גרויסע צאָהל דאָרף־נאָר וועלען געניסען עס, און זיא קען עס לייכט ערריכען. גלייך־ליכערווייזע הייבט זיא שוין אָן צו וועלען..... אָלע וועלט־רעטענעסען ווערען איצט גע־לייזט אייף צווייערליי אופנים: ע ר פ א ה ר ו נ ג און ד ע נ ק ע ז, אָדער, וויא מען רופט עס אויפ'ן פילאָזאָפישען לשון, דורך ע מ פ ר י ע און ס פ ע ק ו ל א צ י אָן. ביידע זיינען גלייך בערעכטיגט און זיי העלפען זיך געגענזייטיג. איינע אָהן דיא אנדערע וועט קיין מאָל ניט געבען א ריכטיגען בעגריף אי־בער דער נאטור און איהרע געזעצען. פון נא־טיר־לייכענשאפטליכען „שטאנדפונקט ציטהיי־לען זיך אלע פילאָזאָפישע ריכטונגען אין צוויי קלאסען: ד ו א ל י ס ט י ש ע און מ אָ נ י ס ט י ש ע. דער ערשטער, ד. ה., דער דר־אליזמוס, איז נאטירליך פערבונדען מיט דער אמונה, דער צווייטער רעפרעזענטירט דיא מע־כאנישע און מאטעריאליסטישע גרונד־בעגריפען. דער ד ו א ל י ז מ ו ס צוטהיילט דיא וועלט אין צוויי גאנץ פערשידענע סובסטאנצען: דיא מאטעריעלע וועלט און דער נייט־מאטעריעלער אָדער אידעאליסטישער גאָט, וועלכער ווערט בעטראכטעט אלס דער שעפּפּער און רעגירער פון דער וועלט. דער מאָניזמוס דאגעגען ער־קענט אין דער וועלט נאָר א י י אַן איינציגע כייכסטאניז. „גאָט און נאטור“, קערפער און גייכט, „שטאָף און קראפט זיינען אונזוטהיילכאר פערבינדען. איינע אָהן דיא אנדערע איז איין איינזיך. דער דואליזמוס בעטראכטעט דעם מענשען אלס דעם „ענדזיעל“, אלס דאָס העכ־סטע בעשעפעניש, אלס איינעם, וועלכען גאָט האָט בעשאפּען בצלם אלהים, האָט „אריינגע־בלאָזען“ אין איהם א נשמה, וועלכע בלייבט אין

דר. איזאק אַרמאן



אמעריקאנער מארד=פאליטיק און דיא פיליפינעס



ס'האלט ביי אן עלעקטראנישע שפאליטיק שטענע פון ביידע הערער שטענדע פארטייען וועלן א סך ריידען וועגען די פיליפינעס. דיא רעפובליקאנער וועלן דערציילען פון דער „וואלטהעטיגער אסימילאציע“, ווי די אמעריקאנער רעגירונג פרוכט מיט גוטע צו מאכען אמעריקאנער פון דיא האלב-וויילדע פיליפינער. און דיא דעמאקראטען וועלכע האבען דא אין אמעריקא אוועקגענומען אלע פאליטישע און אפילו געוועהנליכע בירגער-רעכטע ביי צעהן מיליאן פארביגע מענשען, ווילען זיך אגער נעהמען פאר דיא קרוידע פון דיא פארביגע פיליפינער, ווארום מען לאזט זיי ניט ערוועהלען זייער אייגענע רעגירונג.

אין דער סאציאליסטישער פרעסע שרייבט מען זעלטען וועגען דער פיליפינער פראגע. איך גלויב, עס וועט דיא לעזער פון דיא „ציוניסט“ גאָר ניט שאטען צו וויסען וויא אזוי דיא פרייע אמעריקאנער רעפובליק האט אונטעריאכט און פערשקלאפט דעם פיליפינער פאלק.

* * *

מיט א פאָר יאָהר פאר דעם קריגע מיט שפאניען האט אין דיא פיליפינעס אויסגעבראָך כען א'ן אויפשטאנד געגען דיא שפאנישע רעגירונג. ער האט זיך געצויגען א צייט לאנג, צום סוף האבען זיך דיא פיליפינער געמוזט אונטערגעבען. דיא שפאנישע רעגירונג האט געלאזען דיא פיהרער פון דעם אויפשטאנד עמיגרירען און זיי זיינען אוועק אין דיא ענגלישע קאָלאָניען סינגאפור און האַנגאָנג. מיט א יאָהר שפעטער, ווען עס האט זיך אָנגעהויבען דער אמעריקאנער קריגע מיט שפאניען, האט דער אמעריקאנער קאנסול אין סינגאפור צו זאמען מיט אדמיראל דיווא געשיקט נאָך אגו נאלדא און אָפּגעמאכט מיט איהם, ער זאל מאַכען א נייעם אויפשטאנד אויף די פיליפינעס; מען האט איהם צוגעזאגט אז דיא יוניטער סטייטס וועלען דיא פיליפינער העלפען געווינען

זייער אונאבהענגיקייט. אמעריקא האט דאָ אָפּקארסט ערקלערט קריגע געגען שפאניען, כלומרשט צו בעפרייען קיובא, דיא פיליפינער האבען דיא ווערטער אָנגענומען פאר אמת. אגינאלדא מיט זיינע חברים זיינען געקומען אויף א'ן אמעריקאנער קריגעשיף קיין מאנילא. דאָרטען האט אגינאלדא באלד צוזאמען געבראכט א רעוואָלוציאָנערע ארמעע. דיא אמעריקאנער האבען זיי געגעבען געוועהר, און דיא פיליפינער האבען געהאלפען דיא אמעריקאנער קעמפפען געגען שפאניען. דערווייל האט אגינאלדא אַרגאניזירט א רעגירונג. דיא אמעריקאנער גענעראלען האבען זיך געהאלטען צו דער פיליפינער רעגירונג וויא צו א פריינדליכע מאכט. „אפיציעל“ אָבער האט זיי דיא אמעריקאנער רעגירונג ניט אנערקענט. דיא וואשינגטאָנער רעגירונג האט געשרייעבען צו איהרע פערטלעכער טער אין דיא פיליפינעס, אז זיי זאלען למען השם זיך האלטען זעהר אסטערקאזשע, ווארום ווער ווייס, וואָס עס קען זיך טרעפן! דיא פיליפינער האבען פון קיין קונצען ניט געוואוסט, און ווען דיא יוניטעד סטייטס און שפאניען האבען אויפגעהערט דיא מלחמה און געשיקט זייערע פערטלעכער קיין פארויז וועגען „שלום, האבען דיא פיליפינער אויך געשיקט זייערע דעלעגאטען. מען האט זיי אָבער ניט צוגעלאזען, און דיא יוניטעד סטייטס האט אָנגעקויפט ביי שפאניען דיא פיליפינעס פאר צוואנציג מיליאן דאללאר.

פאר שפאניען איז דאָס געווען א גאנץ גרער טער שטיקעל געשעפט, ווארום זיא האט שוין אין דיא פיליפינעס איהר מאכט פערלאָרען. דיא יוניטעד סטייטס האט דערמיט בעגאנגען א ניעדערטערעכטיגען שווינדעל: זיא האט פשוט אָנגענאררט און פערדאטהען דעם רעוואָלוציאָנער געזען פיליפינער פאלק, אָהן וועלכען עס איז נאָך א פראגע אויב דיא אמעריקאנער ארמעע וואָלט אזוי לויכט איינגענומען דיא פיליפינעס. און ווען אפילו דיא אמעריקאנער וואָלטען אליין איינגענומען מאנילא, וואָלט דאָס זיי נאָך ניט געגעבען דאָס רעכט צו פערלאנגען דאָס גאנצע לאנד. און ווייטער שפאניען וואָלט נאָך אויך אפשר ניט אזוי גיך איינגעווייליגט אָפּצוטרעטען

אין דעם ניגערשען גן עדן אריין". דיא עצה האָט דער יון געגעבען ניט מיט זיין אייגענעם שכל : דיא גאנצע מלחמה פון אָנהויב אָן איז געפיהרט געוואָרען אויף יענעם פלאץ. דיא אמעריקאנער האָבען גע'הרג'עט פרויען און קינדער און פערברענט דיא הייזער פון פריער'ליכע איינוואָהנער. עטליכע וואָכען נאָך דעם וויא עס האָט זיך אָנגעהויבען דער קריג, דעם 20טען מערץ 1899 יאהר, האָט א'ן אמעריקאנער סאָלדאט געשריעבען אין א ברעף, וועלכער איז געדרוקט געוואָרען אין א'ן אמעריקאנער צייטונג : „דיא שטאדט טיטאטיא האָט זיך איבער'געגעבען צו אונז מיט עטליכע טעג צוריק. נעכטען האָט מען געפונען איינעם פון אונזערע סאָלדאטען א דערשאַסענעם מיט א צושינטענעם בויך. דער גענעראל האָט תיכף געגעבען א'ן אָרדער צו פערברענען דיא שטאָדט און הרג'ענען יעדען איינוואָהנער. א'ן ערף טויזענד מענער, פרויען און קינדער זיינען אויסגעקוילעט גע'וואָרען“.

ווען מען האָט זיך אזוי בעגאנגען מיט פריעדליכע איינוואָהנער, טאָ קען מען זיך שוין פאַרשטעלען וויא מען האָט בעהאנדעלט בע'וואפענטע אינסורגענטען. דיא סאָלדאטען האָט מען געגעבען אָרדערס אז קיין געפאנגענע זאָל מען ניט נעהמען : געכאפט, — דערשאַסען און א'ן עק. דער אונטערשייד צווישען דיא אמעריקאנער בארבראדען פון דעם צוואנציגסטען יאהרהונדערט און דעם מאָנגאָל טאמערלאן איז נאָר בעשטאנען דערין, וואָס טאמערלאן איז געווען איבערצייגט, אז וואָס מעהר מענשען ער וועט אויסקוילען, וועט ער דאָ זיין א גרעסער דער העלד, און ער איז געווען שטאָלץ מיט דער גבורה פון זיינע סאָלדאטען ; וועהרענד דיא אמעריקאנער האָבען זיך בעהאלטען וויא גע'וועהנליכע באנדיטען. אויף דיא פיליפינעס איז בעשטאנען א שטרענגע צענזור, פונקט ווי אין רוסלאנד, און עס איז קיין צעהנטער טהייל ניט דערגאנגען אהער פון דעם וואָס עס האָט זיך דאָרטען אָפגעטאָן. אָבער אין גאנצען פערשטאָפען דאָס מויל פון א'ן אמעריקאנער רעפאָרטער ווען ער האָט א סענסישאַן צו בע'ריכטען, איז אונגעגלייך. קאָרעספאָנדענטען פון אמעריקאנער צייטונגען האָבען פון אָנהויב אָן געמעלדעט, אז זיי האָבען אליין געזעהען וויא סאָלדאטען האָבען געקוילעט פערוואונדערטע פיליפינער ; עטליכע בעריכטען זיינען אריינ'געקומען אין דיא צייטונגען דורך פרוואטע

א קאָלאָניע מיט אכט מיליאָן מענשען, ווען זיא וואָלט נאָך געהאט א שטיקעל מאכט אין דיא פיליפינעס. עס קומט אויס אז דיא פיליפינער האָבען דורך זייער אויפשטאנד געגען שפאניען געגעבען דיא יענקים א טשאנס אריינ'צוכאפען דאָס לאנד.

דער טראקטאט מיט שפאניען איז אונטער'שטיצט געוואָרען אי פון דיא רעפובליקאנער אי פון דיא דעמאָקראטען, אפילו ברייען האָט געראטען דיא דעמאָקראטען אין סענאט צו שטימען פאר דעם טראקטאט. ווען ער האָט הרטה געקראָגען איז שוין געווען נאָך אלעס. אָבקיפּען דיא פיליפינעס ביי דער ארויס'געטרעבענער שפאנישער רעגירונג איז געווען גרינג, אריינצוקריגען זיי אבער אין דיא הענד איז געווען גאָר אנאנדער מעשה : דערווייל האָט בען נאָך דיא פיליפינער געהאט א רעגירונג און א'ן ארמיע, און א חוץ דעם האָט דאָס גאנצע פאָלק געהאלטען מיט זיין אייגענער רעגירונג. עס האָט זיך געמוזט אויסלאָזען מיט א בלוטיגען קאמפף און דיא אמעריקאנער האָבען גענומען אויפרייצען דיא פיליפינער דורך אלערליי שפיצ'לעך און ברוטאליטעט.

ענדליך, אין אָנפאנג 1899, האָט זיך אָנגע'הויבען דער קריג צווישען דיא „בעפרייעטע" פיליפינער און זייערע אמעריקאנער „בעפריי'ער". עס מאכט ווייניג אויס ווער עס האָט גע'געבען דעם ערסטען שאָס : דיא יענקים זאָגען, אז דיא פיליפינער ; פון דיא אָפיציעלע אמערי'קאנער בעריכטען איז קענטיג אז עס איז געווען פונקט פערקעהרט, אָבער ווען אפילו דיא פיליפינער זיינען געווען דיא ערסטע צו בעפאלען דיא אמעריקאנער פאָליטישע זשוליקעס, זיינען זיי געווען גאנץ גערעכט.

דיא אמעריקאנער רעגירונג האָט בעהויפ'טעט אז זיא קען ניט איבערלאָזען דיא פיליפינער זיי זאָלען זיך אליין רעגירען, ווייל, פארשטעהט איהר, זיי זיינען ניט ציוויליזירט. דיא אמעריקאנער זיינען פערפליכטעט זיי פריהער צו „ציוויליזירען". וואָס דיא אמעריקא'נער ציוויליזאטאָרען האָבען אין דער אמת'ן געהאט אין זינען, האָט פראָסטערהייט אויסגע'פליודערט א יון, א סארדזשענט אין א ברעף וואָס ער האָט אריינגעשיקט אין א'ן אמעריקא'נער צייטונג : „דאָס לאנד איז זעהר רייך, און מיר ווילען עס האָבען. מיין מיינונג וויא אזוי דאָס לאנד צו קריגען, איז אויסצושטעלען א פאָלק סאָלדאטען און אריינשיסען יעדען ניגער

דיא אנפלאגה האָט זיך בערופען האָט זיך דער-
ווייל איבער א נייעס אָנגעגעבען פאר א סאָל-
דאָט אין דיא פיליפינעס. פריהער האָט ער
געהאט געמאכט א'ן אפיריוויד, אז ער האָט
אליין געזעהען, וויא דער מאיאָר האָט דער-
שאַסען א פיליפינער, וועלכער איז געשטאנען
אויף דיא קניע און האָט זיך געבעטען מען זאָל
איבער איהם רחמנות האָבען. איצטער אָבער,
אז מען האָט דעם סאָלדאט געבראכט פאר דיא
אָפיציערען, האָט ער אביסעל איבערגעביטען
זיינע ווערטער: „דער מאיאָר איז טאָקי געווען
דערביי ווען אימיצער האָט געשאַסען דעם גע-
פאנגענעם פיליפינאָ, אָבער ער אליין, דער
עדות, האָט בשעת מעשה געקוקט ערגעץ אָן א
זייט און ער האָט ניט געזעהען, ווער עס האָט
געשאַסען“. איי, וואָס ער האָט פריהער גע-
שוואָרען אנדערס, איז ער דעמאָלט געווען שוור.
דיא אונטערזוכונגס־קאָמיטע האָט בעריכטעט
צוריק קיין וואשינגטאָן, אז זיא האָט ניט געפיר-
נען קיין בעווויז „דאָס דער מאיאָר האָט דער-
שאַסען א געפאנגענעם פיליפינאָ“. דערמיט
האָט זיך דיא געשיכטע געענדיגט. דערמיט
האָט דיא רעגירונג געגעבען צו פערשטעהן
דער גאנצער אמעריקאנער ארמע, אז מען מעג
הרג'ענען געפאנגענע און פערוואנדעטע מענ-
שען און עס וועט דערפאר גאָר ניט קומען.

דיא באַרבארישע ארט וויא דיא אמעריקא-
נער האָבען געפיהרט דעם קריגע גענען דיא פילי-
פינער איז בעווויזען דורך דיא אָפיציעלע סטא-
טיסטיק וואָס דיא אמעריקאנער רעגירונג האָט
אליין פערעפענטליכט. אין א קריגע צווישען
ציוויליזירטע נאציאָנען קומט אויס געוועהנליך
א'ן ערך פיער — פינף פערוואנדעטע אויף איין
גע'הרג'עטען. אזוי איז עס געווען אין דעם ביר-
גער־קריגע און אין דעם ענגלישען קריגע געגען
דיא בורען. ביי דיא פיליפינער אָבער איז געווען
פונקט פערקעהרט: אויף יעדען פערוואנדעטען
איז אויסגעקומען פיער — פינף גע'הרג'עטען.

דיא אמעריקאנער קולטור־טרגער האָבען
איבער־אנייעס איינגעפיהרט אין דיא פיליפינען
דיא שפאנישע אינקוויזיצאָן. דיא געוועהנליכע
מעטהאָדע איז געווען דיא „וואסער־קור“, א
געוועזענער סאָלדאט האָט שפערטער בעשריעבען
פאר א קאָמיטע פון דעם סענאט אין וואשינג-
טאָן וויא מען האָט געמוטשעט א פערזידענט פון
א דאָרה, וועלכער האָט ניט געוואָלט אויסזאָגען
וואו עס געפינען זיך דיא אינסורגענטען. מען

בריעה פון סאָלדאטען צו זייערע קרובים אין
אמעריקא. דיא רעגירונג איז געצוואונגען גע-
ווען צו מאכען א סלערסטוויע. עס איז בעווויזען
געוואָרען אז א קאפיטאן האָט געהייסען דערשיי-
סען געפאנגענע פיליפינער; א סאָלדאט איז זיך
מורה געווען, אז ער האָט אליין דערשאַסען דיא
געפאנגענע, ווען דער קאפיטאן האָט איהם גע-
הייסען. וואָס איז געווען דער רעזולטאט?
גענעראל אָטס האָט געגעבען א'ן אָרדער אָבער
געבען פאָר סוד דעם סאָלדאט, וועלכער האָט
אויסגעזאָגט פון חדר. מען האָט זיך באלד
אָבער מיט געווען אז עס איז ניט קיין פלאן:
„א פראָצעס וועט אריינמישען א סך אונזערע,
האָט ראפאָרטירט א פאָלקאָוויק צו אָטס'ען,
גלייכער לאָזען דיא זאך צו רוח“.

דער גענעראל האָט דיא געשיכטע געמעל-
דעט נאָך וואשינגטאָן, און דיא וואשינגטאָנער
רעגירונג האָט צוגעשטימט, אז מען דארף
וועגען דער מעשה זיך מאכען ניט־וויסענדיג.
עס איז אָבער געווען נאָהענט צום פרעזי-
דענטאל קאמפיון פון 1900. דיא דעמאָקראטי-
שע צייטונגען האָבען זיך בענוצט מיט דיא
בעריכטען פון דיא מערדערייען אין דיא פילי-
פינעס, צו אנטירען געגען דיא רעפובליקאנער
רעגירונג.

עס האָט זיך געפונען א געוועזענער אָפי-
ציער האָלל, פון קענזאס, וועלכער האָט אריי-
געשיקט צו דעם גענעראל־אדיוטאנט קארבין
א'ן אנפלאגה געגען פאָלקאָוויק פונסטאָן (דעם
העלד וואָס האָט שפערטער אריינגעכאפט אג-
נאלדאָ) און א מאיאָר מעטקאף, אז זיי האָבען
ארויסגעגעבען אָרדערס צו שיסען געפאנגענע.
ער האָט ערקלערט, אז ער קען אָנגעבען נעמען
פון געוועזענע סאָלדאטען און אָפיציערען וואָס
זיינען בערייט צו זאָגען עדות איבער דיא אג-
הלאַגע.

דער קריגעסמיניסטער עליהו רוט האָט דא-
מאלס געאָרדערט א'ן אונטערזוכונג געגען דעם
מאיאָר, און דאָס נאָר צו ער האָט געהייסען
דערשיקען „אין געפאנגענעם“, ניט איבער-
הויפט צו ער האָט ארויסגעגעבען א'ן אָרדער
צו הרג'ענען געפאנגענע. אי דער קלענער, אי
דער אָנעקלאַגטער, אי די מייסטע עדות
זיינען שוין געווען צוריק אין דיא יונייטעד
סטעיטס. אָבער דיא אונטערזוכונג איז געאָר-
דערט געוואָרען אין דיא פיליפינעס. דיא אונ-
טערזוכונגס־קאָמיטע איז בעשטאנען פון אָפי-
ציערען. איינער פון דיא עדות, אויף וועלכען

צעהן יאָהריגע קינדער, איז בעריכטעט געווען אין א'ן אמעריקאנער צייטונג אין מאנלא אד עטליכע פיליפינער האָט ער לאנגזאם פערמאדערטערט צום טויט. מען האָט זיי צוגעבונדען צו דיא בוימער, געשאסען זיי אין דיא פיס און איבערגעלאָזען זיי איבערנאכט ציגעבינדענער הייט. אויף מאָרגען איז מען ווידער געקומען און איבעראנייעס געטהאָן דאָסעלבע. עטליכע פון זיי האָבען דאָס אויסגעהאלטען פיער טעג נאָכאנאנד, ביז וואנען דער טויט האָט זיי בעפרייעט פון דער אמעריקאנער אינקוויזיציע. די זאך איז קיינמאל נישט אונטערוכט געוואָרען, די פראָצעסען אָבער זיינען געווען נישט מעהר וויא א קאָמעדיע. צוויי אָפיציערען האָט דער קריגס געריכט אנערקענט פאר שולדיג וואָס זיי האָבען אויפגעהאנגען אכט איינוואָהנער אויף צעהן סעקונדען, כדי זיי דערמיט צו צווינגען אויס צוואַנגען וואו עס זיינען כעהאלטען אינסורגענטען. זיי זיינען פעאורטהיילט געוואָרען צו א „רעפרימאנד“, דאָס הייסט, דער געריכט זאָל זיי אויסריידען אז עס פאסט נישט אזוי צו טהאָן.

יעדע מלחמה איז א בארבאריי, נאָר דיא מענשהייט איז נאָך נישט געקומען צו אזא מדרגה, אז זיא זאָל קענען אויסקומען אָהן מלחמה : וואָס איז א רעוואָלוציאָן ווען נישט מלחמה ? אבער אזוי ווייט האָט מען געדענקט איז מען שוין געקומען, אז דיא מלחמה ווערט געפיהרט נאָר געגען דיא פינדליכע ארמע, נישט געגען דעם גאנצען פאָלק. אבער דער קריג איז בינא און שפעטער אין דיא פיליפינען האָט בעוועזען, אז אלע כלומרשט ציוויליזירטע נאָאָנען זיינען נאָך געבליבען דיזעלבע ווילדע וויא פארגייטען. וויא דיא אמעריקאנער האָבען געפיהרט דעם קריג אין דיא פיליפינעס, האָט בעשריעבען פון דארטען א'ן אָפיציער'ס פרוי אין דעם פילאדעלפיא „לערזשער“ דעם עלפטען נאָוועמבער 1901 :

„אונזערע סאָלדאטען האָבען קיין רחמנות נישט געהאט. זיי האָבען גע'הרג'עט מענער, פרויען און קינדער, געפאנגענע, אינסורגענטען, און גלאט פערדעכטיגע פערזאָנען, אָנהייבענדיג מיט צעהן יעהריגע אינגלעך. זיי בעטראכטען א פיליפינאָ ערגער וויא א הונד. אונזערע סאָלדאטען טען האָבען אריינגעפומפט געזאלצענע יאסער אין דיא מענשען כדי דאדורף זיי צו צווינגען רעדען ; זיי האָבען געכאפט פריעדליכע מענשען און מיט א שעה שפעטער, אָהן א שום בעווייז

האָט דעם מאן געבונדען און אוועקגעלעגט אונטער דעם קראן פון א גרויסען פאס מיט וואסער. מען האָט איהם מיט געוואלט געעפענט דעם מויל און גענומען גיסען איהם וואסער פון קראן אין האלז אריין. ווען זיין בויך איז געוואָרען פול, האָט מען מיט דיא פיס אויסגעקוועטשט צוריק דיא וואסער פון איהם און אָנגעהויבען איבעראנייעס דאָסעלבע. דאָס האָט געדויערט עטליכע מינוטען. דיא גאנצע צייט איז א דאָל-מעטשער געשטאנען ביי איהם צוקאפנעם און האָט רק געזאָגט : „זאָג אויס“. דער מאן האָט אָבער נישט געוואָלט אדער נישט געהאט וואָס אויסצוזאָגען. דעמאָלט האָט מען גערופען דעם וואָינעם דאָקטאָר און ער האָט געהייסען דעם מאן שטעלען צוויי קאנעס, איינע דורף'ן מויל און דיא אנדערע דורף'ן נאָז צו דערזעלבער צייט. ווען דיא רפואה האָט נישט געווירקט, האָט דער דאָקטאָר געהייסען אריינשיטען זאלץ אין דיא וואסער. דאָס האָט געווירקט, דער אונגליקליכער מאן האָט אָנגעהויבען צו רעדען. דיא וואסער-קיוור איז געווען א געוועהנליכער מיטעל וועלכען מען האָט אָנגענועדט אלע מאל ווען מען האָט געזוכט ארויסצוקריגען נאכריכטען פון דיא פיליפינער. דאָס איז אבער נישט געווען דער איינציגער מיטעל. איין אָפיציער האָט זיך מודה געווען, אז ער האָט גע'קארמעט' אררעסטירטע פיליפינער מיט געזאל-צענע פיש אָהן א טראָפען וואסער : „דיזע דיעטע — האָט ער געשריעבען אין זיין פאָקא-זאניע — האָט געהאט א'ן אויסגעצייכענטע ווירקונג. נאָך אכט-און-פערציג שטונדען האָ-בען זיי אויסגעזאָגט אויף זעכציג מענשען“. זיין פאָלקאווניק וועלכער האָט געפיהרט דיא סלעדסטווע, האָט רעקאָמענדירט אז מען זאָל דעם העלד פריילאָזען, ווייל ער איז געווען „זעהר ענערגיש אין דער ערפילונג פון זיין פפליכט. ער האָט געהאנדעלט צום וואָהל און בעסטען פון דער ארמע, אפילו ווען ער האָט געמאכט א פעהלער...“

און מען האָט איהם טאקע פרייגעלאָזען !... אנאנדער אָפיציער האָט איינגעשיטען א שטיק פלייש ביי איין ארעסטירטען, איינגעווי-קעלט אין דערין א שפענדעל און צוגעבונדען דאָס צום פוס. דעם אָפיציער האָט מען נאָר נישט געטראָן.

וועגען דעם בעריהמטען מאיאָר וואָלער, וועלכער איז שפעטער גע'מישפט' געוואָרען פאר דעם וואָס ער האָט אויסגע'הרג'עט מאסעסנווייז

ארבייט פאר דיא „ציוויליזירערס“, האָט דער קאפיטאן ארויסגעשיקט סאָלאַטען זיי זאָלען פערניכטען דיא ריזן און פיש וואָס דיא איינ-וואָהנער האָבען אָנגעגרייט פאר זיך, וואָרום ער איז זיי חושד געווען. אז זיי גיבען שפייז צו דיא אינסורגענטען.

אליהו רוט, דער גרויסער ניו יארקער לאָיער, וועלכער איז דיא גאנצע צייט געווען קריעגס-מיניסטער, האָט דאָס אלעס גאנץ גוט גע-וואוסט; ווען דיא זאך איז אויפגעדעקט געוואָרן רען ביי דער אונטערזוכונג אין סענאט, האָט ער געטהאָן וואָס ער האָט נאָר געקענט צו פער-דעקען דיא פערברעכען פון דער ארמעע. נאָר דיא אמעריקאנער זאָגען דאָך פאָרט, אז זיי זיינען א ציוויליזירטע נאציאָן, האָט מען נאטיר-ליך געמוזט ווייזען פאר דער וועלט, אז פער-ברעכער לאָזט מען נישט אונבעשטראָפט. מען האָט אָבער גוט אויסגעקליבען דיא פערברעכער: קיין איינציגער אָפיציר איז נישט פראָצעסירט געוואָרען פאר אָנווענדען פיינינגגען—דאָס איז ווי עס שיינט נישט בעטראכט געווען אלס א פער-ברעכען, דאָס איז מלחמה. צוויי אָפיציערען זיינען פעראורטהיילט געוואָרען פאר רויב'צן א „רעפרימאנד“, דאָס הייסט: מען האָט זיי גע-זאָגט: „שעמען זיא זיך, הער קאָזאק“. מאַיאָר וואָלער איז גע'משפט געוואָרען פאר מאָרד, וואָס ער האָט געהייסען דערשיסען אונשולדיגע פילי-פינער. אָבער דיא ריכטער זיינען געווען אייגענע מענשען און מען האָט איהם ערקלערט נישט שולדיג. ווען ער איז געקומען צוריק אין דיא יונייטעד סטייטס, האָבען זיינע לאַנדסלייטע אין נאָרפאלק, אין סטייט ווירדזשיניא, איהם גע-געבען א באַנקעט און געשענקט איהם א'ן עהרען-שווערד. ווירדזשיניא איז א דעמאָקראַט טישער סטייט; מיט פערציג יאָהר צוריק איז ער אליין געווען אין אויפשטאנד געגען דיא רע-גירונג פון דיא יונייטעד סטייטס.

דער איינציגער פון דיא מערדער וועלכער איז בעשטראָפט געוואָרען, איז געווען גענעראַל דזשייקאָב סמיט, וועלכער האָט ארויסגעגעבען דעם בעריהמטען אָרדער אויסצוקוילען אין דער פראָווינץ סאמאר אלע זכרים עלטער פון צעהן יאָהר. דאָס מיליטערי-געריכט האָט איהם פער-אורטהיילט צו דער שרעקליכער שטראפע: „טו בי אדמאָנישט“, דאָס הייסט, מען זאָל איהם אויפמערקזאם מאכען אז דאָס טאָר מען נישט. רוזוועלט האָט איהם אויסגעשלאָסען פון דער ארמעע. דיא גאנצע ארמעע אָבער האָט געהאל-

אז דיא לייט זיינען אינסורגענטען, האָט מען זיי געשטעלט אויף א בריק און דערשאָסען איינציג ווייז און געלאָזט דיא קערפער שווימען, דערמיט צו ווייזען א ביישפיעל פאר אנדערע.

דיא אלע פאקטען זיינען פאָרגעלעגט געוואָרן רען דעם 4טען פעברואר, 1902, אין א פעטישאָן צום סענאט, וועלכע איז אונטערשריבען געוואָרן רען פון א סך בעריהמטע שריפטשטעלער, פראָ-פעקאָרען און אנדערע פראָמינענטע מענשען. דער סענאט האָט אויפגעשטעלט א'ן אייגענע אונטערזוכונגס-קאָמיטע, פאר וועלכער עס זיינען פאָרגעלעגט געוואָרען א מאַסע דאָקומענטען און א סך בירגער האָבען געזאָגט עדות.

דיא פראָטאָקאָלען פון דער אונטערזוכונגס-קאָמיטע פארנעחמען א פאָר טויזענד געדרוקטע זייטען. אויך וויל דאָ נאָר פאָרברענגען צוויי ביישפיעלען, וועלכע בעווייזען דעם כאַראַקטער פון דיא אמעריקאנער אָפיציערען און סאָלאַטען. א ראָטע אמעריקאנער האָט געזוכט א פילי-פינער אָפיציער, וועלכער איז ערגעץ געזעסען בעהאלטען. וויא זיי זיינען אזוי געגאנגען דורך א וואַלד, זיינען זיי צוגעקומען צו א הייזעל, וואו עס זיינען געווען צונויפגעקליבען א קאָמד פאמיע פיליפינער: מענער, פרויען און קינדער. עס איז געווען פערעהליך און עס האָט אויסגעזעהן וויא א התונה. דיא אמעריקאנער האָבען קיין וואָרט נישט געזאָגט און באלד גענומען שיסען. צוויי מענער און איין פרוי זיינען געפאלען גע'הרג'עט, איין פרוי און צוויי קינדער זיינען פערוואונדעט געוואָרען, דיא הויז האָבען דיא אמעריקאנער העלדען פערברענט און זיינען זיך אוועק צוריק אין לאַגער. קיין איינציגער פון דיא מערדער איז נישט בעשטראָפט געוואָרען.

אנאנדער עדות האָט דערזעהלט, וויא א ראָטע סאָלאַטען זיינען געקומען אין א פריד-ליכען דערפאל און האָבען געצוואונגען יעדען איינוואָהנער פון דרייצעהן ביז פינף-און-פערציג יאָהר צו ארבייטען עטליכע מאָנאטען אויסצו-האקען דעם ארומיגען וואַלד. דיא זונן פלעגט ברענען ביי טאָג, און ביי נאכט איז געווען פייכט, אָבער דיא מענשען האָבען נישט געהאט וואו צו לעגען זיך אָפרוהען; פאר ניינציג פערזאָנען זיינען געווען סך הכל צוויי פאלאטקעס, וואו עס איז געווען פלאטץ נאָר פאר 16 אנדערצולעגען זיך. זיי האָבען געבעטען, מען זאָל זיי כאַטש געבען א ראָגאָזשע אונטערצובעטען, אבער אפילו דאָס האָט זיי דער קאפיטאן ענטזאגט. און וועהרענד זיי האָבען געהאָן שקלאפען

א בעזיס; וואו זיי האָבען אָנגערטראָפֿען א פֿילי-
פינאָ. האָבען זיי איהם דער'הרג'עט."

נאטירליך, אין אזא קאמפֿה האָבען דיא
פֿיליפינער ניט געקענט אויסשטעהן. דער אויפֿ-
שטאנד געגען דיא אמעריקאנער איז דערשטיקט
געוואָרען, און איצטער האָבען מיר א גובערניע,
וועלכע ווערט רעגירט אויף א רוסישען פֿלאַן.
קיין קאנסטיטוציאָן, קיין דזשורי, קיין פרעס-
פֿרייהייט; א רעגירונג פון אמעריקאנער טשי-
נאוויניקס, וואָס געגען זיי איז פֿאַניע גנב א
הונד. און דיא רעאקציאָנערע אמעריקאנער
פרעססע מיט דיא רעאקציאָנערע פראָפֿעסאָרען
קוועללען פון פֿערגניגען, אז ענדליך האָט מען
אין אמעריקא אנערקענט דיא פֿאַלשקייט פון דער
דעקלערישאָן אָוו אינדעפֿענדענס, אז אללע
מענשען זיינען בלומרשט פֿריי און גלייך און
אז עַל פי יושר מוז דיא רעגירונג שטיצען זיך
אויף דעם וויללען פון דעם פֿאָלק, איבער וועלכען
זיא רעגירט. דאָס זיינען אלץ פֿרעזערענטען
וועלכע מי קלויבט זיך צו בענוצען דאָ היע אין
יוניטער סטייטס. דיא ארמעע איז פֿערגרעס-
טערט געוואָרען, דיא מיליץ איז דורך א נייעם
געזעץ געשטעלט געוואָרען אונטער דיא קאמאנ-
דאָ פון דעם פֿרעזידענט, און זיא מעג צו יעדער
צייט אויפגעפֿאַרדערט ווערען פון איין סטייט
אין אַן אנדערען. דער פֿרעזידענט קען דורך
דעם נייעם געזעץ אין א קורצער צייט ארויס-
שטעלען א האלבען מיליאָן סאָלדאטען. ווער עס
איז דער פינד פֿאַר וועמען מען גרייט זיך, האָט
איהר פון קאָלאָראַדאָ א ביישפּיעל. סאָלדאט-
סקער דעספּאָטיזמוס הויבט זיך שטענדיג אָן פון
דעם פרעמדען פינד און פֿערברייטערט זיך
שפּעטער אויף דעם „אינערען פינד".

* * *

און דעם אמעריקאנער פֿאָלק הארט דאָס
וויא דיא וואנט. מיט פיער יאָהר צוריק האָט
דיא דעמאָקראטישע פארטיי אָנגענומען אן אנט-
טייאמפֿעריאליסטישען פֿלענק אין איהר פֿלאט-
פֿאָרם, אָבער דיא וואנטערס זיינען געבליבען
קאלט. אין 1902 האָבען זיך דיא דעמאָקראטען
אליין אָפּגעקיהלט. וואָס איז דיא האלטונג פון
דער סאָציאליסטישער פארטיי אין דער פֿילי-
פינער פראגע? דיא פֿלאטפֿאָרם דערמאָנט זיא
ניט. דער שטאנדפונקט פון דיא פֿאַרטיי-מעמ-
בערס איז ערקלערט געוואָרען מיט פיער יאָהר
צוריק אין אן ארטיקעל פון דעבס'ן אין דעם
„סאָשעליזעמאָקראטיקהעראָלד", וואו ער זוכט

טען פֿאַר סמיטה'ן. דער קאָרעספּאָנדענט פון
דעם „באָסטאָן העראַלד" האָט בעריכטעט וואָס
א'ן אָפיציער האָט איהם געזאָגט אין דיא פֿילי-
פינען ווענען סמיטה'ס פאלל: „ווען דער אמערי-
קאנער פֿאָלק איז איבערצייגט אז דיא צושטענדע
וועלכע דיא פֿאָליטיק פון דער רעפובליקאנער
פארטיי האָט פֿעראורזאכט, זיינען ניט אויסצו-
האלטען, טו זאָלען זיי פֿאַרדערן א חשבון פון
יענער פארטיי. דיא רעגירונג איז ניט געזעסען
אין דער פינסטער. דער קריגעסידעפארטמענט
האָט געמיינט וויסען וואָס עס טהוט זיך, זאָל מען
נאָכקוקען דיא לייט אין וואשינגטאָן."

מען מוז צוגעבען, אז אין דערין איז דער
אָפיציער ניט גאנץ אונגערעכט. מיסטער עליהו
רוט, דער מאַן וועלכער האָט געמאכט דעם נאָמיר-
ניישאָן ספיטש פֿאַר רוזוועלט'ן אין שיקאָגאָ,
איז געווען מעהר שולדיג וויא זיינע ווערקצייג.
נאָך מיט א יאָהר פריהער פֿאַר גענעראל סמיט'ס
פראָצעס האָט א רעפובליקאנער צייטונג געמעל-
דעט, אז דער קריגעסמיניסטער האָט בעשלאָסען
„צו פֿערפֿאַלגען אין דיא פֿיליפינען א פֿאָליטיק
פון אונטעריאָכונג אָהן קיין שום רחמנות. ווען
דיא איינגעבאָרענע וועלען זיך ניט בויגען פֿאַר
דער רעגירונג, וועלען זיי פֿערפֿאַלגט און אויס-
געקוילעט ווערען, ביז וואנען עס וועט ניט בלייב
בען קיין סימן פון ווידערשטאנד געגען דיא
אמעריקאנער רעגירונג. עס איז אונאנגענעהם,
אבער נויטווענדיג."

וויא מען האָט דאָס געמאכט, האָט שפּע-
טער דערזעהלט גענעראל בעלל אין א'ן אינטער-
וויז מיט א רעפֿאָרטער פון דער „ניו יאָרק
טיימס". דען 1טען מאי, 1901: א זעקסטחלק
פון דער בעפֿעלקערונג פון לוסאָן, האָט ער גע-
זאָגט, זיינען גע'הרג'עט געוואָרען אָדער אויס-
געשטארבען פון קראנקהייטען וועהרענד דיא
ערסטע צוויי יאָהר פון דעם קריגע אויף דיא
פֿיליפינען. דאָס מאכט אויס זעקסיהונדערט
טייזענד מענשען. א רעפובליקאנער קאָנגרעס-
מאָן, וועלכער איז געווען אין דיא פֿיליפינען
מיט דריי יאָהר צוריק, האָט דערזעהלט אין אן
אינטערוויו: „מען בונטעוועט ניט אין נאָר-
טהערן ליכאָן, ווייל עס איז ניטאָ, ווער עס זאָל
בונטעווען זיך. דאָס לאַנד איז „אויסגערייניגט"
געוואָרען אויף א זעהר ענטשיידענעם אופן.
דער אויבערשטער אין הימעל ווייס נאָר וויפֿעל
פֿיליפינאָס זיינען בערגאָבען געוואָרען. אינזערע
סאָלדאטען האָבען קיין געפאנענע ניט גענומען;
זיי האָבען אויסגעקערט דאָס לאַנד וויא מיט

א וואָך און א ביזנעס־מאן פערלעבט — לאָמיר זאָגען ווייניג — פופציג דאָלאַר א וואָך, טו גיט אויס דיא מיטעל־קלאסע אזוי פיעל וויא דיא גאנצע ארבייטער קלאסע. אלזאָ, געפינט זיך שוין א מארקעט אין דערהיים א חוץ דער ארבייטער־קלאסע? היינט נעהמט דיא זאך פון דער אנדער זייט: כדי דיא פיליפינער זאָלען קענען קויפן אמעריקאנער וואארע, מוזען זיי דאָך האָבען געלד; פון וואנען־זשע זאָל זיך ביי זיי נעהמען געלד? זיי מוזען פערקויפן זייערע וואארע, דאָס הייסט, אין דעם וועלט־האנדעל פערקויפט מען וואארע פאר וואארע; ווען דיא אמעריקאנער קאפיטאליסטען האָבען זיך כלומישט נישט וויא אהינצוטהאן מיט זייער איי־גענע וואארען, טו וואָס וועט זיי העלפֿען, אז זיי וועלען דיא אמעריקאנער וואארען אויסכיי־טען אויף פיליפינער?

דיא גאנצע טהעאָריע איז אונזין. דיא קאָפיטאליסטען זוכען צו פערבאפֿען פערמדע לענדער, נישט כדי צו מאכען דיא אויסגעהונגערטע און אָפגעשונדענע פיליפינער אָדער טשיינעס פאר זייערע קונדען, נאר צוליבע דיא מיינס, דיא לענדער, וועלכע זיי ווילען אריינקריגען אין זערע לאפֿעס און בעארבייטען מיט ביליגע הענדר. עס איז נישט האנדעלס־פאָליטיק, עס איז פשוט רויב־פאָליטיק. און אין דעם רויב בער טהייליגען זיך א חוץ קאפיטאליסטען נאָך אנדערע באנדיטען, וואָס ווילען גיך רייך ווערן. אין אמעריקא בעזאנדערס איז פאראן א גרויסע געזעלשאפטליכע קלאסע, דיא פאָליטישענס, וועלכע האָבען זיך דורך דעם רויב פארשאפט טויזענדער פאָליטישע דושאבס. דיא אמעריקאנער רעפובליק האָט בעטראָטען דעם וועג פון דעם אלטען רוים. מיר האָבען שוין היינט א געזעצ־ליכען אונטערשייד צווישען אמעריקאנער בירגער און אמעריקאנער אונטערטאהאנען. מיר האָבן פאר דיא פראָווינציעס א רעגירונג דורך „פראָקאנסולען“ און בודלער פון יעדער ארט. דיא פרייע אמעריקאנער רעפובליק האָט בעווייזען, אז א גאנצער פאָלק קען פונקט אזוי אויך טערדריקען א פרעמדען פאָלק וויא דיא ערגסטע דעספאָטישע מאָנארכיע.

יצחק אייזיק בן אריה צבי.

צו בעווייזען, אז דיא פיליפינער פראגע און אנדערע אימפעריאליזמוס זיינען אלץ אזעלכע פראגען, וואָס אינטערעסירען נאָך דיא קאפיטאליסטישע קלאסע, פאר דער ארבייטער קלאסע זיינען זיי נאָך זייטיגע זאכען. אויף דערויף איז נאטירליך פאראן א וויסענשאפטליכער פירוש. דיא אימפעריאליסטישע פאָליטיק שטאמט פון דעם קאפיטאליזמוס, מחמת דיא קאפיטאליסטען זיינען געצוואונגען צו זוכען רק נייע מארקעטס: דיא פעקטאָריס וואקסען, מי פראָדוקצירט רק מעהר וואארען, דעם ארבייטער גיט מען אָבער נאָך א טהייל פון דעם, וואָס ער פראָדוצירט, און יעדער פארשטעהט, אז מיט איין דאָלאַר קען מען נישט קויפן קיין סחורה אויף צוויי דאָלאַר. נו, ווען דיא ארבייטער קויפן נישט, טו איז שוין נישטאָ וועמען צו פארקויפן אין דער היים, וואָרים א חוץ דיא ארבייטער וויפיעל מענשען איז נאָך פאראן — א הויפֿען קאפיטאליסטען? וואָס קענען זיי פארזעהרען? אלזאָ בלייבט פאר זיי נאָך צו זוכען א מארקעט אין אויסלאַנד, און דערפון ווערן מלחמות. שריי געגען דעם חירוקים, עס העלפט נישט. כל זמן עס בעשטעהט דער קאפיטאליזמוס, מוז ער זוכען נייע מארקעטס; על כן האָבען מיר סאָציאליסטען דעריבער נישט וואָס צו דרעהן זיך דיא קעפֿ, עס וועט קומען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן, אונזערע גענאָסען וועלען בעקומען דיא רעגירונג אין זייערע הענדר, דערמאָלט וועט קומען א סוף צו דעם אימפעריאליזמוס.

איך וויל דאָ ווייט נישט אריינלאָזען זיך אין דיא טעאָרעטישע פראגען. דאָס וועל איך אפשר אן אנדערס מאָל טהאָן. קורץ גערעדט, איז דיא גאנצע טעאָריע פאלש. ערשטענס, איז אויסער ענגלאַנד נאָך ערגעץ דיא ארבייטער־קלאסע נישט קיין מאַיאָריטעט. אין אמעריקא געפינען זיך ווייניגסטענס אזוי פיל פארמערס, — נישט געדונגענע פארס־ארבייטער, נאָך בעלי־בתים — וויפיעל עס זיינען פאראן לאַה־ארבייטער; ווייטער געפינט איהר א סך מעהר וויא א מיליאָן קאפיטאליסטען, קרעמער און אלערליי ביזנעס־לייט. ווען אן ארבייטער פערלעבט צעהן דאָל.



ד'א גרויסע וועלט-דראמא

זאגט פראמעטעאוס צו יופיטער דעם גאט:

איך זאל דיר עהרען? פאר וואס?

האטו דען דיא שטערנען געהוילט

א מאל פון דער לויידענדען?

האטו דען דיא שטערען געשטילט

א מאל פון דעם געפאלענעם?

וואס האט מיר צום מאן געבילדעט, אויב נישט

דיא אלמעכטיגע צייט

און דער עוויגער שיקזאל,

וועלכע זיינען מיינע העררען און זיינע?

(פון געטחע'ס פראמעטעאוס.)

רופט דעם טויט, ציהען זיך אהן א כוח דיא ביי
טערע, פינסטערע טעג. פאר וואס איז דאס
אזוי? ווער האט עס אזוי איינגעריכטעט?
ווער בעשאפט דיזע דראמאטישע אויב-
כריכע און צוזאמענשטויסונגען אין מענשען'ס
לעבען? איז דאס לעבען א דראמא, וואו יעדע
ערשיינונג קומט דורך געזעצליכע אידיאכען?
אדער איז עס א שרעקליכע טראגדיע, וואו
יעדעס אונגליק קומט אהן א פאר וואס, דורך
פאטאלע, אונאויפקלעהרבראדע, דעכפאטישע
מעכטע, וועלכע דער מענש קען נישט פערענ-
דערן און אונטער וועלכע דער מענש דארף זיך
גאר אהן שאלות אונטערווארפען?

ניט נור דאמאלס און דיא אלטע צייטען,
זאגאר יעצט זיינען דא זעהר ווייניג מענשען,
וועלכע קענען זיך בערוהיגען מיט'ן ראטה פון
א פאעטיש-פילאזאף, וועלכער זאגט:

„בלוי אומהער, אה פריינד, און זעה

זארגזאם, וואו דער חכם זעהט:

וואס פרגעהען מוז, פרגעהט.

וואס בעשטעהען קען, בעשטעהט.

וואס געשעהען וויל, געשעהט.....”

אין דער לעבענס-דראמא, וואו מיר האבען
פריהער געזאגט, האט דעם מענטשן זעהר גע-
שראקען דער טויט. אבער דיא שטערבליכקייט
האט איהם גענעבען דעם ערשטען אימפולס,
דעם ערשטען שטויס צו דענקען פון אינשטערב-
ליכקייט, געדאדע וואו דיא ענדליכקייט פון אלע
זאכען, וואס ער האט געקענט אויפפאסען מיט
זיין אויג, האט איהם געפיהרט צו דענקען פון

פראמעטעאוס דער ליכט-ברענגער.

ען דער מענש האט
נאך געלעבט אין
דער צייט פון זיין
קריהייט, האט
שוין זיין פארשענ-
דער געדאנק גע-
זוכט די אויפקלעה-
רונג פון די גרויסע



פראגען פון דער וועלט דראמא, דיא געהיימיס-
פאלע און אינפערשטענדליכע פראבלעמען
(אויפגאבען) פון דעם לעבען, דעם מענטשענס
גייסט איז געווען בעאונרוהיגט מיט דיא ערשיי-
נונגען פון דעם קאסמאס (אלל-וועלט) און פון
זיין סאציאלען לעבען, וועלכע האבען נישט גע-
קענט איינשטימען מיט זיינע פארישטעלונגען
פון גערעכטיגקייט. דאס גאנצע מענטשן-גע-
שלעכט האט געליטען פון אונווויסענהייט און
נויט. די גרויסע מעכטע פון דער נאטור פלע-
גען אינערווארטעט קומען און אונגליקליך מאד-
כען אינשולדיגע מענטשען מיט פערפלייצונגען,
מיט שרפות, מיט וואולקאנישע אויסברוכען,
מיט שטורם-ווינדען א. ו. א. ארום זיך האט ער
געזעהען, וואו א ברודער שטעהט געגען א ברוד-
ער: קיין פערניסט דאס בלוט פון ה' ב' ל'!
דאס בלינדע „מול“ גיט גליק און צופרי-
דענהייט דעם שלעכטען און אינגערעכטען, און
פערקעהרט, דעם גוטען מענטשן קומט דוקא אן
צרות און יסורים. ווען מען וויל און מען דארף
לעבען, קומט פלוצלונג דער טויט, און ווען מען

פאנגען זיך אָן צו קריסטאליזירען, פאנגט אָן דעם מענשען'ס געדאנק צו אונטערזוכען און צי קריטיזירען. דער געדאנק שטרעבט זיך צו בע- פרייען, און דער מענש טרעט ארויס מיט אן אָפּגענעם פּראָטעסט. דער פּאַרטיטעהער פון פרייען געדאנק זעהט נאָך דעם קאָמישען אין לעבערליכען אויסדרוק פון דיא עקזיסטירענדע וועלט־אנשוואונגען און שטרעבונגען און דיא גאצע וועלט בעטראכט ער אלס א גראנדיוזע קאָמעדיע. דאָס איז סקעפטיציזמוס.

סקעפטיציזמוס הייסט: דער מענש איז אין ספקות. ער צווייפעלט, ער גלויבט ניט מעהר אין דעם, וואָס מען האָט פריהער געגלויבט. ער פערשטעהט דיא אונגרינדליכקייט פון דיא הערשענדע מיינונגען און פאנגט אָן צו זוכען וואהרהייטען, אבסאָלוצע וואהרהייטען. ווען דיא אלטע מיינונגען זיינען צערשטערט, ווען דיא אנערקענטע אַטאָריטעטען זיינען אראָפּגע- שמיסען פון זייערע טראָגען, און קיינע אבסאָ- ליטע וואהרהייטען זיינען נאָך ניט געפונען; ווען אלע טעמפלען פון גייסט בלייבען שטעהן לעער און אויף דיא גרויסע פראגען פון דער וועלט־דראמא געפינען זיך קיינע ענטפערען; ווען אלעס, וואָס איז געווען הייליג, איז פער- שפּאַטעט און צו חוץ געמאכט און קיין נייעס הייליגהייט איז נאָך ניט ערפונדען — דאָן פאנגען אָן דיא געפיהלען צו רעדען שטארקער פון'ס פערשטאנד, און דער מענש בעטראכט דאָס לעבען אלס א טרויעריגע, פאטאלע, שרעק- ליכע טראגעדיע — דאָס איז פעסימיזמוס.... צום ביישפּיעל: נאָך דער גריכישער טראגעדיע איז געקומען דיא רוימישע קאָמעדיע און נאָך איהר דיא פאסיוויטעט פון קריסטענטהום. טויז זענדער יאָהרען האָבען געדארפט אוועק ביז דאָס סאָציאלע לעבען האָט זיך ענטוויקעלט ביז דער דראַמא.

יעדע היסטאָרישע עפאָכע פון דעם מענ- שען'ס גייסטיגע ענטוויקלונג פאנגט זיך אָן און ענדיגט זיך מיט סקעפטיציזמוס. פון אונ- פאנג קומט דער סקעפטיציזמוס פון אנוויסענ- הייט, וועלכער איז מעהר טראגיש, וויא קאמיש. דיא מאסען אין יעדע געזעלשאפט זיינען קאָנ- סערוואטיוו און אונענטוויקעלט. דיא פּאַרטנע- שריטענע עלעמענטען פון דער געזעלשאפט האָ- בען שוין לאנג אָנגענומען און אנערקענט א גאנצע ריזיע פון נייע מיינונגען, בעשליסע און איינפיהרונגען, און דיא מאכען צווייפלען נאָך. לאנגזאם ווערען דיא בעשליסע פיר אלע אונ-

אונענדליכקייט; דיא קורצע צייט פון זיין לע- בען — צום בעגריף פון עוויגקייט, דיא אונבע- שטענדליכקייט פון דעם מענשענס מיינונג- גען — צום בעגריף פון אזעלכע וואהרהייטען, וועלכע זאָלען זיין אבסאָלוצ; דאָס הייסט אזעלכע וואהרהייטען, וועלכע זאָלען קענען בליי- בען עוויג אונפערענדערט און ניט אבהענגיג פון מענשען'ס ענטוויקלונג און פראָגרעס, אזעל- כע וואהרהייטען, וועלכע זאָלען בלייבען זעלבסטשטענדיג אָהן דעם מענשען'ס סוביעק- טיווען „איד“....

דיא פאנטאזיע און פּאַרשטעלונגס־קראפט פון מענשען זיינען איהם געקומען צו הילפע און האָבען איהם בעשאפן אזעלכע העכערע וועזענע, וועלכע זיינען אונשטערבליך, אזעלכע העכערע „עטוואָס'ען“, וועלכע רעגירען איבער דיא קרעפטע פון דער אַלל־וועלט און האָבען דיא השגחה אויף דעם מענשען'ס שיקוואל און אויף דיא עראייגניסע פון זיין לעבען. געוויס, דיזע העכערע „עטוואָס'ען“ האָבען ניט בעלאנגט צי דעם ריעזען־פערזאָנאל פון דעם וועלט־טהע- אטער און האָבען זיך ניט געקענט ערנידעריגען צו שפּיעלען דאָלען אין דיזענער גרויסער דראמא. זיי זיינען געווען דיא דירעקטאָרען און מע- נעדזשערס פון דיזען קאָלאָסאלען „שפּיעל- הויז“. וועמען זיי האָבען געהאלטען פיר א „סטאר“, האָבען זיי געגעבען גרויסע „מארקען“, און דיא „פורציעס“, דיא באהעלפערס, וויפּיעל זיי האָבען זיך ניט אָנגעשטרענגט צו שפּילען, האָבען דאָך געקריגען א מכה!

דער וואָס פערפאסט יעצט א דראמא, רופט זיך אויטאָר, און אויב זיין „פּיעל“ געפּעלט ניט, הייסט מען איהם באלד נערמען דעם וועג. דיא וואָס האָבען פערפאסט דיא גרויסע יעלט־דראמא, זיינען גערעכענט געווען פאר דיא העכסטע אַטאָריטעטען, און צו אנערקענען זייער אינפּעהיגקייט און הייסען זיי נעהמען דעם וועג, האָט זיך געפאָדערט פיעל צייט און פיעל קאמפף....

בעכטישטעלען דיא עקזיסטענץ פון אַטאָ- ריטעטען קען מען נאָך מיט דאָנמען. דאָמא איז א מיינונג, וועלכע ווערט מיט דער צייט פערשטיינערט. עס איז א מין אוקאז מיט דער אונטערשריפט פון אן אַטאָקראט: „ביט פאָ- סעמו“.... דאָנמען פערשמידען דעם מענשען'ס גייסט, ערלויבען איהם צו דענקען נאָך אין א געוויסען אופן און לאָזען ניט צו קיין שאלות אין פּאַרשונגען.... אָבער וויא באלד דאָנמען

דערנע מענשען. דאָס הימלישע פייער האָט זיי געגעבען דאָס ליכט פון וויסענשאפט און קונסט, האָט געפיהרט צור ענטוויקלונג פון פערשיעדענע נוצליכע האנדווערקע און אינ־דוסטריעלע אונטערנעמונגען — א שריט פון פאסיוויטעט צו אקטיוויטעט, פון טראגדי צו דראמא. פראָמעטעאוס האָט געאַפּערט זיין אייגענעם גליק, אום גרינגער צו מאכען דעם יסוקאל פון מענשען'ס לעבען. ער האָט גע־קעמפט פיר די שוואכע, ליידענדע מענשען און פיר די פערוואָרפענע גערעכטיגקייט.

דער אידישער אלמעכטיגער גאָט י ה ו ה האָט אויף ניט פערנוגען דעם מענשען, דיא פריכטע פון ע י ז ה ד ע ת און ע י ז ה ה י מ, וועלכע האָבען געוואקסען אין זיין אייגענעם פארק. אין גן עדן, דער אידישער פראָמעטעאוס איז א מין נחש, א שלאנג, א שטן, אן איבערריידער און פערפיהרער, גאָטס פערזענליכער שונא. יהוה אויף צו להכעיס האָט דיווער שטן איינגערעדט הוה'ן, דיא ערשטע פ ר ו י, דיא מוטער פון מענשען־געשלעכט, ארויסצוטערעטען געגען דעם ווילען פון'ס אל־מעכטיגען און ניט פאלגען זיינע אונגערעכטע פאָדערונגען. ח ו ה האָט געגעסען פון דיא פערבאָטענע פירות און האָט גאָד איהר מאן א ד ס'ן אויף געגעבען צו עסען. דערפון איז געקומען דער גרויסער „זינדען־פאל“ פון מענש־ליכען געשלעכט און זיינע ישרעליכע רעזולטאט טען—דער טויט... די פרוי איז געווען דיא מוטער פון מענשען. זיא איז געווען דיא מוטער און אורזאכע פון טויט. אין דער גרויסער וועלט־דראמא האָט דיא פרוי געשפיעלט דיא הויפט־ראָלע, און זיא האָט פעראורזאכט דיא ישרעק־ליכע אויפֿלעזונג און ביטערע ענדע. דיא ער־שטע דראמאטיסטין פון דער וועלט, וויא איהר זעהט, איז געווען מאדאם הוה אדס'ם... וועגען דיווער לעגענדע פון זינדען־פאל, דעם טויט, דעם קאמפף פון דיא געפאלענע מלאכים מיט יהוה און וועגען דער אויפגאבע פון דעם שפעטערן פראָמעטעאוס געגען אלטע דאָגמען, י ש ו ע ה נ ו צ ר י, און דיא אלע קריסטליכע גרויסע וועלט־דראמען, וועלכע זיינען אויף דיווער טהעמא געשאפען געוואָרען, וועלען מיר ריידען שפעטער. יעצט קעהרען מיר זיך אום צוריק צו דער גריעכישער לעגענדע וועגען פראָמעטע־אוס.

דיא גריעכישע וועלט־דראמא ווערט אויף ניט געשפיעלט אָהן א דראמאטיסטין. דיא

דיא אלטע לעגענדען פון גריעכענלאַנד, אין דער „זענדאוועסטא“, אין דיא „וועדא“ און „ריגוועד“ דען“ פון דיא אַריענטאלישע פעלקער, — איז בעראל האָט דער לעבהאפטער געדאנק פון מענ־שען געשאפען א סקעפטישען עלעמענט, א מאכט פון אנאליז, אלס א געגענזאץ צו דיא זעלבסטדערשיטענדע אַטאָריטעטען. צי דאָגמען און טראדיציאָנען. דער פרייער גייסט פון דעם אַפּאָליגען מענשען האָט זיך ניט איבער אָהן פראָמעטעאוס אונטערוואָרפען אונטער דעם יאָך פון יקאלאפעריו, און ער האָט געמורמעלט געגען דיא „אויבערשטע“... איהם האָט גע־קרענקט, פאר וואָס זיינע קרעפטען זיינען בע־שרענקט, זיינע שטרעבונגען צום גליק געהינ־דערט, זיינע ווינטשע ניט ערפילט. און דיווע גייסטיגע ריכטונג זיינע האָט אימער אויסגע־דריקט א פאנטאסטישער קעמפפער. א גאָט רעוואָלוציאָנער, א העלד, א פערזינלעך און פראָמעטעאוס! מיט זייערע ליפען האָט דיא מענשהייט אייבערשפראָכען איהר אונצופרידענ־הייט. פראָמעטעאוס איז דער ערשטער סקעפ־טיקער פון'ס אלטען גריעכישען פאָלק. דאָס איז דיא ערוואַכונג פון דעם ערשטען געדאנק צו רופען דעם מענשען פון זיין פאסיווען צו־שטאנד צו אקטיוויטעט.

אַט איז אין קורצען דער אינהאלט פון דער לעגענדע זיינען פראָמעטעאוס: דער שטאַל־צער און אלמעכטיגער גריעכישער גאָט צ ע י א ו מ, דער אויבערקאמאנדיר פון אלע גע־טער, האָט מיט פערבאָטונג און גרוואמקייט בעהאנדעלט דאָס מענשען־געשלעכט. דיא שמערצען פון'ס מענשען, זיין נויטה און אר־מוטה האָבען איהם, אלס העכערען וועזען, ניט אינטערעסירט. זיין הערשענדע מאכט האָט ניט געוואוינט פון קיין בעשרענקונגען און זיין לוסט האָט ניט געדולדעט קיין הינדערניסע. ער האָט געוואָרפען דונערען און בליצען אויף דיא קעפ פון אלע אונגעהאָרזאמע. דאָס מענשען־געשלעכט איז געזעסען אין דער פינסטערניס, אָהן פ י י ע ר און אָהן ל י כ ט, און דאָ רום האָבען זיי ניט געוואוסט פון קיין אינ־דוסטריע און קיין קונסט. דאָס ליכט איז גע־ווען אין דיא הימלען ביי צעאוס'ן. פראָמעטע־אוס האָט ניט געקענט פערטראָגען אזא אַרד־נונג. ער איז אָפּען אויפגעשטאנען געגען זיין „אויבער־גאָט“ און דיא גאנצע פמליא יִשָׁל מעלה. ער האָט אוועקגענומען ביי דיא הימלען דאָס פייער און האָט עס איבערגעגעבען צו דיא ליי־

דענפאלס, אום גרינגער צו מאכען און צו פער-
בעסערען דעם מענשען'ס לעבען, האָט ער צו-
זאמענגעקליבען אלע קראנקהייטען און וויי-
טאָגען און האָט זיי פערשפארט. אין א שטאָ-
טלעך, וועלכע ער האָט פערזיגעלט מיט זיין
חתימה. דיא פרוי פאנדאָרא, וועלכע איז בע-
שאפען פון אלע עלעמענטען דער ערד, האָט זיין
זיעגעל אויפגעבראכען און האָט צוזעט און
צושפרייט צווישען דעם מענשען-געשלעכט אלע
הוואַלד'ן, אלע קראנקהייטען... אלעס וואָס איז
געווען אין דיווער וואונדערליכער שקאטלעך,
איז אויסגעפלויען. אויפ'ן דעק איז נאָר גע-
בליבען איין זאך, דאָס איז: דיא האַפונג...

אין דער גרויסער דראמא פון עסחילאָס'עס
„פראָמעטעאוס“ זיינען אין א פאָעטישער און
פילאָזאָפישער פאָרם אויסגעדריקט דיא שטרע-
בונגען, דיא אויפגאבע און דער קאמפף פון
דיווען געטליכען קעמפפער, דיווען פאָרשטעהער
פון מענשליכען גייסט, וועלכער שטרעבט צו
פרייהייט און וואהרהייט.

פראָמעטעאוס איז צוגעשמידט צו איינע פון
דיא פעלזען פון דיא קאווקאזער בערג. אָדלערס
צועסען יעדען טאָג זיין לעבער, זיינע אינעווע-
ניגקייטען, גראדע אזוי וויא דיא אינערע וועלט
פון יעדען אידעען-קעמפפער ווערט צוגעסען פון
צווייפּעל און זעלבסט-אנאליז. אָבער דער איי-
נערער קאמפף פון יעדען מיטאן און גרויסען
קעמפפער איז פערבראָגען פון דיא ארומיגע,
און דיא קייטען, מיט וועלכע דיא גאָטהייט
שמידט איהם צו דיא פעלזען פון אלטע טראַ-
דיציאָנען, קענען ניט פערשמידען זיין געניאד
לען געדאנק און זיין פרייען גייסט. דער וואהר-
ער קעמפפער איז און בלייבט דער זשעני פון
פראָטעסט! דיא געטליכע אייגענשאפטען פון
צעאוס זיינען: געוואלד, קייטען, גרויזאמקייט.
דיא געוועהר פון פראָמעטעאוס זיינען דער קריי-
טישער געדאנק און דיא שטרעבונג צו דער
פרייהייט. צעאוס זיעגט, אָבער פראָמעטעאוס
טראומפירט...

בעדייטענד און אינהאלטסרייך איז די
סצענע אין עסחילאָס דראמא, וואו עס ווערט
געשילדערט, וויא צום איינגעשמידעטען מיטאן
הויט דער רודר יל'ום'ניק, דער גאָט קראָ-
טאָס, וועלכען צעאוס האָט געשיקט צו מאכען
אן ענדע פון קריגע. מיט קראָטאָס'ן ערשיינט
דער כאָר, וועלכער שטעלט פאָר דיא עלעמענטען
פון דער בערגענצטער מיטעלמעסיגקייט און
אוווירדיגע פראקטישע האַלטונגען. זיין מעסיג

„פרוי“ האָט דאָ אויך צו שפילען א גרויסע און
פערזאנלעכע ראלע. ניט פראָמעטעאוס
אליין איז געווען א רעוואָלוציאָנער געגען דעם
גרויסען צעאוס. זיינע סעפטטישע אנשוואונגען
זיינען אויך איבערגעגאנגען צו זיינע צוויי בריי-
דער עפימעטאָס און אטלאָס.
זיי ווערען אויך אויפגעבראכט אויף דער אונט-
גערעכטער אויפפיהרונג פון דעם מלך מלכי
המלכים און זיי ווערען אויך רעוואָלוציאָנערען.
צעאוס בעסטראַפט דיווע הימלישע ניהיליסטען
גרויזאב, ווי א וואהרער הימעליצאר... פראָ-
מעטעאוס ווערט דורך דער געטליכער אדמיר-
ניכטראציאָן פערשיקט אויף דיא וויסטע בערג
פון אטלאָס. וואו ער ווערט ציגע-
שימט צו א פעלז מיט אייזערנע קייטען און
וואו אן אָדלער קומט טאָגטעגליך און עסט זיין
לעבער, וועלכער וואקסט יעדען טאָג אָב צוריק...
דער איינגעקראכטער אטלאָס ווערט בע-
שטראַפט דערמיט, וואָס מען ווארפט ארויף
אויף זיינע פלייצעס דיא הימלען, און ער מוז
עוויג האַרטען אויף זיך דעם גאנצען קויע
השמים. אטלאָס האָט געוואגט צו שיקען זיין
מורמעל געגען דעם הימעל און זיינע איינ-
וואַהנער, און דערפאר מוז ער נעביך עוויג
שטעהן מיט דיווע שווערער לאסט אויף דיא
שולטערן... און ווען ער וועט פאלען אונטער זיין
שווערער משא וועט צוזאמען מיט איהם איינ-
שמידען דיא גאנצע הימעלישע געטעריסס-
טעמע... וואָס פאָר א גרויזאמע שטראָף! דעם
רעוואָלוציאָנער צווינגען אונטערצוהאלטען דעם
טהראָן פון'ס מאַנאָך!...

פיר דעם דריטען ברודער עפֿימעטעאָס האָ-
בען די געטער אויסגעפונען דיא ערגסטע
שטראָף: זיי האָבען בעשאפען פון זיינעטוועגען
א ווייב... דיווע פרוי, מיט'ן נאָמען פאָ-
דאָרא, איז בעשאפען געוואָרען פון אלע
עלעמענטען פון דער מוטער ערד. און ווייל
דיא דריי ברידער זיינען ארויסגעטרעטען אלס
פריינדע און פערטהיידענער פון דעם מענשען'ס
געשלעכט, האָט „דיא פרוי“ פאנדאָרא זיי גע-
בראכט אלע קראנקהייטען, אלע הוואַלד'ן און
שמערצען, פון וועלכע מענשען ליידען יעצט.
פאנדאָרא'ן האָבען מיר צו פערדאנקען, וואָס
מיר האָבען אזוי פיעל דאָקטאָרען, דענטיסטען
און אפטייקערס...

פראָמעטעאוס'ן האָט זעהר געקערנט, פאר
וואָס דיא געטער אליין זיינען אונטערבליך
און דעם מענשען'ס לעבען איז אזוי קורץ. יעד-

קעמפפער, אָבער ער טהוט עס ניט צוליעב פריינדשאפט, ער טהוט עס אין נאָמען פון גע- רעכטיגקייט און פרייהייט. ער זעהט שוואכע און קומט זיי צו הילפע מיט זיין מאכט. ער זעהט פאסיווע מענשען און וויל זיי מאכען אקטיוו. ער אנערקענט מיט דיא אַטאָריטעטען, וויל מיט בלינד זיי פאַלגען, צווייפעלט, אויב דאָס, וואָס עקזיסטירט, מוז בלייבען אין אזא מיזערעבלען צושטאנד. ער איז בעאונרוהיגט פון דיא אלע צרות, וועלכע פאלען אויף דיא ליידענדע הייפלאָזע און אונטערדיגע, ער שטימט מיט איין מיט דער מיינונג פון דיא „אויבערשטע“, אז פייער און ליכט דארפען בלייבען אין דיא הימלען, ווען דער אָרימער מענש זיצט אין דער קעלט און אין דער פיג- סטער, און ער רופט צום קאמפף און פראָטעסט! זיין סקעפטיציזמוס שווינט מיט דעם אלטעכטי- גען צעאוס' און אלע טראדיציאָנען, אויף וועל- כע ער שטיצט זיך. פראָמעטעאוס וויל בע- פרייען דעם פערמיטען געדאנק און אויפמו- טערן דעם דערישראָקענעם מענשליכען גייסט. פון זיין מעכטיגען סקעפטיציזמוס ציטערט דער טהראָן פון צעאוס, און פיר דיא געטער בלייבט וועניג פלאץ אין דיא הימלען. מיט א געוואלטע האנד האָט ער צו דיא מענשען דאָס ליכט פון דיא הימלען ארונטערגעטראָגען און צו דיא גע- טער האָט ער זיך געווענדעט, וויא דיא פאנ- טאזיע פון גרויכען דיכטער שטעלט עס פאַר מיט דיזע ווערטער:

„געטער! איך בין קיין גאָט!

אונד בילדע מיר זאָ פיעל אויף אלס אוינער.

אונגענליך? אלמעכטיג? —

וואָס קענט איהר?

קענט איהר דען ווייטען ראָם

דעם הימלעס אונד דער ערדע

מיר באַללען אין מיינע פויסט?

פערמעגט איהר צו שוידען

מיד פון מיר זעלבסט?....“

יעקב גאָדיין

און פראקטיש — ניט שטרעבען צו קיינע פער- ענדערונגען און ניט קריגען זיך מיט דיא אַטאָ- ריטעטען — דאָס פראָפאגאנדירט שטענדיג דער אונדענקענדער, צופריעדענער רודף שלום“ ניק דעם אונרוהיגען קעמפפער....

אין עסחילאָס דראמא שפיעלען דיא ראָללע פון דיזע פראקטישע ראטהגעכער קראַטאָס און דער כאָר; אין דעם אידישען בוך „אויב“ שפיעלען דיזע ראָללען זיינע דריי פריינדע; אין „האמלעט“ שפיעלט דיזע ראָללע פאַלאַניוס; אין „פאוסט“ — דער פיליסטער וו ג נ ע ר. קראַטאָס גיט צו פערשטעהען פראָמעטעאוס'ן, וויא נאריש עס איז צו שטרייטען מיט דעם, ווער עס איז מעכטיגער פון אונז, און ראטהעט איהם זיך צו ענטזאגען פון זיינע איבערצייגונג- גען און מאכען פרידען מיט צעאוס'ן. דער כאָר און קראַטאָס ווידערהאלען איהם דיא בע- קאנטע פרינציפען פון פאַליציירמאָראַל: „מיט א שטארקערען פון דיר פאנג זיך ניט אָן און מיט א רייכערען פערקריעג זיך ניט....“

ניט דער אלמעכטיגער צעאוס אליין און ניט זיין שליה מיוחד קענען פערשטעהן, וואָס איז עס פאַר א שכל זיך אָנצונעהמען פיר קליינע אונווירדיגע מענשעלאַך און וואָס קען דערפון געווינען דער אינשיטערבליכער פראָמעטעאוס. נאָך וואָס דארפען דיזע שוואכע ברואים דאָס ליכט פון וויסען און אויפקלעהרונג? זייער גאנצעם לעבען איז איין אויגענבליק און אלע זייערע שטרעבונגען זיינען אנשטרענגונגען פון מילבען!.... און ווען זאָגאר פראָמעטעאוס'ן זאָל געלינגען צו פערבעסערען דאָס לעבען פון דיזע פעראכטעטע ברואים, וואָס וועט איהם ארויס- קומען, וואָס פאר אן אינטערעסע האָט ער דעריי?... איז כדאי צו ליידען דערפאר, וואָס דיזע מילבען, וועלכע רופען זיך מענשען, וועלען האָבען ליכט און פייער?

פראָמעטעאוס דענקט אָבער ניט פון פראָ- פיט און פערזענליכע אינטערעסען. ער זעהט אונטערדריקטע און וויל זיי בעפרייען. זיי זיי- נען פרעמדע, זיי זיינען ווייט פון דעם געטליכען



דיא הפקר=וועלט אין קאלאראדא



ען מען לעזט דיא בעריכט
טען וועגען די שרע-
קענסהערשאפט אין
דיא מינעןדיסטריק-
טען פון שטאאט קא-
לאראדא, גלויבט זיך
גאר ניט, אז דאס

קען פארקומען אין א רעפובליק, וועלכע
שטאלצירט אזוי מיט איהר קאנסטיטוציאן, מיט
איהרע פאליטישע פרייהייטען, מיט איהר פערד-
ראטיווער ארגאניזאציאן, אום צו געבען וואס
מעהר זעלבסטפערוואלטונג דעם פאלק.

עס דוכט זיך, ווי איז דאס מעגליך, דאס אין
אזא פרייער רעפובליק זאל מען קענען ארעסטיר-
רען, ארוויכאגען, פייניגען און זאגאר מערדערען
בירגער קאן שום דין ומשפט, איינפאך „אדמיני-
סטראטיוונס פאריאדקאס“, און נאך אפילו מיט
וועניגער צערעמאניעס און מעהר רציחה וויא אין
רוסלאנד; עס דוכט זיך, וויא איז דאס מעגליך,
דאס א גאנצער פרייער שטאאט זאל דערלאזען
א הייפעלע מינען-אייגענטהימער טרעטען אונ-
טער דיא פיס דיא קאנסטיטוציאן און פייפען
אויף אלע געזעצע, אום אויסצופיהרען זייערע
רויבערישע צוועקען; עס דוכט זיך, וויא איז
דאס מעגליך, אז דיא גאנצע געזעצעבונג פון א
שטאאט זאל אונטערגעקויפט ווערען, אז דער גר-
בערנאטאר, וואס איז ערוועהלט געווארען צו
כעשיצען דיא אינטערעסען פון פאלק, זאל קענען
האנדלען געגען אלע געזעצע און זיך פיהרען וויא
א דעספאט, וויא א'ן עכטער רוסישער גובערנא-
טאר; עס דוכט זיך, וויא איז דאס מעגליך, אז
דיא מיליין, די מיליטערישע מאכט פון שטאאט,
זאל איינפאך פערדונגען ווערען צו
דיא מינען-בעזיצערס, אום צו אונטערדריקען,
שטיקען און ווערגען דיא אונגליקליכע מינען-
ארבייטער; עס דוכט זיך, וויא איז דאס מעג-
ליך, אז דיא ריכטער זאלען געבען זייער הסכמה
אויף אזעלכע אונגעזעצליכע האנדלונגען; עס
דוכט זיך, וויא איז דאס מעגליך, אז דער פרעזי-
דענט פון דיא פעראייניגטע שטאאטען זאל זיך
ניט אריינמישען, אום צו כעשיצען דיא אפפער-
פון דעם טערראר פון דיא מינען-בעזיצער, און

זאל אפילו ניט ענטפערן אויף דיא פעטיציאנען
און קלאגען פון דיא קרבנות; עס דוכט זיך, וויא
איז דאס מעגליך, אז ביינע גרויסע פארטייען
פון לאנד, דיא רעפובליקאנישע און דעמאקראטי-
שע, האבען אויף זייערע קאנווענציאנען, וואו זיי
האבען אויסגעקליבען זייערע קאנדידאטען פיר
פרעזידענט און קאנגעסנמען זייערע פלאטפארמען
(פראגראמען) האבען קיין ווארט ניט געזאגט
וועגען דעם — אבער דאס זיינען אלץ פאקטען,
טרויעריגע, הערצרייסענדע פאקטען, וועלכע זיי-
נען בעשטעטיגט געווארען אין קאפיטאליסטישע
צייטונגען און זאגאר אין אפיציעלע דאקומענט-
טען און בעריכטען!

יא, וויא מען זאל זיך ניט וואונדערן, נאר
א וואהרע הפקרוועלט הערשט שוין א יאהר
צייט אין קאלאראדא, א הפקרוועלט, וועלכע
ווארפט א בלוט-רויטהען שוין אויף דער גאנצער
קאפיטאליסטישער געזעלשאפט און צייגט, וויא
ווייט אונזער „פרייע“ רעפובליק איז בעהערשט
פון דעם אלמעכטיגען דאלאר, וויא ווייט זיא
איז שוין אין ארענדע ביי אלץ א קלע-
נערער צאהל פינאנצ-קעניגע, וויא ווייט דיא
פערשריענע דעמאקראטיע פון דיא פעראייניג-
טע שטאאטען איז אומגעוואונדעלט געווארען
אין א פלוטאקראטיע (הערשאפט פון רייכע).

לאמיר זעהען, וואס דיעזע פאקטען לערנען
אונז, לאמיר ווארפען א בליק אויף דיא ערשטוי-
נענדע און גרויליכע פאסירונגען אין קאלאראדא.
אין 1899 איז אין דער לעדזשיסליטשור
(שטאאט פארלאמענט) פון קאלאראדא ענדליך
דורכגעפיהרט געווארען א געזעץ, אז אין אלע
מינען פון דיזען שטאאט זאל מען ניט ארבייטען
מעהר וויא אכט שטונדען. יאהרענלאנג האבען
דיא ארגאניזירטע און אויפגעקלערטע ארבייטער
אגיטירט ביז עס איז זיי געלונגען צו צווינגען
דיא לעדזשיסליטשור אָנצונעהמען זייער פער-
לאנג. נאר דיא מינען-מאגנאטען, וועלכע זיינען
נאטירליך געווען געגען אזא געזעץ, וואס האט
בעשרענקט זייער עקספלאטאציאנס-פרייהייט.
האבען זיך דאן געווענדעט צום סופרים-קארט
(העכסטען געריכט) פון שטאאט אויף דעם
גרונד, דאס דיזער געזעץ איז אונקאנסטיטוציא-

דאן האָט זיך עס אָנגעפאנגען דיא שרעקענס-הערשאפט, וועלכע האלט נאָך אַן מיט דער הילפּע פון דיא מיליז און פון באנדעס געדונגענע האלדז-שניידערס און סטרייקברעכערס.

דיא מינען-בעזיצער האָבען זיך צוזאמענגע-בונדען צו פערניכטען אום יעדען פרייז „דיא וועסטערן מיינערס פּעדערווישאַן“, דעם צענ-טראל-פערבאנד פון מינען-ארבייטער אין דיא וועסטליכע שטאַטען, און איבערהויפט יעדע טרייד-יונגאן, און זיי פיהרען עס דורך אויף אזא גרויזאמע ארט, וויא אין רוסלאנד. פּיגאדי, דער גובערנאַטאָר פון שטאַט, איז זייערער, דיא ריכטערס זיינען זייערע, דיא מיליז איז אונטער דער קאמאנד פון זייערע גענעראלען און אָפּי-ציערען, דיא גאנצע פערואולטונג פון דיא מינען-דיסטריקטען ליגט אין דיא הענד פון זייערע אגענטען — און דיא ארבייטער זיינען הילפּלאַז געגען אזא אָרגאניזירטע קלאסען-טיראניי : זיי האָבען זיך ניט צו וועמען צו ווענדען וועגען שוטי, דען דיא גאנצע באטארייע פון קאפיטאַל-ליסטען-שטאַט איז אויסגעשטעלט געגען זיי.

מען פערפאלגט זיי און מען יאָגט זיי פון אלע זייטען אזוי וויא ווילדע חיות. ניט נאָר ארעסטירט מען רעכטס און לינקס ארבייטער, וואָס זיינען מיטגלידער פון יוניאָנס, נאָר אויך זייטיגע מענשען, וועלכע סימפּאטאיזירען מיט דיא אָפּפער, און זאָגן דיא אדרוואָקאַטען וואָס „דיא וועסטערן מיינערס פּעדערווישאַן“ האָט געשיקט צו פערטהידיגען דיא אונגליקלי-כע, וועלכע מען האלט וואָכען-לאנג פערשפּאַרט אין דיא זאָגענאנטע „בול-פּענס“ (אָבצאמונגען פאר אָקסען) און וועלכע מען שיקט נאכדער ארויס פון שטאַט פאַ עטאפּי אונטער א וואָך פון מיליז אויף דעם בעפעהל פון דעם אָבער-קאמאנדיר, וואָס פיהרט אויס דעם פערלאנג פון זיינע בעלי-הבתים, דיא מינען-בעזיצער, מיט אזא רציחה, אז א קאָואַקער גענעראל האָט געמעגט ביי איהם לערנען פעטשערעס. דיא אָפּפער ערלויבט מען אפילו ניט צו זעהען זיך מיט זייערע פאמיליען איידער מען שיקט זיי ארויס פאַ עטאפּי... אזוי ווייט געהט דיא גרוי-זאמקייט פון דיא קאפיטאַליסטישע הערשער, וועלכע ווילען ניט הערען פון יוניאָנס, אום ארויסצושלאָגען נאָך מעהר זיכער און גאָלד פון דיא קהל'שע מינעס, וועלכע זיי האָבען פער-כאפט און ערקלערט פאר זייער „הייליגע“ פריי-וואט-אייגענטהום!

דערצו נאָך האָבען דיזע הויפּטשינדרעס אָרגאַ-

נעל, דאָס הייסט : אין ווידערשפרוך מיט דער קאנסטיטוציאָן. דיא ענטשיידונג פון דיזען גע-ריכט איז געווען צו גונסטען פון דיא מינען-בעזיצער, און דער אכט-שטונדען געזעץ איז אזוי בטל געוואָרען אין קאָלאָראַדאָ, אַבּוואָהל עהנלי-כע געזעצע עקזיסטירען און זיינען געריכטליך אנערקענט אין אנדערע שטאַטען און אַבּוואָהל אפילו דיא סופּרעם-קאָרט פון גאנץ יונייטעד סטייט (דער העכסטער געריכט אין דער רעפּוב-ליק) האָט ערקלערט קאנסטיטוציאָנעל אָדער געגעבען זיין הסכמה אויף א'ן עהנליכען געזעץ, וואָס איז איינגעפיהרט געוואָרען אין דעם שטאַט יוטא.ה.

דיא ארבייטער האָבען דאן געפאָרדערט, אז מען זאָל אזוי ענדערן דיא קאנסטיטוציאָן פון שטאַט, דאָס דיא ריכטער זאָלען שוין קיינע דריידלאַך און פּשט'לאַך ניט קענען מאכען צו ערקלערן דעם אכט-שטונדען געזעץ אונקאנסטי-טוציאָנעל. זיי האָבען אזוי ווייט געווייזט אין דיזער גערעכטער פאָרדערונג זייערע, דאָס אין 1902 האָבען דיא בירגער פון שטאַט אָבער-שטימט מיט א מאיאָריטעט פון 46,714, אז דיא לעדזיסליטשור זאָל אָנגעהמען א'ן אכט-שטונ-דען געזעץ פיר אלע ארבייטער, וואָס זיינען בע-שעפטיגט אין דיא מינען פון קאָלאָראַדאָ. אלע מיטגלידער פון דער לעדזיסליטשור האָבען הייליג געשוואָרען צו שטימען פיר דיזען געזעץ, וויא באלד נאָך דער „רעפּערענדום-וואוט“, דאָס הייסט : דיא דירעקטע אָבשטימונג פון פאָלק וועט זיין צו גונסטען פון דיזען גערעכטען פאָר-שלאג; אבער זיי האָבען דאָך זייער שבועה געבראָכען און געפייט אויף דעם ווילען פון פאָלק!... דיא זיצונגען פון דיזער לעדזיסליי-טשור זיינען געשלאָסען אָהן א'ן אָבשטי-מונג פאר דעם אכט-שטונדיגען געזעץ איינ-פאך דערפאר, ווייל דיא מינען-קאמפאניעס האָ-בען קיין געלד געזשאלעוועט אונטער צו-קויפּען דיא געזעצענבערס, א פאקט וואָס פאסירט אלץ עפטער און אָפענער אין אונזער „גאָלדענער רעפּובליק“, ווען נאָר דיא טראַסטס און פינאנץ-מאגנאטען האָבען א'ן אינטערעס צו בערגאָבען א געזעץ-פאָרשלאג.

נאָך דיזער שענדליכער און פערברעכערי-שער האנדלונג פון דיא מינען-בעזיצער און פון דיא געזעצענבערס איז דיא ארבייטער קיין אַני-דער געזעצליכער מיטעל ניט געבליבען אויס-צופיהרען זייער גערעכטע פאָרדערונג, וויא נאָר צו סטרייקען. דאָס איז געשעהן אין 1903 און

צו בעשיצען „זייער“ אייגענטום; נאכהער האָר
בען זיי בעדארפט האָבען א תירוץ פאר זייער
גאָווערנאָר צו ערקלערען בעלאגערונגס-צושטאנד
אין דיא מינען-דיסטריקטען, וואו סטרייקס האָר
בען אויסגעבראָכען; ווייטער האָבען זיי אויך
געדארפט האָבען „אורזאכען“ צו ארעסטירען און
ארויסצושיקען טרייד-יוניאָניסטען און איבער-
הויפט פערזאָנען, פון וועלכע זיי האָבען גע-
וואָלט פטור ווערען.

דארום האָבען זייערע 'אגענטען' געקראָנען
בעפעהלען ארויסצורופען א שיכעריי, אינטערציו-
זינדען אָדער אויפרייסען ערגעץ דיא רעלסען
פון איין אייגענטום-ליניע, אום ארויסצואוואר-
פען א בלבל אויף דיא ארבייטער. מיט דער
כעשרייבונג פון אזעלכע אטענטאטען און פער-
ברעכען קען מען אָנפילען א גאנצען בוך. |
דאָ וועט גענוג זיין צו בעמערקען, דאָס אלע אר-
בייטער, וואָס מען האָט ארעסטירט אויף דעם
אויסגעטראכטען השיד, אז זיי האָבען עס בע-
גאנגען דיא פערברעכען, זיינען פריי גע-
שפראַכען געוואָרען אין געריכ-
טען. ביי איינעם פון אזעלכע פראָצעסען איז
אונבעשטריטבאר בעוויזען געוואָרען, אז
צוויי אייגענטען פון דיא מינען
קאָמפאניעס מיט דיא נעמען מעקקיני
און בעקמאן האָבען עס אויפגע-
ריסען דיא רעלסען אין געוויסען
פונקט פון דער „פלאָרענס און קריפפל קריק
ריילראָד“ איידער א צוג איז דורכגעפאָהרען.
זיי האָבען זיך אליין געמוזט מודה זיין אין
דעם פערברעכען, פאר וועלכען מען האָט ארעס-
טירט און פראָצעסירט א געוויסע צאָהל מיטגלי-
דער פון דער יוניאָן!...

עס איז אן אלטע געשיכטע, דאָס די געהיים-
פאָליציי אָרגאניזירט אָפט אטענטאטען, אום פון
אין זייט צו צייגען, אז מען מוז איהר האָבען,
און פון דער אנדער זייט צו קענען ארעסטירען,
רעוואָלוציאָנערען און איבערהויפט „אונגעוויי-
זע“

ניזירט א זאָגענאנטע „סיטיזענס אלליענס
(בירגער פערבאנד)“, וואָס פערפאָלגט אויף יע-
דען שריט דיא יוניאָן-ארבייטער און זייערע
פריינדע אונטער געשרייען: „טויט צו דיא
יוניאָנס!“ דיזע מערדערישע באַנדעס בעשטע-
רען פון סטרייקברעכערס, „שכורים, געוועזענע
ארעסטאנטען און שפיאָנען, וואָס דיא מינען-
מאָנאטען האָבען געבראכט פון פיעלע ערטער
ארום און וואָס זיינען צוגעשיקט געוואָרען פון
אגענטורען, וועלכע האָבען דיא ספעציעלע אויפ-
גאבע צוצושטעלען סקעבס און בויאנעס, און
אויך פון א געוויסע צאָהל בירגער, 'מייסטענס
קליינע קרעמערס, וועלכע האָבען א פערזענ-
ליכען אינטערעס צו צושטערען דיא
יוניאָנס פון דיא מינען-ארבייטער. זייער אינ-
טערעס האָבען דיא קרעמערס גלייך ארויסגע-
ציגט אין דעם, דאָס זיי האָבען צושטערט
דיא פאָאָר קאָאָפּעראטיווע מא-
גאזינען, וואָס דיא „וועסטערן מיינערס
פערערייטאָן“ האָט גענומען איינפיהרען, אום
דיא ארבייטער זאָלען קריגען בעסערע און בילי-
גערע לעבענס-מיטעל! זיי העלפען יעצט דיא
מינען-אייגענטומער, ווייל זיי האָבען מורא פאר
דיא קאָנקורענץ פון קאָאָפּעראטיווע מאָגאזינען,
וועלכע וועלען זיך זיכער פערמעהרען, ווען נאָר
דיא יוניאָנס וועלען זיין שטארק און גוט אָרגא-
ניזירט.

אבער דאָס איז נאָך אלץ וועניג פאר דיא
מינען-בעזיצער. אום צו פערדעקען זייערע אוי-
גענע אונגעזעצליכקייטען, רציחות און פערברע-
כען און ארויסצושטעלען דיא מיטגליעדער פון
דיא „וועסטערן מיינער פערערייטאָן“ אין א
שלעכטען שייף, אָרגאניזירען זיי אין געהיים
פערשווערונגען צו צושטערען אייגענ-
טום און צו מערדערען מענשען. זיי
שרייען איבערהויפט, אז דיא טרייד-
יוניאָניסטישע מינען-ארבייטער זיינען גע-
פעהרליכע מענשען, באַנדיטען, וואָס מען מוז
אויסראַטען און יעדענפאלס פעריאָגען, אום
אויסצומיידען מרידות אין שטאאט און צו האל-
טען אָרדנונג אין דיא מינען. דאָס טהוען זיי,
אום צו נאָרען דעם זייטיגען עולם וועגען זייערע
צוועקען צו פערשקלאַווען דיא מינען-ארבייטער,
און צו האָבען א תירוץ אויף דיא קלאַגען געגען
דיא שרעקענס-הערשאפט, וואָס זיי האָבען אויפ-
געפיהרט מיט בלוטיגע הענדר. צווערשט האָבען
זיי בעדארפט האָבען א'ן אויסרייד צו קריגען
דיא מיליין, דיא מיליטערישע מאכט פון שטאאט

(*) א סך העכסט אינטערעסאנטע און פיעלערהענדע
פאָקטען וועט דער לעזער געפינען אין דעם בוכל
„דיא ארבייטער מלחמה אין קאלאראדא“, וואָס גיט
נאָכע ב. הענפאָרד, וועלכער איז געפאָהרען דארטען
מאָכען א'ן אונטערזוכונג אין נאָמען פון דער סא-
ציאליסטישער פארטיי, האָט אָנגעשריבען אין וואָס
ווערט יעצט איבערגעזעצט אין זשאַנגאן אין דער
„ארבייטער וועלט“, דעם אָרגאן פון דיא פעראייניג-
טע אידישע געווערקשאפטען פון ניו יאָרק.

אויפצוהענגען, אויב זיי וועלען נישט „פרייוויליג“ רעזיגנירען. דער שערף ראָבערט סאָן, דער קאָראָנער דאָראַן, דער סיטי־מאָרשאַל גראַהאם און נאָך א דוטצענד בעאמטע האָבען דאָן געטהאָן, וואָס מען האָט זיי געהייסען. אויף זייערע פלעצער האָט מען גלייך אָנגעשטעלט טרייע אגענטען פון דיא מינען־מאָנאטען און „ווירדיגע“ מיטגליעדער פון דער „סיטי־זענס־אליינענס“. מען האָט אויך מיט געוואלט ארונטערגעזעצט דיא אָלדערמען און אָרגאניזירט א נייע שטאָטס־פערוואלטונג אין אינדעפּענדענס. איינער פון דיא בעאמטע, מיט וועלכען דיא „סיטיזענס אליינענס“ איז נישט געווען צו פריעדען, ווייל מען האָט איהם חושד געווען אין פרינדליכקייט אָדער אין מענשליכקייט צו דיא טריידיוניאָניסטען, א געוויסער פריינדקייט מאַניקס, דער רעקארדער פון דעם טעללער־דיסטריקט, איז געווען מוטהיג גענוג, נישט צו רעזיגנירען, אָבוואָהל מען האָט איהם עטליכע מאָל געסטראשעט צו שיקען אויף יענער וועלט; אָבער שליסליך האָט ער געמוזט פערלאָזען דעם דיסטריקט אונטער א מיליטערישער וואָך, ווייל ער האָט מורא געהאט, דאָס מען וועט איהם פאנגען און ניעדערשיסען אזוי וויא דיא באנדיטען פון דיא מינען־בעזיצער האָבען עס געטהאָן מיט עטליכע מינען־ארכיטעקטן, וועלכע זיינען געפונען געוואָרען ערמאָרדעטע אין פערוואָרפענע ווינקעלעך פון דיא בערג...

אָט אזוי פיהרט מען איין „אָרדנונג“ אין א טהייל פון דער „פרייער“ רעפובליק! אָבער צו וואָס, פרעגט זיך, האָבען דיא מינען־מאָנאטען מיט זייערע געדונגענע און פרייוויליגע קנעכט נישט אנדערס געוואָלט מאַכען א גאנצע איבערקעהרעניס, א שטאטס־שטרייף אין דיא מינען־דיסטריקטען און אָנשטעלען נור זייערע אייגענע בעאמטע? האָבען זיי דען נישט געקענט אָנהאלטען זייער טערראָר, זייער „שרעקענס־הערשאפט“ אזוי ווי ביז דער עקספּלאָזיאָן אין אינדעפּענדענס? ווארום האָבען זיי מיט אַמאָל געקראָגען אזא מיסטריען צו אלע געענצליכע בעאמטע, וועלכע האָבען סיי וויא סיי גאָר נישט געטאָן אין נישט געקעט טאָן געגען דיא מערדערישע האַנדלונגען פון דער מיליץ?

אויף דיעזע פראגען איז נאָר דאָ אַיין אַנטוואָרט, און דאָס איז, אז דיא מינען־מאָנאטען מיט זייער „סיטיזענס אליינענס“ האָבען געוואָלט נישט נאָר פערדעקען דיא ריכטיגע פערברעכער, דיא באנדיטען

טשע“ פערזאָנען. דיא באנדעס האַלד־שניידערס און שפּיאָנען, וואָס דיא מינען־בעזיצער האָבען געדונגען צו בעוואַכען דיא טריידיוניאָניסטען און אויך זיי אומצובריינגען ביי א געלעגענהייט — דאָס איז נישט אַין איבערטרייבונג: פיעלע פאקטען צייגען, אז סטרייקערס און איבערהויפט טרייע טריידיוניאָניסטען זיינען קאלטבלוטיג נידערגעשלאָסען געוואָרען פון דיא געדונגענע באנדיטען — זיינען נישט אַין אויסנאָהמע פון דעם כלל. אזוי וויא דיא סטרייקערס האָבען זיך געהאלטען מערקווירדיג רוחיג דיא גאנצע צייט, טראָטז דעם וואָס מען האָט זיי גרויזאם פערפאָלגט און געפּיפט אויף אלע געזעצע פון שטאט, האָבען דיא שפּיאָנען נאטירליך געזוכט אָנצומאכען א גערודער און צו פאבריצירען אטענטאטען, נישט נאָר אום צו שערדיגען דיא סטרייקערס, זאָגנערן אום צו קענען אָנהאלטען זייערע פלעצער און לעבען א גוטען טאָג אויף דעם געלד, וואָס זיי קריגען פון דיא מינען־מאָנאטען.

דאָס אללעס איז נויטהיג צו נעהמען אין אנבעטראכט ביי אזא שרעקליכען אטענטאט, וויא דיא דינאמיט־עקספּלאָזיאָן אין אינדעפּענדענס (קריפּל קריק דיסטריקט), ווען א געוויסע צאָהל מינען־גרעבערס, מיטטענס סקעבס, האָבען זיך צוריקגעקעהרט פון דער ארבייט. דאָס האָט פאסירט דעם 6טען יוני פון דיווען יאָהר, און 14 מענישען זיינען געטויטעט געוואָרען און אונגעפּעהר אזוי פיעל זיינען פערוואונדעט געוואָרען.

ווער האָט בעאנגאנען דיווען שרעקליכען פערברעכען? דאָס ווייס מען נאָך נישט ביז היינטיגען טאָג, דען דאָס איז א געהיימניס פון דיא באנדיטען אין דעם דענסט פון דיא מינען־מאָנאטען. נאָר דיא שולד האָט מען נאטירליך גלייך ארויפגעוואָרפען אויף דיא סטרייקערס, און מען האָט נישט נאָר ארעסטירט רעכטס און לינקס „פערדעכטיגע“ און ארויסגעשיקט פאָעטאָפּ עטליכע הונדערט פערזאָנען, זאָגנערן מען האָט אויך געצוואונגען אלע בעאמטע פון דיסטריקט, וועלכע האָבען נישט נושאַ חן געווען ביי דיא מינען־מאָנאטען און ביי זייער „סיטיזענס אליינענס“ צו רעזיגנירען, אויב זייער לעבען איז זייט היינער, דיא פיהרערס פון דער „סיטיזענס אליינענס“ זיינען געקומען מיט שטריק אין דיא הענד צו אזעלכע בעאמטע און האָבען זיי געסטראשעט איינפאך

מינען „פרייע ארבייטער“, וויא זיי רופען עס און וואס בעדייטעט אין אמת'ן : אונטערווארד פונעם און שוועלדע לויט-שקלאווען. זאגערן אויסצורייסען דיא ווארצלען פון דעם סאציאל ליסטישען בוימעלע, וואס איז איינגעפלאנצט געווארען צווישען דיא מינען-ארבייטער.

אויסרעכענען אלע געוואלט-טהאטען, וואס דיא באנדיטען פון דיא מינען-קאמפאניעס האבן בענגאנען זייט א יאהר און בענגען נאך היינט צו טאג אהן שום שטערונג. איינפאך וויא רויבער אין וואלד, קען מען נאך אין א גרויסען בוך. איך וועל דאך נאך ברענגען אלס ביישפיעל צוויי פאקטען, וועלכע האבען פאסירט דעם 19טען יוני פון דיזען יאהר אין דער שטאדט וויקטאָר : גענעראל יערמאן בעלל, דער מיליטערישער הערשער פון קאלאראדא, האט ארומגערינגעלט מיט א טהייל פון זיינע פארטלאנד-מינע, וואו עס האבען געארבייט ביז 500 מאן, ווייל איהרע איי-גענטימער האבען אָנגענומען דיא פארדערונגען פון דער יוניאן וועגען אכט-שטונדען טאג און לויט. טראץ דיא פראטעסטען פון דעם דירעקטאר האט דער גענעראל צוגעשלאסען דיזע מינע און ארעסטירט דיא ארבייטער, נאכדעם וויא ער האט פארגעלעזען זיין פראקלאמאציע, אין וועלכער עס ווערט אויסדריקליך ערקלערט, דאס אזוי וויא אין דיזער מינע ארבייטען „געפעהרליכע מענשען“, וועלכע האבען געהאלפען דיא סטרייק קערס מיט געלד, „שטעלענדיג דערמיט אין גע-פאהר דיא זיכערהייט און אָרדנונג פון שטאאט“, מוז מען איהר צושליסען און ארעסטירען אלע פערזאנען, וואס זיינען געפעהרליך פיר דיא געמיינדע. מען האט אזוי געגען אלע געזעץ פערמאכט א מינע נור דערפאר, ווייל זיא איז געווען א דאָרן אין דיא אויגען פון דיא מינען-מאנאטען און פון דער „סיטיווענס אל-ליענס“ און ווייל דיא ארבייטער דארטען האבען ברידערליך געגעבען א טהייל פון זייער לויט פאר דיא סטרייקערס!

97 פון דיא מינען-ארבייטער, וועלכע מען האט ארויסגעיאָגט פון דיא פארטלאנד-מינע, האט מען איינגעשפארט אין א „בול-פען“ און נאכהער ארויסגעשיקט פאָ עטאפו אונטער א מיליטערישער וואך נאך נירמעקסוקא, וואו מען האט זיי איבערגעלאָזען אין א וויסטען אָרט אויף גאָט'ס בעראַטה!...

כמעט אין דער זעלבער שעה האבען אכט פערמאסקירטע באנדיטען, בעוואפענט ביז דיא

וועלכע האבען אויפגעריסען דיא סטאציען אין אינדעפערנדענס, זאָנדערן אזוי פאבריצירען בעשולדיגונגען געגען דיא אונשוולדיגע ארבייטער, וועלכע שמאכטען יעצט אין דיא „בול-פענס“, דאס אויף דעם געריכט זאָל מען ניט קענען דערגעהן דעם אמת און ניט קענען פריישפּרעכען דיא אָנגעקלאָגטע, וויא דאס איז געווען דער פאל מיט דיא פריהער-רע אטענטאטען. דערצו האבען דיא בלוטיגע פערשווערער און שווינדלערישע פערברעכער גע-מוזט האבען די גאנצע פערוואלטונג פון דיסטריקט אין זייערע מערדערישע הענט, אז אללעס זאָל געהען וויא געשמירט, אז אלע בעאמטע זאָלען זאָגען און טאן, וואס מען וועט זיי הייסען און זיך ניט פלאַנטערן און ברעקלען ביי דעם קרייזפעהרער אין געריכט. קורץ, זיי האבען געוואלט אַפּראַמען פון וועג אלעס, וואס וואָלט זיי גע-קענט מאכען דיא מינדעסטע שטערונג אין דער דורכפיה-רונג פון זייער מערדערישען פערשווערונגס-פלאן צו פערקלאָ-גען אין מאָרד בעאמטע פון דיא „וועסטערן מיי-נערס יוניאן“ און צו צייגען, אז דיא סטרייקערס זיינען באנדיטען און מערדערס, ווי זיי הערען עס ניט אויף צו שרייען אין זייערע צייטונגען און בעריכטען, און אז מען מעג דארום טהאן מיט זיי וואס מען וויל און וואס מען טהוט טאקי אין קאלאראדא.

האָפּענטליך וועט דיא מינען-מאנאטען פון קאלאראדא דאך ניט געלינגען דורכצופיהרען זייער טייפעלשען פלאן געגען דיא „וועסטערן מיינערס פערערייאָן“, וועלכע האט ארויפגע-צויגען אויף זיך זייער צאָרן ניט נאך דערמיט, וואס זיא האט אָרגאניזירט דיא מינען-ארביי-טער פון קאלאראדא און אָנגעפיהרט דעם קאמפף פיר א' אכט-שטונדיגען ארבייטס-טאָג אין דיא מינען, זאָנדערן אויף דערפאר וואס זיא האט אָנגענומען א סאציאליסטישע ריכ-טונג. דער גובערנאטאר פּיבאָדי האט עס אָפּען צוגעגעבען אין איינער פון זיינע פראקלא-מאציען. ער האט אונפערשעהמט ערקלערט, אז ער וויל אויסראַטען דיא סאציאליסטען פון „זיין“ שטאאט.

דער סטרייק טראַגט דורך דעם א ריכטיגען קלאסען-קאמפף כאראקטער. עס האנדעלט זיך פאר דיא קאפיטאליסטישע הערשער ניט נאך צו פערניכטען דיא יוניאנס, צו האבען אין „זייערע“

אזוי קרעהט א האהן ניט, וואס פיר א פער-
ברעכען עס ווערן ניט בענאנגען טאגטעגליך
גענען דיא מינען-ארבייטער אין קאלאראדא.
פאר דיא מינען-מאגנאטען איז דאָרטען א הפקר-
וועלט אין פולסטען זינען פון דיווען וואָרט. פרע-
זידענט רוזוועלט איז ניט נאָר געבליבען טויב
צו אלע פעטיציאָנען און ביטעס, וואָס דיא
קרבתות פון דיא מינען-מאגנאטען האָבען צו
איהם געשיקט, אז ער זאָל זעהען אָבצוהיטען דיא
געזעצע פון לאנד און ניט דערלאָזען טרעטען
אונטער דיא פיס דיא קאָנסטיטוציאָן פון דיא
פערזאָניגטע שטאטטען, זאָנדרען ער האָט זיך
אפילו ענטזאגט צו עמפפאנגען דיא דעלעגאטען,
וואָס א קאָנווענציע פון פענסילוויינער קוילען-
גרעבערס האָבען געשיקט צו איהם מיט א פעטי-
ציאָן, אז ער זאָל זעהען צו מאכען א סוף פון
דער שרעקענס-הערשאפט אין קאלאראדא.

אָבער מיינט ניט, אז קאלאראדא איז עפעס
אין אויסנאָהמע, אז אזא שרעקענס-הערשאפט
קען ניט איינגעפיהרט ווערען אין א' אַנדער
שטאט פון אונזער "פרייער" רעפובליק, וועלכע
ליגט געבונדען אין דיא הענד פון אלץ א קלע-
נערע צאָהל פינאנציעניגע...

פאליטיקוס.

צויהן, זיך אריינגעריסען אין דער רעדאקציע
פון דער צייטונג "וויקטאָר רעקארד", האָבען
ארויסגעקוקט אלע ארבייטער און זיי אָנגעזאָגט
וואָס גיכער זיך אָבצוטראָגען פון דיסטריקט, און
נאכהער צובראָכען אלע מאַשינען און צושטערט
אלעס, וואָס זיי האָבען געפונען אונטער דער
האנד. דיא אורזאכע פון דיווען רויבערישען אַג-
פאל איז געווען, וואָס דיווע צייטונג האָט זיך
געהאלטען אביסל פריינדליך צו דיא ווינאָנס.

פאר דיווע פערברעכען האָט מען קיינעם ניט
גערופען צו פעראנטוואָרטליכקייט. מען האָט
נאָר ניט אָנגעהויבען צו זוכען דיא פערמאסקיר-
טע באנדיטען און קיינע ארעסטען ניט געמאכט...
אזוי וויא עס איז אונמעגליך געווען צו מאכען
אין דיווען פאל א בלבל אויף דיא סטרייקערס
און טריידינגאָניסטען, האָט מען דיא גאנצע
געשיכטע פערשטיקט. אָה, ווען סטרייקערס
וואָלטען אזוי צושטערט איינע פון דיא קאפיטא-
ליסטישע צייטונגען, וועלכע שיטען פייער און
שוועבעל אויף דיא "וועסטערן מיינער פערדעריי-
שען", וואָס פאר געוואלדען מען וואָלט עס גע-
געמאכט, וויפיעל וואָלט מען עס פונאנדער-
געפויקט, אז דיא סטרייקער זיינען פערברעכער
און רויבער, און וויפיעל ארבייטער מען וואָלט
דאפיר ארעסטירט און פראָצעסירט!

רעאליזמוס און זיינע נוצען

(שלום).

אזוי איינפאך, וויא מאנכע קענען דענקען. איהר
קענט איין מענשען, צוויי, דריי און צעהן... איי-
נער איז א גוטער, דער צווייטער איז א שלעכ-
טער; איינער בעזיצט אזעלכע גוטע מעלות, דער
צווייטער אזעלכע און אזעלכע שלעכטע חסרונות.
איינער האָט ביי א געוויסען צופאל געהאט
דעלט אזוי און דער אנדערער האָט ביי דעם זעל-
בען צופאל געהאנדעלט אנדערש. פאר וואָס איז
דאָס אזוי? "פערברעכען און גוטע טהאטען זיי-
נען אזוי פראָדוקטען פון'ם לעבען, וויא צוקער
און אויל זיינען פראָדוקטען פון געוויסע כע-
מישע שטאָפֿען", וויא עס דריקט זיך ערנעץ
אויס דער בעריהמטער פראנצויזישער קריטי-
קער טען. דער רעאליסט בעווייזט אונז דאָס
אלעס מיט זיין אנאליזירען דאָס לעבען, מיט
זיין צוגליעדערען דיא נשמה, מיט זיין מעסטען

יר מיינען ניט צו זאָגען, אז דיא רעאליסטישע
שרייבער זיינען טעני-
דענציעז; אז זיי זי-
כען אין זייערע ווערק
צו מוסר'ן דיא וועלט;
ניין, דיא רעאליסטען
האָבען איין טענדענץ, איין שטרעבונג: פאָר-
צושטעלען דאָס לעבען, און דיא וויכטיגסטע
זייט פון'ם לעבען, וויא ווייט מעגליך. נא-
טור-טריי. אויב דער לעזער האָט אליין
געצויגען א מוסר השכל פון דעם ווערק, בע-
ווייזט עס נור, אז ער האָט פערשטאנען דאָס
ווערק, אָדער ריכטיגער, דעם ווינקעלע פון'ם לע-
בען, וואָס דער שרייבער האָט פאָרגעשטעלט.
דאָס לעבען מיט זיינע מענשען איז ניט



מיאוס'ער מיידעל און מיט דעם שפיגעל. דא שפיגעל ווייזט דער מיידעל איהר מיאוס'ן פנים ניט דערפאר, ווייל זיא איז אויף דער מיידעל ביז, חס ושלום, נור פשוט דערפאר, ווייל דא מיידעל האט טאקי א מיאוס'ן פנים....

V

דער מאדערנער רעאליזמוס, פון וועלכען מיר ריידען דא, האט זיך אָנגעפאנגען אין פראנקרייך אין 1856 יאָהר, ד. ה. מיט 45 יאָהר צוריק, מיט גוסטאוו פלאַבערס ערשטען ראָמאַן: „מאדאם באָוואַריי“. דיווער ראָמאַן האָט געמאכט א גוואלדיגען רעזש אין פראנקרייך. דעם פער- פאסער האָט דא פראנצויזישע רעגירונג פער- קלאָגט פיר אונמאָראַלישע טענדענצען. נא- טירליך, האָט דא רעגירונג אין דיווען פאל אויף אויסגעפיהרט, וואָס מען פיהרט געוויינליך אויס אין אזעלכע פעלע: דער ראָמאַן האָט געקראָגען דא גרעסטע דעקלאַמע און דער יונגער פערפאסער איז אין א קורצער צייט אבי- ערקענט געוואָרען איבער גאנץ פראנקרייך אלס אן אונגעוואוינליך גרויסער טאלאַנט.

דיווער שרייבער האָט ארויסגערופען אי גענער, אי אנהענגער, אי שרייבער, וואָס האָ- בען געקעמפט פאר איהם, אי געגען איהם.

דא געגנער האָבען געליארעמט, אז אזא אונפערדעקטער ארט שילדערן פון'ם לעבען און מענשען, אז אזא גריבלען זיך אין דא וואונדערן פון דער מענשליכער נשמה מאכט וואָכעדיג דא געטליכע קונסט, ערנדיעריגט דא שעהנע פאָעזיע, בריינגט ארונטער דעם קינסטלער פון דעם הימעל'הויכען פארנאם, דער בארג, וואו עס פערברענגען דא שעהנע מוזעס, אין אן איינפאכען האָספיטאַל, וואו דער קינסטלער מאכט זיינע אָפּעראציען איבער דער מענש- ליכער נשמה, צוגלידערט דא געזעלשאפט, גרא- דע וויא א כיהורג אָפּערירט דא וואונדערן פון א מענשליכען קערפער....

„דאס איז ניט קיין קונסט“, האָבען גע- שריען דא געגנער — „אזא ארט שרייבען איז ניט מעהר וויא כירורגיע, אנטאָמיע, און וואָס האָט דא אמת'ע קונסט מיט דעם צו טהאָן?“ דא אנהענגער אָבער, וואָס האָבען בעגריי- פען דא גרויסע וויכטיגקייט פון דיווער נייער ריכטונג אין ליטעראטור, האָבען געענטפערט: „אָט דאס איז טאקי דא ליטעראטור, וואָס פער- דינט דעם גאָמען „ליטעראטור“.“

„מיר פאָרדערען לעבען פון א ווערק“, האָבען

דעם טעמפּעראמענט פון'ם מענשען, מיט צו- גלידערען דעם מענשען'ס כאראקטער; ער בע- ווייזט אונז דאס אלעס אזוי קלאָר, אזוי בולט, אז מיר פערשטעהן קלאָר, פארוואָס האָט דיווער און דיווער מענש געהאנדעלט אין אזעלכע און אזעלכע אומשטענדען אזוי און ניט אנדערש.... ביי רעאליסטען זיינען ניטאָ קיין סתם טיי- וואָלים און קיין סתם מלאכים, וויא זיי זיינען ניטאָ אין לעבען. אי דער טייפּעל, אי דער מלאך אויף דער ערד זיינען ביי זיי א פראָדוקט פון דער געזעלשאפט, פון אומשטענדען, מיט איין וואָרט, פון'ם לעבען....

אין דעם „פערלאָרענעם גן עדן“ איז העררי דא'מאָד א פראָדוקט פון דער „קאדעטעריי“, וויא דא לעצטע איז א פראָדוקט פון דעם עלענדען אָרעמען לעבען.... דער גוטער און שטיי- לער בעני ליידימאן ווערט אונטער דעם דרוק פון געוויכע אומשטענדען א ווילדעם טהיר, וואָס וואָלט נור געבראָכען, געשטאָכען און גע- טריבען מענשען פון'ם הויז א. ז. וו. דאס אלעס בעווייזט אייך און איז מחויב אייך צו בעוויי- זען דער רעאליסט.

וואָס א ווייטערען בליק א רעאליסט האָט איהר'ן לעבען, וואָס ברייטער און טיפּער ער פערשטעהט איהם, וואָס מעהר ווינקעלאך פון'ם לעבען ער כאפט ארום מיט זיין אויג, אלץ מעהר שרופטשטעלער איז ער, אלץ וויכטיגער זיינען זיינע ווערק....

א שרייבער, וואָס שרייבט איממער פון איין ווינקעל, אויף איינע און דא זעלכע טהעמא, וועגען איינע און דא זעלכע מענשען, איז זעהר אונבעדייטענד אלס שרייבער און אזא שרייבער האלט אין איין ווידערהאָלען זיך אליין....

פיר דעם אמת'ן שרייבער איז דאס לעבען אן אָפּענעם בוך, אין וועלכען ער געפינט אימ- מער פיר זיך אן אינטערעסאנטע בלעטעל.... נא- טירליך, בלעטלאך אין דעם בוך פון'ם לעבען זיינען דא פערשיידענע, אי מעהר וויכטיגע, אי ווייניגער וויכטיגע, דער גרויסער שרייבער קלייבט זיך אויס דא וויכטיגערע בלעטעל....

דא רעאליסטען ווייזען אויף דא וואונ- דערן פון דער געזעלשאפט, דא שוואכהייטען, דא פערדאָרבענהייט פון דא מענשען; זיי ווייזען עס אָבער ניט אויף פארטייאיש, מחמת זיי זאָלען וועלען, למשל, אויסזידלען דא וועלט, פארוואָס זיא איז ניט אנשטענדיג גענוג — ניין, מיט דעם רעאליסט און זיין שילדערן דאס לעבען קומט אויס דאס זעלכע, וואָס מיט יענער

וואָס האָט שארפער, טיפער און ברייטער צוגליי-
דערט דיא נשמה פון דער געזעלשאפט. האָט
נאטירליכער ווייזע, ארויסגערופען מעהר געג-
נער געגען זיך פון דיא איבריגע זיינע חברים...
אַבער מיט דער צייט האָט דיא נייע ריכטונג צו-
געקראָנען אלץ מעהר און מעהר אנהענגער אין
דיא ליטעראטורען פון אלע לענדער.

דיא ערשטע לאַנד, וואָס האָט אנערקענט
דיא נייע ריכטונג פון'ס מאָדערנעם רעאליזמוס,
איז געווען רוסלאַנד. וואו זאָלא האָט דורך איי-
נעם פון דיא גרעסטע רוסישע זשורנאלען
„וועסטניק יעווראָפּי“ בעקאנט געמאכט דיא
וועלט מיט דער טהעאָריע פון דער נייער ריכ-
טונג אין ליטעראטור. רוסלאַנד האָט איהם
דארום אנערקענט, ווייל צו יענער צייט האָבען
אין רוסלאַנד שוין עקזיסטירט דיא רעאליסטי-
שע, אָדער, וויא אין רוסלאַנד האָט מען עס דא-
מאָסט גערופען, דיא „נאטוראליסטישע“ ווערק
פון גאָגאָל און פושקין.

IV

דיא פראַגראם פון דעם מאָדערנעם רע-
אליזמוס איז דאן פאָרמולירט געוואָרען פון דיא
רעאליסטען אין פאָלגענדע ווערטער:

„נאטור-טרייע שילדערונג פון'ס לעבען
אַהן שום צומישעכץ פון ראָמאנטישעס. דער
שרייבער מוז שעפען זיין מאטעריאל ניט אין
דיא אויסגעטראכטע מעשות פון זיין פאנ-
טאזיע, נור אין דיא פאסיגונגען פון'ס לעבען
ארום איהם. דאָס ווערק איז נור דאן א קונסט-
ווערק, ווען עס גיט איבער דיא וואהרהייט פון'ס
לעבען. קיינע העלדען מעהר, וואָס שפארען
אונטער דעם הימעל מיט זייער גרויסקייט און
קיינע מענשען, וואָס זיינען קלענער, וויא מיל-
בען... קיינע קוקלעס מעהר אויף ספרושינעס,
קיינע ליימענע גוט'ס, וואָס האנדלען און ריי-
דען נאָך דעם וואונש פון דעם שרייבער, נור
מענשען פון בלוט און פלייש, וואָס מיר קענען,
וואָס מיר זעהען, וואָס האָבען זייער אייגענעם
ארט ריידען און דענקען, וואָס 'האנדלען ניט
וויא דער פערפאסער וויל, נור וויא זיי אליין
וילען, לויט נאָך זייער פערזענליכען כאראק-
טער, ערציהונג א. ז. ו. דער קינסטלער איז א
פאַרשער, וועלכער פאַרשט אויס יענעם'ס
נשמה, יענעם'ס כאראקטער, גראדע אזוי וויא א
פאַרשער פאַרשט אויס א לאַנד... דעריבער
מוז ער גראדע, וויא דער עהרליכער, געוויסענ-
האפטער פאַרשער, בעהאנדלען זיינע פערזא-

דיא אנהענגער פון דער נייער רעאליסטישער
ריכטונג געענטפערט: „מעג דאָס לעבען זיין
וויא ניט שעהן און טרויעריג; מיר ווילען
קענען אונזערע מענשען מיט זייער דע-
קען, פיהלען און האנדלען... מענשען פון בלוט
און פלייש ווילען מיר זעהען, אונזערע בעקאנטע
ווילען מיר אנאליזירען, אונזערע ברודער און
שוועסטער, אונזערע ווייבער און קינדער ווילען
מיר אריינקוקען אין הארצען; זייערע נשמות
ווילען מיר האָבען אזוי אונטערזוכט, טאקי וויא
זייערע קערפערס ווערען אונטערזוכט פון דאָק-
טוירים. מיר ווילען זיי קענען ניט וויא זיי דאכ-
טען זיך אויס אונז אויסערליך, נור וויא זיי זיי-
נען טאקי אינערליך אין דער ווירקליכקייט!“

צו יענער צייט האָט אין פראנקרייך גע-
הערשט דער ראָמאנטיזמוס פון וויקטאָר הוגאָ
און לאַמארטין, און דער זשעניאלער פראנצויז-
זישער ליטעראטורקריטיקער טען האָט ער-
קלערט אין זיין בעריהמטען ווערק, „פראנק-
רייך'ס פילאָזאָפיע אין 19טען יאהרהונדערט“,
אז דיא ראָמאנטישע ווערק פון וויקטאָר הוגאָ
און לאַמארטין האָבען אָפגעלעבט זייער צייט
און זיי ווערען געלעזען פון דער יוגענד נור
אויס נייגעריגקייט. „זייערע ראָמאנטישע
ווערק“, האָט ער דאן גשריבען, „זיינען בע-
וואונדערונגסווערטע בכבוד'גע איבערבליי-
בעכצען פון א צייט, וועלכע עס עקזיסטירט
שוין ניט מעהר.“ אין אנדערע ווערטער, דיא
צייט, ווען דיא ראָמאנטישע ליטעראטור האָט
בעהערשט דיא מוחות און דיא הערצער פון דער
לעזענדער וועלט, יענע צייט איז שוין פאַראי-
בער, יענע צייט איז שוין טויט....

טען'ס פריינד, דער קריטיקער סארסוי, האָט
דאן געשריבען א ווארעמען ארטיקעל, געוויר-
מעט צו דיא פריינד פון דער נייער, רעאלי-
סטישער ריכטונג אין דער ליטעראטור, וואָס
קאָט זיך געענדיגט מיט דיא דאָזיגע בע-
נייסטערנדע ווערטער: „פאַרווערטס, פריינד,
פאַרווערטס, ניעדער מיט דעם ראָמאנטיזמוס
פון וויקטאָר הוגאָ!“....

עס האָבען זיך גענומען ווייזען נייע רע-
אליסטישע שרייבער: זאָלא, דאָדע, דיא ברודער
האַנקור און נאָך אנדערע... יעדער פון זיי איז
אטאקירט געוואָרען און יעדער פון זיי איז
אפגאָדירט געוואָרען... גענער און אנהענגער
פון דער נייער ריכטונג האָבען היציג געשטרי-
טען... זאָלא, אלס דער בעדייטענדסטער „טא-
לאנט צווישען דיא נייע שרייבער, אלס איינער,

מיט דעם עקזיסטירענדען, מיט דיא וואהרע פאקטען פון'ס לעבען...

III

יעצט וואס פיר א נוצען ברענגט אונז דער רעאליזמוס?

א גוואלדיגען נוצען, וואס עס איז מיט אפֿ צושעצען!

נעהמען מיר צוערשט דיא ארבייטער בעי וועגונג פון דער וועלט. וואס פיר אן אונגער הייערען נוצען האט און וועט האבען יעפעטער דיא ארבייטער וועלט פון דעם רעאליזמוס אלס אויפקלערער!

פון דעם עלענד פון דיא ארבייטער ריידען פיעלע: אי סאציאליסטען, אי אנארכיסטען, אי גלאט גוטע מענשען. מען שרייבט ארטיקלען אין דיא צייטונגען, מען רעדט פון דיא פלאט פארמס, מען שילט דיא עקספלאואטאטארס, מען בעקלאגט דיא ארבייטער. אבער זיי אלע צו זאמען מיט זייערע געשרייען און צייטונגס ארטיקלען קענען ניט ארויסרופען אזא וועהיגע שריי אין דער נשמה פון דעם מענשען איבער דיא עלענדע לאגע פון דעם ארבייטער; זיי אלע צוזאמען קענען ניט ערוועקען אין אונז מיט אלע זייערע פליכען און קלאגען אזא ביטערע ענטריסטונג געגען דער היינטיגער געזעלשאפט. וויא עס ערוועקען דיא לעבעדיגע וועהטאגען און יסורים פון דיא לעבעדיגע מענשען אין א זאלאס "זשערמינאל", צו אין א הויפטמאן'ס "וועבער". שילדערענדיג פיר אונז דאס לעבען וויא עס

איז אין דער ווירקליכקייט, שטעלען פיר אונז אוועק דיא רעאליסטען דעם קערפער מיט דער נשמה פון דער געזעלשאפט מיט אלע ניט פערדעקטע וואונדען און מיר פערשטעהען, און מיר זעהען, וואו דיא מכה איז, און א מאָל טאקי קענען מיר אויך חשק קריגען צו היילען דיא מכות פון דער געזעלשאפט...

אין דער געשיכטע פון מאנכע לענדער זיינען שוין פאָרגעקומען פיעלע, וואו געוויסע ווערק פון שרייבער האָבען פיעל בייגעטראָגען צו גאנצע איבערקעהרעניכען. מען בעהויפט טעט, אז דער פראנצויזישער "בערפא" סער פון דער מארסעלעזא, וואס האָט אויסגע דריקט דעם בעפרייאונגסגייכט פון'ס פראנצויזישען פאָלק צו יענער צייט, האָט מעהר ביי געטראָגען צו דעם פייער פון דער רעוואָלוציאָן אין פראנקרייך, וויא דיא ברענענדיגסטע רעדעס פון צעהנדליגע אניטאטארס... פארוואס? ווייל

נען, וועלכע ער מאָלט פיר אונז. ער מוז זיי פאָרשטעלען פיר אונז וויא זיי זיינען אין דער ווירקליכקייט. אין לעבען, און ניט וויא איהם וואָלט זיך וועלען, אז זיי זאָלען זיין... דער דיכטער מיז פערשווינדען הינטער דער האנדלונג פון זיינע העלדען. ער טאָר ניט אונטערברעכען זייער האנדלונג מיט מיט זיין געלעכערטער, ניט מיט זיין וויינען און ניט מיט זיין מוסר זאָגען... ווען דיא פערזאָן, וואס ער מאָלט פיר אונז, איז א קאָמישע, וועט דער לעיזער שוין ממילא פון איהם לאכען, איז זיא א טראגישע, וועט זיא שוין ממילא ערוועקען מיט לייד... איז דאָ פון דער האנדלונג און פון דיא מענשען אראפצונעהמען זיך א מוסר, וועט דאָס אליין פון זיך ארויסקומען..."

אָט דאָס איז אין קורצען דיא פראָגראמע פון דער רעאליסטישער ריכטונג, אויסגעדריקט פון איינעם פון איהרע פאָרשטעהער...

דיא גרויסע רעאליסטישע שרייבער געהן טאקי צו צו זייער ארבייט וויא פאָרשער. זאָלא, איידער ער האָט זיך געזעצט שרייבען זיין "זשערמינאל", האָט פריהער אויסגעפאָרשט דאָס לעבען פון דיא מינען ארבייטער. איידער ער האָט זיך געזעצט שרייבען זיין "לורד", זיין "רויס", האָט ער אפריהער אויסגעפאָרשט דאָס לעבען אין דיזע שטעדט. הויפטמאן, איידער ער האָט אָנגעשרייעבן זיינע "וועבער", האָט אויסגעפאָרשט אפריהער דאָס לעבען פון דיא וועבער, איינער פון וועלכע איז געווען זיין אייגענער זיידע א. ז. וו.

מיט זייער אויספאָרשען דעם לעבען האָבען מאנכע פון דיא רעאליסטען געזוכט צו בעשטע טיגען געוויסע וויסענשאפטליכע טהעאָריען. צום ביישפיעל, דיא טהעאָריע וועגען פאמיליען פעהלערען, וואס געהען איבער בירושה פון עלטערן צו קינדער, האָט בעהאנדעלט זאָלא אין א גאנצע רייכע פון ראָמאנען, אין וועלכע ער ווייזט אויף, וויא געוויסע פעהלערען זיינען אריבער בירושה אין פערלויף פון גאנצע דורות פון עלטערן צו קינדער און פון קינדער צו קינדסקינדער. דיזע טהעאָריע וועגען פאמיליען פעהלערען בעהאנדעלט אויך איכסען אין זיינע "געשפענסטער", הויפטמאן אין זיין "פאָרזאנענאוויפגאנג", און נאָך אנדערע רעאליסטישע שרייבער אין אנדערע ווערק.

אלאן, וויא איהר זעהט, איז דער רעאליסט א פאָרשער פון'ס לעבען און אלס פאָרשער מאכט ער אונז בעקאנט מיט דעם ווירקליכען.

אָנגעפֿאנגען צו דרוקען אין דעם היגען „קאָס־מאָפֿאָליטאָן“. האָט מען געמוזט אויפהערען צו דרוקען אין מיטען־דערינען, ווייל דער ליטעראַטור־נער אָנענט פֿון טאַלסטאָי האָט ניט ער־לויבט דעם רעדאקטאָר פֿון'ס זשורנאַל אַרויס־צואוואַרפען אלע בעסטע סצענעס פֿון טאַלסטאָי'ס ראָמאַן אים נאָמען פֿון כלומרשט „טהרת המשפּחה“. מיר זאָגען „כלומרשט טהרת המשפּחה“, ווייל אין דער אמת'ן זיינען זיי געגנער פֿון דיא רעאליסטען ניט דערפֿאר, ווייל די רעאליסטען זיינען אונטאָראַליש, ניי, נור דערפֿאר אליין, ווייל פֿון וואָס זיי, די רעאליסטען, זאָלען ניט שרייבען, בעריהרען זיי א לעבעדיגע וואונד אין דעם געזעלשאפטליכען קערפֿער, און דאָס לוינט זיך ניט פֿיר דיא אייבערשטע פֿון אונזער געזעלשאפט....

דאָס אַלזאָ, אין קורצען, טהוט אויף דער רעאליזמוס פֿיר דער געזעלשאפט אין אלגעמיין. פֿיר דעם איינצעלנעם מענשען, פֿיר זיין פֿראקטישען לעבען טהוט דער רעאליזמוס אויף פֿיעל אויף... דען ער בעקענט אונז מיט דיא פֿערשיידענע מענשען, כאַראַקטערע און טיפֿען און, פֿאַלגליך, מיט דער וועלט... און דיא וועלט קען נען, הויסט עס, צו פֿערשטעהען, וויא צו לעבען אין איהר....

קורץ, דער רעאליזמוס טהוט פֿיעל אויף פֿיר אונזערע מענשען־קינדער. אין מעהר איינצעל־הייטען וועגען זיינע נוצען וועלען מיר זיך פֿערברייטען, ווען מיר וועלען שפּעטער שרייבען איבער דער רעאליסטישער דראַמאַ.

לעזן קאכרין.

אין דיווען ליער האָט דאָס פֿראנצויזישע פּאָלֿק געפֿיהלט זיין אייגענע נשמה, וואָס האָט זיך גע־ריכען צו פֿרייהייט! „אָנקעל טאָם'ס קעבין“ האָט אויך פֿיעל בייגעטראָגען אין דיווען לאַנד צו דער בעפֿרייאונג פֿון דיא נעגערס, ווען עס האָט נור אין זיך ענטהאַלטען א קערנדעל פֿון דעם ווירקליכען לעבען.... טורגענעוו מיט זיינע מייכטע־דראַפּטע ערצעהונגען פֿון דעם רוסישען בויערן לעבען האָט פֿיעל בייגעטראָגען, אז דיא רוסישע רעגירונג זאָל אָפּשאַפען „פּאַנסטשינאַ“, לייב־אייגענשאַפט. אונטער דעם איינדרוק פֿון דיקענכעס ווערק איז די ענגלישע רעגירונג פֿיעל מאָל געצוואונגען געווען בטל צו מאַכען פֿער־שיידענע איינפֿיהרונגען און געזעצע. מיט איין וואָרט, דיא נוצען, וואָס דיא רעאליסטען בריינגען און קענען ברענגען דער געזעלשאפט מיט זייער שילדערן דעם לעבען וויא עס איז אין דער ווירקליכקייט, קען מען גאָר ניט אָפּשאַצען. דערפֿאר טאקי זיינען דיא רעגירונגען און דיא בורזשאזי אין אלע לענדער געגען רעאליז־מוס. ווייל אי דער רעגירונג אי דעם געלד־בייטעל לוינט ניט, אז דאָס פּאָלֿק זאָל צו־פֿיעל וויכען און פֿערשטעהן.

אונטער דעם אויסרייד פֿון כלומרשט „טהרת המשפּחה“ ווערן פֿערבאָטען „קרייטצער סאָנאַטאָס“, „סאַפּאָס“ אין אמעריקא. דיא רע־אליסטישע ווערק, וואָס ווערן דאָ איבערזעצט לשם סענסיווען, צושניידט מען און צוקאליע־טשעט, בר מינ'ס מאַכט מען פֿון זיי.... טאַלסטאָי'ס „תּחית המתים“, וואָס האָט זיך

א פֿרויען=הארץ

פֿון יעקב ראַבינאָוויטש. אויס דעם העברעאישען פֿון אב. גאָלדבערג.

אלע אידען פֿון דעם דאָרף, וויא אויך פֿון דיא סביבות, זיינען געקומען מיט זייערע פֿאַמיליען פֿרעהען זיך אויף זיין שמחה: א סך פֿריינד האָט אַ קבצן. אנדערש זעהט יעצט אויס זיין הויז און אנדערש זעהען אויס די מענשען.

דיא שוואַרצע פֿעררויכערטע ווענד זיינען אָפּגעקאַלכט, דיא פּאָדלאָגע איז אָפּגעוואָשען, דאָס מעכעל איז אָפּגעריבען און אויסגעפּוצט, אז עס פֿערלעט ממש אין אויג. און דיא מענ־

בענדס. אין דאָרף איז אַ גדולה, א שמחה: יחזקאל דער קא־ראַבעלניק מאַכט חתונה זיין טאָכטער.

דעם קאראַבעלניק'ס ניערדיגע און קליינע

הייזעל איז אין גאַנצען בעלויכטען, אויסגעפּוצט לכבוד דער חתונה און פֿול געפּאַקט מיט מענ־שען.



איהרע אייגענע הענד האָט זי פעררענט איהר ביסעל געלר, און מיט דעם שווייס פון זיין גע- זיכט בויעט ער זיין געזעלט.

„ניט קיין רייכטהום, גאָטעניו! — לאָזט דער ברחן אויס זיין פומון — „רייכטהום אָהן א שיעור, נור גליק א ביסעל, נור א ביסעל, פער- לאנג איך פון דיר.“

„ניט רייכטהום, נור גליק“ — וויא שארפע פייילען האָבען דיא ווערטער דורכגעדרונגען דיא ברוסט פון דעם ארענדאטאָר'ס טאָכטער.

דיא גליקליכע אָרימע! פון איהר אייגע- נער ארבייט האָט זי צונויפגעקליבען איהר נדן. צוזאמען מיט איהר פאָטער האָט זי געליטען. וועהרענד ער פלעגט ארומוואנדערן איבער דיא דערפער צו פערדינען א שטיקעל ברויט, האָט זי געדענט אין דער פרעמד און ארויסגעהאלפן איהר פאָטער. און איהר חתן דער שמידע? נאָך אין זיין קינדהייט האָט ער זיך מיט איהר געשפיעלט, און אז זיי זיינען אויסגעוואקסען, האָט זיך דיא קינדער-שפיעל פערוואנדעלט אין א איבערגעבענער ליבעכע.

דיא גליקליכע קבצן'טע! זיא נעהמט זיך א מאן נאָך איהר הארצענס בעגעהר, הייראט דעם, וועלכען זיא האָט לייעב — און זיא, דיא רייכע?

זיא צולאכט זיך מיט א ביטערען געלעכ- טער איבער דעם געדאנק. „רייכע! איז דאָס דען ניט א ביטערע איראָניע? נאָך רעכענט מען איהר פאר רייך, און זיא מוז פערקויפן איהר קערפער, איהר זעלע צו א ניכטשוויידיגען אל- טען, נור אום צו רעטען איהר פאָטער פון א שענדליכען באנקראַט, פון חרפה און לייטישע געלעכטער, פון ביטערע קבצנות.

„רייכע! פאר אזעלכע רעכענט מען איהר, ביי וועלכע דער חתן נעהמט ניט א צערבראָכע- נעם שילינג, נור צאָהלט נאָך איהר פאָטער מיט שווערע געלר, אָדער וועקסלען.

זיא האָט רייכטהום — וואָס ווייסען זיי ביז איהר רייכטהום?

אמת, זיא האָט נאָבעלע געפיהלען, א רייכע זעלע, אָבער וואָס ווייסען זיי פון דיעזען רייכ- טהים? ווער האָט עס דען געזעהען?

דיוזער גאנצער אוצר, וואָס איז ביי איהר טיעף אין זעלע פערבעהאלטען, וועט אויך דאָר טען טיעף בענגאָבען ווערען און קיין „תחית המתים“ ניט אויפשמעהן. און אין אמת'ן פיר וועמען וועט זיא דיעזע געפיהלען ווייזען, ווער וועט אין זיי געפינען אן אינטערעסע? ער,

ישען: דיא וואָכעדיגע הלבישה האָבען זיי ארונ- טער געוואָרפען און אָנגעטהאָן בגדי-שבת. אויך דיא פנים'ער האָבען זיך געענדערט: דיא טאָג- טעגליכע דאגות זיינען פערשוואונדען, און זיי שטראהלען: דיא שמחה בעשיינט מיט איהר מיהרע ליכטיגקייט אלעס און אלעמען.

דיא בלח זיצט אויף א הויכען שטוהל, וואָס מען האָט געליהען ביי'ן ארענדאטאָר. געבען דער בלח שטעהט א קליין טישעל, אויף וועלכען פערשיעדענע בלומען און גלאס צווייגלאך זיי- נען אויבגעשטעלט, און פלעכטען זיך איבער איהר קאפ, ווארפענדיג א ליכטיגען שאַטען אויף איהר געזיכט.

ביי איהר רעכטע האנד זיצט דעם ארענדא- טאָר'ס טאָכטער און ביי דער לינקער — דעם קרעטשמאר'ס. דעם ארענדאטאָר'ס טאָכטער זעהט אויס טרויעריג, און וואָס פערעהליכער דיא בלח ווערט, דעסטאָ טרויעריגער ווערט זיא.

און דיא בלח, זיא שיינט, צו דער ערד לאָזט זיא ארונטער איהרע אויגען: פערבעהאל- טען ווייז זיא זייער פערעהליכען גלאַניז, אָבער אומזיכט! צו שטארק איז ער, אום איהם צו קע- נען בעהאלטען. און דעם ארענדאטאָר'ס טאָכ- טער קוקט אויף דעם שטראהלענדען געזיכט, און זיא ווערט איבערוועלטטיגט פון א געפיהל פון קנאה.

דיא גאנצע וועלט איז זיא, דעם ארענדא- טאָר'ס טאָכטער, מקנא. מען רעכענט איהר פיר א גליקליכע. — הא, הא, הא, זיא א גליק- ליכע!

אָבער אָט געהט דער ברחן.

„בלח'נו, בלח'נו, וויין!“ שרייט אויס דער ברחן מיט א געמאכטען טרויער. דיא בלח מאכט א מינע, וויא זיא וואָלט וויינען, אָבער איהר הארץ פערעהט זיך אין איהר.....

וואָס פיר איין אונטערשייד עס איז צוויי- שען זיי! יענע פלייכט זיך וויינען, און אויף'ן הארצען איז איהר אויפגעלייגט, און זיא — זיך פערעהען, וועהרענד אין הארצען טראָגט זיא א וועהטאָג.

און דער ברחן זעצט פאָרט זיין „טרויערי- גען“ גנוג, און זינגענדיג איז ער מתפלל צו דעם רבונור-של-עולם, אז ער זאָל שיקען זיין „זעגען“ דעם דאָזיגען „פאָאָר“; דערצעהלט אויך שבהים וועגען דער הויז: אין דעם ניעדריגען שטיבעל איז חתן-וכלה, ששון ושמחה, אין דער ענגער וואָהנונג ביי דיא אָרימע מענשען — א טאָכטער א צניעה, א גליקליכער זיווג, מיט

א פערטראכטער איז ער געווען, אָבער אויף א בעל חשבון: זאָגאר אין דיא בוימער פון וואַלד האָט ער געזוכט סימטריע.

און איינמאָל, אין זומער, האָט איהר פאָטער איהם איינגעלאדען צו זיי אין הויז אויף איי-ניגע טעג. דאָס דאָרף־לעבען האָט איהם איי-בערראשט, ער איז אָבער געווען טרויעריג. האָט זיא ביי איהם געפרעגט אויף דיא אורזאכע פון זיין טרויער, האָט ער איהר ניט געענטפערט. אין אייניגע טעג ארום האָט ער איהר דער-צעהלט א מעשה פון „א פאס פולווער, וואָס ווארט אויף א פונק“ — זיא האָט איהם דאן ניט פערשטאנען.

א מאָל האָט ער זיך פערגעסען... זיי זיינען דאמאָלס געווען אין וואַלד. זיא איז געוועסען נעבען איהם און געטריבען שפאס. אויף איין אונטערגעשניטענעם בוים זיינען זיי ביידע געזע-סען. ער האָט איהר פלוצלונג אומארמט. זיא האָט איהם מיט כעס אָפגעשטופט.

נאָך אין דיווען טאָג איז ער אוועקגעפאָהר רען, מיט איהר ניט זעהענדיג זיך מעהר. נור א צעטעל האָט זיא געפונען מיט פאָלגענדע ווערטער: „דער פונק איז אין קיין פלאס פערוואנדעלט געוואָרען, דו האָסט פערלאָשען דעם לעצטען פונק“.

פון דאנען אָן האָט זיא דערפיהלט דיא רייכקייט פון איהר זעלע, אָבער אייך דיא אַרימקייט ארום איהר. פון דאן אָן האָט זיא אָנגעהויבען לעבען אליין, אָבערזונדערט, אין גע-זעלשאפט האָט זיא זיך בלוז געוויזען לעב-האפטיג.

שפעטער האָט זיא איהם פערגעסען, אָבער אויך קיינער האָט אָן איהר געדענקט — איהר געלד האָבען זיי געוואָלט; אויף איהר זעלע האָט קיינער געפרעגט.

דער חתן איז אריינגעפיהרט געוואָרען אין שטוב. דיא כלה לאָזט נאָך אלץ ארונטער דיא אויגען, אָבער וויא אויף להכעיס ווענדען זיי זייער בליק צום חתן.

און נאכדעם וויא דער חתן האָט זיא בע-דעקט, האָט מען זיי געפיהרט צו דער חופה. זיא איז נאָכגעגאנגען דער כלה.

אָט איז דיא חופה: אויף דעם ברייטען פלאץ פאר דעם קאראבעלניק'ס הויז האָבען זיך פערזאמעלט א סך מענשען. אויך דיא גוים פון דאָרף זיינען געקומען אָנקוקען, זיי מיט זייערע ווייבער, זיהן און טעכטער. ארום איז

דער אלטער טויגעניכטס? וועט זיא געהמען שיי-טען פערעל פיר חורים?

א בילד שטעלט זיך פאר איהרע אויגען, א בילד פון איהר פערגאנגענהייט, פון יענעם אָב-נרונד דער פערגעסענהייט.

א מאָל איז יא געווען איינער, וועלכער האָט געוואוסט פון איהר רייכטום.

ניט קיין מאן איז דאָס געווען, נור א יונג גער בחור, כמעט נאָך א אינגעל. זיא איז נאָך אויף געווען זעהר יונג; אָבער זיא האָט שוין געפיהלט אין איהר ברוסט דיא יוגענדס פייער.... זיא איז דאמאָלס געווען אין שטאָרט, א

שילערין אין א פענסיאן: דיא שוהלע פיר מייד-לעך, און ער האָט אָקארשט פערלאָזען דעם בית-המדרש. ער האָט געוואָהנט מיט איהר אין שכנות. מאנכעס מאָל האָט זיא זיך ביי איהרע לעקציען גענויטיגט אין זיין הילפע, ספעציעל אין מאטעמאטיק. אן אָרעם בחור איז ער גע-ווען. אָבער אז איהר פאָטער האָט איהם פאָר-געלייגט, אז ער זאָל מיט איהר לערנען העברע-איש פיר געלד, האָט ער זיך מורא'דיג בעליי-דיגט, און זיין פנים איז רויט געוואָרען פיר כעס. נאכהער האָט ער מיט איהר געלערנט אומזיסט, דאפיר האָט זיא איהם א ביסעל אויס-געהאָלפען אין דער לאנדס-שפראכע, טאקי נור א ביסעל. קיין סך האָט ער ניט בעדארפט, פלייג קע פעהיגקייטען האָט ער געהאט, ער האָט איהר שנעל איבערגעשטיגען.

דאן האָט ער איהר שוין אין אלעס געהאָל-פען. אויך נאכדעם, אז זיא האָט געענדיגט, איז זיא צייטענווייז געקומען אין שטאָרט און דאָרטען פערבראכט אייניגע וואָכען, און גוטע פריינד זיינען זיי געווען אויך דאן.

א שארף־זיניגער איז ער געווען, אָבער קאלטבלוטיג. צייטענווייז האָט ער איהר אויס-געזעהען טרוקען, ער פלעגט איהר שרעקליך לאנגווייליגען. ער, פון זיין זייט, האָט איהר איממער פערגעבען איהר לייכטזין. אמאָל פלעגט זיא איהם ערגערן ביז טרערען. ער איז אָבער ווייטער געקומען.

און איינמאָל, אין א פארינאכט, געהענדיג מיט איהר שפאצירען — דער טאָג איז דאן אויס-געגאנגען אין זיין פראכט, און זיא איז געווען אין גאנצען געריהרט פון דער סצענע — האָט ער איהר טיעף אריינגעקוקט אין דיא אויגען, נאכהער האָט ער איהר איינגערוימט: „דו האָסט א רייכע זעלע“.

שווער מיט איהר ארכייטען. ער איז יעצט רייך און האט פיעל דיענער און דיענסטען. איהר וועט ער אויף דיא הענר טראָגען, קניהען פיר איהר, חנפה'נען, האלזען, קושען. און דאָס איז טאקע דאָס ערגסטע. מיט דעם וועט ער איהר זאמוטשען.

טאָג־טעגליך וועט ער איהר פייניגען מיט דיזע ענווים, שטעכען איהר לייב וויא מיט נאָד־לען. יעדע מינוט וועט ער ציהען דיא הויט פון איהר שטיקלעכווייז, זויגען איהר בלוט טראָפּענווייז, זויגען איהר לעבענסזאפט ביס־לעכווייז.

נאכדער וועט ער איהר אוועקווארפען אין איינעם פון דיא ווינקעלעך פון שטוב, דאר און אויסגעטריקענט, וויא א לעמינע, פון וועלכער מען האָט שוין דיא זאפט לאנג אויסגע־קוועטשט; פערמוטשעט און צובראָכען וויא א פעכנער, וואָס איז צוועצט געוואָרען, וויא א צובראָכענער שאַרבען, וויא אן אויסגעהענדע האלאוועשקע. דאן וועט ער איהר איבערלאָזען און פיר זיך געהן זוכען אנדערע פערנגיגענס. ער זאָל כאָטש וואָס שנעלער אוועקגעהן!

זיא עראינערט זיך אָן איין מאָמענט. ער איז געווען ביי זיך אין הויז און איז געזעסען מיט איהר אין זאָל. זיא האָט געשפּיעלט פיאנאָ. ער איז צו איהר צוגעגאנגען און האָט איהר ארומגענומען. זיא געדענקט זיינע אויגען אין דיזען מאָמענט: וויא דיא אויגען פון א'קאט'ן בעת זיא שטעכט אריין איהרע נע־געל אין דעם קערפּער פון א מייזעל. זיא האָט איהם שטארק אָבעשטופט. בעלידיגט איז ער דאן צו איהר צוגעגאנגען: „וואָס האָב איך דיר דען געטהאָן, דו ביסט דאָך מיין כל־ה?״ האָט ער געזאָגט. עקעל אָהן א שיעור האָט זיא דא־מאָלס געפיהלט. נור זעהענדיג, אז עס פער־דריסט איהם שטארק, האָט זיא ניט ווילענדיג א פּרעהליך פנים געמאכט און זיך רוהיג פון איהם אוועקגעדריעהט.

„רייך איז זיא!“ וויא לעבערליך! פער־קויפען פאר געלד אָדער וועקסלען, איהר יונגער און צוקונפט, איהר קערפּער, איהר זעלעלע, איהרע געפיהלען און איהר וויללען — דאָס אלעס פער־קויפען פיר געלד, און זיא איז נאָך אלץ רייך! איהרע ליפּען ווערען פערדרעהט פון וועה־טאָג אין א ביטערען שמיכעל.

נאָך מעהר, דיזער פערדאָרבענער אלטער וויל נור א בתולה — אזוי האָט ער אליין גע־זאָגט; בלויז פיר דעם אליין גיט ער איהר

א גערודער, א ווילדער געלעכטער, און לעבעריגע אויסרופע. בלויז צוויי נור וויינען: דיא כל־ה און זיא — — —

אָבער וויא פערשיעדען זיינען דיא טרעה־רען! דאָרט זיינען טרעהרען פון פרייד; און ביי איהר אין דיא אויגען ביטערע טרעהרען. דיא חופּה איז אויפגעהויבען געוואָרען, דאָס גלעזעל איז צערבראָכען געוואָרען: „מול־טוב! מול־טוב!“ הערט זיך פון אלע זייטען. איהר הארץ ווערט. אין איהר צערבראָכען.

זיא האלט איין איהרע טרעהרען און געהט צו צו דער כל־ה און בעגריסט זיא. נאכדער געהט זיא אריין אין שטוב און זעצט זיך אוועק אין א ווינקעלע.

טרויעריג זיצט זיא אין ווינקעלע. זיא קלערט וועגען איהר חתן.

זיא, דיא שטאָלצע, מיט איהר הויכער און ברייטער זעלעלע, דארף זיך בויגען פיר דיזען העסליכען, ניעדריגען און קליינען נפש.

זיא זעהט איהם יעצט אין איהר געדאנק: וויא העסליך ער איז! וויא זיא פערזאכטעט עס זיין בליק, דעם בליק פון זיינע גרויע אויגען, היטערע אויגען, אויגען פון א קאט'ן, וואָס ווארט אויף איהר אָפּפער.

איהר דוכט, אז זיין העסליכער בליק וועט פערפּינסטערן דעם גלאניז פון איהרע אייגענע אויגען.

דיא דריטע וועט זיא שוין זיין ביי איהם. דיא ערשטע ווייב האָט ער גע'גט. מען זאָגט, אז נאכדעם וויא ער האָט אוועקגערויבט איהר פערמעגען, האָט ער איהר קערפּער פערקויפט, ביז זיא איז ענדליך אנטלאָפּען און איינגעוויי־ליגט צו קריגען גט, ניט פערלאנגענדיג א פרוטה.

דיא צווייטע איז געשטאָרבען, נאכדעם וויא זיא האָט איהם געבוירען זיהן און טעכטער. פריהער האָט ער איהר שרעקליך געפייניגט, וויא מיט א דיענסט האָט ער מיט איהר געארבייט. זיא האָט אָנגעהויבען שפּייזען מיט בלוט און איז געשטאָרבען. יעצט וועט זיא ביי איהם זיין דיא דריטע, דיא פרוי פון דעם מאן, וואָס איינע האָט ער גע'גט, און דיא צווייטע האָט ער גע'הרג'עט; און וואָס וועט ער שוין איהר טהאָן? א ציטער געהט איהר איבער דורך דעם לייב, זיא איז אין הוילע ציטערנים.

איהר וועט ער ניט הרג'ענען און ניט גט'ען, ניט אוועקרויבען איהר געלד און אויך ניט

ברעכט זיך דורך דורך זייערע גליקליכע אויגען.
דער חתן האָט זיך אויפגעשטעלט. זיא
קוקט אויף זיי ביידע. ער — א געזונדער, הוי-
כער, ברייטביינעדיגער בחור. זיין געזיכט —
רויט וויא פייער, און זיינע הענד — געזונד און
שטארק אזוי וויא צוויי שטיקער אייזען. און
איהר דוכט זיך, אז ווען ער זאָל געבען זיין כלה
א קלאפ מיט זיין האנד איבערן רוקען, וואָלטען
פונקען געפלייגען, אזוי וויא געבענדיג מיט זיין
האמער א זעטין איבער דער קאוואדלע אין זיין
קוזניע. און איהר דוכט זיך ווייטער, אז זיא
זעהט אין איהם דאָס פייער, וואָס הויכט זיך
אויף, צופלאמט זיך און צופלאקערט זיך; דאָס
פייער, וועלכע צולאָזט פלאמענדע צונגען אויף
אלע זייטען, צו ברענען אלעס ארום.

און דיא כלה זעהט איהר אויס וויא א הייס-
קעסעל, וואָס ענטהאלט אזוי פיעל היטין, כמעט
אויף צוועצט ווערען, און פון וועלכע א פארע
ברעכט מיט שטורם ארויף. און ביידע וועלען
בעוועגען אלעס און זיי וועלען געבאָרען דאָס
לעבען, און דאָס לעבען וועט אויך זיין אזוי וויא
דיא צוויי שטורמענדע, רוישענדע עלעמענטען.
און דאָס לעבען וועט אויסברעכען מיט שטורם
און רעש וויא פון א פייער־שפיינענדען בארג.
און עס וועט לויפן, קאטשען זיך אזוי וויא עט
וואָס, וואָס קאטשעט זיך פון געבירגע, פון הויכע
פעלזען. און דאָס לעבען וועט פערוואנדעלט
ווערען אין א ברייטען ים, הויך וויא דיא הימל
לען, טיעף וויא דער אָכגרונד.

מקנא איז זיא דאָס רייכטום פון דיזען
לעבען, דיא פולקייט און דיא הייסקייט. זיא,
דיא אָרימע־רייכע, וועלכע איז רייך אין איהר
זעלע און אָרים אין לעבען, איז מקנא דיזע
רייכע קבצנים, דיזע אָרימע, וועלכע האָבען אזא
רייך־לעבען — — —

דאָ איז פרייד און יוגענד, און דיא יוגענד
פערזיכט דיא פרייד; און ביי איהר וועט זיין
עלטער פערלעשען איהר יוגענד'ס פייער, און
אלט וועט זיא ווערען, און מיט דערנער וועלען
פערוואקסען ווערען איהרע האָפנונגען, און דיא
בלומען פון איהר זעלע וועלען פערוועלקט
ווערען נאָך איידער זיי האָבען געבליהט, און
אונטערגעהן וועט איהר זוהן נאָך איידער זיא
האָט ערשיינט, און פערגליווערט וועט ווערן
איהר בלוט איידער עס האָט נאָך אויפגעזאָטען.
און פייער איז געווען איהר נאָט און צו דעם
האָט זיא געדיענט. פעראכטעט האָט זיא דעם,
וועלכער האָט אין איהר קיין פייער ניט אָנגע-
צונדען, און געווארט האָט זיא אויף דעם אָנ-

פאָטער אזא גרויסע סומע געלד; קיין אלמנה
אָדער גרושה וויל ער ניט. איהרע עלטערנ'ס
רוהע, זייער צוקינפטיגעס לעבען קויפט ער פיר
איהר עהרע, פיר דעם וואָס זיי רופען „פרויען-
עהרע“.

אלע גלידער קרימען זיך ביי איהר פון ביר-
טערקייט. פרויען־עהרע! הא, הא, הא! וויא
ניערדיג איז זיא, דיא עהרע, וועלכע בעשטעהט
פון גאָר־ניט! און פיר דיזער עהרע צאָהלט
מען נאָך געלד? זיא מאכט איין אנשטרענגונג
ניט צו לאָכען: מען קוקט אויף איהר פון דאָר-
טען.

— וואָס האָט ער מיט איהר? וואָס קימערט
איהם איהר זעלע? צו וואָס דארף ער איהרע
גייסטיגע אייגענשאפטען? ער דארף איהר
„עהרע“, ער דארף א בתולה, וועלכע זאָל איהם
געבען דעם תענוג, וואָס ער וויל. מיאוסע
קאטין, זי קלייבט נאָך אויס דיא מויל! ווען זיא
וואָלט ניט געקומט זיך אזוי פיעל איבער איהר
„עהרע“, ווען זיא וואָלט יעצט ניט האָבען דיזען
שאטין, וועלכען דער אלטער „תרח“ זוכט,
וואָלט זיא דאָך יעצט פטור געוואָרען פון א
צרה; ער וואָלט זיא דאמאָלס ניט געוואָלט,
און זיא וואָלט פילייכט געפונען אן אָרעם־בחור,
מעגליך נאָך אזעלכען וויא יענעם — — —

ווארום זאָרנען זיך דיא פרויען אזוי פיעל
פיר זייער עהרע? ווייסען זיי ווירקליך ניט,
וויא לעבערליך דאָס איז? דארפן זיי זיך
פאָרבערייטען פיר עקעלהאפטע אלטע בעלי-
תאוה־ניקעס? ווארום זאָלען זיי ניט פאָלגען
זייער הערצענס־שטיימע? ווארום זאָלען זיי ניט
נאָכגעהען דעם ערשטען, וואָס זיי בעגעגענען?
ווארום זאָלען זיי זיך ניט איבערגעבען דעם
ערשטען יונגען־מאן, וואָס לעבט זיך איין אין
זיי? איז דען ניט בעסער פיר דער בלוט אויס-
געזויגען צו ווערען פון א ביהן, אין זיין בליהענ-
דער יוגענד, איידער נאכהער זיין א שפיז פיר
דיא קריבענדע ווערים? וויא גוט איז דאָס
דיא אָרימע! וויא גליקליך איז עס אויך דיזע
אָרימע!

זיא נעהט אריין אין צווייטען צימער.
חתן־כלה עסען דיא גאָלדענע יויף. זיי אונטער-
האלטען זיך יעצט נאָך דעם היינטיגען תענית.
אויסער צוויי־דריי פון דער כלה'ס פריינד איז
אין צימער מיט זיי קיינער ניטאָ.

חתן־כלה זיצען איינס נעבען דיא אנדערע
און מען עסט רוהיג. אלע מינוט קוקען זיי זיך
אָן מיט אזא ברענענדער ליידענשאפט, אז זיא

דוכט, אז ער איז גאָר איהר אלטער בעקאנטער, עלטער פיר איהר יעצטיגען זון, אז ער איז איהר יוגענד־פריינד, אזוי נאָהענט איז ער צו איהר געוואָרען דורך זיין שפיעלען.

און דיא פיעדעל וויינט, זיפצט, און דיא סטרונום ציטערען זאנפט, און דיא שטימע זעהט אויס וויא זיא קומט פון א בעהאלטען אָרט, פון דיא טיעפעניס פון אַבגורנד, פון איין אַנז דער וועלט. און זיא הערט אין זיין שטימע דיא שטימע פון א ליידענדעס, אונטערדריקטעס הארץ. זיא הערט פערשטיקטע, דע־אָרגענע זיפצען, אזוי וויא דאָס קלאַנגען פון וואסער אונז טער דעם אייזדעק, אזוי וויא שנע־בלומען איידער זיי האָבען ארויסגעשטעקט זייערע קעפֿ-לעך אויף דער ליכטיגער וועלט, אזוי וויא דיא פייערדיגע לאווע, וועלכע שטורמט אין דיא טיעפיניס פון א וואלקאן איידער זיא ברעכט ארויס. עס זעהט אויס, וויא ער וואָלט ארומ־בלאָנדזשען אין דער פינסטערניס און פערגליי ווערט ווערן אין דיא אייזקאלטקייט פון לעבען. אָט האָט איהר אויסגעוויזען, אז זאָגאר אין שטראהל האָט נאָך ניט בעלויכטען זיין פינג־סטערנעס; זאָגאר איין פונק האָט נאָך ניט פרוי־בירט צולאָזען זיין הערצענס־אייז, זאָגאר אין זומערדיגער זאָנען־שטראהל האָט ניט אָנגע־ווארמט זיין ווינטערדיגלעכען. איין ביהן האָט נאָך ניט דיא בלומען־זאפט געוויגען, נאָך ניט האָבען דיא פינגער פון א געליכטער געקרויזט זיינע לאַקען, נאָך זיינען דיא באקען ניט רויט געוואָרען פון דער בעריהונג פון ברענענדע לוי־פען, נאָך האָט זיין הארץ ניט געקלאַפט אין ענטפער צו איין אנדער קלאפענדעס הארץ, נאָך האָבען דיא אויגען ניט פערגאָסען א ליעבעס־טרעהר — — —

און איהרע אויגען גיסען טרעהרען.
זיא וויינט און אין הארצען פיהלט זיא דאָס ווידערקול פון פידעל.

און אין פידעל האָט זיך געהערט דאָס קול פון איהרע הארצענס סטרונום — — —
און דער פידלער האָט אויפגעהערט שפיע־לען פיר איין מאָמענט; און דיא מענשען האָבען אויפגעהערט אטהמען, עפעס א פערשטיקטער זיפץ האָט זיך געהערט אין ציממער; און אלע אויגען האָבען געקוקט צו איהם, און ער קוקט צו איהר, אזוי וויא ער וואָלט ווארטען אויף איהר אורטהייל, אזוי וויא פון איהר אור־טהייל וואָלט אָפּהענגען זיין גאנץ לעבען.
זיא האָט געקוקט צו איהם מיט א צופרי־

קומען פון איהר אידעאל, אויף דעם אָנקומען פון דיזער יונגער זעלע, וועלכע זאָל אָנצינדען א פייער אין איהר זעלע, אויף דעם אָנקומען פון דיזען מאַן, וועלכען זיא האָט געזעהען אין איהר פאנטאזיע, אויף דעם אָנקומען פון דיזען יונגען־מאן, דער טרעגער פון לעבען און פרייד, דער סימבאָל פון יוגענד און שעהנהייט, קראפט און פייער — ער איז נאָך ניט געקומען: און אנדערער איז פריהער געקומען. זיא האָט גע־האָפט צו בליהען און אָט איז דיא פערוועלקונג, זיא האָט אייז און געווארט האָט זיא אויף פייער.

און איהר זעלע וויינט אין איהר; הע־לישע פלאגען זיינען איהרע יסורים.

און א שטיקעל נגינה האָט זיך געלאָזט הערען אין שטוב.

טרויעריג איז געווען דער נגון; איהר האָט זיך געדוכט אזוי ווי די פידעל וויינט און קרעכצט, אזוי וויא דיא סטרונום וואָלטען אויסגיסען זייער ביטער הארץ פיר דיא צוהערער. און זיא איז אויפגעשטאנען פון פלאטץ און איז אריינגעגאנגען אין טאנצימער. דאָרטען האָבען די טענצער אויפגעהערט טאנצען, דיא מענער האָבען אויפגעהערט דעבאטירען, דיא פרויען — פלוידערן. אלע אויגען זיינען געווען אָנגעווענדעט צו איין פונקט, אלע אויערן זיינען געווען אָנגעשטרענגט צו הערען איין שטימע, א שטימע, וואָס ריהרט דיא הערצער.

א מינוט איז פאָראיבער, און שוואכער ווערט דיא שטימע, גלייך וויא זאָל וועלען אויפהערען, פערשטומט ווערען. אין דיזען מאָמענט האָבען, דוכט זיך, אלע ליכט פון צימער געדענקט אויסגעלאָשען ווערען, און פערזאמעל־טע האָבען וויא גע'גוסס'ט יציאת נשמה..... און דיא אויגען פון פידלער האָבען געבליצט, און א טיעפער, טיעפער טרויער האָט פון זיי ארויסגעקוקט, און זיינע אויגען האָבען זיך וויא געבעטען, וויא געזיפצט, און אזוי וויא דאָס ליכט זייערע וואָרט דעקען אויסלעשען זיך, אזוי וויא זיי וואָלטען זיך וועלען צושליסען אויף אייביג.

און אלע האָבען געקוקט צו דיא אויגען, אָבער דיא אויגען קוקען צו איהר, איהר — — —
און דיא אויגען אזוי וויא זיי בעטען זיך, אזוי וויא ער וואָלט ביי איהר בעטען רחמים: זיא זאָל איהם רעטען; און איהר האָט זיך גע־

געלע איז אנטרונגען און מען געפינט דאס ניט מעהר. דאס וואס ער האט אזוי געגארט, וועט ער ניט האבען, דיווער העסליכער אלטער. און זיא וועט זיין צו איהם, צום יונגען פידלער, איהם וועט זיא זיך איבערגעבען, און איהם וועט זיא אוועקגעבען איהר קערפער, איהר זעלע, איהר יוגענד און איהר עהרע. איין מינוט בלויז וועט זיא זיין זיינע, און דאס וועט איהר פער זיסען דיא ביטערקייט אויף איהר לעבענס-לאנג.

דער איינער שטראהל וועט אויף עוויג בעלויכטען דיא פינסטערקייט פון איהר זעלע. אין דיווען מאָמענט וועט זיא איהם ענטבלויזען דעם רייכטום פון איהר זעלע, ער וועט דאס פיהלען, ווען זאגאר ער זאל דאס ניט פער שטעהן. זיא וועט איהם דאמאלס הייסען שפיע-לען, און דיא רייכפארבינקייט פון איהר שפיע-לען וועט זיין איהר הארצענ'ס עכא, און אין דיווע סטרוגעס וועט זיא הערען דעם קלאנג פון איהר זיעג אין לעבען. זיעג! מיט דעם וועט זיא זיעגען! ראכע, ראכע וועט זיא נעהמען און אויך געניסען פון לעבען. אין דער מינוט וועט זיא לעבען מיט אלע חושים, פיהלען מיט דער גאנצער טיעפקייט פון איהר זעלע, שטור-מען מיט איהר גאנצען שטורמענדען גייסט, פרעהען זיך מיט איהר גאנצעס הארץ, אויסוויי-נען אלע פריידענס-טרעהערען; אין דער מינוט וועט זיא בליהען, און דיא פריהלינגס-ביהן וועט זייגען איהר זאפט — אלעס אין איין מינוט.

אין א פיערטעל שטונדע ארום זיינען זיי געווען אין וואלד.

און דיא נאכט-טהוי האט צוגעדעקט דיא גראזען אויף דער ערד. א לייכטער נעבעל האט איבערצויגען דיא בוימער; דיא בלייכע לבנה האט בעלויכטען דיא נאכט-פינסטערניס; א לייכטער ווינטעל האט געבלאזען און אָבע-קהלט דיא ווארימקייט פון דער לופט; דאס שטיפען פון איין איינזאמען פויגעל האט גע-שמערט דיא ארומיגע שטילקייט; און דיא סטרוגע פון א פיעדעל האט א ציטער געטהאן פון דעם ריחר פון א צארטען פינגער. און ווייך איז געווען דאס גראז און פייכט. ער האט ארונטערגענומען זיין ראק און האט דאס אויס-געשפרייט, און זיא איז געזעסען דאָרט.

דיא שטערען האָבען געלויכטען, געבליצט און אויסגעלאָשען געוואָרען — וויא פליהענדע פונקען. בלעטער און צווייגען האָבען זיך גע-

דענעם בליק, א טרעהר האט געפונקעלט אין איהר גלענצענדען אויג.

און שטאלץ האט דער פידלער אויפגעהוי-בען זיין קאפ, און ער האט געשפיעלט.

און געלאזט האט זיך הערען איין ערהא-בענע שירה, הערליכע הארמאניע, א שטאלצער נגון, א זעגבליד. און א בלייז האָבען זיינע שווארצע אויגען געטהאן און א פלאם פיער האט זיך אין זיי אָנגעצונדען.

און איהר לעבענס-פראגע איז אזוי וויא גע-לעזט געוואָרען אין דעם מאָמענט.

דאס איז דער ערשטער שעהנער יונגערימאן, וועלכער קומט איהר אויף דעם וועג, דאס איז דאס פיער, צו וועלכען זיא האט געדיענט. זיא לעבט אָפ — זיינע וועט זיא זיין!

צו איהם, צו דעם פרישען, צארטען יונגען מאן, צו דיווען רייכען ארימאן, וועלכער געוועל-טיגט איבער זיין פיעדעל און איז אונטערוואָר-פען צו זיין הארץ — צו איהם, צו איהם וועט זיא זיין! צו איהם וועט זיא אוועקגעבען איהר יוגענד, צו איהם, נור צו איהם!

איין מינוט וועט זיא מיט איהם אלעס טהאן און זיא וועט פערגעסען אלע צרות; דאס וועט זיין איהר לויז פיר אלע יסורים.

און ראכע וועט זיא נעהמען אָן דעם אלטען, פערגניגענד הויכט זיא אָן לאכען, און אין דיווען מאָמענט אזוי וויא טאנצען וואָלט אָנ-הויבען דיא פיעדעל און שפרינגען דיא סטרוגעס. עס האט איהר געשיינט אזוי וויא דיא פולקייט פון יוגענד זאל זיך אריינרייסען אין הארצען און אויפלאמען אין א בלענדענדען פיער. און דאס געלעכטער צוברעכט זיך און צערשפלי-טערט זיך, און עס פליהען פונקען פון פרייד, שפליטער פון געלעכטער, און שפריצעלעך פון געפיהלען.

און דאס געלעכטער האט זיך פערוואנדעלט אין א ביטערען שפאט, שפאט אויפ'ן מענשליכען בראך, שפאט אויף דער ניט-ערפילטער האָפ-נונג, דיא האָפנונג פון איין האבזוכטיגען קאר-גען, פון א חטריאק וואס איז געפאלען אויף זיין קאפ, שפאט אויף דעם שלאנג, וואס האט גע-ביסען איהר אויגענעם עק.

שפאט, שפאט!

און זיא זעהט דיא אויגען פון דער אלטער קאטץ — וויא לעכערליך זיי בליקען! גרין זיין נען זיי, שוין ניט מעהר גרוי — אנטלאָפען איז דיא מויז פון זיינע צייהנער! וויא משוגע לויפט ער הין און צוריק אומזיסט! דאס פיר-

שאַקעלט און געצימערט, אזוי וויא זיי וואָלטען זיך בוד'ען. און צארטע שטימען, נאכט־שטי־מען, האָבען געקלונגען אזוי וויא א ווייטע עכאָ. צוויי הערצער האָבען געקלאפט און ביידענס הער־צענס־קלאפערן האָבען זיך פּעראייניגט, און הענד האָבען זיך געזוכט און האָבען זיך פּער־אייניגט, און ליפּען האָבען זיך געזוכט און האָ־בען זיך צוזאמענגעשלאָסען — — —

דיא לויערענדע לבנה האָט זיך פּערבעהאל־טען, דיא שליוע שטערנדליך האָבען געקוקט בנגבה דורך דעם געבעל־דעק, דיא קולות אין וואלד זיינען שטיל געבליבען, און דיא סטרונעס פון פידעל האָבען אויפגעהערט ציטערן — — —

דיא לבנה האָט פּלוצלונג א שיין געגע־בען — זיי האָבען זיך אויפגעכאפט וויא פון הלום. ער געהמט שפילען אויף דער פידעל, און זיא וויינט, וויינט.....

גאנץ פריה אויף דעם וואָגען.
 „עס גלויבט זיך ניט“, זאָגט א יונגער בלי־זמר צום פידלער — „ווינקליך, זיא האָט ניט פּראָטעסטירט?“ זיינע אויגען האָבען איי־פּערויכטיג געקוקט אויף זיין פריינד.
 „זיא האָט אפילו ניט געפרובירט“ — האָט ער געענטפּערט, און זיינע אויגען האָבען גע־שיינט פון פרייד.
 „איך פּערשטעה ניט“, האָט דער פריהערדי־גער געדריקט מיט דיא אקסלען — „וויא איז דאָס מעגליך?“
 און דער עלטערער פון דער קאָמפּאניע זיצט און שאַקעלט מיט דעם קאָפּ.
 דער ווינד טרויעסעלט זיין באָרד, און זיינע אויגען קוקען צום הימעל, וויא איינער וואָס וויל זיך אָן עטוואָס עראינערען.
 „וואָס איז דער וואונדער?“ — רופט ער אויס שטילערהייד, וויא איינער, וואָס רעדט מיט זיך: — „א פרויען־הארץ!“

שאַקעלט און געצימערט, אזוי וויא זיי וואָלטען זיך בוד'ען. און צארטע שטימען, נאכט־שטי־מען, האָבען געקלונגען אזוי וויא א ווייטע עכאָ. צוויי הערצער האָבען געקלאפט און ביידענס הער־צענס־קלאפערן האָבען זיך פּעראייניגט, און הענד האָבען זיך געזוכט און האָבען זיך פּער־אייניגט, און ליפּען האָבען זיך געזוכט און האָ־בען זיך צוזאמענגעשלאָסען — — —

דיא לויערענדע לבנה האָט זיך פּערבעהאל־טען, דיא שליוע שטערנדליך האָבען געקוקט בנגבה דורך דעם געבעל־דעק, דיא קולות אין וואלד זיינען שטיל געבליבען, און דיא סטרונעס פון פידעל האָבען אויפגעהערט ציטערן — — —

דיא לבנה האָט פּלוצלונג א שיין געגע־בען — זיי האָבען זיך אויפגעכאפט וויא פון הלום. ער געהמט שפילען אויף דער פידעל, און זיא וויינט, וויינט.....

בדמיר חיי.

ואעביר עליך ואראך מכבוססת בדמיר
 ואמר לך בדמיר חיי,
 ואמר לך בדמיר חיי.
 (יחזקאל ט"ז)

ריק צו דער עבודה!" — האָט זיך געהערט אין דיא ווערטער...

דיא גאנצע גאס איז געווען בעלעפט. האַלב נאָקטעט קינדערלאַך האָבען זיך געשפּיעלט אין יאָגענעס, און זייערע יונגע, פרישע קול־בלעד האָבען זיס אָבעקלונגען אין דיא ריינע, קיהלע לופט; ווייבער אויסגעזעצט אויף דיא שוועלען מיט זייערע קלייניקע קינדערלאַך אויף דיא הענד, האָבען הויך געשמועסט, פוהרמאָנעס האָבען געפיהרט דיא פּערד אָנטרינקען; און אַ מַחנה אינגלאַך זיינען נאָכגעלאָפּען מיט אַ היר ישעריי פון הינטען — אלץ האָט זיך בעוועגט, זיך געפּרעהט מיט דיא ליכטיגע נאָכט.

פּלוצלונג, ניט געאכט און ניט געטראַכט, איז געוואָרען אַ געלאַף, אַ ליאַרס, אַ זאָווערובע. וואָלקענס שטויב האָבען זיך אויפגעהויבען פון געלאַף, איינער האָט געשריען: אַ ביטווע, נאָך איינער האָט געשריען, אַז שלמח'ס קוונע ברענט — און אלע זיינען אין איין אימפּעט

(א סצענקע אין ליבע.)

בת צו נאכט נאָך מעריב.
 אין דונקעל־בלויז
 ען הימעל איז געווען
 איינגעפאַסט דיא
 לבנה, וויא אַ גרויסער
 פּעראַכמוטער קנאָפּ
 און איהר קיהלען



פלאסען שיין האָט זיא פרויגעפּיג צוגאסען אין אלע ווינקעלעך.

וואו ניט וואו אויף'ן הימעל, קוים מיט אַ'ן אייג צו דערוואַרפען האָבען פריינדליך געוואונ־הען הריינע שטערענדלאַך.

— גוט וואָך, גוט יאהר — האָט זיך גע־דערט אויף'ן גאס פון עולם, וואָס האָט זיך גע־שאַטען פון מעריב — און דער „גוט וואָך“, אזוי וויא אלע אידישע „גוט יום טוב“ האָט געקלונגען האַלב מיעד, האַלב טרויעריג... „אויס מנוחה, צו־

געהויבען ערצעהלען, מאכענדיג מיט דיא הענד.
אלע האָבען אויסגעשטעלט דיא אויערן :

— איהר ווייט דאָך שוין, מן הכתם, אז
גאָר ניט לאַנג איז אַרויס אַ פינסטערע מאַדע,
אז וויא עס קומט אַכט אַ זייגער פון אבער, ווי
לען זיי ניט, דיא הולטייעס, דיא סטאָקעניעס,
דערלאַנגען אַזן איבריגען קלאַפּ, אַזן איבריגען
שטאָפּ. שיסט זיי אין קאָפּ, ווילען זיי ניט.

געוואָרען מאַנגאָסען ! אַט דאָ גופא פאַר אַ ווייז
לע, וויא נור שלמה'ס אַרבייטער האָט זיך גע-
שטעלט טאָן אין קונע, איז צוגעגאנגען אַט דער
רויטער העלד, אַט דער יונגאַטש, זיך אַרײַנגע-
שטעלט אין טיח, וויא אַ שררה און מאַכט צום
אַרבייטער : „דו האָסט הפנים פערנעסען, אז
גאָר אַכט אַ זייגער האָבען מיר אָפּגעמאַכט ניט
צו אַרבייטען ? אַט אַזוי היטסטו דאָס אונזער
אָפּמאַך ? אויב ער דאַרף באַלד דיא אַרבייט,

איז ער אַליין ניט קראַנק זיך צו פּרענען אין
קונע דאָלף ער פּינגאַכט. ער האָט נאָך מיר
אויף געשיקט, אפער איך האָב געזאָגט : אַ פּעק !
ניט פון פּלעק !“ אַט אויף דיא טרפה דבורים

איז אָנגעקומען שלמה אַליין. ער האָט גאָר קיין
שאלה ניט געמאַכט, פאַרקאָסערט זיין אַרבעט,
געמאַכט אַ ברייטען, „מיי שפּרד“ און אַרײַנגע-
פּייערט מיט זיין פּערישע לאַפּע אין זיין טריפה
„פאַרצע“ אַריין : איינמאָל אַזוי, גאָר אַמאָל
אַט אַזוי — (דאָ האָט דער דעכערהלער געווייז

זען מיט'ן קולאָק אויף זיין אייגענער צורה) און
האָט איהם גלייך ציפּלוטיגט וויא אַ דבר אחר.
זיינט זאָגט, האָט ער דאָס ניט כּשר פּערדיענט ?
דאַרפּען דען ניט אַזעלכע הענד געפּענשט זיין ?
האָט ער געפּרעגט ערניעדערנדיג זיין טאָן.

— כּשר, כּשר ! האָבען עטליכע אויף איין
מאָל געענטפּערט. ער האָט איהם נאָך ווייניג
געגעבען.

— דער הונד איז ווערטה דעם שטעקען.

— ער האָט בעדאַרפט טרעפּען אויף מיר,
וואָלט מען איהם אין לייליכער אוועקגעטראָגען.

— איך וואָלט איהם מכבד געווען מיט מיין
פייטש, אפער מיט דיא רחמים זייט, ניט מיט
דיא „דין“ זייט, אז עס וואָלט אַ מציאה געווען.
אַ גילדען אַ קלאַפּ — האָט זיך אָפּגערופּען אַ
פּוהרמאַן.

— וואָס האָט געזאָלט זיין, וואָס דאַרף זיין,
וואָס וועט זיין, וואָס מוז זיין, וואָס האָסט,
וואָס קנאַקט, וואָס קלאַפט און פאַקט ; וואָס
זרייט און ווייעט, וואָס זייעט און נייט, וואָס
רייסט און בייסט ; פון אַ קאץ אַ מויז, אַ בעלי
הבית פון אַ הויז, אַז אַרעספּיכור פון קלויז און

אוועקגעלאָפּען צו דער קונע, און זייערע שאַ-
נעסס זיינען נאָכגעלאָפּען אויף דיא ווענט.

נעפּען קונע איז געשטאַנען אַ געדיכטער
רעדעל מענשען. אין רעכטען מיטען איז גע-
שטאַנען אַ אינגעל פון אַ יאהר צוועלף־דרייצעהן
מיט אַ ציפּלוטיגטע, צו'הרג'עטע צורה. פון זיין
נאָז האָט גערונען פּלוט. דער עולם האָט איהם גע-
צופּט פון אלע זייטען.

— ווער האָט דיר אַזוי אָפּגעפאַרפט ? האָט
איהם איינער געפּרעגט מיט אַ ווייז.

— ער איז מסתמא אַ פאַקוסניק, ער ציהט
רויטע בענדלאַך פון דער נאָז, האָט נאָך איינער
אָפּגעענטפּערט מיט אַ געלעכטער.

— ווער האָט דיר אַזוי צופאַלמעסט דיא
צורה ? האָט אַ דריטער אַ פּרעג געטהאָן. ס'איז
דאָך אַ חורבן אַ קוק צו טהאָן אויף דיר !

— אַדער זאָג, אַדער געה מיט פייער און
וואָסער, האָט זיך איינער געפייזערט. אז קען
פּרעגט דיר, זאָלסטו אלע מאָל ענטפּערן. וואָס
ציהסט דו אונז דיא עצמות ? רויטער כּוואַט !
דער אינגעל האָט זיך אָנגעהויבען ריהרען
אוועקצוגעהן.

— שטעה אויף אַזן אַרט, איך האָק דיר אַריין
אין דר'ערד. דו מוזט זאָגען, ווער ס'האָט דיר
ציפּלוטיגט, אַ ניט וועסטו פון דאָנען ניט געהן,
האָט איינער געשריען מיט כּעס.

דער אינגעל האָט אויף איהם אַ קוק גע-
טהאָן מיט האַס און איז געפליעבען שטעהן
וויא אַ פּערגליווערטער.

— יענקעצקע, קום אַהער און גיב אַ קוק.
דו וואָלט זיך געלאָזען אַזוי ציפּלוטיגען ?

יענקעצקע האָט זיך לאַנג ניט געלאָזען בע-
טען. ער איז צוגעגאנגען, זיך גוט איינגעקוקט
אין ציפּלוטיגטע פנים און געזאָגט מיט גדלות :

— דיא צייט וואָלט יענער געקרינקט אויף
איין זייט און דערנאָך אויף דיא אַנדערע, וויא
לאַנג איך וואָלט זיך ניט געלאָזען אַזוי צו-
כּמית'ן.

— רבנו של עולם, דיא הענד זאָלען ווערען
אָפּגעהאַקט ביי דיא וואָס שלאָגען אַזוי אַ קינד !
האָט אַ אידענע געשלאָטען הינטערן רעדעל.

— ער האָט דאָס כּשר פּערדיענט ! האָט
איינער פּלוצלונג אויסגעשריען אויף'ן קול, זיך
דרכשטופּענדיג דורף'ן רעדעל. געפּענשט זאָלען
זיין דיא הענד, וואָס האָבען איהם געשלאָגען.
אַט הערט וואָס איז געווען, אַט הערט וואָס ער
האָט אָפּגעטהאָן, דער באַדיינג.

ער האָט זיך געשטעלט אין מיטען און אַנ-

און ווער ווייס, וויא'דו וועסט פון דיא קלעפ אָפֿי
שניידען. זעה וויפֿיעל דמים דו האָסט פערלאָרען.
דו קענסט דאָך נאָך „אָוועקהימלען!“

— ניט פון אלע דמים קען מען „אָוועקהימלען“
לען, האָט זיך אָפֿגערופֿען אַ יונגער אַרבייטער.
אויף זיין „ברית“ האָט ער אויך פערלאָרען דמים,
האָט דער גאַנצער עולם דאמאלס געזאָגט
„בדמיון חיי“ — און ס'האָט איהם טאַקע ניט
געשאַדט. איצטיגע דמים איז אויך פון אַ
„ברית“ און לאָמיר אלע וויעדער זאָגען „בדמיון
חיי“.

דן לאָזער.

אַ ביער־ברויער פון בריוו — זאָל אויסגעהן
צו דיין קאַפּ דו יונגאַטין! — האָט איינער אַרײַן
געזאָגט דעם צובלױטניטען אין צורה, און געטייט
טעלט מיט'ן פינגער.

אַלע אין איין קול האָבען אַרויסגעשאַסען
מיט אַ ברייטען געלעכטער.

— ער האָט אַ ממזר'שע קאַפּ אויף דיא פֿלײַר
זעב, האָט איינער געריהמט דעם גראַמענזאָגער.
— היינט זעה, וואָס דו האָסט אויסגעפֿיהרט
— האָט איינער גע'מיכר'ט דעם אינגעל, בנהת,
לאָנגזאַם. קלעפּ האָסטו געקראָנען וויפֿיעל אין
דיר איז אַרײַן, קיינער גיט דיר ניט קיין גע-
"יעכט, אַלע מאַכען פון דיר „אַ דריטען געריכט“

ענטפער אויף א קריטיק

אויסצוועצען אין מיין ביכעל, קומט ער ערשט
גאָר צום סוף אַרויס מיט דער בעמעקונג, אז
„א ו י ב“ מיין הויפט־כונה איז געווען צו האָר
בען אַ ויכוח מיט דיא טהרת המשפּחה/ניקעם
פון זייער שטאַנדפּונקט איז עס מיר יא גוט
געלונגען.

וואָס האָט איהם געטויגט פריהער אזוי פֿיעל
אויסצוועצען און ערשט אין דיא לעצטע עטליכע
שורות צו זאָגען „אויב“ מיין הויפט־כונה איז
געווען אזוי און אזוי איז שוין יא גוט, ווען באלד
בײַ דעם אריינגאנג פון מיין ביכעל, אין דעם
פאָרוואָרט, איז אזוי דייטליך גענוי ערקלערט
וואָס מיין הויפט־כונה איז?!

איך זאָג דאָרטען אונגעפֿעהר:

„בײַ אידען איז אינגערעסט, אז צניעות איז
אַ אידישע זאָך און דיא הייליגקייט און ריינקייט
פון פאמיליע־לעבען — אַ טויערע מעלה פון אידן,
שען פאָלק, מיט וועלכען זיא ציווילענט זיך אױס פון
אַלע אומות..... צו איז טאק אמת, אז אידישקייט
קען אויף אויבוג דיענען פיר אַ ביישפּיל פיר דיא
מענטשהייט וויא זיך צו פיהרען אין אַזעלכע זאָ-
כען?..... אידישע אַרטהאָדאָקסע, וואָס זיך
משכּילים ענטפערן אויף דעם „יא“..... א ו י ב
צו זיך און די ערשטע ביישפּיל איז
דאָס צו אַזעלכע ערשטע „א ו י ב“ אידן.
דאָרף מען נאָך דייטליכער ערקלערען וואָס
מיין הויפט־כונה איז געווען? אבער מיין רעדן

עהענדיג וויא אָפט אפילו הויך
געבילדעטע לעזער גיבען גאָר
ניט אכטונג אויף דעם, וואָס
עס איז געטריבען, אפילו
זייער ייניג וויא היימיש
וואָלט דער שרייבער געקענט
גאָר אָבערשלאָגען ווערען פון
„מוטה“. וואָס קומט אַרויס פון
שרייבען, אז דוקא דאָס וואָס דו צורייכט דיר ווער
ווייס ווי צו מאַכען, וואָס דו מיינסט צו זאָגען.
אזוי דייטליך וויא נאָר מעגליך, לאָזט גאָר דער
לעזער איבערשען.

אָט דויער טרויעריגער געדאנק איז איבער
מיר געקומען, ווען איך האָב געלעזען דר. א.
גינזבורג'ס רעצענזיע אין דיא יולי „צוקונפט“
איבער מיין ביכעל „לעבע און פאמיליע־לע-
בען“. אָבער איך האָב מיר באלד געטרייסט
מיט דער ערפאהרונג, וואָס איך האָב שוין אָפט
ג. מאַכט, אז דער גרייסער פֿשוט'ער עולם לעזער
גיט מעהר אכטונג וואָס ער לעזט, וויא דער
הויף־געבילדעטער. דיעזער לויפט געווענהליך
נאָר אריבער איבער דיא שורות, און דערביי
טראָגט איהם אַוועק זיין אייגענער פֿליהענדער
קאַפּ, און עס בלייבט בײַ איהם מעהר דער
אינדרוק פון זיין אייגענעם געדאנק, וויא פון
דעם, וואָס עס שטייט ווירקליך געשריבען.
נאכדעם וויא דר. גינזבורג האָט אזוי פֿיעל



פון דיעזען שטאנדפונקט איז דער נאָמען פון מיין ווערקעל פאָלשטענדיג ריכטיג — טאקי „לדידך“ — און דיא פראגע „לויט וועלכע איז דישקייט?“ שטעל איך דאָך דאָס טאקי אין מיין ווערקל אזוי קלאָר און דייטליך, אז נאָר אזא הויךגעבילדעטער און דענקענדער מאן, ווי מיין קריטיקער האָט געקענט דאָס ניט בע- מערקען.

מיין קריטיקער זאָגט, אז איך מיש צוזא- מען פערשידענע אידישקייטען, צום ביישפּיעל פון אברהם און דיא גמרא. וועגען וועל- כען פונקט מייש איך זיי צוזאמען? ווע- גען דעם פונקט מכה א סיסטעם, א פרינציפ איז דיא פראגע פון געשלעכטסלעבען? ניין! וועגען דעם זאָג איך אויסדריקליך, אז „זיי (דיא אבות) זיינען נאָך געווען פאר מתן תורה, דאָס הייסט, איידער עס האָבען געהערשט דיא שפע- טערע מאָרלאַבעגריפע“ (זייטע 9). נאָר וועגען וואָס דען? דאָס איז אין דעם קאפיטעל „איינגע האלטענדיק יט“. איך רעד

דאָרטען וועגען דעם איינעם פונקט, צו איז דאָס אמת, אז אין לעבען (אָבעזעהען פון טהעאָריען) האָט דאָס אידישע פאָלק אימער זיך אויסגעציי- כענט מיט מעסיגקייט אין געשלעכטס- לעבען. אין דיעזען פונקט איז נאטירליך גאנץ גלייך וויכטיג אלץ וואָס עס שטייט דער- צייט פון אלע צייטען פון דיא אי- דישע געשיכטע. און ווען מען האָט דערציילט אזעלכע שיינע מעשה'לעך פון אויסגעלאסענ- הייטען פון דיא הייליגע אבות, איז דאָך א סימן, אז מען האָט דאָס אפילו נאָר ניט גע- האלטען פיר העסליך. עס איז ניט וויכטיג אויב דיא מעשה'לעך זיינען אמת; עס איז וויכ- טיג, אז מען האָט זיי געגלויבט און דערציילט אין פאָלק. דאָס צייגט, וואָס אידען האָבען אין פראקטיק געהאלטען פון מעסיגקייט אָדער אונ- מעסיגקייט אין געשלעכטסלעבען. אָבער וועגען סיסטעמאטישע בעגריפע פון מכות פאר מיליעןלעבען בעווייז איך, דאכט זיך, אזוי דייטליך וויא נאָר מעגליך, וויא זיי ענדערן זיך נאָך דיא צייטען און אויפשטענדען.

דאָך איז דאָס ניט קיין וויעדערשפרוך מיט דעם וואָס איך רעד פון דעם „אלטען עכט-אידישען פרינציפ“, דען דורך אלע אומשטענדען האָט זיך ביי אידען געזוכט דורכצוברע- כען אזא פרינציפ, וועלכער שטאמט פון דיא צייט, אין וועלכע דיא אידישע רעליגיאָן האָט געהאט איהר וואָרעלעך. דר. גינזבורג ווייס גאנץ

טיקער איז א הויךגעבילדעטער מענש און א גוטער דענקער, איז ער געווען אין זיינע אייגענע עולמות העליונים בשעת ער האָט דאָס געלעזען און ער טראכט נאָר ערשט, „אויב“ מיין הויפט- כונה איז דאָס אָדער יענעם!

עס שיינט אָבער, אז מיין קריטיקער ביל- דעט זיך איין, אז נאָר רעווערענדס און טהרת- המישפחה'ניקעס האָבען אזעלכע מיינונג וויא דיא, וועלכע איז זאָג די יט ל י, אז (און ער זאָגט „אויב“) עס איז געווען מיין צוועק צו ווי- דערלייגען. איך ווייס אָבער, אז דאָס איז דיא מיינונג פון גאנצען אידישען עולם, וויא איך זאָג אין מיין הקדמה אויס- דריקליך. און אויב מיין קריטיקער מיינט, אז געגען דיא רעווערענדס און טהרת המישפחה'ני- קעס לוינט זיך ניט צו פאָלעמזירען, בין איך אָבער איבערצייגט, אז דיא גאנצע ענערגיע דארף ערשט אוועקגעלייגט ווערען אויפצוקלערען דעם גרויסען עולם איבער זיינע טיעף איינגעוואָר- צעלטע פאליטיקייטען.

ווייטער שיינט מיין קריטיקער צו מיינען, אז ווען מען האָט אין זיינען צו פאָלעמזירען געגען טהרת המישפחה'ניקעס, קען מען ניט זיין אונפארטייאיש. איך הייב ניט אָן צו וויסען פאר וואָס? ווארום קען מען זיין אונפארטייאיש, ווען עס קומט אויס צו בעווייזען וועגען דעם ענין די וויסענשאפטליכע וואהרהייט פון מאטעריאל- סטישען שטאנדפונקט? האָט מען דען דערביי ניט אין זיינען צו פאָלעמזירען געגען ניט-מא- טעריאליסטען? האָט דארויין אין זיינע פאָר- שונגען ניט אין זיינען צו פאָלעמזירען געגען דיא אלטע איינבילדונג וועגען דיא בעשטענדיג- קייט פון ספעציעס (מינים)? יעדער פאָרשער, בעשרייבענדיג דעם רעזולטאט פון זיינע פאָר- שונגען, האָט נאטירליך אין זיינען צו בעווייזען דיא אונריכטיגקייט פון דיא אלטע אָנגענומענע מיינונגען, וואָס זיין פאָרשונג האָט געפונען פיר פאליש. אָבער אונפארטייאיש איז מען דערביי, ווען מען זוכט ניט איינזייטיג צו טהאן אונ- רעכט דיא אנדערע זייט. אין דיעזע זין בין איך געווען אונפארטייאיש אין מיין ביכעל, כאָטש מיין אויסדריקליכער צוועק איז געווען צו פאָלע- מעזירען — ניט געגען אייניגע בלאָפערשע טהרת-המישפחה'ניקעס, אָבער געגען דיא טיעף- איינגעוואָרעזעלטע מיינונג אין גאנצען אידישען עולם, דאָס אידישקייט איז איין איינהייטליכע לעהרע און דיא העכסטע ריינהייט אין דיעזע זאכען.

גוט, אז דורך אלע ענדערונגען און דער ענט-
וויקלונג ווירקט דאס, וואס איז איין מאָל איינ-
געוואָרצעלט געוואָרען דורך אמאָליגע אומשטענ-
דען — ווירקט דאס אלס אן „אינערציע“ געגען
דער ענטוויקלונג, שטערענדיג זיא געוויסער-
מאסען.

וואָס דער „קריסטליכער פרינציפ“ האָט
זיך שוין אפשר געהאט פריהער אָנגעפאנגען ביי
דיא איסיים (דיא גאנצע מעשה מיט דיא אי-
סיים איז היסטאָריש צווייפּעלהאפט) — איז
אבזאָלוט ניט וויכטיג. דאָס קריסטענטהום
שטאמט סיי וויא סיי אויך פון אידען, וואָס איז
דיא נפאָא מינה צו איהר רופט עס „קריסטלי-
כער פרינציפ“ צו איהר וועט עס רופען „איסיי-
אישער פרינציפ“? דער איסויאיזמוס (אויב
ער האָט עקזיסטירט) האָט דערנאָך אָנגענומען
דעם נאָמען קריסטענטהום. „וואָס איז אין א
נאָמען“?

קורץ, לאָז מײן האָכגעאכטעטער קריטיקער
נאָך א מאָל איבערלעזען מײן פאָרוואָרט און
אכטונג געבען וואָס איך שטעל זיך דאָרטען
דייטליך פיר מײן צוועק, און לאָז ער זיך פאָר-
שטעלען, אז דיא מאסע פון אידישען עולם בע-
שטייט ניט פון פאָרשער, וואָס פיר זיי איז
שוין דאָס, וואָס דר. גינזבורג ווייסט, א „דבר
ידוע“, נאָר זיא בעשטייט פון מענישען, וואָס מען
דארף זיי דאָס טאקי ערשט זעהר נייטיג בעוויי-
זען, וואָס ביי מײן קריטיקער איז שוין אזוי
זעלבסטפערשטענדליך, דאן וועט ער בעשטימט
ניט מעהר זאָגען, אז א י ד מיש צוזאמען דיא
פערשיעדענע דנים און בעגריפע פון פערשיע-
דענע צייטען אין איין קאשע. ער וועט פער-
שטיין, וויא ריכטיג איך בעווייז דאָס וואָס איך
האָב זיך דייטליך געשטעלט פיר אויפגאבע צו
בעווייזען פאר דיא מענישען, וועלכע איך וויל
אויפקלערען.

פ. פייגענבוים.

די צוקונפט צו איהרע לעזער

פריינד פון דער „צוקונפט“! צוליב דעם
אונגליק, וואָס האָט פאסירט מיט דיא פאסא-
זשירען אויף דעם עקסקוירשען-שיף „דזשענע-
ראל סלאָקום“, איז דער עקסקוירשען פון אייער
זשורנאל, וואָס האָט געזאָלט זיין דעם 25טען יוני,
אויפגעגעבען געוואָרען.

שרעקליך און שוידערהאפט איז געווען יענע
טראגעדיע אויף דעם „דזשענעראל סלאָקום“;
אין פייער און אין וואסער זיינען אומגעקומען
הונדערטע און הונדערטע מענער, פרויען און
קינדער. צו יענער צייט אז מיר זאָלען מאכען
אונזער עקסקוירשען, וואָלט געהייסען, אז מיר
פערטראָגען זיך גלייכגילטיג צום מענשליכען
אונגליק...

דארום האָט דיא „צוקונפט פּרעספּעדעריי-
שען“ בעשלאָסען, אז זיא האָט ניט קיין מאָראַלי-
שען רעכט צו פאָרדערן איך, לעזער פון דער
„צוקונפט“, צו פערברענגען פריילאך אויף אן
עקסקוירשען אין דער צייט, ווען ביי טויענדער
און טויענדער מענישען זיינען נאָך ניט פער-
טריקענט געוואָרען דיא טרערען נאָך דיא קרבנות
פון יענעם אונגליקליכען עקסקוירשען... און בע-
סער לאָזען פאלען דיא געלד, וואָס מען האָט
שוין געשפענדט.

אום צו דעקען אונזער מאטעריעלען פער-
לוסט, האָבען מיר אראנזשירט א פיקניק אין
דעם שעהנעם ליבערטי פארק, אין ברוקלין, שבת,
דעם 27טען אויגוסט.

פריינדע פון דער „צוקונפט“! מיר האָפען,
אז איהר וועט טהאָן אייער בעסטעס, זעהען צו
פערקויפען טיקעטס און קומען מיט אייערע
פריינדע און בעקאנטע, אז דער פיקניק זאָל האָ-
בען א פינאנציעללען ערפאָלג. דער גייכטיגער
ערפאָלג פון אייער זשורנאל הענגט פיעל אָפּ פון
זיין פינאנציעלען ערפאָלג.

לעזער פון דיא „צוקונפט“!

איהר האָט יעצט א געלעגענהייט אונז צו
העלפּען אין אונזער ארכייט, אום מיר זאָלען קע-
נען דעם זשורנאל פערגרעסערען און פערבעסער-
רען און פערשפרייטען ליכט צווישען דיא אירי-
שע מאסען.

מיר האָפען און ערווארטען, אז מיר וועלען
זיך אלע זעהען שבת, דען 27טען אויגוסט אין
דעם שעהנעם ליבערטי פארק, וואו מיר וועלען
זיך אלע צוזאמען אמוזירען אויפ'ן בעסטען אופן.

אכטונגספאלל.

„דיא צוקונפט פּרעספּעדעריי-שען“.

טייזמענטס אין דיא „צוקונפט“ און צייטונגען.

וועגען איינצעלהייטען זעהט אונזערע אדווער

וויכטיגע בעקאנטמאכונג.

- א. ר. בר. 12, פילאדעלפיא, 28.50.
א. ר. בר. 16, סומיט, נ. דוש. 4.80.
א. ר. בר. 20, ניו יארק 2.16.
א. ר. בר. 21, נ. י. 3 ד.
א. ר. בר. 24, בראַנקס, 9.07.
א. ר. בר. 25, ברוקלין, 1.25.
א. ר. בר. 27, ראָטשעסטער, 6.24.
א. ר. בר. 32, שיקאגא, 5 ד.
א. ר. בר. 33 באָסטאָן, 2 ד.
א. ר. בר. 35, ניו יארק, 2.10.
א. ר. בר. 38, נ. י. 1.25.
א. ר. בר. 39, נ. י. 2 ד.
א. ר. בר. 40, 3.50.
א. ר. בר. 41, אַנסאָניא, 1 ד.
א. ר. בר. 42, ניו יארק, 2.75.
א. ר. בר. 46, לינק, מאַסס, 2.25.
א. ר. בר. 55, ניו יארק, 1.25.
א. ר. בר. 56, נ. י. 2.25.
א. ר. בר. 58, בראַקטאָן, מאַסס, 1 ד.
א. ר. בר. 65, שיקאגא, 1.75.
א. ר. בר. 70, ניו יארק, 60 ס.
א. ר. בר. 74, נ. י. 75 ס.
אינט. נאצ. אר. קר. אונט. פער. 2.50.
יאגובטאווער יאָנג מען, 2.50.
אפארטען קלאָב, 1 ד.
איוויער פראַגרעסיוו, 1.50.
בוקארעסטער פראַגרעסיוו, 5.05.
גראַדנער רעוואָלוציאָנערען, 1 ד.
דאלהינאווער יאָנג מען, 1 ד.
דווינסקער רעוואָלוציאָנערען 75 ס.
יונייטעד ניוטערס יוניאָן 2 ד.
סלוצקער פראַגרעסיוו 1.50.
פועלי ציון 3.05.
פינסקער רעוואָלוציאָנערען 1 ד.
„בונד“ ברענטש באָסטאָן 2.50.
סאָצ. פראָפ. קלוב, באַלטימאָרע 1 ד.
סינסיאטאָר ברענטש 91 ס.

מיט דיזען מאָנאט פאנג איך אָן צו קוויטירן רען עפענטליך אין דיא „צוקונפט“ אלע געלדער, וואָס איך וועל ערהאלטען פון דיא אָרגאניזאציע, וועלכע זיינען פערבונדען מיט דיא „צוקונפט“ און נעהמען יעדען מאָנאט קאָפיעס צו פערטהיילען זייערע מעמבערס.

דיזע קוויטירונגען פאנגט זיך אָן פון דעם 1טען יוני ביז דעם 15טען יולי, ווייטער וועט זיין די קוויטירונגען פון דעם 15טען ביז דעם 15טען, דאָס איז דער בעשטימטער טאָג, וואָס עס מוז אריין געהן דיא לעצטע קאָפיע אין פרינטינג.

דיזע איינפיהרונג — רעכען איך — זאָל ברענגען דאָבעלטע נוצען, וויא פיר „דיא צוקונפט“, אזוי אויך פיר דיא אָרגאניזאציע. ערשטענס, וועט יעדע אָרגאניזאציע קענען זיך כער וויסען, אז איהר געלט פאר דיא קאָפיעס וואָס זיא האָט געשיקט, איז אָנגעקומען און דער צייט אויף דעם ריכטיגען פלאץ און עס איז אין ערגעץ ניט פעהאלטען געוואָרן. צווייטענס, וועלען די איבריגע אָרגאניזאציע, וואָס האָט בען נאָך קיין געלט ניט געשיקט דיזען מאָנאט, זיך אפשר דערמאָנען און גלייך אריינשיקען, וואָס קומט פון זיי. אונז וויל איך טאקי דערמאָנען דיא יעניגע אָרגאניזאציע, וואָס נעהמען קאָפיעס שוין אייניגע מאָנאטען און האָבען נאָך גאר קיין געלט געשיקט, דאָס זיי זאָלען וויסען, אז „דיא צוקונפט“ קען קוים ווארטען איין מאָנאט. דאָס איז אויך צורפיעל פאר איהר צו ווארטען, ווייל זיא האָט ניט קיין ליגענדע געלד אין זאפאכ, און כפרט נאָך עטליכע מאָנאטען. אלזאָ דיא יעניגע אָרגאניזאציע, וואָס שיקען ניט אריין יעדען מאָנאט פיר זייערע קאָפיעס, טהוען א גרויסע רעה „דיא צוקונפט“, אזא רעה וואָס קען כוח כל סוף פיהרען צו שלעכטע רעזולטאטען, נור דורך זייער שולד אליין. מיר האָפען, אז יעדע אָרגאניזאציע וועט עס אין אכט נעהמען און טהאָן דאָס בעסטע צו סעטלען זייערע בילס פיר דיא קאָפיעס אום „דיא צוקונפט“ זאָל דורך זיי ניט דארפען ליידען.

גערדער קוויטירונגען פון קאָפיעס פון אָרגאניזאציע, וואָס דער אָפּיס האָט ערהאלטען פון דעם ערשטען יוני ביז דעם 15טען יולי:

ארב. רינג ברענטש 1 ניו יארק. 10 ד.

א. ר. בר. 3, ברוקלין, 3 ד.

א. ר. בר. 7, וועסט האָבאָקען 8.40

אויס מאנגעל אים פלאטין איז ניט אריין אין דיזען נומער דער ארטיקעל פון „בונד“, א'ן ענטפער אויף גענ. מעלד'ס ארטיקעל, זעהר אינ'טערעסאנט, און רעצענזיעס איבער נייע ביכער וועלכע זיינען ערשינען דאָס וועט קומען אין נעקסטען נומער.

דיא רעדאקציע.



ווערד י

פון ענדערט האבארד'ס בוך "א גרויסער מוזיקער" איבערגעזעצט פון ב. ראזענבלאט.

ער האָט עס אויסגעפונען נאָך מיט א וואָך צוריק. און פון דאן אָן, יעדעס מאָל, ווען דיא שאַטענס פון אבענד האָבען זיך אויסגעצויגען און עס איז געוואָרען דונקעל, האָט ער זיך ארויסגעכאפט פון זיינע עלטערנס כאַטקע, איז שנעל געלאָפֿען אויף דעם בארג גלייך צום אייזערנעם פארקען ארום דעם פאלאסט פון סעניאָר באַרעזי. לעבען דער שטיינערנער וואנט איז ער שטיל געקראַכען, זיך איינגעקאָרטשעט און גע-ווארט אויף דער מוזיק. ניט איין אבענד איז ער געקומען און געווארט, געווארט מיט א קלאַ פּענדען האַרצען, אָבער ניט איין טאָן, ניט א קול אפילו האָט ער געהערט.

איינמאָל האָט גערעגענט, אָבער איהם האָט עס ווייניג געהאָרט, ווייל יעדען מאָמענט האָט ער ערוואַרטעט—אָט וועט געבן א שפּיעל אויף דער פּיאַנאָ. דיא לופט איז געוואָרען קיהל און פייכט און דעם אינגעל'ס דינער רעקעל האָט זיך פּעסט געטוילעט צום דארען קערפּער. קליינע ריטשקעלעך האָבען געפלאָסען פון זיינע האָאָר, זיך פאמעלאַד אַראָבעגעגאָסען איבער דער נאָז, איבער דיא באַקען. ער האָט געווארט, געווארט.

ער האָט אזוי געקענט וואַרטען ביז דאָס וואַ-סער וואָלט צווייגט זיין ניט-דעדייטענדען גוף אין געלע ליים; און דאן וואָלט ער אָהן צערע-מאָניעס אַראָבענשווענקט געוואָרען אויפ'ן טיר טען שלאָף, אַרונטער צום שטראָם, און מיט'ן שטראָם אוועק צום טייך, און מיט'ן טייך אוועק

I
יט אלע כוהית האָט ער זיך געהאַלטען אָן דיא אייזערנע שטאַנגען, דער קליינער, דארער אינגעל, מיט אלע קרעפטען האָט ער גע-דריקט דעם קאָפּ דורך'ן פארקען און זיך איינגעהערט. אימיצער אין דעם גרויסען הויף האָט געשפּיעלט אויף דער פּיאַנאָ, און דיא פּעכטער זיינען געווען ווייט אָפֿען אריינצולאָזען דיא אבענד-לופט. ער האָט זיך צוגעהערט.



זיינע גרויסע גרויע אויגען זיינען געווען ווייט אויפגעפּענט, אלע נערווען אָנגעשטרענגט; ניט נאָר הערען, זעהען האָט ער זיא געוואָלט, זעהען דיא מוזיק.

דיא האָאָר זיינע האָבען זיך געפאַסט צום געלען פנים, נאָך עטוואָס העלער זיינען זיי גע-ווען. אָהן א הוט איז ער אימער געגאנגען, און דיא זון האָט זיי געברענט. דיא קליידער גראַדע אזוי געל וויא דער געזיכט, פערפולעט, פער-שמירט מיט שטויב. אריבערטרעטען האָט איהר געקענט איבער איהם און איהם נאָר ניט בעמער-קען. ער האָט זיך איינגעהערט.

כמעט יעדען אבענד האָט יעמאָר גע-שפּיעלט אויף דער פּיאַנאָ אין דעם גרויסען הויף.

שטימע הינטער איהם. ער האָט זיך אויפגע-
כאפט מיט שרעק און געפרופט דורכשטופען
דעם קאפ צווישען דיא אייזערנע שטאנגען צו
אנטלויפן. ער האָט געמיינט, עס איז דער
קוטשער. ער האָט זיך אומגעדרעהט און דער-
זעהן דאָס גוטע געזיכט פון סעניאָר בארעזי.
„אויב איך האָב ליעב מוזיק? איך? ! ניין
— מיין איך יא, אויב עס איז גראדע וויא דיזע...“
האָט ער אויסגעשטאמעלט, אָנפאנגענדיג מיט א
ציטער און אויכלאָזענדיג מיט פעסטקייט.
„דאָס שפיעלט מיין טאָכטער, קענסט
אריינגעהן מיט מיר אינעווייניג.“

דער גרויסער מאן האָט אויסגעשטרעקט א
האנד, און דאָס קינד האָט
זיך אָנגעהאנגען אזוי וויא
עס וואָלט געווען עטוואָס,
אויף וואָס ער האָט שוין
לאנג געווארט און גע-
בענקט.

זיי זיינען דורך דיא
גרויסע טויערען, וואו א
שטיינערנער לייב האָט
געהאלטען וואך פון יעד-
דער זייט. דיא לייבען
האָבען זיך ניט געריהרט.
אריינקומענדיג אין זאאל,
וואו א יונגע פרוי איז גע-
זעסען ביי דער פיאנאָ,
האָט דער סעניאָר גע-
זאָגט:

„גראצע, טאָכטער, אָט
איז דער קליינער אינגעל,
וואָס מיר האָבען דאמאָלס
געזעהען. געדענקסט? איך
האָב געטראכט מען דארף

צום ים; און קיינער וואָלט פון איהם מער
ניט געווען געהערט...“

אָבער סעניאָר בארעזי'ס קוטשער איז אָנ-
געקומען יענע נאכט, זיך האלטענדיג נאָהענט
ביים פארקען אונטער דיא בוימער, אום אויס-
צומיידען דיא נאסקייט. און דער קוטשער איז
געפאלען איבער'ן אינגעל.

און וויסען דארפט איהר, אז ווען מיר פאלען
איבער עטוואָס, ווילט זיך זעהר א בריקע טהאָן
דעם עטוואָס, מעג עס זיין א קאץ, א הונט, א
שטעקען, א שטיין, אָדער א מענש. דער קור-
טשער, זייענדיג ניט מער וויא א בשר ודם,
האָט זיך איבערגעדרייט און א בריקע געטהאָן

דעם אינגעל. ער האָט
איהם נאָך אָנגעכאפט
ביים קאלנער און בעשול-
דיגט אלס גנב. און ניט
ווארטענדיג אויף קיין
פערטחיידיגונג, האָט ער
איהם דערווייל דער-
לאנגט איבער דיא פיס-
לעך מיט דער בייטש,
וואָס ער האָט געטראָגען,
און איהם בשעת מעשה
געלאָזט וויסען, אז א
צווייטען מאָל וועט ער
ניט אָפקומען אזוי לייכט.
אָבער דער אינגעל האָט
פערנעסען דיא ווארונג
און אין דיא צווייטע
נאכט ווידער געקומען.
ער האָט זיך אוועקגעזעצט
אויף דער ערד אונטער
דער וואנד, בעשליסענ-
דיג זיך צו בע-



ווערדי

איהם אריינגעהמען.“

דיא יונגע פרוי האָט געמאכט עטליכע
שריט פאָרווערטס און האָט אָנגעריהרט דעם
קינד'ס געלען קאפ מיט איינע פון איהרע שעהנע
הענט. דיא שעהנע הענד וואָס האָבען נאָך וואָס
געשפיעלט דיא סאָנאטא.

„יא, מיין קליינער אינגעל; מיר האָבען
דיך געזעהען אין דרויסען נאָך פריהער, און איך
זאָל געווען וויסען, אז אויך היינט אבער ביסטו
דאָרט געווען, וואָלט איך געווען ארויסגעהן דיר
אריינגעהמען; אָבער פאפא האָט עס פאר מיר
געטהאָן. יעצט, זען זיך אָט דאָ אנדער, אזוי
איך זאָל דיר קענען זעהען, און איך וועל פאר

האלטען; אָבער ווען דיא מוזיק האָט זיך אָנגע-
פאנגען, האָט ער זיך מאָמענטאן אויפגע-
שטעלט; און ווידער, מיט דעם פנים צוגעלריקט
צום פארקען, האָט ער זיך איינגעהערט.

דער ווינד האָט געזיפצעט אזוי ווייך און
שטיל דורך דיא מאראנצען בוימער; דיא לופט
איז געווען שווער מיט'ן פערפיום פון בלומען
און אויף דיא פלינגלען פון אבענדווינטעל האָר-
בען זיך געטראָגען פון דיא אָפענע פענקטער
זיסע, סאמעטווייכע טענער פון בעטהאווען'ס
„מאָנדישין סאָנאטא“. דער אינגעל האָט זיך
אלץ איינגעהערט.

„האָסט ליעב מוזיק?“ האָט זיך דערהערט א

דעם קליינינקען צימער איבר'ן קרעמל אין בוסעטא.

ווען ווערדי איז אלט געווען צוועלף יאָהר, האָט ער פון צייט צו צייט געשפּיעלט דעם אָר-נעל אין דער קירכע פון זיין דאָרף בוסעטא. פון דעם קען מען שליסען, אז ער האָט געהאט קור ראזש און האָט שוין דאן בעזעסען א פונק פון דעם שטאָלי און עקשנות, וואָס זיינען שפּעטער געווען א שטיקעל צייט א פעהלער און האָבען זיך אויסגעלאָזט אלס א ברכה. סעניאָר בארע-זי'ס ליבע צום אינגעל איז געווען גרויס. מיר געפינען, אז דער אָרימער יונג איז געווען גאָר אין נאָהענטע פעהלעטניסע מיט דער רייכער פאמיליע. א פרייען צוטריט צו דער פּיאנאָ האָט ער געהאט און דערצו נאָך שטונדען פון דער סיניאָרא גראציע.

צו 17 יאָהר איז ווערדי שוין געווען דער בעסטער מוזיקער אין דער געגענד. ער האָט געדורשט נאָך א גרעסערע קאריערע; דיא גרויסע אויגען-האָבען געקוקט אין דער ווייטער-נעם; א מאָדנער עלענד האָט געקוועטשט און געדריקט דאָס הארץ, און עס האָט אזוי געצויגען אין דער גרויסער ברייטער וועלט אריין. ער האָט שוין איינמאָל געהאט געשפּיעלט אין פארמא, עטליכע מייל ווייט פון זיין דאָרף, און דער דאָרטיגער ביסקופ האָט איהם געזאָגט: „דיין שפּיעלען איז אָהנע צווייפּעל בעסער וויא אירגענד וועלכע מוזיק וואָס מיר האָבען ווען גע-הערט אין פארמא.“ ווערדי'ס שטערען האָט אָי-געפאנגען צו שיינען, ווען סעניאָר בארעזי האָט געקראָגען פאר איהם א פרייען איינטריט אין דער גרויסער קאנסערוואטאָריע פון מילאן.

כמעט דער גאנצער דאָרף האָט בעגלייט דעם יונגען קינסטלער און איהם געוואונשען און גע-וואונשען, אז ער זאָל זיך אויסצייכענען און קריי-גען דיא בעסטע מעדאליען.

אין דער קאנסערוואטאָריע האָבען איהם קורס כל דיא דירעקטאָרס גענומען אויף א פער-הער, אום צו זעהען אויב ער פערדיינט דעם כבוד וואָס מען האָט איהם אָנגעטאָן. ער האָט אָנפאנגס געשפּיעלט אויף דער פּיאנאָ, און דיא דירעקטאָרס האָבען זיך איבערגעקוקט און גע-סוד'עט אין דער שטיל. דאן האָט מען איהם גע-הייסען שפּיעלען אויפ'ן אָרגעל, און דיא גדולים האָבען זיך ווידער א מאָל געשושקעט און גע-מאכט גרימאסען. דערנאָך האָט מען איהם גע-הייסען נאָך א מאָל שפּיעלען אויף דער פּיאנאָ. ער האָט געפאָלגט און דיא עקזאמינאטאָרס הא-

דיר שפּיעלען. אָבער וועסטו אונז דען ניט זאָ-גען וויא מען רופט דיך?״

„איך?״ האָט געענטפערט דער אינגעל, „מיין נאָמען איז דזשיאוועפע ווערדי — איך בין צעהן יאָהר אלט, איך ליעב אייער שפּיעלען, ווייל איך שפּיעל אליין א ביסעל.“

II

שרעקליך איז דיא לאַגע פון דיא אָרעמע אין איטאליען. מעהר וויא א יאָהרהונדערט נאָכאנאנד האָבען דריי פערטיל פון דיא אר-טאליענישע בעפעלקערונג ניט געגעסען צו זאט. אַלס קינד האָט ווערדי געטראָגען א שטרי-קעל פאר א גארטעל, און ווען דער מאָגען האָט געדריקט און גענאָגט, האָט ער פערצויגען דעם שטריק אויף נאָך א קניפעל און געהאָפט צו נאָט, אז דער נס פון אליהו הנביא וועט מיט איהם געשעהען, אז דיא וואָרגאנעס פון הימעל וועלען איהם ברענגען שפּייז. בלוט-אָרעם זיי-נען געווען דיא עלטערן פון דעם גרויסען מוזי-קאלישען זשעניע, מיט וועלכען גאנץ איטאליען שטאָלצירט. וועגען בילדונג האָט נאטירליך גאָר קיין רעדע ניט געקענט זיין. אָבער א גרוי-סער טאלאנט צוזאמען מיט א שטארקען ווילען שלאָגען זיך דורך א וועג. מיר געפינען דעם אינגעל צו צעהן יאָהר אלס א העלפער ביי א קרעמער מיט מוזיקאלישע נייגונגען. דיזער קרעמער מיט'ן נאָמען יאסקיט האָט זיך געהאל-טען פאר א מחותן מיט דער קונסט. איבערן קרעמיל איז געווען א קליינינקער צימער, און אין דעם צימער איז געווען א מוזיקאלישער אינ-סטרומענט, וועלכען דער יונגער ווערדי האָט גע-קענט בענוצען גאָר פיער אבענדען אין וואָך. אין דיא שפּעטערע יאָהרען פלעגט ווערדי ליעב האָ-בען צו דערצעהלען פון דעם. ער האָט זיך איינ-מאָל אויסגעדריקט, אז געוויסע שוועריגקייטען וואָלטען אימער בעדארפט זיין פערבונדען מיט'ן צוטריט צו א פּיאנאָ, דאן וואָלט דער שילער גאָר געהאט אן אנדער חשק. אין יענע צייטען איז געווען א טאקסע אויף מוזיקאלישע אינ-סטרומענטען, און אויב איך האָב קיין טעות ניט, עקזיסטירט נאָך א שטייער אין איטאליען ביז היינטיגען טאָג פאר יעדען, וואָס האלט א פּיאנאָ אין הויז. ניט איינמאָל האָט זיך דעם אָרי-מען קרעמער'ס אינסטרומענט געפונען אין גרויס געפאהר קאנפּיסצירט צו ווערען פאר ניט צאָהלען דיא טאקסע, אָבער סעניאָר בארעזי פלעגט קומען צו הילף, „אונטערשמירען״ דעם בעאמטען, און מוזיק האָט זיך אליין געהערט פון

אטער „לא סקאלא“ אין מילאן. געהערט האָט שוין דער דירעקטאָר פון ווערדי דורך דעם, וואָס דיא קאָנסערוואַטאָריע האָט פערשלאָסען איהרע טהירען פאר איהם. דיא פיהרערס פון דער קאָנ-סערוואַטאָריע האָבען זיך פערטהיידניגט אין דער עפענטליכקייט, און דאָס איז געווען אן אדווער-טיזמענט פאר'ן אַרימען זשעני, וועלכען א גע-ניטע אויג האָט שוין געקענט בעמערקען.

מארעלי, דער טהעאטער-דירעקטאָר פון מי-לאָן, האָט געשלאָסען פון דיא אויסדריקע „איי-גענער ווילען“, „עקסנות“, „אוינפעלע אויף דער פיאנאָ“, אז דאָס איז א'ן איינגעבאָרענער טאלאנט, און ער האָט געהאלטען אן אויג אויפ'ן יונגען מאן. דיא אָפּערא איז אָנגענומען געוואָרען. ווערדי, פערשיכור'ט פון האָפנונגען, האָט דאן אריבערגעקליבען זיין ביסעל אַרימקייט נאָך מי-לאָן, און דאָרטען האָט ער מיט זיין קריינליכער קינדערשער ווייבעל און מיט א נייגעבוירענעם אינגעלע, זיך בעזעצט אין א גערעט פונקט גע-גענאיכער דעם טהעאטער.

שנעל זיינען געמאכט געוואָרען דיא פראָ-בעס פאר דער אָפּערא-פאַרשטעלונג. דיא נאכט פון 17טען נאָוועמבער 1839 איז געקומען, און דיא אָפּערא איז אויפגעפיהרט געוואָרען. דיא קריטיקער האָבען עס ערקלערט פאר א דורכפאל. מארעלי האָט געזעהען, אז עס איז ניט געווען שטארק גענוג צו ציהען א פובליקום, האָט ער עס ארונטערגענומען פון דער ביהנע. פון דעם יוני-גען מאן האָט ער פון דעסטוויגען געהאלטען, און אזוי וויא יענער האָט זיך צוליעב איהם אריבער-געקליבען נאָך מילאן, האָט ער זיך געפיהלט פער-פליכטעט איהם צו העלפען. דעריבער האָט ער ביי ווערדי'ן בעשטעלט נאָך א'ן אָפּערא. נאָר א קאָמישע.

ווערדי האָט זיך געלאָזט איינריידען און האָט זיך גענומען צו דער ארבייט. קאלט איז געווען אין דעם צימער פון דעם אָרעמען קאָמ-פאָזיטאָר און זיין שוואכער ווייב. שטאָלץ האָט זיי ניט דערלאָזט צו לאָזען וויסען דיא פריינד אין דאָרף אפילו וואו זיי געפינען זיך. אונטער א פרעמדען נאָמען האָט ווערדי געקראָגען א קלעגליכע שטעלע אין איינעם פון דיא טהעא-טערע. ער האָט אויך געשפיעלט פיאנאָ אין א רעסעטאָראנט. זעהר קליין זיינען געווען דיא פערדיענסטען, דערפאר אָבער פלעגט ער בריינגען פון רעסעטאָראן זופען-ביינער, וועלכע דער קליינער אינגעל האָט געסמאָשטקעט מיט גרויס הנאה.

בען זיך צוריקגעצויגען צו בעראטהען זיך וואָס מען זאָל טהאָן.

דער שלום פון זייער ראטה איז געווען, אז דער יונגער-מאן האָט א'ן אייגענעם ווילען, איז עקסנות'דיג און אז ער האָט שוין געוויסע משונה'דיגע איינפעלע אויף דער פיאנאָ, וואָס וועלען איהם קיינמאָל ניט דערלאָזען צו ווערן א גרויסער מוזיקער. דאָרום קען מען איהם ניט אויפנעהמען אין דער קאָנסערוואַטאָריע.

בארעזי, וואָס איז געקומען צוזאמען מיט זיין פראָטעזשע, האָט זיך געקאכט און געביי-זערט, ערקלערענדיג, אז אלע דירעקטאָרען הוי-בען ניט אָן צו פערשטעהען, וואָס דער אינגעל האָט געשפיעלט. דאָס האָט נאָר אויפגערודערט דיא גדולים, און זיי האָבען געענטפערט, אז א גרויסער מוזיקער אין א דאָרף איז ניט אזא צאצאע אין מילאן, אז סעניאָר בארעזי מעג זיך נעהמען אהיים זיין זשעניע און זאָלען דיא דאָרפסלייטע קוועלען פון אזעלכע מוזיקאלישע קונצען. דיוע עצה איז פריהער פערוואָרפען גע-וואָרען און נאכהער געפאלגט געוואָרען. סעניאָר רינא גראציא און אנדערע פערעהרערס פון ווערדי'ס טאלאנט האָבען זיך געטרויסט מיט דער מיינונג, אז דיא קאָנסערוואַטאָריע אין מי-לאָן איז א פערבלענדענעם, „א פלאץ וואו מען פוצט שטיינע לאָך און מען פערדונקעלט דיאמאנ-טען“. קורץ נאָך דעם האָט דער דאָרף אויסגע-דריקט זיין ליעבע און אכטונג צו ווערדי מיט דעם, וואָס מען האָט איהם בעשטימט פאר דעם אָרגעל-פיעלער פון דער דאָרף-קירכע מיט א שכירות פון פערציג דאָלאַר א יאָהר.

בערוויטש פון דיוען גליק, האָט זיך ווערדי ערקלערט אין ליעבע צו דער טאָכטער פון יאס-קיט דעם קרעמער, זיין פריינד און בעשיצער. דאנקבארקייט צום מאן, וואָס האָט איהם צום ערשטען געהאָלפען, האָט געהאט א סך צו טהאָן מיט דיוע אויסוואהל. הייראטהענדיג דעם קרעמער'ס טאָכטער, האָט ווערדי גוט געוואוסט, אז מיט דעם ערפילט ער דעם הייסען וואונש פון איהר פאָטער.

זעהר א שוואכע איז געווען דיא מידעל, איהר גייסט איז געווען אזוי פערהונגערט וויא דער אָרעמער קערפער. איהר גרעסטע מעלה איז געווען, וואָס זיא האָט הייליג געגלויבט אין דעם זשעניע פון ווערדי.

ווערדי'ס אמביציע האָט זיך אָנגעפאנגען ארויסצוצייגען. ער האָט געשריבען אן אָפּערא און זיא געשיקט צום דירעקטאָר פון דעם טהע-

האָט זיא איהם פערזיכערט וויעדער און וויעדער.
זיא לעגט נאָר אין בעט זיך אָנצווארעמען, און
אז מען בעוועגט זיך ניט, דארף מען דאָך וויר
ניגער עסען. וואָס איז דאָ ניטאָ צו פערשטעהן?
פריהלינג איז געקומען. דיא אָפּערא איז
געגאנגען פאָרווערטס. איין פראָבע נאָך דער
אנדערער איז געמאכט געוואָרען. דער נאָמען
פון דער שטיק איז געווען: *Un Giorno di Regno*
מארעלי האָט זיך געריכט אויף אן

ערפאָלג. ווערדי איז געווען זיכער אין דעם.
דיא נאכט פון דער פאָרשטעלונג איז געקור
מען. נאָך'ן ערשטען אקט איז ווערדי אָהן אן
אָטהעם אריבערגעלאָפּען דיא גאס, ארויפגע-
שפּוננ'לעך דריי טרעפּ אויף איינמאָל און דער-
גרייכט ביז צום צימערלי אונטערן דאָך אָנזאָגען
דיא גוטע בשורה. אז דיא אָפּערא איז געווען אן
ערפאָלג. דיא פערשמאכטע, וואָס איז געלעגען
אויפ'ן בעטעל מיט דיא שטראהלען פון דער
לבנה אויף איהר געזיכט, האָט געוואוסט, אז עס
וועט זיין אזוי. מיט אלע כוחות האָט זיא זיך
געפרובט אויפהויבען. עס האָט זיך איהר אזוי
געוואָלט אויסשריען: „וויווא ווערדי!“
אָבער דער הוסט האָט ניט דערלאָזט, און זיא
איז געפאלען צוריק. ווערדי האָט בעדעקט מיט
הייסע קושען איהר שטערען, איהרע הענד, איהרע
האָר, און האָט זיך שנעל געלאָזט צוריק צו
זעהן, וויא דאָס פובליקום וועט אויפנעהמען
דעם צווייטען אקט. שטיל איז אָבערגאנגען דער
אקט, אָהן אפלאַדיסמענטען. ווערדי איז געלאָ-
פּען אָנזאָגען זיין קראנקע ווייבעל, אז דאָס
פובליקום איז א ביסעל קריטיש, אָבער אז דיא
אָפּערא איז גוט, אן ערפאָלג. ער האָט זיך בער-
רעכענט, אז ער וועט בלייבען אין דער היים און
ניט געהן צו דעם דריטען וויא אויך דעם לעצטען
אקט. יא, בעסער אכטונג געבען אויף דער פרוי.
יעצט דארף זיא ווערען געזונד און גליקליך. דיא
אָפּערא איז אן ערפאָלג.

זיא האָט זיך געבעטען ער זאָל זיא לאָזען
און קומען נאָך דער ענדע איהר אלעס דערציילען.
ער איז אוועקגעגאנגען.

נאנץ שפעט, ווען ער איז געקומען צוריק,
האָט ער זיך געשלעפט אויף דיא טרעפּ. לאנג-
זאם האָט ער געעפענט דיא טהיר און אריינגע-
קומען אין גערעט.

דעם לעצטען אקט האָט מען ניט געענדיגט
— דאָס פובליקום האָט דיא ארטיסטען ארויף
טערגעפייפט פון ביהנע....

אלעס האָט דיא קראנקע פרוי געלעזען אויף

קאלט און אומעטיג איז געווען אין גערעט.
נאָך א בייבי איז געבוירען געוואָרען דעם וויי-
טער, און קיינער איז דאן ניט געווען אין גערעט,
אויסער איהם. ווערדי האָט וויא עס איז בגנבה
דערוויען צו בריינגען שטיקלאך שפייז פון רע-
סטאָראן אהיים, אָבער עס האָט צו גאָר ניט גע-
טויגט. קיין געלט צו קויפּען גוטע מילך פאר'ן
קינד איז ניט געווען, און דיא פערשמאכטע מור-
טער האָט פערזיכערט דעם מאן, אז מען דארף
עס גאָר ניט נויטיג, אז דאָס קינד איז אַלרייט.
דעם נפשו'ל איז נמאס געוואָרען אזא לעבען נאָך
איידער א מאָנאט איז פערביי, און עס איז אייני-
געשלאָפּען, אום מעהר ניט אויפצושטעהען....

און דיא אָפּערא-קאָמעדיע האָט בעדארפט
פערטיג ווערען. מארעלי האָט געזאָגט, עס
וועט געהן, דאָס פובליקום וויל לאכען, וויל זיך
אמווירען.... מאן און ווייב האָבען עס געשמור-
דירט און אונטערגעברומט צוזאמען, נאָך אמאָל
און ווידער א מאָל עס איבערגעזונגען.

עסען איז געווען זעהר ווייניג, אפילו פיער
אָפּצוקאכען עטוואָס איז ניט געווען, נאָר אזוי
וויא עס איז טאקי ניט געווען וואָס צו קאכען,
האָט עס גאָר ניט אויסגעמאכט. פריהלינג האָט
געהאלטען אין קומען — עס איז נאָך געווען גוט
קאלט, אמת, אָבער דיא צווייגעלעך אויף דיא
בוימער אין פארק האָבען שוין ארויסגעצייגט
סמנים פון שפּראַצען. ווערדי האָט עס געזעהען
מיט זיינע אייגענע אויגען, און ער איז געלאָפּען
אָהן אן אָטהעם אהיים עס אָנזאָגען דער פרוי —
דער פריהלינג וועט כאַלד קומען! דער צוויי-
יעהריגער אינגעלע האָט ניט לאנג געקענט דער-
האלטען דיא נשמה דורך דיא זופען-ביינער.
גאנצע נעכט, ווען דיא קעלט איז געווען גרויס,
האָט איהם דער פאטער געהאלטען אין דיא
אַרעמס און איהם געווארעמט מיט זיין קער-
פער. איין פריהמאָרגען איז ווערדי אויפגע-
שטאנען און געפונען דאָס קינד שטייף און
קאלט. דער אינגעלע איז געווען טויט....

גאנצע טעג איז דיא מוטער געלעגען אין
בעט פון דאן אָן. זיא איז ניט קראנק, האָט זיא
ערקלערט, חלילה — נאָר זעהר מיער, אזוי מיער!
וויא שעהן זיא איז דאמאָלס געווען! ער האָט
איהר קיינמאָל ניט געזעהען אזוי שעהן. צוויי
ראָזע פלעקען האָבען געברענט אויף דיא בא-
קען, ווען דאָס גאנצע געזיכט איז געווען אל-
באסטעריווייט. דיא אויגען האָבען געגלאנצט
מיט אזא ליכט, וואָס ווערדי האָט נאָך קיין מאָל
ניט געזעהן. חלילה, זיא איז ניט קראנק,

אָבער עס האָט זיך ביי איהם אַרומגעוואָלגערט
עטליכע טעג איידער ער האָט עס דורכגעלעזען.
ער האָט אוועקגעלייגט דעם בוך און האָט אַ צייט
לאנג אַרומגעשפּאַנט איבערן צימער אַהין און צור-
יק. אַ מעכטיגער פּערלאנגען צו שאַפּען האָט
איהם פּלוצלונג אַרומגענומען; אַ פּלעצליכער
אויסגוס פון געדאַנקען האָט, וויא אַ רייסענדער
שטראָם, גענומען פליסען אין זיין מוח. זיין
גייסט איז נאָך ניט געווען טוירט — ער האָט
נאָר געדערעמלט.

ער האָט דאן געקראָגען צו לייהען אַ פּיאנאָ
און האָט זיך גענומען צו דער אַרבייט. אין אַ
מאָנאַט איז אַ נייע אָפּעראַ געוואָרען פּערטיג.
מאַרעלי האָט זיך אָבער ניט געאיילט זיין צו קוין
פּען — צוויי מאָל האָט ער שוין פּערלאָרען געלך
אויף ווערדיין. ענדליך האָט ער בעשלאָסען צו
לאָזען אויפּהירען דיזע אָפּעראַ, אָבער נאָר מיט
דעם תנאי, אז ווערדי זאָל קיין גראַשען פּערלאַנג
גען פאַר דיא ערשטע דריי אַבענדען, און אויב
עס וועט זיין אַן ערפּאָלג, וועט מען ערשט נאכ-
הער ריידען פון קויפּען, אויב מאַרעלי וועט עס
וועלען, און דער פּרייז זאָל דאן זיין בלויז טויר-
זענד פּראַנק.

ווערדי האָט קיין אינטערעס גענומען אין
אויפּהירונג. ער איז געקומען צום שלום, אז
„דער עולם איז אַ גולם“, און מען קען קיינמאָל
ניט וויסען, וואָס דאָס „האַנגעשעצטע“ פּובלי-
קום וועט אפּלאָדירען אָדער אויספּייפּען. איהם
איז געקומען אויפ'ן זין דיא פּינסטערקייט פון
יענער נאכט, ווען אַן אנדער אָפּעראַ איז אויפּגע-
פיהרט געוואָרען מיט צוויי יאָהר צוריק, און ער
האָט זיך פּערשפּאַרט אין זיין ענגען צימער און
זיך געלייגט שלאָפּען.

דיא זון איז קוים אויפּגעגאנגען דעם נעכ-
סטען פּריהמאָרגען, ווען ווערדי האָט דערהערט
אַ שטאַרקען קלאַפּען אין טיר. מאַרעלי איז
אריינגעלאָפּען מיט אַן אימפעט. „וויפּיעל וויל-
סטו פאַר דיין אָפּעראַ?“ האָט ער שנעל אַ פּרעג
געטאָהן.

— דרייסיג טויזענד פּראַנק — האָט זיך
דערהערט אַ קלאַרע, הויכע שטימע פון בעט.
— זיי ניט קיין דומקאָפּ — האָט זיך געבוי-
זערט מאַרעלי. — פאַר וואָס עפעס פּערלאַנגסטו
אזא סומע?

— דערפאַר וויל דו ביזט געקומען פינף
אויזיגער אין דער פּריה — נאָכמיטאג וועט דער
פּרייז זיין פּופּציג טויזענד.
צעהן מינוט צייט האָט מען זיך אַרומגע-

איהר מאַן'ס געזוכט — שוואַרץ, פּעראומערט וויא
דיא נאכט. זיין האָט געפרופּט אַ שמיכלע טאָן.
אַ דארע ביינערנע האנט האָט זיין אויסגע-
שטרעקט, אויף וועלכע עס האָט זיך לויז געהאַל-
טען אַ הופּהרינג. דיא האנד איז צוריקגעפאַ-
לען נאָך איידער ער האָט זיין אָנגעכאַפּט. דיא
פּערהונגערטע גלידער האָבען זיך מעהר שוין
ניט געריהרט. נאָר אויף דיא געשלאָסענע אוי-
גען האָבען געלאנגט צוויי גרויסע, לאנגע טרע-
דען. דער גייסט איז געווען בראוו, אָבער דער
קערפּער האָט אויפּגעגעבען דעם קאמפּף.

III

דיא אונגליקען וואָס האָבען זיך אַרויפּגע-
יאָגט אויף ווערדיין מיט אזא גרויזאמקייט, האָ-
בען איהם פאַר דער צייט פּערפּינסטערט און
געבראַכען זיין שטאַלצע האַרץ. נאָר זעקס און
צוואנציג יאָהר אלט, אָבער ער האָט שוין פּער-
זוכט דעם טעם פון לעבען און עס איז געווען
בימער.

ער האָט פּערלאָרען דעם אינטערעס אין יע-
דע זאך: דיא מוזיקאַלישע שטודיען פּערנאכ-
לעסיגט, דאָס ביסעל וויסענשאַפט פּערוואָרפּען.
ער האָט געבראָגעט דיא פּיאנאָ אין אַ ביליגען
קאָנצערט-זאַל, וואו ער האָט קוים פּערריענט
אויף אַ שטיקעל ברויט. זעלבסטמאָרד האָט
איהם געשיינט צו זיין דער איינציגער אויסוועג
פון אלע זיינע צרות, און לאנג האָט ער גע-
טראכט און געדענקט וועגען דעם בעסטען מי-
טעל, וויא אזוי עס אויסצופיהרען. דערווייל
האָט ער פּערבראַכט דיא צייט לעזענדיג אלערליי
שונדיראַמאנען — פּערגעסען האָט זיך איהם גע-
וואָלט אלעס אַרום זיך, און ער האָט זיך אָנגע-
כאַפּט אַן וואָס-ניט-איז, זיך צו פּערשלאָפּערען,
זיך צו פּער'חלום'ען אויף אַ וויילע.

צוויי יאָהר זיינען אוועק אין דיזען צושטאַנד
פון שלומער און נאכט. ער איז געווען זיכער,
אז דער וואונט צו טאָן, צו שאַפּען, צו לעבען,
איז ביי איהם אויף אימער פּערשוואונדען. איין
טאָג, אַרויסבלאָזענדיג צוועקלאָז, האָט ער בע-
געגענט מאַרעלי. געהענדיג צוזאַמען, האָט מאַ-
רעלי אַרויסגענומען אַ ביכעל און עס געגעבען
ווערדיין צו זעהען, אויב עס איז ניטא אין דעם
מאטעריאַל גענוג פיר אַ רעכטע אָפּעראַ. ווערדי
האָט געענטפּערט, אז ער האָט אויפּגעגעבען דיא
נאַרטיקייטען, ער שרייבט מעהר קיין אָפּעראַס.
ער האָט פון דעכט'יגען גענומען דעם בוך,

קראפט, בעוואונדערונג און לויב. אוועקגעבענע דיג אלעס, האָט זיא געוואונען אלעס. מיט לויב און זעלע האָט זיא זיך איבערגעגעבען דעם, אין וועמען זיא האָט הייליג געגלויבט, און דער רעזולטאט איז געווען, אז ער האָט היי-ליג געגלויבט אין איהר. צוזאמען זיינען זיי גע-וואָרען גרויס און בעריהמט. ווען יעדער פון זיי איז שוין געווען א „אכציגער“, האָט זיי דער ענגלישער שריטפשטעלער הענרי דזשיימס גע-זעהען אין קרעמאָנא אויף א מוזיקאלישען פעסט צו עהרע פון דעם געבורטסטאָג פון סטרא-דיוואריום. און הענרי דזשיימס האָט געשריע-בען פאַלגענדעס:

„ווערדי און זיין פרוי זיינען געווען בע-וואונדערט פון אלעמען. און וואָס איז דער וואונדער? דענקט נאָר ווער זיי זיינען און וואָס זיי שטלען פאַר מיט זיך — א קנאפען יאהר-הונדערט פון מוזיק און א יאהרהונדערט פון לע-בען! דער מאַעסטראַ איז הויך, שלאַנק, שטאַלץ און בעפעהלענד. ער האָט נאָך מאניערען פון א וואהרען ריטער; און ער האָט געקוישט זיין פרוי'ס האַנד, ווען ער האָט גענומען אבישער פון איהר אויף א שטונדע.“

V

„ריגאָלעטאָ“, אויפגעפיהרט אין ווענים אין 1851, איז בעגרינדעט אויף וויקטאָר הוגאָ'ס „דער קעניג אמוזירט זיך“, און דא מוזיק האָט דעם זעלבען דראמאטישען פייער, וואָס געפינט זיך אין הוגאָ'ס ווערק. ווערדי'ס איבערגעבענע הייט צו הוגאָ זאָלט זיך אויף שפעטער אין דער בעארכייטונג פון „ערנאני“, „טרובאדור“ און „טראוויאטא“ האָבען נאָכגעפאלגט „ריגאָלע-טאָ“ און די דריי אָפּערא'ס ווערען געוועהנליך גערעכענט אלס ווערדי'ס מייסטערוערקע. דער קאָמפאָזיטאָר אליין האָט געהאט א בעזאָנדערס גוטע מיינונג וועגען דיזע אָפּעראס. מען מעג עס איהם פרגעבען, ווייל ער פלעגט זאָגען, אז ער און זיין פרוי האָבען ביידע געשאפען: זיא האָט געשריעבען דא מוזיק און ער האָט גע-קוקט. וויא ווייט דאָס איז אמת, איז שווער צו זאָגען. אָבער דער פאקט בלייבט, אז „טרובא-דור“ איז אימער געווען ווערדי'ס לעבעלינג, און ביז ניט לאנג פאר זיין טויט פלעגט ער פאָהרען די ווייטעכטע שטרעקען צו הערען עס שפיעלען. דער גייכט פון שעפפונג וואָס האָט אויפגע-פלאמט און פראָדוצירט „ריגאָלעטאָ“, „טרובא-דור“ און „טראוויאטא“, האָט זיך ביסלעכווייז

שמועכט, דאן האָט מאַרעלי אויסגעשריבען א טשעק אויף צוואנציג טויזענד פראנק, און ווערדי האָט געליינט זיין חתימה, האָט זיך איבערגע-קעהרט אויף דער אנדערער זייט און איז נאנץ געשמאק אנשלאָפען געוואָרען.

IV.

דאָס איז געווען דיא אָפּערא „נאכוקא“. זיא האָט געהאט א גרויסען ערפאלג. ווערדי האָט געהאט זיינע צוואנציג טויזענד פראנק. אָבער מאַרעלי האָט געמאכט פיעל מעהר.

פון דיזער צייט ביז 1850 האָט ווערדי פיער-ריש געשאפט. דיזע צייט קען גערופען ווערען דיא ערשטע ווערדי פעריוָדע. אין רוים, נע-אפעלי, ווענים, פלאָרענץ און אין מילאן האָט מען, אין איין צייט געשפיעלט זיינע אָפּעראס. דיזער זשעניע איז אויך געווען א גוטער גע-שעפטסמאן. ער האָט געוואוסט וויא ארויסצו-קלינגען וואָס מעהר פאר זיין ארבייט, און גאָלד-האָט זיך גענאָסען פון אלע זייטען.

אין יאהר 1850 האָט ווערדי וויעדער אמאָל געהייראט, און אין זיין לעבען האָט זיך אָנגע-פאנגען וואָס מיר קענען רופען דיא צווייטע ווערדי פעריוָדע. מען זעהט שוין מעהר ניט אזעלכע סמנים פון שלעכטען געשמאק, וויא א באלעט פון פערציג מיכשפות אין „מאקבעט“, טאנצענדיג א „פרייליכעס“ מיט ליידו מאקבעט אין מיטען, אָנגעטהאָן אין א זעהר פערקורצטע קליידעל און זינגענדיג א טרונקליידעל צום אב-וועזענדיגן לעבעהאָבער. אַנשטרענגענדיג זיך צו פערמיידען אזוינע שטעלען, גיט ער אונז אָפט א ביסעל צו ווייכע סענטימענטאליטעט, אָבער דיא ענדערונג איז צום בעסערען.

זיין פרוי איז געווען איינע פון דיא ווייניגע, וואָס זיינען געבענשט מיט א קאָפּ פול דענ-קונגס-קראפט און אויך מיט א הארץ פול עדעלע סימפאטיע. זיא איז געווען זיין גייסטיגער חבֿר, זיין פריינד. קנאפע פופציג יאהר האָבען זיי געלעבט צוזאמען. איהר שטייב ליגט יעצט אין „דאָס הויז פון רוח“ אין מילאן, א היים פאר אלטע ארטיסטען, וועלכע ווערדי האָט געבויט. דיזע „הויז פון רוח“ איז געווען א ליבלינגס-גע-שאנק, געווידמעט צו איהר, וואָס האָט ניט גע-קארגט און געגעבען פרוי פון דער רייכקייט פון איהר נאטור; צו איהר, וואָס האָט איהם גע-בראכט דיר, פרידען, האַפפונג און זעליגע לעבע. זיא האָט ניט געהאט קיין פיכערישע אמביציע צו וועלען פאר זיך אליין ערווערבען רוהם.

פערשידענע אָפּעראַס; האָט גע'הלום'ט טיעפע חלומות.

- צעהן יאָהר פון רוחיגען דאָרפֿסלעכען זיינען אוועק, ביז דער שאך פון פערזענען, וואָס איז געווען אויף א ווייזט אין איטאליען און האָט בענגענט ווערדיג, האָט איהם געבעטען צו שאפֿען א'ן אָריענטאלישע אָפּערא.

- עס איז צווייפֿעל האַפֿט, אויב זיין פערסישע מאַיעסטעט האָט געוואוסט, אז אָפּעראס ווערען געשאפֿען נור אין געוויסע לוינען און קענען ניט געמאכט ווערען צו אָרדער אזוי, וואָס א סטאַליער בויט א פארקען. אָבער דאָס איז געווען זיין וועג אויסצורדיקען אכטונג צום גרויסען מאַעסטראָ.

- ווערדי האָט זיך געשמיכעלט אין באָרד אריין, זיין פרוי האָט צוגעשמיכעלט פון איהר זייט און זיי האָבען געהאט א פיינעם שפּאס איבער דעם. זיי האָבען צוזאמענגערופֿען דיא פריינד און דיא שבעים און געטרונקען צײַם וואָהלזיין פון א וואהרען, לעבעדיגען שאך, וואָס פערשטעהט זיך אויף א זשעניע וועלן ער בענגענט איהם.

- אָבער פלוצלונג האָט דער געגענשטאנד אַנגענומען א געשטאלט אין דעם קינסטלער'ס מאַרד. ער האָט זיך גענומען צו דער ארבייט, און דער רעזולטאט איז געווען, אז "אאידא" איז געשאפֿען געוואָרען אין עטליכע וואָכען. דיא געשיכטען וואָס מען דערצעהלט אָפּט פון דיא לאנגע פאָרבעררייטונגען צו קאמפאנירען דיזע אָפּערא, בעווייזען נור דיא פאָרשטעללונגס־קראפט פון דיא מענשען, וואָס שרייבען פאר דיא צייטונגען. ווערדי'ס געדאנקען האָבען זיך ארויפגעוואָרפען אויף א טהעאטא אזוי וויא דער טייוועל־פּיש פערשלינגט זיין אָפּפער — ער האָט אלעס ארומגענומען מיט א בליק.

- "אאידא" איז אויפגעפיהרט געוואָרען אין קאירא אין 1871 מיט ברייאנטענע עפּעקטען און מיט דיא בעסטע טרופּע, וואָס מען האָט נאָר געקענט קריגען. א נייע ווערדי־אָפּערא איז ניט געווען פון דיא געוועהנליכע פאסירונגען, און קריטיקער זיינען אָנגעפאָהרען פון פאריי, לאַנדאָן און אנדערע גרויסע שטעט צו זעהען דיא פאָרשטעלונג.

- דאָס ערשטע, וואָס דיא גדולים האָבען געזאָגט, איז אז ווערדי האָט זיך צו פיעל אָנגענומען מיט זואנערזיין און אז ער האָט געשטודירט "לאָהענגרין" אונערמיעדליך. אויב ווערדי איז בעאיינפלוסט געוואָרען פון וואנער'ן איז דאָס

אָבערשטילט און איז געוואָרען רוחיג. דער זעליגער גליק פון ווערדי'ס פעהריראטהען לעבען, דער רייכטהום וואָס ער האָט זיך ערוואָרבען, און דער בעוואוסטזיין, אז ער האָט געוואונען צום טראַטץ פון אלע הינדערניסע, האָט געבראכט דעם וואונש פאר א שטילע און רוחיגע עלטער. דער מאַעסטראָ האָט זיך גענומען אינטערעסירען אין פאָליטיק און איז ערוועהלט געוואָרען צו רעפּרעזענטירען א דיסטריקט פון פארמא אין דעם איטאליענישען פארלאמענט. דער געניאלער מוזיקער איז געווען א דעמאָקראט און האָט קיין מאַק ניט געזוכט צו געווינען חן אין דיא אויגען פון דעם קעניג און פון דער אריסטאָקראטיע. ער האָט ניט פערנעסען, אז ער איז א קינד פון פאָלק, פון "פראַסטען פאָלק". רייכטהום און רוח, מאכט און גלאנץ האָבען איהם ניט פערדאָרבען, ניט אָבערשוואכט זיינע סימפאטיען צום אָרימען פאָלק.

וויא טריי ער איז געבליבען צו זיך זעלבסט, צו זיינע דעמאָקראטישע געדאנקען, צייגט אונז פאָלגענדער פאקט :

נאָך דיא ערמאָרדונג פון קעניג הומבערטאָ האָט זיך דיא רעגירונג געווענדעט צו איהם, ער זאָל קאמפאנירען א טרויער־מארש; אבער ער האָט זיך ענטזאגט פון דיזען כבוד. ער האָט איינפאך ערקלערט, אז דיזער פאל קען ניט ארויסרופֿען אין איהם דיא נעטהיגע בענסיימע־רונג פיר דיא קאמפאָזיציאָן פון א טרויער־מארש...

דיא געפיהלע זיינע, זיין סענטימענטאלע זייט האָט זיך ארויסגעוויזען אין דעם, וואָס ער האָט אָבערקויפט אין בוסעטאָ, זיין געבורט־ארט, דעם פאלאץ וואָס האָט בעלאנגט צו קעניג בארעזי. ער האָט געלאָזט אראַפּנעהמען דעם הויכען פארקען מיט דיא אייזערנע שטאנצן גען און אנשטאט דעם אויפגעשטעלט א נייע־ריגע, שטיינערנע וואנד; ער האָט איבערגע־סטראָיעט דאָס הויז אין א קליינעם טהעאטער וואו פרייע קאנצערטע פלעגען אָפּט געגעבען ווערען מיט דער הילפע פון דיא דאָרפֿס־לייט. דאָס לאנד דערביי מיט דעם גרויסארטיגען פארק זיינען פריי פאר'ן פובליקום.

דיא טעג און דיא יאָהרען האָבען זיך געצויגען און דער מייסטער האָט קיין נייעס געשאפֿען. ער האָט זיך בענגונגט מיט'ן פערגניגען פון הערען מוזיק; איז געפאָהרען פון איין פלאץ צום אנדערען צו הערען שפיעלען זיינע

דיא פסיכאלאגיע פון דער מניח אין העליקאט
און נאטירליך. ענדליך האט יעד'י'ס זשעניע
ערוויכט דיא העכסטע בליהונג. דאס ווערס אין
בעהערלאז. און פאלקאמען.

„פאלסטאף“ איז ערשינענע נאכדער פון א'ן
אכצ'יג יעהריגען מאן אזוי וויא נאך צי איבער-
צייגען אז דאס הארץ ווערט קיינמאל נישט אלט.
עס איז דיא ארבייט פון א גרויז וואס האט ליעב
דאס לעבען. וואס האט בעטראכט דיא וועלט פון
שטאף און גייסט פון אלע זייטען. אלעט מעני-
שען גיבען זיך געוועהנליך אב מיט מוכר זאגען
אין מיט לעבען אין דער פערזאנלעכקייט —
אבער דא איז דאס נישט געווען דער פאל. דיא
מיוז פליעסט מיט א געוונטען הומאָר, א רוי-
שענדע טייכעל פון געלעכטער שטראַמט און
ציגליכט זיך אין אזוינע העלפארבענדע קאלירען.
אז דיא קריטיקער האבען זיך געכאפט צוריק
און זיך ענטשולדיגט אויף דעם. וואס זיי האבען
געזאגט וועגען וואגענדישע מאַטיווען. קיין
טרויעריגע טענער האבען זיך נישט גע-
הערט אין ווערד'ס זשעני. ווען ער איז גע-
שטאָרבען אין עלטער פון 71 יאָהר, איז דער
פאָרהאנג געפאלען אויף א קאריערע פון א
רויכע און מעכטיגע פערזאן — דער אונפערגלי-
כענער זינגער פון לעצטען יאָהרהונדערט.

געווען צום גוטען. אבער שקלאווישע נאכאחמונג
האט מען אין זיינע ווערק קיין מאָל נישט בע-
מערקט.

אלע האבען איינגעשטימט, אז דיא רוחע
וואס דער מייסטער האט געזאכען. האט געהאט
א גוטע ווירקונג אויף איהם. דיא קאָרדעספאָר-
דענטען האבען געשיינען: „מיר וועלען איינ-
געדולדיג ארויסקוקען אויף דאס נעקסטע“. זיי
האבען געמיינט, אז דער שטראַם האט זיך צי-
גאסען און עס וועט זיין א פערפלייצונג.

אבער זיי האבען געהאט א טענה. זעכצען
יאָהר פון רוהיגען לעבען אין בוכעטא האבען גע-
פאלגט. יעד'י איז געווען מעהר פערזאנלעכע-
סירט-אין זיינע בלוטען, וויא אין דער מניח.
ער האט געזאגט, אז ער האט ליעב זיינע פער-
בעסער, וויא אלע פרימאדאנאס אין דער וועלט.
אבער אין 1887 האט דיא ארטיסטישע און
מוזיקאלישע וועלט געהאט א זעלטענע אנגענעד-
מע איבערראשונג אין דער ערשיינונג פון
„אָטהעלאָ“. דיוע גרויכארטיגע אַפּערא האט
שוין ענטשולדיגט פאר דאס אייסקאליעטישען פון
„מאכעט“. דער קריטיקער דזשיימס הונקער
זאגט: „די כאראקטערע אין „אָטהעלאָ“ זיינען
געצייכענט מיט'ן פינזעל פון א קינסטלער; דיא
האנדלונג וואכט אין פראצעסיאנעלער פראכט:

יֵא גרויסע וועלט-דראמע

איוב דער „פיעל-צרה-דיגער“.

וואס איז דער אונטערשייד צווישען איוב
און פראָמעטעאוס? דערזעלבער אינטערשייד,
וואס צווישען דעם גרויסען דיכטער געטעה
און דעם רוסישען מאָדאליסט לעוו טאָל-
סטאָי. געטעה איז א נאָכפאלגער פון פראָ-
מעטעאוס, ער איז א קלאסישער גרויז. לעוו
טאָלסטאָי איז אַ תלמיד פון דעם פיעל-צרה-
דיגען איוב, ער איז א כשר'ער איד. געטעה
זאגט צום גרויכישען גאָט צו א וס מיט
פראָמעטעאוס'עם מויל:

האָסטו נאָר געוואָלט
איך זאָל דאָס לעבען האָבען.
אין דיא מדבריות לויפן.
ווייל נאָדניס אלע

ין דעם גייסטיגען לעבען
פון דעם אלטען איד-
שען פאָל. האט זיך
אויף אויכענדיקט א
דיכטונג פון סקעפטי-
ציזמוס און א פראָ-
טעסט געגען דעם אל-
מעכטיגען וועלט-הער



שער און אויטאָריטעט יהוה, וועלכער מאכט
פון'ם לעבען א טראגעדיע. דער אידישער פראָ-
טעסטאנט איז נישט דער מעכטיגער העכפער-
דעם שטארקער טיטאן פראָמיטע א וס;
נאָר דער דענקענדער און וועלט'שעמער-ליידענ-
דער, „פיעל-צרה-דיגער“ א ו ב.

פון דער וועלט־דראמא זיינען שוין אָפּגעשפּילט
געוואָרען, און דיזע צוויי ריכטונגען זיינען נאָך
אַלץ ניט צונויף געשמאַלצטן געוואָרען גענצליך.
איז גובר אַדום, דאן פאַלט ירושלים....
דאָס הייסט, איז ביי דיא אירדאָפּער פּעלָקער
שטארקער דיא שטערבונג צום אויסבעסערען די
אויסערליכע וועלט פון מענשען, דאן שטארקט
זיך דיא גריעכישע ריכטונג. ראציאָנאַלע מיי-
נונגען הערשען, וויסענשאפטען ענטוויקלען זיך,
דיא קונסט מאכט פּאַרטשיטע, נייע פּאַליטישע
איינריכטונגען בליהען אויף — דאן זינגט
געטעה! פּערקעהרטא אָבער, שטעהט אויף
ירושלים, דאן פאַלט אדום.... דיא אידישע ריכ-
טונג שפּיעלט דאן דיא ערשטע פּידעל אין אַר-
קעסטער. איהר סאָלאַ איז זעהר מינאָר. מען
פאנגט אָן נאָכצודענקען, גריעכלען, ליידען פון
וועלט־שמערץ.... דער מענטש קוקט זיך ארום.
און זעהט, אז דיא אלע חכמות העלפּען ניט צו
ערקלערען דיא געהיימיספּאַלע פּראָבלעמען פון
לעבען, דיא אלע וויסענשאַפֿטען און קונסטען
מאכען ניט דעם מענשען ריינער, בעסער און
נאָבלער, דיא אלע איינריכטונגען און אינסטי-
טוטען מאכען ניט דעם מענשען גליקליכער און
פּערגרינגערען ניט זיינע צרות אין זיינע ליי-
דען — דאן כאנגט אָן צו פּילאָזאָפּירען לעוו
טאָלסטאיי....

דער גריעכישער סקעפטיקער און גאט'ס
געגנער פראמעטעאוס איז א מעכטיגער העלד,
געשמידערט אין קייטען און דאך פריי, בערמא-
טערט פון ווייטאָגאַנץ און שמערצען און דאך
שטארק, פערזאנליכקייט און דאך שטאַליז.
איהם האָט בעשאַפּען דיא פאנטאזיע פון פאָלק,
ביי וועלכע פּוֹיִשע ענטוויקלונג און פיזישע
שעהנהייט האָבען זיך געשעצט פונקט אזוי וויכ-
טיג וויא וויסענשאפט און פאָעזיע. חכמה און
גבורה זיינען געווען ביי זיי גלייך פערגעמערט.
דיא פאנטאזיע פון אידישען פאָלק האָט בע-
שאפּען א סקעפטיקער, א מענשען, וועלכער איז
בעדעקט מיט קרעץ און וואונדערן, א פאָטער, ביי
וועלכען מען האָט גערויבט דיא קינדער, א
גרויסער גביר, וועלכען מען האָט געלאַכט פאר א
בעטלער, א געהערטען מענש, וועלכען מען האָט
ערנדיעריגט און געמאכט צו שאַנדע און שפּאַט...
פאר וואָס קומט עס איהם? האָט ער עס
פערדיענט? נין! אין הימעל זיצט א מעכ-
טיגער הערשער, וועלכער וויל זיין טרייען קנעכט
פרובירען. עס איז א נסיון. איוב האָט בע-
שאַפּען זיין קאָפּ מיט אש, האָט זיך געזעצט

בלומען שטרימען זינען צווייג?
אָט דאָ בלייב איך און בילד מענשען
נאָך מײן געשטאַלט,
דורות, וואָס זאָלען פעהיג זײן
צו לײדען, צו ווײנען,
צו געניסען, צו פרעגען זיך
און דיר נישט צו אַכטען,
אזוי וואָ איך.

טאָלסטאָי זאָגט צו דער וועלט מיט 'איוב'ס
ווערטער: „והחכמה מאין תבוא? ואי זה מקום
בינה? ונעלמה מעין כל חי ומעורף השמים
נסתרת...“ (פון וואנען נעממט זיך דיא חכמה
און וואו געפינט זיך דיא וויזנהייט? זיא איז
פערבארגען פון יעדען לעבענדרען אויג, זאָגאר
דיא פויגלען אין דיא הימלען האָבען זיא קיין
מאָל ניט געזעהן) לעבען, פרייד, גענוג? דאָס
איז אלעס אונזוירדיג. „למה יתן לעמל אור
והיום למרו נפש?“ — וואָס דארפען ליבט דיא
פערמאטערטע זעלעלען? „השמים אלה גיל
ישישו כי ימצאו קבר“ — דיא וואָס פרייען זיך
שוין יא מיט א שמחה, זיינען נאָך פרייליכער,
ווען זיי געפינען פיר זיך א קבר....

דיא גרויסע לעבענסדראמא, וועלכע ווערט
 יעצט געשפילט פון אלע ציוויליזירטע פעלקער
 איז א צוזאמענגעמישטער פראדוקט, וועלכער
 איז געשאפען געווארען פון דער גריעכישער און
 אידישער ציוויליזאציען. ביידע ציווילי-
 זאציען, דיא אידישע און דיא גריכישע, זיי-
 נען שטענדיג געווען פינדליך איינע צו דער אנ-
 דערער. זייערע אויפגאבען זיינען געווען געגעבן
 געזעצט. דיא גריעכישע ציוויליזאציע האט
 אים מייסטען געשטרעבט נאך צו ערפינדען אזעל-
 כע איינריכטינגען און אינסטיטוטען, וועלכע
 זאלען פערבעסערען דיא אומשטענדען פון
 מענשען'ס מאטעריעלע לעבען. זיא האט גע-
 זאגט פיר דעם מענשען'ס וועלט. דיא אידישע
 ציוויליזאציע האט זיך הויפט זעכליך אינ-
 טערעסירט נאך מיט דער גייסטיגער, אינערלי-
 כער וועלט פון מענשען. דיא דאמאלסדיגע
 ווילדע אייראפעער האבען פון רוים ערהאלטען
 בירושה אלעס וואס דיידע ביידע ציוויליזאציען
 האבען געשאפען. עס איז געווען א מיש-מאש
 פון אידישע מאראל מיט גריעכישע פילאזאפיע,
 פון מריסטליכע ענטזאאנאג און זעלבסט-אויפ-
 אפפערונג מיט דער קלאסישער שטרעבונג צו
 שעהנהייט און גענוס. פיעל יאחרען זיינען
 שוין פערבייגעגאנגען, פיעל היסטארישע אקטען

שטרעבען? און איז ניט מעגליך צו פערניכטען דיא אורזאכען, וועלכע הינדערן דעם מענשען, אויב ניט צו זיין א'ן אונשטערבליכער גאט, לכל הפחות צו זיין א'ן „אלל־מענש“... אויב, פער־קעהרט, אזוי וויא אויך שפעטער האמלעט, דער בלאסער פרינץ פון דענעמארק, ליידעט פון דער קראנקהייט, וועלכע רופט זיך וועלט־שמערץ און דיינקט נאך פון דיא אורזאכען, וועלכע גע־פינען זיך אין דעם מענשען גופא, אין זיינע פסיכישע, גייסטיגע אייגענשאפטען, וועלכע היינט דערן איהם זיין אייגענעם „איד“ צו בעפרידיגן, זיין גייסט צו שטעלען העכער פון די נארישע שטרע־בונגען און ווערטלאזע ווינשע. אויב עס איז מעגליך צו עררייכען אזא בעפרידיגענדען גייסט־טיגען צושטאנד, פאר וואס זאל דער מענש ניט געפינען מיטלען דערצו? און אויב עס איז אונ־מעגליך, וואס־זשע פאר א זין האט דאס לעבען, וואס פאר א צוועק געבוירען צו ווערען, וואס פאר א ציעל צו שטארבען? וואו איז דיא קלוג־הייט פון דיזע ערשיינונגען און וואו איז דיא וואהרהייט? וואס קען העלפען דיא שטרעבונג צו וויסען און וואס קען נוצען דער פערשטאנד? וויא זאגט באריאן'ס אויב, וועלכער רופט זיך מאנפערד:

“Sorrow is knowledge: they who know the most

Must mourn the deepest o'er the fatal truth,
The Tree of knowledge is not that of life.
Philosophy and science, and the springs
Of wonder, and the wisdom of the world,
I have essay'd, and in my mind there is
A power to make these subject to itself—
But they avail not.....

אין אידישען פראָזא וועט עס הייסען:
„טרויער־שקערן איז דאָס וויסען. דיא וואָס ווײַ־סען מעהר, מוזען מיעפער טרויערן איבער דיזע פאַטאַלע וואַהרהײט (וואו דער אידישער פילאָזאָף זאָגט: „וויסוף דעת יוסיף מכאוב“). דער עץ הדעת איז ניט דאָס וואָס דער עץ החיים איז! פילאָ־זאָפיע און וויסענשאפט, דיא קוועלען פון וואונ־דער און דיא חכמה פון דער וועלט, — איך האָב אלעס ערפאַרשט, און אין מיין שכל געפונט זיך דיא קראַפט צו מאַכען דיא אַלע זאַכען אונטערטעניג צו מיר, אָבער.... דאָס נוצט נישט!“

אין דער ביבלישער ליטעראטור פון אונזער אידישען פאלק געפינען זיך צוויי ביכער, וועלכע טראָגען אין זעהר א שוואכען גראד דיא פארמען פון דראמאטישע ווערק. דאָס איז שיר השירים און דאָס בוך פון איוב. דיא

אויף דער ערד און האָט מיט געדולד זיינע צרות געטראָגען.... דיא פיזישע קראפט פון פראָמע־טעאוס לאָזט איהם ניט רוהען; ער שרייט פון דיא הויכע קאנוקאזער בערג, רייסט דיא קייטען און רופט צום קאמפף. אויב זיצט אויף דער ערד מיט אש אויפ'ן קאפ, דולדעט און שווייגט. דיא שעהנהייט און גרויסקייט פון פראָמעטע־אוס'עס קראפט בעצויבערט אייך. דיא גע־דולדיגקייט פון אויב'ן צו ליידען און צו ער־טראָגען צווייגט אייך צו שטוינען.... לאכט ניט פון דעם פיעליצרה'דיגען אויב, ער איז ניט שוואכער פון דעם טיטאן פראָמעטעאוס! דער סקעפטיציזמוס פון דעם גריעכישען פרויהייטס־קעמפער לעבט ביי דיא ציוויליזירטע פעלקער, אָבער אין איין רייע מיט איהם לעבט אויך דער זעלבסטאנאליז און דאָס רעפּלעקטירען פון אויב'ן. דיא גריעכישע ציוויליזאציען פראָדירט א פאוסט, דיא אידישע ציוויליזאציען פראָדוצירט א האמלעט. איהר וועט קענען בעגרייפען דיא מאכט פון אויב'ן, אויב איהר וועט דענקען א ביסעל וועגען דעם שיקזאל פון אידישען פאלק, זיין לאנגע געשיכטע פון דולדען און פערטראָגען. דאָס אויסערוועהלטע פאלק טראָגט אין זיך דיא קערנער פון אויב'ס צרות, און זיין מארטיראָלאָג איז דיא בעשריי־בונג פון אידישען לעבען....

אויב זעהט דיא אונאָרדנונג, וועלכע הערשט אין מענישען'ס לעבען, פיהלט דיא אונגערעכ־טיגקייט און צוועקלאָזיגקייט פון פיעלע ערשיי־נונגען און פאננט אָן צו צווייפלען. פראָמעטע־אוס איז א גריעכישער ריען, ער רופט ארויס צעאוס'ן אויף א „פייט“, אויב איז ניט שטארק צו טהאטען, ער דענקט און פיהלט. ער איז בערייט צו אנעקענען יחוד'ס אויטאָריטעט, אויב יחוד וויל אָפען מיט איהם דיסקוטירען אייניגע וויכטיגע פראגען און אויב ער וועט זיך האלטען אין דער דעבאטע רוהיג און וועט זיך ניט בייזערן. פראָמעטעאוס געהט אוועק פון מענישען'ס אינערליכען לעבען צו ערשיינונגען פון קאסמאָס; ער איז א שטארק ענטוויקעלטע אינדוידואליטעט און געהט פון'ס איינציגען צום אוניווערזום, פון'ס „איד“ צו דער אלל־וועלט. אייב פערעהערט, געהט פון דער אויכע־רער וועלט צום אינערן „איד“, פון'ס אוניווערזום צו דיא פראבלעמען פון'ס מענישען'ס לעבען. פראָמעטעאוס גראדע וויא שפעטער דער גע־לעהרטער דאקטאר פאוסט איז בעשעפ־טיגט מיט דער פראגע: וואוהין פיהרט דאָס

היינט קעמפטער פראקטע ארום, א צו-
געשמידטער צו א פעל, שרייט דאך צו צעאוס:
„איך זאל דיך עהרען? פאר וואס?“ עס איז
אבער מעהר צו בעוואונדערן, וויא א איד, א גע-
פלאגטער מיט קרעץ, א שוואכער, א קראנקער, א
נידערגעשלאגענער, טרעט אפען ארויס אלליין גע-
גען דעם אל קנא נוקם.

צעאוס איז געווען דער אויבערשטער גאט,
אבער ניט אין זיינע הענד איז געווען קאנצעני-
טירט די וועלט־געירונג. ער איז נאך געווען
דער ערשטער צווישען ג ל י י כ ע. יעדער
יס, יעדעם לאנד, יעדער בארג, יעדער וועלד,
יעדע שטאָרט האָט זיך געהאט אן אייגענעם
גאט, אן אייגענעם הערשער. זיך מיט איהם
אָנצוהויבען איז ניט געווען אזוי געפעהרליך;
מען האָט געקענט שטענדיג רעכענען אויף דער
הילפע פון אנדערע אונצופרידענע געטערלאך.
צעאוס אלליין איז ניט געווען אזוי שטרענג און
אונגעגענליך. מען האָט איהם געקענט אונ-
טערקויפֿען מיט חניפה, מיט א גוטע פֿלאש גע-
טער־געטראנק — „נעקטאר“, מיט א זיסע גע-
טער־קוכען — „אמבראזי“. ער האָט געפיהלט
און געהאט לוסט, וויא א בשר ודם, און ער פלעגט
זיך זעהר אָפט בענארישען, ווען ער פלעגט דער-
זעהן א שעהן ווייבעל.... און אויסער דעם, פראך-
מעטעאוס אלליין איז אויך געווען א גאט און
האָט בעלאנגט צו „דער משפּחה“....

י ה ו ה אבער איז געווען אן איינציג-
גער, „סאמאָדערושאַווער“ גאט, א שטרענגער, א
שטארקער, אָהן געפיהלען, אָהן ליידענשאפטען,
מיט קיין זאך האָט מען איהם ניט געקענט אונ-
טערקויפֿען און מיט קיין שוחד ניט גוט מאכען;
ער האָט גענומען ראכע פון יעדען אָהן אן אויס-
נאהמע און האָט רעגירט איבער דער גאנצער
וועלט אָהן א בעגרענצונג. איהם האָט עס גע-
וואגט איוב צו קריטיקירען און אין דער קלוגהייט
פון זיינע איינריכטונגען צו צווייפלען! מען
דארף ניט קיין בעסערע בעווייזע, וויא שטארק
עס איז געווען אין דעם מענטשען דער גייסט פון
סקעפטיציזמוס.

י ה ו ה שטאָלצירט מיט זיין פיינעם קנעכט
איוב, און דער שטן, וועלכער האלט זעהר וועניג
פון די שוואכע מענשעלאך, וואָס שטרעבען צו-
הויך און טרוימען צו ווערן אונשטערבליך, —
דער שטן זאָגט, אז דיא פרומקייט און גוטסקייט
פון א מענשען זיינען ניט שטאנדהאפט; זיי
דויערן נאך אזוי לאנג ביז דיא אונצופרידענהייט
קומט. מען רויבט ביי איוב'ן זיין רייכטהום, זיי

ערשטע קען אנערקענט ווערן אלס א פאסטא-
ראלע פיעסע (א פאָעזיע פון הירטען־לעבען)
און איז אָנגעשריבען מיט זעהר א ליידענשאפט-
ליכע, ברענענדע און העלפֿארביגע שפראכע.
אין דער דראמא „איוב“, וויא דיא אידעע פון'ם
שטיק פאָרדערט, איז ניטאָ קיין ליידענשאפט-
ליכקייט און קיינע העלע קאָלירען, אָבער עס
וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאָגען, אז אין דער
גאנצער וועלט־ליטעראטור וועט זיך געפינען ניט
זעהר פיעל ווערקע, וועלכע זיינען געשריבען אין
אזא ערהאבענעם סטיל, מיט אזא שילדערונגס
קראפט און אזוי אויסדרוקספאָל. אין א שעהנע
פאָעטישע פארמע ווערן בעהאנדעלט וויכטיגע
פילאָזאָפישע אידעען. איהר קענט אָהן צוויי-
פעל איוב'ס בוך אנדערשטעלען אין איין רייהע
מיט ד א נ ט ע'ס „געטליכע קאָמעדיע“ און
מיט דעם „פערלאָרענעם גי־עדן“ פון מ י ל-
ט אָן. און איוב אייך פערדריסט א מאָל, וואָס
איהר האָט פערלאָרען צייט צו לערנען דיא
טויטע העברעאישע שפראכע, בעדענקט אייך, אז
איהר קענט אין אָריגינאל איבערלעזען איוב'ס
בוך און איהר וועט אייך פיהלען בעלאָהנט.

איוב דיא פיעסע „איוב“ איז ווען עס איז
געשפיעלט געוואָרען פאר'ן פאָלק, פלעגט געוויס
פריהער ערשיינען א העראָלד, אָדער א כאַר, און
פלעגט דערציילען, וויא איוב, דער גאָטס־פאָרכ-
טיגער און עהרליכער מענטש, האָט גלעבט, וויא
גליקליך ער איז געווען, וויא גאָט האָט זיך מיט
איהם בעריהמט אין הימל אויף דער פער-
זאמלונג פון דיא „בני האַללים“; וויא אזוי דער
שטן האָט אָנגעהויבען צו אינטריגירען געגען
איוב'ן, וועלכער איז פרום און גוט נאך דערפאר,
ווייל איהם איז גוט אויפ'ן הארצען, און וויא
אזוי גאָט, אום אויסצופראַווען איוב'ס געדולד,
האָט ערלויבט דעם שטן אָנצושיקען אויף איהם
איין צרה נאָך דער אנדערער. דאָס איז געווען
דער פראָלאָג. דאן פלעגט ארויסגעהן איוב,
פלעגט זיך אנדערזעצען אויף דער ערד און בע-
שיטען דעם קאָפ מיט אש... שפּעטער פלעגען ער-
שיינען זיינע דריי פריינדע און צווישען זיי האָט
זיך געפיהרט א דיסקוסיאָן אין דער אָרדנונג
וויא עס איז געשריעבען אין בוך. ביי דער
שלוס־סצענע פלעגט ערשיינען י ה ו ה אלליין
אין שטורם און דונערן, און ער פלעגט דעקלאַמיר-
רען זיין שטארקען, עפעקטפאָלען פערטהייד-
גונגס־מאָנאָלאָג.

מיר ווערען בעגייסטערט, ווען מיר שטעלען
זיך פאָר דאָס גראַנדיאָזע בילד, וויא דער פריי-

ניט! (מאסטי לא לעולם אחיה חדל ממני כיו
הכל ימי). אונגערדנונג און פינסטערניס-הער-
שען אין דער וועלט; עס איז ניטא קיין קלוגער
צוועקעסיגער געדאנק אין דעם, וואָס עס קומט
פאַר, ניטא קיין גערעכטיגקייט אויף דער
וועלט. דער שטארקער בערויכט דעם שוואכע;
דער וואָס אקערט און זעמט, עסט ניט קיין
ברויט. דיא רשעים הערשען און אונטערדרי-
קען, דיא גערעכטע און גוטע מענשען ליידען
און פלאגען זיך זייער לעבען-לאנג. ניטא קיין
גלייכהייט און קיין פרייהייט אין לעבען. דיא
שקלאפען און דיא אונטערדריקטע ווערען נאָר
פריי דאן, ווען זיי ליגען אין דער ערד; מעכ-
טיגע הערשער און אונטערדריקטע קענעכט זיי-
נען גלייך נאָר דאָרט אין קבר.

מעיר מתים ינאקו ונפש הללים תשוע

ואלוה לא ישים תפלה. —

עס קרעכצען, און זיפצען, דיא מענשען אין
שטאָרט, דיא זעלע פון דיא ערמאָרעטע
שרייט צו דיא הימלען, און וואָס טהוט גאָט?
ער שענדעט ניט דערפאר. מיט א געפיהל פון
איראניע און ביטערניס ווענדעט זיך אויב צום
רביש'ע און זאָגט: — גאָט, דו וועכטער פון מענ-
שען! אויב איך האָב געזינדיגט, וואָס האָסטו
דען דערביי פערלאָרען? און אויב איך בין גוט,
וואָס קומט דיר ארויס דערפון? איך ווייס, מען
קען מיט דיר ניט ריידען. פון טויזענד פראגען
ענטפערסט דו ניט אויף איינע. ווער וואגט
איהם צו זאָגען: „וואָס טהוּסט דו?“ אומזיסט
פערמעהרט ער מינע וואונדען. איך וויל צו
איהם ריידען און ער שרעקט מיך מיט שטורם
און דונער. און פאנגט אייך גאָט נאָר אָן צו
פערפאלגען, דאן פערפאלגען אייך שוין אלע....
דוכט זיך, אויב איהר זייט מיר פריינד, האָט
זשע מיטלייד מיט מיר, ווען גאָט שטראַפט
מיד!.... ניין! מען האלט מיט איהם, מיט'ן
שטארקען און מעכטיגען. אָה, ווען איך זאָל קע-
נען ריידען צו איהם, וויא איך רייד צו איינעם
פון אייך, און ער זאָל מיר ענטפערן אויף אלע
מינע פראגען! אָה, ווען איך זאָל וויסען וואו
ער געפינט זיך, ווען איך זאָל איהם נאָר קענען
געפינען! צום געריכט וואָלט איך איהם געפאָ-
דערט, צו דיסאָסיאַן וואָלט איך איהם גערופען.
א י נ ע ר איז ער, און וואָס ער וויל, דאָס
טהוט ער.... זאָל ער אָבער ניט מיט זיין שטאר-
קען כח מיר ענטפערן, זאָל ער זיך פיהרען מיט
יושר — ניין! „לא אאמין כי יאזין קולי“ —

נע קינדער, זיינע פריינד — איוב דולדעט.
יהיה טריאומפירט, דער שטן אָבער זאָגט: דער
מענש איז אן עגאָאיסט, ער איז בערויט אלעס צו
פערלירען, נאָר ער אליין זאָל בלייבען גאנץ.
„הנו בידך“, ער איז אין דינע הענד, האָט גע-
ענטפערט יהוה. דער שטן האָט בעדעקט
אויב'ס קערפער מיט שרעקליכע קרעץ. דער
אונגליקליכער אויב האָט זיך געזעצט אויף דער
ערד, האָט מיט א שערביל געקראצט דיא שרעק-
ליכע וואונדען און האָט דאָך ניט געמורמעלט.
זיינע דריי פריינד זיינען געקומען איהם טרייס-
טען. זיי האָבען אלע ביטער געוויינט, ווען זיי
האָבען זיינע צרות און וועהטאָגען דערזעהען.
זיי האָבען צוריקען זייערע קליידער, בעשאַטען
זייערע קעפ מיט אש און געזעצט זיך לעבען
זייער פריינד אויף דער ערד.... זיבען טעג זיי-
נען זיי אלע געזעכען שטיל, קיינער האָט ניט גע-
וואגט אויסצורידען א וואָרט: „כי ראו כי
גדול הכאב מאד“, ווייל זיי האָבען געזעהן, אז
דער ווייטאָג איז זעהר גרויס. דאן ערשט האָט
אויב אָנגעהויבען צו ריידען.

צו וואָס ווערט דער מענש געבוירען? ער
ווערט געבוירען צו ליידען, פלאגען זיך און
שטארבען. ווען דער מענש זאָל ניט געבוירען
ווערען, וואָלט ער ניט געשטארבען. דיא פרוי,
דיא מוטער איז שולדיג, און אויב הויבט אָן
צו פלוקען דיא, וועלכע האָבען פעראורזאכט זיין
לעבען: „יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה
גבר“ — פערלאָרען האָט געזאָלט ווערען דער
טאָג, ווען איך האָב בעדארפט געבוירען ווערן,
פערלאָרען דיא נאכט, ווען עס איז אָנגעזאָגט גע-
וואָרען: ז י א איז שוואנגער פון איהר מאן.
„מדוע קדמוני ברכים ומה שדים כי אינק?“
ווארום האָבען מיך הערפאָרגעבראכט דער מיר-
טער'ס לענדען און ווארום זיינען געווען דיא
בריסט, פון וועלכע איך האָב געזויגען? א מענש
לעבט, פלאגט זיך, שטרעכט, טרוימט און וואָס
בלייבט פון איהם? ער שטארבט, און אזוי וויא
א וואָלקען גיסט זיך אויס און פערשווינדעט,
אזוי וועט ניט אויפישטעהן מעהר דער וואָס נעהט
אין גרוב. ער וועט זיך קיינמאל ניט אומקעהרען
אחיים.... דיא וואסערן פון דיא מערען און
טייכען וועלען אויסגעטריקענט ווערן, דיא הימל
לען וועלען שטירענען און דער מענש וועט ניט
ערוואכט ווערן פון טויט און וועט צוריק ניט קו-
מען. קען איך ניט לעבען עביג—דאן איז מיר
אלעס פער'מיאוס'ט. „לאז מיר צורוח, יהוה,
ווארום מינע טעג זיינען אייטעלקייט און נאָר

שארפסטער געדאנק קען ניט דורכדרינגען דיא געהיימנישפאלע פראבלעמען פון דער גרויסער וועלט־דראמא. דער גרעסטער זשעני קען ניט אומענדערן דיא קלענסטע בעוועגונג פון'ס לעבן. און אויב פאנגט אן צו איראניזירען איז בער דעם מענשען'ס חכמה און פערשטאנד:

„והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה?

לא ידע אנוש ערכה, לא תמצא בארץ החיים!

תהום אמר לא בי היא, וים אמר אין עמדי, —

פון גארנישט, וויא קען ערפונדען ווערען דיא חכמה און וואו איז דער פלאץ פון'ס פערשטאנד? דער מענש קען ניט בעגרייפען דעם ווערט פון פערנונפט. עה! זיא געפינט זיך גאר ניט דא אין דעם לאנד פון'ס לעבען. דער אַבגורנד זאגט: דיא פערנונפט איז ניט אין מיר; דער ים זאגט: זיא איז ביי מיר אויף ניטאָ.

„והחכמה מאין באה ואי זה מקום בינה?

ונעלמה מעינו כל חי ומעוף השמים נסתרה,

אבדון ומות באזינוו שמענו שמעה,

אלהים הכין דרכה והוא ידע את מקומה

כי הוא לקצות הארץ ויבית, תחת כל השמים וראה;

אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה

ויאמר לאדם הן יראת ד' היא חכמה

וסור מרע בנה! —

פון וואנען קומט דיא זאָ פיעל געריהמטע חכמה און וואו איז איהר וואוינונג? ניט אין ים, ניט אין אַבגורנד, ניט אין דער גאנצער וועלט געפינט מען זיא. זאגאר אין דיא הימלען האָבען זיא דיא פויגלען ניט געקענט אַבזוכען — וואו זשע איז זיא פאָרט? דיא העלע און דער טויט זיינען דיא איינציגע, וואָס גיבען דעם מענשען אן ענטפער דארויף. זיי זאָגען, זיי האָבען דיא חכמה אויף ניט געזעהען, זיי האָבען אָבער געזעהט פון איהר: גאָט אליין פערשטעהט איהר וועג און נאָר ער ווייס איהר פלאץ. זיא איז, רוכט זיך, ניטאָ אין ערגיץ? ער אָבער קוקט ווייט און זעהט זיא דאָך ווייט אין עק וועלט. אונטער דיא הימלען. ער, דער אַל־הי־ם, האָט זיא געזעהען; ער האָט זיא איבערגעזעהלט, אָבערמאָסטען, איינגעריכטעט און דוּריכגעפאָרשט.... מענש, ווילסט וויסען, וואָס חכמה איז? דארויף ענטפערט י הוה: מורא האָבען פיר גאָט — דאָס איז חכמה; זיין פרום — דאָס איז פערנונפט.

וואָס פיר אַ ביטערע, שמערצפאלע איראָ־ניע! נאָך דעם וויא דער דענקענדער און פיהר לענדער מענש האָט פיעל געזוכט, געפאָרשט, גע-

איך גלויב ניט, דאָס ער וועט פערנעהמען מיין שטימע און וועט מיר אלעס פערענטפערען און ערקלערען....

זיינע פריינדע, דיזע אלטמאָדישע פיליס־טער, וועלכע ציטערן, ווען זיי הערען פרייע רייד און וועלכע פערטראָגען ניט קיין פראָטעסט און קיין פאָרשונג, דיזע פערשראָקענע „גוט־שטעהענדע בירגער“ פערענטפערן אויב'ן זיינע גרויסע וועלט־פראגען מיט קליינע פראגען וועגען פראקטישע פאָרויכטיגקייט און געלאסענהייט. דעם מענשען איז שלעכט? ווער איז שולדיג? דער מענש אליין! אזוי זאָגען אויב'ס פריינד. „כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא תצמח עמל“. מאטערנעס און פערברעכען קומט ניט פון זיך אליין; עס וואקסט ניט פון דער ערד. גאָט האָט אלעס איינגעריכטעט גרויסארטיג, און דער זינדיגער מענש פערדארבט עס אליין. נאָכדרייט קען און נאָכפאָרשען, גריבלען און זוכען דיא גרינדליכקייט פון גאָט'ס איינריכטונגען דארף דער מענש ניט. „החקר אלוה תמצא אם תכלית שדי תמצא?“ — גלויבסט דו מיט פאָרשונג גאָט צו געפינען? קענסט דו געפינען דיא ענדליכ־קייט פון'ס אלמעכטיגען? ווייסט דו וואָס עס טהוט זיך העכער פון דיא הימלען? פערשטעהסט דו וואָס עס קומט פאָר אין טיפען אַבגורנד? ניין! דער מענש, דער זוהן פון דער ערד, איז געבוירען געוואָרען צו ארבייטען און דולדען, „ובני רשע יגביהו עוף“, און נאָר דיא הימעלס־קינדער קענען זיך אויפהויבען און פליהען הויך....

אויב פרעגט אָבער: „למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש?“ — וואָס איז דאָס ציעל פון'ס לעבען? נאָך וואָס גיט ער ליכט צו דעם וואָס מוז זיך מאטערען? נאָך וואָס גיט ער לעבען צו דיא וואָס האָבען פערביטערטע זעלען? אויף זיין גרויסער סקעפטישער פראגע „Why“ ענטפערן זיי מיט דעם געווענהליכען „Because“ אָבער „Why because?“ — ניטאָ קיין ענטפער. ניין אויב וויל פאָרשען, ער וויל זוכען דיא צוועקמסיגקייט פון אלע ערשיינונגען, ער וויל געפינען דיא גרינדליכקייט פון דעם גרויסען אונטאָלעראנטען מייסטער'ס איינריכטונגען.... ער וויל זיין ראציאָנאל, ער וויל זיך פערלאָזען נאָר אויף זיין פערשטאנד... דאָ אָבער קומט דיא גרעסטע פערצווייפלונג. ער איבערצייגט זיך, דאָס עס זיינען דאָ געגענשטענדע, פון וועלכע דעם מענשען'ס געדאנק שפרינגט אָב, אזוי וויא א גומענער באָל שפרינגט אָב פון וואנד. דעם מענשען'ס חכמה איז אויף בערגענצט, דער

פאזיציעס סקעפטציזם. עס ווערט געשילדערט דיא אפאזיציאן, וועלכע עקזיסטירט צווישען גייסט און שטאף, דער צוזאמענשטויס צווישען פאקטען און אידעען, דער אנטאגאניזם, וועלכער קומט פאר צווישען דעם מענשען'ס פרייען געדאנק און דיא אונערקלערבארע ערשיינונגען פון'ס קאסמאס. דיא גריעכישע ריכטונג רופט דעם מענשען צו פראקטישע טהעטיגקייט; זיא וויל פערניכטען דיא הינדערניסע פון דער אויסערער וועלט, וועלכע שטערן דעם מענש צו געניסען פון'ס גליק. דיא אידישע ריכטונג צווינגט איהם צו דענקען: איז דאס לעבען אן אילוזיאן, א חלום? אלע שטרעבונגען פון מענשען א רעדזאטאסלאזע ארבייט, זיין קענען און וויסען נאר אן איינגערעדטע זאך; זיין האפנונג צו געפינען גליק אין דער אויסערער וועלט ניט מעהר וויא א טרוים? און דארף דער מענש ניט זוכען זיין טרויכט אין זיך אליין, אין זיין אינערער, גייסטיגער וועלט?

פיעל פראגען ניט דיא וועלט־דראמא דעם צווישער, וועלכער זיצט אין דעם לעבענס־טהעאטער. אבער מיט פראגען קען מען די האנדלונג ניט אבשטעלען, דיא ענטוויקלונג פון דער דראמא געהט פארווערטס; דאס לעבען שטעלט זיך ניט אפ, דאס פובליקום מעג אפלאדירען און מעג פייפען. דיא אבגעשפיעלטע סצענען געהן אוועק, נייע סצענען קומען פאר, נייע עראייגניסע, וועלכע שטאמען ארויס פון דיא פריהער דיגע, פלעכטען זיך צונויף און שאפען א נייע האנדלונג. דיא אינטריגע פון דער וועלט־דראמא ווערט פיעלפאכער און דער סקעפטישער געדאנק פון'ס מענשען שארפער און דורכדרינגענער....

צוויי אקטען פון דער וועלט־דראמא האבען זיך אבגעשפיעלט. דער פארהאנג, וועלכער שטעלט פאר דיא היסטארישע ארענא פון דער וועלט־ביהע, האט זיך נאך א מאל אויפגעהויבן בען און עס האבען אָנגעפאנגען פאָרגעשטעלט צו ווערען דיא דראמאטישע פאָגען, וועלכע האָבן בען נאטירליכער ווייזע געמוזט פאָדוצירט ווערן פון דיא ערשטע צוויי. עס איז געקומען דיא היסטארישע עפאָכע, ווען דיא גריעכישע און אידישע ציוויליזאציאָנען האָבען זיך צוזאמענגעפלאָכטען, ווען דאָס היידענטהום און קריסטענטום האָבען זיך צוזאמענגעמישט. ווען פאר אַ מיט אַרומ מיט אַרומ האָבען זיך צוזאמענגעקאָסען אין איינעם און האָבען זיך פאַר געשטעלט דער וועלט אין דער פאַרם פון אַ

גריכעלט, געפרעגט, צו קומען ענדליך צו אזא לעבעריכען און קאמפישען רעזולטאט!... דיא וועלט איז געבויט געוואָרען מיט חכמה, און דיא חכמה קען מען ערגיץ ניט געפינען. דיא חכמה איז ניטאָ, גאָט אָבער איז מיט איהר פערזענליך בעקאנט, און אויב דו ווילסט וויסען וואָס חכמה איז, זאָגט דיר דער הערשער פון דער וועלט: חכמה איז — האָב מורא פאר מיר און טהו וואָס איך הייס!....

א טראגעדיע איז דאָס, וועלכע מוז פאראלייזירען דעם מענשליכען ווילען, אָדער מוז פיהרען צו א קאמעדיע, צו קריטיק און סקעפטיציזמוס. דער גרויסער אידישער גאָט, וויא שטארק, מעכטיג און ביזו ער איז ניט, איז ער דאָך א רעדזאטאסלישער גאָט. ער איז ניט אזא אריסטאָקראט וויא יוֹסֶפֶט ער, אן איינפאכע דעמאקראטישעס פאָלק פון לאנד־ארבייטער שאפט זיך א גאָט, וועלכער איז דעספאָטיש, מעכטיג און קאפריזונע, וויא דיא נאטור, פון וועלכע דער לאנד־ארבייטער איז אבגעענגיג, וועלכער איז אָבער דעמאקראטיש און איינפאך. יהוה קומט שמועסען מיט יעדען פאסטור, מיט יעדען פישער און בויער, אויב זיי זיינען נאָר אָרענטליכע לייט, און ער קומט אויף פערזענליך צו איוב'ן פערענטפערן זיך.... געדאנקען און פאָעזיע. אויב הערט איהם אויס געדולדיג און ענטפערט וויא א קלוגער איד דארף ענטפערן: „האט דברתי ולא אענה ושתים ולא אוסיר“. אויב זאָגט ניט, אז ער נעהמט צוריק זיינע ווערטער און אז ער האָט חרטה. צוויי מאָל איבער'חזר'ן דיא זעלבע זאך, זאָגט ער, קען מען נאָר ניט דערמיט צובריינגען. איך האָב איין מאָל גערעדט און מעהר וועל איך ניט ענטפערן....

* * *

מיר האָבען געזעהען, אז דיא דראמא „איוב“ איז גראדע אזא וועלט־דראמא וויא „פראָמאָטע אום“. אין דיזע ביידע ווערקע ווערט דראמאטיזירט דיא סקעפטישע ריכטונג פון מענשען'ס גייסט און געדאנק. אין דער גריעכישער דראמא מא ווערט אויסגעשפראכען א'ן אקטיווער סקעפטיציזמוס, וועלכער רופט צום קאמפף און צו טהעטיגקייט, ווארום אָהן ליידען, אָהן צרות, אָהן אָפפער קען מען קיין זיעג ניט געווינען. אין דער אידישער דראמא איז אויסגעדריקט דער

דעם מענשען'ס געשלעכט — דעם זינדעפאל, האָט אָבער דאָס קרויסטענטהום אימער געדענקט פון דעם ערשטען אידישען סקעפטיקער, פון דעם אלטען געגנער יהוה'ס, וועלכער האָט בראוו און אָפּען געקעמפט מיט זיין אויבער-גאָט און וועלכער קעמפט נאָך ביז יעצט מיט איהם.... דער גרויסער זשעניאלער דיכטער מיכאל סאָל בעוויינענדיג דעם שעהנעם פאראדזי, וואָס אונז זערע אור-עלטערן האָבען פערלאָרען, און בעזיג גענדיג דיא ערלעונג פון דעם מענשען-גערשלעכט, וועלכע איז געווען דורך יהוה'ס טהראָנפאלגער, קען אויך ניט פערגעסען דעם ערשטען פראָטעסטאנט סאטאן און יהוה פערטרייבט זיין געגנער פון הימעל און צווינגט דעם צווייפלענדען און נאָכפארשענדען גייסט צו זייען אין דער פינטערער העלע. סאטאן אָבער ווענדעט זיך צו דעם וועלט-טיראן מיט דיזע ווערטער פון מילטאָן'ס "Paradise Lost" (פער-לאָרענער ג'עדן):

Hail, horrors! hail
Infernal World! and thou, profoundest Hell,
Receive thy new possessor—one who brings
A mind not to be changed by place or time.
The mind is its own place, and in itself
Can make a Heaven of Hell, a Hell of Heaven.
What matter where, if I be still the same,
And what I should be, all but less than He
Whom thunder hath made greater? Here at
least

We shall be free: the Almighty hath not built
Here for his envy, will not drive us hence:
Here we may reign secure: in my choice,
Better to reign in Hell than serve in Heaven.

„געגרייסט זינט, איהר שרעקען! זיי געגרייסט, די שאל תהית! און דו, טיפעסטע העללע, נעם אייך דיון נייטס הערשער. דער, וועלכער קומט מיט אַ שכל, אינפערענדערבאר דורך אַרט און צייט. דער שכל וואָהנט אין זיך אליין, און אין זיך אליין קען ער פערוואַנדלען אַ גן עדן אין אַ גיהנום און אַ גיהנום אין אַ ג'עדן. וואָס מאַכט עס אויס וואו איר ביז, אַז איך בלייב דאָך דערזעלבער? און וואו איך זאל ניט זיין וועל איך דאָך אימער זיין קלער נער פון איהם, וועמען דער דונער האָט געמאַכט גרעסער! דאָ אַם ווייניגסטענס וועלען מיר זיין פרוי. דער אלמעכטיגער האָט דאָ ניט געבויט פיר זיין קנאה און וועט אונז פון דאָנען ניט אַרויס טרייבען. דאָ זיינען מיר זיכער מיט אונזער הער שאַפט און נאָך מוין מיינונג איז בעסער צו רעדן גירען איין דער העלע, איין דער צו זיין דער דינער אין הימעל!“ אָבער נאָך לאַנג, לאַנג בעפאָר מילטאָן האָט שוין פון דעם וועלכען דראַמאטישען פונקט געזונ-

נייעט ברעפטיהער א נייטס קעמפער געגען דאָנען, אין דער פאָרם פון א נייטס מין לע גענדארישען העלד, וועלכען מען האָט גערופען יעזוס קריסטוס.

דיווער העלד האָט, וויא אויב, געזאָגט: „דאָס זיין און דאָס ניט זיין איז דאָס זעלבע“, און אזוי וויא פראָמעטעאוס האָט ער פון דיא הימעלען געבראכט דער מענשהייט דיא ערלעונג און האָט פיר דאָס גליק פון אנדערע געאָפּערט זיין אייגענעם לעבען... דער מאָראלער און איינ טעלעקטועלער צושטאנד פון דעם מענשען'ס גייסט האָט געשאפען דאָן אזא גאָט, וועלכער איז געבוירען געוואָרען פון פרייע ליבע, אין אַ קאָרעמע צווישען חורים, וועלכער האָט פערבראכט זיין לעבען צווישען געפאלענע אָפּפער פון דער געזעלשאפט און איז געהאנגען געוואָרען אויף אַ תליה צווישען גנבים מיט אַ קרוין פון שטעכע טיגע דערנער אויפ'ן קאָפּ... דער גאָט האָט אויסגעדריקט א נייטס קעמפטישע ריכטונג פון דער מענשהייט. ער האָט ערנידריגט דיא הימל ליטש יודישע גאָטהייט דערמיט, וואָס ער האָט זי אנטראָפאָמאָפירט, דאָס הייבט: איהר גע-מאכט בשר ודם'יש. ער האָט אָבער ערהויבען דעם אינגערען, דעם „יודישען“ דערמיט, וואָס ער האָט איהם פרגעטערט. ער האָט פערניינט דיא „געזעליכקייט“ מיט זיין געבוירען ווערן און מיט זיין לעבען, האָט פערניינט דיא פערשטייג נערמע דאָנען מיט זיין לערנען, האָט פערשפאָ-טעט דיא מאכט פון דיא הערשענדע מיט זיין דערנערקרוין און האָט געוויזען א נייטס ציעל אין לעבען — אַלס רואיזמוס, ליטע צום אנדערן.

אין דעם אקט פון דער וועלט-דראַמא איז דיא קריסטליכע, דאָס הייסט דיא אידישע ריכ-טונג, געווען שטארקער פון דער גריכישער, און דיא פראגע וועגען מענשענס לעבען און טויט האָבען אַם שטארקסטען אינטערעסירט דעם נאָכפארשענדען מענשען. מען האָט וויעדער אָנגעפאנגען צו דענקע וועגען דער אלטער אור-זאכע פון דעם מענשען'ס זינדעפאל: חוה, דיא מוטער מיט דיא פריכטע פון עץ הדעת האָבען פעראורזאכט דעם טויט — ענטזאגונג פון זיך זעלבסט, ענטזאגונג פון דער, וועלכע איז פרוי און דיא אורזאכע פון געבוירען ווערען, לעבען נאָר צוליבע דעם צווייטען און פערניינען דאָס אייגענע לעבען — דאָס איז געווען דיא נאאיווע קינדישע לעזונג פון דער פראָבלעמע פון טויט. צוזאמען מיט דעם גרויסען אונגליק פון

הימלישען געטליכען ערלעזער, נאָר דורך מענש־ליכע טהעטיגקייט; זוכען דיא טראגעדיע פון לעבען ניט אויפ'ן הימעל, נאָר אויף דער ערד און רעכענען פיר מיטלען געגען דיווער טראגע־דיע דיא ניט זעלבסט־ענטזאגונג, נאָר, פער־קעהרט, דיא ענטוויקלונג און פערשטארקערונג פון דעם „זעלבסט“. יא, גאנצע היסטארישע עפאָכען האָט דער מענש געדארפט, אום צו איי־בערצייגען זיך, אז דיא טראגעדיע פון זיין לע־בען ווערט אָבערשאפן דורך דראמא. דיא אידיש־קריסטליכע ציוויליזאציען האָט גע־פלאנצט ביי דיא שטארקע יונגע פעלקער געפיהלע פון פאסיוויטעט און פעסימיזם.

אָבער אין דער זעלכער צייט, אין דיא קומענדע אקטען פון דער וועלט־דראמא האָט באלד דער גויסט פון סקעפטיציזם מוס פריהער שוואַך, נאָכדעם אלץ שטארקער און שטארקער און דייטליכער זיך געווענדעט צו דיא הימלען מיט דערזעלכער פראגע: ווער איז ער, דער נייגעבארענער יחיה? וואָס האָט ער פערענטפערט און וועמען האָט ער ער־לייזט?.... פון דעם קבר דער פערגאנגענהייט האָט איוב ווידער גע'טענה'ט: „אם רשעתי אללי לי וצדקתי לא אשא ראשי“, — האָב איך שלעכטעס געטהאָן, איז מיר וועה, און בין איך געווען גערעכט, קען איך אויף דעם קאָפּ ניט אויפהויבען! — עס איז קיין אונטערשיעד.... און פראָמעטעאוס' דראָהעט נאָך אלץ פון דעם הויכען פעלז, צו וועלכען ער איז צוגעשמידט, און זיין שטימע הילכט ווידער געגען צעאוס'ן:

האָסט גאָר געוואָלט

איך זאָל דאָס לעבען האָסען,

אין דיא מדברות לויפֿען,

ווייל ניט אלע

בלומען־טרומע

זיינען ציוטיג?....

יעקב גאָרדין.

געוויינטליכע פערזאָן מיט א אידישען נאָר מען קערמאָן (קדמון). עס איז געווען א מאָנאָך, וועלכער האָט ניט געקענט לעזען און שרייבען און וועלכער האָט דאָך געריכטעט פיעל עפייטע ליעדער וועגען דעם זינדענפאל פון'ם מענשען'ס געשלעכט און וועגען דעם קאמפף פון דיא געפאלענע בני אלהים מיט'ן מעכטיגען יחיה.... אויך דער דייטשער פילאָזאָף און קריסטליך־יידישער דיכטער קלֶאָפּשטאָק, אין זיין גרויסע פאָעמא „מעססיאס“, זייענדיג בעגייסטערט פון דער ערלעזונגס־אידעע פון קריסטענטום, דערמאָנט אויך דעם פיינד און קעמפפער פון יחיה, וועלכער איז אונצופרידען מיט יחיה'ס געדאנק צו בריינגען דער מענשהייט דיא גאולה דורך זיך זעלבסט אין דער געשטאלט פון משיח'ן. און אויך ביי איהם זאָגט דער סאד טאן צו אלע זיינע מיטהעלפער, וועלכע ער האָט פערזאמלעט, אום זיך מיט זיי צו בעראטהען ווער גען דעם משיח, וואָס דענקט יעצט צו פערניכט טען דעם טויט אום צו פאראלאזירען דאָס, וואָס איהם, דעם שטן, איז געלונגען צו געווינען. מיט דעם זינדענפאל פון דער מוטער דער מענשהייט, הוה: מ א ר י ע זאָל גוט מאכען, וואָס הוה האָט פערפעהלט? גאָט'ס זוהן זאָל פערריכטען דאָס, וואָס גאָט אליין האָט ניט געקענט פער־ענדערן? ניין! זאָגט סאטאן צו זיינע ברידער:

„געטער, אימער אינבעזיגט, אונפערשקלאפט ווילען מיר בלויבען;

מעג ער אויך זיינע פערזעהנער צו טויזענדע געגען אונז שיקען,

מעג ער אויך אליין אַלס משיח דיא ערד בעטרעטען — ווער איז ער דען דער נייגעבארענער יחיה?

עס האָט געדארפט נעהמען פיעל צייט, פיעלע היסטארישע אקטען האָבען זיך געדארפט אָבשפיעלען בעפאָר דיא מענשהייט האָט אָנ־געוויבען זוכען דיא ערלייזונג ניט דורך א



פון וואנען שטאמט רעליגיאן?

(נאך הערבערט סעפנסער.)

כע האָט ערקלערט, דאָס „דיא אידעע, אז דיא

וועלט האָט געמוזט האָבען א בעשעפער איז ניט איהר, ניט אנדערע אינטעליגענטע טויב־שטומע פון דעם זעלבען עלטער, ווען עס איז אויף דעם געדאנקען ארויפגעקומען“. רעוורענד סאמועל סמיטה, וועלכער האָט זיך גאנצע 28 יאָהר, כמעט יעדען טאָג, צוזאמענגעטראָפּען מיט טויב־שטומע, שרייבט וועגען איינעם פון זיי: „ער האָט קיין אידעע פון זיין אונשטערבליכקייט, און מען קען איבערהויפט ניט אָנצייעגן איין ביישפּיעל, אז אפילו אן אינטעליגענטער טויב־שטומער האָט ווען עס איז געהאט וועלכען עס איז בעגריף פון דער עקזיסטענץ פון א העכערען וועזען אלס בעשעפער און בעהערשער פון דער וועלט“.

וויא מען קען זעהען פון דיזע ביישפּיעלע, וואָלט א קינד, וואָס האָט ניט געהאט דיא געלעגענהייט צו קומען אין בעריה רונג מיט עלטערע מענשען און אלזאָ ניט הערען עטוואָס וועגען א גאָט, גראדע וויא דיזע טויב־שטומע דורך זייערע געבוירענע פעהלערען — וואָלט עס ניט געקענט האָבען דעם מינדעסטען בעגריף פון א גאָט. דאָס איז אָבער נאָך ניט אלעס, עס זיינען נאָך היינט דאָ ווילדע פעלקער, וועלכע האָבען ניט קיין בעגריף פון וועלכען עס איז גאָט, און אין זייער שפראך געפינט זיך אפילו ניט אזא וואָרט, וואָס זאָל אויסדריקען עט וואָס עהנליכעס צו דעם, וואָס מיר דריקען אויס מיט דעם וואָרט גאָט.

סער דזשאָהן לאַבבאָק אין זיין בוך „דער אורשפּרונג פון ציוויליזאציע“, ברענגט א גרוי־כע צאָהל בעווייזע פון פילע אזעלכע ווילדע פעלקער. דער פּלאַץ דאָ ערלויבט אונז ניט איבער צוגעבען דיזע אלע פאקטען, מיר וועלען דעריבער ברענגען נאָר עטליכע: ווען מען האָט גע־פרעגט אן אכאפּירא, צו ער גלויבט אין דיא אונז־שטערבליכקייט פון דער זעלע, האָט ער גע־ענטפערט: „קיין אכאפּירא איז נאָך ניט צוריק געקומען נאָך'ן טוירט, מיר ווייסען דעריבער גאָר ניט פון א צוקינפטיגען לעבען, און דאָס איז דאָס ערשטע מאָל וואָס מיר הערען אזעלכעס“. „ווען

איז רעליגיאָן איינגעבוירען?

איז רעליגיאָן אן איינגע־בוירענעם געפיהל? — דיזע פראגע מוז פער־ענטפערט ווערן איידער מיר קענען איבערגעהן צו אונזער הויפטפונקט. פון גייסטליכע און אי־בערהויפט רעליגיעזע



מענשען איז שוין גאָר אָבערעט — זיי האָבען זיך גאָר ניט געקענט פאַרשטעלען, אז מענשען זאָלען קענען עקזיסטירען אָהן א געפיהל אָדער א בעגריף וועגען עפעס א העכערען וועזען, א גאָט. נאָר זאָגאר פרייע נאָכפאַרשער האָבען געוועהנליך איינגעדרייט דיא איינגעוואָרצעלטע מיינונג, אז מענשען ווערן געבאָרען מיט א רע־ליגיעזען געפיהל. אָבער דיזע מיינונג האָט דיא לעצטע צייט בערייכען א שטארקען קלאפ דורך די נייע פאקטען, וואָס געלעהרטע האָבען ארויסגע־בראכט.

ווען עס זאָל אמת זיין, אז דער מענש ווערט געבוירען מיט א רעליגיעזען אינסטינקט, מיט איינגעבוירענע בעגריפע וועגען גאָטהייט, וואָלט דאָך אויכגעקומען, אז ווען מיר זאָלען, למשל, געהמען א קינד פון עטליכע וואָכען און איינ־שפארען אין א בעזונדערן צימער אזוי, אז עס זאָל קיין מאָל ניט האָבען דיא געלעגענהייט צו הערען עטוואָס וועגען גאָט אָדער רעליגיאָן, וועט דיזעס קינד, פון דעסטוועגען, אויסוואַק סענדיג, האָבען א בעגריף פון א גאָט, וועט פיהל לען, אז עס איז עפעס דאָ ערגעצוואו אן אל־מעכטיגער, וואָס האָט בעשאפּען דיא וועלט און אלעס אין איהר. עס וואָלט זיך אויך ניט בע־דארפט געפינען איין פאָלק אויף דער וועלט אָהן בעגריפע וועגען א גאָט. עס זיינען אָבער פאראן פיעלע פאקטען, וועלכע בעווייזען גראדע דעם געגענטהייל אין ביידע פעלע:

דער טויבער דאָקטאָר קיטא אין זיין בוך „דיא פערלירענע חושים“, ברענגט דיא עדות פון אן אמעריקאנער טויב־שטומער לייד, וועל־

ליכטייט אויסצוגעפינען און אָנצוגעהמען דיא
אנויכטען, וועלכע זיינען אים געהנטסטען צו
דער וואהרהייט.

דער פלאץ אין דיווען זשורנאל ערלויבט ניט
ארוינצולאזען זיך אין איינצעלהייטען און נאָכ-
צופארשען יעדע מיינונג. וועגען דעם דארף מען
שרייבען גאנצע ביכער. פאר אונז וועט דאָ גע-
נוג זיין איבערצוגעבען דיא לעהרע, וועלכע דער
גרויסער פילאָזאָף הערבערט ספענסער האָט ענט-
וויקעלט אויף דעם גרונד פון פיעלע גרינדליכע
נאָכפארשונגען.

וואַהרשיינליכע אידעען.

פאר אלעם דארף מען געדענקען איין
זאך: מען דארף ניט פערנעסען, אז מיר האָבען
ניט קיין בעריכטען אין קיין היסטאָריע פון דיא
וויקליך אורשפרינגליכע מענשען, אז מיר זאָלען
קענען בעשטימען זייערע אידעען. אלע טהע-
אָריען זיינען נאָר געבויט אויף פאקטען, וואָס
מען געהט פון דיא ווילדע שבטים, וועלכע לע-
בען נאָך היינט, און עס איז נאָך ניט פעסטגע-
זעצט, אז דיא אוראלטע מענשען זיינען געשטא-
נען גראדע אויף דער זעלבער שטופע וויא דיא
היינטיגע ווילדע שטעמען.

אויסער דיווען איז דאָ נאָך א שוועריגקייט:
אום זיך צו קענען מאכען א ריכטיגען בעגריף
פון דיא אידעען, וועלכע דיא ארומיגע וועלט
האָט געקענט בעשאפען אין דעם מוח פון א פרי-
מיטיווען (אוראלטען) מענשען, מוזען מיר קע-
נען בעטראכטען דיא וועלט פון זיין שטאנד-
פונקט; מען מוז זיך קענען ענטזאגען פון אלע
בעגריפע, וועלכע א היינטיגער מענש האָט, און
זיך אין גאנצען פערזעצען אין דעם ווילדען מענ-
שען'ס צושטאנד. דיוועס איז אָבער א זאך, וואָס
קיין מענש קען ניט עררייכען פאָלשטענדיג, און
נאָר ווייניגע קענען עס טהאָן טהיילווייז. ווען
מען בעטראכט וויא עלטערן און לעהרען בע-
געהען זיך מיט קינדער; ווען מען זעהט, צום
ביישפיעל, וויא מען צווינגט קליינע קינדער צו
לערנען גראמאטיק נאָך איידער זיי פערשטעהען
דיא שפראך; ווען מען זעהט וויא מען שלאָגט
קינדער, ווייל זיי קענען ניט בעגרייפן דיא אב-
סטראקטע אידעען, וואָס דיא גרויסע פערשטע-
הען, קען מען זעהען וויא שווער עס איז פיר
א מענשען זיך צו פערזעצען אין דעם קינד'ס גע-
דאנקען, אָדער בעסער, צוריק צו דענקען וויא
זיי אליין האָבען א מאָל געדענקט; היינט וויא
שווער איז שוין צוריק צו דענקען, וויא מענשען

דער גלח דזשוינפערף סערראף, דערזעהלמ באן
קראפט, „האָט געגרינדעט א מיסיאָן צווישען די
אינדיאנער אין קאליפאָרניא אין 1776, זיינען די
ברעגעס לעבען סאָרפראנציקאָ געווען געדיכט
בעזעצט פון ווילדע שבטים. אין זייערע שפראך
בען געפינט זיך ניט א וואָרט פיר גאָט, מלאך
אָדער טייוועל. גארפאלאסאָ זאָגט, אז דיא
טשיריהונאס האָבען קיין נייגונג צו דענען
אָדער צו פערהייליגען וועלכע עס איז זאך. באל-
באָא ערדינערט פיעלע שבטים, וועלכע ער האָט
געטראָפּען אָהן שום רעליגיאָן“ א. ז. וו.

דיא רעליגיעזע אידעען האָבען אלזאָ ניט
דיווען איבערגאטירליכען אורשפּונג, וועלכע
מען האָט זיי צוגעשריבען. דיא אבשטאמונג מוז
אלזאָ זיין א נאטירליכע — וויזשע זיינען זיי
ענטשטאנען?

צו געבען אן אנטוואָרט אויף דיווע פראגע איז
ניט אזוי ליכט, וויא מאנכע משיכילים קענען
מיינען. עס איז ניט וואהר וואָס אנדערע רע-
דען זיך איין, אז דיא רעליגיאָן איז אויסגע-
קלעהרט געוואָרען פון שווינדלער פיר זייערע
אייגענע צוועקען. אזעלכע זאכען וויא רעליגיאָ-
נען קלערט מען ניט אויס. עס איז א נאטיר-
ליכע און נויטווענדיגע ערשיינונג אין מענשלי-
כען לעבען; און מען קען זיך גאָר ניט פארשטע-
לען וויא עס האָט געקענט אנדערס זיין. אין א
צייט, ווען מען האָט זיך קיין ערשיינונג ניט גע-
קענט ערקלערען אויפ'ן נאטירליכען וועג, איז
דיא רעליגיאָן געווען דיא איינציגע לאַגישע און
נאטירליכע ערקלערונג. אין דעם אָבער, וויא
אזוי מענשען האָבען זיך גאָר אין אָנפאנג ער-
קלערט דיא נאטירליכע ערשיינונגען און זיינען
דאדורך געקומען צו א רעליגיאָן וויא מיר קענען
זיא היינט, זיינען דאָ חלוקי דעות. און עס איז
גאָר קיין וואונדער ניט, דיא סאָציאָלאָגיע, ד.
ה. דיא וויסענשאפט, וועלכע האנדעלט איבער
דעם צוזאמענלעבען פון מענשען, איבער זיינע
לעבענסיבעדינגונגען, געזעלשאפטליכע פער-
העלטיכע, זיין ענטוויקלונג, פערשידענע פילאָ-
זאָפישע אנויכטען, רעליגיאָן, קונסט און
אזוי ווייטער — דאָס זיינען אלץ זעהר
פערוויקעלטע פראגען. עס איז גאנץ
נאטירליך, אז אין דיווע פראגען זאָל זיין מעהר
מיינונגספערשידענהייטען וויא אין ווייניגער
פערוויקעלטע פראגען. מיר דארפן אָבער ניט
פערצווייפלען: מיר האָבען שוין היינט אזוי פיעל
מאטעריאל — און גראדע דורך דיווע מיינונגס-
פערשידענהייטען — וועלכעס גיט אונז דיא מעג-

קענען פערגליכען און קלאסיפיצירט ווערען פון איינפאכע קעפ. יענע זאכען אָבער, וועלכע זיי נען מעהר פערוויקעלט אין זייער שייכות און ניט אזוי נאָהענט איינע צו דיא אנדערע, קענען נאָר פערגליכען ווערן פון מעהר ענטוויקעלטע קעפ. ווען ווייניגער ענטוויקעלטע מענשען נעה מען זיך צו פערגלייכען מעהר פערוויקעלטע זאכען, וועלען זיי מאכען גרויסע פעהלערען, ווייל זיי פערגלייכען נאָר דיא ציגע, וואָס זיינען אויך בערפלעכליך אים מייסטען עהנליך, און ניט איי מער זיינען דיא מייסט עהנליכע ציגע דיא, וועלכע מען קען פערגלייכען און פון וועלכע מען קען ציהען שליסע.

אייניגע ביישפיעלע וועלען קלאָר מאכען דעם גאנצען ענין. אין אלטע ביכער פון נאטור-וויסענשאפט ווערט דער וואלפיש גערעכענט אלס א פיש. לעבעדיג אין וואסער און אויס-זעהענדיג וויא א פיש — וואָס קען ער זיין עט-וואָס אנדערס וויא א פיש? אין אמת'ן אָבער איז דער וואלפיש א זויגטחיר. פון וואנען איז געקומען דיזער טעות? ווייל דיא ראמאָלסדיגע געלעהרטע האָבען ניט געהאט גענוג פאקטען און גענוג וויסען איבער אלע חיות, וואָס לעבען אין וואסער, און זיינען אלץ ניט געווען גענוג ענט-וויקעלט אין דיזער פראגע, האָבען זיי דעם וואלפיש פיש פערגליכען מיט דער זאך, צו וועלכער ער איז אויבערפלעכליך אים מייסטען עהנליך. וועלכער, ווער ווייס דאָס ניט דיא מעשה פון דעם פויער, וועלכער האָט צוהאקט א גאָלדענעם זיי-גערל אויף שטיקלאך אום צו דער'הרג'ענען דעם טיייוועל, וואָס האָט אינעווייניג געקלאפט? איז דיזער פויער געווען משוגע? געוויס ניט. ער האָט געדענקט גאנץ לאָגיש; ניט זייענדיג אָבער בעקאנט מיט דער מעכאניק און ניט וויסענדיג, פארוואָס דאָס זייגערל קלאפט און שאַקעלט זיך אינעווייניג, איז דאָס געווען דער איינציגער שלום, צו וועלכען ער האָט געקענט קומען. ער האָט נאָר פערגליכען דיא אייגענשאפט פון א געוויסען געגענשאפט און צו דער מייסט עהנליכער אייגענשאפט פון אן אנדער געגענשאפט, נעמליך, דיא בעוועגונג פון א מענשען צו דער בעוועגונג פון דעם זייגערל, און איז געקומען צום שלום, אז אין דעם „שאכטעלע לעבט עטוואָס“. קיין מענש איז דיזעס ניט, דאָס האָט ער ווידער אויסגעפונען פון פערגלייכונגען פון אנדערע איי-גענשאפטען פון א מענשען און זייגערל; פון טיייוואָלס אָבער ווייס ער שוין פון פריהער, אז זיי לעבען און בעוועגען זיך, נאָר מען קען זיי

האָבען געדענקט מיט צעהנדליגע טויזענדער יאָהר צוריק. און דאָס איז טאקע דיא אורזאך, וואָס מיר קענען ניט פערשטעהען, וויא אזוי מענשען האָבען א מאָל געקענט גלייכען אין בוי מער, העלצער, בהמות, חיות א. ז. וו.

טראָץ דיזע טויזיריגקייטען אָבער, מוזען מיר זיך בעמיהען, אויף וויא פיעל מעגליך, זיך פאָר-צושטעלען דיא וועלט, וויא דער ווילדער מענש האָט זיא געזעהען.

מיר וועלען דיזעס קענען טהאָן ביז א געווי-סען גראד, ווען מיר וועלען נאָר האלטען אין זי-נען, אז דיא געזעצע פון דענקען זיינען איבעראל דיא זעלבע. מיר וועלען דאן קענען זעהן, אז דער ווילדער מענש, אין זיין צושטאנד פון ענט-וויקלונג, האָט געדענקט גאנץ לאָגיש און ריכטיג. וויא אזוי דענקט א מענש?

יעדער מענש, וויא ווילד אָדער וויא ציוויל ליזירט ער זאָל ניט זיין, קען נאָר דענקען אין פערבינדונג מיט וואָסער-עס-איז געגעבן שטאנד. עס איז ניט מעגליך קיין געדאנק, וואו מען זאָל ניט דענקען וועגען וועלכער-עס-איז זאך, און דאן קענען מיר נאָר דענקען פון א זאך אָדער פון איהרע אייגענשאפטען אין פערגלייך מיט אנדערע זאכען, וועלכע מיר קענען שוין פון פרי-הער. דעם מענשען'ס דענקען איז אלץ דיא טהעטיגקייט פון קלאסיפיצירען (איינטיילען, פערגלייכען) זאכען און שייכות'ן פון זאכען. ווען מיר דענקען וועגען א „מענש וויא א בוים“, הייסט עס, אז מיר האָבען פערגלייכען איין אייגענ-שאפט פון א מענשען צו דער אייגענשאפט פון א בוים, וועלכען מיר קענען שוין פון פריהער — אין הויכקייט און גלייכקייט. ווען מיר דע-קען פון איינעם, וואָס „רעדט זיך“ הייסט עס, אז מיר פערגלייכען א'ן אייגענשאפט פון דיזען מע-נשען — זיין רעדען, צו אן אייגענשאפט פון אן אנדער זאך, פון צוקער, למשל, וועלכע מיר קע-נען שוין פון פריהער; מיר דענקען, אז דיזען מענשען'ס רעדען מאכט אויף אונז גראדע אזא ווירקונג, וויא זיסקייט מאכט אויף אונז. דאָ האָבען מיר קלאסיפיצירט צוויי פערשידענע איי-גענשאפטען און פערגלייכען איינע מיט דער צווייטער. ווען מיר דענקען פון א „מענש וויא א חייה“ הייסט עס, אז מיר האָבען פערגלייכען מאנכע אייגענשאפטען פון א מענשען — זיין פיה-לען, זיין יושר — צו דער אייגענשאפט פון א חייה, א. ז. וו.

זאכען, וועלכע זיינען איינפאך און שטעהען אין נאָהענטער שייכות איינע צו דיא אנדערע,

ניט זעהן. האָט ער דאן פּערגליכען דיא אײגענע זיך געפונען און וואָס'ערע אידעען עס האָבען זיך שאַפט פון דעם זײַגערל מיט יענע און איז גער קומען צום שלום, אז דאָ איז ניט אנדערס וויא א טייוועל.

דיא נאַטירליכע ערשיינונג און דער ווילדער מענש.

אויף דעם הימעל האָט א ווילדער מענש גער זעהען א וואָלקען, וועלכער וואקסט פון מינוט צו מינוט און האלט זיך אין איין בעוועגען; אן אנדערס מאָל, ווען ער קוקט זיך צו צו דיזער בער וועגליכער מאססע, זעהט ער וויא טהיילען רייט סען זיך אָפּ פון דעם וואָלקען, פליהען אוועק און פערשווינדען, און אַט איז דיא גאנצע מאכע אוועק. וואָס קען זיך דער ווילדער דענקען ווער גען דיזען פאל? וואָס א וואָלקען איז ווייס ער ניט. ער ווייס נאָר, אז ער האָט געזעהען א זאך, וועלכע ער האָט פריהער ניט געקענט זעהן און וועלכע איז יעצט ווילדער פערשוואונדען.

אין דעם זעלבן רוים, איבער זיין קאָפּ, פאר סירען נאָך אנדערע זאכען, וועלכע ער קען זיך ניט ערקלעהרען.

ווען דער טאָג הייבט אָן ארונטערצוגעהן און עס הייבט אָן צו ווערן דונקעל, צייגען זיך אין דער הונד בלישצענדע פינטעלעך, און וואָס פינט סטערער עס ווערט, אלץ מעהר פינטעלעך בער ווייזען זיך און זיי שיינען אלץ העלער. אין דער פריה פערשווינדען זיי ביסלעכווייז, איינס נאָך איינס, אקוראט וויא זיי זיינען געקומען, ביז דיא לעצטע. זייענדיג גאנץ פערשידען פון דיא וואָלקענס אין אלע הינזיכטען, זיינען זיי אָבער גלייך אין דעם, וואָס דאָ בעווייזען זיי זיך און דאָ פערשווינדען זיי. אז א שוואכע ליכטיג קייט ווערט פערדונקעלט פון א העלערע, און אז דיא שטערען שיינען אויך ביי טאָג, כאַטש מען זעהט זיי ניט, דאָס זיינען זאכען, וועלכע דער אורשפרינגליכער מענש קען זיך ניט פאַרשטען לען און אויך ניט בעגרייפן. אלץ, וואָס ער זעהט און ווייס איז, אז דיזע אלע זאכען בעווייז זען זיך און פערשווינדען. דאָס זעלבע איז אויך מיט דער זונן און מיט דער לבנה : אלע זיינען פערשידען איינע פון דיא אנדערע, אָבער אלע זיינען גלייך אין דעם, וואָס זיי ערשיינען און פערשווינדען אין בעשטימטע צייטען.

און אויסער דיא געוועהנליכע זאכען, וואָס ער זעהט כמעט יעדען טאָג, קומען נאָך צו דיא אונגעוועהנליכע זאכען, וואָס פאסירען ניט אלע טאָג, וויא א קאָמעט, א מעטעאָר, א בלייז, א רע גען-בויגען א. ז. ו. ו. אלע דיזע זאכען האָבען דיי זעלבע אייגענשאפט : זיי בעווייזען זיך און בער

לאָמיר נעהמען נאָך א ביישפיעל : ווען נאָך א לאנגען, שטארקען פראָסט, ווען דיא לופט זייענדיג געדיכט אָנגעפילט מיט וואסער, קומט אין בעריהרונג מיט א גלאטער און קאלטער זאך, צום ביישפיעל, א וואנד, און נאָך דעם וויא דאָס וואסער האָט זיך דאָרט גענוג אָנגעזאמעלט און עס הייבט אָן הערעכצוטריפען, הערט מען דיא בעמערקונג : „דיא וואנד שוויצט“, ווייל ניט זע הענדיג וויא דאָס וואסער איז ארויסגעקומען אויף דיא וואנד, מאכט עס אן איינדרוק וויא עס וואָלט ארויסגעקומען פון דער וואנד, אקוראט וויא שווייס קומט ארויס פון א מענשען. וואָס האָט מען דאָ געטהאָן ? מען האָט פּערגליכען דיא אויבערפלעכליכע מייסטע-הנליכע שייכות פון איין זאך צו אן אנדערע, און עס איז ארויס געקומען א גרויסער טעות.

ווען אזעלכע פעהלערען טרעפען נאָך מיט היינטיגע מענשען, קענען מיר זיך שוין פאַר שטעלען וואָס'ערע פעהלערען דיא אוראלטע מענשען, וועלכע האָבען פיעל, פיעל ווייניגער גער וואוסט, האָבען געמאכט מיט זייערע פּערגלייכונג גען, אָדער בעסער, מיט זייער דענקען. אַט איז א ביישפיעל : געוויסע אינדיאנער גלויבען נאָך היינט, אז טהוי איז „דיא שפיעכץ פון שטער רען“. בעטראכט דעם אורשפרונג פון דיזען גלויבען : טהוי איז א קלאָהרע פליסיגע זאך, צו וועלכע שפייאכץ האָט מאנכע עהנליכקייט. עס איז א פליסיגע זאך, וועלכע ליגענדיג אויף דיא בלעטער, מאכט דעם איינדרוק וויא זיא וואָלט געקומען פון אויבען, אקוראט וויא שפייאכץ קומט פון מויל. אראַבקומענדיג אָבער אין א קלאָרע, ניט וואָלקענדיגע נאכט, האָט זיא נאָר געמוזט קומען פון דער איינציגער זאך, וועלכע מען קען זעהען — פון דיא שטערען.

און יעצט האָבען מיר זיך געוויסערמאסען צוגעפערטיגט צו פערשטעהן דיא אורשפרינגליכע אידעע. מיר ווייסען שוין, אז דענקען איז א פראָצעס פון פּערגלייכען זאכען מיט אנדערע, וואָס מען קען שוין פון פריהער ; מיר ווייסען אויך, אז ניט זייענדיג בעקאנט מיט גענוג פאַקט טען, קומט דיא פּערגלייכונג ארויס א פאַלשע. לאָמיר יעצט טהאָן א בליק אויף דיא אומשטענדיג, אונטער וועלכע דער ווילדער מענש האָט

ווילדען. ער ווייס אויף פון פערשידענע זאכען ארום איהם, וואָס געהען אוועק און עקזיסטירען ווייטער, און ער גלויבט, אז זיי עקזיסטירען טאקע און געהען נור אוועק אויף א צייט. ווען מען בערעכענט נאָך, אז זיינע ערפֿאהרונגען פון ווינד זאָגען איהם, אז עס זיינען פאראנען זאכען, וועלכע מען קען ניט זעהן און בעזיצען פון דעסטוועגען קראפט, וועט מען איינזעהן, אז די זעכע גלויבען ביים ווילדען איז גאנץ נאטירליך.

אן אנדער ארט פון ערשיינונגען ווידער פיהרען דעם ווילדען צום גלויבען פון מעטאמאָרפֿאזען (פערוואנדלונגען), אז איין זאך קען פערוואנדלען ווערן אין א צווייטע, אז פון א מענש קען ווערען א ציעג, אן אַקס אָדער א שטיין, און אויף פערקעהרט.

דער פלאץ דאָ איז צו בעשרענקט צו בריינגען אַלע פאקטען, וועלכע ספּענסער האָט צוזאמענגעקליבען. איך וועל דאָ נור אויפֿמערקזאם מאכען אויף דער מעשה מיט לױט'ס ווייב. אידען גלויבען נאָך ביז היינטיגען טאָג, אז פון לױט'ס ווייב איז געוואָרען א שטיק זאָלץ און וואשען נאָך ביז היינטיגען טאָג מים אחרונים מטעם מלֶחֶם סְדוּמִית.

מיר האָבען זאָגאר נאָך היינט ערשיינונגען, וועלכע קענען א גאנץ אונענטוויקעלטען מענשען מאכען גלויבען אין פערוואנדלונגען. בערעכענט דעם גרויסען אונטערשייד פון דיא זייערע, וואָס מען לייגט אין דער ערד, און דיא פרוכטען, וואָס וואקסען ארויס. וויא פערשיידענע זיינען דיא אייער פון דיא הינדעלעך, וואָס קומען פון זיי ארויס! בערעכענט נור דיזעס, און איהר וועט איינזעהען, אז פאר א ווילדען איז זעהר לייכט צו גלויבען אין פערוואנדלונגען. און עס איז נאָך גאָר ניט לאנג צוריק וויא געבילדעטע מענשען האָבען געגלויבט, און דער פראָסטער עולם גלויבט נאָך היינט, אז אין פערפֿוילטע פלייש קומט אריין ווערן פון זיך זעלבסט, אָדער אז דיא ווירעמאָלעך אין קעז קומען פון דעם קעז גופא, דאָס הייסט, אז דאָס פערפֿוילטע פלייש אָדער קעז האָט זיך פערוואנדלען אין לעבעדיגע ווערס.

און ווען דיזעס איז מעגליך, ווען פון פלייש אָדער פון קעז קען ווערען ווערס, ווען פון אן איי קען ווערען א הוהן, ווארום קען ניט א מענש ווערען א פערד, אן אייזעל, א שטיין? און ווארום קען ניט א פערד ווערען א מענש? און דער ווילדער האָט דאָס טאקע געגלויבט.

האלטען זיך. זייענדיג פאָלשטענדיג אונגוויסענדיג, אָבער האָבענדיג צו דערזעלבער צייט א זכרון צו געדענקען דיא זאכען וואָס ער זעהט, מוז ביי איהם אויסקומען, אז „אויף דעם הימעל איז א ירד“, אז דער הימעל איז עפעס א זאמעל פלאץ פון פערשידענע זאכען, וועלכע האלטען אין איין קומען און אין איין געהן, אייניגע ביים לעבן, אנדערע מיט א מאָל, אָבער אַלע גלייך אין דיזען וואָס מען ווייס ניט פון וואנען זיי קומען און וואו זיי געהען אוועק.

און ניט נאָר דער הימעל, אויף דיא ערד'ס אויבערפלעכע גיט איהם געלעגנהייט צו בעמערקען פיעלע זעלבע פאקטען. אָט האָט ער נאָר וואָס געזעהען א רעגען, מיט א מאָל האָט זיך אָנגעהויבען צו גיסען וואסער, ער ווייס ניט פון וואנען. דאָס וואסער זאמעלט זיך אויף דער ערד, און אין פערלויף פון עטליכע שטונדען איז עס פערשוואונדען, עס איז אוועק און ער ווייס ניט וואו עס איז אהינגעקומען.

וואָס איז א ווינד? ווער קען דאָס דעם ווילדען ערקלערען? פֿלוצלונג אין דעם פלאץ, וואָס איז, דאכט זיך, ליידיג פון אַלע זייטען, קומט עפעס א זאך, וועלכע ער קען ניט זעהען, און טרייבעלט דיא בויער, טרייבט דיא בלעטער, צורודערט דאָס וואסער און מאנכעס מאָל טרייבט עס איהם אליין, אז ער קען זיך נור מיט שווייגיקייט צוריק האלטען. דיא נאטור פון דיזער ערשיינונג קען איהם קיינער ניט ערקלערען. אין איין זאך איז ער אָבער איבערצייגט: אז אַלע זאכען ארום איהם בעוועגען זיך און ער אליין ווערט געשטופט פון אימיצען, וועלכען ער קען ניט זעהן.

וואָס'ערע אידעען קען זיך דיזער ווילדער מענש מאכען פון דיזע אַלע זאכען? וויא קען ער זיך דאָס אַלעס ערקלערען? דיא אַלע וויסענשאפטליכע ערקלערונגען וואָס מיר האָבען היינט, ווייס ער ניט, וויאזשע בעגרייפט ער דיזע אַלע ערשיינונגען?

א תירוץ אויף דיזע פראגע קען מען געפינען, ווען מיר וועלען בעטראכטען געוויסע בעמערקונגען פון קינדער. ווייזט א קינד א סטערעאָטיפֿישע בילד און איהר וועט זעהן, אז יעדעס מאָל וואָס א בילד פערשווינדעט, שרייט דאָס קינד, אז דאָס בילד איז אוועקגעגאנגען. דיא אידעע וואָס דאָס קינד האָט, איז ניט, אז דיזע זאך וואָס עס האָט נאָר וואָס געזעהען, האָט אויפֿגעהערט צו עקזיסטירען, נור אז דאָס איז נור אוועק אויף א צייט. דאָס זעלבע פאסירט אויף מיט דעם

וואָס איז אַ שאַטען? וואָס קען זיך דער ווילדער דענקען וועגען דיזע ערשיינונג?
דער וואָס האָט נאָך ניט פּערגעסען זיינע קינדערשע געדאַנקען, וועט זיך עראַינערען מיט וואָס'ער אינטערעס ער פֿעגט בעטראַכטען אַ שאַטען, וויא ער בעוועגט דיא הענד מיט דיא פיס, וויא ער לויפט, געהט, שטעלט זיך אָפּ א. ז. ו. אָט האָט ער זיך אויסגעצויגען, אָט האָט ער זיך איינגעקאָרטשעט, דאָ לויפט ער אויף דיא וואַנד און דאָ אויף ד'רעדד א. ז. ו. קינדער בע-טראַכטען אַ שאַטען פאַר אַן עקזיסטירענדע זאַך. היינט ווייסען מיר, אז דער 'שאַטען' שטאַמט פון דעם, וואָס דיא ליכטיגקייט, קומענדיג אין שטראַהלען, לאָזט איבער דיזע פֿלעצער, וואָס זיינען פּערשטעלט פון אַן אונדורכדרינגליכע זאַך, ניט בעלויכטען. דער ווילדער ווייס דערפון נאָך ניט. עס איז אויך ניטאָ קיינער וואָס זאָל איהם זאָגען: „עס, דאָס איז נור אַ שאַטען.“ ער זעהט דעם פאַקט, און מוז קומען צום שלום, אז אַ שאַטען איז אַן ע ק ז י ס ט י ר ע נ ד ע ז אָף. ער זעהט אָבער, אז דער שאַטען איז נור דאָ וואו ער איז דאָ, אז ער געהט ווען ער געהט, און 'שטעהט, ווען ער 'שטעהט. און ער קומט דאָרום צום שלום, אז דער שאַטען איז אַ טהייו פון איהם.

וויא ווייט עס איז אמת, אז ווילדע מענטשען בעטראַכטען דעם שאַטען אַלס אַן עקזיסטירענ-דע זאַך, זיינען דאָ פיעלע בעווייזע: דיא בענין-נעגער בעטראַכטען דעם שאַטען אַלס זייער נשמה; אנדערע האָבען מורא פאַר זייער שאַטען; אנדערע גלויבען, אז זייער שאַטען שפירט נאָך אַלץ וואָס זיי טהוען און זאָגט נאכהער עדות גענען זיי. דיא גרינלענדער זאָגען, אז אַ מאן'ס שאַטען איז איינער פון זיינע נשמות — דיזע, וועלכע געהט ארויס פון זיין קערפער ביינאכט. אידישע קינדער גלויבען, אז ווען זיי זעהען ניט דעם שאַטען, איז אַ סימן, אז זיי וועלען שטאר-בען, און אויב איך האָב ניט קיין טעות, געפינט

זיך דיזער אבערגלויבען אין ספר זכירה.
דער שאַטען איז אַלזאָ אַ זאַך, וואָס אַ מאָל בעווייזט ער זיך און אַן אנדערש מאָל פערשוויי-דעט ער; קומען קומט ער פון דעם מענטשען גופא, און דאָס ווילדער ברענגט ארויף אויף דעם רעיון, אז דער מענטש איז אַ ד אָ פ ע ל ט ע ר; איי-נער, וועלכען מען זעהט און אַ צווייטער, וועלכער בעווייזט זיך נור צייטענווייז. אז דאָס איז אזוי, האָט דער ווילדער נאָך אנדערע בעווייזע. יע-דעם מאָל, וואָס ער קוקט אין וואסער אריין, זעהט ער אַ מענטשען גראדע וויא ער, וואָס טהיט זאָגאר נאָך אַלץ וואָס ער טהיט. ער ווייס ניט וואָס הייסט „אָפּשפיגלען“, ער ווייס ניט וויא אזוי דאָס אָפּשפיגלען קומט, ער זעהט נור דעם פאַקט. נאָך מעהר, גאנץ טיעף אין וואסער זעהט ער נאָך אנדערע זאכען; ער זעהט דאָרט וואָלקענס גראדע, וויא איבער זיך. דיא וואָל-קענס פון אויבען קומען און פערשווינדען. אונ-טען זיינען אויך דאָ וואָלקענס. האָבען ניט דיא וואָלקענס פון אויבען אַ שייכות מיט דיא וואָל-קענס פון אונטען? ביינאכט זעהט ער אין ווא-סער שטערען, וואָס פינקלען גראדע וויא דיזע פון אויבען. זיינען פאַראַן צוויי פֿלעצער פאַר שטערען? און זיינען דיזע, וואָס זיינען פער-שוואנדען ביי-טאָג ניט ארומטערגעגאנגען צי דיזע, וואָס זיינען טיעף אונטער דעם וואסער?

אָט איז אַ בוים, פון וועלכען ער כרעכט צוויי-גען צום פייער — איז דיזער בוים אויך אַ דאָ-פּעלטער? האָט דאָס, וואָס דיא צווייג פער-שווינדעט אין דעם פייער, עפעס אַ צוזאמענהאַנג מיט דעם זעהבארען און אונזעהבארען צושטאנד, וואָס ער בעמערקט אין אנדערע זאכען? אַין עס זיינען טאקיי דאָ פּעלקער, וואָס גלויבען אין דיזע אַלע זאכען. גאנץ דאָס זעלבע איז מיט אַ ווי-דער-קול. דיזעלבע ערשיינונג און דיזעלבע שליכע.

יעקב מילך.

(פֿאַרטזעצונג פֿאַלגט).



„דיא אידישע צוקונפט“

וועגען דעם ציוניסטישען מאָנאָטליכען זשורנאַל „דיא אידישע צוקונפט“

נער פון סאַציאַליזמוס; אָבער מיר ווילען זיי
ניט אָפּטרעטען דעם פּלאַץ, פּערלאָזען אונזערע
פּאָליציאָנען אַלס פּראָגרעסיװע מעג-
שען און נאָך מעהר אַלס סאַציאַלי-
סמען און פּערקריכען ערגעץ אין אונגאַר-
אָדער זאָגאַר אין פּאַלעסטינע, וועלכע מיר בע-
טראַכטען איינפאַך אַלס אַ ווינקעל פון אידישע,
קריסטליכע און מאָהאַמעדאָנער אַבערגלויבען,
אַלס אַ נעסט פון נייַסטיגע רע-
אַקציען.

פון אזא אידישע צוקונפט ענטזאָגען
מיר זיך ענטשידען, מיר ווילען פון איהר גאָר
ניט וויסען, ווען זאָגאַר עס זאָל פּראַקטיש מעג-
ליך זיין צו גרינדען א „יודענשטאַט“ נאָך דיא
פאַנטאַסטישע רעצעפטען פון דר. הערצל'ס
„אַלט־נייאַנד“.

אָבער מיר ווייסען אויך פון דער געשיכטע,
אז דער פּראָגרעס קומט ניט פון זיך אליין. מען
מוז טיכטיג ארבייטען און אויך בריינגען אָפּפּער,
אז ער זאָל קומען. אָהן מענשליכע טהעטיגקייט
איז קיין פּראָגרעס מעגליך; דיא צייט פער-
שווינדט אין דער עוויגקייט נאנץ פּרוכטלאָז
און נוצלאָז אָהן דיא קולטורעלע ארבייט פון
מענשען. דיזע ארבייט איז אָבער אימער דיא
געגענוערטיגע, און דארום בעשעפּ-
טיגען זיך סאַציאַליסטען מיט דער געגענ-
ווארט. מיר ווייסען נאָר, אז וואָס בעסער,
ענערגישער און צוועקמעסיגער אונזער געגענ-
ווערטניגע טהעטיגקייט איז, אַלץ בעסערע און
געזינטערע פּרוכטען וועט זיך בריינגען אין דער
צוקונפט. מיר ווייסען אויך, אז מיט טרוימען
און איינבילדונגען וועגען א צוקונפט דער
נעהטערט מען איהר ניט אויף א האָאַר, נאָך
מעהר — מען דערווייטערט איהר, דען דיא צייט
וואָס מען טרוימט, געהט פּערלאָרען פיר פּראַק-
טישע טהעטיגקייט.

* * *

דיזע און עהנליכע געדאַנקען האָבען גע-
ייַועבט אין מיין מוח, ווען איך האָב געלעזען
דעם ערשטען נומער פון דעם מאָנאָטליכען זשור-
נאַל „דיא אידישע צוקונפט“, וועלכע דר. י.

יא אידישע צוקונפט!

וואָס וועט זיין זיין?
וואָס וועט ווערן פון
דעם אונגליקלי-
כען ישראליק, וועל-
כער האָט דורכגעמאַכט
א שרעקליכען גלות אין
פּערלויף פון 2000 יאָהר



און וועלכער טרוימט נאָך יעצט, טראָץ אַלע פּער-
פּאָלגונגען און אינקוויזיציענען, זאָגאַר פון א
זעלבסטשטענדיגע פּאָליטישע עקזיסטענץ? ווער
קען עס פאַראַוויסזאָגען? ווער קען זיך אַרויס-
שטעלען פאַר אזא נביא?

מיר, סאַציאַליסטען, יעדענפאַלס ניט. נא-
טירליך, מיר טרוימען אויך פון א בעסערע צו-
קונפט, אָבער פאַר אַלע מענשען גלייך, ווייל מיר
זיינען איבערצייגט, אז ווען אַלע מענשען וועלען
ווירקליך זיין גלייך עקאָנאָמיש און יעדער סמן פון
קלאַסענהערשאַפט וועט אָבעגעשאַפט ווערן, וועט
אויך דיא לאַגע פון אידישען פּאָל, אויב ער
וועט זיך דאָך ניט צוזאַמענשמעלצען מיט אַנ-
דערע פעלקער, ניט זיין ערגער וויא דיא לאַגע
פון אנדערע פעלקער. יא, מיר, סאַציאַליסטען,
גלויבען אין פּראָגרעס, ווייל דיא גאַנצע געשיכ-
טע פון דער מענשהייט האָט אונז איבערצייגט,
אז וואָס ווייטער איז אַלץ בעסער, אז יעדער
נייער דור איז עדעלער און פאַרטגעשריטענער
וויא דער פאַריגער. מיר גלויבען ניט אין דיא
„גאַלדענע“ צייטען פון אַמאָל, ווייל דיא קול-
טור־געשיכטע בעווייזט אונבעשטריטבאַר, דאָס
וואָס ווייטער צוריק אין דער פּערגאַנגענהייט,
אַלץ ווילדער זיינען מענשען געווען און אַלץ
קלענליכער איז זייער לעבען געווען.

דעריבער קענען מיר ניט זיין פעסימיסטען;
דעריבער קענען מיר ניט פּערצווייפּעלט ווערן
און זוכען טרויסט אין פאַנטאַזיעס, ווייל אין
אייניגע לענדער און זאָגאַר אין אַלע לענדער
געפינען מיר אויך מעהר אָדער ווייניגער אַנ-
טיסעמיטען. מיר בעקעמפּפען דיא אַנטיסעמי-
טען וויא אַלע אנדערע רעאַקציענערען, וויא אַלע
אנדערע פיינדע פון פאַרטשריט, וויא אַלע געג-

טען אזוי גוט וויא דיא הייסעסטע נאציאנאלי-סטען און ציוניסטען, פריידענקער אזוי גוט וויא אַרטאָדאָקסען, סאָציאַליסטען אזוי גוט וויא קאפיטאליסטען — אלע האָבען זיך דאן ניט נור געפיהלט, זאָנדרן אויך אַרױס געצייגט אלס מיטגלידער פון איין אידישען פאָלק. זייערע מיינונגען וועגען דיא אורזאכען פון דיזער שאנדע פאר אונזער ציוויליזאציע זיינען געווען פערשידענע — וואָס עס איז גאנץ נאטירליך — אָבער אלע האָבען גע-האט און האָבען דעם זעלבען רױטש צו בעשיצען דיא אידען געגען פערפאלגונגען אי-בערהויפט, ניט צו דערלאָזען צו פאָרגאָמען און צו העלפֿען דיא אָפּפער.

ניט אויסנאָהמען דארף מען געהמען אין אנבעטראכט, ווען מען וויל קומען צו ריכטיגע שליסע. זאָנסט איז עס א פּעלשונג פון דער געשיכטע. אונטער געוועהנליכע אומשטענדען, ניט רעכענענדיג אזעלכע אויסנאָהמען אין אונ-זערע צייטען, ווען דיא אונאבעהנגיקייט און זעלבסטשטענדיגיקייט פון א נאציאָן שטעהט אין קאָן, קען גאָר קיין ריידע ניט זיין פון אַיין צוועק ביי מענשען, וואָס ווייסען עפּעס פון דעם קלאַסענקאמפּף אין דער גע-זעלשאפט. אין אלע ציוויליזירטע לענדער עקזיסטירען יעצט צוויי קלאַסען, וועלכע האָבען ניט גאָר גאנץ פערשיידענע צוועקען, זאָנדרן קעמ-פּפּען אויף לעבען און טויט. צווישען פּראָלע-טאריער און קאפיטאליסטען איז קיין פרידען מעגליך, צו וועלכער נאציאָן זיי זאָלען ניט בע-לאנגען. דיא געשיכטע צייגט אונז, אז אונטער געוויסע אומשטענדען, ווען דיא עקאָנאָמישע אינטערעסען פון דעם הערשענדיגן קלאַס זיינען אין גרויס געפאָהר, קען עס אויך קומען צו א נאציאָנאַלע שפּאַלטונג. וויא פיעל, צום ביי-שפיעל, האָט עס געפּהלט, אז דיא אמעריקאנער נאציאָן זאָל צוטהיילט ווערען דורך דעם קאמפּף וועגען דיא נעגער־שקלאַוועריי? האָבען זיך דען דיא פראנצויזישע אריסטאָקראטען ניט געווענ-דעט צו דער הילפּע פון אויסלענדישע מלכים אין דער צייט פון דער גרויסער פראנצויזישער רע-וואָלוציע?

גאָר דיא ציוניסטען ווילען איבערהויפט ניט וויסען פון קלאַסענקאמפּף. זיי בילדען זיך איין, אז מיט דעם וואָרט ציון קענען זיי פעראייניגען פיער מיט וואסער, דעם אידישען פּראָלעטאַ-ריער מיט דעם אידישען קאפיטאליסט, אזוי וויא אַרטהאָדאָקסישע מיסאיניסטען שטעלען זיך

וואָרטבאָן רעדאקטירט און גיט ארויס אין לאַנד-דאָן, ענגלאַנד. אָהן שום פארטייליכקייט, פאר-קערט. זאָגאר מיט פריינדליכע געפיהלען — ווייל איך סימפּאטויזיר איבערהויפט מיט יעדע ערנסטע ליטערארישע אונטערנעמונג און איך בעטראכט „דיא אידישע צוקונפט“ פאר אזא אונטערנעמונג — האָב איך אָנגעפאנגען צו לע-זען דעם פּראָגראַם־אַרטיקל פון דעם רעדאק-טאָר. איך האָב געמיינט, אז איך וועל דאָרטען געפינען עפּעס א פּילאָזאָפישע בעגרינדונג פון דעם פּאָליטישען ציוניזמוס, אָבער איך האָב גע-טראָפּען גאנץ געוועהנליכע פראזען און בע-הויפטונגען, וועלכער זיינען גאָר ערטערווייז צו-זאמענגעפלאַכטען מיט פאַלשע בעטראכטונגען. צום ביישפיעל, אויף דער ערשטער זייט געפינט זיך אזא בעהויפטונג:

„אויך דאָס אידישע פאָלק בעשטעהט אויס פער-שיידענע פארטייען און גרופּען, וועלכע פיהרען צווישען זיך אַן עביגע מלחמה. דער אונטערשויד בעשטעהט אָבער אין דעם, וואָס אין דער צייט, ווען ביי אנדערע פעלקער האָבען אַלע אַיין צוועק פאר זיך אין אַם דיזער צוועק פעראייניגט זיי אין דער צייט פון געפאָהר, האָבען אונזערע פארטייען און גרופּען פערשיידענע צוועקען און קע-נען זיך דערפאַר בשום אופן ניט פעראייניגען.“

דיזער זאץ איז געבויט אויף א פאַלשע און יעדענפאַלס זעהר קורצזיכטיגע און איינזייטיגע בעטראכטונג פון דער געשיכטע. נאטירליך, יע-דעם פאָלק זוכט זיך צו פערטהיידענען געגען אויסווערטונג אטאקעס. דאָס איז א נאטירלי-כער געזעץ פון זעלבסטפערטהיידונג. ווילדע פעלקער זיינען אין דיזער הינזיכט אזוי צוגע-בונדען צו זייערע לענדער און מנהגים, וויא דיא ציוויליזירטע. מיר זעהען, וויא דיא ווילדע פעל-קער קעמפּפּען מיט א מערקווירדיגען העלדענ-מוטה געגען דיא פערקאפונגען פון דיא אוי-ראָפּעאיישע גרויסמעכטע. דיא אידען זיינען קיין אויסנאָהמע. אמת, זיי האָבען קיין לאַנד צו פערטהיידענען אלס זייער אייגענע אין דעם ענגנאציאָנאַלען זינען; אָבער אָבענזעהען דער-פון, דאָס זיי האָבען אן אינטערעס אין דיא לענ-דער, וואו זיי זיינען געבאָרען געוואָרען און וואָה-נען, פערטהיידענען זיי זיך אלע וויא איין נא-ציאָן, צו וועלכע גרופּען זיי זאָלען ניט געהערען, ווען מען גרייבט אָן זייער עקזיסטענציערעכט. עס איז גענוג אָנצוצייגען אויף אזא שוידערלי-כען פאקט, וויא דיא קייטנעווער בלוטבאָד, אלע אידען, דיא אסימילאטאָרען און קאסמאָפּאָלי-

זינען, אז דיא ארויסגעבער זיינען געווען קינדער פון פאלק, פראקטע ארבייטער — ווען ניט דיא אידישע סאציאליסטען אין לאַנדאָן און אין ניו יאָרק? ווער האָט אָרגאניזירט אידישע יוניאָנס, ניט בלויז אום צו פערבעסערען דיא לאגע פון דיא אידישע ארבייטער, זאָנדרען אויך צו געוויינען דיא אכטונג און סימפאטיע פון זייערע קריסטליכע ברודער — אלזאָ, אָפּשאפּען אָדער ווייניגסטענס אָפּשוואכען און פערקלענערען אַז טיכעמייטזומס צווישען דיא קריסטליכע ארבייטער-מאסען ניט מיט פייער פראווען, נור מיט פראקטישע טהעטיקייט — ווען ניט אידישע סאציאליסטען? האָבען זיי דען דערמיט אליווין ניט אויפגעטהאָן פיר דעם אידישען פאלק מעהר, וויא אלע ציוניסטען מיט זייערע „טשארטערס“ און „אגאנדאס“?

יעדענפאלס, ווען און וואו האָבען דיא אידישע סאציאליסטען געפרעדיגט, אז דיא אידישע נאציאָן דארף אָפּשטארבען? האָבען זיי זיך דען ווען עס איז געווענדעט צו דיא אידישע ארבייטער מיט פארדערונגען זיך אָפּצוטייפּען און מאכען א סוף פון זייער אנגעהעריגקייט צום אידישען פאלק? האָבען זיי דען ווען עס איז נאָכגעפאלגט דיא בורזשואזע אסימילאנטען, וועלכע ווילען מען זאָל גאָר פערנעסען, אז זיי זיינען אידען און האָבען איין ענטפער אויף אלע אידישע צרות: „טויפט זיך און פערשווינדעט“? האָבען זיי דען ניט, פערקעהרט, געזוכט צו עררעווייזען דיא געזונט פון דיא אידישען ארבייטער, צו ענטפער וויקלען זיין גייסט, צו געבען איהם מוט, אז ער זאָל זיך פיהלען אלס גלייכער צווייטען דיא קריסטליכע ארבייטער?

און ווארום האָבען זיי עס געמאָגט? האָבען זיי דען געזוכט כבוד? האָבען זיי דען געקענט ער-ווארטען מאטעריעלע בעלונגן פאר זייער שווערע ארבייט? מעהר וויא דערנער און צרות האָבען זיי ניט געפונען אויף זייער וועג — דאָס ווייס יעדערער. זיי האָבען געאָפּפערט זייער צייט, אָפּט זייערע קאריערען — אלץ פאר דיא אינטערעסען פון אַידישע פראָלעטאריע, וועלכע זיי האָבען געוואָלט אויפקלערן און אויפמונטערן. אָנשטאָט צו וואנדלען אין דער וועלט פון אייערע ציוניסטישע חלומות, פרובירט אמאל, ה' וואָרטסמאן, בעזוכען א מיטינג פון אידישע ארבייטער, א אידישע יוניאָן אין לאַנדאָן, וועט איהר זעהען דיא ארבייט פון אידישע סאציאליסטען פאראיידען.

אמת, מיר זיינען ניט נאציאנאליסטען;

פאָר, ווען משיח וועט דערלאנגען א בלאָז מיט'ן שופר.

ווייטער, ווען ה' וואָרטסמאן פאנגט אָן אויסצורעכענען דיא פערשיעדענע אידישע פארטייען, ערקלערט ער:

„אנדערע מיינען, אז דערמיט וואָס דיא ניט-אידען וועלען בעסער, ענדלעך און מעגליכער ווערן, וועט שוין פון זיך אליין דיא אידען ניט שלעכט זיין. זיי פערלאנגען דערפאר, אז דיא אידען זאלען זייערע גאנצע כוחות אָוועקגעבען כדי דיא ניט-אידען זאלען געבידעטער, זאלען פויגער ווערן. טייל רופען זיך קאנספּאַליטען, טייל מיינען (?), אז זיי זיינען סאציאליסטען — אין אמת'ן אָבער זיינען זיי ניט מעהר וויא אסימילאנטען, וועלכע האָבען ניט דעם מוט אָפּען (?) דיא אסימילאציע צו פערדיגען: דעם געדאנקען, אז דאָס אידישע פאלק דארף אלס פאלק אָפּשטארבען, וויקלען זיי איין אין שעהנע פראווען. ווען אויך דיא מוטעל פון דיא פערשיעדענע אסימילאציע פארטייען, וואָס זיי ווענדען אָן כדי צו זייער צוועק צו קומען, זיינען איין גרונד זעהר פערשיעדען, האָבען זיי דאָ אלע איין צוועק: דאָס אָפּשטארבען פון דער אידישער נאציאָן...“

נון, דאָס איז גרונד פאלש, ווייניגסטענס וואָס אנבעלאנגט דיא סאציאליסטען. עס איז איינפאך א פערלוימדונג צו זאָגען, אז דיא אידישע סאציאליסטען שטרעבען צו דער אָבישטארבונג פון דער אידישער נאציאָן. עס איז אויך ניט ריכטיג צוואמענצומישען בורזשואזע אסימילאנטען מיט סאציאליסטען. זיי אונטערשיידען זיך הימעלשווייט. ה' וואָרטסמאן צייגט ווידער, אז ער פערשטעהט ניט און וויל ניט פערשטעהן דיא סאציאלע פראגע פון אונזער צייט. מילא, זיין פראווע, אז „א טייל מיינען, אז זיי זיינען סאציאליסטען“, זיינען מיר איהם מוחל. דאָס איז איינפאך לעכערליך צו זאָגען. גאָר ווייס דען גאָר ניט ה' וואָרטסמאן, אז דויע „מיינענדע“ סאציאליסטען זיינען געווען דיא ערשטע, וואָס האָבען געזוכט אויפצוקלערען דיא אידישע מאסען, וואָס ארבייטען שוין באלד 25 יאָהר צו אָרגאניזירען דיא אידישע ארבייטער, וואָס האָבען אויפגעטאן א סך קולטורעלע ארבייט פיר דעם אידיש-פערבענדען און לעזענדיגן פאלק מיט זייערע צייטונגען, זשורנאלען, בראַשורען, לעקציעס און אין אלגעמיינען מיט זייער מינדליכע און שריפטליכע פראָפאגאנדע? ווער האָט דען געדרוקט דיא ערשטע זשארגאנישע פאלקס-צייטונגען — איך מוין עס אין דעם

רעכט צו ערקלערען דיא סאציאליסטען פיר זיינע פיינד; אויב ניט, האָט ער איינפאך געזאגט א נארישקייט.

נאָך אלע זיינע ערקלערונגען און באַרטיר רונגען פון דיא פערשידענע פארטיימיניונגען אין אידישען פאָלק צוקלאפט ער זיך אליין מיט פאָלגענדע ווערטער:

„מיר קענען זיך נישט אופן מיט פארשטעלען, וויא אזוי א פערשקלאַפטיגערנידריגט פאָלק זאָל קען זיך ערוויכען א בעסערע צוקונפט. מיר גלויבען איבערהויפט ניט, אז אַזא מיין פאָלק זאָל וועלען אַנשטרענגען אלע זיינע כוחות בעפרייט צו ווערן. די זעכער ערנסטער רצון מוז ערשט אין איהם ענטוויקעלט ווערן. (דיא אונטערגעשטריכענע ווערטער זיינען אין טעקסט).... מיט'ן וואָרט ערציהונג מיינען מיר ניט דאָ בלויז דיא שולע פאַר קינדער. מיר דאַרפן דאָס פאָלק קולטורעל, ווירטהשאַפטיק און אָרגאניזאַטאָריש (?) ערציהען. דאָס אידישע פאָלק מוז אָנהויבען פריי צו דענקען, פריי צו פיהלען, מוז בעקומען א שטאַרקען, זעלבסטשטענדיגען נאציאָנאַל לען רצון, א רצון זיך צו בעפרייען, ווען אויך דויע בעפרייאונג וועט פילערליי קרבנות פערלאנגען.“

אלוהי, הייסט עס, אז ניט נאָר דאָרף מען שאַפן דיא קרעפטע דורכצופיהרען דעם ציוניזם מיטען אידעאל, זאָנדרען איינפאך א נאציאָנאַלען רצון אין דעם אידישען פאָלק. דאָס איז אן אונגעהויערע שווערע אויפגאבע. דאָס איז אויך אין ווידערשפּרוך מיט אלע טענות וועגען אידישען נאציאָנאַליזמוס. עס איז לייכט צו זאָגן: „דאָס אידישע פאָלק מוז בעקומען א יטאָרען. זעלבסטשטענדיגען נאציאָנאַלען רצון“ — וויא וועט מען עס בעקומען? וויא אזוי קען מען איבערהויפט שאַפן א נאציאָנאַלען געפיהל דאָרט וואו ער עקזיסטירט ניט? און ווייזט ער, צו וואָס זאָל מען איהם שאַפן? צו וואָס נאָך א נאציאָנאַלע גרופע? האָט מען דען ווייניג צרות און רייסערייען דורך דיא נאציאָנאַלע גרופען, וועלכע האָבען זיך שוין היסטאָריש ענטוויקעלט?

אָרימע אידישע צוקונפט! וואָס קען זיא דען זיין, ווען מען מוז נאָך ערשט איינפלאַנצען א נאציאָנאַלען געפיהל אין דיא אידישע הערצער? זעהט איהר, ה' וואָרטסמאַן, אין דויען פונקט בין איך און, איך רעכען, נאָך אנדערע אידישע-סאציאליסטען מעהר, זאָ צו זאָגען, נאָ ציאָנאַליסטיש וויא איהר; דען אין אידישען

אַבער ניט דערפאַר, ווייל מיר ווילען, אז דאָס אידישע פאָלק זאָל פערשווינדען; זאָנדרען ווייל מיר שטרעבען, אז אלע נאציאָנאַלען זאָלען לעבען ברידערליך, אז דיא גאנצע מענשהייט זאָל בעפרייט ווערן פון קאפיטאליסטישען יאָך. מיר בעשעפטיגען זיך מיט נאציאָנאַלע פערדרער העניסען, ווייל מיר האָבען ניט דער ערך העכערע ציעלען; אַבער מיר זיינען ענטשיידען געגען דעם, דאָס אירגענד וועלכע נאציאָנאַלע גרופע זאָל אונטערדריקט ווערן. מיר האָבען אונזער לייזונג פאַר דיא אידישע פראגע אזוי גוט, וויא פאַר אלע אנדערע נאציאָנאַלע פראגען, און דאָס איז דער באַציאליזמוס. אויב דער רעזולטאַט דערפון וועט זיין דיא פערשווינדונג פון דער איד דישער נאציאָן, וועט עס קומען אויף א נאטירליכען עוואָלוציאָנס-וועג, וואָס קיין מענשליכע קראפט וועט ניט קענען אָפּהאַלטען. דער סאָציאליזמוס מוז קומען, ווייל דער קאפיטאליזמוס פיהרט דערצו. דער יעניגער וואָס האָט שטור דיט דיא סאציאליע פראגע, זעהט קלאָר און דייטליך, וויא דיא סאציאליסטישע אָרדנונג מוז פערנעהמען דעם פלאץ פון דער קאפיטאליסטישער. וויא פיעל דיא קאפיטאליסטען און אלע רעאקציאָנערען זאָלען זיך ניט אַנשטרענגען אָב צוהאַלטען דויען נאטירליכען גאנג פון דער געזעלשאַפטיכער ענטוויקלונג, וועט עס אזוי ווירקען, וויא צו פערשטעלען א שטראָם מיט א שפענדעל. און וויא פיעל דיא ציוניסטען זאָלען ניט יררייען וועגען נאציאָנאַליזמוס, וועגען א „וידענשטאט“, מיט א „שטארטער“ אָדער אָהן א „שטארטער“, וויא פיעל „אַלטיניאָנאַל“ לופט-שלעכער זיי זאָלען ניט בויען, וועלען זיי אויף א האָר ניט ענדערן דיא אידישע צוקונפט, וויא באַלד דיא סאציאליסטישע צוקונפט וועט פיהרען צו דער פאָלשטענדיגער צוזאמעןשמעלצונג פון אידען מיט דיא פעלקער, צווישען וועלכע זיי לעבען.

אזוי וויא ה' וואָרטסמאַן רעכענט צו דיא סאציאליסטען צו דיא אסימילאנטען, וועלכע ער רופט צוזאַמען „גלות-אידען“ צו אונטערשיידען זיי פון דיא נאציאָנאַלע אידען, צו וועלכע ער רעכענט זיך צו, און אזוי וויא ער ערקלערט נאכ'הער: „מיר בעטראכטען דיא גלות-אידען, דאָס הייסט דיא וואָס ווילען זיך נאָר ניט (?) בעפרייען פון גלות, אלס אונזערע גרעסטע פיינד“ — הייסט עס, אז ער איז אויך א פיינד פון סאציאליסטען. דערויף קענען סאציאליסטישע ענטפערן: אויב ער איז אליין א בורזשוא, האָט ער

יערענפאלס האָב איך קיין שום טיעפקייט אין גלערונג פון דעם רעדאקטאָר, אז זיין זשורנאַל
 דיזען ארטיקל נישט געפונען.
 צום שלום וויל איך זאָגען, אז איך בין פאַר-
 לויפֿיג צופֿרידען מיט צוויי פונקטען אין דער
 „אידישער צוקונפט“: ערשטענס, מיט דער ער-
 גערונג פון דעם רעדאקטאָר, אז זיין זשורנאַל
 דיזען ארטיקל נישט געפונען.
 צום שלום וויל איך זאָגען, אז איך בין פאַר-
 לויפֿיג צופֿרידען מיט צוויי פונקטען אין דער
 „אידישער צוקונפט“: ערשטענס, מיט דער ער-
 גערונג פון דעם רעדאקטאָר, אז זיין זשורנאַל
 דיזען ארטיקל נישט געפונען.

פ. קראַניץ.



יין האַרץ האָט אַ מאָל געטפיעלט
 און האָט דיא וועלט פערקלונגען.
 מיין גאַנצע זעלע האָט געפיהלט,
 מיין גאַנצע האַרץ געזונגען.

מיין בליק האָט אַלץ און אַלץ געזעהן,
 מיין אויער — אַלץ פערנומען.
 מיין ליעד איז מיט אַ ווילדען ברען
 ביי מיר אַרויסגעקומען.

יעצט האָט דיא צייט מיך אַבגעקיהלט,
 איך זינג, דיא האַרץע מיינע שיפעלט,
 נאָר נישט דעם זעלבען נגון.....
 נישט, עס פעהלט דער ערשטער ברען,
 איך זוך, איך אַקער, און איך קען
 איהם מעהר צוריק נישט קריעגען!
 * * *

וואו ביסטו ערגעץ, יונגעס ליעד,
 געזונגען מיט אַ פייער,
 וואָס האָט געשטרעבט, וואָס האָט געגליהט
 דיא וועלט צו מאַכען פרייער?

וואו איז דיא ברכה, וואו דער פלוך,
 וואָס האָט מיין וואונש געשפונען?
 איך זוך מיין ערשטען „איך“ און זוך
 און אויס, ער איז פעררונגען!

פערלאַשען איז דער שטאַרקער פלאַם,
 בעזיעגט פון ווילדען לעבענס־סין —
 ער איז דעם שיקזאַל'ס קרבן.
 יעצט קומט מיין טרויער קאַלט אַראָפּ,
 פון האַרצען נישט, — ער קומט פון קאַפּ,
 דאָס האַרץ איז מיר געשטאַרבען!

נאך א קריטיקער פון בונד.

אן ענטפער אויף גענ. מילך'ס ארטיקל.

לאָמיר נאָך פאַלגען, אינזער מחבר טריט פיר טריט אין אלע זיינע ראיות, ארגומענטען, בע-רייטיגען און כיישפיעלען.

ער הויבט אָן פון אַרגאניזאציאָנס־פראגען. „דער שטרייט, זאָגט ער, איז פאַרנעקומען, דאכט זיך, איבער א קלייניגקייט, איבער דיא פאַרמע פון אַרגאניזאציאָן; אויטאָנאָמיע אָדער פערד-ראַציאָן איז דיא פראגע.“

שוין פון אָנפאַנג אָן הויבט זיך אָן זיין זינ-דיגען. אויטאָנאָמיע און פערעראַציע זיינען גאנץ אלגעמיינע אבסטראקטע בעגריפען. דיזע בעגריפען זיינען זעהר ברייט, און מען קען זיי טייטשען אויף אלערליי אופנים. עס איז אָפט גאנץ שווער צו אונטערשיידען, וואו עס ענדיגט זיך איין בעגריף און וואו עס הויבט זיך אָן דער אנדערער. אין פאַלקאָמענען זינן פון וואָרט האָט נאָך א ריינע פערעראַציע אָדער א ריינע אויטאָנאָמיע פיעללייכט קיין מאָל ניט עקזיס-טירט און עקזיסטירט נאָך היינט אויך ניט. גלאַט אזוי דעריבער בעהויפטען, אז אין דעם סכסוך צווישען דעם „בונד“ און דיא פארטהיי האָט זיך געהאנדעלט וועגען סתם אזא אויטאָ-נאָמיע אָדער פערעראַציע, הייסט נאָר פערפלאַנץ טערן דעם לעזער דיא קאָפּ. אין אמת'ן האָט דער „בונד“ געפאַרדערט ניט גלאַט אזוי פערד-ראַציאָן, נור א געוויסע און בע-שטימטע פאַרמע פון אַרגאניזאציאָן, וועלכע האָט זיך אויסגעדריקט אין א גאנצע רייע פון פאראגראפן. גענאָסע מילך האָט, דוכט זיך, דעריבער פריהער פון אלעם גע-זאָלט אנאליזירען דיא איינצעלהייטען פון דיא סטאטוטען וועלכע דער פארטהיי צוזאמענפאָהר פון דעם „בונד“ האָט אויסגעארבייט, דאן וואָלט ער זיך אליין דערוואוסט און וואָלט אויך דעם לעזער קענען געבען פערשטעהן, אז אויף דעם צווייטען קאָנגרעס פון דער פארטיי האָט מען דעם „בונד“ ניט געוואָלט געבען אפילו אזא אויטאָ-נאָמיע, וועלכע ער האָט שוין געהאט זייט 1898.

יא פראגע וועגען „בונד“, וועגען זיין שטעלונג אין דער פארטיי, וועגען זיין נאציאָנאַל־פראָ-גראם איז אין פערלויף פון דיא לעצטע צוויי יאָהר ניט אראָב פון דיא בלעטער פון דער



פארטייליטעראטור. מען האָט דיא פראגע דיר סקוטירט פון אלע שטאנדפונקטען פון טהעאָ-רעטישע, וויא פון פראקטישע. זעהר העפטיגע דעבאטען האָט אויך דיזע פראגע ארויסגערופען אויף דעם צווייטען קאָנגרעס פון דיא רוסלענ-דער סאציאַל־דעמאָקראטישע פארטיי. גענאָסע מילך איז נאָך אָבער מיט דעם אלעם ניט בע-פריעדיגט, ער הויבט אויף דיא פראגע פון דאָס ניי, ער הויבט איהר אויף ניט שוין גלאַט אזוי, נור איין מאָל פאר אלע מאָל איהר צו ענדיגען אויף אימער. גענאָסע מילך טהוט לייך „צו קרי-טיקירען דיזע גלענצענדע אַרגאניזאציאָן“, דיא וואהרהייט שטעהט אָבער העכער פון אלעם, און אויב עס איז דא א געשוויר, איז עס בעסער אויפ-צושניידען מיט א מעסער, איידער לאָזען דעם געשוויר פערגיפטען דעם גאנצען גוף.

„דיא גלענצענדע טהעטיגקאט און גרויסאר-טיגע ערפאַלגען“ זאָגט גענאָסע מילך, „פון דעם „בונד“ מוזען אנערקענט און פראָקלאַמירט ווע-רען, אָבער דאָס דארף נאטירליך ניט אָבהאלטען א פריינד פון עהרליכע און ערנסטע קריטיק“. און גענאָסע מילך וויל בעטראכטען דיזע פראגע פון א גאנץ נייעם שטאנדפונקט, איז ווען ער וועט פערטיג ווערען, וועט דער לעזער איינזעהען, אז... פון וועלכער זייט איהר זאָלט ניט נעהמען דיזע פראגע, וועט איהר אליין זיך אָנשטויסען אויף ווידערשפרייכע; פון וועלכער זייט איהר זאָלט דאָס ניט בעטראכטען, וועט איהר אליין זעהן וויא אונפאַגלייט, וויא אונחאלט-באר, מען קען זאָגען, וויא אבסורד דער גאנצער פונקט איז.

ניט ערלויבען, אז מען זאל נאציאנאלע אָרגאניזאציעס מעגען אויפנעהמען אלס אזעלכע אין דער פארטהיי. דיא פראגע איז פרינציפיעל אפילו גאָר ניט פערהאנדעלט געוואָרען. פון אַנ־דערן זייט האָט דיא „איסקרא“ אויך קיין מאָל דיא זאך ניט פאָרגעשטעלט, אזוי וויא מילך טהוט עס. אדרבה, אין זעטען נומער שרייבט דיא „איסקרא“, אז ווען עס וועט אמאָל פאָרקומען דיא פראגע אריינצונעהמען אין דער פארטיי זייע נאציאנאלע אָרגאניזאציעס, דאן וועט דיא פארטהיי אפשר אָננעהמען א פערדראטיווען כאַראַקטער. דיא „איסקרא“ האָט אלזאָ דאן גע־גלויבט, אז עס איז מעגליך אריינצונעהמען גאנצע נאציאנאלע אָרגאניזאציעס אין דער פארטיי אויף צווייטען קאָנגרעס וויעדער איז אויך פאָרגעקומען דיא פראגע, צו מען זאל אין דער פארטיי ארייננעהמען דיא פ. ס. ד. ה. דיא פארטיי וואָס טראָגט דעם נאָמען „דיא סאָציאַל־דעמאָקראטישע פארטיי פון פוילען און ליטע“. דיווע פארטהיי האָט פאָרגעשלאָגען אריינצוגעהן אין דער רוסלענדער פארטהיי אויף בעשטימטע אָרגאניזאציעס־בעדינגונגען, וועלכע זיינען אַנב־זעהר עהנליך צו דיא בעדינגונגען, וואָס דער „בונד“ האָט ארויסגעשטעלט. דיא פוילישע פאר־טיי איז אין דיא רוסלענדער פארטיי ניט אריינ־געטרעטען, אָבער צוליבע אזעלכע אורזאכען, וועלכע האָבען אַכסאָלוט גאָר ניט צו מאַכן מיט דער פראגע וועגען דיא אויפנאחמע פון נאציאָנאַלע אָרגאניזאציעס אין דער פארטיי. אדרבה דער קאָמיטע וואָס איז וועגען דיווע אָנגעלעגענ־הייט ערוועהלט געוואָרען, האָט אנערקענט, אז דיא בעדינגונגען, וועלכע דיא פ. ס. ד. האָט גע־שטעלט, קען מען פאָלקאמען אָננעהמען (זעה דעם אַנטוואָרט פון דיא דעלעגאטען פון „בונד“ אַנמערקונג אויף זייטע 53).

ניט ווייניגער פאָלש גיט אויך גענאָסע מילך איבער דיא מיינונגען פון „בונד“. קיין מאָל האָט דער „בונד“ ניט געפאָרדערט אז „יעדע נאציאנאלע אָרגאניזאציע זאל זיין פאָל־שטענדיג פריי“. אויב מען זאל אורטהיי־לען נאָך דיא סטאטוטען, וואָס דער „בונד“ אליין האָט אויסגעארבייט פיר זיך, בעשרענקט ער זיין אייגענע פרייהייט א היבשע ביסעל. (זעה דיא רעזאָלוציען פון פינפטען צוזאמענפאָהר). דאן דערזעהלט מילך, אז דיא „איסקרא“ וויל איין צענטראַליזאציעס און אין געגענזאץ דערצו שטעלט ער ארויס דיא מיינונג פון „בונד“ צו נונטען פון א פערדראציען. עס קומט אלזאָ אויס,

(זעה דעם פראָטאָקאָל פון קאָנגרעס, זייטע 107). ווארום־זשע האָט עס גענאָסע מילך ניט גע־טהאָן? פיעללייכט וויל דאָס איז דאָך נאָר א קלייניגקייט... גענאָסע מילך מעג זיך קוקען אויף אָרגאניזאציעס־זאכען, וויא אויף גאנצן קלייניקע אַנווירדיגע זאכען, אויף וועלכע עס לוינט זיך נאָר ניט אָבזושטעלען. ער מעג דע־ריבער זוכען וויכטיגערע אורזאכען, וועלכע שטע־הען הינטער דיא אָרגאניזאציעס־פראגען. דיא רוסלענדער סאָציאַלי־דעמאָקראטישע פארטהיי פון וועלכע דער „בונד“ האָט געפאָרדערט דיא געוויסע אָרגאניזאציעס־פונקטען, דיווע פארטיי קוקט אבער יא ערנסט אויף אָרגאניזאציעס־פראגען, און צוליבע אַנווויכטיגערע „קלייניג־קייטען“, וויא אויטאָנאָמיע און פערדראציע, האָט זיך דיא פארטיי יעצט צושפאָלטען.

ארויסשטעלענדיג דעם הויפט־שטרייט־פונקט אין אָרגאניזאציעס־פראגען, גיט דאן גענאָסע מילך איבער דעם שטאנדפונקט פון יעדען שטרייטענדען צד. דיא פאָרשטעהער פון דער פארטהיי, זאָגט ער, ווילען, אז אלע סאָציאַל־דעמאָקראטען פון רוסלאַנד זאָלען זיין אָרגאניז־זירט אין איין אלגעמיינע פארטהיי, נאָר צוליבע פראָפאגאנדא זאל דיא פארטהיי זיין איינגע־טיילט אין ראיאָנען (דיסטריקטען). יעדער ראיאָן זאל האָבען אויטאָנאָמיע, און אלע דיסטריקטען זאָלען זיין פערבונדען און זאָלען זיין רעגירט פון איין צענטראַלען קאָמיטעט.

אין געגענזאץ דערצו פערלאנגט דער „בונד“ אז דיא פארטהיי זאל זיין אָרגאניזירט נאָך נאציאנאַליטעטען, ד. ה. אין רוס־לאַנד זאָלען זיין אזוי פיעל סאָציאַליסטישע פארטייען וויא פיעל פערשידענע נאציאנאַלי־טעטען עס לעבען אין רוסלאַנד, און יעדע נא־ציאנאלע אָרגאניזאציע זאל בלייבען פאָלשטענ־דיג פריי און ניט זיין בעשרענקט פון א געוויסען ראיאָן; נאָר דיא פערשידענע נאציאנאַלע אָר־גאניזאציעס זאָלען זיין צווישען זיך פערבונדען דורך א פערדראציע.

גענאָסע מילך האָט א ניט קיין גאנצן שעהנע געוואוינהייט. ווען ער ברענגט דיא מיינונג פון איין צד ברענגט ער ניט קיין ווערטערליכע ציטאטע פון דיא ליטעראטור פון דיווען צד, נור ניט איבער מיט זיינע אייגענע ווערטער. אמת, עס קומט ארויס אביסעל קירצער, דערפאר אָבער אויך „ניט אין גאנצען“ פינקטליך. ערשטענס, האָט מען אויף קאָנגרעס פון דיא פארטיי גאָר ניט אריינגעבראכט אזא רעזאָלוציען, וועלכע זאל

„בונד“, וועניגסטענס ערקלערען ווי לאַנגזייער ער איז אין זיינע פאַרדערונגען.

ווען דער „בונד“ האָט געפאַרדערט אַ געווייזטע פאַרמע פון פּעדעראַציאָן, האָט ער עס גע- טהאָן, אום זעלבסטשטענדיג און בעסער צו קע- נען לייענען דיא אַלע פראגען פון פראקטיק, פראָ- פאגאנדא און אגיאציאָן, וועלכע זיינען נוגע דיא אידישע ארבייטערמאסען. אָהן דיזעזש שטיקעל פרייהייט קען אזא גרויסע אָרגאניזא- ציאָן וויא דער „בונד“ ניט עקזיסטירען. אַ ברייטע סאָציאַלידעמאָקראטישע מאסען-בעווע- גונג קען ניט געלינגען, ווען מען מיסט זיך אין איהר צופיעל אריין און ווען מען רינגעלט איהר ארום מיט אלערליי שמאָלע און ענגע רולס און בעשרענקונגען. מיט אַ ביוראָקראטישען צענ- טראליזמוס לאָזט זיך דער קלאסענקאמפף פון אידישען פראָלעטאריאט מיט אַלע זיינע שווערע אויפגאבען ניט פיהרען.

אָבער גענאָסע מילך פערשיטעהט ניט וויא שלעכט עס איז, ווען דיא אָרגאניזאציאָן-פאַרמען שטימען ניט איין מיט'ן לעבען. ער קוקט איבער- הויפט זעהר לייכט אויף אלערליי אָרגאניזא- ציאָנס-פראגען. פיר איהם זיינען זיי אן און פיר זיך זעהר אונוויכטיג און ער זוכט דיא ווארצלען, ער זוכט דיא אורזאכען צוליב וואָס דארף עפעס דער „בונד“ ניט אנדערס האָבען אַ פּעדעראַציע. אום דיזע פראגע צו ענטפערן לאָזט ער זיך אוועק טיעף, טיעף אין היסטאָריע. ער זאָגט אז דיא געשיכטע ווייס פון נאָך אַ „מערקווירדיגען“ פאל, ווען דיא פראגע וועגען פּעדעראַציע האָט ארויסגעבראכט גרויסע שטרייטניגקייטען. אין דער צייט פון דעם אמערי- קאנער בירגער-קריג האָט דיא סאווה געפאַר- דערט פּעדעראַציע, וועהרענר דיא נאָרטה האָט יעדען שטאט געוואָלט געבען נור אויטאָנאָמיע. און דאן בעמערקט גענאָסע מילך טיעפזינג : „אבער מען דארף ניט זיין פיעל בעקאנט מיט דער געשיכטע פון דיא פּעראייניגטע שטאטען, אום צו וויסען אז אונטער דעם שטרייט וועגען אַ בעשטימטער רעגירונגס-פאַרמע איז געלעגען דיא וויכטיגע עקאָנאָמישע פראגע ווע- גען דיא בעפרייאונג פון דיא שוואַצע שקלאפען.“

דער לעזער איז איבערראשט פון דעם שריי- בער'ס געלערנטקייט און ער ווארט אויף אַ טיעפע אונטערזוכונג פון דעם לעבען פון דיא אידען אין רוסלאנד, ער ווארט וויא דער שריי- בער וועט פון דיזע אונטערזוכונג אויך אין אונ-

אז דער „בונד“ לייקענט אָב דיא נויטווענדיגקייט פון איין איינציגען צענטראַליזאָמיטעט. דאָס איז אָבער ניט ווייניגער פאלש. דער פינפטער צוזאמענפאָהר לייקענט עס פאַלקאָמען אָב.

אדרבה, דער „בונד“ איז אימער געווען פיר אַ צענטראַליזירטע פארטיי, הגם ער איז געווען געגען אזא צענטראַליזם, וועלכען פלעחאָו רופט יעצט אָן „באָנאָפארטיזם“, ווען ער כאַ- ראקטעריזירט דיא ארט און ווייזע, וויא דיא פארטיי איז אָרגאניזירט יעצט.

איהר זעהט אַלואָ, גענאָסע מילך, וויא ניט גוט עס איז ווען מען נעהמט זיך שרייבען פון „ריינע פערנונפט“ און מען ווייס ניט דעם ריכ- טיגען צושטאנד. און איהר האָט דאָך דאָס אַלעס געקענט אויסמירען, ווען איהר וואָלט זיך אבי- סעל ערנסטער גענומען צו דער זאך.

איבערגעהענדיג ווייטער צו דער פראגע פאר וואָס דער „בונד“ איז געגען דעם, אז דיא פארטיי זאָל איינגעטהיילט זיין אין געוויסע דיסטריקטען בעמערקט גען. מילך, אז אזוי וויא דיא אידען זיינען צוזאואַרפּען איבער גאנץ רוסלאנד, קען דער „בונד“ קיין גיוועסען ראיאָן ניט האָבען, אָבער אונטער אַ פּעדעראַציע, שליסט ער, „ווערט דער „בונד“ אנערקענט אלס דער איינציגער פערטרעטער פון אידישען פראָלעטאריאט, דאן האָט ער אַ גרויסען פּעלד פיר זיך, דאן איז ליטא, פוילען און רוסלאנד, מיט איין וואָרט, יעדע אָרטשאפט וואו אידען געפינען זיך — זיין ראיאָן.“ נור אונטער אַ פּעדעראַציע, הייסט עס, וואָלט דער „בונד“ זיך געקענט רע- כענען פיר דעם פערטרעטער פון אידישען פראָ- לעטאריאט אין גאנץ רוסלאנד. איז דאָס אבער אזוי אין דער ווירקליכקייט ? קען דער „בונד“ אָהן אַ פּעדעראַציע ניט קריגען דיזעלבע רעכטע ? און וואָס איז געווען מיט'ן „בונד“ ביז יעצט ? אין 1898 איז דער „בונד“ אריין אין דער פארטיי אלס אַן אויטאָנאָמער טהייל, וועלכער איז זעלבסטשטענדיג אין אַלע אנגעלעגענהייטען וואָס אנבעלאנגט ספּעציעל דעם אידישען פראָלע- טאריאט. דאָס הייסט, אַלואָ, אז אָהן אַ פּעדע- ראַציע האָט דער „בונד“ שוין אויך זייט 1898 פערטראָמען דעם גאנצען אידישען פראָלעטא- ריאט פון רוסלאנד, און ניט פון אַ געוויסען ראיאָן. איהר זעהט אַלואָ, אז דיזעלבע רעכטע קען מען האָבען אונטער אויטאָנאָמיע וויא אונ- טער פּעדעראַציע ? און איהר האָט מיט דיזען אַרגומענט געוואָלט אויב ניט פערטהיידענען דעם

אויב די פארטיי וואָלט אלס איהר אָרגאניזאציע נאָם-פלאַן אָנגענומען דיא צוטהיי-
לונג אין ראַיאָנען, דאן וואָלט דער "בונד" אלס
אזעלכער מעהר אין דער פארטיי קיין פלאַץ
ניט געהאט, אזוי וויא עס וואָלט אויך דאן קיין
פלאַץ ניט געווען פאר דיא פּוילישע, דיא ליט-
ווישע, לאַטווישע און אנדערע נאציאנאלע פאר-
טייען? נאָך דעם פלאַן פון ראַיאָנען מוזען
אויפגעלעזט ווערען אלע עקזיסטירענדע נאציא-
נאלע אָרגאניזאציעס. דאן ווערען אלע דיזע אָר-
גאניזאציעס צושטויבט אויף זייערע בעשטאנד-
טהיילע, איינצעלנע ארבייטער. דיא איינצעל-
נע גענאָסען פון די פערשידענע נאציאָנען ווע-
רען צונויפגעמישט אין איין טייג און ווערען אלע
רעגירט פון איין רוסלענדער צענטראל-קאָמי-
טעט. וועגען וואָס פיר א "בונד" רעדט אלזאָ
דאן מילך, אָהן וואָס פיר א בונד וועט מען דאן
ניט קענען אויסקומען און ווער וועט עס ניט
קענען אויסקומען? צו וואָסערע פאָליאקען, ליי-
טויער וועט דער ראַיאָן געהערען? פערשטעהט-
זשע, גענ. מילך, איין מאָל פאר אלע מאָל, אז
ראַיאָן איז דאָסזעלבע וואָס אין אמעריקא דיס-
טריקט. צו וועמען זשע בעלאנגט דאָ דער אָדער
יענער דיסטריקט? מיט וואָס פיר א'ן אָרגאניזא-
ציע אָנען בענוצט זיך דאָ דיא פארטיי אין דער
פרייער אמעריקא? אָדער פיעללייכט האָט גענ.
מילך אין זינען דיא קליינע סאָציאל-דעמאָקרא-
טישע אָרגאניזאציעס, וועלכע עקזיסטירען דאָ
און גיבען זיך אויך אָב מיט זייטיגע צוועקען.
זיי עקזיסטירען דאָך אָבער זעלבסטשטענדיג,
אונאבהענגיג פון דער פארטיי. זאָל שוין דער
לעזער אליין אורטהיילען, וויא טיעה גענ. מילך
פערשטעהט דיא אָרגאניזאציעס-פראגען אין
דיא רוסלענדער סאָציאל-דעמאָקראטישע פאר-
טיי.

צוקלאפענדיג אזוי גלענצענדר... זיך אליין,
קומט גענאָסע מילך ענדליך צו דיא הויפט בע-
וועגונגס-ספרונזשינע פון דעם "בונד'ס" פערדע-
ראליזמוס.

"דיא אמת'ע פראגע איז ניט", זאָגט ער,
"וויא זאָל דיא רעוואָלוציאָנערע פארטיי
זיין אָרגאניזירט, נור וויא זאָל גאנץ רוסלאנד
זיין אָרגאניזירט, וויא דער בונד זאָל ניט שרייען
אז ניט דאָס מיינט ער יעצט."

גענאָסע מילך ווייס אלזאָ בעסער, און זייענ-
דיג איבערצייגט, אז ער איז גערעכט, בעשטייט
ער אויף זיין מיינונג. מיר מוזען אלזאָ נאָכגע-
בען און אויסהערען. וויא ער ערקלערט, אין

זער, פאל בעווייזען וועלכע עקאָנאָמישע אומ-
שטענדען עס האָבען געבראכט דערצו, אז דער
"בונד" זאָל ניט אנדערש פאָרדערן א פערדערא-
ציע. איהם ווערט, וויא עס ווייזט אויס,
אביסעל ניט בעקוועם פון אזא ערווארטונג און
ער פערבראפט זיך באלד: "אויך מיינ ניט, זאָגט
ער, "צו פערגלייכען דעם "בונד" מיט דיא
סאומה", אבער אויך אין דיזען פאל האנדעלט
זיך אין אמת'ן "וועגען א פיעל וויכטיגערן פאקט
וויא וועגען דיא אָרגאניזאציעס-פאָרמע פון א
רעוואָלוציאָנערען צענטראל-קאָמיטע אין רוס-
לאנד".

אויב אבער אזוי, טאָ צוליעב וואָס האָט מען
בעדארפט פערדרעהען א קאָפּ מיט עקאָנאָמיע?
צוליעב וואָס דער גאנצער משל פון דער געשיכ-
טע? צו דען איז עס נור דערצו אום אין געגענ-
זאץ צו אייניגע אנדערע זיך ארויסצושטעלען
פיר א'ן אמת'ן אָרטאָדאָקסישען סאָציאל-דעמא-
קראט, מארקסיסט און עקאָנאָמישען מאטעריא-
ליסט?

אויב אבער ניט דער עקאָנאָמישער פאקטאָר,
טי פין וואָס פיר א גרונד איז ביים "בונד"
פאָרט ארויסגעוואקסען דיא פאָרדערונג פון פער-
דעראציע? גענאָסע מילך געהט צו צו דיזע
פראגע מיט א'ן אנדערע פראגע: אייגענטליך,
וואָס געהט דאָס דעם "בונד" אזוי אין לעבען,
וויא אזוי דיא פארטיי איז אָרגאניזירט?

אבער, גענאָסע מילך, ווארום שטעלט איהר
ניט דיזעלבע פראגע דער פארטיי? דער "בונד"
איז דאָך דאן געווען אין דער פארטיי, פאר וואָס
זשע זאָל דיזע לעבענס-וויכטיגע פראגע איהם
אינטערעסירען וועגיגער וויא דיא פארטיי?
פאר וואָס-זשע, ווידערהאלען מיר נאָך אמאָל,
האָט זיך צוליעב אָרגאניזאציעס-פראגען יעצט
דיא פארטיי אליין צוטהיילט? וואָס פאר פונ-
דאמענטען וועט איהר געפינען פיר דיזען אי-
בערבוי: עקאָנאָמישע, מאָראלע, נאציאנאלע
אָדער אירגענדר וועלכע נייע?

גענאָסע מילך וואונדערט זיך ווייטער:
"וועט דער "בונד" דען ניט קענען אגיטירען, ווען
דיא פאָלאקען אָדער דיא ליטויער וועלען טענה'ן,
אז דער ראַיאָן בעלאנגט צו זיי" און דאן: "עס
איז איינפאך אונמעגליך זיך פאָרצושטעלען, אז
דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערע פארטיי וויל זיך
בענעהן אָהן דעם "בונד'ס" הילפע".
וואָס איז עס נאאויוויטעט אָדער אונפעהיג-
קייט צו דענקען, גענאָסע מילך? איין זייט פרי-
הער האָט איהר דאָך שוין אליז פערשטאנען, אז

גראם געהט ארויס, איז אלזאָ ניט, אז אידען זיינען אַ נאציאָן, נור, אז דיא סאָציאלרעמאָקראַטישע פראָגראַם קען ניט צולאָזען אירגענדר וועלכע אונטערדרדיקונג, עקאָנאָמישע, פאָליטישע, וויא אויך נאציאָנאלע. דיא אנערקענונג, אז איינע זיינען אַ נאציאָן, איז ניט מעהר וויא אַ זייער טיגער פאקט, וועלכער, ווען ער ווערט צוגעפֿיגט געשטעלט מיט דעם אויסגאנגספונקט פון דיא סאָציאלרעמאָקראַטישע פראָגראַם, מוז אונז פיהרען צו אַ געוויסען שלום, נעמליך צו דיא נאציאָנאלע פראָגראַם פון „בונד“.

גענאָסע מילך זאָגט ווייטער :

„אלע סאָציאליסטען זיינען איינשטימיג, אז יעדע נאציאָן האָט דאָס רעכט צו פערוואַל־טען איהרע אייגענע געשעפטען; אידען זיינען אַ נאציאָן“... א. ז. וו. גענאָסע מילך האָט דאָ זיכער אין זינען דעמיעניגען פרינציפ פון דיא סאָציאלרעמאָקראַטישע פראָגראַם, וועלכער בע־הויפטעט, אז יעדע נאציאָן האָט דאָס זעלבסט־בעשטימונגס־רעכט. וויא ווייט דיזער פרינציפ ווערט אויסגעדרוקט אבסטראקט, סתם אין דער וועלט אריין, זיינען טאקע אלע סאָציאליסטען איינפֿערשטאנען. דענקט אָבער גענ. מילך, אז דיא סאָציאליסטען בענגונען זיך נור מיט דיזען אבסטראקטען פרינציפ און אינטערעסירען זיך ניט מיט דיא פראקטישע מיטלען, וויא דיזען פרינציפ דורכצופיהרען? אלע זיינען איינפֿער־שטאנען מיט דעם פרינציפ פון פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט, אָבער ניט איך דארף דערמאָנען דעם אָרטאָדאָקסישען מארקס־סיסט מילך, וויא פערשידען פיהרען דורך אין לעבען דיזע פרינציפען אפילו דיא בורזשואנע פארטייען אליין, שוין ניט רייזענדיג דערפון, וויא אונגעהויער פערשידען דיזע פרינציפען ווערן דורכגעפיהרט אין ווירקליכען לעבען, אויסגעטייטשט פון דיא בורזשואנע פארטייען פון איין זייט און פון דיא סאָציא־ליסטען פון אנדערן. וויא־זשע קומט עס, וואָס גענאָסע מילך, וועלכער איז אזוי „פארטיקולאַר“ אלס סאָציאליסט, איבער דיא אבסטראקטע פרינציפען פון „מענשען־רעכטע“, זאָגט קיין איין וואָרט ניט וועגען דעם, וויא דער „בונד“ פער־שטעהט אין ווירקליכען לעבען דיזע בעשטימונגס־רעכט פון דיא אידען. גענאָסע מילך איז דאָך זיכער ניט אונבעקאנט, אז דיזע נאציאָנאלע פראגע ווערט גאנץ פערשידען געלייזט פון פער־שידענע סאָציאליסטישע פארטייען. אין עסט־רייך האָט, צום ביישפּיעל, אנדערס דיזע פראַ־

זיינע אייגענע ווערטער וואָס דער „בונד“ מיינט וועגען דעם. דער לעזער כאפט זיך, אז דיא געהוימע ספרונשיגע פון דעם „בונד'ס“ פערעאליזמוס איז זיין נאציאָנאל פראָגראַם. אין וואָס־זשע בע־שטייט דיזע פראָגראַם? ערשטענס, „דער בונד געהט ארויס פון דעם שטאנדפונקט, דאָס איז דען זיינען אַ זעלבסטשטענדיג נאציאָן“.

גענאָסע מילך צייכענט אונטער דעם וואָרט „זעלבסטשטענדיג“ און ביי דעם לעזער ווייזט זיך אַ שמייכל פון פערדאכטונג צו אזעלכע טאקטיקע פון „בונד“. אַ שעהנע זעלבסט־שטענדיגע נאציאָן, וועלכע געפינט זיך זייט איי־בער 2400 יאָהר אונטער דעם דרוק פון אלערליי אויסנאהם געזעצע, אין אַ צושטאנד פון שקלא־פערין. דער לעזער וועט דעריבער אויך זיכער לייכט איינשטימען מיט דיא לעצטע ווערטער פון גענ. מילך'ס ארטיקל, „וויא אבסורד דער גאנצער שטאנדפונקט איז“. מיינ נאאיווער לע־זער, דאָס איז אָבער נור אַ פרוכט פון גענאָסע מילך'ס פאנטאזיע, און דאָס ערקלערט זיך וויע־דער נור דאמיט, וואָס ער האָט אזא האס צו ציי־טאטען. אין דער בונדישער ליטעראטור וועט איהר ניט געפינען אזא בעשטימונג וועגען דיא אידישע נאציאָן. אויף'ן פירטען צוזאמענפאָהר פון „בונד“ זאָגט זיך: „דער צוזאמענפאָהר אַנ־ערקענט, אז דעם בעגריף נאציאָן קען מען אויך אָנווענדען צו אידען“. עס בלייבט אונז נאָך אלזא איבער אלערהעכסטענס צו בעטען גענ. מילך אונז אָנצורווייזען דיא קוועלע פון וואנען ער האָט געקראָגען זיין וואָרט „זעלבסטשטענ־דיג“. גענאָסע מילך האָט אָבער ניט נור אויס־געקלערט אַ נייעם בעגריף, ער האָט דערצו נאָך ניט פערשטאנען דיא רעזאָלוציאָן פון צוזאמענ־פאָהר. ניין, גענאָסע מילך, דיא שולד שטאמט ניט דערפון, וואָס דיא אידען זיינען אַ נאציאָן און ניט דערפון ציהט דער „בונד“ זיינע פאָרדע־רונגען. פונקט פערקערט. דיא רעזאָלוציאָן פון „בונד“ זאָגט פאָלגענדעס: „נאָך דעם גייסט און דעם זין פון דיא סאָציאלרעמאָקראַטישע פראָגראַם קען מען ניט נור ניט צולאָזען, אז איין קלאס זאָל דריקען דעם אנדערען, ניט נור אז דיא רעגירונג זאָל דריקען דיא בירגער, נור מען קען אויך ניט צולאָזען, אז איין נאציאָן זאָל הערשען איבער דיא צווייטע, איין שפראך איבער אַן אַנ־דערע“.

דער ערשטער פונקט פון וואנעט דיא פראַ־

דען? דאן פרעגט זיך, מיט וואָס איז דאָס דער "בונד" אזוי אָריגינעל, וואָס איז דאָ אזוי ספּעציעל בונדיש? מיט וואָס־זשע האָט דאָ דער "בונד", נאָך גענו. מילך'ס מיינונג, צו זיין אזוי "שטאַלץ אויף דיזע פראַגראַם"? אָדער בע־שטעהט פילייכט דיא ספּעציעל בונדישע נאָ־ציאָנאַל פראַגראַם אין דעם וואָס דער "בונד" פאַרדערט א זעלבסטשטענדיגע אָרגאַניזאַציע פון אידישען פראַלעטאַריאַט? אָבער דאָס איז ניט נור אנערקענט געוואָרען, נור אויך דורכגע־פיהרט געוואָרען מיט דער הסכמה פון דיא רוס־לענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פארטיי זייט 1898, ווען דער "בונד" איז נאָך געווען אונשו־דיג וויא א קינד און ווען קיינעם איז נאָך אין זינען ניט איינגעפאלען איהם צו בעשולדיגען אין נאַציאָנאַליזמוס, און ווען דיא "איסקרא" אליין האָט אָפּען צוגעגעבען איהר קרובה'שאפט מיט איהם. אין וואָס־אלזאָ בעשטעהט פאַרט, גענו. מילך, דיא ספּעציעל בונדישע נאַציאָנאַל פראַגראַם?

(שלוס פאָלגט.)

אַראַנסאַן.

גע געלייזט דיא זיד־סלאַווישע פארטיי, אַנ־דערס דער צענטראַליקאָמיטעט פון דיא פער־אייניגטע פארטיי אין עסטרייך, אנדערס דיא קאָמיסאָן פון פארטיי־טאָג, און דער פארטיי־טאָג אליין אנדערס, ענדליך אויך דיא פוילישע סאָציאַליסטישע פארטיי א. ז. וו.

איז עס ניט מערקווירדיג וואָס, נעהמענדיג זיך שרייבען וועגען "דיא נאַציאָנאַל פראַגראַם פון "בונד", האָט גענאָסע מילך מיט קיין איין וואָרט ניט דערמאָנט, וויא דער "בונד" לייזט דיזע פראַגע. גענאָסע מילך דענקט, ווייזט אויס, אנדערס וועגען דעם. ער זאָגט איינפאך: דאָס איז וואָס מען רופט דיא נאָ־ציאָנאַלע פראַגראַם פון "בונד", און פערטיג. און מיט פערוואַנדערונג פרעגען מיר צוזאמען מיט'ן לעזער: וואָס אַלזאָ איז דיא נאַציאָנאַלע פראַגראַם פון "בונד"? אפשר דאָס, וואָס דער "בונד" אנערקענט דיא אידען אלס א נאַציאָן? מיט דעם אָבער איז גענאָסע מילך אליין איינ־פערשטאנען. אָדער פילייכט וואָס "דאָס רעכט פון יעדע נאַציאָן זיך אליין צו בעשטימען" טראַגט דער "בונד" אויך אריבער אויף דיא אי־

א טרייערליכע אויף דעם טיידט פו א משוגע'נעם הונד.

(פון אַליווער גאָלדסמיטה, איבערזעצט פון

ה. רויזענבלאט).

און פרוינד זינען געווען אַ צייט
דער גביר און הונד נאָך דאָן —
נאָר פלוצלונג ווערט משוגע גאָר
דער הונד און בייסט דעם מאַן.

און ווער עס הערט, דער שילט און שווערט
און רייסט דיא האָר פון קאָפּ —
משוגע איז דער הונד וואָס בייסט
אַזא מין פילאַנטראָפּ.

און ווער עס זעהט דיא טיפּע וואונד,
דער נעהמט ערשט שווערען דאָן.
דאָס נור משוגע איז דער הונד —
און שטאַרבען מוז דער מאַן.

* * *

נאָר הערט אַ וואונדער איז געשעהן —
ערהאַלט האָט זיך פון וואונד
דער גוטער מאַן, דער פילאַנטראָפּ;
געשטאַרבען איז דער הונד...

ערט, גוטע לייט, נאָר אויס מוין ליעד,
מיון איונפאַכען געזאָגט,
און אויב דאָס ליעד שיינט צו קורץ,
געווערט עס דאָך ניט לאַנג.

געוועזען איז ביי אונז א מאַן —
דער גרעסטער מאַן אין לאַנד —
וואָס האָט געשטאַמט פון גרויסע לייט,
פון העכסטען ראַנג אין שטאַנד.

אַ גוטע הארץ האָט ער פערמאָגט,
און פרוי צו יעדער צייט
צו שטיצען יעדען, פרוינד און פוינד,
און אלע אַרמע לייט.

געלעבט האָט אויך צו יענער צייט
אַ הונד אין זעלבען אַרט,
אַ הונד וויא צוציק, זשאַק און פעסס
און הינד פון פראַסמען זאָרט.



אידען אין רוסלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאג

פון אלכסנדר הארקאווי.

ועקסטעס קאפיטעל.

אידען אין פוילען אין דער פעריאדע פון דיא וואהל-קעניגע (*)

דיא דריי פעריאדען פון דער פוילישער געשיכטע. — סטעפאן באטארי'ס בעהאנדלונג פון אידען. — זיגמונד דער דריטער און דיא יעזואיטען. — וולאדיסלאו דער פערטער און זיין בעפעהל וועגען אידען. — יאָהאן קאזימיר'ס צייט. — דער אויפשטאנד פון דיא קאזאקען געגען פאלאקען און אידען (גורות ת"ח). — יאָהאן סאביעסקי („מלך סאבעצקי"). — פריעדריך אויגוסט פון זאקסען. — פעררויסטונגען אין פוילען דורך קארל דעם צוועלפטען פון שוועדען. — סטאניסלאו אויגוסט פאניאטאווסקי. — זשעלעזניאק און גאנטא גורות גאנטא. — צוטהיילונג פון פוילען.

וויא דיא פריהערדיגע ליבעראלע העררשער פון פוילען. ער איז געווען א מאן פון גערעכטיגקייט און ער האט געמאכט וועניג אונטערשייד צווישן שטען נאציאנען אדער רעליגיאנען. פוילען איז אונטערטען זיין צייט געווען גליקליך און זי וואלט אזוי אויך פערבליעבען נאך איהם, ווען ער וואלט נישט צוגעלאזען צו זיך דיא יעזואיטען — דיא מלאכי חבלה פון יענער צייט. אין 1578 האט באטארי געגרינדעט א'ן אקאדעמיע פון וויסענדיגשאפטען און ער האט דיוע אנשטאלט געשטעלט אונטער דער אויפזיכט פון יעזואיטישע גייסטליכע, ווייל זיי זיינען צום אונגליק דאן געווען דיא געלערנטסטע מענשען. דער פוילישער הערשער האט נישט געוואוסט וואס פאר א געפאהר ער האט דורך דעם געלאזען אויפואקסען אין זיין לאנד. דיא יעזואיטען האבען דורך דיוע ערנענונג געוואונען איינפלוס אויף דאס פוילישע פאלק און זיי האבען דעם איינפלוס בענוצט איינצופלאנצען אין דער קאטהאלישער בעפעליקערונג א האס געגען אלע דיא, וואס זיינען נישט געווען מיט'ן קאטהאליציזמוס. כל זמן באטארי האט געלעבט (ביז 1586) האבען דיא פינסטער-לינגע נישט געוואגט שטארק אויפצורעדען; זייער אגיטאציע איז געווארען לעבעדיג אונטער זיין נאכפאלגער זיגמונד דעם דריטען (1587 ביז 1632).

אונטער זיגמונד דעם דריטען איז פוילען פערוואנדעלט געווארען אין א גיהנם. דיא יעזו-

וילישע געשיכטע ווערט לויט דיא קעניגע פון פוילען איינגעטיילט אין דריי פעריאדען: דיא פעריאדע פון די פיאסטען — פון 860 ביז 1386, די פעריאדע פון די יאגעלאנען — פון



1386 ביז 1574 און דיא פעריאדע פון דיא וואהל-קעניגע — פון 1574 ביז 1795. מיט דעם אונטערנאנג פון דיא יאגעלאנען איז דער פוילישער טהראן מעהר נישט איבערגעגאנגען בירושה און קעניגע זיינען געווארען געוועהלט. דיא קעניגע פון דיוער דריטער פעריאדע ווערען בעצייכענט אלס וואהל-קעניגע.

דיא פוילישע קעניגע פון דער דריטער פעריאדע זיינען געווען: הענרי דע וואלא פון פראנקרייך, סטעפאן באטארי, זיגמונד דער דריטער, וולאדיסלאו דער פערטער, יאָהאן קאזימיר, מיכאל ווישניעוויצקי, יאָהאן סאביעסקי („מלך סאבעצקי"), אויגוסט דער צווייטער, אויגוסט פון זאקסען און סטאניסלאו אויגוסט פאניאטאווסקי.

סטעפאן באטארי, וועלכער איז געוועהלט געווארען אין 1574, האט דיא אידען בעהאנדעלט

(*) נאך „קריה נאמנה" פון שמואל יוסף פון און אנדערע קוועללען.

פון פריערדען און זעקס הונדערט גולדען אין צייט פון קריגע; 4) די אידען איז פערבאטען זיך צו בעשעפטיגען מיט מלאכות, אויף וועלכע קריס-טען האָבען פריהער געקריגען א רעכט פון זייערע צעכען; 5) פיר דיא נוצען פון דעם אדעל איז דיא אידען אין ווילנא ערלויבט צו האלטען צוועלף אָפּענע קראָמען אין דער אידישער גאס און זיי איז ערלויבט דאָרטען צו פערקויפּען אלערהאנד סחורה אויסער אייניגע געוויסע סאָר-טען; 6) אויסער דיא אָפּענע קראָמען קענען זיי האָבען ביי זיך אין דיא הייזער לאַגען פון סחורות מיט וועלכע עס איז זיי ערלויבט צו האנדלען.

פון דיזען בעפעהל איז צו זעהן, דאָס וואָר-דיסלאוו האָט ניט אין גאנצען נאָכגעגעבען דעם פערלאנג פון זייערע שונאים. יעדעס מאָל ווען קריסטען האָבען דיא אידען געזוכט צו בערריקען האָט זיי דער קעניג געשיצט און דער אדעל איז אויך געווען מיט איהם.

יאָהאן קאזימיר, וועלכער האָט נאָכגעפאָלגט זיין ברודער וולאדיסלאוו דעם פערטען אין 1648, האָט בעשטעטיגט דיא פרויווילעגיעס, וועלכע דיא אידען האָבען געקריגען פון דיא פארצייטיגע פרוינדליכע פוילישע הערשער. דאָך אין זיין צייט זיינען דיא אידען אין פוילען אויס-געשטאנען דיא גרעסטע צרות, וואָס זיי האָבען ווען אין דיזען לאנד געהאט. דיזעס מאָל זיינען דיא פערפאָלגער ניט געווען דיא קאטהאלישע בירגער, דיא געהעצטע פון דיא יעזואיטען, נאָר אנדערע, וועלכע זיינען דיא פוילישע קאטהאלי-קען געווען נאָך גרעסערע שונאים וויא דיא אידען. דיזע פערפאָלגער זיינען געווען דיא פרא-וואַסלאוונע קאזאקען, וועלכע זיינען געווען אויפ-געבראכט געגען דיא קאטהאליקען, וואָס האָבען זיי א לאנגע צייט אונטערדריקט. דיא לאגע פון דיא קאזאקען אין פוילען איז געווען אונגעפעהר וויא דיא יעצטיגע לאגע פון דיא אידען אין רוסלאנד: מען האָט זיי פערפאָלגט פיר זייער רעליגיאָן און מען האָט זיי בעלאסטעט מיט שווערע שטייערן. א לאנגע צייט האָבען זיי גע-דולדעט זייער שקלאפישע לאגע, ענדליך האָט זייער געדולד געפלאצט און זיי זיינען אויפגע-שטאנען געגען דער פוילישער הערשאפט. דער אנפיהרער פון זייער אויפשטאנד איז געווען א קאזאקי אטאמאן (הויפטלינג) מיט'ן נאָמען חמעלניצקי. זייער צאָרן איז געווען געריכטעט נישט נאָר געגען דיא פאָליאקען, זייערע אונטער-דריקער, נאָר אויך געגען דיא אידען, וועלכע דער

איטען האָבען געוואוסט וויא זיך איינצושמייב-לען ביי איהם און ער האָט זיי געגעבען פולע פרייהייט צו טהאָן וואָס זיי האָבען געוואָלט. מיט זייער אגיטאציע האָבען זיי אָנגעמאכט מחלוקת און שנאה צווישען דיא פערשידענע רעליגיעזע כעקטען. דיא הערשענדע קירכע, דיא קאטהאלישע, האָט גרויזאם גענומען פער-פאָלגען דיא אנהענגער פון דיא אנדערע רעלי-גיעזע דענאָמינאציען. דיא יעזואיטען האָבען גע'רודר'ט דיא פראוואַסלאוונע רוסען, דיא לוטהעראנער און דיא קאלוויניסטען. פראוואַ-סלאוונע זיינען דורך זיי געוואָרען געצוואונגען זיך צו פעראייניגען מיט דיא קאטהאליקען, דורך וועלכע פעראניגונג עס איז ארויסגעקומען די בעוואוסטע „אוניאַ" (יוניאַן). ווען קריסטען זיינען אזוי פערפאָלגט געוואָרען, קען מען זיך גוט פאָרשטעלען וואָס דיא אידען, דיא פער-האסטעסטע אומה, האָבען געהאט אויסצו-שטעהן!

נאָך דעם טויט פון זיגמונד דעם דריטען איז ארויף אויפ'ן פוילישען טהראָן וולאדיסלאוו דער פערטער אין 1632). דיזער קעניג איז צו דיא אידען געווען גוט גענייגט, אָבער דיא וואק-סענדע שנאה פון דער קאטהאלישער בעפעלקער-רונג צו דיא אידען האָט איהם געשטערט זיי צו בעהאנדלען נאָך זיין וואונש. ער האָט ניט געקענט ווידערשטעהן דעם ווילען פון דעם פאָלק, וואָס איז שטארק בעאיינפלוסט געוואָרען פון דיא יעזואיטען. דיא פאָרדערונגען פון דיא אידישע שונאים האָט ער אָבער ניט נאָכגעגעבען צו פיעל. אלס ער איז אין 1633 געקומען אין ווילנא און דיא ריכטער פון מאגיסטראט האָבען פון איהם געפאָרדערט אוועקצונעמען פון אידען געוויסע רעכטע האָט ער ארויסגעגעבען פאָלגענדען בעפעהל:

1) עס איז דיא אידען פערבאטען צו וואוינען צוזאמען מיט דיא קריסטען; 2) דיא אידען זאָלען זיין אונטערוואָרפּען אונטער דעם פעס-טונגס-נעריכט אין קרימינאלי-פראָצעסען און אונטער דיא ריכטער פון מאגיסטראט אין ציוויל-פראָצעסען; 3) דיא אידען זיינען פריי פון איינקווארטירונגס-טאקסע אין דער צייט, וואָס דער דיעט (פוילישער פארלאמענט) קומט צוזא-מען אָדער ווען דער קעניג און זיינע בעגלייטער קומען אין ווילנא; אויך זיינען זיי פריי פון אלע פערזענליכע שטייער אויסער קאפ-שטייער (פאָגלאוונע), אָבער זיי דארפען צאָהלען יעהר-ליך אין ראטהויז דריי הונדערט גולדען אין צייט

רען צוועלף טויזענד אידען. אזעלכע שרעקליכע סצענעס האָבען זיך וויעדערהאַלט אין אלע שטעט פון אוקראינא, וואָהלין און פּאָדאָליע. דיזע פירכטערליכע מענשענשלאכט האָט גע- דויערט ביז דעם יאָהר 1658 און האָט אויך דער- גרייכט דיא אירישע געמיינדען אין ליטא. דיא אירישע געמיינדע פון ווילנא, איינע פון דיא גרעסטע אין פוילען, איז כמעט אין גאנצען גע- וואָרען פערניכטעט. דיא צאָהל אידען, וואָס זיינען אומגעקומען צווישען 1648 און 1658 איז לויט וויא מאנכע בעהויפטען געווען איבער א האַלב מיליאָן!

דער אויפשטאנד פון דיא קאזאקען האָט זיך געענדיגט פיר זיי מיט א זיעג און זיי זיינען אריבער אונטער דעם שוין פון רוסלאנד. צאר אלעקסיי מיכאילאָוויטש איז דורך דעם פערוויי- קעלט געוואָרען אין א מלחמה מיט פוילען און ער האָט פון איהר אָפגעריסען אייניגע פראַוויני- צען. צווישען דיא אָפגעריסענע פראַוויניצען זיי- נען געווען פּאָלאַצק, וויטעבסק, מינסק און ווילנא. וועהרענד דיזער אונגליקליכער צייט פיר פוילען האָבען דיא ערנידערדיגטע פּאָליאקען פון דעסט- וועגען ניט פרגעסען זייער שנאה צו דיא אידען און האָבען געזוכט זיי צו פערפאָלגען וויא אין דיא צייטען, ווען זיי זיינען געווען תקיף. אלס דיא בירגער פון ווילנא האָבען געשיקט א דע- לעגאציע צום צאר אלעקסיי איהם צו בעגריסען און צו בעטען ער זאָל בעשטעטיגען דיא פרוי- ווייזעס, וועלכע זיי האָבען געהאט אונטער דיא פוילישע קעניגע. האָבען זיי דיא דעלעגאטען אָנ- געזאָגט ביי איהם אויך אויסצווירקען ער זאָל אלע אידען פון ווילנא פערטרייבען אויסער'ן שטאָדט, צום אירישען בית-דולם, ווייל זיי זיינען — האָבען זיי ערקלערט — א שטערונג צום האנד- דעל און א פעסט פיר דיא גאנצע שטאָדט.

אלס ליטא איז צוריק איבערגעגאנגען צו פוילען אונטער יאָהאן סאָביעסקי (1673) האָבען דיא קריסטליכע בירגער ביי איהם אויך געפאָר- דערט ער זאָל ביי אידען צורניימען זייערע רעכטע, אָבער זייער ביטע איז ניט ערפילט גע- וואָרען. דער קעניג האָט נאָך דאנעגען בעשטע-

פולישער אדעל האָט בענוצט אלס ווערקצייג פון זיי צו רייסען דיא שטייערן.

גרויזאם האָבען זיך דיא קאזאקען אָב- גערעכענט מיט דיא פערהאסטע פּאָליאקען און אידען. מיט ווילדע קאמפאניעס אונטער דער לייטונג פון ווילדע אנפיהרער איז חמלניצקי דורכגעגאנגען דאָס לאנד און האָט גערייכט און געמאָרדעט אָהן רחמנות. איבעראל, וואו ער איז געקומען, האָט ער מיט א ווילדען צאָרן זיך ארויפגעוואָרפען אויף דיא אידען און זיי גע- שלאכטעט רעכטס און לינקס. דיא בלוט-בערער האָבען זיך אָנגעפאנגען אין מאָנאט מאי פון 1648; טויזענדער זיינען אומגעקומען און טויז- זענדער זיינען אריינגעפאלען אין פלען צו דיא טאטארען, מיט וועלכע דיא קאזאקען האָבען זיך פעראייניגט. אין דער שטאָדט נעמיראָוו זיינען דעם 10טען יוני אויסגע'הרג'עט געוואָרען זעקס טויזענד אידען און זייערע קערפער זיינען גע- וואָרפען געוואָרען פאר דיא הינד. דיא אידען פון מולטשין האָט מען גענעכען דיא ברירה: שמד אָדער טויט. נאָך קיינער פון זיי האָט ניט געוואָלט רעטען זיין לעבען דורך שמד און א'ן ערך טויזענד פינף הונדערט אירישע נפשות זיינען אומגעקומען מיט א שרעקליכען טויט.* אין דעם זעלבען טאָג, דעם 24טען יוני, זיינען פילע אידען אומגעקומען אין האָמעל. אין דער שטאָדט נעראָל זיינען געטיידעטע געוואָ-

(*) און דיזער שרעקליכער צייט האָבען דיא אידען ארויסגעוויזען א געוואלדיגען מוסה. דער „יון מצולה", וועלכער בעשרייבט דיא גזירות ת"ח, בריינגט פאָלגענדע געשיכטען פון צוויי אירישע מוידלאך, וואָס זיינען געפאנגען געוואָרען ביי דער אויסשלאכטונג פון דיא אידען אין נעמיראָוו:

א קאזאק האָט געפאנגען א אירישע מוידעל פון א רויכער און א יחס'ישער משפחה און ער האָט זיא בעשטימט צו זיין זיין פרוי; איידער ער האָט זיא נאָך בעריהרט האָט זיא זיך צו איהם צוגעשמוי- כעלט און געזאָגט, דאָס זיא האט א מין סגולה, וויא אזוי אויף איהר זאָל ניט קענען ווירקען קיין שום געוועהר, און ווען ער וויל זיך איבערצויגען קען ער אויף איהר שיסען מיט זיין פיקס. דער קאזאק האָט געגלויבט, אז זיא האָט עס געמיינט ערנסט, ער האָט אויף איהר געשאסען און זיא איז געפאלען טויט.

נאָך א אירישע טאכטער, וועלכע איז אריינ- געפאלען צו א קאזאק, האָט ביי איהר פאנגער געפער- טען ער זאָל מיט איהר זיך געהן טרויען אין א

קלויסטער, וועלכער איז געשטאנען ביי א בריק. ער האָט איהר נאָכגעגעבען און האָט זיא אוועקגעפיהרט צו דער טרויאונג מיט גרויס פאָראַד און טעניץ. אזוי באַלד וויא זיא איז נאָך געקומען צום בריק איז זיא אריינגעשפרונגען אין וואסער און איז דערטרונקען געוואָרען.

פיער, אז זיי גיבען נאך. דיא ראשי הקהל פון ווילנא, צום ביישפיעל, האָבען זיך אונטערגעשריבען אויף פאָלגענדע דעקערט: (1) קהל מוז יעדען יאָהר צאָהלען צום מאַגיסטראַט 600 גולדען אָהן שום טענות און אויסרייד, סיי אין מלחמה צייט, סיי אין פריעדען, סיי אין הונגער צייט, סיי אין גוטע צייטען. (2) דיא אידען זאָלען ניט אומגעהן פערקויפן וואארע איבער'ן שטאָדט; זיי זאָלען ניט ארויספיהרען קיין וואארע פון זייערע הייזער און פערקויפן אין אן אנדער אָרט; זיי קענען נאָר פערקויפן וואארע אין זייערע הייזער אין דעם אָרט, וואו זיי איז ער לויבט צו וואָהנען; און אויב אימיצער איבערטרעט דיזען פונקט זאָל זיין וואארע קאָנפיס קירט ווערען. (3) זיי האָבען ניט קיין רעכט צו עפענען קראָמען צום גאס, אויך ניט צו בויען נייע קראָמען. (4) זיי האָבען קיין רעכט ניט צו וואָהנען אויסערהאלב דעם אָרט, וואָס איז אַב געצאמט פיר זיי. (5) זיי טאָרען ניט האלטען קיין געוויכטען פיר גרויסע סחורות; זיי קענען נאָר האָבען געוויכטען פיר קליינע סחורות, און ווען זיי האָבען עפעס גרויסעס אָפצונוענען זאָל לען זיי עס בריינגען אין ראטהויז. (6) אידען פון אנדערע שטעט, וואָס בריינגען סחורה צום פערקויפן אין ווילנא, קענען ניט פערקויפן אין דעמייל (רימייל) נאָר אן גראָ (האָלסייל) און פיר דיזעס זאָלען זיי בעצאָהלען א בעשטימטע טאקסע צום מאַגיסטראַט. פיר דיזע ענטזאגונג פון זייערע פרווילעגאָס האָט דער מאַגיסטראַט פון זיין זייט זיך פערפליכטעט צו שייצען דיא אידען פון אנגריפע אויף זייערע לעבענס און אייגענטהום.

נאָך אויגוסט דעם דריטען איז געוועהלט געוואָרען סטאניסלאַוו אויגוסט פאָניאטאָווסקי, וועלכער האָט רעגירט פון 1764 ביז 1795. דיזער הערשער איז געווען דער לעצטער קעניג פון פוילען. די אינטערליכע רייסערייען און קריגע, וועלכע האָבען אין פוילען געהערשט פיר א לאנגע צייט, האָבען אין פאָניאטאָווסקי'ס צייטען דערגרייכט זייער פולע מאָס. און האָבען פעראורזאכט איהר אונטערגאנג. דיא מעכטיגע נאכבאראשאפטליכע לענדער, רוסלאַנד, דייטשלאַנד און עסטרייך, האָבען בעשלאָסען צו ציטהיילען דיזעס לאַנד צווישען זיך. דאָס איז אָבער ניט אָבערגאנגען אָהן א בלוטיגער מלחמה. אין דיזען קריגע האָבען אויך דיא אידען גענאָסען זייער חלק, איבערהויפט דיא אידען פון ארריינא, וואו עס זיינען פאָרגעקומען אכזריות

טיגט דיא אלע אידישע פרווילעגאָס פון ווילנא דעם פירסט פון ליטא. טראָץ דעם האָבען די אידען פון פוילען אונטער סאָביעסקי'ס הערשאפט קיין רוהע ניט גענאָסען, וויל דיא צייט, אין וועלכער דער קעניג האָט רעגירט, איז אין אלגעמיין געווען אן אונרוהיגע. דיא קריסטליכע בירגער זיינען אליין געווען צוריסען. אונטער אזעלכע אומשטענדען האָבען אידען ניט געקענט ערוואַרטען, אז זייערע רעכטע זאָלען רעספעקטירט ווערען.

אויגוסט דער צווייטער פון זאקסען, וועלכער האָט נאָכגעפאלגט קעניג יאָהאן סאָביעסקי אין 1696, איז געגען דיא אידען פון זיין לאַנד געווען אזוי מענשליך וויא זיין פאָרגעגאנגער. דיא אונגליקליכע פוילישע אידען איז אָבער ניט געווען בעשערט צו געניסען דיא גוטסקייט, וועלכע די זעריינדליכער הערשער האָט זיי געוואָלט צייגען. קורץ נאָך זיין בעשטייגען דעם טהראָן איז אויף פוילען געקומען אן אונערוואַרטעטעס אלגעמינעס אונגליק. קארל דער צוועלפטער פון שוועדען איז דאָס לאַנד בעפאלען מיט א גרויסע ארמעע, וועלכע האָט אָנגעמאכט גרויסע מחומות און פערוויסטונגען. פיעלע שטעט אין פוילען און ליטא זיינען אין דער צייט פון דיזען בעפאל פערוואַנדעלט געוואָרען אין הויפענס אש. אלס רעזולטאט פון דיא שרעקליכע פערוויסטונגען האָבען אויך געהערשט הונגער און פעסט. אונגעלייג זיינען געווען דיא נפשות פון קריסטען און אידען, וואָס זיינען אומגעקומען אין דיזער שרעקליכער צייט. דיזעס אונגליק האָט אָנגעהאלטען ביז דער צאר פעטער דער גרויסער פון רוסלאַנד האָט קארל דעם צוועלפטען בעזעגט אויף דעם שלאכטפערל פון פאָלסאָווא. דאן איז דיא מאכט פון דעם שוועדישען נאפאלעאָן געוואָרען געבראָכען און פוילען איז פון איהם געוואָרען בעפרייט. ווען קארל דער צוועלפטער האָט אָנגעצויגען פון פוילען און אויגוסט פון זאקסען האָט זיך צוריקגעקעהרט צו זיין טהראָן, האָט דיזער פוילישער קעניג ווידער בעשטעטיגט דיא אידישע פרווילעגאָס. אָבער דיא קריסטליכע בירגער האָבען נאָך ניט פרגעסען זייער שנאה צו דיא אידען און האָבען איהם געשטערט דיזע פרווילעגאָס צו זעצען אין קראפט.

אונטער אויגוסט דעם דריטען (1733-1764) האָבען דיא קריסטליכע מאַגיסטראטען דיא אידען געצוואונגען זיך צו ענטזאגען פון זייערע פרווילעגאָס. דיא פערטרעטער פון דיא אידישע קהלות האָבען געמוזט אונטערשרייבען א פא

אדעללייט, זעהענדיג גאָנטאָס אונטרייהייט, האָבען בעשלאָסען זיך צו פערטהיידענען געגען איהם ביז צום לעצטען טראָפּען בלוט. דיא איי דען האָבען זיך מיט דיא אדעללייט פּעראייניגט אין דער פערטהיידענונג. זיי האָבען געקראָגען ביססען און האָבען זיך געשטעלט העלדיש פיר זייערע לעבענס. צוויי טעג האָבען גאָנטאָ און זשעלעזניאק געקעמפּט געגען דער פּעסטונג און זיא ניט געקענט אייננעמען. דיא פאָליאקען און דיא אידען האָבען געוויזען א זעלטענעם מוט. גאָנטאָ האָט דאן בעשלאָסען צו נעהן מיט בעטרוג. ער האָט געגעבען א צייכען, דאָס ער וועט שלעסען פריערען, ווען מען וועט איהם עפענען דיא טויערען פון דער שטאָרט. דיא בעלאגערטע האָבען איהם געגלויבט, אָבער וויא נאָך ער איז אריין אין שטאָרט זיינען זיינע ראָ-טעס אריין אין דיא קירכען און דיא אידישע שולען, וואו דיא שטאָרטלייט זיינען געווען צו זאמענגעקליבען, און האָבען אלעמען אויסגע-הרג'עט. אין דער אידישער שוהל האָבען זיי אויסגע'הרג'עט א דריי טויענד נפשות. נאָך דער הריגה האָבען זיי זיך פערשפּרייט איבעראל און גע'הרג'עט רעכטס און לינקס. דעם 20טען יוני, 1768, זיינען אומגעקומען אין דיזע הריגות צוואנציג טויענד נפשות, דארונטער אכט טוי-זענד אידען.

דיזע רציחות פון גאָנטאָ וואָלטען אוועק ווער ווייס וויא ווייט, ווען דיא רוסישע קייזערין עקאטערינא וואָלט דערצו ניט געמאכט קיין ענדע. אויף איהר בעפעהל האָט מען גאָנטאָ'ן און זעשעלעזניאק'ן געפאקט און זיי געגעבען זייער פערדיענטע שטראָף.

נאָך דעם וויא עס איז שוין אפילו רוחיג געוואָרען פון דיזען בונד האָט נאָך פוילען אלץ ניט אויפגעהערט צו ליידען פון אונרוהען. דער אדעל איז אלץ געווען אונצופריעדען מיט פאָנ-יאטאָווסקי'ן און האָט געגען איהם אינטרי-גירט. דיזע אונרוהען האָבען ענדליך געפיהרט דערצו, דאָס דיא דריי גרויסע מעכטע, רוסלאַנד, עסטרייך און פרייסען האָבען בעשלאָסען צו מא-כען אן ענדע פון פוילען און זיי האָבען דיזעס אונגליקליכע לאַנד ענדליך צוטהיילט צווישען זיך (אין 1795). מיט דער צוטהיילונג פון פויל-לען זיינען דיא פוילישע אידען פערטהיילט גע-וואָרען צווישען דיא דריי גענאנטע לענדער, וואו זיי האָבען געטהיילט דאָס שיקואל פון זייערע ברידער, וועלכע האָבען דאָרטען געהערט פון פריהער.

וויא אין דער צייט פון חמעלניצקי'ס אויפ-שטאנד אין 1648 (גזרות ת"ח). פאָניאטאָווסקי איז ארויף אויף דעם פוילי-שען טהראָן מיט דער צושטימונג און מיט דער הילפע פון רוסלאַנד און פרייסען. אום צו שי-צען זיין טהראָן האָט דיא רוסישע קייזערין עקאטערינא דיא צווייטע אריינגעשיקט אין ליטא א גרויסע ארמעע (אין 1767). דיא פויל-לישע אדעללייט האָבען פאָניאטאָווסקי'ן פיינט געהאט און האָבען זיך פּעראייניגט אין אן אויפ-שטאנד געגען איהם און דער רוסישער ארמעע, וועלכע איז געשיקט געוואָרען איהם צו שטיצען. דיזער בונד, וועלכער איז בעוואוסט אונטער דעם נאָמען „קאָנפּעדעראציען“, האָט אָנגעפאנגען זיין טהעטיגקייט אין פאָדאָליע און פון דאָרט האָט ער זיך פערשפּרייט איבער גאנץ פוילען. און אזוי וויא איינער פון דיא הויפט-צוועקען פון דיא אדעללייט איז געווען צו פערקלענערען דיא רעכטע פון אלע אנדערע דענאָמינאציען (רעליגיאָנס-סעקטען), האָבען דיא רוסען פון אוקרינא מורא געקריגען פאר דיזען בונד און האָבען אויפגעהעצט דיא בויערן, דיא שקלאפּען פון דיא אדעללייט, אויפצושטעהען געגען דיא פוילישע פאנעס און אויך געגען דיא אידען, זייערע ווערקצייג, וועלכע האָבען איבער זיי גע-הערשט אין דעם נאָמען פון דיא פוילישע אדעל-לייט.

א קאָזאקער אנפיהרער מיט'ן נאָמען זשע-לעזניאק האָט אויף זיך גענומען דיא אויפגאבע פון דעם אויפשטאנד; ער האָט צוזאמענגעקליי-בען ראַטעס די דאמאקען און האָט געמאכט בעפאלען אויף דיא פוילישע פאנעס און דיא אידען. דיזער זשעלעזניאק איז געווען אזוי הערצלעך און מערדערליך וויא חמעלניצקי. איבעראל, וואו ער איז געקומען, האָט בלוט גע-פלייצט וויא וואסער. וויא שעפסען האָבען זיי דיא פוילישע אדעללייט און דיא אידען גע-שלאכטעט. דיא אדעללייט און דיא אידען זיי-נען אנטלאָפּען נאָך אומאן, וועלכע איז געווען א פּעסטונג-שטאָרט, און פון דאָרטען האָבען זיי געשיקט א ראַטע קאָזאקען פון פאטאָצקי'ס פאנשטיזניקס אונטער דער לייטונג פון גאָנטאָ אָנצוגרייפּען זשעלעזניאק'ן, אָבער גאָנטאָ איז זיין הערן געוואָרען אונטריי און האָט אָנ-שטאָט געגען זשעלעזניאק'ן צו קעמפּען זיך מיט איהם פּעראייניגט.

גאָנטאָ מיט זשעלעזניאק'ן זיינען בעפא-לען דיא פּעסטונג פון אומאן. דיא פוילישע



דיא גייסטיגע וועלט

דיא פראדוקציע פון האלץ-אלקאהאל.

ער געברויך פון האלץ-אל-קאהאל שטייגט זעהר שנעל און פערשיעדענע אינדוסטריען, ווייל מען האט אויסגעפונען נייע מיטלען צו פראדוצירען איהם ביליגער. אין דייטשלאנד האט מען



אין דיא לעצטע יאהרען אינגעפיהרט אלקאהאל-מאטארס, בעזאנדערס פיר אטאמאבילען, און וואס בעסער מען וועט דעסטיילירען דיזען ספיריט, אלץ מעהר וועט מען געברויכען אזעלכע מאטארס אין דער גאנצער וועלט.

עס פערשטעהט זיך, אז דיא פראדוקציע פון דיזען אלקאהאל איז אפהענגיג פון וועלכער דארום וואסעסן יעצט דיא ברענערייען פון האלץ-אלקאהאל אין אלע טהיילען פון דיא פעראייניגטע שטאטען. דאס ווערט א זעהר וויכטיגע אמעריקאנער אינדוסטריע.

ביז יעצט האט מען געטריבען האלץ-אלקאהאל מייסטענס אין דיא ערטער, וואו עס געפינען זיך איינציען-גיסערייען. די הויפט-זאך איז געווען צו קריענען דיא האלץ-קוילען פיר דיא שטאל-אינדוסטריע; יעצט אבער ברענט מען אין פיעלע ערטער האלץ הויפטזעכליך, אום צו קריענען אלקאהאל. דאס איז מעגליך געווארען מיט דער הילפע פון דער כעמישער וויסענשאפט.

וויא בעוואוסט, בעקומט מען האלץ-אלקאהאל צוזאמען מיט פיעלע אנדערע פראדוקטען, ווען מען דעסטיילירט האלץ, דאס הייסט: ווען מען היצט האלץ אין פערמאכטע ערטער, אז דיא

לופט זאל אהין ניט צוקומען. יעדערער ווייס, וואס עס ווערט פון האלץ, אדער פון שטיינקוילען ביי ברענען אין געוועהנליכע פייער-פלעצער, ווען דער צוועק איז נאך צו בעקומען ווארעם-קייט. וואס פאר ענדערונגען עס זאלען ניט פארקומען אין דער צייט פון דיזען ברענען, בלייבען שליסליך נאך אש און איבערהויפט אזעלכע זאכען וואס קענען שוין ניט ברענען, וויא פיעל מען זאל זיי ניט דערהיצען, אדער מיט אנדערע ווערטער, וואס קענען זיך מעהר ניט בעהעפטען מיט דעם זויער-שטאף-גאז פון דער לופט (דיא לעזער פון דער "צוקונפט" ווייסען וואהרשיינליך, אז אהן זויער-שטאף איז קיין ברענען מעגליך).

ווען מען לאזט אבער אריין האלץ אדער שטיינקוילען אין פערמאכטע קעסלען, וועלכע מען ווארמט אויף א פייער, דאן בעקומט מען די ווערטער פערשיידענע אויסער דיא קוילען, וועלכע בלייבען איבער נאך אלע כעמישע פראצעסען בשעת דיזען זאג-גאז טען "טרוקענען ברענען" אדער דיסטילאציען. נאך לאנגע נאכפארשונגען און פראבען פון געלעהרטע האט מען אויסגעפונען מיטעל, וויא אבי-צוטהיילען דיזע פערשיעדענע פראדוקטען איינע פון דיא אנדערע. דאס איז איינע פון דיא וויכטיגסטע אויפטאונגען פון דער כעמיע אין פארגינגע יאהרהונדערט.

דיא דיסטילאציע פון שטיינקוילען ווערט בעזאנדערס געפיהרט ביי דער פראדוקציע פון בעליכטונגס-גאז. ביי אן עכטי-וויסענשאפטליכער דיסטילאציע געהט קיין פיעלע פון שטיינקוילען ניט אין ניוועז: מען בעקומט א גאנצע

אויך פערנעחמען א וויכטיגען פלאן אין דער ענטוויקלונג פון וועלדער.

עלעקטרישע בעהייצונג.

אין דער לעצטער צייט האט מען אזוי אויכער געבעסערט דיא עלעקטרישע אפארטען צום ווארמען, אז זיי קענען שוין קאנקורירען מיט דיא בעסטע גאזאויבערנס. אויכער דיא זיכערהייט, בעקוועמליכקייט און ריינקייט ביי דעם געברויך פון עלעקטרישע אויבערנס, האבען זיי נאך דיא גרויסע מעלה, דאס דיא הייז געהט נישט פערלאך-רען. ווען מען בענוצט דיא בעסטע אויבערנס מיט קוילען אדער האלץ אלס ברענ-מאטעריאלען, בעקומט מען העכסטענס א העפלע פון דיא הייז, וואס זיי לאזען ארויס ביי'ן ברענען. דיא איבערי-גע העלפט געהט אוועק מיט'ן רויך. אויך אין גאזאויבערנס געהט פערלארען ווייניגסטענס 40 פראצענט פון דיא גאנצע הייזענערגיע. וועלכע ענטוויקעלט זיך ביי'ן ברענען. ביי'ן קאכען אונטער געווענהליכע אומשטענדען אין יעדער וואך-נונג געהט אוועק ביז 75 פראצענט הייז גאנץ אומ-זיסט. ווען מען שטעלט אוועק א טעפעל אויף א קויל-אויבער אדער אויף א גאזאויבער, געהט אין ניוועז א מאסע ווארעמקייט. מען האט אויסגערעכענט, נאך פיעלע פראבעס, דאס 70 פראצענט פון דער הייזענערגיע פון יעדע פער-ברענטען פונט קוילען אין וואכענונגען זיינען ארויסגעווארפען פיר פראקטישע צוועקען, דאס הייסט, אז העכסטענס א דריטעל פון דיא קוילען, וואס מיר געברויכען אין געווענהליכע קאך-אויבערנס, דיענט אונז אין דער ווירקליכקייט. מיט עלעקטרישע אפארטען קען מען אבער אויספיהרען, אז כמעט דיא גאנצע הייזענערגיע זאל אָנגעווענדעט ווערן גראדע דאָרט. וואו מיר דארפען עס. צום ביישפיעל, אן עלעקטרישע פאן האט דראָטען אויפ'ן דעק, וועלכע ווארמען איהר דירעקט און קיינע זייטיגע זאכען. גראדע אזוי פיל ווארעמקייט, וויא פיעל עס קומט אריין אין דיא דראָטען, ווערט פערברויכט פון דער פאן. דאס פובליקום דארף זיך נאך צוגעוואהנען צו דיא עלעקטרישע מיטעל ביי'ן הייצען און קאכען, אום זיך אָפצוואַנגען אפילו פון גאזאוי-ווענס. דאס וועט געשעהען אין א גאנץ קורצער צייט.

פלאנץ-פוטער.

אין פראנקרייך האט מען אָנגעפאנגען צו פאבריצירען פון קאקאניס אזא פוטער, וועלכער

מאסע שטאָפּען, וועלכע געפינען אלע א גרויסען געברויך אין אינדוסטריע, וויא. צום ביישפיעל, אמאָניא, קארבאָל, קרעאָזאָט, קרעאָסיןען, זע-געבן, סערקע א. ז. וו. ביי דער דיסטילאציע פון האלץ בעקומט מען עטוואָס ווייניגער פרא-דוקטען. דיא וויכטיגסטע זיינען זעגעבן, האלץ-אלקאהאָל און עסיג. עס זיינען דאָ ספעציעלע האלץ-דיסטילאָרנעס פיר אלקאהאָל און פיר עסיג. דאָס הענגט אָפּ פון דיא ארט און ווייזע, וויא מען פיהרט דיא כעמישע אפעראציען, וועלכע מען קען געפינען אויספיהרליך בעשריעבען און ער-קלערט אין ספעציעלע ביכער.

אין דיא שטאאטען ניו יאָרק און פענסיל-וויניא געפינען זיך יעצט איבער 80 אזעלכע ברענערייען. דיא האלץ-קוילען ווערן צוגע-שטעלט צו איינע-גיסערייען, און פון די די-סטילירטע שטאָפּען פראָדוצירט מען ספעציעל אלקאהאָל און עסיג. מען האט אויסגערעכענט, אז ווייניגסטענס צעהן טויזענד מאן זיינען בע-שעפטיגט אין פענסילוויניא און ניו יאָרק צו האקען האלץ פיר דיא אלקאהאָל-דיסטילאָרנעס, וועלכע פראָדוצירען איבער א מיליאָן בושעלס האלץ-קוילען א מאָנאט און אָנדערט-האלב מיליאָן גאלאָן אלקאהאָל א יאָהר.

אין אנדערע שטאאטען בויט מען זעהר שנעל אזעלכע ברענערייען, בעזאָנדערס אין דיא ערטער, וואו מען האקט האלץ פיר אנדערע צוועקען. פריהער פלעגט מען פערלירען מאסען האלץ ביין האקען וועלדער. יעצט קען מען פערברויכען יעדע פיצעלע אין דיא דיסטילאָרנעס. מען גע-ברויכט דעם אָפּפאל, אפילו קליינע צווייגען. דאָס, וואָס פלעגט זיך פריהער וואלגערן און פוי-לען, ווערט יעצט אומגעוואנדעלט מיט דער הילפע פון כעמיע אין העכסט נוצליכע פראָדוקטען.

אויסער דעם זיינען אזעלכע דיסטילאָרנעס איינפאך ניצליך פיר דעם וואקסען פון וועלדער, דען עס לוינט זיך יעצט צו לאָזען אויסהאקען דיא קרומע און שלעכטע בוימער, אום דיא גוטע זאָלען קענען בעסער וואקסען. מיליאָנען אקערס לאַנד זיינען בעוואקסען מיט אזעלכע בוימער און בוימלעך, וועלכע טויגען נישט אלס בוימא-טעריאל און לאָזען נישט וואקסען דיא נויטיגע בוימער פיר הייזער און מעבלע. אין אזעלכע ער-טער זיינען האלץ-דיסטילאָרנעס איינפאך נויט-ווענדיג און זיי ווערן טאקע אלץ מעהר איינגע-פיהרט.

מען קען דארום זאָגען, אז דיא פראָדוקציע פון האלץ-אלקאהאָל איז אונבעגרענצט און וועט

זאגנדרם וויכטיג אין בעקערייען פיר אלערליי טאָרטען.

דער געוועהנליכער טעם פון קאָקאָפּוטער איז א זיסליכער.

אין אפאראט צו פאָטאָגראַפירען דאָס אינער ווייניגסטע פון אויגען.

דער בערלינער דאָקטאָר וואַלטער טהאָרנער האָט ענדליך געשאפן אן אינסטרומענט, וואָס טויזענדע אָקוליסטען (אויגען-דאָקטוירים) האָבן

בען זייט יאָהר רען אומזאָנסט געזוכט, דאָס איז נעמליך אן אפאראט ניט נור צו זעהען, וואָס טהוט זיך אין אויג, זאָגן דערן אויך צו פאָטאָגראַפירען איינער הינטער-גרינד. ביז יעצט האָבען זיך אָקוליסטען בענוצט מיט דעם אָפּטהאָל-מאָסקאָפּ, וואָס פרופּ. העלמחאָליץ האָט ערפונדען אין 1850 יאָהר. דאָס האָט זיי ערלויבט צו זעהען דאָס איינעווייניג פון אן אויג; אָבער אלע פערזענלעכע צו פאָטאָגראַפירען עס זיינען

ניט געלונגען, ווייל עס איז שווער אייהרצו בעלויכטען געניגענד.

ד.ר. טהאָרנער האָט צוערשט געמאכט פראָבעס אויף אויגען פון חיות, בעזאָנדערס פון קעץ, און ווען עס איז איהם געלונגען צו בעקומען פאָטאָגראַפיעס, האָט ער אזוי געענדערט זיין אפאראט, אז עס זאָל אויך זיין גוט פיר מענשען. א מענשליכע אויג איז אינעווייניג פיעל דונקלער וויא דיא אויג פון א קאץ, דארום האָט ער געמוזט בענוצען א שטארקערן שיין און עמפּינדי-

איז אין אייניגע הינזיכטען נאָך בעסער, וויא דיא געוועהנליכע פוטער פון קוה-מילך.

כעמיע איז דאָ, וויא אין טויזענדע אנדערע זאכען, געקומען צו הילפע. דיא פעט, וואָס געפינט זיך אין דיא פרוכטען פון דעם וואונדערבארען טראַפישען קאָקאָנוס-בוים, איז ביז יעצט מייסטענס געברויכט געווען אין דער זייד-אינדוסטריע. א קאָקאָנוס ענטהאלט ביז 60 פראָצענט פעט, וואָס קען דורך געוויסע כעמיעשע מיטל אומגעוואנדעלט ווערן אין א פראָדוקט, וואָס איז ווירקליך אזוי גוט ווי די היינסטע פוטער.

יעדער ווייס, אז פון געוועהנליכע טהיער-פעטס פאברירט צירט מען אלעא-מארגארין, מיט וועלכע מען פעלשט פוטער. דיא בעסטע סארטען אלעאמארגארין קענען זיך אָבער ניט פערגלייכען מיט דיא ערגסטע סארטען פון דעם „פלאנץ פוטער, וואָס מען פאבריצירט פון קאָקאָניס.

אין עטליכע האָספּיטעלער אין פראַנקרייך,



Fig. 1.

עסטרייך און שווייץ האָט מען געמאכט גרינדליכע נאָכפאָרשונגען וועגען דיא ווירקונגען פון דיזע פאלנץ-פוטער אויף פאציענטען, און דיא רעזולטאטען זיינען זעהר גינסטיגע. קאָקאָפּוטער האָט דיא גרויסע מעלה איבער קוה-פוטער, וואָס זיך ענטהאלט אין זיך כמעט קיין וואסער. דורך דעם ווערט זיך ניט טוכלע און פערדארבען אזוי שנעל. אזא פוטער בלייבט פון 15 ביז 20 טעג אָהן שום ענדערונג אין טעם און גערוך. דארום איז דער געברויך פון קאָקאָפּוטער בע-

אויף דער בייליגענדער פאָטאָ Fig. 2 מיט קליידער פון אונברענבארע מאטעריאלען קען אזא פייערמאן ווירקליך געהן דורך פייער און פלאם א געוויסע צייט און איינפאך ארויסרייסען מען שטען פון דעם מלאך המות'ס הענד.

אזעלכע קליידער און מאסקעס קענען בענוצט ווערן אין פילע אנדערע ערטער מיט גרויס נוצען: צום ביישפיל, אין קוילע-מינען נאך עקספלאַ-זאָגען, אין אייזפאבריקען, וואו עס טרעפט, אז ארבייטער ווערן דערשטיקט פון אמאניא (דיזער גאז ווערט בענוצט צו מאכען קינסטליך געלט), אין טיפּע גריבער, אין דיא ריגשטאָקען אונטער דער ערד אין גרויסע שטעט א. ז. וו.

דער נייער יסוד אויראָפּיום.

אלץ נייע עלעמענטען אָדער יסודות ווערן ענטדעקט פון גרויסע געלעהרטע. איינער פון דיא נייעסטע איז א זעהר זעלטענער מעטאל, וואָס האָט געקראָגען דעם נאָמען אויראָפּיום לכבוד דיא אלטע אייראָפּא.

ענטדעקט איז ער געוואָרען אויף פאָלגענדע ארט: אין 1892 האָט דער פראנצויזישער גע-לעהרטער דע-באבאָדראן בעמערקט געוויסע דריי ליניעס איינע נאָהענט צו דיא אנדערע אין דעם ספעקטרום פון לייזונגען, וועלכע האָבען ענט-האלטען זאָלצען פון דעם יסוד סאמארום. ער האָט דערפון געשלאָסען, אז דיזע ערשיינונג קומט פון א נייעם עלעמענט. א געלעהרטער מיט דעם נאָמען דעמארסע האָט ווידערהאָלט דיזע פראָ-בעס און האָט ענדליך אָבעזונדערט דעם יסוד, וואָס האָט געצייגט דעם בעשטימטען ספעקטרום. דאָס איז דער אויראָפּיום. דיזען יאָהר האָבען צוויי געלעהרטע, דיא פראנצויזען אורבאני און לאָקאמב, ווידערהאָלט דיזע שווערע עקספּערי-מענטען און האָבען געקראָגען א פיזעלע אוי-ראָפּיום, אַזוי צו קענען בעשטימען זיינע מעלות.

וויא זעלטען דיזער יסוד איז אויף אונזער ערד, קען מען שליסען פון פאָלגענדע פאקטען: אין א געוויסען סאָרט זאמד, וואָס ווערט גערופען מאָנאזיט-זאמד, געפינט זיך דער יסוד אויראָ-פּיום צוזאמען מיט דיא זעלטענע יסודות סא-מארום און גאָנראָליום. מען מוז געברויכען א גאנצען טון פון דיזען זאמד, אום ארויס-צוקריגען עטליכע גראמען פון דיזע יסודות. נאכהער דארף מען זיי אָבזונדערן, וואָס עס איז א זעהר שווערע און לאנגזאמע ארבייט. א

ליכערע פאָטאָגראפישע פלאטען. וויא אזוי מען אָפּערירט מיט דיזען אפאראט צייגט דיא ביי-ליגענדע פאָטאָ Fig. 1. צוערשט געברויכט מען דעם שיין פון א געוועהנליכ קראָסין לאמפע, אום דיא אויג זאָל קענען געבען א קלאָרען אב-שיין אויף א פאָטאָגראפישע פלאטע, נאכהער פאלט א זעהר העלער שיין אויף דיא אויג מיט דער הילפע פון אן עלעקטרישען פונק, און אין דער זעלבער סעקונדע עפענט זיך א קאמער-אָבסעקורא, וואו מען בעקומט דיא געווינשטע פאָ-טאָגראפיע.

אויף דיזער ארט האָט דער דאָקטאָר פאָטאָ-גראפירט א סך געזונטע און קראנקע אויגען, אום צו זעהען דעם אונטערשייד. דיא רעזולטאטען פון זיינע נאָכפארשונגען האָט ער פערעפענט-ליכט אין א ספעציעלען בוך. דיא פאָטאָגרא-פיעס זיינען נאָך ניט גאנץ יאָהר, אָבער מען קען דאָך, ניט נאָר לייכט אונטערשיידען קראנקע פון געזונטע אויגען, זאָנדרן אפילו דיא אויגען פון קורצזיכטיגע. צום ביישפיל, דיא אויגען פון א קורצזיכטיגען קען מען באלד דערקענען נאָך א געוויסען רינג אויף דער פאָטאָגראפיע.

מיט דער הילפע פון דיזען אפאראט קען מען אויך פאָטאָגראפירען אירגענד וועלכען טהייל פון אן אויג. דיא וויכטיגקייט דערפון פיר דיא נאָכפארשונג פון קראנקע אויגען, וויא ווייט זיי ווערן בעסער אָדער ערגער, איז זעלבסטפער-שטענדליך.

פייערלייט-מאסקעס.

אין לאַנדאָן האָט מען איינגעפיהרט א ספע-ציעלען אפאראט פיר פייערלייט, אז זיי זאָלען קענען פערבלייבען אין אזעלכע ברענענדע הייזר, וואו דער רויך שטיקט אין זאָגאר פערניפטעט. וויא ניצליך דיזער אפאראט איז, איז לעצטען מאָנאט בעזויזען געוואָרען ביי א פייער איז א כעמישע פאבריק, וואו מען וואָלט זאָנסט ניט גע-קענט אויסהאלטען, איין מינוט צוליעב דיא גיפ-טיגע גאזען, וועלכע האָבען זיך דאָרט צוזאמען-געמישט מיט דעם רויך.

דער אפאראט איז אייגענטליך עהנליך צו די קליידער, וואָס טויכערס טראָגען, ווען זיי ארביי-טען אונטערן וואסער. דער פייערמאן טראָגט אויף'ן קאָפּ אזא מאסקע, וועלכע איז פערבונדען מיט א רעהר איינצואַטשהמען פרישע לופט, וואָס מען פאָכפט אהין אריין, וויא מען קען. עס זעהען

פון ערשטען בליק
שיינט, אז עס איז גאר
ניט שווער צו ענדערן דעם
מעכאניזם פון א זייגער
אזוי, אז אָנשטאָט עס
זאָלען זיך דרייען וויי-
זערס איבער א ציפער-
בלאט, זאָלען זיך ציפער-
אליין בעווייזען אין דיא
בעשטימטע מינוטען און
שטונדען; אָבער אין דער
ווירקליכקייט איז דיזע
ענדערונג פערבונדען מיט
אזעלכע שוועריגקייטען,
אז פיר דעם געוועהנליכען
געברויך, איינפאך אלס א
נייאיקייט, האָט ניט גע-
לוינט צו פאבריצירען
אזעלכע זייגערס.



Fig. 2.

יעצט האָט א'ן ער-
פינדער מיט'ן נאָמען
יודזשין פיטש בייגעקומען אלע שוועריגקייטען,
און זייגערס אָהן ווייזערס קען מען זעהען אויס-

מענש, וואָס האָט זיך קיין מאָל ניט בעשעפטיגט
מיט כעמישע אונטערזוכונגען, קען זיך קוים פאָר-
שמעלען, וויא פיעל צייט עס נעהמט און וויא
פיעל געדולד מען מוז האָבען, אום ארויסצוקרי-
גען פון א טון זאמד אָדער אנדערע ערד א גראם
פון א געוויסען יסוד. ניט ווייניגער וויא ד ר י
ט ו י ז ע נ ד אויפלייזונגען אין קריסטאליזא-
ציאָנען האָבען דיזע געלעהרטע געמוזט מאַכען,
אום צו קענען אָפטהיילען אויראָפיום פון זיינע
חברים סאמאריים און גאָנדאָליום, דען דיזע
דריי יסודות האָבען גרויסע עהנליכקייטען. דער
פראָצענט פון דעם אָקסיד פון אויראָפיום (אָקסיד
הייסט א בעהעפטונג פון א מעטאל מיט זויער-
שטאָף) אין דיא מאָנאזיט-זאמדען איז 0.00002
(דאָס איז: 2 חלקים פון הונדערט טויזענד).

זייגערס אָהן ווייזערס.

עס איז שווער צו זאָגען, וואָס פאר א נוצען
מען קען האָבען פון דעם, אז א זייגער וועט אויך
צייגען דיא צייט אָהן ווייזערס, ווי צום ביישפּיל,
אויף דיזער צייכנונג. דעם פלאץ פון דיא וויי-
זערס פערנעהמען איינפאך ציפער. דיא אוי-
בערשטע ציפער בעצייכענען דיא שטונדען, דיא
אונטערשטע — דיא מינוטען. דיא צייט אויף
דיזער צייכנונג איז אלאץ 11.20.



געשטעלט אין גרויסע מאנאזינען פון ניו יאָרק.
פ. קראַניץ.

מיט איהר ביים גרענעץ

עראינערונגען פון רעוואלוציאנערען לעפען אין רוסלאנד.

אויפפאלענד, און איך האב מיך געאיילט וואָס שנעללער מיט איהר אוועקצופאָהרען פון וואַג-זאָל. איך בין שנעל צו איהר צוגעגאנגען און האָב איהר אָהן צערעמאָניעס געגעבען דיא האַנד. זיא האָט אויף מיין בעגריסונג הערצליך געענטפערט. מיר זיינען צוגעגאנגען צום נאָר-הענטסטען וואַגען און האָבען זיך אריינגעזעצט צו פאָהרען אין שטאָרט.

ווען דער וואַגען האָט זיך גענומען ריהרען, האָבען מיר זיך וויא אלטע בעקאנטע גענומען אויספרעגען און דערצעהלען וועגען דיא לעצטע פאסירונגען. אונזער פוהרמאן איז געווען א קריסט, דאָך אָבער האָבען מיר זיך ניט געפיהלט גענוג פריי אום וועגען אלעס צו רעדען.

„יא“, האָב איך זיך געכאפט, „ווען איך בין צו אייך צוגעגאנגען אויף'ן וואגזאָל, האָט איהר געזאָגט וואָס מען האָט אייך געהייסען?“

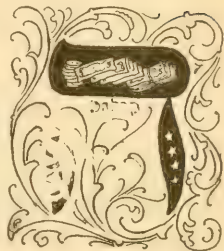
„דאכט זיך, אז ניט“, האָט זיא שטיל גע-לאכט, „נאָר עס וועט מסתמא זיין כשר; איך ווייס אז דאָס זיינט איהר און איהר מענט מיר גלויבען אז דאָס בין איך“, האָט זיא געענדיגט אין א לאכערדען טאָן, ציגענדיג מיט'ן פינגער אויף זיך.

דיא נאכט איז געוועזען פינסטער — א קיהלער ווינטעל האָט בעוועגט דיא בוימער. דער וועג איז געווען מיט גריבער און דיא אָרימע שקאפע, געטריעבען פון דרעמלענדיגען פוהרמאן, האָט זיך געמאטערט און געסאָפּעט. פון וויי-טען האָבען געשיינט איינציגע ליכטלאך, וועלכע האָבען אָנגעזאָגט אז דיא שטארט איז ניט ווייט. דער וואַגען איז געווען ענג, און זיא איז געזעסען פעסט צוגעדרוקט צו מיר. איבער דיא פינסטער-קייט פון דער נאכט וויא דורך איהר שוואַרצען שליער האָב איך איהר געזיכט. ניט געקענט זעהן.

„דאָ איז שטיל און אומעטיג“, האָב איך נאָך א קורצען שווייגען זיך צו איהר געווענדרעט. „יא — האָט זיא א זיפץ געטהאָן — וויא ביי מיר אויף'ן הערצען“.

ווייטער רעדען האָב איך ניט געוואוסט

אַס איז געווען מיט זעקס יאָהר צוריק. א שרעק-ליכע צייט האָט דאן איבערגעלעבט דער „בונד“ אין רוסלאנד. דיא צוויי יאָהר שווע-רע ארבייט פון זוכא-טאָו'ס „שיפאָנען-אר-



מעע האָט געבראכט גוטע פריכטע דער רעגירונג. הונדערטע ארעסטען זיינען טאָגטעגליך פאָר-געקומען, און דיא געפענגניסע זיינען פול געוואָ-רען מיט דיא בעסטע פון דער רוסישער יוגענד. וויא דיא באציללען פון עפירעמיע האָבען זיך זוכאטאָו'ס שפיאָנען פערשפרייט איבער גאנץ ליטא און פוילען, וואו עס איז הויפטזעכליך דעם בונד'ס טהעטיגקייט געוועזען. דעם בונד'ס קאמיטעטען פון אלע „שטערט און שטערטלאך“ האָבען פיבעריש געארבייט דיא שוין „אָנגעגרי-פענע“ מיטגלידער אונטער דער אויפזיכט פון דער פאָליציי אין זיכערהייט צו ברענגען.

איך האָב דאן געוואהנט אין א שטערטיל לעבען דייטשען גרענעץ, פון וואנען איך האָב מיט ערפאָלג מיין הילפע געלייסטעט דעם „בונד“.

צווישען דיא פיעלע בריעה, וועלכע איך האָב אויף פערשידענע ארעסטען ערהאלטען פון צענטראל-קאמיטעט פון „בונד“ וועגען דיא „קראנקעוואַרענע“, האָב איך אויך ערהאלטען דיא לאנגערעווארטעטע נאכריכט וועגען „איהר“. „ערווארטע איהר מיט ביי-נאכטיגען צוג“, האָט מען מיר געשריבען אין א פערשיפירטען בריעה. „א שוואַרצער שליער בעדעקט איהר געזיכט; א ווייסע טאשענטוך וועט זיא האלטען אין האנד; זיא וועט זאָגען „לעאָניד“ זאָלסטו זאָגען „געוויס“.

און זיא איז געקומען. שטעהנדיג אָן א זייט אין א ווינקעל אויף'ן וואגזאָל האָב איך איהר גלייך בעמערקט. זיא איז געוועזען פון מיטלען וואוקס. מיר האָט געשיינט אז דער שוואַרצער שליער אויף איהר געזיכט איז געווען

קלאפען פון א קאלאקאטקע. דאָס האָט דער נאכטוועכטער געלאָזט וויסען, אז אלעס איז אין אָרדנונג און מען מעג רהיג שלאָפען.

איך האָב דעם וועג צו מיין הויז אויסגע-קליבען דורך אַרומיגע געסלאָך; האָב איהר גע-ראטטען אויסצוטהאָן דעם הוט מיט'ן שליייער, אום ניט אויפפאלענד צו זיין ווען אימיצער וועט אונז בעגעגנען. אונז האָט זיך אייניגע מאָל גע-דוכט, אז מיר הערען שריט הינטער אונז. מיר האָבען זיך אָבעשטעלט און איבערצייגט אז דאָס האָט דער ווינד געשפּילט מיט דיא בוי-מער. מיר זיינען ענדליך צוגעקומען צו מייע עלטערנס הויז. אויסער וואָס עס האָט זיך פון א הויף געהערט דאָס קרייהען פון א האָהן איז קיין לעבעדיגע נשמה ניט געווען צו זעהן און צו הערען. מיר האָבען זיך ענדליך אָבעשטעלט לעבען א טהיר. איך האָב איהר אָנגעוויזען וואו זיא וועט שלאָפען דיא נאכט און פערבריינגען מאָרגענדיגען טאָג. ביז איך וועל פערטיג ווערען איהר צו קענען ברענגען אויף דער פרייער וועלט — אין דייטשלאַנד. איך האָב איהר גענומען פאר'ן האַנד און אין דער פינסטער אריינגע-פיהרט אין א צימער. זיא איז לאַנגזאם צו-געגאנגען צום פענסטער און האָט אַרויסגעקוקט דרויסען און זיך פערטראכט. איך בין צו-געגאנגען צו איהר און געפרעגט, אויב זיא איז ניט הונגעריג. זיא האָט מיט א שטילען טאָן געענטפערט אז ניט.

„זאָל איך אָנצינדען ליכט?“

„ניין — מיר איז אזוי אנגענהעמער.“

„מיד ברענגען אויף דער פרייער וועלט — אין דייטשלאַנד!“ האָט זיא אין א טרויעריגען טאָן ווידערהאלט און האָט לאַנגזאם אויסגע-טהאָן איהר מאַנטעל — „גאָט מיינער, ווען איך וואָלט דאָ, דאָ — האָט זיא בעטאָנט — „כאָטש א לענגערע צייט געקענט בלייבען. דאָ איז אזוי שטיל, אזוי רהיג, אזוי אנגענהעם!“ מיר גלויבט זיך גאָר ניט, אז דאָס איז אויך רוקלאַנד, אז דאָ זיינען אויך שפּיאַנען, זשאַנדארמען. איך וואָלט דאָ אזוי גוט געפיהלט, אזוי גליקליך געפיהלט!“

„דאָס איז גאָר ווייל איהר זייט דאָ א

גאסט — האָב איך געזאָגט, צונעהמענדיג פון

איהר דעם מאַנטעל — דאָס לעבען וואָלט אייך

דאָ שנעלער מיאוס געוואָרען, וויא אין א גרוי-סער, לעבעדיגער שטאָדט.“

„ס'קען זיין“, האָט זיא זיך ניט געשפּאַרט.

זיא האָט זיך ווידער פערטראכט.

„איך מוז אייך יעצט לאָזען“, האָב איך זיך

וואָס. דער טרויעריגער טאָן, מיט וועלכען זיא האָט דיא אייניגע ווערטער געזאָגט, האָבען אויפ-געוועקט שמערץ אין מיין הערצען. איך האָב זיך דערמאָהנט אן מייע פריינדע, וועלכע זיינען מיט ברוטאלער געוואלט אַרויסגערעיסען געוואָרען פון לעבען און זיינען פערדורטהיילט צו שמאכ-טען אין דיא טיורמעס. וויא ענערגיש, וויא האַפנונגספאָל זיי זיינען דאָ ניט לאַנג צוזאמען מיט אונז אין קאמפּע געוועזען. און זיא קומט פון רעכטען פייער — האָב איך מיד דערמאָהנט אָן איהר. אויך זיא איז בערויבט געוואָרען פון איהרע בעסטע פריינדע, און אליין — אלעס וואָס איהר איז טהייער, אלעס וואָס איהר איז לייעב, מוז זיא פערלאָזען. איך האָב געווענדעט דיא אויגען צו איהר. זיא איז געזעסען פער-טראכט און איהרע אויגען האָבען וויא פערנלי-ווערט געקוקט אין דער פינסטערקייט פון דער נאכט. זיא האָט דערפיהלט מייע אויגען אויף זיך און האָט אויסגעדערהט צו מיר איהר קאָפּ. „איך מוז זיין קאלט?“ האָב איך איהר מילד געפרעגט.

„ניט זעהר“, האָט זיא געענטפערט און מאכענדיג א שנעלע בעוועגונג, האָט זיא דורכ-געצויגען איהר האַנד דורך מייע און האָט איהר אין מיין מאַנטעל-קעשענע אריינגעלעגט.

„איהר וועט מיד נאָך היינט פטר'ן?“ האָט זיא אין א וויילע ארום מיט א ציטעריגער שטי-מע געפרעגט.

„פטר'ן — האָב איך וויא מיט פאָרוואַרף איבערגערעדט. ניין! איהר וועט בלייבען ביי

אונז דיא נאכט און פיעללייכט נאָך מאָרגען אויך. מען מוז זעהר פאָרויכטיג זיין. אללעני-פאללס וועט ניט שאַדען איהר זאָלט זיך אביסעל אויסרוהען.“

זיא האָט קיין וואָרט געענטפערט, און דער זעגעל האָט זיך מיעד ווייטער געשלעפט.

„איהר זיינט ניט צופריעדען דאָ היינט צו בלייבען?“ האָב איך איהר געפרעגט.

„ניט צופריעדען“ — האָט זיא איבערגערעדט.

„איך בין מיט אלעס צופריעדען.“

ווען מיר זיינען אריינגעפאָהרען אין שטאדט איז דער זייגער שוין געווען עלץ. דיא שטאָדט האָט אויסגעוויזען אין טיעפען שלאָף. דיא קליינע הייזלעך זיינען געווען וויא איינגעווי-קעלט אין פינסטערניס. דער הימעל פערוואָל-קענט, און א דינער שפּריינגעלע האָט לייכט גע-קלאפט אין דיא הילצערנע דעכער. פון ווייטען

האָבען זיך געהערט טריט און דער רעגעלמעסיגער

קומען ביז מיין איבערלאזען איהר אויבען אין צימער, האָבען מיר זיך אויסגערוכט אלס א לאנגע צייט. איך האָב איהר, רוכט זיך, שוין יאָהרען לאנג געקענט, געקענט גענוג אום איהר פיהלען צו פערשטעהן, גענוג אום איהר שמערין אלס מיין אייגענעם צו פיהלען. און איך האָב איהר נאָך אין איינציגעם מאָל ניט דייטליך געזעהען. „א באבע, הא ? אָבער איך קען מיר ניט העלפען“, האָט מיר אין דיא אויערן געקלונגן גען איהר זיסע שטימע.

א באבע! זיי זיינען אזוי ווייניג „באבעס“ געווען אין דער בעוועגונג. און ווען איינע האָט זיך אלס אזעלכע געפיהלט, האָט זיא עס שטענדיג געזוכט צו פערלייקענען. און א באבע האָט געהייסען יעדער אָדער יעדע וועלכע איז פעהיג געווען צו וויינען, וועלכע איז געווען צו ווייכערציג. היינט ווער רעדט שוין וועגען אזעלכע זינדיגע, וועלכע האָבען זיך געפריינדעלט מיט אמאָרן, זיך געקוויקט מיט פסיכי — דאָס זיינען געווען דיא פסולת אין דער בעוועגונג. געזונדע, לעבעדיגע, טהעטיגע, אָפטמאלס אָבער אויך גאנץ טרוקענע, דיזע האָט דיא בעוועגונג געשעצט און אנערקענט. איך האָב אָבער שטענדיג גליעבט דיזע באָבעס, אזעלכע וועלכע האבען בעזעסען דעם זינן פון א מאן און דאָס הערץ פון א פרוי.

און אזעלכע איז זיא געווען. אין דעם האָב איך ניט געצווייפלט. דאָס האָט מיר איהר זיסע ווייכע שטימע געזאָגט, איהר טרויעריגעס ארויסקוקען דורכ'ן פענסטער און איהר הייסער וואונש צו פערבלייבען אויף אייניגע צייט אין דער שטילער, רוהיגער שטערטיל „אויף“ בוזעם דער נאטור“ וויא א פאָעט וואָלט זיך אויסגעדרוקט.

ס. יאָנאס.

צו איהר געווענדעט, „איך מוז נאָך היינט זעהן אייניגע „בעקאנטע“. זייט ניט אונמוטהיג, שלאָפט און רוהט זיך אויס“, האָב איך איהר מילך געבעטען.

„ווען וועל איך אייך וויעדער זעהן?“ האָט זיא געפרעגט. „מיר איז אזוי שווער אליין צו בלייבען. יעדע מינוט ציהט זיך פאר מיר אויס וויא א יאָהר.“

איהר שטימע האָט זיס, אָבער טרויעריג געקלונגען. איך האָב זיך אויך עפעס פארקלעהרט און האָב איהר פראגע ניט געענטפערט. זיא האָט מיך אָנגעקוקט. איהרע ליפען האָבען זיך צוראמענגעצויגען אין א שמיכעל.

„א באָבע, הא?“ האָט זיא געוואָלט טרעפען מיינע געדאנקען — „אָבער איך קען מיך ניט העלפען“, האָט זיא געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ. איך האָב איהר קיין וואָרט געענטפערט, האָב גענומען איהרע ביידע הענד אין מיינע און האָב זיי הערצליך געדריקט.

איך האָב יענע נאכט ניט געשלאָפען. ביז פיער א זיגער בין איך געווען פערנומען מיט ארבייט. דיא נאכט האָט זיך געהאלטען ביים שיידען, ווען איך בין אהיים געקומען.

איך האָב זיך אויסגעצויגען אויף'ן געלעגער און מייע געדאנקען האָבען זיך איבערגעטראגן צו איהר. דאָס הערץ האָט שטירמיש געקלאַפט.

ס'איז מיר ניט דאָס ערשטע מאָל געווען „בעקאנטע“ מיט'ן איבער'ן גרענעץ צו בעגלייטען. זייער ליידען ביים שיידען זיך מיט דעם פערשלאַמענעם געליעבטען פאטערלאנד האָט מיר שטענדיג פעראורזאכט אייניגע שלאָפלאָזע נעכט. איך האָב עס אָבער קיינמאָל אזוי שרעקליך געפיהלט, וויא יעצט. דיא צוויי שטונדען, וועלכע מיר זיינען צוזאמען געווען: פון איהר

(שלוש פאָלגט.)



נייע ביכער

ארויסגעבער האָבען געהאט אין זינען ווירקליך א'ן „אלגעמיינע ענציקלאָפּעדיע“, צו וואָס האָר בען זיי בעדארפט צו שטעלען דעם וואָרט „אידישע?“ ווען מען ווארפט א בליק אויף'ן קעפּיל, מיינט מען, אז דאָס איז נאָר א'ן ענציקלאָפּעדיע וועגען אידען און אלעס וואָס איז פערבונדען מיט דער געשיכטע פון אידען, וויא צום ביישפּיעל דיא „דזשוואיש ענציקלאָפּעדיא“, וואָס ערשיינט אין ניו יאָרק אין דער ענגלישער שפראך. אָבער ווען מען בלעטערט דורך דעם ערשטען העפט, זעהט מען, אז מען האָט צו טהאָן טאקע מיט אן אלגעמיינע ענציקלאָפּעדיע, נאָר מען גיט אָפּ מעהר פּלאַץ צו אידישע אנגעלעגעני- הייטען. נאָר דיא פּראָפּאָרציע ווערט ניט אויס- געהאלטען, און דאָס ווערט פערלירט דארום איינ- הייטליכקייט.

צום ביישפּיעל, זאָגאר אויף דער ערשטער זייט געפינען זיך 8 ווערטער, וואָס זיינען גאנץ איבריג פאר אזא פעהעלטניסמעסיג קליינע ענציקלאָפּעדיע, וואו דיא ערשטע שטרעבונג דארף זיין צו ערשפארען פלאץ. דינע ווערטער געהען גראדע כסדר, נעמליך: א א ר (טיף אין דער שווייץ), א א ד א נ ס ב ו ר ג (א שטעטל אין פענסילווייניא, אמעריקא) און א א ר ג א ו (א קאנטאן אין דער שווייץ). ווען מען זאָל פערצייענען אלע אזעלכע אונבעדייטענדע שטעטלאך און ערטער, וועט ניט גענוג זיין דער פלאץ פון דער גאנצער ענציקלאָפּעדיע, און מען וועט גאָר ניט קענען שרייבען וועגען וויכטיגע זאכען, וועלכע דארפען פערנעהמען צו עטליכע זייטען.

מיר לעבען דאָ אין אמעריקא. און מיר וויר- סען גאָר ניט פון אאראָנסבורג, פענסילווייניא. אין דער ענציקלאָפּעדיע וואָלט זיא אויף ניט געהאט דיא עהרע פערצייענעט צו ווערען, ווען זיא וואָלט ניט געטראָגען דעם נאָמען פון איהר אידישען גרינדער. דאָס צייגט, אז דיא ארויס- געבער אָדער רעדאקטאָרען האָבען דאָ כלוין אין זינען געהאט דיא אידישע זייט, אָבוואָהל זיא האָט אין דעם פאל קיין וויכטיגקייט אין אל- געמיינ.

מיר וואָלטען אָנגעוויזען אויף פערשידענע פעהלער, וועלכע מען קען נאָך גאנץ לייכט פער-

דיא אלגעמיינע אידישע ענציקלאָפּעדיע, ארויסגעגעבען פון דעם בוכפערלאַג „ליכט“ אין פעטערבורג.

אונזער אָרימע זשארגאנישע ליטעראטור וואקסט יעצט מיט יעדען יאָהר אלץ מעהר, טראָץ דיא נביאות, אלטע און נייע, אז זיא וועט באלד אין גאנצען פערשווינדען. אין דא לעצטע פינף יאָהר האָט זיא אזוי שטארק ארויסגעשפראָצט, אז מיר האָבען שוין אפילו דערלעבט צו האָבען אן ענציקלאָפּעדיע אין מאמע-לשון!

„עס איז שוין לאַנג קיין סוד ניט, שרייבען דיא ארויסגעבערס, אז דיא שטרעבונג פון אידישען פאָלק צו וויסענשאפט וואקסט פון טאָג צו טאָג. עס זיינען שוין אוועק דיא יאָהרען, ווען דער איד פלעגט ניט וועלען וויסען, וואָס עס טהוט זיך אויף דער ברייטער וועלט, וויא עס לעבען און ציוואָס עס שטרעבען אנדערע פעלקער. היינט איז שוין ניט אזוי. דאָס אידישע פאָלק פאָרדערט קענענעם און פולדונג.“

דאָס איז גאנץ ריכטיג, און דארום איז א'ן ענציקלאָפּעדיע פון דער גרעסטער וויכטיגקייט פאר דיא אידישע לעזער. מיר בעגריסען הערצ- ליך דיא ערשיינונג פון אזא ווערק און מיר וויר- שען דעם בוכפערלאַג „ליכט“ דעם בעסטען ער- פאָלג.

וויא ווייט מיר קענען אורטהיילען נאָך דעם ערשטען העפט, וואָס איז פאָרלויפּיג ערשינען (דיא גאנצע ענציקלאָפּעדיע וועט בעשטעהן פון 80 אזעלכע העפטען), וואָלט זיא געקענט זיין פיעל בעסער אפילו מיט דיא מיטעל און ליטערא- רישע קרעפטע, וועלכע דיא ארויסגעבער האָבען, ווען מ'זאָל נור מעהר אויסקלייבען און זאָרגפּעלטיגער בעהאנדלען ווערטער און נעמען. נאטירליך יעדער אָנפאנג איז שווער, אבער דיא ענציקלאָפּעדיע פון בוכפערלאַג „ליכט“ איז ליידער צו שוואַך אפילו פאר א'ן אָנפאנג.

דער נאָמען אליין צייגט אויף א געוויסע צוזאמענמישעכץ און יעדענפאלס אויף א צוויי- דייטיגקייט, וועלכע איז ווירקליך זעהר שעדליך ביי דער אויסוואהל פון ווערטער און ביי דיא ער- קלערונגען, וועלכע געוויסע ווערטער פערדינען נאָך זייער אלגעמיינער וויכטיגקייט. אויב דיא

מעהר אָדער ווייניג בעקאנט דערמיט; אין א אידישער איבערזעצונג קלינגט עס אָבער, קען מען זאָגען, מערקיש.

אין אזעלכע פעלע איז דאָס בעסטע, אז דער איבערזעצער זאָל געבען א'ן ערקלערונג אין פראַסטען מאמעלשון, און ווען ער קען עס ניט טאן, איז גלייכער גאָר אין גאנצען דאָס דורכ־צולאָזען; זאָנסט איז דיא גאנצע ארבייט ארויס־געוואָרפֿען.

דיא שטרעבונג פון „בונד“ ארויסצוגעבען בעלעהרענדע ביכלעך פאר דיא אידישע ארבייטער איז נאטירליך א'ן אויסגעצייכענטע; אָבער מיר ראטהען אונזערע גענאָסען מעהר אויפצורפאסען אויף, זאָ צו זאגען, דיא „ריינקייט“ פון זשארגאן.

י. ר.

סטרייקס און זייער ניצליכקייט פאר דיא אַרבייטער, פון דר. ש. פֿעסקין. ארויסגעגעבן פון דער אינטערנאציאנאלער ליברערי פובל. קאָ.

וויא מען קען זעהען פון דעם טיטעל, האָט דער פערפאסער זיך געשטלט דיא אויפגאבע צו בעווייזען דיא ניצליכקייט פון סטרייקס פאר דיא אַרבייטער. ליידער האָבען מיר פון דעם ביכלע ניט געקענט ארויסגעפינען, צו זיינען סטרייקס ניצליך צו ניט, צו העלפֿען זיי דעם אַרבייטער צו ניט, צו לוינט זיך צו סטרייקען צו ניט.

„מאנכע מענשען בעהויפטען, אז יעדער סטרייק איז א געוואונענער, אנדערע ווידער האלטען, אז יעדער סטרייק איז א פערלאָרע נער; ביידע אזעלכע אנזיכטען זיינען איבער־טריבען, זאָגט אונז דער פערפאסער, דאכט זיך גוט; דאכט זיך, מיר הערען א בעשטימטע מיינונג, לאָזט ער זיך אָבער אוועק ערקלערען ווארום דיזע ביידע אנזיכטען זיינען איכטרייע בען, און פיהרט אויס: „מיר ריידען אָבער נור פון (דעם) שטאנדפונקט פון דיא סטרייקערס אליין, און פיר זיי איז א מאָל א סטרייק וואָס אנבעלאנגט דיא צייט א ריינער פערלוסט אין גאנצען אָדער טהיילווייז.“

מיינט איהר דאָך, אז איהר זייט שוין פער־טיג, לאָזט זיך אויס, אז דער פערלוסט פון צייט איז נאָך ניט קיין ראיה, אז דיא אַרבייטער האָר בען טאקע פערלירען אין שכירות, ווייל אויב דיא אַרבייטער געווינען דעם סטרייק, וועלען זיי

ריכטען אין דיא ווייטערע העפטען, ווען מיר וואָלטען וויסען, אז דיא „צוקונפֿט“ וועט אָנקור מען צו דיא אַרויסגעבער אין רוסלאַנד....

יעדענפאלס וועלען מיר בעמערקען, אז אפילו אזא אידישער וואָרט וויא „אברהם אבינו“ איז זעהר שלעכט ערקלערט. דיא שרייבערס האָבען נאָר איבערגע'חזר'ט דיא געשיכטען פון דער ביבעל און גמרא, וואָס יעדער איד ווייס, און האָבען, צום ביישפיעל, אפילו מיט איין וואָרט ניט דערמאָנט וועגען דיא נאכפארשונגען פון אסיריאָלאָגען און וועגען פראַפ. דעליטש'ס „בבל און ביבעל“.

פ. ק.

קארל קויטסקי'ס „פריעדריך ענגעלס — זיין לעבען, ווירקען און שריפטען“, ארויסגעגעבן בען פון „אלגעמיינען אידישען אַרבייטער־בונד“ אין זשענעוו, שווייץ.

וועגען דיזען ביבעל קענען מיר אין אלגעמיין זאָגען, אז דיא איבערזעצונג איז ליידער גאָר ניט א גוטע. דער איבערזעצער האָט זיך געהאלטען צו נאָהענט צום דייטשען טעקסט. איבערהויפט איז עס פיעל שווערער צו איבערזעצען פון דייטש אין זשארגאן, וויא פון אירענער וועלכער אנדערער שפראך, ווייל ניט ווילענדיג פערבלייבען דייטשע אויסדריקע און ווענדונגען. דיא איבער־זעצונג קומט דארום ארויס א דייטשע, וויא פיעל מען זאָל זיך ניט סטארען צו שרייבען מאמעלשון. נור דער איבערזעצער פון קויטסקי'ס „פריעדריך ענגעלס“ האָט זיך הפנים גאָר ניט געסטארעט צו שרייבען עכט אידיש.

אויסערדעם האָט ער קיינע בעמערקונגען געמאכט וואו מען האָט עס זעהר נויטיג בעדארפט האָבען. צום ביישפיעל, ווען קויטסקי רעדט ווער גען דעם איינפלוס פון העגעל'ס פילאָזאָפיע אויף ענגעלס'ן, דארף ער קיינע בעזאָנדערע ערקלערונג גען ניט געבען, ווייל יעדער דייטש ווייס מעהר אָדער ווייניגער עפעס פון דיזער פילאָזאָפיע. פאר דעם אידישען לעזער איז אָבער אפילו דער נאָמען פון דיזען פילאָזאָף פרעמד. ווען קויטסקי שרייבט: „דיא פראקטישע און טהעאָרעטישע בילדונג פון פריעדריך ענגעלס האָבען געווירקט, אז העגעל'ס פילאָזאָפיע איז פאר איהם געווען ניט נאָר א דיאלעקטישע קונץ־שטיק, נור א מיטעל צו וויסענשאפטליכע נאָכפארשונגען“, אדרעסירט ער עס צו דייטשען, וועלכע זיינען

זעהן, אז יעדער סטריק איז א פערלאנג אויס-
פיהרען „סאציאלע ענדערונגען אין דער געזעל-
שאפט“.

וואָס איז א סטריק?

דר. פעסקין זאָגט: „אונטער א סטריק פער-
שטעהן מיר אַ פאַל, ווען דיא ארבייטער וואָרפֿען
אַלע אַוועק דיא אַרבייט, ווייל דיא באַלעבאַטן
לען נישט אָננעמען אירגענד וועלכע זייערע פאַר-
דערונג. אַדער ווען זיי, דיא אַרבייטער, ווילען נישט
אָננעמען אירגענד וועלכע פאַרדערונג פֿון דיא בעלי
בתים“.

אויף פראַסט אידיש: ווען דיא מייסטערס
ווילען נישט צאָהלען דיא שכירות וואָס דיא אר-
בייטער פערלאנגען, הערען זיי אויף צו ארבייטען;
דאן הייסט עס: זיי סטריקען. וואָס קומט וויי-
טער? זיי ווילען נישט ארבייטען, זאָלען זיי געהן
געזונטערהייט זוכען אנדערע ארבייט, און דיא
באלעבאַטן וועלן זיך זוכען אנדערע ארבייטער.
דאָס וואָלט געהייסען א ריין טריידיוניאַניסטי-
שער סטריק מיט ריין טריידיוניאַניסטישע
צוועקען, ווי די קאפיטאליסטען ווינשען עס, דאן
וואָלטען דר. פעסקין'ס סטאטיסטישע ציפערן,
וויפיעל סטריקס עס ווערן געוואונען און וויפיעל
עס ווערען פערלירען געהאט א גרויסען ווערט.
וויא לעכערליך אזא סטריק וואָלט געוועזען
און וויא ווייניג אזעלכע סטריקס וואָלטען גע-
וואונען געוואָרען, קען יעדער לייכט איינזעהן.
און דר. פעסקין, מען קען נישט זאָגען, ווייטקט דאָס
גאנץ גענוי. ער שרייבט:

„א סטריק קען מען אַרופֿען נור דאָן, ווען דיא
אַרבייטער געזעצט אַרבייטער מיינען נישט אנדערע
וויא זיך צוריק צו קעהרען אין (דער זעלבער) פאַב-
ריק.... דיזער איבערלויכער גלויבען אין אַ רעכט צו
אַרבייטען אין דער זעלבער פאַבריק, וואו מען איז
אַרויס אין סטריק און זאָגאַר אויף בעדינגונגען,
וועלכע זיי, דיא אַרבייטער, שטעלען אַרויס, איז כאַ
ראַקטעריסטיש פֿיר יעדען סטריק, און אָהן דיזען
גלויבען איז אויגענטליך דער סטריק קיין סטריק
(נישט) (זייטע 6).“

וואָס מיינט עס דיזער גלויבען צו ארבייטען
אין דער זעלבער פאַבריק, און נאָך אויף דיא אר-
בייטער'ס אייגענע בעדינגונגען?

מיר לעבען אין א געזעלשאפט, וואו דאָס
רעכט אויף פריוואַט אייגענטום איז דאָס היי-
ליגסטע רעכט. א געוויסער מאָן האָט א פאַבריק,
אין וועלכע ער בעשעפטיגט, לאָמיר זאָגען, הונד
דערט מאָן. נאָך דעם געזעץ נאָך, ד. ה., נאָך דיא
סאציאלע איינפיהרונג אין דער קאפיטאליסטי-

מיט דער צייט אָבמאכען אין שכירות, וואָס זיי
האָבען פערלירען אין צייט פון סטריק.

אויב אזוי, טאָ וויא אזוי איז זשע פון דיא
„סטריקערס שטאנדפונקט א סטריק א היינער
פערלובט“? וואָס האָבען זיי דאן פערלירען?

דאָס ביכעלע איז ליידער דורכגעוואָרפֿען
מיט אזעלכע אונלעגישע שליסע. אָט דאכט
זיך, אז סטריקס זיינען זעהר גוט פאר ארביי-
טער, און אין א מינוט ארום געפינט איהר אויס-
פונקט פערקעהרט, און איהר קענט קיין טאָלך
נישט דערגעהן.

דאָס איז אָבער נישט דאָס ערגסטע אין דעם
ביכעלע. דיא הויפט-צרה איז, וואָס אונזער
פערפאַסער האָט געוואָלט זיין זעהר אונפאַרטיי-
איש, וואָס ער האָט זיך געסטארעט צו שרייבען
נור פון דעם זאָגענאנטען טריידיוניאַניסטישען
שטאנדפונקט, הלילה נישט אריין צו מישען קיין
אנדערע אידעע.

מאכער מענטש נעהמט זיך א מאָל אונטער
צו פערטהייריגען א זאך אין וועלכע ער גלויבט
אליין נישט. דער רעזולטאט פון אזא אונטער-
נעהמונג איז און מוז זיין צום שאַדען פון ביידע
זייטען.

ערקלערענדיג דיא בעדייטונג פון „סטריק“
און וואָסערע סטריקס עס גיבט, זאָגט דר.
פעסקין:

„א מאָל מיינט מען אויך, ווען מען רעט וועגען
אַלגעמיינע סטריקס אזא סטריק, ווען אַלע אר-
בייטער פון (א) לאַנד, פון אַלע מלאכות און אלע
פירמעס געהן אַרויס אין סטריק, אזעלכע סטריקס
האָבען נאָך נישט פאַסירט, און דיא וואָס ריידען
דערפון מיינען אויך דער מיט נישט אויסצופיהרען
געזעצטליכע טריידיוניאַניסטישע צוועקען, נור
סאציאלע ענדערונגען און דער געזעלשאפט, און זיי
האָבען דעריבער מיט אונזער ענין (מיט דעם ענין
פון סטריקס) נישט צו טאָן“.

עס וואָלט צו ווייט פיהרען, ווען מען זאָל
וועלען דיזע פראגע גרינדליך בעהאנדלען: „איין
פונקט מוז אָבער ארויסגעהויבען ווערען, ווייל
אויף דיזען פונקט דרייט זיך די גאנצע פראגע.

דר. פעסקין מאכט אן אונטערשייד צווישען
„געוויינליכע טריידיוניאַניסטישע צוועקען“ און
„סאציאלע ענדערונג אין דער געזעלשאפט“. דאָס
זעלבע טוען אלע פיור און סימפלער, דאָס זעלבע
טוען אלע דיא, וואָס זוכען צו פרערייען דעם
ארבייטער א קאָפּ; דאָס זעלבע טוען אלע דיא
מיטעלמעסיגע קעפּ, וואָס קענען נישט איינ-

נען אָבער מאכטלאָז, וויא אונזויסענד, דאָס אונזי רעכט צו בעזייטיגען. יעדער גרעסערער סטרייק בריינגט דאדורך זעהר אָפט אַרויס געוואלד-טהאטען. צו אונטערדריקען דיזע געוולד שטעהט אימער פערטיג שטאאטס-געוואלד, דיא אָרנא-ניזירטע געוואלד מיט איהר גאנצע אונגעהייערע מאכט, מיט דעם בעשטעהענדען רעכט אויף איהר זייט, און דער רעזולטאט איז בעקאנט — טיסיקער. דיא גרעסטע סטרייקס ווערען מיט געוואלד אונטערדריקט און — פערשפיעלט.

דיא ארבייטער דארפען אָבער גאָר ניט בע-נוטצען קיין געוואלד, אום דיא שטאאטס-מאכט זאָל זיך אריינמישען צו אונטערדריקען דעם סטרייק. געגען זייערע פרידליכע מיטעל זיינען דא אינדזשאנקשענס (ריכטערליכע בעפעהלע), וועלכע ווירקען גראדע אזוי גוט, וויא דיא מילי-טער מיט זייערע ביסקען.

וואָס ער ווערטה האָבען דאן אייערע סטא-טיסישע ציפערען? וואָס ער זין האָט דאָס אויסרעכענען וויפיעל סטרייקס עס ווערן פער-לוירען און וויפיל געוואונען? זאָגען אייך עפעס דיזע ציפער, וויפיעל סטרייקס זיינען מיט געוואלד אונטערדריקט געווארען? דערציילען זיי אייך עפעס ווארום דער האַמסטער סטרייק, דער פולמאן סטרייק, דער אַלבאני סטרייק זיינען פערלוירען געגאנגען? און אויב זיי זאָגען אייך דאָס ניט, און אויב איהר ווילט דאָס ניט אַליין בעטראכטען, וויא אזוי ווייסט איהר צו סטרייקס זיינען ניצליך פאר ארבייטער צו ניט?

אונזער פערפאסער שטעלט דיא פראגע ניט אזוי אוועק; ער איז, פערשטעהט איהר מיך, אַן אונפארטייאישער מענש, ער גלויבט אין „נאָן פאָליטיקס אין דיא יוניאָן“; ער וועט ניט אריינ-מישען זאכען וואָס האָבען ניט צו טאָן מיט „געוועהנליכע טרייד-יוניאָניסטישע“ צוועקען.

פאר דאָס קומט ער טאקי צו פאלשע שליכט. „אין דיא פרייע לענדער, זאָגט ער, וואו דאָס פאָלק האָט מיטלען זיינע געפיהלע אויסצודריקען, רופט כמעט אימער אַרויס אַזאַ סטרייק אין א מיל-יאַנערסקע פירמא אַ גרויסען רושם אין גאַנצען לאַנד. דיא סימפאטיע איז אַם מייסטען אויף דיא זייט פון דיא אַרבייטער, וויא מיר האָבען עס גע-זעהען אין דעם לעצטען קוילען-גרעכער סטרייק, טראָץ דעם וואָס אַלע האָבען צוליעב דעם סטרייק בעדאָרפט צאָהלען פיר זייערע קוילען צוויי מאל אַזוי פיעל וויא פאַר דעם סטרייק; דיא גרויסע קאָמפאניעס האָבען אָבער זעהר מורא פאר דעם האַס

שער געזעלשאפט, האָט דער מאן דאָס פוללע רעכט צו טאָן מיט זיין פאבריק, וואָס ער וויל. ער קען דיא פאבריק אין גאנצען שליסען, ער קען ארבייטען האלבע טעג, גאנצע טעג; ער קען דאָרט פאבריצירען וואָס ער וויל און בעשעפטי-גען וועמען ער וויל און וויא אזוי ער וויל. און אין שיינעם פריהמאָרגען קומען די ארבייטער און זאָגען: „מיר פאבריקאנט, מיר ווילען מעהר פאר דעם פרייז ניט ארבייטען“.

„געהט אייך געזונטערהייט“, ענטפערט דער פאבריקאנט, „איהר האָט א פאָלשטענדיגע רעכט ניט צו וועלען ארבייטען, אייך וועל זוכען לייטע, וואָס וועלען יא וועלען ארבייטען“.

„אָבער, ניין“, זאָגען דיא ארבייטער, „איהר האָט אויף דעם ניט קיין רעכט; א רעכט צו אר-בייטען אין די פאבריק האָבען נור מיר און קיין אנדערע; און ווען איהר זאָלט אפילו דיא אנדערע בעצאָהלען מעהר פון אונז, האָט איהר זיי ניט קיין רעכט צו בעשעפטיגען און זיי האָ-בען קיין רעכט צו ארבייטען“.

וואָס מיינט דאָס? וואו האָבען דאָס דיא ארבייטער גענומען דיזעם רעכט? אין וועלכען געזעץ-בוך שטעהט דאָס אזא רעכט? איז דאָס ניט א רעכט, וועלכעס איז דער היפוך פון דיא בעשטעהענדע רעכטע, און מיינט דאן ניט יע-דער סטרייק „אויסצופיהרען סאָציאלע ענדע-רונגען אין דער געזעלשאפט“?

אָבער דאָס איז נאָך ניט אלעס. ווען מען וויל בעהאנדלען דיא סטרייק-פראגע פון א פער-ניפטיגען שטאנדפונקט און ניט גלאט נאָכ-פלוידערן וויא עס שטעהט אין דער מאמעס סידור, מוז מען געהן א טריט ווייטער:

וועלכע אויסזיכטען האָבען דיא ארבייטער צו געווינען אזא „ויכוח“, ווען דער פאבריקאנט איז א גרויסע מיליאָנערסקע קאָמפאניע, וויא דיא קוילען-באראָגען, דיא אייזענבאהן-מאגנא-טען אָדער דער שטאַל-טראָנספּאָרט? וועלכע מיטעל בעזיצען זיי דורכצוועצען „דיזען אינערליכען גלויבען אין א רעכט צו ארבייטען אין דער זעל-בער פאבריק“?

צוויי מיטעל האָבען דיא ארבייטער: ער-שטענס, מיט גוטען איבערצוירידען דיא אנדערע ארבייטער פון דעם פאך ניט צו פערנעהמען זיי-ערע פלעצער, און צווייטענס — ווען דאָס העלפט ניט — דיא רויהע געוואלט, דיא רויהע געוואלט, וועלכע איז אזוי נאטירליך ביי מענשען, וואָס האָבען „אין אינערליכען גלויבען“, אז דאָס בע-שטעהענדע רעכט איז אונגערעכט, וועלכע זיי-

קער נוצען אויס דיא פאליטיק, נור אז דיא פאליטישע נס נוצען זיך אויס מיט דיא סטרייקער? דארף איך איבער'חזר'ן דיא אוי- בענדערמאנטע פערלירענע סטרייקס? דארף איך עראינערען דעם סטרייק פון דיא אמעריקאן ריילוויי יוניאן, ווען קליוולאנד האט געשיקט סאלדאטען, זאגאר געגען דעם ווילען פון גאָווער- נאָר אלטגעלד, און דיא ריכטער האָבען געשיקט דעבס'ן אין תפיסה? דארף איך דערמאָנען קאָ- לאָראַדאָ מיט אלע איהרע שרעקען אין א יאָהר פון פרעזידענטס-וואהלען?

איך גלויב עס איז ניט נויטיג, אם ווייניג- סטען ניט פאר די לעזער פון דער „צוקונפט“. דיא פראגע וועגען סטרייקס און זייער וויכ- טיגקייט פאר דיא ארבייטער" איז זעהר א וויכ- טיגע, זיא מוז אָבער בעהאנדעלט ווערן אויף א גאנץ אנדער אופן, וויא דר. פעסקין האט עס געטהאן.

פון פאלק. זייער גאנצע עקזיסטענץ הענגט אָפּ אָן געוויסע געזעצע, און אָן דעם, וויא דיא געזעצע ווערן אויסגעטוישט און דורכגעפיהרט, און דיא רעגירונג האט אימערצו א היבשע ביסעל מיטעל, וויא אָנצומאָכען זיי אַלערליי שווריקקייטען און פלאַנטערס. דיא רעגירונג ווידער האט אויך מורא צו פערלירען דיא סימפאטיע פון פאלק, ווייל דאס פאלק דארף איהר ערוועהלען. און דאָריבער מישט זיא זיך אויך (אויך?) אריין, ווילענדיג ניט ווי- לענדיג צו גונסטען פון דיא ארבייטער.....

יעדענפאלס זעהן מיר אָבער, אז דיא הילפע קומט דאָ פון דיא פאליטיק, און דיא יוניאָנס נר- צען אויס דיא פאליטישע לאַגע פון פאלק, אום צו מאַכען דעם סטרייק ערפאלגרייך.

דארף איך אויף דעם אויך מאכען א פירוש? דארף איך בעווייזען, אז דיזער גאנצער מאָנאָ- לאָג איז גרונד פאלש? דארף איך בעווייזען, אז עס איז פונקט פערקעהרט, אז ניט דיא סטריי-

צו די ברענטשעס פון א.ר. און אנדערע ארגאניזאציען

גענאָסען און פריינדע פון בילדונג און אויפקלעהרונג!

מיר פערעפענטליכען דאָ א ליסטע פון אלע פארטגעשריטענע אָרגאניזאציען, ברענ- טשעס פון ארבייטער דינג און אונאָבעהנגיגע אָרגאניזאציען, וואָס נעהמען קאָפיעס פיר זייערע מעמבערס. אין דער זעלבער ליסטע איז אויך פערעפענטליכט דיא געלדער, וואָס איז אריינגעקומען פון אָרגאניזאציען פיר קאָפיעס פון דעם 15טען יולי ביז דעם 15טען אויגוסט.

ברענטש 1, ניו יאָרק —	בר. 22, ניו בריטיין, קאָננ.	בר. 43, נ. י. 10.85
בר. 2, נ. י. 12.50	בר. 23, נ. י. —	בר. 44, נ. י. —
בר. 3, ברוקלין, 3.00	בר. 24, בראָנקס —	בר. 46, לינן, מאס, —
בר. 4, ברוקלין, 1.50	בר. 25, ברוקלין —	בר. 47, עלזאבעטה 1.50
בר. 6, ברוקלין, 4.00	בר. 26, וואַטערבורי —	בר. 48, ברידזשפאָרט —
בר. 7, וו. האַבאָקען, —	בר. 27, ראָטשעסטער —	בר. 49, נ. י. 1.75
בר. 8, נ. י. 3.25	בר. 28, ניו יאָרק 5.00	בר. 50, ניו יאָרק 5.00
בר. 9, באלטימאָרע 8.25	בר. 30, פעטערסאָן, 5.80	בר. 51, נ. י. —
בר. 10, בעיאָן —	בר. 31, לאָרענס —	בר. 52, נ. י. 1.50
בר. 11, ברוקלין —	בר. 32, שיקאגא, —	בר. 54, נ. י. 7.10
בר. 12, פילאדעלפּיא —	בר. 33, באָסטאָן, 1.00	בר. 55, נ. י. 1.25
בר. 13, פעטערסאָן 20.82	בר. 34, ספרינגפיעלד, מאסס.	בר. 56, 1.00
בר. 14, פראָוידענס, 12.00	בר. 35, ניו יאָרק, 1.00	בר. 58, בראָקסאָן —
בר. 16, סומיט, —	בר. 37, נ. י. 10.00	בר. 59, הארטפאָרד —
בר. 17, ניו הייווען, 10.26	בר. 38, נ. י. 95 ס.	בר. 60, סט. לאַזיס —
בר. 19, סיראקיוז, 8.00	בר. 39, נ. י. —	בר. 61, הייווערהיל —
בר. 20, נ. י. 1.58	בר. 40, נ. י. —	בר. 63, קאנזאס סיטי, 4.50
בר. 21, ניוברג —	בר. 41, אנסאָניא, 50 ס.	בר. 64, לינן, מאסס. —
	בר. 42, נ. י. 1.25	בר. 65, שיקאגא -

בר. 66, ניו יאָרק 1.00	בר. 73, קעמדען, —	“ באַסטאָן —
68, דזשיורדי סיטי —	בר. 74, נ. י. —	“ בר. פעטערסאָן —
בר. 70, נ. י. —	בר. 75, נ. י. 75 ס.	“ נואַרק 2.50
בר. 72, נ. י. —	בונד ברענטש, באַלטימאָרע	“ בר. ניו הייווען —
אינאבחהנגעגע אַרגאַניזאַציאָנען און לאַנדסלויט פּעראַיינען.		
אפּאראטען קלוב.	וויילקאַמירער —	פּראָג. לייברערי, ברוקלין 5.00
יאַגוסטאַווער —	וואַיס אָף לייבאַר —	פּראָג. וואַרקנינגמען 3.00
בריסקער 60 ס.	יונג מען ערליעג —	פּועלי ציון 1.50
באָרוס אווער —	לאַמזער יאָנג מען 2.00	פינסקער ראַדיקאַלען —
בוקארעסטער 2.50	ניקאָלאַיעווער —	פּלאַצקער פּראָג. —
בערעזינער —	סאַצ. פֿ"פֿ קלוב, באַלטימאָר —	קאָווער עמיג. אונ. —
בוטענער 75 ס.	סלוצקער פּראָג. נ. י. 2.75	קאַלאַמעער פּריינד 60 ס.
גראַדנער 1.00	סאַצ. ליט. נ. י. 75 ס.	סינסינאַטער ברענטש 63 ס.
דאַליהינאווער —	עיוויער פּראָג. 1.50	אינטערנאַציאָנאַלע —

דיווע ליסטע רעדט פיר זיך אליין און מען דאַרף צו איהר ניט געבען קיינע קאָמענטאַרען. דיא ליסטע צייגט אָן 95 אַרגאַניזאַציאָנען וואָס נעהמען קאָפּיעס. אין אַ משך פון אַ מאָנאַט האָר בען 44 אַרגאַניזאַציאָנען אַריינגעשיקט געלד אַן ערך פון \$171.94. דורכשניטליך האָבען מיר נאָך אין דעם ערך אויסשטעהן ביי זיך 41 אָר-גאַניזאַציאָנען האָבען נאָך דיווען מאָנאַט גאָר ניט אַריינגעשיקט קיין געלד. פון מאַנכע קומט פיר 3—4 מאָנאַטען, פון מאַנכע נור פיר 1 מאָ-נאַט. ס'ה בעטרעפט עס אַ שעהנע סומע. 10 טעג בעפאַר דיא צוקונפט ערשיינט, מוז בער צאָהלט ווערען פיר דיא אויסגאַבען פון דיא „צוקונפט“. אלזאָ, ליבע פריינדע, איהר קענט דערפון גאַנץ גוט בעגרייפּען דיא שווייגקייט.

טען און דיא יסורים, וואָס דיא אַרויסגעבער האָבען ביי יעדע אַרויסגאַבע פון „דיא צוקונפט“. דיא צירקולאַציאָן האָט זיך אין דאָבעלט פער-גרעסערט, דערמיט האָבען זיך פערגרעסערט דיא קאָסטען, און דערמיט האָבען זיך אויך פער-מעהרט דיא חובות צו קאָלעקטען. קיין זאַפּאַס-נע געלט האָבען מיר ניט פּרעגט זיך וויאָ לאַנג קען מען זיך אזוי מאַטערען? דאָרום, פריינדע פון „דיא צוקונפט“, אויב דיא „דיא צוקונפט“ איז אייך לייעב און איהר עקזיסטענץ איז אייך טהייער, טאָ זעהט ניט צו פערנאַכלעסיגען. שיקט אַריין גלייך דיא סומע מעהר אָדער וויי-ניגער, וואָס קומט פון אייך און „דיא צוקונפט“ וועט זיין גערעטעט. מיט פריינדליכען גרוס מענעדזשמענט „צוקונפט“.

דיא פאָלגענדע סובסקרייבער פון דיא „צוקונפט“ זיינען געבעטען אַריינצושיקען זייערע ריכטיגע אַדרעסען אין אָפּיס פון דיא „צוקונפט“, ווייל דיא נומערען זיינען געבליבען אין דיא פאָסט אָפּיסעס דער פאַר, ווייל זייערע אַדרעסען זיינען ניט ריכטיגע.	פּילאַדעלפּיא	ראַטשעסטער, ניו יאָרק.
מר. ע. גרינשטיין, 620 נאָרד 7טע סט.	מר. רולעס, 907 סיגעל סט.	ה. דאָסטאָר, 24 באַדען סט.
מר. רעזניקאָף, 1418 אוויאָנמא סט.	האַרטפּאָרד, קאַנג.	סקרענטאָן, פּאָ.
דזש. קאַנאַל, 21 ווילאַדוז סט.	ס. לעווין, 412 בראָד סט.	מר. שניידער.
וו. גאַלדשטיין, 116—20 ווינדזשאַר סט.	ברוקלין, נ. י.	נוואַק, נ. דזש.
מר. ע. גרינשטיין, 620 נאָרד 7טע סט.	מר. רולעס, 907 סיגעל סט.	מ. לייבאוויטש, 392 ספּרינגפילד עוו.
מר. רעזניקאָף, 1418 אוויאָנמא סט.	האַרטפּאָרד, קאַנג.	פ. בראָנשטיין, 107 אָוק סט.
דזש. קאַנאַל, 21 ווילאַדוז סט.	ס. לעווין, 412 בראָד סט.	וועסט האַבאַקען, נ. דזש.
וו. גאַלדשטיין, 116—20 ווינדזשאַר סט.	ברוקלין, נ. י.	מ. באַורמאַן, 528 מעין סט.
מר. ע. גרינשטיין, 620 נאָרד 7טע סט.	מר. רולעס, 907 סיגעל סט.	מ. גאָרסקי, “ “
מר. רעזניקאָף, 1418 אוויאָנמא סט.	האַרטפּאָרד, קאַנג.	ל. לעהמאַן, “ “
דזש. קאַנאַל, 21 ווילאַדוז סט.	ס. לעווין, 412 בראָד סט.	ס. זעלמאַן, 529 אָונעליקא סט.
וו. גאַלדשטיין, 116—20 ווינדזשאַר סט.	ברוקלין, נ. י.	שיקאַגאָ, איל.
מר. ע. גרינשטיין, 620 נאָרד 7טע סט.	מר. רולעס, 907 סיגעל סט.	ב. בראָד, 149 וו. 14טע סט.
מר. רעזניקאָף, 1418 אוויאָנמא סט.	האַרטפּאָרד, קאַנג.	מ. קאַטצמאַן, 189 וו. 12טע סט.

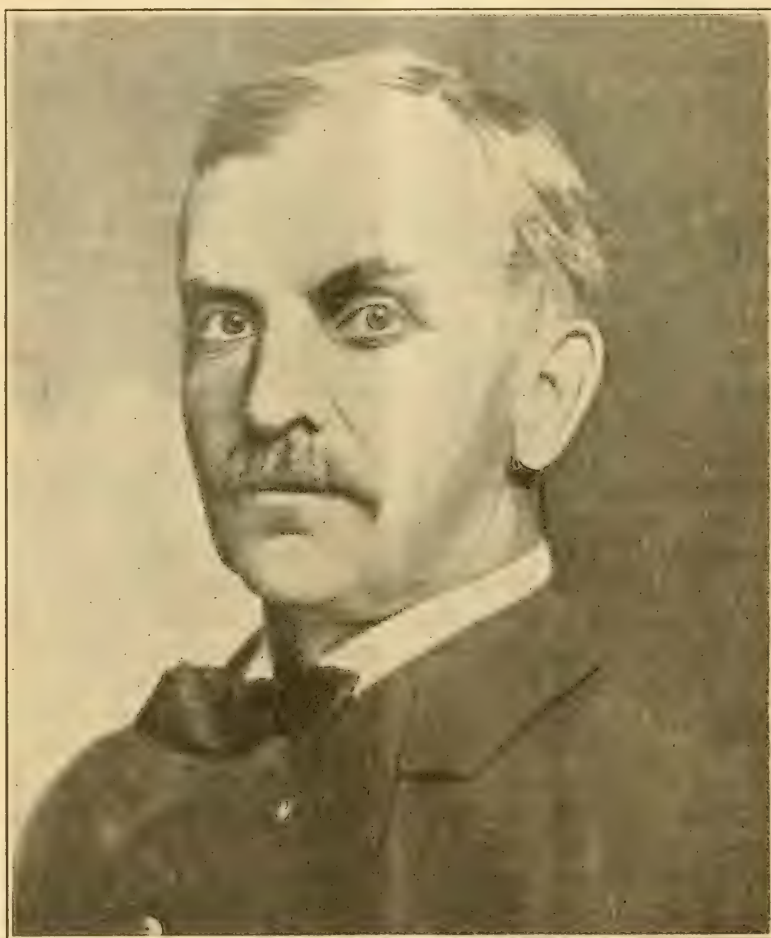


No. 10 (34)

OCTOBER 1904

Volume III

סלימאן דזשאהאן.



געשטארבען דזשוליו 12, 1904.

סטמועל דזשאהנס.

עטליכע יאָהר ארבייט האָט ער אָנגעשפּאַרט גע-
נוג צו ווערן אליין א פּראָדוצענט פון פעטראָד-
לעום.

עס האָט איהם געגליקט און ער איז רייך
געוואָרען. מיט א יאָהר צוועלף צוריק האָט ער
געקראָגען א פאטענט אויף א געציג. וואָס
ווערט גענוצט ביי יענער ארבייט, און האָט גע-
עפענט אין טאָלידאָ א פאבריק צו פּראָדוצירען
דיזע געציג. דאָרטען, דערצעהלט ער, האָט ער
צום ערשטען מאל דערזעהען מיט זיינע אייגענע
אויגען דיא ארבייטער־פראַגע.

דיא מייסטע פון דיא היינטיגע טראַסט
מאגנאטען אין אמעריקא זיינען אויסגעוואקסען
פון אַרעמע באָיס, אָבער עס איז זיי אזוי לייכט
געגאנגען אין לעבען, ווייל זיי האָבען אָנגעוואָרען
זייער געוויסען, וויא דער רוסישער שרייבער
שטשעדרין זאָגט, אָדער אפשר זיינען זיי גאָר
געבאָרען געוואָרען אָהן א געוויסען. דזשאָנו
אָבער האָט זיין געוויסען ניט פערלאָרען און ווען
ער איז געוואָרען רייך, האָט ער ניט פערגעסען
וויא ער איז אמאל אליין געווען אן אַרעמאן און
עס האָט איהם וועה געטהאָן דיא האַרץ קוקענ-
דיג אויף דעם דלות פון זיינע ארבייטער.

דער קאפיטאליסט היינט צו טאָג איז פונקט
אזוי געצוואונגען צו זיין א קאפיטאליסט, וויא
דער ארבייטער איז געצוואונגען צו זיין אן אר-
בייטער. וואָס קען א קאפיטאליסט פערזענליך
העלפען צו ענדערן דיא אלגעמיינע לאַגע? צו-
טהיילען זיין קאפיטאל מיט זיינע ארבייטער?
דערמיט וועט ער נאָר מאכען א סך קליינע קא-
פיטאליסטען, דעם קאפיטאליזמוס וועט ער
דערמיט ניט פארניכטען. א וויסענשאפטלי-
כער סאציאליסט, ווען עס טרעפט אז ער איז
צוגלייך א קאפיטאליסט, פארשטעהט דאָס און
עסט זיך ניט אָפּעט דיא האַרץ; עס זיינען
פאראן גאנץ פראָמינענטע ביישפילע אין דער
געשיכטע פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג.

אָבער אזא דזשאָנו, וואָס ער איז ניט גע-
ווען קיין וויסענשאפטליכער, האָט אָבער געהאט
פון נאטור א גוטע האַרץ, האָט ניט געקענט
רוהיג אָנזעהען דיא צרות פון דער ארבייטער-
קלאַסע; הגם ער האָט ניט געוואוסט פון דער
מעהרוערט־טהעאָריע, ערשטענס, האָט ער

ין אזא לאַנד וויא אמע-
ריקא, וואו אפילו דיא
בעסטע, דיא פאָרט-
שריטליכסטע מענשען
זיינען פאָליטישענכ,
וואָס האָבען קיין בע-
גריף ניט פון גוט און
ביו, וויא אין פּסוק



שטעהט: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב
ורע, ווערט דיא האַרץ א ביסעל אויפגעמונטערט
ווען מי טרעפט אן א מאן וויא דער געשאַרט-
בענער שמואל דזשאָנס איז געווען, דער „גאָלדען
רול מעיאָר“ פון טאָלידאָ (*).

דזשאָנו איז געבאָרען געוואָרען אין ענג-
לאַנד אין 1846 פון אַרעמע עלטערן. ווען ער איז
געווען א ברעקעל קינד, זיינען זיינע עלטערן
אריבערגעקומען אהער. קיין גרויסע גליקען האָט
בען זיי אָבער דאָ אויף ניט געפונען, און דער
אינגעל איז קיין גאנצע דריי יאָהר ניט געגאנג-
גען אין סקול. ווען ער איז געווען קאם צוועלף
יאָהר, איז ער שוין אוועק ארבייטען אין פא-
בריק. „איך טראָג נאָך אויף מוין לייב עד היום
דיא פאָלגען פון צו פריהע ארבייט“, האָט ער
געשריעבען מיט עטליכע יאָהר צוריק.

ווען ער איז געוואָרען א יאָהר ניינצעהן,
איז ער אוועק אין פענסילוויניא, ארבייטען ביי
דיא פעטראָלעאום קוואלען. פעטראָלעאום איז
דעמאָלט געווען אָקאָרט ענטדעקט. קיין
סטענדארד אַיל קאָמפאניע אין דעמאָלט נאָך
ניט געווען, קיין גרויסען קאפיטאל אויף צו גראָד
בען א ברונים האָט מען ניט געדארפט, מיט א
פאָר הונדערט דאָלאַר האָט מען געקענט זיין פאר
זיך א בעל הבית. דאָרום האָט מען שטענדיג
געזוכט ארבייטער און געצאָהלט גוטע וויי-
דזשעס. דזשאָנו איז אָנגעקומען אין פענסיל-
וויניא מיט אַ פופצעהן סענט אין פאקעט; פון

(*) מיט דיא ווערטער „גאָלדען־רול“ בעציו-
כענט מען דעם פּסוק פון יעוואנגעליום: „בעחאנ-
דעל דעם אַנדערן אַזוי וויא דו ווילסט מען זאָל דיר
בעהאַנדלען.“ וויא בעוואוסט איז עס איבערגע-
מאַכט פון הלל'ס ווערטער: „דעלך סני לחברך לא
תעביד.“ (שבת ל"א.)

ליכע מענער. האָבען ניט אנערקענט זיין סאָ-
ציאליזמוס פאר דיא עכטע זאָרטע; זיין סאָ-
ציאליזמוס איז געווען וואָס דער טייץ רופט מיט
פערזאכטונג: „געפיהלססאָציאליזמוס“.

נאָך מיין נארישען שכל אָבער איז דער
געפיהלססאָציאליזמוס דער סאָציאליזמוס פון
דיא אונגעלערנטע מאסען. א מענש קען זיין
אן עכט וויסענשאפטליכער סאָציאליסט נאָך
דאן, ווען ער איז א וויסענשאפטליכער מאן,
און אזעלכע מענשען קען מען אין גאנץ אמערי-
קא איבערזעהלען אויף דיא פינגער. א גע-
וועהנליכער ארבייטער, וואָס שעפט זיין גאנצע
בילדונג פון צייטונגען און בראַשורען, קען פאר-
שטעהען דיא פלאטפארמע פון דער סאָציאלי-
סטישער פארטיי, קען זיין א טיף איבערצייג-
טער סאָציאליסט; דער סאָציאליזמוס איז
אָבער פאר איהם דער אידעאל פון גערעכטיג-
קייט, ניט דער רעזולטאט פון עוואָלוציאָן. און
דאָס איז גאָר קיין חסרון ניט; פארקערט, ווען
איינער ווייס שוין יע, אז דיא ערד דרעהט זיך,
איז דאָס נאָך גאָר ניט אזא מצוה.

פאר דזשאָנסען איז דער סאָציאליזמוס
געוואָרען א רעליגיאָן און ער האָט זיין קריסטלי-
כע אמונה אויסגעטייטשט אויף א סאָציאליסטי-
שען אופן. יעדען קריסטעס פלעגט ער זיינע
ארבייטער געבען א „דיוידענד“ פינף פראָצענט
פון זייער יעהרליכען פארדינסט. יעדער פלעגט
בעקומען צוואַמען מיט'ן לויף א בריעה, אין
וועלכען דזשאָנס פלעגט זיינע ארביי-
טער ערקלעהרען זיינע פרינציפען. פון איין
בריעה וועל איך דאָ איבערזעצען א פאָר שטע-
לען:

„איך בין אַן אונפאַרטייאישער סאָציאליסט.
סאָציאליזמוס און בירדערליכקייט זיינען פאַר מיר
צוויי ווערטער, וואָס האָבען דויעלכע בעדייטונג.
זייט איהר בערייט דערצו דעם הוינטזגען קריסט-
מעס? זייט איהר, דיא סקילד אַרבייטער, בערייט
פאַר גלויבחהייט מיט אייער ברודער, וואָס איז ניט
קיין סקילד אַרבייטער? וואָרים דער סאָציאליז-
מוס קען זיך האַלטען גאָר אויף דעם פונדאמענט,
וועלכער איז אויסגעדריקט אין סענסיטשאַנס
מאַטשאַ: „פון יעדען איינעם נאָך זיינע פעהיג-
קייטען, יעדער איינער מוז קריגען, וואָס ער בע-
דאַרף.“ דער אונסקילד אַרבייטער, וועלכער טהוט
זיין בעסטעס, טהוט אַליין וואָס ער קען און האָט
אַקוראַט אַזא רעכט אויף אַליין, וואָס ער בעדאַרף, וויא
זיין סקילד-ברודער. אונזער האַפנונג איז אין
דער פערברייטונג פון אמת, אין ווירקליכער בילד-

ערקלערט, אז אין זיין געשעפט זאָל מען ניט קר-
קען וויפיעל דיא ארבייטער קריגען בעצאָהלעט
אנדערסוואו; דיא ווידזשעס מוזען זיין גענוג
דער ארבייטער זאָל ווייניגסטענס קענען מאכען
א לעבען. שפעטער האָט ער אין זיינע פער-
טראַלעס ברונימער איינגעפיהרט דעם אכט-
שטונדען-טאָג, וואָס אומעטום האָט מען געאַר-
בייט צוועלף שטונדען. אין זיין פּעקטאָרי האָט
ער געגעבען יעדען ארבייטער א וואָך וואַקיי-
שאַן, נאטירליך האָט דער ארבייטער באקומען
בעצאָהלעט פאר דיא וואָך. ער האָט אָנגעשאפט
אין דער פּעקטאָרי דיא געוואוינליכע רוקס,
וואָס שטעקען אין יעדען ווינקעל אין אלע
פּעקטאָריס, און אָנשטאַט אלע רוקס האָט ער
צוגעשלאָגען דיא „גאָלדענע רוקס“. זיין פאַרמאן
האָט א מאָל ארויסגעהאנגען א סיין: „נאָו
העלפ וואָנטער“. ווען דזשאָנס האָט עס דער-
זעהען, האָט ער געהייסען דעם סיין ארונטער-
נעהמען. „ווען מיר קענען דיא מענשען קיין
ארבייט ניט געבען, טו קענען מיר ווייניג-
סטענס זיי אנשטענדיג ענטפערן“. אין פראָנט
פון זיין פּעקטאָרי איז געווען א פוסטער לאט.
ער האָט פון דעם לאט געמאכט א קליינעם
פארק פאר זיינע ארבייטער, אלע זונטאג פלעגט
דאָרטען שפילען מוזיק און דיא ארבייטער מיט
זייערע קינדער פלעגען אטהמען א ביסעל לופט.
דזשאָנס האָט געזוכט מיט זיינע ארבייטער
בעקאנט צו ווערן און מאכען זיי פיהלען, אז זיי
זיינען פונקט אזעלכע מענשען וויא דער באָס.
ער פלעגט פאר זיי מאכען פיקניקס, אויף וועל-
כע ער פלעגט קומען מיט זיין אייגענע פאר-
מיליע. ער האָט גוט געזונגען, אָפטמאָל פלעגט
ער קומען צו זיך אין דעם „גאָלדען רוק פארק“
און פלעגט זינגען אין כאָר מיט זיינע ארביי-
טער. איינע פון די פאָפולערע לידער איז גע-
ווען: „צוטחיל דעם טאָג“ (איבער דעם אכט-
שטונדען-טאָג), וועלכע ער האָט אַליין פער-
פאסט און זיין פרוי האָט קאָמפאָנירט דיא
מוזיק.

דיא סאָציאלע פראגע האָט ער דערמיט ניט
געלייזט און דאָס האָט ער אַליין אויך גאנץ
גוט געוואוסט, אָבער דאָס כאַראַקטערעזירט דעם
מענשען.

מיט דעם סאָציאליזמוס איז ער צום ער-
שטען מאָל בעקאנט געוואָרען אין 1897, ווען ער
איז שוין געווען א מאן פון פופציג יאָהר און
אויך געווען מעיָאר פון טאָלידאָ; און ער איז
באלד געוואָרען א סאָציאליסט. וויסענשאפט-

רעפובליקאנער פאליטישענס האָבען זיך אויף איהם פּעראייניגט.

ווען דזשאָנס איז עלעקטעט געוואָרען אלס מעיאָר איז ער נאָך ניט געווען קיין סאָציאַליסט. ווען דעם האָט אַרגאניזירט דיא סאָציאַליסטישע אַוואַרדיאָרס, דיא ס. ד. א., האָט זיך דזשאָנס אויך אָנגעשלאָסען אן דער טאָלידאָר ברענטש. נאָך דעם ספּליט אָבער אין שיקאַגאָ, אין 1898, האָט ער זיך ניט אָנגעשלאָסן סען אָן דער סאָציאַליסטישער פארטיי, ווייל ער האָט שוין דעמאָלט פארלאָרען דעם גלויבען אין פאליטישע פארטייען. אָבער זינט ער איז געוואָרען א סאָציאַליסט, האָט ער בער נוצט יעדע געלעגנהייט צו מאכען פראָפּאָגאנדא פאר דעם סאָציאַליזמוס, און זיין שטימע האָט געקלונגען איבערן גאנצען לאַנד.

איך וויל דאָ איבערגעבען אייניגע שטעלען פון א רעדע, וועלכע ער האָט געהאלטען אין דעטראַיט ביי דער קאָנווענשאָן פון דער „ליג אָו אמעריקאן מיניספּאליטיס“ (א. פּעראייניג פון דיא מעיאָרס פון גרויסע שטעט), דעם 5טען אויגוסט, 1898. זיין טהעמא איז געווען: „וואָס זאָל דיא שטאַדט האָבען איהר אייגענעם?“

„זעלבסטזוכט זוכט מיט יעטווידען. מיטעל, וואָס מי קען זיך נור פאַרשטעלען, ניט צו דערלאָזען דאָס פאָלק זאָל נעמען וואָס בעלאנגט צום פאָלק. אָבער מיר קומען געשווינד צו אזא צייט, ווען ניט בלויז א טהעאָריע, נאָר דיא געשיכטע אליין וועט קומען אונז צו הילפּע. עפענטליכעס אייגענטהום (פּאָבליקאָנערשיפּ) איז נאָר אן אנדער נאָמען פאר קאָאָפּערייאָן. אין ענגלאַנד און אין יוראָפּ, וואו זיי זיינען עלטער פאר אונז, האָט מען שוין אָנגעהויבען צו פערשטעהן, אז דיא טובה פון דעם יחיד קען פערזיכערט ווערן נאָר ווען ער זוכט דיא טובה פון דעם גאנצן עולם. ווען גלאָגאָ, לידז און פלימוטה האָבן בען אָנגענומען שטאַדטישע אייגענטהום פון סטריטקארס, האָבען זיי פארבעסערט דיא איינריכטונג, ביליגער געמאכט דעם פרייז, קירצער געמאכט דיא ארבייטס־שטונדען און געהעכערט דיא ווידזשעס. יעדע שטאַדט, וועלכע נעהמט אויף זיך עפענטליכע ארבייטען, וואָס דער גאנצער עולם בענוצט, פיהרט איין טעגליכע ארבייט אָנשטאָט דעם קאָנטראַקט־סיסטעם, קריגט דאדורך דיא ארבייט בעסער געמאכט, צאָהלט בעסערע ווידזשעס, פערקירצט געווענהליך דיא ארבייטס־שטונדען, און מאכט דערביי ניט

דונג, און מיר בעקומען עס אין פּערשיעדענע וועגן. דיא גרויסע בעוועגונג צו גונסטען פון מיר ביזנאַס איגענטהום איז איין אויסדרוק פון דעם וואונדער נאָך פרייהייט. דער זעלבער גייסט, וועלכער שרייבט דיא רעגירונג זאָל זיין דיא בעל־הבית'סע איבער אייגענטהום, טעלעגראַפּען, טעלעפאָן און זאָ ווייטער, איז אן אנדער אויסדרוק פון דעם קאָמפּאָ וואָס האָט צום צוועק אייגענפיהרען אויבגאָקייט, דיא אייבגאָקייט פון דער גאנצער מענטשהייט. דיא פּערשיעדענע בעוועגונגען צור פּעראייניגונג פון ארבייטער, דיא גרינדונג פון אַרבייטער אַרגאניזאַציען, דער וואָקס פון לאַנדזשעס, דיא אַלע בעוועגונגען זיינען נאָר צייכען דער צייט, אז דער טאָג פון סאָציאַליזמוס איז נאָר הענט. דער עולם הויבט אָן צו פאַרשטעהן, אז דער ביזנעס פון קאָנקורענציע איז איינגעפאלען; זיי האָבען אָן צו פיהלען, אז זיי זיינען ברידער און ווילען ניט פייטען איינע די אנדערע; דאָס פייטען איז ניט נאָר שעדליך פאר מענטשליכקייט, אָבער פשוט אַ חזק. אפילו ביזנעס־לויט האָבען שוין איינגעזעהען וואו נאָרש עס איז און אַרגאניזירען זיך הוינט אין טראַנס און קאָרפּאָרעיאָנס. אמת, זייער מאַטיוו איז אָן עגאָאיסטישער, אָבער זיי העלפּען לערנען דעם גרויסען לעסאָן. דיא וועלט הויבט אָן צו פערשטעהן, דאָס מיר קענען האָבען רייכטהום פאר אַלעמען... עס וועט נאָך וואַהר שיינליך נעהמען אַ לאַנגע צייט אין דער צוקונפט איידער דער סיסטעם פון לאַזן־שקלאַפּעריי וועט אָפּגעשאַפּט ווערן. דער געדאַנקען, אז אָן איינריכטונג מוז געפיהרט ווערן צוליב פראָפּיט, מוז אויסגעמעקט ווערן איידער יענער טאָג וועט קומען. אָבער וואו ווייט פון אונז אַזא צושטאנד מעג זיך זיין, דאָס איז דער אידעאַל, צו וועלכען מיר שטרעבען.“

נאטירליך, האָט מען אין טאָלידאָ באַלד אָנגעהויבען צו ריידען וועגען דעם מאָדעם מענשען. אין פאליטיקס האָט ער זיך ניט געמישט. ער פלעגט אָבער שטענדיג שטימען פאר דעם רעפובליקאנער טיקעט. אין 1897 האָט די רעפובליקאנער פארטיי זיך ניט געקענט איינרייזען אויף א קאנדידאט פאר מעיאָר. עס איז געווען א ביטערער קאמפּא צווישען רעפובליקאנער נער און דעמאָקראטען און דיא רעפובליקאנער מאשין האָט נייטיג געהאט א קאנדידאט, וואָס זאָל בעקאנט זיין אלס עהרליכער מאן. איינער פון דזשאָנס'עם פריינד האָט איהם פאַרגעשלאָגן נען אלס קאנדידאט, און ביידע קליקעס פון דיא

איז מיר זיינען כלומרשט א רעפובליק פון גלייכע מענשען.....

„דיא גרויסע פראגע, וועלכע דרינגט אין פארדרערונד אין דעם לאנד איז דיא פאלגענדע דע: „צו זאל דיא שטאדט זיין איהר אייגענע בעל הבית'טע, אדער זאל זי געהערן צו פרייזאט פערזאנען? זאלען דער טעלעגראף און דיא איי-זענבאהנען בעלאנגען צו דער רעגירונג, אדער זאל דיא רעגירונג בעלאנגען צו יענע קארפאראציע שאנס? דיא געפאהר פאר אונזער רעגירונגס-אדרונג איז ניט פון יענע קלאסען, וועלכע מען רופט געווענהליך געזעצברעכער, דיא געפאהר ליגט אין דער געזעצלאזיקייט פון קאפיטאל, און דיא דער אנארכיע פון דיא קארפאראציעשאנס, און דיא פראגע, אויף וועלכע דער אמעריקאנער פאלק וועט אין קורצען מוזען געבען אן אויסדריקליכע אנטווארט, איז: צו קען מען מאכען עס זאל זיין א געזעץ פאר דעם קאפיטאל?....

„איך גלויב דיא צייט איז נאָהענט, ווען מיר וועלען איינזעהען, אז דלות מאכט שיכורים גיכער איידער דאָס שיכור'ן איז דיא אירזאכע פון דלות. און אויב מיר וועלען פארטזעצען אונזערע אונטערזוכונגען אויף א קלוישען וועג, וועלען מיר געפינען, אז דער בעטלער געהערט צו איין פאר מיט דעם מיליאנער, און דערפון קען מען זיך ניט אויסדרעהען: אויב מיר ווילען האָבען מיליאנערען, מוזען מיר האָבען בעסערער.....

„דיא צייט פארדערט פון אונז אלס פאר-שטעהער פון דיא אמעריקאנער שטערט, אז מיר זאלען זיך שטעלען דיא אויפגאבע אויף צו פאר-ענדערן אונזער סיסטעם, אז דורך קהל'שען איי-גענטהום זאל דער פאלקסרייכטום אומגעקערט ווערן צו יענע, וועלכע האָבען איהם געשאפען. איך גלויב, אז עס איז נויטיגער פאר אלצדינג דאָס פאלק זאל אויפגעקלערט ווערן איבער קא-אפערירשאַן אין דער געזעלשאפטליכער אר-בייט.

„ארבייטער-טראָבלס וועלען געהען אן ענד אין אונזער ציוויליזאציע, ווען עס וועט אויפגעהן דיא זון פון קהל'שען. אייגענטהום האָט ווער געהערט פון א סטרייק אין דעם פאָסט-אָפּיס? מיר האָבען אָבער אלע וויילע סטרייקס אויף דיא סטרייטקארס, ביי דיא געז-קאמפאניעס, אויף דיא אייזענבאהנען, איבער-הויפט סטרייקס פון אלערליי ארבייטער, וועלכע זינען ביי א פרייזאט'פערזאן. אָבער וואו דאָס

נאָר געלט, אָבער עפעס וואָס איז פיעל וויכטיגער פאר געלט: זיא מאכט מענשען.

„דאָס דער קאָנקורענץ-סיסטעם איז ניט אים שטאנד צו געבען יעדען מענשען, וואָס וויל ארבייטען, א געלעגנהייט צו מאכען א לעבען, איז יעצט אנערקענט פון אלע דענקערדע מענ-שען, און פאטריאטישע לייט שטרעבען איבעראל צו א פערבסערטער סאציאלער אדרונג, וואָס קאָסטאָט צו פערניכטען מאסען, כדי דערמיט אויפצוהוילען א קליינעם צאָהל מענשען, וועט געפינען א פלאן ווי אזוי אלע וואָס ווילען ארביי-טען, זאלען לעבען וויא עס פאסט פאר בירגער מיט זעלבסט-דעספּעקט אין א רעפובליק פון גלייכע מענשען.....

„דער עולם הויבט אָן צו פערשטעהן, אז דיא קוועלע פון יעדען רייכטהום איז ארבייט, שווערע שוויציע ארבייט. און ווען מען פער-שטעהט דאָס, דעמאָלט ווערט קלאָר, אז יענע, וואָס ארבייטען ניט, פראָדוצירען ניט קיין רייכטהום; דיא אלע פיין-געשפונענע טהע-אָריעס ווענען קאָפּ-ארבייט און קאפיטאל קענען דאָס ניט אפלייקענען. מען הויבט אָן איינצו-זעהען, אז דיא „קעפטענס פון אינדוסטריע“ (*) האָבען אזוי געשיקט פערזאָרגט זיך, דאָס דיא ארבייטער, וואָס פראָדוצירען דעם גאנצען רייכטהום, האָבען היינט-צוטאָג ניט נאָר קיין געהעריגען חלק דערפון, נאָר א סך פון זיי האָבען אפילו קיין פלאץ ניט, וואו צו שטעהן אויף דער ערד. אומעטום אין דעם גרויסען לאַנד פון אונפערגלייכבארען רייכטהום, געפינט איהר מענשען, פלייסיע, אָרענטליכע מענשען, יאָס ווילען ארבייטען, זיינען אָבער געצוואונ-גען צו טרעמפען ליידיג און צו בעטען, ניט א חלק פון דעם רייכטהום, וואָס זייערע הענד האָבען פראָדוצירט, נאָר דיא לאַסקע מען זאל זיי לאָזען ארבייטען כדי זיי זאלען נאָך מעהרער צווייגען צו דעם רייכטהום, וואָס זיי קענען ניט געניסען, און דאָדורף זאלען זיי און זייערע עופה'לאַך קריגען א שטיקעל ברויט און ניט שטארבען פאר הונגער.....

„בעטלען אן ערלויבניס צו האָרעווען איז ניט קיין נייער געשעפט. דאָס איז אָבער געגען יעדען גערעכטען בערגריי פון דעמאָקראטי און ברידערליכקייט, און פאסט זיך ניט מיט דעם,

(*) דער אויסדרוק שטאַמט פון קאַרנעגיו'ן; מיט דעם נאָמען בעצויכענט ער דיא קאָפּטאַ-ליסטען.

אלע קוילען-גרובען און זאָל זיי פערוואלטען פאר דעם בענעפיט פון דעם גאנצען פאָלק....

„איך האָב דערלעבט צו זעהען, אז דער סאָ-ציאליזמוס איז א רעספעקטאבלער וואָרט און א סאָציאליסט איז א רעספעקטאבלע פערזאָן. איך גלויב, אז דיא לייוונג פון דער סאָציאלער פרא-גע ליגט אין קהל'שען אייגענטהום.“

אין אינטערוויוס און צייטונגס-אדארטיקלען, וועלכע זיינען ערשינען אין אזעלכע ווייטפער-ברייטעטע צייטונגען וויא דער „ניו יארק דזשורנאל“ און דער „שיקאגא רעקארד“, האָט דזשאָנז פריהער פאר ווילשייערן אויפגעשטעלט דיא פאָדערונג, אז דיא טראַסטס זאָלען איבער-גענומען ווערן פון דעם גאנצען פאָלק. דיא אסאָסיאטיטעד פרעס, וועלכע ליפרט דעפעשען פאר אלע גרויסע טעגליכע צייטונגען אין אמע-ריקא, האָט דעם 20טען דזשון, 1899, איבערגע-געבען דעם פאָלגענדען אינטערוויו מיט דזשאָנז'ען:

„איך זעה אין דעם וואוקס פון דיא טראַסטס א צייכען פון א וואקסענדער בעוועגונג אין דער ריכטונג פון קאָלעקטיוויזמוס. דער טראַסט איז דיא אמעריקאנער ברודערשאפט לימיטעד (דאָס הייסט א פריוואט קאָמפאניע). דער טראַסט גרייט צו דעם וועג, ער ווייזט דער געזעלשאפט דיא מעלות פון אסאָסיאטישען אין אינדוסטריע, אין פראָדוקציע און וויא אין פערטהיילונג.... דער טריאומפ פון די טראַסטס איז א פאָרטשריטליכע עקאָנאמישע ענטוויקלונג, און עס איז אונזער אויפגאבע ניט צו פערניכ-טען זיי, נאר צו בענוצען זיי צום וואָהל און בעסטען פון דעם גאנצען פאָלק.... מיר מוזען אויסמעקען דעם וואָרט „לימיטעד“ פון דער גרויסער אמעריקאנער ברודערשאפט און מיר מוזען ווערן די אייגענטימער און פערוואלטער פון דעם טראַסט צו גונסטען פון דעם גאנצען פאָלק, אזוי וויא מיר אייגענען און פערוואלטען היינט דעם פאָסטאָפיס-טראַסט. דער פראָפיט, וועלכען דיא טראַסטס מאכען, געהערט צו דער געזעלשאפט.... דיא בעוועגונג צו גונסטען פון מוניציפאל אייגענטהום, פון קהל'שען אייגענ-הוטס, פון יעדער ארט קאָאפערעטישאַן, ווייזט דעם וועג, דורך וועלכען דער פאָלק וועט קריגען זיין אייגענעם. ווען דער פאָלק וועט ווערן פאָל-שטענדיג אויפגעקלעהרט, וועט ער איינפאך צו-ריקנעהמען אויף א רעגעלמעסיגען וועג זיין איי-גענעם, וואָס איז ארויס פון זיינע הענט און גע-וואָרען פריוואט-אייגענטהום. דער פאָלק וועט

פאָלק בעדיענט זיך אליין, דורך קהל'שע איי-גענטהום, ווייס דאָס פאָלק, וויא מען דארף זיך מיט לייענען בעגעהן; דערפאר האָבען מיר אבי-שטענדיגע בעדינגונגען פאר דיא ארבייטער, מיר האָבען ווידעוועט וואָס מען קען פון זיי מאכען א לעבען.“

דיוע רעדע האָט דזשאָנז געהאלטען פאר א פערזאָנלונג פון מעיאָרס, וואָס זיינען כמעט אלע עלעקטער געוואָרען אלס פערטרעטער פון קאפיטאליסטישע אינטערעסען.

וואָס איז דיא פעולה דערפון? וועט איהר זאָגען — האָט ער זיי מיט זיין רעדע איבער-צייגט? דיא פעולה איז דיא זעלבע, וויא ווען דיא ערשטע דייטשע סאָציאליסטישע דעפוטאט טען האָבען געהאלטען רעדען אין רייכסטאג: זיי האָבען גערעדט איבער דיא קעפ פון דעם רייכסטאג צו דעם גאנצען פאָלק. דזשאָנז האָט אָבער אויך זעהר אָפט גערעדט פאר אר-בייטער-פערזאָנלונגען. איך וועל איך געבען אן אויסצוג פון זיינער א רעדע ביי אן ארביי-טער-פערזאָנלונג אין סינסינעטי, דעם 19טען מיי, 1899:

„איך וויל איך אויפמערקזאם מאכען אויף דעם כאַנקראַט פון דעם סיסטעם פון פריוואט-אייגענטהום אין דער פערוואלטונג פון דיא קוילען-גרובען פון דיוען לאַנד. ווען איהר ווילט בעווייזע, קוקט אויף הייזעלעטאָן, וואו דרייסיג אונגעוואפענטע מענישען זיינען פאר-אייגהערען דערשאַסען געוואָרען, וועהרענד זיי זיינען פריד-ליך געגאנגען איבערן גאס. קוקט אויף וועל-דען, אילינאָיא, וואו דרייצעהן מענער האָבען אויפגעאָפערט זייערע לעבענס אין א פערזוך צו קריגען ארבייט און צו מאכען א לעבען. הערט זיך צו צו דעם פאטעטישען וויינען פון דיא ווייבער און קינדער פון זעקס הונדערט מיר-נערס אין דער שטעדטעל דזשאָנז (*) אין אונזער סטייט אַהייאָ, וועלכע האָבען אין פינף מאָנאטען געהאט כּך הכל צוויי און צוואנציג טעג ארבייט. קענען דיא לייט זיין פאטראַקטיש? קענען זיי זינגען: „מיינ לאַנד, מיינ זיסע לאַנד פון פרייהייט?“ פרייהייט? וואָס'ערע פריי-הייט? צו עקזיסטירען פון דארע ברויט און צו לעבען וויא א הונט! איך קען ניט איינזעהן קיין אנדער סעלעמענט פון דיא שטענדיגע טראַבלס אין דיא קוילען-גרובען סיידען דיא רעגירונג זאָל זיין דיא בעל-הבית'טע איבער

(*) דיא שטעדטעל רופט זיך „דזשאָנז“.

וויא דזשערעס'ען. דאָ, אין אמעריקא, האָט מען
א מיטגליד פון דער סאָציאליסטישער פארטיי,
דאָקטאָר פּייל, אויפגעפאָדערט ער זאָל רעזיגני-
רען פון דער פארטיי, ווייל ער האָט אָנגענומען
אן אונבעצאָהלטען אַמט אלס סקול־טראָסטי
פון דעם „קאפיטאליסטישען“ מעיאָר סעמינעל
דזשאָנז! „אָ, הייליגע איינפאלט!“ (וויא
יאָהאן גוס האָט געזאָגט).
יצחק אייזיק פן אריה צבי הלוי.

האָבען און פיהרען זיין אייגענעם טראָסט, דער
נאָמען פון דעם טראָסט וועט זיין „דעי קאָאָפּע-
רייטיוו קאָאָנוועלטה“.
אזוי האָט גערעדט סעמינעל דזשאָנז, און
ווען דאָס איז ניט סאָציאליזמוס, דאן ווייסט
איהר אליין, ליבע פריינדע, ניט, וואָס איז סאָציא-
ליזמוס. אין פראנקרייך וואָלט ער אלגעמיין
אנערקענט געוואָרען פאר אן אונאבעהנגיגען
סאָציאליסט, און מען וואָלט איהם אפלאָדירט.

(שלוס פאָלגט).

דאס שעהנע בלייבט.

איך ווייס ניט וויא דיא וועלט וועט אויסזעהן שפעטער,
צו וועלכען ראנג עס וועט דער מענש איהר פריינגען.
איך ווייס נאָר, אז דער פוים וועט טראָגען בלעטער,
דיא בלומען וועלען בליהען, פעגעל זינגען.

אין הימעל וועלען גלימצערען דיא שטערען,
דער מאָנד וועט זיס מאַכען דיא נעכט דיא טריבע,
און טיעף אין האַרץ וועט קיינמאָל זיך פערצעהרען
דער געטליך ריינער פלאם פון וואַהרע ליבע.

דאָס אליין, מיין זעעלע, אליין וואָס דו קענסט וויסען,
וואָס דו האָסט ליגע, דאָסוועט קיין מאכט צושטערען.
און וואָס דו קענסט, דאָס אליין זאָלסטו געניסען.
דען שענער וועט דאס לעבען מעהר ניט ווערען.

אין דער נאָטור געפינסטו דיין פערלאַנגען,
און אין דער ליבע - דייע פעסטע פריידען.
דו קענסט דעם העכסטען הימעל נאָר דערלאַנגען
געניסענדיג דיא הערליכקייט פון פיידען.



דיא מעראריסטישע בעוועגונג

און דיא פארטיי „סאציאליסמען רעוואלוציאנערען“ אין רוסלאנד.

„אין קאמפף וועכט דוין רעכט גרייכען.“

בארענעדעט געוואָרען אין קאמפף און עס קענען נישט אָבערזעצט ווערען אין דער געשיכטע און פערשווינדען אָהן א סלייד דיא שטרעבונגען פון אָפּפערווייליגע יונגע גבורים, וועלכע האָבען אזוי עהרליך אוועקגעגעבען זייער לעבען אין קאמפף פאר א פרייערע וועלט. נישט אומזיסט: זיינען געווען דיא אָפּפער, נישט פערניכטעט זיי נען געוואָרען יענע שטרעבונגען. דיא סאציאליסטישע געדאנקען, וועלכע זיינען פערזויגט געוואָרען, דיא אידעען פון פרייהייט, וועלכע זיינען געפרעדיגט געוואָרען, דיא העלדעניקעמפפער, וועלכע זיינען געפיהרט געוואָרען, זיינען נישט פערלירט געגאנגען. א שטיקל ארכייט איז אָנ-געגאנגען נאָך דעם וויא דיא העלדען פון דער „נאָרדנאָיא וואָליא“ זיינען אראָפּ פון דער פאָ-ליטישער סצענע.

דער קאפיטאליזמוס האָט זיך אין דיא לעצטע פאָר צעהנדליג יאָהר אָנגעהויבען שטארק צו ענטוויקלען אין רוסלאנד, עהנליך צו דיא איבעריגע לענדער פון וועסט-אייראָפּא; אין דיא שטעדט איז ענטשטאנען א בעפעלקער-רונג פון פאבריק-ארבייטער; דיא מיטלען אין קאמפף פון ארכייט גענען קאפיטאל, וועלכע זיי נען אָנגענומען געוואָרען פון דער ארכייטער-מאכע אין אלע לענדער, האָבען זיך צוגעפאסט אויך צו רוסלאנד און האָבען געמוזט אריינדרין גען דורך דיא אומשטענדען אליין אין דעם צאָר'ס מדינה. דיעז מיטלען זיינען פון ציעל-בעוואוסטע ארכייטער און סאציאליסטען גע-פרעדיגט געוואָרען אין דער שטיל און מיט דיא שרעקליכסטע שווערקיט. אָבער זיי האָבען זיך פערברייט אין אלע פלעצער, וואו עס איז נאָר דא א שטאָדטישע פאבריקשנע ארכייטער-מא-כע. ארכייטער האָבען זיך פערבונדען, סטרייקס זיינען ארויסגערופען געוואָרען, און עס האָט זיך ענטוויקעלט אין דיא ארכייטער דורך דעם אונ-פערמיידליכען קאמפף און דורך דער פראָפא-גאנד דאָס וואָס מען איז געוועהנט צו בעציי-כענען אלס קלאסען-געפיהל אָדער קלאסען-בע-וואוסטזיין.

עדינקט איהר דיא ווערטער פון יענער טרויער-ליעד און אויך האָפנונגס-ליעד, פון יענע ליעד פון קאמפף, מיט וועלכע דיא נאָרדאָוואָלצעס פון אמאָליגע יאָהרען פלעגען בע-גלייטען צו אייביגער רוה זייערן א קאמערעד, וואָס איז געפאלען אין קאמפף פאר פרייהייט און רעכט?

„עס וועט קומען דיא געבענשטע צייט,

ווען פון אונזער געביין

וועט אויפשטעהן א מעכטיגער ראכע-נעהמער

און שטארקער פון אונז וועט ער זיין!“

וויא א טרויער-מארש האָט געקלונגען דיעז ליעד, ווען זיא איז געזונגען געוואָרען פון דיא אלטע רעוואָלוציאנערען, אָבער אויך וויא א נבואה, וויא אן אויפמונטערונג און בעגייסטער-רונג פאר דיא פערבליבענע, פאָרטצוועצען דיא אייביגע מלחמה פאר א בעסערע וועלט. נאָך דיא בראווע קעמפפער פון דער „נא-רדנאָיא וואָליא“, וועלכע האָבען געענדיגט זיך מיט דעם פראָצעס פון הערמאן לאפאטיי, זיינען אָנגעקומען צייטען פון שטיל-שטאנד אין דער רוסישער בעוועגונג. און ווער עס האָט דורכגעלעבט דיא ציי-טען פון דעם דריטען אלעקסאנדער'ס הער-שאפט אין רוסלאנד, יענער געדענקט, וואָס פאר א גייסט פון פעסימיזמוס עס האָט געשוועבט איבער דיא קעפ פון דער רוסישער יוגענד, אז עס האָט געמאכט דעם איינדרוק, דאָס אלע בראווע קעמפפער זיינען געווען אומזיסט און דאָס אָהן א סלייד זיינען פערשוואונדען דיא אָפּפער פון דער גייסטרייכער און העלדישער רוסישער יוגענד פון דיא נאָרדאָוואָלטשעסקע צייטען.

אָבער אזוי האָט זיך נור געקענט דוכטען דעם קורצזיכטיגען. עס קענען נישט אוועק אומ-זיכט אזעלכע גייכטיגע קרעפטען, וועלכע זיינען



געמוזט אויפהערען שטיל צו זיין. אין דיווער צייט איז אויפגעהאן געווארען פילע אַרגאניזירונגס-ארכיטעקטן. עס האָבען זיך געגרינדעט די שטארקע רובישע באַציאָנען-עמאָקראַטיע, דיא פּוילישע פּאַרטיי און דער בעריהמטער אידישער „בונד“; אין יעדער אַטאָמ און שטעטלע האָבען זיך פערבונדען ארכיטעקטן און געלערנט זיך צו בעוועגען, ביז עס איז מיט איין מאָל ענטשטאנען פון דיווע אומשטענדען אליין א פאָרדערונג פיר א ברייטערע, אָפּענערע, ווייטערע טהעטיגקייט, א מעהר רעוואָלוציאָנערע, וועלכע זאָל ניט בלייבן פערשלאָסען אין ענגע רעמלעך.

און אין דער צייט, ווען דיווע אינערליכע ענטוויקלונג איז אָנגעגאנגען און האָט זיך אלץ שטארקער און אלץ ווייטער פערברייטעט, איז דער אינערליכער פאָליטישער צושטאנד פון רוסלאַנד ניט נאָר געבליבען דער זעלביגער, נור האָט זיך נאָך פערערגערט, ווייל ער האָט אויפֿגעהערט אין גאנצען צו קענען זיין מעגליך נאָך דיא נייע אומשטענדען; דיא אומשטענדען האָבען פשוט איבערגעלעבט דיא פאָליטישע הערשאַפט. דיא רעגירונג פון דעם דריטען אלעקסאנדער און פון דעם צווייטען ניקאָלאַי האָט דאָרום אָנגעווענדעט דיא שטרענגסטע קרעפטען אונטערגליד צו מאַכען דיא ענטוויקלונג פון רוסלאַנד. זעהענדיג, אז דער אבסאָלוטער מאָנאַרכיזם איז אין געפאָהר, האָבען דיא מיר נישטאַרען געזוכט דורך אזא גוואַלד איהם אויפֿצוהאלטען, אז עס זאָל פערשווינדען אין דיא געדאנקען פון דיא געבילדעטערע קלאַסען יעדע האָפּנונג אויף וועלכע עס איז רעפּאָרטעט, אז עס זאָלען אויסגעוואָרצלעט ווערן דיא אידעען, וועלכע זיינען געזעט געוואָרען פון דיא אלטע קעמפּפער פון דיא 70-ער און 80-ער יאָהרען.

פון אזא צוזאמענשטויס פון דיא ענטוויקלעטע אומשטענדען מיט דער עקסטרעמער רע-אקציע פון דער רעגירונג האָט געמוזט ענטשטעהן א בענייטע רעוואָלוציאָנערע טהעטיגקייט. דיא טראַדיציעס פון דער „נאַרדנאַיאַ וואָלאַ“ מיט זייער שאַרפע רעוואָלוציאָנערען נייט האָבען זיך אָבערופּען ווידער אין דיא הערצער פון דער שטודירענדער יוגענד; דיא פערבליבענע, אונטערדריקטע קעמפּפער פון דיא פריהערדיגע יאָהרען האָבען אין זיך דערפיהלט נייע כוחות און האָבען דערזעהען, אז זיי זיינען ניט אליין, אז עס איז שוין צייטיג געוואָרען א בעוואוסטע ארכיטעקטאָסע, אז דאָס פאָלג

אין דער זעלבער צייט איז אָנגעגאנגען א שטארקע פאָלעמיק אין דער רובישער ליטעראַטור. דיא פּראָגע, אויב רוסלאַנד מוז דורכמאַכען אלע שטופען פון ענטוויקלונג אויף דעם זעלבען אופן וויא עס זיינען דורכגעגאנגען דיא איבעריגע לענדער פון אייראָפּא, אָדער, צו פער-דאנקען איהרע בעזונדערע אייגענשאַפטען, קען זיא דורכמאַכען דיא זעלביגע ענטוויקלונג שנעלער און אויף אן אנדער שטייגער; דיא פּראָגע, אויב רוסלאַנד אלס א לאַנד פון אגריקולטור, וואו 90 פּראָצענט פון דער ארכיטענדער בע-פעלקערונג זיינען לאַנדאָרבייטער, בייזערן, קען ערלויבט ווערן דורך דעם קאמפּף פון דעם פא-בריקאָרבייטער בלוז, און אויב עס קען זיך דאָרט ענטוויקלען דער קאפיטאַליזם וויא אין דיא אינדוסטריעלע לענדער, אז דיא לאַנד-בע-פעלקערונג זאָל זיך פערוואנדלען אין שטאָדט-שען פאבריק-פּראָדעטאריאט אָדער ארכיטענד-פּראָדעטאריאט; די פּראָגע, אויב די עקאָנאָמיע שע אומשטענדען זיינען ווירקענדער אין דער מענשליכער געשיכטע פון ענטוויקלונג, אָדער אידעען שפילען די בעדייטענדסטע ראָלע אין די זער געשיכטע; דיא פּראָגע, אויב דער גליק פון דעם איינצעלנעם און זיין אונאבעהנגיקייט איז דער צוועק פון מענשליכען שטרעבען אָדער דער כלל געזעלשאַפט איז דער הויפט-צוועק; און נאָך הונדערטע פּראָגען, וועלכע זיינען שוין צו דיווע; פּראָגען פילאָזאָפישע, עקאָנאָמישע, פאָליטישע, באַציאָנעלע און היסטאָרישע זיינען בעהאנדעלט געוואָרען אויף דעם ברייטעסטען אופן אין דיא ערנסטע זשורנאַלען. א שאַרפע פאָלעמיק איז געפיהרט געוואָרען פון אזעלכע נייסטריכע שריפטשטעלער וויא מיכאַילאָוסקי, קארעניעו, ניקאָלאַי אָן, פעטער סטראַווע און פיעלע אנדערע. עס האָבען זיך צוטהיילט דיא נאַרדנאַיקעס אויף איין זייט און דיא אָרטאָדאָקסישע מאַרקסיסטען, און דערנאָך אויף דיא נעאַ-מאַרקסיסטען, אויף דער אנדער זייט. א בעלעהרענדע ליטעראַטור איז אזוי בעשאַפען גע-וואָרען, וועלכע האָט געגעבען דיא נייסטיגע נאָהרונג פאר דיא מוחות פון דער געבילדעטער יוגענד.

דיא באַציאָנען-אריסטישע ליטעראַטור און דיא בעוועגונג אין דיא איבעריגע לענדער האָבען אונטערמיידליך געמוזט אין דער זעלבער צייט ווירקען אויף אויף רוסלאַנד. עס זיינען אוועק-געגאנגען יאָהרען אין דיווער שטילעך ארכיטע-וועלכע האָט וואָס ווייטער, ווייטער אלץ מעהר

גייסט, דער גייסט פון ווידערשטאנד. עס איז נאך נישט געקומען צו ארגאניזירטען טערראר פון דיא רעוואלוציאנערען, אבער טערראר האט שוין געשוועבט אין דער לופטען; זיין נויטוענדיגקייט האט זיך שוין געפיהלט אין דיא הער-צער פון דיא נאכעלע זעלען, וועלכע האבען נישט געקענט אריבערטראגען דיא ערנידעריגונג און בעלידיגונג פון זייער מענשען-ווירדע, דיא פערזאנסענע בלוט פון זייערע הונדערטער בריי-דער און שוועסטער, דיא מאסען-ערמארדונג פון הינגעריגע ארבייטער.



פ. קארפאוו'ס

עס דערהערט זיך שוין דער שאם פון לא-גאווסקי געגען פאביעדאנסצעוו, אין וועמען מען האט געזעהען דיא פערקערפערונג פון דעם פינסטערן גייסט פון דער דעספאטישער רעגירונג. לאגאווסקי'ס אטענטאט איז נישט געלונגן גען; אבער עס איז געלונגען קארפאוו'סען צו דערשיקען דעם קאזאקען אונטערייכט-מיניסטער באגאליעפאוו, וועלכער האט איינגע-פיהרט דיא נאגאיקע אַנשטאט פרייע בילדונג אין אוניווערסיטעט. וויא א מעכטיגער רוה פיר פייעריגע, טעראריסטישע טהעטיגקייט האט גע-ווירקט דער שאם פון קארפאוו'סען רעוואל-ווער. קיינער האט זיך נישט געוואונדערט. דיא רוסישע געזעלשאפט, ווי זיא שמעחת און געחמ, פארטגעשריטענע און נישט פארטגעשריטענע, זיינען נישט איבערראשט געווארען פון דיזען טעראריסטישען אקט. עס איז געשעהען דאס, וואס האט געדארפט געשעהען, אזוי וויא אלע וואלטען עס ערווארטעט און וואלטען געפינען

אליין איז שוין נישט דאס, וואס געווען מיט א פאר צעהנדליג יאהר צוריק, אז דיא בויערן זיינען ביז א געוויסען גראד אויך נישט דיא אונ-בעוועגליכע מאסע פון דיא אמאליגע יאהרען, אז מעהר אויערן הערען זיך צו, מעהר מוחות דע-קען און מעהר הערצער פיהלען. און עס האבען זיך געדינדעט דיין רעוואלוציאנערע ארגאניזא-ציאנען, וויא דיא „יוזשנאיא פארטיא סאציאלי-סטאוו רעוואלוציאנערקאוו" און „סעווערני סאציאליסטאוו רעוואלוציאנערקאוו".

דיא ערשטע ארגאניזאציען האט געהאט אלס פראגראם אַנצופיהרען א ברייטע מאסען-בעוועגונג צווישען דיא פאבריק-ארבייטער אין דיא שטעדט און אויך שאפען א ברייטע בעווע-גונג צווישען דיא בויערן אין דיא דערפער; דיא צווייטע ארגאניזאציען האט זיך געשטעלט אלס אויפגאבע צו פיהרען א דירעקטען קאמפף געגען דער דעספאטישער סאמאדערוזשאוויע, און די-זער קאמפף זאל שטעהן אין פערבינדונג מיט דער מאסען-בעוועגונג פון דיא ארבייטער. א לעבעדיגע טהעטיגקייט האט זיך ענטוויקעלט אומעטום, וואו עס זיינען נור געווען יונגע מע-שען מיט אַנגעזאמעלטע קרעפטען, וועלכע הא-בען געפיהלט, אז מען דארף צו וואס צולייגען דיא כוחות.

אונטער אזא צושטאנד האבען זיך אָנגע-הויבען דיא אויסערגעווענהליכע טיראנישע אונטערדריקונגען פון דער רעגירונג אין דיא אר-ניווערזיטעטען אין 1899, דיא מאסען ארעסטען, וועלכע זיינען געמאכט געווארען, דיא פאליציי-סקע גוואלד וועלכע מען האט אריינגעבראכט אין אוניווערסיטעט געגען דיא סטודענטען, דער אָבגעבען סטודענטען פאר סאָלדאטען אלס בע-שטראפונג—דאס אלעס האט געווירקט וויא אויל אויף פייער. דעמאָנסטראציעס פון ארבייטער מיט סטודענטען, בונטען פון בויערן, אָפענע גע-שרייען „דאָלאַי סאמאדערוזשאוויע!" מארשען מיט רויטע פאָהנען, סכאָדקעס (אסיפות) מיט הויכע געזאנג פון רעוואלוציאנערע ליעדער הא-בען אָנגעהויבען זיין אויפ'ן טאנעס-אָרדונג. דיא ערבייטערע רעגירונג האט זיך א נעהם גע-טהאן מיט אן אויסערגעווענהליכער גוואלד צו פערטרינקען דאס אלעס אין בלוט. אין דער קאזאקער נאגאיקע, אין דיא קוילען פון סאָל-דאמען, אין פערשמיסען ביז טויט האט זיא איצט געזוכט איהר איינצעלנע רעטונג. און דורך דעם קאמפף האט אָנגעהויבען אלץ העכער און העכער צו שטייגען דער רעוואלוציאנערער

נעץ וואָלט פערשפרייט דיא פארטיי פון סאָציאַ-
ליסטן רעוואָלוציאָנערן איבער דער ווייטע
און גרויסער מדינה. א מין צוויכערהאפטער,
וואונדערבארער גייסט פון קאמפף האָט ארומ-
געכאפט גאנץ רוסלאנד. דער קריטישער מאָד-
מענט, דיא געפעהרליכע לאגע, דיא געוואלדיגע
פערפאָלגונגען פון דער רעגירונג האָבען אזא
טהעטיגקייט געמוזט ארויסרופען אין דיא אָנ-
געזאמלטע יונגע כוחות.

* *

פרינציפיעל האָבען דיא מיטגלידער און
פיהרער פון דיווער פארטיי שוין לאנג אנערקענט
דיא אָנווענדונג פון טערראָר אונטער אועלכע
אומשטענדען, וויא עס קומט אויס צו פיהרען א
בעוועגונג אין רוסלאנד. עס האָט זיך יעצט נור
געהאנדעלט אום דעם, וועלכער מאָמענט עס זאָל
אויסגעוועהלט ווערן, אום דיווע טאקטיק אָנצו-
פאנגען און וויא צו אָרגאניזירען דיא טערראָר-
ריסטישע טהעטיגקייט, אז זיא זאָל בריינגען די
בעסטע רעזולטאטען און אין דער זעלבער צייט
דעם קלענסטען פערלוסט פון קרעפטען. היינט
ווער זאָל אויף זיך נעהמען דיא איניציאטיווע,
דיא גאנצע פארטיי אָדער א גרופע פרייווי-
ליגע מיטגלידער פון דער פארטהיי (*).

נאָך לאנגע בעראטהונגען און נאָך דעם וויא
אין פרינציפ האָט דיא גאנצע פארטיי אנער-
קענט טערראָריסטישע מיטלען אלס א טהייל פון
דער טאקטיק, האָט זיך געגרינדעט דיא
„באָיעוואיא אָרגאניזאציא“, וועלכע בעשטעהט
פון א פרייוויליגע אָבערזונדערטע גרופע מיט-
גלידער פון דער פארטהיי.

אין סעפטעמבער, 1901, האָט דיווע גרופע
אָנגעפאנגען איהר טהעטיגקייט און האָט פאר-
אורטהיילט צו טוידט דיא מיניסטערען, סיפאי-
גין און פאָביעדאָנאָסצעוו. סיפאיגין, וועלכער
איז געווען דיא פערקערפערונג פון טיראניי, פון
דעם רעגירונגס-קנט, און פאָביעדאָנאָסצעוו,
וועלכער איז דיא פערקערפערונג פון דעם פינ-
סטערן גייסט פון דער דעספאָטישער מאָנארכיע.
עס וואָלט דאָ פערנעהמען צו פיעל פלאץ
אריינצוגעהן אין דיא איינצעלהייטען, וויא דיווע
גרופע האָט נאָכגעדענקט יעדען שריט, יעדען
מאָמענט, יעדען אומשטאנד, אז אן אטענטאט
זאָל אנדערש ניט געמאכט ווערן, סיידען ער זאָל
בריינגען דיא געוויינטע רעזולטאטען. ד. ה. אז
ער זאָל זיין גערעכטפערטיגט נאָך דיא אומ-
שטענדען און זאָל מאכען דיא נויטיגע ווירקונג.

דאָס פאר גאנץ זעלבסטפערשטענדליך. אזוי
שטארק איז געווען דער כעס פון אלעמען געגען
דעם בערהאטען מיניסטער.

עס האָט זיך אין דער לופט דערפיהלט, וויא
דיא אָנקונפט פון נייע צייטען, פון שטרומדיגע
צייטען. וועלכע וועלען צוטריוסלען גאנץ רוס-
לאנד. עס האָט זיך געפאָרדערט א מין
נייע רעוואָלוציאָנערע פראָגראם, א די-
רעקטער געוואלטיגער קאמפף געגען דער
געוואלט פון דער רעגירונג; עס האָט
זיך געפאָרדערט א פעראייניגונג פון אלע
רעוואָלוציאָנערע קרעפטען, וועלכע זאָל קענען
ניט נור פיהרען אן אונגעהייער מעכטיגע אר-
בייטער און בויערן בעוועגונג, וועלכע זאָל ניט
נור אָנטרייבען א ווייטע און ברייטע פראָפאגאנ-
דא אין דיא שטעדט און ציטלאנד, זאָנדרען זאָל
אויך קענען פערטהיידענען זיך מיט רעוואָלוציאָר-
נערע מאכט, דערלאנגען קלעפ דער דעספאָטי-
שער הערשאפט, וועלכע פערפלייצט מיט בלוט
יעדע טהעטיגקייט, יעדען שטרעבען, יעדע פאָר-
דערונג פון מענשליכע רעכטע.

פון דיווע פאָדערונגען איז ארויסגעקומען
דיא פעראייניגונג פון דיא ביידע אָרגאניזאציאָר-
נען „ווישנאיא פארטיא סאָציאליסטאון רעוואָר-
לוציאָנערס“ מיט דעם „סעווערני סאָיוז ס. ר.“
זיי האָבען זיך ביידע צונויפגעשלאָסען אין איין
באָלידע רעוואָלוציאָנערע אָרגאניזאציאָן, דיא
„פארטיא סאָציאליסטאון רעוואָלוציאָנערס“,
מיט דער פולער פראָגראם פון דיא ביידע אָרגא-
ניזאציאָנען צוזאמען.

דיא פראָגראם בעשטעהט, אין קורצען גע-
רעדט, אין א ברייטער און ווייטער מאסען-כע-
וועגונג פון דיא ארכיטער, פערבונדען מיט א
מאסען-פראָפאגאנדא צווישען דיא בויערן און
דאצו א דירעקטען קאמפף מיט רעוואָלוציאָנערע
מיטלען. מיט וואפען אין דיא הענד, מיט וויר-
קענדע טהאטען געגען דער סאמאָדערזשאונער
דעגרינגס-מאשיין.

א ברענענדע, נערוועזע, פיכערהאפטע טהע-
טיגקייט האָט אָנגעהויבען דיווע פארטהיי;
גרופען האָבען זיך געבילדעט אומעטום, אָרגאני-
זאציאָנען האָבען זיך געגרינדעט, בעזונדערע
גרופען האָבען זיך פעראייניגט; נייע קרעפ-
טען זיינען צוגעצויגען געוואָרען; נייע פלענער
זיינען דיסקוטירט געוואָרען — א לעבעדיגע
טהעטיגקייט איז אָנגעגאנגען, וואו נור עס איז
געווען דיא מינדעסטע מעגליכקייט דורכצודריי-
נען מיט דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט. וויא א

(*) וועטעניק רוסקאיי רעוואָלוציאָר „נומער 8.

ענטפערט, אז ער ציהט דא אויף א פאך מינוט ביז דער מיניסטער קומט, האָט אַרָאָבגעצויגען פון לינקער האַנד זיין אָפיצירסקע ווייכע האַנד-שוה און האָט אין פאָרטפּעל פּערריכט דיא פאָ-קעטען.

דיא האַלטונג פון דעם יונגען אָפיציער אין דעם אַדיטאנטסקען מונדיר מיט דיא אַקסעלי-כאַנטען איז געווען אזוי רוהיג און נאַטירליך, אז אפילו דער אויסערגעווענהליכער פאל, וואָס ער איז עקסטרא געשיקט געוואָרען אין אזא אַילענזש פון סאַמע גרויספירסט פון מאָסקווע גלייך אין פאַלאסט פון „גאָסדאַרסטוועני סאַוועט“ צו זעהען זיך מיט דעם מיניסטער פון אינערליכע אנגעלעגנהייטען (און נאָך גראַד אין אזא צייט וואָס צווישען גרויספירסט סערגיי און דעם מיניסטער איז געווען א שטיקעל „שנאה“) האָט ביי קיינעם נישט ערוועקט קיין שאטען פון פערדאכט. עס דויערט נישט קיין פאך מינוט, און דעם מיניסטער'ס קארעטע איז אָנגעקומען. אין קאָרידאָר זאָגט שוין דער שוויצאר אָן דעם מיניסטער, אז אַן אַדיטאנט פון זיין פירסטליכע האָהייט סערגיי אלעקסאַנדראָוויטש איז עקס-טרא אָנגעקומען פון מאָסקווא מיט נויטיגע פאָ-פיערען צו איהם. דער מיניסטער געהט צו צום אַדיטאנט, וועלכער שטעלט זיך איהם פאָר און דערלאנגט איהם פון פאָרטפּעל א פאקעט. אין דער צייט, ווען סיפּיאַנין געהט דעם פאקעט, דערהערט זיך א קנאַל פון א רעוואָלוציער, דרוי שאָסען ווערן אָפּגעפיערט איינער נאָך דעם אַנ-דערן און דער טיראַן, פאר וועלכען מיט אַ מינוט פריהער האָט געציטערט רוסלאַנד, פאַלט אַנידער וויא א שווערע פלאכטע צו דיא פיס פון דעם יונגען רעוואָלוציאָנער.

— אזוי בעגעהט מען זיך מיט דיא פינד פון פאַלק! ערקלערט דאָ אויפ'ן שטעל דער רעוואָלוציאָנער, אָנצייגענדיג דיא צושראָקענע און צומישטע לאַקויען און טשינאָוויקעס אויף דעם געפאַלענעם מיניסטער.

דיווער פערקליידעטער עלעגאַנטער אַדיט-טאַנט איז געווען דער יונגער מיטגליעד פון דער „כאַיעוואיאַ אָרגאַניזאַציע“ פון דער פאַרטיי סאַציאַליסטען - רעוואָלוציאָנערען, דער סטו-דענט סטעפאַן „זו אַל ער י אַנאָ-וויטש באַל מאַשאַוו, א זון פון אַ פערפאַלגטען „פאַליטישען פערברעכער“, א'ן איין-איינציג קינד פון א רעוואָלוציאָנערען מאַרטירער פון דיא נאַרדאָוואָלעס, — ער האָט דאָס דיא טהאַט אויסגעפיהרט און האָט

אום אלע זאָלען קענען פערשטעהן, אז דאָס איז נישט געמיינט געוואָרען בלויז צו הרג'ענען א ביי-זען מענשען, א שערליכען מענשען, זאָנדרען אז דאָס איז דערלאנגט געוואָרען א קלאפּ דער סיר-סטעמע פון רעגירונג, וועלכע איז אויסגעדריקט אין דער בעשטימטער פערזאָן.

ווען עס האָט פאסירט דיא גרויסע דעמאָנ-סטראַציע פון דעם 8טען מערץ, וועלכע עס האָט אזא רושם געמאַכט אומעטום, ווען עס האָט פאסירט יענע בלוטפּערגיסונג אין דיא גאַסען פון פעטערסבורג, דורך וועלכער סיפּיאַנין האָט געוואָלט אויסטיילגען יעדען פראָטעסט, יעדע בעוועגונג, דאן האָט דיווער מיניסטער געפאָ-דערט פון ניקאָלאַיען אזא אונגעהויערע פאַל-מאַכט, וועלכע קיין מיניסטער האָט פריהער נישט געהאַט. ער האָט זיך בענוצט מיט דעם שרעק, וועלכער איז געפאַלען אויף ניקאָלאַיען דורך דיווער דעמאָנסטראַציע און האָט געפאָדערט אוי-סערגעווענהליכע פאַלמאַכט, אום צו קענען דער-שטיקען מיט דיא שוידערליכסטע מיטלען דעם שטייגענדען רעוואָלוציאָנערען גייסט. סיפּיאַ-נין איז געוואָרען דאן דער שרעק פון רוסלאַנד, און עס איז נישט געווען קיין איין קרייז פון דער געזעלשאַפט, וואו עס האָט זיך נישט אָנגעזאַמלט האַסס און צאָרן, גיפּט און גאַל געגען דיווער אונ-געהובעלטען טיראַן, וועלכער האָט פערוואַנדעלט רוסלאַנד אין א ים פון בלוט און טרערען. אין אלע הערצער האָט זיך געפיהלט דער וואונש ראכע צו געהמען פון דיווער מאַסען-מערדער.

און דיווער וואונש איז פערוורקליכט גע-וואָרען. דאָס איז געשעהן דעם 2טען אפריל, 1901, אום 1 אהער מיטאָג-צייט. צום מאַריאינ-סקען פאַלאַץ, אין פעטערסבורג, וואו עס האָט אין דיווער שטונדע געדאַרפּט זיין א זיצונג פון מיניסטאַרען, איז צוגעפאָהרען א רייכער עקי-פאַזש מיט א פאָר פערד, הערליך געשפּאַנט. דער שוויצאר האָט שנעל געעפּענט דיא טיהרען פון פאַלאסט פאר דעם עלעגענטעם געקליידע-טען יונגען אַדיטאנט, וועלכער האָט לייכט ארויסגעשטייגט פון עקיפאַזש און האָט מיט א שטאָלצ-בעפעהלענדען טאָן געהייסען מעלדען, אז ער איז עקסטערנע געקומען פון מאָסקווא, געשיקט פון זיין „פירסטליכע האָ-הייט“ סערגיי אלעקסאַנדראָוויטש, און מוז זאָ-פאָרט זעהען דעם מיניסטער פון אינערליכע אַנ-געלעגנהייטען. דער שוויצאר האָט אונטער-טהעניגסט ערקלערט, אז דער מיניסטער איז נאָך נישט געקומען. דער יונגער אַדיטאנט האָט גע-

הויבען א טהעטיגקייט מיט דאָפעלטע ענערגיע און מיט א שטייגענדע בעגייסטערונג. דיא כוואליעס פון דעם פעוועגונגס־מעדער האָבען זיך אָנגעהויבען צו הויבען, אלץ העכער און האָבען געסטראשעט איינצורייסען דיא שווארצע טויר זענדי־עהריגע פעלזען פון דער סאמאדער־זשאונער הערשאפט. סיפאגין'ס סוף איז געווען א מערקווירדיגער קלאפ ניט בלויז פאר די איינצעלנע פערזאנען, וועלכע קירעווען רוסי־לאנד'ס שיה צוריק צו דיא פינסטערע יאהרהונדערטע, זאָנדרען טאקע פאר דער פאליטישער סיסטעמע פון אזא רעגירונג. אויך דעם פראקטאטאָר פון הייליגען סי־נאך, דעם פינסטערן גייסט פון רוסלאנד, פאָבערדאָנסעווען, איז געווען צוגעגרייט פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציע“ אזא סוף. פאר וואָס דאָס איז ניט געשעהען, איז ניט דאָ איצט דער פלאץ אָבצושטעלען זיך.

* * *

דיא סאָציאליסטען רעוואָלוציאָנערען האָד בען נאטירליך ניט ערווארט, אז דיווער קלאפ, וויא מעכטיג ער זאָל ניט טרעפן די רעגירונג, וועט שוין זיין אזוי ווירקענד, אז זיא וועט זיך גלייך אונטערגעבען. דאָס וואָלט געווען צו נאאיוו אָפטימיסטיש פון זייער זייט. פונקט אזוי וויא זיי ערווארטען ניט, אז פון דיא ליטע־ראטור, וועלכע זיי פערשפרייטען אין רוסלאנד, וויא מאסענהאפט זיי טהוען עס ניט, זאָל אין א צייט, צ. ב. פון איין יאָהר שוין דיא מאסע פון פאָלק סאָציאליסטיש אויפגעקלערט און אי־בערצייגט ווערען. (און מען דארף ניט פערגען־סען, אז דיא טהעטיגקייט פון דיווער פארטיי אין דער ארויסגעבונג פון סאָציאליסטיש־רעוואָלוציאָנערע ביכער און שריפטען איז אן ער־שטייגענדע. הונדערטע טויזענדע עקזאמפלאַר־רען ווערן פערברייט אין א יאָהר אין אלע וויי־קעלעך פון רוסלאנד; שוין ניט גערעדט פון דע־מאָנסטראציעס, סטרייקס, אָרגאניזירונג פון גרופפען אין דיא שטעט און דיא דערפער.) טיכטיגע קעמפפער ווייסען, דאָס פונקט אזוי וויא עס איז נויטיג בעגייסטערונג און אָפפער־וויליגקייט, אזוי איז אויך נויטיג אויסדויער און פעסטער. געדולד אין קאמפף. טיראניי, וועלכע האָט זיך דורך יאהרהונדערטע פעהראר־טעוועט, ווערט מיט איין קלאפ ניט אָנגעשאפט. עס איז אלאץ געווען צו ערווארטען, אז דיא כאמאָדערוזשאונע דעספאָטיע וועט אָנשטרענ־גען איהרע ביטערסטע קרעפטען, איהר אונ־

בעפרייט רוסלאנד פון איינעם פון איהרע אונ־מענשליכע בלוטזויגער!

וויא בראוו, וויא ראָמאנטיש, וויא העלדיש מוסהיג דיווער עדעלסטער קינד פון דיא בעסטע מענשען פון רוסלאנד האָט זיין אויפגאבע ער־פילט, אָפפערענדיג מיט זיין יונגען לעבען אין דיא סאמע בליהונג פון זיינע יאָהרען, דאָס וועט בלייבען פערצייכענט מיט גאָלדענע בוכ־שטאבען אויף דיא בלעטער פון רוסלאנד'ס גע־שיכטע, יענע געשיכטע פון קאמפף, וועלכע איז אזוי רייך מיט העלדענטהאפטען, אזוי ריהרענד מיט איהר אָפפערויליגקייט, אזוי הייליג מיט בעגייסטערונג! יענע געשיכטע, וועלכע איז דער מארטיראָלאָג פון אזוי פיעל נאָבעלע זעלען, וואָס האָבען זיך אויפגעאָפפערט אין קאמפף פאר דיא העכסטע אידעאלען פון דער מענשהייט, און אויף וועלכע עס זינגט דער פאָעט:

„א. מומער נאָטור, ווען ניט אַזעלכע מענשען,

וואו פערטירקענט וואָרט געוואָרען

דיא בעסטע פרוכט פון לעבען!“

דיא האלטונג פון דיווען יונגען העלד אין גע־ריכט, וואו ער איז פערדורטהיילט געוואָרען צום טויט, איז געווען פונקט אזוי מוסהיג און בראוו, וויא דיא אויספיהרונג פון זיין טהאט: „פרעגט אלע רוסישע בירגער, פאר וואָס זיי האָד בען איהם ניט געטויט ביז יעצט“ — האָט ער געענטפערט זיינע ריכטער, ווען זיי האָבען איהם געפרעגט וועגען דעם מאָטיוו פון זיין טהאט — „פאר וואָס איך האָב איהם געטויט, דאָס פערשיטעהט איהר אלע גאנץ קלאָר...“

אזוי איז געווען דער ערשטער אויפטריט פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציע“ אויף דעם וועג פון טעראריסטישען קאמפף געגען די בלוטיגע טהאטען פון דער דעספאָטישער רעגיר־ונג. עס איז ניט געווען קיין איין ווינקעל אין רוסלאנד, וואו דיווע טהאט האָט ניט ארויסגע־רופען דאנקבארקייט, וואו זיא האָט ניט ער־וועקט בעגייסטערונג, וואו זיא איז ניט געווען בעטראכט אלס א נויטווענדיגער קלאפ געגען דער פאָליטישער שקלאפערדיי, וועלכע הערשט אין רוסלאנד און אין וועלכע יעדער מינדעסטער פראטעסט יערט בעישטראָפט אלס הויכפער־ראטה.

דער קלאפ פאר דער רעגירונג איז געווען א גוואלטיגער. זיא איז פשוט צומישט געוואָרען. דיא סאָציאליסטישע אָרגאניזאציאָנען און רע־וואָליציאָנערע גרופפען האָבען איבעראל אָנגע־

טיראן קען בלייבען לעבען און רעגירען אזא לאנגע צייט — איבער צוויי יאָהר! זינט פלעהווע'ס אויפטרײט האָט מען אלץ טאָג אויף טאָג ערוואַרטעט זיין ענדע.

דער אָרגאניזירטער טערראָר האָט ניט גע- קענט ענדיגען זיך מיט דער טהאט געגען סײַ פיאַגין, ווען א פלעהווע איז ארויף אויף זיין פלאץ. דיא „באָיעוואַיא אָרגאניזאציע“ האָט געמוזט פאָרטזעצן איהר ארבייט. ווען אונטער פלעהווע'ס אדמיניסטראציע האָט דער גובער-

מעטשליכסטע ווילדהייט אום אויפצוהאלטען איהר מאכט. זיא האָט ווירקליך ארויסגערוקט אויף'ן סצענע איהר רעאקציאָנערסטען רעטער, איהר אונמעגשליכסטען תליון. פאָן-פלעהווע האָט פערנומען דעם פלאץ פון סיפאגין. ער איז געוואָרען מיניסטער פון אינערליכע אנגעלעגענ- הייטען און האָט בעקומען דיא ווייטסטע פאָל- מאכט צו געברויכען אלע מיטלען, אויף וועלכע עס קען פעהיג זיין בלויז א פאָן-פלעהווע, אום אויפצוהאלטען דיא זעלבסטטהערשערישע אונ- זערדריקונגס-מאכט פון דער

צארסקער רעגירונג.

אז פאָן פלעהווע וועט ניט בריינגען רוסלאַנד קיינע פער- לייכטערונגאז ער וועט ניט פרובירען שפיעלען זיך מיט העפאָרמען כאָטש אפילו פון נארעריי וועגען, דאָס האָט יעדער אין רוסלאַנד געוואוסט, און גלייך וויא ער איז געוואָרן מיניסטער, האָט יעדערער גע- פיהלט, אז דאָ וועלען דיא רע- וואָלוציאָנערן - טערראָריסטען האָבען צו האַנדלען וויא זיי האָבען געהאנדעלט מיט סײַ פיאַגין. מען מעג מיט זיכער- הייט זאָגען, אז איידער פלעה- ווע האָט נאָך געוויזען זיינע מעשים, וועלכע האָבען ער- שטוינט די גאנצע וועלט מיט זייער שוידערליכקייט, איידער נאָך דיא קישינעווער בלוט- באַד איז געשעהען, גלייך וויא פלעהווע האָט גענומען דיא לייצעס פון דער רעגירונג אין זיינע הענד, האָט שוין יע- דערער געפיהלט אז זיין פסק דארף קומען. מיט אונגערולד האָט מען ערווארט, ווען דיא טערראָריסטישע טהאט וועט פאסירען, וועלכע וועט

ענדיגען מיט דעם מיניסטער וויא ער פער- דענט. און אין דער גאנצער צייט פון זיין רעגירעריי האָט זיך בלויז יעדערער געוואונ- דערט, ווארום קומט שוין ניט דיוע טהאט. וויא דער געוויסען פון דער גאנצער געזעלשאפט וואָלט געווען געפלאגט, וואָס אזא שוידערליכער



ז דיא פרויהויטס-פאָקעל אין רוסלאַנד איז גאָנץ קלויג, וויא ס'ווייזט אויס, דאָך אַנצוצינדען אַ באַמבע איז דער פלאַם גענוג גרויס. (דער וואהרע יאקאב.)

נאטאָר פון כאַרקאָוו פערשמיסען הונדערטער בויערן ביז טויט אלס אָבשרעקונגס-מיטעל פאר וואָס זיי האָבען זיך געבונטעוועט, און נאָך 800 טויזענד רובעל אלס שטראָף איז ארויפגעלייגט געוואָרען אויף דיא אונרוהיגע דערפער צו דע- קען דעם שאָדען וואָס דיא בויערן-אונרוהען האָ-

מאָקראַטיע בלויז מיט דעם, וואָס זיי אנערקען
נען דעם טערראָר אלס איינעם פון דיא נויט־
ווענדִיגסטע מיטלען אין דעם יעצטיגען קאמפּף.
מאכען זיי א גרויסען טעות. פיעל מעהר פון
דעם אונטערשיידען זיי זיך אין זייערע טהע־
אָרען, אין זייערע אידעאלען, אין זייער אויפ־
פאסונג פון סאָציאליזמוס און פון דעם וועג,
וועלכען רוסלאנד מוז דורכמאכען אום צו ער־
רייכען א צושטאנד פון פרייהייט. דיא ריכ־
טונגען פון דיזע צוויי פארטייען זיינען גרונד־
פערשידענע. אָבער דאָס וועט אויסקומען צו
בעטראכטען אין אנדער ארטיקעל.

דער קאמפּף ברענט איצט פויעריג אין רוס־
לאנד, אָפּפער פאלען, אָבער עס פיהלט זיך שוין
גאנץ שטארק, אז רוסלאנד געפינט זיך אין ערב
אן אומענדערונג, וועלכע וועט צוטרויסלען דיא
סאמאָדערושאונע מאָנארכיע, דען יענע צייט,
אויף וועלכע דיא נאָרדאָוואָלצעס האָבען
נביאות געזאָגט, איז פאר אונזערע אויגען. פון
זייער געביין איז אויפגעשטאנען א מעכטיגער
ראכע־נעהמער, א שטארקערער פון זיי, און
שטארקער דארום, ווייל איצט קעמפּפּען שוין
ניט בלויז אינטעליגענטען אליין, ניט בלויז
דיא שטודירענדע יוגענד, עס קעמפּפט צוזאמען
מיט דיא אינטעליגענטען דאָס פאָלק, דער ארביי־
טער, דער בויער, און דיזער קאמפּף וועט ניט
אויפהערען ביז דאן, ביז וואנען קיינע סיפּוא־
ניס און קיינע פלעהוועס וועלען ניט מעגליך
זיין אין רוסלאנד.

מ' קאמין



דיא געליעבטע

עס שוועפט דיא לבנה, מיין האַרץ שוועפט נאָך איהר
אין הימעלס פערס שוועפט דאָרט דיין צורה;
מיר דאכט, אז עקלערטער לאָזערע.
געליעבטע, מיר דאכט, אז איך שוועפּ דאָס נאָך דיר.

א הייליגע פרומקייט לעבט אויף אין מיר פאלד,
נשמה'דיג, שטארק, מיט כונה
מחדש בין איך דיא לבנה.
דיא נאכט'גאל זאָגט קדיש, "אמן" זאָגט דער וואַלד...

מ. מ.



דער פאליטישער טאכטפיעל אין אמעריקא

„דאָלאָרעפּובליק“, וויא אין דער היינטיגער „קאמפיון“, אין דיא היינטיגע פרעזידענט-וואהלען. דיא פלאטפאָרמען פון דיא רעפובליקאנער און דעמאָקראטען זיינען געשריבען גע-וואָרען אונטער דער דיקטירונג פון פערטרעטער פון וואָללעסטריט, דעם געלטנערן פון אונזער לאַנד, און ביידע פרעזידענטקאנדידאטען, רוז-וועלט אזוי גוט וויא פארקער, זיינען פערפאכט ביי דיא באנקירען און טראַסטס. עס איז שוין געוואָרען א שפריכוואָרט אין אמעריקא, אז וואָל-סטריט וועהלט יעצט אויס א פרעזידענט. אויב פארקער, דער רייטפערדעל פון א גרופע פינאנץ-סיסטען אונטער דער פיהרונג פון דעם בע-וואוסטען מיליאַרדער אָגוסט בעלמאַנט, וועט אויסגעוועהלט ווערן, וועט עס זיין דער שלא-גענדסטער בעווייז פון דער שטייגענדער גע-פעהרליכער מאכט פון א הייפעלע באנקירען אי-בער דאָס גאנצע „פרייע“ אמעריקאנער פאָלק.

אז דיא רעפובליקאנער פארטיי מיט איהר מיליטעריש-דייטשענדען פרעזידענט רוזוועלט זיינען טרייע דיענערס פון גרויסקאפיטאל, ווע-גען דעם איז איבעריג צו ריידען. ווער עס האָט נאָר עפעס א ידיעה פון אמעריקאנער פאָליטיק, ווייס וויא ווייט דיא העלשענדע רעפובליקאנער פארטיי האָט זיך אָנגעשטרענגט צו שטיצען דיא קאפיטאליסטען אויף דער רעכנונג פון פאָלק, וויא ווייט זיא האָט געהאָלפּען דער געבורט און ענטוויקלונג פון דיא ריעזיגע טראַסטס, וועלכע קאמאנדעווען יעצט אין קאָנגרעס, אין אלע לעדזשיסלאטישורס (שטאאט - פארלאמענטען) און אין אלע גרויסע מוניציפאליטעטען (שטאָדט-פערוואלטונגען).

דיא געשיכטע פון דיא רעפובליקאנער פארטיי איז אייגענטליך דיא געשיכטע פון דער פלוטאָקראטיע (געלט-הערשאפט) אין אונזער רעפובליק. פראָטעקציאָן אין דיא פאָרמע פון הויכע טאריפען, וועלכע מאכען שוין מעגליך אין געוויסע אינדוסטריען צו פערקויפּען פראָ-דוקטען אין אויסלאַנד ביי גער וויא אין אינלאַנד, איז געווען דער הויפט-פונדאמענט, אויף וועלכען דיא רעפובליקאנער האָבען אָנגע-האלטען זייער רעגירונגס-געביידע און דיא אוי-

פאָד געגען גאָלד — דאָס איז דער אָנהויב און דער כוח פון דעם יעצטיגען פאָליטישען שאד-שפיעל, וואָס ווערט אָנגעפיהרט פאר דעם גרויסען אמעריקאנער פובליקום אונ-טער דיא פערשריענע נעמען רוזוועלט און פארקער. ווער עס זאָל ניט זיענען ביי דיא וואהלען נעכסטען נאָוועמבער, דער רעפובליקאנער אָדער דעמאָ-קראטישער קאנדידאט פיר פרעזידענט פון אונ-זער גרויסער רעפובליק, נאָר פלוטאָן, דער כח גדול פון מאמאָן, איז פאָלשטענדיג געזיכערט מיט זיין אויבער-הערשאפט.

אויף דער פאָליטישער ביהנע שפיעלט מען זיך מיט פראָגראמען, מיט מעהר אָדער ווייניגער אָבערגעדאָסענע און איבערגעניצטע „דע-איבער פערשידענע פונקטען, מיט אטאקעס און קאנטר-אטאקעס, מיט אלערליי פראצען-פיוער-ווערק; אָבער הינטער דיא קוליסען זיצט איי-גענטליך איינער, וואָס פראוועט דיא קאמערדיע, און דאָס איז דער אלמעכטיגער דאָלאַר. פון ערשטען בליק שיינט עס, אז דיא אלע קאנ-דידאטען, רעדנערס און שרייבערס, וועלכע מא-כען געוואלדען ווענען דיא „אישוס“ און „פרינ-ציפען“ און נעבען זיך ארויס פאר לאנדעס-דע-טערס, מיינען עס ערנסט; אָבער ווען מען קוקט און מען דרינגט אריין מיט קריטישע אויגען אין דעם גאנצען געטומעל — א געטומעל, וועלכער ווערט ווידערהאלט אלע פיער יאָהר — זעהט מען דיא שטריקלעך, וועלכע ציהען זיך פון דעם באנק-צענטער אין וואָללעסטריט צו אלע פלאט-פאָרמען און צו אלע אנטהיילע-העמער אין דעם פאָליטישען שאד-שפיעל. קיין „גאנג“ ווערט ניט געמאכט אָהן א דירעקטען בעפעהל אָדער ווייניגסטענס אָהן דיא הסכמה פון זיין העכ-סטע מאיעסטעט דעם מלך מלכי המלכים קא-פיטאל.

דיא מאכט פון גרויסקאפיטאל האָט זיך נאָך קיין מאָל ניט ארויסגעוויזען אזוי אָפען און ציניש אין אונזער רעפובליק, וועלכע האָט שוין לאַנג כשר פערדיענט דעם פערעכטיקען טיטל



קיין בעסערען קאנדידאט וויא פארקער האט וואָלל־סטריט נישט געקענט אויסקלייבן. ווער איז פארקער? א ריכטער פון דעם העכ־סטען געריכט פון שטאאט ניו־יאָרק. מיט וואָס האָט ער זיך אויסגעצייכענט? מיט זיין אויס־פרובירטע טריהייט צו דער קאפיטאליסטישער קלאסע, ספעציעל מיט זיין ענטשיידונג, אז דער געזעץ וועגן 8־שטונדען ארבייט איז אונקאָנ־סטיוויציאָנעל (דאָס הייסט געגען דיא קאנסטי־טוציאָן און אַלזאָ אונגעזעצליך). דאָס איז אלעס. נאָר אונגעפעהר מיט א יאָהר צוריק, ווען מען האָט אָנגעפאנגען צו ריידען און צו שרייבען אין צייטונגען וועגען מעגליכע קאנדידאטען פון דער דעמאָקראטישער פארטיי, האָט מען פֿלוצ־לינג גענומען פויקען פון פילע זייטען, אז פאר־קער איז דער בעסטער, עהרליכסטער, פעהיג־סטער קאנדידאט, דער „בעשערטער מאן“, „דער ריכטיגער מאן אויף דעם ריכטיגען פלאץ“.

ווער האָט איהם מיט אמאָל אזוי פאנאנ־דערגעפויקט? אלערליי דיענערס און אנגענטען פון וואָלל־סטריט, וואָס זייער צאָהל איז פיעל גרעסער, וויא מען קען עס דענקען. געלט האָט נאטירליך נישט געפעהלט, און לויבגעזאנגען האָ־בען זיך געשאַטען אויף איהם איבער'ן גאנצען לאנד, וועהרענד'ער אליין איז געבליבען שטום וויא א פיש, אזוי וויא מען האָט איהם געהויסען אום דער עולם זאָל גאָר נישט וויסען, וואָס ער דענקט אייגענטליך וועגען דיא „אישוס“ אָדער דיא שטרייט־פונקטען פון דיא קאפיטאליסטישע פארטייען. מען האָט איהם פערענטפערט פאר זיין „גאָלדענעם“ שווייגען דערמיט, וואָס ער איז א ריכטער און דארף זיך נישט מישען אין פאָליטיק זאָל לאנג ער בלייבט אין דיזען אמט; אָבער דאָס איז געווען דער ערשטער אקט פון דער קאָמעדיע, וואָס איהר פינאל איז אָפגע־שפיעלט געוואָרען אויף דער קאָנווענציאָן אין סענטי־לואיס, אין דער לעצטער מינוט, נאכדעם וויא מען האָט פארקער'ן נאָמינירט לויט דעם וואונש פון דער וואָלל־סטריט באַנדע אונטער בעלמאָנט'ס קאָמאנדע, ווען ער האָט מיט אמאָל געעפענט זיין הארץ און בעקאנט געמאכט דורך א דעפעשיע, אז ער איז נישט אנדערס פאר גאָלד אלס דיא איינציגע מאָס פון געלד. אלע ציי־טונגען און אנגענטען, וועלכע האָבען זיך געריסען פון הויט, אז מען זאָל נאָמינירען בעלמאָנט'ס קאנדידאט, האָבען איהם יעצט אויפגעהויבען ביז דעם זיבענטען הימעל פון מאַמאָן'ס כיסא־

בערמאכט פון גרויס־קאפיטאל. נאָר יעצט, זייט דיא טלחמה מיט שפאניען און דיא פערבאפונג פון קאָלאָניעס, שטרעבען זיי אויך אָנצוהאלטען פראָטעקציאָן אין דער פאָרמע פון אויסלענדישע מארקעטס אונטער דעם שוין פון מיליטערישע פלאַטען, וועלכע מען בויט אליין מעהר אויף דער רעכענונג פון גאנצען פאָלק. דיא זאָגענאנטע אימפּעריאליסטישע פאָליטיק פון דער רעפוב־ליקאנער פארטיי איז אייגענטליך א נייע פראָ־טעקציאָנ־פאָליטיק פיר די פאבריקאנטען, וואָס פאר זיי איז דער היימלשער מארקעט צו ענג גע־וואָרן, טראָץ דיא הויכע טאריפען געגען אויפ־פּעאיישע קאָנקורענטען, און וואָס מוזען דאָרום זוכען אן אַבזאץ אנדערסוואו.

אָבער דיא דעמאָקראטישע פארטיי איז יעצט נאָך מעהר אין דיא הענד פון גרויס־קא־פיטאל, וויא אפילו דיא רעפובליקאנער. זייט דעם לעצטען דורכפאל פון דעם זילבער־משיח ב ר י ע ן, איז פאָרגעקומען א מערקווירדיגע איבערקעהרענעם אין דיא דעמאָקראטישע ריי־זען פון קאפיטאליזם. זייער פלאטפאָרמע אָדער פראָגראם איז נישט נאָר בעפרייט געוואָרן פון יעדען זילבער־שיין, זאָנדערן איז נאָך אויס־פרובירט געוואָרן אין דעם גאָלד־קריגעל פון וואָלל־סטריט. דיא לעצטע קאָנווענציאָן פון דער דעמאָקראטישער פארטיי אין סענטי־לואיס איז געווען א מערקווירדיגע פאָליטישע קאָ־מעדיע, אין וועלכער דער ניו־יאָרקער דורכגערי־בענער פאָליטיקאן דייוויד הילל, דער פאָרשפרע־כער פון אָנוסט בעלמאָנט און אנדערע וואָלל־סטריט מיליאָנערען, האָט געשפיעלט דיא ראָלע פון אן אַנטרייבער מיט א גאָלדענעם בייטל, און דער אָרימער ברייען האָט געכאפט דיא שמיץ ביז ער איז געבליבען צוגעגענעלט צום „גאָלדענעם קרייז“, וואָס ער האָט זיך פער־מאָסטען אַרונטערוואָהקען מיט 8 יאָהר צוריק. דיא גאָלד־דעמאָקראטען, וועלכע זיינען געשלאָ־גען געוואָרען פון דיא זילבער־דעמאָקראטען אין 1896, האָבען יעצט געהאט זייער נקמה אָן דעם זאָגענאנטען „ראדיקאלען פליגעל“ פון דער דע־מאָקראטישער פארטיי אונטער ברייען'ס ליי־טונג. זיי האָבען יעצט פאָלשטענדיג טרי־אומפירט. נישט נאָר איז דיא פלאטפאָרם פון דער דעמאָקראטישער פארטיי אויסגעארבייט געוואָרען נאָך זייע וואונש, זאָנדערן זיי האָבען אויך אויסגעפיהרט, אז זייער קאנדידאט זאָל נאָמינירט ווערן.

עם בלייבט וויא עס איז, דאָס הייסט „גאָלד־סטענדער“ (מאָס); אָבער אום עס זאָל גאָר קיין ספק ניט קענען בלייבען, אז דיא דעמאָקראטישע פארטיי האָט זיך אין גאנצען אָפגע־זאָגט פון דער פריהערער זילבער־אפיקורסות געגען דיא גאָלדענע קאלב, האָט בעלמאָנט'ס רעכטע האַנד, דער דערמאָנטער דיוויד הילף, געהייסען פארקער'ן שיקען א דעפעשע מיט אן ערקלערונג, אז וואָס דיא קאָנווענציען זאָל ניט ענטשיידען וועגען דיא געלט־פראגע, נאָר ער האלט מיט גאָלד. אזוי וויא ער איז שוין דאָן נאָמינירט געווען, זיינען ברייען מיט זיינע אונ־טערשטיצער צוגעשפאָרט געוואָרן צו דער וואנט. ווי האָבען זיך אפילו שטארק געקאָכט, וואהר־שיינליך נאָר צום שיין, האָבען געפילדערט און פראָטעסטירט געגען אזא „אונערוארטעטען“ שריט פון וואָלל־סטריט־קאנדידאט; אָבער זיי האָבען זיך באלד ארומגעזעהען, אז זיי מאכען זיך נור לעכערליך מיט זייער גרימציגן און האָר בען ארונטערגעשלונגען דיא גאָלדענע פילע. זיי, דיא „ראדיקאלען“ נאָך דעם מוסטער פון זייער קאנדידאט, דעם עקעלהאפטען דעכאָגאָג הויטס, וואָס האָט געקויפט שטימען מיט זיינע מיליאָנען און געוואָרפען חנ'דלאך צו דיא „מאסען“ אין זיינע ערגסטע פון אלע צייטונגען אין אמעריקא, — זיי איז נאָר געבליבען אָדער צו „באָלטען“ (צוריקציהען זיך) אָדער זיך אונ־טערצוגעבען. דאָס ערשטע האָט ברייען ניט געהאט דעם מוסה צו טהאָן, דאָרום האָט ער „מיט האָניג אויף דיא ליפּען און גיפט אין האר־צען“ ערקלערט, דאָס ער וועט, אלס טרייער דע־מאָקראט, שטימען פאר פארקער'ן.

איינמאָל האָט מען אזוי געמאכט פאר־קער'ן פאר א העלד מיט א גאָלדענעם שווער־דעל און ברייענען האָט מען צוגעשפאָנט צום רייטוואָגען פון דער גאָלדענער קאלב, איז שוין אלעס געגאנגען וויא געשמירט אויף דעם וועג צו מאמאָן'ס טעמפל. דיא גאנצע דעמאָקראַטישע פארטיי איז פערפאָסט געוואָרען אין דיא געלטזעק פון מיליאָנערען. אָט זיינען עלטליכע זעהר בעלעהרענדע פאקטען פאר דיא יעניגע זאָנגאנאטע „פראָגרעסיסטען“ - סאָציאליסטען, וועלכע האָבען זיך אין 1896 נאָכגעשלעפט נאָך ברייען'ס זילבער־פערדעל און געמאכט אזא גרויסען וועזען וועגען זיינע פליידערייען מכת „דיא קלאסען געגען דיא מאסען“.

דער עקזעקוטיווער קאמיטעט פון דער דע־

הכבוד פאר דעם „איבערמענשליכען מוסה“, וואָס ער האָט כלומרשט ארויסגעצויגט מיט זיין דעפעשע, און האָבען איהם פאנאָדערגעפויקט אלס א העלד, וואָס האָט צו זיך גאָר קיין גליי־כען ניט אין גאנץ אמעריקא.

אום דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ אוי־סערהאלב אמעריקא זאָלען פערשטעהן, וואָס די־זע טראַגיקאָמישע העלדישקייט בעדייטעט אין דער ווירקליכקייט, וועלען מיר בעמערקען, אז הינטער דיא קוליסען פון דער דעמאָקראטישער קאָנווענציען איז פאָרגעקומען א ווערטער־שלאַכט וועגען דעם געלד־פונקט פון דער פלאַט־פאָרמע. ברייען, וועלכער האָט זיך מיט 4 יאָהר צוריק, ווען ער איז צום צווייטען מאל נאָמינירט געוואָרען פאר פרעזידענט־קאנדידאט, פאָר־טיש אָפגעטרייסעלט פון דעם אונזין וועגען דיא פרייע זילבער־געלט מאכעריי, האָט דאָך פער־לאַנגט, אז דיא דעמאָקראטישע פארטיי זאָל זיך יעצט ניט ערקלערען אָפען פאר גאָלד־געלט אזוי וויא דיא רעפובליקאנער. פון א'ן ער־קלערונג פיר זילבער־געלט האָט נאטירליך קיין רייד ניט געקענט זיין — דאָס איז שוין, אמע־ריקאניש גערעדט, א „דער אישו“ (טויטע־פראגע).



דער גאָלדענער צוויילינג.

אום איהם איינצושטיילען און אום לייכטער צו קענען דורכשטופען זייער קאנדידאט, מיט וועלכען דער „ראדיקאלער פליגעל“ איז גאָר ניט געווען צופריעדען, האָבען דיא גאָלד־דעמאָקראטען אָדער אין אלגעמיין דער „קאָנסערוואטיו־ווער פליגעל“ צוגעשטימט צו דעם פשרה־פאָרשלאַג, אז מען זאָל אין דער פלאַטפארמע גאָר א וואָרט ניט דערמאָנען וועגען דיא געלט־פראגע. אייגענטליך האָבען דיא גאָלד־דעמאָקראטען גאָר ניט פערלאָרען דורך אזא קאָמפראָמיס, דען דאָס האָט דאָך אין דער ווירקליכקייט בעדייטעט, אז

ווען מען לעזט דיא פראגראמען פון ביידע קאפיטאליסטישע פארטייען און דיא רעדען פון זייערע קאנדידאטען, קען מען מיינען, אז עס עקזיסטירט גאר נישט אין אונזער „גאלדענער“ רעפובליק אזא זאך, וויא דיא סאציאלע פראגע, און אז איבעראל הערשט שלום און הארמאניע צווישען קאפיטאל און ארבייט. פארקער האט מורא צו זאגען א ווארט וועגען ארבייטער, ווי כענדיג גאר צופריעדענצושטעלען זיינע בע-פעהלסגעבער, דיא חברה פינאנסיסטען און טראסט-מאגנאטען, וועלכע גלויבען, אז ער וועט בעסער זיין פאר זיי, וויא אפילו רוזוועלט. דער שטילשווייגען פון דיא דעמאקראטען וועגען קא-לאראדא איז נאך כאראקטעריסטישער קאפי-טאליסטיש וויא דער שטילשווייגען פון דיא רע-פובליקאנער, דען דיא דעמאקראטען האבען זיך געקענט כענצען דערמיט, וואס פיבאדי, דער גובערנאטאר פון קאלאראדא, איז א רעפובליקא-נער און דערמיט ארויפוארפען דיא גאנצע שולד אויף דער רעפובליקאנער פארטיי.

נאך אפילו וועגען אזעלכע שטרייטפונקטען אין דיא רייהען פון קאפיטאליסטישען, וויא טארי-פען, איז שווער צו געפינען אן אונטערשייד צווישען פארקער'ן און רוזוועלט'ן. פארקער זעלבסט האט צוגעגעבען, דאס ווען דיא דעמא-קראטישע פארטיי זאל זינען ביי דיא קומענ-דע וואהלען, וועט זיא דאן נישט האבען, ווייניג סטענס נאך גאנצע פיער יאהר, א מאיאריטעט אין סענאט, זא דאס מען וועט גאר נישט קע-נען ענדערן דעם אינצטיגען טארי-פען. אין בעצוג אויף דיא טראסטס, וועלכע זיינען ווייט פיר דיא וויינטמיהלען פון דעם טהייל פון דער דעמאקראטישער פארטיי, וואס שלעפט נאך זיך דיא מיטעלע און קליינע קאפיטאליסטישען, האט פארקער ערקלערט, אז דיא געוועהנליכע געזעצע זיינען געניגענד געגען מא-נאפאלען. וואס פאר א היפוד מיט ברייען'ס געוואלדען געגען דיא טראסטס!...

אלאז נישט טראסטס און נישט זאגאר טארי-פען — דער געוועהנליכער שלאכטפעלד פון ביי-דע קאפיטאליסטישע פארטייען אין דיא פער-אייניגטע שטאאטען — זיינען יעצט „אישוס“, וואס-זושע דען? צו וואס דארפען דיא פיר-נאנסיסטען און טראסט-מאגנאטען איבערהויפט אנפיהרען א קאמפף פאר צוויי קאנדידאטען? ווארום פארקער און נישט רוזוועלט. אדער פער-קעהרט? אין וואס אייגענטליך איז יעצט דער

מאקראטישער פארטיי בעשטעהט יעצט פון לוי-טער מיליאנערען און אויספרובירטע דיענערס פון גרויס-קאפיטאל אין אלע זיינע פארמען. טראסטס אריינגערעכענט. דער דערמאנטער בעלמאנט הערשט דארט צוואמען מיט מר-גאפי, א קערקסינ-מאגנאט פון פענסילווייניא, מר. מאקלין, א מיליארדער פון אהייא, עס-סענאטאר סמיטה פון ניוירזשורסי, א מיליא-נער און דיענער פון טראסטס, סענאטאר מאר-טין פון ווירדזשיניא, א מיליאנער און טראסט-מאכער, דעלאנס ניקאל, א בעוואוסטער ניו-יאקער אדוואקאט פון דיא גרעסטע טראסטס, א. ז. וו. א. ז. וו.

דער עקזעקוטיווער קאמיטעט פון דער דע-מאקראטישער פארטיי פון אשטאט ניו-יאק, — דער שווערפונקט פון ביידע קאפיטאליסטי-שע פארטייען — בעשטעהט אויך נאך פון מיל-יאנערען. דער פרעזידענט פון דיווען קאמיטעט איז דער בעוואוסטער פאליטיקאן מאק-קארען פון ברוקלין, אן אגענט פון „סטענדערד איל קאמפאניע“ (דער גרעסטער און רייכסטער טראסט אין דער וועלט) און א מאכער אין עט-ליכע אנדערע טראסטס. זעהר כאראקטעריס-טיש איז דער פאקט, אז דיווער מאק-קארען האט עס דער ערשטער פארגעשלאגען צו נאמינירען פארקער'ן.... א געוויסער קארד מעיער, א מיט-גליעד פון דיווען קאמיטעט, איז איינער פון דיא וויכטיגסטע פיהרערס פון צוקער-טראסט....

ריידענדיג וועגען דיווע פאקטען, בעמערקט אזא קאנסערוואטיווער זשורנאל וויא דער אמע-ריקאנער „ריווי אוו ריוויס“ (זעה דעם סעפ-טעמבער נומער): „אזוי איז עס פלוצלונג דיא דעמאקראטישע פארטיי אומגעוואנדעלט גע-ווארען פון אן „ארימאן'ס פארטיי“ אין דיא גרעסטע פלוטאקראטישע פאליטישע ארגאני-זאציאן אין דער וועלט“.

אונטער אזעלכע אומשטענדען איז עס גאר איבעריג צו בעמערקען, אז דיא דעמאקראטישע פארטיי האט אזוי אינגאנצט דיא ארבייטער-פראגע וויא דיא רעפובליקאנער. מען האט אפילו א ווארט נישט דערמאנט וועגען דיא רציחות אין קאלאראדא, וואו דיא מינען-קע-ניגע טרעטען אונטער דיא פיס דיא קאנסטי-טוציאן. (*)

(*) זעה דעם ארטיקעל „דיא הפקד-וועלט אין קא-לאראדא.“ אין דעם אויגוסט נומער „צוקונפט“ פון דיווער יאהר.

אז ער איז אין שטאנד דורכצופיהרען זיין וויי-
לען געגען זייער ווילען. ווייטער איז פיעלע
באנקירען און טראסט-מאגאטען גאר ניט גע-
פעלען, וואס רוזוועלט פערקויכט צווייט אין
דער אימפעריאליסטישער פאליטיק פון זיין
פארטיי, וואס ער טרייבט צו גרעסערע מיליטע-
רישע אויסגאבען, וואס ער הערט ניט אויף צו
ריידען וועגען בויען וואס מעהר און שנעלער
נייע קריעגשיפען און וועגען דער מיליטערי-
שער מאכט פון דער רעפובליק, וואס ער טאנצט
נאך צו פיעל דיא אויראפעאישע מעכטע אין
קאָלאָניאלע פערבאפונגען און וואס ער רייסט
זיך אריינצודרעהן דיא רעפובליק אין אינטער-
נאציאנאלע פלאנטערס און סכסוכים.

קורץ, א גרויסער טהייל פון דיא גרויסע
קאפיטאליסטען. פיהלען זיך ניט גענוג
מיט רוזוועלט'ן. דארום האָבען זיי זיך אָנגע-
כאפט אָן פארקער'ן, אלס א זיכערע און גע-
האָרכזאמע ווערקצייג. ער איז כּאָר פאר זיי
לכל הדעות. ער צייגט ניט ארויס א פונק פון
זעלבסטשטענדיגקייט און אויגענווילען. ער איז
ווירקליך אן אידעאלער פרעזידענט פאר וואָלל-
סטריט. עס איז נאָר שווער געווען איהם צו
נאָמינירען, טראָץ דעם וואָס ברייען האָט פרי-
הער ערקלעהרט, אז ער איז א רייט-פערדעל פון
וואָלל-סטריט און אז קיין „עכטער“ דעמאָקראט
דארף פאר איהם ניט שטימען (יעצט, נאָך דיא
נאָמינאציאָן, האָט דערזעלבער ברייען ער-
קלערט, אז ער וועט אליין שטימען פאר פאר-
קער'ן...); אָבער וויא נאָר בעלמאָנט מיט זיין
חברה פינאנסיסטען זיינען איבערגעקומען דיזע
שווריקייט, זיינען זיי געווען אויפ'ן פערד, און
אלעס וואָס זיי איז יעצט געבליבען, איז צווא-
מענצוקלייבען וואָס א גרעסערן קריעגס-פאָגד,
אום צו קענען פאנגען וואָס א גרעסערע צאָהל
שטימען פיר זייער ליבעהארציגען קאנדידאט.

פון ביידע זייטען וועט מען יעצט שיטען
מיט געלט, אום צו „בעוועגען“ דיא „פרייע,
זעלבסטשטענדיגע און אויפגעקלעהרטע אמערי-
קאנער ביהגער“ צו פערקויפען זייער כבורה פאר
רוזוועלט'ן אָדער פארקער'ן. דיא רעפובליקא-
נער האָבען א גוטען „זאמלער“ פון „כייטרגע-
פאר דיא וואהל אויסגאבען אין דער פערזאן פון
דעם האנדעלס-מיניסטער קארטעליג, וועמען
רוזוועלט האָט געמאכט פאר דעם פרעזידענט
פון דעם רעפובליקאנער פארטיי קאמיטעט. ער
איז א בן בית ביי אלע טראסטס און גרויסע קא-

אונטערשיידע צווישען דיא דעמאָקראטישע און
רעפובליקאנער פארטייען?

מען דארף זוכען מיט ליכט און דערצו נאָך
בענוצען זיך מיט א מיקראסקאָפ, אום צו בע-
מערקען א פרינציפיעלען אונטערשייד — מיר
מיינען דאָ נאטירליך פון קאפיטאליסטישען
שטאנדפונקט — צווישען דיזע פארטייען. עס
איז דיא זעלבע קאפיטאליסטישע יענטע און
אויף מיט דעם זעלבען קאפיטאליסטישען
שלייכער. נאָר דיא קנייטשען און פעלבעלעך פון
דעם שלייער זיינען אין מאנכע שטעלען א ביי-
כעל ניט גלייך.

יעדענפאלס דארף מען ניט פערגעסען, אז
פון א פרעזידענט הענגט אָפּ דער ישיקזאל פון
200 טויזענד בעאמטע. עס זיינען דאָ גענוג
הונגעריגע דעמאָקראטישע פאליטיקער, וואָס
זיינען זייערע זיך צוצוכאפען צו דער פעטער
קהל'שער שיסעל פון אונזער רעפובליק און וואָס
רייסען זיך צו פערבאפען דיא פלעצער פון רע-
פובליקאנער. דאָס איז אן און פיר זיך א וויי-
טיגער פונקט ביי יעדער עלעקשען (וואהל) אין
דיא פערדייניגטע שטאאטען, בעזאָנדערס נאָך
ביי דיא פרעזידענט-וואהלען. דיא מאכט פון א
פרעזידענט פון אונזער רעפובליק איז פיעל גרע-
סער, וויא דיא מאכט פון אירגענד וועלכען
קאנסטיטוציאָנעלען מאָנארך. זיין הערשאפט
איז, אמת, א קורצע, בלויז 4 יאָהר, אָבער אין
דיזער קורצער צייט קען ער זאָגאר ווערן א
דיקטאטאָר.

דער יעצטיגער רעפובליקאנער פרעזידענט,
קען מען זאָגען, איז געוויסערמאסען געוואָרן א
דיקטאטאָר. ער הערשט איבער דעם קאָנגרעס
און דיסטריט, וועלכע געזעצט ער וויל דורכפיה-
רען. ער פיהרט אויף דיא אויסלענדישע פאלי-
טיק, וויא ער וויל, און קען זאָגאר אריינשלעפען
דאָס פאָלק אין א מלחמה.

דאָס איז יעצט א פונקט, וואָס ווערט אלץ
מעהר ארויסגעהויבען אין דער היינטיגער קאמי-
פיון. עס זיינען דאָ פילע גרויסע קאפיטאלי-
סטען, וואָס האָבען איינפאך מורא פאר רוז-
וועלט'ס דיקטאטאָרישע פיהרונגען און פאר זיין
צו שטארקען מיליטאריזמוס. זיי האָבען יע-
דענפאלס ווייניג צוטרויען צו איהם, דען ער
איז געוואָרן צו אונאכענגיג פאר זיי. ניט
אויין מאָל האָט ער בעוויזען, אז ער איז ניט א'ן
איינפאכע שפיעלצייג אין דיא הענד פון דיא
פיהרערס פון דער רעפובליקאנער פארטיי און

בען; אָבער מען ווײַס גאנץ גוט, אז דאָס איז נאָר צו וואַרפֿען זאמער אין דיא אױגען. דער אמת איז, אז דיא פאָר פאָר מאָנאט פאר דיא עלעקשענס אַשׂט מען מיט גאָלד פון ביידע זייטן. אזוי וויא פארקער איז דער לעבעלינג קאנדידאט פון וואָלל־סטריט, זאָ איז עס זעהר מעגליך, אז דער דעמאָקראטישער קאָמיטעט וועט האָבען מעהר „גאָלד־ארגומענטען“, וויא דער „עפיליקאט“ נער, דאָס הייסט אויף מיט אנדערע ווערטער, אז עס איז מעגליך, דאָס ער זאָל טאקע בעי זיגען די ווינעלעטן. אום צו האָבען נעג געלט, האָבען דיא דעמאָקראטען נאָמינירט פאר וויצע - פרעזידענט דעם דעם 80 יעה־יגען מיליאָ נער די ווייז וועסט ווירדזשיניא, וועלכער איז אן איינזענבאהן מאנאט אין א ביטערער פיינד פון ווינאנס.

דיא הויפט באטאליע וועט פאָרקומען אין ניו יאָרק סטייט, ווייל ער שטעלט צו 39 עלעקטאָרס פיר א פרעזידענט. ביידע פארטייען מאכען דיא גרעסטע אַני שטרענגונגען צו

געווינען דיזען שטאט אויף זייער זייט, און דיא ניו־יאָרקער פאליטיקער וועלען ווירקליך האָבען א „גאָלדענע“ צייט...

* * *

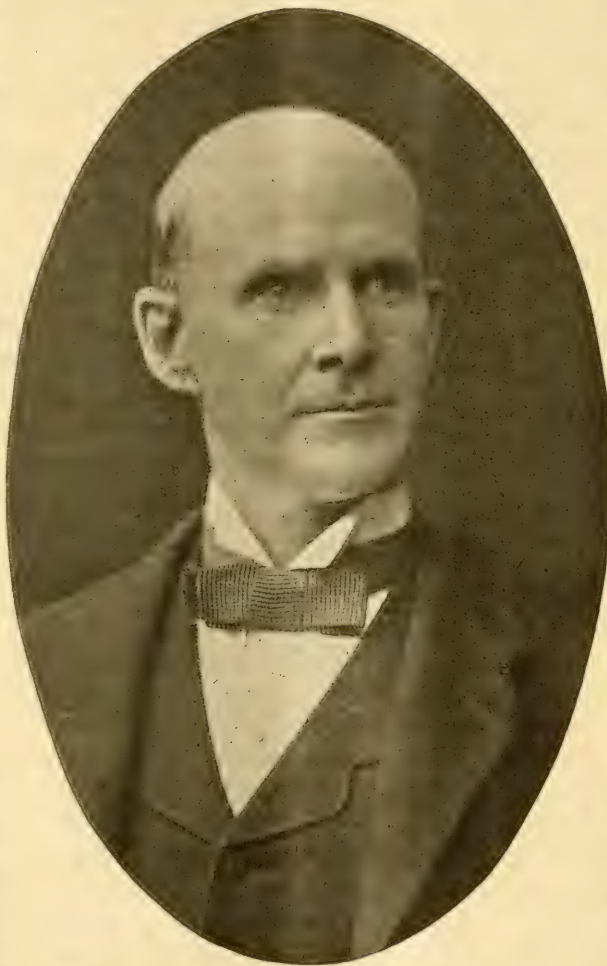
יעצט א פאָר ווערטער וועגען א דריטע פארטיי. מיר מיינען אונזער פארטיי — דיא סאָציאליסטישע פארטיי, וואָס איהרע קאנדידאט

פיטאליסטען און ווייז, וויא ביי זיי נעהמען צו שטייער אויף דיא קאמפין. און דיא מיליאָ נערען פון דעמאָקראטישען קאָמיטעט ווייסען אויף, וואו דער הונד ליגט בערגאָבען, דאָס הייסט וואו מען דארף און מען קען קריעגען אויף הוצאות. א פרעזידענט־וואהל קאסט אַב אוצרות מיט גאָלד אין אמעריקא. אויב אין א מלחמה דארף מען האָבען דריי זאכען: געלט, געלט און געלט.

איז עס נאָך מעהר ריכטיג אין דער פארטיי - מלחמה פון דיא דעמאָקראטען און דער פובליקאנער. מיליאָנען געהן אוועק אויף זאָ - גענאנטע געזעצליכע אויסגאבען, וויא צום ביישפיעל, דרוקען פארטיי ליטעראטור, דינגען רעדנערס, א. ז. וו. אָבער נאָך מעהר ווערט אויסגעגעבען שטיי לערהייט געגען געזעצליכע איינפאך אום אונטער־צוקויפען וואָרטערס אויף פערשידענע ארטען. דיא רעכנונגען פון דיזע פארייפאנג דען בלייבען א געווייזענע היימיש פאר דעם עולם. איין זאך איז נאָר זיכער, אז די מייסטע אויסגאבען געזעצליכע

און אונגעזעצליכע, ווערן געדעקט פון פאראינטערעסירטע קאפיטאליסטען, און דארום איז עס אזוי וויכטיג פאר ביידע פארטייען צו האָבען דיא שטיצע פון וואָלל־סטריט.

דיא קאמיטעטען פון ביידע פארטייען האָבען עפענטליך פערשפראכען צו זיין זעהר עקאָנאמיש, שטרענג און עהרליך אין דיא אויסגאב



יודושיץ וו. דעבס.

פון סאָציאַליזמוס אין דיא אמעריקאנער אר-
בייטער-מאסען טראָץ אלע ביטערע לעקציעס,
וואָס זיי האָבען שוין געקראָגען און קריגען, קען
מען זאָגען, יעדען מאָג פון דיא קאפיטאליסטען,
זאָגנדרען אויף, ווייל דיא סאָציאַליסטען זעלבסט
זיינען ניט אייניג. וויא קליין אונזער צאָהל
איז ניט, זיינען מיר נאָך צוטהיילט. עס איז
אמת, אז דיא דעליקאטעס ווערן אלץ קלענער
אין צאָהל, אָבער דורך דעם געווינט גאָר ניט
די סאָציאַל־דעמאָקראטישע פארטיי. דער פראָנט
פון אטאקע אויף דער קאפיטאליסטישער פעס-
טונג בלייבט געבראָכען, און דער ענטהוואַר-
טוס פעהלט אין דיא רייהען פון דער קליינער
סאָציאַליסטישער ארמעע.....

עס איז דאָרום דיא הייליגע פפליכט פון יע-
דען סאָציאַליסט צו ארבייטען יעצט פיר דיא
שנעלע אויספיהרונג פון דער פאָרטערפליכער
רעוואָלוציאָן פון לעצטען אינטערנאציאָנאַלען
קאָנגרעס אין אמסטערדאם, אז עס איז נויטווענ-
דיג, דאָס אין יעדען לאַנד זאָל נאָר זיין
איינפאָרטייט, אזוי וויא עס איז נאָר
דאָ אין פראַלעטאריאט.

פאָליטיקוס.

טען פאר פרעזידענט און וויצע־פרעזידענט זיי-
נען אזעלכע פעהיגע מענער און אויסגעצייכענ-
טע רעדנער וויא יו דזשין דעבס און
בענדזשאמין הענפאָרד.

אזוי וויא דיא קאפיטאליסטישע פארטייען
האָבען אפילו ניט איין ספעציעלע „אישו“ פאר
דיא פערבלענדעטע ארבייטער, וואָס שלעפען זיך
געוועהנליך נאָך זיי, אזוי וויא זייער גאנצער
קאמפף דרייהט זיך הויפטזעכליך ארום דיא
פערזאָנען פון זייערע קאנדידאטען, וויא
מיר האָבען עס געזעהען, זאָ האָט דיא סאָציאַלי-
סטלשע פארטיי יעצט אן אויסגעצייכענטע גע-
לעגענהייט צו אנטיידען פיר דעם סאָציאַליזמוס
און צו געווינען וואוטס. אזוי דאָרף עס זיין
טהעאָרעטיש, אָבער פראקטיש, דיא טרויעריגע
וואהרהייט צו זאָגען, איז עס ניט אזוי. הלואי
זאָלען מיר אליגען זאָגען, נאָר דיא יעניגע, וואָס
האָפען אויף א גרויסען צורואקס פון סאָציאַלי-
סטישע שטימען דיווען נאָוועמבער, וועלען וויע-
דער ענטשטישט ווערען....

מיר קענען זיך ניט טרייסטען מיט אזעלכע
זיסע האָפנונגען, ניט נאָר דורך דיא אלגעמיינע
אירזאכען, וועלכע שטערען דיא פערשפרייטונג

פון וואנען שטאמט רעליגיאן?

(נאך הערבערט סעפנסער.)

דיא אידעען פון טויט און תחית המתים.

מיעד און מאט און שלאָפט איין; מיט איין
מאָל געפינט ער זיך אויף א זעהר גליקליכער
יאָג, ער טויטעט, שינדט, קאכט אָב זיין רויב
און — כאפט זיך אויף גראדע אין דער מינוט,
ווען ער וויל אריינגעהען דעם ערשטען ביסען
אין מויל. ער קען ניט זאָגען: „עט, דאָס איז
נאָר א חלום“, ווייל ער האָט קיין בעגריף פון
דעם וואָס מען רופט „כח הדמיון“, ער געהט
דיא פאקטען וויא זיי פאסירען. ער געדענקט
גאנץ דייטליך אלעס וואָס ער האָט געזעהן, וויא
ער האָט זיך פערמאָסטען, וויא ער האָט געשינ-
דען דיא הויט, א. ז. וו. אמת, ער געפינט זיך
מיט אמאָל גאנץ רוהיג ליגענדיג אויף דעם זעל-
בען אָרט, וואו ער האָט זיך אוועקגעלעגט, ער
פערשטעהט ניט פון וואנען דיווע ענדערונג
קומט, אָבער וואָס מאכט דאָס אויס? קנאפ

זי יעצט האָבען מיר גע-
זעהען, וויא דיא אוי-
סערליכע אומשטענ-
דען ברענגען דעם וויל-
דען מענשען צום גע-
דאנק, אז יעדע זאך
איז א דאָפעלטע. לאָ-
מיר יעצט איבערגעהן
צו דעם מענשען גופא.



וואָס איז א חלום? וואָסערע געדאנקען
ערוועקט אין איהם א חלום? הונגער און פול-
בלויטקייט — ביידע א געוועהנליכע זאך ביי
דעם ווילדען — רופען ארויס זעהר לעבעדיגע
חלומות. נון, נאָך אַן אונגעלונגענע יאָג און
א לאנגען הונגער, פאלט דער ווילדער אוועק

ביי זיך אין דער היים : דיא גאנצע אידישע נבואה איז געקומען בחלום ליל; שלמה המלך האָט זיך אויסגעקליבען חכמה אין חלום; יעדער איד ווייס פון הטבת חלום, און יעדע אידענע ווייס, אז א חלום מוז מען אויסלעגען צו גוטען. דער תלמוד ווייס אונז אויך צו דערצהלען א סך גוטע זאכען פון חלומות, און אפילו יעדער היינטיגער איד ווייס געוויס עפעס א מעשה וואָס האָט זיך געטראָפּען מיט א חלום. מען קען פון דיוען פערשטעהן, וויפיל דער גאנץ אור-שפרינגליכער מענש האָט געקענט גלויבען אין חלומות און ציהען דעם שלום, אז ער איז א דאָפּעלטער.

נאָך מעהר. דיוער גלויבען אין א צווייטען „איד“ שטימט פאָלשטענדיג מיט אלע אנדערע זאכען וואָס ער קען. אלע זאכען זיינען דאָך דאָפּעלטע, אלע זאכען בעווייזען זיך, ווערען פערשוואונדען און בעווייזען זיך ווידער; איז ער ניט עהנליך צו דיוע אלע זאכען? האָבען דיוע זאכען ניט זייער שאָטען? האָט ער ניט קיין שאָטען? ווערט ניט זיין שאטען פער-שוואונדען ביי נאכט? זעהט מען ניט בעשיינ-פערליך, אז דיוער שאָטען איז זיין צווייטער „איד“, וועלכער וואנדערט אוועק ביי נאכט? דיא גרינלענדער וואָס גלויבען דאָס, זיינען פון זייער ווילדען שטאנדפונקט גאנץ לאַגיש. לאַמיר יעצט איבערנעהן צו אנדערע פאקט טען.

ווען א מענש שלאָפּט, איז ער גאנץ אונ-בעוועגליך. דיוע אונבעוועגליכקייט אָבער ביים זיך איבער אין טהעטיגקייט, ווען דער שלאָפּ ווערט געשטערט. אמת, דיא שמערונג איז ניט אימער גלייך. א מאָל איז גענוג נור צו רעדען א וואָרט, אנאנדערס מאָל מוז מען שרייען הויך, אנאנדערס מאָל ווידער דארף מען שטופען אָדער גאָר רייסען דעם שלאָפענדען, דאָך ווייס דער ווילדער פון ערפאהרונג, דאָס ווען ער ליגט און קען זיך ניט ריהרען, הייבט ער זיך אָן צו ריהרען און הייבט אָן צו ווערען טהעטיג, ווען מען רופט זיין נאָמען, אָדער ווען מען גיט איהם א שטופ. אמאָל טרעפט זיך אָבער, אז דער ווילדער ווערט פערוואונדעט און פאלט אין חלשות; מען שרייט, מען רופט זיין נאָמען, מען רייסט און מען קנייפט, אָבער עס העלפט ניט, ער ריהרט זיך ניט. ענדליך, נאָך א שטי-רעל צייט, איז ער אויפגעוואכט. אפאָלעקסיע איז אין זעהר פילע הינזיכטען עהנליך צו

זאכען זעהט ער, וועלכע ער קען ניט בעגרייפן און וועלכע ער פערשטעהט ניט? אין דער ארומי-גער וועלט זעהט ער פילע זאכען וואָס בעוויי-זען זיך און פערשווינדען. ווארום זאָל דאָס אויך ניט זיין איינס פון דיוע זאכען? און עס זיינען פאראן פילע פאקטען, וועלכע בעווייזען, אז דער ווילדער בעטראכט טאקע דעם חלום אלס א ווירקליכע פאסירונג.

צו וואָס פאר א שלום קען דער ווילדער קומען? ווען ער כאפט זיך אויף דערצהלעט ער דיא פאסירונג אין זיין אונפאָלקאמענער שפראך צו אנדערע. ער געדענקט יעדע איינ-צעלהייט; ער איז איבערצייגט, אז ער איז געווען אוועק. זיינע חברים ווידער זאָגען, אז ער איז דיא גאנצע צייט געלעגען אויף איין אָרט, און ער זעהט טאקי זיך ליגען אויף דעם פלאץ. ער איז אלץ איבערצייגט אין ביזע זאכען: אז ער איז דאָ געלעגען און אז ער איז צו דערעלבער צייט געווען אנדערסוואו. דאָס לייכטעסטע, דאָס איינפאכסטע פאר איהם איז צו גלויבען, אז ער איז א דאָפּעלטער, אז ער איז אין אמת'ן צוויי, איינער וועלכער געהט אוועק אויף א צייט ווען דער צווייטער בלייבט איבער.

ביעלע ווילדע פעלקער גלויבען נאָך ביז'ן היינטיגען טאָג אין דעם. מיר דארפען אָבער גאָר ניט געהן צו דיא ווילדע, מיר געפינען עס אויך נאָך היינטיגען טאָג ביי אונז אידען. יעדער פרומער איד, איידער ער געהט שלאָפען, זאָגט מיט גרויס כונה: „בידך אפקיד רוחי“ — אין דיין האנד גיב איך איבער מיין נשמה; און נאָך דעם שלאָפּ: „מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמותי בחמלה רבה אמונתך“ — איך דאנק דיר לעבעדיגער און שטארקער קעניג פאר דיין חסד, וואָס דו האָסט מיר צוריק אָבעגעגעבען מיין נשמה, ביזט א גרויסער עהר-ליכער מאן.

נון, ווען דיוע אלע זאכען, וואָס דער וויל-דער טהוט אין חלום זיינען ווירקליכע זאכען, זיינען דאָך דיא מענשען, חיות אָדער זאכען, וואָס ער זעהט אין חלום, אויך ווירקליכע זאכען. דער ווילדער גלויבט דאָס טאקי, און פון דעם קומען ארויס גאנץ אנדערע גלויבענס. ספענסער ברענגט זעהר פילע פאקטען פון דיא ווילדע און וואָס עס קומט ארויס פון דעם גלויבען אין חלומות. מיר דארפען אָבער זיך ניט אוועק-לאָזען צו דיא ווילדע, מיר געפינען דאָס אלעס

זיא אַשרייט : „פאַר וואָס געהסטו אוועק? וויאָ לאָזטו מיך מיט דיא קינדער אליין? א. ז. וו.“ אזוי וויא דאָס רופען העלפט אָבער „וויא אַ טויטען באַנקעס“, דעם טויטען הארט ראָד נים וויא ער לאָזט איבער דאָס ווייב מיט דיא קינדער, בעט מען איהם נאכהער מחילה, ער זאָל באַטש זיין אַ מליץ יושר און זיך מיהען.

אז אידען גלויבען, אז מען קען מחיה מתים זיין, ווייסען מיר אויך פון דער מעשה מיט אלישה און דאָס קינד וואָס ער האָט לעבעדיג געמאכט, אויף דיא בקשה פון קינד'ס מוטער שונמית.

דיזע אלע זאכען געפינען מיר ביי דיא ווילדע. נאָכדעם וויא זיי האָבען גערופען דעם צווייטען „איך“, און ער קומט נים, נעהמען זיי מאַנכעס מאָל און שלאָגען דעם ערשטען „איך“ מכת רצה. דיא האָטענטאָטען זידלען, שימפפּען און שלאָגען דיא שטערבענדע, אָדער דיא וואָס זיינען נאָר וואָס געשטאַרבען, דערפאַר וואָס זיי געהען אוועק. דיא פירזשענס דענקען, אז רופען דעם טויטען ביים נאָמען איז אַ סגולה כרוקה ער זאָל נים אוועקגעהן; דיא פאנטזיעס רעדען צו זייערע טויטע, מאַנכעס מאָל אין אַ טאָן פול מיט פאָרווירפּע ווייל זיי געהען אוועק; אַנדערע בעטען זיך ביי דיא נשמה, זיא זאָל זיי אָבהיטען און בעשימזען; דיא קארבים בעטען „דיא טויטע זאָלען זיי ערקלערען, ווארום זיי געהן אוועק פון דיא וועלט“. אויף דיא סאמאָא אינזלען זיינען דעם טויטענס פריינדע געגאנגען צום גייסטליכען מיט אַ מתנה און איהם גע-בעטען, ער זאָל פועל'ן ביים טויטען זיך מתודה צו זיין אויף דיא זינד דורך וועלכע ער איז גע-שטאַרבען, א. ז. וו.

און דיזע זאכען טהוען זיי נים נור וועגען דיא וואָס זיינען נור וואָס געשטאַרבען, נאָר אויך וועגען דיזע, וועלכע זיינען שוין פון לאַנג טויט. מיר דארפּען דאָ אויך נים געהן צו דיא ווילדע : אידען געהען נאָך היינט אויף קבר אבות. ווען אַ יתום אָדער אַ יתומה האָט חתונה, געהט ער אָדער זיא בעטען דיא פער-שטאַרבענע עלטערן אויף דיא חתונה; ווען יעמאנד איז שטארק קראַנק, אָדער ווען עס ברעכט אויס א'ן עפירעמישע קראַנקהייט, לויפט מען בעטען ביי דיא טויטע, זיי זאָלען זיך מיר הען. אידען גלויבען איבערהויפט, אז דיא טויטע טע ווייסען אלעס וואָס קומט פאַר און וואָס וועט פאַרקומען אויף דיא וועלט.

חלשות, דער מאַן איז אנידערגעפאלען, מען שרייט, מען רייכט, אָבער עס העלפט נים. פון דיזען קומט ארויס דער גלויבען, אז דער צווייטער „איך“ געהט אוועק אויף פער-שידענע צייטען; אַמאָל קומט ער צוריק, ווען מען גיט נאָר אַ פּיפּס, אַנאָדערס מאָל מוז מען העכער שרייען, אַמאָל דויערט עס אביסעל לענגער, און טהייל-מאָל קומט ער נאָר נים צוריק.

דיזען אורשפּרינגליכען גלויבען קען מען בעמערקען נאָך היינט פון אונזער שפּראַך : מיר זאָגען נאָך היינט אויף איינעם וואָס האָט גע-חלש'ט : „ער איז געקומען צו זיך“.

וואָס פאַר אַ פאַרשטעלונג קען דער ווילדער זיך מאַכען פון טויט? ער זעהט פערשידענע פאַרמען פון אונבעוועגליכקייט, וויא שלאָף, חלשות, אפּפּאַלעקסיע, א. ז. וו. נאָך דיזע אלע פאסירונגען ווערט דער מענש צוריק בעוועגליך; קען נים געמאָלט זיין, מען זאָל אויך ווערען לעבעדיג נאָך'ן טויט? דיא גאנצע זאך איז דאָך נור, וואָס דער צווייטער „איך“ איז אוועק; נור, דיזער „איך“ קומט דאָך אָפט צוריק נאָך אַ געוויסע צייט, פאַר וואָס זאָל ער נים קענען צו ריקומען נאָך אַ לענגערע צייט?

אז שטארבען איז נים מעהר וויא דאָס, וואָס דער צווייטער „איך“ איז אוועק, דארף מען אידען נים בעווייזען. יעדער איד ווייס, אז דיא נשמה געהט ארויס, ווען אַ מענש שטארבט. אידען גלויבען זאָגאר, אז אפילו דאן איז דער קערפּער נים טויט; מיר געפינען : „קשה רימה לַמַּת כִּמְחַט בְּבֶשֶׂר הַחַי“ (ווערס שטעכען דעם טויטען גראדע וויא שפּילקעס שטעכען אַ לעבע-דיגען); אידען גלויבען דאָס דעם טויטען'ס קולות הערען זיך פון איין עק וועלט ביז צום צווייטען, און ווען מען זאָל אויפרייסען דיא (שוועל פון טהיר וואו דער מת ליגעט, וואָלט מען געקענט הערען דיא קולות.

נון, ווען שטארבען איז נים מעהר וויא דאָס וואָס דער צווייטער „איך“ געהט אוועק, איז דאָך אויך מעגליך, מען זאָל זיך ביי דעם צווייטען „איך“ איינבעטען, ער זאָל נאָך בלייבען. ער קומט דאָך אַמאָל צוריק, ווען מען רופט איהם. און דאָס ערשטע וואָס דיא ווילדע טהוען איז—אָב צורופען דעם טויטען. איהר וועט זיך שוין אליין עררינערען, אז אידען רופען אויך אָב טויטע. אלע ווייסען וויא אַ אידענע בע-קלאָגט איהר נורוואָס געשטאַרבענעם מאַן, וויא

זאגט אויף אידיש, מוז מען זעהען אז דער קער-
פער זאל בלייבען. ניט געריהרט. דיא
קבורה איז דורך דעם געווארען ביי פילע ווילדע
פעלקער א הייליגע אין וויכטיגע זאך. דיא
גרעסטע שטראף פאר דיא עגיפטער איז געווען
דאס פערניכטען פון דעם קערפער, ווייל זיי האָר
בען פעסט געגלויבט, אז אָהן דעם קערפער איז
ניט מעגליך קיין תּהיית המתים. דאָס איז אָהנע
צווייפּעל דיא אורזאכע, ווארום דאָס באלזאמיר-
רען האָט זיך ענטוויקעלט אין מצרים צו אזא
הויכע שטופע.

געוויסע נעגערקעס, פערקעהרט ווידערע,
ווארפען אין וואסער דיא קערפערס פון זייערע
פרשטאָרבענע מענער, גלויבענדיג דערמיט צו
דערטרינקען דיא נשמות, וועלכע וועלען זיי אַשוין
מעהר ניט קענען אָנמאכען קיין צרות. דיא
אביסיניער בעגראָבען ניט זייערע פערברעכער
אלס שטראפּע.

דאָס איז אין פעללע, ווען מען וויל ניט,
דיא טויטע זאָלען האָבען א תקומה. פאר אזעל-
כע טויטע, וואָס מען וויל זיי זאָלען אויפשטעהן
תּחית המתים, געבען זיך דיא ווילדע דיא גרע-
סטע מיה, אז דער גוף זאָל ניט צו שאַנדע ווע-
רען; זיי געהען אזוי ווייט, אז דיא קברים ווע-
רען אויך אָבעגהיט. און דאָס ווערט געטהאָן
אויף פערשידענע אופנים. נאטירליך, וואָס
טהייערער דער טויטער איז ביים לעבען. אלץ
מעהר מיה גיבט מען זיך צו פעהריטען זיין קער-
פער און זיין קבר נאָך דעם טויט.

אייניגע פעלקער שיטען אָן גרויסע בערג
מיט ערד, און זיי האַלטען עס פאר א'ן עהרע
ארויפצושיטען אביסעל ערד, אנדערע ליגען אָן
שטיינער, א. ז. וו. פון דעם זיינען אורזא-
קומען דיא גרויסע פיראמידען אין מצרים.

זיי געהען נאָך ווייטער, דיא ווילדע, אום
צו פעהריטען דער קערפער זאָל ניט פערניכטעט
ווערען. דיא פארצייטיגע מעקסיקאנער, למשל,
פלעגען זייערע טויטע אריינלעגען אין א קאָרב
און אויפהיינגען אויף א צווייג פון א בויס, "כדי
זיי זאָלען זיי ניט דארפען זוכען אין צייט פון
תּחית המתים". דיא פערואנער פלעגען בער
האַלטען דיא נעגעל און דיא האָר "כדי זיי זאָל
לען עס ניט דארפען זוכען אין געטומעל פון
תּחית המתים".

און ווידער ווילט זיך דאָ עררינערען אונז
זערע אהינו בני ישראל. איהר ווייסט אלע,
וואָס עס מיינט ביי אידען "קומען צו קבר

דיא גמרא דערצעהלט אזא מעשה: א גע-
וויסער חסיד האָט אמאָל אויסגעגעבען זיין
גאנצע געלד אויף צדקה און ער האָט מורא גע-
האט צו געהן שלאָפען אהיים. הושענא רבה
ביינאכט איז עס געווען, איז ער געגאנגען
שלאָפען אויף בית עולם. דאָרט האָט ער גע-
הערט, וויא צוויי מתים זיינען זיך צוואמענגע-
קומען און גענומען שמועסען וועגען אונזער זינ-
דיגע וועלט. פון זיי האָט ער אויסגעפונען, אז
אלע דיא וואָס וועלען פערזייהען אין דיא ער-
שטע צייט, וועלען האָבען א געראטהען יאָהר,
וועהרענד דיא וואָס וועלען פערזייהען אין דיא
אנדערע צייט וועלען האָבען א ניט געראטהען
יאָהר. ער איז געקומען אין שטאָרט אריין און
האָט דערצעהלט דיא מעשה צו אייניגע, און
דיא וואָס האָבען איהם געפאָלגט, זיינען גליק-
ליך געוואָרען. איבער א יאָהר אין דערזעלבער
צייט איז ער ווידער געגאנגען אויף דעם זעלבען
פלאץ. דיא צוויי טויטע פריינד זיינען זיך ווידער
צוואמענגעקומען, האָבען ווידער גענומען
שמועסען פאָליטיק, און ער האָט אויסגעפונען,
אז היינאָהר, ווער עס וויל האָבען א געראָטען
יאָהר מוז פערזייהען אין דיא צווייטע צייט און
— כך הוה.

פון דעם גלויבען, אז דער טויט איז נאָך
דאָס וואָס דער צווייטער "איך" איז אוועק
פאר א לענגערע צייט, קומט ארויס נאָך א זאך:
דער מנהג וואָס מען גיט מיט דיא טויטע עסענ-
ווארג. אנדערע ווילדע געבען זאָגאר מיט וויי-
בער און שולאָפּען; אייניגע, וויא דיא איראָ-
קעזען (א געוועזענער אינדיאנער שטאם), לאָזען
ברענען פייער אויף דעם קבר, צו געבען דיא
נשמה א מעגליכקייט אָבצוקאָכען דיא שפיין.
דיא פאנטיעס שטעלען אוועק פלייש און וויין
לעבען דעם טויטען קערפער; דיא נייזילענדער,
וועלכע גרייטען אויך אָן עסענווארג פיר גע-
שטארבענע, בעהויפטען אז ביינאכט קומען דיא
נשמות און עסען. ביי אידען, אין מאנכע
מקומות, לעגט מען אוועק א שטיקעל כרויט מיט
זאָל אויף דעם טויטען גוף, און איבעראל
שטעלט מען אוועק א גלאָז מיט וואסער מיט א
טיכעל, "ווייל דיא נשמה קומט זיך טובל זיין".
דאָס מיטגעבען שפיין דיא טויטע איז אזוי
אָלגעמיינ, אז מען קען עס געפינען אין אלע
טהיילען פון דער וועלט און ביי אלע פעלקער.

אום דער טויטער זאָל ווערען צוריק לעבע-
דיג, ער זאָל אויפשטעהן תּחית המתים, וויא מען

בראכט אום צו בעווייזען, אז דער ווילדער מענש האָט אנדערש נישט געקענט דענקען, נור אויף דעם אופן וויא עס איז אויבען. אָנגעצייגט גע- וואָרען. ער האָט נאָך דאָן פון קיין גאָט נישט געוואוסט; די אלע גלויבענס האָט ער זיך גע- מוזט בעשאפען, וויא ווייט זיין פערשטאנד האָט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט. ער האָט געזעהען ערשיינונגען און האָט זיי נישט געקענט ער- קלערען, און ער איז זיך אזוי ביסלעכווייז גע- גאנגען אויף דעם פאלשען וועג, ביז ער האָט בעשאפען פריהער א וועלט מיט געטער און נאכ- הער ווייטער, ווייטער, ווייטער, ביז עס איז נישט מעהר געבליבען וויא איין הויפט-גאָט.

דאָס מיינט אָבער נישט, אז עס האָט זיך שטענדיג גראדע ענטוויקעלט אויף אזא אופן. וויא שוין בעמערקט, קען מען דיא זאכען בע- שטימט נישט וויסען. אָבער ווען מיר בעטראכט- טען דיא אלע פאקטען נישט פון אונזער שטאנד- פונקט, נור פון דעם ווילדענ'ס, ווען מיר געהן צו- ריק גאָר צו דעם אָנפאנג און שטעלען זיך פאַר, וויא אזוי דער ווילדער האָט געקענט דענקען, און ווען מיר אונטערזוכען דאָן דיא פאקטען, דיא פערשידענע גלויבענס און מנהגים, וויא זיי זיינען אויבען אָנגעגעבען געוואָרען, מוזען מיר קומען צום שלום, אז אזוי האָט עס געמוזט פאסירען.

אלזא, יעדע יאָך אין דער וועלט איז א דאָפּעלטע, האָט א צווייטען „איך“. דער מענש איז אויך א דאָפּעלטער, האָט אויך א צווייטען „איך“, וועלכער געהט אוועק און קומט צוריק. וואָס'ער פנים האָט דיוער „איך"? וויא זעהט ער אויס און וואָס טהוט ער, ווען געהט ער אוועק, פון וואָס מאכט ער א לעבען, אזוי צו זאָגען?

דיוע פראגע וועט יעדע זיין נאנין לאָגיש פון דעם ווילדענ'ס שטאנדפונקט. און ער האָט דיא פראגע געשטעלט און פערענטפערט.

עס זיינען פאראן פיעלע בעווייזע, דאָס דער ווילדער מענש בעטראכט דעם צווייטען „איך" נישט אנדערש וויא דעם ערשטען; זיי גלויבען, אז דער צווייטער „איך" קען געהן, שטעהן, עסען א. ז. ו. ספעסער ברענגט א בעווייז פון סער דזשאָרדזש גרעי, וועמען א' אויסטראלישע פרוי האָט דערקענט און געלאסעט אלס איהר פער- שטאַרבענעם זוהן. וואָס איז צוריקגעקומען פון קבר. א געוויסע מיסעס טהאָמסאָן האָבען דיא אויסטראליער בעטראכטען אלס איינע פון זייערע

ישראל"; איהר ווייט, אז א'ן אפיקורוס פלעגט מען „בערגאָבען ביים פארקען" — קבורת חמור; אויף א צדיק'ס קבר שטעלט מען א'ן אוהל; אין קבר אריין גיבט מען מיט „ארץ ישראל ערד", כדי דער גוף זאָל נישט אָנגע- פערפולט ווערען און ריטלעך גיט מען אין דיא הענד אריין אזוי וויא מען שיקט פון אמעריקא א שיפסקארטע, — דער גוף זאָל האָבען מיט וואָס צו עמיגרירען קיין ארץ ישראל.

פון דעם וואָס דיא ווילדע האָבען געגלויבט אין תחית המתים זיינען ארויסגעקומען נאָך אנ- דערע מנהגים: דאָס קאליעטשען זיך און דאָס א ב'שניידען דיא האָר צו עהרע פון דעם טויטען. ביי פיעלע ווילדע עק- זיסטירט אזא מנהג נאָך ביז היינטיגען טאָג. אז דאָס האָט ביי אידען אויך עקזיסטירט, קען מען זעהען פון דעם פערבאָט אין דער תורה: „לא יקרחו קרחה בראשיכם ולא ישרטו שרטת", (איהר זאָלט זיך נישט אָבגאָלען דיא קעפ, און איהר זאָלט נישט צוקראצען אייערע לייבער). דאָס קריעה רייסען איז אָהן צווייפעל א'ן איר בערבלייבעכץ פון דיוען מנהג.

דיא אלע אויבענדערמאָנטע מנהגים און גלויבענס פיהרען צו דעם שלום, אז דער ווילדער האָט געגלויבט, דאָס שטארבען איז נישט מעהר וויא דאָס, וואָס דער צווייטער „איך" איז אוועק אויף א צייט. דיוער גלויבען איז ביז היינטיגען טאָג נאָך איינגעפלאַנצט אפילו ביי דיא ציוויל- ליזירטע פעלקער. דיא אידען געהען אזוי ווייט, אז זיי גלויבען זאָגאר דאָס אייניגע מענשען זיינען איבערהויפט נישט געשטאַרבען. אזוי גע- פינען מיר: חנוך איז ארויף אין הימעל לע- בעדיגעהייט און איז געוואָרען דער מלאך מטטרון; אליהו הנביא איז נישט געשטאַרבען; „יעקב אבינו לא מת"; „דוד מלך ישראל חי וקים". דיא גאנצע קריסטליכע רעליגיאָן איז געבויט אויף תחית המתים. נאָך דעם מאָהא- מעדאנער גלויבען, „שטארבען נביאים, מארטי- רער און הייליגע איבערהויפט נישט, און זייער אייגענטהום בלייבט אימער זייערער", און גאָר נישט לאַנג צוריק, אין דעם לעצטען יאהרהונדערט, האָט מען געגלויבט, אז נאפאָלעאָן דער ערשטער וועט צוריקקומען נאָך דעם טויט.

דיא אידעען פון נשמות, רוחות און מזיקים.

איך וויל דאָ נאָך אמאָל עררינערען דעם לעזער, אז דיא אלע פאקטען ווערען דאָ נור גע-

פון א דיבוק ווייסען אלע אידען, און אז א בעל מופת קען ארויסטרייבען א דיבוק, איז אויך ניט קיין נייעס. וואָס איז א דיבוק? איינעם'ס א נשמה, וועלכע קען זיך ניט געפינען קיין מקום מנוחה, געהט אריין אין א צווייטען מענשען. א דיבוק געהט ארויס ענטוועדער דורך דעם קוימען אָדער דורך דעם פענסטער, דאן צו ברעכט ער אָבער דיא שויב. דער גלויבען איז אלזא, אז דיא נשמה פערנעהמט א געוויסען פלאץ, אז זיא קען ניט ארויס פון וואָרט ביי זיא ברעכט ניט אויס קיין שויב. דיא איראקעזען לאָזען טאקי איבער א קליינע עפענונג אין קבר, כדי דיא נשמה זאָל קענען צוריק אריין געהן.

דער ערשטער צייכען פון טויט איז וואָס דאָס הארץ הערט אויף צו קלאפען און מען הערט אויף צו אָטהמען. איז ניט אמאָל דאָס הארץ דיא נשמה און אפשר גאָר דער אָטהעם? דיא ווילדער גלויבען ביידע זאכען. ביי אידען געפינט מען עטוואָס עהנליכעס. אין דער תורה שטעהט: לא תאכלו את הדם כי הדם הוא הנפש. (איהר זאָלט ניט עסען קיין בלוט, ווייל דאָס בלוט איז דיא נשמה).

און ווען דער ווילדער איז געקומען אזוי ווייט, האָט ער שוין געמוזט געהן א טריט ווייטער.

פיער-פיסיגע חיות און פייגעל אָהטמען אויף. היינט ווען א מענשען'ס אָטהעם איז דאָס דער צווייטער איף, וואָס געהט אוועק ווען ער שטארבט, מוז דאָך דיא חי'ה'ס אָטהעם, וואָס געהט אויף אוועק, ווען זיא שטארבט, זיין איהר צווייטער איף, האָבען דאָך חיות אויף נשמות. אזוי גלויבען זיי טאקע. דיוע ווילדער, וואָס גלויבען, אז דער שאָטען איז דיא נשמה, גלויבען זאָגאר, אז פלאנצען, בוימער, שטיינער און אלע אנדערע זאכען האָבען נשמות. דיוע אלע זא- כען ווארפען דאָך אויף א שאָטען.

פון דיוע אלע פערשידענע גלויבענס איז מיט דער צייט ארויס געקומען א גאנצע „סיסטעמע“: פריהער דיא נשמות פון פער- שטארבענע עלטערן און קרובים, דיא וואָס זיי נען שוין פון לאנג געשטארבען, און דיא וואָס זיינען ערשט ניט לאנג געשטארבען, דאן קומען דיא נשמות וואָס זיינען אוועק אויף א צייט בעת דער מענש שלאָפט. דיוע אלע נשמות זיינען אָבער ניט אלע גוטע נשמות; עס זיינען פאראן נשמות פון פריינד און נשמות פון שונאים, נשמות פון גוטע מענשען און נשמות פון שלעכ-

מיטגלידער, וואָס איז ניט לאנג צוריק גע- שטארבען, און זיי פלעגען איהר שטארק בע- דויערן און זאָגען: „אָרימע, לעבעך! זיא איז גאָר ניט — נור א שאָטען“.

אידען ווייסען אויף, אז מאנכע געהן ארום אויף דעם עלום התהו, און אז מען זאָל ביי אזא איינעם אויפדעקען דיא פאָלע, ווערט ער פערשייאנדען.

מאנכע פערואנער פלעגען אויסשיטען קור- קורוע צו זעהען נאָך דיא טריט צו דער טויטער איז צוריקגעקומען. דיא גמרא זאָגט, ווער עס וויל זעהען דיא מוזיקים, זאָל נעהמען ריינע אש און אויסשיטען פאר דיא טהיר, וועט ער זעהען טריט פון הינערשע פיסלעך. אידען גלויבען, דאָס ווען א טויטער קומט צו חלום, טאָר מען איהם קיין זאך ניט מיטגעבען, ווייל דאן וועט זיכער געשעהן א'ן אונגליק.

דיא עגיפטער פלעגען גלויבען, אז א מענש בעשטעהט פון עטליכע חלקים — דיא נשמה, דער גייסט, א. ז. ו. דיא גמרא זאָגט: דריי שותפים האָט א מענש איבער זיך: דעם רב"ע, דעם פאָטער און דיא מוטער. דיא פאָטער און מוטער בעשאפען דעם גוף און גאָט דיא נשמה; ווען עס קומט דיא צייט פון שטארבען, נעהמט זיך גאָט אָב זיין חלק און לאָזט איבער דיא עלטערן זייער חלק.

דער גלויבען, אז דיא נשמה קען לעבען אָהן א גוף איז אייגענטליך ביי אידען נאָך שטאר- קער וויא ביי דיא ווילדער. איינס פון דיא צעהן זאכען וואָס זיינען בעשאפען געוואָרען ערב שבת בין השימשות, זאָגט דער פרק, איז געווען דיא מוזיקים. וואָס איז מוזיקים? מאכט דער פרוש: דאָס זיינען געווען דיא נשמות, צו וועל- כע מען האָט ניט אוספיעט צוצומאכען קער- פערס; און דיוע נשמות אָהן קערפערס פילען אָן דיא גאנצע וועלט; מיליאָנען און מיליאָרדען זיינען זיי דא; אין בית המדרש, זאָגט דיא גמרא, איז ענג געווען פון „יענע לייט“, דיא קליידער פון דיא תנאים זיינען צופולט געוואָ- רען פון „יענע לייט“, און ווען דאָס אויג וואָלט זיי אלע געקענט זעהן, וואָלט מען א מינוט ניט געקענט ביישטעהען. דיא אידען וואָס פיהרען זיך על פי כתבי האר"י, לאָזען פרייטאג צו נאכט דיא ברעקלאך אויף דעם טיש צוגעדעקט טעהריד; מים אחרונים טאָר מען ניט אויס- גיסען אין מיטען שטוב, אלץ צוליעב „יענע לייט“.

זאָ צו זאָגען, אין דיזעלבע טענעמענטייזער, אָדער האָבען זיי פערדינעט וואָהנונגען.
מאכט איין שפרייז פון דיזע פראגע, און
איהר קומט אריין אין א „צווייטע וועלט“.
(פאַרזעצונג פאַלגט.)
יעקב מילך.

טע, פון אייגענע און פון פרעמדע, פון חיות און
פון פלאנצען. און דיא נשמות פערמעהרען זיך,
וואָס א מאָל קומט מעהר צו. דיא פראגע איז
יעצט גאנץ נאטירליך: וויא האלטען זיך דיזע
אלע נשמות אויף? געהען דיא גוטע נשמות
ארום צוזאמען מיט דיא שלעכטע? וואָהנען זיי,

וועגען אידישקייט.

ניט ערווארטעט, איז אן ארטיקעל, וואָס
רעדט וועגען אן ערנסטע פראגע און געשריעבען
פון א מענשען וואָס האָט שוין צעהנדליג יאָהר
געשריעבען ארטיקלען וועגען ערנסטע פראגען,
זאָל זיין אזוי פלאך, אזוי קינדיש, מוז איך
זאָגען.

א געוויסער קריטיקער האָט בעמערקט —
איך געדענק ניט וואו — אז ער נעהמט זיך אָן
פון וואָס פיר א בוך, אָדער ארטיקעל איהר וועט
איהם געבען ארויסכאפען עטליכע שורות און
אויסטייטשען זיי אויף אזא שטייגער, אז דער
פערפאסער זאָל קענען פער'משפט ווערן, וויא
א קרימינעלער פערברעכער. אָט דאָס האָט ליי-
דער הערר פייגענבוים געטהאָן מיט מיין אר-
טיקעל. ער האָט ארויסגעכאפט פון מיטען א
פאַר שורות און ניט בעטראכטענדיג וויא אזוי
דאָס פאסט זיך צום גאנצען און איבערהויפט
צום עיקר געדאנק, וועלכער איז אויסגערריקט
אין דעם ארטיקעל, האָט ער געמאכט א גוואלד:
קאראאל! דיא אידישקייט איז אין געפאהר!
נאטירליך, מיין איך ניט יענע אידישקייט, אי-
בער וועלכע מר. פייגענבוים שרייבט.

הערר פייגענבוים כאפט ארויס פון מיין
ארטיקעל פאַלגענדע פאַר ציילען: „דיא אידי-
שע רעליגיאָן פאָדערט זאָגאר ניט, אז מען מוז
גלויבען אין גאָט, וואָס זיא פאָדערט איז מען
זאָל לערנען און פאַלגען דיא תורה, אום וויפיעל
דאָס בעלאנגט צום לעבען און גליק פון דעם
פאַלק“.

אויף דיזע עטליכע שורות שרייבט ער אָן א
גאנצע מגלה. אין זיין לאנגען פרוש אויף
מינע עטליכע שורות מיהט ער זיך צו געבען
מיין ארטיקעל אזא זין, וועלכען ער האָט ניט
געהאט און האָט ניט געקענט האָבען. עס זעהט
אויס נאָך זיין פרוש, אז דער צוועק פון מיין

ען איך האָב בעקומען
פון רעדאקטאָר פון
דער „צוקונפט“ דעם
אויפטראג צו שרייבען
פיר דיא „צוקונפט“
אן ארטיקעל איבער
דיא קאראאימער, האָט
מיר — מוז איך אייך



זאָגען דעם אמת — שוין גלייך געגעבען א
ליאָקע דיא הארץ. שרייבענדיג איבער אזא
טהעמא איז דאָך אונמעגליך ניט צו ריידען אי-
בער יודאיוזמוס אין אלגעמיין, אָדער וויא הערר
פייגענבוים רופט דאָס אָן „אידישקייט“. נו,
און וויא פיר אייך גערעדט, בין איך אין וואָס
אָנבעלאנגט צו „אידישקייט“ א שטיקעל
אפיקורס. וועל איך דאָך מוזען — האָב איך
געקלערט — ארויסזאָגען אפיקורסישע מיינונג-
גען, וועט ווערן א יעלה פון חסידים, אז איך
וועל מוזען אנטלויפען פון ניו יאָרק.

אזוי האָב איך געקלערט, און דיא הארץ
האָט מיר געליאָקעט. נאָך ווייל איך ווייס, אז
דער איצטיגער רעדאקטאָר איז א ביסעל נוטה
צו מתנגדות און דיא לעזער פון דער „צוקונפט“
בעשטעהען דאָך ניט פון חסידים אליין, עס זיי-
נען פאראן צווישען זיי אי מתנגדים אי
משכילים, וועט גאָט רחמנות האָבען און עס וועט
אראָפ גלאט. אין יעדען פאַל — מוז איך אייך
ווייטער זאָגען דעם אמת — האָב איך טאקע,
שוין שרייבענדיג דעם דאָזיגען ארטיקעל, אָנ-
געגורט דיא לענדען און אָנגעגרייט אן אפיקור-
סישען דע מה שתשיב לחסיד.

איהר זעהט אלץ, אז הערר פייגענבוים
מיט זיין ארטיקעל „פערלען פון אידישקייט“
האָט מיך ניט איבערראשט. איך האָב עטוואָס
עהנליכעס ערווארטעט. וואָס איך האָב אָבער

הערען מר. פייגענבוים'ס דרשות וועגען רעלי-
גיאן און אידישקייט, שאַקלען זיי מיט'ן קאָפּ מיט
א שמיכעל און שעפטשען: רבי פייגענבוים,
איהר זייט צו אלט, צו אלט מיט אייערע
דרשות! א רחמנות חלעבען! דיא וועלט האָט
געשפּרייזט פאַרווערטס, און איהר שטעהט איי-
מער אויף איין אָרט.....

און מען קען ניט זאָגען, אז זיי זיינען
שטארק אונגערעכט. מר. פייגענבוים מיט זיי-
נע בעגריפע וועגען רעליגיאָן בכלל און אידיש-
קייט בפרט מאכט דעם איינדרוק פון אן אלט-
מאָדישען משכיל פון יענע גוטע אלטע צייטען,
פון וועלכע מען דערצעהלט, אז דיא אפיקורסים
אויף צו להכעיס גאָט, האָבען בפני כל עם ועדה
געגעסען חל'ב'נע ליכט, א ו ו ז א ל ע ר
ו ו י ס ע ן !

אויף מיר פערזענליך מאכט הערר פייגענ-
בוים אן איינדרוק פון א מענשען, וואָס האָט אין
זיין יוגענד זעהר פיעל געליטען רדיפות פון פא-
נאטישע עלטערן אָדער ראשי ישיבות, און דיוע
רדיפות האָבען איהם ערביטערט געגען זיינע פער-
פאָלגער, און דערמאָנענדיג זיך אָן רעליגיאָן און
אָן יודאאיזמוס, שטעלען זיך איהם פאַר יענע
פערפאָלגער, וועלכע האָבען איהם אזוי פיעל
געמאכט צו ליידען, און ער מאכט פון דעם פרט
א כלל, וויא דאָס איז אָפט דער פאל ביי מענ-
שען, ניט זעלסטען אפילו הויך ענטוויקעלטע און
געבילדעטע, וועלכע זיינען אין געוויסע פונק-
טען פון זייער וועלט-אנשוואונג ניט אים
שטאנדע אויפצוהויבען זיך העכער פון זייערע
שכאָלע סוביעקטיווע געפיהלען.

וואָריס, וויא קען מען אנדערש ערקלערען
מר. פייגענבוים'ס איינשטימונג מיט דעם בע-
ריחמטען פאנאטיקער און פינסטערלינג ר'
שלמה מאָנפעלייער, אז דיא ווערדע פון יודא-
איזם ליגט ניט אין זיינע פילאָזאָפישע וואהר-
הייטען און מענשליך קלוגע מאָראַל-לעהרען, ווי
דער רמב"ם און אנדערע מחקרים ווילען אייני-
ריידען, נאָר אין דיא געכאָטען, וואָס „דער מענש
פערשטעהט גאָר ניט וואָס פיר א טעם דאָס
האָט, און וואָס עס וואָלט דעם מענשליכען שכל
גאָר ניט איינגעפאלען?"

מר. פייגענבוים וויל האָבען, אז יודאאיזם איז
ניט דאָס, וואָס דיא גרויסע אידישע גייסטער
דיא נביאים, עזרא, הלל, רבי יוחנן בן זכאי, רבי
מאיר, רבי עקיבא, רמב"ם, אבן עזרא, שלמה בן

ארטיקעל איז געווען צו זינגען שירים וואָס
דער רעליגיאָן און דעם „אתה בחרתנו".

פיר אזא בעשולדיגונג האָב איך קיין מורא
ניט. יעדער לעזער וואָס געהערט ניט צו א
שמאָלער חסידישער קליוועל, און האָט געלע-
זען דיא „קאראאימער" פון אָנהויב ביז צום
סוף, וועט איינשטימען מיט מיר, אז דער
הויפטגעדאנק, וועלכען איך האָב דאָרט גע-
וואָלט בעווייזען, נעמליך, אז דיא אידישע רע-
ליגיעזע סעקטען האָבען ניט געהאט קיין פראָ-
גרעסיביע בעדייטונג אין דעם אידישען גייסט-
גען לעבען, איז בעווייזען מיט פאקטען, וועלכע
קענען ניט אָבגעלייקענט ווערן. דיא פאקטען
זיינען פערשיעדענע. אז דיא אידישע מוטער
רעליגיאָן איז מעהר פעהיג צו לייווען פרייע גע-
דאנקען, מעהר נוסח צום פאַרשטירט, וויא
איהרע טעכטער דיא סעקטען בעוועגונגען, איז
כלויז איינער פון דיא בעווייזע. אין מיין אר-
טיקעל „דיא קאראאימער" האָט מיר דער פלאץ
ניט ערלויבט וועגען דעם מעהר צו ריידען. איך
וועל דאָס ערקלערען יעצט.

נאָר פריהער פון אלץ איז נייטיג צו ריידען
א פאַר ווערטער וועגען רעליגיאָן אין אלגעמיין.
מר. פייגענבוים בעטראכט דיא רעליגיאָן אלס
א מאכט פון פינסטערניס, אלס שטערונג פון
פאַרשטירט און פון אליין, וואָס קומט פון'ם נוי-
טעניס וועלכע ליבען געוונדען מענטשן-פער-
שטאנד. דאָס זאָגט ער ניט נאָר אין דעם אר-
טיקעל „פערלען פון אידישקייט", דאָס זאָגט
ער שוין יאָהרען לאנג אין דער פרעסע און
אויף מיטונגען. מר. פייגענבוים, וויא עס איז
ידוע, האָט זיך גענומען דעם מאָנאָפאָל פון רע-
ליגיעזע דרשות פיר דיא יוגענד אין אידישען
קווארטאל, און קוקט אויף זיך וויא אויף דיא
העכסטע אויטאָריטעט אין גאָט-זאכען. עס זיי-
נען געווען צייטען, ווען אין דיא ראדיקאלע אי-
דישע קרייזען האָט ער ווירקליך געגאָלטען פיר
דעם העכסטען אויטאָריטעט, ווייל ער איז גע-
ווען כמעט דער איינציגער, וואָס איז געווען
„בעהאווייז אין דיא שווארצע פינטלאך" פון
אידישקייט. יענע צייטען אָבער זיינען פארביי.
עס זיינען אָנגעשטאנען אנדערע צייטען מיט
נייע ראדיקאלען, וואָס האָבען אויך א מאָל
אריינגעקוקט אין א „אידישען ספר", וויא מר.
פייגענבוים. זיי האָבען אָבער געקוקט מיט איי-
גערע אויגען און האָבען ברייטער פערשטאנען
דאָס, וואָס זיי האָבען געלערנט. ווען אזעלכע

זאמלונגען פון לעגענדען, מנהגים, בעלערהונגען, און דאס גלייכע. אז זיי קומען אונז פאר אפט וואונדערבאר, איבערנאטירליך, אין דאס, ווייל דיא אלטע דורות, זייענדיג שוואך אין זייערע ערפאהרונגען וועגען דיא נאטורליכע-טען, האבען ניט אימער געקענט אונטערשיידען צווישען נאטירליך און איבערנאטירליך, אז זייערע פארשטעלונגען, זייערע בעגריפע, זייער שפראכע זיינען געווען גאנץ פערשיידען פון אונזערע. צונויפפארען יהושע בן נון, ר' שלמה מאָנפעלייער און דעם כינעזישען גענעראל סע-מא וועגען רעליגיאָן, איז פונקט אזוי לאָגיש וויא צונויפפארען א קאסע מיט א לוח און א פטום פון אן אתרוג. אורטהיילען וועגען א קול-טור פון טויזענדער יאָהרען מיט אזוינע קינדערשע ראיות הייסט פשוט מאכען זיך לעכער-ליך ביי דערוואקסענע מענשען. ווען מען וויל ריידען ערנסט וועגען רעליגיאָן, דארף מען ניט צונויפמישען קאשע מיט באַטשווענע, נאָר מאַכען אן אונטערשייד צווישען א בייקע און א היסטאָרישען פאקט, צווישען א צופעליגען שפּריכוואָרט אָדער גלאט א גוט-וואָרט פון אן איינצלענעם מענשען און צווישען אן איינגע-וואָרצעלטען געזעץ, אָדער א טויזענד יערהריגען אינסטיטוט. איהר מוזט מאכען א'ן אונטערשייד צווישען דאָס, וואָס איז געזאָגט אָדער געטהאָן געוואָרען מיט טויזענדער יאָהרען פריהער, און דאָס, וואָס איז געזאָגט אָדער געטהאָן געוואָרען מיט טויזענדער יאָהרען שפעטער. איבערהויפט מוזט איהר ווי-סען, ביי וועלכע אומשטענדען דאָס אָדער יענעס איז געזאָגט געוואָרען און וואָס פיר א ראָלע דער אָדער יענער שפּרוד, דיא אָדער יענע אינסטיטוציאָן האָט געשפּיעלט אין דעם פראקטישען לעבען פון מענשען. אויף דעם גרונד פון דיזע אונטערשיידונגען און פער-גלייכונגען דארף מען זעהען, וועלכע אידעען און אידעאלען האָבען זיך ווידערהאָלט און איינגע-קערפערט זיך אין פראקטישע זיטען, געזעצע, אינסטיטוטען, וועלכע האָבען געהאט אן אייני-פלום אויף דיא ערציהונג פון מענשען. אויף זייער כאראקטער און גייסטיגע פיונאָנאָמיע דורך צעהנדליגע דורות.

ווען מיר טוען אזוי, זעהען מיר, צום ביי-שפּיעל, אז דיא מעשה מיט שאול'ן און מיט עמלק'ן, וועלכע מר. פייגענבוים בריינגט אין זיינע „פערלען פון אידישקייט“, געהערט צו די עלטעסטע לעגענדען פון אידישען פאָלק. מיט

גבירול, יהודה הלוי, מענדעלסאָהן, (*), לע-בענזאָהן האָבען געשאפּען, נאָר דאָס, וואָס ר' שלמה מאָנפעלייער האָט געוואָלט האָבען נאָר דיא פארציטיגע זאָגענאנטע חלכנע משכילים מיט זייער שמאלינקער וועלט און שוואונג האָבען געקענט זאָגען, אז רעליגיאָן איז אימער געווען א פינסטערע מאכט, אז אלע דיא יעניגע, וואָס האָבען געשאפּען די רעליגיאָן, האָ-בען קיין אנדער זאך אין זינען ניט געהאט, וויא מיט א כיוון צו פערפינסטערען דיא מוחות פון דיא מענשען, צוריקהאלטען זיי פון יעדען פאָרטשריט אין דענקען א. ז. וו.

ביי איצטיגער צייט ווייס זאָגאר א אינגעל, וועלכער האָט נאָר אריינגעקוקט אין א ביכעל וואָס בעשרייבט דיא געשיכטע פון דער מענש-ליכער ענטוויקלונג, אין א קולטורגעשיכטע, אז רעליגיאָן איז אימער און איבעראל געווען א הויכע שטופע פון מענשליכען פראָגרעס. שוין אויף דיא ערשטע שטאפלען פון זייער ענטוויק-לונג האָבען דיא מענשען געזוכט צו פאָרשען און צו לערנען דיא כוחות פון דער ארומיגער נאטור, קעמפפּען מיט זיי, בעגרייפּען זיי, צו-פאסען זיי צו זיך און זיך צו זיי. יעדע ער-פאהרונג אין דער נאטור האָט לאנג, זעהר לאנג געדויערט און געקאסט מורא'דיגע אָפּפער און איז דעריבער געווען טייער. אז דיא ערפאהרונג גען זיינען געווען שוואך, אז דיא פאָרשטעלונג גען און בעגריפע ניט פאָלקאם, אז דיא אלטע וויסענשאפט האָט נאָר געקענט זיין גלויבען, זיי-נען דיא אלטע דורות אין דעם ניט שולדיג. דיא אלטע קוועלען, פון וועלכע מיר לערנען די ענט-וויקלונג פון רעליגיאָן, זיינען ניט וויסענשאפט-ליך אויסגעארבייטע סיסטעמען. דאָס זיינען

(*) איך מוין זיך דאָ ניט אריינמישען אין א פאָלעמיקע וועגען אידישקייט, ווייל איך בין לא-עליבם זעהר שוואַך אין דיא אידישע שוואַרצע פינג-לעך; נאָר וואָס אנבעלאַנגט צו משה מענדעלסאָהן, זאָ ווייס איך שוין פון זיין „ירושלים“, אז ער האָט בעטראַכט דיא אידישע רעליגיאָן גראַדע וויא ר' שלמה מאָנפעלייער און איבערהויפט וויא פאָנאָמישע אהה כחרתנו'ניקעס. אמת, מענדעלסאָהן איז געווען דער פאָטער פון דיא השכלה, אָבער זיכער ניט מיט זיין העכסט רעאָקציאָנערע בעטראַכטונג איבער דעם באַטראַכטער פון דער אידישער רעליגיאָן אַלס א ספּע-ציעלע לאַסט פון תרי"ג מצות נאָר פיר אידען, וויא ער האָט עס אויסגעדרוקט אין „ירושלים“. — דער רעדאָקטאָר.

ענדע פון זיין לעבען, אז ער האט ביי'ן פאלק אן אייזעל ניט פערנומען? וועלכען פירער האט דאס פאלק ערות געזאגט אין פנים אזוי שעהן, אזוי פייערליך: דו האסט ביי אונז א גראד שיען ניט פערנומען? דער קאפיטעל, וויא שמואל שילדערט, וואס א מלך איז, געהערט צו דיא מערקווירדיגסטע אין דער ליטעראטור פון דיא אלטע פעלקער און קען זאגאר יעצט דיענען אלס דיא בעסטע פראקלאמאציען געגען דע- ספאטיע און טיראניי פון מאנארכיזמוס. (און ניט איין מאל האבען זיך רעפובליקאנער און רע- וואלוציאנערען בענוצט דערמיט). קוים בע- מערקט ער, אז זיינע זיהן געהען ניט אין זיינע וועגען, אז דאס פאלק איז מיט זיי ניט צופרי- דען, איז ער בערייט נאך ביי זיין לעבען אויסצו- קלייבען פיר א פיהרער וועמען דאס פאלק וויל, אבער געגען א הערשער, געגען א קעניג פראטע- סטירט ער מיט אלע קרעפטען און גיט נאך מיט א וועהטאג אין הארצען, ווייל ער לייעבט דאס פאלק און דער מאמענט איז א קריטישער.

ניט אומזיסט ווערט שמואל אין דער ביבעל געשטעלט אויף איין שטאפעל מיט משה', ניט אומזיסט ווערט ער אין דער אידישער געשיכטע בעטראכט אלס דער אמת'ער ארגאניזאטאר און אויפבויער פון דעם אידישען פאלק. אין פער- גלייך מיט שאול'ן זעהט דויער לעגענדארישער העלד אויס, וויא א ריעז געגען א מילכ. און מר. פייגענבוים שטעלט אונז איהם פאר וויא א בלוטדורשטיגע חיה, און שאול איז ביי איהם א מוספער פון גוטהערציגקייט!....

דיא לעגענדע מיט עמלק'ן און מיט אנג'ן, וועלכע מר. פייגענבוים ברענגט אין זיינע "פע- ריל" ערקלערען זיך גאנץ איינפאך, ווען מיר זאלען טיעפער אריינקוקען אין דיא גלויבונגען און זיטען פון אמאליגע פעלקער. דער גלויבען אז דיא בהמות בעזיצען א מין נשמה וויא מענ- שיען, איז געווען ביי דיא אידען פון אלטערטהום אויך אזוי איינגעווארצעלט וויא ביי דיא אלטע עגיפטער. דיא ווילדע און שמוציגע טהיערע איז געווען פערבאטען צו עסען, אום מען זאל זיך ניט אָננעחמען פון זיי מיט בלוטדורשטיגקייט. ווייל מען האט געגלויבט, אז דיא נאטור פון דיא אויפגעגעסענע חיות געהט אריין אין דיא מענ- שיען. דיא פעלקער וואס זיינען געווען פער- דארבען, לויט דעם שאטנרפונקט פון דער אי- דישער מאראל, האט מען מיט זיי ניט געטארט זיך מתחתן זיין, ניט האבען מיט זיי קיין מנע

אזוינע לעגענדען איז ארומגערינגעלט דיא ענט- שטעהונג פון יעדען פאלק. ארויסכאפען איינע אזא לעגענדע און בריינגען דערמיט א ראיא וועגען א קולטור וואס האט זיך שפעטער אָנגע- הויבען און ענטוויקעלט אין דער צייט פון טויר- זענדער יאָהרען, איז מעהר וויא לעכערליך! נאך אפילו דיא ראזיגע לעגענדע, גוט בעטראכ- טענדיג זיא, קען מען פון איהר דרינגען ניט דאס, וואס מר. פייגענבוים האט געוואלט.

און ווירקליך: לאמיר אָננעחמען ביידע פער- זאנען, שאול און שמואל אלס לעגענדארע. שטעלט זיך ניט אָפּ ביי דער מעשה מיט עמלק. בעטראכט זייער לעבען, זייערע שטרעבונגען וויי- טער. אין שאול'ן קענט איהר מעהר ניט גע- פינען, ווי די מעלה וואס דער פסוק זאגט אויף איהם: "כי משכמו ומעלה גבוה מכל העם," אז ער איז געווען העכער פון אלעמען אין וואוס. אין דער צייט פון א געפאהר, פון א בעפאל פון א שונא, שפיעלט ווירקליך א ראליע דיא קער- פערליכע מאס און קראפט. אבער ווען עס האט דעלט זיך צו שאפען שטענדיגע אָרדנונג און רוהע, דאן איז דאס ווייניג. אין שאול'ן זעהען מיר פיר דיא גאנצע צייט פון זיין דעגירונג א מענשען מיט א קליינליכער נשמה, א מענשען, וואס איז בערייט צו אָפּפערן זיין עלטסטען זוהן, זיין טהראן-פאלגער, אבי ניט מבטל צו זיין א נארישען דעספאטישען בעפעהל צו פאסטען אין דעם טאג פון דעם פערצווייפעלטעסטען קריעג. קען רחמנות האבען אויף בהמות פון'ס פיינד א מענש, וואס האט ניט רחמנות אויף זיין אייגע- נעם זוהן? ניט דער ערלער געפיהל פון רחמנות האט אָבנעהאלטען שאול'ן צו הרג'ענען דיא פיה פון עמלק, נאך זיין שוואכקייט, זיין פורכט פאר'ן פעביל. דער תירוץ פאר שמואל'ן איז נאך געווען אן אויסרייד צו בעהאלטען דיא שוואכקייט. א גאנצען לעבען ציטערט ער פיר זיין קרוין. נאך זיין זוהן'ס טרייהייט צו דעם אי- בערגעבענעם פריינד פון זיין הויז, צו דוד', רא- טעוועט דויען צוואנציג מאל פון שאול'ס הענד. דיא מורא פאר'ן טהראן, דיא קנאה צו דעם גרעסטען העלד, מיט וועלכען זיין אייגענער זוהן האלט, מאכט איהם פיר א פייגלינג, ווארפט איהם אריין אין א מרה שחורה.

אין שמואל'ן זעהען מיר פארקעהרט אן אמת'ען העלד, א גרויסען פאלקספיהרער, גרויס אין קריעג און אין פריעדען. ער משפט דאס פאלק און אָרגאניזירט איהם אין קריעג. וועל- כער פאלקספיהרער קען זיך בעריהמען ביי'

מר. פייגענבוים איז אָבער דאָך גאנץ גוט הערציג און אונפארטהייליך צו „אידישקייט“. ער איז בערייט צוצוגעבען אז דאָס אידישע פאָלק איז ניט ווילדער פון דיא האַטענטאָטען. פון דעסטוועגען זעהט איהר פון זיינע „פעריל“, אז ער שטעלט דיא כינעזישע מאָראַל א סך העכער וויא דיא אידישע. וואו ראיט, אז פון דער גאנצער אידישער קולטור האָט ער מעהר ניט אויסגעפונען וויא א בארבעריי, און ער האָט נאָר געדארפט אדיינשטעקען א שפיץ פינגער אין דער כינעזישער ליטעראטור, האָט ער געפירט נען א'ן אמת'ן פעריל, אזא פעריל וויא דיא גאָל-דענע ווערטער פון כינעזישען גענעראל סע-מאָ, אז מי טאָר ניט זיין גרויזאם אין מלחמה, אז מי דארף שאַנעווען דיא פֿעלדער און אלע ניצ-ליכע זאכען פון דעם שונא. אמת, מר. פייגענ-בוים בעמערקט פארבייגעהענדיג אז דיא ווער-טער זיינען געזאָגט געוואָרען מיט צוויי טויזענער יאָהר צוריק, דאָס הייסט, אונגעפעהר מיט א פאָר טויזענער יאָהר אַפּעטער נאָכדעם, ווען עס האָט פאסירט אָדער געקענט פאסירען (וואָרום דיא גאנצע מעשה מיט אַגנ'ן האָט א כאראקטער פון א פארהיסטאָרישע לעגענדע) דיא בארבעריי פון שמואל'ן געגען דיא עמלקים און זייערע פיה.

דיא אידישע וואַנדער-שבתים האָבען זיך נאָר וואָס אָנגעהויבען צו אָרגאניזירען אין א פאָלק. דיא אידישע תורה, דיא „אידישקייט“, וויא איהר רופט דאָס, האָט זיך ערשט שפעטער ענטוויקעלט, וויא איך מיט אייך ווייסען. דיא ווערטער אָבער פון'ם כינעזישען גענעראל סע-מאָ זיינען גלאט ווערטער, גוטע ווערטער אין דער וועלט אריין, און דערצו זיינען זיי געזאָגט געוואָרען אונגעפעהר אין דער צייט, ווען עס איז געבאָרען געוואָרען דאָס קריסטענטום, און דאָס כינעזישע פאָלק האָט שוין דאמאלס עק-זיסטירט טיזענדרער יאָהרען אלס א פאָלק מיט א יטאליאניזאציע אראפמיטע קולטור.

אמת, מר. פייגענבוים פיהלט הפנים, אז ער איז א ביסעל פארקראכען און ער פארבאפט זיך: „אין דער זעלבער צייט“ — זאָגט ער (ד. ה.) ווען עס זיינען געזאָגט געוואָרען דיא ווערטער פון'ם כינעזישען גענעראל סע-מאָ, האָט נאָך שטארק געגאָלטען דער אויבען-געבראכטער גע-באָט (ניט צו לאָזען קיין לעבעדיגען נפש פון דיא זעבען פֿעלקער) פון זייער ר' קריגס-גענעראל יהוה צבאות.

ומשא, כדי זיי זאָלען ניט ווירקען שלעכט אויף דיא זיטטען פון דעם אידישען פאָלק. אויס דעם שטאנדפונקט האָט מען געמוזט אין קריגע-הרג'ענען זייערע קינדער, פערניכטען זייערע פיה, ווייל לויט דיא אלטע האָבען געגלויבט, אז געווען א פיזישע און גייסטיגע פערוואַנד-שאפט צווישען דעם שונא און זיינע פיה. אזעלכע פֿעלקער האָבען זיך גערעכענט ביי איר דען דיא יִשְׁבֵּעָה עממין, דיא זעבען פֿעלקער פון כנען. עמלק איז צווישען זיי ניט געווען גע-רעכענט, פערקעהרט עמלק איז געווען א ברודער-שטאם, פון עִשְׂרָאֵל'ס קינדער. אָבער דאָס איז געווען דער ביטערסטער פיינד זייערער, פון ווע-מען זיי האָבען געהאט אויסצושטענהן א סך מעהר וויא פון אלע יִשְׁכָּנִישֵׁע פֿעלקער. קיין רוהיגען אויגענבליק האָבען פון איהם דיא אידען ניט געהאט. דאָס איז געווען מעהר א רויבער-שטאם, וויא א פאָלק. דער כאראקטער פון דיזען בלוטדרוסיגען שטאם ווערט אונז גע-שילדערט אין דעם שפורק, מיט וועלכען שמואל האָט זיך געווענדעט צו אַגנ'ן בעפאָר ער האָט איהם גע'הרג'עט: כאַיִר שכלה נשים חרבך, כן תשכל מנשים אמה — וויא דיין שווערר האָט פרויען גערויבט זייערע קינדער, אזוי זאָל יעצט דיין מוטער בלייבען קינדערלאָז מעהר פון אלע פרויען. פיעלע בלוטיגע פיינדע האָט געהאט דאָס אידישע פאָלק, נאָר קיין אוינגעגער פיינד האָט ניט ארויסגערופען אזא ערביטערונג, אזא האסס וויא עמלק. דער גרעסטער יודענפיינד חמץ האָט לויט דער לעגענדע געמוזט זיין, א'ן עמלק. דיא בלוטדרוסיגע חיה רויס האָט לויט א'ן אנדער לעגענדע געשטאמט פון עמלק. א פערביסענער אַנטיסעמיט הייסט נאָך איצטער ביי דעם אידישען חמץ „עמלק“.

דיזע אונגעהויערע ערביטערונג צוזאמען מיט דיא גלויבונגען פון דיא אידען אין יענע אלטע צייטען ערקלערען גאנץ עננו פאר וואָס מען האָט בעהאנדעלט דיא בעזיגעטע עמלקים מיט אזא גרויזאמקייט. ערקלערען הייסט אָבער ניט גוטהייסען. עס בלייבט דאָך א בארבאריי נאָך אינזער איצטיגען שטאנדפונקט. דער פאקט איז אָבער, אז אזעלכע בארבארייען האָבען זיך ביי דעם אידישען פאָלק גאנץ זעלטען געטראָ-פען, זאָגאר אין דיא עלטסטע צייטען. דיא אידישע תורה הייסט, אז מען טאָר ניט נאָר דעם פיינד'ס בהמות, אפילו זיינע בוימער טאָר מען ניט פערניכטען.

ארט געדרוקט פון א הייפעלע מאנדאריןען.
רעכט, געזעץ, גערעכטיגקייט זוכט ניט און כינא.
פאר דעם קלענסטען פערברעכען, פיר א ניט-
בעצאָהלטען חוב פייניגט מען מיט אלע יסורים
פון דער אינקוויזיציאָן. דאָס פאָלק, דיא הונד-
דערטע מיליאָנען פון דיא כינעזישע מאססען
זיינען פערזונקען אין שקלאפערדיי און אונזוי-
סענהייט, אין דארבען, אין הונגער, אין שמוץ,
אין שטיקעניס און קאטראָזשנער ארבייט. דער
קלענסטער כינעזישער בעאמטער איז א קיסר
און האָט צו זאָגען איבער'ן לעבען און טויט פון
זיינע פאָדאנעס. דער קלענסטער אויסדרוק פון
אונזופרידענהייט ווערט בעשטראפט מיט'ן
טויט, מיט דיא שרעקליכסטע אכזריות. אזוי
איז געווען מיט טויזענדער יאָהרען צוריק, אזוי
איז אויך איצטער. דיא כינעזישע קולטור איז
א שטעהענדער זומפּ, וואָס קען ניט ליידען קיין
שום נייעם געדאנק, קיין האָאָר פאָרשטריט.

פאר וואָס-זשע איז דאָס אזוי?

דאָס איז דערפאר, ערקלערט גאנץ ריכטיג
שעלגונאָו, ווייל דיא כינעזישע ביכער-מאָראַל
האָט קיין מאָל ניט געהאט א בעדייטענדען איינ-
פלוס אויפ'ן לעבען, ווייל צווישען דיא ביכער-
מאָראַל און דעם לעבען ליעגט ביי דיא כינעזער
א תהום. דאָס איז א מאָראַל וואָס איז בעשאפען
געוואָרען אין דער פאנטאזיע פון אייניגע
קיסרים און פרינצען אידעאליסטען. און דיא
שעהנע שפריכע זיינען געלעגען און לייענען
בחדרי חדרים בעהאלטען ביי דיא קיסרים און
מאנדאריןען, און איבער דעם פאָלק האָט מען
געהערשט און מען הערשט מיט דעם שרעקליכ-
סטען אזיאטישען דעספאָטיזמוס.

ווען איהר ווילט אורטהיילען וועגען א קול-
טור פון א פאָלק, איז ווייניג ארויסצוכאפען א
בייקע, א שפרוק און אויף דעם בויען א געביידע.
איהר מוזט ווייזען דעם וועג וואָס דאָס פאָלק
האָט דורכגעמאכט, דעם שטראָם וואָס עס האָט
אריינגעטראָגען אין דער אלגעמיינער היסטאָריע
פון דער מענשהייט, וואָסערע נייע אידעען עס
האָט געבראכט, און וויא אזוי עס האָט איבער-
געארבייט און דורכגעפיהרט אין לעבען דיא
אלמענשליכע אייביגע אידעאלען. קענט איהר
ווייזען אין דער כינעזישער געשיכטע און קול-
טור אויף פערזאָנען עהנליכע צו דיא נביאים,
דיא חשמונאים, א. ז. וו.? און דאָס זיינען
געווען מענשען וואָס האָבען ניט נאָר געזאגט,
נאָר אויך געט האָן יעדער אין זיין פאך.

צוויי טויזענד יאָהר שפיעלען ביי מר. פיי-
גענבוים קיין ראָליע ניט, א פארהיסטאָרישע
לעגענדע ווערט ביי איהם א געזעצליכער גע-
באָט, ווען ער דארף דאָס נאָר האָבען צו זיינע
וואונדערליכע ראיות!

דאָך לאָמיר אָננעהמען אויף אן אויגענבליק,
אז דאָס איז ניט געווען קיין פארהיסטאָרישע
לעגענדע, נאָר א געבאָט, וואָס האָט געהאט דיא
בעדייטונג פון א געזעץ. מיט וואָס זשע קענט
איהר בעווייזען, אז אזא געזעץ „האָט מיט צוויי
טויזענד יאָהר צוריק נאָך ביי אידען שטארק
געגאָלטען“? (מר. פייגענבוים'ס ווערטער אין
זיינע „פערל“).

דערמאָהנט זיך, מיט צוויי טויזענד יאָהר
צוריק, ווען דיא אידען האָבען געבלומטעט אונ-
טער דעם שרעקליכען יאָך פון רוים, אָט אין
יענער צייט, מיינט איהר, האָבען אידען גע-
פיהרט מלחמות מיט דיא שכנים'שע פעלקער,
אין יענער צייט האָבען זיי בארבאריש גע-
הרג'עט פרויען און קינדער, בחמות און שעפסען
און אלע ניצליכע זאכען....?

מר. פייגענבוים, גאָט איז מיט אייך! אָט
אזוי שרייבט מען היסטאָריע?

* * *

איך וואָלט געקענט בריינגען פיעל מעהר
„פערל“ פון דער כינעזישער ליטעראטור,
אזעלכע הויך מאָראַלישע שפריכע און לעהרען,
וועלכע איז שווער צו געפינען אין דער ליטערא-
טור פון אנדערע אלטע פעלקער אין דער וועלט.
נאָר וואָס צייגט עס? מיינט איהר, אז דאָס איז
גענוג צו דרינגען דערפון וועגען דעם ווערט פון
וועלכער עס איז קולטור? גאנץ ריכטיג האָט
געזאָגט דער רוסישער שרייבער שעלגונאָו ווע-
גען דיא כינעזישע מוסר: אזעלכע הויכע אי-
דעאלען וועגען גערעכטיגקייט און מענשענ-
רעכט, וויא ביי דיא אלטע כינעזער, געפינט
מען זעלטען זאָגאר אין נייערע צייטען ביי דיא
איראָפּעאישע פעלקער, און פון דעסטוועגען
זעהען מיר, אז דיא כינעזישע קולטור, וועלכע
האָט געוואוסט פון בוך-דרוקעריי, פון פאפיר-
פאבריקאציע און אנדערע ערפינדונגען טויזענ-
דער יאָהרען פאר דיא איראָפּעאישע פעלקער,
איז געבליבען שטעהן אויף דער-זעלבער שטופע
וויא זיא איז געשטאנען מיט טויזענדער יאָהרען
צוריק. ניט קוקענדיג אויף דיא הויכע אידעאלען
אין דיא כינעזישע ביכער, ווערן הונדערטער
מיליאָנען כינעזער אויף דער שענדליכסטער

גאנץ פערקעהרט! ווייל איך בין ניט קיין האָטענטאָט און ניט קיין כינעזער, ווייל איך האָב אין מיין יחסי־בריעה אזוינע שעהנע מענ־שען, וועלכע האָבען גענומען אזא אַשטארקען אנטויל אין דער אלמענשליכער ציווייל־ליזאציאָן און פראָגנרעס, ווייל איך בין א קינד פון אַ פּאָלק וואָס האָט טויזענדער יאָהרען נאָכאנאנד געליטען אונטערדריקונג און ראָד געהאלטען אימער הויך דיא פאקעל פון ליכט, וואָס האָט געגעבען דיא גרעסטע צאָהל פון מאַר־טירער אין דעם קאמפּה צווישען ליכטיגקייט און פינסטערניס — דעריבער מוז איך אויך זיין אימער אין דיא פאָרדערסטע רייהען פון דיווען קאמפּה, אויך האלטען הויך דיא פאקעל פון ליכט, דיא פאָהן פון פרייהייט, און קעמפּפּען פיר איהר, ליידען פיר איהר.

דענקט איהר ניט, הערר פייגענכויים, אז מיט אזא גאנג, מיט אזא אנשויאונג אויף יורא־איזמוס, וואָס דאָס איז איבריגענס דיא ריכטיגע וואהרהייט, איז פיעל ליכטער צוצוציהען דיא אידישע מאסען צום סאָציאליזמוס, צום פאָרט־שריט, צו בילדונג, וויא ביי יעדער געלעגענהייט אָדער אונגעלעגענהייט זיך אויסלאכען פון „אידישקייט“ און צו ניכטס מאכען דיא אידישע קולטור?

* * *

מיר איז נאָך געבליעבען צו ריידען וועגען „אידישקייט“ אָדער יודאאיזמוס אין אלגעמיין אבער דיא טהעמא איז א צו ערנסטע און צו וויכטיגע אום אָבצופּטר'ן זיא מיט א פאָר ווער־טער. דאריבער מוז געשריעבען ווערען א גאנצער ארטיקעל, און איך האָף אז דער רעדאקטאָר וועט מיר ערלויבען עס צו טהאָן אין איינעם פון דיא נעכסטע נומערן פון דער „צוקונפט“.

א. ליטוויין.

דאָס זיינען געווען מענשען, וואָס האָבען געהאט אן איינפלוס ניט אויף זייער פאָלק אליין, נאָר האָבען געשפיעלט א ראָלע אין דער קולטור פון דער גאנצער מענשהייט. און אזוינע מענ־שען האָט דאָס אידישע פאָלק ארויסגעבראכט ניט וועניג. אין דעם פינסטערען מיטעלאַלטער זיינען אירען געווען אויב ניט די איינציגע ווייניג־סטענס דיא הויפטפּערזאָנען, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט אסטראָנאָמיע, מאטהעמאטיק, מעדיצין און פילאָזאָפיע און האָבען דערהאלטען דעם פרייען געדאנק ביז צו די בעסערע ליכטיגערע צייטען. און אין ליכטיגערע מאָמענטען, אין דער עפאָכע, ווען עס האָט אָנגעהויבען אויפ־לעבען וויסענשאפט און קונסט זיינען אירען געווען דיא ערשטע וואָס האָבען אויפגעהויבען אין דער הויך דיא פאָהן פון נייע געדאנקען און געקעמפּט פיר זיי און געגעבען פיר זיי אָפּפער. און אירען זיינען געווען דיא ערשטע וואָס האָבען געלעגט דעם וויסענשאפטליכען פונדאמענט פון סאָציאליזמוס, אָנגעהויבען צו אָרגאניזירען דיא ארבייטער־מאסען אין קאמפּה געגען קאפיטא־ליזמוס און געגעבען און גיבען דעם גרעסטען פראָצענט מאַרטירער אין דעם רעוואָלוציאָנערען קאמפּה פון רוסלאַנד.

קענט איהר ווייזען דאָסזעלבע אין דער כינעזישער געשיכטע און קולטור?

איהר מעגט אייך זאָגען וואָס איהר ווילט, הערר פייגענכויים, נאָר איך בין שטאָלץ דארויף, וואָס איך שטאם ניט פון דיא האָטענטאָטען און ניט פון דיא כינעזער, נאָר איך בין א איד. הייסט דאָס אָבער, אז איך דארף זיין א'ן אתה בחרתנו'ניק, א שמאָלער פאטריאָט? האל־טען זיך, וויא איהר זאָגט פיר א זיידענעם יונגען מאנטשיק, פּעראכטען אלע אנדערע מענשען און ניט וועלען זיך מיט זיי קנעפלען? פון וואָנען איז דאָס געדורנגען?



סודות פון דער נאמור

קאסמאגאניע (דיא לעהרע וועגען דיא ענטשטעהונג פון דער וועלט).

טאָר אין דיא ביזיצייט, ארבייטענדיג אָווער-טיים, טאָג און נאכט. מען מוז צוגעבען, אז ער האָט פערריכט א שעהן שטיקעל ארבייט : פון נייכטס האָט ער בעשאפען דיא וועלט, דאָס הייסט : דיא ערר מיט אלעס וואָס געפינט זיך אויף איהר און אין איהר. איבער דיא ערר האָט ער אויסגעשפרייט א „געוועלב“, א הימעל, אין וועלכען ער האָט אריינגעזעצט א גרויסען עלעק-טריישען לאָמפ, וואָס גיט אונז ווארם און ליכט. זיין „ליעבער נאָמען“ האָט אויך ניט פערגעסען אונז צו פערזאָרגען ביי דער נאכט ווייניגסטענס מיט א קעראַסין-לאָמפ, און מיט א מאסע חנוכה-ליכטלעך... אליין האָט ער זיך דערנאָך בע-זעצט אויפ'ן זיבטען הימעל, וויסענדיג מסתמא אין פאָראוים, אז דיא מענשען וועלען מיט דער צייט פערדאָרבען ווערען און זיי וועלען נאָך חס וחלילה אויך איהם קרויצציגען אָדער אָנ-טאָן א'ן אנדער מיתה משונה, ווי זיי האָבען עס שפעטער געטאָן מיט זיין געלייכטען בן יחיד... און, דעם אמת זאָגענדיג, איז אָט דיווע פלטה געווען נאָר ניט איבעריג, דען שוין אין דיא אלטע, אלטע צייטען האָבען זיך געפונען אפיקורסים, וועלכע האָבען זיך שטארק געקלי-בען איהם צו דערטאפען, און מאכען א תל פון איהם....

נאָך אין דיא גרוי-אלטע צייטען האָבען זיך געפונען אפיקורסים, ביי וועמען עס האָט זיך עפעס ניט געלעגט אויפ'ן שכל אָט דיא אלע מעשיות. אין דער ערשטער רייהע שטעהען דיא גריכישע פילאָזאָפּען, וויא דעמאָקריטאָס, הערא-קליטאָס, עמפּעדאָקלעס, אריסטאָטעל, פּיטאַגאָ-ראס און פיעלע אנדערע. עס האָט זיי נאטירליך געפעהלט דיא קענטניסע, דיא אינסטרומענטען, אום צו האָבען א ריכטיגען בעגריף איבער דיא ענטשטעהונג פון דער וועלט; מיר מוזען אָבער שטוינען, וויא גרויס זייער גייסט איז געווען, אז אָהן אלעס דעם זיינען זיי געקומען כמעט צום ריכטיגען שלום, צו וועלכען מיט 3000 יאָהר שפעטער זיינען געקומען דיא געלערנ-טע, וועלכע זיינען געווען בעוואפענט מיט וויס-

אָס! הער איך אויסשריי-ען פילע לעזער, איהר ווילט אונז געהען דער-צעהלען דיא געשיכטע, וויא דיא וועלט איז בעשאפען געוואָרען! האלט איהר אונז דען פיר אזעלכע עם



הארצים? דענקט איהר, אז מיר זיינען נאָר אין חדר ניט געגאנגען און קיין חומש ניט געלערנט? עם שטעהט דאָך, דאכט זיך, גאנץ קלאָר געשרי-בען : „בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים“.

יא, ליידער, ניט נאָר האָט מען געגלויבט אז „אלהים ברא את השמים ואת הארץ“, נאָר עד היום! זיינען פאָרהאנדען צעהנדליגע און הונדערטע מיליאָנען מענישען, וועלכע גלויבען נאָך אין דיא ביבלישע און אנדערע אזעלכע לע-גענרען; וועלכע גלויבען, אז פריהער, פון אויב'יג אָן, האָט זיך גאָט געלעבט שעהן, פיין, רוחיג, אָהן זאָרג, אָהן קאָפּדריעהעניס; מיט א מאָל איז איהם אומעטיג געוואָרען און ער האָט בעשלאָסען צו בעשאפען דיא וועלט. גערעדט געטאָן. ער האָט זיך גענומען צו דער ארבייט, און גאנצע זעקס טעג האָט ער געפראציוועט אזוי וויא א קלאָס-אָפּעריי-

(*) דיא הויפט קוועלען, מיט וועלכע איך האָב מיך בענוצט פיר דעם און פיר דיא נעכסטע ארטיקלען זיינען :

- (1) באַממעלי : „דיא געשיכטע דער ערדע“.
- (2) ערנסט העקעל : „דער וועלטערטהעזעל“ און „דיא נאטירליכע שעפונגסגעשיכטע“.
- (3) אַסוואַלד קעהלער : „וועלטשעפונג און וועלטאונטערגאנג“ : „דיא וואונדער דעם קאסמאָס“.
- (4) לודוויג ביכנער : „שטאָף און קראַפט“.
- (5) טשאַרלס דאָרווין : „דיא ענטשטעהונג דער ארטען“ ; „דיא ענטשטעהונג פון מענישען“.

משרתים גערעכענט אויף אויביג ניט צו לאָזען דורכדרינגען דיא שטראהלען פון ליכט. זיי האָבען זיך אבער שטארק געאיררט אין דעם. האָט קאָפערניקוס בעוויזען, אז דיא ערד דרעהט זיך, האָט א'ן אנדערער געניאלער דענקער, קעפלער (1571—1630) געציגט, וויא זיא דרעהט זיך. דיא קרוין אויף דיווער אפיקורסי-שער לעהרער האָט ארויפגעזעצט איזאק ניוטאָן (1657), דען ער האָט בעוויזען, וו ארום דיא וועלטקערפער בעוועגען זיך. ער האָט בעוויזען, אז דיא קראפט, וועלכע צווינגט דיא וועלטקער-פער פון אונזער זונען-סיסטעם אָהן א'ן אויפ-הער זיך דרעהען ארום דעם צענטראל-קערפער, דיא זונן, אזוי וויא זיי וואָלטען געווען צו איהר צוגעבונדען, איז דיא אנציהונגס-קראפט דיא אטראקציע אָדער דיא גראווי-טאציע אָן, מיט וועלכע אָהן אויסנאחמע יעדער שטאָפּטהיילכעל איז בעגאבט.

„קאָפערניקוס, זאָגט אול, האָט צוטרייסעלט דעם הימעל און האָט ארויסגעשלידערט דיא וועלטען אין לעערען רוים. קעפלער האָט דיא וועלטען געזעצט געגעבען. אָבער דיא קראפט, וועלכע טראָגען דיא וועלטען, וועלכע האלטען זיי אין זייערע וועגען און פערבינדען-זיי מיט זייערע צענטראל-קערפער, איז נאָך געווען אונ-בעקאנט. ניוטאָן איז עס געווען, וועלכער האָט געגעבען דעם נאָמען צו די געהיימיספאָלע אור-קראפט און האָט עס ערהויבען צו א'ן אלגעמיי-נעם נאטור-געזעץ, פערבינדענדיג אויף אזא ארט דעם הימעל מיט דער ערד.“

ערשט אים ענדע פון 16טען יאהרהונדערט האָבען דיא שטראהלען פון ליכט אָנגעהויבען ביסלעכווייז דורכצודרינגען דיא שטאָק-פינ-סטערנים פון מיטעל-אלטער. דעקארט, א בע-ריהמטער פראנצויזישער פילאָזאָף איז, וויא עס שיינט, געווען דער ערשטער, וועלכער איז געקו-מען צום שלום, אז דיא וועלט איז ענטשטאנדען אויף א נאטירליכען וועג. ער האָט אָנגענומען, אז פון אויביג אָן האָט עקזיסטירט א'ן אורמאסע, וועלכע איז מיט דער צייט צושפּרונגען אין קלע-נערע שטיקער און אויף אזא ארט האָבען זיך געבילדעט דיא וועלט-קערפער. דיא לעהרע האָט אָהן צווייפּעל געהאט א גרויסען איינפלוס אויף דעם גרעסטען דייטשען פילאָזאָף קאנט און אויף דעם געניאלען פראנצויזישען אסטראָנאָם לאפ-לאס. וואָס אנבעלאנגט אונזער ערד, האָט דעקארט בעהויפטעט, אז זיא איז אויך אמאָל

סענשאפט און מיט אסטראָנאָמישע אינסטרומ-ענטען. זאָ, צום ביישפּיל, האָבען לויקיפּ און דע-מאָקריט, וועלכע האָבען געלעבט מיט א 500 יאָהר בעפאָר קריסטוס, געזאָגט, אז דיא וועלט איז. אורשפּרינגליך ענטשטאנען פון אטאָמען (אונטהיילכארע שטאָפּטהיילען) וועלכע האָבען עקזיסטירט פון אויביג אָן, און פון זיי האָט זיך געבילדעט דיא גאנצע וועלט אָהן דיא הילפּע פון א גאָט אָדער געטער. עפיקור און לוקרעציוס האָבען שפעטער דיווע לעהרע מעהר אויסגעארבייט. אזוי האָט זיך דיא לעהרע ענטוויקעלט פאָרווערטס ביז... ביז מיט דעם רבנו של עולם האָט פאסירט דאָס, וואָס עס פאסירט מיט אונז זינדיגע מענשען: „עס האָט זיך איהם פּערוואָלט איבערלאָזען א קדיש'ל און ער האָט זיך פערליעבט אין דיא שענהע אידישע טאָכטער מרים. וואָס ווייטער האָט געפאָלגט ווייס יעדער. און אום, מן הסתם, דער טאטע זאָל ניט האָבען דעמוועלען (שיקאזל וויא זיין איין איינציגער זוהן, האָבען זיך זיינע משרתים גענומען צו דער ארבייט: מיט שווארצע, שטאָק-פינסטערע וואָלקענס האָבען זיי פערצויגען דעם גאנצען הימעל, זאָ דאָס קיין שטראהל פון ליכט האָט ניט געוואגט דורכצודרינגען אין דעם פער-פולטען, פערפעסטעטען תהום פון אבערגלויבען גאנצע 15—16 יאהרהונדערטע! ! קיין פרייער געדאנקען האָט ניט געטראָט ארויסגעזאָגט ווע-רען, ווען דער ארויסזאָגער האָט ניט געוואָלט לעבעדיגערהייט אָבערבראָטען ווערען.

גאנצע 36 יאָהר האָט זיך קאָפערניקוס ארום-געטראָגען מיט זיין „וועלט אומשטירצענדע“ ווערק, געמליך: אז דיא ערד דרעהט זיך ארום דיא זון — מורא האָבענדיג עס צו פערעפענט-ליכען, אום ניט אריינצופאלען אין דיא גיפטיגע הענד פון דיא אינקוויזיטאָרס. ערשט, דאן, ווען ער האָט שוין געפיהלט, אז זיין טויט איז נאָ-הענט, האָט ער עס אין 1519—1522 ארויסגע-לאָזען. זיין פערדאכט איז געווען ניט אומזיסט. דען אין 1600 האָט מען אין רוים לעבעדיג פער-ברענט איינעם פון דיא איידעלסטע און גרעסטע מענער, זשיאָרדאנאָ ברונאָ, דערפאר ווייל ער האָט אין זיינע שריפטען פערברייטעט דיא לעהרע פון קאָפערניקוס. גאליליי, דער ערפינדער פון דעם אסטראָנאָמישען טעלעסקאָפּ, האָט געמוזט עפענטליך ערקלערען פיר פאלש קאָפערניקוס'עם לעהרע. אויף אזא אופן האָבען דיא הייליגע, „ליעבע-פרעדיגענדע“ גאָט'ס-

נומען מיט דעם בעשרייבען, ווער עס האָט וואָס ענטדעקט וועגען דיא נאטורגעזעצ. איך רעכען, אז דיא גרויסע מענער, וועלכע האָבן בען זייער גאנצע ענערגיע, זייער גאנצע געניאל-טעט אוועקגעגעבען, אום אויסצופארשען דיא סודות פון דער נאטור און אונז עס קלאָר גע-מאכט, פערדענען ווייניגסטענס, אז מיר זאָלען זייערע נעמען וויסען.

בעפאָר איך וועל איבערגעהן צום הויפט-אינהאלט, האלט איך פיר נעטהיג דעם לעזער בע-קאנט צו מאכען מיט עטליכע פיזיקאלישע גע-זעצע, וועלכע וועלען אונז שפעטער צוריק קומען. אלע זאכען פון דער וועלט, וועלכע מען קען אָנטאפען, זעהען אָדער פיהלען, האָבען אַהן אויסנאָהמע צוויי אין זיך עקזיס-טירענדע אייגענשאפטען, נעמליך: זיי בעזיצען אירגענד וועלכען פאָרם אָדער געשטאלט און בעשטעהען פון אירגענד וועלכען שטאָף אָדער מאטעריע. עס גיט נישט אין דער נאטור אזא זאך, וועלכע זאָל נישט האָבען אירגענד וועלכע פאָרם אָדער וועלכער זאָל נישט בעשטעהן פון אירגענד וועלכען מאטעריאל. ווען מיר ריידען וועגען א פאָרמלאָזע מאססע, מיינען מיר דאמיט צו זאָגען, אז זיא האָט נישט קיין רעגעלמעסיגע געשטאלט. ד.ה., זיא איז נישט קיין קוגעל, נישט פיראמידע, נישט קיין צילינ-דער, אָבער א פאָרם האָט אויך דיא פאָרמלאָזע מאסע.

אלעס פון וואָס א פיזישער קערפער בע-שטעהט רופען מיר "שטאָף", "מאטעריע" אָדער "סובסטאנץ". דערפון, וואָס קיין שטאָף איז נישט דענקבאר אָהן א פאָרם אָדער געשטאלט איז גע-דרונגען, אז דיא פערשידענע שטאָפען, פון וועל-כע דיא קערפער זיינען צוזאמענגעזעצט, האָבען צווישען זיך אלגעמיינעס און געהערען צו איינע און דיעזעלכע גרונדמאטעריע.

דער שטאָף, פון וועלכע דיא פערשידענע קערפער זיינען צוזאמענגעזעצט ווייזען א גרויסע פערשידענהייט אין געוויכט און הארט-קייט, אין פארב, אין פעסטיקייט א.ו.וו., דאָך זיינען פאָרהאנדען אייגענשאפטען, וועלכע זיינען אלגעמיינ אין אלע קערפער אָהן אויסנאָהמע. זיי בילדען דיא גרונד אייגענשאפטען פון דער מאטעריע. זיי זיינען:

דיא אונפערניכטבארקייט, דיא פערמעהר-בארקייט, דיא אונדורכדרינגליכקייט, דיא פאָראַ-זיטעט אָדער טהיילבארקייט, דיא טרענהייט

געווען אזוי וויא דיא זונן, א שטראהלענדער, גליהענדער קערפער, וועלכער האָט זיך ביסלעכ-ווייז אָבעקעהלט און זיך בעדעקט פון אויבען מיט א קאָרע. דיא לעהרע האָט ווייטער פער-ברייטעט דער גרויסער דייטשער פילאָזאָף לייב-ניין (1646—1716), וועלכער האָט בעהויפטעט, אז דאָס איז געווען דער פאלל מיט אלע וועלטקערפער און נישט נאָר מיט דיא ערד אליין. עמאנועל פ. סוועדענבאָרג (1688) איז גע-ווען דער ערשטער, וועלכער האָט אויפגעשטעלט דיא טהעאָריע, אז אלעס עקזיסטירענדע איז אנפאנגס געווען נעבעל און דאמפף, זאָ דאָס ער איז דער גרינדער פון דער "נעכער-לארהיפאָטעזע". מיט 5 יאהר שפעטער איז ער-שינען אין קעניגסבערג דאָס בעריהמטע ווערק פון עמאנועל קאנט: "אלגעמיינע נאטורגעשיכטע און טהאָריע דעם הימעלס", וואו ער פערטרעט דיא זעלבע אידעע פון "נעבעל" און "דאמפף" און געהט אריין אין איינצעלהייטען איבער דיא ענטשטעהונג פון דיא פלאנעטען. כמעט אין דערוועלבער צייט איז פיער לאפלאס, גאנץ אונ-אבהענגיג פון קאנט, געקומען צו דיא זעלבע אויספיהרונגען און רעזולטאטען.

ליידער אָבער זיינען דיעזע זייערע ווערק גאנצע 90 יאהר געבליבען אונבעאכטעט. ערשט אין 1845 האָט אלעקסאנדער הומבאָלדט פון זיי נוצען געמאכט אין ערשטען באנד פון זיין "קאָסמאָס". אָט דיא דריי גרויסע מענער האָבען געלעגט דעם גרונדשטיין פיר דער טהעאָריע, "נעבעלטהעאָריע", וועלכע איז יעצט אָנגע-נומען פון דער וויסענשאפט. עס פערשטעהט זיך, אז זיי האָבען בלויז געמאכט דעם אָנהויב, אז אויסגעארבייט, ערקלערט און ענטוויקעלט אין א כיכטעם האָט מען ערשט שפעטער, ווען מאטעמאטיק, פיזיק, כעמיע, אסטראָנאָמיע, געא-לאָגיע און מעכאניק האָבען זיך ענטוויקעלט; ווען דיא פריהערע אינסטרומענטען זיינען פער-פאָלקאמט געוואָרען, און נייע — וויא צום ביישפיעל דער ספעקטראַסקאָפ — זיינען ער-פונדען געוואָרען. געקרוינט אָט דיא גאנצע ווי-סענשאפט האָט טשאַרלס דארווין מיט זיין טהעאָריע פון "ענטוויקלונג" און דעם "קאמפף פיר'ס דאזיין", וועלכע געהט אויך אָן, וויא דיא לעזער וועלען שפעטער זעהן, צווישען דיא וועלטקערפער.

איך האָב דער לעזער וועט מיר נישט איבעל-נעהמען, וואָס איך האָב אזוי פיעל פלאץ פער-

אָדער אינערציע און דיא' שווערקייט.

פון דער מאטעריע בעשטעהט אין דעם, אז אויף דעם אָרט, וואו עס געפינט זיך שוין א שטיקעל מאטעריע, קען צו דערזעלכער צייט ניט זיין איין אנדערע שטיקעל מאטעריע. ווען אין א פולע גלאַז טהעע שיט איהר אריין א לעפעלע צו קער, גיסט זיך דיא טהעע אריבער, ווייל דער צור קער האָט פערנומען דעם פלאץ פון דער ארויס-געשטויסענער פליסיגקייט. יעדע א שטיקעל מאטעריע מוז האָבען רוים, פלאץ.

פאַר אַזויטעט און טיילבארקייט. יעדער שטאָף, יעדע מאטעריע בעשטעהט פון קליינציגע טהיילכעלעך, וועלכע מיר רופען אָן מאָלעקולען און אטאָמען. מאָלעקולען איז אַנגענומען צו רופען דיא קלענסטע טהיילען וועלכע האלטען אָן דיא אייגענשאפטען און דעם טיפ פון דיא מאטעריע, וועלכע זיי בילדען. אטאָמען זיינען דיא בעשטאנדטיילען, פון וועלכע דיא מאָלעקולען זיינען צוזאמענגעשטעלט.

צווישען אָט דיא קליינע טהיילכעלעך, פון וועלכע יעדע מאטעריע איז צוזאמענגעזעצט, געפינט זיך א רוים, אין וועלכען זיי זיינען ניטאָ. מיט אנדערע ווערטער: דיא מאָלעקולען און אטאָמען, וועלכע בילדען יעדען שטאָף, געפינען זיך ניט אזוי נאָהענט איינע צו דיא אנדערע, אז זיי פילען אויס דעם גאנצען פלאץ, נאָר עס בלייבט צווישען זיי איבער א רוים, און דעם רוים רופט מען פאַרען. דיא אייגענשאפט פון יעדע מאטעריע צו האָבען פאַרען הייסט פאַראַ-זיטעט. אלע שטאָפען, אפילו דיא געדיכטעס טע מעטאלען וויא פלאטין, שטאָל און זאָגאר דיאמאנטען האָבען פאַרען. וואָס געדיכטער און שווערער דער שטאָף רק קלענער זיינען די פאַרען, אָבער אז יעדער שטאָף האָט פאַרען איז דער בעסטער בעווייז, אז ביים אָפיקהלען ווערט יעדער שטאָף קלענער.

וואָס אנבעלאנגט צו טהיילבארקייט פון שטאָף, איז וויא קליין מען זאָל א זאך ניט צוברעקלען, קען מען נאָך אימער ווייטער טהיילען, זאך דאָס די וויסענשאפט איז נאָך דערוויילע ניט געקומען צו אזא צושטאנד, אז זי זאָל קענען זאָגען, אז ווייטער קען מען (שוין ניט טהיילען) דיא מאטעריע.

אינערציע און שווערע. דיא צוויי אייגענשאפטען פון דער מאטעריע זיינען כמעט דיא וויכטיגסטע. אָהן זיי וואָלט מען נאָר ניט געקענט פערשטעהן און זיך ערקלערען דיא ענט-שטעהונג פון דער וועלט. מען וואָלט ניט גע-

מיט דעם פראנצויזישען געלעהרטען לא-וואזיע (1778) הייבט זיך אָן א נייער פערזאָן פיר דיא וויסענשאפט מכה דיא מאטעריע פון דער וועלט. ער האָט געגעבען דער כעמיע דעם גרעסטען און וויכטיגסטען אינסטרומענט — דיא וואָג, דורך וועלכע מיר האָבען ערפאָהרען, אז דיא מאטעריע קען ניט פערניכט טעט ווערען און קען ניט פערמערט ווערען. דיא קלענסטע ברעקעל מאטעריע, דער קלענסטער שטויב קען ניט פון דיא נאטור אָדער פון'ס מענשען בעשאפען ווערען, אויך קען אזא ברעקעל מאטעריע ניט פערניכטעט אָדער צושטערט ווערען. דיא פערבינדונג און דיא פאָרם פון דער מאטעריע קען מען צושטערען, דיא מאטעריע גופא אָבער קען מען בשום אופן ניט. ווען מיר פערברענגען, צום ביישפיעל, א שטיק האָלץ פערלירט דערביי דיא נאטור גאָר ניט פון דיא עלעמענטען אָדער שטאָפען, פון וועלכע דיא שטיק האָלץ איז צוזאמענגע-זעצט, ווייל קוילענשטאָף, זויערשטאָף, וואסער-שטאָף א. ז. ו. פערבינדען זיך אין אנדערע זאכען. ווען מיר זאָלען אָבוועגען דיא שטיק האָלץ פאר'ן ברענען און צוזאמענקלייבען נאָך דעם פערברענגען דיא אש, דעם קוילענשטאָף, דיא וואסערווערע א. ז. ו. און דאָס אלעס פון דאָס ניי אָבוועגען, וועלען מיר אויסגעפינען, אז קיין האָר איז דערביי ניט פערלאָרען געגאנגען, ד. ה. אז עס האָט דיזעלבע געוויכט וויא בע-פאַר. א שטיק בליי, וויא איהר ווייסט, איז א הארטער קערפער. ווארעמט עס אָן ביז א געווי-סען גראד, פערוואנדעלט עס זיך אין א פליסיג-קייט. ווען איהר וועט נאָך ווייטער ווארימען וועט עס זיך פערוואנדלען אין דאמפּף. דאָס צייגט, אז דיא פאָרם, דיא פערבינדליכ-קייט צווישען דיא אטאָמען האָט זיך געביטען, דיא מאטעריע, פון וועלכע דיא בליי איז צוזא-מענגעזעצט, איז אָבער געבליבען אין די אלע דריי צושטענדע דיזעלבע אונצושטערבאר. ניכטס איז צוגעקומען און ניכטס איז פערלאָרען געגאנגען. היינט וויבאלד קיין אטאָם קען ניט בעשאפען ווערען און ניט צושטערט ווערען, הייסט עס אז ער עקזיסטירט פון אייביג אָן, און דאָס וואָס עס עקזיסטירט פון אייביג אָן איז לעבערליך צו זאָגען, אז א גאָט אָדער אירגענד ווער האָט עס בעשאפען.

דיא אונדורכדרינגליכקייט

דיא טבע זיך געגענווייטיג צוצוהען. עס פער-
שטעהט זיך, אז וואָס גרעסער דיא מאַסע, אלץ
שטארקער איז דיא צוציהונגס־קראַפּט. אזוי
וויא אונזער ערד־קוגל האָט דיא גרעסטע מאַסע,
דאָרום ווערט אויך אלעס פון אונזער פלאַנעט
צו איהר צוגצויגען. אָט דיא צוציהונגס־קראַפּט
איז עס, וואָס מען רופט שווערע, גראוויטאציע־
אָדער איינפאך גערעדט געווייבט. שווערע
אָדער געווייבט איז ניט אין דער גאנצער וועלט
גלייך. זאָ, צום ביישפּיל, אויף דער זון וועגט
א זאך צוויי מאָל שווערער וויא אויף דער ערד,
און אויף דער לבנה איז מיט 6 מאָל לייכטער
א זאך, וויא ביי אונז אויף דער ערד.

דר. איזאק אַרמאָן.

(פאַרטעטצונג פאַלגט.)

קענט האָבען קיין ריכטיגען בעגריף איבער
שטאַף. אָהנע אינערציע איז דיא מאַטעריע
א נייכטס, אָהן אינערציע וואָלט קיין ווערמע
אין דער וועלט ניט געווען, דען דיא בעוועגונגען
פון דיא מאָלעקולען זיינען מעגליך בלויז אויף
דעם גרונד פון אינערציע. דיא דאָזיגע אייגענ-
שאַפט פון דער מאַטעריע בעשטעהט אין דעם,
אז ווען א געגענשטאנד געפינט זיך אין א צו-
שטאנד פון רוהע, וועט ער רוהען אייביג,
ווען ער זאָל ניט געזעצט ווערען אין בעוועגונג
פון אַן אנדער געגענשטאנד, און אומגעקערט,
ווען א קערפער געפינט זיך אין א צושטאנד
פון בעוועגונג, וועט ער זיך בעוועגען אייביג,
סידען ער וועט אין דעם געשטערט ווערען.
שווערע אָדער גראוויטאציע
בעשטעהט אין דעם, אז די מאָלעקולען בעזיצען

נאך א קריטיקער פון בונד

אן ענטפער אויף גענ. מילך'ס אַרטיקל.

(שלוס).

טראכטען נור פיר א פרוכט פון זיין פאנטאזיע.
גענאָסע מילך האָט צומישט צוויי זאכען :
אונפערמיידליכעס און ווינשענווערטעס. אָנ-
ווייזענדיג אימער אויף דיא שעדליכע זייטען פון
קאפיטאליזמוס, דייטען אויך דיא סאָציאַלדע-
מאָקראַטען אימער צו אָן אויף זיין פאַרשטרייט-
ליכע בעדייטונג. דערפון האָבען דיא רוסישע
„נאַראַדניקס“ געצויגען א שלום, אז דיא סאָ-
ציאַלדעמאָקראַטען דארפען אויך מיטהעלפֿען
דעם קאפיטאליזמוס. דער „בונד“ זאָגט, אז
אידען עקזיסטירען, אז ניט אָן זיין ווילען היינט
אָב, צו דיא אידען וועלען בלייבען א נאציאָן,
אָדער זיי וועלען זיך אסימילירען און זיך צו-
מישען מיט דיא איבריגע פעלקער. איין זאך
איז אָבער קלאָר, אז דיזע נאציאָן ליידעט פון
א בעזאָגערען דרוק, און אז דיזער דרוק לייגט
זיך נאך אלעמען שווערער פון אלץ אויף דיא
אידישע פראָלעטאריע, ער דריקט זיין עקאָנאָ-
מישע לאַגע, פערדונקעלט זיין. קלאַסענבע-
וואוסטזיין, ארבייט און איהם אויס אועלכע
אנויכטען, אז אלע אידען דארפען זיין פער-

אָכדעם וויא גענ. מילך האָט אלזאָ
דעם לעזער שוין „קלאָר גע-
מאכט“ דיא נאציאָנאַל פראָ-
גראם פון „בונד“, זעהט ער
איהם באַרד וואָס גרינדליכער
צו צוקלאַפֿען. דער „בונד“
זאָגט ער „בעקעמפֿט דעם
ציוניזמוס זעהר ריכטיג אלס
א רעאקציאָנערע און שעדליכע
בעוועגונג, ער לאַכט אָבער אויך פון דיא זאָ-
גענאנטע אסימילאטאָרען“... דיא איינציגע
און אמת'ע הילפֿע איז אלזאָ דאָס אידען זאָלען
בלייבען אידען און זאָלען אויך קעמפֿען אויף
דעם סאָציאַליסטישען באַדען, נאטירליך פיר
זייערע נאציאָנאַלע רעכטע“.

עס קומט אונז ווידער אויס צו בעמערקען,
אז גענאָסע מילך גיט מאָדנע אייגענארטיג
איבער דיא מיינונגען פון „בונד“. איך מוז וויע-
דער בעטען גענ. מילך אָנצוואוויזען אונז דיא
קוועלע. פון וואָנען ער נעהמט ארויס אזא מיר-
נע, בעפֿאָר ער טהוט עס, וועל איך דאָס בעי-



איינע פון דיא וויכטיגסטע אויפגאבען פון דער סאציאלערעמאקראטיע. ניט נאציאנאלע רעכטע זיינען דער ציעל פון דער סאציאלערעמאקראטיע, דאס איז נור א מיטעל, — איהר ציעל איז אַב־צורייניגען דעם קלאסענקאמפף פון פראלעטא־ריאט פון דיא נאציאנאלע אינטערעסען, וועלכע ווערען אין איהם אריינגעשלעפט. דיא לייזונג פון דיא נאציאנאלע פראגע בעשטעהט אין דעם, אז דיא פראגע זאָל פערניכטעט ווערען. אין דעם בעשטעהט דער גאנצער אָבגורנד, וועלכער ליעגט צווישען נאציאנאליסטען און פיר זיך און סאציאלערעמאקראטיען. אין דעם איז דער גאנצער אָבגורנד, וועלכער טהיילט אָב דעם „בונד“ פון דיא זאָרגענאנטע ציוניסטען־סאציאליסטען. דער „בונד“ וויל אָברייניגען דעם קלאסענקאמפף פון אידישען פראלעטאריאט פון אלע זייטיגע צומישונגען; דיא ציוניסטען־סאציאליסטען שטרעבען צו דער „אויפלעבונג פון דיא אידישע נאציאן“. דער „בונד“ פארבערייט טעט דעם אידישען פראלעטאריאט ניט צום קאמפף פיר נאציאנאלע רעכטע, נור דורך דיזע רעכטע צום קאמפף פיר'ן סאציאליזמוס.

נאָר גענאָסע מילך רוקט אלץ אונטער דעם „בונד“ געדאנקען וואָס זיינען אין ווידערשפּרוך מיט דעם סאציאלערעמאקראטיזם און שמעקען מיט דעם ציוניזם, וועלכעס איז אויך אין מילך'ס אויגען לאַגישער און קאָנסעקוענטער וויא דיא פראַגראם פון „בונד“.

דיא „איסקרא“, זאָגט ווייטער אונזער קריטיקער, איז אייגענטליך איינפערשטאנען מיט דעם, וויא דער „בונד“ לייזט דיא נאציאנאלע פראגע, זיא זאָגט נאָר אז דיזע לייזונג קען מען ניט אָנווענדען צו דיא אידען, ווייל דיא אידען זיינען ניט קיין נאציאן. דיא פראגע, זאָגט מילך, דרעהט זיך דעריבער, צו זיינען דיא אידען א נאציאן אָדער ניט. מיר מוזען דעריבער לייזען דיזע פראגע, בעמערקט ווייטער גענאָסע מילך — אבער.... אומזיסט וואָלט דער לעזער זוכען א'ן ענטפער אויף דיזע פראגע. גענאָסע מילך האָט מורא זיך אריינצולאָזען אין טיפע חקירות. ער בעהאלט זיך הינטער דר. פארענבערג, אָדער בע־סער געזאָגט, הינטער שפרינגער, וועמעס בוך ער האָט אייגענטליך פאָפולאריזירט, און ער קלערט אז דיזע פראגע איז צו פערפלאַנטערט און פערבונדען מיט צו פיעל וויסענשאפטען. דערפאר אָבער געפינט ער א ריכטיגען, א קורצען, און וואָס נאָך וויכטיגער פון אלעם, א גאנץ נייעם

אייניגט. ענדליך רופט אויף דיזער שווערער דרוק ארויס פון איין זייט דעם אנטיסעמיטיזם מוס, פון אנדערן זייט דיא אָבזונדערונג פון דעם אידישען פראלעטאריאט פון דעם קריסטליכען. דאָס איז אלעס ניט קיין טהעאָריע, נור אמת'ע ווירקליכקייט, און ארויסגעהענדיג פון דיזע ווירקליכע צושטענדע און איינזע הענדיג פון אנדערן זייט, אז עס זעהן זיך ניט אזעלכע אורזאכען, וועלכע זאָלען מאכען, אז דאָס אידישע פאָלק זאָל אין דיא נאָהענטע צורקונפט אונטערגעהן, איינגעהענדיג דאָס אלעס, ציהט דער „בונד“ א שלום, אז דיא אידישע פראלעטאריער דארפען זיך אָרגאניזירען אין סאציאלערעמאקראטישע פעראיינען, וועלכע זאָלען פון סאציאלערעמאקראטישען שטאנדפונקט לעזען אלע פראגען: דיא עקאָנאָמישע, פאָליטישע און נאציאנאלע. זייענדיג א סאציאליסטישע אָרגאניזאציע און ניט קיין ציוניסטישע, האָט דער „בונד“ ניט געזאָגט און אויך ניט געקענט זאָגען, „אז אידען זאָלען בלייבען אידען“.

ניט ווייניגער אונזיניג איז אויך דיא צווייטע טע העלפט פון אייער פראגע, וועלכע מיר האָבען שוין ציטירט, און וואו איהר זאָגט אז „זיי (אידען) זאָלען אויך קעמפפן אויף דעם סאציאליסטישען באַדען, נאטירליך פיר זייערע נאציאנאלע רעכטע“.

עס עקזיסטירט א נאציאנאלע געגנערשאפט; מיט וואטע קעמפפן איינע געגען דיא אנדערע פערשידענע פעלקער. דיזער קאמפף דריקט זיך אויס ניט נור אין דעם וואָס איין לאַנד קעמפפט געגען א צווייטע, זאָגדערן אויך אין דעם, און דאָס איז נאָך פיעל שרעקליכער, וואָס איין לאַנד גופא קעמפפט איין נאציאן געגען דיא אנדערע. דיזער קאמפף עקזיסטירט, און דערמיט וואָס מען פערמאכט דיא אויגען איהם ניט צו זעהן, ווערט ער גאָר ניט אָבגעהאלטען. דער נאציאָנאַלער קאמפף דריקט זיך אויס אין אלע מעגליכע פארמעס און אופנים פון א פארלאמענטארישען ביז א'ן עקאָנאָמישען קאמפף אין יעדער געגענד, אין יעדער פאבריק. קיין זאך שטערט ניט אזוי דעם סאלידארישען קלאסענקאמפף וויא אָט דיזע נאציאנאלע געגנערשאפט, קיין זאך פער־דונקעלט ניט אזוי דעם קלאסענבעוואוסטזיין פון דעם פראלעטאריאט, וויא דער נאציאנאלער האם.

דיזע פערפלוכטע פראגע צו לייזען איז

קאנט מיט דער טהעטיגקייט פון „בונד“ אליין צו אורטהיילען, וואָס ער דענקט וועגען דיא מאַראַ-לע זייט פון א מענשען, וועלכער ערלויבט זיך אזא סאָרט מוכר צו געבען דעם „בונד“.

גענ. מילך האלט זיך אבער פעסט פאר די זער פראגע און מיט זיין געוועהנליכע אייזערנע קאנסעקווענצן טהוט ער אונז א פרעג: „ווארום שטרייט איהר נאך וועגען דיא אידען אין פוילען, ליטא און רוסלאנד? וואָס איז מכה דיא איי-דען אין רומעניען, אונגארן, גאליציען און פראנק-רייך, יא וואָס איז עפעס מכה, דיא אַרימע אידען דאָ אין אמעריקא?“

דאָ ליגט דער הונד בעגראָבען! דאָ האָט דאָס גענ. מילך געכאפט דעם „בונד“ פאר דער האנד, אין דיזע גיפטיגע פראגען ליגט דאָס דער גאנצער שווערפונקט פון גענ. מילך'ס גייער-בונדענס „שטאנדפונקט“.

גענ. מילך, איהר האָט ענטדעקט אמעריקא, אָבער אביסעל צו שפעט. פאר אייך האָט זיך שוין געפונען א'ן אנדערער, וועלכע פרעסענדרט אויף דיזע ערפינדונג. (זעה דעם פראָטאָקאָל פון 2טען קאָנגרעס פון דער פארטיי, זייטע 65). דיא סאָציאלדעמאָקראטישע פארטייען זיי-נען פאָליטישע פארטייען, און זיי שטרעבען אריינצוכאפּען דיא פאָליטישע מאכט, דורכצו-פיהרען דיא הערשאפט פון פראָלעטאריאט. דיא סאָציאלדעמאָקראטישע פיהרט א'ן ענערגישען קאמפּה מיט דיא אנדערע פאָליטישע פארטייען. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז דעם קאמפּה פיר דיא הערשאפט קען דיא סאָציאלדעמאָקרא-טישע פיהרען נור אין דיא גרענצען פון איין לאנד. נור ביי זיך אין לאנד האָט זיא א מעגליכקייט דורכצופיהרען, אז איהרע פאָרדערונגען זאָלען ווערען געענצע. אלס א לייטערנער צענטער האָט דער אינטערנאציאָנאל געקענט עקזיסטירען נור זאָלאנג, וויא דיא סאָציאלדעמאָקראטישע האָט זיך נאָך געהאלטען אין בילדען, זאָלאנג וויא דיא סאָצ. דעמ. פארטייען האָבען זיך נאָך געפונען אין א צושטאנד פון נור פראָפאגאנדא-אָרגאניז-זאציאָנען. מיט דיא ענטוויקלונג פון שטארקע סאָציאלדעמאָקראטישע פארטייען אין יעדען לאנד גופא איז פיר יעדע לאנד-פארטיי געוואָרען א לעבעדיגע נויטווענדיגקייט צו זיין זעלבסטשטענדיג. נור מיט דעם ווייטער-רען וואוקס פון דיא סאָציאלדעמאָקראטישע פון איין זייט און מיט דיא ענטוויקלונג פון ענגע פערבינדונגען צווישען פערשידענע לענדער,

פון איהם אויסגעקלערטען שטאנדפונקט. „איך וועל“, זאָגט ער, „דיזע פראגע בעטראכטען פון א גאנץ נייעם שטאנדפונקט“.

זיין קריטיק פון דעם „בונד'ס“ ארגומענטען נאָך „דעם נייעם שטאנדפונקט“, הויבט גענאָסע מילך אָן מיט א ציטאטע פון א רעדע, וועלכע א פאָרשטעהער פון „בונד“ גענ. בערג האָט געהאל-טען ביי א ניו יארקער פערזאמלונג. גענ. בערג'ס געדאנקען קען מען נאָך גענ. מילך'ס מיינונג אויסדריקען אין דיא פאָלגנדע ווערטער: „דיא בעפרייאונג פון אידען איז דיא זאכע דער אידען זעלבסט“.

מיר קענען זיך ניט איינהאלטען ניט צו בעמערקען, וויא מאָדנע עס איז וואָס וועלענדיג אנאליזירען אזא וויכטיגע פראגע, וועלכע האָט נאָך זיינע אייגענע ווערטער „אָנגעמאכט א רושם ניט נור צווישען דיא סאָציאליסטען נור אויך צווישען אידען“, געפינט ניט גענ. מילך פיר נויטהיג זיך צו בעציהען אויף דיא ליטעראטור פון „בונד“, נור אויף ווערטער, וועלכע זיינען געזאָגט געוואָרען אויף א פערזאמלונג; הגם דיזע ווערטער שטאמען פון א פאָרשטעהער פון „בונד“. דאָס איז אָבער גלאט אזוי. אין דיזער פראגע ווארפט זיך גענ. מילך בעזונדערס אין דיא אויגען דער וואָרט זעלבסט. עס קען דאָך ניט זיין, אז גענ. מילך איז געגען דעם, אז אידען דארפן קעמפּען פאר זייערע רעכטע; דאָס איז דאָך אזא אלגעמיינ אנערקענטע זאך, אז מען קען ניט חושד זיין דעם שרייבער, אז ער גראד זאָל דערמיט ניט איינפערשטאנדען זיין. אויב דאָס איז אזוי, קען איך אָבער גענ. מילך זיכער בערוהיגען אז ניט גענ. בערג, ניט קיין אנדערער פאָרשטעהער פון „בונד“ איז ווען בעשטאנען אויף'ן וואָרט זעלבסט, נאָך ווייניגער האָט ער דאָס געקענט אויסגעפינען אין דער לי-טעראטור פון „בונד“. דאָס בעווייזט דיא גאנצע געשיכטע פון „בונד“; וועגען דעם לוינט זיך זאָגאר ניט צו דיסקוטירען, און מען דארף זיין אבסאָלוט אונבעקאנט מיט דיא ריכטיגע צו-שטענדע אין דער בעוועגונג, אום אזא זאך צו בע-הויפטען און אויף דעם עטוואס צו בויען. גענ. מילך טהוט דאָס אבער יא, ער גיט דעם „בונד“ א לעקציע און שרייט אויס: „מענשען-רעכטע קענען זיי (דיא אידען) קריגען ווען זיי וועלען צוזאמען מיט אנדערע נאציאָנען קעמפּען פאר רעכטע פון אלע מענשען“. איך וועל איבער-לאָזען דעם לעזער, וועלכער איז נאָר עטוואס בע-

ער איבערלאזן דיא פאליטישע פארטייען פון דיא אלע לענדער, וועלכע איהר האט אויסגערעכענט, און נאך פון פילע אנדערע. עס איז וועלכסטפערשטענדליך, אז אויב יענע פארטייען וועלען האלטען פאר מעגליך אריינצונעמען דויען פונקט אין זייער פראגראם, וועלען זיי שוין אליין אריינברענגען אזעלכע ענדערונגען, וועלכע זיינען נויטיג אונטער דיא פאליטישע צושטענדע פון זייערע לענדער.

איך וויל זיך ניט פערנעהמען מיט דער פראגע „מכא דיא ארומע אידען אין אמעריקא“. וויא ווייט איך קען אורטהיילען, זיינען דא דיא צושטענדע גאנץ אנדערס, וועניגסטענס דא איז נאך פארלויפן ניטא קיין פעסט בעשימטע אמעריקאנער נאציאן, דא האט מען נור א'ן אמעריקאנער פאטריאטיזמוס. דיא נאציאנען אסימילירען זיך באלד און דיא אמעריקאנער נאציאן האלט זיך נאך אין בילדען. עס געהט אן א שטענדיגער פראצעס פון געגענזייטיגע אסימילאציען. ביסלעכווייז ארבייט זיך אויך אויס איין שפראך. דעם פראצעס פון אסימילירונג שטערט דיא אונגעהויערע אימיגראציען. ווען ניט דאס, וואלט שוין דיא אסימילירונג לאנג אויסגעארבייט איין שארף אָבערגענצטע אמעריקאנער נאציאן. אונטער אזעלכע אומשטענדען איז שווער עס זאל זיך קענען אויסארבייטען א נאציאנאלקאמפף, וועלכער זאל פערדונקלען דעם קלאסענקאמפף. און אויב אירגענד וועלכער פונקט פון נאציאנאלען קאמפף ווייזט זיך דאך ארויס, איז עס נור אויף אזוי ווייט וויא פיעל דער געפיהל ווערט אריינגעבראכט דורך דיא עמיגראנטען פון זייערע אלטע היימען.

איך ווידערהאל אבער נאך אמאל, דויע פראגע קען ניט דעם „בונד“ אינטערעסירען. זיין ציעל איז ניט דיא ווידערגעבורט פון דער אידישער נאציאן, איהם אינטערעסירט דיא נאציאנאלע פראגע נור אויף אוי פיעל, אויף וויא פיעל איהר עקזיסטענץ שטערט דעם קלאסענקאמפף און פערדונקלעט דעם קלאסענבעוואוסטזיין פון פראלעטאריאט. וויא ווייט נאציאנען עקזיסטירען, וויא ווייט עס איז דא א נאציאנאלער בעיוואוסטזיין, וויא ווייט איין נאציאן שטרעבט צו אונטערדריקען דיא אנדערע, אזוי פיעל דארף דיא נאציאנאלע פראגע וויא אלע אנדערע פראגען פון יינזער ווירקליכען לעבען אינטערעסירען דיא יידישעמאקראטיע.

ערשט דאן ווען דיא לענדער האבען אָנגעהויבען שטארק צו זיין אבהענגיג איינע אן דיא אנדערע אין עקאנאמישען וויא אין פאליטישען הינזיכט — נור דאן איז געקומען דיא נויטווענדיגקייט און אויך דיא מעגליכקייט, אז דער פראלעטאריאט זאל צוזאמען ארויסטרעטען מיט פער-אייניגטע קראפט און צוזאמען אויסאייבען זיין גאנצען איינפלוס. דאן ערשט האבען זיך אָנגעפאנגען אינטערנאציאנאלע סאציאליסטישע קאנגרעסען און נאך, לעצטען קאנגרעס איז אויך ערשינען א'ן אינטערנאציאנאלע ביורא.

אָבער דיא אויפגאבען פון דיא קאנגרעסען וויא פון ביורא איז בלויז אירגענד וועלכע אָרדנונג און הארמאניע אריינצוברענגען אין דיא אלגעמיינע אטאקעס אויף דיא צענטראלע רעגירונגען צו גונסטען פון אלגעמיינע פארדערונגען. דיא בעשליסען פון דיא אינטערנאציאנאלע קאנגרעסען ווערען דאן איינגעקערפערט אין דיא פראגראמען פון יעדע בעזונדערע לענדליכע סאציאל דעמאקראטישע פארטיי, און יעדע פארטיי זעהט אין איהר לאנד דויע בעשליסע דורכצופיהרען. א מלוכה, איין פאליטישגאנצע און זעלבסטשטענדיגע קערפערשאפט. וויא פיעל פערשידענע נאציאנען עס זאלען דאָרט ניט וואָהרנען — דאס איז דער איינציגער פעלד פיר דיא פאליטישע טהעטיגקייט פון אלע פארטייען בכלל און די סאציאלדעמאקראטישע בפרט. דאס איז דאך אלעס אזוי איינפאך, אז עס איז זאגאר אונז ניט אנגענעהם וועגען דעם דא צו ריידען.

גענו. מילך לאזט עס אָבער ארויס פון אויג און שטעלט דאך זיינע שטרענגע אויבערצייטער טע פראגען. פערשטעהטזשע שוין איין מאל פאר אלע מאל גענו. מילך: ערשטענס, אז ניט דיא אויפגעבונג און ווידערגעבורט פון דיא אידישע נאציאן איז דער ציעל פון „בונד“. נור דיא אויסרייניגונג פון דעם קלאסענקאמפף פון אידישען פראלעטאריאט פון יעדע ציווישונג פון אט דויע ציווינסטישע וועלט-אנטיאונג, און צווייטענס אז נור אין דיא גרענצען פון דיא מלוכה וואו ער ארבייט, ד.ה., אין ליטא, פוילען און רוסלאנד, קען דער „בונד“ אלס פאליטישע פארטיי שטרעבען דורכצופיהרען אין לעבען זיין פאליטישע פראגראם און אונטער אנדערע אויך דיא נאציאנאלע רעכטע פיר דיא אידען.

דער „בונד“ האט געקענט געבען זיין וועג און זיין פראגראם וויא צו לייען דיא יודענ-פראגע, אָבער דורכצופיהרען דויע פראגראם מוז

זיין א'ן אמעריקאנער בירגער? מען קען זיך דאך יא פאָרשטעלען א מאן, וועלכער זאָל זיין א מיטגליעד פון א געוויסען ליטערארישען פער- איין, און זיך דאך רעכנען פיר א בירגער פון דעם לאנד, וואו ער וואָהנט. אבער גענאָסע מילך קען זיך ניט פאָרשטעלען א נאציאָן, סיידען ווען זיא האָט א געוויסע אייגענע שטיק לאנד, אבער וויא קומט עס דאן, וואָס גענאָסע מילך אַנ- ערקענט דיא אידען אלס נאציאָן? עס איז גאָר ניט נויטיג, גענ. מילך, זיך צו בעציהען אויף אזעלכע גרויסע אויטאָריטעטען וויא מארקס און מענדעלסאָן, אום צו אנערקענען, אז דיא אידען וואָס וואָהנען אין רוסלאנד זיינען רוסישע אידען, דיא וואָס וואָהנען אין דייטשלאנד, דייטשע אידען, פונקט אזוי וויא עס איז ניט נויטיג זיך צו בעציהען אויף גרויסע מאטעמאטיקער, אום צו בעווייזען, אז צוויי מאָל צוויי איז פיער. אָבער וואָס הייסט עס, אויב ניט דאָס, אז מען קען זיין א איד, אָדער בעסער געזאָגט, אז מען קען זיין א אידישע נאציאָן, וועלכע זאָל אַליין פער- וואלטען איהרע נאציאָנאלע קולטור-אנגעלעגנ- הייטען און צו דערוועלכער צייט זאָלען דיא א- דען בלייבען רוסישע בירגער, זאָגאר רוסישע פאטריאָטען. מיט אנדערע ווערטער, מען קען אין נאציאָנאלען לעבען אנטהייל נעהמען אלס איד און אין פאָליטישען אלס רוסישער בירגער. גענאָסע מילך לאכט אָב פון דעם „בונד“ וויא דער „בונד“ קען בעהויפטען, אז דיא אידען זיי- נען ניט קיין פרעמדע אין רוסלאנד, ניט קיין פרעמדע אין פראנקרייך א. ז. וו. „און דיזע אלע „אייגענע“ דארפען אין יעדען לאנד אויסקעמ- פפען זעלבסטשטענדיגע נאציאָנאלע רעכטע!“

יא, פריינד מילך, אָט טאקע ווייל זיי זיינען אייגענע, מעגען זיי פיר זיך פאָרדערען רעכטע. זיך אנערקענען פאר פרעמדע הייסט איבערלאָזען, אז אנדערע זאָלען לייווען דיא פראגע און פיר זיך אַליין נור א נרבה בעמען. דער „בונד“ וויל אָבער קיין נרבות ניט, ער אנערקענט פער- קעהרט אז יעדע זאך וואָס איז געשאַנקען און ניט אויסגעקעמפפט, האָט קיין קיום ניט. נאָר דיא רעכטע, וועלכע מען קריגט דורך קאמפף און בעשיצט מיט מאכט, ביז וואנען דיזע רעכטע ווערען ניט איינגעווארעצלט אלס א מנהג, נור אזעלכע רעכטע האָבען א מעגליכקייט זיך צו האלטען אויף אימער. יעדער איינער האָט זיין כאַטוגע, און אויב גענאָסע מילך וויל זיך שטע- לען אויף דער זייט פון דיא ציוניסטען, זאָל ער

דיא לייוונג פון דיזע פראגע דארף אויף זיך נעהמען דיא סאציאלרעמאָקראטיע, ווייל אנדערס שטעהט איהר דיא געפאהר, אז דיא בור- אַשוואַזע פארטייען וועלען זיך פאר דיזע פראגע נעהמען וויא זיי טהוען שוין איצט, און דיזע וועלען שוין דאן אריינשלעפען דיא ארכיטעט און דיא זומפּה פון דיא אייביגע נאציאָנאלע שטרייטען.

וויא בעקאנט, לייווט דער „בונד“ דיא נא- ציאָנאלע פראגע בכלל און דיא אידען-פראגע בפרט אויף אזא אופן, אז דיא פערוואלטונג פון אלע קולטור-אנגעלעגנהייט ווערט איבערגעגע- בען יעדער נאציאָן גופא און ניט דעם שטאאט; ער פאָרדערט א קולטורלע נאציאָנאלע אויטאָנאָמיע, ד. ה. אז יעדע נאציאָן זאָל זיין אויטאָנאָם אין אלע פראגען פון איהר קולטור, פונקט אזוי וויא רעליגיאָן ווערט היינט ער- קלערט פיר פריוואט זאך. איינמאָל וועט יעדע נאציאָן אַליין פערוואלטען איהרע קולטור-א- געלעגנהייטען, וועט שוין אין אלע נאציאָנאל- קולטורלע איינריכטונגען ניט קענען זיין קיין אנדערער קאמפף אויסער א קלאסענקאמפף אויסערהאלב פון קולטור זאכען, אין אלע פאָלי- טישע פראגען וואָס זיינען נוגע דעם אלגעמיינעם שטאאט אָדער דיא איינצעלנע פראָווינצען, נעה- מען דיא מיטגליעדער פון אלע נאציאָנען אנטהייל וויא גלייכע בירגער פון איין מלוכה. דער פארלאמענטארישער קאמפף וועט ניט האָר בען צו טאן מיט נאציאָנאלע פראגען און וועט אויך ווערען א ריינער קלאסענקאמפף.

יעצט פערשטעהן מיר אויך וויא לעכערליך עס איז גענ. מילך'ס ארגומענטאציע, ווען ער ערקלערט, אז דער דייטש וואָס קומט צו פאָהרען קיין אמעריקא קען זיין ענטוועדער א פרעמדער און דאן בלייבט ער א דייטש, אָדער ער ווערט א בירגער, אָבער דאן „איז ער א'ויס דייטש“. גענ. מילך קען ניט בענעהמען, אז מען קען זיין א דייטש, א איד, א פאָליאק און צו דערוועלכער צייט א'ן אמעריקאנער בירגער. ער ווייס נור פון פרעמדע און אייגענע. פאר וואָס אָבער, גענאָסע מילך, קען עס ניט געבען א דייטש וועלכער זאָל בעלאנגען צו דער דייטשער נאציאָנאליטעט און דאך ניט זיין קיין דייטשער אונטערטהאן? פאר וואָס קענט איהר זיך ניט פאָרשטעלען, אז איינער זאָל זיך בעשעפ- טיגען מיט דיא פערוואלטונג פון אלע פראגען פון דיא דייטשע קולטור איז אמעריקא און דאך

עס מאָן געזונדערהייט.

טור, וואָס האָבען געארבייט אונטער דעם איינ-
פלוס פון דיא פסיכאלאָגיע פון אנדערע נאציאָ-
נען. איצטער איז אָבער אויך דאָ א פערד אין
דיזען געביטע. עס איז דאָ פיר וועמען צו
ארבייטען, און אויף דעם אויפגעאקערטען באַדען
מוזען ווילענדיג ניט-ווילענדיג ארויסשפראָצען
פּרעכטיגע בלומען.

לאָמיר שוין אָבער צוגעבען, אז דיא אידען
האָבען ניט קיין אייגענע קולטור, צו דען אָבער
ענדערט עס אויף א האָר אייער שטאנדפונקט?
איהר האָט דאָך דיזעלבע מיינונג וועגען אנדערע
נאציאָנען, זאָלאנג זיי האָבען. ניט קיין אייגענע
מלוכה. אלעס וואָס איהר האָט געזאָגט, קען
דאָך אויך אָנגעווענדעט ווערען צו דיא ארמע-
ניער, לאטיישען, ליטווער און זאָגאר צו דיא פאָ-
ליאקען. אָבער אזוי וויא זיי זיינען קיין אידען
ניט, טהוט זיך ביי אייך, גענ. מילך, דער צונג
קיין קעהר ניט צו זאָגען, אז זיי האָבען קיין קול-
טור ניט.

ענדיגענדיג אזוי זייענדיק מיט דיא נאציאָ-
נאלע פּראָגראם פון "בונד", הגם וויא איך האָב
שוין בעוויזען האָט ער קיין וואָרט ניט געזאָגט
אין וואָס דיזע פּראָגראם בעשטעהט, ציהט גענ.
מילך אונטער דעם סך הכל :

"וואָס אידען", זאָגט ער, "פעהלט אין רוסי-
לאנד. איז רעכטע, גלייכע בירגער רעכטע, וויי-
טער גאָר ניט. אָבער, טענה'ט דער "בונד",
אידען קענען קריגען רעכטע נור דאן ווען זיי
וועלען האָבען א בעזונדערע מאכט. זאָ לאנד
אידען זיינען ניט אָרגאניזירט, וועלען אפילו דיא
רעכטע וואָס זיי וועלען בעקומען זיין אויף'ן
פאפיער... זעהט איהר, דאָס שמעקט שוין גאָר
מיט אנטיגוי'איזמוס, ד. ה. אזוי פיעל, אז דער
"בונד" האָט ניט קיין צוטרוען צו דיא
רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאנד, אז
אפילו נאָך דיא סאציאלע רעוואָלוציאָן וועלען
דיא אידען ניט קריגען קיין רעכטע, ווען זיי
וועלען ניט קעמפפּען פיר זיך. דער "בונד"
זאָגט דאָס ניט ארויס, ער שטיקט זיך דערמיט,
דאָס רייסט זיך אָבער ארויס פון יעדע שורה
זיינע".

גענאָכע מילך, וויא עס ווייזט אויס, בענר
גענט זיך נאָך ניט מיט קריטיק. ער דארף אויך
האָבען א געוועהנליכע פערלוימדונג. אויף איין
אזא שפיצעל האָב איך שוין אויבען אָנגעצויגט.
דאָ קומען אָבער נאָך עהנליכע. גענ. מילך בע-
הויפטעט, אז דער "בונד" זאָגט עס ניט אָפּען.

ווייטער שטעלט גענ. מילך וויעדער א גיפ-
טיגע פראגע : "וועלכע טראדיציאָנען, וועלכע
ספעציעלע קולטור, אויסער דיא תלמודישע קול-
טור ? וועלכע ספעציעלע נאציאָנאלע אינטערע-
סען האָבען דיא אידען אָנצוהאלטען ?" איז עס
ניט מאָדענע, גענ. מילך, וואָס נור אידען שטעלען
אזעלכע פראגען ? לייטע שטודירען דיא קול-
טור און דיא טראדיציעס פון דיא
יאקוטען, דיא טשוקטשעס, דיא קאמטשאדאלען
און קיין מאָל האָט זיך קיין נאציאָנאליטעט נאָך
ניט געשטעלט אזא פראגע מיט דער אויסנאהמע
פון אידען. עראינערן ניט עהנליכע פראגען,
דיא פראגען, וועלכע מען האָט געשטעלט דיא
שקלאפען, צו זיי זיינען מענשען, אז עס זאָל
לוינען פיר זיי צו פאָרדערן מענשען-רעכטע ?
דיא אידישע וועלטליכע (ניט רעליגיעזע) קולטור
עקזיסטירט אין גאנצען עטליכע צעהנדליג יאָהר,
זיא האָט דורכגעמאכט א פעריאָד פון א'ן אויפ-
בליהונג פון אויפקלערענדע ליטעראטור אין לשון
קודש, היינט האָבען מיר א גרויסע ליטעראטור
אין זשארנאָל, עס איז דאָ א אידישע טהעאטער,
א אידישע דראמא, עס זיינען פאראן אידישע
צייטונגען, און דאָך געפינען זיך נאָך לייטע,
וועלכע שטעלען אימער דיזעלכע אלטע פראגע :
וואו איז דיא אידישע קולטור ? דער ארויס-
טרעטען פון אידישען פּראָטעסטאריאט אויף'ן
פערלד פון פאָליטישען לעבען פון לאנד ווערט
איינע פון דיא וויכטיגסטע טרייבקערעפטע, וועל-
כע ברענגען ארויס א אידישע ליטעראטור. עס
האָט זיך אויסגעארבייט א ליטעראטור-מאר-
קעט, און אום דיזען מארקעט צופרידענצושטע-
לען ארבייטען מעלשען אין אלע צווייגען פון
ליטעראטור און קונסט. איך וועל אייך פרעגען,
גענ. מילך, וואו איז דיא דייטשע קולטור, וואו
איז דיא אמעריקאנער קולטור, וואו איז נאציאָ-
נאלע קולטור איבערהויפט, ווען מען זאָל אין
דעם ניט אריינרעכנען דאָס וואָס עס איז איבער-
געבליעבען פון אלע צייטען ? עס איז פאראן
א'ן אלמענשליכע קולטור, אָבער דיזע אלמענש-
ליכע קולטור, פּרעדיגענדיג אלמענשליכע אי-
דעען, ווערט פערוואנדעלט אין א נאציאָנאלע
קולטור דערמיט, וואָס זיא פאכט זיך צו דיא
פסיכאלאָגיע און צום כאראקטער פון יעדער
נאציאָן. אין רוסלאנד אזוי וויא אויסערהאלב
רוסלאנד זיינען פאראן א היבשע צאָהל בע-
ריהמטע פאָרשטעהער פון קונסט און ליטערא-

זיין אייגענע קאמפספארטיי און אז אָהן דעם וועלען זיינע רעכטע בלייבען אויף'ן פאפער, פרעגט גענ. מילך ווידער אמאל :

„וואָס מיינט דאָס? דאָס מיינט, אז נאָכ-דעם וויא דיא ארבייטער וועלען אויסקעמפפן וועלכע-עס-איז רעכטע, וועלען דיא אידען ערשט אויפ'ס ניי מוזען אָנהייבען צו קעמפפן מיט דיא קריסטען פון אנדערע נאציאנאליטעטען.“

וואָס איז דאָס ווידער אמאל, נאיוויטעט אָדער איינפאכע אונפערשטענדנים? מיינט עס גענ. מילך אליין, אז נאָכדעם וויא דיא אר-בייטער וועלען פאר זיך אויסקעמפפן רעכטע וועלען זיי איבערלאָזען אויסנאָהם-געזעצע געגען דיא אידען, אָדער ער גיט אין דיזען פאל ווידער איבער דיא מיינונג פון „בונד“? וואהרשיינליך גלויבט גענ. מילך אליין אזוי, ווארום אנשטאט אזא מיינונג אויף'ן שאנדקלאָץ ארויסצושטעלען, פרעגט ער גאנץ ערנסט : „זיינען דען דאָס דיא אידען ווירקליך אזוי מעכטיג דאָס אלעס אליין צו ערקעמפפן?“

גענ. מילך ענדיגט זיין ארטיקל מיט דיא פאָלגענדע גרויזאמע נביאות :

„ווען זיי פאָרדערן נאציאנאלע רעכטע, מיר זען זיי זיך פאָרברעייטען אויף א מאמפּ מיט אלע נאציאנען פון דער גאנצער וועלט, אין אלע לענדער, אין אלע שטעט, אין אלע גאסען פון דער גאנצער וועלט.“

זעהט איהר, גענ. מילך, דאָס, אום זיך אויף אייער שטייגער אויסצורדיקען, דאָס שמעקט שוין גאָר מיט עטוואָס אנדערש, דאָס שמעקט שוין גאָר אנטיסעמיטיזמוס פון דעם ערג-סטען און ביליגסטען סאָרט. דאָס הייסט, אז איבעראל אין דער גאנצער וועלט הערשט, נאָך מילך'ס מיינונג, דער האס צו אידען אזוי שטארק אז מען וועט איבעראל מוזען פיהרען א בירגער-קריגע, איבעראל אָנפאנגענדיג פון לאנד ביז'ן גאס און אפשר נאָך ביז אין דיא הייזער אריין, און דאָס וועט אלעס פאסירען וויא נור דיא אידען וועלען פאָרדערען אז זייערע קולטור-אנ-געלעגענהייטען זאָלען זיי אליין פערוואלטען.

ניין, צו אזא אונזין קען דערריידען זיך דער-יעניגער, וועלכער פיהלט אז ער געהט ארויס פון א'ן אבסאָלוט פאלשען שטאנדפונקט און וויל דאָך ניט אנדערס בעווייזען, אז ער איז גערעכט. און דיזער קריטיקער וויל עס בעווייזען, אז

דער „בונד“ איז דורכגעדרונגען מיט מיסטרויען צו דיא סאציאלעדעמאָקראטיע, צום קריסטליכען

נור דאָס הייסט זיך ארויס פון יעדע שורה זיינע. לאָמיר אייך אָבער זאָגען, גענאָסע מילך, אז אידער מען טהוט אזא זאך, דארף מען צוויי מאל א קלער טאן. אין דער גאנצער געשיכטע פון דער סאציאלעדעמאָקראטישער בעוועגונג אין רוסלאנד וועט איהר ניט טרעפען קיין איינציגע מעהר אָדער וועניגער וויכטיגע פאסירונג, וואו דער „בונד“ האָט ניט גענומען קיין נאָהענטען און לעבעדיגען אנטהייל, און זעהר אָפט האָט ער אויף זיך גענומען זאָגאר דיא איניציאטיווע, אָנהויבענדיג פון דעם ערשטען קאָנגרעס פון דיא פארטיי און ענדיגענדיג מיט אלע פאָר-בערייטונגען צום צווייטען קאָנגרעס און דיזען קאָנגרעס גופא, — אין אלע דיזע פאסירונגען איז דער „בונד“ געווען אין דיא ערשטע רייהען. אויף'ן קאָנגרעס ווידער האָט דער „בונד“ געטאָן אלעס מעגליכעס, אבי זיך נאָר ניט אָבצורייסען פון דער פארטיי, און בעשלאָסען אָבצורייסען זיך האָט ער נור דאן, ווען עס איז געשטעלט געוואָר רען דער פאָרשלאג דער „בונד“ זאָל בעגעהן זעלבסט-מאָרד. דאָס אלעס האָט גענ. מילך ניט געהאט קיין רעכט ניט צו וויסען, איינמאל האָט ער זיך גענומען דאָס רעכט וועגען דעם ענין צו ריידען.

אונטערדעכען איז דיא בעשולדיגונג ניט ניי, זיא האָט איהר שמוציגען קוואל. דיא אידען האָבען 'שוין צו אָפט געהערט וועגען דיזע זייערע בעריהמטע אָבעגזונדערטהייט. קיינער האָט קיינמאל ניט געוואנט אָבצולייקענען דיא פאָליא-קען, דיא לאטישען און דיא ליטווער זייער רעכט אייך א זעלבסטשטענדיגע אָרגאניזאציע; אָבער וויא נור דיא אידען וואגען צו פאָרדערן דאָס זעלבע, שרייט מען „האלט!“ אייך בין אָבער איבערצייגט, אז דיא עקזיסטענץ פון „בונד“ אליין און זיין „גלענצענדע“, ווי גענ. מילך דריקט זיך אויס, טהעטיגקייט וועט ענדליך מיט'ן וואורצעל פערניכטען דיזע אנוויכט אויף'ן איד-שען פראָלעטאריאט. דער „בונד“ האָט איבער-געקעהרט דיא פסיכאָלאָגיע פון אידישען אר-בייטער; פון א שקלאה האָט ער איהם געמאכט פאר א מענשען וואָס האָט אנערקענט זיינע רעכ-טע. דער „בונד“, האָפען מיר, וועט אויך אין דיא אידישע סאציאליסטישע אינטעליגענץ אויס-וואורצעלען דיזען שקלאפען-געפיהל פון א מה-יפית-אידעל.

ברענגענדיג ווייטער דיא מיינונג פון „בונד“, אז דער אידישער פראָלעטאריאט דארף האָבען

צו זיך מיסטרוען, ווען אורטהייילענדיג נאך א קאררעספאנדענץ פון אדעס אין דיא „רעוואַל-לוצ. ראָססיא“, ווייזט זיך ארויס אז זיי זיינען גענייגט צו קוקען אויף א פאָגראַם, וויא אויף א מיטעל פון דיא רעוואַלוציאניזירונג פון דיא ארבייטער. און נאך לאנגע דעבאטען, שטעהט אין דער קאררעספאנדענץ, זיינען דיא סאָציאַליסטען רעוואַלוציאנערען געקומען צום שלוב אָפּען ארויסצוטערעטען געגען דיא פאָקאָרמשיטשי קעס, ווען זיי וועלען אָנפאנגען זייערע גע-וואלדט האטען געגען דיא אידישע אָר-מע לייט. און אזוי רעדט א קאָמיטעט פון דיא פארטיי פון דיא סאָציאַליסטען רעוואַלוציאנערען! איהר וועט מיט מיר איינשטימען, גענ. מילך, אז אויף אזעלכע פיהרער פון דיא רעוואַלוציאנערער בעוועגונג איז טאקע א ביסעל שווערלאך זיך צו פערלאָזען. האָטש שוין צו-לייב דעם אליין, אום אזעלכע העררען צו בעוועגען אנטהייל צו נעהמען אין קאמפף געגען פאָגראַמשיטשיקעס, ליינט זיך צו האָבען א בעזונדערע אָרגאניזאציע פון אידישען פראָלע-טאריאט, דעם „בונד“.

ניט ווילענדיג האָב איך זיך געמוזט בעגרענ-צען מיט דיא קריטיק פון גענ. מילך'ס ארטי-קעל, און דאָך איז מיין ארטיקעל ארויס לענגער וויא איך האָב ערווארטעט. איך האָף, אז עס וועט מיר נאך ניט איין מאָל אויסקומען זיך צו אונטערהאלטען מיט גענ. מילך, און דאן וועט מיר פיליכט געלינגען שוין אויך אויף דיא פאָזיטיווע זייט פון דעם „בונד“'ס פראָגראם זיך אָנצושטעלען. פאָרלוויפּיג וועל איך זיך ערלוי-בען צו ענדיגען מיין ארטיקעל מיט אן עטוואָס אומגענדרטע ציטאטע פון גענ. מילך'ס איי-גענעם ארטיקעל:

„פון וועלכע זייטע איהר זאָלט ניט נעהמען דיווען ארטיקעל, וועט איהר אלץ זיך אָנשטוי-סען אויף ווידערשפריכע; פין וועלכע זייטע איהר זאָלט ניט בעטראכטען, וועט איהר אלץ זעהן וויא אונלאָגיש, וויא אונעהאלטבאר, מען קען זאָגען, וויא אכסורד דער „בונד“'ס ערפונדערע שטנדרונקט פון גענ. מילך איז.“

פראַנסאָן

פראָלעטאריאט! ניין, גענ. מילך, ווען דער „בונד“ וואָלט זיך געשטעלט אויף אייער שטאנדפונקט, וואָס איז אייגענטליך ניט מעהר און ניט ווע-ניגער, וויא דער שטאנדפונקט פון דיא ציוניס-טען וועגען די אייביגקייט פון אנטיסעמיטיזמוס, דאן וואָלט דער „בונד“ געמוזט אוועקווארפען זיין גאנצע ארבייט און איבערגעהן אין לאגער פון דיא ציוניסטען. וועלענדיג פערזיכערן דעם לעזער, אז דער „בונד“ איז דורכגעדרונגען מיט „אנטיויאזום“, האָט ער אין דער ווירקליכקייט בעוויזען, אז ער אליין שטעהט אויף'ן שטאנדר-פונקט פון דיא „מעהר לאָגישע ציוניסטען“. ניין, גענ. מילך, דער „בונד“ גלויבט, גלויבט טיעף אין דעם פראָלעטארישען אינסטינקט פון דיא קריסטליכע ארבייטער; דער „בונד“ גלויבט און גלויבט טיעף אין דיא רעטונגסקראפט פון דיא סאָציאַלדעמאָקראטיע. און דיווען גלויבען איז איהם געלונגען איינצואַקאטמען אין דיא נשמות פון אידישען פראָלעטאריאט. איז עס ניט א וואונדערשעהנער בילד, גענ. מילך, וואָס באלד נאך אזא שרעקליכען האָמעלער פאָגראַם, אין וועלכען עס האָבען אנטהייל גענומען דיא קריסט-ליכע אייווענבאהן ארבייטער, האָט דער האָמ-לער קאָמיטעט פון „בונד“ גערופען דיא אידישע ארבייטער צו פייערן דעם אינטערנאציאנאלען ארבייטער יום טוב פון ערשטען מאי? און וויא האָבען זיך אויף דעם דיא אידישע ארבייטער אָבערופען! איז עס ניט וואונדערשעהן, וואָס דערזעלבער קאָמיטעט האָט אויך צו דיא קריסט-ליכע ארבייטער ארויסגעלאָזען א'ן אויפרוה אנ-טהייל צו נעהמען אין דער מאַרפייער? (זעה דיא לעצטע נאכריכטען, נומ. 182, קאררעספ. פון האָמעל).

אמת, עס איז דאָ א מיסטרוען צו דיא פיהרער פון דיא סאָציאַלדעמאָקראטיע, וועלכע פערשטעהן ניט קלאָר דיא אינטערעסען פון דיא בעוועגונג; אָבער דיווע פיהרער אליין האָבען זיך יעצט צוטהיילט אין צוויי לאגערן, זיי מאכען זיך פאָרווירפען איינע דיא אנדערע, און זיי ערוועקען אין דיא ארבייטער א מיסטרוען צו זיך אליין. אמת, דיא פיהרער פון דיא סאָ-ציאַליסטען רעוואַלוציאנערען קענען ארויסרופען



מיט איהר ביים גרענעץ

עראינערונגען פון רעוואלוציאנערען לעפען אין רוסלאנד.

(שלוס)

האָט מיר אין קורצען איבערגעגעבען אלעס וואָס זיא האָט געוואוסט וועגען דיא לעצטע ארעסטען: „צוויי דרוקערייען האָט מען ארעסטירט, אייניגע העקטאָגראפֿען, און דיא בעסטע מענשען, דיא בעסטע מענשען פון דער בעוועגונג“, האָט זיא געקלאָגט.

„דיא מאמע וועט עס ניט איבערטראָגען“, האָט זיא מיט א פערשטיקטער שטימע געזאגט, ווען מיר האָבען אָנגעפאנגען רעדען וועגען איהר פערזענליך. „איך האָב זיך מיט איהר אפילו ניט געזעגענט“.

איהרע אויגען זיינען פול געוואָרען מיט טהרערען. מיר האָבען א קורצע צייט געשוויי גען; זיא האָט אָבער באלד דורך דיא טהרערען געשמייכלט, האָט מיר אָנגעקוקט און געזאָגט: „א באַבע, האָ?״ זיא האָט אבער אליין געפיהלט, אז איך בין ניט מיט אזא מיינונג וועגען איהר.

דער זייגער איז געוואָרען ניין, ווען איך בין ארונטער, אום איהר זיך צו לאָזען אָנטהאָן און אום עטוואָס עסען איהר צו ברענגען.

פון גרענעץ האָב איך ערהאלטען דיא נאָכ-ריכט, אז זיא וועט מווען בלייבען נאָך א טאָג ביי אונז. מען האָט בעמערקט א סך שפּיאָנען זיך אומדרעהנדיג לעבען „ראָגאטקע“ (דער פלאַץ וואו א קייט טהיילט אָב רוסלאַנד פון דייטשלאַנד), און ס'איז פיעל בעסער זיא זאָל בלייבען כאָטש אייניגע טעג ביי אונז, כדי דיא שפּיאָנען זאָלען פערליערען איהר שפור, אויב זיי זוכען עס ווירקליך איהר.

זיא איז געווען אָנגעטהאָן, ווען איך בין צו איהר ארויף. איהרע האָר זיינען נאָך געווען האלב נאס און האָבען זעלטזאם געלאַנגט. איהרע אויגען האָבען טרויעריג, אָבער מילד געקוקט. זיא האָט מיר שמייכלענדיג דיא האַנד געגעבען און גוט מאָרגען געוואונשען. מיר איז שווער געווען איהר איבערצוגעבען, אז זיא וועט נאָך דאָ מווען אייניגע טעג פערבלייבען. זיא האָט זיך אָבער דערפרייט מיט דער נאכריכט.



אָנגעקלאַפט אין טהיר.

„לעאָניד?״ האָט זיך פון אינוועניג גע-הערט איהר שטימע.

א שמייכל האָט קאָנוואלסיוו בעריהרט מיינע ליפען און איך האָב האלב פערלאָרען גע-ענטפערט „געוויס“.

זיא האָט איבערגעדעהט דעם שליסעל אין טהיר און איך בין אריין אין צימער.

זיא איז נאָך אין בעט געלעגען. נור איהר קאָפּ האָט זיך געזעהן און א טהייל פון איהר האַנד, אויף וועלכע זיא האָט איהר קאָפּ גע-שטיצט. שוואַרצע האָר האָבען בעציערט איהר קלוינעם רונדען קאָפּ. איהר שטערן פון מיט-לער הויך, האלב רונד און עטוואָס ווינקעלדיג, האָט יוגענדליך פריש ארויסגעקוקט. און איהרע אויגען, טעפּ און פייעריג, האָבען א זעל-טענעם טרויער, א זיסען טרויער אויסגעדריקט. אויף איהר ליפען האָט א גוטער עהרליכער שמיי-כעל גערוהט.

„איך האָב פערשטאנען, אז איהר מוזט זיין וואָך“, האָב איך זיך צו איהר געווענדעט. „עס שלאָפט זיך ניט, האָ?“

„איך פיהל זיך זעהר גוט — האָט זיא גע-ענטפערט. איהר מוזט ארבייטען יעצט זעהר שווער, שלאָפט מסתמא ניט פיעלע נעכט? האָט זיא אין א מילדען טאָן געפרעגט.

„שוין געוואָהנט צו דיא צרות“ — האָב איך געשמייכלט.

„נא, וואָס הערט זיך?״ האָט זיא אויפגע-הויבען איהרע אויגען צו מיר.

מיר האָבען גענומען ריידען וועגען דיא לעצ-טע געגעבענהייטען אין דער בעוועגונג. זיא

גענומען געהן הין און צוריק איבער'ן צימער.
 „דיא לעצטע צייט איז אזוי לעבעדיג געוועזען“ —
 האָט זי ווידער אנגעהויבען — ביי אונז האָט
 עס געקאכט! זאָגט אייך וואָס איז ווילט,
 האָט זי זיך געווענדעט צו מיר, „מען איז אבי-
 כעל צו אָפּען געוועזען. אין נ. וואו דער דרוק
 פון דער „ארכיטעט שטימע“ איז געוועזען, פלע-
 גען אָנקומען צעהנדליגע שיפריטע בלעטער יע-
 דען טאָג. (* מען זאָגט, אז דיא פאָליציי האָט
 געבאָדן צעהנדליגע מאָל געקנייטשט דיא בלע-
 טער אין אלע זייטען און האָט ניט געקענט קלוג
 ווערען, וואָס פאר א רוח עס וועט דאָרט. זיי
 האָבען געמוזט אפשר צולעגען דעם אויער צו
 הערען, אויב דיא בלעטער רעדען, וויא יענער
 ווילדער האָט געטהאָן. א נערוועזער הילכיגער
 געלעכטער האָט זיך פון איהר האַלז ארויסגערי-
 כען, און איהר געזיכט האָט זיך אין א לייכטע
 דויטקייט געפארבט. „אמת!“ האָט זי, נאך
 זייענדיג אויפגערעגט, פרעהליך געזאָגט: „זי-
 באַטאָו האָט א סך אויפגעטהאָן, אָבער מיר
 האָבען פיעל מעהר, פיעל פיעל מעהר אויפגע-
 טהאָן. האָט איהר געזעהן דיא פראַקלאַמאציעס
 וואָס דער „בונד“ האָט גלייך נאָך דיא פער-
 כאפונג פון דרוק ארויסגעלאָזען?“
 „געוויס האָב איך געזעהן“.

יא! „האָט זי ענטציקט אויפגעשריען,
 „דאָס איז א פינע שטיקעל ארכייט, הא? אין
 גאנצען אייניגע טעג וויא מען האָט ארעסטירט
 דעם דרוק און שוין געדרוקט פראַקלאַמאציעס
 אין א נייעם דרוק! דיא פאָליציי וועט משוגע
 יעדען!“

איהרע אויגען האָבען געשטראַהלט; איהר
 געזיכט האָט אויסגעדרוקט א געפיהל פון נצחון,
 פון גליקליכען זיעג.

אייך האָב געמוזט אוועקגעהן.

„איהר וואָלט וויסען, וויא איך בין אייך
 מקנא“, האָט זי געזאָגט, ווען איך האָב געהאל-
 טען ביין ארויסגעהן. „איהר לעבט, איהר
 ארכייט“.

(*) מען האָט זיך דאָן בענוצט מיט „א שיפער“,
 וועלכען מען פלעגט שרייבען דורך געדרוקטע ציי-
 טונגען. מאַכע זיינען אָבער אזוי אונפראַקטיש
 געוועזען, אז זיי פלעגען קויפּען א נומער פון פער-
 טערבורגער בירזשעוואַיע ווידעאָמאַסטי אין א קליין
 שטעטל, פלעגען פערשיפּירען א בריעף אין איהרע
 שפאַלטען און פלעגען עס שיקען נאך פעטערסבורג,
 צום ביישפּיעל.

איהרע אויגען זיינען נאָס געוואָרען און זי האָט
 זיך אומגעקעהרט צום פענסטער. „זי איז זעהר
 זעהר נערוועז“, איז מיר דורכגעלאָפּען דורכ'ן
 געדאנקען, און מיר האָט דאָס הארץ פערדריקט.
 „פיעלייכט וואָלט געווען א פלאַן“ — האָט
 זי שטיל, וויא זי וואָלט מורא געהאט צו ריי-
 דען, אָנגעפאנגען „אז איך זאָל דאָ בלייבען?
 מעגליך דער „טומעל“ וועט אריבער און איך וועל
 קענען פאָהרען צוריק, אויב ניט אין דער היים,
 איז אין ווילנא, אין ווארשאָ אָדער אנדערסוואו.
 מעגליך מען וועט נאָך פיעלע בעפרייען. — מיר
 ווילט זיך אזוי ניט אוועקפאָהרען יעצט, ווען
 „מענשען זיינען אזוי נויטיג“.

זי האָט אָנגעפאנגען צו געהן הין און צו-
 ריק איבערן צימער. זי האָט געהאלטען דעם
 קאָפּ אראָבגעלאָזען און האָט וויא געקוקט אויף
 איהרע טריט. זי האָט פלוצלונג א ציטער גע-
 טהאָן אזוי וויא פון א ביטערע קעלט און האָט
 ארויפגעווארפען א שווארצעם טוך אויף איהרע
 שולטערן. שפּרייטענדיג אלץ איבער'ן צימער
 עס האָט אויסגעזעהן, אז זי האָט אַן מיינ אנ-
 וועזענהייט אין גאנצען פערגעסען.

אייך האָב א קוק געטאָן אויף'ן זיגער, ס'איז
 שוין געווען עלף. איך האָב זיך אויפגעהויבען
 אוועקצוגעהן. זי האָט זיך אָבגעשטעלט לעבען
 מיר און האָט מיך פערטראַכט אָנגעקוקט.

„אייך האָב אייך געבראכט עטוואָס צום
 עסען“, האָב איך זיך צו איהר געווענדעט. איהר
 וועט קיינעם היינט ניט קענען זעהן ביז 12
 א זיגער ביינאכט. איך האָב אייניגע בריעף צו
 שיקען, וואָס איך טאָר פון דער היגער פאָסט
 דאָס ניט טהאָן. אללענפאלס אָבער דארף קיי-
 נער פון אונזערע ניט זיין לעבען אייך. מען מוז
 זעהן זוכאָטאָו'ס חברה דיא קעפּ צו צומישען.“
 זי האָט טרויעריג געשמייכלט.

„מיר דוכט, אז דאָס איז א'ן איינבילדונג“,
 האָט זי צוטרעגן און אונזיכער געזאָגט. מעג-
 ליך, אז ס'האָט זיך דיא „בעקאנטע“ נור אויס-
 געדוכט, אז דיא זשאנדארמערע פרעגט און
 אקערט אזוי נאָך מיר. ס'וואָלט אריבער, און
 גאָר“.

„דאָס איז שוין באב...“

„זאָגט עס ניט, איך בעט אייך“, האָט זי
 לעבעדיג מיר איבערגעשלאָגען און האָט געמאכט
 א בעוועגונג, וויא מיר צו פערמאכען דיא מויל.
 „מיר ווילט זיך אזוי ניט פאָהרען“, האָט זי
 מיט א בעטענדער שטימע ווייטער גערעדט.

זי האָט זיך פערטראַכט און וויא פריהער

בויגען; איהרע הענד, צוזאמענגעלעגט, האָט זיא געהאלטען צווישען איהרע קניע. איהר קאָפּ איז טיפּער געזונקען; זיא האָט צוזאמענגע- צויגען דיא ליפּען און האָט זיך פּערקלעהרט. מיר איז שרעקליך שווער געוואָרען אויף'ן הער- צען; איך האָב גענומען געהן איבער'ן צימער היין און צוריק. מיין פריינד האָט א קוק געגעבען אויף מיר, דאן אויף איהר און האָט זיך אומד געקעהרט צום פּענסטער.

שטיל און דריקענד איז אין צימער געוואָרען. אויף'ן וואנד האָבען זיך אָנגעשלאָגען דיא לעצ- טע שטראהלען פון דער אונטערגעהענדער זונן. באלד איז עס פינסטער געוואָרען.

טיפּער זינקען דיא שאטענס פון דער נאכט און אויף דער נשמה ווערט חושך און ביטער. פון וואנד סווישצט א גריל, און פון אונטען הערען זיך דיא טריט פון א פרוי, וועלכע עמד פפאנגט דיא קומענדע וואָך מיט א טרויעריגען „גאָט פון אברהם“ און זוכט א ליכט פייער צו מאכען.

זיא האָט זיך ניט געקענט מעהר בעהערשען; זיא האָט זיך א וואָרע געטהאָן אויף דער סאָפּע לעבען וואנד און איך האָב דערהערט איהר פער- שטיקטען ציהען דעם אָטהעם. זיא האָט גע- וויינט, ביטער געוויינט. מיין פריינד איז גע- בליעבען אין זיין פריהעריגע פאָזע לעבען פענ- סטער. ער האָט געהערט איהר וויינען, און ער האָט טיפּע אָפּגעצויגען דעם אָטהעם וואָס האָט געקלונגען וויא א זיפּץ; ניט פון פערצווייפלונג, נור א זיפּץ, וועלכער דריקט אויס צאָרן און ראכע איז עס געווען.

איך בין צוגעגאנגען צו איהר און האָב גע- צערטעלט איהרע האָאָר. זיא האָט אָנגענומען מיין האנד און האָט איהר פעכט צוגעדריקט צו איהר שטערן. דער קאָפּ האָט איהר געברענט, וויא פייער, און הייסע טרערען האָבען זיך גע- נאָכען איבער איהרע באקען. וויא א מאַגע- טישע קראפט האָט געצויגען מייע ליפּען צו איהר שטערן. איך האָב איהר הערצליך גע- קושט און האָב מיט מייע טרערען איהרע האָאָר בענעצט; און זיא האָט אימער פעסטער און פעסטער מייע הענד געדריקט. זיא האָט שרעק- ליך, שרעקליך געפיהלט.

איך ווייס ניט, וויא לאַנג דיזע שרעקליכע מינוטען האָבען זיך געצויגען, בעפאָר מיין פריינד האָט אין א שטילען טאָן אונז דערמאָנט, אז מיר מוזען געהן.

זיא האָט מיין האנד צוגעצויגען צו איהרע

אויפ'ן דריטען טאָג נאָך איהר קומען, שבת נאכמיטאג איז עס געוועזען, האָט מען שטיל אָנגעקלאפט אין טהיר פון'ס צימער, וואו איך מיט איהר זיינען געוועזען. זיא האָט אויפגע- הויבען פרעגענדיג דיא אויגען צו מיר. איך האָב איהר מיט'ן האנד בערוהיגט. דער קלאפּ איז געוועזען א סיגנאַל. איך בין צוגעגאנגען צום טהיר. דאָס קלאפען האָט זיך ווידערהאָלט אין זעלביגען טאקט. איך בין ארויס און האָב פערמאכט דיא טהיר הינטער מיר. דאָס איז געווען א „בעקאנטער“, אויף וועמעס אדרעס איך האָב ערווארטעט א בריעף וועגען גרענעץ, און ער האָט עס מיר יעצט דעם בריעף גע- בראכט.

„קוין זאך ניט בעמערקט?“ האָב איך גע- פרעגט.
„ניט א זיך!“ האָט ער לעבעדיג געענט- פערט.

דאָס איז געווען איינער פון דיא פאָרט- געשריטענכטע ארבייטער, וועלכער האָט דאן גע- לעכט אין דער ברענענדסטער צייט פון זיין רע- וואָלוציאָנעזער טעכעטיגקייט. זיינע ברענענדיגע אויגען האָבען מילד געקוקט, האָבען אבער קיין צייכען פון טרויער, קיין צייכען פון פעסימיזמוס ניט אויסגעדריקט. איך האָב געעפענט דיא טהיר און מיר זיינען ביידע אריין.

„בעקענט זיך“, האָב איך זיך צו איהר וויא צו איהם געווענדעט, און זיי האָבען זיך הערצליך געדריקט דיא האנד.

איך האָב מיך געזעצט, איבערגעלעזען דעם בריעף, און מיין פריינד איז אריין אין א גע- שפרעך מיט איהר און דורך זיין שטענדיגען הומאָר האָט ער זיא געמאכט הערצליך צו לאכען.
„א שאַד וואָס איך האָב איהם פריהער אהער ניט געבראכט“, האָב איך זיך צו איהר געווענדעט, בעצייכענדיג מיין פריינד.

„טאקי א'ן עולה פון אייך“, האָט זיא שטייכלענדיג א פערשטענדיגען בליק אויף מיר געטהאָן.

איך האָב אָנגעצונדען א שוועבעלע און פער- ברענט דעם בריעף. זיא האָט נויגערירג געקוקט אויף מיר. פרעגען האָט מען ניט געפרעגט וועגען אזעלכע זאכען. מיר האָבען א קורצע צייט אלע געשוויגען.

„נו, לאַמיר זיך געזענענען, נאכהער וועלען מיר קיין צייט ניט האָבען“, האָב איך זיך בע- מיהט צו שטייכלען. איהרע אויגען האָבען זיך ווייט געעפענט. זיא איז געזעסען עטוואָס גע-

א פערדריקטער שטימע געזאגט, ווייזנדיג וואו צו געהן. „מיין פריינד ווארט אויף אייך; איך וועל זיין לעבען אייך, ווען איך וועל אייך זעהען שוין אויף דער אנדער זייט“.

מיט שלעפענדיגע טריט האט זי גענומען געהן. איך האב איהר א וויילע נאכגעקוקט און האב געדענקט, זי וועט זיך אומקעהרען מיך צו זעהען. זי האט עס נישט געטהאן.

מיר זיינען יעצט נור אייניגע טריט פון גרע-נעץ געווען. איך האב געזעהן וויא מיין פריינד איז צוגעגאנגען שוין מיט איהר צו „פעטער'ן“ אונזער „גרענעץ-גוי“.

דורך'ן ראגאטקע האט מען נישט געקענט געהן. מיר זיינען אלזא מיט א הונדערט טריט ווייטער פון ראגאטקע געוועזען. אן אביעסציק איז ארומ-געגאנגען מיט'ן ביקס אויפ'ן פלייצע, הין און צוריק. דא איז דייטשלאנד פון רוסלאנד נאך דורך א גראבען אָבענטהיילט געווען. איך האב אראפגעבויגען דיא ראנדען פון מיין הוט, האב אויפגעשטעלט דעם קראגען פון מיין ראק און האב איהם ארומגעבונדען מיט א טיכל. אזוי פלעגט מיך דער סאָלדאט דערקענען. איך האב מיך אוועקגעלייגט אויף דער ערד, האב צוגע-לייגט דעם אויער צו הערען, פילייכט רייט דער „סטארשי אויף נאדוואָר“. אלעס איז געווען אין אַרדננג. איך בין צוגעגאנגען צום סאָלדאט. „זאָלען זיי מאכען שנעל“, האט ער מיר שטיל גע-זאָגט. א צוועלף טריט ווייטער איז זי מיט „פעטערען“ געשטאנען. איך בין צוגעלאָפּען. האב איהר געגעבען דיא האנד און האב „פעט-רען“ געזאָגט: „שנעלער!“. ער האט זיך אייני-געבויגען, האט איהר ארויפגענומען אויף דיא פלייצעס „באראנקעס“, וויא מען רופט עס ביי אונז. איך האב זיך שנעל צוריקגעקעהרט צום אָביעסציק. ער האט זיך מיט מיר אָבעדרייט. אום עס זאָל אויסווייזען, אז ער זעהט קיין זאך נישט. איך האב איהם בעצאָהלט.

ווען איך האב זיך אומגעקעהרט צום גראָ-בען אָדער „גרענעץ“, איז פעטער שוין געגאנגען צוריק. זי איז געשטאנען ביים כרעג גראָ-בען אויף דער דייטשער זייט.

„פאָדראויליאו“ האב איך איהר מיט אן איינגעהאלטענער שטיממע צוגערופען.

זי האט קיין וואָרט געענטפערט. וויא א סטאטוע איז זי געשטאנען.

„אוכאָדי, אוכאָדי!“ האט דער אָביעסציק איהר געהיילט.

ליפען און האט איהר צערטליך געקושט. מוטהיג איז זי ארונטער פון סאָפּע און האט זיך שנעל גענומען צורעכטמאכען. איך האב געוואָלט אָנצינדען א ליכט, נאָר זי האט נישט געלאָזען. איך האב געפיהלט וויפיעל אנשטרענגונג עס האט איהר געקאסט רוהיג צו בלייבען. זי איז שנעל פערטיג געוואָרען. איהרע הענד האָבען זיך פיבעריש געטרייסעלט. „קומט!“ האט זי מוטהיג געזאָגט.

איך האב געראטהען מיין פריינד פאָראויס צוגעהן, אום אונז צו געבען צייכענס, אויב אלעס איז אין אַרדננג אויפ'ן וועג. מיר זיינען צוגעגאנגען צום טיר. זי האט זיך אָפּגע-שטעלט, זיך אומגעדרייט צום צימער און האט מיר געבעטען אָנצינדען א שוועבעלע. זי האט ערנסט זיך ארומגעקוקט, וויא אים אלעס פעסט אין געדאנקען צו נעהמען. איך האב א שמייר כעל געטהאן — איך ווייס אייגענטליך נישט ווארום. זי האט עס נישט בעמערקט. זי איז ווידער ערנסט און טרויעריג געוואָרען. מיר זיינען שווייגענד ארונטער.

פופצעהן מינוטען זיינען מיר געגאנגען אין פאָלקאמענער שטילקייט. דער וועג איז געווען דורך'ן פעלד. ערטערווייז זיינען מיר פערבייגע-גאנגען צווייטריי בוינערהייזלאך, וועלכע זיינען זעהר שוואך בעלויכטען געווען. „שיקסעס“ מיט „שיקסעס“ האָבען זיך געשפיעלט און הילכיג געלאכט. זי האט זיך אויפמערקזאם צו זיי צוגעקוקט. „גליקליכע מענשען“, האט זי צו מיר שטיל געזאָגט. „גליקליכע מענשען“. איך האב אָנגעשטרענגט דיא אויגען צו זעהען וועל-כען צייכען פון מיין פריינד. א פייער האט זיך בעווייזען, געמאכט דורך אָנצינדען אייניגע שווע-בעלאך מיט א מאָל. דער פייער האט זיך ווידערעהאלט דריי מאָל. דאס איז געווען א סיגנאַל. איך בין שטעהן געבליבען.

„דאָ מוזען מיר זיך שיידען“, האב איך זיך שטיל צו איהר געווענדעט.

זי האט אויפגעהויבען דיא אויגען צו מיר. עס האט איהר געטרייסעלט פון פיבער. ריידען האט זי נישט געקענט און האט עס אויך נישט געפרובירט. מיר האָבען זיך אומארמט. זי האט איינגעגראָבען איהר קאָפּ אין מיין ברוסט, און א שטראָם פון טרערען האט זיך גע-גאָסען פון איהרע אויגען. אייניגע סעקונדען זיי נען מיר אזוי געשטאנען. דיא צייט איז געווען קורץ, און זי האט געמוזט געהן.

„גלייך מיט דעם וועג“, האב איך איהר מיט



דיא צוקונפט

פיר דעם יאהר 1905 פארבערייטעט!

„דיא פאליטישע עמאנסיפאציע פון אידען און איהרע פאָרקעמפפער“ (געשיכטליכע בילדער) פ' קראניץ.

ערצעהלונגען, אויך „וואָס הייסט א רעאליסטישע דראמא“ — ל. קאברין.

„דיא זשארגאנישע ליטעראטור אין אמעריקא“ י' ענטין.

„דיא זשארגאנישע ליטעראטור און בילדער“ (ביאגראפיעס פון דיא פאטערס פון דער זשארגאנישער ליטעראטור) — א. ליטוין.

„דיא נעגערן פראגע אין אמעריקא“ —

5. סלאבאדין.

געקליבענע ווערטער

אונטער דיזען נאמען וועלען מיר אין דער „צוקונפט“ פון 1905 אָנפאנגען צוא דרוקען א קורצען ווערטער בוך פון דיא נויטיגע אויס- לענדישע ווערטער פיר דעם אידישען לעזער דאָס וועט אויך טהיילווייז זיין א ענציקלאָפּעדיע פון פילאָזאָפישע און סאָציאל פאליטישע מער- מינען. (אזעלכע ווערטער וואו „טערמינען“ „טערמינאָלאָגיע“ וועלען גרינדליך ערקלערט ווערען).

דיא ווערטער וועלען געקליבען און ער- קלערט ווערען פון פיליפ קראניץ.

אויסער דיא אויבענדערמאָנטע שרייבער, וועלען אויך פאָלגענדע שרייבער מיטאר- ביטען אין דער צוקונפט פיר דעם געק- סטען יאהר.

דר. אפרת (שווייץ), דר. בלומשטיין (שווייץ), 5. בודין, י. גארדין, דר. א גינזבורג, דר. גירזאנסקי, מ. הילקוויט, מ. ווינטשעווסקי,

יא „צוקונפט“ וועט

בלייבען ביי איהרע רוי-

נע פרינציפען, מיט

איהר אונבעפלעקטען

טענדענץ אָבער מיט

פיעל בעסערע אויס-

וואהל פון ארטיקלען מיט כמעט א גאנץ נייע פראגראם דורך צוגעקומענע נייע קרעפטע.

אום צו געבען א בעגריף אונזערע ווערטער לעזער פון אונזער פערעסערטע פראגראם, מא- כען מיר דאָ בעקאנט א טהייל פון אונזערע פאָרבערייטעטע ארטיקלען פיר נעקסטען יאהר.

„די ענטשטעהונג פון תלמוד—אל הרקאווי.

40. יאהר נאך דארוויין“ — דר. אב' קאספע.

„איבער ניטשעס פילאָזאָפיע“ —

דר. ה. זאָלאָטאָראָף.

„סאָציאליזמוס און עטהיקס“ דיא

סאָציאלע בעוועגונג אין 19טען

יאהר הונדערט“ — דר' י' ארטמאן.

„פראַגרעסיווע שטרעבונגען ביי אידען“ י. מילך.

„דיא נייע שטרייט פונקטען אין דער סאָציאל

דעמאָקראטיע“.

„דיא אידישע מיטהאָלאָגיע“ (נאָך דיא נייע קולטור געשיכטליכע נאכפארשיונגען).

„צו קען דיא האפיטאליסטישע אָרדנונג האַבען א קיום?“

פון ב. פייגענבוים.

„דיא געהיימנים פון קרייז“ (א קולטור גע-

שיכטליכע נאכפארשיונג איבער דעם צלם אין

פערבינדונג מיט דער זונען געצענדעניגסט

און אנדערע עברה זרות).



דער בוך, „אמעריקא פאר קאלאמבוס“ ענט-
האלט 44 ערקלערענדע בילדער, פון וועלכע
פאלגענדע איז א ביישפיעל:



א פערואנע מומיע

דיא „אינטערנאציאנאלע ליברערי פוב-
לישינג קאמפאני“, וועלכע וועט צו ניי-יאָהר
ארויסגעבען דיעזע נייע קולטור-געשיכטליכע
ווערק פון פיליפ קראניץ, וועט אברוקען א
ספעציעלע אויפלאגע פיר דיא יעהרליכע
סובסקריבערס פון דער „צוקונפט“ דער פרייז
פון דעם בוך וועט זיין 50 סענט נאָר דיא
סובסקריבערס וועלען איהם קריגען אומזיסט
אלס פרעמיום, ווען זיי וועלען צושיקען פאָר-
אויס 1 דאלאר (אין אויסלאנד און ניו יארק
סיטי \$1.25) פאר דיא „צוקונפט“ פון יאָהר
1905 נישט שפעטער וויא ביז דעם 1טען פעברואר
1905.

דיא אידישע לעזער האָבען אלזאָ אן אויס-
געצייכענטע געלעגענהייט צו בעקומען פאר
איין דאלער סובסקריבערזשאַן אויף דיא צוקונפט
א זעהר אינטערסעאנטע, בעלעהרענדע און
קאסטבארען נייעס בוך, וואָס וועט ערשט גע-
דרוקט ווערען צום נייעם יאָהר.

אז דער בוך וועט געדרוקט זיין גוט אויף
פייע פאפיר מיט פייע אילוסטראציאָנען —
דאפיר גאראנטירט דיא „אינטערנאציאנעל פוב-
לישינג ליברערי קאמפאני“ וועלכע צייכענט
זיך אויס מיט איהרע גוטע און שעהנע אויס-
נאכען.

* * *

דר. זשיטלאווסקי (שווייץ), יצחק אייזיק בן
אריה צבי הלוי, מ. ד. מ. לעאנטאוו, ז. ליבין, דר.
ספיוואק, (דענווער), ב. פייגענבוים, דר. ק.
פארענבערג, פאליטיקוס, מ. קאטץ, דר. קאני-
קאו, ה. רויזענבלאט, פ. ראזענבלאט און פילע
אנדערע.

אין דעם נעקסטען נומער „צוקונפט“ וועלען
מיר אנאָנסירען דיא ארטיקלען פון אנדערע
מייטארבייטער.

אונזער פרעמיום

פיר דיא יעהרליכע סובסקריבער פון דער
„צוקונפט“.

א זעלטענער נייער גרויסער בוך אומזיסט.

אמעריקא פאר קאלאמבוס

איז דער נאָמען פון דעם בוך וואָס דיא
„צוקונפט“ וועט געבען איהרע יעהרליכע סוב-
סקריבערס דעם קומענדען יאָהר אלס פרעמיום
דיזער בוך איז געשריבען פון פיליפ קראניץ
אלס א טהייל פון זיין „קולטור געשיכטע“ וואָס
האָט ספעציעל צוא טאָהן מיט דעם לעבען פון
דיא איינגעבאָרענע פעלקער אין דער נייער
וועלט ביז קאלאמבוסעס רייזע און ביז דיא
שפאניער האָבען צושטערט די אייגענטימליכע
ציוויליזאציאָן אין מעקסיקא און פערו.

אויף דעם גרונד פון וויסענשאפטליכע
נאכפארשונגען און פילע אויסגראבונגען אין
אלע טהיילען פון אמעריקא ווערט דאָרט געשיל-
דערט, וויא דיא אמאָליגע אמעריקאנער שטא-
מען און פעלקער האָבען געלעבט, זיך געפיהרט
און ענטוויקעלט, דאָס איז נישט נאָר אינטערע-
סאנט, ווייל דאָס עפענט פאר אונז ווירקליך
א נייע וועלט, זאָגנדיג אויך בעלעהרענד און
פון גרויסער וויסענשאפטליכער בעדייטונג ווייל
דאָס צייגט אונזעשטרייטבאר, וויא מענשען
ענטוויקלען זיך איבעראל גלייך אונטער גלייכע
אומשטענדען, ווען מיר זעהען וויא פערשיידענע
פעלקער אין דער אלטער וועלט האָבען עהנליכע
מנהגים און גלויבענס, קענען מיר מיינען, אז
איין פאָלק האָט זיין איבערגענומען ביי אן
אנדערן דורך א געגענזייטיגען פערטעהר; אָבער
דאָס קען מען אויף קיין פאל נישט זאָגען וועגען
דיא איינגעבאָרענע אמעריקאנער פעלקער, ווייל
זיין זיינען געווען אבגעשיניטען פון אלע קול-
טור-צענטערס פון דער אלטער וועלט דורך דיא
גרעסטע אקעאנען און האָבען זיך דאָרום
זעלבסט שטענדיג ענטוויקעלט אין יעדער בעזי-
הונג.

מאסע אום דאָס צו ערפילען, זאָל יעדער פון אייך זיך שטעלען פאר א הייליגע אויפגאבע, פון היינט ביז דעם ערשטען דזשאנואר 1905 צו שאפען פאר „דיא צוקונפט“ כלום איינעם אָדער צוויי יעהרליכע סובסכרייבן בערס.

קענט איהר דאָס טהאָן?

געוויס קענט איהר, ווען איהר בעשטימט עס נור צו טהאָן!

קינען אגענטען מעהר.

מיר האָבען בעשלאָסען מעהר קינען אנענד טען אין דער קאָנטרי דיווען יאָהר ניט צו שיקען, ווייל פילע מיספערשטענדניסע איז דורך דיא אגענטען ארויסגעקומען צווישען דעם אָפּיס און סובסכרייבער און פילע סובסכרייבער זיינען ניט צופרידען געווען, מיר האָבען דאָרום בער שלאָסען בעסער, צו געבען דיא קאָמישיאָן וואָס איין אגענט קריגט צו דיא סובסכרייבער אין דער פארם פון א גוטע און טהייערע פרעמיום, מיר ווענדען זיך דאָרום צו אלע פריינדע וואָס ווילען פערברייטען „דיא צוקונפט“ יעדער זאָל ווערען איין אגענט פון דער „צוקונפט“ אין זיין פלאַטין.

א גוטען בוך אומזיסט.

יעדער וואָס וועט אריינשיקען ביז דעם ערשטען פעברואר 1905 4 דאָלער פאר 4 יעהרליכע סובסכרייבערס אָדער 4 דאָלער 20 סענט פאר 7 האַלב־יעהרליכע סובסכרייבער פאר דער צוקונפט וועט קריגען אונזער פרעמיום „אמעריקא בעפאָר קאלאמבוס“ פון פיליפ קראנץ גאנץ אומזיסט.

פארגעסט ניט אז איהר דארפט ניט געהן שנאָרען מיט דער „צוקונפט“ מיר גיבען יעדען לעזער פיל מעהר זיין געלד'ס ווערטה, אלס וואָס איהר דארפט איז מענשען אויפמערקזאם צו מאכען אויף דעם זשורנאַל, און איהר קריגט גאנץ לייכט סובסכרייבערס, איהר קענט דערביי האָבען א גוטען בוך אומזיסט און אין דער זעלבער צייט העלפען צו פערשפרייטען און פערגרעסערען „דיא צוקונפט“.

צוקונפט פרעס פעדעריישיאן.

א פאָר ווערטער צו דיא לעזער און פריינדע פון דער „צוקונפט“.

האָבענדיג אייך פאָרגעשטעלט א טהייל פון דעם וואָס מיר וועלען טהאָן קומענדען יאָהר, פרעגען מיר אייך, וואָס דענקט איהר, לעזער און פריינד, צו טהאָן פאר דער „צוקונפט“ נעקסט טען יאָהר?

מיר ווענדען זיך צו דיא וואָס האָבען געד שאפען און מעגליך געמאכט דיא עקזיסטענץ פון דער „צוקונפט“ פאר דיא 3 יאָהר: וואָס דענקט איהר צו טהאָן, אז דיא „צוקונפט“ זאָל שטעהן אויף א פעסטען באַדען און זיין אונז אבהיינגיג פון אלע שווייגיקייטען?

דיא צירקולאציאָן פון דער „צוקונפט“ איז דיווען יאָהר בעדייטענד גרעסער געוואָרען, אָבער זיא איז נאָך ווייט פון דיווער צירקולאציאָן, וואָס זיא דארף און קען זיין, דיא צירקולאציאָן מוז פערגרעסערט ווערען צוליבע צוויי אורזאָכען: ערשטענס, וואָס גרעסער עס וועט זיין דיא צירקולאציאָן פון דער „צוקונפט“ אלס מעהר ליכט און אויפקלערונג וועט זיא אריינ־בריינגען צווישען דיא מאַסען, אלס מעהר וועט זיא קומען צום ציעל און אויפגאבע פון איהר עקזיסטענץ אריינצובריינגען ליכט צווישען דיא מאַסען.

דיא עקספענסעס, וועלכע א זשורנאַל האָט איז דיא זעלבע ווען דער זשורנאַל האָט 1 טויז זענד אָדער צעהנדליגע טויזענדער סוב־סכרייבער און וואָס מעהר קאָפיעס מען דרוקט, אלס ביליגער מאַכט אויס יעדער סינגעל קאָפיע און וואָס ביליגער זיא קאָסט, אלס גרעסער און בעסער קען זיא ווערען אין אינהאַלט, און זיכער דער ווערט איהר עקזיסטענץ.

דיא עקזיסטענץ און פערבעסעריגקייט היינט אָב אין גאנצען פון אייך, פריינדע און לעזער פון דער „צוקונפט“ אויב איהר וועט קריגען א געניגענדע צאהל נייע לעזער און סוב־סכרייבער.

עס דארף זיין אייער פפליכט, אייער אויפ־נאכע, אז דיא „צוקונפט“ זאָל וואָס מעהר פער־שפרייט ווערען צווישען דער גרויסער פאָלקס־



ב. פייגענבוים, געגען א גענאָסעס וועלכער האָט פיעל אויפגעטהאָן פאר דיא אויפקלערונג פון דעם אידישען לעזער.
„דיא צוקונפט פרעס פעדעריישיאן“.

דיא „צוקונפט פרעס פעדעריישיאן“ דריקט היערמיט אויס איהר אונצופריעדענהייט מיט דיא רעדאקציאָן פון „צוקונפט“ פאר ערלויבען מיסטר א. ליטוויץ צו געברויכען אזא טאָן אין זיין ארטיקעל „וועגען אידישקייט“ געגען געט.

דער אמסטערדאמער קאנגרעס

„געוויס, דער פערלויף פון אמסטערדאמער קאנגרעס האט בעפריעדיגט דאס אינטערנאציאנאלע פראלעטאראט אויף אזא ארט וויא קיינער פון דיא פרוהערע קאנגרעסען“—

אָנוסט בעבעל.

„א פּרעכטיגער קאנגרעס! עס גיבט ווייניגער נאציאנאלע פארמיטאגען, עס גיבט קיינען אינטערנאציאנאלען קאנגרעס וואס זאל האבען געלאזט נאך זיך א גלייך בער פרייעדיגענען, ערהעבענען אין אנפיוערן דען איינדרוק“—קארל קויטסקי.

טהאָדאָקסען“ האָבען איהר געזוכט איינצוהאלטען און איינצושטילען; שוין לאנג איז איהר שווער פונקט אריבער פון בלויז פראָפאגאנדע און אגראציאָן פון סאָציאליסטישע פרינציפען אויף פראקטישע פאָדערונגען; שוין לאנג זיינען אויף געקומען נייע אויפגאבען, פון וועלכע די פאָטערס פון וויסענשאפטליכען סאָציאליזמוס האָבען ניט געוואוסט און ניט געקענט וויסען; שוין לאנג האָבען זיך געהערט ערנסטע שטימען, וועלכע האָבען געפאָדערט א גרינדליכע קריטיק פון פרינציפיעלע און בעזאָנדערס פון טאקטישע פראגען; אבער א נייעס וועג איז איבערהויפט שווער דורכצוברעכען און אויסער דעם זיינען דיא אומשטענדען פערשיעדען אפילו אין דיא פאָרט געשריטענעם לענדער, וואו דיא סאציאליסטישע פארטייען שפיעלען א גרויסע פאליטישע ראָלע, זאָ דאָס עס איז געבליבען פיר דיא נאָר הענטע צוקונפט אפצוראמען אלע שטערונגען און דערנער און אויסצופלאסטערען א ברייטען וועג פיר דעם קעמפפערנען קלאסען-געוואוסטען פראָ-לעטאריאט.

אויך איז ניט פון נעכטען, דאָס מען האָט זיך גענומען צו אלץ א שארפערע קריטיק פון „דער קריטיק פון קאפיטאל“ א טהייל פון דיא שילער פון קארל מאַרקס האָבען זיך ארומגעזעהן, אז דאָס וואָס עס איז געווען ריכטיג מיט 50 יאהר צוריק, איז ווייט ניט אין איינקלאנג מיט אונזער צייט; אבער א גרעסערע טהייל דארף זיך נאָך אָפּזאָגען פון דיא אלטע „דאָגמען און געבאָטען“ און אנערקענען, אז דער אלגעמיינער געזעץ פון עוואָלוציאָן איז אויך ריכטיג פיר דעם מאַרקסיזמוס. ווען קארל מאַרקס און ענגעלס האָר בען געשריעבען דעם „קאָמוניסטישען מאַניפּעסט“, האָבען זיי געוויס ניט געהאט אין אויג א צייט, ווען סאָציאליסמען וועלען קענען אריינ-טרעטען אלס מיניסטערס אין קאפיטאליסטישע רעגירונגען — וויא ווייט איז מען דאן געווען פון אזעלכע פראגען, וועלכע ווערן געזעט דעבא-טירט אין דער סאציאליסטישער פרעסע און אויף נאציאנאלע און אינטערנאציאנאלע קאנגרעסען! ווען קארל מאַרקס האָט געשריעבען זיין „קאפי-

ט דיזער מיינונג פון דעם פעהיגסטען און ער-פאהרגעסטען טאקטי-קער פון דער דייטשע-סאציאל-דעמאָקראטיע און פון דעם אנערקענ-טעסטען טהעאָרעטיקער פון וויסענשאפטליכען סאציאליזמוס מוז מען איינשטימען, ווען מען לעזט דיא בעריכטען פון דעם אינטערנאציאנאל-הען סאציאליסטישען קאנגרעס אין אמסטערדאם. עס קען קיין צווייפלע ניט זיין, אז דיזער זעכס-טער קאנגרעס פון דער נייער אינטערנאציאנאלע האָט אריינגעבראכט מעהר האַרמאָניע און איי-ניגקייט אין דיא רייהען פון דער סאציאליסטי-שער וועלט; אבער עס איז ניט ווייניגער זיכער, אז ער האָט דאָך ניט בעזייטיגט דיא שטרייט-פונקטען, וועלכע זיינען אויפגעהויבען געוואָרען דורך דעם שטייגענדען פאָרטשריט פון סאציאל-ליזמוס אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט און וועלכע פאָדערען אלץ שטארקער און דרינגליכער ניט א טהעאָרעטישע, זאָנדערן א פראקטישע אנטוואָרט.

דער זאָרגענאנטער „רעוויזיאָניזמוס“ איז ניט א פראָדוקט פון עטליכע דענקער, וואס זיינען געווארן אפיקורסים געגען דעם זאָרגענאנטען „אָרטאָדאָקסישען מאַרקסיזמוס“, נאר א פראָ-דוקט פון לעבען זעלבסט, פון דעם גרעסערן און ברייטערן קאמפף, וואָס דיא סאציאליסטישע פארטייען האָבען צו פיהרען אונטער היינטיגע אומשטענדען. וויא פיעל מען זאָל ניט זיין געגען דיא „בערנשטיינאנער“, זשאַרעסיסטען, טורא-טיסטען און אנדערע „רעוויזיאָניסטען“, נאָר מען קען דאָך ניט אפליקענען, אז זיי דריקען אויס א נייע ריכטונג אין דער סאציאל-דעמאָקראטי-טיע, א ריכטונג, מיט וועלכע מען וועט זיך אלץ מעהר מוזען רעכענען, וואס שטארקער און צאָהל-רייכער דיא סאציאליסטישע ארמעע וועט ווערן. שוין לאנג איז דיא סאציאל-דעמאָקראטיע ארויס פון דיא טהעאָרעטישע ווינדעלעך, אין וועלכע דיא שטרענגע מאַרקסיסטען, „דיא אָר-





אגוסט בעבעל



קארל קויטסקי



וויקטאר אדלער



פאול לאפארג

זיגמאנד זיגמאנד

זיגמאנד זיגמאנד



עדוארד בערנשטין



עמיל וואנדערוועלדע

מערקען, אז דער אמסטערדאמער קאנגרעס האט
ניט געלייזט אפילו איינעם פון דיזע שטרייט-
פונקטען, טראץ דעם וואס ער האט געהאט א
הארמאניזירענדע ווירקונג אויף דיא פערטרעטער
פון סאציאליזמוס. ער האט אייגענטליך אָבגע-
לייגט דיא שטרייט־פראגען פיר דיא נעכסטע
קאנגרעסען. דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן וועל-
כע איז שליסליך אָנגענומען געוואָרן, איז אַ
ער קאמפראַמיס, וואס האט פערנומען דעם פלאַץ
פון דער זאָרגענאנטער קויטסקי־רעזאָלוציאָן,
וואס איז דורכגעפיהרט געוואָרן מיט מאטערניס

טאָל, האט ער זיך גאר ניט געקענט רעכענען—
וויא טועה און ווייט זיין שארפער אויג איז ניט
אריינגעדונגען אין דער רעזאָלוציאָן פון דער
קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, אבער ער איז
דאך ניט געווען א נביא — מיט אזא ערשיינונג,
וויא דיא ענטוויקלונג פון טראַסטיס.

נאָר וועגען דיא אויפגעקומענע און אויפק-
מענדע שטרייט־פונקטען אין דער סאציאליסטי-
מאָקראטיע און איבערהויפט וועגען דיא רעזאָל-
ציאָן פון סאציאליזמוס וועלען מיר ריידען אין
בעזאָנדערע ארטיקלען. דאָ וועלען מיר נאָר בע-

נור ווייניגע שריטע אויף דיעזען וועג, און זייערע קאנזעקוענצען טרױבען אינז אויף דעם איינמאל אָנגענומענעם וועג, אויב מיר וו לען עס אָדער ניט". קױטסקי דענקט, אז דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטישע האָט אָנגעצײגט דעם ריכטיגן וועג דורך דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן, אָבער ער איז פון דעסמוועגען ניט זיכער אין דעם.

קאָמיר יעצט נעהנטער בעטראכטען דייעזע רעזאָלוציאָן. זיא לױטעט אזוי:

"דער קאָנגרעס פערשטױסט דיא רעוויזאָניסטישע אַנשטערענגונגען, וועלכע ציעלען צו ענדערן אונזער אויסברױטשע און זיערגרייכע פאָליטיק, וואָס איז בערגינדעט אויף קלאסענקאמפף, און איינ־צופיהרען, אַנשטאָט דיא עראָבערונג פון פאָליטישע מאכט דורך אן אונאויספערליכע אטאקע אויף דער בורזשואזיע, א פאָליטיק פון נאָכגעבונג צו דער בע־שטעהענדער אָרדנונג פון דער געזעלשאפט.

דיא פאָלגען פון אזעלכע רעוויזאָניסטישע טאקטיקעס וועלען זיין אומצואוואנדלען א פארטוי וואָס שטרעבט צו דער שניעלסטער טראספארמאציאָן (אומענדערונג) פון דער בורזשואזער געזעלשאפט אין א סאָציאַליסטישע — א פארטוי וואָס איז דארום א רעוואָלוציאָנערע אין דעם בעסטען זינען פון דיעזע ווען וואָרט — אין א פארטוי, וואָס איז צופוריעדען מיט דער רעפארמע פון דער בורזשואזער געזעל־שאפט.

צוליב דייעזען גרונד ערקלערט דער קאָנגרעס, זייענדיג איבערצייגט, אין געגענזאץ צו דיא רעוויז־זאָניסטישע שטרעבונגען, אז דער קלאסען־אנמאָגאניזמוס (געגענזײטיגקײט, פױנדליכקײט) ווערט ווײט ניט פערקלענערט, נאָר וואקסט שטענדיג אין ביטערקײט, פאָלגענדעס:

(1) דאָס דיא פארטוי ענטאָגט זיך פון יעדער פערמאנוואַרמליכקײט אונטער דיא פאָליטישע און עקאָנאָמישע בעדינגונגען, וואָס זײנען בערגינדעט אויף דער קאפיטאַליסטישער פראָדוקציאָן, און קען דארום אויף קיין פאל ניט אונטערשטיצען אירגענד וועלכען מיטעל וואָס פיהרט צו דער אויפהאלטונג פון דעם הערשענדען קלאס אין מאכט.

(2) דאָס דיא סאָציאַל־דעמאָקראטישע קען ניט אָנעהמען אירגענד וועלכען אַנטהײל אין דער רע־גיערונג אונטער דער בורזשואזער אויפפאסונג (דייעזע ענטשײדונג איז אין איינקלאנג מיט דער קױטסקי רעזאָלוציאָן וואָס איז אָנגענומען געוואָרען אויף דעם אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס אין פאריז אין 1900).

דער קאָנגרעס פערדאמט ווײטער יעדע אַנ־שטרענגונג צו מאסקירען דעם אימער־וואקסענדען קלאסען־אנמאָגאניזמוס. אום צו קומען צו א פער־שטענדיגונג מיט דיא בורזשואזע פארטייען.

דער קאָנגרעס פערלאָזט זיך אויף דיא סאָציאַ־ליסטישע פארלאמענטארישע פערטרעטערשאפט צו גע־ברויכען איהר מאכט, וויא זיא ווערט פערברעסערט

אַלס קאָמפראמיס אויף דעם פארזייער קאָנגרעס אין 1900, ווען מילעדאן איז נאָך געווען מיניס־טער פון קאָמערץ אין פראנקרייך. און מען דארף ניט זיין א נביא פאָראויסצוזאָגען, און מען דארף נאָך פיעלע מאָל דעבאטירען דיא זעלבע פראגע אויף דיא נעכסטע קאָנגרעסען און אז מען וועט ענדיגען מיט נייע קאָמפראַמיס־רעזאָלוציאָנען, וועלכע וועלען אלץ נעהנטער ענטשפערעכען דיא ווירקליכע פאָרדרענגען פון לעבען. דיא הארמאָני־ניע, וואָס דער אמסטערדאמער קאָנגרעס האָט פאָרלויפֿיג געשאפֿען, איז ניט געקומען דורך דעם, וואָס ער האָט אין מאָל פיר אלע מאָל ענטשײענדיגן דיא פראגע וועגען "רעוויזאָניזמוס" און וועגען דעם אַנטהײל פון סאָציאַליסמען אין קאפיטאַליסטישע רעגירונגען, נאָר דורך דעם, וואָס, פון איין זײט, זשאָרעסיסמען, בערגשטיי־ניאנער, רעוויזאָניסמען, אָדער וויא מען זאָל זיי ניט רופֿען, זײנען נאָך אלעם גאנץ גוטע און ערנסט־מיינענדע סאָציאַליסמען און, פון דער אנדער זײט, דיא "אונקאָמפראַמיסלעזע", דיא "רעוואָלוציאָנערע", דיא "אַרטהאָדאָקסען", דיא בעבעליאנער פיהלען גאנץ גוט דיא פאָרדרענגען פון אונזער, צײט און זעהען, אז דער שטרייט איז צווישען גענאָסען, וועלכע בלייבען אויף דעם זעלבען באָדען. וועגען שפאלטונגען און צױסשליסונגען קען דארום גאָר קיין רייר ניט זיין, און דיא סאָציאַל־דעמאָקראטישע בלייבט אייניג, טראָץ אלע מיינונגס־פערשיעדענהייטען.

"אונזערע הױפּטזאָגע אינערע געגענזעצע, ערקלערט קױטסקי גאנץ ריכטיג אין זיין ארטיקל "צום אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס" (זעה "נייע צײט" נומ. 46), זײנען אין גרונד נור א שלום פון דעם גרויסען פאַרטשױט, וואָס דיא מאכט פון פראָלע־טאריאט האָט געמאכט אין דיא לעצטע צעהן יאָהר. אין פראנקרייך א סאָציאַליסטישער מיניסטער, אין איטאליען האָט מען אָנגעבאָטען א סאָציאַליסט דיא שמעלע פון א מיניסטער, אין אויסטראליען איז געבילדעט געוואָרען א גאנצער מיניסטערום פון דער ארבייטער פארטוי — ווען דאָס זאָלען זאָגאר נור זיין פאללען צו קאָמפראַמיסירען דיא ארבייטער־פארטייען, דאָך דער פאקט, דאָס דיא הערשענדע קלאָסען געפיענען עס פיר נויטיג אינז צו ברוינגען אין אזעלכע פאלען, איז שוין א צײכען פון דער שטױ־גענדער פאָליטישער קראפט פון פראָלעטאריאט. מיר זײנען ארױנגעטראָטען אין א נױער פאזע (געשטאלט, ערשױנונג) פון אונזער קאמפף, פיעלליכט שוין אין דער לעצטער, ענטשײדענדער פאזע פון דעם קאמפף וועגען דיא פאָליטישע מאכט. דורך דעם ענטשטעהען אָבער פיר אינז אויך נייע, אונטערערשטע אויפגאבען, און דייעזע וואקסען נאָך שנעלער וויא אונזערע קרעפֿטע. מיר שטעהען אויף דער שוועל פון גרויסע פא־סירונגען. נאָך זײנען מיר פריי, נאָך קענען מיר בעשטימען דעם וועג, וועלכען מיר ווילען דורכגעהן;

דורכגעפיהרט געווארען מיט א גרויסער מאיאקייט
טעט אויף דעם פארטייטאג פון דער דייטשישער
סאציאל־דעמאקראטישער אין דרעזדען לעצטען
יאָהר. אויף דאן האָבען זיך נאָך געפונען בער-
וואוכטע פאַרשטעהער פון אינטערנאַציאָנאַלען
סאציאליזמוס, וועלכע האָבען געוואלט פערזייען
דיא פילע, וואָס דער קאנגרעס האָט דערלאנגט
דיא רעוויזאָניסטען. דורך דעם איז ענטשטא-
נען דיא זאָגענאנטע „וואנדערוועלדע-אדלער
רעוואַרצאָן“. וועלכע לויטעט אזוי:

„דער קאנגרעס בעשטעטיגט גאנץ בעשטימט דיא
נויטוענדיגקייט אויפצוהאלטען אַהן אַפּוויכונגען
אינערע אויספֿורכערטע און הערליכע טאקטיקעס,
וואָס זיינען בערגינדעט אויף דעם קלאסען־קאמפּף,
און וועט קיין מאל נישט ערלויבען, אז דיא עראַבערונג
פון פּאָליטישע מאכט אין קאמפּף מיט דער בורזשוי-
אזיע זאל אַפּטערשטען דעם פלאץ צו א פּאָליטיק פון
נאָכגעבונגען צו דער בעשטעהענדער אָרדנונג.

דער רעזולטאט פון אזא פּאָליטיק פון נאָכגעבונג
גען וועט זיין צו ענדערן א פארטיי, וועלכע שטרעכט
צו דער שטעלכער טראנספּאָרטאצאָן פון דער בור-
זשואזער געזעלשאפט אין א סאציאליסטישער, פּאָלי-
ליך רעוואָלוציאָנער אין דעם בעסטען זינען פון דיער
זען וואָרט. — אין א פארטיי, וועלכע שטעלט זיך
צופריעדען מיט רעפּאָרמירען דיא בורזשואזע גע-
זעלשאפט.

צוליב דיעזען גרונד ערקלערט דער קאנגרעס,
זייענדיג אויבערזייגט, אז דער קלאסען־אנטאגאניזם
מוס איז גאנץ ווייט פון פערקלענערונג, נאָר שטייגט
שטענדיג. פּאָלענדיקע:

(1) דאָס דיא פארטיי ענטזאגט זיך פון יעדע
פּראַנטוואָרטיבוקייט פאר דיא פּאָליטישע און עקא-
נאָמישע בעדינגונגען, וואָס זיינען בערגינדעט אויף
דער קאפיטאליסטישער פּראָדוקצאָן, און קען דארום
נישט גומהייטען אירגענד וועלכע מיטעל וואָס פיהרען
אַנצוהאלטען דעם הערשענדיקן קלאס אין מאכט.

(2) דאָס דיא סאציאל־דעמאקראטישע האלטענדיג
אין אויג דיא געפאהרען און אונבעקוועמליכקייטען
פון אנטהייל געהען אין דער רעגירונג אין בור-
זשואזער געזעלשאפט, בריינגט צו אויפמערקזאמקייט
און בעשטעטיגט דיא קויטסקי רעוואָלוציאָן, וואָס
איז אַנגענומען געוואָרען פון דעם אינטערנאַציאָ-
נאַלען קאנגרעס אין פאריז אין 1900.

דער פלאץ פיר אן ארטיקל אין דער „צו-
קונפט“ איז צו קליין פיר אן אויספיהרליכע
פאנאנדערנליכערונג פון דיא ווערטער אין דיא
אַנגעקומענע דרעזדנער רעוואָלוציאָן און דיא
נידערגעשטימטע וואנדערוועלדע-אדלער רעוואַר-
צאָן. דער אויפמערקזאמער לעזער וועט אליין
מאכען א פערקליך און בעמערקען דיא אונטער-
שידע. אייניגע טהיילען פון ביידע רעוואָלוציאָ-
נען אונטערשיידען זיך אפילו נישט מיט איין
זיכע און ביידע ערקענען יעדענפאלס דעם

דורך דיא צאָהל פון איהרע מיטגלידער און דורך
דעם גרויסען ציוואקס פון וואָנטערס, זיך פּעסענ-
האלטען אין דער פּראָפּאגאנדע פאר דעם ערשטען צוועק
פון סאציאליזמוס און, לויט נאָך אונזער פּראָגראם,
צו פערטהיידען וואָס ענערגישער דיא אינטערעסען
פון ארבייטער קלאס, דיא פערברויטונג און בעפּעס-
טיגונג פון פּאָליטישע פּרעהיטיען אום צו בעקומען
גלויבע רעכטע פאר אלעמען, אַנטוויקלערן נאָך שטאר-
קער וויא ווען עס איז דעם קאמפּף געגען מיליטאַר-
דיזמוס, געגען אימפּערוואליזמוס און קאָלאָניאַלע
פּאָליטיק, געגען אונגערעכטיגקייט, בעהערשונג און
עקספּלאטאַצאָן פון יעדער ארט, און ענדליך אַנצו-
ווענדען אלע כוחות צו פערפּאָלקמען דיא סאציאליע
געזעגענונג און צו מאכען פעהיג דעם ארבייטער-
קלאס אויסצופיהרען זיין פּאָליטישע און ציווילי-
זירענדע מיסאָן.

נו, אויב דיא „רעוויזאָניסטען“ ווילען
וויקליך אַבטייפּען דיא סאציאל־דעמאקראטישע
אין דיא וואכערן פון בורזשואזע דעמאקראטיע;
אויב זיי ווילען ארונטערמאכען דעם קלאסען-
קאמפּף און זיך צופריעדענשטעלען מיט דער
רעפּאָרמע פון דער בורזשואזער געזעלשאפט,
וויא עס שטעהט אין דער אָביגע רעוואָלוציאָן,
דאן מוז יעדער סאציאליסט נישט נור איינשטי-
מען מיט דיעזער רעוואָלוציאָן, זאָנערן איינפאך
זיך אַפּטרייכלען פון זיי; דאן האָט דער קאָנ-
גרעס נאָר נישט בעדארפט פיהרען לאנגע דעבאַ-
טען מיט זיי, נאָר קורץ און שארף זיי אויסשלי-
סען און ערקלערען זיי אויסערהאלב יעדע סאך
ציאלי־דעמאקראטישע פארטיי. אָבער אזא „אויב“
עקזיסטירט אייגענטליך נאָר אין דער איינזיג-
דונג אָדער אירם אן השערה, און דיא גאנצע רע-
וואָלוציאָן טראַגט דארום געוויסערמאסען דעם
כאראקטער פון א תלמודישער גזרה לגזרה...

אין דער אמת'ן, ווען דיא מאיאקייטעט פון
קאנגרעס, וועלכע האָט געשטימט פאר דיא דרעז-
דנער רעוואָלוציאָן וואָלט געקוקט אויף דיא
מינאָריטעט און זאָגאר אויף זשאָרעס'ן וועלכע
אלס א מין בורזשואזע רעפּאָרמערס, דאן וואָלט
דיא גאנצע פראגע געענדיגט געוואָרען אין א
מינוט און מען וואָלט יעדענפאלס נישט פערקלאָרען
אזוי פיעל צייט אויף דעבאַטען. דיא קאמיסאָן
פון קאנגרעס, וועלכע איז בעאויפטראגט געוואָר-
ען אויסצוארבייטען א רעוואָלוציאָן איבער דיער
זען שטייט־פונקט, איז בעשטאנען פון דיא
בעסטע און פעהיכסטע סאציאליסטישע פאָר-
קעמפּפער. יעדע נאציאָנאַלע גרופע דעלעגאטען
האָט אויסגעקליבען איהרע בעסטע פערטרעטער
צו דיעזער קאמיסאָן, און דיא דעבאַטען האָבען
זיך דאָרטען געצויגען דריי טעג איידער מען איז
געקומען צום שולס, אז דאָס גלייכסטע אונטער
דיא היינטיגע אומשטאנדען איז פארצולייגען
פאר דעם קאנגרעס דיא רעוואָלוציאָן, וואָס איז

ציאל־דעמאָקראטישער פראָגראם; אָבער ער האָט נאטירליך ניט געמיינט צו זאָגען, אז א מאָנאר-כיע איז בעסער פאר ארבייטער וויא א רעפובליק. קייטסקי ערקלערט גאנץ גוט (זעה „נייע צייט“, נומ. 48) דעם שטאנדפונקט פון דייטשע סאציאל־דעמאָקראטען וועגען דיא רעגירונגס־פארמע פון קאפיטאליסטישען שטאאט און אויך דיא אורזאכע, ווארום דיא ארבייטער מיט מעהר רויקייט, וויא אפילו דיא פראנצויזישע רעפובליק, און יעדענפאלס א סך פריינדליכער, וויא אונזערע פרויערענטען נאך קליוולאנד'ס מוסטער, וועלכער האָט געשיקט סאָלארטען צו אונטערדריקען דעם סטרייק אין שיקאגא אפילו געגען דעם פראָטעסט פון דעם פערשטאָרבענעם גובערנאטאָר אלטגעלד; אָבער מיר קענען זיך דאָ ניט אָב־שטעלען אויף דיעזען זייטיגען פונקט.

זשאָרעס, וועלכער בעזיצט א וואונדערבארע רעדנער קראפט און מאנעטזירט זיינע צוהערער האָט פייערדיג פערטהייריגט זיין טאקטיק אויף דעם גרונד ניט בלויז, דאָס אין פראנקרייך מוז מען פערטהייריגען אום יעדען פרייז דיא רעפובליק, זאָנדרן אויך אויף דעם גרונד, דאָס מען קען ניט פאָרשרייבען איין סאציאליסטישע פאָליטיק פיר אלע לענדער און דאָס דיא פארטיי פון יעדען לאנד מוז פערבלייבען פריי אָנצורווענדען איהר אייגענע טאקטיק נאך דיא אומדשטענדען. ער האָט געזוכט צו צייגען, דאָס מיט מילעראן'ס אריינטרעטען אין וואלדקרוסאָ'ס מיניסטעריום האָט מען געדעטעט דיא רעפובליק געגען א קאנספיראציע פון מאָנארכיסטען און יעוואיטען און דאָס מיט דעם, וואָס זיין פארטיי אונטערשטיצט יעצט קאמב'ס מיניסטעריום, שוואכט מען ניט נאָר אָפּ דיא שווארצע קאדטוילישע באנדע אין פראנקרייך, זאָנדרן מען צווינגט אויך דיא רעגירונג אריינצונעהמען אין איהר פראָגראם אזעלכע וויכטיגע פונקטען, וויא א אינקאָס־טעקס (שטייער אויף איינקינפטע) און פענסיעס פיר ארבייטער. ער האָט ניט געדלייטשענט דיא פאקטען, וועלכע בעבעל האָט געבראכט, וויא דיא רעגירונגען פון וואלדקרוסאָ און פון קאמב לעבן געמיין געהאנדעלט געגען דעם פראָלעטאריאט, אָבער ער האָט פערלאנגט, אז מען זאָל זיך ניט אָבשטעלען אויף איינצעל־הייטען, וויא שלעכט זיי זאָלען ניט זיין, נאָר נעהמען אין אנבעטראכט דיא אלגעמיינע רעזולטאטען פון זיין טאקטיק, וועלכע זיינען פון גרויסען נוצען פיר דעם ארבייטער קלאס.

דערביי האָט ער שארף קריטיקירט דיא דייטשע סאציאל־דעמאָקראטיע, וואָס זיא טהוט אויף אזוי וועניג פיר דיא דייטשע ארבייטער אויף דעם פראקטישען וועג, טראָץ איהרע 8 מיליאָנען שטימען. אויף דעם האָט בעבעל געענט-

פרינציפ פון קלאסענקאמפף אלס דעם פונדאמענט פון א סאציאל־דעמאָקראטישע פארטיי. נאָר, אָבוואָהל דיא וואונדערעוועלדע־אדלער רעזאָלוציען דריקט אייגענטליך אויס דיא גרינדע־דאנקען פון דער דרעזדענער, איז זיא אזוי צווארמענגעשטעלט געוואָרען, אז זשאָרעס, וועגען וועמעם טאקטיק עס האָט זיך ספעציעל געהאנדעלט, האָט איהר געקענט אָננעהמען און אונטערשטיצען. מען האָט איהר אייגענטליך פערפאסט, אום עס זאָל ניט הייסען, אז דיא מאיאָריטעט פון קאנגרעס פערדראמט זיין פאָליטיק אין גאנצען און טרעט ארויס געגען איהם פערזענליך. אין דער דרעזדענער רעזאָלוציען זעלבסט האָט מען פאר דיא אבשטימונג צוליעב דעם געענדערט דעם וואָרט: „פערדראמט“ אויף דעם וואָרט „פערשטויסט“, אום לייכטער צו געווינען פאר איהר א מאיאָריטעט. דאָך זיינען 5 שטימען (דיא אָב־שטימונג אויף דיא אינטערנאציאנאלע קאנגרעס־סען איז, וויא בעוואוסט, נאָך נאציאנאליטעטען—יעדע נאציאן האָט איין שטימע) געווען געגען דיא דרעזדענער רעזאָלוציען, און 12 האָבען נאָר ניט געשטימט.

ווען ביידע רעזאָלוציען זיינען פאָרגעבראכט געוואָרען פאר דעם קאנגרעס צור אָב־שטימונג, האָבען דיא צוואמענגעשטויסען, קען מען זאָגען, צוויי ריעזען: בעבעל איז ארויסגעטראָטען מיט א גלענצענדער רעדע פיר דיא דרעזדענער רעזאָלוציען און זשאָרעס — מיט א ניט וועניגער גלענצענדער רעדע פיר דיא וואנ־דערוועלדע־אדלער רעזאָלוציען. בעבעל האָט פערטהייריגט דעם שטאנדפונקט פון דער דייטשער סאציאל־דעמאָקראטיע מיט א גאנצען ארסענאל פון אָרטהאָדאקסישע ארגומענטען, נאָר וועלכע דיא אויסדריקען דעם גאנץ ריכטיגען געדאנקען, אז דיא רעגירונגען פון קאפיטאליסטישע רעפובליקען אונטערדריקען דיא ארבייטער אזוי וויא דיא מאָנארכישע רעגירונגען, איז ער אין דער היץ פון דער דעבאטע אזוי ווייט פערקראַכען, דאָס זיינע ווערטער האָט מען געקענט פערטייטשען אלס א פערטהייריגונג פון א מאָנארכ־כיע געגען א רעפובליק. ער האָט נעמליך געזוכט צו בעווייזען, דאָס אין אזא מאָנארכיע וויא דייטשלאנד ווערען דיא ארבייטער פערטהעלטיגטעט ווייניגער אונטערדריקט מיט מיליטערישע געוואלט אין דער צייט פון סטרייקס, וויא אין דיא רעפובליקען פון פראנקרייך, אמעריקא און שווייץ. זיין צוועק איז געווען אָבצישוואכען דעם ארגומענט פון זשאָרעס, דאָס דיא סאציאל־דעמאָקראטען מוזען אויך נעהמען אין אנבעטראכט דיא עקזיסטענץ פון דער רעפובליק און פערטהייריגען דיא רעפובליקאנישע רעגירונגס־פארמע, ווען עס קומט אפילו אויס צו פערבויגען דורך דעם א פונקט פון דער סא-

מונג. מען האָט אָבערמאכט, אז דיא וואנדער-וועלדעידלעך רעזאָלוציאָן זאָל אָבערשטימט ווערן צוערשט און אז יעדענפאלס מוז זיין אן אבסאָלוצע מאַיאָריטעט פאר איינע פון ביידע רעזאָלוציאָנען. דיא שטימען פאר דיא וואנדער-וועלדעידלעך רעזאָלוציאָן זיינען גראדע געווען 21 געגען 21, וואָס עס הייסט, אז א העלפט פון קאנגרעס איז געווען איינפערשטאנדען מיט איחר. נאכהער האָט מען שוין נאטירליך געמוזט שטימען פאר דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן, אין דאָך איז דיא מאַיאָריטעט געווען בלויז 25, דאָס הייסט מיט 4 מעהר וויא א העלפט פון דיא גאנצע צאָהל שטימען. דער זעכ פאר דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן קען אלזא גאר ניט גערעדט כענט ווערען פאר אן ענטשיידענדע, און זשאָר רעס האָט אפילו א מאָדאלעס רעכט פאָרטצו-וועזען זיין טאקטיק.

זאָגאר קויטסקי גיט צו, אז דיזעע טאקטיק איז ניט אזוי געפעהרליך דערמיט, וואָס קאָמב'ס אנטוויקלערקאלעס (געגען-גייכטליכע) מיינכטע-ריום ווערט אונטערשטיצט פון סאָציאליסטען, אום אויסצופיהרען זיין ראדיקאלע פראָגראם, זאָנדערן דערמיט, וואָס דאָס פיהרט דיא זשאָר רעסיסטען צו איבערצוטרייבען דיא אויפטהור אונגען און צו פערשווייגען דיא פעהלערן פון דיא רייניכטערס.

„דורך דיא פערשעהערונג פון דיא האנדלונגען פון בורזשואזען ראדיקאליזמוס, שרייבט ער (זעה נומער 48, „נייע צייט“), דורך דיא איבערשטויבונג פון זיינע לייסטונגען אנשטאט א קריטיזירונג, שער דיגען דיא מיינסטערעלע סאָציאליסטען דעם סאָציאליזמוס פועלייכט נאָך מעהר, וויא מיט זייערע וואָר-טירונגען אין פארלאמענט... וויא זאָלען דיא פראָ-לעטארישע מאסען זיך האלטען, ווען מען ערקלערט זיי שטענדיג, אז דיא ארבייטער פוינדליכקייט פון בירגערליכען ליבעראליזמוס דארף מען ניט צושרייבן דעם בירגערליכען קלאסענהאס, זאָנדערן איינזע-צופעליג אריינגעשמוגעלטע פערזאנען און אָפּשטאר-בענדע עראינערונגען אויס פריהערע צייטען, און אז וואָס דער ליבעראליזמוס אין פערבינדונג מיט דיא סאָציאליסטען לייסטעט — זיינען רועיגע פאָרט-שריטע פון העכסטער פּוּבליכאקייט? אלע גרענעצען צווישען ליבעראליזמוס און סאָציאליזמוס ווערען דורך דעם אָבערגעווישט. אן ארבייטער, וועלכער וועט אָננעהמען דיזעע ענטשולדיגונגען און ליובגעזאנגען פאר א ריכטיגע מטבע, וועט מוזען קומען צו דער מיינונג, אז א בורזשואזער ראדיקאל קען אזוי גוט פערטרעטען זיינע נעכסטע אינטערעסען, וויא א סאָציאליסט. דאגעגען, אן ארבייטער, וועלכער קען שוין גענוג דיא בורזשואזע ראדיקאלען, מוז דורך דיזעע אָפּווישונג פון דיא גרענעצליכע קייטען צו דער בעטראכטונג, אז דיא סאָציאליסטען זיינען ניט בעסער פאר דיא אלטע פראזען-קאקערס און בעטרי-

פערט אז אין דייטשלאנד ברויכט מען וועניגער טינגס האָבען 7 מיליאָן סאָציאליסטישע שטימען אום צו קענען צווינגען דיא רעגירונג און דעם רייכסטאָג אָנצונעהמען פאָרשלעגע פון סאָציאלי-דעמאָקראטישע דעפוטאטען. אָבער אָבערזעהען דערפון, וואָס אויף דיא מיליאָנען-ציוואוואקס פון סאָציאלידעמאָקראטישע שטימען איז נאָך צו לאנג צו ווארטען אפילו אין דייטשלאנד, איז עס נאָך א זעהר גרויסע פראגע, אויב שוין יעצט קענען דיא סאָציאלידעמאָקראטישע דעפוטאטען גאר ניט צייגען זייער מאכט אויף דעם פארלא-מענטארישען וועג, ווען מען זאָל ענדערן דיא אלטע טאקטיק, מיט וועלכער בעבעל איז צוזא-מענגעוואקסען געוואָרען און געגען וועלכע פיעלע דייטשע גענאָכען טרעטען ארויס אלץ העפט-גער. (*) וואָס מען זאָל ניט דענקען וועגען דיא פארהאמענטארישע טהעטיגקייט און דיא גאנצע טאקטיק פון זשאָרעס'ן און זיין פארטיי, נאָר דאָס מוז מען צוגעבען, אז ער האָט געטראָפען אין רייכטיגען אָרט, ווען ער האָט קריטיקירט דיא דייטשע סאָציאלידעמאָקראטישע פארטיי דער-פאר, וואָס זיא איז ניט גענוג אנרעכטיוו (אָנגריי-פענד) געגען דיא רעגירונג און דיא בורזשואזיע. יעדענפאלס האָט זשאָרעס געמאכט אזא טיעפען איינדרוק מיט זיין גרויסער רעדע, דאָס אפילו דיא יעניגע וואָס האָבען געשטימט געגען איהם, האָבען אויסדריקליך ערקלערט צוזאמען מיט בעבעל'ן, דאָס זיי מיינען ניט איהם פער-זענליך אָנצוגערייפן, נאָר זיי זיינען איינפאך ניט איינפערשטאנען מיט זיין טאקטיק, ווייל זיי דיינקען, אז דאָס קען אראָפיהרען דיא סאָציאלי-דעמאָקראטישע פון גלייכען וועג. וויא ווייט דיא שטימונג פון קאנגרעס איז געווען פריינדליך צו זשאָרעס'ן זעלבסט, קען מען אויך שליסען פון דעם, דאָס ווען דער פערבייסענער מארקסיסט זשול געד האָט אין א מאָמענט פון אויפגענונג אָנגערופען זשאָרעס'ן „מיינ געוועזענער קאמע-ראד“, האָבען זיך געהערט פראָטעסטען פון אלע זייטען, און ער האָט נאכהער געהאלטען פאר נויטיג צו רופען זיין הויפטגעגנער „מיינ קא-מעראד“.

דאָס האָט קלאָר אויסגעדריקט דעם גייסט פון קאנגרעס צו בעטראכטען דיא „רעוויזיאָניס-טען“ אלס קאמערעדען און אויסצומיידען שפאל-טונגען אום יעדען פרייז.

דער הארמאָנישער גייסט, וועלכער האָט בע-הערשט דעם אמסטערדאמער קאנגרעס און וועל-כער איז א גוטער צייכען פיר דיא צוקונפט, האָט זיך אויך ארויסגעוויזען ביי דער אָפּשטיי-

(*) מיר קענען, צום ביישפּעל, אָנווייזען אויף

גענ. טיממ'ס ארטיקל, „צום ברעמער פארטייטאָג“ אין נומ. 50 „נייע צייט“.

ציפּען שטענדיג צו האָבען אין זינען ביי יעדער צוואַמענטערעפונג מיט בורזשוואַזע ראדיקאַלען; אָבער עס איז ניט וועניגער ריכטיג, דאָס ווען סאָציאַליסטען זאָלען זיך אלץ אָבונדערן און האַלטען אָן א זייט, קריטיקירענדיג נאָך דיא קאפיטאַליסטישע געזעלשאַפט און האָפענדיג נאָך אויף דעם סאָציאַליסטישען עולם הבא, וועלען זיי גאנץ וועניג אויפטהאָן פאַר דיא ארבייטער אין דער היינטיגער געזעלשאַפט גופא. ביי דער דורכ־פיהרונג פון אונזערע פראָגראַמען מינימום, וועל־כע זיינען אליין א קאָמפּראַמיס מיט דעם פראַקטישען לעבען, קען מען זיך ניט בענעהן אָהן ווייטערע קאָמפּראַמיסען, און דער סאָציאַליזמוס איז שוין גענוג איינגעוואַרצעלט און פערשפּרײט טעט אין דיא ארבייטער־מאַכען, אז מען זאָל זיך ניט אזוי שרעקען פאַר א „שמד“ וויא אין דיא פריהערע יאָהרען פון בלויע פראָפּאגאַנדע און אגאַיטאַציען.

קורץ, אויב דיא זשאַרעסיסטען און „רעווי־זיאַניסטען“ פערקויכען ווירקליך א ביסעל צו ווייט אויף דעם נייען וועג פיר דיא יעצטיגע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, איז עס אזוי שלעכט, וויא צו האַלטען זיך פּעסט אויף דעם אלטען וועג, ניט אכטענדיג אויף דיא פאָרדערונגען פון אונזער צייט צו נעהמען אומהייל אין דער רע־פאָרמירונג פון דער קאפיטאַליסטישער געזעל־שאַפט, וויא ווייט דאָס לאָזט זיך.

וועגען דיא ווייטערע פעהאנדלונגען פון אמסטערדאַמער קאָנגרעס אין נעכסטען ארטי־קל.

פ. קראַניץ.

לער פון פראַלעטאַריאַט, אז זיי פערזוכען בלויז פאַרט צוועצען דעם געשעפט פון דער אלטער באַנקראַט־פירמע אונטער א נייעם נאָמען. אין ערשטען פאל ווערט דער ארבייטער געטרעכען דורך דעם צום ראַדיקאַליזמוס, אין צווייטען פאל — צום אנאַרכיזמוס. אַט דאָס איז, זיַס עס „מאכט אזוי געפעהרליך דיא זשאַרעסיסטען באַנקראַט“.

אָבער אָבערזעהען דערפון, דאָס עס איז גאָר ניט אזוי לייכט אָפּצומעקען דיא גרענעצען צווישען קיבעראליזמוס און סאָציאַליזמוס דער אויפגעקלערטער טהייל פון פראַלעטאַריאַט פערשטעהט יעצט צו גוט דיעזע גרענעצען און לאָזט זיך ניט פערפיהרען גלאט אין דער וועלט אריין פון פראַדערהעלדען — קען מען ניט זאָגען, אז דיא זשאַרעסיסטען פערלייקענען אירגענר וועלכען גרונדפרינציפ פון סאָציאַליזמוס אָדער זוכען צו פערגלעטען דעם קלאַסענקאמפּף אפילו, ווען עס קומט זיי אויס צו שטיצען א ראדיקאַלען מיניסטערום צוליעב דיא כפּעציעל פראנצווישע אומשטענדען. דיא דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטען און איבערהויפּט דיא אַרטהאָדאָקסישע מאַרקסיסטען האָבען שוין צו שטאַרק מורא, טאָך מער וועט מען אויף א האָאָר אָפּווייכען פון דיא איינמאַל פּעסגעשטעלטע פרינציפען. זיי ווילען ארומרינגלען דיא סאָציאַליסטען מיט א וואַנד פון גורח לגזרות, טאָמער וועט עס טרעפען, אז ביי א קאמפּף פיר א פאַרשלאַג, וואָס מען קען דורכפירען דורך א ראדיקאַלען מיניסטערום, וועט מען פערנעכען שטענדיג צו ווידערקאָלען דיא געוועהנליכע פרינציפען־ערקלערונג פון יעדער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פראָגראַם. עס איז אמת, אז עס איז העכסט וויכטיג דיעזע פרינ־

דיא אבשטאמונג פון רעליגיאן

דיא אידעע ווענען עולם הבא

ער גלויבען אין תחית המתים שליסט אין זיך איין דעם גלויבען אין א לעבען נאָך'ן טויט. דער ארטישפרינגליכער מענין, אונפעהיג וויא ער איז זיך צו פערטייערען אין געדאַנקען, אָהן א פאסענדער שפראך אויסצודריקען טיעפע געדאַנקען, פערפלאַנטערט זיך נאטירליך אין זיינע בעגריפע און פון דעם קומט ארויס א כאַאָס פון געדאַנקען וועגען דעם צוקינפטיגען לעבען, און פון דעם קומען אויף ארויס פיעלע ווידער־שפריכע. צווישען דיא ווילדע שבטים וואָס



גלויבען, אז מיט דעם טויט ווערט דער מענטש אין גאנצען פערניכטעט, געפינען מיר פון דעסט־וועגען אזעלכע, וויא דיא וואָס דער רייזענדיגער שוויינפורטה האָט בעגענענט אין אפריקא, וואָס האָבען אויסגעמייעדען געוויסע היילען אויס מורא פאַר דיא בייזע גייסטער פון דיא וואָס זיינען דאָרט געשטאַרבן.

אונכעשטימט וויא דיעזער גלויבען אין א צוקינפטיגען לעבען איז אין אָנפאַנגס, קען מען פון דעסטוועגען בעמערקען דיא הויפטציגע און דיא שטאַפלען, וויא אזוי ער האָט זיך ענט־וויקעלט צו א בעשטימטהייט. אין דעם לעצטען טען קאפיטעל האָבען מיר געזעהן, דאָס מאַנכע גלויבען, אז דער קערפּער קען נאָך'ן טויט נאָך א מאָל פערניכטעט ווערען, אז דאָס צווייטע ליכען ווענדעט זיך דאדורך אָן דעם, וויא אזוי יעדער טויטער קערפּער ווערט אָנגעהיט און בע־

וועלט עראינערען זעהר פיעל אָן דעם, וואָס מיר זעהען אויף דיא וועלט, איז פאָרט דער גלויבען אביסעל אנדערש, וויא אין דיא אמאָליגע צייטן. מענשען גיבען היינט ניט מיט קיין ווייכער און בעדיענטע, מען גיט אויך ניט קיין געלד „צו האנדלען וויא ער האָט דאָ געהאנדעלט“, מען גלויבט אויך ניט, אז דיא טויטע געהען ארום אונז, און נאָך פיעלע אנדערע זאכען; דאָס איז אָבער נור דיא ענטוויקעלטע פאָרמע פון דעם אורשפרינגליכען גלויבען.

דאָס וואָרט „עולם הבא“ האָט א דאָפּעלטע בעדייטונג: ערשטענס, מיינט „עולם הבא“ א צווייטע אָדער א צוקינפטיגע וועלט, און וויער דער האָט עס דיא בעדייטונג פון א צווייטען לעבען, פון א לעבען אויף יענער וועלט. דיא צוויי בעגריפע און דיא רייען פון אירענע וואָס קומען ארויס דערפון זיינען אזוי ענג פערבונדען, אז עס איז אונמעגליך צו ריידען וועגען איינע אָהן דיא צווייטע, ווייל גראדע אזוי וויא דער גלויבען אין א לעבען נאָך'ן טויט ענטוויקעלט זיך ביסלעכעווייז פון דיא בעגריפע פון דעם איצטיגען לעבען, אזוי ענטוויקעלט זיך דיא אירענע פון א צווייטע וועלט, דער פלאץ וואו דיא טויטע האלטען זיך אויף, פון דיא וואָהנגעגן פאר דיא לעבעדיגע אויף דיא וועלט.

אורשפרינגליך, וויא מיר האָבען שוין געזעהען, איז דער גלויבען, אז דיא טויטע זיינען ביי דיא האנד. דאָס וואָס דער ווילדער טראָגט יעדעס מאָל פרישע שפיין אויף דעם קבר, בער ווייזט, אז ער גלויבט דאָס דער טויטער איז ניט ווייט אוועק. מאנכע ווילדע, וויא דיא קאמער שאדעלס, „ציהען אָפט איבער אין אנאנדער פלאץ און לאזען דעם טויטען קערפער אין דעם געצעלט וואו ער איז געשטאָרבן.“ דיא לעפטישאס פערלאָזען דאָס הויז וואו יעמאנד איז געשטאָרבן. דאָס זעלבע זעהט מען ביי פיעלע אנדערע שבטים אין אפריקא.

אין דיעזע פעלע איז דיא איבעראיינשטיימונג פאָלשטענדיג. פון דיא אנדערע אורשפרינגליכע אירענע, וועלכע מיר האָבען פריהער בעטראכט, קומט לאָניש ארויס דער גלויבען, אז דאָס צווייטע לעבען ווערט דורכגעמאכט אויף דעם זעלבען פלאץ וויא דאָס ערשטע.

אנדערשוואו קען מען שוין בעמערקען קליינע ענדערונגען. דיא געגענד, וואו דיא טויטע האלטען זיך אויף, ווערט אביסעל דערווייטערט. אָבנאָהאל זיי קומען אָפט צוריק אהיים, האלטען זיי זיך אָבער געוועהנליך פון דערווייטענס. אין ניי-קאלעדאָניא גלויבען דיא איינגעבאָרענע, אז דיא נשמות פון דיא טויטע האלטען זיך אויף אין דיא וועלדלאך און בוימער. פון אנדערע מנהגים קען מען זעהן, דאָס מאנכע האָבען גע-

וואָרענט. עס זיינען פאראן אזעלכע וואָס גלויבען, אז נור געוויסע מענשען לעבען נאָך'ן טויט. אין טאָגא גלויבט מען, דאָס נור דיא עלטעסטע האָבען נשמות, אנדערע ווידער גלויבען, אז דאָס צווייטע לעבען ווענדעט זיך אָן מצות און מעשים טובים — דיא וואָס קענען אים בעסטען גנב'ענען פערד, אָדער הרג'ענען א שונא, א.

יוען מען רעדט היינט פון עולם הבא, פערשטעהט מען אן אונאויפהערליכעם, אייביגעם לעבען אויף „יענער וועלט“. ניט אזוי איז געווען דער אָנפאנג פון דיעזען גלויבען. וויא פיעלע פארטען בעיוויזען, האָט דער אורשפרינגליכער מענש געגלויבט, אז דאָס צווייטע לעבען איז בעשרענקט, אז עס קומט א סוף צו דעם צווייטען לעבען; נאָך מעהר, דיא זעלבע אייננדיקע וואָס האָבען דעם ווילדען געבראכט צו דעם גלויבען אין א לעבען אויף יענער וועלט, האָרען איהם צו דער זעלבער צייט געמאכט דעם קען, אז דאָס לעבען אויף יענער וועלט קומט צו אן ענדע.

וויא מיר ווייסען שוין, שפיעלען חלומות א גרויסע ראָלע אין דעם ווילדען מענשענס לעבען. דער גלויבען, אז דער מענש לעבט נאָך דעם טויט, קומט מייסטענס פון דעם, וואָס דער ווילדער האָט געזעהען זיינע געשטאָרבענע קרובים אין חלום; עס איז זעלבסטפערשטענדיג, דאָס דיא לאנג פערשטאָרבענע, פון וועלכע מען הערט אויף צו חלום'ען, הערט מען אויף צו בעטראכטען אלס עקזיסטירענדע.

פון דיא פערשיידענע מנהגים ביי דער קבורה, פון דעם מיטגעבען עסענווארג, קליידער, ווייבער און בעדיענטע, — וואָס דיא פערשיידענע ווילדע שבטים היטען אָב, זעהט מען, אז דער ווילדער האָט זיך פאָרגעשטעלט דאָס צווייטע לעבען גראדע וויא דאָס ערשטע, און ניט נור דענקט דער אורשפרינגליכער מענש, אז דיא מאטערעלע בעדייטונגען זיינען דיא זעלבע, נור אפילו דיא מאָראלע און גייסטיגע בעדייטונגען זיינען אויך גלייך צו דיא, וואָס עקזיסטירען אויף דיא וועלט. מיר געפינען דא-דורך אין דיא גלויבענס וועגען הימעל גאנץ דיא זעלבע אָרגאניזאציע וויא אייף דער ערד; דיא זעלבע הערשער און בעהערשטע, דיא זעלבע משפטים, דיא זעלבע אונגלייכהייט, „מלכותא דרקיע כמלכותא דארע“ (דיא הערשאפט אין הימעל איז וויא דיא הערשאפט אויף דער ערד), וויא דיא גמרא דריקט זיך אויס קורץ און שארף.

דיעזע גלויבענס האָבען זיך אייגענטליך ניט געענדערט ביז דעם היינטיגען טאָג, זיי האָבען נאָר אָנגענומען אנאנדער פאָרמע, און טראָגן דעם וואָס פיעלע גלויבענס אין יענער

האָט אימער געוואָלט אוועקגעהן ווייט, פון וואנען ער איז געקומען, און ער האָט ענדליך אזוי געטהאָן.

דיא אידעע פון שטארבען האָט זיך דאָ דורך ענטוויקעלט אלס א לעבען צוואמען מיט איינעם'ס עלטערן, ווייט אוועק פון דעם פלאץ, וואו ער האָט פריהער געלעבט. דיעזע אידעע געפינען מיר ביי פערשידענע פעלקער: צוויי-שען דיא פערואנער, ווען אן אינקא (קעניג) פלעגט שטארבען, פלעגט מען זאָגען: „מען האָט איהם אהיים גערופען צו דיא וואָהנונג פון זיין פאָטער, דיא זון“. ווען דיא מאנדאנס שטארבען, ערווארטען זיי צוריקצוקעהרען צו דעם פלאץ פון זייערע אורעלטערן. ווען א סאנדאל שטארבט ווייט פון דעם טיך, „נעהמט זיין נעהמסטער קרוב אן איבערבלייבעכץ פון דעם טויטען און טראָגט עס אוועק אין טיך, כדי דער שטראָם זאָל עס בריינגען צו דעם ווייטען מזרח-לאַנד, פון וואנען זיינע עלטערען זיינען געקומען“. פיעלע פעלקער רופען שטארבען: „געהן אהיים“, „זיך צוריק קעהרען צו דיא עלטערן“. גאנץ דאָס זעלבע געפינען מיר אויך אין דער תורה: ווען עס איז געקומען דיא צייט פון יעקב אבינו צו שטארבען, האָט ער צוגערופען זיין זוהן יוסף צום בעט און איהם בעפילען, ער זאָל איהם נישט בערגאָבען אין מצרים. רש"י זאָגט, אז דאָס איז געווען צוליב „גלגול מחילות“, ער זאָל זיך נישט דארפן קיינלעך נאָך'ן טויט קיין ארץ ישראל. נאָך דיעזען בעפעהל האָט ער ווייטער געזאָגט: „ושכבתי עם אבותי“ און איך וועל ליגען מיט מיינע עלטערען. (* ווען יעקב איז געשטארבען, שטעהט אין פסוק: „ויגוע ויאסף אל עמיו“, און ער איז אויסגעגאנגען און איז געוואָרען איינגעזאמעלט צו זיינע לייט, צו זיינע קרובים, צו זיינע אורעלטערען. (דאָס איז דער ריכטיגער טייטש פון דעם וואָרט: עמיו). דיא אורשפרינגליכע מענשען האָבען גע-וואנדערט אין פערשידענע ריכטונגען, דיא בעגריפע וועגען דעם, וואו „יענע וועלט“ גע-*

גלויבט, דאָס דיא נשמות וואָהנען אין דיא דער-בייאגע געבערג, א. ז. וו.

אין דיא ערטער וואו מען פלעגט בעגראָבען אין היילען, ווערען היילען דער פלאץ וואו דיא טויטע וואָהנען; און פון דיעזען ענטוויקעלט זיך דער בעגריפע פון אן אונטעראירדישע צווייטע וועלט. דאָס בעגריבעניס אין דיא היילען, וויא עס שיינט, האָט זעהר פיעל פער-שפרייט דיא אידעע פון א וועלט אונטער דער ערד. מען דארף נישט פערגעסען, אז דיא אור-שפרינגליכע מענשען האָבען מייסטענס געלעבט אין היילען. דאָס לעבען אין היילען און דאָס בעגראָבען אין היילען האָט זעהר לייכט געקענט בריינגען צו דער אידעע: „עפר אתה ואל עפר תשוב“ — דאָס קומסט פון דער ערד און געהסט צוריק צו דער ערד. אזוי צום ביישפיל, גלויבען דיא פאטאגאניער, דאָס מאנכע פון זיי וועלען נאָך'ן טויט זיך צוריק קעהרען צו דיא „הייליגע היילען“ פון וועלכע זיי זיינען בעשא-פען געוואָרען. ווען מען וויל נאָך בערעכענען, אז אברהם אבינו, למשל, האָט בעגראָבען זיין ווייב שרה אין דיא מערת המכפלה, אין א הייל, און אז „שאול“, דאָס גהינס, מיינט ווערטערליך א גרוב, א הייל, וועט מען אויך זעהן א בעווייז פון דער תורה וועגען דעם שייכות צווישען בע-גרעבעניסען אין היילען און דעם גלויבען אין אן אונטעראירדישע וועלט.

נאָך א זאך האָט בייגעטראָגען צו דעם, וואָס דער אורשפרינגליכער מענש האָט אָנגע-הויבען גלויבען, אז „יענע וועלט“ איז ווייט אוועק, און דאָס איז—דיא וואנדערונג.

דער ווילדער מענש האָט נישט געקענט זיצען אויף איין אָרט. נישט וויסענדיג פון קיין ערד-ארבייט, איז איהם אויסגעקומען זיך צו ער-נעהרען פון דער יאָג. ריזעס האָט איהם שטענ-דיג געצוואונגען צו זוכען נייע געגענדען. אין דיא שפעטערע צייטען אפילו, ווען מענשען האָ-בען שוין געוואוסט פון פיהצוכט, האָבען זיי אויך געמוזט האלטען אין איין וואנדערן, צו-ליעב שפייז, אָדער וואסער, אָדער ווילדע חיות, א. ז. וו.

דיא יעגערס און פיהפיטערערס, וועלכע האָבען אויף אזא אופן אוועקגעוואנדערט, האָבען נאטירליכערווייזע זעהר אָפט גע'חלום'ט פון דיא מענשען און פלעצער, וואָס זיי האָבען איבער-געלאָזען. וואָס א חלום איז ביי דעם ווילדען, ווייסט איהר שוין: דער צווייטער „איך“ איז אוועק. חלומ'ען פון דער אלטער היימאט, הייסט אלזא, אז דער צווייטער „איך“ האָט געמאכט א רייזע אהין פון וואנען ער איז געקומען. וואָס איז נאָכ'ן טויט? גאנץ דאָס זעלבע. דער צווייטער „איך“ איז אוועק ווייט, גאנץ ווייט, און ער קומט נישט מעהר צוריק. ער

(*) אינטערעסאנט איז וואָס רש"י זאָגט אויב' דרוקליך, אז דיא פראזע: „איך וועל ליגען מיט מיינע עלטערן“, בעציהט זיך נישט אויף דיא קבורה, נאר אויף דעם שטארבען גופא, ווייל עס שטעהט דאָ ווייטער אין פסוק: ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, און איהר זאָלט מיר מראָגען פון מצרים און איהר זאָלט מיר בעגראָבען אין זייער בעגריבע-ניס. אזוי שטעהט אין אגאנדר פסוק, זאָגט רש"י, „וישכב דוד עם אבותיו, ויקבר בעיר דוד“, און דוד איז געלעגען מיט זיינע עלטערן, ד. ה. ער איז גע-שטארבען, און מען האָט איהם בעגראָבען און דיא שטאָט דוד. „ליגענען מיט דיא עלטערן, געהן צו דיא עלטערן“, מיינט אלזא שטארבען.

אין אלע אנדערע האָבען אים ווייניגסטענס צוויי וועלטען, אויכער דיעזע אין וועלכע זיי לעבען.

אין דער צייט פון וואנדערן האָבען דיא ווילדע זעהר אָפט בעדארפט מלחמה האלטען מיט אנדערע שבטים, וועלכע זיינען שוין געווען פון פריהער בעזעצט אין דיא פלעצער. אין אזא פאל זיינען געווען זיעגער און בעזיעגטע. ס'איז זעלבסטפערשטענדליך, אז דיא בעזיעגטע זיינען נאָך'ן טויט ניט געגאנגען אין דיא זעלבע פלע- צער וואו דיא זיעגער שוין צוליעב דעם אליין, וואָס זיי זיינען דאָך געקומען פון פערשיעדענע געגענדען. דיא „היים פון זייערע עלטערן" איז אַלואַ ניט געווען דיא זעלבע. דיא בעזיעגטע זיינן נאטירליך געווען קערפערליך און אפשר אויך גייסטיג דיא שוואכערע, זיי זיינען דארום געווען פערזאכטעטע שקלאפען, און עס איז גע- ווען אונמעגליך צו גלויבען, אז דיעזע לייטע זאָלען נאָך'ן טויט געהן אויף דעם זעלבען פלאץ וויא דיא פעהיגע און שטארקע הערשער. פאר זיי איז אַלואַ מן הסתם דאָ אַנאנדער וועלט. און אזוי וויא אין יענע צייטען זיינען שטארקייט און מוסה געווען דיא איינציגע מעלות פון א מענטשען, זיינען שוואכקייט און אונטערטעהניג- קייט געווען דיא איינציגע חסרונות. דיא בע- זיעגטע, דיא אונטערדריקטע זיינען דארום צו דיא זעלבע צייט דיא שלעכטע, דיא רשעים. דער פלאץ וואוהין זיי געהן נאָך'ן טויט, מוז אַלואַ זיין א פלאץ פאר שלעכטע מענטשען, וועהרענא דער אָרט פון דיא בעזיעגער, פון דיא הערשער איז אן אָרט פאר פייענע לייטע. מיר האָבען דאָ דעם שליסעל צו דיא צוויי וועלטען: — דעם גהינם מיט דעם גן עדן.

יעצט פעהלט אונז נאָך איין זאך: אז דער הימעל זאָל ווערען יענע וועלט. און פון דעם אָרט וואו מיר זיינען יעצט אָנגעקומען איז שוין גאנץ נאָהענט צוצוקומען צום הימעל.

פיעלע פעלקער בעגראָבען זייערע עלטסטע אויף דיא שפיצען פון הויכע בערג. ביי דיזעלכע פעלקער געפינען מיר דעם גלויבען, דאָס דיא נשמות פון דיא טויטע וואָהנען אויף דיא שפיץ בערג. ווען מען האָט אין זינען, אז דער הימעל איז געווען בעטראכט אלס א גרויסער דאָך איבער דער ערד, וועלכער האלט זיך אויף דיא שפיצען פון דיא בערג, וועט מען זעהן, דאָס דער שלום, אז דיעזע נשמות קענען לייכט צו- קומען צום הימעל איז א גאנץ לאַגישער. דיא הויכע בערג שפיעלען איבערהויפט א גרויסע ראָלע אין אלע רעליגיאָנען. דיא מיטהאלאָגישע געטער פון דיא אלטע גריכען האָבען געוואָהנט אויף דעם שפיץ בארג אָלימפוס. וואָס דיא בערג זיינען אין דיא אידישע רעליגיאָן, דארף מען דאָ ניט דערצעהלען, גאָט האָט אימער גערעדט

פינט זיך, האָבען אַלואַ געמוזט זיין פערשיעדען. מיר געפינען טאקע, אז עס איז אזוי. פערשיע- דענע ווילדע שבטים האָבען פערשיעדענע פאָר- שטעלונגען וועגען זייער „יענע וועלט", און אין דיא מייסטע פעלע שטימען דיעזע בעגריפע מיט זייער טראדיציאָן וועגען זייער אַבשטאמונג. דיא טשאַנאָס אין זידאמעריקא „רעכענען זייער אַבשטאמונג פון דיא מעריב-פעלקער פון יענער זייט ים"; און זיי ערווארטען אהין צו געהן נאָך דעם טויט. זייערע שכנים דיא אַראָקאנער גלוי- בען „דאָס נאָך'ן טויט געהן זיי אריבער דעם ים צו מעריב זייט". דיא פערואנער וויעדער, וועלכע גלויבען, אז זיי שטאמען פון מזרח-זייט, דע- קען אז זיי געהן נאָך'ן טויט צו מזרח, און בע- גראבען זייערע טויטע מיט דעם פנים צו מזרח. דאָס גן עדן פון דיא אַטטאָמאָס איז אין מזרח, און דיא צענטראַל אמעריקאנער אינדיאנער האָ- בען זייער גן עדן, „וואו דיא זון געהט אויף", א. ז. וו.

צוזאמען מיט דיא פערשיעדענע בעגריפע וואו יענע וועלט געפינט זיך, זיינען ענג פער- בונדען פערשידענע אידעען וועגען דיא ריזע נאָך'ן טויט. נאטירליך איז דיא צוגרייטונג צו דיעזע ריזע איבעראל אנדערש. אזוי האָבען מיר א ריזע אונטער דר'ערד; א ריזע איבער'ן לאַנד; א ריזע אונטער'ן טייך; א ריזע איבער'ן ים, א. ז. וו.

דיא צוגרייטונג איז איבעראל נאכדעם, וואָסערע ריזע דער טויטער ערווארטעט צו מאכען. דאריבער געבען דיא פירזשאנס דעם טויטען א שטעקען אין דער האנד צו פערטהיי- דיגונג; דאריבער בינדען דיא נייקאלעדאָניער צו א מין פיקע צו דעם פינגער פון דעם טויטען; דאריבער זיינען אנדערע מקריב א פערד אָדער א קעמעל אויף דיא לאַנגע ריזע פון דעם פער- שטאַרבענעם; דאריבער לייגען דיא עסקימאָסען אויף דעם קבר פון א קינד דעם קאָפּ פון א הונד, אלס א פיהרער צו דעם לאַנד פון דיא נשמות; דאריבער די שוויגעלד (*) און די פרע- זענטער אונטערצוקויפן דיא מחבלים, וועלכע מען טרעפט אָן אויף דעם וועג; דאריבער גיבען אידען גאָפּעלאַך אין דער האנד אריין, א. ז. וו.

וויא איהר זעהט, האָט דאָס וואנדערן אזוי ווייט געפיהרט דיא מענטשען, דאָס זיי זיינען אויס נאָכ'ן טויט אוועקגעוואנדערט אין א צוויי- טע וועלט. מענטשען האָבען אָבער גרויסע אויגען. זיי פערגינען ניט. און וואָס איז ביי זיי בלוז נור נאָך איין וועלט? דיא אידען האָבען זיך בעשאפען דריי הונדערט מיט צעהן וועלטען,

(*) עדקה תציל ממות בוי אידען שטאמט אויך דערפון.

טער אין דעם ווייטען און אינבעשטימטען. אזוי ווערט דיא פארשטעלונג וועגען דיא וואָהנונגען פון דיא טויטע אלץ מעהר דערווייטערט אין געדאנק: דיא ווייטקייט און דיא ריכטונג ווערען אלץ מעהר אונבעשטימט, ביז דער פלאץ פער-שווינדעט אין גאנצען פון דיא וועלט.

אלע דיעזע בעגריפע, וועלכע שטאמען פון דיא אורשפרינגליכע אידעען וועגען טויט, געהן גלייכצייטיג דורך דיא זעלבע ענדערונגען. דאָס צוריק-לעבעדיג-ווערען, וואָס פלעגט ערווארטעט ווערען יעדען טאָג, ווערט ביסלעכווייז אָבער-לייגט אויף אן אונבעשטימטע צייט; דיא גייסטער, וואָס זיינען אַ מאָל געווען בעטראכט אלס ווירקליכע, לעבעדיגע זאכען, פערשווינדען און ווערען רוחניהראכען; דאָס צווייטע לעבען, וועלכעס איז אָנפאנגס געווען אַ ווידער-האַלונג פון דעם ערשטען לעבען, ווערט אלץ מעהר און מעהר פערשיעדען פון דיעזען לעבען; און דער פלאץ, וואו דאָס צווייטע לעבען עקזיסטירט, אָנפאנגט אַ גאנץ בעוואוסטער, בעשטימטער, דערייאיגער פלאץ, ווערט אלץ ווייטער, און אונבעשטימטער, אונבעוואוסטער און אונדענק-בארער ערגעציוואו ווייט אין הימעל.

אין דיא לאנגע ריזע וואָס מיר האָבען געמאכט, זיינען מיר ענדליך אָנגעקומען אויף יענער וועלט; אויף דאָרט קען מען נאָך אלץ גאָט ניט געפינען. אום צו געפינען גאָט, וועלען מיר מוזען ווייטער-רייזען; מיר וועלען פרי-הער מוזען נעהנטער בעקאנט ווערען מיט דיא „גרויסע נשמות“, וואָס קומען גלייך אין גן עדן אריין, מיט דעם וואָס זיי קענען אויפטהאָן, א. ז. וו. דיעזע ריזע וועלען מיר מאכען אין דיא ווייטערע קאפיטלעך.

יעקב מילך.

צו משה פון בערג; דיא תורה האָט מען גע-בראכט פון אַ בארג א. ז. וו.

דיא אלע אָנגעגעבענע פאקטען פיהרען אונז צום שלום, דאָס דיא אידעע פון עולם הבא איז דורכגעגאנגען פערשיעדענע שטופען פון ענטוויקלונג. דיא וואָהנונגען פון דיא טויטע, וועלכע זיינען אורשפרינגליך געווען ניט ווייט פון דיא לעבעדיגע, האָבען זיך ביסלעכווייז אלץ דערווייטערט און דערווייטערט ביז אין הימעל אריין.

דער גלויבען, אז דיא טויטע פעראייניגען זיך מיט זייערע עלטערן האָט געפיהרט צו נאָך ווייטערע ענטוויקלונג, וועלכע איז פערשיעדען נאָך דיא פערשיעדענע טראדיציאָנען. ביי דיא וואָס האָבען געלעבט אין היילען, האָט זיך ענט-וויקעלט דער גלויבען, אז דיא טויטע געהן אוועק אין אַנאנדער וועלט אונטער דער ערד, פון וואנען זיי שטאמען; וועהרענר דיא „יענע וועלט“ פון וואנדערנדע פֿעלקער זיינען דיא וואָהנונגען פון זייערע עלטערען, צו וועלכע זיי רייזען נאָך'ן טויט: איבער'ן לאַנד, אונטער אַ טייך אָדער גאָר דורך דעם ים—דיא זעלבע ריזע וואָס זיי מאכען לעבעדיגער הייד ביים וואנדערען. דיא פֿעלקער וואָס בעשטעהען פון בעזיעגער און בעזיעגטע, וועלכע האָבען, נא-טירליך, פערשיעדענע טראדיציאָנען וועגען זייער אָבשטאמונג, האָבען אויך פערשיעדענע יענע וועלטען, וועלכע צוטהיילען זיך ווידער אין העכערע און נידעריגערע פלעצער אין איינקלאַנג מיט דיא שטעלונג פון די פערשיעדענע שבטים; און ענדליך, וואו דיא פלעצער פאר דיא נשמות אָדער פאר דיא עלטסטע פון זיי זיינען דיא שפיצען פון דיא בערג, זעהן מיר אן איבער-גאנג צו דעם הימעל, וועלכע איז אן אָנפאנגס נאָהענט און בעשטימט, נאָר געהט איבער שפער

א גאסען-פריי

דען צווישען דיא בלאַנזשענדע שאַטענס

איז זא דאָך ניט אוינע אַלויז —

דאָ בלאַנקען אויך אום איהרע „פריינדע“.

וואָס זוכען איהר וואָלוועלען חזן...

דאָך ליעב איך דיא עלענדע לויט,

(כאָמט זא און איהר האַרץ איז פון אייז)

פיעל מעהר אַלס דיא רויכע, וואָס איין מאָל

פאַרקויפט נאָר איהר לויב פאַר אַ פרייז.

דיא אַרעמע לויט פארינגט נאָר

פאַר ברויט איהר געשענדעטעס לויב,

און טראָגט ניט קיין מאַסקע פון צניעות —

וויא יענע „געזעצליכע“ ווייב...

ה. רויזענבלאט.

אַ פינסטערע נאכט, אַ טומאָנע,

דער וועטער איז טרויריג און נאָס,

דאָך זעהט די פערשטויסענע לויט
ערשיינט אויך אצינד אויפ'ן גאס.

זיא פיהלט מיט דער נאכט זיך גאנץ היימיש

אַזוי ווי איהר וואָלטען בעוואָכט

דיא שוואַרץ-מלאַנכאָלישע שאַטענס,

וואָס בלאַנזשען וואו זיא בוי דער נאכט.

סודות פון דער נאטור

317 טעג צו מאכען זיין רייזע ארום דיא זון וויא דיא ערד, נאך זיין געדיכטקייט איז עט וואס מעהר וויא וואסער. ער ווערט בעגלייטעט פון 4 סאטעליטען אדער לבנות. סאטורן איז ארומגערינגעלט מיט א גאנצע סיסטעם פון רינגען און האט א סוויטע פון 8 לבנות. צו דער זאנענסיסטעם געהערען נאך אנדערע היכמעלסקערפער גענאנט קאמעטען.

דיא זון גופא שטעהט אויך נישט רוהיג. אויך זיא דרייהט זיך ארום, וואס עס געדויערט 26 אירדישע טעג א. צוזאמען מיט דיא פלאנעטען, קאמעטען און אלע אנדערע איהרע בעגלייטערס דרייהט זיא זיך ארום אגדערע וועלטסיסטעמען.

אלזא, בלויז אונזער זאנענסיסטעם ווייזט שוין, וויא קליין אונזער ערד איז, נאך דאס איז נאך אלץ גאר נישט. דער פאלארד שטערן איז 27 מיליאנען מאל ווייטער פון אונז וויא דיא זון. וויא בעקאנט לויפען ליכט שטראהלען מיט א געשווינדקייט פון 40 טויז זענד מיל אן איין סעקונדע. אום א ליכט שטראהל, וועלכער געהט ארום אויף דעם פאך לאר שטערן זאל דערגרייכען אונזער ערד איז נויטיג גאנצע 43 יאהר. דיא שטערן פון מילכשטראסע, וועלכע ווערען געציילט מיליאנען גענווייז, זיינען פון אונז אזוי אונגעהויער ווייט, אז, אום זייער ליכטשטראהלען זאלען עררייכען אונזער ערד, דארף עס נעהמען מיליאנען יאהר רען! יעדער פון יענע זונען זיינען געוויס אויך ארומגערינגעלט מיט פלאנעטען, קאמעטען און ז. ו. א. אויך דאָרט ענדיגט זיך נישט דיא וועלט, קען אונז דיענען פאלגענדעס אלס בעווייז: אלע וועלטקערפער זיינען אונטערווארפען דעם גראוויטאציענס געזעץ און ציהען זיך געגענ זייטיג צו. ווען מיר וועלען אָננעהמען, אז אין א געוויסען פלאץ ענדיגט זיך דיא וועלט, עס מעג זיין וויא אונענדליך ווייט, דאן וועט דיא אנציהונגס-קראפט זיין צום צענטער, און מיט דער צייט מוז פון אללע וועלטקערפער זיך בילדען איין קערפער. אזוי אָבער וויא דאָס האָט נישט פאסירט, כאָטש דיא וועלט עקזיסטירט פון אייביג אָן און עס פאסירט אויך איצט נישט, הייסט עס אז אזא צוציהונג צום מיטען פון דער גאנצער וועלט עקזיסטירט נישט, און עס עקזיסטירט נישט דאָרום ווייל הינטער דיא וועלט-קערפער, וועלכע מיר זעהען, געפינען זיך אגדערע, וועלכע ציהען וויעדער דיא וועלטקערפער צו זיך, און אזוי ווייטער אָהן איין ענד. מיט אנדערע ווערטער, דיא וועלט האָט קיין אָנהייב

ון פאָריגען ארטיקעל האָט דער לעזער גע-קענט זעהען, אז שטאָך אָדער מאטעריע, פון וועלכע יעדע זאך איז צוזאמענגעזעצט, עס-זיסטירט פון אייביג אָן



און דאָרום האָט עס נישט געקענט בעשאפען ווערען פון א גאָט אָדער געטער. דאָס אליין, אייגענטליך, איז שוין דער בעסטער בעווייז געגען דיא עקזיסטענץ פון א העכערע קראפט אָדער א גאָט. נאָך מיר וועלען געהן ווייטער. דיא ערד. זאָגט אונז דער חומיש, איז דיא וועלט. לאָמיר אָפארשט בעטראכטען דיא יחסנות פון אונזער קליינציגע ערדעלע, וועלכע איז אין פערגלייך מיט דער וועלט נישט מעהר וויא א שטייב וויא א טראָפען איין ים.

אויך נעהט ציערישט אונזער זאנענ-ליכט-טעם. דיא זון איז דער צענטער, ארום וועלכען עס דרייהען זיך פלאנעטען אָדער וואנדעל-שטערנע. דיא זון איז איין מיליאָן דריי הונד-דערט טויזענד מאל גרעסער וויא אונזער ערד און איז ענטפערנט פון אונז אויף 20 מיליאָנען מיליען. דיא נעהענטסטע פלאנעטע צו דער זון איז דער מערקור; פון איהם ביז צו דער זון איז בלויז 1/4 מיליאָנען מיליען. עס נעהמט איהם 88 טעג זיך ארומצוריינען ארום דעם צענטראל קערפער. דאן קומען ווענוס און אונזער ערד, וועלכע וויא בעקאנט, האָט נויטיג 365 טעג צו מאכען דעם שפאציר-גאנג ארום דיא זון. דיא ערד איז בעגלייטעט פון דיא לבנה. ווייטער פאלגען מאָרס מיט צוויי קליינע לבנות און ענדליך יופיטער, סאטורן, אוראנוס און נעפטון. (דיא אלע נעמען זיינען גענומען פון גריכישע געטער). דעם נעפטון, וועלכער איז 108 מאל גרעסער וויא אונזער ערד, קען מען מיט'ן איינפאכען אויג נישט זעהען. ער איז אָב-געטהיילט פון דיא זון אויף 6 הונדערט מיליאָנ-נען מיליען און האָט נייטיג 164 יאהר און 285 טעג, אום צו מאכען דיא נסיעה ארום איהר, ד. ה. אז אזוי לאנג דויערט אויפ'ן נעפטון איין יאהר. דיא זון זעהט דאָרטען אויס אזוי וויא א קליינציגער שטערנדל און דאָרום איז אויפ'ן נעפטון אימער דונקעל. אָבנאָהל, וויא עס שיינט, בעזיצט ער נאך עטוואָס אייגענעם ליכט, ד. ה. ער איז נאך אביסעל און א גליהענדען צו-שטאנד. דער גרעסטער פון אלע וואנדעלשטערן איז יופיטער, וועלכער בעדארה 11 יאהר און

דיא צוציהונגס-קראפט פון דיא אטאָמען און מאָלעקולען און דער קערפער ציהט זיך צוזאם מען, ער ווערט קלענער. פערקעהרט, דורך ער ווארמען פערקלענערט זיך דיא צוציהונגס-קראפט, דיא מאָלעקולען זוכען וואָס ווייטער אוועקצופליהען איינע פון דיא אנדערע, זיי פער-נעהמען מעהר פלאץ, און דער קערפער ווערט גרעסער. ווערמע ענטשטעהט דורך דריקען, ריי-בען, קלאפען. דאָס איז אלעס, וואָס מיר האָבען נייטיג פיר אונזער ענין צו וויסען מכוּח ווערמע. , אויף דיא פראגע אין וואָס פיר א צושטאנד איז געווען דיא אורמאטעריע, קען דיא וויסענ-שאפט איצט מיט בעשטימטהייט ענטפערן, אז מיט ביליאָנען און טריליאָנען יאָהרען צוריק איז אלעס געווען א גליהענדע דאמפמא-סע, א גליהענדע גאזמאסע. פון דיא גליהענ-דע גאזמאסע האָבען זיך ענטוויקעלט דיא זונען, דיא פלאנעטען דיא קאָמעטען, בקצור אלע וועלט־קערפער. אז דאָס איז אין דער אמת'ן געווען אזוי, דיענען אונז אלס בעסטער בעווייז דיא נעבעל־פֿלעקען, ווערעכע עקזיסטירען נאָך איצט און האלטען נאָך אין איין בילדען פון זיך זונענסיסטעמען מיט זייערע סוויטעס. אויף סער דעם, דער ספעקטראַליאנאלי בעווייזט אונז וויא 2 מאל 4 איז 4, אז דיא נעבעל־פֿלעקען, גראדע אזוי וויא אלע זונען, פלאנעטען און קאָמעטען זיינען צוזאמענגעזעצט פון דעם זעלבען שטאָף, פון דיא זעלבע מאטעריע, פון וועלכע אונזער ערד מיט אלעס וואָס אַװף איהר און אין איהר איז צוזאמענגעזעצט. דאָס הייסט מיט אנדערע ווערטער, אז זיי אלע האָבען דיר זעלבע אָפּשטאמונג, זיי האָבען דויעלכע טאטע-מאמען. דאָס ווערט אויך בעשטעטיגט דורך א נאָכפֿאָרשונג פון דיא מעטעאָרשטיינער, ד. ה. שטיינער, וועלכע פאלען ארונטער צו אונז פון היממעל. דאָס בעווייזט אונז אויך דיא געוואל-דיגע היין, וועלכע געפינט זיך טיעף אין דער ערד.

אלאָ דיא געוואלדיגע היין, וועלכע האָט דאן עקזיסטירט און עקזיסטירט נאָך ער היום אין דיא זונען, האָט געהאט פערוואנדעלט אלע עלעמענטען אין גאז, און דאמפף. מיר ווייסען, אז היין אָדער ווערמע, הויפטזעכליך ביי דאמפף, פערקלענערן דיא אנציהונגס-קראפט, זיא ציר טרייבט אויף אזוי פיעל דיא מאָלעקולען איינע פון דיא אנדערע, אז עס איז צווישען זיי כמעט קיין צוזאמענהאנג נישט דאָ. אויף אזא אופן וואָל-טען זיך דיא מאָלעקולען פון דיא גאזמאסע צופלויגען אין וועלט־דרום, ווען דאָ וואָלט זיך נישט אריינגעמישט א דאם שונא פון דעם. נעמליך דיא קראפט פון גראוויטאציע, וועלכע ווענדעט אלעס אָן, אום די מאָלעקולען צוצוציהען איינע צו דיא אנדערע. ביי אזא אונגעווערע מאסע

און קיין ענד נישט, וויא אין בעצוג אויף צייט אזוי אויך אין בעצוג אויף רויס. דערפון קען דער לעזער זעהען, וויא ריכ-טיג עס איז דיא בעהויפטונג פון אונזערע היין ליגע ספרים, אז דיא ערד איז דיא וועלט; ער קען זעהן, וואָס פיר א ווערדע זיא האָט אין פערגלייך מיט דיא אונענדליכע וועלט. וויא מיר וועלען אין דיא שפעטערע ארטיקלען ערפאהרען, האָט אויך געדויערט אביסעל מעהר וויא זעקס טעג, אום אפילו דיא ערד זאָל אָננעהמען דעם פנים, וועלכען זיא האָט איצט, שוין נישט ריידענ-דיג מכוּח דיא זון און אלע איבעריגע וועלט־קערפער.

נאָכדעם וויא מיר האָבען זיך אביסעל בע-קאנט געמאכט מיט דיא אייגענשאפטען פון דיא מאטעריע און זיינען געקומען צום שלום, אז זיא, דיא מאטעריע, עקזיסטירט פון אייביג אָן, און אז דאָס איינציג, וואָס מיט דער מא-טעריע קען געשעהן איז, וואָס זיא ענדערט איהר געשטאלט און דיא גרופירונג פון איהרע אטאָמען, דורך דעם אליין פאלט שוין אוועק דיא פראגע, ווער עס האָט דיא וועלט בע-שאפען; דען קוים האָבען מיר דעם מאטעריאל און ווייסען. אז אויך דיא וועלט־קערפער זיינען אונטערוואָרפען דעם געזעץ פון ענטוויקלונג (אז אזא ענטוויקלונג געהט אָן נאָך עד היום, וועלען מיר באלד זעהען), קענען מיר שוין פער-שטעהען, אז דיא ערד, דיא זון און אלע איבריגע וועלט־קערפער, אז אלעס דאָס, וואָס אויף דער ערד איז פעהאנדערן, האָבען זיך אין לויף פון דער צייט ביסלעכווייז ענטוויקעלט. דיא פרא-גע, וועלכע אינטערעסירט אונז איצט, איז: וויא עס האָט אויסגעזעהען דיא אורמאטעריע, פון וועלכע אלעס האָט זיך ענטוויקעלט, אין וואָס פיר איין צושטאנד איז געווען אונזער ערד-קוגעל, דיא זון און ז. וו. און וואָס האָט גע-ווירקט, אז זיי זאָלען אָננעהמען דיא פאָרם, וועלכע זיי בעזיצען היינט.

בעפאָר איך וועל איבערגעהען צו אן אנט-וואָרט אויף דזע פראגען, האלט איך פיר ניי-טיג אין עטליכע ווערטער דעם לעזער בעקאנט צו מאַכען מיט א פיזיקאלישען געזעץ, וועלכען פיללייכט נישט אלע ווייסען. דאָס איז דיא איי-גענשאפטען פון ווערמע.

הייסע קערפער פערשפרייטען זייער ווער-מע אין וועלט־רום דורך אויסשטראלונג, דאָס הייסט דיא ווערמע, וועלכע זיי בעזיצען, שיקען זיי פונאנדער אין דער וועלט אריין דורך שטראה-לען. אין דעם מאָס, וויפיעל שטראהלען זיי שיר קען פונאנדער און דערווארמען דערמיט אנט-דערע קערפער, אין דערוועלכער מאָס פערלירען זיי זייער ווערמע, דאָס הייסט זיי קיהלען זיך אליין אָפּ. דורך אָפקיהלונג פערגרעסערט זיך

סצענע, זיי גיבען אויף זייער זעלבסטשטענדיגע עקזיסטענץ, פערזינליכענדיג זיך מיט דיא, מיט וועלכע זיי האָבען זיך צוזאמענגעשטויסען, אדער זיי צופאלען אין וועלט רויס. דער סוף פון אזא קאמפא איז, אז בלויז דיא בלייבען איבער, וועלכע שטערען זיך נישט איינער דעם אנדערן אין זייער ריזע אין וועלט רויס.

דער לעזער, גלויב איך, פערשטעהט אליין, אז אזא קאמפא האט געדויערט ווער ווייסט וויא פיעל מיליאנען פון יאהרען. און נאכדעם וויא פון דעם מייסדאש, פון דעם כאָס האָט זיך מיט דער צייט אויף אזא נאטירליכע וועג ענטוויקעלט דיא וואונדערבארע הארמאניע פון אונזער פלאנעטענדיסמעט, קומט מען און מען דער צייט אונז, אז דאָס האָט גאָט־דער ארכיטעקטאָר צוערשט אויסגעארבייט א פלאן און נאכהער אין זעקס טעג פערריכט דיא גאנצע ארבייט און אלעס בלויז צוליעב דעם מענשען!!

מיר האָבען אַלדא געזעהען, אז דיא אורמאטטערע איז געווען אין א צושטאנד פון גליהענדען דאמפא אדער גאז, אז דיא גאז־מאסע האָט זיך צוטהיילט אין קלענערע, פון וועלכע עס האָבען זיך ענטוויקעלט זונען, פלאנעטען און קאָמעטען, איז צווישען זיי איז אָנגעגאנגען א שרעקליכער קאמפא, אין וועלכע דיא זייערע זייענע געבליע־בען דיא שטארקסטע, דיא גרעסטע.

„גוט, וועט מען אונז זאָגען, זאָל זיין אזוי. איהר בעהויפטעט דאָך, אז דיא ערד. דיא זון און אלע אנדערע וועלט־קערפער דרייען זיך, זאָגט אונז ווער האָט געגעבען דעם ערשטען שטופ, דעם ערשטען שטויס, אז אלעס זאָל זיך אנהייבען צו דרייען?“

אויף דיא פראגע האָבען מיר אייגענטליך געקענט ענטפערן מיט איין אנדער פראגע: זאָגט אונז, ווער האָט געהאלטען דיא גאנצע מאסע מאטעריע אין א צושטאנד פון רוהע איידער מען האָט איהר, וויא איהר זאָגט, געגעבען „א שטויס“, פון וואָס זיא האָט זיך אנגעהויבען צו בעוועגען? .

„דיא עוויגע מאטעריע, זאָגט ליודוויג ביכנער אין זיין „שטאָף און קראפט“ (זייטע 49-50), מוז אויך האָבען אין זיך איין עוויגע בעוועגונג. אבסאָלוטע רוהע איז אין דער נאטור גראדע אזוי ווייניג דינקבאר און אזוי ווייניג פארהאן דען, וויא איין אבסאָלוטער נישטס. שטאָפּען קענען נישט זיין אהן א געגענויטיגען וועקסעל־שפיעל פון דיא קרעפטע, מיט וועלכע זיי זיינען בעגאבט. און דיא קרעפטע זיינען נישטס אנדער־רעס, וויא פערשיעדענע ארטען פון שטאָפליכע בעוועגונג. דארום מוז דיא בעוועגונג פון דיא מאטעריע עבענזא עוויג זיין, וויא דיא מאטעריע גופא“.

נעהמען מיר אַלזאָ אָן, אז דיא אורמאסע

און ביי די געוואלדיגע הייז, וועלכע האָט דאן עקזיסטירט, פערשטעהט זיך פון זיך, אז דיא אנהייבונג־קראפט, הויפטזעכטליך ביי דיא ענדען פון דער מאסע האָט געמוזט זיין אזוי שוואך, אז פון דיא גרויסע דאמפמאסע האָבען זיך אפגעטיילט, אפגעריסען שטיקער, (אזוי ווי פון א וואָלקען רייסען זיך אָפּשטיי קער); און אָט פון די אָפּגעריסענע שטיקער האָבן זיך ענטוויקעלט אלע זונען, פלאנעטען, קאָמעטען און אלע איבעריגע וועלט־קערפער. אהן צוויי פערל זיינען דיא וועלט־קערפער פון אנהייב געווען פיעל־פיעל מעהר וויא יעצט. אויך דאָ האָט זיך אנגעהויבען „א קאמפא אום־דאזיין“, ביי וועלכען דיא שטארקערע האָבען פערשלונגען דיא שוואכערע .

קארל־דיפערעל איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט אין 1874 אין זיין בעריהמטען בוך „דער קאמפא אומס דאזיין אין הימעל“ אויס־פיהרליך בעוויזען, אז אויך צווישען דיא שטערען איז אנגעגאנגען און געהט אָן דער זעלבער קאמפא, וויא ביי אונז אויף דער ערד.

שטעלט זיך פאָר, זאָגט ער, אז אין א זאל טאנצען א סך פאָרלעך; יעדערער טאנצט זיך א בעזונדערען טאנץ. דער רעזולטאט פון אזא מין דרייען זיך איז, אז די פאָרלעך שטויסען זיך אימער וועהרענד אן איינע אָן דיא אנדערע. נעמט יעצט אָן, אז דאָרט געפינט זיך א טאנצמייסטער, וועלכער בעפעהלט, אז יעדע פאָרעל, וועלכע וועט זיך אנשטויסען אָן דיא אנדערע, זאָל פערלאָזען דעם זאָל, דאן וועלן בלויז איבערלייבען דיא, וועלכע זיינען איינער דעם אנדערען נישט אין וועג און זיי וועלען קענען פאָרטזעצען זייער טאנץ אין א פלאנעמסיגען ארט. די צוזהר, וועלכע כע קומען שפעטער בעוואונדערען וויא פיין און שיין דער טאנץ געהט אָן. ווייסען נישט, אז מעהר וויא דיא העלפט זיינען ארויסגעווארפען געווארען פון זאָל, זיי ווייסען נישט, אז פריהער איז אין זאָל אנגעגאנגען א מייסדאש, א כאָס. אין אבסאָלוט לעערען רויס זאָגט ער, וואָלט א שטערען געקענט אונגעשטערט זיך דרייען איי־ביי, ווען קיין אנדערער וואָלט נישט געמאכט קיין געאנשפריכע אויף דעם זעלבען רויס. איז אבער א געוויסער רויס נישט גרויס גענוג, אום צו געבען פלאטץ פיר אלע דאמפ־שטיקער, וועלכע האל־טען זיך אין ענטוויקלען, זאָ טרעט איין א קאנז קורענץ צווישען זיי, אין וועלכע דיא שטארקערע דאָס הויסט דיא, וועלכע זיינען גרעסער, גע־דיכטער און האָבען דארום מעהר אנציהונגס קראפט, בלייבען דיא זייערע. זיי פערשלינגען דיא שוואכערע. דער רעזולטאט פון אזא קאמפא איז דער, אז אלע שטערן, וועלכע דרייען זיך אין אזא וועג, אז זיי שטויסען זיך צוזאמען מיט אנדערע אזעלכע שטערן, געהען ארויסער פון דער

אויף אזא ארט, זאָגט אַסוואַלד קעהלער, און
ניט אנדערס, איז דיא בעוועגונג פון דיא גאז-
מאסען ענטשטאנדען, פון וועלכע עס האָבען זיך
שפעטער ענטוויקעלט דיא זאָננענסיסטעמען, ווי
דיא אונזעריגע. דערינעגער, וועלכער וויל זיך
איבערצייגען אין דעם, זאָל נעהמען א גרויסע
4-8 לעפעל מיט זעגעלשפענער, דאן אנהייבען
עס צו מישען אין פערשיעדענע ריכטונגען. ער
וועט זעהן, אז וויא ער זאָל ניט פרובירען מאכען
דיא שפענדליך זיך דרייען אין פערשיעדענע ריכ-
טונגען, צום סוף וועלען דאָך אללע אננעה-
מען איין ריכטונג.

דר. איזאק אַרטמאן.

(שלום פאָלגט)

איז ניט געווען אין א צושטאנד פון רוהע, נאָך
אין א שטענדיגער בעוועגונג אין פערשיעדענע
ענטגעגענעזעצטע ריכטונגען, דאן זיינען די בע-
וועגונגען געבליעבען אויך אין דיא מאסען, וועל-
כע האָבען זיך אפגעטהיילט פון דער הויפט מא-
סע. יעדע גאז מאסע, אין וועלכע איהרע אייני-
צעלנע טהיילען דרייען זיך אין פערשיעדענע ריכ-
טונגען, הייבט זיך אן צו דרייען ארום זיך אליין,
אזוי וויא צוויי שליטשוה לויפער הייבען זיך אן
צו דרייען אין א רונד ווען זיי קומען איינער גע-
גען דעם אנדערן און כאפען זיך אן פיר די הענד.
אלע בעוועגונגען אין אזא מאסע נעהמען ענדליך
אן צוויי ענטגעגענעזעצטע הויפטריכטונגען, און
דיא גאנצע מאסע דרייט זיך דאן נאָך דער ריכ-
טונג, אין וועלכער עס זיינען פריהער געווען דיא
מייסטע אדער דיא שטארקסטע שטרעמונגען.



דיא אידען אין רוסלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע ציימען ביז היינטיגען טאג.

— פון —

אלכסנדר הארקאווי

זיעבעטעס קאפיטעל.

דיא לאגע פון אידען אין רוסלאנד פון 1795 ביז 1825. *

עקאטהערינא דיא צווייטע. — אלגעמיינער מאניפעסט און ספעציעלער בעפעהל וועגען אידען. — פאזיט-
דער ערשטער. — בעשעטיגונג פון עקאטהערינא'ס פרויוילעגיעס און אייניגע ענדערונגען. —
אלכסנדר דער ערשטער. — ליוב עראלערע געזעצע וועגען אידען.

1794 האָט זיא ארויסגעגעבען א מאני-
פעסט פיר ליטא, אין וועלכען זיא
האָט ערקלערט, דאָס אלע בירגער פון דיעזער
פראָווינץ קענען רעכנען אויף איהר פריינדליכען
שון, ווען זיי וועלען זיין טריי צו רוסלאנד. דיע-
זער מאניפעסט איז געווען געמיינט פיר אלע
נאציאנאליטעטען פון ליטא, אונטער וועלכע עס
זיינען אויך געווען דיא אידען. וועגען דיא אידען
פון אנדערע פראָווינצען, וועלכע האָבען גע-
הערט צו רוסלאנד פון פריהער, האָט דיא קיי-
זערין דעם 28טען יוני פון דעם זעלביגען יאָהר
ארויסגעגעבען א בעזונדערן בעפעהל. דיעזער
בעפעהל האָט געלויטעט, דאָס אידען האָבען
דאָס רעכט צו וואָהנען און זיך בעשעפטיגען
מיט מלאכות און האנדעל אין דיא שטערט פון

דיא לעצטע צומהילונג פון
פוילען איז געשעהען
אונטער דער רעגירונגס-
צייט פון עקאטהערינא
די צווייטע 1762—1796.
דיעזע רוסישע קייזערין
האָט זיך צו איהרע נייע
בעזעצטע פראָווינצען
געציגט אלס פריינדליכע העררשרין. ענדע



(*) גענויערעס איבער עקאטהערינא'ס בעהאנד-
לונג פון אידען וועט דער לעזער געפינען אין דרי-
טען קאפיטעל פון דיעזער געשיכטע אין „צוקונפֿט“
פיר מאָנאט אפריל.

געזעצט געוואָרען צענוואָרען פיר אידישע ספרים, וואָס זיינען געקומען פון אויסלאַנד. דיא עדיטע אידישע צענוואָרען זיינען געווען מיטע העקיד און יחזקאל דוד לעווי, וועלכע זיינען געזעסען אין דעם צענוואָרעם פון ריגא.

אלכסנדר דער ערשטער (1801—1825) איז צו דיא אידען עבענפאלס געווען גוט גע-נייגט און ער האָט זיי בעהאנדעלט ליבעראלער וויא זיינע פאָרגענגער. עקאטערינא און פאווועל האָבען זייערע אידישע אונטערטאנען בעטראכט-טעט אלס פרעמדע, אלס אויסלענדער, און זיי האָבען זיך בענוגענט מיט געבען בלויז לייכטערע בעדינגונגען פיר זייער מאטעריעלע עקזיסטענץ. אלכסנדר האָט בעטראכט דיא אידען, וועלכע האָבען געלעבט אונטער איהם, אלס קינדער פון רוסלאַנד און ער האָט זיך פאָרגענומען צו זאָרגען פיר זייער גייסטיגען וואוילשטאנד אזוי גוט וויא פיר זייער מאטעריעלע לאגע. אין 1804 האָט ער ערלויבט אידישע קינדער צו בעזוכען אלע עפענטליכע לעהראנטשאלען; ער האָט ערלויבט אידען צו קויפן אָדער נעהמען אין אדענדע גרונדאייגענטהום און זיך צו בעזע-צען אויף קאזיאַנע אימעניעס (גיטער וואָס גע-הערען צו דער קרוין), אום זיך צו בעשעפטיגען מיט לאנדארכייט; ער האָט זאָגאד פיר אידען בעוויליגט לאַנד פיר קאָלאָניזאציע. נאָך אין דער הינזיכט פון בעזעצונגסרעכט האָט אלכסנדר'ס רעגירונג פערפאָלט דיא פרייע-דיגע טאקטיק פון בעשרענקונג. זיא האָט גע-ליך ארויסגעגעבען א געזעץ, לויט וועלכען אידען זאָלען ניט טאָרען וואָהנען נעהנטער וויא פופ-ציג וואָרסט פון א גרענעץ; זיא האָט זאָגאד געוואָלט אידען פערבאָטען זיך אויפצוהאלטען אין דערפער, אָבער דאָס איז ניט דורכגעפיהרט געוואָרען, ווייל דער מיניסטער ווטרעניק דיעל (מיניסטער פון אינגערן) האָט איינגעוועזען, אז דורך אזא בעשרענקונג וועלען דיא אידען איינ-פאך שטארבען פון הונגער.

אין 1812 האָט א קאמיסיע, וועלכע אלכסנדר האָט געזעצט צו אונטערזוכען דיא אידישע לאגע, דעקאכענדירט, אז דיא בעשרענ-קונגען פון אידישער בעזעצונג אין פוילען און בעלאָראַביא (ווייסרוסלאַנד) זאָלען אָבער שטאפט ווערען, אָבער דיעזע רעקאָמענדאציען איז ניט אָנגענומען געוואָרען.

אויסער אין דער הינזיכט פון בעזעצונגס-רעכט זיינען אלכסנדר דעם ערשטענ'ס געזעצע וועגען אידען דורכגעדרונגען מיט אן אונגע-וועהנליכען ליבעראלען גייסט. עס איז פון זיי צו זעהן, דאָס דיעזער צאר האָט געמיינט אידען צו טהאָן פיעל גוטעס. היער איז אין קורצע פא-ראגראפן אלכסנדר'ס געזעצענע בונג ייִציען אידען:

די געברעניעס מינסק, איזאסלאַוו, בראצלאַוו, פאָלאַצק, מאַהילעוו, קיעוו, טשערניגאָוו, נאָוהאָראָדסיעווערסק, יעקאטערינאסלאַוו און טאָווריא, מיט דער בעדינגונג, דאָס זיי זאָלען צאָהלען דאָפעלטע שטייער אין פער-גלייך מיט דיא קריסטען. דער בעפעהל האָט ווייטער געזאגט, דאָס אידען, וועלכע ווילען ניט פערבלייבען אין רוסלאַנד, זאָלען האָבען דאָס רעכט דאָס לאַנד צו פערלאָזען, ווען זיי בעצאָהלען א סומע וויא פיעל עס בעטרעפט דיא דאָפעלשטייער פיר דריי יאָהר. (*)

אין עקאטערינא'ס צייטען האָט זיך גע-גרינדעט דיא ערשטע אידישע דרוקעריי אין ליטא. דיעזע דרוקעריי איז עטאבלירט געוואָרען אין דער שטאָדט גראָדנאָ (הוראָדנאָ), וועלכע דיא קיזערין האָט ערקלערט פיר דיא הויפט-שטאָדט פון דער פראָווינץ. לויט א בעפעהל פון דער רעגירונג איז גראָדנאָ געווען דער איינ-ציגער אָרט, וואו עס האָט געמעגט עקזיסטירען א דרוקעריי. אלע דרוקערייען פון דער פראָווינץ זיינען דאן אריינגעפיהרט געוואָרען אין דיעזע שטאָדט.

פאווועל דער ערשטער (1801—1796) איז אין דער בעהאנדלונג פון אידען געווען אזוי מילד וויא זיין מוטער. ער האָט בעשטעטיגט עקאטע-רינא'ס בעפעהל וועגען דיא ערטער, וואו אידען האָבען געמעגט וואָהנען. אין דעם יאָהר 1797 זיינען דיא פראָווינצען, וועלכע עקאטערינא האָט אויסגערעכענט אין איהר בעפעהל, בע-שטימט געוואָרען אלס שטענדיגער בעזעצונגס-אָרט פיר אידען. אין 1799 האָט דיא רעגירונג ארויסגעגעבען געזעצע פיר דיא פערוואלטונג פון דיא אידישע געמיינדען אין קורלאַנד. דעם זעלבען יאָהר איז ארויסגעגעבען געוואָרען א פעראָרדנונג, לויט וועלכער אידען, וואָס זיינען ניט אין שטאנד צו צאָהלען דאָפעלטע שטייער, זאָלען מעגען פריי, אָהן שום שטייער, אויס-וואנדערן אין אויסלאַנד. אין 1800 איז דיעזע פעראָרדנונג אָבערשטאפט געוואָרען און עס איז ארויס א געזעץ, דאָס אידען, וואָס צאָהלען ניט קיין דאָפעלשטייער, זאָלען זיין געצוואונגען צו ארכייטען אין דיא מינערפאכריקען. פאווועל האָט אָבערשטאפט עקאטערינא'ס געזעץ וועגען דיא דרוקערייען פון ליטא (לויט דיעזען געזעץ האָבען דרוקערייען נאָך געמוזט זיין אין גראָדנאָ) און עס האָט זיך דאן געגרינדעט נאָך א אידישע דרוק אין ווילנא. אין פאווועל'ס צייטען זיינען

(*) גענויערעס איבער עקאטערינא'ס בעהאנד-לונג פון אידען וועט דער לעזער געפינען אין דריי-טען קאפיטעל פון דיעזער געשיכטע אין „צוקונפט“ פיר מאָנאט אפריל.

1. געזעצע וועגען בילדונג.

(1) עס איז אידען ערלויבט צו בעזוכען אלע עפענטליכע שולען, אוניווערזיטעטען און אקאדעמיעס אין אלע פראווינצען פון רוסלאנד און און אלע הויפטשטעט פון דער אימפעריע, צוגלייך מיט אלע אנדערע נאציאנאליטעטען. (2) שטודענטען פון אוניווערזיטעטען, וואָס צייכענען זיך אויס אין מעדיצין, כירורגיע, פיזיק, מאטעמאטיק און אנדערע וויסענשאפטען, זאָל לען האָבען דיא זעלביגע רעכטע, וואָס דיא שטודענטען פון דיא אנדערע נאציאנאליטעטען האָבען.

(3) ווען אידען ווילען ניט שיקען זייערע קינדער אין דיא אלגעמיינע עפענטליכע לעהר-אינשטאטעטען, זאָלען פיר זיי געגרינדעט ווערען בעזונדערע שולען אויף זייערע אייגענע הוצאות און צו דיווען צוועק זאָל אויף זיי ארויפגעלעגט ווערען א ספעציעלע שטייער.

2. געזעצע וועגען איינשהיילונג.

(1) אידען זאָלען איינגעטהיילט ווערען אין פיער קלאסען: (1) ערדארייטער, (2) פאבריקאנטען און האנדווערקער, (3) קויפלייט און (4) שטאדט-בירגער (מועטישטאנעס).

(2) דיווע פיער קלאסען האָבען דאָס רעכט צו קויפען, פערקויפען און פאכטען (דינגען) גרונד-אייגענטהום אין ליטא, ביעלאָראַסיא, מאָלאַראַססיא, קעווע, מינסק, וואָלהין, פאָדאָליא, אַבטראַכאָן, קאווקאז, יעקאטערינאסלאָו, בער-סאָן און טאווריא, און זיי מעגען דינגען לייטע (קריסטליכע) מיט קאָנטראַקט צו בעארבייטען זייער לאַנד. אידען, וועלכע נעהמען לאַנד אין ארענדע און בעארבייטען עס אויף זייערע הוצאות, זיינען פריי פון אלע אבגאבען פיר פינף יאָהר צייט. דיא, וועלכע זיינען ניט אין שטאנד צו קויפען אָדער נעהמען אין ארענדע, זאָלען קריגען לאַנד פריי זיך צו בעזעצען און צו בעארבייטען (אין דיא גענאנטע גובערניעס) און צו דיווען צוועק זאָל דיא רעגירונג זיי גע-בען אין אָנפאנג ביז 30,000 דעסיאטין אין יעדער פון דיא גענאנטע גובערניעס, און זיי זאָלען זיין פריי פון שטייער פיר צעהן יאָהר; אויך זאָלען זיי צו דיווען צוועק קריעגען אלס הלוואה א בעשטימטע סומע פון קאזאן, וויא דיא קאָלע-ניסטען, וואָס קומען פון אויסלאַנד. און אלע אידען, וועלכע בעשעפטיגען זיך מיט ערדארייטער זיינען פריי פון דאָפעלטע שטייער.

(3) אידען איז ערלויבט צו האָבען פאבריקען איבעראל וואו זיי וואהנען און זיי זאָלען האָבען אלע רעכטע וואָס די רוסישע (קריסטליכע) פאבריקאנטען האָבען. די רעגירונג זאָל זיי צו דיווען צוועק געבען לאַנד און אין אלע גובערניעס פון פוילען זאָל יעדען יאָהר בעשטימט ווערען א סומע פון צוואנציג טויזענד

רובעל צו געבען אלס הלוואה צו יעדען וואס וויל זיך אויף אזא ארט בעשעפטיגען, אָהן זיכערהייט פון גרונדאייגענטהום, נאָר אויף דיא ערבות פון צופערלעסיגע אידען. דיווע פאבריקאנטען זאָלען זיין פריי פון דאָפעלטען שטייער. אויך אדעלייט, וועלכע גרינדען פאבריקען זיי צו פערדינגען צו אידען, קענען קריעגען א הלוואה פון דער סומע, וועלכע איז בעשטימט צו דיווען צוועק.

(4) אידען האָבען דאָס רעכט זיך צו בעשעפטיגען מיט יעדער מלאכה אָהן שום שטערונג פון אירגענדר א צעק, און ווען אידישע בעלי-מלאכות געפינען ניט קיין בעשעפטיגונג אין דיא ערטער, וואו זיי איז ערלויבט צו וואוינען, זאָלען זיי מיט דער צושטימונג פון דעם מיניסטער וונטרעניך דיעל (פון אינערן) ערהאלטען שטיצע זיך צו בעזעצען אין אזעלכע געגענדען, וועלכע זיינען וועניג בעזעצט, און דאָרטען ארבייטען. אויך האנדווערקער זיינען פריי פון דאָפעלטע שטייער.

(5) עס איז אידען ערלויבט זיך צו בעשעפטיגען מיט יעדען האנדעל, און אידישע סוחרים, פאבריקאנטען און בעלי-מלאכות האָבען דאָס רעכט וועגען זייער בעשעפטיגונג צו קומען אין אינערן רוסלאנד און אין דיא הויפטשטעט מיט זייערע פאמיליען מיט א גובערנאטאָרסקען פאס-פאָרט, אבער מיט דער בעדינגונג, אז דיא צייט וואָס זיי געפינען זיך דאָרטען, זאָלען זיי טראג-גען מאָדערנע קליידער.

(6) ווען אידען וועלען זיך טריי אָבגעבען מיט ערדארייטער, פאבריקען און האנדעל און וועלען זיך פלייסיג בעמיהען צו פערבעכערן דיווע פאכען, וועט דיא רעגירונג זעהן אויסצורגלייכען דיא אידען מיט דיא אנדערע נאציאנאליטעטען פון רוסלאנד וועגען דיא שטייער.

(7) אָבער עס איז שטרענג פערבאָטען דיא אידען, וואָס וואָהנען אין אסטראכאן, קאווקאז, מאלאַראַססיא, נאָוואָראַססיא, פון 1807, און אין אנדערע פראווינצען זייט 1808, צו האלטען טראקטירען און שענקען אין דער פער און קרעטישעס.

3. וועגען בירגערליכע אָרדנונג פון אידען.

(1) אידען זאָלען שטעהן פאר'ן בירגערליכע כען געזעץ גלייך מיט אלע אנדערע נאציאנאליטעטען פון רוסלאנד. בירגערליכע און קרימי-נעלע פראצעסען פון אידען זאָלען געפיהרט ווערען אין דיא אלגעמיינע געריכטס-הייזער און קיין אדעלמאן, אויף וועמעס גיטער א איד גע-פינט זיך, האָט קיין רעכט איהם צו משפט'ן.

(2) עס איז פערבאָטען אָנצוריהרען אירי-שעס גוטס און פערמעגען, צו שטערען אידען זייער גאָטעס-דינסט, זיי בייזעס טהאָן אָדער פערשעמען מיט שימפפוערטער. דיא וואָס

(7) אויך דיא רבנים און ראשי הקהל, וואָס וועלען געוועהלט ווערען פון 1812, מוזען קענען לעזען און שרייבען איינע פון דיעזע דריי שפראכען.

נאָר דיא אידען זיינען ניט געווען צופרידען מיט אלכסנדר'ס געזעצע. ערדארכייט איז פיר זיי געווען א שווערע בעשעפטיגונג און דעם פערבאָט צו האַלטען שענקען אין דיא דערפער האָבען זיי בעטראכט פיר אזא אונגליק, דאָס זיי האָבען אויף דעם גוזר תענית געווען. אויך מיט דיא געזעצע וועגען דיא שולען זיינען זיי געווען זעהר אונצופרידען. זיי האָבען געמיינט, אז דיא רעגירונג וויל זיי אראָפּהירען פון דער אמונה. נאָר וועניגע פון זיי האָבען זיך גענומען צו שטודירען. דיא ערשטע אידישע שטודענטען זיינען געווען ראָזענסאָן, קיסעלעווסקי און זיי בערלינג אין ווילנער אוניווערזיטעט. אלכסנדר האָט זעהר שטארק געוואָלט, אז זיינע אידען זאָלען זיך בילדען. עס ווערט ערצעהלט, דאָס ער פלעגט זאָגען: „ווען מיינע אידען וואָלטען ארויסגעבען איין „מענדעלסזאָהן“ וואָלט איך מיך געפיהלט גענוג בעלוינט פיר מיין מיהע וועגען זיי.“

אין 1817 האָט אלכסנדר'ס רעגירונג ארויסגעגעבען א בעפעהל, אז אלע אידען זאָלען ווערען פערשריעבען אין סקאזקע און זאָלען אָננעהמען פאמיליענעמען. ביז יענער צייט זיינען געווען פיעלע אידישע מיטפחות אָהן פאמיליענעמען.

גרייפן אָן א אידען אויף איינע פון דיעזע אר-טען, זאָלען בעשטראָפּט ווערען לויט דיא גע-זעצע, וועלכע זיינען איינגעפיהרט פיר אלע בירגער פון לאנד.

(8) אידען האָבען דאָס רעכט אין די שטעט, וואו זיי וואוינען, אויפצונעהמען רבנים און ראשי הקהל אויף דריי יאָהר. דער מאגיסטראט פון שטאָדט האָט ניט צוזאָגען אויף דיא אויפ-נעהמונג פון א רב און ער טאָר אויף דיא אידען ניט ארויפלייגען קיין שטייער.

(4) דער רב זאָל אכטונג געבען אויף דיא רעליגיאָנס-אנגעלעגנהייטען, פסק'ענען שאלות אין אמונה זאכען, אָבער ער האָט קיין רעכט און קיין מאכט ארויפצולייגען געלד-שטראָף און בע-זאָנדערס טאָר ער ניט אריינלייגען אין חרם.

(5) דיא פליכט פון קהל איז איינצומאָהנען דיא אבנאכען און צו בריינגען דאָס איינגע-מאָהנטע געלד אין קאזנא. זיי טאָרען ניט ארויפלייגען קיין נייע שטייער אויף דיא מיט-גליעדער פון דער קהילה אָהן דער צושטימונג פון דער רעגירונג.

(6) אידען האָבען דאָס רעכט צו וועהלען (ראטאס-מיטגליעדער פון מאגיסטראט, אָבער דיא געוועהלטע פערזאָנען דארפען טראָגען דיא זעלביגע קליידער וואָס זייערע ניט-אידישע שכנים טראָגען; און פון 1808 זאָל קיינער ניט געוועהלט ווערען צום מאגיסטראט, וואו ער קען ניט לעזען אָדער שרייבען רוסיש, דייטש אָדער פויליש.



דער אדלער

ווערט ער מיעד פון שווערע רייזען.
רוהט ער איינזאָם און אַליין
ביי דעם זויס פון טיעפע וואַסערס.
אויף אַ הויכען באָרג פון שמיין.

מיט פערצכמונג קוקט ער אונטען.
שאַקלענדיג זיין שטאַלצען קאַפּ.
אַפּט נאָר, ווען איהם צווינגט דער הונגער,
לאָזט ער זיך מיט וועה אראָפּ.

מ. ר.

וואו דיא ריעזענוואַלקען יאגען
אויפן, אין דעם העכסטען אָרט.
שוועכט דער קייזער פון דיא פויגלע,
פליהט דער גרויסער אָדלער דאָרט.

מיט דיא שטאַרקע פליעגעל פאַכט ער
אין דער לופטען און ער פליהט.
עלענדער, אַ חוץ דיא הימלען
האָט ער קיין חברים ניט.



מיכאיראווסק'ס פאלעמיק מיט מארקסיסטען

שאפט זיך דיא געזעלשאפט א וועג צו פאָלקא-מענע פרייהייט. ניט אונזער ביזזערען זיך, ניט אונזערע אפלאָדיסמענטען קענען שטערען אָדער העלפען דעם ריעזיגען מארש-גאנג פון קאפיטא-ליזמוס. מיר דארפען נור זעהן, וויא אים בעסטען צו אָרגאניזירען דיא ארבייטער, אין וועלכע דער קאפיטאליזמוס האָט ערוועקט זייער קלאסענס-געוויסען און ו. ו. ווען דער קאפיטאליזמוס וועט זיין גענוג קאָנצענטרירט און דיא ארבייטער גוט אָרגאניזירט, קלאסענבעוואוסט (און בע-וואוסט וועלען זיי מווען זיין, נאָך מארקס'ען), וועלען מוזען פאָרקומען דיא סאָציאלע אומ-וועלצונגען, וועלכע וועלען בעלעבען דיא געזעל-שאפט און איינפיהרען א נייע אָרדנונג — דיא סאָציאליסטישע.

דיעזע ריכטיגע ערקלערונג האָבען דיא רוי-סישע מארקסיסטען אויפגעכאפט אלס זייער הויפט-געוועהר. נאָר וועהרענד מארקס איז גע-שטאנען פאר א גוט פאָרמירטען איינגעוואָר-צעלטען בוים, האָבען זיינע רויסישע אנהענגער געהאט צו טהון מיט א קליין פלאנצעלע, וועל-כע האָט נאָר וואָס אָנגעהויבען צו לאָזען בלעט-לעך. צו יונג איז נאָך געווען דער קאפיטאליזמוס אין רוסלאנד. דיא קאפיטאליסטען האָבען זיך נאָך גענויטיגט אין דער הילפע פון דער רעגיר-ונג, אין סובסידיעס, הלאות און ד. ג. צו דיא בייערען האָבען זיי נאָך כמעט קיין שליטה ניט געהאט. דער קאפיטאליזמוס האָט נאָר וואָס אָנגעהויבען „צו רייסען“, אָבער קיין וואונדערן האָט ער נאָך ניט געמאכט.

נאטירליך, זיינען אלע געשטאנען פאר א לעבעדיגע פראגע: קען מען אויסראטען דעם קאפיטאליזמוס, איהם אויסרייסען באלד מיט'ן וואַרצעל, אָדער מען וועט איהם שוין ניט ביי-קומען און מען מוז זיך אונטערגעבען?

דעות זיינען געווען פערשידענע. אייניגע האָבען געשריען, אז דער קאפיטאליזמוס איז אונמעגליך אין רוסלאנד. זיי האָבען גע'מעהנט, אז דיא בעדינגונגען אין רוסלאנד זיינען אַנ-דערש, וויא אין וועסט אייראָפּא. זיי האָבען געגלויבט, אז דורך דיא ארבייטער ארטעלען (א מין קאָאָפּעראציען) אין דיא שטערט און דיא „אָבשטיינעס" (געמיינדעס) אין דיא דער-פער, וויא אויך דורך דעם דעספאָטיזמוס פון דער רעגירונג האָט דער קאפיטאליזמוס קיין ברייטען פלאץ אין רוסלאנד. פיעלע טאלענט-

יט א ברענענדען התלהבות מיט א מין ליידענשאפט האָט די רוסישע פאָרט-געשריטענע אינטעלי-גענץ בעגעגענט דעם קאפיטאליזמוס, פאָר-שטעלענדיג איהם אלס דעם איינציגען ערליי-זער פון דעם פער-



שקלאפטען רוסישען פאָלק. אונבעמערקט איז ער געקומען, דער קאפי-טאליזמוס, וויא אריינגע'ננבעט האָט ער זיך אין רוסלאנד, און ווען מען האָט איהם בע-מערקט, איז שוין געווען צו שפעט צו פערמא-כען פאר איהם דיא טהיר, אויב דאָס איז אי-בערהויפט מעגליך אירגענדרוואו. דאָס איז גע-שעהן אין אָנפאנג פון דיא 90 יאָהרען פון פאָר-ריגען יאָהרהונדערט; און אויפ'ן ים פון רוסי-שען לעבען זיינען ארויסגעשוואמען רוסישע מארקסיסטען.

דיא ווערטער „רוסישע מארקסיסטען" קע-נען זיין פאר מאנכע לעזער ניט גענוג קלאָר. וואָס איז עפעס רוסישע מארקסיסטען? מיט וואָס אונטערשיידעט זיך מארקס' לעהרע אין דייטשלאנד, וויא אין רוסלאנד? אום צו ענטפערן אויף דיעזע פראגען מווען מיר ערקלערען פאָלגענדעס:

ווען קארל מארקס האָט ערקלערט זיין מאטע-ריאליסטישען שטאנדפונקט זיינען שוין דער קא-פיטאליזמוס און אינדוסטריע געווען גוט ענטווי-קעלט און איינגעוואַרצעלט ניט נאָר אין ענג-לאנד, זאָנדערן אויך אין דייטשלאנד. מארקס האָט ניט איין מאָל ערקלערט דיא גרויזאמע ווירקונגען פון קאפיטאליזמוס, ניט איין מאָל האָט ער אָנגעצייגט אויף דיא שרעקליכע וואונדערן, וועלכע דער קאפיטאליזמוס פערשאפט דיא אַדימע קלאסען, אביערהויפט דעם פראָלעטאט-יאט, דיא לאָהן-ארבייטער. נאָר דער קאפיטא-ליזמוס איז א פאקט, וועלכען קיינער קען ניט אויסמיידען א געוויסע צייט ווייל ער איז דער רעזולטאט פון בעשטימטע עקאָנאָמישע אור-זאכען. לויט דעם גאנג און ענטוויקלונג פון גע-זעלשאפטליכען לעבען האָט דיא מענשהייט גע-מוזט קומען צו אזא שטאנד, וואו דער קאפיטא-ליזמוס איז איינפאך נויטהווענדיג. דורך דעם קאפיטאליזמוס, — האָט מארקס בעשטעטיגט,

„דער קאפיטאליזמוס מארשירט—האָט ער געשריבען—דאָס איז, אָהן צווייפל, ריכטיג. דיא פראגע בעשטעהט נאָר אין דעם, וויא מיר זאָלען איהם בעגעגענען.“

דיא מארקסיסטען האָבען אויף דעם געענטפערט, אז מען דארף איהם לאָזען זיך פערשפרייטען איבעראל, אז מען דארף אויך דיא בויערן אריינפיהרען אין דיא בעדינגונגען פון א קאפיטאליסטיש-בורזשואוע געזעלשאפט, ווייל אנדערש קען עס ניט זיין, עס איז א געזעץ פון היסטאריע. נאָר געגען אזא ענטפער איז מיר כאַלאַווסקי ארויסגעטראָמען מיט דער גאנצער קראפט פון זיין פאָלעמישען טאלענט.

ער האָט געזוכט צו בעווייזען, אז קיין מוז איז ניט פאראן. מיר דארפן און מיר קענען טהון וואָס מיר ווילען. ער האָט אים מער געקוקט אויף דיא ענטוויקלונג פון סאָציאלען לעבען און רוסלאנד פון דעם שטאנדפונקט פון „מעגליכקייט“ און „קענען“.

„מיר, רוסישע, שרייבט ער אויף איין אָרט בעזיצען א רייכען פערמעגען, מיר האָבען בירושה אלע פראקטישע אויפטאונגען פון אייראָפּא, מיר האָבען איהר היסטאָריע, איהר וויסענשאפט. מיר זיינען א פאָלק, וואָס איז ביז יעצט געווען, זאָ צו זאָגען, צו געטריבען צו דער ציוויליזאציע, אונז זער ציוויליזאציע טרעט ארויס אזוי שפעט, אז מיר האָבען שוין געהאט גענוג צייט זיך איינצוקוקען אין דער פרעמדער היסטאָריע און מיר קענען פיהרען אונזער אייגענע אין גאנצען בע-וואוסט.“ (מיכאלאווסקי, באנד 1, זייטע 807).

„דיא בעוואוסטע טעטיגקייט פון מענטשען איז פונקט אזא פאקטאָר פון דער היסטאָריע, וויא דיא נאטירליכע קראפט פון דער ערד אָדער קלי-מאט“ (באנד 6 זייטע 101).

„מיר קענען ניט אריינרופען צו זיך דיא בורזשואוע אָהן געוויסענסיכע, ווייל מיר ווייסען, אז איהר עקזיסטענץ הייסט אוועקרויבען בוי'ס פאָלק זיין זעלבסטשטענדיגקייט.“ (באנד 5, זייטע 512).

דיא ענטוויקלונג פון געזעלשאפטליכען לעבען געהט אלץאָ ניט נאָך א נויטווענדיגע פראָגראם; דיא סאָציאלע ערשיינונגען אין לעבען זיינען ניט פאטאל, אָנגעצייכענט פריהער מיט דער האנד פון היסטאָריע, אַלס אן אונפערמירדליכע נויטווענדיגקייט. מיר קענען יעדע ערשיינונג אויסנוצען נאָך אונזער וויל-קען, צו גונסטען פון אונזערע סוביעקטיווע שטרעבונגען, לויט אונזער אידעאל, לויט דיא גערעכטיגקייט פאָרדערט פון אונז.

מיר טאָרען ניט שטעהן, וויא צושויער מיט בינאָקלען אין דיא אויגען, און צוועהן, וויא דער קאפיטאליזמוס שפרייזט איבער מענטשליכע קערפער, פארגיסענדיג ארום זיך טייכען בלוט.

פאָלע שרייבער האָבען פערטהייריגט דיזעע מיינונג.

דיא מארקסיסטען, אין געגענטהייל, האָבען ערקלערט דעם קאפיטאליזמוס אַלס דעם מעכטיגסטען פאקטאָר אין רוסישען לעבען און האָבען געפאָרדערט, מען זאָל פאר איהם עפענען אלע טהירען און טויערען, איהם פערשפרייטען אין אלע ווינקלעך.

דער בויער איז ספעציעל געוואָרען דער געגענטשאַנד פון הייסע וכוהים. וועהרענד דיא „נאָרדניקעס“ האָבען אויף איהם געקוקט, וויא אויף דעם פעסטען זייל פון דער געזעלשאפט, האָבען דיא מארקסיסטען איהם גערופען „אידי-אָטיזמוס פון דאָרף“.

„זאָלען מיר געהן זיך לערנען צום קאפיר טאליזמוס“, — האָבען גע'טענה'ט דיא מארקסיסטען, מיינענדיג דערמיט, אז מען דארף איהם שאפען דיא מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען איבער'ן גאנצען לאנד אָהן שטערונגען; „מען דארף איבערקאָבען דעם ארכיטעקט אין פאבריק'ס קעסעל“, — דיזעע און נאָך אזוינע פראגען, וועלכע א מארקסיסט האָט ארויסגע-זאָגט פילייכט אין דער הייז פון פאלעמיק, צו פיעל איבערטרייבענדיג זיינע אייגענע איבער-צייגונגען, זיינען אויפגעכאפט און פערשפרייט געוואָרען אַלס א תורת משה.

מיכאלאווסקי, וועמעס טהעאָריע מען רופט „סוביעקטיווער מעטאָד“, האָט דיא גאנצע צייט געפיהרט א הייסען און ביטערען קאמפף געגען דיזעע ביידע פארטייען. איבערצייגענדיג דיא נאראדניקעס, אז דער קאפיטאליזמוס איז מעגליך אין רוסלאנד און אז דער עיקר, דיא סכע-טענע פון דער געזעלשאפט איז ניט דער פראָס-טער, אונטוויסענדיג און אונבעוואוסטער „מוזשיק“, איז ער אָבער אין דער זעלבער צייט ארויסגעטרעטען געגען דיא מארקסיסטען פאר זייער צו שטרענגע צוגעבונדענקייט צום „פּוסק“, צום בוכשטאב פון „קאפיטאל“.

דיא מיינונגען, אז דיא קראפט פון קאפיר טאליזמוס איז אונבעשריינקט און אלמעכטיג, אַלס אן אונפערמירדליכער פראָדוקט פון היסטאָריע, אז מיר מוזען זיין אונטערוואָרפען אונטער זיין קראפט, ווייל דאָס איז א נויטווענדיגקייט — דיזעע מיינונגען האָט מיכאלאווסקי גערעכענט פאר א פאלשע. ער האָט אימער גע-שטרייט געגען דער מיינונג, אז דעם מענטשענס ווילען, דעם מענטשענס פראָטעסט שפיעלט קיין ראָלע אין לעבען און אז דער מענטש מוז זיין אונטערוואָרפען דער גאנצער געזעל-שאפט (זעה מיין ארטיקעל: „מיכאלאווסקי'ס פילאָזאָפיע“, צוקונפט נומ. 7), נאָר אין דיא לעצטע יאהרען האָט ער ענטוויקעלט זיין סוב-יעקטיווען מעטאָד ביז דער העכסטער שטופע.

אייניגונג פון ארבייט האָט געשאפֿען מעהר אָדער וועניגער סאָלידאריטעט ביי דיא ארבייטער, וויא עס ווײַזען דיא פאקטען אין וועסט אייראָפּא, איז דאָס כלל ניט דורך דיא דירעקטע בעדינגונגען „פון דעם פאבריק'ס קעסעל“, נאָר ווייל דאָרט איז דער ארבייטער מעהר ענטאָווי קעלט, געבילדעטער און פערשטעהט זיינע פאָרטיטשע און סאָציאלע אינטערעסען.

דיעזער פאקט דיענט מיכאילאָוסקי'ן אלס א בעווייז, אז דיא ענטוויקלונג פון סאָציאלע ערשיינונגען קען מען ניט בעשרענקען בלויז מיט'ן געזעץ פון היסטאָרישע נויטהווענדיגקייטען. אין דיעזער ענטוויקלונג שפיעלט א וויכטיגע און גרויסע ראָלע דעם מענשענ'ס בע-וואוסטזיין און, פאָלגליך, זיין ווילען, זיין אסאפה געגען דיא אייזערנע געזעצע פון היסטאָריע, א קאמפּה, וועלכער ווערט אָנגע-פיהרט, לויט דיא סוביעקטיווע שטרע-בונגען פון מענשען.

דעם מענשענ'ס רצון איז א שרייפעלע אין דער היסטאָרישער קייט. אין געוויסע היסטאָרישע מאָמענטען קען דער מענש אָנדייטען דער היסטאָריע דיען אָדער יענען וועג, איבער וועלכען זיא זאָל געהן צו גונסטען פון דער געזעלשאפט. און אזא מאָמענט, האָט ער ערקלערט, לעבט איבער דיא רוסישע געזעלשאפט אין די אָרעמס פון דעם נייעם גאסט — דעם קאפיטאליזמוס. מען טאָר ניט קוקען אויף איהם וויא אויף א פאטאלע ערשיינונג, וועלכע איז געקומען „איבערצוקאכען אלע ארבייטער אין פאבריק'ס קעסעל“. וואו עס איז נור מעגליך, דארף מען קעמפּען געגען איהם, מען דארף איהם רעגולירען, איהם האלטען ווייט פון דאָרף. דיזע ראָלע קען און דארף געהען אויף זיך דיא אינטעליגענציע.

„גוט דער רוסישער אינטעליגענציע פרייע וואַרט, לאָזט איהר פריי דענקען, און עס קען זיין, אז דיא בורזשואזיע וועט ניט אויפֿטען דאָס רוסישע פאָלק, פער'חהמעט דיא מיילער פון דער אינטעליגענציע — און דאָס פאָלק וועט געוויס זיין אויפֿגעקעטן.“ (באנד 5, זייטע 548).

דאָס זיינען דיא וויכטיגסטע פונקטען, פאר וועלכע מיכאילאָוסקי האָט געשטרייט מיט דיא רוסישע מארקסיסטען. דיא הויפט קרעפטע פון דער מארקסיסטישער זייט זיינען געווען בעל'טאָוו (פלעכאנאָוו), סטראווע, בערדיאעו, און מען מוז צוגעבען, אז אין אייניגע פונקטען האָט מיכאילאָוסקי געהאט א גרויסע ווירקונג אויף זיינע געגנער, בעזאָנדערס אויף סטראווע און בערדיאעו.

פ. ראָזענבלאט.

עס איז צו אָפטימיסטיש צו דענקען, אז דיא צייט פון עקספּלאטאציע איז שוין נאָהענט צום סוף, אז דיא שמערצען און ליידען, וועלכע דער קאפיטאליזמוס האָט פערשאפט אין אייראָפּא, זיינען שוין כמעט פערשוואונדען, און אז דיא גוטע זייטען פון קאפיטאליזמוס, וויא דיא פער-אייניגונג פון ארבייט, זיינען שוין גענוג רייף, אום איבערציווענען דיא שלעכטע.

דאָס ווירקליכע לעבען האָט געציגט, אז דער קאפיטאליזמוס שפרייזט נאָר ניט אזוי גלייך און רעגלמעסיג צו זיין קבר. פערקעהרט, ער האָט זיך ארויסגעציגט זעהר ווייך, ער לאָזט זיך בויגען אין אלע זייטען און קען זיך צופאסען צו אלע בעדינגונגען פון דער צייט און פלאץ, הערשענדיג איבער דיא נייע בעדינגונגען און מאכענדיג זיי אונטערטעהניג צו זיך.

אלס אן הויפט ארגומענט פאר'ן קאפיטאליזמוס האָבען דיא מארקסיסטען ארויסגע-שטעלט דיא פעראייניגונג פון ארבייט, וועלכע ווערט געשאפֿען דורך דעם אייזערנעם געזעץ פון קאפיטאל. מיכאילאָוסקי לייקענט ניט אָפֿ דעם לעבעדיגען פאקט; ער ערקלערט נאָר, אז מען דארף אונטערשיידען דעם פראָצעס, וויא דיא ארבייט געהט צו אין דעם קאפיטאליסטי-שען צושטאנד. ער איז איבערציגט, אז דיא פעראייניגונג פון ארבייט בעשטעהט ביי היינטיגע אומשטענדען בלויז אין דעם, וואָס „עטליכע הונדערט אָדער טויזענד ארבייטער שאר-פען, דרעהען, לייגען ארויף, לייגען אונטער, עלעפען, ציהען, קלאפען און מאכען אנדערע פערשיעדענע אָפּעראציעס אין איין געביידע. דער אלגעמיינער כאראקטער פון דיזען סיסטעם ווערט אויסגעדריקט מיט דעם שפריכוואָרט: יעדער פאר זיך און גאָסט פאר אלע.“ (באנד 5, זייטע 786).

דיא זייטען פון קאפיטאליזמוס, וועלכע דיא מארקסיסטען רעכנען געוועהנליך פאר גר-טע, דיא פאָזיטיווע זייטען זיינען, נאָך מיכאליאָוסקי'ס מיינונג, אין אמת'ן גענאטיווע. ער דענקט, אז אויב דער קאפיטאליזמוס האָט יאָ א היסטאָריש - סאָציאָלאָגישע אויפגאבע, איז דאָס נור א גענאטיווע, נעמליך: צו שאפֿען אונצופרידענהייט און ארויסרופען פראָטעסטען געגען דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג. דער קא-פיטאליזמוס צווינגט דיא ארבייטער אויפצו-הויבען דיא פאָהן פון אויפשטאנד.

„דאָס שלעכטע שאפט גוטעס“, אָבער דאָס איז פונקט דאָס זעלבע, וויא איינער זאָל זאָ-גען, אז פיעכער איז גוט, ווייל ער האָט געשאפֿען כּינין, אָדער אז סקארלאטין איז גוט, ווייל צו-ליעב איהר האָט מען ערפונדען סיוואָאָטקע. ווען מען זאָל אפילו צוגעבען, אז דיא פער-



דיא גייסטיגע וועלט

וואסער און אייז געגען דאמפף און שטיינקוילען.

כע זיינען בעדעקט מיט אייביגע אייז. דאָרט וואו עס זיינען אין פריהערע צייטען געווען פערוואָרפענע און וויסע ווינקלעך, פאנגט זיך אָן א לעבעדיגע וועלט, און פאבריקען וואסען וויא שוועמלעך נאָך א רעגען לעבען „דיא מינען פון ווייסע קוילען“, וויא מען רופט יעצט דיא גלעטשערס אָדער דיא פערפראָרענע טייכען אויף דיא הויכע בערג. דיזע מינען ארבייטען פון זיך זעלבסט אונטער דער קאמאנדע פון דיא זונן-שטראהלען, וועלכע וואנדלען אום דיא „ווייסע קוילען“, דיא שטיקער אייז, אין וואו סער וואָס רינט ארונטער פון דיא בערג, בילד דענדיג ינעלע-שטראָמענדע טייכען און פיעלע וואסערפאלען אויפ'ן שטיינערנעם וועג. ביי דיא ברעגעס פון אזעלכע טייכען און וואסער-פאלען ווערען אלץ מעהר אויפגעשטעלט עלעקט-רישע קראפט-הייזער, וועלכע בריינגען אין בע-וועגונג טויזענדע מאשינען אין פערשיעדענע פאבריקען.

דאָס איז א שטילע, אָבער גוואלדיגע רע-וואָלוציאָן, וועלכע מוז האָבען דיא ווייטגע-הענדסטע ווירקונגען אויף אלע צווייגען פון גע-זעלשאפטליכע לעבען. עס איז געווען א צייט, ווען מען האָט מורא געהאט, אז דער זאפאס פון שטיינקוילען וועט אויסגיין, און דיא מענש-הייט וועט בלייבען אָהן דיזען נויטווענדיגען פראָדוקציאָנס-מיטעל. עס איז אמת, אז דיא צייט, ווען עס וועט פעהלען שטיינקוילען, איז נאָך גאנץ ווייט, אין טויזענדער יאָהרען ארום, דען מען געפינט נאָך אלץ מעהר קוילען-מינען אין דער ערד; אָבער יעצט, ווען מען קען בע-נוצען דיא „ווייסע קוילען“ אַנשטאָט דיא „שווארצע דיאמאנטען“, ווען מען קען איינ-שפאנען דיא אייביגע וואסער-שטראָמען און

א צייט פון דאמפף פערשווינט אלץ שנע-לער אין דער פערגאנג-גענהייט. דאָס וואָס דאמפף-מאשינען האָבן בען אויפגעטאָן אין לעצטען יאָהרהונדערט, דאָס טהוט יעצט אויף

עלעקטריציטעט, און ניט ווייט איז דיא צייט, ווען דאמפף-קראפט וועט נאָך געברויכט ווערן אין אזעלכע ערטער, וואו מען וועט זיך ניט קע-נען בענוצען מיט איינפאכע וואסער-קראפט. מיט דער הילפע פון עלעקטריציטעט קעהרען מיר זיך אלץ שנעלער אום צו דיא ערשטע מע-כאנישע בעוועגונגס-קערפטע, וועלכע דיא נאר טור זעלבסט ליפערט אונז מיט א פרייע האנד, און ספעציעל צו דער קראפט פון שטראָמענדען וואסער. דער אונטערשייד איז נאָך, דאָס אַנ-שטאָט דיא אלט-מאָדישע וואסער-מיהלען און ווינט-מיהלען, אין וועלכע וואסער און ווינט האָבען דירעקט געארבייט, דאָס הייסט גע-ווירקט אויף דיא בעוועגונגס-דעדרע, בענוצט מען זיך אינדרעקט מיט דער קראפט פון שטראָמען און וואסערפאלען פיר אינדוסטריעלע צוועקען. דאָס געשעהט נעמליך דורך דיא פער-מיטלונג פון עלעקטרישע קראפט, וועלכע ווערט ארויסגערופען דורך דיא וואסער-קראפט און וועלכע מען קען שוין יעצט איבערגעבען אויף גאנץ ווייטע שטרעקען.

דיא צענטערס פון אינדוסטריע ווערן דורך דעם ביסלעכווייז אריבערגעטראָגען אין ער-טער, וואו מען האָט א סך וואסער-קראפט, נעמ-ליך: לעבען וואסערפאלען און לעבען בערג, וועל-



דיא שיינענדע מאנטלען, וועלכע טראגן זיין נאָמען, און יעצט, רעכענט מען, ווערן זיי פאב-ריצירט ווייניגסטענס 150 מיליאָן א יאָהר. זייער געברויך ווערט וואָס פון טאָג פערשפרייט, טעט, ווייל נישט נאָר שטעלען זיי צו א ווירקליך וויסע און זעהר אנגענעמע ליכט, זאָנדרן זיי עקאָנאָמיזירען אויך דעם געברויך פון גאז.

דורך דיזע מערקווירדיגע ערפינדונג, וועלכע האָט אויך א הויכע וויסענשאפטליכע בע-דייטונג, איז דער אָרימער כעמיקער שנעל אומ-געוואנדעלט געוואָרן אין א פיעלפאכען מיליאָ-נער, ווייל זיין קאמפאניע האָט זיך פערזאָרגט מיט פאטענטען אין אלע לענדער. נאָר נישט דאָס זיינען מיר דאָ אויסען. מיר וואָלטען וועגען דיזע שוין אלטע ערפינדונג נאָר נישט גערעדט, ווען א לעזער פון „צוקונפט“ וואָלט אונז נישט גע-בעטען צו ערקלערן דעם „סוד“ פון דיזע מאנט-לען. יעצט איז עס שוין נאָר קיין סוד נישט, און נייע פאבריקען צו פראָדוצירען וועלסבאָך-מאנטלען ווערן געעפנט יעדען יאָהר. מען האָט איינגענטליך גלייך פון אָנפאנג געוואוסט, וועל-כע מאטעריאלען מען בענוצט ביי זייער פראָ-דוקצאָן, ווייל דאָס האָט מען געמוזט ערקלערן אין דעם פאטענט; אָבער דיא ריכטיגע פראָ-פאָרציאָן פון דיא מאטעריאלען איז אין דעם פאטענט נישט ערקלערט געוואָרן, און דאָס איז דיא ערשטע יאָהרען פערבליבען א סוד פאר דיא יעניגע, וועלכע האָבען געוואָלט נאָכמאכען, אום אויך צו מאכען געלט פון דער נייער ערפינד-ונג.

א וועלסבאָך-מאנטעל בעשטעהט איי-גענטליך פון אן איבערגעברענגטע שטיקעל גע-וועבס פון בוימוואָל, וואָס איז פריהער איינגע-טונקט געוואָרן אין א לייזונג פון זאלצען פון מעטאלען, וועלכע טראָגען אין דער כעמיע דעם נאָמען „זעלמענע מעטאלען“, ווייל מען געפינט זיי זעהר ווייניג אויף אונזער ערד. דיזע 2 מעטא-לען זיינען טהאָריום און סערום, נאָר מען קען אויך געברויכען אנדערע, צום ביישפיעל, איטיריום, וועלכע האָבען דיא זעלבע מעלה. אוער פאָן וועלסבאָך איז געקומען צו זיין גלייך ליכער ערפינדונג, ווען ער האָט געמאכט פראָ-כעם מיט זאלצען פון טהאָריום. מען געברויכט נעמליך דיא ניטראטען פון דיא זעלמענע מע-טאלען פיר דיא שיינענדע מאנטלען (ניטראט הייסט א בעהעפטונג פון א מעטאל מיט א זויערע, וועלכע הייסט אויף ענגליש: „ניטריק עסיד“ און אויף רוסיש: „אזאָטנאי קיסלאָטא“). צום ביישפיעל, סאלפעטער איז א ניטראט פון מעטאל קאליום און לאפּים איז א ניטראט פון מעטאל זילבער. דיא אורזאכע דערפון איז, וואָס ווען מען דערהיצט אזעלכע זאלצען, בלייבן נאָר דיא אָקסידען פון דיא מעטאלען

וואסער-פאלען אין אלערליי מאשינען, האָט מען נאָר נישט צו קימערן זיך וועגען דיא זאפא-סען פון שטיינקוילען. מען איז פערזאָרגט מיט מעכאנישע קראפט אויף אייביג זאָ לאנג דיא ערד וועט זיך דרעהען אין דעם אונגענדליכען וועלט-דייב און זאָ לאנג מענשען וועלען זיך קענען „פרוכטפערן“ אויף איהר.

מען קען זיך קוים פאָרשטעלען, וואָס עס טהוט זיך יעצט ארום דיא אלפען-בערג און לע-בען דיא וואסער-פאלען אין אייראָפּא און בע-זאָנדרעם אין דער געגענד ארום דעם גרעסטען וואסערפאל אויף דער ערד—ניאגארא-וואסער-פאל. אין הונדערטע שטעט און שטעטלעך זייר נען דיא פריהערע דאמפ-מאשינען ארויסגע-יאָגט געוואָרען דורך דיא עלעקטריש-איבערגע-געבענע וואסער-קראפט. דיזע דאמפ-מאשינען בלייבען וויא אויסגעדיענטע סאָלאטען. וואָס וואָלט געווען ניאגארא אָהן דיא אָנווענדונג פון עלעקטריציטעט? א פאלא, וואו רייזערע וואָל-טען געקומען בעטראכטען דעם וואונדערבארען וואסערפאל. יעצט אָבער איז דאָרט דער גרעס-טער אינדיסטריעלער צענטער פון אמעריקא. ווען מען זאָל אפילו קענען קריעגען שטיינ-קוילען אומזיסט, לוינט זיך אויך נישט זיי צו געברויכען פיר אינדוסטריעלע צוועק אין דיא ערטער פון וואסער-קראפט, דען דיא קאסטען צו אָפּערירען דאמפ-מאשינען זיינען העכער וויא צו אָפּערירען עלעקטרישע מאשינען.

צום ביישפיעל, אין באַפּאלאָ, וואו מען בעקומט, זאָ צו זאָגען, עלעקטריזירטע וואסער-קראפט 23 מיליאָן ווייט פון צענטער לעבען ניאגארא-וואסערפאל, קען מען קריעגען צו-געשטעלט א פערד-קראפט פון עלעקטריצי-טעט פאר 25 דאָלאַר א יאָהר, עס מאכט נאָר נישט אויס וויא פיעל שטונדען אין טאָג און וויא פיעל טעג אין יאָהר מען זאָל דיזע קראפט אָנ-ווענדען פיר אינדוסטריעלע צוועקען. אין אייר-ניגע פאבריקען ארכייט מען טאקע טאָג און נאכט א גאנץ יאָהר. דאָס מאכט בלויז 29-צענטלעך סענט א שטונדע פאר א פערד-קראפט, וואָס עס איז פיעל ביליגער וויא בלויז צו שאַרען הויזען, וועלכע קענען צושטעלען דיא זעלבע קראפט.

מיט דער צייט, ווען מען וועט אויסגעפינען נאָך בעסערע מיטלען איבערצוגעבען דיא עלעק-טריזירטע וואסער-קראפט אויף נאָך ווייטערע שטרעקען. וועלען דאמפ-מאשינען נאָר ארויס-געטריבען ווערען פון אינדוסטריעלען פעלד, און שטיינקוילען וועלען געברויכט ווערן פיר בע-הייצונג.

דיא וועלסבאָך-מאנטלען.

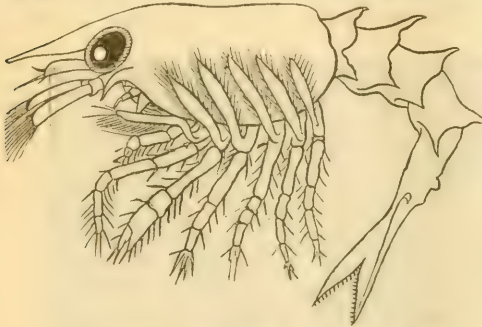
קוים 19 יאָהר זיינען פאָריבער זייט דער כעמיקער אוער פאָן וועלסבאָך האָט ענטרעקט

עס בלייבט נאָר דיא אש, וואָס בעשטעהט פון דיא אָקסידען פון דיא זעלטענע מעטאלען.

עס פערשטעהט זיך, אז דאָס טהוט זיך ניט אזוי לייכט, וויא עס רעדט זיך, און אז עס פאָרדערט זיך געניטקייט אויסצוברענגען א וועלסבאך-מאנטעל וויא געהעריג.

דעם מעטאל טהאָריום בעקומט מען פון א געוויסען סאָרט זאמד וואָס הייסט מאָנאזיט און וואָס ענטהאלט אויך אנדערע זעלטענע מעטאלען. דיוער זאמד געפינט זיך מיטטענס אין בראזיליען און אין סאוטהקארליע. טהאָריום האָט פריהער געקאָסט זעהר טהייער, און אויך יעצט, ווען מען האָט אויסגעפונען בע-סערע מיטעל איהם צו בעקומען, קאָסט א פונט פון דיווען מעטאל פון 6 ביז 7 דאָלאַר. פון איין פונט טהאָריום-ניטראט בעקומט מען ביז 350 וועלסבאך-מאנטעלען.

קינסטליכע בריהונג פון לאַבסטערס.
זעהר אינטערעסאנטע און וויכטיגע פראַ-בעס צו פערמעהרען דורך קינסטליכע בריהונג לאַבסטער-ראקעס, וועלכע פערשווינדען אלץ מעהר. זיינען געמאכט געוואָרן אין דהאָרדיי-לענד אונטער דער אויפזיכט פון בעאמטע פון דער יונייטעד סטייטס פישקאָמיסאָן. די פראַ-



דיא ערשטע שיטפּע פון לאַבסטער.

בעס האָבען געדויערט עטליכע יאָהר ביז מען האָט ענדליך אויסגעפונען א מיטעל, ווי אויסצור-בריהען דיווע ראקעס. דיא שווייגיקייט בע-שטעהט ניט נאָר אין דעם, וואָס א גרויסער טהייל פון דיא ניי-געבאָרענע לאַבסטערס קומען אום אין מאסען פון פערשיעדענע נאטירליכע אורזאכען, זאָנדערן אויך דורך דעם, וואָס זיי פרעסען אויף איינער דעם אנדערן. דיא ניי-געבאָרענע לאַבסטערס מאכען דורך פיער שטוי-פען איידער זיי זיינען אין שטאנד צו בעשי-צען זיך פיעל-זוינציג געגען זייערע צאָהלריכע שונאים אין ים. דיא ענדערונגען אין זייער קער-פער און פאָרמע זיינען אזוי פערשיעדען, אז ווען מען זעהט א לאַבסטער וואָס קומט ארויס פון דער אייעלע, קען מען זיך גאָר ניט פאָרשטעלען,

אָקסיד הייסט אין דער כעמיע א בעהעפטונג פון א מעטאל מיט דעם יסוד זויערשטאף.

אָט דיא אָקסידען פון טהאָריום און סעריום פערבלייבען פערבונדען אין דיא איבערגעב-ענ-טע מאנטעלען, און זיי האָבען עס - א מעלה צו געבען דעם געוועהנליכען ברענגאז אין פער-בינדונג מיט לופט (דאָס הייסט דעם בלויען ברענגאז) ווייסען שיין. ווארום דאָס איז אזוי, איז א פראגע, וועלכע ווערט בעשפראכען אין געלעהרטע ביכער און מיט וועלכער מיר קענען זיך דאָ ניט אָפגעבען. מיר וועלען נאָר בעמער-קען, אז דיא מעלה פון געוויסע מעטאלען צו שייען, דיא זאָגענאנטע אינקאדעסענס, האָט א העכסט וויכטיגע בעדייטונג אין דער נאטור-וויסנשאפט.

מיר וועלען זיך דאָ נאָר רעכענען מיט פאך-טען. אלזא, דיא אָקסידען פון טהאָריום, סעריום און געוויסע אנדערע מעטאלען לאָזען ארויס א ווייסען שיין, ווען זיי ווערן דערהיצט פון בלויען ברענגאז. אלעס וואָס עס בלייבט צו טאן, איז נאָר מעכאנישע ארבייט צו לאָזען דיווע אָקסידען שייען צו אונזער בעקוועמליכקייט. דאָס ווערט אס בעסטען אויסגעפיהרט דורך דיא וועלסבאך-מאנטעלען. זייער פראָדוקצאָן געהט צו אין קורצען אזוי : צוערשט פלעכט מען אויס אויף געוויסע מאשינען, לאָמיר זאָגען, זעקעלעך פון בוימאָל נאָך א געוויסע מאָס. נאכהער וואשט מען זיי, אז עס זאָלען ניט בלייבען קיינע אונרייגיקייטען, און מען טריקענט זיי אויס. דאן טונקט מען זיי איין אין א לייזונג פון טהאָריום-ניטראט מיט איין פראָצענט סעריום-ניטראט. נאָך דיווער אָפּעראציען בינט מען זיי ארום פון אויבען מיט א שנירעל פון אסבעסטאָ און מען ברענט זיי ביז עס בלייבט נאָר דאָס, וואָס מיר זעהען אין א וועלסבאך-מאנטעל. אז דאָס איבערגעבליבענע פון דער גאנצער פלעכ-טונג איז נאָר א ביסעלע אש, אין דעם קענט איהר זיך איבערצייגען, ווען איהר זאָלט זיך נאָר צוריהרען מיט דער האנד צו אזא מאנטעל.

אין אזא צושטאנד קען מען איהם קוים ריהרען פון אָרט, ער ווערט צופאלען ביי א טרייסעל. אום איהם צו קענען טראנספארטירען, האָט מען געמוזט אויסגעפינען אזא מאטעריאל, וואָס זאָל צוזאמען האַלטען דיא אש און זאָל פערשווינדען גלייך ביי'ן אָנצינדען. דער בעס-טער פון דיווע מאטעריאלען איז קאָלאַדאָן. מען טונקט איין דיא איבערגעברענטע מאנטעלען אין קאָלאַדאָן און זיי ווערן דאן גענוג פעהרארטע-וועט, אז מען זאָל זיי קענען איינפאקען און שיקען וואוהין מען וויל.

ווען מען צינדעט אָן אזא פעהרארטעווע-טען מאנטעל, ווערט דער מאטעריאל, וואָס איז וויא א הייטעל ארום דיא אש, פערברענט, און

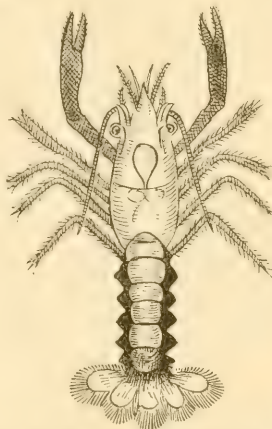
טויגען פאר דעם מענשליכען מאָגען. זיי פרע-
סען איינע דיא אנדערע, ווען זיי געלינגט ניט
אויפגעפרעסען צו ווערן פון פערשידענע סאָר-
טען פישען. דיא נאטור האָט דערפאר פערזאָרגט
דיא לאַבסטער-נקבות מיט א מאסע אייעלעך,
מאנכע טראָגען ביז 90 טויזענד אייעלעך.

ביי קינסטליכע בריהונג איז דיא שווערסטע
זאך געווען צו פערדיטען, אז דיא יונגע לאָב-
סטערס זאלען ניט אויפגעסען איינע דיא אנ-
דערע. דער בעסטער מיטעל איז פאָרלויפונג צו
בעוועגען דאָס וואסער וואו זיי ווערן געהאלטען
דורך א געוויסען מעכאניזמוס און צו לאָזען
שווימען א סך שפיין (דיא בעסטע שפיין זיינען
דיא ווייכע טהיילען פון קלעמס, צוהאקט אויף
פיצלעך). וואו זיי גיבען זיך א ריחה, טרעפען
זיי אויף דיזער ארט גענוג שפיין און אטאקירען
דארום ניט איינע דיא אנדערע. אויף דיזער
ווייזע איז עס געלונגען צו ענטוויקלען 50 פראָ-
צענט פון דיא נייגעבארענע לאַבסטערס ביז
זייער פערטער טראנספארמאציען, וואָס עס
איז ניט דער ערך מעהר, וויא ביז דער נאטיר-
ליכער בריהונג אפילו אונטער דיא גינסטיגסטע
אומשטענדען.

דיא לאַבסטער-אינדוסטריע, וועלכע זאָלט
אין א קורצער צייט אונטערגעגאנגען, וועט
יעצט אויפלעבען דורך דיא קינסטליכע בריהונג.

אז דערפון וועט אויסוואקסען א לאַבסטער. מיר
וועלען דאָ בריינגען צוויי צייכונגען צו צייגען
דעם אונטערשייד.

אין זיין פערטער טראנספארמאציען



דיא פערטע שטופע פון א לאבסטער.

(אומגעדרונג) איז דער יונגער לאַבסטער פער-
טיג צו לאָזען איהם אויף גאָט'ס בעראָטה זיך
מאכען א לעבען אין ים. אין זייערע ערשטע
טראנספארמאציען זיינען דיא לאַבסטערס
מערקווירדיג הילפלאָז, און דארום דערלעבען
אזוי ווייניג פון זיי צו אזא עלטער, אז זיי זאלען



בעזוכען און נאָכפארשען, אויב זיין בעליחבית,
א געוויסער פאָן-אַסטען, וועלכער האָט זיך אָבער-
געבען צו ערציהען פערד און צו צייגען, אז זיי
בעזיצען אפילו מאטעמאטישע פעהיגקייטען—
נארט ניט דורך א געוויסען קונץ דאָס פובליקום.
דיזער פאָן-אַסטען איז געווען א לעהרער פון
מאטעמאטיק, און ער מאכט יעצט זיינע פראָ-
כעס מיט פערד, קען מען זאָגען, לשם וויסענ-

„דער קלוגער האנז“.

דאָס איז ניט דער דייטש, נאָר דער פערד,
וואָס האָט פערדיענט דעם נאָמען „קלוגער
האנז“. דיזער פערד איז ווירקליך א וואונדער,
און מיט זיין חכמה האָט ער זיך בעריהמט גע-
מאכט ניט נאָר אין בערלין, וואו ער צייגט
יעצט זיינע קונצען, זאָנדרען אין דער גאנצער
וועלט. פיעלע געלעהרטע זיינען געקומען איהם

אין האָט בעקומען ריכטיגע אנטוואָרטען, וואָס עס בעוווייזט, אז דער פערד פערדיענט טאקע זיין נאָמען

דער געברויך פון מילך-שטיין.
מיר האָבען שוין אין א פאָריגען נומער „צוקונפט“ מיטגעטהיילט, וויא מען מאכט פון מילך א הארטען מאטעריאל, וואָס טראָגט דעם נאָמען גאלאליטה אָדער מילך-שטיין. מען פאב-ריצירט איהם יעצט אלץ מעהר אין דייטשלאנד, ווייל מען האָט אויסגעפונען, אז ער איז זעהר גוט אין דער מעבעלאַינדוסטריע. מען מאכט פון גאלאליטה דיא זעלבע זאכען וויא פון סעלולאָיד. ער לאָזט זיך זעהר גוט פארבען אין פערשיעדענע קאלירען, און דארום בענוצט מען זיך מיט איהם ספעציעל פיר שפיגעל-ראמען און פיר לאַמפֿטישעלעך. מען פאבריצירט אויך רעהרען פון גאלאליטה. ער איז אזוי הארט וויא האַרן, אָבער אביסעל ברעכיגער.

פ. קראניץ.

שאפט, דען ער שטעלט ניט אויס זיין „קלוגען האנד“ אין צירקען אָדער מוזעאומען פאר געלט. דער „קלוגער האנד“ קען אריפמעטיקע ווען מען פרעגט איהם, צום ביישפיעל, וויא פיעל איז 15 און 13, קלאפט ער אָפּ מיט זיין קאָפיטע 28 מאל. עס מאכט ניט אויס, ווער עס שטעלט איהם אריפמעטישע פראגען, אבי נאָר מען גיט איהם עטליכע מעהרען, וועלכע זיינען פאר איהם דער גרעסטער דעליקאטעס. זאנסט פוילט ער זיך צו עפענען—זיינע קאָפיטעס, מיט וועלכע ער צייגט ארויס זיין תורה. ער קען אויך זאָגען, וויא פיעל דער זייגער איז, קוקענדיג אויף דיא ווייזערס, אויסקלייבען קאָרטען, אָנווייזען אויף קאָלירטע זאכען א. ז. וו. וויא פיעל מען האָט ניט געמישט קאָרטען און געפארבטע שטיקלעך טוך, האָט דער „קלוגער האנד“ אויסגעקליבען, דורך א בעשטימטע צאָהל קלעפּ מיט זיין קאָפיטע, דיא ריכטיגע זאכען.

ד. העינראטה פון בערלינער זאָלאָגישען גאָרטען האָט געשטעלט פראגען דעם „קלוגען האנד“, ווען פאָדאָסטען איז דערביי ניט געווען,



דער אלטער מנשה

אין פראַנטרום ביים פענסטער און האָט ארויס-געקוקט אין דער שוואַרצער נאכט אריין. אין דער דונקעלהייט האָט זיין גרויסע פיגור מיט ברייטע פלייצעס אויסגעוויזען נאָך גרעסער, נאָך ברייטער. האָטש דיא לאנגע האָר, דיא געדיכטע באָרד זיינען שוין געווען ווייס-גרוי, דאָך איז ער געזעסען מיט אויפגעהויבענע שולטערן שלאנק און שטאַלץ.

ער איז ניט לאנג געקומען פון דער ארבייט און האָט זיך פאמעלעך ארויפגעשלעפּט איבער דיא טרעפּ פון טענעמענט-הויז צו זיין וואָהנונג. ער האָט אפילו ניט געוואָלט הערען פון עפעס עסען/און האָט זיך שווער אוועקגעזעצט אויף א שטוהל ביים פענסטער. דיא נאכט איז געווען כמאדנע און דושנע; א בליץ האָט אָפּט דורכ-געשניטען דעם הימעל. עס האָט געצייגט אויף א רעגען. דאָס ראמבלען פון א ווייטען דונער, אויסגעמישט מיט'ן שטענדיגען מורמלען פון דער רוישיגער גאס, האָט זיך אריינגעטראָגען דורך'ן פענסטער, און פון'ם דאך האָט זיך אָפּט געהערט א מיט-מאש פון קוויטשעריי און גע-רעכטער.

דער אלטער מנשה האָט לייעב געהאט אזא

ווי וויא דערלעב איך שוין דיא מינוט, ווען דער לעב איך שוין דיא צייט!

אין הויז איז געווען פינסטער. דיא געז האָט ניט געברענט „פאר קיהלקייט וועגען“, ווייל

דער אבענד איז געווען א שרעקליך הייסער, און דיא אלטעמטיקע פאָרענדיג זיך אין קיך, האָט זיך דערשראָקען פאר דער ציטעריגער שטימע, בעגלייטעט מיט א לאנגען זיפּץ, וואָס האָט זיך געהערט פון צווייטען צימער. ניט איינמאל האָט זיא שוין געהערט פון איהר מאן: „אוי ווען דערלעב איך שוין דיא מינוט!“ דיא בעדיי-טונג פון דיעזען אויסבעשריי איז א שטיק צייט געווען דונקעל פאר איהר; אָבער דיא אומשטענ-דען, אונטער וועלכע ער האָט עס יעצט איבער-געהערט, האָבען בעשיינט דאָס אונפערשטענ-דיכע.

מנשה דער ביגלער, אָדער „דער קמצץ“, וויא דיא ייבנים האָבען איהם גערופען, איז געזעסען



איך שוין דיא מינוט, ווען דערלעב איך שוין דיא צייט!"

און זיין אלטעמטשקע פרוי אין קיך האָט איהם יעצט פערשטאנען מעהר וויא אלע מאָל. עס איז איהר געוואָרען קלאָר זיין קארגקייט, איבערהויפט זינט ער האָט געקראָנען דעם ברענע פון רוסלאַנד, אז ער וועט אפּשר וויעדער מעגען האלטען א מיהל — ער האָט געקליעבען געלד אויף צו פאָהרען אהיים.

„טאָמער וואָלט מען שוין אָנגעצונדען דיא געז,“ האָט דיא אלטע א זאָג געטהאָן וויא פאר זיך, „מען וועט דארפן באלד געהן עסען, דיא קינדער וועלען שוין באלד קומען.“

„מע קען ברענען א לעמפלע“, איז געקומען דער ענטפער פון פראַנטירום. „איך האָב ניט א פעני, איך האָב ניט פון וואנען.“

פון דעסטוועגען האָט ער באלד אָנגעצונדען דיא געז, נאָר מאכענדיג דעם פלאם גאנץ קליין, ווייל אויף דיא טרעפּ האָבען זיך געהערט טריט, און „דיא קינדער“ זיינען אריינגעקומען. דאָס זיינען געווען דעם אלטען מנשה'ס א זון מיט אן אייניקעל. מעהר וויא דעם איינעם זעהן, א קראנקען אלטן פון א יאָהר דרייסיג, האָט דער אלטער ניט געהאט. דער זון האָט געהאט א קינד, א אינגעל פון א יאָהר צוועלף וואָס איז געגאנגען אין סקוהל א האלבען טאָג און האָט נאכהער ארויסגעהאַלפּען דעם פאָטער מאכען סיגארעטען אין א פאבריק.

אלע צוזאמען האָבען געוואָהנט אין דריי פינסטערע צימערן כמעט אָהן מעבעל. דיא אלטע פרוי האָט ניט איינמאָל זיך בעקלאָגט אויף דעם, אָבער מנשה'ס ענטפער איז אימער געווען: „איך האָב ניט א פעני, איך האָב ניט פון וואָס נען.“ און א מאָל פלעגט ער אויך צוזעצען: „אוי, ווען דערלעב איך שוין דיא צייט!" זיא האָט געוואוסט אז דאָס פאָהרען אהיים איז גע- וואָרען ביי איהם א מין קראנקהייט, אז ער קלייבט געלד פאר זיי אלעמען אויף טיקעטס. און פּערגינגט זיך ניט קיין עסען, קיין טרינקען. וואָס מעהר ער האָט געהאלטען דעם סוד איז ער געוואָרען אלץ בייזער און קראנער. מיט טרערען אין דיא אויגען האָט זיא איהם אָפּט געבעטען ער זאָל איהר געבען געלד צו קויפען פאר איהם עטוואָס צום אָנטהאַן. „אונזער קינד איז א קראנקער, ער פּערגינגט קוים צום לעבען, ביי איהם קען איך ניט בעטען“ האָט זיא געטענה'ט. „זעה וויא דו געהסט אָנגעטהאָן, דיא שטוב איז ווייט און וויינט.“

„איך האָב ניט א פעני, איך האָב ניט פון וואנען“, איז געווען זיין איינציגע אנטוואָרט. ביי נאכט האָט זיא געזעהן, וויא ער איז אויפגעשטאנען, האָט ארויסגענומען פון בוויי- קעשענע א פעקיל געלד; געקוקט אויף דעם

נאכט. ער האָט זיך געפיהלט אין א נאָהענטע פערבינדונג מיט'ן דונער, מיט'ן בליין. דיא דונר- קעלהייט האָט איהם גערופען צו זיך. ענג איז איהם געוואָרען אין צימער, אָבער אויף'ן דאך איז ער קיינמאָל ניט געגאנגען. ער האָט פיינט געהאט דעם רעש מיט'ן טומעל. כמעט אלע זיינע יאָהרען האָט ער פערבראכט אין א פערוואָרפער- נעם דאָרף אין מאלאָראָסיע. דיא בעקאנטע האָט בען איהם אימער גערופען „דער דאָרפסמאן“. שטייל און בעשיידען האָט ער אָבגעלעבט מעהר וויא א העלפט פון זיינע יאָהרען, און דאָס שטיר קעל צייט פון אמעריקאנער לעבען איז נאָך ניט געווען גענוג איהם צוצופאסען צו דעם טומעל און ליאָרעם פון דער גרויסער שטאָרט.

ער איז זיך אלץ געזעסען שטייל און האָט ארויסגעקוקט אין דער שוואַרצער נאכט אריין. פלוצלינג האָט דיא אלטעמטשקע אין קיטשען בע- מערקט, וויא ער האָט זיך האַלב אויפגעשטעלט, האָט זיך שטעל צוריקגעזעצט און ארויסגעהאנגען דעם קאָפּ ווייט דורך'ן פענסטער. פון דאך האָט זיך געהערט א זיסע מענער-שטימע — אימיצער האָט געזונגען א מאלאָראָסישע ליעד. א מאָדנע, אומעדיגע זיסקייט, אזוי וויא דאָס ביינקען פון א פערשיקטען נאָך דער היים, נאָך ווייט און קינד וואָס ער וועט שוין קיין מאָל ניט זעהן, האָט זיך געהערט אין דעם מאָטיוו פון דער ליעד. דער טומעל אויף'ן דאך איז מיט א מאָל געוואָרען שטייל: אלע האָבען זיך איינגעהערט. דיא גאס אליין האָט וויא אָנגעהאלטען דעם אַטעהם, און דער אלטער מנשה איז געזעסען מיט'ן מויל אָפען, איין האַנד האָט ער געהאלטען אויף'ן האַרצען, בעוועגלאָז, אזוי וויא טויט, נאָר דיא ברוסט האָט זיך האַסטיג געהויבען ארויף און אראָפּ. שעהנע, לעבע בעלדער, זיסע, זעליגע טרוימען האָבען איהם בערווישט, פּערכשופ'ט: א שטילע הייסע נאכט; מיליאָנען שטערען שיר מערען אין דעם בלויען הימעל; וויא גייסטער שטעהען דיא הויכע טאָפּאָליעס ביי'ם טייך איינ- געהילט אין בלויקייט, און א שטילער ווינטעלע קומט פלוצלינג און רוישט אזוי זאכט, אזוי גע- היימניספאָל דורך דיא בלעטער; פון טייך הערט מען אָהן אויפהער דאָס רעגעלמעסיגע קוואקען פון דיא זשאבעס, וואָס שלעפּערט און מער- שכור'ט, און ווייט איבער'ן פּעלד טראָגט זיך א ליעד פון דיא „שקאָצים“ וואָס טרייבען דיא פערד „נאניטש“ צום פאסען...

זיסע חלומות האָבען אָנגעפילט דעם אל- טען'ס מוח אין דער צייט, וואָס דאָס זינגען האָט זיך געהערט פון דאך. דאָס ביינקען אהיים, וואָס האָט איהם קיינמאָל ניט אָבגעקלאָזט אויף א מינוט, האָט איהם יעצט ארומגענומען און גע- נאָט וויא א פיאָווקע, און פון זיין ברוסט האָט זיך ארויסגעריסען א קרעכץ: „אוי, ווען דערלעב

פיהלט נאך שלעכט, און שפעט ביי נאכט זיינען דיא שכנים אויפגעוועקט געווארן פון א יאמער, וואס האט זיך פון מנשה'ס וואנהונג געהערט. זיי האבען פערשטאנען, אז דער קראנקער לעבט שוין ניט מעהר.

דיא קבורה-קאסטען זיינען געווען אויף אלטענ'ס חשבון. קיין ווארט, קיין פראטעסט איז פון זיין מויל ארויס. מעהר ניט, וויא דיא ליפען האבען זיך געשאקלט מעכאניש, מורמלענדיג פערשיידענעס וואס קיינער האט ניט געקענט פערשטעהען, און זיין אויסזעהן האט געהאט אין זיך פעס וואס האט געשראקען און גע- מאכט אָבערהערען דעם קאפ פון איהם.

פון דאן אָן איז ער געוואָרען נאָך קארגער, האָט זיך ניט פּערגונען דעם לעבען. ער האָט געארבייט שפּעט, פלעגט קומען כמעט האלבע נאכט אהיים, און אין א צייט ארום פלעגט דיא פרוי איהם ווידער זעהן אויפשמעהן ביי נאכט און צעהלען דאָס געלד. אָבער דער פעקעל איז געוואקסען לאנגזאם—ער האָט שוין ניט געהאט אזוי פיעל כוח צו ארבייטען.

א פאָר יאָהר זיינען אזוי אוועק, און דער אלטער האָט אלץ געשפאָרט און געזאמעלט א גראַשען נאָך א גראַשען. ער האָט דיא האַפנונג ניט אויפגעגעבען, און דער וואונש צו פאָהרען אהיים איז געוואָרען ביי איהם א שטארקע ליי- דענשאַפט.

א לאנגע צייט האָט איהם גענומען דאָס קלייבען. טיעפע קנייטשען האָבען זיך געלייגט אויף זיין פנים, און זיין שלאנקע געשמאלט האָט זיך איינגעבויען. נאָך א פאָר וואָכען האָט ער בעדראפט. ער האָט שוין געטראכט וועגען קויפען טיקעטס. זיין ביזוקייט האָט איהם ביסלעכווייז פערלאָזען. יעצט פלעגט ער שוין אָפט רעדען מיט דער פרוי איבער פערשיידענע פלענער, איבער- הויפט ווען זיא פלעגט איהם שטארק דערעסען וועגען זיין קארגקייט.

„זעה וואָס עס ווערט פון אונז אלע, וואָס האָסטו צום קינד?“ פלעגט זיא רעדען מיט איהם, אַנווייזענדיג אויף אַייניקעל. „זייט ער האָט געענדיגט דיא סקול ארבייט ער, גיט דיר אוועק, און וואָס וועט זיין דער סוף?“

„דער סוף וועט זיין.“—און דער אלטער האָט געגעבען א טיעפען זיפץ.—„ער וועט ווערען א מענש ווען ער וועט זיין מיט אונז אין רוסלאנד צוריק. ער וועט ווערען א מענש.“

מאָדע גראנקען וועגען דעם אייניקעל האָבען דיא לעצטע צייט געמוטשעט דעם אלטען מנשה. ער האָט אָנפאנגט גאָר ניט געטראכט וועגען דעם. דער אייניקעל איז געוואקסען א פיין קינד, האָט זיך אָבעגעבען צום לערנען, ווען ער האָט נאָך צייט געהאט.

אז דער אינגעל וויל געהן אין קאלערזש,

לאנג, עס איבערגעצעהלט און צוריק אוועקגע- לייגט. אָבער זיא האָט מורא געהאט איהם צו זאָגען א וואָרט וועגען דעם. זיא האָט איהם גוט געקענט, אז ער האָט ליעב צו האלטען א זאך בסוד. עס האָט איהם ניט געארט, אז זיא האָט געוואוסט, נאָך ניט דערמאָנען, ניט ריידען פון דעם.

און זיא האָט געשוויגען. איין טאָג איז דער אייניקעל געקומען איהם רופען פון שאפ. דעם זעהן איז ניט גוט געוואָרען ביי דער ארבייט, און מען האָט איהם געבראכט אהיים.

„לויפט שנעל נאָך. א דאָקטאָר, מען קען איהם ניט דערמינטערן“, האָט דעם אלטען מנשה בעגעגענט א שכן אויף דיא טרעפ פון זיין הויז. „איידך האָב ניט אַזאַפּעני, כ'האָב ניט פון ווא- נען“, האָט זיך דערהערט וויא פון א קבר ארויס. אין הויז איז געווען פול מיט מענשען, פון וויי- טען האָט זיך געהערט דאָס קלאָגען פון דער אלטער מאמע. מנשה איז געבליבען שטעהן א מינוט. איין האנד וואָס ער האָט געהאלטען אויף פארענטשע האָט געציטערט וויא פון פיבער. „מען דארף זעהן, ערגעץ לייהען“, האָבען דיא שכנים געהערט וויא ער האָט ארויסגעשטאמעלט. ער האָט אנגערודקט זיין היטעל און איז אראָפּ דיא טרעפ. אין א צעהן מינוט ארום איז ער געקומען מיט א דאָקטאָר.

דער זעהן איז געלעגען אזוי וויא טויט. דיא אויגען פערגלאַצט, דער פנים געל. דער דאָקטאָר האָט געארבייט שווער ביז ער האָט איהם דער- מינטערט. ער האָט פערשריעבען א מעדיצין.

א צוטומעלטער, שווארץ וויא דיא ערד, איז געשטאנען דער אלטער מנשה און האָט אלעס בעטראכט.

דער אייניקעל האָט גענומען דעם דאָקטאָר'ס רעצעפט צו געהן אין אפטייק. ער האָט זיך אָבער אומגעקעהרט צוריק, זיך דערמאָנענדיג, אז ער האָט ניט קיין געלד.

„זיידע“, האָט ער אָנגעפאנגען, אָבער דער אלטער האָט איהם ניט געלאָזט ענדיגען. „איכ'ל אליין געהן“, האָט ער זיך א כאפ געטהאן וויא פון שלאָ. „כ'וועל מוזען לייהען, אפשר באָרגען“, האָבען דיא רעדעל מענשען אין קאָרידאָר איהם געהערט שעפטשען, ווען ער איז פערבייגעגאנגען. דריי טעג איז דער קראנקער געלעגען און געוואָרען וואָס א מאָל שוואכער. מען האָט בע- דארפט אלע מאָל דעם דאָקטאָר, רפואות. נאָך אלעס איז דער אלטער מנשה אליין געגאנגען. ער האָט גערעדט צו זיך וואָס א מאָל מעהר, שטילער. גאנצע נעכט האָט ער געשפרייזט הין און צוריק איבער'ן צימער און געשעפטשעט צו זיך.

אויף פיערטען טאָג האָט דער קראנקער גע-

אונזער זוהן איז געשטאָרבען? און זיא האָט אָנגעפאנגען וויינען.

ביינאכט איז דער אלטער מנשה אויפגעשטאנען, עס האָט איהם ניט געלאָזט איינליגען. דאָס וואָס דיא פרוי האָט איהם אָנגעצייגט, אז דער אינגעל זעהט אויס שלעכט, האָט ער ערשט יעצט בענומען. פריהער האָט ער עס גאָר ניט בעמערקט. ווען דער זוהן איז געשטאָרבען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אז עס איז געווען פון א פערלאָזענע שווינדזוכט.

מנשה איז אראָפּ פון בעט. אויף דיא שפיץ פינגער איז ער צוגעגאנגען צום פלאץ וואו דער אינגעל איז געשלאָפּען. ער האָט זיך איינגעקוקט וואָס פאר א קינדערש פנים ער האָט, גאָר ניט נאָך דיא יאהרען נאָך. א שווייס האָט זיך געזעהן אויף דעם אינגעל'ס געזיכט. דער אלטער מנשה האָט איהם ארויפגעלייגט דיא האנד אויף'ן שטערען און האָט דערפיהלט א פייכטקייט. דער אינגעל האָט געעפענט דיא אויגען, האָט דערזעהען דעם אלטען, און האָט זיך אומגעקעהרט מיט'ן פנים צום וואנד.

„קינד וואָס דו ביסט, דרעהסט זיך אוועק פון'ם זיידען, מיינסט ער איז דיר א שונא, הא?..." דעם שטארקען מאן'ס שטימע האָט געציטערט און האָט געקלוגען אין דער נאכט וויא דער קול פון א קליין קינד. דער אייניקעל האָט ניט געענטפערט, נאָר דער אלטער האָט בעמערקט וויא זיינע שמאָלע אקסלען הייבען זיך ארויף און אראָב. א מינוט איז געווען שטיל, דאן האָט זיך וויעדער דרעהרט דעם אלטען'ס ציטעריגער, קינדערשער קול: „וואָס וויינסטו... דו דוראק וואָס דו ביסט... וועסט געהן אין קאד לעדזש... איכ'ל דיר מאָרגען געבען דיא געלד וואָס איך האָב... דו דרעהסט זיך אוועק, מיינסט דער זיידע איז דיר א שונא, הא?..."

ב. ראָזענבלאט.

דאָס האָט דער אלטער דערשמעקט. ער האָט געערט וויא יענער האָט גערערט מיט דער באָבען וועגען דעם, און ער האָט דערפיהלט וויא אין הארצען האָט זיך איהם עפעס אָבגעריסען. ער האָט זיך קיין ריכטיגע רעכנונג ניט געגעבען פאר וואָס, נאָר א מאָדנער שרעק האָט איהם ארומגענומען. ער איז ניט געשלאָפּען גאנצע נעכט—ער האָט געטראכט. זיין אלטער, אָרעמער קאָפּ האָט געטראכט אָהן אויפהער. ער האָט מורא געהאט עס מודה צו זיין פאר זיך, עס האָט זיך איהם געדאכט וויא זיינע פלענער ווערען צופאלען, וויא זיינע האָפנונגען ווערען פערשוואנדען.

דיא פרוי איז איהם דיא לעצטע צייט געוואָרען מעהר געטריי וויא אימער. מיט דיא אלטע אויגען האָט זיא געצירעוועט און גענייהט פאר איהם, האָט איהם געקאכט און געבאקען וואָס ער האָט ליעב. איין טאָג האָט זיא איהם געזאָגט גאנץ אָפּען, אז עס וואָלט געווען גלייכער ער זאָל בעסער זעהן מיט'ן געלד מאכען דאָס קינד פאר א לייט. ער האָט פערשטאנען אז דאָס מיינט, אז דער אייניקעל זאָל געהן אין קאלעדזש, און ער האָט א ציטער געטהאָן. „נישקשה, ער וועט אין דער היים אויך קענען לערנען", האָט ער אויסגעשטאמעלט.

„מען לאָזט דאָרט קיין אידען ניט", האָט ער געקראָגען דעם ערווארטעטען ענטפער.

אויף דער נאכט איז דער אייניקעל געקומען מיט א שמחה: „זיידע, איך האָב אויסגע'האלטען דעם עקזאמען'".

„דארפסט עס נויטהיג, דארפסט עס אוודאי האָבען, דוראק", האָט מנשה אָנגעפאנגען, אָבער דיא אלטעמטשקע האָט איהם ניט געלאָזט ענדיגען. „מוטשע ניט דאָס קינד", האָט זיא איהם געשעפטשעט אין אויער. „זעה, וויא קראנק ער זעהט נעביף אויס, דו פארגעסט גאָר פון וואָס



דיא געליעכטע

עס שוועכט דיא לבנה, מײן הארץ שוועכט נאָך איהר
אין הימעלס פערקלערטער לאזורע.
מיר דאכט, ס'שוועכט דאָרט דיין צורה,
געליעכטער, מיר דאכט, אז איך שוועכ נאָך דיר.

א הייליגע פרומקייט לעבט אויף אין מיר באלד,
נשמה'דיג שטארק מיט כונה
מחדש בין איך דיא לבנה,
דיא נאכטיגאל זאָגט קדיש—„אמן" זאָגט דער וואלד.

דיא גרויסע וועלט-דראמא

האמלעט דער גריבלער

„וואָס פיר איין מייסטערווערק דער מענטש איז! וויא עדעל ער איז דורך זיין חכמה! וויא אונבעגרענעצט אין פעהיגקייטען! וויא וואונדערווירדיג און בעדייטענד אין זיין געשטאלט און בעוועגונג! אין זיין לעבענסהאנדעל איז ער גלייך צו איין ענגעל, און זיין בעגרייפן איז ער עהנליך צו א גאט! ער איז דיא ציהרונג פון דער וועלט, דאס פאָר-בילד פון אלעס, וואס עס לעבט! און דאָך, וואס איז מיר דיוע קווינטעסענץ פון שטויב?“

האמלעט.

וואס גריבעלט און רעפלעקטירט, וואס דענקט פיעל און טהוט וועניג, וואס רעדט צו דער זאך און טהוט קיין מאָל ניט צו דער זאך, וואס וויל אויסגעפינען פון וואנען נעהמען זיך דיא שטערען אין הימעל און ווייסט ניט, ווער האָט איהם געמאכט זיינע שטיוועל.....

עס איז קיין צווייפל, ביי יעדען מענטשען בעזונדער און ביי גאנצע פעלקער צוזאמען לעבען האמלעטישע אייגענשאפטען. שעקספיר האָט אין זיין ווערק פערקערפערט א געוויסען זעלען-צושטאנד פון יעדען מענטש אלס א אינדיווידואל-ליטעט, און פון יעדעס פאָלק, אלס א טהייל פון דער גאנצער מענשהייט. דער גייסט פון צוויי-פעל און אונצופריעדענהייט, דער געדאנק פון סקעפטיציזמוס, דיא שטרעבונג צו ערפינדען דעם תוך פון יעדע זאך און צו ערקלערען זיך דיא לאַגישע אורזאכע פון יעדע ערשיינונג, — דיא ראזיגע אייגענשאפטען עקזיסטירען ביי די מענטשען זינד זיי זיינען געוואָרען מענטשען. שעקספיר האָט מיט דיא X-שטראהלען פון זיין זשעני אראָפגעפאָטאָגראפירט און געוויזען דאס בילד פון דער בעהאלטענער, פערבאָרגע-נער נשמה ניט נאָר פון איין מענטשען, — ער האָט אונז געוויזען דיא נשמה פון דער גאנצער מענשהייט — און דיוע פסיכאָלאָגן דער מענטש-הייט האָט ער אָנגערופען מיט'ן נאָמען האמלעט. אָבער ניט אין דעם אליין בעשטעהט דיא גרויסע בעדייטונג פון דיוען ווערק. „האמלעט“ איז ניט נאָר א פסיכאָלאָגישער שטודיום, עס איז א גרויסע היסטאָרישעס ווערק. עס איז א וועלט דראמא. אין וועלכע מיר געפינען דיא שילדע-רונג פון דער גאנצער ציוויליזירטע וועלט, פון

ען דאס גרויסע מייס-טערווערק פון וויליאם שעקספיר, דיא וועלט דראמא „האמלעט“, איז געוואָרען פאָפולער אין דער ציוויליזירטער וועלט, האט מען אָנגע-הויבען צו געברויכען



דאס ווארט „האמלעט“ אלס א בעצייכנונג פון געוויסע אייגענשאפטען ביי גאנצע פעלקער און נאציאָנען. האמלעט, האָבען איינגע געזאָגט, דאס איז גערמאניא. האמלעט — דאס איז דאָס פערטראכטע, גריבלענדע, דייטשע פאָלק. שפעטער דאָט מען מיט'ן וואָרט האמלעט בעצייכענט דאס רוסישע פאָלק און אלע אנדערע סלאווישע פעלקער מיט זייער וואנקערדען גייסט, שוואכען כאראקטער און שוואכען ווילען. נאָך שפעטער האָט מען אָנגעפאנגען מיט'ן ווארט האמלעט בעצייכענען אלע סקאנדינאווישע פעלקער. שעקספיר'ס בלאסער פרינץ פון דענע-מארק איז געוואָרען דער פראָטאָטיפ פון אלע גערמאנישע פעלקער, וועלכע לעבען ווייט אין דער נאָרד, ארומגערינגעלט פון געהיימיספאלע מיסטעריען פון דער קאלטער נאטור, מיט איהרע פיאָרדען, הויכע פעלזען, בערג, בעדעקט מיט שנעע און וועלדער בעהאלטען פון זונגען ליכט. דער בעריהמטער רוסישער קריטיקער מיכאיל לאָווסקי רופט דיא אונבעשלאָסענע רוסישע אינטעליגענץ מיט'ן נאָמען: „האמלעטיזירטע הזירמלאך“. מיר אלע אין אונזער אלטעגליכען לעבען רופען אָן מיט'ן נאָמען האמלעט יעדען,

לעבען. האמלעט, דאָס סוביעקטיווע מיטעל-על-טערע קריסטענטהום, איז אַ עלטז-הבאָניק. פאָכט וועלכער שטרעבט צו זיין אָביעקטיוו איז אַן עולם הזה'ניק. האמלעט געפינט אויפן בית עולם די אונ-ווירדיקייט און אונזינגיקייט פון מענשענס לע-בען, פאָכט קריכט אין דיא קברים פון דער פערשטאָרבענער קלאַסישער וועלט צו געפונען דיא שעהנהייט, דעם אידעאל פון מאטעריעלען לעבען.

דיא געשיכטע פון אונזער פראגרעס, וויא מיר האָבען פריהער בעמערקט, איז א וועלט דראמא אין איהרע פערשיעדענע פאָרמען. פרי-הער האָבען מיר איבערגעלעבט דיא גריכישע טראגעדי פון פראָמעטיאוס און נאכדעם דיא יודישע טראגעדי פון איוב... נאכדעם דיא קאמע-די פון דער רוימישער פערזאָנע... דאס הייסט, דיא פערזאָנע פון אבלאָכען, פון קריטיקירען, פון גרינג שעצונג פון אוטאָריטעטען, דיא צייט ווען מען פערלירט דעם גלויבען און מען זוכט בעפרידיגונגען נאר אין דעם געפיהל, וואס רופט זיך פערזאָנען. דער מענש זאגט: איז דאס לעבען א קאָמעדי? לאָמיר זיך מאכען לוכטיג און לאָכען. די צוויי אלטע וויכטיגע טראגעדיעס האָבען זיך צוזאמענגעפלאַכטען מיט דער גרינ-גער רוימישער קאמעדי און דער רעזולטאט דער-פון איז געווען — א היסטארישע טראגיקאָמעדי. דער גרויסער דיכטער און דענקער שעקספיער גיט אונז דיא טראגיקאָמעדיע פון דער קריסט-ליכער געזעלשאפט — אלע שעקספיער'ס ווערקע צוזאמענגענומען איז א גרויסע טראגיקאָמעדיע פון דעם קריסטליכען מענשען. שעקספיער האָט גיט געשריעבען קיין דראמא, ווייל דאס לעבען פון דעם קריסט אין זיינע צייטען איז געווען א טראגיקאָמעדיע — פון דעם מענשען'ס רעכטע אלס „איין איינציגער“, פון קיין אינדיווידואלי-טעט האָט דאמאלס גיט געקענט זיין קיין רעדע. פון דעם וואס מיר רופען געזעלשאפט האָט קיינער גיט געוואוסט, גיט נאר דער בעגריף, נאר זאגאר דאס ווארט „געזעלשאפט“ האָט נאָך גיט עקזיסטירט. דער מענש האָט דאמאלס נאָך גיט געקענט דענקען פון דעם, ער זאָל אליין זיין דער הערר אדער אס וועניגסטען דער קאנ-טראלער פון דיא אומשטענדען, ער זאָל אליין קאנטראלירען זיין גלויבען, זיין רעגירונג, זיין פאמיליע און אליין שאפען זיין גליק. דאס וואָלט שוין געהייסען ריינע דראמא, טהעטיג-קייט, אונאבהענגיקייט — דיא פערזאָנע פון דיווער דראמא איז ערשט געקומען אין הענרדי-איבסען'ס צייטען. דיא שעקספיער'ס צייטען איז דער מענש געווען דער פראדוקט און דיא אונ-טערטהעניגע בעשעפנים פון דער קיכע, רעלי-גיאן, רעגירונג. ער איז געווען דער פראדוקט

אלע קריסטליכע פעלקער פון אייראפא. אין דיווער וועלט דראמא געפינען מיר דיא רעזול-טאטען, דיא דראמאטישע פאָלגען פון דעם, וואס פיעלע, פיעלע יאָהרהונדערטע האָט דיא יודישע דראמא „איוב“ אונטערגעדריקט דיא גריכישע ריכטונג און האָט רעגירעט איבער דער וועלט אונטער'ן נאָמען קריסטענטהום. אין האמלעט זעהט איהר דעם זעלען צושטאנד פון דער גאנ-צער קריסטליכער וועלט אין דעם מאָמענט, ווען דער צווייפלענדער גייסט ערוואכט און דריקט זיך אויס דורך דער בעוועגונג, וועלכע איז בע-קאנט אין דער וועלט געשיכטע אלס „הומא-ניזמוס“.

האמלעט דאָס איז דאָס 13—14 הונדערט יאָהר אלטע קריסטענטהום, אין וועלכען עס ערוואכען ענדליך הומאניסטישע געדאנקען און הומאניסטישע שטרעבונגען. דיא קריסטליכע וועלט פאנגט אן צו צווייפלען אין דער גאנצער מאָראלער סיסטעם און אין דער לאָגיק פון אלעס וואס עקזיסטירט. וויא מיר האָבען שוין ער-קלערט אין אונזערע פריהערדיגע קאפיטלען, דיא גריכישע ריכטונג פון מענשענס געדאנק איז אן אָביעקטיווע. דאָס הייסט, דער מענש אינעם רעסירט זיך וועניגער מיט זיין איננערליכען „איך“, נאָר מיט דעם, וואס איז אויסער איהם, מיט דער וועלט, מיט דער נאטור, מיט'ן מאטע-ריעלען לעבען. דיא אידישע אָדער קריסטליך-העברעאישע ריכטונג איז א סוביעקטיווע. דער מענש דענקט גיט פון דער אויסערער, מאטעריע-לער וועלט און איז, פערקערט, נאָר בעשעפטיגט מיט זיין איננערליכע, מאראלע וועלט. דאס קריסטענטהום ביז דער צייט פון רענעסאנס, ביז דער צייט פון בענייאונג און אויפלעבונג, האָט איבערגעלעבט א גרויסע היסטארישע עפאָכע פון סוביעקטיווען דענקען און פיהלען. אין האמלעט ווערט געשילדערט דער קאָנפליקט, דער צוזאמענשטויס צווישען דער סוביעקטיווער און אָביעקטיווער ריכטונג פון דעם מענשען'ס דענקען.

האמלעט, דאס איז דיא גרויסע דענקענדע קראפט, דיא פילאָזאָפּי פון דעם פאר דער צייט פערעלטערטען קריסטענטהום. האמלעט, דאָכ איז דאס יונגע קריסטענטהום, וועלכעס וויל שטאר-בען. מען האָט עס געלערענט צו פערזיסען דאס לעבען און מיט ביטערנים פרעגט עס: זיין, אדער גיט זיין? דאן קומט דיא צייט ווען דאס קריסטענטהום קערט זיך אום אויף א קורצע צייט צוריק און זוכט דיא מיטלען צום לעבען אין דער העלעניש-גריכישער ריכטונג — דאָס איז דיא צייט פון רענעסאנס, דאס איז דער אל-טער דאָקטאָר פאוסט. וועלכער וויל ווערען יונג, דאָס איז דער אלטער העלעניזמוס וועלכער וויל

און צרות ליידען.... האָט איהם דער ר"ע גע-
שיקט וועניג יסורים, האָט ער אליין פאר זיך
ערפונדען אלערליי כלי משחת צו פייניגען זיך.
ער האָט זיך געשמיסען מיט ריטער, מיט דער-
נער, מיט רימענס, האָט זיך אליין געמארטערט
און געפלאגט. אין ליידען און אין ביטערע שמערץ
האָט ער געזוכט דיא „זיסע“ מיסיאָן פון זיין לע-
בן. וואוהין זיינע אויגען האָבען זיך געווענ-
דעט האָט ער נאָר געזעהן דיא אידעע פון זעלבסט
ענטזאגונג און אסקעטיזמוס.... אוס-אונדאום
האָט ער געזעהן דעם געקרייצטען מענשען
מיט א קראנץ פון דערנער אויף זיין קאָפּ און
מיט בלוטיגע טרעהרען אויף זיין געזיכט, וועל-
כער שטעלט פאר דעם מענשענס ערלעזונג.
דיא גרעסטע קינסטלער האבען ניט געשילדערט
דיא נאטור, ניט געמאָלט קיין שעהנע לאנד-
שאפטען, ניין, זיי האָבען איהם געגעבען סטא-
טוען פון אויסגעמארטערטע הייליגע אסקעטען,
האָבען איהם געמאָלען מאדאָנעס מיט פער-
קרימטע, אויסגעקערענקטע פנימער און אויסגע-
דארטע פרושים... אין זיין מוזיק האָט גע-
הערשט דער טרויעריגער טויטענטמארש פון זיין
קירכען געזאנג, אין דער ארכיטעקטור האָט ער
געזעהן דונקלע געביידען און שרעקענדע סימ-
באָלען. א בינהע האָט ער אין דער קירכע אָדער
לעבען דער קירכע און זעהען זעהט ער דארט
נאר יעזוס, זיין מוטער און זייערע הייליגע
מיט זייער לעבען פון תשובה און ענטזאגונג,
מיט איין ווארט, ער האָט אוס-אונדאום געזעהן
נאר דעם אסקעטיזמוס. געוויס, דער נאטירלי-
כער געגענזאץ פון אסקעטיזמוס איז געווען דער
אָפּטער אויסברוך פון ווילדע לוסט, דער מבול
פון אויסגעלאסענהייט.... דער דערשראָקענער
קריסט האָט געוואוסט דערפון, אבער ער האָט
עס ניט גערעכענט אלס א פראָטעסט פון דער
נאטור. עס איז געווען איין אנשיקענס פון סא-
טאן. ווארום דיא נאטור, דאס שעהנעס, דער
גריכישער בעגריף פון לעבען, — דאס אלעס, איז
געווען פון סאטאן און פיר דעם סאטאן. רוחניות
איז געווען פיר גאט און פון גאט, גשמיות איז
געווען פון טייוועל און פיר'ן טייוועל....

עס איז לייכט צו פערשטעהן, ווארום האמ-
לעט איז אזוי שוואך און בלאם, וויא ער ערשיינט
פאר אונז און זיין שווארצען טרויער מאנטעל,
אין דעם מאנטעל פון א בעל תשובה און פעס-
מיסט, אין דעם מאנטעל אין וועלכען דיא אידיש
קריסטליכע סוביעקטיווע אידעע פון לעבען האָט
איהם געוויקעלט אזוי פיעל יאהרהונדערטע. אין
וואס בעשטעהט דיא טראגעדיאמער פון האמ-
לעט'ס לעבען? איהם שרעקט דער טויטער גייסט
פון זיין פאטער, דער שאטען פון דער פערנאנ-
גענהייט, דיא פאקטען פון דעם אמאליגען לעבען

פון דער פאטאלער טראגעדיא — די יודיש קריסט
ליכע וועלט אנשוואונג. זעהר זעלטען האָט זיך
אין זיין לעבען געהערט דיא שטימע פון דער
אפיקורסישער קאמערד, דיא שטימע פון א
דאבעלע, דיא שטימע פון א באָקאטשיאָ. דער
אונטערדריקטער צורקוועטשטער מענש האָט דא-
מאלס געשפיעלט א קליינע ראלע. אין זיין הע-
כערע פאָרס איז ער געווען, וויא האמלעט זאָגט,
א ברויאה וואס האָט זיך איינגעשפארט אין דעם
שאַלעכץ פון א נוס, וואו ער האָט זיך גערע-
כענט פיר דעם קעניג פון אונענדליכקייט.... א
טראגישע קאמישע לאגע! פון דיזער טראגיקא-
מישער לאגע האָט שעקספיער געשעפט אלע
שעהנע ווערקע. ער האָט געשילדערט ניט דעם
מענש, נאָר דאָס מענשליכע. ניט דיא אומשטענ-
דען, נאר דיא אייגענשאפטען, ניט דיא אורזא-
כען, נאר דיא פאָלגען, ניט דאס פאָלק, נאר
דיא מאסע, ניט דעם „איינעם“, נאר דעם העלד,
ניט דיא פערזענליכקייט, נאר דעם כאראקטער,
ניט א געוויסע טהייל, נאר דאס גאנצע, ניט א
בעזונדערע פראָווינץ פון מענשען'ס לעבען, נאר
זיין אלל-וועלט, זיין אנוווערזונג....

גיט א קוק אויף דעם ארמען האמלעט,
וועלכער ערפערענטירט דאס פיהלענדע און דענ-
קענדע קריסטענטום פון זיין צייט. וואס האָט
פון איהם דיא יודיש-קריסטליכע אידעע פון
סוביעקטיווען דענקען געמאכט? ער איז א
שוואכלינג, אָהן בעשלאָסענהייט, אָהן אינציא-
טיווע, אָהן זעלבסט פערטרויען, אָהן א ווילען.
זיין היסטאָרישע טראגעדיא האָט ביי איהם גע-
רויבט זיין פיזישע קראפט, זיין לעבענסכלוסט,
און האָט פאראליירט זיין ווילען. העכער טוי-
זענד יאָהר האָט מען איהם געלערענט צו פער-
שטעהן, אז ער איז געבאָרען געוואָרען פון א
טפה סרוחה, אז ער ליידעט איבער אדם'ס זינד
דען-פאל, וועלכער איז געקומען דורך דער פרוי;
דאס דעם מענשענס אירדישעם לעבען איז קיין
לעבען ניט—דורך'ן טויט קריעגט ער ערשט זיין
לעבען אויף יענער וועלט, וואו קיין מענשליכעס
לעבען איז ניטאָ. דעם בעגרייפ פון ליכע האָט
מען איהם געגעבען אין א צווייפאכער (דואליס-
טישער) פאָרס. אויב דיא ליכע איז פון גאט,
האָט מען ליכע נאר יעזוס'ן און דיא זעלע.
אויב דיא ליכע איז פון סאטאן, האָט מען
ליכע דעם ערפער, האָט מען ליכע דיא זינדיג-
פריי. העכער טויזענד יאָהר האָט מען דעם
האמלעט געצוואונגען צו דענקען, אז דיא הע-
כערע, דיא איידעלערע אידעע פון לעבען איז
אין אסקעטיזם, דאס הייסט, אין דעם, דער
מענש זאל קעמפפען מיט זיין אייגענע נאטור,
זאל טויטען אין זיך יעדען פערלאנג, זאל פער-
בריינגען זיין צייט אין תשובה טהאָן, פאסטען

ער האָט אנגעהויבען צו צווייפלען ניט נאָר א-ין דער זיטליכער וועלט־אַרדנונג פון עקזיסטירענדען מענשען, נאר אויך אין דער לאַגיק פון דער גאנצער וועלט־סיסטעם. דאס האָט אבער גע- פיהרט צום רענענסאנס, שפעטער צו דער פילאָ- זאפּי פון אויפקלערונג און רעוואָלוציאָן!

א לאנגע צייט איז דיא קריסטליכע וועלט געלעגען אין פינסטערניס, דער געדאנק פון מענשען איז געשלאָפּען, דער גייסט איז גע- ווען געשמידט אין קעטען פון טויטע דאָגמען, דיא פערזענליכקייט פון יעדען „אינציגען“ איז געווען אונטערדריקט, זיין ווילען גערויבט. דער גאט פון לייעכע איז געוואָרען אן אל קנא ונקום.... ער האָט געהייסען שווייגען, אז ניט האָט ער געהייסען פערברענען און פערניכטען. ער וואָלט שוין ניט אויסגעהערט אזוי געדולדיג, וואס איוב זאגט, וויא דער אלטער דעמאָקראטישער גאט- פאטער, יהוה האָט געטהאָן. דיא קאטיולישע קירכע האָט פון דעם גאט דער לייעכע, פון דעם גאט פון אביונים און געפאלענע, געמאכט איין אריסטאקראט שען גאט, א גוואלדיגען מיוחס און אווטאריטעט. דיא קירכע און איהר ראנגע האָבען גענצליך דעם מענשען פערשקלאפט. דאס האָט ענדליך געמוזט הערויסרופען א פראטעסט און עס האָט געשאפען דעם רעליגיעזען פרא- טעסטאנטיזמוס, דיא רעפארמאציאָן.

דיא רעפארמאציאָן האָט געבראכט גרויסע נוצען דערמיט, וואס זיא האָט ערנדרייגט דעם פּרעסטיזש פון אלטע אווטאריטעטען און האָט געוויזען א ביישפּיעל פון פראטעסט—זיא איז געווען נוצליך אין דעם זינן, דאס זיא האָט געלערנט און פארברייטעט דיא אונטערוואר- פענע מענשען פון פראטעסט איבערגעהן צו רע- וואָלוציאָן. אָבער דיא רעפארמאציאָן האָט ניט בעפרייט דעם געדאנק און דעם גייסט פון דעם קריסטליכען מענשען. פערקערט, זיא האָט נאָך שטארקער געמאכט דעם איינפלוס פון דער יודישער סוביעקטיווער וועלט־אנשיאונג. דיא ביבעל איז נאָך געוואָרען א גרעסערע אוטא- ריטעט, דיא דואליטישע סיסטעם, אז אויף דער זינדיגער ערד הערשט דער סאטאן צוזאמען מיט גאט איז נאָך געוואָרען שטארקער. אלע וועלט־פערזענליכע, יעדע פרייד וואס איז פער- בונדען מיט גשמיות האָט אויך אין דער פרא- טעסטאנטישער וועלט געהערט צום סאטאן—און וואָס עס בעלאנגט צום סאטאן, נאטירליך, בע- לאנגט ניט צו גאט. דיא פראטעסטאנטען, מעהר פון אלע דיא קוועקערס, האָבען געהאט און פעראכטעט קונסט, טהעאטער, אירדישע שעהנ- הייט, ווארום דאס אלעס איז געווען דעם סא- טאן'ס מלאכה. און וויא אזוי האָט דער פרא- טעסטאנט געקענט צווייפלען אין דיא עקזיסטענץ

ווען דער האמלעט־פאטער איז געווען פיזיש רוחיג, שטארק און מעכטיג מיט א פרייען ווילען און האָט געפיהרט א זאָלאָגישען לעבען אויף דער שוים פון דער נאטור.... דיא פערזאנלעכ- הייט רופט איהם צו טהעטיגקייט. ער אבער איז פאראלזירט. דיא אלטע פערזאנלעכקייט איז געשטאָרבען און דער קריסט האמלעט ערפאהרט נאָך אמאָל דיא אלטע יודיש־קריסטליכע גע- שיכטע, אז דער טויט איז פערדוראכט דורך דעם זינדענפאל פון דער פרוי, דורך דער זינדי- גער מוטער געטרודע.... שפעטער, ווען דאס לעבען ווערט א דראמא, קומט דער זינדענפאל ניט דורך דער פרוי, נאר דורך דעם מענש. פון שעקספיער'ס געטרודע און פון זיין אפעליא ביו איבסענס נאָרא און העדדא גאבלער האָט דיא מענשהייט געדארפט דורכגעהן א גרויסען היס- טאָרישען מהקד. אין שעקספיערס צייטען זיינען דיא פרויען געווען אדער העקסען, מכשפות, דעם סאטאנס בעהעלפערס צו פערפיהרען דעם מאנסבילס כשרה נשמה, אדער זיי זיינען געווען פרוכטע נאָנען, לייכטענדע שטערן און דופטענדע בלומען. פשוטע מענשען האָבען דיא פרויען אנגעפאנגען צו ווערען נאר אין אונזערע צייטען, אין דער מאָדערנער דראמא.....

„האמלעט“ איז דער געגענזאץ פון דראמא, ער איז דער ווידערשפרוך פון אקטיוויטעט, פון טהעטיגקייט, פון בעשלאָסענהייט. ער איז ניט געווען דער הערר פון זיין לעבענס אומשטענדע, פון זיין שיקזאל. ער איז געווען א פאטאלער פראדוקט פון א פאטאלער היסטאָרישער טראג- געדיע, א קנעכט פון זיין שיקזאל, ער האָט א סך געדענקט און וועניג געטהאָן. זיינע שמערצען זיינען געקומען פון דענקען. זאָלאָנג דער קריסט האָט ניט געדענקט, האָט ער נאָר געגלויבט... און אין גלויבען האָט ער געפונען זיין טרויסט און בעפרידיגונג. וויא ער האָט נאר אנגעהוי- בען דענקען, האָט ער אנגעהויבען צווייפלען, ער איז געווארען א סקעפטיקער און א הומאניסט. דער סקעפטיציזמוס האָט טאקי פערציפטעט די זעלע פון האמלעט, עס האָט אָבער געעפענט דעם מח פון פראנציש בעקאן, וועלכער האָט אין דער זעלבער צייט אנגעפאנגען צו לערנען, אז דענקען דארף מען נאר פון דער אויסערער וועלט און דאָס דער אָביעקטיווער געדאנק איז דאן ריכטיג, ווען מיר קענען דעם אָביעקט אליין, דעם געגענשטאנד פון אונזער דענקען—אָבמעס- טען, אבוועגען, בעגרייפן דורך אונזערע מאטע- ריעלע חושים. האמלעט'ס האָט געמוזט פיהרען צום בעקאניזם און, אין דעם זינן, זאָגט מען ניט אומזיסט, אז בעקאן און שעקספיער איז איינע און דיא זעלבע פערזאָן.... דער הומאניזם פון האמלעט האָט טאקי געפיהרט דערצו, דאס

געוועהנליכע מיינונגען. אין אלעס וואָס ער ווייס פון ביכער, אין אלע זיינע פערזענליכע בעאכטאכט-טונגען. אזוי וויא אויב זאגט ער: וואס צווינגט אונז צו שוויצען, צו קרעכצען און צו שלעפען אויף זיך דעם שווערען לאסט פון לעבען? נור דאס, וואס מיר האָבען מורא, אז נאָכ'ן טויט וועט זיין עפעס דארט אין יענעם לאַנד, פון וואנען קיין וואנדערער האָט זיך נאָך נישט אומד-געקערט. דאס געוויסען מאכט פון אונז שוועכ-לינגע און פייגלינגע, וואס בלייבט פון מענשען נאָך זיין טויט? א מאָנאט נאָך זיין פאטער'ס טויט האָבען איהם שוין אלע פערגעסען, און דיא זינדיגע פרוימוטער האָט שוין חתונה געהאט. און אז ווער איז שוין גאר א גרויסער מענש, איז דאָ א האָפנונג, אז ער וועט זיין לעבען איבערלעבען מיט גאנצע זעקס חדשים! פון דעם ארעמען יארגעס קאָפּ, וועלכער האָט אמאָל געזאָגט וויצען און האָט אלעמען פריילאך גע-מאכט, איז געווארען א עקעלהאפטער ביין מיט צוויי לעכער. פון דעם גרויסען אלעקסאנדער איז געוואָרען אש און שטויב, וויא פון יעדען קליינעם מענשעלע, און דער גרויסער מאכער, וועלכער האָט זיין גאנצעם לעבען געקלייבט לעב-דער, ליגעט אין א שמאָלען שטיקעלע ערד—דער קעניג, וואס איז אכגעהאָרעוועט און פעט, און דער בעטלער, וואס איז אויסגעהונגערט און מאָגער, — ביידע זיינען זיי צוויי פערשידענע געריכטען ביי איין טיש, צוויי מאכלים. פיר איינע און ד זעלבע ווערים....

דיא גאנצע וועלט איז א תפיסה און יעדער מענש איז א געפאנגענער. קיין פרייהייט איז נישט. דיא פערזענליכע צווישען מענשען זיי-נען געבויט אויף ליגען און בעטרוג. מען אכטעט דעם, ווער עס האָט דיא מאכט אין האַנד. נעכ-טען האָט צופעליגערדייזע א בראווער הערליכער מענש געהאט דיא מאכט אין האַנד, האָט מען איהם געאכטעט. היינט האָט פערנומען זיין פלאץ א פייגלינג, א פערברעכער, א מער-דער — גיט מען איהם אָב כבוד. קיין גערעכטיג-קייט איז אויף דער וועלט נישט. וויסען? קענען? אה, פריינד האַראציא, אויף'ן הימעל און אויף דר'ערד זיינען דאָ פיעלע, פיעלע זאכען, וועלכע דיא פילאָזאָפֿי איז נישט אימיטאנדע צו ער-קלעהרען. ליגעט פון א פרוי? גערטרודע האָט חתונה מיט אן אנדערן בעפאָר זיא האָט אויס-געטראָטען דיא שיד, אין וועלכע זיא איז געגאנג-גען צו איהר ערשטען מאן'ס לויט. און זיא האָט איהם דאָך אזוי געליעבט. דיא טוגענד און שענההייט פון אָפּעליא? דיא שענההייט וועט קיין מאָל נישט זיין א הילפסמיטעל, צו פער-שטארקערן דיא טוגענד, פארקערט, דיא טוגענד וועט זיין א קופלערין ביי דער שענההייט. ניין!

פון סאטאן; אז מארטון לוטהער אליין האָט מיט איהם געפיהרט פערזענליכע דעבאטען און האָט איין מאל אויף איהם, אויף דעם, "ניט גוטען" געווארפען זיין גרויסען טינטער מיט טינט?

וויא לאנג דיא רעאקציען און דיא פינס-טערנים זאלען נישט הערשען, וויא שטארק דיא דענקענדע קראפט זאל נישט זיין אונטערדריקט, אין גאנצען פערניכטען דעם געדאנק פון א מענשען איז אונמעגליך, — דיא מענשהייט פערגעסט נישט צו דענקען. דער צווייפלענדער, סקעפטישער געדאנק ערוואכט און דער מענש הויבט צוערשט אָן פרעגען: צוליבע וואס דארף זיין דאס וואס עס איז? און אויב עס דארף זיין, מוז עס דען זיין דוקא אזוי וויא עס איז? ... שפעטער קומט דער קריטישער געדאנק און צו-שטערט אלעס, וואָס עס דארף נישט זיין. און נאָך שפעטער קומט דער שאפענדער גייסט און שאפט דאס נייע, וואס עס דארף זיין... האמלעט—דאס איז דער ערוואכטער צווייפלענדער געדאנק פון דעם אכגעשוואכטען קריסטענטהום, דאס איז אויב, וועלכער האָט זיך אריינגעקליבען צום קריסט און האָט אזוי פיעל איהר געשוויגען, דאס איז דער „עוויגער יודע“, וועלכער האָט אומגע-וואנדעלט אין דער קריסטליכער וועלט אין דעם תשובה מאנטעל פון א מאָנאך, איין אסקעט... האמלעט פערשטעהט זיין אויפגאבע, אבער אויפלעזען זיא קען ער נישט, ווארום צום קענען דארף מען האָבען וויללען.... נאר דורכ'ן וויללען קומט מען צו טהאטען, האמלעט האָט נישט קיין וויללען. דיא רעפליקציען, דאס גריבלען פארא-לייזט זיין ענטשפאָסענהייט. ער האָט נאר דיא אידעע פון דער טהאט, אבער נישט דיא טהאט אליין. דאס איז דער ערשטער שריט פון סקעפ-טישען געדאנק. האמלעט פאנגט אן צו צווייפל-לען אין דעם לאגישען געדאנק פון אלע ערשוי-נונגען. זיין צווייפלען געהט אזוי ווייט, אז ער זאגט: צווייפלעל, דאס דיא שטערן לייכטען, צווייפלעל, דאס דיא זון בעוועגט זיך, צווייפלעל, אויב דיא וואהרהייט איז נישט א ליגען! ... דאס וואס האמלעט זאגט: צווייפלעל דאס דיא זון בעוועגט זיך, צייגט נישט, אז שעקספיער האט דאמאלס נישט געוואוסט, אז דיא ערד, נישט דיא זון בעוועגט זיך. פערקעהרט, ער האָט יא גע-וואוסט און דאס פערשיטטארקט נאָך דעם געדאנק, וויא אונזיכער איז דאס, וואס דער מענש רעד-כענט פיר איין וואהרהייט. זיינע געפיהלע זאגען איהם, אז דיא שטערן זיינען פייער, אז דיא זון בעוועגט זיך, איז דאס דען אין דער ווירקליכ-קייט אזוי? און איז דען נישט אלעס, וואס ער רעכענט פיר איין וואהרהייט, נישט מעהר וויא א טעות, א ליגען, איין אילליוויאן פון זיינע גע-פיהלע? ער הויבט אן צווייפלען אין אלע

זיך נעהמען צו בעשטראָפּען, אויסראָטען, פער-
ניכטען דאס ביזע, דאס שלעכטע, דאס אונ-
גערעכטע... ער פערשטייט עס, ער וויל עס, ער
קען עס אָבער ניט. דער קאמפּף פיר דעם איר-
דישען לעבען און דיא טהאט—דאָס זיינען שפּע-
טערע אקטען פון דער גרויסער וועלט דראמע...

ווען האמלעט פאלט און געזעגנעט זיך מיט
זיין טרייען פריינד האַראַציא, זיינען זיינע לעצ-
טע ווערטער וועגען טויט: „דיא רוהע איז
שווייגען...”

האַראַציא בויגט צו זיין קאָפּ צו דעם קער-
פּער פון דעם גרויסען רוהעלאָזען דענקער און
זאָגט:

„וואָס פאר איין נאָבלעס הערץ איז איצט צו-
בראַכען געוואָרען! גוטע נאכט, מיין גוטער,
ליעבער פריינד! זאָלען שאַרען פון ענגען דיר
פון רוהע זינגען.... הא? וואָס הער איך? וואס
פאר א גערויש פון א באראבאן?”

יא, דער פאַרהאנג פאלט, דאָס נאָבלע הארץ
פון'ם גרויסען סקעפטיקער און צווייפלער איז
אנשוויגען געוואָרען. אָבער איהר הערט דעם
גערויש פון א פויק? דאָס מאַרשירט א נייע
טרופע, וועלכע וועט שפּיעלען אויף דער היס-
טאָרישער בינהע א נייען טייל פון דער גרויסער
וועלט דראמא, דאס קומט דיא נייע צייט, דיא
צייט פון רענעסאנס, דיא צייט פון בענייאונג
און פון אויפלעבען, דאָס מאַרשירט איין אנדער-
רע היסטאָרישע עפאכע, דאָס געהט דער יוגענדר-
זוכער, דער פערגניגען פערלאנגער, דער לעבענס-
פאַרשער, דער גרויסער דאָקטאָר פאוסט...

י. גארדיין.

האמלעט ראטהעט בעסער אָפּעליע געהען אין
מאָנאסטיר, איידער זיא זאָל חתונה האָבען און
דורך איהר זאָלען פערמעהרט ווערען זינדיגע
מענשען. פריינדשאפט? וואָס איז א פריינד, א
מענטש וואָס מיינט, אז ער קען שפּיעלען אויף
דיר לייבטער, וויא אויף א פלייט... וואָס איז
גליק? פאַרטונא איז א פראָסטיטוטקע, וועלכע
פערקויפט איהר ליעבע צו דעם, ווער עס
איז מעהר אויסגעלאסען און פערדראָבען. וואָס
איז דאס לעבען? צוליעב וואָס זאָל מען לעבען?
וואָס איז דיא גאנצע זיטליכע אָרדנונג פון דער
וועלט? וואָס איז דיא וועלט אליין? וואָס איז
דיא גרויסע ליכטיגע זון, ווען פון איהרע שטראהר-
לען ווערען בעשאפען ווערים. אין דעם קויט,
וואָס וואַלגערט זיך אויף דר'ערד? בלייבט נאָך
איין פראגע: וואו איז דאס גלויבען, וועלכע
פערשפרעכט אונז בעפרידיגונג נאָך'ן טויט?
וואו איז דיא רעליגיאָן, וועלכע האָט טויענד
יאָהר געלערענט האמלעט'ן ניט דענקען פון רא-
כע אין האָט געלערענט דעם מענטש פערגעבען,
מוהל זיין און דיא שטראפע, דיא טהאט
ניט נעמען אויף זיך, נאָר איבערגעבען עס צו
דער מאכט, וועלכע איז ניט אין דעם מענשען,
נאָר ווייט אין דיא הימלען? האמלעט האָט אַנ-
געפאנגען צו דענקען און האָט מעהר ניט קיין
גלויבען. דיא קריסטליכע וועלט וויל ניט מעהר
קיינ בעפרידיגונג אין'ם טויט, זיא וויל אָנפאנגען
זוכען דאָס גליק אינ'ם לעבען, וויא דער אלטער
גריך האָט געטהון, אינ'ם קאמפּף פיר'ם מענטש-
ליכע לעבען, וויא פראָמעטאוס האָט געטהאָן.
האמלעט וויל ניט איבערגעבען דיא שטראפע,
דיא טהאט צו דער מאכט אין הימלען, ער
פערשטייט שוין אז דער מענטש דארף אליין אויף





I.

כמארנע בליקט דיא זונן ארונטער
 דורכען נעבעלדיגען עטער,
 קוסענד אויף דיא שפיצען בוימער
 דיא פערגעלמע לעצטע בלעטער.

מארגען פריה ווען זיא וועט ווידער
 אויף דעם כמארנעם הימעל שטייגען,
 אך, ווער ווייסט צו וועט זיא טרעפען
 נאך זיי היינגען אויף דיא צווייגען? . . .

II.

עס בליקען דיא וועלקענדע בלומען פון גארטען
 ארויף צו דער רייכער וואזאנע,
 אין בלאנקענדען פענסטער פון פרעכטיגען פאלאס
 און זיינען איהר שרעקליך מקנא.

דא צווישען דיא פרעכטיגע מארמאר סטאטוען
 און שפריצענדע רייכע פאנטאנען,
 וויא רייך איז דער בליהען, וויא פריי איז דער לעבען,
 וויא שווער אך וויא שווער איז דער וויאנען? . . .



עס בליקט פון דעם בלאנקענדען פענסטער ארומער
דיא בליהענדע רייכע וואזאָנע,
און זעהט וויא עס וועלקען אין גארטען דיא בלומען
און זיא איז זיי שטערבליך מקנא . . .

אַט דאָ אונטער פרעכטיגע שווערע גארדינען
און זיידענע געשמריקטע געוועבען,
וויא האַפנונגסלאָז איז דאָ דער איינזאמער בליהען
וויא שווער — אַך וויא שווער איז דער לעבען..."

III.

מיט רוגזע זינגט דיא אַסיען נאכט
איהר ווילדען שטורעם-נגון
און וויגט דיא קראנקע ערד און וויגט,
און קען איהר ניט פערוויגען.

עס רוישט דער וואלד, עס ברומט דער ים,
מיט ביטערע יללות.
דיא נאכט פערלירט שוין דיא געדולד,
און שילט מיט טויטע קללות.

* * *

אין מזרח-זייט געהט אויף דיא זונן
און שטראהלט פון קאלטען הימעל
און קוסט דיא פראַסטיג גרויע ערד
און וועקט זיא פֿין איהר דרימעל . . .
יאַנקערס נ. י. ה. רויענבלאט.



סעמיועל דזשאנס.

(ש'לוס.)

ניט מיט זיינע רייד אָבער האָט זיך דזשאָנו פארדינט א נאָמען אין דער אמעריקא-נער געשיכטע. זיין טהעטיגקייט האָט גע-צוואונגען גאנץ אמעריקא צו דענקען. ווען דזשאָנו איז צום ערשטען מאל עלעקטעט גע-וואָרען מעיאר פון טאָלידאָ, האָבען דיא פאָלי-טישענס באלד זיך ארומגעזעהען, אז זיי האָבען געמאכט א מיכטייק. דזשאָנו האָט זיך אריין-געשלאָגען אין קאָפּ דעם נארישען געדאנק, אז ער איז ערוועהלט געוואָרען פון דעם פאָלק און איז מחויב צו זיין מעיאר פאר דעם גאנצען פאָלק פון טאָלידאָ; וועהרענד דיא פאָליטישענס פון דער רעפובליקאנער פארטיי, פונקט ווי אלע פאָליטישענס פון אלע פארטייען, האָבען גע-דאכט, אז ווען דיא רעפובליקאנער פארטיי האָט איהם נאָמינירט פאר מעיאר, טו איז ער דער מעיאר פון דער רעפובליקאנער פארטיי און פאר דיא רעפובליקאנער פארטיי. זיי האָבען פער-לאנגט ער זאָל געבען דזשאבס, וועמען דיא פארטיי האָט איהם אָנגעוויזען. ער האָט גאָר געפרעגט קשיות צו דיא לייט טויגען פאר דיא דזשאבס. קורץ, דיא רעפובליקאנער פארטיי האָט זיך פון איהם גיך אָפגעשקעלט. ביי דעם פאָלק פון טאָלידאָ אָבער איז ער באלד גע-וואָרען זעהר בעליעבט. איינע פון דיא וויכטיג-סטע שטאָדט-פראגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען וועהרענד זיין ערשטען טערמין איז געווען ווע-גען בעלייכטונג. אין 1899 האָט דער קאָנ-טראקט פון דער קאמפאניע געזאָלט זיך ענדיגען און דזשאָנו האָט אריינגעבראכט א פארשלאָג אין דעם קאמאן קאָנסיל (*) דיא שטאָדט זאָל איינפיהרען אייגענע עלעקטרישע בעלייכטונג. נאטירליך, דיא אינטערעסען פון מאָנאָפאָליסטי-שע קאמפאניעס זיינען געווען דאגעגען. ער האָט אויפגעפאָדערט דיא אַלדערמען זיי זאָלען דיא פראגע פאָרלעגען אויף א פאָלקס-אפשטי-מונג, אָבער זיי האָבען עס פערוואָרפען. צוויי שעהן דיא געגנער זיינען געווען די רעפובליקא-נער, די דעמאָקראטען, ווייל ביידע פארטייען זיינען פערקויפט געווען צו דיא מאָנאָפאָליסטען ווען עס איז געקומען. דיא צייט אויפצושטעלען

(*) אויף אידעש: דומע, אויף דייטש: דער

שטאדטראטה.

א קאנדידאט פאר מעיאר אין 1899, האָבען דיא רעפובליקאנער נאטירליך שוין דזשאָנו'ען נאָך א מאל ניט נאָמינירט. ער האָט אָבער ער-קלערט, אז ער וועט לויפען אלס אונאבהענגיגער קאנדידאט דורך פעטישאָן, אויף דער פאָלגענד-ער פלאטפאָרם:

„אלע מענשען האָבען א גלייכע רעכט אויף א פלאץ אין דער וועלט. דיא שריטע, וועלכע זיינען נויטהייג דאָס אויסצופיהרען זיינען:

„ערשטענס, זעלבסטערעגירונג דורך דיא אָפ-שאפונג פון פאָליטישע פארטייען; דירעקטע נאָמיניישאָנס פון קאנדידאטען דורך דאָס פאָלק; דירעקטע געזעצגעבונג דורך דאָס פאָלק.

„צווייטענס, קהל'שע אייגענטהום אויף יעדע זאך, וואָס ווערט גענוצט פון דעם כלל. דער פרינציפ פון קהל'שע אייגענטהום אויף וועלכען דער פאָסט-אָפּיס ווערט געפיהרט, זאָל אָנגעווענדעט ווערן אויף די מיינס, אייגענטהום-נען, שטאָדט-באהען, טעלעגראפיען, טעלעפאָ-נען, וואסער-ווערקע און בעלייכטונג.

„דריטענס, יוניאן-ווייזשעס, שטונדען און קאָנדישענס פאר סקילד ארבייט, און פאר אונ-סקילד אן אכטשטונדען-טאָג מיט ווייזשעס, וואָס זאָל סטאיענען אויף צו מאכען א לעבען.

„פערטענס, אָפשאפונג פון דעם קאָנטראקט-סיסטעם אין עפענטליכע ארבייטען, און פון דעם איצטיגען סיסטעם פון עקספּלאַטאציע פון אר-בייט אין פריזאן.

„פינפטענס, עס איז דיא פפליכט פון דער לעדזשיסלאַטישור אויפצונעהמען דיא פראגע פון ארבייטסלאָזיקייט און צו זאָרגען, אז קיין בירגער פון אַהויא, וועלכער וויל ארבייטען, זאָל ניט געטריבען ווערען אין בעטלעריי, פערברעכען און משוגעט דורך ארבייטסלאָזיקייט.

מיט פלאטפאָרם איז היינטיגע צייטען א צרה: א גאנצע סאָציאליסטישע קאָנווענשאָן איז געזעסען אין ישיקאגא און האָט ניט פארמאָגט אויסצוארבייטען א פלאטפאָרמע, וואָס זאָל אליין מיט איהר זיין צופריעדען. ביי אונז אין מינסק זאָגט מען: ניט דאָבער ריידעלע, אבי דאָבער מיינעלע, זייט ניט קיין פערדאנטען, טשעפעט זיך ניט צו ווערטער, ווערטער ווערן פארנעסען. דעם זיין אָבער געדענקט מען. און דער זיין פון דזשאָנו'ס פלאטפאָרמע איז געווען א באַצייט-ליסטישער.

פאטער. פון אזא מען וואלט מען געקענט ער-ווארטען, אז ער וועט זיך נעהמען זוכען טאאים אין דער שטאדט, וועט צומאכען דיא סאלאנס, וועט פארפאלגען דיא אונגליקליכע פרויען, וועלכע דער קאפיטאליסטישער סיסטעם און דיא היפאקריטסוואך פון דער געזעלשאפט צווינגען פארקויפען זייער קערפער, אום ניט צו שטארבען פאר הונגער. אבער דזשאנוז האט ערקלערט, אז ער גלויבט ניט, אז מי קען אונטער דעם היינטיגען סיסטעם מאכען איינצעלנע מענישען מאראליש. ער האט עפענטליך ער-קלערט, אז דיא גרויסע דעפארטמענט-סטאָרס, וועלכע בעשעפטיגען יונגע מיידלאך פאר צוויי דריי דאָלאַר א וואָך, זיינען דיא פערברעכער, וועלכע פערברייטען דיא פראָסטיטוציאָן און פראָסטיטירען פון איהר. ער האט געלאָזען דיא סאלאנס זיין אָפּען זאָנטאג און האט שפעטער אויסגעפיהרט, אז דער קאמאן קאונסיל האט אין גאנצען אָנגעשאפט דיא געזעצע, וועלכע ער-לויבען ניט צו האלטען סטאָרס און סאלאנס אָפּען זאָנטאג.

דאָס איז דיא איינציגע ראדיקאלע רפואה געגען דיא קארופציאָן פון דער פאָליציי, מיט וועלכער אזעלכער מילך און-וואסער רעפארמער וויא סעט לאָז אָדער רוזוועלט (ווען ער איז גע-ווען פאָליס-קאמישאנער אין ניו יאָרק) האָבען זיך קיין מאָל ניט געקענט אויספראווען. נאטיר-ליך, דיא „אנשטענדיגע“ עלעמענטען זיינען אלע געווען געגען דזשאנוז'ען און האָבען איהם גע-צייכענט אלס קאנדידאט פון דיא סאלאנס. אמת, דיא סאלאנס האָבען געהאלטען פאר איהם, אָבער ער האט זיך געקענט טרויסטען דערמיט, וואָס יעזום האט אויך געהאט דיא שטיצע פון דיא פערזאנלעכע קלאסען פון דער אידישער גע-זעלשאפט.

זיין ערפאלג ביי דער עלעקשאָן איז געווען אן איבערראשענדער: דער רעפובליקאנער קאנדידאט האט בעקומען 4,266 שטימען, דער דעמאָקראטישער 3,148, און דזשאנוז 16,773. דאָס הייסט, מעהר וויא דאָפּעלט וויא ביידע אלטע פארטייען צוזאמען. דאָס איז געווען א פאָלשטענדיגע נידערלאגע פאר דיא פאָליטי-שענס. עס זיינען נאכדעם פאָרגעקומען נאָך צוויי עלעקשאָנס פאר מעיאָר און דזשאנוז איז ביידע מאָל ווידער ערוועהלט געוואָרען.

דער ערפאלג פון דזשאנוז'ען ביי דער עלעק-שאָן פאר מעיאָר האט פילע פון זיינע אנהענ-גער געבראכט אויף דעם געדאנקען ער זאָל לוי-

אין יענעם קאמפיין איז דזשאנוז צום ער-שטען מאָל אויפגעטרעטען אלס פרינציפיעלער געגנער פון יעדער פאָליטישער פארטיי. אויך האָב געהאט דיא געלעגענהייט מיט עטליכע מאָנאט שפעטער צו ריידען מיט איהם וועגען דער סאָציאלידעמאָקראטישער פארטיי, צו וועל-כער אויך האָב נאָך דעמאָלט אליין בעלאנגט. דזשאנוז איז געווען קאָנסעקווענט און האט ניט געמאכט קיין אונטערשייד פאר קיין איינציגע פארטיי. נאָך זיין מיינונג, וואָס שטעלען זייער ווי-קליינע קליקע מענישען, וואָס שטעלען זייער ווי-לען איבער דעם ווילען פון דעם גאנצען פאָלק, זייער אָרגאניזאציאָן העכער פאר דעם פרינציפ. די פיינרליכע האלטונג פון דער סאָציאליסטישער פארטיי צו דזשאנוז'ען אליין, וועלכער האט אין זיין לעבען געטהאָן מעהער פאר דיא פראָפא-גאנדא פון סאָציאליזמוס איידער דיא גאנצע סאָציאליסטישע פארטיי פון זיין סטייט, איז דער בעסטער בעווייז, אז ער האט ריכטיג געאורטהיילט וועגען פאָליטישע פארטייען. דער געדאנק שטאמט ניט פון איהם, אלע גע-לערנטע, וואָס האָבען געשרייען וועגען אמע-ריקאנער פאָליטישע געשיכטע, האָבען בעציר-כענט דיא פארטיי-הערשאפט אלס דיא ערגסטע מכה פון דעם אמעריקאנער פאָליטישען לעבען. וועהרענדר דיא לעצטע פאָר צעהנדליג יאָהר וואקסט שטענדיג דיא צאָהל פון פאָרטגעשרי-טענע מענישען, וואָס שטעהען אין אָפּאָזיציאָן צו אלע פאָליטישע פארטייען און גלויבען נאָר אין אונאנהענגיגע פאָליטישע בעוועגונגען. דער-ווילע איז אָבער זייער ערפאלג געוואוינליך זעהר שוואַך. דזשאנוז איז געווען א גלענצענדע אויסנאָמע אין א גרויסער געשעפטס-שטאָדט פון הונדערט און פופציג טויזענד איינוואָהנער. דיא גאנצע פרעסע האט איהם ענטווערער אויסגעלאכט, אָדער פערשוויגען. דיא פרומע לייט, דיא גלחים, זיינען אויף איהם געווען מלא כעס, ווייל ער האט ניט געזוכט צו מאכען פון דער זינדיגער וועלט א וועלט פון צדיקים דורך דעם פאָליסמאן'ס קלאָב. פערזענליך האט ער געגלויבט אין גאָט און אין יעזוסען; צו ער האט געגלויבט אין אלע נסים, אָדער אלס אויפגע-קלערטער רעאיסט. האט ער עפענטליך קיין מאָל ניט ערקלערט, אַלזאָ האָבען מיר זיך דאָ דער-מיט ניט וואָס צו בעשעפטיגען; יעדענפאלס האט ער אימער געשטיצט זיין סאָציאליזמוס אויף יעזוסען, ניט אויף מארקסען. ער האט ניט געטרונקען, איז געווען א גוטער פאמיליען-

בירגערליך-סאציאליסטיש הינשמעלען דאָרף, (עס הייסט, מען מעג עס אָנרופען סאָציאליסטיש, אָבער מען מוז זאָגען, אז עס איז „קליין-בירגער-ליך“) אינזאפערן עס אלעהאנד פערשטאמליכונג אונד מוניציפאליזירונגס-אידעען ענטהולט אונד דען פרינציפ בעזיג אָן פראָדוקציע-סמיטעלן צוואַר ניכט גרונדזעליך, אָבער דאָך אין פערעלמנט-מעסיג ווייטעס אומפאנגע אנטאסטעט. דאס זיך אויף אוינען זאלענען קאנדידאטען אין אוינעם שטאַטעט ווא אַהויף הונדערט טויזענד שטימען פעראייניגען קאנטען, איסט גאַנץ געוויס בעצויב-נענד פיר דיא שטערקע דער סאציאליסטישען שטרע-מונג אים לאַנדע, ווען זיא אויך דעם וועזען נאָך אונד אין איהרעם הויפט קאנטינענט ציעמליך אי-דעמיש זיין מאג מיט דער סאציאליסטיש אנגע-הויכטען אַלגעמיינען אונצופריעדנהייט שטרע-מונג. געוויס מאג דאכוי אין רעכנונג צו שטעלען זיין דאס... דער אוינע דער קאנדידאטען דיא קרעאטור דעם טראַסט געוואלטגען האנגע וואר, דער אנדערע זעלבסט טהיילהאכער אוינעם בעדוי-מענדען טראַסט, וועהרענד דזשאָנו דען טראַסט — אויגענטליך אים ניכט-סאציאליסטישען זינע — (איהר האָט אליין געלייענט וואָס דזשאָנו האָט געזאָגט וועגען טראַסטס) פיינדליך געגענאייבער-שטעמט...

„מאן מאג זאגען דאס איין עלעמענט וועלכעס דען פערשוואַמענען אונקלאָרען האלבהייטען נאכ-לויפֿע, קיין ווינשענסווערטער צוואואקס פיר דיא סאציאליסטישע ארבייטער פאַרטוי זיי. זאווייט דיועלבע דירעקט אויס קליינבירגערן זיך צוזאמענ-זעצט, פילויכט אין דער טהאָט ניכט. אָבער אין דער גרויסען מעהרהייט זינד דאס דאָך ארבייטער.“

דער ערפאָלג פון דזשאָנו'ען האָט געוויזען, און דאָס אנערקענט דיא „פאָלקסצייטונג“ אויך ווייטער, אז מען קען דיא ארבייטער פעראייניגען פאר אונאבהענגיגע פאָליטיק און צו גונסטען פון א סאציאליסטישען קאנדידאט. פאר דיא „פאָלקסצייטונג“ איז דזשאָנו געווען נאָר א האלבער סאציאליסט. יענע, וואָס האָבען גע-הערט אָדער געלעזען, וואָס ער האָט גערעדט, האָבען איהם געהאלטען פאר פונקט אזא גוטען סאציאליסט, ווא א סך פון דיא גוט-שטעהענדע מעמבערס פון דיא סאציאליסטישע פארטיי.

דזשאָנו איז נאטירליך געווען אן אויסנע-שפראַכענער געגנער פון מיליטאריזמוס און אימפעריאליזמוס און האָט גערעדט אויף עפענט-ליכע מיטינגען געגען דעם „פאטריאָטיזמוס“, וועלכער איז געוואָרען אזוי שטארק זינט דער

פען פאר גאָווערנאָר. ער האָט געענטפערט, אז אויב עס וועלען זיך געפֿינען 25,000 וואוטערס, וואָס וועלען אונטערשרייבען דיא פעטישאָן, וועט ער לויפֿען. דיא אונטערשריפטען זיינען אויפ-געקליבען געוואָרען, דזשאָנו האָט ערקלערט, אז ער וועט לויפֿען אויף דערעלביגער פלאטפאָרם, וויא ער איז געלאָפֿען פאר מעיאָר. זיין קאמ-פיון איז געווען פול מיט ענטהוואַימוס. דיא קאפיטאליסטישע צייטונגען זון דעם כטייט האָבען איהם טייט געשווינגען. אין סינסינעטי האָט דיא פאָליציי אפילו געפרופֿט צו פארביי-טען א דזשאָנו מיטינג. אָבער ער האָט געהאט דיא אונטערשיטצינג פון אלע סאציאליסטיש-געזאָנענע מענשען אויסערהאלב דיא סאציאלי-כטישע פארטייען. בעקאנטע רעדנער זיינען געקומען פון אנדערע סטייטס. דער ערפאָלג איז אלגעמיינ אנערקענט געוואָרען אלס גרויס-ארטיגער. ער האָט געצויגען איבער הונדערט און זעקס טויזענד וואוטס און האָט געקראָגען א מאַיאָריטעט אין דיא פינף גרעסטע שטערט פון דעם סטייט אַהויף: סינסינעטי, קליולענד, קאָ-לאָמבוס, טאָלידאָ און דייטאָן. דיא פארמערס האָבען געשטימט פאר דיא אלטע פארטייען. אפילו דיא וואוטערס פאר דיא סאציאליסטישע פארטייען האָבען געספליט דעם טיקעט. דזשאָנו האָט געקראָגען מעהר וויא העלפט פון דיא שטימען, וועלכע זיינען אָפגעגעבען געוואָ-רען פאר דיא איבעריגע קאנדידאטען פון דער סאציאליסטישער פארטיי.

דיא „ניי-יאָרקער פאָלקסצייטונג“ האָט גע-שריעבען וועגען זיין עלעקשאָן:

„ווער נאָך אימער ניכט גלויבען וויל דאס צור צייט אים לאַנדע אוינע שטארקע שטרעמונג צו גייכטען סאציאליסטישער מענדענען הערשט, ווען אויך אונקלאָר פערשוואַמען אונד פאָלער האלבהיי-טען, אין אירען ציעלען, זאָנאָהל אלס אין איהרען טיטעלן, דער גליקע אן דיא צירקא הונדערט טוי-זענד שטימען, וועלכע מעיאָר דזשאָנו פאָן טאָלידאָ אס פערפאָסענען וואהלאַטאנע ערהאלטען האט. וויר האבען אונד איבער דיוען דזשאָנו שוין ביי פער-שיידענען געלעגענהייטען געאויסערט אונד אונד-מיספערשטענדליך ערקלערט דאס ער אין אונזערעם זינע קיין סאציאליסט גענאכט ווערדען קאן. אָבער ער זעלבסט נעמט זיך סאציאליסט, ער ווארדען פאָן זיינען בירגערליכען געגענערן אלס זאָלכער בעצוי-כענט אונד ער איסט אלס סאציאליסט דיוער פאק-טור (דיוער פאקטורא) אין דיא וואהל געגאנגען מיט אוינעם פראָגראם, וועלכעס מאַן אלס קליינ-

ער האָט געהאנדעלט אזוי וויא דיא פראנצויזישע סאציאליסטען ביי דער לעצטער פרעזידענטען וואהל.

דער נאָמען פון דושאָנז'ען וועט פארנעהן מען אן עהרען־פלאץ אין דער געשיכטע פון דער אמעריקאנער סאציאליסטישער בעוועגונג.

יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

לעצטער מלחמה. אלס קאנסעקווענטער אנטוויקעלונג פון דיא אימפעריאליסט, האָט ער אין 1900 אונטערשטיצט ברייטע פאר פרעזידענט. ער האָט פערשטאנען אז דער מיליטאריזמוס איז איינע פון דיא גרעסטע געפארהען פאר דיא אמעריקאנער דעמאקראטיע, און אז עס איז געווען נויטווענדיג צו פארקערען צוריק דעם טריאומפֿאלען וואָגען פון אימפעריאליזמוס.

דיא פוילישע סאציאליסטישע פארטיי.

און נעקסטען יאָהר דער אָרגאן „וואלפֿא" (קאמפף) ספעציעל פאר'ן פראלעטאריאט אין ליטא און ענדליך פאר דעם גויערן פראלעטאריאט דיא „גאזעטא ליטווא" (פאלקסצייטונג). ווען מען בערעכענט, אז דיא אלע אויסלענדישע אויסגאבען מוז מען כסדר איבערשמוגלען דורך א שטרענג אָבערהיטער גרענעץ, אז צוזאם מען מיט דיא אין געהיים ארויסגעגעבענע ליטעראטור מוז מען זיי פערשפרייטען און פערטהיילען דורך'ן גאנצען לאנד, און אז אין דיווערסארייט קען מען זיך הילף גיט בענוצען מיט פאסט אין רוסלאנד, נאך מען מוז אליין איינריכטען עטוואס עהנליכעס, א'ן אייגענע סאציאליסטישע פאסט, וועלכע זאל זיין, אזוי צו זאגען, א רואה ואינה נראה פאר יעדען זשאנער דארם און פאליציאנט — ערשט דאן קען מען קריגען וועלכע־עס איז בעגריף פון דער אונגער וועהנליכער ארבייט און אנשטרענגונג, וועלכע זיינען טעטיג, אום צו זענען אין בעוועגונג דיא גאנצע פארטיי־אָרגאניזאציען.

דעם זשכר, וועלכען דיא געמיינע נעמען טהיילט צו דורך דיא הענד פון דער רוסישער רעגירונג צו אלע דיא יעניגע, וועלכע בעמיהען זיך אין דער ארבייט ענטוועדער אלס פארטיי אָרגאניזאטארען אָדער אנטהיילענעמער אין סטרייקס א. ז. ו. איז בקיצור וויא פאלגט:

אין יאָהר 1895 — זיינען 42 גענאָסען צו־זאמען פֿערארטעהיילט געוואָרען צו 10 יאָהר קאטאָרע, 31 יאָהר און 6 מאָנאטען געפֿענגניס, 77 יאָהר סיביר, 41 יאָהר צפון רוסלאנד און 183 יאָהר אויסווייזונג פון פוילען.

אין יאָהר 1896 — 11 גענאָסען צו 48 יאָהר קאטאָרע, 15 יאָהר און 8 מאָנאטען געפֿענגניס,

(שלוס.)

אלס א הילף צו דיווע פאליטישע און עקאָנאָמישע ערזיהונג פון פראלעטאריאט דורך דיא דערמאָנטע געהיימע דרוקערייען קומען די אויסלענדישע אויסגאבען פון דער פארטיי נאך דעם דורכשמוגלען זיי איבער דער גרענעץ. דאָס זיי־נען צעהנדליגע טויזענדער עקזעמפלארען פון אגיטאציע־באָרשורען, פערקאָדישע צייט־שריפטען וויא: „דער פרשעדיט" דיא עלטסטע סאציאליסטישע צייטונג וועלכע ערשיינט זייט דעם יאָהר 1887 און איז שפעטער געוואָרען דער אָרגאן פון דער פ. פ. ס. אין יאָהר 1898 האָט דיא פארטיי אָנגעפאנגען דיא אויסגאבע פון דעם פאָפולער וויסענשאפטליכען דריי מאָנאטליכען אָרגאן, „שוויאטלא" (ליבט). אין יאָהר 1900 האָט אָנגעהויבען צו ערשיינען: דער אויסלענדישער קורירער, אום דיא ארבייטער בעקאנט צו מאכען מיט דעם סאציאליזמוס און זיינע פארטשריטע אין דער גאנצער איבריגער סאציאליסטישער וועלט. זייט 1901 האָט אָנגעפאנגען צו ערשיינען „דיא פראלעטארישע וועלט", א דריי־מאָנאטליכער זשורנאל פיר דיא אידישע גענאָסען (ספעציעל,*)

(*) אויסער דעם האָט אויך דיא פארטיי אָנגעפאָנגען ארויסצוגעבען סיסטעמאטיש באָרשורען אין אידיש, פאר דעם אידיש־שפרעכענדען פראלעטאריאט. צייט געשיגען ביז 25. דיא באָרשורען ענטהאלטען דיא צאָהל איז דורך דער פערהעלטניס מעסיג קורצער ביאָגראַפיען פון פערשידענע רעוואָלוציאָנערען און פרויהויסט־קעמפער, ערקלערונגען איבער פאליטישע קאָנאָמיע, סאציאליזמוס און אלגעמיינע אָגיאַטאציען.

אלע מענשען. דיעזע טיראניען פון דער רוקישער רעגירונג שרייען צום הימעל הויך נאך נאכה, און פערנעלטונג, און דער ארבייטער אין פוילען גראווירט זיך דאס טיעף איין אין זיין זכרון, אום דאס צו געדענקען, ווען דיא צייט וועט ענד-ליך קומען צו אברעכנען זיך פאר דיא אלע רציחות.

דיא אלע קרבנות, געבראכט אויף'ן אלטאר פון דער ליידענדער מענשהייט, געהען אָבער ניט פערלאָרען. פערקעהרט, זיי ברענגען הונדערט פאכיגע פריכטען. דער נייער עוואנגעליום פון סאציאליזמוס טראָגט זיך איבער'ן גאנצען לאַנד, און איבעאל וועקט ער אויף אין דיא מענשען נייע געדאנקען און שטרעבונגען, פאר'ן מענשלי-כען אויג עפנען זיך נייע האַרציגקייטען און וועל-טען, עס ווערען געשטארקט דער גלויבען, דיא קרעפטען און דיא האַפנונגען אויף אַ גליקליכער צוקונפט. דיא ערשטע קליינע רייען פון אנ-הענגער פאר'ן סאציאליזמוס ווערען וואָס וויי-טער אלץ צאהלריכער און מאסענהאפטער און דיא פארטיי וואקסט און ענטוויקעלט זיך.

אין יאָהר 1898 איז דאָס ערשטע מאָל אין דער סאציאליסטישער געשיכטע אויפגעפיהרט געוואָרען פון דער פארטיי אין ווארשע אַ גאסענדעמאָנסטראַציע לכוֹד דעם 1טען מאי, דעם אינטערנאציאָנאלען ארבייטער יום טוב. און זייט דאן קומען פאָר רעגעלמעסיג מאי-דעמאָנסטראַציען ניט נאָר אין ווארשע, נאָר אויך אין פערשידענע אנדערע שטעט און קליינע שטעטלעך. דיא צאָהל פון דיא דעמאָנסטראַציען ווערט פון יאָהר צו יאָהר אלץ מאסענ-האפטער, דער אויסזעהען פון דיעזע ארבייטער-צוגע אלץ הערליכער און יום טוב'דיגער. דיא טאקטיק פון דעמאָנסטרירען פער'ננכ'עס זיך שטופענווייז אויך אויף'ן דאָרף. לעצטעס יאָהר זיינען פאָרגעקומען אייניגע אועלכע מאי-דע-מאָנסטראַציען אין דיא דערפער פון פוילען, וואָס עס ברענגט אונז דיא הארץ-ערפרייענדע בשורה, אז דער פוילישער בוער-פראָלעטאריאט פאנגט זיך אָן ערנסט צו אינטערעסירען מיט דיא אידעען פון זיין ברודער, דעם שטאָדטישען פראָלעטאריע.

אום ריכטיג אָבזושעצען דיא גרויסע בע-דייטונג פון דיא דעמאָנסטראַציען אין אלגע-מיינ פאר דער בעוועגונג, דארפען מיר זיך ערינערן, אז דיא לעצטע געשיכטליכע גאסען-דעמאָנסטראַציען זיינען אין פוילען (ספעציעל אין ווארשע) פאָרגעקומען אין יאָהר 1862 אין

182 יאָהר סיביר, 9 יאָהר צפון רוסלאַנד און 182 יאָהר אויסווייזונג פון פוילען.

אין יאָהר 1897—54 גענאָסען צו 7 יאָהר און 8 מאָנאטען געפגענגנים, 87 יאָהר סיביר, 18 יאָהר צפון רוסלאַנד און 66 יאָהר אויסווייזונג פון פוילען.

אין יאָהר 1900 זיינען 9 גענאָסען פעראַר-טהיילט געוואָרען צום טויט. דיעזע אורטהייל האָט מען דערנאָך געענדערט אויף 10 און 20 יאָהר קאטאָרגע. אין דעם זעלבען יאָהר האָבען גאָהענט פון 200 גענאָסען געקראָגען הונדערטער יאָהרען געפגענגנים און סיביר א. ז. וו.

עס איז זעהר לייכט צו פערשטעהן, אז דיא אויבען אָנגעגעבענע ציפפערן זיינען ווייט ניט פאָלשטענדיג און גענוי. עס איז נאָר א טהייל פון דעם בילד פון פערפאָלגונגען און ליידען, וועלכע זיינען געפאלען אויף דיא גענאָסען אין דיעזע צעהנדליג יאָהר פון דער פארטיי'ס עקזיס-טענץ. אום דיעזעס בילד פאָלקאָם צו מאכען, וואָלטען מיר מוזען צוגעבען אלע אין דיעזער סטאטיסטיק פערפעהלטע ציפפערן, אויך דיא פון דיא לעצטע פאָר יאָהר ביז 1903, וועלכע זיינען ביז יעצט נאָך ניט סיסטעמאטיש צוזא-מענגעשטעלט; אויך וואָלטען מיר מוזען צו-רעכנען דיא אונזעהליגע פעללע פון קליינע פער-האפטונגען אין דער צייט פון א סטרייק, א דע-מאָנסטראַציע אָדער א לייכענצוג א. ז. וו. ערשט דיא טויזענדער טעג פון דער זאָגענאנטער „פראָוויזאָרישער“ אָדער „אונטערזוכונגס“-פער-האפטונג, יעדען פאלל פון אָבשיקען איינעם צו זיין געבורטס-פלאץ, אָדער סתם דיא אונזעה-ליגע יאָהרען פון זיין אונטער דער פאָליצייליכער אויפזיכט. מיט איין וואָרט, מאסען ציפפערן, וועלכע וועלען וואהרשיינליך קיינמאָל ניט גע-זאמעלט און צונופערעכענט ווערען גענוי. און ערשט דאן, ווען עס זאָל אפילו געלינגען דיעזע אלע ציפפערן צוזאמענצוברענגען, וועלען נאָך אלץ דיא טרוקענע צייכענס פון אונזעהליגע יאָהרען געפגענגנים און סיביר ניט אימשטאנד זיין אָנצוצייגען, וויא פיעל מענשליכע לעבענס-עס זיינען דורך דער צייט צובראָכען געוואָרען, וויא פיעל טרעהרען פערגאָסען געוואָרען און וויא פיעל הערליכע האַפנונגען און שטרעבונגען עס זיינען פערניכטעט געוואָרען. און אלץ פאר דעם איינציגען חטא נאָר, וואָס דיא מענשען האָבען געשטרעבט איינצופיהרען אויף דער אונ-גליקליכער ערד אונזערער גליק און פריעדען פיר

אזוי גוט וויא מיט דער אנטיסעמיטען-כאנער.
 אין דער ערשטער רייע דא שלום-מאכער,
 דאס זיינען: דיא רייכע שלאכטע, דיא אינדר-
 סטריעלע קאפיטאליסטען און זייערע שמשים,
 וועלכע האלטען אין איין פרעדיגען, אז מען
 דארף זיך צופרידענשמעלען מיט'ן פאליטישען
 שיקזאל וויא ער איז, אז מען דארף לאזען אזוי
 פוילען אין דיא הענד פון דער רוסלשער רעגיע-
 רונג דערפאר, ווייל דיא לעצטע פערטהיידריגט
 מיט איהרע באיאנגעטען דאס פרוואט-אייגענ-
 טהום פון דיא פוילישע קאפיטאליסטען געגען
 דיא אָנגריפע פון דער קעמפפערנדר פוילישער
 ארבייטער קלאכע. דיא „נאציאנאליסטען“
 אָדער דיא זאָגענאנטע „נאציאנאל דעמאָקרא-
 טען אָדער אנדערש נאָך דיא „פאָלקס ליגע“—
 אמאָל אמת דעמאָקראטיש — האָבען זיך היינט
 גענצליך און אָפּיציעל אָבעזאָגט פון אלע רע-
 וואָלוציאָנערע שטרעבונגען — זיי בעשעפטיגען
 זיך אין זייער פרעסע מיט דעם אויפוועקען און
 פאנאנדערשפרייטען א פוילען שאַוויניזם און
 פלייסען זיך רק צו פערדעקען דיא קלאכען-
 אונטערשיידען פון דיא קאפיטאליסטען און דיא
 ארבייטער-קלאסע, אזוי אז צום סוף קומט אלע
 מאָל דאָך ביי זיי אויס צוצופאסען אלע סאָציא-
 לע אינטערעסען צו דיא אינטערעסען פון דיא
 בעזיצערנע קלאסען. א טהייל פון דיא קלעריקא-
 לען, וועלכע זיינען אמאָל געווען דיא פערביסענ-
 סטע שונאים פון דער רוסישער רעגיערונג זיינען
 היינט געוואָרען איהרע אינטערטהעניגסטע
 שקלאפען, און דאָס אלעס אויס שרעק און ציי-
 טערניש פאר דעם וואקסענדען סאָציאליזם.
 דיא רעליגיאָן ווערט ביי זיי געברויכט אלס מיי-
 טעל צו בעקעמפפען דיא סאָציאליסטישע פראָ-
 פאגאנדא, און ניט איינמאָל טרעפט, אז אין
 זייער התמדה העלפען זיי פשוט דיא זשאנדארען
 אויסצושפאָנירען דיא סאָציאליסטען. דער אַנ-
 טיסעמיטזם, אינדיקעט און אָפטמאָל און
 יעדען בעוואוסטזיין פערשפרייט דורך דיא
 פוילישע און אידישע נאציאנאליסטען און דיי-
 רעקט און צוועקמעסיג פראָפאגירט דורך דער
 רוסישער רעגיערונג, שטרעבט אָנצוצינדען א
 ראסענפייער צווישען דער קריסטליכער און אי-
 דישער בעפעלקערונג אין פוילען, פון וועלכען
 דיא רעגיערונג ציהט איהרע פערברעכערישע
 פריכטען. געגען אלע דיא אנטידעמאָקראטישע
 פאָליטישע פארטייען, געגען אלע דיא שערליכע
 און דורכגעפויילטע ריכטונגען, שטעלט ארויס דיא

סאמע ערב פון דעם אויפשטאנד (מאטעזש).
 נאטירליך מיינען מיר דערמיט ניט צו בעהויפ-
 טען, אז מען דארף דיא יעצטיגע סאָציאליסטישע
 דעמאָנסטראציאָנען בעטראכטען אלס דיא אָנ-
 זאָגער פון א נאָהענטער רעוואָלוציאָן אין פוילען.
 דאָך דער איינדרוק, וועלכען זיי לאָזען איבער
 אויף דעם כאראקטער פון דער גאנצער בעוועגונג,
 איז פילע עהנליך צו דעם יעניגען, ווערבען ווא-
 אמאָליגע דעמאָנסטראציאָנען האָבען דאן ארויס-
 גערופען ביי דער בעפעלקערונג.

ביז יעצט האָט דיא ארבייטער-בעוועגונג,
 אויף וויפיל זיא האָט דעמאָנסטריט אין מא-
 סען, ניט געהאט קיין סיסטעמאטישען כאראק-
 טער. זיא איז געווען איינגעשלאָסען אין קליינע
 קרייזען אָדער אין סטרייקס, ביי וועלכע עס האָ-
 בען קיין בעזאָנדערס גרויסע מאסען זיך ניט
 בעטהייליגט; וועהרענד ערשט פון דער צייט
 ווען דיא עפענטליכע מאניפעסטאציאָנען האָבען
 ארויסגעשטופט אויף דער גאס מיט אמאָל מער-
 רערע טויזנדער ארבייטער, דאמאלס ערשט איז
 אויף א'ן אמת געשאפען געוואָרען דיא אָפּפער-
 בארע איינהייט פון דער גאנצער בעוועגונג,
 וועלכע האָט יעדען איינעם געגעבען דאָס גע-
 פיהל פון זיין א טהייל פון א ריעזענקראפט.

דיא פ. פ. ס. ליטעט דעם קאמפף, וועל-
 כען דיא בעוואוסטזייענדע ארבייטער פיהרען
 מיט דעם קאפּטאליסטישען סיסטעם; זיא פאָר-
 בערייטעט דאָס ארבייטער-פאָלק צו דער אונ-
 פערמיידליכער רעוואָלוציאָן, וואָס איהר פאָליטי-
 שער צוועק איז: צו פעריאָנען דיא רוסישע רע-
 גיערונג פון לאַנד און איבערגעבען דיא אבסאָ-
 לוטע פערוואלטונגסמאכט אין דיא הענד פון דעם
 טריאומפירענדען ארבייטער-פאָלק. דיא רוסישע
 רעגיערונג בעטראכטען מיר פאר אונזער בלוטיג-
 סטען שונא, מיר זעהען אָבער אויך קלאָר פון
 דער אנדערער זייט דיא ניט ווייניגער
 געפעהרליכע שונאים אונזערע צווישען דיא פוי-
 לישע גופא. דאָס זיינען אלע דיא, וועלכע שטע-
 רען אויף אלע מעגליכע אופנים דעם פאָלק אין
 זיין דאָפּעלטען בעפרייאונגס-קאמפף פון דער
 צארישער רעגיערונג וויא פון דעם קאפיטאלס
 אויסבויטונג, אזוי גוט אויך דיא, וועלכע ווילען
 דעם קאמפף פאר א כלומרשט'דיגע פרייהייט
 אָנפיהרען אויף פאלשע וועגען און מעטהאָדען.
 דיא פ. פ. ס. פיהרט אַלזאָ א קאמפף מיט דיא
 קאפיטאליסטישע שלום-מאכער וויא מיט דיא
 נאציאנאליסטען, מיט דיא קלעריקאלען-חברה

דיווער אינטערנאציאנאלער כאראקטער פון דעם פאליטישען פראגראם פ. פ. ס. געפינט שוין היינט זאגאר אין פראקטישען אויסדרוק אין דער ריין אינטערנאציאנאלער פארם פון דער אנגעפיהרטער אגיאציאנאליסטישער אידישע ארבייטער ווענדעט זיך דיא פארטיי אין אידיש, צו דיא בעלאָרוסען אין זייער נאָ-ציאנאלער שפראך, פלייסענדיג זיך אזוי ארום צו בעפריידיגען דיא גייסטיגע בעדירפניסע פון דיא נאציאנאליסטען. וועלכע וואָהנען מיט דיא פאָלקען צוזאמען. דאמיט בעווייזט דיא פ. פ. ס. וויא טיעף און וויא גרינדליך זיא האָט פערשטא-נען דעם אינטערנאציאנאלען כאראקטער פון דעם סאציאליזמוס, פון דיווען „בעפרייער פון אלע פעלקער“: אינטערנאציאנאל איז דער כא-ראקטער פון אונזער אלגעמיינעם ציעל, אינטער-נאציאנאל מוז דארום אויך זיין דער כאראקטער פון אונזערע מיטלען, פון דער אגיאציאן און פראָפאגאנדא. דאָס איז דער הויפט כאראקטער צוג פון דעם סאציאליזמוס וויא פערשטאנען פון דער פ. פ. ס.

צעהן יאָהר פון פערשפרייטען דעם סאציא-ליזמוס זיינען שוין פאָראיבער. דיא נאנצע ארבייט, אין קורצען געזאָגט, איז געווען ערשט „דיא אגיאציאן“, דאָך דיווע אגיאציאן האָט רעוואָלוציאניזירט דיא גייסטער פון דיא מאסען. ווען אָבער דיווע רעוואָלוציאניזירונג וועט ווערען א פאָלשטענדיגע און אין נאנץ פוילען, דאמאלס ערשט וועט זיא געפינען איהר אויסדרוק אין דער אומוועקסלונג פון דער פאליטישער אָרדנונג אָדער, בעסער געזאָגט, אונאָרדנונג.

ווען וועט דער פארטשריט פון דער אגיא-ציאן שוין ערלויבען צוזאמענצונעהמען דיא קרעפטען און צו אָרגאניזירען א'ן עפענטליכען אויפשטאנד? דאָס איז דיא פראגע, וועלכע הייבט שוין אָן צו שיינען אויף דעם האָרדזאנט פון אונזער פאליטישער טעהטיגקייט, אויף וועלכער עס וועט נאָך פיעליכט דער נעכסטער צעהנדיג יאָהרען מוזען געבען א'ן ענטשיידענדי-גען ענטפער. פאָרלויפג אָבער זיינען צוויי זאכען זיכער: אז עס ליגט פאר אונז א ים פון בלוט, וועלכען מיר מוזען אריבערגעהן, ווען מיר זאָלען אפילו מוזען דערפאר בעזאָהלען מיט אונזערע לעבענס און אז מיר וועלען ניט אָרגאני-זירען קיין רעוואָלוציאן, ווען מיר וועלען ניט האָבען קיינע אויסזיכטען צו זינענען.

סמעפאן קארסקי.

פ. פ. ס. איהר עכט דעמאָקראטישע און רעוואָ-לוציאנערע פאליטיק, געשטיצט אויף דעם פרינציפ פון מאָדערנעם סאציאליזמוס, דעם קלאסענ-קאמפף.

א דאנק דיווער פערניפטונגער און נישטער-נער (שטעלונג איז היינט דיא פ. פ. ס. דיא איינ-ציגע ווירקליכע פארשטעהערין פון דעם ארביי-טער אין פוילען. דאָס פאָלק, ניט אין בעגריף פון דיא אויבערשטע „צעהן טויענד“ טיטולירטע און פרווילעגירטע ליידדיגעעהער, נאָך דיא גרויסע מאסען ארבייטער, דיא שאפפער פון דעם לאנד'ס רייכטהימער און איהר קולטור, ווערט אזוי רע-פרעזענטירט פון דער פוילישער סאציאליסטי-שער פארטיי. דאָס פעלד פון איהר ארבייט אין ווירקונג בעשרענקט זיך ניט נאָך אויף רוסיש-פוילען, זאָנדרען פערנעהמט דעם גאנצען שטח פון אלע דריי געשיכטליכע טהיילען פוילען'ס אין רוסלאנד, פרייסען און עסטרייך. אין דיווען איהרען דאָפעלטען האראקטער: אלס פארשטע-הערין פון דעם פאָלקס בעדירפניסע און אינ-טערעסען און ארומנעהמענדיג דעם גאנצען אומ-פאנג פון פוילען איז זיא אזוי דיא אלגעמיינ-פוילישע וויא דיא אלגעמיינ נאציאנאלע פארטיי.

דיא פ. פ. ס. זייענדיג א נאציאנאלע פאר-טיי, אקוראט וויא עס זיינען נאציאנאל דיא דייטשע סאציאלדעמאָקראטען, דיא פראנצויזי-שע, איטאליענישע, אמעריקאנער סאציאליסטען. א. ז. וו. יטעהט גלייכצייטיג אויף דעם אינטער-נאציאנאלען שטאנדפונקט פון סאציאליזמוס, אנערקענענדיג דאָס פאָלשטענדיגע רעכט פון עקזיסטענץ און ענטוויקלונג פון אלע דיא נאציא-נאליסטען, וועלכע וואוינען אויף פוילען'ס טע-ריטאָריע. דיא היינטיגע רוסישע אימפעריע, דיא גרויסע ליטטיג אין וועלכער עס שטיקען זיך אזוי פיעל צעהנדיגע פעלקער, מוז צערפאלען אין טהיילען, און אנשטאט דעם מוזען אויס-וואקסען א גאנצע רייע פון אונאבהענגיגע רע-פובליקען וויא: פוילען, ליטא, פינלאנד, אוקראי-נע, א. ז. וו. אין דער פוילישער רעפובליק פון דער צוקונפט וועלען לעבען צוזאמען פאָלא-קען, בעלאָרוסען, ליטווער, אידען און רומענער; דיא אמאָליגע געשיכטע פון דיעזע פעלקער איז געווען א געמיינזאמע, היינט איז אויך געמיינ-זאם זייער שיקזאָל און זייערע ליידען. צוזאמען מוזען זיי אויך דארום קעמפפען פאר א בעסערער צוקונפט

א קורצער ענטפער אויף א לאנגען ארטיקל

פלאַנטערס, און איך לאָז איהם דעם פארגעניגען צו זיין דער "זענער".

אויף איין זאך וויל איך פון דעס טוועגען אָנווייזען: אראנסאָן'ס גאנצער ארטיקל איז געבויט אויף דעם, דאָס איך האָב אויסגעטראכט אויף דעם "בונד" פאלשע בילבוליס, דאָס איך האָב דעם "בונד" מיסערפערזענטירט און זאָר גאר פערלוימדעט. נאטירליך, אום דאָס צו קענען אויספיהרען, האָב איך זיך געהיט פון ציטירען דעם בונד'ס ליטעראטור. איך מוז זאָגען דעם אמת, אז דעם "בונד" איז שווער צו ציטירען. עס איז דיא געוואָנהייט פון מענשען, וואָס האָב בען ניט קיין פעסטען און זיכערען שטאנדפונקט, צו ריידען א סך און צוגעברויכען ווערטער, וועלכע מען קען אויסלייגען, ווי מען וויל נור אליין, און ווען איהר דריקט צו אזא מענשען צו דער וואנד, דרעהט ער זיך אויס, אז ניט דאָס האָט ער געמיינט. דיא אָפּפּיציעלע ליטעראטור פון "בונד" איז גראדע אין אזא צושטאנד, איך האָב דאדורף געזאגט אויף איין אָרט אין מיין ארטיקל וועגען דעם "בונד": "דער "בונד" זאָגט דאָס ניט ארויס, ער שטיקט זיך דערמיט, דאָס רייסט זיך אָבער ארויס פון יעדע שורה". און אין אמת'ן, ווען איך זאָל וועלען ציטירען דעם "בונד" וואָלט איך געמוזט איבערשרייבען גאנצע בראַשורען. אין מיין ארטיקל וועגען דיא "נאציאָנאלע פראַגראמע פון בונד" שרייב איך:

דיא אמת'ע פראגע איז ניט: וואו זאל דיא רע-וואָלוציאָנערע פארטוי זיין ארגאניזירט, נור וואו זאל גאנץ רוסלאנד זיין ארגאניזירט. וואו דער "בונד" זאל ניט שרייען, אז ניט דאָס מיינט ער יעצט, אז דיוועס איז ביי איהם א שפעטערע פראגע, קען מען פֿאַרט דיא טהאטזאכע ניט אוועקליקענען."

"דער "בונד" געהט אויס פון דעם שטאנדפונקט דאָס אידען זיינען א זעלבסטשטענדיגע נאציאָן, און ער טענה'ט דארום אזוי: אלע סאציאליסטען זיינען איינשטימיג, אז יעדע נאציאָן האָט דאָס רעכט צו פערוואלטען איהרע אייגענע געשעפטען, אידען זיי-נען א נאציאָן גלייך מיט אלע אנדערע נאציאָנען, האָבען דיא אידען אלזאָ דאָס זעלבע רעכט וואו אלע אנדערע און דיא סאציאליסטען דארפען זיין דיא ערשטע דאָס אנצורעקענען און נאך דיווען צו האנדלען."

אזוי האָב איך מיט מיינע אייגענע ווערטער איבערגעגעבען דעם שטאנדפונקט פון דעם "בונד" גענאָסע אראנסאָן שרייט: קאראול! דאָס איז ניט ריכטיג, דאָס איז א פעלשונג. לאָמיר זעהן. אין דעם בעריכט פון 4טען צוזאממענפאָהר,

געוויסער גענאָסע

אראנסאָן האָט אויף זיך גענומען די מצוה צו פער-טהיידגען דעם "בונד" און האָט אָנגעשריעבען א לאנגען אנטוואָרט אויף מיין ארטיקל דיא "נא-ציאָנאלע פראַגראמע פון



בונד" וועלכער איז ערשינען אין מאי נומער "צוקונפט".

איך וואָלט צו איהם גאָר ניט געהאט דאפיר; איך פרעטענדיג ניט צו האָבען דעם גאנצען אמת אָדער דיא גאנצע חכמה ביי זיך אין ארבעט. איך האָב געמאכט אייניגע בעמערקונגען, וועלכע האָבען מיר געשיינט און שיינען נאָך יעצט צו זיין ריכטיג. און אן ערנסטע, זאכליכע דיסקוס-סיאָן, וועלכע זאָל דיא פראגע 'שטעלען אין א ריכטיג ליכט, וואָלט מיר געווען זעהר ווילקאָר מען, ווען דער רעזולטאט וואָלט זאָגאר געווען געגען מיר.

אין דעם ארטיקל פון גענאָסע אראנסאָן קען איך ליידער דיווען ערענסטען און מאנהאפטען טאָן ניט ארויסגעפינען. די גענאָסען וואָס מיינען, אז זיי פיהרען דעם "בונד", און גענאָסע אראנ-סאָן שיינט צו זיין איינער פון זיי, אורטהיילענדיג דיג נאָך זיין ברייטען זיין באַלעבאָס-מעסיגען טאָן, שיינען צו בעטראכטען יעדע קריטיק געגען דעם "בונד" אלס פערזענליכע בעליידיגונג, אלס צווייפעל אין זייער אללווייזיהייט, און בעהאנדלען דאדורף יעדען איינעם וואָס וואגט צו קרי-טיקירען זייער "בונד" אלס א פערזענליכע שונא, פאר וועלכען קיין שטראף איז ניט צו גרויס. איך בין דאדורף ארויסגעקומען ביי גענ-אראנסאָן א פעלשער, אן אבזיכטליכער ליגנער, מיט איין וואָרט: א פערלוימדער. פרעגט, אויף א ציקאוואָסט, דיעזען גענאָסע אראנסאָן, וועלכע אורזאכען האָט דאָס דער יעקב מילך צו פער-לוימדען "זיין", "בונד" — וואָס נעמט ביי איהם דער "בונד" אוועק זיין פרנסה, צו וואס? ארבה, פרעגט איהם דיא פראגע, ס'וואָלט כדאי געווען, צו זעהן וואָסער לאנגען ארטיקל ער קען אָנ-שרייבען איבער דיווע "טהעמא".

איך, פון מיין זייט, ענטזאג זיך צו פאלעמיר-זירען מיט גענאסע אראנסאָן; איך האָב וויכטיג גערע ארבייט צו טאָן, וואו זיך ארום צורייסען מיט אראנסאָנען אָדער אויפצופלאַנטערן זיינע

פיר. געגען דעם האָבען אנדערע פּראָטעסטירט. א דריטע גרופּע וויעדער האָט געטענה'ט, אז עס איז נאָרש יעצט אַרויס צו שטעלען אַזעלכע פּאָדערונגען וועלכע, עס איז זיכער, מען קען ניט קריגען, מען דארף דאָרום זעהן יעצט נור צו פּאָד דערען גלייכע רעכטע.

פון די עזע אלע מיינונגען איז אַרויסגעקומען א רעזאָלוציע, וועלכע איז, וויא יעדער איינער קען זעהן, א קאָמפּראָמיס צווישען אַלע ריכטונגען. אָט איז זיא וואָרט פאַר וואָרט, וויא זיא איז געשריבען אויף זייטע 14 אין דיא רוישיע אויכ-גאבע פון'ס בעריכט:

„דער קאָנגרעס אנערקענט, דאָס נאָך דעם זיין פון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פּראָגראַם איז יע-דער סאָרט אונטערדריקונג פּערזענלעך, ניט נור דער דרוק פון איין קלאס איבער דעם צווייטען, ניט נור דער דרוק פון דער רעגירונג איבער איהרע בירגער, נור אויך דער דרוק פון איין פּאָלק איבער דעם אַנ-דערען, דיא הערשאפט פון איין שפּראַך איבער דיא אנדערע.“

„דער קאָנגרעס אנערקענט, דאָס א לאנד וויא רוסלאנד, וועלכעס איז צוזאמענגעזעצט פון פערשידע-דענע נאַציאנאַליטעטען, דארף אין דער צוקונפֿט זיך רעאָרגאַניזירען אין א פּעדעראַציע פון נאַציאנאַל-ליטעטען מיט פּאָליטענדיגע אָטאָנאָמיע פאַר יע-דע נאַציאָנאַליטעט, אונאבאיינגיג פון דעם, אויף וואָסער טעריטאָריע זיי וואָהנען.“

„דער קאָנגרעס אנערקענט, אז דער בערגיעף „נאַציאָנאַליטעט“ איז אַנווענדבאַר אויך אויף דעם אידישען פּאָלק.“

„רעכענדיג אָבער, אז עס איז ביי דיא יעצטיגע אומשטענדען נאָך פריהצייטיג אַרויסצושטעלען דיא פּאָדערונג פון נאַציאָנאַלע אָטאָנאָמיע פאַר אידען. געפינט דער קאָנגרעס פאַר געניגענד אין דיא געגענ-ווארט צו קעמפּען פאַר דיא אבשאפונג פון אלע אויכ-נאחמס-געזעצע געגען אידען, ניט דורכצולאָזען און פּראָטעסטירען געגען ערשיינונגען פון אונטערדרי-קונג געגען דיא אידישע נאַציאנאַליטעט, היטענדיג זיך דאבוי ניט אויפצובלאָזען דיא נאַציאָנאַלע גע-פיהלע, וועלכע קענען נור פּערדונקלען דאָס קלאס-סענעבואוסטויזן פון דעם פּראָלעטאריאט און פיהר רען צו שאוויניזמוס.“

צו די עזען לעצטען פונקט פון זייער פּראָגראַמע האָב איך געזאָגט אונגעפעהר פאַלגענדעס: דער „בונד“ פּאָדערט נאָך יעצט ניט קיין נאַציאנאַלע רעכטע פאַר אידען, ווייל ער רעכענט, עס איז נאָך צו פריה אַרויסצושטעלען אזא פאַדע-רונג. נח, אידען זיינען דאָך א נאַציאָן, בעלאַנ-גען דאָך דיא אמעריקאנער אידען צו דערזעלבער נאַציאָן. אין אמעריקא אָבער האָבען זיי דאָך שוין גלייכע רעכטע, ווארום קענען זיי דאָ ניט פּאָדערען נאַציאָנאַלע רעכטע? און ווען איהר קומט אזוי ווייט, האָב איך געטענה'ט, וועט

אויף דיא זייטען 10-11 פון דער רוישיער אויכ-גאבע, ערקלערט דער „בונד“ זיין שטאַנדפּונקט: נאָך אייניגע אלגעמיינע בעמערקונגען שטעהט דאָרט ווערטערליך אזוי:

„מיר בעשטעהן אויף פּאָליטישענדיגע, אלווייט-גע פרייהייט און גלייכ-בערעכטיגונג, און וואָס אַנ-בעלאנגט צו נאַציאָנאַלע (פון זיי אונטערגעשטיר-בען) גלייכ-בערעכטיגונג, זעהן מיר דיא איינציגע גאראנטיע דאפיר נור אין נאַציאנאַלע אָטאָנאָמיע, ניט אין טעריטאָריאַלע אונאבאיינגיקייט.“

דער פירוש דארויף איז, אז דער „בונד“ פערלאנגט ניט, דאָס רוסלאנד זאָל צוריקצוטיילט ווערען אויף דיא פערשידענע נאַציאָנען, פון וועל-כע זיא איז צוזאמענגעזעצט, ער פערלאנגט אז דיא אימפעריע זאָל בלייבען גאנץ, נור יעדע נא-ציאָן זאָל האָבען איהרע נאַציאָנאַלע רעכטע. דיא פראגע איז אַלזא, ווי איך האָב געזאָגט: „ניט וויא די פארטיי זאָל זיין אָרגאַניזירט, נור וויא רוסלאנד זאָל זיין אָרגאַניזירט“. דאָס איז, אגב אורחא, א פונקט מכה וועלכען דיא פוילישע סא-ציאליסטען האָבען עפעס צו זאָגען. נור לאמיר ניט פערקויכען. לאמיר לעזען דעם בעריכט וויי-טער:

„אלע די עזע אלגעמיינע בערגיעפע זיינען אין גאנצען אנגעווענדעט געוואָרען אויף דעם אידישען פּאָלק. דער צוזאמענפאַהר האָט איינשטימיג אנער-קענט, דאָס דער בערגיעף פון „נאַציאנאַליטעט“ פאסט זיך פאַלשטענדיג צו דעם אידישען פּאָלק. דיא בלומרש'דיגע, „וויסענשאפטליכע“ בעווייזע, אז אידען זיינען קיין נאַציאנאַליטעט, ווייל ביי זיי פעהלען אייניגע סמנים דאפיר, האלטען ניט אויס—נאָך דיא מיינונג פון'ס צוזאמענפאַר—קיין קריטיק.“

דער „בונד“ געהט אַלזא אַרויס פון דעם שטאַנדפּונקט, אז אידען זיינען א נאַציאָן. לאָמיר לעזען ווייטער.

„וויא לאנג עס האָט זיך געהאנדעלט וועגען דיא פרינציפיעלע זייטע פון דער פראגע, זיינען אלע צווישען זיך געווען איינשטימיג. ווען מען האָט זיך אָבער צוגעריהט צו דיא טאקטישע זייטע פון דער פראגע, אזוי שנעל וויא מען האָט גענומען ריידען זענען דיא פראקטישע אויפגאבען, וועגען דעם, וואָס ערע ראַלע זאָל דיא נאַציאָנאַלע פראגע שפיעלען אין דיא פראפאגאנדע און אין דיא פאדערונגען פון'ס „בונד“, איז באלד ענטשטאנען א מיינונגס-פערשידע-דענהייט.“

און דיא מיינונגס-פערשידענהייט איז גע-זוען זעהר אינטערעסאַנט. אייניגע האָבען גע-טענה'ט אז קוים אנערקענען מיר אידען אַלס נאַציאָן, דארפן מיר פּאָדערען רעכטע פאַר איר דען שוין היינט, ניט קוקענדיג דארויף, וואָס מען קען ניט ערווארטען דאָס צו קריגען פון דער רוי-שישער רעגירונג, ווייל צום סאָציאַליזמוס איז אויך נאָך ווייט, און דאָך קעמפּען מיר דא-

אז זייער אנטווארט אויף ערנסטע קריטיק איז
שימפפערדיי, זידלעריי און פערדרייאניסען—
דאָס האָט זיך מיך אפילו ניט גע'חלומ'ט.
דיא ערפאהרונג מיט גענאָסע אראָנסאָן איז
פאר מיר אן ענטווישונג. איז גענאָסע אראָנסאָן
אן אבשיגעלונג פון דעם אויסלענדישען קאָמיר-
טעט פון „בונד“, און איז דער אויסלענדישער
קאָמיטעט דאן אן אבשיגעלונג פון דעם „בונד“.
פון דעם אמת'ען „בונד“, דאָרט אין רוסלאַנד.
פון דעם „בונד“ וואָס קעמפפט ? איך וויל האָב
פען, אז ניט, איך וויל האָפען אז גענאָסע אראָנ-
סאָן האָט נור אויסגעדרויט א פערזענליכע מיר-
נונג, אז דער אויסלענדישער קאָמיטעט קען פער-
טהיידגען זיין פראָגראַמע אויף א בעסערן אופן.
איך וויל האָפען אז דיא גלענצענדע טהעטיגקייט.
דער פיינער ענטהוואַזמוס, דיא גרויסע אפפער-
וואָס דער „בונד“ אין רוסלאַנד צייגט ארויס
זיינען ניט צוליעב, נור צום טראָץ פון דיעזער
נאציאָנאלער פראָגראַמע.

יעקב מילך.

איהר זעהן וויא אבסורד דיא פראָגראַמע פון
דעם בונד איז.
איהר ווילט נאָך ציטאטען, גענאָסע אראָנ-
סאָן ? איך קען זיי אייך געבען מיט א פולע
האנד, אבער וואו נעהמט מען צייט און פלאץ?
לאָמיר שוין פאר איין וועג אויפמערקזאם מאכען
אויף דעם ווידערשפרוך פון דיא לעצטע עטליכע
שורות מיט דיא גאנצע רעזאָלוציאָן. דאָס, גלויב
איך, איז געמאכט געוואָרען צו בעפרידיגען דעם
סאָציאליסטישען געוויסען.

וויא געזאָגט, איך האָב דיווען איינעם פונקט
נור געבראכט אלס אנטווארט אויף דיא בעשולדיר-
נונג אין פערלוימדונג. דער לעזער וואָס אינטע-
רעסירט זיך מיט דיווע פראגע, וועט טאָן גלייך
יעצט נאָך א מאָל איבערלעזען מיין ארטיקעל.
מיט גענאָסע אראָנסאָן וויל איך זיך ווייטער ניט
אריינלאָזען, אָבער אין האַרצען פערדריסט מיר
דיא גאנצע זאך. איך האָב גערעכענט, אז דיא
אויסלענדישע פאָרשטעהער פון „בונד“ זיינען
ערנסטערע און צופערלעסיגערע מענער ; אָבער



נייע ביכער

פרינסה, און צווייטענס, וואָלט ער געקענט מאכען
מעהר געלט אויף אנאָנדער אופן.
אָט וואָס הערר מיניקעס שרייבט אין דיא
פאררעדע פון „רעדאקטאָר צו דיא לעזער“.
„אין דיווען יאהר-ביוך געפינען זיך אזעלכע
גרויסע ארטיקלען, וועלכע זיינען ווערטע געדרוקט
צו ווערען אין בעזונדערע ביכער : דיא היסטאריע
פון אמעריקא איז א פאלשטענדיגעס ווערק, דיא היסט-
טאָריע פון דיא אידען אין אמעריקא איז א ווערק,
וואָס איז איין איינציגע אין איהר פאך און איז
נאָך ביז יעצט ניט אונטערגענומען געווארען פון
קיין אידישען שרייבער. דיא כראָנאָלאָגיע פון דיא
אידישע געשיכטע, דער געזעץ-ביוך א. ז. וו. זיינען
געשריעבען פון פאד-מענער. ווען איך וואָלט דיווע
זאכען געדרוקט אין איינציגע (בעזונדערע ?) בי-
כער וואָלט איך געקענט ארויסנעמען פון זיי זעכס
מאָל אזוי פיעל אלס דעם קלוינעם פרויז (25 סענט)
וואָס איך האָב געשטעלט אויף דיווען יאהר-ביוך“.

דיוועס איז אין א געוויסען זין ריכטיג. דיא
אויבענדערמאָנטע ארטיקלען, און ספעציעל דיא
כראָנאָלאָגיע, צוזאמענגעשטעלט פון הערר וויער-
ניט, זיינען ווירקליך בעלעהרענד און אינטערע-
סאנט, און ווען חנן י. מיניקעס וואָלט זיך צופרי-

מיניקעס' יאהר-ביוך.

פרעגט חנן י. מיניקעס „רעדאקטאָר און
ארויסגעבער פון מיניקעס יאהר-ביוך“ צוליעב וועל-
כען צוועק ער האָט ארויסגעגעבען דיווען „יאהר-
ביוך“ ; פרעגט איהם וויא אזוי דארף א יאהר-
ביוך זיין און ווארום זיין ביוך איז ניט א האלב-
יעהרליכער, אדער א צעהן יעהרליכער ביוך ;
פרעגט איהם ווארום זיין ביוך איז „געווינדמעט
דעם 200 יעהריגען יובילעאום זייט דיא ערשטע
אידען האָבען זיך בעזעצט אין ניו יאָרק“ און ניט
געווינדמעט צו יציאת מצרים אָדער מתן תורה,
אָדער דעם חורבן פון בית שני אדער גזירות ת”ח
וכדומה, פרעגט איהם דיווע אלע זאכען און, איך
בין זיכער, ער וועט ניט וויסען וואָס צו ענט-
פערען. דאָס „יאהר-ביוך“ גופא גיט קיין אנט-
וואָרט אויף דיווע פראגען. טאָמער מיינט איהר :
פרינסה ! איך זוכט פרינסה—ווערט ער „רע-
דאקטאר און ארויסגעבער“ — דאָס וואָלט שוין
געווען א שטיקעל תירוץ, הגם עס וואָלט אונז
נאָך אלץ ניט קלוג געמאכט ווארום ער רופט
זיין אויסגאבע „יאהר-ביוך“, איז אָבער דיא מעשה
ניט אזוי, ווייל ווען עס זאָל זיך האנדלען מכה
פרינסה, האָט ערשטענס מיניקעס אנאָנדער

אריינגערעכענט צווישען דיא שונד־שרייבער. בעווייזע צו דיזען דארף מען ניט ווייט זוכען, מי' ניקעס „יאהר־בוך“ איז א לעבעדיגער עדות. עס איז איבערהויפט א מערקווירדיגע ערשיינונג אין די אידישע ליטעראטור, אן ערשיינונג וואס מען זעהט ניט אין קיין אנדערע ליטעראטור, דאס אלע פעהיגע און טאלאנטפאלע שרייבער, מיט אייניגע אויסנאהמען, געפינען זיך אויף די ליט בעראלע זייטע, „צווישען דיא גענאסען“, וויא זיי זאגען; און אלע שונד שרייבער, אלע פינס־טערלינגע געפינען זיך צווישען „דיא אַרטהאָדאָקס־סישע זשורנאליסטען וואס פרעדיגען יודענ־טהום“. עס איז גענוג איבערצולעזען דעם זעלבען ארטיקל פון דעם דערמאָנטען „פּראָפּעסאָר“, איבערצוקוקען זיין ליסטע פון דיא פערשיעדענע זשורנאליסטען, פאעטען און סקיצען־שרייבער, זיי אוועקצושטעלען יעדען אין זיין לאגער, מען זאָל זיך איבערצייגען אין דיא ריכטיגקייט פון דיזע בעהויפטונגען. נאטירליך זיינען דא אויסנאהמען, אבער מיר שיינט, אז דיזע אויסנאהמען וועלען זיך בעדאנקען פאר דעם טיטל: „זשורנאליסטען וואס פרעדיגען יודענטהום“.

צווישען „דיא זשורנאליסטען וואס פרעדיגען „יודענטהום“ איז יאָהאן פאליי אָהן צווייפֿל, דער פעהיגסטער; עס איז אָבער גענוג איבערצולעזען זיין ארטיקל אין דעם „יאהר־בוך“ מען זאָל ארויסזעהן דעם שונד־שרייבער, דעם שרייבער וואס זעהט זיך נור צו פער־נעהמען ברייט מיט הויכע פראזען, מיט א סך ווערטער, וואס קימערט זיך אָבער ווייניג ווער גען דעם אינהאלט און נאך ווייניגער וועגען דיא וואהרהייט.

„ווען דער רעדאקטאָר פון דעם יאהר־בוך, אזוי דערציילט הער פאליי אין זיין ארטיקל, „אין שטאָט אָדער אין שטעטל“, „האָט מיך איינגעלאד־דען צו שרייבען א ליטענדען ארטיקל פאר זיין גרויסע אויסגאבע, בין איך געבליבען שטויבן און האָב זיך געפרעגט:

„וואס איז דיא וויכטיגסטע אידישע פראגע? וואס איז דיא פראגע, וועלכע איז ניט פיר א טאָג און ניט פיר א וואָך און אויך ניט פיר א מאָנאט, נור פיר א יאָהר און א גאנצען יאהר־הונדערט?“

וויא איהר זעהט, האָט הער פאליי ריכטיג פערשטאנען דיא אויפגאבע פון דעם יאהר־בוך, און, מען מוז צוגעבען, ער האָט דיא אויפגאבע בעסער פערשטאנען פון דעם רעדאקטאָר. ער פערנעהמט זיך גאנץ ברייט; ער נעהט לייען א פראגע פיר „א גאנצען יאהר־הונדערט“. און צו לייען דיא פראגע איז ביי איהם גאָר ניט שווער, דיא גאנצע שוויריגקייט ליגעט נור אין דעם אויסצוגעפינען וואס דיא פראגע איז.

„וואס איז אַלזאָ דיא וויכטיגסטע אידישע פראגע? אדרבה, טרעפּ! איהר מינט צייניג־

דען געשטעלט צו זיין נור דער ארויסגעבער און ניט דער „רעדאקטאָר“ פון זיי, וואָלט ער ווירק־ליך געקענט ארויסנעהמען אָדער, בעסער, אריינ־נעמען זעכס מאָל אזוי פיעל. ווארום הער מי־ניקעס האָט דאָס ניט געטאָן. איז פאר מיר א רעמענים און א גרויסער פערדרוס.

א פערדרוס איז דאָס פאר מיר צוליעב פאל־גענדען: ווען חנן י. מיניקעס וואָלט דיזע זאכען ארויסגעגעבען אין בעזונדערע אויסגאבען, וואָלט פיליפ קראנץ, למשל, ניט געווען גענויטהיגט אריין צו שפארען דיא גאנצע אמעריקאנער היס־טאָריע, פון פאר קאלומבוס ביז דעם טויט פון טעקדינלי מיט א גיפּער א דוצען בילדער אין וואסערע 17 געדוקטע זייטען, און דאן וואָלט עס אפשר גיווען א פאָלשטענדיגעס ווערק, וועהרענד יעצט איז דאָס ווערק זעהר אונפאָלשטענדיג; א. טאנענבוים וואָלט אונז אפשר געגעבען דאָס פערשפראכענע בוך וועגען דיא רוסישע אידען אין אמעריקא, אויב ער קען איבערהויפט שריי־בען אזא בוך, נעמענדיג אין אנכעטראכט, אז קיינער האָט אזא בוך נאָך ניט געשריבען, און אז טאנענבוים קען נור שרייבען דאָס וואָס אנדערע האָבען פריהער געשריבען...

אויסער דיזען וואָלט אונז הער מיניקעס איינגעשפּאַרט צו לעזען א גאנצען בארג מיט שונד און וואָלט ניט געהאַלפּען פארשווארצען דאָס פנים פון דער אידישער ליטעראטור. און אז אין דעם זשורנאל איז דאָ שונד, וועל איך אויך בריינגען א ראיא פון א מענשען אין וועמעס אויפ־ריכטיגקייט איהר קענט ניט צווייפֿל־לען.

זיין „ווערטעהר קאָללעגע“ און „פּראָפּעסאָר“ געצעל זעליקאוויץ שרייבט אין „מיניקעס יאָהר־בוך“ אן ארטיקל איבער „דיא אידישע צייטונג־גען אין אמעריקא“ און אָט איז איין שטראהל פון זיין „רעגען־בויגען אין טינטער“:

„דער זשורנאליסט פון דיא פרומע ארטהאדאק־סישע צייטונג וואָס פרעדיגט יודענטהום און דער זשורנאליסט פון דיא ראדיקאלע בלאט וואָס פרעדיגט סאָציאליזם אָדער אנארכיזם, דער רעאליסטישער סקיצען־שרייבער און דער אלט־מאָדישער שונד־שרייבער — זיי אלע בעגעגענען זיך אויף איין איינ־ציגע פלאטפאָרמע פון אחדות, און דיזע פלאטפאָרמע איז דער זשורנאל וואָס ווערט „רעדאקטירט פון מי־ניקעס“.

און זעליקאוויץ מיינט דאָס גאנץ ערנסט דאָס איז ניט איינס פון, זיינע געווענהליכע וויר־צען, ער שרייבט דאָס אלס א מעלה פון מיני־קעס זשורנאל.

איהר זעהט אַלזאָ, אז דאָרט פּעלט ניט קיין שונד. דער גאנצער אונטערשייד פון מיר ביז דיזען עדות איז נור, וואָס ביי מיר איז דער „זשורנאליסט וואָס פרעדיגט יודענטהום“ אויך.

ישיעות ונחמות אויף אידען. אָט וואָס הייסט „דער בארג האָט געבוירען אַ מויו“, אָט וואָס הייסט שרייבען שונד, אָט וואָס הייסט זיך פער-נעמען מיט גרויסע פראזען, ריידען א סך און זאָגען גאָר ניט. נאָך מעהר. הערר פאלייא האָט גאָר ניט געוואוסט, אז ער האָט געשרייעבן א שטיקעל „סאָציאלע פראגע“, נאטירליך מיט דעם קאָפּ אראב.

און דאָס איז דאָס שיינדעל פון דיא „יווענ-טהום'ס זשורנאליסטען“ — וואָס קענט איהר שוין ערווארטען פון דיא קלענערע שטערן אויף שרהזאה'ס הימעל?

איז אַ זשורנאַל וואו עס בענגענען זיך אויף איין פּאַטפּאַרמע „דער רעאליסטישער סקיצען שרייבער מיט דעם אלט־מאָדישען שונד שריי-בער“ קענען ניט פעחלען, דאָס פערשטייט איהר שוין אליין, אונזערע אלטע בעקאנטע שמר און מ. זיפערט להבדיל; און חנן י. מיניקעס „רעדאק-טאר און ארויסגעבער“, האָט זיי אויך ניט פער-געסען; זיי האָבען אין דעם „יאהר־בוך“ א בריוו טען אויבען־אָן. ניט לאנג צוריק האָט שמר גע-וואָלט בעווייזען, אז ער איז א גרויסער שרייבער מיט דעם וואָס ער קריגט מעהר געלד פאר זיין שרייבעריי וויא יעדער אנדער שרייבער. איך ווייס ניט וויפיעל שמר האָט בעקומען פאר זיין „האצקאל נאָז“ אין דעם „יאהר־בוך“, אָבער אז ער איז ווערטה פיעל געלד, איז ביי מיר קיין צווייפל: צו נעמען א „העכסט אינטערעסאנטען ראָמאַן“ מיט אלע ניסים וואס שמר קען אָנשריי-בען, מיט דעם שלעכטען פרנס חודש, מיט דעם אפיקורס וואָס האָט קיין גאל, מיט דעם רב און מיט דעם שטאַט־נאַר, מיט אינטריגעס, מיט ביל-בולס, מיט אימפּאַרטיטע וואָזנעס, מיט א שלעכטען סוף פאר דעם שלעכטען און ששון ושמחה פאר דעם גוטען, מיט א חופה צום סוף; מיט איין ווארט: צו נעמען אזא „העכסט אינ-טערעסאנטען ראָמאַן“ וועלכער האָט אין דיא אלטע גוטען צייטען פערנומען 2 אָדער גאָר 4 טהייל, און דאָס „אריינשרייבען“ אין עטליכע בלעטלעך איז א גרויסער „קונץ“ און איז ווערטה פיעל געלד — פון עקאָנאָמישען שטאנדפונקט. פאָרט אמעריקא גנב! דאָס שפּאַרען פון ארבייט האָט גאר קיין שיעור ניט.

מ. זיפערט איז ארויסגעטרעטען אין א נייע ראָלע, אויף דער עלטער איז ער געוואָרען א בעל תשובה, ער קען מעהר קיין „דבר אחר“ ניט פער-טראָגען, און אין דיא אידישע טהעאטערע, זאָגט ער, וויא ער קומט נור אריין, „דערשפירט באלד זיין נאָז דעם גערוך פון דבר אחר“. דאָס איז א שטיקעל פראָגרעס, איין טריט ווייטער פון דיא „טהרת המשפּחה'ניקעס“; אויפצופאסען אויף טהרת המשפּחה לאָזט ער פאר אנדערע, ער זוכט אידען אין טהעאטער און קען ניט געפינען. דער

מוס? ניט געטראפען! „ציוניזמוס איז א גרוי-סע און א וויכטיגע פראגע, זיא איז אבער קיין נייע און אויך קיין ברענענדע“, „אידען האָפען אויף ציון שוין צוויי טויזענד יאהר“... און ער וועט עס נאָך טהאָן און טהאָן זאלאנג ער איז א איהר. דיא פראגע קען אלזא ווארטען ביז—דעם נעקסטען יאהר־בוך; מיינט איהר אפשר רעלי-גיאן? אויך א טעות. דיא אידשע רעליגיאָן פאסט אויף זיך אליין אויף „מענען קומען צייטען“, זאָגט פאלייא „ווען מען וועט קיין רעליגיאָן ביי אידען ניט זעהן, מענען קומען רעפארמען, איר דען און אמונות אָהן א שיעור, א פונק פון ריי-נעם אידישען גלויבען בלייבט אימער אין דעם אידישען הארץ“; אלזא דיא אידישע רעליגיאָן קען מען דערווייל אוועק לינגען... אפשר איז גאָר דיא סאָציאלע פראגע דיא וויכטיגסטע? אָ, יא, דיא סאָציאלע פראגע איז טאקע זעהר וויכ-טיג, אבער קיינער קען ניט בעווייזען, זאָגט ער, „אז זיא איז ענטשטאנען מיט דיא נייע אידישע אומשטענדען“, דאָס איז אן אינטערנאציאָנאלע פראגע, פערשטייט איהר מיד, און ער פערדיגט נור יודענטהום. „וואָס אלזא איז דיא ברענענדע פראגע, וואָס איז ניי (נאָר וואָס פון דיא נאָדעל) און וועט דאָך לאנג בלייבען ביי אידען?“

איהר וועט ניט טרעפען, איהר זאָלט זיך אפילו אויף דעם קאָפּ שטעלען. יאהאן פאלייא האָט עס אויסגעפונען און דאָס איז—דיא איינ-וואנדערונג!

וויא געפעלט אייך דיזע באַמבאסטישע שריי-בעריי? בערעכענט נור: הונדערטע טויזענדע, ניי! מיליאָנען אידען גלויבען, אז דיא איינציגע ישיעה פאר זיי איז ציוניזמוס, — צו זיי האָבען רעכט צו ניט איז אנאנדער פראגע — גענוג איז, זיי גלויבען דאָס אזוי לאנג וויא אידען וועלען זיך ניט בעזעצען אויף זייער אייגען לאנד אין ארץ ישראל, וועלען זייערע רדיפות ניט אויפ-הערען, און קיינע איינוואנדערונג און קיינע אויסוואנדערונג וועט זיי ניט העלפען — דאָס, זאָגט פאלייא. איז ניט וויכטיג; מיליאָנען, צעהנדליגע מיליאָנען מענשען דענקען און האָפען און בעווייזען, אז די סאָציאלע פראגע איז דיא איינציגע און דיא ערשטע וואָס מוז געלייזט ווע-רען אום אלע רדיפות זאָלען אויפהערען — דאָס איז ביי איהם ניט קיין ברענענדע פראגע. דיא איינציגע פראגע „פיר א גאנצען יאהר־הונדערט“, זאָגט ער, איז דיא איינוואנדערונג קיין אמערי-קא. זאָל זיין אזוי. מיר וועלען מיט איהם ניט שטרייטען. וואָס זשע האָט ער צו זאָגען צו דיזע געוואלדיגסטע פון אלע פראגען? אָ, זעהר פיעל! נעמליך, אז דיא אידען וואָס קומען דאָ אהער, זאָלען ניט בלייבען אין דיא גרויסע שטעט, זיי זאָלען זיך צו פאָהרען אין דיא קליינע שטעטלעך, און ווערען שאכער־מאכערס; דאן וועלען קומען

שען, אז דיא אויסגאבע זאל מעהר ניט ערשיינען. הערר מיניקעס האָט אנגעווענדעט א סך ארבייט, ער האָט אויסגעגעבען פיעל געלד און האָט ארויסגעגעבען א גרויסען בוך פאר א קליי-נעם פרייז. פאר דיזעלבע געלד וואָס דער בוך קאָסט, ווען מען זאל זיך נעמען צו דיא ארבייט מיט פערשטענדנים און קענטנים, וואָלט מען גע-קענט ארויסגעבען א בוך וואָס זאל ווירקליך זיין א צירונג. דיא פערשטענדנים אָבער מוז הערר מיניקעס ערשט לערנען. ער מוז לערנען. אז א יאהר-בוך איז ניט גלאט א צוואמענמישעכץ פון ארטיקלען, וועלכע גאָט שיקט צו; א יאהר-בוך האָט בעשטימטע פאדערונגען, מוז האָבען א פלאן, אן אויפגאבע און א צוועק; ער מוז פאר אלעס זיך בעשעפטיגען מיט דיא וויכטיגע פרא-גען פון דעם יאהר, אין וועלכען ער ווערט ארויסגעגעבען — א יאהר בוך פון 1904 למשל, וואָלט זיך געמוזט בעשעפטיגען מיט דיא יאפא-ניש-רוסישע מלחמה, א יאהר בוך אין אמעריקא מוז זיך הייזאיהר בעשעפטיגען מיט דיא פאלי-טישע פראגע און לאגע, און ווען דאָס איז נאָך א אידישער יאהר בוך, וואָלט ער זיך געמוזט בע-שעפטיגען מיט די „יודען-פראגע“, די פאָרגראַמען אין רוסלאנד, דעם ציוניזמוס און זאָגאר דעם „בונד“. פון דיזען אלעס און נאָך אנדערע זאכען איז אין „מיניקעס יאהר-בוך“ קיין זכר ניטא. הערר מיניקעס מוז נאָך אויך לערנען, אז צווישען „דעם רעאליסטישען סקיצען שרייבער און דעם אלטמאָדישען שונד שרייבער“ קען קיין אחדות ניט זיין; ער מוז לערנען... ער מוז נאָך פיעל לערנען און דאן, מיט דער ענערגיע וואָס ער האָט, וועט ער אפשר ארויסגעבען א ווירקליכעס יאהר-בוך.

יאם.

„אידישער קעניג ליער“ אפילו איז ביי איהם קיין איד ניט, ער דארף אידען, אידישע אידען, אזעל-כע וויא מען זעהט אין דעם „ידישען טאגע בלאט“. איך האָב מורא, הערר זיפערט, איהר וועט זיך שוין אַליין מוזען נעמען צו רעפאָרמיר-רען דעם טהעאטער; פון דיא יעצטיגע טהעאטער שרייבער וועט גאר קיין גוטס ניט ארויסקומען; אזא כשרה אידענע, למשל, וויא אייער „געלע מיט דיא לאטקעס“ וועלען זיי קיין מאָל אויף דער ביחנע ניט ארויפבריינגען, און, איין גאָט ווייס, זיא וואָלט דארט געמאכט גוטע געשעפטען; פרי-שע לאטקעס צו דעם „דבר אחר“ וואָלט ניט גע-ווען קיין שלעכט געשעפט.

דער זשורנאל איז ניט אויסגעפיהלט אין גאנצען מיט שונד. וויא שוין געזאָגט, זיינען דאָ גאנץ אינטערעסאנטע ארטיקלען. אונזערע בעסערע שרייבער זיינען דאָרט אויך פערטרע-טען, מיר האָבען דאָרט סקיצען, פאָעזיען און ארטיקלען פון ל. קאָברין, י. גאָרדין, א. ליעסין, מאַרריס ראזענפעלד, האַראַווי, מ. קאטין, א. ז. וו. אבער אפילו דיזע שרייבער האָבען פאר דעם „יאהר-בוך“ געגעבען ווייט ניט זייער בעס-טעס, און, וואָס איז וויכטיגער, זיי גיבען ניט דעם טאָן אין דעם „יאהר-בוך“, דעם טאָן גיט דאָרט דאָס „יידענטהום“. דאָס „יידענטהום“ איז דאָרט וואָס דיא דיספּעסיע קאטלעטען אין דיא ביליגע רעסטאָראַנען, דיא בעסערע שרייבער דינענען צו בעשיינען דעם טיש, און, וויא גע-וועהנליך, זיינען דיזע זאכען אויך פון א בילי-גען סאָרט.

וויא דער לעזער קען זעהן, האָב איך זיך מיט דעם „יאהר-בוך“ בעגאנגען ניט וויא מיט א בן יחיד. איך וואָלט פון דעסטוועגען ניט וויי-ט



דאָס דיא פריינדע פון „דיא צוקונפט“ אין פילאדעלפּיא וועלען טרייען און העלפען מאכען א סוקסעס דעם אונטערנעהמונג וואָס דער ארבייטער רינג ברענטש 12 אין פילאדעלפּיא, אראנזשירט צו גונסטען פון „דיא צוקונפט“ אויף פרייטאָג דעם 20טען יאנואר, 1905.

דיא „צוקונפט פרעס פעדעריישאָן“ דריקט היערמיט אויס איהר דאנקבארקייט צום ארביי-טער רינג, ברענטש 12 פילאדעלפּיא, פיר זייער טרייהייט און איבערגעבענהייט צו דיא „צוקונפט“ אַברופענדיג זיך צו יעדער צייט ווען עס איז נויטהיג זייער הילף, אויך האָפען מיר

קוויטירונגען פון דיא ערהאלטענע געלד פיר קאפיעס פון אַרנאניאציאָנען פון 15טען סעפטעמבער ביז 15טען אָקטאָבער.

בר. 1 ארב. רינג ניו יאָרק 10.00	בר. 40 אר. רינג ניו יאָרק 1.50	בר. 80 ניקאליעווער — 75
בר. 4 ארב. רינג, ברוקלין 1.50	בר. 41 אר. רינג אנסאניע 50	איוויער פראַגרעסיוו — 3.00
בר. 7 וועסט האַבאָקען 9.00	בר. 42 ארב. רינג ניו יאָרק 1.50	בונד ברענטש באַסטאָן 3.75
בר. 8 ארב. רינג ניו יאָרק 1.25	בר. 43 ארב. רינג ניו יאָרק 5.00	בונד בר. באַלטימאָרע 5.00
בר. 9, באַלטימאָר — 8.69	בר. 44 ארב. רינג ניו יאָרק 6.95	בונד בר. פעטערסאָן — 3.25
בר. 12 פילאדעלפּיא — 2.50	בר. 46 ארב. רינג לינן 2.50	ברעזינער פּעראיינ — 1.50
בר. 13 פעטערסאָן — 7.50	בר. 48 ברידזשפּאָרט — 5.59	בוטענער — — — 1.00
בר. 16 ארב. רינג, סומיט 2.40	בר. 54 ארב. רינג ניו יאָרק 2.80	האַמליער רעוואַל. — 50
בר. 19 אר. רינג סיראקיוו 5.00	בר. 55 ארב. רינג ניו יאָרק 1.25	ניטערס יוניאָן — 1.25
בר. 21 ארב. רינג ניו יאָרק 1.50	בר. 56 ארב. רינג ניו יאָרק 1.00	סינסניעטער ברענטש 1.05
בר. 25 אר. רינג ברוקלין 1.50	בר. 59 הארטפאָרד — 3.00	סאַצ. פראַג. קלוב באַלט. 50
בר. 26, וואטערבורי — 10.12	בר. 60 סט. לואיס — 4.82	סאַצ. ליט. סאַס. ניו יאָרק 1.20
בר. 27, ראַטשעסטער — 12.18	בר. 63 קענזעס סיטי — 3.00	סובאַלקער יונג מען — 1.00
בר. 30, פעטערסאָן — 6.60	בר. 66 ארב. רינג ניו יאָרק 1.00	עליס. גראדער פראַג. — 1.25
בר. 32 אר. רינג שיקאַגאָ 4.00	בר. 68 ארב. רינג ניו יאָרק 3.06	פראַג. וואַיקינג מען — 1.60
בר. 33 אר. רינג, באַסטאָן 2.00	בר. 71 ארב. רינג ניו יאָרק 2.00	פלאַצקער פראַגרעסיווע 1.25
בר. 35 אר. רינג ניו יאָרק 1.00	בר. 72 ארב. רינג ניו יאָרק 6.50	פועלי ציון — — 1.50
בר. 37 אר. רינג ניו יאָרק 4.72	בר. 73 אר. רינג קעמדען 3.48	קאָווער עמיג. אינט. 1.00
בר. 38 אר. רינג ניו יאָרק 5.75	בר. 75 אר. רינג ניו יאָרק 1.50	שקלאווער יונג מען — 1.25
בר. 39 ארב. רינג ארשער 1.00	בר. 77 אגוסטאווער — 1.50	

פאַלגענדע נייע אַרנאניאציאָנען האָבען ריעזען מאַנאט אָנגעפאנגען נעהמען קאפיעס „צוקונפטס“ פאר זייערע מיטגלידער:

ארבייטער רינג בר. 82, ניו יאָרק.

ארבייטער רינג בר. 45, פייטסבורג.

עליסאוועטגראדער יאָנג מענס, נ. י.

ארבייטער רינג בר. 78, סינסניעטי.

סוואוואלקער יאָנג מענס, ניו יאָרק.

פאַלגענדע סובסקרייבערס זיינען געבעטען אריינצושיקען אין אָפּיס פון דער „צוקונפט“ זייערע ריכטיגע אדרעסען, ווייל זייערע קאפיעס זיינען געבליעבען ליגען אין דיא פאסט אָפּיסעס צוליבע דיא אדרעסען וואָס זיינען ניט ריכטיג:

הארטפאָרד.

נ. גאָלדבערג, 119 נאָרטא סט.

ב. רעמאן, 119 נאָרטא סט.

דזשוירזי סיטי.

ה. קאהו, 410 צענטראל עוועניו.

ברוקלין.

ס. שאפירא, 101 דעקאלב עוועניו.

נווארק.

דזש. קרעמאר, 280 ברום סטריט.

פעטערסאָן.

מ. באמאן, 60 גאדווין סטריט.

ניוהיייווען.

ה. קרעמער, 15 ספרוס סטריט.

ראטשעסטער.

5. גאָלדמאן, 7 סטעפהאני פלייס.

משיקאַגאָ.

א. אָגוס, 168 ארטיזיאן סט.

מ. קאטצמאן, 189 וועסט 12טע סט.

מ. ב. מילסאָן, 415 סויטה האַלסטעד סט.

דזש. נוימאן, 404 הערריסאָן סט.

פילאדעלפּיא.

פ. אקסעלראָד, 443 נאָרטא 4טע סט.

א. שמוקלער, 428 מאָנראַע סט.

ה. מאגוליענסקי, 518 ווארטינאט סט.

רובין, 906 סיגעל סט.

באַסטאָן.

א. פינקס, 1 קאוסעווי סט.

ה. גאָרדאן, 7 פאָפולאר סט.

מיס 5. ווייס, 137 הענדעקאט סט.

דיא סובסקרייבערס וואָס קריגען ניט דיא „צוקונפט“ אין צייט זיינען געבעטען צו מעלדען אונז דורך א פאסטיל קארד געשריעד בען אין ענגליש — אום צו קענען מאכען א קאמפליין אין פאסט אָפּיס.

ערהאלטען פיר שערס

באריס טהאָמאַשוועווסקי 3 שערס \$15.00	ראדיקאל סוירקעל דעטראַיט 1 שער 2.50
ה. ניומארק, ניו יאָרק 1 שער (2טע) 5.00	פראַגרעסיוו וואירקערס 1 שער 2.00

דיא צוקונפט פיר 1905

ארום זיך דיא בעסטע און ערנסטעסמע אידישע שרייבער ניט נאָר פון אמעריקא, זאָנדרען אויך פון אייראָפּא, און מיר האָפּען, אז דיא צייט איז נאָר ניט ווייט, ווען זיא וועט זיין דער איינציגער סאָציאליסטישער זשורנאל אין זשארגאן ניט בלויז דערפאר, ווייל קיין אנדערער איז נאָך ניטא, זאָנדרען ווייל קיין בעסערער וועט ניט קענען זיין.

מיט שטאַלץ קוקען מיר אויף דיא פערגאנגענהייט און מיט מוטא בליקען מיר אריין אין דער צוקונפט פון דער „צוקונפט“. וועגען אונזער פראָגראם קען דער לעזער אורטהיילען נאָך דיא ארטיקלען, וואָס זיינען ביז יעצט ערשינען, און וואָס דיא „צוקונפט“ וועט זיין דעם קומענדען יאָהר, קען דער לעזער שליסען נאָך פאָלגענדע פערשפראַכענע ארטיקלען :

צום פיערטען יאָהר טרעט שוין דיא „צוקונפט“ ארויס אין דער וועלט אלס א זעלבסטשטענדיגער זשורנאל אויף א פעסטען באַדען, אלס א ווירקליך וויסענשאפטליך סאָציאליסטישע און אויך ליטערארישע מאָנאטשריפט, אלס א פראָגרעסיווער און פרויער אָרגאן. אין העכסטען זינען פון דיעזען וואָרט. שווער און פיינליך איז געווען דער אָנפאנג, אָבער דיא אָנשטרענגונגען און אָפּפער זיינען ניט געבליען בען פערקלאָרען, און דאָס קינד איז שנעל געוואקשען און האָט זיך געשטארקט.

דיא „צוקונפט“ האָט פערנומען אן עהרליך פערדיינטען פלאץ אין דער זשארגאנישער ליטעראטור, און דיעזען פלאץ וועט זיא אויך ווייטער מיט עהרע האלטען. זיא גרופירט יעצט

א. הארקאווי — דיא ענטשטעהונג פון תלמוד.

ד. אב. קאספּע — 40 יאָהר נאָך דארווין.

י. גאָרדין — דיא גרויסע וועלט דראמא (פאָרטזעצונג).

ד. ה. זאָלאַטאראַף — איבער ניטשעס פילאָזאפיע.

מ. לעאָנטיעף — טהעאטער און לעבען, (אין איבערבליק איבער דיא פיעסען וועלכע ווערען אויפגעפיהרט אויף דער אידישער ביהנע ספעציעל, און איבער דראמא אין אלגעמיין).

ד. י. אַרטמאן — סאָציאליזמוס און עטיהיס.

” — דיא סאָציאלע בעוועגונג אין 19טען יאָרהונדערט.

י. מילך — פראָגרעסיווע שטרעבונגען ביי אידען.

פ. קראַנץ — דיא נייע שטרייט פונקטען אין דער סאָציאל־דעמאָקראטיע.

” — דיא אידישע מיטהאָלאָגיע. (נאָך דיא נייעסטע קולטור געשיכטליכע נאכפאָרשונגען).

” — דיא פאָליטישע עמאנסיפאציע פון אידען און איהרע פאָרקעמפפער (געשיכטליכע בילדער).

” — דיא געהיימניס פון קרייז (א קולטור געשיכטליכע נאכפאָרשונג איבער דעם צלם אין פערבינדונג מיט דער זונען געצענדיענסט און אנדערע עבדה זרות).

ב. פייגענבוים — צו קען דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג האָבען א קיום ? — ווארום דיא מענשען ווילען האָבען א גלויבען.

ל. קאָברין — וואָס הייסט א רעאליסטישע דראמא.

י. ענטין — איבער דיא זשארגאנישע ליטעראטור (קריטישע סטודיען).

ד. ק. פארענבערג — דיא פאָליטישע עקאָנאָמיע מיט הונדערט יאָהר צוריק און היינט. — איבער דיא וויכטיגסטע פאסירונגען אין דער אינטערנאציאָנאַלער ארבייטער בעוועגונג.

ד. ראַבינסאָן — ביאָלאָגיע און סאָציאליזמוס.

ל. בודין — דיא נייעסטע עקאָנאָמישע ענטוויקלונג, און דיא סאָציאליסטישע טהעאָריע. א. ליטוין — דיא זשארגאנישע ליטעראטור אין בילדער (ביאָגראפיעס פון דיא פאָטערס פון דער זשארגאנישער ליטעראטור).

ל. סלאבאדין — דיא נענער־פראַע אין אמעריקא.

אויסער דיא אויבערדערמאנטע ישרייבער וועלען אויך פאלגענדע ישרייבער מיטארייטען אין „דיא צוקונפט“ נעקסטען יאָהר.

דר. אפרת (שווייץ) דר. בלומשטיין (שווייץ) דר. א. גינזבורג, דר. גירודאנסקי, מאַרס הילקוויט, מ. ווינטשעווסקי, דר. זשיטלאָווסקי (בערו) יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי, א. ליעסיין, ז. ליבין, פאליטיקוס, ס. פאלאק, מ. קאטין, דר. קאניאקאוו (באָסטאָן), ה. רויזענבלאט, פ. ראָזענבלאט און פיעלע אנדערע.

געקליבענע ווערטער

אונטער דיעזען נאָמען וועלען מיר אין דער „צוקונפט“ פון 1905 אָנפאנגען צו דרוקען א מרצען ווערטער בוך פון דיא פרעמדע ווערטער אין דער זשארגאנישער שפראך, דאָס וועט אויך טהיילווייז זיין א עניקלאָפּעדיע פון פילאָזאָפישע און סאָציאַל־פאליטישע „טערמינען“ (אזעלכע ווערטער וויא „טערמינען“, „טערמינאָלאָגיע“ וועלען גרינדליך ערקלערט ווערען) דיא ווערטער וועלען געקליבען און ערקלערט ווערען פון פיליפ קראנץ.

אנווער פרעמיום

פיר דיא יעהרליכע סובסקרייבער פון דער „צוקונפט“.

א זעלטענער נייער גרויסער בוך אומזיסט.

אמעריקא פאר קאלאמבוס

איז דער נאָמען פון דעם בוך וואָס דיא „צוקונפט“ וועט געבען איהרע יעהרליכע סוב־סקרייבערס דעם קומענדען יאָהר אלס פרעמיום דיעזער בוך איז געשריבען פון פיליפ קראנץ אלס א טהייל פון זיין „קולטור געשיכטע“ וואָס האָט ספעציעל צו טהאָן מיט דעם לעבען פון דיא איינגעבאָרענע פעלקער אין דער נייער וועלט ביז קאָלאָמבוס'עס רייזע און ביז דיא שפאניער האָבען צושטערט דיא אייגענטימליכע ציוויליזאציען אין מעקסיקא און פערו.

אויף דעם גרונד פון וויסענשאפטליכע נאכפארשונגען און פיעלע אויסגראַבונגען אין אלע טהיילען פון אמעריקא ווערט דאָרט געשיל־דערט, וויא דיא אמאליגע אמעריקאנער שטאָמען און פעלקער האָבען געלעבט, זיך געפיהרט און ענטוויקעלט, דאָס איז ניט נאָר אינטערעסאַנט, ווייל דאָס עפענט פאר אונז ווירקליך א נייע וועלט, זאָגערן אויך בעלעהרענד און פון גרויסער וויסענשאפטליכער בעדייטונג ווייל דאָס צייגט אונזעשטרייטבאר, וויא מענשען ענטוויקלען זיך איבעראל גלייך אונטער גלייכע אומשטענדען, ווען מיר זעהען וויא פערשיעדענע פעלקער אין דער אלטער וועלט האָבען עהנליכע מנהגים און גלייכענס, קענען מיר מיינען, אז איין פאָלק האָט זיי איבערגענומען ביי איין אנדערן דורך א געגענויטיגען פערקעהר; אָבער

דאָס קען מען אויף קיין פאל ניט זאָגען וועגען דיא איינגעבאָרענע אמעריקאנער פעלקער, ווייל זיי זיינען געווען אָבערשניטען פון אלע קול־טור־צענטערס פון דער אלטער וועלט דורך דיא גרעסטע אָקעאנען און האָבען זיך דאָרום זעלבסטשטענדיג ענטוויקעלט אין יעדער בע־ציהונג.

דער בוך „אמעריקא פאר קאלומבוס“ ענט־האלט 44 ערקלעהרענדע בילדער, פון וועלכע מיר גיבען א ביישפיעל אויף פיידוש 54.

דיא „אינטערנאציאָנאַלע ליברערי פוב־לישינג קאָמפאַני“, וועלכע וועט צו ניי־יאָהר ארויסגעבען דיעזע נייע קולטור־געשיכטליכע ווערק פון פיליפ קראנץ, וועט אָבדרוקען א ספעציעלע אויפלאַגע פיר דיא יעהרליכע סובסקרייבערס פון דער „צוקונפט“. דער פרייז פון דעם בוך וועט זיין 50 סענט נאָר דיא סובסקרייבערס וועלען איהם קריגען אומזיסט אלס פרעמיום, ווען זיי וועלען צושיקען פאָר אויס 1 דאָלאַר (אין אויסלאַנד און ניו יאָרק סיטי \$1.25) פאר דיא „צוקונפט“ פון יאָהר 1905 ניט שפעטער וויא ביז דעם 1טען פעברואר 1905.

דיא אידישע לעזער האָבען אַלזאָ אן אויס־געצייכענטע געלעגנהייט צו בעקומען פאר איין דאָלער סובסקרייבציען אויף דיא צוקונפט א זעהר אינטערעסאַנטע, בעלעהרענדע און קאָסטבארען נייעם בוך, וואָס וועט ערשט גע־דרוקט ווערען צום נייעם יאָהר.

אז דער בוך וועט געדרוקט זיין גוט אויף פיינע פאפיער מיט פיינע אילוסטראציען—דאפיר גאראַנטירט דיא אינטערנאציאָנאַלע פוב־לישינג ליברערי קאָמפאַניע“ וועלכע צייכענט זיך אויס מיט איהרע גוטע און שענהע אויס־גאבען.

מאָני אָרדערס אָדער קעש זאָל געשיקט ווערען אויף פאלגענדען אדרעס:

ZUKUNFT, 26 CANAL STREET, NEW YORK.



No. 12 (36)

DECEMBER 1904

Volume III



קאטערינא ברעסקאווסקאיא.

צום אנדענקען פון אנטאן טשעכאוו

פון וו. קאראלענקא; פריי איבערזעצט פון פאלינא סעגאל.

כען, קלינגענדען געלעכטער... (*) מיט טשעכאוו'ן בין איך בעקאנט געווארען אין 1886 יאָהר. דאן זיינען שוין אָבערדורקט געווען צוויי אויסגאבען פון זיינע ערצעהלונגען. איינע פון דיזעע אויסגא- בען האָב איך געזעהן ביי טשעכאוו'ן אויף'ן טיש, ווען איך האָב איהם דאָס ערשטע מאָהל בעזוכט. עס האָט געהייסען „דיא מעשה'לעך פון מעלפאָ- מענא“. דאָס ביכעל איז געווען פול מיט הומאָ- ריסטישע ערצעהלונגען און אונטערנעשריעבען „א. טשעכאָנמע“. דיזעען ערשטען ביכעל האָט דער עולם גאנץ וועניג באַמערקט און זעלטען ווער עס געדענקט איהם יעצט....

אין 1887 איז ערשינען א בוך פון געמישטע ערצעהלונגען, וועלכע זיינען פריהער געווען גע- דרוקט אין פערשידענע זשורנאלען, און דעם מאָהל איז שוין דער בוך געווען אונטערגעשריע- בען: א. טשעכאָוו. דיזעער בוך איז גלייך באַ- מערקט געוואָרען פון גרויסען לעזענדען פובלי- קום. מען האָט וועגען דעם בוך זעהר פיעל גע- רעדט און געשריעבען. געשריעבען און גערעדט האָט מען פערשידענעס, אין אלגעמיין אָבער האָט דער בוך געהאט א גרויסען ערפאלג.

דער ערשטער, וואָס האָט באַמערקט און אָב- געשאצט טשעכאָוו'ס טאלענט איז געווען דער בעקאנטער שריפטשטעלער ד. גריגאָראַוויטש.

אין טשעכאָוו'ס לוסטיגע הומאָרעסקען האָט גריגאָראַוויטש פאָראויסגעזעהן אן אָריגינעלען קרעפטיגען טאלענט. מיר דאכט זיך, אז דער זעלבער גריגאָראַוויטש האָט געהאלפֿען טשעכאָוו'ן ארויסצוגעבען זיינע „געמישטע ערצעהלונגען“. אין דער צייט פון מיין בעזוכען טשעכאָוו'ן פלעגט ער אָפט ריידען פון גריגאָראַוויטש'ן און פלעגט מיר ווייזען זיינע בריעף. איינער פון דיזע בריעף איז געווען געשריעבען פון אויסלאַנד. גריגאָראַ- וויטש האָט דאָרט געשריעבען וועגען דיא בענ- קעניש, וואָס ער פיהלט אין זיין באַדע-פלאַץ.

(*) דער שרייבער בעציהט זיך אויף דעם, וואָס טשעכאָוו האָט אָנגעפאנגען זיין ליטעראַרישע טהע- מיגקייט מיט דרוקען הומאָריסטישע קלויניגקייטען אין הומאָריסטישע זשורנאלען.

עס 2 יולי 1904 איז אין

באָדען, שוואַרצוואַלד, געשטאָרבֿען אַנטאָן טשעכאָוו. ער איז דאָרטען אָפּגעווען דריי וואָכען. ניט לאַנג פאר זיין טויט האָט ער געשריעבען צו זיינעם א פריינד



אין דער רעדאקציע פון „רוסקיא וויעדאָמאָסטי“ אז עס ווערט איהם בעסער „אז ער פיהלט זיך זעהר גוט און שעפט געזונט גאנצע פודענווייז. ליידער אָבער איז עס נור געווען א גענארטער געפיהל פון בעסערונג, וויא עס פאסירט אָפט ביי שווינדזיכטיגע. עס איז איהם באלד געוואָרען ערגער, דיא קראַנקהייט האָט זיך פערשאַרפט, און ער איז געוואָרען שוואַכער און שוואַכער. די ענסטאג דעם 29טען יוני האָט דאָס הארץ ביי איהם אָנגעהויבען צו קלאַפֿען זעהר שוואַך און מען האָט איהם געמוזט געבען אויפֿרגענדע מיטלען. איינס א זיגער ביי נאכט, דעם 2טען יולי, האָט זיך דער קראַנקער אויפֿגעכאַפט פון א שטיקענעס אין האַלז, און 3 א זיגער פאר טאָג איז ער כמעט אָהן שמערצען אויסגעגאנגען אויף דיא הענד פון זיין פרוי.

אזוי שנעל און אונערוואַרטעט האָט זיך געענדיגט טשעכאָוו'ס לעבען. ער איז געשטאָרבֿען צו 44 יאָהר אין דער רעכטער בליהונג פון זיין טאלענט....

זיין טויט וועט אָהן צוויפֿעל ארויסרופֿען א געפיהל פון וועהטאָג און טרויער אין דיא הער- צער פון טויזענדער פון זיינע לעזער, נאָך מעהר דערפאר, ווייל זיינע ווערקע זיינען דיא לעצ- טע יאָהרען געווען דורכגעדרונגען מיט אזא בינ- קעניש. מיט אזא טיפען טרויער, אז דאָס האָט זיך דורך דיא קראַפט פון זיין גרויסען טאלענט איבערגעגעבען אויף צו זיינע לעזער. און דאָך האָט דער זעלבער שרייבער א מאָהל, ווען ער האָט אָנגעהויבען זיין ליטעראַרישע טהעטיגקייט, הינגערישען דעם עולם מיט זיין העלען, פֿרעהלי-

ליכטיקייט אין דער ועלכער צייט. איינפאכקייט און צערטליכקייט אין זיין האלטען זיך איז געווען איינער פון דיא הויפטשטריכען פון זיין כאראקטער און אויך פון זיינע שריפטען. אין אלגעמיין האָט טשעכאָוו ביי אונזער ערשטער בעקאנט-שאפט געמאכט דעם איינדרוק פון א פרעהליכען לעבעדיגען מענשען. עס האָט זיך אויסגעדריקט, אז זיינע אויגען שפיגלען אין זיך אַפּ דעם אונט אויסשעפכארען קוואל פון ווייט, שארפזין און נאטירליכע פרעהליכקייט, מיט וועלכע עס זיינען געווען איבערפילט זיינע ערצהעלונגען. און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס מיט פיעלעס פון זיין שרייבען בין איך ניט געווען איינפערשטאנדען, האָב איך דאָך ארויסגעטראָגען א גוטע אנגענעה-מע מיינונג וועגען איהם. קוקענדיג אויף טשעכאָוו, האָט זיך מיר געדאכט, אז איך זעה פאר זיך א יונגע דעמבע, וואָס איהרע צווייגלעך זיינען צורוואַרפען אין פערשיעדענע זייטען. דאָס ביימעלע איז נאָך שוואַך, קליין, עס האָט נאָך דערווייל כמעט גאָר קיין פנים ניט, אָבער עס לאָזט זיך שוין יעצט פאַראַוויסזעהן דיא שטארק קייט און דיא קראפט פון דעם צוקינפטיגען מעכטיגען דעמבע.....

ווען איך בין געקומען אין פעטערבורג און האָב דערצעהלט וועגען מיין בעזוך ביי טשעכאָוו, און דעם איינדרוק, וואָס ער האָט אויף מיר גע-מאכט, האָבען דיא רעדאקטערע און ארויסגעבער פון „סיעווערני וויעסטניק“ מיר פאַרגעוואַרפען, פאר וואָס איך האָב איהם ניט איינגעלאדען מיטצוארבייטען אין דעם זשורנאל.

ווען איך האָב טשעכאָוו בעזוכט דאָס צוויי-טע מאָהל, האָב איך שוין מיט איהם גערעדט ווע-גען אריינטרעטען אלס מיטארבייטער אין „סיע-ווערני וויעסטניק“. עס האָט זיך ארויסגעוועזען אז פלעשציעוואָ האָט שוין מיט איהם פריהער וועגען דעם גערעדט און טשעכאָוו האָט עס איהם צוגעזאָגט. אויך מיר האָט ער פערשפראכען צו שרייבען פארן זשורנאל, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ער האָט אליין שטארק געצווייפלט אין זיך. נאָך זיינע אייגענע רייד נאָך, האָט ער דאן זיין שרייבען בעטראכט אלס א מיין שפיעלכעל, וואָס דיענט איהם צייטענווייז אלס צייטפער-טרייב און טהייל-ווייז אויך אלס א מיטעל צו מאכען א לעבען ביז ער וועט ענדיגען דעם אונט-ווערזיטעט.

— ווייסט איהר, וויא אזוי איך שרייב מיינע קורצע ערצהעלונגען? האָט מיר טשעכאָוו גע-פרעגט, אָט זעהט...

ער האָט ארומגעקוקט דעם טיש און האָט גענומען דיא ערשטע זאך, וואָס איז איהם אריי-געפאלען אין דיא הענד, דאָס איז געווען א טעצל

וועגען זיין קראנקהייט און וועגען דעם וויא ער פיהלט, אז דיא ביינערדיגע הענד פון דעם טויט נעהענטערן זיך צו איהם.

איך געדענק, וויא טשעכאָוו, נעהמענדיג דעם בריעף פון מיינע הענד, האָט געזאָגט:

— אָט, האָט איהר דעם סוף פון בעריהמט-קייט, פון א גרויסען נאָמען, גרויסע האָנאָ-רארס!...

דיעזער פעסימיסטישער שטריך אין דעם כאראקטער פון דעם יונגען, פרעהליכען הומאן-ריסט, פאר וועלכען א פיעל פערשפרעכענדיגס לעבען איז געשטאנען פאַראויס, האָט מיר דאן פערוואונדערט. שפעטער אָבער האָב איך זיך אָפט דערמאָנט אָן יענע ווערטער, דעם איינדרוק פון זיין פנים, ווען ער האָט עס געזאָגט, און איך האָב זיך שוין מעהר ניט געוואונדערט.

נאָך דעם ערשיינען פון דיא „געמישטע ער-צהלונגען“ איז אנטאָן טשעכאָוו'ס נאָמען מיט א מאָהל בעריהמט געוואָרען. דער גאנצער בוך איז געווען דורכגעדרונגען מיט עפעס א מיין יוגענדליכער זאָרגלאָזיגקייט. אויף ליטעראטור און לעבען האָט ער געקוקט עטוואָס לייכט און איז אין גאנצען געווען פול מיט אנשמעקענדיגער פרעהליכקייט, מיט טיעפען שארפזין און מיט וואונדערבארע בילדער.

אין פעטערסבורג איז אין יענער צייט ארויסגעגעבען געוואָרען דער זשורנאל „סיעווערני וויעסטניק“ אונטער דער רעדאקציע פון נ. מיכאילאָווסקי. איך בין דאן איינגעלאדען געוואָ-רען דאָרט מיטצוארבייטען. צו דיזען צוועק בין איך געפאָהרען אין פעטערסבורג. איך האָב שוין דאן געהאט געלעזען טשעכאָוו'ס ערצהעלונ-גען און, פארבייפאָהרענדיג מאָסקווע, איז מיר איינגעפאלען צו בעזוכען איהם און מיט איהם בעקאנט צו ווערען.

אין יענער צייט האָט טשעכאָוו'ס פאמיליע געוואָהנט אויף דער סאדאָווער גאס אין א קליין נער רויטער הייזע. דאָס איז געווען א מויערל אין צוויי עטאזש. וועלכער איז געשטאנען צוויי-שען גרויסע הייזער. אונטען, ביין אריינגאנג, האָבען מיר בעגעגענט טשעכאָוו'ס שוועסטער און זיין אינגערער ברודער מיכאאיל, דאן נאָך א סטודענט. און אין א פאָאר מינוט איז טשעכאָוו אליין ארונטערגעקומען פון דיא טרעפ.

פאר מיר איז געשטאנען נאָך גאָר א יונגער מאן, עטוואָס העכער פון מיטעל-וואוקס, מיט א לענגליכען, רעגעלמעסיגען, ריינעם פנים, אויף וועלכען עס האָבען זיך איינגעהאלטען אלע שטרי-כען פון יוגענדליכקייט. זיינע טיעפע, בלויע, שטראהלענדע אויגען האָבען געשיינט מיט גע-דאנקען און מיט עפעס א מיין קינדערשער פרעה-

דיא רהיגסטע, דיא גליקליכסטע צייט אין דעם לעבען פון דער גאנצער פאמיליע. משעכאוו איז נאך אין יענער צייט געווען זארגלאז און פרעה ליד, ער איז געווען פול מיט בילדער, מיט סיו"זשעטען, מיט געדאנקען. זיין שוועסטער האָט מיר דערצעהלט, אז ער פלעגט א מאָהל אין מיטען נאכט אַנקלאפּען צו איהר אין צימער און איהר דערצעהלען וועגען א נייעם סיוזשעט און מאנ־כעס מאָהל וועגען א גאנצע ערצהלונג, וואָס איז

פאר אש. ער האָט דאָס אוועקגעשמעלט פאר מיר און האָט געזאָגט:

— ווילט איהר, האָב איך מאָרגען אן ער־צעהלונג אונטער דעם נאָמען: „א טעצעל פאר אש“.

זיינע אויגען האָבען זיך אָנגעצונדען מיט א פרעהליכען פייערל. עס האָט אויכגעזעהן, אז אין זיין מוח ארכייטען שוין געדאנקען, אין זיין קאפּ מאָהלען זיך בילדער, פאסירונגען, צור



אנטאן פ. טשעכאווא.

איהם פלוצלונג איינגעפאלען. זיי פלעגען דאָס דאָן ביידע ארומריידען, דאָס קלעהרער מאכען און פלעגען זיך פרעהען וויא קינדער. צו יענער צייט איז אין „נאָוואַיע וועמיא“ אַכגעדרוקט געווען טשעכאווא'ס ערצהלונג „אין א הייליגע נאכט“. דאָס איז געווען א וואונדער־בארע ערצהלונג, דורכגעדונגען מיט טיפער טרויעריגקייט, ערטערווייז נאָך פול מיט ווייטן און הומאָר; אָבער דאָך מיילע־ווייט אוועק פון זיינע פריהערדיגע ערצהלונגען. דיעזע ערצהה

פעלע נאָך ניט קיין גאנץ קלאָהרע, אָבער קאָמיר שטע און פרעהליכע...

יעצט, ווען איך דערמאָהן זיך אָן דעם גע־שפרעך, שטעהט מיר פאר דיא אויגען א קליינער אנגענעהמער זאאל; נעבען טיש ביי א קאכעדיגען סאמאָוואר זיין אלטעטשקע מוטער, זיין שוועס־טער און זיין ברודער, זיי אלע פול מיט ליבע, פול מיט צוטרויען, פול מיט צערטליכקייט צו דעם טאלענטפאָלען לעבענס־לוסט־גען יונגען שרייבער. מיר דאכט זיך, אז דאָס איז געווען

— געוויס, געוויס. איך וועל אונבעדינגט קומען. מיר וועלען ביידע צוזאמען ארבייטען. מיר וועלען אָנשרייבען א דראמא אין פיער אקטען אין צוויי וואָכען.

איך האָב אָנגעהויבען צו לאַכען.
— ניין, אנטאן פאולאָוויטש, א דראמע שרייבט איהר אליין, אָבער צו מיר אין ניוזשי קומט טאקע צו פאָהרען.

ער האָט געהאלטען וואָרט און איז געקומען מיך בעזוכען אין ניוזשי. דאָרט האָט ער בעצור־בערט אלעמען, מיט וועמען ער האָט זיך נאָר גע־טראַפּען.

דעם נעכסטען מאָהל, ווען איך בין צו איהם געקומען, האָב איך איהם געטראָפּען שרייבענדיג א דראמע. איך האָב איהם ניט געוואָלט שטערן און האָב זיך שוין געקליבען אוועקצוגעהן, ווען ער איז ארויסגעקומען פון זיין קאבינעט און האָט מיך צוריקגעהאלטען.

— יא, האָט ער געזאָגט, איך שרייב, און איך וועל אונבעדינגט אָנשרייבען א דראמע מיט דעם נאָמען "איוואן איוואנאָוויטש איוואנאָוו. איוואנאָוו'ס זיינען דאָ א סך, דאָס איז א גאנץ איינ־פאכער מענש, גאָר קיין העלד ניט... און גראדע דערפאר איז איהם שווער צו שרייבען... טרעפט איך א מאָהל ביין שרייבען, אז צווישען צוויי סצענען, וועלכע מאָהלען זיך קלאָהר ביי אייך אין דער פאנטאזיע, זאָל אין מיטען דערינען פוסט ווערען אין קאפּ?

— יא, האָב איך געענטפערט, עס פאכירט אויך ביי מיר. דאן קומט אויס צו בויען א בריק, וואָס זאָל אויספילען דיא פוסטקייט צווישען ביידע סצענען—ניט מיט דער פאָרשטעלונגס־קראפט, ניט מיט דער פאנטאזיע, נור מיט דעם פערשטאנד, מיט לאָגיק. אין אזעלכע מאָמענטען ווארף איך געווענהליך מיין ארבייט און ווארט. ביז מיין פאָרשטעלונגס קראפט פאנגט ווידער אָן צו ארבייטען.

— איהר ווארט. האָט ער בעמערקט, יא, דאָס איז אס בעסטען, אָבער אַט אין דער דראמע קען מען זיך אָהן אזעלכע געפילגעלטע בריקען פון דער לאָגיק גאָר ניט בענעהן.

אין אלגעמיין האָט מיר דאן טשעכאָוו אויס־געזעהן מיער, צוטראָגען און אונצופריעדען. זיין ערשטע דראמע איז איהם אָנגעקומען זעהר שווער. און ערשט דאן, ווען מען האָט דיא פיע־סע אויפגעפיהרט, האָט זיך אָנגעהויבען פאר טשעכאָוו'ן א גאנצע רייהע פון ערגערניס, קריינקונג און ענטווישונג. עס האָט זיך ארויס־געוויזען, אז דאָס בילד, וואָס איז געווען אזוי שעהן אויפגעמאָהלען אויפ'ן פאפיער, איז ארויס־געקומען בלאס און שוואַך אויף דער ביהנע. דאָס האָט איהם ניט צופריעדען געשטעלט און

לונג האָט אָנגעמאכט א גרויסען רעש. אין טשע־כאָוו און זיין פאמיליע האָבען געמוזט איינזעהן, אז אין זיינע הענד איז ניט בלויז אן אָנגענעמע שפיעלצייג, זאָגנדרן א גרויכער טהייערער אוצר. און איך געדענק, וויא אין דער שטימע פון דער מוטער, וואָס האָט געשיינט צו זיין גליקליך און האָט גערעדט מיט שטאָליז פון איהר זעהנ'ס ערפאָלג, האָבען זיך געהערט טרעהרען. איך האָב גערעדט מיט טשעכאָוו'ן וועגען פאָהרען אין פער־טערבורג און וועגען א פלאץ, וואו מיר זאָלען זיך טרעפּען, און זיין מוטער האָט דערביי א שווערען זיפֿן געטאָהן און האָט געזאָגט:

— מיר זאָגט דאָס הארץ, אז אנטאן איז שוין ניט מיינער....

אַריבע מוטער! איהר הארץ האָט איהר ניט גענאָרט....

מיר האָבען אָבערערט זיך צו טרעפּען אין פעטערבורג אין דער רעדאקציע פון הומאָריסטי־שען זשורנאל "אָסקאָלקי". און ווירקליך, אין דעם בעשטימטען טאָג, ווען איך בין געקומען אהין האָב איך געטראָפּען טשעכאָוו'ן. דאָרטען האָט מיט אונז פאסירט דער פאָלגענדער צופאל: דער רעדאקטאָר, הערר לעיקין, האָט זיך בעריהמט פאר טשעכאָוו'ן, אז ער האָט ערהאלטען אן אויס־געצייכענטע ערצהעלונג פון עפעס גאָר אן אונ־בעקאנטען שרייבער פון דער פראַוויני. דיא ער־צהעלונג איז איהם אזוי געפעהלען, אז ער האָט איינגעלאדען דעם שרייבער צו קומען אין פער־טערבורג, אום מיט איהם בעקאנט צו ווערען. טשעכאָוו האָט זיך פאראינטערעסירט און האָט געבעטען, מען זאָל איהם ווויזען דעם מאנר־סקריפט. עס האָט זיך ארויסגעוועזען, אז דאָס איז געווען זיין אייגענע, אן אלטע ערצהעלונג, ריין איבערגעשריבען און אונטערשריבען מיט א פרעמדען נאָמען....

ארום יענער צייט פלעג איך זיך בעגעגענען מיט טשעכאָוו'ן גאנץ אָפט. ער פלעגט מיך אימער איבערראשען מיט זיינע איינפעלע, מיט זיין לעבעדיגקייט און איבערהויפט מיט זיינע פֿינער.

— הערט אויס, זאָגט ער א מאָהל צו מיר, איך האָב א פלאן ארויסצוגעבען א זשורנאל מיט 24 מיטארבייטער, איך וועל איינלאדען אלע יונ־גע שרייבער, אלע אָנפאנגער.

אן אנדער מאָהל, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע טיעפע דורכדרינגענדע אויגען, אין וועל־כע עס האָט זיך געזעהן בענייסטערונג, האָט ער געזאָגט:

— הערט, קאָראָלענקאָ.... איך וועל קומען צו פאָהרען צו אייך אין ניוזשי. —

— עס וועט מיר זעהר פרעהען, זעהט אָבער, האַלט וואָרט. —

א מיין אונבעפריידיגקייט, א אייביגע בענקעניש האָט אָנגעפילט זיין הארץ. ער האָט פון דער צייט אָן געשריעבען פיעל, זעהר פיעל, אָבער אין אלע זיינע שריפטען פיהלט זיך דיזער טרויער־גער טאָן.....

זייט דאן האָב איך זיך מיט טשעכאָו'ן גע־טראָפּען פיעל מאָהל אין פערשידענע צייטען. דעם לעצטען מאָהל האָב איך איהם געזעהן מיט צוויי יאָהר צוריק אין יאָלטע. ער האָט דאן גע־וואָהנט אונטערן שטאָרט אויף א דאטשע. מיט איהם האָבען געוואָהנט זיין שוועסטער און זיין פרוי. גראדע אזוי וויא דאָס ערשטע מאָהל, האָט מיר זיין שוועסטער בעגעגענט אונטען אין באלד איז. אויך. וויא דאן, ארונטערגעגאנגען טשע־כאָו. עס האָט מיר פערקוועטשט ביין הארצען ביי דער עראינערונג אָן יענער צייט.

פאר מיר איז געשטאנען א סקעלעט פון דעם אמאָליגען פרעהליכען, לעבענסלעבנדיגען יונגען טשעכאָו'ן. מיר האָבען זיך פאנאנדערגערעדט און טשעכאָו, נעמענדיג פון טיש א בוך, האָט געזאָגט:

— איחר האָט געלעזען דעם בוך? דאָס איז דער „בויער פון פאָלענין“. זעהר א גוטער בוך. אָט אזא בוך וואָלט איך נאָר געוואָלט אָנשרייבען. דאן, דוכט זיך, וואָלט געווען גענוג.... איך וואָלט דאן געמעגט שטארבען....

ליידער איז ער געשטארבען פריהער....

ער האָט איינגע מאָהל געמוזט איבערשרייבען דיא דראמע. דאָס ערשיינען פון דיזער דראמע אין בוך־פאָרם האָט וויעדער א מאָהל אויפגע־רירט דאָס גאנצע לעזערע פובליקום. מען האָט פיעל און אומעטום דערפון גערעדט. עס האָט זיך ארויסגעזעהן, אז דיא דראמע פון רוסישען לעבען האָט געווירקט אויפ'ן יונגען שרייבער. און ווירק־ליך, אין „איוואנאָו" פיהלט זיך שוין ניט אפילו א סמן פון דיא פריהערדיגע זארגלעזיקייט און פרעהליכקייט פון דעם שרייבער. פיעל מעהר פיהלט זיך דאָרט דער דרוק, דער צוואנג, אין וועלכען דיא טרויעריגע רוסישע פערזענלעכע האלטען געשמידט דיא העלדען פון דער דראמע. און דער עולם האָט זיך שטארק ארומגעריסען, וועלענדיג דערנעהן, וואָס טשעכאָו מיינט מיט זיין נייעס ווערק: וואו רעדט ער אליין און וואו רעדען זיינע העלדען? וואָס פערטהיידעט ער און אויף וואָס פאלט ער אָן? פיעל מאָהל האָט מען צומישט איוואנאָו'ן, דעם העלד פון טשע־כאָו'ס דראמע, מיט טשעכאָו'ן אליין. און דאָס האָט זעלבסטפערשטענדליך ארויסגערופען פיעל מיספערשטענדנים. יעדענפאלס איז עס זיכער, אז אין יענער צייט איז אין דעם כאראקטער פון דעם שרייבער פאָרגעגאנגען א קריזיס. נאכדעם, וויא ער האָט זיך מיט אָפּענע אויגען צוגעקוקט צום לעבען, איז איהם דער פרעהליכער געלעכטער פערשטארבען אויף דיא ליפען, זיין זארגלעזיק־קייט איז פערשוואונדען, און א טיעפער טרויער.

דער אמסטערדאמער קאנגרעס

II.

פון זייער ריכטיגער ענטשיידונג היינט אָב דיא איינגונג און הארמאָניע אין דיא רייהען פון דער סאָציאל־דעמאָקראטישער ארמעע.

אָבער דיא רעזאָלוציאָן וועגען גענעראל־סטריק לאָזט נאָך ברייטער אָפּען דיא טויערן פאר ווייטערע צוועצונגען און ציבואונגען. וויא דיא דעזעדענער רעזאָלוציאָן וועגען דיא טאקטיק פון דער סאָציאל־דעמאָקראטיע. פון ערשטען בליק זעהט מען, אז זיא איז א קאָמפּראָ־מיס, אום צו קענען פערשייבען דיא פראגע אויף ווייטער. אייגענטליך האָט מען מעהר ניט געקענט ערווארטען פון דעם אמסטערדאמער קאנגרעס ביי דיא היינטיגע אומשטענדען פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג. עס איז שוין געווען א גרויסער שריט פאָראויס, ווען מען האָט אויפגענומען דיא פראגע וועגען גענעראל־

אָך דער פראגע וועגען פאָליטישע טהעטיגקייט און טאקטיק פון סאָציאל־דעמאָקראטישע פאר־טייען (*) איז דער וויכטיג־סטער פונקט אויף דער טא־געס אָרדנונג פון אינטערנא־ציאָנאלען קאנגרעס אין אמס־טערדאם געווען וועגן דעם גע־



נ ע ר א ל ס ט ר י ק . ביידע דיזע פרא־גען בעריהרען זעהר שטארק דיא א י נ ע ר־ל י כ ע אָנגעלעגענהייטען פון דער סאָציאליס־טישער בעוועגונג אין דער גאנצער וועלט, און

(*) זעה דעם ערשטען ארטיקלעל אין פאָריגען (אָפּוועכער) נומער „צוקונפט“.

3. דאָס דיא עמאנסיפאציע (בעפרייאונג) פון ארבייטערקלאס קען נישט זיין דער רעזולטאט פון אירגענד אזא פלעצליכע מאכט־פראָצעס, אַבוואָהל עס איז גאנץ מעגליך, פון דער אנדער זייט, דאָס א סטרויק, וועלכער פערשפרייטעט זיך איבער עטליכע עקאָנאָמיש־וויכטיגע טריידס אָדער איבער א גרויסע צאָהל צווייגען פון האנדעל, קען זיין א מיטעל צו ברוינגען וויכטיגע סאָציאלע ענדערונגען אָדער צו בעקעמפּען רעאָציאָנערע פלענער געגען דיא רעכ־טע פון ארבייטער.

דארום ווארנט דער קאנגרעס דיא ארבייטער נישט צו לאָזען זיך פערפיהרען פון אנארכיסטען מיט זייער פראָפאגאנדע וועגען דעם גענעראל־סטרויק, וואָס ווערט אָנגעפיהרט מיט דעם צוועק אַבצוציהען דיא ארבייטער פון דעם ווירקליך נויטיגען קאמפף, וועל־כער מוז פארטגעזעצט ווערען טאָגשטעגליך דורך טרייד־וויניאָנס, פאליטישע אקציען (טהעטיגקייט) און קאָאָפּעראציען;

און פאָדערט אויף אלע ארבייטער אויפצובויען זייער אייגנדיקייט און מאכט אין דעם קלאסען־קאמפף דורך דיא פערפאלקאמונג פון זייער אָרגאניזאציען, ווייל אין פאל דער סטרויק וועט זיך אין א געוויסער צייט ארויסווייזען אלס נוצליך אָדער נויטווענדג פיר דיא דורכפיהרונג פון א בעשטימטען פאליטישען צוועק, וועט זיין ערפאלג אין גאנצען זיין אַבהענגיג דערפון.

אלאָ, דער אָנפאנג און דער סוף פון דיע־זער רעזאָלוציען דריקט זיך אויס מיט איין וואָרט — אָרגאניזאציען. זייט נאָר גוט און ריכ־טיג אָרגאניזירט, ארבייטער, הייסט עס, וועט איהר שוין קענען אָנפאנגען אפילו א גענעראל־סטרויק. דאָס איז דאָס זעלבע, וואָס מען הערט נישט אויף צו ראטהען דיא ארבייטער אויף דעם פאליטישען וועג, אום זיי זאָלען קענען פערקאפּען דיא עקאָנאָמישע און פאליטישע מאכט אין זייערע הענד. נאטירליך, דיא עקאָנאָמישע און פא־ליטישע אָרגאניזאציען איז דער פונדאמענט פון דער עמאנסיפאציע פון ארבייטער קלאס, און מען דארף אויף יעדען וועג און מיט אלע כוחות אויפפאָדערן די ארבייטער צו אָרגאניזירען זיך וואָס בעסער און צוועקמעסער צו דעם קאמפף מיט דער ברוזשואזיע, מיט דעם הער־שענדען קאפיטאליסטישען קלאס. אָבער ווער קען בעשטימען דעם גרענעץ פון דער אָרגאני־זאציען? ווער קען בעשטימען, אז אזוי פיעל אָרגאניזאציען און נישט וועניגער איז גענוג פיר אן ערפאלגרייכען קאמפף דורך דעם גענעראל־סטרויק אָדער, וואָס עס איז אייגענטליך דאָס זעלבע, דורך דיא סאָציאלע רעזאָלוציען? היינט צו טאָג, עס איז אמת, זיינען נאָך דיא פראָלע־טאריער ווייט נישט אזוי אָרגאניזירט. אז מען זאָל קענען רעכענען אויף אן ערפאלג דורך א גע־

סטרויק נישט אלס אן אנארכיסטישע שטיף־קינד, וויא אויף דיא פאָריגע אינטערנאציאָנאלע סאָ־ציאליסטישע קאנגרעסען, זאָנדערן אלס א בע־שטימטע פונקט פון דער סאָ־ציאליסטישער פראָגראם.

וויא איך האָב עס ערקלעהרט אין מיינע אר־טיקלען איבער דעם „גענעראל־סטרויק“ (זעה „די צוקונפט“ פון לעצטען מאי, יוני און יולי), איז דא א פראגע נישט פון וועלען, נאָר פון קענען, נישט פון טהעאָריע, נאָר פון פראקטיקע, נישט פון רעזאָלוציעאָנען, זאָנדערן פון דער מאכט זיי אויסצופיהרען. קיין סאָציאליסט וואָלט נישט ארויסגעטראָטען געגען דעם גענעראל־סטרויק, ווען ער וואָלט געפיהלט און געזעהן, אז מען קען אויספיהרען אפילו א טהייל פון דעם, וואָס דיא אנארכיסטען און אנדערע גענע־ראל־סטרויקער זאָגען נביאות. עס קען אָבער קיין צווייפל נישט זיין, אז אין קיין לאנד איז נאָך דיא סאָציאליסטישע פארטיי נישט שטארק גענוג ארויסצוטרעטען מיט דעם גענעראל־סטרויק צו שטירצען דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט. מען דארף ווירקליך זיין בלינד צו גלויבען, אז ביי דיא יעצטיגע אומשטענדען קען א גענעראל־סטרויק, ווען ער זאָל זיך אפילו אָנפאנגען אויף דעם בעסטען וועג, פיהרען צו א סאָציאל־רע־זאָלוציען, וויא דיא אנהענגער פון דויען גע־פעהרליכען קאמפף־מיטעל מיינען עס.

אָבער עס איז אויך זיכער, אז דיא גענעראל־סטרויק פראגע וועט אלץ העכער ארויפשווימען אויף דעם ברויזענדען ים פון דעם קעמפּענדען פראָלעטאריאט, וואָס שטארקער דיא סאָציאליס־טישע פארטיי וועט ווערן אין יעדען לאנד. דאן וועט עס ווערן די ברענענדסטע פראגע פאר דיא סאָציאליסטישע קאָאָרדאציע אין דער גאנצער וועלט. יעצט אָבער, ווידערהאָל איך, מוז מען זיך בע־נוגען מיט דער רעזאָלוציען פון אמסטערדאמער קאנגרעס, וועלכער לויטעט אזוי:

„נעהמענדיג אין אנזעכט, אז עס איז ווייני־שענסווערטה צו בעשטימען דיא שטעלונג פון דער סאָציאליסטישע קאָאָרדאציע צו דעם גענעראל־סטרויק, ער־קלעהרט דער קאנגרעס:

1. דאָס דיא ערשטע נויטהויענדיגקייט פיר אן ערפאלגרייכען סטרויק אין א גרויסען אומפאנג איז א שטארקע אָרגאניזאציען און אנערקענטע דיס־ציפלין פון ארבייטער קלאס;

2. דאָס אן אבזאָלוצער גענעראל־סטרויק אין דעם זינען, אז אלע ארבייטער זאָלען אין א בע־שטימטער צייט אוועקצויגען דיא ארבייט, וועט ניעדערשלאָגען זיין אויגענעם ציעל, ווייל ער וואָלט געמאכט יעדע עקזיסטענציע, דעם פראָלעטאריאט ארויפ־גערעכענט, איינגעגליך;

גאָר קיין רייד ניט זיין. ווען מען וויל ריידען ערנסט און אויפריכטיג. אבזאָלוטען זיינען איר בערהויפט ניטאָ. פון א גענעראל סטריק, וויא ווייט דאָס לאָזט זיך אין דיא גרענעצען פון דער ווירקליכקייט, לויט נאָך דיא אומשטענדען אין א בעשטימטען לאַנד, קען אָבער ניט בלויז זיין דיא רייד, זאָגנערען עס דאָרף זיין דיא רייד וואָס מעהר און וואָס ווייטער.... טענה'ן וועגען אן „אבזאָלוטען“ גענעראל־סטריק הייסט אויס־ווייכען דעם ריכטיגען פונקט, הייסט צומאכען דיא אויגען און ניט וועלען זעהען, וויא דיא ווירקליכקייט זעלבסט שטופט ארויס דיוע פראגע צום פראַנט און טרייבט אלץ עפטער צו מעהר אָדער וועניגער גרויסע אָלגעמיינע סטרייקס.

דיא אויבענגעבראכטע רעזאָלוציאָן פון אמס־טערדאמער קאָנגרעס אנערקענט דיא מעגליכ־קייט פון א „סטריק וואָס פערשפרייט זיך איר בער עטליכע עקאָנאָמיש־וויכטיגע טריידס אָדער איבער א גרויסע צאָהל צווייגען פון האַנדעל“. זיא לויטעט אויסדריקליך, אז אזא סטריק „קען זיין א מיטל צו בריינגען וויכטיגע סאָציאלע ענדע־רונגען אָדער צו בעקעמפפֿען רעאקציאָנערע פֿלענער געגען דיא רעכטע פון ארבייטער“.

אָבער דאָס איז דאָך אייגענטליך א גענעראל־סטריק. אזוי גוט וויא מען קען ניט פֿלאַנעווען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן פֿאַראַויס, אזוי קען מען ניט ארויסרופֿען אזא גענעראל־סטריק, אז אלע רעדער פון אינדוסטריע און האַנדעל זאָלען בלייבען שטיין. דאָס איז אונמעגליך, ווי שטארק דער פראָלעטאריאט זאָל ניט זיין אָרגאניזירט. אָבער עס איז מעגליך, אז א „סטריק וואָס פערשפרייטעט זיך איבער עטליכע עקאָנאָמיש־וויכטיגע טריידס“, זאָל זיך דערביי ניט אָב־שטעלען, נאָר זאָל זיך פערשפרייטען נאָך ווייטער און פיהרען אזוי צו דער סאָציאלע רע־וואָלוציאָן. יעדענפאלס וועט דיא סאָציאלע רע־וואָלוציאָן אזוי און ניט אנדערש אויסברע־כען.

דיא וואַרונג פון קאָנגרעס געגען דיא אנאָר־כיסטען מיט זייער פראָפאגאנדע פון גענעראל־סטריק איז דאָרום, נאָך מיין מיינונג, גאנץ איבריג. אָבערזעהן דערפון, דאָס ניט אלע אנאָר־כיסטען מיינען סתם אין דער וועלט אריין רופֿען דיא ארבייטער צו א גענעראל־סטריק, זיך גאָר ניט רעכענענדיג מיט דיא אומשטענדען אין יעדען לאַנד. האָבען זיי אלע אזא שוואַכען איינ־פֿלוס אויף דעם אָרגאניזירטען פראָלעטאריאט, דאָס מען האָט גאָר ניט צו פירכטען, אז זיי „וועלען אראפפיהרען דיא ארבייטער פון דעם ווירקליך גייטיגען קאמפֿע, וועלכער מוז פֿאַרטעג־זעצט ווערען טאָג מעגליך דורך טרייד־יוניאָנס,

געראל־סטריק, אָבער אין א גאנץ נאָהענטער צוקונפט קען דיא לאַגע ווערען א גינסטיגערע און דאָס אונמעגליכע קען ווערען מעגליך — ווער ווייט?

אויסער דעם איז נויטהווענדיג, אז דיא אַר־בייטער זאָלען צוגעוואָהנט ווערען צו דער אידעע פון א גענעראל־סטריק, זאָלען זיי זיך דאָס גוט אין קאָפֿ ארייננעהמען און זאָלען זיך דערמיט אינטערעסירען און דערויף האָפֿען אלס אן ער־ליווינגס־מיטעל. אין דיעזער בעציהונג האָבען דיא אנהענגער פון גענעראל־סטריק רעכט, ווען זיי זאָגען, אז מען דארף יעדענפאלס אַגיסירען אין דיא ארבייטער מאַסען פֿאַר אזא סטריק און ניט שווער מאַכען דיא הערצער פון דיא פראָלע־טרייער מיט שטענדיגע אָנווייזונגען אויף דיא גוואלדיגע מאַכט פון דיא קאפיטאליסטישע רע־גירונגען און אויף פערשיעדענע גרויסע און קליינע שוועריגקייטען אין וועג. צוליב דעם וואָס אנאָריכטען ניצווענען יעצט איבער וועגען גענעראל־סטריק זייערע פריהערע מענות ווע־גען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן און שרייען, אז דאָס איז דער איינציגער הילפֿס־וועג, מאַכענדיג דערביי חזק אויף זייער אַלטען שטייגער פון פֿאַליטישען קאמפֿע—הארף מען נאָך ניט שפּרינגען צום אנדערן עקסטרעם און ערקלעהרען, אז דער גענעראל סטריק איז איבערהויפט אן אונזין, א פאנטאזיע פון צוהיצטע קעפֿ. צו דער פער־ווירקליכונג פון אונזערע סאָציאליסטישע אי־דעאלען איז נאָך אויף ניט נאָהענט; נאָר וואָס וואָלט געוואָרען פון אונזער גאנצער סאָציאליס־טישער פראָפאגאנדע, פון אונזער אַגיסיאָן, ווען מיר וואָלטען צוגעקומען צו דיא ארבייטער מיט טענות, אז דער סאָציאליזמוס איז נאָך הימעל־ווייט, אז דער קאפיטאליסטישער קלאַס איז אזוי פֿעסט און מעכטיג, דאָס עס קענען נאָר ניט זיין אירגענד וועלכע אויסזיכטען אויף אן ערפֿאָלגרייכען קאמפֿע פון פראָלעטאריאט פֿאַר דיא דורכפיהרונג פון דיעזע אידעאלען, וויא גערעכט און וויינשענסווערט זיי זאָלען ניט זיין? אַנשטאָט אזא אבשטויסענדע פראָ־פאגאנדע פיר סאָציאליזמוס, וואָלט שוין ווירק־ליך גלייכער געווען פיר דיא פראָלעטאריער צו פֿאָלגען דיא רעפֿאָרמערס און איבערהויפט דעם ראדיקאלען פליגעל פון דער ליבעראלער פארטיי. דיא צייט איז נאָהענט, ווען אפילו דיא ינטערנאַטאַנאַל־דאָקסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטען וועלען צוגעבען, אז מען דארף טיכטיג און ענער־גיש אַגיסירען וועניגסטענס פֿאַר דיא אידעע פון גענעראל סטריק, אום דיא ארבייטער זאָלען זיך ניט אָפּשרעקען פֿאַר דיא קאפיטאליסטישע קאנאָנען, ווען דיא צייט פון האַנדלונג וועט קו־מען. פון אן „אבזאָלוטען“ גענעראל־סטריק קען

בויטער צו היטען זיך געגען א סטריק, וואס ווערט געפרעדיגט אלס אפאזיציאן צו דא קאמפאניע, וואס זיינען שוין אויסגעגלייכט געווארען פאר דעם פראטעסטאנט.

דארום ערקלערען מיר א קרייז ביז צום טויט געגען דיא אנארכיסטישע פאנטאזיע וועגען גענעראל-סטריק. דיא סאציאל-דעמאקראטישע פערשטויסט אבזאלוט דויע משונה'דיגע און געפערליכע אנהייב. אבער דאס איז נישט גענוג, לאזענדיג אן א ווייט דיא אידעע וועגען אן אויפגעשטעלטען און נישט רעאליזירטען סטריק פיר אן אבזאלוטען סוף, דארפן מיר זיך אויסשפּרעכען איבער א בעשרענקטע טען און רעאליזירטען סטריק מיט א בעשטימטע טען ציעל, וואס ווערט אנגעפיהרט געגען דעם קאפיטאליסטישען שטאט.

דאס איז שוין נישט אן אנארכיסטישע אידעע. דאס ווערט אויסגעשטויבט פון פיעלע סאציאל-דעמאקראטישע ארבייטער. דאס איז פראפאגאנדירט געווארען פיעלע יאָרען פון אונזער פארטיי און בעל-גידען און שוועדען אלס דער העכסטער מיטעל צו ערווערבען אלגעמיינעם שטימערעכט, צווישען די ווייטשע געזעצטע פאנטאזיע און אן ערשיינען וועגען דיא פאליטיק פון אזא סטריק אין פאל פון אן אטאקע פון דער רעגירונג אויף די פאליטישע רעכטע פון פאלק. דאס איז נישט א פאנטאסטישע אידעע. דיא ארבייטער פון פערשידענע לענדער האבען איהר עטליכע מאל אויספֿורירט אויף דער פראקטיק. דויע אידעע איז דער שלום פון צוויי סאָרטען אומשטענדען: ערשטענס, דיא וואקסענדע אוינגיקייט אין מאכט, דיא שטייגענדע זעלבסט-בעוואוסטקייט אין אָרגאניזאציע פון ארבייטער קלאס; צווייטענס, דער נישטוועלען פון דיא רעגירונג גען צו געבען דיא ארבייטער דיא פאליטישע רעכט, וועלכע זיינען נישטווענדיג פאר זייער קאמפף, און דיא אטאקע וואס דיא רעגירונגען מאכען אויף דיא שוין ערוואַרבענע רעכטע פון דיא ארבייטער אין דער האַפנונג צו פאראלזירען דיא ארבייטער בעוועגונג.

דער אמסטערדאמער קאנגרעס האָט נאָך א פערזענליכענסטעס קורצער רעכאטע אָנגענומען דיא רעזאָלוציע פון דיא האַלענדער סאציאליסטישע טען אין דעם זינען, וויא זיי האָבען עס אויסגע-שפּראַכען אין זייער ערקלעהרונג, וועלכע קען גע-רעכענט ווערען פאר א פירוש צו דער רעזאָלוציע. אין קורצען הייסט עס, אז דיא סאציאל-דעמאקראטישע אנערקענט פאָרלווייג דעם גענעראל-סטריק פיר פאליטישע צוועקען, וויא באַלד קיין אנדער ברירה איז נישט; דאָס הייסט אַלזאָ אפילו אין דעם פאל, ווען דיא פראטעסטאנט ריער זיינען נישט אזוי פּעסט אָרגאניזירט, דאָס זיי זאָלען מוזען זינען. זאָל צום ביישפּיעל, דיא דייטשע רעגירונג פרובירען אויפֿערויבען

פאליטישע אקציע און קאָאָפּעראציע. דער קאנגרעס האָט ליידער געהאנדעלט אין דיעזען פאל אונטער דעם איינפלוס פון דער האַלענדישער סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי, וועלכע האָט גראדע געהאט צו פיהרען א שטארקע און לאנגע קאמפף מיט דער האַלב-אנארכיסטישער פארטיי פון דעם בעוואוסטען פיהרער דאָמעלא ניווענהויס. דיא האַלענדישע סאציאליסטען האָבען אין 1903 געהאט א זעהר טרויעריגע ערפאָהרונג מיט א גענעראל-סטריק געגען אן אטאקע פון דער רעגירונג אויף דיא יוניאָן-רעכטע פון דיא ארבייטער, און זיי זיינען דאָרום געוואָרען זעהר פעסימיסטיש וועגען דיעזען קאמפּאניעס. אויף זייער קאנגרעס האָבען זיי אָנגענומען דיא רעזאָלוציע, וועלכע זיי האָבען פאָרגעלייגט פאר דעם אינטערנאציאָנאַלען קאנגרעס מיט א לאנגער און זעהר אינטערעסאַנטער ערקלעהרונג וועגען די גאנצע פראגע.

אין דיעזער ערקלעהרונג שילדערן דיא האַלענדישע סאציאליסטען אין קורצען דיא גע-שיכטע פון דיא ביז יעצט פאָרגעקומענע גע-נעראל-סטריקס און זוכען אויסצופיהרען, אז דאָס איז א זעהר געפערליכער מיטעל, וואָס מען קען נאָר געברויכען אין אן אויסערסטען פאל, ווען מען האָט קיין אנדער אויסוועג. דערביי זיינען זיי אויף אַרויסגעטראָטען געגען דיא אנארכיסטען.

„דיא צומישענעס, ערקלעהרען זיי, וואָס איז אַרויסגערופען געוואָרען אין דא מוחות פון דיא ארבייטער דורך דיא אנארכיסטישע פראפאגאנדע פיר א גענעראל-סטריק אלס אן אלוועלטליכע רפואה מאכט עס פאר אונזער פפליכט אויסצודורקען אונזער שטאנדפונקט אזוי קלאָר וויא מעגליך איבער דיעזע פראגע. דיעזע צומישענעס עקזיסטירט נישט בלויז אין האַלאַנד; אין שפּאַניע און אין פראנקרייך איז דער געשירי פאר א גענעראל-סטריק געוואָרען א מיטעל אַבערציהען דיא ארבייטער פון דער טרייד-יוניאָן אָרגאניזאציע און פון פאליטישע אָרגאניזאציע און אקציע, צוגעוואוינענדיג זיי צו אמוזירען זיך מיט הייד-קלינגענדע אַבער פּעסט פראזען.

אונזער רעזאָלוציע בעטראכטעט די אנארכיסטישע אומפּאָפּולערע וועגען א גענעראל-סטריק פון צוויי שטאנדפונקטען. זא פערווארפט אלס אונפראקטיש דיא אידעע, אז אלע ארבייטער פון אלע טריידס וועלען בלויבען מיט צוזאמענגעלויגטע הענד און בריונגען דיא פראדוקציע צו א שטילשטאנד. זא ווארנט דיא ארבייטער געגען דיא אילוזיען (איינ-בילדונג), דאָס א גענעראל-סטריק קען מיט איין קראפּ אומענדערן דיא מאכט פון דיא קלאסען — דיא אילוזיע פון ערווארטען א פלעצליכע אַנקער-ניין פון דער סאציאלער רעוואָלוציע. אויף דיעזע גרינדע פאָדערט אויף אונזער רעזאָלוציע דיא אר-

אָפּפּער. ווען מען זאָל ניט רעכענען דאָס געלט, וואָס ווערט אויסגעגעבען פיר מוזיק, פלאגען און פאקעלען פון דיא יוניאָן-קאסעס.

גאנץ אנדערש אָבער איז עס, ווען מען פייערט דעם ערשטען מאי אין אלע לענדער גראדע אין דעם טאָג, ווען עס פאלט אויס. דאן קריענט ער דעם אינטערנאציאנאלען כאראקטער, וועלכען ער דארף טראָגען און צוליעב וועלכען ער איז בעשטימט געוואָרען אויף דעם פארזיכער קאָג-גרעס אין 1889. דאן ווערט ער אן אויסדרוק פון דיא סאָלידאריטעט פון פראָלעטאריאט און וועקט צום קאמפף געגען דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג.

דערצו נאָך ווען מען זאָל זיך טאקע נעהמען אויסצופיהרען דיא אויפפאָרדערונג פון אמס-טעראדמער קאָנגרעס וועגען אויפהערען צו אר-בייטען דעם ערשטען מאי, דאן וועט ער ווירקליך קריגען א רואָלוציאָנערען כאראק-טער און וועט יאָגען א שרעק אויף אלע עקספּלואטאטאָרס, אויף אלע רעאקציאָנערען, אזוי וויא דיא ערשטע מאי-דעמאָנסטראציאָן.

קורץ, צוויי זאכען זיינען נויטהווענדיג אויפ-צולעבען דעם אינטערנאציאנאלען ארבייטער-יום טוב: ערשטענס, צו פייערן איהם ניט אן-דערש וויא דעם טאָג, ווען דער ערשטער מאי פאלט אויס; און צווייטענס, ניט צו ארבייטען דיעזען טאָג, וויא פיעל דאָס זאָל ניט זיין פער-בונדען מיט פערזענליכע אָפּפער פיר דיא פראָ-לעטאריער.

* * *

דער בעשרענקטער פלאץ פיר אן ארטיקעל ערלויבט מיר ניט אָבצושטעלען זיך אויף אן-דערע רעזאָלוציאָנען און אויף איינצעלהייטען, זאָגאר אויף אזא מערקווירדיגע און ריהרענדע פאסירונג ביי דער ערעפנונג פון קאָנגרעס, ווען צוויי פערטרעטער פון קעמפפערנדען פראָלעטא-ריאט אין רוסלאנד און יאפאן, דיא גענאָסען פלעכאנאָו און קאטאיאמא, זיינען אויסגעוועהלט געוואָרען אלס וויצע-פרעזידענטען און האָבען זיך בירדערליך געדריקט דיא הענד אונטער שטירמישע אפלאָדיסמענטען פון גאנצען קאָג-גרעס. דאָס איז געווען א דעמאָנסטראציאָן פאר סאָלידאריטעט און פריעדען, וועלכע האָט דיא אנוועזענדע געריהרט ביז צו טרעהרען.

צום שלום וועל איך נאָר זאָגען עטליכע ווערטער וועגען א זעהר וויכטיגע נייע רעזאָלוציאָן, וועלכע איז אָנגענומען געוואָרען אויף דעם פאָרשלאָג פון דעם בעריהמטען איטאליע-נישען געלעהרטען און סאָציאליסטישען פיהר-רער ענריקא פעררי.

ביי דיא ארבייטער דאָס אלגעמיינע שטימערעכט, וויא די רעאקציאָנערן סטראשען עס, דאן, הייסט עס, בלייבט פאר דיא דייטשע סאָציאלידעמאָ-קראטיע צו נעהמען זיך צו א גענעראל-סטרייק אלס דעם בעסטען און שארפסטען מיטעל.

* * *

דיא אנדערע רעזאָלוציאָנען פון אמסטעראדא-מער קאָנגרעס זיינען מייסטענס ווידערהאָלונגען פון דיא רעזאָלוציאָנען, וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרען אויף פריהערע קאָנגרעסען.

אין בעצוג אויף דער רעזאָלוציאָן וועגען דיא פייערונג פון ערשטען מאי איז בעזאָנדערס וויכטיג דיא צוזעצונג צו דיא-פריהערע רעזאָ-לוציאָנען, אז "דיזע דעמאָנסטראציאָן קען אס-בעסטען ווירקען נור דורך אויפהערען צו אר-בייטען דעם ערשטען מאי".

דער לעצטער פונקט פון דיזער רעזאָלוציאָן לויטעט אזוי:

דער קאָנגרעס פאָרדערט דארום אויף אלע פראָ-לעטארישע אָרגאניזאציאָנען צו האלטען עס פאר זיך ער פפליכט צו שטרעבען, אז מען זאָל אין גאנצען אָפּשטעלען דיא ארבייט דעם ערשטען מאי, וואו דאָס קען נאָר געטאן ווערען אָהן שאָדען צו דיא אינטער-רעסען פון ארבייטער קלאס.

דאָס איז אבזאָלוט נויטהווענדיג צו טאָן, אום דער ערשטער מאי זאָל ניט אומגעוואנדעלט ווערען אין אן איינפאכען פאראד, אין א מין מאיאָווקע. אין אייניגע לענדער מאכט מען דיא מאי-דעמאָנסטראציאָן אס זאָנטאג, אין אנדערע, דארונטער אויף אין אמעריקא, פייערט מען דעם ערשטען מאי שבת אבענדס, וועהרענד דער ער-שטער מאי פאלט נאָר אויס אן אנדער טאָג. אָבגעזעהן דערפון, וואָס אזעלכע פייערונגען זיינען נאָר ניט פערבונדען מיט אן אָבשטעלונג פון דער ארבייט, פערלייערט דיא גאנצע דעמאָנסטראציאָן איהר אינ-טערנאציאנאלען כאראקטער, איהר ריכטיגען צוועק. שוין בעסער ווירקליך נאָר ניט צו דע-מאָנסטירען אלס צו מארשירען איבער דיא גאסען א שבת אבענד, וויא מען טהוט עס, צום ביישפיעל, אין ניו-יאָרק. דאָס געלד, וואָס אזא דעמאָנסטראציאָן קאסט, וואָלט בעסער געווען צו פערברייכען אויף אנדערע זאכען. א דעמאָנסטרא-ציאָן כחם צו מארשירען, וויא אייניגע אמערי-קאנער יוניאָס טוען עס אין דעם זאָגענאנטען "לייבאָד דעי", איז ניט פאר סאָציאליסמען. דאָס איז איינפאך א פאָרמאליטעט, א צערעמאָניע.

קיין וואונדער דארום, וואָס דער ערשטער מאי האָט פערלאָרען זיין בעדייטונג, וואָס דער אינטערנאציאנאלער ארבייטער יום טוב איז אויסגעוועכט געוואָרען דורך אזעלכע פאראדען און שפאציער-גענענע, וועלכע קאסטען קיינע

נאנטע „רעוויזיאניסטען“ און דער אָנפֿיהרער געגען טוראטיס פארטיי. פון דעסטוועגען האָט ער ניט נאָר פאַרגעשלאָגען דיא אייניגקייט־רעזאָלוציאָן, זאָגנדרן איז בערייט צו ארבייטען מיט אלע קרעפטען פאר דיא אייניגקייט פון אלע סאָציאליסטישע פראקטיאָנען אין איטאליען. איך גלויב, אז אפילו פאפסט דעליאָן דער ערשטער און דער לעצטער וועט גנעדריגסט צוגעבען, דאָס דיא מיטגלידער פון דער ענגלישער סאָציאל־דעמאָקראטישער פארטיי זיינען גענוג „אונ־קאָמפראַמיסלאָז“ און דאָס היינדרמאן איז ניט וועגען דיא אייניגקייט־רעזאָלוציאָן:

„פּילויט דאָס וויכטיגסטע אויף דעם אמסטער־דאמער קאָנגרעס איז געווען דיא אבשטימונג דורך אקלאמאציאָן (אויסגעשרווען פון צופרידענהייט) פון אלע דעלעגאטען איבער דער רעזאָלוציאָן צו גיבן סטען פון א פולע אייניגקייט פון דער סאָציאליסטישער פארטיי אין יעדער נאציאָנאליסטע. וויא וואנ־דערוועלדע, מיט וועמען מיר שטימען ניט אלע מאל, האָט עס געלונגען אויסגעדריקט: „מארקס האָט גע־רופען דיא ארבייטער פון אלע לענדער זיך צו פער־אייניגען; מיר בעטען רחמים דיא ארבייטער פון יעדען לאַנד זיך צו פער־אייניגען.“ קיין זאך איז מעהר ניט אזוי ווינשענסווערט אין דיעזען מאָ־מענט וויא דיעזע אייניגקייט. סאָציאליסטען, וואָס האָבען ניט צו אינטריגירען פאר מיניסטער־פאַרשפּע־לען, וואָס ווינשען ניט קיין פערזענליכע בעהערשונג, דארפען זיכער זיין און שטאנד צו ארבייטען פיר די ערלייזונג פון דיא ארבייטער קלאסען אין איין סאָלי־דער קערפערשאפט. נאטירליך, עס מוזען זיין מיי־נונגס־פערשירענהייטען און מיר קענען ניט ערוואַרען אויסצומידען פון צייט צו צייט פערזענליכע פיינד־ליכקייטען. אָבער דיא פערגרעסערונג פון סאָציאליס־טישען אינפלוס וואָלט איבעראל אונגעהויער פער־שנעלערט געוואָרען, ווען נאָר אלע סאָציאליסטען וואָלטען בעשלאָסען אזוי, וויא דיא ענגלישע דע־לעגאטען האָבען עס געמאָהן אין אמסטערדאם, דאָס ווען שוועריגקייטען וועלען פאַרקומען, זאָל מען קומען צו א פערשטענדיגונג צווישען זיך זעלבסט אָהנע צו מאכען שעדיגענדע בעקאנטמאכונגען פון שטרייטקייטען פאר'ן פובליקום. סעקציאָנ־שטריי־טיגקייטען זיינען הפנים אונפערטויילדיך אויף דיא ערשטע שטופען פון יעדער גרויסער בעוועגונג; אָבער דורך ערפאהרונג און א געפיהל פון פערזאנל־וואַרטליכקייט ווערט דער נוצען פון אייניגקייט אזוי אויגעשוינליך, אז דער ביטערסטער פארטייזאן (אנ־הענגער) קען קוים צומאכען זיינע אויגען.“

איך ווייס נאָך ניט, וואָס אזא פערביסענער אַרטהאָדאָקסישער מארקסיסט, וויא זשול געד,

דיא רעזאָלוציאָן בעציהט זיך אויף דיא אייניגקייט פון סאָציאליסטען אין יעדען לאַנד און איז איינשטימיג אָנגענומען געוואָרען וויא פאָלגט:

„דער קאָנגרעס ערקלעהרט, דאָס אום דער אר־בייטער קלאס זאָל קענען ענטוויקלען זיין פולע קראפט אין דעם קאמפף געגען קאפיטאליזמוס, איז עס נויט־ווענדיג, אז אין יעדען לאַנד זאָל נאָר איין סאָציא־ליסטישע פארטיי זיין געגען דיא קאפיטאליסטישע פארטייען אזוי וויא עס איז נאָר דאָ איין פראָלעטא־ריאט אין יעדען לאַנד.“

דארום איז עס דיא הייליגסטע פפליכט פון אלע גענאָסען און אלע סאָציאליסטישע אָרגאניזאציאָנען אָנצושטרענגען אלע כוחות צו ברענגען דיא אייניג־קייט פון דער פארטיי אויף דעם גרונד פון דיא פרינציפען, וועלכע זיינען פעסט געשטעלט געוואָרען פון דיא אינטערנאציאנאלע קאָנגרעסען — דיעזע איי־ניגקייט וואָס איז נויטווענדיג אין דיא אינטערעסען פון פראָלעטאריאט, צו וועלכען זיי זיינען פערזאנל־וואַרטליך פאר דיא אונגליקליכע רעזולטאטען פון א פאַרזעצונג פון דיא צערשפליטערונג אין זייער ערע ריייהען.

אום צו העלפען אין דער אויספיהרונג פון דיעזען צוועק, וועט אין דער אינטערנאציאנאלער סאָציאליס־טישער ביוראָ, וויא אויך אלע פארטייען אין דיא לענדער וואו דיעזע אייניגקייט עקזיסטירט, ברידער־ליך אָנבאַטען זייערע לייסטונגען און מיטוורקונג. טראָץ דיעזע פערבטיגע רעזאָלוציאָן, טראָץ דעם, וואָס דיא דעלעגאטען פון דער סאָציאליס־טישער ארבייטער פארטיי (ס. 5. ה.) האָבען אויך געשטימט פאר איהר, דען זיא איז דאָך אָנגענו־מען געוואָרען איינשטימיג, ערלויבען זיך יעצט דיא פיהרערס פון דיעזער פארטיי צו פערטריכען אזוי ווייט אין זייער בלינדען האס צו דער סאָ־ציאל־דעמאָקראטישער פארטיי, אז אין זייערע רעדעס און שריפטען שרייען זיי: „שטימט אונטער „דיא האנד מיט'ן האמער“ פיר דיא ס. 5. — אלע אנדערע פארטייען זיינען קאפיטא־ליסטישע“..... אָט אזוי פאָלגט עס דעליאָנ'ס קלייזעל דיא רעזאָלוציאָן פון קאָנגרעס פיר דיא אייניגקייט אין סאָציאליסטישע ריייהען, וועלכע איז פון אלע אמת'ע סאָציאליסטען אנערקענט אלס א נויטווענדיגקייט אין דיא אינטערעסען פון פראָלעטאריאט..... אָה, דיא אונגליקליכע, „האנד מיט'ן האמער“ — וואָס איז פון איהר געוואָרען? כעהר וויא איבער דעליאָנ'ס קאפ קלאפט זיא ניט.....

דאכט זיך, אז ענריקא פעררי דארה אפילו פון דיא אונקאמפראַמיסלאָזעסטע אונקאמפראַ־מיסלער פון דעליאָנ'ס דוליהויז אנערקענט ווערען פאר א רעוואָלוציאָנערן סאָציאליסט, דען ער איז א פייערדיגער געגענער פון דיא זאָג־ע־

פערטראַטען זיין פון איין סאָציאליסטישע פארמיין.

פ. קראניץ.

ווען דיזער ארטיקל איז שוין געווען אויסגעזעצט, האָב איך געפונען אין א בעריכט איבער דעם ברעמענער פארטיי טאָג פון דער דייטשער סאָציאל-דעמאָקראטיע, אז מען האָט בעשלאָסען צו שטעלען דיא פראגע וועגען גענעראל-סטרייק אויף דער טאגעסאָרדנונג פון דעם נעכסטען פארטיי טאָג, וואָס וועט אָבערהאלטען ווערען אין יענא. אייניגע האָבען אויסגעשפּראַכען דיא מיינונג, אז עס איז נאָך ניט דיא צייט צו בעשעפטיגען זיך אין דיטשלאַנד מיט דיזער פראגע. אנדערע האָבען ערקלערט, אז מען מוז גראדע גאנץ גוט און ערנסט טראכטען וועגען א גענעראל סטרייק, ווייל דיא רעאקציע ציאָנערען סטראשען אָנצושאפען דאָס אל-געמיינע שטימערעכט, אום דערמיט צו שטעלען דעם פאַרשירט פון סאָציאליזמוס. אינטערעסאנט איז, אז ערוארד בערנשטיין איז אויך ארויסגעטראַטען פאר דעם פאַרשלאָג. מען מען מיך רעכענען פאר א מעסיגען סאָציאליסט, וויא מען וויל, האָט ער בעמערקט, נאָר אין דעם פאל איז מעסיגקייט א צייכען פון שוואכקייט. דיא דייטשע פראָלעטאריע מוזען זיין פאַרבעררייטעט צו דיזען שריט, אום צו פערטהייריגען זייערע רעכטע. ווען דיא רעגירונג וועט וויסען, אז דיא דייטשע ארבייטער וועלען זיך ניט אָבשרעקען פאר א גענעראל-סטרייק וועט זיך זיך היטען אָנצוגרייפן דאס אלגעמיינע שטימערעכט. דאָס איז גאנץ רעכטיג. יעדענפאלס איז עס אזוי וויכטיג וויא אינטערעסאנט, דאָס אפילו דיא דייטשע סאָציאל-דעמאָקראטיע מוז זיך יעצט רעכענען מיט דער פראגע וועגען גענעראל-סטרייק, א פראגע, פון וועלכער זיך האָט נאָך מיט עטליכע יאָהר צוריק אפילו ניט געוואלט הערען און וועלכע זיך האָט בעמאכטעט אלס אן אונזין.

פ. ק.

האָט ערקלעהרט וועגען דיא אייניגקייט-רעזאָלוציע. פיליכט איז ער אזוי ענטשיידען געגען א פערזאנליכע מיט דיא זשאָרעסיסטען וויא פריהער. אָבער איך בין יעדענפאלס זיכער, אז וויא ביטער ער זאָל ניט פאלעמיוזירען מיט זיינע געגנער, וועט ער זיך קיין מאָל ניט ערלויבען צו ערקלערען, אז די זשאָרעסיסטען, אלעמאניסטען, בלאנקיסטען און אנדערע פראקציענען פון דער פראנצויזישער סאָציאליסטישער פארטיי ווינען קאפיטאליסטישע פארטייען. איבערהויפט קיין סאָציאליסטישער אנפיהרער אין אייראָפּא האָט ניט געוואלט אזוי שענדליך און דום צו אטאקירען זיינע געגנער אין דיא רייהען פון קעמפפערען דען פראָלעטאריאט, וויא דיא פיהרערס פון דער קלענליכער סאָציאליסטישער ארבייטער פארטיי פון אמעריקא. זיך געד און זשאָרעס אין פראנקרייך, ענריקא פעררי און טוראטי אין איטאליען האָבען צו שטרייטען וועגען עפעס וויכטיגערע אנגעלעגענהייטען, וויא „דיא האנד מיטן האד מער“ געגען „דיא האנד מיטן פאקעל“, וועלכע האלטען ביידע דיא פלאטפאָרמע פון אינטערנאציאנאלען סאָציאליזמוס, פון דעסטוועגען טרעפן זיי זיך צוזאמען אין צענטראלקאמיטעטען און שטימען אויך צוזאמען אין פארלאמענטען, ווען דיא אינטערעסען פון פראָלעטאריאט פאָרדערן עס.

נאָר אונז אין אמעריקא איז באשערט צו האָבען אזא טרויעריגע וויא עקעלהאפטע אויסנאחמען; נאָר דאָ זיינען מיר געבענשט מיט א סאָציאליסטישען דאָקטרינא, וואָס קעמפפט מיטן „האמער“ וויא זיין שפאנישער פראָטאָטיפ מיט ווינטמיהלען, נאָר דאָ האָבען מיר מיטגלידער דער פון א סאָציאליסטישער פראקציע, וועלכע האנדלען איינפאך וויא אנטלאָפּענע פון א דול-הויז. אָבער גליקליכערווייזע זיינען דיא יאָהרען פון דער דעלאָאניסטישער קלייזעל געצעהלטע, און מען מעג האָפען, אז צום נעכסטען אינטערנאציאנאלען קאָנגרעס אין שטוטגארט אין 1907 וועט דער פראָלעטאריאט פון אונזער רעפובליק

א ווינטער-מאטיוו

עס רוקט זיך אָן דער ווינטער,
מיר נעהמט פון שרעק אזש גרוילען;
ביז יעצט האָט בחוים געפעהלט מיר—
איצט פעהלט דערצו נאָך קוילען.
און טראכט איך פון א כגד,
דאן שטארבט מיר יעדער אבר,
איך בין דעם מת מקנא,
ער ליגט בעקליידט אין קבר.

יאָנקערס, נ. י. ה. רויזענבלאט.

דיא „באבושקא" איבער איהרע אידישע אייניקלאך אין אמעריקא.

אין סיביר, איז שווער פיר א רוסישען רעוואָלוציאָנער מיט א מאַהל אנצונעהמען דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג, וועלכע עקזיסטירט אין וועלט אייראָפּא און א פשיטה שוין אין אמעריקא.

היינט שטעלט זיך פאַר, וויא גרויס איז געווען מײן ערשטוינען, אז מיט דעם ערשטען שריט, וואָס איך האָב געמאכט אויף דעם באַרדען פון אמעריקא, האָב איך מיך געפונען נישט נאָר אין א בעקאנטע, נאָר אין דיא אייגענע, הײַטיגע מישע אטמאָספּערה. איך האָב גלייך געקענט רײַזען און ווירקען, אָהנע זיך צו ברעכען, אָהנע זיך צו פערשטעלען, נאָר בלייבענדיג אזוי וויא איך בין. דיא צייט איז געגאנגען און איך האָב מיך אלץ מעהר און מעהר איבערצייגט, אז מיר פון דיא אלטע רוסישע רעוואָלוציאָנערע שולע, וועלכע האָבען דורכגעפאכט דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג, האָבען אין אמעריקא פריינד, וועלכע נישט נאָר וואָס זיי סימפאטיזירען מיט אונז, נאָר זיינען בערייט אונז צו העלפען אין אונזער קאמפף מיט דעם דעספאָטישען צאר. פון וואנען האָט זיך דאָס גענומען? ווער האָט דאָס פאַרבערייטעט אין דיא ווייטע מדינה, וועלכע איז אַפּגעטהיילט פון אונז מיט א גרויסען ים, וואָס האָט — פרעג איך — פאַרבערייטעט מיר אונז דעם גאטפריינדליכען עמפאנג און דעם וואונש אונז צו העלפען מיט אלע מיטעל? אַך, פריינדע! דעם ענטפער דערויף נישט אונז דיא גרויסע חכמה — דאָס לעבען, וואָס קימערט זיך נישט וועגען דיא ציעלען, וואָס דיא פערדאָרבענע מענשען שטעלען זיך, נאָר פערקעהרט, זיא פערוואנדעלט זייער גיפטיגע געוועהר געגען זיי גופא. אזוי האָט אויך דאָ פאטירט.

דעם צאר'ס רעגירונג, מיט דער חילפע פון אזעלכע משרתים וויא פלעהווע, האָט נישט געקענט אויסטראכטען עפעס בעסערעס פיר איהר אייגענע רעטונג, וויא ווילדע, בארבארישע אונד טערדריקונג. איינע פון פלעהווע'ס בעלעכטע מיטל איז געווען, צו טרעטען מיט דיא פיס דיא אונטערדריקטע „פרעמדע" פעלקער, בעזאָנדערס דיא אידען. דיא אונטערטעגליכע לאגע פון דיא אידען אין רוסלאנד האָט זיי געצוואונגען צו

ען איינער פאַהרט אין איין נייעם אָרט, האָט ער ווילענדיגניטוויי לענדיג אביסעל מורא פאר דעם, וואָס איהם ערווארטעט דאָרט. וויא וועט מען איהם אויפנעהמען? וועט מען איהם פערשטויין?



וועט מען איהם אָנעהמען אזוי, וויא ער איז, אָדער עס וועט איהם אויסקומען צו ברעכען זיין כאראקטער, צו ענדערן זיינע אנויכטען איבער מענשען און ערשיינונגען? איבערהויפט איז דאָס דער פאל מיט איין עלטערן מענטש, וועלכער האָט שוין אויסגעארבייט זיינע אנויכטען און פעסטע פרינציפען, וועט דיא נייע אומגעבונג אַפּלאכען פון איהם מיט זיינע פרינציפען, אָדער וועט זיי אין גאנצען פון זיך אָפּשטויסען?...

איך מוז מודה זיין, אז דיעזע געדאנקען זיינען פיר געקומען אויף'ן זינען, ווען איך האָב זיך געפליעכען צו פאַהרען קיין אמעריקא, און וואָס נעהענטער איך בין געקומען צו דער נייער מדינה, אלץ שטארקער האָבען מיר דיא געדאנקען געדריקט. איך האָב, נאטיירליך, געוואוסט, אז אין אמעריקא עקזיסטירען נישט נאָר לאַקאלע באַציאָליסטישע אָרגאניזאציאָנען, נאָר עס זיינען אויך פעהאנדען ברענטשעס פון אייראָפּיאישע און אפילו פון רוסישע רעוואָלוציאָנערן. נאָר וואָס פיר א ווערדע, האָב איך מיר געטראכט, קענען האָבען קליינע גרופען פון מענשען, וועלכע זיינען פערוואָרפען אין פרעמדע מקומות און קענען קיין אנטהייל נישט נעהמען אין דעם גאנג פון דער געשיכטע? וואו איז דער גרונד, וואו זיינען דיא וואָרצלען, אויף וועלכע דיא גרופען זאָלען זיך קענען שטיצען אום איין אנטהייל צו נעהמען אין דעם גאנג פון דער געשיכטע? אזוי האָב איך מיר געטראכט און איך האָב שוין אין פאַראויס בעשלאָסען צו זיין נישט מעהר וויא א גאסט און בלוז אויפפאסען צו זיין טאקטיש און אונזערע געגענזייטיגע בעציהונגען איינע צום אנדערן און וואָס וועניגער זיך אָפּזאָגען פון שיינע פרינציפען און טראדיציאָנען.

ניצט זעכציג יאָהר לעבען אין רוסלאנד און

וואסווייטער? מען האָט געקענט ערווארטען, אז יונגע ענטהוואקסטען וועלען ביסלעכווייז ווער רען דורכגעדרונגען מיט א נייע אטמאספערע און וועלען אין גאנצען פערגעסען זייער פריהערדיגען פאטערלאנד מיט זיינע צרות און מיט דעם אונז-גלייכען קאמפף, און וויא קען מען איבערהויפט העלפען רוסלאנד, ווען מען וואָהנט גאָר אויף איין אנדער וועלט?

אין דער אמת'ן איז אָבער ארויסגעקומען אַנז דערס. וויא מען האָט פון אָנהויב אָן געקענט ער-ווארטען, זיינען דיא קאָמונס איינע נאָך דיא אנדערע צו גרונדע געיאנגען; דאן האָבען זייערע אפיהערער פון דאָס נייע געווענדעט זייערע בליקען צו זייער אונגלייכען פאטערלאנד, וואו עס איז אָנגעגאנגען א קאמפף אויף לעבען און טויט, צום פאטערלאנד, וואָס האָט זיי בעהאנד-דעלט וויא דיא ערגסטע שטייפ-מוטער. און זיי האָבען געהאַלפען און העלפען יעצט, וואו זיי נאָר קענען.

אין יאָהר 1887 פאנגען זיי אָן איין אַניטאציע איבער גאנץ אמעריקא געגען דעם טראקטאט וועגען ארויסגעבען צו רוסלאנד „פאָליטישע פערברעכער“. זיי דרוקען פֿאַקלאמאציאָנען, האלטען פראָטעסט-פערזאמלונגען, און זוכען צו ערקלעהרען דעם אמעריקאנער פאָלק דורך וואָרט און שריפט דיא געמיינהייט און גיעדערטרעכ-טיגקייט פון דעם רוסישען דעספאָטיזמוס, דורך דיא איניציאטיווע פון דיא רוסישע אידען האָט מען דאן אויך אָנגעפאנגען ארויסצוגעבען זשור-נאלען און צייטשריפטען מיט סאָציאליסטישען טענדענץ. עס הייבען זיך אָן צו בילדען אָרגאניז-אציאָנען און גרופען מיט דעם ציעל צו אונטער-שטיצען דיא רוסישע סאָציאליסטישע בעוועגונג מיט געלד וויא אויך מאָדאליזש, און מיר, שמאכ-טענדג אין דיא וויסטע סיבירישע דערפער און טורמעס, האָבען ניט איין מאָל געשיקט אונזער הייסען דאנק צו אונזערע אמעריקאנער גענאָך סען דערפאר וואָס זיי פערגעסען ניט אָן אונז און שטיצען אונז מיט ביכער און מיט געלד.

דיא גאנצע אויפפיהרונג, דיא גאנצע דייני-קונס-ווייזע פון דעם אידישען יוגענד, וועלכע איז פערוואָרפען געוואָרען קיין אמעריקא דורך דיא פאָרגאָרען, האָבען געדרייט אלס ביישפיעל ניט נאָר פיר דיא דאמאָלסדיגע אומגעבונג, נאָר אפילו פיר דיא שפעטערע עמיגראנטען פון רוס-לאנד. די אלטע קאמף-טראדיציאָנען זיינען אזוי טיעף אריינגעדונגען אין דעם לעבען פון דיא רוסיש-אידישע עמיגראנטען, דאָס ווען איין רוס-לאנד האָט זיך וויעדער אויפגעלעבט, נאָך א לענגערן שטילשווייגען פון דער רעוואָלוציאָנע-רער בעוועגונג. א קעמפפערנדיגע יוגענד, וועלכע איז געצוואונגען געוואָרען צו פערלאָזען דאָס פא-

זוכען א מקום מנוחה אין אנדערע לענדער, וואו מען האָט זיי געגעבען מעהר פרייהייט. נאָר, ווען אויף דעם בעפעהל פון פלעהווע האָבען זיך אָנגע-הויבען דיא שרעקליכע פאָגראַמען אין 1881, האָט דער יוגנער אינטעליגענטער דור איינגעזעהן, אז ער האָט נישט צו ערווארטען פון דעם צאָר'ס רעגירונג פיר זיין אונגלייכער פאָלק, און מען האָט אָנגעהויבען מאסענווייז אריבערצור-פאָהרען קיין אמעריקא. הונדערטע און טויזענדע פון אירישע יוגענד — מענער וויא פרויען — האָבען אריבערגעבראכט נאָך אמעריקא א פייער-דיגע ענטוואָזם, א געוואלדיגע ענערגיע און א שטארקען גלויבען אין זייערע אייגענע קרעפטע. 25 יאָהר צוריק אין מזרח, אין מערב, אין

צפון און אין דרום פון דיא פעראייניגטע שטאט-טען האָבען אָנגעהויבען זיך צו גרינדען קאָמונס. איינע נאָך די אנדערע זיינען געזעלשאפטען גע-גרינדעט געוואָרען אויף אחרות און ברידערליכ-קייט, אויף דעם פרינציפ צו מאכען דעם לע-בען פערנינפטטיג און גליקליך פיר אלעמען. זעהר פיעל מיה און ענערגיע איז דערויף פערווענדעט געוואָרען ביז מען האָט איינגעזעהן, אז עס לוינט זיך ניט צוכויען א נייעם בנין אויף איין אל-טען, פערפוילטען פונדאמענט. אָבער זייער אר-בייט, זייער מיה, זייער שרעקליכע אנשטרענגונג זיינען ניט פערלאָרען געגאנגען אומזיסט. אָה, וויא פיעל זייער אָנשטרענגונג האָט אויפגע-טאן! תמיד ארבייטענדיג, דינקענדיג, לערנענ-דיג, האָבען דיא יונגע אָנפיהערער ניט נאָר אויס-געארבייט א פעסטען כאראקטער פיר זייער גאנצען צוקינפטיגען לעבען, זיי האָבען ניט נאָר ערוואָרען קענטניסע, ערפאהרונג און א געוויסע פאָזיציאָן, זיי האָבען ניט נאָר זיך ערוואָרען א גוטע רעפוטאציע איבער גאנץ אמעריקא אלס עהרליכע ארבייטסזאמע און זעלבסטשטענדיגע מענשען — אויסער דיא אלע מעלות האָבען דיא ערשטע עמיגראנטען בעשטימט דעם פלאץ פון רוסישען אידען אין אמעריקא אלס דעם טרעגער פון בילדונג און דעם פאָרקעמפער פון סאָצי-אליסטישע אידעען. עס קען זיין, אז דער שטאָל-צער אמעריקאנער איז זיך ניט מודה אין דעם אָפּען, ער קען אָבער ניט אָפליקענען, אז אין אלע וויסענשאפטליכע און זשורנאליסטישע אונ-טערנעהמונגען שפיעלען דיא געבילדעטע אידען דיא גרעסטע ראָלע, מיט בריינגענדיג מיט זיך ניט נור זייער ארבייט, נאָר זייער איניציאטיווע, זייער דרייסטען געדאנקען, וועלכע זיי האָבען אויסגעלייטערט אויף'ן קאמפף-פּעלד; זיי קענען ניט אָפליקענען אז אין אלע צווייגען פון געזעל-שאפטליכען לעבען, וויא מעריצין, יוריספרו-דענץ, פּעדאגאָגיק און ז. ו. ערשיינען דיא אידען אלס דיא בעסטע ארבייטער.

העלדען, אין הייליגע מארטינער. זיא האט ווירק
ליך פערדיענט דעם נאָמען „באבזשאק“ פון דער
רוסישער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג. נאָך אלס יונג
גע מוידעל האָט זיא זיך געשטעלט אין דיא פאָדער-
טע ריזע פון דיא העלדישע קעמפער פיר פרוי-
הייט אין רוסלאנד און, מען קען זאָגען, אז פערציג
יאָהר פון איהר עדלען לעבען האָט זיא פערבראכט
אין קוואלען און פויגונגען אונטער דער רוסישער
קנישע.

אַבער נישט לאנג יעהריגע געפענגניס, נישט קא-
מאָרגע, נישט איבער צוואנציג יעהריגע שטאכטונג אין
סיביר האָבען געטוישט דעם רעוואָלוציאָנערן גייסט
פון דיזע אייזערנע פרוי. יעצט, ווען זיא איז שוין
אריבער 60 יאָהר, איז זיא אזוי קאמפף-לויטטיג,
אזוי פייערדיג רעוואָלוציאָנער, אזוי בערויט זיך
אַפצוגעבען מיט לייב און לעבען פאר דעם וואָהל
פון רוסישען פאָלק, וואו א יונגער ענטהוואסט.
יעדע גרויסע האָר אויף איהר עדלען קאפ שטעלט
פאָר א ריזע צרות און ליידען, — אועלכע ליידען
און שמערצען, וואס נאָר אזא אייזערנע נאטור האָט
געקענט ארבעטראָגען און בלויבען געזונט גייסטיג
און קערפערליך; דאָך יעצט, ווען איהר איז ענדליך
געלונגען ארויסצורייסען זיך פון דיא בלוטיגע
נעגעל פון דער רוסישער טיראני און ווען זיא וואָלט
רעקענט רוהיג און פרייעליך ענדיגען איהרע יאָה-
רען — אויך יעצט קעמפט זיא מיט וועגענדליכען
מוט און בלויבט אין רעכטען מויער פייער פון דעם
טעראָריסטישען קאמפף, וועלכער האָט זיך פאנגעדער-
געפלאקערט מיט דער גרינדונג פון דער „באָיעוואיא
אַרגאניזאציע“ פון דער פארטיי סאָציאליסטישער-רע-
וואָלוציאָנערן; אויך יעצט גיט זיא אפ יעדע מינוט
פון איהר לעבען צו א קאמפף אויף לעבען און טויט
מיט דעם צארוזמוס, מיט דער שוידערליכער טירא-
ניי.

וואָס פאר אן ערהאבענער ביישפּיעל פון עדלע-
מוט און אָפּפערונגליקייט דאָס איז פיר דיא יונג-
גע דורות! און וואו הויך מען דארף שעצען און
טייער ליעבען אזא רוסישע לואיזע מישל!

קיין וואונדער דארום, וואָס זיא האָט ארויסגע-
רופען אזא בעגייסטערונג, ווען זיא איז אָנגעקומען
אין אונזער דאָלאַר-רעפּובליק אלס דעלעגאטין פון
דער פארטיי סאָציאליסטישער-רעוואָלוציאָנערן צוזאמען
מיט אונזער ווערטהען מוטארביסטער דר. שומלאָוס-
קי. פון דער אנדער זייט איז עס אויך קיין וואונדער
נישט, וואָס דיזעזע מאַמענטאנע בעגייסטערונג האָט
געוויקט אויף דיזער אלטער רעוואָלוציאָנערין, אז
זיא זאָל דענקען צו פיעל וועגען איהרע אמעריקאנער
איינזלאך. אויפריכטיג גערעדט, פערדיענען מיר נישט
דיא קאמפלימענטען און שבחים, וואָס זי דריקט אויס
מיט אזא פולע הארץ.

דיא רעדאקציע.

טערלאנד דורך דיא טיראני פון סיפיאניס און
דורך דיא קייזערעווער בלוטבראך, האָט זיא
דיזע יוגענד, אין אמעריקא דיא מעגליכקייט
פאָרטצוזעצען, וואָס איז אָנגעפאנגען געוואָרען
פון איהרע פאָרקעמפער.

אין ניו יאָרק אליין זעהען מיר הונדערטע
און טויזענדע רוסיש-אידישע ארבייטער און אינ-
טעליגענטע מענשען, וועלכע געהערן צו סאָציא-
ליסטישע פארטייען, יוניאָנס און אָרגאניזאציע-
נען, און זעלטען ווער פון דיא עמיגראנטען האָט
פערגעסען, אז דאָרט, ווייטרווייט, האָט ער איר
ברענגלאָזען מיליאָנען אונגלייכע נפשות און
דיא גיפטיגע טויט ברענגענדע לאפּעס פון דער
רוסישער רעגירונג; זעלטען ווער עס הערט
אויף צו דיינקען וועגען דעם. וואו צו העלפען
דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאנד,
און יעדער איז בערויט צו העלפען זיינע אינגליק-
ליכע ברידער, וועלכע זיינען אזוי ווייט פון איהם,
מיט אלע מיטעל.

מיר זעהען אַלואָ, אז צוויי דורות פון דיא
אידישע רעוואָלוציאָנערן, זייענדיג געצוואונגען
צו פערלאָזען זייער פאטערלאנד דורך דיא אונ-
טענשליכע פערפאָלגונגען און דורך דיא שרעקלי-
כע פאָגראַמען, האָבען בעשאפּען אין אמעריקא
אין אטמאָספערע, וועלכע איז גינסטיג פאר אלע
פארטייען, וואָס פיהרען א קאמפף אויף לעבען
און טויט מיט דעם רוסישען דעספאָטיזמוס. אָט
דיא פריינדליכע אטמאָספערע, וועלכע איז דורכ-
דרונגען פון ליכט און טאפּפערקייט, גיט אונז,
דיא פעריאָנטע, דיא מעגליכקייט צו שעפען נייע
קראפט, נייע האָפּונג. אָט די פערטריעבענע האָר-
בען בעווייזען צו מאכען פיר אונז פריינדע צוויי-
שען דיא אמעריקאנער, בעקאנט מאכענדיג זיי
מיט דיא שוידערליכע צושטענדע פון רוסלאנד
און מיט דיא קעמפּע, וועלכע דאָס רוסיש פאָלק
ווענדעט אָן, אום זיך צו בעפרייען פון דעם טי-
ראַנס הערשאפט.

עהרע און רוהם (סלאווא) דיר, דוא מוטהיגע
און אין קאמפף אונערמירליכע אידישע פאָלק.
דו שטעלסט העכער פון אלעם דיין מענשען-
ווערדע און וועסט אויך פערנעהמען דעם
פלאץ, וועלכען דוא פערדיענסט.

קאטערינא ברעשקאָוויסקאיא.

ניו יאָרק דעם 9 נאָוועמבער, 1904.

דיא נאָבעל פרוי, וועלכע האָט אָנגעשריבען
ספּעציעל פיר דיא „צוקונפט“ דעם אָביגען ארטיקעל,
איז א זעלטענע פיגור אפילו אין דער רוסישער
רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג, וועלכע איז אזוי רייך
אין ערהאבענע באראקטערען, אין אָפּפערונגליכע



וועגען ארבייטער שוין-געזעצען

„דיא אינטערנאציאנאלע פעראייניגונג צו בעשיצען דיא ארבייטער“ — איהרע אויפֿ-
גאבען, איהר ביורא און איהרע קאנגרעסען.

הען, דיא גרויסע עשירות, וועלכע דער קאפי-
טאליזם בריונגט א קליינעם הייפל אונטער
נעחטער, זיינען פערבונדען מיט אונגליקען און
צרות פאר דיא גרויסע מאסען מענטשען, וועלכע
שאפען דיא עשירות. זיי האבען ניט בעמערקט
אדער ניט געוואלט בעמערקען דעם ווארם, וואס
ליעגט טיעף בערגאבען אין יעדער קאפיטאליסטי-
שער פריי: דיא הארצלאזע עקספּלאטאציע און
שינדעריי פון דיא ארבייטער מאסען.

זיי האבען גאנץ גוט געוואוסט, אז דיא
פאבריקאנטען פון דיא נייע „בליהענדע“ אינדוס-
טריען שלעפען ארויס טויזענדער קליינע קינדער
פון דיא הייזער, עקספּלאטירען זיי, מאטערן זיי,
זייגען פון זיי אויס זייערע יונגע כוחות, מארד
און בלוט. זיי האבען געוואוסט אז צוליבע דעם
ניט דערעסען ניט דערשלאפען, איבערמאטערניש
און דעם לעבען אין שמוץ שטארבען דיעזע אונ-
גליקליכע קינדער. טויזענדערווייז, אדער בלייבען
קאליקס אויפֿ' גאנצען לעבען. זיי האבען גאנץ
גענוי געוואוסט, אז דיא ארבייט פון דיא ערוואק-
סענע מענער איז געווארען פיעל מעהר אָנגע-
שטרענגט, דיא שטונדען פיעל ליינגער, דער
לעבען שווערער, דיא פארדינסטען קלענער, און
אז אויסער דיא מענער און דיא קינדער זיינען
אויך דיא פרויען געווארען א „סחורה“ פאר
דיא פאבריקאנטען. אז אויך זיי האט מען גענו-
מען אריינציהען אין דיא פאבריקען.

דאס אלץ האט אָבער ניט אויף א האַר
געשטערט זייער שמחה און ניט פארקלענערט

ין אָנפאנג פון 19טען
יארהונדערט האָבען
אין ענגלאנד גענומען
זיך בעווייזען און
פארטיג ווערען דיא
ערשטע פרות פון
קאפיטאליסטישען עץ
החיים. דיא פרות
זיינען געווען גרויס,
שעהן פון דרויסען, רייך אין צאָהל. פאבריקען
און מאַשינען, צוזאמען מיט דער פרייהייט צו
טאָהן אלץ, צו געהן איבעראל, האָבען זעהר פאָר-
בעט דעם קאפיטאליסטישען קלאס און איהם
פערשאַפֿען אין דער גאנצער וועלט פעטע פראָפּי-
טען, גרויסע קאפיטאלען. דאס אלץ האט ארויס-
גערופֿען אזא צופריעדנהייט און בעגייסטערונג
ביי דיא קאפיטאליסטישען און זייערע פריינד,
אז מען האט גענומען זינגען פזמונים צו דער
„נייער“ גליקליכער „שיינער“ וועלט, „דער בעס-
טער פון אלע וועלטען“.

„לאַז קאפיטאל פיהרען דיא גרענדע, גיט
דיא קאפיטאליסטישען וואס מעהר פרייהייט, בינדט
ניט ביי דיא אונטערנעמער דיא הענד מיט קיי-
נע געזעצען, און אויף דער וועלט וועט ווערען א
גלעזע“, אזוי האָבען געשרייען אין איין קול דיא
דאמאָלסדיגע פילאָזאָפֿען, געלעהרטע, פאָליטיקער
און שרייבער.

זיי האָבען אלע גאָר ניט געמערקט, אָדער
זיך ניט געמאכט זעהענדיג, אז דיא אלע „גלי-
כע“



אָבער דער וואָרם פֿון עקספּלאַטאציע און שוין דערוי פֿון דיא ארבייטער און זייערע קינדער און פֿרויען געווען דער זעלבער.

איבעראל האָבען דיא ארבייטער גענומען ארויסווייזן אונזערע דענהייט, גענומען זיך „בעוועגן“ און אָרגאניזירען, און איבעראל האָר בען אויך דיא פֿארלאמענטען און רעגירונגען פֿון זייער זייט, ווילענדיג אָדער ניט ווילענדיג, גענומען איינחאלטען א קליין ביסעלע דיא אפּיטאליסטישע אונפֿערשעהמטע שינדעריי און עקספּלאַטאציע דורך שוואכיקע דיניקע פֿארקענס און דאמבעס, וואָס מען רופט געזעצען צו בעשי צען דיא ארבייטער. אזעלכע געזעצען, הויפט זעכליך צו בעשיצען דיא קינדער, ניט דערוואקסענע און פֿרויען, זיינען אין צווייטען העלפט פֿון 19טן יארהונדערט געוואָרען א' אלגעמיין נויטיגע בעגלייטערין פֿון דער קאפיטאליסטישער עקספּלאַטאציע.

און אזוי וויא דיא ענגלישע פֿארמען פֿון דער קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג זיינען געוואָרען א מוכטער פֿאר אלע איבעריגע לענדער און דער קאפיטאליזמוס מיט זיינע „גליקען“, מיט דיא גרויסע פֿאבריקען און גרויסער עקספּלאַטאציע און רויב איז געבליבען בעצם דערוועלטער, כאָטש ער אונטערשיידט זיך אין פֿערשידענע לענדער נאָך זיין גרויס, וואָס און אין א סך אנדערע פרטים, אזוי זיינען אויך דיא געזעצען צום שוין פֿון דיא ארבייטער אין אלע לענדער צוגעשיטען געוואָרען נאָך דעם ענגלישען מוסטער, כאָטש אין א סך פרטים האָבען זיי געמוזט געענדערט ווערען, ווייל מען האָט זיי געדארפט צומעסטען צו דיא אומשטענדען פֿון יעדע לענד.

אָט אזוי זעהען מיר אין פֿערלויף פֿון צווייטען העלפט פֿון 19טן יארהונדערט וויא דיא געזעצען צו בעשיצען דיא ארבייטער ווערען איינגעפיהרט אין דייטשלאנד, פֿראנקרייך, יונייטעד סטייטס, בעלגיע, שווייץ, נידערלאנדען, איטאליען, שוועדען, נאָרוועגען און אפילו אין רוסלאנד און רומעניען.

דאָס איז געווען דיא צווייטע מדרגה אין דער ענטוויקלונג פֿון דער שטרעבונג צו פֿארבעסערן דיא לאַגע פֿון דיא ארבייטער און זיי צו בעשיצען דורך געזעצען געגען דיא פֿאבריקאנטען.

דער וואָס, דיא ענטוויקלונג און דיא פֿערשייטונג פֿון דיא קאפיטאליסטישע אונטער-נעהמונגען זיינען אויך דערביי. ניט געבליבען שטעהן. דיא בעציהונגען צווישען דיא פֿערשידענע לענדער ווערען אלץ איינגעפֿירט גרויסע מאַסען ארבייטער עמיגרירען, פֿאָהרען ארום פֿון איין לאַנד אין אנדערע. דער אויסלענדישער האַנדל ווערט אלץ גרעסער. אלץ מעהר לענדער נעמט

זייער בענייטערונג פֿאר דיא „פֿרייהייט“ פֿון קאפיטאל צו טאָן וואָס ער טהוט, צו עקספּלאַטירען וויא ווייט ער קען. דיא קאפיטאליסטישע פֿרות זיינען געוואקסען אלץ גרעסער און שעה נער, אָבער נאָך שנעלער איז געוואקסען זייער אינוועניגסטער וואָרם. אין מאַנטשעסטער און ארום האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעווייזען געדערהליכע אָנשטעקענדע קראנקהייטען, עפידעמיעס, מען האָט גענומען אונטערזוכען און מען האָט ענטדעקט אזוי פיעל רציהות, אבזריות און רויבעריי אין דער בעהאנדלונג פֿון דיא יונגע ארבייטער אז מען איז נשתומים געוואָרען.

דיא שונאים פֿון דיא קאפיטאליסטישען, דיא פֿארטיי פֿון דיא לענדלעך (לאַנדבעזער), וואָס האָט לאַנג געפיהרט דיא גרענדע, וואָס האָט אליין עקספּלאַטירט דאָס לאַנד דורך הויכע אבזעהלונגען אויף תבואות, אָבער וואָס האָט איצט געמוזט נעהמען אָפֿטרעטען דעם ערשטען פֿלאַץ פֿאר דיא נייע בעליבתים, דיא קאפיטאליסטישען. זיי האָבען דאָ געפונען א שעת חכוש און גענומען מרעיש עולם זיין אין פֿארלאמענט געגען דיא קאפיטאליסטישע מענשען שינדעריי. צו זיי זיינען צוגעשטאנען א פֿאָרמענשענדיגער, אידעאליסטען. דיא ארבייטער אליין האָבען אויך ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פֿארשטיין וואָס פֿאר א גיהנום עס איז פֿאר זיי דער קאפיטאליסטישער געדען.

אָט אזוי זיינען אין ענגלאַנד אוועקגעלייגט געוואָרען דיא התהלות, אי פֿאר דיא ארבייטער בעוועגונג, אי פֿאר דיא בעשיצונג פֿון דיא ארבייטער דורך געזעצען. מען האָט גענומען איינחאלטען א ביסעל דורך ארבייטער שוין-געזעץ דיא רויבערישע געפיהרען און ווארפישען אפּעטיט פֿון דיא פֿאבריקאנטען. מען האָט איינגעפיהרט פֿאבריקאנספּעקטאָרען וואָס זאָלען זעהען אז דיא געזעצען זאָלען דורכגעפיהרט ווערען.

זעהר קליין און בעשיידען זיינען געווען דיא ערשטע געזעצען צום שוין פֿון דיא ארבייטער. שיען האָט מען געוואָלט און אָנפֿאנג נאָר קליינע קינדער, שפּעטער אויך נידערוואקסענע און פֿרויען. דער שוין אליין האָט געזאָלט אָנגענומען ווענדט ווערען נור אין דיא בוימוואָלאַינידיסטריע און געהן זעהר ניט ווייט. א 10-שטונדיגער-ארבייטסטאָג איז געווען דער אידעאל פֿון דיא „בעשיצער“. און האָט האָבען זיי דערגרייכט נאָך לאַנגע קעמפּע און א סך נידערהלאַגען אין מירטען פֿון פֿאָרניגען יארהונדערט.

אונטערדעסען האָט דער קאפיטאליזמוס זיך פֿארשפּרייט אין אלע לענדער פֿון אייראָפּא און אויך אין אמעריקא. ניט איבעראל זיינען דיא „גליקען“ געווען אזוי גרויס און דיא פֿרות אזוי רייך און שעה, וויא אין ענגלאַנד. איבעראל איז

פרטים וואס זיינען פערשידענע אין פערשידענע לענדער א וויכטיגע, זאגאר אן ענטשיידענדע ראָלע.

און נאך שווערער וויא צו געפינען דיא פאסענדע פאסאן און מאס איז געווען אין אַנז פאנג זיך צו קענען צונויפקומען און צוזאמען ריידען זיך איינע מיט דיא אנדערע. דאס איז געווען דער ערשטער טריט וואס האָט גע- האַרפט געמאכט ווערען אויף דעם נייעם וועג. דורך דעם היסטאָרישען שריט האָט דער דייט- שער קסר ווילהעלם דער צווייטער געוועלט זיך אויספיינען אין יאָהר 1890 באלד וויא ער איז ארויף אויפ'ן טראָהן. ער האָט דאן צונויפגע- רופען אן אינטערנאציאָנאלען קאָנגרעס פון דיא פערשידענע רעגירונגען, וואָס האָט געדארפט זיך בעראטהען וועגען דיא מיטלען וויא צו באשי- צען דיא ארבייטער דורך אלגעמיינע מיטלען און אינטערנאציאָנאלע געזעצען. אָבער ביי וויל- העלמען איז דאָס געווען נור אן איבערגאנג, א קאפּרוי פון א דעספאָט, וואָס האָט זיך געוואָלט צולעקען צו דיא ארבייטער. דער אמת'ער וויכטי- גער היסטאָרישער שריט אויף דעם וועג איז געמאכט געוואָרען אין ציריך אין יאָהר 1897 אויף דעם „אינטערנאציאָנאלען קאָנגרעס פיר ארבייטער שוין“. דיא פאָרשטעהער פון דיא רעגירונגען האָבען אויף דעם קאָנגרעס קיין גרויסע ראָלע נישט געשפּילט. דערפאר זיינען דאָרט געווען פיעלע פאָרשטעהער פון דעם אר- בייטער קלאס. ער איז בעשטאנען פון געלעהרטע, פאָליטיקער און סתם ארבייטער פריינד. דער- פאר זיינען דאָרט דיא פראגען אוועקגעשטעלט געוואָרען ברייטער, דיא אויפגאבען טיעפער, און דיא פּערהאנדלונגען און דעבאטען זיינען גע- ווען ערנסטער.

דער אינטערנאציאָנאלער קאָנגרעס אין ציריך האָט פערשטאנען, אז זיין ארבייט איז נור דער ערשטער שריט און אז מען דארף זיך נעה- מען פאר דיא זאך ערנסטער. דערפאר האָט ער אָנגענומען א רעזאָלוציאָן, אז מען זאָל גרינדען אן אינטערנאציאָנאלע ביוראָ וואָס זאָל: (1) זאמלען אלע מאטעריאלען וועגען דיא פראגע פון ארבייטער שוין, אלע געזעצען, אלע ביכער, אלע שריפטען; (2) דיא ביוראָ זאָל סטאטיסטיש אינטערזוכען אלע פאקטען וועגען דיא ארבייטער פראגע; (3) זיא זאָל אָבעכען יעדען יאָהר א בע- ריכט וועגען דעם, וואָס עס ווערט אויפגעטאָהן אין דער פראגע וועגען ארבייטער שוין; (4) זיא זאָל צוזאמען רופען קאָנגרעסען.

דיא רעזאָלוציאָן איז געלענט געוואָרען אלס פונדאמענט פאר דיא געביידע, וועלכע עס איז אין יאָהר 1900 בעשלאָסען געוואָרען אויפ'ן קאָנגרעס פון „סאָציאל-פאָליטיקער" אין פאריז

מען קאָנקורירען איינע מיט דיא אנדערע אויפ'ן וועקטמארק, אלץ מעהר סאָרטען סחורות ווערען פערפערטיגט הויפטזעכליך פאר אויסלענדישע מערק. דיא קאפיטאליסטישע עקספּלאַטאציאָן איז נישט נור געוואָרען היימיש אין אלע לענדער, זיא ווערט אלץ מעהר אינטערנאציאָנאל. נישט נור בכלל אפילו אין דיא פרטים הייבען אָן דיא קאפיטאליסטישע אונטערנעהמונגען און בע- זאָנדערס דיא אינדוסטריען, וואָס ארבייטען פאר וועלטמארק, צו ווערען אלץ מעהר עהנליך.

עס איז דאָרום זעלבסטפערשטענליך און גאנץ נאטירליך, אז אויך דיא שטרעבונגען צו פערבעסערן די לאַגע פון די ארבייטער, זיי וויא פיעל עס איז צו שיצען געגען דיא עקספּלאַטא- ציאָן, האָבען געמוזט ווערען מעהר אינטערנא- ציאָנאל.

דיא סאָציאליסטישע ארבייטער בעוועגונג, דער רעוואָלוציאָנערער קאמפּף פון דיא ארביי- טער פאר זייער בעפרייאונג האָבען שוין לאנג אָנגענומען אן אינטערנאציאָנאלען כאראקטער. און אונזערע געניאלע לעהרער מארקס און ענ- געלס האָבען פון אָנפאנג אָן ארויסגעלאָזען דעם שלאכטרוף: „ארבייטער אלער לענדער פער- אייניגט אייך“!

א מעהר אָדער וועניגער אינטערנאציאָנאלען כאראקטער האָבען אין דיא לעצטע צייט אָנגע- הויבען צו טראָגען אויך דיא טרייד-יוניאָנים טישע אָרגאניזאציאָנען פון דיא ארבייטער. גע- וויסע יוניאָנס זיינען פערבונדען אין אינטערנא- ציאָנאלע פערדראציאָנען, און אינטערנאציאָנאלע טרייד-יוניאָנסטישע קאָנגרעסען זיינען אין א סך טריידס געוואָרען א שטענדיגער מנהג.

ערשט אין דיא לעצטע עטליכע יאָהר האָט דער אינטערנאציאָנאלער געדאנקען גענומען זיך בעווייזען און פערשפרייטען אויך צווישען דיא פאָליטיקער און געלעהרטע, וואָס שטרעבען צו פערבעסערן דיא לאַגע פון דיא ארבייטער און זיי צו שיצען געגען דיא שרייענדסטע קאפיטא- ליסטישע רויבערייען. מען האָט זיך גענומען ארומטראָגען מיט דעם געדאנקען: קען מען נישט אויסארבייטען געוויסע אלגעמיינע אינטערנא- ציאָנאלע געזעצען צו בעשיצען דיא ארבייטער? צו קען מען נישט דורך אינטערנאציאָנאלע אָפ- מאכונגען צווישען דיא רעגירונגען אָפשאפען געוויסע אונטערעכטיגקייטען און רציחית געגען דיא ארבייטער אין אלע לענדער?

דאָס איז א שווערע אויפגאבע. דאָ דאָרף מען שוין אויסטראכטען נישט נור א פאסאן נור אויך א מאָס זאָל פאסען פאר אלעמען, וואָס זאָל נישט זיין פאר איין לאַנד צו גרויס, פאר דיא אנדערע צו קליין. דערייב שפיעלען שוין דער וואוס, דיא גרויס פון קאפיטאליזמוס און דיא

נאל, דורך וועלכען זיא זאל קענען שטעהן אין פערבינדונג מיט אלע סעקציאנען און דורך וועלכען אלע סעקציאנען זאלען וויסען, וואס עס טהוט זיך אין אלע אנדערע לענדער.

דיא ביורא קלייבט ידיעות ניט נור אין דיא לענדער וואו זיא האט איהרע סעקציאנען, נור איבעראל אין דער גאנצער וועלט און פארעפנטליכט זיי אין איהרע „ביולעטענס“, וועלכע זיא גיט ארויס זייט יאָהר 1902.

אויף דעם צווייטען קאָנגרעס פון דער פער-אייניגונג, וואס איז אָבערהאלטען געוואָרען ענדע סעפטעמבער, 1902, זיינען צוגעשטאנען נור נאָר-וועגען, דיא קליינע פירשטענטהום לוקסעמבורג און דער קאמטאלישער פאפסט. דיא אלטע סעק-ציאנען זיינען אויך ניט געוואָרען גרעסער.

דער צווייטער קאָנגרעס האָט זיך בעשעפ-טיגט הויפטזעכליך מיט 2 פונקטען: מיט דיא ארבייט פון פרויען און מיט דיא געפאהר, וואס שטעהט פאַר דיא ארבייטער אין געוויסע טריידס פערגיפטע צו ווערען.

אין 1903 איז קיין קאָנגרעס ניט געווען. דער דריטער קאָנגרעס איז ערשט אָבערהאלטען געוואָר-רען ענדע סעפטעמבער פון דעם יאָהר.

דיא ידיעות, וועלכע דיא פערטרעטער און דעלעגאטען האָבען בעקומען וועגען דעם צו-שטאנד פון דער „פעראייניגונג“ זיינען ניט קיין גאנץ פּרעהליכע. דיא ביורא האָט שוין 28,000 פראנק דעפיציט. עס שטעהט איהר פאַר אין נעכסטען יאָהר נאָך א גרעסערער דעפיציט. פער-שיערענע פאַרשטעהער פון פערשיערענע רעגיר-רונגן האָבען אפילו אויפ'ן קאָנגרעס ניט געזשא-לעוועט קיין שעהע ווערטער וועגען דיא סימ-פאטיען פון זייערע רעגירונגען צו די ציעלען און אויפגאבען פון דער „פעראייניגונג“ און פון איהר „ביורא“. אָבער דיא זעלבע רעגירונגען פוילען זיך זעהר אריינצוטראָגען דיא אפויטיקע און צו בעצאלען זייער טהייל אויסגאבען.

קיין צוואקס פון קרעפטען האָט דיא פעראייניגונג ניט, כאָטש צוזאָגען און סימפאטי-ערקלערונגען בעקומט זיא גענוג.

עס איז זאָגאר געמאכט געוואָרען א פאַר-שלאָג: היות אזוי וויא דיא פעראייניגונג גע-פינט זיך אין אזא טרויעריגער געלד-לאגע, זאל זיא קיין נייע אויפגאבען זיך ניט שטעלען. דיא איינציגע טרייסט איז געווען וואס אין יאָהר 1905 אין מאי וועט ווייטער אָבערהאלטען ווע-רען א קאָנגרעס פון דיא פאַרשטעהער פון דיא רעגירונגען.

דער לעצטער קאָנגרעס האָט זיך אויך בעשעפטיגט מיט זעהר וויכטיגע און ערנסטע פראגען. וועגען דיא נאכט-ארבייט פון ניט ערוואקסענע ארבייטער איז בעשאַסען גע-

צו גרינדען, און וועלכע איז טאקע אין יאָהר 1901 געגרינדעט געוואָרען אין באזעל (שווייץ). דאָס איז געווען דער פונדאמענט פון דער אינ-טערנאציאנאלער פעראייניגונג פאַר די בעשיצונג פון די ארבייטער דורך „געזעצען“ מיט א שטענ-דיגער אינטערנאציאנאלער ארבייטס-ביורא אין באזעל.

„דיא אינטערנאציאנאלע פעראייניגונג“ איז א פערבאנד פון זעלבסטשטענדיגע נאציאנאלע סעקציאנען, פון וועלכע יעדע פיהרט איהרע געשעפטען זעלבסטשטענדיג. זיי זיינען אָבער אלע פערטרעטען אין דער „ארבייטער ביורא“ אין באזעל. זיי שטיצען דיעזען צענטראליקאמי-טעט, שיקען דיא נויטיגע מאטעריאלען, צאָלען יעדע א טהייל פון דיא אויסגאבען. דיא שוויי-צער רעגירונג האָט גלייך בעשטימט 8000 פראנק א יאָהר אויף דעם. דיא שטאַדט באזעל האָט געגעבען א פלאץ אומזיסט. גלייך אין אָג-פאנג זיינען אריין אין דער פעראייניגונג 8 לאנדעס-סעקציאנען: שווייץ, דייטשלאנד, בעל-גיען, עכטרייך-אונגארן, האָלאנד, פראנקרייך און איטאליען.

דיא פראַגראם וועלכע דיא פעראייניגונג האָט אויסגעארבייט, איז זעהר א ברייטע: ווע-גען געזינטערע בעסערע וואָהנונגען פאַר ארביי-טער; וויא צו שיען דיא ארבייטער געגען גע-פאהרען און אונגליקען ביי דער ארבייט; זעהן אויסצופיהרען אז מען זאל ניט טאָרן אין קיין לאַנד אויפצאָהלען דיא ווירדזשעס (לוינען) מיט בראָדוקטען און סחורות, נור מיט בארעם געלד; זיך מיהען צו פערבעסערן דיא געזעצען וועגען דיא בעציהונגען צווישען דיא ארבייטסגעבער און ארבייטער; ברענגען דורך געזעצען מעהר אָרדנונג אין דיא ארבייט, וואס מען נעהמט ארויס אויף דער היים; דורכפיהרען געזעצען וואס זאלען בעסער שיען דיא אינטערעסען פון דיא אנגעשטעלטע אין קראַמען און מאנאז-נען; זעהן אז דיא רעגירונגען זאלען אליין אינטורען (סטראכירען) דיא ארבייטער געגען קראנקהייטען, אונגליקס-פעלען און זאל זיי גע-בען שטיצע און הילף אויף דער עלטער (ארביי-טער-פּענסיאנען), ווען זיי הערען אויף צו זיין פעהיג צו ארבייטען (אינוואלדיטעט) און צו זייערע פאמיליעס ווען זיי שטארבען.

וועגען דיא אלע פראגען דארף דיא „ביורא“ קלייבען מאטעריאלען און וויסענשאפטליך-סטא-טיסטיש דאָס בעארבייטען. וויא נור דיא ביר-ראָ, וואס ווערט געפיהרט פון זעהר א מיכטיגען און ענערגישען געלעהרטען פראַפעסאָר פון פאָלי-טישער עקאָנאָמיע, סטעפאן בווער אין באזעל, האָט ער זיך גענומען צו איהר ארבייט, האָט ער געזעהן אז זיא מוז האָבען איהר אייגענעם זשור-

פאָרשטעהער פון שטארקע פארטייען, וואָס זאָלען לען ענערגיש זיך נעהמען דערפאר, וואָס זאָלען ניט בעמען ביי דיא רעגירונגען קיין נדבה, נור פאָדערן רעפארמען און פאָרערן ביר חזקה. דיא שוואַכקייט פון דער „פּעראַייניגונג“ בער שטעהט אין דעם, וואָס דיא רעגירונגען זיינען צו בכבוד'יג געסט דאָרט, וואָס מען לעקט זיך צו זיי, מען חנפט זיי צו פיעל.

דיא אינטערנאַציאָנאַלע פּעראַייניגונג פאר דיא בעשיצונג פון דיא ארבייטער ליידעט פון דעם זעלבען פעחלער, וואָס דיא אינטערנאַציאָנאַלע פּרעדענד-בעוועגונג. ביידע האָלטען צו פיעל פון בעמען און צו וועניג פון פאָדערן. זיי גלויבען צו פיעל אין דעם גוטען ווילען פון דיא העכערע קלאַסען און אין דיא אונפארמליכקייט פון דיא רעגירונגען.

דיא טעטיגקייט פון דער „פּעראַייניגונג“ איז זעהר א וויכטיגע. אָבער איהר פאָליטיק איז אזא, וואָס שטימט ניט מיט דיא פאָליטיק פון ארבייטער קלאַס און פון דיא פאָרשטעהער פון פראָלעטאריאט. דער ארבייטער קלאַס ווייס און געדיינקט, אז נור אין קאמפף וועלען דיא ארבייטער געפינען זייערע רעכטע און אז דיא בער פרייאונג פון ארבייטער קלאַס איז דיא זאך פון דיא ארבייטער זעלבסט.

דיא זעלבע פאָדערונגען וואָס די פּעראַייניגונג גונט שטעלט אויך דיא סאציאַל-דעמאָקראַטיע; אָבער פיעל ברייטער, פיעל טיעפער, פיעל ענער-גישער. און דערפאר האָט זיא מעהר לעבען, גרעסערע ערפאלגען און א ליכטיגערע צוקונפט. דיא צייט פאר דעם אינטערנאַציאָנאַלען שוין פון דיא ארבייטער איז שוין לאנג געקומען. די ארבייט פון דער „ביוואָ“ אלס א וויסענשאפטליכער אינסטיטוט, וואָס בעשעפטיגט זיך דערמיט, איז זעהר וויכטיג און מוז מיט פריידע בעגריסט ווערען פון יעדען ארבייטער פריינד. אָבער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער פּעראַייניגונג צו האַפען, אז זיא וועט קענען דורכפיהרען איהרע פלענער, קען מען ווייניג וואָס, ווייל, וויא געזאָגט, עס פעחלט דאָרט דיא נשמה; עס פעחלט דאָרט דיא אויפגעקלעהרטע אָרגאניזירטע ארבייטער-שאפט און איהר מאכט.

ד.ר. ק. פאָרענבערג.

וואָרען צו מאכען אונטערזוכונגען און גענויער די זאך אויסצופאָרשען. אן אונטערזוכונג איז אויך בעשלעכען געוואָרען וועגען דיא ארבייט אין דיא פרוואַט הייזער (סוועטינג סיסטעם). אויך איז פעהראנדעלט געוואָרען דיא פראגע וועגען דיא בעהאנדלונג וואָס אויסלענדישע ארבייטער בער קומען אין פערשיעדענע לענדער ביי אונגליקען און אינשורענס. דיא וויכטיגסטע פראגע פון קאנגרעס איז געווען אויך דעם מאָהל וועגען דיא פארגיפטונג פון דיא ארבייטער אין געוויסע טריידס.

דאָס איז אן אלגעמיינע קללה אויף דיא אר-בייטער פון כעמישע פראָדוקטען. פון מעדיצינען, פון מעטאלגיסערייען, א. א. ו. דיא ארבייטער ווערען דאָרט אין א קורצער צייט פערגיפטעט, בעקומען פערשיעדענע קראנקהייטען. דיא פאבריקאנטען שיקען זיי אוועק, נעהמען פרישערע געזינטערע „הענד“ און ווילען פון קיין מיטלען ניט וויסען, וויא אזוי פיעל-וויניג צו פעהריטען דיא געזונד און דיא לעבענס פון „זייערע“ אר-בייטער.

דיא „פּעראַייניגונג“ האָט אויסגעארבייט א גאנצע רייחע פון פלענער און מיטלען, וויא צו קעמפפען געגען דיא מגפה דורך געזעצען. אויך דיא פראגע וועגען דיא איינפיהרונג פון א געזעצ-ליכען גרענעץ, וויא פיעל שטונדען מען זאָל מער גען ארבייטען אין פאבריקען, איז אויפגענומען געוואָרען.

דיא לעזער זעהן: דיא פּעראַייניגונג שטעלט זיך א סך וויכטיגע אויפגאבען וויא צו פער-בעסערן דיא לאגע פון דיא ארבייטער, וויא זיי צו שיצען א ביסעל געגען עקספלאטאציאן פון דיא ארבייטס-געבער. דיא צייט פאר דעם איז שוין לאנג געקומען. פון דעסטוועגען געפינט זיך דיא „פּעראַייניגונג“ אין א ניט פעהליכער לאגע. וואָס איז דיא אורזאכע דערפון?

„הויכע“ פערזאָנען פעחלען דאָרט ניט. פראָפּעסאָרען, הויכע בעאמטע, געוועזענע מיניס-טראָרען זיינען דאָ לרוב. עס פעחלט דאָרט ניט קיין אינטעליגענץ. עס פעחלט אָבער דער „פּעראַייניגונג“ דיא מאכט א וויסען צו פיהרען זייערע פלענער. עס פעחלען איהר דיא



דער טעראר אין רוסלאנד

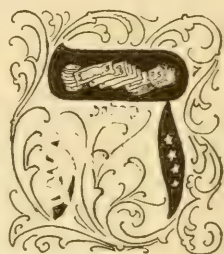
דיא טאקטיק פון דער רוסישער פארטיי סאציאליסטען רעוואלוציאנערן.

אנגעווענדעט נישט פון איינצעלנע פערזאנען, זאגן דערן פון דער פארטיי, און נישט אלס א צופאל בלויז, זאגנדיגן אלס א טהייל פון זייער טאקטיק, איינגעשלאסען אין דער פראגראם פון טהע-טיגקייט.

דארף מען נאך דא ריידען דערפון, אז פאר דיא נאכעלע, און בראווע קעמפער פון דער רוסישער רעוואלוציאן, אז פאר אזעלכע אידעאלע פערזאנען, וויא א פערזאנלעכקייט, וויא א זשע-לאבאוו, וויא לאפאטין, קראוטישניסקי (סטעפ-ניאק) און דיא אונזעהליגע העלדען און דיינקער און דער „נאראדנאי וואליא" און פונקט אזוי אויך פאר באלמאשאוו, גערשוני און דיא אלע העלדען פון יעצטיגען קאמפף, איז בלוטפערני-סונג אן אביטויסענדע טהאט? איך גלויב, אז עס איז איבריג וועגען דעם צו פערברייטען זיך. היין הארץ האט יענער נישט אין זיין ברוסט, ווער עס קען נישט פיהלען, אז דיא נויטווענדיגקייט צו פערניסען בלוט, צו טויטען אימיצען איז פיליכט דיא שרעקליכסטע טראגעדיע אין דעם לעבען פון אזעלכע איידעלע זעלען; זיא איז פאר זיי מעהר טראגעדיע איידער אוועקלייגען דעם אייגענעם קאפ אלס פרייז פאר דער בעפרייאונג פון אונז טעררריקטען פאלק. הונדערטער מאהל מעהר גערן וואלטען אזעלכע אידעאלע מענטשען אפהערן מיט זייער לעבען, ווען עס וואלט מעגליך זיין בלויז מיט דעם בלוט פון זייער אייגענעם הארצען צו קויפען דיא פרייהייט פאר'ן פאלק איידער געצוואונגען צו זיין אונזערייפען דעם לעבען אפילו פון א טראן.

דער פראצעס אליין פון טויטען אימיצען איז שוין פאר זיי, וויא געזאגט, דיא שרעקליכסטע טראגעדיע, שרעקליכער איידער אוועקגעבען דעם אייגענעם לעבען. וויא פערדריסליך, וויא ביטער-ליך, וויא קריינליך עס ווירקט דארום, ווען מען הערט פון סאציאליסטישע געגנער פון טעראר, אז זיי ווענדען אן אלס ארגומענט צוועצקע מאך-ראל, אז כלומרשט, זאגט וואס איהר ווילט, נור הרגענען א טראן איז דאך אויך א פערברעכען, אז בלוט איז נישט וואסער, ווען אפילו עס איז בלוט פון מאסען-מערדער, אז דעכפאט איז דאך

ער אטענטאט פון דעם 15 יולי, וועלכער האט געשטעלט א סוף פסוק צו פלעה-ווערס לעבען און זיין רעגירעריי, האט ווי-דער א מאל אויפגע-הויבען אין דער סא-ציאליסטישער פרעסע



א היציגע דעבאטע וועגען טעראר אין אלגעמיין און וועגען טעראר אין רוסלאנד בעזאגנערס. איין זאך צייגט זיך אונזווייפלעךהאפט ארויס פון די אלע מיינונגען און בעטראכטונגען וועגען דער טעראריסטישער טאקטיק, און דאס איז, אז אלע בעווייזע, וועלכע ווערען איינגעפיהרט געגען טע-ראר קענען זיך פאסען וויא מען וויל, נור זיי קענען בשום אופן נישט אָננעפאסט ווערן אלס בע-ווייזע געגען דעם טעראר, וועלכען דיא רוסישע רעוואלוציאנערע פארטיי איז געצוואונגען אָנצו-ווענדען אין איהר ברענענדען קאמפף געגען דער ווילדעכפאטישער טיראניי פון דער רוסישער אבסאָלװטער מאָנארכיע.

אז טעראריסטישע אקטען זיינען אונפער-מיידליך אין רוסלאנד, דאס בעווייזט זיך דייט-ליך נישט בלויז פון דיא אומשטענדען, אין וועלכע עס קומט אויס צו פיהרען א סאציאליסטישע בעוועגונג אין רוסלאנד, נור אויך פון דער גע-שיכטע פון דער רוסישער בעוועגונג, וויא אין דער פערנאנענהייט אזוי אויך אין געגענווערט-גען קאמפף. אין יעדער עפאכע פון דער רוסישער ציעלעוואוסטער בעוועגונג האבען דיא רעוואלוציאנערע אָנגעהויבען זייער פראָפאגאנדא אויף א „פריעליכען" וועג, אויב מען קען דאס אזוי אָנרופען, ד. ה. זיי האבען געזוכט אויסצומיידען אָנגריפע אויף דעם לעבען פון פערזאנען, וועלכע קירעווען דעם שיקזאל פון דער פערשקלאפטער מדינה, און יעדען מאהל האט זיי דער קאמפף אליין, דיא ווירקליכע טהעטיגקייט, ארויפגע-שטויסען אויף דעם וועג פון געוואלט-אקטען, פון טעראר; אָנפאנגס איינצעלנע, אָבערווענדערטע טהאטען, נאכהער אָרגאניזירטע, ביטעמאטישע,

גריפע פון מיכאלעוויטשען אויף טרעפאָווען, דיא טהאט פון הערש לעקערט, וועלכער האָט נאָך בעלאנגט צום „בונד“, אן אָרגאניזאציע וואָס איז איצט אזוי שטארק געגען טעראַר, דיא טהאט פון פֿרומע פֿרומקין און דיא פיעלע בע־זונדערע ווייניגער־בעדייטענדע טעראַריסטישע אקטען, וויא טויטונג פון שפיאָנען, וועלכע פאָר־סירט אין דער סאָציאַל־דעמאָקראטישער פארטיי און אין דעם „בונד“ אזוי גוט ווי אין דער פאר־טיי פון סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערן — דאָס אלעס מוז בריינגען צום שלום, אז אָהן טעראַ־ריסטישע אקטען קען מען זיך אין רוסלאַנד נישט בעגען, אז זיי זיינען דאָרט אונפערמייד־ליך, גאנץ ענאָל צו זיי ווערען אנערקענט פון די פיהרער פון דער בעוועגונג אָדער ניט.

און ווען מען טראכט זיך אריין אין דער נאטור פון דער זאך, דאן קען מען פערשטעהן, ווארום זיי זיינען אונפערמיידליך, זיי זיינען אונפערמיידליך נישט בלויז דערפאר, ווייל עס האָט זיך אָנגעזאמעלט אין דיא הערצער פון די אונטערדריקטע, ערנידעריגטע און בעליידיגטע אזוי פיעל האס און צאָרן געגען זייערע אונטער־דריקער, נישט בלויז דערפאר, ווייל עס האָט זיך אָנגעזאמעלט ערביטערונג און דער פערלאנג פון ראכע אין דער ברוסט פון יעדען קעמפפער, וועלכער ווערט אזוי אונגענישליך אזוי ווילד פער־פאָלגט, פעריאָגט און געהעצט פון דער טראני־שער רעגירונג, זאָנדערן הויפטזעכליך דערפאר, ווייל דיא בעוועגונג מוז דאָרט געפיהרט ווערען פון געהיים. עס איז אין דער נאטור פון יעדען קאמפף, וועלכער מוז געפיהרט ווערען אויף א געהיימען אופן, אז טערראָר זאָל אין איהם זיין א נויטווענדיגער מיטעל. און אויב ער איז א נא־טירליך נויטווענדיגער און אונפערמיידליכער, דאן מוז זיין דיא אויפגאבע פון דער פארטיי אויסצוניצען דיזע נאטירליכע נויטווענדיגקייט און אונפערמיידליכקייט וויא צום בעסטען; עס איז דיא אויפגאבע פון דיא לייטענדע גייסטער פון דער בעוועגונג אָנצווענדען דיא נויטווענדי־גע מיטלען וואָס ציעל־בעוואוסטער, וואָס צוועק־נעסיגער.

איז דיא טויטונג פון א וועלכען עס איז שפיאָן אין אזא כרד וויא פינסק אָדער בריסק צו אנדערשוואו נישט אזא אקט פון בלוט־פער־גיסונג, וויא דיא טויטונג פון א סיפיאָני, פון א באַגראַפֿאָויש, א פלעהווע? און אזעלכע טויטונגען פון שפיאָנען, פון אן אונוויירדיגען פאָליצייסקען אָדער פון א סקעב פאסירען אין רוסלאַנד נישט בלויז צווישען דיא אָרגאניזאציע־נען, וועלכע בעלאנגען צו דער פארטיי סאָציאַ־ליסטען־רעוואָלוציאָנערן; זיי פאסירען אין דער ראסיסקער סאָציאַל־דעמאָקראטי, וויא אין דער

אויך פון דעסטוועגען א מענש פון פלייש און בלוט, אז זיין ווייב בלייבט נעבאך אויך אן אלמנה און זיינע קינדער יתומים, וויא דיא ווייב און קינדער פון אנדערע מענשען; און עהנליכע מאָראליש־דירעקטע טענות. דיזע ארגומענטען זיינען אויפפאך פערברעכעריש, זיי זיינען שוין נישט מאָראליש דערפאר, ווייל דורך זיי מיינט דער געגנער אוועקצושטעלען זיך אויף א העכערע שטופע פון מענשליכקייט און פערטענדיגט צו האָבען מאָראלישערע געפיהלען אלס יענע זעל־טענע אידעאליסטען, יענע וואונדערליכע מארטי־רער, וועלכע האָבען מיט זייער הארץ־בליט רייך געמאכט דיא געשיכטע פון קאמפף פאר פאָרט־שריט און וועלכע גיבען אוועק אלעס, אָפּפערן מיט אלעס אייגענע פאר דעמגליק פון כלל.

א מענש מיט אמת ווארימע געפיהלען פון ליעבע צום נעקסטען, א מענש וואָס ווערט ווירק־ליך אָנגעגריפען פון דיא לידען פון זיינע מיט־מענשען, יענער וועט קיין מאָהל נישט געברויכען אזעלכע טענות, ווען ער הערט וועגען דעם גע־וואלטזאמען טויט פון א טראן. ער וועט נור פיהלען דיא שרעקליכע טראגעדיע, וואָס אזעל־כע איידעלע קינדער, אזעלכע גייסטיגע און מאָ־ראליש הויכע פערזאָנען, וויא דיא רוסישע מאַר־טירער, זיינען געצוואונגען צו קעמפפן מיט דעם רעוואָלוציער, מיט דעם קינזשאַל און מיט דינאמיט. און ער וועט אין דער זעלכער צייט מיט רעספעקט אויפהויבען זיינע אויגען צו יע־נער אידעאלער מאָראל, וועלכע ערוועקט אין מענ־שען דעם בעוואוסטזיין פון פפליכטען וואָס זיי־נען העכער אלס דיא געוועהנליכע, אלטעגליכע, און וועלכע ווירקט אין איהם צו ערפילען דיזע פפליכטען, ווען אפילו איהם קומט אויס צוליעב דעם צו מאָהן זאכען, וועלכע זיינען געגען זיין געוועהנליכע נאטור און געגען דער געוועהנליכער אלטעגליכער מאָראל.

* * *

דיא אונפערמיידליכקייט פון טעראַריסטישע אקטען אין דער בעוועגונג, וועלכע עס קומט אויס צו פיהרען אין רוסלאַנד, צייגט זיך אויך פון דיא אקטען, וועלכע ווערען פון צייט צו צייט אָנגעווענדעט פון איינצעלנע פערזאָנען גאנץ אונ־אבהענגיג פון פארטייען אָדער אפילו דאָרט, וואו דער טערראָר ווערט פון זייער פארטיי נישט אנער־קענט אָדער נישט געפערדיגט. דיא טהאט פון לא־גאָווסקי, וועלכער האָט געשאַסען אויף פאָכע־דאָנאָסעוויץ איידער עס האָט זיך נאָך געביל־דעט דיא פארטיי פון סאָציאַליסטען רעוואָלוציאָ־נערן מיט איהר „באָיעוואיא אָרגאניזאציע“, די טהאט פון קארפאָוויטשען, וועלכער האָט גע־טויטעט באַגאַלעפאָווען אויך פאר דעם. דער אנ־

און וועלכער טהוט אלעס ניט אויס נויט, נור אויס לוסט צוהערשען, אויס לעבע צו אונטער-דריקונג, אויס פערלאנג מעהר מאכט צו קריגען, וואָס שרעקליכער צו זיין, וואָס מורא'דיגער צו ערשיינען, וואָס מעהר רייכטהייט, רוהם און גרויסקייט צו קריגען פאר דעם פרייז פון דיא צעהנדליגע טויזענד קרבנות, וועלכע ריהרען איהם ניט און פאר דער אונטערדריקונג, ערניעדער-גונג און בעליידיגונג פון גאנצע פעלקערשאפטען, וועלכע ער וויל צווינגען צו לעבען אין שקלא-פערניי.

דער פערגלייך איז ניט אָנגעפיהרט, אום צו כאראקטעריזירען א פלעהווע, זאָנדרען בעריה-רענדיג בלויז דיא מאָראלישע זייט פון דער פראד גע, וויא לעבערליך עס קלינגט, ווען דיזעלבע פארטייען, וועלכע פערשפרייטען זיך מאנכע מאָהל און זייערע בלעטער און בראַשורען מיט ריהמעריי וועגען דער גרויסקער טהאט, וואָס עס איז ערגעצוואו אָבעראמט געוואָרען א שטיקעל שפיאָן, אָדער וואָס עס איז פאָרגעקומען א „גרויסע“ הריגה מיט אן אוריאדניק אָדער קוואר-טאלני פון א קליין שטעטלע — א הריגה, אין וועלכע עס פאלען עטליכע קרבנות, ווערען אריינ-געוואָרפען אין טורמע א פאָר צעהנדליג טהע-טיגע מיטגליעדער, א. ז. וו. — דיזע זעלביגע סאָציאליסטישע פארטייען ווירען קהאפען דיא טאקטיק פון דיא סאָציאליסטישער-רעוואָלוציאָנערן מיט דעם, וואָס זיי שילדערן אין ריהערענדע פארבען דעם בלוטיגען בילד פון א טעראריסט-שע טהאט און גיכען טרערען-אויף דיא אָפפער, וואָס פאלען, כדי צו מאכען דעם אייגנדרוק, אז עס ליינט זיך ניט צו פערלירען דיא בעסטע קרעפטען פאר דעם פרייז פון אָבראמען א טיראן. ווען טהאטען מוזען געשעהן און זיי געשעהן, דורך דעם דרוק פון אומשטענדען אליין, דאן איז דיא אויפגאבע פון א רעוואָלוציאָנערע פארטיי, פון א פעסט אָרגאניזירטע פארטיי אויסצונוצען זיי פאר דעם געווינשטען צוועק; דיא קעמפפער-דע קרעפטען מוזען פלאנמעסיג אָרגאניזירט ווערען און דיא טהאטען מוזען אָנגעווענדעט ווע-רען אזוי, אז עס זאָלען וועניגער אָפפערס פאלען דערביי, און דיא אָפפער וואָס פאלען, זאָלען ניט זיין אומניכט און אומנישט; דער קלאפ זאָל טרעפען אין דעם געהעריגען פלאץ, דאָס זאָל זיין א קלאפ, וועלכען דער ווירקליכער פיינד זאָל פיהלען און וועלכען דאָס אונטערדריקטע פאָלק זאָל פערשטיין און וויסען וויא צו פערטייטשען; טרעפענדיג אין אן איינצעלנע פערזאָן פון דער רעגירונג, זאָל דאָס א טרייסעל טאָן דיא גאנצע סיסטעמע.

פערגלייכט איינע מיט דיא אנדערע דיא טעראריסטישע טראטען, יעלכע האָבען פאר

פויגישער פארטיי סאָציאליסטען און אזוי אויף אין דיא בונדיסטישע אָרגאניזאציאָנען.

ווען מען נעהמט דיא מאָראלישע זייט פון דער פראגע, דאן ווארפט זיך אין דיא אויגען דער פערגלייך פון צווייערליי פאקטען. פער-גלייכט דיא ערמאָדונג פון א שפיאָן אין זאָרע-צע מיט דער הינריכטונג פון פלעהווען. דאָרט אן אָרימע בריאה, א שפיאָן אין א אידישער שטעטלע — א קצען, וועלכער זעהט אין זיין מסירה א שטיקעלע ברויט פאר זיינע קינדער, און אָפט אויף גאָר א האַלבאידיאָמישער חברה מאן, וועלכער פיהלט גאָר ניט קיין פערמאנט-וואָרטליכקייט פאר זיין טהאט, איז גאָר ניט



סטעפאן באלמאשעוו.

בעוואוכט וואָס פאר א שווערען פערברעכען ער בעגעהט, פורץ אן אונווירדיגע בשעפענעס, וועל-כע קען נור ערוועקען א רחמנותדיגען עקעל און ווייטער גאָר נייט; און דאָ א פערזאָן, וועלכע שטעלט מיט זיך פאָר דיא גאנצע אונטערדרי-הונגס-מאשיין פון דער רוסישער דעכפאָטיע, א מענש וועלכער רעפרעזענטירט דיא אָרגאניזירטע מאכט פון דער בלוטיגער רעגירונג איבער דער גאנצער אימפעריע, א פערזאָן, אין וועלכע עס איז פערקערפערט דיא סיסטעמע, וואָס קען אויפ-געהאלטען ווערען בלויז אויף מיליאָנען אונצייט-גע טייטען און אויף שטראָמען פון בלוט און טרעהרען, א מענש, וואָס ווייס גאנץ גוט דיא גאנצע פערמאנטוואָרטליכקייט פון זיינע טהאטען

וואהל בלייבט אָבער לעבען און בושעווען נאָך ווילדער איידער פריהער.

פון דיא אטענטאטען, וועלכע איינצעלנע פערזאנען האָבען גענומען אויף זיך אלס אויפ־גאבע, איז נור אין אלע הינזיכטען געלונגען און האָט געבראכט געוויסע רעזולטאטען דיא טהאט פון קארפּאָוויטש. אָבער ער אליין זאָגט אין זיין בריעף צו דיא קאמעראדען, אז ער האָט מורא געהאט דאָס איהם וועט ניט געלינגען אויסצופיהרן ערן זיין טהאט: „צו וואָס האָב איך אין אייך געזאָלט ערוועקען ערווארטונג און אזוי פיעל ליידען און טאָמער לאָזט זיך פלוצלונג אויס אז עס איז אומזיכט? איצט ווען עס איז געשעהן, איז האָט דאָ פאר וואָס צו ליידען“. און זעהר וויכטיג איז נאָך דער פלאץ אין זיין בריעף, וואו ער זאָגט: „איך בין איבערצייגט וויא פריהער, אז עס איז נויטווענדיג צו בעשאפען א טיכטיגע רעוואָלוציאָנערע אָרגאניזאציע, דער לעבען אליין וועט זיי צווינגען ארויסצוגעהן אויף דעם וועג פון פאליטישען קאמפּף, ד. ה. א קאמפּף דירעקט געגען דער רוסישער רעגירינג; אָהן אזא קאמפּף וועט זיא זיך אויפלייזען אָדער וועט זיך ערגעץ איינשאַרען אין א פערהארטעוועטען ווינקעלע, פון וואנען זיא וועט ניט האָבען קיין אויסוועג. און קיין אנדער קאמפּף פערשטעה איך ניט וויא נור דעם טעראָריסטישען. איך מוז נאָך אייך זאָגען, אז דאָס איז ניט בלויז וואָס איך האָב דורכגעפיהלט, זאָנדרען דאָס איז דיא פרוכט פון רוחיגען נאָכדענקען“.

אָבער פערגלייכט מיט דיא אויבען אָנגע-פיהרע טהאטען דיא טהאטען, וועלכע זיינען אונטערנומען געוואָרען פון דער „באָיעוואיא אָר-גאניזאציע“. יעדע איינצעלנע פון זיי האָט גע-רעדט ניט נור צום רוסישען פאָלק, זאָנדרען צו דער גאנצער וועלט. וואָלט געקענט זיין א הונ-דערטסטע טהייל מעגליכקייט פטור צי ווערען פון א פלעהווע, ווען אן אָרגאניזירטע מאכט וואָלט ניט אונטערנומען דיעזע טהאט? און וויא פיעל איז אויפגעטאָהן געוואָרען מיט אזא טהאט וועלכע וואָלט אָהן א „באָיעוואיא אָרגאניזאציע“ קיין מאָהל ניט אויסגעפיהרט ווערען! דיא קינפטיגע געשיכטע וועט ערשט קענען פיעל און גאנץ אָבשאַצען דיעזע טהאט אליין. ווען מען קען מיט איין אקט ווארפען אזא שרעק אויף דער רעגירונג זיא זאָל נאָהענט פון צוויי מאָנאטען ניט קענען ענטשליסען זיך וויא צו האנדלען; ווען מען קען מיט איין אזא קלאפּ בעפרייען א לאַנד פון איהר געפעהרליכסטען בלוט-זויגער; ווען מען קען מיט איין אזא טהאט ארויכרופען בעגייסטערונג און דאנקבארקייט אין הערצער, וואָס בלייבען גלייכגילטיג צו אלע בעוועגונגען; ווען מען קען מיט איין אזא אטענטאט געווינען

סירט פאר דיא לעצטע עטיקע יאָהר זינד דער יעצטיגער ברענענדער קאמפּף אין רוסלאנד האָט זיך אָנגעפאנגען; נעהמט דיא גאנץ וויכטי-גע פון זיי, דיא וואָס האָבען געמאכט א גרויסען רושם אין דער וועלט, און פערגלייכט דיא, וועל-כע זיינען אויסגעפיהרט געוואָרען פון איינצעל-נע פערזאנען אויף זייער אייגענע פערזאנלעכע ליכקייט, מיט דיא וועלכע זיינען אויסגעפיהרט געוואָרען פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציע“.

מיט א גייסט פון זעלבסט־אויפֿאָפּערונג און פעכטער ענטי־האָסענהייט געהט לאַגאָוסקי דערשיסען פאָבעדאָנעסצווין, און אָנשטאָט צו טרעפּען פאָבעדאָנעסצווין, טרעפט ער נור אין שוויב פון פּעקאָנעסצווין פּענסטער; דער טי-ראַן בלייבט לעבען. לאַגאָוסקי'ס לעבען איז פער-לאָרען, און דיא רעזולטאטען זיינען ניט אזעל-כע וויא זיי וואָלטען געווען ווען דיא טהאט וואָלט געווען א געלונגענע. ווארום? האָט דען דיעזען העלד געפעהלט מוט? האָט ער ניט געוואוסט וויא צו שיסען? ניין. האָט ער געהאט אין זינען בלויז צו לאָזען הערען דעם קנאל פון זיין רע-וואָלוציער אלס א פראָטעסט געגען דיא שרעקליכע מעשים פון דער רעגירונג, אויף דער שפיצע פון וועלכער עס איז געשטאנען פאָבעדאָנעסצווין? ניין. דיא אונגעלונגענהייט פון זיין אטענטאט איז געקומען נור דערפון, וואָס ער איז געווען אליין, וואָס ער האָט גענומען אויף זיינע איי-גענע פלייצעס א צו שווערע אויפגאבע, וועלכע איין מענש קען ניט אויספיהרען; ער האָט ניט געהאט דיא מיטלען און ניט דיא מעגליכקייט גענוי אויסצושפיערען דעם טיראן; ער איז גע-בליעבען אָהן א גראָשען אין קעשענע, פעהרונ-גערט, פערלענדט, פערצווייפלט אונטער דער לאסט פון דער שווערער אויפגאבע, וואָס ער האָט אליין אונטערנומען. און ער האָט שוין ניט געקענט ליינגער ציהען, עס איז געווען א טהאט פון א פערצווייפלטען. (*) ביי אלל אר ט פא-סירט אן אנדער אונגליק: אין דעם סאמע נוי-טיגען קריטישען מאָמענט ווייזט זיך, אז דער רעוואָלוציער איז ניט קיין גוטער — עס שיסט זיך ניט. טיכאלעוויטש געהט מאכען אן אטענ-טאט אויף טרעפאָווען און צו איהם ניט זי קומען, מיט א מעסער מוז ער זיך אריכשאַגען א וועג צום טיראן, און עס לאָזט זיך איים ניט מעהר וויא אן אנשטרענגונג פון א פערצווייפלט-טען. ענדליך לעהערט, וועלכער האָט אויסגע-וועהלט א גינסטיגען מאָמענט און פאסענדע אומשטענדען — דער טיראנישער שינדער פאן-

(*) „דער טעראָריסטישער עלעמענט אין אונ-זער פראַגראם“ — וויעטטיק רעוואָלוציאני.

וואָלוציאָנערע שריפטען. וויא פיעל מען זאָל
ניט שאפען, ווערט פערשלונגען, און עס פאָרערן
זיך נאָך פילפאכערע כוחות פון די וואָס זיינען דאָ
אום צו קענען נאָכקומען דיזע פאָדערונג. דאָס
האָט נור געקענט ארויסרופען אזא רעוואָלוציאָ-
נערע פארטיי. און עס איז גאנץ נאטירליך. און
דערש קען מען דאָס גאָר ניט פערשטעהן.

דיזער אָרגאניזירטער טעראָר שליסט ניט
אויס, זעלבסטפערשטענדליך, קיין איינצעל
טעראָר אָדער לאָקאלען טעראָר דאָרט, וואו דיא
אומשטענדען פאָרערן עס, און וואָס איז שוין
צו ריידען אז דאָס שליסט ניט אויס, זאָנדרן
פערשטארקט פיעל פאכיג, דעם קאמפף מיט
אלע אנדערע מיטלען, עקאָנאָמיש און
פאָליטיש, וויא דעמאָנסטראציעס, סטריקס,
בויערן-בונטען, בילדונג פון גרופען, פעראיינען
און אלערליי רעוואָלוציאָנערע אויפקלערונג.
און דיזע אלע מיטלען ווערען אין דער ווירקליכ-
קייט אָנגענומען אויף א גרויסען אופן, מיט
איבעראשענדער ענערגיע, פון דערוועלבער פאר-
טיי, וואָס פיהרט אזוי מוטהיג דיא עקאָנאָמישע
און פאָליטישע בעוועגונג אין רוסלאנד: צווישען
דיא בויערן וויא צווישען דע שטאָדמישען פראָ-
לעטאריאט, צווישען דיא אינטעליגענטען וויא
צווישען דיא ארבייטער, פון דערוועלבער פארטיי,
וועלכע טעראָניזירט דיא רעגירונג און וועלכע
האָט אלס קריגעס געשריי: „אין קאמפף וועסטו
זיך דיין רעכט ערווערבען“.

מ. קאמיץ.

אזא רעכעפט פאר א פארטיי און ארויסרופען
דעם בענעהר פון מיליאָנען פערשקלאפטע צו בע-
קענען זיך מיט דיא געראנקען און מיט דיא
שטרעבונגען פון דער פארטיי, וועלכע האָט
דאָס אויסגעפיהרט; ווען מען קען אזוי פיעל פראָ-
פאגאנדע מאכען מיט איין אזא אקט — איז דאָס
אליין שוין ניט גענוג דען צו איבערצייגען דיא
צוועקמסיגקייט פון אָרגאניזירטען טעראָר אין
רוסלאנד?

און אזוי איז דער איינפלוס פון דיא טהא-
טען, וועלכע זיינען בעגאנגען געוואָרען פון דער
„באָיעוואיא אָרגאניזאציא“ פון דער פארטיי
סאָציאליסטען-רעוואָלוציאָנערן געוואקסען. אויב
עס איז אין רוסלאנד, אין אלע טהיילען פון דער
מדינה, געוואָרען אזא אונגעהייערע פאָדערונג
פון רעוואָלוציאָנערע ליטעראטור, אז אלע גע-
הוימע דרוקערייען און דיא מאסען בראַשורען
און שריפטען וואָס ווערען טראנספארטירט פון
אויסלאנד, קענען קוים דעקען א טהייל פון דיזע
פאָדערונגען, איז דאָס צו פערדאנקען דיא ער-
פאָליטישע, דערהייטע טעראָריסטישע אַקטען,
וועלכע זיינען אויסגעפיהרט געוואָרן פון דער
טעראָריסטישער אָרגאניזאציאָן. איצט איז שוין
אין רוסלאנד ניט דיא אמאָליגע צייט, ווען דער
פראָפאגאנדיסט פלעגט דארפן איינריידען
איינעם, ערוועקען אין איהם דעם פערלאנג איר
בערצולעזען א פערבאטענע שריפט. איצט פאָ-
דערט מען, עס בעסטן זיך דיא בויערן, עס בעסטן
זיך דיא ארבייטער, עס בעט זיך דער פראָסטער
מענטש וויא דער געבילדעטער: „גיט אונז רע-“



רוסלאנד'ס פרייד און לייד.

דיא אבשטאמונג פון רעליגיאן

(נאך הערבערט ספענסער)

איבערנאטירליכע קרעפטע.

יט דער הויך-ענטוויי-
קעלטער שפראכע

וואָס מיר בעזיצען

היינט איז שווער

אויסצודריקען דיא

געדאנקען פון דיא

ווילדע מענטשען. זעהר

אָפט ווערען זייערע

געדאנקען מיסרעפ-
רעזענטירט. ווען מען זאגט היינט, צום ביי-
שפּיעל, „איבערנאטירליכע קרעפטע“ פערשטייט
מען, אז עס זיינען אויך דאָ נאטירליכע קרעפ-
טע. נאָך מעהר: איידער מען בעגרייפט וואָס
הייסט נאטירליך איז גאָר ניט מעגליך קיין אי-
דעע פון „איבערנאטירליך“. איך מוז אָבער גע-
ברויכען דאָס וואָרט, ווייל עס איז ניטאָ קיין
בעסערס. דער לעזער דארף זיך אָבער היטען
צוצושרייבען דעם ווילדען דינע בעגריפע, וואָס
מיר פערשטייען היינט אינטער דעם וואָרט „אי-
בערנאטירליך“.

נאָך דיזער הקדמה לאָמיר זיך אָבמאָלען,
אויף וויא פיעל עס איז מעגליך, דיא איינגעביל-
דעטע אומגעבונג, וואָס דער ווילדער בעשאפט
פאר זיך פון דיא אידעען, וואָס זיינען געווען
בעשריעבען אין דיא פריהעריגע קאפיטלאַך.

מיט יעדען טיידט, וואָס טרעפט פון צייט
צו צייט ביי א ווילדען שבת, קומט צו א גייסט
צו דיא פיעלע גייסטער, וואָס זיינען פריהער
געשטאָרבען. וויא מיר האָבען געזעהן, איז אָנ-
פאנגס געווען דער גלויבען, אז דינע גייסטער
זיינען ניט ווייט אוועק, אז זיי בעזוכען אָפט דיא
אלטע היימלאַט, דרייען זיך ארום דעם קבר און
וואנדערן אין דיא דאכיאייגע וועלדלאַך. דינע
גייסטער, פערמעהרענדיג זיך כסדר, בילדען מיט
דער צייט, א גאנצע בעפעלקערונג.

אין א פריהעריגען קאפיטאל איז שוין בע-
וועזען געוואָרען, אז פיעלע פעלקער, דיא אידען
אריינגערעכענט, האָבען געגלויבט, און מאנכע
גלויבן נאָך היינט, אז דיא וועלט איז פול מיט
רוחות און מזיקים. נאָך אייניגע פאקטען וועלען
פון דעסטוועגען דאָ זיין אס פלאץ.

„ביי דיא ניקאבאָרס איז א מנהג, דאָס איין



מאָל אין יאָהר, אָדער אין צייט פון עפידעמישע
קראנקהייט, בויען זיי א גרויסע שיה, און זייער
מינלאָווען (דער פריסטער), לאָזט ארומשלעפען
דיא שיה פון הויז צו הויז, מיט זיין געשרי
צווינגט ער אלע שלעכטע גייסטער ארויסצוקו-
מען פון דיא הייזער און אריין אין שיה; מענער,
ווייבער און קינדער העלפען ביי דינער ארבייט.
נאכהער פערמאכט מען פעסט דיא טיהרען,
דיא לייטערס ווערען אוועקגענומען, און דיא שיה
ווערט אוועקגעשלעפט צו דיא ברעגעס פון ים,
וואו זיא ווערט באלד פערשלונגען פון דיא כווא-
ליעס מיט דיא גאנצע מחנה טיוואָליס“.

אן עהנליכען מנהג געפינען מיר אין דיא
מאלדווע אינזלען. מאנכע אינדיאנער אין קאלי-
פאָרניא פערטרייבען יעדעס יאָהר דיא טיוואָ-
ליס וואָס האָבען זיך אָנגעקלעבען דורך דעם
יאָהר. דיא אידען, וואָס ווויסען אז פון יעדע
עבירה ווערט געבוירען א מזיק, וועלען זעהן אין
דיא אידישע תשליך עפעס א שייכות מיט דעם
מנהג פון דיא ניקאבאָרס. ביי קיין פאָלע, שיינט
מיר, איז ניטאָ אזוי פיעל טיוואָליס וויא ביי
אינזלען. וואָס שטעהט אין פסוק: „יפול מצדך
ארה ורבבה ממיניך“ — פון דיין זייט זאל
אָבפאלען טויענד, און פון דיין רעכטער צעהנ-
ער טויענד — זאָגט דיא גמרא, מיינט מען
דאָס „יענע לייט“. אין רוסישע קליינע שטעט-
ליך זעהט מען נאָך היינט ארומגען דעם גלח
אין א געוויסען טאָג „שווענטשען“.

דיא קערפערלאָזע נשמות האָבען נאטירליך
ניט אימער דעם זעלבען געשטאלט, זיי בייטען
אָפט דיא פאָרמע. מיט דער צייט פערנעכט מען
דעם סדר הרורות, זיי זאמלען זיך אָן אזוי פיעל
אז מען קען מעהר קיין רעכנונג ניט האַלטען,
אלעס וואָס מען ווייס איז, אז עס איז פאראן
אן אונגעהייערע מאסע נשמות; דאָן קומען שוין
אויך אויף נייע ערקלערונגען וועגען זייער ענט-
שטעהונג. עס איז אָבער קלאָר, אז אורשפרינגליך
קומען זיי ארויס פון דעם גלויבען אין דיא
נשמות פון דיא טויטע.

און דינע אונגעהייערע צאָהל פון קערפער-
לאָזע נשמות זיינען דעם ווילדען שטארק צו-
ניץ געקומען, ער האָט זיי בעדארפט, זאָ צו זאָ-
גען, אין זיין געשעפט, יעצט האָט זיך פאר איהם

וואו דער שטויב הויבט זיך אויף, צו פערטרייבען דיא מזיקים וואָס רייטען אויף דעם ווינד.

טהאָמסאָן זאָגט: דיא אראקוויאנער גלויב-בען, דאָס א שטורמווינד ווערט פערטרוואכט פון דיא מלחמות, וואָס דיא נשמות פון זייערע לאַנדס-לייט פיהרען מיט זייערע שונאים. דיא הייליגע גמרא אין ברכות זאָגט: דאָס וואָס דער ווינד הייבט זיך א מאָל אָן צו דרייהען און דריי-הען, קומט פון דיא שדים וואָס טאנצען דאן, און ווען מען זאָל דאן אריינווארפען א מעסער מיט דעם שפיץ אראָב, וועט מען זעהן בלוט. נאטירליך, דארף מען האָס ניט טאָן, ווייל ס'איז א סכנה, מען קען-דאן אליין ניווק ווערען. איי-דען גלויבען דאָס ביז דעם היינטיגען מאָג.

דער אונטערשייד פון דיא גאנץ אורשפרינג-ליכע מענשען ביז דיא מעהר ענטוויקעלטע, וויא אין דיא צייטען פון דיא גמרא. אָדער דיעזע וויל-דע וואָס גלויבען עס נאָך היינט, בעשטייט נור אין דעם, וואָס דיא ערשטע שרייבען דאָס אלעס צו דירעקט צו דיא נשמות פון זייערע פערשטאָר-בענע עלטערן, וועהרענד ביי דיא מעהר ענטווי-קעלטע מענשען, נעהמען דיעזע נשמות אָן א זעלבסטשטענדיגע, אונבעשטימטע געשטאלט און עקזיסטענץ.

אין דעם טייך איז א מאָל איינער פון דיא ווילדע דערטרונקען געוואָרען און האָט זיך מעהר ניט געצייגט. דאָס האָט אורדאי געטראָפּען גאנץ אָפט אין דעם זעלביגען טייך, ניט ווייט פון דעם אָרט, זעהט מען א מאָל דיא כוואליעס שלאָגען, דיא שטיקלאך האַלץ וואָס שווימען דאָרט ארום נעמען זיך דרייען מיט א גרויסע שנעליגקייט, ביז זיי ווערען איינגעשלונגען און פערשוואונדען. וואָס קען נאָך זיין זעלבסטשטענדיגער וויא, אז דער „צווייטער אייך“ פון דעם דערטרונקענעם — להכעיס'ליקעס וויא דיא צווייטע „אייך'ס“ זיי-נען — וואָהנט אין דיא גענענד און שלעפט אריין אין וואסער דיעזע אלע זאכען. נאָך מעהר: ער שלעפט אויך א מאָל אריין מענשען וואָס ווא-גען זיך צוצוקומען צו נאָהענט. שטרענגט זיך א ביסעל אָן און איהר וועט זיך עראינערן, דאָס נישט לאַנג צוריק האָט איהר דאָס אליין געגלויבט; איהר גלויבט עס נאָך אפּשר היינט אויך. ווען די וואָס האָבען געקענט דעם דערטרונקענעם זייענען צושטאַרבען, ווען די איינצעלהייטען פון די פא-סירונג זיינען, אין פערלויף פון דיא יאָהרען, פערגעסען; און ספעציעל, ווען דיעזער שטאַם ווערט בעזיענט פון א צווייטען, וועלכער ווייס גאָר ניט פון זיין פערגאנגענע היסטאָריע — דאן בלייבט נור דיא מעשה פון א וואסער-טייטל, וואָס בעזוכט דעם פלאץ און מאכט אן אלערליי צרות. און אזוי געהט עס כסדר. אין פערלויף פון דער צייט פערליערט מען דיא רעכנונג און

געעפענט א נייע וועלט. פיעלע ערשיינונגען אויף דעם הימל אויף דער ערד, די אלע ענדערונגען, וואָס ער האָט זיך פריהער בשום אופן ניט גע-קענט ערקלערן, ווערען ביי איהם יעצט לייכט פערענטפערט. דיא וואָלקענס וואָס זאמלען זיך אָן און ווערען פערשוואונדען, דיא שייט-שטערן, וועלכע צייגען זיך און פערגעהען א שטורם, אן ערד ציטערניש, אן אויסברוך פון א וואולקאן — אלע דיעזע זאכען זיינען איהם יעצט פערשטענדי-ליך. דיעזע ברואים, וועלכע האָבען דעם כח זיך צו צייגען און זיך צו מאכען אונזוכטבאר, דיעזע הברה-לייטע זיינען דאָס אומעטום און זיי בע-זאָרגען דאָס דיעזע אלע זאכען. און דיעזע וויע-דער פערשטערקערט דעם גלויבען אין דיא עק-זיסטענץ פון דיא נשמות. אזוי וויא קיין ריכטיר-גע ערקלעהרונג וועגען דיא ענדערונג אין דיא נאטור קען דער ווילדער זיך ניט פארשטעלען, קומט ער צום שלום, אז דאָס אלעס ווערט גע-טאן פון דיא נשמות פון דיא טויטע. היינט ווען זיי קענען דאָס אלץ אויפפאָן, איז דאָך א סימן, אז דיא נשמות עקזיסטירען נאָך דעם טויט. אויף דיעזע סאָרט דענקען דארף מען זיך ניט וואונדערן, מען געפינט דאָס ביי אנדערע מענשען אויסער דיא ווילדע. דיא גאנצע זא-גענאנטע רעליגיאָנס „פהילאָזאָפיע“ געהט צו אויף אזא אופן. דער גרויסער גרויסער פהילאָ-זאָפ סאָקראטעס האָט גראדע אויף אזא אופן „בוועזען“ דיא אונשטערבליכקייט פון דער נשמה.

דיעזע ערקלעהרונג פון דיא נאטור ערשיינונגען איז אייגענטליך דיא בעסטע וואָס מען האָט געקענט געבען. איידער מענשען האָבען געוואוסט דיא וויסענשאפטליכע ערקלעהרונגען. דער ריי-זגנער ליווינגסטאָן דערציילט פון געוויסע פעל-זענשטיינער וועלכע, וועהרענדיג שטארק אָנגע-הייצט פון דער זון, און דאן מיט א מאָל אָבער-קיהלט, צוקנאקען מיט א גרויסע גערויש. דיעז סנאקערי זאָגען דיא איינגעבוירענע ווילדע, קומען פון דיא שדים, וואָס צוברעכען דיא שטיי-נער. וויא קענען זיי דאָס אנדערש ערקלערען? אונזעווייליגער מענשען קענען ניט בעגרייפן; ווי אזוי א שטיין קען קנאקען פון אונזלייכמעסי-גע צוזאמענציהונג; און ניט האָבענדיג דיעזען בעגרייף, וואָסער אנדער ערקלעהרונג פאר דעם קנאקען פון דעם שטיין קען זיין, וויא ניה, אז דאָס איז די ארבייט פון יענע בייזווייליג חברה, וועלכע זיינען פול אומעטום?

הארריס, אין זיין בעשרי-בונג פון דיא דאנ-קילס, דערציילט: יעדעס מאָל ווען עס טרעפט א שטורם-ווינד, קען מען זעהן א דוצער ווילדע נאָכלויפן מיט זייערע וואפען אין דיא הענד, און שטעכען עס אריין גראדע אין דיא מיט,

אין דיא אידישע שפראך געפינט מען אַנד־דייטונג אויף דיעזען גלויבען. א געלד שאַדען, הייסט א „היזיק“, ווען איינעם געשעהט אן אונ־גליק צו זיין גוף, זאָגט מען, ער איז „ניזוק“ גע־וואָרען, וועלכעס האָט א גרויסעם שייכות מיט דעם וואָרט „מזיק“. דאָס זעלבע זעהט מען ביי אנדערע פעלקער.

יעצט, אז מיר האָבען שוין געזעהן, וויא אזוי דער ווילדער איז געקומען צו דעם געדאנק, אז יעדע טהעטיגקייט אין זיינע אומגעבונג ווערט קאנטראָלירט פון דיא גייסטער, פון דיא טויטען; ווי אזוי דיעזע גייסטער ענטוויקלען זיך, מיט דער צייט, צו גייסטער, מעהר אָדער וועניגער פערשידען פון דיא אורשפרינגליכע נשמות, קאָמיר יעצט בעטראכטען, וויא אזוי דער ווילדער הויבט אָן אויף דעם זעלבען אופן צו דענקען, אז דיעזע גייסטער קאנטראָלירען אויך די טהעטיגקייט אין זיין גוף און אין דיא גופים פון אנדערע מענשען.

* * *

מיר מוזען יעצט אָנהויבען פון דאָס ניי־דיא ערשיינונגען, וועלכע בעווייזען דיא ענט־וויקלונג פון דער מענשהייט, קומען ניט פאָר איינע נאָך דיא אנדערע אין אָרדנונג, אז מען זאָל זיי קענען ארויסשטעלען אין א רייהע; דיא ענטוויקלונג געהט וויא א זיגזאג, א מאָל געהט עס פאָראויס און א מאָל ריקווערטס. דיא אונ־טערוכונג מוז דאדורף צוגעהן אויף דעם זעלבען אופן. מיר האָבען אָנגעהויבען מיט דיא אור־שפרינגליכע אידעען פון דיא מענשען, וויא זיי האָבען בעטראכט דעם שלאָף, דיא בעוואוסטלאָז־זיגקייט און דעם טויט; פון דיעזע אידעען, האָט זיך ביי זיי ענטוויקעלט געדאנקען פון השארת הנפש (אונשטערבליכקייט פון דער זעלע) און פון עולם הבא; מיר האָבען אויך געזעהן אז פון דיא זעלבע אורשפרינגליכע אידעען האָט זיך ענטוויקעלט דעם גלויבען אין שדים, רוחות און מוזיקים וועלכע זיינען פול אין דיא גאנצע וועלט און וואָסער איבערנאטירליכע קראפט זיי בעזי־צען. מיר וועלען יעצט בעטראכטען וויא אזוי עס האָט זיך גלייכצייטיג ענטוויקעלט אן אנדער רייהע פון אידעען פון דיעזעלבע אורשפרינגליכע מיינונגען וועגען טויט.

אין צייט פון שלאָף, חלשות אָדער אפפאָ־לעקסיע, איז דער קערפער כמעט גאנץ רוהיג; ביי'ם טויט איז דיא רוהיגקייט פאָלשטענדיג. עס קומט אַזאָ אַויס, דאָס ווען דער צווייטער „איד“ געהט אוועק, ליעגט דער קערפער שטיל און טהוט גאָר ניט. עס טרעפט אָבער א מאָל דאָס דער קערפער ליגענדיג אויף דער רעדער מיט פערמאכטע אויגען, נעמט זיך ווארפען און דרייען און שרייען; און נאָכדעם, ווען דער מענש איז אויפגעוואכט, ווייס ער פון גאָר ניט צו זאָגען;

דעם סדר היחות פון די אלע נשמות; אַזוי וואָס בלייבט, איז דיא טראַדיציע; דיא מעשיות ווערען אימער אנדערש דערציילט; דיא ענדערונגען אין דער נאטור הערען ניט אויף, קיינע וויסענ־שאפטליכע ערקלעהרונג ווייס מען ניט, און אזוי ענטשטייט א וועלט פון שדים רוחות און מוזיקים, מיט פערשיעדענע איינבילדונגען וועגען זייער ענטשטעהונג און וואָס זיי קענען אויפ־טאן.

אז דיא גייסטער פון דיא טויטע, ווערענדיג, אמת, וואָס מעהר אונבעשטימט בעהאלטען אָבער א פערזענליכען געשטאלט, זיינען דאָס דיא ליי־טע וואָס מאכען אלע ענדערונגען אין דיא אוי־סערליכע נאטור, קענען זיי נאטירליך אויך מאַכען ענדערונגען אין דיא מענשליכע אנגעלעב־הייט, זייענדיג צו יעדע צייט ביי דיא האַנד, און האנדלענדיג נאָך פערזענליכע פיינדשאפט אָדער פריינדשאפט, איז גאנץ אונגלויבליך זיי זאָלען זיך ניט מישען אין דיא מענשליכע האַנד־לונגען. דיא נשמה פון א שונא שפירט אלע מאָל נאָך אַנצומאכען צרות, וועהרענדיג דיא נשמה פון א פריינד אָדער א קרוב איז אלע מאָל פערטיג אויסצוהיטען פון אן אונגליק, אָבער אויך אַנצומאכען א שאַדען, ווען מען דערציערנט איהר. ביי אלע פעלקער געפינען מיר טאקן אויף דיעזען אופן ערקלערט דיא אורזאכע פון ערפאָלג אָדער מיסערפאָלג. דעם ערפאָלג בריינגען דיא גוטע נשמות און דעם מיסערפאָלג — דיא שלעכ־טע; און דער אונטערשייד אין דיא גלויבענס־ביי־דיא פערשיעדענע פעלקער איז נור אין זייער גראַד פון ענטוויקלונג. ביי אידען, למשל, גלויבט מען ניט אזוי פיעל אין דירעקטע נשמות, הגם דיא נשמות האָבען ביי אידען א גרויסען כח, אָבער אין גוטע מלאכים און אין מלאכי הבלה יעדע זאך וואָס געשעהט א אידען קומט פון א גור טען אָדער א שלעכטען מלאך. פון יעדע עבירה וואָס א איד טהוט ווערט געבוירען א מזיק, און פון יעדע מצוה — א מליץ; דיא איינע ווילען איהם טאהן שלעכטס און דיא אנדערע גוטעס, און צווישען דיעזע צוויי מחנות איז כּכּדּר א מחלוקה. זיי טרעטען איהם ניט אָפּ אפילו נאָכ'ן טויט. דארום טאָר מען ניט געהן פון פאָרענט ביי א לויה. פרייטאָג צו נאכט, ווען א איד קומט אַהיים פון שול, בעגעגען איהם נור גוטע מלאכים, דארום זינגט ער: „שלום עליכם“; אין סוכה זיצען מיט איהם אלס געסט דיא גוטע מלאכים; איבערהויפט, ווען א איד טהוט א מצוה, קען איהם קיין שלעכטס ניט געשעהן. דאָס האָט שוין דיא גמרה בעוואָרענט. זיא זאָגט: שלוחי מצוה אינן ניווקין, (צו דיא וואָס געהן טאן א מצוה געשעהט קיין שלעכטס) פערקעהרט, שלעכטס קומט נאָר פון דיא „ניט גוטע“.

בייט א גאנצע טהעאריע וועגן גענעצען און ניט
סען. מאנכע ווילדע גלויבען, אז גענעצען קער
ניסען איז א סימן פון א „רוח נכואה“. ביי אלע
פעלקער איז געבליבען עטוואס פון דיעזע „טהע-
אריע“. דיא גמרא זאגט אז אין יעקב אבינו'ס
צייטען איז א מענטש ניט קראנק געוועזען, נאר
ווען עס איז געקומען זיין צייט פון שטארבען.
האט ער גענאסען און געשטארבען, דאדורך ווען
איינער ניסט דארף מען זאגען „אסאכי“ „צור גע-
זונדהייט“, וויא דער דייטש זאגט נאך היינט.
„ער האט גענאסען אויף דעם אמת“, וואס עס
מיינט, עס בעשטעטיגט בנבואה. מאנכע אידען
קאדער ריכטיגער, אידענעם, שפיען אויס עטליכע
מאָל ווען א קינד גענעצט, אין מאנכע פעלע
שפרעכט מען זאגאר אָב אן „עין הרע“, דאָס
הייסט, מען וויל פערטרייבען דיא „ניט-גוטע“
מיט „פערזידען דיא ציינער“.

וועגען דעם גלויבען, אז גייסטער קענען אריין
אין מענשען, אפילו דאן, ווען דיא נשמה איז ניט
ארויס, בריינגט ספענסער נאך א בעווייז, וועל-
כען ער רופט: זאָנדרבאר. ביי דיא קירגיזען,
זאָגט ער, גלויבט מען, אז ווען א פרוי לייענט אין
קינד-בעט, געהט אין איהר אריין א טייוועל;
און זיי האָבען זאָגאר א מנהג צו שלאָגען דיא
קינפעטאָרין, און ארויסצוטרעייבען פון איהר
דעם שד. ווען ספענסער וואָלט געוואוסט פון דיא
„שיר המעלות“ מיט דיא מכשפה ארום גע-
דרייט אין אלע זייטען, וואָס מען הענגט אויף
כיי א אידישע קינפעטאָרין לעבען דיא טהיירען,
פענסטער און קוימען; ווען ער וואָלט געוואוסט
פון דעם ספר „רוזאל המלאך“ מיט דעם מוהל
מעסער, מיט דיא אלע שמירות און קמיות, וואָס
מען גיט ביי אונז צו א קינפעטאָרין אין בעט
אריין; מיט דעם לייענען קריעת שמע און דיא
אלע אנדערע זאכען, וואָלט ער זיך ניט געוואונ-
דערט וועגען דיא ווילדע קירגיזען.

וואָס איז א משוגענע? וואָס האָט פאסירט
מיט דיעזען מענשען וואָס האָט זיך אויסגע-
צויגען אויף דער ערד, וויל ניט עסען, דערקענט
ניט קיין מענשען, רעדט מאכענדיג מיט דיא
הענד צו יעמאנדר, וועמען קיינער קען ניט זעהן,
הויבט מיט א מאָל אָן צו ציטערן פאר שרעק,
רעט נארישקייט און צולאכט זיך פֿון דער עלער
הויט? און וויא קומט עס, וואָס נאָכדעם וויא
ער האָט זיך בערהוינגט, ווייס ער פון גאָר ניט
צו זאָגען, אָבער דרציילט זאכען וואָס קיינער
האָט ניט געזעהן? געוויס איז דאָס איינער פון
די אונזעהליגע נייסטער, וואָס שלעפען זיך כסדר
ארום. אריין אין זיין קערפער ביי נאכט, ווען
זיין נשמה איז געווען אוועק.

א משוגענער צייגט געווענהליך ארייס זעהר
פיעל כח, ער קען מאנכעס מאָל בייקומען עט-

ער לייקענט נאָך אָב, אז ער האָט זיך געוואָרפען
אָדער געשריען, וועהרענד די אנדערע לייטע האָר-
בען עס אליין געזעהן מיט זייערע אויגען. וויא
קען מען דיעזעס ערקלעהרען? אז דער צוויי-
טער „איך“ איז אוועק איז זיכער. וויא קומט
אָבער וואָס דער קערפער האָט געמאכט אזעלכע
משוגענע הויזט?

דער ענטפער וואָס דער ווילדער האָט גע-
געבען אויף דיעזע פראגע, איז דיא פערזונפטיג-
סטע וואָס מען קען זיך דענקען פון זיין שטאנדר-
פונקט.

אונטער דיא פערשיעדענע פאָרמען פון אונד-
בעוועגליכקייט אין צייט פון שלאָף, הלשות,
א. ז. וו. געהט דיא נשמה אוועק שפאצירען, און
ווען זיא קומט צוריק, ווערט דער מענטש ווידער
בעוועגליך—דיא נשמה קען אלזאָ ניט נאר ארויס-
געהפונג'ט גוה, זיא קען צוריק אריין אין גוה ווען
איהר פערזווילט זיך. איז אפשר מעגליך, א פרעמד-
דע נשמה זאָל פערבלאָנדזשען אין דעם גוה
אריין? דער ווילדער דענקט, עס איז מעגליך.
פון דעם קומט דיא ערקלעהרונג וועגען עפיר-
לעפטיע (דיא פאליגע). דיא קאָנגאָס זאָגען,
עפילעפסיע קומט פון א דיבוק. צווישען דיא
אָסטראפריקאנער איז „הולה נופל“ א גאנץ גע-
וועהנליכע זאך, און דיעזעס האָט פערזירזאכט
דער גלויבען אין א דיבוק; דיא קאלמיקען בע-
טראכטען עפילעפטיקער פאר מענשען, אין ווע-
מען בייזע גייסטער האָבען זיך בעזעצט. אז דיא
אידען גלויבען דאָס זעלבע, דארף מען דאָ ניט
דערזעהלען; דיא אראבער געברויכען דאָס זעלבע
וואָרט פאר דיבוק און עפילעפסיע. מען האָרט
אָבער גאָר ניט געהן אזוי ווייט. ביז ניט לאַנג
צוריק האָט דיווער גלויבען געהערשט און הערשט
נאָך יעצט ביז א געוויסען גראד ביי אלע ציוויל-
ליזירטע פעלקער.

עס איז אָבער גאָר ניט נויטווענדיג דיא ער-
שטע נשמה זאָל אוועק געהן; א צווייטע נשמה
קען אריין אין גוה זאָגאר ווען דיא ערשטע נשמה
פערבלייבט. מיט דיעזען ערקלערט דער ווילדער
ספאזמעס אָדער קרעמפפען. דער מענטש געהט
ארום, דאכט זיך וויא אלע מענשען; מיט א
מאָל נעהמט ער זיך ווארפען, לאכען, מאכען מיט
דיא הענד, אָדער פערקרימען דאָס מויל. מיט זיין
ווילען טהוט ער דאָס ניט, דאָס איז אלזאָ א
סימן, אז אן אנדער נשמה איז אין איהם אריין.
און ווען דער ווילדער איז געקומען אזוי ווייט,
האָט ער שוין געמוזט געהן ווייטער. ווען געוויסע
בעוועגונגען פונג'ט קערפער קומען פון דיא גייס-
טער וואָס בעהעפטיגען זיך צום מענשען, קענען
דאָך אנדערע אזעלכע בעוועגונגען, וועלכע דער
מענטש קען ניט קאָנטראָלירען, אויף קומען פון
דיעזע גייסטער. פון דיעזען האָט זיך אויסגעאר-

גאָר ניט וויסען, אז ער האָט עס געטאָן, וויא עס טרעפט ביי עפילעפטיקער, איז דאָס דער בעסטער סימן, אז אזעלכע זאכען טרעפן. ווייטער, ווען דער קערפער קען זיך אליין ניט קאָנ-טראָלירען און מוז טאָן זאכען, וועלכע ער וויל ניט, וויא ביי ספאזמעס, ניסען אָדער גענעצען, מוז דער שלום זיין, אז עס זיינען דאָ אזעלכע קרעפטע, וואָס בעשטימען דעם מענשען'ס האנד-הונג, צו ער וויל צו ניט.

דיוועס ערקלערט אויך דיא האנדלינג פון א משוגענעם. דער פאקט, אז א משוגענער צוכייסט און צורייסט א מאָל זיין אייגענעם קערפער, בע-שטעטיגט דיוועס גלויבען נאָך מעהר. דיא אמתע נשמה וואָלט ניט געשעדיגט איהר אייגענעם קער-פער. היינט, אז דיא אלע זאכען געשעהן אויף אזא אופן, איז דאָך שוין זעלבסט פערשטענד-ליך, אז זיי פעראורזאכען אויך קראנקהייט, און אזוי וויא דער טויט איז זעהר קאָסט דער רעזול-טאט פון קראנקהייט, וואָס קען נאָך זיין לאָגיק שער און פערנינפטיגער וויא, אז דער טויט קומט פון "יענע לייט".

מיר האָבען אלץ א נייע רייהע פון אידעען, וועלכע שטאמען פון דיוועלכע אורשפרינגליכע אידעע פון דעם צווייטען, "איד". לאָמיר יעצט געהן ווייטער.

ווען אין א מענשענ'ס גוף קען אריין א ביי-זע נשמה פון א פערשטאָרבענעם שונא, קען אפשר אין איהם אויך אריין א גוטע און פריינד-ליכע נשמה? ווען דאָס ווארפען זיך פון אן עפילעפטיקער, דאָס ריטשען פון א וואנייניגען, דאָס בייסען פון א משוגענעם ווערען פעראור-זאכט פון דעם דיבוק, פון דעם טייוועל, וואָס יצט אין מענשען, קען אפשר דיא פאָרטערפליכע קראפט, דיא וואונדערבארע געשיקטקייט, וואָס מאַכטער צייגט ארויס, ווערען פעראורזאכט פון א גוטע נשמה, וואָס יצט אין איהם? ווען אין מענשען קען וואָס א נשמה, זאָגאר ווען ער איז וואך, און איהם מאַכען ניסען און גענעצען גע-גען זיין אייגענעם ווילען, קען אפשר אין איהם אריין א גוטער גייסט און איהם העלפען, און געבען איהם עקסטרא קראפט, אָדער וויסען, אָדער פערשטאנד? דער ווילדער ענטפערט גאנץ לאָגיש אויף דיעזע פראגען מיט יא. און פון דעם קומען ווידער ארויס נייע אידעען.

דער פאקט דאָס משוגענעם זיינען פיל שטאר-קער אין צייט פון אן אָנפאל, וויא נאָרמאלע מענשען, פעראורזאכט, וויא מיר האָבען געזעהן, דעם גלויבען, דאָס דיווע איבערנאטירליכע אָנער-טען בעזיצען איבערמענשליכע קרעפטען. דיווע קרעפטע מוזען אָבער ניט איממער זיין ביזנע גייסטער, עס גיבט אויך א קראפט וואָס קען אייגענענצא ווערען צום גוטען. מיר געניסען די-

ליכע מענשען. פון וואנען האָט זיך מיט א מאָל צו איהם גענומען אזא גבורה? איז דאָס ניט נאָך א בעווויז, "אז אין דעם יונגזיצט א שד"? און דיוועס פערשטאָרבער טאקע דעם גלויבען, אז משוגענע קומט פון דעם, וואָס א בייזער-גייסט איז אריין אין דעם מענש. דיווער גלויבען האָט עקזיסטירט ביז גאָר ניט לאנג צוריק, דיא ענגלי-שע קירכע האָט זאָגאר א געזעץ, וועלכעס פער-ביט ארויסצוטרעיבען א שד, אָדער א דיבוק אָהן א ספעציעלע ערלויבניס. ערשט זייט דיא ווי-סענשאפט האָט ערקלערט, אז דער גייסטגער צור-שטאנד איז א רעזולטאט פון דיא נערווען-טהע-טיגקייט, וועלכע ווערט בעאיינפלוסט פון פיזי-שע (קערפערליכע) אורזאכען, ערשט דאן איז מעגליך געוואָרען צו בעגרייפן דיא זאָנדרבארע אידעען פון א משוגענעם אויפ'ן נאטירליכע וועג. קוים זיינען דיעזע אידעען איינמאָל אָנגענו-מען געוואָרען, האָבען זיי זיך שוין אליין פער-שפרייט אויף אנדערע זאכען. פון דיא ניט-נאָרמאלע ערשיינונגען, וועלכע זיינען אויבען אויסגערעכענט געוואָרען, געהן דיווע ערקלערונגען איבער אויף געוועהנליכע זאכען. באלד זיינען אלע סאָרטען קראנקהייט ערקלעהרט געוואָרען אויף דיווען אופן. אין פיבער דעם מען פון הימל; דיוועס איז א ביסעל עהנליך צו משוגענע, אין דער צייט פון פיבער איז אָבער דער קערפער אויך ניט אין אָרדנונג, דער שכל איז אלץ מחויב, אז ביידע, די גייסטיגע, ווי די קערפערליכע שוואכ-קייט, ווערען פעראורזאכט פון דעם זעלבען חברה מאן. און אויב א בייזער גייסט קען פעראורזאכען איין סאָרט קראנקהייט, קען ער אויך פערשא-פען אנדערע קראנקהייטען, און דיווען גלויבען גע-פינט מען ביי אלע ווילדע שבטים, אויך ביי דיא האלב ציוויליזירטע נאָך ביז היינטיגען טאָג.

דערפון איז שוין לייכט איינצוזהן, וויא אזוי עס איז ארויס געקומען דער גלויבען, אז דער טויט קומט פון איבערנאטירליכע קרעפטע. פון דיא אינדיאנער, וועלכע גלויבען ניט, אז דער טויט קען קומען אויפ'ן נאטירליכע וועג; פון דיא אנדערע ווילדע שבטים, וואָס שרייבען צו דעם טויט צו פערשיידענע זאכען, וויא כישוף, ביי-זע גייסטער א. ז. וו. ביז דיא אידען און קריסטען, וועלכע גלויבען אין א ספעציעלען "מלאך המות"—איבעראל איז דער גלויבען, אז דער טויט קומט פון איבערנאטירליכע קרעפטע, און איבעראל קען מען זאָגען, שטאמט דיווער גלויבען פון דיא אורשפרינגליכע אידעען ווענען טויט.

אויב נשמות קענען ארויסגעהן פון זייערע קערפער און צוריק אריינקומען, ווארום קענען איינצע נשמות ניט אריין אין פרעמדע קער-פערס, ווען דיא אייגענע נשמות זיינען אוועק? ווען דער קערפער קען טאָן זאכען און נאכהער

טער ארויסצוטרייבען דעם ביזנעס גייסט, געפינט מען כמעט איבעראל. דיא אידעע איז אָנפאנגנס געווען צו מאכען דעם קראנקענס קערפער אן אונ- בעקוועמע וואָהנונג פאר דעם שר. מערקווירדיגע מיטלען האָבען איינגע דערצוי. דיא סומאטראנס בעמיהען זיך ארויס צו טרייבען דעם שר פון א משוגענעם מיט דעם וואָס זיי זענען דעם משוגע- נעם אריין אין א הייזקע, און מען ציגט דאָס אונטער, איבערלאָזענדיג דעם משוגענעם זיך צו ראטעווען וויא ער קען. אנדערע גיבען דעם קראנקען צו שליינגען שרעקליכע זאכען און מא- כען אָן א גרויסען געשטאנק, כדי עס זאָל דעם שר מיאוס ווערען. אויב אייער מאמע, ליעבע לע- זער, האָט אויך ווען אָפגעשפראָכען אן „עין הרע“ אָדער „פערמאוסט“ אָדער „געפסל“ א קראנק- הייט, וועט איהר וויסען וואָס דאָס מיינט. די- זער סאָרט אָפּשפּרעכען ענטוויקעלט זיך, גראדע וויא אלע אנדער זאכען; ביי דיא היינטיגע ציווי- ליזירטע מענשען נעהמט עס אויך אָן אן אנדער פאָרמע: א „גוטער איד“ טרייבט היינט ארויס א דיבוק דורך דעם קליינעם פינגער, ער היילט קראנקע מיט קמיעות אָדער תפילות, און דאָס טהוט ניט נור א „גוטער איד“, נאָר אויך „א גו- טער גוי“. וואָסער פאָרמע דיזער גלויבען זאָל אָבער ניט אָננעהמען, מען קען אלץ זעהן דעם אורשפּרינגליכען גלויבען אין רוחות און נשמות. מיר זיינען אָבער נאָך ניט פערטיג מיט דיא רוחות. פון „דיא לייט“ איז זיך ניט לייכט אָפ- צושטעלען.....

דער מערציניגער, וועלכער בעזיצט דעם כוח ארויסצוטרייבען ביזנעס גייסטער, מיט דיא הייף פון דיא גוטע גייסטער, וועט זיך נאטירליך שטעלען דיא פראגע צו קען ער ניט בענוצען די- זעלבע גייסטער אויך צו אנדערע צוועקען. צו קען ער זיך ניט אָברעכענען מיט א שונא אָדער העלפּען א פריינד? דער גלויבען אז ער קען, איז דער אָנפאנג פון כּשוה. אז דיא הויפט חכמה פון כּשוה בעשטייט פון בעשווערען דיא טויטע, זיי זאָלען ארויסקומען, ווייס יעדער איד פון דיא מעשה מיט שמואל'ל, וועלכען שאול האָט גע- לאָזט ארויסבריינגען. דיזער גלויבען איז נאָך היינט זעהר שטארק פערשפּרייט אפילו דאָ אין אמעריקא, וואו ס'איז פאראן א גאנצע סעקטע וואָס רופען זיך ספּיריטואליסטען.

פון אָפּשפּרעכען און כּשוה איז שוין נאָר ניט ווייט ניסים. דער אונטערשיעד בעשטייט נור אין דיא אגענטען. כּשוה ווערט געטאן דורך דיא ביזנעס גייסטער, מיט דעם כח פון די טומאה, וויא א חסידישער רבי וואָלט געזאָגט; און ניסים קומען פון דיא גוטע גייסטער, פון דיא קדושה. דאָס קען מען אים בעסטען זעהן פון דיא וועלט צווישען אהרן הכהן און דיא חרטומים (דיא מאניקער) פון מצרים. דיא חרטומים האָבען בע-

זען גלויבען ביי פיעלע ארטע פּעלקער. דיא מיט- האָלאָגישע געטער פון דיא גריכען זיינען אלע זעהר עהנליך צו מענשען נור זיי בעזיצען אן איר בערמענשליכע קראפט.

גראדע אויף דעם זעלבען אופן קענען דיזע איבערנאטירליכע קרעפטע אריין געבען איבער- מענשליכע פערשטאנד אָדער ליידענשאפט.

עס איז איבעריג דאָ צו ברענגען פאקטען וועגען דיזען גלויבען. יעדער איד איז גוט בע- קאנט מיט דיזע זאכען. וועלכער איד ווייס ניט פון „רוח הקודש“, פון נבואה א. ז. ו. איך וויל אָבער בריינגען איין ביישפּיעל.

דיא אמאזאליס גלויבען, דאָס אין א מענש קען אריין א „רוח נבואה“ נור דורך פאסטען. זיי זאָגען, „אן אָנגעשטאָפטע קישקע. קען ניט זעהן קיין כּודות“. נאָך מעהר: דער וואָס וויל ווערען א נביא, דארף ניט שלאָפען, ער דארף זיך פייניגען. גאנץ דאָס זעלבע וויא ביי אידען. אויב איהר ווילט וויסען וויא אזוי צו קומען צו דיא מדרגה פון נביאות, אויב איהר ווילט אליהו זאָל זיך צו אייך מתגלה זיין, זייט מוחל און לעזט דעם „שבת מוכר“, דעם „ספר חסידים“, און איבערהויפט דיא „שבחי האר"י, און איהר וועט אויסגעפינען וויא אזוי אין אייך קען אריין א רוח-נבואה. דיא אידישע קללה: „א רוח זאָל אין איהם אריין“, איז זעהר כאראקטעריסטיש פאר דיזען גלויבען. דאָס וואָרט „רוח“ אליין ווערט אין לשון הקודש געברויכט פאר רוחות (טיוואָלים). און אויך פאר גוטע גייסטער, וויא רוח הקודש, רוח נבואה, רוח חים א. ז. ו. דאָס זעלבע איז אין דייטש: גייסטער, גייסט, בע- גייסטער א. ז. ו.

ווייטערע ענטוויקלונג פון דיזען אידעען זיי- נען שוין אונפערמיידליך. דער איינפאכער פער- שטאנד צווינגט זיי ארויף. ווען א שונא'ס נשמה קען אריין אין א מענשען און צוריק ארויס קומען, קען מען אפשר מיט גוואלט ארויסטרייבען דיזען ביזנעס גייסט? און אויב מען קען דאָס ניט טאן אויפ'ן געוועהנליכען וועג, קען מען אפשר נעה- מען צו הייף אנדערע איבערנאטירליכע קרעפ- טע? מיר ווייסן דאָך שוין, אז עס זיינען דאָ מענשען וועלכע זיינען בעזעצט פון גוטע גייס- טער, וועלכע האָבען גראדע אזא כוח, און אפשר נאָך מעהר, וויא דיא ניט-גוטע; קען מען זיי אפשר בענוצען צו פערטרייבען דיא ביזנעס גייס- טער, ווען זיי ווילען זיך ניט אָבטראָגען מיט גו- טען? אזא אידעע לאָזט זיך זעהר גוט ריידען. דאָ האָבען מיר דעם אורשפּרונג פון בעשווערען אָדער אָבשפּרעכען.

דער מערציניגער ביי דיא ווילדע איז אור- שפּרינגליך געווען אן אָבשפּרעכער. דאָס וואָס ראָואַלט דערצעהלט, אז ביי דיא מישמים, ווען איינער איז קראנק, שיקט מען נאָך דעם פריס-

לאַמיר דאָ אין קורצען איבער-הויז'ן דאָס גע-
זאָגטע :

דער אורשפרינגליכער גלויבען איז, אז דיא נשמות פון דיא טויטע געהן אריין אין דיא קער- פער פון דיא לעבעדיגע, פעראורזאכען קאנוואל- סיע, משוגעת, קראנקהייט און טויט. דיווער גלוי- בען ענטוויקעלט זיך מיט דער צייט און געהט איבער אין א גלויבען אין איבערנאטירליכע קרעפטע. צוזאמען מיט דעם גלויבען אז אין א מענש געהן אריין בייזע גייסטער, קומט אויך דער גלויבען אין גוטע גייסטער, וועלכע גיבען איבערנאטירליכע קרעפטע. אָדער חכמה, אָדער נבואה. ווייטער, פון דיא אידעע, אז בייזע גייס- טער קענען אריין אין גוף און ארויס פון גוף, קומט דער גלויבען אין אכשפרעכען. און דאן קומט דיא אידעע, אז מען קען דיווע גייסטער בענוטצען צו אנדערע זאכען — אז מען קען דורך זיי יעמאנד העלפען אָדער שאדען; און פון דעם שטאמט כשוף און ניסים.

און פון דיווען קומט אן אנדער אידעע. ווען דיווע גייסטער קענען טאן שלעכטס, ווען זיי זיינען בייז אויף איינעם, און גוטס, ווען זיי זיינען בעפריינדעט, איז אפשר דאָ א מעגליכ- קייט זיך אויסצוהיטען פון דיא שלעכטע ? אפשר קען מען זיי מפייס זיין, איבערבעטען מיט עט- וואָס, אפשר קען מען זיי אַברופען, אָדער אַבנא- רען, אָדער זיך גאָר פיהרען אזוי, אז זיי זאָלען גאָר ניט ווערען בייז ?

דיווע אידעע ברענגט דירעקט צו רעליגיעזע צערעמאָניעס. דערפון הייבען זיך אָן תפילות, מצות, מעשים טובים, קרבנות א. ז. וו. דיווע אי- דען וועלען מיר אונטערזוכען, און מיר וועלען זעהן, אז זיי האָבען דעם זעלבען אורשפּונג וויא די אלע אנדערע אידעען, וועלכע מיר האָבען ביי- יעצט בעטראכט.

יעקב מילך.

וויזען דיא זעלבע וואונדער וואָס אהרן מיט זיין שטעקען. פּרעה האָט געגלויבט, אז זיינע מכשפים האָבען געארבייט מיט דעם כח פון זיין גאָט, וועהרענד אהרן האָט בעוויזען דיא שטוקעס דורך א בייזען גייסט, און דיא אידען האָבען גע- גלויבט פונקט פארקעהרט. אזעלכע ניסים זעהט מען נאָך היינט יעדען טאָג ביי דיא ווילדע אין סאומה אפריקא מיט רעגען. דיא בוקאנאנכ בע- טראכטען דיא מיסיאָנערן אלס „רעגען מאכערס“. אין דיא טרוקענע לענדער וואו עס פאלט ווייניג רעגען, זעהט מען אויך שטרייטען צווישען דיא „קדושה“ מיט דיא „טומאה“, וויא דיא מעשה מיט אליהו הנביא און כהני הבעל (דיא פריס- טער פון דעם אַבגאָט בעל) בעווייזען. אינטערע- סאנט איז וואָס דיא ווילדע האָבען בעטראכט פאר נביאים נור דיווע, וועמענס נבואה איז מקוים געוואָרן, וועהרענד דער נביא וועמענס נבואה איז ניט מקוים געוואָרען האָבען זיי פערפאָגט און בעשטראָפט. די אידען האָט אויך ניט געפעהלט קיין „רעגען-דראַקטוירים“ וויא דיא ווילדע רופען דאָס. אזוי דערציילט דיא גמרא, דאָס „חוני המעגל“ האָט געקענט אראָב בריינגען רעגען מיט זיינע תפילות. מען האָט איהם גערופען „המעגל“ ווייל ווען ער האָט געוואָלט אראָב- בריינגען רעגען, האָט ער געמאכט אן עיגול און איז פון דאָרט ניט אַבגעטראָטען ביז ער האָט געפויגעלט. גאָט, דערזעהלט דיא גמרא, איז וויא פיל מאל געווען בייז און האָט געזאָגט, ער וואָלט עס פאר קיין אנדער מענש ניט געטאָן, נור ווייל עס איז חוני, א שיינער איד, קען ער איהם ניט אַבזאָגען. *

(* איך וויל זיך דאָ בענוצען מיט דיא געלע- גענהייט אויפמערקזאם צו מאכען, אז דיא מעשה פון ריפ-וואן-ווינקעל, וועלכער איז אזוי פאָפולער אין אמעריקא, ווערט צום ערשטען מאל דערציילט אין דער גמרא וועגען דעם זעלבען „חוני המעגל“.

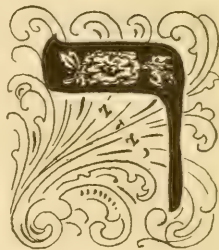


איבער רעליגיאן, סאציאליזמוס און דער „ארבייטער רינג“

גאנצע; אבער דערפון איז גאר נישט געדרונגען אז זיי דארפן דיווע פראפאגאנדע פערנאכטלעסן גען און איבערלאזן דיווען העכסט וויכטיגען פעלד פון אויפקלעהרונג פאר דיא הייפעלעך ברושואזע פריידענקער אין יעדען לאנד. ווען מען האט, נאך לאנגיעהריגע הייסע דעבאטען, ענדליך אָנגענומען אלס א קאמפראמיס דעם פונקט: „רעליגיאן איז א פרוואט זאך“, האט מען נאטירליך נישט געמיינט, אז דיא סאציאליסמען זאלען אין זייער אינטאציאן אין גאנצען לאזען אן א זייט דיא רעליגיעזע פראגע. אויך האט מען נישט געמיינט אויסצורייסן קען דערמיט סתם דעם פרינציפ פון טאָלעראנץ. דאס איז געווען גאנץ איבעריג, דען קיינער האט נישט חושד געווען און געקענט חושד זיין דיא סאציאל־דעמאקראטען אין אינטאָלעראנץ, קיינער האט נישט גערעכענט, אז ווען דיא סאציאל־דעמאקראטען וועלען קריגען דיא פאליטישע מאכט אין זייערע הענד, וועלען זיי זיין ערגער פאר דיא קאפיטאליסטישע פארטייען, וועלכע אנערקענען אויך געוויסענס־פרייהייט. רעליגיעזע טאָלעראנץ איז יעצט, א דאנק דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן, נישט בלויז א שעהער וואָרט. נישט בלויז א פילאָזאָפישע שמערבונג, נישט בלויז א ליבעראלע פאליטישע פאָרדערונג, וויא נאך אין אָנפאנג פון ניינצעהנטען יאָהר הונדערט, זאָנדערן א פאקט, א פונדאמענטאלער פונקט פון יעדער קאנסטיטוציאָן וואָס פערדיינט דיעזען נאָמען. אפילו אין דיא קאנסטיטוציאָנעלע לענדער, וואו עס ווערן נאך איר ערקענט שטאטס־רעליגיאָנען, וואו דיא קירכע איז נאך נישט אָבעטהיילט פון שטאט, פערפאלגט מען אויך נישט און מען דורכט אנדערע רעליגיאָנען און אלערליי סעקטען, וויא אויך פריידענקער.

רעליגיעזע טאָלעראנץ איז איבערהויפט א פראגע פון שטאט און נישט פון א פארטיי, זאָ לאנג א פארטיי האט נישט דיא מאכט צו פערפאלגען איהרע געגנער. ווען, למשל, מיר זאלען געהערן צו א פריידענס־קער־פארטיי און זאלען ווער ווייס וויא הייסט און ביטער קעמפפן געגען דיא רעליגיעזע פארטייען, הייסט עס, נאטירליך, נישט, אז מיר זיי נען אינטאָלעראנט, אז מיר ווילען פערפאלגען און אונטערדריקען אונזערע געגנער, וויא רעליגייז זיי זאלן נישט זיין. פארקעהרט, דיא פריידענקער

רעליגיאן איז א פרוואט זאך — דאס איז א פעסטגעשטעלטער פונקט פון דער סאציאל־דעמאקראטישער פראגראם און דאס איז גאנץ ריכטיג. אזוי דארף עס זיין. אבער מען דארף



עס נישט אָנעהמען בלויז אויפ'ן וואָרט, מען דארף גרינדליך בעטראכטען און בענעהמען דיווען פסוק און פערשטיין, וויא דער אידישער ווערטעל געהט, וואו דער חמור שטעהט.

מיט דיווען פונקט איז געוואָרען דאס זעלבע וואָס מיט יעדען פסוק, וועלכען מען ווידעהאלט אָפט אָהן נאָכצודיינקען ביז זיין ריכטיגע בעדייטונג און בעגרינדונג ווערן ביסלעכווייז אויסגעוועכט און עס בלייבט נור א טרוקענע און פערשטיינערטע דאָנמע. עס איז שוין יעצט אזוי ווייט געקומען, דאס פיעלע גענאָסען ווידעהאלטען די „סאציאל־דעמאקראטישען פסוק“, דיינקענדיג אז סאציאליסמען דארפן זיך גאר נישט קירכען, אויב מען בויט קירכען אָדער אונזערזייערען, אויב מען פערשפרייטעט אין פאלק רעליגיעזע אָדער פריידענקערישע שריפטען, אויב מען מאכט רעליגיעזע פראָצעסיאָנען אין דיא גאסען אָדער מען האלט וויסענשאפטליכע פאָרלעזונגען און אויפטרעגע אין בילדונגס־אנשטאלטען פאר'ן פאלק, אויב מען האלט דרשות אויף פסוקים פון די זאָגענאנטע הייליגע „שריפטען“ אָדער מען מאכט בעקאנט דעם עולם מיט'ן דאָר־ווינזמוס און דיא גאנצע עוואָלוציאָנס־לעהרע. דער סאציאליזמוס, זאָגען פיעלע סאציאליסמען, איז אן עקאָנאָמישע לעהרע, א מאָגען־פראגע, איז בעגרינדעט אויף דעם קלאסענקאמפף און האט נישט צו טאן מיט אנטיר־רעליגיעזע פראָפאגאנדע. זאלען דיא פריידענקער קעמפפן מיט רעליגיאָן, זאלען זיי קריטיקירען דיא „הייליגע שריפטען“, זאלען זיי פיהרען דיסקוסיאָנען מיט דיא גייסטליכע — דאס איז זייער זאך, דיא סאציאליסמען האָבען אנדערע זאכען צו טאן. דארפן זיך אין גאנצען אָבעכען צו דער אָרגאניזאציאָן פון פאלעסטיאריאט, עקאָנאָמיש און פאליטיש.

געוויס, דיא סאציאליסמען האָבען אנדערע זאכען צו טאן אויסער פריידענקערישע פראָפאגא

וואָס עס איז וויכטיגער פאר אלעס, ער קען גאָר נישט דורכגעפיהרט ווערען, זאָ לאנג דיא מאסען וועלען בלייבען פערדומט אונטער דעם איינפלוס פון דיא גייסטליכע — אזעלכע האָט מען געענטפערט, אז מען קען זיך פאָרלווייג אנדערש נישט העלפען, אז דורך דיא פראפאגאנדע פון סאָציאליזמוס וועלען די ארבייטער אליין קומען צו אלגעמיינע אויפקלערונג און פריידענדיקעריי, אז דיא וויסענשאפטליכע פילאָזאָפיע ברעכט זיך דורך א וועג אין דיא מאסען, אז דיא ארבייט פון דיא פריידייניקער געהט נישט פערלאָרען און אז, שליסליך, דיא צייט זעלבסט ווירקט אויפקלערענד אויף דיא פאָלקסמאסען.

אלס בעווייז, דאָס סאָציאליזמוס איז נישט דוקא פערבונדען מיט אטהעאיזמוס, האָט מען געבראכט און מען ברענגט פאקטען, דאָס רעליגיעזע ארבייטער און אפילו גייסטליכע זיינען גאנץ אויפריכטיגע און גוטע סאָציאליסטען. דיר זע פאקטען קען מען נישט אפלייענען, יעדער סאָציאליסט ווייס גאנץ גוט, אז אונזער פארטיי צעהלט א געוויסע צאָהל רעליגיעזע מיטגלידער. אָבער דאָס הייסט אויף קיין פאל נישט, אז דעריי בער דארפען סאָציאליסטישע פארטייען בלייבען פערשטיינערט מיט דעם פסוק „רעליגיאָן איז פרוואַט זאך“ און זיך גאָר נישט קימערן, אויב די רעליגיעזע שטרעמונגען ווערען פערשפרייטעט און פערשטארקט אין פאָלק אָדער נישט. וויא פיעל רעליגיעזע מענשען זאָלען נישט צוטרעטען צו א סאָציאליסטישע פארטיי, וועט עס אָבער גאָר נישט ענדערן דעם פאקט, דאָס דיא לעהרע פון סאָציאליזמוס איז געגען בלינדען גלויבען, געגען רעליגיאָן, אזוי וויא א טייך ענדערט נישט זיין שטראָם, וואָס דיזענער שטראָם זאָל אויפ'ן וועג נישט מיט שלעפען.

רעליגיעזע מענשען אין א סאָציאליסטישער פארטיי זיינען איבערהויפט אן אויסנאָמע. אזעלכע פערשטעהען געווענהליך נישט דיא פילאָזאָפישע זייט פון סאָציאליזמוס און לאָזען זיך מיטשלעפען נאָך זייער קלאסען אינסטינקט. מעגען אפילו טויזענדער גייסטליכע זיך ערקלערען פאר סאָציאליסמען (געווענהליך זיינען אזעלכע גייסטליכע קיינע פארטיי-מיט-גליעדער). וועט עס דאָך נישט ענדערן דעם פאקט, דאָס אלס קערפערשאפט, אלס א קלאס זיינען דיא גייסטליכע דיא ערגסטע געגנער פון סאָציאליזמוס און דיא ביטערסטע רעאקציאָנערן איי-בערהויפט. מיר ווייסען אויך גאנץ גוט, אז אין אונזערע רייען געפינען זיך קאפיטאליסטישע, א סך מיטגלידער פון דער ברוזשואזע; נאָך מעהר, אלע אונזערע סאָציאליסטישע לעהרערס און כמעט אלע אונזערע פיהרערס זיינען ארויס פון קאפיטאליסטישען קלאס — קענען מיר דע-ריבער זאָגען. אז דער סאָציאליזמוס דארף גאָר

זיינען אלע מאָל דיא ערשטע צו פערקלאנגען און צו פערטהיידענען דעם פרינציפ פון טאָלעראַנץ. זייער שטרעבונג איז נאָר צו עפענען דיא מוחות פון עולם און צו צייגען, וויא דום, פאלש און ישערייך דיא פארמעלע רעליגיאָנען זיינען, וויא לעכערליך עס איז צו גלויבען אין א ספעציעלע אָפּענבארונג (ענטפלעקונג) און אין מעהר אָדער ווייניגער אלטע און אבערגלויבישע „היליגע ביכער“. יעדעס ענטהאלטען כלומרישע געבאָטען דירעקט פון גאָט דורך דעם מויל פון נביאים. קורץ, זיי בענצען נאָר גייסטיגע געוועהר, ארגר-מענטען, אָבער קיינע צוואנגס-מיטעל.

און ווען זאָגאר א פריידענקער פארטיי זאָל קרעגען דיא אויבערמאכט אין א געוויסען לאַנד און אויספיהרען איהר פראָגראַם געגען דיא רעליגיעזע, לאָמיר זאָגען, בויען פאָלקסשולען אָהן רעליגיעזע אונטערריכט, אָבשאַפן די זאָנטאָגס-געזעצע א. ז. ו. וועט דאָס אויך נישט הייסען אינטאָלעראַנץ, דען זאָנסט מען מוזען בער טראכטען יעדען מאיאָריטעט-בעשלוס אלס אן אקט פון אינטאָלעראַנץ. געוויס, יעדער מאיאָריטעט-בעשלוס איז א צוואנג פאר דיא יעניגע, וואָס זיינען דערמיט נישט איינפערשטאנדען; אָבער אנדערש קען מען נישט לעבען אין א געזעל-שאפט, וואָס דיא אנארכיסמען זאָלען נישט טענה'ן וועגען זייער „אבאָהוטער“ פרייהייט.

ווארום אָבער, פרגעט זיך, האָבען דיא סאָציאלידעמאָקראטען דאָך אריינגעשטעלט אין זייער פראָגראַם: „רעליגיאָן איז פרוואַט-זאך“; פשוט גערעט, צוליבע פראקטישע צווע-קען. ריפּטוערליך צוויי: ערשטענס, נישט אפצושרעקען רעליגיעזע מענשען פון סאָציאליזמוס אלס א גאָטלאָזע לעהרע; צווייטענס, נישט צו צערשפרייטען דיא קרעפטע אויף זייטיגע פראגען, וויא וויכטיג דיזע פראגען זאָלען נישט זיין אן און פיר זיך, און אָנצווענדען דיא גאנצע ענערגיע אויף דיא ריינ-סאָציאליסטישע פראפאגאנדע.

מען האָט אָנגעוויזען און מען ווייזט נאָך יעצט אָן, אז דורך אן אנטיררעליגיעזע פראָפאגאנדע, וויא דיא פריידענקער פיהרען איהר שטויסט מען אָפּ, פון איין זייט, אזעלכע פראָלע-טאריער, וואָס קענען גאנץ גוט דיענען אין דער סאָציאלידעמאָקראטישער פארטיי פיר אלע איהר רעקאָנאָמישע און פאָליטישע צוועקען, נאָר פערבלייבען נאָך רעליגיעזע, און פון דער אנדערער זייט פערליערט מען קרעפטע און צייט אויף פראגען, וועלכע האָבען נישט דירעקט צו טאן מיט דעם קלאסענקאמפף און סאָציאליזמוס. דיא יעניגע, וואָס האָבען געשטריטען, אז דער סאָציאליזמוס איז נאָך זיין נאטור נאָך אנטיר-רעליגיעז, אז ער איז געבויט אויף דעם פונדא-מאָנט פון פילאָזאָפיע און וויסענשאפט און אן,

פון דיא ענגע גרענעצען, אין וועלכע מען האָט אינגעשלאָסען דעם „רעליגיאָן איז פרווואט זאך“. קיינער לייקענט נישט דיווען פונקט אין אלגעמיינען, נאָר וויא קענען סאָציאליסטען דערלאָזען, אז דיא גייסטליכע זאָלען אָנהאלטען זייער פריהערע מאכט? ווייטער, וויא קענען זיי קעמפפֿען געגען דיא קלערקאלען אָנהע צו אטא־קירען דיא רעליגיאָן אין אלגעמיינען?

אין דיווער בעציהונג האָט זשאן זשאָרעס פאָלשטענדיג רעכט, ווען ער שטיצט קאָמב'ס מיניסטעריום, אום אָפצושוואכען דיא גייסטליכע כע. אין זיין מארקסיסטישען אָרטאָדאָקסיזמוס איז זשול געד פערקראַכען אזוי ווייט, אז ער האָט זיך אויסגעדרויקט וועגען דעם קאמפֿע געגען דיא קאטהאָלישע קירכע וויא וועגען עפעס א קלייניגקייט פאר דיא סאָציאליסטען. דערויף האָט ער געקראַכען דיא קרעפטיגע און גלענצענדיגע אנטוואָרט פון זשאָרעס: „געד דרעהט איי־בער קאפּיר יעדען געזעץ פון מענשליכען פראָגראַם, אויב ער דענקט, אז א רעוואָלוציאָן וועט פאָרקומען פאר דיא פערשפרייטונג פון ליכט. דורך דיא פערלענגערונג פון דער צייט פון אונז וויסענדייט, פערשפּעטיגט מען דיא רעוואָלוציאָן.“

יא, וואָס מעהר מען וועט איבערלאָזען דיא רעליגיעזע אונגעשטערט אין זייערע אבערגלויב־בענס, וואָס וועניגער מען וועט ארבייטען צו עפע־נען דיא פערבלענדעטע מאסען, וואָס ווייניגער מען וועט פערשפרייטען ליכט און אויפקלערונג, אלץ שווערער וועט עס זיין דורכצופיהרען דיא סאָציאליסטישע אידעאלען, אלץ מעהר דערנער און שטערונגען וועלען אויפֿשפרינגען אויף דעם וועג צו דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן. אום דיא סאָציאליסטישע געזעלשאפט זאָל קענען פערנעהן מען דער פלאץ פון דער קאפיטאליסטישער, איז נישט נור נויטווענדיג, אז דיא ארבייטער מאסען זאָלען גוט פערשטיין זייערע קלאסען־אינטערעסען, סען, זאָנדרען זאָלען אויך זיין אויפגעקלעהרטע מענשען. און נישט גלויביגע שעפסען. דאָס קען אָבער נאָר געשעהן דורך פראָפאגאנדע און אגיאָטאציע אין אלע ריכטונגען, וואו מען קען נאָר אטאקירען און אָפשוואכען דעם שונא, אויף דעם פאָליטישען אזוי גוט וויא אויף דעם עקאָנאָמישען פעלד, אויף דעם רעליגיעזען אזוי גוט וויא אויף דעם פאָליטישען פעלד, אויף דעם מאטעריעלען פעלד. דיא סאָציאליסטען טרעטען ארויס געגען די זאָגענאנטע „פיו־און־סימפּל“ טרייד־יוניאָנים טען, דיא יעניגע וואָס שטיצען זיך נאָר אויף דעם עקאָנאָמישען קאמפֿע דורך טרייד־יוניאָניסטישע ארגאניזאציען און פערנאכטעניגען דיא פאָליטישע טעהטיגקייט פון פראָלעטאריאט. מיט

ניט ארויסטרעטען געגען קאפיטאליזמוס? אועל־כע בורזשואזע קינדער, וועלכע זיינען געוואָרען סאָציאליסטען, ווערען גאנץ ריכטיג און טרעפֿדיק גערופען אויף פראנצויזיש „בורזשוא דע־קלאסע“ (דאָס הייסט: דעקלאסירטע, וואָס זיי נען אָבעריסען געוואָרען פון זייער קלאס) און זיי זיינען, נאָך אלעמען, אויסנאָהמען.

מיט פערגעניגען נעהמען מיר אויף אועלכע „בורזשוא דעקלאסע“, ווייל זיי זיינען געוועהנליך נישט נאָר עהרליכע, זאָנדרען אויך אינטעליגענטע און געלעהרענטע מענשען, און מיר זאָגען זיך אויך נישט אָפ פון רעליגיעזע און אפילו פון גייסט־ליכע, אויב זיי ווילען צוטערעטען צו אונז; אָבער צוליב דעם דארפען מיר אויף א האָאר נישט אָבשוואכען נישט בלויז דעם קלאסען־קאמפֿע, זאָנ־דערן אויך דעם אנטירעליגיעזען און ספעציעל דעם אנטירייסטישען קאמפֿע. פערטייטשען דעם פונקט „רעליגיאָן איז פרווואט זאך“ אלס פאָל־שטענדיגע גלייכגילטיגקייט צו דיא רעליגיאָנען, וויא זיי עקזיסטירען אין דער ווירקליכקייט, הייסט איינפאך פערקריכען אין היפאָקריטיזמוס. אזא גלייכגילטיגקייט איז אויך שעדליך פאר דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג אין אלגעמיינען.

אלס ביישפיעל וועל איך דאָ בריינגען פראנק־רייך. דאָרט ווערט אָנגעפיהרט א ביטערער קאמפֿע געגען דיא קאטאָלישע קירכע זייט דיא גרויסע רעוואָלוציאָן צו ענדע פון אכצעהנטען יאָרהונדערט, ווען דיא יאקאָבינער האָבען אומ־געוואנדעלט קירכען אין קאזארמעס, שטאלען און פערזאמלונגס־פלעצער און האָבען איבערגעגאָסען די קירכענגאָלען אין קאנאָנען. יעצט איז עס אזוי ווייט געקומען, אז מען קען אָפשאפען דעם „קאָנ־קאָרדאט“ (דאָס הייסט דעם אָכמאך וואָס נאָ־פאלעאָן דער ערשטער האָט געשלאָסען מיט דעם פאפסט וועגען דיא בעציהונגען פון דער קירכע צום שטאאט) און דורכפיהרען דעם וויכטיגען פרינציפ וועגען אָפטהיילען דיא קירכע פון שטאאט. וויא צום ביישפיעל אין דיא פעראייניג־טע שטאאטען — וואָס זאָלען דיא סאָציאליסטען טאָן? זאָלען זיי שטיין פון ווייטענס מיט דעם פוסק „רעליגיאָן איז פרווואט זאך“ אָדער זיך אריינווארפען אין דעם קאמפֿע געגען דיא קלער־קאלען און קאטאָלישע גייסטליכע און שטיצען דעם ראדיקאלען מיניסטעריום, וואָס וויל דורכ־פיהרען דיווע העכסט־וויכטיגע רעפארמע אין פראנקרייך?

דאָ האָט מען צו טאָהן מיט א גרויסע פראקטישע פראגע, וועלכע איז ענג פער־בונדען מיט פריידענקעריי און אנט־יקלעריקא־ליזמוס. ווילענדיג אָדער נישט ווילענדיג זיינען דיא סאָציאליסטען געצוואונגען ארויסצוטערעטען

נען, אָבער זייער עהנליכקייט ביי אלע פעל-
קער אויף דער זעלבער גייסטיגער שטופע. דער
אמאָליגער אפיקורסות, וועלכער האָט געקוקט אויף
רעליגיאָנען וויא אויף אפיקורסות, עפעס אן אויסגעטראכטע
זאך, וויא אויף א שווינדלערישע פערבלערונג
פון כהנים צו בעהערשען און צו עקספּלאַטירען
דעם עולם, האָט אָנגעטראָטען דעם פּלאַץ צו
גרינדליכע וויסענשאַפטליכע נאָכפּאַרשונגען,
וועלכע צייגען, אז רעליגיאָנען האָבען זיך ענט-
וויקעלט אויף א נאטירליכען וועג און זיינען גע-
ווען נויטווענדיג אין דעם לעבען פון מענשען.
אזא אויפקלערונג קען קיינעם ניט אויפרייצען
און ניט אָבשטויסען, וויא רעליגיעזע איינער זאָל
ניט זיין, דען ער מוז פיהלען און איינזעהן, אז
ער האָט דאָ צו טאָן מיט פאקטען און בעווייזע,
אזוי וויא ווען מען ערקלערט איהם, וויא דיא
ערד דרעהט זיך ארום דיא זון, אָבנאָהאל דאָס
שטימט גאָר ניט מיט דער ביבלישער אסטראָ-
נאָמע.

ווען איהר זאָלט, צום ביישפיעל, צוקומען
צו א אידען און איהם זאָגען, אז משה איז גע-
ווען א שווינדלער, דען ער האָט גענארט דעם
עולם מיט זיינע נסים, וויא אלט-מאָדישע
אפיקורסים האָבען עס געזאָגט, וועט איהר איהם
נאָר אויפּרעגען געגען זיך, און וואָס פאך א
פערנינפטיגע זאכען איהר זאָלט נאכהער ניט
זאָגען, וועט עס זיין ארויסגעוואָרפען. ווען איהר
זאָלט אָבער משה'ן לאָזען צו רוה און ערקלערען,
אז דיא בייעל איז א וויכטיגער היסטאָרישער
דאָקומענט פון אידישען פאָלק, וואָס האָט אויך
א גרויסע וויכטיגקייט פיר דיא קולטור געשיכטע,
נאָר זאָלט דערביי איבערגעבען, נאָך דיא נייע
קריטישע נאָכפּאַרשונגען פון גרויסע געלעהרטע,
ווען און וויא אזוי יעדער טהייל איז געשריעבען
געוואָרען, וויא ווייט דיא ביבלישע שילדערונגען
שטימען מיט דיא שילדערונגען פון אנדערע
פעלקער, וויא, צום ביישפיעל, דיא מעשה מיט'ן
גן-עדן געפינט זיך אויסגעקריצט אויף זעהר
אָלטע מאָנומענטען פון בבל, דאן וועט ער אייך
יעדענפאלס אויסהערען מיט אינטערעס און איהר
וועט שוין קענען ווייטער ווירקען אויף איהם,
אום איהם אויפצוקלעהרען. הערבערט ספענסער,
טיילאָר, שטיינמאָל, מאַקס מיללער און פיעלע
אנדערע געלעהרטע האָבען מעהר אונטערנאָך
בען דיא רעליגיאָנען, וויא אלע אמאָליגע ראציאָ-
נאליסטען און אפיקורסים, וועלכע האָבען גע-
זוכט ווידערשפרייטע אין דיא הייליגע ביכער
און האָבען אָנגעלאכט פון דיא געשיכטען, וועל-
כע זיינען דאָרטען פערצייעכענט; אָבער זייערע
ווערק זענען דאָך ניט אויף דיא רעליגיעזע, דאָר-
ווינ'ס לעהרע איז אבנאָלום געגען דיא ביבלישע
מעשה בראשית, אָבער זיא וועט דאָך ניט אזוי
אויפּהעצען א פרומען אידען, ווען מען זאָל איהם

רעכט ערקלערען זיי, אז די ארכייטער מוזען גע-
ברויכען דיא פאליטישע אזוי גוט וויא דיא עקאָ-
נאָמישע קאמפּאָזיטעל געגען דיא פאליטאליש-
טישע געזעלשאַפט. אָבער אין דער זעלבער צייט
פערנאכלעסיגען א סך סאָציאליסטען דעם קאמפּאָ-
געגען רעאקציאָן אין אלגעמיינען, געגען קלער-
קאליזמוס, געגען רעליגיעזע פערדומונג. מיט דער
אויסרייך, רעליגיאָן איז פרוואַט זאך" גיבען
זיי איבער דעם גייסט פון דיא פאָלקס-
מאסען. צו דיא גייסטליכע בעלי-דרישערס און
אלערליי כלומרשט מאָראליסטען. וואָס קימערט
דאָס אונז, אויב איינער געהט אין סינאָגאגע
אָדער קירכע, וויא באלד ער איז א מיטגליעד פון
דער סאָציאליסטישער פארטיי? פּרעגען פיעלע
גענאָסען. עס דארף אָבער אייך קימערן גאנץ
שטארק, דען אזא מיטגליעד וועט ארויסטרעטען
געגען א ייך און וועט שטימען גע-
גען א ייך, ווען עס וועט זיך, צום ביישפיעל,
האנדלען, אויב מען זאָל בעשטימען א געוויסען
טהייל פון קהל'שע געלט אויף א קירכע אָדער אויף
א פאָלקס-אינסטיטוט פיר וויסענשאַפטליכע
פאָרלעזונגען. אין בעסטען פאָל, ווען איז מיט-
גליעד אנערקענט ווירקליך אלע פרינציפען פון
סאָציאליזמוס, קען ער אָבער, נאָך זיין רעליגיאָ-
עזען כאַראַקטער, ניט זיין א רעוואָלוציאָנער.

יעדענפאלס, מוז מען זוכען אזעלכען צו בע-
קעהרען, אויפצוקלערען און ניט איהם לאָזען
צו רוהען מיט דעם, "רעליגיאָן איז פרוואַט-זאך".
מען טאָר איבערהויפט ניט פערנאכלעסיגען דיא
אנטי-רעליגיעזע פּראָפּאגאנדע. ניט אכטענדיג
אויף דעם פּסוק, "רעליגיאָן איז פרוואַט-זאך",
דארף מען ביי יעדער געלעגנהייט פערשפרייטען
פרייע געדאנקען און קריטיקירען דיא רעליגיעזע
לעהרען. דאָס איז א וויכטיגע קולטורעלע אר-
בייט.

נאָר דיזע קריטיק, דיא אויפּקלעהרענדע
טהעטיגקייט דארף געפיהרט ווערען אויף א
געלאסענעם און ניט אויפּהעצענדען שטייגער,
ניט וויא דיא אמאָליגע אפיקורסים פלעגען עס
טאָן. דער פונקט, "רעליגיאָן איז פרוואַט-זאך"
איז אָנגענומען געוואָרען טהיילווייז צוליב דעם,
וואָס פיעלע סאָציאליסטען האָבען זיך צופיעל
אָבעגעבען צו אנטי-רעליגיעזע אגיטאציאָן און
האָבען איינפאך זיך אויסגעלאכט פון רעליגיאָ-
נען, געברויכענדיג שימפּהווערטער און נארישע
ארגומענטען. מען איז אָבער אזוי אריבער פון
אין עקסטרעם צו אן אנדערן, דען יעצט קוקט
מען צווישען דיא פינגער אויף רעליגיעזע אנגע-
לעגנהייטען.

דיא אויפּקלערענדע קריטיק דארף זיך בענר-
צען מיט דיא קולטור געשיכטליכע
נאָכפּאַרשונגען איבער דיא ענטשטעהונג
און ענטוויקלונג פון רעליגיאָ-

מיט אועלכע פעפערדיגע אויסערונגען, וויא „גאט איז א ליגען“, „דער וואָס גלויבט איז ענט“ ווידער א נאר אָדער א שווינדלער“ און אנדערע, וועלכע ער האָט אויך געברויכט אין זיין בריעף אין דער „פרייע ארבייטער שטימע“, וואָס האָט ארויסגערופען דיא דיסקוסיאָן איבער דיא בער ציהונגען פון „ארבייטער רינג“ צו רעליגיאָן—דאָך, מוז איך צוגעבען, אז זיין פראָטעסט גענען דעם, וואָס דער „ארבייטער רינג“ פערקריכט אזוי אין שולען מיט זיין צו ברייטע אָנווענדונג פון „רעליגיאָן“ איז פרוואַטזאָך“, איז אים פלאַז. אויב עס איז ווירקליך אזוי, וויא אייניגע מיטגלידער האָבען זיך מודה געווען אין זייערע בריעף צום „פאָרווערטס“ און צו דער „פרייער ארבייטער שטימע“, אז דיא מאַיאָריטעט אין פיעלע ברענטשעס פון „ארבייטער רינג“ איז אזוי ווייט רעליגיעז, דאָס ימים נוראים ווערן זיי טאקי צוציטערטע און לויפן אין שול אריין, דאן איז יעצט דיא ריכטיגע צייט פאר דיא פרייער דענקענדע מיטגלידער זיך, גוט ארומצוזהען און ניט צו דערלאָזן, אז דיעזער אָרדען, וואָס איז געגרינדעט געוואָרען מיט פראָגרעסיווע צוועקען, זאָל קענען אומגעוואַנדעלט ווערען אין א גערעגטע וועהנליכען אידישען אָרדען.

די פראגע ווערט דאָ קאמפליצירט דורך דעם, וואָס דער „ארבייטער רינג“ האָט אויך מאטעריעל לע אינטערעסען. דיזע אינטערעסען צווינגען איהם נאטירליך צו יאָגען זיך נאָך א פערגרעסער רונג פון די צאָל מיטגלידער, ניט אכטענדיג אויף זייערע געזונגען און אפילו האנדלונגען. צוליב דיא קוואנטיטעט פערליערט מען אין קוואליטעט. דאָס איז א געפאָהר, וועלכע וועט ווערען אלץ גרעסער, וואָס דיזער אָרדען וועט ווערען צאָהלרייכער און פאָלגליך רייכער. דאן וועט דער אינטערעס פון דיא רעליגיעזע ווערען גרעסער צו פערקאפן דיא פרוואַל-טונג אין זייערע הענד און זאָגאר צו פערשטוי-סען דיא פריידענקער. אועלכע ענדערונגען זיינען שוין פאָרגעקומען אין פיעלע אנדערע קערפער-שאפטען, און דאָס איז א גאנץ נאטירליכע זאָך, אויב מען נעהמט ניט אַן פאָראויס ריכטיגע פאָרויכט-מיטעל.

דאָ איז ניט דיא פראגע וועגען טאָלעראנץ, דען יעדער פערטיין האָט פאָלשטענדיג דאָס רעכט ניט אָנצונעהמען אירגענד וועלכע פער-זאָן אלס מיטגליד; דאָ איז זאָגאר ניט א פראגע אויב גלויביגע זאָלען אָנגענומען ווערען אלס מיט-גלידער פון „ארבייטער רינג“; דיא פראגע איז דאָ: אויב דער „ארבייטער רינג“ זאָל צו-לאָזען, אז דיא מאַיאָריטעט זאָל זיין א רעליגיעזע אין גאנצען אָרדען, אזוי וויא דאָס איז שוין ליידער דער פאל אין פיעלע ברענטשעס. איך גלויב, אז ווען מען זאָל אזוי

דאָס געבען צו פערשטיין, וויא ווען איינער זאָל איהם אויף דעם אלטען אפיקורסישען שטייגער אויסשרייען, אז, צום ביישפיעל, דיא מעשה מיט יציאת מצרים איז א ליגען, א פאנטאזיע. אגב אורחא, אזא מיינונג איז אויך א גרונדפאלשע, דען עס קען קיין צווייפל ניט זיין, אז אידען האָבען געלעבט אין מצרים און פון דאָרטען איינגעוואַנדערט.

אַט, למשל, ווערן אין דער „צוקונפט“ גער-דרוקט ארטיקלען פון גענ. מילך נאָך ספעסער'ס ווערק איבער רעליגיאָן. א פרומער איד, לאָמיר זאָגען, וועט דורך דעם ניט ווערען א פריידענ-קער; זאָל זיין, אז ער וועט זיך זאָגאר אַבטרייב-לען פון זיי און זיי ערקלעהרען פאר א געפעהר-ליכע אפיקורסת, אָבער עס איז זיכער, אז ווען ער וועט זיי לעזען, וועט ער ניט אזוי אויפגע-רעגט און צוקאכט ווערען, וויא ווען ער וועט לעזען עפעס פון א משיכיל, וואָס לאכט זיך אויס פון רעליגיאָן.

קורץ, מען דארף פערשטיין, וויא צו קריטי-קירען דיא רעליגיאָן, אום צו קענען אויפקלעהרען דיא רעליגיעזע. אָבער ניט דאָס בין איך דאָ אויסען. דאָס וואָס איך בין דאָ אויסען און וואָס איך וויל, אז אלע פריידענקענדע סאציאליסטען זאָלען זיך נעהמען צום הארצען, איז אז זיי זאָלען אויך קעמפפן אלס פריידענקער, וויא פיעל מען זאָל ניט אנערקענען פיר ריכטיג, אז רע-ליגיאָן איז פרוואַטזאָך.

* * *

יעצט עטליכע ווערטער וועגען דעם „ארביי-טער רינג“, וועלכער געפינט זיך צווישען צוויי פייערן איבער דיא רעליגיעזע פראגע. מיר האָ-בען דאָ אין א קליינער מאָס א שטרייט וועגען דיא אָנווענדונג פון דעם פסוק „רעליגיאָן איז פרוואַטזאָך“. מיר זעהען דערביי, וויא שטארק רעליגיעזע אנשיאונגען זיינען נאָך איינגעוואָר-צעלט ביי דער מאסע, וויא פעכט אפילו אידען, וואָס האלטען זיך פאר סאציאליסטען, זיינען נאָך צוגעבונדען צו דיא צערעמאָניעס פון דער איר-ישער רעליגיאָן און וויא פיעל מען האָט נאָך צו קעמפפן, אום אריינצוקלאפן אין זייערע קעפ-פרייע געדאנקען. נאָך דעם אויבען געזאָגטען, גלויב איך, איז פאר מיר איבעריג צו בעמערקען, אז מיינע סימפאטיען זיינען אויף דער זייט פון דיא יעניגע מיטגלידער פון „ארבייטער רינג“, וועלכע שטרעבען צו מאכען דיזען אָרדען פאר אן אמת פראָגרעסיווען און פריידענקערישען אָבוואָהל איך בין נאָר ניט איינפערשיטאנדען מיט דער ארט און ווייזע, וויא גענ. ראָזענ-צווייג, דער אָרגאניזער פון „ארבייטער רינג“ פיהרט זיין אנטידעליגיעזע אגיאצאָן, דען ער האלט זיך אָן דיא געוועהנליכע אפיקורסישע טענות און מוז אויפהעצען רעליגיעזע געגען זיך

פאסט מען דען ריכטיג אויף, וואָס פאר א סאָרט מענטש דער רעליגיעזער מיטגלידער איז? וויא ווייט איך קען אורטיילען פון דיא פערפעקט-ליכטע בריעה, הויכט מען דאָס גאָר ניט אָן צו טאָהן, ווייל מען האָט הויפטזעכליך אין אויג צו האָבען וואָס מעהר מיטגלידער.

איבערהויפט דיא ערקלעהרונג, וואָס גענייטענכובים ניט וועגען דעם צוועק פון „אר-בייטער רינג“, איז צו ברייט און ניט גענוג קלאָר. מען דארף נאָך אויסארבייטען געוויסע פונקטען צו בעשרענקען דיא אויפנאמה פון רעליגיעזע מיטגלידער. ער אליין גיט צו, אז „דער ארבייטער רינג וויל אויף קיין פאל ניט, אז זיינער א ברענטש זאָל אָפיציעל(?) זיין א רעליגעזע חברה און האָבען רעליגיעזע אויפגאבען“. נו, וויא איז, ווען א ברענטש וואנדעלט זיך אום אין א שול ימים נוראים? זאָל מען אזא ברענטש אָנהאלטען אָדער אויס-שליסען? ווייטער מאכט גענייטענכובים נאָך א בעשרענקונג. „אויך, זאָגט ער, וועט דער ארבייטער רינג ניט ארייננעהמען בעוואוסטע כלי קודש, וועלכע זיינען בעקאנט אלס גאָט'ס האַזאקע“. אזעלכע וועלען וואהרשיינליך זיך גאָר ניט פאַרשלאָגען אלס מיטגלידער אין „ארבייטער רינג“, זאָ דאָס אזא בעשרענקונג איז נוצלאָז. נאָר וויא זאָל זיין, צום ביישפּיעל, מיט א חזן, וועלכער איז אָפיציעל א כלי קודש, נאָר אין דער ווירקליכקייט איז ער גראדע א פרייגע-זאָנענער מענטש, וויא דאָס איז ניט זעלטען דער פאל אין אמעריקא?

נאטירליך, גענייטענכובים האָט טהעאָ-רעטיש פאַלשטענדיג רעכט, ווען ער ערקלערט, אז מען דארף צוציהען דיא פרומע און זיך אָנ-שטרענגען זיי אויפצוקלערען דורך פאַרלעזונגען און פרייע דיסקוסיאָנען; אָבער דאָס קען מען אויך און מען דארף טאָן ניט בלויז דורך דעם „ארבייטער רינג“, זאָ דאָס אזא בעשריינקונג אין אָפּענע פערזאָנלונגען און בעזאָנדערס באַשרען און ביכער, דער „ארבייטער רינג“ אלס אָרדען איז אָבער א געשלאָסענע קערפער-שאפט מיט פערשידענע צווע-קען, און ער מוז גאָר ניט האלטען אָפּען זיינע טהירען פאר גלויביגע, טאָמער וועלען עטליכע פון זיי אויפגעקלערט ווערען דורך א פערקעהר מיט דיא פרייגעזאָנענע מיטגלידער. ער מוז שטרעבען צו איינהייט, צו פריינדליכע הארמאָניע אין יעדער ברענטש. ער מוז אויך אָנהאלטען זיין פראָגראם און פעהיטען זיין עק-זיסטענץ שוין איינפאך צוליעב דיא מאטעריעלע אינטערעסען. איז דאָס דען מעגליך, ווען דיא מיטגלידער זיינען צושפאַלטען וועגען רעלי-גיעזע פראגען? נאָך מיין מיינונג איז דאָס נאָך ווייניגער מעגליך, וויא ווען מען איז ניט

שמעלען דיא פראגע, וועט מען פערשפאָרען פיעל צו דיסקוטירען און מען וועט פערזוכערן דיא עקזיסטענץ פון „ארבייטער רינג“ אלס א פראָגרעסיווען אָרדען, ווען אפילו אייניגע מיט-גלידער זאָלען זיין גבאים פון שולען און רבנים.

גענייטענכובים וואונדערט זיך, וויא קענען גאָר רעליגיעזע לייט ווערען מיטגלידער פון „ארבייטער רינג“, און ער דענקט, אז אזעלכע זיין נען פעררעטהער; אָבער ער האָט דאָ ווידער א טעות, דען ער וויל ניט נעהמען אין אנבעטראכט דיא זאָנדרעכארכייטען פון דער מענטשליכער פסיכאָלאָגיע און דאָס ניט יעדערער גיט זיך אָפ א קלאָהרע רעכנונג, וואָס ער טהוט אין וואָס דער אָרדען בעצוועקט, ווען ער פערשרייבט זיך אלס מיטגלידער. און ווייטער, וויא גענאָהע פיי-גענכובים ערקלערט עס און וויא דיא פראקטיקע צייגט עס נאָך שארפער, שמעלט מען גאָר ניט דירעקט ביי דער אויפנאמה פון נייע מיטגליד-ער דיא פראגע וועגען זייערע רעליגיעזע אי-בערזייגונגען. דארום דארף מען זיך גאָר ניט וואונדערן, וואָס עס קומען אלץ מעהר אריין רעליגיעזע מיטגלידער. מען דארף זיך, פער-קעהרט, וואונדערן, וואָס דיא פריידענקערע מיטגלידער דערלאָזען עס מיט אזא לייכטע הארץ און גלייכגילטיגקייט, שטיצענדיג זיך כלומרשט אויף דעם פרינציפ פון טאָלעראַנץ און ניט זעהענדיג, וויא זיי וועלען פערלירען דעם באָדען אונטער זייערע פיס אין א גאנץ קור-צער צייט, אויב דיא טאקטיק פון יאָגענעם נאָך דיא צאָהל מיטגלידער וועט ווייטער פאָרט-געזעצט ווערען.

גענייטענכובים'ס שטאנדפונקט אין דיעזען שטרייטפונקט איז פאר מיר ניט קלאָר, מוז איך געשטעהן. ער וויל עפענען ווייט און ברייט דיא טיהרען פון „ארבייטער רינג“ פאר גלוי-ביגע, וואָס זיינען צופרידען צו לאָזען פיהרען דיסקוסיאָנען איבער רעליגיאָן און וואָס קענען מיט דער צייט אזוי ווערען פריידענקער. ער זוכט „איינפאכע רעליגיעזע מענטשען, וואָס זיינען ניט קיין רעליגיעזע קאבלעפעס, נאָר געהן זיך שטיל זייער מעהר אָדער וועניגער פרומען וועג פאר זיך“. דאָס איז זעהר גוט, אָבער וואו איז דער קריטעריום פון דיע-זער איינפאכקייט? וויא קען מען ביי דער אויפ-נאחמע פון א מיטגלידער בעשטימען, אז ער וועט ניט ווערען א שטערונג פאר דעם „ארביי-טער רינג“, אז ער וועט ניט שמעלען העכער די פראגע פון דאוונען ראש השנה אין א שוהל, וויא דיא נאנצע עקזיסטענץ פון דעם אָרדען? בלייבט דאָך ניט אנדערס גוט דורכצוטרייבערן און אויספארשען א קאנדידאט, ווען ער גיט זיך אָן פאר א פרומען איד. טהוט מען דאָס אָבער,

דערע אידישע אָרדענס, דאָרנער
אויף אלס פריידענקער. ער דארף זיך דאָרום היי-
טען אָנצונעהמען גלויביגע אלס מיטגלידער און
איבערהויפט שמרענג אויפפאסען אויף די קורא-
ליטעט און דיא געזונגען פון דיא קאנדי-
דאטען. דערצו מוז מען איינפיהרען געוויסע
בעשרענקונגען, געוויסע פאָרזיכטס-
מעל. מען מוז אויסארבייטען בעשטימטע פונק-
טען ביי דער אויפנאהמע פון נייע מיטגלידער,
פונקטען, וועלכע אלע ברענטשעס זאָלען זיין
פערפליכטעט אָבצוהיטען און אויסצופיהרען. נאָר
יעדענפאלס מוז דיא מאַיאָריטעט פון
„ארבייטער רינג“ שטענדיג פערבלייבען פראָ-
גרעסיוו און פרייגעזאָנען.
פ. קראניץ.

אייניג וועגען פאָליטישע פראגען, וועגען פאָ-
ליטישע פארטייען. דאָס וואָס דער „ארבייטער
רינג“ האלט זיך, טראָץ דעם ווידערשפרוך פון
זיין צוועק מיט דיא געזונגען פון א גרויסען
טהייל פון זיינע מיטגלידער, איז נאָך גאָר קיין
בעווייז ניט, אז ער וועט זיך שפעטער אָנהאל-
טען. איך ווידערהאל עס, איך זעהע יעדענפאלס
א גרויסע געפאהר פאר דיא עקזיסטענץ פון
„ארבייטער רינג“ דורך דיא צו אָפענע טיהרען
פאר דיא רעליגיעזע, וויא גענ. פייגענבוים און
זיינע אנהענגער ווילען עס אָנהאלטען.
די מיטגלידער פון „ארבייטער רינג“ דאר-
פען גיט פערגעסען, אז זיין עקזיסטענץ
בערעכטיגונג ליגעט אין דעם, מיט וואָס
ער אונטערשיידעט זיך פון אנ-
דערע.

דיא ערשטע האלבע מיליאן

פון צוויי וויכטיגע שטאטען, וועהרענד דעם
איינעם אין מאסאטשוסעטס האָבען מיר פער-
לאָהרען.
דער זינג איז פון דעסטוועגען א גרויסער
און כמעט נאָך גרעסער וויא מען האָט געקענט
ערווארטען צוליעב דיא פאָלגענדע גרינדע:
ערשטענס, ווייל עס זיינען דעם 8טען נאָך-
וועמבער אָבעגעבען געוואָרען ניט פיעל ווייני-
גער וויא א האלבע מיליאן סאָציאליסטישע שטי-
מען. אזוי פיעל וועט וואהרשיינליך זיין דער סך-
הכל ווען מיר וועלען צוצעהלען דעליאָנ'ס עט-
ליכע צעהנרליג טויזענד וואוטס (איבער דער
גאנצער מדינה). וויא עס וועט שפעטער ער-
קלערט ווערען, איז א האלבע מיליאן שטימען א
פיעל בעדייטענדער צאָהל וויא מען קען מיינען
בעטראכטענדיג דעם עסק אויבערפלעכליך, פער-
גלייכענדיג למשל אונזער וואהל-רעזולטאט מיט
וואָס אונזערע גענאָסען האָבען עררייכט אין אג-
דערע מדינות.

צווייטענס, איז דיעזע האלבע מיליאן שטי-
מען פערשפרייט איבער דעם גאנצען שטח פון
דער מדינה, כמעט איבער אלע שטאטען און
טערריטאָריען. דעם און הענפאָרד האָבען גע-
קראָגען שטימען אין פיעלע אזעלכע ערטער
וואו עס איז נאָר קיין סאָציאליסטישע אָרגאניזא-
ציאָנען ניטאָ און קיין מאָל ניט געוועזען.
דריטענס, האָט דער סאָציאליזמוס אזוי וויא
מיט שטורם גענומען דיא צוויי גרויסע שטאטען
פונ'ם „מידעל-וועסט“ — אילינאָי און וויסקאָנ-
סין. אויב דער לעצטער בערייכט איז ניט אי-
בערטריעבען, זיינען דאָרטען אליין געפאלען

ער האַריוואָהריגער וואהל-
קאמפף האָט זיך געענ-
דיגט מיט א גרויסען
זינג — דעם ערסטען
אמת-גרויסען זינג —
פארן סאָציאליזמוס
בכלל און פאר דיא סאָ-
ציאליסטישע פארטיי
בפרט.



עס איז אמת, נאָך דיא אָפיציעלע שטימען-
צעהלונג וועט זיך גיכער ארויסשטעלען אז מיר
האָבען דיא 600 טויזענד (*) — ששים רבוא! —
וואוטס ניט בעקומען, וויא מען האָט אין אלע
אונזער צייטונגען אין אָנהויב בעריכטעט. א
גוזמא און א שטיקעלע בלאָף, וואו דאָס בעט
זיך, איז דאָ אין אמעריקא, וויא עס ווייזט אויס,
פונקט אזוי אונפערמיידליך, וויא דער איינער-
דען, איבערטרייבען און אָפדינגען אין ליטווישע
קראָמען. אזוי זיינען מיר שוין דאָ געבויט.

עס איז אויך וואהר, אז מיר האָבען דערווייל
דעם מאָל אויך נאָך קיינעם ניט ערוועהלט צום
נאציאָנאלען פארלאמענט, דעם קאָנגרעס אין
וואשינגטאָן, הגם מיר האָבען יא ערוועהלט צוויי
אסעמבלי מען אין אילינאָי און פינף אסעמבלי
מען און א סענאטאָר אין וויסקאָנסין. ד. ה. אכט
סאָציאליסטען אין דיא לאָקאלע פארלאמענטען

(*) מיר וועלען דאן געבען אן אויספיהרליכען
ארטיקלע איבער דיא לעצטע עלעקשענס אין אלגעמיין-
נען און איבער דעם סאָציאליסטישען וואוט בעזאָג-
דערס. — דיא רעדאקציאָן.

בייטער אפילו ווען ער איז גאָר קיין סאָציאַליסטיש ניט. געוויס, דער דייטשער וואוס קען זיין א פרינציפיעלער און דיא 50 טעגליכע און פיעלע אנדערע צייטונגען אין דייטשלאנד, זשורנאלען און פאך-בלעטער קלעהרען אויף דיא וועהלער אזוי ווייט ווי מעגליך. ארום דעם איז ניטאָ וואָס צו ריידען. דאָ אָבער, ווען אימיצער געהט און שטימט פאר דעם'ן אלס קאנדידאט פאר פרע-זידענט, טהוט ער דאָס מחמת ער וויל האָבען דעם סאָציאַליזמוס פערווינקליכט (במהרה בימינו). דאָס וואָס שפעטער, אין 1908 אָדער אין 1912, וועט זיין, ווייסען מיר ניט, היינט יעדע-מאלס זיינען געוויס ניט געווען קיין דריי וועה-לער צווישען דיא האלבע מיליאָן, וועלכע האָבען געשטימט גלויבענדיג, אז דעם-און הענפאָרד קענען דעם קומענדען מערץ זיך דארפן קרויז-קענען קיין וואשינגטאָן. דער וואוס איז דאָ, אלזאָ א ריין פרינציפיעלער און דארום האָט זי פועל גרעסערן ווערטה וויא אין אייראָפּא.

דער וואוס אין דעם אידישען קווארטאל פון ניו יאָרק איז זעהר א בעפרידיגענדער. אויס-לאָזענדיג דיא הארלעם דיסטריקטען און דיא בראַנקס, וואו די אידישע בעפעלקערונג וואקסט פון יאָהר צו יאָהר, געפינען מיר, אז אין די דייט-טריקטען וואו דיא וואוטערס זיינען גרעסטע-טהיילס אָדער אין גאנצען אידישע איז דער רעזולטאט פאָלגענדער:

אס. דיסטריקט	1904	1903
4 עטר	1143	882
8 "	764	622
10 "	942	746
12 "	889	589
16 "	870	557

בסך הכל 4608 געגען 3398 פאר דעם-און הענפאָרד; פאר דיא אסעמבלי קאנדידאטען שטעלט זיך דער וואוס נאָך פיעל פיעל בעסער, אָבער מיר צעהלען נור דעם'לעם וואוס.

וויא מען זעהט איז דיא שטימענצאָהל גע-וואקסען זעהר בעדייטענד: עס זיינען צוגעקומען 1210 שטימען אין איין יאָהר. און אויב מיר זאָ-לען פערגלייכען דעם'לעם האייאָהריגען וואוס מיט דעם מעיאָר-וואוס (ניט, וויא אויבען, מיט דעם וואוס פון מעטשעט—פאר ריכטער) וועל-כער איז געווען אין יענע דיסטריקטען (3222) דאן וועט דער צואוואוקס זיין 1886 אָנשטאָט 1210 שטימען.

בקיצור, עס טאָגט, אפילו ביי אונז!

מ. ווינטשעווסקי.

נאָהענט פון א' דריט-חלק פון אונזער גאנצען וואוס: איבער הונדערט פערציג טויזענד שטי-מען. ווען מען בעטראכט דעם סך-הכל פון אלע וואוסט אין יענע צוויי שטאטען, זעהט מען אז דער ערפאָלג פון דעם 8טען נאָוועמבער האָט זיי בעטייטען איבער אכט פראָצענט שטימען פאר'ן סאָציאַליזמוס אין אילאָינאָי און אן ערך פון 10 פראָצענט אין וויסקאָנסין. מען זעהט, פראָסטער גערעט, אז אין איין שטאט זיינען פון יעדע הונדערט וואוטערס געווען אכט און אין דעם אנדערן צעהן סאָציאַליסטישע.

פיערטענס האָט דער ערפאָלג אונזערער שוין דערמיט אליין א גרויסען ווערטה וואָס דיא גאנ-צע אמעריקאנישע פרעסע האָט מיט א מאָל גע-נומען רעדען וועגען אונז. אין דיא גוטע אלטע צייטען פלעגען מיר, זעהענדיג וויא דיא צייטונג-גען ווילען פון אונז ניט וויסען, זיך טרויסען דערמיט, וואָס מען האָט זיך פערשוואַרען וועגען אונז ניט צו רעדען, מחמת מען וויל אונז א שטיי-גער, ניט אדווערטיזען. דאָס איז קיין מאָל ניט געוועזען וואהר, ווייל אומעטום וואו מיר האָבען זאָגאר פריהער געהאט א שטיקעלע ער-פאָלג האָט מען פון אונז גערעדט. דיא היגע צייטונגען זיינען פריהער פאר אלעם ביזנעס-אונטערנעהמונגען און זיי וועלען בעשריבען אלץ אין דער וועלט כל-זמן זיי רעכענען אז דער עולם איז אין דעם אינטערעסירט. צו איהר זייט א גרויסער ערפינדער אָדער א גרויסער ליודאיער, אָדער א גרויסער העלד, — טהוט נור עטוואָס אויף עפעס אזוינס וואָס זאָל מאכען נייגעריג דעם עולם, און דיא פרעסע וועט פון אייך..... מאכען פעניעס.

צוליב'ן דיעזע און אנדערע, וועניגער וויכ-טיגע גרינדע איז דער ערפאָלג אונזערער א מערק-ווירדיגער.

1-

און דאָ איז פילייכט טאקי דער אָרט ווידער א מאָל דארויף אויפמערקזאם צו מאכען, אז א וואוס פאר דעם און הענפאָרד איז נאָך וויכ-טיגער וויא א סאָציאַליסטישע שטימע ערגיין וואו אין אייראָפּא. "וויכטיגער" הייסט דאָ, פער-שטעמט זיך, אז עס האָט מעהר געוויכט, און דער גרונד דערפון איז איינפאך דיעזער:

ווער עס שטימט אין דייטשלאנד, למשל, פאר בעבלען אָדער פאר זינגער'ן קען א מאָל דאָס טאָן הויפטוועגליך דערפאר, ווייל ער וויל דאָס, ווייל ער קלערט אז בעבעל קען אין רייכס-טאג דורכפיהרן עפעס א געזעץ, פון וועלכען דער ארבייטער קען גלייך, היינט, שוין האָבען א נוי, אָדער אז ער קען העלפען ניט דורכלאָזען א גע-זעץ וואָס קען איהם, דעם ארבייטער, שאָדען טאָן. בקצור ווען ער שטימט פאר א בעבעל אָדער א זינגער קען ער דאָס טאָן איינפאך אלס אר-

סודות פון נאטור

ג ע א ג ע נ י א דיא ענטשטע חונג פון דער ערד.

דער ווערטער, דער זונען-קוגל ווערט קלענער. עס געהט אלזא פאר א בעוועגונג אין דער גאנצער מאסע, עס הויבט זיך אן א קאמפף אונטער דיא מאלעקולען. דיא וועלכע האבען שוין פערנומען דעם פלאץ פון צענטער ווילען ניט צולאזען קיינע נייע קאנקורענטען; דיא נייעקומענע ווילען אבער פארט זיך פארשאפען א פלאץ ביים צענטער. זיי דריקען זיך איינע געגען די אנדערע און דער רעזולטאט פון דעם דרוק איז דיא ענטשטע חונג פון ווא-רימקייט. דיא זון פערלירט אבער מעהר ווארימקייט דורך אויסשטראהלונג, וויא זיא קריגט צו דורך דעם קאמפף, דאס הייסט אלזא, אז דיא זון ווערט אלץ מעהר און מעהר אפ-געקיהלט און ווערט קלענער אין אומפאנג, זא דאס עס מוז קומען א צייט, ווען זיא וועט אין גאנצען קאלט ווערען און וועט אויפהערען צו לייכטען. ווען דאס וועט פאסירען, פערשטעהט זיך, אז אונזער ארימע ערדעלע וועט זיך אין גאנצען בעדעקען מיט אייז און יעדער ארגאנישער לעבען וועט פערניכטעט ווערען און אפילו זיין "ליבער נאָמען" אליין וועט ניט אים שטאנדע זיין אונז צו ראטעווען, סידרען ער וועט מאכען איין עקסטענשיאן אין גרעסן און אלעמען דאָרט ארייננעהמען.

נאָר שרעקט זיך ניט, ליעבער לעזער, מיר מיט אונזערע קינדס קינדער און נאָך הונדערטע טויזענדע דורות זיינען נאָך געזיכערט צו האָבען פלאץ דאָ, אויף דער ערד, דען די זון האָט אזא אונגעהויערע מאסע פון הייז, אז עס וועט נעהמען מיליאָנען יאָהרען איידער זיא וועט קאלט ווערען.

אז דער פראָצעס פון אָפּקיהלונג איז ווידער-ליך אָנגעגאנגען אין דער זון, קען אונז אלס בעסטער בעווייז דיענען אונזער אייגענע ערד. אויף דיא ערד, וועלכע איז ניט מעהר וויא א ברעקעלע פון דיא זון, איז א מאָל געווען אין א גליהענדען צושטאנד. אזוי וויא דיא זון איז איצט און אין פערלויף פון מיליאָנען פון יאָהרען האָט זי זיך אָפּגעקיהלט. אז דאָס איז אזוי געווען בעווייזען אונז פאָלגענדע פאקטען: ערשטענס, דיא געאָלאָגיע האָט מיט בע-

יר האָבען אין פאָריגען ארטיקעל געזעהען, אז דיא ערד, גראדע אזוי וויא דיא איב-ריגע פלאנעטען און קאמעטען, איז איין אָפּגעריסענע שטיק פון די דאמפף אָדער גאז מאסע פון וועל-



כע דיא זון גופא האָט זיך געבילדעט.

דיא זון איז נאָך ער היום א גליהענדער אָדער, ריכטיגער, א קאָכענדער קוגלע. איהר העלער גליהען בעזיצט א געוואלדיגע, אונגער-מעסליכע הייז. אז עס איז אונמעגליך זיך גאָר פאָרצושטעלען: דיא יעצטיגע הייז איז אָבער פיעל שוואכער, וויא זיא איז געווען מיט מיליאָ-נען און ביליאָנען יאָהרען צוריק. דורך דיא אויס-שטראהלונג אין וועלט-רוים קיהלט זיך דיא זון ביסלעכעווייז אָפּ, און זיא וואָלט אין גאנצען געוואָרען אן אָנגעקיהלטער קערפער אזוי וויא דיא ערד, ווען דאָ וואָלט זיך ניט אריינגעמישט אן אנדערע קראפט, וועלכע ערזעצט טהיילווייז דעם פערלוסט.

דורך אָפּקיהלונג, ווייסען מיר, ציהט זיך יעדער קערפער צוזאמען. עס ווערט געדיכטער. אָט דיא פערקלענערונג און פערריכטונג פון די זונען-מאסע בעשאפט נייע ווארימקייט אויף צווייערליי אופנים: ערשטענס, ענטשטעהט ווא-רימקייט דורך דעם צוזאמענדריקען פון דיא גליהענדע מאסע גאז אין א צושטאנד פון פלי-סיגקייט, דורך וואָס דיא ווארימקייט, וועלכע האָט זיך געפונען אין די מאסע ווערט פריי (מען רופט עס בלשון פיזיק, "לאטענטע" אָדער "געבונדע" ווערמע); צווייטענס ענטשטעהט ווארימקייט דורך דעם צוזאמענרוקען זיך אָדער דורך דעם, וואָס דיא גאנצע מאסע מאָלעקולען פאלען צום צענטער פון דעם קוגלע. אָט דער פאלען צום צענטער געהט פאר אין דער זעלבען מאָס, וויא דיא הייז, וועלכע האָט פריהער גע-אחלטען דיא מאָלעקולען פון ווייטען, איז דורך אויסשטראהלונג שוואכער געוואָרען, מיט אנ-

צוריק געווען אזוי הייס, וויא איצט אונטער דעם עקוואטאָר. דאָס זעלבע בעשטעטיגט אויך דיא בילדונג פון שטיינקוילען.

עס איז אלץ גאָר קיין ספק ניט, אז דיא ערד איז א מאָל געווען אין א גליהענדע צור שטאנד, אזוי וויא דיא זון איז נאָך איצט. נאָר דורך אויסשטראהלונג האָבען זיך די אויבערשטע שיכטען ביסלעכווייז אָפגעקיהלט. דורך אָפּקיהלונג זיינען זיי געוואָרען געדיכטער און שווערער, זאָ דאָס זיי האָבען זיך מעהר צוגעצויגען צום צענטער און דורך דעם האָט זיך דיא שווער-קראפט אראָפּגעלאָזען ניעדריגער. דיא גאנצ-מאסע, וועלכע איז געווען שטארק עררעכט און פאָלגליך לייכטער, האָט אָפּגעטרעטען דיא שווער-רע מאסע איהר פלאץ און איז אליין ארויף גאָר אויבען. אזוי איז ענטשטאנען א שטענדיגע צירקולאציע פון אונטען נאָך אויבען ביז דער דאמפּה האָט זיך ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פערוואנדלען אין פליסיגקייט.

אזא מין בעוועגונג, נאָר אין איין אומגע-קערטע פאָרמע, קען מען זעהן, ווען מען שטעלט ארויף אויף א פייער א טעפיל מיט קאלטע ווא-סער. ווען דיא אונטערע שיכטען פון וואסער הייבען זיך אָן אָנצווארעמען און ווערען לייכ-טער, הייבען זיי זיך ארויף נאָך אויבען, וועהר רעדנדיג דיא אויבערע שיכטען, וועלכע זיינען קאלט און שווערער. לאָזען זיך ארונטער. אזוי ענט-שטעט א בעוועגונג, א צירקולאציע פון אונ-טען נאָך אויבען.

בעפאָר אָבער דער דאמפּה האָט זיך נאָך פערוואנדעלט אין א פליסיגקייט, האָט דיא שטענדיגע צירקולאציע פון אויבען נאָך אונ-טען אויף אזוי פיעל אָנגעקיהלט דיא גאנצע מאסע, אז פון אויבען האָט דיא מאסע זיך אָנגעהויבען אריבערצוציהען מיט א פערדעק, מיט א מין שאַלעכיק, וועלכע איז בעשטאנען דאָס רוב פון דיא לייכטערע מינעראלען וויא סיר-ליציום, אלומיניום און דרג. אָט פון דעם מין שאַלעכיק האָט זיך ביסלעכווייז געבילדעט דיא קאָרע, מיט וועלכע דיא גאנצע ערד האָט זיך שפעטער בעדעקט. דיא אָפּקיהלונג איז אויף אזא אופן אָנגענאנען פאָרווערטס ביז עס האָט זיך געבילדעט א דינק קאָרע, דורך וועלכע דיא אינ-נערע הייז האָט אויפגעהערט דורכצורייגען אויף דיא אויבערפלעכע, און דיא איינציגע קווע-לע פון ווארימקייט פיר דיא ערד איז געבליבען דיא זון. דורך אָפּקיהלונג האָט זיך דיא ערד צוזאמענגעצויגען און האָט אָנגענומען דעם אומ-פאנג וואָס זיא בעזיצט יעצט.

מיט דער צייט האָט דיא ערד אינעצהליגע מאָל געביטען איהר פנים: דאָרט, וואו א מאָל איז געווען יבשה, זיינען איצט אָקעאנען, און וואו עס רוישען איצט דיא וועללען פון ים.

שטימטהייט אויסגעפונען, אז אינוועניג אין דער ערד איז נאָך עד היום פארהאנדען א גליהענדע מאסע. אין דעם צווייפלט קיינער ניט מעהר, דען וואָס טיעפער מען לאָזט זיך ארונטער אין דער ערד, איז דאָרט אלץ ווארימער.

צווייטענס, פון פיעלע ערטער אויף דער ערד פליסען ארויס זעהר אָפט (און פון אנדערע פלי-סען אימער) גליהענדע, צושמאָלצענע מאסע קאָכענדע וואסער, דאמפּה און הייסע גאז; דאָס נאטירליך, קען נאָר זיין דער רעזולטאט פון א געוואלדיגע הייז, וועלכע עקוויסטרירט אין דער ערד. פון דער ערד זיינען אויך ארויסגעפלאָסען אונגעהויערע מאסען לאווע, פון וועלכע עס האָ-בען זיך געבילדעט וואולקאנישע בערג.

דריטענס, דיא ווערמע פון דער ערד איז ניט קיין אָבערפלעכליכע ערשיינונג, נאָר זיא מוז גרייכען ביז צום מיטעלפונקט; דען ווען מיר דערגרייכען דיא טיעפיקייט פון 20 ביז 30 מע-טער, איז דיא טעמפעראטור גלייך איבעראל דעם גאנצען יאָהר. דאָס בעווייזט, אז אומעטום אין דער ערד איז פארהאלטען א ווא-רימקייט-מאנאזין.

פיערטענס, דער פאקט, אז וואָס טיעפער מען לאָזט זיך ארונטער אין דער ערד, אלץ היי-סער ווערט עס, בעווייזט, אז דיא ערד האָט אינ-וועניג א רעזערוואר פון ווארימקייט און זיא קיהלט זיך ביסלעכווייז אָפּ, דען זאָכט האָט דאָך געדארפט זיין גראדע פערקעהרט, דאָס הייסט, וואָס טיעפער אין דער ערד, איז מען אלץ ווייטער פון דיא זון און עס דארף זיין קעל-טער. ווען דאָס איז ניט דער פאל, הייסט עס, אז דיא ווארימקייט קומט פון אונטען.

אויסער דעם, דיא וואסער פון דיא טיי-כען און אָקעאנען וואָלט איינגעצויגען געוואָרען פון דיא ערד, ווען אונטען וואָלט ניט געהערשט א געוואלדיגע הייז.

דיא געאָלאָגישע אונטערזוכונג פון בערג און זייערע פערגלייכונג מיט דיא שטיינער, וועלכע ווערען ארויסגעוואָרפען פון דיא איצטיגע וואול-קאנען, בעווייזען אונז, אז דאָס רוב בערג זיינען דער רעזולטאט פון וואולקאנישע ארבייט. זיי בעווייזען אויך, אז פרייער זיינען דיא וואול-קאנישע אויסברוכען געווען אן אלגעמיינע און זעהר אָפטע ערשיינונג.

אז דיא ערד האָט זיך אין לויף פון דער צייט אָפּגעקיהלט, בעווייזען אונז אויך פאָלגענדע דע פאקטען:

דורך אויסגראָבונג אין דיא קעלטעסטע ער-טער פון סיביריען האָט מען געפונען סקעלעטען פון מינים חיות, וועלכע האָבען נאָר געקענט לע-בען אין דיא הייסעסטע געגענדען. ד. ה. אלץ, אז אין דיא ערטער, וואו עס הערשט איצט איין אייביגער ווינטער, איז מיט מיליאָנען יאָהרען

דיא פאָרמע, דיא צושטענדע, וועלכע זיא האָט געהאט בשעת דיא ערשטע אָרגאניזמען האָבן זיך ענטוויקלט—א חוץ דעם, ווער קען בעווייזען, אז נאָך יעצט ווערען ניט בעשאפן אָרגאנישע וועזען?

קורס כל איז דיא ענטשטעהונג פון דיא אָרגאניזמען אָפהענגיג פון געוויסע טעמ' פעראטור צושטענדע. מיר ווייסען, אז חיות און פלאנצען זיינען צוזאמענגעזעצט פון שטאָפֿ פערבינדונגען, וועלכע קענען ענטשטעהען נור אונטער אגעוויסע טעמפערעאטור. זייערע בעשטאנד טהיילע זיינען דיא זעלבע, וועלכע געפינען זיך אין דער ערד, נעמליך: קוילענ-שטאָפֿ, זויערשטאָפֿ, וואסערשטאָפֿ, שטיקשטאָפֿ, קאלסיום, סיליציום, אייזען, פאָספאָר און ז. ו. וויא איהר זעהט, האָבען דיא אָרגאנישע וועזען א נאטירליכען, פיזיקאלישען גרונד. דיא מאַטעריע, וויא בעוואוסט, האָט אין זיך קרעפטע; ווען דיא קרעפטע ווירקען איינע אויף דיא אנדערע, קומען ארויס פון זייער געגענזייטיגע וויר-קונג נייע ערשיינונגען. ווען מיר רייבען צוויי זאכען איינע אָן דיא אנדערע, ערקומען מיר ווארימקייט, ווען דיא זעלבע רייבונג זאָל אַנ-געהן אין א מאגנעטאָ-עלעקטרישע מאשין, ווע-לען מיר האָבען עלעקטריצטעט, מאגנעטיזם. ווען דיא מאָלעקולען פון זויערשטאָפֿ און וואַסער-שטאָפֿ זיינען אין שטאנדע אין פאָרס פון שניי און אייז אויסצומאָלען ווינטער אויף דיא פענסטערן דיא שעהנסטע מוסטערן פון בלומען און שמערען, ווארום זאָל דער קוילענשטאָפֿ ניט בעזיצען דיא פעהיגקייט צו יעדער צייט ביי פאסערנדע צושטענדע און פעהעלטניסע ארויס-צורופען אָרגאנישע פערבינדונגען, דורך וואָס עס ענטשטעהט לעבען. מען קען כמעט מיט בע-שטימטהייט זאָגען, אז נאָך איצט האלט זיך אין בילדען אין דעם מיקראָקאָסמאָס (דיא קליין-וועלט, וואו מען קען נאָר זעהן מיט דעם גרעס-טען מיקראָסקאָפֿ) דער אָנהויב פון אָרגאנישען לעבען, וועלכע זיינען לעבעדיגע מאלעקולען און וועלכע דער בעריהמטער נאטורפאָרשער הע-קעל האָט אָנגערופען „דיא מאָנערען“. דאָס זיינען קליינציגע שטיקלאך אייוויסעל אָהנע אָרגאנען. אַט דיא שטיקלאך פראָטאָפלאַזא-מא זיינען ניט פלאנצען און ניט חיה, נאָר בע-זיצען דאָך עמפּינדונג.

קוים קומען מיר צום שלום, אז לעבעדיגע וועזען, מענען זיי זיין אויף דיא ניעדעריגסטע שטופע פון ענטוויקלונג, ווערען יא בעשאפן פון דיא נאטור גופא, דאן ערקלערט זיך שוין אלעס איבריגע גאנץ פראָסט, איבערהויפט נאָך דעם עס זיינען ערשינען דיא ענצאלע ווערקע פון דארוויין, האָקסלי, העקעל און פיעלע אנ-דערע.

זיינען א מאָל געווען פעלדער און וועלדער; גע-בירגע ערהויבען זיך דאָרט, וואו א מאָל זיינען געווען טאָלען, און אומגעקעהרט. דיא ענדערונג-גען זיינען דאָס רוב פעראורזאכט געוואָרען דורך דעם איינפלוס פון וואסער און דורך דיא ערופ-ציאָן (אויסברייכע) פון וואולקאנען.

אויף דיא פראגע, וויא אלט דיא וועלט איז, קען מען מיט בעשטימטהייט ניט ענטפערן. פער-שיעדענע געלעהרטע האָבען געזוכט אויסצורעכ-נען, וויא פיעל צייט עס איז נויטיג געווען, אז דיא ערד, וועלכע איז געווען א גליהענדע גאז-מאסע, זאָל זיך אָפּהיילען. דער בעריהמטער נאטורפאָרשער בישאָפֿ האָט אויסגערעכענט, אז עס איז נויטיג געווען 350 מיליאָנען יאָהרען. אנדערע רעכענען, אז דיא ערד איז נאָך א גרע-סערע זקנה. נאָר אלע שטימען איין, אז זיא ציילט איבער הונדערט מיליאָן יאָהרען. איהר זעהט אלזאָ, אז עס האָט געדויערט אביסעל מעהר יאָהרען, וויא עס שטעהט אין חומש.

„זאָגט אונז אָבער, הערען מיר טענות פון מענשען, ווער האָט בעשאפן דאָס ערשטע לעבעדיגע וועזען? איהר זייט דאָך אזעלכע חכמים, אז איהר האָט אויסגערעכענט, פון וועל-כע עלעמענטען דער מענש און אלע איבריגע לעבעדיגע בעשעפעניסע זיינען צוזאמענגעזעצט, טאָ פרוכירט מאכען אין אייערע כעמישע לאַבאָ-ראַטאָריעס כאָטש איר גענד וועלכע לע-בעדיגע זאָל!“

אמת, עס איז ביז איצט נאָך קיינעם ניט געלונגען הערצושטעלען קינסטליך א לעבעדיגע וועזען, דאָס בעווייזט, אָבער בשום אופן ניט, אז אלע אָרגאנישע וועזען האָבען זיך נישט ענט-וויקעלט אויף איין איינפאכען, נאטירליכען וועג.

עס איז ניט גענוג צו ווייסען, פון וועלכע עלעמענטען א לעבעדיגער וועזען איז צוזאמען-געשטעלט און אין וועלכע פראָפאָרציע דיא עלעמענטען זיינען פערבינדען. עס זיינען פאר-האנדען הונדערטע און אפשר טויזענדע זייטיגע פעהעלטניסע און אומשטענדען, וועלכע האָבען געווירקט און ווירקען ביי דיא ענטשטעהונג פון אָרגאנישען לעבען, וואָס מען קען נאָך ניט נאָכ-מאכען אין לאַבאָראַטאָריעס. אויסער דעם מיינט ניט, אז דאָס איז געשעהן אין א טאָג אָדער צוויי עס זיינען אפשר פאָראיבער הונדערטע טויזענדע יאָהרען, ביז דאָס איינפאכסטע אָרגאנישע וועזען איז בעשאפן געוואָרען, און איהר ערווארטעט, אז א געלעהרטער זאָל אין א פאָר וואָכען אָדער מאָנאטע אויספיהרען אזא מין ארבייט, שוין ניט ריידענדיג מכות דעם, אז אום מיט ער-פאָלג אויסצופיהרען דאָס, וואָס דיא נאטור האָט געמאכט, וואָלטען מיר מוזען יעצט אויך דיא נאטור גופא אזוי ענדערן, אז זיא זאָל אָנהעמען

שיינע עטליכע יאָהר. מאַנכע געלעהרטע מיינען אז דאָס האָט גענומען ווייניגסטענס הונדערטע טויזענדע און אפשר גאָר מיליאָנען יאָהרען.

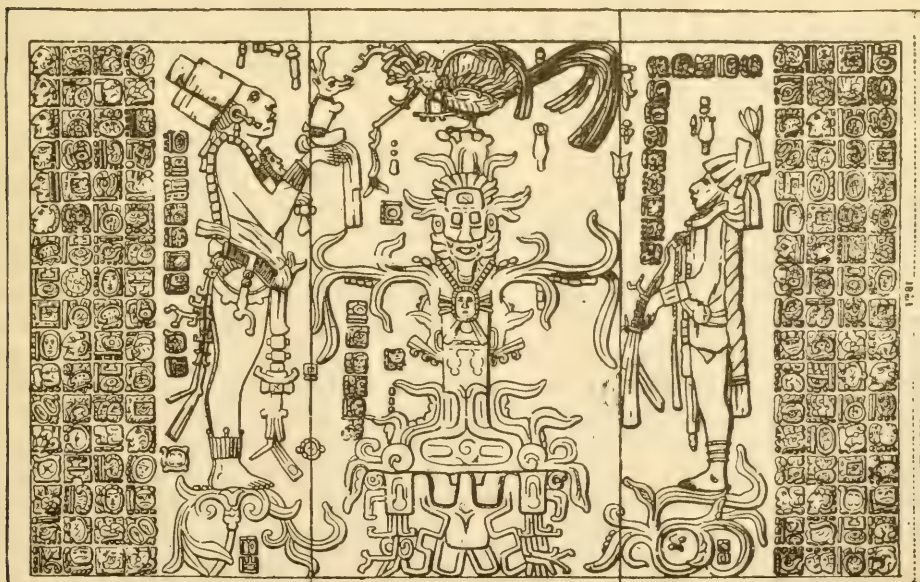
דיא פראגע, וואו, אויף וועלכען אָרט, דער מענש איז צוערשט ערשינענען, פאלט פון זיך אוועק, ווען מיר נעהמען אָן, אז דיא נאטור אליין בעזיצט דיא קראפט צו ערצייגען לעבעדיגע אָרגאניזמען, זיי האָבען זיך אויף אזא ארט ענטוויקעלט אומעטום, וואו נאָר דיא פעהרעלטניש סע זיינען געווען גינסטיג דערצו.

דאמיט ענדיג איך דיא סעריע ארטיקלען. דער געגענטשאנד איז זעהר א שווערער און וויא איך האָב ניט געזוכט צו שרייבען פאָפולער, זיינען ליידער די ארטיקלען דאָך ארויסגעקומען ניט פאָפולער גענוג, אז דאָס רוב לעזער זאָלען זיי לייכט קענען פערשטעהן. איך האָב געזוכט זיך צו האלטען שטרענג וויסענשאפטליך אין דער האַפנונג, אז דער יעניגער, ווער עס אינטערעסירט זיך מיט דער פראגע און וועט אָנשטרענגען א ביסעל זיין מאַרד, וועט דיא ארטיקלען לייכט פערשטעהן. און ווער עס האָט זיי פערשטאנען, האָט געוויס זיי ניט געלעזען אומויסט. ער האָט זיך בעקאנט געמאכט מיט דיא מאַגניטיט איז ע אַנשוואונג איבער דיא ענטוויקלונג פון דער וועלט.

ד.ר. אייזיק אָרטמאן.

דארויף האָט אונז איבערצייגט, אז דורך דעם פראָצעס פון ענטוויקלונג, אין וועלכען דיא הויפט ראָלע האָבען געשפילט „דער קאמפא אומס דא זיין“, און דער נאטירליכער אויסוואהל, זיינען ענטשטאנען און האָבען זיך אויסגעבילדעט די אלע פערשידענע מינים חיות און פלאנצען ביז צום מענשען. ער האָט בעווייזט, אז אונזער משפחה האָט זיך ניט שטארק מיט וואָס איבערצונעהמען אין יחוס, דען אונזער רע אבות אבותנו זיינען געווען ניט מעהר און ניט וועניגער וויא אפען. דער בעריהמטער פיזיאלאָג און נאטור פאָרשער האָקסלי אין זיין בעוואוסטען בוך: „דער מענש און זיין פלאץ אין דיא נאטור“, פערגלייכט אנאמאָמיש דעם קערפער פון אן אפפּע מיט דעם קערפער פון א מענשען, און ער קומט צום שלום, אז עס עקזיסטירט כמעט קיין אונטערשייד ניט צווישען זיי. ביידע, ד.ה. דער מענש וויא דער אפּה, בעזיצען דיא זעלבע 200 ביינער, וועלכע האָבען דיא זעלבע פאָרם און זיינען גלייך צוזאמענגעזעצט; זיי האָבען דיא זעלבע 800 מוסקולען, דיא זעלבע גאנגליען; צעלען, וועלכע בילדען דיא געהירען, דיא זעלבע מאָגען, לונגען, געשלעכטס־אָרגאנען, בקיצור אלעס איז דאָס זעלבע. דער אונטערשייד איז בלויז אין שטופע פון גייסטיגע ענטוויקלונג. עס איז נאטירליך איבריג צו זאָגען, אז דיא ענטוויקלונג האָט געדויערט

אויס פיריפ קראניץ'ס בוך „אמעריקא פאר קאלומבוס“



א קרויף מיט היעראָגליפישע שריפט געפונען אויף א וואנט פון א טעמפל ארום דעם פלאץ פאלענקע אין צענטראל־אמעריקא.



דיא "אמת'ע קראפט" פון יעקב גארדין

דאס קנעט און בייגט דעם מענשען און שפיגלט זיך אָפּ אין איהם; זיין זעלע פיהלט יעדען וועהטאָג און טראַגט מיט יעדען שמערץ. וויא ווייט ער קען און בעגרייפט עס זוכט ער דאָס אלעס צו פערשטעהן און זוכט א רעכט צו מאכען ביי זיך פאר אלעם דעם, ער זוכט זיך צו דערקלערען זיין לעבען, זיין צוועק און ענד, ער זוכט דיא געהיימיניסע פון דיא וועלטען און אן ענטפער אויף אייביגע פראגען. ער שאפט זיך געטער צו דערצעהלען לעגענדען פון נייגע-שאפענע וועלטען. דער ווילדער עהרט דעם טיגער און מאכט א גאָט פון האַלץ, דער ציוויליזירטער שאפט סיסטעמען און דאָמען הויכגעלעהרטע, און יעדער זוכט ערלייזונג און פריעדען אין זיין הערץ.

דען דעם מענשען'ס זעלע אליין איז אויך צו-ריסען און ניט גאנץ. עס ווירקען געפיהלען פון הונדערטער דורות פערערבט. עס פליסט אין זיינע אָדערן דאָס בלוט פון ווילדען בארבראך, דער פחד פון ערשאַקענעם ווילדען, דיא גרוי-זאמקייט פון אלטע מנהגים; גרויסע ליידענ-שאפטען שטורמען פון צייט צו צייט זיין לייב, עס ערוואכען אין איהם דיא פייער פון דיא אלטע מיסטעריען און טענין. דער אלטער אדם רייכט זיך און קעמפט מיט דעם נייעם מענשען, דער לעבענס לוסטיגער הייד מיט דעם וועלט'שמערץ צוריסענעם איד און קריסט.

וואָס מעהר וויסענד דער מענש איז, וואָס טיעפער זיין בילדונג איז, אלץ ברייטער איז זיין קוק אין דיא וועלט, אלץ ווייטער זיין אינטע-רעם אין דיא פיעלע ערשיינונגען פון מענשען לעבען. ער פיהלט דעם עלענד פון פרעמדען און דיא פערלאָזענקייט פון גר, ער וויינט מיט דעם געפאטשטען שקלאָף און פרעהט זיך מיט דעם בעפרייטען העלר. פאר דעם ענטוויקעלטען מענ-שען'ס אויגען דרעהט זיך פארבוי דער פאר-בענרייכער קארהאָד פון לעבען, עס ברויזט דער גרויסער אַרקעסטער פון מיליאָנען מענשענהער

ס קאָכט און זידט דאָס לעבען און ווארפט דעם מענשען ארום; עס ווארפט איהם ארונטער אין עלענד און דריקט איהם אין לאנגזאמען פיין, עס הויכט איהם הויך אין גליקען, איהם שיינט דיא וועלט איין טאני; ער פיהלט דיא לוסט פון זיעגען און דעם טיעפען שמערץ פון פאל, ער טהיילט דיא פרייד מיט זיינע ברידער און זיין לייב מיט זיך אליין. און אין זיעגען און פאלען, אין טאנצען און ליידען דורכלעבט דער מענש אין זיין זעלע. דיא הארטע פאקטען פון דער אויסענוועלט, ער קאָכט זיי איבער אין זיינע געדאנקען און זיי ווידער, קנעטען זיין ווילען און גייסט. פון דיא ערשטע סינדער יאָהר רען ביז צום לעצטען טאָג פון ליכט קנעט דאָס לעבען דעם מענשען און דער מענש זיינט דאָס לעבען איין. וויא דאָס שיה אין ווילד ברויזענ-דען ים זינקט טיעף ארונטער אין דיא וועלען און הויכט זיך ווידער הויך ארויף, אזוי שווימט דער מענש דורך דאָס לעבען און איז שטענדיג אין קאמפף מיט דער אויסענוועלט. ער זוכט זיך אָנצופאסטען אָן דיא פאָדערונגען פון דער וועלט ארום איהם און זוכט, אויסצוקומען מיט דעם שטרעבען אין איהם. און דאָס לעבען קאָכט און דאָס לעבען זידט און ווארפט איין מענשען און דעם אנדערען; עס רייכט אָב דיא שארפע עקען פון דיא ווייכערע נאטור און שארפט דיא הארטע קנאָכען פון ווילענס שטארקען מאן. עס קעמפט דער מענש מיט דעם מענשען אום מיין און דיין, אום רעכט און שלעכט; עס קעמפטען דיא גרויסע נאטורען ווער מיט דעם שווער, ווער מיט דעם גייסט; עס מארשירען דיא געריכטע מאסען מיט טויזענד יעהריגע פאָהנען, מיט דעם גלויבען, פון זייערע פאטערס, מיט דיא זיטען פון זייערע מוטערס.



בילד אין דעם בעוואוסטויין פון דעם מעהר בער
וואוסטען טהייל פון דער אידישער מאטע.

דאָס אידישע טהעאטער, וויא עס שטעהט
היינט, איז אין גאנצען גענומען, איינע פון דיא
פרעהליכסטע ערשיינונגען פון דעם אידישען
לעבען אין אמעריקא. מיט אלע איהרע פעהלערן
און רויקייט שטעהט דיא דראמאטישע קונסט
מיט איהר טיפען ערנסט אויף דער אידישער
ביהנע ניט ניעדריגער פון דעם דורכשניט פון
דעם טהעאטער־לעבען פון דער ניו יארקער ענז
לישער ביהנע, ווען ניט העכער. אָריס וויא זיא
איז אין אויספיהרונג, בריוכען מיר זיך ניט צו
שעהמען, און וואָס עס פעלט איהר אין שעהנ
הייט, פערדעקט דערווייל דאָס שטרעבען איבער
צוגעבען דאָס לעבען צאפֿלענדיג און גליהענד.
מען וועט פערשטעהן, אז דער שרייבער רעדט דאָ
ניט פון יענע שונדשטיקער וועלכע, וויא עס
שיינט, האָבען זיך זאָגאר אויפגעהערט צו בער
צאָהלען, נור פון ערנסטע פערזוכען צו שאפען
ווערק פאר דער ביהנע, וועלכע זאָלען האָבען
א בעדייטונג אין דער ענטוויקלונג פון אונזער
דראמא.

דיא אידישע דראמא פערדיענט דערפאר
אויפמערקזאמקייט און אינטערעס פון יעדען גע
בילדעטען מענשען אלס דער בעסטער פראָדוקט
פון דעם זיך ניו ענטוויקלענדיגען לעבען פון
אידישען פאָלק אין אמעריקא.

* * *

„דיא אמת'ע קראפט“, א פיעסע אין פיער
אקטען פון דעם כהן גדול פון דער אידישער
דראמא, איז דיעזען מאָנאט אויפגעפיהרט גע
וואָרען אין גרענד טהעאטער צום ערשטען מאל
דער נאָמען פון דער שטיק צייגט גלייך, אז מיר
דארפען דאָ ערווארטען א ווערק, וואָס זוכט
ניט נור צו אמוזירען, נור צו לערנען און מיט
צוהעלפען און פערשטעהן דיא גרויסע פראגען
פון דער וועלט. אזעלכע אויפגאבען מאכען זיך
ניט לייכט, און נור אין א רייהע פון פעהלערן
קען מען דאָ ערדייכען א פאָלשטענדיגען ערפאלג
אלס א קונסטווערק. דאָס ערשטע וואָס ווארפט
זיך אין אויג איז דער אויסהאלטען פון דעם
פרינציפ פון דער „איינהייט פון אָרט“. ניט אז
א דראמא מוז דוקה נור פאסירען אין איין פלאץ,
אבער ווען דאָס קאָזט זיך אויספיהרען אָהן שוויי
ריגקייטען, געוויינט דיא סטיליסטישע זייט פון
דער פיעסע דערפון גאנץ בעדייטענד. דערפאר
ליידעט זעהר שטארק דיא איינטיהיילונג פון דער
צייט, אין וועלכע דיא האנדלונג שפיעלט זיך
אָב, דען וואָס צוזאמענגעדענעטער דיא צייט,
אליין מעהר איינהייט פון כאראקטערען. קענען
מיר זעהן. ווען דיא האנדלונג ציהט זיך דורך
יאָהרען, זעהען מיר נור בילדער פון אן ערצעה
לונג מיט א דראמאטישען שלום, און א רייהע

צער און אין זיין שטילער נשמה שפיעלט א
צארטע סטרוקע מיט.

דאָס אלעס זוכט דער מענש ביי זיך פאר
נאנדערצולייגען, פאנאנדערצוזאָרטירען און וויער
דער צוזאמענצופאסען, אזוי אז אלעס זאָל זיך
אויסגלעטען און פערענטפערען, אז א וועג זאָל
זיך איהם צייגען וויא צו שטילען אלע וועהר
טאָגען, צו טרייסטען דיא בעקיימערטע, צו דער
פרייען דיא אונגליקליכע און צו עררייכען דעם
פריעדען פון זיך און פון זיין וועלט. און דאָס
אלעס איז דער גרויסער פעלד פון דער קונסט
און איבערהויפט פון דער דראמא: אונז צו
לערנען און העלפען אין גרויסען לעבענס־דראמא, פאר
אונז צייגען, וואָס מיר קענען ניט אימער אליין
בעמערקען. דאָס שפיגעלבייל פון לעבען אויף דער
ביהנע. דיא רעדענדע קונסט פון טהעאטער קען
אין א קורצער צייט בריינגען פאר אונזערע אוי
גען דיא קאנצענטרירטע מאָמענטען פון לע
בענס־פאנאראמא: דעם מענשען אין זיינע ליי
דענשאפטען, דעם פערברעכער אין טיעפען פאל,
דעם העלד אין דער גרויסער טהאט, דעם לייב
אין זיין ערוואכען און דיא ליעבע אין איהר
אויבגי ערהאבענער מאכט. קיין קינסטלער האָט
ניט אזוי פיעל מיטעל צו ווירקען מיט זיין
קונסט, וויא דער דראמאטורג, דען זיין קונסט
איז א צוזאמענגעשטעלטע. ער קאָנטראָלירט
דאָס וואָרט, בענוצט בילדער און מוזיק און מעהר
וויא אלעס אנדערע, שטעלט ארויף לעבעדיגע
מענשען, וועלכע ווירקען מיט זייער קינסטלע
רישער פערזענליכקייט דירעקט אויף דיא געפיה
לען פון דיא צושייער און מאכען זיי צו טהייל
נעהמער און מיטשפיעלער פון דעם בילד פון
לעבען אויף דער ביהנע. וועמען עס איז פיעל
געגעבען, ביי דעם זאָל אָבער אויך פיעל פער
לאנגט ווערען, און פון דעם דראמאטורג פאָר
דערט מען מעהר קלאַריטעט, מעהר כעשטימט
קייט און מעהר קאנזעקוענץ וויא פון אירגענד
וועלכען אנדערן קינסטלער, דעם ראָמאנעל־שריי
בער אויסגענומען.

עס איז דאָרום איינע פון דיא פונקציאָנען
פון אן עפענטליכען אָרגאן זיך צו בעשעפטיגען
מיט דער דראמא און איהר פראקטישע ווירקונג
אין טהעאטער. „דיא צוקונפט“ ערפילט איינע
פון איהרע ערשטע פפליכטען, ווען זיא גיט אָב
א טהייל פון איהר לעזעשטאָף צו דער דראמא
טישער קונסט. דער שרייבער האָפט צו געבען
פון צייט צו צייט ארטיקלען איבער דיא שטי
קער, וועלכע ווערען אויפגעפיהרט אויף דער דרא
אידישער ביהנע ספעציעל און איבער דער דרא
מא אים אלגעמיינעם. עס איז זיין וואונש צו
בויען א ברייטען בריק פון לעבען צום טהעאטער
און, ווי ווייט ער וועט קענען, מיטצוהעלפען צו
זאמענצובריינגען דאָס לעבען מיט זיין שפיגעל־

פון דראמאטישע מאָמענטען אין דער צייט פון
א פאַר יאָהר זיינען נאָך ווייט קיין דראמא נישט.
דיעזער פעהלער טראַגט פיעל דערצו, אז דיא
אמת'ע קראפט" מאכט נישט דעם איינדרוק צו
זיין געארבייט וויא פון איין שטיק. דאָס איז
אָבער נישט דיא איינציגע אורזאכע. דיא פיעסע
איז נישט גלייכמעסיג אין בעארבייטונג; אין איי-
ניגע שטעלען איז זיא אויסגעצייכענט, אין אנ-
דערע פלאַך און האַלציג.

דער גרונד געדאנקען פון דער „אמת'ער קראפט" איז דער זיעג פון מענשליכען פער- שטאנד און ערציהונג איבער דיא ברוטאלערע אינסטינקטען, — דיא העכערע ערשיינונג פון דער וואהרער גרויסקייט, וועלכע איז שטארק גענוג איינצוהאלטען דיא חיה אין זיך, און אלעס צו פערבעכען, ווייל זיא פערשטעהט אלעס. צו בעהאנדלען דיעזען געדאנקען אין א דראמא איז א גרויסע אונטערנעמונג. אזוי וויא אזא ווייט פאָרטגעשריטענע ארט פון דענקען, וועלכע פאָ- דערט פון מענשען א ברייטע בילדונג און א וועלט'אנשוואונג, איז גאנץ ניי פאר'ן פובליקום, מוז דער געדאנקען זיין דורכגעפיהרט קלאָר און לאָגיש, דיא פערזאָנען ניט איבריג און ניט צו- פיעל, וויא אין אן איבענע'ס א שטיק. „דיא אמת'ע קראפט" האָט ניט אזא בעארכייטונג, און דער גרויסער געדאנקען שמעלצט ניט צו- זאמען דיא איינצעלנע פערזאָנען צו איין גאנ- יצען.

דיא הויפט פערזאן זעלבסט, דער געלערטער טער דאקטאָר יעוועגני גאָלדענווויזער, איז ניט גאנץ אויסגעהאלטען. ער, אן אלמן פון פינף זון פיערציג יאָהר, פערלעכט זיך אין אן אייביג פאכע, גראַבע „מורד“ מיט דעם געזונדען קער- פער און אינסטינקטען פון א „פּויערטע“. ער האָפט נאטירליך איהר צו ערציהען פון אויס- בילדען, זיא, וועלכע איז נאָך פריי פון דיא ליידען פון דער ציוויליזאציע. פאר אן אירישען דאקטאָר פון גאָלדענווויזער'ס יאָהרען איז אזא אויפפאסונג א ביסעל צו נאאיוו און קלינגט אנוואהרשיינליך. אין דעם גאנצען ערשטען אקט, וואו ער ערקלעהרט פעניע'ן זיין לייעבע, נעמט דער דאקטאָר ארום וויא אן איבערגעוואקסענער קינד. דער גאנצער ערשטער אקט איז אזוי וויא א צוגעבויטע קאמער. עס פעהלט אין איהם לעבען און וואהרהאפטיגקייט. דער טרער גער פון דער „אמת'ער קראפט“ האָט אונז גאנץ וועגני וואָס צו זאגען, וואָס פאסט זיך פיר אזא יייסטיגע פערזאן.

דערפאר טראַגט דער צווייטער אַקט שוין
נאָך אַן אנדער פּנים. אין איהם הערען זיך שוין
אנדערע מעלאָדיעס און טיעפע טענער פון עלע-
מענטארע ליידענשאפטען אָרקעסטירען איהם.
דיא דראַמאַטישע בעהאַנדלונג פון דיא ליידער-

פול מיט סענטימענטען, וועלכע זיינען בערעכענט אויף דיא נערווען. צו וואָס דארף דאָס קינד שטארבען, און פאר וואָס אויף דער ביהנע? דער שרייבער גלויבט, אז אלעס איז אס פלאץ אויף דער ביהנע, ווען עס איז א נויטהווענדיגער טהייל פון דער דראמאטישער האנדלונג. סתם פייניגענדע סצענען זיינען אָבער ניט אס פלאץ. און צו וואָס איז דער געשלעג פון דיא צוויי ברידער? דער העלד פון דער „אמת'ער קראפט" ברויכט ניט צו שלאָגען זיין ברודער פאר דעם פערפיהרען פון פעניען: דיא ווירקליכע קראפט טענהט העכער פון פיזישע בעשטרעפונגען.

פון דיא זייטיגע פערזאנען וואָלט דער יונגער לעהרער און רעוואָלוציאָנער געווען גוט, ווען ער וואָלט ניט געווען א ביסעל איבערטרין בען, דאָך איז ער א לעבעדיגער טיפ.

געשפיעלט איז דיא פיעסע געוואָרען גוט, און פון דיא בעדייטענדסטע קרעפטע. קעסלער אלס דאָקטאָר האָט פאָרגעשטעלט א מעכטיגע ערשיינונג, אָבער עס האָט געפעהלט אין איהר דער נאָבעלער גלאנץ פון א העכערער אינטעליגענץ, וואָנסט האָט ער געשפיעלט מיט איבער-צייגונג. קאליש אלס פעניע איז געווען אויסגעצייכענט גוט, בעזאָנדערס אין צווייטען אקט. און אדלער האָט פון א זייטיגע ראָלע געמאכט אן אונטערהאלטענדע ערשיינונג, ווען אויף אויף דעם אלטען שטייגער.

בעטראכטענדיג דאָס גאנצע, האָט גאָרדין געגעבען דער אידישער ביהנע א פיעסע, וועלכע איז ניט נור ווערטה געזעהען צו ווערען, נור וועלכע איז ווערטה ערנסט בעטראכט און בערעדט צו ווערען, ווייל זיא איז אויך איינער פון דיא וועגווייזער, וועלכע דייטען אָן דעם וועג צו א בעסערער וועלט.

מ. לעאָנטיעוו.

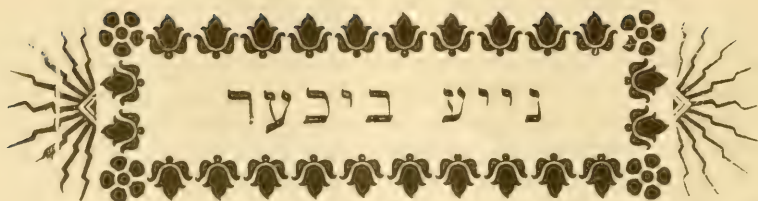
פון איהם, רייצט איהם ביז ער קאכט אויף און דערשרעקט איהר דורך זיין פיזישע קראפט. מיט אלל איהר אבשטויסענדען געמיינעם זיין פון דענקען, מיט אלל איהר ליבעלאַזיגקייט צו דער וועלט און צו דיא מענשען מוזען מיר דאָך מיטפיהלען אין יענער מינוט מיט איהר; מיט פיהלען וויא מען קען מיטפיהלען מיט א ווילדען טיגער, ווען ער רייסט זיך פון שטייג. אזוי קעמפט דיא חיה פיר איהר פרייהייט און דער מענש פיר זיין גליק. אין יענעם מאָמענט הויבט זיך אָן צו צווייפלען, וואו איז דיא גרעסערע מאכט: אין דער חיה אָדער אין דעם מענשען. און זיא געהט זיך איהר וועג ביז דיא קאדטאסטראָפּע פאסירט, און דער דאָקטאָר מוז זיך איבערצייגען פון דעם בענעהמען פון זיין פענין, דאָ ערשט הויבט זיך אָן צו צייגען דיא אמת'ע קראפט. דען ביז אהער איז דער דאָקטאָר נור געווען א גוטער מענש, דאָ ווערט ער א פילאָזאָף. עס קאכט אין איהם דאָס בלוט, אָבער ער בערערשט זיך, ניט אויס רחמנות, נור אויס פערשטאנד. ער ערקלערט איהר, אז ער ווייס אלעס און זיא איז פריי צו געהן, אָבער ער פעריואָגט זיא ניט. זיא מעג בלייבען ווען זיא וויל. דאָ צייגט זיך דיא וואהרע גרויסקייט, און נאָך מעהר צייגט זיך ווען נאָך זיין קינד'ס קראנקהייט, אז ער גלויבט דאָס קינד איז גערעמעט, פערצייר העט ער איהר, דען זיא איז שוין צו דער צייט געוואָרען אן אנדער מענש.

דער פערפאסער פערדיענט אונזער דאנק פאר דיא בעהאנדלונג פון דיעזען פראָבלעם, אָבער דיא פיעסע האָט אויך פערדיענט פון איהר פערפאסער א בעסערע בעהאנדלונג. עס דרעהט זיך דיא גאנצע צייט ארום זיין קינד, צוועקלאָז און נוצלאָז, צו רעמען דיא מאָראל און צו שאפען ביליגע סענטימענטען. א גאנצער פיערטער אקט, וועלכער איז גאנץ גוט געשפיעלט, איז צוגעבויט,



„וואָס הייסט געשיכטע?“ ביז דעם נעכסטען מאָנאט. — דיא רעדאקצאָן.

וועגען מאנעגל אין פלאץ האָבען מיר גע-
מוזט אָפלייגען גענ. ח. שיטלאָווסקי'ס ארטיקל



„דיא נייע שטימע“

א תאודיקאל-ציוניסטישע צייט שריפט, ארויסגעגעבן
בען פון דיא פעליציון אין ניו יארק.

ערשטונט 4 מאהל יעהרליך.

אין פריידען, און האָט מעהר ניט וואָס צו טאָן.
מיר וועלען דערווייל געהן ווייטער....

אויף דעם זעלבען פאָדער-בלעטעל, באלד
אונטער דעם קאָפּ, שטעהט אויפגעשריבען אלס
מאָטאָ: „אמת'ע בעפרייאונג איז דיא זעלבסט-
בעפרייאונג.“ וויא שטימען דיעזע צוויי זאכען
צוזאמען? וויא אזוי קען קומען „דיא אמת'ע
בעפרייאונג, דיא זעלבסט בעפרייאונג?“ קען
דיא אמת'ע בעפרייאונג קומען דורך שמידען
א מין דוד? דיעזע קשיה וועט דער לעזער זיך
אומזיסט פרעגען. ער קען קיין ענטפער אין דעם
זשורנאל ניט געפינען. נאָך מעהר, וואָס ווייטער
דער לעזער פערטיעפט זיך אין דעם זשורנאל,
אלץ מעהר קומט ארויס דיא קשיה: כמעט אויף
יעדען בלעטעל, זעהט ער דעם מין דוד מיט
דיא „זעלבסט-בעפרייאונג“, נאָכיאָגען זיך איינס
ס'אנדערע, אריבער יאָגען איינס ס'אנדערע, און
עס איז ניטאָ קיין מעגליכקייט, זיי זאָלען זיך
ווען עס איז צוזאמענטרעפן.

עס איז ניט מעגליך אין דיעזע קורצע רע-
צענזיע צו אנאליזירען דיא גאנצע פראגע וועגען
ציוניזמוס, נאציאנאליזמוס און סאציאליזם
מוס. דאָס וועט, האָף איך געטהאָן ווערען אין
„דיא צוקונפט“ ביי אן אנדער געלעגנהייט. איך
ווייל דאָ נור אויפמערקזאם מאכען אויף דעם
איינעם וויעדערשפרוך צווישען „מין דיר“ און
„זעלבסט-בעפרייאונג“, צווישען „מה יפית“
און קעמפפען, וועלכער ציהט זיך וויא א שוור
דורך דעם גאנצען זשורנאל.

דער ערשטער ארטיקל איז אן אָבהאנדלונג
אויבער „דר. הערצעל“, געשריבען פון ש. וואלד-
שטיין. איבערלעזענדיג דעם ארטיקל, ווילט
זיך, צוזאמען מיט מענדעלע מוכר ספרים'ס
קליאטישע, אויסשרייען: „פראזען, פראזען!“
אָדער געוואלדיגע אונגעגליכע פראזען; פראזען,
וואָס זיינען „צו זיס צו זיין געוונד“. וויא דער
אמעריקאנער זאָגט. אָט איז א פראָבע.

„און ער (דר. הערצעל) האָט געפיהרט זיין
פאָלק צו דיא צוגעזאָגטע לאנד, דורך פאלאצען
און הויפּען, וועלכע האָבען הויכע, מעכטיגע, שמע-
דיג פערשלאָסענע טויערן, דורך פאלאצען אין וועל-
כע דיא אויג-מלך-הבשון'ס וואָהנען. און דיעזע טויע-
ערן האָבען זיך פאר איהם אן צוריקהאלטען גע-
פענט, ניט דורך שטורם האָבען זיי זיך געעפנט,

אָט איך שוין א מאָל
פאסירט דאָס אן ער-
סטער בריינד זאך קור
מען צו איך פערטאָ-
פעט און מיט גרויס
בענייסטערונג דער-
ציילען א זאך, וואָס
„ניט געשטויגען און
ניט געפלוגען“?



אויב איך האָט אזעלכעס פאסירט, וועט
איהר פערשטיין אין וואָס פאר א לאגע איך בין.
פון איין זייט ווילט איהר ניט בעלידיגען איי-
ער פריינד, וועלכער איז אזוי ערנסט, און פון
דער צווייטער זייט ווילט זיך איהם אויסלאכען
„על חלומותיו ועל דבריו“.

דיא ארויסגעבער פון דיא „נייע שטימע“
שיינען צו זיין זעהר ערנסטע, צו זייער אידעע
איבערגעגעבענע מענשען, אָבער זייער אידעע
איז אזעלכע, און זייער זשורנאל איז אזעלכער,
פאר וועלכע מען קען זיי קיינע קאמפלימענטען
ניט מאכען — ביי'ם בעסטען ווילען ניט.

זיי רופען דעם זשורנאל: „דיא נייע שטימ-
ע“. ווען איך וואָלט האָבען א דעה, וואָלט איך
דעם זשורנאל געהייסען א נאָמען געבען: „דיא
איבערגעניצעוועטע שטיממע“, ווייל דיא שטימע
וואָס הערט זיך דאָרט איז גאָר ניט ניי, זיא איז
שוין גאנץ אלט, נור מיט דעם לינקען זייט
ארויף, איבערגעניצעוועט. און דיא לינקע זייט,
זעהט זיך באלד אויף דעם פאָדער בלעטעל, אויף
דעם „שער“, וויא א ציוניסט וואָלט געזאָגט.
אויף דיעזען פאָדער-בלעטעל זעהט איהר אויפ-
געמאָהלט א יונגען געזונטען ארבייטער, ניט
קיין גרויסען חכם, מיט פערקאשערטע ארבעל,
מיט א האמער אין דיא רעכטער און א צוואנג
אין דער לינקער האנד און ארבייט שווער, און
וואָס, מיינט איהר, שמירט דאָס דיעזער גרויסער
חכם? א מין דוד! זעהר א וויכטיגע און ניצ-
ליכע ארבייט. נו, זאָל ער ארבייטען, דער חכם,
אויב ער האָט שוין אויסגעגעבען זיינע קינדער

האָט נאכדער אויסגעפונען, וויא דער אמעריקא-נער זאגט, „אז מען מוז האָבען צוויי צו מאכען א מסחר“, און אז דער „פעטער ישמאל“ ענט-זאגט זיך צו זיין דער צווייטער, האָט ער, וויא אין אמת'ער סוחר, זיך אָנגעהאפט אן עפעס אנדערש — מיילע פון דיעזען פלאַן, איז ניט יעצט דיא צייט צו רידען. איהר זייט דאָך אָבער א מענש וואָס גלויבט אין „זעלבסט-בע-פרייאונג“ וויא אזוי דענקט איהר דאָס צו מא-כען? איך וויל איהר זאָלט מיך פערשטיין: איך ארגומענטיר ניט יעצט, צו איז אייער אידעע ריכטיג צו ניט. איך גיב אייך צו, אז אידען זיי-נען א פאָלק מיט אלע פֿעלקער, נאָך בעסער וויא אלע פֿעלקער! אז עס וואָלט געווען זעהר גלייך, זיי זאָלען האָבען זייער אייגען לאַנד א. ז. וו. וויא אזוי אָבער זאָל דאָס צושטאנדע קומען? אויף וואָסער אופן זאָל דיא „אייגענע בעפרייאונג“ פון „פאָליטישען גלות“ געמאכט ווערען? אגב אורחה: פון וועלכען „פאָליטישען גלות“ רעט איהר? איהר מיינט דאָך ניט דעם פאָליטישען גלות פון דיא אמעריקאנער אידען, ווייל דאָ אין אמעריקא זיינען דאָך דיא אידען ניט אין גלות פאָליטיש, איהר שלעכטס אלזאָ אויס א גרויסען טהייל פון דיא אידען פון אייער ציוניזמוס; איהר מיינט דאָך אוראי מייסטענס דיא רוסישע אידען, אָבער דאָרט אין רוסלאַנד דארפען נאָך פיעלע אנדער מענשען אויסגע-לייזט ווערען פון „פאָליטישען גלות“. ווייסט איהר אפשר פון אן אנדער מיטעל, וויא אזוי דיא אידען זאָלען אויסגעלייזט ווערען פון פאָ-ליטישען גלות? עס וואָלט געווען זעהר גלייך, מיין ליעבער פריינד, איהר זאָלט אָנשטאָט פרא-זען, בענוטצען דיא אנדערע זאכען, וואָס ווערען געוועהנליך געברויכט אין אזעלכע ענינים.

איהר האָט אפשר רעכט, אָבער מיר וואָלטען וועלען גענוי וויסען וואָס איהר ווילט, און גלאט פראזען, זאָגען גאָר ניט.

דער צווייטער ארטיקעל: „געדאנקען איבער נאציאנאליזמוס“ איז געשריבען פון א סאציא-ליסט-ציוניסט. דער שרייבער פון דיעזען אר-טיקעל בעמיהט זיך צו געבען א „טהעאָריע“, וועלכע איז ניט דאָ דער פלאַן צו אנאליזירען, אָבער איבערלעזענדיג דעם ארטיקעל, וואָלט איך געשוואָרען, אז דאָס האָט געשריבען דערזעל-בער ש. וואַלדשטיין. דער גאנצער ארטיקעל בעשטייט פון דיא זעלכע פראזען; פראיען וועל-כע עראינערן אן דיא אנארכיסטישע צייטונג, איידער יאנאווסקי האָט זיא גענומען אין זיין האַנד אריין, אויב איהר געדענקט וואָס דאָס איז געווען. און דער סוף פון דעם ארטיקעל איז כמעט דערזעלבער. אָט איז ער:

„און דעריבער איז דער אמת'ער, ריינער נאצי-אנאליזמוס פעסט פערבונדען מיט דער פערשפריי-

נור דורך דיא בעצויבערונג פון זיין שטאַלע, ברע-נענדע אויג, און האָבען איהם דורכגעלאָזען מיט פאראד.“ (דיא טויערן האָבען געמאכט א פאראד?) דענקט איהר, אז דיועס האָט אָנגעשריבען א מענש, וועלכער גלויבט, אז „דיא אמת'ע בע-פרייאונג איז זעלבסט בעפרייאונג“? אָבער שא! ש. וואַלדשטיין איז ניט נור א ציוניסט, וואָס איז אזוי בעגייסטערט פאר דעם סולטאנ'ס „פאלא-צען און הויפען“ וועמענס טויערן האָבען דר. הערצעל „דורכגעלאָזען מיט פאראד“. ער איז אויך א „סאציאליסט“, און ער געפינט, אז דר. הערצעל איז אויך געווען א „שטיקעל סאציא-ליסט“. צווישען אן אנדער בארג פראזען, שרייבט ער:

„דאָס איז זיין שאפענסקראפט, וועלכער האָט אונערמודליך געארבייט און געשאפט, אָבער אויך פאנטאזיע האָט ער געהאט, א רויכע פאנטאזיע, וועל-כע קען בעפעלקערן א לאַנד אין א צוויי צעהנדליג יאָהר און איהר א רוק טאָן פון דיא עלטעסטע אין ציוויליזאציאָן צו דיא נייע און העכסטע אין סא-ציאלען קולטור, צוזאמענפערשטענדיג גאנצע וובלען און יאָהרעהנדליגע. אמת, אז דיא „אלטע-נייע-לאַנד“ האָט אין זיך וועניג אידישעס, אָבער דער-פאר האָט זיא א רויכע קאמפאָזיטיושע פראָגראמע; אמת, אז דער סיסטעם אין יענע לאַנד שיינט צו זיין וויא אן עקאָנאמישע פשרה... אָבער מיין גאָט! ליגט דאָס אויף איהם דער גאנצער חוב צו לעזען א מאָל דיוע אונגעהויערע עקאָנאמישע פראגע? ! און מוז מען דען אריינדרוקען גאנצע יאהרהונדערטע אין יאהרעהנטע און א וועלט-פראגע אין דיא פראגע פון אן איינציג פאָלק און אן איינציג לאַנד? ! גע-נוג אז זיין שטרעבע, אז אונזער שטרעבען קען בעפרייען דערוויילע דעם פאָלק פון פאָליטישען גלות, פון אלע אנדערע גלות'ן זאָל ער זיך בעפרייען אויף זיין אויגענעם באַדען, דער פון אידישען גלות בע-פרייטער איד!“

איך שמעה מיט מיין דענטיסט אויף א שלעכ-טען פוס. איהר וועט דאדורך אזוי גוט זיין, לי-בער לעזער, און אליין צוקייען דיוע פראזען. איך וויל נור אָנציגיגען אויף דיא לעצטע פאָאר שורות. „גענוג“, זאָגט אונזער שרייבער, „אז זיין שטרעבען, אז אונזער שטרעבען קען דערוויילע בעפרייען דעם פאָלק פון פאָליטישען גלות.“ וויא אזוי קען דאָס אייער ביידענס שטרעבען „בעפרייען דעם פאָלק פון פאָליטישען גלות“? וויא אזוי דענקט איהר דאָס צו מאכען? מיין ליעבער פריינד, מיילע דר. הערצעל, האָט געהאט זיין פלאַן „פיקס און פערטיג“: עפענען א באַנק, מאכען א סך געלד פון פראָצענט און ספעקולא-ציע — אמת אידישלאך — און אָבקויפען ארין ישראל ביי דעם טערק. דאָס האָט ער גערופען „פאָליטישער ציוניזמוס“ (איך וואָלט עס גע-רופען „קרעמערשער-ציוניזמוס“), און אז ער

אונג, א פעליטאָן א. ז. וו. וועלכע מענען זיין גוט אָדער שלעכט, ווייל זיי זיינען ניט דער עיקר פון דעם זשורנאַל. אין גאנצען וויא גע- זאגט, מאכט דער זשורנאַל דעם איינדרוק וויא אן ארבייט פון ערנסטע, עהרליכע מענשען, וועל- כע זיינען, וויא דער דייטש זאגט, גוטע מענ- שען, אָבער שלעכטע מוזיקאנטען.

* * *

א גאנץ אנדער ערשיינונג, וויא דיעזער זשורנאַל איז א קליין ביכעלע:

סאציאליזמוס אין בית המדרש

פון ל. ראָזענצווייג, ארויסגעגעבען פון דיא ראדיקאל פוב' קאָ, ניו יאָרק.

דאָס איז ווירקליך א נייע שטימע, דיא שטי- מע פון סאציאליזמוס—ארויסגעגעבען אויף דעם אלטען אופן פאר דעם אלטען דור. און דיא שטימע לאָזט זיך הערען גאנץ אנגענעהם, טראָץ דעם וואָס אין אייניגע פלעצער פיהלט זיך א דיסהארמוניע.

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט“ ווייסען גע- וויס פון דער דיסקוסיאָן וואָס געהט יעצט אָן אין דעם „ארבייטער רינג“: צו מעג מען אריינ- נעהמען רעליגעזע אין א פאָרטגעשריטענעם פעראיינ? ל. ראָזענצווייג האָט פערארזאכט דיעזע דעבאטע. פון פיעלע זייטען ווערט ער שארף אָנגעגריפען — מיט רעכט צו מיט אונ- רעכט, דאָס אינטערעסירט מיך יעצט ניט. איך וויל נור זאָגען: אויב עס איז מעגליך צו געבען א געגנער א פערניכטערנע אנטוואָרט אין פאָר- אויס, האָט עס גענאָסע ראָזענצווייג געגעבען מיט דיעזע ברעשרע.

דער „סאציאליזמוס אין בית המדרש“, זאָגט ראָזענצווייג, איז א רעדע וואָס איז געהאלטען געוואָרען אין א שול שבת פאר קריאת התורה. ער האָט כתחילה ניט געוואָלט געהן האַלטען דיעזע רעדע, אָבער א פאָליטישער הענדל-ביל, אונטערשריעבען פון עטליכע רבנים, האט ערנדיג די אידען צו שטימען פאר א געוויסען בעל צדקה האָבען איהם בעשטימט צו האַלטען דיעזע רעדע. „לעזענדיג דיעזען סעקעבישען צעטעל“, שרייבט ער, האָב איך זיך געטראכט: ווען דיא רבנים'לעך פערלאָזען דעם בית המדרש און געהן אין פאָליטיק, דארפן מיר סאציאליסטען פערלאָזען אויף א וויי- לע דיא פאָליטיק און געהן צו דיא אידען אין בית המדרש.

און ער איז געגאנגען און האָט גערעדט. ער האָט אָבער ניט אָנגעווענדעט דיא מעטאָדע וואָס אייניגע פון אונזערע, זאָנסט גומע און גע- אכטעטע גענאָסען ווענדען אָן; ער האָט דיא

טונג מיט דעם זיגע פון סאציאליזמוס. אָן סאָצי- אליזמוס קען ניט געבען קיין פאָלקאמענע נאציאנא- לע פרויהייט, קען ניט זיין מעגליך דיא ענטוויק- לונג פון אלע טהיילען פון א נאציאָן; און אָהן נאציאנאליזמוס, דאָס הויפט, אָהן דיא עהרליכונג אין אויפלעבונג פון אלע שוואכע, קליינע אונטער- דרוקטע פערקער און שטאמען צו פרויע זעלבסט- שטענדיגע, ציוויליזירטע נאציאָנען קען ניט זיין פאָלקאם דער זיגע פון סאציאליזמוס.

היינט געה טרעפ וואָס מען מוז פריהער איינפיהרען, דעם נאציאנאליזמוס, צו דעם סאָ- ציאליזמוס. מען האָט א מאָל א חסדישען רבין געפרעגט: „וויא קומט דאָס, וואָס משה דער אפיקורות האָט אויסגעלעבט דאָס יאָהר, נאָכ- דעם וויא ער האָט געגעסען יום כיפור, און עס שטעהט דאָך געשריעבען, אז דער איד וואָס עסט אום יום כיפור לעבט ניט אום דאָס יאָהר?“ „דאָס איז ריכטיג!“ האָט ער געענטפערט, „א איד וואָס עסט אום יום כיפור, לעבט טאקי ניט אום דאָס יאָהר, אָבער דער איד וואָס עסט אום יום כיפור, דער איז קיין איד ניט.“

די אנדערע צוויי לייטענדיג ארטיקלען אין דעם זשורנאַל: „דער פאָליטישער קאמפא“ פון פייפמאכער, און דער „ציוניזמוס אין אמעריקא“ פון אבנדר, זעהן אויף אויס צו זיין געשריע- בען פון איין פערזאן. פון אן אנדער פערזאן. דיעזע צוויי ארטיקלע זיינען שוין א ביסעל מענש- ליכער, זיי זיינען האַטש געשריעבען אויף א מענשישער שפראכע; אָבער אויף אין דיעזע ארטיקלען זעהט זיך ארויס די אונקלאַרהייט פון דענקען.

דיעזען שרייבער וואָלט איך אָנגערופען „בונדיס-ציוניסט“. ער שטעהט אין גאנצען אויף דעם שטאנדפונקט פון דיא „בונדיסטען“ מיט דעם אונטערשייד, וואָס דיא „בונדיסטען“ פערהאנגען „אירישע רעכטע“ אין יעדען לאנד, וואו זיי וואָהנען, וועהרענד דער „ציוניסטיש-בונ- דיסט“ וויל פיהרען דיא אידען צו דיא כותל מערבי איינפיהרען דיא סאציאלע געזעלשאפט. וויא אזוי ער דענקט ער אויסצופיהרען. וויא אזוי ער רעכענט צוזאמענצונעהמען אלע אידען און זיי פיהרען קיין ארץ ישראל מאכען א רעוואָל- יוצאן, ווייס איין גאָט אויף דעם ציוניסטישען הימעל. אָבער וועגען דיעזען פונקט וועלען מיר א מאָל ריידען באריכות.

דאָס זיינען דיא 4 הויפט ארטיקלען, איי- גענטליך צוויי, אין דעם זשורנאַל. ווייטער קומען דיא „שאר ירקות“: א געריכט פון ראָזענפעלד, סקיצע פון שמואלזאָן, א נייער שרייבער מיט וועלכען ס'איז כדאי בעקאנט צו ווערען, א גע- ריכט פון ל. לאנדוי, וועלכעס איז גאָר ניט שלעכט, פאסט זיך אָבער אזוי צו דעם זשורנאַל, וויא דער „מן דוד“ צו דיא „זעלבסטישעפריי-

ווער פערוואנדעלט א שטיק פערשטוינערטע ערד אין א פרוכטבארע פעלד? מענשליכע הענד! ווער פערוואנדעלט דעם ווייז אין ברויט? מענשליכע הענד!.....

ווער האָט געמאכט דיא קרוין אויף דעם הער-שער'ס קאָפּ? מענשליכע הענד! ווער האָט בעשאפן דיא נאָדעל מיט וועלכע איהר נייט קליידער פאר דער גאנצער וועלט? מענשליכע הענד! ווער בע-שאפט אלע רייכטימער פון דער וועלט? מענשליכע הענד! ווער דיא וויגעלע אין ווער דעם קבר? מענש-ליכע הענד!

טאָ קומט דער סאָציאליזמוס און לעהרענט אזוי:
אויב דער רייכטהום פון דער וועלט ווערט בע-שאפן פון מענשליכע הענד, זאָל דער רייכטהום געהערן צו דיא הענד וועלכע בעשאפן איהם.

דאָס איז אלץ ניט קיין נייעם, זאָגט איהר. אמת. אָבער דער פלאץ וואו דאָס איז געזאָגט געוואָרען און די ארט און ווייזע ווי דאָס איז גע-זאָגט געוואָרן, גיבט די רעדע צו אן עקסטרעם. זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, ווען א סאָציאליסט קומט שבת פאר קריעת-התורה אין א שול אריין און פרעגט דיא אידען: „איז נאָך פאראנען א גרעסערע קללה פאר אייך, וויא ווען איהר זייט געצוואונגען צו שיקען אייער האלב דערוואק-סענע מיידעל אין שאפ אריין? איז דער שאפ א פלאץ צו ערציהען א מיידעל?“ האָט ער צו זיי גערעדט זאכען, וועלכע דער פראָטעסטער מענשענפערשטאנדר קען בענעהמען. א טאטען וואָס האָט מיידלאך אין שאפ, ריהרט אזא פראגע און ביז דיא זיבעטע ריפ, אָהן א רמז פון דיא תורה.

און דיזע ארט און ווייזע פון ערקלעהרן דעם סאָציאליזמוס מאכט דאָס ביכעלע זעהר געאיי-גענט, טראָטץ אייניגע פעהלערן, צו פערשפריי-טען דעם סאָציאליזמוס צווישען אלע סאָרטען אידען, רעליגיעזע וויא ניט רעליגיעזע. יאם.

אידען, אין זייער „מקום קדוש“ ניט בעוועזען, אז זיי דארפן זיין סאָציאליסטען על פי דין; ער האָט זיי ניט אויפגעוועזען, דאָס נאָך דעם רמב"ם זיינען זיי מחויב צו שטימען פאר דעם און הענפאָרד; ער האָט צו זיי גערעט סאָציאליז-מוס, דעם געוועהנליכען, פראָסטען סאָציאליז-מוס, אָהן א רמז פון דיא תורה. עס איז אמת זיין רעדע איז און אייניגע פלעצער פלאך, מאנ-כע פון זיינע שילדערונגען זיינען איבערמריכען און לאנגווייליג, דערפאר זיינען אָבער דאָ אנ-דערע שמעלען גאנץ שטארקע.

„איך וויל צו אייך ריידען פון א הייליגקייט, וועלכע איז געבויט אויפ'ן געזונטען מענשען-פערשטאנדר“, זאָגט ער אין אָנפאנג פון זיין רע-דע; און ער רעדט צו זיי אויף אזא אופן, וואָס דער געזונטער „מענשענפערשטאנדר“ מוז עס בעגרייפן.

„וואָס איז סאָציאליזמוס?“ פרעגט ער, און אָט, וויא ער ענטפערט.

„ווער מאכט א טלית?..... טליתים, האָטש היי-ליג, פאלען. דאָך ניט אראָפּ פון הימעל. פון וואנען פאָרט נעהמען זיך טליתים? טליתים ווערען גע-וועבט פון מענשליכע הענט!

ווען איך זאָל אייך פרעגען, ווער האָט בעשאפן אָט דיזע שעהנע, גרויסע געביידע אין וועלכע איהר דאווענט? איז זיא פילויכט אויסגעוואקסען פון רעגען?

ניין! וועט איהר ענטפערן, קיינע מעמפלען און קיינע הייזער וואקסען ניט פון רעגען.

וויא אזוי זשע פאָרט בעשאפט מען א הויז? כדי א הויז זאָל בעשאפן ווערען איז נויטיג מענשליכע הענד און מענשליכע קראפט!

ווער האָט בעשאפן דעם ראָק... איז ער פי-לייכט בעשאפן געוואָרען פון תהילים זאָגען? איהר ווייסט, אז ניין!.....

ווער האָט בעשאפן דיא אייזענבאהנען? מענש-ליכע הענד, מענשליכע קראפט, מענשליכער שווייס!...

קוויטירונג פון דיא ערהאלטענע געלד פיר קאָפיעס פון אַרגאניזאציאָנען פון 15טען אָקט. ביז 15טען נאָוועמבער

בר. 2 אר. רינג ניו יאָרק 12.50	בר. 32 אר. רינג שיקאגא 2.50	בר. 78 אר. רינג סינסינעטי 75.
בר. 1 אר. רינג ניו יאָרק 10.00	בר. 35 אר. רינג ניו יאָרק 1.00	בר. 80 אר. רינג ניו יאָרק 1.00
בר. 3 אר. רינג ברוקלין 8.50	בר. 40 אר. רינג ניו יאָרק 1.70	בר. 82 אר. רינג ניו יאָרק 75.
בר. 6 אר. רינג ברוקלין 5.00	בר. 41 אר. רינג אנסאָניא 1.50	בר. 84 אר. רינג ניו יאָרק 4.50
בר. 7 אר. רינג ניו יאָרק 4.82	בר. 45 אר. רינג פייטסבורג 1.34	בר. 86 אר. רינג ניו יאָרק 1.00
בר. 8 אר. רינג ניו יאָרק 2.75	בר. 46 אר. רינג לינן, מאס. 3.00	בר. 88 אר. רינג ניו יאָרק 1.00
בר. 11 אר. רינג ברוקלין 20.00	בר. 48 אר. ר. ברידזשפארט 78.	בר. 90 אר. רינג ניו יאָרק 2.00
בר. 13 אר. רינג פערטערסאָן 7.20	בר. 51 אר. רינג ניו יאָרק 1.00	בר. 92 אר. רינג ניו יאָרק 1.25
בר. 16 אר. רינג סומיטי 85.	בר. 56 אר. רינג ניו יאָרק 1.00	בר. 94 אר. רינג ניו יאָרק 2.00
בר. 17 אר. רינג ניוהיייווען 4.44	בר. 59 אר. רינג הארטפארד 2.00	בר. 96 אר. רינג ניו יאָרק 1.20
בר. 21 אר. רינג ניובורג 1.25	בר. 62 אר. רינג פאסויק 3.00	בר. 98 אר. רינג ניו יאָרק 1.50
בר. 22 אר. רינג ניוברייטווין 4.55	בר. 64 אר. רינג לינן, מאס. 1.50	בר. 100 אר. רינג ניו יאָרק 1.25
	בר. 71 אר. רינג ניו יאָרק 1.00	
	בר. 77 אר. ר. אגוסטאווער 1.50	

221114

NOT FOR
HOME CIRCULATION

